NOUUM TESTAMENTUM LATINE

QUATTUOR EUANGELIA

PARS I.

LONDINI ET NOUI EBORACI

APUD HENRICUM FROWDE

NOUUM TESTAMENTUM

DOMINI NOSTRI IESU CHRISTI

LATINE

SECUNDUM EDITIONEM SANCTI HIERONYMI

AD CODICUM MANUSCRIPTORUM FIDEM RECENSUIT

IOHANNES WORDSWORTH, S.T.P.

EPISCOPUS SARISBURIENSIS

IN OPERIS SOCIETATEM ADSUMTO

HENRICO IULIANO WHITE, A.M.

COLLEGII MERTONENSIS SOCIO

PARS PRIOR—QUATTUOR EUANGELIA

OXONII

E TYPOGRAPHEO CLARENDONIANO

M DCCC LXXXIX—M DCCC XCVIII

PRIMUS	FASCICULUS	PRODIIT	DIE	V°	MENSIS	IUL.	ANNO	SALUTIS	MDCCCLXXXIX
SECUNDUS	„	„	„	XXVI°	„	MART.	„	„	MDCCCXCI
TERTIUS	„	„	„	XXX°	„	DEC.	„	„	MDCCCXCII
QUARTUS	„	„	„	VIII°	„	MART.	„	„	MDCCCXCV
EPILOGUS	„	„	„	XX°	„	SEPT.	„	„	MDCCCXCVIII

1933

OXONII

Excudebat Horatius Hart

Typographus academicus

VICTORIAE

REGINAE · ET · IMPERATRICI

SEXAGESIMO · REGNI · ANNO · EXACTO

ANNO · MILLESIMO · TRECENTESIMO

POST · BAPTISMVM · ETHELBERTI · REGIS

PROPTER · SOCIETATEM · REGNI · ET · ECCLESIAE

IN · FIDE · CHRISTI · PROPAGANDA

GRATIAS · DEO · AGENTES

EDITORES

HVNC · SANCTORVM · EVANGELIORVM · CODICEM

DEDICANT

IN HOC PRIMO UOLUMINE INSUNT HAEC

PRAEFATIO EDITORUM PROLEGOMENORUM LOCO EUANGELIIS PRAEMISSA.

CAP. I. *De operis ratione et de difficultatibus eius.*

UNDECIM fere anni elapsi sunt ex quo editor huic labori, textum sc. Hieronymianum Noui Testamenti ex codicibus antiquis eruendi, manum primam adposuit. Opus sane ob multitudinem testium et uarietatem recensionum, ut omnes docti sciunt, difficile est. In quo multa quidem per hoc tempus clariora euenerunt, sed multa iam dubia sunt, praesertim cum pauci in hoc codicum Latinorum labyrintho fidi duces exstiterint. Quid antecessoribus suis Desiderio Erasmo, Roberto Stephano, Ioh. Hentenio, Antonio Carafae, Lucae Brugensi, Iacobo Lelong, Ricardo Simon, Ricardo Bentleio, Iohanni Walker, D. Casleio, Iohanni Martianaeo, Petro Sabatier, Carolo Vercellone, Constantino Tischendorf, F. H. A. Scrivener, Brooke Foss Westcott et F. I. A. Hort, ceterisque qui his studiis lucem attulerint haec opera nostra debuerit, partim in fasciculo primo textuum ueterum Latinorum Oxonii editorum iam monstratum est[1]. Sed nemo ex his, quantum scimus, codices in familias, quas critici uocant, distinguere ausus est, nec forsan etiam nunc quae inter uarios fontes ratio intersit diserte exponi potest[2].

Causae enim tres sunt ex quibus librarii in textu describendo huc illuc ab archetypo Hieronymiano trahi poterant, praecipue in Euangeliis. Primum est desiderium quo tenebantur unius cuiusuis Euangelii emendandi ad exemplum aliorum, ut nihil quod ad sensum necessarium uel utile uideretur omitterent; 'unde accidit' ut uerbis Hieronymianis utamur 'ut apud nos mixta sint omnia.' Secunda est recordatio ueteris interpretationis, uel illius quae Hieronymo ad manus fuisse credenda sit, uel alius cuiusdam quae scribae per se nota fuerit. Huic etiam adnumeranda est recordatio alius uersionis Hieronymianae uel in expositione perpetua Euangelii, ut in Mattheo subinde occurrit, reperiendae, uel ex aliis operibus eius collectae. Tertia est correctio ex codicibus Graecis quae scribis praesto fuerint, quae praecipue apud Anglo-Britannos et Hibernos dignosci potest sed etiam in Euangeliis Ambrosianis (M) et alias subinde apparet. Sed quibus et qualibus codicibus usi sint correctores, et quibus legibus in utendo circumscripti, iudicare uix possumus. His et similibus de causis nobismet in praesenti temperamus ne iudicium nostrum de codicum inter se ratione et de

[1] *Old Latin Biblical Texts: No.* I. *The Gospel according to St. Matthew from the St. Germain MS.* (g_1) *now numbered Lat.* 11553 *in the National Library at Paris, with introduction descriptive of the MS., and five appendices containing some account of the Latin MSS. used by Erasmus and R. Stephens, the Latin and Greek MSS. collated by John Walker, with some notes of his life, and the chief defects of Martianay's collation.* Edited by John Wordsworth, M.A. Oxford, 1883.

[2] Aliquid in hac parte bene temtauit Petrus Corssen in praefatione ad Epistulam ad Galatas Berolini 1885, idem tamen recte scribit p. 4 '[non] ignoro quaestionem de quacumque parte Vulgatae institutam prius ad certum quendam finem perduci non posse quam universae ratio cognita et perspecta sit.'

praestantia huius uel illius nimium fidenter proferamus. Prolegomena igitur usque ad finem operis, si Deus uoluerit, distulimus; speramus enim nos illo tempore non solum pleniore consilio nostro firmatos, sed etiam aliorum uirorum doctorum ingenio et prudentia adiutos, multa perspecturos quae iam nos latent.

Quid uero in hoc opere praestitum fuerit paucis exponi uolumus. Imprimis cum permultos codices inspexissemus, paucos numero selegimus qui, uel diuersis ex patriis uel diuersa ex origine ad nos per saecula longinqua traditi, satis amplum spatium et loci et temporis comprehenderent, ut crederemus in uno saltem aut altero textum uere Hieronymianum inesse. Non enim multitudinem testium pro hac et illa lectione quaerebamus, sed potius diuersitatem lectionum ex codicibus qui uel scholae alicuius uel regionis, si ita dici possit, personam gererent.

Horum codicum uarietates omnes uel ad apices litterarum recensuimus et in apparatu nostro fere semper edidimus, etiam eos codices numerando qui lectioni in textum receptae fauent, nec minus eos qui tali lectioni aduersantur. Unde euenit ut tam philologis, qui historiam linguae Latinae perscrutentur, quam theologis utilis fieri possit editio nostra.

Porro in euangeliis ueterem uersionem ex codice Brixiano adiunximus cum hic liber proxime accedat ad interpretationem quam Hieronymus in euangeliis recensendis ad manus habuisse credendus sit. 'Italam' dicunt hodierni, haec est Itala recensio uersionis antiquioris, quae recensio teste Augustino (*de doctrina Christiana* ii. 15) ante Hieronymum exactissima credebatur.

Testes etiam Graecos plerumque ex Tischendorfii editione octaua, ubi operae pretium uidebatur, citauimus, et saepissime Latinos ueteres quorum plures ipsi separatim edidimus sc. g_1, *k n o p* a_2 *s t*, *q v*, de quibus plura uidesis infra p. xxxi.

CAP. II. *De editorum societate inter se et de illis qui nos adiuuerunt.*

RESTAT ut de ratione laborum nostrorum inter se pauca dicamus. Forma operis a Iohanne Wordsworth tunc temporis in Collegio Aenei Nasi Oxoniensi tutoris munus exercente, circa annum 1877 primis curis descripta est. Qui a Delegatis preli Clarendoniani strenue adiutus[1] et ipse et per alios in bibliothecis et domi et foris uisendis et codicibus manuscriptis inuestigandis conferendisque multum tempus insumsit, ut ex sequentibus per se clarum erit. Anno demum 1883 Professor interpretationis Sacrae Scripturae Oxoniensis et Canonicus Roffensis factus, manum primam notulis componendis et textui S. Matthei constituendo adposuit. In his primum ab amicis quibusdam iunioribus adiutus, ita

[1] Inter alia huius operis gratia suscepta Delegati a uidua C. Tischendorfii, interueniente uiro amicissimo et eruditissimo C. R. Gregory, libros quinque redemerunt, quorum tituli sequuntur:—(1) Collatio codicis A cum uulgata Clementina a Tischendorfio facta: quo anno non constat; (2) Collatio simili modo facta cod. I, cum lectionibus aliquot cod. T ex Blanchino ut uidetur haustis; (3) Codex *k* Bobiensis nunc Taurinensis manu ipsius exscriptus; (4) Cod. *q* Frisingensis nunc Monacensis simili modo exscriptus; (5) Fragmenta Sangallensia *n* (Mt. Mc.), *o*, *p*, una cum aliis fragmentis, plerumque aliena manu scriptis. In his est collatio cod. Paris Lat. 11955 (uide infra Walkeri *a*) et fragmenta Marci i. 1-vi. 37, xiii. 29-xvi. 2 (sed *mut.*) secundum uulgatam, cum aliis fragmentis uulgatae Sangallensibus, praecipue epp. Paulinarum.

progressus est ut a S. Matthei capitulo primo ad S. Marci capitulum septimum manu sua notulas componeret et exscriberet. Denique ad regimen ecclesiae Sarisburiensis mense Octobri anni 1885 euocatus, tempus sibi deesse ad quotidianos calami labores mox intellexit et in operis societatem perpetuam Henricum Iulianum White mense Augusto anni 1886 adsciuit. Qui et ipse iam anno 1884 codicem Euangeliorum Harleianum (Z) contulerat et Professoris Willelmi Sanday auspiciis rationem ueterum Latinorum inter se sedulo inuestigauerat. Is ergo illo anno Sarisburiam migrauit et exinde maximam operae grauioris partem sustinuit, et in notulis nouis componendis et in ueteribus recensendis emendandisque, et in schedis typographorum corrigendis. Priores etiam paginas (1–39) quae praefationes et capitula continent (opus non parui laboris) ipse digessit, sed omnia collegae senioris oculis subiecit. Omnes etiam loci difficiliores, uel ubi de orthographia tantum agebatur, ab ambobus, coniunctis curis et studiis, inuestigati sunt, ut ueram in omnibus societatem lectores agnoscere oporteat.

Amici uero qui in hoc opere parando nobis operam praestiterunt tot sunt ut uix numerari possint; nec quidquam iucundius recordatione est quam doctorum hominum sine ulla inuidia in his studiis Christianis beneuola consuetudo. Ex Oxoniensibus praedicandi sunt Cancellarius noster Marchio de Sarisburia, qui, dum Secretarii Regii ad res externas munus ageret, auctoritate sua in Hispania et in Italia nobis uiam muniuit; † H. O. Coxe, Bibliothecarius semper deflendus, W. Sanday in his ut in aliis optimus amicorum, F. Madan, W. C. Bell e coll. Aen. Nas. (qui collationes Walkeri, Casleii et Bentleii, in Euangelia ex libro Tr. Coll. Cant. B. xvii. 5 huius operis gratia exscripsit), W. Marsh et J. C. Roper in priore notularum parte componenda fidi adiutores, et praesertim G. M. Youngman tot codicum acerrimus collator et libri Armachani exscriptor, et adiutrices in multis beneuolentissimae E. et J. Johnson Manuelis filiae. Ex Cantabrigiensibus B. F. Westcott[1] qui haec studia tantopere excitauit, et F. J. A. Hort qui etiam nunc strenue et magna cum doctrina fouet; † H. Bradshaw dilectus quondam bibliothecarius, Magister et Socii Collegii S. Trinitatis qui Bentleii libros humanissime commodauerunt, S. S. Lewis et A. W. Streane ex Collegio Corporis Christi, et Chr. Wordsworth, Christophori Lincolniensis filius, Coll. S. Petri quondam socius et Ecclesiae Glastoniensis Rector. Ex Dublinensibus T. K. Abbott et J. Gwynn, Professores.

In Museo Britannico, E. Maunde Thompson et G. F. Warner, rei nostrae semper beneuoli adiutores; in bibliotheca Dunelmensi Willelmus Greenwell, in bibliotheca Stonyhurstensi, W. H. Eyre, et Herbertus Lucas.

Inter Teutonicos Hermannus Roensch, librorum utilissimorum, '*Itala und Vulgata*' et Noui Testamenti Tertullianei editor, Ernestus Ranke in his studiis ex longo tempore impiger, et Petrus Corssen, qui simile nobis opus in manibus habet, cui utiles nos fore ut illum nobis ex corde speramus. Quibus adiungendi sunt Iohannes Belsheim, Norwegicus, tot codicum editor, nobis amicissimus; et bibliothecarii L. Sieber, Basileensis, et I. Idtenson, Sangallensis, humanissimi hominum. Ex Parisiensibus Leopoldus Delisle, doctissimus bibliographus et

[1] Conferendus est maxime tractatus eius *Vulgate* in Smith's *Dictionary of the Bible*, tom. iii. pp. 1688–1718. London, 1863. Multa etiam consilio et exemplo eius debemus, praesertim in forma operis describenda.

humanissimus, et bibliographi duo iam celebres Henricus Omont et Ulysses Robert, alter etiam Pentateuchi Lugdunensis editor, Paulus Meyer Oxoniensium amicus, C. Kohler, H. Trianon, ceterique in bibliotheca nationali et in aliis bibliothecis curam codicum manuscriptorum agentes, et praesertim Samuel Berger, Theologiae inter Protestantes Professor, qui tantum de studiis Biblicis in Gallia et alibi meruit. Ex Mediolanensibus Ant. M. Ceriani, doctissimus et dulcissimus, et Fortunatus Uilla euangeliorum (M) diligentissimus exscriptor. Ex Florentinis Nicolaus Anziani humanissimus. Ex Romanis Eminentissimus Cardinalis I. B. Pitra, et Ioh. Bollig qui multum in bibliotheca Uaticana nos adiuuit; Barnabitae, Uercellonii amici, et praesertim G. E. Sergio et Carolus Stellati; Iohannes Baptista de Rossi quem satis est inter doctos nominare; G. Palmieri, S. Pauli extra muros monachus; et qui operam nostri gratia in codicibus conferendis uel exscribendis contulerunt A. Mau, Ioh. Gatti, Iosephus Masteri, et G. Meyncke, qui codicem Reginensem Epistularum Paulinarum contulit; et in bibliotheca 'Vittorio Emmanuele' dicta praefecti uel uice-praefecti D. Gnoly, Ignatius Giorgi et Martini. Ex Cassinatibus Prior Krug et alii. Ex Cauensibus Abbas Morcaldi, nunc Episcopus, et de Stephano. Ex Matritensibus I. F. de Riaño, institutionis publicae Director, et praefecti bibliothecis Nationali et Societatis Historicae et praesertim Manuel de Goicoechéa, et I. Muñoz y Rivero, palaeographus. Ex Legionensibus Manuel Ureña et canonici S. Isidori et Ecclesiae Cathedralis.

Quibus omnibus gratias et habemus et habebimus et nunc iterum ex corde agimus.

Cap. III. *Codicum elenchus quos in euangeliis perpetuo citamus.*

Horum codicum stemmata componere, ut modo diximus, uix ausi sumus. Optimam uero textus formam uidentur plerumque exhibere A, (Δ, S), Y, H*, U; ꝐP*; F; M; O, X (X^c fere= A); Z*. Codicis G scriba ut ipse ait de U. T. 'per omnes codices oberrans editiones' perquisiuit. In N. T. cum lectiones optimas Hieronymianas, tum correctiones ex graeco et ueteres lectiones immixtas habet.

Boni sunt B, I, J, M, P, sed uix quantum forsan ex antiquitate colligi possit. Ex una familia sunt D, E, L, Q, R, uel ex Hibernia, uel ex Gallia, uel etiam ex Britannia orta. In his correctiones ex graecis codicibus frequenter agnoscimus et lectiones magni pretii. Neque difficile fuerit recensionem Hibernicam uulgatae Hieronymianae ex his similibusque codicibus componere. Sed a quo uel quibus et quando facta sit uix inueniri potest, quamquam scribae Hiberni et Anglo-Britanni de se loqui non adeo tardi sint. Recensiones aliae duo, Alcuiniana (K, V) et Theodulfiana (H et H[1], Θ), melius historicis notae sunt. Quarum Alcuiniana melior uidetur, et saepe correctiones certas, sed plerumque in rebus pretii minoris, exhibet[1]. Hispani autem codices (C, T) textus formam singularem praebent, quam nos raro accipimus. Lectiones tamen magni pretii in ambobus reperiuntur. Formae Amiatinae propior accedit C qui codex mira cum diligentia, quamuis orthographia propria[2], scriptus est. Ultimus denique censendus est inter codices nostros W, sc. Willelmi de Hales, in usum scholae ecclesiae nostrae Sarisburiensis conscriptus, circa tempus ipsius eccle-

[1] De praestantia codicis Uallicellani inter Alcuinianos cf. Sam. Berger *de l'histoire de la Vulgate en France*, p. 6. Paris. 1887.

[2] Uide infra p. xxxvii.

siae nouae dedicationis, quem exempli gratia ex codicibus medii aeui delegimus. Sed textus formam non adeo deprauatam exhibet et interdum lectiones bonas et singulares ostendit.

1. A. Codex Bibliorum *Amiatinus* saec. VII exeunte uel VIII ineunte in coenobio Wiremuthensi uel Giruensi, ut uidetur, iussu Abbatis Ceolfridi scriptus et ab eodem sancto Petro Romae oblatus A.D. 715. Postea in coenobio montis Amiatae seruabatur, unde missus fuit in usum editionis Sixtinae, ut ex codice Carafiano (q. u.) apparet. Nunc Florentiae, in Bibliotheca Laurentiana. Nouum Testamentum ediderunt C. Tischendorf 1850 et 1854 et S. P. Tregelles (in N. T. Graeco) 1857 etc. Euangelia iterum contulit, et ordinem stichorum qui uocantur (quem in hac editione sequimur) descripsit, et menda nonnulla editionis Tischendorfianae correxit H. J. W. 1887. Concordant maxime A, H*, U, Y, et Δ, S in Iohanne. (Confer I. B. de Rossi *La Bibbia offerta da Ceolfrido Abbate al Sepolcro di S. Pietro* Romae 1887, Palaeographical Society II. tab. 65, 66.)
2. B. Codex Euangeliorum *Bigotianus* olim Fiscannensis, VIII uel IX saec., Paris. Lat. 281 et 298. Contulit Bentleii gratia Ioh. Walker cui erat π; iterum Matt. Marc. Luc. contulit I. S. 1883; Iohannem denuo contulit G. M. Youngman. (Cf. L. Delisle *Cabinet des MSS. de la Bibliothèque Nationale*, atlas tab. x. 1, 2 Paris. 1881.)
3. C. Codex Bibliorum *Cauensis*, s. forsan IX, in Hispania ut uidetur septentrionali uel mediterranea a Danila quodam scriptus (uide prologum ad Ezechielem) litteris Uisigothicis minutis et rotundis. Maxime cum T concordat sed formae Amiatinae propior est. Contulit I. S. 1878–9. Totus etiam exscriptus est ab Abbate quodam de Rossi uersus huius saeculi principium, qui liber nunc est Romae Uat. 8484. (Cf. Dom. Bernardum Gaetani de Aragonia in *cod. diplomat. Cauensi* tom. i. Neapoli 1873, Siluestre *Paléographie Universelle* partem iii, L. Ziegler in *Sitzungsberichte der k. bayrischen Akademie der Wissenschaften phil.-phil. klasse* p. 655 sqq. Monaci 1876, Pertz *Archiv für deutsche Geschichtskunde* v. 542.) De orthographia uide p. xxxvii.
4. D. Codex Noui Testamenti *Dublinensis* olim *Armachanus* (Book of *Armagh*) s. VIII uel IX, in coll. S. Trinitatis. Huius editionis gratia exscripsit G. M. Youngman 1883. Ex una familia originem trahunt D E L Q R. (Cf. *National MSS. of Ireland* part. i. pp. xiv–xvii, tabb. xxv–xxix.)
5. Δ. Codex Euangeliorum *Dunelmensis* A. ii. 16, s. VII uel VIII, 'de manu Bedae' dictus, qui erat Bentleio K (in libro Tr. Coll. Cant. B. 17, 14). Euangelium Iohannis contulit I. S. 1882 a Willelmo Sanday adiutus. In Iohanne cum Amiatino maxime concordat: in ceteris non adhibuimus.
6. E. Codex Euang. mus. Brit. *Egertonensis* 609, s. VIII uel IX, erat Maioris Monasterii Turonensis 87, Calmetio aliisque *mm* dictus. Denuo contulit G. M. Youngman 1884. (Cf. *Catalogue of Ancient MSS. in the British Museum, Latin* p. 30, Lond. 1884.)
7. 𝔓. Codex Euangeliorum IX ut uidetur saeculi, olim *Epternacensis* Ecclesiae S. Willibrordi, nunc Parisiensis Lat. 9389; ad finem libri habetur subscriptio *Proemendaui ut potui secundum codicem de bibliotheca eugipi praespiteri quem*

ferunt fuisse sci hieronimi indictione ui p(ost) con(sulatum) bassilii ū c. anno septimo decimo = A.D. 558. Est uero saeculi VIII uel IX. Codicem contulit H. J. W. 1887. (Cf. Delisle *Cab. des MSS.* tab. xix. 8, *Pal. universelle* tab. ccxxvi, Westwood *Anglo-Saxon and Irish MSS.* p. 58 tab. xxi.)

8. F. Codex Noui Testamenti *Fuldensis* A.D. 541–546 iussu Uictoris Episcopi Capuae scriptus et ab ipso Uictore correctus. Edidit E. Ranke Marburgi 1868. Euangelia in 'unum ex quattuor' redacta sunt, quod ordinem sectionum secundum Tatiani Diatessaron plerumque exhibet, textu uero Hieronymiano. Cf. Th. Zahn *Tatian's Diatessaron* Erlang. 1881, pp. 298–313.

9. G et g_1. Codex Bibliorum noni saeculi olim *San-Germanensis* 15 et 86 nunc Parisiensis Lat. 11553, qui erat Walkero μ, Roberto Stephano, Lucae Brugensi et Bentleio *Germanum latum.* In Mattheo uersionem ueterem exhibet et inter codices ueteres sub signo g_1 adnumeratur; in reliquis Euangeliis est Uulgatae uersionis quamuis lectionibus ueteribus saepissime turbatus. Codicem contulit I. Walker; Euangelium Matthei separatim edidit I. S. et Marcum Lucamque denuo contulit, 1882–3. Iohannem denuo contulit G. M. Youngman. (De hoc codice pretioso uide *Old-Latin Biblical Texts,* no. i. Oxon. 1883; cf. p. xxxii infra.)

10. H. Codex Bibliorum *Hubertianus* noni, uel decimi saeculi. Erat olim in coenobio Sancti Huberti Ardennensis, nunc est musei Britannici Add. 24142. Codex magni pretii cuius manus prima cum Amiatino maxime concordat; contulit I. S. 1883. (Cf. Mus. Brit. *Catalogue* p. 5 tab. 45.)

11. Θ. Codex Bibliorum *Theodulfianus* saeculi noni Parisiensis Lat. 9380. Erat olim peculium Theodulfi, Aurelianiensis episcopi A.D. 788–821. Multum inter se similitudinem habent huius codicis scriptura et Hubertiani ut facile ab eadem manu exaratos credas; textus Theodulfianus fere semper cum correctione codicis Hubertiani concordat. Euangelia contulit uir reuerendus Chr. Wordsworth, Prebendarius iam Lincolniensis et Glastoniae in Rutlandia Rector. (Cf. Delisle *Cab. des MSS.* tab. xxi. 3, et *Les Bibles de Théodulfe,* in *Bibliothèque de l'École des Chartes* tom. xl, 1879.)

12. I. Codex Euangeliorum *Ingolstadiensis* in bibliotheca Uniuersitatis Monacensis seruatus; est saeculi ut uidetur septimi; in Mattheo multum mutilus. Contulit C. Tischendorf, cuius collatione ipsi usi sumus, a Delegatis Preli Clarendoniani cum aliis similibus Tischendorfii libris manuscriptis pro huius operis usu a uidua eius redempta. Uide supra, cap. ii, notam p. viii.

13. J. Codex Euangeliorum *Foro-Juliensis* saeculi sexti uel septimi. Mattheum Lucam et Iohannem edidit I. Blanchinus *Eu. Quadr.* II, p. 473 etc. Romae, 1749. Marci Euangelium e codice auulsum fuit et partim Uenetias, partim Pragas delatum; fragmentum Uenetianum uix aut ne uix quidem legi potest; fragmentum Pragense (xii. 21–xvi. 20) edidit I. Dobrowski Pragae, 1778.

14. K. Codex Bibliorum *Karolinus* saeculi noni, tempore forsan Caroli Calui A.D. 840–876, musei Britannici Add. 10546. Euangelia contulit G. M. Youngman. Alcuinianus est et cum V maxime concordat. Sed V melior est. (Cf. Westwood *Pal. Sacra. Pict.* tab. 25, Mus. Brit. *Catalogue* p. 1 tab. 42, 43.)

15. L. Codex *Lichfeldensis* olim *Landauensis,* Matthei Marci et Lucae i–iii. 9,

saec. VIII ineuntis uel VII exeuntis in ecclesia cathedrali Lichfeldensi a fine saec. x seruatus; unde uulgo Codex S. Ceaddae dictus est. Codicis amplam collationem edidit uir reuerendus F. H. A. Scrivener, Cantabr. 1887; erat Bentleio ξ in libro Tr. Coll. Cant. B. 17. 5. (Cf. Palaeographical Society I, tabb. 20, 21, 35, Scrivener l. c., Westwood *A.-S. and I. MSS.* pp. 56–58 tab. 23 et *Pal. Sac. Pict.* tab. 12.)

16. M. Codex Euangeliorum *Mediolanensis* saeculi sexti, bibliothecae Ambrosianae Mediolanensis C. 39. Inf. Codicem exscripsit uir reuerendus Fortunatus Uilla Ambrosianus, huius editionis gratia.

17. M̄. Codex Euangeliorum *Martini-Turonensis* litteris aureis saec. VIII exaratus, bibliothecae Turonensis 22; erat Walkero ρ. Codicem contulit G. M. Youngman 1884.

18. O. Codex Euangeliorum *Oxoniensis* saec. VII, qui uulgo dicitur 'Euangelia Sancti Augustini,' sc. coenobii eiusdem nominis Cantuariensis, in bibliotheca Bodleiana sub notis 857 et Auct. D. 2. 14, seruatus; erat Casleio ψ. Contulerunt I. S. et uir doctissimus F. Madan eiusdem bibliothecae uice-Praefectus. Collationem recensuit G. M. Youngman 1883. (Cf. Westwood *Pal. Sacra Pict.* tab. 11, no. 5.)

19. P. Codex Euangelii Sancti Lucae *Perusinus*, fragmentum scilicet ex codice purpureo saeculi, ut fertur, VI ineuntis ad capitulum ecclesiae cathedralis Perusinae pertinens; habet Luc. i. 26–xii. 7, sed multis in locis mutilus. Edidit I. Blanchinus *Eu. Quadr.* uol. II. App. p. 562.

20. Q. Codex Euang. *Kenanensis* (Book of *Kells*), s. VII uel VIII, nunc Coll. S. Trin. Dublinensis. Contulit T. K. Abbott et collationem edidit in editione codicis ante-Hieronymiani Usseriani (r_1) Dublini 1884. (Pal. Soc. I, tabb. 55–58, et 88, 89: Westwood *A.-S. and I. MSS.* pp. 25–33 tabb. 8–11 et *P. S. P.* tabb. 16, 17, et *National MSS. of Ireland* part. i, pp. x–xii, tabb. vii–xvii.)

21. R. Codex Euang. *Rushworthianus* uel 'Gospels of *Mac Regol*,' a scriba Hibernico dictus, qui ob. A.D. 820, Oxonii in bibl. Bodleiana sub nota Auct. D. 2, 19 seruatus. Euangelium Matthei uersionem lingua Merciorum exhibet; cetera Euangelia lingua Anglica Northumbrica glossata sunt, ut Lindisfarnensis noster (Y). Casleio et Bentleio erat χ. Huius editionis gratia contulerunt I. S., J. Johnson et G. M. Youngman. Textum uersionis, una cum Lindisfarnensi, et collatione Latina ediderunt J. Stevenson et G. Waring (Surtees Society, *The Lindisfarne and Rushworth Gospels* 1854–1865), et W. W. Skeat, secundis curis, Cantabrigiae 1887 etc. (Cf. Westwood *A.-S. and I. MSS.* pp. 53–56 tab. 16 et *Pal. Sac. Pict.* tab. 44, Pal. Soc. I, tabb. 90, 91.)

22. S. Codex Euang. Iohannis nunc Coll. Soc. Iesu *Stonyhurstensis*, saec. VII, olim, ut fertur, peculium S. Cuthberti, quod in loculo eius uel saltem in ecclesia Dunelmensi usque ad Henrici Regis VIII tempora seruabatur. Cum Amiatino et Dunelmensi (Δ) maxime, sed non semper, concordat. Contulit I. S. 1879. (Cf. Pal. Soc. I, tab. 17, Westwood *P. S. P.* tab. 11 no. 6.)

23. T. Codex Bibliorum *Toletanus*, saec. ut uidetur X, olim Hispalensis, deinde Toletanus, nunc uero bib. Nat. Matritensis. Codicem pro reuisione Sixtina contulit Chr. Palomares A.D. 1588, cuius collatio Romae seruatur in Bibliis

Hentenianis (Lugduni a Gul. Rouille A.D. 1569 impressis) sub nota Uat. 9508. Collationem impressit Blanchinus *Uindiciae Canonic. Scripturar.* pp. xlvii–ccxvi Romae 1740, ex quo apparet (p. ccxv) in Sixtina recensione adhibitam non fuisse, dicit enim 'sero nimis ad Card. Antonii Caraphae manus peruenit.' Primo Romae hanc collationem, denique codicem ipsum Matriti contulit I. S. 1882. Huius libri 'auctor possessorque' Seruandus fuit episcopus Bastigitanae; qui concessit Iohanni sodali suo postea episcopo Cordubensi; is codicem Deo obtulit et ecclesiae Hispalensi decimo kal. Ian. era MXXVI = A.D. 988. (Cf. And. Merino *Escuela Paleographica* tab. v et pp. 53–59, Matriti 1780, J. Muñoz y Rivero *Paleografía Visigoda de los siglos v al xii*, tabb. viii, ix, Matr. 1881, Ewald et Loewe *Exempla Scripturae Visigoticae* pp. 7, 8 tab. ix.)

24. U. Fragmenta Matthei (i. 1–iii. 4) et Iohannis (i. 1–21) *Ultratraiectina*, ad calcem Psalterii Cottoniani, s. VII uel VIII, ex schola ut uidetur Northumbrica, Amiatino simillima. Exstant photographice descripta in Psalterii editione notissima, quae prodiit anno 1873. In nostrum usum contulit uir reu. C. A. Heurtley, Professor Oxoniensis Dominae Margaretae.

25. V. Codex Bibliorum *Vallicellanus* B. vi, s. IX, Romae seruatus, ubi (in bibliotheca 'Vittorio Emanuele' gratia secretarii Regii) contulit I. S. 1883. Inter Alcuinianos quos uidimus locum primum obtinere uidetur et sic etiam amico nostro Samueli Berger placet; sed neque codicem Uindobonensem a Lambecio II. p. 403 laudatum, neque Biblia Bambergensia inspeximus. (Confer de nostro codice Blanchini *Euang. Quadruplex* II tab. viii post pag. 600. Ecclesia S. Mariae Uallicellana aliquando Ecclesia Noua, alias Oratorii uel S. Philippi Neri dicitur. Blanchinus ipse sacerdos Oratorii fuit.)

26. W. Biblia mus. Brit. Reg. I. B. xii a *Willelmo* de Hales, pro Thoma de la Wile magistro scholarum Sarum, A.D. 1254 scriptus. Euangelia contulerunt H. J. W. et G. M. Youngman.

27. X. Codex Euangeliorum coll. *Corporis Christi* Cantabrigiensis no. 286, saec. ut uidetur VII, olim, una cum O, coenobii S. Augustini Cantuariensis. Bentleio erat B. Contulit nostri operis gratia uir reu. A. W. Streane, Coll. Corporis Christi socius. Cum A fere concordat X^c^. (Cf. Westwood *A.-S. and I. MSS.* pp. 49, 50, *P. S. P.* tab. 11, 1–4 et Pal. Soc. I, tabb. 33, 34, 44.)

28. Y. Codex Euangeliorum *Insulae Lindisfarnensis* saec. VII–VIII ab Eadfrido (qui in ea sede episcopus fuit annis 698–721 A.D.) aliisque conscriptus; nunc mus. Brit. Cotton. Nero D. iv; et Bentleio, ut nobis, Y. Codicem ediderunt Stevenson et Waring 1854–1865, et W. W. Skeat, secundis curis 1887 etc. Denuo contulit G. M. Youngman. Cum Amiatino maxime concordat, sed manu Anglica non Italica scriptus est. (Cf. Westwood *A.-S. and I. MSS.* pp. 33–39 tabb. 12, 13 et *P. S. P.* tab. 45, Mus. Brit. *Catalogue* ut infra p. 15, tabb. 8–11, Pal. Soc. I, tabb. 3–6, 22.)

29. Z. Codex Euangeliorum *Harleianus*, saec. VI uel VII, qui fuit olim bib. Reg. Parisiensis 4582, nunc est mus. Brit. Harl. 1775. Fuit Bentleio, ut nobis, Z. Codicem partim contulit Griesbach, cui fuit *harl.* (*Symbolae Criticae*, uol. II, Halae 1785.) Denuo contulit H. J. W. partim adiutus a Frederico Barone de Hügel, 1884. (Cf. Mus. Brit. *Catalogue* ut infra p. 14, tab. 3, Pal. Soc. I, tab. 16.)

CAP. IV. *De editione Bentleii, cum conspectu lectionis Bentleianae et elencho codicum in eius usum in Euangeliis collatorum.*

DE opere Bentleiano confer *Works of Ri. Bentley*, ed. Alex. Dyce tom. iii, pp. 475 sqq., Lond. 1836, Jacobum H. Monk *Life of Richard Bentley* tom. ii, pp. 118 sqq., 146 sqq., 239, 286–289, ed. 2 Lond. 1833, Art. Ayres Ellis *Bentleii critica sacra* Cantab. 1862, *The Correspondence of Ri. Bentley* 2 tom. Lond. 1842, ed. Chr. Wordsworth (postea Ep. Lincoln.), Westcott *Vulgate* l. c. pp. 1709, 1711, R. C. Jebb *Bentley* pp. 164–168, Lond. 1882, *Old Latin Biblical Texts*, no. I, pp. v, xxiii–xxvi et App. ii–iv, Oxon. 1883, ed. I. S.

In animo habuerat Bentleius nouam Noui Testamenti Graece et Latine editionem parare, in quo credebat ueram lectionem Graecam cum uera Hieronymiana, tam uerborum ordine quam sensu rerum, ita concordare, ut, cum ex bonis codicibus et antiquis emendatae fuissent, uix dubitationi locus relinquendus esset. Cuius editionis schema uel programma primum edidit in epistula ad Gul. Wake Archiepiscopum Cantuariensem mense Aprili 1716; et postea *Proposals for printing* anno 1720, quo anno Iohannes Walker operis socius praedicatur. Multos codices ipse pro hoc opere contulit, plures et accuratius Ioh. Walker, qui Bentleii gratia in hunc finem laborare anno 1719 inceperat et certe usque ad annum 1735 et ultra eadem studia impigre prosecutus est. Sed Walker die 9 mensis Nou. anni 1741 mortem obiit anno aetatis 49no et Bentleius anno proximo, aetatis suae 81mo, die 14 mensis Iulii anno 1742. Nihil, ut constat, ex his laboribus a Bentleio aut Walkero in lucem editum est, nisi specimen Apocalypseos cap. xxii, in programmate anni 1720. Quo modo hoc euenerit accurate omnino iudicare non possumus. Conicit certe, quod uerisimile est, R. C. Jebb Bentleium temporis progressu, et praesertim cum codicem Uaticanum (B) propius et accuratius cognosceret, de absoluta concordantia textus Graeci cum uersione Latina magis magisque dubitauisse. Sed potius in causa credimus fuisse mortem Walkeri praematuram, Bentleii lites, et paralysin quae anno 1738, uirum illum iam senem occupauit. De discordia inter Bentleium et Walkerum orta nihil omnino constat, immo nihil suspicandum est.

Quod ex hoc opere restat, quantum quidem rem nostram tangit, tribus potissimum uoluminibus comprehenditur, in Bibliotheca Collegii S. Trinitatis Cantabrigiensis seruatis, et signatis notis B. 17. 5, B. 17. 6 et B. 17. 14. Qui libri Magistri et Seniorum dicti Collegii beneuolentia in huius operis gratiam per nouem menses anni 1882, sub tutela Bibliothecarii Bodleiani, humanissime commodati sunt. Ex his ergo, ut par erat, multa excerpsimus, multa etiam exscripsimus, sed non omnia quantum uoluimus[1].

B. 17. 5 quod est *Nouum Testamentum Graecum cum uersione Uulgata*, in folio, apud Cl. Sonnium Lutet. 1628, continet Walkeri collationes codicum Parisiensium signatorum notis α γ δ ε η θ κ λ μ ν ο *osec.* π φ, anno 1719 factas, et Leonis Cheualier codicum Turonensium (ρ σ τ υ) a Petro Sabatier Walkero traditas, item Bentleii collationes codicum Harl. 2788, 2826, et Lichfeldensis (M H ξ), et D.

[1] Nos in his collationibus Bentleianis exscribendis usi sumus editione N. T. nitida, sed non in omnibus accurata, Tornaci Neruiorum impressa per Desclée Lefebvre et soc. 1878.

Casleii sex codicum Oxoniensium collationes anno 1721 factas, quos notis signauit γ χ (3) ψ C. Ex quibus eos qui ad Euangelia spectant infra plenius recensuimus. Cf. etiam *Old Latin B. T.* no. I, Oxon. 1883. Hoc uolumen totum (quantum nostra intererat) nostri gratia exscripserunt W. C. Bell, et Elizabeth et Janetta Johnson. De collationibus codd. Graec. in hoc uolumine comprehensis, cf. A. A. Ellis *Bentleii Crit. Sacra* p. xxxix.

B. 17. 6 idem liber est, sc. N. T. Graeco-Latinum anni 1628, ad mentem Bentleii correctum. Notulas etiam continet in chartis interpaginatis scriptas, quarum delectum edidit A. A. Ellis l. c. pp. 49–117. Textus latini correctiones nostri gratia beneuole exscripsit Eliz. Johnson mense Iulio 1882. Sed neque correctiones graecas (teste idoneo Edwino Palmer, Archidiacono Oxoniensi) neque latinas ita Bentleio reuera et penitus placuisse credimus, ut ex eis, uti nunc exstant, editionem suam in lucem proferre uoluisset. Operae uero pretium aestimauimus lectiones latinas omnes ex hoc libro typis mandare—quod nunquam antea factum est—ut pateat quantum Bentleius ille profecerit in Clementina editione corrigenda. In qua correctione hoc, ut constat, imprimis sibi proposuit ut concordantiam graecae lectionis cum uera Hieronymiana ostenderet. Conicimus ergo illum, collationibus aliquot factis, ad conciliationem graecae et latinae lectionis hac ratione processisse. Si posset testes latinos, uel pauciores numero, pro hac concordantia adhibere, uulgatam sine ulla mora ad Graecae lectionis normam corrigebat. Si tali autem testimonio destitueretur, hamis rotundis in margine inclusit lectionem, cum graeco concordantem, quam ueram credebat, et pro ea testes latinos quaerebat. His denique exquisitis uel oblatis hamos subinde deleuit, ut ostenderet lectionem iam codicibus confirmatam esse. Pro exemplis sunt:— Matt. v. 8 (*mundi*) *corde* quod graecis uerbis οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ respondet sed in nullis codicibus Hieronymianis legitur. Contra in Matt. xiii. 22 ubi hami perlineati sunt (> *in spinis seminatus est*) pro inuersione testes (quamuis nostro iudicio non satis fortes) postea detexit; item ib. 47 *ex omni genere* (*om. piscium*) pro omissione testes inuenit; et xv. 14 (*cadent*) pro futuro (= πεσοῦνται) similiter testes adhibuit.

Bentl. in notulis nostris ad huius codicis lectiones refert, nisi aliter notatur.

B. 17. 14 qui est *Sancti Hieronymi Diuina Bibliotheca*, Parisiis in folio, apud Io. Anisson 1693 (uolumen sc. ex Martianaei editione primum) continet collationes codicum multorum et notulas Bentleii ipsius manu scriptas. Horum codicum notitiam offert Ellisius l. c. p. xl sq., quorum plurimi sunt ex Bibliotheca Regis, cui Bentleius ipse praeerat, ceteri ex aliis Angliae bibliothecis. Nos ex hoc uolumine non adeo multa excerpsimus, cum cognouissemus Bentleium non ea quae par esset cura codices conferre solitum. Notulas tamen magni pretii et coniecturas in eo inuenimus, quarum delectum cum aliis edidit Ellisius asterisco signatas, nos pro nobis etiam delectum fecimus.

Conspectus lectionum Bentleianarum in Euangeliis ex libro Tr. Coll. Cant. B. 17. 6 exscriptarum.

Notandum est Bentleium signo ∧ pro *additione* uerborum, ℈ pro *omissione* et numeris arabicis 1, 2, 3 etc. pro *inuersione* usum esse. Nos signa nostra (+, *om.* et >), ut cum nostrarum notularum usu congruerent, in hoc conspectu adhibuimus. *Hami rotundi*, ut (mundi), (*om.* uos), (> illam fecistis), indicant lectiones cum graeca ueritate consentientes pro quibus

testes latinos Bentleius nondum inuenerat. *Hami rotundi perlineati*, ut (> in spinis seminatus est), (*om.* piscium), (cadent), indicant, hoc testimonio postea inuento, tales lectiones a codicibus confirmatas fuisse. Lectiones *asterisco* signatae — ut, Zara*; > in somnis apparuit ei*; *om.* ut impleretur . . . miserunt sortem*; — a nobis etiam in textum receptae sunt. Aliquando etiam ubi commodum lectoribus uidebatur lectionem clementinam *litteris inclinatis* uel *italicis* praeposuimus cum semi-coli signo, e.g. Matt. viii. 20 *nidos*: tabernacula*; *imperauit*: increpauit*. (Hunc conspectum nostri gratia humanissime correxit F. I. A. Hort.)

Matt. i. 3 Zara*, Esrom* *bis*; 7 Abia* *bis*; 15 Matthan* *bis*; 17 *itaque*: ergo*; 18 Cum + (enim) *uoluit sed postea deleuit*; 20 > in somnis apparuit ei*.

ii. 1 Bethleem* *et ter infra* 5, 8, 16 (*non* 6), Ierosolyma; 6 *regat*: reget*; 7 *om.* eis; 11 *inuenerunt*: uiderunt; 21 *consurgens*: surgens*.

iii. 6 > in Iordane ab eo*; 7 *a uentura ira*: a futura ira*; 9 *potens est*: potest*; 10 *excidetur* . . *mittetur*: exciditur. . . mittitur.

iv. 4 > pane solo*; uiuet; 5 *assumpsit*: *primo uoluit* adsumit, *sed postea deleuit* [*nos* assumit*]; 6 mandabit*; 9 > tibi omnia*; 12 *om.* Iesus*; 14 prophetam + dicentem; 15 uiam; 16 > lucem uidit*; *umbrae*: et umbra*; 18 *om.* Iesus*; 20 *relictis retibus*: (relicta naui) *primum, deinde* relictis naui; 25 *om.* de *sec. et tert**.

v. 1 *om.* Iesus*; 8 *mundo*: (mundi) [*i.e. uoluit* mundi *sed testes latinos non inuenit, ut diximus in explicatione praeuia*]; 11 (*om.* uos) *priori loco*; 16 > uestra bona opera*; 24 reconciliare*; *offeres*: offer; 31 *ei*: illi*; 32 > causa fornicationis; 45 *qui solem*: (quia) solem; > malos et bonos; 46 diligatis*; *hoc*: (sic).

vi. 5 *oratis* . . *eritis*: (orabis . . eris), *uoluit primum, sed postea deleuit*; *qui*: quia; 6 *oraueris*: orabis*; ostio + tuo*; 7 *exaudiantur*: (exaudientur); 8 *quid*: quibus*; 10 *adueniat*: ueniat; 13 > inducas nos; 14 (*om.* delicta uestra); 15 *om.* uobis*; 16 pareant*; 21 *est sec.*: erit; 22 *om.* tui . . tuus*; 23 *om.* ipsae*; 25 *om.* plus *sec.**; 31 *quo*: quid; 34 *ipsi*: ipse*.

vii. 4 *dicis*: dices; 17 > fructus malos*; 18 > fructus malos* *et* fructus bonos*; 19 exciditur* . . mittitur*; 21 (*om.* ipse intrabit in regnum caelorum); 22 > tuo nomine *ter**; 24 *supra*: super.

viii. 3 *om.* Iesus*; eum + Iesus *pr. uoluit, sed postea deleuit*; 9 *om.* constitutus*; 13 > in hora illa*; 15 *eis*: (ei); 17 *om.* nostras* *sec.*; 20 *nidos*: tabernacula*; 25 *om.* ad eum discipuli eius*; 26 *om.* Iesus; *imperauit*: increpauit*; 27 quia + et*; 28 [*uenissent lapsu*: uenisset;] 29 *om.* Iesu*; 30 > porcorum multorum*; 31 *om.* hinc*; 33 *eis*: his*; habuerunt.

ix. 2 > in lecto iacentem; 5 *om.* tua*; *an*: aut*; 6 > sciatis autem*; 9 teloneo*; 12 medico*; 18 *om.* domine*; 28 > possum hoc*; (*om.* uobis); 35 circumibat*; > ciuitates omnes*; 38 *mittet*: eiciat*.

x. 5 (ciuitatem); 12 *om.* dicentes Pax huic domui*; 13 *om.* illa*; *ueniet*: ueniat*; *reuertetur ad uos*: > ad uos reuertetur*; 18 *om.* ad *sec.*; 22 *om.* usque*; 25 magister + eius*; *seruo*: seruus*: 28 (> timete eum potius *primum ut uidetur deinde* timete potius eum); 30 autem + et*; 34 > uenerim mittere pacem*.

xi. 4 *audistis*: (auditis); *et uidistis*: et uidetis; 8 *uestiuntur*: (utuntur); 19 > uini potator; (> amicus et peccatorum); 23 *hanc diem*: hunc diem*; 30 leue + est*.

xii. 1 > sabbato per sata*; 4 *quos*: quod; (> sacerdotibus solis); 8 > est enim*; 14 > eum perderent*; 25 *desolabitur*: desolatur*; 27 > erunt uestri*; 36 > de eo rationem; 45 > secum septem alios spiritus*; 50 meus + et* *pr. uol., sed postea del.*

xiii. 2 > (in littore stabat); 4 *om.* caeli*; 8 *centesimum etc.*: centum . . sexaginta . . triginta; 14 *dicentis*: dicens*; 21 (> radicem in se); *tribulatione et*: trib. (aut); 22 (> in spinis seminatus est) *i. e. postea hamis deletis ex codd. confirmauit*; 23 *centesimum etc.*: centum . . sexaginta . . triginta; 27 > tuo agro; 30 utraque (+ simul); ea *om.* in*; 32 (> ueniant uolucres caeli); 37 ait *om.* illis*; 38 > sunt filii

nequam; 47 ex omni genere* ([*om.* piscium]); 54 synagogis: (synagoga).

xiv. 3 in carcere; 6 (natali); 7 (*om.* ab eo); 11 *attulit*: tulit*; 12 corpus *om.* eius*; 13 *pedestres*: pedestri; 20 (> fragmentorum duodecim cophinos); 22 *om.* Iesus*; 27 (*om.* Iesus); 28 > uenire ad te*; 29 (> de nauicula Petrus).

xv. 5 *om.* est; 9 doctrinas *om.* et; 12 uerbo *om.* hoc*; 14 sunt *om.* et; (> caeco si); *cadunt*: ([cadent]); 17 > quod (intrat in os); 31 ambulantes (+ et); 32 > iam triduo; 34 > panes habetis*; 36 pisces (*om.* et); discipuli (*om.* dederunt).

xvi. 3 non potestis *om.* scire*; 4 *om.* prophetae*; 13 quem + me; 15 illis *om.* Iesus*; > dicitis esse; 18 inferni; 19 solutum *om.* et*; 20 *esset*: est; 21 oportet; 26 *aut quam*: aut (quid); 27 opus eius*.

xvii. 1 assumit; 3 apparuit*; 4 tibi unum + et*; 7 (*om.* eis); 10 oportet; (> uenire primum); 14 eum (+ et); 20 *Dixit*: qui dicit; *om.* Iesus; 24 didragma* *bis*; *om.* ei*.

xviii. 7 *om.* illi*; 9 unioculum [unoculum* *coni.* B. 17. 14]; 16 autem *om.* te; > testium uel trium; 17 autem + et*; 18 ligata *om.* et; soluta *om.* et; 23 (> ponere rationem); 24 debebat *om.* ei*; 25 *om.* eius; venum dari; 26 *orabat*: (adorabat); 28 (> eum suffocabat); 32 debitum (+ illud).

xix. 4 *om.* hominem*; 9 (> duxerit aliam); 12 qui *sec.* + eunuchi; *castrauerunt*: eunichizauerunt (*sic*); 16 (*om.* bone); 17 bonus (*om.* Deus); 19 *om.* tuum .. tuam*; 20 *om.* a iuuentute mea*; 26 *illis*: eis; 28 (> duodecim sedes); 29 reliquit*.

xx. 1 est + enim*; 4 > illis dixit*; *om.* meam*; 7 *omitti uoluit* meam* *sed postea restituit*; 9 (*om.* uenerant); 11 *Et*: (At); 15 facere (+ in meis); 23 *meam uel*: meam et*; dare (*om.* uobis); 30, 31 *omitti uoluit* (Domine) *sed postea restituit*; 34 (*om.* eorum *pr.*).

xxi. 3 *dicite*: (dicetis); 4 *om.* totum*; 12 nummulariorum (+ euertit *et ad fin. uersus om.*); 13 (> illam fecistis); 16 *dixit*: dicit*; 21 Tolle + te; 23 (> potestatem hanc); 25 Baptisma; 26 [*omnibus* (*err. typ.*): hominibus;] *habebant*: habent*; 28 Homo *om.* quidam*; in uineam meam; 31 Dicunt *om.* ei*; praecedunt*; in regno; 33 (> ei circumdedit); 34 (acciperet) *primo uoluit, deinde deleuit*; 38 *habebimus*: (habeamus); 41 *om.* suam*; (reddent); fructus.

xxii. 4 occisa *om.* sunt*; 13 > pedibus eius et manibus*; 17 (> dare censum); 26 ad (septem); 30 n. nubunt neque nubuntur sed sunt; *om.* Dei; 37 *ex toto*: (in toto*); 46 > respondere ei*; (> interrogare eum amplius).

xxiii. *om. uers.* 14*; 15 circumitis*; 23 *qui*: quia*; mentam*; 25 parapsidis* (*ita et* 26); *estis*: sunt*; 27 (*om.* hominibus); 29 *qui*: quia; 31 (> occiderunt prophetas); 37 noluistis; 38 relinquitur*.

xxiv. 2 *illis*: eis*; (destruetur); 6 *enim pr.*: autem; 16 *ad*: in; 19 (nutricantibus); 20 uestra *om.* in*; *uel*: (nec); 23 hic *om.* est*; 28 *om.* et*; 32 > fuerit tener; 35 *autem*: uero; 36 > Pater solus*; 46 (> seruus ille).

xxv. 1 lampadas; 3 (> secum oleum); 5 (dormiebant); 6 (*om.* uenit); 8 lampadas; 9 responderunt (+ autem); 17 similiter *om.* et*; 18 in terra*; 19 *posuit*: (ponit); 20 > mihi tradidisti*; 22 > mihi tradidisti*; 24 *metis*: (metens); (congregans); 26 *semino*: (seminaui); 27 *committere*: mittere*; 37 pauimus *om.* te*; 38 collegimus (*om.* te); cooperuimus *om.* te*; 40 *ex his*: de his*; 43 *cooperuistis*: operuistis*; 44 respondebunt *om.* ei*; infirmum uel.

xxvi. 2 *fiet*: fit; *tradetur*: traditur; 6 > esset Iesus*; 10 *om.* huic*; 14 *dicebatur*: dicitur; 17 *om.* die*; 18 *Iesus*: (ille); 22 (> dicere singuli); 23 parapside*; 24 traditur*; 26 discipulis (*om.* suis); accipite (*om.* et); 21 effunditur; 33 (*om.* Et); 36 *dixit*: dicit; 45 traditur; 46 tradit; 47 *eo pr.*: ipso*; (*om.* missi); 53 possum (+ modo) *sed postea deletum*; 61 aedificare*; 62 Nihil respondes? (quid isti) adu. te test.?; 63 (> nobis dicas); 64 *om.* Dei*; 74 *nouisset*: (noui); 75 *quod*: (qui).

xxvii. 2 > eum adduxerunt; 6 > mittere

eos; 15 > dimittere populo*; 31 chlamydem; 34 (> bibere uinum); 35 *om.* ut impleretur . . miserunt sortem*; 36 eum (+ ibi); 40 Va; templum *om.* Dei*; (aedificas); 43 liberet + eum, *sed postea deletum*; > Dei filius; 46 *om.* Et; horam + uero; lema*; > me dereliquisti; 47 illic (stantium); 54 > Dei filius*; 57 (*om.* quidam).

xxviii. 6 uenite ((*om.* et*)).

In Euangeliis Marci et Lucae, nondum publici iuris factis, asteriscos adposuimus eis lectionibus quas pro ueris nunc (Apr. 1889) habemus, sed ultimo iudicio de iis nondum lato.

Mc. i. 2 *om.* ego*; *om. primo uoluit* ante te, *sed postea restituit*; 5 *eum*: illum*; Iudaea; Iordane*; 8 ego + quidem *sed postea deleuit*; uos *bis* + in *sed postea deleuit*; 9 > illis diebus; > in ((Iordanen)) a Ioanne*; 10 > apertos caelos*; ((*om.* et manentem)); *ipso*: (ipsum); 12 expellit*; 13 *om.* et quadraginta noctibus; 19 > in naui componentes retia*; 24 scio (+ te); *sis*: es; 27 *quaenam*: quae*; *etiam*: et*; 34 > loqui ea* *primo sed inuenta auctoritate restituit* ea loqui; 36 persecutus*; 39 (*om.* et *sec.*); 43 *om.* est*; *statimque*: statim*; 45 > in ciuitatem introire*.

ii. 2 et *sec.* + confestim, *sed secundis curis deleuit*; 8 *dicit*: (dixit); 9 surge + et*; 10 > potestatem habet filius hominis*; 12 > ille surrexit*; 14 Leuin*; teloneum*; 16 > peccatoribus et publicanis *pr.*; *uoluit et* > pecc. et publ. *sec. sed secundis curis restituit* publ. et pecc.; *om.* Magister uester; 17 medicum*; ((*om.* enim)); 18 *quare*: cur; 20 illa die*; 21 *maior*: (peior); 22 *nouum*: nouellum*; disrumpit; effunditur*; 23 *om.* Dominus*; praegredi*; 26 licet*; dedit + et; 27 et *sec. om. uoluit primo, postea restituit.*

iii. 1 *utrum* > aridam habens manum *an* ar. man. hab. *non liquet*; 5 *illi*: illius; 6 > statim Pharisaei*; 7 *Iesus autem*: Et Iesus*; 11 dicentes + quia; 16 Petrum; 22 Beelzebul; 24 > stare regnum illud*; 26 consurrexit*; 27 alligauerit*; 29 habet*; 31 *ueniunt*: ((uenit)); 35 *om.* mea.

iv. 4 *om.* caeli*; 6 haberet*; 8 triginta + ((et)); 10 erant + cum*; 15 corda*; 20 triginta + et*; 24 metietur; 27 nocte ac die*; 29 cum + se*; 31 in terram *pr.*; 38 *illi*: ei*.

v. 2 occurrit + ei*; 3 > eum poterat*; 4 > eum poterat *uoluit primo, sed postea restituit* pot. eum; 5 > nocte ac die*; 7 dicit*; *altissimi*: summi*; 9 > nomen mihi*; 15 mentis + qui habuerat legionem; 17 > eum coeperunt*; 21 rursus*; *eum*: illum*; 23 manus*; 24 *eum sec.*: illum*; 29 *quia*: quod*; 30 > cognoscens in semetipso*; *de illo*: de eo*; 36 > uerbo quod dicebatur audito*; 37 > sequi se*; 40 > erat puella*.

vi. 4 > et in cognatione sua et in domo sua*; 7 *uocauit*: conuocauit*; 8 (in uiam); (zonam); 14 > Herodes rex*; surrexit; > operantur uirtutes [*nos* inoperantur uirtutes]; 21 natali suo*; 23 quidquid (+ me); 26 *om.* est*; 27 sed + (statim); speculatore*; (*om.* in disco); 30 et *sec.* (+ quae); 31 rediebant*; > manducandi spacium*; 32 naui*; 34 > multam turbam*; > docere illos*; 35 dicentes (+ quia); *om.* hic; *praeteriit*: multa; 37 > denariis ducentis*; 40 et *sec.* + per*; 43 (*om.* reliquias); 44 manducauerant; 45 Bethsaidan; 48 super mare* *et* 49; 50 (dicit); 52 intellexerant*; 55 *om.* se; 56 aut in ciuitates*.

vii. 5 interrogant*; 6 eis + quia *primo, postea deleuit*; 7 > colunt me; *om.* et*; 10 patri aut matri*; 15 *coinquinare*: communicare; 19 *intrat*: introit*; *om.* uadit*; 21 > cogitationes malae*; 22 impudicitia*; 28 dicit ei*; > sub mensa comedunt*; 29 de filia tua*; 32 deprecantur*; 37 *fecit sec.*: facit.

viii. 1 > illis diebus* *numeris in margine bis positis semel hami ( ) adiciuntur, semel desunt*; 4 *illos*: istos; > poterit quis*; 12 > quaerit signum*; 13 ascendens*; *om.* nauim*; *om.* et *sec.*; 14 > sumere panes*; 15 *om.* et *sec.**; 17 > Iesus

ait illis*; 19 millia + et; 20 panes *omitti uoluit primo, postea restituit*; 22 *rogabant*: ⟦rogant⟧; 23 *interrogauit*: ⟦interrogabat⟧; *quid*: aliquid*; 25 > uideret clare*; 28 alii *pr.* + (autem) *primo, sed postea deleuit* autem; 29 > dicitis esse*; 31 *eos*: illos*; > multa pati*; 34 uult + post*; seipsum*; 35 > eam faciet* *primo, postea restituit* fac. eam; 36 > faciat animae suae*; 37 commutationem*; 38 > confusus fuerit me; > mea uerba*.

ix. 3 *om.* et *sec.**; > super terram non potest*; 5 (> tabernacula tria); 9 *cuiquam*: cui*; 11 (*om.* Pharisaei et); 12 (restituit); 14 (*om.* suos); 15 *Iesum*: eum*; (*om.* et expauerunt); accurrentes; 16 (> conquiritis inter uos); 18 *illum pr.*: eum*; 19 dicit*; > patiar uos; 21 > hoc accidit ei; 22 eum *pr.* + et*; 23 *om.* sunt*; 24 *om.* Domine*; 25 (> mute et surde); > tibi praecipio*; 26 clamans*; 31 *autem*: (enim); 32 > eum interrogare*; 33 esset*; 34 > inter se in uia*; *eorum*: illorum*; > esset maior; 37 me recipit et; > me misit*; 45 scandalizat te.

x. 11 *ait*: dicit*; 14 *quos*: quod; > est enim*; 22 > possessiones multas*; 28 *om.* Et* *ad init.*; > Petrus ei dicere*; 33 ⟦*om.* et senioribus*⟧; 37 *Et pr.*: Qui; dixerunt (+ ei); 38 (baptisma); *quo*: quod; 39 (baptisma); *quo*: quod; 40 *om.* uobis*; 43 maior (+ inter uos); 46 (> multitudine plurima); 47 > fili Dauid Iesu*.

xi. 1 Ierosolymae + et Bethphage *primo; sed postea deleuit*; 2 > est contra uos*; *illuc*: illud*; 3 facitis (+ hoc); 6 *eis sec.*: eos; 11 (> uespera iam); 14 > quisquam fructum*; 19 egrediebantur; 21 dicit*; 23 > monti huic; 27 (> in templo ambularet); 32 *Si*: Sed; *timemus*: timebant*.

xii. 9 faciat; 12 *om.* hanc; 13 (*om.* in); 14 dare; 15 (> illorum uersutiam); 16 (*om.* ei*); 17 (*om.* igitur); 18 (ueniunt); 25 nubunt . . (nubuntur); 28 *esset*: est; 29 *tuus*: noster*; *Deus sec.*: (Dominus); 31 *om.* est *pr.*; 32 *om.* Deus*; 37 > libenter eum; audiebat; 42 > una uidua*; (> minuta duo).

xiii. 2 ⟦*om.* omnes⟧; 3 montem*; 7 *om.* haec*; 8 *contra*: super*; 11 > estis uos*; 12 insurgent; 20 (> Dominus breuiasset) *primo, sed postea restituit* breu. Dom.; 21 Christus + aut; 22 > potest fieri*; 25 > sunt in caelis*.

xiv. 2 *in populo*: populi*; 11 > opportune illum *primo, postea autem* illum opport.; 20 *om.* manum*; 21 (*om.* Et); traditur*; 24 effunditur*; 25 *quia*: quod*; *om.* hoc*; 27 Iesus (+ quia); 28 posteaquam*; surrexero*; 29 *om.* in te*; 30 *om. uoluit* tu *primo, sed postea restituit*; > bis gallus uocem*; 36 > possibilia tibi; 38 *om.* est*; 40 ingrauati*; 41 traditur; > trad. filius hominis*; 42 tradit; 43 *de*: ex*; 45 *om.* Aue*; 47 *om. uoluit* quidam *primo, postea restituit*; 49 (> tenuistis me); adimpleantur*; 50 *Tunc*: (Et); (*om.* discipuli eius); 53 conueniunt*; omnes (+ summi); 54 > et calefaciebat se ad ignem*; 55 > morti traderent eum; 58 dicentem (+ quia); dissoluo; 59 *non*: (nec sic); 60 *ad ea quae tibi obiiciuntur ab his*: (quid isti tibi obiiciunt); 61 dicit*; *om.* Dei*; 62 > a dextris sedentem*; *om.* Dei*; 72 > iterum gallus*.

xv. 6 > dimittere solebat*; 7 *om.* qui *sec. et* erat; (fecerant); 16 eum + intro; 17 purpuram; 20 (purpuram); 28 adimpleta*; 29 aedificas [*nos* aedificat]; 33 *per*: super; 34 Heloi, Heloi*: lema; > me dereliquisti.

xvi. 4 uident*; 5 stolam candidam; 14 *iis*: his*; (surrexisse); crediderant*; 19 *om.* Iesus*; sedit*.

LVCA*N pro* LVCAM.

Luc. i. 1 completae; 3 adsecuto; > a principio omn.*: omnibus; 5 illi; 10 erat populi*; 12 (> turbatus est Zacharias); 15 sicera*; 17 Heliae*; incredibiles*; 20 (potens); 25 > mihi fecit; 27 (*om.* erat); 29 *audisset*: uidis-

set*; (> salutatio ista); 31 (+ et *ad init.*); 32 (domum); 35 nascitur; *om.* ex te*; 39 (montanam); 43 > mihi hoc; 45 credidit*; *tibi*: ei*; 48 respexit (+ in); 49 (magnalia); 50 in progenies et progenies*; 52 (sedibus); 54 *recordatus*: memorari*; *om.* suae*; 64 > os eius illico; 66 Quid*; 67 impletus*; 68 plebi*; 72 > sancti sui; 77 ⦅in remissione⦆; 79 Inluminare*.

ii. 2 *om.* a*; 4 Bethleem*; 12 *om.* *uoluit* et *sec.*, *sed postea restituit*; 14 pax + in*; 15 Bethleem*; 18 *om.* et *sec.*; 21 *om.* puer*; + et *ante* uocatum; > conciperetur in utero; 22 (*om.* eum); 25 (> erat homo *uoluit primo postea repudiauit*); 27 > parentes puerum Iesum; *om.* eius; 34 *illis*: illos *uoluit primo, postea deleuit*; ⦅> hic positus est⦆; *om.* in *ante* resurrectionem*; contradicitur; 36 prophetis; suo *uoluit primo omitti, postea restituit*; 38 redemptionem in Hierusalem; 42 illis + in*; 45 *regressi*: reuersi; 47 (> audiebant eum); 48 uidentes + eum; 49 ⦅> quaerebatis me⦆; 50 *eos*: illos*.

iii. 2 (principe); *Domini*: Dei*; 4 Esaiae*; 7 exiebant*; 8 quia potest Deus*; 9 *om.* bonum*; exciditur*; mittitur*; 16 uenit; 17 conburet; igni; 18 populum*; 19 (> quae fecit malis); 22 est + dicens *primo, postea deleuit*; complacuit*; 23 (> erat Iesus).

iv. i. agebatur in Spiritu*; 3 (> es Dei); 4 Iesus + dicens *primo, postea deleuit*; > pane solo*; uiuet*; 5 *om.* in montem excelsum*; 6 *sunt*: (est); (illam); 7 (erit . . omnis); 9 supra*; (> es Dei); 10 mandabit*; 17 > prophetae Esaiae*; > erat scriptum; 18 *om.* sanare contritos corde*; 19 (in remissione); (*om.* et diem retributionis); 21 (> scriptura haec); 22 filius est*; 23 (> similitudinem hanc); 25 omnem terram *uoluit primo, postea deleuit*; 27 Neman*; 28 > ira in synagoga; audientes haec; 29 supra*; 34 qui sis*; 35 *illum*: illi*; *eo*: illo*; 36 omnes *uoluit primo, sed postea deleuit*; 38 *om.* Iesus*; 39 *imperauit*: (increpauit); 40 > sol autem*; 41 Exiebant*: autem + et.

v. 1 (turba irrueret); 2 autem + ex eis; 3 rogauit ut . . reduceret; 7 *om.* pene*; 10 (Simoni); 11 *eum*: illum*; 12 Iesum *om.* et; 13 *eum*: illum*; 16 (desertis); 17 (sederat); (> sedentes Pharisaei); 19 (*om.* parte); (> inferrent illum); super; 24 > potestatem habet*; dimittere*; surge + et; 25 surgens*; *om.* lectum*; 27 teloneum*; 30 (> ad discipulos eius dicentes); 32 peccatores in poenitentiam*; 35 dies + et; 36 > uestimento nouo*; rumpet; conueniet.

vi. 3 > dixit ad eos; *illo*: eo*; 4 *dedit*: + et *uoluit primo, postea deleuit*; 9 > Iesus ad illos; ⦅interrogabo⦆; male + facere; 10 omnibus + illis; eius + sicut et altera *uoluit primo, postea deleuit*; 12 > diebus illis; 13 (> factus esset dies); > ex ipsis duodecim; 14 quem (+ et); 16 *om.* Et* *ad init.*; Scarioth*; qui + et *sed postea deleuit* et; 17 (*om.* et *ante* Tyri); 19 (> tangere eum); 21 (> esuritis nunc); > fletis nunc; 22 estis; (> oderint uos); 23 *om.* est*; 26 > bene uobis dixerint*; 28 *om.* et*; 29 *Et*: (*om.*) *uel potius* (ei); 32 (> gratia est); 33 > benefaciunt uobis; (> gratia est); 34 > uobis est; 35 uestros + et*; 38 bonam *om.* et*; 39 *cadunt*: cadent*; 40 *om.* si sit*; 41 (> tuo oculo); 45 *om.* thesauro *sec.*; 46 (> me uocatis); 47 (> meos sermones); *sit*: est; 48 > mouere eam; 49 audiuit . . fecit*; (*om.* suam).

vii. 1 intrauit + in; 2 (> erat illi); 6 dicens (+ ei); 11 *cum eo*: cum illo*; 12 ciuitatis + et*; matri*; 16 (> timor omnes); > uisitauit Deus; 21 > curauit multos*; 22 > uidistis et audistis*; 24 > dicere de Ioanne*; arundinem (+ a); *agitatam*: moueri*; 28 (> illo est); 29 *baptismo*: (baptisma); 31 *om.* ait autem Dominus*; (> sunt similes); 32 (> in foro sedentibus); 38 eius (+ flens); unguebat; > ung. unguento [*nos* ungento ungebat]; 41 *et alius*: (at) alius; 42 (> utrisque donauit); *diligit*: diliget*; 45 intraui.

viii. 1 ciuitatem et castellum*; 2 > dae-

monia septem*; 3 Chuzae [*nos* Chuza]; *ei*: eis*; 4 conueniret*; 6 *supra*: super; 12 *om.* hi*; 13 *supra*: super; radicem*; 16 uaso; 18 *audiatis*: auditis*; 19 adiret + ad*; 23 *Et nauigantibus*: Nauigantibus autem*; *cessauit*: (cessauerunt); 25 > dicentes ad inuicem*; > imperat et mari*; 26 *Et nauigauerunt*: Enauigauerunt autem*; 27 *daemonium iam*: daemonia a; *uestimento*: uestimentum; 28 tibi *om.* est; 30 intrauerunt; 35 (> sedentem hominem); *eius*: (Iesu); 37 > timore magno*; 38 *Et*: (At); 39 *uoluit primo* fecerit *et* > Deus fec. *postea utrumque deleuit*; 40 redisset*; 42 > filia unica*; *ei*: illi*; 43 *quaedam*: (quae); 46 exisse*; 48 *ei*: illi*; > te saluam; 49 a principe*; *illum*: (magistrum); 51 uenisset + ad; (> puellae et matrem); 52 est + enim; *om.* puella*; 53 *quod*: quia*.

ix. 1 (*om.* apostolis); 4 *exeatis*: (exite); 5 super; 6 circumibant*; 9 > audio ego talia*; 13 > date illis uos; 14 *autem*: (enim); 16 (*om.* suis); 17 (> et saturati sunt omnes); 18 > turbae esse; 19 *uero*: autem; > propheta unus*; 20 > dicitis esse; *Simon*: (autem); 23 seipsum*; 24 propter me (+ hic); 25 (> mundum uniuersum); 26 (> erubuerit me); 27 (stantium); 28 > Ioannem et Iacobum; 29 factum*; albus *om.* et*; 32 illo *om.* erant*; *Et*: (At); 33 *cum*: dum*; 37 *illis sec.*: illi*; 39 apprehendit illum*; 44 *cordibus*: (auribus); 45 interrogare eum*; 47 (cogitationem); apprehendens [*nos* adp.] puerum statuit eum secus se*; 48 > omnes uos*; *maior*: (magnus); 51 iret *om.* in*; 53 euntis *om.* in*; 55, 56 *om.* dicens Nescitis cuius spiritus estis | Filius h. non uenit animas perdere sed saluare; 58 *Dixit*: Et ait*; 60 uade *om.* et*; 61 > primum permitte mihi*; *quae*: qui*; *suam ad*: suam in*; *respiciens*: aspiciens*.

x. 5 > domui huic; 6 super illam*; 10 *om.* autem*; 15 *usque ad caelum*: usque in c.*; 16 (> audit uos *uoluit primo, postea repudiauit*); (> spernit uos); > me misit*; 18 satanan*; 21 (sp. *om.* sancto *uoluit primo, postea ut uidetur* sancto *restituit*); *quoniam*: quia; 22 qui sit *bis**; 23 *om.* uos*; 27 *ad init.* (+ At); 38 (> castellum quoddam); > nomine Martha.

xi. 1 > loco quodam*; > et Ioannes docuit*; 3 *hodie*: cotidie*; 7 (> in cubili sunt); 8 *om.* Et si ille perseuerauerit pulsans*; 11 petet; 13 (> data bona); 16 *Et*: (At); 17 *uidit*: (sciuit); desolatur*; ((cadit)); 18 *eius*: ipsius*; > eiicere me*; 20 *peruenit*: praeuenit*; 22 fortior illo*; aufert; distribuit; 23 *contra*: aduersum*; 24 *ambulat*: perambulat*; 25 *om.* eam*; 26 *om.* secum*; 28 *om.* illud*; 29 *om.* prophetae*; 30 Nineuitis*; 31 Solomonis: plus *om.* quam*; Solomone [Salomone *nos*]; 32 Nineuitae*; plus Iona*; 33 *supra*: super; 34 lucidum (est); tenebrosum (est); 36 (tenebrosam); illuminat; 44 parent*; 45 > nobis contumeliam*; 46 portari*; 48 > quidem ipsi*; 53 *om.* autem*; 54 *om.* et; > capere aliquid*; *de*: ex*.

xii. 1 suos + primum; attendite (+ uobis); quae est; 3 *dicentur*: audientur; 4 *quid*: quod*; 7 estis *om.* uos*; 8 fuerit + in*; *illum*: in illo*; 9 denegabitur*; 10 *dicit*: dixerit; 12 *quid*: quae*; *om.* uos*; 13 > quidam ei*; 14 *illi*: ei*; 16 > attulit ager; 17 *quia*: quod*; 22 animae *om.* uestrae*; *induamini*: uestiamini*; 23 corpus *om.* plus; 27 uobis + quia: 28 > in agro est*; 31 *om.* primum*; *om.* et iustitiam eius*; 33 ueterescunt*; 35 *om.* in manibus uestris*; 39 *ueniret*: uenit; perfodiri*; 40 uos (+ ergo); uenit*; 42 ((constituet))*; super*; (*om.* illis); 43 > seruus ille; inueniet; 44 quia super; 45 *seruos*: pueros*; 47 multas; 48 paucas; 50 baptisma*; coartor*; 51 ((terra)); 52 in duo*; 56 > terrae et caeli*; 58 *autem*: ((enim)).

xiii. 2 *fuerint*: fuerunt*; 4 *Sicut*: (Aut); (super); Siloam*; fuerunt*; 5 > non poenitentiam*; 6 autem *om.* et*; 8 dixit*; 10 *eorum*: (quadam); 12 uidisset*; *om.* eam*; 14 non *om.* in; 15 Respondit.. et dixit*; 25 ostium *pr.* + et*; Domine (+ Domine) *sed postea deleuit*; 27 dicet (+ Dico); 32 ite *om.* et*; tertia *om.* die*;

33 sequenti *om.* die*; 34 pinnis*; (noluistis); 35 relinquitur*; *om.* deserta*.

xiv. 1 *om.* Iesus*; (principum); 2 > erat hydropicus; 5 (> dixit ad illos *sed restituit*); 7 autem *om.* et; 8 ab eo*; 9 (dicet); ⟦incipies⟧; 12 > et ipsi te*; 13 claudos *om.* et*; 18 omnes (+ se); 25 ⟦> cum eo turbae multae⟧; 26 > discipulus esse; 28 (*om.* qui necessarii sunt); habet*; 34 sal *sec.* + quoque*; 35 mittitur.

xv. 4 *eam*: illam*; 5 (*om.* eam); 14 > consummasset omnia; 16 (> manducabant porci); 17 mercennarii*; *om.* in domo*; 19 mercennariis*; 22 anulum*; pedes *om.* eius*; 27 illi (+ quia); 29 *annis*: annos; 30 *suam*: (tuam).

xvi. 1 uilicum*, *et infra*; 2 uil. (*om.* tuae); 8 (> saeculi huius); 9 mamona* *et infra*; 14 > haec omnia; 15 quod (+ in); 18 > ducit alteram*; 19 *diues qui*: d. et*; 21 *ad init.* + Et; *om.* et nemo illi dabat*; 22 sepultus est +. Et; 23 eleuans *om.* autem; 24 *aquam ut*: aq. ⟦et⟧; 25 *om.* illi; 26 *chaos*: chasma; > transire hinc; 28 > locum hunc*; (tormenti).

xvii. 3 *om.* in te*; 6 haberetis*; diceretis*; obediret*; 7 aut + boues *deinde ut uidetur* oues; dicet*; 8 dicet*; 9 (*om.* illi); 11 transiebat*; 17 (*om.* et); 18 rediret (ut); 20 respondit eis et*; 27 edebant (*om.* et); ducebant (*om.* et); 28 (*om.* et *ter*); 29 (> sulphur et ignem); (> perdidit omnes); 34 uobis *om.* in*; 37 *illis*: eis*; *om.* et*.

xviii. 3 (*om.* quaedam); 11 *uelut*: uel ut; 20 (> non moechaberis non occides); 24 > illum Iesus*; 27 *illis*: (ille); 31 (*om.* Iesus); 33 > die tertia*.

xix. 2 Zacchaeus *et infra*; > erat princeps*; 4 *eum*: illum*; 9 *sit Abrahae*: Abrahae est; 13 *eis*: illis*; 14 *eum*: illum*; 15 *quantum quisque*: quid quis; 17 > fidelis fuisti*; *eris*: (esto); 23 *illam*: illud*; 26 *om.* et abundabit*; 28 ascendens + in; 30 in quo introeuntes; 37 *discipulorum*: discentium*.

xx. 3 *om.* Iesus*; 4 Baptismum*; 5 inter se*; 7 (> nescire se); 14 inter se*; 19 *hanc*: istam*; 21 *eum*: illum*; > in ueritate uiam Dei*; 24 *om.* ei*; 25 > Caesaris sunt . . Dei sunt*; 26 *liberis*: filiis*; 31 (*om.* omnes); 34 > saeculi huius*; 35 habentur; nubunt*; ducunt*; 37 *Quod*: Quia*; 39 *om.* ei*; 40 > interrogare quidquam; 41 > Dauid esse*.

xxi. 5 lapidibus bonis*; 8 *eos*: illos*; 9 oportet + enim; *nondum*: non*; 21 fugiant in montes*; 37 *uoluit primo* (> in templo docens), *sed postea restituit* docens in templo.

xxii. 2 *Iesum*: eum*; Scarioth*; 5 > illi pecuniam; 6 *turbis*: (turba eis); 9 dixerunt (+ ei); 10 *om.* quidam*; 12 > uobis ostendet*; (*om.* et *sec.*); 17 accipite (+ hoc); 20 funditur; 22 traditur; 26 *minor*: iunior*; 38 > gladii duo*; 44 (decurrentes); 45 (*om.* suos); 48 *illi*: ei*; 49 percutiemus; 55 igni*; atrio; *erat*: (sedebat); 61 dixit* (+ ei).

xxiii. 2 > accusare illum*; ⟦*om.* et *sec.*⟧; 3 respondens (+ ei); 8 audiret*; de illo*; 9 *eum*: illum*; 12 *uoluit primo* > Pilatus et Herodes, *sed postea restituit* Her. et Pil.; 20 *eos*: illos*; 21 *eum*: illum*; 25 (*om.* illis*); 35 *eum*: illum; 36 *ei sec.*: illi; 40 *eum*: illum*; 48 *om.* sua; 49 > erant eum*; 54 Parasceue; 55 *eo*: ipso*; uenerant*.

xxiv. 11 credebant*; 12 uidet; *om.* sola*; 18 Cleopas*; 20 > tradiderunt eum; 24 *inuenerunt*: uiderunt*; 26 (*om.* ita): 29 intrauit + manere; 32 loqueretur (+ nobis); 33 *illis*: ipsis*; 36 > haec autem*; *Iesus*: (ipse); > Iesus stetit*; 38 et *sec.* (+ quid); 39 > ipse ego*; 47 Hierusalem; 48 > estis testes*; 49 uirtutem*; 53 *om.* Amen *.

In Euangelio Iohannis asteriscos non addidimus, cum de aliquot lectionibus nostris nondum satis liqueret.

Ioh. i. 9 *om.* hunc; 20 > ego non sum; 21 dicit; 23 Esaias; 26 *nescitis*: non scitis; 29 uidet; *om.* Ioannes; *om.* ecce *sec.*; 30 *quo* (+ ego); 31 *om.* in; 38 *om.* se; 39

uenerunt (+ ergo); (*om.* autem); 40 *a*: ab; 44 Bethsaida + de; 51 super.

ii. 1 tertio; 4 *om.* est; 6 *uoluit primo* > hydriae lapideae *sed postea restituit* lap. hydr.; 8 (*om.* Iesus); 9 haurierant; 10 *om.* autem; 13 Ierosolyma; > Ierosolyma Iesus*; 16 *om.* et *sec.*; 17 > uero sunt; 22 surrexisset.

iii. 2 *Iesum*: eum; 3 natus; 4 > senex sit; *renasci*: nasci; 5 (natus); *om.* sancto; 8 *nescis*: non scis; *aut*: et; 10 *om.* in; 13 > de caelo descendit; 15 in ipso; 16 > dilexit Deus; 18 credidit; 20 mala agit; 21 > eius opera; 22 > Iudaeam terram; 23 adueniebant; 24 > in carcerem Ioannes; 25 *autem*: ergo; 27 quicquam; (> datum ei); 31 supra *bis*.

iv. 1 *quod*: quia; 2 quamquam (+ ipse); 5 Sychar; 6 super; 9 *om.* illa; (> a me bibere); 14 *om.* ego; 17 (> uirum non habeo); 20 quia + in; 25 (*om.* ergo); (> annuntiabit nobis); 29 et *primo uoluit om. sed postea hamos deleuit*; 30 *om.* ergo; 32 dixit; 34 *ut sec.*: (et); 37 (*om.* est *tert.*); 38 (> non uos); ⟦laborem⟧; 41 *om.* in eum; 42 (> non iam); 45 fecerat + in; 53 (*om.* erat).

v. 2 Ierosolymis + super; 4 *om. uoluit totum uersum*; > secundum tempus descendebat; 6 > multum iam; 7 *enim*: (autem); 8 grabattum *et infra*; 9 *om.* ille; > illo die; 10 est + et; 11 > fecit me sanum; 13 *om.* a; 16 (+ et *ad init.*); 19 > facere a se; *quod*: (quid); 22 > iudicium omne; 26 > uitam habere; 27 ei + et; 28 *filii Dei*: ⟦eius⟧; 31 *om.* ipso; 35 > exultare ad horam; 36 (*om.* ego *sec.*); > me misit; 38 *uoluit primo* > manens in uobis, *sed postea restituit* in u. manens; 44 > potestis uos; > est Deo; 45 sperastis; 47 > meis uerbis.

vi. 5 dicit; 9 *inter*: (in); 10 faenum; 11 ⟦> panes Iesus⟧; 12 (dicit); 14 *om.* Iesus: 15 *et*: (ut); 19 super; 21 > fuit nauis; 22 abissent; 24 *om.* in; 27 sed (+ cibum); > uobis dabit; 28 (faciamus); 30 (> facis tu); 31 > manna manducauerunt; 33 > descendit de caelo; 35 *ei* (*err. typ.*): eis; 40 *autem*: enim; uidet; > resuscitabo eum ego; 41 *om.* uiuus; > descendi de caelo; 49 > in deserto manna; 54 habetis; 60 *om.* et; 64 spiritus (+ sunt); 65 > esset traditurus; 66 (> datum ei); (*om.* meo); 72 Scariothen.

vii. 1 *om.* autem; Galilaea; Iudaea; 3 *autem*: (ergo); discipuli + tui; 7 *quod*: quia; 8 *om.* autem; 12 > de eo erat in turba; 18 *eum*: illum; 25 Ierosolymitis; 30 (manum); 33 *om.* eis; > misit me; 34 > sum ego; 35 (gentilium . . gentiles); 38 dixit; 39 nondum fuerat glor.; 41 > Christus uenit; 42 *primo uoluit* > Christus uenit, *nisi fortasse de uersu errauit*: *saltem postea restituit* uenit Chr.; 44 *eum sec.*: illum; 45 *illum*: eum; 48 > aliquis ex principibus; 50 Dicit; 51 > audierit ab ipso prius; 52 *om.* Scripturas; > propheta a Galilaea.

viii. 4 (dicunt); 6 terram; 7 *ergo*: autem; 9 exiebant; *om.* Iesus; 11 > amplius iam; 12 ambulabit; *lumen*: lucem; 20 *om.* Iesus; 22 *dixit*: dicit; 25 *qui*: quia; 26 > misit me; 27 (*om.* Et); *eius*: eis; *om.* Deum; 29 > misit me; *om.* et *sec.*; 33 dicis + quia; 35 *om.* autem; 36 > Filius uos; 37 *filii*: semen; 38 *om.* meum; 42 et uenio neque; 45 *si*: quia; 46 arguit; *om.* uobis; quare + uos; 48 *ergo*: igitur; 49 inhonoratis; 50 quaerit . . iudicat; 52 ergo + illi; 54 *uester*: noster; 56 meum + et.

ix. 1 *om.* Iesus; *eius pr.*: sui: 5 > in mundo sum; 7 Siloae; 8 uidebant; 9 *est ei*: eius est; *om.* uero; 10 *tibi*: tui; 11 *uoluit primo* > meos oculos, *sed postea restituit* oculos meos; natatoriam Siloae; uidi; 12 *om.* Et; 14 *uoluit* > eius oculos *primo, sed postea restituit* oc. eius; 15 + et *ante* Pharisaei; > posuit mihi; 16 *qui*: quia: *om.* autem; *inter eos*: in eis; 17 *de illo*: de eo; *qui*: (quia); 21 *loquatur*: (loquetur); 22 *quoniam*: quia; *om.* esse; 25 *Dixit*: (Respondit); *om.* eis; 27 iam, et (+ non); 28 *om.* ergo; *sis*: es; (> sumus discipuli); 32 > aperuit quis; 34 peccatis (+ tu); 38 (*om.* procidens); 39 (> mundum hunc); 40 *om.* quidam.

x. 5 sequentur; fugient; > alienorum uocem; 8 *uenerunt*: *uoluit primo* (+ ante me), *sed postea deleuit*; latrones sed non; 9 pascuam; 11 > (Pastor bonus); *dat*: ponit; *om.* suis: 15 *om.* meis; 16 (> ouili hoc); *om.* et *ante* unus pastor; 17 > Pater diligit; 18 meipso *om.* et; 19 *Dissensio*: *uoluit primo* (+ ergo), *sed postea deleuit*; 29 *quod*: (qui); (maior); 32 > opera bona; *uoluit* > lapidatis me *primo*, *sed postea restituit* me lap.; 34 (> est scriptum); 38 etsi *uno uerbo*; > in me est Pater; 40 (*om.* eum); (primum baptizans); 42 in eum + ibi.

xi. 3 *om.* eius; 4 (> haec infirmitas); 5 (*om.* Mariam); 6 infirmatur; 7 *haec dixit*: hoc dicit *item* ⟦hoc⟧; 8 > lapidare Iudaei; 9 > horae sunt; (> mundi huius); 10 Si (+ quis); 11 post hoc dicit eis; *excitem*: exsuscitem; 14 > dixit eis Iesus; 18 quasi (+ a); 24 *qui* (*err. typ.*): quia; 27 *om.* uiui; *om.* hunc; 31 *ergo*: igitur; 33 fremuit; 37 > dixerunt ex ipsis; *om.* nati; ut + et; 39 fetet; > enim est; 44 dicit; 45 *om.* et Martham; *quae*: (quod); *om.* Iesus; 48 nostrum + et; 49 autem (+ quidam); *om.* nomine; 50 *uobis*: nobis; > homo moriatur; 51 *quod*: quia; 52 (> pro gente tantum); ut + et; 56 ueniat.

xii. 1 > fuerat Lazarus; 3 > capillis suis pedes eius; 4 Dicit; 7 *Sinite*: Si[illegible]; 13 Osanna; 16 *Haec pr.* + autem *uoluit primo*, *sed postea deleuit*; 16 (> de eo scripta); 18 (> hoc eum fecisse); 19 (proficitis); 22 dicunt; 25 (> mundo hoc); custodiet; 26 Pater (*om.* meus); 27 > hora hac; 28 > tuum nomen; 29 > factum esse; 30 > uox haec; 31 (> mundi huius); 34 dicis + quia; 35 modicum (+ tempus); > tenebrae uos; 40 > eorum cor; et intelligant *om.* non; 42 ut de synagoga; 47 > mea uerba.

xiii. 1 diem + autem; > eius hora; (> mundo hoc); 2 Scariothis; 6 Petrus?; 8 > Iesus ei; habes; 12 eorum *om.* et; sua + et; 14 > uestros pedes; 15 (*om.* ita); 16 *om.* est *sec.*; 17 *eritis*: (estis); 18 impleatur; leuauit; 23 *ergo*: (autem); 24 dicit; ei (+ dic); 25 ille + sic; super; 26 (Respondet); 27 buccellam + tunc; *Et dixit*: Dicit ergo; 28 dixit; 29 *quod dixisset*: quia dicit; 30 > buccellam ille; 31 dicit; 35 > mei discipuli; *ad*: in; 36 *uoluit primo* > [illegible]postea autem sequeris *sed postea re*[illegible] seq. aut. postea; 37 Petrus + Don[illegible] 38 *om.* ei; (> gallus cantabit); (> n[illegible]e ter).

xiv. 1 (> uestrum cor); 2 ([illegible]m uobis); 3 parauero; 7 > cogn[illegible] utique; *cognoscetis*: cognoscitis; 9 *cognouistis me*: cognouisti; Philippe?; uidit *bis*; *Patrem pr.* (+ et); 10 credis; 13 *om.* Patrem; 14 *om.* me; 17 cognoscitis; 18 (uenio); 20 *uoluit primo* > cognoscetis uos, *sed postea restituit* uos cognoscetis; *om.* sum; 22 > nobis manifestaturus es; 24 (auditis); 27 (> uestrum cor); 30 (> huius mundi princeps).

xv. 2 tollit; 4 (> fructum ferre); 6 *mittetur*: (missus est); *arescet*: aruit; (colligunt); *eum*: eos; mittunt; ardent; 10 *uoluit primo* > praecepta Patris mei, *sed postea restituit* Patr. m. praec.; 13 > quis ponat; 15 *dicam*: dico; *faciat*: facit; 16 posui uos ut (+ uos) eatis; 20 *om.* mei; 25 impleatur; > me habuerunt; 27 perhibetis.

xvi. 2 (interfecerit); > se obsequium; 5 eram At nunc; > me misit; 9 credunt; 10 uidetis; 11 > mundi huius; *om.* iam; 12 > dicere uobis; 13 *docebit*: (deducet); uos + in; 16 ⟦uidetis *pr.*⟧; 17 ⟦uidetis *pr.*⟧; 19 *autem*: ergo; ⟦uidetis *pr.*⟧; 20 > in gaudium uertetur; 22 habebitis; tollit; 32 *om.* iam.

xvii. 1 > tuum Filium; 3 (> aeterna uita); > uerum Deum; 11 *quos*: (quo); 12 ex his periit; 14 > odio eos; 15 eos ex malo; 18 *om.* tu; 20 *eis pr.*: his; 21 > mundus credat; 22 sicut (*om.* et); 23 unum (ut) cognoscat; 24 > ego sum; 25 iuste + et; 26 *qua*: quam.

xviii. 4 dicit; 7 > eos interrogauit; 9 *eis*: ipsis: 10 > eius auriculam; dextram; 11 *om.* tuum; 18 calefiebant; 21 *sim*: sum; 22 ministrorum assistens *uoluit primo*, *sed postea restituit* ass. ministr.; 26

om. ei; 28 manducarent *om.* ut; 29 *om.* foras; 32 > esset morte; 34 + Et *ad init.*; > tibi dixerunt; 36 > mundo hoc *bis*; 37 > meam uocem; 38 *dixit*: dicit; *uoluit primo* > causam inuenio in eo *sed postea restituit ordinem Clementinum*; 40 *om.* ergo.

xix. 2 uestem purpuream; 4 Exiit; *om.* ergo; > in eo nullam causam inuenio; 5 Exiit; > spineam coronam; 6 clamauerunt; crucifige *om.* eum; 9 dicit; 11 > esset datum; > tradidlt me; 12 *om.* Et; *om.* enim; (>regem se); 13 *autem*: ergo; locum; 17 *om.* autem; 18 > eum crucifixerunt; 20 > legerunt Iudaeorum; 25 Cleopae; 28 quia + iam; dicit; 29 > positum erat; 35 > eius testimonium.

xx. 1 uidet; 2 currit; *illis*: eis; 5, 6 uidet *bis*; 9 oportet; 10 > ad semetipsos discipuli; 12, 14 uidet *bis*; 15 *esset*: est; 17 Patrem uestrum et Deum meum; 19 > esset ergo sero; *om.* congregati; dicit; 20 > hoc cum; 22 *Haec*: Hoc; dicit; 23 (+ Si *ad init.*); *et*: (si); 25 Dicebant; figuram; 26 > intus discipuli eius; 29 Dicit; *om.* Thoma.

xxi. 3 exierunt *om.* Et; nauem; 4 autem + iam; 5 Dicit; 6 Dixit; (> illud trahere ualebant); *prae*: a; 7 Dicit; Simon (+ ergo); tunicam; 9 uident; 12 *discumbentium*: discentium; 13 (*om.* Et *ad init.*); 14 *om.* suis; surrexisset; 17 dicit ei Domine; *nosti*: scis; Dicit ei Pasce; 18 *om.* tu; 19 > hoc cum dixisset; 20 uidet; (tradit); 21 dicit; 22 *Si*: Si (*ita Bentleius*: *uolebat fortasse* Si sic); 23 iste in fratres; Iesus + quia; 24 *om.* ille; et qui scripsit; 25 *om.* posse.

Codices Euangeliorum in usum editionis Bentleianae collati.

Codices ab ipso Bentleio collati et maxima ex parte in libro Tr. Coll. Cant. B. 17. 14 citati. [Codices nostri uncis includuntur.]

A. Mus. Brit. Reg. I, D. ix olim Regis Canuti (Westwood *Anglo-Saxon and Irish MSS.* p. 141, *Palaeographia Sacra Pictoria* tab. 23). Cf. T. infra.

[B. Coll. Corp. Christi Cant. 286 = noster X. Uide supra p. 14.]

C. „ „ „ „ 197 Fragmenta S. Lucae ex Bentleii φ q. u. infra (Westwood *A.-S. & I. MSS.* p. 49).

D. Mus. Brit. Cotton Otho B. ix ab igne paene consumptus.

E. „ „ Cotton. Tib. A. II saec. X ineuntis olim Regis Athelstani (M. B. *Catalogue of Anc. MSS., Latin*, p. 35).

F. Mus. Brit. Add. 5463 saec. VIII, ex Beneuento olim Ri. Mead. (M. B. *Cat.* p. 18, tab. 7, Pal. Soc. I, tab. 236). Codex bonae notae, sed non optimae.

H. Mus. Brit. Reg. I, B. vii in Anglia scriptus saec. VIII. (M. B. *Cat.* p. 19, tab. 16).

H. alter (in Tr. Coll. Cant. B. 17. 5). M. B. Harl. 2826, saec. IX–X. (M. B. *Cat.* p. 32) quem codicem, ne cum primo confundatur, semper numero suo citauimus.

[K. Eccl. Cath. Dunelm. A. II. 16 'de manu Bedae' dictus = Δ noster in S. Iohanne. Uide supra p. xi.]

M. Mus. Brit. Harl. 2788 (in Tr. Coll. Cant. B. 17. 5) circa A. D. 800 'codex aureus' (M. B. *Cat.* p. 22, tabb. 39–41). Hunc codicem semper numero suo citauimus.

O. Mus. Brit. Reg. I. A. xviii, saec. X olim S. Aug. Cantuar. ex dono Regis Athelstani (M. B. *Cat.* p. 37).

P. Mus. Brit. Reg. 1 E. vi, saec. VIII exeuntis, olim S. Aug. Cantuar., in Anglia

scriptus (M. B. *Cat.* p. 20, tab. 17, 18; Palaeographical Society I, tab. 7; Westwood *A.-S. & I. MSS.*, tab. 14, 15).

R. Mus. Brit. Reg. 1 E. vii, viii Biblia, saec. IX.

T. Tr. Coll. Cant. B. 10. 4, eadem manu ac Bentleii A.

W. Mus. Brit. Harl. 1802 cod. Hibernicus, saec. XII ex Bibliotheca Parisiensi.

X. Uniu. Cantabr. Kk. I. 24, Euang. Lucae et Iohannis, cod. Hibernicus saec. VIII? Cf. Westcott *Vulgate* in *Smith's Dictionary of the Bible* tom. iii. p. 1695 a et tab. II. fig. 1 ad p. 1712.

[Y. Cotton Nero D. iv = noster Y. Uide supra p. xiv.]

[Z. Harl. 1775 = noster Z. Uide supra p. xiv.]

ξ. Dunelmensis A. II. 17 saec. ut uidetur VIII, euang. Iohannis Marci et Lucae cum fragmento Lucae xxi. 33–xxiii. 44 (Westwood *A.-S. & I. MSS.* p. 47).

[ξ. Lichfeldensis = noster L a Bentleio in Tr. Coll. B. 17. 5. collatus.]

φ. Mus. Brit. Cotton Otho C. v. Matthei et Marci, ab igne iniuriam passus. Confer C supra (M. B. *Cat.* p. 20, Westwood l. c. p. 50).

Codices Euangeliorum a Iohanne Walkero Bentleii causa collati A.D. 1719–1720[1] (quorum collationes huius editionis gratia cum aliis ex libro Tr. Coll. B. 17. 5. exscripsit W. C. Bell).

a. Parisiensis Lat. 11955, saec. VIII? aureo-purpureus, Matt. Mc. mutila. Exstant Mt. vi. 2–xxvi. 42; xxvii. 49–fin. Mc. ix. 46–xi. 13; xii. 23–fin. (L. Delisle *Cabinet des MSS. de la Bibliothèque Nationale* Atlas tab. I. 2, *Nouveau traité de Diplomatique* tom. III. tab. xxxviii). Cf. etiam notam ad cap. I, p. viii (5).

ε. P. L. 2, Biblia Caroli Calui circa 876 A.D. (Delisle l. c. tab. xxviii, 1, 4, 5, Silvestre, De Bastard, Jorand, &c.)

[μ. P. L. 11553 = G et g_1. Uide supra p. xii.]

o. P. L. 262, saec. IX, Euangelia; olim Puteanus.

[π. P. L. 281 et 298 = B noster, Bigotianus, olim Fiscannensis. Uide supra p. xi.]

φ. P. L. 13171, saec. IX, Euangelia. Codex bonae notae.

Codices Turonenses quorum uariantes lectiones collegit Leo Cheualier et Walkero tradidit Sabatier.

[ρ. Turonensis 22 saec. VIII = noster M̄. Uide p. xiii.]

σ. Turonensis 23 saec. IX, Euangelia.

τ. Turonensis 25? saec. XII, olim Maioris Monasterii.

Codices Oxonienses a Casleio Bentleii gratia collati anno 1721, in eodem libro.

C. Coll. Corporis Christi Oxon. 122, saec. forsan XI, codex Hibernicus; nos citamus *corp. oxon.*

γ. Coll. S. Iohannis Bapt. Oxon. 194, saec. XI; nos citamus *s. ioh. oxon.*

[χ = R noster. Uide p. xiii.]

[ψ = O noster. Uide p. xiii.]

[1] Plura uidesis *Old-Latin Biblical Texts*, no. I, *Appendix* II, p. 55.

CAP. V. *Codices manuscripti alii in notulis interdum citati.*

and. = Euangelia S. *Andreae* Auenionensia, a Martianaeo 1695, et Calmetio *Comment. litt.* tom. vii. 1726 interdum citata.

aur. = Codex *aureus* Holmiensis, saec. VII uel VIII, ed. I. Belsheim Christianiae 1878. Cf. Westwood *Ornaments of A.-S. and I. MSS.*, pp. 1–7, tabb. 1, 2.

durmach. = *Durmachensis* (Book of Durrow) saec. VI exeuntis, T. K. Abbott in ed. codicis Usseriani (*r*) Dublini 1884.

emm. = Euang. S. *Emmerami* Ratisbonae, nunc Monacensia, A.D. 870. Contulit P. C. Sanftl *Dissert. in aureum et peruetustum ss. euu. cod. MS.* Ratisb. 1786.

floriac. = codicis *Floriacensis* speculi (*m*) fragmenta Ashburnhamensia (cod. Libri 16). Uide Weihrich in *Corp. Scr. Eccl. Lat. Uindob.* tom. xii, p. xl.

gat. = Codex Euang. S. *Gatiani* Turonensis, postea Ashburnhamensis, saec. VII? nunc Par. *Nouvelles acquisitions françaises* 1587 (*Libri* 14); a Calmetio citatus *Nouvelles Dissertations* pp. 448–488, Paris. 1720.

gig. = *Gigas* librorum Holmiensis saec. XIII, Actus Apostolorum et Apocalypsin cum collatione ceterorum librorum N. T. ed. Belsheim, Christianiae 1878.

legion. = Biblia S. Isidori *Legionensis* a Sanctioni presbytero conscriptus era 968 = 930 A.D., in usum recensionis Sixtinae collata. Quae collatio Romae Uat. 4859 seruatur, ubi inspexit I. S. Hic codex in Nouo Testamento codicis Carafiani quater laudatur ad Act. ix. 5 sqq., x. 6, xxiv. 6 sqq. Rom. v. 16. Uide infra.

---

cor. uat. = *Correctorium uaticanum* saec. XIII, Romae Uat. 3466 (Vercellone N), cuius partem quae ad Nouum Testamentum et Apocryphos libros spectat huius editionis gratia exscripserunt Aug. Mau (S. Matt.) et Ioh. Gatti. Cf. C. Vercellone *Dissertazioni Accademiche* No. III, pp. 35–56, Romae 1864.

cor. uat. marg. = eiusdem libri margo (Vercellone N*). In margine aliud correctorium nobis ignotum saepe laudatur et symbolo . . designatur.

cod. caraf. = Lectiones in margine Bibliorum Hentenianorum Plantin. Antuerpiae 1583, a congregatione Sixtina praesidente Cardinali Antonio *Carafa* scriptae. Cf. C. Uercellonium in libro dicto *Uariae Lectiones Uulgatae Latinae* tom. I, pp. xxvii–xxxii, Romae 1860, cuius peculium hic liber uidetur fuisse.

In hoc codice citantur codex Amiatinus (Matt. xxvi. 28, Marc. xiv. 24, Act. xx. 29, Rom. iv. 5, v. 16, Heb. xii. 18, xiii. 2), 'codex Gothicus' Legionensis, ut modo dictum est, et 'Graecus cod. Uat. uetustissimus et emendatissimus' (Matt. xxvii. 35, Luc. xii. 35, Act. iv. 5–7, x. 6, xv. 34, xxiv. 6–8, Rom. v. 16, 1 Pet. ii. 23?, 1 Ioh. v. 7).

CAP. VI. *Editiones saepius uel perpetuo citatae.*

Erasm. = Desiderii Erasmi *Nouum Testamentum* Graece et Latine cuius fere semper usi sumus editione Clerici in folio, quae est tomus sextus editionis Lugd. Batauae 1705. Codices Erasmiani recensentur in *Old-Latin Biblical Texts*, No. I, Appendix I, Oxon. 1883.

ς = Editio *Stephanica* Parisiis 1538 in folio, quam citamus ex editione anno 1546 repetita, cum uariis lectionibus in margine: quorum codicum uide elenchum

Old-Latin Biblical Texts, No. I, App. I. Haec editio Uulgatae Latinae pro fundamento est quantum scimus. Huius libri (1546) exemplar penes nos est.

𝔥 = Editio *Henteniana*, primum Louanii edita anno 1547 a Ioh. Hentenio, Mechlinensi, et saepissime repetita. Citamus ex Bibliis magnificis Antuerpiae editis, Plantin. 1583, quorum in margine lectiones congregationis Sixtinae scriptae sunt (cf. *cod. caraf.*). Huius libri exemplar penes nos est.

𝔖 = Editio *Sixtina*, Romae 1590.

ℭ = Editio *Clementina*, hodie in Ecclesia Romana usitata, Romae 1592. Huius libri exemplar penes nos est.

vg. = concordantia harum quattuor editionum quas perpetuo in notulis citamus.

Bentl. = lectio Bentleii, quae, nisi aliter notatur, ex libro Tr. Coll. Cant. B. 17. 6 desumpta est. Citamus etiam aliquando coniecturas Bentleii in libro B. 17. 14 seruatas. Uide supra, Cap. IV.

Tisch. = C. Tischendorfii *Nouum Testamentum Latine ex triglottis*, Lips. 1864, quod fere solummodo citamus cum a lectione nostra *dissentiat*.

Tisch. uel *Tisch*, 8 in fine codicum Graecorum uel editionum refert ad editionem eius octauam *Noui Testamenti Graece*, Lips. 1872, ex qua codices graecos citare solemus.

W. H. = *N. T. graece* a B. F. Westcott et F. I. A. Hort Cantabrigiae editum 1881.

CAP. VII. *Editiones aliae penes nos in locis difficilioribus citatae.*

Cf. Elenchum Caroli Uercellonii *Uar. Lect.* I, pp. xcvi–civ, et II, xxi–xxvi, ubi editiones plus 179 ab anno 1471 usque ad annum 1599 recensentur. Uide etiam Westcott *Vulgate* p. 1705, et Le Long ed. Masch, *Bibliotheca Sacra*, 1778–90.

1. Fr. de *Hailbrun* et Nic. de Frankfordia Uenet. 1476 in 4to maiore, qui secundum Uercellonium similis est ed. Uenet. 1475, 'quae est prima inter uenetas et accedit moguntinae anni 1462.'
2. Leonard. *Wild* de Ratisbona Uenetiis 1481 fol. 'Non desunt singulares lectiones' Uerc.
3. Nicolaus *Kesler*. Basileae 1487 fol. Non est in Uercellonii elenchis.
4. Hieron. de *Paganinis* Brixiensis, Uenet. 1497 in 8° uel 4° minore, emendata per Petrum angelum de monte Ulmi ordinis Minorum.
5. Io. *Froben*, Biblia cum glossa ordinaria, Basileae 1502 fol. Non est in Uercellonii elenchis.
6. Iacobus *Sacon*, Lugdun. 1515 in 8°.
7. Iacobus *Sacon*, Lugdun. 1519 in folio cum tabb. ligno incisis expensis Antonii Koberger Norimburgensis, cum uariis lectionibus in marg. Non est in Uercellonii elenchis.
8. Nouum Testamentum Erasmianum (Latine tantum); Colmariae in aedi(bus) Amandi Farckallii anno M.D.XXIII, ex editione ut uidetur tertia anni 1522.
9. Ioh. *Mareschal*, Lugd. 1531 in 8°. De qua Uerc. 'Refert editionem Stephanicam sub numero 58,' i.e. ed. primam Stephanicam, Paris. 1528 in folio; cf. nos *Old-Latin Biblical Texts*, no. I, Oxon. 1883, p. 47.
10. In off. Luc̨e Antonii *Iuntae* Uenet. Ian. 1534. 'Testamentum nouum iuxta ueterē translationem & gręca exēplaria recognitū ac diligentissime castigatum,'

in forma minima. Emendationes non paucae ex graeco inueniuntur, e.g. Matt. xii. 31 'spiritus autem *blasphemia*;' xvi. 9, 10 '*quinque millium*,' et '*quattuor millium*;' Luc. i. 1 'quae inter nos *plenissimę fidei* sunt rerum;' xv. 8 '*euerrit* domum;' Ioh. vi. 23 'gratias *agente* domino;' xxi. 12 '*discipulorum*;' ib. 22 '*si* eum;' Act. xxvii. 5 'uenimus *Myram* quae est Lyciae;' Eph. vi. 13 'et *omnibus perfectis* stare;' Philem. 9 'cum *sim* talis;' 1 Pet. ii. 23 'tradebat autem *uindictam* iudicanti *iuste*;' iii. 8 'In *summa* autem: omnes unanimes;' 2 Pet. ii. 11 'non portant aduersum se *apud dominum* execrabile iudicium;' 1 Ioh. iv. 3 'et omnis spiritus qui *non confitetur* IESVM *CHRISTVM in carne uenisse* ex deo non est.'

11. Thielmann *Vivian* Paris Aug. 1534, Nou. Test. eadem forma, quod item ex graeco emendatum uidetur, quamuis nihil de hac emendatione dictum sit. Ex locis citatis concordat cum *Iunta* Matt. xii. 31, Luc. xv. 8, Ioh. xxi. 22 sed non in aliis. Luc. xix. 37 et Ioh. xxi. 12 legit recte '*discentium*,' et Iac. iii. 7 'et *cetorum*.'

12. Nouum Testamentum iam quintum accuratissima cura recognitum a DES. ERASMO ROTER. cum annotationibus eiusdem, Froben, Basileae, 1535 in fol.

13. [Rob. *Stephanus*, Parisiis 1545 in 4° minori. Biblia Latina cum uersione Tigurina et notis Uatabli marginalibus.] Exemplar habeo uno uolumine comprehensum cum hoc titulo 'Biblia Sacra ex omnibus orthodoxorum lucubrationibus recognita | Uenetiis apud Petrum Nicolinis de Sabellio anno M.D.LI.' Liber tamen mere Stephanicus est.

14. Rob. *Stephanus*, Parisiis 1546 in folio (editio ex optima eius 1538 repetita), quem librum in hac editione semper citamus sub siglo ϛ q.v.

15. Iacobus *Giunta* Lugd. 1548 in folio, uel forsan potius anni 1546 (excudebat Theobaldus Paganus). Secundum Uercellonium refert ed. Stephanicam Parisiis 1532.

16. Rob. *Stephanus*, 1555 in 8° (excudebat Roberto Stephano Conradus Badius, anno M.D.LV. viii idus Aprilis). Biblia prima cum uersibus hodiernis edita, quorum numeros in hac editione sequimur. Lectiones uariae in margine adduntur.

17. Apud Ioannem *Frellonium* Lugduni 1556 in 8°. 'Iuxta vulgatam editionem.' Typographus in epistola ad lectorem ait 'Dein quae ad sacrarum sensa liter-'arum pertinere visa sunt non omissurus, versus quoslibet notandos curavi. 'Quod non sine Numinis nutu initio factum, atque in hanc vsque nostram 'putarim prorogatum aetatem, quo videlicet sensa ipsa, certis distincta ver-'sibus, verae Theologiae studiosis et clarius innotescerent, et memoriae 'facilius mandarentur.' De Roberto Stephano ne uerbum quidem. Typo nitido et minuto excusus est liber et uersus hodierno more distribuuntur.

18. In officina haeredum Lucae Antonii *Iuntae*, Uenetiis 1557, mense Iulio in folio cum notis *Isidori Clarii* Brixiani Episcopi Fulginatensis ex secunda eius recognitione (De prima editione Isidori Clarii Uenetiis 1542 in fol. apud Petrum Schoeffer, dicit Uercellonius 'usus est ed. sub n. 58 (i.e. Stephani '1528) at permulta temere nimis reformauit').

19. Apud haeredes Carolae Guillard uiduae quondam Claudii Cheuallonii Paris.

1558 in fol. ex recensione Iohannis *Benedicti*, cuius editio princeps ex officina Simonis Colinaei prodiit Parisiis, 1541.

20. Apud Guliel. *Rouillium* Lugd. 1569 fol. Editio Henteniana, cum tabb. ligno incisis. In hac editione Chr. Palomares collationem cod. Toletani inscripsit Uat. 9508; cf. T supra p. xiii.
21. Apud *Iuntas* Uenet. 1572 fol. Editio Henteniana.
22. Nouum Iesu Christi Testamentum *Plantin.*, Antuerpiae 1573, in forma minima. Ed. Henteniana.
23. Biblia per Thomam *Guarinum* Basil. 1578, 2 uoll. 8° cum tabb.
24. Biblia Henteniana Plantin. Ant. 1583 in fol. Uide supra 𝔓, p. xxix.
25. Biblia Sacra Uulgatae Editionis Romae Ex typ. apost. Uat. 1592. Uide supra ℭ.
26. Biblia ad uetustissima exemplaria nunc recens castigata cum lic. sup. Uenetiis excudebat Hieron. *Polus* 1587. Cum praef. Hentenii. Cum tabb. ligno incisis.
27. Apud Damianum Zenarum Uenetiis 1599. Idem fere liber ac 26, sed titulo nouo et colophone, 'Uenetiis Altobellus Salicatius excudebat M.D.XCIX.'
28. Biblia Sacra Uulgatae Editionis Sixti V et Clementis VIII Romae typis S. Congregationis de propaganda fide anno 1861, curante Carolo *Vercellone*, qui liber editionum Clementinarum uarietates in praefatione recenset.

CAP. VIII. *Ueteris uersionis uel ueterum uersionum codices in Euangeliis citati.*

a. Uercellensis saec. IV uel V, *mut.* Mt. xxiv. 49–xxv. 16, Luc. i. 1–12, xi. 4–25, xii. 37–59, Mc. i. 22–34, iv. 17–24, xv. 15–xvi. 20 (xvi. 7–20 ex *vg.* est). Ediderunt I. Blanchinus *Euangeliarium Quadruplex* Romae 1749 fol. et I. A. Irici Mediolani 1748. Nos Blanchini editione usi sumus, quam repetiuit Migne *Patrol. Lat.* tom. xii in ed. Eusebii Uercellensis.

b. Ueronensis s. IV uel V, *mut.* Mt. i. 1–11, xv. 12–23, xxiii. 18–27; Ioh. vii. 44–viii. 12 erasi sunt; Lc. xix. 26–xxi. 29; Mc. xiii. 8–19; xiii. 24–xvi. 20. Ed. Blanchinus.

c. Colbertinus s. XI, Par. Lat. 254 ed. P. Sabatier O. S. B. *Bibliorum sacrorum latinae uersiones antiquae seu uetus Italica* 3 uoll. in folio Remis 1743–1749; et denuo I. Belsheim, Christianiae 1888.

d. Cod. *Bezae* Cantabrigiensis (D) s. VI. latina uersio ed. F. H. A. Scrivener, Cantabr. 1864, *mut.* Mat. i. 1–11, ii. 21–iii. 7, vi. 8–viii. 27, xxvi. 65–xxvii. 1, Ioh. i. 1–iii. 16, xviii. 2–xx. 1; Mc. xvi. 6–20. Cont. etiam 3 Ioh. 11–15 et Actus.

e. Palatinus s. IV uel V, Uindobonensis Lat. 1185, ed. Tisch. Lips. 1847. *Exstat tantum* Mt. xii. 49–xiii. 13; xiii. 24–xiv. 11 cum detrimento 12 lin.; xiv. 22–xxiv. 49; xxviii. 2–Ioh. xviii. 12; xviii. 25–Lc. viii. 30; Lc. viii. 48–xi. 4; xi. 24–xxiv. 53; Mc. i. 20–iv. 8; iv. 19–vi. 9; xii. 37–40; xiii. 2, 3; 24–27; 33–36 i.e. uersus 2627, in quibus S. Ioh. fere totus, et S. Lucas (uers. 38 exceptis). Exstat etiam Mt. xiii. 13–23 Dublini ed. T. K. Abbott ad calcem cod. Z graeci Dubl. 1880.

f. Brixianus s. VI, *mut.* Mt. viii. 16–26; Mc. xii. 5–xiii. 32; xiv. 53–62, 70–xvi. 20, ed. Blanchinus.

ff$_1$. *Corbeiensis* 1 *Sangermanensis* 21 nunc *Petropolitanus* Ov. 3 (D. 326) s. VIII

continet euang. Matthei. Ed. Martianaeus una cum collatione g_1 Paris. 1695 et nuper Ioh. Belsheim, Christianiae 1881.

ff$_2$. *Corbeiensis* 2 Paris. Lat. 17225, s. V uel VI, *mut.* Mt. i. 1–xi. 6; Ioh. xvii. 15–xviii. 9; xx. 22–xxi. 8; Luc. ix. 48–x. 21; xi. 45–xii. 6; et uersus et uerba aliquot in Mt. xi; Mc. ix et xvi desunt. Ed. I. Belsheim, 1887.

g_1. *Sangermanensis* 1, s. IX sc. Euang. Matthei in cod. Bibliorum Par. Lat. 11553 (cf. G). Ed. I. S. *Old-Latin Biblical Texts*, no. I, Oxon. 1883.

g_2. *Sangermanensis* 2, Euangelia s. X, Par. Lat. 13169, a Sabatier interdum citatus, cf. tom. iii. p. xxxv. Codex mixtus.

h. *Claromontanus* s. IV uel V Matthei Euangelium ed. Angelus Maius *Scr. uet. noua collectio* Romae 1828 tom. iii. p. 257 sqq., cetera euangelia uersionem Hieronymianam exhibent, codex hodie ut fertur in bibliotheca Uaticana inueniri non potest; *mut.* Mt. i. 1–iii. 15; xiv. 33–xviii. 12.

i. *Uindobonensis* Lat. 1235 s. VII Lucae et Marci fragmenta sc. *exstant* Lc. x. 6–xxiii. 10, Mc. ii. 17–iii. 29; iv. 4–x. 1; x. 33–xiv. 36; xv. 33–40. Codicem ediderunt Alter 1791 et Paulus 1795, et I. Belsheim, Lipsiae 1885, cuius editionem nostri gratia cum codice denuo contulit Rudolfus Beer 1888.

j. *Sarzannensis* uel *Saretianus* s. V. Fragmenta S. Iohannis. *Exstant* Ioh. i. 38–iii. 23; iii. 33–v. 20; vi. 29–49; 49–67; vi. 68–vii. 32; viii. 6–ix. 21. Dissertationem de codice edidit Guerrinus Amelli Mediolani 1872, sed usque nunc fragmenta inedita manent.

k. *Bobiensis* nunc Taurinensis G. vii. 15, s. IV uel V, fragmenta Marci et Matthei. *Exstant* Mc. viii. 8–11, 14–16; viii. 19–xvi. 9; Mt. i. 1–iii. 10, iv. 2–xiv. 17; xv. 20–36. Ediderunt F. Fleckius 1837, C. Tischendorfius 1847, et I. S. 1886 *Old-Latin Biblical Texts*, no. II.

l. *Rhedigerianus* s. VII ed. H. F. Haase, Budorigi (Breslau) 1865–6; *mut.* praesertim in Iohanne. Hic liber nobis praesto non fuit, sed interdum ex Tischendorfii Testamento graeco citatur.

m. Lectiones e libro *de diuinis scripturis siue Speculum* qui differt multum et forma operis et textu a *Speculo* S. Augustini. Ediderunt Angelus Maius (*Spicilegium Romanum* tom. ix. pp. 61–86 Rom. 1843) e codice Sessoriano, et nuper F. Weihrich ex octo codd. una cum *Speculo* S. Augustini *Corp. Scr. Eccl. Lat.* tom. xii. pp. 287–700 Uind. 1887. Cf. *floriac.* supra p. xxviii.

n. Fragmenta Matthei Iohannis et Marci *Sangallensia* saec. V. Ediderunt P. Batiffol, Paris. 1884 et H. J. White *Old-Latin Biblical Texts*, II, Oxon. 1886. Exstant Mt. xvii. 1–xviii. 20; xix. 20–xxi. 3; xxvi. 56–60, 69–74; xxvii. 62–xxviii. 3; xxviii. 8–20; Ioh. xix. 13–17; 24–42; Mc. vii. 13–31; viii. 32–ix. 10; xiii. 2–20; xv. 22–xvi. 13. Cf. Pal. Soc. II. tab. 50.

o. Fragmentum *Sangallense* Mc. xvi. 14–20 saec. VII uel VIII. Ed. H. J. W.

p. Fragmentum *Sangallense* Ioh. xi. 14–44 saec. VII uel VIII manu Hibernica ex cod. liturgico: ed. H. J. W. ibidem 1886.

q. *Monacensis* Lat. 6224 saec. VII olim S. Corbiniani Frisingensis, a quodam Ualeriano scriptus. *Mut.* Mt. iii. 15–iv. 23; v. 25–vi. 4; vi. 28–vii. 8; Ioh. x. 11–xii. 39, xxi. 8–20; Luc. xxiii. 23–36; xxiv. 11–39; Mc. i. 7–22; xv. 5–36. Ed. H. J. W. *Old-Latin Biblical Texts*, no. III, Oxon. 1888.

r uel r_1. *Usserianus* 1, Tr. Coll. Dubl. A. 4. 15 ed. T. K. Abbott, Dublini 1884: multum *mutilus*. Cf. Pal. Soc. II. tab. 33.

r_2. *Usserianus* 2, Tr. Coll. Dubl. A. 4. 6 in secundo tomo libri eiusdem collatus.

s. Fragmenta Lucae *Ambrosiana Mediolanensia* C. 73. Inf. B. saec. VI, *exstant* Luc. xvii. 3–29; xviii. 39–xix. 47; xx. 46–xxi. 22. Ed. A. M. Ceriani Mediolani 1861, ex quo repetiuit I. S. *Old-Latin Biblical Texts*, no. II, 1886. Cf. Pal. Soc. I. tab. 54.

t. Fragmenta Marci *Bernensia*, no. 611, saec. VI; *exstant* Mc. i. 2–23; ii. 22–27; iii. 11–18. Ed. Hagen *Hilgenfelds Zeitschrift* 1884 ex quo repetiuit I. S. 1886.

v. Fragmentum Iohannis *Uindobonense* (Hof Bibliothek Lat. 502), saec. VII (?), *exstat* xix. 27–xx. 11. Edd. I. S. et H. J. W. *Old-Latin B. T.*, III, 1888.

a_2. Fragmenta Lucae *Curiensia*, saec. V, *exstant* Luc. xi. 11–29; xiii. 16–34. Ed. E. Ranke Marburgi 1872, rep. I. S. *Old-Latin Biblical Texts*, II, 1886.

δ. Codicis Graeco-Latini *Sangallensis* (Δ) latina uersio, saec. IX, ed. H. C. M. Rettig Turici 1836.

Hi codices sic plerumque distinguuntur. *Europaei* sunt *a* (Matt.), a_2, *b*, *i*, *n*, *q* (quoad Latinitatem); *h*, *p*, r_1. *Itali* sunt *f*, *q* (quoad textum). *Africani* *k*, *e*; *m*. *Mixti* *a* (Mc. Lc. Ioh.), *c* ff_1, ff_2, g_1, (g_2), *d*, *δ*. *Prope-Hieronymiani* *l*, (*aur.*), (g_2).

CAP. IX. *De textus nostri forma.*

CAPITULORUM et uersuum numeros ex Bibliis Stephanicis anni 1555 adposuimus, quae sunt prima *Biblia* cum uersibus hodiernis quae etiam in serie Oxoniensi ueterum Latinorum secuti sumus. Prima enim *Noui Testamenti* editio cum uersibus, quae est Graeco-Latina Stephani, duobus paruis uoluminibus, anno 1551 prolata, in nulla, quod scimus, ex Oxoniensibus Bibliothecis inueniri poterat. Plura de his uersibus uidesis in dissertatione Ezrae Abbot in *Prolegomenis* Caspari Renati Gregory ad Nou. Test. Tischendorfianum anno 1884 edita.

In sectionibus describendis, quae litteris maioribus incipiunt, et in lineolis per cola et commata, distinctionum loco, diuidendis, codicem Amiatinum sequimur, qui liber mentem saltem Cassiodorii senatoris, si non Hieronymi, de hac re exprimere credendus est. In numeris canonum Tischendorfium fere semper sequimur.

Uerba obelis inclusa ueram esse lectionem credimus, quamquam uel paucis uel nullis in codicibus inueniantur. Talia sunt 'quinque † milium † hominum' et 'quattuor † milium † hominum' Matt. xvi. 9, 10; 'bonum tibi est † unoculum † in uitam intrare' ib. xviii. 9, et '† euerrit † domum' Luc. xv. 8.

Uerba uncis inclusa a nobis pro glossa habebantur, sed cum in codicibus inessent penitus deleri non poterant. Talia sunt 'stupefactus est [expauerunt]' Marc. ix. 15.

Orthographiam codicum sequimur, et quantum fieri potest in uno quouis libro unam formam exhibemus. Sed normam nimis rigidam in rebus huiusmodi nobis non imposuimus. Plura de his in Prolegomenis referentur.

CAP. X. *De notularum forma.*

IN notulis quae ad ueram lectionis uarietatem pertinent litterae crassiores (**'Clarendon type'**) ad initium positae textus lemma exhibent, quod interdum sequitur lectio graeca, hamis rotundis inclusa; deinde si lectio Hieronymiana non omnino certa sit uel a uulgata lectione discrepet sequuntur auctoritates nostrae; si fere certa sit sequitur *codd. pl(urimi)* uel tale quid; si omnino certa sit nihil additur. Deinde prima pars notulae coli hodierni signo, qui dicitur, semper clauditur (:). In secunda parte sequuntur uarietates lectionis a nobis minus probatae, ita fere ordinatae ut quae proximae uero sint, proxime sequantur, deinde quae longius absint. Hae uarietates in classes diuiduntur signo semi-coli (;) qui dicitur.

Si uero uarietas lectionis mere orthographica sit, uel certe minoris momenti, uel ex uno tantum alteroue codice allata, saepissime textus lemma omittitur et quae cum eo in prima notulae parte coniungi solent.

Porro his signis utimur in notulis:—

> = inuertit uel inuertunt, signo quod certe saeculo decimo sexto in usu erat et fortasse antiquius est.

+ = addit uel addunt.

om. = omittit uel omittunt. Non utimur signo mathematico – (minus), quod cum signo typographico facile confundi potest.

A*, A^{1}, A^{2}, A^{c} etc. = Lectio prima manus primae; correctio facta a prima manu; correctio a secunda manu; correctio cuius aetas uel auctor distingui non potest. O^{sax}, O^{gl}, R^{sx} etc. = correctio manus saxonicae uel glossatoris. ƎP^{mg} = lectio marginalis.

CAP. XI. *Delectus notularum in Mattheo lectoris notatu digniorum.*

1. Notae orthographicae:—

i. 1 de orthographia uerborum **Iesus**, *Hiesus* et *Ihesus*; ii. 6 de orthographia uerbi **Israhel**; cf. **Emmanuhel** i. 23, **Danihelo** xxiv. 15; viii. 4 **Moses**, *Moyses* etc.; x. 25 **Beelzebub**, *Beelzebul* etc.; xxvi. 3 **Caiaphas**, *Caiphas* etc.; 14 **Scarioth**, *Scariot* etc.; 36 **Gethsemani**, *Gethsamani* etc.; xxvii. 8 **Acheldemach** etc. 46 **heli heli lema sabacthani.**

2. Idem uerbum Graecum diuerse redditum:—

vi. 11 *ἐπιούσιον*; **supersubstantialem** ABƎP*HΘJKMMTOQVXZ(RY) *vg. Hier.*: cotidianum CDEƎP^{mg}LTW.

16 *ἀφανίζουσιν*; **demoliuntur** EƎPKO*R̦Z*: exterminant ABCDFHΘJMMTO^{gl}TVWXYZ^{4}.

viii. 20 *κατασκηνώσεις*; **tabernacula** BD^{c}ƎPLOX*?Z *aur.* (FJR *Bentleii* F): nidos ACHΘKMMTVWX^{c}Y *vg. Hier.* (EQT).

26 *ἐπετίμησεν*; **increpauit** AB*H*XY: imperauit *rell. sed ex uett. latt.*

xii. 15 *ἀνεχώρησεν*; **secessit** ADEƎP(*in serie codicum ad locum lapsu omissus*)FHΘLOQRXY: recessit BCJKMMTTVWZ *vg.*

xiv. 9 *τοὺς ὅρκους*; **iuramentum** ACDEƎP^{mg}FHΘLMQRTWX^{c}Y: iusiurandum BƎP*JKMTOVX*Z.

xviii. 26 *προσεκύνει*; **orabat** AƎPFHΘJO*WXYZ: rogabat BCEKLMMTO^{c}QRTV.

xix. 10 *γυναικός*; **muliere** AƎP*FHOQX^{c}Y: uxore BCEƎP^{mg}ΘJKLMMTRTVWX*Z *vg. Hier.*

12 *εὐνούχισαν*; **castrauerunt** AƎPFHΘMOWXY *vg. Hier.*: eunuchizauerunt BCJKMTTVZ (ELQR).

[xxi. 31 *ὁ πρῶτος*; **primus** DEH^{2}ΘKMMTVWZ^{4} *vg.*: nouissimus ABCƎPFH*JLORTXYZ* *sed ὁ ἔσχατος* D· *alii ὁ ὕστερος uel ὁ δεύτερος.*]

xxiii. 33 *γεννήματα*; **genimina** ABCDƎPFΘKLMTQRTVWX^{c}YZ^{4}(EH) *vg. Hier.*: progenies JOX*Z*(M *def.*).

xxiv. 13 *ὁ δὲ ὑπομείνας*; **qui autem perseuerauerit** ABEƎPFHΘO(R)WXYZ^{3}: q. a. permanserit CDJKLMTQTVZ*.

50 *τῶν μεθυόντων*; **ebriis** ABDEFHΘJMO^{c}QTWX^{c}Y(CƎP^{mg}L): ebriosis ƎP*KMTO*RVX*Z *vg.*

xxvi. 75 *ἔκλαυσεν*; **plorauit** ABCHΘX^{c}Y: fleuit DEƎPFI(?)JKLMMTOQRTVWX*Z *vg.*

3. Itacismus in codicibus recentioribus correctus:—pauca exempla adhibentur, e. g.

vi. 26 *διαφέρετε*; **pluris estis** CHΘJKMTO^{gl}VWZ^{4} *vg.*: plures estis ABDEƎPFLMO*QRTXYZ*.

x. 18 *ἀχθήσεσθε*; **ducemini** *codd. plur. et vg.*: ducimini AFOQY.

29 *πωλεῖται*; **ueneunt** BFΘJKMTOVWX*Z^{2} *vg.*: ueniunt ACDEƎPHLMQRTYZ*.

xviii. 5 *δέχεται*; **suscipit** *codd. plur. et vg.*: suscepit EHO*QX*Z*.

xviii. 26 *πεσών*; **procidens** *codd. plur. et vg.*: procedens ABƎPL*O*QRX*Y, *cf. u.* 29.

xix. 5 *καταλείψει*; **dimittet** *codd. plur. et vg.*: dimittit AH*MY.

xxiii. 34 *διώξετε*; **persequemini** CDEƎPKLQRV^{1}WXZ *vg.*: persequimini ABFHΘJMTOTV*Y.

xxvii. 43 *πέποιθεν*; **confidit** BEH^{1}ΘJKMTQWX^{c} *vg. Hier.*: confidet ACDƎPFH*LMORTVYZ*.

4. Contra, itacismus hic illic in codd. recentioribus inuenitur, ut

vii. 19 *ἐκκόπτεται*; **exciditur** ABƎP*MMTX^{c}Y: excidetur CDEƎP^{1}FHΘJKLOQRTVWX*Z *vg.*

βάλλεται; **mittitur** ABƎP*FMRX^{c}Y: mittetur CDEƎP^{1}HΘJKLMTOQTVWX*Z *vg.*

xxiii. 38 *ἀφίεται*; **relinquitur** AFOT*X^{c}Y: relinquetur BCDEƎPHΘJKLMTQRT^{c}VWX*Z *vg. Hier.*

xxvi. 24 *παραδίδοται*; **traditur** ACFMOTX^{c}YZ*: tradetur BDEƎPHΘJKLMTQRVWX*Z^{2} *vg. Hier.*

28 *ἐκχυννόμενον*; **effunditur** AFHMOY: effundetur BCDEƎPΘJKLMTQRTVWXZ *vg. Hier.*

46 *ὁ παραδιδούς με*; **qui me tradit** AHMX^{c}Y: q. m. tradet BCDEƎPFΘJKLMTOQRTVWX*Z *vg.*

5. Interdum praesens per futurum in quibusdam uel in pluribus codicibus redditur: e.g.

v. 47 *ποιεῖτε*; **facitis** *codd. plur. et vg.*: facietis HΘKMTO^{gl}RVWX*Z.

xii. 25 *ἐρημοῦται*; **desolatur** ƎPMMTO*Z*: desolabitur ABCDEFHΘJKO^{sax}QRTVWXYZ^{4} *vg.*

xiii. 13 *οὐκ ἀκούουσι*; **non audiunt** *codd. plur. et vg.*: non audient ABFH*QX*YZ*.

xxi. 9 *ὁ ἐρχόμενος*; **qui uenturus est** ABƎP*HJKLMMTVXYZ^{2}: uenit CDEƎP^{mg}FΘOQRTWZ* *vg.*

31 *προάγουσιν*; **praecedunt** BCEH^{1}ΘJKLMMTO*TVX*Z𝔓 *Hier.*: praecedent ADƎPFH*O^{sax}QRWX^{c}Yϛ𝔖ℭ.

xxvi. 11 *ἔχετε*; **habetis** AƎPFHΘJVWYZ*ϛ𝔓ℭ: habebitis BCDEKLMMTOQRTXZ^{3}𝔖; *eodem uersu ἔχετε sec.*; **habetis** AƎPMYZ*𝔓ℭ: habebitis BCDEFHΘJKLMTOQRT^{c}VWX^{2}ϛ𝔖.

6. Saepe indicatiuus elegantiae causa per subiunctiuum, uel in quibusdam uel in pluribus codicibus uertitur—

ii. 6 *ποιμανεῖ*; **reget** ABCDƎP^{mg}FH*KLMTQUVX^{c}YZ: regat EƎP*H^{c}ΘJRTWX* *vg. Hieron.*

x. 26 *γνωσθήσεται*; **scietur** BCDEƎPFHΘJKLMMTOQRVWX*Z𝔓𝔖ℭ: sciatur ATX^{c}Yϛ.

xii. 11 *ὃς ἔχει* D, *ὃς ἕξει rell.*; **qui habeat** ABEH^{c}ΘJLMMTORWXYZ *vg.*: qui habet CDƎPH*KQTV.

xvi. 20 *ὅτι αὐτός ἐστιν*; **quia ipse esset** *codd. plur. et vg.*: quia ipse est ƎP*TV.

21 *ὅτι δεῖ*; **quia oporteret** *codd. plur. et vg.*: quia oportet EFΘ*RTVX*Z*.

xvii. 10 *ὅτι Ἡλείαν δεῖ*; **quod Heliam oporteat** *codd. plur. et vg.*: quod Hel. oportet CEJLQRTWZ*.

xxi. 16 *τί οὗτοι λέγουσιν*; **quid isti dicant** ABCƎP^{mg}FHΘMMTORVXYZ: quid isti dicunt DEƎP*JKLQTW *vg.*

27 *ποιῶ*; **faciam** AFH*MO*Y: facio CDEƎPH^{2}ΘJKLMTO^{gl}QRTVWXZ *vg.*

41 *ἀποδώσουσιν*; **reddant** *codd. plur.* 𝔖ℭ: reddent ERϛ𝔓.

xxii. 17 *δοκεῖ*; **uideatur** AFH*MXY: uidetur BCDEƎPH^{c}ΘJKLMTOQRTVWZ *vg. Hier.*

xxvii. 3 *ὅτι κατεκρίθη*; **quod** (*uel* quia) **damnatus esset** *codd. plur. et vg.*: q. d. est BCDLRX*.

13 *καταμαρτυροῦσιν*; **dicant testimonia** AƎP*FHJMXY: dicunt test. BC(D)EƎP^{mg}ΘKLMTORTVWZ *vg. Hier.*

7. Lectiones ab omnibus paene codicibus contra Graecum uel Graecos plures firmatae—

xi. 4 **audistis et uidistis** *codd. et vg.*: audistis et uidetis CR; *sed graeci ἀκούετε καὶ βλέπετε.*

xii. 2 **licet eis** *omnes excepto* ℭ: *sed gr. ἔξεστιν sine αὐτοῖς.*

18 **bene placuit** (*uel* compl.) **animae meae** *codd. pl. et vg.*: b. compl. anima mea DELQR *cum gr. ηὐδόκησεν ἡ ψυχή μου.*

xiii. 22 *εἰς τὰς ἀκάνθας σπαρείς*; **> est seminatus in spinis** ACFHKMMTVWX^{c}YZ: > sem. est in spinis DEƎPJLQ(T) *vg.*; *tantum* B(O)RX* *cum graeco* in spinis sem. est.

28 **colligimus** *codd. plur. et vg.*: colligemus DEJQ; *graeci uariant inter συλλέξωμεν et συλλέξομεν.*

xiii. 34 **sine parabolis** *codd. plur. et vg.*: sine parabola DT* *cum graeco* χωρὶς παραβολῆς.
35 **per prophetam** *codd. paene omn. et vg.*: per Esaiam prophetam R *cum gr.* ℵ* 1. 13. 33. 124. 253 *Tisch. T. G.* 8, *sed om.* Ἡσαίου ℵ^{b}BCD *unc.* 13 *et min. pler.*
xiv. 3 **fratris sui** *codd. plur. et vg.*: fr. sui philippi *uel* philippi fr. sui DE𝔓^{mg}H^{c}ΘQR *cum graecis omnibus excepto* D, *sed Tisch.* 8 [Φιλίππου].
xv. 31 **loquentes** *sine add. codd. vg. cum* ℵ 1: + debiles sanos *fq gr. pl.*
xvi. 3 *om.* hypocritae *ante* **faciem** *codd. paene omn. et vg.*: + hypocritae QR *cum graecis plur.* (*sed om.* CDLΔ *min. Tisch.* 8).
xvii. 1 **assumsit, assumpsit, ads.** *codd. paene omn.* ς𝔖: adsumit (ass.) CV𝔚𝔈 *gr.* παραλαμβάνει.
xviii. 13 **gaudebit** *codd. fere omnes*: gaudet W *vg. cum graecis* χαίρει (*tantum* Δ* χαρεῖ).

15 **lucratus eris** *codd. pl. et vg.*: lucratus es CQRT *cum gr.* ἐκέρδησας (ἐκέρδησες D).
xix. 10 **causa homini** *codd. plur.*: causa hominis B𝔓^{mg}JLR *vg. ut propius graeco* ἡ αἰτία τοῦ ἀνθρώπου *respondeat.*
xxi. 41 **qui reddant** *codd. plur.* 𝔖𝔈: qui reddent ERς𝔚 *cum gr.* ἀποδώσουσιν.
xxii. 24 **non habens filium** *codd. paene omn. et vg.*: n. h. filios F *cum graeco* μὴ ἔχων τέκνα.
xxvi. 45 **tradetur** *codd. et vg.*: traditur FY *et gr.* παραδίδοται.
xxvii. 8 **Acheldemach** (*de orthographia uide ad locum*) *codd. omn. et vg.*: *om. graeci.*
55 **a longe** *sine add. codd. plur. et vg.*: + uidentes *uel* aspicientes DEH^{1}Θ(L)M(R) *cum graecis* ἀπὸ μακρόθεν θεωροῦσαι.

Notandum est codices *Britannos* uel *Hibernos* ex graeco saepius correctos esse uideri.

8. Ubi idem uerbum plus quam semel in pericopa occurrit, uera lectio primo a paucis tunc a pluribus deinde ab omnibus uel paene omnibus codicibus firmatur: e.g.

iv. 5 *et* 8 **assumit** (παραλαμβάνει).
vi. 16, 19, 20 **demoliuntur** *et* **demolitur** (ἀφανίζουσι *et* ἀφανίζει).
vii. 22 **in tuo nomine** *ter* (τῷ σῷ ὀνόματι).
xxii. 37 **in toto corde tuo et in tota anima tua et in tota mente tua.**
xxv. 21 *et* 23 **serue bone** *et* **supra multa.**
Contra cf. xxiii. 18 *et* 20 **in altari** *et* xxvi. 11 **habetis.**

9. Additamenta in quibusdam codicibus uel editionibus notatu digniora :—

vii. 6 **conuersi** + canes ς *codd. Sarum et edd. multi.*
x. 12 **eam** *sine add.* A𝔓*MO*: + dicentes pax huic domui BCDE𝔓^{mg}FHΘJKLMTO^{mg}QRTVWXYZ *vg.*
14 **de pedibus uestris** *sine add.* CDE𝔓ΘJKLMTOR*TVWZ *vg. Hier.*: + in testimonium eorum ABFHMQ(R^{mg})XZ.
xiii. 43 **aures** *sine add.* ACFJKMMTO^{sax}T*VXYZ: + audiendi BDE𝔓HΘLQRT^{c}W *vg.*
47 **ex omni genere** *sine add.* CFHJLMO*: + piscium ABDE𝔓ΘKMTO^{c}QRTVWXYZ *vg.*
xvi. 3 **potestis** *sine add.* ACE𝔓FΘ* ?JLMO*QXYς𝔚: + scire HΘ^{c}KMTO^{c}VWZ𝔖𝔈; + cognoscere RT.
xix. 4 **qui fecit ab initio**: qui f. hominem ab in. *uel* qui fe. ab in. homines Z*(hominem)ς𝔖𝔈 *et edd. antiqui.*
20 **custodiui** *sine add.* A(B *def.*)C𝔓*HΘJKLMMTOQVXYZ𝔖: + a iuuentute mea E(𝔓^{mg})FRTWς𝔚𝔈.
xx. 28 *additamentum* uos autem quaeritis de modico crescere *etc.* H^{mg}ΘO.
xxiii. 14 *Uersum omisimus cum codd. plur.*: *habent* (F)H^{mg}(Θ)Q(R)T *vg. Hier. et edd. antiqui.*
xxiv. 36 **caelorum** *sine add. codd. plur. et vg.*: + neque filius BJOX*.
42 *Uersum omisimus cum codd. plur. et* 𝔚𝔈: *habent* BEH^{1}ΘORTXZς𝔖.
xxvii. 32 **cyreneum** *sine add.* ACD𝔓*H*JKMMTO$^{* et 2}$TVWX^{1}YZ *vg. Hier.*: + uenientem obuiam sibi B𝔓^{mg}(H^{mg}Θ)ILO$^{1\ et\ sax}$(Q)RX$^{*\ et\ 2}$Y^{c}Z; + uen. in ob. illis E.
35 **mittentes** *sine add.* CD𝔓*H*IJLMO^{c}RTV𝔖; + ut impleretur quod dictum est per prophetam (*uel* pr. + dicentem) diuiserunt sibi uestimenta mea et super uestem meam miserunt sortem ABE𝔓^{mg}H^{c}ΘKMTO*QWXYZς𝔚𝔈.
49 *post* **liberans eum** *addunt* alius autem accepta lancea pupungit latus eius et exiit aqua et sanguis DE𝔓^{mg}LQR.

10. Lectiones uariis de causis notatu dignae :—

v. 24 **offers.** vi. 33 **regnum dei.** viii. 7 **ait.** x. 18 **et ad praesides et ad reges.** xii. 31 **spiritus autem blasphemia.** xiv. 14 **misertus est eius.** xv. 9 **doctrinas mandata.** xvi. 9. 10 **quinque** †**milium**† *et* **quattuor** †**milium**†. xvii. 5 **complacui.** 14 **genibus prouolutus.** xviii. 9 †**unoculum**†. 19 **de omni re quacumque.** 27 **dimisit** *bis*, *pro* ἀπέλυσεν *et* ἀφῆκεν; *specimen ignauiae Hieronymianae.* xxiv. 26 **penetralibus.** xxv. 8 **sapientibus.** 24 **et metis.** xxvii. 40 **destruit . . . reaedificat.** 41 **dicebant** *etc. etc.*

Cap. XII. *De orthographia codicis Cauensis.*

Hic codex, quem saeculo nono tribuimus, summa cum diligentia scriptus est, tot tamen in uocibus tamque constanter a Latinorum consuetudine abhorret, ut uarietates praecipuas uno loco recensere facilius credamus, quam notulas his minutiis perpetuo onerare. De patria codicis tantum constat in Hispania scriptum fuisse quod etiam perspexit P. Corssen (p. 12 l. c.). Testantur enim (1) litterae uisigothicae, e.g. Bibliis S. Emiliani, in Bibliotheca Soc. Historicae Matritensis conseruatis, non adeo absimiles, sed minutiores; (2) nomen scriptoris gothicum Danila (cf. subscriptionem Concilii Toletani xvi A.D. 693, et Attila, Agila, Froila, Oppila, Uigila, Uintila, etc.); (3) textus cum Toletano, i.e. Hispalensi, et Emilianensi, maxime concordans; (4) orthographia ipsa. Scriptus est tribus columnis in pagina unaquaque (ut H T V), lineis in unaquaque columna 55 uel 54.

His formis fere semper utitur:—

ad, adque=at, atque; aput *in Euangeliis;* aextimare *uel* extimare; babtizo, babtista, babtismus; dextruere, *rarius* destruere; diae, *sed* die Rom. ii. 5; eclesia *uel* aeclesia; egomed, temed, semed etc.; exurgo; hii = hi; his = is; homnis, hunus, hut *cum multis similibus;* misterium, *sed* myst. 2 Th. ii. 7, Apoc. xvii. 5; peribere, *sed* perh. Ioh. xv. 27; poenitentia; quero; quod (*de numero*), *rarius* quot; quum (cf. HΘT), *nisi initio sectionum;* reliquid, *rarius* reliquit; sinixtra; Srahel, Srahelita; Symon; uolumptas *et* uolumtas (cf. T); Ysahac.

Litterae h addictissimus est praesertim in initio uerborum ut ex notulis apparebit. Cum c commutatur h in amihi Act. xix. 36, hamihi Ioh. xv. 14, inimihi Luc. x. 19, 49, xix. 43, xxiii. 12, Col. i. 21, Heb. x. 13, Apoc. xi. 12 (cf. T Rom. v. 10), homihidia Apoc. ix. 21. Formae istare, iscribere, iscire, istatim etc., etc. non rarae sunt, neque geiuno, geiunium, magestas. Mirae sunt sed non rarae kcarus, kcarissimus, kcaritas, kcapud. Uerbum Hispanicum 'era' occurit in nota ad 2 Pet. iii. 2, ut uidetur pro numero sectionis, et 'pullus' pro gallo in capitulatione Matthei xxvii. De ihesu et hiesu scripsimus ad Matt. i. 1.

Ceteras de orthographia quaestiones in Prolegomena distulimus.

Restat ut uni sapienti Deo gratias quam maximas agamus qui operis primum fasciculum, post tot annos, in lucem prodire iam concessit; et enixe Illum precemur ut in honorem Ipsius, et in ecclesiae Christi Catholicae commodum et unitatem his laboribus quantuliscumque uti dignetur.

IOHANNES SARISBURIENSIS EP̄S.
HENRICUS I. WHITE.

Sarisburiae
In festo S. Marci Euangelistae
a. d. M.D.CCC.LXXX.IX.

Testimonia ipsius Hieronymi de opere suo.

Epistula ad Damasum quae sequitur (p. 1) *anno salutis* 383 *scripta est.*

Anno 384 *scripsit ad Marcellam* (Ep. xxvii) Post priorem epistolam ... ad me repente perlatum est quosdam homunculos mihi studiose detrahere, cur aduersum auctoritatem ueterum, et totius mundi opinionem, aliqua in Euangeliis emendare tentauerim ... ita responsum habeant. Non adeo me hebetis fuisse cordis ... ut aliquid de Dominicis uerbis aut corrigendum putauerim aut non diuinitus inspiratum; sed Latinorum codicum uitiositatem quae ex diuersitate librorum omnium comprobatur, ad Graecam originem unde et ipsi translata non denegant, uoluisse reuocare ... Illi legant *spe gaudentes, tempori seruientes*; nos legamus *spe gaudentes, Domino seruientes* (Rom. xii. 11, 12 *sed clausulis inuersis*). Illi aduersus Presbyterum accusationem omnino *non putent recipiendam; nos legamus *aduersus Presbyterum accusationem ne receperis, nisi sub duobus aut tribus testibus: peccantes autem coram omnibus argue* (1 Tim. v. 19 *sed* noli recipere *et om.* autem). Illis placeat *Humanus sermo et omni acceptione dignus*; nos cum graecis, id est cum Apostolo, qui Graece locutus est, erremus: *Fidelis sermo et omni acceptione dignus* (1 Tim. i. 15, *cf.* iii. 1).

Anno 398 *scripsit ad Lucinium* (Ep. lxxi. 5). Nouum Testamentum Graecae reddidi auctoritati. Ut enim ueterum librorum fides de Hebraeis uoluminibus examinanda est; ita nouorum Graeci † sermonis normam desiderat.

Anno 404 *scripsit ad S. Augustinum* (Ep. cxii. 20) ... si me, ut dicis, in Noui Testamenti ‡ emendatione suscipis, exponisque causam cur suscipias; quia plurimi linguae Graecae habentes scientiam, de meo possint opere iudicare: eandem integritatem debueras etiam in ueteri credere Testamento, quod non nostra confinximus, sed ut apud Hebraeos inuenimus, diuina transtulimus.

De uiris illustribus c. cxxxv. Nouum Testamentum Graecae fidei reddidi; Uetus iuxta Hebraicam transtuli.

* **non putent** *legimus cum cod. Regin.* 215 *et editione ueteri ap. Uallarsium; cf. Cypr. Test.* iii. 76 Aduersus maiorem natu accusationem noli recipere; *et* 77 Peccantem coram omnibus argue *etc., et Ambr. ad loc.* Aduersum presbyterum accusationem ne receperis, *omissis* nisi sub duobus uel tribus testibus.

† *Uallarsius* Graecae *ut uidetur ex errore typographico.*

‡ *Hic maxime notandum est Hieronymum et uerbis suis et exemplis allatis totius Noui Testamenti emendationem sibi uindicare, cum de Euangelio tantum scribat S. Augustinus* (*Ep. Hieron.* civ. 6) 'Proinde non paruas Deo gratias agimus de opere tuo, quo Euangelium ex Graeco interpretatus es, quia paene in omnibus nulla offensio est quum Scripturam Graecam contulerimus.'

EPISTULA AD DAMASUM.

BEATO PAPAE DAMASO HIERONYMUS.

Epistula ad Damasum exstat ut uidetur sine lacuna in codd. nostris ABCDƎPGHΘKTVY *aur.*, *in* J *lineolis hic illic decurtatis; item in edd. Hailbrun* 1476, *Wild. de Ratisb.* 1481, *Kesler* 1487, *Paganini* 1497, *Froben* 1502, *Sacon* 1515 *et* 1519, *Benedicti* 1558, *Tisch.* '*ex Triglottis*'; *item in Mareschal* 1531 *et* ϛ *usque ad ut fuerant* (p. 3).

Deest autem in FL (*ut udtur*) MMTORWXZ𝔥𝔖𝔈.

Inscr. **beato** *cum* BEHΘ(J)KTV: beatissimo ACDƎP *editt. plur.* pape HΘT, papa K. damasso DEƎP, damasco V. hieronimus DEHΘKV, iheronimus T.

Item. b. p. d. h. + salutem D, + salutem in xp̄o E. praefatio sc̄i hieronimi presbiteri in euuangelio incipit b. p. d. h. V. incipit praefatio sc̄i hier. pres. in euang. b. papa d. hieronīm K. incip̄. epis̄. hieron̄. ad papa damaso beato dama hieron in xp̄o salutem *aur.* orditur prologus canonum IIII euangeliorum decim minutatim distinctionum b. p. d. hiron̄ salutem ƎP. incipit prologus X canonum Y. incipit epistola hieronimi pr̄bi beato p. d. h. Θ. incipit praefatio s. eusebii hieronymi in quattuor euangelia. beatissimo p. d. h. *Tisch.*; *om.* G.

Nouum opus facere me cogis ex ueteri, ut post exemplaria scripturarum toto orbe dispersa quasi quidam arbiter sedeam et, quia inter se uariant, quae sint illa quae cum Graeca consentiant ueritate decernam. Pius labor, sed periculosa praesumptio, iudicare de ceteris ipsum ab omnibus iudicandum, senis mutare linguam et canescentem mundum ad initia retrahere paruulorum. Quis enim doctus pariter uel indoctus, cum in manus uolumen adsumpserit et a saliua quam semel inbibit uiderit discrepare quod lectitat, non statim erumpat in uocem, me falsarium me clamans esse sacrilegum, qui audeam aliquid in ueteribus libris addere, mutare, corrigere? Aduersum quam inuidiam duplex causa me consolatur: quod et tu qui summus sacerdos es fieri iubes, et uerum non esse quod

---

1. > me facere ΘJϛ; > ex ueteri facere me cogis D. quogis T. uetere EKV. *post* **exemplaria** *ras. unius lit.* ƎP. scribturarum EGT; *om.* D.

2. quidem E. **et**: ut C(hut) T.

3. *om.* **cum** V. greca BDEƎPΘVY *aur.*; graeco G. dissentiant D. ueritates T.

4. periculossa D. praesumtio AGV, presump- D *aur.* caeteris DJϛ. **ipsum** *bis repetitum in A. pr. uice erasum.* **omnibus**: hominibus ET (h *sup. lin.*). > iudicandum ab omnibus D. **senis**: i *in ras.* ƎP, saenis C; senes DET.

5. motare DƎP. linguas DƎP* (-am ƎP[1]). caniscentem A (CG *ex sil.*) *aur.* c. + iam HΘJKVϛ. mundo E, mundum + et C. retraere T. + et *ante* quis E.

6. quum Θ; qui T. manu sua K. assumpserit DKϛ; adsumserit A (B *ex sil.*) ΘY. *om.* **a** HΘ. saliba Y *aur.*

7. imbibit ϛ. **discrepare quod**: discrepantem T. uoce EHΘ*.

8. clamitans KVϛ; clamaris H.

9. motare DƎP. corregere D. + et *ante* aduers. E. **aduersum** ACGJKVY *aur.*: -sus BDEƎPH ΘTϛ. > me causa D; causam *pro* causa me E consulatur DƎP.

10. **quod**: quam H, quem Θ*. *om.* **et uerum non esse** E.

uariat etiam maledicorum testimonio conprobatur. Si enim Latinis exemplaribus fides est adhibenda, respondeant quibus: tot sunt paene quot codices. Sin autem ueritas est quaerenda de pluribus, cur non ad Graecam originem reuertentes ea quae uel a uitiosis interpretibus male edita uel a praesumptoribus imperitis emendata peruersius uel a librariis dormitantibus aut addita sunt aut mutata corrigimus? Neque uero ego de ueteri disputo testamento, quod a septuaginta senioribus in Graecam linguam uersum tertio gradu ad nos usque peruenit. Non quaero quid Aquila quid Symmachus sapiant, quare Theodotion inter nouos et ueteres medius incedat: sit illa uera interpretatio quam apostoli probauerunt. De nouo nunc loquor testamento, quod Graecum esse non dubium est, excepto apostolo Mattheo, qui primus in Iudaea euangelium Christi Hebraeis litteris edidit. Hoc certe cum in nostro sermone discordat et diuersos riuulorum tramites ducit, uno de fonte quaerendum est. Praetermitto eos codices quos a Luciano et Hesychio nuncupatos paucorum hominum adserit peruersa contentio: quibus utique nec in ueteri instrumento post septuaginta interpretes emendare quid licuit nec in nouo profuit emendasse, cum multarum gentium linguis scriptura ante translata doceat falsa esse quae addita sunt.

Igitur haec praesens praefatiuncula pollicetur quattuor tantum euangelia,

---

1. > testimonio maladicorum (*sic*) D. testimonium HΘ. **conprobatur** BD𝔓GJKTV*aur.*: compr- ACEHΘYϛ *Tisch.*

2. > adhibenda est G. adibenda CT. **tot sunt paene** (pene 𝔓G) **quot** (quod G) **codices** *edidimus cum* 𝔓G: *alii aliter cum uerba paene in prouerbium abierint*, t. s. enim paene (pene AB) q. c. AB *Tisch.*, t. s. paene (pene T) exemplaria quot (quod C) c. CT, t. s. exempl. pene q. c. DJY *aur.*, t. s. exempl. pene quod cotices sint E, sunt exempl. paene q. c. HΘ, t. enim s. exempl. pene q. c. ϛ, t. enim s. pene exempl. q. c. KV; *cf. Hier. pr. in Ios.* cum apud latinos tot sint exempl. quot c.

3. *om.* **sin** E; n *sup. lin.* K. *om.* **est** DEG. querenda D *aur.* qur CΘT *aur.* grecam ABCD E𝔓HTY, gregam *aur.* horiginem C.

4. que E. uitiossis D. interpraetibus C𝔓GΘY *aur.* malae G; *om.* D. **edita**: ta *sup. lin.*, 𝔓; aedita DE, addita T (d *sec. sup. lin.*), redita J, reddita ϛ. aed. + sunt D. **praesumptoribus** *codd. plur.* (pre- D): praesumt- ATVY.

5. inperitis CE𝔓JK. aemendata E, hemendata C; + sunt D. dormientibus D. *om.* **aut** *pr.* BGV (*non* A; *omisit lapsu Tisch. in editione Cod. Am.*).

6. motata D𝔓. corregimus D. uetere E.

7. *om.* quod E. *om.* **a** D. LXX BDE𝔓KTV. saenioribus C. **graecam** ABCGHΘJKTVYϛ: grec- DE𝔓*aur.* *om.* **gradu** D.

8. husque C. quero C. **symmachus** ABGJKV *aur.* ϛ: simm- D𝔓Y, simachus E, simmacus T, symmacus C, simacus H, symacus Θ. sapiat D.

9. **theodotion** BC𝔓JKVY*aur.* ϛ, *item addunt* -n *finalem codd. omnes, viz.*:—teodotion EHΘ, inteddotion G*, teudition T, teothotion D; *sed* theodotio A *Tisch.* **medius** *om.* A (*cod., non Tisch.*). incidat GH, incedit D. **sit**: sed K*, sid *corr.* uero T. interpraetatio BCE𝔓GΘY*aur.*

10. prouauerunt C. **quod**: quo G. **graecum** ABHΘJKTVY: grec- CDE𝔓G*aur.*

11. *om.* **esse** A. apostulo G. > math. apost. E. **mattheo** ABCGHKTVY *et* matheo E𝔓Θ*aur.*: matteo D; matthaeo Jϛ *Tisch.* iudea CD𝔓*aur.*, iudeam EG. aeuangelium E, aeuanguelium D.

12. **hebraeis** AGH, *et* -eis BC𝔓Θ, ebreis T: hebraicis KVϛ, hebraecis Y, haebraeicis *aur.*, ebraicis E, ebreicis D. literis ϛ. aedidit E, hedidit C. **cum**: dum HΘ; quod D𝔓KV.

13. **et** + in D𝔓. riuolorum VY: *post* riu. *est ras.* 4 *litt.* B. trametes E. ducet G, *qui etiam sic distinguit* ducet unio · de fonte quaerendum, *etc.* **uno** *cum* DE𝔓H (uro) Θ(*ut udtur*)JKVY *aur.* ϛ: unio ABCGT. **quaerendum** D(que-) 𝔓GJKV: quaerendus ABC (que-)EHΘY*aur.*, querenda T. pretermitto DV.

14. cotices E; *om.* D. lutiano E, lucano D. **hesychio** AJY *Tisch.*: esychio KV *aur.* ϛ, hysichio D, aesychio E; hesycio G, hisicio 𝔓, isicio T, ysicio C, esicio B, esitio HΘ. noncupatos D, nuncupato E. **hominum**: nominum *lapsu* G. asserit DEKT*aur.*ϛ.

15. contensio D. hutique C. in + toto ϛ. uetere E. **instrumento** *codd. plur.*: testamento D𝔓ΘJ *aur.* LXX DE𝔓TV.

16. interpraetes BCE𝔓Θ. aemendare E, hemendare C. quod licuit E. aemendasse E, hem- C. quum ΘT.

17. scribtura EJY *aur.* > esse falsa G. que D. edita sunt E.

18. **haec**: hoc AHΘKVY*aur.* presens D. praefaciuncula K, prefatiuncula D, preuat- T. **pollicetur** *ex* publicetur K. quatuor Eϛ; IIII DT *om.* **tantum** D𝔓J, *sup. lin. scr.* C. aeuangelia E aeuanguelia D; euangelistas Y*aur.*

quorum ordo iste est, Mattheus Marcus Lucas Iohannes, codicum Graecorum emendata conlatione sed ueterum. Quae ne multum a lectionis Latinae consuetudine discreparent, ita calamo temperauimus ut, his tantum quae sensum uidebantur mutare correctis, reliqua manere pateremur ut fuerant.

Canones quoque, quos Eusebius Caesariensis episcopus Alexandrinum secutus Ammonium in decem numeros ordinauit, sicut in Graeco habentur expressimus; quodsi quis de curiosis uoluerit nosse quae in euangeliis uel eadem uel uicina uel sola sint, eorum distinctione cognoscat. Magnus siquidem hic in nostris codicibus error inoleuit, dum quod in eadem re alius euangelista plus dixit, in alio, quia minus putauerint, addiderunt; uel dum eundem sensum alius aliter expressit, ille qui unum e quattuor primum legerat, ad eius exemplum ceteros quoque aestimauerit emendandos. Unde accidit ut apud nos mixta sint omnia, et in Marco plura Lucae atque Matthei, rursum in Mattheo Iohannis et Marci, et in ceteris reliquorum quae aliis propria sunt inueniantur. Cum itaque canones legeris qui subiecti sunt, confusionis errore sublato, et similia omnium scies et singulis sua quaeque restitues. In canone primo concordant quattuor, Mattheus Marcus Lucas Iohannes; in secundo tres, Mattheus Marcus Lucas; in tertio tres, Mattheus Lucas Iohannes; in quarto tres, Mattheus Marcus

---

1. hordo C. *om.* **iste** D; ista H. **mattheus** *codd. plur.*, *et* matheus DE*aur.*; matthaeus Jϛ *Tisch.* marchus C. iohannis BCDEꝐ*aur.* coticum E. grecorum DEꝐY, *et* greg- *aur.*

2. collatione ϛ. **sed** *sine, addit. codd. plur.*: sed + et AKVY. que CDE (*cum* ueterum *coniunctum*). **a** (lect.) *codd. paene omnes et* ϛ: e AY. lectionis + et E. latine CEY. consuitudine D.

3. discriparent D. **temperauimus** BDꝐJKV *aur.*(-bimus) *cf. Hier. pr. in ll. Salom.* cal. temperaui: imperauimus A (*cod., male Tisch.* temp-) C(in-) EGHΘT(in-) Yϛ. hiis Ꝑ. que D.

4. motare DꝐ. reliquam H. hut C. *Hic explicit* ϛ *item ed. Mareschal* (1531).

5. **canones quoque** *etc. uncialibus et rubr. litt. scr. est in* H, *aureis litt. in* Θ. **quos**: quod H. euseyius B. caesarienses *aur.* caessariensis Ꝑ, cessariensis D. aepiscopus CEꝐ. alaxandrinum D, alexandrinus E.

6. hammonium C; ammonuit *inepte* E. **decem**: .x. DꝐ. hordinauit CT(-bit). greco DEꝐKY, grego *aur.*

7. expraessimus BEꝐG *aur.*, expressumus Y. habentuxpressimus V. **quod** *cum* BCEHTY*aur.*: quos GKV, quo ADꝐ. **curiosis** *ex* cor- G; curiossis D. que C. euangelis Ꝑ, -ii E, aeuangueliis Ḋ. **uel** + in Y.

8. **distinctione**: t *sec. sup. lin.* G. cognoscant Ꝑ*(n *erasa*) Y*(n *expuncta*); cognoscit K.

9. coticibus E. herror C. inolebit *aur.* **dum quod** (que H, quȩ Θ, aliquid D) . . . **addiderunt** (added. G) *codd. et edd.* (*intellige* scriptores codicum; *et* minus *fere idem est ac si dixisset* aliquid deesse): *uoluerunt edd. ap. Tisch. corrigere in* quod dum . . . in alio qui minus, putauerunt addi debere. ree E. **alius** + in E. aeuanguelista D.

10. **dixit** Y, dixerit HΘ. **dum**: cum KV. eumdem J (*male Tisch.* A; *sed cod.* eundem). **sensum**: secum *aur.*

11. expraesit ꝐY, expraessit EG*aur.*, exs- J, expresserit Θ^{mg}KV. hunum C. ae E, he C. quatuor DE.

12. caeteros DJ*aur.* extimauerit C. aemendandos E, hem- C; em. + esse D. hut C. aput BEGJT*aur.* sunt *aur.*

13. marcho C. plure E. luce E. atquae E, adque CT. **matthei** *codd. plur. et* mathei EGΘ*aur.* mattei D: matthaei J *Tisch.* rursus G* -m G^{c}. **mattheo** *codd. plur., et* matheo DEGΘ*aur.*: matthaeo J *Tisch.* **iohannis et marci** *perlineatum in* G.

14. marchi C. *om.* **in** *ante* **ceteris** ABΘY. caeteris DGJ; ueteris (*sic*) E. que CD; + in CDEHΘT*aur.* inueniuntur D. quum ΘT. utique D.

15. kanones *aur.* confussionis DꝐY, confussiones E. hominum T.

16. queque D. **in canone primo** *rubr.* H. *aureis litt.* Θ. **quattuor**: IIII DEꝐT; q. + euangelia HΘ.

17. matheus DEGΘ*aur.*, matthaeus J *Tisch.* marchus C. iohannis DEꝐ*aur.* in + canone AGΘ(cān *semper*)Y*aur. Tisch.*; *omisimus cum codd. plur.* **secundo**: II D *et sic* III, IIII, V *etc.* **tres**: III E (I *fin. eras.*) ꝐT. matheus (*et in* 18) DEΘ*aur.*, matthaeus (J) *Tisch.* marchus C; m. + et *aur.*

18. + canone *ante* tertio AGΘY*aur. Tisch.* **tres**: III ꝐT; *om.* E. **mattheus lucas iohannes; in quarto tres** *omisit per negligentiam Tisch.* + et *ante* iohan. *aur.* iohannis DEꝐ *aur.* + canone *ante* quarto AGΘY *aur.* (kan-). **quarto**: IIII DE. **tres**: III ꝐT, *om.* E. matheus DEΘ *aur.*, matthaeus J *Tisch.* marchus C + et *aur.*

Iohannes; in quinto duo, Mattheus Lucas; in sexto duo, Mattheus Marcus; in septimo duo, Mattheus Iohannes; in octauo duo, Lucas Marcus; in nono duo, Lucas Iohannes; in decimo propria unusquisque, quae non habentur in aliis, ediderunt. Singulis euangeliis ab uno incipiens usque ad finem librorum dispar numerus increscit. Hic nigro colore praescriptus sub se habet alium ex minio numerum discolorem, qui ad decem usque procedens indicat, prior numerus in quo sit canone requirendus. Cum igitur aperto codice uerbi gratia illud siue illud capitulum scire uolueris cuius canonis sit, statim ex subiecto numero doceberis, et recurrens ad principia in quibus canonum est distincta congeries, eodemque statim canone ex titulo frontis inuento, illum quem quaerebas numerum eiusdem euangelistae qui et ipse ex inscriptione signatur inuenies, atque e uicinia ceterorum tramitibus inspectis quos numeros e regione habeant adnotabis; et cum scieris, recurres ad uolumina singulorum, et sine mora, repertis numeris quos ante signaueras, reperies et loca in quibus uel eadem uel uicina dixerunt. Opto ut in Christo ualeas et memineris mei, papa beatissime.

EXPLICIT EPISTULA HIERONYMI.

---

1. iohannis D𝔓*aur.*, ioahannes J. + canone *ante* quinto AGΘY*aur.* (kan-) *Tisch.* **duo**: II DE𝔓. matheus *bis* DEΘ*aur.* (+et), matthaeus J *Tisch. et in* 2. + canone *ante* sexto AGΘY *aur.*(kan-) *Tisch.* **duo**: II E𝔓. marchus C.

2. + canone *ante* septimo AG (canoni) ΘY*aur.* (kan-) *Tisch.* **duo**: II E𝔓. iohannis D𝔓G*aur.* + canone *ante* octauo AGΘY *aur.*(kan-) *Tisch.* octabo TY, hoctabo C. **duo**: II E𝔓. lucas + et *aur.*; > marcus (-chus C) lucas CT. + canone *ante* nono AGΘY *aur.*(kan-) *Tisch.* **duo**: II 𝔓.

3. lucas + et *aur.* iohannis DE𝔓. + canone *ante* decimo AGΘY *aur.*(kan-) *Tisch.* hunusquisque C; uniuscuiusque D. que D.

4. addiderunt E. + in *ante* singulis D. **singulis** *sine addit. codd. plur.* (*et* A *quamquam male Tisch. add.* uero): singulis + uero BE𝔓H *Tisch.* euangelis 𝔓, aeuangueliis D. **ad finem** *codd. plur.*: in f. A𝔓 *Tisch.*

5. **praescriptus** A[1]G, pre- CD, prescribtus T: perscriptus A*B𝔓KV *et* -btus EJY, *cf.* superscribtus *aur.* abet T; *om.* E. mineo Θ.

6. numerus *aur.* decim KV; x D𝔓. husque C.

7. sint E. kanone *aur.* > canone sit 𝔓. requirendum E. quum ΘT.

8. illut *bis* G. iscire C. canone Y. *om.* **ex** 𝔓. doceueris C, docebiris V.

9. principia + singulorum D𝔓. E *uel* distincti congeries *ut udtur*, *uel* distinctiamgeries *habet.*

10. **statim** *bis repetitum in* J. quemque E. querebat D.

11. eiusdem + esse D. aeuangelistae E, aeuanguelistae D. ex inscribtione JY*aur.*; scribtionis E. signatus Θ. **atque** *in ras. scr.* 𝔓, adque J*aur.*

12. uitinia G, uicinio KV, uicino EHΘ, -na D. caeterorum DJ. numerus *aur.* he (*ante* regione) C.

13. quum Θ. recurris *aur.*, recurreris E, requaeris G. reppertis BCΘT.

14. reperries *aur.* repperies *codd. plur.* **et loca**: ea loca G, ad loca E* (*et sup. lin. add. corr.*).

15. hopto CT. *om.* **ut** D𝔓. **ut in xp̄o u.**: te in xp̄o ualere CT. et + ne E. *om.* **et memineris mei** CT; > mei memin. BHΘ. pappa D, papae E. beatissimeae E; + amen E. *om.* **opto . . . beatissime** GJ, *item litt. min. scr. est in* A.

Subscr. **explicit epistula hieronymi**: *fere cum* BC(iher-)E(aepl-)HJ *aur.* (epistula J, -ola CH, *ceteri contractionem habent*): explicit epistola *tantum*, Θ; explicit praefatio G (pre-) K, explicit hieronimi Y, explicit V, finit prologus 𝔓. *nihil habent* ADT

[INCIPIT ARGUMENTUM EUANGELIORUM.

Monitum hoc edidimus ex codice K, *adiuuantibus editt. Uallarsii* (*Hier. Op. Tom. X. Ueronae* 1740) *et Thomasii* (*Op. Tom.* 1, *ed. Uezzosi, Romae* 1747). *Impressit Thom. e cod. Orat.* B. VII *et codd. Reginae Suetiae. Inscr.* **inc. arg. euang.** *cum* K: Hieronymus Damaso papae *Uall. Thom. codd. ap. eundem.*

Sciendum etiam, ne quis ignarum ex similitudine numerorum error inuoluat, quod sicubi in subnotatione canonum distinctorum, in canone quolibet tres euangelistae bis, uel ter, uel quater, aut etiam amplius eundem numerum per ordinem habuerint adnotatum, et quartus e contrario discrepantes, quod id quod tres illi in eo loco semel dixerint, quartus totiens in corpore uoluminis sui ponat, quotiens diuersi numeri in eius canone positi sint, contra praedictorum numerorum continuatas similitudines.

Item si in uno quolibet eorum aut etiam duobus, idem in canone numerus bis, ter, aut eo amplius reperiatur in ordine conlocatus, et dispar inueniatur in ceteris; dubium non erit quin id quod illius illorumue canonis numeris bis terque repetitum ab his in uolumine semel dictum sit, alteri uero eorum totiens in uno atque eodem sensu loquantur quotiens praetulerint in numerorum adnotatione distantiam. Hoc et in omnium nouem canonum conlatione seruabitur. Ceterum in decimo quoniam propria singulorum tantummodo continentur, non potest contra id comparatio esse quod solum est.

EXPLICIT ARGUMENTUM.]

---

1. **etiam**: tamen K. qui signarum *inepte* K.
2. **sicubi** K *Uall.*: sicut *Thom. et Cod. Reginae apud Uall.* distinctionum *cod. Palat.* 49 *ap. Thom.*
3. *om.* **uel** *ante* **ter** K. **quater**: quattuor *cod. Reg. ap. Uall.* eumdem *Thom.*
4. habuerunt *Thom.* **quod id quod** *cum Thom.*: quod id K *cf. Uall. in notulis*; quia id quod *Uall. in textu.*
5. dixerunt *codd. ap. Thom.* toties K.
6. quoties K. **sint** K: sunt *Uall. Thom., item* stant '*editi*' *ap. Uall.*
7. continuata *Thom.*
8. Iterum K. **idem** K *Uall.* (*Text.*): ibidem *Thom., cod. ap. Uall.*
9. **ter**: + quattuor K, *quod e uulgatis additum esse* (*uel* aut quater) *iudicat Uall.* repperiatur Y. **dispar** *Uall.*: disparis *Thom.*, dispares K, *codd. ap. Uall.* inueniantur K, *edd. ap. Uall.*; *item sic distinguitur* K dispares inueniantur. In ceteris *etc.*
10. caeteris *Uall. Thom.* **quin id quod** K *Uall.*: quod id *Thom.* canones *Thom.* **numeris** *Thom.*: numerus K *Uall.*
11. **terque** K *Uall.*: ter *Thom.* repertitum K. dictum est K; d. esse ostendit *edd. ap. Uall.* **alteri uero eor.** *Uall. Thom.*: alter alteriue eor. K *edd. ap. Uall.*(+ alter alterius). toties K.
12. *om.* **in** *ante* **uno** K. sensulo quantus (*inepte pro* sensu loquantur) K. quoties K.
13. > et hoc K.
14. caeterum *Uall. Thom.* **quoniam** K *Thom. codd. ap. Uall.*: in quo *Uall.* (*Text.*).
15. conparatio K. soluum K. **est** + opto ut in Christo (*Thom., codd. ap. Uall., sed* in perpetuo *Uall.*) ualeas et memineris mei beatissime papa *Uall. Thom.*; *omisimus cum* K. *om.* **explicit argumentum** *Uall. Thom.*

[INCIPIT PRAEFATIO EUSEBII.

Epistulam Eusebii ad Carpianum edidimus ex codice Y, *adhibitis editionibus Thomasii* (Op. I. 315 *ed. Uezzosi*) *qui e cod. Orat. B.* VII, *codd. Reginae Suetiae, item Alex.* 14, *Pal.* 49 *et Uat.* 4221, *illam impresserat, et Uallarsii* (*Hier. Op.* X. 666) *ubi ex Fabricii Editione Bibliothec. Graec. Lib. IV. cap.* 4 *epistula desumpta est; Erasmus uero* (*Nou. Test.* 1535) *graecam tantum uersionem exhibet, et dubitant critici an uersio latina ex Hieronymi manu sit; quod Uallarsius uerisimillimum esse iudicat, pro certo asserere non audet.*

Inscr. **Incipit praefatio eusebii** Y: Incipit prologus eusebii episcopi de decem canonibus euangeliorum *Thom.* Eusebii caesariensis epistola in subsequentes canones euangeliorum *Uall.*

Eusebius Carpiano fratri in Domino salutem. Ammonius quidem Alexandrinus magno studio atque industria unum nobis pro quattuor euangeliis dereliquit. Namque trium euangeliorum sensus exceptos, omnes similes contextus Matthei euangelio quasi ad unum congestos adnexuit; ita ut eorundem, quantum ad tenorem pertinet lectionis, sequens iam stilus interruptus esse uideatur. Uerum ut, saluo corpore siue textu ceterorum (hoc est euangeliorum), propria et familiaria loca in quibus eadem similiterque dixerint scire possis, ac uere disserere, accepta occasione ex praedicti uiri studio, alia ratione decem numero tibi titulos designaui. Quorum primus quattuor in se continet numeros in quibus similia ab uniuersis dicta sunt; Mattheo, Marco, Luca, Iohanne. Secundus in quibus tres, Mattheus, Marcus, Lucas. Tertius in quibus tres, Mattheus, Lucas, Iohannes. Quartus in quibus tres, Mattheus, Marcus, Iohannes. Quintus in quibus duo, Mattheus, Lucas. Sextus in quibus duo, Matheus, Marcus. Septimus in quibus duo, Mattheus, Iohannes. Octauus in quibus duo, Marcus, Lucas. Nonus in quibus duo, Lucas, Iohannes. Decimus in quibus singuli de quibusdam proprie scripserunt. Et quidem subiectorum titulorum id est argumentum; clara uero eorum narratio haec est. Etenim per singula loca euangeliorum quidam numerus uidetur appositus, paulatim incipiens a primo, deinde secundo, postremo tertio, et per ordinem librorum ad finem usque progrediens. Itaque per singulos

---

2. magnus *Thom., sed gr.* πολλὴν . . . φιλοπονίαν . . . εἰσαγηοχώς. quatuor *Thom.* derelinquit *Uall.*

3. *om.* **omnes** Y *Thom.* (*text., add. in mg.*). **contextus**: contentusque Y *Thom.*

4. matthaei *Thom. Uall.* **congestos**; congregatos *Thom.* (*text., non mg.*). annexuit *Uall.* eorumdem *Thom. Uall.*

5. stylus *Thom. Uall.*

6. caeterorum *Thom. Uall.* **hoc est**: hic *Uall.* **hoc est euangeliorum** *non est in graeco; additum ab interprete uidetur.* euangelium Y, *mg. ap. Thom., Uall.*

7. dixerunt *mg. ap. Thom., Uall.* **disserere**: discernere *Thom.* (*sed mg.* disserere).

8. occassione Y. **decem numero** (δέκα τὸν ἀριθμόν) Y *Thom.*: d. numerorum *Uall.*

9. > in se quatuor (*sic*) *Thom.*

10. matthaeo *Thom. Uall.* ioanne *Uall.*

11. matthaeus *Thom. Uall.* (*bis*). matheus (*sec.*) Y.

12. ioannes *Uall.* matheus Y, matthaeus *Thom. Uall.* **iohannes**: lucas *Uall. contra graecum et canones ipsos.*

13. matthaeus *Thom. Uall.* (*bis*). **marcus**: iohannes *lapsu* Y, *uel cum canone septimo confusus.*

14. matthaeus *Thom. Uall.* ioannes *Uall.* septimus . . . iohannes *uidetur additum esse in* Y, *sed manu prima.*

15. ioannes *Uall.*

16. scribserunt Y. equidem Y.

18. adpositus Y. **paulatim** = κατὰ μέρος. dein Y.

19. **tertio**: tres Y *et mg. ap. Thom.* **ad** *om.* Y *et uncis includit Thom.*

numeros supputatio per minii distinctionem inuenitur inserta, significans cui de decem titulis appositus numerus dignoscitur. Ueluti siquidem primum certum est in primo ; si uero in secundo, et eodem modo usque ad decem. Si igitur euoluto uno qualicumque de quattuor euangeliis cuilibet capitulo uelis insistere et rescire qui similia dixerint et loca propria agnoscere singulorum in quibus eadem sunt prolocuti ; eiusdem sensus quem tenes relegens propositum numerum, quaesitumque eum in titulo quem demonstrat tituli subnotatio, continuo scire poteris ex superscriptionibus quas in fronte notatas inuenies, qui aut quot de his quae inquiris similia dixerint. Ueniens etiam ad reliqua euangelia per eundem numerum quem contines uidebis appositos per singulos numeros atque eos in suis propriisque locis similia dixisse reperies.

EXPLICIT PRAEFATIO EUSEBII.]

1. minei Y ; lineae *Uall.* : *Gr.* *διὰ κινναβάρεως* (*sed διὰ τοῦ μέλανος Erasm.*).
2. decim Y. adpositus Y *Thom.* dinoscitur Y ; assignetur *Uall.* primus certum est quod in primo *Thom. text.* (*non mg.*).
3. si uero sec. in secundo *Thom.* decim *Thom.*
4. qualiquumque *Uall.* **de** : cum *Uall.*
5. **rescire**: repperiri *Uat.* 4221 *ap. Thom.*
6. **prolocuti ; eiusdem** *ita distinguitur ap. Thom. cum graeco τόπους εὑρεῖν ἐν οἷς κατὰ τῶν αὐτῶν ἠνέχθησαν, ἧς ἐπέχεις περικοπῆς ἀναλαβὼν τὸν προκείμενον ἀριθμόν, κ.τ.λ.* *Uall.* prolocuti eiusdem sensus quam tenes, relegens, etc. **quem** : quemquem Y.
8. **poteris** (*εἴσῃ*) : potes *Uall.* superscribtionibus Y, suprascript- *Uall.* **qui aut quot** *ὁπόσοι καὶ τίνες*) : quia ut quot Y, qui aut quid *Thom.*
9. inquires Y. eumdem *Thom.*
10. **contines** (*ἐπέχεις*) : continens Y *alex.* 14 *ap. Thom.*, continent *Uall.* *uat.* 4221 *ap. Thom.* adpositos Y.
11. repperies Y.

Subscr. explicit praefatio eusebii Y : *nihil habent Thom. et Uall.* *Epistula post prologum ponitur in* Y.

Canones continentur in ACDEℙFGHΘKMQT (*sed maior pars deest*) VYZ *et in edd. Sacon* 1519, *et Erasmi colmar.* 1523, *Tisch.* *Desunt in* BJ (*ut udtur*) LMOPRWXϚ𝔥ℭ. *Damus ex ed. Tischendorfii 'ex triglottis' quam in hac re in textu sequimur. Discrepant multum codices, de quibus uide in Prolegomenis.*

CANON I, IN QUO QUATTUOR

Mt	Mc	Lc	Ioh	Mt	Mc	Lc	Ioh	Mt	Mc	Lc	Ioh	Mt	Mc	Lc	Ioh
8	2	7	10	141	50	19	59	284	165	266	65	318	199	300	176
11	4	10	6	142	51	21	35	284	165	266	67	320	200	302	178
11	4	10	12	147	64	93	49	289	170	275	126	320	200	302	180
11	4	10	14	166	82	94	17	291	172	279	156	325	204	310	184
11	4	10	28	166	82	94	74	294	175	281	161	326	205	311	188
14	5	13	15	209	119	234	100	295	176	282	42	326	205	313	194
23	27	17	46	211	121	238	21	295	176	282	57	328	206	314	196
23	27	34	46	220	122	239	77	300	181	285	79	331	209	315	197
23	27	45	46	220	129	242	85	300	181	285	158	332	210	318	197
70	20	37	38	220	129	261	88	302	183	287	160	334	212	321	201
87	139	250	141	244	139	250	141	304	184	289	170	335	214	324	199
87	139	250	146	244	139	250	146	306	187	290	162	336	215	317	198
98	96	116	40	274	156	260	20	306	187	290	174	336	215	319	198
98	96	116	111	274	156	260	48	310	191	297	69	343	223	329	204
98	96	116	120	274	156	260	96	313	194	294	172	348	227	332	206
98	96	116	129	276	158	74	98	314	195	291	166	349	228	333	208
98	96	116	131	280	162	269	122	314	195	291	168	352	231	336	209
98	96	116	144	284	165	266	55	315	196	292	175	352	231	336	211
133	37	77	109	284	165	266	63								

CANON II, IN QUO TRES

Mt	Mc	Lc	Mt	Mc	Lc	Mt	Mc	Lc	Mt	Mc	Lc
15	6	15	94	86	97	179	99	197	251	146	255
21	10	32	94	86	146	190	105	195	253	148	204
31	102	185	103	1	70	192	106	216	258	150	257
32	39	79	114	24	41	193	107	121	259	151	258
32	39	133	116	25	42	193	107	218	264	155	156
50	41	56	116	25	165	194	108	152	269	154	228
62	13	4	116	25	177	194	108	219	271	42	230
62	13	24	121	32	127	195	109	220	278	160	263
63	18	33	122	33	129	198	110	221	281	163	268
67	15	•26	123	34	147	199	111	173	285	166	265
69	47	83	130	35	82	201	112	222	285	166	267
71	21	38	131	36	76	203	114	270	296	177	280
72	22	39	135	38	78	205	116	224	296	177	284
72	22	186	137	44	167	206	117	232	301	182	286
73	23	40	143	57	90	208	118	233	308	189	305
74	49	85	144	59	12	217	127	240	312	193	299
76	52	169	149	66	35	219	128	241	316	197	293
79	29	86	149	66	43	223	130	243	317	198	295
80	30	44	153	69	36	225	134	245	322	202	309
82	53	87	164	79	144	226	133	244	338	218	322
82	53	110	168	83	95	229	135	137	339	219	325
83	54	87	168	83	206	229	135	246	340	220	327
83	54	112	170	85	96	242	137	237	342	222	323
85	55	88	172	87	98	242	137	248	344	224	328
85	55	114	174	91	99	243	138	249	346	225	330
88	141	148	176	93	101	248	143	209	353	232	337
88	141	251	178	95	102	248	143	253	354	233	338
92	40	80	178	95	217	249	144	254			

CANON III, IN QUO TRES

Mt	Lc	Ioh	Mt	Lc	Ioh	Mt	Lc	Ioh	Mt	Lc	Ioh
1	14	1	64	65	37	111	119	148	112	119	87
1	14	3	90	58	118	112	119	8	112	119	90
1	14	5	90	58	139	112	119	44	112	119	142
7	6	2	97	211	105	112	119	61	112	119	154
7	6	25	111	119	30	112	119	76	146	92	47
59	63	116	111	119	114						

CANON IIII, IN QUO TRES

Mt	Mc	Ioh	Mt	Mc	Ioh	Mt	Mc	Ioh	Mt	Mc	Ioh
18	8	26	204	115	135	279	161	72	307	188	164
117	26	93	216	125	128	279	161	121	321	201	192
117	26	95	216	125	133	287	168	152	323	203	183
150	67	51	216	125	137	293	174	107	329	207	185
161	77	23	216	125	150	297	178	70	329	207	187
161	77	53	277	159	98	299	180	103	333	211	203
204	115	91									

CANON V, IN QUO DUO

Mt	Lc	Mt	Lc	Mt	Lc	Mt	Lc
3	2	55	170	119	126	231	176
10	8	57	61	125	62	231	215
12	11	58	60	127	128	232	142
16	16	60	171	128	132	234	136
25	46	61	64	129	130	236	135
27	48	65	172	132	81	237	138
28	47	66	66	134	120	238	140
30	49	68	105	138	168	240	141
34	194	78	108	156	57	241	175
36	162	84	111	158	226	255	202
38	53	86	109	162	161	256	205
40	52	93	145	175	200	257	213
41	55	95	160	182	187	261	207
43	123	96	182	182	189	262	212
46	153	96	184	183	198	265	157
47	134	102	69	187	199	266	155
48	191	104	71	197	272	266	157
49	150	105	193	213	235	267	158
51	59	107	73	221	181	270	229
53	125	108	115	228	139	272	231
54	54	110	118				

CANON VI, IN QUO DUO

Mt	Mc	Mt	Mc	Mt	Mc	Mt	Mc
9	3	157	72	224	131	290	171
17	7	159	73	246	140	292	173
20	9	160	76	247	142	298	179
22	11	163	78	250	145	305	185
44	126	165	80	252	147	309	190
77	63	169	84	254	149	311	192
100	98	173	89	260	152	330	208
139	45	180	100	263	153	337	217
145	60	189	103	275	157	341	221
148	65	202	113	282	164	347	226
152	68	214	120	286	167	350	229
154	71	215	124	288	169		

CANON VII, IN QUO DUO

Mt	Ioh	Mt	Ioh	Mt	Ioh	Mt	Ioh
5	83	19	32	120	82	207	101
19	19	19	34	185	215		

CANON VIII, IN QUO DUO

Lc	Mc	Lc	Mc	Lc	Mc	Lc	Mc
23	12	28	17	91	61	247	136
25	14	84	48	100	75	277	216
27	16	89	56	103	97	335	230
27	28						

CANON IX, IN QUO DUO

Lc	Ioh	Lc	Ioh	Lc	Ioh	Lc	Ioh
30	219	274	231	307	186	340	213
30	222	303	182	307	190	340	217
262	113	303	186	312	182	341	221
262	124	303	190	312	186	341	223
274	227	307	182	312	190	341	225
274	229						

CANON X, IN QUO MATTH. PROPRIE.

2	35	81	115	167	196	233	303
4	37	89	118	171	200	235*	319
6	39	91	124	177	210	239	324
13	42	99	126	181	212	245	327
24	45	101	136	184	218	268	345
26	52	106	140	186	222	273	351
29	56	109	151	188	227	283	355
33	75	113	155	191	230		

* 236 *male Tisch.*

CANON X, IN QUO MARC. PROPRIE.

19	46	70	88	92	101	123	186
31	58	74	90	94	104	132	213
43	62	81					

CANON XI, IN QUO LUC. PROPRIE.

1	50	113	159	188	223	273	306
3	51	117	163	190	225	276	308
5	67	122	164	192	227	278	316
9	68	124	166	196	236	283	320
18	72	131	174	201	252	288	326
20	75	143	176	203	256	296	331
22	104	149	178	208	259	298	334
29	106	151	180	210	264	301	339
31	107	154	183	214	271	304	342

CANON X, IN QUO IOH. PROPRIE.

4	33	62	89	117	145	171	207
7	36	64	92	119	147	173	210
9	39	66	94	123	149	177	212
11	41	68	97	125	151	179	214
13	43	71	99	127	153	181	216
16	45	73	102	130	155	189	218
18	50	75	104	132	157	191	220
22	52	78	106	134	159	193	224
24	54	80	108	136	163	195	226
27	56	81	110	138	165	200	228
29	58	84	112	140	167	202	230
31	60	86	115	143	169	205	232

INCIPIT PROLOGUS QUATTUOR EUANGELIORUM.
EX COMMENTARIO S. HIERONYMI IN MATTHEUM.

Prologus continetur in ABCEHΘKMTY *et partim in* Z; *exstat et in* Ϛ *aliisque editionibus antiquis ; et ad init. commentariorum S. Hieronymi in Mattheum* (*ed. Uallarsii T.* VII).

Deest in D𝔓FGJLMOQ(?)RVWX𝔅𝔖ℭ *Tisch.*

Inscr. ; (*uide et ad finem epistulae ad Damasum*) **incipit prologus quattuor euangeliorum** *cum* BHΘT (IIII^or), incipit praefatio eiusdem EY *aur.*, inc. praef. euangelii secundum mattheum CMT, item prologus sc̄i hieronimi K, *nihil habet* A. *Prologum post Ep. ad Damasum ponunt* CET ; Ϛ *et editt. pler. habent* Alia eiusdem praefatio (ex prooemio commentariorum quos scripsit in matthaeum).

Plures fuisse qui euangelia scripserunt, et Lucas euangelista testatur dicens Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem rerum quae in nobis conpletae sunt sicut tradiderunt nobis qui ab initio ipsi uiderunt sermonem et ministrauerunt ei, et perseuerantia usque ad praesens tempus monumenta declarant, quae a diuersis auctoribus edita diuersarum heresium fuere principia : ut est illud iuxta Aegyptios et Thoman et Matthian et Bartholomeum, duodecim quoque apostolorum, et Basilidis atque Apellis, ac reliquorum quos enumerare longissimum est, cum hoc tantum in praesentiarum necesse sit dicere, extitisse quosdam qui sine spiritu et gratia dei conati sunt magis ordinare narrationem quam historiae texere ueritatem. Quibus iure potest illud propheticum coaptari Uae qui prophetant de corde suo, qui ambulant post spiritum suum, qui dicunt Dicit dominus, et dominus non misit eos. De quibus et saluator in euangelio Iohannis loquitur Omnes qui ante me uenerunt fures fuerunt et latrones. Qui uenerunt, non qui missi sunt. Ipse enim ait Ueniebant, et ego non mittebam eos. In uenientibus praesumtio temeritatis, in missis obsequium ueritatis est.

---

1. **aeuangelia** E. scribserunt EY, conscribs- *aur.* *om.* **et** Ϛ. euanzelista K, aeuangelistae E.

2. > multi quidem HΘ. **multi** + quidem T. quonati C. que C.

3. **conpletae** *codd. plur.* : compl- AHY (-te) Ϛ *Hier.*

4. perseuerentia Y. usque in Ϛ. presens *aur.* monimenta Ϛ *Hier.*

5. que E. ad diuersis E. ahuctoribus C, authoribus Ϛ. aedita *aur.*; editam Y. diuersorum *aur.* **heresium** *cum* ABCEH, *et* hereseum *aur.*, haeres eum Y, haeresum Ϛ, heresum Θ, eresum T : hereseon KMT, hæreseωn *Hier.* **fuere** : feruere Y. principio E. *om.* **ut** E.

6. aegiptios E, egiptios T. **thoman** *codd. plur.* (toman T) : -am ΘMTϚ *Hier.* mathian EΘT *aur.*; matthiam Ϛ *Hier.* **bartholomeum** *codd. plur.* (*et* A, *quamquam perperam Tisch.* -aeum), *et* barto- T : bartholomaeum *aur.* Ϛ *Hier.* **duodecim** : XII E.

7. *om.* **quoque** AY. basilides AEY *aur.* adque CT *aur.* *om.* **atque apellis** E. apellis *codd. plur.* (app- ΘMT) : apelles AY *aur.* hac C. relinquorum *aur.* **quos** : quorum T. henumerare C.

8. **cum** *codd. paene omnes, et* C *praeter morem*, A (*male Tisch.* quum) Ϛ : quum BT *Hier.* **hoc** : haec Ϛ. impraesentiarum *uno ductu* Ϛ. **sit** *cum* CEHKMT *aur.* Ϛ *Hier.* : est ABY. exstitisse *Hier.*, extetisse Y* (exst- Y^c).

9. *om.* **dei** AY. quonati CT.

10. istorie E, storie T. iurae Y. postest *aur.* illum H. coabtari C, quoabtari T ; c. + et E.

11. **Uae** *etc. ex Ezec.* xiii. 13 *libere.* *om.* **qui** Y. **dicunt** + haec Y *aur.* Ϛ *Hier.*

12. > dominus dicit HΘ. aeuangelio E.

13. ioannis *Hier.* homnes C. *om.* **fures** B.

14. **qui** *ante* **missi** *sup. lin.* C. misi *aur.* ipsi C. *om.* **non** *ante* **mittebam** E.

15. inuenientibus *uno ductu* A (*neglexit Tisch.*). praesumptio BET *aur.* Ϛ *Hier.* misis Y. **ueritatis** *cum* ABC ; seruitutis EHΘKMTY *aur.* Ϛ *Hier.*

Ecclesia autem quae supra petram domini uoce fundata est, quam introduxit rex in cubiculum suum et ad quam per foramen descensionis occulte misit manum suam, similis dammulae hinnuloque ceruorum, quattuor flumina paradisi instar eructans, quattuor et angulos et anulos habet, per quos quasi arca testamenti et custos legis domini lignis mobilibus uehitur. Primus omnium Mattheus est publicanus cognomento Leui, qui euangelium in Iudaea hebreo sermone edidit, ob eorum uel maxime causam qui in Iesum crediderant ex Iudaeis et nequaquam legis umbra succedente euangelii ueritatem seruabant. Secundus Marcus interpres apostoli Petri et Alexandrinae ecclesiae primus episcopus, qui dominum quidem saluatorem ipse non uidit, sed ea quae magistrum audierat praedicantem iuxta fidem magis gestorum narrauit quam ordinem. Tertius Lucas medicus, natione Syrus Antiochensis, cuius laus in euangelio, qui et ipse discipulus apostoli Pauli in Achaiae Boeotiaeque partibus uolumen condidit, quaedam altius repetens et, ut ipse in prohemio confitetur, audita magis quam uisa describens. Ultimus Iohannes apostolus et euangelista, quem Iesus amauit plurimum, qui super pectus domini recumbens purissima doctrinarum fluenta potauit, et qui solus de cruce meruit audire Ecce mater tua. Is cum esset in Asia et iam tunc hereticorum semina pullularent, Cerinthi Hebionis et ceterorum qui negant Christum in carne uenisse, quos et ipse in epistula sua antichristos uocat et apostolus Paulus frequenter percutit, coactus est ab omnibus paene tunc

---

1. eclesia Θ. super AY. petrum Y. > domini uoce supra petram ϛ.

2. discensionis KMT *aur.*, *et* -tionis E. occultae E *Hier.* *om.* **misit** E.

3. dammuele E; damulae Θϛ *Hier.* **hinnuloque** *codd. pl. et edd.* (-laque E, hynuloque C, kin- B, inn- HY *aur.*, in- ΘT, *distinguit* Y dammulah innulo que) *ex Cant.* ii. 9. 17, *cf.* viii. 14 Fuge dilecte mi et assimilare caprae hinnuloque ceruorum: hinnulorum A. **ceruorum** + que CT. quatuor ϛ, quadtuor C, quatuorum E. paradissi E.

4. eructuans H *aur.* quatuor Eϛ, quadtuor C, IIII^or T. *Hic explicit collatio codicis* T. *om.* **et** *ante* **angulos** EKMTϛ; angelos H. annulos *Hier.* ϛ. habens *aur.*, *item. marg. in Hier. Uall.* *om.* **quasi** E. **arca** *cum* BCEHKMT *aur.* ϛ *Hier.*: per arcam AY.

5. custus CEY *aur.* legnis *pro* lig- E. **mobilibus** ABCEHY(mouilibus) *aur.*, *item codd. ap. Uall.*: immobilibus KMTϛ *Hier.*, *codd. ap. Uall.*; *emendatio esse uidetur ut melius cum Exod.* xxv. 15 *concordet, quod haec ligna* semper erunt in circulis nec unquam extrahentur ab eis; *et propterea Uall.* imm- *in textum recepit, ex auctoritate Martianaei.* primum E. **mattheus** KMTY, *et* matheus ABCEH *aur.*: matthaeus ϛ *Hier.*

6. aeuangelium E. iudea E *aur.* hebraeo Yϛ *Hier.* *pro* hebr. serm. edidit ob eor. uel max. *habet tantum* ebreorum nomine uel maxime sermone E.

7. hob C. *om.* **uel** C. caussam *Hier.*, causa CY. **qui**: que E. ihu E *aur.* ihesum Θ. crediderunt EHΘ.

8. **nequaquam** BCEHKMTϛ *Hier.*: nequidquam Y, -icquam *aur.*, -iquam A. umbram C *Hier.*; **umbra** + uel E, *deinde omittit usque ad* ecclesiastica narrat historia. secedente ϛ; succedentem H. ueritate CK *Hier.* seruauant B.

9. marchus C. interpraes Y *aur.* alaxandrinae Y. eclesiae Θ, aecclesiae *aur.*

10. > audierat magistrum ϛ.

11. iusta fidem *aur.* **gestorum**: testamentorum C. hordinem C.

12. **antiochensis**: n *sec. sup. lin.* MT; anthio- BΘ, antiocensis Y, antheocensis *aur.*

13. > pauli apostoli HΘ. boetiaeque BΘKMT *aur.*(-thiae); boetique AY; bithyniaeque ϛ *codd. ap. Uall.* (*non text.*); *et sic edd. Hailbrun* 1476, *Wild de Ratisbon* 1481, *Kesler* 1487, *Paganini* 1497, *Sacon* 1515 *et* 1519 (*non autem Mareschal* 1531).

14. **altius**: t *sup. lin.* Y. proemio ΘKY, praemio B, prooemio ϛ *Hier.*

15. iohannis *aur.*, ioannes *Hier.* **quem**: duem C.

16. **super** ACY *aur.*: supra BHΘKMTϛ *Hier.* *e Ioh.* xiii. 25.

17. portauit Y. quum Θ *Hier.*

18. haereticorum ϛ *Hier.* **pullularent** *codd. plur.* (pulu- Θ) ϛ *Hier.*: -assent A. **cerinthi** (cher- *aur.*, cherinti ϛ) *codd. plur.*: cerenthi A (*Tisch. perperam* -inthi) BY; c. + et *aur.* heuionis B, ebionis *Hier.* caeterorum ϛ *Hier.*

19. *om.* **ipse** C. epistola ΘK Y' *aur.* ϛ. **antichristos** ϛ *Hier.* *et* anti xp̄os *codd.*, antixristos Θ: anticristos ABY.

20. coactus (*om.* est) H. **paene** ΘY, pane *lapsu* C: pene *codd. rell.* ϛ *Hier.*

Asiae episcopis et multarum ecclesiarum legationibus, de diuinitate saluatoris altius scribere et ad ipsum ut ita dicam dei uerbum non tam audaci quam felici temeritate prorumpere, ut ecclesiastica narrat historia, cum a fratribus cogeretur ut scriberet, ita facturum respondisse si indicto ieiunio in commune omnes deum deprecarentur; quo expleto reuelatione saturatus in illud prohemium caelo ueniens eructauit In principio erat uerbum, et uerbum erat apud deum, et deus erat hoc uerbum: hoc erat in principio apud deum. Haec igitur quattuor euangelia multum ante praedicta Ezechielis quoque uolumen probat, in quo prima uisio ita contexitur Et in medio sicut similitudo quattuor animalium, et uultus eorum facies hominis et facies leonis et facies vituli et facies aquilae. Prima hominis facies Mattheum significat, qui quasi de homine exorsus est scribere Liber generationis Iesu Christi filii Dauid filii Abraham. Secunda Marcum, in quo uox leonis in heremo rugientis auditur Uox clamantis in deserto Parate uiam domini, rectas facite semitas eius. Tertia uituli, quae euangelistam Lucam a Zacharia sacerdote sumsisse initium praefigurauit. Quarta Iohannem euangelistam, qui adsumtis pinnis aquilae et ad altiora festinans de uerbo dei disputat. Cetera quae sequuntur in eundem sensum proficiunt. Crura eorum recta et pinnati pedes, et quocumque spiritus ibat ibant et non reuertebantur, et dorsa eorum plena oculis, et scintillae ac lampades in medio discurrentes, et rota in rota, et in singulis quattuor facies. Unde et apocalypsis Iohannis post expositionem uiginti quattuor seniorum, qui tenentes citharas et fialas adorant agnum

---

1. *om.* **asiae** Y. episcopus MT. eclesiarum Θ. *om.* **de** AY *aur.* diuinitatem *aur.*

2. iscribere C. ab ipsum *aur.* foelici ϛ.

3. **ut**: et *Hier.*, *et ita distinguit* prorumpere. Et ecclesiastica *etc.*; *item eadem distinctione* ϛ prorumpere. Unde et ecclesiastica *etc. quod auctoritate codd. ap. Uall. firmatum est.* eclesiastica Θ. quum Θ *Hier.* cogeret E.

4. *om.* **ut** E. **scriberet** + se EKMT, (*et post* facturum ϛ *Hier.*) geiunio C. commone Y. > dm̄ omn. *aur.*

5. **deprecarentur** (depraec- B) *codd. plur.*: precarentur HΘKMT *aur.*(praec-) *Hier.*(*mg.* depr-). que expleta E. **prohemium** ACHMT; proem. B^cΘKY *aur.*, prooem. ϛ *Hier.*; praem. B*E, + e KMTϛ, + de E.

6. eructuauit Y *aur.* aput *aur. et in* 7.

7. **hoc uerbum** AB: *om.* hoc CEHKMTY *aur.* ϛ *Hier. ut concordet cum Ioh.* i. 1. quatuor Eϛ. aeuangelia E.

8. **multum** ABCY: -to EHΘKMT *aur.* ϛ *Hier.* **ezechielis** AEY *aur.* ϛ *Hier.*, *et* hiezechielis KMT: ezecihelis B, hiezecihelis C.

9. uissio E. *om.* **et** *post* contexitur C. sicuti C, *om.* ϛ. quatuor Eϛ, quadt- C.

10. *ad* **aquilae** *inc. cod. Harl.* 1775 (Z).

11. matheum AEΘ *aur.*; matthaeum ϛ *Hier.* *om.* **matt. significat** Y. **qui**: quia A (*perperam* qui *Tisch.*) Y.

12. *de* **Iesu** *uid. ad Mt.* i. 1. fili *bis* EY *aur.* abraam *Hier.* secundum EY, secundus Z* (-da Z^2) *aur.* marcus Z* *sed corr.* in qua BHϛ *Hier. mg.*

13. eremo ϛ *Hier.*, herimo *aur.* auditus H. **in deserto**: in eremo *Hier. mg.*

14. domino *aur.* **quae**: qua Y. aeuangelistam E. *om.* **a** EKMTZ.

15. zaccharia CKZ. zachariam sacerdotem E. sumpsisse BCE(-ise)Θ *aur.* ϛ; summisisse Z* (*sed* mi *improbatum*). **praefigurauit** ABYZ; -rat CEH KMT *aur.* ϛ *Hier.* quartam BE. ioannem *Hier.* aeuangelistam E.

16. **adsumtis** AMTYZ^c *et* ass- K *Hier.*: adsumptis BCEZ* *aur.*, ass- ϛ. pennis KMTϛ *Hier.* *om.* **et** *post* aquilae H. **festinans** *sine add. codd. plur. et* ϛ *Hier.*: f. + et ABY *aur.*

17. caetera *aur.* ϛ *Hier.* secuntur EKMTY *aur.* **eundem**: n *sup. lin.* A; eumdem *Hier.* sensu MT.

18. pennati KMTϛ *Hier.* **pedes** *sine addit.* AB CYϛ *Hier.*: p. + eorum EKMTYZ *aur.* quoquumque *Hier.* > ibat spiritus *Hier.*

19. **oculis** + ante ac retro E. **ac** (*post* scintillae) BC(hac)EKMTZ *aur.* ϛ *Hier.*: et AHY. discurentes E. in rotam BΘH, in rota e Y.

20. quatuor ϛ, quadtuor C, IIII^{or} E. **et** *om.* Z* (+ Z^2). apocalipsis EZ*(*sed corr.*) *aur.* ioannis *Hier.* expositione E.

21. uiginti quadtuor C, uiginti quatuor ϛ; XXIIII AEKMTZ. cytharas Z*(cith- Z^c), chitaras E. **fialas** ABCHY *aur.*: ph- EKMTZ^c(phy- Z*) ϛ *Hier.* adorabant *Hier. sed* -ant *mg.*

dei, introducit fulgura et tonitrua et septem spiritus discurrentes et mare uitreum et quattuor animalia plena oculis, dicens Animal primum simile leoni, et secundum simile uitulo, et tertium simile hominis, et quartum simile aquilae uolanti. Et post paululum Plena inquit erant oculis, et requiem non habebant die ac nocte, dicentia Sanctus sanctus sanctus dominus deus omnipotens, qui erat et qui est et qui uenturus est. Quibus cunctis perspicue ostenditur quattuor tantum debere euangelia suscipi, et omnes apocriforum nenias mortuis magis hereticis quam ecclesiasticis uiuis canendas.

EXPLICIT PROLOGUS.

---

1. **fulgura** ABKZϛ *Hier.*: -ora CEMTY(l *sup. lin.*) *aur.* **tonitrua** AKMTYZ^{c} *aur.* ϛ *Hier.*: thon- BCEZ*. **septem**: VII EMTZ. **sp̄s** + dei *aur.*

2. quatuor Eϛ. **leoni** ABCHΘYZ^{2} ϛ *Hier.*; leonis KMT *aur.*; hominis EZ^{*et3}.

3. **uitulo** ABCHΘKZ^{2} *aur.* ϛ *Hier.*: uituli MTY; leonis E, leoni Z^{*et3}. **hominis** ABCKY *aur.*: homini HΘMTZ^{2} ϛ *Hier.*; uituli E, uitulo Z^{*et3}.

4. inquid CE *aur.* >erant inquit ϛ *Hier.* erat E.

5. dicentes A* (*neglexit Tisch.*) Y. **erat et qui est** *cum* CEHΘKMTZ *aur.* ϛ *Hier.*; *om.* **et qui est** ABY.

6. perspicuae C *aur.* et perspicue H. quatuor Eϛ.

7. > debere tantum ϛ. > euangelia debere *Hier.* aeuangelia E. **apocriforum** *codd. plur.* (apogri- *aur.*): apocryforum KMTZ; apocryphorum ϛ *Hier.* naenias ϛ *Hier.*; uenena *codd. ap. Uall.*

8. haereticis MTZ^{c}ϛ *Hier.* eclesiasticis Θ. **uiuis**: uiris K. canenda H; -dis Y; + amen EZ.

Subscr. **explicit prologus** *cum* CKT; *item* ex. pr. quattuor euangeliorum BHΘ. explicit praefatio MTZ. + incipiunt canones BH (+ lege felix ut sis felicior) Z; inc. c. IIII euangeliorum CΘ (quťur). *Nihil habent* AEY *aur.* ϛ. *Item canones post prologum ponunt* CEHΘT, *post praefationem* Z. (*Desunt in B.*)

[PRAEFATIO UEL ARGUMENTUM MATTHEI.

Hoc argumentum continetur in ABCDEꝐPHΘKMTVYZ; *item in edd. Hailbrun, Wild. de Ratisbon, Kesler, Paganini, Froben* 1502, *Sacon* 1515 *et* 1519. *Impresserunt etiam P. Sabatarius 'Bibl. Sacr. Lat. Uers.'* iii. p. 1, *ex cod. Colbertino Parisiensi* 4051 (=F. L. 254, *qui nobis est c*) *cum uariis lectionibus duorum codd. Turonensium, etc.*; *et A. Maius 'Scr. Uet. Noua Coll.' uol.* ix *in operibus Sedulii Scoti qui 'expositiunculam' in hoc argumentum conscripsit* (*Migne 'Patr. Lat.'* ciii. *p.* 274). *Textus argumenti* (*Mai*) *a commentario* (*Sed.*) *hic illic differt. Ex nostris codd. optimi, hoc loco, uidentur* DꝐ. *Deest in* FGJLMOQRWX *aur.* 𝔥𝔖𝔠 *Tisch.*; *nec uidetur ab ipso Hieronymo scriptum esse. Sententiae tam perplexae et corruptae sunt ut Hieronymo antiquius facile credas et uno certe loco* (*Col.* ii. 2), *uersione Hilariana uti uidetur noster, quisquis fuerit, et forsan etiam Phil.* iii. 12. *Pro hoc argumento* ς, *Mareschal, Uiuian, Iunta, Benedictus habent descriptionem ex Hieronymi 'de uiris illustribus' desumptam* mattheus qui et leui . . . nazareus uocabitur.

Praeterea in edd. nonnullis (*Hailbrun, Wild, Kesler, Sacon* 1515 *et* 1519) *est et alius 'prologus in mattheum' ex Walafrido Strabo desumptus* (*Patr. Lat.* cxiv. 63) mattheus cum primo predicasset . . . diuinitatis sacramentum.

Inscr. praefatio A; argumentum mathei D; incipit argumentum matthei Y; item nunc argumentum matthei incipit Ꝑ; incipit praefatio iheronimi in euangelio matthei T, incipit praefatio hieronimi Θ, incipit prologus matthei euangeliste H. *Nihil habent* BCEKMTVZ.

Mattheus ex Iudaeis, sicut in ordine primus ponitur, euangelium in Iudaea primus scripsit, cuius uocatio ad dominum ex publicanis actibus fuit, duorum in generatione Christi principia praesumens, unius cuius prima circumcisio in carne, alterius cuius secundum cor electio fuit; et ex utrisque patribus Christus.

---

1. **Mattheus** BꝐKMTVYZ *et* math- ACDEHΘ: matthaeus *Mai.* **ex iudaeis** *cum* D (-eis) Ꝑ: ex iudaea BCHΘ *Sedul.*; in iudaea A (*perperam* ex *Tisch.*) YZ; *om. quasi dittographiam* ? EKMTV Z[corr]., *c. Mai. Clausulae* ex iudaeis (*i.e. filius Abraham et circumcisus*) *opponitur* vocatio ad dominum ex publicanis actibus *ut filius Dauid secundum cor electus;* duo (patres) *enim sunt Abraham et Dauid. Forma locutionis* ex Iudaeis *fere eadem est cum ea quae habetur in 'Canone' qui dicitur 'Muratoriano'* Iohannes ex discipulis . . . Andreae ex apostolis. *Cf. et argumentum nostri auctoris in Iohannem,* Iohannes euangelista unus ex discipulis dei. **ponitur** + ita CꝐH. aeuangelium DE. iudea DEꝐ, iudeam Y.

2. > primus in iud. ꝐZ*. *om.* **primus** E. scribsit EKYZ. **ad dominum** DEꝐ: ad deum *cett.*, a deo *c.* puplicanis DꝐ. actus E. **duorum** + patrum, *Mai.*, *Sed.*

3. generationi Y. sumens D*, pre- *mg.* circumcissio DE; circumcisionem Z* (nē *erasum*), -cisione Y. **in carne** ABCDꝐHΘ *Sed.*: carnis EKMTVYZ *c Mai.*

4. **cuius** *edidimus cum* DEꝐHΘKMTVYZ (cuus*) *c*, *Sed.*, *Mai.*: *om.* ABC. *om.* et E. utrique Z* (*sed corr.*). **ex utrisque patribus** *cum c* (partibus) *Mai.*, *Sed.*, *id est, ex utraque serie patrum ex Abraham et ex Dauid:* ex utrisque in patribus *codd. rell.* (t *in* patr. *sup. lin.* A, partibus H). **christus** *sine addit.* BCEꝐΘKMTYZ *c*, *Mai.*, *Sed.*: c. + est ADV.

Sicque quaterno denario numero triformiter posito, principium a credendi fide in electionis tempus porrigens et ex electione in transmigrationis diem dirigens atque a transmigratione usque ad Christum definiens decursam aduentus domini ostendit generationem, ut et numero satisfaciens et tempori et se quod esset ostenderet et dei in se opus monstrans etiam in his quorum genus posuit Christi operantis a principio testimonium non negaret. Quarum omnium rerum tempus, ordo, numerus, dispositio uel ratio, quod fidei necessarium est, deus Christus est; qui factus est ex muliere, factus sub lege, natus ex uirgine, passus in carne, omnia in cruce fixit, ut triumphans ea in semet ipso resurgens in corpore et patris nomen in patribus filio et filii nomen patri restitueret in filiis, sine principio sine fine, ostendens unum se cum patre esse, quia unus est. In quo euangelio utile est desiderantibus deum sic prima uel media uel perfecta cognoscere ut et uocationem apostoli et opus euangelii et dilectionem dei in carne nascentis per uniuersa legentes intellegant atque id in eo in quo adprehensi sunt et adprehendere

---

1. **sicque** ACDƎPKV *Mai.*: sitque BEMTZ, sit quae HΘ*Y. **quaterno denario** CDƎP: quaternario den. BEHΘKMTVZ *Mai. Sed., et c sine* denario; quaterdenario AY. *Hanc sententiam sic intelligo; primo Mattheus Iudaeus erat sicut Abraham, secundo electus sicut Dauid, tertio a Iudaismo in Christum transmigrauit. Sed non solum uitam suam mystice ostendit sed perfectionem ordinis in genealogia, et opus Christi in singulis personis quorum nomina recensuit.* possito DEƎP. praecipium E. ac credendi Y, ac reddendi E, reddendi *sine* ac Θ. fidem HΘ* (m *erasam*).

2. lectionis HΘ*YZ* (el- Θ *et* Z^c). porregens D, corrigens Y; +et ex electione in transmigrationis tempus porrigens H (*sed exp. et del.*) *om.* et *Mai.* **ex electione in** ABCDƎPH(lectione) Θ(ex *sup. lin.*)K *Mai.*: electione in (*om.* ex) C; electio in E(electio. In)MTVYZ. *post* **diem** *ras.* 3 *aut* 4 *litt.* ƎP. *om.* **diem dirigens atque a transmigratione** Y. diregens D.

3. **atque . . . ad christum** *om.* ƎP* (+*mg.*). *om.* **a** EZ*. **ad Christum**: DEƎPKMTYZ³ *c Mai.*: in chr. ABCHΘYZ*. difiniens ƎP (i *pr. sup. lin.*) K; diff- DE. **decursam** ABDƎPHV*c Mai.*: -sum CEΘKMTYZ. **aduentus domini** *codd. paene omnes*: > domini aduentus A.

4. **numero satisfaciens et tempori** *cum* ABCDƎPH: n. satisfaceret et t. Θ^cK(tempore)MTV *c, Mai., Sed.*; numerositatis et temporis EΘ*YZ. **et se** ACƎPΘKMTVZ*${}^{et\ 3}$, *item* se D: esse BEHYZ², et se esse *c*, et sic *Mai., Sed.*

5. **ostenderet** *cum* ABCDƎPH: ostendens EΘKMTVYZ *c Sed., Mai.* > opus in se *c Mai., Sed.* montrans MT, monstra trans E; monstrasset C. *om.* **in his** EYZ. possuit EƎP.

6. quorum ƎP. > rerum omnium C. > tempus rerum D.

7. dispossitio DEƎP, disputatio BCH. **ratio, quod fidei necessarium est, deus christus est;** *ita distinguitur in* A (*perperam Tisch.* r., q. f. n. est. Deus christus est) DƎP *Mai.*; H *lapsu ut udtur habet* ds̄ exp̄s est. *Mystice ut uidetur dicit Christum* θεοῦ λόγον *omnibus hisce inesse et earum rerum substantiam esse; cf. ad Col.* i. 16 quoniam in ipso condita sunt uniuersa in caelis et in terra uisibilia et inuisibilia . . . omnia per ipsum et in ipso creata sunt, *et iterum* ii. 2 *ubi cum Hilario legisse uidetur* (*de Trin.* ix. 62) in agnitionem sacramenti dei Christi, *ubi Hieron.* in agnitionem mysterii Dei Patris et Christi Iesu; *et* 14, 15 delens quod aduersus nos erat chirographum decreti . . . et ipsum tulit de medio affigens illud cruci et exspolians principatus et potestates traduxit confidenter palam triumphans illos in semetipso, *cf. etiam ad Gal.* iv. 4.

8. **qui factus**: qui natus BCD. *om.* **est** D. **uirgine**: *inceperat* muliere *scribere sed correxit sua manu* A. *om.* **in carne, omnia** D.

9. cruci H. fincxit E. *om.* **ut** DƎP. eas EZ. **in semet ipso resurgens** *bis repetitum* Θ. semed C. *post* **ipso** *ras. in* MT. corpori ut patris DƎP.

10. *om.* **in patribus filio et filii nomen** *c Mai* **patri**: in patris H. **restitueret** *cum* ABCDƎPH: restituens EΘKMTVYZ *c Mai.* **in filiis**: et filii EZ (et filiis Z*) *et c*; et in filiis Θ* (et *erasa*) Y.

11. *om.* **fine** E. > esse cum patre ƎP. **quia**: qui KMT. aeuangelio D. utille D.

12. **est** ABCƎPΘK: *om.* DEMTVYZ. dissiderantibus D. uocatio Y; uocitionem V.

13. aeuangelii E, -guelii D. dilectione BY. carnem Z*.

14. uniuersam E. intelligant H *Mai.* adque CƎP; quae E. **id in eo in quo** ADƎP, *et* in eo in quo V: in eo quo BC(quod)EH(quod)ΘKMTZ *c Mai.* **adprehensi** ADZ* *et* appr- VZ² *Mai.*: adpra - BCƎPHΘ, apprae- EKMTY **adpre-**

expetunt recognoscant. Nobis enim hoc in studio argumenti fuit, et fidem factae rei tradere et operantis dei intellegendam diligenter esse dispositionem quaerentibus non tacere.

EXPLICIT.]

---

hendere ABDVZ* *et* appr- YZ^{2} *Mai.*; adprae- CEPPHΘMT, appr- K. *Cf. ad Philip.* iii. 12 *ubi uerba* adprehensi *et* adprehendere (*cum Hilario, etc.*) *uersiones antiquas redolent. Hieronymus enim reddit* sequor autem si comprehendam in quo et comprehensus sum a Christo Iesu.

1. expedunt E, expeterant D. regnoscant E. **hoc in** *cum* BDPPHΘK *Mai.*, *i.e. hoc propositum nobis fuit in scribendo:* > in hoc A; *om.* in CEMT VYZ *c.* studium BCH.

2. operatus H. intelligendam H *Mai.*; intellegentiam EYZ *c.* dilegenter D, diligentem *c*; *om.* E. *om.* **esse** BCΘ^{c}KMTV. dispossitionem D EP. **quaerentibus** (*sine* a) A (*male Tisch.* a quaer-) *et al. pl.*: a quaer- BV*Mai.*, non quaer- D.

3. **tacere** + amen EMTZ *c.*

Subscr. **explicit** AY, explicit prologus MTZ, explicit praefatio ΘT (pre-); e. p. euangelii matthei BC (secundum mattheum) H, finit argumentum DP (+ euangelii matthei), explicit argumentum KV *Mai.* *Hic sequuntur Canones in* MTVZ.

CAPITULA IN EUANGELIUM

Capitula exstant in ABCDꝐGHΘJ (*capitula et breues*) KQTUVY. *Desunt autem in* EFLMMTORWXZ, *et in* 𝔊ℌ𝔖ℭ *omnibusque quos uidimus edd. antiquis. Kesler* 1487 *habet 'Registrum in Euangelium Matthei continens uiginti octo capitula,' quae moderna uidentur.*

Inscrr. uariant multum inter se: incipiunt capitula in euangelio matthei K, incip̄, capitula lectiō sēc mattheum Y,

---

AUVY.

Edidimus ex codice A (*ed. Tisch.*) *cum collatione codd. rell. iis lectionibus omissis quae tantum ad orthographiam spectant, cf. Thomasium, uol. I. p.* 297.

I. Generationum quadraginta duarum ab abraham usque ad christum ordo narratur.

II. Natiuitas iesu christi de maria sponso eius ioseph angelo reuelante praedicitur.

III. Natum christum magi stella sibi duce nuntiante oblatis muneribus adorauerunt.

IIII. Angelo praemonente ioseph cum christo fugit in aegyptum et herodes occidit infantes.

V. De praedicatione iohannis baptistae quod uox clamantis sit paenitentiam agite.

VI. De baptismo christi in iordane a iohanne et signo trinitatis patris scilicet eius in uoce et utriusque spiritus in columba.

VII. De quadraginta dierum ieiunio et diabolo trina temtatione deuicto.

VIII. Relicta nazareth praedicat terrae zabulon et neptalim iuxta uaticinium esaiae paenitentiam agere iubens.

VIIII. Uocat petrum andream iacobum et iohannem piscatores, qui mox secuti sunt eum.

I. **Abraham**: Adam A.
VIII. *om.* **terrae** *Thom.*

C.

Cf. Thomasium, uol. I. p. 319.
Edidimus ex Cod. Cau. adhibitis in notulis uariantibus Thomasii lectionibus; quae tantum ad orthographiam spectant omisimus.
Litterae nigriores in cod. rubricatae sunt.

I. Natiuitas christi.
ii. Magi cum muneribus ueniunt.
iii. Et ioseph ab angelo per uisum admonitus. cum puero et matre eius in egiptum fugit.
iiii. Infantes interficiuntur.

II. Regresso ihu ex aegypto nazareth.
ii. De babtismate Iohannis in Ihordane.
iii. De xp̄i baptimate.

III. Ihs post ieiunium quadraginta dierum et quadraginta noctibus tentatur a diabulo.

ii. Petrum et Ihoannem piscatores congregat.

I. iiii. **interficiuntur** + cum matre.
II. Regressio . . . in nazareth. iii. xp̄i baptismo.
III. noctium. ii. Petrum et Andream Iacobum et Iohannem. **congregat**: uocat.

BHΘJT *aur. Harl.* 2797.

Cf. Thomas. I. p. 324.
Edidimus ex Thom. adhibitis collationibus codicum.
Impresserat Thom. ex codd. S. Pauli, Orat. E. 16 *et codd. Reginae Suetiae.*

I. Natiuitas christi.
Magorum munera.
Occultatio iesu.
Infantes interficiuntur.

II. Regressus Ihs ex aegypto in nazareth a iohanne in iordane baptizatus est.

III. Ihs temptatus a diabolo uicit.

Petrum et andream, iacobum et iohannem piscatores conuocat et circumiens uarios languores hominum curat.

II. baptizatur B.

SECUNDUM MATTHEUM.

capitulatio euangelii secundū matheum G, capitula euangelii secundum matthaeum, *et* breues secundum matthaeum J. incipit breues eiusdem matthei euangeli H, incipūt breues eiusdem euang̅l Θ, incipiunt breues causae secundum mat. D, incipiunt breues causae euañ secuñd mattheū Q, incipiunt (un *erasae*) breuis enumeratio euang̅. matthei ƎP, incipit elencus (hel- C) eiusdem BC, *et* T (+ Matthei). *Nihil habent* AV.

DƎPGQ. *Edidimus ex codice* D *lectionibus aliorum codd. in notulis adhibitis ; iis omissis quae ad orthographiam spectant.*	J (*breues*). *Edidimus ex ed. Blanchini.*	K. *Ex codice ipso transcripsimus.*
		I. Generationum nomina et quod abraham caput fidei sit et natiuitas xp̅i ex maria.
I. Natiuitas xp̅i secundum carnem in beth̅ iuda. II. Magi munera offerunt et Interficiuntur infantes.	I. Natus est Ih̅s in Bethlem ciuitate Et interfectio paruulorum.	II. Magi offerunt munera et infantes interficiuntur.
	II. Ubi Ioseph admonitus est ut fugeret in Aegyptum et regressus est cum Iesu infante in Nazareth.	
III. Regressio ih̅u ex egip̅ in natzā. IIII. Babtismus iohannis et babtismus xp̅i in iordane.	III. Ubi Iohannes coepit baptizare et Iesum baptizauit.	III. Regressio ih̅u ex aegypto in nazareth. IIII. De baptismo iohannis in iordane et xp̅i baptisma.
V. Ubi zabulos temptat et ieiunat xp̅c xl diebus.	IV. Ubi ih̅s temtatus est a diabolo cum ieiunasset quadraginta diebus.	V. Ubi ih̅s temptatur a diabolo et ieiunat quadraginta diebus.
VI. Ubi iohannis traditus est et secessit ih̅s in cafarnaum. VII. Petrum et And̄ piscatores uocat.	V. Ubi ih̅s tradito Iohanne Baptista coepit praedicare et ubi uocauit Petrum et Andream et Iacobum et Iohannem.	VI. Ubi iohannes traditus est et secessit ih̅s in galileam et petrum et andream et iacobum et iohannem piscatores uocat.

I. *om.* secundum carnem ƎPGQ. II. < infantes interficiuntur ƎPGQ. III. de baptismo ioh. ƎPGQ. < in iordane et xp̅i baptisma ƎP(-mo)GQ. V. temptauit ƎP ; + ih̅m ƎPGQ ieiunauit ƎPGQ. VI. *om.* in G. VII. + Ubi *ad init.* ƎPGQ.

AUVY.	C.	BHΘJT *aur. Harl.* 2797.
X. Per totam galilaeam praedicat omnes sanando languores.	iii. Et circumiens galileam uarios languores hominum curat.	
XI. In monte discipulos docens septem beatitudines et octauam persecutionis exponit.	**IIII. Beatitudo et cetera mandata. Id est,**	IIII. De beatitudine et de ceteris mandatis.
XII. Discipulos sal terrae et mundi lumen appellans praecipit in splendore operum patrem glorificandum.		
XIII. Ob implendam legem uenisse se dicens pharisaeorum docet iustitiam superandam, et homicidium lege uetans etiam munus offerendum fratris iubet reconciliatione differri.	ii. De homicidio. iii. De hoblatione.	
XIIII. Consentiendum in uia aduersario, non moechandum docens, iubet uitia uel caros inemendabiles sub nomine oculi uel dextrae scandalizantis abscidi.		
XV. Quod adulter sit qui uxorem excepta fornicationis causa demiserit: prohibens etiam omnino iurare, docet nec percutienti nec expolianti nec angarianti nec petenti uel mutuare uolenti resistere.	iiii. De hoculo et manu heruenda. v. De adulterio. vi. Huxorem nisi hob adulterium non dimittendam. vii. De iuramentis. viii. De hoculo et dente.	
XVI. Amandum proximum lege firmans etiam inimicos praecipit diligendos.	viiii. Inimicos diligendos.	
XVII. Elemosynam docet in abscondito faciendam, quam sinistra nesciat, id est appetitio laudis humanae.	x. De helemosynis.	
XVIII. Orationis formulam in septem petitionibus tradens ait peccata nisi dimittentibus non dimitti.	**V. De horatione quomodo horetur.**	V. Orationem docet et inter cetera mandata non esse cogitandum de uictu et uestimento praedicit.
XIX. Docet sine tristitia ieiunandum nec thesaurizandum in terra.	i. De geiunio. ii. De thesauro in caelum.	
XX. Lucernam corporis oculum appellans nec duobus dominis posse	iii. Lucernam corporis esse hoculum.	

XII. praecepit *Thom.*
XIII. uetatis *Thom.*
XIIII. uia : ira U.
XV. mutuari *Thom.*

IIII. v. de ad. *ante* iv. de oculo.
V. (*non* IV. x.) De eleemosynis. Oratio. Ieiunium. iii. oculum + et.

IIII. *om.* de *sec.* BHΘ.
V. praedicat BH.

DƎPGQ.	J (*breues*).	K.
		VII. De predicatione ihu et infirmorum sanitates.
VIII. De beatitudine et Caetera mandata ad discipulos loquitur.	VI. Ubi docet Iesus discipulos suos de Beatitudine et dicit Uos estis lux mundi.	VIII. De beatitudine et cetera mandata.
VIIII. Non ueni soluere legem nł.	VII. Ubi dicit Non ueni soluere legem et de iracundia fratrum et de reconciliatione.	VIIII. Quod non uenerit ihs soluere legem sed implere et munus relinquendum ante altare et fratri reconciliandum.
X. Non mechandum.	VIII. Ubi de moecatione et oculo eruendo et manu dextra et uxore non dimittenda et omnino non iurare.	X. Non moechandum et si oculus uel manus scandalizat et uxorem non liceat dimitti nisi ob fornicationem.
XI. De dilectione Inimicorum.	VIIII. De inimicis diligendis et eleemosina et oratione in abscondito et de oratione Dominica.	XI. De dilectionem inimicorum et orandum pro eis.
XII. De aelimoysinis nesciat sinistra quid faciat dextera.		XII. De helemosinis nesciat sinistra et in oratione non multum loquendum.
XIII. IN ieiuniis non contristandum et in oratione non multum loquendum et de tessauro in caelo.	X. De ieiunio et thensauro in caelo et de oculo quod lucerna corporis sit.	XIII. In ieiuniis non contristandum et de thesauro in caelo et quod lucerna corporis sit oculus.

VIII. **discipulos** + suos ƎPQ.

VIIII. non uenit ihs ƎPGQ. legem sed adinplere GQ.

XII. **sinistra** + tua G. **dextera** + tua G.

XIII. + in *ante* oratione ƎPGQ. et de tess. in caelo *ad cap.* XIIII *ponunt.*

AUVY.	C.	BHΘJT *aur. Harl.* 2797.
seruire nec sollicitudinem escae et uestis habendam sed regnum dei omnibus praeferendum docet, nec debere sollicitum esse in crastinum.	v. Nec cogitandum de esca et uestimento · uolatilibus et liliis agri · et sollicitudine diei.	
XXI. De mensura iudicii dicens, festucae uel trabis comparatione facta docet prius propria et post fratris uitia resecanda.	**VI. Non esse iudicandum.** i. De fistuca et trabes in hoculo.	VI. Non esse praepropere iudicandum.
XXII. Sanctum canibus porcisque non dandum sed petendum quaerendum pulsandumue praeficit.	ii. De margaritis ante porcos. iii. Petendum querendum et pulsandum.	De margaritis ante porcos non mittendis petendum quarendum et pulsandum.
XXIII. Per latam uiam multos, per angustam paucos introire testatur et falsos cauendos esse prophetas; nomine quoque fructuum bonarum et malarum arborum docet quia nec malum uoluntas bona nec bonum opus potest facere uoluntas mala.	iiii. De pseudoprophetis.	A pseudoprophetis cauendum.
XXIIII. Non uocantes nomen domini nec uirtutes in eius nomine facientes sed implentes uoluntatem dei intrare dicit in regnum caelorum adhibita comparatione aedificantis domum super petram aut super harenam.	v. De domo aedificata super petram uel arenam.	Quia non omnes qui dicunt domine domine intrabunt in regno caelorum. De domo aedificata super petram uel arenam.
XXV. Leprosum extensione manus ac prolatione uerbi uolo mundauit.	**VII. Descendens de monte leprosum curat.**	VII. Leprosum mundat.
XXVI. Centurionis puerum curans iudaeos de regno in quo gentes promittit uenturos, asserit expellendos.	i. Puerum centurionis paralyticum curat.	Puerum tribuni paralyticum curat.
XXVII. Socrus petri dominicae manus tactu sanata ministrat et multi uaria infirmitate curantur.	ii. Socrum Petri e febribus liberat.	Socrum petri a febribus liberat.

XXII. praefigit UY, praesit *Thom.*
XXVI. uenturas Y *Thom.*
XXVII. sanat U. multifaria (*pro* multi uaria) U *Thom.*

VI. iiii. *post* **pseudoprophetis** + quia non omnis qui dicit mihi domine domine intrabit in regnum caelorum.
VII. **curat**: mundat.

VI. *om.* **praepropere** *Harl.* 2797. *om.* **non mittendis** BHΘ *Harl.* 2797. **dicunt** + mihi *aur.* introibunt BΘ *aur.* regnum B *aur.*
VII. *om.* **puerum tribuni** J; centurionis *pro* trib. *aur.*

DꝐGQ.	J (*breues*).	K.
XIIII. Nemo potest II dominis seruire et de uolatilibus et liliis et solicitudine diei.	XI. De eo quod nemo potest duobus dominis seruire et de non cogitando quid opus sit animae et corpori et de festuca et trabe in oculo.	XIIII. Duobus dominis neminem debere seruire et de uolatilia caeli et de solitudine (*sic*) diei et non iudicandum de alienis.
XV. De fistuca in oculo et de trabe de margaretis non mittendis ante porcos.		XV. De festuca et trabem in oculo et sanctum non dandum canibus et petendum fideliter.
XVI. Intrate per angustam portam et cauete a falsis profetis.	XII. De duabus uiis et de falsis prophetis et arbore bona et mala	XVI. Per angustam portam et non per spatiosam intrandum et quod arbor bona fructus malos non facit.
XVII. Non Omnis qui dicit mihi dñe dñe nł et de domu super petram.	et quia non omnes intrant in regnum caelorum et de domo aedificata super petram.	XVII. Quod non omnis qui dicit dñe dñe intret in regnum caelorum et de domo aedificata super petram et harenam.
XVIII. Discendens iħs de monte leprosum mundauit.	XIII. De paralytico mundato et de filio Centurionis.	XVIII. Ubi docet iħs sicut potestatem habens et descendens de monte leprosum mundauit.
XVIIII. Ubi Puerum Centorionis iħs saluum fecit.		XVIIII. In capharnaum ingressus puerum centurionis sanauit.
XX. Ubi socrum a febribus liberauit ubi quidam dixit	XIIII. Ubi socrum Petri a febribus liberauit et dae-	XX. Socrum petri a febribus sanauit et quidam dixit dño

XIIII. uolatilia G. et liliabus Q; caeli (*pro* et lil.) G. + de *ante* solici. G.

XV. >et de trabe (*om.* de G) in oculo ꝐGQ de marg. *etc. in cap.* XVI *ponit* Ꝑ. > ante p. non mit. Ꝑ.

XVI = XVII *in* Ꝑ *et sic infra.*

XVII. dñe intrabit in regnum celorum ꝐGQ. domu aedificata super petram et harenam ꝐGQ.

XVIII. + Et *ante* disc. Ꝑ.

XVIIII. cent. + iħs ꝐGQ.

XX. socrum + Petri ꝐGQ *ad* ubi quidam *inc.* XXI *in* GQ, XXII *in* Ꝑ.

AUVY.	C.	BHΘJT *aur. Harl.* 2797.
XXVIII. Dicenti sequar te, non habere se dicit ubi caput reclinet: et interrogantem discipulum a paterna uetuit sepultura.	iii. De plurimis curis. iiii. Et scribae uolentis exequi dicit nn abere filium hominis hubi caput reclinet. v. Adque alius relicto patris corpore sequatur praecipit.	De plurimis curis; et ut mortui mortuos suos sepeliant cuidam dicit.
XXIX. In naui dormiens a periclitantibus excitatus tranquillitatem uerbo restituit.	**VIII. In naui eum excitant dormientem discipuli hut tempestatem sedaret.**	VIII. Nauigans tempestatem sedat.
XXX. In terra gerassenorum sanatis hominibus daemones ire permittit in porcos.	i. Et in terra grassenorum daemonia eicit.	In terra gerasenorum daemonia eicit.
XXXI. In ciuitate sua paralyticum curat prius dimittendo peccata.	**VIIII. Ubi paraliticus lectum fert.**	IX. Paralyticus curatus lectum suum portat.
XXXII. Matheum uocat, et murmurantibus de publicanorum conuiuio pharisaeis ait male habentibus opus esse medico similitudinem panni rudis ac uini uel utrium ponens.	i. Mattheum conuocat. ii. Hac fariseis murmurantibus de conuiuio publicanorum dicit non esse hopus sanis medicum. iii. Discipulis Ihoannis interrogantibus quare non geiunarent discipuli eius parabulam panni et scissurae et hutrium et uini ponit.	Mattheum conuocat. In domo eius discumbens pharisaeis dicit non esse opus sanis medico. X. Parabolam panni et scissurae et utrium et uini ponit.
XXXIII. Pergens ad resuscitandam filiam principis mulierem a profluuio sanguinis sanat suscitans et puellam.	iiii. Filiam principis mortuam dum uadit suscitare mulierem a profluuio liberat.	Mulierem a profluuio sanguinis liberat et filiam principis cuiusdam mortuam suscitat Caecis oculos aperit.
XXXIIII. Transiens duos caecos inluminat et muto linguam eiecto daemone reddit.	v. Caecis hoculi aperiuntur.	

XXVIII. **uetat** U *Thom.*

VII. v. + se *ante* sequatur.
VIII. > dormientem excitant.

VII. de pluribus c. BH ; plurimos curat *aur.*
IX. **portat**: baiulat BHΘ *aur.* *om.* **in domo eius discumbens** BHΘJ *aur. Harl.* 2797. > dicit pharis. Θ(dicens)J *aur.* **sanis**: ualidis BHΘ *aur.* medicis Θ, -cus H, -cum *aur.*
X. *om.* **et** *ante* uini H *aur.* *om.* **ponit** H. + et *ante* mulierem H. *om.* **sanguinis** BHΘ *aur. Harl.* 2797. > cuiusdam principis H.

DƷPGQ.	J (*breues*).	K.
magister sequar te et alio dixit ihs sequere me et In nauicula dormiens excitatur a discipulis.	moniacos multo curauit et mari et uento imperauit.	sequar te et alio dixit sequere me et in nauicula dormiens excitatur a discipulis.
XXI. IN terra gerassinorum legionem demonium iecit.	XV. Ubi in regione Gerasenorum duos homines a daemonio liberauit et paralyticum lectum suum portare facit.	XXI. In terra gerasenorum daemonia eiecit.
XXII. Ubi Paraliticum iussit Ire cum lecto et matheum uocat de tylonio.		XXII. Ubi paralyticum iussit ire cum lecto.
XXIII. Non egent sani medico sed male habentes.	XVI. Ubi Matthaeum uocat de theloneo et multi publicani recumbunt cum eo et dicit Non ueni iustos uocare.	XXIII. Ubi mattheum uocat de theloneo et dicit non egent sani medico sed male habentes et non ieiunant filii sponsi quamdiu cum eis est sponsus.
XXIIII. Non Ieiunant filii sponsi quandiu Cum illis sponsus.	XVII. Ubi discipuli Iohannis interrogant de ieiunio et de panno et utribus et ubi filiam Principis Synagogae suscitauit et mulierem a sanguinis fluxu sanauit.	XXIIII. Ubi mulier a profluuio sanguinis liberatur et filia principis a morte resuscitatur.
XXV. Ubi mulier a fluuio sanguinis liberatur et filia Principis A morte liberatur.		
XXVI. Ubi caecis oculos aperuit et sordum et mutum demonium iecit.	XVIII. De duobus caecis sedentibus secus uiam et uno muto daemonium habente.	XXV. Ubi caecorum oculos aperit et surdum et mutum demonium eicit.
XXVII. Messis quidem multa operarii autem pauci et dat apostolis potestatem curandi.	XVIIII. Ubi Iesus dedit potestatem discipulis suis et misit eos praedicare.	XXVI. Circumiens ihs ciuitates infirmos sanauit *et* potestatem curationis et nomina

Ad et in nauicula *inc.* XXIII in ƷP. **discipulis** + suis ƷP.
XXI. + ubi *ante* in terra ƷP.
XXII. **lecto** + suo ƷPQ. **tylonio** + suo ƷPQ.
XXIII. medicum ƷPGQ.
XXIIII. **illis** + est ƷPGQ.
XXV. profluuio ƷPGQ. *om.* **sanguinis** ƷP. **liberatur** : curatur ƷPGQ. **lib.** *sec.* suscitatur ƷPG(re-) : Q.
XXVI. liberauit *ante* aperuit D. *sed expunctum. om.* et *ante* **mutum** ƷP.
XXVII. > curandi potestatem G.

AUVY.	C.	BHΘJT *aur. Harl.* 2797.
	vi. Surdum et mutum demonium eicitur.	Surdum et mutum daemonium eicit.
XXXV. Omnem languorem curans, operarios pro multa messe discipulos uirtutibus et doctrina confirmat.	**X. Duodecim apostolos premittit cum omni doctrina.**	Duodecim apostolos praemittit cum omni doctrina: et dicit quod non uenerit pacem mittere super terram sed gladium.
XXXVI. Sicut oues inter lupos missi ut non timeant eos qui corpus occidunt, clementer informat.		
XXXVII. Gladium se non pacem in terram mittere dicens nec amari patrem aut matrem super se praecipiens receptorem quoque iusti mercedem iusti accipere manifestat.		
XXXVIII. Iohannes misit ad iesum; qui dimissis nuntiis multa de eo turbis enuntiat.	**XI. Iohannes de carcere ad Ihm et Ihs de Iohanne ad turbas loquitur.**	XI. Ihs testimonium perhibet iohanni quod maior propheta ipso non sit atque increpat ciuitates quae credere noluerunt.
XXXIX. Increpat ciuitates quae paenitentiam etiam factis apud se uirtutibus non egerunt.	i. Adque increpat ciuitates quia penitentiam non egerunt.	
XL. Confessio laudis iesu refertur ad patrem et inuitatio oneratorum et laborantium ad quietem.	ii. Confessio Ihesu ad patrem. iii. Et iugum domini leue est.	Confessio Iesu ad patrem et iugum domini leue esse.
XLI. Discipulorum sabbato spicas uellentium reprehensores exemplo dauid et circumcisione redarguit.	**XII. Discipuli spicas uellunt.**	XII. Discipuli spicas uellunt.
XLII. In synagoga manum aridam sanat et pharisaeis consilium aduersus eum facientibus multos curat, et prophetia de ipso completa memoratur.	i. Manum haridam sanat.	Manum aridam habentem sanat.
XLIII. Caecum mutumque curans a daemonio liberat et in belzebub	ii. Hominem a daemonio caecũ et mutũ curat.	Hominem a daemonio caecum et mutum liberat.

XLII. prophetiam . . . completam memorat *Thom.*

VIIII. vi. **eicitur** + et in principe daemoniorum id facere dicitur.
X. **doctrina** + ac dicit quod non uenit pacem mittere in terra sed gladium.
XI. i. **quia**: quae. iii. leue esse.

X. *om.* **duodecim** BHΘ.
XI. Ihs test. de ioh. dicit (*om.* quod maior propheta ipso non sit) BHΘJ *aur.* lene BH.
XII. uellebant *aur.*

DƎPGQ.

XXVIII. Nomina apostolorum dicit quos missit Cum omni doctrina.

XXVIIII. Si uos persequentur in una ciuitate fugite in aliam.

XXX. Qui Diligit patrem et matrem plus quam me non est me dignus.

XXXI. Iohannis de carcere ad dn̄m mittit et ih̄s de iohanne loquitur ad turbas lex et profetae usque ad iohannem.

XXXII. Ubi inproperat corozain et betzaidan ciuitatibus.

XXXIII. Confiteor tibi pater caeli et terrae quia abscondisti haec a sapientibus et reuelasti haec paruulis.

XXXIIII. Ubi discipuli uellunt spicas sabbatis.

XXXV. Ubi manum aridam sanauit et hominem a dae-

J (*breues*).

XX. Ubi praedicit discipulis persecutionem et quod corpus occidatur non anima.

XXI. De duobus passeribus et dicit quia non ueni pacem mittere in terram sed gladium.

XXII. Ubi Iohannes misit ad Iesum discipulos suos et Iesus dicit de eo quod ipse est Helias qui uenturus est.

XXIII. De pueris sedentibus in foro et ubi inproperat ciuitatibus quia ei non crediderunt.

XXIIII. Confessio Iesu ad patrem et de iugo eius quia suaue est.

XXV. Ubi discipuli Ih̄u uellebant spicas et de homine in Synagoga qui manum habebat aridam.

XXVI. De homine caeco et muto quem daemonium ha-

K.

apostolor*um* dicit quos misit cum omni doctrina *et ut* (?) prudentes sint sicut serpentes monet *et quod* frater fratrem sit traditurus.

XXVII. Ubi dicit si uos persequentur in unam ciuitatem fugite in aliam et quod non uenerit pacem mittere super terram sed gladium.

XXVIII. Ubi dicit qui amat patrem aut matrem plus quam me non est me dignus et qui uos recipit me recipit.

XXVIIII. Iohannes ad ih̄m mandat tu es qui uenturus es an alium expectamus et ih̄s dicit lex et prophetae usque ad iohannem prophetauerunt.

XXX. Ubi proponit parabolam de pueris sedentibus in foro et improperat chorozain et bethsaida quod non egissent paenitentiae.

XXXI. Ubi confitetur patri quod reuelauerit se paruulis et quod iugum illius suaue est et onus leue.

XXXII. Ubi discipuli uellunt spicas sabbatis et quod misericordiam uult magis quam sacrificium.

XXXIII. Manum aridam sanauit et dicit licet sabbatis

XXVIII. **dicit quos** : inponit et G. doctrina si *etc. in eodem cap.* ƎP.
XXVIIII. persequuntur ƎPGQ. unam ciuitatem ƎPGQ.
XXX. **plus quam** : super ƎPGQ. *om.* **me** Q.
XXXI. **dn̄m** : ih̄m ƎPGQ ; > ad ih̄m de carcere GQ. > ad turbas loquitur ƎPGQ. *ad* **lex** *inc. cap.* XXXIIII ƎP ; et lex GQ.
XXXIII. *om.* **caeli et terrae** G. reuelasti ea ƎPGQ ; + a sap. D *sed xpunctum.*
XXXIIII. > spicas uellunt ƎPGQ.
XXXV. *om.* **et** *ante* **hominem** Q.

AUVY.	C.	BHΘJT *aur. Harl.* 2797.
dicentes id facere responsione sua destruit dicens blasphemiam in sanctum spiritum non remitti: arborem quoque ex fructu posse cognosci, et rationem de uerbo otioso in diem iudicii reddi.	iii. Et in principe daemoniorum id facere. opinantes dextruit.	Et in principe daemoniorum id facere eum opinantes redarguit.
XLIIII. Pharisaeis signum petentibus ionae signum dari praedicit, nineuitas et reginam austri commemorans et de spiritu immundo septempliciter in homine redeunte disputans.	iiii. Phariseis signum petentibus Ionae et nineuitarum signum tradit.	Ionae et nineuitarum signum pharisaeis promittit.
XLV. Matrem et fratres discipulos dicit uel omnem qui patris eius fecerit uoluntatem.	v. Matrem et fratres spernit.	Matrem et fratres spernit.
XLVI. Sedens super mare parabolam dicit fructus tricensimi, sexagensimi, et centensimi, quam seorsum exponit discipulis.	**XIII. Sedens in nauicula Ihs turbis parabolas exponit:** id est.	XIII. De nauicula turbis parabolas exponit.
XLVII. Parabolam de zizaniis ponens iungit de grano sinapis et fermento, postquam exponit zizaniorum parabolam discipulis intra domum.	i. De seminante semen centesimum sexagensimum et tricensimum. ii. De zyzania in trittico. iii. De grano synapis. iiii. De fermento habscondito in farina.	
XLVIII. Thesauri uel margaritae repertae comparatione proposita similiter parabolam de saginae piscibus separandis exponit.	v. Et exoluit discipulis parabolam zyzaniorum. vi. Parabolas de thesauro in agro. vii. De bona margarita. viii. De retia missa in mari.	
XLIX. Mirantibus se prophetam dixit honorem in sua patria non habere.	viiii. Prophetam in patria sua sine honore esse.	Prophetam in patria sua sine honore esse dicit.
L. Iohannis ab herode occisi caput datum refertur in disco.	**XIIII. De Ihoannis capite in disco.**	XIV. De iohannis capite in disco.

XLIII. > spiritum sanctum *Thom.*	XIII. i. de seminantis semine. v. exsoluit d. parabolas.	XII. *om.* **eum** *aur.* **redarguit:** destruit BHΘ. opinantes destructione et nineu. *aur.* (destructione *lapsu, pro* destrui ionae, *scriptum esse uidetur*) **promittit:** tradit BH (-didit) Θ *aur.*(-det). XIII. *om.* **sua** *aur.*

DƎPGQ.

monio Caecum et mutum curauit.

XXXVI. Ubi scribae et farissei signum petunt ab ih̄u.

XXXVII. Mater tua et fratres tui foris stant dicunt ad ih̄m.

XXXVIII. Sedens In nauicula ih̄s turbis parabulas exponit et de semine super petram et spinas et bona terra seminatum.

XXXVIIII. De setzanio in tritico De grano synapis et fermento.

XL. De tessauro in agro absconso et de bona margareta et de rete misso in mari.

XLI. De iohannis capite in disco allato.

XXXVI. ih̄u : eo G.
XXXVII. > stant foris ƎPQ. *item* dicunt ad ih̄m stant foris Q.
XXXVIII. *om.* et *post* exponit G. in spinis G. in bona terra ƎPGQ. *item in unum cap. coniungit* XXXVIII *et* XXXVIIII ƎP.
XXXVIIII. frumento *cod.* D.
XL. > absc. in agro ƎPG : *om.* in agro Q.

J (*breues*).

bentem curauit et de Belzebu principe daemoniorum.

XXVII. De bono thensauro et malo et de Pharisaeis qui signum petunt et de uiris Niniuitis et Regina Austri et de inmundis spiritibus septem.

XXVIII. Ubi mater eius et fratres foris stant et de petrosa et de spinis et terra bona parabola.

XXVIIII. De zizania et tritico et grano sinapis et de messoribus et consummatione.

XXX. De thensauro abscondito in agro et de rete misso in mare et consummatione.

XXXI. Ubi uenit Ih̄s in Patriam suam et dicit Prophetam sine honore esse in loco suo.

XXXII. Ubi dicit quod Herodes audiuit famam Ih̄u et quomodo Iohannem occidit et de capite eius in disco et quia discipuli eius renuntiauerunt ad Ih̄m.

K.

bene facere et caecum et mutum curauit et dicit quod nemo intret in domum fortis nisi ante eum alliget et quod bonus homo de bono thesauro profert bonum et de uerbo ocioso.

XXXIIII. Ubi scribae et pharisaei signum petunt ab ih̄u.

XXXV. Et dicunt ad ih̄m mater tua et fratres tui fores stant.

XXXVI. Sedens in nauicula parabolam exponit de semine supra petram et in spinis et reliqua et dicit uestri autem beati oculi quia uident et aures quae audiunt.

XXXVII. Parabolam de homine qui seminauit bonum semen in agro suo et inimicus superseminauit zizaniam.

XXXVIII. De grano sinapis et fermento et quod iusti fulgebunt sicut.

XXXVIIII. De thesauro abscondito in agro et de bona margarita et de sagena.

Deficit K *usque ad cap.* LXI *tota columna ex codice abscissa.*

AUVY.	C.	BHΘJT *aur. Harl.* 2797.
LI. Quinque panibus et duobus piscibus quinque uirorum milia saturantur.	i. De quinque panibus et duobus piscibus in quinque milia uiros.	De quinque panibus et duobus piscibus in quinque milia uiros.
LII. Ambulans supra mare petrum mergentem leuat, et in gennesar multi fimbriae tactu saluantur.	ii. Ihūs supra mare ambulat et petrum mergentem alleuat.	Ihs super mare ambulans petrum mergentem leuat.
	iii. Et in terra gennesar multos languores curat.	XV. Quod ea magis quae de ore exeunt coinquinant hominem.
LIII. Quaerentibus de non lotis discipulorum manibus ea dicit hominem quae de corde exeunt inquinare.	**XV. De manibus labandis et de his quae de hore exeunt.**	
	i. Quia coinquinant non quae intrant in hominem.	
LIIII. Cananeae filiam a daemonio laudata matris fide curauit.	ii. Filiam mulieris syrophenissae a daemonio curat.	Filiam mulieris syrophenissae a daemonio sanat et multos alios sanat.
	iii. Et secus mare galilae clodos caecos et mutos sanat.	
LV. Multis in loco deserto sanatis, quattuor uirorum millia septem sunt panibus saturati.	**XVI. De septem panibus et paucis piscibus quadtuor milia hominum saturat.**	XVI. De septem panibus in quatuor milia uiros:
LVI. Item petentibus dari de caelo signum ionae potius dari praedixit.	i. De signe Ionae prophetae.	
LVII. Fermenti nomine cauendum praecipit a doctrina pharisaeorum.	ii. De fermento pharisaeorum.	A fermento pharisaeorum cauendum christum dei uiui filium esse petrus confitetur; quemque post paulum christus dure increpat.
LVIII. Interroganti domino quem eum dicerent homines esse confessio petri caelorum ab eo clauibus muneratur.	iii. De episcopatu petri.	
LIX. Passurum se praenuntians contradicentem petrum increpat, et omnem uolentem sequi se docet abnegare se ipsum.	iiii. Quem increpat hac dicit crucem suam debere tollere hunumquemque qui uelit dominum sequi.	
	v. Et dicit non uisuros quosdam mortem donec uideant filium hominis in regno suo uenire.	

LIII. > manibus discipulorum *Thom.*
LIX. uolentem; uoluntatem UY.

XIV. i. uirorum.

XIV. *om.* ihs *aur.* adleuat BHΘ(all-) *aur.* (allebat).
XV. liberat *bis* H, *primo loco* BΘ *Harl.* 2797 *Thom.*
XVI. *om.* esse *Harl.* 2797. quemque: atque H. Petrus *pro* Christus BHΘ *sed* increpatur H; *om. et* Petrus *et* Christus *aur.*

DꝐGQ.	J (*breues*).	K.
XLII. De ·v· panibus et ·ii· piscibus in ·v· milia hominum.	XXXIII. Ubi secessit Ihs in desertum et de quinque panibus et duobus piscibus.	
XLIII. Ubi Per mare ambulabat et petrum mergentem eleuat	XXXIIII. Ubi in monte orat et super mare ambulat et Petrum liberat.	
[XLIII. In terrā Gennesar multi curati sunt tangentes fimbriam eius G.]		
XLIIII. De manibus lauendis et De his que de ore exeunt que coinquinant hominen non que intrant.	XXXV. De manibus lauandis et non maledicendum patrem aut matrem et quia quod procedit de ore coinquinat hominem, non quod ingreditur.	
XLV. IN terra gerassinorum multi sanati sunt tanguentes fimbriam uestimenti ihu.		
XLVI. Filia mulieris a demonio curata est.	XXXVI. De muliere Chananea cuius filia a daemonio uexabatur et sanata est.	
XLVII. De ·vii· panibus et paucis piscibus in ·iiii· milia uirorum et saducei signum petunt ab ihu et de fermento pharisseorum De episcopatu petri super cathedram.	XXXVII. Ubi Ihs sedebat in monte, et curabat multos caecos et mutos et de septem panibus.	
	XXXVIII. Ubi in fines Magedan Pharisaei signum ab eo de caelo petunt et quia discipuli eius obliti sunt panes sumere et de fermento Pharisaeorum.	
	XXXVIIII. Ubi interrogat Ihs discipulos suos quaem eum dicerent esse homines et ostendit eis quae passurus erat.	
XLVIII. Ubi dicit ihs Si quis uult post me uenire abneget seipsum nt.		

In unum (*s.n.* XLII) *coniungit* XLI *et* XLII G.
XLIII. **per** : supra G, super Q.
XLIIII. (XLV *in* G) **que** *pr. loco* : quia ꝐGQ.
XLV. *om.* G ; curati ꝐQ. uesti Q. eius *ante* ihu *expunctum* D.
XLVI. + Ubi *ad init.* G ; + De Q. **mulieris** + quam ꝐQ, + Cananeae G. curauit GQ.
XLVII. > petunt ab ihu signum ꝐGQ. pharis. + et Q. *ad* de ferm. *inc.* XLVIII *in* G. **cathedram** : petram ꝐGQ.
XLVIII. **abneget seipsum nt** : tollat crucem suam et sequatur me ꝐGQ.

AUVY.	C.	BHΘJT *aur. Harl.* 2797.
LX. Dicens quosdam non uisuros mortem donec uideant eum uenientem in regno, mox refertur transfiguratus in monte.	**XVII. In monte cum Moyse et Helia apparet.**	XVII. In monte transfiguratur.
	i. Et uox de caelo ad eum.	
	ii. Unde discentibus Heliam iam uenisse et non esse susceptum manifestat.	
LXI. Puerum lunaticum curat, et discipulis de sua impossibilitate quaerentibus ait genus illud oratione ieiunioque pellendum.	iii. Puerum lunaticum sanat.	Puerum lunaticum saluat.
	iiii. Et de fide hut granam sinapis dicit.	
	v. De istatere in hore piscis.	De statere in ore piscis.
LXII. Tributum caesari staterem in ore piscis inuentum dari praecepit, et eum maiorem futurum qui se ut paruulus humiliauerit docens ait nec minimum scandalizandum, et item membrorum nomine uitia uel caros incurabiles praecepit abscidendos.	**XVIII. De humilitate sicut puerum.**	XVIII. Humilitatem docet conferendam puerilitati.
	i. De manu et pede et hoculo heruendo.	
	ii. Et ne minimum de credentibus scandalizandum.	Et nec minimum fidelium scandalizandum quorum angeli faciem patris in caelis semper uident.
	iii. Quorum angelos faciem patris in caelis semper uidere testatur.	
LXIII. De oue erronea et correptione fratris enuntians et consentientibus dicit orata praestari et peccanti septuagies septies iubet ignosci, adhibita parabola serui debitoris qui negata conseruo miseratione damnatur.	iiii. Correptio fratrum quod indulgeri debeat alterutrum usque septuagies septies.	Corripiendos fratres: et saepius indulgendum.
LXIIII. Cum rationem de libello repudii temtantibus reddidisset tria esse genera docuit eunuchorum.	**XVIIII. Qui conseruum suum propter denarios centum suffocat.**	XIX. Similitudo de illo qui conseruum suum propter centum denarios suffocat.
LXV. Praecepit oblatos sibi benedicendos paruulos non repelli.	i. Uxorem non debere demitti. Et de Eunuchis.	De Eunuchis.
LXVI. Secunda domini responsione diuite contristato, contemnentibus propter se temporalia centuplum et uitam promittit aeternam.	ii. Infantes non esse arcendos Diuites difficile intrare in regnum caelorum.	Infantes non esse arcendos a benedictione. Difficile diuitem introire in regnum caelorum.
LXVII. Parabola de operariis in uinea tempore diuerso conductis adhibita unam paremque dicit eos accepisse mercedem.	iii. Et centuplum accepturum qui homnibus suis renuntiauerit.	

LXII. praecipit *Thom. bis.*
LXIII. consentibus Y, consensibus U. *om.* **septies** *Thom.*
LXVII. Parabolam A*U.

XVII. ii. descendentibus. iiii. docet.
De statere *in* XVIII *ponitur.*
XVIII. i. + et *ante* De manu. ii. *om.* **de credentibus.**
XVIIII. ii. **arcendos** + a benedictione. introire. iii. recepturum.

XVII. curat *aur.*
XVIII. Humilitatem doce sicut pueri BHΘ *aur.* **angeli** + eorum *aur.* *om.* **in caelis** *aur.*

DƎPGQ.	J (*breues*).
XLVIIII. In monte Cum moȳ et helia loquitur.	XL. Ubi in montem ascendit Ihs et Moyses et Helias apparuerunt et de Heliae aduentu dicit.
L. Puerum lunaticum curauit. LI. Et De fide dicit granum synapis.	XLI. Ubi puerum lunaticum sanauit et fidem dicit granum sinapis.
LII. Et dragmam dicit petro reddere.	XLII. De statere in ore piscis et humilitate discipulorum.
LIII. De humilitate sicut puer et de manu et pede et oculo eruendo et de oue erratica.	XLIII. De manu et oculo eruendo et de centum ouibus et una quae errauit.
LIIII. De correptione fratrum et indulgere alter alteri	XLIIII. De peccatore fratre corrigendo et remittendo septuagies septies.
LV. Qui conseruum suum propter denarios ·c· suffocat.	XLV. De homine rege qui seruo suo dimisit debitum et ille conseruo noluit dimittere.
LVI. Ubi uxorem non debere dimitti et de spandonibus.	XLVI. De uxore non dimittenda et tria genera eunuchorum.
LVII. De diuite quod difficile intrabit in regnum caelorum.	XLVII. De pueris quibus inponebat manus et adolescente diuite et quod discipuli iudicent Tribus Israhel.
	XLVIII. De operariis in uinea et qui singulos denarios acceperunt.

XLVIIII, L, *et* LI *in unum* (L) *coniungit* G. + ubi (*ad init.*) ƎPGQ. **loquitur**: apparet ƎPGQ.

L. + et *ad init.* ƎPGQ. saluat ƎPQ, sanat G.

LI. **dicit** + sicut G. >sin. gran. ƎP.

LII. De dragma ƎPQ, didr- G. **reddere** + et de statere qui fuit in ore pisci ƎPGQ.

LIIII. indulgeri debere alterutrum G.

LVI. *om.* **ubi** ƎPGQ.

LVII. + *ad init.* De infant. . . es quorum manus inposuit et G. introibit G.

AUVY.

LXVIII. Praedicens se passurum matri filiorum zebedaei petenti negatis sedibus, ait uolentem fieri primum debere potius esse seruum.

LXIX. Item alii duo caeci sedentes secus uiam inluminati secuti sunt eum.

LXX. Secundum scripturam prophetiae sedit super asinae pullum et ingressus templum eicit uendentes; ubi sanat caecos et claudos clamantibus paruulis osanna filio dauid.

LXXI. Arefacta ficulnea uerbo mirantibus dicit omnia quae petunt credentes accipere.

LXXII. Interrogantes in qua potestate mira patraret de baptismo iohannis interrogat, iungens parabolam patris in uineam filios mittentis, concludens in regnum dei sacerdotes a meretricibus praecedendos.

LXXIII. Parabolam de uinitoribus ponit qui perimentes missos ad se seruos etiam filium occiderunt.

LXXIIII. Parabolam de contemtoribus ad nuptias inuitatis.

C.

XX. De primis nouissimos fieri.

i. Parabulam hoperariorum in uineam conductorum.

ii. De filiis zebedei Et de primis accubitis caenae.

iiii. De duobus caecis secus uiam sedentibus.

XXI. De hasina et pullo eius.

i. De hubi nummularios eicit de templo.

ii. Clamantibus pueris OSANNA.

iii. De ficu que harida facta est.

iiii. Interrogatur in qua potestate haec faceret.

v. Ipse interrogat de Iohannis babtismate.

vi. Et subiungens parabolam hominis qui filios duos in uineam mittit.

vii. Et quod publicani et meretrices in regno dei multos sacerdotum et scribarum sint praecessuri discet.

XXII. Parabola de uinitoribus qui interficiunt ad se missos.

i. Parabola hubi inuitati contemnunt uenire ad nuptias.

BHΘJT *aur. Harl.* 2797.

XX. De primis nouissimos futuros.

Parabolam operariorum in uineam conductorum.

De petitione filiorum zebedei et de accubitu primo caenae.

De duobus caecis secus uiam curatis.

XXI. De asina et pullo eius.

De ficu arefacta.

Interrogatus in qua potestate haec faceret, interrogat de iohannis baptismate subiungens parabolam duorum filiorum in uineam missorum.

XXII. Parabolam de uinea et colonis qui interficiunt ad se missos.

Parabolam de his qui inuitati ad nuptias uenire contemnunt.

LXVIII. uolenti U.
LXX. > super asinae pullum sedit *Thom.*

XXI. iiii. hoc. vi. *om.* et. suos *pro* duos. vii. dicit.

XX. operariorum: uineariorum J. > filiorum petitione Θ. primis accubitis BH *aur.* *om.* et de acc. pr. caenae Θ. caenae: in caenis B. quos secus uiam curat H.
XXI. asino B. Interrogatur de Ioh. *etc. aur.* (*om.* int. in qua p. h. faceret). baptistae *aur.*

DƎPGQ.	J (*breues*).	K.
LVIII. Et erunt Primi nouissimi et nouissimi primi. LVIIII. De filiis Zebē et de primis accubitis caenae. LX. De ·II· caecis secus uiam sedentibus.	XLVIIII. Ubi Dominus praedicit passionem suam et mater filiorum Zebedaei petit sedere eos cum ipso et Dominus dicit non discumbendum in primo loco. L. De duobus caecis sedentibus in Hiericho et ubi sedit Ihs super pullum asinae et eiecit de templo uendentes et effudit aes eorum.	
LXI. Ihs sedens super pullum assinae nummularios Iecit de templo. LXII. De arbore fici que arida facta est, et homo qui filios in uiniam mittit. LXIII. Parabulam de puplicanis et meritricibus dicunt.	LI. De ficulnea quae aruit et ubi requirit Ihs de baptismo Iohannis si de caelo erat. LII. De duobus filiis missis in uineam quam locauit paterfamilias et de seruis et filio quem misit.	
LXIIII. De uinia locata colonis ubi interficiunt missos ad se et Inuitati contempnunt uenire ad nuptias.	LIII. De homine rege qui fecit nuptias filio suo et inuenit ibi hominem non habentem uestem nuptialem.	LXI. Ubi uinitores interficiunt missos ad se. LXII. De rege qui fecit nuptias filio suo, et inuitati contempnunt uenire ad caenam et deo (*sic*) qui non habuit uestem nuptialem.

LVIIII. *om.* **de** *sec.* ƎPQ. *pro* **pri. acc. cae.** *habet* minimo maiores fieri G.

LX *et* LXI. *in unum* (LXI) *coniungit* Q.

LXI. + et *ante* **ihs** G, + et cum ƎPQ. sedet G, sederet ƎPQ. + et *ante* **nummularios** G.

LXII. *om.* qui Q. *Post* LXIII (*quod est* LXIIII *in* ƎP) *capitula non numerantur in* ƎP.

LXIII. **Parabulam** + dicit G. *item* LXII *et* LXIII *in unum cap.* (*sub numero* LXI) *coniungit* G; *et om.* **dicunt** *ad fin.*

LXIII *et* LXIIII. *in unum coniungit* (*s. n.* LXIII) Q. dicit *pro* **dicunt** ƎPQ.

AUVY.

LXXV. Temtantes de tributo caesaris dando suprainscriptionis uel imaginis interrogatione destruxit.

LXXVI. De uxore septem fratrum temtantes inrisores resurrectionis incredulos arguit sadducaeos.

LXXVII. De magno legis mandato temtatus respondit dilectionis dei et proximi primum esse.

LXXVIII. Interroganti domino cuius filius esset christus cum respondissent pharisaei dauid, audito centesimi noni psalmi principio tacuerunt.

LXXVIIII. Non quae faciunt sed quae dicunt pharisaei praecepit faciendum; multipliciter increpat pharisaeos de proselyto, de iuramento, de camelo et culice, calice et catino, monumentis eos comparans dealbatis.

LXXX. Item arguit pharisaeos aedificantes sepulchra prophetarum et ad hierusalem dicit lapidas eos qui ad te missi sunt.

LXXXI. Discipulis interrogantibus signum aduentus et finis saeculi multa cauenda praecipit.

LXXXII. Uigilandum praedicit nescientibus horam aduentus sui, subiciens parabolam de decem uirginibus.

LXXXIII. Parabolam dicit hominis tribus seruis talenta diuersi numeri commendantis.

LXXXIIII. Ex omnibus gentibus in iudicio positurum se praedicit oues a dextris, hedos a sinistris.

LXXVIIII. facienda *Thom.*
LXXXIII. **numeri:** nummen Y, numen U.

C.

XXIII. De inscriptione et hymagine Caesaris.

i. De muliere quae septem fratres habuit.

ii. Temptatus a fariseis interrogat eos de xp̄o cuius filius aesset.

iii. Et discipulos hut quae farisei dicunt sed quae faciunt non faciant.

XXIIII. **Increpat Scribas phariseos.**

De proselito de iuramento de camelo et culice et calice et catino labando et monumentis dealbatis et monumentis profetarum et aliis multis.

XXV. **Iherusalem Iherusalem.**

i. De structura templi et signis nouissimorum dierum et diebus breuiatis.

ii. De pseudochristis et pseudoprophetis.

iii. De aduentu Saluatoris et hoccasu elementorum.

iiii. De decim uirginibus De thalentis.

v. De ouibus a dextris et hedis a sinixtris et de operibus eorum.

XXIII. iii. **dicunt** + fiant. *item* fiant *pro* faciant.
XXV. ii. de *pro* et *ante* pseudoproph.

BHΘJT *aur. Harl.* 2797.

XXIII. De denario Caesaris.

De muliere quam septem fratres habuerunt.

Ih̄s temptatus a pharisaeis interrogat eos cuius filius sit christus.

XXIIII. Increpans scribas dicit; uae uobis scribae et pharisaei.

XXV. Arguens inclamat hierusalem.

De occisione prophetarum.

De signis nouissimorum dierum.

De aduentu saluatoris.

De decem uirginibus.

De talentis.

De ouibus a dextris et haedis a sinistris.

XXIII. quae septem fratres dicitur habuisse Θ, quae septem fratres habuit BH *aur.* *om.* **eos** *Harl.* 2797 *aur.* filius esset BHΘ, f. est *aur.*
XXV. *om.* **arguens inclamat** BHJ: *pro* **arg. incl.** *etc.*; increpatio ciuitatis Hierusalem Θ *aur.* (*om.* Hier.), Hierusalem Hierusalem BH. *om.* **de occ. prop.** BHJ *Harl.* 2797. p. + et lapidatione Θ. + et lapid. Hierusalem hierusalem *aur.* *om.* **a dextris** Θ.

DƎPGQ.	J (*breues*).	K.
LXV. Reddite dō que sunt dī et cessari que sunt cessaris.	LIIII. De tributo Caesaris dando et de muliere quae septem uiros habuit.	LXIII. De inscriptione nummi et imagine caesaris. LXIIII. De septem fratribus qui unam uxorem habuerunt.
LXVI. De muliere que ·vii· fratres habuit et farisseos Interrogatos de xp̄o cuius filius esset.	LV. De mandato primo et secundo et interrogat de Christo cuius Filius sit.	LXV. Discipulos interrogat de xp̄o cuius filius sit.
LXVII. Que farissei dicunt ut fiant sed que faciunt non fiant. LXVIII. De prosilito De Iuramento et De camello et culice et calice et catino et de monumentis dealbatis et de monumentis profetarum.	LVI. Ubi dicit Magistrum et Patrem non uocandum super terram et de hypocritis et de eo qui iurat in templo et altare et mentha et anetho et calice et parapside et monumentis.	LXVI. Ubi dicit facite quae dicunt pharisaei et nolite facere quae faciunt et ne uocemini magistri et qui maior est sit minister. LXVII. De proselyto et de iuramento de camelo de culice de calice et catino lauandum de monumentis dealbatis de sepulchris prophetarum.
LXVIIII. Ierusalem Ierusalem que occidas profetas.		LXVIII. De hierusalem quod prophetas occidit.
LXX. De pseodoxp̄o et proximante die nouissima et de breuitate temporum et Ψeodoprofetis et ·x· uirginibus et de tallentis.	LVII. De structuris templi et quod multi uenient dicentes ego sum Christus et de praeliis et de persecutione Christianorum. LVIII. De aduentu Antichristi et tribulatione multa.	LXVIIII. De destructione templi de pseudoprophetis, de nouissimis temporibus.
LXXI. De segregatione ouium et hedorum.	LVIIII. Ubi dicit De die autem illa et hora nemo scit et de seruo fideli et neglego quos constituit supra familiam suam.	LXX. De tribulatione dierum et quod signum apparebit in caelo de arbore ficu de die et hora quod non sciatur de seruo quem dn̄s inuenerit sic facientem.

LXV. > quae dī sunt dō et quae sunt Caesaris Caesari G.
LXVI. quem septem fratres habuerunt uxorem G. et discipulos (*pro* farisseos) interrogat G. filius sit G.
LXVII. **sed** : et ƎPQ.
LXVIII. de *pro* **et** *ante* **calice** G. **catino** + lauando G. *om.* **et** *ante* de mon. GQ.
LXVIIII. interficis ƎPGQ.
LXX. *om.* **et** GQ. proximare G Q. diei ƎP. *om.* **et** Q. *om.* **de** *ante* **breuitate** G. *ad* de (*non* et) decem uirg. *inc.* LXX *in* Q, LXVIII *in* G.

AUVY.	C.	BHΘJT *aur. Harl.* 2797.
LXXXV. Praenuntiat pascha post biduum seque tradendum; referturque consilium iudaeorum et de alabastro ungenti quo mulier eum deuota perfudit; uel quod iuda triginta argenteis eum placuit uenditurus.	**XXVI. De Iudeorum consilio de comprehendendo Ihesu.** i. De muliere quae hunguento perfudit Ihm. ii. Iudas premium petit ut tradat Ihm. iii. Caenans de traditore suo ad discipulos loquitur. iiii. Oblatio eius.	XXVI. Iudaeorum consilium de comprehendendo Ihu: et cetera quae in caena domini gesta sunt.
LXXXVI. Series passionis ennaratur, usque ad locum quo ait munierunt sepulchrum signantes lapidem cum custodibus. LXXXVII. Resurrectionis similiter ordo refertur a uespere sabbati usque ad locum quo ait et diuulgatum est uerbum istud apud iudaeos usque in hodiernum diem.	**XXVII. Petro dicit quod tertio pullo eum abnegaturus esset.** i. Horationes Ihu ad Patrem. [ii.] Iudas Ihm hosculo tradidit. iii. Et Petrus auriculum abscidit. iiii. Ihs falsis testibus condemnatur et inluditur. v. Petrus tertio abnegat et lacrimatur. [vi.] Ihs pilato traditur. vii. Et Iudas laqueo se suspendit. [viii.] De agro figuli. viiii. Iudicium pylati et de barabba latrone.	XXVII. Petro praedicit quod tertio eum negaturus esset. Oratio Ihu ad patrem et cetera cum traderetur.
LXXXVIII. Undecim discipulis in monte adorantibus baptizandi formulam tradit et suam eis usque in finem saeculi praesentiam pollicetur.	**XXVIII. Passio ihu et sepultura et resurrectio eius.** i. Itemque mandata et doctrina eius de babtismo.	XXVIII. Passio Ihu et sepultura et resurrectio eius. Itemque mandata et doctrina eius de baptismo.
LXXXV. Pronuntiat *Thom.* mulierem Y (*pro* mulier eum); mulier U. trig. arg. promissis. Iesum spopondit tradendum *Thom.* LXXXVII. *om.* apud Iudaeos *Thom.* *Subscr.* expliciunt capitula lectionum AY, expliciunt U. *Nihil habet* V.	XXVI. iii. de Iude traditore. XXVII. > abn. eum. *Subscr.* explicit elenchus euangelii scdm Matteum C.	XXVII. abnegaturus BHΘ. XXVIII. ihu: dñi. *Subscr.* explicit elenchus secund Mattheum B, explicit ΘJ. *Nihil habent* HT *aur.* *Numeratione caret aur.*

De aliis capitulorum generibus plura uidebis in Prolegomenis nostris.

DƎPGQ.	J (*breues*).	K.
LXXII. De unguento mulieris que perfudit caput ihu.	LX. De decem uirginibus et de tribus seruis qui acceperunt talenta.	LXXI. De decem uirginibus et talenta seruis tradita.
LXXIII. Et dicit ihs ad discipulos suos quod unus eum traderet et de sacramento corporis sui et sanguinis dicit.		LXXII. De segregatione ouium et hedorum.
		LXXIII. Ubi dicit dn̄s discipulis quod pascha post biduum esset et de muliere quod unguento perfudit caput ih̄m et quod iudas pretium petierit ut traderet saluatorem.
LXXIIII. Petro diict quod ter abnegaturus esset et oratio ih̄u ad patrem. Ubi eum tradidit iudas et petrus tertio abnegauit et lacrimatus est et ubi iudas laqueo suspendit et de agro figuli et de passione dn̄i ih̄u.	LXI. De muliere quae unxit pedes Ih̄u et ubi accepit Iudas triginta stateres.	
	LXII. De Sacramento tradito discipulis in Caena.	LXXIIII. Ubi iussit discipulis saluator ut pararent pascha et de sacramento corporis suis (*sic*).
		LXXV. Quod scandalizaturi essent discipuli in nocte illa et oratio ih̄u ad patrem.
		LXXVI. Ubi dicit dn̄s tamquam ad latronem uenistis ut interrogatur si ipse esset xp̄s.
		LXXVII. Ubi iudas paenitens pretium proiecit in templo.
		LXXVIII. Ubi latro dimittitur et innocens xp̄s crucifigitur.
		LXXVIIII. Quod ioseph sepelierit dn̄m.
		LXXX. Corpus ih̄u custoditur ne a discipulis tollatur.
LXXV. De resurrectione dn̄i et de mandatis eius et de babtismo.	LXIII. De Passione Saluatoris.	LXXXI. Resurrectio dn̄i ih̄u et omnia mandata et de baptismo.
	LXIIII. De Resurrectione eius.	

LXXII. De muliere quae unguento G.
LXXIIII. ih̄s *ante* eum *sed expunctum* D. ter eum abn. ƎPQ, t. eum neg. G. > iudas eum tradidit ƎPQ. *om.* ubi . . . iudas G. negat . . . lacrimatur G. laqueo + se GQ. *om.* dn̄i G.
LXXV. ih̄u *pro* dn̄i ƎPGQ. item ƎP, item et Q, itemque G. mandatis + et de doctrina ƎPQ. mandata et doctrina (*sine* de) G. *om.* de *sec* ƎP.
Subscr. Finiunt breues causae euangelii saecundum mattheum Q. Explicit capitulatio secnndum matthaeum G.
Nihil habent DƎP.

Subscr. Explicuerunt capitulationes. Emmanuel. Amen.

Subscr. Expliciunt capitula in mattheum.

Initium Euangelii secundum Mattheum in Codice Sangermanensi (g_1 *et* G=*Par. Lat.* 11553, *saec.* ix) *sic est:—*

Initium Euangelii Secundum Matth*eum*.

DS FECIT ADAM adam genuit seth seth genuit enos enos genuit cainan cainan genuit maleleæl maleleel ienuit gereth iareth ienuit enoch enoch genuit mathusalem matusala genuit lamech lamech genuit noe noe genuit sem sem genuit arfaxat arfaxat genuit salath salath genuit eber eber genuit phalech palech genuit ragau ragau genuit seruch seruch genuit nachor nachor genuit thara thara genuit abraham.

Item in Sangallensi 49, *saec.* ix, *sic habetur, quamuis in aliis Codici Sangermanensi parum similis sit:—*

dš·	fecit adam·	noe·	geñ· sem·
adam·	geñ· seth·	sem·	geñ· arphaxat·
seth·	geñ· enos·	arphaxat·	geñ· sal‖
enos·	geñ· cainan·	salath·	geñ· *eber*·
cainan·	geñ·	eber·	geñ· falech·
male[le]el·	geñ· iareth·	falech·	geñ· ragau·
iareth·	geñ· enoch·	ragau·	geñ· seruch·
enoch·	geñ· mat[h]usalam·	seruch·	geñ· nachor·
mathusalā·	geñ· lamech·	nachor·	geñ· thara·
lam̄‖	geñ· noe·	thara·	geñ· abraham·

Liber generationis xp̄i ih̄u [*sic*] fili dauid fili abraam [*corr.* abraham] *e.q.s.*

De hac sectione, ex Genesi et Luca et Paralipomenis confer '*Old-Latin Biblical Texts, No.* I.' *p.* xxxv. *Oxon.* 1883.

EUANGELIUM
SECUNDUM MATTHEUM.

Mattheus in his codicibus sine lacuna exstat:—ACHΘJKLMꝎQRTVWXYZ, *codd. scilicet* xvi. *In* F *concordantiam habes ex quattuor euangeliis. In* G *ex ueteribus uersionibus conglutinatus est aliquot uulgatae lectionibus hic illic inmistis*=g_1 *quem separatim edidi Oxon.* 1881. *In ceteris lacunae sunt; in* B ii. 18–iii. 7; xiv. 30–xv. 8; xv. 35–xvi. 9; xvii. 2–13; xviii. 8–18; xviii. 30–xix. 7; xix. 19–29; xx. 25–xxi. 5; xxi. 17–28: *in* D xiv. 32–xxi. 4: *in* E xv. 1–28: *in* ꝐP ii 8–iv. 4: *in* I i. 1–xxii. 39; xxiv. 19–xxv. 14: *in* M i. 1–16; i. 25–iii. 12; xxiii. 25–xxv. 41; xxviii. 20 *b*: *in* O i. 1–iv. 14; viii. 29–ix. 18.

Itaque in hoc euangelio codices uiginti quattuor nobis praesto fuerunt. Lectiones etiam addidimus ex fragmentis Euangeliorum in Psalterio Cottoniano nunc Ultratraiectino Matt. i. 1–iii. 4 camelorum, *et littera* U *insigniuimus. Ordo stichorum, qui uocantur, ex codice Amiatino est.*

Inscr. xp̄e faue *in capite pag.* A. Inc. euangl̄. eiusdē B. Incipit sancti euangelii principium eiusdem C. Initium aeuangelii dn̄i nr̄i ih̄u xp̄i secundum mattheum. gloria tibi ds̄ E. Incipit euangelium secundū mattheū H *et similia* ꝐΘ. Inc̄. euḡ. matt. K. In nomine dn̄i nostri ih̄u xp̄i incipit euangelium secundum matheum Mᵀ. Incipit euangelium secundum matheum R. Incipit euangelium eiusdem T. Incipit euuangelium secundū matheum V. Secundum mattheum X. Incipit euangelii genealogia mathei Y. *In* DFJWZ *nihil est. In* U Incip̄. in nomine dn̄i ih̄u xp̄i euangelia IIII sec̄. mattheum sec̄. marcum sec̄. lucan sec. iohannem.

I. [1] (1. 3) Liber generationis iesu christi filii dauid filii abraham

---

CODEX BRIXIANUS (*f*)*.

I. [1] Liber generationis iesu christi fili dauid. fili abraham. [2] abraham genuit isaach

* Specimen huius codicis uidesis in Blanchini *Uindiciis Sacr. Script.* p. ccclxxxi. Romae 1740. Confer *Euangeliarium Quadruplex*, tom. ii. p. dlxxvi. et tab. ii. post paginam dlxxxviii. ubi quinque tantum lineae exprimuntur. Textum manus primae ex Blanchino edimus, remotis litteris maioribus.

I. 1. **iesu christi** *vg. et edd. ut uidetur fere omnes post annum circiter* 1500: ih̄u xp̄i *codd. hic et infra nisi aliter notatur, et sic* ih̄s xp̄s, ih̄m xp̄m, ih̄u xp̄o. *De orthographia uocis* xp̄i *nemo dubitat quin litterae reuera graecae sint et latine scribi debeant* christi. *Sed cum* Ἰησοῦς *plene scribitur uariant codd. latt. inter* iesus, hiesus *et* ihesus. *Nos* iesus, iesum, iesu *edimus, quamuis et Rankius in codice Fuldensi* (1868) *et P. Corssen in 'Epistula ad Galatas'* (1885) ihesus, *etc. ediderint, et Tischendorfius in Prolegomenis ad Nouum Testamentum Amiatinum p.* xiii. *n.* (1850) *in eandem partem inclinet. Fatendum est etiam me ipsum, non ita pridem scripsisse: 'In writing this name in full I believe* ihesus *to be the proper form' (Old-Latin Biblical Texts, No.* II. *p.* clix. *n.* Oxon. 1886). *Sed argumentis utrinque rursus diligenter perpensis me, cum uiris doctis, errauisse censeo.*

Primo enim ueteres Latini huic lectioni suffragari uidentur cum in Pentateucho et in libro Iosue iesum naue (*non* ihesum) *plerumque praedicent. Sic certe semper scribitur in Pentateucho Lugdunensi; in fragmentis tamen Wirceburgensibus* (*ed. Ranke, Uindob.* 1871) IHS̄, IHM, IHV *inuenies, Exod.* xxxii. 17, *Deut.* xxxi. 14, 23. *Omnes quoque in Luc.* iii. 29 (*exceptis iis qui* iose *legant, sc.* *d q* δ) fili iesu *habent* (*sc.* *a b c e f* ff_2 *r*, *si fides editionibus praebenda sit*). *Nos etiam eodem loco et Act.* vii. 45 *ex bonis codicibus Hieronymianis* iesu *edidimus, de quibus uide infra. Cf. etiam ad Hebr.* iv. 8.

Secundo, quod magni momenti est, codices Graeco-Latini Bezae et Augiensis (D *d et* F *f*), *qui praecipue in tali re consulendi sunt, Graece scribunt* IH̄C, XP̄C, *et Latine per* ih̄s xp̄s *reddunt, ut credas litteram* h *Graecae* η *respondere, cum sine dubio* P *Graecam* ρ *referat. Credendum est ergo codices illos qui primum in Occidente innotuerint haec sacra nomina plenius per compendia expressisse, quam ceteri qui* IC̄ XC̄ *tantum habeant, ut* ℵABC *cum Graeco-Latinis Laudiano Actuum et Claromontano Epistularum Paulinarum.*

Fatendum certe est et hiesus *et* ihesus *testimonio antiquo uel satis antiquo non destitutos esse. Et facile credideris scribam,* h *littera praemissa uel interposita, diaeresim uocalium exprimere uoluisse, ne* i *cum* j *confundatur. Sic enim bonis codicibus*

2 abraham genuit isaac
isaac autem genuit iacob
iacob autem genuit iudam et fratres eius
3 iudas autem genuit phares et zara de thamar
phares autem genuit esrom
esrom autem genuit aram
4 aram autem genuit aminadab
aminadab autem genuit naasson
naasson autem genuit salmon
5 salmon autem genuit booz de rachab
booz autem genuit obed ex ruth
obed autem genuit iesse
iesse autem genuit dauid regem
6 dauid autem rex genuit salomonem ex ea quae fuit uriae
7 salomon autem genuit roboam
roboam autem genuit abia

---

isaach autem. genuit iacob. iacob autem genuit iudam. et fratres eius. 3 iudas autem.
genuit phares et zara ex thamar. phares autem. genuit ezrom. ezrom autem. genuit
aram. 4 aram autem genuit aminadab. aminabad autem. genuit naasson. naasson
autem. genuit salmon. 5 salmon autem genuit booz. de rachab. booz autem. genuit
obeth ex ruth. obeth autem genuit iessae. iessae autem genuit dauid regem.
6 dauid autem rex. genuit salomonem. ex ea quae fuit uriae. 7 salomon autem genuit

---

scribi solet hierosolyma, *etc.* (*etiam in Hispanis* iherosolyma), iohannes, emmanuhel, israhel, abraham *et similia multa ubi in Hebraeo aut saltem in Graeco aspiratio uel absit uel minus recte scribatur.* Hiesus *forsan parem cum scriptura* iesus *aetatem habet, cum in codice Bobiensi* (*k*) *Marci et Matthei saepissime* HIs *et similia appareant* (*semel tantum* IHu *et* ĪHu), *et semel in Monacensi Euangeliorum* (*q*) *in Luc.* iv. 1 *scribatur* HIS. Hiesus *etiam interdum plene scriptus est in Speculo Augustini ed. Weihrich* (*Uindob.* 1887). *In codicibus nostris ad Luc.* iii. 29 fili hiesu *legitur in* GHΘMMTOX, *et saepius in Cauensi, qui huic litterae, praecipue in initio uerborum, addictissimus est, e.g. Mt.* xx. 30, 32, xxi. 16, xxii. 20; *et Act.* vii. 45 cum hiesu *legitur in* F (*qui genealogiam Lucae non habet*).

Contra ihesus *plene scriptus uix ante saeculum septimum inuenitur, ut in cod. Actuum Laudiano* (*saec.*vii.), *in priori libri parte; sed scriba interdum uersus medium librum in* hiesus *corrigit, qua forma semper in secunda parte utitur, ut credas illum, errorem dedoctum, scripturam* ihesus *damnauisse. In Amiatino* (*circa* A. D. 700) *et assecla eius Lindisfarnensi* (Y), ihesus *semel apparet Luc.* iii. 29. *Saepius habetur in Hispanis, e.g. in* C *Matt.* iii. 15, iv. 7, viii. 4, 14, 20, xi. 25, xii. 1, xxvi. 64, xxvii. 1, 11; *Marc.* ii. 15, v. 36; *Luc.* iii. 29 *et alibi, et in* T *Matt.* xxii. 20, xxvi. 64, *Marc.* ii. 19, *Luc.* iii. 29 *et alibi.*

In codd. recentioribus et edd. antiquissimis non rarum est ut in W *Matt.* viii. 7, *Jo.* iii. 5, xx. 15, xxi. 10, *etc. et in editionibus quae mihi praesto sunt Fr. de Hailbrun et Nic. de Frankfordia, Uenet.* 1476, *et Leon. Wild de Ratisbona, Uenet.* 1481, *quae inter* ihs (ihus *etiam Hailbrun*) *et* ihesus *fluctuant. Nic. Kesler, Basil.* 1485 *et Hieron. de Paganinis Uen.* 1497 *plerumque habent* iesus *etc.*

filii . . . filii: fili *semel* K, *bis* RZ*; *secundo loco* φL̄i =φilii Y. habraham CE, abracham LQ, abraam D.

2. habraham E (*non* C), abracham LQ, abraam D; + autem DLR. hysahac *et* ysahac C, isac ƎPLRQ *bis*, issaac D *bis*, ysaac W *bis*. *Post* **isaac** *om.* **autem** HKMTXZ. *Post* **iacob** *om.* **autem** H.

3. iuda E. fares DƎPR *bis*, fhares LQ (*bis*). **zara** *cum graeco* (ζαρε B) BEFHΘKMTVX*Z *Bentl.*: zarad ACQUX^cY; zaret J; zaram DƎPLRW *vg.* fares *sec.* L (h *erasa*) RT, pares Z*. *om.* **genuit** L* (+L²?). hesrom *bis* C, hesrom, esros T, esron *bis vg.* haram CT.

4. haram T (*non* C), aras LQ. aminadap *bis* R, -daph *bis* E (h *semieras.*). naason *bis* EH (*non* Θ) KMTQW, nason *bis* DƎP *pr.* L, nasson *bis* R, *sec.* L. 4 *et* 5. salomon J, salamon Q, salmo Z^c.

5. salmon autem booz (*om.* **genuit**) R. bo^oz HL, botz D. **de**: ex (ἐκ *hic bis et* 3, 6) D; et de W. **rachab** BDEƎPFHΘKMTQVXZ (Ῥαχάβ): racab ACLRTUY, rahab JW *vg.* (ϛ raab) *Tisch.* *Cf.* 'De raab *moderni, antiqui secundum grecum* rachab' *Corr. Uat.* '. . *similiter habet* de raab' *Corr. Uat. mg.* [*Signum* . . *pro codice nobis incognito ponitur.*] boz LR, botz D. *Post* **booz** *om.* **autem** ABC (*non* T) ƎPFH (*non* Θ) U*X. **obed** *bis cum* BCEFHΘJKMTRXZ *vg.* (*Gr.* ὠβήδ *uel* ἰωβήδ): obeth *bis* ADƎPLQTUWY, obed . . . obeth V. de ruth H. hiesse *sec.* CL. *Post* **iesse** *om.* **autem** BFLU*XYZ. dauit *pr.* H.

6. **dauid** (*om.* **autem**) T. *om.* **rex** JMT. salamonem DLQRZ. que EZ*. huriae C; *om.* **ex ea quae fuit ur.** D.

7. salamon DLRZ. **autem** + rex R. roboham

abia autem genuit asa
8 asa autem genuit iosaphat
iosaphat autem genuit ioram
ioram autem genuit oziam
9 ozias autem genuit ioatham
ioatham autem genuit achaz
achaz autem genuit ezechiam
10 ezechias autem genuit manassen
manasses autem genuit amon
amon autem genuit iosiam
11 iosias autem genuit iechoniam et fratres
eius in transmigratione babylonis
12 et post transmigrationem babylonis
iechonias genuit salathiel
salathiel autem genuit zorobabel
13 zorobabel autem genuit abiud
abiud autem genuit eliachim
eliachim autem genuit azor
14 azor autem genuit sadoc
sadoc autem genuit achim
achim autem genuit eliud
15 eliud autem genuit eleazar
eleazar autem genuit matthan
matthan autem genuit iacob

---

roboam. roboam autem genuit abiam. abia autem genuit asa. 8 asa autem genuit
iosaphat. iosaphat autem genuit ioram. ioram autem genuit oziam. 9 ozias autem
genuit ioatham. ioatha autem genuit achaz. achaz autem genuit ezechiam. 10 ezechias
autem genuit manassem. manasses autem genuit ammon. ammon autem genuit iosiam.
11 iosias autem genuit iechoniam et fratres eius. in transmigratione babylonis 12 et post
transmigratione babylonis. iechonias genuit salathiel. salathiel autem genuit zorobabel.
13 zorobabel autem genuit abiuth. abiuth autem genuit eliachim. eliachim autem
genuit azor. 14 azor autem genuit saddoch. saddoch autem genuit achim. achim
autem genuit eliuth, 15 eliuth autem genuit eliazar. eliazar autem genuit matthan. mat-

---

bis C, roboam . . . roboas, ERW, robu L*, *deinde* robuas L^{c}. **abia** *bis cum graeco* FUWY *Bentl. Tisch.*: abiam . . . abia ABCƐP*HKMTQVXZϛ𝔥, abiam . . . abias EΘ* (s *eras.*) 𝔖ℭ, abiam *bis* JT, abiud *bis* DƐP^{mg}LR.

7, 8. **asa** *bis codd. pl.*: asam . . . asa Q, assa *bis* E, asaph *bis* DƐP^{mg}, assaph *bis* L, assafath *bis* R.

8. **iosaphat** *bis cum* ABDƐPFHΘJKMTUWXYZ *vg.*: iosafat *bis* QT, iosaphad *bis* C, iosaphath *bis* RV, iosapath *bis* E; iosafad . . . iosafat L. ihoram . . . ioram C, ioram . . . ioras BƐP^{mg}LQ, iuram . . . iuras R.

8, 9. **oziam ozias** *codd. fere omnes et vg.*: ozyam ozyas C, ioziam iozias R, oziam oziam LTY.

9. **ioatham** *bis codd. pler.*: iotham *bis* DL, iotham iothas R, ioatham ioathas HΘJ, ioatham ioatha E, ioatham ioathan W, ioatham ioatha ƐP* (-as *sec.* ƐP^{1}). acaz *bis* T, acham achas Q.

9, 10. ezeciam ezecias TZ*𝔥, ezeciam ezechias ƐP* (-chiam ƐP^{c}), etzechiam etzechī D.

10. **manassen manasses** *cum* CEFHΘKMTVWX*Z (manassē manasses A, *sed* -sem *in edit. Tischendorfii*) *vg.*: mannassen mannasses D (-se, -ses) R, manassem manasses BUY, manasen manasses ƐP, manassen *bis* JT, manassem *bis* Q, mannes (L*) mannasses L. ammon *bis* ƐPH (*non* Θ), amos *bis* DLQR.

10, 11. iossiam iossias D, iossiam iosias ƐP.

11. *Post* **iosias autem** *om.* **genuit** E. iaec^{h}oniam Q, ieconiam JW, ioconiam R*, iochoniam R^{c}. in transmigrationem ABCDƐPLQU*Y (*ante* **et fratres** *linea fere tota erasa in* L; '*litera prima uidetur esse* J' *Scrivener*).

11, 12. babilonis *bis* ƐPKQRTW, babillonis *bis* E, babilonis . . babiloniae L, babyloniae *bis* D, babylonis . . babilonis MT. post transmigratione X*Z*. ieconias JMTW, iech. autem ELR. **salathiel** *bis cum* ADƐPHΘJLQRUVWXY *vg.*: salatihel *bis* EFKMT, salathihel *bis* C, salatihel Z* (-thihel Z^{c}) *deinde* salathiel, salathihel salathiel B, salatiel *bis* T.

12, 13. **zorobabel** sorobabel D, zorobbabel *bis* ƐP, zorababel *bis* L, zorbabiel sorbabiel R, sorobabiel sorobabel Q. abiuth abiut T. **eliachim** *bis cum* ACDEƐPFHΘKLMTRUVWXYZ^{3}𝔖: eliacim *bis* BJZ*ϛ𝔥ℭ, eliachim T *deinde* eliciam T* (eliacim T^{c}), heliachim C *bis*.

14. agzor V*. **sadoc** *bis cum graeco et* EJKLMTVZ* *vg.*: sadoc̄ D, sadoch W, saddoc ABƐPFHΘRTUXYZ^{3}, saddoch C. achin *bis* ϛ. achiam achias B; *sed* eliachim *bis* F.

14, 15. heliud *bis* C, heliud heliut T. heleazar *bis* C, eliazar *bis* ƐP, eliazar eleazar L, eleazar aleazar X, eliazara eliaz D, elizar *bis* R. **matthan** *bis cum* BCƐPFHΘJKM (*ut uidetur*) MTUVXYZϛ: matthan mattham A, mathan *bis* ERTW *vg.*, mathan mathas Q, matham *bis* D, matham matha L.

16 iacob autem genuit ioseph uirum
mariae de qua natus est iesus qui
uocatur christus.
17 (2. 10) Omnes ergo generationes ab
abraham usque ad dauid genera-
tiones quattuordecim
et a dauid usque ad transmigrationem
babylonis generationes quattuor-
decim
et a transmigratione babylonis usque
ad christum generationes quat-
tuordecim.

18 XP̄I AUTEM GENERATIO SIC ERAT
(3. 5) Cum esset desponsata mater eius
maria ioseph
ante quam conuenirent inuenta est
in utero habens de spiritu sancto.
19 (4. 10) Ioseph autem uir eius cum esset
iustus et nollet eam traducere
uoluit occulte dimittere eam
20 haec autem eo cogitante
ecce angelus domini in somnis appa-
ruit ei dicens
ioseph fili dauid noli timere accipere
mariam coniugem tuam
quod enim in ea natum est de spiritu
sancto est

---

than autem genuit iacob. 16 iacob autem genuit ioseph. uirum mariae. de qua natus est
iesus. qui dicitur christus.
17 omnes ergo generationes ab abraham usque ad dauid. generationes quattuordecim.
et a dauid usque ad transmigrationem babylonis. generationes quattuordecim. et a
transmigratione babylonis usque ad christum generationes quattuordecim.
18 christi autem generatio sic. erat cum esset disponsata mater eius maria a ioseph.
antequam conuenirent. inuenta est in utero habens de spiritu sancto. 19 ioseph autem uir
eius cum esset homo iustus, et nollet eam traducere, uoluit occulte dimittere illam. 20 haec
autem eo cogitante ecce angelus domini in somnis apparuit ei dicens. ioseph fili dauid ne
timueris accipere mariam coniugem tuam. quod enim ex ea nascetur de spiritu sancto est.

---

16. ihoseph C. marie W. **uocatur**: dicitur J.

17. **omnes ergo** *codd. pl. et cor. uat.*: omnes igitur R, omnes autem W, omnes itaque *vg.* (Ϛ 𝕳𝕾𝕮) *sed codicibus inuitis. om.* **ab** *ante* **abraham** HTV. omnes ergo generationes sunt abracham L, *et cetera uerba huius uers. om.* habraham E, abraam D, abracham LQ. husque *et talia semper* C, *de quibus uide in prolegomenis.* **generationes** + sunt DE^{c}R. **quattuordecim** *codd. plerique et* 𝕾, quatuord. Ϛ𝕳𝕮: XIIII *ter* ƎPΘM RVXZ, *bis* KW, XIIIIm *semel* T, quartdecim *bis et* XIIII D, quattuordecem *sec.* A. et ad dauid R. **usque ad** *codd. plur. et vg.*: usque *sine* **ad** AQY. transmigratione X*. babilonis *bis* ƎPR(*semel*) TW, babillonis *bis* E. **generationes** + sunt DE^{c}R. ad transm. R. a transmigrationem Y. **generationes** + sunt DR. *Huic uersui subiungunt* omnes itaque (ergo D) generationes ab abraham (abraam D) usque ad xp̄m generationes sunt (*om.* sunt X*) XLII (quadraginta duas X*) DHΘX*. *Ante u.* 18 INCIPIT EVANGELIVM SECVNDVM MATTHEVM Y. *In* Z *in ima pag. m. post.* (*s.* IX *uel* X) *add.* genealogia hucusq; INCĪP EUANḠL SEC̄D MATT̄H. *In* ƎP *culpa ligatoris, foll.* 19, 20 *inuerso ordine ponuntur, ita ut* xp̄i autem generatio *usque ad* ii. 8 mihi *ante* liber generationis *legatur.*

18. *Litteris capitalibus uel rubricatis incipiunt* DƎPLMTQRVY. *De lectione* **christi** *uidesis scriptores in Test. Graecum h. l.* quum HΘT *et sic saepissime.* disponsata CDE*ƎPHΘLQRT (*non* Y). **mater eius** *codd. et* 𝕳𝕾𝕮: mater iesu Ϛ *cf.* 'cum esset desponsata mater eius *graecus, antiqui, Ieronymus,* ["*Origenes*" *sic mg.*]. *In ecclesia* mater ih̄u *quod in illo euangelio nihil praecessit ad quod relatio debeat reddi. Ita fit in pluribus locis*' (*cor. uat.*) *ante* **ioseph** *ras. parua in* T. hutero C. ante quam *uno ductu* ABDEƎPFHJ KMTVW *vg.*

19. iosep C. **esset** + homo DEƎPLR. et nolet DEƎPL¹ (et let L*) R, nolet (*om.* et) Q. **uoluit** + enim E. hocculte C, oculte E. demittere U, demitere R.

20. **eo** *sup. lin.* T. ece Y. anguelus D. sompnis Q (*ut solet*) W. **apparuit** *cum* BCDE ƎPH (apar.) ΘJ (adpar.) KLMMTQRTVWXY^{ol}Z: paruit AFUY*. > app. ei in somnis R, app. in s. ei *vg.*, app. in s. ioseph Ϛ (*cf. ad uers.* 18). iosep C. **fili** *cum* BDEΘJKLMTTVWXYZ *vg.*: filii ACƎPFHMQRU. dauit H. coiugem DL. **in ea**: ex ea EƎP^{mg}LMV. **natum est**: natum T* (+ est *m.* 2), nascetur MTV^c, nasceretur LV*; *uerba* **ea natum est** *in ras.* K. **est** *ad fin. uers. om.* L* (+ L²).

21 pariet autem filium et uocabis nomen eius iesum
ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum
22 hoc autem totum factum est
ut adimpleretur id quod dictum est a domino per prophetam dicentem.
23 Ecce uirgo in utero habebit et pariet filium et uocabunt nomen eius emmanuhel
quod est interpretatum nobiscum deus.
24 Exsurgens autem ioseph a somno fecit sicut praecepit ei angelus domini
et accepit coniugem suam
25 et non cognoscebat eam donec peperit filium suum primogenitum
et uocavit nomen eius iesum.
II. 1 Cum ergo natus esset iesus in bethleem iudaeae in diebus herodis regis
ecce magi ab oriente uenerunt hierosolymam 2 dicentes
ubi est qui natus est rex iudaeorum?
uidimus enim stellam eius in oriente
et uenimus adorare eum
3 audiens autem herodes rex turbatus est et omnis hierosolyma cum illo
4 et congregans omnes principes sacerdotum et scribas populi
sciscitabatur ab eis ubi christus nasceretur.
5 (5. 7) At illi dixerunt ei in bethleem iudaeae
sic enim scriptum est per prophetam

---

21 pariet autem filium et uocabis nomen eius iesum. ipse enim saluum faciet populum
suum a peccatis eorum. 22 hoc autem totum factum est. ut adimpleretur quod dictum est
a domino per esaiam prophetam. 23 ecce uirgo in utero habebit et pariet filium et uoca-
bunt nomen eius emmanuel quod est interpretatum nobiscum deus. 24 exsurgens autem
ioseph de somno fecit sicut praecepit ei angelus domini. et accepit coniugem suam 25 et
non cognouit eam. donec peperit filium suum primogenitum. et uocauit nomen eius iesum.

II. 1 Cum ergo natus esset iesus in bethleem iudeae in diebus herodis regis ecce magi
ab oriente uenerunt hierosolyma 2 dicentes. ubi est qui natus est rex iudaeorum
uidimus enim stellam eius in orientem et uenimus adorare eum. 3 audiens autem herodes
rex turbatus est. et omnis hierosolyma cum illo. 4 et congregauit omnes principes
sacerdotum et scribas populi. et requisiuit ab eis ubi christus nasceretur. 5 at illi

---

21. **autem**: enim D. salbum C. pecatis R.

22. **adimpleretur**: adinpl. CLR, inpl. D. **id quod** *cum* ABHΘKMQUY: quod (*om.* **id**) CDE ƎPFJLMTRTVWXZ *vg.* per profetam ƎP*; per esaiam (is. Q, ess. R, iss. D) prof. DƎP^mg LQR, *cf.* Y *qui habet in mg. litt. rubr. a m. p.* IN ESAIA.

23. *om.* **uirgo** L. hutero C. concipiet (*pro* **habebit**) E. uocabitur E*ϚꞨ. **emmanuhel** *cum* ABCFHΘKMMTNUXYZ: emmanuel DEƎPTVW *vg.*, inmanuhel J, emanuel LQ, emanel R. interpraet. EƎPΘLMTRZ*.

24. **exsurgens** *codd. plur.*: exurg. BCFJTWZ *vg.* **autem**: ergo J. *om.* **ioseph** C. sompno DW, sumpno Q, sumno ƎP*. precepit Y, praecipit D (pre-)ƎPQR, praeciperat L. > ei praecepit W, 'sicut precepit ei angelus *grecus antiqui*,' *corr. uat.* (preceperat *mg.*). hangelus C, anguelus D. accipit ƎPQ (*non* R). coiugem Q.

25. **cognoscebat** (ἐγίνωσκεν): cognouit (ἔγνω D) T *cum uett.* eum L*. **primogenitum**: unigenitum Q. **uocauit**: uocabunt E. *Def.* M *ad* iii. 12.

II. 1. quum ΘT. **bethleem** *cum* ABCEFH^c ΘJKMTUVWXYZ *Bentl.*: bethlem DƎPH*LQRT, bethlehem *vg.* **iudaeae** *cum* UX^c, iudeae ABFHJTYZ*: iudae CD(-æ)KLMTQRVXZ^c Ϛ𝔓Ꞩ, iude W, iuda EƎPF𝔈. dibus L. erodis DRT. horiente C. uenierunt D. **hierosolymam** *cum* ABFΘJKMTUVYZ* (hieru- *m.* 3), hierusolimam ƎPL, hyerosolimam H, hyeru- D, iherosolymam C, iherosolimam T, ierosolimam W, ierosolymam *vg.*: hierosolyma X, ierosolyma *Bentl.*; in hierusolimam ER, in hyerusolimam Q.

2. ubi eit . . stllam L*. ÷ (*pro* **est**) *in mg.* R. iudeor. CDƎPRTW. orientem J, horiente C. hadorare C. **uenimus** + cum muneribus E.

3. uidens D. auchtem Q. hyeruodis Q, herodis EL*R, erodis D. rex *sup. lin.* H. omnes L*. **hierosolyma** *cum* ABCFHΘJKMTUVZ*: hierosolima Y, hierusolima EƎPLR, hyerusolima D, iherosolima T, ierosolima W, ierosolyma *vg.* **cum illo**: cum eo BƎP*mg* LR.

4. **sciscitabatur**: interrogabat J. hubi C. ubi xp̄s nasceretur *atramento nigriori et litt. minoribus* H.

5. ad C. *om.* **ei** CELMT^c QRT. **bethleem**

6 et tu bethleem terra iuda nequaquam
minima es in principibus iuda
ex te enim exiet dux qui reget popu-
lum meum israhel.
7 (6. 10) Tunc herodes clam uocatis ma-
gis diligenter didicit ab eis tempus
stellae quae apparuit eis
8 et mittens illos in bethleem dixit
ite et interrogate diligenter de
puero
et cum inueneritis renuntiate mihi
ut et ego ueniens adorem eum
9 qui cum audissent regem abierunt
et ecce stella quam uiderant in oriente
antecedebat eos
usque dum ueniens staret supra ubi
erat puer
10 uidentes autem stellam gauisi sunt
gaudio magno ualde
11 et intrantes domum inuenerunt pu-
erum cum maria matre eius
et procidentes adorauerunt eum
et apertis thesauris suis obtulerunt ei
munera aurum tus et murram
12 et responso accepto in somnis ne
redirent ad herodem
per aliam uiam reuersi sunt in regionem
suam

---

dixerunt ei in bethleem iudeae sic enim scribtum est per prophetam. 6 et tu bethleem
iudeae non es minima inter principes iuda. ex te enim exiet princeps qui regat populum
meum sdrael.
7 tunc herodes occulte uocans magos. diligenter exquisiuit ab eis tempus quando
apparuit eis stella 8 et misit eos in bethleem dicens. euntes requirite diligenter de puero
et cum inueneritis renuntiate mihi. ut et ego ueniens adorem eum. 9 qui cum audissent
regem abierunt et ecce stella quam uiderant in orientem antecedebat eos usque dum uenit
et stetit supra ubi erat puer. 10 uidentes autem stellam gauisi sunt gaudio magno ualde
11 et intrantes in domum uiderunt puerum cum maria matre eius. et procidentes adoraue-
runt eum. et apertis thensauris suis optulerunt ei munera aurum thus et murram 12 et
admoniti per somnium ne redirent ad herodem per aliam uiam reuersi sunt in regionem

---

cum codd. (be//leem H): bethlem D𝔓ΘLQRT, bethlehem *vg.* **iudaeae** *cum* BΘX, *et* iudeae AJQTU: iudae CFHKLMRVZ, iudæ Dϛ, iude W, iudę 𝔎ℭ, iuda E𝔓𝔖. **enim** *sup. lin.* E. scribtum JL. *om.* **est** TYZ*. prof. D𝔓LR, + dicentem BDER.

6. **bethleem** *codd.*: bethlem D𝔓LRT, bethlehem *vg.* **nequaquam**: numquid CT. **exiet**: exeat R. **dux**: rex E; iudex F. **reget** (ποιμανεῖ) ABCD𝔓^{mg}FH*KLMQUVX^{c}YZ *corr. uat. Bentl.*: regat E𝔓*H^{c}ΘJRTWX* *corr. uat. mg. Hieron. vg.* **israhel** *codd. plurimi*: hysrael D *et sic infra, uel* hisrael; israel *vg.* ISRL A *hic illic*, X *semper* (*nisi Mt.* x. 6 *ubi* IRL), isrł W, srahel *semper* C, srħl *hic et alibi* T, SRHL *fere semper* Z.

7. herodis LR, erodis D. **clam** + occultae Q. //// uocatis L *eraso* in- *uel* re-? uocauit magos dilegenter et didicit D. dedicit (de- *in marg.*) R. hab C. *om.* **ab eis** M* (*sed* + *in mg. colore diuerso*). > quae apparuit eis stellae R. stelle W.

8. **illos**: eos D𝔓QR. *om.* in Z*. bethlem D𝔓LQRT, bethlehem *vg.* ite (*om.* **et**) D𝔓LR. quum ΘT. inueneretis EQR; -niretis 𝔓*, (-neritis 𝔓^{1}); + eum DE𝔓^{mg}LQR. **renuntiate** *codd. et* ϛ𝔎: renunciate W𝔖ℭ. **ut et** *in ras.* K; *om.* **et** L. hadorem C, adorare Q. *Deficit* 𝔓 *usque ad* iv. 4.

9. **audissent**: uenissent H. habierunt .. horiente .. husque .. hubi C. Hcce D. stella quem L*. supra domum ubi erat puer *uidetur fuisse in codice quodam ex corr. uat. marg. Ueteres uariant* supra puerum *a b c d* g_1, super puerum *k q* (*cum* D *graeco*) **supra ubi erat puer** *f* ff_1.

10. uidens *lapsu* R*. gauissi DER.

11. *om.* **et** *ad init.* Z*. **intrantes** + in D. **inuenerunt** *codd. omn.* (inuenierunt D) *et vg. cum minusc. graec. aliquot et b c* ff_1 g_1: uiderunt *cum graec. plur., a f k q Bentl.* **cum maria matre** (matri M*): et matrem Z* (*corr.* Z^{2}). **eius**: sua F. procedentes BDLRQX*. hador. C. thensauris JLZ*, tessauris D, thesaurib; T. **obtulerunt** *edidimus hic cum* ABDEFΘJKLQRTWY *vg.* (hobt. C) *et sic infra* iv. 24: optulerunt HMVXZ *et sic infra edidimus* viii. 16, ix. 32, xiv. 35, xvii. 16, xxii. 19, xxv. 20. **tus**: thus CEJWX* (*non* Y) *vg.* **murram** *cum* ABCFQUXY: murra Z, murrham J, myrram DHΘKMVW, mirram ELR, mirra T, myrrham *vg.*

12. sompnis QWY^{ol}. erodem DT. + sed *ante* **per aliam** DELQ (*non* R). **reuersi**: regressi BCT, regessi L, regresi Q. > in suam reg. R.

13 qui cum recessissent ecce angelus domini apparuit in somnis ioseph dicens
surge et accipe puerum et matrem eius
et fuge in aegyptum
et esto ibi usque dum dicam tibi
futurum est enim ut herodes quaerat puerum ad perdendum eum
14 qui consurgens accepit puerum et matrem eius nocte et recessit in aegyptum
15 et erat ibi usque ad obitum herodis
ut adimpleretur quod dictum est a domino per prophetam dicentem
ex aegypto uocaui filium meum.
16 Tunc herodes uidens quoniam inlusus esset a magis
iratus est ualde
et mittens occidit omnes pueros qui erant in bethleem
et in omnibus finibus eius
a bimatu et infra secundum tempus quod exquisierat a magis
17 tunc adimpletum est quod dictum est per hieremiam prophetam dicentem.
18 Uox in rama audita est
ploratus et ululatus multus
rachel plorans filios suos
et noluit consolari quia non sunt.
19 Defuncto autem herode
ecce apparuit angelus domini in somnis ioseph in aegypto 20 dicens

---

suam. 13 recedentibus autem illis. ecce angelus domini apparuit ioseph in somnis
dicens. surge et accipe puerum et matrem eius et fuge in aegyptum et esto ibi usque
dum dicam tibi. futurum est enim ut herodes quaerat puerum perdere eum. 14 ille autem
surgens accepit puerum et matrem eius nocte. et abiit in aegyptum. 15 et erat ibi usque
ad obitum herodis. ut adimpleretur quod dictum est a domino per prophetam dicentem.
ex aegypto uocabi filium meum.
16 tunc herodes uidens quod delusus esset a magis. iratus est uehementer.

et mittens occidit omnes pueros qui erant in bethleem et in omnibus finibus eius a bimatu et infra. secundum tempus quod exquisierat a magis.

17 tunc adimpletum est quod dictum est per hieremiam prophetam dicentem. 18 uox in
rama audita est. ploratus et ululatus multus. rachel plorans filios suos et noluit consolari
quia non sunt. 19 defuncto autem herode ecce apparuit angelus domini in somnis ioseph
in aegypto 20 dicens surgens accipe puerum et matrem eius. et uade in terram israhel.

---

13. quum Θ. **recessissent**: recessisent L, regressi essent CT, regressisent DR, regresisent Q. hangelus C, anguelus D. **somnis** (sompnis QW): somnio A*X^{c}Y *et B. M. Reg.* I B. vii, somni A^{c}. surge accipe *om.* **et** 𝔖. aegiptum ERT, aegeptum L, egiptum W. husque C. erodes T, herodis LQR, erodis D. querat ERW. **puerum** + istum DELQ *B. M. Reg.* I A. xviii. **ad perdendum** *om.* **eum** L.

14. accipit E*L*QR. **matrem** *om.* **eius** LR. **recessit**: secessit DJLRW *vg.* [*et Bentlei* DEF OWΦ], surgit E; -t *in ras.* K. aegiptum ELT (*non* R), aegytum Y, egiptum W, aegypto J.

15. husque . . hobitum C. erodis DT, herodes H*. adinpleretur CDLR. **a domino** *om.* EL. prof. DLR. aegipto DELT, egipto W. uocabi T.

16. herodis L*QR, erodis D. herodens *lapsu pro* **herodes uidens** C. **quoniam** + iam D. **inlusus** *codd.*: illusus W *vg.*, inlussus R, delussus L, dilussus D. **esset**: est X*. magis H (a *sup. lin.*). hoccidit C. **pueros**: infantes Q. erat YZ*. **bethleem**: bethlem DLRT, bethlehem *vg.* *Post* beth. *om.* **et** X. **finibus**: regionibus R. saecundum Q. **tempus** + stellae T *m. rec.* exquisirat L, exquessierat D.

17. adinpl. CLRY. **hieremiam** *cum* ABFΘ? JKMTUVXYZ: hierimiam EH, iheremiam CT, heremiam Q, herimiam L, hirimiam R, herē D, ieremiam W *vg.* prof. DLR.

18. **rama**: rhama B. hululatus C. **rachel**: racheal L, racel T. consulari DELQRY.

19. erode D. **apparuit angelus domini** *cum* AC (hang.) D (anguelus) EFHΘJ (adp.) KLMTQT UVXY: > angelus domini apparuit RW *vg.* *Tisch.* (*cf.* ἄγγελος κυρίου φαίνεται). sompnis W. aegipto LT, egipto EW.

20. **israhel**, *cf. ad uers.* 6. **enim** + omnes T. querebant CDEHLRW.

surge et accipe puerum et matrem eius
et uade in terram israhel
defuncti sunt enim qui quaerebant animam pueri
21 qui surgens accepit puerum et matrem eius et uenit in terram israhel
22 audiens autem quia archelaus regnaret in iudaea pro herode patre suo
timuit illuc ire
et admonitus in somnis secessit in partes galilaeae
23 et ueniens habitauit in ciuitate quae uocatur nazareth
ut adimpleretur quod dictum est per prophetas quoniam
nazareus uocabitur.

III. 1 (7. 3) In diebus autem illis uenit iohannes baptista
praedicans in deserto iudaeae
2 et dicens paenitentiam agite adpropinquauit enim regnum caelorum.
3 (8. 1) Hic est enim qui dictus est per esaiam prophetam dicentem
uox clamantis in deserto parate uiam domini rectas facite semitas eius.
4 (9. 6) Ipse autem iohannes habebat uestimentum de pilis camelorum
et zonam pelliciam circa lumbos suos
esca autem eius erat lucustae et mel siluestre.

---

defuncti sunt enim qui quaerebant animam pueri. 21 qui surgens accepit puerum et matrem
eius. et uenit in terram isdrahel. 22 audiens autem. quod archelaus regnaret in iudaea
pro herode patre suo timuit illuc ire. admonitus autem in somnis. secessit in partes
galileae. 23 et ueniens habitabit in ciuitatem quae uocatur nazareth. ut adimpleretur
quod dictum est per prophetam. quoniam nazareus uocabitur. III. 1 In illis autem
diebus uenit iohannes baptista. praedicans in deserto iudae 2 et dicens paenitentiam agite.
adpropinquauit enim regnum caelorum. 3 hic est enim de quo dictum est per esaiam
prophetam dicentem. uox clamantis in deserto parate uiam domini rectas facite semitas
eius. 4 ipse autem iohannes habuit uestimentum de pilis camelorum et zonam pelliciam

---

21. **qui surgens** (ὁ δὲ ἐγερθεὶς) A (B. *def.*) CFHΘUXYZ : qui consurgens DEJKLMQTVW*vg.*, exsurgens autem ioseph R. accipit ELQR (*non* D).

22. audiens aū quod archilaus regnaret in iudea *scr. in* D *lapsu ante* defuncti sunt *sed expunctum et postea repetitum.* **quia** *cum* AHΘUXY : quod CDEFJKLMQRTVWZ *vg.* archilaus L*QR, archylaus D (*sec.*), arcelaus T. iudea DLRTW, iudaeam F, iudeam E. heronde L*, erode D. temuit L* ? **illuc** ADEFHΘLQRT(illac ?) UX^{c}Y: illo CJKMVWX*Z *vg.* **ire** : irae LQ, uenire T. **admonitus** : ammon. DKMTVXZ^{2}, amon. H ; + est T. sompnis W. **galilaeae** *cum* AFMQUXYZ *vg.* (-ææ) : galileae CEKRV, galilee TW, galilaee H, galila Θ, galilae L, galī D.

23. > ueniens et R*. ciuitatem EQ (*cf.* εἰς πόλιν). ciuī D. adinpl. CDLR. *om.* **per proph.** T. profetas LR, prōf D, propheta H (*spatiolo sequente, non rasura*), prophetam Z* (*qui etiam scripsit in margine* in isaia scribtum) ; prophetas Z^{c}. **nazareus** *codd. omn.* (*exc.* J nazaraeus) : nazaræus *vg.* **uocabitur** : uocauitur C, uocabit Q.

III. 1. **in diebus autem illis** : > in illis autem diebus R, In dieb. illis, *om.* **autem** DT ; in illis diebus Q (*cf. Gr.*). iohannis CEL*RZ*, ioannes 𝔖ℭ. babtista CT, babtitzaṇ D, bap L* (tis *in mg.*). predicans CD. diserto D. **iudaeae** *cum* AHΘJMTUXY, iudeae DKLQRVZ, iudææ *vg.* : iudae EW (æ-), ydumeae C ; + penitentiam *ut udtur* Q.

2. *om.* **et** EL^{c}T. penitentiam HLQRTW, poen. CDJ. **adpropinquauit** (ἤγγικεν) *cum* ACDEFH*JL*QRTUXYZ*, *et* appropinquauit Z^{2} *cod. caraf.* ℭ : adpropinquabit H^{c}ΘL^{c}, appropinquabit KMVWϛ𝔓𝔖. recnum H*. celorum W.

3. **qui dictus** (quid E*) : de quo dictum DTVϛ𝔖, quo dictum M. **esaiam** *cum* AEFHΘJRUXYϛ : esayam CT, eseiam Z, essaeiam L, esseaiam Q, isaiam KMV𝔓𝔖ℭ, issaiam D, ysaiam W. prof. DLR. diserto D. **domini** : dño E*.

4. **autem** : enim E. iohannis DEQR, iohanis L* (iohannes L^{2}), ioannes 𝔖ℭ. habebant L*. pillis L*QR, pylis E, pelis X*, pelle J. camellorum DJLQ, camillorum R. [*Post hoc def.* U]. **zonam** : sonam Y, tzonam D zona EZ*. **pelliciam** : pelliceam *vg.*, pellicam L, pellicia Z*.

5 tunc exiebat ad eum hierosolyma et omnis iudaea et omnis regio circum iordanen
6 et baptizabantur in iordane ab eo confitentes peccata sua.
7 (10. 5) Uidens autem multos pharisaeorum et sadducaeorum uenientes ad baptismum suum dixit eis
progenies uiperarum quis demonstrauit uobis fugere a futura ira?
8 facite ergo fructum dignum paenitentiae
9 et ne uelitis dicere intra uos patrem habemus abraham
dico enim uobis quoniam potest deus de lapidibus istis suscitare filios abrahae
10 iam enim securis ad radicem arborum posita est
omnis ergo arbor quae non facit fructum bonum excidetur et in ignem mittetur.
11 (11. 1) Ego quidem uos baptizo in aqua in paenitentiam
qui autem post me uenturus est fortior me est
cuius non sum dignus calciamenta portare
ipse uos baptizabit in spiritu sancto et igni.

---

circa lumbos eius. esca autem eius erat lucusta et mel siluestrae. 5 tunc exiebant ad eum
hierosolyma et omnis iudaea. et omnis regio iordanis. 6 et baptizabantur ab illo in iordane
confitentes peccata sua. 7 uidens autem multos pharisaeorum et sadducaeorum uenientes
ad baptismum suum dixit eis. progenies uiperarum quis demonstrauit uobis fugere ab ira
uentura. 8 facite ergo fructum dignum paenitentiae 9 et nolite praeferre uos dicentes quia
patrem habemus abraham. dico enim uobis quia potens est deus ex lapidibus istis susci-
tare filios abrahae. 10 iam enim securis ad radices arborum posita est. omnis ergo arbor.
quae non facit fructum bonum excidetur et in ignem mittetur. 11 ego quidem baptizo uos
in aqua in paenitentiam. qui autem post me uenit fortior me est. cuius non sum dignus

---

pellitia E. **suos**: eius ADTYX^c. aeŝca DEK. *Post* **autem** *om.* **eius** C. **lucustae** *cum* ACEFΘJQTXY, locustae KMTRVZ³ *vg.*, locuste W: lucusta HZ*, locusta DL. siluistre D, siluestrae CEFLQR, syluestre 𝔥. *Cf.* 'locuste et mel siluestre *grecus, antiqui, glossa, Ieronymus*' *cor. uat.*

5. **exiebat**: exibat DQ*W *vg.*, exiuit Z* (-iebat Z³), exiebant EHT. **eum** + omnis E. hierosolyima Y, hierusolyma KZ^c, hierusolima ELR, hyerosolima H, hyerusolima DQ, ierosolyma *vg.*, ierosolima W. iudea DELQRTW. circa JKMTRTVX*WZ *vg.*; trans D; *om.* L. ihordanen C, iordannen HX, iordanem F *vg.* > circa iordanen et omnis regio E.

6. *om.* **et bapt. in i. ab eo R** (*sed traductor sax. habet*); baptisz. L, babtitz. D. **in iord.** (ihord C) **ab eo**: in ordine ab eo J; > ab eo in i. DEK *vg.*; *om.* **in io.** XZ* (+ in io. Z³*mg*).

7. uidiens L*. **autem** + iohannis D. multas R. phariseo. CW, pharisseo. D, fariseo. LR. sadduceo. C, sadducceo. E, saddoceo. L, saduceo. RW, sadū D (*sic*). baptis//mū H, babtismun DJ. qui J. demonstrabit ⸿. > uobis dem. E. **a futura ira**: > ab ira futura ER, a uentura ira W *vg.*

8. **fructum dignum**: > dig. fr. ER. **paen.**: pen. LRW(-tie), poen. CDJ *vg.*

9. uellitis K*LMTQRY, uelletis E. inter HR. abemus L. abracham L, abraam D, habraham BCE. dico autem E. **quoniam**: quia DELR. **potest** *cum* ACDFH*LQRTV^cX^cYZ: potens est BEH^cΘJKMTWX* *vg.*, potens (*sine* est) V*. *om.* **deus** J. **de lap.**: ex lap. DEFLQZ*. **abrahae** *cum* HJKMTQRVXYZ *vg.*, *et* abrahe TW, abrachae L, habrahae E, abrae CD: abraham ABFΘ.

10. **radicem** *cum gr. et corr. uat. etc.*: radices DLRTW. harborum C. possita DELQR. **omnis** (*om.* **ergo**) LR. qui E. **excidetur . . mittetur** *fere omnes et vg.* (excedetur J): exciditur HV*Z* . . mittitur FHV*Z*. in igne EY. *Cf. gr.* *ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται.*

11. Hgo D. **uos baptizo** *cum gr.*: > b. uos DERTY *vg.* babtizo CDJYZ, babtiszo R; *om.* **uos** L. in aquam H. **in paenitentiam** *plerique* (pen. LRW, poen. CDJ *vg.*): in paenitentia ΘZ, et paenitentia E, paenitentiae B, paenitentiam H (BH *om.* in). *om.* **post me** R. **uenturus est**: uenit H, *cf.* *ὁ . . ἐρχόμενος.* **calciamenta** (*omnes cum* i, caltiamenta MT): calceamenta *vg.* **baptizabit** *cum gr. et* BEH^cΘKMTQ(?)RVWYZ *vg.*, *etiam* babtizabit CT, babtitzabit D, baptizat J: baptizauit AFH*LX. in spiritu s. (*sic*) J.

12 (12. 5) Cuius uentilabrum in manu sua
et permundabit aream suam
et congregabit triticum suum in horreum
paleas autem comburet igni inextinguibili.
13 (13. 10) Tunc uenit iesus a galilaea in iordanen ad iohannem ut baptizaretur ab eo
14 iohannes autem prohibebat eum dicens
ego a te debeo baptizari
et tu uenis ad me?
15 respondens autem iesus dixit ei
sine modo
sic enim decet nos implere omnem iustitiam
tunc dimisit eum.
16 (14. 1) Baptizatus autem iesus confestim ascendit de aqua
et ecce aperti sunt ei caeli
et uidit spiritum dei descendentem sicut columbam
uenientem super se
17 et ecce uox de caelis dicens
hic est filius meus dilectus in quo mihi complacui.
IV. 1 (15. 2) Tunc iesus ductus est in desertum ab spiritu ut temtaretur a diabolo
2 (16. 5) et cum ieiunasset quadraginta

---

calciamenta portare. ipse uos baptizabit in spiritu sancto et igni: 12 habens uentilabrum in
manu sua. et purgabit aream suam. et congregauit tritticum suum in horreum paleas
autem comburet igni inextinguibili. 13 tunc uenit iesus a galilea ad iordanem ad iohan-
nem. ut baptizaretur ab eo. 14 iohannes autem prohibebat eum dicens ego opus habeo a
te baptizari et tu uenis ad me. 15 respondens autem iesus dixit ei sine modo. sic enim
oportet nos inplere omnem iustitiam. tunc dimisit eum. 16 et baptizatus iesus. con-
festim ascendit de aqua. et ecce aperti sunt ei caeli. et uidit spiritum dei descendentem
sicut columbam et uenientem super eum. 17 et ecce uox de caelis dicens hic est filius
meus dilectus, in quo bene conplacui ipsum audite. IV. 1 Tunc iesus ductus est in
deserto ab spiritu ut temtaretur a diabolo.
2 et cum ieiunasset quadraginta diebus et quadraginta noctibus. postea esuriit.

---

12. **permundabit** *cum gr. et* BCDHΘJKMT Q(?)RTVWZ[2] *vg.*, mundabit L: permundauit AE FM (*inc.* et perm.) XYZ*. haream C. congregauit EFTX. **triticum** (tritt. CΘJZ) **suum in horreum** (orreum LR) = *τὸν σῖτον αὐτοῦ εἰς τὴν ἀποθήκην, codd. fere omnes et corr. uat. et mg. et* 𝔓𝔖ℭ: > tr. in horreum (orreum T) suum BT X*Z*ϛ *cod. caraf.*; *solus* W triticum suum in orreum suum. **comburet** *cum* ADFHKRVXY: conburet BCEΘJLMMTQTZ. in extinguibili D.

13. galilea CELRTVW, galī (*ut antea* ii. 22) D. ihordanen C, iordanē T, iordanem LMX* *vg.*, iohannen FKMTZ, iohanem Q, ioh- D; **iohannem** *etiam* ϛ𝔓, ioannem 𝔖ℭ. babtizaretur J; baptisz. E*, babtitz. D.

14. > proh. autem eum iohannis R. prohebebat L*. iohannis DE*L*R, ioannes 𝔖ℭ. **autem**: enim D. Hgo D; + autem W. ad te H; ate Θ, āte E. baptiszari E*, babtitz. D. **uenis** (*ἔρχῃ*): uenies E*, uenisti J.

15. ihesus *plene* C *uide ad* i. 1. **decet** (dicet L*) **nos**: > nos decet C. **implere** (inpl. CDLQ) **omnem** (*πληρῶσαι πᾶσαν*): > omnem implere R. **tunc dimisit** (dimissit DQR) **eum**: *om.* L.

16. **baptizatus** (babtiz. EJ, babtitz. D): + est R. **iesus confestim** *cum gr. omn.* (*exc.* 435) *βαπτισθεὶς δὲ ὁ Ἰησ. εὐθὺς* BDEHΘKLM[c]QRTWZ *vg.*: confestim (*om.* iħs) ACJM*MTVXY *et l, S. ioh. oxon. 'quidam antiqui' in cor. uat., Syr. cu.* hascendit C, ascendens J. *Post* **sunt** *om.* **ei** KT. celi W. *om.* **dei** C. discendentem DLQR; + de caelo DEQ; + et J. **sicut columbam** (columba J): ut columbam F; + et BHKMMTVWZ[2] *vg.* **super se**: in ipsum *a b g h*.

17. **et** *om.* L*. **ecce** *om.* T; Hcce D (*ut saepe*). **uox** + facta est D. celis W, cęlo T. **mihi**: mici T; + bene DEJQW. **complacui** *cum* ADF WY *vg.*, conplacui BCEHΘKLMTRTVXZ: complacuit M, conplacuit J. *Cf. ad* xvii. 5.

IV. 1. disertum D; deserto EFHJ. **ab** *cum* ABJLTXYZ: a CDEFHΘKMMTQRVW *vg.* **temtaretur** *cum* ACFLRTXYZ[c]: temptaretur BDEHΘJKMMTQRVWZ*, tentaretur *vg.* ha C. diabulo BDJLQRY.

2. geiunasset C, ieunasset D. **quadraginta** *bis cum* ABCHΘJKMQYZ *vg.*: XLta *bis* R, XLa

diebus et quadraginta noctibus
postea esuriit
3 et accedens temtator dixit ei
si filius dei es dic ut lapides isti panes
fiant
4 qui respondens dixit
scriptum est non in pane solo uiuit
homo sed in omni uerbo quod procedit de ore dei
5 tunc assumit eum diabolus in sanctam
ciuitatem
et statuit eum supra pinnaculum templi
6 et dixit ei
si filius dei es mitte te deorsum
scriptum est enim quia angelis suis
mandabit de te
et in manibus tollent te
ne forte offendas ad lapidem pedem
tuum
7 ait illi iesus
rursum scriptum est non temtabis
dominum deum tuum
8 iterum assumit eum diabolus in
montem excelsum ualde
et ostendit ei omnia regna mundi et
gloriam eorum
9 et dixit illi haec tibi omnia dabo si
cadens adoraueris me
10 tunc dicit ei iesus uade satanas
scriptum est enim dominum deum

---

3 et accedens ad eum temtator dixit. si filius dei es. dic ut lapides isti panes fiant.
4 cui respondens iesus dixit. scribtum est. non in pane solo uiuet homo sed in omni
uerbo quod procedit de ore dei. 5 tunc adsumpsit eum diabolus in sanctam ciuitatem. et
statuit eum supra pinnam templi. 6 et dixit ei. si filius dei es. mitte te ipsum deorsum.
scribtum est enim quia angelis suis mandauit de te. ut in manibus tollant te. ne quando
offendas ad lapidem pedem tuum. 7 ait illi iterum iesus scribtum est. non temptabis
dominum deum tuum. 8 iterum adsumpsit eum diabolus in montem excelsum ualde. et
ostendit ei omnia regna mundi. et gloriam eorum. 9 et dixit illi. haec omnia tibi dabo
si procidens adoraueris me. 10 tunc dixit ei iesus. uade satana scribtum est enim

---

bis T, XL *bis* DEFKLMTVWZ. hesuriit CE, essuriit D, esurit L.

3. **accedens** + ad eum DELQR. **temtator** *cum* AFΘQTXYZ^c: tempt. BCDEHJKLMMTRVWZ*, tent. *vg*.

4. *inc.* ƎP *a* ii. 8 *mutilus*. **dixit** + ei DJT. scribtum EJYZ. **est**: + enim DƎP^{mg}L; + quia E. > solo pane WX^c *vg*. uiuet BLZ*. **omni** C *contra morem*. **uerbo** + dei DJ. proceditur D. hore C.

5. **assumit** (παραλαμβάνει, *gr. fere omn.*) FM, *et* adsumit ƎP*, *Bentl**., *cf. uersum* 8 *ubi ut solet testes alii uerae lectioni suffragantur, saepe enim scribae quod primo loco pro mendo habebant secundo pro uero agnoscunt*: assumsit AHX^cY*Z^3, assumpsit DKMTVWY^c *vg*., adsumsit RX*, adsumpsit BCEƎP^1ΘJLQTZ*; *perfectum habent uett. omn. et Hieron. comm. hic et u.* 8. diabulus CDƎPKL, zabulus QR. super DƎPWZ* (*corr.* Z^3) *vg*. pinnam ƎP^{mg}.

6. > es dei Z* (*cf. gr.* εἶ τοῦ Θεοῦ). d^eorsum T. scribtum EJYZ. *om.* **est** R. qui^a T. hangelis C, aggelis M, anguelis D. **mandabit** (ἐντελεῖται) *cum* CHΘJKMMTVZ^3𝔥 *Bentl. etiam Turonenses Walkeri* σ τ *et* φ (*Par. Lat.* 13, 171) *et* ff_1 (*ed. Belsheim*) *et gigas ut uidetur*: mandauit ABDEƎP FLQRWXYZ*ϛ𝔖𝔈; *perfectum habent patres et ueteres latini plurimi et Hieron. in comm.* **de te**: + ut custodiant te E; ut custodiant te in omnibus uiis (uis R) tuis ƎPR. **et in manibus**: ut in omnibus L*, ut in manibus DL^2𝔖. tollant D𝔖. lapide Z*.

7. **ait**: att H. **illi** + iterum B. ihesus *plene* C *uide ad* i. 1. **rursum** *codd. plur. et* Z^3X^c *et vg.*: rursus FX*Z*. **rursum**(-s) **scriptum est** *sic coniungunt* AB (*uide supra*) ƎPHJYZ *et* ϛ *cod. caraf., et corr. uat.* ‘rursus scriptum est *Ieronymus, graecus, antiqui*:’ rursum (-s F) · scriptum est *sic distinguunt* C(E)FMW; rursum ṇ̄ *sic* D. scribtum JYZ*. **scriptum est**: *om.* E; + enim DLR. **temtabis** AFQTXYZ^c: tempt. BCDEƎP HΘJKLMMTRVWZ*, tent. *vg*.

8. **assumit** AFMY* *et* adsumit BC (παραλαμβόνει *cf. uersum* 5): assumsit XZ^3, assumpsit DKMT VWY^c *vg*., asumsit T, adsumpsit EƎPHΘJLQRZ*. diabulus CDƎPKL, zabulus QR. monte Y. hostendit CT. $gloria^m$ T, gloriaeorum E.

9. **illi**: ei *vg*. **tibi omnia** *codd. pl.* (σοι πάντα ℵ BC*, *etc.*): > omnia tibi EQRTWZ^3 *vg*. **cadens**: procidens J, procedens X*. adoraberis T.

10. dixit ei CTW, dicit illi E, ait illi R. ihesus *plene* W. **uade** + retro DEƎPLQRX^c (*sup. ras.*) Z*. satana MT *vg*., sathana W. scribtum EJL YZ*. **est enim** (γέγραπται γάρ) BCDEƎP^{mg}JKL MTQRTVWZ^4 o^2 φ* *Walkeri*, *vg*., *a b c d f*: *om.*

tuum adorabis et illi soli seruies.
11 (17. 6) Tunc reliquit eum diabolus
et ecce angeli accesserunt et ministrabant ei.
12 (18. 4) Cum autem audisset quod iohannes traditus esset secessit in galilaeam.
13 (19. 7) Et relicta ciuitate nazareth
uenit et habitauit in capharnaum maritimam
14 in finibus zabulon et nepthalim
ut impleretur quod dictum est per esaiam prophetam
15 terra zabulon et terra nepthalim
uia maris trans iordanen galilaeae gentium
16 populus qui sedebat in tenebris lucem uidit magnam
et sedentibus in regione et umbra mortis lux orta est eis.
17 (20. 6) Exinde coepit iesus praedicare et dicere
paenitentiam agite
adpropinquauit enim regnum caelorum.

---

dominum deum tuum adorabis. et illi soli seruies. 11 tunc reliquit eum diabolus. et ecce
angeli accesserunt et ministrabant ei. 12 audiens autem iesus quod iohannes traditus est
secessit in galileam. 13 et relicta ciuitatem nazareth. uenit et habitabit in capharnaum
maritimam in finibus zabulon. et neptalim.
14 ut adimpleretur quod dictum est per esaiam profetam dicentem. 15 terra zabulon et
terra nepthalim. uia maris trans iordanen galilea gentium. 16 populus qui sedebat in
tenebris. lucem uidit magnam. et qui sedebant. in regione et umbra mortis. lux orta
est illis. 17 exinde coepit iesus praedicare et dicere paenitentiam agite adpropinquauit

---

enim AƎP*FHΘMXYZ*, *o* φ^{c} *Walkeri*, *h aur.*: **dominum deum**: dm̄ dm̄ V (dn̄m dm̄ *sed* dm̄ *in ras.* T). *om.* **tuum** D.

11. reliquid CTW. diabulus CDƎPKL, zabulus QR; + in scām ciūi D *sed expunctum.* angueli D, hang. C. haccesserunt C, acceserunt M; + ad eum E.

12. *Uersum totum om.* H*, *sed additur in marg. inf. a m. fortasse pr. uel paulo rec.* quum (H^{c})Θ. **autem audisset** + ih̄s D (audiisset) EKLMṬQR (> aud. autem) VWZ *vg. uett. pl. et gr.* C^{2}EL *etc.* quia E. iohannis DEƎP^{1}R, iohanis L, ioannes 𝔓𝔖ℭ. **esset**: est E. seccessit Q. galileam EƎP (H^{c})ΘLQRW, galī (*ut solet*) D.

13. nazaret T, naszareth E; + et E. habitabit ET. **in**: *om.* Θ*JX*; + ciuitate ϛ. cafarnaum BDLMQT, cafarnauum ƎP(u *pr. expuncta ut semper*) R. **maritimam** *cum* ABDEƎPFHΘK LMMṬQRXYZ (εἰς K. τὴν παραθαλασσίαν): maritima CJTW *vg. cf.* 'in chapharnaum ciuitatem maritimam *iuxta grecum an. et glossa' corr. uat.*, '*quod in textu ponebatur* ciuitatem *cancellatum est in . .' corr. uat. mg.* zabilon L* (-ulon L^{c}).

13 (*et* 15). **nepthalim** *cum* ABCEFΘ^{c}KMXY (nept. *u.* 15) Z^{3}*f*: nepthalin Z*, nephtalim J*ff*$_{1}$, neptalim DƎPHΘ*(nepthalim *u.* 15) LMṬQRTV (nepth. *u.* 15) W *et* O *qui inc. u.* 14 *sec. cum* (*b*) *c d g*$_{1}$, nephthalim 𝔖(nephta- *u.* 15) ℭ *Tisch. cum gr.* Νεφθαλείμ *et k* δ, nephthali ϛ𝔓.

14. **impleretur** *cum* ABFHOTX^{c}Y, *et* inpl. CƎP*Q: adimpleretur DEΘJKMMṬVWX*Z *vg.*, adinpl. ƎP^{mg}LR. esayam CT, essaiam QR, isaiam KMMṬVWZ𝔓𝔖ℭ, issaiam DƎP, ysaiam O^{gl}. prof. DƎPLOQR; + dicentem EƎPLQR *aur. Bentl.* (λέγοντος); dicentem *etiam habent c d f, sed plurimi uett. om.*

15. zabilon L* (-ulon L^{c}). **et terra** *codd. et vg.*: *om.* **terra** AFY *et gr.* D (*et d*). **nepthalim** *uide u.* 13. uiam X *Bentl. d g*$_{1}$*h et gr.* ὁδόν. **maris**: matris Q. **iordanen** *cum* ADƎPFΘKLMṬORTV WYZ, *et* ihord. C, iordannen X, iordanan M: iordanem BEJ *vg.*, iordannem H, iodanem Q. **galilaeae** (Γαλιλαίας) *cum* AHJMMṬϛ𝔓𝔖, *et* galileae BCDEΘKLOQRXY, galilee W: galilaea F *cod. caraf.* ℭ, galilea ƎPVZ^{4}, galilae Z*; *nominatiuum habent graeci* D*L, *et uet. ff*$_{1}$.

15, 16. **gentium populus** *coniungunt* ΘL^{2}, *et* > populus gentium H.

16. **sedebat**: ambulabat ϛ𝔖 *ex uet. Test. cum comm. Hieron. cf.* 'populus qui sedebat *grecus antiqui' corr. uat.* **lucem uidit magnam** *codd. pl.*; > uidit lucem m. D *vg.*: lumen uidit magnum A *Tisch.*, *et* l. u. magnam Y. **in regione et umbra** (ἐν χώρᾳ καὶ σκιᾷ) *cum* AC(humbra) JKMMṬQT*WXYZ *Bentl.*; in reg. et in umbr. DƎPFLO: in reg. umbrae BHΘV *vg. cum comm. Hieron.*; in regione umbra *quasi in ras.* ET^{c}; in reg. et umbre R. horta C.

17. + et *ad init.* T. ex inde D. cepit TW. predicare D. poenitentiam CDƎP *vg.*, penit. LW, penet. R. **adpropinquauit** (ἤγγικεν) *cum* ABC DE^{2}ƎPFJL*OQRTYZ* *et* appr. MVWXZ^{2}ℭ *cod. caraf.*, *cor. uat. mg.*: adpropinquabit E*HΘL^{2} *et* appr. KMṬ𝔓𝔖.

18 Ambulans autem iuxta mare galilaeae
uidit duos fratres
simonem qui uocatur petrus et andream fratrem eius
mittentes rete in mare erant enim piscatores.
19 (21. 2) Et ait illis uenite post me et faciam uos fieri piscatores hominum
20 at illi continuo relictis retibus secuti sunt eum.
21 (22. 6) Et procedens inde uidit alios duos fratres
iacobum zebedaei et iohannem fratrem eius
in naui cum zebedaeo patre eorum reficientes retia sua
et uocauit eos
22 illi autem statim relictis retibus et patre secuti sunt eum.
23 (23. 1) Et circumibat iesus totam galilaeam docens in synagogis eorum
et praedicans euangelium regni
et sanans omnem languorem et omnem infirmitatem in populo
24 et abiit opinio eius in totam syriam
et obtulerunt ei omnes male habentes
uariis languoribus et tormentis comprehensos
et qui daemonia habebant et lunaticos et paralyticos
et curauit eos
25 et secutae sunt eum turbae multae
de galilaea et decapoli et hierosolymis et iudaea et de trans iordanen.

---

enim regnum caelorum. 18 cum autem transiret iuxta mare galileae uidit duos fratres.
simonem qui uocatur petrus. et andream fratrem eius mittentes retia in mare. erant
enim piscatores. 19 et ait illis. uenite post me. et faciam uos fieri piscatores hominum.
20 at illi continuo relictis retibus secuti sunt eum.
21 et procedens inde uidit alios duos fratres iacobum zebedei et iohannem fratrem eius
in naui. cum zebedeo patre eorum componentes retia sua et uocauit eos. 22 illi autem
statim relicta nauicula et patre suo: secuti sunt eum. 23 et circuibat iesus totam galileam.
docens in synagogis eorum. et praedicans euangelium regni. et sanans omnem languorem
et omnem infirmitatem in populo.
24 et abiit opinio eius in totam syriam. et optulerunt ei omnes male habentes uariis
languoribus et tormentis conpraehensos et qui daemonia habebant. et lunaticos. et paralyticos. et curauit eos.
25 et secutae sunt eum turbae multae. a galilea et decapoli. et ab

---

18. hambulans C, ambulanc D *graecizans.* **autem** + ihs BDEƎPR *vg.* iusta H. galileae CEƎPΘKQRVYZ^{c}, -lae LZ*, -lee W, galī D. **duos**: ·II· D. symonem CDW *hic et alibi.* uocabatur ƎP^{mg}QRX* *et corp. ox.* handream C *et fere semper*, and *sic* D. retia DEƎP^{mg}LMQRX*. **in mare**: *om.* A* (+ *mg.*); in mari CE.

19. **illis** + ihs DLQRT. **et**: ut T. > piscatores fieri Q.

20. **at**: ad C *et alibi.* relectis J. **retibus** + suis R. > retibus relictis D*. sequuti ƎPHΘX*.

21. duo Z* (*corr.* Z^{1}), ·II· D; *om.* J. zebedei CƎPLOQRW, zebaedei BM, zeb- D. ioannem 𝔥𝔖ℭ. zebedeo DEƎPHLOQRW, zebadeo X. refitientes V, refecientes L. uocabit T.

22. **statim** *om.* Z* (+ Z^{2}). relectis J. **retibus** + suis DELQR. sequuti ΘX*. *om.* **eum** V; *post* **eum** *rep.* D et procedens . . . cum zebē *sed expungit.*

23. circuibat HΘMTW *vg.* galileam CEƎPΘLRW, galī D. sinagogis CEƎPLRT (sinagogiis E*). pred. CD. heuang. E, aeuanguelium D. **sanans**: curans E. langorem ƎPHLQTX*.

24. habiit hop. C, abit opinnio R; *post* **abiit** *ras. trium litt.* A. *om.* **eius** L*. siriam ƎPLQRT (*post ras.*). **obtulerunt** (hob. C) *codd. et vg., cf. ad* ii. 11: opt. JMTORVZ. abentes C. uaris L*QR. langoribus DƎPHLRTX*. **comprehensos** *cum* ABFJMWX^{c}Y *vg., et* comprae. Θ: conprehensos DKOTVX*Z*, conprae. CEƎPHΘ^{c}LMTQRZ^{3}. demonia DƎPHLQRWZ*. abebant C. paralit. DEƎPLMTQRT; *om.* **et paralyt.** W.

25. sequutae HΘX*, secute TW, saecutae Q, secuti R. turbe multe W. **de**: a EƎP^{mg}QR.

V. 1 (24. 10) Uidens autem turbas ascendit in montem
et cum sedisset accesserunt ad eum discipuli eius
2 (25. 5) et aperiens os suum docebat eos dicens.
3 Beati pauperes spiritu quoniam ipsorum est regnum caelorum.
4 (26. 10) Beati mites quoniam ipsi possidebunt terram.
5 (27. 5) Beati qui lugent quoniam ipsi consolabuntur.
6 (28. 5) Beati qui esuriunt et sitiunt iustitiam quoniam ipsi saturabuntur.
7 (29. 10) Beati misericordes quoniam ipsi misericordiam consequentur.
8 Beati mundo corde quoniam ipsi deum uidebunt.
9 Beati pacifici quoniam ipsi filii dei uocabuntur.
10 Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam quoniam ipsorum est regnum caelorum.
11 (30. 5) Beati estis cum maledixerint uobis et persecuti uos fuerint
et dixerint omne malum aduersum uos mentientes propter me
12 gaudete et exultate quoniam merces uestra copiosa est in caelis
sic enim persecuti sunt prophetas qui

---

hierosolymis. et a iudaea. et de trans iordanen. V. 1 Uidens autem turbas ascendit in
montem. et cum sedisset. accesserunt ad eum discipuli eius. 2 et aperiens os suum
docebat eos dicens. 3 beati pauperes spiritu. quoniam ipsorum est regnum caelorum.
5 beati qui lugunt quoniam ipsi consolabuntur. 4 beati mansueti quoniam ipsi hereditabunt
terram. 6 beati qui esuriunt et sitiunt iustitiam quoniam ipsi saturabuntur. 7 beati miseri-
cordes quoniam ipsi misericordiam consequentur. 8 beati mundi corde quoniam ipsi deum
uidebunt. 9 beati pacifici quoniam ipsi filii dei uocabuntur. 10 beati qui persecutionem
patiuntur propter iustitiam quoniam ipsorum est regnum caelorum.
11 beati eritis. cum exprobrauerint uos. et persequentur. et dixerint omne malum
aduersum uos mentientes propter me. 12 gaudete et exultate. quoniam merces uestra

---

galilea CꝐΘLOQRW, galī D. **et** + a E. **decapoli** *codd. fere omnes et vg.*: decapolim AXY, decapuli Ꝑ*LQR. **et** *tert.*: ex F; + de BDJKLQW *vg.* **hierosolymis** *cum* ABCFΘJMMOVXZ*: hierosoli. HY, hierusoli. EꝐLR, hierusoly. KZ^{3}, hyerusoli. DQ, iherosoli. T, ierosoli. W, ierosoly. *vg.*; + et idumea (*ex Mc.* iii. 8) E. **et iudaea** *cum* BCEFHΘLMMOTX*Z (-ea ELMOT): et de iudaea ADꝐJKQRVWY *vg.* (-ea DꝐRW). **et de** (*ante* trans ior.) *om.* DLR; et (*om.* de) M*. **iordanen** AC(ihor)DEF *etc.*: iordane MZ^{c}, iordannen X, iordanem BJQ *vg.*; iord. *cum seqq. iungit* E.

V. 1. et cum uidisset F. **autem** + ih̄s DꝐ^{mg}LQRϚ𝔖𝔈. hasc. C; ascendet O. quum HΘ (*non* C).

2. et aperuit E(app.)LR. hos C. **suum** + et EꝐ^{mg}L.

3. celorum W.

4, 5. *De horum uersuum ordine uide Tisch. N. T. Gr. et Ezra Abbot de uersibus ap. Gregory, Prol. in N. T. Lips.* 1884. *p.* 174.

4. mittes E, mitis O*. possed. LO*, posid. Y.

5. quiqui O. lugunt A(*cod., Tisch. perperam* -gent)YZ*(*corr.* Z^{1}); lucent L; + nunc DEꝐLRY^{gl}. consulabuntur DꝐLR.

6. hesur. C, essur. DQ. siciunt iusticiam W. **saturabuntur**: consulabuntur L.

7. misseric. DR. **quoniam**: quia BKMOZ*. missericordiam D. consequent Q.

9. **ipsi** (*αὐτοί* BEΔ *al. pl.*) AKMTVYZ^{3} *f k δ*: *om.* BCDEꝐFHΘJLMOQRTWXZ* *vg. uett. pl.* fili O*.

10. persequtionem D. paciuntur . . . iusticiam W. **quoniam** + ipsi saturabuntur D *inepte, sed expunctum.* *om.* **est** O*. celorum W.

11. beti L. **maled. uobis**: maledixerunt uobis D, maledixerint uos EQ, > uobis maledixerint ꝐO; + homines DL^{c}(hominis L*)MRWϚ𝔖. **et** + cum Y. persequuti Θ. fuerit L*; + homines KT^{2}. omnem malum MWZ*. mencientes W. *om.* **propter me** F.

12. gaudite L*Q*. exsultate ꝐLQR. mercis BL*QR. copiossa D, coipsa E. *om.* **in caelis** E; in celis W. persequuti Θ. prof. ꝐLOQ; + et *ante* pro. D(προφнтac)EHΘLQ. **qui f. ante** (hante C) **uos**: > qui ante uos f. D.

fuerunt ante uos.
13 (31. 2) Uos estis sal terrae
quod si sal euanuerit in quo
sallietur?
ad nihilum ualet ultra nisi ut mittatur
foras et conculcetur ab hominibus.
14 (32. 2) Uos estis lux mundi
non potest ciuitas abscondi supra montem posita
15 neque accendunt lucernam et ponunt eam sub modio
sed super candelabrum ut luceat omnibus qui in domo sunt
16 sic luceat lux uestra coram hominibus
ut uideant uestra bona opera et glorificent patrem uestrum qui in caelis est.
17 (33. 10) Nolite putare quoniam ueni
soluere legem aut prophetas
non ueni soluere sed adimplere.
18 (34. 5) Amen quippe dico uobis
donec transeat caelum et terra
iota unum aut unus apex non praeteribit a lege donec omnia fiant.
19 (35. 10) Qui ergo soluerit unum de mandatis istis minimis et docuerit sic homines
minimus uocabitur in regno caelorum
qui autem fecerit et docuerit
hic magnus uocabitur in regno caelorum
20 dico enim uobis quia nisi abundauerit iustitia uestra plus quam scribarum et pharisaeorum
non intrabitis in regnum caelorum

---

copiosa est in caelis. sic enim persecuti sunt prophetas. qui fuerunt ante uos. 13 uos
estis sal terrae si autem sal fatuum fuerit in quo salietur. ad nihilum ualebit ultra nisi ut
mittatur foras et conculcetur ab hominibus.
14 uos estis lux mundi non potest ciuitas abscondi supra montem constituta. 15 neque
accendunt lucernam et ponunt eam sub modio. sed super candelabrum. ut luceat omnibus
qui in domo sunt.
16 sic luceat lux uestra coram hominibus. ut uideant opera uestra bona. et glorificent
patrem uestrum qui in caelis est. 17 nolite putare. quoniam ueni soluere legem aut prophetas. non ueni soluere sed adimplere. 18 amen dico uobis. donec transeat caelum et
terra. iota unum uel unus apex. non praeteribit a lege. donec omnia fiant. 19 qui enim
soluerit unum de mandatis istis minimis et docuerit sic homines minimus uocabitur in regno
caelorum. qui autem fecerit. et ita docuerit. hic magnus uocabitur. in regno caelorum.
20 dico enim uobis. quia nisi abundauerit iustitia uestra plusquam scribarum et pharisaeo-

---

13. estes O. terre E. sal heuan. C, saluauerit L*. **sallietur** ADFMRXYZ *cf. Mc.* ix. 49: salietur BCEƎPHΘJKLMTOQTVW *vg.* nihelum R, nichilum O^{gl}W. ualebit DƎP^{mg}LQ. *om.* **ultra** DEL. hultra C. **mittatur**: proiciatur F. hab C. ^{h}ominibus T. *Hic uersus in duo partes diuiditur in editione Henteniana ut sit* 13 uos . . . salietur. 14 ad nihilum . . . hominibus: *itaque discrepant uersuum numeri usque ad uers.* 35 neque per terram: *uide ad uers.* 34.

14. **lux** + huius D. habscondi C. monte Y. possita DEƎPLQR.

15. ponont Z*. ea CZ*. supra DEƎP^{mg}LQR. candellabrum DƎPLQ, candillabrum R. ut luceant K*R, ut et luceat F, et lucet O^{mg}, et lucent Y. domu DK*MTQRV, do L*(+ mo L^{2}).

16. **uestra bona opera** (hop. C) *cum gr. codd. pl., Bentl.*: > bona op. uestra D, op. uestra bona EƎPLOQTW *vg.* **glorificent**: magnificent ER. uestrem L. **in caelis** (cel. EW) **est**: > est in c. BFHΘY.

17. **quoniam**: quia CEQT. **aut**: et DLT. prof. DƎPLOR. **non ueni soluere** + legem D *corr. uat.* (*non mg.*) *cum patribus aliquot latt. et uett. c h q.* adinpl. CDƎPLR.

18. *om.* **quippe** R. celum W. terrā MT, terram E*(m *eras.*). **iota**: ito L*. **aut**: uel R. apix C. praeteriuit (pre- D) OZ*, **a lege**: ex l. FH. **donec**: usquequo L; + ista T. **fiant** *codd. pl. et vg.*: fiunt A.

19. qui uero C, qui enim BDL *corp. oxon.*; si quis ergo R. *om.* **istis** X*. > sic docuerit R. uocauitur COX *bis.* celorum W *bis.* fecerit sic et doc. Q, f. et sic doc. R, fec. et doc. sic ƎP^{mg}. **magnus**: maximus R. *Ceterum* D *om.* **qui autem fecerit** *usque ad finem uers., et sic Walkeri* ד *et S. ioh. oxon.*

20. *Uersum totum om.* C. **enim**: autem EMTVϛ.

21 audistis quia dictum est antiquis
non occides
qui autem occiderit reus erit iudicio
22 ego autem dico uobis
quia omnis qui irascitur fratri suo reus
erit iudicio
qui autem dixerit fratri suo racha
reus erit concilio
qui autem dixerit fatue reus erit
gehennae ignis
23 si ergo offeres munus tuum ad altare
et ibi recordatus fueris quia frater tuus
habet aliquid aduersum te
24 relinque ibi munus tuum ante altare
et uade prius reconciliare fratri tuo
et tunc ueniens offers munus tuum.
25 (36. 5) Esto consentiens aduersario tuo
cito dum es in uia cum eo
ne forte tradat te aduersarius iudici
et iudex tradat te ministro
et in carcerem mittaris
26 amen dico tibi non exies inde donec
reddas nouissimum quadrantem.
27 (37. 10) Audistis quia dictum est antiquis non moechaberis
28 ego autem dico uobis
quoniam omnis qui uiderit mulierem
ad concupiscendum eam

rum non intrabitis in regno caelorum.
21 audistis quia dictum est antiquis. non occides
qui autem occiderit. reus erit iudicio.
22 ego autem dico uobis quia omnis qui irascitur
fratri suo sine causa reus erit iudicio. qui autem dixerit fratri suo racha. reus erit concilio.
qui autem dixerit fatue. reus erit gehennae ignis.
23 si ergo offers munus tuum ad altare.
et ibi recordatus fueris. quia frater tuus habet aliquid aduersum te.
24 relinque ibi munus
tuum ante altarem et uade prius reconciliare fratri tuo. et tunc ueniens offers munus tuum.
25 esto consentiens aduersario tuo cito. dum es in uia cum illo. ne forte tradat te aduersarius iudicii et iudex tradat te ministro. et in carcerem mittaris.
26 amen dico tibi non
exies inde donec reddas nobissimum quadrantem.
27 audistis quia dictum est non moecaueris.
28 ego autem dico uobis quia omnis
qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam iam moecatus est eam in corde suo.

habund. DEꝐMRY. iusticia W. pluus L. plusquam *uno uerbo* D. phariseorum W, farisaeorum T, fariseorum ꝐLR, farisseorum Q, fariš D. intrauitis O. in regno BFJM *et S. ioh. oxon.* cel. W.

21. hautem . . . hocc. *bis* C. occidis O*.

21, 22. + in *ante* **iudicio** Ꝑ *bis* (*secunda uice improbauit corr.*). iuditio W.

22. irasscetur YZ* (-ci- Z^2). **suo** + sine causa BEO (*improbauit glossator*) *cum uett.* dix̄ D, dicerit L*. **fratri**: patri R *sed corr. gl.* raca Z^c *vg.* + in *ante* **concilio** Ꝑ *sed erasum*; *om.* **concilio** F. fatuae CELQRTZ. gehenne ELOR iehennae W.

23. **offeres** *codd. pl.* (hoff. C): offeris DꝐR, offeres L, offers H^cVW *vg.* *om.* **ad** *ante* **altare** O. abet T. aliquit Q. aduersus R.

24. **ante** (ἔμπροσθεν) *cum* BDEHΘJKLMM O^{gl}RT^cVWX*Z *vg. et multis aliis*: ad ACꝐFO* T*X^cY. adan Q. **reconciliare** (διαλλάγηθι) *codd. pl. Bentl. corr. uat.* et cod. caraf.*: reconciliari Ꝑ*FH^cΘORW *vg.*, *et corr. uat. mg.* ('. . reconciliari'). **tunc**: tu E. uenies ELQ*; + et E (*non* LQ). **offers** = πρόσφερε (*cf. Rönsch It. und Uulg. p.* 294) AJO*XZ* *a b f* q*; offer BC (hoffer) ꝐFMZ^c *f^c ff_1 k δ*: offeres DEHΘKM $O^{gl}$$Q^c$TVWY *vg. Tisch.*, *c d h aur.* (Iren.), (*Aug.*) *Hieron. comm.*, *Auct. op. imperf.*, offeris Q*R, offerres L. auferes g_1; *Imperatiuum sic formatum habes* ostende . . . et offers *Mt.* viii. 4, *et* pannulam . . . ueniens adfers 2 *Tim.* iv. 13 *ambo in Fuldensi; et alibi.* Προσφέρεις *in cod.* D^{gr} *ex latino perperam traductum uidetur.*

25. **consentiens**: beniuolus aut fidelis M; *cf.* beniuolus = εὐνοῶν *d*, 'εὐνοῶν *autem graecus dixit hoc est* beneuolens,' *Ambros. in Luc.* xii. '*pro eo quod nos habemus in latinis codicibus* consentiens, *in graecis scriptum est* εὐνοῶν *quod interpretatur* beneuolus *aut* benignus,' *Hieron. Comm. hic*; 'esto aduersario tuo beneuolus' (*sed alibi* consentiens), *Aug. de sermone Dom.*; 'benignus' *Arnob.* aduersari E. cyto Q. hes C, eis X^2. **in uia cum eo**: > cum eo in uia EW. iudicio D. in carcere EFMT.

26. **exies**: exibis X*? > quadrantem nouissimum Ꝑ.

27. haut. C. **moechaberis** (μοιχεύσεις) *cum* EꝐFH^cΘJKMVWYZ *vg. Tisch. et* moechabiris M, *et* mechaberis DLQRW, *et* moecaberis O^{gl}: moechaueris ABH*X, moecaueris CO*, mecaueris T.

28. **quoniam**: quia DELR. muliem Y*.

iam moechatus est eam in corde suo
29 quod si oculus tuus dexter scandalizat te
erue eum et proice abs te
expedit enim tibi ut pereat unum membrorum tuorum
quam totum corpus tuum mittatur in gehennam.
30 Et si dextera manus tua scandalizat te
abscide eam et proice abs te
expedit enim tibi ut pereat unum membrorum tuorum
quam totum corpus tuum eat in gehennam.
31 Dictum est autem quicumque dimiserit uxorem suam det illi libellum repudii
32 ego autem dico uobis
quia omnis qui dimiserit uxorem suam
excepta fornicationis causa
facit eam moechari
et qui dimissam duxerit adulterat.
33 Iterum audistis quia dictum est antiquis non peierabis
reddes autem domino iuramenta tua
34 ego autem dico uobis non iurare omnino
neque per caelum quia thronus dei est
35 neque per terram quia scabellum est pedum eius
neque per hierosolymam quia ciuitas est magni regis
36 neque per caput tuum iuraueris
quia non potes unum capillum album facere aut nigrum

---

29 quod si oculus tuus dexter scandalizat te erue eum et proice abs te. expedit enim
tibi. ut pereat unum membrorum tuorum quam totum corpus tuum mittatur in gehennam.
30 et si dextera manus tua. scandalizat te. abscide eam et proice abs te. expedit enim
tibi ut pereat unum membrorum tuorum quam totum corpus tuum mittatur in gehennam.
31 dictum est autem. quicumque dimiserit. uxorem suam. det ei libellum repudii.
32 ego autem dico uobis quia omnis qui dimiserit uxorem suam. excepta fornicationis
causa. facit eam moechari. et qui dimissam duxerit moechatur. 33 iterum audistis quia
dictum est antiquis non periurabis. reddes autem domino iuramenta tua. 34 ego autem
dico uobis non iurare omnino. neque per caelum quia tronus est dei. 35 neque per terram.
quia scabellum est pedum eius. neque per hierosolymam quia ciuitas est magni regis.
36 neque per caput tuum iuraberis. quia non potes unum capillum album facere aut
nigrum.

---

concupiscendum *codd. pl. et vg.*: concupiscendam DƎPMTQRV$X^c$$YZ^1$, concupescendam E. **moechatus**: moecatus COX*, mech. DLRW. *om.* **eam** DL.

29. **si** *sup. lin.* X. hoculus C. tus R.

(29 *et* 30.) scandaliszat *bis* E, -itzat *bis* D. herue C. **proice** *codd. pl.*: proce B, proiece DEƎPQRW, proiice J (*non* Y) *vg. Tisch.* periat ƎP. **unum**: una pars DL; > unum membr. tuor. ut per. R. **mittatur**: eat B$ƎP^{mg}$W *cum* g_1. gihenn. R, gyhenn. Q, gehenna Y; + ignis ς.

30. dextra CJOTX*Z* *vg.* **abscide** *codd. pl. et* ℭ: abscinde TWςℌ𝔖, excide ƎPO*. proiece DEƎPR, proiice J *vg. Tisch.* *om.* **enim** CJTX*Z. *om.* **tibi** DMT. periat ƎP. **eat in gehennam** (geghennam R, geħ D, gehenna Y): mittatur in gyehennam Q. *uersum totum om.* W *cum* D *gr.*

31. **autem**: enim Q. quicunque ℌ. demiserit O* (*semel*), dimisserit DEQR *et infra.* huxorem C, uxorerem L*. det ei R *vg.* libellam D, illibellum L, librum E. repudi E^cR, repuadi L*.

32. hux. C. excepto CHΘK. caussa D. faciet ƎP, $feci^t$ V. moecari CX*, mechari DLRW, mecari O. demisam EL, demissam O*. duxerat E*. hadulterat C; adulterium committit R.

33. *om.* **iterum** F. dictum sit BZ. hantiq. C. **peierabis** *cum* AFΘJMVZ* *et Aug. de Serm. Dom.* 57, *cf.* perierabis BO*, peiurabis H *et uet.* δ: periurabis CDEƎPKLMTO^{gl}QRTWYZ^2 *vg. et uett. plur.* redens Y*, reddens Y^1. **domino**: deo T. + uota *ante* **iuramenta** Y.

34. homnino C. celum EW. tronus ER*T, thronum L. *Uers.* 33, 34 *coniungit* ℌ.

35. scabillum EƎPJMMTRV, scabyllum F. *om.* **est** DR. peduum QRY. > pedum eius est E. **hierosolymam** *codd. pl.* (hierosoli. H, hierusoli. EƎPL, hierusoly. KZ^3, ierosoli. W, ierosoly. *vg.*): hierusalem R, hyerusalem D; *graeci* Ἱεροσόλυμα *sed* Ἰερο. *W.H.* > magni regis est E.

36. capud LQR. iuraberis ƎPF, iurabis KMTZ^c.

37 sit autem sermo uester est est non non
quod autem his abundantius est a malo est.
38 Audistis quia dictum est oculum pro oculo
et dentem pro dente
39 ego autem dico uobis non resistere malo.
(39. 5) Sed si quis te percusserit in dextera maxilla tua praebe illi et alteram
40 et ei qui uult tecum iudicio contendere et tunicam tuam tollere remitte ei et pallium.
41 (39. 10) Et quicumque te angariauerit mille passus uade cum illo alia duo
42 qui petit a te da ei
et uolenti mutuari a te ne auertaris.
43 (40. 5) Audistis quia dictum est diliges proximum tuum
et odio habebis inimicum tuum
44 ego autem dico uobis
diligite inimicos uestros
benefacite his qui oderunt uos·
et orate pro persequentibus et calumniantibus uos
45 ut sitis filii patris uestri qui in caelis est
qui solem suum oriri facit super bonos et malos
et pluit super iustos et iniustos.
46 (41. 5) Si enim diligatis eos qui uos

---

37 sit autem sermo uester est. est. non. non. quod autem abundantius est horum.
a malo est. 38 audistis quia dictum est. oculum pro oculo. et dentem pro dente.
39 ego autem dico uobis. non resistere malo. sed si quis te percusserit in dexteram
maxillam praebe illi et alteram. 40 et ei qui uoluerit tecum iudicio contendere. et tunicam
tuam tollere remitte ei et palleum. 41 et quicumque te angariauerit mille passus uade cum
illo duo. 42 omni petenti te da. et uolenti mutuari a te ne auertaris. 43 audistis quia
dictum est. diliges proximum tuum et odies inimicum tuum. 44 ego autem dico uobis
diligite inimicos uestros. benedicite maledicentibus uos. benefacite his qui uos odiunt.
et orate pro calumniantibus uobis et persequentibus uos 45 ut sitis filii patris uestri qui in
caelis est. qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluet super iustos et
iniustos.
46 si enim diligatis eos qui uos diligunt. quam mercedem habebitis. nonne et publicani

---

poteris D. **unum** : ullum C. **capillum** + tuum LQ. > capillum unum D. **aut** : uel R.

37. > sermo autem ℌ. uestro R. + et *ante* quod E. hiis E*W. **abundantius** (hab. CDEMTVY) : amplius R *a c d h*. *post* abund. *om.* **est** DƎP*L*.

38. **est** + antiquis Q. hocul. *bis* C. *om.* **et** DƎPLQR. pro dentem M*.

39. a malo EQ. si qui O*. té Y. percuserit ƎP, percusseris W. **dextera** (dextra COX*R) **maxilla tua** (tua *in mg.* B) : dexteram maxillam tuam DEKLMTORVW *vg. Tisch.* prebe CD, praebae L. > et illi KMTVZ²; illi (*om.* **et**) TZ*. altera YZ* (-ā Zᶜ).

40. **ei qui** *codd. pl. et vg.* (> qui ei R) : illi qui AFHΘXᶜY *Tisch.* **tecum** + in ƎPMTO^gl WϚℌ𝔖. contennere X*. tonicam DELR. **remitte ei** (ἄφες αὐτῷ) *codd. pl.* (et *eras. ante* ei L), *et* remittes (= ἀφήσεις *gr.* D) ei M : dimitte ei EƎP* QR(dem.)W *vg.*; remitte *sine* **ei** A(re *sup. lin.*)ƎP* FJO*XY.

41. quicunque Ϛℌ, qui EQ. **angariauerit** (hang. C) *codd. pl. et vg.*, angariaberit ATY : angarizauerit ƎP¹LQR, angari//z. E, angaritz. D. mile ƎP, millae L. passos H*, pasus ƎP*. cum eo J. + et *ante* **alia** DHKL(> alia et)OX*ZϚ𝔖ℭ (*non* Wℌ). alio ƎP. **duo** : ·II· D.

42. **qui** + **autem** Ϛ. perit L*. ha te C. **qui petit a te da ei** : omni petenti te tribue ei R *h* (*om.* te *et* ei). **mutuari** *codd. pl.* 𝔖ℭ *cod. caraf.* : mutuare FϚℌ, motuari DƎPLQ, mutari R.

43. **est** + antiquis E*ƎP^mg Q. dileges DQ, dilegis ƎP, diligis CFO*RTX*. pioximum ℌ *lapsu*. **odio . . . tuum** *in mg. additur* O. **odio habebis** AC(hod.)ƎP*FHΘKMTV(hod.)XYZ *vg.* : odies B DEƎP^mg JLMQRW.

44. dilegite DƎPL*Q. ^in imicos V. **uestros** + et DELQRT. hiis BE*, is W. hoderunt C. > uos oderunt F. horate C. **perseq. et calumniantibus uos** *codd. pl.* (calumpniantibus EQW, -pnientibus D, -nientibus L; uobis DƎPO*Q) : > perseq. uos et calumn. M, > calumpnientibus uobis et perseq. uos R; *graeci et uett. uariant*.

45. celis W. quia ƎP*Y. horiri C, orri R. **facit** *sup. lin.* T. bonus L*Y*, > malos et bonos BH. pluet BO*Z*.

46. **diligatis** (dile- D) *codd. pl. et vg.* : diligitis

diligunt quam mercedem habebitis?
nonne et publicani hoc faciunt?
47 et si salutaueritis fratres uestros tantum quid amplius facitis?
nonne et ethnici hoc faciunt?
48 estote ergo uos perfecti
sicut et pater uester caelestis perfectus est.
VI. 1 (42. 10) Attendite ne iustitiam uestram faciatis coram hominibus ut uideamini ab eis
alioquin mercedem non habebitis apud patrem uestrum qui in caelis est
2 cum ergo facies elemosynam noli tuba canere ante te
sicut hypocritae faciunt in synagogis et in uicis ut honorificentur ab hominibus
amen dico uobis receperunt mercedem suam
3 te autem faciente elemosynam nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua
4 ut sit elemosyna tua in abscondito
et pater tuus qui uidet in abscondito reddet tibi.
5 Et cum oratis non eritis sicut hypocritae
qui amant in synagogis et in angulis platearum stantes orare
ut uideantur ab hominibus

---

hoc faciunt. 47 et si salutatis amicos uestros tantum. quid amplius facitis. nonne et
gentiles hoc faciunt. 48 estote ergo uos perfecti sicut pater uester caelestis perfectus est.
VI. 1 Adtendite ne aelemosynam uestram faciatis coram hominibus. ut uideamini ab eis. alioquin. mercedem non habebitis. aput patrem uestrum qui in caelis est.
2 cum ergo facis elemosynam noli tuba canere ante te. sicut hypocritae faciunt in synagogis et in plateis ut honorificentur ab hominibus. amen dico uobis. perceperunt mercedem suam.
3 te autem faciente elemosynam. nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua,
4 ut sit aelemosyna tua in absconso, et pater tuus qui uidet in absconso. reddet tibi in manifesto.
5 et cum oratis. non eritis sicut hipocritae qui amant in synagogis et in

---

EH^cΘL^cZ^3. **eos** *om.* J. dilegunt DQ. mercidem ELQR (*non* D). abebitis C. puplicani ƎPQR; aethnici (*sed expunct.*) et pupl. D.

47. *om.* **si** L. salutaueretis J. **quid amplius** (hamp. C) **facitis**: *om.* F; q. a. facietis HΘKMT O^gl RVWX*Z. **et ethnici** *cum gr. et* BCDE(aeth.) ƎP^mg FKL(aetin.)MMT(ethin.)O^gl QT^cW *vg.*: *om.* **et** AHΘJRVXY.

48. hestote C. *om.* **uos** H. *om.* **et** FJLR. caelistis X. **perfectus**: misericors W.

VI. 1. **attendite** *codd. pl.*: adt. CDEƎPJLMTOQ RV. iustitam Y*. **ut**: et F. uidiamini L*QR. hab C. mercidem EL*QR. abebitis L. aput CJO*X*Z*. celis W.

2. *Hic inc. cap. in* W. quum HΘ. **facies** (*gr. pl.* ποιῇς) *cum* ADEFJLOQRVX^cYZ*: facis (ποιεῖς LU *al.*) BCHΘKMMTTWX*Z^c *vg.* **elemosynam** ABC(ae-)FΘJKMMTVXZ, elemosi. HOTW, aelimosi. L, aelymosi. E, aelymoysi. D, elimoysi. ƎPQR, eleemosynam *vg.*: elemosyna Y. tuba *bis* H*. hante C. **te** *sup. lin.* T. sicuti C. **hypocritae** *codd. pl. et vg.*: hipocritae Y, hypochr. DQ, ypocr. OZ^c, hipochritae ƎPW(-e), hyppochritae E(-e)R, hyprochitae C, hipochite L. sinagogis ƎPLQ. *om.* **in** *sec.* C. uici//s E. **ab**: ex W. **receperunt** *codd. pl.* (-cip. R): perciperunt DE(-cep.)LQ. mercidem suam LQR, mercē sū D.

3. facientem O*Z*. **elemosynam** *cum* ABC (hel-)FΘJKMMTOVXZ, elemosi. HTW, aelimosi. E, elimoisi. L, elimosy. Q, aelymoysi. D, elimoysi. ƎPR, eleemosynam *vg.*: aelemosyna Y. **nesciat** *codd. pl.* (*et* A, *quamquam perperam Tisch.* ne sciat) *et* ℌ𝔖𝔆: ne sciat (*cum gr.* μὴ γνώτω) CFQ(?)TXϛ; Z *dubium est.* sinixtra C. qui faciat Q. dextra Z*ϛ.

4. **ut**: et W. > elim. tua sit Q. **elemosyna** *cum* AC(ae-)FΘJKMMTOVXYZ: elemosi. BH TW, elimosi. R, elimosy. Q, elimoysi. ƎP, aelymoysi. D, aelimoisi. L, aelymosi. E, eleemosyna *vg.* **in abscondito** *primo loco om.* R.

4, 6 *et* 18. **abscondito** *semper cum* AB^cC(hab-) FHKMTOTVWXYZ (*uid.* 18) ℌ𝔖𝔆: absconso *semper* B*DJLMQR; *ceterum uariant* Θ (abscondito 4 *et* 18, absconso 6), E (absconso . . . abscondito *sic alt. ter*), ƎP (absconso 4, *sed* 6, 18, abscondito *mp.*, absconso *mg.*), ϛ (abscondito 4 *et* 6, absconso 18); *om.* **et pater tuus qui uid. in absc.** L* *hic et u.* 18 (*suppl.* L^2). uidit R.

5. quum HΘ. horatis C, orantis Q* **hypocritae** *codd. pl.* (*et* Y) *et vg.*: ypocritae OZ^c,

amen dico uobis receperunt mercedem
suam.
6 Tu autem cum orabis intra in cubiculum tuum
et clauso ostio tuo ora patrem tuum in abscondito
et pater tuus qui uidet in abscondito reddet tibi.
7 (43. 5) Orantes autem nolite multum loqui sicut ethnici
putant enim quia in multiloquio suo exaudiantur
8 nolite ergo assimilari eis
scit enim pater uester quibus opus sit uobis ante quam petatis eum
9 sic ergo uos orabitis.
Pater noster qui es in caelis sanctificetur nomen tuum
10 adueniat regnum tuum.
fiat uoluntas tua sicut in caelo et in terra
11 panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie
12 et dimitte nobis debita nostra sicut et nos dimittimus debitoribus nostris
13 et ne inducas nos in temtationem
sed libera nos a malo.

---

angulis platearum stantes orare. ut uideantur ab hominibus. amen dico uobis quia perceperunt mercedem suam.

6 tu autem cum oras intra in cubiculum tuum et claudens ostium tuum ora patrem
tuum in absconso. et pater tuus qui uidet in absconso reddet tibi in manifesto. 7 orantes
autem. nolite multum loqui sicut ethnici. putant enim quod in multiloquio suo exaudiuntur.
8 nolite ergo similare eis. scit enim pater uester quid opus sit uobis antequam
petatis eum.

9 sic ergo uos orabitis. pater noster qui es in caelis. sanctificetur nomen tuum.
10 adueniat regnum tuum. fiat uoluntas tua sicut in caelo et in terram 11 panem nostrum
cotidianum da nobis hodie. 12 et demitte nobis debita nostra. sicut et nos dimittimus
debitoribus nostris. 13 et ne nos inducas in temptationem. sed libera nos a malo. quoniam

---

hipocritae Q, hipochrite W, hypochritae ƎP, hyppochritae DE, hippochritae LR (-e), hypocrytae C. hamant C; + stare R *a b c d h q*. sinagogis EƎPLR, synagō D; + stare E. *om.* in *sec.* BD. hang. C. horare C. reciperunt DEL*Q, recipierunt R. mercidem ELR, mercē D.

6. **orabis** *codd. pl.* (hor- C) = *προσεύχῃ*: oraberis T, oraueris EH^{c}W *vg.* **intra** *om.* in C. clausso D; cluso ƎPFΘJL*MO*QRZ*. hostio CDƎPRW. *om.* **tuo** O^{gl}TZ* *vg.* (*non cod. caraf.*). hora C. **abscondito**: absconso *uide u.* 4. *Praeterea* R* *om.* **et p. t. qui u. in absc.** (*sed* + *in mg. m. p.* et p. t. qui uidet). **uidet** + te X*, abscondit// X*.

7. horantes C. **nolite** *om.* L. sicuti C. aethnici E; + faciunt RY^{gl}ς *h.* **quia** *codd. pl.* (qui LY): quod DERWZ^{4} *vg.* mult. . . . loquio X.

8. **ergo**: enim E. **assimilari** *cum* AFHK^{c} O^{gl}TWXYZ^{2} *vg.*, *et* ads. BCE^{c}ƎPΘJMMTQVZ* (adsimulari O); *cf. μὴ οὖν ὁμοιωθῆτε*: assimilare K*, adsimilare E*LR, adsimulare D. **eis**: eris Q*. **enim**: namque KMTO^{gl}VZ. **quibus** (*ὧν*) *cum* ABE*FHΘL*MX^{c}Y: quid CDE^{c}JKL^{c}MTOQ RTVWX*Z *vg.* **opus** (hopus C) **sit uobis**: > uobis opus sit DJQR. antequam BDEHΘJKMMTVW *vg.* **pet. eum** (ab eo DEQ): os aperiatis *h cum* D *gr. ανοιξε το στομα.*

9. **sic**: si X *ut uidetur.* *om.* **uos** BƎP. horabitis C; + patrem H^{c}Θ* ?. *Orationem dominicam totam litteris graecizantibus habet* D; *et* ✠ *ad init.* Y. **es in caelis** *cum* ADEJLO^{gl}QTW(cel.) XY(ēs)Z^{3} *vg.*: > in c. es BCƎPFHΘKMMTO*RVZ.

10. **adueniat** *cum* ADEƎP^{mg}KMTQRVWX^{c}YZ^{4} *vg. Hieron.*: ueniat BCƎP*FHΘJMOTX*Z*; et ueniet L. uolumtas CT. celo W.

11. **supersubstantialem** ABƎP*HΘJKMMTOQ VXZ *vg. Hier.*, super substantiale Y: cotidianum CDEƎP^{mg}LTW; substantialem R; superstantialem cotidianum F. *Cf. cor. uat.* 'panē nr̄m sr'stālē *sic habent g'c' anti. glo. et Iero.*; *Lu.* xi^{o} cotidianum.' *De hac lectione testatur ipse Hieronymus Comm. ad loc.* '*Quod nos* supersubstantialem *expressimus, in Graeco habetur ἐπιούσιον*' *e. q. s.* odie L; die F.

12. demitte BFHKMTO*VY; remitte ƎP^{mg}R. sicuti C. *om.* **et** Y. demittimus B^{c}KMTLO*VX Z^{2}; dimisimus B*ƎP*JZ*, dimissimus D; remittimus R. deuitoribus OT.

13. **inducas nos** (> nos inducas EƎPHL): patiaris nos induci DR. **temtationem** *cum* AFQ TXYZ, *cf.* temptemtationem L: tempt. CDEƎPH ΘJKMMTORW, temptionem V, tent. B *vg.* liuera O. ha C. *Post* **malo** *add.* amen *cor. uat.* (*et mg.*)

14 (44. 6) Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum
dimittet et uobis pater uester caelestis delicta uestra
15 si autem non dimiseritis hominibus
nec pater uester dimittet peccata uestra.
16 (45. 10) Cum autem ieiunatis nolite fieri sicut hypocritae tristes
demoliuntur enim facies suas ut pareant hominibus ieiunantes
amen dico uobis quia receperunt mercedem suam
17 tu autem cum ieiunas unge caput tuum
et faciem tuam laua
18 ne uidearis hominibus ieiunans
sed patri tuo qui est in abscondito
et pater tuus qui uidet in abscondito reddet tibi.
19 Nolite thesaurizare uobis thesauros in terra
ubi erugo et tinea demolitur
et ubi fures effodiunt et furantur.
20 (47. 5) Thesaurizate autem uobis thesauros in caelo

---

tuum est regnum. et uirtus. et gloria in saecula. amen. 14 si enim dimiseritis hominibus
peccata eorum. dimittet uobis et pater uester qui in caelis est. 15 si autem non dimiseritis
hominibus peccata eorum. nec pater dimittet uobis peccata uestra. 16 cum autem ieiunatis
nolite fieri sicut hypocritae tristes exterminant enim facies suas ut pareant hominibus ieiunantes. amen dico uobis. perceperunt mercedem suam. 17 tu autem ieiunans ungue
caput tuum. et faciem tuam laua. 18 ut non uidearis hominibus ieiunans sed patri tuo qui
est in absconso.

et pater tuus qui uidet in absconso. reddet tibi. 19 nolite thensaurizare uobis thensauros super terram ubi tinea et erugo exterminant et ubi fures effodiunt et furantur.

20 thensaurizate autem uobis thensauros in caelo. ubi neque tinea neque erugo exter-

---

vg., i.e. ςℌ𝕾𝕮; *sed delet cod. caraf. et ab omnibus codd. nostris abest. Abest etiam ab a b c ff₁ g₁ h k codd. uet. lat. Habent* amen *editiones antiquae* (*et Fell*) *Cypr. de or. domin.* 7 *sed omittit Hartel cum codicibus quattuor. Hieronymus in comm. post interpretationem orationis sic pergit:* ‘amen. *Signaculum orationis dominicae est quod Aquila interpretatur* fideliter, *nos* uere *possumus dicere.*’ *Doxologiam subiungunt* δ (*Sangallensis*) *f et q et Ambros. de Sacr.* vi. 5 *cum* amen. *In g₁ k doxologia est sine* amen.

14 *et* 15. dimisseritis DE, demiseritis O *et* R (*sec.*) VX(*sec.*), demisseritis E(*sec.*)L; *et* demittet KLMTV, dimittit C(*sec.*). 14. eominibus C *lapsu*. *om.* **et** *post* **dimittet** DLR. *om.* **uobis** F. *om.* **uester** B. celestis W. > dilicta u. cael. Q. **delicta**: peccata E, aт peccata *in mg. gl.* O.

15. **si autem**: si enim D *et* **autem** *sup. lin.* > hominibus non dimiseritis ℈P. **dimis. hominibus**: + peccata eorum W; demis. peccata hominibus eorum R. **p. uester**: + caelestis DL W; + qui in caelis est R. **dimittet**: + uobis DE℈P^mg LQRW *vg*.

16. quum HΘ. geiunatis CH. **sicut** *om.* D. hyppochritae DER(-te), hippoch. L, hipoch. ℈PW (-te). **demoliuntur** E℈PKO*RZ*?, demuliuntur exterminant Q: exterminant ABCDFHΘJMMTO^gl TVWXYZ⁴, *uett. Cf. Hier. in Comm.* ‘*uerbum* exterminant *quod in ecclesiasticis scripturis uitio interpretum tritum est, aliud multo significat quam uulgo intelligitur.* Exterminantur *quippe exules qui mittuntur extra terminos. Pro hoc ergo sermone* demoliuntur *semper accipere debemus quod graece dicitur* ἀφανίζουσι.’ *Infra* 19, 20 *codices habent* demolitur = ἀφανίζει (*cf. ad* IV. 5). *Ceterum hic Cor. Uat.* ‘exterminant enim *iuxta anti*(*quos*) *glo*(*ssa*). *Ieron. alii* demoliuntur.’ appareant DW𝕾𝕮, pereant MT. geiunantes C. **quia**: *om.* MTO^gl; quoniam R. reciperunt DEL* QR. mercidem EL.

17. ungue DEΘW, hungue C, ungae L. capud L. laba X.

18. **ne**: ut non J. > hominibus uidearis R. uideraris W; + ab E℈P^mg. *om.* **hominibus** C. geiunans C; ieiunasse X*(?) *et* X²Z*. **abscondito**: absconso *uide ad u.* 4; absdito Z*, abscondito Z⁴. uidit R; est D.

19. **thesaurizare** (tes- T, tessauritz- D): thesaurizate R, thensaurizate Q**; + autem L*. thensauros J, tes. T, tess. D. hubi C. **erugo** (her. C, aer. Y *vg.*) **et tinea** (tenea D): > tin. et erugo R. demollitur R. **et ubi** (καὶ ὅπου) *cum* CEΘJKLMMTO^gl QTVWZ *vg. Tisch.*: *om.* **et** AB D℈PHO*RXY. *om.* **et ubi f. eff. et fur.** F. hubi C. effodunt L. furentur Y.

20. thensaurizate JQ, tess. D, tehs. R. then-

ubi neque erugo neque tinea demolitur
et ubi fures non effodiunt nec furantur
21 ubi enim est thesaurus tuus ibi est et cor tuum.
22 (47. 5) Lucerna corporis est oculus
si fuerit oculus tuus simplex
totum corpus tuum lucidum erit
23 si autem oculus tuus nequam fuerit
totum corpus tuum tenebrosum erit
si ergo lumen quod in te est tenebrae sunt
tenebrae quantae erunt.
24 (48. 5) Nemo potest duobus dominis seruire
aut enim unum odio habebit et alterum diliget
aut unum sustinebit et alterum contemnet
non potestis deo seruire et mamonae.
25 (49. 5) Ideo dico uobis ne solliciti sitis animae uestrae quid manducetis
neque corpori uestro quid induamini
nonne anima plus est quam esca
et corpus quam uestimentum?
26 respicite uolatilia caeli quoniam non serunt neque metunt
neque congregant in horrea
et pater uester caelestis pascit illa
nonne uos magis pluris estis illis?

---

minant. et ubi fures non effodiunt effurantur.
21 ubi enim fuerit thensaurus uester. illic erit et cor uestrum.
22 lucerna corporis est oculus. si ergo fuerit oculus tuus simplex. totum corpus tuum lucidum erit.
23 si autem oculus tuus nequam fuerit. totum corpus tuum tenebrosum erit. si ergo lumen quod in te est. tenebrae sunt. ipse tenebrae quantae sunt.
24 Nemo potest duobus dominis seruire. aut enim unum odiet. et alterum diliget. aut uno obediet. et alterum contemnit. non potestis deo seruire et mammonae.
25 ideo dico uobis. ne cogitetis animae uestrae quid manducetis. aut quid bibatis. neque corpori uestro quid induamini. non ne anima plus est quam esca. et corpus quam uestimentum.
26 respicite uolatilia caeli quoniam non serunt neque metunt. neque

---

sauros JQ, tes. T, tehs. R, tes̄ D. celo W. hubi C. aerugo *vg.* > tinea neque erugo R. tenea DL*, tynea E. demollitur L* (*non* R); exterminat CT. *om.* **et** *ante* **ubi** J. hubi C. **non** *in ras. scr.* C^{c}. effudiunt R. **nec** : neque DꝐ. forantur Q. ubi fures n effodiūt n̄ furantur *sic* W.

21. hubi C. **enim est** : > est enim E, enim fuerit Q; *om.* **enim** ϛ. thensaurus JQ, tes. RT, tes̄s̄. D. **ibi est** *codd. pl. et vg. et Hier.* : ibi erit DEꝐLQR *aur. gat. Bentl. cum graeco ; erit etiam a b c f* g_1 g_2 *h k m q Tert. Cypr. test. Aug.*, *Chrom.*

22. **corporis** (τοῦ σώματος) *cum* ACꝐ*FJMV X^{c}Y *Bentl. f.* : + tui BDEꝐ^{mg}HΘKLMTOQRT WX*Z *vg.* (*sed delet cod. caraf. et* tui *et* tuus), *uett. a b c* ff_1 g_1 *h k? q aur.* *om.* **est** R. occulus R, hoc. C; **oculus** *sine addit.* AFH*JMRVX^{c}YZ *cum f et gr.* ℵEG *al. pl.* : + tuus BCDEꝐH^{c}ΘK LMTOQTWX *vg.*; *ceterum* > oculus tuus est D. + et *ante* **si f.** Ꝑ. hoculus C. > si oc. tuus fuerit simplex *vg.*, *et* > si oc. tuus simplex est R.

23. *om.* **si autem o. t. n. fuerit** L*; si autem nequam fuerit L^{c}. hoculus C. > fuerit nequam *vg.*; nequam est R. *om.* **totum c. tuum t. erit** Y*, + *in marg.* Y^{1}. tenebrossum D. tenebre. *bis* W. sint Ꝑ*. **tenebrae** *cum graeco* (τὸ σκότος πόσον) *et* AFMO*XY *Bentl. et* (*a*) *c k* : ipsae tenebrae BD HΘJKLMTV *vg.* ff_1 g_1 *h*, *et* ipse CEO^{1}TWZ *b f q* ; > tenebrae ipsae Ꝑ, t. ipse QR. quante LO*WY. **erunt** : sunt BEꝐ^{mg}QRT.

24. > unum enim Q. *om.* **unum** C. hodio CEQ. abebit L. **diliget aut un. sust. et alt.** *om.* R*, *add.* R^{gl} diligit. *et in mg.* aut u. s. et alt.; diligit FLZ* (-et Z^{4}), dileget Ꝑ. sustenebit L. cotemnet O; contempnet DEꝐ^{1}ΘKQRVW (contempnet *etiam lapsu ante* diliget D). **mamonae** (μαμωνᾷ *cum gr. plurimis*) *cum* AEꝐFHΘMMT O(-e)TVXYZ* : mammonae BCDJKQZ^{4} *vg.*, -e LRW.

25. soliciti DQ *vg.* anime uestre W. uestra L*. manducetes L*. **neque** : aut D. **induamini** : uestiamini E. > plus est anima R. hesca C, aesca DEK (*et* corpus quam aesca D*). **corpus quam uestimentum** (τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος) CDꝐJLRTVXZ* *Bentl. a f* ff_1 *h* (*k*) *q* : corpus plus q. u. EKMTO^{c}QWZ^{4} *vg. Tisch.*; corpus plus est q. u. AFHΘMO*Y *Hieron. comm. et b c* g_1.

26. respicete L*, uolatili^{a} Ꝑ. celi W. **quoniam** : quomodo E, quae ϛ. seruunt Q. **neque**

27 quis autem uestrum cogitans potest adicere ad staturam suam cubitum unum?
28 et de uestimento quid solliciti estis?
considerate lilia agri quomodo crescunt
non laborant neque nent
29 dico autem uobis quoniam nec salomon in omni gloria sua coopertus est sicut unum ex istis
30 si autem faenum agri quod hodie est et cras in clibanum mittitur deus sic uestit
quanto magis uos minimae fidei?
31 nolite ergo solliciti esse dicentes quid manducabimus aut quid bibemus aut quo operiemur?
32 haec enim omnia gentes inquirunt
scit enim pater uester quia his omnibus indigetis
33 quaerite autem primum regnum dei et iustitiam eius
et haec omnia adicientur uobis
34 nolite ergo esse solliciti in crastinum
crastinus enim dies sollicitus erit sibi ipse
sufficit diei malitia sua.

---

congregant in horrea. et pater uester caelestis pascit illa. nonne uos magis plures
estis illis. 27 quis autem ex uobis cogitans potest adicere ad staturam suam cubitum
unum. 28 et de uestimentum quid solliciti estis. considerate lilia agri quomodo crescunt
non laborant. neque neunt. 29 dico autem uobis. quia nec salomon in omni gloria sua
coopertus est sicut unum ex istis. 30 si autem foenum agri quod hodie est. et cras in
clibanum mittitur deus sic uestit. quanto magis uos modice fidei. 31 nolite ergo solliciti
esse dicentes quid manducauimus aut quid bibemus, aut quid operiemur. 32 haec enim
omnia gentes inquirunt. scit enim pater uester caelestis. quia horum omnium indigetis.
33 quaerite ergo primum regnum dei et iustitiam eius. et haec omnia adicientur uobis.
34 nolite ergo cogitare in crastinum. crastinus enim dies de se ipse cogitauit. sufficit enim

---

metunt *om.* DL, n. metuunt E. in horreo J. celestis W. pascet HΘL^{c}R. **illa** + ego autem dico uobis E. **uos magis**: > magis uos ƎPJO*. **pluris estis** (διαφέρετε) *cum* C(hestis)HΘJKMT O^{gl}VWZ^{4} *vg. a c ff*$_1$ *q*: plures e. ABDEƎPFLMO*Q R(istis)TXYZ *b f g*$_2$, plus e. *h*, plurimum discatis *k*, praefertis *δ*.

27. hadicere C, adiecere DQ, adiicere JO^{gl} *vg.*, addicere E, adicire L.

28. soliciti DLQR *vg.* hestis C. consyderate Ϛ, siderate Q. **neque** *codd. pl. et vg.*: nec JKL MTQRZ. **nent** (νήθουσιν) *cum* ABCƎP*FHKL^{c} MTO^{gl}T*VWXYZ *vg.*; neunt DEƎP$^{mg}\Theta$* (*expunxit* n *corr. uolens forsan* u *improbare*) JL*QRT^{c}: metunt M, metent O*.

29. amen dico autem R; dico enim L. **quoniam**: quia DEL. salamon DQRZ. omnia B*. **coopertus** (opertus ƎP*, cooperatus H) **est**: uestiebatur E *a cf.* uestitus est *h*.

30. si enim Ϛ. foenum DEƎPJ *vg.*, fenum LQ RW. odie OT. clybanum C. mittetur DƎP^{1}H ΘLMTQVZ^{c}, mititur K, mittur R. quando Q. **minimae** *cum codd. pl.* (-me CΘO*WZ*) 𝔍: modicae DELR(-ce ELR)Ϛ *cod. caraf.* 𝔖ℭ = ὀλιγόπιστοι. *Ceterum uariant codd. uett.* modicae *a b f g*$_1$ *k m*, minimae *c ff*$_1$ *l*, pusillae *h*. *Cf.* viii. 26 *ubi codd. fere omnes habent* modicae.

31. soliciti DW *vg.* manducauimus O. **aut**: at ƎP* (*sed corr.*). bibimus R. **quo** (*et* O^{gl}Z^{4}) *codd. pl. et vg.*: quid CEƎP^{mg}JLMO*QZ*, quod F (τί). **operiemur** (hop. C): uestiemur L.

32. *om.* **enim** X. sit W. **quia his** (hiis EW) **omnibus**: quid horum omnium R. indigitis R.

33. querite C. **autem**: ergo DEQR. **regnum dei** *codd. pl. et vg.*: *om.* **dei** AO*Z* *cf.* τὴν βασιλείαν καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ *ed. Tisch. et W.H.* '*cum* ℵB *g*$_1$ *k m am. Eus*$^{pr. 12, 16}$ *Ps. Ath.*$^{?, 378}$.' *Sed g*$_1$ *habet* regnum dei, *et k* regnum et iustitiam dei. *Uere dici debebat g*$_2$ ('*a quo abest uox* dei' *Sab.*) = *Par. Lat.* 13169 *saec.* x. *In* O *nostro suppleuit super lineam m. ant.* ꝺı, *et* dei *manus sax.*, *et* dei Z^{4}. iusticiam W. **haec omnia** (ταῦτα πάντα) DEƎPO^{gl}RX^{c}Y *vg.*: > omnia haec ABCFH ΘJKMMTO*QTVWX*Z. adiicientur J *vg. Tisch.*: prestabuntur D.

34. noli ƎP*, (-te *add. corr. mp.*) **esse sollliciti** (soli. D): sollliciti (soli. *vg.*) esse EFQRWX* *vg.*, esse solliciti + esse O. in crastino J. **sollicitus**: soli. D *vg.* **sibi ipse** ABCDE*FH*ΘJLTX^{c}YZ*, *cf.* > ipse sibi R: sibi ipsi E^{c}H^{c}KMMTO^{gl}VWZ^{3} *vg.*, sibi ipso *ut uidetur* X*. suffecit R; + enim DE^{c}ƎPKQR. malicia W.

VII. 1 (50. 2) Nolite iudicare ut non iudicemini
2 in quo enim iudicio iudicaueritis iudicabimini
et in qua mensura mensi fueritis metietur uobis.
3 (51. 5) Quid autem uides festucam in oculo fratris tui et trabem in oculo tuo non uides?
4 aut quomodo dicis fratri tuo sine eiciam festucam de oculo tuo
et ecce trabes est in oculo tuo?
5 hypocrita eice primum trabem de oculo tuo
et tunc uidebis eicere festucam de oculo fratris tui.
6 (52. 10) Nolite dare sanctum canibus
neque mittatis margaritas uestras ante porcos
ne forte conculcent eas pedibus suis
et conuersi disrumpant uos.
7 (53. 5) Petite et dabitur uobis
quaerite et inuenietis
pulsate et aperietur uobis
8 omnis enim qui petit accipit
et qui quaerit inuenit
et pulsanti aperietur
9 aut quis est ex uobis homo quem si petierit filius suus panem numquid lapidem porriget ei?
10 aut si piscem petet numquid serpentem porriget ei?

---

diei malitia sua. VII. 1 Nolite iudicare ut non iudicemini. 2 in quo enim iudicio iudi-
caueritis, iudicabimini et in qua mensura mensi fueritis. remetietur uobis. 3 quid autem
uides festucam in oculo fratris tui. et in tuo oculo trabem non uides. 4 aut quomodo dicis
fratri tuo sine eiciam festucam de oculo tuo. et ecce trabis in oculo tuo. 5 ypocrita eice
primum trabem de oculo tuo et tunc uidebis eicere festucam de oculo fratris tui. 6 nolite
dare sanctum canibus neque miseritis margaritas uestras ante porcos. ne quando concul-
cent eas pedibus suis. et conuersi dirumpant uos. 7 petite et dabitur uobis quaerite et
inuenietis. pulsate. et aperietur uobis. 8 omnis enim qui petit accipit et qui quaerit in-
ueniet. et pulsanti aperietur. 9 aut quis est ex uobis homo. quem si petierit filius eius
panem. numquid lapidem porrigit ei. 10 aut si piscem petit. numquid serpentem porrigit

---

VII. 1. **ut non iudicemini** : et non iudicabimini ϛ𝔖. *Cf. cor. uat.* 'ut non iudicemini *g'c' anti. glo. et Iero.*; *Lu.* vi. et non iudicabimini.'; + nolite condemnare et non condemnabimini ϛ𝔖, *e Luca* vi. 37, *etiam* L *graecus*.

2. *om.* **enim** J. iuditio W. iudicaberitis FYZ, iudicaueretis O*. iudicabemini E*ƎPR; iudicauimini O, iudicamini DL; + de uobis E*. **qua mensura** : -ra *sup. lin. additur litt. min.* A; + qua E*. fueretis J; + in ea E. **metietur** (μετρηθήσεται) *cum* ACFHΘJTVXYZ* : remetietur BƎPKMMTQWZ^{4} *vg.*, remitietur ELO^{gl}, remitetur D, remittietur R.

3. uidis *bis* R. fistucam DƎPHL*QR, fystucam E, *et sic* 4, 5. hoculo C *et sic* 4, 5, *quinquies*. fraeres L*. trabim D

4. dices DEO. **tuo** + frater ƎPR^{sax}Wϛ𝔖. **sine e. f. de oc. t.** *om.* R*, *add. in mg. m. sax.* eiiciam JO^{gl} *vg.*, ieciam DƎP, aeticiam E. *om.* **ecce** T. **trabes** *cum* ABCEKMTO^{gl}VWXYZ : trabis DƎPFHΘJL MO*QR, trabs T *vg.* > in oculo tuo est ER.

5. hippochr. L, hipochr. W, hyppochr. EƎPR(-te), hyppocr. D, hypochr. O^{gl}. eiice JO^{gl} *vg.*, eicite L*(**eice** L^{2}), iece D. eiicere JO^{gl} *vg.*, eiquere L*, eice Z* (**eicere** L^{2}Z^{2}); *om.* D. **et tunc uidebis . . . fratris tui** *bis repetitum* W.

6. sanctam Q. sanctum dare J. miseritis E* *ut uid.*, mititis E^{c}. margaretas DR. hante C. **eas** : ea X*. **et** + canes ϛ *codd. Sarum* 74, 182^{c}, *et edd. multi e.g. Hailbrun* 1476, *Wild* 1481, *Kesler* 1487, *Paganini* 1497, *Froben* 1502, *Sacon. Lugd.* 1515, *Frellonius* 1565, *Guarinus Basil.* 1578. *Cf. Erasmum ad loc.* 'Canes *apud graecos non additur, nec attingitur ab interprete Chrysostomo, neque in emendatioribus Latinorum exempl. ac ne in aureo quidem* [*sc. Mechlinensi nunc Escorialensi*].' *Glossa est* (*cf. corr. uat.*) *ab interpretatione S. Aug. de Serm. Dom.* I. 68. 69 *forsan deriuata.* dirumpant O^{c}W *vg.*, dirr. M.

7. querite RW. *om.* **qu. et inu.** X*. inuenietisr W*. pulsante L*. haper. C.

8. querit DRW. pulsantia Q.

9. **quem si petierit f. suus** : a quo si petit filius eius E. nunquid O^{gl}ϛ(nū- *et* nun.)𝔓 *bis*. 9, 10. porrigit *semel* B, *bis* FJZ^{3}, *scdo. loco* O*, porreget D *bis*; dabit L *bis*.

10. **petet** *cum* ABCMTYZ* : petit DFHΘJL O*X* *cum* a b f ff$_{1}$ g$_{1}$ h q, petierit EƎPKMTO^{c}QR

11 si ergo uos cum sitis mali
nostis bona dare filiis uestris
quanto magis pater uester qui in caelis
est dabit bona petentibus se.
12 (54. 5) Omnia ergo quaecumque uultis
ut faciant uobis homines et uos facite
eis
haec est enim lex et prophetae.
13 (55. 5) Intrate per angustam portam
quia lata porta et spatiosa uia quae du-
cit ad perditionem
et multi sunt qui intrant per eam
14 quam angusta porta et arta uia quae
ducit ad uitam
et pauci sunt qui inueniunt eam.
15 (56. 10) Attendite a falsis prophetis
qui ueniunt ad uos in uestimentis
ouium
intrinsecus autem sunt lupi rapaces
16 a fructibus eorum cognoscetis eos.
(57. 5) Numquid colligunt de spinis uuas
aut de tribulis ficus?
17 (58. 5) Sic omnis arbor bona fructus
bonos facit
mala autem arbor fructus malos fa-
cit
18 non potest arbor bona fructus malos
facere
neque arbor mala fructus bonos fa-
cere

---

ei. 11 si ergo uos cum sitis mali nostis bona data dare filiis uestris. quanto magis pater
uester qui in caelis est dabit bona petentibus se.
12 omnia ergo. quacumque uultis ut faciant uobis homines. sic et uos facite illis. haec
est enim lex et prophetae. 13 intrate per angustam portam. quia lata porta. et spatiosa uia
quae ducit ad perditionem et multi sunt qui intrant per eam. 14 quam angusta porta et arta
uia quae ducit ad uitam et pauci sunt qui inueniunt eam.
15 adtendite autem a falsis prophetis. qui ueniunt ad uos in uestitu ouium. intrinsecus
autem sunt lupi rapaces. 16 a fructibus eorum cognoscetis eos.
numquid colligunt de spinis uuas aut de tribolis ficus. 17 sic omnis arbor bona fructus
bonos facit. mala autem arbor fructus malos facit. 18 non potest arbor bona fructus malos
facere neque arbor mala fructus bonos facere.

VWX^{c}Z^{4} *vg. Tisch. cum c. Uariant graeci codd. inter* αἰτήσει *et* αἰτήσῃ *hic et uers.* 9. *ad fin.* + aut si petierit ouum nunquid porriget ei scorpionem W, *ex Luc.* xi. 12.

11. **bona** *sine add. codd. pl. et Hieron. comm. cum gr.* L, 48^{ev} *et* ff_1 g_2 *l*: + data (*cum gr. plur.*) BEKMTO^{gl}W *vg., et a b c f* g_1 *h k q, Cyp. Aug. Auct. op. impf.* filis LR. **qui in cael.** (cel. W) **est**: caelestis E. + non *ante* **dabit** T. **bona**: spiritum bonum W, *ex Luc.* xi. 13 (*ut supra*).

12. **ergo** *om.* Q. quecumque E; quae cumque D; quaecunque ʕ𝔓. **uultis** + bona Q. **homines** + bona ita ƎP^{mg}LRW; + ita BDEJQ (οὕτως). **eis** ABCFHΘJLMQTY: illis DEƎPKMTORVWX*Z *vg.* hec W. **enim** *sup. lin.* M; *om.* W. *om.* **et** W. prof. DƎPLOR(te), prophete W.

13. **intrate** + ergo O *m. ant., exp. gl.* **portam** *in mg.* T. **quia**: quam LQ. **lata** + est X*. **porta** *om.* JO*. spatiossa D. **uia** + est *vg.* imulti Z*.

14. **quam** (τί): quoniam (ὅτι) W. hangusta C. **arta** *cum* ABCFHΘK *etc.*: arcta DEJQR^{c} *vg. Tisch.* **uia**: est uia DLR, *et* > uia est T *vg.* ad itam L*.

15. adtendite BCDEƎP^{1}ΘJLMTOR; + autem uobis Q; + uobis DƎP^{mg}LR. prof. DƎPLR. houium C, obium O. rapacis L.

16. **a**: ex BD. **eorum**: autem ƎP*. nunquid 𝔓. collegunt DƎP*. huuas C, ubas O. **tribulis** *cum* BCDEƎPFHΘJKLMTORTVWXZ *vg.*: tribolis AMQY. ficos DƎPO*R.

17. **fructus** (-tos E*O*Y) **bonos facit** *codd. pl. et vg.*: > bonos fr. fac. EMTR, > fr. facit bonos MQ. **mala autem . . . facit** *om.* DL. **fructus** (-os OY*) **malos**: > malos fructus E(-os*)QR *vg.*

18. **fructus** (-os OY*) **malos**: > m. fructus QR *vg.* **fructus** (-os O) **bonos**: > bonos fructus BR *vg.*; *graecus praeponit semper* καρπούς. *Uersum sic inuertunt* (*contra ueteres et graecum*) non (numquid D) pot. arb. mala bonos fructus facere (*om.* facere D) neque arb. bona malos fructus (-os E) facere DEL.

19 omnis arbor quae non facit fructum
bonum exciditur et in ignem mitti-
tur
20 igitur ex fructibus eorum cognoscetis
eos.
21 (59. 3) Non omnis qui dicit mihi do-
mine domine intrabit in regnum
caelorum
sed qui facit uoluntatem patris mei qui
in caelis est
ipse intrabit in regnum caelorum.
22 (60. 5) Multi dicent mihi in illa die
domine domine
nonne in tuo nomine prophetauimus
et in tuo nomine daemonia eiecimus
et in tuo nomine uirtutes multas feci-
mus?
23 et tunc confitebor illis quia numquam
noui uos
discedite a me qui operamini iniquita-
tem.
24 (61. 5) Omnis ergo qui audit uerba mea
haec et facit ea
assimilabitur uiro sapienti
qui aedificauit domum suam supra pe-
tram
25 et descendit pluuia
et uenerunt flumina
et flauerunt uenti
et inruerunt in domum illam et non
cecidit
fundata enim erat supra petram
26 et omnis qui audit uerba mea haec et
non facit ea

---

19 omnis enim arbor. quae non facit fructum bonum excidetur et in ignem mittetur
20 igitur a fructibus eorum conoscetis eos.
21 non omnis qui dicit mihi domine domine intrauit in regno caelorum. sed qui facit
uoluntatem patris mei. qui in caelis est. 22 multi mihi dicunt in illa die domine. domine.
nonne in tuo nomine prophetauimus. et in tuo nomine daemonia eiecimus. et in tuo
nomine uirtutes multas fecimus. 23 et tunc confitebor illis quia non noui uos dis-
cedite a me qui operamini iniquitatem 24 omnis ergo qui audit uerba mea haec et facit
eam similabo eum uiro sapienti. qui aedificauit domum suam supra petram. 25 et descendit
pluuia. et uenerunt flumina. et flauerunt uenti. et inpegerunt in domum illam. et non
caecidit fundata enim erat su petram. 26 et omnis qui audit uerba mea et non facit ea. simi-

---

19. **omnis** + ergo R. harbor C. fructus L*. **exciditur** (ἐκκόπτεται) *cum* ABƎP*MMTX^{c}Y*Bentl.*: excidetur CDEƎP^{1}FHΘJKLOQRTVWX*Z *vg.* in igne MTX. **mittitur** (βάλλεται) *cum* ABƎP*F MRX^{c}Y *Bentl.*: mittetur CDEƎP^{1}HΘJKLMTOQ TVWX*Z *vg.* *Ceterum uett. lat. sic habent* exciditur . . . mittetur *a*; excidetur . . . mittetur *b c f g₁ h q Ambr. Aug. Hieron. comm.*; excedetur . . . mittitur *k*; exciditur . . . mittitur *ff₁* (*Belsh.*).

21. omnes L. michi W; *om.* J. intrauit OX. in regno FM. celorum, celis W. uolumtatem CO. intrauit L*O. in regno B*M.

22. dicunt mihi TZ* (-cent Z^{2}); > mihi dicent DEL, *deinde pergit* L tuo nomine profitauimus (profet. L^{2}) *omisso* **in illa die dñe dñe nonne in,** *et* D in illa die nonne in nomine tuo profetauimus (*om.* **dñe dñe**). **in tuo nomine** (τῷ σῷ ὀνόματι) *ter cum* EQR *Bentl. cf. ad* iv. 5, 8: tuo n., in n. t., in t. n. L, in nomine tuo *pr.*, *et* in tuo n. *bis* BCƎPF HΘJKMMTOTVWX^{c}Z, in nomine tuo *bis et* in tuo nomine *tert.* DTX*, in nomine tuo *ter* AY *vg.* *Tisch.* profet. ƎPOR. demonia DƎPLRW. eicimus EH*L*, iecimus D. uirtutem E*. facimus E*QW.

23. confetebor D; iurabo EƎP^{mg} *cum b q*, *Hil. de trin.* ix. *col.* 1027 *a*, *Oros. c. pel. p.* 452, *Auct. op. imp.* nunquam Wϛ. discidite L*R. **a me** + omnes EQWϛ𝔖. hoperamini C.

24. **qui** + quia Q. *om.* **mea** F. hec W; *om.* C. **assimilabitur** *cum* AFKQTXYZ^{4}, -liabitur W: adsimilabitur BCEƎPHΘJLMMTRVZ*, adsimulabitur DO. quaedificauit V, qui ed. W. super DƎP*LQRZ*ϛℌ *Bentl.* supra petram firmam *cor. uat.* (‘firmam *non est in* . .’ *mg.*).

25. *om.* **et** DKLMTX*Z* (+ et Z^{4}). discendit DE ƎPL*R. plubia OT, pluia DƎPLQR. uenierunt D. irruerunt M (*et ff₁*) W *vg.*; inpigerunt E (impegerunt *etiam c f k q*); uenerunt L (offenderunt *a b g₁ h*). caecidit C, cicidit DLR*. fundamenta W* (-ata *corr.*). super p. DƎP*JLQR^{sax} (supetram R*, *cf.* suprā *g₁*) ℌℭ.

26. audiuit Q. hec W. similis est BX*; adsimilabitur E. uero L*. edif. MW. super CDE ƎPJKLMTRTW^{c}Z *vg.* **harenam** *codd. pl.*: harena Z*, haerenam Q, arenam ƎPJLTV*W *vg.*

similis erit uiro stulto
qui aedificauit domum suam supra harenam
27 et descendit pluuia
et uenerunt flumina
et flauerunt uenti
et inruerunt in domum illam et cecidit et fuit ruina eius magna.
28 (62. 2) Et factum est cum consummasset iesus uerba haec
ammirabantur turbae super doctrinam eius
29 erat enim docens eos sicut potestatem habens
non sicut scribae eorum et pharisaei.
VIII. 1 (63. 2) Cum autem descendisset de monte secutae sunt eum turbae multae
2 et ecce leprosus ueniens adorabat eum dicens
domine si uis potes me mundare
3 et extendens manum tetigit eum iesus dicens
uolo mundare
et confestim mundata est lepra eius
4 et ait illi iesus uide nemini dixeris
sed uade ostende te sacerdoti
et offer munus quod praecepit moses in testimonium illis.
5 (64. 3) Cum autem introisset capharnaum
accessit ad eum centurio

---

labitur uiro stulto. qui aedificauit domum suam super harenam.
27 et descendit pluuia. et uenerunt flumina. et flauerunt uenti. et inpegerunt in domum illam et caecidit et facta ruina eius magna.
28 et factum est · cum consummasset iesus uerba haec. admirabantur turbae. super doctrinam eius.
29 erat enim docens eos sicut potestatem habens. et non sicut scribae eorum.
VIII. 1 Descendente autem eo de monte. secutae sunt eum turbae multae.
2 et ecce leprosus quidam ueniens adorabat eum dicens. domine si uis potes me mundare.
3 et extens manum iesus. tetigit eum dicens uolo mundare. et confestim mundata est lepra eius.
4 et ait illi iesus uide nemini dixeris. sed uade ostende te sacerdoti. et offer munus. quod praecepit moyses in testimonium illis.
5 post haec autem cum introisset in capharnaum.

---

27. *om.* **et** DEKLMTVX*Z* (+ et Z^4). *om.* **desc. pluuia** E. discendit DƎPLR. pluia DƎPL*QR. uenierunt D. *om.* **et** *ante* **flau.** L. -unt uenti e- *perd. in* O, *et uix spatium est.* irruerunt MVW *vg.*, inrunt L*; + et E*. caecidit C, cicidit DEL*R*. **fuit** (ἦν): facta est E *cum a b c g_1 h k q Cyp.*, *Luc. cal.*, *Auct. ad Nou.*, *Arnob.*, *Aug.*; facta *f.* **eius** *codd.*: illius *vg.*

28. quum Θ. **ihs** *om.* X^c *et* + sermones hos (*sed expunct.*) *ante* **uerba haec.** *In* E *hic et* viii. 3, 4 *monogramma est* ħr. **ammirabantur** AFHΘK MMTQX*YZ^2 *et* admirab. BCDEƎPJLOTVWX^cZ* *vg. Tisch.*: admirantur R. + multae *ante* **turbae** ƎP. turbe W. **doctrinam** *cum* ADE*ƎPHΘLMO QRXY: doctrina BCFJKMTTVWZ *vg. Tisch.*

29. *om.* **eos** R. sicuti C. **habens** (*sine* et) *cum* ABCDFHΘKMMTORVWXYZ *aur. corp. et S. ioh. oxon. et Par. lat.* 262, 11955: + et (καί) EƎP JLQ *Harl.* 2826, *Par. lat.* 13171*, *vg. Tisch.* *Ceterum omittunt* et *a b c g_1 k Aug.*; *addunt f ff_1 h q Hieron. comm.* scribe W. pharisei CW, farisaei ƎPLOR (-ei ƎPLR), farīs D.

VIII. 1. quum Θ. discendisset DƎPLRY; descendit E; + ihs ς. saecutae E, sequu. Θ *vg.*, secute LW; secuti R. turbe multe W.

2. liprosus R*; + quidam DLQR. hadorabat C, adorabit T. potis R.

3. *om.* **et** R*, *add.* et R^{sax}. extendiens R. **manum tetigit eum ihs** (*cum graecis plur.*) ABEƎP (manum suam) FHΘLMQ (manuum *et* 15) WX^cY *Tisch.*; *cf.* > manum ihs tet. eum CJT; > ihs manum tet. eum KMTO *m. a.* VZ *vg.*; > ihs manum suam et tetegit eum R: (*om.* **ihs**) manum tet. eum DO*X*, *cum graecis* ℵ BC* *etc. Tisch. Treg. W. H.* *Omittunt etiam* ihs τ *Walkeri et* φ* (*Par.* 13171), *et k et delet cod. caraf.*; *Tisch.* (*T. G.*) *citat etiam pro omissione am. et ff_1: sed am. ex errore; et edit. Belsh. ff_1*, tetigit eum iesus, *quamuis Martianaeus, et post eum Sabatarius, om.* ihs. **et confestim** *hic inc. u.* 4 *in* ℌ. mundatus R.

4. ihesus *plene* C, *uide* i. 1. **uide**: uade E. **uade** + et R. hostende C. *om.* **te** R. **offer** (hoff. C): offers F (*cf.* v. 24); offert M. **munus** + tuum ς. praecipit D (pre.) ƎPLQR. **moses** *cum* ABFJ MO*QTXYZ: moyses CDEƎPHΘKMTO^{gl}RV*W *vg. Tisch.*, mosses L.

5. **cum autem** *codd. pl. et vg.*: post haec autem cum DLQ *b c f g_1 h q*; post haec cum autem R; post hoc autem · cum autem E. **introisset** + ihs OQ. cafarnaum LR, capharnauum ƎP (u *pr. ex-*

rogans eum [6] et dicens
domine puer meus iacet in domo paralyticus et male torquetur
7 ait illi iesus
ego ueniam et curabo eum
8 et respondens centurio ait
domine non sum dignus ut intres sub tectum meum
sed tantum dic uerbo et sanabitur puer meus
9 nam et ego homo sum sub potestate
habens sub me milites
et dico huic uade et uadit
et alio ueni et uenit
et seruo meo fac hoc et facit
10 audiens autem iesus miratus est
et sequentibus se dixit
amen dico uobis non inueni tantam fidem in israhel.
11 (65. 5) Dico autem uobis quod multi ab oriente et occidente uenient
et recumbent cum abraham et isaac et iacob in regno caelorum
12 filii autem regni eicientur in tenebras exteriores
ibi erit fletus et stridor dentium.
13 (66. 5) Et dixit iesus centurioni
uade et sicut credidisti fiat tibi
et sanatus est puer in hora illa.
14 (67. 2) Et cum uenisset iesus in domum petri uidit socrum eius iacentem et febricitantem
15 et tetigit manum eius et dimisit eam febris

---

accessit ad eum centurio rogans eum [6] et dicens. domine puer meus iacet in domo paralyticus. et male torquetur. [7] et ait illi iesus. ego ueniens curabo eum. [8] et respondens ei centurio ait domine non sum dignus ut intres sub tectum meum. sed tantum dic uerbo et sanabitur puer meus. [9] nam et ego homo sum habens sub potestatem meam milites et dico huic uade et uadit. et alio ueni. et ueniet. et seruo meo. fac hoc et facit. [10] audiens autem iesus miratus est. et dixit sequentibus se. amen dico uobis. nec in israhel tantam fidem inueni. [11] dico autem uobis quia multi ab horiente et occidente uenient et discumbent cum abraham et isaac et iacob in regno caelorum. [12] filii autem regni huius expellentur in tenebras exteriores. ibi erit fletus et stridor dentium. [13] et dixit iesus centurioni uade et sicut credidisti fiat tibi et sanatus est puer in illa hora. [14] et cum uenisset iesus in domum petri uidit socrum eius iacentem et febricitantem. [15] et tigit manum eius. et dimisit eam febris

---

puncta). ascessit K. **ad eum** + quidam DEL. > ad eum accessit + quidam Q. **centurio** *om.* V* *sed* + *int. lin. m. rec.*; centorio DLQR.

6. **dñe** *in mg.* D. puer mei L*. iactet R. domu DQRV; + mea DL. paralit. DƎPLMTR. torcetur L.

7. **ait** AFMOY (*Tisch. W. H. T. Gr.*): et ait BCDƎPHΘJKLMTQRTVWX (*sup. ras.*) Z *vg.* ihesus *plene* CW.

8. respondit B. centorio LR. **ait** + illi DLQR. uerbum HΘ.

9. **homo sum sub pot.** (sub pot. *sup. lin.* X): + constitutus DEΘQRT *aur. gig. cor. uat.* (*non marg.*) *vg.*; > homo sub pot. + constitutus sum L; constitutus (τασσόμενος) *ex Luca* vii. 8 *additamentum est, sed habent etiam graeci* ℵB 4. 238. 421 q^{scr} *Chr.* (*semel*), *et a b c* g_1 *h k q* (*non f*) *corp. oxon.*, *Hil.*; *omittit Hieron. ad loc.* **sub me**: > me sub W*. **alio** *cum* ABCDFHΘKLMMTOQRTVWX^{c}YZ𝔖 (*cf. Rönsch It. und Uulg. p.* 275): alii EJX*? ϛℌℭ. **meo** + dico DELQR.

10. **autem** *om.* L. ihesus *plene* C. > dixit seq. se J; **seq. se** + turbis E. **non**: quia apud nullum DL. tantum E*R. > tant. fidem non inueni R. hisrael D; *de aliis uide ad* ii. 6. israel *vg.* > in israhel tantam fidem ƎP.

11. **uobis** *om.* E. hor. et hocc. C. **et** + ab D. habraham ET, abraam D, abracham L. isac ƎPLR, issaac D, isahac T, ysahac C, ysaac W. celorum W.

12. fili BE. **regni** + huius DƎPLQR. eiicientur J *vg.*, iecientur D, eientur O. **ibi** *codd. pl.* et ϛℌℭ: ubi R𝔖; illic ƎP^{mg}. tenebris exteriores V.

13. ihesus *plene* C. centorioni DL*R. *om.* **et** DELWX. crededisti O. sanitus L*. **in hora illa** (ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ) *cum* ABKMYZ*: > in illa hora CDƎPFHΘJMTQT(ora)VWXZ^4 *vg.*; ex illa hora LORϛ, *etiam a b c* g_1 *h q gat.*, *forsan ex* ix. 22; *sed* in illa hora *habent f* ff_1 *k aur.* *Cf.* 'in illa hora, *g'c' anti. glo. habent sic, non* ex' *cor. uat.* '*In .. primo erat* (?) ex illa hora, *sed correctum est* in illa hora' *mg.*

14. ueniset E. ihesus *plene* C. febricantem R.

15. demisit LMTR, dimissit DƎP. febri//s E.

et surrexit et ministrabat eis.
16 Uespere autem facto optulerunt ei multos daemonia habentes
et eiciebat spiritus uerbo
et omnes male habentes curauit
17 ut adimpleretur quod dictum est per esaiam prophetam dicentem
ipse infirmitates nostras accepit et aegrotationes portauit.
18 Uidens autem iesus turbas multas circum se iussit ire trans fretum.
19 (68. 5) Et accedens unus scriba ait illi
magister sequar te quocumque ieris
20 et dicit ei iesus uulpes foueas habent
et uolucres caeli tabernacula
filius autem hominis non habet ubi caput reclinet
21 alius autem de discipulis eius ait illi
domine permitte me primum ire et sepelire patrem meum
22 iesus autem ait illi sequere me
et dimitte mortuos sepelire mortuos suos.
23 (69. 2) Et ascendente eo in nauiculam
secuti sunt eum discipuli eius
24 et ecce motus magnus factus est in mari
ita ut nauicula operiretur fluctibus
ipse uero dormiebat
25 et accesserunt et suscitauerunt eum dicentes

---

et surrexit. et ministrabat eis. 16 uespere autem facto

(*Periit hic integra pagina codicis, quam fortasse recens compactor aut non habuit, aut extritam neglexit magno posteritatis damno. Sequitur autem, ut pagina sequenti legitur.*)

---

ministrabat eis *codd. nostri omnes et* 𝔖𝔆 (αὐτοῖς ℵ²MLΔ 1. 33 *alii multi*): min. ei ϛ𝔚 (αὐτῷ *Graeci plurimi*). *Hieron. comm. habet* eis *cum* *a b c* g_1 ff_1 *h aur.*; *sed* ei *q et gig.*; ministrauit illi *k*.

16. uesperae C. **optulerunt** AFJKMMTQVXYZ: ob. BDEƉPHΘL (obtull. L*) ORTW *vg.*, hob. C *et sic fere semper.* **multos daemonia** (dem. ƉPLRW) **habentes**: omnes male habentes E. **et eiciebat sp. uerbo** *om.* J; **et** *usque ad* **habentes** *om.* L. eiiciebat *vg. Tisch.*, ieci. ƉPMTR. **spiritus** (-os E*) **uerbo**: spiritus + inmundos uerbo BDEƉPKO *m.a.* Q (-dus Q*) W *a b c h q*; > uerbo sp̄s + inmundos R. curabit BT.

17. adinpl. CƉPLR. **esaiam** *cum* ABEFHΘJLOQXYϛ: essaiam ƉP, esayam T, hesayam C, isaiam KMMTVZ𝔚𝔖𝔆, ysaiam W, iesaiam R, issaiam D. prof. ƉPLR. **dic.** + quia DLQ. accipit ƉPLO*QR. **aegrotationes** *cum* BHΘKMVXYZ *vg. et* egr. ACDEƉP*FLMTTW: aegritudines J *et* egr. ƉP^mg QR; + nostras B^mg ƉPRX*ϛ𝔖𝔆. portabit LT.

18. ih̄s *om.* ƉP* (*suppl. mg.*). circa DEƉP^mg LR. iusit EƉPLR; + discipulos ϛ𝔖, + disc. suos BO *m.a.* fretrum V.

19. accidens L*, acedens R*; + ad eum L. unis D; ait ei ER. quoquumque T. yeris C.

20. *om.* **et** KMTVXZ. dixit HLQ. **ei**: illi ƉP*OTX^c. ihesus *plene* C. ulpes DL*. **foueas**: u *sup. lin.* ƉP. celi W. **tabernacula** (κατασκηνώσεις *cf. Ezech.* xxxvii. 27) *cum* BD^c ƉPLOX* ? Z *aur.*, *et* t. + ubi requiescant FR *Bentleii* F, t. + sua ubi req. J: nidos ACHΘKMMTVWX^c (*in ras.*) Y *vg. Hieron. et* n. + ubi requiescant EQT (-cunt EQ); nidos tabernacula D* *sed* nidos *expunct. Conici potest hic tres, potius quam duas, uersiones unius uerbi* κατασκηνώσεις *codicibus nostris subesse, sc.* nidos, tabernacula *et* ubi requiescant (*uel* -cunt); *sed ueteres latini habent sic* nidos ubi requiescant *a b c h q* (*f def.*) *gig.*, nidos ubi requiescent ff_1 (*Belsh.*), n. ubi requiescunt g_1, ubi requiescant *simpliciter m*, deuorsoria *k Cypr.* *om.* **autem** D. hubi C. capud LQRW; + suum EƉPQTϛ𝔖.

21. **eius**: suis L. **ait illi**: dixit ei E. **me**: mihi L. prinum L. saepelire E *et* 22, sepilire D *et* 22.

22. ihesus *plene* C. sequaere E*. demitte LOV. **sepelire**: sepeliant J, *cf.* sine mortui sepeliant, *a* (*m*).

23. *om.* **et** D. **eo**: ih̄u E. **in nauiculam** (εἰς τὸ πλοῖον) *cum* ABCDJKMTOT (nab.) VWXZ *vg.*: in nauicula EFHΘLMQRY. sequuti ΘX*.

24. **motus** *omnes fere codd. et vg.* (σεισμός): terre motus Z* (*deinde* terre *erasum est*); R *sic habet* et ecce tempestas magna facta est in mari. *Post* **mari** + erat autem illis uentus contrarius R. *Post* **fluctibus** + erat autem (enim LQ) illis u. contr. (> u. contr. illis Q) DELQ g_2 *gat. ex Mc.* vi. 48 'erat enim uentus contrarius eis.' *Habent etiam hic Graeci* 108. 262 ἦν γὰρ ὁ ἄνεμος ἐνάντιος αὐτοῖς. *Ceterum* **ita ut**: ita in L*. hoperiretur C, operearetur D, operetur R. fructibus L*. **uero**: autem EJ.

25. **et accesserunt** *sine add., codd. fere omnes et cod. caraf.*: + ad eum 𝔚; + ad eum discipuli eius DEƉP^mg Rϛ𝔖𝔆 (καὶ προσελθόντες + οἱ μαθηταί

domine salua nos perimus
26 et dicit eis quid timidi estis modicae fidei?
tunc surgens increpauit uento et mari
et facta est tranquillitas magna
27 porro homines mirati sunt dicentes
qualis est hic quia et uenti et mare oboediunt ei?
28 Et cum uenisset trans fretum in regionem gerasenorum
occurrerunt ei duo habentes daemonia
de monumentis exeuntes
saeui nimis ita ut nemo posset transire per uiam illam
29 et ecce clamauerunt dicentes quid nobis et tibi fili dei? uenisti huc ante tempus torquere nos?
30 erat autem non longe ab illis grex porcorum multorum pascens
31 daemones autem rogabant eum dicentes
si eicis nos mitte nos in gregem porcorum
32 et ait illis ite

---

et mari. et facta est tranquillitas magna.
27 illi autem homines mirati sunt dicentes qualis est hic. quod et uenti et mare oboediunt ei.
28 et cum uenisset trans fretum in regionem gerasenorum. occurrerunt ei duo daemonia habentes de monumentis exeuntes. saeui nimis. ita ut nemo posset transire per uiam illam.
29 et exclamauerunt dicentes. quid nobis et tibi iesu fili dei uenisti huc ante tempus torquere nos.
30 erat autem non longe ab eis grex porcorum multorum pascentium.
31 daemones autem. rogabant eum dicentes si eicis nos. iube nos ire in gregem porcorum.
32 et ait illis ite. at illi exeuntes. abierunt in gregem porco-

---

Griesb. Scholz. Tisch. ed. 7 Lachm.) *sed del. cod. caraf.* **nos** + quia DEPF^{mg}.

26. dixit W. **eis** + ihs EHΘRTWϛ𝔖𝔈 *cum b c* ff_1 *h.* timiti L. hestis C. **modicae fidei** = ὀλιγόπιστοι, *cf. ad* vi. 30: modice fidei LOW. **surgens** + ihs D. **increpauit** (ἐπετίμησεν) *cum* AB*H*XY: imperauit B^{c}CDEPFH^{c}ΘJKLMMTO QRTVWZ *vg. Tisch.* (inp. CH^{c}) *ex uett. lat. a b* g_1 *h q* (*solus k* corripuit). **uento** (τῷ ἀνέμῳ ℵ* 1, 13, 22, 124, 209 *sah. syr.*$^{sch.}$ *eus*$^{dem.}$ ^{93} *et a b* g_1 *h q*) *cum* ADEP*FHΘO* (*m. a. u. l. indicat*) X^{c}Y: uentis BCEP^{mg}JKLMMTQRTVWX*Z *vg. Tisch. Uerbum* ἐπιτιμᾶν *uicies octies in Euangeliis occurrit, et bis ultra. Uertitur per* increpare *octies decies, sc. hic et Mt.* xvi. 22, xvii. 18, xix. 13, xx. 31, *Mc.* viii. 32, *Lu.* iv. 35, 41, viii. 24, ix. 21, 42, 55, xvii. 3, xviii. 15, 39, xix. 39, xxiii. 40 *et* 2 *Tim.* iv. 2; *per* comminari *octies, sc. Mc.* i. 25, iii. 12, iv. 39, viii. 30, 33, ix. 24, x. 13, 48; *per* praecipere *bis, sc. Mt.* xii. 16, xvi. 20; *et per* imperare *bis tantum, Lu.* iv. 39, *et Iud. uers.* 9. *In ultimo horum loco* increpet *certe melius fuisset; uide ibi annotata. Ueteres multum uariant inter* admonere (*k semel*), arguere (*r semel*), comminari, comperire (*pro* corripere *k semel*), corripere, emendare (*d semel*), imperare, increpare, minari (*b semel*), obiurgare, obsecrare (*k semel*), praecipere, prohibere. tranquilitas D.

27. **homines** + illi Θ. **et uenti** (καὶ οἱ ἀν.) *cum* AF ? HΘJKMOYZ*: *om.* **et** BCDELMTQRT VWX ? Z^{c} *vg. et a b c* ff_1 g_1 *h q.* + in *ante* **mare** L. hoboediunt C, obediunt W𝔓𝔖𝔈.

28. quum Θ. ueniisset D, uenissent MTZ*; + ihs ϛ𝔖. **fretum** + maris E. **regionem** *codd. pl.* (*et* X^{c}Z^{4}): regione BCEFKMTQWX*YZ*. **gerasenorum** AEPFH^{c}ΘJKMMTOQRVWXYZ^{4} *vg.*: gerassen. BH*TZ*; gerasin. DL, gerasyn. C, gyrasen. E. hoccurrerunt C, accurrerunt L. **duo** (II D) + homines DEPLQR. **habentes daemonia** (dem. DEPLW): > daem. habentes ER. **monum.** + et F. **saeui** *codd. pl. et vg., et* seui CEP^{mg}LW (χαλεποί): periculosi EP*O (*sed m. a. in mg. indicat u. l.* saeui) *cum uett. a b c* g_1 *h q, sed* saeui *f* ff_1 *k* (seue), pessimi *d.* **ita ut**: ita autem EP* (*sed* ita ut *mg.*). possit DEL, posit EP^{mg}.

29. **et ecce clam.** *codd. pl. et vg.* (καὶ ἰδοὺ ἔκραξαν): et ecce exclam. DL; et exclam. (*om.* **ecce**) H^{c}Θ (et ec///clam. H^{c}). [*post* **dicentes** *ad* ix. 18 **defuncta** *def.* O.] tibi + ihu BDKLMTQR VZ^{4} *vg.* **fili** *cum* BDEPHΘKLMMTWXYZ *vg.*: filii ACFJQRTV. uenisti hic W; *om.* **huc** F. uenisti + perdere nos ante tempus, huc ante tempus (*sed exp.* p. nos ante t.) D. **nos**: nus L*. hante C. **torquere** (torcere R*): perdere C, *ex Mc.* i. 24.

30. longue D. ab eis BDELQX*, *et* > grex porc. ab eis R. > mult. porc. E *vg.* **pascens** (βοσκομένη): pascentium DEP^{mg}L^{c} (pascentim L*), *cum a b c d f* g_1 *h q gat.*

31. demones DEPLRW. **autem**: uero T. **rogabant** (παρεκάλουν): rogauerunt R. eiicis J *vg.*, iecis DR. **nos** + hinc Bϛ𝔖𝔈. grgem Y.

32. **at**: ad ? L*. habierunt . . . habiit C. **ecce** + magno Kϛ𝔖. inpetu CMRT, impletu V. abit L*QR. preceps DW.

at illi exeuntes abierunt in porcos
et ecce impetu abiit totus grex per praeceps in mare
et mortui sunt in aquis
33 pastores autem fugerunt
et uenientes in ciuitatem nuntiauerunt omnia
et de his qui daemonia habuerant
34 et ecce tota ciuitas exiit obuiam iesu
et uiso eo rogabant ut transiret a finibus eorum.
IX. 1 (70. 1) Et ascendens in nauiculam transfretauit
et uenit in ciuitatem suam
2 et ecce offerebant ei paralyticum iacentem in lecto
et uidens iesus fidem illorum dixit paralytico
confide fili remittuntur tibi peccata tua
3 et ecce quidam de scribis dixerunt intra se hic blasphemat
4 et cum uidisset iesus cogitationes eorum dixit
ut quid cogitatis mala in cordibus uestris?
5 quid est facilius dicere dimittuntur tibi peccata
aut dicere surge et ambula?
6 ut sciatis autem quoniam filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata
tunc ait paralytico
surge tolle lectum tuum et uade in domum tuam

---

rum. et ecce impetum fecit totus grex. per praeceps in mari. et mortui sunt in aquis. 33 hi
autem qui eos pascebant. fugerunt. et uenientes in ciuitatem. nuntiauerunt omnia. et de
his qui daemonia habebant. 34 et ecce tota ciuitas exiit obuiam iesu. et uidentes eum roga-
bant ut transiret a finibus eorum. IX. 1 Et ascendens in nauiculam transfretauit. et uenit
in ciuitatem suam. 2 et ecce obtulerunt ei paralyticum. iacentem in lecto. et uidens iesus
fidem illorum. dixit paralytico. constans esto fili. dimittuntur tibi peccata tua. 3 et ecce
quidam de scribis dixerunt intra semetipsos. hic blasphemat. 4 et uidens iesus cogitationes
eorum dixit. ut quid cogitatis mala in cordibus uestris 5 quid est enim facilius dicere dimit-
tuntur tibi peccata tua. aut dicere surge et ambula. 6 ut sciatis autem quoniam filius hominis
habet potestatem super terram dimittendi peccata. tunc ait paralytico surge. tolle lectum

---

33. hautem C. fugierunt CDHΘ. ueniunt W. ciuitate EH; + et W. nuntiarunt L, nunciauerunt W𝔖ℭ; + haec EϚ. dae E. hiis EEPRW, hic B, iis Ϛ, eis 𝔐𝔖ℭ. demonia DEPLRW. **habuerant** *codd. fere omnes* (*et* D *et* Z[1]) *et vg.* (τὰ τῶν δαιμονιζομένων): habuerunt EPJLMYZ*; habebant QR, *cum a b c f g₁ h q.*

34. **tota** *in* A *sup. lin.* exit LQR; + in E. hobuiam C. uisso D, uisu W. rogaunt L*, rogauerunt L^cD; + eum CERϚ𝔖. *om.* **a** T.

IX. 1. **et ascendens** + iesus *cor. uat.* (*delet mg.*) Ϛ𝔖 (*c. Gr.* C³F *al. plus* ¹⁰, *item* C* *al.*⁴ *post* πλοῖον). **in nauiculam** (εἰς πλοῖον): in nauicula DEFM QRY.

2. paraliticum *etc.* EH *semel*, DEPLRTW *ter*, *hic et u.* 6; paralitico Y *hic et u.* 6, *sed* paralyticum. gacentem C. > in lecto iacentem BEPKMTVXZ; iacentem in lectam M*. **et uidens**: uidens autem BEPKMTVXZ𝔖. **fili** *cum* BCDEFHΘJKLMMTR TVWXYZ *vg.*: filii AQ *uide* i. 20, viii. 29 *et infra u.* 27. remitentur R. *om.* **tua** J.

3. scribiis E. blasfemat DEPLRT, blasphae. E; + quis potest dimittere peccata nissi solus ds̄ D *ex Marc.* ii. 7, *Luc.* v. 21. *Similiter* quis potest remittere peccata nisi unus deus *a h.*

4. quum HΘ. ihesus *plene* C. **dixit** + eis R. *om.* **ut** DL. cogitetis Z* (*corr.* Z⁴), cogitis L*.

5. quid; facilius dicere W. **quid** + enim DL. **facilius** *sup. ras.* X. demittuntur LV, dimituntur R. **peccata** + tua DEEP^mg HΘKMTQTVϚ𝔖ℭ. **aut**: *om.* X*; an BFL *vg.* surge//// (= surgere?) Θ. hambula C.

6. **sciatis autem** *codd. omn. cor. uat.*: > autem sciatis *cor. uat. mg. vg.* **quoniam**: quia ELW *vg.* > potestatem habet D. **dimittendi** (dem. LRV): dimittere EP*Q. paralit. DEPLRTWY *uide u.* 2. **surge** + et CDELQR. **lectum**: grabattum EP.

7 et surrexit et abiit in domum suam
8 uidentes autem turbae timuerunt
et glorificauerunt deum qui dedit potestatem talem hominibus.
9 (71. 2) Et cum transiret inde iesus
uidit hominem sedentem in teloneo mattheum nomine
et ait illi sequere me
et surgens secutus est eum.
10 (72. 2) Et factum est discumbente eo in domo
ecce multi publicani et peccatores uenientes discumbebant cum iesu et discipulis eius
11 et uidentes pharisaei dicebant discipulis eius
quare cum publicanis et peccatoribus manducat magister uester?
12 (73. 2) At iesus audiens ait
non est opus ualentibus medico sed male habentibus
13 euntes autem discite quid est misericordiam uolo et non sacrificium
non enim ueni uocare iustos sed peccatores.
14 Tunc accesserunt ad eum discipuli iohannis dicentes
quare nos et pharisaei ieiunamus frequenter
discipuli autem tui non ieiunant?
15 et ait illis iesus
numquid possunt filii sponsi lugere

---

tuum et uade in domum tuam. 7 et surgens abiit in domum suam. 8 uidentes autem turbae
admirantes timuerunt. et magnificauerunt deum. qui talem dedit potestatem hominibus.
9 et cum transiret inde iesus uidit hominem sedentem in toloneo mattheum nomine
et ait illi. sequere me. et surgens secutus est eum. 10 et factum est discumbente eo
in domo. ecce multi publicani et peccatores. uenientes discumbebant cum iesu. et disci-
pulis eius. 11 et uidentes pharisaei dicebant discipulis eius. quare cum publicanis et pecca-
toribus manducat magister uester. 12 iesus autem audiens ait illis. non opus habent sani
medicum sed male habentes. 13 euntes autem discite quid est misericordiam uolo et non
sacrificium non enim ueni uocare iustos. sed peccatores. 14 tunc accesserunt ad eum discipuli
iohannis dicentes quare nos et pharisaei ieiunamus frequenter. disciputi autem tui non
ieiunant. 15 et ait illis iesus numquid possunt filii sponsi ieiunare. quamdiu cum eis est

---

7. habiit C, habit R, aueuit L*.

8. *om.* **autem** R. turbe W. glorificab. T, gloricauerunt Y. > talam (*sic*) potestatem dedit R.

9. *Totus uersus litt. graecizantibus scr. est in* D. quum HΘ. transire R, transierat ƐP*. **inde** *sup. lin.* T. **in teloneo** ABƐP^{1}FKMQT^{c}(-io)VXYZ^{c} *vg.* (telonaeo MTZ*, theloneo CHΘRW, thelonio J, thyloneo E, tiloneo DL): ad telonium T*, in teloneum ƐP**h* = *ἐπὶ τὸ τελώνιον*. *Cf.* ad teloneum *c* *g*$_{1}$, super teloneum *d*. **mattheum** ACƐPFHΘKMMT QTVXZ, matthū D, matheum ELRY: matthaeum BJW *vg.* *Tisch.* sequaere E. > surgens et R. sequutus BHΘX*, sceus L. *om.* **est** MT.

10. *om.* eo D. domu DMTQRV; + et DER. puplicani ƐPR, plicani D. ihesu *plene* C. et discipuli DL*RY. discipulis suis J.

11. pharisei CW, pharis̄ D, farisei LR. publicaniis E*, puplicanis DƐP *et* R *qui inuertit* quare magister uester cum pup. et p. m. *cum* *b* *c* *g*$_{1}$ *h* *q*. **manducat** + et bibit E *cum* *g*$_{2}$ *et graecis* 'M *al. fere*^{50} *Theoph.*' *ex Marco* ii. 16.

12. ad L*. > audiens ih̄s R *cf.* audiens autem ih̄s *g*$_{1}$; *uariant graeci* ὁ δὲ ἀκούσας *Tisch. W. H. cum* ℵBD(*sic*) 248, *sah. aeth.*, ὁ δὲ Ἰησ. ἀκούσας *codd. pl.* hopus C. **ualentibus**: sanis BHX*?, ualentibus X^{c} *super rasuram.* **medico** *cum* A(F *def.*)ƐPJMOQRXYZ*: medicus BCDEHΘKLMT RTVW *vg.*, medicis Z^{2}. abentibus C.

13. euntes autem ////////// misericordiam E *sed m. recentior superscr.* dicite. **quid est** *fere omnes et* T*: quid sit LT^{c}. missericordiam DƐPL. sacrifitium W. iustus R. **peccatores** + ad paenitentiam (pen. HQ) HΘQ.

14. **accesserunt**: uenerunt H. ioannis 𝔥𝔖ℭ. pharisei W, farisei ƐPLR, faris̄ D. geiun. C *ter hic et* 15. ieiunt L*.

15. **ait** (*om.* **et**) KZ*, et *add. in mg.* Z^{4}. **filii sponsi** (*cf.* οἱ υἱοὶ τοῦ νυνφίου D '*colb.*' *ap. Wetst.*, *goth.*, *sax.*, *aeth.*) *codd. et vg. et uett.*: *cf. Luc.* v. 5, *sed Mc.* ii. 19 *habetur* f. nuptiarum. lucere H. quandiu DƐP*ς𝔥, quam diu A. quum Θ. aufferetur D, aufurtur OT. hab C. *ad fin.* + in illis diebus DELQ.

quamdiu cum illis est sponsus?
uenient autem dies cum auferetur ab eis sponsus et tunc ieiunabunt.
16 Nemo autem inmittit commissuram panni rudis in uestimentum uetus
tollit enim plenitudinem eius a uestimento et peior scissura fit
17 neque mittunt uinum nouum in utres ueteres
alioquin rumpuntur utres et uinum effunditur et utres pereunt
sed uinum nouum in utres nouos mittunt et ambo conseruantur.
18 (74. 2) Haec illo loquente ad eos
ecce princeps unus accessit et adorabat eum dicens
filia mea modo defuncta est
sed ueni inpone manum super eam et uiuet
19 et surgens iesus sequebatur eum et discipuli eius.
20 Et ecce mulier quae sanguinis fluxum patiebatur duodecim annis
accessit retro et tetigit fimbriam uestimenti eius
21 dicebat enim intra se
si tetigero tantum uestimentum eius salua ero
22 at iesus conuersus et uidens eam dixit
confide filia fides tua te saluam fecit
et salua facta est mulier ex illa hora
23 et cum uenisset iesus in domum principis

---

sponsus. uenient autem dies. quando auferetur ab eis sponsus. et tunc ieiunabunt.
16 nemo autem committit commissuram panni rudis. in uestimento ueteri. tollit enim plenitudinem eius a uestimento et peior scissura fit.
17 neque mittunt uinum nouum in utres ueteres alioquin rumpentur utres. et uinum effundetur et utres pereunt. sed uinum nouum in utres nouos mittunt et ambo conseruantur.
18 haec illo loquente ad eos. ecce princeps unus. ueniens adorabat eum dicens. domine filia mea modo defuncta est. sed ueni inpone manum tuam super eam et uiuet.
19 et surgens iesus. secutus est eum cum discipulis suis.
20 et ecce mulier quae sanguinis fluxum patiebatur. duodecim annis accedens retro tetigit fimbriam uestimenti eius.
21 dicebat enim intra se si tetigero tantummodo uestimentum eius salua ero.
22 iesus autem conuersus et uidens eam dixit. constans esto filia fides tua te saluam fecit et salua facta est mulier ex illa hora.
23 et ueniens iesus in domum principis uidens tubicines. et turbam

---

16. **autem**: enim R. **inmittit** *fere omnes*, immittit RZ^{4} *et vg.*: committit (con. ƷPQ) DƷPLQ; mittit E. **commissuram** *fere omn. et vg.*: commisuram ƷPΘ, conmissuram CTV. rudi Y. fetus R. tollet DHΘ. **plenitudinem**: fortitudinem E. *om.* **a** *post* **eius** C. scisura EƷPR.

17. mittunt /////// nouum in utres ////// ueteres E (*sed al. m. add.* uinū *in mg.*). *om.* **nouum** W. hutres *quater* C. rumpentur LR. **utres** + ueteres R. effundetur DEH^{c}(effudetur H*)ΘLQ (*non* R). **pereunt** *fere omnes*: periunt DH*, peribunt EH^{c}ΘLR. nouom E*. mittuntur MT; ponunt R. hambo C. conseruant L* (*corr. m.* 2).

18. **haec** + autem M (*cum graeco* L *al.*^{3} *cop.*), **illo**: eo DL. *om.* **ad eos** Z* (*add.* Z^{2}) *cum graeco* I *al. fere*^{10} *cop. Hil.* eece L. **unus**: *om.* D; unum L*. **accessit et**: accedens L. **adorabat** AC (had.)DEƷPFHΘJKLMMTRVX^{c}YZ^{c} *vg.*: adorauit BWX*Z*, adorabit T. **dicens** + domine BEƷPHΘKMTRVWZ *vg.* **modo** *om.* ƷP*, *suppl. mg.* deffuncta D, diffuncta E, defucta V. **inpone** *fere omnes et* L *una littera ad fin. erasa*: impone BJOWX *vg.* **manum** + tuam BDEƷPLQR *vg.* uiuit F.

19. **et surgens**: exsurgens DQ (*om.* **et**). *om.* **ihs** L. sequebantur *sup. lin.* X^{c}.

20. **et** *om.* ƷP*, *suppl. mg.* que CE. > fluxum (fluxsum L) sanguinis DL. patiaebatur E. **duodecim**: XII DEƷPLRW. **fimbriam** (fymbriam D) **uestimenti** *fere omnes*: uestimentum B *cum* g_1.

21. titigero D. uestimenta E. saluauero L.

22. ad L*O. salbam . . . salba C. saluum L* (*corr.* L^{2}). > facta est salua R. ora LT.

23. quum HΘ. ueniisset D. hiesus C *quod rarissimum est.* principes R; + cuiusdam E. **et** + cum R. **uidisset**: audiisset D; uidens L; + ibi BJ *et* X*. **tibicines** *codd. plur. et vg.*, tibiscines W: tubicines CDEJT, tuuicines R* (*sed superscr.* b *corr. sax.*). *om.* **et** JY. *om.* **turbam** Y. **tur.** + multam T. tu multu antem L.

et uidisset tibicines et turbam tumultuantem
24 dicebat recedite non est enim mortua puella sed dormit
et deridebant eum
25 et cum eiecta esset turba
intrauit et tenuit manum eius et surrexit puella
26 et exiit fama haec in uniuersam terram illam.
27 (75. 10) Et transeunte inde iesu secuti sunt eum duo caeci clamantes et dicentes
miserere nostri fili dauid
28 cum autem uenisset domum accesserunt ad eum caeci
et dicit eis iesus creditis quia possum hoc facere uobis?
dicunt ei utique domine
29 tunc tetigit oculos eorum dicens secundum fidem uestram fiat uobis
30 et aperti sunt oculi illorum
et comminatus est illis iesus dicens uidete ne quis sciat
31 illi autem exeuntes diffamauerunt eum in tota terra illa.
32 Egressis autem illis
ecce optulerunt ei hominem mutum daemonium habentem
33 et eiecto daemone locutus est mutus
et miratae sunt turbae dicentes numquam apparuit sic in israhel
34 pharisaei autem dicebant in principe daemoniorum eicit daemones.

---

tumultuantem. dicebat eis. [24] discedite. non est enim mortua puella. sed dormit. et inri-
debant eum. [25] cum autem eiecta esset turba. intrauit et tenuit manum eius. et surrexit
puella. [26] et exiuit fama haec in uniuersam terram illam. [27] et transeunte inde iesu secuti
sunt eum duo caeci. clamantes et dicentes. miserere nobis fili dauid. [28] ueniente autem eo
in domum. accesserunt ad eum caeci illi. et ait illis iesus creditis quia possum hoc facere
uobis. dicunt ei utique domine. [29] tunc iesus tetigit oculos eorum dicens. secundum fidem
uestram fiat uobis. [30] et aperti sunt oculi eorum.

et comminatus est illis iesus dicens. uidete ne quis sciat. [31] illi autem. exeuntes diffa-
mauerunt eum in tota terra illa. [32] egressis autem illis ecce obtulerunt ei hominem mutum
surdum daemonium habentem, [33] et eiecto daemone. locutus est mutus. et miratae sunt turbae

---

24. recidite JL*, recidete E, recedete R. > non mortua est enim p. R, non est enim puella mortua DL, *om.* **enim** L. dormiuit Q. diridebant DEƐP HLMOR.

25. quum HΘ. iecta DE*ƐPL*R. **intrauit** + in domum ƐP^{mg}R. **manum eius** + et dixit puella surge ς𝔖. *Hanc lectionem agnoscit cor. uat. sed referre uidetur ad Luc.* viii. *Mc.* [v]; *delet cor. uat. mg. Cf.* et dixit puella exsurge *h*.

26. exit LQR. huniuersam C.

27. transeuntes R. **inde ih̄u** (ih̄s LR *non* Y): > ih̄u inde T. sequuti HΘ. **duo caeci** (ceci KW): ·II· (*om.* **caeci**) D, duo domum caeci Q. **dicentes** + dñe D. misserere DƐP. *in* **nostri**, -ostri *sup. lin. m. ut uid. pr.* X. **fili** *codd. plurimi:* filii ABC*(i *eras*)ƐPJQR (F *def.*): *cf. uers.* 2. dauit H.

28. quum HΘ. ueniisset D, ueniset R. adcesserunt MO. **ad eum** + duo D(II)LRT. **caeci** + rogantes R. *om.* **et** *ante* **dicit** ƐP. dicebat D, dixit Q. **creditis**: credidisti H. > hoc possum W *vg*. > uobis facere D. **uobis** *om.* R*; + uos *sup. lin.* R^{c}; + at illi E, + et J *ante* **dicunt**. **ei**: enim T. hutique C.

29 *et* 30. hoculos C, occulos O *semel*.

30. **et** + statim R. **illorum** ACFHΘKMOTV WX^{c}YZ: eorum BDEƐPJLMTQRX* *vg*. **illis**: eis ER. *om.* **ih̄s** R. nequis *uno ductu* R.

31. **exeuntes**: exierunt E. defamauerunt DE ƐPLR. in totam terram illam (*contra graecum*) BKLMTQRVX*Z^{2}, in terram totam illam D, in uniuersa terra illa E, in uniuersam terram illam F, per totam terram illam *corr. uat. mg.*

32. hegressis C. obtulerunt CDEƐPΘLORTW *vg*. **mutum** + et surdum D(sordum)EƐP^{mg}LQR *cum a b c f* g$_{1.2}$ h q. Contra d tantum habet* surdum. *Conflatio est ex duplici interpretatione; uide Hieron. ad h. l.* demonium D(+ et *ante* dem.) ƐPLW; daemonia Y. hebentem L.

33. iecto DR. demone ƐP*; daemonio BE *vg.*, demonio DƐP^{1}RW, demonia L. loquutus ƐP. mirati sunt turbae D, mirate s. turbe W. **numquam** *codd. et* 𝔖ℭ: nunquam Wς𝔅. **apparuit**

35 (76. 2) Et circumibat iesus ciuitates
omnes et castella
docens in synagogis eorum et praedicans euangelium regni
et curans omnem languorem et omnem infirmitatem.
36 (77. 6) Uidens autem turbas misertus
est eis quia erant uexati et iacentes
sicut oues non habentes pastorem.
37 (78. 5) Tunc dicit discipulis suis
messis quidem multa operarii autem pauci
38 rogate ergo dominum messis ut eiciat
operarios in messem suam.
X. (79. 2) Et conuocatis duodecim discipulis suis dedit illis potestatem
spirituum inmundorum ut eicerent eos
et curarent omnem languorem et omnem infirmitatem.
2 (80. 2) Duodecim autem apostolorum
nomina sunt haec
primus simon qui dicitur petrus
et andreas frater eius
3 iacobus zebedaei
et iohannes frater eius
philippus et bartholomaeus
thomas et mattheus publicanus
iacobus alphei
et thaddaeus

---

dicentes. numquam apparuit sic in sdrahel.
34 pharisaei autem dicebant in principe daemoniorum eicit daemonia.
35 et circuibat iesus ciuitates omnes et castella docens in synagogis eorum et praedicans euangelium regni. et curans omnem languorem et omnem infirmitatem.
36 uidens autem turbas misertus est eis quoniam erant uexati et iacentes sicut oues non habentes pastorem.
37 tunc dixit discipulis suis messis quidem multa operarii autem pauci.
38 rogate ergo dominum messis. ut mittat operarios in messem suam.
X. 1 Et conuocans duodecim discipulos suos. dedit illis potestatem. spirituum inmundorum ut eicerent eos et curarent omnem languorem et omnem infirmitatem.
2 duodecim autem apostolorum nomina sunt haec. primus simon qui dicitur petrus. et andreas frater eius.
3 iacobus zebedei. et iohannes frater eius. philippus et bartolomeus. thomas et

---

sic: paruit sic CTZ* (app. Z^{4}); > sic apparuit DR, *et* sic paruit B *cum* D *gr. uett. pl.* hisrael D, srahel C, israel W *vg.*

34. pharisei CW, parisei L, farisei R, farīs D. in principem CZ*; in belzebub principe DL, in belsebud in principe Q, *cf. b* g_1 *h.* demoniorum DƎPLRW; + hic FR. iecit DR, aeicit C, eiecit EƎPO, eiicit *vg. Tisch.* demones ƎPRW; daemonia BE, demonia DL.

35. circuibat BHΘJMMTVX*Z* *vg.* (**circumibat** $X^{c}Z^{4}$), circum ibat A. *om.* **ihs** BX* (*add.* X^{c}). **ciuitates omnes et castella** (*τὰς πόλεις πάσας καὶ τὰς κώμας*) *codd. fere omnes*: *om.* **et** L; > ciuitates & omnes castella E* (omnia E^{c}), omnes ciuitates et castella B *vg.* synagogiis E*, sinagogis ƎPHLRT. predicans DO, aeuangelium E, æuanguelium D. langorem CDƎPLRT. imfirmitatem O; + in populo $ƎP^{mg}RT^{c}$ *cum c* g_1 *gat. et graecis multis.*

36. **autem** + ihs DR. *om.* **turbas** L. missertus DLR. *om.* **eis** L. **quia**: quod F, qui CEQR, quae L. houes C, obes O.

37. dixit Θ. maesis *etc.* E, messes L*, mensis R* (*corr. m. sax.*), mesis ƎP. hoperarii *etc.* C, operari ƎPR, oberari L.

38. **ergo**: autem L. **eiciat** (*ἐκβάλῃ*) *cum* AƎP(eie.)H*JKMMTO^{c}QVX^{c}YZ *Tisch.* (eii.) *et d*: mittat BCDH^{mg}ΘLO*RTX*WϚ𝔖ℭ *uett. rell.*, mitat E, emittat 𝔓.

X. 1. **et** *om.* J. cumuocatis R. duodecm A*(*corr.* A^{1}); ·XII· DERW. dedit eis E$ƎP^{mg}$QR. **spirituum**: sp̄u Z*, sp̄u^{um} Z^{2}. immundorum BDEHW *vg.* iecerent D, eiecerent EƎP, eiicerent W *vg. Tisch.* langorem ƎPHLTXZ.

2. **duodecim**: ·XII· DR (*non* W). aposthلorum C; discipulorum BJOR*XZϚ. **nomina sunt haec** *codd. pl. et vg. cum graeco*: > nomina haec sunt EQT, > haec sunt nomina W, nomina sunt (*om.* **haec**) JL. symon CDETW. handreas C, andrias D.

3. zebedei BCDΘMTORWZ^{c}, zebaedei X, zebędei B(*ex corr.?*)ƎP. iohannis DEƎPRZ*(*corr. m. p.*), ioannes 𝔖ℭ. phylippus CE, filippus DT, philipus L. **bartholomaeus** AFHJMQY *vg.*: bartholomeus BCDEƎPΘLMTOR^{gl}WXZ, bartolomaeus T,

4 simon cananaeus
et iudas scariotes qui et tradidit eum.
5 (81. 10) Hos duodecim misit iesus
praecipiens eis et dicens in uiam gentium ne abieritis
et in ciuitates samaritanorum ne intraueritis
6 sed potius ite ad oues quae perierunt domus israhel.
7 (82. 2) Euntes autem praedicate dicentes
quia adpropinquauit regnum caelorum
8 infirmos curate
mortuos suscitate
leprosos mundate
daemones eicite
gratis accepistis gratis date.
9 Nolite possidere aurum neque argentum
neque pecuniam in zonis uestris
10 non peram in uia
neque duas tunicas
neque calciamenta
neque uirgam

---

mattheus publicanus. iacobus alphei. et lebbeus. qui nominatur taddeus. 4 simon chananeus.
et iudas scariotes. qui et tradidit eum. 5 hos duodecim misit iesus praecipiens eis et dicens.
in uiam gentium ne abieritis. et in ciuitates samaritanorum ne introieritis 6 sed potius ite
ad oues quae perierunt domus israhel. 7 euntes autem. praedicate dicentes. quia adpropin-
quauit regnum caelorum. 8 infirmos curate leprosos mundate. daemonia eicite gratis
accepistis gratis date. 9 nolite possidere aurum. neque argentum. neque pecuniam in zonis
uestris. 10 non peram in uiam. neque duas tunicas. neque calciamenta. neque uirgam.
dignus est enim operarius mercedem suam.

---

bartholomes R*. tomas HT. **mattheus** ABƎPΘK MMTOQVXZ *et* matheus CDEHLRTY: matthaeus JW *vg.* **publicanus** (pupl. D.) *sine addit.* BDΘ LTX *cod. caraf.* 𝔖ℭ, *cum gr. omn. et c d f* ff_1 g_1 *h k q* 𝔷 *aur.*: publ. (pupl. ƎPR) + et ACEƎPHJKMMTOQ RVWYZϚ𝔓 *Tisch., uett.* (*a*?) *b, et syr.* $^{p. mg.}$ *Or.* $^{int.}$ **alphei** *codd. pl., et* alpei E*, albhei L, alfei CDƎPR: alphaei M *vg.*, alfaei JMT; *cf. ad Mc.* ii. 14; + et iudas scelutis E (*cf.* et iudas zelotes *a b* g_1 *h gat.*, *omissis* et thaddaeus). **thaddaeus** ABHKMMTQ XZ *vg.*: thatdaeus Y, taddaeus J, thaddeus O, taddeus CƎPΘV, thadeus L, thatheus RW, tattheus T, tatheus DE; *solus k* iebbaeus = Λεββαῖος *cum* D *graeco* (*et d*); *cf.* et lebbeus qui nominatur taddeus *f*.

4. symon CD. **cananaeus** *cum* ABKQTVXY *vg., et* -eus HMTW: chananaeus J, chananeus CΘMOZ, cannaneus D, channaneus EƎPLR. **scariotes** ABHMMTQTY: scariothes CƎPΘJKL ORVWXZ, scariothis DE, iscariotes *vg.* **qui et** *codd. pl. et vg. cum graecis*: *om.* **et** DELQRW *cum graeco* F *et b c* ff_1 g_1 *h k sah. cop. syr* $^{utr.}$

5. **duodecim**: ·XII· DEƎPW. missit D. precipiens D. *om.* **eis** ƎP* *suppl. mg.* **eis et** *codd. omnes et* 𝔖 (*cum* D *graeco*): *om.* **et** *cum graecis* (παραγγείλας αὐτοῖς λέγων) Ϛ𝔓ℭ *et* ff_1. *In libris editis unde fluxerit haec correctio nescimus, sed ex Erasmo credo, qui uertit* 'quibus praeceperat dicens.' *Editiones uett. cum codd. legunt* praecipiens eis et dicens; *sc. ex meis Hailbrun* 1476, *Wild* 1481, *Kesler* 1487, *Paganini* 1497, *Sacon* 1515. *Sed Mareschal* 1531 *et Uiuian* 1534 *iam omittunt* **et** *et Iunta Uen.* 1534 quibus praecepit dicens. in uia F. habieritis C, aberitis ƎP. *Ceterum* L *plane om.* **in uiam g. ne ab. et in,** *linea forsan praetermissa. om.* **in** *ante* **ciuitates** ƎP. ciuitatem E. intraueretis D; introieritis R.

6. putius ƎPR. houes C, obes T. que D. perierant R. **israhel**: IH̄L X, hisrael D; *cetera uide ad* ii. 6.

7. exeuntes Z* *sed corr. m. p. erasis* -xe-. predicate DW. *om.* **dicentes** DL. **adpropinquauit** *cum* ABCDEƎPFJLOQRXYZ* *et* app. MMTWZ²𝔓𝔖ℭ: adpropinquabit HΘT, appr. K VϚ. celorum W.

8. **infirmos** (infumos R*) **curate m. suscitate**: > mortuos suscitate infirmos curate J. *Ceterum om.* **mortuos suscitate** *f et Hieron. in comm. cum graecis multis etc.* **leprosos** (leprosus BL*OR, laeprosos E) **mundate**: *om.* T. **daemones** (dem. DƎPLOW) *cum* ACDEƎPFHΘJKLMMTOQTVW YZ *vg.*: daemonia (dem. BRX) *cum graeco* δαιμόνια. eiecite ER, iecite D, eiicite *vg. Tisch.* + quod *ante* **gratis** *pr.* Q. accipistis DEƎPLRY. **date**: reddite T.

9. possedere ƎP¹. peccuniam DL. zoniis E* (i *sec. eras.*).

10. **in uia** (εἰς ὁδόν) *codd. et vg. sed* in uiam *a b f h*; + neque panem F; + neque pecuniā E. **duas**: ·II· D. tonicas DELR. calceamenta J *vg.*, caltiamenta MT. **uirgam** (uirga Z*, *corr.* Z²) *codd. et vg. et Hieron.* (*sed* uirgas, *cum graecis plurimis, a k*): + in manibus uestris QR *cum a b c* g_1 *h Hil.* (in manibus *q*). **enim est** *codd. pl. et vg.*: > est enim CEƎPHJKTY; est (*om.*

dignus enim est operarius cibo suo.
11 (83. 2) In quamcumque ciuitatem aut
castellum intraueritis
interrogate quis in ea dignus sit
et ibi manete donec exeatis.
12 (84. 5) Intrantes autem in domum salutate eam
13 et si quidem fuerit domus digna
ueniat pax uestra super eam
si autem non fuerit digna
pax uestra ad uos reuertatur.
14 (85. 2) Et quicumque non receperit uos
neque audierit sermones uestros
exeuntes foras de domo uel de ciuitate
excutite puluerem de pedibus uestris
15 amen dico uobis
tolerabilius erit terrae sodomorum et
gomorraeorum in die iudicii quam
illi ciuitati.
16 (86. 5) Ecce ego mitto uos sicut oues in
medio luporum
estote ergo prudentes sicut serpentes
et simplices sicut columbae.
17 (87. 1) Cauete autem ab hominibus
tradent enim uos in conciliis

---

11 in quacumque autem ciuitatem aut castellum introieritis. interrogate. quis in ea dignus est. et ibi manete. donec exeatis. 12 introeuntes autem in domum. salutate eam. dicentes. pax huic domui 13 et si fuerit domus illa digna ueniet pax uestra super eam. si autem non fuerit digna. pax uestra ad uos reuertetur. 14 et quicumque non receperit uos. neque audierit sermones uestros exeuntes autem foras de domo uel de ciuitate illa excutite puluerem de pedibus uestris. 15 amen dico uobis. tolerabilius erit. terrae sodomorum. et gomorreorum. in die iudicii quam illi ciuitati.

16 ecce ego. mitto uos sicut oues in medio luporum. estote prudentes sicut serpentes et simplices sicut columbae. 17 cauete autem uos ab his hominibus. tradent enim uos in con-

---

enim) LR. hoperarius C, operarios L* *corr. m.* 2. cybo E, ciuo O.

11. **quamcumque** *codd. pl. et* quamcunque *vg.*: quacumque ELMT; *sine add. cum* ABCDEƎPFK LMMTOQRTVXYZ *et a* (*d*) g_2 *q Hil.*: + autem HΘ W *vg. Tisch. cum gr.* εἰς ἣν δ' ἂν πόλιν *et sic c f* ff_1 *h k*; *praeterea habent* enim *b Hieron.*, uero g_1. ciuitate L (ciuitatē E, -tem MT *cum ceteris*). **aut**: uel E. castella T. intraueretis J. **quis**: qui ƎP* (*sed corr.*). **in ea** (ἐν αὐτῇ) *codd. pl. et vg.*: in eam AHΘY(eā). **sit**: est BX. exiatis R, exeatus L; + inde E.

12. **salutate**: salute F. **eam** *sine addit.* AƎP* MO*, *Walkeri* φ, *Hieron. cum uet. k et gr.* (*Tisch. W. H.*): + dicentes pax huic (uhic D) domui BCDEƎP^mg FHΘJKLMTO^mg QRTVWXYZ *vg.*, *cum gr. multis* (ℵ*DL *etc.*) *et a b c d f* ff_1 (pax domui huic *d* ff_1) g_1 *h q Hil.*; *ex Luca* x. 5.

13. **et si q. f. d. digna** *forsan addita sunt in* Y, *post m. primam.* siquidem EHΘV. > domus fuerit F. **domus** *sine addit.* ACDƎPFHΘJMO* RTY: *om.* L; + illa BEKMTOQVWXZ *vg. cum graecis paucis* (M *al.*[3]) *et a b c f* ff_1 g_1 *h q*. **ueniat** (ἐλθάτω) ACEƎP*FHΘJMOQTX^c YZ: ueniet BD ƎP[1]KLMTRVWX* *vg. cum a b c* (erit *d*) *f* ff_1 g_1 *h q*. **uestra**: digna D* *sed corr.* **si**: sin HΘKVZ *et S. ioh. ox.* **fuerit** + domus Z[4]. **reuertatur** (ἐπιστραφήτω) ACƎP*FJMOTX^c Y *cum k q*: reuertetur BDƎP[1]HΘKLMTQRVWX*Z *vg.*, *cum a b c d f* ff_1 g_1 *h*; reuertitur E; *item* > reuertetur ad uos *vg.*

14. quicunque 𝔖ℭ. reciperit DEƎPLR. audierint Y. **sermones** + meos ƎP *lapsu* (*sed expunctum*). **uestros**: uōs D. **de domo** (domu DQR) **uel de ciuitate** *codd. fere omnes sed* **de** *secundum om.* WZ^c *vg. Tisch.*: > de ciuitate uel de domo Θ; *post* **ciuitate** + uel de castello illo DL; + uel castella (*sic Abbott*) illo Q, *sic graecus* ℵ ἢ πόλεως ἢ κώμης, *et* uel de castello g_2, uel ciu. uel castello illo *Corp. oxon.* **excutite**: exeunte L. **de pedibus uestris** *sine additamento* CDEƎPΘJKLMTO R*TVWZ *vg. Hieron. et graeco ut uidetur et uersionibus omnibus* (*et a b c d f* ff_1 *k q*): + in testimonium eorum ABFHMQXY; + in testimonium illorum R^mg; + in testimonium illis g_1 *h*; *ex Marco* vi. 11 *et Lu.* ix. 5.

15. tollerabilius DƎPRW, tollerapilius L* (*sed* p *improbat* L[2]). terre HW, ter L* *ad fin. lin.*, + e L[2]. zodomorum L. **gomorraeorum** *codd. pl.*: gomorreorum DEƎPORZ; gommorraeorum Y; gomoraeorum B; gumorreeorum L; gomorrhaeorum W *vg.* ciuitate V* *sed corr. m. p.* **ciuitati** + uel domui DL.

16. sicuti houes C; *om.* L. in medium B. **ergo** + uos D. semplices DƎP[1]. sicuti col. C. columbe ORWX*.

17. **cauete**: hauete V. **autem**: ergo CT; + uos D. ominibus C. *om.* **enim** O. concilis ƎPLR. sinagogis E(-iis E*)ƎPLR. flagillabunt DƎPLR.

et in synagogis suis flagellabunt uos
18 et ad praesides et ad reges ducemini
propter me
in testimonium illis et gentibus.
19 (88. 2) Cum autem tradent uos
nolite cogitare quomodo aut quid loquamini
dabitur enim uobis in illa hora quid
loquamini
20 non enim uos estis qui loquimini
sed spiritus patris uestri qui loquitur
in uobis
21 tradet autem frater fratrem in mortem
et pater filium
et insurgent filii in parentes et morte
eos afficient
22 et eritis odio omnibus propter nomen
meum
qui autem perseuerauerit in finem hic
saluus erit.
23 (89. 10) Cum autem persequentur uos in
ciuitate ista
fugite in aliam
amen enim dico uobis
non consummabitis ciuitates israhel
donec ueniat filius hominis.
24 (90. 3) Non est discipulus super magistrum
nec seruus super dominum suum
25 sufficit discipulo ut sit sicut magister
eius

---

ciliis, et in synagogis suis flagellabunt uos.
18 et ante praesides et reges ducimini propter me
in testimonium illis et gentibus.
19 cum autem tradiderint uos. nolite cogitare quomodo aut
quid loquamini dabitur enim uobis in illa hora. quid loquamini.
20 non enim uos estis qui
loquimini. sed spiritus patris uestri qui loquetur in uobis.
21 tradet autem. frater fratrem in
mortem. et pater filium. et insurgent filii in parentes. et morte eos adficient.
22 et eritis
odio omnibus propter nomen meum qui autem perseuerauerit usque in finem hic saluus
erit.
23 cum autem persequentur uos in ciuitatem ista. fugite in aliam. amen dico uobis
non consummabitis ciuitates isdrael. donec ueniat filius hominis.
24 non est discipulus super magistrum. nec seruus super dominum suum.
25 sufficit

---

18. **et ad praesides et ad reges** (*cf.* καὶ ἐπὶ ἡγεμόνας δὲ καὶ βασιλεῖς, *redditur enim* δὲ *καί ampliori locutione* et ad) *cum* ACFHΘL(regis)MT QX*Y *vg.*: et ad pr. et (*om.* **ad**) reges BD(pres.) ƎPJKMTOTVWX*Z *Hieron.*, *et* > et ad reges et pr. ER (praess.) *ex Luca* xxi. 12; *cf. uett.*, ante r. et pr. *a* g_1 *h m*, apud r. et pr. *b c q*, ante r. et magistratus *k*, *sed* ante pr. et reges *f* ff_1, *cf. Orig.* I. 158 ἐπὶ βασιλέων καὶ ἡγεμόνων. **ducemini** (ἀχθήσεσθε) BCDEƎPHΘJKLMMTRTVWXZ: ducimini AFO QY.

19. quum HΘ. **aut quid**: aut que E* (*corr. m.* 2). **loquamini** (λαλήσητε) *fere omnes et vg.*: loquaemini Q, loquemini ELR*, loquimini D. **dabitur enim u. in i. hora** (hara L, ora T) **quid loquamini** (loquemini ER): *om.* QZ* (*sed + in mg.* Z^2) *cum graecis* DL *al. plus*^{10}, *d* g_1 *k floriac. In Cypriano Hartelii quinquies habentur uerba Testim.* iii. 16, *et Epp.* 10, 57, 58, 76, *sed in omnibus uariant codd. exc. ep.* 58 *ubi clausula habetur sine omissione. Optatus om.*

20. **uos estis** (hestis C) *codd. et vg.*: > estis uos W; *om.* **estis** *S. ioh. oxon.* **qui**: quid CQY *S. ioh. oxon.* loquaemini L, loquemini EQR. patres Y*. *om.* qui *sec.* C. loquetur EQ.

21. tradat Q. **autem**: enim E. **fratrem** *om.* H* *sed + in mg.* **filii** *om.* J (*inepte* R filium *pro* filii in). morti DΘ. **afficient** ABCFHJMMTQT WYZ^3 *vg.*: adficient DEƎPΘLOZ*, adficiant R.

22. hodio CE*. **omnibus**: + hominibus DE ΘKMTRVZϚ𝔖; + gentibus ƎP^{mg}L. perseuerauit R; + usque BCDEƎPHΘKLMTQRTVWZ^4 *vg.* in fine FO.

23. quum HΘ. **persequentur** (persquentur L* *corr. m.* 2) = διώκωσιν: persecuntur R *cum graecis* DΔ *et d* (*sed non* δ). fugete L. **in aliam** *codd. et vg. et* Z^3: in alia KZ*; + et cum in alia persequentur uos fugite in tertiam E; + si autem et in alia persecuti uos fuerint fugite et in tertiam Q. *Simile additamentum est in graecis* DL 1. 13. 22. 118. 124. 209. 247 *al. et in uett. a b* ff_1 $g_{1.2}$ *h k q gat.*, *sed graeci* εἰς τὴν ἄλλην *et ex latt.* in aliam *a b* ff_1 g_1 *h q*, in alteram g_2 *k*. **amen enim** *cum* AEFMTOX^{mg}Y *Tisch. et graecis plurimis*: amen amen M, amen (*om.* enim) BCDƎPH ΘJKLQRTVWX*Z *vg.* uoṡbis O. consummauitis OT, commabitis (cominabitis *Stevenson*) Y. **israhel** *uide ad* ii. 6. **ueniat**: ueniet L* (*corr.* L^2).

24. **nec**: neque FƎPZ^4.

25. suffecit R. **seruus** (δοῦλος): seruo CDJT *vg. cum b f* ff_1 g_2 *k* (*non* g_1 *h q*); seruus ut sit E. + et

et seruus sicut dominus eius.
(91. 10) Si patrem familias beelzebub uocauerunt
quanto magis domesticos eius
ne ergo timueritis eos.
26 (92. 2) Nihil enim opertum quod non reuelabitur
et occultum quod non scietur.
(93. 5) Quod dico uobis in tenebris
27 dicite in lumine
et quod in aure auditis
praedicate super tecta
et nolite timere eos qui occidunt corpus
28 animam autem non possunt occidere
sed potius eum timete qui potest et animam et corpus perdere in gehennam
29 nonne duo passeres asse ueneunt?
et unus ex illis non cadet super terram sine patre uestro
30 uestri autem et capilli capitis omnes numerati sunt
31 nolite ergo timere
multis passeribus meliores estis uos.
32 Omnis ergo qui confitebitur me coram hominibus
confitebor et ego eum coram patre meo qui est in caelis.
33 (94. 2) Qui autem negauerit me coram hominibus

---

discipulo ut sit sicut magister eius et seruo sicut dominus eius. si patrem familias beelzebul
uocauerunt quanto magis domesticos eius 26 ne ergo timueritis eos. nihil est enim opertum
quod non reuelabitur. et occultum quod non scietur. 27 quod dico uobis in tenebris. dicite in
lumine. et quod in aure auditis. praedicate super tecta. 28 et nolite timere eos qui occidunt
corpus. animam autem non possunt occidere. sed potius timete eum qui potest et animam et
corpus perdere in gehennam. 29 nonne duos passeres asse ueniunt. et unus ex illis non cadet
super terram. sine uoluntate patris uestri. 30 uestri autem et capilli capitis omnes numerati sunt.
31 nolite ergo timere multis passeribus meliores estis uos. 32 omnis ergo qui me confessus fuerit
coram hominibus. confitebor et ergo illum coram patre meo qui in caelis est. 33 qui autem
negauerit me coram hominibus negabo et ego eum coram patre meo qui est in caelis.

---

ante **si** ƎP. pater L; patremfamilias *uno uerbo* Yϛℌ. **beelzebub** *cum* ABCFHΘJKMMTVWX YZ *vg. Hieron. ex* 4 *Reg.* i. 2; *cf.* belzebub DƎP O^{gl}: belzebul R *et S. ioh. oxon.*, uelzebul O* *et c sax. fr.* $syr.^{sch.}$; beelzebud E, belzebud Q; belzebu T. *Graeci et uett. latt. fere omnes cum* l *scribunt* beelzebul *a f* ff_1 *q*, belzebul *d h k*, uelzebul *b*, beizebul g_1 (*cf.* Βεεζέβουλ ℵB *et* W. H.). quando L. domisticos DLR.

26. **ne**: non CRT; nec DƎPLO. timueretis J, tueritis O* (*corr. gl.*). **nihil** (nichil W) **enim opertum** *cum* ADƎPFKMMTOVWX^cYZ *et b*, *cf.* nihil opertum C: n. enim est opertum BEHΘLQ RX* *vg. Tisch.*, n. enim opertum est JT, *et sic graeci et uett. latt. habent* est. **non reuelabitur** (-lauitur C) **et**: non reueletur neque T (ϛ *cum* et). ocultum D, hoccultum C. **scietur** (γνωσθήσεται) *cum* BCDEƎPFHΘJKLMMTOQRVWX*Zℌ𝔖ℭ *et a b d f h aur.*: sciatur ATX^cYϛ *cum c* g_1 *q*.

27. **auditis** (ἀκούετε) *codd. pl. et vg.*: audistis EƎPLMT, audietis D, audisti H. predicate DW.

28. hoccidunt . . hoccidere C. putius LR, pocius W. > timete eum ER *vg.* **et animam et corp.** *codd. et vg. cum graecis* (ℵ)BCDLXΠ *et f* ff_1 *k*: *om.* **et** *ante* **animam et c.** BEH^cKT *cum a b c* g_1 *h m q*, > (*et om.* **et**) corpus et animam DLR *cum Clem. hom. Ir. int. Tert.* (3) *Lucif.* perdedere R*. **in gehennam** *codd. fere omnes* (H^2Z^3) *et vg. cum* D *graeco* εἰς γέενναν *et a b c d f* ff_1 g_1(gehennem) *h m q*: in gehenna BC(geenna)H* LMZ* *cum graecis fere omnibus.*

29. **duo**: dño L; ·II· D. **asse**: ase R (*gl. uertit* to him cumende!). **ueneunt** BFΘJKMTO VWX*Z^2 *vg.* (ϛ uæn.): ueniunt ACDEƎPHLMQ RTYZ*. **illis**: eis R. **cadet** *codd. et vg.*: cadit DEƎPQR. **super**: in C. **sine patre uestro** *codd. et vg.*: sine uoluntate patris uestri Θ, sine uol. patre uestro E, sine patris uestri uol. qui est in caelis D, sine uol. dei patris uestri qui in caelis est L, sine patre uestro qui in caelis est Q. *Similia habent uett. plur.* (*cf. B. F. Westcott in 'Smith's Bible Dictionary,' tom.* iii. *p.* 1694, *not. k*).

30. *om.* **et** LR𝔖. > numerati sunt omnes R.

31. **nolite**: nol *in ras. scr.* A. **timere** + eos DELQ *cum graeco* M *al.* **multis**: multo magis DL. > uos meliores estis passeribus R. melioris L.

32. confiteuitur C, confitibitur O; confitetur A^cTX^cY, confitebur L. **est in caelis** (-los H* *corr. m. p.*): > in cael. est DEƎPLQRW(cel.) *vg.*

33. *Uersum totum om.* D. **negauerit me**:

negabo et ego eum coram patre meo
qui est in caelis.
34 (95. 5) Nolite arbitrari quia uenerim
mittere pacem in terram
non ueni pacem mittere sed gladium.
35 Ueni enim separare hominem aduersus
patrem suum
et filiam aduersus matrem suam
et nurum aduersus socrum suam
36 et inimici hominis domestici eius.
37 (96. 5) Qui amat patrem aut matrem
plus quam me
non est me dignus
et qui amat filium aut filiam super
me
non est me dignus
38 et qui non accipit crucem suam et se-
quitur me
non est me dignus.
39 (97. 3) Qui inuenit animam suam perdet
illam
et qui perdiderit animam suam propter
me inueniet eam.
40 (98. 1) Qui recipit uos me recipit
et qui me recipit recipit eum qui me
misit.
41 (99. 10) Qui recipit prophetam in nomine
prophetae mercedem prophetae ac-
cipiet
et qui recipit iustum in nomine iusti
mercedem iusti accipiet.
42 (100. 6) Et quicumque potum dederit
uni ex minimis istis calicem aquae
frigidae

---

34 nolite arbitrari quia ueni mittere pacem super terram. non ueni pacem mittere sed
gladium. 35 ueni enim separare hominem aduersus patrem suum. et filiam aduersus matrem
suam. 36 et inimici hominis domestici eius.

37 qui diligit patrem aut matrem plus quam me. non est me dignus. et qui diligit
filium aut filiam plus quam me. non est me dignus. 38 et qui non accipit crucem suam et
sequitur me. non est me dignus. 39 qui inuenit animam suam perdet illam et qui perdiderit
animam suam propter me inueniet eam.

40 qui recipit uos. me recipit et qui me recipit recipit eum qui me misit. 41 qui recipit
prophetam in nomine prophetae mercedem prophetae accipiet. et qui recipit iustum in
nomine iusti mercedem iusti accipiet.

42 et quicunque potum dederit uni ex minimis istis calicem aquae frigidae. tantum in
nomine discipuli amen dico uobis. non perdet mercedem suam.

> **me necauerit** R. *om.* **ego** MTV. > **in caelis est** EƎPLQR *vg.* celis W.

34. **nolite** + ergo B. arbitrare D. **quia**: quod BFX*. uenirim R; ueni E. **mittere pacem** (panem H *cf.* nontibus *pro* noctibus xii. 40): > pacem mittere BDƎPRX*. **in terram**: *om.* BX*; in terra ƎP*(*corr.* ƎP^{1})MTZ*(*corr.* Z^{3}) *cum S. ioh. et corp. oxon.*; pacem uenerim mittere in ter. *vg.*; uenerim pacem in terram mittere est non ueni *inepte* L. sed gaudium Q.

35. seperare D; sepe | perare L. **hominem**: filium hominem Q *quae conflatio est ex υἱόν gr.* D. 42. 114** *b* (*a def.*) *c d ff$_{1}$ g$_{1}$ h q et ἄνθρωπον gr. plur. f k.* *om.* **suum** L. **filiam**: filium Z* (*corr.* -am Z^{2}). **et nurum aduersus** (-sum D) **socrum suam**: *om.* Z* *sed + in ima pag.* Z^{2}.

36. **inimici** + non plus quam me L* (*improbat s. m.*). homines O^{c}VY*. domistici DLR.

37. **patrem** + suum O^{1}. *om.* **aut matrem plus quam me non** L (*cf. u.* 36). **patrem aut matrem** *cum graeco* BDEƎP^{mg}HΘJKMTO^{gl}QTVWXZ *vg.*: patrem et m. ACƎP*FM(ȧet)RY. **plus quam**: super T. filium et filiam ƎP* (*corr. mg.*). **super**: plus quam JLQ. non est dignus dignus *inepte* B; non me dignus Q.

38. accepit B. sequatur DƎPLQR.

39. in uenit D. **animam suam** *litteris minoribus* X. **perdet**: perdat MTZ^{c}. **illam**: eam DW. **propter**: pro R. **eam**: illam EL.

40. **qui recipit**: et qui receperit F, qui reciperit Q; *deinde* qui me recepit recepit . . recepit EF. **me recipit**: > recipit me DL. **recipit** (recipet O) **eum**: recepit illum E *uid. supr.* missit DLR.

41. qui recepit E. profetam . . profetae . . profetae DƎPLOR (prophete W). mercidem *ter* ELR *hic et* 42. **mercedem prophetae**: *om.* **prophetae** MT.

42. **et** *om.* Y* *corr. m. r.* quicunque ƎP.

tantum in nomine discipuli
amen dico uobis non perdet mercedem suam.
XI. (101. 10) Et factum est cum consummasset iesus
praecipiens duodecim discipulis suis transiit inde
ut doceret et praedicaret in ciuitatibus eorum.
2 (102. 5) Iohannes autem cum audisset in uinculis opera christi
mittens duos de discipulis suis 3 ait illi
tu es qui uenturus es an alium expectamus?
4 et respondens iesus ait illis
euntes renuntiate iohanni quae audistis et uidistis
5 caeci uident
claudi ambulant
leprosi mundantur
surdi audiunt
mortui resurgunt
pauperes euangelizantur
6 et beatus est qui non fuerit scandalizatus in me
7 illis autem abeuntibus
coepit iesus dicere ad turbas de iohanne
quid existis in desertum uidere
harundinem uento agitatam?
8 sed quid existis uidere hominem mollibus uestitum?
ecce qui mollibus uestiuntur in domibus regum sunt

XI. 1 Et factum est. cum consummasset iesus praecipiens duodecim discipulis suis.
transiit inde ut doceret et praedicaret. in ciuitatibus eorum.
2 iohannes autem. cum audisset in carcere opera christi. mittens discipulos suos. 3 ait
illi tu es qui uenturus es. an alium expectamus. 4 et respondens iesus ait illis. euntes renuntiate iohanni quae audistis et uidistis. 5 caeci uident claudi ambulant. leprosi mundantur
surdi audiunt mortui resurgunt pauperes euangelizantur. 6 et beatus est. qui non fuerit
scandalizatus in me. 7 illis autem abeuntibus coepit iesus dicere ad turbas de iohanne. quid
existis in desertum uidere arundinem a uento moueri. 8 sed quid existis. uidere hominem

---

minimis: minis E. **calicem**: potum D* (cal. *mg*.). frigide LWY. **tantum**: tatum H. **discipuli** + tantum O.

XI. 1. **est** *om. ut udtur* D* (+ D¹). con | consumasset L. **iesus**: + sermones hos D; + uerba haec ƎP*mg*LQR; + omnia uerba haec EW. **praecipiens** (pre. DV): praecepit E. **duodecim**: ·XII· DƎPL²(xp̄i L*)W. **transiit** (μετέβη) *codd. pl. et* transiuit ƎP: transit ELQR *uide ad Ioh.* v. 24. predicaret DW.

2. iohannis ƎP¹LR, ioh⁻ D, ioannes 𝔖ℭ. audiisset D, audis^set H. hopera C. **duos** (·II· D): *om.* L *cum a b c f h k*; *cf.* per discipulos *q* = διὰ τῶν μαθητῶν *Tisch. W. H.* **de**: ex D.

3. **ait illi** *codd. pl. et vg.*: ait illis DƎP*mg*JQR *cum graeco* M, *et b*; euntes dicite L. *Post* **ait illis** + euntes dicite DR *gat.*; + euntes dicite illi E; + ite et dicite ei J. han C. exspectamus ƎPKM̄Z^c (*sed* s *pr. erasa.*).

4. *om.* **iesus** A*(+*corr.*)C; > ait illis iesus R. renunciate W𝔖. ioanni 𝔖ℭ. **audistis et uidistis** *contra graecos et uersiones* (ἀκούετε καὶ βλέπετε) *cum* ABDƎPHΘJKMM̄OQTVWXYZ *vg.* (audistis inuidistis L): audistis et uidetis CR, > uidistis et audistis E(F) *ex Luc.* vii. 22 εἴδετε καὶ ἠκούσατε.

5. ceci W. clodi D, cludi R. hambulant C. **mundantur** + et R. sordi D. **audiunt** + et DEJLR. **resurgunt**: suscitantur D; + et DJL. aeuanguelitzantur D, aeuangeliszantur E, euangelizntur R*.

6. *om.* **est** M̄T. **fuerit**: erit W. scandaliszatus E. > in me non fuerit sc. LR. *om.* **in me** J. *In* D *et* E in me *cum sequentibus iunguntur.*

7. > abeuntibus autem illis R. habeuntibus C. caepit DLO, cepit W. > de ioh. ad turbas F. **iohanne** (ioan. 𝔖ℭ, ioh⁻ D); + baptista Q, babtitza D, baptista L, baptiza R. exi^istis Z *ter* (7. 8. 9) *sed* i *correctoris ter eras.* in deserto EFLZ*. in desertum? uidere *etc., sic distinguunt* (A)DƎPO, *et in* 8. 9. arundinem ΘJRW *vg. Tisch.* **agitatam** (agitata *et ras.* H, agitatum Y): moueri FL *cum b d f g_1 h*; *ex Luca* vii. 24.

7, 8. > hominem mollibus uest. ecce q. m. u. in d. r. sunt sed q. e. u. arundinem uento agitatam W.

8. **hominem mollibus** + uestibus L *gat. cum graecis plurimis.* **ecce** (eecce L) **qui mollibus uestiuntur**: *om.* E. **domibus**: dominibus E* (n *improbata*). reguum R, regūm Y.

9 sed quid existis uidere prophetam ?
etiam dico uobis et plus quam prophe-
tam.
10 (103. 2) Hic enim est de quo scriptum est
ecce ego mitto angelum meum ante
faciem tuam
qui praeparabit uiam tuam ante te.
11 (104. 5) Amen dico uobis non surrexit
inter natos mulierum maior iohanne
baptista
qui autem minor est in regno caelorum
maior est illo.
12 (105. 5) A diebus autem iohannis bap-
tistae usque nunc regnum caelorum
uim patitur
et uiolenti rapiunt illud.
13 (106. 10) Omnes enim prophetae et lex
usque ad iohannen prophetauerunt
14 et si uultis recipere ipse est helias qui
uenturus est
15 qui habet aures audiendi audiat.
16 (107. 5) Cui autem similem aestimabo
generationem istam ?
similis est pueris sedentibus in foro
qui clamantes coaequalibus 17 dicunt
cecinimus uobis et non saltastis
lamentauimus et non planxistis
18 uenit enim iohannes neque manducans
neque bibens et dicunt daemonium
habet

---

mollibus uestimentis indutum. ecce qui mollibus uestiuntur in domibus regum sunt. 9 sed
quid existis. uidere prophetam. etiam dico uobis et plusquam prophetam.
10 hic est enim de quo scribtum est. ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam
qui praeparauit uiam tuam ante te. 11 amen dico uobis non surrexit inter natos mulierum.
maior iohanne baptista qui autem minor est in regno caelorum maior est illo.
12 a diebus autem iohannis baptistae usque nunc regnum caelorum uim patitur. et
uiolenti rapiunt illud.
13 omnes enim prophetae et lex. usque ad iohannem prophetauerunt. 14 et si uultis
percipere ipse est helias qui uenturus est. 15 qui habet aures audiendi audiat.
16 cui autem adsimilabo generationem istam. similis est pueris edentibus in foro et
clamantibus ad alterutrum 17 dicentes. cantauimus uobis et non saltastis. lamentauimus et
non planxistis. 18 uenit enim iohannes neque manducans neque bibens et dicunt daemonium

---

9. **prophetam** (prof. DEPOR) : *om.* L. **etiam** *om.* C. **uobis** *om.* L. *om.* **et** D. plusquam Q. **prophetam** (prof. EPO) : profeta DE(proph.)LQR (*uoluit etiam* EP *corr.*).

10. **hic enim est** (*οὗτος γάρ ἐστιν gr. pl.*) *cum* ACFHJMOX^{c}Y : > hic est enim BDEPΘKLMT QRTVWX*Z *vg.*; hic est (*om. γάρ Tisch. W. H.*) *b* g_1 *k.* scribtum EΘJTYZ. **ecce ego** *cum* ACEPFJ MOQRTWYZ^{4} *vg.*: *om.* **ego** BDEHΘKLMTVXZ* *cum gr.* Z, *et uett. c* ff_1 g_2. hangelum C, anguel. D. hante *bis* C. preparabit D, praeparauit BF OX. uiam suam L.

11. amen amen M. > inter n. mul. non surrexit E. ioanne 𝔖ℭ. babtista DL, bapta MT. in regnum R. celorum *hic et* 12 W. *om.* **est** *sec.* Q.

12. iohãnes O*, ioannis 𝔖ℭ. babtistae DLT^{c}, babtista T*, baptiste W. husque C. *Post* **nunc** *ras.* 3 *litt.* X. eaelorum L. uiuolenti EPQR, ui uolenti D. **rapiunt**: diripiunt BEPKMTOTVXZ *cum a b c d* g_1 *h k l.* illut Z* *corr.* Z^{3}.

13. profetae DEPLOR, prophete EW. husque C; *om.* V. **iohannen**: -em DEPJRZ, ioannem 𝔖ℭ; + babtistam L. profetauer. DEPLOR.

14. **et si** *codd. et vg. cum graeco*: *om.* **et** AEP H*O*Y (F *dep.*). **recipere** (*δέξασθαι*) : percipere QRX* *ut uid.*; scire B. *Uariant uett.* accipere *d*, scire *a b* g_1 *h*, audire *c*, recipere ff_1 *aur.* δ, percipere *f k q*. elias T *vg.*

15. abet CT. aurem F. audiet L (*pro* -at).

16. **cui** : Qui V (Q *rubr.*). simile H. estimabo LW, extimabo CT. **istā** T *in rasura circa* 9 *litt.* *om.* **qui** F. **coaequalibus** *codd. vg. Hieron. comm. et* ff_1 (*graec. τοῖς ἑταίροις*) : coequ. EW, quoaequ. CΘ, quoequ. T, coec. R, caec. L. *Contra uett. uarie exprimunt τοῖς ἑτέροις uel ἀλλήλοις* inuicem *a*, ad inuicem *b c* ff_2 g_1 *h*, in inuicem *q*, aliis *d* g_2 *k*, ad alterutrum *f*; coaequalibus *correctio uidetur S. Hieronymi.*

17. caecinimus CKO, cic. DL. *om.* **uobis et n. salt.** lamentauimus F, *om.* **et n. s. lam.** R. **lamentauimus** : lamentati sumus C; + uobis EPLQ. **et** : ei L. plancxistis E, plancxisti R.

18. *om.* **enim** E. iohannis BDEP^{1}LRX,

19 uenit filius hominis manducans et bibens et dicunt
ecce homo uorax et potator uini
publicanorum et peccatorum amicus
et iustificata est sapientia a filiis suis.
20 (108. 5) Tunc coepit exprobrare ciuitatibus in quibus factae sunt plurimae uirtutes eius
quia non egissent paenitentiam
21 uae tibi chorazain
uae tibi bethsaida
quia si in tyro et sidone factae essent uirtutes quae factae sunt in uobis
olim in cilicio et cinere paenitentiam egissent
22 uerum tamen dico uobis
tyro et sidoni remissius erit in die iudicii quam uobis
23 et tu capharnaum numquid usque in caelum exaltaberis?
usque in infernum descendes.
(109. 10) Quia si in sodomis factae fuissent uirtutes quae factae sunt in te
forte mansissent usque in hunc diem
24 uerum tamen dico uobis
quia terrae sodomorum remissius erit in die iudicii quam tibi.
25 (110. 5) In illo tempore respondens iesus dixit
confiteor tibi pater

---

habet. 19 uenit autem filius hominis. manducans et bibens. et dicunt ecce homo uorax. et potator uini. amicus publicanorum et peccatorum. et iustificata est sapientia a filiis suis.
20 tunc coepit exprobrare ciuitatibus in quibus factae sunt plurimae uirtutes eius quia non
egerunt paenitentiam. 21 uae tibi chorazain. uae tibi betsaida quia si in tyro et sydone factae fuissent uirtutes quae factae sunt in uobis olim utique in cilicio et cinere. paenitentiam
egissent. 22 uerumtamen dico uobis. tyro et sydoni remissius erit in die iudicii quam uobis.
23 et tu capharnaum quae usque ad caelum exaltata es usque in infernum descendes. quia si in sodomis factae fuissent uirtutes quae factae sunt in te. forte mansissent usque in
hodiernum diem. 24 uerumtamen dico uobis quia terrae sodomorum. remissius erit in die
iudicii quam tibi. 25 in illo tempore respondens iesus dixit confitebor tibi pater domine caeli

---

ioannes 𝔖ℭ. **dicunt** + ecce R *sax. mg.* demonium DƎPLRW.

19. **uenit** + et R. **uorax** : uolex L; deuorator R; *om.* E. puplic. DƎPR. hamicus C. *om.* **est** MT* *sed corr. m. p.* **filiis** *codd. pl. et vg. et* filis ƎPLRY : *sed Hieron. in comm. 'In quibusdam euangeliis legitur* . . operibus' *et sic Tisch. gr. W. H.* (ἔργων).

20. **tunc** *in mg.* O^1. caepit H, cepit W; + ihs BH *cum h* (tunc ihs coepit g_1). **eius . . paenitentiam** *om.* ƎP* *supplet. marg.* incibus L. facte W. plurime DRW. aegissent DEL, egreserent R. penitentiam ƎP^{mg}LR, poen. CDJ, penitenciam W *et u.* 21.

21. *om.* **uae tibi ch.** LQ* (+ *in mg. litt. miniatis*). ue *bis* RW. **chorazain** *cum* ABMXY (*χοραζείν etc*): corazain ΘKMTOTV, corazayn C, chorozain Q^{c}R, corozain DEƎPFHJWZ *vg.* **uae tibi** *sec.*: et R* (ue tibi *corr. sax.*). bethsayda C, bethzaida DƎP, betsaida JMT, bezaida L. tiro ƎPL, thiro R. sidonae L*(*corr.* L^2)R, sydone DEOV. facte W *bis.* **essent** : fuissent EƎPFMTR. que W. holim C, ollim DL, olym E. cylicio ER. **et** + in X^c. cynere ER. penit. LR, poenit. CDƎPJ, penitenc. W. aegissent DEL.

22. **uerum tamen** (*uno uerbo* JY *vg.*, uerumptamen CW, ueruntamen ϛ): amen R. tiro ƎPLTW, thyro R. sydoni DEFR. remissus W, remisius EƎPLR. diae C. iudici E. > quam uobis in die iudicii L.

23. chapharnaum C, cafarnum L, cafarnauum ƎP*(*sed corr.*)R. nunquid ℌ. husque C; *om.* E. ad caelum D(cel.)ƎP*LQR. celum W. exaltabiris V, exaltaueris BCHLO*TX (*seq. ras. fere 2 lin.*); exaltata es Q; + an Q (*gr.* ἤ D, ἢ L, *uett.* aut *a b d*); + et DE *cum* g_2; + et si exaltata fueris B *cum c. Cf. Hieron. in comm. 'in altero exemplari reperimus* et tu capharnaum quae usque in caelum exaltata es, usque ad inferna descendes.' husque C. **in inf.** : *om.* in E; ad inf. DJLQ. discendes ƎPR, discendis DL. facte *bis* W, facta E. **fuissent** : essent D. que DW. fortae E. mansisent EL. husque C, uque L. ad J. **hunc** *codd. pl.*: hanc W *vg.*

24. uerunt. ℌ, uerumt. D; *cett. ut u.* 22. terre W. remisius EƎPL. diae C. iudici E. **quam tibi** *codd. vg. et f l*: quam uobis DL *cum graec.* DM^{mg} *et a b c d* ff_1 ff_2 g_1 *h k q*.

25. ihesus *plene* C, *cf. ad* i. 1. respondit ihs dicens D. **dixit** : dit E. confeteor L, confitebor

domine caeli et terrae
quia abscondisti haec a sapientibus et prudentibus
et reuelasti ea paruulis
26 ita pater quoniam sic fuit placitum ante te.
27 (111. 3) Omnia mihi tradita sunt a patre meo.
(112. 3) Et nemo nouit filium nisi pater
neque patrem quis nouit nisi filius
et cui uoluerit filius reuelare.
28 (113. 10) Uenite ad me omnes qui laboratis et onerati estis
et ego reficiam uos
29 tollite iugum meum super uos
et discite a me quia mitis sum et humilis corde
et inuenietis requiem animabus uestris
30 iugum enim meum suaue est et onus meum leue est.

XII. (114. 2) In illo tempore abiit iesus sabbato per sata
discipuli autem eius esurientes coeperunt uellere spicas et manducare
2 pharisaei autem uidentes dixerunt ei
ecce disciputi tui faciunt quod non licet eis facere sabbatis
3 at ille dixit eis
non legistis quid fecerit dauid quando esuriit et qui cum eo erant?
4 quomodo intrauit in domum dei et panes propositionis comedit
quos non licebat ei edere
neque his qui cum eo erant
nisi solis sacerdotibus?
5 (115. 10) Aut non legistis in lege
quia sabbatis sacerdotes in templo sabbatum uiolant et sine crimine sunt?

---

et terrae. qui abscondisti haec a sapientibus et prudentibus. et reuelasti ea paruulis. 26 ita
pater quoniam sic complacuit in conspectu tuo. 27 omnia mihi tradita sunt a patre meo. et
nemo nouit filium. nisi pater. neque patrem quis nouit. nisi filius. et cui uoluerit filius
reuelare. 28 uenite ad me omnes qui laboratis et onerati estis. et ego uos requiescere faciam.
29 tollite iugum meum super uos. et discite a me quia mitis sum. et humilis corde. et
inuenietis requiem animabus uestris. 30 iugum enim meum suaue est et onus meum leue est.
XII. 1 In illo tempore abiit iesus sabbatis per segetes. disciputi autem eius esurientes.
coeperunt uellere spicas et manducare. 2 pharisaei autem uidentes dixerunt ei. ecce disci-
puli tui faciunt quod non licet facere in sabbato. 3 ad ille dixit eis non legistis quid fecit
dauid quando esuriit ipse et qui cum eo erant. 4 quomodo intrabit in domum dei et panes
propositionis manducauit. quos non licebat ei manducare. neque his qui cum illo erant nisi
solis sacerdotibus. 5 aut non legistis in lege quia sabbatis sacerdotes in templo sabbatum

---

WX. *om.* **pater** D. celi et terre W. qui DET WZ* (*sed* **quia** Z^3). habscondisti C. *om.* **a** T. *om.* **et** *post* **sapientibus** R* (+ *in mg.* R^1). paruolis T.

26. **quoniam**: quia EQR. hante C; coram D.

27. michi T. **et**: t *lapsu* V. nissi D. **quis**: quisquam DLQ. nisi filium D* *sed corr.* uol. filius filius E *sed exp. pr.*

28. honerati CEƎPO, honorati DLQR. refficiam DE.

30. suauae E. honus CDƎP^{mg}LRT. **est** *sec. om.* CDJLR(*sed* + ÷ *in mg.*)TW *vg. cum* ff_1.

XII. 1. abit Q. ihesus *plene* C *uide ad* i. 1. > per sata sabbato LR *vg.* (ϚⱧ sabbatho). **autem**: enim E. hesurientes CE, essurientes DLR. caeperunt L, ceperunt W: *om.* D.

2. pharisei CLW, pharissei D, farisei R. **uidentes** + illos DLQ *cum a b c* ff_1 g_1 *h*. *Post* **dixerunt** *om.* ei B. fati·nt W. > sabbatis quod non licet eis facere R. **licet eis** *omnes* (*contra graecum* ἔξεστιν) *cum b c* g_1 *h l aur. gig.*: *om.* **eis** *cod. caraf.* ℭ, *Tisch. cum f d q* (*a def.*); *om.* **eis facere sabbatis** ff_1 (quod non licet facere *k*). **facere** + in T. sabbathis ϚⱧ.

3. ille autem dixit R. **legistis** + quia E. hesuriit C, essuriit D, esurit LR. eorant M.

4. proposs. DR, praeposs. ƎPL, propositiones X. cōmedit W; manducauit E. **quos**: quod Z* (*corr.* Z^2) *a b d k aur.* hedere C; comedere R. hiis EW. soli E.

5. **non** *sup. lin.* O. legitis T* (*sed corr.*); legis C. in legē Θ. **quia**: qui Z* (*sed corr.*). > sa-

6 dico autem uobis quia templo maior
est hic
7 si autem sciretis quid est misericordiam
uolo et non sacrificium
numquam condemnassetis innocentes
8 dominus est enim filius hominis etiam
sabbati.
9 (116. 2) Et cum inde transisset
uenit in synagogam eorum
10 et ecce homo manum habens aridam
et interrogabant eum dicentes
si licet sabbatis curare?
ut accusarent eum
11 ipse autem dixit illis
quis erit ex uobis homo qui habeat
ouem unam
et si ceciderit haec sabbatis in foueam
nonne tenebit et leuabit eam?
12 quanto magis melior est homo oue
itaque licet sabbatis bene facere
13 tunc ait homini extende manum tuam
et extendit
et restituta est sanitati sicut altera.
14 (117. 4) Exeuntes autem pharisaei consilium faciebant aduersus eum
quomodo eum perderent.
15 (118. 10) Iesus autem sciens secessit
inde
et secuti sunt eum multi et curauit eos
omnes

---

uiolant. et sine crimine sunt. 6 dico autem uobis quia templo maior est hic. 7 si autem
sciretis quid est misericordiam uolo quam sacrificium numquam condemnassetis innocentes.
8 dominus est enim etiam sabbati filius hominis. 9 et transiens inde uenit in synagogam eorum
10 et ecce. homo erat ibi manum habens aridam. et interrogabant eum dicentes. si licet sabbatis
curare. ut accusarent eum. 11 ipse autem dixit eis quis est ex uobis homo qui habet ouem
unam et si caeciderit sabbatis in foueam. nonne tenebit eam. et leuabit de fouea. 12 quanto
magis melior est homo oue. itaque licet sabbatis benefacere. 13 tunc ait homini extende
manum tuam. et extendit. et facta est sana sicut et altera. 14 et exeuntes inde pharisaei.
consilium fecerunt aduersus eum ut perderent eum. 15 iesus autem sciens. secessit inde.

---

cerdotes in templo sabbatum quia sabbatis uiolant D. sabbathis *etc.* ς𝔜. uiuolant Ꝑ. cremine DꝐL.

6. **quia**: qui Q.

7. **autem**: enim BD g_1 *h*. scieretis L, scieritis DR. misseric. DLR. > uolo misericordiam Ꝑ* (*sed improbatum*). nunquam Jς𝔜. condempnassetis DEꝐ¹(*ex* contempn.)ΘW, condemnasetis R.

8. > enim est J *vg. Tisch. cum graeco.* aetiam E. > etiam sabbati fil. hom. R. sabbathi *etc.* ς𝔜, *et in* 10, 11, 12.

9. quum CΘ. transiset R; transiret DEM. sinagogam CꝐRT, sinagoga E, synagogo M, snagogam L.

10. *om.* et L. **et ecce homo** (*καὶ ἰδοὺ ἄνθρωπος*): + erat DꝐLQ; et homo erat ibi R. **m. habens aridam** (har. CX): > m. aridam habens Q. liciet R. accussarent EꝐY, accusarint R*.

11. **ipse**: ille L. **illis**: *om.* T; eis D. **habeat** ABEH^c^ΘJ(> ovem habeat unam)LMMTORWX YZ *vg.*: habet CDꝐH*KQT(abet)V (ὃς ἔχει D c^scr^, *ceteri* ὃς ἕξει), *cum b c d f k q* δ *aur.* obem O, houem C. hunam C; *om.* EMT *cum* ff_1 g_1 *k*. caeciderit C, cic. DLR*. **haec** (τοῦτο): hec W; *om.* E *cum* D *gr. a b c d f* ff_1 g_1 *h k* (ista *q*). > in fou. sabbatis R. laeuabit L, lebabit O, leuauit BRX; eleuabit E, liberabit Ꝑ* (**leuabit** *mg.*). eum L. > eam et leu. R.

12. ouae E, houe C. **itaque licet sabbatis** (sabbato F, uobis D) **bene facere** (*uno uerbo* DJ *vg.*): *om.* L.

13. homoni O* (*corr.*). **extendit** + manum suam DLR. **est**: *om.* B; + ei R. **sanitati** (ὑγιής): sana L. **sicut**: + et DEꝐFJQZ*; + ex L; *graeci* ὡς ἡ ἄλλη (ὡσεὶ ἄλλη L) *et sic uett. cum Hieronymo.*

14. **exeuntes** (ἐξελθόντες): et euntes R. *post* **autem** *ras. quasi* 4 *litt.* X. pharisei CꝐW, pharissei DL, farissei R. **quomodo eum**: ut (*om.* eum) T^c^, *cum* T* *duo uerba omisisset per homoeoteleuton.* **eum perderent** (αὐτὸν ἀπολέσωσιν) *codd. omnes antiqui*: > perderent eum W *vg.*

15. **secessit** (ἀνεχώρησεν) *cum* ADEFHΘLOQ RXY: recessit BCJKMMTTVWZ *vg.*; ἀναχωρεῖν *in Euangeliis uarie redditur sed saepius* secedere *ut Matt.* ii. 22, iv. 12, xiv. 13, xv. 21; *Marc.* iii. 7, *et sic Act.* xxiii. 19, xxvi. 31. *Est etiam* recedere *Matt.* ii. 13, 14, ix. 24, xxvii. 5, reverti *Matt.* ii. 12, fugere *Ioh.* vi. 15. ὑποχωρεῖν *etiam uertitur*

16 et praecepit eis ne manifestum eum facerent
17 ut adimpleretur quod dictum est per esaiam prophetam dicentem
18 ecce puer meus quem elegi
dilectus meus in quo bene placuit animae meae
ponam spiritum meum super eum
et iudicium gentibus nuntiabit
19 non contendet neque clamabit neque audiet aliquis in plateis uocem eius
20 harundinem quassatam non confringet
et linum fumigans non extinguet
donec eiciat ad uictoriam iudicium
21 et in nomine eius gentes sperabunt.
22 (119. 5) Tunc oblatus est ei daemonium habens caecus et mutus et curauit eum
ita ut loqueretur et uideret.
23 (120. 7) Et stupebant omnes turbae et dicebant
numquid hic est filius dauid?
24 (121. 2) Pharisaei autem audientes dixerunt
hic non eicit daemones nisi in beelzebub principe daemonum.

---

et secutae sunt eum turbae multae. 16 et comminatus est eis ne manifestarent eum. 17 ut
adimpleretur. quod dictum est per esaiam prophetam dicentem. 18 ecce puer meus quem
elegi. dilectus meus in quo bene complacuit animae meae. ponam spiritum meum super
eum. et iudicium gentibus adnuntiabit. 19 non contendet neque clamabit. neque audiet
quisquam in plateis uocem eius. 20 harundinem quassatam non confringet. et linum fumi-
gantem non extinguet. donec eiciat in uictoriam iudicium. 21 et in nomine eius gentes
sperabunt.
22 tunc oblatus est ei homo daemonium habens caecus et mutus et curauit eum. ita ut
loqueretur et uideret.
23 et stupebant omnes turbae et dicebant. numquid hic est filius dauid.
24 pharisaei autem audientes. dixerunt. hic non eicit daemonia. nisi in beelzebul. prin-

---

secedere *Luc.* v. 16, ix. 10. sequuti Θ, sequti R. **curauit** (*ἐθεράπευσεν*): curabat R. **eos** *om.* Z* (+Z^{2}).

16. **et praecepit**: et praecipit D(pre.)ᏢPHQR, praedpiens (*i.e.* praecipiens) L (*om.* **et**); *graeci καὶ ἐπετίμησεν uel ἐπέπληξεν.* **ne manifestum eum**: nemini manifestum D.

17. adinpleretur CᏢL: inpleretur Q. **esaiam** *codd.pl.* (esayam CT) *et* ς: isaiam KMMTVZ𝔓𝔖ℭ, ysaiam W, issaiam DᏢ, essaiam L. profetam ᏢLR.

18. **puer meus** + electus *corr. uat.*; *sed marg.* 'electus *cancellatum* est in . .'. helegi C. delectus LOR. **bene placuit** (*ηὐδόκησεν*) *cum* AFHΘJMOY: bene conplacuit BCDEᏢKLMTQRTVWXZ *vg.* (compl. KW *vg.*). **animae meae** *codd. pl. et vg.* (anime mee W): anima mea (*ἡ ψυχή μου*) DELQR, *corrigentes, ut saepius, ex graeco, cum a b* g_2 *h q.* iuditium W. **nuntiabit** *codd. pl. et vg.* (nunc. W𝔖) = *ἀπαγγελεῖ*: nuntiauit O, adnuntiauit L; adnuntiabit EQ, annuntiabit D.

19. clamauit BHOX. **aliquis in plateis uocem eius** (*τις ἐν ταῖς πλατείαις τὴν φωνὴν αὐτοῦ*): > in plateis aliquis u. e. DJ, > aliquis uocem eius in plateis R.

20. arundinem ΘJLRTW *vg.* confringuet D, confrincet Y, confriget E. **linum**: lignum C, limum L* (*corr.* L^{2}). fumicans H, fumigantem EJM. extinquet O, extinget L, extinguet' *ut uidetur* D. eieciat MT, ieciat DL, eiiciat *vg. Tisch.* + in *ante* **iudicium** R. iuditium W.

21. > sperabunt gentes L.

22. hoblatus C. *om.* **est** DE. **est ei** + homo D(*sine* est)Ᏼ^{mg}LQ(> ei est)RW. demonium DᏢLRW. cecus KW. **mutus**: + surdus R; + et surdus Q; *duplici uersione uerbi κωφός cf.* mutus *a c d f* ff_2 g_1 *q*, mutus et surdus *b*, surdus et mutus ff_1 *h*, surdus *k*. curabit T. **ut** *sup. lin.* E. loquetur V. **uideret** + et audiret R *cf.* et aud. et uid. *h*.

23. stubebant D, **stupebant** O *sed* -tupe- *in ras.* et *sec. sup. lin.* E. nunquid ς𝔓.

24. pharisei CᏢW, farisei R, pharissei DL. *Post* **autem** *rasura in* E. eiecit EMT, iecit DL, eiicit *vg. Tisch.* demones DᏢRW, demonia LQ. **beelzebub** ABCFΘJKMMTQVWXZ *vg.*, belzebub DᏢHLOTY: beelzebul E, belzebul R* *sed corr. m. sax. Cf. ad* x. 25. **principe** (*ἄρχοντι*) BDEᏢJKLMOQRVWZ^{c} *vg.*: principem ACHΘMTTXYZ* (m *semierasa*). **daemonum** *cum* AHJMOYZ^{c} *cum graeci duobus locis idem uerbum habeant* (*δαιμόνια . . δαιμονίων*): daemoniorum BCEΘKMTTVXZ* *et corr.* *vg.*, demoniorum DᏢLQRW.

25 (122. 2) Iesus autem sciens cogitationes eorum dixit eis
omne regnum diuisum contra se desolatur
et omnis ciuitas uel domus diuisa contra se non stabit
26 et si satanas satanan eicit aduersus se diuisus est
quomodo ergo stabit regnum eius?
27 et si ego in beelzebub eicio daemones
filii uestri in quo eiciunt?
ideo ipsi iudices erunt uestri
28 si autem ego in spiritu dei eicio daemones
igitur peruenit in uos regnum dei
29 aut quomodo potest quisquam intrare in domum fortis
et uasa eius diripere
nisi prius alligauerit fortem?
et tunc domum illius diripiat.
30 Qui non est mecum contra me est
et qui non congregat mecum spargit.
31 (123. 2) Ideo dico uobis
omne peccatum et blasphemia remittetur hominibus

---

cipem daemoniorum. 25 iesus autem sciens cogitationes eorum. dixit eis omne regnum
diuisum aduersum seipsum. desolabitur. et omnis ciuitas uel domus diuisa aduersus se.
non stabit. 26 et si satanas satanan eicit. aduersus semetipsum diuisus est quomodo
ergo stabit regnum eius. 27 quod si ego in beelzebul eicio daemonia. filii uestri in quo
eiciunt ideo. ipsi iudices erunt uestri. 28 si autem ego in spiritu dei eicio daemonia.
utique praeuenit in uos regnum dei. 29 aut quomodo potest. quis intrare in domum
fortis et uasa eius diripere. nisi prius alligauerit fortem et tunc domum eius diripiet
30 qui non est mecum. contra me est. et qui non congregat mecum spargit. 31 ideo

---

25. ieeus *lapsu* ς. **dixit** (εἶπεν): dicit E (*sed* -it *in ras.*). *om.* **eis** E. r͏ͤgnum E. diuissum DR. **contra**: aduersus F. **desolatur** (ἐρημοῦται) *cum* ƎPMMTO*Z* *et sic Durmachensis et Hieron.* (*MSS. ap. Uallars.*) *Bentl. d*: desolabitur ABCDE FHΘJKO**QRTVWXYZ⁴ *vg. Tisch. uett.*, desolauitur LO°. > domus uel ciuitas D (*sed improbatum*); *om.* **uel** R*(+R°). diuissa D. > contra se diuisa L. stauit O.

26. **et si** (καὶ εἰ) *codd., vg. et f*: si enim DLQR *cum b* ff_2 g_1 *q*: *cf.* si *a*, si autem *d* (εἰ δὲ καί D), si ergo *c* ff_1 *h*, si et *k*. sathanas W. satanam J *vg.* **eicit** (ἐκβάλλει) *codd. vg.* (iecit DL, eiecit EMR, eiicit W *vg. Tisch.*): eiciat J. diuissus DR, deuisus L. **quomodo**: q̅m̅ D. **ergo** *sup. lin.* M; *om.* ƎP* (+*mg.*)W. **stabit**: statuit? O*, stauit O°.

27. *om.* **et** Q. **ego**: ergo LT. **beelzebub** *codd. et vg.*, belzebub DƎPHLTY: belzebul QR, beelzebu E. iecio DL, eiecio R, eiicio *vg. Tisch.* demones DƎPLRW. fili E. *om.* **in quo** *ad fin. uers. per homoeoteleuton* L. ieciunt D, eieciunt MT, eiiciunt *vg. Tisch.* **iudices erunt uestri** *codd. pl.* = κριταὶ ἔσονται ὑμῶν (ℵBD) *cum a b d f* $ff_{1.2}$ g_1 *h k l q*: > iudices uestri erunt DEΘMT *vg. cum c* g_2 *et gr.* 1. 124; > erunt iudices uestri RT; *aliis modis graeci etiam uariant, et plurimi* ὑμῶν ἔσονται κριταί.

28. **ego in spiritu dei** *codd. fere omnes et vg.* (di *sine lineola* V) *cum minusculis quibusdam graecis et f m syr*[cu]: > in spiritu dei ego LR *cum maiusculis graecis et a d* $ff_{1.2}$ *h q*; in spiritu dei (*om.* **ego**) *b c* g_1. iecio DL, eitio W, eiicio *vg. Tisch.* demones DƎPLRW; daemonia Q. **peruenit** *codd. omnes et vg.* = ἔφθασε *sed* adpropiauit *a b* (adprip.?) *c* $ff_{1.2}$ g_1 *h*, adpropinquauit *m q*, adcelerauit *k*, *et* praeuenit *d f quod ceteris melius uidetur.* ἔφθασε *hoc sensu gemino loco ab Hieronymo redditur* praeuenit *Luc.* xi. 20 (*sed u. l.* peruenit) *et* 1 *Thess.* ii. 16 *et* iv. 15. *Alio sensu* φθάνειν *est* peruenire *Rom.* ix. 31, 2 *Cor.* x. 14, *Philip.* iii. 16.

29. **potest quisquam** (quisqua K) = δύναταί τις: quis potest R *ex graeco male intellecto* τις δύναται Δ quisquam potest δ; *cf.* quisque potest g_2 (*solum* aut quis potest *sine* quomodo *h*). > in domo (*sic*) fortis intrare E, *cf.* εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἰσχυροῦ εἰσελθεῖν Δ *et* δ. uassa DE°? ƎPLR, ua[sa] O. diri//pere A (*ras. unius lit.*), deripere L. adligauerit D. **fortem**: forte H. domus E. **illius** *codd. plur. et vg.*: eius DEK*W. **diripiat** (διαρπάσῃ *Tisch. cum* ℵDGKΠ* *etc.*, διαρπάσαι Δ) *cum* ABFHJKOXYZ: diripiet (διαρπάσει *gr.* BCELMSUVXΓΠ²ς *et W. H.*) CDEƎPΘLMMT QTVW *vg. Tisch.*; eripiet R.

30. **qui** + enim DƎP[mg]LR. mecum est W. **congregat**: colligit W, *cf.* golligit *d.* *om.* **mecum** *sec.* L. dispargit ELQ. *Hanc lectionem etiam praeferre uidetur corr. uat. sed non marg.*

31. blasfemia DƎPLR, blasphemie V* (*sed corr.* V¹), blasphaemiae E, blasfemię T. remittentur EL, remittitur H. **spiritus a. bl. n. remittetur** *om.* JR(+s̄p̄s blafemia non dimittetur *corr. sax. in mg.*) *cum graecis* X *al* [6] *et a* g_1 *l.* *Etiam* hominibus

spiritus autem blasphemia non remittetur
32 et quicumque dixerit uerbum contra filium hominis remittetur ei
qui autem dixerit contra spiritum sanctum non remittetur ei neque in hoc saeculo neque in futuro.
33 (124. 10) Aut facite arborem bonam et fructum eius bonum
aut facite arborem malam et fructum eius malum
siquidem ex fructu arbor agnoscitur
34 progenies uiperarum quomodo potestis bona loqui cum sitis mali?
ex abundantia enim cordis os loquitur.
35 (125. 5) Bonus homo de bono thesauro profert bona
et malus homo de malo thesauro profert mala.
36 (126. 10) Dico autem uobis quoniam omne uerbum otiosum quod locuti fuerint homines
reddent rationem de eo in die iudicii
37 ex uerbis enim tuis iustificaberis
et ex uerbis tuis condemnaberis.
38 (127. 5) Tunc responderunt ei quidam de scribis et pharisaeis dicentes
magister uolumus a te signum uidere.

---

dico uobis omne peccatum et blasphemia. remittetur hominibus. spiritus autem blasphemia
non remittetur hominibus. 32 et quicumque dixerit uerbum aduersus filium hominis. remit-
tetur ei. qui autem dixerit aduersus spiritum sanctum. non remittetur ei. neque in hoc
saeculo neque in futuro. 33 aut facite arborem bonam. et fructum eius bonum. aut facite
arborem malam. et fructum eius malum. ex fructu enim arbor dinoscitur. 34 progenies
uiperarum quomodo potestis bona loqui cum sitis mali ex abundantia enim cordis. os
loquitur. 35 bonus homo de bono thensauro cordis profert bona. et malus homo. de malo
thensauro. profert mala. 36 dico autem uobis. quoniam omne uerbum otiosum quod locuti
fuerint homines reddent de eo rationem in die iudicii. 37 ex uerbis enim tuis iustificaueris.
et ex uerbis tuis condemnaueris.
38 tunc responderunt ei quidam. de scribis et pharisacis. dicentes. magister. uolumus

---

sps. autem bl. non remittetur *om.* τ *Walkeri.* **spiritus autem blasphemia** (*ἡ δὲ τοῦ πνεύματος βλασφημία*) BFHQVW𝔥ℭ, *et* sp. a. blasfemia DLR[sz], *cum d f ff*$_2$ (*cf.* qui autem in spiritum dei [sp̄m sc̄m *b*, sp̄u sc̄o *h*] blasphemauerit, *uel simile b ff*$_1$*g*$_1$ *h m*): spiritus autem blasphemiae ACE(-phaemie)ƎP (-femiae)ΘKMMTOT(-femiae)XYZϚ𝔖 *cum c g*$_2$ *k* (-femiae) *q*. *Cf. corr. uat.* 'sp̄s autem blasphemia non remittetur *grec' anti.* spiritus *est genetiui et* blasphemia *nominatiui casus sicut patet in graeco*;' *et marg.* '*in . . erat primo* blasfemie *sed correctum est* blasfemia.' remittitur F; dimittetur R[sax]; + ei E.

32. quicunque Ϛ𝔥. dixit L. **contra**: aduersus QR. **ei** + et Q. **dixerit** *sec.*: dix̄ D. **remittetur** *sec.*: remittet W. seculo WϚ𝔥. **futuro**: furo L.

33. **bonam et** *om.* L* *sed notat s. m.* **bonum**: malum D* (bonum *corr.*). **agnoscitur** (*γινώσκεται*) *codd. pl. et vg.*: cognoscitur BCEQWX; agnoscetur R; *cf.* cognoscetur *a ff*$_2$ *g*$_1$ (-nus-), cognoscitur *b g*$_2$ *h m q*, agnoscitur *c d* (adg.) *ff*$_1$, dinoscitur *f k*.

34. progentes L. quum CΘ. habundantia CD EƎP, habundancia W. hos C, ós V; + eius T.

35. **bonus** + enim DLR. thensauro X, tesauro T, tessauro D *et sic omnes infra*; + cordis Ϛ; + cordis sui DER; + suo T. *Cf. τῆς καρδίας αὐτοῦ gr.* L I. 22. 33 *et T. R.*, *et* cordis *f* ff*$_2$ *et* cordis sui *gat.* **thesauro** *sec.* + cordis sui QR.

36. **quoniam**: quia E. hotiosum C, osciosum R, otiossum D. **quod**: quodcumque ƎP[mg]. loquuti ƎP. > in die iudicii reddent de eo rationem R, > reddent pro eo rationem in die iudicii E. **de eo**: pro eo EJLQ; dō = deo BT. *Cf. Hil. in Matt.* xii. *col.* 673 *b*, '*Omnis otiosi, id est inepti et inutilis, dicti rationem* deo *esse reddendam.*' *Uett.* eius, pro eo, de eo = *περὶ αὐτοῦ*. in diem C.

37. **enim**: autem D. **iustificaberis** (-ueris BCE*FHLOTX, -biris MTV) . . **condemnaberis** (-demnaueris BCHLO[c]TX, -dempnaueris E*, -dempnaberis E[c]ΘRW, -demnabiris MTV, -temnaberis ƎP*, -tempnaberis D): > condemnaberis . . iustificaberis J; **et ex u. t. cond.** *om.* O*, *add. in mg. inf. corr.*; **ex** *sec. int. lin.* T; **uerbis** *sec.*: sermonibus E, *cf.* de sermonibus autem tuis iustificaueris et de sermonibus tuis condemnaueris *k*, *et similiter Cypr. Test.* iii.

38. tun[c] T. scribiis E*. phariseis W, pharisseis L, farisseis D, fariseis ƎPRT: pharisaei O. **uidere**: quaere L.

39 (128. 5) Qui respondens ait illis
generatio mala et adultera signum quaerit
et signum non dabitur ei
nisi signum ionae prophetae
40 sicut enim fuit ionas in uentre ceti
tribus diebus et tribus noctibus
sic erit filius hominis in corde terrae
tribus diebus et tribus noctibus.
41 Uiri nineuitae surgent in iudicio cum generatione ista
et condemnabunt eam
quia paenitentiam egerunt in praedicatione ionae
et ecce plus quam iona hic
42 regina austri surget in iudicio cum generatione ista
et condemnabit eam
quia uenit a finibus terrae audire sapientiam salomonis
et ecce plus quam salomon hic.
43 (129. 5) Cum autem inmundus spiritus exierit ab homine
ambulat per loca arida
quaerens requiem et non inuenit
44 tunc dicit reuertar in domum meam unde exiui
et ueniens inuenit uacantem
scopis mundatam et ornatam
45 tunc uadit et assumit septem alios spiritus secum nequiores se
et intrantes habitant ibi
et fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus

---

a te signum uidere. 39 iesus autem respondens ait illis. generatio mala. et adultera. signum
quaerit. et signum non dabitur ei. nisi signum ionae prophetae. 40 sicut enim fuit ionas.
in uentre coeti. tribus diebus et tribus noctibus. sic erit filius hominis in corde
terrae. tribus diebus et tribus noctibus. 41 uiri nineuitae surgent in iudicio. cum generatione ista. et condemnabunt eam. quia paenitentiam egerunt. in praedicatione ionae.
et ecce plusquam iona hic. 42 regina austri. surget in iudicio. cum generatione ista et
condemnauit eam. quia uenit a finibus terrae. audire sapientiam salomonis. et ecce plus
salomone hic.
43 cum autem inmundus spiritus exierit ab homine ambulat per loca arida. quaerens
requiem et non inuenit. 44 tunc dicit. reuertar in domum meam. unde exiui. et ueniens
inuenit uacantem scopis mundatam. et ornatam. 45 tunc uadit et adsumit alios septem

---

39. **qui respondens ait**: respondens autem dixit J. *Graeci* ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν. **ait illis**: > eis ait R. adultra L, adulteria R. querit DLRW. > querit signum D. ione W. profetae DꝐORZ, prophete W, profete L.

40. **fuit** *bis lapsu* H *sed exp.* **ceti** BCFJM TWZ^{c} *vg.*: coeti A (*in Test. Uet. uariat inter* coe. cae. *et* ce.) DEꝐHΘKOQV*XYZ**f* g_1 *h q*, *et* caeti LMTR. **tribus**: ·III· *bis* D. nontibus H (*cf.* panem *pro* pacem x. 34). **sic erit** *etc. ad fin. uers. om.* DꝐ*(+ *in mg.*). **erit**: enim R*. > tr. dieb. et tr. noct. in corde terrae R. **corde**: uentre L. terre EW.

41. niniuitae HΘJ *vg.*, ninuitae DLR, niniuite E*(niniuete *corr.*)W. iuditio W. **et condemnabunt** *usque ad* **generatione ista** *u.* 42 *om.* F *per homoeoteleuton, sed aliquid minus haberi notatur in mg.* condempnabunt D^{c}EꝐΘRW, condempnabit D*, contempnabunt L. ea H. quia paenetentiam (*sic*) egerunt in prędicatione *etc. usque ad* condennabunt (*sic*) eam *uersu* 42 *om.* Y* *sed* + *in marg. sup.* Y^{1}. poenitentiam CDꝐJLW *vg.*, penitentiam R. aegerunt L. predicatione DW. ione W, ionee O. > hic quam iona R *c*, *et* h. q. ionas *a b h*; *porro* ionas *vg. et corr. uat. mg.*

42. **regina austri**: regna iusti L. iuditio W. **generatione ista**: uiriis generationis huius EW. condempnabit EΘRW, contempnabit D; condemnauit O; condemnabunt L*Y^{1}. **eam**: eos E. ha finibus C. salamonis *etc.* DL, solomonis *etc.* R. **et ecce p. q. sa. hic** *om.* Z* *sed* + *in mg.* Z^{2}. > hic quam solomon R *a b c* ff_2 *h q*.

43. **cum** H*, qum H^{c}. **inmundus** (imm. BM *vg. Tisch.*) **spiritus** (*sup. lin.* E^{1}) **exierit**: > ihs (*sic*) inmundus exieret L; > exierit spiritus inmundus R. **exierit**: transierit Q. ambulant O*, ambulans L, ambulabat Q. harida C. querens R; querere D. requiam LR. inueniet CT.

44. ad domum J. hunde C. ex iui D, exibi O, exi Q, exii Ꝑ. **inuenit** (*sine addit. cum graeco*) ACDꝐ*FH*JMOQY, *uett. plur. a b c d f* ff_1 g_1 *k q* δ *aur.*: + eam BEꝐ^{mg}H^{1}ΘKLMTRTVWXZ *vg.*, *cum c* ff_2 *h.* uocantem L. scopiis E. hornatam C.

45. **assumit** *cum* ADHΘKMMTQVWX^{2}YZ^{2}

sic erit et generationi huic pessimae.
46 (130. 2) Adhuc eo loquente ad turbas
ecce mater eius et fratres stabant foris
quaerentes loqui ei
47 dixit autem ei quidam
ecce mater tua et fratres tui foris stant
quaerentes te
48 at ille respondens dicenti sibi ait
quae est mater mea
et qui sunt fratres mei?
49 et extendens manum in discipulos
dixit
ecce mater mea et fratres mei
50 quicumque enim fecerit uoluntatem
patris mei qui in caelis est
ipse meus et frater et soror et mater est.
XIII. (131. 2) In illo die exiens iesus de
domo sedebat secus mare
2 et congregatae sunt ad eum turbae
multae
ita ut in nauiculam ascendens sederet
et omnis turba stabat in litore
3 et locutus est eis multa in parabolis
dicens
ecce exiit qui seminat seminare
4 et dum seminat

---

spiritus. nequitiores se. et intrantes habitant ibi. et fiunt nouissima hominis illius. peiora
prioribus. sic erit et generationi huic pessimae. 46 adhuc eo loquente ad turbas. ecce mater
eius et fratres. stabant foris quaerentes loqui ei. 47 dixit autem ei quidam ecce mater tua. et
fratres tui. foris stant quaerentes loqui tecum. 48 ad ille respondens. ait dicenti sibi. que
est mater mea et qui sunt fratres mei. 49 et extendens manum suam super discipulos suos
dixit. ecce mater mea et fratres mei. 50 quicumque enim fecerit uoluntatem patris mei qui in
caelis est ipse meus frater et soror et mater est. XIII. 1 In illo autem die exiens iesus de
domo. sedebat secus mare. 2 et conuenerunt ad eum turbae multae. ita ut nauiculam
ascenderet sedere et omnis turba stabat in litore. 3 et locutus est eis multa in parabolis
dicens. ecce exiit qui seminat seminare. 4 et dum seminat. quaedam caeciderunt secus

---

vg., assumet F: adsumit BCƎP^mg JLORTX*Z, adsummit E, sumit ƎP*. > secum septem (·VII· D) alios spiritus DLQRX* (? *ras. c.* 4 *litt. post* assumit *sed* secum *habetur post* spiritus). **septem**: ·VII· DEW. spiritos E*. *om.* **secum** E g_1. nequitiores DƎP; + quam E g_1 *h*. abitant Θ*. fiant R. > illius hominis R. **sic erit et gen. h. pess.** *om.* X*Z* *sed addunt* X^c Z^2. *om.* **et** DELQ. pessimi B, pessime WX^c, paessime E.

46. athuc MXY, aduc T. **eo loquente** + ih̄u E. fratris O; + eius DƎPL. **stabant foris** (foriis E*) = *εἱστήκεισαν ἔξω*: > foris stabant DLR, foris stant Q. quarentes OR, querentes DW, quaerens V, quaeren (*sic*) L. **ei**: eum T; cum eo DLQ.

47. eccce L. *om.* **tua** Z* *sed* + Z^4. fratris Y*. stabant W. querentes DR. **te**: loqui tecum DLQ.

48. ad CO. **ille** (*ὁ δὲ ἀποκριθείς*) *cum* ADF X^2 Y *f*, *cf.* illi H: ipse BCEƎPΘJKLMMTOQRTVW X*Z *vg. et b c* ff_2 g_1 *h*(ipse autem) *q*. **respondens dicenti** (dicente H*Z*, *corr.* H^2 Z^1) **sibi** *om.* E (*et* X *graecus om.* *τῷ λέγοντι*). que est DW. **et qui**: aut qui T *cum* D *graeco et a d* ff_1 *h k q*, an qui ff_2 (*ita Calmet sed* aut qui *Belsheim*). fratris V. > fratres mei qui sunt R.

49. **et** *om.* E*L. exten^dens X. manus ƎPJKMT X^2 Z. **discipulos** *sine additamento cum* ACH*M OQX^c Y *Hieron. comm.* (sed disc. suos *in textu*) *et graeco* Δ: + suos BDEƎPFH^1ΘJKLMTR(suo)TV WX*Z *vg.*, *graeci fere omnes et a b c d f* $ff_{1\cdot 2}$ g_1 (discipulis suis) *h k q*. **et fratres mei** *om.* E.

50. et extendens manum *ad init.* D *sed exp.* quicunque ς𝔓. *om.* **enim** R. feccrit L. uolumtatem C. **et frater** *cum* ABCƎPFHΘJMMTORV X*Y *et minusculis graecis* (*e.g.* 13) *quibusdam et b e* ff_1 *h* (*sed ordine inuerso e*): *om.* **et** *cum graecis plurimis* DEKLQWX^c Z *vg. Tisch.*; *om.* **et frater** *ut udtur* T*(+ *corr.*). *om.* **et** *ante* **soror** ς. **mater** + mea Q.

XIII. 1. diae C; tempore E. ex iens D. *om.* ih̄s W. et exiens de domo sedebat *etc.* F. dede *lapsu* W*. domu DLQ. scus L.

2. congregati D, -te W. **ad**: et R*. turbe multe W; *om.* **multae** R. **in nauiculam** (*εἰς πλοῖον*): *om.* **in** TV*; in nauicula DEHΘLQR. hascendens C. **omnis turba** (*πᾶς ὁ ὄχλος*) **stabat**: omnes turbae stabant DEJQ *corp. oxon.* (*et* omnes stabant L), *cum a b* ff_2 *h*. **litore** *codd. et* ς: littore 𝔓𝔖ℭ. > in litore stabat *uoluit Bentleius cum graeco, sed sine auctoritate codicum meorum.*

3. loquutus Θ. *om.* **est** MT. *om.* **eis** L. *om.* **multa** Q. in parabulis ƎP, in paruulis R*; *om.* L. *om.* **dicens** J. exit ƎPQR. **seminare** + semen suum Qς𝔖 *ex Luca* viii. 5 *ut obseruat corr. uat.*

4. saeminat C. quedam D, quadam L. caeci-

quaedam ceciderunt secus uiam
et uenerunt uolucres et comederunt ea
5 alia autem ceciderunt in petrosa
ubi non habebant terram multam
et continuo exorta sunt quia non habebant altitudinem terrae
6 sole autem orto aestuauerunt
et quia non habebant radicem aruerunt
7 alia autem ceciderunt in spinas
et creuerunt spinae et suffocauerunt ea
8 alia uero ceciderunt in terram bonam
et dabant fructum
aliud centesimum
aliud sexagesimum
aliud tricesimum
9 qui habet aures audiendi audiat.
10 Et accedentes discipuli dixerunt ei
quare in parabolis loqueris eis?
11 qui respondens ait illis
quia uobis datum est nosse mysteria regni caelorum
illis autem non est datum.
12 (132. 5) Qui enim habet dabitur ei et abundabit
qui autem non habet et quod habet auferetur ab eo.
13 (133. 1) Ideo in parabolis loquor eis quia uidentes non uident
et audientes non audiunt neque intellegunt

---

uiam. et uenerunt uolucres et comederunt ea. 5 alia autem caeciderunt in petrosa. ubi non
habebat terram multam et continuo exorta sunt quia non habebant altitudinem terrae. 6 sole
autem orto. estuauerunt. et quia non habebant radicem aruerunt. 7 alia autem ceciderunt
in spinis. et ascenderunt spinae. et suffocauerunt ea. 8 alia uero caeciderunt in terram bonam.
et dabant fructum. aliud centesimum. aliud sexagesimum. aliud tricesimum. 9 qui habet
aures audiendi audiat 10 et accedentes discipuli eius dixerunt ei. quare in parabolis loqueris
eis. 11 ad ille respondens ait illis. quia uobis datum est nosse mysterium regni caelorum.
illis autem non est datum. 12 qui enim habet dabitur ei. et abundabit. qui autem non habet.
et quod habet auferetur ab eo. 13 propterea in parabolis loquor eis. quia uidentes non uident

---

derunt EZ*, cic. DLR. uenierunt D, uenenerunt Y. uolocris O; + caeli (*ex Luca* viii. 5) QR *vg. cum graecis sat multis et b* ff_1 *h et corr. uat.* (*sed non marg.*); *improbat* caeli *cod. caraf.* commederunt E. eam H.

5. alia uero X*. ciciderunt DLR. petrossa D. hubi C. *om.* non L. **habebant** *cum* EƎPJKL MTR T^cW *vg. cor. uat. mg. et b c* g_1, *cf.* habent *k*: habebat ABCDFHΘMOQT*(abebat)VXYZ *cor. uat.* et d f* ff_2 *h q*, *cf.* erat *e* ff_1: *Graeci* εἶχεν *sed post* αὐτά. **exorta**: orta J. **quia non habebant** (διὰ τὸ μὴ ἔχειν) *codd. pl. et vg.*: q. n. habebat T* (ab.)Z*. terre X.

6. horto C; ortu R, exorto W; mortuo Z* (orto Z^c). estuauerunt RW. **quia** *int. lin.* O; qui DH*R. **non habebant** (abebat T*) **radicem**: > radicem non hn̄t D. radcem L. haruerunt C.

7. *om.* **autem** L. caeciderunt C, cic. DLR. spine W. soffocauerunt L.

8. **alia**: alii D. **uero**: autem L *vg.* caeciderunt C, cic. DLR. dabunt EQ. aliut CƎP*Z* *ter*, Y *semel.* centensimum EZ*, centisimum Y, centissimum ƎPL; ·C· DR. sexagensimum CEƎPZ*, sexagissimum L; ·LX· DR. tricensimum CƎPFZ* tricentissimum E, trigesimum 𝕾, trigissimum L; ·XXX· DR.

9. **audiat**: audiet L.

10. adcedentes O, accidentes L. **discipuli** + eius HΘR *cum graecis aliquot et a b c d f* g_1 *h* (*non* $ff_{1\cdot 2}$ *q*). *om.* **ei** R. parabulis CƎPLR, parapolis Z. **loqueris eis** (*cum graeco*) BDEƎP^mg FH^cΘJKLM MTO^cQRTVWXZ *vg.*: *om.* **eis** ACƎP*H*O*Y.

11. **illis** *pr.*: eis D. nose D. **mysteria** (mist. ƎPLRTW *cor. uat.*): misterium DEQ, mysterium ϛ *cum a c d f* ff_2 g_1 *l q corp. et S. ioh. oxon.*, *cf.* sacramentum *k* (*sed* mysteria *e*, mis. *b*, arcana ff_1 *h*). celorum W. > datum est Q.

12. dauitur O. **ei**: illi D. habundabit CLW, abundauit E*O*. **qui autem**: ei autem qui BX*; et qui E. abet *bis* C. **et quod**: aetiam quod E. *Pro* et quod habet *cor. uat. marg.* 'et quod uidetur habere' *si rem recte perspicio, ex* xxv. 29 (*ut monet cor. uat.*). **auferetur** (ἀρθήσεται): aufertur Θ*, auferatur R. hab eo C; ab eos W.

13. + et *ad init. uers.* ƎP. parabulis ƎP¹LR. **loquor eis**: loqueris eis DE, loquor uobis *corp. oxon.* **quia** + non W* (*sed expunctum*). **uident** + & audiē W* (*sed exp.*). **non audiunt** (οὐκ

14 et adimpletur eis prophetia esaiae dicens
auditu audietis et non intellegetis
et uidentes uidebitis et non uidebitis
15 incrassatum est enim cor populi huius
et auribus grauiter audierunt
et oculos suos cluserunt
ne quando oculis uideant
et auribus audiant
et corde intellegant
et conuertantur et sanem eos.
16 (134. 5) Uestri autem beati oculi quia uident
et aures uestrae quia audiunt
17 amen quippe dico uobis
quia multi prophetae et iusti cupierunt uidere quae uidetis et non uiderunt
et audire quae auditis et non audierunt
18 (135. 2) uos ergo audite parabolam seminantis
19 omnis qui audit uerbum regni et non intellegit

---

et audientes non audiunt neque intellegunt. 14 et adimpleretur in eis prophetia esaiae
dicentis auditu audietis. et non intellegetis. et uidentes uidebitis. et non uidebitis. 15 incras-
satum est enim cor populi huius. et auribus grauiter audierunt. et oculos suos cluserunt.
nequando oculis uideant et auribus audiant. et corde intellegant. et conuertantur. et sanem
eos. 16 uestri autem beati oculi quia uident. et aures uestrae quia audiunt. 17 amen dico
uobis. quia multi prophetae et iusti. cupierunt uidere quae uos uidetis. et non uiderunt et
audire quae uos auditis. et non audierunt. 18 uos ergo. audite parabolam seminantis.
19 omnis qui audit uerbum regni. et non intellegit. uenit malus. et rapit quod seminatum

---

ἀκούουσι): non audient ABFH*QX*YZ*; *ueteres plerumque* ut uidentes non uideant et audientes non audiant *uel similia ut a b c d* (*et* D *gr.*) *e ff*1·2 *h k*; *sed Hieronymus in comm. et f q cum nobis. Lectio* audient *unde fluxerit nescio.* **neque**: nec Q. intelligunt ΘJW *vg.*; intellegant E; intellegent H* (-gunt Hc).

14. **et** (*καὶ graeci fere omnes, καὶ τότε* D) *cum* CEP*FHJMW𝕳𝕮: ut (*sine auct. graec.*) ABDE EPmgΘKLMTOQRTVXYZϛ𝕾 *gat., S. ioh. oxon.*; *uett. uel* et *uel* tunc, *sed* et ut *g*2. **adimpletur** (*ἀναπληροῦται*) *cum* C(adin.)JMO*T*W𝕳𝕮, *et* inpletur EP*, *cf.* adimpletum H (*sine* est): adimpleatur AFKMTTcVXcYZϛ𝕾; adimpleretur BDE ΘQX*, adinpl. EPmgLR; adimpleritur Oc *sine auct. graec.*; *πληρωθήσεται* (Dgr) *exprimitur ab* implebitur *uel* compl. *c d ff*1·2 *g*1 *h k*, impletur *a*, completur *q*, adimpleretur *f**; *om. b.* **eis** *codd. pl. et a c g*2: in eis CEPmgFTWZ4 *vg. cum f ff*2 *g*1; in illis *b ff*1 *h*, super eos *k*; *om. a c g*2. profetia DEPLOR, prophetiae E* (*corr. m. p.*). isaiae DKMMTOVWZ𝕳𝕾𝕮, hesayae C, esayae T, iessaiae L, issaie EP. **dicens** (*ἡ λέγουσα*) ACEP* FHΘKMMTO*TWXYZ *cum k*: dicentis BDEJ Lc(-tus L*)Oc(-tes)QRV(-tes)ϛ (*sine auct. graec.*) *cum a b c f ff*1·2 *g*1 *h q*, dicentes *d* (*λέγουσα*). **et non** + audietis neque B; *in* X *etiam est rasura fere unius lineae.* **non intellegetis** (*οὐ μὴ συνῆτε*) *codd. pl. et* Θ1Z4, non intelligetis W *vg.*: non intellegitis B(neque)DJLORXZ4, -igitis HΘ*. uidentis H. uedebitis *pr.* D. uideuitis *sec.* O.

15. incrasatum DER. *om.* enim T. > enim est BX. **auribus** + suis (+ *αὐτῶν* ℵC) DEPLQR *cum b c g*2 *h* (*k*?). **audierunt** (*ἤκουσαν*): audiebant J. hoculos C, occ. D. *om.* **suos** Z* (+ Z2). **cluserunt** *cum* ACFHΘJMO*YZc, clusserunt R, clauserunt BKMTOrec.TVWXZ* *vg. Tisch. d f ff*1·2: concluserunt DEEPL *g*2 *h*, conclusserunt Q. hoculis C. > uideant oculis R *vg.* intelligant HΘJKW *vg.* conuertātur Z*, *lineolam deleuit corr.* sane R. *Post hunc uersum* + et iterum incrasatum est cor populi huius et aures eorum obstruerunt et oculos suos conpraeserunt ne quando conuertatur et sanem eos Q *ex aliqua uersione nobis ignota.*

16. hoculi C. **quia** (*ὅτι*): qui LQRTW. uestre R. **quia** *sec.*: quae HLR, que Tc (e *in ras.*); qui D.

17. **amen quippe** (*ἀμὴν γάρ gr. plurimi*): *om.* **quippe** (*cum* ℵX *gr.*) CO*RT *a b c f ff*1·2 *g*1·2 *h.* > dico uobis quippe quia L. profetae EPLOR, profaetae D, prophete W. **cupierunt**: uoluerunt E. **quae** (*pr.*): que H; + uos L. uidistis EJ; audetis Q. **uiderunt**: audierunt Q. **audire quae** + uos DL. audistis BCEEPJOX*. *om.* **et aud. q. aud. et non aud.** R.

18. **ergo**: autem DLQ. parabulam CEPLR. saeminantis C, seminantes O*.

19. **omnis** + enim HcΘR. **audit**: audierit F. intelligit HΘJKTW *vg.* **malus** (*ὁ πονηρός*): malignus DLQR *d h.* rapuit R; + illud Q. saeminatum *et* saeminatus C. **hic est q. s. u. seminatus** (-tum T) **est**: *om.* J. > sem. est secus uiam R.

uenit malus et rapit quod seminatum
est in corde eius
hic est qui secus uiam seminatus est
20 qui autem supra petrosa seminatus est
hic est qui uerbum audit
et continuo cum gaudio accipit illud
21 non habet autem in se radicem
sed est temporalis
facta autem tribulatione et persecu-
tione propter uerbum
continuo scandalizatur
22 qui autem est seminatus in spinis
hic est qui uerbum audit
et sollicitudo saeculi istius et fallacia
diuitiarum suffocat uerbum
et sine fructu efficitur
23 qui uero in terram bonam seminatus
est
hic est qui audit uerbum et intellegit
et fructum affert
et facit aliud quidem centum
aliud autem sexaginta
porro aliud triginta.
24 (137. 10) Aliam parabolam proposuit illis
dicens
simile factum est regnum caelorum
homini qui seminauit bonum semen
in agro suo
25 cum autem dormirent homines uenit
inimicus eius
et superseminauit zizania in medio
tritici et abiit

---

est in corde eius. hic est qui secus uiam seminatus est. 20 qui autem supra petrosa semi-
natus est. hic est qui uerbum meum audit et continuo cum gaudio accipit illud. 21 non
habet autem in se radicem sed est temporalis. cum autem facta fuerit tribulatio uel perse-
cutio propter uerbum continuo scandalizatur. 22 qui autem in spinis est seminatus hic est
qui uerbum audit et sollicitudo saeculi huius et fallacia diuitiarum suffocat uerbum. et sine
fructum efficitur. 23 qui uero in terram bonam seminatus est. hic est qui audit uerbum et
intellegit. et fructum affert. et facit. aliud centesimum. aliud autem sexagesimum. aliud
tricensimum. 24 aliam parabolam proposuit eis dicens simile est regnum caelorum. homini
qui seminabit bonum semen in agro suo. 25 cum autem dormirent homines uenit inimicus

---

20. super ƎPLORW *vg.* petrosam X^c. semina///tus T, saeminatus C. **uerbum** + dei Ϛ. > audit uerbum QR. cumtinuo C. accepit JO, recepit E. illut Z* (*corr.* Z^2).

21. abet C; habens E. **autem**: *om.* R; + h^r L*. > temporalis est Q. tribulatio E*, + ne *in mg.* E^1?. **et**: hac E, ac Q. persequutione Θ; persecutio E*, ne *sup. lin.* E^c; perse *sic* R. scandaliszantur E, scandalizantur W.

22. **est sem. in spinis** (*contra ordinem graec.*) *cum* AC(saem.)FHΘKMMTVWX^{c}YZ: > seminatus est in spinis DEƎPJLQ *vg.*, seminatū est in spinis T; in spinis seminatus est (*εἰς τὰς ἀκάνθας σπαρείς*) BRX*; est in spinis seminatus O. **uerbum** + dei Ϛ. solicitudo R *vg.*; sollicitudines C. seculi C *vg.* **istius**: huius J. fallatia EHK. diuitarum D. suffocant DELQ (*cum pluralis in quibusdam praecedat e.g.* uoluntates *a*, uoluptates *b forsan ex ἀγαπαί pro ἀπάτῃ uel ἀπάται*); suffocauit R. efficiuntur E.

23. **in terram bonam** (*ἐπὶ τὴν καλὴν γῆν*) *cum* DƎPFKLMMTOQRTVW *vg.*; > in bonam terram E: in terra bona ABCHΘJXYZ. saem. C. **audit**: autem *lapsu* Z*, *corr.* Z^1. *om.* **uerbum** TW. > uerbum audit L. intelligit ΘKJTW *vg.* adfert DEƎP^{mg}JLMMTRZ; afferet F; *om.* V. *om.* **et facit** E. aliut *ter* CƎP*(-d ƎP^1)Z*(-d Z^1). **centum** ABFH*KMMTOVXYZ* (·c· D): centesimum CH^{c}ΘJTWZ^1 *vg.*, centissimum LQR, ·c·mum E. alium E. *om.* **autem** EJ. **sexaginta** A *etc.* (·LX· D): sexagesimum H^{c}ΘJTWZ^4 *vg.*, sexagensimum C, sexagissimum LQR, LXmum E. **porro aliud** (*contra graecum ὃ δέ*) ABDFHΘJK LMMTORVXYZ(aliut*): aliud(-t) uero CTW *vg.* *Tisch.*; alium E, aliud Q *sine aduerbio.* **triginta** A *etc.* (·XXX· D): tricesimum H^{c}ΘJTWϚ𝕻, trigesimum Z^4𝕾𝕮, tricensimum CQ, tricissimum R, triginsimum L, trigentissimum E.

24. parabulam CƎPLR. **proposuit** (*παρέθηκεν*): propossuit DEƎPL; possuit R. **illis**: eis EƎPLQ. **simile** (*sequitur ras. unius lit.* X; + enim W) **factum est** (*ὡμοιώθη*): simile est ER *corp. oxon. Hier.* *om.* **caelorum** C. > homini regnum caelorum Q. **qui seminauit** (saem. C, seminabit T) = *σπείραντι*: qui seminat (*σπείροντι*) E *cum graecis multis*, *cf.* seminanti *d h k δ Aug.* saemen C.

25. quum Θ (*non* C). dormierent R*, dormierunt R^c, dorrent O. hominis O*. in imicus D. **superseminauit** (super sem. AD, supersaem. C, superseminabit T) *codd. et vg.* = *ἐπέσπειρεν*: semi-

26 cum autem creuisset herba et fructum fecisset
tunc apparuerunt et zizania
27 accedentes autem serui patris familias dixerunt ei
domine nonne bonum semen seminasti in agro tuo?
unde ergo habet zizania?
28 et ait illis inimicus homo hoc fecit
serui autem dixerunt ei
uis imus et colligimus ea?
29 et ait non
ne forte colligentes zizania
eradicetis simul cum eis et triticum
30 sinite utraque crescere usque ad messem
et in tempore messis dicam messoribus
colligite primum zizania
et alligate ea fasciculos ad comburendum
triticum autem congregate in horreum meum.
31 (137. 2) Aliam parabolam proposuit eis dicens

---

eius et superseminauit zizania in medio trittici. et abiit. 26 cum autem creuisset herba. et
fructum fecisset. tunc apparuerunt et zizania. 27 accedentes autem serui patris familias.
dixerunt ei. domine nonne bonum semen seminasti in agro tuo. unde ergo habet zizania.
28 ad ille dixit eis. inimicus homo hoc fecit. serui autem dixerunt ei uis ergo euntes colli-
gimus ea. 29 at ille ait eis non. ne forte colligentes zizania eradicetis simul et tritticum.
30 sinite utraque crescere. usque ad messem. et in tempore messis dicam messoribus colligite
primum zizania et alligate fasciculos. ad comburendum ea. tritticum autem. congregate in
horreum meum. 31 aliam parabolam. locutus est eis dicens. simile est regnum caelorum.

---

nauit (ἔσπειρεν *graec. mult.*) *uett. e q.* **zizania** *codd. pl. et vg.* (zyz. CE, zez. DL): zizaniā Θ, *cf.* zizaniam *c et notata u.* 26. trittici BCΘOX*Z. habiit CT, abit R.

26. quum Θ (*non* C). creuesset L. erba CT, haerba R. **tunc**: + et T; *om.* L. **apparuerunt** (adp. J): apparuit ER, apparunt L. *om.* **et** DEƎPLQR (*sed* + et *post* zizania ER) *corp. oxon.* **zizania** (zyz. CE, zez. DL): zizaniae H^cΘ.

27. **patris familias** (*uno uerbo* JϚ𝕮): patri f. DEQ, ad patrem f. LR *cum h sed sine auctoritate graeca.* saemen C. seminas^ti O; *graeci uariant inter* ἔσπειρας *et* ἔσπειρες. **unde ergo** *bis, lapsu, in* D. hunde C. e^rgo V. **zizania** (zyz. CE, zez. D): zizaniam BH^cΘ, zezaniam L.

28. *om.* **et** *ad init.* J. facit R. **serui autem dixerunt ei** *codd. pl. et vg.* (*et* εἶπον *gr. plur. cum* $f\ ff_1\ h\ q$; *sed* λέγουσιν ℵBCD *et* dicunt $a\ b\ c\ e\ ff_2\ g_1\ k$): > dix. autem ei serui R, *cf. ordinem* D *graeci et* $a\ b\ c\ e\ ff_2\ g_1$ (*h*) *k*. **uis imus** *codd. et vg.*: uisimus R, uissimus? L* (uis//imus L^c); uis ibimus J; *graeci contra paene omnes* θέλεις οὖν ἀπελθόντες κ.τ.λ. *cum f q* (ergo), *sed om.* οὖν D *gr.* 252* *et* uis imus $a\ b\ c\ e\ ff_1$, uis euntes *d*, euntes *h*, uis eamus *k*. **colligimus** *cum* ABFΘKMMᵀORTVWXYZ *vg.*, collegimus CƎPH, cullegimus L: colligemus EJQ, colleg. D. *Graeci uariant inter* συλλέξωμεν *et* συλλέξομεν.

29. **ait** + eis QR; + illis E; *cum* D *graeco, et similiter uett.* $a\ b\ f\ h\ k$. collegentes DƎP*L. **zizania** (zyz. CE, zez. DL): zizaniam H^cΘ *et fortasse* Z* *qui habet ras.* **eradicetis** (her.) **simul cum eis et** (*om.* **et** L) **triticum** (tritt. BCΘTXZ) *hoc ordine* BCEƎPΘJKLMMᵀRTVWX*Z𝕳𝕾𝕮 *Hier. cum graecis plurimis* ἐκριζώσητε ἅμα αὐτοῖς [καὶ] τὸν σῖτον, *sed non habent graeci* καί; *similiter* eradicetis cum eis simul et triticum D, *et* eradicetis simul (*om.* **cum eis**) et triticum Ϛ *cum* $a\ b\ c\ f\ ff_2\ g_1\ h\ q$: > eradicetis simul et triticum (tritt. O) cum eis AFHOX^cY *cum* D *graeco et d* (εκριζωσητε αμα και τον σειτον συν αυτοις); > simul et triticum cum eis eradicetis Q.

30. + sed *ad init.* DELQR *corp. ox. cum a b c* $g_{1\cdot 2}$ *h*. senite R*, sinete ƎP. hutraque C. **crescere usque** *in mg. addita* H. crescire simul (συναυξάνεσθαι *quod nullus alius, quod scio, Latinorum exprimit*) L. husque C. mensem L, mesem ƎP, missem R. mesis ƎPL, missis Mᵀ. **messoribus** (mæssoribus E) + meis DLQR *cum h gat. corp. ox.* collegite DƎP, collite L. **zizania** (zyz. CE, zez. DL): zizaniam H^cΘ. **alligate** (adl. J): collegite L. **ea**: eam HΘ (*forsan pro* ea in); *om.* T. **fasciculos** *sine* in (*cum graecis* LXΔ 1 *al.*) *codd. pl., uett. etiam* fasciculis E *a*, fasciculo R: + in *ante* **fasciculos** (εἰς δεσμάς) *vg. cum* ff_1 *et cf.* eam HΘ. **comburendum** *cum* ABFMMᵀOQRWXYZ⁴ *vg.*; cumb. J: conb. CEƎPHΘKLTVZ*, concub. D. tritticum BCΘOTXZ. *om.* **autem** L. congregat//e ƎP (*ras. unius lit.*); congrega L. orreum LRT.

31. + et *ad init.* B. parabulam DƎPLR. pro-

simile est regnum caelorum grano sinapis
quod accipiens homo seminauit in agro suo
32 quod minimum quidem est omnibus seminibus
cum autem creuerit maius est omnibus holeribus
et fit arbor
ita ut uolucres caeli ueniant et habitent in ramis eius.
33 (138. 5) Aliam parabolam locutus est eis
simile est regnum caelorum fermento
quod acceptum mulier abscondit in farinae satis tribus
donec fermentatum est totum.
34 (139. 6) Haec omnia locutus est iesus in parabolis ad turbas
et sine parabolis non loquebatur eis
35 ut adimpleretur quod dictum erat per prophetam dicentem
aperiam in parabolis os meum
eructabo abscondita a constitutione mundi.
36 (140. 10) Tunc dimissis turbis uenit in domum
et accesserunt ad eum discipuli eius dicentes
dissere nobis parabolam zizaniorum agri

---

grano sinapis quod accipiens homo seminauit in agro suo
32 quod minimum quidem est omnium seminum. cum autem creuerit. maius est omnibus oleribus. et fit arbor. ita ut uolucres caeli ueniant. et habitent in ramis eius.
33 aliam parabolam. locutus est eis. simile est regnum caelorum fermento. quod acceptum mulier abscondit. in farinae mensuris tribus donec fermentatum est totum.
34 haec omnia locutus est iesus in parabolis ad turbas. et sine parabolis nihil loquebatur eis.
35 ut adimpleretur quod dictum est. per prophetam dicentem aperiam in parabolis os meum. eructuabo absconsa. a constitutione mundi.
36 tunc dimissis turbis uenit in domum iesus. et accesserunt ad eum discipuli eius. dicentes.

---

possuit EƎPR, praepossuit L (*παρέθηκεν graeci plurimi, sed* ἐλάλησεν DL* 1. 13. 124. 346 *quod sequuntur a b c d e f ff_2 h k*; *sed* proposuit ff_1 g_1 *q*. synapis DE, sinapit C, spinapis Y. saeminauit C, seminabit T.

32. *om.* **quidem** Q. saeminibus C, seminb. L. **maius**: maior KZ* (*corr.* Z^4) *cum* D *graeco etc.* **est**: fit EQ. **seminibus c. a. cr. m. est omnibus** *om.* F *per homoeotel.* **holeribus** *cum* ABCDEƎP^1 FHΘKMMTQWYZ, holoribus J, horelibus V: oleribus ƎP*L (*sed puncto praemisso*) ORTX *vg. Tisch.* **et fit**: effit Y. celi W. uenient L. inhabitent LQ, habitant ƎP*RY.

33. parabulam DƎPLOR. loquutus ΘX*, loqutus L. **eis** *sine addit. cum* CFHΘJKMMTOTVWX YZ *vg.*: + dicens ABDEƎPLQR *Tisch. h q cum gr.* ℵCLMUX 13. 124. 126. 243 *Tisch.* celorum W. quod accepto DE*O (quo accepto g_1), *cf.* quod accepto a_2 (*non a*) *q ad Lc.* xiii. 19; quod accipit E^2. **abscondit in farinae** *om.* E. farine W; -na DQR. **tribus**: ·III· D. fermentum est L.

34. hec W. loquutus Θ, loqutus L. *om.* **ihs** R *et* > ad turbas in parabulis R. in parabulis DƎPL, in parabobis Y. **et sine parabolis** (-bulis ƎPL O*R) **non loquebatur** (-quaebatur E, -quaeuatur L) **eis** *codd. pl. vg.*, *a* (*b*) *c f* (nihil) ff_1 g_1 *h* (illis) *q aur.* ff_2: et sine parabola (-bula D) n. l. eis DT* *cum graecis ut udtur omnibus, cf.* sine parabolis uel -a δ, sine parabola *d*, sine similitudine *k*, sine parabolas *e*, *om.* Z* (+ *in mg.* Z^2 *ut* A *etc.*).

35. **adimpleretur** *cum* AJWX^2Y *corp. oxon. Harl.* 2826, *et* adinpl. DƎPLR: impleretur BFH ΘKMMTVX*Z *vg. Hier.*, *et* inpl. CELOQT. **dictum erat** ACƎP^1FHLMTY *vg. Tisch.*: d. est BDEƎP* (*ut udtur*) ΘJKMTOQRVWXZ *Hier.* **per** + esaiam R *cum gr.* ℵ* 1. 13. 33. 124. 253 *Tisch. Cf. Hieron. ad loc.*: '*Legi in nonnullis codicibus et studiosus lector forte reperiet idipsum, in eo loco ubi nos posuimus et uulgata habet editio* ut impleretur quod dictum est per prophetam dicentem, *ibi scriptum* per isaiam prophetam dicentem;' *Ipse credebat uerum esse* per asaph prophetam. profetam DƎPLOR. parabulis ƎPLR. ós Y, hos C. heructabo C, eructibo E, eructuabo BFHJMMTV, *cf. Rönsch. It. und Ug. pp.* 363, 467. absconsa ƎP^{mg}LQR.

36. dimisis EL, demissis OR. *om.* **in** E. **dicentes** + domine Q. **dissere** (*φράσον*) ABCD E*ƎP (disere) FHJKLMMTOQRVXYZ: edissere E^2ΘTW *f vg.*, *sed* enarra (*διασάφησον* ℵ*B *W. H.*)

37 qui respondens ait
qui seminat bonum semen est filius hominis
38 ager autem est mundus
bonum uero semen hi sunt filii regni
zizania autem filii sunt nequam
39 inimicus autem qui seminauit ea est diabolus
messis uero consummatio saeculi est
messores autem angeli sunt
40 sicut ergo colliguntur zizania et igni comburuntur
sic erit in consummatione saeculi
41 mittet filius hominis angelos suos
et colligent de regno eius omnia scandala
et eos qui faciunt iniquitatem
42 et mittent eos in caminum ignis
ibi erit fletus et stridor dentium
43 tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris sui
qui habet aures audiat.
44 Simile est regnum caelorum thesauro abscondito in agro
quem qui inuenit homo abscondit
et prae gaudio illius uadit et uendit uniuersa quae habet et emit agrum illum.
45 Iterum simile est regnum caelorum homini negotiatori
quaerenti bonas margaritas
46 inuenta autem una pretiosa margarita

---

edissere nobis. parabolam zizaniorum agri. 37 ipse autem respondens dixit eis. qui seminat
bonum semen est filius hominis. 38 ager autem est hic mundus. bonum autem semen. hi sunt
filii regni. zizania autem sunt. filii maligni. 39 inimicus autem qui seminauit ea est diabolus
messis uero consummatio est saeculi. messores autem angeli sunt. 40 sicut ergo colliguntur
zizania. et igne comburuntur. sic erit in consummatione saeculi huius. 41 mittet filius
hominis angelos suos. et colligent de regno eius. omnia scandala. et eos qui faciunt ini-
quitatem 42 et mittent eos in caminum ignis. ibi erit fletus et stridor dentium. 43 tunc iusti
fulgebunt sicut sol in regno patris sui. qui habet aures audiendi audiat. 44 iterum simile est
regnum caelorum. thensauro absconso in agro. quem inueniens homo. abscondit. et prae
gaudio eius uadit omnia quae habet uendet. et emet agrum illum. 45 iterum simile est reg-
num caelorum. homini negotianti. quaerenti bonas margaritas. 46 qui inueniens. unam

---

a b ff$_2$ g$_1$ h q, narra *d k*. **parabolam** (-ulam CƎP LR): + tritici et DƎP^{mg}QRT(tritt.)W *gat.*, *corp. oxon.*, *sine auct. graeca.* **zizaniorum** *codd. et* L *hic et infra*: zyz. CE, zez. DR.

37. **ait** *codd. omnes sine add.*: + illis *vg. cum c ff$_1$* (*Belsh.*) *g$_2$ gat.*; + eis *f h q*. saeminat *et* saemen C. **bonum** *in mg.* Y. > filius hominis est ER.

38. **est mundus**: hic mundus R, hic m. est E, est hic m. DƎP^{mg}Q. **uero**: autem CD. saemen C. hii BCDEƎPHLORTWXZ*. **sunt** *om.* Z* (+ Z^2). > filii sunt regni T. zyzania C, zez. DR, zezani E*. **autem** + hii ƎP. > sunt filii ƎP. **filii** (-li E) **sunt nequam**: f. s. diabuli nequam Q.

39. saeminauit C; seminat E. eam Θ. diabulus DƎP*KR, zabulus ƎP^{1}L; > diabolus est E. maesis E, messes L. seculi CWς𝔓. messeres D* (e *sec. expunct.*). **autem**: uero EQ. hangeli C, aggeli M, angueli D.

40. **sicut**: si R. colleguntur D. **ziz.** C *hic*, zyz. E, zez. D. igne 𝔖. **comburuntur** *cf. u.* 30, coburuntur O, conburuntur CƎPHJKLMTVZ: conburentur DFR *corp. oxon.* (comb.). **erit** + et EL *cum* K *gr. et e g$_2$*. seculi Cς𝔓.

41. **mittet** (ἀποστελεῖ): mittit H *cum graecis paucis et e h*. hangelos C, agg. M. **colligent** (συλλέξουσιν), collegent ƎP: colliget Θ*.

42. **mittent** (βαλοῦσιν) *codd. pl. et* Z^3 *vg.*: mittunt (βάλλουσιν ℵ*DX) FHMOX^{c}Y *cum e et codd. ap. Lachm.*, mittet BRX*. ignum W; + ardentis ER *ut Aug. de ciu. dei* xxi. 1. **ibi**: illic R.

43. **fulgebunt** (ἐκλάμψουσιν): fulgebant R. > sicut sol fulgebunt E. **patris sui** *cum* AƎP*F MOY *et c d f g$_1$ h k Hieron. comm. Tisch.*: eorum BCDEƎP^{mg}HΘJKLMTQRTVW *vg. cum a b ff$_{1, 2}$ q* (*alii* ipsorum; mei *e*); *om.* X *sed rasura est* ½ *lineae.* abet CT. **aures** *sine addit.* ACFJKM MTO**T*VXYZ *cum graecis* ℵ*B *et a b e k*: + audiendi BDEƎPHΘLQRT^{c}W *vg. etc. cum graecis plurimis*: *om.* **qui h. a. audiat** O*.

44. celorum W *et* 45. thensauro JZ*. absconso D, habscondito C. **qui inuenit** (εὑρών): inueniens E (q. inuenit K *sed* in- *in ras.*). habsc. C. pre D. *om.* **et** *ante* **uendit** Z* (+ Z^4). uadet et uendet CT. huniuersa quae abet C; omnia quae habuit R. emet CT.

45. *om.* **negotiatori** F. querenti LRW. **bonas** margaretas RY, bonam margaritam D *corp. ox.**.

46. in uenta D. **una pretiosa** (praet. CEƎPH

abiit et uendidit omnia quae habuit
et emit eam.
47 Iterum simile est regnum caelorum
sagenae missae in mare
et ex omni genere congreganti
48 quam cum impleta esset educentes et
secus litus sedentes
elegerunt bonos in uasa
malos autem foras miserunt
49 sic erit in consummatione saeculi
exibunt angeli et separabunt malos de
medio iustorum
50 et mittent eos in caminum ignis ibi
erit fletus et stridor dentium
51 intellexistis haec omnia?
dicunt ei etiam
52 ait illis ideo omnis scriba doctus in
regno caelorum
similis est homini patri familias
qui profert de thesauro suo noua et
uetera
53 et factum est cum consummasset iesus
parabolas istas transiit inde.
54 (141. 1) Et ueniens in patriam suam
docebat eos in synagogis eorum
ita ut mirarentur et dicerent unde huic
sapientia haec et virtutes?

---

praetiosam margaritam. abiit. et uendidit omnia quae habuit et emit illam. 47 iterum
simile est regnum caelorum. retiae missae in mari. quae ex omni genere piscium
collegit. 48 cum autem inpleta esset eduxerunt eam ad litus et sedentes elegerunt
bonos in uasis suis malos autem foris proiecerunt. 49 sic erit in consummationem
saeculi. exibunt angeli. et separabunt malos de medio iustorum 50 et mittent eos in
caminum ignis. ibi erit fletus et stridor dentium. 51 ait illis iesus intellexistis haec omnia
dicunt ei utique domine. 52 at ille ait eis propterea omnis scribae doctus. in regno caelorum.
similis est homini patrifamilias. qui profert de thensauro suo. noua et uetera. 53 et factum
est. cum consummasset iesus parabolas istas. transiit inde. 54 et ueniens in patriam suam
docebat eos in synagogis eorum. ita ut mirarentur. et dicerent unde huic sapientia haec et

---

LM͡TOZ) **margarita** (-eta L) = *ἕνα πολύτιμον μαργαρίτην, codd. et vg.*; *litteris minoribus* X: > una marg. pretiosa (praet. QR) DQR *corp. ox.* habiit HT. uendit DƎPV. **omnia**: uniuersa ER. que D. abuit C.

47. sagene W, saginae DƎPH*LM͡TR¹(-ne)Y, sanguine? R*. misse W, misae ELRY. in mari CDR. **et** *cum* BCDΘJKLMM͡TTVWZ *vg. et graecis omnibus*: quae Q, que E.; *om.* AFHOR XY; *uett. per relatiuum reddunt* quod *etc.* **ex omni genere** *sine add. cum* CFHJLMO* *d* g_2 *k durmach. et Walkeri* ε σ φ *Harl.* 2826: + piscium (*sine auct. graeca*) ABDEƎPΘKM͡TO^{c}QR TVWXYZ *vg. Tisch. ex uett. a b c e f* ff_1 ff_2 g_1 *h q* r_2. congregati QX*; congregat D.

48. **quam cum** (*ἣν ὅτε*): et cum (*ὅτε δέ* D^{gr}) D, cumque R, *et similiter* cum autem *a b* (*e*) *f* g_1 *h* ff_2 (*k*) *q* δ. **impleta** (inpl. CDƎPLO) **esset** (*ἐπληρώθη*): inplete essent R, conplessent B; *om.* X*. ducentes DR; *porro* eduxerunt ad litus et sedentes Q *cum graecis* ℵ$^{*\ et\ c}$BDP *etc. et uett. q*, ed. eam ad *etc. a b f h*, ed. id ad *etc.* ff_2, educent eam ad *etc. d*, posuerunt (impos. *k*) illud ad *etc. e k*, duxerunt eam *etc.* g_1. littus B𝔓𝔖ℭ. uassa DEƎPLQR; + sua Q. misserunt DƎPLQ. > miserunt foras R.

49. **sic** + enim J. **erit** + et E. seculi C𝔖𝔓. aggeli M. seperabunt L. demidio D*.

50. et emittent Y*; et mittunt T (*cum* ℵ* D^{gr*}X *βάλλουσιν*), et mittet Z*. **eos**: ignis A *inepte*. camminum X^c, caminunum L. **ibi**: ubi E.

51. + dicit eis *ad initium* D, + ait illis E, + dixit eis Q *corp. ox.*, *sic λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς praemittitur in graecis plurimis et* et dixit *a*, ait illis ih̄s *f*, dixit autem eis g_2, et ait illis ih̄s *h*, dicit eis ih̄s *q*. intellegitis R. hec W. dicu^{n}t H. *om.* ei RZ* (*corr.* Z^2). eciam W; + dn̄e DƎP^{mg}QR *corp. ox. cum graecis plurimis et uett.*

52. + et *ad init.* ƎP^{mg}O^{sax}Q. **illis** + ih̄s ƎP. omnes O. sciba L. ductus E. **caelorum** + i///terum simile est regnum cælorum E. **similis**: simile BV. *om.* **est** R. **homini**: *om.* B*; omni L. patrifamilias J(?)W *vg.* proferet Z*. tesauro LT. noba T.

53. quum Θ. *om.* **ih̄s parabolas** L. parabulas istas ƎP¹R; parabolam istam E. transiuit Q, transit R. *om.* **inde** R.

54. sinagogis E^{c}ƎPLM͡TO*RW, sinagogiis E*. > ut ita H. dirent O*, dicernt L. **huic**: hic V. sapiencia W. *om.* **haec** R. **uirtutes** (*αἱ δυνάμεις*) *cum* BCDEƎP^{mg}H^c(uirtus + es)ΘJKLMM͡TQRTV WZ *vg. Tisch. Hieron. comm. uett. omn. sed* uirtutem *a*: uirtus AƎP*FH*OXY.

55 nonne hic est fabri filius?
nonne mater eius dicitur maria
et fratres eius iacobus et ioseph et
simon et iudas?
56 et sorores eius nonne omnes apud nos
sunt?
unde ergo huic omnia ista?
57 et scandalizabantur in eo.
(142. 1) Iesus autem dixit eis
non est propheta sine honore nisi in
patria sua et in domo sua
58 et non fecit ibi uirtutes multas
propter incredulitatem illorum.
XIV. (143. 2) In illo tempore audiit hero-
des tetrarcha famam iesu
2 et ait pueris suis hic est iohannes bap-
tista
ipse surrexit a mortuis
et ideo uirtutes operantur in eo.
3 (144. 2) Herodes enim tenuit iohannem
et alligauit eum
et posuit in carcerem
propter herodiadem uxorem fratris sui
4 dicebat enim illi iohannes non licet
tibi habere eam
5 et uolens illum occidere timuit popu-
lum
quia sicut prophetam eum habebant.

---

uirtutes. 55 nonne hic est fabri filius. nonne mater eius dicitur maria. et fratres eius iacobus
et ioseph et simon et iudas. 56 et sorores eius. nonne omnes aput nos sunt. unde ergo huic
omnia ista. 57 et scandalizabantur in eo. iesus autem dixit eis. non est propheta sine
honore nisi in patria sua. 58 et ideo non ibi fecit uirtutes multas propter incredulitatem
illorum. XIV. 1 In illo tempore audiuit herodes tetrarcha. famam iesu. 2 et ait pueris
suis. nynquid hic est iohannes baptista. ipse surrexit a mortuis. et ideo uirtutes operantur
in illo.
3 herodes enim tenens iohannem alligauit eum et misit in carcerem propter herodiadem
uxorem philippi fratris sui. 4 dicebat enim ei iohannes non licet tibi habere uxorem fratris
tui. 5 et uolens illum occidere. timuit populum. quia sicut prophetam eum habebant.

---

55. *om.* **nonne hic est fabri filius** X*Z*(+Z^{2}). **f. filius** + ioseph DꝐQR; > filius fabri EW, *et* + ioseph E. **nonne** *sec.*: et L; nonne et Ꝑ. **mater eius**: + qui E*; + que E^{c}. > dicitur maria [+ioseph *eras.*] mater eius R. **et fratres** (*καὶ οἱ ἀδελφοί*) *codd.* (-tris O) *et vg.*: et frater A (*et credo* T, *sed dubium est*). **iacobus** *codd. et vg.*: iacob Ꝑ*OR; *porro sic pergunt*: iacobus symon et iohannes et iudas D; iacobus (iacob R) et iohannis et (+ioseph E) simon et iudas ER; iacobus et iohannis et ioseph et simon et iudas $Ꝑ^{mg}$Q. iohannes *etiam pro* ioseph *habent graeci* ℵ*DEFG MSUVXΓ *etc.* symon CW. iuda Y.

56. soror T. *om.* **omnes** Z*(+Z^{2}). aput CE Ꝑ*O. > nonne aput nos sunt omnes E. $omni^{a}$ O. **ista** *in mg. additum* T.

57. scandalizabuntur Q, scandalitzabantur D, scandaliszantur E. in eum E g_1. dicit R. **eis**: *om.* R; illis E. profeta ꝐLO, profæta R. *om.* **sua** *pr.* T. et (*om.* in) domo H. domu DLRV. suo (*sec.*) B. *om.* **et in d. sua** Z*(+Z^{4}).

58. **et** + ideo DEꝐQR. **illorum**: eorum EJ QRT.

XIV. 1. **audiit** *cum* ACHΘJMO*XYZ*: -iuit BDEꝐKLMTO^{2}QRTVWZ^{4} *vg.* herodis ERL, erodis D. **tetrarcha** (*ὁ τετραάρχης* ℵCZΔ, *ὁ τετράρχης rell.*) *cum* ABDꝐJKMQR^{c}XYZ^{4} *vg.*, tetrarca Z^{2}: tethrarca F, tethrarcha MT, tetharca HZ*, tetarcha CΘOTV, tethracha W, tetracha ELR*; *cf.* thetarcha g_1, tethrarchis *k* (*e def.*). fammam E. de ih̄u Q.

2. **pueris suis** *bis lapsu* C. **suis** + numquid DE ꝐQR. iohannis DEꝐ^{1}LR, ioannes 𝔖ℭ. babtista CDR, babtiza L; + quem decollaui R *corp. ox.*; + quem ego decollaui DE$Ꝑ^{mg}$QT *et legion.*; *et similiter graec.* D 5 *et a b d* ff_1 g_2 *h gat. Post* **ipse** *ras. 2 litt.* Ꝑ. **operantur** *codd. et vg. et uett.*, *et* operatur L: inoperantur OY *cf. Mc.* vi. 14. **eo**: illo EW.

3. herodis BEꝐ^{1}R, hirodis L, erodis D. **enim** (*γάρ*): autem ΘJ. **tenuit** (*κρατήσας*): timuit L. iohannen MTORZ, ioannem 𝔖ℭ. *om.* **et posuit in c. pr. herodi** L *linea forsan praetermissa.* possuit EꝐQR; + eum QT. **in carcerem** *codd. pl. et vg.*: in carcere (*ἐν φυλακῇ*) HΘQT *cum d k* (carcare) δ. herodiaden V, erodiadem DRT. huxorem C; + philippi H^{c}Θ *aur. gig.*; *item post* **sui** + filippi D, + philippi EQ, + pilippi $Ꝑ^{mg}$R: *graeci omnes* (*excepto* D) *addunt post γυναῖκα et sic f h q* δ, *post* sui *b* ff_2 g_2 *gat. corp. ox.*; *Tisch. in textu graeco omittendum suspicatur cf. Mc.* vi. 17, *Luc.* iii. 19.

4. *om.* **enim** Ꝑ*(+*mg.*). **illi iohannes** (iohannis DEꝐ^{1}L, ioannes 𝔖ℭ) *codd. paene omn. cum uett. et gr. plur.* (*sed* > *Ἰωάν. αὐτῷ* ℵ^{c}BZ 251, *et om. αὐτῷ* ℵ* 24*. 28 *al.*): *om.* illi ioh. R. hauere L.

5. **illum**: eum KLMTQRVZ *corp. oxon.* hoc-

6 (145. 6) Die autem natalis herodis saltauit filia herodiadis in medio et placuit herodi
7 unde cum iuramento pollicitus est ei dare quodcumque postulasset ab eo
8 at illa praemonita a matre sua
da mihi inquit hic in disco caput iohannis baptistae
9 et contristatus est rex
propter iuramentum autem et eos qui pariter recumbebant iussit dari
10 misitque et decollauit iohannem in carcere
11 et allatum est caput eius in disco
et datum est puellae et tulit matri suae
12 et accedentes discipuli eius tulerunt corpus et sepelierunt illud
et uenientes nuntiauerunt iesu.
13 (146. 3) Quod cum audisset iesus secessit inde in nauicula
in locum desertum seorsum
et cum audissent turbae secutae sunt eum pedestres de ciuitatibus
14 et exiens uidit turbam multam
et misertus est eius et curauit languidos eorum.

---

6 die autem natalis herodis. saltauit filia herodiadis in medio triclinio. et placuit herodi. 7 unde cum iuramento pollicitus est ei dare. quodcumque postulasset ab eo. 8 ad illa praemonita a matre sua. dixit da mihi in disco caput iohannis baptistae. 9 et contristatus est rex. propter iuramentum autem. et propter simul discumbentes. iussit dari. 10 et mittens decollauit iohannem in carcere 11 et ablatum est caput eius in disco. et datum est puellae. puella autem attulit matri suae. 12 et accedentes discipuli eius. tulerunt corpus eius. et sepelierunt illud. et uenientes nuntiauerunt iesu.

13 audiens autem iesus secessit inde in nauicula. in locum desertum seorsum et cum audissent turbae saecutae sunt eum pedestres de ciuitatibus. 14 et exiens iesus. uidit turbam

---

cidere C. profetam DƎPLOR. **eum**: *om.* R; meum Y* (*sed corr.*).

6. diae C. natali O; *Latini libere uertunt, cum Graeci legant* γενεσίοις δὲ γενομένοις *uel* ἀγομένοις, γενεσίων δὲ γενομένων *uel* ἀγομένων (*et sic fere d ff₁ k δ*), *nisi ex uarietate graecorum coniciendum sit* γενεσίοις δέ *sine participio.* erodis D. filiam E; *om.* **filia her.** Q. erodiadis D, herodis T* (*corr.* T[1] *uel* [2]). **in medio** (ἐν τῷ μέσῳ): + triclinio DƎPH^cΘQRTW *corp. ox. cum b c e f ff₂ g₁ h q.* erodi D.

7. hunde C. *om.* **est** T* (+ *sup. lin.* T[2] *uel* T[3]). quodcunque ϛℌ. postolasset L. hab C.

8. ad CO. premonita D. **da mihi inquit** (inquid CEΘ*W) = δός μοι φησίν, *cum* ABCƎPHΘ JKLMMTO*VWXYZ^c *vg.*: inquid da mihi R, dixit da mihi DQ *cum* D *graeco* εἶπεν δός μοι *et similiter* dixit da mihi *a b c d f* (*ff₁*) *ff₂ g₁ h k q. Utramque lectionem confundunt* dixit da mihi inquit (inquid ET) E(O^{ol})TZ*. **hic** (ὧδε): *om.* CDERT *cum b c f ff₁ ff₂ g₁ h sed* hic in disco *q*, in hoc disco *a*, hic (*om.* **in disco**) *d*, hoc in catino *k*. > caput ioh. bap. in disco Q. capud RW. iohannes O*, ioannis 𝔖ℭ. babtistae CDLR, baptiste W.

9. *om.* **et** RW. *om.* **est** R. **rex**: herodis Q; rex + herodis (er. D) DE. **iuramentum** ACDE ƎP^{mg}FHΘLMQRTWX^cYϛℌℭ *cum a b f ff₂ g₁ h q*: iusiurandum BƎP*JKMTOVX*Z𝔖 *cum c d ff₁ k.* *om.* **autem** DEL. **et** + propter BEQX*. **eos qui pariter recumbebant** (τοὺς συνανακειμένους): simul recumbentes E *cum a b c ff₂ g₁ h q cf. f*; + eo R. iusit EƎPLR; + autem D.

10. missitque DL. decolauit LR, dicollauit O. iohannen KMTOZ, ioannem ℌ𝔖ℭ, carcerem EH OZ.

11. adlatum CDEƎP^{mg}ΘJT, alatum O. capud RW. **puellae** (puelle W) **et**: + puella QR; + illa BEƎP^{mg}ϛ. *om.* **et tulit matri suae** *g₁* (*sed corrector add.* puella autem adtullit m. s.). **tulit** (ἤνεγκεν): attulit *vg.*, ad tulit Q, atulit J; dedit LR. matris suae EO.

12. *om.* **eius** E. tollerunt LR* (tull. R^{sx}). **corpus** (τὸ πτῶμα *uel* σῶμα *sine* αὐτοῦ) ABCFH LMOVXYZℌℭ: + eius DEƎPΘJKMTQRTWϛ𝔖. sepilierunt D, sepellerunt R. **illud** + in monomento E *ex Mc.* vi. 29 *et sic* F. nunciauerunt W. ihesu *plene* C, *cf. ad* i. 1; ihs Y.

13. quum CΘ. audiisset *et* audiissent D. > ihs audisset W. in nauiculam HΘRT𝔖 (*sed graeci* ἐν πλοίῳ). **desertum** (ἔρημον) *codd. pl. et* X^cZ[1] *vg.*: secretum B *et forsan* X*Z*, destum L, *cf.* destatum *k*. s^eorsum O. turbe W. saecutae R, secute W, secuti ƎP, sequutae Θ, sequtae L. pedestris BƎP[1]H.

14. ex Iens D. missertus DQ. *om.* **est** Q.

15 (147. 1) Uespere autem facto accesserunt ad eum discipuli eius dicentes
desertus est locus
et hora iam praeteriit
dimitte turbas
ut euntes in castella emant sibi escas
16 iesus autem dixit eis non habent necesse ire
date illis uos manducare
17 responderunt ei non habemus hic nisi quinque panes et duos pisces
18 qui ait eis afferte illos mihi huc
19 et cum iussisset turbam discumbere supra faenum
acceptis quinque panibus et duobus piscibus
aspiciens in caelum benedixit et fregit
et dedit discipulis panes
discipuli autem turbis
20 et manducauerunt omnes et saturati sunt
et tulerunt reliquias duodecim cophinos fragmentorum plenos
21 manducantium autem fuit numerus quinque milia uirorum
exceptis mulieribus et paruulis.
22 (148. 6) Et statim iussit discipulos ascendere in nauiculam

---

multam. et misertus est eis. et curauit infirmos eorum. 15 uespere autem facto. accesserunt
ad eum discipuli eius dicentes. desertus est hic locus. et hora iam praeteriit. demitte turbas
ut euntes in castella. emant sibi escas. 16 iesus autem dixit eis. non habent necesse ire.
date illis uos manducare. 17 ad illi dixerunt ei. non habemus hic. nisi quinque panes et
duos pisces. 18 et ait illis iesus. adferte mihi eos huc. 19 et cum iussisset turbam discumbere
supra fenum acceptis quinque panibus et duobus piscibus aspiciens in caelum benedixit. et
frangens dedit discipulis panes discipuli autem turbis. 20 et manducauerunt omnes. et
saturati sunt. et sustulerunt reliquias fragmentorum duodecim cophinos plenos. 21 qui
autem manducauerunt erant uiri quasi quinque milia. exceptis mulieribus. et paruulis. 22 et

---

eius (*ἐπ' αὐτόν* L *Orig.*) *cum* ACℰP¹FHΘKLMTO T^c^VWX^c^Y*Z*Hieron.*, *cf.* illi *ff*₂: eis BDEℰP*JMQ RX*Y^o^ *vg. Tisch.*, *cum graecis plurimis* = *ἐπ' αὐτοῖς uel ἐπ' αὐτούς, et uett.* illis *a b c ff*₂ *g*₁ *h*, eis *f ff*₁; *solus* D^gr^ *περὶ αὐτῶν* = de eis *d*, pro illis *q*; *om.* T* *cf.* i. 1. eorsum R.

15. uesperae C. **discipuli eius**: discipulis L. disertus DL, desurtus Y*. > locus est EL. ora O, horam H* (*sed* m *exp.*). preteriit D, praeterent L. demitte ORY, demite L. castell° E^c^ *sup. ras.* hemant sibi hescas C. > aescas sibi D* (aesc. *etiam* E).

16. **eis**: illis EℰPFLR. *om.* **habent** D. necessire R. *om.* **uos** ℰPL*: > uos illis ℰP^mg^ *et forsan* D^c^.

17. **responderunt** (*bis scr. in* T* *sed pr. erasum*) **ei** + dicentes Q, *sed graeci οἱ δὲ λέγουσιν αὐτῷ.* hiic ℰP *et* E*. **quinque**: ·v· DEQRW *et* > panes ·v· Q. **duos**: ·II· DE* (II^os^ E^c^). piscis O.

18. **eis** *codd. plur. et vg.*, *et* illis ELR (*αὐτοῖς* P *solus*): *om.* D *cum graecis.* adferte DEℰPJLMT ORTVZ. > huc illos mihi KMTVZ, mihi huc illos D, illos huc mihi B, illos michi huc T(?)W, mihi illos huc *vg.*, illos mihi (*om.* huc) X*; *graeci μοι ὧδε αὐτούς et μοι αὐτοὺς ὧδε, om. ὧδε* D 1 *et uett. pl.*

19. **et cum** *bis lapsu* E. quum CΘ. iusisset DℰP, iusiset L; uidisset W. **turbam** *codd. et vg.* (*τὸν ὄχλον* D, *non d g*₂) *cum a b c f ff*₁.₂ *g*₁ *h q*: turbas (*τοὺς ὄχλους*) JV *cum graecis fere omnibus.* **discumbere**: e *fin. sup. ras.* E; discubere L*. **supra**: super JRWZ* *vg.* **faenum** *codd. pl.*: fenum BKORWXZ*, foenum DEℰPJL *vg.* acciptis E. **quinque**: ·v· DRW. **duobus**: ·II· D, II^b^; E, duos H. haspiciens C; aspicientes H. celum W. *Post* **fregit** *om.* et L. **discipulis** + suis DEJLQR. *om.* **panes** B *cum* 242* *b ff*₁ *h.* **autem** + dederunt QT^c^(*sup. lin.*)𝔖; *cf.* + posuerunt *b cum syr. cu. et pesh. memph.* turbas V*.

20. *om.* **et** *ad init.* E. *om.* **et** *ante* **tulerunt** F. tullerunt R. **duodecim**: ·XII· DEℰPFRW. cop^h^inos Θ, chophinos O, cofinos FLMR, coffinos DE; *sed* > coffinos XII E, > fragmentorum duod. coph. plenos J.

21. **quinque**: ·v· DEFRW. millia *vg.*; ∞ R. **mul. et paruulis** (paruolis T, parbulis O): > pueris et mulieribus E *cum* D *gr.* 1 *a b c* (*non f*) *ff*₁ *ff*₂ *g*₁ *h q*, infantibus et mul. *d*.

22. **statim iussit** (iusit ℰPLR) **discipulos** AC ℰPFH*LMTWXY *ubi graeci uariant*: st. iussit d. + suos BH^c^ΘJKMTORVZ *et* st. iussit discipulis suis Q; st. iussit + ihs discipulos 𝔊𝔐; st. iussit +

et praecedere eum trans fretum donec dimitteret turbas.

23 (149. 2) Et dimissa turba ascendit in montem solus orare.

(150. 4) Uespere autem facto solus erat ibi

24 nauicula autem in medio mari iactabatur fluctibus

erat enim contrarius uentus

25 quarta autem uigilia noctis uenit ad eos ambulans supra mare

26 et uidentes eum supra mare ambulantem turbati sunt dicentes quia phantasma est

et prae timore clamauerunt

27 statimque iesus locutus est eis dicens habete fiduciam ego sum nolite timere.

28 (151. 10) Respondens autem petrus dixit domine si tu es iube me uenire ad te super aquas

29 at ipse ait ueni

et descendens petrus de nauicula ambulabat super aquam

ut ueniret ad iesum

30 uidens uero uentum ualidum timuit

et cum coepisset mergi clamauit dicens

domine saluum me fac

31 et continuo iesus extendens manum adprehendit eum

---

statim iussit discipulos ascendere in nauiculam et praecedere eum trans fretum. donec dimit-
teret turbas. 23 et dimissa turba. ascendit in monte solus orare. uespere autem facto. solus
erat ibi 24 nauicula autem in medio mari iactabatur fluctibus erat enim contrarius uentus.
25 quarta autem uigilia noctis. uenit ad eos iesus ambulans super mare 26 uidentes autem
eum discipuli eius. supra mare ambulantem. expauerunt dicentes. quia phantasma est. et
prae timore exclamauerunt. 27 statim autem locutus est eis iesus dicens habete fiduciam. ego
sum nolite timere. 28 respondens autem ei petrus dixit domine. si tu es iube me uenire ad
te super aquas. 29 ipse autem dixit ueni. et descendens petrus de naui ambulabat super
aquam ut ueniret ad iesum. 30 uidens autem uentum ualidum. timuit et cum coepisset mergi
exclamauit dicens domine saluum me fac. 31 continuo autem iesus extendens manum adprae-

---

ih̄s discip. + suos E, *et* > st. ih̄s discipulos suos iussit D; st. compulit (ἠνάγκασεν *gr. omn.*, compullit *corr. uat. mg.*, *cf.* coegit *d*, cogit *e*) ih̄s discipulos 𝔖ℭ. hascendere C. **in nauiculam** (εἰς τὸ πλοῖον) CDHΘJKLORTVWX^cZ^4 *vg. cum b f ff₁.₂ q*: in nauicula ABEꝐFMMTQX*YZ *a c g₁ h*. et precedere DW; ut praecederent Q. **donec** + ipse DQR *ex Mc.* vi. 45, *sine auct. graec. sed cum a b c ff₂ g₁ h q* (*non f ff₁*). demitteret OR, demitter|ret L.

23. dimisa EꝐL, demissa O, demisa R. monte FH. horare C. uesperae C.

24. midio R*. iectabatur D, iactauatur L; uexabatur J. **enim**: autem DEQR (*sed graeci* γάρ); + illis DQR; + eis E *ex Marco* vi. 48. > uentus contrarius EQR.

25. *om.* **autem** L. nootis *lapsu* H. **eos** + ih̄s DR. hambulans C. **supra** *codd. et* 𝔖: super BLTWX*Z*ϛℌℭ.

26. **supra** *codd. et* 𝔖: super Wϛℌℭ. hambulantem C. **quia**: quod F. **phantasma** ABCF HΘMQXY *vg.*: fantasma DEꝐJKLMTORTVWZ. esset O*. pre D; pro Q.

27. **statimque**: continuoque R. ihesus *plene* C *cf. ad* i. 1. loqutus ΘL. fyduciam E. > nolite timere ego sum E.

28. **autem** + ei DER *cum graecis plurimis; et* > autem petrus + ei R. *om.* **domine** D. > si tu es domine J. **si** *om.* T*. iuue O*. > ad te uenire EꝐMT *vg. cum graecis multis; sed* uenire ad te *cod. caraf.* aquam ϛ.

29. **at**: ad C; et DR. discendens DꝐL, discendiens R; descendit E. *om.* **de** Y. nauiculā T. ambulauit Ꝑ*(-bat *mg.*); ambulat D. supra E. **aquam**: *om.* R mare EQ. **ih̄m**: dn̄m E.

30. **uero** (δέ): *om.* Ꝑ* (+ *mg.*); ergo D. **ualidum** *fere omnes* (= ἰσχυρόν B²CD *et graec. cett.*) *cum uett.*: *om.* R *cum graecis* ℵB* 33 *memph.* quum Θ. caepisset L, cepisset W. **mergi** *codd. pl. et vg.*: mergeri AOXY, -iri Ꝑ*. > saluum me fac dn̄e R. salbum C. *Post* **uero** *deficit* B *usque ad* **eorum** xv. 8.

31. *om.* **ih̄s** E. extendiens R. **manum** + suam R. **adprehendit** *cum* DJMX*Z^c: adpraehendit EꝐHΘLORZ*, adpraeendit C, adprachendit Q; apprehendit ATVWX^cY *vg. Tisch.*, appraehendit FKMT. **eum**: illum E. **et** (*om.* R) **ait illi** *codd. et vg.*: dicens Ꝑ*O. modice FLOWZ*. duuitasti L.

et ait illi modicae fidei quare dubi-
tasti?
32 (152. 6) Et cum ascendissent in nauicu-
lam cessauit uentus
33 qui autem in nauicula erant uenerunt
et adorauerunt eum dicentes uere
filius dei es.
34 (153. 2) Et cum transfretassent uenerunt
in terram gennesar
35 et cum cognouissent eum uiri loci
illius miserunt in uniuersam regio-
nem illam
et optulerunt ei omnes male habentes
36 et rogabant eum ut uel fimbriam ues-
timenti eius tangerent
et quicumque tetigerunt salui facti
sunt.

XV. (154. 6) Tunc accesserunt ad eum
ab hierosolymis scribae et pharisaei
dicentes
2 quare discipuli tui transgrediuntur tra-
ditionem seniorum?
non enim lauant manus suas cum pa-
nem manducant
3 ipse autem respondens ait illis
quare et uos transgredimini mandatum
dei propter traditionem uestram?
4 nam deus dixit honora patrem tuum
et matrem
et qui male dixerit patri uel matri
morte moriatur
5 uos autem dicitis quicumque dixerit
patri uel matri munus quodcumque
est ex me tibi proderit

hendit eum et ait illi. modicae fidei. quare dubitasti.
32 et cum ascendisset in nauem
cessauit uentus.
33 qui autem in nauicula erant uenerunt et adorauerunt eum dicentes. uere
dei filius es.
34 et cum transfretassent uenerunt in terram genesaret.
35 et cum cognouissent
eum uiri loci illius. miserunt in uniuersam regionem illam. et obtulerunt ei omnes male
habentes.
36 et rogabant eum ut tantum uel fimbriam uestimenti eius tangerent et quicumque
tetigerunt salui facti sunt. XV.
1 Tunc accesserunt ad iesum scribae et pharisaei ab
hierosolymis dicentes.
2 quare discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum. non enim
labant manus cum panem manducant.
3 ipse autem respondens ait illis. quare et uos trans-
gredimini mandatum dei. propter traditionem uestram.
4 deus enim praecepit dicens honora
patrem tuum et matrem tuam. et qui maledixerit patri uel matri morte moriatur.
5 uos autem dicitis quicumque dixerit patri uel matri munus quodcumque est ex me

32. **cum ascendissent** (quum Θ, hasc. C) = *ἀναβάντων uel ἐμβάντων, codd. pl. et* ϛℌℭ : cum ascendisset EΘRX*𝔖 *Tisch.* *om.* in ƎPO. nauicula EM. caessauit C.

33. erat L. uenierunt D. adorarunt L, hadorauerunt C. *Post* **adorau.** *deficiunt tria folia in* D *usque ad uerba* **quod dictum est xxi. 4.** **filius dei** (*cum* D *graeco et uett. plur., et Hieron. comm.*) *codd. fere omnes et vg.*: > dei filius QW *cum graecis etc.* **es** + tu QR *cum* D *graeco.* *Post* **autem** *def.* E *usque ad* **ait illi xv. 28.**

34. transfretasset O*Z*. terra MTZ*. **gennesar** ACHMOXY : genesar ƎPFΘJKMTTVW *vg.*, genessar Z, genezar LQ, genessareth R.

35. quum Θ. *om.* eum ƎP*(+ *mg.*)H*(+ eu *sic sup. lin.*). uori L*. **illius** : + adorauerunt eum et R; + uenerunt et adorauerunt eum et ƎP^mg Q, *cf.* adorabant (-rauerunt *ff*1) eum et *a b c ff*1. 2 *Hil.* misserunt R. huniuersam C; omnem ƎP*(uniu. *mg.*). obtulerunt ƎPLZ* *vg.*, hobtulerunt C, obtullerunt R. *om.* **omnes** MT. malehabentes *uno uerbo* Θ; m. abentes C.

36. *om.* **et** *sec.* Q. quicunque ϛℌ. titigerant R*, tetigerant MTR^sax Z^c, tetigerint Z*. salbi C.

XV. 1. **hierosolymis** AΘJMMTOQTVXY : hyerosolymis H, hierusolymis K, hierusolimis ƎPLR, ierosolimis W, ierosolymis Z *vg.*, iherosolymis C. scribe W. pharisei W, farissaei R, farissei L, farisei CƎP.

2. **traditionem** (*τὴν παράδοσιν*) *codd.* ℌℭ : traditiones KMTVWZϛ𝔖 *cum g*2 *q Hieron. comm.* saeniorum C. labant CO*X. > manus suas lauant Q. quum CΘ. **panem** : pam L. manducent V* (*corr.* V1) = *ἐσθίωσιν cum graecis fere omnibus.*

3. transgrediemini ƎPLQR. mandata Z* (*corr.* Z2).

4. **patrem tuum** (*τὸν πατέρα*) AƎP^mg HΘKMTO QRT^c X^c YZ^c : *om.* **tuum** CƎP*FJLMT*VWX*Z* *vg.* **matrem** : + tuam ƎP^mg K^c QR. *om.* **et** (*ante* **qui**) L. **male dixerit** *codd. pl.*: maledixerit A (*cod. non Tisch.*)ΘJWY *vg. Tisch.* morietur ƎP1 JRX*.

5. uos autem dicitis uel patri uel matri suae quicumque dixerit Q. quicunque ℌ. **matri** :

6 et non honorificabit patrem suum aut matrem
et irritum fecistis mandatum dei propter traditionem uestram
7 hypocritae bene prophetauit de uobis esaias dicens
8 populus hic labiis me honorat cor autem eorum longe est a me
9 sine causa autem colunt me docentes doctrinas mandata hominum.
10 Et conuocatis ad se turbis dixit eis audite et intellegite
11 non quod intrat in os coinquinat hominem
sed quod procedit ex ore hoc coinquinat hominem.
12 (155. 10) Tunc accedentes discipuli eius dixerunt ei
scis quia pharisaei audito uerbo scandalizati sunt?
13 at ille respondens ait
omnis plantatio quam non plantauit pater meus caelestis eradicabitur.
14 (156. 5) Sinite illos caeci sunt duces caecorum
caecus autem si caeco ducatum praestet ambo in foueam cadunt.
15 (157. 6) Respondens autem petrus dixit ei edissere nobis parabolam istam

---

tibi proderit. 6 et non honorificat patrem suum. aut matrem suam. et inritum fecistis man-
datum dei propter traditionem uestram. 7 ypocritae. bene prophetauit de uobis esaias
dicens. 8 adpropinquat se mihi populus hic ore suo et labiis suis me honorat cor autem
eorum longe est a me. 9 sine causa autem me colunt. docentes doctrinas. et mandata
hominum. 10 et conuocans ad se turbam. dixit eis. audite et intellegite. 11 non quod intrat
in os coinquinat hominem. sed quod procedit ex ore hoc coinquinat hominem. 12 tunc
accedentes discipuli eius. dixerunt ei. scis quia pharisaei audito uerbo hoc. scandalizati
sunt. 13 at ille respondens ait. omnis plantatio. quam non plantauit pater meus caelestis.
eradicabitur. 14 sinite illos. caeci sunt duces caecorum. caecus autem si caeco ducatum
praestet ambo in foueam cadunt. 15 respondens autem petrus dixit ei edissere nobis para-

---

+ suae ƎP^mg (*cf.* Q). monus L*R*, manus Y. quodcunque ϛℌ. *om.* **est** J. > ex me est Q.

u. 6. *inc.* **et non honorificabit** *edd. Henteniana* (ℌ) *Steph.* 1555 *quem secuti sumus, et aliae multae* : *inc.* **et irritum fecistis** *Steph. Gr.* 1576, *edd. Elzeuirianae, Lachm. Tisch. etc.* : *uid, Tisch. prol. in N. T.* (*Gregory*) *uol.* iii. *par.* I, *pag.* 174.

6. **non honorificabit** (*οὐ μὴ τιμήσει*) ΘJMMT TVX^c *vg.* : non honorificauit ACƎPFHKLOQR WX*YZ. **aut** : uel Q; et R. **matrem** *sine additamento* AƎP*FHMO*QWY *cum b* ff_2 g_1 *et graecis* T^c *minusc.* : + suam CƎP^mg ΘJKLMTO^cRT VXZ *vg. Tisch. c f* ff_1 *q δ aur., et gr. plur.* **et** *sec. om.* J. inritum CƎPJLRZ*. *om.* **dei** L.

7. hypochritae C, hipochritae ƎP^1L, hipocritae ƎP*, hyppochritae R, yppocrite T, hypocrite W. profetauit ƎPLR. isaias KMMTVWZℌ𝔖ℭ, essaias R, issaias ƎPL, hesayas C.

8. labis ƎPLR. **honorat** : horat V. longue L.

9. *om.* **autem** MT. > me colunt ƎPQRT. **doctrinas** (-naY*, doctrnas L) *sine add.* FHJO* (+ est O^c)X*YZ* *Par. lat.* 2.262^c. 11955. 13171*, *codd. Erasm.*, ff_2 *q Bentl., et gr.* ; *cf. Es.* xxix. 13 *et Mc.* vii. 7 : + et ABCƎPΘKLMMTQRTVWX^cZ^4 *vg. Tisch. a b c* (*e*) *f* ff_2 g_1 *Cypr. Hieron. et ad Tit.* i. 14.

10. cumuocatis O*. intelligite CHΘJKOTW *vg.*, intellegete Y.

11. > in os intrat Q. ós Y, hos C; + hominum T. coinquinant R, quoinquinat C, quo inquinat ΘL. **hominem** : hominum L. hore C. **hoc** *in* hominis *mutare uoluisse uidetur* T^c. coinquinant R*, quoinquinat CΘL(quo in.)T, coincinat Y.

12. *om.* **ei** L. pharisei CW, farisaei R, farissei L, farisei ƎP. **audito** + hoc ƎPQRW; **uerbo** + hoc MTZ^4 *vg. Hieron.*; hoc *etiam est in uett. pl.*

13. ad CO. **ille** : ipse W. celestis W. eradicauitur O*.

14. sinete ƎPFR. ceci *etc. semper* W. **sunt** + et ϛ𝔖ℭ, *corr. uat.* (*sed margo delet* et) *codicibus inuitis.* ducis O*. cecorum T (cec. *in rasura*). *uoluit ut udtur* > caecorum duces ƎP^c. cecus R. **si caec. duc. praestet** *om.* O* *sed* + *m. a.* prestet CLMZ*, praestat ΘR, praeset Y. hambo C. fobeam T. **cadunt** : cadent (*πεσοῦνται*) ƎP^1LQ.

15. **ei** : eis W. hedissere C, edisere ƎP, dissere LQ, disere R. parabulam ƎP^1LO*R. *om.* **istam** BX (*cum graecis* ℵBZ. 1 *memph. Orig.*).

16 at ille dixit adhuc et uos sine intellectu estis?
17 non intellegitis quia omne quod in os intrat in uentrem uadit
et in secessum emittitur?
18 quae autem procedunt de ore de corde exeunt et ea coinquinant hominem
19 de corde enim exeunt cogitationes malae
homicidia adulteria
fornicationes furta
falsa testimonia blasphemiae
20 haec sunt quae coinquinant hominem
non lotis autem manibus manducare non coinquinat hominem.
21 Et egressus inde iesus secessit in partes tyri et sidonis
22 et ecce mulier chananaea a finibus illis egressa clamauit dicens ei
miserere mei domine fili dauid
filia mea male a daemonio uexatur
23 qui non respondit ei uerbum
et accedentes discipuli eius rogabant eum
dicentes dimitte eam quia clamat post nos.
24 (158. 5) Ipse autem respondens ait
non sum missus nisi ad oues quae perierunt domus israhel.
25 (159. 6) At illa uenit et adorauit eum dicens domine adiuua me
26 qui respondens ait
non est bonum sumere panem filiorum et mittere canibus

---

bolam istam. 16 iesus autem dixit. adhuc uos. sine intellectu estis. 17 non intellegitis quia
omne quod in os intrat in uentrem uadit. et in secessum emittitur. 18 quae autem procedunt
ex ore de corde exeunt. et illa coinquinant hominem. 19 de corde enim exeunt cogitationes
malae homicidia adulteria fornicationes furta falsa testimonia. blasphemiae. 20 haec sunt
quae coinquinant hominem. non lotis autem manibus manducare. non coinquinat hominem.
21 et egressus inde iesus secessit in partes tyri et sydonis. 22 et ecce mulier chananaea a
finibus illis egressa. clamauit ad eum dicens. miserere mei domine fili dauid. filia mea
male a daemonio uexatur. 23 at ille non respondit ei uerbum. et accedentes discipuli eius.
rogabant eum dicentes. dimitte eam quia clamat post nos. 24 iesus autem respondens ait.
non sum missus nisi ad oues quae perierunt domus isdrahel. 25 at illa ueniens adorauit eum
dicens domine adiuua me. 26 qui respondens ait. non est bonum accipere panem filiorum.

---

16. ad CO. **ille** + respondens BX*. athuc XY, aduc T.

17. + et *ad init.* R. intelligitis CΘJTW *vg.*, intellegistis L, intellegis R. *om.* **quia** F. ós VY, hos C. **in secessum** (εἰς ἀφεδρῶνα) *codd. pl. et vg.* (secesum Q): in secessu AMY. **emittitur** (ἐκβάλλεται) *codd. pl. et vg.*, emittetur L: mittitur O*R; recessit mittitur Q.

18. hore C. *om.* **et ea** *usque ad* **exeunt** *u.* 19 R *et interp. sax.* **et ea** (*om.* **ea** J): haec Q (*cf.* D *gr.* ἐκεῖνα) *et c ff*₁, illa *d.* quoinquinant CΘT, quo inq. L, coincinant Y. **hominem** *litt. min.* X.

19. *om.* **enim** W. cogitationis O. male CK RW. homicid^i^a T. > furta *post* blas. Q. fals^a^ O. blasfemiae ƎPLQR, -phemie W; *item* + auaritia nequitia doli Q.

20. hae FO*Z*. *om.* **quae** W. quoinquinant CΘQR, coincinant Y. co incinant L (*sed* co *ex m.* 2). **manibus**: hominem L. co inquinat *sec.* L, quoinquinat CΘRT; coinquinant HK*QX*, coincinant Y.

21. ihesus C *plene, uid. ad* i. 1. partis O. tiri ƎPLT. sydonis ΘW.

22. **chananaea** ABKMMTQVXYZ^c^𝔓𝔖𝔊: chananea Θ^c^OW, cananaea JZ*ϛ, cananea CFHΘ*T, cannanea ƎPR, cannania L. **illis**: illius JO*Y. hegressa C, egresa L. **dicens ei** (*cf.* ἔκραξεν αὐτῷ λέγουσα *gr. pl.*) *cum* B^c^ƎP*HΘJKLMMTOTVWXYZ *vg.*, *Hieron.*, *c* g_1; *et* > ad eum dicens ƎP^mg^QR: dicens (*sine* ei *cum gr.* ℵBCZ *etc.*) AB*CF *Tisch. cum uett. a* (*b def.*) *d e f* ff_1 ff_2 g_2 *q.* misserere ƎPL, miserire O. **fili** BƎP^c^ΘJKMMTOTVWXYZ *vg.*: filii ACƎP*FHLQR. mala H. addaemonio H, adaemonio Θ, a demonio ƎPORWY, -ia L*(-io L^c^).

23. *om.* non R. *om.* **et acc. disc. eius** L. *om.* **eius** T. **dicentes** + dn̄e B. demitte LO.

24. **respondens ait**: respondait illis R. misus LR. houes C. perierant F. **israhel** *uide ad* ii. 6.

25. ad CO; et V. *om.* **et** *post* **uenit** Z*. adorabit O^sax^, adorabat LR. adiuba Z*.

25, 26. > qui respondens ait dn̄e adiuua me W.

26. **non est** + enim F *sed concordantiae causa ex Mc.* vii. 27.

27 at illa dixit etiam domine
nam et catelli edunt de micis quae cadunt de mensa dominorum suorum
28 tunc respondens iesus ait illi
o mulier magna est fides tua fiat tibi sicut uis
et sanata est filia illius ex illa hora.
29 (160. 6) Et cum transisset inde iesus uenit secus mare galilaeae
et ascendens in montem sedebat ibi
30 et accesserunt ad eum turbae multae
habentes secum mutos clodos caecos debiles et alios multos
et proiecerunt eos ad pedes eius et curauit eos
31 ita ut turbae mirarentur
uidentes mutos loquentes
clodos ambulantes
caecos uidentes
et magnificabant deum israhel.
32 Iesus autem conuocatis discipulis suis dixit
misereor turbae
quia triduo iam perseuerant mecum
et non habent quod manducent
et dimittere eos ieiunos nolo ne deficiant in uia
33 et dicunt ei discipuli
unde ergo nobis in deserto panes tantos
ut saturemus turbam tantam?
34 et ait illis iesus quot panes habetis?
at illi dixerunt septem et paucos pisciculos

---

et mittere canibus. 27 at illa dixit etiam domine. nam et catelli edunt de micis quae cadunt
de mensa dominorum suorum. 28 tunc respondens iesus. ait illi. o mulier magna est fides
tua. fiat tibi sicut uis. et sanata est filia eius. ex illa hora.
29 et cum transisset inde iesus uenit iterum iuxta mare galileae. et ascendens in montem.
sedebat ibi. 30 et accesserunt ad eum turbae multae habentes secum. clodos. caecos. mutos.
debiles. et alios multos. et proiecerunt eos ante pedes iesu. et curauit eos. 31 ita ut turbae
mirarentur. uidentes mutos loquentes. debiles sanos. et clodos ambulantes. et caecos
uidentes. et magnificabant deum sdrahel. 32 iesus autem conuocatis discipulis suis. dixit
misereor turbae huic quia iam tres dies sunt quod perseuerant mecum et non habent quod
manducent. et dimittere eos ieiunos nolo. ne forte deficiant in uia 33 et dixerunt ei disci-
puli eius unde nobis in deserto panes tantos. ut saturentur turbae tantae. 34 et ait illis iesus.

---

27. ad CO. **etiam** (eciam W): utique CR. **catelli**: catuli ЪP*(catulli ЪP¹)LQR. hedunt C. de mensas Q. **dominorum**: demoniorum R* (*corr. uoluit m. sax.*).

28. **tunc respondens ih̄s**: et tunc F, *cf. καὶ εἶπεν αὐτῇ Mc.* vii. 29. ait ei Q. *om.* o *ante* mul. JR *cum* D*gr.* 259 (*non d*). mulien L*. **sicut** + tu JL. **sanata**: sana facta R. **illius** ACFHΘLMO^mg QRY: eius BЪPJKM'O*TVWXZ *vg. Tisch.*; *om.* E.

29. quum CΘ. transiset EL. *om.* **inde** R. **uenit** + iterum QR *cum a b c f ff₂ g₁. ₂* (*non e ff₁ k q*). galileae BEЪPΘJKORV, galilee CWX, galiliae L. in monte HY. **ibi**: illic T.

30. turbe multe W. abentes C; habens L. habentesecum Z*. **mutos**: multos T*. **mutos** (+ et HR) **clodos** (claudos EKM'RVWZ *Tisch.*, cludos L; *item* + et R) **caecos** (cecos TW) **debiles** *cum* ABCEЪP(F *def.*)H*KLMM'QRTVWX^cYZ: > mutos caecos claudos (clodos X) debiles JX* *vg. Hieron.*; > mutos caecos debiles clodos O, > mutos surdos (+ et H) clodos caecos debiles H¹Θ. **eos** + omnes Q.

31. **ita ut** + et L. turbe W; turba T. **uidentes** + autem T. **mutos**: multos T*Y. locentes L; + et J. **clodos**: claudos EJKM'RVWZ *vg.*, cludos L. hambulantes C; + et J. cecos LW. **deum**: dominum Q. **israhel** *uide ad* ii. 6.

32. uocatis Q. miserior LR, mesereor H*; + huic R. turbe W; + huic LQ. **triduo iam**: > iam triduo E; triduum est in quo L, triduum est iam quod QR. *om.* **et** *post* **manducent** Q. demittere BRX*. *om.* **eos** E. geiunos C. difficiant E.

33. hunde C. diserto L. *om.* **panes** E. **tantos**: adtintos R; *om.* E. **ut saturemus** (saciemus W) **turbam tantam** (*ὥστε χορτάσαι ὄχλον τοσοῦτον*) *codd. et vg.*: ut saturentur turbae tante L, ut saturarentur turbae tantae E, ut saturentur turbae multae Q, ut saturentur tante turbe R.

34. et ait illi W. > et ih̄s ait illis Q. *om.* **illis** ЪP. **quot**: quod CLMO. habetes O. ad O. **dixerunt** + ei H. **septem**: ·VII· ER.

35 et praecepit turbae ut discumberet
super terram
36 et accipiens septem panes et pisces
et gratias agens fregit
et dedit discipulis suis
et discipuli dederunt populo
37 et comederunt omnes et saturati sunt
et quod superfuit de fragmentis tulerunt septem sportas plenas
38 erant autem qui manducauerant quattuor milia hominum
extra paruulos et mulieres
39 et dimissa turba ascendit in nauiculam
et uenit in fines magedan.

XVI. (161. 4) Et accesserunt ad eum
pharisaei et sadducaei temtantes
et rogauerunt eum ut signum de caelo
ostenderet eis.
2 (162. 5) At ille respondens ait eis
facto uespere dicitis serenum erit
rubicundum est enim caelum
3 et mane hodie tempestas
rutilat enim triste caelum
(163. 6) faciem ergo caeli diiudicare nostis
signa autem temporum non potestis.
4 Generatio mala et adultera signum
quaerit

---

quod panes habetis. at illi dixerunt septem et paucos pisciculos. 35 et praecepit turbis
discumbere super terram. 36 et accipiens iesus septem panes. et pisces. gratias agens. fregit
et dedit discipulis suis. discipuli autem. dederunt turbis. 37 et manducauerunt omnes. et
saturati sunt. et sustulerunt reliquias fragmentorum septem sportas plenas. 38 erant autem
qui manducauerant quattuor millia uirorum exceptis mulieribus et paruolis. 39 et dimissa
turba ascendit in nauiculam. et uenit in finibus magedan. XVI. 1 Et accedentes ad eum
pharisaei et sadducaei. temtantes rogauerunt eum ut signum de caelo ostenderet illis.
2 at ille respondens ait illis. facto uespere. dicitis serenum erit. rubicundum est enim
caelum. 3 et mane hodie tempestas. rutilat enim triste caelum. ypocritae faciem ergo
caeli diiudicare nostis. signa autem temporum non potestis.
4 generatio mala. et adultera. signum quaerit et signum non dabitur eis. nisi signum

---

35. praecipit ƎPLQR. **discumberet** ABCFH* KMOVX^cYZ*: discumberent EƎPH^1ΘJLMTQRT WX*Z^3 *vg. Tisch.*; *graeci* ἀναπεσεῖν. supra H^1ΘM.

36. **accipiens** + ihs ΘLQWZ^4. **septem**: ·VII· EFLRW. piscis O*. **et gratias agens**: benedixit Q; gratias egit et R. *om.* **et** *post* **fregit** MT. **populo**: dederunt L *lapsu rep.*

37. commederunt E. tullerunt R. **septem**: ·VII· EFLRW.

38. **autem**: *om.* T; enim W. **qui manducauerant** A (B *def.*) CEFHLMOQ ? RXY: qui manducauerunt ƎPΘJKMTVWZ *et codd. Walkeri ut udtur, vg. Tisch., et* -berunt T. **quattuor** *codd. pl.*: quatuor ƎPL *vg.*; ·IIII· E, ·UII· *lapsu* R *ex* IIII. millia *vg.* **hominum**: uirorum (ἄνδρες) MT(uiuorum)RZ^4. paruolos MT, paruulis J. mulieribus J.

39. demissa O, dimisa EL, demisa R. **uenit**: uenerunt L. finis O. magidan L, mageda Y.

XVI. 1. *om.* **ad eum** L. pharisei COW, pharissei L, farisaei R, -sei ƎP. sadducei CƎPO, sadducae K, saducei LO^cRW, > sadd. et phar. E. **temtantes** (*ut* iv. 1) ACJQTXY: temptantes *codd. rell. et Tisch.*, tentantes *vg.* *om.* **et** J, *om.* **et rog.** T*, *om.* **et rog. eum** E; *graeci* ἐπηρώτων *uel* ἐπηρώτησαν *sine* καί *sed post participia duo.* interrogauerunt J. **ut**: ht C *lapsu.* celo W *et sic infra* 3, 4.

2. **at**: et V. responden^s O. **eis** *codd. pl.*: illis ER^{sax} *vg.*; *om.* R*W *cum* D *graec.* Y^{scr} *et uett. multis.* uespere O, -ae C. dicetis L. *Post* **erit** + quia rubicundus + celum R *corr. sax. in mg.*; + cras ELR *gat. corp. ox.* (*post* erat *et post ras.*); + in cras Q. ruuicundum O, rubicundus H*. > enim est J; *om.* **enim** Q. **caelum** + cum nubibus Q *et similiter a b c* ff_2 g_1 *gat.* (*non e f* ff_1 g_2 *q*). *De hac pericope Hieron. comm. 'Hoc in plerisque codicibus non habetur,' et omittunt* ὀψίας *usque* οὐ δύνασθε ℵBVXΓ.

3. **mane** + dicitis Q. hodiae C, odie T; *om.* R. rutulat L. tristae O, cum triste R *ex ueteri lectione* cum tristitia *b c* (*e*) ff_1 ff_2 g_1 *q*. **caelum** + hipochritae Q, + hyppochritae R *cum graecis multis et b e f* ff_1 g_1?; *ex Luc.* xii. 56. faciam L. diudicare J, iudicare LMQ(R)T^cX*; indicare T*. > nostis + uos iudicare R; > nostis existimare E. ^{tem}porum O; et tempora R. **potestis** *sine add.* ACEƎPFΘ* ? JLMO*QXYϚ𝔇 *cor. uat.* ('*antiqui non habent* scire'): + scire H$Θ^c$KMTO^cVWZ𝔖𝔈; + cognoscere RT; *graeci plerumque omittunt, ceteri uariant inter* δύνασθε δοκιμάζειν, δύν. γνῶναι, δοκιμάζετε, συνίετε; *quippe uariantium copia in hoc loco omissionem pericopae magnopere confirmat.*

4. >signum et adultera R. querit HLW. dauitur LO. ione W; + prophetae (prof. LQR, -ete E)

et signum non dabitur ei nisi signum
ionae
et relictis illis abiit.
5 Et cum uenissent discipuli eius trans
fretum obliti sunt panes accipere.
6 (164. 2) Qui dixit illis
intuemini et cauete a fermento pharisaeorum et sadducaeorum
7 (165. 6) at illi cogitabant inter se dicentes.
Quia panes non accepimus
8 sciens autem iesus dixit
quid cogitatis inter uos modicae fidei
quia panes non habetis?
9 nondum intellegitis neque recordamini
quinque panum
quinque †milium† hominum
et quot cophinos sumsistis?
10 neque septem panum
quattuor †milium† hominum
et quot sportas sumsistis?
11 quare non intellegitis quia non de pane
dixi uobis
cauete a fermento pharisaeorum et sadducaeorum?
12 tunc intellexerunt quia non dixerit
cauendum a fermento panum
sed a doctrina pharisaeorum et sadducaeorum.

---

ionae prophetae. et relictis illis abiit.
5 et cum uenissent discipuli eius trans fretum obliti
sunt panes accipere.
6 iesus autem dixit illis. uidete et cauete uos a fermento pharisaeorum et
sadducaeorum.
7 illi autem cogitabant intra se dicentes. quia panes non accepimus.
8 sciens
autem iesus dixit. quid cogitatis inter uos modicae fidei quia panes non accepistis.
9 nondum intellegitis neque recordamini quinque panes in quinque milia hominum et quod
cophinos sustulistis.
10 neque septem panes in quattuor milia hominum. et quod sportas
sumsistis.
11 quomodo ergo non intellegitis quia non de panibus dixi uobis. cauete a
fermento pharisaeorum et sadducaeorum.
12 tunc intellexerunt quia non dixit. cauendum a
fermento panis sed a doctrina pharisaeorum et sadducaeorum.

EKLQR *vg. cum graecis plurimis et uett.* habiit CE, abit L.

5. quum CΘ. tran M̄T*. hobliti C, obli X. **accipere** (λαβεῖν) *codd. pl.* (accepere O) *et vg.*: tollere H^{mg}ΘM, *cf.* tollere secum ff_1, emere *e*, sumere *q*, inponere *k*.

6. **intuemini** (ὁρᾶτε) *codd. et vg. et* intuimini O: adtendite uobis (uos R) QR g_1; *uariant ueteres* adtendite (att.) uobis a fermento *a b c* ff_2, uidete et cauete uos a ferm. *f* ff_1 (*om.* uos), uidete cauete a ferm. *e*, uidete et atendite a ferm. *q*. phariseorum CW *et* 11, 12, fariseorum ƎPL, farissaeorum R. **et sadducaeorum** (sadduce. CƎPX, saducae. RY, saduce. LW, sadduccae. E, sabducae. J; *et sic infra* 11, 12, *sed ibi* sadd. J): *om* X*(+ *litt. min.* X^c) *a cum graecis* U 115. 235. $y^{scr\ sem}$ *Chrys. Ambros. Ambrosiast.*

7. ad CO. intra se ELRTWℭ *cod. caraf.* accipimus ƎPHLQR.

8. ihesus C *plene*; + cogitationes eorum L (eorum *bis*) QR *corp. oxon.* g_2, *cf. cor. uat. mg. et* quibus cogitantibus dixit *a b* g_1 ff_2 *Lucif.* **dixit**: + eis H^1ΘKM̄TO^{c}V (ei H*); *et* ait + illis E. intra uos R *cod. caraf.* ℭ. modice HLOW. abetis C.

9. **nondum** + enim LR *corp. ox.* intelligitis CΘJK^{c}OTW *vg.*, intellegetis E. **recordamini**: meministis R. **quinque** (·v· EW) **panum** (panium EƎP^1): de q. panibus LQR. **q. †milium†** *uel* v·M̄· *cf.* R *ad* xiv. 21 (*τῶν πεντακισχιλίων*) *conicimus ex Hieronymo* q. panum et q. millium h.... septem p. quattuor millium h. *cf.* quinq'milium ƚ -bus δ, et q. milium *a*, illorum q. m. *e*: quinque (·v· R) milia ACH*MO*RXYZ* g_1; et q. (·v· W) milia WZ^{c}Ϛ (millia) ff_2 *q*; et q. milibus LQ *b d* (*om.* et); in q. milia BƎPH^{1}ΘJKM̄TO^{c}TV *c* ff_2 *Tisch.*, in q. millia 𝔓𝔖ℭ; in v E. *om.* **et** R. **quot**: quod COT; quae E. cofinos M, coffinos EƎPLR. **sumsistis** AƎP*HTXYZ^c: sump. BCEƎP^{1}ΘJKLMM̄TORWZ* *vg. Tisch.* *om.* **et quot** *usque ad* **+ milium + hominum** *u.* 10 V.

10. *Uersum om.* R; + *corr. sax.* et de VII panes IIII milia hominum 7 q^{o}t sporte accipistis. **neque** + in E. **septem**: ·VII· LW. panium EƎP^1; panes LQR^{sx}. **q. †milium†** (*τῶν τετρακισχιλίων*) *Hieron.*, q. milium ƚ -bus δ: q. milia ACHMYZ* *e*; q. milibus *d*; et quatt. (quat. ƎPL) milia ƎPLOQTWXZ^{c}Ϛ (millia) *a b* ff_2 g_1 *q*; in q. m. B? ΘJKM̄T *Tisch. c* ff_1, in quat. (quatt. 𝔖) millia 𝔓𝔖ℭ; in IIII E. quod CLOVX*. sumsistis AƎP*HLXYZ: sump. BCEƎP^{1}ΘJKMM̄TOTVW *vg. Tisch.*

11. intelligitis CEΘJKTW *vg.*; intellegistis R. de panibus R. dixit H*R. cauetae E; + uos R. **pharis. et sadd.** *uide u.* 6 (saduc. ƎP*, sadd. ƎP^1).

12. *Uersus litt. minoribus* X. **quia**: quod R. **non** + de panibus Q. dixit E. cauendo X;

13 (166. 1) Uenit autem iesus in partes caesareae philippi
et interrogabat discipulos suos dicens
quem dicunt homines esse filium hominis?
14 at illi dixerunt alii iohannem baptistam
alii autem heliam
alii uero hieremiam
aut unum ex prophetis
15 dicit illis uos autem quem me esse dicitis?
16 respondens simon petrus dixit tu es christus filius dei uiui.
17 (167. 10) Respondens autem iesus dixit
beatus es simon bar iona
quia caro et sanguis non reuelauit tibi
sed pater meus qui in caelis est
18 et ego dico tibi quia tu es petrus
et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam
et portae inferi non praeualebunt aduersum eam
19 et tibi dabo claues regni caelorum
et quodcumque ligaueris super terram erit ligatum in caelis
et quodcumque solueris super terram erit solutum in caelis.
20 (168. 2) Tunc praecepit discipulis suis ut nemini dicerent quia ipse esset iesus christus.
21 Exinde coepit iesus ostendere disci-

---

13 cum uenisset autem iesus in partes caesareae philippi. interrogabit discipulos suos dicens. quem me dicunt homines esse filium hominis. 14 at illi dixerunt. quidam iohannem baptistam alii autem eliam. alii uero hieremiam aut unum ex prophetis. 15 dicit eis iesus. uos autem quem me dicitis esse. 16 respondens autem simon petrus dixit tu es christus filius dei uiui. 17 et respondens iesus dixit ei. beatus es simon bariona quia caro et sanguis non rebelauit tibi. sed pater meus qui in caelis est. 18 et ego tibi dico. quia tu es Petrus. et super hanc petram. aedificabo ecclesiam meam. et portae inferni non praeualebunt aduersus eam. 19 et tibi dabo claues regni caelorum. et quaecumque ligaueris super terram. erunt ligata et in caelis. et quaecumque solueris super terram erunt soluta et in caelis. 20 tunc praecepit discipulis suis. ut nemini dicerent quia ipse esset iesus christus. 21 exinde

---

cauete LQR. panium EƎP^{1}L, pauium R. adoctrina Θ, ad doctrina EH, de doctrina Q. farisseor. R, fariseor. ƎP, parisseor. L*. sadduce. ƎPX *etc.*, *uid. u.* 6. *ad finem* + adtendere sibi L(-dire)QR.

13. *om.* **autem** E. *om.* **in partes** M. caessareae E, cessariae ƎP(-reae)R, cessare L, cesaree W. pilippi R, pilipi L. **quem** + me BE*JLOR TZ* *cum graecis plurimis et uett.*; *sed cf. Hieron. in comm.* '*Non dixit* quem me dicunt esse homines *sed* filium hominis.' > homines dicunt E. > esse homines ƎP. esse, f. *sic distinguit* ς.

14. ad CO. *om.* **alii** EL *cum* D *gr. a b e* ff_1 ff_2* g_1. **iohannem** *cum* BEƎPΘJKMTRWXZς𝔓, ioannem 𝔖ℭ: -nen ACHOTVY, -am L. babtistam R, babtissam L. **alii** (*deinde rasura* E) **autem heliam** (eliam T *vg.*): > alii heliam autem X*; alii autem heremiam LR*(hier. R^{sz}). *Deinde* **hieremiam** (iher. C, hyer. H, ier. W *vg.*): heliam LR. prophaetis E, profe. ƎPLOR.

15. **illis**: illi Q; + ihs BEƎP^{mg}ΘLO^{c}RWXZ* *vg. cum* C *gr. al. pauc. b c f* ff_2 $g_{1.2}$ *q* (*non a e* ff_1). > dicitis esse CLT.

16. **respondens** + autem QRT. symon CW. nibi T.

17. **dixit** *sine add.* AƎP*FHΘO*XY *cum graecis fere omnibus*: + ei BCEƎP^{mg}JKLMMTO^{c}QTVWZ *vg. Hieron. Tisch.*; + illi R. symon C. bariona FLRY, cf. Βαριωνᾶ *Tisch.*, bar-iona *vg.* **et** *int. lin.* E. sangis L, saguis O*. reuelabit RT; + te E* *sed expunctum.* celis W.

18. *om.* **et** W. > tibi dico J *ut graecum exprimeret* σοι λέγω. **quia**: qui R; *om.* L. *om.* **et** *sec.* FY. edif. W. eclesiam CT, aecclesiam E, aeclesiam ƎPLZ*, aeclessiam R. porte EW. inferni BEƎPḢΘKLMTQRX*Z *corp. ox.*, *cum a f.* praeualebant MT. **aduersum** ACHΘJMOTYZ^{o}: aduersus BEƎPFKLMTQRVWX*Z* *vg.*

19. clabes T. celorum W *et infra.* *om.* **et quodcumque ligaueris** *usque ad prim.* **caelis** F. quaecumque JQ. **ligaueris** *in ras.* T; adligaueris J; solueris (*in ras.*) K^{1}. erunt ligata JQR; + et EƎP^{mg}H^{1}ΘQRW *vg.* quaecumque *sec. loco* JLQ, quaecunque R. superram Ȯ. erunt soluta JLQR; + et EΘO^{c}QRW *vg.*

20. praecipit ƎPLOQ, precipit R. **esset**: est ƎP*TV *cum graecis omnibus.* **ihs xps** *codd. plur. et vg. et Hieron. diserte cum graecis plurimis* Ἰησοῦς ὁ Χριστός *et d f* g_2 *l q*: xps (ὁ Χριστός ℵBLXΓΔΠ *etc. et a b e* $ff_{1.2}$ g_1) O*R, *et* ihs *in ras. scr.* ƎP.

21. cepit LW *et* 22. **ihs** *tantum codd. latt.*

pulis suis quia oporteret eum ire hierosolymam
et multa pati a senioribus et scribis et principibus sacerdotum
et occidi et tertia die resurgere.
22 (169. 6) Et assumens eum petrus coepit increpare illum dicens
absit a te domine non erit tibi hoc
23 qui conuersus dixit petro uade post me satana
scandalum es mihi quia non sapis ea quae dei sunt sed ea quae hominum.
24 (170. 2) Tunc iesus dixit discipulis suis
si quis uult post me uenire
abneget semet ipsum
et tollat crucem suam et sequatur me
25 qui enim uoluerit animam suam saluam facere perdet eam
qui autem perdiderit animam suam propter me inueniet eam
26 quid enim prodest homini si mundum uniuersum lucretur
animae uero suae detrimentum patiatur ?
aut quam dabit homo commutationem pro anima sua ?
27 (171. 10) Filius enim hominis uenturus est in gloria patris sui cum angelis suis
et tunc reddet unicuique secundum opus eius.
28 (172. 2) Amen dico uobis sunt quidam de hic stantibus

---

coepit iesus ostendere discipulis suis. quia oportet illum ire in hierosolymis et multa pati a
senioribus. et scribis. et principibus sacerdotum. et occidi et tertia die resurgere. 22 et
adsumens eum petrus coepit increpare ei. dicens propitius esto tibi domine et non
erit tibi hoc. 23 ad ille conuersus dixit petro. uade post me satana scandalum mihi es quia
non sapis quae dei sunt. sed quae hominum. 24 tunc iesus dixit discipulis suis. si quis
uult post me uenire abneget semetipsum et tollat crucem suam et sequatur me. 25 qui
enim uoluerit animam suam saluam facere perdet eam. qui autem perdiderit animam suam
propter me inueniet eam. 26 quid enim proderit homini. si totum mundum lucretur. animae
autem suae detrimentum patiatur. aut quam dabit homo commutationem animae suae.
27 futurum est enim ut filius hominis ueniat in gloria patris sui cum angelis suis et tunc
reddet unicuique secundum opera eius.
28 amen dico uobis quia sunt quidam de hic adstantibus qui non gustabunt mortem.

---

omnes quos cognoui, sed Ἰησοῦς Χριστός ℵ*B* *cop.* hostendere C, ostendire L ; ostenderet Z* ; *om.* T*. **oporteret** (hop. C) : oportet EFΘ*RTVX*Z* *ut graecum* δεῖ *exprimat cum a b c d e f (non* ff_1*)* ff_2 $g_{1\cdot 2}$ *q*. *om.* **eum** K*. **ire** + in ELQRT *cum graeco* εἰς. hierusolimam EƐPR, -ymam Z⁴, hyerosolimam H, hyeru. Q, hiru. L, ierosolymam (ihero. C) W *vg.* : hierosolymis Z*, hierusolymis K. saen. C. **et** + a J, *deinde* > princ. sac. et scribis J *cum graecis fere omnibus* καὶ ἀρχ. καὶ γραμμ. *et hoc ordine d e* ff_1 *q* ; *solus* Δ *ex graecis uidetur cum latinis facere.* hoccidi C. tertiae L*, -ie L^c.

22. **assumens** BFKMMTWXZ² *vg.* : ads. ACEƐPHΘJLOQRTVYZ* *Tisch.* **illum** : eum L ; *om.* E *cum a b c* ff_2* g_1. **dicens** : et dicere ELR *corp. ox. cum* D *gr.* 238 *a b c d* ff_2 g_1. abssit B. tiui O*.

23. **qui** : quia L. **post me** : retro me MTVZ⁴, *S. ioh. et corp. oxon.* ; retro post me *a b*, retro *Hieron. comm.* **satana** ACH*JMMTO*TVX^cYZ *vg.* : satanas BEƐPFH¹ΘKLQRW(sath.)X* *corp. ox.*, satanan O^c. michi W. sapis (*om.* **ea**) EJ. > sunt dei Q. **sed ea quae** + sunt HQ.

24. > dixit ihs HR. abnegat LR. semetipsum *uno ductu* JWY *vg.*, semed ipsum C ; seipsum ER, se ipsum sibi LQ *corp. ox.* tollet L. sequar R.

25. salbam C. facire L. perdat R. **qui autem** *sec.* : et qui R. perdide R. **me** *int. lin.* O. **eam** : illam EL.

26. **enim** : autem Q. prodeest JO^cZ*. mundum huniuersum C, > uniu. mund. BƐPKMTQVX*Z, > totum mundum R. anime . . sue W. detrinentum L. dauit LT. commotationem ƐPL ; commercium R.

27. **filius enim** : nam filius LR, filius autem EO, fil. quidem C, filius *tantum* M. hangelis C. *om.* **et** R. tu^nc E. redet L, reddit H. hunicuique C, unicu^i que E. **secundum** : iuxta R. **opus** (τὴν πρᾶξιν *gr. plurimi*) ABC(hopus)ƐP(F *def.*)HKMMTOVXYZ *Hieron. cor. uat.* : opera (τὰ ἔργα ℵ*F 1. 22. 28 *etc.*) EΘJLQRTW *vg. cum uett. aliquot.* **eius** : suum ƐP, sua R.

28. de his L, de hiis Q. adstantibus LQT. **qui** : quia L. gustabant L.

qui non gustabunt mortem
donec uideant filium hominis uenientem in regno suo.
XVII. Et post dies sex assumsit iesus petrum et iacobum et iohannem fratrem eius
et ducit illos in montem excelsum seorsum
2 et transfiguratus est ante eos
et resplenduit facies eius sicut sol
uestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix
3 et ecce apparuit illis moses et helias cum eo loquentes
4 respondens autem petrus dixit ad iesum
domine bonum est nos hic esse
si uis faciamus hic tria tabernacula
tibi unum et mosi unum et heliae unum
5 adhuc eo loquente ecce nubis lucida obumbrauit eos
et ecce uox de nube dicens
hic est filius meus dilectus
in quo mihi bene complacui ipsum audite
6 et audientes discipuli ceciderunt in faciem suam
et timuerunt ualde
7 et accessit iesus et tetigit eos
dixitque eis surgite et nolite timere
8 leuantes autem oculos suos neminem uiderunt nisi solum iesum

---

donec uideant filium hominis uenientem in regno syo. XVII. 1 Et post dies sex
adsumsit iesus petrum. et iacobum et iohannem fratrem eius. et duxit illos in montem
excelsum seorsum 2 et transfigurauit se in conspectu eorum. et resplenduit facies eius
sicut sol. uestimenta autem eius. facta sunt alba sicut nix. 3 et ecce apparuerunt
eis moyses et helias. cum eo loquentes. 4 respondens autem petrus dixit ad iesum
domine. bonum est nos hic esse. si uis faciamus hic tria tabernacula tibi unum et
moysi unum et heliae unum. 5 adhuc eo loquente ecce nubes lucida obumbrauit
eos. et ecce uox de nube dicens hic est filius meus dilectus in quo mihi bene con-
placuit. ipsum audite. 6 et audientes discipuli caeciderunt in faciem suam et timuerunt
ualde. 7 et accessit iesus et tetigit eos dicens surgite et nolite timere. 8 leuantes autem

---

XVII. 1. **et** + factum est ELQR *cum* D^{gr} ἐγένετο *et uett. pl.* (*non f q*). **sex**: ·VI· W. **assumsit** BFHMX, adsumsit ALOQRTYZ², adsumpsit 𝔓ΘJOZ*, assumpsit EKMTWϛ𝔖 (*omnes contra auct. graecam* παραλαμβάνει): adsumit C *Tisch.*, assumit Vℌℭ *et cor. uat.* (*sed marg.* assumpsit); assumens *Hieron. Perfectum uidetur ex Luc.* ix. 28 *fluxisse, legitur enim in ueteribus a b c e f* $ff_{1\cdot 2}$ g_1 *q etc.*, *etiam* suscepit *d.* ioannem 𝔖ℭ. **ducit**: duxit QR^c(dixit R*)ϛ𝔖 *cf. cor. uat.* '*in ecclesia* assumpsit . . . duxit.' **illos**: eos E; illis MT. sehorsum C.

2. *Deficit* B *usque ad finem uersus* 13. **transfiguratus**: praefiguratus W. hante C. resplendeuit R, resplendidit Q. **sunt**: sun MT. **alba**: *om.* R* (+ R^{sax}); candida $𝔓^{mg}$. **sicut nix**: uelut nix E.

3. *om.* **ecce** R. aparuit L; apparuerunt JKMT W *vg.* **illis**: eis KMORVX*Z. **moses** ACFM XYZ: moyses EHΘJKLMTORVW *vg.*, moises 𝔓, molses T. helyas W, heleas L, elias T *vg.* cum illo R.

4. ihesum C. *om.* dn̄e M *cum* s *scriv. et syr. cu.* **nos**: nobis E𝔓HΘLO^cQR. hiic E. **faciamus**: faciam 𝔓*MO*Y *cum graecis* ℵBC* *et b* ff_1. *om.* **hic** *sec.* JRZ*(+ Z^4) *cum* 252* *gr. et* ff_1 g_1. trea K LMTR*V. tauernacula O. > unum tibi Q. *om.* **et** *prim.* HΘTWX*. **mosi** AFMXYZ: moysi CEHΘJKLMTORVW *vg.*, moisi 𝔓, molsi T. helie CW, elie T, eliae *vg.*

5. + et *ad init.* J. athuc X^cY, aduc T. **loquente** + et Θ. **nubis** A𝔓*FHMOQTXY nubes ΘJKMTVWZ *vg.*, nubs CE$𝔓^{mg}$LR. hobumbrauit C, obumbrabit T; inumbrauit L *a b e* ff_2 *n*. *om.* **ecce** *sec.* R* (+ R^{sax}). uos Z* (uox Z^1). *om.* **est** Z* (*corr.* Z²). *om.* **bene** L. **complacui** (*cf.* ἐν ᾧ εὐδόκησα *uel* ηὐδόκησα) *cum* W *Hieron. vg.*, *a b c* ff_1 (*de orthographia cf. Luc.* xii. 32 *et infra* complacuit), *et* conplacui E𝔓JKLMTO^cQR VZ *corr. uat. d* ff_2 g_1^c δ, *cf.* sensi *e*; *confer* iii. 17, *ubi codd. fere omnes personam primam habent*: complacuit ACFHΘMXY *et* conpl. O*T *f* g_1* *q*, placuit *m cf. Luc.* iii. 22 in te complacuit mihi.

6. **et** + ecce LQ. caecider. C, cicider. LR*. faciam LR.

7. **eos**: illos X. **dixitque**: et dixit Q. surgete O. *om.* **et** *tert.* CJKMTTVX* (+ X^c).

8. hoculos C. uederunt L.

9 et descendentibus illis de monte praecepit iesus dicens
nemini dixeritis uisionem
donec filius hominis a mortuis resurgat.
10 (173. 6) Et interrogauerunt eum discipuli dicentes
quid ergo scribae dicunt quod heliam oporteat primum uenire?
11 at ille respondens ait eis
helias quidem uenturus est
et restituet omnia
12 dico autem uobis quia helias iam uenit
et non cognouerunt eum
sed fecerunt in eo quaecumque uoluerunt
sic et filius hominis passurus est ab eis
13 tunc intellexerunt discipuli quia de iohanne baptista dixisset eis.
14 (174. 2) Et cum uenisset ad turbam
accessit ad eum homo genibus prouolutus ante eum 15 dicens
domine miserere filio meo
quia lunaticus est et male patitur
nam saepe cadit in ignem
et crebro in aquam
16 et optuli eum discipulis tuis et non potuerunt curare eum.
17 Respondens iesus ait o generatio incredula et peruersa
quo usque ero uobiscum?

---

oculos suos neminem uiderunt nisi solum iesum. 9 et descendentibus illis de monte prae-
cepit eis iesus dicens nemini dixeritis hanc uisionem. donec filius hominis a mortuis
resurgat. 10 et interrogauerunt eum discipuli eius dicentes quid ergo scribae dicunt quod
heliam oportet primum uenire. 11 iesus autem respondens ait illis. helias quidem ueniet
primum et restituet omnia. 12 dico autem uobis. quia helias. iam uenit. et non cognoue-
runt eum. sed fecerunt ei. quaecumque uoluerunt. sic et filius hominis passurus est ab
eis. 13 tunc intellexerunt discipuli. quia de iohanne baptista dixisset eis.
14 et cum uenisset ad turbam. accessit ad eum homo genibus prouolutus. 15 et dicens.
domine. miserere filio meo quia lunaticus est. et male patitur. frequenter enim cadit in
ignem. et aliquando in aquam. 16 et obtuli eum discipulis tuis. et non potuerunt curare
eum. 17 respondens autem iesus ait o. generatio incredula et peruersa. quousque ero uobis-

---

9. discendentibus ƐPFLR, descentibus M'. mōtem O*. praecipit ƐPLQR; + eis (*cum graeco* αὐτοῖς) H¹? LOᶜRXᶜ𝔓𝔖ℭ; + illis Θ. *om.* **ihs dicens nemini** J. **uisionem** + hanc ƐPᵐᵍR. homi (*pro* hominis) L. ᵃmortuis T.

10. > discipuli dicentes eum W. **discipuli** + eius R. **ergo**: enim Q. scribe ELW. **quod**: quia F. eliam *vg.* **oporteat**: oportet = δεῖ C (hop.)EJLQRTWZ*; > primum oportet QT.

11. **ait eis** CƐPΘJKLMM'ORTVWXYZ *vg. cum* g_1, ait illis EFQ *Hieron. f aur.*, > eis ait L: ait *tantum* AH *Tisch. a b c d* $ff_{1.2}$, dixit *e*, dixit illis *q*; *uariant graeci.* elias T *vg.* *om.* **quidem uent.** *ad* **helias** *u.* 12 *propter homoeoteleuton* L.

12. **quia**: quod EƐPᵐᵍ. elias T *vg.* cognuerunt R. in eum X*. quaecunque 𝔖𝔓. hab C.

13. intellexserunt C. diˢcipuli O. ioanne 𝔖ℭ. babtista L, baptiza ƐP*, -izta ƐP¹. **dixisset**: dixit CEƐPᵐᵍQ. *om.* **eis** AƐP*FH*JO*XY.

14. quum Θ (*non* C). ueniss L. **turbam** (ὄχλον) *codd. et vg.*: turbas JLQR. **genibus prouolutus** (γονυπετῶν) EHJKLM'RVWZ *vg. b c f* ff_1 *q r cf. Tac. Ann.* xi. 30, xii. 18: g. prouolutis ABCƐPFΘMOQTXY (>p. g. *e*) ff_2, g. prouolutibus g_1, g. prouolutans *a*, adgeniculans *d*. hante C.

15. misserere L. **filio meo** (τὸν υἱόν) BCFHΘKLMM'OᶜQRTVWX*Z⁴ *vg.*: filii mei AEᶜ(fili E*)ƐPJO*XᶜYZ*. **patitur** (πάσχει): torquetur R *cum b.* sepe ƐPLRW. *om.* **et** *sec.* JZ* (+ Z⁴). in aqua M'Z*.

16. **optuli** *cum* A (F *def.*)HJKMM'QTVYZᶜ: obtuli BEƐPΘLOWXZ* *vg.*, hob. C, obtulli R, *cf. ad* ii. 11. *om.* **eum** M'. **tuis**: suis L. *om.* **eum** *sec.* BL.

17. + tunc *ad init.* J. **respondens** *sine addit. codd. et* 𝔓: + autem ER𝔖𝔖ℭ *Hieron. Tisch. cum graecis.* **ait** + illis E. **quo usque** A *etc.*, quo husque C, quousque ΘJWY *vg.*: quoad usque Oᶜ, usque quo R. *Deinde* **usque quo** *codd.*, husque quo C, usquequo JW *vg.*: quo usque M, quousque Θ. paciar W. adferte BEƐPΘJLORZ* (aff. Z²); + mihi Q. *om.* **huc** L. > illum huc EQR.

usque quo patiar uos?
afferte huc illum ad me
18 et increpauit eum iesus
et exiit ab eo daemonium
et curatus est puer ex illa hora.
19 (175. 5) Tunc accesserunt discipuli ad iesum secreto et dixerunt
quare nos non potuimus eicere illum?
20 dicit illis propter incredulitatem uestram
amen quippe dico uobis
si habueritis fidem sicut granum sinapis
dicetis monti huic transi hinc et transibit
et nihil inpossibile erit uobis
21 hoc autem genus non eicitur nisi per orationem et ieiunium.
22 (176. 2) Conuersantibus autem eis in galilaea dixit illis iesus
filius hominis tradendus est in manus hominum
23 et occident eum
et tertio die resurget
et contristati sunt uehementer.
24 (177. 10) Et cum uenissent capharnaum
accesserunt qui didragma accipiebant ad petrum et dixerunt
magister uester non soluit didragma?
25 ait etiam
et cum intrasset domum praeuenit eum iesus dicens

---

cum. usquequo patiar uos. afferte huc illum ad me. [18] et comminatus est ei iesus. et confestim exibit ab eo daemonium. et curatus est puer ex illa hora. [19] tunc accesserunt discipuli ad iesum secreto et dixerunt ei. quare nos non potuimus eicere illum. [20] iesus autem dixit illis. propter incredulitatem uestram. amen dico uobis si habueritis fidem sicut granum sinapis. dicetis monti huic. transi hinc illuc et transiet. et nihil inpossibile erit uobis. [21] hoc autem genus in nullo eicitur. nisi in oratione et ieiunio. [22] conuersantibus autem eis in galilaea dixit illis iesus futuru est ut filius hominis. tradatur in manus hominum [23] et occident eum. et tertia die surget. et contristati sunt nimis. [24] uenientibus autem eis in capharnaum. accesserunt qui tributum exigebant ad petrum et dixerunt. magister uester. non soluit tributum. [25] et ait etiam. et cum intrasset in domum praeuenit

---

17, 18. *om.* **ad me et** Z* (+ Z²).

18. **eum**: illum BMW *vg.*; ei CJTX*Z*. demonium ƎPLORW. prer *inepte* L. *om.* **ex illa hora** R.

19. **accesserunt**: + ad eum E; + ei L. **discipuli** + eius E. > ad ihm discipuli W. secrete R. > secreto ad ihm J. *om.* **et** RY. **dixerunt** + ei ƎP^mg QR. **quare nos**: re nos *int. lin.* T. potuemus H. eiecere EMTV, iecere LR, eiicere *vg. Tisch.* **illum**: eum E.

20. + et *ad init.* QR. dixit QR *vg.* **illis**: eis Q; + ihs BEFH¹ΘKMTO^cX*Z *vg.* uestrum R. *om.* **quippe** CT. **si**: nisi L*. abueritis Θ. sicuti C; ut R (*ut udtur*). synapis E; + et H¹Θ. > huic monti F. **transi hinc** *sine add.* ABCE ƎPFHΘJKMMTORTVWXYZS *cum graeco* 33, *Hieron. comm.*, g_2, *gat.* *l*: + illuc (ἐκεῖ *graeci fere omnes*) LQ𝔖𝔓𝔈 *Tisch. et a b c f* $ff_{1.2}$ g_1 *n q*, transi hic illo *d*, transi illoc *e*.

21. **genus** + daemonium F, *cf.* daemonii *a c*, demonium *b n*. iecitur LR, eiecitur EMT, eiicitur *vg. Tisch.* horationem C. > ieiunium et orationem R. geiunium C.

22. + et *ad init.* Q. **conuersantibus** (συστρεφομένων ℵB. 1) *codd. fere omnes*, *vg. Hieron. cum a b f* ff_2 $g_{1.2}$ *n q*: conuocantibus L; redeuntibus ff_1, reuertentibus *c*, cum autem regrederetur ipse *e*. **eis**: illis QR. **galilaea** AFHJMOTX^cY *vg.*, galilea CƎPΘKLMTRVWZ: galilaeam BX*, galileam EQ. dicit T. **illis**: eis ELR. **filius hominis tradendus est**: futurum est (+ enim R) ut filius hominis tradetur *sic* QR *corp. ox.*, futurum est ut f. h. tradendus est E *ut solet duas lectiones incpte componens*; *cf.* futurum est ut f. h. tradatur *a b c f* ff_2 g_1 *n q r*, incipiet f. h. tradi *d e* ff_1.

23. hocc. C. **tertio** ACFLMOXYZ: tertia BEƎPHΘJKMTQRTVW *vg. Tisch.* diae C. resurgit F. contristatis (*om.* **sunt**) L. ueementer T, uehimenter R, uechimenter L.

24. quum Θ. uenisent L; uenisset YZ* (*corr.* Z³); + ad E; + in Q. cafarnaum Q, cafarnauum ƎP(*sed corr.*)LR, charnaum Θ. dedragma ER, didrachma H*(-ā H¹)Y *vg.*, didragmam Θ. **accipiebant**: exigebant E *cum a b c f* ff_2 g_1 *n q*. **dixerunt** + ei BΘKMMTO^cRVWX*Z⁴ *vg.* *om.* **uester** T*. soluet Θ. dedragma ER, didrachma HY *vg.*, didragmam Θ, detrama L.

25. *Ad init.* + et BQ; + at ille X*. **ait**: an R *lapsu.* **etiam** (eciam W): utique ER; autem L;

quid tibi uidetur simon?
reges terrae a quibus accipiunt tributum uel censum?
a filiis suis an ab alienis?
26 et ille dixit ab alienis
dixit illi iesus ergo liberi sunt filii
27 ut autem non scandalizemus eos
uade ad mare et mitte hamum
et eum piscem qui primus ascenderit tolle
et aperto ore eius inuenies staterem
illum sumens da eis pro me et te.
XVIII. (178. 2) In illa hora accesserunt discipuli ad iesum dicentes
quis putas maior est in regno caelorum?
2 et aduocans iesus paruulum statuit eum in medio eorum 3 et dixit
amen dico uobis nisi conuersi fueritis
et efficiamini sicut paruuli
non intrabitis in regnum caelorum
4 quicumque ergo humiliauerit se sicut paruulus iste
hic est maior in regno caelorum
5 et qui susceperit unum paruulum talem in nomine meo me suscipit.
6 (179. 2) Qui autem scandalizauerit unum de pusillis istis qui in me credunt
expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo eius
et demergatur in profundum maris
7 uae mundo ab scandalis

---

eum iesus dicens. quid tibi uidetur simon reges terrae. a quibus accipiunt tributum uel censum. a filiis suis an ab alienis. 26 et dixit ei petrus. ab alienis. ait illi iesus. ergo liberi sunt filii. 27 ut autem non scandalizemus eos . . . . uade ad mare et mitte hamum. et eum piscem qui primus ascenderit tolle. et aperto ore eius inuenies in eo denarium. illum sumens. da eis pro me et te. XVIII. 1 In illa hora accesserunt discipuli ad iesum dicentes. quis putas maior est in regno caelorum. 2 et aduocans iesus paruulum. statuit eum in medio eorum 3 et dixit. amen dico uobis. nisi conuersi fueritis. ut efficiamini sicut paruuli non intrabitis in regno caelorum. 4 quicumque ergo humilauerit se sicut paruulus iste. hic maior erit in regno caelorum. 5 et quicumque receperit unum paruulum talem in nomine meo me recipit. 6 qui autem scandalizauerit. unum ex pusillis istis qui in me credunt expedit ei. ut suspendatur mola asinaria in collo eius. et demergatur in profundum maris. 7 uae huic mundo. ab scandalis. necesse est enim ut ueniant scandala. uerum-

---

eam Z* (etiam Z²). quum Θ. **intrasset** *sine add.* ACFHΘOT*XY : + in (*εἰς τὴν οἰκίαν*) BEÐPJKL MMTQRTᶜVWZ *vg. Tisch.* preuenit W. ihesus C. symon CEW. **a quibus** *om.* ÐP* (+ *mg.*). filis LR. han C; uel R. alenis L.

26. **et ille dixit** *codd., vg. et a b* ff_2 g_1 *aur.*, at ille d. *c*: dicente autem illo (eo R) LQR; dixit ei (*om.* Xᶜ) petrus X*, *cf.* dicit ei p. *q*, et dixit ei p. *f*; dicit illi *d*, at ille respondens ait ff_1, i. autem respondit *e*; *uariant graeci.* alenis L; + et BÐP HO. **dixit** *sec.*: dicit C, dixitque W. **illi**: illis E. **ihs**: dixi W; *om.* E*R* (+ *cor. sax.*). **ergo**: autem ergo E; ego L. liberii E, liueri O.

27. **autem**: ergo BQ. ˢcandalizemus O, scandaliszemus E. amum CHJM*OᶜQRT, chamum Y*; + tuum QR. primum ÐPHR, prius ΘJ. hascenderit C, ascendit M. aperte L. hore C. inueniens EL; + ibi LQR. stateram LMT, starem O* (+ te *m. rec.*), staturam R. illam R. **eis**: illis E. *om.* **et te** O* (+ *m. rec.*).

XVIII. 1. ora T. pu////tas E; *om.* X *sed rasura est.* celorum W.

2. *Uersum totum om.* R* *sed + in marg.* [et] aduocans [i]hs paruulos [s]tatuit in medio eorũ. *om.* **et** Z* (*sed* + Z²). aduocas O*. **ihs paruulum** *in ras.* K. paruolum C, parabulum L *et u.* 5.

3. **dixit** + illis E. paruoli Y. intrauitis O, intrabis R* (-itis *cor. sax.*). **in regnum** (*εἰς τὴν βασιλείαν*) BᶜCÐPΘJKLMQRTVXZ *vg. Hieron. cf.* xix. 23, xxi. 31 *etc.*: in regno AB*EI HMTOWY *cum a b c d e f* ff_1 ff_2 g_1 n^* *q*. celorum W *et u.* 4.

4. *om.* **ergo** R. paruolus Y. **hic est** (*οὗτός ἐστιν*): hic erit Q; hic *tantum* R* (+ est *cor. sax.*). > maior est MT.

5. susciperit BÐPLR, recepit E. > unum talem in n. m. paruulum R. paruolum FY, parabulum L. *om.* **talem** F. **suscipit** (*δέχεται*): suscepit EHO*QX*Z*.

6. scandaliszauerit E, -izaberit Z* (*corr.* Z²), -dauerit H* (liza *superscr.*). *om.* **unum** L. pussillis ÐPR; minimis Q. *om.* **ei** R. asynaria E*, assy. Eᶜ, assi. LR. **in**: *om.* J; ad E. collum E. dimergatur ÐP.

7. *om.* **uae mundo ab scandalis** W. **uae**:

necesse est enim ut ueniant scandala
uerum tamen uae homini per quem
scandalum uenit.
8 (180. 6) Si autem manus tua uel pes
tuus scandalizat te abscide eum et
proice abs te
bonum tibi est ad uitam ingredi debilem uel clodum
quam duas manus uel duos pedes
habentem mitti in ignem aeternum
9 et si oculus tuus scandalizat te erue
eum et proice abs te
bonum tibi est † unoculum † in uitam
intrare
quam duos oculos habentem mitti in
gehennam ignis.
10 (181. 10) Uidete ne contemnatis unum
ex his pusillis
dico enim uobis quia angeli eorum in
caelis semper uident faciem patris
mei qui in caelis est
11 uenit enim filius hominis saluare quod
perierat.
12 (182. 5) Quid uobis uidetur? si fuerint
alicui centum oues
et errauerit una ex eis
nonne relinquet nonaginta nouem in
montibus

---

tamen uae homini illi per quem scandalum ueniet.
8 si autem manus tua uel pes tuus. scandalizat te abscide eum et proice abs te. melius est enim tibi in uitam ingredi debilem uel clodum quam duas manus uel duos pedes habentem mitti in ignem aeternum.
9 et si oculus tuus scandalizat te. erue eum. et proice abs te. melius est enim tibi. cum uno oculo in uitam ingredi. quam duos oculos habentem. mitti in ignem aeternum.
10 uidete ne contemnatis unum ex pusillis istis. dico enim uobis. quia angeli eorum in caelis semper uident faciem patris mei qui in caelis est.
11 uenit enim filius hominis saluare quod perierat.
12 quid uobis uidetur si fuerint alicui homini centum oues. et errauerit una ex eis. nonne

---

+ autem LQ; + enim R. **mundo** + huic LQR. hab C; a BEƎPKMTRO*VZ* *vg.* scandaliis E*. **ut ueniant** (ἐλθεῖν) *codd. vg. et f*: ut uenire *solita ineptia* E; uenire LR *cum a b c d e ff₁ ff₂ g₁ n q.* uerumtamen JY𝔖ℭ, uerumptamen W, ueruntamen ℌ, uerum^ta^men O. **homini** *sine add. codd. plur.* (*etiam* F), *Hieron. et d g₁ aur.*: + illi HLQRT *vg. cum graecis* BEGH *al. pler. et uett. a b c f ff₂ n q δ* (*et* illi hom. *e ff₁*). > uenit scandalum ƎPQ.

8. **autem**: enim E. **uel**: ues Z*. *om.* **tuus** B. ab scandalizat V, scandaliszat E. abscinde 𝔊ℌ. **eum**: eam BQ. proiece ELR, proiice *vg. Tisch.* habs C. > est tibi QRX*. **ad uitam ingredi debilem** (deu. CHT) **uel clodum** (uel claudum KMMTTVWX *vg. Tisch.*, domum L): ad uitam ingredi d. (*om.* **uel clodum**) CJ; > ingredi debilem ad uitam uel clodum QR, > debilem uel claudum (a *erasa*) in uitam uenire E. manus ue^l V. habente H, habenti R. **in** (*om.* Y*) **ignem** (ignē// H) **aeternum** (eternum CW): > in *aeter*nam (*sic*) igne*m* R^sax, *uidetur fuisse* in gehennam ignis *ut uersu* 9.

9. *Def.* B *ad u.* 18. hoculus C. scandalizet Q, scandaliszat E. proiece ELR, proiice *vg. Tisch.*; + eum W. *post* bonum *ras.* 4 *litt.* X. > est tibi ƎPQR. **†unoculum†** (μονόφθαλμον, *cf. Accium ap. Gell.* iii. 11 '*de Cyclope uel maxime quod* unoculus *fuit*,' *Plaut. Curcul.* iii. 1. 392 'unocule *salue*' *ex coni. Camerarii, et* 394 '*nam ei sunt* unoculi,' *et Solin.* 15 (25) '*Arimaspi* unocula *gens.*') *edidimus cum Bentleio Tr. Cant. B.* 17. 14, *coniectura satis facili*: uno oculum H, unum oculum E*, cum unum oculum Z*, uno oculo AΘLY; cum uno oculo E^c ƎPJKMTOVXZ^c *cod. caraf.* 𝔖ℭ *Hieron. corr. uat. Tisch., et e f*; unum oculum habentem C(hun. hoc.)MRTW *corp. oxon.* 𝔊ℌ *cum c ff₁.₂* (*g₁*), *cf.* oculum unum habentem *a* (*n*), uno oculo habentem *gat.*, oculum habentem *b*; unum oculum habere et Q; luscum F (*ex Mc.* ix. 47) *et δ. Bentl. coniecerat etiam* unioculum *cum a quibusdam in Plauto legeretur* uniocule, *cf.* '*cum comite* unioculo' *Ditmar. l.* iv. *ap. Ducange.* **in uitam intrare** (regnare F *cf. Marc.* ix. 45) *codd. pl. et vg.*: ad uitam intrare EL; ingredi in uitam Q. hoculos C. **habentem**: habere et Q *uid. sup.* gechennem L.

10. **contemnatis** (καταφρονήσητε), contempnatis ΘW: condemnatis EƎPLQX* (condempn. EQ) *corp. et S. ioh. ox.*, condempnamini R. **ex his** (hiis W) **pusillis** (puss. ƎPLR): de pusillis (puss. Q) istis EQ; + qui credunt in me LQR* (*sed exp.*) *corp. ox.*; > qui in me credunt E, *cf. b c d ff₁.₂ g₁.₂* (*m*). **enim**: autem E. **quia**: qui Q; *om.* J. **angeli** (hang. C): oculi R* (*cor. m. sax.*). **in caelis** (cel. W): *om.* R*. **mei**: uestri R* (*cor. m. sax.*). ca^e lis O, celis W.

11. *Post* **hominis** *spatium est in* E.

12. **alicui** (aliqui W) + homini Q. **centum**:

et uadit quaerere eam quae errauit?
13 et si contigerit ut inueniat eam
amen dico uobis quia gaudebit super eam magis quam super nonaginta nouem quae non errauerunt
14 sic non est uoluntas ante patrem uestrum qui in caelis est ut pereat unus de pusillis istis.
15 (183. 5) Si autem peccauerit in te frater tuus
uade et corripe eum inter te et ipsum solum
si te audierit lucratus eris fratrem tuum.
16 (184. 10) Si autem non te audierit adhibe tecum adhuc unum uel duos
ut in ore duorum testium uel trium stet omne uerbum
17 quod si non audierit eos dic ecclesiae
si autem et ecclesiam non audierit sit tibi sicut ethnicus et publicanus.
18 (185. 7) Amen dico uobis quaecumque alligaueritis super terram erunt ligata et in caelo
et quaecumque solueritis super terram erunt soluta et in caelo.
19 (186. 10) Iterum dico uobis quia si duo ex uobis consenserint super terram

---

relinquet nonnaginta nouem in montibus. et uadit quaerere eam quae errauit. 13 et si contigerit. ut inueniat eam. amen dico uobis. quia gaudebit super eam. magis quam super nonnaginta nouem quae non errauerunt. 14 sic non est uoluntas in conspectu patris uestri qui in caelis est. ut pereat unus de pusillis istis. 15 si autem peccauerit in te frater tuus uade et corripe eum inter te et ipsum solum. si te audierit lucratus es fratrem tuum. 16 si autem non te audierit adhibe tecum adhuc unum uel duos. ut in ore duorum testium uel trium stet omne uerbum. 17 quod si non audierit eos dic ecclesiae. si autem ecclesiam non audierit. sit tibi sicut ethnicus et publicanus. 18 amen dico uobis. quaecumque ligaueritis super terram. erunt ligata et in caelis. et quaecumque solueritis super terram erunt soluta et in caelis.

19 iterum amen dico uobis quia si duobus ex uobis conuenerit super terram. de omni

---

·c· FR. centuroues V. houes C. **errauerit** + et Q. **relinquet** (ἀφήσει BL 124. 157. 346) *cum* A(B *def.*) CƎPHΘKLMMTOQRTVXYZ *a b c d e f* g_1 *n*: relinquit (ἀφίησιν D ff_1) FJ *vg. Hieron.*; relinquid W; *graeci plurimi* ἀφείς. **nonaginta** (-genta LR *et u.* 13 ƎP) **nouem** (nobem O): nonaginta et nouem M; ·XCVIIII· EF. **montibus**: deserto E *ex Luc.* xv. 4, *cf. corr. uat. qui Origenem de hac re laudat.* uadet CEFKLMTQ *cum e h gat. S. ioh. et corp. oxon.* (*cf.* ζητήσει H 13. 124. 346 *et* pergens quaeret *d*, ibit *m*); *graeci fere omnes* ζητεῖ. querere LR. errauerit ER, -uerat Q.

13. cotigerit O*, contingerit R. inueniet RV. **gaudebit** *fere omnes* (gaudeuit C) *et Hieron. cum* Δ* (χαρεῖ) *a b c f* ff_1 ff_2 g_1 *h m n q*: gaudet (χαίρει *fere omnes*) W *vg. Tisch. cum d e et Par.* 13171^c. **super eam** (*cf. Mc.* vi. 34, viii. 1, *etc.*) CƎPFΘJKLMMTO^cQRTVWZ *vg.*: super ea AHO*XY *Hieron.* > magis gaudebit super eam R. nonaginta et nouem *etc. ut uers.* 12. nonaginta IX W.

14. uolumptas C, uolumtas T. hante C. **patrem uestrum** (πατρὸς ὑμῶν) *codd. pl.*: p. nostrum *ut uidetur* Z*, p. meum R^sax. celis W. pariat R. unum Z* (*corr.* Z³). pussillis ƎPLR.

15. **si autem**: quod si R. **corripe**: argue EQ *cum d Hil.* **eum** *in ras.* T. **te et**: temet JO^cXZ*. **eris** *codd. vg. a b c* ff_2 *aur.*: es CQRT *cum graecis fere omnibus* (ἐκέρδησας, *sed* D ἐκέρδησες) *et d e f* ff_1 g_1 *h q r δ*.

16. **non te** *codd. pl.*: > te non R *vg.*; *om.* **te** J *cum graecis fere omnibus et q.* **adhibe** (adibe CT, athibe X*) **tecum adhuc** (aduc T, athuc Y) *codd. et vg.*: > adhuc adhibe tecum Q; *om.* **adhuc** MT. **testium uel** (aut C) **trium** *codd. pl. cum graecis fere omnibus*: > uel trium testium ƎPΘLO^cQRW *vg. cum graecis* ℵ 1 *et e* $ff_{1\cdot2}$ $g_{1\cdot2}$ *h q*.

17. aecclesiae ƎP, aeclesiae L, aeclessiae R, eclesiae C, eclesie T, ecclesie W. **si autem**: quod si R. **et**: *om.* ƎPJLQWZ*(+Z⁴) *vg.* (*sed* + *cod. caraf.*); nec E. aecclesiam ƎP, aecles. L, aecliss. R, ecles. C. sicuti C. **ethnicus** (aethn. ƎP) **et publicanus** (pupl. ƎPLMT) *codd. pl. et vg.*: gentilis et pub. Q *gat.*; pub. et gentilis R (*cf.* gens aut pub. *e*); eunucus et pub. W.

18. quecumque W. allegaueritis H, aligau. O*, alligab. Z* (*corr.* Z⁴). **ligata et**: ligata e F. celo *bis* W; caelis *bis* ƎP^mg Q, *semel ad finem* L. herunt *sec. loco* C.

19. **iterum**: + amen ER *cum graecis plurimis et a b c f* $g_{1\cdot2}$ *h n*; + dixit amen Q; + audite *e*.

de omni re quacumque petierint fiet
illis a patre meo qui in caelis est
20 ubi enim sunt duo uel tres congregati
in nomine meo ibi sum in medio
eorum.
21 (187. 5) Tunc accedens petrus ad eum
dixit
domine quotiens peccabit in me frater
meus et dimittam ei?
usque septies?
22 dicit illi iesus non dico tibi usque sep-
ties sed usque septuagies septies.
23 (188. 10) Ideo adsimilatum est regnum
caelorum homini regi
qui uoluit rationem ponere cum seruis
suis
24 et cum coepisset rationem ponere
oblatus est ei unus qui debebat decem
milia talenta
25 cum autem non haberet unde redderet
iussit eum dominus uenundari
et uxorem eius et filios et omnia quae
habebat et reddi
26 procidens autem seruus ille orabat eum
dicens
patientiam habe in me et omnia red-
dam tibi
27 misertus autem dominus serui illius

---

re quacumque petierint. fiet illis a patre meo qui in caelis est.
20 ubi enim sunt duo uel
tres. congregati in nomine meo. ibi sym in medio eorum.
21 tunc accessit ad eum petrus et
dixit ei. domine. si peccauerit in me frater meus. quotiens dimittam ei. usque septies.
22 dicit illi iesus. non dico tibi usque septies. sed usque septuagies septies.
23 propterea
adsimilatum est regnum caelorum. homini regi qui uenit rationem facere cum seruis suis.
24 qui cum coepisset discutere oblatus est ei unus qui debebat decem milia talenta.
25 cum autem
non haberet unde redderet iussit eum dominus eius uenundari. et uxorem eius et filios. et
omnia quae habebat. et reddi debitum.
26 procidens autem seruus ille rogabat dominum
suum dicens domine. patientiam habe in me et omnia tibi reddam.
27 misertus autem

---

om. quia ƎP*(+*mg.*). **si duo ex u. consenserint** (-rent L): si conuenerint duo ex uobis Q *et sic fere d*; *ueteres plurimi* duobus *et* conuenerit. **re**: reae E. **quacumque** (*οὗ ἐάν*) *cum* BRTXZ: quaecumque A*EHΘMO^c^Y *et* quae cum que L; quamcumque A²CƎPFJKMTO*QVW𝔖ℭ *Tisch.*, quamcunque 𝔓, *et* quamcũque ς; quacumque *et melius graeco respondet et lectio esse uidetur ex qua et* quaecumque *et* quamcumque *deriuari possint*. petiuerint ƎP (u *expuncta*), > a patre meo fiet + cum illis Q *et om.* **qui in c. est.** celis W.

20. hubi C. *om.* **enim** R. **duo** *sup. lin.* E. *om.* **in** *pr.* L. ibi + et ego EQR.

21. > ad eum petrus EƎPΘM *cum graecis plurimis.* **dixit** + ei R. **quotiens** (-ies AΘKMT VZ^c^ *vg. Tisch. cf.* xxiii. 37) **peccabit** (-uit BCFO TX*Z*) **in me** *codd. pl. et vg.*: > quotiens (-ies ƎP) in me peccabit (-uit L) EƎPL; quoniam (quod R g_1) si peccauerit in me QR g_2, *cf.* si peccauerit in me *uett. pl.* **et**: quoties QR; *om.* W. demittam LMTV. **ei**: eius E. us que L*, husque C; + in QR.

22. *Uersum totum in margine habet* Y. dixit ς𝔓. **dico**: dicam F. husque C (*et semper*); *om.* ƎP*(+*mg.*)W; + in R. *om.* **septies sed usque** *per homoeotel.* L. usque septuagies et septies LQ, usque ad septies septuagies R.

23. **adsimilatum** *cum* ABCEƎPΘJLMO^c^QRT X^c^YZ*, adsimul. HO*, assimil. FKVWX*Z² *vg.*: similatum MT *cum e, ceteri uett. uariant.* celorum W.

24. quum Θ. caepisset L, cep. W. **ponere** + cum seruis suis E. hoblatus C. debat K; + ei W *vg.* decim EL; ·x· FRW (decemilia Z). millia *vg.* tallenta R, talentam Z* *sed corr.*

25. quum Θ. hunde C. rederet L, reddere F; ret CMT *confusione orta ex* -de *in* **unde** (hunderet C). iusit ƎPLR. **dominus** + eius E *vg.* uenundare H*. huxorem C. **filios** + eius R. que W. abebat C, habebant R. **reddi** (ἀποδοθῆναι) *sine addit. cum* CƎPFHΘJMO*TVWX*Z* *vg. Hieron. et e, cf.* restitui *d*: + debitum ABEKLMTO^sax^QR X^c^YZ⁴ *cum ueteribus ceteris*, reddere uel reddi debitum δ. *Post* debitum + tantum R; *cf.* tantum *absque* debitum *durmach.*

26. **procidens** *codd. pl. et vg.*: procedens AB ƎPL*O*QRX*Y *corp. ox.* *om.* **ille** Z* (+ Z²). **orabat** *codd. pl. et vg.*: rogabat BCEKLMMTO^c^Q RTV *Hieron. cum c f* ff_1 g_2 *gat. ex uersu* 29; obsecrabat *e*; adorabat *d q*; *graeci habent* προσεκύνει, *quod uerbum tredecies in Mattheo occurrit et semper alias redditur per* adorare, *quod melius hic fuisset.* **dicens** + dñe ƎP^mg^J ff_2 g_1 *q*. pacienciam W, patientia H. **me** + dñe ELQRT^c^ *h*.

27. missertus L; + est ƎPLR. *om.* **autem** L. *om.* **dominus** T*; *spatium longius inter* **dominus**

dimisit eum et debitum dimisit ei
28 egressus autem seruus ille inuenit unum de conseruis suis qui debebat ei centum denarios
et tenens suffocabat eum dicens redde quod debes
29 et procidens conseruus eius rogabat eum dicens
patientiam habe in me et omnia reddam tibi
30 ille autem noluit
sed abiit et misit eum in carcerem donec redderet debitum
31 uidentes autem conserui eius quae fiebant contristati sunt ualde
et uenerunt et narrauerunt domino suo omnia quae facta erant
32 tunc uocauit illum dominus suus et ait illi
serue nequam omne debitum dimisi tibi quoniam rogasti me
33 non ergo oportuit et te misereri conserui tui sicut et ego tui misertus sum?
34 et iratus dominus eius tradidit eum tortoribus quoad usque redderet uniuersum debitum
35 sic et pater meus caelestis faciet uobis si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus uestris.
XIX. (189. 6) Et factum est cum consummasset iesus sermones istos
migrauit a galilaea.

---

dominus seruo illi. dimisit eum. et debitum dimisit ei. 28 egressus autem seruus ille inuenit
unum ex conseruis suis qui debebat ei centum denarios. et tenens eum. suffocabat dicens.
redde mihi quod debes. 29 procidens autem conseruus ille ad pedes eius. rogabat eum
dicens patientiam habe in me et omnia reddam tibi. 30 ille autem noluit. sed abiit et misit
eum in carcerem donec redderet debitum. 31 uidentes autem conserui eius quae fiebant.
contristati sunt ualde. et uenerunt et nuntiauerunt domino suo. omnia quae facta fuerant.
32 tunc uocauit eum dominus eius. et ait illi. serue nequam omne debitum dimisi tibi. qui
erogasti me. 33 non ergo oportuit et te misereri conseruo tuo. sicut et ego tui misertus
sum. 34 et iratus dominus eius. tradidit eum tortoribus quo ad usque redderet uniuersum
debitum. 35 sic et pater meus caelestis faciet uobis. si non dimiseritis unusquisque fratri
suo de cordibus uestris peccata eorum. XIX. 1 et factum est. cum consummasset iesus

---

et **serui** Ð. **serui illius**: illi seruo Q. dimissit *bis* L, *pr. loco* Ð. **debitum** (debetum Ð): *praem.* omne E. **dimisit** *sec.* (dimit H*, demisit O): remisit (ἀφῆκεν) R *cf. u.* 35, remissit Q; *distinctionem inter* ἀπέλυσεν *et* ἀφῆκεν *seruant etiam uett.*, remisit *a b c h*, *et* donauit *ff₁*; *sed non d e f ff₂ q (r)*. **ei**: illi E.

28. hegressus C, egresus L. > ille seruus L; serui illius E. debat K* *ut supra u.* 24. **centum**: ·c· R. soffocabat EÐLR. **debes**: dabis L.

29. **procidens** *codd. pl. et vg.*: procedens BEÐLO*(*corr.* O^sx)RXY. **rogabat** (παρεκάλει): rogauit B. pacienciam W, patientia H *ut supra u.* 26.

30. B *def. a* **noluit** | *usque ad* **repudii** | **et** xix. 7. habiit CEMRT, abit L. missit LR. in carcere C. **redderet** + omne T; + uniuersum Ð_mg, *cum* C *graec. al*^5 g_1. deuitum O.

31. *Post* **autem** *rasura est in* E *ubi erat forsan* conserui *dupl.* *om.* **et** *pr.* R. **narrauerunt** (nara. L) *codd. et vg.*: narrantes Q; nuntiauerunt EÐ^mg JR. *om.* **omnia** Z* (*sed* + Z²). **erant** *cum* A(B *def.*)ÐFHO*Y: fuerant CEΘJKLMMTO^cQRTV WXZ *vg. Hieron.*

32. uocabit T. **suus**: eius Q. *om.* **et** R. dixit Ð. **illi**: ille R. nequa J, *uide nos in prolegomenis ad* g_1 *p.* xxxix. *sq.* omnem JZ*. deuitum C. demisi ORX.

33. nonne EÐ^mg JLRTWY *vg.* *om.* **ergo** J. hoportuit C; oportuerat R; oportet Ð^mg. *om.* **et te** X*. missereri L. conseruo tuo QRT *uett.* (*exc. q*). sicuti C. *om.* **ego** R. sūm T.

34. **iratus** + est ER. **eius** + et ÐR. quoadusque *uno ductu* AÐFJ, quoad husque C, quousque W. huniuersum C; omne E.

35. celestis W. **remiseritis**: dimiseristis J. hunusq. C. *om.* **suo** X *sed ras. fere* 10 *litt.*

XIX. 1. quum Θ, cun V. **consummasset**: summasset Q. **ser. istos**: ser. hos Q; uerba haec E. **migrauit**: transtulit se QR (-tull.). galilea CEÐΘLORVW, galilaeam H. finis O*, finibus O^rec. iudeae CÐLO, iudee EW, iudae R; iudaea Y; + et XZ* (*sed exp.*) *cum a c* ff_1 *h*. ihordanen C, iordanem M *vg.*

Et uenit in fines iudaeae trans iordanen
2 et secutae sunt eum turbae multae et
curauit eos ibi
3 et accesserunt ad eum pharisaei temtantes eum et dicentes
si licet homini dimittere uxorem suam
quacumque ex causa?
4 qui respondens ait eis
non legistis quia qui fecit ab initio
masculum et feminam fecit eos
5 et dixit propter hoc dimittet homo
patrem et matrem et adhaerebit
uxori suae
et erunt duo in carne una?
6 itaque iam non sunt duo sed una caro
quod ergo deus coniunxit homo non
separet
7 dicunt illi quid ergo moses mandauit
dari libellum repudii et dimittere?
8 ait illis quoniam moses ad duritiam
cordis uestri permisit uobis dimittere uxores uestras
ab initio autem non sic fuit.
9 (190. 2) Dico autem uobis quia quicumque dimiserit uxorem suam nisi ob
fornicationem
et aliam duxerit moechatur
et qui dimissam duxerit moechatur.

---

sermones istos. transtulit se a galilaea. et uenit in finibus iudeae. trans iordanen. 2 et
sequte sunt eum turbae multae. et curabit eos ibi. 3 et accesserunt ad eum pharisaei tem-
tantes eum et dicentes. si licet homini dimittere uxorem suam. quacumque ex causa.
4 iesus autem respondens ait illis. non legistis quia qui fecit ab initio masculum et feminam
fecit eos. 5 et dixit. propter hoc relinquet homo patrem et matrem et adherebit uxori suae.
et erunt duo in carne una. 6 itaque iam non sunt duo sed una caro. quod ergo
deus coniunxit. homo non separet. 7 dicunt ei quare ergo moyses mandauit dari
libellum repudii et dimittere eam. 8 ait illis. propter duritiam cordis uestri. permisit
uobis moyses dimittere uxores uestras. ab initio autem non fuit sic. 9 dico autem
uobis quia quicumque dimiserit uxorem suam nisi ob causam fornicationis. et aliam

---

2. saecute E, secute OW, sequtae L, sequutae ΘX. turbe multe W. **curauit** (*ἐθεράπευσεν*): curabat Q.

3. pharisei CW, farissei LR, farisei ƎP. **temtantes** ACFTXY: tempt. E(temptates)ƎPHΘJK LMMTOQRVWZ *Tisch.*, tent. *vg.* **et dicentes**: dicebant R. huxorem C. **suam** + nisi ob furnicationem E. quacunque ϛ𝔓. *om.* **ex** M.

4. **qui resp. ait eis**; respondit et ait illis Q: *etiam* illis EJ. *om.* qui *sec.* T. **qui fecit**: + hominem ϛ𝔖ℭ, + homines *cor. uat.** (*non mg.*). **ab initio**: + hominem Z* (*sed notauit corr.*); + d̄s R. *Lectio* hominem *uel* homines *unde fluxerit nescio, sed cf. hom. Clem.* iii. 54 (*ap. Tisch.*) *ὁ γὰρ κτίσας ἀπ' ἀρχῆς τὸν ἄνθρωπον ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτόν*, *et auct. op. imperf. in Matt. hom.* 32 (*ap. Sab.*) qui fecit homines ab initio, *etc. Habent etiam* hominem *editiones ueteres e.g. Hailbrun* 1476, *Wild* 1481, *Kesler* 1487, *Paganini* 1497, *Sacon* 1515 *et* 1519, *etiam Benedictus et Stephanus, sed non Mareschal* 1531, *nec Uiuian et Iunta* 1534, *neque Hentenius.* **ab initio** *rep. lapsu* K. ſaeminam C. **eos** + d̄s R.

5. **dimittet** (*καταλείψει*) *cum* CƎPFH^1ΘJKMTO QTVWXZ *vg.*: demittet LR; dimittit AH*MY; relinquet E *cum uett.* *b c d e f* ff_2 g_1 *h m.* *om.* **homo** J. **adhaerebit** *cum* HΘJKMMTQVXYZ^1 *vg.*: adher. AEƎPFLORWZ*, ader. CT*, hader. T^c. huxori C. sue W. carnae L.

6. **iam**: etiam L; *om.* QR. **caro** + est E. **ergo**: autem E. d̄n̄s T* *ut uid.* coniuncxit EFΘ. seperat R, separaret H*.

7. **moses** *cum* ACFMO*QXYZ *uide supra ad* viii. 4: moyses EƎPHΘJKMTO^{gl}RV *vg.* *Tisch.*, moises LTW. mandabit T. **dari** *codd. pl.*: dare (*δοῦναι*) HΘX *vg.*; + illi Q. libelum L, librum MY. repudi R. demittere L; + uxores E; + uxorem Q *b c* ff_2.

8. + et *ad init.* BEH^cΘKMTO^{gl}VZ. **moses** B *etc. uide u.* 7: moyses E(*sed post* **uobis** *ponitur*)ƎP HΘJKLMT(*non* O*)RVW *vg.* *Tisch.*, moises T. duriciam W. permist R, permittit L. demittere L. **uxores uestras** *litt. minor.* X; huxores u. C, ux. uestros L. *om.* **ab init. au. n. s. fuit** E. **sic fuit** *cum* ABCƎPFHΘLMOQRY: > fuit sic (*γέγονεν οὕτως*) JKMTTVWXZ *vg.* *Hieron.* *Tisch.*

9. *om.* **uobis** F. quicunque ϛ𝔓. dimisserit E, diserit R* (*corr. m. sax.*). huxorem C. nisi ob furnicationem E; nisi ob causam fornicationis Q *corp. oxon.*; sine causa fornicationis R. haliam L. **duxerit**: + a marito Q; + iam R. moecatur X*, mechatur LRW. *om.* **et qui dimissam duxerit**

10 (191. 10) Dicunt ei discipuli eius
si ita est causa homini cum muliere
non expedit nubere
11 qui dixit non omnes capiunt uerbum
istud sed quibus datum est
12 sunt enim eunuchi qui de matris utero
sic nati sunt
et sunt eunuchi qui facti sunt ab hominibus
et sunt eunuchi qui se ipsos castrauerunt propter regnum caelorum
qui potest capere capiat.
13 (192. 2) Tunc oblati sunt ei paruuli
ut manus eis inponeret et oraret
discipuli autem increpabant eos
14 iesus uero ait eis sinite paruulos
et nolite eos prohibere ad me uenire
talium est enim regnum caelorum
15 et cum inposuisset eis manus abiit inde.
16 (193. 2) Et ecce unus accedens ait illi
magister bone quid boni faciam ut habeam uitam aeternam? qui dixit ei
17 quid me interrogas de bono?
unus est bonus deus
si autem uis ad uitam ingredi serua
mandata
18 dicit illi quae?
iesus autem dixit
non homicidium facies
non adulterabis

---

duxerit. moecatur. et qui dimissam duxerit moecatur.
10 et dixerunt ei discipuli eius si ita est causa hominis cum uxore. non expedit nubere.
11 ad ille dixit eis. non omnes capiunt uerbum istud sed quibus datum est.
12 sunt enim eunuchi. qui ex utero matris. sic nati sunt. et sunt eunuchi. qui facti sunt ab hominibus. et sunt eunuchi. qui se ipsos castrauerunt propter regnum caelorum qui potest capere capiat.
13 tunc oblati sunt ei paruuli ut manus eis imponeret et oraret. disciputi autem eius prohibebant eos.
14 iesus autem ait illis. sinite paruulos. et nolite eos prohibere uenire ad me talium est enim regnum caelorum.
15 et inponens eis manus. abiit inde.
16 et ecce unus accessit ad eum et dixit magister bone quid boni faciam. ut habeam uitam eternam
17 qui dixit ei. quid me dicis bonum. nemo bonus nisi unus deus. si autem uis ad uitam ingredi serua mandata.
18 ad ille dixit ei. quae. iesus autem dixit. non occides. non adulterabis. non furaueris.

---

moechatur T* (*sed + in mg.* T^c) *cum gr.* ℵC^3DLS 69 *al.*15 *Tisch.* 8, W. H., *et a b d e* $ff_{1.2}$ g_1 *h l m r* (*non gat. et mm* = E *ut uult Tisch.*); *sed redduntur uerba in c f q.* dimissa H, dimisam ꝐL, demisam R, dimesam O*. dixerit L; + iam R. moecatur C, mech. LRW; adulterium committit E.

10. **homini** *cum* ACꝐ*FHΘKMMTOQTVWXYZ *Hieron. comm.*: hominis (τοῦ ἀνθρώπου) B$Ꝑ^{mg}$JLR *vg. Tisch. e f* ff_2; uiri E *a b c d* g_1 *h m q r.* **muliere** *cum* AꝐ*FHOQX^cY *d*: uxore BCE$Ꝑ^{mg}$ΘJKLMMTRTVWX*Z *Hieron. comm., vg., Tisch.* (*graeci* μετὰ τῆς γυναικός) *et a b c e* (uxorem) *f* $ff_{1.2}$ g_1 *h m q* (^{ux}ore) *r.* expetit H.

11. **qui dixit**: + illis W *vg.*; *om.* E. istut Z* (-d Z^3); istum R.

12. *om.* enim HR. iunuchi *ter* R. hutero C. *om.* **sic** L. eunuci *secundo loco* HT *et* eunchi L. *om.* **qui** *sec.* Y. ominibus T. *Post* **eunuchi** *tert.* + zauerunt *in marg. inepte cor. sax.* O. seipsos *uno ductu* JM *vg.* **castrauerunt** *cum* AꝐFHΘMOWXY *vg. Hieron. comm. bis, corr. uat. marg. et uett. b c d e f* ff_1 (excas.) ff_2 g_1 *h* δ: eunuchizauerunt (εὐνούχισαν) BCJKMTT(-ciz.)VZ (euni.) *corr. uat.* *Bentl. et a aur.*, eunuchiau. E, eunuchau. Q, iunuchau. LR; *ueteres reliqui* eunuchos fecerunt *q*, spadonauerunt *m*, *desunt r* r_2. celorum W.

13. hoblati C. paruoli Y. **inponeret** CꝐFΘKLMTOQTZ: imponeret ABEHJMRVWXY *vg.* et horaret C; et curaret JR; *om.* L. **autem** + eius BRX^c. **eos** *codd. pl. et vg.*: eis BCELTZ* (*corr.* Z^3), eus W.

14. **uero** *in ras.* X; autem EOR. **sinite** (sinn. L) **paruulos et nolite eos** (*om.* **eos** W) **prohibere** (> proh. eos B) **ad me uenire** (> uenire ad me J) *cum gr.* ἄφετε τὰ παιδία καὶ μὴ κωλύετε (-σητε, -ητε) αὐτὰ ἐλθεῖν πρὸς ἐμέ (μέ), *codd. pl. et vg.*: > s. p. ad me uenire et nol. eos. proh. EꝐ, > s. p. uenire ad me et nol. eos (*om.* eos Q) proh. OQR *cf. Mc.* x. 14, *Lc.* xviii. 16. > enim est LQX. celorum W *et* T *int. lin.*

15. quum Θ. **inpos.** BCJMTOQRTZ *et* inposs. EꝐL: impos. AFHΘKMVWXY *vg.* *om.* **eis** O. habiit C.

16. *om.* **unus** E. bonae L. abeam CO*. > uitam habeam J.

17. de bona L. **unus est** + enim E. > ingredi ad uitam L; ad uitam uenire Q, *et* > uenire ad uitam R. manda R* (+ ta *m. rec.*).

18. **dicit**: dixit FR; + ille Q. que W + sunt

non facies furtum
non falsum testimonium dices
19 honora patrem et matrem
et diliges proximum tuum sicut te ipsum
20 dicit illi adulescens
omnia haec custodiui quid adhuc mihi deest?
21 (194. 2) Ait illi iesus si uis perfectus esse uade uende quae habes
et da pauperibus
et habebis thesaurum in caelo
et ueni sequere me.
22 (195. 2) Cum audisset autem adulescens uerbum abiit tristis
erat enim habens multas possessiones
23 iesus autem dixit discipulis suis
amen dico uobis quia diues difficile intrabit in regnum caelorum
24 et iterum dico uobis
facilius est camelum per foramen acus transire
quam diuitem intrare in regnum caelorum
25 auditis autem his discipuli mirabantur ualde dicentes
quis ergo poterit saluus esse?
26 aspiciens autem iesus dixit illis
apud homines hoc inpossibile est
apud deum autem omnia possibilia sunt.
27 Tunc respondens petrus dixit ei

---

non falsum testimonium dices. [19] honora patrem tuum et matrem. et diliges proximum tuum sicut te ipsum. [20] dicit illi adulescens. omnia haec. custodiui a iuuentute mea. quid adhuc mihi deest. [21] ait illi iesus. si uis perfectus esse. uade uende omnia quae possides. et da pauperibus. et habebis thensaurum in caelo. et ueni sequere me. [22] hoc audito adulescens abiit tristis. erat enim habens multas possessiones. [23] iesus autem dixit discipulis suis. amen dico uobis. quia difficile diues intrabit in regnum caelorum. [24] iterum autem dico uobis facilius est camelum per foramen acus transire. quam diuitem introire in regnum caelorum. [25] auditis autem his discipuli. mirabantur ualde dicentes quis ergo poterit saluus esse. [26] aspiciens autem iesus dixit eis. aput homines hoc inpossibile est. aput deum autem omnia possibilia sunt. [27] tunc re-

---

R. **dixit**: + ei J; + illi X. **homicidium** (-dum E) **facies**: occides F; + ut in deuteronomio E *et om.* **non adulterabis.** adulterauis O*. > furtum facies F, > non falsum test. dices non furtum facies E.

19. *om.* **honora p. et matrem** J. **patrem** + **tuum** CFHΘKMTO^sax RTWXZ *vg. Hieron.* **matrem** + tuam ER *vg. Def.* B *ad u.* 29. **et diliges** *codd. pl. et* 𝔖ℭ *cor. uat.*: *om.* **et** ϛ𝔓; et dileges ƎPL, et diligis CFX, et dilige O. teipsum *uno ductu vg.*

20. **illi**: ei L. **adulescens** *codd. pl.* (had. C): aduliscens ƎP*H, adolescens EJMTQRW *vg. Tisch.*, adoliscens ƎP¹KLV. hec W. > haec omnia E. **custodiui** *sine additamento* A(B *def.*)CƎP*HΘJK LMMTOQVXYZ *cor. uat. marg.*, *cod. caraf.* 𝔖 *cum* ℵBL 1. 22 *ff₁ g₁.₂ l*: + a iuuentute mea EƎP^mg(> a iuu. mea custodiui)FRTWϛ𝔓ℭ *cor. uat.* *cum a b c e f ff₂ h q et graecis plurimis, et* a iuuentute *d*; *ex Mc.* x. 20 *et Lc.* xviii. 21. aduc T, athuc MY. dest O*.

21. **ait**: dicit R. **uade** + et EƎPLR. **uende**: + omnia EƎP^mg LQWϛ𝔖 (*non* 𝔓ℭ); + omnia bona R. abebis O, habis Q, ha | bis L. thensaurum JO, thesauro H. celo W. *om.* **me** R.

22. quum Θ. *om.* **autem** O* *ut udtur.* > autem audisset ƎPO^c. **adulescens** *codd. pl.* (had. C): adolescens AƎPJQRWY *vg. Tisch.*, adoliscens EKLMTV. **uerbum**: uerba R (*non* Q); + haec QR. habiit C, habtit R. tritis L, tristes O*. **enim**: autem QRT. > multas habens R.

23. **dixit**: ait T. > disc. suis dixit Q. diuis O*. > difficile diues E. > dificele est diuitem intrare Q. deficele L, dificile R, diffi^ci le O. intrauit T; est intrare R. **in regnum** (εἰς τὴν βασιλείαν) *codd. pl. et vg.*: in regno AHX^c Y *cf.* xviii. 3. celorum W

24. **iterum** + amen Q. **uobis**: + et L; + quia J. *om.* **est** H* (*sed* + *m. recentior*). **est** + enim EQ. camellum ƎPJLR, camêlum ϛ. **transire** *om.* O*? *sed add. m. sax.* **intrare** *om.* E. in regno FHZ. celorum W.

25. audistis Z*; audientes Q. *om.* **autem** E. hiis W; *om.* Q. discipulis H* (*corr.* H¹). **mirabantur** + et timebant ƎPLQR(-bunt) *corp. oxon.* **ualde** (σφόδρα) *codd. pl. et vg.*: *om.* A*(+ *in mg.*) E. **ergo**: ego T*. potest R. salbus C. **esse**: fieri ƎP^mg.

26. haspiciens C. **dixit**: ait E. **illis**: eis ƎPJKMTOQVX*Z. aput COT *bis*, X *pr.* imposs. *vg.*, inposibile H (-li H*), inpossibele L. *om.* **autem** *sec.* R* (*sed* + *corr. sax.*). posibilia H.

27. respondit petrus dicens Q, respondit petrus

ecce nos reliquimus omnia
et secuti sumus te
quid ergo erit nobis?
28 (196. 10) Iesus autem dixit illis
amen dico uobis quod uos qui secuti estis me
in regeneratione cum sederit filius hominis in sede maiestatis suae
(197. 5) sedebitis et uos super sedes duodecim iudicantes duodecim
tribus israhel.
29 (198. 2) Et omnis qui reliquit domum
uel fratres aut sorores
aut patrem aut matrem
aut uxorem aut filios
aut agros propter nomen meum
centuplum accipiet
et uitam aeternam possidebit.
30 (199. 2) Multi autem erunt primi nouissimi
et nouissimi primi.
XX. (200. 10) Simile est enim regnum caelorum homini patri familias
qui exiit primo mane conducere operarios in uineam suam
2 conuentione autem facta cum operariis
ex denario diurno
misit eos in uineam suam
3 et egressus circa horam tertiam
uidit alios stantes in foro otiosos
4 et illis dixit ite et uos in uineam
et quod iustum fuerit dabo uobis
5 illi autem abierunt

---

spondens petrus dixit ei. ecce nos reliquimus omnia. et secuti sumus te quid ergo erit nobis.
28 iesus autem dixit illis. amen dico uobis quoniam uos qui secuti estis me in resurrectione. cum sederit filius hominis supra sedem maiestatis suae sedebitis. et uos super duodecim sedes. iudicantes duodecim tribus sdrahel.
29 et omnis qui relinquet domum. uel fratres. aut sorores. aut patrem. aut matrem. aut uxorem. aut filios. aut agros propter nomen meum centuplum accipiet. et uitam aeternam possidebit.
30 multi autem erunt primi nouissimi et nouissimi primi.

XX. 1 Simile est enim regnum caelorum. homini patri familias. qui exiit prima mane conducere operarios in uineam suam.
2 conuentione autem facta cum operariis. ex denario diurno. misit eos in uineam suam.
3 et egressus circa horam tertiam uidit alios stantes in foro otiosos.
4 et ait illis ite et uos in uineam meam. et quod iustum fuerit dabo uobis.
5 illi autem abierunt. et iterum exiit circa horam sextam et nonam. et fecit similiter.

---

et dixit R. relinquimus CLO^sax QRY; dimissimus E. sequuti ΘX*. *om.* **ergo** L.

28. **illis**: eis JKMTOVZ. sequuti ΘX. hestis C. in generatione ƎP^mg LQR; + ista ƎP^mg QR. qum H, quum Θ. sederet H. sedem F. magestatis C, magis. O. sue W. dedebitis V (d *rubr.*). supra T. duodecem *bis* ƎP* (-cim *corr. mp.*), ·XII· *bis* ERW, *sec.* L. **israhel** *uide ad* ii. 6.

29. omnes H[1]O. **reliquit** (ἀφῆκεν) *codd. pl.*, reliquid CO: reliquerit EΘJQR* *vg.*, relinquerit R^sax, liquerit L. domum aut R. huxorem C, uxores L. uel filios J. **agros** + aut domos H^mg Θ JO. **propter nomen meum**: propter me et propter euangelium Q *ex Marco* x. 29, *cf.* F *qui cum Lc.* xviii. 29 *sic componit* propter regnum caelorum et nomen meum et propter euangelium. accipet L; + hic R. eternam W. possedebit L, possidebunt F.

30. **Multi** *littera maiore* L *ad initium pericopae.* **autem**: enim O* (*corr.* O^ex). *om.* **erunt** M. > nouissimi primi et primi nouissimi R.

XX. 1. *om.* **enim** CEJLQRX*(+*corr.*)Z*(+Z[4]) *vg. cum b c e ff*$_1$ *g*$_{1\cdot 2}$ *sed addit* enim *cod. caraf.* celorum W. patrifamilias JY *vg.*, patri familiae M. exit R. hoperarios C. ueneam L.

2. *om.* **autem** E. facto L. hoperariis C, operaris L, operarius R. danario T, dinario XZ* (*corr.* Z[4]). dierno L, deurno R. ueniam E, uiniam R. **suam** (αὐτοῦ) *codd. pl. et vg.*: *om.* AFY.

3. egresus ƎPLR. oram OT. > otiosus in f. stantes Q. hotiosos C, ociosos W.

4. > dixit illis ƎPOR *vg.* > et uos ite Q. **uineam** *sine addit.* (τὸν ἀμπελῶνα BD *et codd. multi*) A(*sic*)BEFKMVXYZ𝔥: + meam CƎPHΘ JLMTOQRTW *cod. caraf.* ϛ𝔖𝔆. dauo O*.

5. ille *ad init.* H. *om.* **autem** *sec.* R. exiuit O; abiit E. circam E. oram T. nouam L.

iterum autem exiit circa sextam et nonam horam et fecit similiter
6 circa undecimam uero exiit et inuenit alios stantes
et dicit illis quid hic statis tota die otiosi?
7 dicunt ei quia nemo nos conduxit
dicit illis ite et uos in uineam.
8 Cum sero autem factum esset
dicit dominus uineae procuratori suo
uoca operarios
et redde illis mercedem
incipiens a nouissimis usque ad primos
9 cum uenissent ergo qui circa undecimam horam uenerant
acceperunt singulos denarios
10 uenientes autem et primi arbitrati sunt quod plus essent accepturi
acceperunt autem et ipsi singulos denarios
11 et accipientes murmurabant aduersus patrem familias 12 dicentes
hi nouissimi una hora fecerunt
et pares illos nobis fecisti
qui portauimus pondus diei et aestus
13 at ille respondens uni eorum dixit
amice non facio tibi iniuriam
nonne ex denario conuenisti mecum?
14 tolle quod tuum est et uade
uolo autem et huic nouissimo dare sicut et tibi

---

6 exiiens autem et circa horam undecimam. inuenit alios stantes in foro otiosos et dixit eis.
quid hic statis tota die otiosi. 7 ad illi dixerunt ei. quia nemo nos conduxit. dicit eis ite et
uos operamini in uineam meam. et quod iustum est accipietis. 8 cum sero autem factum
esset dicit dominus uineae procuratori suo. uoca operarios et redde illis mercedem suam.
incipiens a nouissimis. usque ad primos. 9 cum uenissent ergo qui circa undecimam horam
uenerant. acceperunt singulos denarios. 10 uenientes autem et primi. arbitrati sunt. quod
plus essent accepturi. acceperunt autem et ipsi singulos denarios. 11 et accipientes.
murmurabant aduersum patrem familias. 12 dicentes. hi nouissimi. una hora fecerunt et
pares illos nobis fecisti qui portauimus pondus diei et aestus. 13 at ille respondens uni
eorum dixit. amice. non tibi facio iniuriam. non ne denarium placuisti mecum 14 tolle

---

> **horam nonam** QV*. *om.* **et fecit** ƎP. simimiliter V, simililiter L.

6. circam O*. hundecimam C, undecim E, ·XI· R. **uero** + horam R. **inuenit** (εὗρεν): uidit R* (*corr.* R^sax). allios K. stantes^et V. dixit MR. > otiosi tota die R. hotiosi C, ociosi HW. *In* L *omnia sic confunduntur* inuenit alios stantes et dicit illis quid hic statis tota die circa undecimam uero exiit et in otiosi.

7. *om.* **ei** L. conducit R* (*corr.* R^sax). **uineam** (uiniam R) *sine addit. codd. pl. et* 𝕳 *cum c ff₁ m q*: + meam BEƎP^mg ΘLOQRTWXϚ𝔖ℭ *cum graecis multis et uett. Deinde pergit* T et quod iustum fuerit dabo uobis *cum syr. cur. et hierus. copt.* (*codd.* 2) *aeth. arabb. et auct. op. impf. in Matt. hom.* 34. *ap. Sabat.*; e. q. i. f. accipietis *f* (est) *h q δ cum graecis plur.*

8. quum Θ. > autem sero OQ, > autem serum R. *om.* **factum** T *sed ras. est post* **esset** *quod bis scriptum uidetur.* facsset L* (tum e *in mg.*). **dicit** *inter lin.* O. uiniae LR, uinee W. procuraturi E. **suo** *improbauit* R^sax. hoperarios C. **redde**: trade JZ* (*corr.* Z^t). mercidem ELR. ha C. nouissimo E. husque C.

9–23. *In uersibus his multa in* L *uix aut ne uix quidem legi possunt.*

9. quum Θ. **ergo**: autem EQ. uenisent L. hundecimam C, ·XI·^mam R. oram T. uenerunt EH(*quasi* -riant)X^c; + et O. 9 *et* 10. acciperunt *bis* EƎP, accipierunt *bis* B. accipierunt . . . acciperunt R.

10. *om.* **et** *pr.* RW. **plus**: amplius J. *om.* **autem** *sec.* LR. **et ipsi** *int. lin.* V; et ipse H, et ipsis O*.

11. accipieientes L. aduersum H*TZ*; contra F. patremfamilias *uno uerbo* JY *vg.*

12. dicen^tes M^T. hii BCEƎPHL? ORWZ*. **una hora** *codd. fere omnes* (ora T) *et vg. cum uett. fere omn.*: unam horam (μίαν ὥραν) LMR g_1, unam hora H^1Θ (*sed* unā *in ras.* H). > nobis illos H. nouis O*. **qui**: quia L. pundus R; honus W. **aestus** (estus CƎPTW) *codd. pl. et vg. cum uett. pl. et Hieron.*: aestum (τὸν καύσωνα) Q *e h n corp. ox.*, estum R.

13. ad C. amicae R. dinario R; + diurno R. uenisti ƎP*, conuen. ƎP^mg.

14. **tolle** *repet.* H.

15 aut non licet mihi quod uolo facere?
an oculus tuus nequam est quia ego bonus sum?
16 sic erunt nouissimi primi
et primi nouissimi
multi sunt enim uocati
pauci autem electi.
17 (201. 2) Et ascendens iesus hierosolymam
assumsit duodecim discipulos secreto
et ait illis
18 ecce ascendimus hierosolymam
et filius hominis tradetur principibus sacerdotum et scribis
et condemnabunt eum morte
19 et tradent eum gentibus
ad deludendum
et flagellandum et crucifigendum
et tertia die resurget.
20 (202. 6) Tunc accessit ad eum mater filiorum zebedaei cum filiis suis
adorans et petens aliquid ab eo
21 qui dixit ei quid uis?
ait illi dic ut sedeant hi duo filii mei
unus ad dexteram tuam
et unus ad sinistram in regno tuo.
22 Respondens autem iesus dixit
nescitis quid petatis
potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum?
dicunt ei possumus

---

quod tuum est. et uade. uolo autem et huic nouissimo. dare sicut et tibi. 15 haud non
licet mihi facere de meum quod uolo. an oculus tuus nequam est. quia ego bonus sum.
16 sic erunt primi nouissimi. et nouissimi primi. multi enim sunt uocati. pauci autem electi.
17 et ascendens iesus in hierosolymam. adsumsit duodecim discipulos seorsum in uia. et
ait illis. 18 ecce ascendimus hierosolymam et filius hominis tradetur principibus sacerdotum
et scribis et condemnabunt eum morti. 19 et tradent eum gentibus ad inludendum. et flagel-
landum. et crucifigendum. et tertia die resurget. 20 tunc accessit ad eum mater filiorum
zebedei cum filiis suis. adorans et petens aliquid ab eo. 21 ipse autem dixit ei. quid uis. ait
illi. dic. ut sedeant hi duo filii mei unus ad dexteram tuam et unus ad sinistram tuam in
regno tuo. 22 respondens autem iesus dixit illis. nescitis quid petatis. potestis bibere
calicem quem ego bibiturus sum. aut baptisma baptizari quo ego. dicunt ei. possumus

---

15. **mihi** *in ras.* H, michi W; + in meis E; + dare mea QR. **quod uolo facere**: et quod uolo in meis f. Q; quodque uolo f. R. **facere** + de re mea O* *sed expunxit* O^{c}, *cf.* QR *supra.* han C. hoculus C, oculos MT. tuos H*. nequa J.

16. **sunt enim** ABƎPFJLMMTRVXYZ: >enim sunt CEHΘKOQTW *vg. Tisch.* **autem** *codd. pl.*: uero EƎP^{mg}HO^{sax}QR *vg. Tisch.*; *om.* T. helecti C, ellecti ƎP (l *sec. expuncta*).

17. **ascendens** T, accedens C; ascendit J. **ihs** + in T. **hierosolymam** (εἰς Ἱεροσόλυμα) ΘJMMT VX*Z*, iherosolymam C, iherosolimam T, hierusolymam KZ^{3}, hierusolimam ƎP^{mg}Q(hyer.)R, ierosolimam W, ierosolymam *vg.*: hierosolyma B, hierusolima E; hierosolymis A (F *def.*) OX^{c}Y, hyerosolimis H, hierusolimis ƎP*; + et J. **assumsit** *cum* AHQXY (*cf. ad* iv. 5), assumpsit KLMW *vg.*, adsumsit TZ^{c}, adsumpsit CEƎPΘJMTORVZ* *Tisch.*: adsumit B (assumens F *ex Marc.* x. 22). duodecem ƎP* (-cim ƎP^{1}), ·XII· EMTRW. **discip.** + suos BEH^{2}ΘJOQRW. **ait**: dixit ƎP* (*sed* ait ^{mg}).

18. **hierosolymam** ACΘJMMTQVXYZ*, hierusolymam KZ^{3}, hierusolimam EƎPLR, hierosolimam O, iherosolymam T, ierosolymam *vg.*, ierosolimam W: hierosolyma F, hierusolyma B; hierosolimis H. trad|tur L. condempnabunt EΘ RW. *om.* **eum** E. **morte** *codd. vg. Hier. uett. plur. cf. Catonem ap. Sen. Ep.* 71, 15 *omne humanum genus* . . . morte damnatum *est*: mortem H*O*, morti *d f g*$_{1}$ (*Graeci plurimi* θανάτῳ *sed* εἰς θάνατον ℵ *Tisch.* 8, *om.* B *aeth. et uncis includunt W. H.*).

19. **deludendum** *codd. pl.*: inludendum J, illudendum K*? *vg.* flagillandum ƎPR, flagillendum L. cruci figendum Y.

20. **ad**: ab L. zebedei CEƎPHLRXW, zebaedaei F. filis LR. hadorans C, adoran L?. hab C.

21. dixitque JKMTVXZ* (*corr.* Z^{4}). **uis** + et H^{1}ΘO^{sax}. **ait**: at R. **dic ut**: dicunt H*; ut (*om.* **dic**) R. hii BCEHΘ*LORTWZ*; *om.* ƎP. *om.* **mei** D. dextram JZ*, dexterram O. **unus ad sin.**: unus a sin. EJ; unus et sin. R* (*corr.* R^{sax}). sinixtram CT; + tuam ORTWXZ.

22. **autem**: + illis R. **dixit**: + illis ƎPQ; + eis F. >calicem bibere QR. uibiturus O*. **dicunt ei** (λέγουσιν αὐτῷ *graeci* D *excepto*) BCE ƎPFJKLMMTOQRTVWXYZ *vg.*: *om.* **ei** AHΘ.

23 ait illis calicem quidem meum bibetis
sedere autem ad dexteram meam et sinistram
non est meum dare uobis
sed quibus paratum est a patre meo.
24 (203. 2) Et audientes decem indignati sunt de duobus fratribus
25 iesus autem uocauit eos ad se et ait
scitis quia principes gentium dominantur eorum
et qui maiores sunt potestatem exercent in eos
26 non ita erit inter uos
sed quicumque uoluerit inter uos maior fieri
sit uester minister
27 et qui uoluerit inter uos primus esse
erit uester seruus.
28 (204. 4) Sicut filius hominis non uenit ministrari sed ministrare
et dare animam suam redemptionem pro multis.
29 (205. 2) Et egredientibus illis ab hiericho
secuta est eum turba multa
30 et ecce duo caeci sedentes secus uiam

---

23 ait illis. calicem quidem meum bibetis et baptisma quo ego baptizor. baptizamini. sedere
autem ad dexteram meam uel ad sinistram non est meum dare uobis sed quibus paratum
est a patre meo. 24 et audientes decem indignati sunt de duobus fratribus. 25 iesus autem
uocauit eos ad se et ait. scitis quia principes gentium dominantur eorum. et qui maiores
sunt potestatem exercent in eis. 26 non ita erit inter uos. sed quicumque uoluerit inter uos
maior fieri. sit uester minister. 27 et quicumque uoluerit inter uos primus esse erit uester
seruus. 28 sicut enim filius hominis non uenit ministrari. sed ministrare. et dare animam
suam redemptionem pro multis. 29 et egrediente eo ab iericho secuta est eum turba
multa. 30 et ecce duo caeci. sedentes secus uiam. ut audierunt quod iesus transiret. excla-

---

23. et ait O. **illis** + iħs QR. > meum quidem L. *om.* **quidem** E. bibitis R. *om.* **autem** B. dextram BJ. *om.* **meam** R*. **et sinistram** *codd. pl. et* 𝔓: uel sin. *cod. caraf.* ϛ𝔖ℭ; et ad sin. CꝐ*H^{2}ΘT (senis. Ꝑ*, sinix. CT, *item* a^{d} T); uel ad sin. JKMTVZ^{4}; uel a sin. E; aut ad sin. Ꝑ^{mg} (sinis.)LQR. **sin** + meam R. **uobis**: nobis L. **paratum**: datum Z* (*corr.* Z^{4}).

24. **et audientes**: aud. autem J. **aud.** + illi ꝐLQ*. decim EKL; ·x· RW; + discipuli H^{2}ΘO. sun^{t} Θ. dubus R (*corr.* R^{sax}).

25. uocabit L; conuocauit E. *om.* **et** R. **ait** + eis BO. **quia**: quod E. > gentium principes LR. earum X; in eos J. **et qui mai. s. p. e. in eos** (eas *et om.* in X*): et c̄tumaces potentantur eorum E *sine auct. uet.* *Def.* B *ad* xxi. 6.

26. quiqumque T; qui C.

27. serbus T.

28. animam// E. **suam** + in 𝔖. **redemptionem** CꝐFHΘJKLMMTOQRWZ *vg.*: redemtionem A(B *def.*)TVXY, reddeptionem E. > pro multis redemptionem R. *Post hunc uersum sequitur hoc additamentum in* H^{mg}ΘO, uos autem quaeritis de modico crescere et de maximo minui qū (cum O) autem introieritis ad caenam (cen. O) uocati nolite recumbere in superioribus (ri *sec. ex corr.* O) locis ne forte dignior te superueniat et accedens is qui te inuitauit dicat tibi adhuc inferius accede et confundaris si autem recubueris in inferiori (feriori O*) loco et aduenerit humilior te dicet tibi qui te inuitauit accede adhuc superius et (*om.* O*; + *c. sax.*) erit tibi hoc utilius; *locus notatur, linea apposita in* O *ubi adscripsit manus saec.* x?. 'Mirum unde istud additum; cum lucas parabolam de inuitatis ad nuptias et primos accubitus eligentibus decimo canone, ubi m(attheu)s sua non communia dicit, referat' *quod refertur ad numerum in margine* l·clxxviii. *Cf. Sabatarium ad h. l. et Tisch. W. H. t.* 2 *ad loc. Extat tantum in* D *inter graecos, sed habetur aliquo modo in a b c d e* $ff_{1.2}$ g_1 (*sed tantum* uos autem quaeritis de pusillo crescere et de minore maiores fieri) g_2 (*sed omissis quae in* g_1 *sunt*) *h m* (*ut* g_1) *n r*, *and.*, *emm.*, *B. M. Reg.* I. B. vii (*uide Westcott,* '*Vulgate,*' *Smith*, *Dict. of Bible*, *p.* 1712) *et Reg.* I. A. xviii (*Athelstani*).

29. **et** *om.* R* (+ R^{sax}). **illis** AEHWX^{c}Y *vg. Hieron.*: eis CꝐFΘJKLMMTOQRTVX*Z. hab C. iericho Θ*MW *vg.*, ierico T, hericho L. **secuta** (sequta Θ) **est eum** (*om.* eum J) **turba m.** (*cum graecis exc.* D *et paucis aliis*) *codd. pl. et vg.*: secutae (secute W, sequutae X, sequte T) sunt eum turbae multae (-be -te W) ROTWX* *cum e* ff_1 g_2 *q*.

30. ecee L. ceci RW. audientes E. **quia**: quod ΘO. hiesus C *uide ad* i. 1. *om.* **et** EJQ. exclamauerunt X*. **nostri**: nobis Q. **fili** EFHΘJKMMTOTVWXYZ *vg.*: filii ACꝐLQR.

audierunt quia iesus transiret
et clamauerunt dicentes
domine miserere nostri fili dauid
31 turba autem increpabat eos ut tacerent
at illi magis clamabant dicentes domine miserere nostri fili dauid
32 et stetit iesus et uocauit eos
et ait quid uultis ut faciam uobis?
33 dicunt illi domine ut aperiantur oculi nostri
34 misertus autem eorum iesus
tetigit oculos eorum
et confestim uiderunt et secuti sunt eum.
XXI. (206. 2) Et cum adpropinquassent hierosolymis
et uenissent bethfage ad montem olieueti
tunc iesus misit duos discipulos 2 dicens eis
ite in castellum quod contra uos est
et statim inuenietis asinam alligatam et pullum cum ea
soluite et adducite mihi
3 et si quis uobis aliquid dixerit
dicite quia dominus his opus habet
et confestim dimittet eos.
4 (207. 7) Hoc autem factum est
ut impleretur quod dictum est per prophetam dicentem
5 dicite filiae sion

---

mauerunt dicentes miserere nostri domine fili dauid. 31 turba autem increpabat eos. ut
tacerent. at illi magis clamabant dicentes miserere nobis domine fili dauid. 32 et stetit iesus
et uocabit eos et ait illis. quid uultis ut faciam uobis. 33 dicunt illi. domine ut aperiantur
oculi nostri. 34 misertus autem eorum iesus. tetigit oculos eorum. et confestim uiderunt. et
secuti sunt eum. XXI. 1 Et cum adpropinquassent hierosolymis. et uenissent in beth-
phagae ad montem oliueti tunc iesus misit duos discipulos suos. 2 dicens eis. ite in castellum.
quod contra uos est. et statim inuenietis asinum alligatum. et pullum cum eo soluite. et
adducite mihi. 3 et si quis uobis aliquid dixerit. dicite quia dominus his opus habet. et
confestim dimittet eos . . 4 hoc autem factum est. ut adimpleretur quod dictum est per
prophetam dicentem. 5 dicite filiae sion. ecce rex tuus. uenit tibi mansuetus. et sedens

---

31. turbe W. increpabant EW. eis CTX^{c}Z*. tacerent Θ. **at**: ad O. *om.* **dñe** R. misserere ƎPR. filii ACƎPLO^{c}QR.

32. **et**: tunc X; *om.* J. hiesu C. uocaui Z* (+t Z^4), uocabit T. **eos** + ad se Q. **uultis**: uis V.

33. **illi**: ei R. *om.* **dñe** X*. **dñe ut aperiantur** *in rasura in* Z. apereantur H*. hoculi C.

34. missertus L; + est ER. **eorum**: eis Q; *om.* ET. hiesus C *u.* i. 1; + et R. hoculos C. *post* **uiderunt** *om.* **et** R. sequuti X*. sequti Θ. **eum**: ihm E.

XXI. 1. quum Θ; *om.* E. **adpropinquassent** CƎPHΘJLORX^{c}Z* *et* appr. AFKMTVWYZ^2 *vg. cum graecis plur.* ἤγγισαν: adpropinquasset MQX*; adpropinquaret E = ἤγγισεν C^{3}V^{mg} *etc.* **hierosolymis** ACEFΘJMMTOQVXYZ*: hierusolymis KZ^3, iherosolimis T, hierusolimis ƎPLR^{sax}, hyerosolimis H, ierosolimis W, ierosolymis *vg.* *om.* **hier. et uenissent** R* *sed + corr. sax.* uenisset E *cum graecis aliquot et gat.* ff_2*, uenit *q*; + in Q. **bethfage** ACEƎPHΘKLMMTQRTVWYZ, bethfaget J: bethphage FOX *vg.* **ad**: in E = εἰς *cum graecis* BC^2 33 g^{scr} *et b c e* $ff_{1 \cdot 2}$ *h n q r.* olibeti OT, holibeti C, olieti R. **tunc**: tunt *lapsu* H. missit L. *om.* **duos** R* (*sed* + R^{sax}). **discipulos** *codd.* (-us F) *et vg.*: de discipulis L; + suos EƎP^{mg} KMT.

2. **dicens** *sine add.* R*; + illis R^{sax}. **contra**: tra L. > ^{est} contra uos T. inuenitis asiname *lapsu* Ϛ. assinam ELR *et sic infra.* **alligatam**: ligatam J. **pullum** + eius X^c. adducete O*; + eum F.

3. q^{u}is O. hiis EW. hopus C. **dimittet eos**: demittet uobis R, dimittit (-tet X^c) //uos X.

4. *Hoc uersu incipit rursus* O *uerbis* **quod dictum est.**

autem + totum ERW *cod. caraf.* 𝔖ℭ *cum graecis plurimis et gat.* g_2 *q.* **impleretur** AEH*MO^c (impleritur O*)YZ *et* inpl. CFLT: adimpleretur H^{2}ΘJKMTVWX *vg.*; adinpl. ƎPQR(adinplere R* + tur R^{sax}). **per**: + aeseiam Q, + esseiam R, + essaiam D. profetam DƎPLR, profeta Q.

5. filie W. syon C. **et sedens** *codd. fere omnes et* 𝔓: *om.* **et** WϚ𝔖ℭ *Tisch.* assinam ELR. *om.* **filium** A*QR* (+ R^{sax}). subiugalem R.

ecce rex tuus uenit tibi mansuetus
et sedens super asinam et pullum
filium subiugalis.
6 (208. 2) Euntes autem discipuli fecerunt
sicut praecepit illis iesus
7 et adduxerunt asinam et pullum
et inposuerunt super eis uestimenta
sua
et eum desuper sedere fecerunt
8 plurima autem turba strauerunt uestimenta sua in uia
alii autem caedebant ramos de arboribus
et sternebant in uia.
9 (209. 1) Turbae autem quae praecedebant et quae sequebantur
clamabant dicentes
osanna filio dauid
benedictus qui uenturus est in nomine
domini
osanna in altissimis.
10 (210. 10) Et cum intrasset hierosolymam
commota est uniuersa ciuitas dicens
quis est hic?
11 populi autem dicebant
hic est iesus propheta a nazareth galilaeae.
12 (211. 1) Et intrauit iesus in templum
dei
et eiciebat omnes uendentes et ementes in templo
et mensas nummulariorum
et cathedras uendentium columbas
euertit
13 et dicit eis scriptum est
domus mea domus orationis uocabitur

super asinum. et pullum filium subiugalis . .
6 euntes autem discipuli. fecerunt sicut praecepit illis iesus.
7 et adduxerunt asinum. et pullum. et imposuerunt super eum uestimenta sua. et sedit super eum.
8 plurima autem turba. strauerunt uestimenta sua in uia. alii autem caedebant ramos de arboribus. et sternebant in uia.
9 turbae autem quae praecedebant et quae sequebantur. clamabant dicentes. osanna filio dauid. benedictus qui uenit in nomine domini. osanna in excelsis.
10 et cum introisset in hierosolymam. commota est uniuersa ciuitas. dicens quis est hic.
11 turbae autem dicebant. hic est iesus propheta a nazareth galileae.

12 et intrauit iesus in templum dei. et eiciebat omnes uendentes. et ementes in templo. et mensas nummulariorum euertit. et cathedras uendentium columbas.
13 et dixit illis. scribtum est. domus mea domus orationis uocabitur. uos autem fecistis eam speluncam

6. praecipit ƎPLQ, prec. D. > ih̄s illis L; eis ih̄s E.

7. assinam E(*ras. inter* n *et* a)LR. **pullum** + eius BEH²Θ. **inposuerunt** AC(F *def.*)ΘJKMMT OQTVYZ, inpossu. ƎPLR, imposu. HWX *vg.*: posuerunt E, possuerunt D. **super eis** AC(F *def.*) HMTY: super eos BΘJOVWXZ* *vg.* *c d* g_1 *δ* *Tisch.*; super eum DKMTQZ⁴ *a b e f* $ff_{1.2}$ *h q*; eis ƎPL; ei ER. **desuper**: super L.

8. plurimae au. turbae DQR. **alii**: alia E. cedebant EƎPHLORWZ* (*corr.* Z¹). **de arboribus**: arborum D. in uiam Y.

9. turbe W, turba H*R. precaedebant D, praecidebant H²Q, precedebant W; cedebat R. sequaebantur L, sequib. O; secebatur R. o sanna AF, ós anna V, osanⁿa O, ossanna D, osianna C, ossianna R, hosanna *vg.* (hosan-na ↄ). **filio**: fili DELWZ* (*corr.* Z³), filii ƎP*QR. beneditus Y. **uenturus est** ABƎP*HJKLMMTVX(uentur est) YZ²: uenit CDEƎP*mg*(F)ΘOQRTWZ* *et* ⁴ *vg. uett.* o sanna AF, ós anna V, ossanna DL, osianna C, ossianna R, hosanna *vg.* **os. in altissimis**: *om.* T*; os. in excelsis DEQRTᶜ *c d f* g_1 *h δ aur.*

10. quum HΘ. introisset R; transisset X*. **hierosolymam** ACFHΘJMMTOQVXYZ*: hierusolymam BKZ³, hierusolimam DEƎPR, iherosolimam T, ierosolimam W, ierosolymam *vg.*; hierusolimis L. commotata D. huniuersa C; tota O. **quis**: qui T*.

11. **populi autem dicebant** (*οἱ δὲ ὄχλοι ἔλεγον graeci fere omnes*) *codd. pl. et vg.*: populus a. dicebat ABXᶜY. *om.* ih̄s H *et forsan* Eᶜ. profeta DƎPLR. naszareth E, nazaret TYZ. galileae CEƎPFHΘKLMTORVZ, galilieae D, galilee W.

12. ntrauit *sic inc. uers.* D. templo H. iecebat LR, eicebat ƎP*, ieciebat D, eiiciebat *vg.* *Tisch.*; eiciebant Q. hementes C. nummolar. BV, numular. DW *vg.* catedras T. uendenti m H*, uendentes m H¹. columpnas W. heuertit C, et uertit Y, subuertit J.

13. **et dicit**: dicens Q, dicit R. *om.* **scriptum est** E* *sed* + *in mg.* E¹. scribtum BE¹TZ. **est** +

uos autem fecistis illam speluncam latronum.
14 (212. 10) Et accesserunt ad eum caeci et claudi in templo et sanauit eos.
15 (213. 5) Uidentes autem principes sacerdotum et scribae mirabilia quae fecit
et pueros clamantes in templo
et dicentes osanna filio dauid
indignati sunt
16 et dixerunt ei
audis quid isti dicant?
iesus autem dicit eis
utique numquam legistis quia ex ore infantium et lactantium perfecisti laudem?
17 (214. 6) Et relictis illis abiit foras extra ciuitatem in bethaniam
ibique mansit
18 mane autem reuertens in ciuitatem esuriit
19 et uidens fici arborem unam secus uiam
uenit ad eam
et nihil inuenit in ea
nisi folia tantum
et ait illi numquam ex te fructus nascatur in sempiternum
et arefacta est continuo ficulnea
20 et uidentes discipuli mirati sunt dicentes quomodo continuo aruit?
21 (215. 6) Respondens autem iesus ait eis
amen dico uobis si habueritis fidem et non haesitaueritis
non solum de ficulnea facietis
sed et si monti huic dixeritis tolle et iacta te in mare fiet.

---

latronum.
14 et accesserunt ad eum caeci et claudi in templo. et sanauit eos.
15 uidentes autem principes sacerdotum. et scribae mirabilia quae faciebat iesus. et pueros clamantes in templo et dicentes. osanna filio dauid. indignati sunt.
16 et dixerunt ei. audis quid isti dicunt. iesus autem dixit eis. utique non legistis quod ex ore infantiym et lactantium perfecisti laudem.
17 et relictis illis abiit foras extra ciuitatem in bethaniam. et requiebit illic.
18 mane autem reuertens in ciuitatem esuriit.
19 et uidens fici arborem unam secus uiam uenit ad eam et nihil inuenit in ea. nisi folia tantum. et ait illi. numquam ex te fructus nascatur in aeternum. et arefacta est continuo ficulnea.
20 et uidentes discipuli mirati sunt dicentes. quomodo continuo aruit ficulnea.
21 quibus respondens iesus ait. amen dico

---

enim quia R. horationis C. uoca^{bi}tur O; + omnibus gentibus R *ex Mc.* xi. 17. **illam**: eam DEFMTQRVZ. speloncam DLR. latronis D.

14. ceci LW. clodi DEΘ.

15. **principes sac.**: pharissaei Q. scribe HW. mirabililia L. que D. **fecit** + ihs DEQR. *om.* **et** *sec.* T. *om.* **in templo et dicentes** M; *om.* **et dicentes** Q. o sanna F, ó sanna AK, ós anna V, ossanna DL, osianna C, ossianna R, hosanna *vg.* **filio**: fili DELZ* (*corr.* Z^{3}), filii ƎP^{1}QR.

16. *om.* **ei** KMTZ* (+ Z^{3}). audi ƎP. **dicant** ABCƎP^{mg}FHΘMMTORVXYZ: dicunt DEƎP*JKL QTW *vg. Tisch.* hiesus C *uide ad* i. 1. **dicit** *codd. pl.* (λέγει): dixit CEƎPLR *vg. cum uett. plur.* hutique C: uos (*pro* **utique**) F. nunquam Jϛ: non DQR. *om.* **quia** X*Z* (+ Z^{4}). hore C. **lactantium** *codd. fere omnes et* A *quamquam Tisch. perperam* -entium. *Cf. Ducange s. u.*: lactentium W *vg.* perficisti L.

17. **illis**: illi H; + ihs T. habiit C. foris J. uet^{h}aniam O, bethania ET. **ibique**: et ibi R. **mansit** + et docebat eos de regno dei E (*in* Z *rasura est* 5 *uel* 6 *litt. quae in marg. additae fuerant*). *Hoc additamentum agnoscunt corr. uat. et corr. apud Tischendorfium ut 'in ecclesia' i.e. in lectionibus ecclesiasticis: sed canc. corr. uat. marg. Post* **abiit** *deficit* B *usque ad* **homo** *uersu* 28.

18. hesuriit C, esurit D, essurit L.

19. **uidens**: uidit DLQR. ficus E, feci LW. > arb. fici R. **uiam** + et LR. **uenit**: ueniens X* (*corr.* X^{c}). *om.* **et** X*. nichil W. *om.* **in** F. eam E. > tant. folia J. tantam W. num^{quam} H, nunquam 𝔥. harefacta C, are facta D, arida facta QR. ficulnia R.

20. **aruit** + ficulnea DLQR(-ia).

21. *om.* **autem** E. *om.* **ait eis** R (*sed* + ait illis R^{sax}); *om.* **eis** DT. **amen** *bis repet.* D (*sed sec. expunct.*). abueritis T. haessitaueritis E, hesitaueritis CƎPKMTVZ, hessitaueritis DR, aesitaueritis J, ees. O, aessitaueritis L; hesitaueristis W (+ in corde F *sed ex Marco est*). ficulnia R. facitis M. *om.* **sed** R. *om.* **si** *sec.* D. **tolle** *sine additamento cum codd. plur. et vg.* $ff_{1\cdot 2}$ *h q r*: + te DEFLMQR TW *a e f* g_1 *aur.*; *graeci* ἄρθητι καὶ βλήθητι *unde* tollere et iactare *c*, tollere et mittere *b*, tollere et

22 (216. 4) Et omnia quaecumque petieritis
in oratione credentes accipietis.
23 (217. 2) Et cum uenisset in templum
accesserunt ad eum docentem
principes sacerdotum et seniores populi
dicentes
in qua potestate haec facis?
et quis tibi dedit hanc potestatem?
24 Respondens iesus dixit illis
interrogabo uos et ego unum sermonem
quem si dixeritis mihi
et ego uobis dicam in qua potestate
haec facio
25 baptismum iohannis unde erat?
e caelo an ex hominibus?
at illi cogitabant inter se dicentes
si dixerimus e caelo
dicet nobis quare ergo non credidistis
illi?
26 si autem dixerimus ex hominibus timemus turbam
omnes enim habent iohannem sicut
prophetam
27 et respondentes iesu dixerunt nescimus

uobis si habueritis fidem. et non haesitaueritis. non solum de ficulnea facietis. sed et si
monti huic dixeritis, tolle te et iacta te in mare fiet. 22 et omnia quaecumque petieritis in
oratione credentes accipietis. 23 et cum introisset in templum. accesserunt ad eum docentem
principes sacerdotum et seniores populi dicentes. in qua potestate haec facis. et quis tibi
dedit hanc potestatem. 24 respondens autem iesus dixit illis interrogo uos et ego unum ser-
monem. quem si dixeritis mihi. et ego uobis dicam in qua potestate haec facio. 25 ba-
ptismum iohannis. unde erat e coelo an ex hominibus. at illi cogitabant intra se dicentes.
si dixerimus e caelo dicet nobis. quare ergo non credidistis ei. 26 si autem dixerimus ex
hominibus timemus turbas. omnes enim habebant iohannem sicut prophetam. 27 et
respondentes ad iesum dixerunt nescimus. ait illis et ipse nec ego uobis dico in qua
potestate haec facio.

mitte te *d*; *et sic cor. uat.* 'tollere et iactare in mare fiet *graecus sic habet et Mr.* xi [23] tollere et mittere *gr. et Lu.* xvii. [6] *de arbore moro* eradicare et transplantare; *propter quod* (?) *male dicitur* tolle [+ te *int. lin.*] *nam* ɪ *mutatur in* t'; *sed marg.* '. . tolle et iacta te in mare fiet *et tamen in Mr.* xi ꜰ *dicit* tollere et mittere. **iacta te**: mitte R. in mari CE; in uia T.

22. quecumque D, quæcunque 𝔓. horatione C; nomine meo D. **accipietis** + a patre meo J.

23. quum ΘH^c, qum H*, ueniisset D; + dn̄s ih̄s H. in templo H*Z*, *corr.* H^cZ^3. *om.* **docentem** HR *cum a b c e* ff_1 g_2 *h l et graeco* 44^{ev}. *syr. cu.* saeniores C. hec W. faci (+ s *corr.*) H*. aut quis ƎP^{mg}L. > dedit tibi FR.

24. respondit MT; + autem DRW. **dixit illis** ADƎPFHΘLMRTX^{c}Y, *et* dixit eis JKMTOQV WX*Z^1 *vg. Tisch.*: ait eis Z*; dixit *tantum* C. interrogauo O*; interrogo FO^{sax}. **sermonem quem**: uerbum quod E. *Post* **sermonem** + dicite mihi R. *om.* **si** H*Y. di//xeritis H. *om.* **uobis** T; > dicam uobis H. in quam potestatem Z*, in qua potestatem H, in qua potesta L. hec CTW. fatio W.

25. **baptismum** *ut Mc.* xi. 30, babtismum DLR: baptismus TW *vg. Hieron.*, baptisma *Hieron. comm.*, *d. Ueteres plerumque* baptismum (*βάπτισμα*) *et sic corr. uat. et marg. ex correctione, ubi fuerat utrinque* baptismus. ioannis 𝔖ℭ *et sic infra*; iohannem R. hunde C. **erat**: fuit E; *ras.* 2 *uel* 3 *litt. post* **erat** H. de caelo EW (celo); + erat E. han C. ad C. ille H. intra DEΘQR. de caelo EH*R^{sax}W(cel.)X*; he caelo C. *om.* **quare** R. **ergo**: uos Q. credidisti illi Y; credidistis ei D (+ nobi *ante* ei *sed expunct.*) ƎP^{mg}Q.

26. *om.* **autem** Q. omnis MT*. **habent** (*ἔχουσιν fere omnes*) *codd. pl. et* 𝔓 *et corr. uat.*: habebant DEƎPΘJLOQRTWX*Ϛ𝔖ℭ *Hieron. comm. et corr. uat. marg. cum gr.* ɪ *al. pauc.* *εἶχον*, *a c f* g_2 *h q*, *cf.* habuerunt ff_1. **iohannem** (*ut* iii. 13) *cum* DƎPF HΘJKLMTO^{sax}QRWZϚ𝔓: iohannen ACMO* TVX; ioh̄am E; ioannen Y*, -nem Y^c𝔖ℭ. **sicut**: sunt R* (*corr.* R^{sax}). profetam DƎPLOR.

27. responderunt (*et* + et *ante* **dixerunt**) E. hiesu C; ih̄m H; ad ih̄m DRWX*; ei Q. **nec**: non R. **ego**: ergo Y. > uobis dico MTZ. quam potestatem Y. hec CW. **faciam** *cum* AFH*M O*Y: facio CDƎPH^2ΘJKLMTO^{gl}QRTVW(fatio) XZ *vg. Hieron. Tisch. et uett.*; *sed* faciam *uerum credo, uix enim ex coniectura oriri poterat; Graeci habent ποιῶ. In Mc.* xi. 33 *legimus* faciam *cum codd. plur., in Lc.* xx. 8 facio *cum codd. omn.*

ait illis et ipse
nec ego dico uobis in qua potestate haec faciam.
28 (218. 10) Quid autem uobis uidetur?
homo habebat duos filios
et accedens ad primum dixit
fili uade hodie operare in uinea mea
29 ille autem respondens ait nolo
30 postea autem paenitentia motus abiit
accedens autem ad alterum dixit similiter
at ille respondens ait eo domine et non iuit
31 quis ex duobus fecit uoluntatem patris?
dicunt primus.
Dicit illis iesus amen dico uobis
quia publicani et meretrices praecedunt uos in regnum dei
32 uenit enim ad uos iohannes in uia iustitiae
et non credidistis ei
publicani autem et meretrices crediderunt ei
uos autem uidentes nec paenitentiam habuistis postea ut crederetis ei.

---

28 quid autem uobis uidetur. homo quidam. habuit duos filios. et accedens ad primum.
dixit fili. uade hodie operari in uineam. 29 ille autem respondens ait nolo. post autem.
paenitentia motus abiit. 30 accedens autem ad alterum. dixit illi similiter: at ille respondens
ait. eo domine et non ibit. 31 quis igitur ex duobus fecit uoluntatem patris. dicunt ei.
primus. dicit illis iesus. amen dico uobis. quia publicani et meretrices. praecedunt uos
in regnum dei. 32 uenit enim ad uos iohannes in uia iustitiae. et non credidistis ei. publicani autem et meretrices crediderunt ei. uos autem uidentes nec paenitentiam egistis

---

28. *om.* **autem** M̸T*(*sed* + M̸T¹). uidetᵘr Θ. > uidetur uobis QR. **homo** *sine add.* ABƎP*FH*J LOYZ* *et* φ *Walkeri*: + quidam CDEƎPᵐᵍH²ΘKM M̸TQRTVWXZ³ *vg. Hieron. uett.* (*exc. d*); *deinde* + qui E. habebant L. **duos**: ·II· D. accidens QR. filii AƎPLRT. odie T, hodiae C: *om.* R* (*sed* + hodie Rˢᵃˣ); *in rasura scr.* K. hoperare C; operari Wϛ. > operare hodie E. in uineam (-iam D) meam DEHJKMOQRˢᵃˣTWZ*, in uiam meam R*.

29. **ille autem**: at ille E. **ait**: dixit ƎP* (*sed corr. mg.*). poˢtea O. *om.* **autem** V. penitentia CƎPT, -cia W; poenitentia B *vg.*; paenitentiam E*, poenetentiam L. habit L; abit + in uineam suam Q; + in uinam *et uett. a b c d e ff₁. ₂ h.*

30. acecedens L. **autem** *int. lin.* Θ. **dixit** + illis Q. **iuit** *codd. pl.* (iit ƎP*): ibit AZ. *Hi uersus transponuntur ab* RTᶜ *et cod. Usseriano* 2 (*Tr. Coll. Dub.* A. 4. 6 = *r₂*) *cum graecis* B 4. 13. 69. 124. 238. 262. 346 *et uersionibus aliquot, quem ordinem sequuntur etiam W. H.*; *legunt autem sic* ille autem respondens (*om. r₂*) dixit (ait T) eo dn̄e et non iuit (iit R, habiit *r₂*) accedens (accessit *r₂*) autem ad alterum (alium *r₂*) dixit similiter at ille respondens ait (ille autem res̄ *r₂*) nolo et postea (postea uero Tᶜ, et postea *r₂*) paenitentia (penit. Tᶜ, penet. *r₂*) motus (ductus *r₂*) abiit (+ in uiniā *r₂*).

31. **quis** + ergo LT. facit Q. uolumptatem C, uolumt. T. **dicunt** + ei BDEƎPᵐᵍKMM̸TRV *vg.* **primus** DEH²ΘKMM̸TVWZ¹ *vg. Par.* 13171 *Harl.* 2788. 2790. 2795. 2797. 2823. 2826, *Add.* 9381. 11848. 11849, *Egerton.* 873, *Cotton. Tib. A.* II, *et gat. emm. c f q* δ *cor. uat.*: nouissimus (ὁ ἔσχατος D) ABCƎPFH*JLORTXYZ* *et B. M. Reg.* I. *A.* xviii, I. *B.* vii, I. *E.* vi, *Add.* 5463 (*i. e. Bentleii* F) *corp. oxon. cum uett. plur. a b d e ff₁. ₂ g₁ h r r₂ aur.*; *ambas lectiones confundit* dicunt primus ei nouissimus Q. *Hic maxime conferendus est Hieronymus qui in textu legit* nouissimus *deinde pergit* '*Sciendum est in ueris exemplaribus non haberi* nouissimum *sed* primum *ut proprio iudicio condemnentur. Si autem* nouissimum *uoluerimus legere manifesta est interpretatio, ut dicamus intelligere quidem ueritatem Iudaeos, sed tergiuersari, et nolle dicere quod sentiunt, sicut et baptismum Iohannis scientes esse de caelo dicere noluerunt.*' **dicit**: ait Q. puplicani DƎPLR. meritrices DL, meletrices O*. **praecedunt** (προάγουσιν) BC (**praec. uos** *bis repet.*) EH¹ΘJKLMM̸TO*TVX*Z𝔓 *Hieron.*: praecedent ADƎPFH*OˢᵃˣQRW (pre.) XᶜYϛ𝔖ℭ *Tisch.*; *uariant ueteres*: *praesentem habent a c e f ff₁ g₁ q*, *futurum b d* (antecedent) *ff₂ h*. **in regnum** (εἰς τὴν βασιλείαν) *ut* v. 20, vii. 21, xviii. 3, xix. 23, 24, *cum* EƎP*KM̸TV𝔓𝔖ℭ *f h*: in regno *codd. rell.* ϛ *Hieron. et uett. plur.*

32. **enim** *int. lin.* X; autem W. iohannis DE*ƎPLQRX *et* ioannes 𝔓𝔖ℭ. > iohan. ad uos BDKQ. iustitie E, -cie W. crededistis M̸T, gredidistis O, credistis K; credidisti E. puplicani

33 (219. 2) Aliam parabolam audite
homo erat pater familias
qui plantauit uineam
et saepe circumdedit ei
et fodit in ea torcular
et aedificauit turrem
et locauit eam agricolis
et peregre profectus est
34 cum autem tempus fructuum adpropinquasset
misit seruos suos ad agricolas
ut acciperent fructus eius
35 et agricolae adprehensis seruis eius
alium ceciderunt alium occiderunt
alium uero lapidauerunt
36 iterum misit alios seruos plures prioribus
et fecerunt illis similiter
37 nouissime autem misit ad eos filium suum dicens uerebuntur filium meum
38 agricolae autem uidentes filium dixerunt intra se hic est heres
uenite occidamus eum
et habebimus hereditatem eius
39 et adprehensum eum eiecerunt extra uineam et occiderunt
40 cum ergo uenerit dominus uineae
quid faciet agricolis illis ?

---

postea ut crederetis ei. 33 aliam parabolam audite homo quidam erat paterfamilias qui plan-
tauit uineam. et saepen circumdedit eam et fodit in ea torcular et aedificauit turrem et
locauit eam agricolis et peregre profectus est. 34 cum autem tempus fructuum adpropin-
quasset misit seruos suos ad agricolas. ut acciperent fructus eius. 35 et agricolae adprahensis
seruis eius unum caeciderunt. alium occiderunt alium uero lapidauerunt. 36 iterum misit
alios seruos plures prioribus. et fecerunt eis similiter. 37 nouissime autem misit ad eos
filium suum unigenitum dicens. reuerebuntur filium meum. 38 agricolae autem. uidentes
filium dixerunt intra se. hic est heres. uenite occidamus eum et habebimus hereditatem
eius. 39 et adprahendentes eum eiecerunt eum extra uineam. et occiderunt. 40 cum ergo

---

DƎPLR. *om.* **autem** W. meritrices DL. *om.* **ei** D. penitentiam CƎPR, poenit. D, poenet. LW *vg.* abuistis C. post ea Y. > ut postea Q. credideretis B, crederitis X*.

33. parabulam DƎP^{1}LOR. **audite** : di *in ras. a corr. scr.* O. uiniam DR; + suam D. **saepe** AFHX *b*, saepae Y, *item* sepe CΘZ* *q* : saepem BEKM *e m cf. Mc.* xii. 1, saepen *f*, sepem DƎPJL^{c}MTORTVWZ^{1} *vg. Tisch. Hieron. c ff$_{1\cdot2}$ g$_{1}$ h*, septem L*Q. circundedit ϛ𝔥. fudit E, fodi F. torcolar E, turcular L. edificauit CLW. **turrem** + in medio eius E *ex Esaia* v. 2, *cui lectioni etiam suffragatur cor. uat., sed non marg.* agriculis BHLR. perigre ƎP* (**pere.** ƎP^{1}).

34. quum HΘ. fructum EMT(R); fructus J. **adpropinquasset** BCDEƎPHΘJLMO(R)TX^{c}Z*, appr. AFKMTVWYZ^{2} *vg.* : adpropinquaret QX*. > adpropinquasset fructum + uiniae R. missit DLR. **seruus** O*. **suos** : tuos R; *om.* KZ. **ad** : et Y. agriculas HLRT. accipirent O; acciperunt Y. fructos O*; fructum R.

35. **et agricolae** : *om.* **et** L; et agricole W, et agriculae HLR; > agricole autem E; + uenerunt Q. **adprehensis** ACDJMOTVX ? *et* adpraeh. BEƎPFRZ* *et* adpraech. LQ : appreh. KWYZ^{2} *vg. Tisch.*, appraeh. HΘMT. *om.* **eius** Z*. **ceciderunt** FΘMO*R^{uid}TVW *vg. et* caecid. A*BCEJKXZ : cederunt ƎPHLO^{c}R*Y *et* caed. A^{c}DMTQ. **alium** + autem E. hoccid. C, accid. L*. alius uero lapidabant Q. > alium uero lapidauerunt et alium occiderunt R.

36. + et *ad init.* R. **iterum** + autem E. missit DƎPLR.

37. missit DƎPLR. **dicens** + forsitan EF *et cor. uat.* sed non marg.* reuerebuntur DQR; + forsitan T; + forte ϛ𝔖; *sic etiam graec.* 16 *add.* ἴσως *et b c e ff$_{2}$ h* forte *uel* forsitan *ex Luc.* xx. 13.

38. agriculae HL(-le)RT, agricole W𝔥. **filium** + eius E. **intra** : inter LW. haeres Jϛ𝔥. hoccidamus C. habebimus haereditatem Jϛ𝔥, habebim[us *in mg.*] heriditatem L; habeamus hered. DE; nostra erit hereditas R; *graeci* σχῶμεν *uel* κατασχῶμεν.

39. **adprehensum** CDJMOTX*Z^{c}, adpraeh. BEƎPΘZ*, *et* adpraech. L : appre. AKQVWX^{c}Y *vg. Tisch., et* apprae. FHMT; adpraeso eo R* (*sed superscr.* -hen. R^{c}); + eiciamus D (*sed expunctum*). > iecerunt eum R. *om.* **eum** E*. iecierunt DL, eicerunt FM, eicierunt ƎP, egecerunt C; + eum M*. > occiderunt et eiecerunt extra uineam E. uiniam DR. hocciderunt C; + eum ƎP^{mg}Q.

40. quum HΘ. ueniret H*, ueniet X*. uiniae DR, uinee W. agriculis LR; colonis F *et* E* (*uel* coloniis).

41 aiunt illi malos male perdet
et uineam locabit aliis agricolis
qui reddant ei fructum temporibus suis
42 dicit illis iesus numquam legistis in scripturis
lapidem quem reprobauerunt aedificantes hic factus est in caput anguli
a domino factum est istud et est mirabile in oculis nostris?
43 ideo dico uobis quia auferetur a uobis regnum dei
et dabitur genti facienti fructus eius
44 et qui ceciderit super lapidem istum confringetur
super quem uero ceciderit conteret eum.
45 (220. 1) Et cum audissent principes sacerdotum et pharisaei parabolas eius
cognouerunt quod de ipsis diceret
46 et quaerentes eum tenere timuerunt turbas
quoniam sicut prophetam eum habebant.
XXII. (221. 5) Et respondens iesus dixit iterum in parabolis eis dicens
2 simile factum est regnum caelorum homini regi
qui fecit nuptias filio suo
3 et misit seruos suos uocare inuitatos ad nuptias
et nolebant uenire
4 iterum misit alios seruos dicens
dicite inuitatis ecce prandium meum paraui

---

uenerit. dominus uineae. quid faciet agricolis illis. [41] dixerunt ei. malos male perdet et
uineam locauit aliis agricolis. qui reddant ei fructus temporibus suis. [42] dicit illis iesus.
nunquam legistis in scribturis lapidem quem reprobauerunt aedificantes. hic factus est in
caput anguli. a domino factum est istud. et est mirabile in oculis nostris. [43] ideo dico
uobis. quia auferetur a uobis regnum dei. et dabitur genti facienti fructus eius. [44] et qui
caeciderit super lapidem istum. confringetur. super quem uero caeciderit. conminuet
eum. [45] et cum audissent principes sacerdotum et pharisaei parabolas eius cognouerunt. quod
de ipsis diceret. [46] et quaerentes eum tenere. timuerunt turbas quoniam sicut prophetam
eum habebant. XXII. [1] Et respondens iesus. iterum dixit eis in parabolis dicens. [2] simile
est regnum caelorum homini regi qui fecit nuptias filio suo. [3] et misit seruos suos. uocare
inuitatos ad nuptias. et noluerunt uenire. [4] iterum misit alios seruos dicens. dicite inuitatis.

---

41. + et *ad init.* E. **aiunt**: dicunt EQ. maleperdet *uno ductu* Θ. perdiit Z* *ut uidetur sed corr. m. p.*, perdit F. uiniam DO*R; + suam EP^{mg}ΘO*W *vg.*, *sed delet* suam O^{sax} *et cod. caraf.* locauit E^{c}FH*OTXY^{c}Z* (*sed corr.* Z¹). alis LR. agriculis LR, agricoliis E. **reddant** *codd. pl. et cor. uat. cod. caraf.* 𝔖ℭ: reddent ERϛ𝔥, *ex graeco* ἀποδώσουσιν; reddunt K. **ei**: et EP*; ei et EP^{mg}. fructus BCT; + in J.

42. **numquam** (nunquam 𝔥): numquid non J; quid non R. scribturis EJOYZ; + in psalmo E. edificantes W. > est factus ϛ𝔥 (*corr. cod. caraf.*). capud ELRW. angili H*. factus *sec.* DEP¹LQRX* *cum a b c e* $ff_{1.2}$ *h q* (*non f* g_1), facta *d.* istut Z* (*corr.* Z³), iste X*?. **et est**: hoc est DLQR. mirabilis F, ammirabilis X*, a mirabile X^{c}. occulis R, hoculis C.

43. dauitur O*. *Post* **facienti** *ras. fere* 7 *litt.* X. fructos O*; fructum DQR.

44. *om.* **et** D. caeciderit *bis* CE, cicid. *bis* DLR, cedderit W?. **istum** (iustum L*) + non R. confringuetur DL, confringitur O*; infringetur J. s. quem autem F.

45. **et cum** (quum CHΘ) **audissent** (uenissent R*): audientes autem J. pharisei CTW, farissaei R, farīs D, farissei L, farisei EP. parabulas DEPLR. *Post* **eius** *ras. quasi* 3 *litt.* X.

46. querentes CDELR^{sax}; uolentes R*. **quoniam**: quia EQ. propheta E, profetam DEPLOR.

XXII. 1. dicit W. > eis in parabolis C. parabulis DEP¹FLR. *om.* **eis** Q. *om.* **dicens** RW. > dixit (*pro* **dicens**) eis E.

2. *om.* **factum** DQRW. eaelorum L, cel. W. nubtias TY.

3. missit DL; miserunt W. seruosuos T. inuitatores J. nubtias BXY. noluerunt DQRX*.

4. + et *ad init.* R. missit DLR. **alios** + suos E*. **seruos** + suos JKMTVZ. dicete EP. *om.*

tauri mei et altilia occisa et omnia parata uenite ad nuptias
5 illi autem neglexerunt
et abierunt alius in uillam suam
alius uero ad negotiationem suam
6 reliqui uero tenuerunt seruos eius
et contumelia adfectos occiderunt
7 rex autem cum audisset iratus est
et missis exercitibus suis perdidit homicidas illos
et ciuitatem illorum succendit
8 tunc ait seruis suis nuptiae quidem paratae sunt
sed qui inuitati erant non fuerunt digni
9 ite ergo ad exitus uiarum
et quoscumque inueneritis uocate ad nuptias
10 et egressi serui eius in uias
congregauerunt omnes quos inuenerunt malos et bonos
et impletae sunt nuptiae discumbentium.
11 (222. 10) Intrauit autem rex ut uideret discumbentes
et uidit ibi hominem non uestitum ueste nuptiali
12 et ait illi amice quomodo huc intrasti non habers uestem nuptialem ?
at ille obmutuit
13 tunc dixit rex ministris
ligatis pedibus eius et manibus
mittite eum in tenebras exteriores

---

ecce prandium meum paraui. tauri mei et saginata occisa sunt et omnia parata. uenite ad
nuptias 5 illi autem neglexerunt et abierunt alius ad agrum suum. alius uero ad negotia-
tionem suam. 6 reliqui uero. tenuerunt seruos eius. et contumeliis affectos occiderunt. 7 et
audiens rex ille. iratus est. et mittens exercitum suum. perdidit homicidas illos. et ciuitatem
illorum succendit. 8 tunc ait seruis suis. nuptiae quidem paratae sunt. sed qui inuitati
erant. non fuerunt digni. 9 ite ergo ad exitus uiarum et quoscumque inueneritis. uocate ad
nuptias. 10 et egressi serui illi in uias. congregauerunt omnes quos inuenerunt bonos et
malos. et implete sunt nuptiae discumbentium. 11 intrauit autem rex ut uideret discum-
bentes. et uidit ibi hominem non uestitum uestem nuptialem. 12 et ait illi. amice quomodo
huc intrasti non habens uestem nubtialem. at ille obmutuit. 13 tunc dixit rex ministris.
alligate ei pedes et manus et tollite eum. et mittite in tenebras exteriores ibi erit fletus et

---

meum M. *om.* **et** *pr.* D. **altilia** + mea R. occissa DEQR, hoccisa C; + sunt QϚ𝔖ℭ; *ras. in* T *in qua* inuitatis *ut udtur scriptum erat.* **parata** + sunt ΘO^{sax}Q. nubtias XY, nupcias W.

5. neclexerunt CT. habierunt C. alii DQR. *om.* **suam** *pr.* R. alii DQR. **uero**: *om.* J; autem ƎPR. negociationem V.

6. **seruos**: ser | *tantum* L. **eius**: suos D. contumilia DƎPLMTR; contumeliis BH^{1}Θ *vg. cor. uat. mg.* **adfectos** *cum* ADƎPJLR^{sax}YZ*, *et* adfectus H; affectos CFΘKMMTTVWXZ^2 *vg. Tisch.*: adflictos BEOQR*; *graeci tantum ὕβρισαν καὶ ἀπέκτειναν.* hocciderunt C.

7. quum HΘ. audiss *tantum* L. **est** + nimis T. **missis** (misis EƎPL) **exerc. suis** (*πέμψας τὰ στρατεύματα αὐτοῦ fere omnes*) *codd. pl. et vg.*: missit exercitum suum (*τὸ στράτευμα αὐτοῦ* D *gr.* 1. 118. 209. 238) et DQR *fere cum a b c d e f ff*$_{1.2}$ *h q* (mittens *d f*). homicidias RY. **illorum**: eorum R. **succendit**: subuertit T.

8. nubtiae BY, nuptie W. parate W. herant C. **fuerunt**: sunt DQR.

9. **ad**: ex R* (ad R^{sax}). ex itus D. *om.* **et** Q. quosquumque H. inuenieritis O; inueneretis L; inueniretis Q. nubtias XY.

10. egresi ƎPL; egressis E*; + sunt F. in uia R. *post* **uias** *ras. in* E. *om.* **omnes** E. **quos**: qui T; quotquot DE(*ex* quodquod)QR. inuenierunt D; + et D. > bonos et malos EƎPORX*. **impletae** (-te WY): inpl. CDE*ƎPFORT. nubtiae CTXY; nuptie W. discumbentibus DR.

11. **ibi hominem** *bis lapsu* K. uestem H. nubtiali BTXY, nupciali W, nuptiale Z* (*corr.* Z^3).

12. amicae R. nubtialem BTXY, nupcialem W. **at** (ad C) **ille obmutuit** (hobm. C, omm. HKMMTVW, obmo. R): *om.* F.

13. **dixit rex** (*om.* **rex** R* *sed* + R^{sax}): rex dicit E. legatis HO*; alligatis J; alligate eum E. **pedibus eius et manibus** *codd. pl.*: pedibus (*om.* **eius**) et manibus JQ; > manibus et pedibus eius B *vg.*; > manibus et pedibus (*om.* **eius**) DELR; pedibus eius T* (+ **et manibus** *int. lin.*);

ibi erit fletus et stridor dentium
14 multi autem sunt uocati
pauci uero electi.
15 (223. 2) Tunc abeuntes pharisaei
consilium inierunt ut caperent eum in sermone
16 et mittunt ei discipulos suos cum herodianis dicentes
magister scimus quia uerax es
et uiam dei in ueritate doces
et non est tibi cura de aliquo
non enim respicis personam hominum
17 dic ergo nobis quid tibi uideatur?
licet censum dari caesari an non?
18 cognita autem iesus nequitia eorum ait
quid me temtatis hypocritae?
19 ostendite mihi nomisma census
at illi optulerunt ei denarium
20 et ait illis iesus
cuius est imago haec et suprascriptio?
21 dicunt ei caesaris
tunc ait illis reddite ergo quae sunt caesaris caesari
et quae sunt dei deo
22 et audientes mirati sunt et relicto eo abierunt.
23 In illo die accesserunt ad eum sadducaei
qui dicunt non esse resurrectionem
et interrogauerunt eum [24]dicentes

---

stridor dentium. [14] multi enim sunt uocati. pauci autem electi. [15] tunc abierunt pharisaei.
et consilium inierunt. quomodo eum caperent in uerbo. [16] et miserunt ad eum discipulos
suos cum herodianis dicentes. magister scimus quia uerax es. et uiam dei in ueritatem
doces et non est tibi cura de aliquo non enim respicis personam hominum [17] dic ergo nobis.
quid tibi uidetur. licet censum dari caesari. aut non. [18] cognouit autem iesus. nequitiam
eorum et ait. quid me temptatis hypocritae. [19] ostendite mihi denarium census. at illi.
obtulerunt ei denarium. [20] et ait illis cuius est imago haec. et superscribtio. [21] dixerunt ei.
caesaris. tunc ait illis iesus. reddite ergo quae sunt caesaris. caesari. et quae sunt dei.
deo. [22] et audientes. mirati sunt et relicto eo. abierunt. [23] in illa die. accesserunt ad eum
sadducaei qui dicunt non esse resurrectionem. et interrogauerunt eum [24] dicentes. magister.

> manibus eius et pedibus *corr. uat.* + et (*ante* **mittite**) EQ. mitte V*. **ibi**: ubi D; illic R.

14. **autem**: enim RW *vg. Tisch.* *om.* **sunt** JR*. uoci R* (+ sunt *et* at R^{sax}). aelecti C.

15. habeuntes C. pharisei CEW, phar^{is}ei O; farissei DLR, farisei ƷP. **inierunt**: fecerunt DLQR. carperent T* (r *pr. semi-erasa*). **eum**: ihm W *cor. uat.* (*post ras.* eum).

16. immittunt X (*ut propius reddat* ἀποστέλλουσιν ?), *cf.* immiserunt *ff*$_1$. herodianiis E, erodianis D, hirodianis L. hes C. **et uiam**: inuiam R. non enem T*?. **respicis** (-it L): + ad DLQR; + in E. personas DQR. hominis JO.

17. **uideatur** AFH*MXY: uidetur BCDEƷP H^{c}ΘJKLMTOQRTVWZ *vg. Tisch. Hieron.* *Sed* uidetur *credo esse correctionem, partim ex ueteribus, qui omnes sic legunt, partim ex graeco* δοκεῖ. **censum dari** *similiter cum* ACƷPFHΘJLMWX YZ^3 *Hieron.* (*et comm.* solui) *et* dari *a c e f ff*$_{1.2}$ *q* *cf. Mc.* xii. 14: censum dare (δοῦναι) BDEKMTOQ TVZ* *vg. Tisch.* *b d g*$_1$ *h*, *et* dare censum R *cf. Lc.* xx. 22. cesari TW, caessari R, cessari DƷPL. **an**: aut BCELQT. annon *uno ductu* MT.

18. cognouit . . . nequitias T. **quid me temtatis hypocritae** *int. lin.* X. **temtatis** (*ut* iv. 1, *etc.*) *cum* AHQT^{c}XZ^c (temtastis T*): temptatis BC DEƷPFΘJKLMMTORVWYZ* *Tisch.*, tentatis *vg.* hypochritae CLY, hyppochritae DE, hippochritae R, hipocrite ƷP(-tae)T, ypocritae Z^c, ypochrite W.

19. hostendite C. **nomisma** *codd. pl. et cor. uat. et corr. in marg.*: numisma DJO^{sax}W *vg. Hieron.*; nummisma EƷPLR; nouissima O*X*; nominis T. censue T*. ad C. **optulerunt** (*uide ad* ii. 11) AFHJKMMTOQVXYZ^4: obt. BDEƷP ΘLRTWZ* *vg.*, hobt. C.

20. hiesus C, ihesus T *cf. ad* i. 1. hymago C, ymago W. > et hec W. **suprascriptio** AƷPH* MY^{c}Z^4 *et* suprascribtio FJO*Y*: superscriptio BCDH^{1}ΘKMTQRTVW *vg. Hieron.*, super scriptio L; superscribtio O^{sax}XZ*, super scribtio E.

21. cessaris *etc.* DƷPLR, ces. *etc.* W. **tunc ait illis red. ergo q. s. c.** *om. propter homoeoteleuton* L. **illis**: eis E; + ihs JQR. > cessari quae cessaris sunt R. > quae caesaris (caesari T*) sunt caesari CT. que *bis* D.

22. habierunt C.

23. illa QR. diae C. *om.* **ad eum** DR. > sadducaei ad eum Q. sadducei CƷP, saducaei Y, saducei DLRW, sadduccaei E. *om.* et R.

24. **moses** *cum* ABCFMOQRXY*Z: moyses

magister moses dixit si quis mortuus
fuerit non habens filium
ut ducat frater eius uxorem illius
et suscitet semen fratri suo
25 erant autem apud nos septem fratres
et primus uxore ducta defunctus est
et non habens semen
reliquit uxorem suam fratri suo
26 similiter secundus et tertius usque ad
septimum
27 nouissime autem omnium et mulier
defuncta est
28 in resurrectione ergo cuius erit de sep-
tem uxor?
omnes enim habuerunt eam.
29 Respondens autem iesus ait illis erratis
nescientes scripturas neque uirtutem
dei
30 in resurrectione enim neque nubent
neque nubentur
sed sunt sicut angeli dei in caelo.
31 De resurrectione autem mortuorum
non legistis
quod dictum est a deo dicente uobis
32 ego sum deus abraham et deus isaac
et deus iacob?
non est deus mortuorum sed uiuen-
tium
33 et audientes turbae mirabantur in doc-
trina eius.
34 (224. 6) Pharisaei autem audientes quod
silentium inposuisset sadducaeis

---

moyses dixit. si quis mortuus fuerit. non habens filios ut ducat frater eius uxorem
illius. et suscitet semen fratri suo. 25 erant autem aput nos. septem fratres. et
primus uxore ducta. defunctus est et non habens semen reliquit uxorem suam fratri suo.
26 similiter autem et secundus. et tertius usque ad septimum 27 nouissimae autem omnium et
mulier defuncta est. 28 in resurrectione ergo. cuius de septem. erit uxor omnes enim
habuerunt eam. 29 respondens autem iesus ait illis. erratis nescientes scribturas. neque
uirtutem dei. 30 in resurrectione enim. neque nubent neque nubentur. sed sunt sicut angeli
in caelo. 31 de resurrectione autem mortuorum non legistis quod dictum est a deo dicente
uobis. 32 ego sum deus abraham et deus isaac et deus iacob non est deus mortuorum sed
uiuorum. 33 et audientes turbae mirabantur in doctrina eius.
34 pharisaei autem audientes quod silentium inposuisset sadducaeis. conuenerunt in

---

DEƎPᶜHΘJKMTVYᶜ *vg.*; moises ƎP*LW. dicit T; mandauit nobis E, *cf.* ἔγραψεν ἡμῖν *Mc.* xii. 19, *Luc.* xx. 28; *etiam rasura est fere 4 uel 5 litt. in* K *post* **dixit**, *ubi potest fuisse* nobis; *cf.* scripsit nobis *e*. **fuerit** + et E. hens R* (ab *superscr.*). **filium** *codd. et vg.*: filios F *ex graeco uel ex Marco* xii. 19, *cf. Erasmum ad h. l.* 'non habens filium. *Ita magno consensu habent omnes latini codd. quos mihi uidere contigit, etiam uetusti ac manu descripti, cum graeci constanter habeant* μὴ ἔχων τέκνα non habens liberos.' *om.* **ut** W. educat L. fratrem LW. *om.* **eius** R. huxorem C. illis O* (u *superscr.*). suscitat D. sen R* (em *superscr.*).

25. erat D. **autem** *bis*, *lapsu* L. aput BCƎP*T. ·VII· DFRW. **et primus**: primusque W. **uxore** (hux. C, uxorem H*) **ducta defunctus**: uxorem duxit defuncta R. *om.* et R. *om.* **semen** W. reliquid BCOTWX; relinquit Z*. *om.* **suam** J.

26. **similiter** + et ER. ·II· et ·III· usque ad ·VII· D. husque C. ·VII· mum R.

27. nouissimae B*, nouissima EJ. *om.* **et** T. defunctus R.

28. **septem**: ·VII· DERW. huxor C. ea L.

29. *om.* **autem** Q. *om.* **illis** R. scribturas BEJOYZ.

30. resurrectionem K. **enim**: ergo DLR; autem T. **sed sunt**: sed erunt DEJQRς𝔖𝔈, se | derunt L; erunt *etiam e et plures patrum ap. Sabat.* hangeli C, angueli D, angili L. *om.* **dei** EZ* (+Z^s). celo W.

31. **autem**: ergo R; > mortuorum autem Q. legitis T*. **quod**: quia F. **a deo**: a dño DEƎPΘJLR; *et* > uobis a dño dicente J. dicentem O*.

32. habraham E, abraam DT, abracham LR. hysahac C, issac D, ysaac W, isac ƎPL; *item* > et dš iacob et dš is. L. **non est**: non dixit T. **uiuentium**: uiuorum FO*(*corr. sax.*)X*; + dš R.

33. *om.* **et** ƎP. **turbae** (-e W): scribae E. admirabantur Q. *om.* **eius** D.

34. pharisei CƎPW, farissei DLR(-aei), fharisaei V. *om.* **autem** E. **audientes quod**: uidentes quia F; cum audientes quia Q. imposuisset KW *vg.*, inpossuisset DEƎPY, inpossuiset L. > inp. sadducaeis silentium Q. sadduceis CƎPT, saduceis DLRW, sadduccaeis E. conuenierunt D; con-

conuenerunt in unum.
35 Et interrogauit eum unus ex eis legis doctor temtans eum
36 magister quod est mandatum magnum in lege?
37 ait illi iesus
diliges dominum deum tuum in toto corde tuo
et in tota anima tua
et in tota mente tua
38 hoc est maximum et primum mandatum
39 secundum autem simile est huic
diliges proximum tuum sicut te ipsum
40 in his duobus mandatis uniuersa lex pendet et prophetae.
41 (225. 2) Congregatis autem pharisaeis interrogauit eos iesus 42 dicens
quid uobis uidetur de christo?
cuius filius est?
dicunt ei dauid
43 ait illis quomodo ergo dauid in spiritu uocat eum dominum dicens
44 dixit dominus domino meo sede a dextris meis donec ponam inimicos tuos scabillum pedum tuorum.
45 Si ergo dauid uocat eum dominum quomodo filius eius est?
46 (226. 2) Et nemo poterat respondere ei uerbum

---

unum ad eum. 35 et interrogauit eum unus ex eis legis doctor. temtans eum et dicens.
36 magister quod est mandatum magnum in lege. 37 ait illi iesus diliges dominum deum
tuum. ex toto corde tuo. et ex tota anima tua. et ex tota mente tua. 38 hoc est primum.
et maximum mandatum. 39 secundum autem simile est huic. diliges proximum tuum sicut
te ipsum. 40 in his duobus mandatis. uniuersa lex pendet. et prophetae.
41 congregatis autem pharisaeis. interrogauit eos iesus 42 dicens. quid uobis uidetur de
christo. cuius filius est. dicunt ei. dauid. 43 ait illis iesus. quomodo ergo dauid. in spiritu
uocat eum dominum suum dicens. 44 dixit dominus domino meo. sede ad dexteram meam.
donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. 45 si ergo dauid in spiritu uocat eum
dominum. quomodo filius eius est. 46 et nemo poterat ei respondere uerbum nec ausus fuit

---

gregauerunt R. **in unum** *ex corr.* E; + ad eum L; + aduersus eum Q *b c d e ff₂ h*; *cf.* *συνήχθησαν ἐπ' αὐτόν* D, conuenerunt in unum ad eum *f*.

35. unum T*; quidam Q. ex ipsis Q. dotor Y. **temtans** (*cf. ad u.* 18) AH*LQTXYZ^{c}: temptans BCDEꝐFH^{1}ΘJKMMTORVWZ* *Tisch.*, tentans *vg.* **eum**: *om.* R* (+ *corr. sax.*); + et dicens E; + dixit R.

36. **quod**: quid DR. **magnum**: magum L; maius ΘJO; + et primum Q. > m. mandatum C.

37. + et *ad init.* R. diligis CXZ* (*corr.* Z^{1}); dileges DꝐR; dilegis L. **tuum** *bis lapsu* C. **in toto c.** BCDꝐLQRT: ex t. c. AEFHΘJKM MTOVWXYZ *vg. Tisch.* *om.* **et** *sec.* L. **in tota a.** BCDꝐHΘJKLMMTQRTVWZ *vg.*: ex t. a. AEF OX*? Y; *cf. canonem nostrum ad* iv. 5. **in tota mente** *codd. plur. et vg.*: ex t. m. FO; *graeci ter* ἐν, *sed Mc.* xii. 30 ἐξ *unde* ex *in Matt. irrepsisse uidetur; uariant hic ueteres* in . . in . . in *b c d ff₁.₂ g₂ h q*; in . . in (*tertia clausula omissa*) *g₁*.; ex . . ex . . ex *f*; ex . . ex . . in . . in *e* (*additur* enim in omni iustitia).

38. **hoc est** (*sine add.*) BCDEꝐFHΘJLMO*Q RTVWX*Z* *vg. Hieron.*: + enim AKMTO^{c}X^{c}YZ^{3}. **maximum** (magnum E) **et pr.** (pprimum T) **mand.**: > primum et max. m. F, > mand. magnum et primum R; *graeci* *ἡ* (*om.* D) *μεγάλη καὶ πρώτη uel πρώτη* (*ἡ πρ.*) *καὶ μεγάλη*.

39. *om.* **est** ER. diligis CFHX, dileges DꝐLR. teipsum *uno ductu* J. *Hic inc. cod.* I.

40. hiis E*IW, is H. duabus E; ·II· D. unuuersa L*; tota C(E)ΘR. pendit H*. > pendet tota lex E. profetae DꝐOR, profete L, prophete W.

41. phariseis CꝐW, farisseis DL, farissaeis R.

42. > est filius Y. dicut Z* (*corr.* Z^{1}). dauit L.

43. **ait**: dicit E. *om.* **ait illis** MT. **illis** + ihs BEDH^{2}ΘOQR *cum graecis pluribus et f ff₁*. quomo K. uocauit R. **dominum**: dn̄s T*.

44. adextris *uno ductu* Y; a dexteris D. **scabillum** AE*ꝐFJKLMMTVXZ^{3}: scabellum BCD E^{c}ΘOQRTWYZ* *vg. Tisch.*, scapellum H. peduum LR.

45. **dauid** + in spiritu DEꝐ^{mg}FQW. **uocauit** ORZ*. > eum dn̄m uocat J.

46. potest L. > ei respondere X *vg.* aussus D. > ex illa die quisquam ꝐKMTO* (*sed corr.* O^{1})V X*Z. **quisquam**: quicquam L*; quis R* *et* > quis fuerat (*sic*) R. illo W. diae . . hamplius C.

neque ausus fuit quisquam ex illa die
eum amplius interrogare.
XXIII. (227. 10) Tunc iesus locutus est
ad turbas et ad discipulos suos 2 dicens
super cathedram mosi sederunt scribae
et pharisaei
3 omnia ergo quaecumque dixerint uobis
seruate et facite
secundum opera uero eorum nolite
facere
dicunt enim et non faciunt.
4 (228. 5) Alligant autem onera grauia et
inportabilia et inponunt in umeros
hominum
digito autem suo nolunt ea mouere.
5 (229. 2) Omnia uero opera sua faciunt ut
uideantur ab hominibus
dilatant enim phylacteria sua
et magnificant fimbrias
6 amant autem primos recubitus in caenis
et primas cathedras in synagogis
7 et salutationes in foro
et uocari ab hominibus rabbi.
8 (230. 10) Uos autem nolite uocari rabbi
unus enim est magister uester
omnes autem uos fratres estis
9 et patrem nolite uocare uobis super
terram

---

quisquam ex illa die amplius eum interrogare. XXIII. 1 Tunc iesus locutus est ad turbas.
et ad discipulos suos 2 dicens. super cathedram moysis sederunt scribae et pharisaei.
3 omnia ergo. quaecumque dixerint uobis. . . . . seruate et facite. secundum opera uero
eorum. nolite facere. dicunt enim. et non faciunt. 4 alligant enim onera grauia. et inporta-
bilia. et inponunt super umeros hominum. digito autem suo. nolunt ea mouere. 5 omnia
uero opera sua faciunt. ut uideantur ab hominibus. dilatant enim phylacteria sua. et
magnificant fimbrias uestimentorum suorum. 6 amant autem primos discubitus in cenis. et
primas cathedras in synagogis. 7 et salutationes in foro. et uocari ab hominibus rabbi.
8 uos autem nolite uocari rabbi. unus est enim magister uester. omnes autem uos fratres
estis. 9 et patrem. nolite uobis uocare super terram. unus est enim pater uester. qui in

---

> interrogare eum amplius ex illa hora Q. > interrogare amplius E.

XXIII. 1. loquutus ΘIX. *om.* **ad** *sec.* BJKMT O*(*sed + m. sax.*)VZ. *om.* **suos** L.

2. catedram T, cadhedram R, cathedra XZ. **mosi** ABCMOQXYZ: moysi DEƎPHΘIJKMTR TVW *vg. Tisch.*, moisi L; mosis F. sedent R. scribe LW. pharisei CW, farissaei R, farisaei ƎP, farissei L, farisei D; + dicentes R^{sax} *in mg. inepte.*

3. *om.* **ergo** EW. que cumque D, quęcunque ℌ, *inter* quae *et* cumque *ras. unius lit.* A. **dixerint** + in J. obseruate OX. > facite et seruate JR. facete ƎP* (*sed corr.*). hopera C. > uero opera EHQRTW. **eorum**: illorum E. *om.* enim T. ipsi et Q, > et ipsi R.

4. **alligant** *codd. pl. et vg.*: adligant J; alligauit Q. **autem** *codd. pl.* ꞩ *cum a b c* $ff_{1.2}$ $g_{1.2}$ *l q*: enim DEƎPILRℌ𝔖ℭ *e f h*; *uariant graeci.* honera CDEƎPORT. **inportabilia** *codd. pl.*: imp. MWX^{c} *vg.* inport. et i. in h. hominum *ex m. rec. ut udtur* K. imponunt HIMW *vg.* **umeros** *codd. pl.*: humeros CDƎPΘKLORTWXY^{c} *vg. Tisch.*, humero J; numeros Z*; + suos T*. degito L. nonlunt H. *Post* **ea** *ras.* 1 *uel* 2 *litt.* X. > mouere ea Q.

5. **uero**: *om* ƎP*(+*mg.*); ergo DQX. hopera C. *om.* **sua** LR. *om.* **ut** ƎP* (+ƎP^{1}). uidiantur R. hab C. ominibus T*. **phylacteria** BCEΘI JKMMTVZ^{2} *vg.*: phylasteria W, philacteria AFH O^{sax}QXYZ*; fylacteria O*T, filactiria ƎPLR, filactyria D. *om.* **sua** F. magnificauit R. fymbrias D, fimfrias O; fymbriam E; + suas DO^{sax}R; + uestimenti sui E.

6. **autem** BCDΘJKLMMTVWZ *vg. Hieron. cum graecis multis et uett.* (*graeci etiam multi* τε): enim AEƎPFHOQRTXY *cum graecis* 157 *al.*^{3} *et e.* **recubitus** ABCH^{1}ΘKMTQVWXZ* *vg.*: -tos D^{c}ƎP FH*JLMO*RTYZ^{3}; accubitos D*E. **caenis** AD ƎPHΘIKLMTQVZ: cenis BCE^{c}FMORTWXY, ceniis E*; coenis J (*sed dubito*) *vg.* catedras T. synagō D, sinagogis ƎPHLW, synagogiis E*, snagogis R.

7. salutationis E*. ominibus T. rabi W *et in u.* 8.

8. **autem**: uero E; enim R. uocare EH*Z*. **enim est** ABDΘLMQXY: enim (*om.* **est**) R; est (*om.* **enim**) C; > est enim EƎPFHIJKMTOTV WZ *vg.* **omnes autem**: omnes enim DƎPORXY. *om.* **estis** R* (*add. corr. sax.*).

9. **uocare**: *om.* R* (*add. corr. sax.*); uocari D.

unus enim est pater uester
qui in caelis est
10 nec uocemini magistri
quia magister uester unus est christus.
11 (231. 5) Qui maior est uestrum
erit minister uester
12 qui autem se exaltauerit humiliabitur
et qui se humiliauerit exaltabitur.
13 (232. 5) Uae autem uobis scribae et pharisaei hypocritae
quia clauditis regnum caelorum ante homines
uos enim non intratis
nec introeuntes sinitis intrare.
15 (233. 10) Uae uobis scribae et pharisaei hypocritae
quia circumitis mare et aridam
ut faciatis unum proselytum
et cum fuerit factus
facitis eum filium gehennae duplo quam uos.

caelis est. [10] neque uocemini magistri unus est enim magister uester christus. [11] qui autem maior est uestrum. erit uester minister. [12] qui autem se exaltauerit humiliabitur. et qui se humiliauerit. exaltabitur. [13] uae autem uobis. scribe et pharisaei hypocrite. qui deuoratis domos uiduarum. sub optentu prolixe orationis. propterea sumetis pluriorem damnationem. uae uobis scribae, et pharisaei hypocritae quia cludetis regnum caelorum ante homines. uos enim non intratis neque introeuntes. sinitis intrare. [15] uae uobis scribae et pharisaei

> uobis uocare ƎP. **enim est** ABCDFΘIJLM X^{c}Y : enim (*om.* **est**) R*T ; > est enim EƎPHKMT OQVWZ ; > est autem R^{sax}? *et* X*?; + uobis B$O^{sax}$$X^{c}$. celis W.

10. neq: R ; ne CT. uocimini HX. > unus est uester magister Q.

11. *om.* **est uestrum** Q ; *om.* **uestrum** K*. > uester minister DRW.

12. > se autem ƎPR. exaltaberit T. > exaltauerit se Q. humilianitur OZ* (*corr.* Z^{1}). humiliaberit Z ; humiliat W. exaltauitur LO.

13. ue W *hic et infra*. *om.* **autem** ER. scribe W. pharisei CW, farissaei R, farissei L, farisaei ƎP, farisei D. hypochritae CY, hyppochritae DE, hippochritae R, hippocritae ƎP, hippocrite L, hypocrite W, ypocritae T(-te)Z^{c}. **quia** : qui DK MTQTWYZ^{c}. cluditis BCEƎPFH*MR. celorum W. hante C. **homines** *in ras.* T ; hominis L ; hominibus Θ, *deinde pergit* uae uobis scribae et pharisaei hypocritae(-te H^{mg}) qui comeditis domos uiduarum oratione longa orantes propter hoc ut amplius accipiatis iudicium *et sic* H^{mg} (*eadem manu quae addidit* uos autem *etc.* xx. 28 ; *etiam* Δ *et f* δ *praeponunt uersum* 14 *uersui* 13. **uos enim** (ὑμεῖς γάρ) : uos autem DEƎPFLQR *cum* M *graeco et uett.* $ff_{1.2}$. intrastis T*. neque D ; sed W. sinetis L, sinites O* ; sustinetis J. introire EKMT VX*Z.

14. *Totum uersum omisimus cum codd. plur. et a d e* ff_{1} $g_{1.2}$ (*et graecis* ℵBDLZ *minusc. Orig.*) *corr. uat.* (*qui notat hunc uersum inueniri* '*in canone* viii *in quo duo tantum concordant Luc.* xx [47] *et Mc.* xii [40]') *cod. caraf. qui habet* '*Sumptae ex cap.* xx *Lucae in fine*' : *uersum habent* (F) H^{mg} *et* Θ(*in medio uers.* 13, *uide ibi annotata*) QR (*post u.* 15) T *Legionensis S. Isidori, vg. Hieron.* (*sed praeterit in commentario*) *et omnes quot uidimus edd. antiq. e.g. Hailbrun* 1476, *Wild de Ratisb.* 1481, *Kesler* 1487, *Paganini* 1497, *Erasmus, Froben* 1502, *Sacon* 1515 *et* 1519, *Mareschal* 1531, *Uiuian* 1534 *et Iunta* 1534, *Benedictus* 1558 *etc., cum b c f* ff_{2} *h* (*r*) r_{2} δ *et graecis minusc. uix multis* (*sed ante uers.* 13 *habent* EFG HKMΔ *etc., al. pler.*) ; *legunt uero sic* **uae uobis scribae et** (*om.* scr. et F) **pharisaei** (phariss. Q, farissei R) **hypocritae** (hypuchr. Q, hippochr. R, ypocrite T) **qui** (quoniam QR *b c*, quia *vg. Hieron.*) **comeditis** (commed. R, comedatis Q ; deuoratis F *f h* ; *om.* δ *non* Δ) **domos** (-us QZ *Hieron.*) **uiduarum** (+ et δ) **occasione longa orantes** (occass. longe or. R, orationis longae occasione or. *leg.*, oratione longa or. T, orationes longas or. *vg. Hieron.*, sub obtentu prolixae orationis F *f*, occasione p. o. *h*) **propter hoc** (propterea *c f* δ, pro hoc *h* ; *om.* F) **amplius accipietis** (> acc. ampl. QR *b c* ff_{2} *r*, acc. maius *h*, acc. maiorem F, sumetis pluriorem *f*) **iudicium** (damnationem F *f*) FQRT (*cf.* H^{mg}Θ *uers.* 13) *Leg. vg. Hieron. b c f* ff_{2} *h* (*r*) r_{2} δ ; *om. q a uers.* 13 *usque ad u.* 29 ; *uerba* προφάσει μακρὰ προσευχόμενοι *multum torserunt interpretes, cf.* '*Old Lat. Bibl. Texts,*' *II, pp.* xciv, xcv.

15. ue W ; + autem ƎPW. scribe W. pharisei CW, farissaei R, farisaei ƎP, farissei L, farisei D. hyppochritae DE, hipochrite LW, hippochritae R, hippocritae ƎP, ypocritae Z^{c}. **quia** : qui DEΘJK MTQTVZ* (*corr.* Z^{4}). **circumitis** BCDƎPFHΘIK MO*QRT*Z *et* circum itis L, circumistis E : circuitis AMT$O^{c}$$T^{c}$VWXY *vg.*, circuistis J. haridam C ; aridum E. *om.* **ut fac. un. pr.** E. proselitum FWX*, prosilitum DƎPLRT*, prosilytum H^{c}. quum Θ. faciatis ƎPR. gehenne IOW, gehenae R, gechennae L. *Post* **uos** *pergit* R uae uobis scribae et farissei hippochritae qm̄ commeditis

16 Uae uobis duces caeci
qui dicitis quicumque iurauerit per templum nihil est
qui autem iurauerit in auro templi debet
17 stulti et caeci quid enim maius est
aurum an templum quod sanctificat aurum?
18 et quicumque iurauerit in altari nihil est
quicumque autem iurauerit in dono quod est super illud debet
19 caeci quid enim maius est
donum an altare quod sanctificat donum?
20 qui ergo iurat in altari iurat in eo et in omnibus quae super illud sunt
21 et qui iurauerit in templo
iurat in illo et in eo qui inhabitat in ipso
22 et qui iurat in caelo
iurat in throno dei et in eo
qui sedet super eum.
23 (234. 5) Uae uobis scribae et pharisaei hypocritae
quia decimatis mentam et anethum et cyminum
et reliquistis quae grauiora sunt legis iudicium et misericordiam et fidem
haec oportuit facere

---

hypocritae quia circuitis mare et aridam. ut faciatis unum proselytum. et cum factus fuerit.
facitis eum filium gehennae duplo quam uos. 16 uae uobis duces caeci qui dicitis. quicunque
iurauerit in templum nihil est qui autem iurauerit in aurum templi. debitor est. 17 stulti et
caeci. quid enim maius est. aurum. an templum quod sanctificat aurum. 18 et quicunque
iurauerit in altare. nihil est. si quis autem iurauerit in donym quod est super illud. debitor
est. 19 stulti et caeci quid enim maius est. donum an altare. quod sanctificat donum. 20 qui
ergo iurauerit per altare. iurat in eo. et in omnibus quae super illum sunt. 21 et qui iura-
uerit in templo iurat in illo. et in eo qui habitat in ipso. 22 et qui iurauerit in caelo. iurat
per trhonum dei. et in eum qui sedet super eum. 23 uae uobis scribae et pharisaei hypo-

---

domus uiduarum occassione longe orantes propter hoc amplius accipietis iudiciū *de quibus uide supra ad* 14.

16. **ue** W. **caecii** E*, ceci LW. **qui dicitis**: quid dicitis L; *om.* J. quicunque ϛ𝔥. **per templum**; in t. BDLQR. nichil W. **in auro** EKMTQTVWZ^4 *vg.*: in aurum ABCDƐPFHΘLMORXYZ*. *om.* **templi** Z*(+Z^4). **debet** (ὀφείλει) ABCƐPFHΘJKMTVWX^{c}YZ^{4}𝔥𝔖𝔆: debitor est DELMTO(debetor O*, *sed corr. m. sax.*)QRX*Z*ϛ *Hieron. cum a c d f* $ff_{1\cdot 2}$ *h* $r_{1\cdot 2}$ (*sed* debet *b e* g_1).

17. *om.* **et** R. ceci KLW, caecii E. maus L. *om.* **est** Q. han C.

18. quiquumque H, quicunque ϛ𝔥. **in altari** BCƐPFHΘJMMTO^{sax}TVWYZ^3 *vg.* (in alteri O*): in altare ADEKLQRXZ*. nichil W. quicumque A^{c}BCD(qui cumque)ƐPFHJKL(qui cum que)MMTOQTVWXYZ *vg.* (quicunque ϛ𝔥): qui A*EΘR. *om.* **autem** W. in domo W*. > quod super illud est Q. illut Z* (*corr.* Z^3). **debet**: debitor est DELQR, debetor est O.

19. caeci ƐP *expunxit corr. sed nihil in mg. addidit*; ceci LW, caecii E; + stulti X. *om.* **est** T. han C; aut E.

20. **ergo**: autem V*. iurauerit ER. **in altari** CH^{c}ΘTW *vg. uid. ad* 18: in altare ABDEƐPFH*JKLMMTOQRVXYZ. **iurat** *sec.* + et D. que W > sunt super illud J. illut Z* (*corr.* Z^3), ilud T.

21. **et qui iur. in templo** *in ras.* K. **qui**: quicumque ƐP^{mg}W𝔖𝔆; quicunque ϛ𝔥. **iurat** + et R. **in illo**: in ipso D* (*corr.* D^{mg}). **qui inhabitat** (τῷ κατοικοῦντι) AƐPFMOX^{c}Y *e f* ff_1: qui habitat BCDEHΘJKLMTQRT(abitat)VWX*Z *vg. Hieron. c* ff_2 $g_{1\cdot 2}$ *h r aur.*, habitanti *d* δ, *def. a b q.*

22. iurauerit R. celo W. trono LTZ* (*corr.* Z^2). in eum Z* (in eo Z^4). sedit R. **super eum**: super ipsum E.

23. ue + autem, *et* scribe W. pharissaei C, pharisei W, farissaei R, farissei L, farisei D. hypochritae CD, hippochritae ƐP(-critae)R, hyppochritae E, hipochrite L, hipocrite W, ypocritae T(-te)Z^c, hypochitae Y. **quia**: qui DFRVX^{c}Wϛ𝔖𝔆. **mentam** *codd. pl. et vg.*: mentham BJ *Tisch.*, mentem L, menta H. **anethum** (ἄνηθον) ABJMQX^{c}YZ *vg.*: anetum EƐPFHΘIKMTOTVWX*, hanetum C, anetam D* (*sed* a *not. corr.*), aretum L, annetum R. **cyminum** ABCFHΘKMMTOQVYZ* *vg.*: ciminum TWZ^c, cymminum DE, cimminum ƐPLR, quiminum J, cuminum X. **reliquistis** (ἀφήκατε) *codd. pl. et vg.*: relinquitis ΘX*. que D. **legis** + et R. iuditium W. mis-

et illa non omittere.
24 Duces caeci
excolantes culicem
camelum autem glutientes.
25 (236. 5) Uae uobis scribae et pharisaei
hypocritae
quia mundatis quod deforis est calicis
et parapsidis
intus autem pleni sunt rapina et in-
munditia
26 pharisaee caece munda prius quod in-
tus est calicis et parapsidis
ut fiat et id quod deforis est mun-
dum.

27 (237. 5) Uae uobis scribae et pharisaei
hypocritae
quia similes estis sepulchris dealbatis
quae aforis parent hominibus speciosa
intus uero plena sunt ossibus mortu-
orum et omni spurcitia
28 sic et uos aforis quidem paretis ho-
minibus iusti
intus autem pleni estis hypocrisi et
iniquitate.
29 (238. 5) Uae uobis scribae et pharisaei
hypocritae
qui aedificatis sepulchra prophetarum
et ornatis monumenta iustorum

---

critae. quia decimatis mentam. et anetum. et cyminum et reliquistis quae grauiora sunt
legis. iudicium et misericordiam et fidem haec oportuit facere. et illa non omittere
24 duces
caeci. excolantes culicem. camelum autem gluttientes.
25 uae uobis scribae et pharisaei
hypocritae. qui emundatis. quod de foris est calicis et parapsidis. intus autem. pleni estis
rapina. et iniustitia.
26 pharisaee caece munda prius quod intus est calicis et parapsidis. ut
fiat et id quod de foris est mundym.
27 uae uobis scribae et pharisaei hypocritae. quia
similes estis sepulcris dealbatis. quae a foris parent hominibus speciosa. intus uero. plena
sunt ossibus mortuorum. et omni spurcitia.
28 sic et uos. a foris quidem paretis hominibus
iusti. intus autem pleni estis simulatione. et iniquitate.
29 uae uobis scribae et pharisaei

---

sericordiam D. hoportuit C. **non omittere** (hom. C, omm. V): non (+ *ras. quasi* 7 *litt.*) mitti X*.

24. ceci W, caecii E. **excolantes** (excul. ƎPM̄T, exculentes EL) **culicem** (cal. T*): > culicem exspuentes R; *item* + et R^{sax}. camellum BDƎPJ LR. **glutientes** DEJMOQTZ* *vg.* (glucientes W): gluttientes ABCFHΘKLM̄TVXYZ^{4}, deglutientes ƎPR.

25. ue W. scribe W. pharisei CW, farissaei R, farisaei ƎP, farisei D, farissei L. hypochritae CY, hippochritae ƎP(-critae)L(-te)R, hyppochritae DE, ypocrite T, ypochrite Z^{c}, hipocrite W. **quia**: qui E^{c}RVWς𝔖 (*non uero* ℭ *ut uersu* 23). de foris *Tisch.* **parapsidis** (παροψίδος) ABƎPFHΘJ KMM̄TQVWX^{c}YZ: parabsidis CDEILO^{sax}RTX*, paratsidis O*; paropsidis *vg.* **autem**: uero Q. **pleni sunt**(γέμουσιν)ABEƎPFHIJKLMM̄TOVYZ: pleni estis CDΘRTWX *vg. Hieron., etiam c e f ff₁* (*b q def.*); pleni estis sunt Q. **inmunditia** *codd. pl.*: imm. KW(-dicia) *vg. Tisch.*; inmundia O*.

26. **pharisaee** FΘKM̄TOQYZ *vg.*: phariseae JV, pharisee ABCEHMTW, pharisaeae X, pharisae ƎP, farissaee R, farisee D, farisseae L. cece W, caecae E, caeci H*; ecce L. parabsidis (*cf.* 25) CDEILO^{sax}RX*, paratsidis O*; paropsidis *vg.* **ut fiat**: et fiat R. **et id**: id (*om.* et) ƎP^{mg} L𝔥𝔖ℭ; et (*om.* id) D; *om.* ƎP*R. de foris *Tisch.*; defores L; foris (*om.* de) E.

27. ue W. scribe W. pharisei CW, farissaei R, farissei L, farisei D. hypochritae CD, hippochritae ƎP(-critae)R, hyppochritae E, hipochrite L, ypocritae VZ^{c} *et* -te TW. *Post* **hypocritae** *def.* M *usque ad* [an]**gelis** xxv. 41. **quia**: qui V. *om.* **estis** R. **sepulchris** *codd. pl. et vg.*: sepulcris DOT(*bis scr. pr. erasum*)WZ. **quae** (que D) **aforis**: quaea foris Θ, quae a foris J *Tisch.*, quae aforiis E*, quae foris FH*T. > speciosa hominibus Q. speciossa D. intus autem D. hossibus C. portuorum L. omnis D*Z*. spurtitia K, spurcicia W.

28. aforiis E*; a foris DJ *Tisch.* quidem apparetis DH^{1}ΘR; > paretis quidem ƎPL; > apparetis quidem Q. **hominibus iusti**: hypochrite hominibus Q. **intus**: iustus *inepte* L. hyporisi H*, hypocrissi R, hypochrissi D, hypochrisi L, hippocrisi ƎP, hippochrisi E, ypocrisi M̄TVZ^{c}, ipochrisi W, hypocrisin H^{2}Θ.

29. ue W. scribe W. farissaei R, farisei D, farissei L, pharisei ƎPW. hypochritae C, hippochritae ER, hippocritae ƎP, hipochrite L, ypocritae VZ^{c} *et* -te TW, hipochitae Y; *om.* DQ. **qui**: quia CE*Wς𝔥. **aedificatis**: similes estis W.

30 et dicitis si fuissemus in diebus patrum
nostrorum
non essemus socii eorum
in sanguine prophetarum
31 itaque testimonio estis uobismet ipsis
quia filii estis eorum qui prophetas
occiderunt.
32 (239. 10) Et uos implete mensuram pa-
trum uestrorum
33 serpentes genimina uiperarum
quomodo fugietis a iudicio gehennae?
34 (240. 5) Ideo ecce ego mitto ad uos
prophetas et sapientes et scribas
et ex illis occidetis et crucifigetis
et ex eis flagellabitis in synagogis ue-
stris
et persequemini de ciuitate in ciuitatem
35 ut ueniat super uos omnis sanguis iustus
qui effusus est super terram
a sanguine abel iusti
usque ad sanguinem zachariae filii
barachiae
quem occidistis inter templum et altare
36 amen dico uobis uenient haec omnia
super generationem istam.
37 (241. 5) Hierusalem hierusalem quae oc-
cidis prophetas
et lapidas eos qui ad te missi sunt

---

hypocritae. quia aedificatis sepulchra prophetarum. et ornatis monumenta iustorum. 30 et
dicitis si fuissemus in diebus patrum nostrorum. non essemus socii eorum. in sanguine
prophetarum. 31 itaque testimonium perhibetis uobis metipsis quia filii estis eorum qui
prophetas occiderunt. 32 et uos impletis mensuram patrum uestrorum. 33 serpentes progenies
uiperarum. quomodo fugietis a iudicio gehennae.
34 ideo ecce ego mitto ad uos prophetas et sapientes. et scribas. et ex illis occidetis. et
crucifigetis. et ex eis flagellabitis in synagogis uestris. et persequemini. de ciuitate in ciui-
tatem. 35 ut ueniat super uos omnis sanguis iustus qui effusus est super terram. a sanguine
abel iusti. usque ad sanguinem zachariae. filii barachiae quem occidistis inter templum et
altare. 36 amen dico uobis. quia uenient haec omnia. super generationem istam. 37 hieru-
salem. hierusalem quae occidis prophetas et lapidas eos qui missi sunt ad te. quotiens uolui
congregare filios tuos. quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alis suis et

---

sepulcra E*OTZ (*non* D). profetarum DƎPLOR. **hornatis** C. monomenta E, munumenta R.

30. **et** + qui T. dicetis BH*; + quia DELQR. **fuessemus** R. profetarum DƎPOR.

31. **itaque** + in BH¹Θ. testimonium DLQR. **uobismetipsis** J *vg.* profetas DƎPLOQR. hocciderunt C.

32. **implete** ABHΘJKMTQVXYZ *vg.* (inplete CDƎPFLOT, *cf.* iii. 15 *etc.*): impletis E, inpletis R. **mensura** Y. patruum R. **uestrum** O*.

33. **serpentes** + et ς. **genimina** (γεννήματα) ABCDƎPFΘKLMTQRTVWXᶜYZ⁴ *vg. Hieron. cum ff₁ g₁ et* gemina EH: progenies JOX*Z* *cum c f*; *sed* generatio *a b d e ff₂ h q r.* iuditio W. gehaennae Y, gehenne DO*W, geennae B, gechennae L.

34. **ideo** + dico uobis ς (*ante* ideo W* *scr.* dō *sed exp. corrector*). *om.* **ecce** R. *om.* **ego** E*KLZ. **mitto**: misi R. profetas DƎPLOR. *om.* **et** *pr.* X*Z* (*corr.* Z³). *om.* **et** *post* **scribas** AFY *Tisch.* hoccidetis C, occiditis O; occidistis R. crucifigitis O; crucificetis L; crucifigistis R. **ex illis** ƎPL; *om.* E. flagillabitis ƎPL; flagellauitis O; flagillastis R. sinagogis EᶜƎPLT, sinagogiis E*. *om.* **et** *post* **uestris** D. **persequemini** (διώξετε) CDEƎPKLQRV¹WXZ *vg.*: persequimini ABFHΘJMTOTV*Y. de ciuitatem O* (*sed* m *erasa*).

35. **uos** *int. lin.* T. sanguinis Y* (n *sec. erasa*). **effusus** EƎPLY. **sanguine** + enim E. abeli F. > iusti abel R. husque C. *om.* **a san. abel i. u. ad san.** W. zacchariae CFHΘJKOVZ, zacharie EW, sachariae L, zaccarie T. fili BFT*XY. barachie W, baracie T. hoccidistis C; occiderunt ƎPO. in O* (ter *superscr.*).

36. hec W. > istam generationem E.

37. hyerusalem hyerusalem D, hierusalem ierusalem H, hirusalem *tantum* L, ierusalem *bis* W *vg.* iherusalem ihr̄slm quae occidis prophetas *atramento nigriori et m. forsan recentiori* C. que D. occides F. profetas DƎPLOR. **ad te missi** (misi ƎPR) **sunt**: mittuntur ad te F *et sic Iren. Lucif. Cal. ap. Sabat.* **quotiens** (*cf.* xviii. 21) BCDE*FH*IJLORTWXZ *et* quotins Eᶜ: quoties AƎPHᶜΘKMTQVY *vg. Tisch.* congrege T*. **tuos**: suos Y; *sequitur ras.* 3 *litt.* X. quemmadmodum MT, quemammodum FKVXYZ²; sicut DE; quomodo J. **alas** + suas DEƎPHΘLQT; alis + suis FR. *om.* **et** Z* (*corr.* Z¹).

quotiens uolui congregare filios tuos
quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas et noluisti
38 ecce relinquitur uobis domus uestra deserta
39 dico enim uobis non me uidebitis amodo
donec dicatis benedictus
qui uenit in nomine domini.
XXIV. (242. 2) Et egressus iesus de templo ibat
et accesserunt discipuli eius
ut ostenderent ei aedificationes templi
2 ipse autem respondens
dixit eis uidetis haec omnia?
amen dico uobis non relinquetur hic lapis super lapidem qui non destruatur.
3 (243. 2) Sedente autem eo super montem oliueti
accesserunt ad eum discipuli secreto dicentes
dic nobis quando haec erunt
et quod signum aduentus tui
et consummationis saeculi?
4 Et respondens iesus dixit eis
uidete ne quis uos seducat
5 multi enim uenient in nomine meo dicentes ego sum christus
et multos seducent
6 audituri enim estis proelia
et opiniones proeliorum
uidete ne turbemini
oportet enim haec fieri
sed nondum est finis
7 consurget enim gens in gentem
et regnum in regnum
et erunt pestilentiae et fames
et terrae motus per loca
8 haec autem omnia initia sunt dolorum.

---

noluisti. 38 ecce relinquetur uobis domus uestra deserta. 39 dico enim uobis quia non me
uidebitis amodo donec dicatis. benedictus qui uenit in nomine domini. XXIV. 1 Et
egressus iesus de templo ibat. et accesserunt ad eum discipuli eius ut ostenderent ei aedificia
templi. 2 iesus autem dixit eis. uidetis haec omnia. amen dico uobis. non relinquetur hic
lapis super lapidem qui non destruatur. 3 sedente autem eo super montem olíueti. accesserunt ad eum discipuli secreto dicentes. dic nobis. quando haec erunt et quod signum
aduentus tui. et consumationis saeculi. 4 et respondens iesus. dixit eis. uidete. ne quis uos
seducat. 5 multi enim uenient in nomine meo. dicentes quia ego sum christus. et multos
seducent. 6 audituri autem estis proelia. et opiniones proeliorum uidete ne terreamini.
oportet enim haec omnia fieri. sed nondum est finis. 7 exurget enim gens super gentem. et
regnum super regnum. et erunt pestilentiae et fames. et terremotus per loca. 8 haec autem

---

38. **relinquitur** (ἀφίεται) AFO^{c} (relinquintur O*)T*X^{c}Y *cum b ff*$_2$: relinquetur BCDEꝒPHΘJK LMTQRT^{c}VWX*Z *vg. Hieron. cum c e f ff*$_1$ *g*$_{1\cdot 2}$ *h q r*$_2$; *cf.* demittetur *d.* diserta D.

39. **enim**: autem EQR. **non me**: nonne *inepte* L. uideuitis C; *sequitur ras.* 12 *fere litt.* K. hamodo C, a modo *Tisch.*

XXIV. 1. *om.* **et** CZ*. egresus K, gresus O* (e *superscr.*). ihesus *plene* C; *om.* R* (+ *corr. sax.*). **accesserunt** + ad eum CꝒPQ. hostenderent C; ostenderunt Y. eis E*. aedificationem BCD EIQRTWX* (ed. TW).

2. **dixit eis** *codd. pl.*: dixit illis BCELRTW *vg.*; ait illis dixit illis D (*sed* ait illis *exp.*). uidetes O*. ^{uo}bis O. relinq'tur O. huc E*. lapes E*. dextruatur C, distruatur DꝒPL.

3. **eo**: illo L; eum Z* (eo Z^{3}); ihu E. olibeti BT, holibeti C, olieti R. **discipuli** (*sine add.*) ACꝒPFH*JKLMTTVWY *vg.*: + eius BDEH^{1}ΘO QRXZ *cum c h r et graecis satis multis.* **dicentes** + ei D. hec W. **signum** + erit T (*cor. uat. non mg.*). consummatione R, consūmatio T. seculi CꝐℭ, saeci R* (+ -ul- *cor. sax.*), scti T.

4. **dixit**: ait R. **eis**: illis DE. **quis**: qui Z* (*corr.* Z^{2}). **seducat** + ullo modo E.

6. **audituri enim estis**: aud. autem e. CDHL OTX*Z; audietis enim Q; audietis R. prelia DT, prael. ϛ. hopiniones C, opinniones R, opioniones E. preliorum DT, prael. ϛ. uedete H*. turbimini H*; conturbemini W; timeatis J *aur.* hoportet C. hec W. **est**: statim W.

7. consurgent O*. **regnum in**: regnum contra F, r. super E. pestilentie E, -cie W; pestilentia Z. terre EFW. terraemotus *uno ductu* DJ.

8. hec W. **autem**: enim E; *om.* R. inicia W,

9 (244. 1) Tunc tradent uos in tribulationem et occident uos
et eritis odio omnibus gentibus
propter nomen meum.
10 (245. 10) Et tunc scandalizabuntur multi
et inuicem tradent
et odio habebunt inuicem
11 et multi pseudoprophetae surgent et seducent multos
12 et quoniam abundabit iniquitas
refrigescet caritas multorum
13 qui autem perseuerauerit
usque in finem hic saluus erit.
14 (246. 6) Et praedicabitur hoc euangelium
regni in uniuerso orbe
in testimonium omnibus gentibus
et tunc ueniet consummatio.
15 (247. 6) Cum ergo uideritis abominationem desolationis
quae dicta est a danihelo propheta
stantem in loco sancto
qui legit intellegat.
16 (248. 2) Tunc qui in iudaea sunt fugiant ad montes
17 et qui in tecto non descendat
tollere aliquid de domo sua
18 et qui in agro non reuertatur
tollere tunicam suam.
19 (249. 2) Uae autem praegnatibus
et nutrientibus in illis diebus.
20 (250. 6) Orate autem ut non fiat fuga uestra hieme uel sabbato.

---

omnia. initia sunt dolorum. 9 tunc tradent uos in tribulationes. et in conuenticula. et
potestatibus. et coram regibus stabitis. et occident uos. et eritis odio omnibus gentibus
propter nomen meum. 10 et tunc scandalizabuntur multi. et tradent alterutrum. et odio
habebunt inuicem. 11 et multi pseudoprophetae insurgent. et seducent multos. 12 et quoniam
abundabit iniquitas. refrigescit caritas multorum. 13 qui autem perseuerauerit usque in
finem. hic saluus erit. 14 et praedicabitur hoc euangelium regni. in uniuerso orbe. in testimonium omnibus gentibus. et tunc ueniet finis. 15 cum ergo uideritis. abominationem desolationis quod dictum est a danielo propheta. stante in loco sancto. qui legit intellegat.
16 tunc qui in iudaea sunt fugiant ad montes. 17 et qui in tecto est. non descendat tollere
aliquid de domo sua. 18 et qui in agro est non reuertatur tollere uestimenta sua. 19 uae
autem praegnantibus et nutrientibus in illis diebus. 20 orate autem. ut non fiat fuga uestra

---

9. Cunc V *lapsu*. **uos**: nos L. **in tribulationem** (εἰς θλῖψιν) BCEƎPHΘJLMTQRTW *vg.*: in tribulatione ADFKOVXYZ. hoccident C. hodio CT^{c}; *om.* L. **gentibus**: hominibus D.

10. *om.* **et** FL. scandalitzabuntur D, scandalisz. E; scandalizabunt C. **inuicem** + se DEƎPH^{c}Θ QR. > inuicem hodio habebunt T*; hodio *etiam* C.

11. pseudo prophetae Y, pseudoprofetae ƎPO, pseudoprophete W; seodo profetae DL(-te)R *cf. uers.* 24. insurgent R.

12. *om.* **et** DR. *om.* **quoniam** J. habundabit CDEƎPRW; abundauit MTOZ*ℭ, hab. L. **iniquitas** + et DERX. refrigerescet DEL, refrigerescit R. charitas *vg.*

13. perseuerauit R; permanserit CDJKLMTQT VZ* (*corr.* Z^{3}); + in amore dī R *sine auct. uet.* husque C. salbus CT.

14. praedicauitur O, predicab. D. aeuangelium E, aeuangu. D. in *pr. om.* D. huniuerso C. horbe C, orbi D, orbei V; mundo E; *quod fuerit in* K* *non liquet*; + terrarum R *b e*. **consummatio** + saeculi R.

15. quum HΘ. uideretis LR. abhominationem DEƎPKMTRVW, ab hominationem L, habomin. C. desolationes V*; desolutionis D; *om.* E. dicta sunt DRT. **a**: in MTZ* (*corr.* Z^{4}). **danihelo** A (*cod. et sic Tisch. ed.* 2^{nda}) BCFHΘIMTOQX: danielo DEƎPJLRTVYZ; danihele K; daniele W *vg.* profeta DƎPLOR. stante W. leget B; + et E. intelligat HΘJW *vg.*

16. in iudea DEƎPRW; inuidia L. fugient DΘLϚ. in montes FKLMTRWX*Z* (ad Z^{4}); in montibus J.

17. **tecto** + est BFH^{c}ΘO^{sax}. discendat DƎPLR, descendet T, descendant E*X. > aliquid tollere J. domu DLMTQRV.

18. reuertetur DH^{1}Θ. tonicam DEƎPLR, tunic·am A.

19. ue W. **praegnatibus** AF(pre.)HΘVX: praegnantibus BCEJL*QTWYZ^{3} *vg. Tisch.*, pregnantibus DƎPKMTOZ*, prignantibus R. nutriantibus R. **in** *sup. lin.* X.

20. horate C. **autem**: ergo DR. **ut non**:

21 (251. 2) Erit enim tunc tribulatio magna
qualis non fuit ab initio mundi usque modo neque fiet.
22 (252. 6) Et nisi breuiati fuissent dies illi
non fieret salua omnis caro
sed propter electos breuiabuntur dies illi.
23 (253. 2) Tunc si quis uobis dixerit ecce hic christus aut illic
nolite credere.
24 (254. 6) Surgent enim pseudochristi et pseudoprophetae
et dabunt signa magna et prodigia
ita ut in errorem inducantur si fieri potest etiam electi
25 ecce praedixi uobis.
26 (255. 5) Si ergo dixerint uobis
ecce in deserto est
nolite exire
ecce in penetralibus
nolite credere.
27 (256. 5) Sicut enim fulgur exit ab oriente et paret usque in occidentem
ita erit et aduentus filii hominis.
28 (257. 5) Ubicumque fuerit corpus
illuc congregabuntur aquilae.
29 (258. 2) Statim autem post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur
et luna non dabit lumen suum
et stellae cadent de caelo
et uirtutes caelorum commouebuntur
30 et tunc parebit signum filii hominis in caelo.

---

hieme uel sabbato. 21 erit enim tunc tribulatio magna. qualis non fuit ab initio mundi usque
modo. neque fiet. 22 et nisi breuiati fuissent dies illi. non fieret salua omnis caro. sed
propter electos. breuiabuntur dies illi. 23 tunc si quis uobis dixerit. ecce hic est christus aut
illic. nolite credere. 24 exurgent enim pseudochristi et pseudoprophetae. et dabunt signa
magna et prodigia. ita ut in errorem inducant. si fieri potest. etiam electos. 25 ecce praedixi
uobis. 26 si autem dixerint uobis. ecce in deserto est. nolite exire. ecce in penetrabilibus
nolite credere. 27 sicut enim fulgur. exit ab oriente. et paret usque ad occidente. ita erit et
aduentus fili hominis. 28 ubicunque fuerit corpus illic congregabuntur.

aquilae. 29 statim autem post tribulationem dierum illorum. sol obscurabitur. et luna
non dabit lumen suum. et stellae cadent de caelo. et uirtutes caelorum commouebuntur.
30 et tunc apparebit signum fili hominis in caelo. et tunc plangent omnes tribus terrae. et

---

ne R. fiad T*. **hieme** (χειμῶνος): hyeme CHJ, yeme T, cheme R; in hyeme ςℌ, in hieme 𝔖ℭ (*delet* in *cod. caraf.*). sabbatho ςℌ.

21. *om.* **tunc** JZ* (*sed* + Z^2). **mundi**: saeculi ER *a b c d* $ff_{1.2}$ *h q r*. husque C; + nunc D* (*sed exp.*). nec D. *om. uersum* X* *sed* + *ad calcem pag.*

22. brebiati CLOX; adbrebiati T; bre^{ul}ati ƎP; breuiat W. fuiss | nt L. **fieret**: fuerit D. salba C. omnes O*. helectos C. brebiabuntur HΘO TXZ* (*corr.* Z^2).

23. **dixerit**: dixerunt L. **hic** + est BEΘO^c(*sup. lin. et sax.*)TWX*Z* *vg.* **aut** + ecce E.

24. seodo xp̄i D, secdoxp̄i R, seudo xp̄i L, pseudocristi ƎP. pseudo prophetae Y: pseudoprof. ƎPO, pseudoprophete W; seodo profetae O, seudoprofetae R, seudo profetae L. *om.* **magna** E. *om.* **ut** Q. in errore HY; merorem L; in terrorem O*. ^{in}ducantur D; induantur Q; inducant multos R. > potest fieri B. aelecti C; ele^{c}tos R.

25. predixi D.

26. **ergo**: enim R. diserto D. **in** *sec. sup. lin.* MT. **penetralibus** ACD (poen.) HJQTW^cX *vg. Hieron. et a b* ff_2 g_1 *h*: penetrabilibus BE(paen.)ƎP FΘKLMTORVW*YZ *et f δ*; *cf.* cubiculis *c*, cubiculo *d*, promptuariis *e*, hospitio ff_1, domibus *q*.

27. sicuti C; si E; si ait L. **enim**: ergo L. fulgor CDEƎPH*JLORY; fulgere Z* (*corr.* Z^1). **exit** (ἐξέρχεται) *codd. pl. et vg.*: exiit BEQRVX. horiente C. apparet DQR, aparet L. usque ad O*(*corr. m. sax.*)R. occidente C(hocc.)FTZ*(*corr.* Z^2). occidente mitta erit L. *om.* **et** *sec.* DKMTQ? RVZ. fili X*.

28. ubiquumque HΘ, ubicunque ςℌ, ibicumque *lapsu* V. illic LW *vg.* **congregabuntur** + et EH¹ΘT *vg. cor. uat. mg.* aquile LW.

29. *om.* **illorum** Z* (+ Z^2). hobscurabitur C, obscurauitur O. *om.* **et** Z* (+ Z^2). dauit O. stillae B*, stelle LW. celo *etc.* W. mouebuntur E.

30. apparebit DEƎPQR *cor. uat. mg.*; pareuit O*. fili LX. celo W. **plangent** (-guent D, -geret Q): + se DEFL *a c* ff_2 *q*; + super se QRW.

(259. 2) Et tunc plangent omnes tribus terrae
et uidebunt filium hominis
uenientem in nubibus caeli
cum uirtute multa et maiestate
31 et mittet angelos suos
cum tuba et uoce magna
et congregabunt electos eius a quattuor uentis
a summis caelorum usque ad terminos eorum.
32 Ab arbore autem fici discite parabolam
cum iam ramus eius tener fuerit et folia nata
scitis quia prope est aestas
33 ita et uos cum uideritis haec omnia
scitote quia prope est in ianuis
34 amen dico uobis quia non praeteribit haec generatio
donec omnia haec fiant.
35 Caelum et terra transibunt
uerba uero mea non praeteribunt.
36 (260. 6) De die autem illa et hora nemo scit
neque angeli caelorum
nisi pater solus.
37 (261. 5) Sicut autem in diebus noe
ita erit et aduentus filii hominis
38 sicut enim erant in diebus ante diluuium
comedentes et bibentes
nubentes et nuptum tradentes
usque ad eum diem quo intrauit in arcam noe

---

uidebunt filium hominis. uenientem in nubib caeli. cum uirtute et gloria multa. 31 et
mittet angelos suos cum tuba et uoce magna. et congregabunt electos eius a quattuor
uentis. a summis caelorum usque ad terminos eorum. 32 ab arbore autem fici discite para-
bolam. cum iam ramus eius tener fuerit. et folia nata. scitis quia prope est aestas. 33 ita et
uos cum uideritis haec omnia fieri scitote. quia prope est ad ianuis. 34 amen dico uobis quia
non praeteribit haec generatio donec omnia fiant. 35 caelum et terra transibunt. uerba autem
mea non praeteribunt. 36 de die autem illa et hora. nemo scit. neque angeli caelorum
neque filius nisi pater meus solus. 37 sicut autem in diebus noe ita erit et aduentus fili
hominis. 38 sicut enim erant in diebus illis ante diluuium manducantes et bibentes. nubentes.

---

omnis Y*. **et uid.**: tunc uid. J. nuuibus C; nubus L. caelii E*, celi W. quum H. **multa**: magna EZ^4 *ex Luc.* xxi. 27 *cf. cor. uat.*; + et gloria T^c. magestate C, maistate L; + excelsa R.

31. **et** + tunc F (*ex Marco* xiii. 27). mittent W; mittit H*. anguelos D. cu^m O. tub// *ras.* 2 *litt.* X*. *om.* **et** *post* **magna** Z* (+ Z^2). congregabuntur E*; congregabit L^c. aelectos C. **eius**: suos QR. quatuor DEƎPLRꝸꝒℭ; ·IIII· F. **uentis**: + et H^{1}ΘLOQZ*; + caelis R; + celi *cor. uat.** (*non mg.*). celorum W. husque C.

32. ficus E; fico BƎPJ; uici R. parabulam ƎP^{1}LOR. quum HΘ. ramos O*R. estas RTW; aestus EZ* (*corr.* Z^1).

33. **ita**: sic E. quum Θ. uideretis LQ. **haec omnia**: haec (hec W) fieri E*W; h. o. + fieri F (*ex Mc.* xiii. 29 *ταῦτα γινόμενα*). **quia**: quoniam ƎP. *om.* in R. et in ianuis *cor. uat.* non mg.*

34. non *int. lin.* O. preteribit D, praeteriuit O*. > generatio haec ERW *vg.* *om.* **haec** *pr.* D. *om.* **haec** *sec.* JMTRZ^c *cum b f ff$_1$*; hec W. > haec omnia H^1. fiat Y*.

35. terram E*OW*. > terra et Q. **uero**: autem BDER *vg.* preteribunt D.

36. diae C. illo EF. angueli D. celorum W; in caelo O^{sax}; + neque filius BJOX* *cum graecis* ℵ*^{cb}BD 13. 28. 86. 124 *et a b c d e f ff$_{1.2}$ h l q r aur.* *Cf.* '*In quibusdam Latinis codicibus additum est* neque filius *quum in graecis et maxime Adamantii et Pierii exemplaribus hoc non habeatur adscriptum; sed quia in nonnullis legitur disserendum uidetur. Gaudet Arius et Eunomius quasi ignorantia magistri gloria discipulorum sit,' etc., Hieron. ad loc.* > solus pater CF *vg.*

37. **sicut**: si D. **autem**: enim CEQRT; + fuit DER. *om.* **erit** *usque ad* **diebus** *u.* 38 L. *om.* **et** KMTRVZ* (+ Z^3). fili BEO*X*Y. honis E.

38. **diebus** + illis ETX. dilluuium TZ^2, dilubium O*, diluium ƎPLR. commedentes E. uibentes O*; + et DLOQR^{sax}. **nubentes** *om.* R* (+ R^{sax}). **et nuptum** (nub. BCX*Y): et nuptui JT *vg.*, *cor. uat. mg.*; ad nuptium Q; *post* **bibentes** *pergit* et uxores ducentes usque, *etc.* E. **ad eum diem**: ad illum d. R; in eum d. E; ad eum in d. Q. **intrauit**: introiuit BCƎPFJO*WX*Z* (*corr.* Z^4). in archam CT; in arca DHJZ*. > noe in arcam EQR *vg.*

39 et non cognouerunt
donec uenit diluuium
et tulit omnes
ita erit et aduentus filii hominis.
40 (262. 5) Tunc duo erunt in agro
unus assumetur
et unus relinquetur
41 duae molentes in mola
una assumetur
et una relinquetur.
43 (263. 6) Uigilate ergo quia nescitis
qua hora dominus uester uenturus sit.
44 (264. 2) Illud autem scitote quoniam si
sciret pater familias qua hora fur
uenturus esset
uigilaret utique et non sineret perfodiri domum suam
45 ideo et uos estote parati
quia qua nescitis hora
filius hominis uenturus est.
46 (265. 5) Quis putas est fidelis seruus
et prudens
quem constituit dominus suus supra
familiam suam
ut det illis cibum in tempore?
47 (266. 5) Beatus ille seruus quem cum uenerit dominus eius inuenerit sic facientem
48 amen dico uobis quoniam super omnia
bona sua constituet eum.
49 (267. 5) Si autem dixerit malus seruus
ille in corde suo

---

et nuptum tradentes. usque in diem quo introiuit noe in arca
39 et non cognouerunt. donec uenit dilluuium et perdidit omnes. ita erit et aduentus filii hominis . . . .
40 tunc. duo erunt in agro unus adsumetur et unus relinquetur.
41 duae molentes in mola una adsumetur et alia relinquetur.
42 duo in lecto uno. unus adsumetur et alius relinquetur.
43 uigilate ergo. quia nescitis. qua die dominus uester uenturus est.
44 illud autem scitote quia si sciret pater familias qua hora fur uenit uigilaret utique et non sineret. perfodiri domum suam.
45 ideoque et uos estote parati. quia hora qua nescitis. filius hominis uenturus est.
46 quis nam est fidelis seruus et prudens. quem constituit dominus eius supra familiam suam ut det illis cibum in tempore.
47 beatus ille seruus. quem con uenerit dominus eius inuenerit facientem sic.
48 amen dico uobis. quia super omnia bona sua constituet eum.
49 si autem dixerit malus

---

39. cognuerunt R. dilluuium Z^2, diluium ƎPLR. tullit R. *post* **erit** *om.* **et** QRZ* (+ Z^2). fili BEX*.

40. **duo** : ·II· D. > erunt duo JRW. **assumetur** DFHKMTVWX*Z^2 *vg.* : ads. ABCEƎP ΘJLOQRTX^{c}YZ* Tisch. hunus *sec.* C; alter FT. relinquitur B, relinqtur O* *et in u.* 41.

41. *Uersum prorsus om.* W *cum* $ff_{1.2}$. **in mola** : ///mmola/// E; ad molam DR. **una** *bis repetitum* H (*pr. eras.*). > una relinquetur et una assumetur D. **assumetur** *etc. ut supra.* **et una** : et altera Q.

42. *Uersum sic habent* duo in lecto unus adsumetur (ass. Z^2ϚȘ) et unus (alter X) relinquetur BEH'Θ ORTXZϚȘ *cum graecis* D. 13. 69 *et a b c d e* (*ante uers.* 41) *f* $ff_{1.2}$ (*ambo omisso* 41) *h q gat.* (*non uero* $g_{1.2}$ *l r* r_2 δ), *ubi e f* in lecto uno *cum graecis. De his cf. cor. uat.* '*Quidam moderni addunt* duo in lecto unus assumetur et alius relinquetur *tamen? est Lu.* xvii. [34];' *sed codex qui in margine laudatur* (..) *uidetur sic legisse.*

43. uigelate DL. **ergo** : itaque Q. **nescitis** + qua die uel DEƎP^{mg}QR. *om.* **hora** L. **sit** : est DJMTQRV.

44. illut C. **quoniam** : quia E. paterfamilias J. **u. esset** : u. est JZ* (*corr.* Z^2); ueniret EF. uigelaret D. hutique C. siniret HOTX*. perfodi CTWX* *vg.*

45. **ideo** : ideoque BCD^{c}EƎPFH^{c}ΘJLQT *corr. uat.** (*non mg.*). **et uos estote** (stote H) : > estote et uos Q. **qua nescitis hora** (qua *expunct.* H) : > nescitis qua hora DEΘKLMTQRTVZ^c *corr. uat.*; > qua hora nescitis ƎPO^{sax}X*. uentura R. **est** + filius D *inepte.*

46. **quis putas** : quis nam LR, quis nam putas X*. > quisnam est putas Q. > fidelis est L. *om.* **et prudens** D. constuit O; constituet ER. *om.* **suus** ƎP*(+ *mg.*)J. **supra** *codd. pl. et cor. uat.* : super BCDEƎPHΘJLQRTX* *vg. Tisch. cor. uat. mg.* cybum E, ciuum C.

47. quum Θ. **uenerit** : inuenerit O*. **dominus eius** *codd. pl. et vg.* : *om.* **eius** A*H. > inuenerit dn̄s eius sic facientem cum uenerit Q. inuenirit H (*sed primo uoluit* inuenit).

48. **amen** : uere F. **quoniam** : quia E. supra B. constuet O.

49. *om.* **malus** R. > ille seruus DER; > in corde suo malus ille seruus Q. fecit FHR; faciet T. *om.* **meus** E. **uenire** + ad me Q.

moram facit dominus meus uenire
50 et coeperit percutere conseruos suos
manducet autem et bibat cum ebriis
51 ueniet dominus serui illius
in die qua non sperat et hora qua ignorat
52 et diuidet eum
partemque eius ponet cum hypocritis
illic erit fletus et stridor dentium.
XXV. (268. 10) Tunc simile erit regnum caelorum decem uirginibus
quae accipientes lampades suas
exierunt obuiam sponso et sponsae
2 quinque autem ex eis erant fatuae
et quinque prudentes
3 sed quinque fatuae acceptis lampadibus
non sumserunt oleum secum
4 prudentes uero acceperunt oleum in uasis suis cum lampadibus
5 moram autem faciente sponso
dormitauerunt omnes et dormierunt
6 media autem nocte clamor factus est
ecce sponsus uenit
exite obuiam ei
7 tunc surrexerunt omnes uirgines illae
et ornauerunt lampades suas
8 fatuae autem sapientibus dixerunt
date nobis de oleo uestro
quia lampades nostrae extinguntur

---

seruus ille in corde suo. moram facit dominus meus uenire. 50 et incipiet percutere conser-
uos suos. mandycet autem et bibat cum ebriosis. 51 ueniet dominus serui illius in die qua
non sperat. et hora qua ignorat 52 et diuidet eum partesque eius. ponet cum hypocritis.
illic erit fletus et stridor dentium. XXV. 1 Tunc simile erit regnum caelorum decem
uirginibus quae accipientes lampadas suas exierunt obuiam sponso. et sponsae. 2 quin-
que autem ex eis erant prudentes. et quinque fatuae. 3 sed quinque fatuae. acceptis
lampadibus suis. non sumserunt oleum secum. 4 prudentes uero acceperunt oleum in
uasis suis cum lampadibus. 5 moram autem facientem sponso. dormitauerunt omnes.
et dormierunt. 6 media autem nocte clamor factus est. ecce sponsus uenit. exite
obuiam ei. 7 tunc. surrexerunt omnes uirgines illae. et ornauerunt lampadas suas.
8 fatuae autem. sapientibus dixerunt. date nobis de oleo uestro. quia lampadae nostrae.
extinguntur. 9 responderunt prudentes dicentes. ne forte non sufficiat nobis et uobis ite

---

50. ceperit LW; coepit R. percuterit R. conseruus H, conserbos O*. manducat ƎPR. bibit R, bibet L. ebreis L, ebris ƎP[mg], hebriis C; ebriosis ƎP*KMΓO*RVX*Z *vg.*

51. **ueniet** + autem R. diae C. quam *bis* T[c]. *om.* **et h. qua ig.** J.

52. diuidiuit R. *om.* **eum** DR. > partem eiusque R. ponat T. hypochritis CD, hyppochritis E, ypocritis TVYZ[c], hippochritis LR, hippocritis ƎP, hipocritis W. **illic** : ibi W.

XXV. 1. **erit** *codd. et vg. et corr. uat.** : est T *corr. uat. mg.* celorum W. decim ƎP; ·x· DEL RW. que D. **lampades** *cum* ACDƎPH[1]ΘJKLMΓ QRTVWX[c]YZ[2] *vg.*, *et* lapades E : lampadas BF H*OX*Z*. **exierunt** + in E; + ad? A* (*sed erasum*); + autem Q. hobuiam C, obiam LQR. sponse W.

2. **quinque** : ·v· ERW. *om.* **autem** Q. fatue CHW. *om.* **et q. prudentes** (*u.* 3) **sed q. fatuae** *per homoeoteleuton* F. **quinque** *sec.* : ·v· ERW; *sequitur ras.* 2 *litt.* A.

3. **quinque** : ·v· DERW. fatue W. **lampadibus** + suis DƎP[mg]R. > non s. oleum secum acc. lampadibus Q. **sumserunt** AFHTXYZ : sumpserunt BCDEƎPΘJKLMΓOQRVW *vg. Tisch.* holeum C.

4. **uero** : autem R. acciperunt DEƎPLR. holeum C. uassis DEƎPLRY. **lampadibus** + suis DƎP[mg]Q.

5. mora HMΓZ. facientem X. dormitaberunt T. *om.* **et dormierunt** E[c]. dormiuerunt Q.

6. **factus** (fatus Q) **est** + et DR. uenit uenit J. obiam LR. **ei** : illi E.

7. uirginis DR. ille ELW. hornauerunt C. lampadas BF.

8. fatue LW. *post* **autem** *ras.* 6 *aut* 7 *litt.* ƎP. **sapientibus** : prudentibus D* (*sed corr.*); *graeci habent semper* φρόνιμοι *etc. sed ueteres plerumque cum uulgata concordant cum habeant* prudentes *alibi et* sapientibus *hic sc.* $b\ c\ f\ g_1\ h\ q$, *sed* prudentibus ff_1; *contra* d *et* r_2 *habent ubique* sapientes, sapientibus. *De textu Africano uix possumus iudicare cum deficiat e, nec Cyprianus opem praestet: sed credo duas fuisse hoc loco uersiones quarum una habuerit* sapientes *et* stultae (*d*) *et altera* prudentes *et* fatuae. dixierunt L. **date** :

9 responderunt prudentes dicentes
ne forte non sufficiat nobis et uobis
ite potius ad uendentes et emite uobis
10 dum autem irent emere uenit sponsus
et quae paratae erant intrauerunt cum eo ad nuptias
et clausa est ianua
11 nouissime ueniunt et reliquae uirgines dicentes
domine domine aperi nobis
12 at ille respondens ait amen dico uobis nescio uos
13 uigilate itaque quia nescitis diem neque horam.
14 (269. 2) Sicut enim homo peregre proficiscens uocauit seruos suos
et tradidit illis bona sua.
15 (270. 5) Et uni dedit quinque talenta
alii autem duo
alii uero unum
unicuique secundum propriam uirtutem
et profectus est statim
16 abiit autem qui quinque talenta acceperat
et operatus est in eis
et lucratus est alia quinque
17 similiter qui duo acceperat lucratus est alia duo
18 qui autem unum acceperat
abiens fodit in terra et abscondit pecuniam domini sui
19 post multum uero temporis uenit dominus seruorum illorum

potius ad uendentes et emite uobis. 10 dum autem irent. emere uenit sponsus. et
quae paratae erant. intrauerunt cum eo ad nuptias. et clausa est ianua. 11 postea
autem uenerunt relique uirgines dicentes. domine domine aperi nobis. 12 quibus re-
spondens dixit. amen dico uobis quia non noui uos. 13 uigilate ergo quoniam nescitis
diem neque horam. 14 sicut enim homo peregre proficiscens. uocauit seru[os] suos. et
tradidit illis substantiam suam. 15 et uni dedit quinque talenta. alii autem duo. alii
uero unum. unicuique autem. secundum propriam uirtutem. et profectus est. 16 statim
autem abiit. qui quinque talenta acceperat. et operatus est in eis. et lucratus est alia
quinque talenta. 17 similiter. et qui duo acceperat. lucratus est et alia duo. 18 qui autem
unum talentum acceperat. abiit et fodit in terram et abscondit pecuniam domini sui. 19 post

da H*. olo R* (*sed corr. m. sax.*). lampadas X. nostre RW. **extinguntur** *codd.*: extinguuntur W *vg., Tisch.*

9. **responderunt**: respondens L; + autem DLQ. **dicentes**: + dixerunt X*; +non DELR. suffiat D, suficiet L. putius ƎPLR, pocius W. **ad** + eos L. emitte LV*.

10. hemere C. que D. parate LORW, partae H; preparatae D; *om.* Y. intraurunt L*, intraberunt T. nubtias BY. claussa D.

11. nouissimae BQX, nouisime L, nouisseme O*; *graeci* ὕστερον δέ, *sed codices nostri plerumque non reddunt* δέ; + autem DEQR *f*; + uero W *ff*$_1$ *vg. Hieron. Tisch.* **ueniunt**; uenerunt ƎPO^c^RW, *cf.* ἦλθον D *gr. c d f.* *om.* **et** JTZ^c^. relique DORZ; relinque LY*(-quae). apere R.

12. ad C; et E. a^i^t O; eis C. amen amen D. **uobis**: + quia R; + quod DL.

13. uigelate D, vgilate L. **itaque** + et orate T^c^ *cor. uat.* non mg.* > horam neque diem Q. hora H; + qua dñs uester uenturus est HQ (*ex* xxiv. 42).

14. **sicut**: si E^c^. *om.* **enim** LR. **homo** + quidam W. perigre ƎPR; *om.* CFH*JXZ*(+ Z^3^) *g*$_1$. proficicens E, profeciscens L. > prof. homo per. ƎP. uocabit T.

15. **quinque**: ·v· DEFRW. tallenta L. ali E *bis*; alteri D. *om.* **autem** Q. **duo**: ·II· DE. **uero**: autem Q. **unum**: ·I· E; + et ƎP^mg^Q. hunicuique C, uni cuice L. **propr. uirtutem**: opera sua L. > statim profectus est X. > profectus est. statim 16 autem abiit R. istatim C.

16. R *uide supra* 15. habiit C, abit LQ. *om.* **qui** Y*. **quinque**: ·v· DERW, quinta M^T^, cumque L. tallenta L, thalenta C. acciperat EƎPR, acciperet L. *om.* **et operatus est** *usque ad* **acceperat** *uersu* 20 *per homoeoteleuton* O*, *sed + in mg. inf.* O^1^. hoperatus C. *om.* **est** ƎP*(+ *mg.*). **eis**: ea T. **alia**: + in Q; + duo qui L. **quinque**: ·v· DEFRTW.

17. **similiter**: + et DHLQW *vg.*; + autem et R. **duo**: ·II· *bis* DE. acciperat EƎPR, acciperet L. **est** + et O* *ut udtur, sed erasum.*

18. **autem**: uero R. **unum**: ·I· E; + talentum Q. acciperat EƎPO, acciperet L. > acceperat unum R. **abiens**: habens L. *om.* **in** X*(+ X^c^). terram EHJLO*TWX *vg.* paecuniam E.

19. tempus O*. *post* **seruorum** *rasura est in* E. possuit ƎPLR; posui O*.

et posuit rationem cum eis
20 et accedens qui quinque talenta acceperat
optulit alia quinque talenta dicens
domine quinque talenta mihi tradidisti
et ecce alia quinque superlucratus sum
21 ait illi dominus eius
euge serue bone et fidelis
quia super pauca fuisti fidelis
supra multa te constituam
intra in gaudium domini tui.
22 Accessit autem et qui duo talenta acceperat
et ait domine duo talenta tradidisti mihi
ecce alia duo lucratus sum
23 ait illi dominus eius
euge serue bone et fidelis
quia super pauca fuisti fidelis
supra multa te constituam
intra in gaudium domini tui.
24 Accedens autem et qui unum talentum acceperat
ait domine scio quia homo durus es

---

multum uero tempus uenit dominus seruorum illorum. et posuit raditionem cum eis.
20 et accedens qui quinque talenta acceperat. obtulit alia quinque talenta dicens. domine quinque talenta mihi tradidisti. ecce alia quinque superlucratus sum.
21 et ait illi dominus eius. euge serue bone et fidelis. quia super pauca fuisti fidelis super multa te constituam intra in gaudium domini tui.
22 accedens autem et qui duo talenta acceperat dixit. domine duo talenta tradidisti mihi. ecce alia duo talenta superlucratus sum.
23 ait illi dominus eius. euge serue bone et fidelis. quia super pauca fuisti fidelis. super multa te constituam. intra in gaudium domini tui.
24 accedens autem. et ille qui unum talentum acceperat ait. domine. scio te. quia homo durus es. metis. ubi non seminasti. et congregas ubi non sparsisti.

---

20. accidens O*. **quinque**: ·v· *quater* DEF RW. thalenta *hic et alibi* C, tallenta L *bis* (*sed tert. et* 22, talenta). acciperat EƎPR, acciperet L. **optulit** AFHJKMTOQVY: obtulit BDEƎPΘTW XZ *vg.*, hobtulit C, obtullit LR; + ei T. *om.* **talenta** R. *om.* **dicens** D*. *om.* **dn̄e** L. **quinque** *tert.*: quique L. > tradidisti mihi ƎPRTW *vg.*; > dedisti mihi Q. *om.* **et** CDEHΘKLQR^sax^(*uide inf.*)TVWX*Z *vg. Tisch.*; *om.* **et ecce** R*(+ ecce *tantum* R^sax^); > ecce et J. **quinque** + talenta J. super lucratus D.

21. + et *ad init.* QR. **eius**: meus R*. **serue bone** (*δοῦλε ἀγαθέ codd. gr. omn.*) *cum* DEHLO QRW *vg.*, *et c d f ff₁ ff₂ g₁ q r δ*; *cf. u.* 23 *ubi hunc ordinem plures sequuntur codd.*: > bone serue ABC (bonae seruae)ƎPFΘJKMTTVXYZ *a b h aur.* fideles X*. **super pauca** (*ἐπὶ ὀλίγα*) *codd. et vg.*: supra p. X*. paucae L. > fidelis fuisti Q. **supra multa** (*ἐπὶ πολλῶν*) *cum* HKMTX*Z *et Bentleio* (*Tr. Coll.* B. 17. 14) *ex B. M.* 1 B. vii, 1 E. vi, 1 E. vii, viii, *add.* 5463 (*Bentleii* F), *Cotton. Tib.* A. ii; *legunt etiam sic Walkeri* o (*Par. F. L.* 262) φ (*F. L.* 13171) *et S. ioh. oxon.*: super multa ABC DEƎPFΘJLOQRTVWY *vg. Tisch. Cf. uers.* 23 *ubi plures huic lectioni nostrae suffragantur, et uersionem Turicensem* 'in paucis fuisti fidelis multis te praeficiam,' *et Anglicanam* A. D. 1603. paucae L. **domini** + dei BOR*.

22. **accessit autem et**: et accessit Q; acces alter et L, accessit et alter R; accedens autem et KMTVZ; a. autem + ad eum et OX*. **duo**: ·II· DE (*sed* duo *sec.* D). thalenta C, talentu Z*(-ta Z¹). acciperat BEƎP, acciperet L. **et ait** (*om.* **et** KMTVZ): dicens R. dua Z* (*corr.* Z²). thalenta C, tallenta R. > mihi tradidisti CDERT^c^ (mihi tr. mihi T*); *deinde* + et R*. **ecce** + et J. > duo alia R. superlucratus RT, super lucratus Q.

23. + et *ad init.* JQ. **dominus**: deus W. **serue bone** (*δοῦλε ἀγαθέ uid. ad u.* 21) BC(seruae bonae) DEƎPFΘJKLMTOQR (> s.b. euge) VWXZ *vg. uett. pl.*: bone serue AHTY *cum uett. h* (bene) *r.* **super pauca** (*ἐπὶ ὀλίγα*) *codd. pl. et vg.*: supra p. HX. **supra multa** (*ἐπὶ πολλῶν*) ABFH*KOTX YZ *Bentl.*: super multa CDEƎPH^c^ΘJLMTQRVW *vg. Tisch.*, *cf. uers.* 21. multe L. **domini** + dei BLOR. ttui W.

24. *om.* **et** R. tallentum L. acciperat BEƎPOR, acciperet L; + et EH^c^ΘW. *om.* **quia** E. **durus**: austerus W, *cf.* austeris *b* (*ex Luc.* xix. 21). **es et** AƎPFHΘOQY: es (*om.* et) BCDEJKLMTRTVW XZ *vg. Tisch.*; *graeci θερίζων quod non inepte redditur* et metis, *quod, qui corrigebant, non satis perspicientes delebant* et *ut graeco propius accederent; Bentleius uoluerat* metens *sed non reperitur nisi in d.* metes Z* (*corr.* Z³) *cum c q.* hubi C *bis.* saeminasti C, semen. O; seminas JL. *om.* **ubi non sparsisti** D. sparasti L.

et metis ubi non seminasti
et congregas ubi non sparsisti
25 et timens abii et abscondi talentum tuum in terra
ecce habes quod tuum est
26 respondens autem dominus eius dixit ei
serue male et piger
sciebas quia meto ubi non semino
et congrego ubi non sparsi?
27 oportuit ergo te mittere pecuniam meam nummulariis
et ueniens ego recepissem utique quod meum est cum usura
28 tollite itaque ab eo talentum
et date ei qui habet decem talenta.
29 (271. 2) Omni enim habenti dabitur
et abundabit
ei autem qui non habet
et quod uidetur habere auferetur ab eo.
30 (272. 5) Et inutilem seruum eicite in tenebras exteriores
illic erit fletus et stridor dentium.
31 (273. 10) Cum autem uenerit filius hominis in maiestate sua
et omnes angeli cum eo
tunc sedebit super sedem maiestatis suae
32 et congregabuntur ante eum omnes gentes
et separabit eos ab inuicem
sicut pastor segregat oues ab haedis
33 et statuet oues quidem a dextris suis
haedos autem a sinistris

---

25 et timens abii. et abscondi talentum tuum in terram. ecce habes quod tuum est.
26 respondens autem dominus dixit ei serue male et piger. sciebas quod meto ubi non semino. et colligo ubi non sparsi.
27 oportuit ergo te. committere pecuniam meam nummulariis. et ueniens ego. cum usuris utique recepissem quod meum est.
28 tollite itaque ab eo talentum et date ei qui habet decem talenta.
29 omni enim habenti dabitur et abundabit ei autem qui non habet et quod uidetur habere auferetur ab eo.
30 et inutilem seruum proice in tenebras exteriores. illic erit fletus et stridor dentium . . .
31 cum autem uenerit filius hominis in maiestate sua. et omnes sancti angeli cum eo. tunc sedebit super sedem maiestatis suae.
32 et congrabuntur ante eum omnes gentes. et seperabit eos ab inuicem sicut pastor segregat oues ab haedis.
33 et statuet. oues a dextris suis haedos

---

25. **timens** + ego DLQR (**et** *ad* **tal. tuum** *atramento pallidiore* D). habii C, abui L. *om.* **et** EH*. abscondit L*. thalentum C, tallentum L. **in terra** (*om.* T*): sub terra O (*m. rec.* '*at* in'). *om.* **est** *ad fin.* L.

26. *om.* **eius** DL. seruae malae C, seruae male L. scibas F. **quia** + ego Q. hubi C *bis.* saemino C, simino O*.

27. hoportuit C. *om.* **te** Θ. **mittere** (*βαλεῖν*) ABCEƎPHJKMTX^c Y: conmittere FO*, comm. D ΘLO^c QRVWX*Z *vg.* paecuniam E, peccuniam DR. nummularis ƎPLY(-ís), numulariis JW *vg.*, nummolariis C. > ego ueniens KR. recipissem DƎPLR^c, requipissem R*. hutique C; *om.* T. meum erat J. usuram Z*; husura C; ussura DLR; usuriis E* *et* -ris E^c Q. > cum usuris quod meum est Q.

28. tollete ƎPO. **itaque**: utique X; *om.* R. hab E. thalentum *et* -ta C, tall. LR. **ei**: illi MT; *om.* R. abet T. decim KL; ·x· DEFRW.

29. **enim**: autem ? X*; *om.* L. dauitur O*. habundabit CDLMTR(-uit), abundauit OZ*(*corr.* Z³). abet C. *om.* **et** E. **uidetur habere** (abere C): habet R. auferatur B, aufertur T. *om.* **ab eo** 30 **et inutilem seruum** L.

30. **et inut.**: > inutilem autem DQ. iecite DL R, eiecite Q, eiicite *vg. Tisch.*; mittite T *d*; + foras Q *a b c d ff*$_{1\cdot2}$, foris *h q*. **illic**: ibi EJW; ubi Q.

31. **cum** (quum HΘ) **autem**: et cum DR. > fil. hom. uenerit W. uenerat E. magestate *et* -tis C. hangeli C, angueli D; + eius S. sedet R*; + is J. sede Θ*. sue W.

32. **gentes** + terrae Q. seperabit D; separauit BFOTX; + ante V. hab C *bis.* abinuicem *uno ductu* ς. sicuti C. obes OT, hobes C. **haedis** ADƎPΘQXYZ³: hedis BCEFHKLMTORVWZ*, edis T; hoedis J *vg.*

33. statuit OR. **oues** (houes C) **quidem** (-dam F): > q. oues DQR. dexteris D. *om.* **suis** R. **haedos** ADƎPFHΘLQRXYZ: hedos BCEKMTO VW, edos T; hoedos J *vg.* ha C. sinixtris CT; + suis D.

34 tunc dicet rex his qui a dextris eius erunt.
Uenite benedicti patris mei
possidete paratum uobis regnum a constitutione mundi
35 esuriui enim et dedistis mihi manducare
sitiui et dedistis mihi bibere
hospes eram et collegistis me
36 nudus et operuistis me
infirmus et uisitastis me
in carcere eram et uenistis ad me.
37 Tunc respondebunt ei iusti dicentes
domine quando te uidimus esurientem et pauimus
sitientem et dedimus tibi potum?
38 quando autem te uidimus hospitem et collegimus te
aut nudum et cooperuimus?
39 aut quando te uidimus infirmum aut in carcere et uenimus ad te?
40 Et respondens rex dicet illis
amen dico uobis
quamdiu fecistis uni de his fratribus meis minimis
mihi fecistis.
41 Tunc dicet et his qui a sinistris erunt
discedite a me maledicti in ignem aeternum
qui praeparatus est diabolo et angelis eius

---

autem a sinistris. 34 tunc dicet rex his qui a dextris eius erunt uenite benedicti patris mei.
possidete regnum paratum uobis a constitutione mundi. 35 esuriui enim et dedistis mihi
manducare. sitiui. et potastis me. hospes eram. et collegistis me. 36 nudus. et cooperuistis
me. infirmus fui. et uisitastis me. in carcerem fui et uenistis ad me. 37 tunc respondebunt
ei iusti dicentes domine. quando te uidimus esurientem et pauimus aut sitientem et potaui-
mus. 38 quando autem te uidimus hospitem. et colleximus aut nudum et cooperuimus.
39 aut quando te uidimus infirmum aut in carcere. et uenimus ad te. 40 et respondens rex
dicet illis. amen dico uobis quamdiu fecistis uni de his fratribus meis minimis. mihi fecistis.
41 tunc dicet. et his qui a sinistris erunt. discedite a me maledicti in ignem aeternum. qui

---

34. dicit O*. hiis CE*ƎPRW. dexteris D. possedite LR, possedete DƎP, possidite O*. > regnum paratum uobis L*Q, > regnum quod u. paratum est DR; paratum est u. r. *inepte* E. **a const.**: ab origine DER(oreg.) *c d* ff_1 *δ*.

35. aesuriui C, essuriui DL, esuriu^n^i Θ, essurii ƎP*. *om.* **mihi** EO*. dedisti *sec.* HLO*T*Y; didistis R. michi W. hospis BDƎPOR, opes T*, ospes T^c^. **collegistis** BDEƎP^mg^H^1^ΘJKQTWX*Z *vg.*, *et* collig. CLR: collexistis AƎP*FH*MTOVX^c^Y. > *Clausulas sic inuertit* J infirmus et u. me, hospes eram et c. me (*om.* **nudus et op. me**), in carcere eram et u. ad me.

36. *om.* **nudus et op. me** JX*; **nudus** + eram QR; + fui ƎP^1^. hoperuistis C; cooperuistis EƎP^mg^ ΘKMTRVZ*𝔖. uissitastis D; uisitasti L. carcerem O*Z*. **in c. eram** (ἐν φυλακῇ ἤμην) *cum* BCEH^1^ Θ(eam)JKLMTOTVWXZ *vg.*, *Hieron.*: in c. fui QR; in c. *tantum*, ADƎPFH*Y. *om.* **ad** KW.

37. **ei**: *om.* H*MT; + et HΘMT; + *ras.* 4 *uel* 5 *litt.* K. hesur. C, essur. DL. **pauimus**: + te BY𝔖; + te aut EƎP^mg^QR. **sitientem** (sic. W): + et pauimus D* *sed expunctum*.

38. *om.* **autem** D. ospitem T. **collegimus** *cum* BCDEƎP^mg^H^1^ΘJKLTWX*Z *vg.*, *Hieron.*, *et* collig. QR: colleximus AƎP*FH*MTOVX^c^Y. *om.* **aut** D. co operumus L; cohoperuimus C; operuimus H*T; + te BCDEƎPΘJKMTOQTVW XZ *vg.*, *contra graecum*.

39. **quando**: quante E*. **aut in carcere** (ἢ ἐν φ.) BDΘJKLMTORTVWX*Z *vg. Hieron.*: et in c. ACEƎPFHX^c^Y; uel in c. Q. carcerem BCF HJLOXYZ*.

40. dicit LO. quandiu DƎPLO*RϚ. **de**: ex QRTW *vg.* hiis CE*QW. > ex minimis his fr. meis R, > ex hiis minimis fr. meis Q. *om.* **fr. meis** T*; *om.* **minimis** O* (+ O^1^).

41. dicent Z*. **et his**: rex et his H^c^Θ; rex hiis R; his (*om.* **et**) LQTZ; *om.* **et his** J. hiis CE*RW. ha C; ad A*Y. sinixtris C, senistris ƎP*L; + eius DEQR. dicedite V*, discendite Y. ame Θ, ama H. etern. W; aeternam L*. **qui praep. est** AƎPFHKLMTO^c^QTVXYZ^4^ (pre.) *fere cum q*: qui paratus est BCDEΘJO*WZ* *vg. Hieron. corr. uat. f*; quem praeparauit pater meus R *fere cum* D *gr. et a b c d* $ff_{1\cdot 2}$ g_1 *h r* r_2, *sed plurimi ex his* parauit. diabulo BCƎPLRVZ*. ang̃. D. **an]gelis** *inc. rursus* M.

42 esuriui enim et non dedistis mihi manducare
sitiui et non dedistis mihi potum
43 hospes eram et non collegistis me
nudus et non operuistis me
infirmus et in carcere et non uisitastis me.
44 Tunc respondebunt et ipsi dicentes
domine quando te uidimus esurientem aut sitientem
aut hospitem aut nudum
aut infirmum uel in carcere et non ministrauimus tibi?
45 Tunc respondebit illis dicens
amen dico uobis
quamdiu non fecistis uni de minoribus his nec mihi fecistis
46 et ibunt hi in supplicium aeternum
iusti autem in uitam aeternam.
XXVI. (274. 1) Et factum est cum consummasset iesus sermones hos omnes
dixit discipulis suis
2 scitis quia post biduum pascha fiet
et filius hominis tradetur ut crucifigatur.
3 (275. 6) Tunc congregati sunt principes sacerdotum et seniores populi
in atrium principis sacerdotum qui dicebatur caiaphas
4 et consilium fecerunt ut iesum
dolo tenerent et occiderent
5 dicebant autem non in die festo
ne forte tumultus fieret in populo.

---

paratus est diabolo et angelis eius. 42 esuriui enim et non dedistis mihi manducare. sitiui.
et non dedistis mihi potum. 43 hospes fui et non suscepistis me. nudus et non cooperuistis
me. infirmus et in carcerem et non uisitastis me. 44 tunc respondebunt ei et ipsi dicentes.
domine quando te uidimus esurientem au sitientem. au hospitem. au nudum. au infirmum.
au in carcerem et non ministrauimus tibi. 45 tunc respondebit illis dicens. amen dico uobis
quamdiu non fecistis uni de minoribus his nec mihi fecistis. 46 et hibunt hii. in suplicium
aeternum. iusti autem in uitam aeternam. XXVI. 1 Et factum est postquam consum-
masset iesus sermones hos omnes. dixit discipulis suis. 2 scitis. quia post uiduum pascha
fiet. et filius hominis tradetur. ut crucifigatur.

3 tunc congregati sunt principes sacerdotum et scribae et seniores populi. in atrium
principis sacerdotum qui dicebatur caiphas.

4 et consilium fecerunt ut iesum dolo tenerent et occiderent. 5 dicebant autem non in
die festo. ne forte tumultus fieret in populo.

---

42. hesuriui C, ess. DL. *om.* **non** W. dedisti HO*Z*. sitibi T. **potum**: bibere R, beire Q.

43. hospis BD𝔓OR, ospes T. **collegistis** BCDEH^{1}ΘJKOTWX*Z *vg.*, *Hieron.*, *et* collig. 𝔓^{mg}LQR: collexistis A𝔓*FH*MMTVX^{c}Y. nudu X* (*add.* s *fin. corr.*); + eram DQ; + fui 𝔓^{1}. hoperuistis C. cooperuistis E𝔓^{mg}QR𝔖 (*cf. uers.* 36). carcerem O*. **uisitastis** (uiss. D, uissitasti L) **me**: uenistis ad me Q.

44. **respondebunt** + ei CH^{c}ΘTW *vg. Hieron.* dicenes Θ*. *om.* **dñe** L. **te** *om.* 𝔓* (+ 𝔓^{1}). hesur. C, essur. DL. *om.* **aut sitientem** O* (+O^{1}). sicientem W. ospitem T. **aut nudum** *bis* E*; *om.* R. **uel in c.** *codd. omnes*: aut in c. *vg.* carcerem EHOZ*, carcem L. ministrabimus FT. te D* (tibi D^{c}).

45. **respondebit** (-uit C) **illis**: resp. et illis W; respondebitur ipsis X*. *om.* **amen dico uobis** M. quandiu D𝔓LMO*RT. **uni** *etc.*: uni ex his fratribus meis ambulantibus in nomine meo mihi nec fecistis Q. hiis CE*W; *om.* J. fecististis R.

46. **et**: tunc D; et tunc 𝔓^{mg}. ibun^{t} Θ, Ibunt K. hii BCDE*𝔓LRTWZ*. suplicium DL, supplitium W, etern. *bis* W.

XXVI. 1. **et factum est**: factum est autem DR *sed inuitis ueteribus.* **ihs** + omnia uerba haec E*(*sed exp.*) *r* r_2. sermone M. *om.* **hos** J. *om.* **disc. suis** R* (+ ihs disc. suis R^{sax}).

2. uiduum OX, bidum D. pasca DO. trahetur? O*, traditur O^{c}. crucificatur L. *Ab hoc uersu usque ad u.* 15 *adscribuntur in mg. subinde litterae S et C* (=*Sacerdos et Chorus?*) *in* E *manu posteriori.*

3. saeniores C. in atriis J. principes L. dicibatur O, decebatur L; dicitur E. **caiaphas** AFMQY *cum graeco*: caiphas BEHΘJKLMTOVWXZ *vg.*, caifas D𝔓R, cayfas T, chayphas C, chaiphas I.

4. *om.* **et** *prim.* H. *om.* **et occiderent** *propter homoeoteleuton* L. hocciderent C.

5. **autem**: enim R* (*corr. sax.*). diae C. > in pop. fieret R.

6 (276. 1) Cum autem esset iesus in bethania in domo simonis leprosi
7 accessit ad eum mulier
habens alabastrum ungenti pretiosi
et effudit super caput ipsius recumbentis
8 uidentes autem discipuli
indignati sunt dicentes
ut quid perditio haec?
9 potuit enim istud uenundari
multo et dari pauperibus
10 sciens autem iesus ait illis
quid molesti estis mulieri?
opus bonum operata est in me
11 nam semper pauperes habetis uobiscum
me autem non semper habetis.
12 (277. 4) Mittens enim haec ungentum hoc in corpus meum ad sepeliendum me fecit
13 amen dico uobis ubicumque praedicatum fuerit hoc euangelium in toto mundo
dicetur et quod haec fecit
in memoriam eius.
14 (278. 2) Tunc abiit unus de duodecim
qui dicebatur iudas scarioth
ad principes sacerdotum 15 et ait illis

---

6 cum autem esset iesus in bethania in domo simonis leprosi. 7 accessit ad eum muleir
habens alabastrum unguenti praetiosi. et effudit super caput eius recumbente eo.
8 uidentes autem disciputi eius indignati sunt dicentes. ut quid perditio haec. 9 poterat
enim istut uenundari multo praetio et dari pauperibus. 10 quod cognito iesus ait illis quid
molesti estis mulieri opus enim bonum operata est in me. 11 nam semper pauperes uobis
habetis me autem non semper habebitis.
12 mittens enim haec unguentum hoc super corpus meum ad sepeliendum me fecit.
13 amen dico uobis ubicunque praedicatum fuerit hoc euangelium in toto mundo dicetur
et quod haec fecit in memoriam eius. 14 tunc abiit unus ex duodecim. qui dicitur iudas
scariothes. at principes sacerdotum 15 et ait illis. quid uultis mihi dare et ego uobis eum

---

6. quum HΘ. essed T*. *om.* **ihs** R*(+ *corr. sax.*). > iesus esset *vg. sed corr. cod. caraf.* betania O*. domu DL, domum RZ* (-mo Z^{c}). symonis CDETW. laeprosi E.

7. adcessit O*. > mulier ad eum B. abens C. alaba//strum H, alauastrum R* (*corr. sax.*), olbastrum L. **ungenti** *cum* ABD(F *Mc.*)HΘMY Z^{c}: unguenti EƎPJKLMTOQRTVWXZ* *vg. Tisch.*, hunguenti C. praetiosi BEƎPHΘ*JLMTOR, pretiossi D, preciosi W. infudit DR *cum a b*, perfudit *d.* supra ƎP^{mg}. capud LRW. **ipsius**: eius E* ƎP^{mg}LQR. **recumbentis**: recumbente ipso DE* LOQR*X*, *et* rec. eo ƎP^{mg}, *cum a b c f* (rec. eo) *ff*$_2$ *h q r r*$_2$ (recumbentib; E^{c}).

8. di^{s}cipuli R; + eius Q. per^{dictio} R. hec W.

9. potui Q. *om.* **enim** WϚ. stud Z* (**istud** Z^{3}); hoc QT. uaenundari W *vg.* **multo** (πολλοῦ): praetio magno ƎP^{mg}QR; pretio multo DL; multo pretio BY^{c}, m. praetio EJ; multum O, *add. gloss.* p̄tii?

10. molestis estis M; + huic BEH^{c}ΘKMTO^{gl}V WZ^{3} *vg.* (*post* mul. X*?). hopus C; *om.* R*; + enim R^{sax}VZ^{3}𝔓𝔖ℭ (e *erasa post* **opus** *in* A). > bonum opus DEƎPLQ. hoperata C.

11. *om.* **nam** Q. **habetis** (ἔχετε) AƎPFHΘJV WYZ*Ϛ𝔓ℭ *corr. uat. marg.*: habebitis BCDEK LMMTOQRTXZ^{3}𝔖. *om.* me aut. n. s. habebitis T* (*sed + in mg. m. rec.*). **habetis** *sec.* (ἔχετε) AƎPMYZ*𝔓ℭ: habebitis BDEFHΘJKLMTOQR T^{c}VWXZ^{2}Ϛ𝔖, *et* abeb. C.

12. > haec autem mittens unguentum hoc R. mittiens L*. *om.* **haec** T. **ungentum** AEFHM RZ^{c}: unguentum BDƎPΘJKLMTOQTVWXYZ* *vg.*, hunguentum C. > hoc unguentum T. saepel. E, sepell. O, sepil. D, sepelendum Y.

13. hubicumque C, ubicunque Ϛ𝔓; ubi cumque, *et* pred. D. *om.* **hoc** F. aeuang. DE. **mundo**: orbe QR. **dicetur**: narrabitur QR *r*$_2$. > fecit haec EQ. **haec** + narrabitur E* (*sed exp.*). memoria MTZ*. **eius**: ipsius Q *b c h q r*$_2$.

14. habiit C. **de**: ex Θ. **duodecim**: ·XII· DEƎPFRW. **dicebatur** AHJ (dicib.) Y *vg. Hieron. ff*$_1$ *r* (*cf.* uocabatur *c*): dicitur BCDEƎPFΘIKLM MTOQRTVWXZ *cod. caraf., a b d ff*$_2$ *g*$_{1.2}$ *h q.* **scarioth** BCEƎPFHΘIKL^{c}MOQRTVWXZ *a b g*$_1$ *r δ*: scariot AY *ff*$_1$, scharioth MT, scariotha L* *c*, carioth *h* (*hic*), scariota *q*; isscariotha D; scariotes J *d Tisch.*, iscariotes *vg.*, iscariotis *Hieron.* > ad pr. sac. qui dicitur iudas scarioth Q.

15. quod Z* (quid Z^{1}). mi V. dari Y*. *om.* **eum** D. > tradam eum R. **at illi**: ait illis O* (*sed*

quid uultis mihi dare
et ego uobis eum tradam?
at illi constituerunt ei
triginta argenteos
16 et exinde quaerebat oportunitatem ut eum traderet.
17 Prima autem azymorum accesserunt discipuli ad iesum
dicentes ubi uis paremus tibi
comedere pascha?
18 at iesus dixit ite in ciuitatem
ad quendam et dicite ei
magister dicit tempus meum prope est
apud te facio pascha cum discipulis meis
19 et fecerunt discipuli sicut constituit illis iesus
et parauerunt pascha.
20 Uespere autem facto discumbebat cum duodecim discipulis.
21 (279. 4) Et edentibus illis dixit amen dico uobis
quia unus uestrum me traditurus est.
22 (280. 1) Et contristati ualde
coeperunt singuli dicere
numquid ego sum domine?
23 (281. 2) At ipse respondens ait
qui intingit mecum manum in parapside hic me tradet
24 filius quidem hominis uadit
sicut scriptum est de illo.
(282. 6) Uae autem homini illi per quem filius hominis traditur
bonum erat ei si natus non fuisset homo ille.

---

tradam. at illi statuerunt ei xxx. argenteos. 16 et exinde quaerebat opportunitatem ut eum traderet.

17 prima autem die azimorum accesserunt discipuli ad iesum dicentes ei. ubi uis paremus tibi manducare pascha. 18 at ille dixit ite in ciuitatem ad quemdam et dicite ei. magister dicit. tempus meum prope est. aput te facio pascha cum discipulis meis. 19 et fecerunt discipuli. sicut praecepit illis iesus et parauerunt pascha. 20 uespere autem facto discumbebat iesus cum duodecim discipulis. 21 et edentibus illis. dixit amen dico uobis. quia unus uestrum traditurus est me. 22 et contristati ualde. coeperunt singuli dicere numquid ego sum domine. 23 at ipse respondens ait qui intingit mecum manum in parapside hic me tradet. 24 filius quidem hominis uadit sicut scribtum est de eo. uae autem homini illi per quem filius hominis traditur. bonum erat illi si natus non fuisset homo ille.

---

corr.). trigenta L; ·xxx· DƎPFMTRVWZ, xxx^{ta} E, xxx a T.

16. *om.* **et** E*. querebat CDILR; quaerebant X*. **oportunitatem** *codd. pl.* (hop. C): opport. FZ *vg.*; occansionem E. **eum** + morti EH. **traderet** + illis R.

17. **prima autem** *sine addit.* ACH*IMTVY*Z *Bentl.* c g_1 ff_1 q (r): + die BDEƎPFH^cΘJKLMTO QWY^c *vg. Hieron., et* > pr. die autem RX; *cf. cor. uat.** '*Graecus non habet* die;' *sed mg. aliter habet.* azimorum FHJTVWX, azemorum DƎP LR, aziemorum E. ihesum *plene* C. > ad ihm discipuli W. hubi C. *om.* **tibi** L. > pascha (-ca D) comedere DR; manducare pacha Q.

18. **dixit**: + eis E; + ei R. quemdam B𝕮. dicete ƎP, dicit° D. **magister d. t. m. p. est** *lapsu repet.* O *et* dicet *pr. loco.* aput ƎPFZ* (*corr.* Z^2). fatio W. pasca D *et in* 19.

19. **discip.** + eius D. sicuti C. **constituit**: praecipit QR* (constituit R^{sax}) *abfhr.* illi Z* (*corr.* Z^1); + dns D* (*sed exp.*). ihesus C. paraberunt T, praeparauerunt EL.

20. uesperae C. discubuit LR; + ihs T^c. **duodecim**: ·XII· DEFRW; *om.* J *cum syr. sch. Or. int.* 3. 896 (*ap. Tisch.*). **discipulis** *sine add.* ADƎPHMQRY: + suis BCEFΘJKLMTOTVWX Z *vg. Hieron., sed graeci* μετὰ τῶν δώδεκα μαθητῶν.

21. aedentibus CD; comedentibus E; manducantibus L. **dixit** + ihs E. uestrorum O*. **traditurus** (tradeturus X*) **est**: tradet LQ.

22. **contristati**: + sunt DEƎPLR; + sunt et Q. **ualde**: nimis L; + et DR. caeperunt L. num quid Y, nunquid 𝔊ℌ.

23. *inc.* quibus ille respondens dixit L. **at**: ad O. intinguit CEƎPΘLT*; intinget J, -guet D; intigit O*; tingit Z* (*corr.* Z^2). **in** *om.* A* (+ *corr.*). parabside CDEIRTX*, paropside *vg.*; papsidem O*.

24. + et *ad init.* DEQ. > hominis quidem X. uadet J. sicuti C; *om.* EMT. scribtum EJOY*Z.

25 (283. 10) Respondens autem iudas qui tradidit eum dixit
numquid ego sum rabbi?
ait illi tu dixisti.
26 (284. 1) Caenantibus autem eis accepit iesus panem et benedixit ac fregit
deditque discipulis suis et ait
accipite et comedite hoc est corpus meum.
27 (285. 2) Et accipiens calicem gratias egit et dedit illis dicens
bibite ex hoc omnes
28 hic est enim sanguis meus noui testamenti
qui pro multis effunditur
in remissionem peccatorum
29 dico autem uobis
non bibam a modo de hoc genimine uitis
usque in diem illum cum illud bibam uobiscum nouum in regno patris mei.
30 (286. 6) Et hymno dicto exierunt in montem olíueti.
31 (287. 4) Tunc dicit illis iesus
omnes uos scandalum patiemini in me in ista nocte.
(288. 6) Scriptum est enim percutiam pastorem
et dispergentur oues gregis

---

25 respondens autem iudas qui traditurus erat eum dixit numquid ego sum rabbi. ait illi iesus. tu dixisti. 26 caenantibus autem eis accepit iesus panem et benedicens fregit et dedit discipulis suis dicens. accipite et edite. hoc est enim corpus meum. 27 et accipiens calicem gratias egit et dedit illis dicens. bibite ex hoc omnes 28 hic est enim sanguis meus. noui testamenti qui pro multis effundetur in remissione. peccatorum. 29 dico autem uobis quia non bibam amodo ex hac generatione uitis usque in diem illum. cum illud bibam uobiscum nouum in regno patris mei.

30 et ymno dicto. exierunt in montem olíueti. 31 tunc dicit illis iesus. omnes uos scan-

---

de eo LQR*(*corr. sax.*)T. ue W. **uae autem**: uerumtamen uae R. *om.* **homini** L. > illi homini *uoluit* Z* *sed in scr. correxit.* **traditur** (παραδίδοται) ACFMOTX^c^YZ* *cod. caraf. cum a b d f* g_1: tradetur BDEƎPHΘJKLMTQRVWX* Z² *vg. Hieron. c* $ff_{1.2}$ *h q r* δ. *Millius laudat lectiones Uelesianas et Sabatarius MS.* I *pro* παραδοθήσεται; *sed de his nihil adnotat Tisch.*; *Uelesianae ex latinis codd. sunt.* **bonum** + enim ƎPM*. *Post* **erat** *pergit* non nas hominem L, *et* non nasci ille homo R* (*expunctis* non nasci ille *et superscr.* ei si natus non fuisset . . . ille R^c^); *deinde* **ei**: illi EX*?; + homini J. > non natus ƎPQ. *Cf.* bonum erat homini illi non nasci *b c* ff_2.

25. respondit QR. **tradidit eum**: traditurus erat eum DQR; > eum traditurus erat J; > tr. eum erat L; > tr. est eum E. **eum** + et Q. **dixit**: *om.* DR* (+*corr. sax.*); + ei Q. num quid Y, nunquid ς𝔓. rabi EW; + et H^c^Θ. **ait**: at E. **illi** + ih̄s DEJLQR *cum* ℵ *a b c f* ff_2 *h q*. dixistis Y*.

26. **caenantibus** CDEHΘIJKMTOQV: cen. ABƎPFMTWXYZ, cann. R, coen. *vg.* > ipsis autem manducantibus L. accipit ƎPLQR, accaepit D. *om.* **et** (*post* **panem**) Z* (+Z³). hac CT. **deditque**: et dedit DL; dedit T. *om.* **suis** ƎPM. **et ait**: dicens LQR. accipete ƎP. *om.* **et** Q. commedite E, comidite O*, comedete ƎP; edite Q; manducate LR; + ex hoc omnes Q *cum b.* **hoc est** + enim DEƎPJQR. **meum** + quod confringitur pro saeculi uita Q *ex* 1 *Cor.* xi. 24 *et Ioh.* vi. 51.

27. **accipiens** + IH̄S X. **egit** + et benedixit F. diciens R*, dices T. biuite R, bibit Z* (*corr.* Z¹).

28. *om.* **enim** ƎP*(+*mg.*). *om.* **meus** W. nobi L. **pro** + uobis et F. > qui effundetur pro uobis et pro multis Q. **effunditur** (ἐκχυννόμενον) AFH MOY *a d*: effundetur BCDEƎPΘJKLMTQRTV WXZ *vg. Hieron. uett. plur. Cf. cod. caraf.* '*omnes codd. grae. et ex lati. cod. mōt. amati. legunt* effunditur.' remisionem LR; remissione CEƎP*FT.

29. **autem**: enim K. **uobis** + quia DEƎP^mg^LQR. amodo Θ *vg.*; *om.* J. de hoc geniminae L, d. h. gemine Z* (*corr.* Z²), d. h. degenemine ƎP. husque C. **in diem illum** BCDEƎPFH^c^ΘKMMT OQRTVWXZ *vg.*, *Hieron.*, *et* > in illum diem L; in die illo J: in diem (*om.* **illum**) AH*Y *repugnantibus graecis et uett.* quum CΘT; quo LQX*? (qum X^c^); quod R. **illud** *codd. pl. et vg.* (illut Z*): illum AH*MT*XY g_1; *om.* L. nobum O; *om.* T*.

30. imno LRT, ymno DƎPWZ^c^. holiueti C. olibeti OT, olieti R* (*corr. sax.*).

31. **dicit illis ih̄s**: dixit ih̄s discipulis suis L; ait disc. suis R. omnis R^sax^. patimini O*, pacie-

32 postquam autem resurrexero praecedam uos in galilaeam.
33 (289. 1) Respondens autem petrus ait illi
etsi omnes scandalizati fuerint in te
ego numquam scandalizabor
34 ait illi iesus amen dico tibi
quia in hac nocte
ante quam gallus cantet
ter me negabis.
35 (290. 6) Ait illi petrus etiamsi oportuerit me mori tecum non te negabo
similiter et omnes discipuli dixerunt.
36 (291. 1) Tunc uenit iesus cum illis in uillam quae dicitur gethsemani.
(292. 6) Et dixit discipulis suis
sedete hic donec uadam illuc et orem
37 et assumto petro et duobus filiis zebedaei
coepit contristari et maestus esse.
38 (293. 4) Tunc ait illis
tristis est anima mea usque ad mortem
sustinete hic et uigilate mecum.
39 (294. 1) Et progressus pusillum

---

dalum patiemini in me in hac nocte. scribtum est enim. percutiam pastorem. et dispar-
gentur oues gregis. 32 sed postquam resurrexero. praecedam uos in galileam. . 33 respon-
dens autem petrus ait illi etsi omnes scandalizati fuerint in te. ego numquam scandalizabor.
34 ait illi iesus amen dico tibi quia in hac nocte. antequam gallus cantet ter me negabis.
35 ait illi petrus. etiam si me opportuerit mori tecum non te negabo. similiter et omnes disci-
puli dixerunt. 36 tunc uenit cum eis iesus in locum qui dicitur gethsamani. et dixit discipulis
suis sedete hic donec uadam illuc orare. 37 et adsumpto petro. et duobus filiis zebedei.
coepit contristari. et maestus esse. 38 tunc ait illis iesus tristis est anima mea usque ad
mortem. sustinete hic et uigilate mecum. 39 et progressus pusillum procidit in faciem suam

---

mini W. *om.* **in ista nocte** Z* (+ Z^2). scribtum EOTYZ. *om.* **enim** L. percuciam W; *om.* D* (+ *mg.*). **dispergentur** BCDƎPFHΘKLMMTO QRVW *vg.*: dispargentur AJTXYZ. obes T, houes C. **gregis** + sui EL.

32. **postquam autem**: sed cum L. surrexero D. precedam D, praecidam R* (*corr. sax.*). galileam CƎPΘKLRVW, galeam O*, galiliam O^c, galilaea MTZ*, galī D; + ibi me uidebitis H^cΘ (*ex cap.* xxviii. 7) *cum a.*

33. **ait illi**: dixit L; dixit ei R; ait ei W; ait *tantum*, ƎP. et si DJ. scandalisz. *bis* E (*pr. loco corr.*). nunquam ϛ𝔓; num T.

34. **ait**: dicit L. *om.* **amen dico tibi** R* (+ *in mg.*). quia: **quod** L. *om.* **in** DF. antequam FJVY *vg.* negauis O.

35. etiam si J, aetiamsi C, eciamsi W. > me oportuerit O^{gl}. hoportuerit C, oportet. T. *om.* **me** R. mor^1 O. dixierunt L.

36. > ih̄s uenit D. *om.* **ih̄s** ƎP* (+ *mg.*). in uilla HJZ*; in agrum L *d h* (agro). **quae dicitur** (qui d. DEFLR, quae ditur O*): *om.* J. **gethsemani** *cum* BCΘMW$X^c$$Z^2$ *vg.* ff_1 $g_{1\cdot 2}$: gethsamani QRZ* *f*, gethzamani E; getsemani J, getsamani *d** ff_2 *r*; getzemani D; gedsemani V, gedsamani T *a b*; gessemani KMTO^1X* ? *q*, gessamani *c h*; geszemani O^{gl}; gesemani AƎPFHO*Y; gezamani L; + hic O^{gl}. **et dixit**: et dicit JL; ait R* (*corr. sax.*). *om.* **suis** ƎP* (+ *mg.*) H*. sedite LR. hiic ER.

uadam: eam L. > et illuc E. **et orem** (hor. C): orarem Q; adorare R; orare L.

37. **assumto** HMTTXYZ^2: adsumto ACFΘIQZ*: adsumpto BDƎPJLOR *Tisch.*; assumpto KM VW *vg.* **et**: de Z* (*corr.* Z^2). **duobus**: ·II· D. $filii^s$ O, filis L, filius Y. zebedei CƎPHLORW, zebē D; [+ iacobum et iohannen F *ex Mc.* xiv. 33]. caepit L, cepit W. **maestus** BH($Θ^c$?)IKMTVXY Z𝔓𝔖ℭ: mestus ACDƎPFΘ*?MORTW, metus L, moestus [J *et* Q ?] ϛ *Tisch.* aesse C.

38. **ait**: dicit L. animam meam O*; + ualde T *ut redderet* περίλυπος, *cf.* xxvii. 23. husque C. morte H, mor L. sustinite J. hiic E. uigelate DL.

39. progresus L, progessus MT. posillum H*, pussillum DƎPR. post illo J; *om.* L. procedit DƎPLOX. faciam R. horans C. **pater** *sine add.* (*cum graecis* LΔ, I. 209 *al.*[10] *Tisch.* 8) AFL R*X* ? Y *cum a δ*: pater mi BƎPHJKMTOQR^{sax} VX^cZ *vg.* [*Hieron.*] ff_1; mi pater CDEΘIMTW *Hieron. comm.* g_1; pater meus *b c d f* ff_2 *h q r.* **possibile est**: fieri potest L. **transeat a me** *codd. pl. et vg. et Hieron. comm. cum gr. et uett.*: *om.* **a me** AƎP*H*Y. istae E. uerumtamen CJ Yℭ, ueruntamen ϛ𝔓, uerumptamen W; sed tamen R* (*corr. sax.*). **sicut** *pr.*: quod D. **sicut tu** (ὡς σύ) *sine add.* ACƎP*(F)H*JKMMTVWY*Z^c *vg. Hieron. comm. f* ff_1 g_1 *q*: + uis BDE$P^{mg}$$H^c$Θ LOQRTXY^{c}Z* *a b c* ff_2 g_2 *h r.*

procidit in faciem suam
orans et dicens pater si possibile est
transeat a me calix iste.
(295. 1) Uerum tamen non sicut ego uolo
sed sicut tu.
40 (296. 2) Et uenit ad discipulos et inuenit
eos dormientes
et dicit petro sic non potuistis una hora
uigilare mecum?
41 uigilate et orate ut non intretis in tem-
tationem.
(297. 4) Spiritus quidem promtus est
caro autem infirma.
42 (298. 6) Iterum secundo abiit et orauit
dicens
pater mi si non potest hic calix tran-
sire
nisi bibam illum fiat uoluntas tua
43 et uenit iterum et inuenit eos dormi-
entes
erant enim oculi eorum grauati
44 et relictis illis
iterum abiit et orauit tertio
eundem sermonem dicens.
45 (299. 4) Tunc uenit ad discipulos suos
et dicit illis
dormite iam et requiescite
ecce adpropinquauit hora
et filius hominis tradetur in manus pec-
catorum
46 surgite eamus
ecce adpropinquauit qui me tradit.
47 (300. 1) Adhuc ipso loquente
ecce iudas unus de duodecim uenit

---

orans et dicens. pater meus. si possibile est transfer a me calicem istum. uerumtamen non
sicut ego uolo sed sicut tu. [40] et uenit ad discipulos suos et inuenit eos dormientes. et
ait petro. sic non potuistis una hora uicilare mecum. [41] uigilatte et orate. ut non intretis in
temtationem. spiritus quidem promtus est caro autem infirma.
[42] iterum. secundo abiit. et orauit dicens. pater meus si non potest. hic calix transire
a me. nisi illud bibam. fiat uoluntas tua. [43] et uenit iterum et inuenit eos dormientes.
erant enim oculi eorum grauati. [44] et relictis illis. abiit iterum et orauit tertio eumdem ser-
monem dicens. [45] tunc uenit ad discipulos suos et ait illis. dormite iam et requiescite. ecce
adpropinquauit hora. et filius hominis tradetur in manus peccatorum. [46] surgite eamus.
ecce adpropinquauit qui me tradet. [47] et adhuc eo loquente ecce iudas unus ex duodecim
uenit et cum eo turba multa cum gladiis et fustibus missi a principibus sacerdotum. et

---

40. **uenit**: inuenit L*. **discipulos** + suos BD ƎPFI^{mg}JLM̶*ORX^c *vg.* dixit Q. sic? nō ℌ; *sed cod. caraf.* ϛ𝔖ℭ **sic non** *et sic codd.* potuisti QR. ora T. uigelare D.

41. uigelate D. horate CL. huti non C; ne LR. intratis Z* (*corr.* Z[1]). **temtationem** AH LQTXYZ: tempt. BCDEƎPFΘIJKMM̶ORVW *Tisch.*; tent. *vg.* **promtus** AFHOQTXY: promptus BCΘJMWZ* *vg. Tisch.*; prumtus LZ[3]; prumptus DEƎPKM̶RV. *om.* **est** CMT. **autem**: uero Q.

42. **iterum secundo**: iterum autem sec. L[2] *mg.*; iterum autem (*om.* **sec.**) D. habiit CL. horauit CL. pater meus R* (*corr.* R[1]) *cum b d f ff$_2$ q*; pater mihi L. **potest**: potui W. hiic E. > calix hic F. **calix transire** *in ras. scr.* ƎP; *item om.* **calix** *ut udtur* I. **transire** + a me DQR *cum gr. mult. et f ff$_2$ q.* **nisi** + ut R. illud O. > illum bibam DƎPIQR *cf. a b d f ff$_2$ h q δ.* uolumptas C.

43. ^{in}uenit O. hoculi C, ocli R* (*corr. sax.*). *om.* **eorum** T*. **grauati** + a somno E.

44. *om.* **illis** R. **iterum**: *om.* J; + et E. habiit CT. horauit C, orabit T. tercio W. euntem L; *sequitur ras.* 3 *aut* 4 *litt.* ƎP.

45. **dicit**: ait O^{al}R. *om.* **iam** F. requiestite O*. *om.* **ecce** F. **adpropinquauit** BCDƎPFJL MOX*, *et* appr. AH*QTX^{c}YZ[2] *vg. Tisch.*: adpropinquabit EΘIRZ*; appropinquabit H[1]KM̶VW. ora LT. **tradetur** *codd. et vg. et Hieron. a c d f ff$_{1\cdot 2}$ g$_1$ q r δ aur.*, *graecis inuitis*: traditur (παραδίδοται) FY *b h.* *Cf. ad uers.* 24; *hic etiam laudantur Uel. et MS.* 1. **manus** + hominum QR* (*sed exp.*).

46. **adpropinquauit** ABCDEƎPFIJLMO*RT X* *et* appr. H*QX^{c}YZ[2]ℌ𝔖ℭ *Tisch.*: adpropinquabit ΘO^{c}Z*ϛ *et* appr. H[1]KM̶W; appropinquat V. **qui me tradit** (ὁ παραδιδούς με) AHMX^{c}Y: q. me tradet BCDEƎPFΘJKLM̶OQRTVWX* Z *vg.*

47. + et *ad init.* FJ. athuc CFMXY, aducT; + autem E. **ipso**: eo BQR *vg.*; ipse M. **de**: ex Q. duodecem ƎP*; ·xii· DERW. gladis LR.

et cum eo turba multa
cum gladiis et fustibus missi
a principibus sacerdotum
et senioribus populi.
48 (301. 2) Qui autem tradidit eum dedit illis signum dicens
quemcumque osculatus fuero ipse est tenete eum
49 et confestim accedens ad iesum
dixit haue rabbi et osculatus est eum
50 dixitque illi iesus amice
ad quod uenisti?
tunc accesserunt et manus iniecerunt in iesum
et tenuerunt eum.
51 (302. 1) Et ecce unus ex his qui erant cum iesu
extendens manum exemit gladium suum
et percutiens seruum principis sacerdotum
amputauit auriculam eius.
52 (303. 10) Tunc ait illi iesus conuerte gladium tuum in locum suum
omnes enim qui acceperint gladium gladio peribunt
53 an putas quia non possum rogare patrem meum
et exhibebit mihi modo
plus quam duodecim legiones angelorum?
54 quomodo ergo implebuntur scripturae
quia sic oportet fieri?
55 (304. 1) In illa hora dixit iesus turbis

---

senioribus plebis.
48 qui autem tradebat eum dedit eis signum dicens. quem osculatus fuero ipse est tenete eum.
49 et confestim accedens ad iesum dixit. habe rabbi. et osculatus est eum.
50 dixit autem illi iesus. ad quod uenisti amice. tunc accesserunt et manus iniecerunt in iesum. et tenuerunt eum.
51 et unus ex eis qui erat cum iesum. extendens manum. exemit gladium suum. et percussit seruum principis sacerdotum et amputauit auriculam eius.
52 tunc ait illi iesus. conuerte gladium tuum in locum suum. omnes enim qui peremerint gladio gladio peribunt.
53 an putatis quia. non possum rogare patrem meum et exhibebit mihi plusquam duodecim milia legiones angelorum.
54 quomodo ergo implebuntur scripturae prophetarum quia sic oportet fieri.
55 in illa hora dixit iesus turbis tamquam ad latronem existis cum gladiis et fustibus

---

missi *codd.* (misi EƎPLR) *vg. Hieron.*: *om.* FM *cum graecis et d* g_1. saenioribus C.

48. tradebat F. **eum**: illum DE. dederat F. **illis**: eis Q, ei D. diciens R*. quemcunque 𝕳, quencunque ϛ. hosculatus C, oculatus L, onsculatus? X*. **eum**: illum E.

49. *Post* **confestim** + *ras. fere* 8 *litt.* K; con *in ras.* ƎP. accidens R. **haue** ADEƎPHMQRXY: habe BCFO*TZ; aue ΘJKLMTVW *vg. Hieron.* rabi W. hosculatus C. *om.* **est** L.

50. **dixitque illi ih̄s**: et dixit illi ih̄s E; ih̄s autem dixit illi J. **illi**: *om.* R; illis H*. > ad quod u. am. Q *cum* D *gr. a* (*c*) *f.* **ad quod** (ἐφ' ὃ) *codd. et uett. et cor. uat.**: ad quid TW *vg. Hieron. cum c* ff_2 *cor. uat. mg.* **amice**: + fac Q; + fac̄ D; *difficultas oritur ex uocibus ambiguis* ἐφ' ὃ; *codices nostri per relatiuum exprimunt, quod glossa indigeat uel ea quae in* (D)Q *est* (*cf. Ioh.* xiii. 27 ὃ ποιεῖς ποίησον τάχιον) *uel simili e.g.* 'Hoccine est ad quod uenisti?'; *cum* DQ *interpretantur Euthymius Zygadenus, Meyer, Field,* ('*Otium Noruicense*'), *et Reuisio Anglicana* A. D. 1881. ingecerunt C, iniecierunt D, inierunt X. **eum** *om.* ƎP*(+ *mg.*)L.

51. hunus C. hiis CE*RW. qui erat W. ex tens L, extendit? X*. **manum** + et ELY$^{cor.\ sax.}$ eximit DR. *om.* **suum** LR*. percuciens W; percussit EΘQRX*Z. **sacerdotum** + et EH^{c}ΘQ O*RX$^{*et\ c}$Z. hamputauit C; abscidit R. auricolam D. **eius** + dexteram R *ex Ioh.* xviii. 10.

52. omnis JO^{gl}R*. acciperint gladium BDE ƎPLY; acceperit gl. J; accipiunt gl. QRX*; percusserint gladio O^{gl}. + in *ante* **gladio** DEƎP^{mg}L QR* (*sed* gaudi R* *corr.* R^{1}). peribit J.

53. han C; *om.* ƎP. pussum O*; possim JR; + ego E; + me Q. et exibebit CELT; et exibit R* (*corr. sax.*); ut exhiberet Q *cf. uett. aliquot* posse me rogare *et Hieron. in Is. c.* 50 *lib.* xiii. *ad fin.* . . ut exhiberet . . . *om.* **modo** DR* (*corr. sax.*). plusquam D𝕳𝔖ℭ. duodēcīm A; ·XII· BDEFLRTW; + milia BJOXZ *cum b e f* ff_2 g_1 *h r.* hangelorum C.

54. quomo L. *om.* **ergo** T. inplebuntur CD ƎP(inpe.*)LO. scributurae BEFJOYZ* (*corr.* Z^{3}), scripture W. **sic**: si Q hoportet C; oportuit? X*.

55. **illa** + autem R* *sed exp.* ora T. **ih̄s** + discipulis D* *sed exp.* tamqu L; tanquam ϛ𝕳;

tamquam ad latronem existis
cum gladiis et fustibus comprehendere me
cotidie apud uos sedebam docens in templo
et non me tenuistis.
56 (305. 6) Hoc autem totum factum est
ut implerentur scripturae prophetarum
tunc discipuli omnes relicto eo fugerunt.
57 (306. 1) At illi tenentes iesum
duxerunt ad caiaphan principem sacerdotum
ubi scribae et seniores conuenerant.
58 (307. 4) Petrus autem sequebatur eum a longe
usque in atrium principis sacerdotum
et ingressus intro sedebat cum ministris
ut uideret finem.
59 (308. 2) Principes autem sacerdotum et omne concilium
quaerebant falsum testimonium contra iesum
ut eum morti traderent
60 et non inuenerunt
cum multi falsi testes accessissent.
(309. 6) Nouissime autem uenerunt duo falsi testes 61 et dixerunt
hic dixit possum destruere templum dei
et post triduum aedificare illud
62 et surgens princeps sacerdotum ait illi

---

conpraehendere me. cottidie apud uos sedebam docens in templo et non me tenuistis.
56 hoc autem totum factum est ut adimplerentur scribturae prophetarum. . tunc discipuli
omnes relicto eo fugerunt. 57 at illi tenentes iesum, duxerunt ad caiphan. principem sacer-
dotum. ubi scribae et seniores conuenerant. 58 petrus autem sequebatur eum a longe
usque ad domum principis sacerdotum. et ingressus intra sedebat cum ministris ut uideret
finem rei. 59 principes autem sacerdotum et seniores et omnes concilium quaerebant falsum
testimonium aduersus iesum ut eum morti traderent. 60 et non inuenerunt.
et cum multi falsi testes accessissent. non inuenerunt culpam. nouissime autem
uenerunt duo falsi testes 61 et dixerunt hunc audiuimus dixisse possum destruere templum
dei. et post triduum aedificare illud 62 et exurgens princeps sacerdotum. ait illi nihil

---

quassi R (*sed* s *exp.*). **existis** (*ἐξήλθετε uel -ατε, gr.*): uenistis (*ἤλθατε* D) BDEƎP^{mg}L *a b c d ff*$_{2}$ *h q* + *δ*; uenisti R; + ad me D* (*sed exp.*). gladis ƎPLR. **comprehendere** AMQWX *vg.*: comprach. HIY; conpreh. BFJORTZ *et* conp̄h. KV, conpraeh. EƎP^{mg}ΘMT, conpraech. L, conpraeendere C; adprehendere D, adprae. ƎP*. **cotidie** *codd. pl.*: cottidie HXZ, cotidiae C, cottidiae O; quotdidie Θ, quotidie D *vg.*; + autem Q. aput ƎPFLO. > in templo docens ER. > tenuistis me D.

56. *om.* **autem** Z* (+ Z^{2}). *om.* **totum** F. > f. est totum X. **implerentur** ABFH*ILMQTWY, inplerentur C: adimplerentur H^{c}Θ(u *sup. lin.*)KOVXZ^{2} *vg.*, adinplerentur DEƎPJR, adimpleretur MTZ*. scribturae BEFOXYZ, scripture W. prophaetarum E, profet. DƎPLOR. *om.* **tunc** L. **discipuli** + eius EQR*. **omnes** *om.* R* (*super* eius *scr.* omnis R^{sax}). relecto O. **eo**: illo J. fugierunt CHΘT; abierunt D* (*corr. mg.*).

57. **ihm**: eum R. adduxerunt R; duxerun O*; + eum EQ. **caiaphan** AMQY *cum graeco*: caiphan BEH*IKMTOVWXZ^{3}; caifan ƎP*LT, cayphan C; caipham H^{1}ΘJZ* *vg.*, caifam DƎP^{mg}R. hubi C; quo KMTVX*Z. scribe W. senores E*; farisei T. conuenerunt ELR.

58. **autem**: *om.* Q; uero ƎPO. a longue D, álonge Ϛ. husque C. **in**: ad Z* (*corr.* Z^{2}). principes L. ingresus ƎP. **intro**: in atrio L. **finem** + rei EƎP^{mg}H^{c}ΘLQTXZ* *b d* (*τὸ τέλος* D) *f*; + eius rei R*; *similiter* exitum rei *a ff*$_{2}$ *h n q r*.

59. princeps Ϛ *cum a n*. **omne**: uniuersum E. concylium E, consilium TY*. querebant DLRW. **contra**: aduersus E. > ut morti tr. eum Q. accessisent ƎP.

60. inuenierunt D; + et ER; + eum et L. quum CHΘ, cūm K. accessisent DR, accesserent L. > cum m. f. testes acc. non inuenerunt in eum quincam (*sic*) Q. nouissimae BX*. uenierunt D. **duo**: ·II· D.

61. distruere DƎPLR, dextruere C; + hoc QR; *et post* **templum** + hoc DEƎP^{mg}. **et post triduum** (et post tri *in mg.* O^{c}): et post tertium diem E. **aedificare** (ed. T): reaedificare DƎP^{mg}H^{c}ΘO^{gl}W (reed.) *vg.*; resuscitare E; aedificabo R. illut Z* (*corr.* Z^{3}).

62. *om.* **et** LR* (+ *corr. sax.*). exsurgens R. princens O*. nichil W. respondis ACFΘMT; respondens HQY; respondeas V. que D. **isti**:

nihil respondes ad ea quae isti aduersum te testificantur?
63 iesus autem tacebat
et princeps sacerdotum ait illi
adiuro te per deum uiuum
ut dicas nobis si tu es christus filius dei
64 (310.1) dicit illi iesus tu dixisti.
Uerum tamen dico uobis
a modo uidebitis filium hominis sedentem a dextris uirtutis
et uenientem in nubibus caeli.
65 (311.6) Tunc princeps sacerdotum scidit uestimenta sua dicens
blasphemauit (312.2) quid adhuc egemus testibus?
Ecce nunc audistis blasphemiam
66 quid uobis uidetur?
at illi respondentes dixerunt
reus est mortis.
67 (313.1) Tunc expuerunt in faciem eius
et colaphis eum ceciderunt
alii autem palmas in faciem ei dederunt
68 dicentes prophetiza nobis christe
quis est qui te percussit?
69 (314.1) Petrus uero sedebat foris in atrio
et accessit ad eum una ancilla dicens
et tu cum iesu galilaeo eras
70 at ille negauit coram omnibus
dicens nescio quid dicis.
71 (315.1) Exeunte autem illo ianuam
uidit eum alia

---

respondes ad ea. quae isti aduersum te testificantur. 63 iesus autem tacebat. et respondens
princeps sacerdotum ait illi adiuro te per deum uiuum ut dicas nobis. si tu es christus filius
dei. 64 dicit illi iesus. tu dixisti. uerumtamen dico uobis amodo uidebitis filium hominis
sedentem ad dexteram uirtutis et uenientem in nubibus caeli. . 65 tunc princeps sacerdotum
conscidit uestimenta sua dicens:

blasphemauit. quid adhuc egemus testibus. ecce nunc audistis blasphemiam eius
66 quid uobis uidetur. at illi respondentes dixerunt. reus est mortis. 67 tunc expuerunt in
faciem eius. et colaphis eum caeciderunt. alii autem palmas in faciem ei dederunt 68 dicentes
prophetiza nobis christe quis est qui te percussit. 69 petrus uero sedebat foris in atrio. et
accessit ad eum una ex ancillis dicens. et tu cum iesu galileo eras. 70 at ille negauit coram
omnibus dicens. nescio quid dicis: 71 exeunte autem illo ianua uidit eum alia et ait his qui

---

om. D; + dicunt Q. aduersus F. > testificantur (-atur L*) aduersum te LR.

63. **et princeps**: princeps autem DE. **nobis**: uobis Q. **dei** + uiui CDQRT(uibi) *cum graecis multis et ff₂*.

64. dixit Θ. **illi**: ei R. ihesus CT. uerumtamen CFJY𝔖ℭ, uerumptamen W, ueruntamen 𝔊ℌ. amodo JY. **uidebitis**: sedebitis D. *om.* **sedentem** R* (+ *sax.*). **a dextris** (-eris D): ad dexteram Ꝑ^mg LR; + dei? X*. **uirtutis**: + dei FT *vg.*, *ex Luc.* xxii. 69; + altissimi Q. nuuibus C. celi W.

65. **sacerdotum** *bis lapsu* L. **dicens**: ait L. blasfemauit DꝐLR, blasfemabit T, plasphemauit V; + hic D. aduc T, athuc Y, ahuc E. egimus OR, hegemus C. audististis L; audiuimus E. blasfemiam DꝐLQRT, blasphemia Y; + eius DEQR*.

66. *om.* **at illi** L. **respondentes**: responderunt et R; + omnes F. morti BΘT.

67. exspuerunt BMT. colafis BMTTVZ, colophis DR*. ceciderun Θ*, caeciderunt EFJVXZ*; caederunt BLMYZ^c, cederunt DꝐIR. in facie JZ*. **ei**: eius DEFL(Q)R *vg.*; *om.* T. > dederunt in f. eius Q.

68. profetiza nobis DꝐ(ti *expunct.*)LOR; prophetizabis C. **est** + iste F. *om.* **te** F. percusit Ꝑ.

69. **uero**: autem EQ. foras K; + cum ministris Ꝑ^mg. ancella DꝐLR. **dicens**: dixit E. galileo CDEꝐΘKLORW.

70. **ille** *in rasura* H. nenegauit O. **omnibus**: hominibus E. **nescio quid** *codd. et vg. et uett.*: nescio quod A*. dicitis V.

71. **illo** + in H. ianua IR. **alia** *sine addit.* (ἄλλη) ACDꝐH*JLMRTX*: + ancilla BEFH^cΘK MTOQ(ancella)VWX^cZ *vg.*, *cum* D *gr. a b c ff₂ h n q r r₂*; ancilla (*om.* **alia**) Y. hiis CERW; eis BQ. > ibi erant Q. *om.* **ihu** L. naszareno E, nazareo L, nazoreno X.

et ait his qui erant ibi
et hic erat cum iesu nazareno
72 et iterum negauit cum iuramento
quia non noui hominem
73 et post pusillum accesserunt
qui stabant et dixerunt petro
uere et tu ex illis es
nam et loquella tua manifestum te facit
74 tunc coepit detestari et iurare quia non
nouisset hominem
et continuo gallus cantauit.
75 (316. 2) Et recordatus est petrus uerbi
iesu
quod dixerat prius quam gallus cantet
ter me negabis
et egressus foras plorauit amare.
XXVII. (317. 2) Mane autem facto
consilium inierunt omnes principes
sacerdotum
et seniores populi aduersus iesum
ut eum morti traderent.
2 (318. 1) Et uinctum adduxerunt eum.
Et tradiderunt pontio pilato praesidi.
3 (319. 10) Tunc uidens iudas qui eum tra-
didit quod damnatus esset
paenitentia ductus rettulit triginta ar-
genteos
principibus sacerdotum et senioribus
4 dicens
peccaui tradens sanguinem iustum

---

erant ibi. et hic cum iesu nazareno erat [72] et iterum negauit cum iuramento dicens quia non
noui hominem. [73] post pusillum autem accedentes qui ibi stabant dixerunt petro uere et tu
ex illis es. nam et loquella tua manifestum te facit. [74] tunc coepit detestari et iurare. quod
non nouisset hominem. et continuo gallus cantauit. [75] et recordatus est petrus uerbi iesu
quod dixerat ei. prius quam gallus cantet. ter me negabis. et egressus foras fleuit amare.
XXVII. [1] Mane autem facto consilium fecerunt omnes principes sacerdotum et seniores
populi aduersus iesum ut eum morti traderent. [2] et uinctum adduxerunt eum et tradiderunt
pontio pilato praesidi. [3] tunc uidens iudas qui eum tradidit quia ad iudicium ductus est.
paenitentia ductus. reuocauit triginta argenteos principibus sacerdotum et senioribus
[4] dicens. peccaui tradens sanguinem iustum. illi autem dixerunt. quid ad nos tu uideris.

---

72. **negauit**: regnauit L*. **iuramento** + dicens DƎP^{mg}LQR*. *om.* **quia** R* (*sed* + *sax.*). nouisset EKMTV.

73. posillum T, pussillum DƎPL. > qui stabant accesserunt R. **qui** + ibi EƎP^{mg}QX*. **stabant**: erant ƎP^{mg}. *om.* **et** *post* **uere** DLY. **loquella** *codd. pl.*: loquilla O, loquela DƎPKMTV WZ^{c} *vg.*, *Tisch.*

74. **tunc** + *ras.* 3 *litt.* T. caepit L, cepit W. detestare MR; deuotare E. nouissent L*, nouisse O* (*corr. gl.*). cantabit T.

75. *om.* **est** EΘ. **dixerat** + quia JT. priusquam *uno ductu* AJ. negauis FLO. **egressus** + petrus F(*ex Luc.* xxii. 34)W. foris X*. **plorauit amare** (ἔκλαυσεν πικρῶς) ABCHΘX^{c}Y *φ Walkeri et b c ff$_2$(h)q*: fleuit am. DEƎPFI? JK(L)MMTO(Q)RTV WX*Z *vg. Hieron. Tisch. f g$_1$*; fleuit amarissime DR* *δ*; > amarissime fleuit LQ(-ae) *ff$_1$ r$_2$*; *κλαίειν bis tantum occurrit in Mattheo hic et* ii. 18 rachel plorans filios suos; *in Marco bis*, v. 39 = ploratis, *et* xiv. 72 = flere; *in Luca nouies, ubi paene semper est* flere (vi. 21, 25, vii. 13, viii. 52, xix. 41, xxii. 62, xxiii. 28) *sed semel* vii. 32 non plorastis *et ib.* 38 *non redditur*; *in Iohanne contra septies est* plorare (xi. 31, 33 *bis*, xvi. 20, xx. 11 *semel*, 13, 15) *et semel* flere (xx. 11); *in locis parallelis Marc.* xiv. 72, *Luc.* xxii. 62 *codices nostri non uariant, ex quo colligo* fleuit *hic ab iis deriuatum esse.*

XXVII. 1. **autem**: *om.* T; iam R. **inierunt** (ἔλαβον): fecerunt BLO*(*corr. gl.*)QR, *cum* D *gr.* (ἐποίησαν) *a c f r$_2$*. *om.* **omnes** J. saeniores C, seniorib; O*; omnes L. aduersum OZ* (*corr.* Z^{4}). ihesum *plene* C *uide ad* i. 1. *om.* **eum** L.

2. > adduxerunt eum uinctum F; > uinctum eum duxerunt E. tradederunt O*; + eum DHΘ. pylato DR. presidi DT, praessidi ƎP* (s *eras.*) R.

3. **uidens**: uidit L. > iudas uidens Q. qod Θ*; quia BCDƎPLQRT. dampnatus DEΘRW. **esset**: est BCDLRX* *ut gr.* κατεκρίθη *propius reddant, cum b c d f* (ad iudicium ductus est) *g$_1$ h* (indicatus est). **paenitentia** *codd. pl.* (-am E): penit. KRW, penet. L, poenit. DƎP *vg.* **ductus**: motus E. **rettulit** *cum* ABIMOTXZ; retulit CDEƎPFHΘJKLMTQVWY *vg. Tisch.*, retullit R. trigenta ƎPL; ·xxx· DMTRVWZ, xxx^{ta} ET. saenioribus C; + populi R.

4. peccabi T; + dñe D. **tradens** + *ras.* 3 *litt.* L.

at illi dixerunt quid ad nos? tu uideris
5 et proiectis argenteis in templo
recessit et abiens laqueo se suspendit
6 principes autem sacerdotum
acceptis argenteis dixerunt
non licet mittere eos in corbanan
quia pretium sanguinis est
7 consilio autem inito emerunt ex illis
agrum figuli in sepulturam peregrinorum
8 propter hoc uocatus est ager ille acheldemach ager sanguinis usque in hodiernum diem
9 et tunc impletum est quod dictum est
per hieremiam prophetam dicentem
et acceperunt triginta argenteos pretium adpretiati
quem adpretiauerunt a filiis israhel
10 et dederunt eos in agrum figuli sicut
constituit mihi dominus.
11 (320. 1) Iesus autem stetit ante praesidem
et interrogauit eum praeses
dicens tu es rex iudaeorum?
Dicit ei iesus tu dicis
12 (321. 4) et cum accusaretur a principibus

5 et proiectis argenteis in templo recessit et abiens laqueo se suspendit.
6 tunc principes sacerdotum acceptis argenteis dixerunt non licet eos mittere in corban quia praetium sanguinis est.
7 consilium autem accepto emerunt ex illis agrum figuli ad sepulturam peregrinorum
8 propter hoc uocatus est ager ille ager sanguinis. usque in hodiernum diem.
9 tunc adimpletum est. quod dictum est per hieremiam prophetam dicentem. et acceperunt triginta argenteos. praetium adpraetiati. quod adpraetiauerunt filiis rael
10 et dederunt eos in agrum figuli. sicut praecepit mihi dominus.
11 iesus autem stetit ante praesidem. et interrogauit eum praeses. dicens tu es rex iudaeorum. dicit ei iesus. tu dicis.
12 et cum accusaretur a principibus sacerdotum et senioribus. nihil respondit.
13 tunc

5. pro iectis D; proiectus H. > in templo arg. T. *om.* in R. *om.* **arg. i. t. r. et ab. laqueo** L *linea ut uidetur perdita*; *sed potest fuisse lectio* proiectus se suspendit; *cf. Act.* i. 18 *πρηνὴς γενόμενος ἐλάκησεν μέσος.* secessit DE. *om.* **et** F. habiens C. suscpendit D*.

6. **principes autem**: princeps autem H*; tunc principes LR; tunc autem princeps Q. accaeptis R. dixunt H*. > eos mittere JLQT *vg.*; > eos mitti DR. corbanam Cς𝔓; corbonan KMT; corbonam 𝔖ℭ; corban DƎPLR* (*corr. sax.*); curban Q. praetium CEƎPFH*Θ*JLMTOXY, precium W. > est sanguinis QR.

7. initio LR; + inter se J. aemerunt C. *om.* **figuli** R* (+ *corr. sax.*). saepult. E; sepultura HKMT. perigrin. DƎPL.

8. **hoc** *sup. lin.* K. **uoc. est** + et H^c. agger C. **ille** + lingua eorum T; *graeci legunt simpliciter* *διὸ ἐκλήθη ὁ ἀγρὸς ἐκεῖνος ἀγρὸς αἵματος ἕως τῆς σήμερον* (*sed* D *deficit*); *latt. omnes exc. f δ addunt* acheldemach (*uel tale quid*) *et multi etiam* hoc est *uel* quod est *etc., ex Act.* i. 19 *ὥστε κληθῆναι τὸ χωρίον ἐκεῖνο τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ αὐτῶν Ἀκελδαμάχ, τοῦτ᾿ ἔστιν χωρίον αἵματος.* *Uariant autem sic*; **acheldemach** ABCDƎPFHΘIMMTOQRVWXY *Hieron. cum* $b\ c\ ff_2\ g_{1\cdot 2}\ h\ r_2$: achel demach EL, acheldemac *a*, acheldemagh Z, acheldemas *r*; achedemagh K; aceldemach ff_1 (*Belsheim*), aceldemac T, aceldemae J, aceldema *q*; echeldemach *d*; hacel-dama ς, haceldama 𝔓𝔖ℭ. **acheld.** *sine add.* ACDFH*X¹Y: + hoc est BH^cΘJKMMTO VWX*Z *vg.* (hoc X²) *a d* ff_1; + quod est EƎP^mg QR $b\ c\ ff_2\ g_{1\cdot 2}\ h\ q\ r\ r_2$; + id est LT. hagger C. husque C. odiernum LT, hordiernum E*, hodiernom O^c.

9. **et tunc** AHΘMO*Y *cum gr.* ℵ*: tunc (*om.* **et**) BCDEƎPFJKLMTO^cQRTVWXZ *vg. Hieron. Tisch. cum graecis et ceteris.* inpletum DƎPLR; adimpletum E. hierimiam E, hyerimiam H, heremiam DL(Q)R, ieremiam BW *vg.*, iheremiam CT. profetam DƎPLO(Q)R. > prof. heremiam Q. acciperunt EƎP, accipierunt R; accipiens D. **triginta**: ·xxx· DFORVWZ; xxx^ta EMT; tringenta ƎPL. praetium BCEƎPFHJMTO*. **adpretiati** *cum* DE(adp̄t)ΘIKMTX*Z, *et* adpraet. BCƎPFJLMTOR: appret. AQVX^cY *vg. Tisch.*, appraet. H, apprec. W. **quem**: quod EQ. **adpretiauerunt** *cum* DΘIKMTV(adp̄t.)X*Z^c, *et* adpraet. BCEƎPFJLMTORZ*, ad prec. W: appret. AQX^cY *vg. Tisch.*, appraet. H. **a filiis** (*ἀπὸ υἱῶν*): filii CDƎP^mg LQT^c, filiis R*T*. **israhel** *uide ad* ii. 6, hisrael D.

10. figuri Y* (-li *corr.*). sicuti C. mici T.

11. ihesus *plene* C *uide ad* i. 1. presidem D. interrogabit T. praesis ELR, preses D, praesens O*(*corr. gl.*)X. **dicens**: ns *in ras. scr.* ƎP; *om.* R*(+ *sax.*). iudeorum ƎPLW; + et R. **dicit ei** *codd.*: dicit illi W𝔓𝔖ℭ, dixit illi ς *Hieron.*

12. qum Θ*, quum CΘ^c. accussaretur EƎPLY; -rentur D*. principus D. saenioribus C. nichil W. respondebat EQR.

sacerdotum et senioribus nihil respondit
13 tunc dicit illi pilatus
non audis quanta aduersum te dicant testimonia?
14 et non respondit ei ad ullum uerbum
ita ut miraretur praeses uehementer.
15 (322. 2) Per diem autem sollemnem consueuerat praeses dimittere populo
unum uinctum quem uoluissent.
16 (323. 4) Habebat autem tunc uinctum
insignem qui dicebatur barabbas
17 congregatis ergo illis dixit pilatus
quem uultis dimittam uobis
barabban an iesum qui dicitur christus?
18 sciebat enim quod per inuidiam tradidissent eum.
19 (324. 10) Sedente autem illo pro tribunali
misit ad illum uxor eius
dicens nihil tibi et iusto illi
multa enim passa sum hodie per uisum
propter eum.
20 (325. 1) Principes autem sacerdotum et seniores
persuaserunt populis ut peterent barabban
iesum uero perderent.
21 Respondens autem praeses ait illis
quem uultis uobis de duobus dimitti?
at illi dixerunt barabban.
22 (326. 1) Dicit illis pilatus quid igitur
faciam de iesu qui dicitur christus?
dicunt omnes crucifigatur

---

dicit illi non audis. quanta aduersum te testificantur.
14 et non respondit ei ullum uerbum.
ita ut miraretur praeses uehementer.
15 per diem autem sollemnem. consueuerat preses.
dimittere populo unum uinctum quem uoluissent.
16 habebant autem tunc uinctum insignem
qui dicebatur barabbas.
17 congregatis autem illis. dixit pilatus. quem uultis dimittam uobis.
barabban an iesum qui dicitur christus.
18 sciebat enim quod per inuidiam tradiderunt eum
19 sedente autem illo pro tribunali. misit ad illum uxor eius dicens. nihil tibi et iusto illi.
multa enim passa sum hodie per uisum propter eum. .
20 princeps autem sacerdotum et
seniores persuaserunt populis. ut peterent barabban. iesum uero perderent.
21 respondens
autem pilatus preses ait illis. quem uultis ex duobus dimittam uobis. at illi dixerunt.
barabban.
22 dicit illis pilatus quid igitur faciam de iesu. qui dicitur christus. dixerunt ei

---

13. tu^{nc} T; *om.* L. **illi**: ei R. pylatus D. **te** + testificantur et E. **dicant testimonia** AƎP* FHJMXY: dicunt test. BCEƎP^{mg}ΘKLMORTV WZ *vg. Hieron. Tisch.*, *et* > test. dicunt D; testificantur Q.

14. *om.* **ad** T. hullum C; unum E. miretur E. praesis ƎP*LR, presis D, preses FTW. uehimenter D^{c}R, uechementer L, uechimenter D*; multum Q.

15. **sollemnem** *codd. pl. et* 𝔖ℭ: sollempnem DΘLRW, solennem ϛ, sollennem 𝔓; [festum F *ex Marco*]. consuerat DƎPLQT; constituerat R. preses DFT, praesis LR. demittere R. > populo dimittere J *vg.* *om.* **unum** X*. uintum X. quemcumque H*. uoluisset ϛ.

16. habebant EΘKLM. *om.* **autem** MV. **tunc**: *om.* EQZ*(+Z^{2}); + unum BEKMO^{c}RVWX^{c}Z g_{2}, *sed sine auctoritate graeca*; *cf. Luc.* xxiii. 17, *Ioh.* xviii. 39. **uinctum** + quem uoluissent L. > insignem uinctum D. barrabbas R, barnabas Z* (*corr.* Z^{2}); + qui propter homicidium missus fuerat in carcerem H^{mg}ΘW *ex Luc.* xxiii. 19, *cf. Mc.* xv. 7.

17. **ergo**: uero EJ; autem R. pylatus DR. demittam LO. barrabban R, barraban W. han C; aut Q.

18. per inuidia Z* (*corr.* Z^{2}). **sciebat . . . tradidissent** *repet. lapsu* T*.

19. **illo**: eo R. missit DLR; accessit E. **illum**: eum EƎP*OQRWX* *vg.* nicil T, nichil W. **tibi** (σοί): + sit DƎP^{mg}R, *et* > sit tibi BELQ. **et iusto**: de iusto Q. pasa E, passas R. hodiae CO, odie T. uissum DƎP. propter illum ER* (p. illo R^{c}); per illum L.

20. **principes** *etc.* (οἱ δὲ ἀρχιερεῖς) BDEƎPH^{c}Θ JKLMOQRTVWZ *vg.*: princeps ACFH*MXY *cum f h q.* saeniores C; + populi DƎP. persuasserunt DƎPLR. populo E*R; *om.* L. baraban L, barrabban W, barnaban Z*. **uero**: autem D.

21. preses DFW, praesis L, praessis R; *om.* T. **uultis** + dimittam D* *sed exp.* **duobus**: ·II· D. demitti LZ; dimittam QX*. barrabban W.

22. dixit DLϛ. pylatus CDR. **igitur**: ergo EF. faciemus E. + qui *ante* **dicunt** ƎP. crucifigetur R. *Secundum Clem. et Tisch. lat.*, *uers.* 23 *inc. ad* **dicunt omnes**; *nos Stephanum sequimur*

23 ait illis praeses quid enim mali fecit?
at illi magis clamabant dicentes crucifigatur.
24 (327. 10) Uidens autem pilatus quia nihil proficeret
sed magis tumultus fieret
accepta aqua lauit manus coram populo dicens
innocens ego sum a sanguine iusti huius uos uideritis
25 et respondens uniuersus populus dixit
sanguis eius super nos et super filios nostros.
26 (328. 1) Tunc dimisit illis barabban
iesum autem flagellatum
tradidit eis ut crucifigeretur.
27 (329. 4) Tunc milites praesidis suscipientes iesum in praetorio
congregauerunt ad eum uniuersam cohortem
28 et exuentes eum
clamydem coccineam circumdederunt ei
29 et plectentes coronam de spinis posuerunt super caput eius
et harundinem in dextera eius
et genu flexo ante eum inludebant dicentes haue rex iudaeorum.

---

omnes crucifigatur.
23 ait illis praeses. quid enim mali fecit. illi uero uehementer clamabant
dicentes. crucifigatur.
24 uidens autem pilatus quia nihil proficeret sed magis tumultus fieret.
accepta aqua. lauit manus coram populo. dicens innocens ego sum. a sanguine huius iusti
uos uideritis.
25 et respondens uniuersus populus dixit. sanguis huius super nos. et super filios
nostros.
26 tunc dimisit illis barabban iesum autem flagellatum tradidit eis ut crucifigeretur . .
27 tunc milites praesidis susceperunt iesum in praetorio et congregauerunt ad eum uniuersam
cohortem.
28 et exuentes eum. induerunt eum tunicam purpuream. et clamidem coxineum
circumdederunt ei.
29 et plectentes coronam de spinis. posuerunt super caput eius et harundinem in dexteram eius. et procidentes ad pedes eius inludebant eum dicentes. habe rex

---

1555, *Hentenium et Tisch. gr., ed.* 8. *etc., cum quibus uersus inc. ad* **ait illis.**

23. **illis**: illi V*. praesis L, preses DW; pylatus ER. *Graeci uariant* ὁ δὲ ἡγεμὼν ἔφη *codd. pl.*; λέγει αὐτοῖς ὁ ἡγ. DL 1 *ut nos*; ὁ δὲ ἔφη ℵB 33. 69. 102. male E*H*M*R^{sax}. **illi**: illis E*; + multo T, *ut propius reddat* περισσῶς *cf.* xxvi. 38. clamauerunt Q.

24. uidentes H*. pylatus CDR. **quia nihil proficeret** (-it H*, profec. O*): nihil proficere E. tumultum fieri E. **tumultus** + in populo ƎP^{mg}R, lauauit ƎP^{mg}R; labit X. **manus** + suas EƎP^{mg}H. **coram** + omni C(homni)EQ. > ego innocens Q. ha C; *om.* L. sanguinem Z*. *om.* **iusti** E. > huius iusti W. uideretis ƎP*LO; uidetis R.

25. respondit Q. huniuersus C; omnis LR. **populus** + ei J. **dixit**: *om.* R*; dicens R^{sax}. **eius**: huius LT. **nostros**: uestros Q.

26. dimissit DƎPLY. barabbam ℌℭ, baraban L, barrabban W. ihu *ut uid.* H*. **autem**: uero Q. flagillatum DƎPLR; flagellis caesum FJ *ex Marco* xv. 15. crucifigetur ER.

27. *om.* **tunc** F. presidis DT; *om.* J. suscipierunt DR. **in praetorio** *codd.* (pre. CTYW): in praetorium (εἰς τὸ πραιτώριον) D(pre.)E *vg.* congregaberunt T. huniuersam C. coortem L.

28. **exuentes** (ἐκδύσαντες) *codd. pl. et vg.* (excuentes E*, excuente E^{c}, exsuentes *ut uidetur* X* *et* X^{c}): exeuntes D*ƎP^{c}ILQRT*V, *Tisch. lapsu. Post* **eum** *pergunt* induerunt tonicam purpuream et clamydem c. c. ei. Q, clamidem et ind. eum tunicam p. clamydem c. c. ei Y*. **clamydem** *cum* ABIJKMOXY*sec.*: clamidem EƎPFH*MTTVWY*pr.*; clamide H^{c}Θ; clammidem C; chlamidem Z*, chlamydem Z^{c} *vg.*; calamidem DLR. coccyneam E, cocineam DR, coccinea H^{c}Θ^{c}. circunded. ςℌ. **ei**: eum MT; + et uestem purpuream EƎP^{mg}(-iam). *Additamenta haec in* EƎP^{mg}QY *ex Ioh.* xix. 2 *sunt* καὶ ἱμάτιον πορφυροῦν περιέβαλον αὐτόν. *Ueteres a b c d ff$_2$ q pro* exuentes *habent* induerunt (*cum* ℵ^{ca}BD 157), *et* D *gr.* 157 *a b c d f ff$_2$ h gat. addunt de ueste purpurea*; *uide Tischendorfium ad locum.*

29. flectentes ƎP* (*sed corr.*); plec^{t}entes O. choronam C. **spinis** + et E. possuerunt ƎPL; inpossuerunt Q. capud BRT. **harundinem** *codd. pl.*: arund. ΘJLORTW *vg. Tisch.* **in** + caput D* *sed exp.* dexteram DƎP^{1}JLQR; dextra Mς. *om.* **eius** R. flexu BFHΘRTY. hante C. > inlud. ante *ut udtur* Q. illudebant W *vg.*; + ei D *vg., Hieron., corr. uat.**, *non mg.* = ἐνέπαιξαν αὐτῷ *gr. fere omnes et uett. plur.* (*sed om. cum codd. nostris gr. minusc.* 7 *et uett. b ff$_1$ g$_{1 \cdot 2}$*). **haue** *codd. pl.*: habe BCHO*T, aue DΘJKMTRVW *vg.* iudeorum CDƎPLRW.

30 (330. 6) Et expuentes in eum
acceperunt harundinem
et percutiebant caput eius
31 et postquam inluserunt ei
exuerunt eum clamyde
et induerunt eum uestimentis eius
et duxerunt eum ut crucifigerent.
32 (331. 1) Exeuntes autem inuenerunt hominem cyreneum nomine simonem
hunc angariauerunt ut tolleret crucem eius.
33 (332. 1) Et uenerunt in locum qui dicitur golgotha
quod est caluariae locus.
34 (333. 4) Et dederunt ei uinum bibere cum felle mixtum
et cum gustasset noluit bibere.
35 (334. 1) Postquam autem crucifixerunt eum diuiserunt uestimenta eius sortem mittentes
36 et sedentes seruabant eum.
37 (335. 1) Et inposuerunt super caput eius causam ipsius scriptam
hic est iesus rex iudaeorum.

---

iudaeorum. [30] et expuentes in eum acceperunt harundinem et percutiebant caput eius. [31] et
postquam illuderunt eum exuerunt eum clamidem et induerunt eum uestimenta eius. et
duxerunt ut eum crucifigerent. [32] exeuntes autem. inuenerunt hominem cyrineum nomine
simonem. hunc angariauerunt. ut tolleret crucem eius. . [33] et uenientes in locum qui dicitur
golgotha quod est caluariae locus. [34] dederunt ei bibere. acetum cum felle mixtum. et cum
gustasset noluit bibere. [35] postquam autem crucifixerunt eum. diuiserunt uestimenta eius
sorte mittentes. [36] et sedentes seruabant eum illic. [37] et imposuerunt super caput eius. cau-

---

30. **expuentes** *codd. fere omnes et vg.*: exspuentes A. *om.* in F. acciperunt DE𝔓LO*, accipierunt R, acceperun Θ*. arundinem 𝔓ΘJLORTW *vg. Tisch.* percuciebant W; percutierunt R. capud BERWY.

31. inlusserunt DLR; inluxerunt Z*, illuserunt W *vg.* **ei**: eum QR. exsuerunt Θ*X. *om.* **eum** R* (+*sax.*). **clamyde** AKMOXY: clamide CHΘMTTVW; clamydem IJ, clamidem BE𝔓FQR^c, calamidem DLR*, chlamidem Z*, chlamydem Z^c *vg.* *om.* **eum** E. uestimenta eius E; uestimentis suis D𝔓*Q. adduxerunt R; induxerunt L (*graeci enim* ἀπήγαγον). crucifigerint H*; crucifigeretur LQR; *patiente graeco* εἰς τὸ σταυρῶσαι *sed inuitis uett.*

32. + et *ad init.* T. exuentes CMT. inuenierunt D. **cyreneum** (*cf.* mattheum *etc.*) *cum* ABCΘIKMMTOVXYZ: cyrineum DEFR, cyrin eum Q, cireneum HTW, cirineum 𝔓, cirenium L, cyrenaeum J *vg.*, *Tisch.* **cyr.** *sine addit.* ACD𝔓*H*(H^{c}Θ *uide infra*)JKMMTO$^{*\ et\ 2}$TVWX^{1}Y* *vg. Hieron.* *cum* *f* ff_1 g_1 *q*: + uenientem obuiam (obiam RY^c, obbiam X^2) sibi B𝔓^{mg}ILO$^{1\ et\ sax}$RX$^{*\ et\ 2}$Y^{c}Z; + uenientem in obuiam illis E; + uen. in obiam sibi Q; + uenientem de uilla *corr. uat.* non mg.* (*ex. Luc.* xxiii. 26); *simile additamentum habet* D *solus ex graecis* εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ *et ex uett.* uenientem obuiam sibi *a b c* ff_2 *h* (> o. s. u. *d*), uen. ob. ei g_2. symonem CDEJWX*; + uenientem obuiam sibi Θ *et tale quid* H^{mg}. hangariauerunt C, angarizauerunt D𝔓^{1}LQR, angariszau. E. tollerent R.

33. uenerun Θ*, uenierunt D. **in locum**: *om.* E; ad l. Q. golgota T; golgoltha X; golgatha W; golgoltha *etiam* Δ *gr.* (*non* δ) *et syr. hierus. cf. ad Ioh.* xix. 17. **quod**: quae B. **est**: nominatur Q. caluarie MTW. **locus** + nominatus LR *cum* ff_1.

34. > bib. uinum EQ. fellem O. mixto J; mistum *vg.* quum CΘ. custasset M.

35. *om.* **autem** Z* (+ Z^2). diuisserunt DL; + sibi BQX. **mittentes** *sine additamento* (*cum gr. plur. et uett. d f* $ff_{1.2}$ g_1 *l*) CD𝔓*H*IJLMO^{c}RTV𝔖 *cor. uat. marg.*, *cod. caraf.* '*Graecus cod. Uat. uetustissimus et emendatissimus, omnesque lat. MS. non habent uerba uirgula signata habentur autem Io.* 19': + ut impleretur (adimpl. E, inpl. 𝔓^{mg}) quod dictum est per prophetam (profetam 𝔓^{mg}Q + dicentem BE𝔓^{mg}ΘKMTOQWXZς𝔥ℭ *Hieron.*) diuiserunt sibi (*om.* MTO*) uestimenta mea (> u. m. s. BO^{1}X, s. mentimenta menea Z*) et super uestem meam (uestimenta mea BO, uestimentum meum X) miserunt sortem ABE𝔓^{mg}H^{c}ΘKMTO*QWXYZς𝔥ℭ *cor. uat. Hieron.* (*ex Ioh.* xix. 24) *cum graecis* Δ 1 *etc. et a b c* g_2 *h q r* r_2 δ.

36. *Uersum om.* H*T* *c.* serbabant O; obseruabant B. [**eum** + ἐκεῖ *graeci fere omnes*, *et* illic *f solus latinorum.*]

37. imposu. BHJKWZ *vg.*, inpossu. 𝔓LR. capud BR. > eius caput T*. caussam D𝔥, cusam T*, causa E. *om.* **c. ips. scr.** L. scribtam BEJOTXYZ. hec ÷ hic est R* (hæc R^c, *dein linea per medium æ ducta est*). **ihs**: *om.* DE𝔓^{mg}HQW *cum graecis multis et a b* ff_1 *q*, *cf. Mc. et Luc.*; + xp̄s LR. iudeorum CD𝔓LRW.

38 (336. 1) Tunc crucifixi sunt cum eo duo latrones
unus a dextris et unus a sinistris.
39 (337. 6) Praetereuntes autem blasphemabant eum
mouentes capita sua
40 et dicentes
qui destruit templum
et in triduo illud reaedificat
salua temet ipsum
si filius dei es descende de cruce.
41 (338. 2) Similiter et principes sacerdotum inludentes cum scribis et senioribus dicebant
42 alios saluos fecit
se ipsum non potest saluum facere
si rex israhel est descendat nunc de cruce
et credimus ei
43 confidit in deo liberet nunc eum si uult eum
dixit enim quia dei filius sum.
44 (339. 2) Id ipsum autem et latrones qui crucifixi erant cum eo inproperabant ei.
45 (340. 2) A sexta autem hora tenebrae factae sunt super uniuersam terram usque ad horam nonam.

---

sam eius scribtam. hic est iesus rex iudaeorum.
38 tunc crucifixissent cum eo duos latrones.
unum a dextris. et unum a sinistris.
39 praetereuntes autem blasphemabant eum mouentes
capita sua
40 et dicentes. qui destrues templum dei et in triduo illud reaedificas. salua temetipsum. si filius dei es descende de cruce.
41 similiter et principes sacerdotum inludentes
eum. cum scribis et senioribus. et pharisaeis dicebant.
42 alios saluos fecit. se ipsum non
potest saluum facere. si rex sdrahel est descendat nunc de cruce. ut uideamus. et credamus ei.
43 confidit in deum liberet nunc eum si uult eum. dixit enim quia dei filius sum.
44 idipsum autem. et latrones qui crucifixi erant cum eo inproperabant ei . .
45 a sexta

---

38. **crucifixi sunt**: crucifixerunt DƎPFLR, crucifixerant XRI Q. **cum eo**: eum L*. duos EƎPLQR, ·II· D. unum *bis* E. dexteris D. hunus *sec.* L. a senistris ƎP, ha sinixtris C.

39. pretere. D. blasfemabant DƎPLRT; blasphemauerunt Z*; blasphemant Q.

40. **dicentes** *sine add.* ACƎP*H*JMQTXY: + ua BDƎP^{mg}(F *ex Mc.* xv. 29)ILO^{c}QR; + uah EH^{c}ΘKMTO*VZ *vg. Hieron.*; + uath W. **destruit** (dext. C, dist. DƎP) . . . **reaedificat** (reed. C W) *cum* BCDƎP*FH*IJKMMTOVWZ *corr. uat.*, *cf.* dissoluit . . . aedificat *d.* destruet . . . reaedificat g_1 = *ὁ καταλύων . . . οἰκοδομῶν*: destruebat . . . reaedificabat AX^{c}Y *Tisch. cum a c* ff_2 *q r Hil. Ambr. ap. Sab., lectio forsan ex ueteribus deriuata ut alia hoc loco in* A; destruis . . . reaedificas H^{1}ΘT(redif.) *vg. Hieron. corr. uat. mg.*, g_2; distruebas (destr. X *et uett.*) . . . reaedificabas E (raeed.) ƎP^{mg}LQRX* *b* ff_1 *h* δ; *deinde* destrues . . . reaedificas *f*, distruas . . . redificabas r_2. **templum** *sine addit.* BCFHΘJLMO*RTX*Z* *cum* g_1 *h*: + dei ADEƎPIKMTO^{al}QVWX^{c}YZ^3 *vg. Hieron. Tisch.*, *a b c* $ff_{1.2}$ g_2 *q*. **triduo**: triduum O*X*; tribus diebus W. illut Z* (-d Z^2); *om.* W; + iterum J. > reaedificabas illud Q; > redificas illud T. salba O; + autem Q. temetipsum JWY *vg.*; te ipsum DLQR; temed ipsum T. **es** + *ras.* O; *hic interpungit* W *ut sit* **salua te.** si filius dei es. decende A*; discende DEƎPLR; + nunc BQR *ex uers.* 42.

41. **et**: *om.* J; + omnes R. illudentes W *vg.*; inludebant Q; + eum E. scribiis E*. saenioribus C; pharisaeis Θ *cum a b* ff_2 *q*. **dicebant** (*ἔλεγον*) EƎP*FJKMMTOVWXZ *vg. Hieron.*, *cum a b c d f* $ff_{1.2}$ *h q r* r_2: dicentes ABCDƎP^{mg}HΘLQRTY *et* $g_{1.2}$ *cum graecis* D 7^{pe}.

42. salbos CT. seipsum W *vg.* > sal. f. non p. E. salbum CT. **israhel** *uide ad* ii. 6: hisrael D. *om.* **est** E* (+ E^1). discendat DƎPLO^{c}R, discedat O*, discebat E*, discendebat E^c. credemus DEQ.

43. **confidit** BEH^{1}ΘJKMTQWXZ^c *vg. Hieron.* *c f* $ff_{1.2}$ *q et* si conf. *b d* (*gr. πέποιθεν, pauci εἰ πέποιθεν*): confidet ACDƎPFH*LMORTVYZ* *aur. et* si conf. *a h*. **in deo**: in dm̄ DƎPR; in dn̄o CEQT; + et LQR; + ideo F. > nunc lib. LQR. **nunc eum si uult eum** BFMY *cum graeco et a b c d* (liueret) *f* ff_2 (*om.* **nunc**) g_1* *h q r* δ, *cf. Ps.* xxii. 9 *Heb. et LXX*, *et* nunc si uult eum X^{c}𝕾𝕮 *et ita graec. cod. et unus ex lat. ap. cod. caraf.*: nunc eum si uult ACDEƎPHΘIJK(L)MTO(QR)TVWXZ𝔖𝔓, *ff*, g_1^c *aur.* > fil. dei BDƎPMTORTW *vg.*

44. idipsum JW *vg.* *om.* id O*. *om.* **autem** E. **crucifixi erant**: fixi erant A*CH*T* $^{et\ rec}$ XYZ* (*corr.* Z^4); crucifixerant L, crucifixerunt R, crucifixi sunt ƎP. **cum**: eum L*. inpoperabant H*, impr. XW *vg.*, inproperant R.

45. *Ad init.* + et (*om.* R) postquam crucifixus est (crucifixerunt L) L*QR *cum a b c*. *om.* **autem** Q. tenebre facte W. **huniuersam** C. husque C. **ad**: in ER. oram T.

46 (341. 6) Et circa horam nonam
clamauit iesus uoce magna dicens
heli heli lema sabacthani
hoc est deus meus deus meus
ut quid dereliquisti me?
47 quidam autem illic stantes et audientes
dicebant
heliam uocat iste.
48 (342. 2) Et continuo currens unus ex eis
acceptam spongiam impleuit aceto
et inposuit harundini
et dabat ei bibere.
49 Ceteri uero dicebant sine uideamus an
ueniat helias liberans eum.
50 (343. 1) Iesus autem iterum clamans uoce
magna emisit spiritum.
51 (344. 2) Et ecce uelum templi scissum
est in duas partes
a summo usque deorsum.
(345. 10) Et terra mota est
et petrae scissae sunt
52 et monumenta aperta sunt

---

autem hora tenebrae factae sunt. super uniuersam terram usque ad horam nonam. 46 circa
horam autem nonam clamauit iesus uoce magna dicens. heli. heli. limasabacthani. hoc
est. deus meus. deus meus. ut quid me dereliquisti. 47 quidam autem. illic stantes. et
audientes. dicebant. quia helian uocat iste. 48 et continuo adcurrens unus ex eis. accepta
spongea impleuit aceto. et imposuit harundini. et dabat ei bibere. 49 ceteri autem dicebant.
sine uideamus si uenit helias saluare eum. 50 iesus autem. iterum clamans uoce magna.
emisit spiritum. 51 et ecce uelum templi scissum est in duas partes a summo usque deorsum.
et terra mota est. et petrae scissae sunt. 52 et monumenta aperta sunt. et multa corpora

---

46. **et circa horam** BCEƎPFHΘJKLMMTOR T(oram)VWX*(+ uero X^{c})Z *vg. Hieron. cum* ff_1 $g_{1.2}$: circa horam uero AY(X^{c}) *Tisch. quae lectio praeferenda uideretur si plurium codicum auctoritati niteretur, et* > circa uero horam D r_2; circa autem horam Q *c*; circa hor. autem *a d f* ff_2 *h*; circa autem (*om.* horam) *q*, circa horam (*om.* autem) *b*. **nonam** X* *et* X^{c} (X^{1} *deleuerat* no). exclamauit H*O*R. **heli heli** *cum* ACƎP^{mg}FH*I JLMQRTWXY, *et* hel i hel i D, eli eli *vg.*: heloi heloi BEH^{c}ΘKMTOVZ, heloei ƎP*. **lema sabacthani** *cum* AFΘI*J*(*uno ductu*)MOX*Y: lamma sabacthani *vg.* (*uno ductu* 𝔜), lema sabactani H, lema sabachtani BZ, lemasabacdani C; lama sabacthani ƎPRX^{c}, lama sabactani D, laba sabacthani Q; lamath zabacthani E; lemazeptani J^{c}, lama zaptani KMT(*uno ductu*)V, lama zabthani T, lama zabatani W, lamasabatha L. *Graeci uariant, Tisch.* 8 *legit* ἠλεὶ ἠλεὶ λεμὰ σαβαχθανεί, *W. H.* Ἐλωί ἐλωί λεμὰ σαβαχθανεί *et mg.* Ἠλεί ἠλεί λαμὰ ζαφθανεί. *Uarietas oritur ex duplici traditione, aramaica sc. et hebraica*; *aramaica fuisse uidetur* אֱלָהִי אֱלָהִי לְמָה שְׁבַקְתַּנִי (*cf. Mc.* xv. 34 *qui traditionem aramaicam propius sequi uidetur*); *hebraica est Ps.* xxii. 2 אֵלִי אֵ׳ לָמָה עֲזַבְתָּנִי; lama *et* zaptani, zabatani *etc. uerba hebraica* לָמָה *et* עֲזַבְתָּנִי *propius sequi uidentur. Cf.* ζαφθανεί D* *gr.* zapthani *d h*, zaptani *b*, sapthani ff_2. **hoc**: quod JKMTVZ. *om.* **meus** *primum* JQX*. utquid F; quare ERT. > me dereliquisti EJLO^{gl}RT, *et* me diril. D, me direl. Q. dereliquis me Z* (*corr.* Z^{2}); reliquisti me F. *om.* **me** X.

47. **illic st.**: milites stantes J. *om.* **et** Z*. eliam T *vg.*; helaam V*.

48. occurrens QR. ex illis Q; + et J. accepta spongia J. spongeam EK, spungiam O*T, spungeam ƎPL, sponguiam D; + et R. inpleuit CDƎPF; implebit T. acaeto L, acoeto BDE, acceto CR. *om.* **et** T. **inposuit** *codd. pl.*: imp. BWX *vg.*, inpossuit ƎPLR; posuit J. arundini ƎPΘJLORW *vg. Tisch.*; harundinem E^{c}.

49. caeteri DILR *vg.* **uero** + se D*. han C; si E; + uidiamus an *lapsu* L. ueniet L. elias T *vg.* **liberans**: et liberans J*; et liberat R, et liberaret Q; liberare DEƎP^{mg}. *Post* **eum** *pergunt sic* alius autem accepta lancea (-cia R r_2) pupungit (pupunguit D, pupugit *Harl.*, popungit ƎP^{mg}) latus eius (*om.* eius ƎP^{mg}) et exiit (exiuit *Reg.*, exit L) aqua et sanguis (-gis Q) DEƎP^{mg}LQR r_2, *Harl.* 1023, *B. M. Reg.* 1 E vi, *corp. oxon.*, *et* alius autem accepta lancea pepungit et aperuit latus eius et exiuit sanguis et aqua *gat.*, *fere cum graecis* ℵBCL(U)Γ 5. 48. 67. 115. 127* *quod ex Iohanne* xix. 34 *deriuatum uidetur, praecipue cum hoc loco ante mortem Saluatoris trad tur factum. Ex Tatiani Diatessaron plerumque ortum creditur, sed uide W. H., 'Select Notes,' p.* 22 *et Ciasca*, p. 93.

50. exclamans QR^{sax}, exclans R*; clamauit L. aemisit C, emissit DLR.

51. scisum EƎPLRY. **est**: & H*; ē & H^{3}. ha s. husque dehorsum C. petre IW. scisae EƎP LO*R; scisse T^{c}W; fissae CT*?.

52. monomenta E. sun Θ*. qui dormierunt EL$O^{gl}R^{sax}$W*; dormientium DƎPO*QR*X*. resurrexerunt BCJO^{gl}TX.

et multa corpora sanctorum
qui dormierant surrexerunt
53 et exeuntes de monumentis post resurrectionem eius
uenerunt in sanctam ciuitatem
et apparuerunt multis.
54 (346. 2) Centurio autem et qui cum eo
erant custodientes iesum
uiso terrae motu et his quae fiebant
timuerunt ualde dicentes
uere dei filius erat iste.
55 (347. 6) Erant autem ibi mulieres multae
a longe
quae secutae erant iesum a galilaea
ministrantes ei
56 inter quas erat maria magdalene
et maria iacobi et ioseph mater
et mater filiorum zebedaei.
57 (348. 1) Cum sero autem factum esset
uenit quidam homo diues ab arimathia
nomine ioseph
qui et ipse discipulus erat iesu
58 hic accessit ad pilatum
et petiit corpus iesu
tunc pilatus iussit reddi corpus.
59 (349. 1) Et accepto corpore ioseph
inuoluit illud in sindone munda
60 et posuit illud in monumento suo nouo
quod exciderat in petra
et aduoluit saxum magnum ad ostium
monumenti et abiit.
61 (350. 6) Erat autem ibi maria magdalene
et altera maria
sedentes contra sepulchrum.

---

sanctorum. qui dormierant. surrexerunt. 53 et exeuntes de monumentis. post resurrectionem
eius. introierunt in sanctam ciuitatem. et apparuerunt multis . . 54 centurio autem et qui
cum eo erant custodientes iesum. uiso terremotu. et his quae fiebant. timuerunt ualde
dicentes. uere dei filius est iste. 55 erant autem ibi mulieres multae. a longe uidentes. quae
secutae erant iesum a galilea ministrantes ei. 56 inter quas erat maria magdalene et maria
iacobi. et ioseph mater et mater filiorum zebedei. 57 cum autem sero factum esset uenit
quidam homo diues ab arimathia nomine ioseph qui et ipse discipulus erat iesu. 58 hic
accessit ad pilatum et petit corpus iesu. tunc pilatus iussit dari corpus. 59 et accepto corpore
iesu ioseph. inuoluit illud in sindone munda 60 et posuit eum in monumento suo nouo. quod
exciderat in petra. et aduoluens saxum magnum ad ostium monumenti. abiit. 61 erat autem

---

53. **et exeuntes**: et euntes L; exeuntes (*om.* **et**) Z* (*corr.* Z^{4}); exeuntes autem J. **uenerunt**: abierunt D. adparuerunt O, apparunt L, aparuerunt (a *pr. in ras.*) ƎP. > multis app. DQR.

54. centorio DLR, centhurio C, centori Y. **ihm** + et R. uisso D, uisu BH. terraemotu DΘJ *vg.*, terre motu FMTWZ, terrimotu O. hiis CE*W; ea R. que D. **uere** + dī Z*. **dei filius e.** *codd. pl.*: > fil. dei e. DƎPORW *vg.*, > dei erat fil. Q. **iste**: ipse D.

55. *om.* **mulieres** L. multe W; + uidentes LR. a longue D, álonge ϛ; + uidentes *hoc loco* DE *a b c d f ff$_2$ h q r$_2$ δ*; + aspicientes H^{1}ΘM *cum Graecis ἀπὸ μακρόθεν θεωροῦσαι* (*ὁρῶσαι* 300). *om.* **quae** H*. saecutae E, sequutae ΘIX*Z, sequtae L, secute W. fuerant CDEQRWX. galilea CDEƎPΘKLORVW. **ei**: illi QR.

56. **magdalene** AHJLMO*QTWXYZ* *vg.*: magdalenae BCDEƎPFΘKMTO^{gl}VZ^{c}; magdalena R. *om.* **mater** *pr.* R. **et mater** *sec.*: *om.* L; + quae E. zebedei CEƎPLRW, zebē D.

57. quum HΘ. > autem sero CDELQRT *vg.* **autem** *erasum* ƎP. factom H*. hab C. **arimathia** *codd. pl. et* 𝕾: -atia CHTZ*, -ahia O*, -athaea ϛ𝕳𝕮. iosep T, iosph O. **erat**: fuerat E. > erat discipulus L.

58. pylatum CDR. **petiit** (*ᾐτήσατο*) CH^{1}ΘK MTTVXZ^{2} *vg. Hieron. et* petiuit L, peciit W: petit ABDEƎPFH*JMOQRYZ*. pylatus CDER. iusit ƎPL. **reddi** (*ἀποδοθῆναι*): dari DELQR *cum f g$_2$ h r r$_2$ δ gat.* **corpus**: + eius BO^{gl}; + ihu R*.

59. **et accepto corpore ioseph**: et cum accipisset ioseph corpus ihu L. **ioseph**: ihu QR; + ihu et E. *om.* **inuoluit illud** Y. illut JZ* (*corr.* Z^{2}). syndone DEW. mundo L.

60. possuit ƎPLQR. illut Z* (*corr.* Z^{2}); eum LQ. monoment. *bis* E. *om.* **suo** ƎP* (+ *mg.*). *om.* **nouo** J. **ad** (*ante* **ostium**): et QR*; ab R^{sax}. hostium CDƎPILOT. habiit C, abit Q; discessit L.

61. erant BH^{1}ΘO^{gl}X (*graeci ἦν*). *om.* **autem** D. > m. magd. ibi E. magdalenae CDƎPΘIK MTO^{gl}VYZ; magdalena LR. sepulcrum TZ^{c}.

62 (351. 10) Altera autem die quae est post
parasceuen
conuenerunt principes sacerdotum et
pharisaei ad pilatum 63 dicentes
domine recordati sumus quia seductor
ille dixit adhuc uiuens.
Post tres dies resurgam
64 iube ergo custodiri sepulchrum usque
in diem tertium
ne forte ueniant discipuli eius et fu-
rentur eum
et dicant plebi surrexit a mortuis
et erit nouissimus error peior priore
65 ait illis pilatus habetis custodiam
ite custodite sicut scitis
66 illi autem abeuntes munierunt sepul-
chrum
signantes lapidem cum custodibus.
XXVIII. (352. 1) Uespere autem sabbati
quae lucescit in prima sabbati
uenit maria magdalene
et altera maria uidere sepulchrum
2 et ecce terrae motus factus est magnus
angelus enim domini descendit de
caelo
et accedens reuoluit lapidem
et sedebat super eum
3 erat autem aspectus eius sicut fulgur
et uestimentum eius sicut nix.
4 Prae timore autem eius exterriti sunt
custodes et facti sunt uelut mortui.
5 (353. 2) Respondens autem angelus dixit

---

ibi maria magdalene et altera maria sedentes contra sepulcrum. 62 altera autem die. quae est
post parascedem. conuenerunt principes sacerdotum et pharisaei ad pilatum 63 dicentes.
domine recordati sumus quod seductor ille dixit adhuc uiuens post tertium diem resurgam.
64 iube ergo custodiri sepulcrum usque in diem tertium. ne forte uenientes discipuli eius
furentur eum et dicant plebi. resurrexit a mortuis. et erit nouissimus error. peior priori
65 ait illis pilatus. habetis custodes ite et custodite sicut scitis. 66 illi autem abeuntes munie-
runt sepulcrum signantes lapidem cum custodibus. XXVIII. 1 Uespere autem sabbati
quae lucessit in prima sabbati. uenit maria magdalene et altera maria. uidere sepulcrum.
2 et ecce terremotus factus est magnus angelus autem domini descendit de caelo et accedens
reuoluit lapidem ab osteo. et sedit super eum. 3 erat autem aspectus eius sicut fulgur. et
uestimenta eius candida sicut nix.
4 prae timore autem eius exterriti sunt custodes et facti sunt uelut mortui. 5 respondens

---

62. diae C. *om.* **post** FH*Y. que D. parasceue J, parascuen D, parascheuen KZ, parascefen T. conuenierunt + omnes D. pharissei C, pharisei W, farissei LR, farisei ƎP, faris— D. pylatum CDER.

63. **recordati**: rememorati LR. **quia**: quod ƎP^{mg}LQRZ* (*corr.* Z^{2}). sedoctor M. dixerit J. athuc FMY, aduc T. uiuiens R. *om.* **adh. uiu.** B. tris dies ƎP; tertium diem ELQR, ·III· diem D *cum a b f ff$_2$ h q (r) gat.*

64. custodire H* g_1. sepulcrum DTZ^{c}, saepulchrum E. husque C. **in**: ad J. **diem tertium** (-u^{m} Θ): diem ·III· D; hodiernum diem L. uenient L. **dicant** (*εἴπωσιν*): dicent (*ἐροῦσιν* D^{gr} *et d*) R*; dicunt R^{c}. *om.* **plebi** L. resurrexit T. priori BDƎP^{1}H^{1}ΘJLO^{gl}.

65. **ait**: at *lapsu* 𝔔. pylatus DER. **custodiam** (*κουστωδίαν*): custodes (*φύλακας* D*) J *cum a b c d f ff$_2$ g_1 q*; milites DLQR* *h r gat.* **ite** + et J.

66. habeuntes CO; euntes D. muniern Θ. > cum custodibus mun. sep. s. lapidem QR* (*et* + c. custodibus *iterum ad fin.* R^{sax}). sepulcrum DHTZ^{c}, saepulchrum C. **cum custodibus** *latini cum* D* *gr. μετὰ τῶν φυλάκων* (*graeci ceteri μ. τῆς κουστωδίας*): *om.* D; + et discesserunt DEQR*.

XXVIII. 1. uesperae CE, uespera ƎP*. sabbato F; sabbathi ϛ𝔔 *bis.* que DEW. lucessit EW; lucescet Z; luciescit R. **uenit**: en *in ras.* ƎP. magdalenae BCDEƎPΘIKLMTVYZ, -lena R. sepulcrum DTZ^{c}, saepulchrum CE.

2. terraemotus DΘJ *vg.*, terre motus O(*uno ductu*)WZ, terrimotus E. aggelus M, anguelus D. **enim**: autem EƎPV. discendit DƎPLQR; *et* > de c. disc. Q. celo OW. reuolbit T. **eum**: eam Y^{c}.

3. **autem**: enim ABX^{c}Y *contra graecum et ueteres.* haspectus C. sicuti *bis* C. fulgor CDEƎPH*IJLQR. **uestimentum** (*τὸ ἔνδυμα*) *cum* ABCFΘJMOQWX^{c}Y𝔔ℭ *ff$_1$*, *cf.* uestitus *d e*: uestimenta DEƎPHKLMTRTVX*Zϛ𝔖, *a b c f ff$_2$ $g_{1\cdot 2}$ h q r gat. aur.* **eius** *sine additamento codd. omnes* (*exceptis britannicis*) *et vg., cum c ff$_1$ $g_{1\cdot 2}$ aur.*: + candida DEƎP^{mg}L *a b ff$_2$ h q r gat.*; + candita R; + candidum Q δ; + albus *d e.*

4. pre DW. exteriti KLY. uelud BILRW, ueluti C.

5. aggelus M, anguelus D; + dñi BEH^{1}ΘOXZ*.

mulieribus
nolite timere uos
scio enim quod iesum qui crucifixus est quaeritis
6 non est hic surrexit enim sicut dixit
uenite uidete locum ubi positus erat dominus
7 et cito euntes dicite discipulis eius quia surrexit
et ecce praecedit uos in galilaeam
ibi eum uidebitis
ecce praedixi uobis.
8 (354. 2) Et exierunt cito de monumento cum timore et magno gaudio
currentes nuntiare discipulis eius.
9 (355. 10) Et ecce iesus occurrit illis dicens hauete
illae autem accesserunt et tenuerunt pedes eius
et adorauerunt eum
10 tunc ait illis iesus nolite timere
ite nuntiate fratribus meis
ut eant in galilaeam
ibi me uidebunt
11 quae cum abissent
ecce quidam de custodibus uenerunt in ciuitatem
et nuntiauerunt principibus sacerdotum omnia quae facta fuerant
12 et congregati cum senioribus consilio accepto
pecuniam copiosam dederunt militibus
13 dicentes
dicite quia discipuli eius nocte uene-

---

autem angelus. dixit mulieribus. nolite timere uos. scio enim quod iesum qui crucifixus est
quaeritis. 6 non est hic surrexit enim sicut dixit. uenite et uidete locum. ubi positus erat
dominus. 7 et cito euntes dicite discipulis eius quia resurrexit a mortuis. et ecce praecedit
uos in galileam ibi eum uidebitis. sicut dixit uobis. 8 et exierunt cito de monumento cum
timore et gaudio magno currentes nuntiare discipulis . . ut autem abierunt nuntiare disci-
pulis eius. 9 et ecce iesus occurrit illis dicens. habete. illae autem accesserunt et tenuerunt
pedes eius. et adorauerunt eum. 10 tunc ait illis iesus. nolite timere ite nuntiate fratribus
meis. ut eant in galileam et ibi me uidebunt. 11 quae cum abissent ecce quidam de custodibus
uenerunt in ciuitatem et nuntiauerunt principibus sacerdotum omnia quae facta fuerant.
12 et congregati cum senioribus. consilio accepto tollentes pecuniam copiosam dederunt
militibus 13 dicentes. dicite quia discipuli eius nocte uenerunt et furati sunt eum nobis dor-

---

timere: timore W. **ihm** + xp̄m EL *gat.* queritis CDL^c W, quiretis L*.

6. **hic** + sed Q. **uenite uidete** (δεῦτε ἴδετε) ABƎPJMOVYZ g_1 *q*: uenite et uid. CDEFHΘKL ꟽQRTWX *vg. Hieron. cum a b c e f* $ff_{1\cdot 2}$ *h r gat. aur.* hubi C. possitus DƎPLR.

7. scito W. eunte Y. discipuli E*. **eius** *sup. lin. add.* O^c. **surrexit** *codd. pl. et vg. Hieron.*: resurrexit CT *f*; **sur.** *sine addit. cum codd. plur. et vg. Hieron., et* D *gr.* 7^pe, *uett. a b d e* ff_1 g_1 *h l*: + a mortuis (ἀπὸ τῶν νεκρῶν *graeci*) DFJLQR *cum c f* ff_2 g_2 *q gat. aur. om.* **et** JZ*(+Z²). *om.* **ecce** X* *cum* D *gr.* p^scr *et a b c* ff_2 *h.* praecedet HΘJLTϚ𝔖, precedet D (-dit D*?); praecidit OR. galileam CDEƎPKLORWZ. uideuitis O; + et ER*T*?. **ecce praedixi** (pre. W) *codd. plurimi et vg. Hieron.* g_1 *q*: ecce dixi (ἰδοὺ εἶπον) CEILR*T^c *cum a b c d e* $ff_{1\cdot 2}$ *h* δ *gat., Harl.* 2788. 2826 *et Walkeri* α ο σ τ *et cod. caraf.*; sicut dixit DQ *f corp. oxon. ex Marco* xvi. 7; *om.* **ecce praedixi uobis** ƎP.

8. ex ierunt D; + mulieres E. monomento E. **magno gaudio** AFHMY *quod praeferendum uidetur cum ostendat* magno *cum* gaudio *tantum iungi non cum* timore: > gaudio magno (χαρᾶς μεγάλης) BCDEƎPΘJKLꟽOQRTVWXZ *vg. Tisch. Hieron. cum uett. quod scio omnibus.* curren^t es Θ. nunciare W𝔖ℭ. discipuli T*. e^i us O; suis Q.

9. ihu L. hoccurrit C, occurit L. auete DΘJKꟽRV *vg.*, aue te W; habete BCƎP^mg HOT; habetae L. **illae**: ille LRW. adoraberunt T; adoraunt L. *om.* **eum** F.

10. **timere** + sed DELR. nunciate W𝔖ℭ. galileam CƎPΘKLORVW, galī D; + et J.

11. que W. quum CΘ; *om.* L. habissent C. abiissent DJL *vg.*; + et H. qui . . . . dam (*ras.* 9 *litt.*) E. uenierunt D. nuntiaberunt T, nunciau. W𝔖ℭ; adnuntiau. DR. que D; quaecumque X*.

12. saenioribus C. consilium Y. peccuniam D, paec. E. copiossam D.

13. > uenierunt nocte D. sun^t Θ.

runt et furati sunt eum nobis dormi-
entibus
14 et si hoc auditum fuerit a praeside
nos suadebimus ei
et securos uos faciemus
15 at illi accepta pecunia
fecerunt sicut erant docti
et diuulgatum est uerbum istud apud
iudaeos usque in hodiernum diem.
16 Undecim autem disciputi abierunt in
galilaeam in montem ubi constitu-
erat illis iesus
17 et uidentes eum adorauerunt
quidam autem dubitauerunt
18 et accedens iesus locutus est eis di-
cens
data est mihi omnis potestas
in caelo et in terra
19 euntes ergo docete omnes gentes
baptizantes eos in nomine
patris et filii et spiritus sancti
20 docentes eos seruare omnia quaecum-
que mandaui uobis
et ecce ego uobiscum sum omnibus
diebus usque ad consummationem
saeculi.

EXPLICIT EUANGELIUM SECUNDUM MATTHEUM.

---

mientibus. 14 et si hoc auditum fuerit a praeside. nos suademus ei. et securos uos faciemus.
15 at illi accepta pecunia fecerunt sicut erant docti. et diuulgatum est uerbum istud apud
iudaeos usque in hodiernum diem. 16 undecim autem discipuli abierunt in galileam in
montem in quo constituerat illis iesus. 17 et uidentes eum adorauerunt. quidam autem
dubitauerunt. 18 et accedens iesus. locutus est eis dicens. data est mihi omnis potestas in
caelo et in terra. 19 euntes ergo docete omnes gentes. baptizantes eos in nomine patris et
fili et spiritus sancti. 20 docentes eos seruare omnia quaecunque mandaui uobis. et ecce ego
uobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi. amen.

---

14. preside D. **suadebemus** E; suademus TZ* (*corr.* Z[4]). faciamus R (*cum graecis multis* ποιήσωμεν).

15. peccuniam O* ?, peccunia W, paecuniam E. *om.* **erant** Q. **docti** *codd. fere omnes*: edocti Q *vg.*; instructi L. deuulgatum BDEƎPOR; defulgatum L. istut Z* (*corr.* Z[2]); hoc D. aput ƎPLT WZ* (*corr.* Z[2]); + omnes B. iudeos DƎPLRW. husque C.

16. **undecim**: ·XI· DƎP. **discipuli** + eius DELR. habierunt C. galileam CDƎPKLORVW. hubi C. **illis**: eis KMTVZ.

17. **eum** *bis lapsu* L. hadorau. C, adorab. T. **dubitauerunt**: adorauerunt Z* (*corr.* Z[1]).

18. *om.* **ihs** Q. loquutus IXZ, loqutus Θ. omnes ORY. celo W. *om.* **in** *sec.* Θ*.

19. **ergo** + nunc DELQR. **baptizantes** (bab. DƎPLRT) **eos** (eas DR): *om.* V*. fili EFLY. sp̄u LY.

20. docente E, *om.* **eos** MT. obseruare DEƎPL QRX* *gat.* quecumque DW, que cumque V. mandabi T. *om.* **ego** E. husque C. **saeculi** (sec. W𝔊ℌ) *sine additamento* BCDEƎP(F)ΘKMT TVWZ* *vg. Hieron.*: + amen AHJOQXYZ[2] (*deficit* M *post* **mandaui uobis**); + finit finit L; + finit amen finit amen finit R.

Subscr. **explicit euangelium secundum mattheum** *cum* BE(*abbreu. et* matheum)HΘJ (matthaeum) KMTTV(*abbreu.*) X (*abbreu.*) Z (exp. euang.): euangelium secundum mattheum explicit Y; finit euangelium secundum mattheum amen dō gratias *litteris cursiuis* ƎP, *deinde litt. capitalibus et rubris* ΦINIT EUANGELIUM SECUNDUM MATTHEUM; expł A (*cod.*; *perperam Tisch. in proleg. p.* xvii explicit euangelium secundum mattheum); ЄΧΠΛΙΚΙΤ ΛЄVΛΝΓVЄΛΙωΝ ΚΑΤΑ MATTHVM CΡΙΠΤVΜ ΑΤΚVЄ ΦΙΝΙΤVΜ ΙΝ ΦΗRΙΑ MATTHI. D; *nihil habent ut uidetur* CLOQRW.

[PRAEFATIO UEL ARGUMENTUM MARCI.

Praefatio haec continetur in codd. nostris ACDEƎPHΘKMTOQTVWXYZ *l aur., editionibusque antiquis Hailbrun* 1476, *Wild de Ratisbon* 1481, *Paganini* 1487, *Froben* 1502, *Sacon* 1515 *et* 1519, *Benedicti, Par.* 1558; *cf. et Thomasium uol.* 1 *pp.* 303, 328, 329; *impresserunt etiam Sabatarius uol.* III. *p.* 185 *ex codice nostro ueteri c cum uariis lectionibus codd. Turonensium, et A. Maius in operibus Sedulii Scoti qui 'Explanatiunculam' conscripsit* (*Migne 'Patr. Lat.'* ciii. *p.* 279).

Deest autem in BFGIJLM 𝕳𝕾𝕮.

In ς, *Mareschal* 1531, *Benedicto* 1558 (*ante praefationem nostram*) *et Erasmo* (*graece tantum* κατὰ Σωφρόνιον) *habetur alia praefatio ex Hieronymo 'de uiris illustribus' desumpta* Marcus discipulus et interpres petri . . . succedente sibi aniano.

Item ante praefationem nostram habet codex noster T. Incipit praefatio euangelii scdm marcum. Marcus qui et colobodactilus est nominatus ideo quod a cetera corporis proceritatem digitos minores habuisset; hic discipulus et inter pretes fuit petri; quem sequtus sicut ipsum audierat referentem. rogatus rome a frīb; hoc brebe euangelium in italie partibus scribsit; quod quum petrus audisset probabit eclesie que legendum sua auctoritate firmabit; uerum post discessum petri. assumto hoc euangelio quod ipse confecerat perrexit egiptum; et primus alexandrie episcopus ordinatus xp̄m annuntians constituit illic eclesiam; Tante doctrine et uite continentie fuit. ut oñes sectatores xp̄i ad suum cogeret imitari exemplum. Explicit prologus.

Inscr. incp̄ praefatio A, incipit praefatio marco H, incipit praefatio secundum marcum E, incipit praefatio sc̄i hieronimi pr̄b in marco Θ, incipit prologus secundum marcum O, incipit prologus in marcum *c*, incipit prologus *cod. apud Sabat.*, incipit prologus secundus T, incipit argumentum Y, argumentum marci D, argumentum in marcum *Sed.*, incipit argumentum marci euanḡ ƎP, incipit argumentum in euangelio marci K, incipit argumentum euangelii secundum marcum MTV *cod. apud Sabat.*, incipit secundum marcum GJ(*sed praefatio deest*)Z, incīp. praeph. euang. sēcun. marcum *aur.*, *nihil habent* CWX?.

MARCUS euangelista dei et Petri in baptismate filius atque in diuino sermone discipulus, sacerdotium in Israhel agens, secundum carnem leuita, conuersus ad fidem Christi euangelium in Italia scripsit, ostendens in eo quid et generi suo deberet et Christo. Nam initium principii in uoce propheticae exclamationis instituens ordinem leuiticae electionis ostendit, ut praedicans praedestinatum Iohannem filium Zachariae in uoce angeli adnuntiantis emissum, non solum

1. marchus CT. euangegelista *aur.*, aeuangelista E, aeuanguelista D. **dei** *sine addit. cum* ACDE*ƎPH*OTWXYZ* *c l Sed.*: + electus E^c(etlectus) H^{1}ΘKMPVZ^2 *aur., edd.* **et** + beati Θ. petro E; + apostoli Θ, + et apostoli H^1. babtismate DT. adque COQZ*. *om.* in E.

2. sacerdotiu Θ* (m *superscr.*). *om.* **in israhel** MTV. hisrael *ut semper* D, srahel CT. **agens**: *om.* ƎP* (*suppl. mg.*); ſungens HΘ. saecundum ƎP. carne *l.* laeuita ƎP, leuuita *aur.*

3. aeuangelium E, aeuanguelium D. hytalia C, ithalia E; italiam Z* *l.* *om.* **in italia** D. scribsit ETYZ *aur.*; conscripsit H^{1}ΘO, *et* -bsit X. hostendens C. **quid** *codd. plur. et* A^1 *et edd.*: quod A*OX *aur.* *om.* **et** *pr. aur.* **suo**: *om.* DƎP; sui H* (*corr.* H^1).

4. deberetur CT. *om.* et H*(+H^1). uocem DƎPQ. prophetice O*, profeticae DƎPQ; prophetiae Y, -cie W; prophetica HZ^c.

5. hordinem CT. laeuiticae ƎP, leueticae D, leuitice O. helectionis C; lectionis A*(*praemisit e* A^1; *neglexit Tisch.*)H^{c}OXY*l.* hostendit C. **ut** *cum* ADHΘMTOVWXY*l edd.*: et ƎP; *om.* CEKTZ. predicans D. praedistinatum EƎPMTY *aur.*, *et* pred. D.

6. iohnem O*; *om. l.* > ioh. praed. KMTVWZ^c *c Sed.* *om.* **filium** *aur.* **zachariae** AƎPX, *et* -rie E: zacharia MT, sachariae D; zacchariae CHΘKV YZ, zaccariae O, -rie T. uocem DƎPOQ*l.* hangeli C, angu. D. **adnuntiantis** AƎPMTW*c et* ann. D KTV *Sed., edd.*: enuntiantis C(hen.)EH^{1}ΘOXYZ (enunc.) *aur.*; nuntiantis H*; et nuntiis *l.* **emissum** *codd. plur.* (*et* A, *quamquam Tisch. perperam* immissum) *et edd.*: haemissum C, emisum ƎPQ.

'uerbum caro factum' sed et corpus domini per uerbum diuinae uocis animatum initio euangelicae praedicationis ostenderet, ut quis haec legens sciret cui initium carnis in domino, et dei aduenientis habitaculum, deberet agnoscere, atque in se uerbum uocis, quod in consonantibus perdiderat, inueniret. Denique perfecti euangelii opus intrans et a baptismo domini praedicare deum inchoans non laborauit natiuitatem carnis quam in prioribus uiderat dicere, sed totus in primis expulsionem deserti, ieiunium numeri, temtationem diaboli, congregationem bestiarum et ministerium protulit angelorum, ut instituens nos ad intellegendum, singula in breui conpingens nec auctoritatem factae rei demeret, et perficiendo operi plenitudinem non negaret. Denique amputasse sibi post fidem pollicem

---

1. **caro**: carnem EKMTWX*Z^2 *edd.* **et** *cum* ADƎPH^{1}ΘKMTVW *l*: *om.* CEH*OTXYZ *aur.* **domini** *sine addit.* ACEH*KMTOVWXYZ *l aur.*: + in omnia DƎPH^{1}ΘQT *c Sed., edd.* **per uerbum** *om.* H* (+H^1). **uerbum diuinae uocis**: uerbum caro factumis *lapsu* C. diuine E. annimatum O.

2. **initio** *codd. plur.*: initium ƎPHΘQX. euangeliae E; diuinae D. predicationis D. hostenderet CT. **ut quis** *edidimus cum* DƎPW *aur.*, *et* ut si quis H^1: ut qui AEH*ΘKMTOVXYZ *c l Sed., edd.*; *om.* CT. **legens** *codd. et* H*: legere *ut udtur* H^1; legeret *l marg. in Sacon* 1515 *et* 1519. **cui initium** *etc.* = *cui gratiam referre deberet lector de Incarnatione et* κατασκηνώσει *'dei aduenientis' certior factus a Marco qui Iesum Christum filium Dei initio euangelii praedicaret et sic Iohanni Euangelistae* (*si ita dici fas sit*) *uiam ostenderet.*

3. **carnis** + crederet Q. **in domino**: in deo EKMTVWZ^c *c Sed.*; a deo H*. **et dei** *cum* ACDƎPT: et ihu EHΘKMTO^{c}WXYZ *c aur. Sed.*; et in ihu O*V *l.* aduenienti EH. abitaculum O. **hab.** *sine addit.* AY: + caro *codd. cett. c l Sed., edd., sed glossa uidetur, cf. Ioh.* i. 14 uerbum caro factum est et habitauit in nobis. deueret O*. hagnoscere C. adque CƎPOQZ*. **se** + per DQ(semper Q*).

4. berbum O*. **quod**: quae *l.* **in consonantibus**: *om.* in H; in consequentibus *l.* *De hoc 'nodo inextricabili' cf. Sedulium, qui explicat 'in Mattheo et Luca' quos* synoptistas *uel* συνοπτικούς *iam uocamus; idem coniecisse uidetur* prodiderat *pro* perdiderat *sed in codicibus suis non inuenisse*; perdiderat *forsan* = incassum quaesiuerat, *in Mattheo sc. et Luca, qui neque* filium dei *habent in initio Euangeliorum neque Esaiam et Malachiam in hoc loco referunt, qui* uerbum uocis *id est praedicationem Baptistae* uaticinantur. perdideret at Q. **denique** *sine addit.* CDƎPKMTVZ*: + et AEHΘOXYZ^2 *c l aur. Sed.*; + cum W *edd.* perfectio HOYZ*.

5. aeuangelii E, -guelii D; euangeli ƎPZ*. hopus C. **intrans** (intransi W; + monstrans in se Q) **et**: intrans D; intrasset EHZ* *aur.* **a**: *om.* QY; *in ras. scr.* H; in O. babtismo D; baptisma OX. predicare D; praedicans OX. *om.* **praed. deum** EH*. dūm Q. incoans OXYZ*, incohans T, inquoans C; inuocans H.

6. lauorauit O. **prioribus**(priobus Q): operibus D. **uiderat** ACEKMTOTVWX *c Sed.*: uicerat DƎPHYZ *aur.*; didicerat Θ *l*; uincerat Q. **dicere**: diceret O. **totus** *codd. plur. c Sed., qui in explanatiuncula sua habet* 'totus *itaque dicitur uel plenus uel perfectus quia plena et perfecta de domino retulit*': totius H^{1}ΘW *edd.*; totum AY. **in primis** *codd. paene omnes c Sed. qui addit* 'in primis *dicitur uel in principalibus euangelii sui locis*'; exprimens Θ*OWX *edd.*

7. **expulsionem** DQ *cf.* Θ *p.* 173 *ad fin.*, ἐκβάλλει *enim Mc.* i. 12 = expellit *uel* expulit: explosionem A*ƎP, expositionem A^2 *rell.* (exposs. E) *et edd. Credimus, monente Woelfflin, hos errores ex scriptura* expolsionem *deriuatos esse.* diserti D *aur.*; + a *sed expunct.* H. **ieiunium numeri** *codd.* (gei. C, muneri Q) *c l Sed., qui notat 'quare* ieiunium numeri *et non potius* numerum ieiunii *dixerit, nisi quia eminentior est numerus quam ieiunium. Non enim numerus propter ieiunium, sed propter sacratum numerum ieiunium illud tot dierum et noctium fuerit transactum*': > numerum ieiunii Θ p. 173, *edd. Hailbrun, Wild, Sacon* 1519, *et* ieiuniii (*sic*) numerum *Sacon* 1515. **temtationem** ATVYZ^c, temtatione X: temptationem *rell.* diabuli DƎP *aur.*

8. uestiarum O. anguelorum D, hangelorum C. **ut instituens**: et instruens CT. intelligendum H; intellegenda D; intelligentiam ƎP; + ac H *c Sed., non autem edd.* > ad int. nos T.

9. brebi O; breuia YZ*. **conpingens** CEHΘKMTOVXZ *l aur.*, *et* -guens DƎP: compingens ATY; configens Q. ahuctoritatem C. facte E; facti XZ*; factori *l.* **rei demeret**: retdimeret H; rei adimeret DƎPQ *aur.*, redimeret *l.*

9–10. **perficiendo operi** *cum* AC(hop.)DƎPT *c Sed.*: perficiendi operi YZ*; perficiendi operis EHΘKMTOWXZ^2 *l aur. edd.*; perficiendi (*om.* operis) V; '*Sicque suo operi euangelico perficiendo plenitudinem non negauit, dum plenum opus ex omnibus quae scribere coeperat, licet breui sermone, perfecit*' *Sed.*

10. necaret O. deniquae O*. hamputasse C. **fidem**: idem O*. policem D, pullicem ƎP. *Marcus*

dicitur ut sacerdotio reprobus haberetur, sed tantum consentiens fidei praedestinatae potuit electio, ut nec sic in opere uerbi perderet quod prius meruerat in genere, nam Alexandriae episcopus fuit. Cuius per singula opus scire et euangelii in se dicta disponere et disciplinam in se legis agnoscere et diuinam domini in carne intellegere naturam; quae et nos primum requiri, dehinc inquisita uolumus agnosci, habentes mercedem exhortationis, quoniam qui plantat et qui rigat unum sunt, qui autem incrementum praestat deus est.

EXPLICIT.]

---

a Marcione κολοβοδάκτυλος *uidetur dictus* (*ap. Hippolyt. haer.* vii. 30) *utpote* ignauus (*Act.* xiii. 13, xv. 38), *sed hic ad uerbum redditur, et sic* colobodactilus *in* T *p.* 171.

1. pollicen|di dicitur *l.* dicetur H* (*corr.* H^1). **ut**: et Q. reprouus O. praedistinata EƎPQ (-des.)Y *et* pred. D.

2. helectio C. hopere C. perderet. Quod prius meruerat in genere nam *sic distinguit* MT. perdiderat Q.

3. **nam** + et KMTWZ. halexandriae C. aepiscopus CƎPQ. **cuius** (cui E) *scilicet* erat munus, *uel tale quid subaudiendum monet Hortius.* **per**: et *aur.* hopus C; + est D; + fuit W *edd.*; *cf. Sed.* '*his sententiolis omnibus uerbum quod est* uolumus *per zeugma subnectendum est, ut sit sensus* cuius per singula opus scire uolumus' *etc., sed inepte.* **scire et** ACDƎPTWXZ^2 *aur. edd. et* **scire** *tantum* Y *c Sed.*: sciret EHΘKMTOVZ*l. heuang. C, aeuang. E, aeuangu. D.

4. > dicta in se D. disponeret OZ*, *et om. seq.* **et** Z*. disciplina *l.* agnosceret CH*OY; a cognoscere est Q. **et** *sec. sup. lin.* O.

4–5. **domini in carne** *cum* ADƎPK: > in carne domini CH^{1}ΘO^{gl}TWX *c Sed., edd.*; in carnem deum O*; in carne (*om.* dn̄i) EMTVZ^c*l aur., et* in carnem YZ*; in carne ih̄u H*.

5. intelligere HT *c Sed., edd.,* intellere *lapsu* MT; intellegeret Y. **et nos** *cum* A*DƎPKMTV: in nos A^{2}CEHΘOTWXYZ *c l Sed., edd.* primi D; + oportet KVW. requiriri E; nequiri WY; requiri oportet *edd.* (eloqui op. *Paganini*). **dehinc**: dein CT. inquaesita DQ; inquisitam H; + qui sita Q.

6. hagnosci C; agnoscere *l aur.* mercidem ƎPQ *aur.* exortationis CMT*OQZ*l*, exorationis E. plantant O. rigant HO; inrigat DQ.

7. prestat CD; dat HΘO*l.* *om.* **est** *fin.* CƎP; *cf.* I *Cor.* iii. 6, 7, 8, *sed Hieronymus legit* qui incrementum dat deus.

Subscr. **explicit** A, explicit praefatio CEMTV, explicit prologus HOX, explicit argumentum K, exp̄ praefatio euangelii marci Z, expl. praep. secund. marcū *aur.*, finit argumentum marci C; *nihil habent* ƎPΘQTWY.

Deinde sequitur in Θ Item alia praefatio.

PETRUS apostolus secundum historiae fidem claudii temporibus de orientis partibus adueniens rome xp̄m praedicare coepisset Ita sermo eius uniuersorum mentes placido inlustrauit aduentu ut quotdidie audientibus eum nulla umquam satietas fieret Unde neque auditio eius sola suffecit sed marcum eiusdem petri discipulum omnibus precibus exorant ut ea quae ille uerbo praedicabat ad perpetuam eorum commonitionem habendam scripturae traderet ut domi forisque in huiuscemodi uerbi meditatione permaneant Nec prius ab obsecrando desistunt quam quae orauerant inpetrarent Et haec fuit causa scribendi huius quod secundum marcum dicitur euuangelii Petrus uero ut per sp̄m sc̄m religioso se spoliatum comperit furto delectatus est fidem illorum per haec deuotionemque considerans factumque confirmauit et in perpetuum legendam scripturam eclesiis tradidit Huius marci in prima epistola sua idem petrus quam de urbe roma scribit meminit In qua tropice romam babylonam nominat quum dicit Salutat uos ea quae in babylone eclesia est et marcus filius meus Hic enim marcus secundum carnem de genere sacerdotali descendens leuita conuersus ad fidem xp̄i petri in baptismo filius erat Qui postea ad egyptum pergens inibi euangelium praedicauit et ipse primus eclesiam apud alexandriam constituit in qua et primum ipse episcopus fuit Hic igitur secundum locum in euangelistarum ordine tenens leonis figuram gerens Quia statim in euangelii sui principio quasi leo in heremo exclamat dicens Uox clamantis in deserto Scilicet quia de excelsis accipiens sp̄m uniuersa in mysterio sublimia xp̄i gesta contexuit Omissa enim carnali eius generatione statim a baptismi generatione exorsus Expulsionem deserti Numerum ieiunii Temptationem diaboli bestiarum congregationem et ministerium protulit angelorum Ut xp̄m sequi uolentibus et originem primae natiuitatis obliuioni tradendam monstraret et renuntiantibus saeculo nullis cedendum diaboli temptationibus edoceret.

Explicit praefatio.

CAPITULA IN EUANGELIUM

Capitula extant in ACDƆPGHΘJ (*capitula et breues*) KOQTVXY.

Desunt autem in BEFILMMPRWZ, *et vg., omnibusque quos uidimus edd. antiquis. exc. Kesler* 1487 *in quo habetur registrum capita* xvi *continens.*

Inscr.: incipiunt capitula lectionum A, incipiunt capitula marco H, incipiunt tituli scdm marcum V, incipiunt capitulae secundum marcum: incipiunt capitula lectionum Y, incipit aelencus C, incipit capitulatio parabolarum

AHVY.

Edidimus ex codice A (*ed. Tisch.*) *cum collatione codd. rell. cf. Thomasium, uol. I. p.* 303.

I. Esaiae testimonio iohannes angelus id est nuntius appellatur et praedicatio eius baptismusque refertur.

II. Christus praedicans baptizatur ubi trinitatis panditur sacramentum.

III. De uocatione petri andreae iacobi et iohannis piscatorum.

IIII. In synagoga de homine spiritum inmundum metuentem et confitentem expellens sua ab hominibus potestate laudatur.

V. A socru petri febre uerbo tactuque depulsa uaria cunctos infirmitate curauit.

VI. Leprosus uerbo quo ait uolo mundatur et curatio paralytico cum remissione tribuitur peccatorum.

VII. Leui qui et mattheus de teloneo uocatur et pro publicanorum conuiuio querella uel obiectio phari-

I. testimonium Y.
III. **petri** + et *Thom.*
V. socrum H. factuque Y. infirmitatem H.
VI. uero que ait H.
VII. **pharisaeorum** + adhibita H (-habita H*).

CΘT *Harl.* 2797.

Cf. Thomasium, uol. I. p. 330.
Edidimus ex codice C *adhibitis in notulis uariantibus lectionibus, exceptis iis quae ad orthographiam spectant. Litterae nigriores in codice rubricatae sunt.*

I. De Iohanne babtista aet uictu aet habitu aeius.

De babtismo Ihu et temptatione aeius.

Petrum andream et Iacobum et Iohannen sequi iubet.

De homine qui spm inmundum habuit sanato.

II. De socru petri a febribus liberatam.

De leproso.

De paralytico.

Iacobum alfei sequi iubet aput quem cum publicanis conbibit.

I. > et andream *Thom.* *om.* **sanato** Θ *et Alex.* 14 *ap. Thom.*
II. liberata (-tam Θ) + et aliis multis quos ihs saluauit Θ *Harl.*, *Thom.*, *sed Alex.* 14 *cum* C *concordat.* **Iacobum**: Leuin Θ. > iubet sequi Θ *et* + qui Θ. conuiuit Θ *Alex.* 14, conbibat *Thom.*

J (*breues*) OX *Par. Lat.* 10438.

Cf. Thom. I. p. 328.
Edidimus ex codice O *uariantibus lectionibus, nisi ad meram orthographiam spectantibus, in notulis adhibitis.*

I. De iohanne baptista et uictum et abitum eiusdem baptizatus ihs et temtatus uicit.

II. Petrum et ceteros sequi iubet hominem ab spiritu inmundo eripit

socrum petri a febribus liberat et alios multos curat iacobum alphei sequi iubet et iudaeis dicit non esse opus sanis medicum.

I. et uictu et habitu O^c (ab.)X *Thom.*; de uictu et hab. J. **ihs**: dominus *Thom.*
II. > inmundo spiritu JX *Thom.* medico J.

SECUNDUM MARCUM.

eiusdem Θ, incipit elencus secundum marcum T, capitula euangelii secundum marcum *et* breues secundum marcum J, in̄c tituli secundum marcum O, incip̄ breues causae secundum marcum DQ, incipit capitulacio secundum marcum G, incipit breuis disputatio cata marcum EP, incipiunt capitula in euangelium marci K, in̄c capituli Z (*capitula desunt*, incipiunt capitula X).

DEPGJ (*capitula*) Q (*aur.*).

Edidimus ex codice D *lectionibus aliorum codd. in notulis adhibitis exceptis iis quae ad orthographiam tantum spectant.*

I. Et erat iohannis babtizans ih̄m et uenit super eum sp̄s dn̄i et fuit ih̄s in deserto temptans eum zabulus.

II. et Postquam traditus est iohannis predicauit ih̄s et uocauit discipulos et hominem a sp̄u inmundo curauit.

III. Socrum petri a febribus liberauit et querebant eum turbae ut saluarentur.

IIII. Et rogauit ih̄m leprosus et curauit eum Et sanans paraliticum dixit ei Tolle grabatum tuum et uade.

V. et Iacobus secutus est ih̄m.

I. *om.* **et** *ad init.* J *aur.* **eum**: ih̄m J *aur.* **dn̄i**: dei EPQ; sc̄s *aur.*; *om.* J. *om.* **fuit** *aur.* *om.* **ih̄s.** G *aur.* **temptans eum zab.**: temptatus EPGQ *aur.*, *et* > temt. in des. J.
II. *om.* **et** *ad init. aur.* praedicabat *aur.* **discipulos** + suos J *aur.*, *et* > *ut udtur* disc. s. uocauit J. **curauit**: sanauit EPGJ *aur.*
III. *om.* **a febribus** EP*. *om.* **eum** *aur.* saluentur *aur.*
IIII. **et**: *om. aur.*; ubi J. **curauit**: mundauit EPGJQ *aur.* *om.* **eum** Q. *inc.* V **et sanans** EPGJQ *aur.* **ei**: et *aur.* **grabatum**: lectum G. *om* **et uade** G.
V. *om.* **est** *aur.* **ih̄m**: eum G.

K *Harl.* 2790 *Nanc. Bamb.*

Ex codice K *transcripsimus, lectionibus cod. Harl., Euangeliarii Nancacani, saec.* ix *ex. et cod. Alcuiniani Bambergensis* A. 1. 5 *in notulis adhibitis.*

I. De baptismo iohanne de dn̄o ih̄u baptizato de eius ieiunio in deserto.

II. De predicatione dn̄i ih̄u. De apostolorum uocatione de homine ab inmundo spiritu liberato.

III. De socrum petri febribus relaxatam de his qui a uariis saluati sunt langoribus.

IIII. De predicatione dn̄i ih̄u in deserto de emundatione leprosi.

V. De paralytico sanato per tectum submisso.

VI. De iacobo alphei ad apostolatum uocato de discipulorum iohannis et pharisaeorum disceptatione.

I. iohannis *Nanc. Bamb.*
II. hominem . . . liberatum *Harl.*
III. **saluati**: sanati *Nanc. Bamb.*
IIII. *om.* **ih̄u** *Harl. Nanc.*

AHVY.	CΘT *Harl.* 2797.	J (*breues*) OX *Par. Lat.* 10438.
saeorum panni ueteris et uini uel utrium comparatione refellitur.	Murmurantibus iudaeis dicit non aesse hopus sanis medicus. De geiuniis discipulorum et filiis sponsi. De hutribus et uino.	
VIII. Pro spicarum in sabbato uulsione reprehensoribus increpatis sequitur manus aridae restitutio.	**III. De spicis quas discipuli uellebant.** De eo qui manum haridam habuit.	III. Discipuli uellunt spicas manum aridam habentem sanat
VIIII. Consilium contra eum faciunt pharisaei deseruiente sibi nauicula tangentes eum diuersis infirmitatibus egroti sanantur.	Et hubi daemones Ihm confitentur.	
X. Duodecim discipulos ad praedicandum uerbo conlatis uirtutibus mittit et in beelzebub eum posse dicentes redarguit inremissibilem esse dicens in spiritum sanctum blasphemiam et matrem ac fratres eos uocat qui patris fecerint uoluntatem.	Duodecim apostolorum aelectio. De behelzebub principe daemoniorum. Et fortiore ligando. Et peccantibus in spm scm non remitti.	duodecim apostolorum electio de behelzebub principe demoniorum.
	IIII. De matre aet fratribus eius.	IIII. Matrem et fratres spernit parabulam seminantis dicit .
XI. Docens proponit parabolam seminantis et suis eam seorsum exponit clara manifestatione discipulis.	De parabola saeminantis.	
XII. Lucernam sub modio non ponendam uel dormiente homine sata eius crescere et de grano sinapis dicit.	Luchernas sub modio. De bona mensura. De parabola herbae spicae et plenum fructum. De synapis grano.	
XIII. Tempestatem uerbo compescens et daemones eiciens ire concessit in porcos.	Hubi in naui dormit et exurgens tempestati imperat.	nauigans tempestatem sedet daemonum legionem ab omine expellit.

X. *om.* **et** *post* mittet (*sic*) Y. fecerit Y. XI. **seorsum** + discipulis *Thom.*

II. medico Θ; + sed male habentibus *codd. ap. Thom.* **sponsi** + et *Thom.* III: de duodecim *Harl.* et de fort. *Thom.* peccanti Θ *Harl.*, *Thom.* IIII. de lucerna Θ *Thom.* plenu fructu *Thom.*; pleni frumenti Θ *et codd. ap. Thom.*

III. > spicas uellunt X *et* J *sed lacuna a* sp. *usque ad* **matrem** *c.* IIII. **sanat**: + *sup. lin.* demonum confessio O[c]. **behelzebub**: be *sup. lin. add.* O[1]. IIII. sedat JO[2]X *Thom.* demonium X. homine JO[2]X *Thom.*

DƷPGJ (*capitula*) Q (*aur.*).	K *Harl.* 2790 *Nanc. Bamb.*
VI. Non est opus sanis medicis sed male habentibus et non possunt filii sponsi Ieiunare sponso presente.	
VII. Disscipuli uellere spicas sabbatis coeperunt.	VII. De discipulis sabbato spica uellentibus.
VIII. In synagoga hominem manu arida sanauit.	VIII. De hominis manum aridam sanitati restitutam.
VIIII. Omne regnum aduersum me non stabit et qui dixerit In sp̄u sc̄o non remittetur ei.	VIIII. De populorum conuentu et infirmorum curationes duodecim apostolorum nominibus.
X. et hii sunt fratres mei qui faciunt uoluntatem patris mei.	X. De iudaeorum blasphemia et de matre dn̄i uel fratribus.
XI. ecce exiit qui seminat seminare et dum seminat nt̄.	XI. Parabolam seminantis et seminum diuersorum.
XII. homo missit semen et cum dormit et exiit semen et fecit spicam et missit falcem.	XII. De hominis seminantis semen et metentis et sinapis similitudinem grani.
XIII. Et dormiens In nauicula ih̄s facta tempestate excitatus conpiscuit uentos et mare.	XIII. De discipulorum in mari periculo.

VI. sanus G. > sanis opus J. medicus ƷPGJQ *aur.* > ieiunare filii sponsi GJ (*om.* sponsi) Q *aur.*
VII. + ubi *ad init.* G. uellentes sp. sab. manducabant ƷPJQ *aur.*, euellentes sp. sabbato (*om.* mand.) G.
VIII. + ubi *ad init.* G, + et J. hominem habentem manum aridam ƷPQ *aur.*, hominis manum aridam J, manum aridam (*om.* hom.) G. **sanauit** + ih̄s *aur.*
VIIII. et cum (ubi G) multos infirmos sanauit (-ret *aur.* saluauit J; curauit ƷPG; + et G) apostolos nominatim uocauit (uocat J) ƷPGJQR *aur.* *Et inc.* X *ad* **omne regnum** ƷPGJQ *aur.* aduersus se diuisum ƷPGJQ *aur.* *om.* **sc̄o** GJ.
X. *om.* **hii sunt** J.
XI. + et *ad init.* GQ; X *et* XI *in unum* (*sub titulo* X) *coniungit* J. **seminat** *pr.* + et Q. *om.* **dum seminat** G.
XII. + ubi *ad init.* ƷPJ. *om.* **et** *post* **dormit** GJ *aur.* **semen**: seminans *inepte* D.
XIII. **et**: *om. aur.*; ubi J. > ih̄s in nau. J. *om.* **facta tempestate** G. excitatur et G. uentum G *aur.* increpauit uento et mari et siluit J.

VIIII. **curationes** + de *Bamb.*

AHVY.	CΘT *Harl.* 2797.	J (*breues*) O *Par. Lat.* 10438.
	Et de daemone cui nomen legio fuit.	
XIIII. Uadens mortuam suscitare filiam iairi mulierem a profluuio sanguinis sanans suscitat protinus et puellam.	**V. Archisinagogi filiam dum iret resuscitare** mulierem a profluuio sanguinis liberat. Puellam suscitat.	V. Archisynagogi filiam mortuam suscitat
XV. Mirantes doctrinam et uirtutes fabri filium dicunt audientes ab eo non esse prophetam sine honore nisi in patria sua.	Prophetam in patria sua sine honore aesse.	prophetam in patria sua sine honore esse dicit
XVI. Mittens duodecim praedicaturos praeceptis instruit conlata gratia sanitatum.	Duodecim discipulis precepta dat aet premittit aeos.	duodecim discipulos praemittit cum praeceptis
XVII. Herodes tenens iohannem die sui natalis occidit caputque eius saltationis praemium in disco filiae tradit.	De capite Iohannis.	de capite iohannis.
	VI. Regressi discipuli ad Ih̄m.	VI. Regressi apostoli ad ih̄m de quinque panibus et duobus piscibus quinque milia uirorum saturat ih̄s supra mare ambulat
XVIII. De quinque panibus et duobus piscibus quinque uirorum milia saturauit.	De quinque panibus aet duobus piscibus.	
XIX. Quarta noctis uigilia uenit ad discipulos ambulans supra mare.	Ih̄s hambulans super mare uenit ad discipulos.	
	De diuersis languoribus sanatis et manibus.	
XX. Accusant pharisaei discipulos non lotis manibus manducantes et increpantur ab eo de parentum inspretione uel de ceteris exponente quae possint hominem inquinare.	Et quod non quae intrant in hominem quoinquinant hominem.	ea magis coinquinare hominem quae exeunt de ore.
XXI. Mulieris syrophenissae filiam a daemonio liberat.	**VII. De filia syrophenissae a demonio saluatam.**	VII. Filiam syrophenissae a daemonio liberat surdum et mutum curat dicens ei epheta
XXII. Muto surdoque uocem restituens dicit effeta.	Hubi surdum aet mutum curauit.	

XV. *om.* H*, + *in mg.* H[1].
XVII. tradet H.
XIX. ueniens H. super *Thom.*
XX. spretione H *Thom.* **quae**: + sint quae H. possent A[2].
XXI. mulieri H.

IIII. > fuit legio Θ.
V. honore esse + dicit *Thom.* (*non autem Alex.* 14). *om.* **duodecim** Θ. et praemittit eis *Thom.*; *om.* Θ.
VI. **discipuli**: apostoli Θ *Harl.*, *Thom.* *om.* **et duobus piscibus** Θ. **piscibus** + quinque milia uirorum saturantur *Alex.* 14 *ap. Thom.* **de diuersis** *praem.* et *Thom.* de manibus Θ; + et uasculis lauandis *Thom.* in homine *Harl.*, *Thom.* *ad fin.* + sed quae exeunt de homine Θ *codd. ap. Thom.*
VII. saluata *Harl.*, *Thom.*; liberata Θ.

V. + *ad init.* mulierem a profluuio sanguinis liberat O[2].
VI. regressis apostolis JX *Thom.* apostolorum O[2]. milibus O[2]. saturauit *Thom.* **ambulat** + de diuersis languoribus sanatis O[2].
VII. filia O*.

DƷPGJ (*capitula*) Q (*aur.*).

XIIII. In regione gerasinorum hominem a legione mundauit.

XV. Et cum filiam principis a morte saluaret et mulierem a profluio sanguinis sanat.

XVI. Non est profeta acceptus in patria sua.

XVII. Et missit XII discipulos suos ut predicarent et curarent infirmos.

XVIII. Et herodes decollauit iohannem et uenierunt discipuli ad ihm et refficit eos.

XVIIII. De ·U· panibus in ·U· milia hominum.

XX. Ubi super fluctus ambulauit et infirmos curauit.

XXI. INLotis manibus manducare non coinquinant hominem.

XXII. Non licet tollere panem filiorum et dare canibus et mundata est puella a demonio.

XXIII. Hominem sordum et mutum curauit ut audiret et loqueretur.

XIIII. + ubi *ad init.* G. **legione** + daemoniorum GJ. **mundauit**: liberauit G.

XV. et cum filium D; de filia *et post* **prin.** + quam G. mortuis ƷPJ *aur.* **saluaret**: suscitat G. *om.* **et** *sec.* ƷPJQ. sanauit J; saluat Q, -auit *aur.*

XVI. + ubi dicit *ad init.* G.

XVII. **et**: *om. aur.*; ubi G. misit + ihs J *aur.* *om.* **suos** ƷPGJ. predicare et curare G. > infir. cur. *aur.*

XVIII. **et**: *om. aur.*; ubi GJ. **herodes**: ioh D. > ad ihm disc ƷP (+ eius) Q. **refficit**: curauit D*.

XX. **fluctus** + maris GJ *aur.* **curauit**: sanauit *aur.*, -at GJ.

XXI. + ubi *ad init.* G. non lotis ƷPGJQ *aur.* **manducare**: edere GQ *aur.* **coinquinant**: communicat GJ *aur.*

XXII. **tollere**: sumere ƷPGJ. **dare**: proicere J. mundauit puellam GJ *aur.*

XXIII. + ubi *ad init.* J. > mutum et surdum G. sanauit G. *aur.*

K *Harl.* 2790 *Nanc. Bamb.*

XIIII. De homine a daemonum legione liberato.

XV. De filia archisynagogi uel de mortuosa muliere.

XVI. Dns ait propheta honorem in sua patria non habet.

XVII. De discipulis ad predicandum a dno missos.

XVIII. De obtruncatione iohannis.

XVIIII. De apostolorum refectione et de quinque panibus piscibusque duobus.

XX. Dns super aquas discipulis aduenisse.

XXI. Quaestio manuum inlotorum dni quae responsio.

XXII. De syrophenisse mulieris filia a daemonio liberatam.

XXIII. De surdo a dno mutoque sanato.

XIIII. **daemonum** + r K.

XV. archisynagogis *Harl.* emoruosa *Harl. Nanc.*

XVII. ad no *inepte disiunctum* K.

XXI. manum K *Harl**. inlatorum K *Nanc. Bamb.* dnique *Harl. Nanc. Bamb.*

AHVY.	CΘT *Harl.* 2797.	J (*breues*) OX *Par. Lat.* 10438.
XXIII. De septem panibus et paucis pisciculis quattuor hominum milia saturauit.	De septem panibus in quattuor milia hominum.	de septem panibus in quattuor milia hominum
XXIIII. Pharisaeis signum quaerentibus dari negat et doctrinam eorum praecepit sub fermenti nomine praecauendum.	Phariseis querentibus hab eo signum monet caueri a fermento phariseorum et herodianorum.	monet cauere a fermento pharisaeorum
XXV. Caecum paulatim curat et ut nemini diceret imperat.	De sputo caeco hoculos haperuit.	de sputo caeco oculos aperit
XXVI. Interrogantibus quem eum dicerent petrus christum dei confitetur et mox quia domino passurum se dicenti contradixerit arguitur.	Petrus confitetur ipsum hesse christum.	petro post confessionem suam dure increpat
	Et eidem petro dicit sathanas hac negantem se negaturum.	
XXVII. Qui perdit inquit animam suam propter me inuenit eam nec gustaturos quosdam mortem donec uideant eum in regno eius statimque transfiguratus inducitur et iohannem heliae passuri ipse similia passum dicit.	Et quosdam non uisuros mortem nisi uiderint regnum dei.	
	In monte cum moyse aet helia conloquitur.	in monte transfiguratur
	Unde descendens interrogatus de heliae aduentu dicit aeum uenturum sed et iam uenisse.	
XXVIII. Omnis populus uidens dominum pauescens occurrensque salutat et filius cuiusdam incredulitatem suam iuuari precantis a daemonio liberatur.	Non aeici posse spiritum inmundum nisi per horationem et geiunium.	non posse sp̄m inmundum eici nisi per ieiunium et orationem dicit.
XXIX. Tradendum se praenuntians et discipulos quid in uia tractassent interrogans docet primatum non esse quaerendum.	**VIII. Ut qui uult primus aesse fiat nouissimus.**	VIII. Humilitatem docet
XXX. Uirtutem in eius nomine facientes non sinit prohiberi et de abscisione membrorum scandalizantium figualiter docet.	Et non aesse prohibendum qui in nomine aeius uirtutem facit. et de calicae aquae frigidae.	et non esse prohibendum qui in nomine eius uirtutem facit Et de calicae aquae frigidae

XXIII. pisciculos H.
XXIIII. praecipit H. praecauendam Y *Thom.*
XXVI. **dei**: *om.* H; dici *cod. ap. Thom.* contradicit A^{1}HY *Thom.*
XXVII. inueniet *Thom.* **nec gust.** *etc.*: negatur quosdam mortem uisuros *Thom.* *ad fin.* dicitur *Thom.*
XXIX. pronuntians *Thom.*

VII. **in quattuor**: aet quinque *lapsu* C. > oculos caeco *Thom.* **ipsum**: illum *Thom.* uiderent Θ. > ieiunium et orationem *Harl.*, *Thom.*
VIII. uirtutes Θ.

VII. caueri J *Thom.* caeci *Thom.* aperuit *Thom.* petrum JO^2 *Thom.* > non eici posse sp. imm. JX *Thom.*
VIII. *om.* **et** *post* **facit** *Thom.*

DƐPGJ (*capitula*) Q (*aur.*).

XXIIII. De ·VII· panibus in ·IIII· milia hominum Cauete a fermento farisseorum et saduceorum et caecus dixit uideo homines ut arbores.

XXV. Et dixit ihs quem me dicunt homines esse Et Dixit qui uult me sequi tollat crucem suam.

XXVI. Et In monte uissi sunt cum ihu moy̅ et helias.

XXVII. Puerum a demonio curauit quem discipuli Iecere non potuerunt.

XXVIII. Dixit ei iohannis uidimus quendam iecentem demonia qui non sequitur nobiscum et De manu et pede et oculo eruendo non debere dimitti uxorem et suscipere regnum ut puer.

XXIIII. panes G. **hominum** + ubi dicit GJ; *et ad* ubi d. *inc.* XXIIII J, *inc.* XXV ƐPG *aur.* *om.* **et saduc.** ƐPGJQ *aur.* sicut ƐPGJ *aur.* **arbores** + ambulantes GJ *aur.*

XXV. ubi dicit J; dicit *simpliciter aur.*; ubi interrogat G. > esse homines G, > esse dicunt homines *aur.*, > esse me dicunt homines J. *ad* **dixit** (*om.* **et**) *inc.* XXVII ƐP; dicit G.

XXVI. **Et**: ubi J; *om. aur.*

XXVII. **demonio** + immundo J. **curauit**: mundauit ƐPGJQ *aur.*

XXVIII. + ubi *ad init.* J. *om.* **ei** *aur.* iohannes + dñe *aur.* >eicientem quendam G. *om.* **et pede** GJ. *ad* **non debere** *inc.*

K *Harl.* 2790 *Nanc.* *Bamb.*

XXIIII. De septem panibus cauendumque a pharisaeorum fermento.

XXV. De caeco inluminato.

XXVI. Quem dño propheta homines aestimarent.

XXVII. De transfiguratione dñi in monte et a daemonio cuiusdam filio liberato.

XXVIII. De sua passione dñs resurrectionemque apostolis antedicit.

XXIIII. pharisaeorumque *Harl.*
XXVI. dominus *Nanc.*
XXVII. *om.* **in monte** *Nanc.*

AHVY.	CΘT *Harl.* 2797.	J (*breues*) OX *Par. Lat.* 10438.
	Hac de oculo manu et pede heruendo.	
	Et bonum est sal.	
XXXI. Pharisaeos de uxore dimittenda quaerentes mosi testimonio conuincit et infantes a se uetari prohibens benedicit.	Huxorem non debere dimitti.	uxorem non dimittendam
	Infantes non arguendos.	infantes a benedictione non esse arcendos
	Uenditis omnibus aelemosynam dandam.	uenditis omnibus elemosynam dandam
XXXII. De difficultate diuitum intrandi in regnum dei mirantibus discipulis ait contemtores bonorum saecularium centuplum cum persecutionibus recepturos.	Et difficile diuitem intrare in regnum dei.	et quia difficile diues in regnum caelorum sit ingressurus.
XXXIII. Item praedicens se occidendum sedes petentes iacobum increpat et iohannem de principatu gentiles prohibens imitandos humilitatis exemplo monstrato.	**VIIII. Quae aei hessent uentura praedicit.**	VIIII. Et uentura sibi praedicit petitio filiorum zebedaei
	De filiis zebedei.	
XXXIIII. Bartimaeus caecus mendicans inluminatur et sequitur.	De caeco mendicante curato.	de caeco mendicante curato
XXXV. Mittit adduci pullum asinae cui sedens audit a turbis osanna.	De pullo hasynae.	de pullo asinae.
XXXVI. Egressus de templo ficulneae maledicit regressusque uendentes eicit arefactaque ficulnea mirantibus ait orantes credendo accipere postulata.	De nummolariis de templo hegectis.	
	De ficulnea quae harida facta est.	
	De peccatis fratrum remittendis.	
XXXVII. De potestate percontantibus iudaeos ipse de baptismo iohannis interrogando conuincit et de uinea colonisque pessimis parabolam ponit.	**X. Interrogatus in qua potestate haec faceret**	X. Interrogatus in qua potestate haec faceret parabulam de uinea et colonis
	de Iohannis babtismo interrogat.	
	Parabola de uinea et colonis.	
XXXVIII. Temtantes de reddendo	De denario caesaris.	et denario caesaris

XXXII. saeculariorum *Thom.*
XXXIII. de principatum H. exempla *cod. ap. Thom.* monstrando *Thom.*
XXXV. **adduci pullum**: ad discipulum H* (*corr.* H[1]) Y. **cui**: cuius H. audet H; audiuit *Thom.*
XXXVI. eiecit *Thom.* *om.* **uendentes eic. arefactaque** Y.
XXXVII. percontantes H *Thom.*

VIII. *om.* de *ante* oculo *Harl.* bonum esse sal *Thom.* regnum caelorum Θ.
VIIII. **hasynae** + et clamantibus Osanna *Thom.* (*non autem Alex.* 14). quae arefacta est *Thom.*

VIII. **dimittendam** + nisi ob fornicationem X *Thom.* a benedictionis se archendos O*. essarcendos *Thom.* *om.* **in** *ante* **regnum** JX *Thom.* et difficile diuites inire in r. cael. O[2].
VIIII. euentura JX *Thom.* **interrogatus** *e. q. s. in* IX *ponit Thom, et inc.* X *non* XI *ad* **de pseudo christis.**
X. interrogatur OX. parabola *Thom.* uineam OX*. **colonis**: agricolis J. de denario *Thom.*, et de den. J. caesaris *bis scr.* O*.

DꝤGJ (*capitula*) Q (*aur.*).	K *Harl.* 2790 *Nanc. Bamb.*
	XXVIIII. Si licet uxorem dn̄s interrogatus dimittere debere.
XXVIIII. Qui pecuniam habent difficile intrabunt in regnum.	XXX. Et quia diues difficile saluabitur.
XXX. Qui uoluerit In uobis esse primus erit omnium seruus.	XXXI. Suam secundo dn̄s discipulis indicat passionem petitionemque filiorum zebedaei.
XXXI. quendam Caecum barthimeum secus uiam sedentem inluminauit ih̄s.	XXXII. De caeco nomine barthimeo.
XXXII. sedente ih̄u super pullum assinae turbae clamabant ossanna.	XXXIII. De pullo asine dn̄o adducto.
XXXIII. Cum maledixisset arborem ficus et uendentes ieciebat de templo.	XXXIIII. De fico arente uendentes ementesque templo arcenti.
XXXIIII. Babtismum ioh̄ de caelo an ex hominibus.	XXXV. In qua potestate haec dn̄s faceret a sacerdotibus arguitur dn̄i uero responsio.
XXXV. De uinia et colonis qui occiderunt heredem.	XXXVI. De parabolam uineae locate cultoribus.
XXXVI. reddite dō que dī sunt et que cessaris cessari.	XXXVII. De interrogatione pharisaeo-

XXVIIII JQ, *inc.* XXX G *aur.*, *inc.* XXXI Ꝥ. *om.* **debere** Ꝥ. uxor *aur.* **et** + debere GJ *aur.* suscipi J *aur.* **regnum** + dei ꝤGJ *aur.*
XXVIIII. pecunias GJ *aur.* **regnum** : + caelorum ꝤGJQ ; + dei *aur.*
XXX. in uos ꝤGJ. XXX *et* XXXI *in unum* (*sub titulo* XXXIII) *cap. coniungit* Ꝥ.
XXXI. + ubi *ad init.* GJ. *om.* **barthimeum** GJ *aur.* > sedentem secus uiam ꝤGJQ *aur.* *om.* **ih̄s** J.
XXXII. sedentem ih̄m ꝤGQ, sedentibus *aur.*, ubi sedet ih̄s ... et J. *om.* **assinae** *aur.* clamant G. **ossanna** + in excelsis J.
XXXIII. Cum maledixit ih̄s ꝤQ, *aur.* (-dicet), ubi male dixit ih̄s J ; > ubi arborem ficus maledicit G. **et** : ubi J ; *om. aur.* ; *hic inc.* XXXV J. eicit G.
XXXIIII. + et *ad init.* J. *ita habet* G ubi interrogat baptisma iohannis *e. q. s.*
XXXVI. + ubi dicit *ad init.* J. > quae dei sunt (*om.* sunt G) deo ꝤGJQ *aur.* *om.* que *sec.* G. **cessaris** + sunt ꝤJ.

XXXIII. + a *ante* **dn̄o** *Bamb.*
XXXV : XXXVII *lapsu* K.
XXXV. *om.* **a** *Nanc.*

AHVY.	C Θ T *Harl.* 2797.	J (*breues*) OX *Par. Lat.* 10438.
caesaris tributo consequenter ex suprascriptione uel imagine confutauit.		
XXXIX. Sadducaeis de muliere septem fratrum uxore temtantibus ob incredulitatem resurrectionis exprobrat.	De muliere quae septem fratres habuit.	de muliere quae septem fratres habuit
XL. Scribae de mandato legis interroganti geminum dilectionis ostendit et cuius sit filius christus interrogans docet ex principio psalmi centensimi noni salutationum quoque eorum in foro ambitum notat.	Et scribae dicit non aesse longe a regno dei. Adque interrogat quomodo dicitur xp̄s filius dauid. [Monet cauendum a scribis.]	et quendam scribam dicit non longe esse a regno dei adque interrogat quomodo dicatur xp̄s filius dauit cum sit dn̄s
XLI. In gazophilacium pauperem uiduam duo minuta mittentem cunctis dona iactantibus praefert.	De uidua et gazophylachio.	de uidua et gazophilacio
XLII. Aedificationes templi monstrantibus praenuntiat ruituras et de diuersis ultimi temporis temtationibus futuris prolixius disputans seductiones ammonet praecauendas.	Et de templi structura.	de templi structura.
	XI. De pseudochristis. Et passione martirum. Et commotione saeculi. Et aduentu xp̄i. De arbore ficus parabola.	XI. De pseudoxp̄is et passione martyrum et commotione saeculi et de aduentu xp̄i.
XLIII. Diem aduentus solum patrem scire dicens nescientes eam seruos uigilare praecipit et orare.	Et quod diem iudicii nemo sciat. Propter quod docet uigilandum.	
XLIIII. De alabastro ungenti uel proditione iudae traditoris ac praeparatione paschae refertur nec non et cenae eius mysticae panditur sacramentum.	**XII. De hunguento supra caput ih̄u aeffuso.** Iudas sacerdotibus dominum prodet. Adparatus paschae. Dominus dicit ab huno eorum tradendum.	XII. De ungento super capud ih̄u effuso et de proditione iudae qua dn̄m tradidit et cetera.

XXXVIII. caesari H. amputauit *ut udtur* H*.
XL. **dilectionis** + praeceptum *Thom.* > filius sit H. ambito H.
XLI. uidua H.
XLIII. praecepit H.
XLIIII. **paschae** : parascheue H.

X. > non longe esse *Thom.*; non longe es Θ. **dauid** : dei *lapsu* C. **monet c. a scribis** *om.* C. *om.* **et** *ante* **de templi** Θ *Thom.*
XI. et de passione *Thom.* parabolam Θ *Harl.*, *Thom.*
XII. super Θ *Thom.* *om.* **aeffuso** Θ. + et *ante* **adparatus** *Harl.* **eorum** + se *Harl.*, *Thom.*

X. mulierem O*. cuidam scribae O². **adque** : utque O². **dn̄s** + cauendum a scribis O². **structura** : scriptura O *inepte*. de pseudoprophetis (*sic*) *in* X *ponit* J. pseudoxp̄i O. commotionem O, -nes X*.
XII. (XI J *Thom.*) supra J. **qua** : quia J. *post* **iudae** *tantum* et caeteris mandatis X.

DℇPGJ (*capitula*) Q (*aur.*).

XXXVII. De ·vii· fratribus qui unam uxorem habuerunt et dilegere dm̄ et proximum.

XXXVIII. Et Cum interrogaret de xp̄o cuius filius esset dixit Cauete a scribis.

XXXVIIII. Et laudauit ih̄s uiduam que quadrantem in gatzofilacium mittit.

XL. Et Cum diceret de lapidibus templi designauit nouissimum tempus.

XLI. Et mulier quaedam Cum perfunderet ih̄m unguento abiit iudas ut traderet eum.

K *Harl.* 2790 *Nanc. Bamb.*

rum si licet censum caesari dari responsio uero dn̄i.

XXXVIII. De septem fratribus unam habentibus mulierem et alterius interrogationem quod esset primum mandatum in lege.

XXXVIIII. Interrogatio dn̄i quomodo scribae dicant xp̄m filium esse dauid.

XL. De muliere duo minuta in dei donario iactanti.

XLI. De templi destructionem.

XLII. De signis nouissimi temporis.

XLIII. De muliere effundentis ungentum dn̄i capite et iudae traditum.

XLIIII. De dn̄i caena et caetera quae in ea acta sunt de dn̄i oratione et iudae traditione iudaeorumque inlusione.

XXXVII. fratres G *aur.* **habuerunt et**: + de hero J; + debere G *aur.*
XXXVIII. *om.* **et** *ad init. aur.* interrogaretur *inepte* D; + et G. **esset**: sit ℇPGJQ *aur.*; + et J.
XXXVIIII. **et**: ubi ℇPGJ; *om. aur.* > miserat (misit *aur.*) quadr. in gazophylacio ℇPGJQ *aur.*
XL. **et cum diceret**: ubi dicit G. lapides *aur.* templi et designat G.
XLI. **et**: ubi GJ. *om.* **quaedam** G. **cum perfunderet**: quae perfudit J; perfundit *tantum*, G. **unguento** + et G. **ut traderet**: et tradidit ℇPJ. XLI *et* XLII *in unum coniungunt* ℇPGJQ *aur.*, *ut sit* XLIII *in* ℇPG, XLII *in* JQ *aur.*

XXXVII. dare *Harl.*
XL: XXXVIIII *lapsu* K. minita K*.

AHVY.	CΘT *Harl.* 2797.	J (*breues*) OX *Par. Lat.* 10438.
	Hoblatio.	
	Petro praedicit negaturum.	
	Orationes Ihesu.	
	Traditio Iudae Iudaeis.	
XLV. Traditionis ac passionis eius gesta narrantur.	**XIII. Principes interrogant ihm et condemnant aeum.**	XIII. Iudicium principum quo condemnant ihm
	Petrus tertio negat.	
	Ihs pilato traditur.	
	Pilatus dimisso barabba Ihm flagellatum crucifigendum tradit.	
XLVI. Resurrectionis eius perinde breuiter ueritate monstrata quorundam incredulitas clementer arguitur et ascensio atque a dextris dei consessio uel discipulorum praedicatio signis sequentibus indicatur.	Passio ihu et sepultura et resurrectio eius ex mortuis post resurrectionem mandata et hascensio aeius in caelis.	passio ihu et sepultura et resurrectio eius.

XLVI. *om.* **eius** *Thom.* concessio H.
Subscr. explicit capitula H, explicit secundum marcum Y; *nihil habet* A.

hoblatio + ihu Θ. **praedicit + se** Θ *Thom.*
XIII. *om.* **ex mortuis post resurrectionem** Θ. ad caelos Θ.
Subscr. explicit aelencus C, expliciunt capitula parabolarum Θ, explicit elencus secundum marcum T.

Subscr. Alleluia amen explicit breuis secundum marcum J, expl capitula marci O; explicuerunt capitula inc ipse lib. X.

DƎPGJ (*capitula*) Q (*aur.*).

XLII. Et Cum discipulis manducauit ih̄s pasca.

XLIII. Et dixit ih̄s hoc est corpus meum et sanguis qui pro multis effundetur.

XLIIII. Et Cum dixisset petro ter me negabis ait orate ne intretis in temptationem.

XLV. Cum duceretur ih̄s ad caifan quidam sequebatur amictus syndone.

XLVI. Et ductus est ih̄s ad passionem.

XLVII. Post resurrectionem apparuit apostolis et dixit qui crediderit et babtizatus fuerit saluabitur et qui non crediderit contemnabitur et receptus est in caelis dn̄s.

K *Harl.* 2790 *Nanc. Bamb.*

XLV. De passione dn̄i et eorum quae in ea gesta sunt.

XLVI. De resurrectione dn̄i et ubi mariae uel discipulis apparuit.

XLII. > et manducauit ih̄s cum discipulis pascha ƎPGJQ *aur.*
XLIII. **et dixit**: dixit *aur.*; ubi dicit G. *om.* **meum** G. **sanguis** + meus GJ *aur.* fundetur J. *om.* **qui p. m. effundetur** G.
XLIIII. **et cum d.**: ubi dicit G. **negabis** + et G. **intretis**: ueniatis ƎPGJQ *aur.* *om.* **in** ƎP*.
XLV. cum ducebatur ƎP; ubi ducitur G. **sequebatur** + eum ƎP. XLIIII, XLV, *et* XLVI *in unum coniungit aur. sub tit.* XLIIII; XLV *et* XLVI *in unum coni.* ƎPGJQ, *ut sit* XLV *in* J, XLIIII *in* ƎPGQ.
XLVI. *om.* **ih̄s** ƎP*G.
XLVII. **apparuit** + ih̄s GJ *aur.* baptizatur f. *inepte* D. *om.* **et** *tert.* Q *aur.* damnabitur ƎPGJQ *aur.* > ih̄s in caelum GJ.
Subscr. expl̄. secundum marcum G, expliciunt capitulationes secundum marcum J. *nihil habent* DƎP?Q? *aur.*

Subscr. expliciunt capitula in euangelio marci K; explicit capitul. *Nanc.*; expliciunt capitula *Bamb.*

DE CANONUM NUMERIS IN FINE EUANGELII SECUNDUM MARCUM.

Duas, ut uidetur, diuersas traditiones Canonum numeri in Codicibus nostris inscripti repraesentant; quarum una non ultra uersum 8 *capitis* xvi *canones exhibet ita ut ultimos duodecim uersus uel nescire uideatur (de quo uide Tisch. T. G.* 8 *ad loc. p.* 406), *uel uno tenore, ut alii credunt, cum praecedentibus in Ecclesia legendos proferre; altera canones usque ad finem euangelii adnumerat. Ambae autem traditiones parem antiquitatem sibi uindicant,* F *enim, licet pericopen Marci integram non seruet, singulos tamen uersus hic illic retinet numeris usque ad uersum* 20 *in margine adpositis. Ita autem legunt codices quos scrutari potuimus.*

	A	B	C	ƎP	F	G	H	Θ	I	K	M	O	T	V	X	Y	Z
xvi. 1. et cum transisset . . .	230	229	230	230	231	230	230	230	230	230	232	230	230	230	230	230	230
2. et ualde mane	231	230	231	231	—	231	231	231	231	231	233	231	231	231	231	231	231
6. qui dicit illis.	232	231	232	232	—	232	232	232	232	232	234	(232)	232	232	232	232	232
8. at illae exeuntes . . .	233	232	233	233	—	233	233	233	233	233	—	233	233	233	233	233	233
9. surgens autem	—	—	[?]	234	(232)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10. illa uadens nuntiauit . .	—	—	—	—	(233)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12. post haec autem . . .	—	—	235	—	234	—	—	—	—	234	235	234	234	—	—	—	234
14. nouissime recumbentibus	—	—	—	—	234	—	—	—	234	235	236	—	—	233	—	—	—
15. et dixit eis	—	—	—	—	234	—	—	—	—	—	237	—	—	—	—	—	—
20. illi autem profecti . . .	—	—	—	—	234	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

EUANGELIUM
SECUNDUM MARCUM.

Marcus in his codicibus sine lacuna exstat:—ACDƎPG(*qui in Matt. erat* g_1)HΘIKLMTOQRTVWXYZ, *codd. scilicet* xx; F *habet concordantiam ex quattuor euangeliis, ideoque ex hoc euangelio uersus integros non plus* LXXV. *In* J *euangelium Marci auulsum fuerat et partim Pragam partim Uenetias delatum; quae fragmenta Pragae sunt, a cap.* xii. 21 *scilicet usque ad finem euangelii, edidit I. Dobrowsky, Pragae* 1778; *quae Uenetiis sunt uix aut ne uix quidem legi possunt.*

Ceteri codices nostri lacunas habent:—B i. 27–43, iii. 7–22, vii. 20–34, x. 15–27; E vi. 56 *ad finem euangelii*; M vi. 10–viii. 12. *Itaque codices uiginti quinque in hoc euangelio nobis praesto sunt.*

Inscr. incipit euangelium secundum marcum CƎPHΘKMMTRVXY. incipit secundum marcum G (*post Iohannem et Lucam*) JQ. · item ⁝ nunc ⁝ orditur ⁝ æug ⁝ lium ⁝ ih̄u xp̄i ⁝ sec ⁝ marcum ⁝ E. incip. euangelium eiusdē OT. *nihil habent ut uidetur* A(*ita ex notulis nostris apparet, sed Tisch. prol. p.* xvii. '*et euangelia et praefationes euangeliorum praepositum habere solent* incipit')BDLWZ.

I 1 (1. 2) INITIUM euangelii iesu christi
filii dei
2 sicut scriptum est in esaia propheta
ecce mitto angelum meum ante faciem
tuam qui praeparabit uiam tuam.
3 (2. 1) Uox clamantis in deserto
parate uiam domini
rectas facite semitas eius.
4 (3. 6) Fuit iohannes in deserto baptizans
et praedicans baptismum paenitentiae
in remissionem peccatorum

CODEX BRIXIANUS.

I. 1 Initium euangelii iesu christi filii dei. 2 sicut scribtum est. in esaia propheta.
ecce mitto angelum meum ante faciem tuam. qui praeparabit uiam tuam ante te. 3 uox
clamantis in deserto. parate uiam domini. rectas facite semitas dei nostri. 4 fuit iohannes
baptizans in deserto. et praedicans baptismum paenitentiae in remissionem peccatorum.

N.B. Corb. 1 (*Sabatier*) *citatur ad* c. v. 11 *sub nota* ff_1, *sed haec folia hodie exstare non uidentur si reuera ex eodem codice fuerint.*

I. 1. *Uersum primum litteris magnis habent* EKMTR. **initium** *et uett.*: principium W *cf. Hieron. Ep.* LVII *Pammachio de opt. genere interp.* (*t.* i, *p.* 311 *ed. Vallars.*) '*Marcus discipulus Petri ita suum orditur euangelium* Principium Euangelii Iesu Christi sicut scriptum est in Isaia propheta' *e. q. s.* aeuangelii E, -guelii D, heuangelii C, euanglii L, euangeli ƎP; + dn̄i nr̄i DE *gat. om.* **ih̄u xp̄i** Z*(+Z²). fili BGH*Y: flii *ut uidetur* L*.

2. scribtum EGO*XYZ*. *om.* **est** E*. **in esaia** (ess. L, is. DHKMMTZℌ𝔖ℭ, ys. W, aesia E, iesia Q, esaya CT^c, ISAI V) **propheta** (prof. DƎP^mg LO) *codd. fere omnes et vg. cum gr.* ℵBDLΔ 33. *al.* 25 *fere et uett. a b d f* ff_2 *l q aur.*, [in a]esie et in prophetis *r*: in profetis ƎP* *cum graecis* AEF *etc.*; *om.* T* *quae lectio magnopere praeferenda uideretur si auctoritati codicum graecorum niteretur,* (1) *nunquam enim alias Marcus ipse ad nomina prophetarum prouocat, cf. ad* xiii. 14, (2) *uariant multum codices graeci et uersiones in hoc loco,* (3) *priora uerba non sunt ex Esaia sed ex Malachia; cf. Edd.* **ecce** *sine additamento codd. latt. quod scio fere omnes et* ς *cum graecis* BD 28: + ego Wℌ𝔖ℭ. anguelum D. hante C. preparabit DEV, praeparauit GI*O^gl Z*. **uiam tuam** + ante te DEGΘKQVWZ *vg. cum graecis multis et f* ff_2 (uiam meam ante te).

3. + et iterum *ad init.* G. clamantes O^gl. diserto D. **eius**: dī nostri EMT *cum* D^gr. 34 *mg.* τοῦ θεοῦ ὑμῶν *et a b c f* ff_2 *t*; *cf. et* DE *ad u.* 1.

4. iohannis DEƎP¹LO*R, ioannes 𝔖ℭ. babtizans DƎPLR, baptiszans E. predicans D. babtismum DƎPLRT. poenitentiae CDL *vg.* pen. ƎP, penitencie W. remisionem L, remissione Θ*.

5 et egrediebatur ad illum omnis iudaeae regio
et hierosolymitae uniuersi
et baptizabantur ab illo in iordane flumine confitentes peccata sua.
6 Et erat iohannes uestitus pilis cameli
et zona pellicia circa lumbos eius
et lucustas et mel siluestre edebat
7 et praedicabat dicens
(4. 1) uenit fortior me post me
cuius non sum dignus procumbens soluere corrigiam calciamentorum eius
8 ego baptizaui uos aqua
ille uero baptizabit uos spiritu sancto.
9 (5. 1) Et factum est in diebus illis
uenit iesus a nazareth galilaeae
et baptizatus est in iordane ab iohanne
10 et statim ascendens de aqua
uidit apertos caelos
et spiritum tamquam columbam descendentem et manentem in ipso
11 et uox facta est de caelis
tu es filius meus dilectus
in te complacui.

---

5 et egrediebatur ad illum omnis regio iudaeae. et hierosolymitae. et baptizabantur ab
illo in iordane flumine. confitentes peccata sua. 6 erat autem iohannes. uestitus ex pilis
cameli. et zona pellicia. circa lumbos eius. et lucustas. et mel siluestre edebat. 7 et
praedicabat dicens. uenit autem fortior me post me. cuius non sum dignus. pro-
cumbens soluere corrigiam calciamentorum eius. 8 ego quidem. baptizo uos in aqua. ille
autem baptizauit uos in spiritu sancto. 9 et factum est in diebus illis uenit iesus. a nazaret
galileae. et baptizatus est a iohanne. in iordane. 10 et statim. ascendens de aqua. uidit
apertos caelos. et spiritum tamquam columbam descendentem super eum. 11 et uox uenit

---

5. **egrediebatur** (ἐξεπορεύετο ℵABD *etc.*) *codd. pl. et uett. f* ff_2 *l* r_2: egrediebantur (ἐξεπορεύοντο EFHLSVΓ *etc.*) BCG*T*Z* *et b q r t*(ae.); ueniebat MT *c*. ad eum DMTW *vg*. iudeae BCDƎP G^cKL(MT^c)O^cRVZ^2, iudee W, iudaea XZ* *Bentl.*, -ea E, iudae G*O*Y. *om.* **regio** E. > regio iudaeae MT*. **hierosolymitae** ABGHM(MT)OQVXZ*: hierusolym. KZ^3, hierusolim. DƎPR, hierosolim. ΘY, hierosolam. E, hyrusolim. L, iherosolym. C, iherosolim. T, ierosolymitae *vg.*, ierosolimite W. **hier. uniuersi** (hun. C): > omnis hier. MT. babtiz. DƎPLR, baptisz. E. hab C. **in iordane** (ἐν τῷ Ἰορδάνῃ) *codd. pl. et cod. caraf.* (ihord. C): in iordanis DER *vg*. *om.* **flumine** MT *cum* $D^{gr.}$ *et a b c d* ff_2 *q t aur.* pecca R* (*corr. sax.*).

6. **et erat**: > erat autem MT. iohannis DEƎP^1LR, iohaninis O*, ihoannes C, ioannes 𝔖𝔈; + ipse MT. **uestitus**: indutus MT. pylis CE^c(piliis? E*) R, pellis Q, pilos G. camelli B^cDƎPLQR, camilli B*; camelorum ϛ𝔖. *om.* **et zona p. c. l. eius et** MT *cum* $D^{gr.}$ *a b d* ff_2 *r t sed habent* **et** *sec.* zona pellicea *vg.*, zona pillicia HR*, zonam pelliciam M. lumbos suos EQ; lu *tantum* O* (*corr. gl.*). **lucustas** ABƎPΘLMOR*XYZ (lucusta X*): locustas CDHIKMTQR^{sax}TVW *vg. Tisch.*, locastas E*, locaistas E^c, locusta G. silbestre C, siluestrae EGMTY, syluestre ϛ𝔓. aedebat CDGL.

7. **et**: qui MT. pred. DH, praedicat L. **dicens** + quoniam G. ueniet MTWϛ𝔖ff_2. *om.* **me** *pr.* DE*ƎPH. *om.* **post me** MT *cum graecis* Δ *p parh. scr. et* ff_2. *om.* **procumbens** GMT *cum gr.* D 28. 256. 2^{pe} *a b c* ff_2 *t.* solbere C. corregiam DE, corigiam 𝔖. **calciamentorum** *codd.* (-arum G*): calceamentorum *vg.*

8. **ego** + quidem MT *cum gr.* ADPΓΔΠ *etc. et a d f* ff_2 *r.* babtizaui DƎPLR; baptiszaui E; baptizo BGMT, babtizo CDT (*praesens cum gr.* D *al. pauc. et b c d f l r t*). **aqua** *codd. pl. et vg.*: in aqua DE^cƎ$P^{mg}$$G^c$MT *cum a b c d f* g_2 *l r t gat. aur.*; in aquam G*; *om.* E*. **ille**: ipse MT. **uero**: autem GMT; *om.* D. **baptizabit** (babt. DƎPLR, baptizauit BGMTO*Z) **uos**: > uos baptiszauit E* (-bit E^c). **uos** + in DEƎP^{mg}GMTOQR^{sax}. *om.* **uos in sp̄u sc̄o** R* (+ *mg.*). *om.* **sp̄u sc̄o** L.

9. **et factum est**: factum est autem MT. > in illis dieb. MTT *Bentl.* **uenit**: et uenit MT; inuenit G. *om.* **a** T. nazaret T, naszareth E. galileae CDƎP GΘKMTORV, -lee EW, -lae L. baptisz. E, babtiz. DƎPLR. in *int. lin.* R^1. iordanem G, -nen *Bentl.* **ab**: a KOR*VW *vg.* iohane O^{gl}, ioanne 𝔖𝔈. > a (ab E) io. in iordane E *vg.*

10. **et statim asc.**: ascendens autem GMT *b*, et ascendens *a d* (καὶ ἀναβαίνων D^{gr}). ^ascendens T. **apertos caelos** (cel. W): > caelos apertos *vg.* **spiritum**: + sc̄m H^cΘOR^cZϛ𝔖; + dei B. tanquam 𝔓𝔈. discend. DEƎPLR*. **et manentem** (καὶ μένον ℵ 33. 262 *al.* 10) *cum codd. fere omn. vg., b* ff_2 *l t aur.*: *om.* MT *Bentl. cum graecis plur. et a c f r.* in ipsum G; super illum MT.

11. **facta est** (ἐγένετο $ℵ^c$BLP *etc.*) *codd. pl. vg. et uett. pl.*: *om.* GMT *d* ff_2 *t cum graecis* ℵ*D; + ad

12 (6. 2) Et statim spiritus expellit eum
in desertum
13 et erat in deserto quadraginta diebus
et quadraginta noctibus
et temtabatur a satana.
(7. 6) Eratque cum bestiis
et angeli ministrabant illi.
14 (8. 4) Postquam autem traditus est iohannes
uenit iesus in galilaeam.
(9. 6) Praedicans euangelium regni dei
15 et dicens quoniam impletum est tempus
et adpropinquauit regnum dei
paenitemini et credite euangelio.
16 Et praeteriens secus mare galilaeae
uidit simonem et andream fratrem eius
mittentes retia in mare
erant enim piscatores.
17 (10. 2) Et dixit eis iesus
uenite post me
et faciam uos fieri piscatores hominum
18 et protinus relictis retibus
secuti sunt eum.
19 (11. 6) Et progressus inde pusillum
uidit iacobum zebedaei et iohannem fratrem eius
et ipsos in naui componentes retia

---

de caelis dicens. tu es filius meus dilectus. qui mihi bene complacuisti. 12 et statim
spiritus eduxit eum in desertum. 13 et erat in deserto. quadraginta diebus. et temtabatur
a satana. et erat cum bestiis. et angeli ministrabant ei. 14 postquam autem traditus est
iohannes. uenit iesus in galileam praedicans euangelium regni dei 15 dicens. quoniam
inpletum est tempus. et adpropinquauit regnum dei. paenitemini. et credite euangelio.
16 et praeteriens. secus mare galileae. uidit simonem et andream fatrem eius mittentes
retia in mare. erant enim piscatores. 17 et dixit eis iesus uenite post me. et faciam uos
fieri piscatores hominum. 18 et protinus relictis retibus suis. secuti sunt eum. 19 et pro-
gressus inde pusillum. uidit iacobum zebedaei et iohannem fratrem eius. et ipsos in naui.

---

eum LQ. de celis WY*; de caelo X*; + dicens MTX*; + audita est G. **dilectus**: carissimus MT ff_2. **in te**: in quo G *cum gr.* ΑΓΠ *etc. b*; in quem *d*; + bene DGQ. **complacui** ABMWYZ *vg.*; conpl. CDEPGHΘKLMTOQRTVX.

12. **statim**: protinus MT *a* ff_2. **expellit** (ἐκβάλλει) ABEPH*LMOQX^{c}YZ*: expulit CDEGH^{1}ΘIKMTRTVWX*Z^{c} *vg. b c l δ aur.*, duxit *a*, ed. *f*, tulit ff_2, eiecit *d*. **eum**: illum EG. in deserto DEG; *om.* L.

13. *om.* **et erat** L. *om.* **et e. in deserto** G*. **in des.**: ibi Q. quadragenta *semel* L; XL *bis* DERTVWY. > dieb. quadr. MT *et om.* **et quadr. noct.** MT ff_2 (*cf. t*) *Bentl.* **temtabatur** AHQT XYZ: tempt. BCDEPGΘIKLMMTORVW *Tisch.*; tent. *vg.* sathana CW, satanan G. eratquae L*; et erat GMT. quum T. bestis EPLR, besteis O*. hangeli C, angueli D. **illi**: ei CDEGLMTRT.

14. + et *ad init.* EP. **postquam autem**: *om.* **autem** R*; sed postquam G; et factum est postquam MT *c.* iohanes O^{gl}, iohannis DEP^{1}GLR, ioannes 𝔖ℭ; + in carcerem L. galileam CEPG KLMTORVW* (ea W^{c}), gali- D. predicans DE. aeuang. E, euuang. W, aeuangu. D. **regni dei**: regni (*om.* **dei**) DEP* (+ **dei** ^{mg}) *aur.*; dei (*om.* **regni**) MT *cum* ℵBL *etc. b c* ff_2 *t*.

15. *om.* **et** G, *om.* **et dicens** MT *cum gr.* ℵ* *c.* **impletum** (inpl. CDEPLORT) **est tempus**: impleta (adimpleta MT) sunt tempora GMT *cum gr.* D *et a b c d* ff_2 *r t.* **adpropinquauit** BCDEPH^{1}M MTO*RTZ*, *et* appr. AEO^{c}QYZ^{2} *vg. Tisch.*: adpropinquabit H*ΘIVX, appropinquabit KW; adpropiauit G; propinquauit L. penitemini KW; -etimini O* *et* -itimini O^{c}; poenitemini DEPMT *vg.*; paenitoemini E. creditae Z*; + in FG. aeuangelio E, aeuangu. D.

16. preteriens DV. **secus** *int. lin.* T. galileae CDEPGKMTORV, galilee EW, galilae L. symonem CDEW. handream C, andraeam Θ, andriam L. mittens R* (*corr. sax.*). recia W. **in mare** *codd. et vg.*: in mari (ἐν τῇ θαλάσσῃ *gr. fere omnes*) L *r. Forsan etiam* mare *ablatiuus est ut infra* v. 13.

17. *om.* **eis** R* (+ *sax.*). *om.* **iesus** D. fatiam G.

18. *Uersus est in ras. in* K. protenus V. **retibus**: retiis suis G; omnibus *a b c d* ff_2 *r et* D^{gr}. sequuti ΘIXZ, secute R.

19. progresus EPL. **inde**: in R* (+ de *sax.*); *om.* G. pussillum EPLR. zebedei BCEPGHLO RW, zebaedaei VZ, zeb- D. iohanen O*, iohannen Y, ioannem 𝔖ℭ. **componentes** *codd. et vg.*: conp. CDEPGHΘLORZ. recia W; + sua ER. > componentes retia in naui *vg.*

20 et statim uocauit illos
et relicto patre suo zebedaeo in naui
cum mercennariis secuti sunt eum.
21 (12. 8) Et ingrediuntur capharnaum
et statim sabbatis ingressus synagogam docebat eos.
22 (13. 2) Et stupebant super doctrina eius
erat enim docens eos quasi potestatem habens
et non sicut scribae.
23 (14. 8) Et erat in synagoga eorum homo in spiritu inmundo
et exclamauit 24 dicens
quid nobis et tibi iesu nazarene?
uenisti perdere nos?
scio qui sis sanctus dei
25 et comminatus est ei iesus dicens
obmutesce et exi de homine
26 et discerpens eum spiritus inmundus
et exclamans uoce magna exiit ab eo
27 et mirati sunt omnes
ita ut conquirerent inter se dicentes
quidnam est hoc?
quae doctrina haec noua?
quia in potestate et spiritibus inmundis imperat et oboediunt ei

---

componentes retia. 20 et statim uocauit illos. et relicto patre suo zebedaeo in naui cum
mercenariis secuti sunt eum. 21 et ingressi sunt capharnaum et continuo sabbatis. ingressus
in synagogam iesus docebat eos. 22 et stupebant super doctrinam eius. erat enim docens
eos. quasi potestatem habens. et non sicut scribae eorum. 23 et erat in synagoga eorum.
homo qui habebat spiritum. inmundum. et exclamauit 24 dicens. quid nobis et tibi
iesu nazarene. uenisti perdere nos. scio te qui sis sanctus dei. 25 et comminatus est ei
iesus dicens. obmutesce et exi ab eo. 26 et discerpens eum spiritus inmundus. et ex-
clamans uoce magna discessit ab eo. 27 et mirati sunt omnes. ita ut conquirerent inter se
dicentes. quidnam est hoc. quae doctrina haec noua. quia cum potestate. et spiritibus

---

20. **uocauit**: conuocauit L. **illos**: eos EƎP^{mg}Q. > illos uocauit T. relecto O*. patri C. zebedeo CDEƎPGLORW, zebaedaeo XZ(-deo). **mercennariis** *cum codd. plur.*: mercenariis DƎP*GH *vg.*, mercinnariis Y, mercinariis EƎP^{mg}, -ris LR. sequuti ΘIO*.

21. ingredietur R; egrediuntur L. cafarnaum BL, capharnauum ƎP^{1}R. statim sabbathis ℌ; > sabbatum statim G. ingresus ƎP; introgressus E; *om.* L *cum graecis* ℵCLΔ *etc.*; + in (*ante* **syn.**) CGKLO*QRTVWXZ^{3} *vg. Tisch. cum graeco* εἰς τὴν συν. sinagogam ƎPLQRW; synagoga G, synagō D; + et Q. do|||cebat E.

22. doctrinam DƎPGΘLMOQRTVZ. *om.* **eius** L. erant MT. sicuti C. scribe W.

23. *om.* **et** CK. sinagoga EƎPLR. **eorum**: iudaeorum E; *om.* G. > homo in synago– eorum D. in spiritum EG. immundo MZ^{2} *vg. Tisch.*, inmundum G*, -du G^{c}, immundum E.

24. nouis O. *om.* **et** E*. ih̄s L. nazerene K, nazarenee E. **uenisti** + ante tempus ϛ𝔖 *et cor. uat.* (*non mg.*), *cf. Aug. in Ioh.* i. *Tract.* vii (*uol.* iii, *p.* 2, *pag.* 343) *et Eus. dem. euang. p.* 272, *ed.* 1688 ἦλθες πρὸ καιροῦ *ex Matt.* viii. 29 *confusione orta inter hunc et daemoniacos Gadarenos.* **scio** *codd. nostri et vg. et uett. b c d e f ff$_{2}$ g$_{2}$ q r$_{2}$* (*def. a r*) δ (*non* Δ) *aur. cum graecis plurimis*: scimus *Iren. Tert. Aug. cum* ℵLΔ; + te (+ σε *gr. omn.*) E *b e^{c} f g$_{2}$ q* δ (*non d l r$_{2}$*). **qui sis** (τίς εἶ, *cf. Mt.* x. 19, *Act.* xiii. 25) CEƎP^{mg}GΘIKT*VZℌℭ *b c d e f g$_{2}$ l* δ^{c} *Tert. Aug. Vigil.-Taps.*, *et* qui scis M, quisis MT, quis sis R*: quis es ABƎP*HOR^{sax} XY δ*; quia sis DƎP^{2}LT^{c}W *r$_{2}$ aur.*, quia sic Q; quod sis ϛ𝔖. *Conicimus cum Bentleio Hieronymum uoluisse* te qui es *quae lectio est Irenaei* iv. 6, *p.* 234 *Mass.* scimus te qui es sanctus dei *et q*; quis es *latine dici uix potest.* **sanctus**: sc̄is L.

25. *om.* **est** Q. *om.* **ei** T*. *om.* **ih̄s** G *b cum gr.* D 142*. **obmutesce** *codd. plur. et vg.*: hobm. C, obmutisce G, -tuesce R, obmotesce L; ommutesce MT^{c}OVWXY*; ommutescere MT* *ut melius passiuum* φιμώθητι *exprimeret?* **et exi** (-ii R, -hi G) **de** (ab EG) **homine**: + sp̄s inmunde DƎP^{mg}G R; et exiit spiritus inmundus Q.

26. **et discerpens** (-iens R) **eum spiritus inmundus** (imm. EM *vg. Tisch.*) **et exclamans** (exclamauit EW): discerpens eum spiritus inmusdus et exclamauit Q. uocem G. **exiit** *cum* DƎPL *vg. tantum, sed uide Mt.* viii. 34, ix. 26 *etc.*, *Mc.* iv. 3, vii. 29, ix. 26, xiv. 68, *Lc.* i. 9, ii. 1, iv. 14, 35 *etc.*: exiuit *codd. plur.*, exibit B, exuit G.

27. conquererent C; + eum L. **quae** *codd.*: quaenam *vg.*; que + est W. *om.* **haec** DV. > noua hacc MT. **noua** + est DƎPLR. **quia**: qua

28 et processit rumor eius statim in omnem regionem galilaeae.
29 (15. 2) Et protinus egredientes de synagoga
uenerunt in domum simonis et andreae
cum iacobo et iohanne
30 decumbebat autem socrus simonis febricitans
et statim dicunt ei de illa
31 et accedens eleuauit eam
adprehensa manu eius
et continuo dimisit eam febris
et ministrabit eis.
32 Uespere autem facto cum occidisset sol
afferebant ad eum omnes male habentes
et daemonia habentes
33 et erat omnis ciuitas congregata ad ianuam
34 et curauit multos qui uexabantur uariis languoribus
et daemonia multa eiciebat.
(16. 8) Et non sinebat loqui ea
quoniam sciebant eum.
35 (17. 8) Et diluculo ualde surgens
egressus abiit in desertum locum
ibique orabat

---

inmundis imperat. et oboediunt ei. 28 exiit autem rumor eius statim. in omnem regionem
galileae. 29 et protinus. egrediens de synagoga. uenit in domum simonis. et andreae.
cum iacobo. et iohanne. 30 socrus autem simonis iacebat febricitans. et statim retulerunt
ei de illa. 31 et accedens adpraehensa manu eius eleuabit eam. et continuo dimisit eam
febris et ministrabat eis. 32 uespere autem facto. cum occidisset sol. adferebant ad eum.
omnes male habentes. et daemonia habentes. 33 et omnis ciuitas conuenerat ad ianuam.
34 et sanauit multos male habentes uariis languoribus. et daemonia multa eiciebat. et non
sinebat loqui daemonia quoniam sciebant eum. 35 et diluculo ualde surgens egressus.

D. **potestate** : + est Q ; + et uirtute T. **et** (*ante* **sp.**) : etiam Wℌ𝔖ℭ ; + in K ; *om.* GϚ. immundis MWX *vg. Tisch.*, inmundiis E*. *Ab* **impe|rat** *usque ad finem u.* 42 *def.* B. inperat CO^{gl}. hoboediunt C, obediunt LWY *vg.*

28. **rumor eius statim** : iterum *tantum* G. eus L. **omnem** : uniuersam ER. galileae CƎP GHKMTORV, -lee W, -lae L ; gali– D.

29. protenus V ; *om.* G. **egredientes** (ἐξελθόντε ℵACL *etc.*) *codd.* (heg. C) *vg.* δ : egrediens (ἐξελθών B *minusc.*) E(aeg.)MTTX* *f l*, egressus G *b c ff$_2$ q aur.*, procedens *d e r*. sinagoga EƎPLR. uenierunt D ; uenit EGMTX*. symonis CDEMTRWX, semonis L. handreae C, andraeae Θ, andriae DL, andrea E, andree W. iacob R. iohane O*, ioanne 𝔖ℭ.

30. discumbebat ƎP^{mg}HL^{c}(-bant L*)W ?, recumbebat Ϛ. symonis CDEMTRW. statim dicit T* : nuntiauerunt (*om.* **statim**) G. **ei** : illi T. de ipsa Z^{2}.

31. accidens LO*, accendens *ut udtur* Y*. heleuauit C, eleuabit MTT, leuauit ER, laeuauit L. **eam** + et DƎPLY. **adprehensa** ADEGHMOQ X*Z* : adprae. CƎPILMT, adpraech. R, appre. KV WX^{c}Z^{2} *Tisch.*, appreensa T, et praehensa Y, ad praehensam Θ ; + autem T. manum Θ. > adprehensa m. eius eleuauit eam G. demisit GMT, dimissit DƎPL. *om.* **eam** L. febriis E*.

32. uesperae C ; uespera O*. quum CΘ. hoccideret C ; decubuisset G *non autem uett.* **afferebant** *codd. pl. et vg.* : adferebant DEƎPILO^{gl}R, offerebant MT, etferebant Z* (aff. Z^{2}). abentes C ; + uaris langoribus LQ, + uariis languoribus G, *cum* D^{gr} *et uett. b c d e ff$_2$ q r*. **et daemonia** (dem. DƎPORWX^{c}Y) **habentes** (καὶ τοὺς δαιμονιζομένους) : et demoniacos L ; *om.* X* *ut uidetur et* Z*.

33. *om.* **erat** G. > omn. ciu. erat L. er. congrigata L ; conueniebat G *c ff$_2$*, conuenerat *f* ; *sed graeci* ἦν . . . ἐπισυνηγμένη *uel* ἐπισ. ἦν *uel* ἦν συνηγμένη. **ianuam** + eius G *cum gr.* D *c d ff$_2$ q*.

34. **multos** + et E. uaris LR. langoribus ƎPH LRTV. **daemonia** (dem. DƎPLOWY) **multa** : qui daemonia habebant G *d ff$_2$*. heiciebat C, ieciebat DL, eieciebat MT, eiiciebat O^{gl} *vg. Tisch.* **et non sinebat loqui ea** (> ea loqui DEGR *vg.*) **quoniam** (quia KO^{gl}QVZ) **sc. eum** (xp̄m eum esse G *l*, eum xp̄m esse ΘMT) : *om.* Y* *sed + in mg.* Y^{1} ; *gr.* ᾔδεισαν αὐτὸν Χριστὸν (*uel* τὸν Χρ.) εἶναι *uel* Χρ. αὐτὸν εἶναι ℵ^{c}BCGLM.

35. deluculo DƎPGLO*Z. *om.* **ualde** G. surges O* ; exsurgens G ; + et ELQR. hegressus C, egresus L ; *om.* EG ; + et CE, + est et T, + est ihs et MT ; *graeci pl.* ἐξῆλθεν καὶ ἀπῆλθεν. abit L. horabat C.

36 et persecutus est eum simon
et qui cum illo erant
37 et cum inuenissent eum dixerunt ei
quia omnes quaerunt te
38 et ait illis eamus in proximos uicos et ciuitates
ut et ibi praedicem
ad hoc enim ueni
39 et erat praedicans in synagogis eorum
et omni galilaea
et daemonia eiciens.
40 (18. 2) Et uenit ad eum leprosus deprecans eum
et genu flexo dixit
si uis potes me mundare
41 iesus autem misertus eius
extendit manum suam
et tangens eum ait illi uolo mundare
42 et cum dixisset statim discessit ab eo lepra
et mundatus est
43 et comminatus ei statim eiecit illum
44 et dicit ei
uide nemini dixeris
sed uade ostende te principi sacerdotum
et offer pro emundatione tua

---

abiit in desertum locum. ibique orabat. 36 et consequti sunt eum simon. et qui cum eo
erant. 37 et cum inuenissent eum dixerunt ei. quia omnes te quaerunt. 38 et ait illis.
eamus in proximos uicos et ciuitates. ut et ibi praedicem ad hoc enim ueni. 39 et erat
praedicans in synagogis eorum per omnem galileam. et daemonia eiciens. 40 et uenit ad
eum. leprosus. deprecans eum et genu flexo dixit. si uis potes me mundare. 41 iesus
autem misertus eius. extendit manum suam. et tetigit eum. et dixit ei. uolo mundare.
42 et cum haec dixisset statim discessit ab eo lepra. et mundatus est 43 et comminatus est
ei. et statim dimisit illum. 44 et dixit ei. uide. nemini dixeris. sed uade ostende te

---

36. **persecutus est** (*κατεδίωξεν* ℵBMV *etc.*, *-αν* ACDLΓΔ^{f}Π *etc.*) *cum* CDMQR*VX^{c} δ *Bentl.*, persequutus e. Ꝑ*IX*Z*, persequutus (*om.* **est**) T: secutus est AHOR^{sax}WY *aur.*, sequutus e. Z^{c}, sequtus e. Θ; prosecutus est K *vg. Tisch.*; consecutus est Ꝑ^{mg}L *l*; subsecutus (*om.* **est**) E; consecuti sunt G *a d* (*f*) ff_2 *q r*; persecuti sunt MT, subsecuti s. *b*, secuti s. *c e*. symon CDERW. **illo**: eo R.

37. **cum** *in ras.* Ꝑ; quum CΘ. inueniissent D; uidissent MT. **eum** + et Q. **quia** + ergo L. querunt CDH; qua//erunt L (quacherunt ? L*).

38. **illis**: ad illos E; + ihs Ꝑ^{mg}LQR. **ut** (unt R*) **et i. pr.**: > et ut ibi predicem DE; ad praedicandum G ff_2 *q r*. **ad hoc**: et hoc Y. *om.* **enim** E. **ueni** (*ἐλήλυθα* ΔΘ^{f} *min.*); *sed* ℵBCL 33 *ἐξῆλθον et* ADΓΠ *etc.* *ἐξελήλυθα*.

39. predicans D. sinagogis E^{c}(-iis E*)ꝐLRW, sinagogys Y. **et** + in GMTOW *vg.* **omni galilaea** (-lea CDꝐMTRW, -leae L): omnis gal. E; totam galileam G. demonia DꝐLOW. ieciens D, ieieciens L, eieciens Ꝑ, eiiciens O^{gl} *vg. Tisch.*; eicientes MT.

40. **leprosus** + quidam D. depraecans CꝐGH ILMTORXY. genu flexu HΘQR; *om.* G *cum a b c* ff_2 *r aur. et gr.* BDGΓ *etc.* **dixit** *codd. et* 𝔈: dicit ꝗꝑ𝔖; dicens (*cum gr.* *λέγων uel καὶ λέγων*) G *uett.* (*exc. f*); + ei W *vg.*; + dn̄e EHΘMTOQ (*ex Mt.* viii. 2).

41. **ihs autem misertus** (miseratus Y) **eius** (+ et Θ*, + dixit T* *sed del.*) **extendit** (et extendens E) **m. s. et tangens eum** (*bis lapsu* H) **ait** (dixit T): et extendens m. s. ihs et tangens eum ait G; ihs autem misertus est et ait Q: *graeci pl.* *σπλαγχνισθεὶς δὲ ὁ ῑς ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἥψατο αὐτοῦ καὶ λέγει*; *sed* D *οργισθεις et* iratus *a d* ff_2 *r**. *om.* illi T. *om.* uolo L.

42. quum CΘ. dixiset L. *om.* **cum dixisset** G. **dixisset sta** *in ras.* A. discesit L, dicessit W. laepra E. *om.* **et** L.

43. *Post uersum* 42 *pergit* et inspiciens ihs austri (= austeri) uultu eicit eum Q *duplicem sc. uersionem uers.* 43 *καὶ ἐμβριμησάμενος αὐτῷ εὐθὺς ἐξέβαλεν αὐτόν*. conminatus O^{1}, cominatus LO*: + est BCDEꝐ^{mg}GΘIKLMTOQRWXZ^{3} *vg.* *om.* **ei** R. **statim** *cum* AꝐH*IMYZ* *Bentl.*: et statim KV; statim et BCDEGLMTQRTX^{c}Z^{3}; statimque H^{1}ΘOWX* *vg.* **eiecit** (*ἐξέβαλεν*) BEIKMMTOTVWZ, egecit C, iecit DL: eicit AꝐHΘQRXY; dimisit G *a d f* ff_2 *q r*. **illum**: eum T.

44. **dicit** (*λέγει*): dixit MTT. **ei**: illi W. uede *pr.* D. nemine G. hostende C. > sacerdotum principi D. hoffer C. hemund. C, aemund. E,

quae praecepit moses in testimonium
illis.
45 (19. 10) At ille egressus coepit praedicare et diffamare sermonem
ita ut iam non posset manifeste in ciuitatem introire
sed foris in desertis locis esse
et conueniebant ad eum undique.
II. 1 (20. 1) Et iterum intrauit capharnaum post dies
et auditum est quod in domo esset
2 et conuenerunt multi
ita ut non caperet neque ad ianuam
et loquebatur eis uerbum
3 et uenerunt ferentes ad eum paralyticum
qui a quattuor portabatur
4 et cum non possent offerre eum illi prae turba
nudauerunt tectum ubi erat
et patefacientes summiserunt grabattum in quo paralyticus iacebat
5 cum uidisset autem iesus fidem illorum ait paralytico
fili dimittuntur tibi peccata.
6 Erant autem illic quidam de scribis sedentes et cogitantes in cordibus suis

---

sacerdoti. et offer pro emundatione tua. quae praecepit moyses in testimonium illis.
45 at ille egressus. coepit praedicare. et diffamare sermonem. ita ut iam. non posset
palam iesus in ciuitatem introire. sed foris in desertis locis esse. et conueniebant ad eum
undique. II. 1 Et iterum intrauit capharnaum post dies. et auditum est quod in domo
esset. 2 et confestim conuenerunt multi. ita ut non caperet usque ad ianuam. et loque-
batur eis uerbum. 3 et uenerunt ad eum. portantes in grabato paralyticum. inter
quatuor. 4 et cum offerre eum non possent prae turba. nudauerunt tectum ubi erat iesus.
et patefacientes. submiserunt grabatum. in quo paralyticus iacebat. 5 cum uidisset autem
iesus fidem illorum. ait paralytico fili dimissa sunt tibi peccata tua. 6 erant autem. illic.

---

emunt. D. que D; donum quod Q. precepit W; praecipit D(pre.)ꝐPQRY, pracipit L. **moses** ABGHMO*XYZ: moyses CEꝐΘIKLMTO^{gl}QRV *vg. Tisch.*; myses D; moises TW. **illis**: illi Ꝑ.

45. **at**: ast Z*, et WYς. illae Y*; *om.* ς. egresus L; ingressus K. cepit RW. predicare D. defamare DEꝐR*(difam. *sax.*). **ut iam**: etiam? D, ut etiam Ꝑ, ut (*om.* **iam**) G. > non iam L. possent E*; possit DꝐILMTO*Q. in ciuitate i. EFZ*; in ciuitem i. O*; > introire in ciuitatem QW *vg.* foriis E. lociis E*. **esse** (ἦν *sed om.* B 102): esset O *vg.* cumueniebant O. undiquae G.

II. 1. *om.* **et** L. **intrauit**: introit L; + in Z*. cafarnaum L, capharnauum Ꝑ(*sed* u *pr. expuncta*) R. **post dies**: *om.* E; + octo Wς𝔖 *cor. uat.* (*non mg.*). *In Clementina quam secutus est Tisch. uersus 2 incipit* **et auditum est.** domu DQRV, domum G.

2. **et** + confestim G *cum graecis multis et uett.* confestim *c d f ff$_2$ q* (*r*), continuo *e*, protinus *a.* conuierunt D. **multi** + ad eum L. caperent HΘMTW, *graeci enim* χωρεῖν μηδὲ τὰ πρὸς τὴν θύραν; + domus DELQ *corp. oxon.* **neque** + ante Q. loquebantur? Y*, loquibatur O*.

3. adferentes ad eum BG; > ad eum ferentes Θ *vg.*; > ad eum offerentes L. paraliticum DEꝐHLRWY. **qui a**: ꝗ = quia D. quatuor DEꝐ*LRς𝔓; IIII^{or} T. ferebatur X^{c}.

4. quum CΘ. offerrere E, hofferre C, offere R; accedere G (*et om.* **eum illi**) *cum gr. multis et fere a b c e ff$_2$ g$_2$ q r.* > eum offerre ꝐO. *om.* **illi** D. pre D. nutauerunt Q. hubi C. **erat** + iħs EH^{1}ΘMTQ. **patefacientes** (ἐξορύξαντες) *codd. et vg. cum f l* (*r$_2$*): *om.* G *cum gr.* D *et a b c d e ff$_2$ q r.* submiserunt ꝐLW *vg.*; submisierunt R, submisserunt D; inmiserunt G. **grabattum** (*et infr. u.* 9, 11, 12, vi. 55, *Ioh.* v. 8 *etc.*) BGIKMTO^{gl}QXZ*: crab. MVZ^{c}; grau. L; grabatum AEꝐHΘO*RW𝔓𝔖ℭ, grauat. CDTWY, grabb. ς *et sic infra.* **in quo** (ἐφ' ᾧ ACEG *etc.*) *codd. et vg.*: ubi (ὅπου ℵBDL) G *a.* paraliticus DꝐLRWY, paralicus E. iacuerat (ἦν ὁ π. κατακείμενος D, erat ... iacens *d*) L.

5. **cum** (quum HΘ) **uidisset autem** *codd. pl.*: > cum autem uidisset *vg.*; > et cum uidisset Q. *om.* **iħs** D. **ait**: dixit DL. paralitico DEꝐLRWY. filii AꝐGLQR. demittuntur V; dimittentur L; didimittuntur *lapsu* W. **peccata** + tua BDEGLOR^{sax} *vg.*

6. **illic quidam** *codd. et vg.*: > quidam illic (τινες τῶν γρ. ἐκεῖ) E; quidam (*om.* **illic**) D. scribiis E*. **suis**: *om.* D; + dicentes Q *a b c d e r.*

7 quid hic sic loquitur?
blasphemat
quis potest dimittere peccata nisi solus deus?
8 quo statim cognito iesus spiritu suo
quia sic cogitarent intra se
dicit illis quid ista cogitatis in cordibus uestris?
9 quid est facilius dicere
paralytico dimittuntur tibi peccata
an dicere surge et tolle grabattum tuum et ambula?
10 ut autem sciatis quia potestatem habet filius hominis in terra dimittendi peccata
ait paralytico
11 tibi dico surge tolle grabattum tuum
et uade in domum tuam
12 et statim ille surrexit
et sublato grabatto abiit coram omnibus
ita ut admirarentur omnes
et honorificarent deum
dicentes quia numquam sic uidimus.
13 (21. 2) Et egressus est rursus ad mare
omnisque turba ueniebat ad eum et docebat eos
14 et cum praeteriret uidit leuin alphei
sedentem ad teloneum
et ait illi sequere me
et surgens secutus est eum.

---

quidam de scribis sedentes et cogitantes in cordibus suis. 7 quid hic sic loquitur blas-
phemat. quis potest dimittere peccata. nisi solus deus. 8 quod statim. cognoscens iesus
spiritu suo. quod ita cogitarent intra se. dicit illis. quid ista cogitatis in cordibus uestris.
9 quid est facilius dicere paralytico. dimittuntur tibi peccata tua. aut dicere surge tolle
grabatum tuum et ambula. 10 ut autem sciatis. quia potestatem habet filius hominis super
terra dimittendi peccata. ait paralytico. 11 tibi dico surge tolle grabatum tuum et uade in
domum tuam 12 et statim ille surrexit. et sublato grabato. abiit coram omnibus. ita ut
admirarentur omnes. et honorificarent deum dicentes. quia numquam sic uidimus. 13 et
egressus est iterum iuxta mare. et omnis turba. ueniebat ad eum et docebat eos. 14 et
praeteriens uidit leuin alphei. sedentem ad theloneum. et ait illi. sequere me. et surgens

---

7. locitur L. blasfemat DƎPLMTR. **quis**: quid W. poterit Q. demittere HV. *om.* **peccata** T* (*sed* + *in mg.* T^{1}).

8. *om.* **statim** DG *cum gr.* D 28. 64. 2^{pe} *et a b c ff$_2$ q r.* **ihs** + in GKXZ. **suo**: sancto ELW *g$_2$ gat.* **quia**: quod G, qui O*. **sic**: si T*; *om.* G *cum gr.* B. 102 *a r.* **intra se** (ἐν ἑαυτοῖς) *codd. pl. et vg.*: inter se ABY. dixit G *cum gr. pl.* quid ita B; quid sta O* (*corr. gl.*).

9. paralitico DEƎPHLRWY. demittuntur V. pecca E; + tua BDEƎP^{mg}LMTO^{1}QRς. **an**: aut CEƎP^{mg}GILQTW. > surge et ambula tolle grauatum tuum L. **surge et tolle** (ἐγ. καὶ ἆρον ABW^{c}ΓΔΘ^{f}Π *etc.*) *codd. et cor. uat., Bentl., a d ff$_2$ r aur.*: surge tolle B(*om.* **surge** B*)ƎP*(+ **et** ƎP^{1})H L(*uide supra*)TW *vg. Tisch.* **grabattum** *codd. pl.*: crabattum MVZ^{c}; grabatum EG*HΘW𝔓𝔖ℭ, grauatum CLTY, grabbatum Rς. **ambula**: uade B; + in domum tuam BL(*post* gr. tuum *uid. supr.*) Q *cum a ff$_2$ g$_2$ r et graecis* D 33.

10. > fil. hominis habet potestatem Q *vg.* dimittenti E. paralitico DƎPLRWY.

11. **surge tolle** *codd. pl. et vg.*: surge et tolle EH^{c}ΘLMMTQR. **grabattum** *ut supra*: crabattum MZ^{c}, grabatum EG*ΘW *vg.*, grauattum D, grauatum CLTY. **tuum** + et ambula D. domum tuum G.

12. **ille surrexit et** BCDEƎP^{mg}GH^{c}ΘIKLMMT OQRTVWXZ *et* > surrexit ille et *vg.*: ille surrexit (*om.* **et**) AƎP*H*Y. crabatto MVZ^{c}; grabato EHΘW *vg.*, grauato CLTY. habiit C, abit L; + inde ς𝔖. **omnibus** + tulit E. **admirarentur** BCEƎPGMTO^{gl}TZ* *et* amm. ADHΘIKO*VXYZ^{2}: mirarentur LMQRW *vg.* **deum**: dominum Q. nunquam O^{gl}ς𝔓. sec W.

13. egresus L; regressus D. rursum GR^{sax}. et mare Y. omnisquae RY. omnesque turbae ueniebant ƎP^{1}; et omnes turbae quae ueniebant Q.

14. quum CΘ. preteriret D. uidi D. leui DG^{c}W *vg.*, leuini V, leuim M; iacobum G* *cum gr.* D 13. 69. 124 *text., et a b c d e ff$_2$ r.* **alphei** *codd. pl.*: alfei DƎPG^{c}LT; alphaei *vg. Tisch.* **teloneum** *codd. plur.*: theloneum BCGR^{sax}WX, telonium *vg.*, telonum R*, tiloneum L, tyloneum E, toloneum T. sequere (*om.* **me**) B. sequutus ΘIX. *om.* **est** T*.

15 (22. 2) Et factum est cum accumberet in domo illius
multi publicani et peccatores simul discumbebant cum iesu et discipulis eius
erant enim multi qui et sequebantur eum
16 et scribae et pharisaei uidentes quia manducaret cum peccatoribus et publicanis
dicebant discipulis eius
quare cum publicanis et peccatoribus manducat et bibit magister uester?
17 (23. 2) Hoc audito iesus ait illis
non necesse habent sani medicum
sed qui male habent
non enim ueni uocare iustos sed peccatores
18 et erant discipuli iohannis et pharisaei ieiunantes
et ueniunt et dicunt illi
quare discipuli iohannis et pharisaeorum ieiunant
tui autem discipuli non ieiunant?
19 et ait illis iesus
numquid possunt filii nuptiarum quamdiu sponsus cum illis est ieiunare?
quanto tempore habent secum sponsum non possunt ieiunare
20 uenient autem dies cum auferetur ab eis sponsus et tunc ieiunabunt in illa die.

---

sequtus est eum. 15 et factum est. cum discumberet in domum eius. multi publicani. et peccatores. simul discumbebant cum iesu et discipulis eius. erant enim multi qui et secuti sunt eum. 16 et scribae et pharisei. uidentes eum. manducantem cum publicanis. et peccatoribus. dicebant discipulis eius. quare cum publicanis et peccatoribus manducat et bibit magister uester. 17 hoc audito iesus ait illis. non opus habent sani medicum. sed qui male habent. non enim ueni uocare iustos. sed peccatores. 18 et erant discipuli iohannis. et pharisaei ieiunantes. et uenerunt. et dixerunt illi. quare discipuli iohannis et phariseorum ieiunant tui autem discipuli. non ieiunant. 19 et ait illis iesus. numquid possunt filii sponsi. quam̃diu sponsus cum illis est ieiunare. quanto tempore secum habent sponsum. non possunt ieiunare. 20 uenient autem dies cum auferetur ab eis

---

15. quum CΘ, cm O*. adcumberet CT, acumb. Y*; accumberent E^{c} *cum graeco* D *κατακειμενων αυτων et uett.* discumbentibus eis *uel* illis, recumbentibus illis *etc., a b c d e* ff_2 *r.* domu DƎPQV. **illius**: eius G. puplicani DƎPLR. discumbebat E*. ihesu *plene* C, *cf. Mt.* i. 1. **eius**: suis QW. **enim**: autem E. **qui et** (*οἱ καὶ gr.* D *b f* ff_1 g_2) *codd. fere omnes et* ℌℭ: qui *om.* **et** (*sine auct. gr. sed gr. pl. om. οἱ*) MTQVς𝔖 *cum a c e* ff_2 *l q aur.*

16. **et scribae** (-be W): scribae G*; > scribae autem G^{c}. pharisei CMTW, pharesaei G, farisei DƎP, farissei L. **uidentes**: dicentes ƎP*. > uidentes scr. et phar. F. manducare O*. **cum peccatoribus et** (+ cum D) **publ.** (pupl. DƎPL) *codd. fere omnes cum gr.* BDL 33. 2^{pe} *et a b c q r aur.*: > cum publ. et pecc. W *vg. f* ff_2 *l δ.* dixerunt ς𝔖. **cum publ.** (pupl. DƎPIL, -niis E*) **et pecc.** *codd. et vg.*: > cum pecc. et pupl. Q. *om.* **et bibit** D. bibat G. *om.* **magister uester** V *Bentl.*

17. IHU X. *om.* **illis** G. **non** + enim W. **medicum**: medico DƎPLMTQRW *vg.* mele E*. abent C. *om.* **enim** L *Bentl.* **peccatores** + in paenitentiam EG *ex Luc.* v. 32.

18. erunt G. iohanis *bis* O*, iohannes *pr.* Y, ioannis *bis* 𝔖ℭ. pharisei ƎPW, farissei DL; pharisaeorum GMT *cum gr.* EFGHL *etc. et a* ff_1 *l.* geiunantes C. **ueniunt et**: uenientes X*. **illi**: ei HL. **quare** *cum* AGΘILMWX^{c}Y *vg.*: cur BDEƎPHKMTO^{c}QRVX*Z *Bentl.*, quur CO*T. phariseorum W, farisseorum L, fariseorum ƎP, faris⁻ D. geiunant *bis* C.

19. ihesus T *plene*, *cf. Mt.* i. 1. num^{quid} X; nunquid O^{gl}ςℌ. **nuptiarum** *codd. et vg. et b* ff_2 *aur.*, nubtiarum BCTY, nupciarum W: sponsi GMTQ *a c d e f* ff_1 g_2 *i l q δ. Cf. Aug. de Consensu Euang. lib.* 2 § 63 '*Item illud de* sponsi filiis *quia* non ieiunabunt quamdiu cum eis est sponsus *similiter interposuerunt Mattheus et Marcus, nisi quod Marcus* filios nuptiarum *appellauit quos ille* (*Mt.* ix. 15) sponsi *quod ad rem nihil interest.*' quandiu ƎP. > cum illis sponsus est D, > cum illis est sponsus EG. geiunare C, iunare L. **quanto tempore habent** (abent C). **s. sponsum n. p. ieiunare** (gei. C): *om.* BDFG *cum graecis* DU 1. 33 *etc., et a b d e* ff_2 *i l et r ut uidetur.*

20. *om.* **autem** G. quum CΘ. ab ipsis L. tunt Z* (*corr.* Z^{2}). **in illa die** (*ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ* אABCDΔ *etc.*) ADƎP*HΘMQXY *cum d* ff_2 *i l q*

21 Nemo adsumentum panni rudis
adsuit uestimento ueteri
alioquin auferet supplementum nouum
a ueteri
et maior scissura fit
22 et nemo mittit uinum nouellum in
utres ueteres
alioquin disrumpet uinum utres
et uinum effunditur
et utres peribunt
sed uinum nouum in utres nouos mitti
debet.

23 (24. 2) Et factum est iterum cum sab-
batis ambularet per sata
et discipuli eius coeperunt
praegredi et uellere spicas
24 pharisaei autem dicebant ei
ecce quid faciunt sabbatis quod non
licet?
25 et ait illis numquam legistis
quid fecerit dauid
quando necessitatem habuit
et esuriit ipse et qui cum eo erant?
26 quomodo introiit domum dei

---

sponsus. et tunc ieiunabunt in illis diebus. 21 nemo additamentum panni rudis. assuit
uestimento ueteri. ne auferat supplimentum nouum. a ueteri. et peior scissura fiat.
22 et nemo mittit uinum nouum. in utres ueteres ne dirumpat uinum nouum utres. et
uinum effundetur. et utres peribunt. sed uinum nouum in utres nouos mittunt et ambo
conseruantur. 23 et factum est. ut sabbatis ambularet per sata et discipuli eius iter facientes
coeperunt uellere spicas. 24 pharisaei autem dicebant ei. ecce quid faciunt discipuli tui
sabbatis quod non licet. 25 et ait illis. non legistis. quid fecerit dauid. quando necessi-
tatem habuit et esuriit ipse et qui cum eo erant. 26 quomodo introiit in domum dei. sub

---

Bentl.: in illis diebus BCEP^{mg}GIKLMTORTVWZ *vg. cum graecis plurimis et a b c e f ff$_1$ g$_2$ (r?) δ aur.*

21. **nemo** + enim DEP$^{mg?}$LMTQR. **adsumentum** *cum* BCDP*GΘILMMTO*Q (adsumentum commessuram)RZ* *d ff$_2$ i q aur., et* ass. AHKO^{rec}TVWX^{c}YZ^1 *vg. c*: additamentum X* *f*; commissuram E*(comis. E^c)P^{mg} *b, cf.* Q; iniectionem *e*, insumentum *a*, plagulam *l*. pannis T*. **rudis**: noui E *b*. **adsuit** *cum* CDE(t *sup. lin.*)PGΘILMTOQRTX^{c}Z* *d e ff$_2$ i q aur.*: assuit AH^c(assuis H*)KMVWX*YZ^2 *vg. b c f*; adsuet B; insuit δ, mittit *a*, superconpraehendit *l*. **uestimento**: uesti L. *Ab* **alioquin** *hoc uersu usque ad* **alioquin** *sequenti om.* G* *sed + in ima pag.* **auferet** (ἀρεῖ H *ut udtur solus*) *cum* ADEPHΘMORX^{c}Y *corp. oxon. d*(ερει D) *i*: aufert (αἴρει *fere omnes*) BCFG^{c}IKLMTQTVWX*Z *vg. Tisch. q δ aur.*; tollit *a b c e ff$_2$ l*, ne auferat *f* (*pro* alioquin auf.); + et L. supplimentum B*LY *f*, subplementum E, suplementum Z* (*corr.* Z^2). **nouum** (καινόν): nobum T. ha C. uetere K. scisura EG.

22. **mittit** (βάλλει): mittet H^{1}ΘQ. **nouellum** (*ut discrimen inter* νέον *hic et* καινόν *u.* 21 *ponant*) *codd. plur.* (nob. O*) *cum d ff$_1$ g$_2$ l gat. Bentl.*: nouum FGWX *vg. cum a b c f ff$_2$ i q r aur.* hutres *quater* C *et* uteres *quater* L. **disrumpet** (ῥήξει ℵBCDL 33) *cum* ACDPHΘKM(dirr.)MTO*RTVWXYZ, *et* dirumpet O^{ol}ϛ𝔖ℭ *cf. b ff$_1$ i q r*, rumpet EF *aur.*: disrumpit (ῥήσσει *plurimi*) BILQ *q* *Bentl.*, dirumpit ℌ, disrumpi et G. **uinum** *tert.*: ipsud F. **effunditur** (ἐκχεῖται *gr. pl.*) *cum* ABCFHMO*TYZ *cod. caraf. Bentl.*: effundetur D^c(disrumpetur D*) EPGΘIKLMTO^{ol}RVWX *vg. Tisch., et* > effundetur uinum Q. **peribunt** (ἀπολοῦνται) *omnes.* nobos B. mittidebat L; + et utraque seruantur EP^{mg}MTQR *r$_2$ gat.*; + et utraque conseruantur D; + et ambo conseruabuntur GH^{c}Θ; *cf.* et ambo serbantur *e*, et ambo conseruantur *f* = καὶ ἀμφότεροι συντηροῦνται *gr.* 118^{mg}. 36^{cm}; *ex Mt.* ix. 17 *gr. lat. et Luc.* v. 38 *gr.? lat.*

23. *om.* **est** E*. quum CΘ; + dominus ϛ𝔖ℭ. sabbathis ϛℌ. > sabbatis cum W. hambularet C, abularet L; ambularent Z*; + ihs DPLQR *r$_2$*. *om.* **et** *post* **sata** LQ𝔖. ceperunt LW; coepissent ΘZ. **praegredi** (pre. Z* *corr.* Z^1) **et** (ὁδὸν ποιεῖν): progredi et DW *vg.*; *om.* G. > praegredi coeperunt E.

24. farissei L, pharisei DW. **quid** + discipuli tui W; *et* **faciunt** (fatiunt G) + discipuli tui BGH^{1}ΘKLMTOQVXZϛ𝔖 *cum graecis* DM I. 13 *etc., et a b c d (non e l) f (g$_2$) i q r (non r$_2$) t, sed uarie ponunt uett.* sabbathis ϛℌ, salbatis *lapsu* C. **licet** *sine addit.* (ἔξεστιν) *codd. plur. vg., et e f i l q t δ aur.*: + eis G *cum* D *graeco et b c d*; + illis *a ff$_2$ r*; + eis facere Q.

25. *om.* **et** Z. **illis** + ihs E. nunquam O^{ol}Yϛℌ; nec hoc G *ex Luc.* vi. 3 οὐδὲ τοῦτο. **quid**: quod G. **fecerit**: fecit L, *graeci enim* ἐποίησεν *et sic a.* qando Θ*; cum EG. **nec. habuit et esuriit** (essuriit DP, esurit R, essuit L, esuriret G *cf.* E): > esuriret et nec. habuit E. **ipse** *in mg.* D. **eo**: ipso D, illo G.

26. **introiit** ABCDPGHΘIKMMTORTVYZ:

sub abiathar principe sacerdotum
et panes propositionis manducauit
quos non licet manducare nisi sacerdotibus
et dedit eis qui cum eo erant?
27 (25. 2) Et dicebat eis sabbatum propter hominem factum est
et non homo propter sabbatum
28 itaque dominus est filius hominis etiam sabbati.
III. 1 Et introiit iterum in synagogam
et erat ibi homo habens manum aridam
2 et obseruabant eum si sabbatis curaret
ut accusarent illum
3 et ait homini habenti manum aridam
surge in medium
4 et dicit eis
licet sabbatis bene facere
an male?
animam saluam facere
an perdere?
at illi tacebant
5 et circumspiciens eos cum ira
contristatus super caecitate cordis eorum
dicit homini extende manum tuam et extendit

---

abiathar sacerdotem. et panes propositionis manducauit. quos non licebat manducare.
nisi solis sacerdotibus. et dedit eis qui cum eo erant. 27 et dicebat eis sabbatum propter
hominem factum est. non homo propter sabbatum. 28 itaque dominus est filius hominis.
etiam sabbati. III. 1 Et introiuit iterum iesus in synagogam. et erat ibi homo. habens
manum aridam. 2 et obseruabant eum. si sabbatis curaret. ut accusarent illum. 3 et ait
iesus homini. qui habebat manum aridam surge sta in medium. 4 et dixit ad illos. licet
sabbatis benefacere. an male. animam saluam facere. an perdere. at illi tacebant.
5 et circumspiciens eos cum ira. contristatus est in caecitatem cordis eorum dixit homini.

---

introiuit WX *vg.*, introit E; intrauit LQ. **domum** AƎPH*MMTO*Y *l Hieron. Ep.* LVII § 9 (ingressus domum): in domum (*εἰς τ. οἶκ.*) BCDEGH^cΘIK LO^1QRTVWXZ *vg. Tisch. uett.* **abiathar**: abia *in ras.* ƎP; abiatar T, abithar R. principi MT, principem GΘ*XZ*. panis O*. propossitionis L, prepossitionis DƎP(prae.). **quos**: quod Z* (*corr.* Z^2). **licet** (*ἔξεστιν*) AƎPO*Y *Bentl.*: licebat BCDEGH ΘKLMMTO^1QRTVWXZ *vg. cor. uat. cum a b c d e f ff*1. 2 *i l q r*2 *δ aur. Hieron. l.c.*; + ei DE. **nisi sacerdotibus** (*εἰ μὴ τοὺς ἱερεῖς uel τοῖς ἱερεῦσιν gr. pl.*) *cum* A(s^acerd.)ƎP*HΘKMVWXYZ𝔓𝔆 *et a d ff*2 *i*: nisi solis sac. CDE(soli)ƎP^mg GLMTQRTϛ𝔖 *cum gr.* D *minusc. satis multis μόνοις τ. ἱερ. et uett. b c f ff*1 *g*2 *l q r r*2 (*t*) *aur.*; nisi sac. solis BO δ; *ex Mattheo* xii. 4 *εἰ μὴ τ. ἱ. μόνοις, uel Luc.* vi. 4 *εἰ μὴ μόνον τοὺς ἱερεῖς.* **eis**: hiis E; ei V; + et ϛ; > et eis *Bentl.* **eo**: ipso E; *om.* L. > et dedit e. q. c. eo erant quos n. licebat m. nisi solis sac. G.

27. sabbathum *bis* ϛ𝔓. popter Y. homines G. *om.* **est** DƎP. *om.* et *sec.* ƎP.

28. **itaque**: dico autem nobis G *a d e ff*2 *i*. *om.* **est** ƎP* (+ *mg.*). sabbathi ϛ𝔓.

III. 1. **introiit** ADƎP*GIMY *cf. ad* ii. 26: introiuit CEƎP^mg HΘKLMTRTVWXZ *vg.*; introibit BO, introuit Q. **iterum in** (*πάλιν εἰς*) BCDE ƎP^mg GH^1ΘIKMTOQRTV*WXZ *vg.*: iterum (*om.* in) AƎP*H*LMV^c(in *expunctum*)Y. sinagogam ƎPLQ. abens C. >manum habens E. haridam CO.

2. hobseruabant C. **eum** + etiam G. sabbathis ϛ𝔓. > sabbatis si Q. accussarent DƎPLR, adcusarent G. **illum**: eum D*GKRZ.

3. habentem V. haridam C. in medio KZ* (*corr.* Z^3).

4. dicet E; dixit G *cum gr.* D *et a b c d e f i q r.* **eis**: illis MT; ad illos G *a b c d f ff*2 *i q r*; + si GKMTOZ*. sabbathis ϛ𝔓; + aliquid G. **bene facere** + animam suam D* *sed exp.* han C *bis.* **animam** + suam D. salbam CT. tacuerunt G.

5. circuminspiciens H(*diuisum*)TXZ*; circumspeciens L. **ira**: indignatione G, *cum uett. ff*2 *i q r aur.*; *et* D^gr *μετ οργης συνλυπ. uertitur* cum ira indignationis *d.* **contristatus** + est ƎPQ. **super caecitate** (*ἐπὶ τῇ πωρώσει gr. pl.*) AT *vg.* (*cf. Ps.* cxiii. 1 s. misericordia tua et ueritate tua *et Draeger Syn.* § 300) *cf.* in caecitate *b*: s. caecitatem BCDEGΘIMMTQRVXYZ, *et* s. cecitatem ƎPHKL OW, *cum uett. a e* (in c. *f*) *l q aur.* δ (supra); *uett. rel.* s. emortua corda eorum *d* (cordis) *i* (*r*), s. emortua illorum corda *c*, s. illum et emortua illorum corda *ff*2; *sed νεκρώσει in graecis codd. non inuenitur.* **eorum**: illorum MT; *om.* T*. dixit GΘ. **rest. est**: + statim G; + ei L. manus illius KLOQT*VXZ *Bentl.*; manus eius G.

et restituta est manus illi.
6 (26. 4) Exeuntes autem statim pharisaei cum herodianis
consilium faciebant aduersus eum quomodo eum perderent
7 et iesus cum discipulis suis
secessit ad mare.
(27. 1) Et multa turba a galilaea et iudaea secuta est eum
8 et ab hierosolymis et ab idumaea et trans iordanen
et qui circa tyrum et sidonem
multitudo magna
audientes quae faciebat uenerunt ad eum.
9 Et dixit discipulis suis
ut nauicula sibi deseruiret propter turbam ne comprimerent eum
10 multos enim sanabat
ita ut inruerent in eum ut illum tangerent
quotquot habebant plagas 11 et spiritus inmundi
cum illum uidebant procidebant ei.
(28. 8) Et clamabant dicentes
tu es filius dei

---

extende manum tuam. et extendit. et restituta est manus eius. 6 exeuntes autem continuo. pharisaei cum herodianis consilium faciebant aduersus eum. quomodo eum perderent. 7 iesus autem. secessit cum discipulis suis ad mare. et multa turba. a galilea. et iudaea secuta est eum. 8 et ab hierosolymis. et ab idumea. et qui erant trans iordanem. et circa tyrum et sidonem. multitudo magna. audientes. quanta faciebat. uenerunt ad eum. 9 et dixit discipulis suis ut nauicula sibi deseruiret. propter turbam ne comprimerent eum. 10 multos enim sanabat. ita ut inruerent in eum. ut illum tangerent. et quodquod habebant plagas. 11 et spiritus inmundos. cum uiderent

---

6. *om.* **statim** GLMTR. pharisei DW, farissei L. > phar. statim T *vg.* herodianiis E*. fatiebant G. **eum** *pr.*: *om.* L; ihm EGKV. *Deficit* B *post* **perderent** *usque ad* **descenderant** *u.* 22.

7. **et** (*bis lapsu* D) **ihs** *codd. et cod. caraf.*: ihs autem G *vg.* quum CH. a mare H. > turba multa Q. galilea CDEƎPGKLMTORW; *deinde* **et**: + a LQ; + de R. iudea DEƎPLOQRW. sequuta est ΘIX; secutae sunt C.

8. *om.* **et** *ad init.* AƎPHΘXY. **hierosolymis** (ἱεροσολύμων) *codd. pl.*: hierusolymis EK, hierusolimis DƎPLMTR, hyerusolimis Q, hierosolimis Y, ieros. W, ierosolymis *vg.* *Nomen ciuitatis triplici forma graece et latine exstat. Graece* ἱεροσόλυμα (*uel* ἱεροσόλυμα *Westcott et Hort*) *neutro plurali et feminino singulari, et* ἱερουσαλήμ (ἰερ. *W. H.*), *latine* hierosolyma, (-orum), -is, *et* -a, -ae, *et* hierusalem. *Mattheus forma prima et secunda utitur, et semel tantum tertia in uerbis Saluatoris lamentantis* hierusalem hierusalem quae occidis prophetas *cap.* xxiii. 37. *Marcus et Iohannes forma plurali* ἱεροσόλυμα, *-ων fere semper uti uidentur, cui usui codices nostri plurimis locis respondent, sc. hic et u.* 22, vii. 1, x. 32. 33, xi. (1). 11. 15. (27), (xv. 41), *et Ioh.* i. 19, ii. 13. 23, iv. 20. 21. 45, v. 1. 2, x. 22, xi. 18. 55, xii. 12. *In Marco tamen* xi. 1, *fluctuant graeci inter* ἱερουσαλήμ *et* ἱεροσόλυμα, *nostri inter* hierosolymae, hierosolimam, *et* hierosolymis; *cf. etiam* xi. 27, *et* xv. 41. *Lucas fere semper scribit* ἱερουσαλήμ; *cf. ad Luc.* ii. 22, *ubi de usu eius plura collegimus.* *om.* **ab** *sec.* D. idumea EƎPKMTORWXZ, edumea L, ydumea C, idumia D, idomaea G. et de trans iord. Q. iordannen O, ihordanen C, iordanem GMX *vg.*; *deinde om.* **et** O*. **qui** + erant W. tirum ƎPLT. sydonem CDEMTXZ* (*corr.* Z¹). que D. fatiebat G, faciebant T*. uenierunt D.

9. **et dixit** + iesus ϛ𝔖. **ut nauicula** (ἵνα πλοιάριον) AHΘKMMTOQVYℌℭ: ut in nau. CDEƎPGILRTWXZϛ𝔖. deseruirent EᶜGHᶜΘIK WXYᶜZ²ϛ𝔖. conprimerent DEƎPGLMTO, comprem. Y, compraem. H*, conpraem. R.

10. sanauit EƎPᵐᵍ *cum d ff₂ et graecis plurimis.* **inruerent** (ἐπέπιπτον): irr. KW *vg.*; inruerunt L; ruerent ƎP. tanguerent D, tangarent L. **quotquot**: quodquod CGOTX. **qu.** *sine addit. cum* CGΘILMQTVWZ *vg., et uett. et graecis fere omn.*: + autem *coniungentes cum uersu sequenti* ADƎPHKMTORXY; + enim E; *cf.* et quodquod habebant plagas et spiritus inmundos *f*, καὶ ὅσοι κ.τ.λ. *gr.* A 28. haberent T. **plagas**: flagella M, *cf. Ps.* xc. 10, *et* uerbera *a*.

11. **inmundi** (imm. HM *vg.*): inmundos DE (imm.)ƎPᵐᵍKMTORZ*? (inmundi Z *sed* i *in rasura*) *f* δ, imm. *e*; immundis X; inmundus *r₂*. quum CΘ. *om.* **illum** K. procedebant DƎPΘOQRZ*; proiciebant se E, *cf.* superruebant *e*. **ei**: ante eum Θ *f*. et exclamabant GKV. **dicentes** + quia O *Bentl.* **filius**: fius Y. *Hentenius et Clem. inc. uers.* 12 **tu es f. d.** *sed Stephanum ut semper sequor* 1555.

[12] et uehementer comminabatur eis ne manifestarent illum.
13 (29. 2) Et ascendens in montem uocauit ad se quos uoluit ipse
et uenerunt ad eum
[14] et fecit ut essent duodecim cum illo
et ut mitteret eos praedicare
[15] et dedit illis potestatem curandi infirmitates et eiciendi daemonia.
16 (30. 2) Et inposuit simoni nomen petrus [17] et iacobum zebedaei
et iohannem fratrem iacobi
et inposuit eis nomina boanerges quod est filii tonitrui
[18] et andream et philippum et bartholomeum et mattheum et thomam et iacobum alphei et thaddeum et simonem cananaeum
[19] et iudam scarioth qui et tradidit illum.
20 (31. 10) Et ueniunt ad domum
et conuenit iterum turba
ita ut non possent neque panem manducare
[21] et cum audissent sui exierunt tenere eum

---

illum procidebant ante eum. et clamabant dicentes. quia tu es filius dei [12] et multum
comminabatur eis. ne manifestarent illum. [13] et ascendens in montem. uocauit ad se
quos uoluit ipse. et uenerunt ad eum. [14] et fecit duodecim ut essent cum eo. et ut mit-
teret eos. praedicare euangelium. [15] et dedit illis potestatem curandi infirmitates. et
eiciendi daemonia. [16] et imposuit simoni nomen petrus. [17] et iacobo zebedaei. et iohannen
fratrem iacobi. et inposuit eis nomina. boanerges. quod est filii tonitrui. [18] et andream.
et philippum. et bartholomeum. et mattheum. et thomam et iacobum alphei. et tad-
deum. et simonem cananeum. [19] et iudam scariothen. qui et tradidit eum. [20] et uene-
runt in domum. et conuenit iterum turba. ita ut non possent. neque panem manducare.
[21] et cum audissent de eo scribe et ceteri. exierunt tenere eum. dicebant enim. quoniam in

---

12. ueementer T, uechim. DL; *om.* G *cum b c e* ff_2 *i q r.* conminabatur O; comminabantur X. *om.* **ne** L. **illum**: eum EJPR; + quoniam sciebant eum (illum T) GT *b* g_2 *q*; + quoniam sc. eum xp̄m esse (*cum gr.* C) *a t*; + sciebant enim eum ff_2, *cf.* i. 34 *et Luc.* iv. 41.

13. ascendit E*. > ipse uoluit D. uenierunt D.

14. **essent**: n *in ras.* JP. duodecem JP*; ·XII· DERW; *om.* M. **eos**: illos H. **praedicare** *sine addit.* (κηρύσσειν *gr. pl.*) *cum* CEIKMQRTW (pred.)Z *vg. a l δ aur.*, *et* apredicare V: + euangelium AD(pred. aeuanguel.)JPGHΘLMTOXY *cum graec.* D *et uett. b d e f* ff_2 *i q r* r_2 *t.*

15. potestē O. curandum Gᶜ. imfirmitates L; ualitudines E* *d* ff_2 *q r t.* ieciendi DL, eieciendi JPMTV, eiiciendi *vg. Tisch.* demonia DJPLOW; + et ut circumeuntes (*diuidunt* LT) praedicarent (pred. D) euangelium (aeuang. E, aeuangu. D) DELQT *et sic fere a c e* g_2 *gat. sine auct. graeca.*

16. **inposuit** DGMTOTVZ *et* inposs. JPLR: imp. *codd. rell. et vg.*; posuit W; + N̤ E. symoni CDRWY, simone G. **petrus** *codd. pl., vg. et uett. b c d f* ff_1 *i l r*: petrum (πέτρον *graeci excepto* Δ) DEJPLQR *cum a e* ff_2 g_2 *q Bentl.*

17. zebedei CDJPGLORVW. ioannem C𝔖ℭ. **iacobi**: eius G g_2 *cum graecis* G 28. 69. 271 *al.* 10; *deinde om.* **et** G. **inposuit** DEΘMTOTVZ, inposs. JPLR: imp. *codd. rell. et vg.*; inposui: G. nomna Y. boanarges W, boanaerges Z*, boarnerges JP, -gis Q, boar-nergis R, barnarches L. fili V. thonitrui CGR.

18. andriam Θ, handream C, andram L. philyppum CH, philipum Y, pilippum L, filippum DOT. **bartholomeum** *codd. plur.*: bartolomeum OT, tholomeum L, bartholomaeum Yᶜ *vg. Tisch.*; *deinde om.* **et** JP; + iudas *e.* **mattheum** *codd. plur.*: matheum EJPLRT, matteum D, matthaeum *vg. Tisch.* thoman Z*. **alphei** *codd. plur.*: alphi L, alfei DJPT, alphaei *vg. Tisch.* **thaddeum** KLOVXZ: taddeum CJPGHΘMTW, thatheum EQR^{sax}, tatheum DT, taddaeum AY, thaddaeum MR* *vg. Tisch.*; lebbeum *a b*(-aeus)*d ff, i q r cum gr.* D; *om. e.* symonem CMTRW. cananeum GO, cannaneum DJPLMTR, chananeum EWZ, channaneū V, chananaeum Θᶜ(h *sup. lin.*)I.

19. **scarioth** EGHΘIKMMTOQTVWXZ: scariot AY, scharioth CR, scarioh L; scariothis DJP; iscariotem *vg.* **qui et** (ὃς καὶ *gr. fere omnes*) AGHΘKMMTVXYZ³ *vg.*: qui (*om.* **et**) CDEJPILOQRTWZ* *cum graeco* M. **illum**: eum G.

20. et uenerunt Q. **ad**: in G; *om.* E; + eum D*. conueniunt + ad eum D. turbae D. *om.* **ita** M. possint ER; + iterum manducare D*. **neque**: nec G.

21. quum CΘ. audiissent D. **sui** (οἱ παρ' αὐτοῦ): discipuli E; discipuli sui DW *gat.*; sui discipuli JP^{mg}; de eo scribae et ceteri G *cum graeco* D (και

dicebant enim quoniam in furorem uersus est.
22 (32. 2) Et scribae qui ab hierosolymis descenderant dicebant quoniam beelzebub habet
et quia in principe daemonum eicit daemonia.
23 (33. 2) Et conuocatis eis in parabolis dicebat illis
quomodo potest satanas satanan eicere?
24 et si regnum in se diuidatur non potest stare regnum illud
25 et si domus super semet ipsam dispertiatur
non poterit domus illa stare
26 et si satanas consurrexit in semet ipsum dispertitus est
et non potest stare sed finem habet
27 nemo potest uasa fortis ingressus in domum diripere
nisi prius fortem alliget
et tunc domum eius diripiet.
28 (34. 2) Amen dico uobis

---

furorem uersus est. 22 et scribae qui ab hierosolymis descenderant. dicebant. quoniam
beelzebul habet. et quia in principem daemoniorum eicit daemonia. 23 et conuocans eos
in parabolis. dicebat illis. quomodo potest satanas. satanan eicere. 24 et si regnum.
aduersus se diuidatur. non potest stare regnum illud. 25 et si domus. aduersus semetipsam dispertiatur. non potest domus illa stare. 26 et si satanas. consurrexerit in semetipsum dispertitus est. et non potest stare. sed finem habet. 27 nemo potest uasa fortis
ingressus in domum eius diripere. nisi prius fortem alligauerit. et tunc domum eius
diripiet. 28 amen dico uobis. quia omne peccatum dimittitur filiis hominum. et blasphe-

---

οτε ηκουσαν περι αυτου οι γραμματεις και οι λοιποι) *et uett. d f ff₂ g₂ i q r*, de illo scr. et cet. *a b*, de eo scr. et pharisaei *c*, > de eo exierunt detinere eum scr. et ceteri *e*; *pergit r* qui ab hier[usalem asce]nderant exierunt te[nere eum]. exeunt L. > quoniam dicebant enim G. **in furorem** (furore EKZ*) **uersus** (conuersus ƎP) **est**: demens factus est G, *sed uett.* exsentiat eos *b ff₂ i*, exentiat eos *a d q cum* D *εξεσταται αυτους i. e. attonitos facit populos* (*cf. Mt.* xii. 23 *ἐξίσταντο πάντες οἱ ὄχλοι*); in extasi est δ; *cum uulgata concordant f l aur.*; *cum uersu sequenti confundunt* beelzebub habet *etc. c e*; + et expauit Q.

22. scribe W. hab C. hierusolymis K, hierusolimis DEƎPṀT, hirusolimis LR, iherosolymis C, ieros. *vg.*, ierosolimis W. discenderant CDEƎPI ṀTR; descenderent V*, discenderent Q, discenderunt L. **dicebant** + insanit T. **quoniam**: *om.* L; + in W *et a* **beelzebub** *ad* **eicit** *in rasura.* **beelzebub** ABCƎPΘKMṀTOVWXYZ *vg. et* belzebub DHRT: beelzebul GQ, beelzebud E, bel zephb L. *om.* **et** D. principem G. **daemonum** *cum* ABCGHM, demonum ƎPY *cor. uat. mg.*: daemoniorum EΘIKṀTORVXZ *vg. Tisch.*, dem. DLQTW *cor. uat.* heicit C, eiecit ṀTR, eicet O, iecit DL, eiicit *vg. Tisch.* dem. DƎPLWY.

23. parabulis CƎP¹LR. **illis**: eis LQR; + dn̄s ih̄s G. **quomodo**: quo L. *om.* **potest** L. sathanas CW. satanam X, sathanan CW, satan L. eiecere ƎPRV, iecere DL, eiicere *vg. Tisch.*

24. diudatur L. **potest** (*δύναται*): poterit DE LR. **stare regnum illud** (illut Z*, illum B) = *σταθῆναι ἡ βασ. ἐκείνη codd. et uett.*: st. reg. illius AHOY *ex Mt.* xii. 26; > regnum illud stare *vg.*

25. semed ipsam T; semetipsam Y *vg.*; semet ipsa G; **semet** *in ras.* A. dispartiatur Z, disperciatur W, dipertiatur ṀT. **poterit** (*δυνήσεται* ℵBCLΔ) *cum* BCDEƎPGHΘIKLMṀTORTVXYZ *et a i*: potest (*δύναται gr. pl.*) AQW *vg. Tisch. et uett. pl.* domus (*om.* **illa**) ƎP*; > illa domus ƎP^mg. **stare** + sed finem habet X.

26. *om.* **et si s.** *ad* **potest stare** E, *et* **sed finem habet** *quasi recentius additum.* *om.* **si** DL*. sathanas CW. **consurrexit** (*ἀνέστη*) ADƎPMṀT OQRTX^cYZ*: consurrexerit BCHΘIKLVWX*Z² *vg. Tisch.* semed CT. disperditus R. **cons. in semet ip.** *ad* **stare**: satanan eicit diuisus est super se et non poterit stare regnum eius G *cf. uett.* sat. expellit diu. super se regnum eius non potest stare sed f. h. *ff₂*, sat. eicit disp. est super se non potest stare regnum eius sed finem habet *q* (*r*) *et d* (dispertitur), sat. eicit dispertitus in se n. poterit st. r. eius *b*. **potest** (*δύναται omnes ut udtur*) *cum* BCFKLQRTVX*Z *et a c f aur.*: poterit ADEƎPGHΘIMṀTOWX^cY *vg. l Tisch.* **stare**: istare C. **habet**: habere ṀT.

27. uassa DEƎPLR. ingresus LR. *om.* **in** A*ṀT. **fortem alliget** (*τὸν ἰσχυρὸν δήσῃ*) *codd. pl. et vg.*: f. alligauerit DƎP^mg O *Bentl.*; > alligauerit fortem R; alligauerit (*om.* **fortem**) E. domus *sec.* C. deripiet ACT, diripet H*, diriperet V.

28. dimittuntur G. filis L. blasfemiae CDƎP LT, -phemie W, ^blas phemiae O; **quibus blas-**

quoniam omnia dimittentur filiis hominum
peccata et blasphemiae quibus blasphemauerint
29 qui autem blasphemauerit in spiritum sanctum
non habet remissionem in aeternum
sed reus erit aeterni delicti
30 quoniam dicebant
spiritum inmundum habet.
31 (35. 2) Et ueniunt mater eius et fratres et foris stantes
miserunt ad eum uocantes eum
32 et sedebat circa eum turba
et dicunt ei
ecce mater tua et fratres tui foris quaerunt te
33 et respondens eis ait
quae est mater mea et fratres mei?
34 et circumspiciens eos qui in circuitu eius sedebant ait
ecce mater mea et fratres mei
35 qui enim fecerit uoluntatem dei
hic frater meus et soror mea et mater est.
IV. 1 (36. 2) Et iterum coepit docere ad mare
et congregata est ad eum turba multa
ita ut in nauem ascendens
sederet in mari
et omnis turba circa mare
super terram erat
2 et docebat illos in parabolis multa

---

miae quibus blasphemauerint 29 qui autem blasphemauerit in spiritum sanctum. non
habet remissionem in aeternum. sed reus erit aeterni iudicii. 30 quoniam dicebant. spi-
ritum immundum habet. 31 et uenerunt mater eius. et fratres eius foris stantes. miserunt
ad eum uocantes eum. 32 et sedebant circa eum turbae multae. et dicunt ei. ecce mater
tua. et fratres tui. et sorores tuae stant foris quaerentes te. 33 et respondit eis dicens.
quae est mater mea. aut qui sunt fratres mei. 34 et circumspiciens eos. qui in circuitu
eius sedebant ait. ecce mater mea et fratres mei. 35 qui enim fecerit uoluntatem dei. hic
frater meus. et soror et mater est. IV. 1 Et iterum coepit iesus docere ad mare. et
congregata est ad eum turba multa. ita ut in nauem ascendens. sederet in mari. et
omnis turba. in litore stabat. 2 et docebat eos. in parabolis multa. et dicebat illis in

---

phemauerint (*ὅσα ἂν βλασφημήσωσιν*): q. blasfemauerint DƎPL; q. blasphemauerunt BCVWX Zϛ, -æmauerunt E, -emaberunt T; *om.* G *cum a b c e ff₂ i q r Cypr. Test.* III. 28, *Ep.* XVI. 2.

29. blasfemauerit DƎPL, -femaberit T. *om.* **in** *pr.* E. **habet**: habebit ϛ𝔖ℭ *cum c*; habebit in se L. remisionem LRY. *om.* **in aeternum** G *cum graecis* D I. 22. 28. 209. 2^pe *et a b e ff₂ q r.* etern. *bis.* W. **delicti** (*ἁμαρτήματος* ℵBLΔ *etc.*) *codd. pl.* (dilicti DL, dilecti O) *vg. uett.*: iudicii (*κρίσεως gr. pl.*) T *f.*

30. diciebant R; + eum G. **inmundum** ABC DƎPGHΘLMTOQRTVXYZ: immundum EKMW *vg.* **habet**: habere G.

31. **ueniunt** (*ἔρχονται gr. pl.*) *codd. et vg.*: uenit (*ἔρχεται* ℵDG *etc.*) ƎP^mg G *et a b d e ff₂ q r*; uenerunt *sine auct. gr.* X *c f.* **fratres** + eius DQ. foriis E*. misserunt DƎP. **uocantes** + ad R.

32. sedebant c. e. turbae (*ἐκάθηντο* Δ) L, *cf.* et uenerunt ad eum turbae *e.* fratris G; *om.* **tui** R; + et sorores tuae *a b c d f ff₂ q* (tui) *cum gr.* ADEH *etc. Tisch.* 8. querunt D; quaerentes Q. **te** + uidere L.

33. **et respondens** (+ ihs BMTO) **eis ait** (ei O*, > ait eis BMTWX, eis dixit Q): qui respondens dixit illis G. que DW. **mea et** + qui sunt BEMT OTWX.

34. circuminspiciens T(*sed in ras.*)X. ei^us O. **sedebant ait**: sedebant eis Z* (*sed correxit* Z³). *om.* **mei** Q.

35. uolumptatem C, uolumt. T. > meus frater G. *om.* **mea** EG. **mater**: pater H. > mater mea et soror est D.

IV. 1. **iterum coepit** (caep. IL, cep. W): > coepit iterum G. **ad**: et R. congrigata L. *om.* **est** D. **ad eum** + omnis D* (*sed exp.*). **ut** (*om.* E*) **in nauem** (-im DTW) *codd. cum gr.*: ut nauem V, ut nauim *vg.* (*om.* **in**); *pergit* G ascenderet et sederet et omnis turba stabat in litore. hascendens C; ascenderat L. *om.* **sederet** L. in mare ƎP* (-ri ƎP¹).

2. *om.* **et** L. **illos**: eos EGLQRZ* *vg.*; ill *in ras.* A. parabulis DƎP¹GLR.

et dicebat illis in doctrina sua 3 audite.
Ecce exiit seminans ad seminandum
4 et dum seminat
aliud cecidit circa uiam
et uenerunt uolucres et comederunt illud
5 aliud uero cecidit super petrosa
ubi non habuit terram multam et statim exortum est
quoniam non habebat altitudinem terrae
6 et quando exortus est sol exaestuauit
et eo quod non haberet radicem exaruit
7 et aliud cecidit in spinas
et ascenderunt spinae et suffocauerunt illud
et fructum non dedit
8 et aliud cecidit in terram bonam
et dabat fructum ascendentem et crescentem
et afferebat unum triginta
et unum sexaginta
et unum centum.
9 Et dicebat qui habet aures audiendi audiat
10 et cum esset singularis interrogauerunt eum hi qui cum eo erant

---

doctrina sua. 3 audite. ecce exiit. seminans. ad seminandum. 4 et dum seminat. aliud
quidem cecidit circa uiam. et uenerunt uolucres. et comederunt illud. 5 aliud uero.
cecidit super petrosa. ubi non habuit terram multam. et statim. exortum est. quia non
habebat altitudinem terrae. 6 sole autem orto. extuauit. et eo quod non haberet radicem.
exaruit. 7 et aliud. cecidit in spinis. et ascenderunt spinae. et suffocauerunt illud. et
fructum non dedit. 8 et aliud cecidit in terram bonam. et dabat fructum ascendentem et
crescentem. et afferebat. unum tricensimum. et unum sexagensimum. et unum centen-
simum. 9 et dicebat. qui habet aures audiendi audiat. 10 et cum esset singularis. inter-

---

3. **audite** *bis* X. *om.* **exiit** L. saeminans ad saeminandum C *et sic infra.*

4. **et** *pr.* + factum est LQ *a cum graecis fere omn.* *καὶ ἐγένετο.* **dum**: cum ƎP. seminaret L. aliut CƎP^{1}GHT. caecidit CEZ*, cicidit DL, decidit R. **circa**: secus G *c* ff_2 *ex Mt.* xiii. 4; super D* (*sed* **circa** *in mg.*); iuxta *a e.* uenierunt D. **uolucres** + caeli *vg. cum gr. paucis et a* ff_1 g_2 *i q r cor. uat.* (*sed non mg.*) *ex Luc.* viii. 5. commederunt E. illut GHZ*.

5. aliut ƎP^{1}GHZ*. *om.* **uero** EQ. caecidit CEZ*, cicidit DLR. supra BEƎP^{mg}GMX; + loca G *d.* petrosam Θ *cum* g_2 *i,* petrosam terram *a*; petrossa D. hubi C. **habuit**: habebat (*εἶχεν*) X* (*sed corr.*) *cum* ff_1. *om.* **multam** R. exortum (*om.* **est**) L. **quoniam**: quia ΘMQ. habebant E; habuit C.

6. exhortus X; exortum E*. **exaestuauit** *codd. pl.* (exeaes. G) *et vg.*: aestuauit (*ἐκαυματίσθη omnes ut Mt.* xiii. 6) BEOX*Z* (*corr.* Z^{3}), haestuauit C, estuauit T, extuauit L. **et eo** *codd. pl. et vg.*: eo (*om.* **et**) AHΘ*OXY; et ex eo R. habuit EGL, habebat *vg.*, habueret K (*sed* hab *in ras.*). exarauit L.

7. + et *ad init.* Θ^{c} (*sed postea deletum*). aliut CƎP*GH. caecidit CEZ*, cicidit DL. **in spinas** (*εἰς τὰς ἀκάνθας*) *codd. pl. et vg.*: in spinis ACH*I MWY. **asc. spinae** (-ne W, -neae Q) **et suffocauerunt** (soff. ƎP, subf. L, offocauerunt M) **illud** (-t HZ* *corr.* Z^{2}): increscentibus spinis suffocatum est G *cum* ff_2 *q r.* > non dedit fructum L.

8. aliut CƎP*GH. caecidit CEZ*, cicidit DL. bonum G. **fructum** + bonum Q. hascendentem C; nascentem H, *cf.* ascendem *q.* **afferebat** BC KMMTQTVWXZ^{2} *vg. cf.* i. 32, *Mt.* xvii. 17 *etc.*: adf. ADEƎPG(-ant)HΘILORYZ*. hunum *ter* C. trigenta Y, tringenta L; ·XXX· DRW; tricensimum CG, trices. BT, treces. O, triges. ϛ𝔖, XXXmū E. *om.* **et** *post* **triginta** 𝔓𝔖ℭ. sexagenta ƎPLY; ·LX· DRW; sexagensimum C, sexages. BOTϛ𝔖, sesages. G, LXmū E. **centum**: ·C· R; centesimum BCGOTϛ𝔖, Cmum E.

9. **habet aures**: habes *lapsu* Z* (*corr.* Z^{2}). **audiat**: audiet L *sed non infra*; + et intelligens intellegat G *cum uett. b d* ff_2 *i r* (*ut udtur*), *etiam* et qui intellegit intellegat *a, cf. gr.* D *και ο συνειων συνειετω.*

10. quum CΘ. **singularis** + et I* ? Z. **eum** + dicentes Q. hii CDEƎPH^{c}Θ*ILRTWZ*. *om.* qui W. **eo**: *om.* E; illo D. **erant**: fuerant T; + ·XII· D. **cum duodecim** (*σὺν τοῖς δώδεκα gr. pl.*) ABDH(quum H*)LMOQRY *cod. caraf.* (·XII· DL): de duodecim T; duodecim (*om.* **cum**) CE ƎP(duodecem*)ΘIKMTVWXZ *vg.* (·XII· EVWZ).

cum duodecim parabolas
11 et dicebat eis
uobis datum est scire mysterium regni dei.
(37. 1) Illis autem qui foris sunt
in parabolis omnia fiunt
12 ut uidentes uideant et non uideant
et audientes audiant et non intellegant
ne quando conuertantur
et dimittantur eis peccata
13 et ait illis nescitis parabolam hanc
et quomodo omnes parabolas cognoscetis ?
14 (38. 2) Qui seminat uerbum seminat
15 hi autem sunt qui circa uiam
ubi seminatur uerbum
et cum audierint confestim uenit satanas et aufert uerbum quod seminatum est in corda eorum
16 et hi sunt similiter qui super petrosa seminantur
qui cum audierint uerbum statim cum gaudio accipiunt illud
17 et non habent radicem in se
sed temporales sunt
deinde orta tribulatione et persecutione propter uerbum confestim scandalizantur
18 et alii sunt qui in spinis seminantur

---

rogauerunt eum. hi. qui cum eo erant. cum duodecim dicentes. quae est haec parabola.
11 et ait illis. uobis datum est scire mysterium regni dei. illis autem qui foris sunt. in
parabolis omnia fiunt 12 ut uidentes uideant. et non uideant. et audientes audiant. et
non intellegant nequando conuertantur. et dimittantur eis peccata. 13 et ait illis. nescitis
parabolam hanc. et quomodo. omnes parabolas cognoscetis. 14 qui seminat uerbum
seminat. 15 hi autem sunt. qui circa uiam seminati sunt. qui neglegenter uerbum suscipiunt. et cum audierint. continuo uenit satanas. et aufert uerbum. quod seminatum
est. in cordibus eorum. 16 et hi sunt similiter. qui super petrosa seminantur. qui cum
audierint uerbum. statim cum gaudio suscipiunt illud. 17 et non habent radicem in se.
sed temporales sunt. deinde orta tribulatione. et persecutione. propter uerbum confestim scandalizantur. 18 et hi sunt. qui in spinis seminantur. qui uerbum audiunt.

---

parabulas ƎPLRZ ; de parabolis E *gat.* ; quae est parabola hec T ; parabolam W *vg.*, parabulum D ; + exponere W *cor. uat.* (*sed non mg.*) ; *sed* interrogauerunt eum discipuli eius quae esset parabola ista G *fere cum a* (*b*) *c d* ff_2 *i q* (*r*).

11. **dicebat eis** : ait illis G. **uobis** + autem ƎP. **scire** ABDƎP*HΘIMMTOVWXYZ *cor. uat. f* : nosse CEƎP^{mg}KLQRT *vg. c* ff_2 *aur. ex Mt.* xiii. 11, *Luc.* viii. 10 ; cognuscere G *a b d i q* ; *graeci pl.* γνῶναι, *sed aliqui omittunt cum* ff_1. misterium CDEƎPLOTWY. *om.* **autem** Q. foriis E*. **sunt** : + non est datum sed G ; + omnia Y. in parabulis ƎP^{1}GLR. **omnia fiunt** *codd. pl.* (-ant E) *et vg.* : dicitur G *cum graecis* D 28. 64. 124. 2^{pe} *et b c d* ff_2 *i r*, omnia dicuntur *a q*.

12. + et *ad init.* ƎP. **ut uidentes uid. et non uideant** (audiant T*Z* *sed corr.* Z^3, aspiciant G) : ut et uidentes uideant D. intelligant HΘW *vg.* demittentur V, dimittentur L ; dimittam G *cum d i q r*, remittam ff_2. **peccata** + sua H.

13. parabul. *bis* DƎPGLR. hunc W. cognuscetis G.

14. saeminat *bis* C, *et sic infra.*

15. hii CDEƎPGLORTWZ*. > sunt autem L. hubi C ; quibus G. seminantur E. **et cum** : equum C, et quum Θ. audieri^{n}t O, audirent Y. sathanas CW, satas Z* (*corr.* Z^2). auferet ƎPKL MTOZ *c d i q r aur.*, auferat G. **in corda e.** ABD EHΘILMMTOQRX^{c}YZ* *cum d* ff_2 *aur.* : in corde e. CGKTX*Z^2 *b* ff_1 g_2 *q r gat.* ; in cordibus e. VW *vg. cor. uat. cum gr. pl.* ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν *et a f i* ; in eis (*ἐν αὐτοῖς* ℵCLΔ, *εἰς αὐτούς* B *etc.*) *c δ*.

16. hii CDEƎPGLORTW. **similiter qui** : sim. et qui E ; > qui similiter D ; qui sim. qui L. supra BEƎPGOMTRT. petrosam O, petrossa DƎP. > et hii qui supra petrosa seminantur hi sunt G. quum *pr.* CΘ. **accipiunt** : suscipiunt E. illut GZ* (*corr.* Z^2).

17. *om.* **non** T. horta C. persequtione DΘ, persequu. I. **confestim** : statim CT^c (*post rasuram* 9 *litt.*) ; continuo E. scandaliszantur E, scandalizentur MT.

18. alia K*. **spinis** + sunt V*. hii CDEƎPIL ORTW.

hi sunt qui uerbum audiunt
19 et aerumnae saeculi et deceptio diuitiarum
et circa reliqua concupiscentiae introeuntes suffocant uerbum
et sine fructu efficitur
20 et hi sunt qui super terram bonam seminati sunt
qui audiunt uerbum et suscipiunt et fructificant
unum triginta
et unum sexaginta et
unum centum.
(39. 2) Et dicebat illis numquid uenit lucerna ut sub modio ponatur aut sub lecto?
nonne ut sup r candelabrum ponatur?
22 (40. 2) Non enim est aliquid absconditum quod non manifestetur
nec factum est occultum
sed ut in palam ueniat
23 si quis habet aures audiendi audiat.
24 (41. 2) Et dicebat illis uidete quid audiatis
in qua mensura mensi fueritis
remetietur uobis et adicietur uobis.
25 (42. 2) Qui enim habet dabitur illi
et qui non habet etiam quod habet auferetur ab illo.

---

19 et per sollicitudines saeculi huius. et inlecebras diuitiarum et ceterae concupiscentiae.
introeuntes suffocant uerbum. et sine fructu efficitur. 20 et hi sunt. qui super terram bonam
seminati sunt qui audiunt uerbum. et suscipiunt. et fructificant. unum tricensimum. unum
sexagensimum. et unum centesimum. 21 et dicebat illis. numquid accendunt lucernam.
et ponunt eam sub modio. aut sub lecto. nonne ut super candelabrum ponatur. 22 non
enim est aliquid absconditum. quod non manifestetur. nec factum est occultum. sed ut
in palam ueniat. 23 siquis habet aures audiendi audiat. 24 et dicebat eis. uidete quid
auditis. in qua mensura mensi fueritis. remetietur uobis. et adicietur uobis credentibus.
25 qui enim habet. dabitur illi. et qui non habet. etiam quod habet auferetur ab illo.

---

19. erumnae CƎP^{mg}MTR*, erumpnae LR^{sax}, erumpne W; aerumna HΘMO, erumna ƎP*, aerūpna E, erumpna D; aerumnas Y; *et* e *fin. in ras. scr. est in* A. seculi CW *vg.* **aerumn. saec.** (*αἱ μέριμναι τοῦ αἰῶνος*): sollicitudines uictus et errores mundi G, *cf. uett. d q*, *item* soll. uictus et delectationes m. *ff*$_2$, sollicitudinibus uicti et delectationibus m. *c*, per sollicitudinem uictus et in errore saeculi *b*, prae sollicitudine uictus et errore mundi *i* (*a def.*). deceptione T. diuiciarum W, diuiarum R. **circa reliqua**: reliquę G, circa reliquas T. concupiscencie W, concupiscentias T. **introeuntes**: introentes K; simul incidentes G. soffocant ƎP. fructo O. **efficitur** (*γίνεται gr. pl.*) ABƎPH*IMVWXYZ *vg.*: efficiuntur CDEGH^{1}ΘK LMTORT, officiuntur Q.

20. hii CDEƎPILORW. *om.* **sunt** G. supra BCEGΘKLMTOQRTVZ* (*corr.* Z^{4}). **seminati sunt**: seminatur E*? (*corr.* E^{1}); + hi sunt G, + hii sunt DƎP^{mg}LQR. > uerbum audiunt L. hunum *ter* C. triagenta ƎP (a *pr. in ras.*); ·XXX· DLRW; tricesimum BGOT, tricens. C, triges. ϛ𝔖, XXXmū E; *deinde om.* et ƎPX* *vg.* **unum** *sec.*: aliut G. **sexaginta**: ·LX· DLRVW; sexagesimum BGOTϛ𝔖, sexagens. C, LXmū E; *deinde om.* et ƎP. **unum** *tert.*: aliut G. **centum**: ·C· R; centesimum BGOTϛ𝔖, centensimum C, Cmum E; *om.* L. + *ad fin.* qui habet aures audiendi audiat Θ.

21. nunquid ϛ𝔊. **uenit**: accenditur G (D *απτεται*) *cum c d e ff*$_2$ *i r*, *cf. f.* lucenna *ut uidetur* Y. s. m. poniatur L. **lecto**: lectum G. supra DEƎP H'ΘLMTQRX*. candalabrum R, cantell. L, candell. D.

22. > est enim L *vg.* > enim absc. est aliquid W. aliqui^{d} H (*in litura*); aliud D. habsc. C. **non** *sup. lin.* H. non manifestatur D; nonifestetur L. hocc. C, ocultum L. **sed ut**: quod non ϛ𝔖. **in palam** (pallam G) **ueniat** (*εἰς φ. ἔλθῃ* AΠ *etc.*): palam ueniat MWY; > u. in p. ϛ *cum gr.* ℵCDLΔ *etc.*

24. audiastis Q, auditis MT. **in qua** + enim G. remecietur W; remitietur LORV; remici. H, remitti. D. *om.* **uobis** *pr.* E. **et adicietur** (adiecietur MT, adiecitur L, adiicietur *vg. Tisch.*, dicetur T) **uobis** (uos R): *om.* DG *b e gat.* (*cum graecis* DG 114. 7^{scr}. 2^{pe}).

25. quis? X*. abet C(*ter*); + et Q. dauitur O. **illi**: ei DEƎP*Q. *om.* non D. eciam W. aufferetur D. **ab illo**: ab eo GL *vg.*; ab "eo ab" illo E *sic*.

26 (43. 10) Et dicebat sic est regnum dei
quemadmodum si homo iaciat sementem in terram
27 et dormiat et exsurgat nocte ac die
et semen germinet et increscat dum nescit ille
28 ultro enim terra fructificat
primum herbam deinde spicam
deinde plenum frumentum in spica
29 et cum se produxerit fructus
statim mittit falcem quoniam adest messis.
30 (44. 2) Et dicebat cui adsimilabimus regnum dei
aut cui parabolae comparabimus illud?
31 sicut granum sinapis
quod cum seminatum fuerit in terra
minus est omnibus seminibus quae sunt in terra
32 et cum seminatum fuerit ascendit
et fit maius omnibus holeribus
et facit ramos magnos
ita ut possint sub umbra eius
aues caeli habitare.
33 (45. 6) Et talibus multis parabolis loquebatur eis uerbum
pr ut poterant audire

---

26 et dicebat illis. sic est regnum dei. quemadmodum si homo. mittat semen in terram
27 et dormiat. et exurgat nocte. ac die. et semen germinet. et increscat. dum nescit
ille. 28 ultro enim terra fructificat. primum herbam. deinde spicam deinde plenum granum
in spica. 29 et cum produxerit fructum. statim mittit falcem. quoniam adest messis.
30 et dicebat. cui adsimilabimus regnum dei. aut cui parabolae. comparabimus illud.
31 sicut granum sinapis. quod cum seminatum fuerit in terram. minus est omnibus. seminibus. quae sunt in terram. 32 et cum seminatum fuerit. ascendit. et fit maius. omnibus
holeribus. et facit ramos magnos. itaut possint sub umbra eius. aues caeli habitare. 33 et

---

26. **dicebat**: + eis DX; + illis EP^{mg}. **regnum dei**: r. caelorum Q. quemammodum IKYZ^2. *om.* **si** T *cum graecis* ℵBDLΔ *etc.* **homo iaciat** (*ἄνθρωπος βάλῃ gr. pl.*) AH^{1}ΘMWX *vg. l*, *et* homo iaceat FH*IY: > iaciat homo BKTVZ^3, > ieciat homo MT, > iaceat homo C, homo iactat EL(iec.)Q (+ et), h. iactet GR *i r et* homo semen iactet *d*, > iactet homo *q*, > adiciat homo *aur.*; homo faciat D, > faciat homo POZ*; homo mittat *a b c f*. **sementem** (sae. C) = *σπόρον codd. vg. et l*: semen GLQ *uett.*; + iaceat D. in terra EPMT.

27. et obdormiat G. exurgat CMO*TWZ *vg.* **nocte ac** (hac C): n. et G *vg.* **et semen** (sae. C) = *κ. ὁ σπόρος*: ac s. E. germinat Q. **increscat**: crescat BMT. nesciat C. *om.* **ille** E.

28. Hultro C. **enim** + in H. erbam T. **spicam**: spinam Y. **plenum**: e *in ras.* A. **frumentum**: triticum G *b c e*; fructum B; granum *d f q*. in spicam KM*GQZ.

29. **et cum se produxerit fructus** (*ὅταν δὲ παραδῷ uel παραδοῖ ὁ καρπός*) *codd. pl.* (*om.* **fructus** D*) 𝔓 *ff*$_1$ *aur.*: et cum pr. fructus (*om.* **se**) ℭ *l*; et cum pr. fructum G *d f q*; et cum sero pr. fr. X, et cum ex se pr. fr. ϛ 𝔖, et cum fructum fece[rit] *a*, et c. fructum ediderit *b*, et c. mutauerit fructum *c*, cum autem produxerit fructus *δ*, cum tradiderit fructus *e*. **mittit** (*ἀποστέλλει cf. Ioel* iv. 13 *Heb. et* LXX): mittet GH^{1}Θ^{c}VW; *om.* L. hadest messis C; > messis adest BPO; adest tempus messis H^{1}Θ.

30. **dicebat** (-bant L*): + eis MT. **adsimilabimus** *cum* ABCEPFGHΘIMMTQRX^{c}YZ*, *et* -auimus OT: adsimulabimus D, -auimus L; assimilabimus KVWX*Z^2 *vg.* **cui parabolae** (-bole EW, -bulae DPLR): in qua parabola G, *cum d* (-uola) *e*; in qua similitudine *b*, in quam parabolam *c ff*$_2$ *i q*. **comparabimus** *cum* AB(-au.)FGHIMQXϛℭ: cumparabimus O(-au.)Y; conparabimus CDEPΘKMTRTVWZ𝔓𝔖; conpauimus L. illut PGH.

31. **sicut** (*ὡς gr. pl.*): sicuti C; sic est enim sicut L; sic est ut (*ομοια εστιν* D) DPMTQR *g*$_2$. **granum**: enim T. synapis CDE, senapis Z. quum CΘ; *om.* Q. saem. C. fuerit in terram BOR *Bentl.* *om.* **minus est** *ad* **in terra** L. **minus**: minor B, minimum EP^{mg}R. que D. sunt in terram GO*.

32. quum CΘ. saeminatum C; natum ϛ𝔖. *om.* **fuerit** DR. hascendit C, ascendet V; + in arborem ϛ𝔖 *cor. uat*. (*non mg.*). **fit maius** (maior L, magus H*): statim maius est Q. homn. C. oleribus LT *vg. Tisch.* **possint**: sint L. humbra C, uumbra W*. celi W. **habitare**: inhabitare G *b c d e i q*.

33. **talibus**: aliis G. parabulis DP^{1}GLR. loquaebatur L. *om.* **eis** G. prohut C. poterent R.

34 sine parabola autem non loquebatur
eis
(46. 10) seorsum autem discipulis suis
disserebat omnia.
35 (47. 2) Et ait illis illa die cum sero
esset factum
transeamus contra
36 et dimittentes turbam adsumunt
eum
ita ut erat in naui
et aliae naues erant cum illo
37 et facta est procella magna uenti
et fluctus mittebat in nauem
ita ut impleretur nauis
38 et erat ipse in puppi supra ceruical
dormiens
et excitant eum et dicunt ei
magister non ad te pertinet quia
perimus?
39 et exsurgens comminatus est uento
et dixit mari tace obmutesce
et cessauit uentus
et facta est tranquillitas magna
40 et ait illis quid timidi estis?
necdum habetis fidem?
et timuerunt magno timore
et dicebant ad alterutrum
quis putas est iste quia et uentus et
mare oboediunt ei?
V.1 Et uenerunt trans fretum maris
in regionem gerasenorum
2 et exeunti ei de naui statim occurrit

---

talibus multis parabolis. loquebatur eis uerbum prout poterant audire. [34] sine parabola
autem non loquebatur eis. seorsum autem. discipulis suis. disserebat omnia. [35] et ait illis
in illa die. cum sero esset factum. transeamus contra. [36] et dimissa turba. adsumserunt
eum. itaut erat in naui. et aliae naues erant cum illo. [37] et facta est procella uenti magna.
et fluctus ascendebant in naui. itaut inpleretur nauis. [38] et erat ipse in puppe. supra cer-
uical dormiens. et excitantes eum. dicunt ei magister. non ad te pertinet. quia perimus.
[39] et exurgens comminatus est uento. et dixit mari. sile obmutesce et cessauit uentus. et
facta est tranquillitas magna. [40] et ait illis. quid timidi estis. quomodo nondum habetis
fidem. et timuerunt timore magno et dicebant ad alterutrum quis putas est iste. quia et
uentus et mare oboediunt ei. V. [1] Et uenerunt trans fretum in regionem gerasenorum.
[2] et exeunte eo de naui. statim. occurrit ei homo de monumentis in spiritu inmundo. [3] qui

---

34. parabula DƎP^{1}GLR. sehorsum C. **autem**: tamen G; *om.* E*. diserebat ƎP; loquebatur E. homnia C.

35. *Inc.* in illa die cum sero esset factum ait illis ihs G. **illa die** ABCEH*MTY: > die illa DƎP* *corp. ox.*; in illa die H^{1}ΘILQRWX *vg. Tisch.*; in die illa ƎP^{1}KMTOVZ; *graeci enim* ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ. quum Θ. *om.* **sero** T* (*corr.* T^1).

36. dimittens DT. turba E. **adsumunt** ABCEƎPGHΘILMTOQRX^{c}YZ*: ass. DKMTVWX* Z^2 *vg.* *om.* **eum** R. **ut erat** (ὡς ἦν) **in naui** BCEGILQRTW *vg. uett. pl.*: ut erant in n. AHΘMXY *l q aur.*; > ut in n. erat KVZ, > ut in n. erant DƎPMTO. alie OW. nauis erant G. **et aliae n. erant** *om.* D.

37. factus G*. **mittebat** *codd. pl. vg. et uett.*: mittebant EX *aur. ex gr.* τὰ κύματα ἐπέβαλλεν; ascendebant *f.* **in nauem** *codd. pl.*: in nauim D *vg.*; in naui Z. itta R. **impleretur** *codd. pl. et vg.*: inpleretur CDƎPLMTO(-itur)R. naues B.

38. > ipse erat E. in pupi DƎP, in puppim G; + nauis L; + a D* (*sed expunct.*). super EFH*OW *vg. Tisch.* domiens Z* (*corr.* Z^2). et excitantes eum (*deinde om.* **et**) dic. Θ. dicant G*, dicent Z* (*corr.* Z^3). **ei** *codd. pl.*: illi E *vg. Tisch.* **quia**: quod X^c.

39. exurgens MOTWZ *vg.*; exiens C. **tace** *sine add. codd. pl. et vg. cum graeco*: + et AFLT. obmutisce G, ommutesce FHΘMWXY, omotesce L. **et cessauit** (caess. C): eccessauit T. trancillitas L, tranquilitas G.

40. qui^d Y. **magno timore** *codd. paene omn.* (*et* A, *perperam Tisch.* tim. magn.): > timore magno (φόβον μέγαν) W *vg. Tisch., et sic Par. Lat.* 13171, *Harl.* 2826 *et edd. ant.* > iste est W. quia (*om.* **et**) BCGT. uenti KW. > et mare et uentus D. hoboediunt C, obediunt LWY *vg.*

V. 1. uenierunt D; ueniunt LQ. in regione BQZ. **gerasenorum** *codd. pl.* (**a** *in ras.* H) *et vg. et uett. cf. Mt.* viii. 28: gerassen. BH*, geresen. W, gyrasen. E.

2. **exeunti** (exeunt Z*, exeunte B) **ei** (ἐξελθόντι

ei de monumentis homo in spiritu
inmundo
3 qui domicilium habebat in monumentis
et neque catenis iam quisquam eum
poterat ligare
4 quoniam saepe compedibus et catenis
uinctus
disrupisset catenas
et compedes comminuisset
et nemo poterat eum domare
5 et semper nocte ac die in monumentis
et in montibus erat
clamans et concidens se lapidibus
6 uidens autem ıesum a longe

cucurrit et adorauit eum
7 et clamans uoce magna dicit
quid mihi et tibi iesu fili
dei summi ?
adiuro te per deum ne me torqueas
8 dicebat enim illi exi spiritus inmunde
ab homine
9 et interrogabat eum quod tibi nomen
est ?
et dicit ei legio nomen mihi est
quia multi sumus
10 et deprecabatur eum multum
ne se expelleret extra regionem
11 erat autem ibi circa montem
grex porcorum magnus pascens

---

domicilium habebat in monumentis. et neque catenis iam. quispiam poterat eum ligare.
4 quoniam sepe compedibus et catenis alligatus disrupisset catenas. et compedes comminu-
isset. nec quisquam poterat eum dominare. 5 et semper nocte ac die in monumentis. et in
montibus erat. clamans. et concidens se lapidibus. 6 uidens autem iesum a longe. cucurrit.
et adorauit eum. 7 et clamans uoce magna. dixit. quid mihi et tibi. iesu fili dei summi
adiuro te per deum. ne me torqueas. 8 dicebat enim illi. exi spiritus inmunde. ab homine.
9 et interrogabat eum. quod tibi nomen est. at ille respondit. legio mihi nomen est. quia
multi sumus. 10 et depraecabatur eum multum. ne expelleret eos extra regionem. 11 erat

---

αὐτῷ ΑΠ *etc.*) *codd. pl. et vg., l*: exeunte eo (ἐξελθόντος αὐτοῦ ℵBCLΔ *etc.*) D *f, cf.* exeunte ipso *b*, exeunte r_2; cum exissent *e*, descendentibus illis *c*, exeuntibus illis *d* (*cum* D^{gr}) ff_2. de naue V*. *om.* **statim** R *cum gr.* B *et b c e* ff_2 *i*. hoccurrit C. *om.* **ei** KVWZ^{c} *vg. cor. uat. mg.* > homo de mon. MT; homo (*om.* **de mon.**) D. **in** : et Z* (*corr.* Z^{2}). **inmundo** *codd. pl.*: immundo EMXW *vg. Tisch.*; *om.* D.

3. *Post* **domicilium** *ras.* 3 *litt.* K. nque L. cathenis (*et u.* 4) W, canis O* (te *superscr.*). **iam** : eum E (*et rursus* **eum** *infra*); *om.* W (*cum* AC^{2} Π *al. pl.*) *i q r*. **eum poterat** *codd. pl.*: eum potuerat Θ; > poterat eum M *vg. Tisch. cum gr.*

4. **quoniam**: quia Q. sepe DƎPLQRWY. **compedibus** *cum* ABCEHIKMTVWXY *vg.*: cump. R, conp. DƎPFGΘLMTOQZ; *et* > conp. sepe Q. > catenıs et comp. E. **disrupisset** *codd. plur.*: dirupisset W *vg.*; disrupitset H*; disrumpisset BDƎPKMTO; dirrumpisset M; disruptas L. catinas R, cathenas W. conpedes DƎPFGH^{1}ΘLMTOR. conminuisset FG, conminuiset R, communuisset O*. **poterat** *codd. et uett. pl.* (posset *d* ff_2 *i q*, posse *e*): ualebat (ἴσχυε) *b*, ualeret *c*. > eum poterat L. **domare** : dominare E.

5. **semper** + in L. hac C; et E. diae C. > die ac nocte Θ *vg.* *om.* **in monum. et** F. **montibus** *in ras.* Z. **clamans** BCEFGΘIKLO*QRTVWX*Z *vg. cum gr. et b f δ aur.*: et clamans ADƎPHMMTO^{mg}X^{c}Y*l*; *uett.* exclamans *c d* ff_2 *i q r*; *potuit* et clamans *ex* exclamans *fluxisse*. > lap. se conc. E.

6. a longue D, álonge ς𝔐. > a longe ihm O. concurrit Y; cocurrit L; occurrit FH^{1}ΘZ* (*corr.* Z^{3}).

7. **clamans**: exclamans GQ. **magna** + et Q. **dicit** (λέγει *gr. pl.*) *codd. plur. et l δ aur.*: dixit DEƎPMTQRTW *vg. cum* D^{gr} *al. pl. et b c d e f* ff_2 *q r*; + ei H^{1}ΘKVXZ. **mihi** *in ras.* O. **tibi** + est mulier D (*sed* mulier *expunctum*). ihs G. filii ACDLQRT. **summi** *codd.*: altissimi W *vg. ex Luc.* viii. 28. **deum** + uerum W. *om.* **me** D.

8. dicebant D. **illi** + ihs ƎP^{mg}L. exii LR. spirite Y. immunde EWX*Z^{2} *vg. Tisch.* hab C. **homine**: + isto ς𝔖; + et exiit ƎP^{mg}.

9. interrogauit ƎP^{mg}G*. **quod** : quid QW. **dicit ei** : dicebat ei R; dicit illi ƎP*; dicunt illi D; dixit (*om.* **ei**) G. **nomen mihi est** *codd. pl.*: > mihi nomen est LQZ*? *vg.*; > nomen est mihi EG. *om.* **quia multi sumus** E.

10. *om.* **et** L. depraecabatur EƎPHLORYZ*, diprecabatur D; deprecabantur G (deprae.) ς𝔖. *om.* **multum** G. **se** : eos G; *om.* F.

11. **pascens** : pascensium Q *cum* ℵ^{c}ALΔ *b d q*; *om.* D; + in agris ς𝔖 *cor. uat*.* (*non mg.*) *sine auct. gr.*

12 et deprecabantur eum spiritus dicentes
mitte nos in porcos ut in eos introeamus
13 et concessit eis statim iesus
et exeuntes spiritus inmundi introierunt in porcos
et magno impetu grex praecipitatus est in mare
ad duo milia et suffocati sunt in mare
14 qui autem pascebant eos fugerunt
et nuntiauerunt in ciuitatem et in agros
et egressi sunt uidere quid esset facti
15 et ueniunt ad iesum
et uident illum qui a daemonio uexabatur sedentem uestitum et sanae mentis
et timuerunt
16 et narrauerunt illis qui uiderant qualiter factum esset ei
qui daemonium habuerat et de porcis
17 et rogare eum coeperunt
ut discederet a finibus eorum.
18 (48. 8) Cumque ascenderet nauem
coepit illum deprecari qui daemonio uexatus fuerat ut esset cum illo
9 et non admisit eum
sed ait illi uade in domum tuam ad tuos

---

autem ibi iuxta montem grex magnus porcorum pascens. 12 et deprecabantur eum demonia
dicentes. mitte nos in porcos. ut in eos introeamus. 13 et concessit eis statim iesus. et
exeuntes spiritus inmundi. introierunt in porcos et magno impetu grex praecipitatus est in
mari. erant autem quasi duo milia. et suffocati sunt in mare. 14 qui autem pascebant eos.
fugerunt. et nuntiauerunt in ciuitatem. et in agros. et egressi sunt. uidere quid esset
factum. 15 et uenerunt ad iesum. et uident illum qui a daemonio uexabatur sedentem uestitum. et sanae mentis. et timuerunt. 16 et narrauerunt illis qui uiderant. qualiter factum
esset ei qui daemonium habuerat. et de porcis. 17 et coeperunt rogare eum. ut discederet a
finibus eorum. 18 cumque ascenderet in nauem coepit eum deprecari. qui a daemonio
uexatus fuerat. ut esset cum illo. 19 et non dimisit eum sed ait illi. uade in domum tuam.

---

12. depraec. EGHI*LOYZ*, diprec. D^{1}; dipraec. ꝤR. spiriti + immundi E. in eos introueamus R*; > eamus in eos Q.

13. **et c. e. s. ihs** *om.* T* (*sed add.* T *rec.*). **concessit** (ἐπέτρεψεν): praecepit G, permisit *a b e i q*. **eis**: ei ℭ. > ihs et statim G. inmndi G*; immundi EMWX *vg. Tisch.* > in porcos intr. B. introyerunt C; intrauerunt L. inpetu CLOT; impetum H; + habiit E *ex Mt.* viii. 32. **grex**: gres X*. precipitatus DW, praecipatus Z*; *graeci* ὥρμησεν ἡ ἀγέλη κατὰ τοῦ κρημνοῦ. *om.* **est** Z. **mare** *pr.*: mari Z*; + erant autem BꝤMTO *cum graecis* A C^{2}Π *al. pl. et uett. a f g$_{2}$ i l*; + erant enim X. **ad** *codd. pl. et vg.*: quasi (ὡς) BꝤΘO; et G. du^{o} O. millia *vg.* **ad duo milia** *om.* D. *om.* **et** GQ. soffocati L. **in mare** ABFGHKMQX*Y: in ma L; in mari CDEꝤΘIMTORTVWX^{c}Z *vg. Tisch.*; *ablatiuus* mare *etiam poetis notus est ut Lucr.* vi. 695, *Ouid. Trist.* v. 2. 20, *et Pont.* iv. 6. 46 (*Ister In caput Euxino de* mare *uertit iter*) *et grammaticis*; *uide supra ad* i. 16, iv. 1.

14. fugierunt CDΘT. nunciau. W, nuntiab. T. in ciuitate CDꝤ*FLT. *om.* in L. agris CT. egresi R, gresi L. factum (*ut expr. gr.* τὸ γεγονός) Ꝥ^{mg}X𝔥𝔖ℭ. > facti quid esset L.

15. uenerunt Ꝥ^{mg}QRϚ. uiderunt Q. ha C. demonio DꝤLR^{sax}W. uexabantur O*. sane EIOY. **mentis** *sine additamento codd. pl. et vg. et uett. cum gr.* D 17.*27: + qui (quae B) habuerat legionem (τὸν ἐσχηκότα τὸν λεγεῶνα) BH^{1}ΘMTO *Bentl. cum Dunelm.* A. II. 16 *et* A. II. 17, *M. B. Cotton. Otho* C. V, *Add.* 5463.

16. **qui**: quid D; que T. **esset**: est DL. **ei**: *om.* D; + et Ꝥ^{mg}Q; et (*sine* ei) BM; et de eo L. demonium DꝤLOR^{sax}W, daemonio G. abuerat C. porciis E*.

17. ceperunt W. > coeperunt eum *vg.* discedereret L, descederet MT. **a finibus** (ἀπὸ *gr. pl.*) ADEꝤGKLMTQRVWXYZ: de finibus (ἐκ Δ) BCHΘIMOT *vg.* **eorum**: u– *in ras. scr.* A.

18. quumque HΘ. ascenderunt Y; + in CLQR. nauim D *vg.* cepit W. depraecari BEꝤILORYZ*, diprec. D; deprecare M *et* depraec. G; rogare CT. **daemonio** (dem. ꝤLR^{sax}X, daemonium H*) **uexatus** (δαιμονισθείς) *codd. pl. et* Ꝥ*: a daemonio (dem. DꝤTW, daemonia MT) uexatus CDEꝤ^{mg}ΘKMTTVWZ^{4} *vg.* **uexatus fuerat**: uexabatur B.

19. **et**: ihs autem ΘKVZ *cum* D^{gr} *etc., et b d e ff$_{2}$ i* (*non l*) *q r*, ihs uero *c aur.* **admisit**: ammi-

et adnuntia illis quanta tibi dominus
fecerit et misertus sit tui
20 et abiit et coepit praedicare in decapoli
quanta sibi fecisset iesus
et omnes mirabantur.
21 (49. 2) Et cum transcendisset iesus
in naui
rursus trans fretum conuenit turba
multa ad illum
et erat circa mare
22 et uenit quidam de archisynagogis
nomine iairus
et uidens eum procidit ad pedes
eius
23 et deprecabatur eum multum dicens
quoniam filia mea in extremis est
ueni inpone manus super eam ut salua
sit et uiuat
24 et abiit cum illo
et sequebatur eum turba multa et
comprimebant illum.
25 Et mulier quae erat in profluuio sanguinis annis duodecim
26 et fuerat multa perpessa a compluribus medicis
et erogauerat omnia sua
nec quicquam profecerat
sed magis deterius habebat
27 cum audisset de iesu
uenit in turba retro
et tetigit uestimentum eius
28 dicebat enim quia si uel uestimentum
eius tetigero salua ero

---

ad tuos. et adnuncia illis. quanta tibi dominus fecerit. et misertus est tui. 20 et abiit. et
coepit praedicare in decapoli, quanta fecisset ei iesus. et omnes mirabantur. 21 et cum trans-
fretasset iesus. in naui rursus. conuenit turba multa ad eum iuxta mare. 22 et ecce uenit
quidam archisynagogus. nomine iairus. et uidens eum. procidit ad pedes eius. 23 et de-
precabatur eum multum dicens. quoniam filia mea. in extremis est. ueni inpone manum
super eam. ut salua sit. et uiuat. 24 et abiit cum illo et sequebatur eum turba multa et
comprimebant illum 25 et mulier quaedam quae erat in profluuio sanguinis. annis duodecim.
26 quae multa fuerat perpessa. a plurimis medicis. et erogauerat omnia sua. et nihil profe-
cerat. sed magis. deterius habebat. 27 cum audisset de iesu uenit in turba retro. et tetigit
uestimentum eius. 28 dicebat enim. quia si uel uestimentum eius tetigero. salua ero.

---

sit FKMVZ², admissit DꝐL; dimisit EX* *f l*; permisit Θ *c ff₂*; sinuit *b*. annuntia DKTVX*Z² ϛ𝔓, annuncia W𝔖ℭ, adannuntia Y. > fecerit dn̄s Ɱ. fecerat H*. missertus DL. **sit**: est BCEFG*T. **tui**: tibi D.

20. caepit D, cepit W. predicare DW. decapuli DꝐ*R, decapilli L, diecapoli V; decapolim F, decapulim G. **sibi**: tibi sibi D* (tibi *expunct.*); illi F. homnes C.

21. *Inc.* cum ascendisset autem ih̄s in naui et uenisset trans fretum iterum conuenit *etc.* G. quum CΘ. **transcendisset** (trasc. K, trans sc. E): ascendisset GX*ϛ𝔖. *om.* **ih̄s** L. nauem X, nauim ϛ. > rursus in naui Q. rursum W *vg.* tuba Y* (*superscr.* r Y¹). **illum**: eum E *vg.* cir O* (+ ca O¹).

22. **quidam** + uir E. **archisyn.** CGH¹ΘIK MQRVWXZ *vg.*: archisin. DꝐL (*duobus uerbis*) Ɱ, arcissin. T, archesyn. ABH*OY, archi synagogiis E*. n. iayrus CT, nomin iarus L. procedit BDꝐLQRX*; procidens K.

23. depraecabatur BEGILORYZ*, diprec. D, dipraec. Ꝑ. *om.* **eum** R. **quoniam**: quia Q. extrimis LRY. impone WXᶜ *vg.*; imponere Q. **manus**: manum GWϛ𝔖ℭ; manuum Q; + tuam Gϛ𝔖. **ut**: et H. salba C.

24. *om.* illo L. *om.* **eum** R. **comprimebant** ABCΘIMQTWXY *vg.*: conprim. DꝐGHK*LⱮ OVZ, conpraem. E, compraem. R; conprimebat Kᶜ. **illum**: eum *vg.*

25. que D. profluio DꝐLTY, profuio R. duodecem Ꝑ*; ·XII· DERWZ.

26. *om.* et L. **fuerat**: erat T. perpesa Y. conpluribus EꝐGΘIKLⱮVZ; cumplurimis Q, conplurimis R. mediciis E*. aerog. C. **nec**: *om.* L; ne E. quidquam COR𝔖. proficerat BDEꝐGIL MⱮORVZ. *om.* **magis** ER.

27. quum HΘ. audiisset D. in turbam QZ*. uestimenta X*.

28. **enim** + intra se LQ. **quia**: quod F. *om.* **uel** T*. uestimenta DE. salba ero C; saluaro L, saluauero R.

29 et confestim siccatus est
fons sanguinis eius
et sensit corpore quod sanata esset a plaga
30 et statim iesus cognoscens in semet
ipso uirtutem quae exierat de eo
conuersus ad turbam aiebat
quis tetigit uestimenta mea?
31 et dicebant ei discipuli sui
uides turbam comprimentem te et
dicis quis me tetigit?
32 et circumspiciebat uidere
eam quae hoc fecerat
33 mulier autem timens et tremens sciens
quod factum esset in se
uenit et procidit ante eum
et dixit ei omnem ueritatem
34 ille autem dixit ei filia fides tua te
saluam fecit uade in pace
et esto sana a plaga tua.
35 Adhuc eo loquente ueniunt
ab archisynagogo dicentes
quia filia tua mortua est
quid ultra uexas magistrum?
36 iesus autem uerbo quod dicebatur
audito
ait archisynagogo noli timere tantummodo crede
37 et non admisit quemquam sequi se
nisi petrum et iacobum et iohannem
fratrem iacobi
38 et ueniunt in domum archisynagogi
et uidet tumultum et flentes et heiulantes multum

---

29 et confestim. siccatus est fons sanguinis eius. et sensit in corpore. quod sanata esset a plaga.
30 et statim iesus. cognoscens in semetipso. uirtutem quae exierat de eo. conuersus ad turbam
ait. quis tetigit uestimenta mea. 31 et dicebant ei discipuli eius. uides turbam. comprimentem
te. et dicis. quis me tetigit. 32 ipse autem circumspiciebat uidere eam. quae hoc fecerat.
33 mulier autem timens et tremens. sciens. quod factum esset in se. uenit. et procidit ante
eum. et dixit ei. omnem ueritatem. 34 iesus autem dixit ei. filia. fides tua te saluam fecit.
uade in pace. et esto sana a plaga tua. 35 adhuc eo loquente. uenerunt ab archisynagogo.
dicentes. quia filia tua mortua est. quid ultra uexas magistrum. 36 iesus autem. audito hoc
uerbo. ait archisynagogo. noli timere. tantummodo crede. 37 et non ammissit quemquam
sequi se nisi petrum et iacobum. et iohannem fratrem iacobi. 38 et uenit in domum archi-

---

29. siccatum C. fonsanguinis L. **eius**: illius L; *om.* D. corpori BCGIKTXZ. **quod**: quia *vg.* *om.* **a** DEꝐ* (+ *mg.*).

30. cognuscens G. semed CT. > in semetipso cogn. *vg.* que D. **de eo**: ab eo DꝐ; de illo *vg.* *om.* **conuersus** D. **aiebat**: agebat C, ayebat T^{c}; ait L; dicebat G. stetigit L; tetigerit V.

31. **sui**: eius BEG; illius CꝐ^{mg}KLQRTVZ. conprim. BCꝐ^{mg}GΘIKMTORVXZ, conprem. DꝐ*, conpraem. EL. **quis**: qui D.

32. circum spiciebat A, circunspic. ϛ, circumspec. Q, ciıcuminspic. TXZ*; + iħs Q. **uidere** *sup. ras.* Q. que D. facerat R. > feceret hoc Q.

33. **autem**: uero *vg.* tremens et tremens C *lapsu.* *om.* **et tremens** G. **sciens**: insciens Z*; + ob hoc quod fecerat absconse *a cum* D *gr. min.* + quod fecerat occulto *d*(-tum) *ff*$_{2}$ *i r*; **esset**: est H. procedit DꝐLRQ. hante C. homn. C. uiritatem Z*.

34. **ille**: iħs DꝐ*ΘMTO. saluuam L.

35. athuc X, aduc T. **eo**: illo T. **ueniunt**: uenerunt R; + nuntii ϛ𝔖(-cii). **ab archisynagogo** CEGΘIMOQRX*Z (-ga Z*) *cod. caraf.* ℭ, *et* ab archisin. DꝐL(*duobus uerbis*)MT, ab archesyn. ABHX^{c}Y, ab arcissin. T* (s *del.*): ab archisynagogi V *sensum exprimens*; ad archisynagogum KWϛ𝔓𝔖 *ff*$_{2}$ (*cf. Luc.* viii. 49 *ubi nonnulli* ad principem synagogae *legunt*); *cf.* ad archisynagogo *q*, ad principem synagogae *b*. hultra C.

36. ihesus C *uide ad Mt.* i. 1. **uerbo q. d. audito** *codd. omnes et Bentl.*: > audito uerbo q. d. *vg. Tisch., graeci enim* ἀκούσας *uel* παρακούσας τὸν λόγον λαλούμενον. **archisyn.** BCEGH^{1}ΘIKMQRVWX*Z(-ga Z*) *vg.*: archisin. DꝐL(*duob. uerb.*)MT, arcissin. T, archesyn. AH*OX^{c}Y. **timere** + et Ꝑ^{mg}.

37. ammisit FKMVZ^{2}, admissit DꝐL; dimisit X. quenquam GZ. **sequi se** *codd. omnes et Bentl.*: > se sequi *vg. Tisch., graeci enim pronomen praemittunt* αὐτῷ ἀκολουθῆσαι *uel similia.* ioannem 𝔖ℭ. **fratrem** + eius D *sed expunct.*

38. **in**: ad OMT. **archisynagogi** CEH^{1}ΘIK

39 et ingressus ait eis
quid turbamini et ploratis?
puella non est mortua sed dormit
40 et inridebant eum
ipse uero eiectis omnibus
adsumit patrem et matrem puellae et qui secum erant
et ingreditur ubi erat puella iacens
41 et tenens manum puellae
ait illi
talitha cumi quod est interpretatum puella tibi dico surge
42 et confestim surrexit puella et ambulabat
erat autem annorum duodecim
et obstipuerunt stupore maximo
43 et praecepit illis uehementer ut nemo id sciret
et dixit dari illi manducare.
VI. 1 (50. 1) Et egressus inde abiit in patriam suam
et sequebantur illum discipuli sui
2 et facto sabbato coepit
in synagoga docere
et multi audientes admirabantur in doctrina eius dicentes
unde huic haec omnia et quae est sapientia quae data est illi
et uirtutes tales quae per manus eius efficiuntur?

---

synagogi. et uidit turbam flentem. et heiulantem multum. 39 et ingressus. ait eis. quid tur-
bamini. et quid fletis. puella non est mortua. sed dormit. 40 et inridebant eum. ipse uero
eiectis omnibus. foras adsumpto patrem et matrem puellae. et eos qui cum eo erant.
introiit ubi erat puella iacens. 41 et tenens manum puellae. ait ei. talitha. cumi. quod est
interpretatum. puella. tibi dico. surge. 42 et confestim surrexit puella. et ambulabat.
erat autem annorum xii. et obstupuerunt omnes stupore magno. 43 et praecepit illis uehe-
menter. ut nemo hoc sciret. et iussit illi dari manducare. VI. 1 Et egressus inde. abiit
in patriam suam. et secuti sunt eum discipuli eius. 2 et facto sabbato. coepit docere in
synagoga. et multi audientes. admirabantur in doctrina eius dicentes. unde huic haec
omnia. et quae est haec sapientia quae data est illi quod uirtutes tales per manus eius effi-

---

MQRVX*Z *vg.*: archisynagogo BG; *ceteri ut supra, sed* archisin. W. **uidet**: uidit EƎP(*sed* it *in ras.*)GH^{1}ΘKLQRTVWX^{c}ϛ *f ff$_2$ l* = ἐθεώρει; uident H*. cumuultum Q. *om.* **et** (*ante* **flentes**) D. *om.* **et hei. multum et** G. heiolantes E, hieiulantes L, eiulantes CQRTVWZ *vg. Tisch.*, iulantes D.

39. ingresus LR. **eis**: illis BEO *vg.* dormiuit Q.

40. irridebant DW *vg.* ipsae D*. egectis C, iectis DL, eiactis Q. homn. C. **adsumit** *etc., cum gr. codd. et vg.* (ass. KMVWX*Z^2 *vg.*): adsumet O*; adsumpsit (ass. T, adsums. ΘZ*) DƎP GΘLTZ; assumto patre et matre F. puelle W. > erant secum E. *om.* **et** *post* **erant** Z*(+Z^2). **ingreditur** (εἰσπορεύεται) *codd. plur. et cod. caraf.* 𝔖ℭ: ingrediuntur DEH^{1}ΘIKMTORVWZϛℌ. hu bi C. > puella erat *vg.*

41. **puellae** (-le W): eius F; + et E. > puellae manum V. **talitha** ABH*KMOX*Yℌ𝔖ℭ: thalitha FGIMTVX^{c}Z^2, thalita Z*; tabitha CDƎP^1 H^{1}ΘLWϛ, thabitha EQR, tabita ƎP*T. ·cumi· A, comi DLQ, cumii R, chumi G. *om.* **est** T. interprae. BCEƎPΘIMTORYZ*. *om.* -terpretatum puella L.

42. hamb. C. duodecem ƎP*; ·XII· DELRW. **obstipuerunt** ABFGHΘIMMTOTVXZ *et* hobstip. C: obstupuerunt DEƎPKLQRWY *vg. Tisch.*; + parentes eius E *ex Luc.* viii. 56; + omnes L *cum* D$^{gr.}$ *c f ff$_2$ g$_2$ i q.* **stupore** (ἐξέστησαν . . . ἐκστάσει): timore B. **maximo** (magx. D*, g *expunct.*): magno (*graeci enim* μεγάλῃ) GR *vg.*

43. praecipit D(pre.)ƎPLQR. eis D. uechimenter D, uehimenter L, ueementer T. huti C; et K*. **dixit** (εἶπεν): iussit WX*ϛ𝔖. **dari**: dare EG.

VI. 1. *om.* **et** *pr.* Z* (+Z^2). egresus L. abit L; ibat E. sequaeb. EL. **illum**: eum DƎP*W *vg.* sui: illius BCEOTZ; eius ƎP^{mg}(*sed in ras.*)GLQR.

2. sabbatho ϛℌ. caepit L. sinagoga ƎPLMT; synagogam C. ammirab. DƎP*IKMMTVX*Z^2. **in**: super X*. doctrinam GO. **huic**: *om.* R; hic V; hui Z*. > omnia haec G*. *om.* **et** LQR. que *ter* D. **illi**: ei R. **manus eius**: m. illius T.

3 nonne iste est faber filius mariae frater
iacobi et ioseph et iudae et simonis?
nonne et sorores eius
hic nobiscum sunt?
et scandalizabantur in illo.
4 (51. 1) Et dicebat eis iesus
quia non est propheta sine
honore nisi in patria sua
et in cognatione sua
et in domo sua
5 et non poterat ibi uirtutem ullam facere nisi paucos infirmos inpositis manibus curauit
6 et mirabatur propter incredulitatem illorum.
(52. 2) Et circumibat castella in circuitu docens.
7 (53. 2) Et conuocauit duodecim
et coepit eos mittere binos
et dabat illis potestatem spirituum inmundorum
8 et praecepit eis ne quid tollerent in
uia nisi uirgam tantum
non peram non panem neque in zona aes
9 sed calciatos sandaliis
et ne induerentur duabus tunicis.
10 (54. 2) Et dicebat eis quocumque introieritis in domum
illic manete donec exeatis inde.
11 (55. 2) Et quicumque non receperint uos
nec audierint uos
exeuntes inde excutite
puluerem de pedibus uestris
in testimonium illis.

---

ciuntur. 3 nonne iste est faber filius mariae frater iacobi et ioseph et iudae. et simonis. nonne et sorores eius hic nobiscum sunt. et scandalizabantur in illo. 4 et dicebat eis iesus. quia non est propheta sine honore nisi in patria sua. et in cognatione sua. et in domo sua. 5 et noluit ibi uirtutem ullam facere. nisi paucos infirmos curauit. inponens eis manibus. 6 et mirabatur super incredulitate illorum. et circuibat iesus castella. in circuitu docens. 7 et conuocauit duodecim. et coepit eos mittere binos. et dedit eis potestatem. spirituum immundorum. 8 et prohibuit eis ne quid tollerent in uia. nisi uirgam tantum. non peram. non panem. neque in zona aes. 9 sed calciatos sandaliis. et ne induerentur duabus tunicis. 10 et dicebat eis. quocumque introieritis in domum illic manete. donec exeatis inde. 11 et

---

3. nonne hic X* *vg.* **est** + ioseph G. **faber filius mariae** (*ὁ τέκτων ὁ υἱὸς τῆς* M. ℵABCDL ΔΠ *etc.*) ACH*IKMMTO*VW(marie)X^{c}YZ *vg. f l q*: fabri filius et m. BDƎPGΘO^{c}QRT(marie)X* *cum a b c e* (g_2) *i r et minusculis graecis*; fabri filius m. E; faber filius et m. H^{c}; > filius fabri et m. L. iosep Y*; iosetis *a d cum gr.* BDLΔ(*non* δ) *etc.*; *om.* *c* ff_2 *i.* iude W, iudeae R. symonis CDE. nonne (*om.* **et**) LQR. *om.* **eius** LR. *om.* **hic** E. **in illo**: in eo DR.

4. **eis**: *om.* R; illis L *vg.* **non**: nemo E. profeta DƎPL. > in sua patria T; in patriam suam G. **et in cognatione** (cognitione QZ*) **sua** (*ἐν τῇ συγγενείᾳ αὐτοῦ tantum* K* z^{scr}: *cett. συγγενεῦσιν uel συγγένεσιν*): *om.* M *cum gr.* ℵ* *c.* **et in domo** (-u DQRVZ) **sua**: *om. e.* > et in dom. s. et in cogn. s. MTW^{c} *vg.*

5. **et** + ideo DEƎP. **ibi**: illic E. **uirtutem ullam** (*οὐδέμιαν δύναμιν*) *cum* ABC(hullam)ƎPH* (-es H^{1})ΘIMTO^{al}QRTWX^{c}Y *vg. f* (*l*): > ulam uirt. G; uirtutes ullas O*; uirtutem multam DELM *i q*, uirtutes multas KVX*Z *c* ff_2 g_2 *r.* paucus G. imfirmos L. inpossitis DEƎPLR, impositis KX *vg.*; ut possi//tis Q. **manibus** + illis Θ.

6. mirabantur DE. incrudulitatem T. **illorum**: eorum BDEƎPΘKLMRVX*Z *vg.* **circumibat** ACDƎP^{1}HΘIL(*duob. uerbis*)QRTXY: circumiebat B, circuibat EƎP*GKMMTOVWZ *vg.*; + ihs G. castellam Q. dodcens L, do//cens E.

7. **conuocauit** (*προσκαλεῖται plur. sed προσκαλεσάμενος pauc.*): uocauit *vg.* duodecem ƎP*; ·XII· DELRW. *om.* **et** EH*. cep̄ W. **eos**: ille D. **illis**: eis ƎP^{mg}LQR; eis illis E; illos V*. spiritum Y. immundorum ELMX* *vg. Tisch.*

8. praecipit D(pre.)ƎPLQR. **in uia** *codd. pl. et vg.*: in uiam (*εἰς ὁδόν*) ΘT^{reo}(*Bentl.*). **nisi uirgam** (-ga GMT): *om.* T*. **in zona** (ziona E): in zonam (*εἰς τὴν ζώνην*) G (*Bentl.*).

9. set H. **calciatos** *codd.* (-tus L): calceatos *vg.* sandalis DE^{c}ƎPL^{c}Y; scandalis L*Q*(-ĩs)R. **duabus**: ·II· D. tonicis DE^{c}ƎPLV, toniciis E*.

10. quocunque Ꝺ𝔓. *om.* **in** T. domo H. exiatis ƎP. *In* M *deest quaternio* xv *post* **quocumque** *usque ad* viii. 12 **generati | oni isti.**

11. *om.* **et** 𝔖. quicunque Ꝺ; + locus L. reciperint BDEƎPLR; receperit YZ*. **nec** (neque DE ƎP^{mg}R) **audierint** (-rit Z*) **uos** (*om.* Ꝺ): *om.* G. excute Q. pulberem C, pulueren Y. peditibus D*.

12 (56. 8) Et exeuntes praedicabant
ut paenitentiam agerent
13 et daemonia multa eiciebant
et ungebant oleo multos aegrotos et sanabant.
14 (57. 2) Et audiuit herodes rex manifestum enim factum est nomen eius
et dicebat
quia iohannes baptista resurrexit a mortuis
et propterea inoperantur
uirtutes in illo
15 alii autem dicebant quia
helias est
alii uero dicebant propheta est quasi unus ex prophetis.
16 (58. 2) Quo audito herodes ait
quem ego decollaui iohannen
hic a mortuis resurrexit.
17 (59. 2) Ipse enim herodes misit ac tenuit iohannen
et uinxit eum in carcere
propter herodiadem uxorem philippi fratris sui quia duxerat eam.

---

quicumque non receperint uos. nec audierint uos. exeuntes inde excutite puluerem de pedibus uestris. in testimonium illis. amen dico uobis. tolerabilius erit sodomis. aut gomoris in die iudicii. quam illi ciuitati.
12 et exeuntes praedicabant.
13 et unguebant oleo. multos aegros. et sanabantur.
14 Et audiuit herodes rex. manifestum est enim factum nomen eius. et dicebat quia iohannes baptista. resurrexit a mortuis. et propterea. operantur uirtutes in illo.
15 alii autem dicebant quia helias est. alii uero dicebant. quia propheta est. quasi unus ex prophetis.
16 quo audito herodes dicebat. quem ego decollaui. iohannen. ipse resurrexit a mortuis.
17 ipse enim herodes. misit et tenuit iohannen et alligauit eum. et misit in carcere.

---

12. *om.* **et** DEꝐ*(+ *mg.*)H*LY. **exeuntes** + illi QR. predicabant DW, prad. L*, praedi|bant Z* (*corr.* Z^{4}). poenitentiam CDL *vg.*, pen. ꝐRW; paenitentia Z* (*corr.* Z^{2}).

13. demonia DꝐLW; daemoni O*. ieciebant DL, eieciebant MT, eiiciebant *vg. Tisch.* **ungebant** *codd. pl. et vg.*: unguebant C(hung.)DGΘK LMTORX; unguentes E. holeo C. **aegrotos** D FHΘXY, *et* egrotos AꝐ*(G) *q*: aegros BEIKMT QVZ *vg. Tisch. a b c d f ff$_{2}$ r δ*, egros Ꝑ^{mg}LORTW *aur.*, hegros C; infirmos *l.* sanabantur ΘWXς𝔖. > et multos egrotos sanabant G.

14. audiit Z. **herodes** (er. T, herodis EꝐR, erodis D, hirodis L) **rex**: > rex herodes W^{c} *vg. Tisch.* **rex** + ait ΘO. > est enim factum L. **dicebat**: dicebant (*cum graec.* BD 6. 271) BMT *a b d ff$_{2}$*. **quia**: quod R. iohanes Y, iohannis BDEꝐ^{1}LOR, ioannes 𝔖ℭ. babtista CꝐ, babtiza DL. surrexit DELQW *Bentl.*; resurrexisset RZ* (*corr.* Z^{3}). **inoperantur** (ἐνεργοῦσιν) **uirtutes** Ꝑ*Z* *et* inopinantur u. AX^{c}Y, *cf. Mt.* xiv. 2: operantur u. C (hop.)EꝐ^{c}HΘIKLMTOQRTVW*X*Z^{c} *f l*(*def.* FM) *Bentl. Tisch.*, *et* > uirtutes operantur BDGW^{c} *vg.*, *a*(*b*) δ *ex Mt.* xiv. 2; efficiuntur u. *c d ff$_{2}$ i q r.* inoperari *pro* ἐνεργεῖν *legitur Tert. adu. Marc.* v. 17 'inoperatus est *in Christum ualentiam suam*' = Eph. i. 19, 20 κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ κράτους τῆς ἰσχύος αὐτοῦ ἣν ἐνήργησεν ἐν τῷ χριστῷ κ.τ.λ. *et Hieron. Hom. Origen. in Ezech. l.* x. 1, *t.* v. *p.* 969 *ed. Uall.* '*saepe et hoc malitiae artifex* inoperatur *ne peccator ad paenitentiam redeat*' (*Rönsch* '*It. und Uulg.*' *p.* 194, *Goelzer* '*Latinité de St. Jérome*' *p.* 183). *om.* **in** RT*.

15. *om.* **autem** E. *om.* **dic. q. h. est** R. **quia**: qui D. haelias H, elias T *vg.* **uero**: *om.* E; autem CDꝐ*T. **dicebant** *sec.* + quia Ꝑ^{mg}H^{2}Θ MTV*WZ^{3} *vg. Tisch.* profeta DꝐLR. **est**: + et Z^{3}. profetis DꝐLR, prophaet. E.

16. **quo**: qua R. herodis EꝐ^{1}R, erodis D, hirodis L. *om.* **ego** R. decolaui BꝐR; *om.* L. **iohannen** ABTVXYZ, -ē CO𝔥, -em DꝐGHΘK LMTQZ^{2}ς, ioannem 𝔖ℭ: iohannis (οὗτος Ἰωάννης ℵ) ER. hīc A. surrexit DLQ; resuxit T; resurgens E* (*corr. m. multo rec.*).

17. **enim**: autem L. erodes T; *cett. ut u.* 16. missit DꝐL. hac C; et DꝐKMTOVZ. **iohannen** AHOTXYZ: -em BCDEꝐGΘKLMTQRVς𝔥 *Tisch.*, ioannem 𝔖ℭ. uincxit EꝐMTOR; inclusit G *sine auct. uet.* in carcerem CDGRTWς𝔥𝔖. **herodiadem** *cum* BDEꝐHΘIKL(hir.)MTOQRT (er.)VWXZ *vg.*: herodiadam ACGY. huxorem C. phylippi C, pilippi DRT, philipi L. > fr. sui p. E. *om.* **p. fr. s.** *usque ad* **uxorem** *u.* 18 Q*. **eam**: eum H*Y.

18 Dicebat enim iohannes herodi
non licet tibi habere uxorem
fratris tui
19 herodias autem insidiabatur illi et uolebat occidere eum nec poterat
20 herodes enim metuebat iohannen
sciens eum uirum iustum et sanctum
et custodiebat eum
et audito eo multa faciebat et libenter eum audiebat.
21 (60. 6) Et cum dies oportunus accidisset
herodes natali suo caenam fecit principibus et tribunis et primis galilaeae
22 cumque introisset filia ipsius herodiadis
et saltasset et placuisset herodi simulque recumbentibus
rex ait puellae
pete a me quod uis et dabo tibi
23 et iurauit illi quia quicquid petieris
dabo tibi
licet dimidium regni mei
24 quae cum exisset dixit matri suae
quid petam?
at illa dixit
caput iohannis baptistae
25 cumque introisset statim cum festinatione ad regem
petiuit dicens

---

propter herodiadem. uxorem philippi. fratris sui. quia duxerat eam. 18 dicebat enim iohannes
herodi. non licet tibi habere uxorem fratris tui. 19 herodias autem. insidiabatur illi. et uo-
lebat eum occidere. et non poterat. 20 herodes enim. metuebat iohannem. sciens eum
uirum iustum. et sanctum. et custodiebat eum. et audiens eum multa faciebat. et libenter
eum uidebat. 21 et cum dies oportunus accidisset. herodes tempore natalis sui. cenam fecit
principibus. et tribunis. et primis galileae.
22 Et cum introisset filia herodiadis. et saltasset. et placuisset herodi. et his qui simul
cum illo recumbebant. ait rex puellae. pete a me quod uis. et dabo tibi. 23 et iurauit illi.
quia quidquid a me petieris. dabo tibi. usque ad dimidium regni mei. 24 exiit autem puella.
et dixit matri suae. quid petam. et illa dixit. caput iohannis baptistae.
25 et ingressa continuo. cum festinatione ad regem. petiuit dicens. uolo. ut des mihi

---

18. iohannis DEꝐ^{1}LR, ioannes 𝔖ℭ. hirodi L, erodi D, herodis R^{sax}; illi E. > erodi ioh. T. **habere** + eam L. hux. C.

19. **herodias**: herodis EꝐ^{1}FQR, erodis D, herodes Ꝑ*, herodi H*, erodiadas T, hirodiadis L. **insidiabatur** (ἐνεῖχεν) *codd. et uett.*: insidiebatur D, insedieb. R. **illi**: illum R. uolebant Q. hocc. C. > eum occ. Q. **nec**: et non T.

20. herodis *etc. ut u.* 17. **enim**: autem ERϛ. **iohannen** ACHTXYZ*; -em BDEꝐGΘKLMTO QRVZ^{2}ϛ𝔥 *Tisch.*; ioannem 𝔖ℭ. *om.* **iustum et** L. **et** *pr.* + quod R. **sanctum et** + ideo X. **eo** + quod DꝐLQ. multo DE. fatiebat G.

21. quum CΘ. hoportunus C, oportunos G; opportunus *vg.* accedisset BEGLQ, accedesset O, accessisset DꝐ. herodis BCEꝐ^{1}RZ^{3}, erodis T, hirodis L; *om.* D. **natali suo** (τοῖς γενεσίοις αὐτοῦ), V (*ex correctione ut uidetur Alcuiniana*) Z* *cum Par. lat.* 2, *Turon.* σ τ *M. B. Harl.* 2826, *Cotton. Tib.* A. II, *Reg.* I. E. VI, *codd. Victor. ap.* ϛ, *Bentl.*, *a b d*, *et* tempore natalis sui *f* (*def.* M): natalis sui ABC(*om.* sui C*)DEꝐFGHΘIJKLMTOQRT WXY *vg.* ff_2 *l q* δ, (natalis herodis *c i aur.*), *cf. cor. uat. mg.* '*non dicitur* in natali suo,' *et similiter Luc. Brug.* **caenam** ACDHΘILMTOQVZ*: cenam BEꝐFGKRTWXYZ^{4}, coenam *vg.* galileae BCE ꝐGMTOR, galiliae DL, galilee W.

22. quumque H^{c}Θ, qumque H*, introiisset D, introuisset Ꝑ* (u *improbat cor.*). herodiades BOZ, erodiadis DT, hirodiadis L. placuissset Y. herodii R, erodi D, hirodi L. simul et L. puelle W. petite R. *om.* **et dabo tibi** D.

23. *om.* **et iurauit . . . dabo tibi** Z*(+Z^{2}). **illi** + multa LQR. quidquid CFGHORXY𝔖ℭ. petierit T*?. **licet**: si X*; + etsi G. dimedium DꝐKV, demedium ELRY.

24. **quae** (que W): *om.* T*; et T^{rec}. quum CΘ. exiisset D. sue W. **at illa** (ἡ δὲ) *cum* DEꝐO(ad)WX^{c} *vg.*, *M. B. Reg.* I. E. VI. *Cotton. Otho* B. IX, *Add.* 5463 (*Bentleii* F) *et Dunelm.* A. II. 16, *l aur.*, ad illa *b q r*, illa uero *c* ff_2, illa autem δ: et illa ABCFGHΘIKLMTQR(illam)TVX*YZ *a d f i*. capud ELRWY. ioannis 𝔖ℭ; iohannes OX. babtistae CDꝐR, -te L, baptiste W.

25. quumque H^{1}(quum H*)Θ; quaecumque E (quec.)R. introiisset D. confestin. *uno verbo* ER. *om.* **cum** T*. ad legem L*. *om.* **ut** Z*(+Z^{2}). protenus V. *om.* **mihi** E. *om.* **in disco** A*(+A^{1}). capud ELRWY. ioannis 𝔖ℭ. babtistae CDꝐ, -te L; baptiste W. > cap. iohannis b. in disco Q.

uolo ut protinus des mihi in disco
caput iohannis baptistae
26 et contristatus rex propter iusiurandum et propter simul recumbentes
noluit eam contristare
27 sed misso speculatore praecepit adferri
caput eius in disco
et decollauit eum in carcere
28 et attulit caput eius in disco
et dedit illud puellae
et puella dedit matri suae
29 quo audito discipuli eius uenerunt et
tulerunt corpus eius
et posuerunt illud in monumento.
30 (61. 8) Et conuenientes apostoli ad iesum
renuntiauerunt illi omnia quae egerant et docuerant.
31 (62. 10) Et ait illis
uenite seorsum in desertum locum et
requiescite pusillum
erant enim qui ueniebant et rediebant
multi et nec manducandi spatium
habebant.
32 (63. 6) Et ascendentes in naui
abierunt in desertum locum seorsum

---

in disco. caput iohannis baptistae. [26] et contristatus est rex. propter iusiurandum autem.
et propter simul recumbentes. noluit ei negare. [27] sed confestim misit speculatorem. et
praecepit afferri caput eius. isque abiens decollauit eum in carcere. [28] et attulit caput eius
in disco. et dedit illud puellae. puella autem dedit illud matri suae. [29] quo audito discipuli
eius uenerunt. et tulerunt corpus eius. et posuerunt illud in monumento. [30] et conuenientes
apostoli ad iesum renunciauerunt illi omnia quae egerant. et docuerant. [31] et ait illis iesus.
uenite seorsum. in desertum locum. et requiescite pusillum. erant enim qui ueniebant. et
rediebant. multi. et nec manducandi. spatium habebant. [32] et ascendentes in naui. abie-

---

26. **contristatus** *sine add.* (περίλυπος γενόμενος) *cum* AJP*HOX^cYZ^c*Bentl. b i l*: + est BCDEJP^mg FGΘIKLMTQRTVWX*Z* *vg. c d f ff₂ r δ aur.*, *cf.* tristis factus est rex *a*, contristatus f. est rex *q*. *Post* **rex** *distinguunt* ς𝔓ℭ 1593 *etc.*, *non autem cod. caraf.* 𝔖 *et* ℭ 1592. ius iurandum A (*male Tisch. uno ductu*) D; iuramentum F (*ex Mt.* xiv. 9); iurandum L. **et propter simul**: sed pr. sim. 𝔖. **recumbentes**: discumbentes *vg.*; recumbentibus X*Z*(*corr.* Z¹). **noluit**: uoluit RY (+ uel noluit *mg.*). **contristare** (ἀθετῆσαι) *incautius redditur cum eodem uersu habeamus* contristatus *alio sensu*; *sed sic est etiam d ff₂ l q r*; con|||tristare T: contristari MTW *i* (δ); eam spernere *a*, ei negare *b c* (*om.* ei) *f*. > contristare eam L.

27. **sed**: et 𝔖; + sibi L; + statim B (*Bentl.*). miso ER; + confestim H²ΘLR. **speculatore** (*cf.* ἀποστείλας ὁ βασ. σπεκουλάτορα) *codd. pl.*: spiculatore CJPKV *vg. c quasi a* '*spiculo,*' *cf. Goelzer* '*Lat. de S. Jérome*' *p.* 51; spiculare MT. praecipit JPLQR, precepit D. **adferri** ABEGHLRY(ad // f.)Z*: afferri CJPΘKMTOQTVWXZ² *vg. Tisch.*; aufferri D. capud LRWY. *om.* **et decoll.** *usque* **in disco** *u.* 28 Z*(+ Z²). **in disco** *cum gr.* CΔ *al. pauc.*: (*om. Bentl.*). decolauit R, deolauit L. in carcerem G.

28. *Inc. uers.* 28 **et decollauit** 𝔓. **attulit** AHΘKQTVWXY^cZ *vg.*: atulit Y*, adtulit BCDEJPGIMTOR, adtullit L. capud ELRY. illut GHZ*(*corr.* Z²). puelle W. **dedit** *sec.*: dicit Y. matris suae Q, matri sue W.

29. uenierunt D. tullerunt LR; attulerunt T. **corpus**: caput E*. *om.* **corpus eius** JP*(+ *mg.*). possuerunt JPLR. illut GZ*(*corr.* Z²). monomento E; monumentum G.

30. **conuenientes**; cum uenissent F *etiam* nuntiauerunt illi omnia quaecumque fecerant. **renuntiauerunt** (renunc. 𝔖ℭ): enuntiau. R, nunciau. W. **illi**: illa Y; ei DJP *vg.* que DW. aegerant E; egerunt L. et docuerunt GL; *om.* D; et quae doc. (*Bentl.*).

31. **illis** + ih̄s JP^mg. **uenite** + uos R. **seorsum** (seh. C) + eamus BMTO^c. in disertum l. D; > in l. des. E. **et requiescite** (recies. L *et forsan* JP^mg, *sed scriptura partim abscissa est*) **pusillum** (pos. O, puss. DJPLR): *om.* X*. **enim**: autem E. uenebant L. **et rediebant** (redibant *vg.*): *om.* F. **multi et** BCEGIKLMTOQRTVWXZ *vg.*: multi (*om.* et) ADJPHΘY. **manducandi spatium** *codd. nostri omnes*: > sp. mand. W^c *vg. contra gr.* οὐδὲ φαγεῖν εὐκαίρουν.

32. ascendens Q. **in naui** ABDEJPGHΘLOQRX^cYZ* *a c d f ff₂ i l q δ Bentl.*: in nauem CIKMTTVWX*Z³ *r Tisch.*, in nauim *vg.*; *graeci habent sic* καὶ ἀπῆλθον (*uel* -θεν) εἰς ἔρημον τόπον τῷ (*uel* ἐν τῷ *uel* ἐν) πλοίῳ *codd. pl.*, καὶ ἀναβάντες εἰς τὸ πλοῖον ἀπῆλθον εἰς ἐρ. τόπον D 66^mg. *Lectio nostra uidetur ex ueteribus latt. fluxisse, sed ab Hieronymo sine correctione relicta, cum graeci plurimi datiuum haberent.* habierunt C. disert. D. **seorsum**: s *sec. eras.* Q; sehorsum C.

33 et uiderunt eos abeuntes
et cognouerunt multi et pedestres
de omnibus ciuitatibus
concurrerunt illuc
et praeuenerunt eos.
34 Et exiens uidit multam turbam iesus
et misertus est super eos
quia erant sicut oues
non habentes pastorem
et coepit docere illos multa.
35 (64. 1) Et cum iam hora multa fieret
accesserunt discipuli eius dicentes
desertus est locus hic.
Et iam hora praeteriuit
36 dimitte illos ut euntes in proximas
uillas et uicos emant sibi cibos quos
manducent
37 et respondens ait illis
date eis uos manducare
et dixerunt ei
euntes emamus denariis ducentis panes
et dabimus eis manducare
38 et dicit eis
quot panes habetis?
ite et uidete
et cum cognouissent dicunt
quinque et duos pisces
39 et praecepit illis ut accumbere facerent
omnes secundum contubernia super
uiride faenum

---

runt in desertum locum. seorsum. 33 et uiderunt eos abeuntes. et cognouerunt eos multi.
et pedestres de omnibus ciuitatibus concurrerunt illuc. et praeuenerunt eos. et conuene-
runt ad eum. 34 et exiens iesus. uidit turbam multam et misertus est super eos. quia erant
sicut oues non habentes pastorem. et coepit docere illos multa.
35 Et cum iam horae multae fierent. accesserunt ad eum discipuli eius. dicentes. quia
desertus est hic locus. et iam hora praeteriuit. 36 dimitte illos. ut euntes in proximas uillas.
et castella. emant sibi panes. quia quod manducent non habent. 37 et respondens iesus. ait
illis. date illis uos manducare. et dixerunt ei. euntes. emamus panes denariis ducentis. et
dabimus eis manducare. 38 et dicit eis. quod panes habetis. ite et uidete. et cum cogno-
uissent dixerunt ei quinque panes et duos pisces. 39 et praecepit illis iesus. ut facerent eos
discumbere. omnes secundum contubernia super uiride faenum.

---

33. habeuntes C. cognuerunt L. multii V*. pedestris H*; pedestrae Q, -tre B; pestri R. **de** (*cum graecis omnibus*) BEGMRTWX* *vg. et d f l q r δ aur.*: et de ACDƎPHΘIKLOQVX^{c}YZ(*i*) *forsan ex conflatione praepositionum* ex de *correcta in* et de; *ceteri uett.* ex *a*, ab *b c ff₂*. *om.* **ciuitatibus** L. **concurrerunt**: cucurrerunt LRWϚ; et currerunt D; occurrerunt Q. **illuc**: u *in ras. scr.* ƎP. **et praeu.** (peru. R, preuenier. D). **eos** (*cum* ℵBLΔ *l δ aur.*): et uenerunt ibi *a* (*om.* ibi) *d*(*ff₂ i* illuc); + *και συνηλθον αυτου* D *min.*, et conuenerunt illuc *b*; + et conu. ad eum *f q cum gr.* **ΑΓΠ**, *etc.*

34. *om.* **et** ƎP*(+ *mg.*)L. **exiens** + inde EƎP^{mg}. > uidit ihs turbam multam KOVXZ; > u. turbam m. ihs L *vg. et sic* G (*sine* **ihs**); > u. turbam ihs m. MT; > ihs uidit turbam multam DƎP *et sic* E (*sine* **multam**). missertus DƎPL. *om.* **est super** T. **quia**: qui EGLQR. erat L. sicuti houes C. caepit LR, cep. W. doceret illos R; docere eos EV; > illos docere *vg.*

35. quum CΘ. **hora**: mora TY. horae multae fierent R. **dicentes**: + est R; + quia *Bentl.* disertus Y. > locus est E. **locus hic**: *om.* **hic** *Bentl. cum gr.* > hora iam DE; iam mora X^{c}, iam ho C* (ra *superscr.*). **praeteriuit** *codd. plur.*: praeteriit BG(L)X* *vg.*, *et* preteriit DW; praeteribit HITX^{c}; > praet. hora L; hora multa *Bentl.*

36. demitte ƎPV, dimittite X. **illos**: eos E. **euntes in** + castella D* *sed expunctum.* proximos L*. cybos E, ciuos T; escas ƎP^{mg}. manducarent L.

37. respondentes V*; + ihs EƎP^{mg}. **ait illis** (eis DƎP*) + ihs H^{1}ΘR. **date eis** AHΘKMTWX^{c}Y (*recte ut discrimen personarum ostendant*): date illis BCDEƎPG^{c}(-os G*)ILOQRTVX*Z *vg. Tisch.* **uos** BEGΘKMTORTVXZ𝔓𝔖𝔈 *cum graeco et b c d f ff₂ l q δ aur.*: *om.* ACDƎPHILQWYϚ. **et** *sec.*: illi autem G. dixerut Y. exeuntes Q. emimus GT, ememus T*; eamus W, emeamus R. **denariis** (-ris ƎPLR) **ducentis** (-es O; ·cc· R) **panes**: >duc. denariis (din. E*) p. DEW *vg.*, > panis denariis docentis G. dauimus OX. **eis** *codd. pl.*: illis *vg. Tisch.*; ei D*(*corr.* D^{rec}).

38. **eis** + ihs Q. quod panes CG(-is G*)OR. quum CΘ. cognouisset G*. **dicunt** + ei EΘLQRT^{c}. **quinque**: ·u· ER; + panes DƎPLQ. duo Z; ·II· DE.

39. praecipit D(pre.)ƎPFLQRY. **illis**: eis D; + ihs BH^{1}ΘMTO. **accumbere** (disc. X*) **facerent**:

40 et discubuerunt in partes per centenos
et per quinquagenos
41 et acceptis quinque panibus
et duobus piscibus
intuens in caelum benedixit
et fregit panes
et dedit discipulis suis
ut ponerent ante eos
et duos pisces diuisit omnibus
42 et manducauerunt omnes
et saturati sunt
43 et sustulerunt reliquias fragmentorum
duodecim cophinos plenos
et de piscibus
44 erant autem qui manducauerunt quinque milia uirorum.
45 (65. 6) Et statim coegit discipulos suos
ascendere nauem
ut praecederent eum trans fretum ad bethsaidam
dum ipse dimitteret populum.
46 (66. 2) Et cum dimisisset eos abiit in montem orare.
47 (67. 4) Et cum sero esset erat nauis
in medio mari
et ipse solus in terra
48 et uidens eos laborantes in remigando
erat enim uentus contrarius eis
et circa quartam uigiliam noctis uenit ad eos
ambulans super mare
et uolebat praeterire eos

---

40 Et discubuerunt per contubernia. plurimi per centenos. et per quinquagenos. 41 et acceptis quinque panibus. et duobus piscibus aspiciens in caelum. benedixit. et fregit. et dedit discipulis suis. ut ponerent ante eos. et duos pisces diuisit omnibus. 42 et manducauerunt omnes. et saturati sunt. 43 et sustulerunt reliquias fragmentorum duodecim cophinos. et de piscibus. 44 erant autem qui manducauerunt panes. quinque milia uirorum. 45 et statim coegit discipulos suos. ascendere in nauem. ut praecederent eum trans fretum. ad bethsaidam. dum ipse dimitteret populum. 46 et cum discessisset ab eis abiit in montem orare.
47 et cum sero esset factum. erat nauis in medio mari. et ipse solus in terra. 48 et uidens eos laborantes in remigando. erat enim uentus contrarius illis. et circa quartam uigiliam

---

accumbent L. homnes C. saecundum L. contu||bernia G, -uernia O, -bernio Z*, -errnia W. uiridem OZ*, -ae E. fenum KLRWZ*(*corr.* Z^2), foenum DƎPG *vg.*

40. discumbuerunt L, discumberunt ƎP. **in partes** (πρασιαὶ πρασιαί) *codd. pl. et vg. et b d* $ff_2 g_2$ *l δ*: per partes X; per singulas arias L; eas *sic* R, *sed reliquiae sunt credo hae litterae lectionis* per areas (*uel huiusmodi*) *in apographo, quam etiam uoluit Bentleius* (*Tr. Coll. Cant.* B. 17. 14); *ceteri ueterum habent sic* plurimi *c*, per contubernia *f*, conuiuia *r*, conuiuia per contubernia *i*, areas et areas *q*; *cf.* diuisi in uiridaria *Erasmus.* **per cent. et per** (*om.* EGMT *vg.*) **quinquagenos**: centeni et quinquageni X*.

41. **quinque**: ·U· DEW. **et duobus** (·II· D) **piscibus** (piisc. E, pic. O): *om.* R. **intuens**: et intendens R. *om.* **in** MT. celum W. *om.* **dedit** L. hante C. **duos**: ·II· D. diuissit DL; + in O. homn. C.

42. **mand.** + et R. homnes C.

43. sustullerunt L. *om. uoluit* **reliquias** *Bentl.* frgmentorum L, fram. O*, frangm. G. duodecem ƎP*; ·XII· DEW. cofinos ƎPLR, coff. DE, cophynos H. **plenos** + plenos plenos (*sic*) G. **pisc.** + similiter E.

44. *om.* **autem** T*. qui manducauerant X *Bentl.*, *cf. ad* viii. 9. **quinque**: ·U· DERW. millia W *vg.*

45. **statim coegit** (quoegit C, cogit LR): + ihs E; > coegit statim X^c. > suos disc. L. hascendere C; + in ƎPLQ. nauim D *vg.* preced. D. bethsaydam C, bethz. D, bets. G, bez. L. demitteret G^c(-re G*)OV, dimiserit R, dimittet Z*(*corr.* Z^2).

46. quum CΘ; + ipse D. demisisset V, dimississet DEY, dimisiset R, dimissiset L. habiit C, abit R. **montem** + solus Θ. horare C.

47. quum CΘ. saero C. **esset** + iam QR *b, et cf.* iam erat nauis *a d* ff_2 *i, et* er. enim longe n. *b*; *ην παλαι το πλοιον* D *min.* naues O. midio R. mare G^c *cf. ad* v. 13.

48. rimigando O. **eis**: illis G. **et circa** *codd. omnes* ϛ𝔓ℭ *et d f* ff_2 *l q quamuis praecedat* **uidens**: *om.* **et** 𝔖; *graeci* καὶ ἰδὼν . . . περὶ *uel* καὶ εἶδεν . . . καὶ περί. **quartam**: ·IIII· D. **ad eos** + ihs R. **ambulans** (aub. L; *om.* C) **super** (-ra DE$ƎP^{mg}$ Wϛ𝔖ℭ) **mare**: > s. m. amb. Q. preterire D.

49 at illi ut uiderunt eum
ambulantem super mare
putauerunt phantasma esse
et exclamauerunt
50 omnes enim eum uiderunt
et conturbati sunt
et statim locutus est cum eis et dixit illis
confidite ego sum nolite timere.
51 (68. 6) Et ascendit ad illos in nauem
et cessauit uentus
et plus magis intra se stupebant
52 non enim intellexerant de panibus
erat enim cor illorum obcaecatum.
53 (69. 2) Et cum transfretassent peruenerunt in terram gennesareth et adplicuerunt
54 cumque egressi essent de naui continuo cognouerunt eum
55 et percurrentes uniuersam regionem illam
coeperunt in grabattis eos qui se male habebant circumferre ubi audiebant eum esse
56 et quocumque introibat in uicos uel in uillas aut in ciuitates in plateis ponebant infirmos
et deprecabantur eum ut uel fimbriam uestimenti eius tangerent
et quotquot tangebant eum salui fiebant.

---

noctis. uenit ad eos iesus ambulans super mare. et uolebat praeterire eos. 49 at illi uidentes
eum ambulantem super mare. putauerunt phantasma esse. et exclamauerunt. 50 omnes
enim uiderunt. et conturbati sunt. et continuo locutus est ad eos. et dixit eis. constantes
estote. ego sum. nolite timere. 51 et ascendit ad illos in nauem. et cessauit uentus. et
plus magis intra se stupebant et mirabantur. 52 non enim intellexerant de panibus. erat
enim cor illorum. obcecatum. 53 et cum transfretassent. uenerunt in terram gennesareth,
et adplicuerunt. 54 et egressis eis de naui continuo cognouerunt eum. 55 et percurrentes. uniuersam regionem illam. coeperunt in grabatis. eos qui male habebant. circumferre. ubi
audiebant eum esse 56 et quocumque introibat in castella. uel in ciuitates. aut in uillas. in
plateis ponebant infirmos. et deprecabantur eum. ut uel fimbriam uestimenti eius. tange-

---

49. ad CO; et E. *om.* **ut** E*Z*(+Z^{4}). **super mare** (me R*, *corr.* R^{sax}): supra mare (E)ϛ𝔖𝔈. > supra m. amb. E. **put.** + eum T. fantasma BDEᴾPGΘKLRTVZ, fastasma C.

50. homnes C. **enim**: qui LR; enim qui E. **eum** (*om.* B*, + B^{1}) **uiderunt**: > uid. eum *vg.* loquutus ΘIX. *om.* **est** C. **cum eis** (es R): cum illis H. **dixit** (dicit *uoluit Bentl.*) **illis**: dixit eis H *vg.* confidete ᴾPGHLR*T^{c}X*. **ego sum** + et Q.

51. nauim DW *vg.* **plus magis** (λίαν ἐκ περισσοῦ) *codd. et vg.*: magis (*om.* **plus**) E. > stup. intra se G. **stup.** + et mirabantur R *b d f q r aur. cum gr.* ADXΓΠ *etc.*, stupebant cum admiratione *a.*

52. **intellexerant** (συνῆκαν) ABH^{1}ΘOWXY Z$^{*et 4}$ *Bentl. b d f l q r aur.*: intellexerunt CDEᴾPG H*IKLMTQRTVZ^{1} *vg. a c ff$_{2}$ i*, intellexer̄t δ. de manibus R*. erat autem L. **illorum**: eorum ᴾP^{mg} GT *vg.* hobcaecatum C, obcec. ᴾPLOWY, obcic. R.

53. quum CΘ. fretassent G. praeuenerunt E; uenerunt G *vg.* **in terram** + gerazenorum D *sed exp.* **gennesareth** *codd. pl.*: genesareth ᴾPKR VW𝔖𝔈, genez. Dϛ𝔓, geniz. L; gennasereth ; genesar ET(genn.). *om.* **et** *sec.* R. **adplicuerunt** EᴾPGΘLMTOZ* *f et* appl. AHIKQVWXYZ^{2} *vg. Tisch.*: adplicauerunt BCDR *l* δ, appl. T; *om.* **et adpl.** *a b c d ff$_{2}$ i q r aur. cum gr.* D. 1. 28. 209.

54. quumque CHΘ. hegressi essent C; egressus es. W*; egressissent E, egressent L. *om.* **de naui** Z*(+Z^{2}). cognuerunt L. **eum** + uiri loci illius Q *ex Mt.* xiv. 35.

55. huniuersam C. caeperunt DR, cep. W. **grabattis** (*ut cap.* ii. 4, 9, 11, 12) ABDᴾPHΘKX^{c}: crabattis V, grabbattis MT, grabbatis QR, grabatis EGWX*Y *vg.*; grauattis L, grauatis CTZ*, crauatis OZ^{c}. *om.* **se** ᴾP*RTX* *Bentl.* abebant CL; habent E*. **ubi**: ibi W. > eum audiebant E. aesse C.

56. quoquumque CH; quocunque ϛ𝔓. introiebat X*; introeat E. **in uillas**: et uillos R. aut ciu. CKMTRTVWZ *vg.* **ciuit.** + et BEOQ. **in plateis** (εν ταις πλατειαις DQ^{re}): in foro et in pl. *a, sed gr. pl.* ἐν τ. ἀγοραῖς. punebant O. depraecab. BEGILORYZ*, diprecab. DᴾP. tangueret D* (n *superscr.*) quodquod COG, tanguebant D. **salui**: sani B. *Post* **eum** *deficit* E *usque ad Luc.* vii. 24.

VII. 1 (70. 10) Et conueniunt ad eum pharisaei et quidam de scribis
uenientes ab hierosolymis
2 et cum uidissent quosdam ex discipulis eius communibus manibus id est non lotis manducare panes
uituperauerunt
3 pharisaei enim et omnes iudaei nisi crebro lauent manus non manducant
tenentes traditionem seniorum
4 et a foro nisi baptizentur non comedunt
et alia multa sunt quae tradita sunt illis seruare
baptismata calicum et urceorum et aeramentorum et lectorum.
5 (71. 6) Et interrogant eum pharisaei et scribae
quare discipuli tui non ambulant iuxta traditionem seniorum
sed communibus manibus manducant panem?
6 at ille respondens dixit eis
bene prophetauit esaias de uobis hypocritis
sicut scriptum est
populus hic labiis me honorat
cor autem eorum longe est a me

---

rent. et quodquod tangebant eum. salui fiebant. VII. 1 Et conuenerunt ad eum pharisei.
et quidam de scribis. qui uenerant ab hierosolymis. 2 qui cum uidissent. quosdam ex
discipulis eius. communibus manibus. idest non lotis manducare panes. uituperauerunt.
3 pharisaei enim. et omnes iudaei. nisi crebro lauerint manus. non manducant. tenentes
traditionem seniorum. 4 et redeuntes a foro nisi baptizentur. non comedunt. et alia multa
sunt quae tradita sunt illis seruare. baptismata calicum. et urceorum. et erameniorum. et
lectorum. 5 deinde interrogauerunt eum pharisaei. et scribae. quare discipuli tui non sequuntur traditionem seniorum. sed non lotis manibus manducant panem. 6 at ille respon-
dens. dixit eis. bene prophetauit esaias de uobis. hypocritis. sicut scribtum est. populus

---

VII. 1. cumueniunt L; conuenerunt QT, cumuenerunt R, conuenierunt D. *om.* **eum** L. pharisei W, pharesaei G, parisei R*, pharissei R^{c}, farissei L, pharisaeis H, pharis̄ D. scribuis L. hierusolymis KZ^{3}, hierosolimis MTX, hierusolimis DƎPY, hirusolimis LR, iherosolimis T, ierosolymis *vg.*, ierosolimis W.

2. quum CΘ. uidisset V*. discipuli Z*(*corr.* Z^{1}). **eius**: suis Q; + et Z*. conmunibus O, cummunibus R, commonibus DƎP'LQ, communis T. **lotis** + manibus D. panem H^{1}ΘMTX. uitu perauferunt L(*duobus uerbis*), uiturauerunt O*; + eos BΘMT.

3. pharisei DƎPW, farissei L, pariei R*, pharissei R^{c}. **enim**: autem DƎP^{mg}OZ; *om.* R. omnis H. iudei CƎPLRW. **nisi** + prius G. **crebro** *codd. omn. et vg.* = πυκνά *et sic gr.* ℵ *et f g$_{2}$ l aur. gig.*: *ueteres plerumque reddunt* πυγμῇ (*uel* στιγμῇ?) momento *a*, subinde *b*, pugillo *c ff$_{2}$ i q r*, primo (πυκμη D) *d* (*om.* δ). **lauent** *cum* BDƎPFGHΘIKMQRVWZ^{3} *c q* δ *et* labent CLOTXZ* *l*: lauerint A *vg. Tisch. cum a b d f ff$_{2}$ i r r$_{2}$, et* lauerent Y: *sed haec lectio ex uett. derivata uidetur.* **manus** + suas L. **manducant** + panem BOX^{c}. traditiones KVWX^{c} Z. saeniorum C.

4. **a foro**: + redeuntes BO(*f*)δ; + uenientes ϚS; + quum (cum H) uenerint H^{1}ΘT *fere cum* D^{gr} ὅταν ἔλθωσιν *et a b c d ff$_{2}$ i l q r aur.*; de publico redeuntes X. babtizentur CDƎPLR. commedunt W. *om.* **sunt** KMTVX*Z; sun^{t} L. que DW. babtismata CDƎPLR. calicem R. urcaeorum R, orceorum DTX^{c}, urcheorum MO, horceorum C. eramentorum CƎPLTWY.

5. **interrogant** (ἐπερωτῶσιν) ABCH*K*?QY *cod. caraf. Bentl.*: interrogabant ƎPGH^{1}ΘIK^{c}LM ORTVWXZ *vg.*, -gauerunt D. pharesaei G, pharisei DW, farisei ƎPR*, -issei LR^{sax}. **scribae** (-be W) + dicentes H^{1}ΘLOQRX*. disc. tui non hamb. C; > non. amb. disc. tui D. traditiones X*; tradionem L. saen. C. commonibus DƎP^{1} LQ, communis T. > mand. manibus L. **manducant** + il *sed exp.* D.

6. ad C; et G. **dixit eis** + quia R. profetauit DƎPLOR, prophetabit T. isaias DH*KVZ𝔥 𝔖ℭ, esayas CT, eseias L, esseias R, ysaias W. > de uob. esaias B. hyppocritis ƎP, hippocritis R, ypocritis OTVWZ^{c}, hypochritis MT, hypochrytis C, hyppochritis D, chippochritis L. scribtum OZ. lauiis O, labis ƎPLR. **me**: meis R. honorant T; diligit *a b c et* αγαπα D. longue D. **est**: abest BIMT.

7 in uanum autem me colunt
docentes doctrinas praecepta hominum
8 relinquentes enim mandatum dei tenetis traditionem hominum
baptismata urceorum et calicum et alia similia his facitis multa
9 et dicebat illis
bene irritum facitis praeceptum dei ut traditionem uestram seruetis
10 moses enim dixit honora
patrem tuum et matrem tuam
et qui maledixerit patri aut matri morte moriatur
11 uos autem dicitis
si dixerit homo patri aut matri corban quod est donum
quodcumque ex me tibi profuerit
12 et ultra non dimittitis eum quicquam facere patri suo aut matri
13 rescindentes uerbum dei
per traditionem uestram quam tradidistis
et similia huiusmodi multa facitis.
14 Et aduocans iterum turbam dicebat illis
audite me omnes et intellegite
15 nihil est extra hominem introiens in eum quod possit eum coinquinare

---

hic. labiis me honorat. cor autem eorum. longe est a me.
7 sine causa autem me colunt.
docentes doctrinas et praecepta hominum.
8 Relinquentes enim mandatum dei obseruatis ea quae ab hominibus sunt tradita.
baptismata urceorum. et calicum. et alia his similia multa facitis.
9 et dicebat illis. bene
inritum facitis mandatum dei ut traditionem uestram statuatis.
10 moyses enim dixit. honora
patrem tuum. et matrem tuam. et qui maledixerit patri. aut matri. morte moriatur.
11 uos
autem dicitis. si dixerit homo. patri aut matri. corban. quod est donum. quodcumque ex me
tibi proderit.
12 et ultra non dimittitis eum quicquam facere patri suo. aut matri.
13 rescindentes uerbum dei. per traditionem uestram. quam tradidistis. et similia huiusmodi multa
facitis.
14 et conuocans omnem turbam. dicebat eis. audite me omnes. et intellegite.
15 nihil est extra hominem. introiens in eum. quod possit eum coinquinare. sed quae pro-

---

7. *om.* **autem** T. > colunt me X* *Bentl.* **doctrinas** *sine add.* ABH*IOYZ𝔓 *b d ff₂ l q et gr. cf. Mt.* xv. 9: + et CDƎPGH^{1}ΘKLMTQRTVWXϚ𝔖ℭ *cum a c f i aur.*; + in (*i. e.* in praecepta = *ἐν τάλματα* !) *δ*. precepta DW, praeepta L; mandata Q.

8. **enim**: autem DX*; eum R. **mandatum** (*τὴν ἐντολήν*) BCFGH^{1}ΘILMTOQRTVWX*Z *vg.*: mandata ADƎPH*KX^{c}Y. **tenetis** (*κρατεῖτε*) ABCƎP*FGHIKMTOTVWX^{c}YZ^{3} *vg.*: tenentes DƎP^{mg}ΘLQRX*Z*. tradicionem H, tradit^{z}onem W; traditiones ƎP^{1}X*Ϛ𝔓𝔖. babtismata CƎPL, babtisma D. urcaeorum R, orceorum D, ureeorum L, horceorum C. > cal. et urc. I*X. > his similia G. hiis CL. *om.* **similia** T*. **facitis**: facietis T; factis D; faciunt F; facientis X*; fecistis Ϛ𝔖; + similia D* *sed exp.*

9. inritum DƎPGLORZ*. fecistis Ϛ𝔖. **praeceptum**: mandatum MTOQ; mandata DƎP*. tradicionem H. seruitis R; teneatis DƎP*; statuatis *a b c f ff₂ i q r*, tradatis *d*, *στησητε* D *min.*

10. moyses CƎPΘKLMTQVW *vg. Tisch.*, moises RT, moiš D. **patri aut**: patri uel RW *vg.*

11. **patri** + suo R. **matri** + suo R. coruan L. *om.* **quod est donum** R. quodquumque CH, quodcunque Ϛ𝔓; + est R. **ex me**: + est W; exeme L. **profuerit**: proderit BƎP^{mg}LR.

12. hultra C, ultro Y. dimittetis LQT; dimittis G*H; dimittas R. **eum**: eam R. quidquam CZ*𝔖ℭ. **aut**: uel G. **matri** + suae X*.

13. rescendentes OR, rescidentes D; rescinditis L. **per**: propter W. **uestram** + stultam XZ *a b c d i q r et* D^{gr}. tradistis R. **similia** + uestro L. > facitis multa G.

14. **aduocans** (*προσκαλεσάμενος*): uocans L. ^{i}terum Z. turbas Ϛ. *om.* **dicebat illis** MT. homnes C. intelligite CGHΘTW *vg.*

15. nichil W. *om.* **est** Z* (+ Z^{3}). hominum Y. introyens C. posset LQT. **coinquinare** (*κοινῶσαι*) *codd. plur. et vg. et* quoinqu. CΘRT, coinc. L *cum a b f l q δ aur.*: inquinare K, communicare *c d ff₂* (*Bentl.*), communem facere *i.* sed que DH. > procedunt de homine G. sunt que DW. **communicant** (*κοινοῦντα*) *cum* ACƎP^{mg}HΘIMTTWYϚ𝔓ℭ *cor. uat. mg. c f ff₂ i l δ aur.*; *et* conm. G, common. R, conmon. Q, communcant X^{c}: coinquinant BDƎP*KOVX*Z𝔖 *cor. uat.**, *a b d q*; *confuse legit* L procebant hominem illa sunt quae comonicant coinent.

sed quae de homine procedunt illa sunt quae communicant hominem
16 si quis habet aures audiendi audiat.
17 (72. 6) Et cum introisset in domum a turba interrogabant eum discipuli eius parabolam.
18 Et ait illis
sic et uos inprudentes estis?
non intellegitis quia omne extrinsecus introiens in hominem non potest eum communicare?
19 quia non introit in cor eius
sed in uentrem et in secessum exit purgans omnes escas
20 dicebat autem quoniam quae de homine exeunt illa communicant hominem
21 ab intus enim de corde hominum cogitationes malae procedunt
adulteria fornicationes homicidia 22 furta auaritiae nequitiae dolus inpudicitia oculus malus blasphemia superbia stultitia
23 omnia haec mala ab intus procedunt et communicant hominem.
24 Et inde surgens abiit in fines tyri et sidonis
et ingressus domum neminem uoluit scire et non potuit latere
25 mulier enim statim ut audiuit de eo cuius habebat filia spiritum inmundum
intrauit et procidit ad pedes eius

---

cedunt de homine illa sunt quae communicant hominem. 16 si quis habet aures audiendi
audiat. 17 et cum introisset in domum. a turba. interrogabant eum discipuli eius. parabolam
istam. 18 et ait illis. sic et uos inprudentes estis. nondum intellegetis quia non omne quod
extrinsecus est introiens in hominem non potest eum communicare. 19 quia non introit in
cor eius. sed in uentrem. et in secessum exit. purgans omnes escas. 20 dicebat autem quia
quae de homine exeunt. illa communicant hominem. 21 ab intus autem de corde hominum.
procedunt cogitationes male. adulteria fornicationes. homicidia. 22 furta. auaritia. nequitia.
dolus. liuido. inpudicitia. oculus malus. blasphemia. superbia. et stultitia. 23 omnia haec
mala. ab intus procedunt. et communicant hominem.
24 Et exsurgens inde abiit in fines tyri. et sidonis. et ingressus in domum neminem
uoluit scire. et non potuit latere. 25 sed continuo cum audisset mulier de eo cuius filia

---

16. **si quis**: qui G. > aures habet Q.

17. quum CH*Θ. introuisset ƐP*(u *expuncta*), introiset T, -ssent Q; + ihs Θ. in domom ad turba G. *ras.* 3 *aut* 4 *litt. inter* **turba** *et* **interro.** A. **turba** + et *sed exp.* I. *om.* **eum** R. parabulam DƐP^{1}GLR, parabola X^{c}.

18. **illis**: eis R. **inprudentes** *codd.*: impr. W *vg.*; prudentes L. **estis** + et T. **non**: nondum R. intelligitis CGHΘTW *vg.* homne C; + quod GOQ. **extrinsecus** (intrinsecus X^{c}) **introiens**: a foris intret G, *cf.* a foris introit *a*. *om.* **in** B*. *om.* **eum** R. commonicare DƐP^{1}QR; coincinare commonicare *sic* L; coinquinare 𝔖. > communicare eum GW.

19. **quia**: quoniam DLQ; quod O. **introit** (εἰσπορεύεται) *codd. pl.*: introiit BDGH^{1}ΘIX; introiuit MTO^{1}R; intrat Q *vg.*; intrauit L. in corde DΘ? **uentrem** + uadit H^{mg}ΘKTX*Z *vg.* (*sine auct. gr.*). et (*om.* **in**) L. exiit DH^{1}ΘIL. homnes C. aescas IK, hescas C.

20. dicebant QR. que D. *om.* **de** X. *post* **illa** *deficit* B *ad u.* 34. **communicant** (common. DƐP*, conmun. G): communicat T; coinquinant ƐP^{mg}𝔖, quoinqu. Q, coinc. L. homin L, ominem R*.

21. male RWY; *om.* D. > malae cog. *vg.* adultera R.

22. **furta** + falsa testimonia Q *ex Mt.* xv. 19, *cf. Orig. ap. Tisch. hic* (*u.* 21). abaritiae O, auaricie W. **nequitiae** (necitiae L, nequicie W). **dolus** (dolos L). **inpudicitia** (imp. Y^{1}, inpuditia Θ; inpudicitie T, impudicitiae W *vg.*): *om.* Y* (+ Y^{1}); + inuidia G. hoculus C, occulus R. blasfemia DƐPR; blasphemiae MTO, blasfemiae LQ; *pluralem habent* D$^{gr.}$ *etc., et uett. b c* g_2. superuia L. stulticia W.

23. homnia C. > mala haec Q. comunicant W, commonicant DƐP^{1}LQ; coinquinant 𝔖.

24. *Inc.* et exsurgens inde ihs abiit G. **et** *ad init. bis lapsu* D. abit L. **fines**: finibus QVX*, finies X^{c}; finem R. tiri ƐPLRT. sydonis CDΘ. ingresus L; egressus Q; + in CQT. **latere**: late R.

25. **mulier enim**: m. autem MTO; + quaedam G. *om.* **enim statim** *usque ad* **mulier** *u.* 26 D.

26 erat autem mulier gentilis
syrophoenissa genere.
(73. 6) Et rogabat eum ut daemonium
eiceret de filia eius
27 qui dixit illi
sine prius saturari filios non est enim
bonum sumere panem filiorum et
mittere canibus
28 at illa respondit et dicit ei
utique domine nam et catelli sub
mensa comedunt de micis puerorum
29 et ait illi
propter hunc sermonem uade exiit
daemonium de filia tua
30 et cum abisset domum suam
inuenit puellam iacentem supra lectum
et daemonium exisse.
31 (74. 10) Et iterum exiens de finibus tyri
uenit per sidonem ad mare galilaeae
inter medios fines decapoleos
32 et adducunt ei surdum et mutum et
deprecantur eum ut inponat illi
manum
33 et adprehendens eum de turba seorsum
misit digitos suos in auriculas
et expuens tetigit linguam eius
34 et suspiciens in caelum ingemuit et
ait illi

---

habebat spiritum inmundum intrauit ad eum. et procidit ad pedes eius. 26 erat autem mulier
gentilis. syrophoenissa genere. et rogabat eum. ut daemonium eiceret de filia eius. 27 iesus
autem ait illi. sine prius saturari filios. non est enim bonum. sumere panem filiorum et
mittere canibus. 28 ad illa respondit ei dicens. utique domine. nam et catelli sub mensa.
comedunt de micis puerorum. 29 ad ille dixit ei. uade propter hunc sermonem. exiit daemo-
nium de filia tua. 30 et cum abisset in domum suam inuenit filiam suam iacentem supra
lectum. et daemonium exisse. 31 et iterum exiens de finibus tyri. uenit per sidonem. ad
mare galileae. inter medios fines. decapoli. 32 et offerunt ei surdum. et mutum. et depre-
cabantur eum. ut imponeret ei manum. 33 et adsumens eum a turba seorsum. misit digitos
suos. in auriculas eius. et expuens tetigit linguam eius. 34 et aspiciens in caelum. ingemuit.

> cuius filia habebat spiritum inmundum statim ut audiuit de eo G. **de eo**: ab eo L. **cuius**: huius R. **habebat** (habet L) **filia**: > fil. habebat X* *vg.* sp̄m immundum *min. litt.* X. immundum KWXZ^2 *vg. Tisch.* in$^{trauit\ et}$ O; introiuit et ƎP^{mg}X*. procedit ƎPOQRX*.

26. **autem**: enim LMTQW *vg.* (*non cod. caraf.*). syrophenissa CDΘKVX*, sirophen. MTW, syraphoenissa Z* (*corr.* Z^4), syrophynissa O, sirophinissa ƎP, -isa R, sirofenisse T, sero poecisa L. genera O*; gere R. rogabant T*. demonium DƎPLOR WY; daemonio H. ieceret D(L), eieceret ƎPMT, eiiceret *vg. Tisch.* > de fil. eius ieceret D.

27. **qui dixit illi** (illis Y; *om.* F): et ait ad illam G. **sine**: sene Q. *om.* **prius** D. **saturari** + in R. *om.* **enim** T. sume^{re} O; accipere G.

28. **resp. et dicit** (dixit *vg.*) **ei** (illi *vg.*; *om.* D): respondens ait G; respondens dicit illi X*. hutique C; *om.* *b c d ff$_2$ i*(*r*) *et* sed et; κ̅ε̅ αλλα και D *min.* catuli DƎPQR, catulli L; canes X*; + in R. messa D; mensam GO; + dominorum suorum Q, *ex Mt.* xv. 27. > comedunt sub mensa *vg. contra ord. gr.* > de micis comederunt R.

29. **et ait**: tunc ait X*; at (*om.* **ait**) R. **illi**: illis GO; + ih̄s DƎP^{mg}GH^{1}ΘOQX. > propter serm. hunc uade Q, > uade pr. hu^{n}c serm. G. **uade** + et DT. exiet RT; exit L. demonium DƎPLRW. **de filia**: a filia GZ* (*corr.* Z^2) *vg.*

30. quum CΘ. habisset C; abiisset DY *vg.*; abiset G. ad domum LQ. *om.* **suam** Rϛ. super RT. demonium DƎPLRWZ. exiisse D *vg.*; exisset L; + de ea OMT; + ab ea X.

31. tiri ƎPLRTW; + et Q. sydonem CDΘ; sodonem H; sidoniā R; (διὰ Σιδῶνος ℵBDLΔ 33 2^{pe} *cum a b c d f ff$_2$ i l n r r$_2$ δ aur. sed* tyri et sidonis uenit *q*). galileae CƎPGΘKMTORZ, -ee W, galiliae L, galī D. medio R. finis R. decapuleos ƎP*, decapolis R, decapulis L, decapoli T.

32. adducut G, adducent F. eis F. sordum DƎP. **deprecantur** (*παρακαλοῦσιν gr. fere omnes*) *cum* AH*QX^c *Bentl. et* depraec. FY *l*, *cf.* rogantes *a*, deprecantes *r* (*om. b*): deprecabantur H^{1}ΘI*KMT TVWX*Z *vg. et* depraec. CƎPGLOR *aur.*, diprec. D, *cum c d f ff$_2$ i q* (*r$_2$*) *δ* = *παρεκάλουν gr.* 33 *non autem* DΔ. **inponat** (imp. WX^c *vg.*): inponet L, inponeret GRTX*, inponant Q.

33. **adprehendens** ADFHMTZ* et adprae. CƎPGΘI*ORY, adpreendens T, adprahendens L: apprehendens KQVWXZ^2 *vg.* sehorsum C; deorsum Q; eorum L. missit DƎP. degitos ƎP. **auriculas** + eius GΘKLMTQVW *vg. Tisch.* **et expuens** (exsp. G): expuensque OV(exsp.)Z; expuens *tantum*, K. tegit O*R. *om.* **eius** R.

34. et suscipiens RY. *om.* **in** D. celum W;

effetha quod est adaperire
35 et statim apertae sunt aures eius
et solutum est uinculum linguae eius
et loquebatur recte
36 et praecepit illis ne cui dicerent.
(75. 8) Quanto autem eis praecipiebat
tanto magis plus praedicabant
37 et eo amplius admirabantur dicentes.
(76. 6) Bene omnia fecit
et surdos fecit audire
et mutos loqui.
VIII. 1 In illis diebus iterum cum turba multa esset nec haberent quod manducarent
conuocatis discipulis ait illis
2 misereor super turbam quia ecce iam triduo sustinent me
nec habent quod manducent
3 et si dimisero eos ieiunos in domum suam deficient in uia
quidam enim ex eis de longe uenerunt
4 et responderunt ei discipuli sui
unde istos poterit quis hic saturare panibus in solitudine?
5 et interrogauit eos
quot panes habetis?
qui dixerunt septem
6 et praecepit turbae discumbere supra terram
et accipiens septem panes
gratias agens fregit
et dabat discipulis suis ut adponerent
et adposuerunt turbae

---

et ait illi. eppheta. quod est adaperire. 35 et statim apertae sunt aures eius. et solutum est
uinculum linguae eius. et loquebatur recte. 36 et praecepit eis. ne cui dicerent. quanto
autem eis praecipiebat. tanto magis illi plus praedicabant. 37 et eo amplius ammirabantur.
dicentes. bene omnia fecit. et surdos facit audire. et mutos loqui. VIII. 1 In illis autem
diebus. iterum cum turba multa esset. et nec haberent quod manducarent. conuocatis iesus
discipulis ait illis. 2 misereor turbae huic. quia ecce iam triduo mecum sunt. et non habent
quod manducent. 3 et si dimisero eos ieiunos in domos suas. deficient in uia. quidam enim
ex eis. de longe uenerunt.

4 Et responderunt ei discipuli eius. unde istos hic potest quisquam saturare panibus in
solitudine. 5 et interrogauit eos quod panes habetis. at illi dixerunt. septem. 6 et praecepit
turbae. discumbere super terram. et accipiens septem panes. et gratias agens. fregit et

---

+et QR. *om.* **et ait** D. **effetha** (*ἐφφαθά uel ἐφφεθά*) *cum* AΘ^{c}VXY *Par. Lat.* 13171. 13174, *uett. c l*, epphetha Z^{2}, ephphetha Ϛ𝔖ℭ, ephphethah ℌ, *in δ latine non redditur tantum graece ἐπφαθά*: effeta DƎPFHΘ*ILTW *corp. oxon. Harl.* 2788. 2826, *b r*, efspheta G, epheta R *cor. uat. aur.*, ephpheta C *q*, eppheta BKMTOQZ* *f i*, *cf.* epita *a*, effecta *d*. adperire R; aperire DƎP QW.

35. *om* **et** R. aperte W; adapertae C*. *om.* **et** *sec.* L. *om.* **est** D. lingue W. loquibatur O; quebatur X*. rectae CR.

36. praecipit ƎPQRY; precipit DL. quantū H^{1}. precipiebat W; precipit D. predicabant D.

37. **amplius** *in ras.* W. ammirab. DFIKTV XZ^{2}. facit *bis* LR *gat.*; *sec.* CDƎPFQ *Bentl.* sordos D.

VIII. 1. > diebus illis *vg.* quum CΘ. > multa turba esset F; > turba esset multa T. **esset**: +et L; +cum ihu O^{c}WϚ𝔖 *cor. uat.** '*graecus anti. glo.*'; *nulli autem codd. gr. ap. Tisch.* **quod**: quid ƎP^{mg}. **discipulis** + suis Θ*? (*litura post* **disc.**) T. *om.* **illis** LR.

2. miseor K, misserior DL. **super turbam** B CGIKLMTOQRVWXZ^{2} *vg.*, *et* s. terri turbam D (terri *expunct.*): super turba AƎPHΘYZ*; turbe T; *deinde* + istam GQ *cf.* turbae huic *gat.* **ecce iam**: etiam L. manducarent D*.

3. dimissero DƎP, demissero L. geiunos C. domus suas Q. defficient D, deficiant GR; ne deficient V. > quidam ex eis enim T; quia quidam ex eis Q; quidam ex eis *tantum*, DK* *ut udtur.* longue uenierunt D.

4. **sui**: eius G. hunde C. **istos**: ipsos L; illos *vg.* > quis hic poterit DG; quis poterit hic *vg.*

5. interrogabit T. *om.* **eos** G. quod CGO*. panis G. **septem**: ·uii· DRT.

6. praecipit ƎPLQRY, precipit D. turbe W. **supra** ABCGHKMTOXY: super DƎPΘILQRTV WZ *vg.* **septem**: ·uii· DRTW. panis G. agiens L. et dedit Q; deditque L. **adpon. . . . adpos.** ABCDGHΘMTOQYZ* *et* adposs. ƎPLR: appon.

7 et habebant pisciculos paucos
et ipsos benedixit et iussit adponi
8 et manducauerunt et saturati sunt
et sustulerunt quod superauerat de fragmentis septem sportas
9 erant autem qui manducauerunt quasi quattuor milia
et dimisit eos
10 et statim ascendens nauem cum discipulis suis uenit in partes dalmanutha.
11 (77. 4) Et exierunt pharisaei et coeperunt conquirere cum eo
quaerentes ab illo signum de caelo temtantes eum
12 (78. 6) et ingemescens spiritu ait.
Quid generatio ista quaerit signum?
amen dico uobis si dabitur generationi isti signum.
13 Et dimittens eos ascendens iterum abiit trans fretum
14 et obliti sunt sumere panes
et nisi unum panem non habebant secum in naui.
15 (79. 2) Et praecipiebat eis dicens
uidete cauete a fermento pharisaeorum
et fermento herodis.

---

dedit discipulis suis. ut apponerent ante eos. et apposuerunt turbis. 7 habuerunt autem et
paucos pisciculos. et ipsos benedixit. et iussit adponi. 8 et manducauerunt et saturati sunt.
et sustulerunt quod superauerat. de fragmentis. septem sportas. 9 erant autem qui mandu-
cauerunt. quasi quattuor milia. et dimisit eos. 10 et statim ascendit in nauem cum disci-
pulis suis. et uenit in finibus dalmanutha. 11 et exierunt pharisaei. et coeperunt disceptare
cum eo. quaerentes ab illo signum de caelo temtantes eum.
12 Et ingemescens spiritu suo ait. quid generatio ista signum quaerit. amen. dico
uobis. si dabitur generationi huic signum. 13 et relictis eis ascendens iterum nauem. abiit
trans fretum. 14 et obliti sunt sumere panes. et nisi unum panem. non habebant secum in
naui. 15 et praecepit eis dicens uidete et cauete a fermento pharisaeorum. et a fermento

---

. . . appos. IKTVW *vg. Tisch.*; apponerunt . . . appos. Z^{2} *ut udtur*, apponerent . . . adpos. X. turbe W; *om.* R.

7. abebant C, habebunt Y. **pisciculos**: discipulos *lapsu* R*. iusit ƎPLY. **adponi** ABCƎPGHΘLMTOQRYZ*: app. DIKTVWXZ^{2} *vg. Tisch.*; + illis LQ.

8. **manducauerunt** + omnes W. sustullerunt LR. superauerunt T; super erat L; superfuerant DƎP(-rat). **septem**: ·UII· DRTW. **sportas** + plenas ƎP^{mg}LQR.

9. **qui manducauerunt** (*οἱ φαγόντες*) *cum* A (*sic cod.*; *Tisch. male* -rant) BCDƎPGHΘIKLMTQTVX^{c}YZ *cor. uat., codd. ap. Walker. et Bentl., a f i k l q r* r_2 *aur., cf.* vi. 44: qui manducauerant ORWX* *vg. Tisch. cum b c d* ff_2, *forsan ex Mt.* xv. 38 *ubi plusquam perfectum meliori codicum auctoritati nititur.* quassi L. quatuor ƎP*ϛ𝕾; ·IIII· T; ·UII· D(*ut udtur*)R. millia *vg.*; + hominum LQ. dismisit G; dimissit DƎP.

10. hascendens C. nauim DW *vg.*; in nauem GKLQ. *post* **suis** *spatium* 6 *litt., non ras.* K. dalmanuth B; dalmattutha W.

11. **et** *in mg.* O. pharisei W, -sae H, pharesaei G, farisaei R, farisei DƎPL, farissei Q; + ad eum LQ. ceperunt W; caeperunt DR. querentes DL. ab illum X^{1}(**ab illo** X*); ab eo DƎP*G. dae Y. celo W. **temtantes** AHOQTXYZ: tempt. BCDƎPGΘIKLMTRV *Tisch.*; tent. W *vg.*

12. **et** + ipse G. ingemiscens HIKW *vg. Tisch.* spiritu sancto L; in spiritu suo G. querit CDLR^{c}. > signum quaerit G *vg.* **si**: non LQ. dauitur O. **generati** | oni *inc. rursus* M. siignum *sec.* D.

13. demittens DMT; dimittiens LR. **ascendens iterum** *sine addit.* AC(hasc.)ƎP*GHRTYZ ff_2 *corp. oxon., aur. Bentl., et gr.* ℵBCLΔ; *et* ascendens *tantum*, D: + nauem ƎP^{mg}ΘIKLMMTOVWX^{c} *Harl.* 2788, *cor. uat. et uett. paene omn.*, > nauem iterum B; ascendit nauem iterum et X*, *et* ascendit iterum nauim et *vg., cf. d*; ascendit iterum in nauem (*om.* et) Q; *graeci rell.* *πάλιν ἐμβὰς εἰς πλοῖον uel τὸ πλ.* habiit CQT, abit L.

14. hobliti C. **sunt** + discipuli eius ΘLMQR. sumire L. > panes sumere *vg.* (panem ϛ). habent Q. *om.* **secum** F. in uia *lapsu* G.

15. precipiebat D; praeciebat L*. **uidete cauete** (*graec. plur.* *ὁρᾶτε βλέπετε*) ABCDƎPH*IMRWYZ* *gat., cor. uat. mg., et* cauete (*om.* uid.) T *a*(cauate)*k*, uidete (*om.* **cau.**) *b d* ff_2 *i r δ*: uidete et cau. GH^{1}ΘKLMTOQVXZ^{2} *vg., cor. uat.**, *c f l aur.* firmento L. phariseorum DW, pharissae. R, farise. L, farrisseorum ƎP*

16 (80. 6) Et cogitabant ad alterutrum
dicentes
quia panes non habemus
17 quo cognito iesus ait illis
quid cogitatis quia panes non
habetis?
nondum cognoscitis nec intellegitis?
adhuc caecatum habetis cor uestrum?
18 oculos habentes non uidetis
et aures habentes non auditis
nec recordamini 19 quando
quinque panes fregi
in quinque milia
quot cophinos fragmentorum plenos
sustulistis?
dicunt ei duodecim
20 quando et septem panes
in quattuor milia
quot sportas fragmentorum tulistis?
et dicunt ei septem
21 et dicebat eis quomodo nondum intellegitis?
22 (81. 10) Et ueniunt bethsaida
et adducunt ei caecum
et rogabant eum ut illum tangeret
23 et adprehendens manum caeci eduxit
eum extra uicum
et expuens in oculos eius inpositis
manibus suis interrogauit eum si
aliquid uideret

---

herodis. 16 et cogitabant inter se inuicem dicentes. quia panes non habemus. 17 quo cognito
iesus. ait illis. quid cogitatis. quia panes non habetis. nondum cognoscitis. nec intelle-
gitis. adhuc caecatum habetis cor uestrum. 18 oculos habentes. non uidetis. et aures
habentes non auditis. nec recordamini 19 quando quinque panes fregi. in quinque milia.
et quod cophinos fragmentorum plenos sustulistis. et dixerunt ei duodecim 20 quando autem
et septem panes. in quattuor milia. quot sportas plenas fragmentorum tulistis. ad illi dixe-
runt septem. 21 et ait illis. quare ergo nondum intellegitis. 22 et uenerunt in bethania. et
obtulerunt ei caecum. et rogabant eum ut illum tangeret. 23 et adprehendens manum caeci.
eduxit eum foras extra castellum. et expuens in oculos eius. impositis manibus suis. in-
terrogauit eum si aliquid uideret.

---

ut udtur. **et** *sec.* + a FGQ. *om.* **fermento** *sec.* L. erodis DY; erodianorum T, herodianorum *i k*.

16. **alterutrum**: alterum Z*(*corr.* Z^2).

17. > ait illis iesus *vg.* **cogitatis** + in cordibus uestris LQ. panem LT. **non** + habemus D *sed expunct.* cognoscetis LQR; cognuscitis G. **nec** BCGH^{1}ΘIKLMMTQRTVWZ *vg.*: neque ADƎPH* OXY. intelligitis CGHΘTW *vg.* athuc MY, aduc CT. cecatum W. > caecatum adhuc L.

18. hoculos C. uidentes LQ. *om.* **et** DR. audientes LQ. neque Y.

19. ·U· *bis* DRW, Uq. T; ·U· *sec.* BF. *om.* **in** Y*(+*mg.*). millia D* *vg.*; + hominum GLQ; + uirorum ƎP^{mg}; + et (*cum gr.* ℵCDMΔ *etc.*) ADI WY *vg. Bentl. d f l δ aur.*; + ex quibus *a b c r*; *cum nostris consentiunt* ff_2 *k q*. **quot**: quod CGMOT. cofinos FLT; cophynos C. *om.* **fragmentorum** DMMTO. *om.* **plenos** DƎP*M. **sustulistis** (ἤρατε) *codd. et vg. et a c d f i l δ aur.*: sumpsistis C; superfuerunt *k*; tulistis *b* ff_2 *q*; *cf. u.* 20. duodecem ƎP*; ·XII· DFR.

20. *om.* **et** *pr.* BKVZ. **septem**: ·UII· DFRT W. quatuor ƎPLϚ𝔖; ·IIII· DFRT. millia *vg.*; + hominum L; + hominum et Q. quod CGOV. **sportas**: dispossitas L. *om.* **fragmentorum** X^2. **tulistis** (ἤρατε) ABCHΘILMMTO(tulestis*)QR (tullistis)TWXYZ^c *vg., c d f* ff_2 *l q δ aur.*: sustulistis (*ut cum u.* 19 *concordet*) DƎPFGKVZ* *a i*, abstulistis *k*. *om.* **et** *sec.* CDƎPT. **septem**: ·UII· DFRT; βηθανίαν D *gr.* 262 *et a d f* ff_2 *i l q r*.

21. intelligitis CGHΘTW *vg.*

22. uenerunt L; + in Q. bethsayda C, bethzaida DL; bethsaidam QW *vg.* **caecum**: caelum Q, centum W. rogant BDL *Bentl. cum graeco*; rogat *uel* -ant H*(*correxit* H^1). > illum ut eum T; eum ut eum ƎP^{mg}R. tangerent H*, tanguerent D.

23. **adprehendens manum** ADHMOQ, adpri. m. G, adprae. m. ƎPΘRY, appre. m. X^2; *et sic f* ff_2 (+ et)*l*: adprehensa manu MTV, adprae. manu BI* LZ*, apprae. m. KTWZ^2 *vg.*, adpraeensa m. C, *cum a c k δ aur.*; adprehens manu X*; adprehendit manum . . et *b* (*d*) *i q r*; + eius L. **caeci eduxit** (ceci W; heduxit C): caeceduxit Q; ceci deflens eduxit L. **eum**: illum X*. expuuns L. hoculos C. **eius** *in mg.* O^1. impositis KMXW *vg.*, inpossitis DƎPLR. interrouit MT; interrogabat (ἐπηρώτα) *Bentl.* **eum** *sec. sup. lin.* H. **aliquid**: quid D *vg.*

24 et aspiciens ait
uideo homines uelut arbores ambulantes
25 deinde iterum inposuit manus super oculos eius
et coepit uidere
et restitutus est ita ut uideret clare omnia
26 et misit illum in domum suam dicens
uade in domum tuam et si in uicum introieris nemini dixeris.
27 (82. 1) Et egressus est iesus et discipuli eius in castella caesareae philippi
et in uia interrogabat discipulos suos dicens eis
quem me dicunt esse homines?
28 qui responderunt illi dicentes
iohannem baptistam
alii heliam alii uero quasi unum de prophetis
29 tunc dicit illis
uos uero quem me dicitis esse?
Respondens petrus ait ei
tu es christus
30 (83. 2) et comminatus est eis ne cui dicerent de illo
31 et coepit docere illos
quoniam oportet filium hominis multa pati et reprobari a senioribus
et a summis sacerdotibus
et scribis et occidi et post tres dies resurgere
32 et palam uerbum loquebatur.
(84. 6) Et adprehendens eum petrus coepit increpare eum

---

24 Et aspiciens ait. uideo homines. uelut arbores ambulantes. 25 deinde iterum imposuit
manus super oculos eius. et fecit eum uidere, et restitutus est ita ut uideret omnia clare.
26 et dimisit eum in domum suam dicens uade. in domum tuam. et si in castella introieris
nemini dixeris. 27 et profectus est iesus et discipuli eius. in castella caesareae philippi. et in
uia interrogabat discipulos suos dicens eis. quem me dicunt esse homines. 28 illi autem
responderunt dicentes. iohannem baptistam. alii autem heliam. alii uero quasi unum ex
prophetis. 29 tunc dicit discipulis suis. uos uero quem me dicitis esse. respondens autem
petrus ait ei. tu es christus. 30 et comminatus est eis. ne cui dicerent de illo. 31 et coepit
docere eos. quoniam oportet filium hominis multa pati. et reprobari a senioribus. et a
summis sacerdotibus. et ab scribis. et occidi. et post tres dies resurgere. 32 et palam
uerbum loquebatur.

---

24. *om.* **ait** L. uelud ΘLW, uellut G, ueluti C. harbores C, arbore R. hambulantes C.

25. **deinde** : et L. *om.* **iterum** R. imposuit KMWX *vg.*, inpossuit ƐPLR. manum R. hoculos C. cepit W. restituta MT, restutus R, restitus L. **ut** *int. lin.* T. > clare uideret GW^c *vg.*

26. missit DƐP; dimisit T. **illum** : eum R. in uico GM. nemine G, *uide W. H. Introd.* § 140.

27. egresus L, ingressus BOϚ. *om.* **est** CH* (+H^1). *om.* **in** *pr.* Ϛ. **castella** (-ela V*) *codd. plur. et vg.*: castellum W; castello AX^{2}Y; *uett. aliq. om., viz.*:—caesaream *a i q r*, caesarea *b ff$_2$*, caesariam *d cum* D^{gr}; *sed* in castella c. *c f k l* (δ) *aur. et gr.* εἰς τὰς κώμας κ. **caesareae** : caesaraeae M, cesareae VZ, cessareae ƐPMT, cessariae DLR, cesaree W. philipi DY, philipphi ƐP, phylippi C, filippi T. interrogauit X*. dicentes R; *sequitur litura* 3 *litt.* Θ. *om.* **eis** DƐPT. *om.* **me** Θ. **esse homines** : > homines esse T; + filium hominis BH^{1}ΘO *ex Mt.* xvi. 13.

28. **dicentes** + alii DϚ𝔖 *cor. uat**. ioannem 𝔖ℭ, iohannen ABHΘV; iohannes Y. babtistam ƐPL, babtizam D. eliam T *vg.* **uero** + heremiam Q. quassi L. **de** : ex MT. profetis DƐPLOR.

29. *ad init. duae litt.* (sn?) *erasae* O. *om.* **illis** W. > esse dicitis MTQ *vg.* **respondens** + simon R. *om.* **ei** D*(+*mg.*)L. **christus** + filius D *sed expunct.*

30. conminatus G. *om.* **est** LR.

31. cepit W. **illos** : eos G *vg. cor. uat.* **quoniam** : quia Q. hoportet C. > pati multa *vg.* saenioribus C. summi^s O. hoccidi C; *deinde om.* **et** L. **post** (t *sup. lin.* O) **tres** (·III· D) **dies** (dieis R) : tertia die G *cum d.*

32. ueruum loquibatur O*. **adprehendens** ADHLMMTOTX*, adprae. BCƐPΘIRZ*, adpraehindens G: apprehendens KQVWX^{c}YZ^2 *vg. Tisch.* **petrus c. i. eum** *bis* X. cepit W, caepit D. **eum** + dicens domine propitius (-cius H) esto tibi nam hoc non erit H^{c}Θ *cum a b n ex Mt.* xvi. 22.

33 qui conuersus et uidens discipulos suos
comminatus est petro dicens
uade retro me satana
quoniam non sapis quae dei sunt sed
quae sunt hominum.
34 (85. 2) Et conuocata turba cum discipulis suis dixit eis
si quis uult post me sequi
deneget se ipsum
et tollat crucem suam
et sequatur me
35 qui enim uoluerit animam suam saluam facere perdet eam
qui autem perdiderit animam suam
propter me et euangelium saluam
eam faciet
36 quid enim proderit homini
si lucretur mundum totum et detrimentum faciat animae suae?
37 aut quid dabit homo commutationem
pro anima sua?
38 (86. 2) Qui enim me confusus fuerit et
mea uerba in generatione ista adultera et peccatrice
et filius hominis confundetur eum cum
uenerit in gloria patris sui cum angelis sanctis.
IX. 1 (39) (87. 2) Et dicebat illis
amen dico uobis quia sunt quidam de hic
stantibus qui non gustabunt mortem
donec uideant regnum dei
ueniens in uirtute.

Et adprehendens eum petrus. coepit increpare eum. 33 iesus autem conuersus. et uidens
discipulos suos. comminatus est petro. dicens. uade retro me satana. quoniam non intellegis
quae dei sunt. sed quae sunt hominum. 34 et conuocata ad se turba cum discipulis suis.
dixit eis. si quis uult post me sequi. abneget semetipsum et tollat crucem suam. et se-
quatur me. 35 qui enim uoluerit animam suam saluam facere. perdet eam. qui autem
perdiderit animam suam propter me. et euangelium. saluam faciet eam. 36 quid enim pro-
derit homini. si lucretur totum mundum. et detrimentum faciat animae suae. 37 aut quid
dabit homo commutationem pro anima sua. 38 qui enim me confusus fuerit. et mea uerba in
generatione ista adultera et peccatrice. et filius hominis confundet eum. cum uenerit in
gloria patris sui cum angelis sanctis. IX. 1 (39) Et dicebat illis. amen dico uobis quia sunt
quidam de hic stantibus. qui non gustabunt mortem. donec uideant regnum dei. uenientem

---

33. comuersus G. dicipulos R. conminatus GO. **retro** + post D. *om.* **me** Z. sathana CW; satanas DEPIKMTOQRX**gat.*, satenas L. **sapis** + ea QW. que *sec.* D. > hominum sunt D(suis *pro* sunt)KOVZ.

34. cumuocata O*, conuoca G*. **post me sequi** ABCEPHΘI*LMOQRTX^cY *cod. caraf.*, *Bentl. d f*(*ff*₂) *i q*: sequi post me *b*, post me uenire G *gat. c i aur.*, post me uenire et sequi δ; me sequi DKMTVWX*Z *vg. Tisch.*, > sequi me *a n*. **deneget**: neget KO(*fortasse* negat)VX*Z* *cor. uat.**; abneget LQ. seipsum *uno uerbo* BGMTY; semet ipsum H¹ΘT(semed)W *vg. Tisch.*; + sibi Q. *om.* **et t. cr. suam** R.

35. hanimam C. salbam C. perdat DEP*G. **perdiderit**: i *pr. in ras.* O. **et**: inueniet *lapsu* D *sed expunct.*; + propter L. aeuanguelium + meum D. saluum G; sal uā T. > faciet eam G *vg. Tisch.*

36. *om.* **enim** R. **homini**: -mini *litt. min.* O. lucreatur L. > totum mundum DI*R. **faciat** (*cf.* lucretur) DEPG(fatiat)ILMMTOQRVWXYZ *vg.*, *uett. plur.*, facit *l*: faciet ABCHΘKT *r*₂. > animae suae faciat *vg.* anime sue W.

37. **quid**: quam D. dauit O*. commotationem DEPLR; commutationis KMTVWX*Z *vg. cor. uat.* pro animam suam O*, pro animam sua G.

38. **enim**: autem EP*. *om.* **me** D. **confusus** (ἐπαισχυνθῇ) ABCEP*FGΘIMOV^cXYZ𝔐ℭ *Par. Lat.* 13171, *codd. antiq. ap. Erasm.*, *cor. uat.*, *et a b c f ff*₂(*i*) *n q et* confussus DLR: confessus EP^mg (-esus)HKMTQTV*WϚ𝔖 *corp. oxon. cum d k l r r*₂. > confusus fuerit me *Bentl.* > et uerba mea Q *vg.*; *om.* D. peccatricae CI. **confundetur** (ἐπαισχυνθήσεται) *cum* ABCH^cΘKMMTO*VXZ𝔐ℭ *Par. Lat.* 13171 *d i k n*, confundet DEPGIQR *a b c f ff*₂ *q r*, confudet L: confitebitur H*?O^sax TWϚ𝔖 *corp. oxon.*, confidetur Y, confitetur *l*, confidet *r*₂. quum CΘ. **angelis** (hang. C, agg. M, angu. D) **sanctis** *codd. plur. et* H* *et vg.*: angelis suis KV, angelis suis sanctis H¹Θ.

IX. 1. *Incepimus ad* **et dicebat illis** *cum Stephano* 1555 *et* Ϛ𝔐 *Tisch. Nou. Test. Graec. ed.* 8 *etc.*: *inc. ad* **et post dies sex** ℭ *vg. Tisch.* adstantibus T. uidiant L. uenientis W. *cor. uat. mg.* **uirtute** + sua LQ.

2 (ix. 1) Et post dies sex adsumit iesus
petrum et iacobum et iohannem
et ducit illos in montem excelsum
seorsum solos
et transfiguratus est coram ipsis
3 (2) et uestimenta eius facta sunt splen-
dentia candida nimis uelut nix
qualia fullo super terram
non potest candida facere
4 (3) et apparuit illis helias cum mose
et erant loquentes cum iesu
5 (4) et respondens petrus ait iesu
rabbi bonum est hic nos esse
et faciamus tria tabernacula
tibi unum et mosi unum et heliae unum
6 (5) non enim sciebat quid diceret
erant enim timore exterriti
7 (6) et facta est nubes
obumbrans eos
et uenit uox de nube dicens
hic est filius meus carissimus audite
illum
8 (7) et statim circumspicientes
neminem amplius uiderunt
nisi iesum tantum secum
9 (8) et descendentibus illis de monte
praecepit illis ne cui quae uidissent
narrarent
nisi cum filius hominis a mortuis
resurrexerit.

---

in uirtute. 2 (ix. 1) et post dies sex adsumsit iesus petrum. et iacobum. et iohannem. et
duxit illos in montem excelsum seorsum solos. et transfiguratus est coram ipsis. 3 (2) et
uestimenta eius facta sunt splendentia candida nimis. uelut nix. qualia fullo. super terram
non potest candida facere. 4 (3) et apparuit eis helias cum moyse. et erant conloquentes cum
iesu. 5 (4) et respondens petrus. ait ad iesum. rabbi bonum est nos hic esse. et si uis
faciamus tabernacula tria. tibi unum. et moysi unum. et heliae unum. 6 (5) non enim sciebat
quid diceret. erant enim timore exterriti. 7 (6) et facta est nubes obumbrans eos. et uenit
uox de nube dicens. hic est filius meus dilectus ipsum audite. 8 (7) et confestim circumspi-
cientes. neminem amplius uiderunt secum nisi iesum tantum. 9 (8) descendentibus autem illis
de monte. praecepit eis. ne cui enarrarent quae uiderant. nisi cum filius hominis a mortuis

---

2. **sex**: ·UI· D; septem Q. **adsumit** (*παραλαμβάνει*) ABCHΘMTX^{c}Y*l*, ass. IMX*Z^{2}ℌ𝔖ℭ, adsumet O: adsumpsit DƷPGLQRZ*(-msit) *gat.*, assumpsit KT(-msit)VWϚ *cum uett. rell. qui perfectum habent.* ioannem 𝔖ℭ. duxit W. exelsum T. sehorsum C. **solos** (*gr. κατ' ἰδίαν μόνους*) *cum* BGKMVW *vg. b c f i l^{c}, cf.* solus cum solis *k*: solus ACDƷPHΘILMTOQRTXYZ *gat., cod. ap. Erasm., a d ff$_{2}$ l* n q δ (non Δ) aur.*

3. **eius**: ipsius ƷP^{mg}R. factas (*om.* unt) L; facta (*om.* **sunt**) ƷP* *sed + mg.* **splendentia**: ent *in ras.* T; splendencia W; splendida ƷP*G; + et GH^{c}ΘW *vg.* **candida** + nix D *sed expunct.* **splend]entia . . . qua[lia** *litt. min. scr.* K. ueluti C, uelud LW, uellut G; sicut K*(*corr.* K^{1}). *om.* **uelut nix** F. terra GO?. > non potest super terram *vg.*

4. aparuit L. elias T *vg.* **cum mose** ABGMOXYZ: c. moyse CƷPHΘIKMTQRVW *vg. Tisch.*, c. moise L, c. moisi R, c. moȳ D; et moises T.

5. *om.* **respondens** L. *post* **petrus** *ras. fere* 3 *litt.* H. > ait petrus LQ; petrus dixit X*. **iesu**: *om.* L; ad iesum QX*. **hic nos esse** (*contra graecum*) ABHΘMORX^{c}YZ *et* nobis hic nos esse ƷP: > nos hic esse (*ἡμᾶς ὧδε εἶναι*) CDGIKMTVWX* *vg. Tisch. cum c d f ff$_{2}$ i q δ aur.*; hic esse L; nobis hic esse T *a b (k) l r*; nobis esse hic Q; *deinde om.* **et** QT *cor. uat. mg.* **faciamus** + hic W. trea ƷP^{1}GL; ·III· D. tauernacula O. *uoluit* > tab. tria *Bentl. cum graec. pl. om.* **et** *ante* **mosi** 𝔖. **mosi** ABMORXYZ, mose G: moysi ƷPHΘIKLMTQ *vg. Tisch.*, moyse CV, moisi TW, moȳ D. helie W, eliae T *vg.*

6. sciebant T*. **quid**: quod Z*(*corr.* Z^{1}). **enim**: *om.* L; autem AX.

7. nubis ƷP*H*MY; nubs DƷP^{mg}GLT *et a b d ff$_{2}$ n.* hobumbrans C, obbrans O. **est** *sec.*: *om.* L; es Z*. karissimus MTTW, kcarissimus C, charissimus *vg.*

8. circunspicientes Ϛℌ, circum specientes L, circumspiciens O*, circuminspicientes TZ. *om.* **secum** D.

9. discendentibus DƷPLO*?R. de montem G. -aecipit ƷPLQR, prec. D. **cui**: cuiquam *vg. b.* que Z*; quod Ϛ. narraret X*; dicerent G *c r.* quum CΘ. fillius L. ressurexerit D; resurrexit Ϛ, *et* > resurrexit a mortuis Q.

10 (9) (88. 10) Et uerbum continuerunt
apud se
conquirentes quid esset
cum a mortuis resurrexerit.
11 (10) (89. 6) Et interrogabant eum dicentes
quid ergo dicunt pharisaei et scribae
quia heliam oporteat uenire primum?
12 (11) qui respondens ait illis
helias cum uenerit primo
restituet omnia
et quomodo scriptum est in filium
hominis ut multa patiatur et contemnatur
13 (12) sed dico uobis quia et helias uenit et
fecerunt illi quaecumque uoluerunt
sicut scriptum est de eo.
14 (13) (90. 10) Et ueniens ad discipulos
suos uidit turbam magnam circa eos
et scribas conquirentes cum illis
15 (14) et confestim omnis populus uidens
eum stupefactus est
[expauerunt] et accurrentes salutabant
eum
16 (15) et interrogauit eos quid inter uos
conquiritis?
17 (16) (91. 2) Et respondens unus de turba
dixit
magister attuli filium meum ad te
habentem spiritum mutum
18 (17) qui ubicumque eum adprehenderit
allidit eum
et spumat et stridet dentibus et arescit
et dixi discipulis tuis ut eicerent illum
et non potuerunt

---

resurrexerit. 10 (9) et uerbum continuerunt aput seipsos. conquirentes quid esset cum a
mortuis resurrexerit. 11 (10) et interrogabant eum dicentes. quid ergo dicunt scribae. quia
heliam oportet primum uenire. 12 (11) qui respondens ait illis. helias cum uenerit primo
restituet omnia. et quomodo scribtum est in filium hominis. ut multa patiatur. et contemnatur.
13 (12) sed dico uobis. quia et helias iam uenit. et fecerunt illi. quaecumque uoluerunt.
sicut scribtum est de eo. 14 (13) et ueniens ad discipulos suos. uidit turbam multam
circa eos. et scribas altercantes cum eis. 15 (14) et confestim. omnis populus uidens eum.
stupefactus est. et adcurrentes adorauerunt eum. 16 (15) et interrogauit illos. quid inter uos
conquiritis.

17 (16) Et respondens unus de turba dixit. magister attuli filium meum ad te. habentem
spiritum mutum, 18 (17) qui ubicumque eum adprehenderit. allidit eum et spumat. et stridet

---

10. *Uersus bis scr. pr. uice eras.* T. uerbom H* (-um H¹). aput CƎPGORZ*. quid est Z; quod esset hoc T. quum CΘ.

11. interrogauerunt G. **quid ergo** (ὅτι *gr. pl.*) *codd. vg. et a f l δ aur.*: qui enim L; quia *b d ff₂ i*; quid utique *c*; quare *k q r*. dicent C. *uoluit om.* **phar. et** *Bentl.* pharisei W, farisei DƎP, fariss. L. scribe W. eliam T *vg.* **oporteat** (*gr.* δεῖ) AƎPHΘIMMTOWXYϛ, *cf. Mt.* xvii. 10: oportet BC(hop.)GKLQRTVZℌ𝔖ℭ *b c d f ff₂ k l q r δ aur.*; oporterit D; *om. i.* > primum uenire DƎPKOVZ *et uett.*, *sed* aduenire primum *l*.

12. **illis**: eis MT. elias T *vg. et u.* 13. quum CΘ. primu O*. restituit G* (*Bentl.*). scribtum DLOYZ. de filium O*, de filio O^gl. paciatur W. contempnatur DƎPGΘLMTWY; condempnatur QR.

13. *om.* **et** DƎP*RTW. quaecunque ϛℌ; quanta G. scribtum GOYZ.

14. **suos** *omittere uoluit Bentl.* magnā magnam *lapsu* V. scribes K, sribas Y*. conquerentes T.

15. **eum**: ihm MTW *vg.*, *cor. uat. mg.* **stupefactus est** [**expauerunt**] = *graec.* ἐξεθαμβήθησαν *uel* ἐξεθαμβήθη, *ex duplici ut liquet uersione, sed non facile est iudicare in quam partem inclinauerit Hieronymus*; *cf.* stupefactus est *f* (*Bentl.*), expauerunt *b c d ff₂ i r*, expauit *q aur.*; *codd. nostri* **st. est expau.** AƎP*FH*Y: st. est et expau. BCDƎP^mgGH¹ΘIKLMMTOQRVWXZ *vg. Tisch. l δ*; stupefacte (-ti *corr.*) sunt et expau. T. et adcurrentes ƎP¹L(+ei)R; et occurrentes DMTW *gat.*; accurrentesque KLO*VXZ; et gaudentes *c d ff₂ i k* (*i. e.* προσχεροντες D *pro* προστρέχ.), et cadentes *b*, *cf. O. L. Bibl. Texts*, II. *p.* 116. saluabant R.

16. interrogabat L. conqueritis H. > conq. inter uos *uoluit Bentl.*

17. adtuli BCGMTOR, adtulli L; attulit Y. **meum** *sup. lin.* X. > ad te filium meum T. abentem C. **mutum** (ἄλαλον) *codd. plur. et vg. d f ff₂ k l δ aur.*: inmundum DƎPLQR *gat. a b q*, mutum inmundum *i*, > inmundum mutum *c*.

18. **qui**: *sequitur ras. unius litt.* A. ubicunque Wϛℌ, hubicumque C, cumque L; ubique D **adprehenderit** *cum* ADHMMTQX *et* adprae. BC

19 (18) qui respondens eis dicit
o generatio incredula
quamdiu apud uos ero?
quamdiu uos patiar?
afferte illum ad me
20 (19) et attulerunt eum
et cum uidisset illum statim spiritus conturbauit eum
et elisus in terram uolutabatur spumans
21 (20) et interrogauit patrem eius
quantum temporis est ex quo hoc ei accidit?
at ille ait ab infantia
22 (21) et frequenter eum et in ignem et in aquas misit ut eum perderet
sed si quid potes adiuua nos misertus nostri
23 (22) iesus autem ait illi
si potes credere omnia possibilia credenti
24 (23) et continuo exclamans pater pueri cum lacrimis aiebat
credo adiuua incredulitatem meam
25 (24) et cum uideret iesus concurrentem turbam
comminatus est spiritui inmundo dicens illi
surde et mute spiritus
ego tibi praecipio exi ab eo
et amplius ne introeas in eum

---

dentibus suis et arescit. et dixi discipulis tuis. ut eicerent illum. et non potuerunt.
19 (18) et respondens eis. dixit. o generatio incredula. quamdiu aput uos ero. quamdiu uos patiar. adferte illum ad me.
20 (19) et attulerunt eum ad illum. et cum uidisset eum spiritus inmundus. statim conturbauit eum. et cadens in terram. uolutabatur spumans.
21 (20) et interrogauit iesus patrem pueri dicens. quantum temporis est. ex quo ei hoc accidit. at ille ait. ab infantia.
22 (21) nam frequenter eum. et in ignem misit. et in aquam. ut perderet eum. sed si quid potes adiuua nos. et miserere nobis.
23 (22) iesus autem ait illi. si potes credere. omnia possibilia sunt credenti.
24 (23) et continuo. exclamans pater pueri cum lacrimis dixit. credo domine adiuua incredulitatem meam.
25 (24) cum autem uidisset iesus. quia concurrit turba. comminatus est spiritui inmundo. dicens illi. surde et mute spiritus

---

ƎPΘILORY, adpreen. T, apprehen. KVWZ² *vg. Tisch.*: adprehendit FG(adprehin.*); deprehenderit Z*. > adpr. eum C. **allidit** (ῥήσσει) DƎP ΘIKMRTVWXZ² *f r et* adl. ABCH¹LOQYZ* *q*: allidet MT *a b i et* adlidet GH*, *uett. rell.* elidit *c*, elidet *l aur.*, colludit *k*, applontat *d*, *om.* δ; *et* > eum allidet F. **eum**: illum *vg.* stridit CKO*RTV. harescit C. dixit HR. iecerent DL, eiecerent ƎPMT, eiicerent *vg. Tisch.* eum D. poterant D.

19. dixit GLQRX*Y *vg.* > dicit eis BW, dixit eis Q, dixit ei G. **generatio**: + mala L; + praua et *cor. uat.* *om.* **quamd. ap. uos ero** D. quandiu *bis* L𝔥, *sec.* DƎPϚ. aput CƎPGORZ*. hero C. > ero aput uos G. paciar W. > patiar uos G *Bentl.* **afferte** (*cf.* i. 32, iv. 8, *Mt.* xiii. 23, xiv. 18 *etc.*) FΘKMQVWX*Z² *vg.*: adf. ABCDƎPGHI LMTORTX²YZ*.

20. **attulerunt** (*cf. u.* 17, *et* vi. 28) DƎPHIKM VWXZ *vg.*, attull. Y, atull. R: adtulerunt ABCG ΘL(adtull.)MTOQT. quum CΘ. **illum**: eum L *vg.* conturbabit T, conturuauit O. **eum** *sec.*: illum *vg.*; puerum F. **elisus** (-iss. DR) **in terram** (πεσὼν ἐπὶ τῆς γῆς) ACDƎPFGHΘI*MOXY *vg. codd. Walkeri, b q r δ aur.*: elisus in terra BI^cKL MTQRTVWZ *cor. uat. d i l*; cadens in terram *a c f ff₂*; concidit super terram et *k*. uolutatur C.

21. **eius** + dicens BMTO. quamtum H. > ei hoc acc. *vg.*, > hoc acc. ei *Bentl.*; *om.* **hoc** TX*. *om.* **ei** DƎP. accedit ƎP, acccdit L*(*sed corr.*). **at**: et LY𝔖. hab C. infancia W.

22. *om.* **et** *ante* **in ignem** CKOTVWX*Z *vg.* ignes X* *ut udtur.* *om.* **in** *sec.* L. aquam DGϚ; aqua Z*(*corr.* Z¹); quas L. missit DL. *om.* **si** L. adiuba TX. mesertus M; miserere T; et miserere L. **potes** *usque ad* **illi si** *u.* 23, *om.* D.

23. *om.* **autem** T. possebilia L; + sunt BH^c ΘMTOTWX *vg. c f l aur.*

24. *om.* **continuo** F. la hrymis Ϛ𝔥, lacrymis 𝔖ℭ. ait G; agebat O. **credo** *sine addit.* ACDƎP GH*LMRY *Bentl., d i k l r et gr.* ℵABC*DL: + domine BFH^cΘIKMTOQTVWXZ *vg., a b c f q* (> dom. credo) δ *aur., gr. plur.* adiuba Z.

25. quum CΘ. uidisset Ϛ. ihesus C. cuncurrentem O*, currentem L. conminatus FV. spū MTR. immundo M *vg. Tisch.* *om.* illi R. > mute et surde *uoluit Bentl.* precipio CDW. > praecipio tibi *vg.* exii R. hab . . . hamplius C. **ne**: non GMZ*. introias L.

26 (25) et clamans et multum discerpens
eum exiit ab eo
et factus est sicut mortuus
ita ut multi dicerent
quia mortuus est
27 (26) iesus autem tenens manum eius eleuauit illum et surrexit.
28 (27) (92. 10) Et cum introisset in domum
discipuli eius secreto
interrogabant eum
quare nos non potuimus eicere eum?
29 (28) et dixit illis hoc genus in nullo potest exire nisi in oratione et ieiunio.
30 (29) (93. 2) Et inde profecti praetergrediebantur galilaeam
nec uolebat quemquam scire
31 (30) docebat autem discipulos suos
et dicebat illis quoniam filius hominis tradetur in manus hominum
et occident eum
et occisus tertia die resurget
32 (31) at illi ignorabant uerbum
et timebant eum interrogare.
33 (32) (94. 10) Et uenerunt capharnaum
qui cum domi esset interrogabat eos
quid in uia tractabatis?
34 (33) (95. 2) At illi tacebant
siquidem inter se in uia disputauerant
quis esset illorum maior
35 (34) et residens uocauit duodecim et ait illis

---

ego tibi praecipio. exi ab eo. et amplius ne introeas in eum. 26 (25) et clamans et multum
discerpens eum. exiit ab eo. et factus est sicut mortuus. ita ut multi dicerent. quia mortuus est. 27 (26) iesus autem tenens manum eius. eleuauit eum. et surrexit.
28 (27) Et cum introisset in domum. discipuli eius. secreto interrogabant eum dicentes.
quare nos. non potuimus eicere eum. 29 (28) et dixit illis. hoc genus in nullo potest expelli
nisi in oratione et ieiunio. 30 (29) et inde profecti iter faciebant per galileam. et non uolebat
quemquam scire. 31 (30) docebat autem discipulos suos. et dicebat illis. quoniam filius
hominis tradetur in manus hominum. et occident eum. et occisus. tertia die resurget.
32 (31) at illi. ignorabant. hoc uerbum. et timebant eum interrogare. 33 (32) et uenit in capharnaum. et domum ingressus interrogabat eos. quid in uia cum alterutro tractabatis.
34 (33) at illi tacebant. inter se enim conquirebant. quis esset illorum maior. 35 (34) et residens uocauit. xii. et ait illis. si quis uult primus esse. erit omnium nouissimus. et

---

26. *om.* **et** O*. **clamans et multum discerpens** (*κράξας καὶ πολλὰ σπαράξας gr. fere omn.*) *cum* BCGIKLM(> cl. multum et d.)MTVZ *d f i l* (*q*) *aur. Bentl.*: exclamans et m. disc. DOR(desc.) WX *vg. Tisch.*; excl. multum et disc. (*gr.* Δ *et al. pauc.*) H^{1}Θ δ; excl. et disc. (*om.* multum) F; excl. multum disc. (*om.* et) AƐPH*Y, *et* clamans multum disc. Q; *uariant uett. rell.* clamauit (excl. *c*) et dissipauit *c k*, exclamauit et multum discerpens ff_2, exclamans cum multum conlisisset *a*, exclamans autem ille spiritus immundus discerpens *b*. exiuit R; et exit Q. hab C. eeo Q.

27. *om.* **tenens** T*; > manum eius tenens T^{rec}. aeleuauit C, et leuabit T. **illum**: eum DƐP^{mg}FMT RY *vg. Tisch.* **surrexit** + et reddidit illum patri suo T *ex Luc.* ix. 42.

28. quum CΘ. introiisset D, introuisset ƐP*(u *exp.*). *om.* **in** LR. *om.* **eius** DƐP. **eum** *pr.* + dicentes H^{c}ΘM. *om.* **nos** T. eiecere MT, iecere DL, eiicere *vg. Tisch.* illum R.

29. dicebat Θ. **illis** ÷ ilis DLQ. potens Y. horatione C. **ieiunio**: eiunio ƐP*(*sed corr.*)R* (*sed corr.*); ienio K; geiunio C; ieiuniis T; ieiunium H.

30. praegred. X*, pretergred. DHL, praetergrad. T. galileam CƐPGKLMTORWY, galī D. **nec**: et ne L. uolebant QT*. quenquam ϛ.

31. **autem**: *uoluit* enim *Bentl.* traditur B. hoccident C. hoccisus C, occissus DƐP; *om.* G. **tertia**: ·III· D. diae C.

32. ad O, *et usque* **uerbum** *litt. min.* *om.* **uerbum et timebant** R. > interrogare eum *vg.*

33. uenierunt D. capharnauum ƐP*R; cafarnaum L. quum CH*Θ. **esset** (*γενόμενος*) *cum* AFGH*KMMTOVXZ𝔥 *Erasm. Bentl.* (*a*) *c d* (*f*) *i q* δ: essent BCDƐPH^{1}ΘILQRTWYϛ𝔖ℭ *b k l aur.* interrogabant T*Y, interrogat C. **quid**: qui O*. tractabitis MT *et* -uitis O*.

34. **at**: t *tantum, lapsu* V. tacuerunt O. intra G. > in uia inter se BT *vg.* disputauerunt CL MTOQRT. > quis eorum (*sic*) maior esset *vg.*

35. resedens DO, residiens R; respondens ƐP.

si quis uult primus esse
erit omnium nouissimus
et omnium minister
36 (35) et accipiens puerum statuit eum in
medio eorum
quem ut complexus esset ait illis
37 (36) quisquis unum ex huiusmodi pueris
receperit in nomine meo me recipit.
(96·1) Et quicumque me susceperit
non me suscipit
sed eum qui me misit.
38 (37) (97·8) Respondit illi iohannes dicens
magister uidimus quendam in nomine
tuo eicientem daemonia qui non se-
quitur nos et prohibuimus eum
39 (38) iesus autem ait nolite prohibere
eum
nemo est enim qui faciat uirtutem in
nomine meo
et possit cito male loqui de me
40 (39) qui enim non est aduersum uos pro
uobis est.
41 (40) (98·6) Quisquis enim potum dederit
uobis calicem aquae in nomine meo
quia christi estis
amen dico uobis non perdet
mercedem suam.
42 (41) (99·2) Et quisquis scandalizauerit
unum ex his pusillis credentibus in
me
bonum est ei magis si circumdaretur
mola asinaria collo eius et in mare
mitteretur.
43 (42) (100·6) Et si scandalizauerit te manus
tua abscide illam
bonum est tibi debilem
introire in uitam
quam duas manus habentem

---

omnium minister. 36 (35) et accipiens puerum. statuit eum in medio eorum et conplexus
eum. dixit illis. 37 (36) quisquis unum ex huiusmodi pueris. receperit in nomine meo. me
recipit. et quicumque me recipit. recipit eum qui me misit. 38 (37) respondit autem illi
iohannes dicens. magister uidimus quendam in nomine tuo eicientem daemonia. et pro-
hibuimus eum. quia non sequitur nos. 39 (38) iesus autem dixit nolite prohibere eum. nemo
est enim qui faciat uirtutem in nomine meo. et possit cito male loqui de me. 40 (39) qui
enim non est aduersus uos. pro uobis est. 41 (40) quicumque enim. potum dederit uobis.
calicem aquae frigidae in nomine meo. quia christi estis. amen dico uobis non perdet mer-
cedem suam. 42 (41) et quicumque scandalizauerit unum ex his pusillis. credentibus in me.
bonum est. illi magis. si circumdaretur mola asinaria collo eius. et in mare mitteretur.
43 (42) et si scandalizauerit te manus tua. abscide illam. bonum est tibi debilem introire in

---

uocabit T. duodecem ƎP*; ·XII· DLRW. primū L. *om.* **esse** R. **erit**: fiat L. *om.* **omnium** *sec.* F.

36. **puerum** + et D. que O*, quem O^{1}. **ut** AD ƎPHΘMOY: cum BGIKMTQVWXZ *vg. Tisch.*, quum CT; *om.* L(quem cum plexus)R; *uett. una uoce* cum; ut *uidetur emendatio Hieronymiana esse.* **complexus** ABH(L *uide supr.*)MQWX^{c}Y *vg.*: conpl. CDƎPGΘIKMTORTVX*Z. **esset**: est se et Q.

37. **quisquis** + enim G. **unum**: autem T. cuius modi L. reciperit BDƎPL(rerecip.)QR; *et* > in nomine meo reciperit Q. *om.* **in nom. meo** *usque ad* **me susceperit** D. **recipit**: recepit Z^{1}. quicunque W𝔖𝔋. susciperit BƎPLRY. **suscipit**: suscepit H*O. missit DƎPR. > misit me *vg. Tisch.*

38. respondens H^{c}Θ; respondet G^{c}. iohannis CDƎP^{1}LRXY*, ioannes 𝔖ℭ. *om.* **dicens** W; *sequitur rasura forsan* ei ƎP. **magister** *in ras.* K. quemdam Gℭ. iecientem DL, eiicientem *vg. Tisch.* demonia DƎPLW. proibuimus CLXZ. *De uett. uide W. H. Introd.* § 141.

39. proibere CGT. **nemo**: non T. fatiat G; facit BDƎP*H*LQW. uirtum R*(+ te R^{sax}). *om.* **in nomine** (*ad fin. pag.*) L. posit GL, posuit D, posset T. mala l. T; maleloqui D.

40. aduersus L.

41. *om.* **enim** W. > dederit potum ƎP. aque W; + frigidae B𝔊𝔖 *gat. cor. uat.* b f*, et* frigide OT; *ex Mt.* x. 42. **uobis** *sec.* + quia QR *gat.* mercidem LR, mercem Q.

42. quic quis L; si quis T. scandalizaberit TZ^{1}. hiis RW; *om.* D. pussillis DƎPLMTR. *om.* **est** D. **ei**: illi ƎP^{mg}QR. circumcidaretur MT. assinaria DƎPL. + in *ante* **collo** Q. in mari G.

43. scandalizaberit TZ. habscide C, abscinde B *vg.* eam ƎP^{mg}L. **introire**: introre L, ingredi R. ad uitam DKV. **duas**: ·II· D. **ire**: iure R. gehennem Y, gechenam L, gychennam Q. *om.* **in**

ire in gehennam in ignem inextinguibilem.
44 (43) (101. 10) Ubi uermis eorum non moritur et ignis non extinguitur
45 (44) et si pes tuus te scandalizat
amputa illum
bonum est tibi claudum
introire in uitam aeternam
quam duos pedes habentem
mitti in gehennam ignis inextinguibilis
46 (45) ubi uermis eorum non moritur et ignis non extinguitur
47 (46) quod si oculus tuus scandalizat te
eice eum
bonum est tibi luscum
introire in regnum dei
quam duos oculos habentem
mitti in gehennam ignis
48 (47) ubi uermis eorum non moritur et ignis non extinguitur
49 (48) omnis enim igne sallietur
et omnis uictima sallietur.
50 (49) (102. 2) Bonum est sal
quod si sal insulsum fuerit
in quo illud condietis?
habete in uobis sal
et pacem habete inter uos.
X. 1 (103. 6) Et inde exsurgens uenit in fines
iudaeae ultra iordanen
et conueniunt iterum turbae ad eum
et sicut consueuerat iterum docebat illos

---

uitam. quam duas manus habentem. mitti in gehennam in ignem inextinguibilem. 44 (43) ubi
uermis eorum non moritur. 45 (44) et si pes tuus scandalizat te. abscide eum. bonum est tibi
clodum introire in uitam. quam duos pedes habentem mitti in gehennam in ignem inextingui-
bilem. 46 (45) ubi uermis eorum non moritur. et ignis non extinguitur. 47 (46) quod si oculus
tuus scandalizat te. eice eum. bonum est tibi unum oculum habentem introire in regnum
dei. quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis. 48 (47) ubi uermis eorum non
moritur. et ignis non extinguitur. 49 (48) omnis enim igne salietur. et omne sacrificium sale
salietur. 50 (49) bonum est sal. quod si sal insulsum fuerit. in quo condietur. habete in
uobis salem. et pacem habete inter uos. X. 1 Et inde exsurgens uenit in fines iudeae trans
iordanen. et conueniunt iterum turbae ad eum. et sicut consueberat. iterum docebat eos.

---

ante **ignem** H*(+ H¹)QRVY. ignis inextinguibilis Q. *om.* **in ignem . . . moritur et** *u.* 44 L.

44. hubi C, Ibi V. morietur GKMT¹R. extinguetur KMTQTZ; extintinguitur L.

45. 45–6 *om. uersus* D. > scandalizat te ƎPGMT W *Bentl.*, scandalizauerit te L. hamputa C. eum G. > tibi est KMTOVZ. clodum GΘ, cludem L. introirae Y. eternam CW, aeterna O. abentem C. gechenam L. inextinguibili K; non extinguibilis Q.

46. hubi C. morietur KMTRZ. **ignis** + eorum O. extinguetur KMTTZ, extingur L.

47. *Uers.* 47–48 *om.* Z*, *suppl. in marg.* Z². *om.* **si** Q. hoculus C, occulus R. eiece MT, iece DL, eiice *vg. Tisch.* > tibi est ƎPMT; **tibi** *in mg.* D; *om.* **est** R. **luscum**: caecum R. introirae Y. **duos**: ·II· D. hoculos C. *om.* **mitti** L. gehennem Y, geennam Z².

48. hubi C. morietur GKMTRTV. **ignis** + eorum ƎP^mg R. stinguitur G; extinguetur KMTTV.

49. **omnis** (homnis C, omnes GO) **enim** (*om.* L) **igne** (igni BL, ignis ƎP¹R *gat.*) **sallietur** (sali. BCΘIKOV *gat. vg. Tisch.*, examinantur G) **et omnis** (homnis C, omnes O) **uictima** (+ sale FGW *cor. uat.* vg. Tisch. Ambr.*) **sallietur** (sali. BCGΘIKMTOV *vg. Tisch.*) *cum codd. fere omnibus, vg. et graecis plurimis* ACNX *etc.*: omnis enim igne salietur D *l* δ; omnis enim uictima salietur T *c ff₂*; omnis hostia insalabitur *a*; omnia autem substantia consumitur *k* (*i. e.* *οὐσία pro θυσία, et αναλω. pro αλι αλισ.*), *et* omnis enim uictima sale salietur *b* (*i*), omne enim sacrificium sale salietur *d*; omnis enim igne salietur et omne sacrificium sale salietur *f*, omnis enim ignis allietur et omnis uictima salis allietur *q*; *cf.* πᾶς γὰρ πυρὶ ἁλισθήσεται (ℵ)BLΔ 1. 161. *Tisch.* 8, *W. H.* (*uide Westcott et Hort 'Introduction'* § 142).

50. insalsum DƎPH *gat.* illut GZ*. condietur M. *om.* **habete in uobis sal** ƎP*(+ *mg*). **sal**: salem BCƎP^mg LQRTX*Z*. > inter uos habete D.

X. 1. **inde**: exinde ƎP^mg QR. exurgens CMOT Z *vg.*; surgens DƎP*MTW. finis O. *om.* **uenit in fin.** D. iudeae CƎPILMTO^c RVZ, iudee W, iudae D. hultra C. ihordanen C, iordanem GƎPMRTV *vg.* conuenerunt L. turbe W. > ad eum turbae Q. consuerat DƎPLO*QR. **illos**: eos ƎP^mg GLQR.

2 et accedentes pharisaei
interrogabant eum
si licet uiro uxorem dimittere
temtantes eum
3 at ille respondens dixit eis
quid uobis praecepit moses?
4 qui dixerunt moses permisit libellum
repudii scribere et dimittere
5 quibus respondens iesus ait
ad duritiam cordis uestri scripsit uobis
praeceptum istud
6 ab initio autem creaturae
masculum et feminam
fecit eos deus.
7 Propter hoc relinquet homo patrem
suum et matrem
et adhaerebit ad uxorem suam
8 et erunt duo in carne una
itaque iam non sunt duo
sed una caro
9 quod ergo deus iunxit
homo non separet.
10 (104. 10) Et in domo iterum discipuli
eius de eodem interrogauerunt
eum.
11 (105. 2) Et dicit illis
quicumque dimiserit uxorem
suam et aliam duxerit
adulterium committit super eam
12 et si uxor dimiserit uirum
suum et alii nupserit
moechatur.

---

2 et accedentes pharisaei. interrogabant eum. si licet homini uxorem dimittere. temtantes
eum. 3 at ille respondens. dixit eis. quid uobis praecepit moyses. 4 qui dixerunt. moyses
permisit libellum repudii scribere. et dimittere. 5 et respondens iesus ait illis. aduersus
duritiam cordis uestri. scribsit uobis moyses. praeceptum istud. 6 ab initio autem creaturae.
masculum et feminam fecit deus. 7 propter hoc relinquet homo patrem suum. et matrem
suam. et adhaerebit uxori suae. 8 et erunt duo in carne una. itaque iam non sunt duo sed
una caro. 9 quod ergo deus iunxit. homo non separet. 10 et in domo iterum discipuli eius
de eodem sermone interrogauerunt eum. 11 et dixit illis. quicumque dimiserit uxorem suam
et aliam duxerit. adulterium committit super eam. 12 et si mulier dimiserit uirum suum.

---

2. **et** *ad init. om.* Q *spatio tamen relicto.* accidentes LMT. pharissaei R, pharisei DƎPW, farissei L. **eum**: illum CT. liceret Z*(*corr.* Z^{1}). huxorem C; + suam Θ. demittere MTY. **temtantes** ABTXYZ: tempt. CDƎPGHΘIKLMMTO QRVW *Tisch.*, tent. *vg.*

3. ad O. precepit D, praecipit ƎPQR, prec. L.

3. 4. **moses** *bis codd. plur.*: moyses *bis* CƎPHΘ KMMTQV *vg.*, *pr.* W; moises *bis* T, *pr.* L, *sec.* W; moȳ *bis* D.

4. *om.* **qui dixerunt moses** LR*(+ R^{1}). permissit ƎPLR, premissit D. libelum repudi L. **repudii scr. et dimittere** *litt. min. in ras.* K. demittere MT.

5. duriciam W. scribsit GOZ*, scrip– D. **uobis** + moses G. preceptum D. istut Z*, istum H; illud ƎP*QW; hoc $ƎP^{mg}$R.

6. *om.* **creaturae** L. faeminam CO*Y, foeminam ς𝔓.

7. **propter hoc** (*ἕνεκεν τούτου gr. plur.*) ACDƎPHIMQRTVY *codd. ap. Walker. vg. et a f k l*: et dixit propter hoc BΘKLMTOWXZ *b c d ff₂ q r gat.* (dicens) *cum gr.* DN *minusc.*; et bene dixit propter hoc G. relinquit O*, relinquid B. *om.* **homo** L. *om.* **suum** LVW. **matrem** + suam DΘQ. **adhaerebit** *cum* HΘKMVYZ^{c} *vg.*: adher. ABC DƎPGILMTQRT(ader.)WZ*(-redebit); adhereuit OX. **ad uxorem** (hux. C) **suam** (*om.* Y): uxori suae $ƎP^{mg}$LMTQRT(sue) *gat. cf. Hatch 'Essays in Bibl. Gk.' p.* 150.

8. **duo**: ·II· *bis* D. *om.* **iam** DL. > caro una D.

9. iunxit ABCGH*IMO*QTXY *c f l*, *et* iuncxit ƎP*O^{c}Z: coniunxit DH^{1}KW *vg. Tisch.*, *cor. uat. cum ff₂ q*, coniuncxit $ƎP^{mg}$ΘLMTRV *a b d k* (*r*), *forsan ex Mt.* xix. 6. separat Q.

10. domu DLQV. *om.* **de eodem** Z* (+ Z^{2}). > interrogauerunt eum de eodem QR. *om.* **eum** L.

11. dixit KMTOVZ; ait G *vg.* qui cumque D, quicunque ς𝔓. dimisserit DƎP. huxorem C. **et** *sec. in mg.* H. conmittit CG, comittit L; committat D*(-it *corr.*). super ea B.

12. huxor C. dimisserit DƎPL, demiserit H*. **alii**: alio T^{2}; ali MT(*spatio tamen relicto*). nubserit CIMTXY, nubs erit L. mechatur LW, moecatur C, mecatur T, moecha&ur G.

13 (106. 2) Et offerebant illi paruulos
ut tangeret illos
disciuli autem comminabantur offerentibus
14 quos cum uideret iesus indigne tulit et ait illis
sinite paruulos uenire ad me et ne prohibueritis eos
talium est enim regnum dei
15 amen dico uobis
quisquis non receperit regnum dei uelut paruulus
non intrabit in illud
16 et complexans eos et inponens manus super illos
benedicebat eos.

17 (107. 2) Et cum egressus esset in uiam
procurrens quidam genu flexo ante eum rogabat eum
magister bone quid faciam ut uitam aeternam percipiam?
18 iesus autem dixit ei
quid me dicis bonum? nemo bonus nisi unus deus
19 praecepta nosti
ne adulteres ne occidas ne fureris
ne falsum testimonium dixeris ne fraudem feceris
honora patrem tuum et matrem
20 et ille respondens ait
magister haec omnia obseruaui a iuuentute mea.

---

et alio nupserit moechatur. 13 et offerebant illi paruulos. ut eos tangeret. discipuli autem
eius comminabantur offerentibus. 14 quos cum uideret iesus. indignatus est. et ait illis.
sinite paruulos uenire ad me. et nolite prohibere eos. talium est enim regnum dei. 15 amen
dico uobis. quicumque non receperit regnum sicut paruulus. non intrabit in illud. 16 et
conuocans eos. inponens manus super illos benedicebat eos. 17 et cum egressus esset. in
uiam procurrens quidam genu flexo ante eum rogabat eum dicens. magister bone quid
faciam. ut uitam aeternam possideam. 18 iesus autem dixit ei. quid me dicis bonum. nemo
bonus. nisi unus deus. 19 haec praecepta nosti. non moecaueris. non falsum testimonium
dices. non fraudem facies. honora patrem tuum. et matrem tuam. 20 at ille respondens ait

---

13. hoff. *bis* C, auferebant G, *cf. Mt.* v. 24. paruulus G. tangueret D. eos DƎPGW.

14. **quos**: quod *Bentl.* quum CΘ(u *sup. lin.*). uidisset G. senite G, sinete ƎP. parulos O*(*corr.* O¹). **ad** *expunxit* Z^c. **ne**: non ƎP^mg. prohibuertis R, proibueritis L. > enim est Q *vg.* **dei**: caelorum L *gat.**.

15. *def.* B *ad u.* 27. **amen . . . dei** *litt. min. scr.* X. **quisquis** HΘIKMTO^cVWXYZ *vg.* ff_2 *l* δ: quisque A(quis que)CDƎPLMO*QRT *b d* (*sic etiam* viii. 35, 38 quisque enim confusus fuerit me *a n*, *cf. Plautum et recentiores Apuleium, Aurelium Uictorem, Sidonium, Ausonium, Prudentium, ap. Draeger.* '*Hist. Syntax der Lat. Sprache.*' p. 84. *Lips.* 1874); qui G *c aur.*; *ceteri ueteres* quicumque *a f k q.* reciperit DƎPLR. uelud LW. parbolus C, paruus L. intrauit OX; introibit TZ*. illut CGHZ*.

16. conplexans CDƎPΘLMTORT; complectens G. imponens I*Z *vg.* manum GL. benedicebat eis GM.

17. quum CΘ. egresus L, hegressus C; ingressus K *cor. uat. mg.* uia IKVWZϛ𝔥𝔖 *cor. uat. non autem cod. caraf.* **quidam** + in L. flexu FGHΘQR *cf. Mt.* xxvii. 29. rogatbat G, rogabant Q. **eum** *sec. sine addit.* ADƎPGH*IMQR Y𝔥ℭ *cor. uat.** δ *cum graecis plurimis*: + dicens CH¹ΘKLMTOTVWXZϛ𝔖 *Par. Lat.* 11955 *cor. uat. mg., cum a b* (*c*) *d f k l q r aur. et gr.* 13. 69. 121. 124 *et al. pauc.* **bone** *in ras.* K, *fuerat forsan* bonum. qui R*(+ d R^sax). eternam C(*ut saepius*) W uit. aet. recipiam Q; > habeam uitam aeternam L *ex Mt.* xix. 16.

18. dicit L. **bonum**: u *dubium* G. **nemo**: non est T. **d̄s** *litt. min.* Y¹.

19. precepta DW. *om.* **ne ad. ne occidas** L. **ne**: non G *semper.* adulteris A*(-es A¹)ƎPH*(*ut udtur*)OYZ*; adultereris MT, adulterabis G, adulterbis Q. hoccidas C; occides GH¹ΘQ. furoris L; furaberis G. dicas L. **ne fraudem feceris** (facias T): *om.* L. **matrem** + tuam DLR.

20. **et** ACGHΘLMMTORTY: at DƎPIKQVWXZ *vg. Tisch.* **ait** *sine addit.* AƎPGMO*VXY *cum c k q aur.*: + illi CDH(-lli *sup. lin.*)ΘIKLMTO^cQRTWZ *vg. Tisch. cum b d f l r* (δ); + ei *a.* **magister**: + bone KMTOZ; + bona V. > omnia haec DƎPKILOQVZ *cor. uat.*, omnia hec TW, homnia haec C. seruaui DMTQ; conseruaui C, conseruabi T. iubentute O. **mea**: *litt. min.* Y¹; me D.

21 (108. 2) Iesus autem intuitus eum dilexit
eum et dixit illi
unum tibi deest
uade quaecumque habes uende et da
pauperibus
et habebis thesaurum in caelo
et ueni sequere me.
22 (109. 2) Qui contristatus in uerbo
abiit maerens
erat enim habens possessiones multas
23 et circumspiciens iesus ait
discipulis suis
quam difficile qui pecunias habent in
regnum dei introibunt
24 discipuli autem obstupescebant in
uerbis eius
at iesus rursus respondens ait illis
filioli quam difficile est
confidentes in pecuniis
in regnum dei introire
25 facilius est camelum per foramen acus
transire
quam diuitem intrare in regnum dei
26 qui magis admirabantur
dicentes ad semet ipsos
et quis potest saluus fieri?
27 et intuens illos iesus ait
apud homines inpossibile est sed non
apud deum
omnia enim possibilia sunt apud deum
28 coepit petrus ei dicere
ecce nos dimisimus omnia
et secuti sumus te.
29 (110. 2) Respondens iesus ait

---

illi. magister haec omnia obseruaui a iuuentute mea.
21 iesus autem intuitus eum. dilexit
eum. et dixit illi. unum tibi deest. uade uende omnia tua. et da pauperibus. et habebis
thensaurum in caelo. et ueni sequere me.
22 ad ille contristatus in hoc uerbo. abiit tristis.
erat enim habens diuitias multas.
23 et circumspiciens iesus. ait discipulis suis. quam diffi-
cile qui pecunias habent. in regnum dei introibunt.
24 discipuli autem eius mirabantur in
uerbis eius. at iesus. iterum respondens. ait illis. filioli quam difficile est confidentes in
pecuniis. in regnum dei introire.
25 facilius est. camelum per foramen acus transire. quam
diuitem intrare in regnum dei.
26 ad illi eo amplius mirabantur. dicentes ad semetipsos. et
quis potest saluus fieri.
27 et intuens eos iesus. aput homines impossibile est. apud deum
autem possibile est. omnia enim possibilia sunt apud deum.
28 coepit autem petrus dicere
ei. ecce nos dimisimus omnia. et sequuti sumus te.
29 quibus respondens iesus ait. amen

---

21. **intuitus** : intuens T; + est L. **dilexit eum** (ἠγάπησεν αὐτόν) *codd. et vg. et uett. pl.* (*uel* illum): *om.* L *et* DX* (*om.* d. e. et); osculatus est eum *b q* (illum), *cf. Field O. N. ad loc.* dixit ei *vg.* **uade** + et D. quae cumque D, quaecunque ϚⱧ, cumque Y. abes C. uinde G, unde R. tessaurum D. celo W; caelum G* (-lo *corr.*). **ueni** + et D. *om.* **me** L* (+ *forsan m. p.*).

22. **in uerbo** : + eius T; + hoc L; *om.* D. habiit C, abit L. **maerens** AHΘIKMTVXYZ^{1} : merens CDƎPLMTORWZ*; moerens *vg. Tisch.*; tristis G. *om.* **enim** L. abens C. possesiones Y, possissiones O*. > multas possessiones DMTR *vg.*

23. *om.* **et** Z*. circum spiciens AO, circunspiciens ϚⱧ; circuminspiciens FHTX. dificile ΘLMTR, def. ƎP, difficicile O. peccunias D. *om.* **in** MT. introire D. **qui pecunias** *ad* **quam difficile** *u.* 24 *om.* L *propter homoeotel.*

24. dicipuli R. hobstupescebant C; admirabantur G *k*, mirab. *f.* **eius** : *om.* D; suis C. **at iesus** : iesus autem G. rursum H^{1}Θ. res dens X*, pon *add. cor.* **illis** : *om.* R; eis ƎP. **filioli** : fi *in ras.* MT; -li *sup. lin. add.* ƎP; + o Y. dificile ƎPΘMTR. confitentes R, confidestes L. peccuniis D; pecunis ƎPLR; *deinde om.* **in** CKLTX*Z.

25. **est** : + enim ƎP. camellum DƎPLOR. foromen L. **transire**: intrare W. **intrare** : *om.* L; introire X*.

26. ammirabantur KTVX*Z^{2}, mirabantur QR. semed CT. **quis** : qui Z*. salbus C.

27. intuens illo ihs O* *et* intuens in illos ihs *cor.* **illos** : eos DG. > ihs illos T. aput *pr.* ORW. **homines** : + hoc H (*sup. lin.*) Θ; + quidem LQ. impossibile M *vg.* aput *sec.* CƎPORZ*. *om.* **om. en. poss. s. ap. deum** C. *om.* **enim** X*. posibilia O. aput *tert.* GORZ*. apudm̄ L*. **dm̄** *in mg.* Y.

28. + et *ad init.* DGH^{1}ΘKLVWZ^{3} *vg.*; + tunc X*. cepit LW. > ei petrus dicere W *vg.*, > petrus dicere ei Q. *om.* **ei** G **dicere** : *om.* di O* (+ O^{sax}). dimiss. DƎP; relinquimus G, reliquimus *k q cf. a* (relictis omnibus). sequuti ΘIX. **te** + quid erit nobis Q; + quid ergo erit nobis *gat.*, *ex Mt.* xix. 27.

29. + et *ad init.* T. respondit L. > ait iesus

amen dico uobis
nemo est qui reliquerit
domum aut fratres
aut sorores aut matrem
aut patrem aut filios
aut agros propter me
et propter euangelium
30 qui non accipiat centies tantum nunc in tempore hoc
domos et fratres et sorores et matres et filios et agros cum persecutionibus
et in saeculo futuro uitam aeternam.
31 (111. 2) Multi autem erunt primi nouissimi et nouissimi primi.

32 (112. 2) Erant autem in uia ascendentes in hierosolyma
et praecedebat illos iesus
et stupebant et sequentes timebant
et adsumens iterum duodecim coepit illis dicere
quae essent ei euentura
33 quia ecce ascendimus in hierosolyma
et filius hominis tradetur
principibus sacerdotum et scribis
et damnabunt eum morte
et tradent eum gentibus
34 et inludent ei et conspuent eum et flagellabunt eum
et interficient eum et tertia die resurget.

---

dico uobis. nemo est qui relinquat domum. aut fratres. aut sorores. aut matrem. aut
patrem. aut uxorem. aut filios. aut possessiones propter me. et propter euangelium.
30 qui non accipiat centuplum nunc in tempore isto. domos et fratres. et sorores. et matrem.
et filios. et agros. cum persecutionibus. in saeculo futuro uitam aeternam. 31 multi autem
erunt primi nouissimi. et nouissimi primi.

32 Erant autem in uia. ascendentes in hierosolymam. et praecedebat illos iesus. et
mirabantur. et sequentes eum timebant. et adsumens iterum duodecim coepit illis dicere.
quae essent ei uentura. 33 quia ecce ascendimus hierosolyma. et filius hominis tradetur
principibus sacerdotum. et scribis. et condemnabunt eum morte. et tradent eum gentibus.
34 et inludent eum. et conspuent in eum. et flagellabunt eum. et interficient eum. et tertia
die resurget.

D. relinquerit MTO. **matrem**: m *pr. in ras.* A. > patrem aut matrem BDƎPGMTOW *vg. cum. gr.* ℵANX *etc.* (*b*) *l* r_2. *om.* **aut patrem** Z*(+ Z²). aeuanguelium D.

30. accipiet GLQTϚ𝔥; recipiat X*. centiens Z, cencies W. tatum H*(n *sup. lin.*). > hoc tempore F. **hoc** + qui autem reliquerit M *a b d* ff_2 *et* D *gr.* domus GL, domo R. **domos . . . persecutionibus et** *om.* Q *c k et gr.* ℵ*. **cum**: in M. **persecutionibus** *codd. plur.* (persequu. DƎPΘIT): persecuti omnibus R; persecutoribus AY. *om.* **et** MR. seculo CTϚ𝔥; *om.* F. > futuro saeculo MT. **futuro**: uenturo Q. eternam W; + accipiet MT *a b c d* ff_2, consequetur *k cum gr.* D; + qui autem reliquerit domum et fratres et sorores et matres et filios et agros cum persecutionibus et in futuro uitam aeternam accipiet Q.

31. herunt C. **primi** *pr. in ras. m.* 2. T.

32. *om.* **in** *sec.* KV *vg.* **hierosolyma** (Ἱεροσόλυμα) ACGHOQTXᶜYZ*, *et* hierusolyma BZ³, hierusolima DƎPLR, hierosolima MT: hierosolymam ΘIV *Tisch.*, hierusolymam K, ierosolymam *vg.*, ierosolimam W; hierosolymis MX*. precedebat illos D; praedicabat illis L. stubebant L. *om.* **et seq. timebant** L. **timebant** + eum BΘMTO, > eum timebant GX*. *om.* **et** LZ*. assumens FKTVWX*Z² *vg.* **iterum** + illos L. duodecem ƎP*; ·XII· DRW. caepit L, cepit W. que DT. > ei essent T. **euentura** ABCᶜDƎPHΘIMX*YZ³𝔥𝔖𝔈 *a* ff_2 *l* *δ*: uentura C*GKMTOQRTVWX²Z*Ϛ *gat. cor. uat. b c d f k q r aur.*; futura L.

33. ascindimus G. **in** *cum* ABHΘLMOYZ: *om.* CDƎPGIKMTQRTVWX *vg.* **hierosolyma** AHMOXZ*, -lima Y, hierusolyma BZ³, -lima ƎPR, hirusolima L: hierosolymam GΘV *Tisch.*, hieru. K, hierosolimam CMT, hieru. Q, hyerusolimam D; ierosolymam *vg.*, -limam W, iherosolimam T. traditur O*. principis L. **scribis** *sine addit.* ABDƎPGH*MRXY *cod. caraf. Bentl. uett. plur. et gr.* + et senioribus C(saen.)ΘIKLMTOQTVWZ *vg. cor. uat. c l aur.*; *post* **scribis** *in* H *est* ·|·, *sed adnotatio si qua erat, non apparet.* dampnabunt DΘMTRW; condamnabunt I*(con *expunct.*). **eum morte** (morti BCGTXZ): multi eum L *inepte.* tradunt V. **gentibus** + ad deludendum D.

34. illudent W *vg.* conspuunt B; conpuent L. **eum** *pr.*: *om.* KMTRVX*Z; eineum W(*i. e.* ei W*, in eum W¹). flagillabunt DLR. **eum** *sec. om.*

35 (113. 6) Et accedunt ad eum iacobus
et iohannes filii zebedaei dicentes
magister uolumus ut quodcumque petierimus facias nobis
36 at ille dixit eis quid uultis
ut faciam uobis?
37 et dixerunt da nobis ut unus
ad dexteram tuam et alius
ad sinistram tuam sedeamus in gloria tua
38 iesus autem ait eis nescitis
quid petatis
potestis bibere calicem
quem ego bibo?
aut baptismum quo ego baptizor baptizari?
39 at illi dixerunt ei possumus
iesus autem ait eis calicem quidem
quem ego bibo bibetis
et baptismum quo ego baptizor baptizabimini
40 sedere autem ad dexteram meam uel
ad sinistram
non est meum dare
sed quibus paratum est.
41 (114. 2) Et audientes decem coeperunt
indignari de iacobo et iohanne
42 iesus autem uocans eos ait illis
scitis quia hi qui uidentur principari
gentibus dominantur eis
et principes eorum potestatem habent
ipsorum

---

35 Et accesserunt ad eum iacobus et iohannes. filii zebedaei dicentes. magister. uolumus ut quodcumque a te petierimus. facias nobis.
36 iesus autem dixit eis. quid uultis ut faciam uobis.
37 illi autem dixerunt ei. da nobis. ut unus ad dexteram tuam. et alius ad sinistram tuam. sedeamus in gloria tua.
38 iesus autem. ait eis. nescitis quid petatis. potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum. aut baptizare baptismum. quo ego baptizor.
39 at illi dixerunt ei. possumus. iesus autem ait eis. calicem quidem quem ego bibo. bibetis. et baptismum quo ego baptizor. baptizamini.
40 sedere autem ad dexteram meam. aut ad sinistram non est meum dare uobis sed quibus paratum est.
41 et audientes decem. coeperunt indigne ferre de iacobo et iohanne.
42 iesus autem uocans eos. ait illis. scitis quia hi. qui uidentur praeesse gentibus. dominantur eis. et principes eorum potestatem

---

KMTVXZ. **et interficient** *codd. plur.*: *om.* et AH*Y. diem MT*.

35. **eum**: illum BCKLOTVZ. iacob LX*(-us *sup. lin.* X¹). iohannis DƎPLOR, ioannes 𝔖ℭ. fili G. zebedei CDƎPGHLMTORZ. **dicentes** *post ras.* G. uolinius (*sic*) L. *om.* **ut** Y. quodcunque Ϛℌ. fatias G; faciat W.

36. **dixit**: ait BDƎPMTO. *om.* **eis** G. fatiam G, faciem L.

37. **et** *ad init.*: qui BMTX* *Bentl.* **dixerunt** + ei T (*Bentl.*). **dexteram** *codd. plur. et vg. cf. Mt.* xx. 21: dextram AHMQ *Tisch.* *om.* **tuam** *pr.* G. **alius**: unus DR *gat.* sinixtram CT. *om.* **tuam** *sec.* GQ. gloriam tuam H*M*T.

38. **eis**: illis H. **petatis**: putatis R. **bibere**: libere *inepte* Q. > calicem bibere R. quam D. **bibo aut b. q. e. baptizor** *om.* L. **bibo**: bibiturus sum GW *gat.* babtismum CDƎP*; baptisma (*Bentl.*); baptismo ƎP^{mg}(bab.)ΘMMTQR *vg.* **quo**: quod GZ *Bentl.* babtizor C, babtitzor D. babtizari CDLZ*.

39. ad O; *om.* G. possimus H. **ait**: dixit Q. **ait eis** + nescitis quid petatis potestis bibere calicem quem ego bibo aut babtismo quo ego babtiszor babtizari ihs autem ait eis D. *om.* **quidem** BD. **quem ego bibo** *in ras.* K. **quem**: quam D*. **bibo**: bibiturus sum G. babtismum CƎPLY; baptismo ΘMMTWϚ𝔖ℭ, bab. D; baptisma ℌ (*Bentl.*). **quo**: quod CT *Bentl.* babtizor CDƎPL, baptiszor O; babtizabor T. babtizabimini CD, baptizabemini ƎP(babt.)MTR; baptizamini O, babtizamini L.

40. **dexteram** *codd. plur. et vg.*: dextram AGHMX. *om.* **meam** LX. sinixtram CT; + meam L. **meum**: mecum L. **dare** *sine addit.* (*cum graec. omn.*) AH*MYZ *cod. caraf. Bentl. a b d ff₂ i q aur.*: + uobis BCDƎPGH¹ΘIKLMTOQRTVWX *vg. c f k* (nobis) *l r δ*.

41. decim ƎP¹L; ·x· DRW. **coeperunt** (cep. ƎPW) **indignari** (indiginari L): indignati sunt D Ϛ𝔖 *gat. q.* *om.* **de** ƎP*(+ *mg.*). **et** *sec.* + de T. iohanni ƎP*, iohannen Z*, ioanne 𝔖ℭ.

42. uocaⁿs G; conuocans B. **quia**: qui L* (+ a L²). hii BCDƎPGRTW. **principari gentibus**: principes gentium esse G. **dominantur** *partim in ras.* T; -entur L. **eis**: eorum D. **ipsorum**: eorum D.

43 non ita est autem in uobis
sed quicumque uoluerit fieri maior erit
uester minister
44 et quicumque uoluerit
in uobis primus esse
erit omnium seruus.
45 (115. 4) Nam et filius hominis non uenit
ut ministraretur ei sed ut ministraret
et daret animam suam redemptionem
pro multis.
46 (116. 2) Et ueniunt hiericho
et proficiscente eo de hiericho
et discipulis eius et plurima multitudine
filius timaei bartimeus caecus sedebat
iuxta uiam mendicans
47 qui cum audisset quia iesus nazarenus
est coepit clamare et dicere
fili dauid iesu miserere mei
48 et comminabantur ei multi
ut taceret
at ille multo magis clamabat
fili dauid miserere mei
49 et stans iesus praecepit illum uocari
et uocant caecum dicentes ei
animaequior esto surge uocat te
50 qui proiecto uestimento suo
exiliens uenit ad eum
51 et respondens iesus dixit illi
quid uis tibi faciam ?
caecus autem dixit ei
rabboni ut uideam

---

illorum habent. 43 non ita est in uobis. sed quicumque uoluerit maior esse in uobis. erit uester minister. 44 et quicumque uoluerit in uobis primus esse erit omnium seruus.

45 Nam et filius hominis non uenit ministrari. sed ministrare. et dare animam suam redemtionem pro multis. 46 et uenerunt in iericho. et proficiscente eo inde cum discipulis suis. et plurima turba. ecce quidam caecus filius timei. bar-timaeus. sedebat iuxta uiam mendicans. 47 qui cum audisset. quia iesus nazarenus est. coepit clamare et dicere. iesu fili dauid. miserere mei. 48 et comminabantur illi multi. ut taceret. at ille. multo magis clamabat. fili dauid miserere mei. 49 et stans iesus iussit eum uocari. et uocauerunt caecum. dicentes ei. bono animo esto. surge uocat te. 50 qui proiecto uestimento suo. exiliens uenit ad iesum. 51 et respondens dixit illi iesus. quid uis faciam tibi. caecus autem dixit ei. rabboni. ut

---

43. > est autem ita M͡TO ; est ita T(*om.* **autem**) ; enim ita est G. **in uobis** : inter uos Q. **uobis** : *om.* T ; bobis O. quicunque ϚꝐ. *om.* **uoluerit fieri** *ad* **et quicumque** *u.* 44 D. > fieri u. T. > maior fieri X. **maior** + inter uos (*Bentl.*) *cum gr.*

44. et quicunque ϚꝐ ; quicumque autem L. **primus esse** + in uobis primus esse Q.

45. ut ministrare Y. dare R. **redemptionem** CDƎPGHΘIKLMOQVW *vg.* : redemtionem ABM͡T TXYZ, redtionem R.

46. uenerunt LQ ; + in ƎP*mg*. **hiericho** *pr.* DƎP*mg*GHΘILMM͡TZ³, iher. *cor. uat.*, her. Q, ier. W *vg.*, in hiericho R : hierichum ABCƎP*KOVXYZ*, iher. T, *cf. Uerc.* "*Uar. Lect.*" *ad Num.* xxvi. 3. **de hiericho** BCDƎPGHΘIK (*sed* **de** *in ras.*) MT (iher.) VXZ, *et* de hericho LQR, de iericho W *vg.* : hiericho (*om.* **de**) AM͡TO(-co)Y. discipuli A*M͡T*QY(*corr.* A¹M͡T¹). *om.* **et** *post* **eius** X. multitudne R ; multitudo L. *uoluit* > mult. plurima *Bentl.* + cuiusdam *ante* **tim.** Q, *et post* **tim.** L. timei LQRWZ, thimei D ; thimaei BGΘ ; *deinde* **bartimeus** (*cf.* mattheus *etc.*) *cum* ABCƎPHILMORTX, *et* barthimeus DG M͡TW, barthimeas Q : bartimaeus *cum graeco* KV YZ *vg. Tisch.*, *et* barthimaeus Θ. cecus ƎPW. > uiam iuxta Q.

47. qum Θ*(u *superscr.* Θ¹). audiisset D. **quia** : qua C *lapsu* ; + cum G. nazareus DƎP. esset M͡TO ; transiret G. caepit L, cepit W. filii AƎPLQR. dauit H. **iesu** *plene* GZ *vg. et* ihu BᶜCDƎPH¹ΘIKMRTVWX : iesus AH*LOQY ; *om.* B*. > iesu fili dauid G *vg.* misserere DƎP L.

48. conminabantur GV, cumminabantur R ; comminabatur X*. **ei** AƎP*mg*GHΘIMRWX²Y *vg.* : illi BCDƎP*KLM͡TOQTVX*Z. **multi** : *om.* M͡TXᶜ ; multitudo OX*. ad O ; et G. *post* **ille** *ras.* 4 *aut* 5 *litt.* T. clamauit AH ; clamat ƎP*. filii AD* ƎPLQR. dauit H. misserere DL.

49. *om.* **et** *ad init.* R. praecipit ƎPLQR, precepit DW ; iussit G. cecum ƎPW ; *om.* X². animequior CƎPGTW, animiquior M ; animae quior H, animae equior R, anima equior L, animo aequior Q.

50. **uestimento** : operimento X*. exsiliens KM͡T.

51. **respondens** : + illi D ; + ei Q. **illi** : ei D ; *om.* Q. > illi iesus dixit BCƎPKLM͡TORTVZ. > tibi uis W *vg.* uis ut tibi BM͡TOᶜX*. fatiam G.

52 iesus autem ait illi uade fides tua te
saluum fecit
et confestim uidit et sequebatur eum
in uia.
XI. 1 (117.2) Et cum adpropinquarent hie-
rosolymae et bethaniae ad montem
oliuarum
mittit duos ex discipulis suis
2 et ait illis
ite in castellum quod est contra uos
et statim introeuntes illud
inuenietis pullum ligatum
super quem nemo adhuc hominum sedit
soluite illum et adducite
3 et si quis uobis dixerit quid facitis?
dicite quia domino necessarius est
et continuo illum dimittet huc
4 (118. 2) et abeuntes inuenerunt pullum
ligatum ante ianuam foris in biuio
et soluunt eum
5 et quidam de illic stantibus
dicebant illis
quid facitis soluentes pullum?
6 qui dixerunt eis sicut praeceperat illis
iesus et dimiserunt eis
7 et duxerunt pullum ad iesum
et inponunt illi uestimenta sua et sedit
super eum

---

uideam. 52 iesus autem ait illi. uade fides tua te saluum fecit. et confestim uidit. et seque-
batur eum in uia.
XI. 1 Et cum adpropinquaret hierosolyma in bethfage. et bethania. ad montem olfueti.
misit duos ex discipulis suis. 2 et ait illis. ite in castellum. quod est contra uos. et statim
introeuntes in eum. illic inuenietis pullum ligatum. super quem nemo adhuc hominum sedit.
soluite illum et adducite. 3 et si quis uobis dixerit. quid soluitis pullum dicite quia domino
necessarius est. et continuo illum dimittet huc.
4 Et abeuntes inuenerunt pullum ligatum. ante ianuam foris. in biuio. et soluerunt eum.
5 et quidam de illic stantibus dicebant illis. quid facitis. soluentes pullum. 6 at illi dixerunt
eis. sicut praeceperat illis iesus. et dimiserunt eos. 7 et adduxerunt pullum ad iesum. et

---

cecus W. dicit C. rabbi GL *q*, domine rabbi (*a*) *b d* ff_2 *i* D *gr.*

52. **ait**: dixit KMTORVX*Z *c* ff_2 *k q aur.* **illi**: ei KMT(*in mg.*)OVX*Z. salbum C; saluam Q. uiam AY.

XI. 1. quum CH. **adpropinquarent** (ἐγγίζουσιν ℵABCL *etc.*) *codd. plur. et r* δ, appr. KTVZ² *vg. Tisch.*, adpropinquassent *a*: adpropinquaret (ἤγγιζεν *uel* -σεν D *al. pauc.*) MTX* *d f* ff_2 *k l q*, appr. W *c i*, adpropinquasset G, adpropiaret *b*. **hierosolymae** *cum* ACHΘIMOQTVXZ* *et* hierusolymae BKZ³, hierusolimae ƎPLR, hyerusolimae D, hirosolymae Y, ierosolymae *vg.*, -lime W: hierosolimam MT; hierosolymis G; *graeci* ἱερουσαλὴμ *et* ἱεροσόλυμα, *cf. ad* iii. 8. **et bethaniae** *codd. plur.* (bithaniae R, bethania G), *vg. cum uett.* et bethania *a b*, et bethaniam *c* ff_2 *i r*, et in bethaniam *d*, in bethania *k*, *et graeco* D *Orig. diserte*: in bethphage (-gae O, -geth X) et bethaniae GOX*, in bethphaiae et beth. B, *ex Luc.* xix. 29 *ut udtur, cum uett. f* (bethania) δ (bethaniam) *q* (et bethpage et bethania) *l* (et bethph. et bethaniae) *et graecis plur.*; et bethphage W *cum gr. y scr., sah.* montam Q. olibarum BT, holiuarum C; oliueti L *gat.*, olieti Q. mittet O. **duos**: ·II· D. **ex**: de Q.

2. *om.* **et** *pr.* V. *om.* **ite** Q. > contra uos est DLMTRW *vg.* introentes O*(+u O^1). **illud** (εἰς αὐτήν) *cum* ADƎPΘMOQRX^cY *gat. Bentl.*, *et k* δ: illuc BCGHIKLMTTVWX*Z *vg. cor. uat.*, *cum f l aur.*; *uett. rell. om.* pulum Q; + asinae ΘL, + ass. Q. **ligatum**: tum *sup. lin.* D; alligatum X*. **nemo**: ne G. **adhuc**: *om.* G; aduc T, athuc MX^cY. > adhuc nemo DLR. > sedit adhuc hominum X^1. solute R, soluete ƎP. adducete ƎP.

3. **quis**: qui Z*. **facitis** + hoc LQ *gat.* (*Bentl.*). dicete ƎP; *om.* D. dn̄s T. *om.* illum L. **dimittet**: dimittit GQ, demittet X; *et* > dim. illum G; remittet *a c q cf.* πάλιν ℵBC*DLΔ. *om.* **huc** L.

4. habeuntes C. inuenierunt D. alligatum G. ianua L. *om.* **foris** T. uiuio O; transitum G ff_2 *l*, -tus *c*, -tu *b d q*. soluerunt CTX*. illum C.

5. adstantibus X.

6. **eis**: ei T*; eos X*; illis R; *om.* ƎP. sicuti C. praeciperat BƎPMTR, prec. D, preciper L. dimisserunt DƎPL, dimisierunt R, demiserunt F. **eis** *sec.*: eos ϚS *Bentl.* (ἀφῆκαν αὐτούς).

7. *om.* **et** *ad init.* Q. adduxerunt DƎPQX. **et inponunt** *codd. plur.*, et imp. M *vg.*: et inposuerunt DQR; et inponentes MTOZ; inponentes V, imponentes KX*. *om.* **et** *tert.* Z^c. eo BKZ* (*corr.* Z^3).

8 multi autem uestimenta sua strauerunt
in uia
alii autem frondes caedebant de arboribus et sternebant in uia.
9 (119. 1) Et qui praeibant et qui sequebantur clamabant dicentes
osanna benedictus qui uenit
in nomine domini
10 benedictum quod uenit
regnum patris nostri dauid osanna
in excelsis.
11 (120. 6) Et introiuit hierosolyma
in templum
et circumspectis omnibus
cum iam uespera esset hora
exiuit in bethaniam cum duodecim
12 et alia die cum exirent a bethania
esuriit.
13 Cumque uidisset a longe
ficum habentem folia
uenit si quid forte inueniret in ea
et cum uenisset ad eam
nihil inuenit praeter folia
non enim erat tempus ficorum
14 et respondens dixit ei
iam non amplius in aeternum
quisquam fructum ex te manducet
et audiebant discipuli eius.
15 Et ueniunt hierosolyma
(121. 1) et cum introisset templum
coepit eicere uendentes
et ementes in templo
et mensas nummulariorum

---

inposuerunt illi uestimenta sua. et sedit super eum. 8 multi autem uestimenta sua strauerunt
in uia. alii autem frondes cedebant de arboribus. et sternebant in uia. 9 et qui praeibant.
et qui sequebantur. clamabant dicentes. osanna. 10 benedictus qui uenit in nomine domini.
benedictum est regnum quod uenit. patris nostri dauid. osanna in excelsis. 11 et cum in-
troisset iesus hierosolyma in templum circumspexit omnia. et cum iam sera esset hora. exiit
in bethaniam. cum duodecim discipulis. 12 et alia die cum exirent a bethania. esuriit.
13 et cum uidisset a longe arborem ficus habentem folia. uenit quasi aliquid inuenturus
in ea.

Cum autem uenisset ad eam. nihil inuenit in ea nisi folia. non enim erat tempus
ficorum. 14 et respondens dixit ei. numquam amplius in aeternum quisquam ex te fructum
manducet. et audiebant discipuli eius. 15 et uenerunt iterum hierosolymam. et cum intro-
isset iesus in templum. coepit eicere uendentes. et ementes in templo. et mensas nummu-

---

8. istrauerunt C; substrauerunt X*. **alii**: ali L. fronde G; fondes R*; frindones L. cedebant DHΘKMTOWZ; cederunt ƎP; scidebant GQ; + ramos R.

9. **et** *pr.*: e *euanuit* X. preibant DL; praecedebant GR. seq[u]ebantur A. ossanna DR, os anna LV, hosanna *vg.*

10. **benedictum**: benedictus L. **quod**: qui Q. > dauid patris nostri DƎP. ossanna DR, o sanna H, os anna LV, hosanna C *vg.*

11. introibit O, introiit DƎP, introuit Q; intrauit G. **hierosolyma** AMOQXZ*(*cum graecis, cf. u.* 15) *et* -ima MTY, hierusolyma BZ[3] *et* -ima ƎP, herosolyma I, hirusolyma R, hyerusolima D: hierosolymam CGHΘV *Tisch.*, hierusolymam K, iherosolimam T, ierosolymam *vg.* *et* -imam W; in hirusolimam L. in templo GK. circum spectis A, circunsp. ϛ; circuminspectis X*Z*. quum CHΘ. **uespera** *codd. et vg.*: uespere AƎP*HIX (-ae)Y. *uoluit* > uesp. iam *Bentl.* **exiuit** *codd. plur.* (hex. C): exiit DƎP*M *vg. Tisch.* bethania CGHM*TZ*. duodecem ƎP*; ·XII· DLR; + discipulis suis LQ.

12. aliam H* (m *expuncta*). quum CΘ. exierent H* (e *sec. erasa*), exiret CMTTW; irent A. **a**: *om.* T; de ƎP[mg]R. **bethania** + cum ·XII· DƎP (c. duodecem* -cim[1])Q. esurit MT, essuriit DQ, hesuriit C.

13. quumque HΘ. longue + ihs D. ficulneum X*. **uenit** + uidere D(·f uidere)LQ *gat.* inueneret L. in eam Z[3]; + fructum O. quum CΘ. uenisse[t] O. *om.* **ad eam** G. nichil W. preter DH; nisi X*. **non**: nondum F.

14. hamplius C. eternum CW. > ex te fructum quisquam *vg.*, > ex te q. fr. *Bentl.*, > quisquam ex te fructum GL(fructus R). *om.* **fructum** Z*.

15. **ueniunt** + iterum BMTOϛ𝔖. **hierosolyma** *codd. plur.*, *et* hieru. GKRZ[3], hierosolymam MTY *Tisch.*, hieru. ƎPL, ierosolymam *vg.*, rusolimam D, ierosolimam W: in hyerusolimam Q, in ierosolimam *cor. uat.*; *graeci ut supra* *ἱεροσόλυμα* *et sic uersu* 27. quum CΘ. introiset Q, introuisset ƎP*(u

et cathedras uendentium columbas
euertit
16 et non sinebat ut quisquam
transferret uas per templum
17 et docebat dicens eis
non scriptum est quia domus mea
domus orationis uocabitur omnibus
gentibus?
uos autem fecistis eam
speluncam latronum.
18 (122. 1) Quo audito principes sacerdotum
et scribae quaerebant
quomodo eum perderent
timebant enim eum quoniam uniuersa
turba admirabatur super doctrina
eius.
19 (123. 10) Et cum uespera facta esset
egrediebatur de ciuitate
20 et cum mane transirent
uiderunt ficum aridam factam a
radicibus
21 et recordatus petrus dicit ei
rabbi ecce ficus cui maledixisti aruit.
22 (124. 6) Et respondens iesus ait illis
habete fidem dei
23 amen dico uobis
quia quicumque dixerit huic monti
tollere
et mittere in mare
et non haesitauerit in corde suo
sed crediderit quia quodcumque dixerit
fiat
fiet ei.
24 (125. 4) Propterea dico uobis
omnia quaecumque orantes petitis cre-
dite quia accipietis et ueniet uobis.

---

lariorum. et cathedras uendentium columbas euertit. 16 et non sinebat ut quisquam transferret
uas per templum. 17 et docebat dicens eis. nonne scribtum est. quia domus mea domus
orationis uocabitur. omnibus gentibus. uos autem fecistis eam speluncam latronum. 18 quo
audito principes sacerdotum. et scribae quaerebant quomodo eum perderent. timebant enim
eum. quoniam uniuersus populus admirabatur super doctrina eius. 19 et cum uespera facta
esset egrediebatur de ciuitate. 20 et cum mane transirent. uiderunt arborem ficus aruisse a
radicibus. 21 et recordatus petrus. ait illi. rabbi. ecce arbor ficus quam maledixisti aruit.
22 Et respondens iesus ait illis. habete fidem dei. 23 amen dico uobis. quia quicumque
dixerit monti huic. tollere hinc. et mittere in mare. et non haesitauerit in corde suo. sed
crediderit. quia quodcumque dixerit fiat. fiet ei. 24 propterea dico uobis. omnia quae-

---

exp.); + in W *vg.* caepit L, cepit W. eiecere MT, iecere DL, eiicere *vg. Tisch.* templum *sec.* CGX* Z*. messas D. numulariorum *vg.* catedras T. heuertit C.

16. *om.* non O*(+ *m. ant.*)W. senebat H* (sin. *corr.*). **ut quisquam transferret uas** AG GHΘIMMTRWX^{c}Y *vg.*: > ut q. uas transferret BCDꝐPKL(trans ferret)OTVX*Z; quisquam ut uas transferet Q.

17. > eis dicens Z*; eos dicens GW; dicens illis L; dicens *tantum* D. **non** ACꝐ*H*IMQX^{c} Y*Z**l*: nonne BDꝐ^{mg}GΘKLMTORTVWX*Y^{c}Z^{2} *vg. a f q*; *ceteri uett. om.* scribtum GZ*; scibtum Y*(r *add. cor.*). qu^{i}a B. horationis C; *ras. inter* o *et* n Ꝑ. uocauitur O. **omnibus**: cunctis H. speloncam DR.

18. scribe L(-ae *forsan m. p.*)W. querebant L. >quomodo eum perderent quaerebant D. **quoniam**: quia Q. huniuersa C. >admirabatur turba W. ammirabatur IKMVX*Z^{2}; mirabatur R; admirabantur D, ammirabantur T, mirabantur Q (*ras. ante* m). doctrinam DꝐ^{mg}GLOQRZ.

19. *ad init. uersus* et e L *cetera desunt.* quum CHΘ. uespere Ꝑ*X*. factum X*. hegrediebatur C, egrediebantur *Bentl. cum gr.* ABKM* *etc.*

20. quum CΘ. transierent R; transiret GLMT; transissent T; transfretasset *gat.* haridam C. > a radicibus factam G.

21. **recordatus**: redatus L; + est MTR. dixit ΘMW *vg.* **cui**: cum Q*R. haruit C.

23. *om.* **quia** BCꝐ(quiacumque* *sed* a *erasa ita ut* quicumque *sine* quia *fiat*)KRTVZ. quicunque ϛ, quicum H. dixit L. > monti huic BDꝐKMT OVZ*Bentl.* (τῷ ὄρει τούτῳ); huic monte H. tolle et mitte te MTO. mari CDT. **haesitauerit** BCΘIKMT QVXY *vg.*: hes. AGHMOWZ, hess. DꝐL, es. R, esitaberit T, *cf. Mt.* xxi. 21. credederit O. quodcunque ϛ𝔓. *om.* **fiat** D. **fiet**: *om.* R; fiat L. *om.* **ei** G.

24. propter ea D. *om.* **omnia** Y. quaecunque ϛ𝔓, quecumque DW. petetis LMT; petimus Q; petieritis G; *et* > petieritis orantes X*. credere D, credire Q. **ueniet** AB*DꝐGHLMQRY: uenient B^{c}CΘMTOTX; euenient IKWZ *vg. cor. uat.*, euaenient V (a *perlin. cor.*). *om.* **uobis** D.

25 (126. 6) Et cum stabitis ad orandum
dimittite si quid habetis aduersus aliquem
ut et pater uester qui in caelis est
dimittat uobis
peccata uestra
26 quod si uos non dimiseritis
nec pater uester qui in caelis est
dimittet uobis
peccata uestra.
27 (127. 2) Et ueniunt rursus hierosolyma
et cum ambularet in templo
accedunt ad eum summi sacerdotes et
scribae et seniores
28 et dicunt illi
in qua potestate haec facis?
et quis tibi dedit hanc potestatem ut
ista facias?
29 iesus autem respondens ait illis
interrogabo uos et ego unum uerbum
et respondete mihi
et dicam uobis in qua potestate haec
faciam
30 baptismum iohannis de caelo erat an
ex hominibus?
respondete mihi
31 at illi cogitabant secum dicentes
si dixerimus de caelo dicet
quare ergo non credidistis ei?
32 si dicemus ex hominibus
timebant populum
omnes enim habebant iohannem quia
uere propheta esset

---

cumque orantes petieritis. credite quia accipietis. et uenient uobis. 25 et cum stabitis ad
orationem dimittite si quid habetis aduersus aliquem ut et pater uester qui in caelis est.
dimittat uobis peccata uestra. 26 quod si uos non dimiseritis. nec pater uester qui in caelis
est dimittet uobis peccata uestra. 27 et uenerunt iterum hierosolymam. et cum in templo
ambularet. uenerunt ad eum summi sacerdotes. et scribae. et seniores. 28 et dixerunt ei.
in qua potestate haec facis. et quis tibi dedit hanc potestatem. ut haec facias. 29 iesus autem
respondens ait illis. interrogo uos et ego unum uerbum. respondete mihi. et dicam uobis
in qua potestate haec faciam. 30 baptismum iohannis. de caelo erat. an ex hominibus.
respondete mihi. 31 at illi cogitabant intra se dicentes. si dixerimus de caelo. dicet nobis.
quare ergo non credidistis ei. 32 si autem dixerimus ex hominibus timemus populum. omnes

---

25. quum CΘ. stauitis O*. adorandum ΘM; ad horandum C. dimitte T; demittite LV. aduersum AHX^eY. **et** *inter lineas* G; *om.* KV. > et ut O*Q. celis W *et* 26. > est in caelis O. demittat KV, demittet L.

26. *Totum uersum om.* L, *propter homoeoteleuton.* **uos**: *om.* T*(*suppl. cor.*). **non** *om.* Z* *lapsu*; + Z¹. demiseritis ƎPRVX, dimisseritis DQ; + hominibus Q. demittet KV, dimittat R, dimittit M. **uobis**: uos T.

27. *Ad init. ras. unius litt.* O. uenerunt G. rursum BCT; iterum G. **hierosolyma** (*gr.* ἱεροσόλυμα *ut supra* 11 *et* 15) *legimus cum graeco, et* hierusolima ƎP*, *cf. ad* iii. 8: hierosolymam *codd. plur. et Tisch.*, hierusolymam BKZ³, hierosolimam MTY, hieru. ƎP^mg R, hyeru. D, hiru. L, ihero. T, iero. W, ierosolymam *vg.* quum CΘ. hambularet C; ambularent DZ*(n *exp.*). templum QR. > in templo ambularet (*Bentl.*) *cum gr.* accesserunt RW, acciserunt Q. scribe HW. saeniores C. > seniores et scribae ƎPO.

28. dicunt ei *vg. inuitis codd.* hec W. > dedit tibi W *vg.* **ista**: haec ƎP^mg R.

29. *om.* **respondens** G. interrogo MT. *om.* **et** *sec.* G. respondite CLORT. mihi ut dicam L. hec W. fatiam G, facio DLMTW.

30. babtismum CDL; baptismus WX* *vg.* ioannis 𝔖ℭ. celo W. han C. ominibus T. respondite CH*(-ete H¹)LORTX. **mihi** + et dicam uobis in qua potestate haec facio D.

31. **at**: ait Y. ille O* *ut udtur, sed corr.* **secum**: inter se GQ. **de caelo** (celo W): de terra D* (*corr. mg.*); *om.* C. **dicet** *sine addit.* (ἐρεῖ *gr. plur.*) ADƎP*GHIMRWX^cY𝔥ℭ *ff₂ l* (dicit) *δ*: + nobis (ἐρεῖ ἡμῖν M *minusc.*, λέγει ὑμῖν D*; *e Mt.* xxi. 25) BCƎP^mg ΘK(L)MTOQTVX*Z *Par. lat.* 13171, *Reg.* 262, *S. ioh. et corp. oxon.*, ϛ𝔖 *a b c d f i q r aur. gat.*; *om. k.* > dicet ergo uobis (*sic*) quare non L *ut udtur.* *om.* **ergo** QT. crededistis GV, gredidistis O, credistis D.

32. **si** (εαν D *al. plus* 15) *codd. et* Z³, *et vg.*: sed (ἀλλά *gr. plur.*) Z**k** *Bentl.* **dicemus** BCƎPG HΘIKLMMTQTVZ *Par. lat.* 2 *et* 13171, *Reg.* 262, *S. ioh. et corp. oxon.*, *et k δ*: dixerimus ARWX^cY *vg. a b d f ff₂ i l q r aur.*; dicimus OX* *c*, dicamus D. hominbus Y, ominibus T. timemus

33 et respondentes dicunt iesu
nescimus
respondens iesus ait illis
neque ego dico uobis in qua potestate haec faciam.
XII. 1 (128. 2) Et coepit illis in parabolis loqui
uineam pastinauit homo
et circumdedit saepem
et fodit lacum
et aedificauit turrem
et locauit eam agricolis
et peregre profectus est
2 et misit ad agricolas in tempore seruum
ut ab agricolis acciperet de fructu uineae
3 qui adprehensum eum ceciderunt et dimiserunt uacuum
4 et iterum misit ad illos
alium seruum
et illum in capite uulnerauerunt et contumeliis affecerunt
5 et rursum alium misit
et illum occiderunt
et plures alios quosdam caedentes
alios uero occidentes
6 adhuc ergo unum habens filium carissimum
et illum misit ad eos nouissimum
dicens quia reuerebuntur filium meum
7 coloni autem dixerunt ad inuicem hic est heres
uenite occidamus eum
et nostra erit hereditas

---

enim sciebant. quia uere propheta erat iohannes.
33 et respondentes dixerunt ad iesum.
nescimus. et iesus dixit illis. neque ego dico uobis in qua potestate haec facio.
XII. 1 Coepit
autem illis in parabolis loqui. uineam plantauit homo. et circumdedit saepe et fodit lacum.
et aedificauit turrem. et locauit eam agricolis. et peregre profectus est.
2 et misit ad agri-
colas in tempore seruum. ut ex fructibus uineae darent illi.
3 qui appreensum eum caeci-
derunt. et remiserunt uacuum.
4 et iterum misit ad illos alium seruum. et illum in capite
uulnerauerunt. et contumeliis adfecerunt. et rursum. . . . .

DƎPGLMTQRWς𝔖ℭ. *om.* populum D. abebant C. iohannen Z, ioannem 𝔖ℭ. profeta DƎPLO.

33. **dicunt** (λέγουσιν) *cum* AGHΘIMWY *Harl.* 2788, *vg. q δ*: dixerunt BCDƎPKLMTOQRTVXZ *S. ioh. et corp. oxon. a b c d i k l r₂ aur.* **iesu**: *Tisch. in notulis ad cod.* A (*p.* xxxiii) *perperam* '*in codice* ihu : *lineola altera erronea est*' ; *ipse codex tantum* ihu *habet*; ad iesum CKMTTVXZ; ad iesu O. > ad iesum dixerunt MT. **respondens**: et resp. BΘMTOW *vg. Tisch.*; resp. autem G; respondit Q. fatiam G; facio QT *gat.*

XII. 1. caepit DL, cepit W. *om.* **illis** G. parabulis DƎP¹LR. uiniam DLR, uinea G. **pastinauit**: plantauit DƎPR; + quidam HᶜΘ. **circumdedit saepem** (περιέθηκεν φραγμόν) *hoc ordine codd. plur., vg. et a b c d f ff₂ i l q r δ et* c. uallo *k*: > s. circumdedit DƎPKMTOVX(+ ei)Z *aur.*; *sed diuerse scribunt* circum dedit A, circund. ςℌ δ, *et* **saepem** AHΘIMORXY *a b d r δ*: sepem BDƎPGKLMTQW *vg. Tisch. c ff₂ i q*; saepe CVZ *f*, sepe T *l*. edificauit W, aedificabit T. turrim DW *vg.*; *om.* Y*(+ *marg.*). agriculis LR, agʳicolis Y. perigre L.

2. missit DƎP. **ad**: et Q. agriculas BLO*R. agriculis LRY, agrigolis O. acciperit G. uiniae DLR, uinee W.

3. **adprehensum** ADHM(adprehenso)MTOX* Z*, adprehinsem G*(-sum *cor.*), adpraehensum BCƎPΘILRY: apprehensum KQTVWXᶜZᶜ *vg. Tisch.* eo M. **ceciderunt** AƎP*HΘKOWX *vg.*, caec. BCGIMVZ: cederunt ƎPᶜLMTRTY, caed. Q; occiderunt D*(cecid. *in mg. manu moderna*). dimisserunt DƎP, dimisierunt R, misserunt L; remiserunt G; + eum DL.

4. missit DƎP. *om.* in BCKLO*TX*Z*. **in capite** (ca *expunxit* Z²) **uulnerauerunt** (ἐκεφαλαίωσαν) *recte, cf. Field O. N. in loc.*: multauerunt *c*; decollauerunt *k*; ceciderunt *q*. contumelis ƎP*R, contumiliis DƎP¹(-lis). afficerunt BMMTX*; adfecerunt CƎPGH*IORZ*, adficerunt D. *om.* **et contumeliis** *ad* **misit** *u.* 5 L.

5. rursus Y. missit DƎPQ; + seruum Q. hocciderunt C. pluries M. cedentes DƎPHΘKLMTOW. hoccidentes C.

6. athuc MX²Y. unicum X*. > habens unum D. karissimum Y, kcarissimum C, kr̄m T, km̄ W, charissimum *vg.* **et**: ad R. missit DƎP. **ad eos**: *om.* D; ad illos V*(*corr.* V¹). **quia** + forte W. reberebuntur T, uerebuntur GLOQRW.

7. *om.* **est** L. haeres *vg.*, eres L. uenit (*sic*) L. hoccidamus C. haereditas *vg.*

8 et adprehendentes eum
occiderunt et eiecerunt extra uineam
9 quid ergo faciet dominus uineae ?
ueniet et perdet colonos
et dabit uineam aliis
10 nec scripturam hanc legistis
lapidem quem reprobauerunt aedificantes hic factus est in caput anguli
11 a domino factum est istud
et est mirabile in oculis nostris ?
12 (129. 1) Et quaerebant eum tenere
et timuerunt turbam
cognouerunt enim quoniam
ad eos parabolam hanc dixerit
et relicto eo abierunt.
13 (130. 2) Et mittunt ad eum quosdam ex
pharisaeis et herodianis ut eum
caperent in uerbo
14 qui uenientes dicunt ei
magister scimus quia uerax es
et non curas quemquam
nec enim uides in faciem hominum sed
in ueritate uiam dei doces
licet dari tributum caesari
an non dabimus ?
15 qui sciens uersutiam eorum ait illis
quid me temtatis ? adferte mihi denarium ut uideam
16 at illi attulerunt et ait illis
cuius est imago haec et inscriptio ?
dicunt illi caesaris
17 respondens autem iesus dixit illis
reddite igitur quae sunt caesaris caesari et quae sunt dei deo
et mirabantur super eo.
18 Et uenerunt ad eum sadducaei qui
dicunt resurrectionem non esse
et interrogabant eum dicentes

8. **adprehendentes** DMMTO(-tentes*)TXZ*, *et* adprae. BCEPHΘIR, adpraehindentes G, adprahentes L : apprehendentes AKQVWYZ² *vg. Tisch.* hocciderunt C. eicerunt EPH^c, eicierunt OR, iecierunt D, iecerunt L, egecerunt C. uiniam D.

9. fatiet G, faciat L *Bentl.* uniae DL, uinee W. *om.* **et** *pr.* LX*. colonus G. dauit BO. uiniam D, niniam Q. alis EPL.

10. scribturam GOTZ. ha^n c K. **legistis** + A *inepte* V. lapis L. quam D*(-em *cor.*). reprobrauerunt Q, reprobaueruerunt O*(-uer- *erasit cor.*). hedificantes C, edific. W. capud W. hanguli C, angulo G*(o *erasa*).

11. factus EP^mg LRX*. istut HZ* ; iste L ; hic G ; *om.* X*. *om.* **et** G ; *om.* **et est** D ; et hoc est Q. **mirabile** BDEPHIKLMTQRTVWYZ² *vg. l*, -lis GZ* *a b c ff₂* (*teste Calmet*) *q r₂*, -les O* : admirabile ACMX^c *ff₂* (*teste Belsheim*), amm. Θ, ammirabilis X* *i*, admirabilis *k*, admirabiles O¹ *d*. occulis R, hoculis C.

12. **et** *ad init. om.* O*(+ O¹). querebant DL. **et** *sec. om.* L. timebant EP^mg. cognuerunt LR. **quoniam** : quia Q. parabulam DEP¹LR. *om.* **hanc** *Bentl.* > hanc parabolam W. dixerat BDEP* LX* ; dixisset KVZ² *cor. uat.* ('*moderni*'). hab. C.

13. mitunt EP*(+ t *cor. m. p.*). > ex phariseis q^o ndam W. **ex** : et L. farisaeis L, fariseis DEP. erodianis OT, hirudianis L. **in** *omittere uoluit Bentl.*

14. **quia** : quoniam BDKLMTRTVZ. **es** : est M. quenquam ϛ𝔥 ; de quemquam B. uidis O ; aspicis G *c d ff₂ i*, respicis X *q* ; accipis *a b r aur.*, *lapsu forsan pro* asp. ; *gr.* βλέπεις *non fluctuat.* **in faciem** : personam X* (*cf. a c q*). **hominum** (ἀνθρώπων *gr. fere omn.*) BCEP^mg GΘILMMTOQR TWX* *vg.*, *a c d ff₂ i k l q r δ aur.* : hominis (ἀνθρώπου GK *minusc.*) ADEP*H*(*uoluit* homini *cor.*)KVX^c YZ *b*. ueritatem HMO. **dei** (θεοῦ) BEPGIKLMTQRTVWX*Z *vg. a b c ff₂ i l q δ aur.* : domini ACDHΘMOX^c Y *d*(θεου D)*k r*. docens O ; + dic ergo nobis DLQT *gat.* dare Gϛ𝔖 *Bentl.* > trib. dari BMT. cesari MTTW, cessari DEPLR. > caesari trib. C. han C. dauimus O ; *om.* GX* *a b c d ff₂ i l r aur.* D^gr ; demus aut non demus *q*.

15. sciess O*(-ns *cor.*). uersuciam W *cor. uat.** ; uersutias LQ *cor. uat. mg.* ; simulationem *a c aur.*, sictam pronuntiationem *k* ; *gr.* ὑπόκρισιν. illorum CT X* *vg.* >illorum uersutiam (*Bentl.*). **illis** + iesus Q. **temtatis** AHTXYZ : tempt. BCDEPGΘIKL MMTOQRVW *Tisch.*, tent. ϛ𝔥ℭ ; + hyppochritae D, + chipocritae Q. afferte KMVX*Z² *vg. Tisch.* michi W. **ut** : et BG. uid||eam O, uidiam L.

16. **at** *sup. lin.* D ; ad O. **attulerunt** (ἤνεγκαν) *sine addit.* AGHΘMT (*Bentl.*) *et* attull. EP*Y : + ei DIKQVWXZ𝔥𝔖ℭ *et* adt. + ei BCMTO, attullerunt + ei R, adtull. + ei EP^mg ; obtulerunt ei ϛ, obtull. ei L. *om.* **et** *pr.* G. ymago W, hymago C. hec TW. > hec imago est T. inscribtio T YZ, scriptio O, superscriptio GW ; + et Q. **illi** : ei ΘMW *vg.* caessaris R, cesaris MTW, cessaris DEPL.

17. *om.* **iesus** D. redde MT. **igitur** : *om.* G (*Bentl.*) ; ergo CDLQT, *cor. uat. mg.* caess. *bis* R, cess. DEPL, ces. MTW. que *sec.* D. *om.* **sunt** *sec.* L. super eum GLQ.

18. uenierunt D, ueniunt (*Bentl.*) *cum gr.* ἔρχονται. saducei DLW, sadd. EP. aesse C ; > non esse resurrectionem Q. interrogauerunt CT.

19 magister moses nobis scripsit ut si
cuius frater mortuus fuerit et dimiserit uxorem
et filios non reliquerit
accipiat frater eius uxorem ipsius et resuscitet semen fratri suo
20 septem ergo fratres erant
et primus accepit uxorem
et mortuus est non relicto semine
21 et secundus accepit eam
et mortuus est
et nec iste reliquit semen
et tertius similiter
22 et acceperunt eam similiter septem et non reliquerunt semen
nouissima omnium defuncta est et mulier
23 in resurrectione ergo cum resurrexerint cuius de his erit uxor?
septem enim habuerunt eam uxorem.
24 Et respondens iesus ait illis
non ideo erratis non scientes scripturas neque uirtutem dei?
25 cum enim a mortuis resurrexerint
neque nubent
neque nubentur
sed sunt sicut angeli in caelis
26 de mortuis autem quod resurgant non legistis in libro mosi super rubum
quomodo dixerit illi deus inquiens
ego sum deus abrahàm· et deus isaac et deus iacob?
27 non est deus mortuorum
sed uiuorum
uos ergo multum erratis.
28 (131. 6) Et accessit unus de scribis
qui audierat illos conquirentes
et uidens quoniam bene illis responderit
interrogauit eum quod esset primum omnium mandatum
29 iesus autem respondit ei
quia primum omnium mandatum est

---

19. **moses** *cum* ABGMORXYZ: moyses CℰHΘIKMTQVW *vg. Tisch.*; moises LT, moy– D. nouis O. scribsit GOTXYZ*. > scr. nobis DLT. *om.* **ut** R. **frater**: fr *in ras.* D. demiserit L, dimisserit Dℰ, diserit R. huxorem *bis* C. **et** *ante* **filios** *dupl.* L. filius G. relinquerit DℰGΘLMT; + ut BC(hut)ℰ^{mg}GH^{1}ΘQRT. > frater eius accipiat G. suscitet T *cor. uat.* saemen C.

20. sedtem O*(*ut udtur*); ·uii· DTW. **erant**: fuerunt Q, fuerat L; + apud nos DℰLQ *gat.* prius G. accipit BℰGLQY. huxorem C. **est** + et H. **relicto**: re *in ras.* A; relecto O. saemine C; semen Y.

21. *Hic incipit* J *in fragmento Pragensi a I. Dobrowsky a. d.* 1778 *Pragae edito.* accipit BℰL QRY. **eam**: *om.* G; eum D. **et** *sec.* + ipse BD MTO *et* > ipse et ℰ. **et** *tert. om.* QR. **nec iste**: nec ipse MTR; non CT. reliquid CJOTW. saemen C. tercius GW.

22. acciperunt DℰHLY, accipierunt R. sedtem O*; ·uii· DTW. reliquierunt R, relinquerunt D, relinquerent G. saemen C. **nouissima** + autem GLW. **et mulier** (καὶ ἡ γυνή) CGH^{1}ΘIKTVW XZ *vg., cor. uat., a b d* ff_2 *i l q r* δ *aur.*: *om.* **et** ABD ℰH*JLMMTOQRY; et mulier relicta est sine filiis cui enim manebit uxor munda *c*, et m. sine f. cui remanet mulier munda *k*.

23. resurrexerit J, surrexerint DR. hiis RW, eis Q. > cuius erit de his uxor cum surrexerint D. septim D; ·uii·RTX. > eam habuerunt DG. hux. C.

24. **non** (*gr.* οὐ διὰ τοῦτο κ.τ.λ.) ACℰGH*MR Y *d l* q*: nonne BDH^{1}ΘIJKLMTOQTVWXZ *vg. b* l^c *aur., uett. rell. om.; Hieronymus uidetur* **non . . . erratis** *in codicibus inuenisse nec mutauisse.* **non scientes**: nescientes LQW; quia non scitis X*. scribturas GJOTYZ. **dei**: domini Q.

25. quum CHΘ. **a** (ha C) **mortuis**: mortui Dℰ. resurrexeri^{nt} G. nubunt BJLORZ *Bentl. qui postea* nubuntur *uoluit. post* **nubentur** *ras. 2 uerborum* L. **sunt**: erunt ℰ^{mg}L(sederunt *uno ductu*)Q TW *gat.* 𝔖. hangeli C, aggeli M, angueli D; + dei ϛ𝔖. celis W, caelo Dℰ^{mg}G*.

26. **de mortuis** *post ras.* G. resurgunt ℰ^{1}R. moysi CℰHΘIJKMTQTV *vg. Tisch.*, moisi LW, moy– D. supra X*. **rubum** *in ras.* Θ; rubrum H. dixit Q. **deus**: dominus Y. **inquiens**: *om.* F *b aur.*; dicens G *a d* ff_2 *i k q r.* abraam DTW; abracham L*R. **et** *pr. sup. lin.* D; *om.* **et** *bis* F. isac ℰ, issac DL, ysahac C; *deinde om.* **deus** L.

27. **deus**: *om.* L; dō G. mortorum L. **sed** + deus Q. uiborum T; uiuentium Q *gat.*

28. **de**: ex L. **illos**: illis G. > quia responderat illis bene Q. *om.* **illis** C. **eum** + dicens L; + dicens magister Q; + magister *gat.* **est** DLMTQ *Bentl.*

29. **iesus autem . . . mandatum est** *om.* D; *bis repetitum* X*. *om.* **autem** G. srahel C, hisrael D, israel *vg.*, isr̄l O, isl̄ GM; *uid. ad Mt.* ii. 6. **noster** (ἡμῶν *gr. pl.*) *codd. plur. et cod. caraf. a b d* ff_2 *k l q* δ: tuus DGΘIKLTVWX* *vg.*

audi israhel dominus deus noster
deus unus est
30 et diliges dominum deum tuum
ex toto corde tuo et ex tota anima
tua et ex tota mente tua et ex tota
uirtute tua
hoc est primum mandatum
31 secundum autem simile est illi
diliges proximum tuum
tamquam te ipsum
maius horum aliud mandatum non
est.
32 (132. 10) Et ait illi scriba
bene magister in ueritate dixisti
quia unus est et non est
alius praeter eum
33 et ut diligatur ex toto corde
et ex toto intellectu
et ex tota anima
et ex tota fortitudine
et diligere proximum tamquam se
ipsum
maius est omnibus holocaustomatibus
et sacrificiis
34 iesus autem uidens quod sapienter
respondisset dixit illi
non es longe a regno dei.
(133. 2) Et nemo iam audebat eum interrogare.
35 (134. 2) Et respondens iesus dicebat
docens in templo
quomodo dicunt scribae
christum filium esse dauid ?
36 ipse enim dauid dicit in spiritu sancto
dixit dominus domino meo sede a
dextris meis donec ponam inimicos
tuos scabellum pedum tuorum
37 ipse ergo dauid dicit eum dominum
et unde est filius eius ?
et multa turba eum libenter audiuit.
38 (135. 2) Et dicebat eis in doctrina sua
cauete a scribis qui uolunt
in stolis ambulare et salutari in foro
39 et in primis cathedris sedere in synagogis et primos discubitus in caenis.
40 (136. 8) Qui deuorant domos uiduarum
sub obtentu prolixae orationis
hi accipient prolixius iudicium.

---

c aur., uester *i.* **deus** *sec.*: *om.* DW; dominus J (*Bentl.*). > unus est deus Q.

30. diligis CDHOTX; dileges DƎPLR. *om.* **deum** T. **tuo**: too H*. mentae H(menta*).

31. *om.* **est** *pr.* CGΘJLMOQR *Bentl.* > illi est BDƎP*KVZ; huic est ƎP^{mg}. diligis CHOTX, dileges ƎPLY. tanquam ℌ; sicut ƎP^{mg}. **horum** + omnium Q. aliut GHZ*, alium J.

32. **magister** + et M. uiritate L; uirtute D. **est**: *om.* ƎP*; + deus ƎP^{mg}GMTOQRTV *vg. et* > deus unus est W. hunus C. *om.* **est** *sec.* DF. preter DW. illum DƎP*(eum *mg.*).

33. *om.* **et** Q; > ut et ƎP. dilegatur DƎP*. **corde** + et ex tota mente W. *om.* **ex** *ante* **toto intel.** L. dilegere DƎPLRY; dilige F. **proximum**: xi *sup. lin.* T. tanquam Wϛ; sicut CT. **se**: te D* (*corr.*). **est**: *seq. ras. unius lit.* A. **holocaustomatibus** *codd. plur.* 𝔖, *et* holocausto matibus LR, holocaustamatibus Q, holochaustomatibus D, holocaustomatis CT: holocautomatibus JM* *ut udtur*, Q *ut udtur*, ϛℌℭ *Tisch.* sacrificis LR, sacrifitiis G.

34. **autem . . . res[pondisset]** *litt. min. scr.* K. uidiens L*(i *sec. erasit cor.*); audiens X. resdisset O*(pon *sup. lin.* O^{1}); + ei GX. **dixit**: ait DƎPMTO. est G. longue D. ha C. *om.* **iam** ƎP*T. haudebat T, audiebat R. **eum**: *om.* R; + amplius KZ^{4} *cor. uat.* ff_2 *et* > amplius eum H^{1}Θ (*a c aur.*). > interrogare eum X*.

35. respondiens L*(i *erasa*). *om.* **docens** L. scribe W; *om.* R. > scribae dicunt ƎP.

36. **enim**: autem D. dixit X*; + eum BO. *om.* **sancto** ƎP. **a**: ad G. dexteris DΘ. scabillum MRV, -byllum GJ. pedūm Y; peduum T*.

37. dicet O. *om.* **eum** *pr.* L. > eum dominum uocat (*pro* **dicit**) MT. **dominum**: dñ~ A. hunde C. > filius est D. > libenter eum BGX* *Bentl.* *om.* **libenter** T. audiebat BGΘLMTOT *cor. uat.* (-bant) *Bentl.*, *gr.* ἤκουεν (MΓ *al. pauc.* ἤκουσεν).

38. docebat Y. illis ƎP^{mg}MT. doctrna L. cabete O. ab GMTVX*Z. > ambulare in stolis F. stholis J. hambulare C.

39. *om.* **in** *pr.* J. primas GJ. atedris T; cathedras GJ. sinagogis ƎPLMTRWY, *et* > in sin. sedere MT. **discubitus** ACH^{1}ΘIKMTQVWX*Z *vg.*, *i r et* accubitus *c*: discubitos BDƎPG(-bitos *in ras.*) H*JLMORTX^{2}Y *a b q δ aur.*, cubitos *d*, discu^{m}bi *l.* cenis BGHJLRWXY.

40. **qui**: ui V. deuoraret W. domus DLR. *post* **uiduarum** *ita pergit* Q et pupillorum occassione longa orantes isti accipiaent (accipient Q^{1}) maius iudicium, *fere cum uett. a b i q r.* hobtentu C, optentu OW. prolixe HW, prolexae ƎP*OR. horationis C. hii BCDƎPΘ*LMORTW; + autem

41 Et sedens iesus contra gazophylacium
aspiciebat quomodo turba iactaret
aes in gazophylacium
et multi diuites iactabant multa
42 cum uenisset autem una uidua pauper
misit duo minuta quod est quadrans
43 et conuocans discipulos suos
ait illis amen dico uobis
quoniam uidua haec pauper
plus omnibus misit qui miserunt in
gazophylacium
44 omnes enim ex eo quod abundabat
illis miserunt
haec uero de penuria sua
omnia quae habuit misit
totum uictum suum.
XIII. 1 (137. 2) Et cum egrederetur de
templo ait illi unus ex discipulis
suis
magister aspice quales lapides et
quales structurae
2 et respondens iesus ait illi
uides has omnes magnas aedificationes?
non relinquetur lapis super lapidem
qui non destruatur.
3 (138. 2) Et cum sederet in montem
oliuarum contra templum
interrogabant eum separatim petrus et
iacobus
et iohannes et andreas
4 dic nobis quando ista fient
et quod signum erit quando haec
omnia incipient consummari?
5 Et respondens iesus coepit dicere illis
uidete ne quis uos seducat
6 multi enim uenient in nomine meo
dicentes quia ego sum
et multos seducent

D. accipiunt DƎPGJLMTR *cor. uat.** prolexius ƎP*R.

41. **gazophylacium** (γαζοφυλάκιον) *cum* ACH ΘKMZ^3 *vg.*: gazophil. L(gazo phil.)MTORVYZ*, gazofil. ƎPIQTX*, gazofyl. X^2; gazofilachium B, -filatium W, -fhilacium J, -philatium G, gatzofilocium D. **aspiciebat** *ad* **gazo.** *sec. litt. min.* X. aspiciebant K*. iectaret D; + et L. es TW. **gazophylacium** *sec.* ACΘKMOZ^3 *vg.*: gazophil. GHJMTVYZ^2, gazofil. ƎPIQTX*, gazofyl. X^2, gazophilatium W, gatzofilocium D, gazium philacium R, agozofilaciū L*(a *pro* ad *notatum* L^2), gazofilachio B, -philacio Z*. iectabant D. > et multi diuites iactabant multa. aspiciebat quomodo turba iactaret aes in gazoph. MT.

42. quum HΘ. ueniisset D. > uidua una *vg.* paupera MT; paupercula DΘLQ *gat.* missit DƎP; + aera ƎP^{mg}LR, aerea D, era Q. doo H*(u *corr.*). minutia D. *uoluit* > minuta duo *Bentl.* quadran Z*(-ns Z^2).

43. cumuocans O. hec CW. paupera *etc. ut u.* 42. miss. *bis* DƎP, *et* > m. plus omnibus D. **gazophylacium** ACHΘKMOZ^3 *vg.*: gazophil. GJMTQ RVYZ*, gazofil. ƎPITX*, gazofyl. X^2, gazofilachium B, -philatium W, gatzofilocium D, gaio filacium L.

44. omnis RX. *om.* **ex eo** L. habundabat CD ƎPRT(unda *in ras.*), habundabant L, habundababat MT; abundauit G. miss. *bis* DƎPL. hec W. **penuria** ƎPGIJKMTOQRWZ *vg.*, penn. D: paenuria ABHΘLMTVXY, poen. C. que DW. abuit C. uinctum R.

XIII. 1. quum HΘ. hegrederetur C, egrediretur ƎPMT, -dietur R; + ihs F. **illi** *sup. lin.* T. **ex**: de KV *cor. uat.** **discipulis**: lis *om.* O* (+ *m. ant.*). **suis**: eius G. **lapides** + sint BMTO X*Z. quale^s *sec.* T; qualis DƎP. structure TW, structura DƎP *b r*, structum L; + templi BΘLMT OQTX*Z *gat. b d* ff_2 *l r*, *et* structuras templi *q*, aedificia templi *c k cum graeco* D; *sed* aedificia *tantum a*; δ *aur. cum vg.*

2. *om.* **iesus** KV. **illi** + nonne BMTOZ. uide A(*male Tisch.* **uides**)HY; uidetis FX*. *om.* **omnes** L *Bentl.* > magnas has omnes KV. > omnes has Z*. **magnas** *sup. lin.* X. aedificati^{o}nes O, hedificationes C, edific. W. > aedif. magnas D. lapes R. dextruatur COT, distruatur DL; + et post triduum (p. triduo *e*, p. tertium diem *d*, in triduo *b c* ff_2 *i r*) aliud (alius *a n*, alium ut *k*) resurget (resuscitetur *b d* ff_2, excitabitur *e k*, > resuscitabo aliud *c*) sine manibus *a b c d e* ff_2 *i k n r et Cypr. cum gr.* D; *cf. 'O. L. Bibl. Texts'* II. *pp.* XCV, CLXXXII.

3. quum HΘ. sederent QR. **in montem** (εἰς τὸ ὄρος) A*CGJMQTWYZ *Par. Lat.* 11955, *S. ioh. oxon.*, *cum a* (ad m.) *b c i k l* n q aur. Bentl.*: in monte A^{c}BDƎPHΘIKLMTORVX *vg. cor. uat.*, *Par. Lat.* 13171 *et Reg. Lat.* 2 *et* 262, *cum d* ff_2 l^c r_2 δ. holiuarum C, olibarum TX; olieueti GL. **templum** + et MTO. **separatim** CDƎPΘIJMOQRTVWXYZ *vg.*: seperatim ABGHKLMT. *om.* **et** *post* **petrus** G. iacob D. **et iohannes**: *om.* T*(+ *cor. rec.*); et iohannis DƎP^{1}LRX, et ioannes 𝔖ℭ; iohannes (*om.* **et**) O*. handreas C, andrias D, andraeas O*.

4. fiunt OR; fiant D, fiat L. *om.* **quod** D. hec W.

5. **et** *ad init.*: *om.* ƎP; + coepit D*(*sed exp.*); *deinde* cepit LW, caepit D. **uidete** + autem L. qui | suos Q; qui uos Z*(quis u. Z^2).

6. **quia**: quod CT. **sum** + christus DƎPHΘQ *gat.*

7 cum audieritis autem bella
et opiniones bellorum ne timueritis
oportet enim fieri sed nondum finis
8 exsurget enim gens super gentem
et regnum super regnum
et erunt terrae motus per loca et fames
initium dolorum haec.
9 (139. 1) Uidete autem uosmet ipsos
tradent enim uos conciliis
et in synagogis uapulabitis
et ante praesides et reges stabitis
propter me
in testimonium illis.
10 (140. 6) Et in omnes gentes primum
oportet praedicari euangelium.
11 (141. 2) Et cum duxerint uos tradentes
nolite praecogitare quid loquamini
sed quod datum uobis fuerit in illa
hora
id loquimini
non enim estis uos loquentes sed
spiritus sanctus
12 tradet autem frater fratrem in mortem
et pater filium
et consurgent filii in parentes et morte
adficient eos
13 et eritis odio omnibus
propter nomen meum
qui autem sustinuerit in finem hic
saluus erit.
14 (142. 6) Cum autem uideritis abomina-
tionem desolationis
stantem ubi non debet
qui legit intellegat.
(143. 2) Tunc qui in iudaea sunt
fugiant in montes
15 et qui super tectum ne descendat in
domum
nec introeat ut tollat quid de domo
sua

---

7. quum HΘ. audieriti^{s} K. > autem aud. DLR; > autem uideritis Q. hopiniones C, opiones R, opinionis L. bellarum L. hoportet C. **enim** + haec Cℌ𝔖ℭ. **nondum** + est LQR *cor. uat.*

8. exurget CJMOZ *vg.*; exurgens W. **enim** (γάρ) DMTOWZ *vg. a c d n δ aur.*: autem *codd. cett. et b i k l q* (*def. e f r*). **super gentem** (*ἐπ' ἔθνος gr. fere omnes, cf. infra ἐπὶ βασιλείαν* = super regnum) CΘIJKLMORVWX*Z *Bentl., a ff$_{2}$ i k n aur.* (supra *l*): contra gentem (*cf. Luc.* xxi. 10 *et ἀντὶ ἔθνον hic* Δ*) ABDƎPGHMTX^{c}Y *vg. Tisch. b c d δ*; in gentem QT*r$_{2}$*; aduersus gen. *q.* terre DGOWX, *et* terrae *uel* terre m. *uno ductu codd. pler.* loqua R. famis CG*RT; + et turbele *q cum gr.* AXΓΠ *etc.* hec W; + omnia Q.

9. **autem**: enim D. uosmed CT. **enim**: autem X*. **conciliis** (*sic melius uertitur εἰς συνέδρια*) ABCƎP*H*JTY: in conciliis DƎP^{1}GH^{1}ΘIKMMTOVWXZ *vg. Tisch.*, in concilis LR, in concylis Q; in conciliis *uett. plur.*, in concilia *n*, in conciliabula *k*. *om.* in *ante* syn. LX. sinagogis ƎPLMTQRTWY; + suis Q. ^{ua}pulabitis V, bapulab. X, bapulau. O. presides DW. regis G. stauitis O.

10. **gentes**: *om.* B; + sed constanter estote T. **primum** + autem L. predicari DW; praedicare GKV*. heuang. C, euauang. L, aeuanguelium D; + omnibus gentibus T.

11. quum HΘ. dixerint T*. **tradentes**: ante praesides MTO. precogitare DWX^{2}; cogitare MTOX*. **quid**: qui L. > fuerit uobis DMTR. ora T. **id**: illud MTOX*Z. loquemini ƎPKLMTRV. > id loquimini hora Y. **estis**: eritis LQ. > estis enim B. > uos estis DƎPMTRTW *vg.* **loquentes**: qui loquimini G *a c i k n r.* **sanctus** + qui loquitur in uobis LQ *l.*

12. frater fratre X*. insurgent D *Bentl.* morti DG(*sequitur rasura*). **adficient** ADƎPGHΘIJLRTX^{c}YZ*: aff. BCKMMTOQVWX*Z^{2} *vg. Tisch.* > eos adf. DT.

13. hodio C. **omnibus**: + hominibus BD *cor. uat.*; + gentibus C. **nomen**: *sequitur ras.* 3 *litt.* O; *et + in mg.* meū O *m. ant.* sustenuerit JMTRY; + usque LMTQ *gat.* *om.* **hic** D.

14. quum CHΘ. **autem**: auem L. uideretis LR. habominationem C, abhom. DƎPKMTRVW. desolutionis DƎP; + quod dictum est a danielo (-helo Θ) propheta HΘ *cf. uett. c k l n^{c} q δ aur. et graec.* AXΓΔ *etc.*, *ex Mt.* xxiv. 15. **stantem**: traditam L. **ubi** (hubi C) **non debet**: in loco sancto G *ex Mt.* leget G. intelligat H*ΘJW *vg.* iudea DƎPLMTORW. fugeant L; fugient D. ad montes ƎP^{mg}QR.

15. supra QR. tecum Y. **ne**: non DƎPGH^{1}ΘI*LRX*Y. discendat ƎPGIMTR, descendant H* (-dat *corr.*), disce^{n}dat O, descendet L, discendet D. **nec**: ne VZ. introeant H*(-at *cor.*). **ut tollat**: tollere G; ut tollant H*(-at *cor.*); *sequitur ras.* 8 *litt.* T. aliquid ƎP^{mg}GHΘLQRX. domu DLO*QV.

16 et qui in agro erit non reuertatur retro
tollere uestimentum suum.
17 (144. 2) Uae autem praegnatibus
et nutrientibus in illis diebus.
18 (145. 6) Orate uero ut hieme non fiant.
19 (146. 2) Erunt enim dies illi tribulationes
tales quales non fuerunt ab initio
creaturae quam condidit deus usque
nunc neque fient.
20 (147. 6) Et nisi breuiasset dominus dies
non fuisset salua omnis caro
sed propter electos quos elegit breuiauit dies.
21 (148. 2) Et tunc si quis uobis dixerit
ecce hic est christus ecce illic
ne credideritis.
22 (149. 6) Exsurgent enim pseudochristi
et pseudoprophetae
et dabunt signa et portenta
ad seducendos si potest fieri
etiam electos
23 uos ergo uidete
ecce praedixi uobis omnia.
24 (150. 2) Sed in illis diebus post tribulationem illam sol contenebrabitur
et luna non dabit splendorem suum
25 et stellae caeli erunt decidentes
et uirtutes quae sunt in caelis mouebuntur.
26 (151. 2) Et tunc uidebunt filium hominis
uenientem in nubibus
cum uirtute multa et gloria
27 et tunc mittet angelos suos
et congregabit electos suos
a quattuor uentis
a summo terrae usque ad summum caeli.
28 A ficu autem discite parabolam

---

16. **erit**: sunt G. reuertetur DƎP*M. *om.* **retro** QR.

17. ue W. **praegnatibus** (*cf. Mt.* xxiv. 19) A HΘZ: praegnantibus BCƎPGIJKMMTQRVWX *vg. Tisch.*; pregn. LOTY, prign. D.

18. Erate *inepte* V. **uero**: autem DƎP*GMTO QT. hyeme CϚB, hiemae L, yeme T, hi^e^me O. **fiant** *sine addit. codd. plur. cum uett. et gr.* ℵ*B(D): fiant haec BGMTX; fiet fuga uestra L; fiat fuga uestra uel sabbato ƎP(uel sab. *eras. deinde iterum scr. et iterum improbatum*)QR; > ut ne fiat f. u. hieme uel sabbato *gat.*; > ut ne fiat hieme f. u. uel sab. D.

19. **enim**: autem MTOW. diebus illis W. *om.* illi MT. **tribulationes** (*gr.* θλῖψις *uel* -εις) B CHΘIJLMQRWZ* *vg., Bentl., Par. lat.* 13171, *Harl.* 2788 *et* 2826, *cum a b d n q r*: -onis ADƎP GKMTOTVXYZ¹ *gat. cum c ff₂ i l δ aur.* **non**: numquam MT. fuerant DƎP. creature W. **creaturae . . . nunc** *in mg. et inter lin. scr.* G. **quam condidit**: quando condidit ea X*. husque C. **neque**: ne Q. fiant D.

20. **et**: + neque D *sed exp.* brebiasset COTX, briuiasset R. ds̄ D*(*deinde* dn̄s *inter scribendum correxit*)W. **dies** + illos BGMTOT. salba C. aelectos C. brebiauit COT; breiuabit DƎPJKL MTRVZ; *gr.* ἐκολόβωσεν.

21. *post* **quis** *ras.* 2 *litt.* Y. *om.* **est** R. **christus** *sine add. codd. plur. vg., k l δ* (*non* Δ) *aur. e*[illegible] *gr.* ℵLU *minusc.*: + uel X* *b c ff₂ i*; + aut *a* [illegible] *Bentl. cum gr.* ADX *etc.*; + et J *r cum gra*[illegible] > chr. est MT. **ne** (nec R) **cred.**: nolite cre[illegible] D.

22. + et *ad init.* D. exurgent CJMOTWZ *vg.* seudoxp̄i G, seodo. DL^c^, sebdo. L*, pseudoxp̄o K* (-xp̄i K¹). pseudo prophetae A, pseudoprophete WY, -fetae ƎPO, pseodoprofetae D, seudo prof. L, seudoprophaetae G. **pseudochristi et pseudopr.** *bis scriptum* X*, *eras.* X^c^. portentia H; prodigia et Q (*sed cor. uat.* 'portenta *non* prodigia'). > fieri potest DR *vg.* > etiam fieri T. aetiam ael. C.

23. predixi D. **omnia** *om.* T*(+ *m. rec.*).

24. *om.* **in** LX*. **post**: potest *inepte* D. **illam**: istam B; dierum illorum R. contenebrauitur B, cumtenebrabitur D. dauit O. **splendorem** *post ras.* G. suam G.

25. *Uersum sic habet* G stellae cadent de caelo et uirtutes caelorum commouebuntur. **stellae caeli erunt** (*οἱ ἄστερες ἔσονται ἐκ τοῦ οὐρ. uel ἐκ τοῦ οὐρ. ἔσ. uel τοῦ οὐρ. ἔσ.*) *hoc ordine cum* ADHΘIMQRW(celi)X^c^(*ut udtur*)Y*vg. δ*: > erunt stellae (stillae BO) caeli BCƎPJKLMTOT(cel.) VX* Z *aur.* discendentes L. que D. celis W, aelis L. *om.* **in caelis** D. > in caelis sunt *vg.* mobebuntur T, commouebuntur D, conmouebuntur Q, mouentur O.

26. **in** (cum D) **nubibus** (nubimus Y): *om.* G; + caeli DL *cor. uat.** **multa**: magna Q.

27. mittit J. hang. C, agg. M, anguelos D. *om.* **suos** D. congregauit BGOTZ*(-bit Z¹); congragabit L; congregabunt Q. helectos C. **suos** + et congregabunt Q*. quatuor ƎP*ILRϚB, quator D. assummo L. terre W. celi W.

28. fico autem ƎPMTORX²; fici aut. arbore L (ficii)X*; ficulnea autem D; ficulnia aut. arbore Q. parabulam ƎP¹LR. quum CHΘ. **tener**:

cum iam ramus eius tener fuerit et
nata fuerint folia
cognoscitis quia in proximo sit aestas
29 sic et uos cum uideritis haec fieri scitote quod in proximo sit in ostiis
30 amen dico uobis
quoniam non transibit generatio haec
donec omnia ista fiant
31 caelum et terra transibunt
uerba autem mea non transibunt.
32 (152. 6) De die autem illo uel hora
nemo scit neque angeli in caelo neque filius nisi pater.
33 (153. 6) Uidete uigilate et orate
nescitis enim quando tempus sit.
34 (154. 2) Sicut homo qui peregre profectus reliquit domum suam
et dedit seruis suis potestatem cuiusque operis
et ianitori praecipiat ut uigilet.
35 (155. 2) Uigilate ergo
nescitis enim quando dominus domus
ueniat
sero an media nocte
an galli cantu an mane
36 ne cum uenerit repente
inueniat uos dormientes
37 quod autem uobis dico omnibus dico
uigilate.
XIV. (156. 1) Erat autem pascha et azyma
post biduum.
(157. 6) Et quaerebant summi sacerdotes
et scribae quomodo
eum dolo tenerent et occiderent

. . . . nemo scit. neque angeli in caelo. neque filius.
nisi pater. 33 uidete ergo. uigilate et orate. nescitis enim quando tempus sit. 34 sicut homo
peregre profectus. relinquit domum suam. data seruis suis potestate. cuiusque operis. et
osteario praecepit ut uigilaret. 35 uigilate ergo. nescitis enim. quando dominus domus ue-
niat. sero. an media nocte. an galli cantu. an mane. 36 ne cum uenerit. repente inueniat
uos dormientes. 37 quod autem uobis dico. omnibus dico. uigilate. XIV. 1 Futurum
autem. erat pascha. et azyma post biduum. et quaerebant summi sacerdotes. et scribae.

---

terner Y, *deinde* **et nata fuerint** *sup. lin.* Y. > folia n. fuerint LQ. cognoscetis HΘJKLQ. in prope J. sitaestas H* (*cor. cum perperam* sita estas *legissit*, *addidit* sit, *uolens* sita sit estas !), s. estas W, s. hestas C, s. aetas R ; est aestas J.

29. *om.* **sic** J. **uos** + et D. uideretis LQ ; uideatis D. hec W ; haec omnia LQ. **quod** : quia DGW. *om.* **in** CT. proxima D*(-o *cor.*) **sit** : est G ; + et BDƎPMTX. in osteis O^cT, in ostis DY, in hostiis CƎPMT ; in ianuis Q ; ostes O* ; estas W.

30. transiet BCƎP^mg KLOQRTVZ *cor. uat.** ; transit J. hec W. *om.* **ista** G. fient R.

31. calum (*sic*) + autem L. **et** *dupl.* W*(*exp. cor.*). terram . . . meam H* (m *exp. bis cor.*). *om.* **mea** D.

32. **de** : Me *inepte* V. diae C. **autem** *sup. lin.* V. illa BCKMTQTVWXZ *cor. uat.** **uel** : et CƎP¹FGLMTQRT. ora T. aggeli M. in celo W ; caelorum G. **neque** (nec Y) **filius** : *om.* J ; + hominis DƎPLQ. **pater** + solus T.

33. **uidete** + et D. uigelate DL. **et orate** *sup. lin. m. rec.* T ; et hor. C ; et orateque D. **quando** : qua ora uel Q.

34. **sicut** + enim MTO. *om.* **qui** DƎP. pere (*om.* gre) V. **profectus** + est Q. reliquid BCGJT ; relinquit L. *om.* **suam** H. *om.* **suis** C. *om.* **potestatem** D. hoperis C. ianuatori JLQR. **praecipiat** ABCFGHΘJMRYZ *Par. lat.* 13171* *et* 11955, *Reg. lat.* 2 *et* 262, *Harl.* 2788 *et* 2826, *cum* ff_2 *i l q aur. ut discrimen ponat inter participia* ἀφείς, δούς *et uerbum* ἐνετείλατο : praecepit IKMTOTWX *vg. Tisch.*, *a c d f k* δ, praecipit ƎPLQV, pre. D. **ut** : *om.* Q ; aut L. uigilaret QX.

35. **ergo** : omnes V*(*sed corr.*) ; + quia G. *om.* **enim** DGT. *om.* **domus** FL. **ueniat** + utrum L. han *ter* C ; ac *primo loco* W. **media** *dupl.* K. canto M ; cantum G ; gallicantu *uno ductu* Aℌ.

36. **ne** *codd. paene omnes et vg.* : et AY. quum HΘ. ueniret L. *om.* **repente** R.

37. quando H*(*corr. in* **quod** H¹.). *om.* **omnibus dico** Q*. uigalate G.

XIV. 1. pasca DLT. et azima GHIJKTWXZ* ; et azema DƎPL ; azyma (*om.* et) O ; azemorum R *gat.* pos^t O. uiduum X ; uiduo O. querebant DL ; + eum MT. sace^rdotes O. scribe W. **eum** : ihm W. > dolo eum 𝔖. **tenerent** *in marg.* D. hocciderent C. > ten. et occ. dolo R. *gat.* (eum dolo).

2 dicebant enim non in die festo
ne forte tumultus fieret populi.
3 (158. 1) Et cum esset bethaniae in domo
simonis leprosi
et recumberet
uenit mulier habens alabastrum ungenti nardi
spicati pretiosi.
Et fracto alabastro effudit super caput eius
4 erant autem quidam indigne
ferentes intra semet ipsos et dicentes
ut quid perditio ista ungenti facta est?
5 poterat enim ungentum istud uenundari plus quam trecentis denariis
et dari pauperibus
et fremebant in eam
6 iesus autem dixit sinite eam
quid illi molesti estis?
bonum opus operata est in me
7 semper enim pauperes habetis uobiscum
et cum uolueritis potestis illis bene facere
me autem non semper habetis.
8 (159. 4) Quod habuit haec fecit
praeuenit ungere corpus meum in sepulturam
9 amen dico uobis
ubicumque praedicatum fuerit euangelium istud

---

quomodo eum dolo tenerent et occiderent. 2 dicebant enim. non in die festo. ne forte
tumultus fiat in populo. 3 et cum esset iesus in bethania. in domo simonis leprosi. recumbente eo. uenit mulier. habens alabastrum unguenti. nardi pistici multum praetiosi. et
frangens alabastrum. effudit super caput eius. 4 erant autem quidam indigne ferentes intra
semetipsos et dicentes. ut quid ista perditio unguenti facta est. 5 poterat enim uenundari
unguentum istud. plusquam trecentis denariis. et dari pauperibus. et fremebant in eam.
6 iesus autem dixit illis. sinite eam. quid illi molesti estis? bonum opus operata est in me.
7 semper enim pauperes habetis uobiscum. et cum uolueritis. potestis illis bene facere. me
autem non semper habebitis. 8 quod habuit haec fecit. praeuenit enim ungere corpus meum.
in sepulturam. 9 amen dico uobis. quod ubicumque praedicatum fuerit hoc euangelium in

---

2. **enim**: autem ℭ *cod. caraf.* diae C. populo C, in populo ÐPGHMTRVϛ𝔖ℭ, in populos Q; *ex Mt.*

3. quum HΘ. aesset C; + ihs BKMTOTVWXZ *c f ff₂ g₂ i q et gr.* D. bethanie W, bethania G; in bethaniae Q, in bethania ÐPMTOX*Z, in bethaniam X^c. domu DLQV; domum G. symonis DRW. *om.* **et** J. recumbente eo Z* (**recumberet** Z²). ueniens L. abens C. alabrastrum V*(*corr.* V¹). **ungenti** ABFHΘLMXYZ: unguenti ÐPGIJKMTOQRTVW *vg. Tisch.*, hungu. C. nardis picati M; nardi pistici T *gat.*, n. pystici D; nardi *tantum* L, pistici *tantum* G. praetiosi BÐPGHJLOQRYZ*, prec. W. > praet. nardi spic. Q. facto X*. alabrastro G, alabstro Y; *om.* F. capud LRW. **eius** *om.* O* *ut udtur*, + *m. ant.*

4. *om.* **autem** ÐP. indignae C. inter Q. semetipsos T *vg.* **ipsos** + de discipulis LQ. *om.* **et** ÐPKVZ. **quid**: quiq D. **ista**: haec GLT. unguenti BÐPGIJKMTOQRTVWX *vg. Tisch.*, hungu. C.

5. **unguentum** *ut supra sed* Y *et non* B. istut HZ; *om.* D. **uenundari** (πραθῆναι) BDÐPGΘIKLMTOQTVWX*Z *vg.* (uaen.) *c f ff₂ l r r₂*: ueniri ACH(uenire)JMRX^cY *Tisch. a d i k q*; **uenund.** *emendatio Hieronymiana uidetur, cum melius infinitiuo πραθῆναι respondeat, cf. Mt.* xviii. 25, xxvi. 9; *sed aoristum ἐπράθη Ioh.* xii. 6 *uertitur* ueniit. **plus quam**: amplius G. tricentis DÐPJLMT, traecentis O*. denaris ÐPLR. >den. trec. G. in ea CT.

6. **dixit**: dicit C; + illis LQ. sinete ÐP. > molesti estis illi Q. **bonum op. op. est in me** *om.* T*(+ *m. rec.*).

7. nam semper F. **habetis** (ἔχετε) ABFGΘIKRVYZ *Par. lat.* 17171 ℌ𝔖ℭ *cum a c d f i k l r*: habebitis CDÐPHJLMMTOQTWXϛ *corp. oxon.*, *gat.*, *q.* > me autem n. s. hab. et cum u. p. il. benefacere D. quum HΘ. **habetis** (ἔχετε) *contra canonem nostrum Mt.* iv. 5, *cum* AG¹IJKMRVYZ *Par. lat.* 17171, *Harl.* 2788 *et* 2826, *vg.*, *et d i k l*: habebitis BCDÐPFG*?HΘLMTOQTWX *corp. oxon.*, *gat.*, *b c f q*; *futurum correctio scribarum uidetur quia Christus nondum erat mortuus.*

8. hec W; hoc KV(‘haec *non* hoc’ *cor. uat.*). preuenit D; + enim GQ; + enim ungento L. unguere DΘIJMTO(unguer O*)R, hungu. C. **in**: ad R. sepultura ILXZ.

9. hubicumque C, ubiquumque H, ubicunque ℌ. predicatum DW. aeuanguelium D. istut GHZ*;

in uniuerso mundo
et quod fecit haec narrabitur
in memoriam eius.
10 (160. 2) Et iudas scariotis unus de duodecim abiit ad summos sacerdotes
ut proderet eum illis
11 qui audientes gauisi sunt
et promiserunt ei pecuniam se daturos
et quaerebat quomodo illum oportune traderet.
12 Et primo die azymorum
quando pascha immolabant dicunt ei discipuli
quo uis eamus et paremus
tibi ut manduces pascha?
13 et mittit duos ex discipulis suis et dicit eis
ite in ciuitatem et occurret uobis homo
laguenam aquae baiulans sequimini eum
14 et quocumque introierit
dicite domino domus
quia magister dicit
ubi est refectio mea ubi
pascha cum discipulis meis manducem?
15 et ipse uobis demonstrabit
cenaculum grande stratum
et illic parate nobis
16 et abierunt discipuli eius
et uenerunt in ciuitatem
et inuenerunt sicut dixerat illis
et parauerunt pascha.
17 (161. 4) Uespere autem facto

---

uniuersum mundum. et quod fecit haec dicetur in memoriam eius.
10 et iudas schariothe unus de duodecim abiit ad principes sacerdotum. ut eum traderet eis.
11 ad illi audientes. gauisi sunt. et promiserunt ei pecuniam dare. et quaerebat quomodo illum oportune traderet.
12 et primo die azymorum. quando pascha immolabant. dixerunt ei discipuli eius. quo uis eamus et paremus tibi ut manduces pascha.
13 et misit duos ex discipulis suis. et dixit eis. ite in ciuitatem. et occurret uobis homo uas aquae baiulans. sequimini eum.
14 et quocumque introierit. dicite domino domus. magister dicit. ubi est refectio mea. ut cum discipulis meis manducem pascha.
15 et ipse uobis demonstrabit. cenaculum grande stratum paratum. et illic praeparate nobis.
16 et abierunt discipuli eius. et uenerunt in ciuitatem. et inuenerunt sicut dixerat illis. et praeparauerunt pascha.
17 uespere autem facto uenit cum duodecim.

---

hoc B, *et* > hoc euang. B. uniuersum mundum C (hun.)GJLQRTX^2; uniuersum mundo Y. *om.* **fecit** ƎP*(+ *mg.*). > haec fecit MTOW. memoria JT *et forsan* Θ*.

10. **scariotis** AHMY, -tes TX *Tisch. cor. uat.**, schariotes Z*(*ut udtur*), -tis J, iscariotes *vg.*: scariothes BCƎPGIKMTOQRVZ^1, -this DΘLW *gat.* duodecem ƎP*; dudecim L; ·XII· DRW. habiit C.

11. gauissi D. promisserunt DL, promisierunt R. p||ecuniam Θ, peccuniam L. daturus H^1. **et** *sec.* + ex eo LQ. querebat DMTY; querebant Q. **illum**: eum GMTQR. opportune O *vg.*, hoportune C, oportun L. > oportune eum G.

12. prima B. diae C. azimorum GHIJTWZ*, azem. ƎPLR, atzem. D. pasca O*T. inmolabant C, immolabat X*, immolab L; immolant Y. *om.* **ei** JL. **uis** + ut GX. heamus C, iamus L. **tibi** *om. cod. caraf. cum gr. plur.* huti C; *om.* GZ* (+ Z^2). manducares Z* (*corr.* Z^c). pasca *sec.* T, phascha ƎP. > pascha manducare G.

13. **duos**: ·II· D. **eis**: illis Q. ciuitate MY. **occurret** (ἀπαντήσει) *cum* BC(hoc.)DƎPH^{1}I*(*ut udtur*)KLMTQRTVWZ *vg. Tisch.*, *uett. paene omn.*: occurrit AGH*ΘI^{c}JMOXY*l*. *om.* **homo** D. languenam G*(*ut udtur*)V, lagoenam BƎPJMT OT, lagenam W *vg.*, lagonam DL, lagynam R, lagunam X. aq^{u}ae A. baiolans DMT, boiolans L; portans KVZ^2 *cum a c d ff$_2$ k q aur.*, ferens *i.* sequemini ƎPMTR.

14. quoquumque H, quocunque JϚ. introieret H*(*corr.* H^1). *om.* **quia m. dicit** D. hubi *bis* C; ibi *sec.* Q. **refectio mea** *codd. plur.* (*et* X^c) *et vg.*: diuersorium meum X* *q*; diu. meum refectio mea Z, diu. meum et ref. mea BHΘMTO *quae est conflatio ex Luc.* xxii. 11 *et hoc loco*; *uett. rell. habent* **refectio** *cum nostris*, *sed* refectorium *ff$_2$*, hospitium *k*. pasca LT.

15. demonstrauit BJ*^{et3}OTXZ*. caenaculum CDƎPGKRV *Tisch.*, coen. *vg.*, cin. O. grandem GJO; *om.* L. praeparate ƎP, prep. D.

16. habierunt C. **eius** *in mg.* Y^1. **et uenerunt** (uenier. D) **in ciuitatem** (-te MY): *om.* F; *bis scr.* X. **et** *tert. sup. lin.* T. inuenierunt D. dixit F. praeparauerunt BCD(prep.)ƎPMTORX*Z, preparab. T, praeparaunt L. pasca L.

17. uesperae C. duodecem ƎP*; ·XII· DRW.

uenit cum duodecim
18 et discumbentibus eis
et manducantibus ait iesus
amen dico uobis
quia unus ex uobis me tradet
qui manducat mecum.
19 (162. 1) At illi coeperunt contristari
et dicere ei singillatim numquid ego?
20 (163. 2) Qui ait illis
unus ex duodecim qui intingit mecum
in catino
21 et filius quidem hominis
uadit sicut scriptum est de eo
uae autem homini illi per quem
filius hominis traditur.
(164. 6) Bonum est ei si non esset
natus homo ille.
22 (165. 1) Et manducantibus illis
accepit iesus panem
et benedicens fregit
et dedit eis et ait
sumite hoc est corpus meum.
23 (166. 2) Et accepto calice gratias agens
dedit eis
et biberunt ex illo omnes
24 et ait illis
hic est sanguis meus noui testamenti
qui pro multis effunditur
25 amen dico uobis
quod iam non bibam de genimine uitis
usque in diem illum cum illud bibam
nouum in regno dei.

---

18 Et discumbentibus eis. et manducantibus. ait iesus. amen dico uobis. quia unus
ex uobis me tradet. qui manducat mecum. 19 at illi coeperunt contristari. et dicere singuli.
numquid ego sum. et alius. numquid ego. 20 quibus ipse ait. unus ex duodecim. qui
manum mittit mecum in catino. 21 uerumtamen filius hominis. uadit sicut scribtum est de
eo. uae autem homini illi. per quem filius hominis tradetur. bonum ei erat. si natus non
fuisset homo ille. 22 et manducantibus illis. accepit iesus panem. et benedicens. fregit et
dedit eis. et ait. sumite. hoc est enim corpus meum. 23 et accepto calice. gratias agens.
dedit eis. et biberunt ex illo omnes. 24 et ait illis. hic est sanguis meus noui testamenti.
qui pro multis effundetur. 25 amen dico uobis. quia non adiciam bibere de generatione uitis

---

18. **discumbentibus eis** *codd. et vg.*, disc. eius V: discumbentibus cum eis AHΘY; cum *forsan uestigium lectionis* discumbens cum eis *est, quae in nullis codd. nostris inuenitur, sed habet aur.* discubuit cum eis. **ait** + illis QX. ihesus C. > tradet me KZ* *vg. Tisch.* manducet D*LX^{c}.

19. caeperunt DL. **ei**: eis H*; *om.* CDFJK O*TVX*Z. singulatim LT *vg.*, siggilatim J^{2}, singil. J^{3}; singuli J*. nunquid ℌ. **ego** + sum BDHΘQ *gat.*; + sum domine F(*ud udtur*)L.

20. **qui . . . duodecim**: quibus ait F. **illis**: eis IW. **ex**: de Q. duodecem ƎP*; ·XII· DLRW. **intingit** (intinguit CƎP*R) *sine addit.* = ὁ ἐμβαπτόμενος *gr. pl., cum* ACƎPGHΘIJMRTYZ* *Par. lat.* 11955 *et* 13171 *Reg. lat.* 2 *et* 262, *uett. d i k l δ, cor. uat. mg., cod. caraf. Bentl.*: intingit (-guit D, -get L) manum (ὁ ἐμβ. τὴν χεῖρα A)BDKLMTOV WXZ^{2} *corp. oxon., a c f ff_2 q, et* > inting. mecum manum FQ *aur. cor. uat.*, vg. Tisch.*

21. **et** *ad init. omittere uoluit Bentl.* *om.* **quidem** DL. uadet HΘO. scribtum GJOTYZ*. deo O*(**de eo** *cor.*). ue TW. homni L. **traditur** (παραδίδοται) ACGMTYZ *Bentl., a i k l aur. cf. u.* 41: tradetur BDƎPHΘIJKMTOQRVWX(*ut uidetur*) *vg., c d* (*non* D) *f ff_2 q r r_2 δ* (*non* Δ); tra|tur L.

bonum + enim L. **est** *cum* ABƎPHΘMMTOQX^{c}Y: esset GX*, erat IKLT(> ei erat)VWZ *vg. Tisch. cor. uat.* (*'ant., gloss.'*) *a d f k* (fuit) *et gr. plur.*; *om.* CDJR *cum c ff_2 i l q aur. et gr.* BL. **ei si**: eis Q. **si non e. n. h. ille**: non nasci L. **esset**: aesset C, esse O, fuisset W. > natus non fuisset W. > natus esset D.

22. accipit ƎPLQR. benedixit et L (*om.* et) Q. simite L, sumete ƎP.

23. agiens L.

24. **noui** + et aeterni LQ. testamento G*(-ti *cor.*). **multis**: uobis ƎP*(*corr. mg.*) r_2, multis uobis D. **effunditur** (ἐκχυννόμενον *cf. ad Mt.* xxvi. 28) *cum* AB*G^{c}MQY, *M. B. Reg.* I. B. VII, *Bentl., d k l*: effundetur B^{rec}CDƎPG*HΘIJKLMT ORTVWXZ, *M. B. Cott. Tib.* A. II, *Otho* B. IX, *Reg.* I. A. XVIII, *et Bentleii* F, *Dunelm.* A. II. 16 *et* 17, *vg. et uett. a c f ff_2 i q r*; + in remisionem peccatorum Q.

25. **quod**: quia L *vg.*; qui J(qui iam *in ras.*). *om.* **iam** L. de hoc genimine WϚ𝔖ℭ *cor. uat.**; de genemine ƎP*X*, de ginimine L, de gemine Z*; de generatione QR *c d f ff_2 i k l q*, de fructu *a.* husque C. quum HΘ. **illud**: illut GHZ*, illum O; + nobiscum Q(+ uobisc. *gat.*). **nouum** + eum L.

26 (167. 6) Et hymno dicto exierunt
in montem oliuarum.
27 (168. 4) Et ait eis iesus
omnes scandalizabimini in nocte ista.
Quia scriptum est
percutiam pastorem
et dispergentur oues.
28 (169. 6) Sed postea quam surrexero
praecedam uos in galilaeam.
29 (170. 1) Petrus autem ait ei
etsi omnes scandalizati fuerint sed non
ego
30 et ait illi iesus
amen dico tibi
quia tu hodie in nocte hac
prius quam bis gallus uocem dederit
ter me es negaturus.
31 (171. 6) At ille amplius loquebatur
etsi oportuerit me simul commori tibi
non te negabo
similiter autem et omnes dicebant.
32 (172. 1) Et ueniunt in praedium
cui nomen gethsemani
(173. 6) et ait discipulis suis.
Sedete hic donec orem
33 et adsumit petrum et iacobum et io-
hannem secum
et coepit pauere et taedere.
34 (174. 4) Et ait illis
tristis est anima mea usque ad mortem

huius. usque in diem illum. cum illud bibam nouum in regno dei.
26 et hymno dicto.
exierunt in montem olueti.
27 et ait eis iesus. quia omnes scandalizabimini in me. quia
scribtum est. percutiam pastorem. et dispargentur oues.
28 sed posteaquam resurrexero.
praecedam uos in galileam.
29 petrus autem ait ei. et si omnes scandalizati fuerint. sed
ego non.

30 Et ait illi iesus. amen dico tibi quia hac nocte priusquam bis gallus cantet. ter me
negauis.
31 at ille amplius loquebatur. et si oportuerit me mori tecum. non te negabo.
similiter autem et omnes dixerunt.
32 et uenerunt in locum. cui nomen est. gethsemani et ait
discipulis suis. sedete hic donec orem.
33 et adsumsit petrum. et iacobum. et iohannem
secum. et coepit pauere et taedere. et anxiari.
34 et ait illis. tristis est anima mea usque

26. ymno DMTRWZ, imno ƎPLT. **exierunt . . . eis ihs** *u.* 27 *in ras. litt. min.* K. olibarum T, holib. C; olueti GL.

27. **eis**: illis DƎPMTOQR. **ihs**: + quia (*Bentl.*); + et DƎP; *om.* G. **omnes** + uos Q. scandalizabemini ƎPMT, scandalizauimini O *gat.*; scandalizamini BGX*; scandalum patiemini LQ *a c i k l q*, sc. habebitis *aur.*, scandalizari habetis *d* ff_2. **in**: *om.* Q*; + me MTO *a f i k l aur.*; + me in KLVWZ *vg. c, cum gr.* AC^2EF *etc.* > ista nocte LQ *gat.*; *om. uett. plur.* scribtum GJOTYZ. percuciam W. **dispergentur** (*cf. Mt.* xxvi. 31) B^{rec}CDƎPGHΘJ*KMTOQRVW *vg. et c*: dispargentur AB*J^1LMTXYZ *uett. plur.* houes C; + gregis Q *cor. uat.**; + gregis mei L.

28. postea (*om.* **quam**) B; postquam JQ *vg.* **surrexero** ADƎPG(surresero)HΘLMOWY *Bentl. cum a d i δ*: resur. BCIJKMTQRTVXZ *vg.*, *c f* ff_2 *l* r_2 *aur.* precedam D. galileam CDGKLMTO RW; callilaem H.

29. **autem**: uero Q. **ei**: *om.* CQR; illi *vg.* **fuerint** + in te 𝔖ℭ. *om.* **sed** DG. > ego non + scandalizabor G.

30. ihesus C. odie HT. ac W; hanc G. *om.* **bis** JO*T*(*suppl. in* OT *m. rec.*) *cum a c d* ff_2 *i k et gr.* D. **dederit**: det G. > gallus bis GT^c; > gallus uocem bis *vg.*; > uocem gallus Θ; > gallus dederit bis (*om.* **uocem**) L. *om.* **es** L. > negaturus es ƎPGMT; negabis D.

31. Et V. **amplius**: magis Q; tanto magis X*. **loqueb.**: dicebat X*. hoportuerit C. *om.* **simul** D. conmori GIJR, cummori O; mori W. **tibi**: tecum MTOW. **omnes** + alii W. dixerunt LQ; *hiat* Q *usque* **ecce** *u.* 42.

32. uenerunt X* *gat.* predium DL. **nomen** + est BL *gat.* **gethsemani** CGΘIMTOWXZ *vg.* (*gr. plur.* Γεθσημανεί) *f l δ aur.*, *et* gethsamani JR(*om.* e*, + *m. sax.*) T: getsamani B *a*, getz. D, getzem. L, gedsem. ff_2; gessemani ƎPKV *c i q* (-amani *c*), gese. AHMY(gesa. *d*). sedite L. horem CO* *ut udtur.*

33. **adsumit** *cum* ABCIJOTYZ* *et* ass. ΘKMVZ^2 *vg.*: adsumsit G, -psit DƎPHLMTR, assumpsit WX^2; assumens X*. **iohannem** BDƎPGJKLMMTORWZϚ𝔓, ioannem 𝔖ℭ: iohannen ACHΘTVXY. caepit D, cepit TW. pabere T; *deinde* **et** *dupl.* O. etaedere G, et taederi Z*, et tedere DƎPMMTOTW, et thed. J; et taedicere R; cedere L.

34. mea|||usque H. *om.* **usque ad mortem** D. husque C. mor|(*om.* tem) L. sustenete ƎPMT^1. uigelate D; + mecum *cor. uat. cum q r gat. et gr.* G. 1. 28 *al. pauc.*

sustinete hic et uigilate.
35 (175. 1) Et cum processisset paululum procidit super terram
et orabat ut si fieri posset transiret ab eo hora 36 et dixit
abba pater omnia tibi possibilia sunt transfer calicem hunc a me.
(176. 1) Sed non quod ego uolo sed quod tu.
37 (177. 2) Et uenit et inuenit eos dormientes et ait petro
simon dormis?
non potuisti una hora uigilare?
38 Uigilate et orate ut non intretis in temtationem.
(178. 4) Spiritus quidem promtus
caro uero infirma.
39 (179. 6) Et iterum abiens orauit
eundem sermonem dicens
40 et reuersus denuo
inuenit eos dormientes
erant enim oculi illorum ingrauati et ignorabant quid responderent ei.
41 (180. 4) Et uenit tertio et ait illis
dormite iam et requiescite
sufficit uenit hora ecce traditur filius hominis
in manus peccatorum
42 surgite eamus ecce qui me tradet prope est.
43 (181. 1) Et adhuc eo loquente uenit iudas scarioth unus ex duodecim
et cum illo turba multa cum gladiis et lignis
a summis sacerdotibus
et a scribis et a senioribus.

---

ad mortem. sustinete hic et uigilate. 35 et cum processisset paululum. procidit super terram.
et orabat ut si fieri posset. transiret ab eo hora illa. 36 et dixit. abba pater. omnia possi-
bilia tibi sunt. transfer calicem hunc a me. sed non quod ego uolo. sed quod tu uis.
37 et uenit. et inuenit eos dormientes et ait petro. simon dormis. non potuisti una hora ui-
gilare. 38 uigilate et orate. ne intretis in temtationem. spiritus quidem promtus. caro autem
infirma. 39 et iterum abiit orare eundem sermonem dicens. 40 et reuersus denuo. inuenit eos
dormientes. erant enim oculi eorum grauati. et ignorabant quid ei responderent. 41 et uenit
tertio et ait illis. dormite iam. et requiescite. adest finis. uenit hora. ecce traditur filius
hominis in manus peccatorum. 42 surgite eamus. ecce adpropinquauit qui me tradet.
43 Et confestim adhuc eo loquente. uenit iudas scarioth. unus ex duodecim. et cum

---

35. quum HΘ. procesisset MT, processiset Y. procedit DꝤLOR; + in faciem L *gat.* horabat C, adorabat DꝤ. possit DR, posit L.

36. **tibi possibilia sunt** *cum* AFGHΘIMWY *vg. l*: > poss. tibi sunt BCJKMTORVZ *Bentl.*, *f q r et gr.* δύνατά σοι *cf.* p. omnia tibi sunt *d* ff_2 *i*; > poss. sunt tibi DꝤLTX*; > tibi sunt poss. X^2. ha C. > a me calicem hunc J. **sed**: uerumtamen F. **tu** + uis LR.

37. **uenit** + ad eos D. ayt T; abiit W (bi *expunct.*). symon RW. domis L. potuistis L. uigelare D; + mecum W *cor. uat.* *gat.*

38. uigelate D, uiglate L. horate huti C. **non**: ne Ꝥ^{mg}L. **temtationem** ABTXYZ: tempt. CDꝤGHΘIJKLMMTORVW *Tisch.*, tent. *vg.* **promtus** AOTXYZ: promptus BCHΘIJMRW *vg. Tisch.*, proptus G, prumptus DꝤKMTV, prumtus L; + est DꝤ^{mg}LMTOR *vg.* uera G*(-ro *corr.*); autem BD(**uero** *mg.*)ꝤMTOWX*; uero autem L.

39. habiens C; abiit G. orabit T, horauit C; *om.* G. eumdem ℭ.

40. de nouo DꝤLR. **enim**: autem DMTO. hoculi C. **illorum** ABCHΘIKXYZ: eorum DꝤFGJLMMTORTVW *vg.* **ingrauati** AFH*LMYZ *Bentl. cf.* degrauati *a*: grauati BCDꝤGH^{1}ΘIJKMTORTVWX *vg.*, *c d* ff_2 *k q* r_2 δ *aur.*; + a sumno L *gat.* ignorant D.

41. **sufficit** (ἀπέχει): suffecit ꝤR; *cf. uett.* adest finis uenit hora *f* (*r*?), sufficit finis et hora *d q*, adest enim consummatio et hora *c*, ad. e. c. et uenit hora ff_2, consummatus est finis aduenit hora et *a*; *confuse legit k* et uenit tertio et ubi adorauit dicit illis. dormite iā nunc ecce adpropinquauit qui me tradit et post pusillum excitauit illos. et dixit iam ora est ecce *etc.*; D^{gr} απεχει το τελος και η ωρα. **traditur** (παραδίδοται) ACHJMORTX^{c}YZ *cod. caraf.*, *codd. ap. Erasm. Bentl.*: tradetur BDꝤGΘIKLMTVWX* *vg.* > filius hominis tradetur *vg.* *om.* **hominis** M.

42. surgete Ꝥ. **tradet** *codd. et vg.*: tradit ACY *Bentl. Tisch. cod. caraf.*, *et gr.* παραδιδούς.

43. *om.* **et** J. athuc MX*Y, aduc T. iuda Q. **scarioth** *codd. pl. et mg. in* AB, scariot HY, iscarioth D, iscariotes *vg.*: *om.* A*B*. **ex**: de D

44 (182. 2) Dederat autem traditor eius
signum eis dicens
quemcumque osculatus fuero ipse est
tenete eum et ducite caute
45 et cum uenisset statim accedens ad
eum ait rabbi
et osculatus est eum
46 at illi manus iniecerunt in eum et tenu-
erunt eum.
47 (183. 1) Unus autem quidam de circum-
stantibus educens gladium
percussit seruum summi sacerdotis
et amputauit illi auriculam.
48 (184. 1) Et respondens iesus ait illis
tamquam ad latronem existis cum
gladiis et lignis
comprehendere me
49 cotidie eram apud uos in templo do-
cens et non me tenuistis
sed ut adimpleantur scripturae.
50 (185. 6) Tunc discipuli eius relinquentes
eum omnes fugerunt.
51 (186. 10) Adulescens autem quidam se-
quebatur eum amictus
sindone super nudo
et tenuerunt eum

---

illo multitudo. cum gladiis et fustibus. a summis sacerdotibus. et ab scribis. et a senio-
ribus. 44 dederat autem eis traditor eius signum dicens. quem osculatus fuero ipse est.
tenete eum. et ducite firmissime. 45 et cum uenisset. statim accedens ad eum. ait. rabbi.
et osculatus est eum. 46 at illi. manus iniecerunt in eum. et tenuerunt eum. 47 unus autem
de circumstantibus. euaginato gladio. percussit seruum principis sacerdotum. et amputauit
illi auriculam dextram. 48 et respondens iesus ait illis. tamquam ad latronem uenistis cum
gladiis et fustibus conprehendere me.
49 Cottidie eram aput uos. docens in templo. et non me tenuistis. sed ut inpleantur
scribturae.
50 Et relinquentes eum omnes fugerunt. 51 adulescens autem quidam sequebatur illum.

---

vg. duodecem ƎP; ·XII· LRW. cum eo DQR *vg.* *om.* **multa** JKLVX*Z. gladis ƎPL. **lignis**: fustibus GLQX*; fustibus et lignis D; *deinde* + missi BMTOς𝔖 *gat.*, *et* > lignis a s. sac. et a scr. et a sen. missi HΘ *c* ff_2(*l*); *gr. minusc.* 1 *al. plus*[10] *habent* ἀπεσταλμένοι. **a** (ab TX) **scribis** ABCDƎP HΘIMO^cQRTXY: *om.* **a** F(*sed ex Mt.*)GJKLMT O*VWZ *vg. Tisch.* **a senioribus** *codd. pl.*: *om.* **a** C(saen.)F(*sed ex Mt.*)GJMTO*TW *vg. Tisch.*

44. **dederat**: dedit Q; Sederat V. **eius**: eis L; *om.* Wς. *om.* **eis** J. > eis traditor signum W. > eis signum ς. *om.* **dicens** D. > dicens eis GQ. quemquumque H, quemcunque J𝔥; quem cum | quem cum que L. hosculatus C. tenere L. **eum**: illum ƎP; *om.* T. **ducite caute** (ἀπάγετε ἀσφαλῶς) DƎP(ducete)HΘIM *vg.* δ (cauete) *et* adducite caute W: > caute ducite AX^{mg}Y; ducite eum caute GV, d. cum omni sollicitudine MTOX*, d. cum monitione L; ducite eum *tantum*, F, *et* ducite *simpliciter* BCJKQ(adducite = *k aur.*)RTZ; *uett.* d. diligenter *c* ff_2 *r*, d. eum diligenter *a d*, abducite diligenter *q*, ducite firmissime *f*. *Ex his colligi potest in antiquis et forsan antiquissimis exemplaribus per homoeoteleuton* caute *omissum fuisse, quod cum scribae animaduerterent addiderunt uel ante uel post* ducite, *uel ex graeco ipsi transtulerunt, ut* cum omni sollicitudine *in* MTOX* *et* cum monitione *in* L.

45. quum HΘ. ueniisset D. accidens Q; aiens (*inepte*)J; accessit L. > ait ad eum DƎP. **ait**: aue L; ait aue ς𝔖𝔆; ait habe T. hosculatus C, obsculatus O.

46. ad O. inicierunt D, iniecierunt L. in iesum ς𝔖. timuerunt L*(m *in* n *corr*). *om.* **et ten. eum** ƎP.

47. circunstantibus ς𝔥. aeducens C. percusit L. **seruum**: r *sup. lin.* HL; per unum *sic* R; + principis Q; + suum V. *om.* **et** Z. hamputauit C, amputaui L. illius B. auricolam D, auricula Y; + eius Q.

48. > ait illis iesus Q. tanquam ς𝔥. **existis**: uenistis D*(*corr. mg.*); + ad me D. gladis ƎPLR. **lignis**: fustibus D(*corr. mg.*)LX* *a c d f* ff_2 *k q aur.* **comprehendere** AHJMQWX^cY *vg.* *et* comprae. BΘK: conpre. MTOTVX*Z, *et* conprae. CƎPGILR; adpre. D. **me** *om.* O*(+O^1).

49. cottidie H^1OX, quotidie DΘT *vg.* aput GJORT. > apud uos eram FIW. > docens in templo F. *uoluit* > tenuistis me *Bentl.* *om.* **ut** W. adinpleantur CƎP, impleantur JQRZ*(*corr.* Z^1) *vg.*, adinpleatur T, inplerentur L. scripture HW, scriburae GJOYZ, scribture T (e *improbata*).

50. **tunc**: *uoluit* et *Bentl.* (καὶ ἀφέντες *gr. plur.*); *et uoluit* **disc. eius** *omittere cum graeco.* relinq^{u}entes A. > omnes relinquentes eum R. **omnes** + et Q. fugierunt CDH^1OT.

51. adolescens $ƎP^1$JLW *vg. Tisch.*, adoliscens

52 at ille reiecta sindone
nudus profugit ab eis.
53 (187. 1) Et adduxerunt iesum ad summum sacerdotem
et conueniunt omnes sacerdotes et scribae et seniores.
54 (188. 4) Petrus autem a longe secutus est eum usque in atrium summi sacerdotis
et sedebat cum ministris
et calefaciebat se ad ignem.
55 (189. 2) Summi uero sacerdotes et omne concilium
quaerebant aduersus iesum testimonium ut eum morti traderent
nec inueniebant
56 multi enim testimonium falsum dicebant aduersus eum
et conuenientia testimonia non erant.
57 (190. 6) Et quidam surgentes falsum testimonium ferebant
aduersus eum dicentes
58 quoniam nos audiuimus eum dicentem
ego dissoluam templum hoc manu factum
et per triduum aliud non manu factum aedificabo
59 et non erat conueniens testimonium illorum
60 et exsurgens summus sacerdos in medium interrogauit iesum dicens.
Non respondes quicquam ad ea quae tibi obiciuntur ab his?
61 ille autem tacebat et nihil respondit
rursum summus sacerdos
interrogabat eum et dicit ei
tu es christus filius benedicti?
62 (191. 1) Iesus autem dixit illi ego sum

---

amictus sindone. sicut erat nudus. et tenuerunt eum. 52 ad ille relicta sindone. nudus fugit ab eis. 53 et adduxerunt iesum ad principem sacerdotum. et conuene . . . . . .
62 Iesus autem dixit illi. ego sum. et uidebitis filium hominis sedentem ad dexteram uirtutis. et uenientem. cum nubibus caeli.

DKRV, aduliscens GMT. **eum**: *euanuit in* X; illum CꝐ^{mg}GJKLMTORTVZ. hamictus C. nudum G. **super nudo** *in ras. m.* 2 X. *om.* **et** R. tinuerunt L. **eum** + iuuenes *q cum gr.* A *etc.*

52. ad O. eiecta Q; relicta CGT; reiecto D. syndone D. fugit C*(pro *sup. lin.*)Q. hab C.

53. **iesum**: eum W. conue | ueniunt *lapsu* B, cumueniunt O; conuenerunt CꝐ*GTWX* *vg.* (*non cod. caraf.*) *cor. uat.** (+ in unum), *et* > omnes conuenerunt W. **omnes** + summi (*Bentl.*). scribe W. saeniores C.

54. **autem**: uero X. **a longe**: *om.* D; + stans L. > secutus est eum a longe Q. sequutus ΘIX. **usque** *sine addit.* (*contra graecum*) *cum* ADꝐGH LMQWXY *corp. oxon. a d k l*: usque (husque C) + intro (ἕως ἔσω) BCΘIJKMTORTVZ *vg. Tisch.* g_1 *δ gat.*; usque + intus (*c*) ff_2 *g r aur.* sacerdotes L. > ad ignem et cal. se *vg.*

55. *om.* **uero** Z. omnes ꝭ. consilium Ꝑ*(conc. *mg.*)HQ. querebant LOW. aduersum A(*male Tisch.* -sus)BHΘJMTX²Y. **morti traderent**: perderent J. > morti tr. eum *Bentl.* *om.* **ut eum morti** *ad* **testimonium** *u.* 56 L.

56. > falsum testimonium GW. aduersum BJ. et conuenientia | et testimonia Z. **test.** + illorum F.

57. *om.* **et** Ꝑ.

58. *om.* **nos** Z*. **dicentem** + quia (*Bentl.*). dissolbam C, desoluam DꝐQ; dissoluo KOVZ *Bentl.* manufactum *uno ductu* AM; manufesto G. **per triduum** (διὰ τριῶν ἡμερῶν) *cum codd. plur.* 𝔓𝔈 *et δ, codd. ap. Erasm.*: post trid. FH¹Θ Wꝭ𝔖 *gat. c* ff_2 *k l q aur.*, *et* post tertium diem *a d*; in triduum L *cf. uett. ad* xiii. 2. aliut GH* JZ*. *om.* **non** FL. factom H*(u *superscr.*); factu G. hedificabo C, edificabo W.

59. **non**: *uoluit* nec sic *Bentl.* erit T*.

60. *om.* **et** Qꝭ (*uide infra*). exurgens CJMOT WZ *vg. cor. uat.*; surgens R; + autem ꝭ. summis H*(u *corr.*). sacerdo^s Y. **in medium**: *om.* J; in medio IMTX*Z; + et Q; + eorum et G. > interrogauit in medium R. respondis G^{c}HLOT XY. quidquam COZ𝔖𝔈. **ad ea quae** (que D) **tibi obiciuntur** (hobic. C, abic. H*, obiec. DꝐMT, obiic. *vg. Tisch.*, obieiuntur L; dicuntur T) **ab his** (hiis RW; eis BDꝐMTO): *uoluit* quid isti tibi obiiciunt *Bentl.*

61. nichil W. **resp.** + et F. rursus RX*; iterum G. **summus** T* *in* unus *male correctum.* interrogauit CT, interrogat WX*. dicet O; dixit ΘMW *vg.*, *sed gr.* λέγει. **benedicti** (τοῦ εὐλογητοῦ *gr. plur.*) ACDꝐGH*IJKMVXYZ *cod. caraf.*, *Bentl. cum a c d k l q aur. Hil.*: dei benedicti BH¹ΘLMTOQRTW *vg. cor. uat. cum* ff_2 *Ambr. et gr.* AKΠ *al.*[15].

62. illis G; ei ΘMQ. uideuitis C. **hominis** *partim erasum* X. > sedentem a dextris L(seden

et uidebitis filium hominis
a dextris sedentem uirtutis
et uenientem cum nubibus caeli.
63 (192. 6) Summus autem sacerdos scindens uestimenta sua ait.
(193. 2) Quid adhuc desideramus testes?
64 audistis blasphemiam
quid uobis uidetur?
qui omnes condemnauerunt
eum esse reum mortis.
65 (194. 1) Et coeperunt quidam conspuere eum et uelare faciem eius et colaphis eum caedere et dicere ei
prophetiza
et ministri alapis eum caedebant.
66 (195. 1) Et cum esset petrus in atrio deorsum
uenit una ex ancillis summi sacerdotis
67 et cum uidisset petrum calefacientem se
aspiciens illum ait
et tu cum iesu nazareno eras
68 at ille negauit dicens
neque scio neque noui quid dicas.
(196. 1) Et exiit foras ante atrium
et gallus cantauit
69 rursus autem cum uidisset illum ancilla coepit dicere circumstantibus
quia hic ex illis est
70 at ille iterum negauit
et post pusillum rursus
qui adstabant dicebant petro
uere ex illis es
nam et galilaeus es
71 ille autem coepit anathematizare et iurare quia nescio hominem istum
quem dicitis

---

63 Princeps autem sacerdotum scindens uestimenta sua ait. quid adhuc egemus testibus.
64 audistis blasphemiam. quid uobis uidetur. et omnes condemnauerunt eum esse reum
mortis. 65 et coeperunt quidam conspuere in facie eius. et colaphis eum caedere. et dicere
ei. prophetiza nobis. et ministri. libenter alapis eum caedebant.
66 Et cum esset petrus in atrio deorsum uenit ad eum una ex ancillis summi sacerdotis.
67 et cum uidisset petrum calefacientem se aspiciens illum ait. et tu cum iesu nazareno eras.
68 at ille negauit dicens. neque scio. neque noui quid d . . . .
Et exiit foris ante atrium et gallus cantauit. 69 rursus autem cum uidisset illum ancilla
coepit dicere circumstantibus quia hic ex illis est. 70 at ille iterum negauit. et post pus . . .

---

lapsu)Q *vg.* dexteris D. > uirtutis sedentem D. **uirt.** + dei WϚ𝔖ℭ *cor. uat. ex Luc.* xxii. 69. **cum**: in Q. **caeli** *in mg.* Y[1]; celi W.

63. *om.* **autem** L. scidens D, scendens J*(*sed corr.*); scidit LQ. uesmenta R. **sua** + et Q (*non* L). athuc MY, aduc T. disideramus K*(de *cor.*), dissideramus D. testis Y.

64. auditis Y. plasphemiam I; blasphemia Z; blasfemiam DᵽLMT; + eius Dᵽ[mg]LM *gat.* condempnauerunt ΘKLMRW, contempnauerunt Dᵽ. raeum C. > reum esse G. morti T[c](s *eras.*).

65. ceperunt W. *om.* **quidam** C. conspumere L *et* + et inridere L. fatiem G. *om.* **et** *tert.* L. colophis DL, colafis T. cedere BᵽJLMTW; ceciderunt O*(ci *expunct.*). **ei**: *om.* C; *ras.* 2 *litt.* X, *sed* **ei** X[c]; et R. prophetisa Y, profetiza DᵽLO; + nobis xp̄e T; + nobis xp̄e quis est qui te percussit *gat. ex Mt.* xxvi. 68. alaphis L. **caedebant** (ἔβαλλον *uel* ἔβαλον EHM *al. permu.* 33. 157 *etc.*) *codd. plur. vg. et* ced. BᵽJ LMTOW *uett. omn.* (percutiebant *k*, *add.* libenter *l*, cum uoluntate *ff₂ q*): *gr.* ℵABCDG 1. 13. 69. *al.*[10], *cop. syr. p.* ἔλαβον *uel* ἐλάμβανον. > caedebant eum Q.

66. quum Θ *et u.* 67. atrium G. dehorsum C; seorsum ᵽ[mg]GQR. ancellis DᵽLMT. sūmmi D.

67. **uidisset** + una D(*sed exp.*). califacientem O*, caleficientem J. haspiciens C, aspicens O; + in Dᵽ. nazoreo Z.

68. *om.* **dicens** MT. **neque scio**: nescio JM. *om.* **neque noui** F. dicis MT. exiuit R. hante C; ante *bis scriptum* O. **et** *sec.* + statim *cor. uat.** *om.* **et g. cant.** *c cum* ℵBL.

69. **rursus** *codd. plur.* (et X*) *vg.*: rursum BC FGKTVX[2]Z. quum Θ. **illum**: eum X. hancilla C, ancella DᵽMTR. caepit D, cepit W. circum stantibus A, circunst. Ϛℌ. **quia** + et X*.

70. **at**: et MT. negabit T. pussillum ᵽLMT RY. rursum Θ. astabant WZ *vg.* **es** *pr.* + tu GM. *om.* **et** *sec.* D. galileus DᵽGKMTOR; gallieus *ut udtur* H; gallileus L; gallus | leus W.

71. caepit D; cepit W; + eum G. anathe-

72 et statim iterum gallus cantauit.
(197. 2) Et recordatus est petrus
uerbi quod dixerat ei iesus
prius quam gallus cantet bis
ter me negabis
et coepit flere.
XV. (198. 2) Et confestim mane consilium
facientes summi sacerdotes
cum senioribus et scribis
et uniuerso concilio.
(199. 1) Uincientes iesum duxerunt
et tradiderunt pilato.
2 (200. 1) Et interrogauit eum pilatus
tu es rex iudaeorum?
at ille respondens ait illi
tu dicis.
3 (201. 4) Et accusabant eum summi sacerdotes in multis
4 pilatus autem rursum
interrogauit eum dicens
non respondes quicquam?
uide in quantis te accusant
5 iesus autem amplius nihil respondit
ita ut miraretur pilatus.
6 (202. 2) Per diem autem festum
dimittere solebat illis unum ex
uinctis quemcumque petissent.
7 (203. 4) Erat autem qui dicebatur
barabbas
qui cum seditiosis erat uinctus
qui in seditione fecerat homicidium
8 et cum ascendisset turba
coepit rogare sicut semper faciebat
illis.
9 Pilatus autem respondit eis et dixit
uultis dimittam uobis
regem iudaeorum?
10 sciebat enim quod per inuidiam tradidissent eum summi sacerdotes.
11 (204. 1) Pontifices autem concitauerunt
turbam ut magis barabban dimitteret eis.

---

matzare D, anati mazare L. **iurare**: dicere W. **nescio**: non noui F. dicis L.

72. > *om.* **iterum** M. >gallus iterum *vg. inuitis codd.* cantabit T. rᵉcordatus G. dixerat illi O. ihesus *plene* C. > uerbi ihs quod dixerat ei Q *gat.* *om.* **bis** G, *c ff_2 l q δ*, ℵC*Δ. **negabis**: n *in ras.* A; *sequitur ras.* 6 *litt.* K. *om.* **et** *sec.* H. **coepit** (cae. DH, ce. TW) **flere** *codd. vg. a c d k l q δ cum* D ηρξατο κλαιειν; *cf. Euthym. ad Mt.* xxvi. 75, *ἐπιβαλὼν ἀντὶ τοῦ ἀρξάμενος et Theophyl. ἢ ἀρξάμενος ἢ μετὰ σφοδρότητος; et sic interpretantur ἐπιβαλών Syr. philox. et pesh.*; *cf. Field ad loc.*

XV. 1. concilium W, concylium Q. saenioribus C. huniuerso C, uni uersa L* (o *superscr. m.* 2.). consilio H. uincentes LQW(i *superscr.*), Iincientes V *inepte*; uinctum DƎPMTO *cum a c d ff_2 q r_2 aur.* duxierunt L, dixerunt H* (u *sup. lin.*). tradederunt O* (e *sec. in* i *corr.*); + eum Q; + pontio R. pylato CDQR.

2. pylatus CDR. iudeorum DƎPLW, iudeaorum Y. respondiens L. > ei (*sic*) ait QR.

3. accussabant DƎP(*ex* acuss.)LR. **multis** + ipse uero nihil respondit LQ *cum a c* (autem *a c*) *et gr.* NUΔ. 13. 33. 69. *etc.*; *ex Luc.* xxiii. 9 *uel Mt.* xxvii. 12.

4. pylatus *et u.* 5 CDR. rursus DKVZ; iterum G; *om.* L. interrogabat KLMTOQVZ. **respondes** (ἀποκρίνῃ) BCDƎPGH^1ΘIJKMMTQRW *vg., a c ff_2 k δ aur. et* respondens V (n *sec. expuncta*) *gat.* *cf.* respondiens r_2: respondis AH*(*ut udtur*)LOT XYZ *d l q.* quidquam CZℭ; quiquam L. uides DL. accussant DƎPLR.

5. *om.* **autem** ƎP. hamplius C. nichil W; non V. mirarentur L*(n *improbauit* L^2), miretur Q.

6. *om.* **autem** L. > solebat dimittere L *vg.* **illis**: *om.* T*(+ *sup. lin.* T^{rec})Z. **ex uinctis**: uinctum R *cum c k* (reum) *et gr.* ἕνα δέσμιον; ex illis D. quemcunque 𝔓, quencunque ς, quecumque W, quaecumque R.

7. **autem** + in carcere L *gat.* (erat nam i. c.). dicibatur O. barrabbas RW, barbas Q; *sequitur rasura satis longa* A. **qui** *sec. om. Bentl.* seditiossis DƎPGQ. **erat**: *om. Bentl.*; fuerat J. siditione GQ. fecerant H(n *exp.*)MO(*Bentl.*). > fecerat in s. Q.

8. quum CΘ. **cum ascendisset turba** (-sent turbae Z* *sed corr.*) *codd. plur. et vg. et c ff_2 l δ aur.*, accensa tota turba *a*, ascendit tota turba et *d*, tota turba *tantum k*: cum accessisset t. MOX^2. *Ita distinguit* ƎP cum ascendisset|turba caepit *etc.* caepit D, cepit W. **rogare** + eum MTOX. **illis** + per diem sollemnem (sollempn. Q, solempn. *gat.*, per dies festos T) ut dimitteret (+ eis T) unum uinctum (*om.* Q) LQT*(*improbat* T^c) *gat.*, *cf. k* rogabat illum quot faciebat in singulis diebus festis ut dimitteret unum custodiam.

9. pylatus CDR. respondens BCT. *om.* **et** BCOT. iudeorum CDƎPLW.

10. **enim**: autem T. tradiderunt Q.

11. + et *ad init.* Q. barabbam 𝔓𝔖ℭ, barraban

12 (205. 1) Pilatus autem iterum respondens ait illis
quid ergo uultis faciam regi iudaeorum?
13 at illi iterum clamauerunt
crucifige eum
14 pilatus uero dicebat eis
quid enim mali fecit?
at illi magis clamabant
crucifige eum.
15 (206. 1) Pilatus autem uolens populo satisfacere
dimisit illis barabban
et tradidit iesum flagellis caesum ut crucifigeretur.
16 (207. 4) Milites autem duxerunt eum
in atrium praetorii
et conuocant totam cohortem
17 et induunt eum purpura
et inponunt ei plectentes spineam coronam
18 et coeperunt salutare eum
haue rex iudaeorum
19 et percutiebant caput eius harundine
et conspuebant eum
et ponentes genua adorabant eum.
20 (208. 6) Et postquam inluserunt ei
exuerunt illum purpura
et induerunt eum uestimentis suis.
Et educunt illum ut crucifigerent eum.
21 (209. 1) Et angariauerunt praetereuntem
quempiam simonem cyreneum uenientem de uilla
patrem alexandri et rufi
ut tolleret crucem eius.
22 (210. 1) Et perducunt illum in golgotha
locum quod est interpretatum caluariae locus.
23 (211. 4) Et dabant ei bibere murratum
uinum et non accepit.

W, **baraban** JL *gat.*, barban Q. demitteret G; dimittere B *gat.* > dimitteret eis bar. M̄T. > baraban peterent dim. eis *gat.*

12. pylatus CDR. *om.* **iterum** DJ. respondiens L. > respondens iterum B. **uultis** + ut ƎP^{mg}LQR *gat.* regem G; + illi quem dicitis L. iudeorum ƎPLW.

13. clamaberunt T, clamabant M̄TOQ; + dicentes L *gat.*, *et* > cl. iterum dicentes Q.

14. pylatus CDR. **uero**: autem BG^{1}M̄T. **dicebat**: ait M̄T *cor. uat.* **eis**: illis J *vg. Tisch.* male Y^{sax} (*ex* **mali**). clamauerunt Z* (*corr.* Z^4). *om.* **eum** G^1. *Totum uersum om.* G*L; + *in ima pag.* G^1.

15. pylatus CDƎPR. **autem**: uero ƎP^{mg}GR. uoliens L; + pro Q. **satisfacere**: ti *eras.* G. dimissit DƎP, dimittit Y. **illis**: eum *inepte* D. barraban W, barrabban R, barabbam 𝔋𝔖ℭ, barban Q. **tradidit**: reddidit *gat.*; + eis K(*deinde ras. 2 litt.*)VZ; + illis X* *gat.* flagillis DƎPLR. caessum R, cessum DƎP, cesum LM̄TW.

16. *om.* **autem** R. **in atrium** (ἔσω τῆς αὐλῆς *gr. pl.*) ADƎP*GHΘMOXY *vg. uett.*: intro in atrium (ἔσω εἰς τὴν αὐλήν DP *al. pauc.*)BCƎP^{mg}IJ KLM̄TQRTVWZ *Par. lat.* 11955, *Reg. lat.* 2, 262. *M. B. Harl.* 2788, 2826, *S. ioh. et corp. oxon.*, *gat.*, *cod. caraf.*, *Bentl.*, *et d* (intus). pretorii D. conuocat O, conuocauit D. c^{o}hortem R, cohortim D, chartem L.

17. *om.* **et** *ad init.* L. **induunt**: induxerunt Q*. porpura D; purpuram BCGHJQRX(*Bentl.*), purporam L. imponunt KMX^2 *vg.* plextantes L. spiniam R. choronam CT.

18. caeperunt D, ceperunt W. **eum** + dicentes Q. **haue** ADƎPMQRYZ *et* habe BCJOTX: aue GHΘIKLM̄TVW *vg.* iudeorum CDƎPLW.

19. percutierunt L. capud RW. arundine L *vg. Tisch.*; harundinem G. **et ponentes** *ad fin. uersus om.* X*(+ *in ima pag.* X^2). genu CGJ. hadorabant C, adorabunt G.

20. inlusserunt DƎPL, illuserunt *vg.* exuentes Z* (-erunt Z^2). **illum**: eum DƎP*I*R. porpura D, purpora L; purpuram BCGJMT (*Bentl.*). **eum** *pr.*: illum IWX*Z*; *om.* L. **suis**: eius L. educant G, educent *cor. uat.*; ducunt J *l*, duxerunt *c d ff$_2$ aur.*, abduxerunt *k*.

21. hangariauerunt C, angarizauerunt DƎP^{1}O QR, angarizaunt L; + eum D. praetereuntes R; *om.* D. **quempiam**: quendam CƎP^{mg}GJM̄TRT; quempiam quendam D. symonem BCDRW. cyrenaeum Q *vg. Tisch.*, cyraeneum Θ, cyrinaeum M̄T, cyrineum DJR, cirin. ƎPLT, ciren. W. uillam G. alaxandri DƎPL. ruffi DL. **ut**: u *in ras.* O. tollere O, *forsan fuit* attollere. **crucem eius** *om.* O*(+ *mg.*).

22. perducant G. **illum**: eum ƎP^{mg}. golgota H, golgoltha X, golgatha *cor. uat.* *om.* **locum** GJ. quo O*(**quod** *sax.*). est interpraetatum FGHΘIJ M̄TOR; interpraetatur L. caluarie W. locum T.

23. myrratum DKV (y *exp.*), mirratum W, maratum L, myrrhatum *vg.* > uinum m. D, > m. uinum bibere L. haccepit C; accipit DƎPLQR.

24 (212. 1) Et crucifigentes eum diuiserunt
uestimenta eius
mittentes sortem super eis quis quid
tolleret.
25 (213. 10) Erat autem hora tertia
et crucifixerunt eum.
26 (214. 1) Et erat titulus causae eius
inscriptus rex iudaeorum.
27 (215. 1) Et cum eo crucifigunt duos latrones
unum a dextris et alium a sinistris eius.
28 (216. 8) Et adimpleta est scriptura quae
dicit
et cum iniquis reputatus est.
29 (217. 6) Et praetereuntes blasphemabant
eum
mouentes capita sua et dicentes
ua qui destruit templum
et in tribus diebus aedificat
30 saluum fac temet ipsum
descendens de cruce.
31 (218. 2) Similiter et summi sacerdotes
ludentes ad alterutrum cum scribis
dicebant
alios saluos fecit se ipsum
non potest saluum facere
32 christus rex israhel descendat nunc de
cruce
ut uideamus et credamus.
(219. 2) Et qui cum eo crucifixi erant
conuiciabantur ei.
33 (220. 2) Et facta hora sexta tenebrae
factae sunt per totam terram usque
in horam nonam.
34 (221. 6) Et hora nona exclamauit
iesus uoce magna dicens
heloi heloi lama sabacthani
quod est interpretatum
deus meus deus meus ut quid dereliquisti me?

---

24. crufigentes Z*(+ ci *cor.*). diuisserunt DꝐL, diuisert W. super ea L *gat.* > quid quis W.

25. ora T. tercia W. **et**: cum X*(*corr.* X²). crucifigerent X*, crucifixerent X²; crucfixerunt O* (+ i O¹). **eum** + et custodiebant eum Q *cf. d ff₂ k n r.*

26. **et erat**: *om.* **et** G; erat autem DR. cause W, caussae D. inscribtus JOTXYZ; scriptus D* (+ in *mg.*)HMTW, scribtus G. iude. DꝐLW.

27. crucifixerunt BW; crucifigerunt *gat.* **duos** (*cf.* vi. 38, ix. 45. 47 *etc.*) ꝐIKLMTRTVWZ *vg.*: duo ABCGHΘJMOQXY; ·II· D. dexteris D; + eius G. **alium**: unum *cor. uat. mg.* ha C; ad V. sinixtris C. *om.* **eius** K. *Addunt nomina* zoathan *et* chammatha *c* (*et ad Mt.* xxvii. 38 zoatham *et* camma) *cf. ad Luc.* xxiii. 32; *plura ap. Thilo.* '*Cod. Apoc. N. T.*' *pp.* 143, 580, *et Tisch.* '*Acta Pilati*' *A.* 9. 10.

28. et: ut QV. adinpleta CꝐ^{mg}JLMT; inpleta DꝐ*R, impleta *vg.* scribtura GJOYZ. que D. repotatus J; deputatus DꝐGKQRTV, *cod. caraf.*, *cor. uat.* *c ff₂ l aur.*, aestimatus *n* (*r*); ueritas deputata L; *om. uers. d k cum graecis* ℵBC*D *etc.*

29. pretereuntes D. blasfemabant DꝐLMT. mobentes T. uah ΘKVZ *vg.*; uath W; Oã G. **destruit** *codd. plur.* (destrui||t O, distr. DꝐ*, dextr. C, destruet GJ*) 𝔥, *gat. cor. uat.*, *cf. d k l δ et Hieron. qui in Esai. citat pers. tert.*; distruebat R: destruis H¹ΘX*ς𝔖𝔈 *Bentl.*, dextr. T, distrues L, distruebas Ꝑ^{mg}, *cf. c ff₂ n aur.* **templum** + dei Jς𝔈 *cor. uat.* **tribus**: ·III· D. **aedificat** *codd. plur.* (ed. W, reaed. H¹, + illud Q) 𝔥, *gat. cor. uat. cf. d k l δ et* instaurat *Hieron. in Esai.*, aedificauit MT: aedificas LX* *Bentl. n*, ed. T, reaed. Θς𝔖𝔈, *cum c ff₂ aur.*, aedificabas Ꝑ^{mg}; *graeci ὁ καταλύων . . . οἰκοδομῶν, cf. ad Mt.* xxvii. 40.

30. salbum T. faciet DꝐ*. temed CT; te Q; semet DꝐ. > te fac ipsum Q. discendens DꝐ, discendiens L; discende R. crucem G.

31. > et similiter Q. **ludentes** *cum* ABCꝐ* HIJKMTVWY *cor. uat.* *Par. lat.* 11955, 13171 *Reg. lat.* 2, 262, *M. B. Harl.* 2788, 2826 *et l*: inlud. DꝐ^{mg}ΘLMTOQRXZ, illud. *vg. cor. uat. mg.*; *om.* G; inridentes *uett. rell.* **scribis**: scribebant *inepte* D. dicentes V. salbos C; *sequitur ras.* 5 *aut* 6 *litt.* T. > facere fecit se ipsum n. p. saluum L. salbum C, saluam Q. > facere saluum Ꝑ.

32. + si *ad init.* D. hisrael D; + est DW. discendat DꝐLMTR. crucem G. **ut**: et F. uidiamus LR. **credamus**: + illi D; + ei Ꝑ^{mg}LQ. crucifixerant DLRY. conuiciebantur H, conuiceb. DꝐ, conficiab. L, conuitiab. KW *vg.*

33. ora T. **sexta**: ·UI· D. tenebre W. facte WY. **per**: super BΘ¹(su *sup. lin.*)MQW *gat. Bentl.* **totam**: uniuersam W *gat.* husque C. **in**: ad Q. oram T. **nonam**: ·UIIII· D.

34. ora T. **nona**: ·UIIII· D; + et O. exclamabit T. > dicens ihs (*om.* **uoce magna**) L. **heloi** *bis*, *codd. plur.* (heloy C, helio Q, heloy heloi W) *l*, *Bentl. cum gr.* ἐλωΐ *Tisch. ed.* 8, *et ita minusc.* 69 *al. permult.*; eloi *bis vg.* δ, eloy T, *et* ἐλωί *W. H.*; ελωι *habent graeci* ℵABCL *al. plur.*: heli *bis* LX* *cum uett. c d ff₂ i k n et gr.* D 2^{pe} 131. ηλει. *Cf. ad Mt.* xxvii. 46. **lama** *codd. plur. cum gr.* BD *et uett. d ff₂ n*, *et* lamma *vg.*: lema CJ(leba)MX*Z *Bentl. c* δ (lemach), laema

35 Et quidam de circumstantibus
audientes dicebant
ecce heliam uocat.
36 (222. 2) Currens autem unus et implens
spongiam aceto
circumponensque calamo
potum dabat ei
dicens sinite uideamus
si ueniat helias ad deponendum eum.
37 (223. 1) Iesus autem emissa uoce magna
exspirauit.
38 (224. 2) Et uelum templi scissum est in
duo a sursum usque deorsum.
39 (225. 2) Uidens autem centurio
qui ex aduerso stabat quia sic clamans exspirasset ait
uere homo hic filius dei erat.
40 (226. 6) Erant autem et mulieres
de longe aspicientes
inter quas et maria magdalene
et maria iacobi minoris et ioseph
mater et salome
41 et cum esset in galilaea
sequebantur eum
et ministrabant ei
et aliae multae quae simul
cum eo ascenderant hierosolyma.
42 (227. 1) Et cum iam sero esset factum
quia erat parasceue
quod est ante sabbatum
43 uenit ioseph ab arimathia
nobilis decurio
qui et ipse erat expectans regnum dei
et audacter introiit ad pilatum et petiit
corpus iesu

I *l*, λεμά ℵCL *etc.*; helama W, (lamana *i*). **sabacthani** *codd. plur. et vg., et c l*, sabactani Z*, sabachtan ·i· D, sabbachani R (-tani R^{c}), sabethani L, sabaethani Q (lamasa baeth.), zabacthani G, sabathani H(a *sec. super ras.*)L(lebasa bath. *et* lebasa *in ras.*), zabathani *gat.*, zabatani W, sabachtha δ, *cum graecis plur.* *σαβαχθανεί uel -νί*: sabtani T, zaptani KV *cum graecis* D *ζαφθανει et* B *ζαβαφθανει*, *cf. uett.* zaphani *k*, zapthani *d*, sapthani *ff*$_{2}$, izpthani *i**; *uide ad Mt.* xxvii. 46. *om.* **est** L. interpraetatum BCƎPΘIJLMTORYZ*. *om.* **meus** *pr.* ƎP*(+ *mg.*)Q. diriliquisti DR, direl. Q, dirilinq. L; exprobrasti *c*. > me der. DKOQRVZ *Bentl., cum uett. d ff*$_{2}$ *k l n* δ *aur. et gr.* ACPΔ *etc.*

35. circunstantibus ϛ. *om.* **ecce** CΘTX*. eliam T *vg.*, helcani *gat.* **uocat** + iste LQ *gat.*

36. + et *ad init.* Q. **unus**: + ex eis Q; + est eis *gat.* *om.* **et** GM. inplens CDƎPGLMTO. sphongiam GKX, sphongeam Z; spungiam ƎPJL, sfung. CT, spongeam R. acceto CT, acoeto D. circumponesque Z*(*corr.* Z^{1}); et circumponens DƎPG, circumponens L. sinete ƎP. uidiamus L. **si** + huc L. uenit GR, ueniet L. elias T *vg.* adeponendum G, ad depunendum O.

37. ihesus C. emisa LMTR. > magna uoce V. expirauit CƎPΘIJKLMORTWYZ *vg.*; emisit spiritum B(*ex Mt.*).

38. **et** + ecce L. scisum ƎPGLOR, cissum W. **duo**: duas partes LQ *gat.* **sursum** ABCƎP^{mg}GH*IJ(sors.)MRXY *l* δ: summo DƎP*H^{1}ΘKLMTOQTVWZ *vg., cum c d ff*$_{2}$ *i n q aur., ex Mt.* husque dehorsum C.

39. uidiens L. centorio DLR; + et DƎPL. **ex** *om.* ƎP*(+ ƎP^{1}). stabant ƎP^{mg}L; erant DƎP*. **exspirasset** ABƎPHMTQVXZ: exp. CDGΘIJKL(+ et)MORTWY *vg.*; emisisset spiritum B. *cf. ff*$_{2}$ (emisit spiritum). > hic homo *vg.* > erat dei Q.

40. *om.* **et** *pr.* W. a longe ƎPLMTO; a longue D. haspicientes C, aspiciens R; aspiciebant Q. qua^{s} O. **et** *sec.* (*καί sine ἦν* ℵBL) *cum* ABCƎP^{mg}H*MRTVX^{c}Y *emendatio Hieronymiana ut udtur ex graeco*: erat GH^{1}ΘIKMTOQWX*Z *vg., c d ff*$_{2}$ *n aur.*, fuit *k*, *cum gr.* DΓ *etc.*; erat et L δ *cum gr.* AC*Δ *etc.*, erant et *l*; *om.* DƎP*J. **magdalene** AGHMQRTWXZ* *vg.*: magdalenae BCƎPΘIJLMTOVYZ^{3}, magdalena K, magdā D. **salome** (*cf.* magdalene) *cum* DGΘLMQWXZ* *vg., c d ff*$_{2}$ *l q* δ *et gr.* Σαλώμη, solome ƎPL, same O*: salomae ABCFHIJKO^{c}TVYZ^{3} *n aur., et* solomae MTR.

41. quum CΘ. aesset C. galilea CDƎPHMTORW, galilia L; galileam G. sequeba^{n}tur DG, sequibantur O*(i *in* e *corr.*). *om.* **eum** Z. alie multe W; + mulieres O(*sed* ier *in ras.*). que D. *om.* **cum eo** MT. hascenderant C; ascenderunt R. **hierosolyma** *cum* BGIJMOZ *et graeco ut* xi. 11, 15, 27, *cf. ad* iii. 8, *et* hierosolima Y, hieru. ƎPR, hyero. H, hyeru. DQ: hierosolymam ACTVX *Tisch. et* Θ *post ras.*, hierosolimam MT, hierusolymam K, hierusolimam L, ierosolymam *vg.*, ierosolimam W.

42. quum CHΘ. > sero iam T. > factum esset Θ. qui K(+ a *sup. lin.*)V. parascheue CKVZ, parascaeue G, parascephe T, parasciue L, parasue D. *om.* **quod est** W. hante C. sabatum L, sabbathum ϛ𝔓.

43. **ioseph**: ihs *inepte* D. arimatia CO, arimazia T, arimathaea ϛ𝔓ℭ. nobillis L, nubilis Q. decorio L, decuria MT. quia R^{c}(**qui** R*)Z*(*sed corr.*). exspectans ƎPMTRX*Z^{2}. audaciter DƎP^{mg}JLMTR *gat.* **introiit** (εἰσῆλθεν) *codd. plur. et* ƎP*

44 pilatus autem mirabatur si iam obisset
et accersito centurione
interrogauit eum
si iam mortuus esset
45 et cum cognouisset a centurione donauit corpus ioseph.
46 (228. 1) Ioseph autem mercatus sindonem et deponens eum inuoluit sindone
et posuit eum in monumento
quod erat excisum de petra
et aduoluit lapidem ad ostium monumenti.
47 (229. 6) Maria autem magdalene
et maria ioseph aspiciebant ubi poneretur.
XVI. (230. 8) Et cum transisset sabbatum
maria magdalene et maria iacobi et salome emerunt aromata
ut uenientes ungerent eum.
2 (231. 1) Et ualde mane una sabbatorum
ueniunt ad monumentum
orto iam sole
3 et dicebant ad inuicem
quis reuoluet nobis lapidem
ab ostio monumenti?
4 et respicientes uident reuolutum lapidem
erat quippe magnus ualde
5 et introeuntes in monumentum
uiderunt iuuenem sedentem in dextris
coopertum stola candida
et obstipuerunt.
6 (232. 2) Qui dicit illis nolite expauescere
iesum quaeritis nazarenum crucifixum
surrexit non est hic
ecce locus ubi posuerunt eum

H*X^c, introiuit $ƎP^1H^1$ΘQRWX* *vg.*: introit L. pylat. CDR *et* 44. **petiit** (ᾐτήσατο) CDH^1ΘIKT VWXZ* *vg.*: petit ABƎPGH*JLMMTOQRYZ^c *et uett. omn. excepto c*; *cf. Luc.* xxiii. 52 *et ad Ioh.* v. 24.

44. mirabantur L* (*improbat* n L^2). **si**: se L. **iam** *pr.* + cum L. hobisset C, obiisset J *vg.* arcersito MT; arcessito DQRT *l* r_2, arcesito L, aduocato *k*, uocato ff_2, uocans *c d aur.* centorione DL MTR. interrogabat $ƎP^{mg}$QR. **eum** *om. cor. uat. mg.* **esset**: est T.

45. quum CΘ. cognuuisset R, cognouissent Z* (-set Z^1). *om.* **a** L. centorione DLMT. **corpus** + iesu QT *gat.*

46. **mercatus** + est D$ƎP^{mg}$QR; > mercauit autem ioseph L. syndonem BDJ; sindone GKZ; *et* + mundo G. *om.* **et** *pr.* X. in||uoluit O; + in CDƎPMTOQX*𝔖. syndone BDJ; sindonem LMT*(m *erasa*)OQ. possuit DƎPLR. *om.* **in** O* (+ O^1). monimento R; monumentum GL. excissum D. > excisum erat Q. in petra D*(de *mg.*)Θ *cor. uat. mg.* **aduoluit**: adposuit CΘT (app.). hostium CDƎPLMTOR. **monumenti**: + et abiit Q; + abit autem L (*quod Scrivenerus ad uersum* 47 *iungit*).

47. **magdalene** AGHMOQTWXZ* *vg.*: magdalenae BCƎPΘIJMTRVYZ^3 *gat.*; -na KL, magda– D; + et maria iacobi W *gat.* iosep C. hubi C.

XVI. 1. quum CΘ. transiisset D, transiset ƎPL. sabatum D, sabbathum 𝔖𝔓. mariae L* (e *erasa*). **magdalene** AHL*MOQTWXYZ* *vg.*: -nae BC ƎPGΘIJKL^1MTRVZ^3; magda– D. **salome** BƎP (sol.)GΘL(sol.)MOQWXZ* *vg.*: salomae ACDF HIJKRTVYZ^3 *et* solomae MT. aemerunt C. haromatha C. unguerent DΘIJMTORZ*, hunguerent C, unguerunt K. **eum**: iesum *vg. cum graecis* K^2MX *minusc.*

2. **una**: prima DƎPGOX *cum k q.* sabbathorum 𝔖𝔓. uenerunt ƎP, uenierunt D. ad monumento J. **orto** (horto C, horte L) **iam sole** *codd. omn. et vg., l cum gr.* ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου: oriente s. *uett. c d n q et gr.* D ανατελλοντος *τ. η., cf. Aug. de cons. euang.* III. 134. c. '*hoc intelligitur Marcus dicere* ualde mane oriente iam sole,' *et Tichon. Reg.* v. *p.* 61 b '*Marcus dicit* oriente sole *non* orto'.

3. **reuoluet** (ἀποκυλίσει) *cum* ABCD*HΘKMV WY *vg.*: reuoluit D^cƎPGIJLMTOQRT(-bit)XZ *d l.* **nobis** *bis scr., pr. erasum* J. **ab**: a J. hostio CDƎPLMTO; ostium Q, osteum G; *sequitur rasura in* Θ. momenti O*, monomenti L; + erat autem magnus nimis LQ *cf. c d* ff_2 *n uersu* 4.

4. **uident** *cum* ABCDƎP*FGH*JLMTX^cY *cod. caraf., Bentl. cum k l* et graeco*: uiderunt $ƎP^{mg}H^1$ ΘIKMTOQRVWX*Z *vg. cum* l^c *q δ.* reuoluum R. **quippe**: autem CT *cf. u.* 3. *Uersum sic habent c d* ff_2 *n cum* D^{gr} 2^{pe} erat enim magnus ualde et ueniunt (-erunt ff_2) et inueniunt (-erunt ff_2) reuolutum (amotum *n*) lapidem.

5. **in monumentum** (εἰς τὸ μνημεῖον) *cum* BC DƎPGΘIKMTO*TWX^2 *vg., et uett. c d* ff_2 *l δ aur.*: in monumento AHJL(mono.)MO^cQRVX*YZ *n q.* uident L. iubenem T. dexteris D. cohopertum C, cooperto H, co opertus L. sthola J, stolam GZ*(m *perlin. cor.*) *Bentl.* candidam G *Bentl.* **obstipuerunt** BC(hobst.)ƎPGΘIJMMTRTXZ: obstu. ADHKLOQVWY *vg. Tisch.*

6. di^{c}it X; dixit . illi L. queritis L. > cru |

7 sed ite dicite discipulis eius
et petro
quia praecedit uos in galilaeam
ibi eum uidebitis sicut dixit uobis.
8 (233. 2) At illae exeuntes fugerunt
de monumento
inuaserat enim eas tremor et pauor
et nemini quicquam dixerunt
timebant enim
9 surgens autem mane prima sabbati
apparuit primo mariae magdalenae
de qua eiecerat septem daemonia
10 illa uadens nuntiauit his qui cum eo
fuerant
lugentibus et flentibus
11 et illi audientes quia uiueret
et uisus esset ab ea
non crediderunt.
12 Post haec autem duobus ex eis ambulantibus ostensus est in alia effigie
euntibus in uillam
13 et illi euntes nuntiauerunt ceteris
nec illis crediderunt.
14 Nouissime recumbentibus illis undecim
apparuit
et exprobrauit incredulitatem illorum
et duritiam cordis
quia his qui uiderant eum resurrexisse
non crediderant.
15 Et dixit eis euntes in mundum uniuersum
praedicate euangelium omni creaturae
16 qui crediderit et baptizatus fuerit saluus erit

cifixum natzarenum D. > nazarenum non est hic crucifixum surrexit Q. hubi C. possuerunt ƎPLR.

7. sedite *uno uerbo* Y; + et BDƎPΘJKLMTRXZ. **dicite**: *om.* C; *sequitur ras.* T. *om.* **eius** D. > ite discipulis eius et dicite et petro Q. **quia** + ecce LQ. praecidit LOR, precedit D; praecedet HΘWϚ𝔖. galileam CƎPGΘMTORTVW, galiliam DL. uideuitis CO. dixi W.

8. ille GOW. fugierunt DH¹Θ. de monumentum G. inuasserat DƎPL. > pauor et tremor DƎPOMT; timor et tremor X*; tenior et pauor *gat.* quidquam CZ𝔖ℭ. dixerant G, dixerint MT. **timebant enim** [9] **surgens autem** *prorsus uno tenore* L. *De clausula cod. k, etc. uide paginam sequentem.*

9. **autem** *sine addit.* ACD*ƎP*H*IJLMYℌℭ *cum uett.* (*l*) *n q δ et gr. plur.*: + iesus BD¹ƎPᶜ (*sup. lin.*)GH¹ΘKMTOQRTVWXZϚ𝔖, *gat.* (nam iesus mare), *cum c ff₂, gr.* Fʷ 13. 28. 69. 124 *al.* **sabbati**: bb *in ras.* H: sabbathi Ϛℌ, sa|bati L. **apparuit** + ihs LQ. marie W; *om.* Q. **magdalenae** BCƎPGΘIJKLMTRZ³Ϛℌ: -ne AHM (-êne)OQTVWXYZ*𝔖ℭ, magda– D. egecerat C, iecerat DƎPLMT, eicerat GMR; eiciebat Q. **septem**: ·uii· DRTW. demonia DƎPLRWY.

10. + at *ad init.* LQ. **uadens**: uidens J. nunciauit Wℭ, annuntiauit M. hiis W. **eo**: ea WX. **lugentibus**: loquentibus L.

11. *om.* **et** *ad init.* DƎPX. uiuerat DƎP; uiuus L. uissus DƎP. aesset C; est T. hab C. crediderᵘnt H; + eis F.

12. hec W. **duobus**: ·ii· D. *om.* **ex** O*(+ *sup. lin.*). **eis**: his ƎPᵐᵍLR(hiis) *vg.* hambul. hostensus C. **ostensus . . . euntibus** *om.* G*, + *in ima pag.* G¹. *om.* **in alia eff.** F. effigiae JY. eutibus L; + eis CT; + illis L. uilla J. *om.* **in uillam** F.

13. heuntes C. nunc. Wℭ; enuntiauerunt L. caeteris DƎPLRϚℌ; + sed LQ.

14. nouissimae BCI; + autem DGMTQϚ𝔖 *c ff₂ o q aur. cum gr.* AD *al.* 10. undecem ƎP, hundecim C; ·xi· DW, ·xii· R. **apparuit**: + iesus DH¹ΘQ; + illis iesus *cor. uat.** exprobrabit X, exprobauit LM. incredulitati X. **illorum**: eorum DƎPMQY *vg.* duriciam W, durit am L; duritiae X*Z. **cordis**: + illorum LQY; + eorum D. **his**: hiis RW, eis *vg.*, is J. uiderunt KMTOVZ* (*corr.* Z¹) *sine auct. uet.*; uidederant F; *graeci* τοῖς θεασαμένοις αὐτόν. **resurrexisse**: surrexisse *uoluit Bentl.*; + a mortuis *cor. uat.**; + et nuntiantibus illis B(*om.* et)MTOX*(*om.* et)Z, *uide et* LQ *infra.* **non** *litt. min.* B. crediderunt DƎPLMT QR *vg.*, credider B; + nuntiantibus L(-entibus)Q. *Additamentum aliud nec in nostris nec in uett. nec in graecis codicibus inuentum commemorat Hieron. contra Pelag.* ii. 15 '*In quibusdam exemplaribu et maxime in graecis codicibus iuxta Marcum in fine eius euangelii scribitur* postea quum accubuissent undecim apparuit eis iesus et exprobrauit incredulitatem et duritiam cordis eorum quia his qui uiderant eum resurgentem non crediderunt. Et illi satisfaciebant dicentes saeculum istud iniquitatis et incredulitatis substantia (*cod. uat.* sub satana) est quae non sinit per immundos spiritus ueram dei apprehendi uirtutem. Idcirco iam nunc reuela iustitiam tuam.'

15. **eis** + iesus BKMTOVZ *o²*. heuntes C. huniuersum C; *om. gat.*; > uniuersum mundum DƎPO (uni *sup. lin.*). predicate D, praedite G. euanguelium D. craturae Y*(+ e *sax.*); creature W.

16. babtizatus LRY, baptitzatus (tus *iterum in mg.*) D. salbus C, salus L. condempnabitur ƎPG HΘMTRW, contempn. DL, condemnauitur O.

qui uero non crediderit condemna-
bitur
17 signa autem eos qui crediderint haec
sequentur
in nomine meo daemonia eicie t
linguis loquentur nouis
18 serpentes tollent
et si mortiferum quid biberint
non eos nocebit
super aegrotos manus inponent
et bene habebunt.
19 Et dominus quidem postquam locutus
est eis adsumtus est in caelum
et sedit a dextris dei
20 illi autem profecti praedicauerunt ubi-
que
domino coop rante et sermonem con-
firmante sequentibus signis amen.

EXPLICIT EUANGELIUM SECUNDUM MARCUM.

17. crediderunt D, crederint O. hec W. demonia DEPLWY; daemones J. aeicient C, eiecient MT, iecient D, iecent L, eiicient *vg. Tisch.* **nouis**: nobis LMOZ*. > loquentur linguis nouis Q.

18. stollent L. liberint *inepte* R, biber|rint W; biberunt L. eis HΘKVWX*Z[2] *vg.* supra GJ. **aegrotos** (*cf.* vi. 13) FGHMMTX[2]Y *et* egr. AC EPΘ(igr. *cor.*)LT: aegros BJOQVX* *vg. Tisch.*, egr. DIKRWZ. manūs Y. imponent BKMWX *vg.* > inponent manus Q. habebant L, abebunt C.

19. **quidem** *sine addit. cum* ACDEPGH*IJM QRY *Par. lat.* 13171, *M. B. Harl.* 2788, *l Bentl. et gr. plur.*: + iesus BH[1]ΘKLMTOT(quidam)VWXZ *Par. lat.* 2 *et* 262, *Harl.* 2826, *vg.* (*non cod. caraf.*) *cum c o q δ aur. et gr.* C*KLΔ *minusc.* loquutus ΘI. adsumtus AGRTXYZ*(ass. Z[2]): adsumptus BCEPHΘIJLMMTOQ *Tisch.*; assumptus DKVW *vg.* celum W. **sedit** (ἐκαθίσεν): sedet BKLWϛ 𝔖ℭ. ad G. dexteris D.

20. autem illi Q. predicauerunt D. hubique C. quohoperante C. sermone GJZ. *om.* **confirmante** L. sequetibus R. **signis** + finit DL. amen *ad fin.* AD(*litt. graecis*)FGHJMOX *c o et graec.* C*EGKL *al. pl.*: *om.* BCEPΘIKLMTQRTV WYZ *vg. Tisch. q aur., gr.* AC[2], 1. 33. *al. mu.*; *om. totum uersum l.*

explicit euangelium secundum marcum BEP (+ amen)IM(+ feliciter)MTOTZ: euangelium secundum marcum explicit G; explicit eugłm scđ marcum. v̄ ɪᴅᴄᴄ (*i. e.* uersus mille septingentos *cum gr.* K *al. aeth.*)V, *et* expł. euangłm secđ marcū hab̄ ū. ɪ̄ᴅᴄᴄ K, *de his uersuum numeris hic et alibi uide epilogum*; *in Mattheo casu omissi sunt*; explicit liber marcus Y, finit euangelium marci R; expł A(*simpliciter quamuis Tisch. in prol. p.* xvii explicit euangelium secundum marcum) H; *nihil habent* CDΘJLQWX *vg.*

Finem euangelii ita habet k [8]illae autem cum exirent a monumento fugerunt. tenebat enim illas. tremor. et pauor. propter timorem Omnia autem quaecumque praecepta erant et qui cum puero erant breuiter exposuerunt posthaec et ipse hiesus adparuit. et ab orientem usque. usque in orientem. misit per illos. sanctam. et incorruptam. praedicationis salutis aeternae. amen. *corrige* Omnia autem quaecumque praecepta erant et qui cum petro erant breuiter exposuerunt. Posthaec et ipse hiesus adparuit et ab oriente usque in occidentem misit per illos sanctam et incorruptam praedicationem salutis aeternae. amen. *Simile additamentum habetur in graeco parisiensi* L *et* 274[mg]; *plura uidesis ap. Tisch. T. G.* 8 *ad loc. et O. L. Bibl. Texts*, II. p. 115.

[PRAEFATIO UEL ARGUMENTUM LUCAE.

Praefatio haec continetur in codd. nostris AB(C)DƎPHΘIKMTOQ(T)VWXYZ *l aur.* (*sed* CT *tantum uariant ut separatim imprimi curauerimus*), *editionibusque antiquis Hailbrun* 1476, *Wild de Ratisbon* 1481, *Paganini* 1487, *Froben* 1502, *Sacon* 1515 *et* 1519, *Benedicti Par.* 1558; *cf. et Thomasium uol.* 1 *pp.* 305, 334, 340; *impresserunt etiam Sabatarius uol.* III. *p.* 253 *ex codice nostro ueteri c, subnexis uariis lectionibus codicis aurei Turonensis, et A. Maius in operibus Sedulii Scoti qui 'Expositiunculam' conscripsit* (*Migne 'Patr. Lat.'* ciii. *p.* 285); *olim ipsi Hieronymo adscripta erat, sed inter scripta supposititia posuit Uallarsius uol.* XI. *p.* 833.

Deest autem in EFGJMR𝔓𝔖ℭ.

In Ϛ, *Mareschal* 1531, *Benedicto* 1558 (*ante praefationem nostram*) *et Erasmo* (*graece tantum κατὰ Σωφρόνιον*) *habetur alia praefatio ex Hieronymo 'de uiris illustribus' desumpta* Lucas medicus Antiochensis, ut eius scripta indicant . . . . ossa eius cum reliquiis Andreae apostoli translata sunt de Achaia; *cf. et Thomasium* I. *p.* 339.

De praefationibus in CT *uide infra p.* 271; *item aliam in* Θ *et in Thomasio* I. *p.* 340; *u. p.* 272.

Inscr. inc̄ praefatio A, incipit praefatio lucae HY, inc̄. secund. luca X, praefatio B, argumentum lucae D, incipit argumentum in euangelio lucae K, incipit argumentum euang. sc̄d lucam IQ, explicit interpraetatio nominū eb̄: incipit argumentum eiusdem ƎP, incipit prologus euangelii secundum lucam MTV *Turon.*, prologus in euang. lucae *c*, prologus Z, incp̄t praefatio hieronimi pr̄b in luca Θ, incipit praefatio beati Hieronymi presbyteri in euangelium secundum Lucam *edd.*; *nihil habent* OW *l aur.*

LUCAS Syrus natione Antiochensis arte medicus discipulus apostolorum postea Paulum secutus usque ad confessionem eius seruiens domino sine crimine. Nam neque uxorem umquam habens neque filios septuaginta et quattuor annorum obiit in Bithynia plenus spiritu sancto. Qui cum iam descripta essent euangelia per Mattheum quidem in Iudaea per Marcum autem in Italia sancto instigante spiritu in Achaiae partibus hoc scripsit euangelium significans etiam ipse in principio ante alia esse descripta; cui extra ea quae ordo euangelicae dispositionis exposcit ea maxime necessitas fuit laboris ut primum graecis fidelibus, omni

---

1. **natione** *cum* ADƎPHΘKQVX *c Uall. edd.* (*et* >natione syrus *c Mai.*): *om.* BOYZ *l aur.* **antiochensis** ΘKMTQ(ante.)VZ^{2} *c edd.*, antiocensis XZ*: anthiocensis ABƎPH(-ses*)O *l aur.*; anthiocensiae Y, antiochensionis D. **discipulus** + fuit W. apostulorum *aur.*

2. **postea** + uero HΘW *c Mai.* (*non Sed.*). sequutus ƎPHΘX. **confessionem**: passionem KMTWZ *c Turon. Mai. Sed.*; consummationem *edd. ant. et Uall.* **domino**: deo DQ.

3. unquam OW *edd.* **habens**: habuit HΘ *c Mai.* (*non Sed.*) >habens umquam D. >n. f. habens Q. **filios** + procreauit HΘ. **sept. et quatt.** BW*l aur. et* sept. et quat. *c Mai. Uall. etc.*: sept. quattuor KOX; ·LXXIIII· ADƎPMTQYZ, ·LXX· & quattuor Θ, ·LXX· et tres H*, & quattuor H^{mg}.

4. **obiit**: abiit X. **bithynia** MT *c Mai. edd.*, bythynia B, bithinia DΘWY, bythinia AKVX, bitthinia H^{c}: bythiniam Z*, bithyniam Z^{3}, bythyniam *ut udtur* O; bethania ƎPQ, bitthania H*, bethaniam *l aur.* **qui**: igitur HΘ. quum HΘ. **descripta** *codd. plur.* (-bta Q): scripta KMTOVW *c l aur. edd.*, scribata Y, scribta XZ. esset Z*(*corr.* Z^{2}). aeuanguelia D.

5. matheum DQW, matthaeum *Mai. Uall.* (*non autem edd. ant.*). **quidem**: *om.* DƎP; inquid *l.* iudea DƎPQW; iudaeam *l aur.*, iudeam Y. italiam *l.* instigatus H (ininstigantus H*); inscicante *l**, insticante *l*^{c}.

6. **spiritu** + sancto A. achaie W. scribsit OQX(*ras.* 3 *litt. inter* b *et* s)YZ; descripsit A^{2}. >scripsit hoc *l.* aeuanguelium D. **etiam**: et W.

7. **ante** + suum *edd. plur.* (*non autem Froben*). describta OXYZ, discripta D. que H. euangelice expositionis W; aeuanguelicae dispossitionis D.

8. **maxima** OXZ*; -mae Q. necesitas ƎP; necnecess. Q. **fuit laboris** ABDƎPΘV: >laboris fuit HKMTOWXYZ *c l aur. edd.* graegis B; grecis A^{c}?DƎPKMTOQVWXZ* *l aur.*

perfectione uenturi in carnem dei manifestata, ne iudaicis fabulis intenti in solo legis desiderio tenerentur neue hereticis fabulis et stultis sollicitationibus seducti excederent a ueritate elaboraret; dehinc ut in principio euangelii, Iohannis natiuitate praesumta, cui euangelium scriberet et in quo electus scriberet indicaret contestans in se completa esse quae essent ab aliis inchoata. Cui ideo, post baptismum filii Dei, a perfectione generationis in Christo impletae, et repetendae a principio natiuitatis humanae potestas permissa est, ut requirentibus demonstraret in quo adprehenderat, per Nathan filium introitu recurrentis in deum generationis admisso, *indispartibilis Dei praedicans in hominibus* Christum suum perfecti opus hominis, redire in se per filium faceret qui per Dauid patrem uenientibus iter praebebat in Christo. Cui Lucae non inmerito etiam scribendorum apostolicorum actuum potestas in ministerio datur, ut deo in deum pleno,

---

1. **perfectione** *edidimus cum* A*D𝔓 : prophetatione *codd. rell.* (prof. O) *et* A^mg *et edd.*, prophetationem *l*; praefatione profectione Q. carne AHΘ V. >in carnem uenturi *l*. **dei** *cum* AD𝔓Q : dei christi *codd. rell. et edd.*; christi (*om.* dei) Θ. **manifestata** (omni perfectione manifestata *abl. abs. sc. per nuntium angeli et sanctarum mulierum prophetationes*) AD𝔓Q : manifestata humanitate *c edd. plur.*; manifestata humanitas KMTVZ *Turon.*, manifesta humanitas BHΘOXY *l aur.*; fieret manifestata humanitatis W; manifesta esset humanitas *Froben* 1502 *cf. Sed.* 'quatenus graecis fidelibus uenturi in carnem dei christi manifestata esset humanitas.' **ne** : neque *aur.*, nec H. **intenti** *cum* AD𝔓ΘQV : attenti *codd. rell. et edd.* (adtenti BY *l*). *om.* in 𝔓.

2. **legis** : regis *l**. dessiderio D. detenentur Q. **neue** ABΘMTV *Turon.* : ne uel HKOXYZ *c l aur. Mai.*; et ne uel W; uel ne D𝔓Q *edd.* haereticis OZ², eret. Q, erraticis D; hereticorum Θ. fubulis *l*. **stultis** + et Θ. solicitationibus D; sollicitudinibus Y.

3. exciderent OQ *c edd.* uritate O. elauoraret O, elaboret *aur.*; et laborarent H; elaborare K; *om. l*; *item cum seqq. coniungunt* KV. *om.* **euangelii** XZ*(+ Z²); aeuangu. *bis* D. ioannis *Uall. Mai. etc.*; iohannes O. natiuitatem K.

4. praesumpta 𝔓HKMTOQV *c l aur. edd.*, presumpta DW. *om.* **et in quo el. scriberet** *aur.* eletus Q, electos H; electis *cod. ap. Sabat.* **scriberet** : *om.* B; + et Y. indicauit *l*.

5. contestificans D𝔓Q; + et Y. **completa** AHΘKVY *edd.*: conpleta BD𝔓MTOQXZ *l aur. om.* **in se** 𝔓. > conpl. esse in se D. que D; *seq. ras. l. om.* **essent** Q. **ab aliis** *i. e. pseudoeuangelistis, a quibus non erant perfecta sed praue inchoata, ita explicat Sed.* incoata HXY; + sunt Q. *Ordo uerborum ut uidetur turbatus est; forsan huiusmodi fuit* ea maxime necessitas fuit laboris ut primum | cui euangelium scriberet et in quo electus scriberet | indicaret contestans in se completa esse quae essent ab aliis inchoata; | dehinc ut | graecis fidelibus | in principio euangelii iohannis natiuitate praesumta | omni perfectione uenturi in carnem Dei manifestata ne iudaicis fabulis intenti ... excederent a ueritate elaboraret.

6. babtismum DY. *om.* **in christo** W. inpletae B𝔓Q *aur.*, implete *l*; completae *cod. ap. Sabat.*, complete W. **et repetendae** ABD(repp.)𝔓ΘK MTQV *Turon.* (**repet.** *dupl.*) *Froben* : *om.* **et** HOW (-tente)XYZ *l*(-de) *aur. edd.*

7. humane W*l*; *om.* D. permisa Q; missa DO*.

8. **quo** : quod H. **adprehenderat** D : adprehendens erat *codd. rell.* (adprae. B𝔓HΘQY *l*, appre. KMTVWZ² *c edd.*); *cf. Sed.* '*non per Salomonem quomodo Mattheus sed per Nathan filium Dauid introitum recurrentis in deum generationis adprehenderat*;' *cf. Phil.* iii. 12. *om.* **per** BHΘOW XYZ *l aur.* natan H¹O; natham 𝔓YZ; natum? H*, natam Q. **filium** + dauid *edd.*, *cf. Sed.* **introitu** (-tum OXZ *cf. Sed.*, introtu K) **recurrentis** (resc. H, raec. Q, -tes O) : introiture · currentis *l sic diuisum*, introire currentis Y.

9. **generationis** : congregationis O. > generationis in deum *aur.** *sed corr.* ammisso KMTO VXZ², admiso 𝔓Q; admissum H¹Θ; + et 𝔓. **indispartibilis** AD𝔓Q *Sed.* (*et infra* '*ipse pater a filio inseparabilis est. Alii namque et loco et tempore a filiis suis sunt* dispertibiles') : indisparabilis *codd. plur. edd. aliq.*; indisper. O *edd.*; indesper. *edd.*; inseparabilis *aur. Uall.*, insperabilis *edd.* *Locus** *corruptus est et fortasse legendum* praedicans ut indispartibilis Deus in hominibus *etc.*, *cf. lectiones codd.* D𝔓Q. deus D𝔓Q *aur.*; + ut DQ *Mai. et Sed. et edd. aliq.* predicans DY. **in** *om.* OXZ*(+ Z²); + omnibus Q. *om.* **hominibus ... hominis** Y. *om.* **suum** H. > suum chr. Q. > chr. suum in hominibus *aur.*

10. *om.* **hominis** A*(+ A²). > faceret per filium *aur.*

11. **iter praebebat** (preb. DHW, praebebant *l*): interprebebat V, interpretabat Y; iter praebebat interpraetabat *aur.* luce HΘQWZ*(*corr.* Z²). immerito WZ² *c edd.*; merito Z*. **etiam** : et W.

12. apostulorum *aur.*, apostolorum *edd. et* >act. apost. *edd. aliq. om.* **in** *pr.* Y. **ministerio** D𝔓QY

ac filio proditionis extincto, oratione ab apostolis facta, sorte domini electionis numerus compleretur, sicque Paulus consummationem apostolicis actibus daret quem diu contra stimulos recalcitrantem Dominus elegisset. Quod legentibus ac requirentibus Deum etsi per singula expediri a nobis utile fuerat, scientes tamen quod operantem agricolam oporteat de fructibus suis edere, uitamus publicam curiositatem, ne non tam demonstrare uolentibus Deum uideremur quam fastidientibus prodidisse.

EXPLICIT.]

edd., ministerium *c* : mysterio *codd. rell. Sed.*, mist. W *aur.*, moest. *l.* **in** *sec.* : et X.

1. **ac** ADꝐOQ : et BHΘKMTVWXYZ *c l aur. edd.* perditionis DK. exstincto *Sabat. Mai.* orationem OZ. **ab** : *om.* Y ; + ipsis *Froben, Uall. etc.* factam H*. sortem H*. **domini** : dominicae *Froben.*

2. conpleretur BꝐMTOQVXZ ; *om.* Y. sicquae O(c *sup. lin.*)QX*, sitque Z* (*sed corr.*). consummatione H *l.* daretur *aur.*

3. **quem** (*om. aur.*) **diu** : quamdiu *Sacon* 1519, *Uall. etc.* stimulum W *c edd.* > recalcitrantem stimulos (*om.* **contra**) *aur.* recalcitrancem H*. eligisset O. **quod** + et *edd.* **ac** : aut Y.

4. *om.* **deum** *aur.* **etsi** : et D*K ; si O *aur.* ; haec si Q. sincula ɔ ; *seq. ras. unius lit.* Ꝑ. expediari Y. utili H. fuit Q ; fuerit *l.* **scientes** ABDꝐQ : sciens HΘKMTOV(scies)WXYZ *c l aur. edd.*

5. **quod** : quo *Mai.* agriculam ꝐO. oportet DꝐQ ; + primum *edd.* *om.* **suis** K ; *cf.* 2 *Tim.* ii. 6, *sed Hieronymus legit* laborantem agricolam oportet primum de fructibus percipere, *et Graece legitur* μεταλαμβάνειν. aedere Q. **uitamus** ABDꝐHΘQ(uid.) : uitauimus KMTOVXYZ *c l aur. edd.* puplicam DꝐQ.

6. curiossitatem D. no^{n}tam H. **demonstrare** ADꝐQ *edd.* : *om.* BHΘKMTOVWXYZ *c l aur. Mai. Sed.* > uolentibus deum demonstrare Q *edd.*, *et* u. d. demonstrasse *Kesler, Sacon* 1519, *Uall.* uideamur DQ.

7. **prodidisse** BH(proded. H*)ΘKMTOQVWZ *c l aur. edd. cf.* prodisse ADꝐXY(-ssae) : prodesse *Thom. Mai., et cf. Sed. qui explicat* utilitatem conferre. *ad fin.* + amen H.

Subscr. **explicit** A : explicit praefatio KMTZ, explicit praefatio lucae H, praefatio secundum luca exp̄ praefatio O, expl. praep. euan. lucae *aur.*, exp̄l. praefatio euangelii secundum lucam B, explicit argumentum secundum lucam B, explicit prologus X *c l*, incipit praefatio V, incipit argumentum lucae D ; *nihil habent* QWY.

[*Praefatio ita habetur in* CT ; *edidimus ex codice* C, *lectionibus cod.* T *in notulis adhibitis.*
Inscr. Incipit prefatio euangelii secundum lucam T ; *nihil habet* C.

Lucas Antiochensis Syrus arte medicus discipulus apostolorum postea uero Paulum secutus est . husque ad confessionem eius seruiens domino . sine crimine . huxorem numquam habuit . filios numquam procreauit . hoctuginta quattuor annorum obiit in Bytinia plenus spiritu sancto . hygitur quum iam descripta essent heuangelia . per Matthaeum quidem in Iudea . per Marchum autem in Hytalia . sancto instigante spiritu in Acayae partibus hoc descripsit heuangelium . significans per principium suum antea alia esse descripta sed et sibi maximam

---

1. antiocensis sirus. **medicus** + ut eius scribta indicant greci sermonis non ignarus fuit.

2. sequutus. usque.

3. uxorem. nunquam *bis.* lxxxiiiior.

4. bitinia. igitur. describta.

5. euangelia. matheum.

6. italia. acaie. describsit. euangelium + quod non tantum ab apostolo didicerunt qui cum domino in carne non fuit sed a ceteris apostolis magis qui cum domino fuerunt.

7. **suum** : ipsius *et* + euangelii. ante. describta ; *ita pergit* T et a quibus audierit apostolis ipse declarat dicens : sicut tradiderunt nobis qui a principio ipsi uiderunt et ministri fuerunt sermonis : de quo et apostolus ait : missimus cum illo fratrem cuius laus est in euangelio per omnes ecclesias et ad colosenses salutat uos lucas karissimus. Igitur hoc euangelium sicut audierat ipse composuit significans per principium eius maximam necesitatem *etc.*

necessitatem incumbere . Graecis fidelibus cum summa diligentia homnem dispositionem xp̄i in carne uenturi narratione sua exponere . Propterea ne iudaycis fabulis adtenti . in solo legis desiderio tenerentur . neue hereticis fabulis et stultis sollicitationibus seducti . exciderent a ueritate . Itaque per quam necessariam statim in principio sumpsit . ab Iohannis natiuitate quae est initium euangelii . praemissus domini n̄si iħu xp̄i et fuit socius ad perfectionem populi . Item inductionis baptismi adque passionis socius . Cuius profecto dispositionis exemplum meminit Malacihel propheta . unus de duodecim . Deinde . ipse Lucas scripsit hactus apostolorum . Post hunc Iohannes Euangelista scripsit Apocalipsin in insula Pathmos . deinde euangelium in Asia.]

---

1. grecis omnem ueritatem gestorum domini eorum dispositionemque sue narrationis exponere.
2. **propterea**: ideo. iudaicis.
3. attenti. **neue**: ne uel. **fabulis**: questionibus.
4. **itaque**: ita. necessarium.
5. **statim**: statuit. sumsit. ioañis. que.
6. nr̄i iħu xp̄i. **inductionis**: introductionis.
7. babtismi atque disposicionis.
8. m lacias. scribsit.
9. actus. **apostolorum** + in urbe roma. **euangelista**: euangelium. scribsit.
10. **deinde**: post.

Subscr. explicit praefatio C; *nihil habet* T.
Deinde sequitur in Θ Item alia praefatio (*cf. et Thom.* I. *p.* 340, *e Cod. Orat.* E. 16).

LUCAS euangelista syrus genere arte medicus discipulus apostolorum postea paulum usque ad confessionem sequutus est Scripturus euangelium suum causam quur (cum *Thom.*) scriberet indicauit Uidelicet quoniam multi alii (*om. Thom.*) temere praesumpserant narrare his quae sibi magis erant ad liquidum compertae Uolens ergo abstrahere nos (> nos abstr. *Thom.*) a ceterorum narrationibus fidem facit per se conscriptae ueritati (-tis *Thom.*) Certus quod ea uel paulo exponente, uel aliis apostolis qui ab initio ipsi uiderant et haec sibi tradituram (*sic*; ?tradiderant) consequutus sit et haec nobis per (*om. Thom.*) proprium Euangelium tradat Interpretatur autem Lucas ipse leuans (eleuans *Thom.*) siue ipse consurgens (*cf. Sed.* Unde et Lucas eleuans uel consurgens interpretatur) Quia Christi gesta a perfectione idest a baptismi regeneratione in mysterio conpraehendens, generationem quam Matheus secundum carnem descendendo per Salomonem perduxit ad Christum Ipse a Christo secundum adoptionem per Nathan reuocans in Adam reducit ad Deum Qui tertius in euuangelistarum ordine uituli figuram gerit Quoniam a Zaccharia sacerdote atque a sacrificio inchoans sic effatur (aff. *Thom.*) fuit sacerdos quidam nomine Zaccharias.

Subscr. exp̄l pr̄f Θ, explicit prologus *Thom.*

PRAEFATIO MATTHEI E COD. KENANENSI (Q).

Cum mense Iunio anni MDCCCXC *Dublinium uisitaremus, et praecipue codices Biblicos Bibliothecae Collegii S. Trinitatis propius scrutaremur, experti sumus editorem codicis Kenanensis* (Q) *praefationes euangeliorum praetermisisse. Addidimus ergo praefationum istarum collationes in fasciculo nostro secundo et sequentibus, sed euangelium Matthei iam publici iuris factum erat. Itaque nunc, occasione data, et ne haec pagina uacua maneret, praefationem hanc typis mandauimus. Lectiones multis in locis cum* DEP *concordant, quos codices prae aliis in hac re, quamuis momenti minoris, secuti sumus.*

[INCIPIT ARGUMENTUM EUANGELII SECUNDUM MATTHEUM.

MATTHEUS ex iudaeis sicut primus ponitur in ordine ita euangelium in iudia primus scripsit cuius uocatio ad dominum ex puplicanis actibus fuit duorum in generatione christi principia praesumens unius cuius prima circumcisio in carne alterius cuius secundum cor electio fuit et ex utrisque in patribus christus. Sicque quaterno denario numero triformiter posito principium a credendi fide in lectionis tempus porrigens et ex electione in transmigrationis diem dirigens adque a transmigratione usque in christum desiniens decursam aduentus domini ostendit generationem ut et numero satisfaciens et tempori et se quod esset ostenderet et dei in se opus demonstrans etiam in his quorum genus possuit christi operantis a principio testimonium non negaret. Quarum omnium rerum tempus ordo numerus dispositio uel ratio quod fidei necessarium est deus christus est qui factus est ex muliere factus sub lege natus ex uirgine pas^{us} in carne omnia in cruce fixit ututriumfans ea in semetipso resurgens in corpore et patris nomen in patribus filio et filii nomen patri restituereret in filiis sine principio sine fine ostendens unum se cum patre esset quia unus est. In quo euangelio ut ille est desiderantibus deum sic prima uel media uel perfecta cognoscere ut et uocationem apostoli et opus euangelii et dilectionem dei in carne nascentis per uniuersa legentes intellegant adque id in eo in quo adpraehensi sunt et adpraehendere expetunt recognoscant. Nobis enim hoc in studio argumenti fuit et fidem factae rei tradere et operantis dei intellegendam esse diligenter dispositionem quaerentibus non tacere.

Finit argumentum euangelii secundum mattheum.]

CAPITULA IN EUANGELIUM

Capitula exstant in ABCDꝐGHΘJ (*capitula et breues*) KOQTVXY *aur.*

In W *habetur tantum breuis capitulatio ut sequitur* De uisione zacharie qui uerbum angeli quia non credidit obmutuit; Elisabeth uxor eius concepit. maria quando de spu sco concipiens salutauit elisabeth; elisabeth salutata prophetauit et peperit; et ut nomen filii sui iohannis zacharias scripsit; locutus est.

Desunt capitula in EFLMMꝚRZ, *et vg., editionibusque antiquis exc. Kesler* 1487 *quae post praefationem ita habet* Incipit registrum in Lucam cuius sunt uiginti quatuor capitula; *deinde sequuntur capitula.*

AHVY *Harl.* 2797.

Edidimus ex codice A (*ed. Tisch.*) *cum collatione codd. rell.*; *cf. Thomasium uol. I. p.* 305, *ubi ex* V *nostro impressit.*

I. Praefatione lucas theophilo euangelium indicat per ordinem descripturum.

II. Sacerdotium iusti zachariae refertur et uisio in templo qua ei filius angelo reuelante promittitur nasciturus cuius etiam conceptio memoratur.

III. Missus angelus ad mariam nasciturum loquitur saluatorem quo mox concepto salutatur ab elisabeth exultante in utero iohanne unde post iii menses reuersa est in domum suam.

IIII. Nato iohanne uox eloquii muto redditur patri ilico prophetanti puer in deserto est usque in diem ostensionis suae ad israhel.

V. Refertur edictum caesaris et natiuitas christi pastoribus ab angelo nuntiatur cum quo caelestis multitudo canit gloria in excelsis deo.

VI. Angelis descendentibus pastores profecti saluatorem in praesepio positum reppererunt deum super his quae uidebant conlaudantes.

I. praefatio H.
III. *om.* ab *Harl.*
V. *om.* et *Harl. Thom.* **caelestis** + militiae HY *Harl. Thom.* **deo** + et in terra pax etc H.
VI. discedentibus H *Harl.*[cor] *Thom.* uiderant H.

C(T) *Thom. I. p.* 334.

Edidimus ex codice C *adhibitis in notulis uariis lectionibus exceptis iis quae ad meram orthographiam spectant. Litterae nigriores in codice rubricatae sunt.*

Collatio capitulorum codicis T *nobis non praesto erat.*

I. Zaccharias uiso angelo quia non credidit hobmutuit.

Aelisabeth huxor eius concepit.

Maria quoque de spiritu sco quum concepisset salutauit helisabeth.

Aelisabeth salutata prophetauit et peperit.

Et hut nomen filii sui Iohannis zaccharias scripsit locutus aest hac filium praeiturum ante dominum prophetauit.

Posteaquam peperit Maria Ihm infantem in praesepio posuit.

Quem pastores iuxta hangelorum indicia inueniunt.

I. **Zaccharias** + offerens *al. ap. Thom.* **aelis. salutata**: illa salutata *Alex.* 14. Iohannes + esset *Thom.*

BΘJ (*breues*) OX *Par. Lat.* 10438.

Cf. Thom. I. p. 340.

Edidimus ex codice X *et uarias lectiones exceptis iis quae ad orthographiam spectant, in notulis adhibuimus.*

I. Zacharias angelo non credens obmutuit

ac posteaquam elisabeth peperit locutus est zacharias et prophetauit

natiuitas ihu ab angelis pastoribus indicata

I. **zacharias . . . credens** *om.* O. **zach.** + uiso BΘ *Thom.* et posteaquam O. elesabeth O*. angelo J. indicatur BΘJ *Thom.*

SECUNDUM LUCAM.

Inscr. Item indicia siue capitula lectionum euangelii sec̄ lucan A, incipiunt capitula in euangelium lucae K, incipiunt capitula XY, incīp elencus eiusdem B, incipit aelenckus C, incipit elencus T, INcip‾ breues interpretatio secundum Lucanum D, incipit nunc breuis disputatio lucae euang ÐP, incipiunt breues eiusdem euangēl Θ, incipit breuis eiusdem H *aur.*, exp̄l secundum marcum incipit secundum lucam GJ(*breues*), incī secundū lucā inc̄ tituli eiusdem O. *nihil habent* QVW.

DÐPGQ *aur.* *Edidimus ex codice* D *uariantibus lectionibus, exceptis iis quae ad orthographiam spectant, in notulis adhibitis.*	J (*capitula*).	K *Harl.* 2790 *Nanc. Bamb.* *Ex codice* K *transcripsimus uariantibus lectionibus in notulis adpositis.*
	I. Incipit capitulatio secundum lucan de initio euangelii.	
I. Zachariae sacerdoti apparuit an̄g Annuntiauit ei filium iohannem et idem mariae annuntiauit anguelus ih̄m filium.	II. De natiuitate sancti iohannis et adnuntiatione christi et sanctae mariae.	I. Uisio zachariae generandi iohannem et beatae mariae uisionem
II. Natiuitatem ih̄u annuntiauit pastoribus anguelus.	III. De natiuitate christi ubi post dies octo adtulerunt in templum et circumcisus est.	II. Natiuitas dn̄i ih̄u xp̄i

---

I. *om.* **apparuit** *aur.* **an̄g** : dn̄s D*; + et ÐPQ; + gabriel et G *aur.* **iohannem** + et iohannes praecederet dn̄m in sp̄u heliae G *aur.* > angelus adnunt. mariae G *aur.* > filium ih̄m ÐPGQ *aur.*

II. adnuntiat GQ *aur.* *et* > ang. past. adn. ÐPG, > adn. ang. past. Q *aur.*

AHVY *Harl.* 2797.	C(T).	BΘJ(*reues*)OX *Par. Lat.* 10438.
VII. Octauo die circumcisionis eius prophetia praesentis symeonis iusti uel annae prophetissae narratur.	Quique ad hoctaua diae circumciditur.	quique die octaua circumciditur.
	II. Symeon iustus xp̄m manibus sumptum benedicit.	II. Symeon iustus xp̄m paruulum benedicit
	Anna prophetissa uidua multa de xp̄o praedicit.	
VIII. Duodennis ipse remansit a suis in templo quaerenti matri dicens in his quae patris mei oportet me esse.	Ih̄s annorum duodecim in templo cum Doctoribus legis inuentus in Patris se hopere aesse hoportere pronuntiat.	ih̄s annorum duodecim in templo cum doctoribus legis disputat.
VIIII. Anno xv tiberii caesaris iohannis orta praedicatio dicitur qua cunctos ad paenitentiam cohortatur et calciamentis domini se fatetur indignum.	**III. Anno quinto decimo tiberii caesaris curante pylato Iohannes babtisma praedicat dicet et fortiorem xp̄m uenturum designat.**	III. Anno xv tiberii caesaris iohannes ih̄m baptizat quem aestimabat filium ioseph qui fuit filius heli.
X. Herodes carceri dat iohannem et xxx annorum baptizato domino trinitatis in baptismo mysterium declaratur generationum lxxvii a christo sursum uersus ad deum ordo contexitur.	Quo babtizato columbae figura spiritus supra descendit uox hetiam de caelo filium dei indicat quem putabant filium ioseph.	
XI. xl dierum ieiunium et trina temtatione diabolus superatus ostenditur.	**IIII. Ductus in desertum Ih̄s quadraginta diebus geiunauit et a diabulo temptatum dicit.**	IIII. Ih̄s temtatus a diabolo uicit
XII. Fama regressi in galilaeam refertur et quod Esaiae librum	Reuersus in Galileam docet.	reuersus in galilaeam et ingressus nazareth in

VII. prophetiae AHY.
VIII. **matri**: patri H. **mei** + sunt *Thom.*
X. uersusque *Harl.*; uersus usque *Thom.*
XI. **trina**: trinita H*.

I. quique octauo die *Thom.*
II. **praedicit**: *al.* prophetat *uel* prophetizat *ap. Thom.* *om.* **hopere** *Thom.* **pronuntiat**: praenuntiat *Uat.* 4221.
III. **tiberii**: imperii *Thom.* **curante pylato**: pilato iudaeam procurante *Thom.*; pilato curante iudaeam *Alex.* 10. **babtisma praed.**: baptista poenitentiam praed. *Thom.* **dicet** = dicit *sc. euangelista, ut c.* IIII, *cf.* A *c.* VIIII. **babtizato** + in *Thom.* *om.* **uox** *Uat.* 4221.
IIII. temptatus uicit *Thom.*

I. **quique**: que *eras.* O. octauo BΘJ *Thom.*
III. **xv**: + imperii Θ *Thom.* aestimabant *Thom.*; existimabat BΘJ.

DꝐGQ *aur.*	J (*capitula*).	K *Harl.* 2790 *Nanc. Bamb.*
		III. De circumcisione ihu.
III. Accepit semion puerum ihm et benedixit dnm et dedit annae profetiae.		
IIII. Anno igitur ·xii· ihs in templo docebat seniores.	V (*sic*). Ubi remansit iesus a parentibus in templo et docebat.	IIII. Ubi ihs annorum duodecim docens.
V. Ubi iohannis babtizat populum babtismo Poenitentiae.	VI. De baptismo iohannis et doctrina et ubi baptizauit iesum.	V. Ubi iohannes baptizat et ubi ihs baptizatur generationes patrum.
VI. Babtitzatus ihs ab iohanne fuit fere annorum xxx qui putabatur esse filius ioseph et generatio usque adam qui filius dī fuit Et in diserto agebatur a diabulo temptatus et Ieiunauit xl diebus.	VII. Ubi ieiunauit iesus et temtauit eum diabolus.	VI. Ubi ihs temptatur.
VII. Et In natzareth legit ihs librum issaiae et dixit non	VIII. Ubi uenit in templo et legebat prophetam et dicit	VII. Ubi ihs nazareth librum legit.

III. + et *ad init.* GQ. accipit Q. **dnm**: deum Q *aur.* et de anna profetissa ꝐQ; et anna erat prophetizans G, et erat anna prophetissa *aur.*

IIII. annorum ꝐQ *aur.*, ubi annorum G. *om.* **igitur** ꝐGQ *aur.* > docebat in templo G. **seniores**: sermones *lapsu* D.

V. *om.* **ubi** *aur.* baptismum Q *aur.*

VI. + et *ad init.* ꝐGQ. **babt.** + autem *aur.* **qui** *pr.*: quod G *aur.* **filius** *pr.*: filium *aur.* **generatio** + ihu Ꝑ. **usque**: *om.* Ꝑ; + ad Q. *pro* **generatio** *etc. legunt sic* G *aur.*; enumeratio generationum in superiores patres usque ad adam et filius dī in deserto *etc.* G.; in supereriores patres usque ad adam et filium dī et in deserto *etc. aur.* > fuit filius dī ꝐQ. *om.* **et** *ante* ieiun. ꝐGQ *aur.*

IIII. > duodecim annorum *Nanc.*

AHVY *Harl.* 2797.	C(T).	BΘJ (*breues*) OX *Par. Lat.* 10438.
accipiens de se impletum dixerit nec habere prophetam honorem in patria sua relata etiam uidua de serapta uel leprosi neman syri mundatione quod per medium eorum qui eum de monte praecipitare uolebant transierit indicatur.	Sabbatis synagogam ingressus Ysayam se signare hac nullum prophetam in patria sua dicit acceptum.	synagogam esaiam legit
XIII. Confitentem in synagoga daemonem pellit ex homine.	De qua electus aput capharnaum hominem a daemonio sabbatis liberat.	de qua eiectus hominem a daemone sabbatis liberat
XIIII. Socrus petri et multorum infirmorum turba sanatur et confessio daemonum prohibetur.	Et socrum Symonis a febribus.	et multos alios curat
	Et multos male habentes curat.	
XV. Duabus nauiculis captura piscium in uerbo domini repente completis timor pauescentis petri sociorumque eius edicitur.	Et daemonia se confitentia increpat.	
	De naui adloquitur.	de naui alloquitur
XVI. Leproso mundato multi uirtute domini curantur infirmi.	De qua pisces multos capi facit.	qua pisces multos capi fecit
	Ubi aetiam petrum Iohannem et Iacobum heligit.	et petrum iohannem et iacobum elegit
	Leprosum mundat.	leprosum mundat
	In deserto horat.	et in deserto orat.
XVII. Paralyticum nudato tecto dimissum ante se et a peccatis et a paralysi curat.	**V. Paralyticum dimissum per tectum Ihesus a peccatis aet hab infirmitate liberat.**	V. Paralyticum dimissum per tectum curat
XVIII. Leui qui et matheus de teloneo uocatur murmurantes de publicanorum conuiuio uel de ieiunio adhibita sponsi et uestimenti ac uini noui comparatione redarguit.	Leui publicanum sequi iubet.	leui publicanum sequi iubet
	Aput quem murmurantibus pharisaeis cenans dicit sanis non aesse hopus medicum.	et pharisaeis dicit non esse opus sanis medicus
	De geiunio disputans parabulam panni et hutrium ponit.	

XII. mundationem H. quodque V *Harl.*
XIII. **daemonem** + potestatis iure H.
XV. dicitur V *Harl.*
XVI. uirtutis H.
XVII. peccati *Harl.* **curat** + solita iussione H.
XVIII. murmurante *Harl.*; + quoque H. > noui ac uini V *Harl.*[cor.]

IIII. **sabbatis** + in *Thom.* **se signare**: *al.* legit ubi de eo prophetauerat *ap. Thom.* **electus**: eiectus *Thom.* **heligit**: elegit *Thom.*
V. Leuin *Thom.* et de ieiunio *Thom.*

IIII. synagoga J *Thom.* **legit** + prophetam J. daemonio Θ. naucula J. loquitur J; + de BΘ *Thom.*; + e J. facit BΘJ *Thom.* **petrum** + et BΘJ *Thom.* *om.* **et** *post* **iohannem** O. eligit J.
V. **tectum**: lectum *lapsu* X. **curat** + et J. medicum BΘO *Thom.*, medico J.

DƎPQR *aur.*	J (*capitula*).	K *Harl.* 2790 *Nanc. Bamb.*
est Acceptus profeta nisi in patria sua.	de multis uiduis sub helia et de leproso sub helisaeo.	
VIII. IN synagoga hominem habentem demonium mundauit.	VIIII. Ubi in synagoga hominem daemonium habentem curauit et socrum petri a febribus liberauit et alios multos sanauit.	VIII. Ubi in synagoga daemonem pellit socrum petri uel alios multos sanat.
	X. Ubi in stagno gennesar in nauicula sedet et de captura piscium et de simone et iacobo et fratribus eorum.	VIIII. Ubi de nauicula docet populum et captura piscium.
VIIII. Ubi apostolis dicit ihs Uenite post me faciam uos fieri piscatores hominum.		
X. Ubi leprosus rogauit ihm et mundauit eum.	XI. Ubi leprosum mundauit.	X. De emundatione leprosi.
XI. Paraliticum Curauit dns qui tollens grauattum suum abiit in domum suum.	XII. Ubi paralyticum curauit qui et lectum suum portauit.	XI. De paralitico sanato.
XII. Et secutus dnm puplicanus nomine leui et dixit ihs Nemo mittit uinum nouum in utres ueteres.	XIII. Ubi leui uocauit de telonio et cum publicanis edebat et ubi requirunt quare discipuli eius non ieiunant et pannus et utres ueteres.	XII. De euocatione leui mathei apostolatum.

VII. > proph. acceptus G *aur.* *om.* **nisi** ƎPGQ *aur.*
VIII. mundat G.
VIIII. *om.* **ubi** G *aur.* *om.* **ihs** Q. *om.* **post me** ƎPGQ *aur.* **fieri**: uiuificare G; *om.* Q.
X. *om.* **ubi** *aur.* *et* > rogauit ihm leprosus. **leprosus**: *incepit* apos *scribere* D *sed correxit.* *Ita legit* G quod leprosum mundauit ihs.
XI. + ubi *ad init.* G. **curauit**: mundauit G. tolleret *aur.* domum suam ƎPQ *aur.*
XII. **et** *ad init.*: *om.* *aur.*; ubi G. **secutus** + est ƎPGQ. **dnm**: dns *lapsu* D; ihm Q.

XI. **sanato**: curato *Nanc. Bamb.*
XII. uocatione *Nanc.* apostolatu *Nanc.*

AHVY *Harl.* 2797.	C(T).	BΘJ(*breues*)OX *Par. Lat.* 10438.
XIX. Quaerentes de euulsione spicarum in sabbatis relato dauid exemplo conuincit.	Spicas uellentibus discipulis panes propositionis commemorat.	discipuli spicas uellunt
XX. In synagoga manum aridam sanat repletis insipientia pharisaeis.	Hominem manum haridam abentem sabbatis curat.	manum aridam habentem sabbatis curat
XXI. Pernoctans in oratione mane duodecim apostolos nominat tangentes eum sanantur egroti.	In horationem pernoctat. Apostolos heligit.	apostolos eligit
XXII. Pauperes esurientes flentes persecutionem patientes beatos uocat uae diuitibus ac ridentibus dicens etiam inimicos praecipit diligendos et percutienti uel nudanti minime resistendum.	Turbas alloquitur beatitudinem aliorum et aliorum infelicitatem promittens. Parabulam praeferens de ducatu caeci. Et magistri aet discipuli.	turbis beatitudinem aliorum et aliorum infelicitatem cum parabolis praedicat et mandatis.
XXIII. De festuca et trabe arbore quoque bona et mala atque domo aedificanda parabolam ponit.	Et festucae in hoculo uel trauis. Et arboris boni fructus uel mali. Et hominem qui domum super petram uel super harenam hedifichauit.	
XXIIII. Centurionis seruum curat rogantibus pro eo senioribus et amicis.	**VI. Centurionis puerum curat.**	VI. Centurionis puerum curat
XXV. Filius unicus uiduae matris mortuus iam ciuitate elatus de feretro suscitatur.	Uiduae filium resuscitat.	uiduae filium mortuum resuscitat
XXVI. Regressis iohannis nuntiis multa de eius magnitudine loquitur et pueris sedentibus in foro generationem comparat iudaeorum.	Ioahnnes discipulos mittit ad Ihm. Et xpus de Iohanne loquitur subnectens similitudinem puerorum in foro sedentium.	ihs testimonium de Iohanne dicit cum similitudinem puerorum in foro sedentium

XIX. uulsione Y. spicatorum H.
XX. arida H.
XXI. orationem H. **mane**: manet *Harl.cor.* apostolis *Harl.*
XXII. praecepit A*HY *Harl.* percutientes Y.
XXIII. festucae H. *om.* **et** *pr.* H. parabola Y.

V. **heligit**: *codd. Alex. et Uat.* elegit. **praeferens**: proferens *Thom.* **trauis** + oculi *Uat.* 4221. **hominem**: de homine *Thom.* supra petram *Thom.*
VI. **centurionis . . . resuscitat**: de centurionis puero et uiduae filio resuscitato *Alex.* **sedentium**: *al.* ludentium *ap. Thom.*

V. euellunt O. elegit BO. + et *ante* **turbis** BΘJ *Thom.* praedicit J. **et mandatis**: *om.* Θ; + de ceco et trabe et festuca Oc; + quod non sit iudicandum de festuca fratris cum trabem conspicit proprii reatus *Par. Lat.* 10438.
VI. **resuscitat** *partim in ras.*
X. **iesus**: christus Θ. > de ioh. test. dicit BΘJO *Thom.* similitudine BΘJOc *Thom.* *om.* in O.

DƷPGQ *aur.*	J (*capitula*).	K *Harl.* 2790 *Nanc. Bamb.*
XIII. Die sabbati discipuli uellebant spicas et manducabant Et in synagoga ihs hominem curauit manum aridam habentem.	XIIII. Ubi discipuli uellebant spicas et manducabant et de homine qui manum aridam habebat.	XIII. De spiscis sabbato uulsis uel de arida sanata manu.
XIIII. Ubi discipulos elegit et nomina eorum signat et docet beatitudinem.	XV. Ubi in monte orabat et de beatitudine docebat et de inimicis diligendis et non iudicandum de ceteris.	XIIII. De duodecim apostolos electionem et de doctrina beatitudinis.
XV. De fistuca et trabe et oculo eruendo. XVI. De domu aedificata super petram et harenam.	XVI. Ubi dicit non esse discipulum super magistrum et de festuca et trabe et arbore bona et mala et spina et rubo et de domo aedificata super petram.	XV. De non iudicandum de festuca et trabae et domum petre areneque constructa.
Ubi centorionis seruum curauit ihs.	XVII. De filio centurionis.	XVI. De seruo centurionis curato.
XVII. Mortuum unicum filium uiduae resuscitauit ihs et matri restituit.	XVIII. De filio uiduae suscitato.	XVII. De filio uiduae resuscitato.
XVIII. Iohannis de carcere ad dnm mittit discipulos tu es qui uenturus es.	XVIIII. Ubi iohannes discipulos ad iesum mittit et iesus de iohanne ad turbas loquitur.	XVIII. Ubi iohannes ad ihm mittit.

XIII. *om.* **ihs** G *aur.* > curauit hominem ƷPG(homini)Q *aur.*, *et* + dexteram *aur.* > habentem man. arid. ƷPGQ. *Inc.* XIIII **et in syn.** Q *et* XV **ubi disc.** *etc.*

XIIII. **ubi** + dns G *aur.* **signat**: designat ƷPQ *aur.*, designauit G. **et nomina eorum signat** *bis scriptum* D. *om.* **docet** *aur.*

XV. fistucae Q, festucam *aur.* trabem *aur.* **et oculo**: de oculo ƷPGQ *aur.*

XVI. + et *ad init.* GQ *aur.*, *et om.* **de** *aur.* **de domo** *etc. in* XVI *comprehendit* Q (*u. ad* XIII) *et in* XV *aur.*; *inc.* **ubi cent.** XVI *aur.*, XVII ƷPQ. **curauit**: sanauit *aur.*

XVII. **mortuum unicum**: ubi *tantum* G. > filium unicum ƷP. *om.* **uiduae** *aur.* resuscitat ƷPQ. *om.* **et matri restituit** G.

XVIII. + ubi *ad init.* G. *inc.* D mortuum unicum *sed expunxit.* **dnm**: ihm ƷPQ *aur.* *et* > mittit ad ihm G. **discipulos**: dicens ƷPQ *aur.*; *om.* G. *om.* **tu e. q. u. es** G.

XIII. **spiscis** (*i.e.* spicis): pisces *Harl. Nanc.*

XV. petra *Nanc.*

AHVY *Harl.* 2797.	C(T).	BΘJ (*breues*) OX *Par. Lat.* 10438.
XXVII. Discumbentis domini pedes mulier lacrimis rigat et pharisaei cogitatio parabola duorum arguitur debitorum.	Mulier peccatrix lacrimis pedes xp̄i lauat et hunguet propter quam parabulam dicitur creditoris qui parum uel multum concedit.	mulier peccatrix lacrimis pedes xp̄i labat
XXVIII. Euangelizanti domino et discipulis eius mulieres de suis dicuntur facultatibus ministrasse parabolam quoque seminantis fructuumque proponit atque exponit.	In itinere sequentibus se turbis et mulieribus quae curatae erant similitudinem saeminantis dicit cuius saemen in bonam terram uel petrosam caecidit.	in itinere sequentibus se uiris ac mulieribus parabolam seminantis dicit
XXIX. Lucernam sub uase non ponendam et eos matrem fratresque uocandos ait qui patris fecerint uoluntatem.	**VII. Lucernam non sub uase sed super candelabrum poni.** Matrem et fratres repudiat.	de lucerna super candelabrum
XXX. In naui dormiens excitatur a periclitantibus et tempestatem maris uerbo compescit.	Nauigans post somnum tempestatem sedat.	nauigans tempestatem sedat
XXXI. Hominem a daemonum legione curauit quos in porcos ire concessit.	Hominem a maledictione liberat.	de eis qui uerbum dī faciunt de legione daemoniorum in porcos.

XXVII. pedis H.
XXVIII. *om.* **atque exponit** V.
XXXI. demonium H. legiones *Harl.*

VI. parabola dicitur *Thom.* cred. cui p. uel m. conceditur *Thom.* (*sed Alex.* 10 *et Uat.* 4221 concedit). petrosa *al. ap. Thom.* *Thom. inc. c.* vii *ad* **Iairi filium** *etc.* sub uas *Thom.* **maledictione**: legione *Thom.*; *et om.* **liberat** *Alex.* 10.

VI. > labit pedes christi (*om.* **lacrimis**) B. **dicit** + mater et fratres uenerunt J. *inc.* vii *ad* **de lucerna** BΘJO *Thom. et ponunt* **nauigans t. s.** (+ et de legione J) *ante* **de lucerna s. c.** BΘJ *Thom.* *uarie legit Par. Lat.* 10438 de eo quod lucerna supra candelabrum poni debeat. de fratribus et matre ad ih̄m uenientium. de eis qui uerbuum dei audiunt et faciunt. de eo quod nauigans tempestatem sedat. **eis**: his ΘJ. in porcis J; hominem liberatum *pro* **in p.** 10438.

DƎPGQ *aur.*	J (*capitula*).	K *Harl.* 2790 *Nanc. Bamb.*
XVIIII. Et ih̄s ad turbas de iohanne loquitur.		
XX. recumbens ih̄s in domu farissei quaedam mulier ingressa lacrimis lauit pedes eius et capillis turgens osculabatur et unguebat unguento.	XX. Ubi in domo pharisaei mulier peccatrix pedes iesu unxit unguento et de duobus quibus debitum dimissum est.	XVIIII. Ubi pedes ih̄u lacrimis mulier rigauit.
XXI. Pro Ponit parabulam seminantis et adaperit eam discipulis et Annuntiabatur ei mater et fratres eius qui foris stant.	XXI. Ubi praedicabat regnum dei cum discipulis et de semine uerbi dei quod cecidit in terram bonam et malam.	XX. De doctrina seminum eamque apostolis suis aperiens de lucernam uel de matre ad eum fratribusque uenientium.
	XXII. De lucerna sub modio et ubi mater eius et fratres quaerebant eum et ubi dormit in mari et imperat uento.	
XXII. Et dormiente ih̄u in nauicula facta est tempestas et rogatus a discipulis conpiscuit mare et siluit.		XXI. De tranquillitate maris.
XXIII. In regione gerassinorum legio rogauit ih̄m ut transeuntes de homine eant in porcos.	XXIII. In regione gerasenorum legionem daemonum eicit qui introierat in porcos.	XXII. De daemoniaco liberato in terra gerasenorum.

XVIIII. *in unum cum praecedente sub numero* XVIIII *comprehendit* Q, *sub numero* XVIII *aur.*
XX (XVIIII *in* G). *inc.* ubi recumbenti ih̄u *etc.* G. in domum Q. *om.* **quaedam** G. > ingressa mulier G. lacrimas G. **eius . . . oscul.** *om.* G. **unguebat**: *om.* Q; unxit G.
XXI. + ubi *ad init.* G. **proponit** + dn̄s *aur.* aperit ƎPG. **disc.** + suis ƎPQ *aur.* nuntiabatur ƎPQ, nuntiabantur *aur.*, -tiantur G. **ei**: et *lapsu* D. **fratres** sui foris stantes G. quia f. starent *aur.*
XXII. ubi dormiens in nauicula excitatus a discipulis conp. tempestate et mare et sil. *ita* G. *om.* **et** *ad init. aur.* *om.* **est** *aur.* **conp.** + uentum et *aur.* *om.* **et siluit** *aur.*
In XXIII, XXIIII, XXVI, XXVIII, + ubi *ad init.* G.
XXIII. **legio** + daemonum G, *et* > daemonum legio ƎP, daemoniorum legio *aur.* rogat ƎPGQ *aur.* exeuntes GQ *aur.* **eant**: irent *aur.*, intrent G.

XVIIII. mulieri *Nanc.*
XX. **aperiens**: aperit ihesus (*semper plene scr.*) *Nanc.* **ad eum fratribusque uenientium** *in cap.* XXI *ponit Nanc. post* **maris**.

AHVY *Harl.* 2797.

XXXII. Pergens ad filiam iairi suscitandam mulierem a profluuio sanguinis saluat resuscitatae puellae dari praecipit manducare.

XXXIII. Conlatis uirtutibus mittit duodecim praedicaturos praeceptis salutaribus institutos.

XXXIIII. Famam eius audisse herodes refertur et apostoli dicuntur quae fecerant rettulisse.

XXXV. Quinque panibus et duobus piscibus quinque hominum milia saturat.

XXXVI. Interroganti discipulos quem eum dicerent homines petrus respondit christum dei at ipse praenuntiat se passurum.

XXXVII. Docet ut eum quisque secuturus abneget semetipsum et quosdam non uisuros ait mortem donec uideant regnum dei mox infertur transfiguratus in montem.

XXXII. praeccipit A*. manducari *Harl.*
XXXIIII. > herodes (-dis Y) audisse A^c^HVY *Harl.* retulissent H.
XXXV. > saturat quinque milia hominum *Harl.*
XXXVI. interrogat *Harl.*^cor.^ christi Y.
XXXVII. monte HV *Harl.*

C(T).

Iayri filiam dum iret resuscitare mulierem ha profluuio liberat.

Puellam uiuificat.

VIII. Mittit discipulos praedicare dat eis homnem potestatem

quibus herode mirante reuersis.

In deserto quinque panibus et duobus piscibus quinque milia uiros satiat.

Interrogans quem se dicerent turbae a petro xp̄s declaratur.

Et monet abnegatis hominibus crucem tolli et se insequi.

Designans aesse illic qui mortem non gustarent ante uisionem gloriae eius.

VIIII. In monte adsumpto petro Iohanne et Iacobo

xp̄s transfiguratur inter moysem aet heliam uisus hubi tria tabernacula petrus debere fieri dicit et nube hobumbrantur hac uox caelestis filium declarat.

VIII. data eis omni potestate *Alex. uterque et Uat.* uirorum *Thom.* **et se insequi**: et sequi se *Alex.* 14.
VIIII. in montem *Alex.* 10. petro et iohanne *Thom.* obumbratur *Uat.* 4221.

BΘJ (*breues*) OX *Par. Lat.* 10438.

VII. De profluuio mulieris de filia principis cuius nomen erat iairus resuscitata.

VIII. Mittens discipulos praedicare dat eis omnem potestatem

quibus reuersis quinque milia uirorum satiat

a petro xp̄s declaratur.

VIIII. In monte transfiguratur puerum lunaticum liberat et humilitatem docet

VI. **de fil. pr.** *ponit* J *ante* **de profluuio** *et post* **mulieris** + tactu fimbriae ih̄u sanato 10438.
Inc. VII. **de filia pr.** *Thom.* **cuius**: cui JO.
VIII. **discipulos** + suos BO *Thom.* **reuersis** + quinque panibus et duobus piscibus BΘJ *Thom.* **a petro**: *om.* **a** O. *Ita legit* 10438 Ubi duodecim discipuli ad predicandum mittuntur quibus dedit omnem potestatem.
Ubi herodes comperit famam ih̄u eumque uidere quaerit.
De quinque panibus et duobus piscibus quinque milia hominum satiat.
Ubi suos interrogat dn̄s discipulos quem eum populi dicerent et petro declaratur.
Ubi dn̄s in monte transfiguratur coram discipulis.
VIIII. in montem O*.

DꝐPGQ *aur.*

XXIIII. Filiam principis resuscitauit ihs et mulierem a profluio sanguinis saluat.

XXV. Potestatem dat ihs discipulis demonia expellere et languores sanare.

XXVI. De ·u· panibus et ·II· piscibus in ·ū· uirorum.

XXVII. Qui uult post me uenire nł.

XXVIII. Interrogat ihs discipulos quem esse dicerent et dicit.

XXVIIII. In monte loquebatur cum ihu moȳ et helias.

XXIIII. resuscitat ꝐPGQ *aur.* **ihs** : dns G *aur.* de profl. Ꝑ. *om.* **sanguinis** G. saluauit *aur.*
XXV. dedit G *aur.* **ihs** : dns ꝐPGQ *aur.* **disc.** : *om.* G; + suis Q. **sanare** + et cetera *aur.*
XXVI. **piscibus** + satiat G. *om.* **in** G.
XXVII *et* XXVIII *hoc ordine scribuntur in* D, *inuerso ordine in* ꝐPGQ *aur.*; *item omnia usque* **sequebatur ihm** *in uno cap.* XXVII *comprehendit* Q; *aureus includit* XXVII, XXVIII, XXVIIII *in uno capite* XXVI, *et cap.* XXX *nostrum in caput* XXVII *facit: inc.* XXVI **ubi ihs interr.**, XXVII **descendens** G; *inc.* XXVIII **in monte,** XXVIIII **descendens,** XXX **de quodam** Ꝑ.
XXVII. *om.* **post me uenire** ꝐGQ *aur. et post* **uult** + tollat crucem suam (*om. aur.*) et sequatur me (*om.* et s. me G) ꝐPGQ *aur.*
XXVIII. > ihs interr. G. interrogauit *aur.* **esse** : eum ꝐPQ; eum esse G *aur.* dixit *aur.*
XXVIIII. *ad init.* + et (+ tunc *aur.*) inmutatus G *aur.* *om.* **cum ihu** ꝐPGQ *aur.*

J (*capitula*).

XXIIII. Ubi filiam principis synagogae resuscitauit et mulierem a profluuio sanguinis sanauit.

XXV. Ubi duodecim apostolos misit.

XXVI. De herode tetrarcha et quinque panibus et duobus piscibus.

XXVII. Ubi interrogat discipulos suos quem eum homines dicant et de passione eis praedicit.

XXVIII. Ubi transfiguratus est in monte et helias et moyses apparuerunt cum eo.

K *Harl.* 2790 *Nanc. Bamb.*

XXIII. De filia principis suscitata et emoruosa quae fluxum sanguinis patiebatur.

XXIIII. Ubi herodes comperit famam ihu eumque uidere quaerit uel de saturitate populi.

XXV. Ubi duodecim ad predicandum mittit.

XXVI. Ubi suos interrogat dns quem eum populi dicerent.

XXVII. Ubi dns in monte transfiguratus est et a daemone cuiusdam filium liberat.

XXIII. emoruosae *Harl.* *om.* **quae . . . patiebatur** *Harl.* fluxu *Nanc.*
XXV *ante* XXIIII *ponunt Harl. Nanc. Bamb.* fama *Harl.*
XXVII. *om.* **est** *Harl. Nanc. Bamb.* daemonio *Harl.* sed corr.*

AHVY *Harl.* 2797.

XXXVIII. Cuiusdam filiam a daemonio increpata generationis incredulitate curauit.

XXXIX. Iterum dicit se passurum fore et de primatu cogitationes eorum statuto in medio puero uetans humilitatem docet et non prohiberi uirtutes in ipsius nomine facientem.

XL. Ignem de caelo super contemtores petere uolentes discipulos increpat et dicenti sequar te uulpes foueas habere testatur iubens sequenti dimittere mortuos et tenentem aratrum non respicere retro.

XLI. Designatis et aliis lxx duobus dat praecepta quibus debeant praedicare mox incredulas increpat ciuitates lxx duobus reuersis atque gaudentibus praecipit non de subiectione daemonum sed de suorum in caelo nominum scriptione gaudere.

C(T).

Puerum lunaticum liberat hac se tradi debere pronuntiat et cogitantes discipulos quis eorum maior esset instruit.

Hac non proibendum qui in nomine suo uirtutem facit.

A samaritanis non recipitur.

Et uolentes apostolos ignem super eos descendere increpat.

Sequi uolenti se non recipitur.

Alterum tamen ipse aetiam patris morte intermissa adsequenda heligit.

Et alio uolenti suis primum nuntiare figuram ponit et retrospicientis.

X. Helegit septuaginta duos quos mittit ad predicandum.

Ipse uero increpat ciuitates.

Et reuersos discipulos ex eo dicit feliciores quod eorum nm̄na in caelo aessent scripta.

Hob quam rem gratias agit patri quod bona sint paruulis reuelata.

BΘJ(*breues*)OX *Par. Lat.* 10438.

ac non esse prohibendum qui in nomine eius uirtutem facit

a samaritanis non recipitur

sequi se uolenti similitudinem

aratoris retro respicientis interponit.

X. Septuaginta elegit quos mittit ad praedicandum

XXXVIII. increpatam *Harl.*
XXXIX. primato HY. prohibere V *Harl.*
XL. **iubens**: iuuens HY*, iuuenis Y^{c}; iuueni V *Harl.*
XLI. praecepit H *Harl.*

VIIII. **debere pronuntiat**: habere pronuntiat *Alex.* 10; pronuntiat *tantum Alex.* 14. faciat *Thom.* **non recipitur**: non habere ubi caput reclinet praedicit *Thom.* ad sequendum elegit (*al.* eligit) *Thom.* **nuntiare**: renuntiare *Thom.* proponit *Alex.* 14. retro respicientis (*om.* et) *Thom.*
X. eligit *Thom.* *om.* **feliciores** *Uat.* 4221.

VIIII. **qui in**: quin X. **facit** + dicit BΘJO *Thom.* > respicientis retro B.
X. **sept.** + duos B *Thom.* *cf. p.* 376 *ad* X. 1. eligit B. **praed.** + ubi dn̄o referunt quod in nomine eius daemonai subicerentur 10438.

DƎPGQ *aur.*	J (*capitula*).	K *Harl.* 2790 *Nanc. Bamb.*
XXX. Discendens de monte puerum a demonio curauit et docebat humilitatem sicut pueros fieri De quodam prohibeto qui non sequebatur ihm.	XXVIIII. Ubi puerum ab spiritu inmundo curauit et discipulos monet. XXX. Ubi discipuli cogitabant quis eorum maior esset.	
XXXI. Dixerunt Iacobus et iohannis si uis petemus ignem ut petit helias de caelo et ait quidam ad ihm sequar te et alio dicit sequere me sine mortuos sepilire mortuos suos et designauit ihs lxxii discipulis et mandata eis dedit Inproperat ciuitatibus.	XXXI. Ubi discipuli in samaria non sunt recepti et uolebant ignem de caelo petere. XXXII. De eo qui uolebat sequi iesum et alio dicit sequere me. XXXIII. Ubi misit septuaginta ad praedicandum et de praeceptis datis.	XXVIII. Ubi dns a samaritanis non recipitur. XXVIIII. Ubi dicit quidam sequar te et annuit aliumque cohortatur. XXX. Ubi alios lxxii dns elegit et ad predicandum mittit et ciuitatibus exprobat.
XXXII. Et reuersi lxxii Cum gaudio et dixit eis ihs gaudete quia nomina uestra scripta sunt in caelis et Confessio ihu ad patrem.	XXXIIII. Ubi reuersi sunt discipuli ad iesum et dicit eis de satana et confessione eius ad patrem.	XXXI. Ubi dno referunt quod in eius nomine daemonia eicerent confessio ihu ad patrem.

XXX. descendente eo monte *aur.* **puerum** + ihm *aur.* docet G *aur.* **fieri** + et G. **prohib.** + a curis G. *om.* **non** *lapsu* D.

XXXI. ubi dix. G, et dix. *aur.* **uis** + dne ƎPQ *aur.* petimus ƎPQ *aur.* > ign. de c. sicut petiuit h. G. **et ait quidam** *inc.* XXVIIII G (ubi ait) Q *aur.*, *inc.* XXXII ƎP. **dicit**: dixit G *aur.*; + ihs *aur.* **me** + et ƎPQ *aur.* **mortuos** *pr.*: *ita pergit aur.* et nemo retro respiciens ponit manum super aratrum. sepeliunt G. **suos**: + et cetera ƎPQ; + et nemo retro adtendens ponit manum super aratrum G. **et design.** *inc.* XXX GQ *aur.* (*om.* **et**), *inc.* XXXIII ƎP. *ita legit* G ubi ihs iterum designat lxxii alios. *om.* **disc.** ƎPGQ *aur.* **eis**: illius G. **dedit** + et G *aur.* **inprop.**: innumerat G *aur.*

XXXII. **et** *pr.*: ubi G. **cum gaudio**: gaudentes G *aur.* *om.* **et** *sec.* G *aur.* in caelo Q *aur.*

XXXIII. **septuaginta**: *cf. p.* 376 *ad* X. 1.

XXXI. **ihu**: eius *Harl. Nanc. Bamb.*

AHVY *Harl.* 2797.	C(T).	BΘJ(*breues*)OX *Par. Lat.* 10438.
XLII. Confessio laudis in gaudio refertur ad patrem postquam infert priores iustos quae uident discipuli non uidisse.	Et homnia sibi a patre tradita manifestat quem neminem nisi filium nosse declarat. Beatosque hoculos qui uiderint id quod prophetis non contigit.	
XLIII. Legisperito de uita aeterna quaerente et quis eius esset proximus sciscitante inducit parabolam uulnerati cui conlatam a samaritano misericordiam praecipit imitandam.	A legisperito temptatus mandata dat quae fieri praecipit dominus. Parabulam uulnerati quem leuita et sacerdote praetereunte samaritanus colligit.	a legisperito temtatus dat parabolam a latronibus uulneratum quem samaritanus misericordia motus colligit
XLIIII. Querellam ministrantis marthae de sorore non eam adiuuante optimam eam partem elegisse dicendo compescit.	Aput martam partem conlaudat.	apud martham mariae partem conlaudat.
XLV. Normam orationis quinque petitionum rogatus a discipulo tradit.	**XI. Post horationem propriam docet horationem.** Et parabulam ponit eius qui propter tedium dat postulanti panem.	XI. Orationem docet cum parabola importunae panis a uicino postulantis
XLVI. Amici tres panes media nocte petiti parabolam ponens petendum quaerendum pulsandumque persuadit.	Petendum esse querendum et pulsandum exemplis adserens.	
XLVII. Mutum daemoniacum restituto curat eloquio et in belzebub talia eum posse dicentes de armato fortiore deuicto et de spiritu immundo septempliciter in homine regresso redarguit.	Daemonium aeiciens in principe daemoniorum id eum facere phariseos destruxit.	daemonem eiciens in principe daemoniorum id facere dicitur
XLVIII. Exclamanti mulieri beatum esse uentrem qui eum portasset respondit esse eum beatum qui seruauerit uerbum dei et de signo ionae dicens reginam austri commemorat.	Beatosque dicit qui audiunt uerbum dei. Dans signum ionae. E reginae austri. Et nineuites dicit in iudicio fore beatos.	et dat signum ionae

XLII. > edicetur (*sic*) in gaudio H. **iustos** + uoluisse uidere H. **non** : nec H.
XLIII. quaerenti . . . sciscitanti *Harl.*[c] suscitante V. praecepit H *Harl.*
XLV. a (*i. e.* ad) discipulos HY *sed male.* tradidit H.
XLVI. **petiti** : petenti *Harl.*[c] persuasit H, persuadet V *Harl.*
XLVII. **eloquio** *om.* A*.
XLVIII. > eum esse V ; > beatum esse respondit eum H.

X. **uiderint**: uiderent *Thom.* **temptatus** : temptatur *Thom.* *om.* **dat** *Thom.* **praetereunte**: praetereuntibus *al. ap. Thom.* **martam** + mariae *Thom.*
XI. **exemplis** : exemplum *Alex.* 10 *et Uat.* **id eum facere** : idem fac. *Thom.*; id fac. *Alex.* 14. **phariseos destr.** : opinantes des. *Thom. fortasse recte, cf.* xi. 15; pharisaeos *glossa est*; *et Alex.* 10 *habet* idem pharisaei opinantes destruxit. *om.* **dei**

X. **a legisp. temtatus** : ubi dn̄s a legisperito temptatur 10438. uulnerati BΘJO *Thom.* **motus** : commotus Θ. collegit BΘJ *Thom.*
XI. parabolam BO*. panes ΘJO *Thom.* **a uicino** (+ suo J) **postulantis** (postulanti O) : ab amico non postulantis Θ. daemonium B. eicit O. principem O*. daemonum J.

DƎPGQ *aur.*	J (*capitula*).	K *Harl.* 2790 *Nanc. Bamb.*
XXXIII. Hominis parabula discendentis ab ierusalem in Iericho et incidit in latrones Dn̄s dixit marthae Mariam optimam partem elegit.	XXXV. De legisperito qui quaerebat uitam aeternam et de homine qui incidit in latrones.	XXXII. Parabolam uulnerati in latronibus incidenti.
	XXXVI. Ubi dominus uenit in domum mariae et marthae.	XXXIII. De martha et maria sororibus.
XXXIIII. Et Petitus dn̄s docuit discipulos orare et proponit parabulam petentis ·III· panes et dicit petite et accipietis.	XXXVII. Ubi docet discipulos suos orare et ubi inpensus oremus dicit et de tribus panibus parabolam.	XXXIIII. Ubi dn̄s discipulos orationem docet uel trium panum figura.
XXXV. Et Cum Diceretur quod in belzebēb iecit demonia dixit Omne regnum diuissum aduersum se non stabit.	XXXVIII. Ubi mutum daemonium eicit et dicit de forti armato et inmundis spiritibus septem.	XXXV. Ubi mutum hominem a daemone liberans in beelzebub facere iudaei blasphemant.
		XXXVI. Ubi mulier ih̄u clamitat beatus uenter qui te portauit et de lucerna.
XXXVI. De signo Ionae profetae et lucerna corporis tui oculus tuus est.	XXXVIIII. De regina austri et uiris niniuitis et de lucerna et oculo quod lucerna corporis sit.	

XXXIII. + ubi dicit *ad init.* G. parabulam ƎPGQ *aur.* **ab** : de G. **ierus.** + discendentis *lapsu* D. **et** : qui *aur.* **dn̄s dixit** *inc.* XXXIIII G(ubi d. dn̄s)Q(dixit ih̄s) *aur.* (dixit dn̄s), *inc.* XXXVI ƎP (dixit ih̄s). **ad marthae** *aur.*

XXXIIII. **et** *pr.* : ubi G ; *om. aur.*

XXXV. ubi dicitur G. belzebub G, beelzebub ƎP, beelzebul Q. eicit *aur. om.* **aduersum se** G.

XXXVI. de signum G *aur.* *om.* **tui** G *aur.* > est oculus tuus (*om.* tuus G *aur.*) ƎPGQ *aur.*

XXXV. **liberans** + et *Harl.*

XXXVI. ihesum *plene Nanc.*

AHVY *Harl.* 2797.	C(T).	BΘJ(*breues*)OX *Par. Lat.* 10438.
XLIX. Lucernam dicens non esse sub modio poni oculum docet simplicem esse debere.	Et lucernam super candelabrum poni. Et quod hoculus sit lucerna corporis.	
L. Apud pharisaeum prandere rogatus cogitantem de iudaico baptismate notans et uae pharisaeis sexies dicens multa eorum mala coarguit.	Aput phariseum inuitatus lauandum potius quod intus aest aelemosinis pronuntiat increpans multos pharisaeos aet legis doctores.	lauandum potius quod intus est elemosinis pronuntiat.
LI. Discipulis praecipit et a fermento hypocrisis cauere et eos qui corpus occidunt non metuere nec in persecutione quid locuturi sint cogitare.	**XII. Pharisaeis uolentibus cum aeo contendere** discipulos palam docet hut eorum fallaciam caueant et eum timent qui potest post mortem in geennam mittere. Et plures aesse discipulos quinque passeribus dipondio uolantibus. Et negantem se negaturum. Et peccanti in spiritu scō non remittendum. Et non cogitandum quid adprehensus loquatur.	XII. A pharisaeis monet cauendum ac non timendum eos qui corpus occidunt
LII. Petenti quodam inter se et fratrem suum diuidi hereditatem parabolam ponit de diuite auaro mox et discipulis sollicitudinem cibi uestisque qua carent aues praecipit euitandam.	Petenti respondit non aesse diuisorem hereditatis. Similitudinem eius cui multa nata sunt cuius anima eadem nocte peteretur.	petenti respondit se non esse diuisorem hereditatis cum similitudinem diuitis cui multa bona nata fuerant

XLIX. ponendam V *Harl.*
L. cogitante *Harl.* pharissaei H; *om.* V.
LI. praecepit HY. *om.* et *pr.* V. cauete H. cogitarunt V.
LII. *om.* qua Y. praecepit H.

Alex. 10; *et + ad fin.* et custodiunt *Thom.* et reginae *Thom.* > in iudicio dicit fore *Thom:* increpat *Uat:* 4221.
XII. **potest** + animam *Thom.* (*sed om. al.*) **uolantibus**: ualentibus *Thom.* in spiritum sanctum *Thom.* **cogitandum**: cogitari dum *Thom.* **adprehensus**: compraehensus *al. ap. Thom.* **respondit** + se *Thom.* **similitudinem** + proferens *Thom.* *non autem Alex.* 14 *et Uat.* 4221. expeteretur *al. ap. Thom.*

XI. praenuntiat O
XII. **occidunt** + pro diuisione hereditatis rogatus 10438. **hered.** + ubi iubet dn̄s pro uictu et uestitu non habendam curam 10438. similitudine BΘJO[c] *Thom.* **nata fu** *euanuit in* X. *om.* **nata** O.

DƎPGQ *aur.*	J (*capitula*).	K *Harl.* 2790 *Nanc. Bamb.*
XXXVII. De calice et catino mundatis farisseis de foris. XXXVIII. De prima cathedra et monumentis profetarum inproperat dn̄s farisseis.	XL. Ubi apud pharisaeum prandet et dicit de calice et catino et de elemosyna et mentha et anetho et monumentis et claue.	XXXVII. De calicis exprobrat et catini pharisaeos.
XXXVIIII. Dicit discipulis adtendite A fermento farisseorum et qui dixerit in sp̄u sc̄o non remittetur ei et nolite cogitare quid loquamini.	XLI. De quinque passeribus et de confessione et negatione eius.	XXXVIII. Ubi uitandum docet dn̄s pharisaeorum fermentum et nihil esse opertum nec timendum eos qui corpus occidunt.
hominis diuitis uberes fructus attulit possessio. XL. Nolite soliciti esse animae quid opus sit et lilia agri.	XLII. De homine diuite cuius uberes adtulit ager.	XXXVIIII. Pro diuisione hereditatis rogatus eis similitudinem diuitis exponit.

XXXVII. mundantes G *aur.* pharisaeos G, pharisaei Q *aur.* a foris ƎPQ *aur.*

XXXVIII. de primas cathedras GQ *aur.* monumenta GQ *aur.* **inprop.**: innumerat *aur.*, inprobat G; + inproperat dn̄s farisseis inproperat D *sed exp.* > faris. dn̄s G.

XXXVIIII. + ubi *ad init.* G. **dicit** + dn̄s *aur.* *om.* **adtendite** D. **et qui** (quid Q) **dix.**: *inc.* XLII ƎP. loquemini Q. **hominis** *inc.* XL G (ubi h.)Q *aur.*, *inc.* XLIII ƎP. > possessio adtulit *aur.*

XL. **nolite** *inc.* XLI Q, *cum praecedente in* XL *incl.* G *aur.*, *et in* XLIII ƎP. + et dicit *ad init.* G.

AHVY *Harl.* 2797.	C(T).	BΘJ (*breues*) OX *Par. Lat.* 10438.
LIII. Pusillo gregi regnum promittens possidenda uel possessa propter elemosynam uendi lumbosque praecinctos et lucernas ardentes esse debere iubet uigilandum quoque serui boni malique mentione facta praecipiens seruum scientem uoluntatem domini multis ignorantem uero paucis uapulare confirmat.	Hac docet exemplis non cogitantum de crastino. Faciendumque haelimosinam homnibus uenditis. Et uigilandum. Dicens petro felicem aesse bonum dispensatorem.	dicens petro felicem esse bonum dispensatorem.
LIIII. Ignem in terram se dicit necessitudinum diuisione missurum et faciem caeli probantes debere tempus intellegere manifestum atque consentiendum aduersario in uia pronuntiat.	Inde dicit ignem mittere super terram non pacem. Turbis quoque dicit quod faciem caeli cognoscerent tempora non intelligerent. Quos monet hut dum in uia aessent conciliaretur aduersario ne reclusi non exirent donec nouissimum quadrantem redderent.	
LV. Nuntiatis quibusdam a pilato occisis ait omnes nisi paenitentiam agant similiter perituros uel sicut illi decem et octo ruina turris oppressi parabolam quoque de sterili arbore fici ponens indicat paenitentiam differentes et mulierem ab annis decem et octo curuatam erigens de cura sabbati murmurantes exemplo bouis adaquandi refellit gaudente populo de eius miraculis gloriosis.	**XIII. Quum et annuntiatum fuisset galileos hoccisos** monet agendam poenitentiam. Parabulam ficulnae subiungens quam dominus quum infructosam uellet aexcidere cultor statim postulauit. Quum mulierem annis decem aet hocto curuam haerexisset indignantem archysinagogum increpat.	XIII. Sub exemplo galilaeorum occisorum monet agendam paenitentiam parabolam ficulneae infructuosae subiungens quae superuacuae terram occupat mulierem decem et octo annis curuam erigit
LIII. *om.* **uel possessa** V. **scientem**: facientem *inepte* V. LIIII. necessitudinem Y*. diuissionem Y. LV. nuntiati *Harl.* perituri *Harl.* turri *Harl.* arbori Y.	XII. cogitandum *Thom.* faciendamque *Thom.* **ignem** + uenisse se *Thom. non autem MS. Uat.* reconciliarentur *Thom.* XIII. cum ei nuntiatum *Thom.* de galilaeis occisis *al. ap. Thom.* **aexcidere**: excidi *Thom.* **curuam**: curuatam *Alex.* 14.	XII. **dispensatorem** + de eo ubi dn̄s dicit ignem ueni mittere in terram 10438. XIII. **subiungens**: subiugans O. **occupat**: detineret BΘJO *Thom.*

DƷPGQ *aur.*

XLI. Nolite timere pusillus grex et seruo quem constituit dn̄s super familiam suam ut det eis cibaria.

XLII. Non ueni pacem mittere in terram sed gladium et ignem et da operam liberari ab aduersario dum es cum illo in uia.

Et uenit ad arborem ficus plantatam in uinia que non fecit fructus per annos ·III·

XLIII. De sanguine galileorum quem miscuit pylatus cum sacrificiis Mulierem ab infirmitate annorum xviii sanauit ih̄s Iterum de grano synapis et fermento absconso in farina.

J (*capitula*).

XLIII. De pusillo grege et sacculo et thensauro in caelo et hominibus expectantibus dominum et de fidele seruo et dispensatore.

XLIIII. De igne et gladio quem uenit mittere iesus in terram et nube et nimbo et facie caeli.

XLV. De aduersario in uia et de galilaeis et turre in siloa et de arbore ficus et cophino stercoris.

XLVI. De muliere quae habebat spiritum infirmitatis curata sabbato.

XLVII. De grano sinapis et horto et uia angusta et de ianua et herode uulpe.

K *Harl.* 2790 *Nanc. Bamb.*

XL. Ubi iubet dn̄s pro uictu et uestituram non habendam uel de uigilantibus seruis interrogatio petri dn̄ique responsio de seruis dn̄i sui uoluntatem scientibus.

XLI. Ubi dn̄s dicit ignem ueni mittere in terram et dandam operam ab aduersario liberari.

XLII. Ubi dn̄o nuntiatur de galileis a pilato extinctis et ficus infructuosae.

XLIII. De muliere xviii annorum infirma saluata.

XLI. **nolite** *in* XL *incl.* Q *aur.* + dicit *ad init. aur.* et de (*sic*) seruo *inc.* XLI *aur.* *om.* **suam** *aur.* **cibaria**: escas *aur.*

XLII. + ubi dicit *ad init.* G. *om.* **in terram** *et* **et ignem et** ƷPGQ *aur.* *om.* **ab** D. *om.* **dum . . . in uia** G. **es**: eis *aur.* **cum illo** *bis scr.* D. > in uia cum eo *aur.* **et uenit**: et cum uenisset *aur.*; *inc.* XLVI ƷP; *ita legit* G et de arborem fici in uineam quae non *etc.* fici *aur.*

XLIII. > pilatus misc. *aur.* **mulierem** *inc.* XLIIII G(ubi m.)Q *aur.*; *inc.* XLVIII ƷP. annis G. **iterum**: item *aur.*; et G; *inc.* XLVIIII ƷP.

XL. > dn̄s iubet *Bamb.* de de seruis K.

XLI. teram K.

XLII. **a pilato**: *om.* **a** K *Bamb.*

AHVY *Harl.* 2790.

LVI. Regnum dei grano sinapis comparans et fermento de angusta quoque uitae uia paucorum loquens erunt inquit primi nouissimi et nouissimi primi.

LVII. Herodem uulpem appellat et hierusalem increpat alis eius protegi respuentem.

LVIII. Hydropicum sabbato curans uelut de umoris puteo liberatum murmurantes pharisaeos asini uel bouis in eo cadentis extractione confundit humilitatem quoque sectandam docens in conuiuio primum accubitum praecipit non quaerendum nec diuites sed pauperes qui non retribuant esse pascendos.

LIX. Ponit parabolam de inuitatis qui se excusare studentes cena non fuerint digni.

LX. Odituris necessitudines insuper et animam suam et assumta cruce secuturis similitudinem aedificandae turris et de bello regum duorum exponit neue sit quis sal infatuatum sed aures habeat audiendi.

LXI. Murmurantibus de peccatorum conuiuio parabolam ouis et dragmae ponit inuentae commendans

C(T).

Unde similitudinem grani synapis subiungit ex quo arbor maior holeribus nascitur.

Et fermenti quod habsconditum mulier in farina.

Et hut introeatur . . .

Et pharisaeis aei dicentibus quia herodes aeum uellet hoccidere dicit aeum uulpem.

Et prophetam extra Hierusalem non perire.

Et increpat hierusalem.

XIIII. Sabbatis curat hydropicum.

Discumbendi dat hordinem.

Inuitantem hortatur pauperes pascere.

Similitudinem iungens hominis qui excusantibus inuitatis caecos clodos debiles uocauit et turbas de plateis hortatur.

Omnem affectionem propter se relinquendam.

Parabolam ponens turrem hedificare uolentis.

Et regis.

XV. Sal fatuatum aesse non debere.

Murmurantibus pharisaeis de conuiuio peccatorum similitudinem

BΘJ(*breues*)OX *Par. Lat.* 10438.

herodem uulpem designat.

XIIII. Sabbatis hydropicum curat

hortaturque inuitatorem pauperes pascere cum parabolam excusantium ad cenam

et omnem affectionem propter se odiendam dicit cum parabolam turrem aedificare uolentis et regis.

XV. Sal fatuum esse non debere similitudinem pastoris unam ouem perditam requirentis et mulieris dragmam inuenientis

---

LVI. regno *Harl.* conparat H. **angusta** + porta H.
LVII. aliis H.
LVIII. sabbatum *Harl.* *om.* **de** H. extractatione H. praecepit H. **non** : nos H. retribuunt V *Harl.*
LIX. > de inuitatis parabolam ponit H. fuerunt HV.
LX. secuturi Y. similitudines *Harl.* *om.* **de** H. **regum** : regnum *Harl.* sint V *Harl.* *et om.* **quis**. habeant V *Harl.*

XIII. subiunxit *Alex.* 14. **habsconditum** : abscondit *Thom.* *om.* **ut** *Alex.* 10. **introeatur** + per angustum ostium nec claudatur *Thom.* (*sed Alex.* 14 ne cludatur). *om.* **et** *ante* **pharisaeis**. **increpat** : increpatio *Alex.* 14.
XIIII. discumbenti *Thom.* ac debiles *Thom.*
XV. fatuum *Thom.* **peccatorum** : publicanorum *Thom.*; pastorum *Alex.* 10 *et Uat.* 4221; *deinde* + dat *Thom.*

XIII. **designat** : adsignat O (ass. O[c]).
XIIII. **curat** + et de parabola recumbentium ad nuptias O[c]. cum parabola BΘJO[c] *Thom.* a caena Θ. *om.* **et** *ante* **omnem** BΘJ *Thom.* odienda Θ. cum parabola *sec.* ΘJO[c] *Thom.*
XV. **debere** + dicit *Thom.* similitudinis O* (-es O[c]). **pastoris** + ponit *Thom.*

DƷPGQ *aur.*	J (*capitula*).	K *Harl.* 2790 *Nanc. Bamb.*
		XLIIII. Parabolam sinapis et fermenti.
XLIIII. filii regni expelluntur et erunt nouissimi primi.		
XLV. Ierusalem Ierusalem que occidas profetas.		XLV. Ubi dn̄s pergit hieruso-limis et ubi pater familias ingressus ianuam claudit et quod cum uelit herodes oc-cidere et ubi exprobrat ciui-tati.
XLVI. Ubi hydropicum cura-uit ih̄s et dilegere primos accubitos.	XLVIII. Ubi apud pharisaeum manducat et docet de humili-tate et dicit non pascendos diuites et de inuitatis ad cenam.	XLVI. Ubi dn̄s hydropicum sanat et uocatos ad caenam excusant.
XLVII. Ad caenam non diui-tes sed pauperes uocari.		
XLVIII. De eo quod qui Uo-lunt turrim aedificare et bo-num est sal.	XLVIIII. De eo qui uoluit aedificare turrem et rege qui uadit ad bellum.	XLVII. Ubi dn̄s dicit omnia post ponenda et turrem aedificanti sal esse bonum.
XLVIIII. De oue errante uel que errauerat de ·c· et mulier que perdiderat ·x· dragmas.	L. Parabola de centum ouibus et una quae errauit et de dragma.	XLVIII. De ouibus centum et unius perdite decemque dracmarum.

XLIIII. + ubi dicit *ad init.* G. expellentur G *aur.*
XLV. occidis ƷPQ *aur.*
XLVI. *om.* **ubi** *aur.* > ih̄s curauit ƷPQ *aur.* **et** + docet non G *aur.*
XLVII *cum praecedente in unum cap. sub numero* XLVII *incl.* GQ *aur.* + et *ad init.* GQ *aur.* **uocari** : rogari ƷP ; inuitandos G *aur.*
XLVIII. *om.* **quod** ƷPQ *aur.* uoluit ƷPQ *aur.*, uoluerit G.
XLVIIII. *om.* **errante uel** ƷPGQ *aur.* **que** : qui *bis aur.* **de centum** (dicentis Q?) : *om. aur.*; *in margine* D *scriptum est* uide librum centum forsan non est haec causa ut decet. unam de dec. dragmas G ; unam dragmam *aur.*

XLV. **cum** : eum *Nanc.*

AHVY *Harl.* 2797.	C(T).	BΘJ(*breues*)OX *Par. Lat.* 10438.
gaudium de paenitentum salute futurum.	pastoris propter hunam houem nonaginta et nouem relinquentis.	
	Et mulierem quae hunam perditam inueniens gaudet.	
LXII. Parabolam ponens de frugi et luxurioso filiis reuersionem prodigi ad patrem salutem indicat paenitentum.	Set aet homnis qui duobus filiis suis substantiam diuisit ex quibus iunior prodigae hegit pro quo uitulus hocciditur.	et hominis qui duobus filiis suis substantiam diuisit
LXIII. De uilico iniquitatis ex dissimilitudine qui debitum domini sui astu sollertiore minuerat introducit.	De dispensatore prodigo qui sapienter fecit. et ideo exemplis hortatur hoperandum.	de dispensatore prodigo qui sapienter fecit.
LXIIII. Non posse deo seruire quemquam et mamonae auaros increpat pharisaeos legemque dicens uel prophetas usque ad iohannem baptistam et quod dimittens quis uxorem moechetur.	Et deridentes aeum pharisaeos increpat.	
	Legem et prophetas usque ad iohannem dicens.	
	Hac maecari aeum hostendit qui suam dimissam alteram accipit huxorem.	
LXV. Inmisericordem diuitem purpuratum et pauperem lazarum introducens ostendit qualia sint passuri raptores si sic merentur puniri tenaces.	**XVI. Parabola de diuite et heleazaro.**	XVI. De diuite et lazaro
LXVI. Uae dicit scandalizanti paenitenti uero fratri etiam septuagies septies praecipit remittendum.	Et nec minimum de credentibus scandalizandum.	
	Adque homnia accepta fratri remittenda.	
LXVII. Augeri sibi petunt apostoli fidem et audiunt de translatione arboris facultatem positaque similitudine de seruo arante uel pascente docet ut inutiles se etiam implentes quae praecepta sunt fateantur.	Et quod fides hut granum synapis transferat arborem mori in mare.	
	Hac seruo quoque seruitium debitum exibendum.	et quod seruitium sit exhibendum

LXI. paenitendum H, -tium *Harl.*
LXIII. **iniquitatis** + parabolam H. astutu *Harl.**
LXIIII. **posse** + dicens H. moechatur Y; moechatus sit manifestat H.
LXV. *om.* **si** AY. punire H.
LXVI. *om.* **septuagies** H. praecepit H.

XV. **hunam** + dragmam *Thom.* sed et hominis *Thom.* **diuisit** : dimisit *Uat.* 4221. sua dimissa *Thom.* **huxorem** + aut ab alio dimissam ducit *Thom.*
XVI. **accepta . . . remittenda** : peccata . . . dimittenda *Thom. non autem Alex.* 10 *et Uat.* 4221. **hac seruo** *etc.*: quodque seruitium debitum sit exhibendum *Thom.*; quique seruitium exhibendum *Uat.* 4221.

XV. > diuisit substantiam Θ. **de disp. prod.** *partim in ras. et inter lin.* X.
XVI. **seruitium** + debitum B ΘO (diuitum) *Thom.* **decem leprosi m.** *ante* **et quod seru.** *etc. ponit* J.

DꝐGQ *aur.*	J (*capitula*).	K *Harl.* 2790 *Nanc. Bamb.*
L. Homo quidam habuit ·II· filios et diuissit eis substantiam.	LI. De homine qui duos filios habuit et de stola et anulo.	XLVIIII. De duobus filiis suam unus dissipans portionem.
De uilico iniquitatis quod prudenter fecit.	LII. De homine diuite et uilico et debitoribus et mamona.	L. De uillico ex iniquo prudenti.
LI. Nemo potest duobus dominis seruire.	LIII. Non posse duobus dominis seruire et de lege et prophetis usque ad iohannem.	
Qui Dimittit uxorem et aliam ducit mechatur.		
LII. De quodam diuite et latzaro.	LIIII. De homine diuite et de lazaro paupere et patre abraham.	LI. De diuite purpurato et lazarum.
Per quem uenit scandalum bonum erat ei non nasci.		LII. De scandalis imminentibus et fratri semper esse parcendum paenitenti.
LIII. Si peccauerit In te frater tuus corripe eum et dixerunt discipuli Auge nobis fidem et dicit de seruo arante.	LV. De peccatore corripiendo et ubi petunt discipuli fidem sibi augeri et de seruo arante.	

L. **quidam**: qui G. **eis**: illis G. **de uilico**: *inc.* LVI Ꝑ, *inc.* LI GQ *aur.* (uilicum).
LII. **latzaro** + et ꝐQ *aur.* per quo *aur.* **ei**: illi ꝐG, *et* > illi erat Q *aur.*
LIII. *om.* **in te** GQ *aur.* > fr. tuus in te Ꝑ. **eum**: illum *aur.* adauge *aur.* orante *lapsu* D. et de seruum arantem dicit *aur.*

L. ex in quo prudentes K.
LI. purpuratum *Nanc.*

AHVY *Harl.* 2797.	C(T).	BΘJ (*breues*) OX *Par. Lat.* 10438.
LXVIII. x leprosis mundatis unus tantum et hoc alienigena ad gratias reuertitur referandas.	Decem leprosi curantur ex quibus hunus reuersus Ih̄m sequitur gratias agens deo.	decem leprosi mundantur
LXIX. Interrogatus de tempore regni dei respondit non cum obseruatione uenturum eumque fulgori comparans occupandos eos dicit homines sicut in diebus noe et loth et de binis in tecto in mola et in agro singulos assumendos et singulos pronuntiat relinquendos.	Intra nos aesse regnum dei. Ipsum autem regnum iuxta exemplum noe uel Loth subito uenire. Hac tunc alium adsumi et alium relinqui. Et hubi fuerit corpus illic aquilae.	intra nos esse regnum dī
LXX. Ad semper orandum parabolam deuidua ponit ultionem de aduersario suo ab iniquo iudice postulante.	Similitudinem uiduae rogantis aet iudicis iniqui.	similitudo uiduae rogantis et iudicis iniqui
LXXI. Oratione pharisaei in templo et publicani proposita docet non iactanda merita sed confitenda peccata.	Et duorum in templo horantium.	et duorum in templo orantium.
LXXII. Paruulos a se uetari prohibens humilitatem sub eorum nomine significat optinendam.	Et infantes non prohibendos.	
LXXIII. Interrogans diues de possidenda uita aeterna secunda responsione tristis abscedit et relinquentibus propter nomen suum temporalia dominus aeterna promittit.	Similitudo diuitis et camelli facilius per foramen achus transture. Et homnia hic relinquenda.	
LXXIIII. Tradendum se hierosolymis passurumque praedicit.	**XVII. Quum discipulos aduentura sibi indicaret**	XVII. Cum discipulis aduentura sibi indicaret
LXXV. Iuxta hiericho caeco mendicanti lumen in praesenti restituit.	caecum mendicantem curauit.	caecum mendicantem curauit

LXIX. **regni**: regnum V. occupandus H. in molat *Harl.** (*sed* t *eras.*).
LXX. **postulante** + qui iudex regula dissimilitudinis adhibetur H.
LXXI. iactandae *Harl.*
LXXIII. abscidit Y. **nomen** + eius *sed expunct.* V.
LXXV. *om.* in *Harl.*

XVI. > regnum autem ipsum *Thom.* similitudo *pr. Thom.* transituri *Thom.*
XVII. discipulis *Thom.* euentura *Alex.* 14.

XVI. dec. lepr. a dn̄o mundantur et ab uno glorificatur 10438. similitudinem O*. *om.* et *ante* duorum O*. **orantium** + difficile diuitem introire in regnum dei BΘJ 10438 *Thom.*
XVII. *Ita legit* 10438 de eo quod discipulis uentura praedixit de caeco cui dn̄s hiericho tribuit uisum. aduenturam O (*et* + passionem O[c]).

DƎPGQ *aur.*	J (*capitula*).	K *Harl.* 2790 *Nanc. Bamb.*
LIIII. ·x· uiri leprosi mundati sunt quibus unus gratias egit.	LVI. Ubi decem leprosi mundati sunt.	LIII. De decem leprosis mundatis.
LV. Sic ueniet regnum dī sicut fuit in diebus noe.	LVII. De aduentu christi sicut fulgor et de diebus noe et loth.	LIIII. De regno dī quod non ueniat cum obseruationem.
LVI. Ubi fuerit corpus uenient aquilae.		
LVII. De iudice Iniquitatis et ueniet filius hominis putans Inueniet fidem.	LVIII. De iudice qui deum non timebat et uidua et de duobus hominibus qui ascenderunt in templum orare.	LV. De iudice iniquitatis et uiduae.
LVIII. Duo homines Ascenderunt orare in templo		LVI. De pharisaeo et publicano.
Ad accipiendum regnum dī sicut puer.	LVIIII. De pueris quibus manus inponebat et de adolescente diuite et de eo qui relinquit omnia.	
LVIIII. Facilius camellum per foramen acus intrare.		
		LVII. De pecuniis habentibus.
LX. Aduentum passionis et Caecum secus uiam sedentem inluminat.	LX. Ubi discipulis praedicit passionem suam et de caeco inluminato in hiericho.	LVIII. De uentura sibi omnia dn̄s discipulis antedicit.
		LVIIII. De caeco cui dn̄s hiericho tribuit uisum.

LIIII. **sunt** + e ƎPGQ *aur.* **egit** (agit G) + dō ƎPGQ *aur.*
LV. **noe** + nubebant et aedificabant *aur.*
LVI. **ubi fuerit** *cum praecedente sub numero* LVI *incl.* GQ *aur.* *et* + et *ad init.* ueniunt ƎPQ *aur.*
LVII. iudicem *aur.* et cum uenerit ƎPGQ *aur.* (*om.* et). **putans**: *om.* G *aur.*; putas Q. **fidem** + in terram *aur.*
LVIII. > in templo orare ƎP; in templum orare pharisaeus et publicanus G *aur.* **ad**: et ƎPQ *aur.* **dī sicut puer**: diuitiae G.
LVIIII. **facilius** + est ƎPGQ. per foramine G. **intrare**: transire ƎPGQ *aur.*
LX. *cum praecedente sub numero* LV *coniungit* ƎP. **passionis** + dicit ƎPGQ *aur.* *inc.* LX **et caecum** GQ. **inluminat**: + ih̄s G; + dn̄s *aur.*

LVIII. discipulus K.

AHVY *Harl.* 2797.	C(T).	BΘJ(*breues*)OX *Par. Lat.* 10438.
LXXVI. Perambulans hiericho zaccheum publicanum absoluit qui uenit saluum facere quod perierat.	Zacchariam conlaudat dimidiam substantiam pauperibus hofferentem.	zaccheum conlaudat
LXXVII. Parabolam ponit seruorum accipientium a domino suo decem mnas ut negotiarentur ex eis et inimicos regni sui pronuntiat perimendos.	Et similitudinem de illo qui decem minas hurus ad regnum seruis suis distribuit et de exitio eorum qui aeum regem recusauerunt.	et decem narum similitudinem ponit
LXXVIII. Super pullum asinae sedit cunctis dicentibus pax in caelo et gloria in excelsis et de increpandis discipulis suis ait si hi tacuerint lapides clamabunt.	Super pullum asynae sedit.	super pullum asinae sedit
LXXIX. Uidens ciuitatem fleuit super eam praenuntians euertendam de templo uendentes eicit scribis insidiantibus a populo libenter auditur.	Et super Ihrm fleuit et uentura aei praedicit. Ibi de templo mensas euertit et uendentes columbas aeiecit.	hierusalem fleuit
LXXX. Sciscitantes de potestate eius uicissim ab interrogante de iohannis baptismo conuincuntur.	Pharisaeos interrogantes in qua potestate haec faceret de babtismo Ihoannis interrogat.	interrogatus in qua potestate haec faceret interrogat et ipse cum similitudinem eius cuius filium cultores in uineam occiderunt.
LXXXI. Parabolam dicit de cultoribus uineae qui domini sui et seruos et filium occiderunt.	Parabulam subiungens aeius qui cum seruos misisset ad uineam postea filium misit. Et de lapide ab hominibus reprobato.	
LXXXII. Temtantes de tributo caesaris reddendo denarii inscriptione conuincit.	**XVIII. Temptatus de tributo respondit de muliere**	XVIII. Temtatus de tributo respondit
LXXXIII. Sadducaeis de septem fratrum uxore quaerentibus resurrectionem etiam mosi testimonio firmat.	quia septem uiros habuit.	

LXXVI. **publicanum**: principem publicanorum H.
LXXVII. **ponit seruorum accipientium** *in margine scr.* Y.
LXXVIII. increpantis *Harl.*
LXXIX. ciuitate H. eiecit HV *Harl.*
LXXX. *om.* **ab** H. interrogati H.
LXXXIII. resurrectione H.

XVII. **et similitudinem**: similitudo *Thom. non autem Alex.* 14. **illo**: eo *Thom.* **hurus**: iturus *Thom.* ad regem *Alex.* 10. tribuit *alter Alex.* 10. *om.* **regem** *Alex.* 14. accusauerunt *Uat.* 4221. **aeiecit**: eiicit *Thom. non autem Alex.* 14 *et Uat.* 4221. **seruos** + suos *Alex.* 14. **hominibus**: aedificantibus *Thom.*

XVII. **ponit**: aperit 10438. + et *ante* **hierusalem** BΘJO *Thom.* **haec faceret**: populum doceret et signa faceret 10438. cum similitudine ΘJO[c] *Thom.* **in uineam**: in uinea O[c]; uineae ΘJ *Thom.*

DƐPGQ ***aur.***	J (*capitula*).	K *Harl.* 2790 *Nanc. Bamb.*
LXI. De sacheo puplicano statu minimo.	LXI. Ubi zacheum uocauit.	LX. De zacheo publicano.
LXII. Homo diues Abiit accipere regnum et dedit seruis ·x· mnas.	LXII. De homine qui abiit accipere regnum et de seruis quibus dimisit bona sua.	LXI. De decem mnas.
LXIII. De assina et pullo dicit ihs Si hii tacuerint Lapides clamabunt	LXIII. Ubi dominus iesus sedit super pullum et eiecit de templo uendentes.	LXII. De pullo asinae dño opus et ubi flet ciuitati et ementes uendentesque templo repellit.
Et Fleuit super Ierusalem de templo iecit Uendentes.		
LXIIII. Et interrogauit ihs babtismum iohannis unde esset.	LXIIII. Ubi interrogatus a pharisaeis in qua potestate et uirtute faceret et dicit parabolam de uinea locata et colonis qui occiderunt filium.	LXIII. In qua potestate ista faciat a iudaeis dñs interrogatur.
LXV. Ubi Coloni occiderunt dñm uiniae et dat uiniam aliis reddite cessari que sunt cessaris et que sunt dī dō.		LXIIII. De uinea et cultoribus.
	LXV. De tributo et denario.	LXV. De tributo temptatio.
LXVI. Septem fratres qui unam uxorem habuerunt et xp̄c si filius dauid interrogat.	LXVI. De muliere quam septem habuerunt uxorem.	LXVI. De muliere et fratribus septem.

LXII. **seruis** + suis G.

LXIII. de asynam et pullum et *aur.* dixit ƐPGQ *aur.* clamabant D. **et fleuit** *inc.* LXVIIII ƐP. **ierus.** + et Q *aur.*

LXIIII. *om.* **et** *ad init. aur.* **esset** : erat ƐPQ *aur.*

LXV. data est uinea *aur.* **reddite** *inc.* LXVI GQ *aur.*, *inc.* LXXII ƐP. > quae cess. sunt cessari ƐPQ *aur.* *om.* **et** *sec.* ƐP. > dei sunt ƐPQ *aur.*

LXVI. + de *ad init.* G *aur.* *om.* **si** Q. **dauid** : dī G; + fuit GQ *aur.* **interrogat** : in terris G.

AHVY *Harl.* 2797.	C(T).	BΘJ(*breues*)OX *Par. Lat.* 10438.
LXXXIIII. Quaerit quomodo christus filius sit dauid cum dominus ab eo uocaretur in psalmo centesimo nono elationem quoque scribarum arguit uiduam in gazophilacium duo aera mittentem plus omnibus misisse confirmat.	Addit de se interrogans quomodo xp̄s filius dauid aesset quum aeum ipse dn̄m dicat Et monet a scribis cauendum Uiduam laudat quae in donario duo minuta misit.	uiduam laudat quae duo minuta in donario misit
LXXXV. Laudantibus aedificium templi praedicit ocius destruendum et interrogantibus de fine respondit mala plurima praecessura nec praecogitandum quid traditi loquantur sed in patientia sua possideant animas suas.	De templi et structura De futura persecutione De exitu Ihierusalem De fine saeculi	et de fine saeculi atque aduentu suo praedicit
LXXXVI. Circumdandam ab exercitu hierusalem et uae praegnantibus gladium quoque et captiuitatem signaque caeli futura seque uenturum in nube cum potestate magna et maiestate praedicit.	De aduentu xp̄i in magestate.	
LXXXVII. Respicite inquit quia adpropinquat redemtio uestra ab ebrietate quoque et curis huius uitae prohibens uigilandum praecipit et orandum.	Et similitudine ficulneae. Et monet uigilandum.	
LXXXVIII. Iudas paciscitur pretium parant discipuli pascha mysterium caenae dominicae celebratur.	**XVIIII. De azimorum diae adpropinquante** Iudas daemone repletus de tradendi tempus paecunia ibi promissa.	XVIIII. Iudas tradendi dn̄m tempus ponit
LXXXIX. Contentionem discipulorum se ipsum illorum ministrum	Et discumbendibus secum discipulis sacramentum panis aet calicis hostendit.	ih̄s sacramentum panis et calicis ostendit

LXXXIIII. domino Y. uocetur H. elatione H. uidua H.
LXXXV. **ocius**: o cuius HY; pocius *Harl.* **praecessura**: praessura H.
LXXXVI. circumdanda H. praegrantibus A. **et** *sec.*: in H. captiuitate H.
LXXXVII. resipiscite A. praecepit H *Harl.*
LXXXVIII. **paciscitur**: pascitur H *Harl.* **pretium** + cum iudaeis V *Harl.* discipulis *Harl.* dominicae celebrantur Y; domini caelebrantes H.
LXXXIX. contentione H.

XVIII. addidit *Alex.* 10 *et Uat.* 4221. **in donario**: in gazofilacium *al. ap. Thom.* *om.* **et** *post* **templi** *Thom.* et de futura p. et de ex. h. et de fine s. *Thom.* et ammonet *Alex.* 14.
XVIIII. **tempus**: *al.* tempore *ap. Thom.* **ibi**: sibi *Thom.* **promissa** + ponit *al. ap. Thom.* **hostendit** + ac traditorem designat *Thom.*

XVIII. **misit** + et de sadducaeis. de septem uiris fratribus qui unam mulierem habuerunt uxorem. quomodo dicunt christum dauid filium esse J. **atque** + de Θ *Thom.* **aduentu**: euentu O. praedicat B *Thom.*

DƎPGQ *aur.*	J (*capitula*).	K *Harl.* 2790 *Nanc. Bamb.*
	LXVII. Ubi interrogat de christo cuius filius sit et de uidua et duobus minutis.	
LXVII. Et respiciens uidit eos qui mittebant munera sua in gatzafilacium diuites uidit et quandam pauperculam mittentem aerea minuta ·II·		LXVII. De duo minuta uiduae.
LXVIII. De templo salamonis distruendo. De signis iudicii. De iectione manuum in dn̄m. De petro et gallo et pylato. De signis in sole et luna.	LXVIII. De bellis et fame et persecutione.	LXVIII. De templi ruina consummationis mundi.
	LXVIIII. De signis in caelo et luna et de ramis fici et de die iudicii.	
LXVIIII. De arbore fici Discite similitudinem.		
LXX. INTrauit satanas in cor iudae ut traderet ih̄m.	LXX. Ubi in monte olíueti orat et iudas cogitat eum tradere.	LXVIIII. De proditione iudae.
LXXI. Et missit dn̄s discipulos et parauerunt pasca Dixit sacramentum corporis et sanguinis sui.	LXXI. Ubi misit discipulos parare sibi pascha et tradit eis sacramentum.	LXX. De dominica caena.

LXVII. *om.* **et** *ad init. aur.* uidit quae mittebantur in gazophylacio ƎPG(-cium)Q *aur.* *om.* **diuites . . . minuta duo** ƎP.

LXVIII. *Pro hoc capitulo legunt* ponite in cordibus uestris non praemeditari in illa hora quid loquamini ƎPGQ *aur.* (inmed. *pro* non praemed.).

LXVIIII. ex fi. arborem *aur.* ficus ƎPQ. **simil.** + quia prope est in ianuis ƎPGQ *aur.*

LXX. introiuit Q *aur.* in corde ƎP.

LXXI. *om.* **et** *ad init. aur.* **pasca** + et G *aur.* **dixit** *inc.* LXXVIII ƎP.

AHVY *Harl.* 2797.

astruens tollit quibus regnum promittens ait post aliqua petro confirma fratres tuos.

XC. Passionis gesta narrantur ubi inter cetera etiam auriculam quam puero petrus absciderat ipse manus suae tactu restituit.

XCI. Crucifigentibus ueniam a patre deposcens etiam unum ex latronibus crucifixum confitentem absoluit.

XCII. Resurrexisse eum mulieres angelica reuelatione cognoscunt et petrus ad monumentum currens ac uidens quod factum fuerat ammiratur.

XC. **cetera**: celera H. auricula HY.
XCII. **reuelatione**: relatione H. *om.* **factum** H.

C(T).

Certantibus de gradu aeum praeficit qui ministrat.

Et petro dicit quod aeum aesset negaturus.

Hac monitis discipulis hut uendito uestimento haemant gladium.

Perget ad montem holiueti qui quum horasset discipulos excitat dormientes.

XX. Antecedente iuda uenit turba et osculo tradite xp̄s.

Et petrus auriculam seruo habscidit.

Ducto ih̄u ad domum principis sacerdotum xp̄s deluditur.

Interrogatus a iudeis a pylato et ab herode hac tunc in amicitiam pylatus et herodes redeunt.

Barabbas dimittitur et ih̄s Iudeis suffigendus traditur.

Qui plangentibus aeum mulieribus hut sese magis plangerent dixit.

Et inter latrones fixus acceti potum accepit.

Titulo rex designatur.

A quo hunus ex latronibus credens ad pharadisum ducitur.

XVIIII. praefecit *Thom.* pergit *Thom.*
XX. traditur *Thom.* **christus**: iesus *al. ap. Thom.* ui *pro* **seruo** *Uat.* 4221. **sacerdotum** + petrus ibi ter negauit *Thom.* **iesus**: christus *al. ap. Thom.* **iudeis suffigendus**: a iudaeis crucifigendus *Thom.* (*sed alii codices cum nostro* C *congruunt*). **traditur** + crucem iesu simon cyrenensis portat *Thom.* *et om.* **qui** (*non autem Uat.* 4221 *et Alex.* 10). **designatur**: defiguratur *Uat.* 4221.

BΘJ(*breues*)OX *Par. Lat.* 10438.

ac dicit discipulis ut uendito uestimento emant gladium.

XX. Iudas tradidit ih̄m passio ih̄u et sepultura et resurrectio eius et reliqua.

XVIIII. **discipulis** + suis J.
XX. **ih̄m**: dn̄m BΘJ *Thom.*; + erat autem fere hora sexta J. **et reliqua**: *om.* Θ *Thom.*; et cetera J.
Ita legit 10438 De oratione dn̄i et iudae traditione
De dn̄i passione
De sepultura et resurrectione eius
De eo ubi duobus discipulis tertia die uiuus in peregrini specie in uia apparuit
De eo ubi dn̄s ianuis clausis introgressus in medio discipulorum apparuit et scripturas de se praedictas aperuit: *et numerat capitula* LXXX non XX.
Subscr. exp̄l. elencus euangelii lucae B, expliciunt breues euangł Θ, expliciunt breues euangelii lucae J, expł capituli lucae O, explicuerunt brebes X.

DƎPGQ *aur.*	J (*capitula*).	K *Harl.* 2790 *Nanc. Bamb.*
LXXII. Qui uult In uobis esse maior erit omnium seruus.	LXXII. Ubi docet discipulos de humilitate et ministratione et de sacculo et pera.	
LXXIII. Qui habet sacculum tollat et peram et qui non habet emat gladium.		
LXXIIII. In monte solus orans dixit discipulis Orate ne Intretis in temptationem.	LXXIII. Ubi orat et angelus confortat eum et iudas tradidit eum.	LXXI. De oratione dn̄i et traditione. LXXII. De dn̄i passione.
	LXXIIII. Ubi petrus interrogatur ab ancilla et passio iesu.	
LXXV. Et Dixit iħs iudae Osculo filium hominis tradis.		
LXXVI. Dixit ad iħm principes sacerdō Si tu es xp̄c dic nobis et obtulerunt eum pontio pylato et erodi.	LXXV. Ubi resurrexit a mortuis. LXXVI. Ubi apparuit duobus discipulis in uia. LXXVII. Ubi apparuit discipulis omnibus.	LXXIII. De resurrectione sc̄a et de duobus discipulis et ubi subito medio discipulorum dn̄s apparuit.

LXXII *in unum cap. sub numero* LXXII *cum praecedente coniungit* Q. uoluerit *aur.* **erit** : sit G *aur.* **omnium seruus** : minister ƎPQ ; minimus et minister *aur.* ; omnibus minor et minister G.
LXXIII. **habet** + et *aur.* **non habet** + uendat tunicam et ƎPGQ *aur.*
LXXIIII. + et *ad init.* ƎPQ. in m. cum solus orasset G *aur.* ; cum in m. solus orasset Q.
LXXV. *om.* **et** *aur.*
LXXVI. et dixerunt ad iħm ƎPQ ; ad iħm dixerunt G *aur.* *om.* **pontio** Q *aur.*

Subscr. deest.

LXXIII. **sancta** : non escam *Nanc.* > discipulis et de duobus K*. *om.* **ubi** *Bamb.*
Subscr. expliciunt capitula in euangelio lucae K ; expliciunt capitula *Harl. Bamb.* ; expliciunt capita *Nanc.*

AHVY *Harl.* 2797.	C(T).	DEPGQ *aur.*
	Ab hora sexta husque ad nonam dies hobscuratus aest. Et ih̄m sp̄m hemittente uelum templi scissum aest. Quibus uisis centhurio et qui aderant dn̄m magnificant. Ioseph postulat corpus aet sepelit. Quod mulieres relinquentes non inueniunt.	
XCIII. A duobus id est cleopa et socio eius cuius nomen tacetur euntibus in castellum quod tunc emmaus uocabatur post confabulationem prolixam in fractione panis agnoscitur.	**XXI. Nuntiant mulieres angelorum uisionem.** nec credunt discipuli. Euntes duo ad castellum in panis fractione xp̄m agnoscunt. Quibus ih̄s apparuit et plagas non credentibus hostendit et piscem hac fauum aedendum accepit.	LXXVII. In passione dixit ih̄s pater dimitte illis quia nesciunt et uni latronibus dicit hodie mecum eris in paradiso.
XCIIII. Conloquentibus discipulis adstans in medio dicit pax uobis et adhuc pauentes spiritumque putantes ostensione transfixarum manuum pedumque confirmat edens coram ipsis partem piscis assi et fauum mellis instruit eos promissum patris missurum se dicens ascendit in caelum.	Adloquitur apostolos et cor aeorum aperit ad intelligendum quod hoc compati hoportuerit. Et hut illic aessent donec in eos ueniret uirtus. Tunc benedixit aeos et recessit relinquidque laudantes deum in templo.	LXXVIII. Post resurrectionem apparuit ih̄s ·II· euntibus in uillam et apostolis et benedicens eos ascendit in caelum.

XCIII. **emmaus** + nunc nicopoli H. uocitatur H. XCIIII. ostensionem H. transfixuram *Harl.* **eos** + ac H. *Subscr.* expliciunt capitula HV; expliciunt capitula secundum lucan Y; *nihil habent* A *Harl.*	XX. iesu *Thom.* magnificabant *al. ap. Thom.* **relinquentes**: requirentes *Thom.* (*non autem Uat.* 4221 *et Alex.* 10). XXI. **agnoscunt**: cognoscunt *Thom.*, *et* + et reuersi discipulis indicant *Thom.* **quibus** + subito *Thom.* (*non autem Uat.* 4221 *et Alex.* 10). ac piscem *Thom.* ad edendum accipit *Thom.* hoc eum pati *Thom. et* hoc eum compati *Uat.* 4221 *et Alex.* 10. **uirtus** + ammonuit *Thom.* **deum**: dominum *Thom.* *Subscr.* explicit elenchus euangelii lucae C.	LXXVII. + et *ad init.* EPGQ. uni de latr. Q *aur.*, uno de latr. G. dixit G *aur.* > mecum eris hodie G *aur.* LXXVIII. **duobus** + apostolis *aur. et postea om.* **et apostolis.** ad uillam Q. in caelis EPGQ *aur.* *Subscr.* finit de lucano D, expl̄ captl̄ sc̄d lucam G, explicit breuis disputatio euangelii secundum lucam (*deinde sequitur* incipit interpraetatio nomī eiusdem) EP; *nihil habent ut uidetur* Q *aur.*

EUANGELIUM
SECUNDUM LUCAM.

Lucas in his codicibus sine lacuna exstat:—AꝻ(*uide infra*)CDƎPGHΘKMMTOQTVWYZ, *codd. scilicet* XVIII; F *habet concordantiam ex quattuor euangeliis. Fragmenta Perusina* (P) *ex Blanchini editione adhibuimus, sunt autem haec*:—i. 26–39; 75–ii. 25; 29–45; iii. 4–16; iv. 9–22; 29–v. 36; vi. 11–33; 38–vii. 5; 20–viii. 13; 24–53; ix. 11–54; x. 6–xii. 8; *uide praefationem nostram p.* xiii.

Codd. BEIJLRX *lacunas habent*:—B iii. 1–12; v. 19–30; vi. 4–15; 26–38; vii. 9–21; 32–43; viii. 5–16; 47–ix. 13; 46–58; x. 21–31; xi. 36–48; xv. 30–xvi. 9; xvii. 27–xviii. 4; E i. 1–vii. 24; I x. 7–xiii. 1; J i. 1–viii. 13; L *def. post* iii. 9; R iv. 29–viii. 38; x. 20–38; xv. 13–xvi. 25; X i. 17–33. *Itaque codices uiginti septem per hoc euangelium nobis praesto sunt, in uno autem alteroue loco non plus uiginti quattuor aut quinque. Porro monendus est lector nos in hoc euangelio collationem codicis Beneuentani, saec.* VIII, *nunc Mus. Br. Add.* 5463 *qui fuit Bentleio* F, *sub signo* Ꝼ *addidisse*; *uide praefationem p.* xxvi. *Lectiones etiam ex interpretationibus ueteribus saepius quam antea citauimus.*

Inscr. incipit euangelium secundum lucam ƎPJKMTVYZ *et* lucan HΘM. incipit secundum lucam G. incipit euangelium lucae R. incipit euangelium eiusdem BCOT. incipit textus Ꝼ. secundum lucanum D. *nihil habent ut uidetur* AILQWX.

1 (1. 10) QUONIAM quidem multi conati
sunt ordinare narrationem
quae in nobis completae sunt rerum
2 sicut tradiderunt nobis
qui ab initio ipsi uiderunt
et ministri fuerunt sermonis
3 uisum est et mihi
adsecuto a principio omnibus
diligenter ex ordine tibi scribere optime theophile
4 ut cognoscas eorum uerborum de quibus eruditus es ueritatem.
5 Fuit in diebus herodis regis iudaeae
sacerdos quidam nomine zacharias de uice abia
et uxor illi de filiabus aaron

CODEX BRIXIANUS.

I. 1 Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem rerum quae in nobis
conpletae sunt. 2 sicut tradiderunt nobis qui ab initio ipsi uiderunt. et ministri fuerunt
uerbi 3 placuit et mihi adsecuto a principio. omnibus diligenter ex ordine tibi scribere.
optime theofile 4 ut cognoscas. eorum uerborum. de quibus eruditus es ueritatem. 5 fuit

I. 1–4. *uncialibus scripti* C; **quoniam . . . conati** *uncialibus* K; **quoniam . . . rerum** *litt. rubr.* Z; **quoniam . . . conati sunt** *rubr.* M; **quoniam quidim** (*sic*) *litt. magnis* L; Q *perpulchre exarata in* B *sed* uoniam *omissum spatio tamen relicto*; **Quo** *perpulchre exaratum* ƎP.

1. *Hieronymi commentarios in Lucam raro citauimus quoniam non sui sed Origenis sunt latine redditi: et uerba euangelistae ex Graeco translata uidentur.*

om. **quidem** V. quonati C. **ordinare**: a *minute scr. ad latus* L; hordinare CT. narrationes ϛ. **in** *bis scr.* X. **completae** AꝻHΘIKM(-ta) QW(-te)XY *vg.*: conpl. BCDƎPFGJLMTORTVZ *Bentl.* *om.* **rerum** W. > rerum (re *tantum* G) quae in nobis conpl. sunt GR.

2. tradederunt O*. uiderant F.

3. uissum D. *om.* **et** GT*(+ *sup. lin. m. rec.*). **mihi** + et spiritui sancto BGO *b q goth.* **adsecuto** BCDƎPGJLMTO*QRT(d *sup. lin.*)X^{c}Z*, *et* adsequuto HΘIX*ϛ *gat.*: assecuto AꝻFKMO^{gl}VWY Z^{2}𝔓𝔖ℭ. **omnibus** (*cf.* *παρηκολουθηκότι ἄνωθεν πᾶσιν*) *codd. plur.* (homn. C, de omn. MT) *et* X*Z* *Bentl.* *b d f l q δ ut graecum ad uerbum reddant*: omnia AKX^{c}YZ^2 (*vg.*) *Tisch.* *c e* ff_2 *r aur. Ambr.*; *et* > omnia a principio *vg.* dilligenter X*, dilegenter D. ordinae G, hordine C. obtime LRT, hobtimae C, *et* > obtime scribere Q. **theophile** ꝻGHΘIJMTQVWXY *vg.*: theophylae C, theofyle F, teophile DK, teofile T, theofile ABƎPLMORZ.

4. cognuscas G. ueruorum O*. *om.* **de** D. haeruditus C.

5. *Uersus uncialibus scr. magno* F *initiali in* C; **fuit** *perpulchre exaratus in* ƎP. erodis D. iudeae

et nomen eius elisabeth
6 erant autem iusti ambo ante deum
incedentes in omnibus mandatis et
iustificationibus domini sine querella
7 et non erat illis filius eo quod esset
elisabeth sterilis
et ambo processissent in diebus
suis.
8 Factum est autem cum sacerdotio fungeretur in ordine uicis suae ante
deum
9 secundum consuetudinem sacerdotii
sorte exiit ut incensum poneret ingressus in templum domini
10 et omnis multitudo erat populi orans
foris hora incensi
11 apparuit autem illi angelus domini
stans a dextris altaris incensi.
12 Et zacharias turbatus est uidens
et timor inruit super eum
13 ait autem ad illum angelus
ne timeas zacharia quoniam exaudita
est deprecatio tua

---

in diebus herodis regis iudae. sacerdos quidam nomine zaccharias. de uice abia. et uxor
illius. ex filiabus aaron. et nomen eius. elisabeth. 6 erant autem iusti ambo. in conspectu
dei. incedentes in omnibus praeceptis. et iustificationibus domini. sine quaerella. 7 et non
erat illis filius. eo quod esset elisabeth sterilis. et ambo progressi essent in diebus suis.
8 factum est autem. cum sacerdotio fungeretur. zaccharias. in ordine uicis suae ante
deum. 9 secundum consuetudinem sacerdotii. sors exiuit. ut incensum poneret. ingressus
in templum domini 10 et omnis multitudo populi. erat orans foris. hora incensi. 11 apparuit
autem illi angelus domini. stans a dextris altaris incensi. 12 et uidens zaccharias. turbatus
est. et timor cecidit super eum. 13 dixit autem ad illum angelus. ne timeas zaccharia.

ƐFCƎPGIKMO*VXZ, iudae DFL, iudee W, iudiae R. zaccharias ƐFCFHΘIJOZ, zaccarias T. **de**: di *bis* R. fice LR. auia FXZ, abiae ƎP*(*corr. mg.*). huxor C. **illi**: illius *vg.*; eius *cor. uat. mg.* aharon Z, aron LY. **eius**: ei R, illi D. **elisabeth** *codd. plur. et vg.*, helis. ƐFC, eliz. LMTQR, elizapheth D: elisabet AMY *Tisch.*

6. **autem**: enim T. > ambo iusti JMT. **deum**: dominum CGKRT. incidentes DO*(*corr. sax.*). **omnibus**: ni *om.* X*(+ *m.* 2). **mandatis** + eius Z*(*sed improbatum*). **domini**: dei G. **querella** ACGHΘMT: quaerella BƐFFILORXYZ; querela ƎPJMTQVW *vg. Tisch.*, quaerela DK.

7. **illis** *super ras.* O. q^{u}od A. aesset C. elisabeth ƐFCO, elizabeth LMTQR, -pheth D; elisabet AM *Tisch.*, -bhet H. **sterilis** (*cf.* xxiii. 29)ƐFCƎPFHΘIJKLO(ri *sup. lin.*)QTWXZ *vg.*, stirilis D: sterelis ABGMMTRVY. amho *lapsu* ϛ. processisset R, praecessisent L; processierant G, processeruunt Q; processerant aetate *gat.*

8. quum CΘ; + zacharias G. **fungeretur** *sine addit.*(*cum graeco*)AƐFƎPFG(*sed uide supra*)H*ΘM VY𝔓ℭ *codd. ap. Erasm. d*: + zacharias BCDH^{1}I JKLMTOQRTWXZ(funguer D, fuger. R; zaccharias CIJKOZ, zaccarias T)*Par. lat.* 262, 13171*, *Harl.* 2788, ϛ𝔖 *cum b c f ff$_2$ l q aur.* hordine C, ordinem LT. ui^{cis} O, ficis R. sue W.

9. saecundum L. consuitudinem D; *om.* G. sacerdoti LRY, sacerdotis D. **sorte exiit** (ἔλαχε) *codd.* (**sorte** MT *al.man.*, sortem GM*l**) *vg.*, *uett.* (*e q cum f*): forte ex. *d Tisch. ex lectione* A *ut putabat*; forte *in ed. Clem. cura L. van Ess habetur, deinde in Fleckii editionem irrepsit; et Tischendorfius cum, pro editione sua codicis* A, *codicem ipsum non transcripserit sed tantum cum editione Fleckii contulerit*, forte *lapsu ut lectionem Amiatinam typis mandauit.* **poneret** + et MQ. ingresus R. teplum K.

10. **erat populi** (> pop. erat Z* *vg.*) **orans** (horans CL) **foris**: orabat G. ^{h}ora Θ, ora G.

11. **apparuit** *bis scr.* Q. > illi autem W. hangelus C, anguelus D. > ang. domini illi Q. **stans**: adstans ƎP. **a**: ad DG. dexteram D. altarii G. **incensi**: supplicationis *gat.*

12. zaccharias ƐFƎP^{1}HJKOZ, zaccar. ƎP*. **est** *in ras.* ƎP. > uidens zac. turbatus est GMT *b c ff$_2$* (*l*) *q aur.*; *uoluit* turbatus est z. uidens *Bentl. cum gr.* ἐταράχθη Z. ἰδών. irruit KO*Y *vg.*; cecidit MT *b c f ff$_2$ l q r aur.*

13. **ait autem**: et ait MT. *om.* **ad illum** DQ. hang. C, angu. D; + dicens LMTQ; + domini dicens G. > angelus ad illum R. zaccharia ƐFC FHIJKZ, zaccaria ƎP*; zacharias BDQR, zaccharias ƎP^{mg}O. **quoniam**: qūo MT *non* qm̄ *ut alibi*; quia DƎP^{mg}R *gat.* ecce audita L; ecce exaudita G *gat.* depraecatio ƐFƎPFGHILMTORYZ*; diprecatio D. *om.* **et** *pr.* 𝔖. huxor C. **elisabeth**: b *in ras.* ƎP, helis. ƐFC, eliz. LMTR, elizapheth D; elisabet AHMOQY *Tisch.* > elis. uxor tua I*. *om.* **nomen eius** C. iohannen BZ, ioannen 𝔖ℭ.

et uxor tua elisabeth pariet tibi filium
et uocabis nomen eius iohannem
14 et erit gaudium tibi et exultatio et multi in natiuitate eius gaudebunt
15 erit enim magnus coram domino
et uinum et sicera non bibet
et spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris suae
16 et multos filiorum israhel
conuertet ad dominum deum ipsorum
17 et ipse praecedet ante illum
in spiritu et uirtute heliae
ut conuertat corda patrum in filios
et incredibiles ad prudentiam iustorum
parare domino plebem perfectam
18 et dixit zacharias ad angelum
unde hoc sciam?
ego enim sum senex
et uxor mea processit in diebus suis.
19 Et respondens angelus dixit ei
ego sum gabrihel qui adsto ante deum
et missus sum loqui ad te
et haec tibi euangelizare.
20 Et ecce eris tacens et non poteris loqui usque in diem quo haec fiant.
Pro eo quod non credidisti uerbis meis
quae implebuntur in tempore suo
21 et erat plebs expectans zachariam
et mirabantur quod tardaret ipse in templo
22 egressus autem non poterat
loqui ad illos
et cognouerunt quod uisionem uidisset in templo
et ipse erat innuens illis

---

quoniam exaudita est deprecatio tua. et uxor tua elisabeth. pariet tibi filium. et uocabis
nomen eius iohannes. 14 et erit gaudium tibi. et exultatio. et multi in natiuitate eius gaude-
bunt 15 erit autem magnus coram domino. et uinum et sicera. non bibet. et spiritu sancto
replebitur. adhuc ex utero matris suae. 16 et multos filiorum sdrahel. conuertet ad domi-
num deum ipsorum. 17 et ipse praecedet ante illum. in spiritu et uirtute heliae. ut con-
uertat corda patrum in filios. et ineruditos ad prudentiam iustorum. parare domino plebem
perfectam. 18 et dixit zaccharias ad angelum. unde hoc cognoscam. ego enim sum senes.
et uxor mea. processit in diebus suis. 19 et respondens angelus dixit ei. ego sum gabrihel.
qui adsisto in conspectu dei. et missus sum loqui ad te. et haec tibi euangelizare. 20 et ecce
eris tacens. et non poteris loqui. usque in diem quo haec fiant pro eo quod non credi-
disti uerbis meis. quae implebuntur in tempore suo. 21 et erat plebs. expectans zacchariam.
et mirabantur. quod tardaret ipse in templo. 22 egressus autem. non poterat loqui ad

---

14. > tibi gaudium L. exsultatio X*, exsultio L.

15. **erit enim**: et erit M͡T. *om.* **et** *pr.* 𝔖. binum Z*(*corr.* Z^{3}). **sicera** (*τὸ σικέρα gen. neutr. in gr.*) *cum* AB͡B͡FFLMO*XY *Bentl.*, *a d f l* q*: siceram CDE͡PGHΘIJKM͡TO^{2}QR(sic eram)TVWZ *vg.*, *b c* ff_{2} l^{c} *r δ aur.* repleuitur O*(*corr. sax.*); **replebitur** *duplicatum* L. athuc MY, aduc T; *om.* G *b.* hutero C. sue W.

16. srahel C, hisrael D, israel *vg.*, isrāl Y, isr̄l G. conuertit F.

17. precedet D, praedet L; praecedit CGQR. **illum**: eum DM͡T. *om.* **spiritu et** R. haeliae G, helie W, eliae *vg.* **incredibiles** (ἀπειθεῖς) *cf. Roensch. I. und U. p.* 332, incredibilis R, ingredibiles Y*(incre. Y^{1}): incredulos $E͡P^{mg}$KO^{rec}W *vg. r aur.*; non consentientes *d*, contumaces *e.* prudenciam W. parate DQ *gat.* pleuem C. perfecta H, perfectum R. *Deficit* X *ad u.* 33.

18. *post* **dixit** *ras. unius lit.* D. zacch. B͡FC $E͡P^{1}$FHIJKOVZ, zacc. E͡P*. hangelum C, anguelum D. hunde C. senes G. huxor C. praecessit E͡PLQ. su^{i}s O.

19. respondit L. hangelus C, anguelus D. gabriel DE͡PQTW *vg.*; grabrihel M͡T. asto O^{cor}WZ *vg.*; adesto R. hante C. dn̄m DG. missusum L. *om.* **loqui** F. > ad te loqui M͡T. hec W. aeuanguelitzare D.

20. *om.* **et** *sec.* E͡P. **poteris**: *uoluit* potens *Bentl.* husque C. fient *cor. uat. mg.* credisti BG, crededisti O*. inplebuntur CDE͡PGLO*RY.

21. pleps R, ples H. exspectans BE͡PLM͡TZ^{2}. zacch. B͡FC$E͡P^{mg}$FHJKOTVZ, zacc. E͡P*. > ipse tardaret G.

22. hegressus C, egres^{s}us O; + est T. porat M͡T*(+ te *cor.*); poteret G. **loqui** *sup. lin.* T. co^{g}nuerunt O. uissionem DLR. uiderat D.

et permansit mutus
23 et factum est ut impleti sunt dies
officii eius abiit in domum suam
24 post hos autem dies concepit
elisabeth uxor eius
et occultabat se mensibus quinque
dicens
25 quia sic mihi fecit dominus
in diebus quibus respexit auferre ob-
probrium meum inter homines.
26 In mense autem sexto missus est
angelus gabrihel a deo
in ciuitatem galilaeae
cui nomen nazareth
27 ad uirginem desponsatam uiro cui
nomen erat ioseph
de domo dauid
et nomen uirginis maria
28 et ingressus angelus ad eam dixit
haue gratia plena dominus tecum
benedicta tu in mulieribus
29 quae cum uidisset turbata est in ser-
mone eius
et cogitabat qualis esset ista salutatio
30 et ait angelus ei ne timeas maria inue-
nisti enim gratiam apud deum

---

illos. et cognouerunt. quod uisionem uidisset in templo et ipse erat innuens illis. et
permansit mutus.
23 et factum est. ut impleti sunt dies officii eius. abiit in domum suam. 24 post hos
autem dies. concepit elisabeth. uxor eius. et occultabat se. mensibus quinque dicens.
25 quia sic mihi fecit dominus. in diebus quibus respexit. auferre obprobrium meum inter
homines. 26 in mense autem sexto missus est angelus gabriel a deo in ciuitatem galileae.
cui nomen nazareth. 27 ad uirginem desponsatam uiro. cui nomen erat ioseph. de domo
dauid. et nomen uirginis maria. 28 et ingressus ad eam angelus. dixit habe gratia plena.
dominus tecum benedicta tu in mulieribus. 29 ipsa autem ut uidit eum. turbata est in
uerbo eius. et cogitabat qualis esset haec salutatio quod sic benedixisset eam. 30 et ait ei

---

annuens GQ *gat.* *c* ff_2 *q*, adn. *b d e l.* **illis** : eis 𝔇^{mg}𝔐QR.

23. **factum est** *codd. et vg.* : facti sunt AC (*ex silentio*). inpleti sunt C𝔇PGJLR ; implerentur OZ. hofficii C. abit L. domom H*(-um H^1).

24. *om.* **autem** D. concoepit 𝔐 ; coepit V. helisabeth 𝔅, eliz. R, elitz. L, elizapheth D ; elisabet AC(hel.)HMTY *Tisch.* huxor C. ei O*(+ us *sax.*). hocc. C. **quinque** : ·U· DW. dieens L.

25. qui^a H ; quid Q*(a *corr.*) *et uett. a b.* **mihi fecit** (*μοι πεποίηκεν*) *codd. plur. a d e f δ aur. et* mihi sic fecit *b* ff_2 *l q* : > fecit mihi AIKQRWY *vg. Tisch.* *om.* **dominus** J. aufferre D. **obprobrium** A𝔅D𝔇GHΘIJKL𝔐O(obrium O*, + bpro *sax.*)R(-oprium)TVZ : opprobrium BCFMWY *vg. Tisch.*

26. *Hic incipit cod. Perusinus* (P). MHNCE *graecis litt.* D. **sexto** : UI^{o}W, ·UI·D. misus R, mussus L. hangelus C, anguelus D. gabriel D𝔇PTW *vg.* **a deo** : *om.* D ; a domino CT. galileae B𝔅CD𝔇FGHΘK𝔐OZ, -lae L, -lee W, -liae R. **nomen** + erat D𝔐. nazar– D.

27. disponsatam 𝔅CD𝔇FGHΘLORT. **uiro** : *om.* Z ; uirgo Y. **erat** *omittere uoluit Bentl.* **de domo** *in mg.* T ; de domu DRV. mariam FHY.

28. ingresus L. hang. C, angu. D. > ad eam angelus K𝔐. **dixit** : benedixit L ; + ei M. **haue** A𝔅D𝔇MO^{c}QRYZ, habe BCFO*T ; aue GHΘIJKL𝔐PVW *vg.* ; *deinde* + maria DT^{mg}. plaena F. **in mulieribus** (*ἐν γύναιξιν* ACD *etc.*) *codd. et vg. et f δ gat.* (+ et benedictus fructus uentris tui *gat. cum gr.* 47) : inter mulieribus CJO*QRT ; inter mulieres DΘLMP *cum* (*a*) *b c d* ff_2 *l q r aur.*

29. que W. **cum uidisset** (*ἰδοῦσα gr. pler. sed om.* BDLX *etc. Tisch.*) BC(quum)D𝔇*FGHΘ(quum)KMO*TVZ *Par. lat.* 262*, *S. ioh. oxon.*, *Bentl. cum c e* (*cf.* ipsa autem ut uidit *a b f* ff_2 *q aur.*, ipsa autem quae cum uidisset *gat.*, i. a. uidens *r*), *Ambr.* : cum audisset A𝔅𝔇^{mg}IJL𝔐O^{sax}PQRWY *Par. lat.* 13171, *Harl.* 2788. 2826, *vg. Tisch. contra graecum, sed δ* quae autem audiens. **sermone** : introitu G *cum a b* ff_2 *q r aur. et* -tum *e l** ; *non graec.* cogitabant D. **salutatio** : locutio 𝔇*L ; > salutatio ista (*Bentl.*) ; + et quod sic bene dixisset eam G *f* (*om.* et) ; *et post* introitu *uel* -tum (eius) *pergunt* et erat cogitans quod sic benedixisset eam (*a*) *b* ff_2 *l q r aur.*, *et* recogitans quia sic benedixit eam *e.*

30. hang. C, angu. D ; + domini G *gat.* ; *et* > ei angelus G. **ei** + qualis est ista salutatio D* *sed expunctum.* **maria** + et ait angelus ei ne timeas maria ipsa autem cum uidisset mirata est introitu eius Et erat cogitant (*sic*) quid sic benedixisset

31 ecce concipies in utero
et paries filium
et uocabis nomen eius iesum
32 hic erit magnus et filius altissimi uocabitur
et dabit illi dominus deus sedem dauid patris eius
33 et regnabit in domo iacob in aeternum
et regni eius non erit finis.
34 Dixit autem maria ad angelum
quomodo fiet istud quoniam uirum non cognosco?
35 et respondens angelus dixit ei
spiritus sanctus superueniet in te
et uirtus altissimi obumbrabit tibi
ideoque et quod nascetur sanctum uocabitur filius dei
36 et ecce elisabeth cognata tua
et ipsa concepit filium in senecta sua
et hic mensis est sextus illi
quae uocatur sterilis
37 quia non erit inpossibile apud deum omne uerbum
38 dixit autem maria
ecce ancilla domini fiat mihi secundum uerbum tuum
et discessit ab illa angelus.
39 Exsurgens autem maria in diebus illis
abiit in montana cum festinatione
in ciuitatem iuda

---

angelus. ne timueris maria inuenisti enim gratiam apud deum. 31 et ecce concipies in utero
et paries filium et uocauis nomen eius iesum. 32 hic erit magnus et filius altissimi uocabitur
et dabit illi dominus deus. sedem dauid patris eius. 33 et regnabit super domum iacob
in aeternum. et regni eius. non erit finis. 34 dixit autem maria ad angelum. quomodo
erit hoc. quoniam uirum non cognosco. 35 et respondens angelus dixit ei. spiritus sanctus
superueniet in te. et uirtus altissimi. obumbrabit tibi. ideoque. et quod nascetur sanctum
uocabitur filius dei. 36 et ecce elisabeth cognata tua. et ipsa concepit filium in senectute
sua. et hic mensis sextus est ei. quae uocatur sterilis. 37 quia non est impossibile apud
deum. omne uerbum. 38 dixit autem maria. ecce ancilla domini. fiat mihi secundum
uerbum tuum. et discessit ab illa angelus. 39 exurgens autem maria in diebus illis. abiit

---

eam. Et dixit ei angelus dñi noli temere marie L. aput GT.

31. + et *ad init. uett.* (*exc. e*) *et Bentl. cum gr.*; + et concipiens *ad init.* L. concaepis D*(-ies *cor.*); concipiens Y. hutero C.

32. **hic** : haec L. uocauitur C. dauit O*(*corr. sax.*). **dominus deus** (*κύριος ὁ θεός*) *codd. plur. et vg. et b c d e f ff*$_2$ *l q aur. Cypr. Iren.* 185 (*Mass.*): *om.* **deus** AFHY *r Iren.* 205. *om.* **dauid** B. **eius** : sui L.

33. regnauit BMO*(-bit *sax.*)Z*(-bit Z^1). domu DV; domum M *Bentl.* **iacob** : dauid B. eternum CW.

34. hang. C, angu. D *et* 35. istut Z*(*corr.* Z^2). cognoui G *l aur. et* noui *a d q*.

35. respondit ang. et dixit ƎPL. **ei** : ad illam MT. > dixit ei angelus P. obumbrauit D*(-bit *cor.*)GO*(-bit *cor.*), ubumbrabit Y*, hobhumbrabit C. ideoquae Y. *om.* **et** *tert.* DR. **quod nascetur** (*τὸ γεννώμενον* ℵABC^{3}DLXΓΔ *etc.*) *sine addit. cum* AЄFCƎPFIJKL (nascitur) O*Q(nasceretur)RT*VX YZ *Erasm. Bentl.* (nascitur) *b d f ff*$_2$ *l q δ aur.* (nascitur) *Tert. prax.* 26, *Cypr.*: + ex te BDGH ΘMMTO^{c}PT^{c}W *vg. gat.* (nascitur) *cum a c e r et graecis* C* *minusc. Tert. marc.* 4. 7. *Iren Hil. Ambr.* uocauitur O*(*corr. sax.*), uocatur G(+ bi *sup. lin.*).

36. *om.* **et** *ad init.* ƎP*(+ *mg.*). eliza. LRY, helisa. ЄFZ, elizapheth D: elisabet AC(hel.)HMQT *Tisch. om.* **et ipsa** D. concaepit D, concoepit MT. **senecta** AЄFƎPGHΘLMPQRYZ^1 *a b c l r δ aur.*: senectute BCDFIJKMTOTVWXZ* *vg. d f ff*$_2$ *q*. mensus GW. > sextus est CT *vg. Tisch.* **illi** : ille R. **sterilis** (*cf. u.* 7) ЄFCD(stir.)ƎPFHΘIJK MO^{2}PQTWZ *vg.*: sterelis ABGLMTO*RVXY.

37. erat Q. impossibile MO^{sax} *vg.*; imposibile P. aput CG. omnemerbum H*(*corr.* H^1).

38. **maria** + ad angelum HΘK. *om.* **ecce** R. **ancilla** (hanc. C): ancella ADƎPLRV. **domini** + sum D. saecundum L. hang. C, angu. D; + domini M.

39. exurgens ЄFCFJMOPTWYZ *vg.* habiit C, abit R. **montana** (*sc.* loca, *cf. u.* 65): montanam (*Bentl.*) = *εἰς τὴν ὀρεινήν*. **cum fest.** : confestinatione Q. ciuitate ЄFH. iudae KMTV.

40 et intrauit in domum zachariae et salutauit elisabeth
41 et factum est ut audiuit salutationem mariae elisabeth exultauit infans in utero eius
et repleta est spiritu sancto elisabeth
42 et exclamauit uoce magna et dixit.
Benedicta tu inter mulieres
et benedictus fructus uentris tui
43 et unde hoc mihi ut ueniat
mater domini mei ad me?
44 ecce enim ut facta est uox salutationis tuae in auribus meis
exultauit in gaudio infans in utero meo
45 et beata quae credidit quoniam perficientur ea quae dicta sunt ei a domino
46 et ait maria.
Magnificat anima mea dominum
47 et exultauit spiritus meus
in deo salutari meo
48 quia respexit humilitatem ancillae suae
ecce enim ex hoc beatam me
dicent omnes generationes
49 quia fecit mihi magna qui potens est
et sanctum nomen eius
50 et misericordia eius in progenies et progenies timentibus eum

---

in montana cum festinatione. in ciuitatem iudae. 40 et intrauit in domum zacchariae. et
salutauit elisabeth. 41 et factum est. ut audiuit salutationem mariae. elisabeth. exultauit
infans in utero eius et repleta est spiritu sancto elisabeth. 42 et exclamauit uoce magna. et
dixit. benedicta tu in mulieribus et benedictus fructus uentris tui. 43 et unde hoc mihi. ut
ueniret mater domini mei ad me. 44 ecce enim. ut facta est uox salutationis tuae in auribus
meis. exultauit in gaudio infans in utero meo. 45 et beata es quae credidisti. quoniam
perficientur ea quae dicta sunt tibi a domino. 46 et dixit maria. magnificat anima mea
dominum. 47 et exultauit spiritus meus. in deo salutari meo. 48 quia respexit humilitatem
ancillae suae. ecce enim. ex hoc beatificant me omnes generationes. 49 quia fecit mihi
magna. qui potens est. et sanctum nomen eius. 50 et misericordia eius. in progeniem et

---

40. zacharie W; zacchariae 𝔉C𝔓¹FIJKOVZ, zacca. 𝔓*. salutabit T, zalutauit R.

40, 41. helisabeth *ter* 𝔉C, elizab. LRY(elisa. Y *tert.*), elizapheth D; elisabet AMQ*Tisch.*

41. marie W. exultabit T, exsultauit 𝔓LMRX. hutero C.

42. exclamabit T; clamauit D𝔓*L; exultauit B. uocem G. **et dixit**: dicens G. *om.* **tu** L. in^ter V; in W. mulieris R; mulieribus W. bedictus R*(ne *superscr.*). fruentris R*(fr. *exp.*).

43. hunde C. michi W. > mihi hoc *Bentl.* (*πόθεν μοι τοῦτο*).

44. + et *ad init.* B. *om.* **enim** L. *om.* **ut** Y. **uox**: uos *lapsu* L. tue W. **meis** + et R. exultabit T, exsultauit LMRX*. hutero C. > in utero meo infans in gaudio R.

45. **quae credidit** (*ἡ πιστεύσασα cum αὐτῇ infra non fluctuet*) AB*?𝔉C𝔓*FILMTWYℌ *d cor. uat.* 'graecus antiqui,' Erasm. Bentl.*: quae credidisti B(sti *ad calcem pag. litt. min.*)D𝔓^mg G(creded.)HΘJKMTOQRVXZϛ𝔖ℭ *cor. uat. mg. a b c* (*e*) *f ff₂ l q r aur. Ambr. Aug.* (*de cons. euang. col.* 35). perficiuntur G. **ei** (*αὐτῇ*) AC𝔓*FILRTWYℌ *d δ Erasm. Bentl.*: tibi B(*artius scr.*) D𝔓^mg GHΘJKOQϛ𝔖ℭ *a b c e f ff₂ l q r aur. Ambr. Aug.*; *om.* 𝔉MMTVXZ.

46. **ait**: dixit (*et εἶπεν gr.*) G *d e f q.* **maria** *codd. et vg. et c d e f ff₂* (*l^c q*) *r δ aur.*: elisabet *a b*(-bel)*l** (-beth) *et sic codd. clarom. et uoss. Iren. haer.* iv. 7. 1 (=235 *Mass.*), *codd. ap. Orig. hom. in Luc.* vii (*t.* iii. *p.* 240 = *Hieron. ed. Uallars.* vii. 265) *cf. W. H.* 2 *p.* 52. **magnificat an. m. dominum** *rubr. litt.* C. magnificet D, -cauit *gat.* domino G *l**.

47. exultabit TZ*(-uit Z²), exsultauit MRX(-bit). salutare G.

48. **respexit** + in J *Bentl.* humi|talem L. hancillae C, ancille W, ancellae D𝔓LR. sue W. beata HZ*.

49. **magna** (*μεγάλα* ℵBD*L) *codd. et vg. et uett.*: *uoluit* magnalia *Bentl. cum gr. μεγαλεῖα* ℵ^ca A CD²Δ *etc. cf. Act.* ii. 11; *sed δ hic habet* magna. > magna mihi 𝔓.

50. missericordia D. **in progenies et progenies** (*εἰς γενεὰς καὶ γενεάς* BC*LΞ) *codd. longe plur.* (progeni||es et proginies O*): a progenie in progenies *cor. uat. mg. vg.* (*non autem cod. caraf.*), *et* a progenies in progenies H *cum gr.* A (*in hymnis ad finem psalterii,* 2^pe *sah. ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν*; in generatione et generatione G *d*(-nes), in progeniem et progeniem

51 fecit potentiam in brachio suo dispersit superbos mente cordis sui
52 deposuit potentes de sede
et exaltauit humiles
53 esurientes impleuit bonis
et diuites dimisit inanes
54 suscepit israhel puerum suum
memorari misericordiae
55 sicut locutus est ad patres nostros
abraham et semini eius in saecula
56 mansit autem maria cum illa
quasi mensibus tribus
et reuersa est in domum suam.
57 Elisabeth autem impletum est tempus
pariendi
et peperit filium
58 et audierunt uicini et cognati eius
quia magnificauit dominus misericordiam suam cum illa
et congratulabantur ei
59 et factum est in die octauo
uenerunt circumcidere puerum
et uocabant eum nomine patris eius
zachariam
60 et respondens mater eius dixit
nequaquam sed uocabitur iohannes
61 et dixerunt ad illam
quia nemo est in cognatione tua qui
uocetur hoc nomine

---

progeniem timentibus eum. 51 fecit potentiam in brachio suo. dispersit superbos mente
cordis ipsorum. 52 deposuit potentes de sedibus. et exaltauit humiles. 53 esurientes saturauit bonis. et diuites dimisit inanes. 54 protexit sdrahel puerum suum. memorari misericordiae suae. 55 sicut locutus est ad patres nostros abraham. et semini eius in saecula.
56 mansit autem maria cum illa. quasi mensibus tribus. et reuersa est in domum suam
57 et elisabeth. impletum est tempus. ut pareret et peperit filium 58 et audierunt uicini.
et cognati eius. quia magnificauit dominus. misericordiam suam cum illa. et congratulabantur ei. 59 et factum est in die octauo. uenerunt circumcidere puerum. et uocauerunt
eum. nomine patris eius. zacchariam. 60 et respondens mater eius dixit. non sed uocabitur iohannes 61 et dixerunt ad illam. quia nemo est in cognatione tua. qui uocatur hoc

---

f ff₂ l q r (*om.* et prog. *r**), in progeniae et progeniae *aur.*, *cum gr.* εἰς γενεὰν κ. γενεάν ℵFM *min.*; in progenie et progenies *gat.*; in generatione uel progenies generationum δ, in saecula saeculorum *b c*, in saecula saeculorum saecula *a*, in saecula *e*, *cf.* εἰς γενεὰς γενεῶν A(*hic in textu*)C²D *etc.*

51. potentia FZ*(*corr.* Z²). bracchio ƎPHMXZ, bracio T. **dispersit** + supersit R. superuos Z. **sui**: ipsorum G *b f ff₂ l q aur.*, eorum *a d r* δ, illorum *e*.

52. depossuit ƎPLR. **de sede**: *uoluit* de sedibus *Bentl. cum f* δ, *et* a sedibus *d e* (ἀπὸ θρόνων). **et** *sup. lin.* D. exaltabit T.

53. hesur. C, essur. DƎPL. inpleuit CDƎPGLO* RT(-bit); *deinde ras. unius lit.* R. demisit BKO*; dimissit DL.

54. suscipit ƎPLQR. srahel C, hisrael D, israel *vg.* **memorari** (μνησθῆναι) *codd. plur.* (memer. M) *et* ϛ, *et* memorare G *l*: memoratus BO; recordatus WX*𝔓𝔖ℭ *cor. uat.* '*moderni*,' *aur. et forsan a*; memoria *c*, commemoratus est *e*. **misericordiae** (ἐλέους) *sine add.* ACƎP*FIQR*Z* *b* (*d*) *ff*₂ l q Erasm. Bentl.*: + suae BꝸFD(miss.)ƎPᵐᵍG HΘJKLMMTORᶜT (sue) VW (misericordie sue)X YZ² *vg. c f ff₂ᶜ r* δ *aur. codd. latt. ap. Erasm.*

55. sicuti C. loquitus HX*. abracham LR, abraam DW. saemini C. **eius** + usque BꝸFC* (husque *deletum*)DGQRX *aur.* secula CᶜOWϛ𝔓; saeculum Rδ, *et* seculum C*; aeternum *d e*.

56. **cum illa**: apud illam *gat.* quassi LR. **tribus**: ·III· D.

57. helisabeth ꝸFCMT, elizabeth DL; elisabet M *Tisch.* inpletum CDƎPGLRV; impletus X. **peperit**: genuit G *b*, genuit uel peperit δ. **filium** + suum F.

58. magnificabit T. missericordiam DLR. *om.* **et** *tert.* B. gratulabantur D*(+ con *mg.*).

59. diae C. octabo C(hoc.)O*RT; ·UIII· D. uenierunt D; ut uenirent et R *b ff₂ l q r*. circuncidere ϛ𝔓; circumciderent R *b* (-ret *ff₂*) *l q r*. **uocabant** (ἐκάλουν) *codd. et vg. et c d e*: uocauerunt G *b f ff₂ l q r aur. gat.*; uocant AY. **eum** + in G *b d ff₂ l q*. **patris eius** ABCƎPᵐᵍFGHΘJ MQRXᶜY *b c e f ff₂ l q r*: patris sui ꝸFDƎP*IKLMT OTVWX*Z *vg. d* δ *aur. Bentl.* zacchariam ꝸFC ƎP¹(zacca. ƎP*)FJKOTZ; zacharia X*, -rias Xᶜ. > zac. nomine patris sui (*uel* eius) DƎPLOXᶜ *contra uett. et gr.*

60. **eius** + elisabet T. *om.* **dixit** T*(+ *m. rec.*). naquaquam L. uocauitur O*(*corr. sax.*). iohannis ƎP¹LR, ioannes 𝔖ℭ.

61. illum R. *om.* **quia** DƎP*(+ *mg.*)GLR. *om.* **tua** FL. **qui**: quia W. uocatur G.

62 innuebant autem patri eius
quem uellet uocari eum
63 et postulans pugillarem
scripsit dicens
iohannes est nomen eius
et mirati sunt uniuersi
64 apertum est autem ilico os eius et lingua eius
et loquebatur benedicens deum
65 et factus est timor super omnes uicinos eorum
et super omnia montana iudaeae diuulgabantur omnia uerba haec
66 et posuerunt omnes qui audierant in corde suo dicentes
quid putas puer iste erit
etenim manus domini erat cum illo
67 et zacharias pater eius impletus est spiritu sancto et prophetauit dicens.
68 Benedictus dominus deus israhel quia uisitauit et fecit
redemptionem plebi suae
69 et erexit cornu salutis nobis

---

nomine. 62 innuebant autem et patri eius. quomodo uellet uocari eum. 63 et postulans
pugillarem scribsit dicens. iohannes est nomen eius.
et mirati sunt omnes. 64 apertum est autem illico. os eius. et lingua eius. et loque-
batur. benedicens deum. 65 et factus est timor. super omnes uicinos eorum. et in uniuersa
montana iudae. diuulgabantur omnia uerba haec. 66 et posuerunt omnes qui audierunt. in
corde suo. dicentes. quid putas erit puer iste. etenim manus domini erat cum illo. 67 et
zaccharias pater eius. repletus est spiritu sancto. et prophetauit dicens. 68 benedictus
dominus deus sdrahel. quia uisitauit. et fecit redemtionem plebis suae. 69 et erexit cornum

---

62. + et *ad init.* R. adnuebant G, ann. B, *cum a b c e ff₂ l aur.* *om.* **autem** LR. patris R. **uocari eum** *in ras.* T. *om.* **eum** D.

63. **postulans** (u *sup. lin.* M) **pugillarem** (pugilarem AY) = *gr.* *αἰτήσας πινακίδιον* : accepit (postulans accipit R) pugillarem (-rum R) et GR *b c ff₂* (pugillares) *l q r*, petit pugillares et *e* ; cum petisset tabulam *d*; + dixit *sed exp.* D. scribsit 𝔅FO*(*corr. sax.*)TXYZ. iohannis ƐP¹LR, ioannes 𝔖ℭ. mirabantur X*. huniuersi C ; omnes R (*cf.* G *infra*). *post* **nomen eius** + et continuo (confestim *a d*) resoluta (resolutus G, soluta *d*) est lingua eius et omnes mirati sunt (> mirati sunt omnes *d*) apertum est autem os eius et loquebatur benedicens deum G *a b d cum graeco* D *και παραχρημα ελυθη η γλωσσα αυτου και εθαυμασαν παντες ανεωχθη δε το στομα αυτου και ελαλει ευλογων τον θ̄ν* ; *de uett. rell. uide infra.*

64. *Uarie reddunt uett. forsan ut zeugma* **apertum est . . . os eius et lingua eius** *uitent* ; *ita autem habent* ; et continuo resoluta est lingua eius *aur.*, apertum est autem os eius *l*; continuo autem resolutum et apertum est os et lingua eius *c*, et c̄ontinuo resoluta est lingua eius et apertum est os eius *ff₂ r Ambr.* ; *e f q δ fere cum vg.*

apertum : aptum W. *om.* **est** R. **ilico** *codd. et* ϛ𝔓 ; illico QR𝔖ℭ *Tisch.* ; statim CT *q* ; + tua R. hos C. > os eius illico *Bentl. cum gr.* *τὸ στόμα αὐτοῦ παραχρῆμα*. **eius** *sec. om.* R*(+ *m. rec.*). *om.* **et** *sec.* R, *sed ras. duarum litt.* dm *sine linea* L.

65. factum LR. **super omnia** : in uniuersa G *b* (*c*) *f aur.* **montana** *cf. u.* 39. **iudaeae** GJKMY *vg.*, iudeae A𝔅𝔉DƐPFHΘIMTOVXZ, -dee W : iudae CLR, -de T ; + et B. deuulgabantur DƐPLR. hec W. > haec uerba G.

66. possuerunt ƐPLR. audiebant Q ; audierunt CG*(*sed corr.*)LR^c(aderunt R*) *d f r*. **quid** (quis I *vg. non autem cod. caraf.*) **putas** (*τί ἄρα*) : quid utique G *b d ff₂ l q* (*r*) *aur.*, *et* quidnam *a e*. > erit puer iste G *b c f ff₂ l q r aur.*, *et* erit infans iste *d* (hic) *e*. **etenim** : et erit Y. *om.* **erat** R. **cum** : coram Y. illa Z*(*corr.* Z²).

67. zaccharias 𝔅CƐP¹FIJKOTZ, zacca. ƐP*. inpletus CDƐPGLO*R(-tum)Y ; repletus W *vg. cum ff₂*. *om.* **est** D. sp̄s sc̄s R. profetauit DƐPLOR ; prophetabat *gat.* di (*om.* cens) R.

68. *uersus rubr. litt. scr.* C. **dominus deus** (*κύριος ὁ θεός*) B𝔅DƐP^{mg}ΘIKLMMTOQRVWXY *vg. d e f q δ aur. Iren. Aug. cf. u.* 32 : *om.* **dominus** ACƐP*FGHJTZ *a b c ff₂ l r Cypr. Ambr.* srahel C, hisrael D, israel G *vg.* **quia** : quoniam J. uissitauit DLR. **redemptionem** *codd. et vg.* : redemtionem AFHTY(*cf. Mc.* x. 45). **plebi suae** (*τῷ λαῷ αὐτοῦ*) ABƐP*FGHΘIMO^{ss}TYZ *et* pleui s. CO*, *cod. caraf. Par. lat.* 2. 262, *Harl.* 2788. 2826^{cor}, *a d e l δ codd. uett. lat. ap. Erasm.*, *Cypr.*, (populo suo) *Bentl.* : plebis suae 𝔅DƐP^{mg}JKLMTQRVW (sue)X *vg.*, *b c f ff₂ q r aur. Ambr.*

69. cornum FGJO*Y. salatis M. domu DƐPLQRV.

in domo dauid pueri sui
70 sicut locutus est per os sanctorum qui
a saeculo sunt
prophetarum eius
71 salutem ex inimicis nostris
et de manu omnium qui oderunt nos
72 ad faciendam misericordiam
cum patribus nostris
et memorari testamenti sui sancti
73 iusiurandum quod iurauit
ad abraham patrem nostrum
74 daturum se nobis
ut sine timore de manu inimicorum
nostrorum liberati
seruiamus illi 75 in sanctitate
et iustitia coram ipso
omnibus diebus nostris
76 et tu puer propheta altissimi uocaberis
praeibis enim ante faciem domini
parare uias eius.
77 Ad dandam scientiam salutis
plebi eius in remissionem
peccatorum eorum
78 per uiscera misericordiae dei nostri
in quibus uisitauit nos oriens ex
alto
79 inluminare his qui in tenebris et in
umbra mortis sedent
ad dirigendos pedes nostros in uiam
pacis
80 puer autem crescebat
et confortabatur spiritu
et erat in deserto usque in diem ostensionis suae ad israhel.

---

salutis nobis. in domo dauid pueri sui.
70 sicut locutus est. per os sanctorum prophetarum suorum. quae a saeculo sunt.
71 dare salutem ex inimicis nostris. et de manu omnium. qui nos oderunt.
72 ad faciendam misericordiam. cum patribus nostris et memorari testamenti sui sancti.
73 ius iusiurandum quod iurauit abrahae patri nostro.
74 daturum se nobis. ut sine timore. de manu inimicorum nostrorum liberati. seruiamus illi
75 in sanctitate et iustitia. coram ipso. omnibus diebus nostris.
76 et tu puer. propheta altissimi uocaberis. praeibis enim ante faciem domini. parare uias eius.
77 ad dandam scientiam salutis plebi eius. in remissionem peccatorum eorum.
78 per uiscera misericordiae dei nostri. in quibus uisitauit nos oriens ex alto.
79 inluminare his qui in tenebris et in umbra mortis sedent. ad dirigendos pedes nostros in uiam pacis.
80 puer autem crescebat. et confortabatur spiritu. et erat in desertis. usque in diem

---

70. loquutus ΘX. es Z*(*in* et *deinde in* **est** *corr.* Z[1]); *om.* **est** ƎP*(+*mg.*). hos C. ha C. seculo ϛH. profetarum DƎPLOQR. > pr. suorum qui ab aeuo sunt DGQ(ino)R(euo) *cf.* (*ff*$_2$) *q r*, *et* pr. su. qui a saeculo sunt *a* (*d*) *f aur.*, qui a principio sunt *c*, q. a pr. temporis sunt *e*, q. ab initio sunt *l*.

71. **salutem ex** (de T): et liberauit nos ab DGQR *gat. b c ff*$_2$ *l* (de) *q r aur.* **oderunt nos** *codd. plur.* (hod. C) *et vg.*: > nos oderunt AGLQRX.

72. missericordiam ƎPLR. **et memorari** *in ras.* Z; et memorare G* (–ri *cor.*). > sancti sui CGT *Bentl.*

73. iusiurandi J. iurabit RT. abraam DTW, abracham R, abrcham L, habraham G.

74. manibus DƎPILQR *gat.* liuerati O*.

75. iusticia W, iustitiam R.

76. profeta DƎPLOR. a|tissimi H. uocabiris MT; uocaueris ƐFCFO*QR. praehibis F; preibis DW, peribis R *sed* + r *super* p *cor. sax.* hante C. uia D*, + s *sup. lin.* **eius**: eris *inepte* D.

77. adandam ƐF*D; et dand. R. pleui CO*; plebis J *gat.* **remissionem** *codd. et vg.*, remisi. RY: remissione FΘ*KMTTVZ[c] *Bentl. cum gr.* ἐν ἀφέσει. meorum RW; nostrorum P; *om.* T.

78. misericordie W; missericordiae DLR(-dia). uisitaui[t] O; uisitabit T, uissitauit D(-bit)LR. horiens C. alta R.

79. + et *ad init.* ƎPL. illuminare O[c]P *vg.* hiis LW; eos G. *om.* **in** *sec.* DƎPJLMQ. humbra C. **ad**: et R. dirigandos R. nostras R. uia ΘJKYZ[c].

80. confortebatur Y. in spiritu DƎPLQR *gat.*; + et gratia dei erat cum illo *gat.* **in deserto** AD(dis.)ƎPFGHΘMOPXY *b aur. cf. ad* v. 16 *infra ubi codd. nostri habent* in deserto *uel* in desertum, *et u.* 52 *huius cap.* ἀπὸ θρόνων *uertitur* de sede: in desertis (ἐν ταῖς ἐρήμοις *gr. omn. hic et* v. 16 *et* viii. 29, *nec alibi in N.T.*) BƐFCIJKLMTQRTVWZ *vg. Tisch. a c d f ff*$_2$ *l q r r*$_2$ *et* solitudinibus *e*. husque C. **in**: ad QRW. hosten. C. sue W. **ad**: *om.* HW; et QR. isr̄l. G, hisrael D, israel *vg.*

II. 1 Factum est autem in diebus illis exiit
edictum a caesare augusto
ut describeretur uniuersus orbis
2 haec descriptio prima facta est praeside syriae quirino
3 et ibant omnes ut profiterentur singuli
in suam ciuitatem
4 ascendit autem et ioseph a galilaea de
ciuitate nazareth
in iudaeam ciuitatem dauid
quae uocatur bethleem
eo quod esset de domo
et familia dauid
5 ut profiteretur cum maria
desponsata sibi uxore praegnate
6 (2. 5) Factum est autem cum essent ibi
impleti sunt dies ut pareret
7 et peperit filium suum primogenitum
et pannis eum inuoluit
et reclinauit eum in praesepio
quia non erat eis locus
in diuersorio
8 (3. 10) et pastores erant in regione eadem
uigilantes et custodientes uigilias
noctis
supra gregem suum
9 et ecce angelus domini stetit iuxta illos
et claritas dei circumfulsit illos

---

ostensionis suae ad sdrahel. II. 1 Factum est autem in diebus illis. exiit edictum a
caesare augusto. ut describeretur uniuersus orbis. 2 haec describtio prima facta est.
praeside syriae cyrino. 3 et ibant omnes ut scriberentur singuli. in suam ciuitatem.
4 ascendit autem. et ioseph a galilea. de ciuitate nazareht. in iudaeam. ciuitatem dauid.
quae uocatur bethleem. eo quod esset de domo et patria dauid 5 ut profiteretur cum
maria desponsata sibi. quae erat pregnans. 6 factum est autem cum essent ibi. impleti
sunt dies ut pareret. 7 et peperit filium suum primogenitum. et pannis eum inuoluit. et
posuit eum in praesepio. quia non erat eis locus in diuersorio. 8 pastores autem erant in
eadem regione uigilantes et custodientes uigilias noctis supra gressum suum. 9 et ecce

---

II. 1. > illis diebus DQR. aedictum CDL. a cesare DTWY, ha caes. C, a cess. 𝔈𝔓R; accessare L(-esare)Q. agusto LQRTY, agus– D. ut discriberetur BD(diss.)𝔈𝔓LTV; ut censum profiterentur Q *gat.*[c] *r cf.* ut profiteretur *a b ff₂ l q aur.*, profiteri *d e* (+ unusquisque in suam ciuitatem *et om. u.* 2). **uniuersus orbis**: + terrae G *c ff₂ l q*; + terrarum *b d*; uniuersi per orbem terrae Q, un. in orbe terrarum *r*.

2. hec W. describtio 𝔅FO*YZ*(*corr.* Z[1]), discribtio T, discriptio D(diss.)𝔈𝔓L𝔐V; professio R *b c d ff₂ l q r aur.* **praeside** A𝔅FGJMPX *cod. caraf. f l* q r Bentl.*, ducatum agente s. c. *d*: a praeside BCD(pres.)𝔈𝔓HΘIKL𝔐O(pres.)QRTVWY(praesidae)Z *vg. b c* (*sic*; *Belsheim lapsu om.* a) *ff₂ l*[c] *δ aur.* siriae D𝔈𝔓L𝔐, sirie T, syrie W. quirino (κυρειvου B*) *cum* 𝔈𝔓L(quirno)Z *et Hieron. Chron. MS. Bodl.* A.D. 1 *quamuis nomen rectius, cum graecis plurimis* (κυρηνίου), *scribi uidetur* quirinius, *ut e.g. in Revisione Anglic.* A.D. 1881, *cf. Mommsen Mon. Ancyr. p.* 111 *sq.*: cyrino AB𝔅CDFHΘIJKM𝔐OPQVXY *vg. a b c f ff₂ l q r δ aur. gat. Hieron.* (*Orig.*) *in Luc.* xi. *p.* 278, cirino RTW, cyreno G, cyrenio *d*; + nomine 𝔈𝔓LQR *gat.* > c. s. CT.

3. profet. D𝔈𝔓LR. **ciu.**: regionem *gat.*, patriam *d*.

4. *om.* **et** *pr.* LQR. galilea BCD𝔈𝔓G𝔐O, galilia R; galiliae L. c[i]uitate R. nazaret G. **iudaeam** (-deam D𝔈𝔓GLORWY) *sine addit. codd. et* ς𝔓 *cum f δ aur. et gr.* Δ 122*: + in *cod. caraf.* 𝔖ℭ *Tisch. cum a b c d e ff₂ l q r et gr. plur.* εἰς τὴν Ἰουδ. εἰς πόλιν κ.τ.λ. uocabatur D𝔈𝔓*. bethlem CD𝔈𝔓HJLPRTY, bethlehem *vg.* eoquodaessededomo C. domu DV. **familia**: patria *gat. a b c f ff₂ l q r et d* (eo quod *etc. post u.* 5).

5. profeteretur DLO; profeterentur R. disponsata 𝔅FCD𝔈𝔓GHΘLQT; sponsa R*, difsponsata *cor. sax.* > sibi disp. Q. **uxore** (hux. C.) **praegnate** (preg. B, praegnante 𝔅F𝔈𝔓HΘIJKLMQVWZ *gat. vg. Tisch.*, pregnante FGOT, prign. D, prig. R, pregnantae C, prenante O* *cf. Mt.* xxiv. 19, *Mc.* xiii. 17): cum esset in utero habens P *cum ff₂ l q aur.*; + de spiritu sancto LQ *gat.*

6. quum CΘ. aessent C. *om.* **ibi** L. > ibi essent Q. inpleti CD𝔈𝔓GLR. pariret D𝔈𝔓*LR.

7. **pannis eum inuoluit**: obuoluerunt illum *e.* **reclinauit** (ἀνέκλινεν): posuit GP *b c f ff₂ l q r aur.*, conlocauit *a*, collauerunt *e.* **eum** *sec.* + et possuit L. **praesepio** *codd. plur.* (pre. CT, praesipio A*) *et vg.*: praesepe KVX*Z (praesepi). **erat**: est D* (*corr. mg.*). **eis** (αὐτοῖς): ei 𝔅FD𝔈𝔓KLWς𝔖; et M. > locus ei D. diuorsorio CT, deuers. OR; stabu· (*sic*) *e.*

8. **et pastores** (καὶ ποιμένες): pastores autem G *a b d e f ff₂ l q r aur. cum graeco* D ποιμενες δε. > eadem regione Q; illa regione G *a b c ff₂ l q r aur. et* reg. illa *d e.* uigelantes D. **uigilias**: uigilantes *lapsu* R. super BD𝔈𝔓*LPW *vg.*

9. *om.* **ecce** G *cum gr.* ℵBLΞ, *cf.* angelus autem *e.* anguelus D. circa illos Q, circa eos *gat.* cir-

et timuerunt timore magno
10 et dixit illis angelus
nolite timere
ecce enim euangelizo uobis gaudium
magnum quod erit omni populo
11 quia natus est uobis hodie
saluator qui est christus dominus
in ciuitate dauid
12 et hoc uobis signum inuenietis infantem
pannis inuolutum
et positum in praesepio.
13 Et subito facta est cum angelo multi-
tudo militiae caelestis
laudantium deum et dicentium
14 gloria in altissimis deo
et in terra pax in hominibus
bonae uoluntatis.
15 Et factum est ut discesserunt
ab eis angeli in caelum
pastores loquebantur ad inuicem trans-
eamus usque bethleem
et uideamus hoc uerbum
quod factum est
quod dominus ostendit nobis
16 et uenerunt festinantes
et inuenerunt mariam

---

angelus domini. adstitit illis et claritas domini circumfulsit illos. et timuerunt timore
magno. 10 et dixit illis angelus. nolite timere. ecce enim adnuncio uobis gaudium
magnum. quod erit omni populo. 11 quia natus est uobis hodie saluator qui est christus
dominus in ciuitate dauid. 12 et hoc uobis signum inuenietis infantem pannis inuolutum.
et positum in praesepio. 13 et subito facta est cum angelo multitudo militiae caelestis.
laudantium deum et dicentium. 14 gloria in excelsis deo. et in terra pax. hominibus
bonae uoluntatis. 15 et factum est. ut discesserunt ab eis angeli in caelum. pastores
loquebantur ad inuicem. transeamus usque bethleem. et uideamus hoc uerbum.
quod factum est. quod dominus ostendit nobis. 16 et uenerunt festinantes. et inuene-

---

cunfulsit Ϛ𝔐, circufulsit W. **illos** *sec.*: eos DQ. timuenunt R. *om.* **timore** D*(+ *mg.*).

10. **illis**: eis Q. hangelus C; *om.* D. *om.* **nolite timere** 𝔐T. heuang. C, aeuang. L, aeuangu. D; nuntio *gat.*, adnuntio *e f Cypr. Test.* ii. 7; *εὐαγγελίζω apud Africanos plerumque redditur* adnuntio *uel* bene nuntio, *cf. et Cypr. Ep.* xxvii. 3.

11. **uobis** (*ὑμῖν non fluctuat*): nobis D^c GWX*Y *cor. uat.* ('nobis . . . *quidam* uobis'), *Ambr. de fid.* iii. 8. hodiae C, odie T. salbator C, saluatur Q[1] *ut udtur.* > hodie saluator uobis J. **dominus**: domini L *r et syr. hr.*; iesus *d Cypr. Test.* ii. 7, iesus dominus *e.* ciuitatem O*Y. **dauid** + quae uocatur bethlem L.

12. **et** *ad init.*: + cuius G, + huius *a b ff₂ l q.* **hoc** + est B𝔉OX*Z. > signum hoc uobis G. > signum uobis D. inueietis L. possitum DƎPLR. **praesepio** *codd. pl.* (pre. D, pra. O*, praesipio A) *et vg.*: presepe KV *cor. uat.*, praesepi 𝔉Z.

13. sibito L. **est** + autem G* *sed eras.* cum hang. C, cum angu. D, cum angelis *gat.*: *om.* R. **militiae** (-tie W) **caelestis** (cel. W) *codd. et vg. et f δ aur. cf.* militiae caeli *d*: exercitus caelestis GR *a c ff₂ l q r gat.*, exercitus caelestium *b e*; militiae caelestis exercitus DL(> exerc. cael.), *cf. cor. uat.* 'milicie *graecus antiqui; in antiphona dicitur* exercitus; *sunt qui utrosque ponunt.*' **deum**: dominum J.

14. *Uersus rubris litt.* C. **altissimis** (s *fin. sup. lin.* R^sax.) *codd. et vg. et b c e ff₂ et* altis *d*: excelsis DƎP*GLOP *gat. a f l q r δ aur. Iren., secundum usum Liturgicum.* **in hominibus** (*ἐν ἀνθρώποις*) ABCFGIJMOVXZ *d δ Bentl.*: *om.* **in** 𝔉DƎPHΘK L𝔐TPQRT(ominibus)WY *vg. a b c e f ff₂ l q r aur.* **bonae** (bone 𝔐TW) **uoluntatis** (uolumpt. CT): bone (*corr.* bene) uolentiae *δ*; consolationis *d.*

15. descesserunt LO*(*corr. sax.*), dicesserunt W. hab C. hang. C, angu. D. celum W, eaelum *lapsu* L. **pastores** + uero B𝔉OZ *aur.* **loquebantur ad** (et L) **inuicem** (*ἐλάλουν πρὸς ἀλλήλους* ℵB *etc.*): + dicentes GL (+ *λεγοντες* ℵ), *et* + et dixerunt *a b ff₂ l*; dixerunt ad inuicem *c d* (alterutrum) *e q r et εἶπον πρ. ἀλλ.* ADLPΓΔ *etc.*, dixerunt alloquentes inuicem *δ*. trans eamus L. husque C; + in DƎP^mg JOQRXYZ *q r δ aur.*; + ad ƎP^mg (in uel ad) 𝔖; + *εις* P 245. 258, y^scr. bethlem ACDƎPJ PQR(betl.)T, bethlehem *vg.* uidiamus R. *om.* **quod factum est** L. **quod**(sicut Q *a c e r*, quod sic *b*) **dominus ostendit nobis** (*ὃ ὁ κύριος ἐγνώρισεν ἡμῖν*) *cum* B𝔉C(hos.)DH^c ΘIJ𝔐TOQRTVX*Z *Par. lat.* 13171, 𝔓ℭ *a b c d* (demonstrauit) *e* (notum nobis fecit) *f ff₂ l q r δ* (innotuit uel ostendit) *aur. Bentl. Erasm.* (aperuit): quod fecit (faecit G) dominus (*in mg.* K[1]) et ostendit nobis AƎPFGKL MPWX^c Y *S. ioh. et corp. oxon.*, Ϛ𝔖 *et unus graecus cod. ap. Sabat.*; quod dominus et ostendit nobis H (*sed* et *perlineata*), *uestigium ut udtur lectionis Amiatinae.*

16. **et** *ad init. om.* D. uenierunt D. festinanter

et ioseph et infantem
positum in praesepio
17 uidentes autem cognouerunt de uerbo
quod dictum erat illis de puero hoc
18 et omnes qui audierunt mirati sunt
et de his quae dicta erant
a pastoribus ad ipsos
19 maria autem conseruabat omnia uerba
haec
conferens in corde suo
20 et reuersi sunt pastores
glorificantes et laudantes deum in
omnibus quae audierant et uiderant
sicut dictum est ad illos.

21 Et postquam consummati sunt dies
octo ut circumcideretur
uocatum est nomen eius iesus
quod uocatum est ab angelo
prius quam in utero conciperetur
22 et postquam impleti sunt dies purga-
tionis eius
secundum legem mosi
tulerunt illum in hierusalem ut sis-
terent eum domino
23 sicut scriptum est in lege domini
quia omne masculinum adaperiens
uuluam
sanctum domino uocabitur

---

runt mariam et ioseph. et infantem positum in praesepio. 17 uidentes autem cog-
nouerunt de uerbo quod dictum erat illis de puero. 18 et omnes qui audierunt mirabantur
de his quae dicebantur a pastoribus ad ipsos. 19 maria autem conseruabat omnia
uerba haec conferens in corde suo. 20 et reuersi sunt pastores magnificantes et laudantes
deum in omnibus quae audierant et uiderant. sicut dictum est ad illos. 21 et post-
quam consummati sunt dies octo. ut circumcideretur. uocatum est nomen eius iesus
quod dictum est ab angelo. priusquam in utero conciperetur 22 et postquam impleti
sunt dies purgationis eius secundum legem moysi. adduxerunt eum in hierosolyma. ut
sisterent eum coram domino. 23 sicut scribtum est in lege domini. quia omne masculinum

---

e gat. *om.* **festinantes et inuenerunt** R. inuenierunt D, inuerunt LO(ne *sup. lin.*); uiderunt *e.* possitum ƎPLR. **praesepio** (pre. DK, praesipio A*Y): presepe V, praesepi ꟻX.

17. **uidentes autem**: et uidentes G. **cognouerunt** (**ἐγνώρισαν** ℵBDL *etc. cf.* **οὐ γνωρίζω** = ignoro *Phil.* i. 22): cogitauerunt J; retulerunt (**διεγνώρισαν** APRΓΔ *etc.*) *e*; + eum *gat.* **d. erat**: d. est JRT *b c e l q*, d. fuerat O, d. est erat D; factum est *d r.* ad illos T.

18. aud[i]erunt D; audierant Hϛ *cor. uat.** *om.* **et** *sec.* G *cod. caraf. Bentl. cum a b c f* ff_2 *l q r* δ *aur. et gr.* **his**: is W. *om.* **a** X. pa[s]toribus M. **et de his . . . omnia** *u.* 19 *partim nigriora effecta partim addita in mg.* T[reo].

19. seruabat X; conseruat R; obseruabat *e*, intuebatur *r.* *om.* **uerba** ƎP*(+ *mg.*). hec W. > haec uerba L. conferent Y, conuerens R; committens *a d.*

20. laudantes dominum LMTQZ(*sed corr.*) *gat.* (past. laudantes et benedicentes d.). audierunt et uiderunt R *a d.* sicuti P. dicta sunt G *a b c* ff_2 *l q.*

21. **postquam**: quam *exp.* H. hocto C, ·UIII· DW. **circumcideretur** (circunc. ϛ[illegible]) *sine addit. codd. plur. et uett. plur. cum gr.* ℵABFKLΔ *etc.* **τοῦ περιτεμεῖν αὐτόν**: + puer DƎP[mg]HΘL(puer et) QRTW *vg. cor. uat.** *r*, *et* + infantem *d e*, *cum gr.* DEGHMV *etc.* + et *ante* **uocatum** *Bentl. cf.* L *supra.* **iesus**: iesu ꟻF. *om.* **est** *sec.* DO*. hang. C, angu. D. pr[i]us O. hutero C. concoep. D, concoepit R. > conciperetur in utero *Bentl.*

22. **postquam**: *sequitur rasura in* Θ. inpleti DƎPFGLR, conpl. CX. **purgat.**: purificationis R *b.* **eius** (**αὐτοῦ** D *al.* 6, **αὐτῆς** *min. pauc.*): marie W *cor. uat. mg.*; eorum *q* δ *et* **αὐτῶν** *gr. plur.* saecundum L. moysi CƎPHΘIJKLMTQRV *vg. Tisch.*, moisi TW, moy̅ D. tullerunt R. **hierusalem** (hyer. H, ier. W *vg.*): *graeci hic* **ἱεροσόλυμα**, *sed haec forma rarius a Luca usurpatur qui fere semper scribit* **ἱερουσαλήμ**, *cf. tamen ad u.* 42, xviii. 31, xix. 28, xxiii. 7 *ubi* hierosolyma *et* hierosolymis *cum paucioribus sane sed bonis codd. legimus; in ceteris uiginti sex locis* hierusalem *cum graecis et latinis edimus; cf. ad Mc.* iii. 8. *om.* **ut sisterent eum domino** Y. adsisterent ƎP[mg]LR; adsignarent Q, offerrent *a r* (offerre δ, ostendere *e*), statuerent ff_2 *l*; *gr.* **παραστῆσαι.** **eum**: illum ƎP[1]RZ*; *om. uoluit Bentl.*

23. scribtum ꟻFO*XYZ. omnem M. masculum DRT *gat. b c* ff_2* *l q*, masculus *e r ut udtur.* uulbam BO*T, uluam ƎP. sanctam R. uocabiitur M, uacabitur G.

24 et ut darent hostiam secundum quod
dictum est in lege domini
par turturum aut duos pullos columbarum.
25 Et ecce homo erat in hierusalem cui
nomen symeon
et homo iste iustus et timoratus
expectans consolationem israhel et
spiritus sanctus erat in eo
26 et responsum acceperat ab spiritu
sancto
non uisurum se mortem
nisi prius uideret christum domini
27 et uenit in spiritu in templum
et cum inducerent puerum iesum parentes eius
ut facerent secundum consuetudinem
legis pro eo
28 et ipse accepit eum in ulnas suas et
benedixit deum et dixit
29 nunc dimittis seruum tuum
domine secundum uerbum tuum in
pace
30 quia uiderunt oculi mei
salutare tuum
31 quod parasti ante faciem
omnium populorum
32 lumen ad reuelationem gentium et
gloriam plebis tuae israhel.
33 Et erat pater eius et mater
mirantes super his quae dicebantur
de illo

adaperiens uuluam sanctum domino uocabitur. 24 et ut offerrent pro eo sacrificium domino.
secundum quod dictum est in lege domini par turturum aut duos pullos columbarum. 25 et
ecce homo erat in hierusalem. nomine symeon. et homo iste iustus. et timoratus.
expectans consolationem isdrahel. et spiritus sanctus erat in eo. 26 et responsum acceperat
ab spiritu sancto non uisurum se mortem nisi prius uideret christum domini. 27 et uenit in
spiritu in templum et cum inducerent puerum iesum. parentes eius. ut facerent secundum
consuetudinem legis pro eo. 28 et ipse accepit eum in manus suas. et benedixit deum et
dixit. 29 nunc dimittis seruum tuum domine. secundum uerbum tuum in pace. 30 quia
uiderunt oculi mei salutare tuum. 31 quod praeparasti in conspectu omnium populorum.
32 lumen ad revelationem gentium et gloriam populi tui isdrahel. 33 et erat ioseph. et mater

24. hostias QR *a aur.*; sacrificium *d e f r.* secundum quod scriptum J; sicut (sicuti C) scriptum CT *ex uersu* 23. **in lege domini** (ἐν τῷ νόμῳ κυρίου) BFCEP^mg HΘIKLMTOQRTVWX*Z *vg. et uett. omn.*: *om.* **domini** ADEP*FG(legem)MPX^c Y; *om.* **in l. d.** J *cum gr.* Γ f^scr. turtorum R. **aut**: et EPG *b.* **duos**: ·II· D. **columbarum**: *om.* Y; columbinos B *e q.*

25. > erat homo CEP *Bentl.* hyerusalem H, hierūs D, ierusalem W *vg.* **cui nomen**: + erat DEPLR *b c l r δ*; nomine *gat. f.* simeon EPHIJL TY *vg.*, semion D, semeon R, symon M. **iste** + erat D, *et* > iustus erat *ff₂*. **timoratus** (εὐλαβής *plur. sed* ℵ*ΚΓΠ *etc.* εὐσεβής): timens *e*, metuens *d*, timens deum *r.* exspectans BEPMTXZ². consulationem DEPLR(-nes); exortationem *a*, redemptionem *aur.*, praecē *e.* hisrael D, israel GP *vg.* **in eo**: in eum G(*cf.* super eum *a d*); eo H; in ipso EP^mg R *b c q r*, cum ipso *l.* > sp. erat in eo sanctus *e cum gr. plur.*

26. **et responsum acceperat** (accip. EPLO*R, acceperit W) = καὶ ἦν αὐτῷ κεχρηματισμένον: responsum autem acc. G *b c d ff₂ l q r aur.*, κεχρηματισμενος δε ην D, resp. enim acc. *e.* **ab** ABFCF GHΘOTXZ: a DEP^mg IJKLMMTQRVWY *vg.*; *om.* EP*. uissurum D, uisuram R. **prius** *ut udtur ex* primam *corr.* H.

27. inuenit H*(in *exp.*). *om.* **in spiritu** T. quum CΘ. introducerent R *b.* > parentes eius puerum iesum R; > parentes (*om.* eius) iesum puerum *Bentl.* huti C. **facerent** + ea quae L. saecundum L *et u.* 29. consuitudinem D.

28. accipit EPLQR. **ulnas** (ullas R): manus CT *c e f l q aur.*; manibus GJ *b r*, alas *d*, amplexum *a.*

29. **dimittis** *codd. plur.* (dem. K) *et vg.*: dimittes HΘZ*(-tis Z²); dimitte DEP^mg LQR *gat. b e r.* pacem O.

30. hoculi C. salutarem G *b e ff₂*.

31. **parasti** *in ras.* Z; praeparasti EPH¹ΘQR, prep. DLT. hante C.

32. **gentium**: *om. d et* D^vr.; oculorum *b e Iren. haer.* iv. 7. 1 (= *Mass.* 235) *Codd. Uoss. et al.* 4. pleuis O*(*corr. sax.*). tue W. hisrael D, israel P *vg. et* 34.

33. erant TX. **pater eius et mater** *codd.* 𝔇𝔆,

34 et benedixit illis symeon
et dixit ad mariam matrem eius
ecce positus est hic in ruinam
et resurrectionem multorum in israhel
et in signum cui contradicetur
35 et tuam ipsius animam
pertransibit gladius
ut reuelentur ex multis cordibus cogitationes.
36 Et erat anna prophetissa
filia phanuel de tribu aser
haec processerat in diebus multis
et uixerat cum uiro suo annis
septem a uirginitate sua
37 et haec uidua usque ad annos
octoginta quattuor
quae non discedebat de templo
ieiuniis et obsecrationibus
seruiens nocte ac die
38 et haec ipsa hora superueniens confitebatur domino
et loquebatur de illo
omnibus qui expectabant
redemptionem hierusalem
39 et ut perfecerunt omnia
secundum legem domini
reuersi sunt in galilaeam
in ciuitatem suam nazareth
40 puer autem crescebat et confortabatur
plenus sapientia
et gratia dei erat in illo

---

eius mirantes de his quae dicebantur de illo. 34 et benedixit illos symeon. et dixit ad mariam
matrem eius. ecce hic positus est in ruinam. et resurrectionem multorum in isdrahel. et
in signum quod contradicetur. 35 et tuam ipsius animam. pertransiet gladius. ut reue-
lentur ex multis cordibus cogitationes. 36 et erat anna profetissa. filia fanuel. de tribu aser.
haec processerat in diebus multis. quae uixerat cum uiro suo annis septem a uirginitate
sua. 37 et haec uidua. usque ad annos octoginta quattuor. quae non discedebat de templo.
ieiuniis. et obsecrationibus seruiens nocte ac die. 38 et haec ipsa ora. stans confitebatur
domino. et loquebatur de illo. omnibus qui expectabant redemptionem hierusalem. 39 et
cum perfecissent omnia. secundum legem domini. reuersi sunt in galileam in ciuitatem
suam nazareth. 40 puer autem crescebat. et confortabatur spiritu. et inplebatur sapientia.

---

et d X *cum gr.* ὁ π. αὐτοῦ καὶ ἡ μ. BD *min.*: pater eius et mater eius R(eius *sec.*)Ϛ *cum gr.* ℵ*L *etc.*; pater et mater eius 𝔖; ioseph et mater eius GL, *a b c e f ff₂* l q δ aur. cum gr.* AEGHKM *etc.*, ioseph et mater iesu *r*; parentes eius T. hiis W; *om.* L. que W. dicebatur R.

34. **illis**: illos BGIJMQR. simeon ƎPILWY *vg.*, semeon D. maria H. possitus ƎPLR. > hic pos. est (οὗτος κεῖται) GL *a b c d e f r Bentl.* **ruinam et**: + in G *vg. c d l cor. uat.** *om.* in *sec.* J. *om.* in *tert.* QR. contradicitur L *Bentl.* (σημεῖον ἀντιλεγόμενον).

35. **pertransibit** *codd. plur. et* ƎP*X^c, *vg. r δ et* -iuit MO: pertransiet BƐCƎP^mg GJKQR(pertransi et)TVX*Z *S. ioh. oxon. b c d e f ff₂ l q aur.*, *et* -iit *a.* **ex** *in ras.* ƎP.

36. **erat**: t *sup. lin. m. rec.* Y. profet. OT, profetiza DƎPLR, prophetesa G, prophetes Z*(-tessa Z²), prophetis *Bentl.* **filia** *bis scriptum* C. **phanuel** (φανουήλ) AƎPLOQY *vg.*, *et* fanuel DFJRV: phanuhel ƐFHIWX, fanuhel BCGΘKMMPZ; fanuelis T. azer D. hec W *et* 37. 38. debus A*(+ i A¹). **septem**: ·UII· DRTW.

37. **uidua** + erat Q𝔖 *r*, *et* > erat uidua *gat.* husque C. *om.* **ad** Y. octogenta ƎPL, octingenta W, hoctuginta C. oc. quatuor ƎP*LP *vg.*, ·LXXXIIII· DHR(LXXXIII)T(LXXXIIII or)VZ. **quatt. . . . obsecrationibus** *litt. min. in ras. scr.* K. descedebat Y, discendebat DƎP^mg LR, desc. ƐFM; discebat G. a templo ƎP^mg R. ieiunis ƎPLO(+ i *sup. lin.*) R. hobsecr. C; obseruationibus FR *b*, orationibus *a d e q.* **seruiens**: + deo DƎP(*sup. lin. in ras.*) LR *gat.*; + domino *e.* hac C.

38. ^h ora T. ueniens G; adsistens *gat. cf.* instans *d*, stans *a b f ff₂* l q r*, adsit *e*, orans *c*; *gr.* ἐπιστᾶσα. confetebatur D, confitebantur R. loquib. O, loquebantur Y. que D. exspectabant BƎP*KLMMTZ². **redemptionem** *codd. plur. et vg.*: redemt. ACHMTXYZ; + in *Bentl. cum gr.* AD LXΔ *etc. et d δ.* **hierusalem** (hir. R, iher. C, ier. W): israel G *vg. a r*, israhelem L *cf.* ἐν τῷ Ἰσραήλ *al. aliq. Const.* 3. 1. 2, 130 *lat. ap. Tisch. T. G.* 8.

39. hut C; *om.* F. perficerunt G. saecundum L. galileam CDƎPGLOR(i *sup. lin.*)W. **suam** *om.* T*(+ *cor.*). nazaret T, nazā D.

40. confortebatur L, confortobatur D; + aetate P; + spiritu *f q δ aur. et gr.* ΑΧΓΔΛΠ *etc.*

41 et ibant parentes eius per omnes annos
in hierusalem
in die sollemni paschae.
42 Et cum factus esset annorum duodecim
ascendentibus illis in hierosolyma secundum consuetudinem diei festi
43 consummatisque diebus cum redirent
remansit puer iesus in hierusalem
et non cognouerunt parentes eius
44 existimantes autem illum esse in comitatu
uenerunt iter diei
et requirebant eum inter cognatos et notos
45 et non inuenientes regressi sunt in hierusalem
requirentes eum
46 et factum est post triduum
inuenerunt illum in templo
sedentem in medio doctorum
audientem illos et interrogantem.
47 (4. 2) Stupebant autem omnes
qui eum audiebant
super prudentia et responsis eius
48 et uidentes ammirati sunt.

---

et gratia dei erat in illo. 41 et ibant parentes eius per omnes annos in hierusalem. in die
solemni pascae. 42 et cum factus esset annorum duodecim. ascendentibus illis in hiero-
solyma secundum consuetudinem diei festi. 43 et consummatis diebus cum iam redirent.
remansit puer iesus in hierusalem. et nescierunt ioseph. et mater eius. 44 existimantes
illum esse in comitatu et uenerunt iter diei. et requirebant eum inter cognatos et inter
notos. 45 et non inuenientes eum. reuersi sunt in hierusalem requirentes eum. 46 et factum
est post triduum inuenerunt illum in templo. sedentem in medio doctorum. audientem et
interrogantem illos. 47 stupebant autem omnes qui eum audiebant. super prudentiam et
responsis eius. 48 et uidentes eum. admirati sunt.

> conf. et cresc. *b c* ff_2, conualescebat et cresc. *d*, corroborabatur adcrescebat *e*, *et* D^{gr}. sapientiae Z*(*sed corr.*). **gratia**: gloria M. cum illo D* (in *mg.*)ꝐP*OQX* *gat.*

41. **parentes eius**: ioseph et maria G *cum a b c* ff_2(+ mater eius)*l r*. in *pr. om.* ꝐP*(+ *mg.*). iherus. C, ierus. *vg.* diae C. sollempni DꝐPΘL (-nis)R, solemni JMTPY, solenni 𝔖𝔓. pasce TW, phascae D, phaschae ꝐP(h *pr. exp.*).

42. quum CHΘ. factum H. es|||set X*; fuisset ꝐPFHLX^2Y δ; *uarie uertunt uett.* cum (*om. l*) facti (*om. a*) essent (sunt *d l*) illi (ei *d*) anni *etc. a b d l q*; + iesus LT *c* ff_2 *aur.* duodecem ꝐP*; ·XII· DFGRW. **ascend. illis**: et ascendissent G *b c* ff_2 *r*, et ascenderunt *a*, ascenderunt *d e*, et cum ascendisset *l*. *om.* in GKMTVW𝔖ℭ. **hierosolyma** (ἱεροσόλυμα ACXΓΔ *etc. sed om.* ℵBDL *min.*) BX*, ierosolima R *cf. ad u.* 22: hierosolymam AꝐF FGΘIJMMTQVX^cZ *et* ihero. C, iero. P *vg.*, ierosolimam W, hierusolymam HKO, -imam DꝐPLY; iherusalem T. saecundum L. consuitudinem D. deei V*(e *pr. exp.*). **festi**: fecisti R. **secundum** *etc. ita habent d e* habentes illum (eum *d*) secundum morem (consuetudinem *d*) per diem festum (diei festi *d*) azymorum *cum graeco* D εχοντες αυτον κατα το εθος της εορτης των αζυμων; *et* + azymorum *ad fin. a c.*

43. **consumm. . . . redirent** *om.* ꝐP*(+ *mg.*). consummatisquae R; et consummatis G *d f* δ, et cum consummassent *a*, e. c. consummati essent *r*, e. c. fecissent *e*. **cum**(quum CΘ)**redirent** (n *sup. lin.* H): cum reuerterentur L *d*, et reuerterunt *e*, cum iam reuersi essent *r*, reuertentibus illis *a*. hyerus. H, iherus. C, ierus. *vg.* *om.* **non** R. **cognou.** + eum D. **parentes**: ioseph et mater G *b c f* ff_2 *l*(mater eius neque ios.)*q r* δ *et gr.* ACX ΓΔ *etc.*

44. exestimantes $H^1\Theta$, aesti. J; putantes *d*, arbitrantes *e*, arbitrati *a*. *om.* **illum** F. aesse C; *om.* Q. > esse illum R. uenierunt D. die H. **et notos**: *om.* D; et natos FMT; et adnotos Y; + in R.

45. inuenierientes D*(ieri *exp.*). regresi ꝐP; reuersi GLY *Bentl. a d f r* δ. *om.* in J. hierus̄ D, ierus. *vg.*

46. **et fac.** *in ras.* A. inuenierunt D, inuerunt Y*(+ ne Y^1). **illum**: eum D$ꝐP^{mg}$R. **illos**: illum Z^4. **et** *sec.* + testificantem Z^4. **interrogantem** *sine add. codd. plur. et a l contra graecum*: + eos CTW *vg. Tisch. cor. uat. b c d* ff_2 δ *aur.*; + illos BDQRZ* *e f q r cf. gr.* ἐπερωτῶντα αὐτούς. *Deficit* P *ad* iii. 4 *et infra multis locis mutilus est.*

47. > audiebant eum *uoluit Bentl. cum gr.* οἱ ἀκούοντες αὐτοῦ. prudentiam ꝐFCDꝐPFGOQRTW (-ciam); intellecto *d*, sapientia *a*. respon||sis A; responsiones ꝐP* *cf.* responsionibus *d* δ.

48. **uidentes**: + illum G; + eum *a d Bentl. cf.*

(5. 10) Et dixit mater eius ad illum
fili quid fecisti nobis sic?
ecce pater tuus et ego dolentes quaerebamus te
49 et ait ad illos
quid est quod me quaerebatis?
nesciebatis quia in his quae patris mei sunt oportet me esse?
50 et ipsi non intellexerunt
uerbum quod locutus est ad illos
51 et descendit cum eis
et uenit nazareth
et erat subditus illis
et mater eius conseruabat
omnia uerba haec in corde suo
52 et iesus proficiebat sapientia
et aetate et gratia apud deum
et homines.
III. 1 (6. 3) Anno autem quintodecimo
imperii tiberii caesaris
procurante pontio pilato
iudaeam
tetrarcha autem galilaeae
herode
philippo autem fratre eius
tetrarcha itureae
et trachonitidis regionis
et lysania abilinae tetrarcha

---

et dixit ad eum mater eius fili. quid fecisti nobis sic. ecce pater tuus et ego dolentes quaerebamus te.
49 et ait ad illos. quid est quod me quaerebatis. nescitis. quia in his quae patris mei sunt oportet me esse.
50 et ipsi. non intellexerunt uerbum quod locutus est ad illos.
51 et descendit cum eis. et uenit nazareth. et erat subditus illis. et mater eius. conseruabat omnia uerba haec in corde suo.
52 et iesus. proficiebat sapientia. et aetate. et gratia aput deum et homines.

III. 1 Anno autem quintodecimo imperii tiberii caesaris. procurante pontio pilato

---

uiso illo *b c ff₂ l q r aur.* **ammirati sunt** (*cf. Mt.* vii. 28) ADFΘIKMM͡TTVXYZ² : admir. sunt B𝔉 CꝐGHJLOQRWZ* *vg. Tisch.*; expauerunt *a b c ff₂ l q r aur.*, de mente facti sunt *d*; + et cum uidissent eum expauerunt L. *om.* **eius** Y. **ad illum**: ad filium Q. filii AꝐLQRY. **sic** (οὕτως) *cum* B𝔉DꝐ^mg GHΘJKM͡TQRVWXZ *vg. b c d e f ff₂ l q δ aur.* : *om.* ACꝐ*FI(?)LMOTY *a r.* **ecce p. t. et ego** : *om.* G *a b ff₂* l*; ecce enim *r*; nam et propinqui tui et ego *e.* **dolentes** + et tristes D^mg GL *gat. a d e ff₂ l q r et* D^gr *οδυνωμενοι και λυπουμενοι.* querebamus CRW.

49. quer. CꝐ^mg R; quaeribatis O, quaeritis Ꝑ*. > quaerebatis me G *d e ff₂ l δ aur. Bentl. cum ordine graeco.* nescibatis Ꝑ*L, nescitis *gat.* **quia** : quoniam QR. hiis LW. patres Y. hoportet C. esset R.

50. ipse R. *om.* **non** D. loquutus CΘM͡TX. ad eos D *vg.*

51. discendit ADꝐFHΘKLRY. cum illis DT. **uenit** + in L. nazaret C, natzareth D. erit G. conserbabat O; seruabat Ꝑ. *om.* **uerba** Ꝑ* *cf. u.* 19. hec W; + conferens *cor. uat.**

52. ihesus C. proficiat R; profiebat L. **sapientia et aetate** (*σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ* ℵABCXΓΔ *etc.*) *cum* BDꝐIJM͡TORT(etate)WX²Y *Par. lat.* 13171* *vg. f δ* : > aet. et sapientia L *a b c d e ff₂*(-tiam) *l q r aur. et gr.* DL; sapientia aetate A𝔉 CFGH(-am *et* -em)ΘKMQVX*Z; *sed et ante* aetate *uel* etate *facile omitti posset.* aput F. *om.* **deum** L. omines H, omnes R; hominem L.

III. 1. *om.* **autem** *pr.* T. **quintodecimo** : ·xii· D. inperii C, imperi R. tyberii Wϛ, tiberi BL, tiberis R. cesaris W, cessaris DꝐLR. procurrante R. poncio W. pylato CDLR; + in Ꝑ*FGLMOX*. iudeam DꝐ^mg ORW; iudaea FGHMY, iudea Ꝑ*L. **tetrarcha** *pr.* AB𝔉IKMM͡TQVWXYZ *vg.* : tethrarcha CF, tethar. H, tetar. Θ, thetar. G, tethra. L, tetra. DR; tetrarca Ꝑ, thetarca O, tetharca J, tetarca T. **autem** *sec.* . . . **tetrarcha** *sec. om.* G*(+ *in ima pag.* G¹). **herode . . . tetrarcha** *sec. om.* D. *om.* **autem** *sec.* Q. galileae 𝔉CꝐG HKOZ, -lee W, -liae DR, -lae FLQ. erode O, H|rode L. > herode gal. GQ. pilipo R. **tetrarcha** *sec.* AB𝔉ꝐIKMM͡TQVWXYZ *vg.* : tethr. CF, teth. H, tet. Θ, thetr. G, detharacha L, tetracha DR; tetharca J, thetarca O, tetarca T. **itureae** (*cf.* mattheus *etc.*) A𝔉CGIMVYZ, ituree T (it *om.* T*), ituriae DH¹ΘKW(-ie), ityriae X^c, iturae ꝐFLR, ityreae X*: ituraeae BH*JM͡TO(-aee)Q *vg. Tisch. et gr.* *τῆς Ἰτουραίας.* traconitidis ꝐLM͡TORT, thraconitidis 𝔉, traconitidi H. regiones Z, regionibus O; *om.* D. *Deficit* B *usque u.* 13. **lysania** A𝔉 FΘIKLMQVWX *vg.* : lysaniam Z* (m *eras.*), lysaniae O, lysiniae G; lisania CDꝐJM͡TR, lisaniae H, lissaniae Y, elisania (*pro* et lis.) T. **abilinae** *codd. plur.* (abilinie W) *et vg. c δ et gr.* CMVΔ *etc.* *αβιλινης*: abilenae KM͡TO (n *sup. lin*). VXZ *q*

2 sub principibus sacerdotum
anna et caiapha
factum est uerbum dei
super iohannem zachariae filium in deserto.
3 (7. 1) Et uenit in omnem regionem iordanis
praedicans baptismum paenitentiae in remissionem peccatorum
4 sicut scriptum est in libro
sermonum esaiae prophetae
uox clamantis in deserto
parate uiam domini rectas facite semitas eius
5 omnis uallis implebitur
et omnis mons et collis humiliabitur
et erunt praua in directa
et aspera in uias planas
6 et uidebit omnis caro salutare dei.
7 (8. 5) Dicebat ergo ad turbas
quae exiebant ut baptizarentur ab ipso
genimina uiperarum
quis ostendit uobis
fugere a uentura ira?
8 facite ergo fructus dignos paenitentiae
et ne coeperitis dicere
patrem habemus abraham

---

iudaeam. et tetrarcha galileae herode. philippo autem fratre eius tetrarcha itureae. et
traconitidis regionis. et lisaniae abiliane tetrarcha
2 sub principibus sacerdotum. anna
et caipha. factum est uerbum dei ad iohannen. zacchariae filium in deserto.
3 et uenit in
omnem regionem iordanis. praedicans baptismum paenitentiae in remissionem peccatorum.
4 sicut scribtum est in libro sermonum esaiae prophetae dicentis. uox clamantis in deserto.
parate uiam domini. rectas facite semitas eius.
5 omnis uallis implebitur. et omnis mons et
collis humiliabitur. et erunt praua in directum et aspera in uias planas.
6 et uidebit omnis
caro salutare dei.
7 dicebat autem ad turbas quae ueniebant ut baptizarentur ab eo. progenies uiperarum. quis ostendit uobis fugere ab ira uentura.
8 facite ergo fructus dignos
paenitentiae et ne incipiatis dicere intra uos patrem habemus abrahaam. dico enim uobis.

(-aenae) *aur. et gr.* ℵ[a]EGHKL *etc.* αβιληνης; abilianae CDƎPJLR *et* abiliane QT, ablianae *ff₂*, *cum gr.* D*αβιλλιανης *et a b e f r*, abilianetis *d*. **tetrarcha** *tert.* AƎFƎPFIKMMTQVXYZ *vg.*: tethr. C, teth. GHΘ, tetracha DR; tetharca J, thetarca O, tetrarca TW (a *pr. sup. lin.*), tethraca L.

2. *Uoluit* principe *Bentl. cum gr.* ἐπὶ ἀρχιερέως. **caiapha** (*καϊάφα* ℵABLXΓΔ *etc.*) *cum* AFHΘQ *q aur.* (caiaphā) *et* caiafa M: caipha (*καϊφα* CD *tantum*) ƎFC (caypha) DƎP[mg]GJKLMTOVWXYZ *vg.*, *a b c d e* (capha) *f ff₂* δ (*super* καιαφα), caifa ƎP*RT, chaipha I. **dei** (τοῦ θεοῦ) ACFMOQTZ *a b e f* δ *Bentl.*: domini DƎPGHΘIJKLMTRV WXY *vg. c d* (*non* D) *ff₂ q r aur. Ambr.* **iohannem** ƎFDƎPHΘJKLMMTOQRVXϛ, ioannem 𝔖ℭ: iohannen ACFGTYZ. zacharie W; zacchariae ƎFCFHJKO (zacca.) TZ; + et R. diserto D.

3. **regionem iordanis**: iordanē T. predicans D. babtismum DL(-timum)R. poen. DR *vg.*; pen. ƎPL *et* penitencie W. remisionem RY; remissione JZ.

4. *inc. uers.* 4 **uox clamantis** ℌ. **sicut**: + scut R. scribtum ƎFGOTXYZ. sermonem R. **esaiae** AƎFF (*e Mat.*) GHΘIJOXYϛ *uett. paene omn.*, hesayae C, aesariae Q*, essaiae R, esayae T: isaiae DƎP(iss.) KMMTVZℌ𝔖ℭ *c*, issaicae L, isaie W. profetae DƎPLOR. clamantes L. diserto D. saemitas C.

5. omnes ualles O. inplebitur CDƎPL, impleuitur O, inplebuntur G; replebitur RZ*. omnes *sec.* O (o *sup. lin.*). colles R. humiliauitur O. **erunt** + omnia L. derecta H, dirta L*(+ ec *in mg.* L[1]); deserta *lapsu* Z*. asperas O*(s *fin. exp.*). **planas** + et uidebitur maies domini Q *r* (maiestatis.)

6. uideuit O. **nis caro** *in ras.* K. salutarem GX *a b d e ff₂ r aur.*, *cf. ad* ii. 30. **dei** + nostri T.

7. decebat L, dicebant R. exibant W *vg.*, exiebat R; exierant G. babtizarentur LR, babtitz. D. **ab ipso**: coram ipso *b l* q r*, in conspectu eius *d e*; ενωπιον αυτου D[gr]; + o DQ. genemina ƎP*H* (*corr.* ƎP[1]H[1])X; generatio GLQ *b ff₂ l q r*; progenies J *a c d e f*. quid V, quod L. hostendit C. fugire GOY. **uentura**: futura DƎP[mg]L(futra)QR, *non autem uett.*; *correctio forsan ex graeco* τῆς μελλούσης ὀργῆς; *uel ex Matt.* iii. 7.

8. fructos G*HOX. dignus LY; *sequitur ras. in* P. poen. D *vg.* pen. ƎPLR, penitencie W. coeperetis Y, caeperitis D, cep. W; incipiatis *d f*; ueletis T, uellitis *a*, δοξησθε Γ 252, δοξητε L; *ex*

dico enim uobis quia potest
deus de lapidibus istis
suscitare filios abrahae
9 iam enim securis ad radicem arborum
posita est
omnis ergo arbor non faciens fructum
exciditur
et in ignem mittitur.
10 (9. 10) Et interrogabant eum turbae
dicentes quid ergo faciemus?
11 respondens autem dicebat illis
qui habet duas tunicas
det non habenti
et qui habet escas
similiter faciat.
12 Uenerunt autem et publicani
ut baptizarentur
et dixerunt ad illum
magister quid faciemus?
13 at ille dixit ad eos
nihil amplius quam constitutum est
uobis faciatis
14 interrogabant autem eum
et milites dicentes
quid faciemus et nos?
et ait illis neminem concutiatis
neque calumniam faciatis
et contenti estote stipendiis uestris.

---

quia potens est deus de lapidibus istis suscitare filios abrahae 9 iam enim securis. ad radices
arborum posita est omnis ergo arbor. non faciens fructum bonum excidetur et in ignem
mittetur. 10 et interrogabant eum turbae dicentes. quid ergo faciemus. 11 respondens
autem dicebat illis. qui habet duas tunicas. det non habenti. et qui habet escas. similiter
faciat. 12 uenerunt autem et publicani. ut baptizarentur. et dixerunt ad illum magister. quid
faciemus. 13 ad ille dixit eis. nihil amplius. quam quod constitutum est uobis exigatis.
14 interrogabant autem eum. et milites dicentes. quid faciemus et nos. et ait illis nemi-
nem concutiatis neque calumniam faciatis. sed contenti estote stipendiis uestris.

Matt. iii. 9; et neque peritis Q (*pro* **et ne coep.**) abemus C. abracham LR, abraam DT(habr.)W. **dico** + et M. **enim**: autem GL. **uobis quia** *in ras.* K. quiha V; quoniam T. **potest** *codd. plur. b δ aur. Bentl.*: potens est HΘKMX *vg.* (*non cod. caraf.*) *a c d e f ff₂ l q r Iren.* (*ter*) *Ambr.* **de**: ex W. filius G. abrachae R, abrahe CT(habr.) W, abrae D; abracham L.

9. securus G. **radicem** (*τὴν ῥίζαν*) *codd. plur. vg. a b d ff₂ l q δ*: radices CDƎP^mg GLRTV *S. ioh. et corp. oxon. cum c e f r aur.* **arborum** *codd. plur.* 𝔓ℭ: arboris KXZϚ𝔖. possita DƎPLR. **ergo**: enim KOZ. **arbor**: + bona Z*; + quae DL. fatiens G; facit D. **fructum** *sine add.* AGH*MOPQXY *a ff₂* aur. Bentl. Orig.* 4. 128, 129, *Ir. Mass.* 279 *MSS.*: + bonum (*καρπὸν καλόν*) ƐFCDƎPH¹ΘIJKLMᵀRTVWZ *vg. b c d e f ff₂^c l q r δ*; bonum *ex Matt.* iii. 10 *irrepsisse uidetur*; *cf. Tisch. ad loc* **exciditur** (*κόπτεται*) AGLMXZ *d Bentl.*: excidetur ƐFCDƎPHΘIJKMᵀOPQRTV WY *vg. a b c d e f ff₂ l q r δ aur. Iren. l.c.* **in** ƐFC DƎPIJKMOPQWXYZ *vg. uett. plur.*: *om.* AG HΘMᵀRTV *b* (igne), *sed* in *facile ante* ignem *excidere posset.* **mittitur** (*βάλλεται*) AGMOX YZ* *d Bentl.*: mittetur ƐFCDƎPHΘIJKMᵀPQR TVWZ² *vg. a b c e f ff₂ l q δ aur. Iren. l.c. Ad hunc uersum explicit* L.

10. **eum**: *om.* P*(+ *mg.*). turbe W. fatiemus G; + ut uiuamus G *gat. b q*; + ut salbi simus *d cum gr.* D *et syr. cu.*

11. abet C *bis.* **duas**: ·II· D. tonicas DƎPR. **det** + unam G *cf. syr. cu.* det unam ex eis. abenti C, benti R. hescas C, aescas D.

12. uenierunt D. *om.* **autem et** T. puplicani DƎPR. huti C. babtizarentur DƎPR.

13. **at**(ad O)**ille dixit ad eos**(illos D* *corr. mg.*): quibus ipse ait Mᵀ *a.* nichil W. hamplius C. **nihil ampl. quam** *inter lin.* M. **quam** *sine add.* AƎPFHΘOQY *δ gat.*: + quod (*cf. τὸ διατεταγμένον*) BƐF(*non* C)DGIJKMMᵀPTVWXZ *vg. uett.* (aduersus quod *d*); + est C; *om.* R. costitutum H; praeceptum *d e.* **faciatis**: exigatis D *f gat.*, *et* > nihil amplius exigatis quam *etc.* GMᵀ *b c d ff₂* (amplius + quod) *l q r*, n. a. egeritis *e*, n. plus exegeritis *a*; D^gr *μηδεν πλεον πρασσεται παρα το διατεταγμενον υμειν.*

14. interrogauerunt G *b c d ff₂ l q r.* *om.* **autem** FT. > autem interrogabant R. **eum** *sup. lin.* R; illum ƐFƎP*KOVXZ *cor. uat.* b e q δ.* > nos (*om.* et) quid faciemus Mᵀ *a δ.* **illis** *om.* T*(+ *mg. m. rec.*). concuciatis W. calumnia Z*(*corr.* Z²), calumpniam W; calumpniatis D. fatiatis G. **et** *tert.*: sed 𝔖 *f l.* **contenti**: sufficientes *a d.* stipendis ƎP, -tis R.

15 Existimante autem populo
et cogitantibus omnibus
in cordibus suis de iohanne
ne forte ipse esset christus
16 (10. 1) respondit iohannes dicens omnibus.
Ego quidem aqua baptizo uos
uenit autem fortior me
cuius non sum dignus
soluere corrigiam
calciamentorum eius
ipse uos baptizabit
in spiritu sancto et igni.
17 (11. 5) Cuius uentilabrum in manu eius
et purgabit aream suam
et congregabit triticum in horreum suum
paleas autem comburet
igni inextinguibili
18 multa quidem et alia exhortans euangelizabat populum.
19 (12. 2) Herodes autem tetrarcha
cum corriperetur ab illo
de herodiade uxore fratris sui
et de omnibus malis quae fecit herodes
20 adiecit et hoc supra omnia
et inclusit iohannem in carcere.
21 (13. 1) Factum est autem cum baptizaretur omnis populus

15 sperante autem populo. et cogitantibus omnibus in cordibus suis de iohanne. ne forte ipse esset christus.

16 respondit iohannes dicens omnibus. ego quidem baptizo uos aqua. uenit autem fortior me. cuius non sum dignus soluere corrigiam calciamentorum eius. ipse uos baptizauit in spiritu sancto et igni.

17 habens uentilabrum in manu sua. et purgauit aream suam. et congregauit triticum in horreum suum paleas autem comburet igni inextinguibili. 18 multa quidem et alia exhortans euangelizabat populo.

19 herodes autem tetrarcha. cum argueretur ab eo de herodiade uxore fratris sui. et de omnibus malis. quibus fecit herodes 20 adiecit. et hoc supra omnia. et inclusit iohannen in carcere. 21 factum est autem cum baptizatus esset omnis populus. et iesu baptizato et orante

15. existimantis R; arbitrante MT *a*, sperante *f*, cum speraret *e*; expectantes *d*, *gr.* προσδοκῶντος. **cogitantibus**: cogitationibus R. *om.* **omnibus** J. ioanne 𝔖ℭ. fortet D (t *fin. exp.*). **esset** + et D.

16. respondens D. iohannis ƎP¹K¹OR; ioannes 𝔖ℭ; *om.* MT. dixit D. *om.* **omnibus** MT. *om.* **aqua** V. babtizo DR; baptizaui V. > baptizo uos aqua Q; > uos in aqua baptizo MT; + in paenitentia G(-am)MTQ(pen.)R *gat. cum a b c d ff₂ l q r*, in aquam paenitentiae *e*; + εἰς μετανοίαν CD. **uenit** (ἔρχεται) BDƎPGΘIJKMMTQRVZ *gat. cod. caraf. cor. uat.* Bentl. et uett. a d e f ff₂* l r₂ δ*: ueniet AFCHOTWXY *vg. Tisch., b c ff₂ᶜ q r aur. Erasm.* *om.* **me** D. corigiam 𝔖, corregiam D. calcimentorum R, calceamentorum J *vg.* *om.* **eius** 𝔖 *et Iunta* 1534. **ipse** + autem D. babtizabit DƎP; baptizauit BMMTOR(babt.)X. *om.* **in** B. igne W𝔖.

17. **cuius**: et G *ff₂ q*; habens MT *a b e f l r*, et ferens *c*. bentilabrum O. **eius**: sua DMT *a c e f l r*. *om.* **et** *pr.* MT. **purgabit** FCDƎPGHΘIJKRVW XZ³ *vg.*: purgauit ABMMTOT(r *sup. lin.*)YZ*; mundabit Q (emundet *e*). haream C. **congregabit** *codd. plur. et vg.*: congregauit BMMTOT YZ*. tritticum FCI*JOTXZ; trithicum *ut udtur* M; + suum R. **in horreum**: *om.* DT*; in orreum Tᵐᵍ; in repositionem *d*. **suum** *litt. min.* R. palᵉas R. **comburet** (*cf. Mt.* xiii. 30. 40) HMV WX²Y *vg.*: conburet *rell.*; *om.* D. inextinguibile MT, inextinguiuili O.

18. exortans CƎPGHRTYZ. euangelizaba' G; aeuanguelizabat D. populo CGΘOQTW *vg. f lᶜ δ.* > populum euang. MT.

19. herodis *pr.* DƎP¹GR. **tetrarcha** *codd. plur.*: tethr. C, teth. MT, tet. HΘ, thet. G, tetracha DR; tetrarca T, thetrar[ca] O, tetharca J. quum CΘ. **illo**: eo MT. hrodiade R, herodiadae BY, heriodiadem X. huxore C, uxorem X. *om.* **et** MT. faciebat *gat.* *uoluit* > quae fecit malis *Bentl. cf.* propter omnia quae fecit nequissima *e*, de omnibus quibus f. malis *d. et gr.* (*exc.* ℵ*) περὶ πάντων ὧν ἐποίησεν πονηρῶν. herodis *sec.* R *gat.*, erodis D.

20. **et** *pr. om.* MT. super DGMTR *vg.*, supera O*(e *exp.*) **et** *sec. litt. min. sup. lin.* R; *om.* Q. inclussit D. **iohannem** *codd. et* ϛ𝔓, ioann. 𝔖ℭ: iohannen ABCTVZ. **in carcere** (ἐν τῇ φυλακῇ) AFCƎPHΘMTXY𝔖ℭ *cod. caraf. b d f ff₂ l r δ aur.*: in carcerem BDGIJKMTOQRVWZϛ𝔓 *a c e q.*

21. *om.* **est** *pr.* D. babt. DR, baptizarentur Y* (n *exp.*). omnes O*. ihesu C. babtizato D, babtizati R. horante C. opertum R. celum W.

et iesu baptizato et orante
apertum est caelum
22 et descendit spiritus sanctus
corporali specie
sicut columba in ipsum
et uox de caelo facta est
tu es filius meus dilectus
in te complacuit mihi.
23 (14. 3) Et ipse iesus erat incipiens
quasi annorum triginta
ut putabatur filius ioseph
qui fuit heli
24 qui fuit matthat
qui fuit leui
qui fuit melchi
qui fuit iannae
qui fuit ioseph
25 qui fuit matthathiae
qui fuit amos
qui fuit naum
qui fuit esli
qui fuit naggae
26 qui fuit maath
qui fuit matthathiae
qui fuit semei
qui fuit iosech

---

apertum est caelum. 22 et descendit spiritus sanctus corporali specie sicut columba super ipsum. et uox de caelo facta est dicens tu es filius meus dilectus in quo bene complacui.
23 et ipse iesus erat fere annorum triginta. sicut extimabatur filius ioseph

1	2	3	4	5	6
filii heli	filii melchi	25 filii matthatiae	filii eslim	26 filii mahat	filii semei
24 filii mathi	filii ianne	filii amos	filii nagges	filii matthatiu	filii ioseph
filii leui	filii iose	filii naum			

---

22. discendit DƎPGIMTR. speciae CGO. sicuti C. columbam Q. **ipsum**: illum ƎPᵐᵍ. celo W. **facta**: audita X*. **in te** + bene D *e*, in quo + bene *f*. **complacuit mihi** ABƐFJMOQYϛ𝔓, *et* conpl. m. CƎPFGHΘIMTRTXZ* *aur.*: complacui mihi W𝔖ℭ, conplacui mihi DKVZᶜ *et* compl. *sine* mihi *f q* δ, sensi *e*; *sed pro* **tu es f. . . . mihi** *legunt uett. plur.* filius meus es tu ego hodie genui te *a b c d ff*₂* *l r Hil. ter, codd. lat. ap. Aug. de cons. euang.* 2. 31, *Faust. ap. Aug. contr. eundem* 23. 2 *etc., cum graeco* D *υιος μου ει συ εγω σημερον γεγεννηκα σε.*

23. ihesus C. *uoluit* > erat iesus *Bentl. cum ff*₂ δ *et ord. graeco.* **incipiens**: *om.* MT *e f, gr.* 124 *syr. sch. aeth.* **quasi** (quassi R): fere MT *b c ff*₂ *l q*; > fere annorum xxx incipiens *a* δ (quasi). **triginta**: xxx ƐFDMTRTVWZ. **ut**: quod G *b c ff*₂ *l q aur.*, qui *r*. **putabatur**: putaretur AY; existimabatur *a*, extimabatur *f*, uidebatur *d q*, uid. et dicebatur *b*; + esse DG *b c d e ff*₂ *l q*. *Nomina generationum ut habentur in d ad finem capituli transcripsimus; uett. rell. cum codd. uulg. ubi orthographia multum discrepent posuimus; plures habent semper cum uulg.* qui fuit *b c l q aur.*, filius *semper ff*₂ *r*, filii *e f*, qui fuit *et* quibus *et saepius* qui *a*; *nihil supra τοῦ nisi ad init.* qui fuit δ. **filius** + ii *et ante* **qui fuit** + iii *etc.* T. haeli C, eli RT *b*, elii *e*. *om.* **qui f. heli q. f. matthat** (*u.* 24) *c*.

24. **matthat** BƐFΘKMMTOTZϛ𝔓 *et ματθατ gr.* ABEGH *etc.*: mathat VW𝔖ℭ, mattat AHY, matmat J, mathtath C, matthath IX (*μαθθαθ* ℵ); matha Q, mattha ƎP, mathae R, mathiae DG, matthiae *ff*₂ *l*, matheae *a*, matthei *b e q*, matthatiae *r*. **fuit** *sec.*: fui R. melci HT. **qui f. iann.** *ad* **q. f. menna** *u.* 31, *post* **q. f. iesse** *u.* 32 *ponit* W. **iannae** (*ιαννai* ℵBLΔ) AƐFDHIMRXY, iamnae BCJZ: ianne ƎPGKMTOQVWϛ𝔓ℭ, iamne ΘT𝔖, anne *a*, annae *e*. iosech C.

25. **matthathiae** AƐFH(-ia)ΘIJKMMTQXZ*ϛ𝔓: mathtathiae C, mathathiae DƎPR𝔖ℭ, *et* -thie TY, mattathiae VZᶜ, matathie W, matthatiae G, matthiae BO* (mattahiae Oᶜ) *ff*₂ *l*ᶜ. *om.* **qui f. matth. q. f. amos** *a b c e l**, *om.* **q. f. matth.** *r, sine auctoritate graeca.* hamos C. nauum DƎPQR, nahum C𝔖ℭ, natum *e*, anum *ff*₂. hesli ϛ𝔖ℭ, haesli C, hessi 𝔓, essau R, elli W, eslim *f*, seddi *a*, sedi *b ff*₂ *r*, aedi *e*. **naggae** *codd. plur.*: nagae R, nasgae X*, maggae H(*forsan* nag. H*)Θ *b*, nagge KQTW *vg.*, magge *c*, nange *r*, nance *a l**.

26. **maath** *codd. plur.* (a *sec. sup. lin.* R): mahath *vg. Tisch.*, maathi D, maatha ƎPᵐᵍ, maat B, naath T, manat J; *om.* **q. f. maath** *a b c e l** *sine auct. graeca.* **matthathiae** *codd. plur. et* ϛ: mathtathiae C, mathathiae DƎPRY𝔖ℭ, *et* -thie TW, mattathiae V𝔓, matathiae K, matthatiae G, matath Zᶜ, mathath Q; matthiae *r*, matthiani *ff*₂, *om. aur.*; + qui fuit iae Q. semey C, symei JQ, semeia *a*, semein *b e*. **iosech** (*ἰωσηχ* ℵBLT *etc.*) BCDGΘKMO*T *b et* iosec AƎPHYZ *c e*, oseae *l**, osech *r*, osoch *aur.*, osehc *ff*₂: ioseph ƐFIO, QRVWX *vg. a f q* δ *et ἰωσηφ* AXΔΛΠ, ioseth

qui fuit ioda
27 qui fuit iohanna
qui fuit resa
qui fuit zorobabel
qui fuit salathiel
qui fuit neri
28 qui fuit melchi
qui fuit addi
qui fuit cosam
qui fuit helmadam
qui fuit her
29 qui fuit iesu
qui fuit eliezer
qui fuit iorim
qui fuit matthat
qui fuit leui
30 qui fuit symeon
qui fuit iuda
qui fuit ioseph
qui fuit iona
qui fuit eliachim
31 qui fuit melea
qui fuit menna
qui fuit matthata
qui fuit nathan
qui fuit dauid
32 qui fuit iesse
qui fuit obed
qui fuit booz
qui fuit salmon

1	2	3	4	5	6
filii iudae	filii nerim	filii her	filii leuui	filii eliachim	filii dauid
27 filii iohanna	28 filii melchi	29 filii iesu	30 filii symeon	31 filii mele	32 filii iesse
filii resa	filii addi	filii heliezer	filii iudae	filii mainan	filii obed
filii zorobabel	filii cosam	filii ioram	filii iosef	filii matthata	filii booz
filii salatiel	filii elmodam	filii matthat	filii ionae	filii nathan	filii salmon

JⱮ. **ioda** (*ιωδα* ℵBL *etc.*) *codd. plur. et* Ꝑ*O*: iuda BDꝐ^mg KO^c(iudaė)RT(-de)VWX *vg. a c q*, iudae *b e f ff₂ l r*; *deinde additum est in* C *manu recentiori* qui fuit melec qui fuit mainan qui fuit matha.

27. iohana W, ioanna Z𝔖ℭ, iona KV, ionae *b*, ione *q*. ressa Q, rassa R, resae *a b*, sarec *e*. zorobbabel Ꝑ, sorobabel Y, zorbba Q, iorobabel D, hiorababel R *et contra u.* 29 sorim *uel* zorim Ꝑ¹ QR *pro* iorim; *om. l**. salatiel O^c(-theilO*)T, salathihel BCVZ, salathel D.

28. fu^it *sec.* R. **addi**: dadi D, ado J, asdi *e*. cosan IJⱮ𝔖ℭ, cosa H, cusam ƐF, chosam CꝐKOZ, cosae *b q r*, chosae *l*, caese *e*. **helmadam** (*ελμαδαμ* ℵBL *etc.*) *codd. plur. et* -dan GIJⱮT, -da X*, elmadam DꝐQR ℌ𝔖ℭ *ff₂*, -dan ϛ *a*, etmadam *e*, thelmadam B, hermadam *a*, elmedae *r*: helmodam (*ελμωδαμ* AXΔΛΠ *etc.*) O^cV *aur.*, elmodam KW *f q δ*; *deinde* fu^it R. **her** *codd. plur. et vg.*: er BJKOQR*TVWZ *a b c ff₂ l q r δ*, ier *e*; *et gr.* *ἤρ* EHKSΓΔ *etc.*; + filius zoses *ff₂*.

29. **iesu** *plene* BDꝐJKQVWZ *vg. a b c e f ff₂ r*: ihesu ACTY; hiesu ƐFGHΘIMⱮOX *l aur.*; iessu R; iose *q δ cum graecis* AEGHKM *al. plur.*; *uide ad Mt.* i. 1. haeliezer C, heliezer ⱮO, heliazer G, elizer R. **iorim**: ioram I^c, sorim R, zorim Ꝑ¹Q, zoris *r*. **matthat** (*ματθατ* B^cGHM *al. plur.*) BJKOVZϛℌ *l*, mathat QTW𝔖ℭ, mathtath C, matthath IX, mattath Ꝑ; matthad AƐFHΘMⱮY, mattad G; mathae D, mattha *b*, mathathiel R, matal *e*; matthatae *a*, matthatam *c*, matthim *ff₂*, matthan *q cum gr.* Γ 1 *al. pauc.* *ματθαν*.

30. simeon ꝐHΘKⱮTW *vg.*, semeon DQR, symae *b*. iosep T. **eliachim** AƐFꝐGHI*JRW XY *et* hel. OZ, hael. C: heliachin Ɱ, eliachi B; eliacim ΘKMQTϛℌ, hel. V; eliakim 𝔖ℭ *Tisch. cum graeco ἐλιακείμ*. *om.* **qui fuit el.** *usque ad* **qui fuit menna** *u.* 31 D.

31. **melea** (*μελεα*): melcha Ꝑ*JQRTϛℌ𝔖 *aur.*, melca ℭ *cod. caraf.*, mecha *gat. et Chron.* 458 *ap. Tisch. T. G.* 8 *μελχεα*; melsiuae *ff₂*. *om.* **qui fuit melea** *a b e l* r*. mennae Z; menan KW *q*, enam *a e l* r*, enan *b cum gr. μεναν* Γ *minusc.*; maenan V, *cf.* C *ad. u.* 26, mainan *f*, aenam *ff₂ cum gr. μαϊναν* EGHK *etc.* **matthata** AƐFꝐ*HM ⱮOXY, matata W, mathatia T, matthatiae G: matthatha ΘZϛℌ *Tisch.*, mattatha (*gr. plur. ματταθά*) BIK, mathatha 𝔖ℭ, mathtatha C, mattathi V, matthathia J, mathathia Ꝑ¹Q, mathathiae R, mathathiam D. natham DꝐ^mg Q; natha Ꝑ*; mattan *q*. **nathan** . . . gesse *in ras.* T.

32. iessae B, gesse T, eseiae *e*; *hic sequitur* qui fuit ianne . . . menan *in* W; *uide ad u.* 24. obedh C, iobed *c*; obeth DGRT *a b ff₂ l q aur.*, iobeth *δ*. **booz** (*βοόζ* EGHK *etc.*) *codd. plur.* (bohoz C) *et vg.*: boos DQ, bos R *cum gr. βoos* ℵ^cABDL *etc.* **qui fuit naasson** *in mg.* B. nahasson C, naason ꝐHOWY, nason R.

qui fuit naasson
33 qui fuit aminadab
qui fuit aram
qui fuit esrom
qui fuit phares
qui fuit iudae
34 qui fuit iacob
qui fuit isaac
qui fuit abraham
qui fuit tharae
qui fuit nachor
35 qui fuit seruch
qui fuit ragau
qui fuit phalec
qui fuit eber
qui fuit sale
36 qui fuit cainan
qui fuit arfaxat
qui fuit sem
qui fuit noe
qui fuit lamech
37 qui fuit mathusale
qui fuit enoch
qui fuit iared
qui fuit malelehel
qui fuit cainan
38 qui fuit enos
qui fuit seth
qui fuit adam
qui fuit dei.

1	2	3	4	5	6
filii naasson	filii iudae	filii nacor	filii sale	filii lamech	filii cainan
33 filii aminadab	34 filii iacob	35 filii seruch	36 filii cainan	37 filii matusale	38 filii enos
filii aram	filii isaac	filii ragau	filii arfaxad	filii enoc	filii seth
filii esrom	filii abrahae	filii falech	filii sem	filii iared	filii adam
filii fares	filii thare	filii eber	filii noe	filii maleleel	filii dei

---

33 amminadab D. **aram** BC(haram)DIJMTO^c QRTVWX *vg. cum gr. uide infra*: aran AƐFƎPG HΘKMO*YZ; + qui fuit ioaram *b*, + fili irram *e*, + ioram δ, *et gr.* τοῦ ἀρὰμ τοῦ ἰωράμ KMSVΔΛ *etc. sed Tisch. T. G.* 8. τοῦ Ἀδμεὶν τοῦ Ἀρνεί *cum* ℵB LXΓ *al. mu., sed* τ. ἀρὰμ *simpliciter* ADEGH *etc.* esdrom G, esrum D, esram R, asrom Q, esron *vg.*, hesron C. fares Q. iude TW.

34. isac ƎPRZ, issaac D, ysaac W, ysahac C. abracham QR, abraam DT; abraha X; abrahae IKMTO^{2}VZ *vg. f ff$_2$*, -he O*W. **tharae** ABƐFCG HMMTOQVX, tarae Z: thare DƎPΘIJKRTWY *vg. Tisch.*, iarae *e*.

35. seruc R, sarug *vg.* ragauh C, raugau R, nagau D *r*. **phalec** (φαλεκ ℵBDL *etc.*) *cum* ABD HΘJXY, falec M *e l*, falac R, phalech CƎPG OW, palech ƐF, falech ΘMTT *f*, phaleh I: phaleg FKVZ *vg.*, faleg Q *a et* φαλέγ AEGHKM *etc.* heber ƐFCW *vg.*, aber *l*. salae CFIX, sala Q, salec *b*.

36. **cainan** (*καϊναμ uel καϊναν*) BDƎPFGJKMTO QRTVWZ *vg. Tisch. cf. u.* 37: chainan AƐFHΘI MXY(chainnan Y*), chaynan C; thamon *e*. **arfaxat** AC(-ath)ƎPFGHΘKMMTQRTXY *et* arphaxat ƐFJOVWZ: arfaxad BDI, arphaxad *vg. Tisch. cum gr.* ἀρφαξάδ. **sem**: seth *e*. noae GR. lamec QTW, lamach F, lameth J *e*, lameci *a*.

37. **mathusale** DƎPHMTQR *vg.*, *et* mathusalae BƐFCΘIMVX: matusale JKO^{c}W, -lae FGT; matthusale AO*Y, -lae Z. aenoch C, henoch *vg.*, enoc FQRY. **iared** (ἰαρεδ) *codd. plur. et vg. et* iered D, iored Q: iaret KVZ *q aur.*, iareth CƎPGR *r*, *et* ἰαρετ ℵB*; alet *e*, zareth *ff$_2$*. **malelehel** AƐFFHIXY, malahel D, melehel C: maleleel BƎPΘJKMMTVZ, maleeleel Q, malaleel OW *vg.*, maleel G *a*, malleel T, malelel R *ff$_2$*, malelehec *q*, *om. e*. **cainan** *codd. plur. et vg.*, caynan T: chainan ƐFHΘX, chaynan C.

38. aenos C, henos *vg.* setth H*, sedth H^1; set Q; sem *l*. **dei**: + generationes LXXV K^{1}Z^{rec}; + LXXV ƐF.

Nomina generationum in d: filius ιωσηφ ioseph, qui fuit iacob, q. f. matthan, q. f. eleazar, q. f. eliud, q. f. iachin, q. f. sadoc, q. f. azor, q. f. eliacim, q. f. abiud, q. f. zorobabel, q. f. salathiel, q. f. iechoniae, q. f. ioacim, q. f. eliacim, q. f. iosia, q. f. amos, q. f. manasse, q. f. ezecia, q. f. achas, q. f. ioathan, q. f. ezecia, q. f. amasiu, q. f. ioas, q. f. ochoziae, q. f. ioram, q. f. iusafad, q. f. asaph, q. f. abiud, q. f. roboam, q. f. solomon, q. f. dauid, q. f. iesse, q. f. obed, q. f. boos, q. f. salomon, q. f. naasson, q. f. aminadab, q. f. aram, q. f. asron, q. f. fares, q. f. iuda, q. f. iacob, q. f. isac, q. f. abraham, q. f. thara, q. f. nachor, q. f. seruc, q. f. ragau, q. f. phalec, q. f. eber, q. f. sala, q. f. arphaxad, q. f. sem, q. f. noe, q. f. lamech, q. f. mathusala, q. f. aenox, q. f. iared, q. f. maleleel, q. f. ainan, q. f. aenos, q. f. seth, q. f. adam, q. f. dĕi.

IV. 1 (15. 2) Iesus autem plenus spiritu
sancto
regressus est ab iordane
et agebatur in spiritu in desertum
2 diebus quadraginta
et temtabatur a diabolo.
(16. 5) Et nihil manducauit in diebus
illis
et consummatis illis esuriit
3 dixit autem illi diabolus
si filius dei es dic lapidi huic
ut panis fiat
4 et respondit ad illum iesus
scriptum est quia non
in pane solo uiuet homo
sed in omni uerbo dei.
5 Et duxit illum diabolus
et ostendit illi omnia regna
orbis terrae in momento temporis
6 et ait ei
tibi dabo potestatem hanc
uniuersam et gloriam illorum
quia mihi tradita sunt
et cui uolo do illa
7 tu ergo si adoraueris coram me
erunt tua omnia
8 et respondens iesus dixit illi
scriptum est dominum deum tuum
adorabis et illi soli seruies.
9 Et duxit illum in hierusalem

IV. 1 Iesus autem plenus spiritu sancto regressus est ab iordane et agebatur in spiritu
in desertum 2 diebus quadraginta. et tentabatur a diabolo. et nihil manducauit in diebus illis.
et consummatis illis diebus postea esuriit. 3 dixit autem illi diabolus. si filius dei es dic lapidi
huic. ut panis fiat. 4 et respondit ad illum iesus dicens. scribtum est. quia non in pane solo
uiuet homo. sed in omni uerbo dei. 9 deinde duxit illum in hierusalem. et statuit eum super
pinnam templi. et dixit illi si filius dei es mitte te hinc deorsum 10 scribtum est enim. quod
angelis suis mandauit de te ut conseruent te. 11 et quia in manibus tollent te. ne forte offendas
ad lapidem pedem tuum. 12 et respondens iesus ait illi. scribtum est. non temptabis dominum
deum tuum. 5 et duxit illum diabolus iterum in montem excelsum. et ostendit illi omnia

---

IV. 1. ihesus *plene* C. **plenus**: *om.* V; + ab X*; + in X^c. **sancto**: *ita* A *non* saucto *ut legit Tisch.* regresus EPR. hab C; a MTO^sax QRW *vg.*; *om.* O*. ihordane C. aiebatur B. **in** *pr.*: hab C, a D. **in desertum** (*εἰς τὴν ἔρημον gr. plur.*) ABBFD(dis.)EP^mg JKMQRVWY𝔖ℭ *cod. caraf. et c e* (eremum) *f l δ*^c: in deserto CEP*GHΘIMTOT XZ(dis.)Ϛ𝔓 *a b d ff*$_2$ *q r δ* aur. et gr.* ἐν τῇ ἐρήμῳ ℵBDL.

2. + in *ad init.* Q. quadragenta EP; ·XL· DOR VWZ. **temtabatur** AMTTXYZ: tempt. BFCDEP GHΘIJKMOQRVW *Tisch.*; tent. *vg.* diabulo BCDEPIRY. nichil W. manducabit HZ. **illis** *pr.*: his Q. consumatis G. hesuriit C, essuriit D, essurit R.

3. illis R. diabulus CDEP*, zabulus EP^1Q, sabulus R. > es dei (*εἶ τοῦ θ.*) *Bentl.* dic ut hii lapides panis fiant T *et* d. ut lapides isti p. fiant *d r aur. cum gr.* D 31^eu.

4. **et** *om.* G. respondens T *d e.* **ad illum**: illi T. scribtum BFGOTXYZ. **est** + enim R. > solo pane ΘT *vg.* **uiuet** (*ζήσεται omnes hic et Matt.*) ABFEP*GHIKMOVXYZ*𝔓 *Bentl. a b c d f ff*$_2$ *l* q r aur.*: uiuit CDEP^1ΘJMTQRTWZ^1Ϛ𝔖ℭ *e l*^c *δ* (*ζήσεται* Δ).

5. *uersus* 5–8 *post* 9–12 *ponunt* G *b c f l q r Ambr. luc. ut cum Matthei ordine concordent, non autem d e ff*$_2$ *δ*: *a ita habet u.* 5 adduxit eum hierusalem et statuit eum supra pinnam templi, *deinde pergit nostro ordine, et iterum u.* 9 et adduxit illum in hierusalem et statuit illum super pinnam templi. *om.* **illum** R. **diabolus** (diabulus CEP*, zabulus DEP^1QR) *sine additamento codd. pl. cum b aur. et gr.* ℵBL *Bentl.*: + in montem altissimum HΘM *c* (*r*) *Hil. in Ps.* 2, *Ambr. luc.*; + in montem excelsum W *vg. f l* (in exc. m. nimis) *q δ*(+ ualde); + in montem altum *d ff*$_2$, + supra montem *e*; + *εἰς ὄρος ὑψηλόν uel ὑψηλὸν λίαν gr. plur. ex Mt.* iv. 8. hostendit C. **illi**: ei W. horbis C. terre W.

6. **ei**: illi DKVWXZ *vg.*; ad illum G *gat.*, *et* + diabolus G. huniuersam C. **illorum**: eorum Θ* (*sed corr.*) W. michi W. **sunt**: *uoluit* est *Bentl.* uoluero EP^mg QR *gat.* dō R. illam T (*Bentl.*).

7. **ergo** (uero Q, ero R) *sine addit. codd. plur.* 𝔓ℭ *c d δ aur. cum graeco*: + procidens AYϚ𝔖; *et* **si** + procidens G *a b e* (prostratus) *f ff*$_2$ *l q r Iren.*; **si** + cadens Q. hadoraueris C. *om.* **coram** G. **me** + et R^mg. *om.* **tua** D. **erunt tua omnia**: *uoluit* erit tua omnis (*cf. u.* 6) *Bentl.*

8. scribtum BFX*YZ. **est** + enim D. hadorabis C, adouis O* (ra *superscr.*).

9. dixit R. **illum**: eum R. *om.* **in** EP*(+ *mg.*).

et statuit eum supra pinnam templi
et dixit illi
si filius dei es mitte te hinc deorsum
10 scriptum est enim
quod angelis suis mandabit
de te ut conseruent te
11 et quia in manibus tollent te
ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.
12 Et respondens iesus ait illi
dictum est non temtabis
dominum deum tuum
13 et consummata omni temtatione diabolus recessit ab illo usque ad tempus.
14 (17. 1) Et regressus est iesus in uirtute spiritus in galilaeam
et fama exiit per uniuersam regionem de illo
15 et ipse docebat in synagogis eorum
et magnificabatur ab omnibus.
16 (18. 10) Et uenit nazareth ubi erat nutritus
et intrauit secundum consuetudinem suam die sabbati
in synagogam
et surrexit legere
17 et traditus est illi liber prophetae esaiae
et ut reuoluit librum
inuenit locum ubi scriptum erat.
18 Spiritus domini super me propter quod unxit me
euangelizare pauperibus misit me

---

regna mundi. in momento temporis. 6 et ait ei. tibi dabo potestatem hanc uniuersam. et
gloriam illorum. quia mihi tradita sunt et cui uolo do illa 7 tu ergo si procidens adoraueris
me. erunt tua omnia. 8 et respondens iesus dixit illi. scribtum est dominum deum tuum
adorauis et illi soli seruies. 13 et consummata omni temptione. diabolus recessit ab illo usque
ad tempus. 14 et regressus est iesus in uirtute spiritus in galileam. et fama exiit per uni-
uersam regionem de illo. 15 et ipse docebat in synagogis eorum. et magnificabatur ab omnibus.
16 et uenit nazareth ubi erat nutritus. et intrauit secundum consuetudinem suam die sabbatho
in synagogam. et surrexit legere. 17 et traditus est illi liber hesaiae prophetae. et ut reuoluit
librum inuenit locum. ubi scribtum erat. 18 spiritus domini super me propter quod unxit me

---

hierus̄ D, iherusalem C, ier. W *vg.* **super** DƎP*HW *vg.* pinnaculum RW *cor. uat. mg. non uett.*; fastigio *e.* *uoluit* > es dei *Bentl. cf. u.* 3. **mitte te**: mittite M; mit|te D. *om.* **hinc** W. dehorsum C.

10. scribtum ƐFGX*YZ, scripsitum R* (si *exp.*). **quod**: quoniam W. hang. C, angu. D. **mandabit** (ἐντελεῖται *cf. Mt.* iv. 6) ACHΘKTY *cod. caraf. b d Bentl.*: mandauit BƐFDƎPG(-uid)IJMMTOPQRVWXZ *vg. a c e f ff₂ l q r δ* (*non* Δ) *aur.* *om.* **de te** R* (+*sax.*). *post* **te** *pr. ras. trium litt.* O. conseruen^{t} T; custodiant D *a d q δ* (custodire uel seruare).

11. **et** *ad init. om.* DQR. **manibus** + tuis QR; + suis ƎP^{mg}. tollant DZ. lapide CGT.

12. **ait**: dixit X*. illis G. **temtabis** AO(-uis) TXYZ: tempt. *rell.* (tept. K) *Tisch.*, tent. *vg.*

13. omnia HV*(*sed corr.*)Y. **temtatione** AKTXYZ: tempt. *rell. Tisch.*, tent. *vg.* diabulus BDƎPIR. discessit MT. **illo**: eo R. husque C.

14. **regressus est** (ὑπέστρεψεν) *codd. paene omn. et vg.*: egressus est AB(*om.* est)RY *b r Ambr. luc. apud Sabat.* **iesus** + a D* (*sed. corr.*). galileam CDƎPGHORW, galilaea Y. **per**: in DƎP^{mg}Q. huniuersam C.

15. sinagogis ƎPR, synago⁻ D. magnifica^{ba}tur T, magnificabantur R. hominibus Z*, *corr.* Z^{c}.

16. nazaret TZ. hubi C. consuitudinem DR. *om.* **suam** T. diae C. sabbathi Ϛ𝔓. synagoga GZ, synago⁻ D, sinagogam ƎPR. lugere Z* (*corr.* Z^{2}).

17. prophete W, profetae DƎPOR. essaiae R, esayae T, esahyae C, isaiae DƎP(iss.) KMVZ𝔓𝔖𝔈 *et* > isaiae proph. W (ysaie prophete) *vg.* (es. Ϛ). *om.* **ut** QRTZ* (+Z^{1}). reuolbit CT. loco Y; librum *lapsu* C. hubi C. scribtum ƐFGOXYZ. erit G, est R, est erat D. > erat scriptum MT *a c d e r δ Bentl. et gr.* ἦν γεγραμμένον.

18. **propter**: eo *gat.* hunxit C; uncxit ƎPMTRVZ. aeuanguel. D. missit DƎPR. **me** *fin.* + sanare contritos corde GQVW *vg. cor. uat. f* (δ) *Iren. et gr.* ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν AW^{b}ΓΔΛΠ *etc.*

19 praedicare captiuis remissionem et
caecis uisum
dimittere confractos in remissionem
praedicare annum domini acceptum et
diem retributionis
20 et cum plicuisset librum
reddidit ministro et sedit
et omnium in synagoga oculi
erant intendentes in eum
21 coepit autem dicere ad illos
quia hodie impleta est haec scriptura
in auribus uestris.
22 (19. 1) Et omnes testimonium illi dabant
et mirabantur in uerbis gratiae quae
procedebant
de ore ipsius
et dicebant nonne hic
filius est ioseph?
23 (20. 10) Et ait illis
utique dicetis mihi hanc similitudinem
medice
cura te ipsum
quanta audiuimus facta
in capharnaum
fac et hic in patria tua.
24 (21. 1) Ait autem amen dico uobis
quia nemo propheta acceptus est in
patria sua.
25 (22. 10) In ueritate dico uobis.
Multae uiduae erant
in diebus heliae in israhel
quando clausum est caelum
annis tribus et mensibus sex
cum facta est fames magna

---

euangelizare pauperibus misit me sanare contritos corde 19 praedicare captiuis remissionem.
et caecis uisum. dimittere confractos in requiem. praedicare annum domini acceptum et
diem retributionis. 20 et cum plicasset librum reddidit ministro et sedit. et omnium in syna-
goga oculi. erant intendentes in eum. 21 coepit autem dicere ad illos. quia hodie impleta est
haec scribtura. in auribus uestris 22 et omnes testimonium perhibebant illi. et mirabantur in
uerbis gratiae quae procedebant de ore ipsius. et dicebant. nonne hic est filius ioseph.
23 et ait illis. utique dicetis mihi hanc similitudinem medice cura te ipsum. quanta audi-
uimus facta in capharnaum. fac et hic in patria tua. 24 ait autem amen dico uobis quia nemo
propheta acceptus est in patria sua. 25 ueritatem autem dico uobis. quia multae uiduae

---

19. + et *ad init.* ƐF. predicare *bis* D, *pr.* T. captibis C, cabtibis T. remisionem *pr.* ƎP. cecis W. uissum D, diuisum *inepte* R; + restituere GQ *e*. demittere FKR. in remissione (*Bentl.*) *cum gr.* ἐν ἀφέσει; in requiem GQ *a e f* ff_2 *l*. *om.* **annum domini** G. retribuitionis R; redditionis *b q*, redemptionis *a*. **et diem retr.** *om. d δ* (*Bentl.*) *cum graeco*; *sed* + καὶ ἡμέραν ἀνταποδώσεως 229** *cum nostris, ex Esai.* lxi. 2.

20. quum HΘ. cum plicauisset ƎPO, c. plicasset ƐFMX *f*, c. plicasit G, c. conplicuisset DQ; reuoluens *a*, uoluens *d δ*. reddedit O* (*corr. sax.*); reddit DX. **et** *sec. om.* R* (+ *sax.*). omnia R. sinagoga ƎPR, synagogam X* (m *erasa*), synagō D. hoculi C. > erant oculi G *b*.

21. caepit D, cepit W. **quia**: quod F. hodiae C. inpleta CDƎPGOR. hec W. scribtura ƐFGIOX*YZ. > scriptura haec (*Bentl.*) = ἡ γραφὴ αὕτη.

22. **illi**: illud D. **dabant**: reddebant G *b c* (*e*) ff_2 *l q r*; perhibebant *f*. gratie W; + illius ƎP. que RW. hore C. **ipsius**: illius O. > est filius DƎPGJ MTQT *vg. b c f* ff_2 *q r aur.* *om.* **est** R* (+ *sax.*).

23. hutique C. dicitis ƐFDƎPHKQRX *e*; *sed gr. omn.* ἐρεῖτε. michi W. *uoluit* > simil. hanc *Bentl. cum gr.* curatum R* (*superscr.* te *sax.*). **ipsum** + dixerunt pharisei ad iesum *cor. uat.* *non mg.* audi^ui^mus O. chapharnaum Z, cafarnaum M, capharnauum ƎP*, caf. R. > hic et Q. **in** *sec.*: n *in ras.* A. patriam tuam G *e*.

24. **ait**: dixit G *a b d* (*e et om.* **quia nemo** *usque* **dico uobis** *u.* 25). **autem**: + eis T; + iesus Z* (*sed. corr.*). profeta ƎPOR; *om.* D. patriam suam G ff_2.

25. uidue W. fuerunt G *b c e f* ff_2 *l q r*. haeliae GO, helie W, eliae *vg.* isrāl Y, hisrael D, israel *vg.* *om.* **in isr.** T. quanto R. **clausum** ƐFDƎPG HΘIKMTQVWXZ *vg.*: clusum ABCFJMORTY. *om.* **est** *pr.* MT. celum W. **tribus**: ·III· D. > tribus annis H. **sex**: ·UI· D; + et ƐFD. quum CHΘ; *om.* D; + cū *sup. lin.* R^sax^. **facta est** (ἐγένετο) *cum* ACDFGHΘJMQRTY *a b d e* ff_2 *l q r*: facta esset BƐFƎPIKMTOVWXZ *vg. c f δ aur.* famis BƐF CƎPFGΘRT. **omni terra**: omnem terram J; terra | ni terra *lapsu* C.

in omni terra
26 et ad nullam illarum
missus est helias
nisi in sareptha sidoniae
ad mulierem uiduam.
27 Et multi leprosi erant in israhel
sub helisaeo propheta
et nemo eorum mundatus est nisi neman syrus.
28 Et repleti sunt omnes in synagoga ira
haec audientes
29 et surrexerunt et eiecerunt
illum extra ciuitatem
et duxerunt illum usque ad supercilium
montis
supra quem ciuitas illorum
erat aedificata
ut praecipitarent eum
30 ipse autem transiens
per medium illorum ibat.
31 (23. 8) Et descendit in capharnaum
ciuitatem galilaeae
ibique docebat illos sabbatis.
32 (24. 2) Et stupebant in doctrina eius
quia in potestate erat sermo ipsius.
33 (25. 8) Et in synagoga erat homo habens
daemonium inmundum
et exclamauit uoce magna 34 dicens
sine quid nobis et tibi iesu nazarene?
uenisti perdere nos?
scio te qui sis sanctus dei

---

fuerunt in diebus heliae in israhel. quando clausum est caelum annis tribus et mensibus sex. cum facta esset famis magna in omni terra
26 et ad nullam earum missus est helias nisi in sarepta sidoniae ad mulierem uiduam.
27 et multi leprosi erant in israhel sub elisseo propheta. et nemo eorum mundatus est nisi neaeman syrus.
28 et repleti sunt omnes furore in synagoga audientes haec.
29 et exsurgentes eiecerunt illum extra ciuitatem et duxerunt illum usque ad supercilium montis. supra quem ciuitas illorum erat aedificata ut praecipitarent eum.
30 ipse autem transiens per medium illorum ibat.
31 et descendit in capharnaum in ciuitatem galileae et erat docens eos sabbatis.
32 et mirabantur in doctrina eius quia in potestate erat sermo ipsius.
33 et erat in synagoga homo habens daemonium inmundum. et exclamauit uoce magna
34 dicens. quid nobis et tibi iesu nazarene uenisti perdere nos.

---

26. eorum Z*, *in* illorum *deinde in* **illarum** *corr.* Z¹. misus RY. *om.* **est** R* (+*sax.*). elias *vg.* **sareptha** ABBFΘIKMOVWXYZ, saraptha HJ: sarepta DƎPFMTQ *vg. Tisch. et gr. plur.*, sarapta C, sarabta T, serepta G, s..repta R. **sidoniae** *cum* BBFƎPFGH^cIJKMMTORT(-ie)VWXZ *vg.*, *et* syd. CDH*ΘQ: sidonae Y, sydonae A. **ad**: et R. uiduae G* (-am *corr.*).

27. hisrahel C, hisrael D, isħl G, israel *vg.*; hierusalem *gat.* **helisaeo** ABFHJKVXY, elisaeo *vg.*: heliseo BFCƎPGΘIMMTWZ², eliseo OT, eleseo Q, helesio R, helisio Z*; helesseo D, helisseo M^{cor}. profeta DƎPOR. **eorum**: illorum ƎP. **neman** *codd. plur. et* nema Y: neeman T *cum gr.* EFMSUVΔ *etc.* *νεεμάν*; neaman H*, naaman H¹ΘW *vg.* sirus ƎPTY.

28. sinagoga ƎPR. hec W. > ira in syn. audientes haec *Bentl. cum ord. graec.*

29. eicerunt F, iecerunt R, iecierunt DƎP, egecerunt C. **illum**: illud D* (*sed corr.*). *om.* **extra ciu. et dux. illum** D. husque C; *om.* T. *om.* **ad** R. super cilium Y, supercilicium QR^c. **super** ƎP^{mg}JP *vg.*, supera O*. **quem**: quod T^c. **illorum**: eorum G *b d q*, ipsorum *a c ff₂ l r*. hedificata C, edificata W. precipitarent D. *Deficit* R *usque* viii. 38.

30. transiit . . . et abiit G *b q*, *et* transiit . . . et ibat *c l r*.

31. discendit DƎPIOY. *om.* in Q. caphanaum O, capharnauum ƎP*, cafarnaum MZ; + in D. galileae BFCDƎPGKOVYZ, galilee W. **illos**: eos M. sabbathis 𝔊𝔓.

32. doctrinam GX; doctrinis ƎP^{mg}. **eius** + et J. **ipsius**: eius ƎP^{mg}PQ *b d e ff₂ l q aur.*

33. sinagoga ƎPHW; + eorum D. demonium DƎPW. immundum *vg. Tisch.*

34. *om.* **sine** DGQT *cum a b c d e f ff₂ l q r aur. et gr.* D *min.* iesus Y. nazarenae CY, natzarene D. *om.* **te** BFDOX*Z *cor. uat.* **qui sis** (*τίς εἶ cf. ad Mc.* i. 24) *codd. et vg. et a c f l aur.*: quia sis MT^c (qui T*); quis sis J, *cf.* quis es *d δ*, quis es tu *e ff₂*; qui sis tu es G *b r*; quia tu es D, qui es *q*. sanctos G; christus D.

35 et increpauit illi iesus dicens
obmutesce et exi ab illo
et cum proiecisset illum
daemonium in medium
exiit ab illo nihilque illum nocuit
36 et factus est pauor in omnibus
et conloquebantur ad inuicem dicentes
quod est hoc uerbum
quia in potestate et uirtute
imperat inmundis spiritibus et exeunt?
37 et diuulgabatur fama de illo
in omnem locum regionis.
38 (26. 2) Surgens autem de synagoga
introiuit in domum simonis
socrus autem simonis
tenebatur magnis febribus
et rogauerunt illum pro ea
39 et stans super illam imperauit febri et
dimisit illam
et continuo surgens ministrabat illis.
40 Cum sol autem occidisset
omnes qui habebant infirmos uariis
languoribus
ducebant illos ad eum
at ille singulis manus inponens curabat
eos.
41 (27. 8) Exiebant autem daemonia
a multis clamantia et dicentia quia
tu es filius dei
et increpans non sinebat ea loqui
quia sciebant ipsum esse christum.

---

scio te qui sis sanctus dei.
35 et comminatus est ei iesus. dicens. ommutesce et exi ab illo.
et iactans illum daemonium in medium exiit ab illo. nihil illum nocens.
36 et factus est pauor
in omnibus et conloquebantur ad inuicem dicentes. quod est hoc uerbum. quia in potestate
et uirtute imperat inmundis spiritibus et exeunt.
37 et diuulgabatur fama de illo in omnem
locum regionis.
38 surgens autem de synagoga introiuit in domum simonis.
socrus autem simonis tenebatur magnis febribus. et rogauerunt illum pro ea.
39 et stans
super illam increpauit febri. et dimisit illam. et confestim surgens ministrabat illis.
40 cum
autem sol occidisset. omnes qui habebant infirmos uariis languoribus ducebant illos ad eum
ille autem singulis manus imponens curabat eos.
41 exiebant autem et daemonia a multis
clamantia et dicentia quia tu es christus filius dei. et increpans eos. non sinebat ea loqui quia

---

35. illum ƎP^{mg}H^{1}ΘMW *vg.*; illo *Bentl.* **obmutesce** BƎFCDƎPG(-tisce)ΘIJKMTOP(-tescere)V *vg.*: omm. AHMQTWXYZ. *om.* **et** *sec.* Z*(+Z^{2}). exii *gat.* de illo CT; ab eo *vg.*; ab homine Z* (*corr.* Z^{2}) *gat**. **et cum . . . exiit ab illo** *om.* V*, + *in mg. cor.* quum CHΘ. **illum**: illud AK. demonium DƎPW. *om.* **in medium** D. exiuit OQX^{2}. **illo** *sec.*: eo G. nichilque W. **illum** *sec.*: illi CDT *cor. uat. mg.*; ei X*; eum KMTOV X^{2}Z *cor. uat.** noceuit D.

36. factum Z* (*corr.* Z^{2}). **pauor** (admiratio *e*) + magnus GP *gat. b d r et gr.* D 253. colloquebantur JPW *vg.*, conloquaebantur M. **quia**: quod DƎP^{mg}Q; + di D^{mg}. in *sec. sup. lin.* G. **potestate et** + in CMTY. inperat C. **inmundis spiritibus** (τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασιν) *codd. plur.* (imm. X *vg. Tisch.*) *et vg. et a b c d f l q r δ aur.*: > spiritibus inmundis AHΘY *e ff$_{2}$*.

37. deuulgabatur DƎPH; diuulgatur MT. *Uersus* 37 *et* 38 *ita confundit e* cum prodiret autem facta est fama de eo in omnem locum regionis andreae. socius (*sic*) autem simonis *etc.*

38. **autem** + iesus BKMTOVXZ *vg.* (*non autem cod. caraf.*) *aur. cf.* ἀναστὰς δὲ ἀπὸ τῆς συν. ὁ Ἰησοῦς AMΠ *al. plus* 15. sinagoga ƎPY. introibit BO, introiit ƎP*. symonis *pr.* CDQWY; + et andreae GQ(-drae) *b c d* (*e uide supra*) *ff$_{2}$ l r Ambr. luc. et gr.* D. symonis *sec.* CDHTWXY. rogauer̄tbulum *ut udtur* V* *sed corr.* V^{1}.

39. inperauit C, imparauit Q^{rec}; increpauit *d f* (*Bentl.*), corripuit *e.* febribus P. demisit BV, dimissit D, dimiserunt P. **illam** *sec. sup. lin.* G; eam P. contenuo ƎP*.

40. quum CHΘ. > autem sol *vg. f.* hoccidisset C. omnis O. uaris Y. langoribus ƎPTX, anguoribus G. deducebant B. **ad eum . . . manus inp.** (*inclusiue*) *om.* G. manibus *lapsu* H. **inponens** ƎFC DƎPΘJKMTOPQVYZ: imp. ABHIMTWX *vg.*

41. + et *ad init.* ƎF. exibant CDƎP*HOQT^{c} (e *eras.*) W *vg.* **autem** BCDGIJKMTVWX*Z *vg. a b d e f ff$_{2}$ l q r δ aur.*: etiam AHΘMOPX^{c}Y *gat.* (> daem. etiam) *c Tisch.*; autem etiam ƎPQ, autem et *Bentl. cum gr.* δὲ καί; *om.* ƎF. demonia DƎPW. clamancia W; clamantes G *l* q.* dicentes G *l* q.* *om.* **quia** *pr.* DG *a b c e l r aur.* **ipsum**: eum Y; *om.* ƎP* (+ *mg.*)

42 (28. 8) Facta autem die egressus ibat
in desertum locum
et turbae requirebant eum
et uenerunt usque ad ipsum
et detinebant illum
ne discederet ab eis
43 quibus ille ait quia et aliis ciuitatibus
oportet me euangelizare regnum dei
quia ideo missus sum
44 et erat praedicans in synagogis galileae.
V. 1 (29. 10) Factum est autem cum turbae
inruerent in eum
ut audirent uerbum dei
et ipse stabat secus stagnum genesareth
2 et uidit duas naues stantes secus
stagnum
piscatores autem descenderant et lauabant retia
3 ascendens autem in unam nauem quae
erat simonis
rogauit eum a terra
reducere pusillum
et sedens docebat
de nauicula turbas.
4 (30. 9) Ut cessauit autem loqui
dixit ad simonem
duc in altum et laxate retia uestra in
capturam
5 et respondens simon
dixit illi
praeceptor per totam noctem laborantes
nihil cepimus
in uerbo autem tuo laxabo rete

---

sciebant eum christum esse. 42 facta autem die. egressus ibat in desertum locum. et turbae
requirebant eum et uenerunt usque ad ipsum et detinebant eum. ne discederet ab eis. 43 ille
autem dixit eis. quia et aliis ciuitatibus oportet me euangelizare regnum dei. quia ad hoc
missus sum. 44 et erat praedicans in synagogis galileae. V. 1 Factum est autem cum
turbae inruerent in eum. ut audirent uerbum dei. et ipse stabat secus stagnum gennesar.
2 et uidit duas nauiculas stantes secus stagnum. piscatores autem descendentes de eis lababant retia.
3 ascendens autem in unam nauiculam. qui erat simonis iussit eum a terra
reducere pusillum. et sedens docebat de nauicula turbas.
4 ut autem cessauit loqui dixit ad simonem. duc in altum. et laxate retia uestra in capturam.
5 et respondens simon dixit illi. praeceptor per totam noctem laborantes. nihil cepimus.

---

42. diae CG. aegressus C, egresus ƎP. disertum D. turbe W. inquirebant *e*; quaerebant J *d*. **eum** *erasum* Z. uenierunt D. husque C, usquae G. detenebant DO. **illum**: eum X*; ipsum uel eum ƎP^mg. **ne**: nec D* (*corr.*). discenderet QY.

43. **ait**: dixit ƎP* (*corr. mg.*). **quia**: quod P. alis ƎP. hoportet C, opportet P. aeuanguelizare D. **ideo**: ad hoc X*.

44. predicans D. sinagogis ƎPW, sinagoga T. galileae ꝸFCDƎPGHOVW(-lee)Z.

V. 1. *om.* **autem** P. quum CΘ. turbe W; turba *Bentl.* irruerent MW *vg.*, -ret *Bentl.* **eum**: iesum O^rec. **genesareth** AꝸFƎPHΘMTO(-th *sup. lin.*)QYϚ𝔖ℭ *c q r*, geness. FT, gennes. BCGIJMX *Tisch. et gr.* γεννησαρέθ EHKM *etc.*, genez. 𝔋, genniz. δ: genesaret PW, gennes. KV *a b e ff₂ l aur. cum gr.* ℵABCG *al plur.*, gennesared *d*; genesar *gat.*, gennesar Z *f*, genitzar D.

2. **duas**: ·II· D. **stantes**: stans D; stare G *b c ff₂ l q r aur.* (*non autem a d e f δ*). **autem** + ex eis *Bentl.* (ἀπ' αὐτῶν ἀποβάντες). discenderant ADƎPGΘMT*V. lababant ƎP*OTZ, leuabant A¹D ƎP^mg. recia W; retiam HY *d*; retias G *a*.

3. nauim O²Ϛℭ. symonis CDW. rogabat W. **eum**: autem A; autem eum Y. **a terra reducere** (ἐπαναγαγεῖν) A(**a terra** *in ras.*)CƎP*FGIJMMTPX^c (*sed* reduceret)Y *vg. gat.* (ducere), *et d* (inducere a terra) *f*: ut a terra reduceret BꝸFD(deduc. D*)ƎP^mg (*et uoluit* discenderet *cor.*)ΘKOTVWX*Z *Bentl.*; ut a terra reducere H *cor. uat.**, reduceret a terra Q (*cf.* X^c), *mixtura duarum lectionum ut udtur; cf. uett.* ut reduceret a t. *aur.*, ut duceret a t. *c ff₂*, ut inducerent a t. (*l*) *q*, ut ind. ad terram *b*, ut a t. promoueret *r*, ut producerent terram *a*, ut exaltaretur a terra *e*. posillum *gat.*, pussillum ƎP; aliquantulum *b e l q r*, quantulumcumque *a*, quantum quantum *d*; in altum *c*; *gr.* ὀλίγον *sed* D οσον οσον.

4. **ut**: et W. symonem CDHV. ducite *ut udtur* X*. **laxate** (χαλάσατε) *codd.* (*et* A^c) *et vg.*, *gat.* (relaxate) *b f ff₂ l q r δ aur.*, expandite *a*, mittite *d*: laxa A*BMY *c e* (summitte). recia W, retiam G *b ff₂*. uestram G *b ff₂*. captura WX.

5. symon CDHT. preceptor DW. laborantem HMT. nichil W. coepimus ꝸFCDƎPFHΘ^c(o *sup.*

6 et cum hoc fecissent
concluserunt piscium multitudinem
copiosam
rumpebatur autem rete eorum
7 et annuerunt sociis qui erant
in alia naui ut uenirent
et adiuuarent eos
et uenerunt et impleuerunt
ambas nauiculas
ita ut mergerentur.
8 (31. 10) Quod cum uideret simon petrus procidit ad genua iesu dicens
exi a me quia homo peccator sum
domine
9 stupor enim circumdederat eum et omnes qui
cum illo erant
in captura piscium quam ceperant
10 similiter autem iacobum
et iohannem filios zebedaei qui
erant socii simonis.
(32. 2) Et ait ad simonem iesus
noli timere
ex hoc iam homines eris capiens
11 et subductis ad terram nauibus relictis omnibus
secuti sunt illum.
12 (33. 2) Et factum est cum esset
in una ciuitatum
et ecce uir plenus lepra
et uidens iesum et procidens in faciem
rogauit eum dicens
domine si uis potes me mundare
13 et extendens manum tetigit illum
dicens
uolo mundare

sed in uerbo tuo laxabo rete.
6 et cum hoc fecissent concluserunt piscium copiosam multitudinem. ita ut rumperentur retiae eorum.
7 et annuerunt sociis qui erant in alia naue. ut uenirent et adiuuarent eos. et uenerunt. et impleuerunt ambas nauiculas. ita ut mergerentur.
8 quod cum uideret simon petrus procidit ad genua iesu dicens. rogo te exi a me. quia homo peccator sum domine
9 pauor enim detinebat eum et omnes qui cum illo erant in captura piscium quam ceperant.
10 similiter autem iacobum et iohannem filios zebedei. qui erant socii simonis.

et ait ad simonem iesus. noli timere. ex hoc iam hominum eritis captores.

11 et subductis ad terram nauibus relictis omnibus secuti sunt eum.

12 et factum est cum esset in una ciuitatum. et ecce uir plenus lepra. cum uidisset iesum procidens in faciem. rogauit eum dicens. domine si uis potes me mundare.
13 et exten-

lin. aurata)PZ²; caepimus G𝔐. **laxabo**: expandam *a*; non intermittimus (*et om.* **rete**) *e*, non praeteribo *d et* D^gr *ου μη παρακουσομαι*.

6. **cum** (quum CHΘ) **hoc fecissent** (n *sup. lin.* V): continuo miserunt retia et *e*, confestim mittentes retias *d*, *ευθυς χαλασαντες τα δικτυα* D^gr. conclusserunt D. copiossam D; + ita ut Q. hautem Q. retia G *b c e ff₂ l q r aur.*, retiae *a d f*.

7. adnuerunt CGJP; annuebant *gat.*; innuerunt DKV *r*, innuebant *d*. socis 𝔓. naue B𝔉IJKO* (*corr. sax.*)VZ. *om.* **et** *sec.* X*. adiubarent TZ. uenierunt D. inpleuerunt D𝔓JO. **ita ut** + pene Wς𝔖ℭ *cor. uat.* *c d e r et* D^gr *παρα τι*.

8. quum CHΘ. uidisset Q. symon DHT. procedit BD𝔓FQ. ienua W. > domine quia h. p. sum G(quia + ego)Q𝔖 *a* (uir) *b c ff₂ l q aur.* > pecc. sum homo 𝔓. **pecc. sum domine** *in ras.* Z (*bis scripserat* quia homo Z* *ut udtur*).

9. circundederat ς. illum 𝔓. quum CT. capturam 𝔉. coeperant B𝔉C𝔓GΘ^c(o *sup. lin. aurata*) I𝔐OPXZ*, caep. D.

10. **similiter . . . simonis** *om.* T*, + *corrector.* iohannen BHZ, ioannem 𝔖ℭ. zebedei C𝔓GOW, zebedeae D, zebaedaei M. symonis CDHV; *uoluit* simoni *Bentl.* *om.* **ad** T*(*sed notat cor.*). symonem CH. nolite O*(*sed corr.*)X *gat.* **iam** + enim T. > eris homines 𝔓.

11. **ad** (a H) **terram**: a terra 𝔉F. **nauibus**: nauiculis G *a b ff₂ l q r aur.* **et subductis . . . secuti** *ita habent d e* (*cum graeco* D); ad illi audientes omnia dereliquerunt super terra et secuti *etc. d*, illi autem cum audissent omnia dimiserunt supra terram et secuti *etc. e*.

12. *om.* **et** *ad init.* O*(+O¹). quum CHΘ. aesset C. > ciuitate (*sic*) una D. *om.* **et** *ante* **ecce** DXZ. lapra 𝔐. *om.* **et** *ante* **uidens** Xς. iesus O* (*sed. corr.*). *om.* **et** *ante* **proc.** JMQT *Bentl.* procedens D𝔓HO. fatiem G; + suam Tς. > in faciem proc. D. **rogauit** *codd. et vg. cum gr.* *πεσὼν . . . ἐδεήθη*: et rogauit AHΘX²Y.

13. tetiit G *ut in Mt.*, tegtigit H. **illum**: eum 𝔉T *vg.*; + iesus V, *et* > iesus tet. illum *cor. uat*.

et confestim lepra discessit ab illo
14 et ipse praecepit illi
ut nemini diceret
sed uade ostende te sacerdoti
et offer pro emundatione tua
sicut praecepit moses
in testimonium illis.
15 (34. 1) Perambulabat autem magis
sermo de illo
et conueniebant turbae multae ut audirent
et curarentur ab infirmitatibus suis.
16 (35. 2) Ipse autem secedebat in deserto
et orabat.
17 (36. 2) Et factum est in una dierum
et ipse sedebat docens
et erant pharisaei sedentes
et legis doctores qui uenerant ex omni castello
galilaeae et iudaeae
et hierusalem
et uirtus erat domini ad sanandum eos.
18 (37. 1) Et ecce uiri portantes in lecto
hominem qui erat paralyticus
et quaerebant eum inferre
et ponere ante eum
19 et non inuenientes qua parte
illum inferrent prae turba
ascenderunt supra tectum

---

dens manum tetigit illum dicens. uolo mundare. et confestim lepra discessit ab eo. [14] et ipse
praecepit illi. ut nemini diceret. sed uade ostende te sacerdoti, et offer illi pro mundatione
tua sicut praecepit moyses in testimonium illis.
[15] et diuulgabatur magis sermo de illo. et conueniebant turbae multae ut audirent et
curarentur ab infirmitatibus suis.
[16] ipse autem secedebat in deserto. et orabat. [17] et factum est in una dierum. et ipse
erat docens et erant pharisaei sedentes. et legisdoctores qui uenerant ex omni castello
galileae et iudeae et hierusalem et uirtus erat domini. ad sanandum eos. [18] et ecce uiri
portantes in lecto hominem qui erat paralyticus. et quaerebant quomodo eum inferre et
ponere ante eum. [19] et non inuenientes qua parte illum inferrent prae turba. ascenderunt

---

lepra + eius D. **illo**: eo BD. > discessit ab illo lepra ẞF. **uolo . . . sacerdoti** *u.* 14 *partim in ras. scr.* K.

14. precepit OP; praecipit ƎPQ, precipit D. huti C. hostende C, ostendi G. hoffer C; offeres O *l*, offers *a b d* ff_2 *r aur. cf. ad Mt.* v. 24; offert M *e*; affer P, infer D; + munus D *b c*. aemundatione C; mundatione BẞFƎPH^c MQ *f q r* δ; purgatione *a*, purificatione *d*. precepit V; praecipit ƎPQ, precipit D. moyses CƎPHΘIJKMTV *vg. Tisch.*, moises TW, moȳ D; + ut sit D *a b c d* (*e*) ff_2 *q r Ambr. cum graeco* D. **illis**: hoc uobis *a b* ff_2* *q r*, uobis istud *c*, uobis hoc *d cum graeco* D; *praeterea pergit d* (*et* D^gr) ille autem exiens coepit praedicare et diuulgare uerbum ut non amplius posse eum palam in ciuitatem introire sed foris erat in desertis locis et conueniebant ad eum et uenit iterum in cafarnaum; *ex Mc.* i. 45 *sed non ad uerbum conuenit.*

15. *om.* **autem** CJT. **is sermo** *quasi in litura* H. **sermo** + magis, *sed exp.* D. co^nue niebant O. turbe multe W. curare^n tur Y.

16. *Uersus litt. min. inter lin. scr.* C[1]. **secedebat**: sedebat A*(*sed. corr.*)C(sae.)TYZ* (*corr.* Z[1]) *gat. cor. uat.** (cedebat). **deserto** A*BẞFƎPHΘIJKMOPQTYZ *gat. b c f* ff_2 *l* q r aur.*, solitudine, *et gr.* *ἐν ταῖς ἐρήμοις*, desertis *a d* (*Bentl.*): desertum A[1]CD(dis.)GMTVWX *vg. Tisch. l^c*, *et* deserta δ. horabat C.

17. *om.* **et** *ad init.* CT. **est** + autem T. *uoluit* sederat *Bentl.* era^n t Y. pharisei DW, farisei ƎP. > sedentes pharis. (*Bentl.*). legi Y. **doctores**: *sequitur spatium circa* 10 *litt.* K. galileae BẞFCDƎPGHMOVZ, -lee W. *om.* **et iud.** Y. iudeae BẞFDƎPGHKOVZ, -dae C, -dee TW. hyerusalem H, iherus. CT, ierus. *vg.*, hierūs D. > domini erat *vg. edd. ant.* ad sanandos DƎP^mg M ff_2; in sanando uel sanare δ; ut salbaret *d*, ut curaret *c e*.

18. ecce quattuor uiri F. paraliticus DƎPWY. querebant DFW. **eum**: iesum F.

19. non uenientes GH. **parte** *om. uoluit Bentl.* **illum** *pr.*: eum ƎP*FKOZ. **inferrent**: *def.* B *usque u.* 31. *uoluit* > inferrent illum *Bentl.* ascendentes J. super G *Bentl.* **et per tegulas** ƎP^mg FIKOPQVWXZ *Par. lat.* 13171 *vg. a e* (teculatum) *f* ff_2 *l q r aur. Ambr.*, et per tegulas et MT: > per tegulas et AẞFH(tig.)ΘMY *sed non potuerunt per tegulas ad tectum ascendere!* per tegulas *tantum* CDƎP*JT *c* δ *cum gr.* *διὰ τῶν κεράμων*; et aperuerunt et G *cf.* et discopuerunt tectum et *b*, et

et per tegulas
summiserunt illum cum lecto in medium ante iesum
20 quorum fidem ut uidit dixit
homo remittuntur tibi peccata tua
21 et coeperunt cogitare scribae et pharisaei dicentes
quis est hic qui loquitur blasphemias?
quis potest dimittere peccata nisi solus deus?
22 ut cognouit autem iesus cogitationes eorum respondens dixit ad illos
quid cogitatis in cordibus uestris?
23 quid est facilius dicere
dimittuntur tibi peccata
an dicere surge et ambula?
24 ut autem sciatis quia filius hominis potestatem habet
in terra dimittere peccata
ait paralytico tibi dico
surge tolle lectum tuum
et uade in domum tuam
25 et confestim surgens coram illis tulit in quo iacebat
et abiit in domum suam
magnificans deum
26 et stupor adprehendit omnes
et magnificabant deum
et repleti sunt timore dicentes
quia uidimus mirabilia hodie.
27 (38. 2) Et post haec exiit
et uidit publicanum nomine

---

supra tectum et per tegulas submiserunt eum cum lecto in medio ante iesum. 20 et uidens
fidem eorum dixit paralytico. homo dimissa sunt tibi peccata tua. 21 et coeperunt cogitare
scribae et pharisaei dicentes. quis est hic qui loquitur blasphemias. quis potest dimittere
peccata nisi solus deus. 22 ut cognouit autem iesus cogitationes eorum respondens dixit ad
illos. quid cogitatis in cordibus uestris. 23 quid est facilius dicere dimittuntur tibi peccata.
an dicere surge et ambula. 24 ut autem sciatis quia filius hominis potestatem habet super
terram dimittendi peccata. ait paralytico tibi dico surge tolle lectum tuum et uade in domum
tuam. 25 et confestim surgens coram illis tulit in quo iacebat. et abiit in domum suam.
magnificans deum. 26 et stupor adpraehendit omnes. et magnificabant deum. et repleti sunt
timore dicentes. quia uidimus mirabilia hodie. 27 et post haec exiit et uidit publicanum

---

detegentes inbrices ubi erat *d cum* D^{gr} *και αποστεγασαντες τους κεραμους οπου ην.* submiserunt CD (submiss.)GIJMT; summiss. ƎP*, submiss. ƎP¹. **illum** *sec.*: eum FX *vg.*; *sequitur ras. in* T. lectu W. in medio CDJX* *b c d e f* ff_2 *q r aur.*; *om. a.* **ante**: coram δ, in conspectu *a d.* **iesum**: dominum G.

20. **uidit** + iesus *cor. uat.** (*non mg.*). **dixit** + paralytico *d f, gr.* CD *al. pauc.*; + illi δ, *gr.* AE KM *etc.* **homo**: homini G *a b c e l q r* (*et cf. supra d f* δ) *cum gr. minusc. pauc.* **remittuntur**: remissa sunt G *a b* ff_2 *l r*, dimissa sunt *q*.

21. caeperunt D, ceperunt W. scribe W. pharisei ƎPW, farisei D; + in cordibus suis G *b d* ff_2 *l q cum* D^{gr} *et* > dicentes in cor. suis *c*. blasfemias DƎP; blasphemiam GH*(*corr.* H^1)MP, blasphemia ꝐFY. demittere KV. ni^{si} G.

22. *om.* **iesus** M. cogitaciones G. *om.* **respondens** G *a b c d* ff_2 *l r aur. cum gr.* CD *min.* **illos**: eos Θ. **cogitatis**: + mala Ϛ𝔖 *cor. uat.* c e r*, + iniqua *d*, + nequam *l*; + πονηρα D.

23. facillius Y. demittuntur KV; dimittentur CT; remittuntur *a*; dimissa sunt G *b l q Ambr.*, remissa sunt ff_2 *r.* pecca H *e*; + tua CDGTX *gat. a b c* ff_2 *l q r* δ *Ambr. et graec. plur.* han C; aut GY *uett. omn. exc. f* δ. > surge dicere W. **et** + tolle D* (*sed. exp.*).

24. **quia**: qui G; quod F. potestem D. abet C. > habet potestatem M *vg.* ff_2 *r.* *om.* **in terra** Z* (+ Z^2). terram F. demittere KV; dimittendi CƎP^{mg}MPT *vg. f* ff_2, remittendi *a q.* paralitico DƎP GMO*(*corr.*)W. *om.* **tibi dico** G. **surge** *sine addit. codd. et vg. et c f* ff_2 *l q aur.*: + et ꝐFCDGK OTZ *a b d r* δ *Ambr. Bentl.*; surge et uade *e* (*om.* tolle *uel* et tolle); *graeci* ἔγειρε καὶ ἆρας *uel* ἆρον.

25. consurgens *vg. edd. uett.* **illis** + surgit D*(*sed exp.*). **tulit** (sustulit Q) **in quo iacebat** (ἄρας ἐφ' ὃ *uel* ἐφ' ᾧ κατέκειτο): t. lectum in q. iac. WϚ𝔖ℭ *cor. uat.* b r* (sustulit); sustulit grabattum suum in quo iacebat *a*, sublato grabato in q. iac. *c*, tulit grabatum suum *e*, tollens grab. *d*, *cum* D^{gr} *αρας την κλεινην.* habiit M; tulit D* (*corr. mg.*). magnifigans O.

26. **adprehendit** CDJMOPVXZ^c, adprae. ꝐF^c ƎPGHΘIMTZ*: apprehendit AFKQW *vg. Tisch.*, apprae. Y, appreendit T, adpraendit ꝐF*. magnicabant M. **sunt** + omnes T. mirauilia O. odie T, hodiae C.

27. hec W. exiuit ƎP^{mg}Q. puplicanum DƎP.

leui sedentem ad teloneum
et ait illi sequere me
28 et relictis omnibus surgens
secutus est eum.
29 (39. 2) Et fecit ei conuiuium magnum
leui in domo sua
et erat turba multa publicanorum et aliorum qui cum illis erant discumbentes
30 et murmurabant pharisaei
et scribae eorum dicentes
ad discipulos eius
quare cum publicanis et peccatoribus manducatis
et bibitis?
31 (40. 2) Et respondens iesus dixit ad illos
non egent qui sani sunt medico sed qui male habent
32 non ueni uocare iustos sed peccatores in paenitentiam
33 at illi dixerunt ad eum
quare discipuli iohannis
ieiunant frequenter
et obsecrationes faciunt
similiter et pharisaeorum
tui autem edunt et bibunt?
34 quibus ipse ait
numquid potestis filios sponsi dum cum illis est sponsus facere ieiunare?
35 uenient autem dies cum ablatus fuerit ab illis sponsus
tunc ieiunabunt in illis diebus.

---

nomine leui. sedentem ad theloneum. et ait illi sequere me. 28 et relictis omnibus surgens
secutus est eum. 29 et fecit ei conuiuium magnum leui in domo sua. et erat turba multa
publicanorum. et aliorum qui simul erant discumbentes. 30 et murmurabant pharisaei et
scribae dicentes. ad discipulos eius. quare cum publicanis et peccatoribus manducat et
bibit. 31 et respondens iesus dixit eis. non egent sani medicum sed qui male habent. 32 non
enim ueni uocare iustos. sed peccatores in paenitentiam. 33 illi autem dixerunt ad eum
quare discipuli iohannis ieiunant frequenter. et obsecrationes faciunt similiter et pharisae-
orum tui autem discipuli manducant et bibunt. 34 iesus autem dixit eis. non potestis filios
sponsi. quamdiu sponsus cum illis est facere ieiunare. 35 uenient autem dies. cum auferetur

---

leuuin *gat.* telonium JP *vg.*, thiloneum *gat.*, theloneum X, tholonium C, toloneum T; *cf. Mc.* ii. 14.

28. relectis O. **surgens** + et T. sequutus HΘ MT X.

29. **ei**: *om.* JWZ; illi G. conbibium T; epulum *c e*, cenam *a d r.* domu O*(*sed. corr.*)QV; domum D*(*sed corr.*)G. suam G. puplicanorum D𝔓. **illis**: illo DQ *non uett.* **qui . . . discumbentes**: recumbentium *d e et* D^gr.

30. mormurabant D; murmurauerunt G *a b e* ff_2 *l q.* farisei D𝔓. scribe W. **eius**: suos D* (*corr. mg.*). *uoluit* > ad discipulos eius dicentes *Bentl. cum ord. graeco.* puplicanis D𝔓. > peccatoribus et publicanis T. uibitis O*.

31. aegent C. **qui sani sunt**: sani P *a f δ cf.* non est opus (> opus est *e*) sanis *c e.* medicos O*TZ* *a*; medicum GI^cP *b f* ff_2 *l aur.*, medicus *c.* abent C.

32. **non** + enim DKVW *cor. uat.* *f.* uenit H* (*corr.* H¹). **in**: ad W *vg. cor. uat. mg.* poenitentiam D𝔓JPW *vg.*

33. ad *ad init.* HO. **eum**: illum 𝔓^mg. iohannes Z* (*corr.* Z¹), ioannis 𝔖𝔈; *om.* W. geiunant C. obscecr. J, hobsecr. C, obsecrationis O*; orationes *a c e r δ* (obs. uel or.), praecationes *d.* fatiunt GW. **obs. fac.** *in ras.* K. pharisae^o rum O, phariseorum W, farisaeorum T, farisseorum D, farise. 𝔓. tu¹ G. *post* **autem** *ras.* 3 *aut* 4 *litt.* A. hedunt CT, aedunt O.

34. **quibus ipse**: quibus T; ipse autem Q*. nunquid 𝔗ℌ. **potestis filios** (filii Q) . . . **facere ieiunare** (*om.* **fac. ieiun.** MT) *codd. plur. et vg. et uett. f l q r δ aur. cum gr.* ℵ^cABCLR *etc.* μὴ δύνασθε τοὺς υἱοὺς . . . ποιῆσαι νηστεῦσαι: possunt filii . . . ieiunare G (> ieiunare dum cum il. e. sp.)K (facere ieiun.)Z *cum a b c d e* ff_2 *et* ℵ*D μη δυνανται οι υιοι . . . νηστευσαι*; *ex Mc.* ii. 19.

35. di^e s X. **dies cum** AD𝔓GKMPQVWX²Y *b c e f* ff_2 *l q aur. et gr.* ℵ*CFL *etc.*: dies et cum B𝔉IJMTOTX*Z *vg.* d. et quum CHΘ, *cum Harl.* 2788. 2826, *Par. lat.* 2. 262. 13171 *a d δ Bentl.*; *gr.* καὶ ὅταν ἀπαρθῇ ℵ^cABDLR *al. plur.* **ablatus fuerit**: offeretur G *et* auferetur *b c e f* ff_2 *l q r ex Mc.* **illis** *pr.*: eis G. **sponsus** + et GPW. geiunabunt C.

36 Dicebat autem et similitudinem ad illos
quia nemo commissuram
a uestimento nouo inmittit in uestimentum uetus
alioquin et nouum rumpit
et ueteri non conuenit
commissura a nouo
37 et nemo mittit uinum nouum
in utres ueteres
alioquin rumpet uinum nouum utres
et ipsum effundetur
et utres peribunt
38 sed uinum nouum in utres nouos mittendum est
et utraque conseruantur
39 et nemo bibens uetus
statim uult nouum
dicit enim uetus melius est.
VI. 1 (41. 2) Factum est autem in sabbato
secundoprimo cum transiret per sata
uellebant discipuli eius spicas et manducabant
confricantes manibus
2 quidam autem pharisaeorum
dicebant illis
quid facitis quod non licet in sabbatis?
3 et respondens iesus ad eos dixit
nec hoc legistis quod fecit dauid
cum esurisset ipse

---

ab eis sponsus. et tunc ieiunabunt in illis diebus. 36 dixit autem et parabolam ad illos. quia
nemo commissuram uestimenti noui inmittit in uestimentum uetus. alioquin et nouum
rumpit. et ueteri non conuenit commissura a nouo. 37 et nemo mittit uinum nouum in utres
ueteres. alioquin rumpit uinum nouum utres. et uinum effundetur. et utres peribunt. 38 sed
uinum nouum. in utres nouos mittunt. et utraque conseruantur. 39 et nemo bibens uetus.
statim uult nouum. dicit enim uetus melius est.

VI. 1 Factum est autem in sabbato secundo a primo cum transiret per segetem.
uellebant discipuli eius spicas. et confricantes manibus manducabant. 2 quidam autem
pharisaeorum. dicebant illis. quid facitis sabbatis quod non licet. 3 et respondens iesus

---

36. **dicebat . . . ad illos** *om.* D. dicebant Z* (*corr.* Z¹) *d*; dixit G *uett.* (*non e δ*). conmissuram CT, conmisuram ƎP, conmiseram G. ha C. >nouo uestimento *vg. edd. ant. Hailbr.* 1476, *Wild* 1481, *Kesler* 1487, *Paganini* 1497, *Sacon* 1519. immittit KVZ² *vg. Tisch.*; mittit T. aliᵒquin H. rumpet D, rupit M. conmissura CG, commisura ƎPOT, commissuram H. nobo O.

37. nomo M. hutres *semper* C. ueteraes O* (*sed corr.*). **rumpet** *codd. plur.* ℌ𝔖ℭ *a c d e ff₂ r δ aur. et gr. plur.* ῥήξει: rumpit AQTYϛ *b f l q*, ῥήσσει CT *al. pauc.* ipsud (F); uinum ϛ. **effundetur** (ἐκχυθήσεται) *codd. plur. et vg. et b c d f ff₂ q r δ aur. cf.* uinum periet et utres *e*: effunditur A(F)MOQY *a l.*

38. **sed uinum nouum** *bis scr. postera uice erasum* C. noues G. **mittendum est** (βλητέον): mittunt G *a b c d* (mittent) *e f ff₂ l q r aur.* (*non δ*) *et* βαλλουσιν ℵ*D. hutraque C; utrique G *b l*; ambo *a d e.* conserbantur O, conseruabuntur ƎP*G δ.

39. uibens T. dicet HΘ. aenim C. >melius uetus T. **melius**: suauior *q*, suauius uel melius δ. *Hunc uersum omittunt a b c d e ff₂* l r cum* Dᵍʳ *non autem f ff₂ᶜ q δ; uide Tisch. T. G.* 8 *ad loc.*

VI. 1. **factum est autem** (ἐγένετο δέ): et factum est F *a d et gr.* D και εγενετο *cf.* et sabbato mane factum est *e.* sabbatho ϛ (*non* ℌ). **secundoprimo** *uno ductu edidimus cum Ambrosio* (*in Luc.* v 'secundoprimum *non* primosecundum *dixit,* δευτερόπρωτον *enim scriptum est,' et in ps.* xlvii '*unde et in euangelio legimus* δευτερόπρωτον *sabbatum quod latine dicitur* secundoprimum'): secundo primo *duobus uerbis scribunt codd.* (*om.* **primo** Y) *et vg.* (secundo, primo ℭ), secundo a primo *f**; *om. b c e fᶜ l q r et* ℵBL *min.*, *non autem a d ff₂ δ aur.* **cum** (quum CH) **transiret** (διαπορεύεσθαι αὐτόν): c. transirent A(*male Tisch.* -ret)Θ(quum)Y, c. perambularent *e*; c. pertransiret DQ; perambulare eum *c*, eum . . abire *d*; + iesus ƎPFQ. **sata**: seminata *ff₂ l q*, segetes *b d*, segetem *e f r.* **uellebant** + esurientes F. **discipuli**: discentes *e ut saepe.* confrigantes H, confringuentes D; confirmantes Z* (*corr.* Z²). *deficit* B *ad u.* 16.

2. phariseorum ƎPW, pharis⁻ D. **illis**: illi Y. *om.* in ƎF. sabbathis *etc. semper* ϛℌ.

3. **ad eos**: ad illos ƎPᵐᵍ; illis G. > ad eos iesus Θ; > dixit illis iesus G. **nec**: non W. legitis T. quid DGQ. fecerit H* (er *exp.*)Q. quum CH. isurisset A* (*ut udtur*), hesurisset C; esuriret

et qui cum eo erant ?
4 quomodo intrauit in domum dei
et panes propositionis sumsit
et manducauit
et dedit his qui cum ipso erant
quos non licet manducare
nisi tantum sacerdotibus ?
5 (42. 2) et dicebat illis
quia dominus est filius hominis
etiam sabbati.
6 Factum est autem et in alio sabbato
ut intraret in synagogam et doceret
et erat ibi homo et manus eius dextra
erat arida
7 obseruabant autem scribae et pharisaei
si sabbato curaret
ut inuenirent accusare illum
8 ipse uero sciebat cogitationes eorum
et ait homini qui habebat manum
aridam
surge et sta in medium
et surgens stetit
9 ait autem ad illos iesus
interrogo uos si licet sabbato bene
facere an male
animam saluam facere
an perdere ?
10 et circumspectis omnibus
dixit homini
extende manum tuam

dixit illis. nec hoc legistis quid fecit dauid cum esurisset ipse et qui cum eo erant 4 quomodo
intrauit in domum dei. et panes propositionis sumpsit et manducauit et dedit his qui cum
ipso erant. quos non licebat manducare. nisi solis sacerdotibus. 5 et dicebat illis quia
dominus est filius hominis etiam sabbati. 6 factum est autem in alio sabbato ut intraret in
synagogam et doceret. et erat illic homo habens dexteram manum aridam 7 obseruabant
autem scribae et pharisaei. si in sabbato curaret. ut inuenirent occasionem accusandi
illum 8 ipse uero sciens cogitationes eorum ait homini qui habebat manum aridam. surge
et sta in medio et surgens stetit. 9 ait autem ad illos iesus. interrogo uos. si licet sabbatis
benefacere. an male. animam saluam facere an perdere. 10 et circumspiciens eos omnes

ƎP*OTX*, ess. DQ. **eo**: illo *vg. Froben* 1502, *Sacon* 1515. aerant O*(*corr.*).

4. **quomodo**: quando D^{mg}. **dei**: domini J. panis GO. proposs. DƎP; propositiones Z*(*corr.* Z^1). **sumsit** *cum* AFGTXYZ: sumpsit ꝽFCD ƎPHΘIJKMMTOQVW *vg. Tisch.* manducabit T. hiis W; illis ꝽF. **ipso**: eo FKVWZ. erunt G. **quos**: quibus T^c. **licet** (ἔξεστιν) *cum* AꝽFƎPH $Θ^c$IJMMTOXYZ *vg. a* ff_2 *δ aur.*: licebat CDFGΘ* KQTVW *cor. uat.* gat., b c d e f l q r et* D^{gr} ἐξον ἦν. **tantum**: solis FGQ *gat. uett. exc. q aur., cf. ad Mc.* ii. 26; *deinde* + aut non legistis in lege quia sacerdotes in templo sabbatum uiolant et sine crimine sunt *gat. ex Mt.* xii. 5. **sacerdotibus** + eodem die uidens quendam operantem sabbato et dixit illi homo si quidem scis quod facis beatus es si autem nescis maledictus et trabaricator legis *d et* D^{gr}.

5. **est**: *om.* D; + et P. *Hunc uersum post u.* 10 *ponit d cum* D^{gr}.

6. *om.* **et** *pr.* DGOQ *a b c e f* ff_2 *l r aur. et gr.* ℵBLX 1. 13 *etc.* sabbati G. **ut** + in D*(*corr.* D^1). intrauit D. sinagogam ƎPW, synagoga X*Z. et docebat ƎPO; *om.* D. et erant D*(n *exp.*); erat autem Q. **dextra** ACFGH^{c}ΘMQTWY𝔓𝔖ℭ: dextera ꝽFDƎPH*IJKMTOVXZϚ. **erat** (ἦν) *codd. plur. et vg. a c* ff_2 *l q δ aur.*: *om.* AꝽFƎPFH*XY; *uett. rell.* manum habens aridam dexteram *uel simile b d e f r.* harida C.

7. + et *ad init.* Q. hobseruabant C. **autem**; enim D. scribe W. pharisei W, pharesaei G, farisei DƎP; *sequitur rasura in* Q. **si** *sine addit.* AꝽFƎPGHMY *b c d e* ff_2 *l q aur. et gr.* DKΠ *etc.*: + in CDFΘIJKMTOQTVWXZ *vg. Tisch. f δ et gr. plur.* **accusare** (κατηγορεῖν ℵ*BSX *min. et* κατηγορησαι D) *cum* AFGJMQY *gat. d q et* accussare DƎP: unde accusare C(hunde) H*, *mixtura duarum lectt.*; unde accusarent ꝽFH^1ΘIKMTO(adc.)TVW X* (*om.* unde *cor.*) Z *vg. c* ff_2 (acusarentur) *aur.*, et accus. *a e*, quemadmodum acc. *b*, quomodo acc. *l*; occasionem accusandi *f*, accusationem *r cum gr.* κατηγορίαν AEHKL *al. pl.* **illum**: eum DX* (*corr.* X^1) *vg.*

8. **uero**: autem DG. cogitationis O. **manum**: magnum Y*(g *exp.*). haridam CT. **et** *sec. om.* X*Z*(*corr.* X^2Z^2). medio CTX*(*corr.* X^2). >stetit et surgens *gat.*

9. **ait autem**: et ait Q. **interrogo uos**: *om.* D; interrogabo uos GX* *a b c d* ff_2 *q r et* ἐπερωτήσω ADXΓΔ(*non δ*) *etc.* sabbatis MT *vg.* han *pr.* C. **male**: mele H* *sed corr.* salbam C. **perdere** + at illi tacebant F *ex Mc.* iii. 4.

10. circunsp. Ϛ; circuminspectis HZ. **omnibus** + illis in ira Z ff_2 *l aur. et* > illis omn. in ira

et extendit
et restituta est manus eius
11 ipsi autem repleti sunt insipientia
et conloquebantur ad inuicem
quidnam facerent iesu.
12 (43. 2) Factum est autem in illis diebus
exiit in montem orare
et erat pernoctans in oratione dei.
13 (44. 2) Et cum dies factus esset
uocauit discipulos suos
et elegit duodecim ex ipsis
quos et apostolos nominauit
14 simonem quem cognominauit petrum
et andream fratrem eius
iacobum et iohannem
philippum et bartholomeum
15 mattheum et thomam
iacobum alphei
et simonem qui uocatur
zelotes
16 iudam iacobi et iudam scarioth qui
fuit proditor.
17 (45. 1) Et descendens cum illis stetit in
loco campestri
et turba discipulorum eius
et multitudo copiosa plebis ab omni
iudaea
et hierusalem
et maritima et tyri et sidonis

---

dixit homini. extende manum tuam et extendit. et restituta est manus eius sicut altera.
11 ipsi autem repleti sunt iniquitatem et conloquebantur ad inuicem quid nam facerent iesu.
12 factum est autem in illis diebus. exiit iesus in montem orare. et erat pernoctans in
oratione dei. 13 et cum dies factus esset conuocauit discipulos suos. et elegit ex eis duo-
decim quos et apostolos nominauit. 14 simonem. quem cognominauit petrum et andream
fratrem eius iacobum et iohannem philippum et bartholomeum. 15 mattheum. et thomam.
iacobum alphei et simonem qui uocatur zelotes. 16 iudam iacobi. et iudam scarioth. qui
fuit traditor eius. 17 et descendens cum illis stetit in loco plano et turba discipulorum eius

---

b q r, cf. circumspiciens (circuminsp. *c*) omnes illos (> eos omnes *d*) in ira (esse in ira *a*, iratus *c*) *a c d*, circuminspexit ill. omn. et uidit et uiliabundus *e*, *cf. gr.* DXΛ *etc.* **extende** *usque ad fin. uers. in ras. scr.* K^1. **est** + sanitati F *cor. uat.**, *gr.* EMSVΓΛ *al. plur.*; *ex Mt.* xii. 13. **manus eius**: + sicut alia G *b d*(et alia, *deinde sequitur u.* 5)δ; + sicut et altera FQ *r*, s. altera *f q*, et facta est sicut altera *c*; + ὡς ἡ ἄλλη AEKM *al. pl. ex Mt.*

11. ipse H*(*corr.* H^1). insipiencia W, insipientiam H(m *exp.*)X, stultitia *c*, stupore *a*; iniquitate DP *b* ff_2 l^c *r aur.*, iniquitatem G *f* l^* *q*; ira *e*. colloq. *vg.*; conloquebatur O. **facerent** + de D℈P^{mg}FGPQϛ𝕾 *cor. uat.** *b c* ff_2 *l q r* δ *aur.* ihesu C. *uariant d e*; quidnam illi facerent *e*, quomodo perderent eum *d*, πως απολεσωσιν αυτον D.

12. *om.* **in** *pr.* D. horare . . horat. C.

13. **cum** *sup. lin.* W, quum CHΘ; + factus W. **uocauit** + ad se DGQ *b c*(conuocauit)ff_2 *l q r*. aelegit C. duodecem ℈P*; ·XII· DTW. *om.* **et** *tert.* DQ. apostulos G, apostolus Z*(*corr.* Z^1).

14. symonem CW. cognominabit T. petr– D. **andream** (han. C, andraeam Θ) *codd. plur. et vg.*: andrean AKQTY. **iohannem** *codd. plur. et vg.* (ioann. 𝕾ℭ): iohannen ACHKTY. phylippum CK; filippum DT. **bartholomeum** *codd. plur.* (barto. T): bartholomaeum JPQ *vg. Tisch.*

15. **mattheum** *codd. plur.*, matheum GHY, matteum D: matthaeum JPQ *vg. Tisch.* **thomam** *codd. et vg.*: thoman AC℈PGHΘPQTYZ *Tisch.*; + et D; + qui cognominatus est didymus *d cum* D^{gr}. > thom. et matth. KOVWZ *aur.*; *om.* δ $Δ^{gr}$ *sed notatur in mg.* **alphei** *codd. plur. et* alfei DMMT; alphaei JPQ *vg. Tisch.* symonem CMTW. zelotis DGX; + uel cananeus 𝔈F^{mg}.

16. + et *ad init.* DW *vg.* **iacobi** + id est tadeus 𝔈F^{mg}. scariot A, isscarioth D, iscariotem *vg.* (-ten ϛ). **proditor**: traditor 𝔈F *c f* ff_2 *r aur.*, *cf.* qui (+ etiam et *d*) tradidit illum (eum *d*) *d e*.

17. discendens D℈PG; + iesus de monte *cor. uat.**; discendit Q *b e* ff_2 *l q r*. **illis**: eis Q, *et* + et Q *b e* ff_2 *l q r*; + de monte W. **in loco** (locum GH, loca Θ) **campestri** (campistri D) = ἐπὶ τόπου πεδινοῦ: in l. camp. uel pedestri δ, in l. campense *a*, in l. plano *f aur.*, in l. pede plano *l*. dispulorum Z*(*corr.* Z^2), discentium *e*. **eius**: eas G. copiossa D. pleuis O*(*sed corr.*). iudea CD℈PW. ierusalem W *vg.*; + et trans fretum GQ *a b c* ff_2 *l q r*, *cf.* et de trans marinis (*et om.* **et maritima**) *e*; + και πιραιας ℵ*. maritimae M. **et tyri** (tiri ℈PTW): *om.* **et** H*ΘMP *cum graeco et uett. a*(*b def.*)*c e f* ff_2 *q r aur.*; & yri G. sydonis

18 qui uenerunt ut audirent eum
et sanarentur a languoribus suis
et qui uexabantur a spiritibus inmundis curabantur
19 et omnis turba quaerebant
eum tangere
quia uirtus de illo exiebat
et sanabat omnes.
20 (46. 5) Et ipse eleuatis oculis in discipulos suos dicebat
beati pauperes quia uestrum est regnum dei.
21 (47. 5) Beati qui nunc esuritis
quia saturabimini.
(48. 5) Beati qui nunc fletis
quia ridebitis.
22 (49. 5) Beati eritis cum uos oderint homines
et cum separauerint uos
et exprobrauerint
et eiecerint nomen uestrum
tamquam malum propter filium hominis
23 gaudete in illa die et exultate
ecce enim merces uestra
multa in caelo
secundum haec enim faciebant
prophetis patres eorum.

---

et multitudo ingens populi. ex omni iudaea. et hierusalem et maritima tyri et sidonis
18 qui uenerunt audire eum et sanari a languoribus suis. et qui uexabantur a spiritibus
inmundis curabantur. 19 et omnis turba quaerebant eum tangere. quia uirtus de illo exiebat.
et sanabat omnes. 20 et ipse eleuatis oculis in discipulos suos dicebat. beati pauperes
spiritu. quia uestrum est regnum caelorum. 21 beati qui esuritis nunc quia saturabimini.
beati qui nunc fletis quia ridebitis. 22 beati eritis cum uos odio habuerint homines. et cum
separauerint uos. et exprobrauerint. et eiecerint nomen uestrum tamquam malum.
propter filium hominis. 23 gaudete et exultate in illa die. ecce enim merces uestra multa
in caelis. secundum haec enim faciebant et prophetis patres eorum. 24 uerumtamen. uae

---

CΘMT, sydoni D; + et aliarum (aliorum *e*) ciuitatum(-tium *d e*) *c d e go. cum graeco* D, *sed om.* καὶ Ἱερουσ. . . Σιδῶνος D *d.*

18. *Inc. Tisch. u.* 18 **et qui uexabantur** *cum Beza, Stephano* 1576, *Tisch. T. G.* 8, *W. H. etc.*; *nos Stephanum* 1555 *sequimur.* **uenerunt** (ἦλθον) *cum* ABCD(-ierunt)ƎPGK*MOTXYZ *e f ff₂ l r*: uenerant ƐFHΘIJK¹MTPQVW *vg. Tisch. a b c q δ aur.*; uenientium *d.* **ut audirent**: audire T *a c d e f δ.* **sanarentur** (ἰαθῆναι): curari *a c e* (*δ*), saluari *d.* langoribus ƎPGHTX. **a** *sec.*: ab BƐFCƎP^mg Θ IJKMTOVWXZ. immundis P *vg. Tisch.*; + et Y. **curabantur** (ἐθεραπεύοντο): sanabantur ƎP*O *non uett. In Luca* θεραπεύειν *ter decies occurrit et semper est* curare, *et* ἰᾶσθαι *undecies et semper redditur* sanare *uel* sanari.

19. **quaerebant** (ἐζήτουν ℵBL) *cum* ABGVXY *b e f ff₂ l*(turbae)*r*: quaerebat ƐFƎPHΘIJKMMTO PZ *vg.*, quer. CDQTW, *cum uett. a c d q δ aur. et* ἐζήτει ADQRXΓΔ *etc.* **eum**: illum D. tanguere D. *om.* **de illo** Z*(+Z²). exibat HPQW *vg.*, exiebant GY.

20. *om.* **ipse** F. eliuatis DƎP, elebatis O. hoculis C. pauperis G, egeni *e*; + spiritu DQ *gat. a c f r ex Mt. om.* **est** ƎP. **dei**: caeli D, caelorum *c e.*

21. **esuritis** (hes. C, ess. D, esurietis O) **quia saturabimini**(-bemini DƎP): esuriunt et sitiunt quia ipsi taurabuntur G *cf. b d ff₂ q aur. Uniu. Cant.* kk. i. 24, es. et sit. iustitiam quia ipsi sat. *e l r Dunelm.* A. ii. 16, *ex Mt.*; *cf. etiam* esuritis et sititis iustitiam quoniam ipsi saturabimini *c*, esur. nunc et sit. quo. saturati eritis *a.* **qui** *sec.*: quia T*(*corr.* T¹). **fletis**: lugunt G; plorant *e*, ploratis *a.* **quia** *sec.* + ipsi G. rideuitis C, gaudebitis *q*; ridebunt *e.* **beati q. n. fl. q. ridebitis** *om. d* D^gr.

22. **eritis**: estis BG *a d cum graeco.* quum *pr.* CHΘ. hoderint CT; odierint F *et* > od. uos F. hominis O. quum *sec.* CΘ. **separauerint**: int *in ras.* Y; separab. T, segregauerint *a e*, exprobabunt *d.* exprobraberint Z, -bauerint GM, -uaberint O, maledixerint *e.* egecerint C, iecerint D, eicerint ƎP, expellent *e*; > eic. et exprob. *a b c ff₂ l q r aur.*, eic. et reprobent *d*, *cum graeco* D. tanquam WϚ. *om.* **malum propter** D.

23. > die illa G; > et exultate in illa die M *f. om.* **enim** DT *et gr.* KΠ *min.*, *non autem uett.* mercis OY. **multa** *sine addit.* AƐFDƎPGHΘIM PX^cY *d f l q δ et graec.*: + est BCJKMTOQTVW X*Z *vg. c ff₂ r aur. cf.* copiosa est *a b*, merces uestra in caelis est (*om.* **multa**) *e*, multa copiosa est *gat.* coelo P, celo W. **enim** *sec. i ras.* X; omnia ƎP *non uett.* fiebant H*(aci *superscr.* H¹),

24 (50. 10) Uerum tamen uae uobis diuiti-
bus quia habetis
consolationem uestram
25 (51. 10) uae uobis qui saturati estis
quia esurietis
uae uobis qui ridetis nunc
quia lugebitis et flebitis.
26 Uae cum bene uobis dixerint
omnes homines
secundum haec faciebant
prophetis patres eorum.
27 (52. 5) Sed uobis dico qui auditis
diligite inimicos uestros
bene facite his qui uos oderunt
28 benedicite maledicentibus uobis
orate pro calumniantibus uos.
29 (53. 5) Et qui te percutit in maxillam
praebe et alteram
et ab eo qui aufert tibi uestimentum
etiam tunicam noli prohibere
30 omni autem petenti te
tribue
et qui aufert quae tua sunt ne repetas.
31 (54. 5) Et prout uultis ut faciant

---

uobis diuitibus quia iam habetis consolationem uestram. 25 uae uobis qui saturati estis
nunc quia esurietis. uae uobis qui ridetis nunc quia lugebitis et flebitis. 26 uae cum bene
uobis dixerint omnes homines secundum haec faciebant et prophetis patres eorum. 27 sed
uobis dico qui auditis diligite inimicos uestros benefacite his qui uos oderunt. 28 benedicite
maledicentibus uobis. orate pro calumniantibus uobis. 29 et qui te percusserit in maxillam.
praebe illi et alteram. et eum qui auferet tibi uestimentum etiam tunicam noli prohibere.
30 omnia autem petenti te tribue. et ab eo qui auferet quae tua sunt ne repetas. 31 et sicut

---

cf. 'fiebant faciebant *gr. ant. sic habent*' *cor. uat.** profetis DÐPO.

24. ueruntamen ϛ, uerumpt. CW. **quia**: qui DÐPMQWϛ𝔖 *gat. q r δ sed* Δ *οτι non οι.* abetis C, ʰabetis T. consulationem DÐP.

25. ue *bis* T. **qui** *pr.*: quia MY. hestis C. hesur. C, essur. D, esueritis T*(-etis T¹). riditis BO; deridetis *b.* lugeuitis O; plangetis *c e.* et fleuitis O; et plorabitis *e*; *om.* Y. > plorabitis et lugetis *d.*

26. **cum**(quum CΘ) **bene uobis dixerint** (*ὅταν καλῶς ὑμᾶς uel ὑμῖν εἴπωσιν gr. plur.*) *codd. plur. a f*: > cum benedixerint uobis *vg. ff₂ aur.*, cum bened. uos J *l*, *et ὅτ. καλ. εἴπ. ὑμᾶς* ℵAHL *min.*; cum uobis bened. GT *e q* (uos) *Tert. et ὅτ. ὑμᾶς καλ. εἴπ.* B; > uobis cum bened. H *b gr. min.* 69; quando bene uobis dix. *c*; uobis quando bene uobis dix. *d*, uobis cum bene uos dix. *δ*, uobis cum b. d. uos *r*, *et habent οὐαὶ ὑμῖν* DΔ 13. 69. **omnes**: *om.* DX* *cod. caraf. cor. uat. mg.*; uobis *lapsu* Z*(*corr.* Z¹). hec W; + enim W *vg. ff₂ r δ cor. uat. gr. plur.* (*non autem* D 29); *pro* **secundum haec** *hic et u.* 23 *habent* eadem *bis c*, per eadem *bis e*, similiter *bis a.* fieciebant G. **prophetis** *codd. plur.* (prof. D) *f l cum gr.* ℵᵃ *siue* ℵᶜᵃ, 243: pseudoprophetis V *vg. Tisch.*, pseudoprof. ÐP, psedoprof. O, seodoprof. Q, *cum uett. rell. et gr. plur.*; *om.* C. patrem V*(*corr.* V¹). *deficit* B *ad u.* 38.

27. **sed**: ded V. **qui**: quia G. audistis O* (s *pr. exp.*). deligite Oᶜ, dilegite DÐP. **uestros** + et ÐPᵐᵍ. hiis WY. **uos oderunt** *codd. plur.* (hod. CT, oderint G): > oderunt uos WX *vg. Tisch. a ff₂*, odiunt uos *b*; odientibus uobis *c*, od. uos *d δ*.

28. **benedicite**: benefacite D *aur.* maledicentes G. **uobis**: uos GV; + et *vg. gr. min. pauc.* horate C. **orate . . . uos**: *om.* D; *litt. min. scr.* X. calumpniantibus W. **uos**: uobis ƐFGOVXZ² *c f aur.*; *cf.* eis qui uobis iniuria faciunt *e.*

29. **et** *ad init.*: ei ÐP*(*corr. mg.*) *et* (*Bentl.*). percusserit G *b e f q*; percutienti *a c δ.* maxilla CΘT*(*sed corr.*); maximam *inepte* V; + unam 𝔖 *cor. uat. mg., edd. ant. Kesler* 1487, *Froben* 1502, *Sacon* 1515 *et* 1519, *Maresch.* 1531, *Uiuian et Iunta* 1534. prebe CDW; + illi DPWϛ𝔖 *c d f r*; + ei X *a b e l q aur.*; + *αὐτῷ* D *min.* **ab eo**: *om.* G; ei *e l r aur.*; eum *b f ff₂ q.* **aufert** (*cf. gr. τοῦ αἴροντος*) *cum* ƐFΘIKMMQTVWX *vg. q*, tollit *d*, *cf.* auferenti *c*, tollente *δ*: auferet ACD ÐPGHJOPYZ *uett. plur. cf. Mt.* v. 24. **uestimentum etiam tunicam** (tunica Y, tonicam D): tunicam et palleum G *b c* (*om.* et), tun. etiam pall. *l r*, t. etiam et p. *ff₂*, t. tuam et p. *d q*, uest. tuum et pall. *a*; palleum tuam remitte tunicam *e.* proibere COT; uetare *a*, *cf.* ne uetueris *d.*

30. *Uersus in ras. scr.* K; *om. q.* **omni**: omnia ÐP$_{mg}$G *f.* **autem**: enim ƐFDP. **petenti**: poscenti *a r.* tribuae G. **aufert** (*cf. u.* 29 *et canonem nostrum ad Mt.* iv. 5) *codd. plur. vg.*: auferet AƐFFGJMZ *b e f r aur.* que DW. **ne repetas** *in ras.* T; ne repp. D; non rep. F. noli prohibere G *b c ff₂ l r*, noli deposcere *e.*

31. prohut C. fatiant G. **homines**: homnes O; + bona DG *r non graec.* *om.* **et uos** F.

uobis homines
et uos facite illis similiter.
32 (55. 5) Et si diligitis eos qui uos diligunt quae uobis est gratia?
nam et peccatores diligentes se diligunt
33 et si bene feceritis his qui uobis bene faciunt
quae uobis est gratia?
siquidem et peccatores hoc faciunt
34 et si mutuum dederitis his
a quibus speratis recipere
quae gratia est uobis?
nam et peccatores peccatoribus faenerantur
ut recipiant aequalia
35 uerum tamen diligite inimicos uestros
et bene facite
et mutuum date
nihil inde sperantes
et erit merces uestra multa
et eritis filii altissimi
quia ipse benignus est
super ingratos et malos
36 estote ergo misericordes
sicut et pater uester
misericors est.
37 (56. 2) Nolite iudicare et non

---

uultis ut faciant uobis homines. et uos facite illis similiter. 32 si enim diligitis eos qui uos diligunt. quae uobis retributio est. etenim peccatores diligentes se diligunt. 33 et si benefeceritis his qui uobis benefaciunt. quae uobis retributio est. nam et peccatores haec faciunt. 34 et si mutuum dederitis his. a quibus speratis recipere quae uobis retributio est nam et peccatores. peccatoribus fenerantur ut recipiant aequalia. 35 uerumtamen. diligite inimicos uestros. et benefacite et mutuum date. nihil desperantes. et erit merces uestra multa. et eritis filii altissimi. quia ipse benignus est super ingratos et malos 36 estote ergo misericordes. sicut et pater uester misericors est. 37 nolite iudicare. ne iudicemini. nolite

---

32. dilegitis 𝔓, dilegatis D, diligatis 𝔈. dilegunt *bis* D𝔓. **gratia**: mercis *r*, retributio *f*. **diligentes**: diligenter T.

33. **et si . . . benefaciunt** *om. e*. *om.* **et** *ad init.* D. hiis Y. fatiunt G. > bene uobis faciunt F. **qui uobis . . . dederitis his** (*u.* 34) *om.* D. **siquidem**: nam W. **hoc** (*τουτο* D): haec C^1GT (hec) *b c f q et gr. min.* 130 *ταῦτα*; *gr. plur. τὸ αὐτό*, id ipsud *e*, hoc ipsud *r*.

34. mutum MY, motuum 𝔓. **mut. ded.**: feneraueritis *e*, feneratis *a c d*. hiis W. **recipere**: accipere GY δ. **faenerantur** AHMY, foenerantur CJV *vg.*, fen. 𝔈𝔓*ΘIKMOTWXZ: faenerant F, fenerant D$𝔓^{mg}$GQ, *cum a b d e l q r*. huti C. **ut rec. . . . mutuum date** (*u.* 35) *om.* O*(+O^1).

35. uerunt. Ϛ, uerumpt. CW; *om.* **tamen** D. dilegite D; amate *q*. *om.* **et** *pr.* W *vg*. benefacete 𝔓*. motuum D𝔓. **date**: + et K (*sed exp.*); + his qui non habent *r*. **nihil**: ni *in ras.* K; nichil W. **inde sperantes** AIM$O^c$$V^c$WY (inte) *vg. c* ff_2^c, *et* sperantes D𝔓* δ *Ambr. in Tobiam* xvi. 54: desperantes 𝔈C$𝔓^{mg}$FHJKMQT V*XZ *a b d e f* ff_2* *l q r aur.*, disp. GΘO*; *Hae lectiones idem uerbum ἀπελπίζοντες diuerse reddunt; prima cum uersione anglicana* A.D. 1611 *congruit* 'hoping for nothing again,' *secunda cum reuisione* A.D. 1881 'never despairing'; *prior autem Hieronymiana magis uidetur quasi ueteris lectionis emendatio et quae etiam Chrysostomo* (vii. 199 A *παρ' ὧν μὴ προσδοκᾶτε λήψεσθαι*, *cf.* 575 A *παρ' ὧν οὐ προσδοκᾶτε λαβεῖν*), *Ambrosio* (*uide supr.*), *et Hieronymo ipsi* (*in Ezec. c.* 18 a quibus non speratis recipere) *placuerit*; *ἀπελπίζω plerumque* = *uel* spem abicio (*cf. Polyb.* 2. 54. 7 *ἀπ. τὴν σωτηρίαν etc.*, *Diod.* 14. 8 *ἀπ. τὰ τῆς δυναστείας*, 2 *Macc.* ix. 18 *τὰ κατ' αὐτὸν ἀπ.*), *uel* in desperationem adduco (*cf. Ecclesiasticum* xxvii. 21 *ὁ δὲ ἀποκαλύψας μυστήρια ἀπήλπισεν*, denudare autem amici mysteria desperatio est animae infelicis *vg.*); *sed ut ἀπεσθίειν pro ἐσθίειν ἀπό, et ἀπολαβεῖν pro λαβεῖν ἀπό, ita ἀπελπίζειν pro ἐλπίζειν ἀπὸ credibile est Lucam scripsisse*; *de uersione Syriaca etc. uide Field Otium. Noru.* III. *p.* 40; *uersiones orientales rell. habent* non sperantes quod retribuetur *Aeth.*, et quempiam desperabundum ne faciatis *Pers.*, ne fraudetis spem ullius *Arab.* mercis OY. uestrū K* -trā K^c. **multa**: + in caelis Q *c r aur. et. gr.* $ℵ^a$A; + in caelo *a l Ambr. Tob.* fili F. **altissimi**: excelsi *a*. *om.* **ipse** D. **benignus**: suauis *a d* δ (s. uel b.). **malos**: nequas *a e*, iniquos *d*.

36. hestote C, Hstote D. misser. *bis* D, misericordis *pr.* C. *om.* **et** D𝔓*(+*mg.*).

37. **et** (ut D$𝔓^{mg}$Q *d*) **non iudicabimini** (-cabemini 𝔓, -cemini D; iudicaberis Q): et de uobis non iudicabitur G *b* ff_2 *l q r*, ut non de u. iud. *aur.*, ne iudicetur de uobis *c e*. condempn. *bis* HΘW; contemp. D. **et** *sec.*: ut 𝔓 *d*. con-

iudicabimini
nolite condemnare
et non condemnabimini
dimittite et dimittemini
38 date et dabitur uobis
mensuram bonam confertam et coagitatam
et supereffluentem
dabunt in sinum uestrum
eadem quippe mensura
qua mensi fueritis
remetietur uobis.
39 (57. 5) Dicebat autem illis
et similitudinem
numquid potest caecus
caecum ducere?
nonne ambo in foueam cadent?
40 (58. 3) Non est discipulus
super magistrum
perfectus autem omnis
erit sicut magister eius.
41 (59. 5) Quid autem uides festucam
in oculo fratris tui
trabem autem quae in oculo tuo est
non consideras?
42 et quomodo potes dicere
fratri tuo
frater sine eiciam festucam
de oculo tuo
ipse in oculo tuo trabem
non uidens?
hypocrita eice primum

---

condemnare et non condemnabimini. dimititte et dimittemini. 38 date et dauitur uobis
mensuram bonam comulatam et coagitatam. et super effundentem dabunt in sinum uestrum
eadem enim mensura qua mensi fueritis remetietur uobis.
39 dicebat autem illis et similitudinem. numquid potest caecus caecum ducere. nonne
ambo in foueam cadent. 40 non est discipulus super magistrum perfectus autem omnis
erit. si sit sicut magister eius. 41 quid autem uides festucam in oculo fratris tui. trabem
autem in tuo oculo non consideras. 42 aut quomodo potes dicere fratri tuo. frater
sine eiciam festucam quae est in oculo tuo. ipse in oculo tuo trabem non uidens ypocrita.

---

demnabemini ƎP, contempnemini D. demittite V. **dimittemini** (ἀπολυθήσεσθε) ℬFCDƎP (dimite.) H (demite.)ΘMTQTWX^2 *vg. a b d f* ff_2 *q* δ, *et* dimittimini A^1FG(dimett.)IMY: dimittetur uobis JKO(-itur)V(dem.)X*Z *c e*(-itur)*r aur.* *om.* **dimittite et dimitt.** A*(+*mg.*).

38. dauitur O. **bonam** + et OW *vg.* **confertam** AℬFƎPFHΘJOVWXY *vg. gat.* (confestam): confersam CGIKMTZ *b l q*, conuersam DMTQ; *deinde om.* **et** G. cogitatam O*(a *superscr.* O^1), quoag. C, cong. H*(*corr.* H^1), coog. ϛ; conmotam G *b* (*e*) *l q.* superfluentem FGP *a.* *Uariant uett. rell.* conmodatam confersam supereffundentem ff_2, commota superfundens *e*, cumulatam superfundentem *c r* (supereffluentem), agitatam cumulatam superfl. *a*, cumulatam et coagitatam et supereffundentem *f*, conquassatam inpletam supereffundentem *d*; *gr.* *πεπιεσμένον σεσαλευμένον ὑπερεκχυνόμενον.* **quippe**: uero CIMTT; enim G. mesura C, mensuram G. **qua**: quam P; quia Y. remec. W, rementientur Y, remietur D.

39. **autem**: enim P. **et** + hanc T^{rec}. **simil.**: parabolam *a c.* nunquid P𝔥. **caecus** (cec. *bis* W): caecum H*(*sed corr.*). > caecus potest D. **ducere** + in uiam *r.* fobeam CTZ*. **cadent** (*πεσοῦνται* ℵAC *etc.*) *codd. plur. et* incident *a d* (*ἐμπεσοῦνται* BDL *etc.*): cadunt JKMMTVXZ *vg. c e l.*

40. *om.* **omnis** D. **erit** *sine addit.* AB*ℬFCD (*om.* **erit**)ƎPIJMO*QTX^cY *Harl.* 2788. 2826 *et corp. ox. d e* (erits) δ *Iren.* 331 *Mass.* (*sed* + si sit *cod. Arund.*) *cum graeco* ὡς (*non* ὡσεί): + si sit B^1GHΘ KMTO^{sax}PVWX*Z *gat. vg. a c f l q r aur.*, ut sit *b* ff_2.

41. **quid**: qui Q*. fistucam DƎPGX; stipulam *e.* hoculo *pr.* C. fratres Y. **tui** + tu ƎP. trauem O. > autem trabem ƎP. *om.* **quae** *et* **est** D *d e f* δ. > est in oc. tuo B *c.* consyderas ϛ; uides *c e*, inspicis *d.*

42. **et** *ad init.*: aut *vg. Tisch. cum edd. ant. plur. Hailbr.* 1476, *Wild* 1481, *Kesler* 1487, *Paganini* 1497, *Froben* 1502, *Sacon* 1515 *et* 1519, *Maresch.* 1531, *Uiuian et Iunta* 1534; *om.* D. potest G, poteris MT, poteres W. **sine** + ēt W. ieciam D, eiiciam *vg. Tisch.* fistucam *pr.* DƎP; *om.* J. hoculo *semper* C. trauem O. **uidens** (βλέπων) *cum* AƎPG^1HIJMTQXY𝔥𝔖ℭ *f* ff_2^c $δ^c$: uides B(uides hypocrita *sic diuisum*)ℬFCDG*ΘKM OTVWZϛ *r* δ*; *uett. rell.* et ecce in oculo tuo trabes subiacet *a b c* ff_2* *l q aur.*, et ecce in oc. tuo (> tuo oc. *d*) trab. est *d e.* hippocr. ƎP, hypo-

trabem de oculo tuo
et tunc perspicies ut educas
festucam de oculo fratris tui.
43 (60. 5) Non est enim arbor bona
quae facit fructus malos
neque arbor mala faciens
fructum bonum
44 unaquaeque enim arbor
de fructu suo cognoscitur.
(61. 5) Neque enim de spinis
colligunt ficus
neque de rubo uindemiant uuam.
45 (62. 5) Bonus homo de bono
thesauro cordis sui
profert bonum
et malus homo de malo
profert malum
ex abundantia enim cordis
os loquitur.
46 (63. 3) Quid autem uocatis me
domine domine et non facitis
quae dico?
47 (64. 5) Omnis qui uenit ad me
et audit sermones meos
et facit eos
ostendam uobis cui similis sit
48 similis est homini
aedificanti domum
qui fodit in altum et posuit
fundamenta supra petram
inundatione autem facta
inlisum est flumen domui illi et non
potuit eam mouere
fundata enim erat supra petram

---

eice primum trabem de oculo tuo, et tunc perspicies eicere festucam de oculo fratris tui.
43 non est enim arbor bona quae facit fructus malos neque arbor mala faciens fructus bonos.
44 unaquaeque enim arbor ex fructu suo cognoscitur. non enim de spinis colligunt ficus
neque de rubo uindemiant uuam. 45 bonus enim homo de bono thensauro cordis sui profert
bonum et malus homo de malo thensauro cordis sui profert malum. ex abundantia enim
cordis. os eius loquitur. 46 quid autem uocatis me domine domine. et non facitis. quae dico.
47 omnis qui uenit ad me. et audit uerba mea et facit ea. ostendam uobis cui similis
est. 48 similis est homini aedificanti domum qui fodiit in altum. et posuit fundamentum
supra petram. inundatione autem facta inlisum est flumen domui illi. et non potuit eam

---

chrita CDI, ypocrita Z, hipocr. W, ipocr. T. iece D, eiice *vg. Tisch.* **perspicies** (διαβλέψεις) BƐF CG(**tuo . . . perspicies** *in ras.*)HΘIJ(-iens)KMT OQVWXZ *vg. a f* ff_2 *l aur.* (perspicis), *et* prespicies T : respicies ADƎPMPY *b q δ*; uidebis *c d e.* **ut educas** : eiecere *gat.* fistucam *sec.* DƎP *gat.*

43. *om.* **est** T. > bona fructus malos que (*erasum*) facit T. fructos GHOY. **neque** : nec D; + iterum G *q*. **faciens** *etc.* : quae facit fructus bonos G, *Philastr.*

44. unaqueque DW. *om.* **enim** QT. **de** : ex G. cognuscitur G. collegunt DƎP; legunt *q*, leguntur *e*. ficos ƎPGO. *om.* **de** *tert.* MT. uindimiunt D. huuam C.

45. **bonus** + enim DG *a b c f l r aur.* thensauro CG^{c}JOP, tesauro T, tess. D. proferet *bis* G *b* (*sec.*) *d e.* **bonum** (τὸ ἀγαθόν): bona ƐFƎP^{mg} FGJZ*(-um Z^2) *c e.* *om.* **et** Q. **malus** : malos K*(*corr.* K^1); nequa *a.* **de malo** *sine addit.* ACFGJTX^{2}Y *a d* ff_2 *l et gr.* ℵBDL *etc.*: + thesauro BƐFD(tess.)ƎPHΘIKO(then.)P(then.)QV(& malo d V* *sed corr.*)WX*Z *vg. b aur.*, + thesauro cordis sui MMT *c e f q r δ et gr.* ACXΓΔ *etc.* **malum** (τὸ πονηρόν): mala DƎP^{mg}FGP *b q.* habundantia CDƎPMTTY, -cia W, abundatia P, abundantiam O*(m *eras.*); *confuse legit e* de abundantia cordis loquitur malum. hos C; + eius BCT *b c d f* ff_2 *l q*, + illius *a*, *cum gr. plur.*

46. **autem** : enim ƐFKMTVZ. **domine** *semel* J. **dico** + uobis DQ *gat.*

47. exaudiuit D. sermonis G. **et** *sec.*: *sequitur ras. in* T. *om.* **et facit eos** P. hostendam C; demonstrabo *a.* **sit** AƐFƎP*GHΘMPQW *vg. a e r δ*: est BCDIJKMTOTVXYZ *b c d f* ff_2 *l q aur.*; erit ƎP^{mg}.

48. edificanti W *et* 49. **domum** + suam DZ* (*om. cor.*) *gat.* **fodit in altum** : f. et exaltauit *e*, f. et fundauit *δ*. possuit ƎP; + in altum D*(*sed exp.*). **fundamenta** *codd. plur.*: fundamentum ΘP *vg. Tisch. cum graeco.* super *pr.* ƎP*WZ𝕳𝕾𝕮. inundation^e O, inhundatione C; tempestate *a.* **facta** : horta *a.* **inund. . . . petr.** *om.* W. illisum est *vg.*; inlissit D, allisit *b d q*, impulit *a*, impegit *e*, irruit *c*. **potuit** : ualuit *a c*. **eam** : illam P. mobere T; >commouere eam G, concutere eam *c*. **fundata . . . petram** *in mg.* M.

49 qui autem audiuit et non fecit
similis est homini
aedificanti domum suam
supra terram sine fundamento
in quam inlisus est fluuius
et continuo cecidit
et facta est ruina domus illius magna.
VII. 1 (65. 3) Cum autem implesset omnia
uerba sua in aures plebis
intrauit capharnaum
2 centurionis autem cuiusdam seruus male habens
erat moriturus qui illi erat pretiosus
3 et cum audisset de iesu misit
ad eum seniores iudaeorum
rogans eum ut ueniret
et saluaret seruum eius
4 at illi cum uenissent ad iesum
rogabant eum sollicite
dicentes ei
quia dignus est ut hoc illi praestes
5 diligit enim gentem nostram
et synagogam ipse aedificauit nobis
6 iesus autem ibat cum illis

---

mouere fundata enim erat supra petram. 49 qui autem audiuit et non fecit. similis est homini aedificanti domum suam supra terram sine fundamento in quam inlisus est fluuius. et continuo cecidit et facta est ruina domus illius magna. VII. 1 Cum autem implesset omnia uerba sua in auribus plebis. intrauit capharnaum. 2 centurionis autem cuiusdam seruus male habens. erat moriturus. qui erat illi praetiosus. 3 qui cum audisset de iesu misit ad eum seniores iudaeorum rogans eum ut ueniret et saluaret seruum eius 4 at illi uenientes ad iesum rogabant eum sollicite dicentes ei quia dignus est ut hoc illi praestes
5 diligit enim gentem nostram. et synagogam ipse aedificauit nobis. 6 iesus autem ibat cum illis. et cum iam non longe esset a domo. misit ad eum centurio amicos dicens ei. domine

---

fundamenta enim erant *cor. uat. mg. Par. lat.* 262, 13171. supera *sec.* X; super ƎP*Zℌ𝔖ℭ.

49. **qui**: quia Z*(a *exp.*). **audiuit . . . fecit** (*ἀκούσας . . . ποιήσας*) ABCƎP*mg*H*JKMOPQVYZ *d f*: audit . . . facit DG(audet)H¹ΘIMTWX *vg. a b c e ff₂ l q r δ aur.*; audit . . . fecit ƎP*. *om.* **est** *pr.* T. sua O. super DTℌ𝔖ℭ. **terram**: petram DH*(*corr. mg.*)Y; arenam T *gat. b e, ex Mt.* vii. 26. fundamentum G. **in quam** (in qua AƐFHΘOXY *et gr. ᾗ*) **inlisus** (ill. MTVW *vg.*, inlissus D) **est fluuius** (fluius ƎP, fluuio W): adlisit flumen domui illi G *b d ff₂ l q*, inlisit flumen *etc. r aur.*, impegit fl. *c*, inpulit fl. *a*, impegit fluuius *e*, erupit fluuius *δ*; *deinde om.* **et** MTV. **cecidit**: concidit BCDKMTQTWZ *cor. uat. b d e l q.* domui G. **illius**: *om.* D*(+*mg.*); eius *gat.*; illa T. > eius domus *gat.*

VII. 1. +et factum est *ad init. uers.* G *b d ff₂ l q aur.*, factum est autem *a c cum graeco* D *και εγενετο*. quum HΘ(*non* C). *om.* **autem** *gat.* inplesset CDƎP; perfeçisset *c e*, consummasset *d*; +iesus *c*. **sua**: *om.* O*(+*cor.*)T *a b c ff₂* l r*; haec *gat. q*, hec W. auribus ƐFDP *a c f q aur.* pleuis CO; populi *a c*. **uerba s. in aur. pl.**: uerba loquens *d cum* D*gr*, u. quae loquebatur ad populum *e*. **intrauit** (introiuit *c e*, uenit *d*) + in BDƎPIJKOXZ *Bentl. a cum gr. εἰσῆλθεν* (*ηλθεν* D) *εἰς*. caparnaum V, capharnauum ƎP*(u *pr. exp.*).

2. centorionis DƎP, centhur. C. **seruus**: puer *d*. abens C. **erat mor.**: incipiebat mori *a d*, proximus morti erat *c*. preciosus W, praet. ƐFCƎP GJO, pretiossus D; carus *a e*, honoratus *d* (*τιμειος* D, *ἔντιμος rell.*).

3. **et cum** (quum HΘ) **aud.**: audiens autem *a*, et aud. *d*. missit D. *om.* **ad eum** *a b c d ff₂ l q aur.* saeniores C; maiores natu *e*. iudeorum DƎPW. **saluaret** *codd. plur.* Ϛℌℭ: sanaret GH KMTV𝔖 *gat. cor. uat.* a c r*; liberaret *e ff₂ l*.

4. ad O. ille D*(*corr. mg.*). **cum** (quum HΘ qu/// T) **uenissent ad iesum rogabant eum** (*om.* T): uenientes ad i. rog. eum G *b f δ* (*om.* rog.); cum aduenissent rog. ies. *a* (uenissent) *c e*, uenerunt et rog. ies. *ff₂ l r* (eum), aduenientes rogabant eum *d*. solicite D *vg.*, festinanter *d*, instanter *e*. **ei** *om.* G *c d e ff₂ q*. **est ut**: estat G. **illi**: ei ƎP*(*corr. mg.*) *c q*. prestes BƐFDMOZ* (*corr.* Z^1).

5. dilegit DƎP. sinagogam ƎPTW. hedif. C, ed. W, edificabit T.

6. **ibat**: abiit *b q*. > ibat (abiit *e*) autem (ergo *c*, itaque *e*) cum illis (eis *d*) iesus *c d e ff₂ l r cum gr.* D *επορευετο δε μετ αυτων ο ιη̄σ*. quum HΘ. *om.* **iam** J. longue D. essent ΘO; absent *a*. **domo**: o *pr. in ras.* O; domu DV. missit DƎP. **eum**: illum G *a b e ff₂ l q r*. centorio D; +rogans *gat.* hamicos C. uexare G *r*; +te *a et* > te uex. *b c d e f ff₂ l q r*; + magister *gat.*

et cum iam non longe esset a domo
misit ad eum centurio amicos dicens
domine noli uexari
non enim dignus sum ut sub
tectum meum intres
7 propter quod et me ipsum
non sum dignum arbitratus ut ue-
nirem ad te
sed dic uerbo et sanabitur
puer meus
8 nam et ego homo sum sub
potestate constitutus
habens sub me milites
et dico huic uade et uadit
et alio ueni et uenit
et seruo meo fac hoc et facit
9 quo audito iesus miratus est
et conuersus sequentibus se turbis
dixit
amen dico uobis nec in israhel
tantam fidem inueni.
10 (66. 5) Et reuersi qui missi fuerant
domum
inuenerunt seruum qui languerat
sanum.
11 (67. 10) Et factum est deinceps
ibat in ciuitatem quae uocatur naim
et ibant cum illo discipuli
eius et turba copiosa
12 cum autem adpropinquaret portae ciui-
tatis
et ecce defunctus efferebatur
filius unicus matri suae
et haec uidua erat

---

noli te uexare. quia non sum dignus ut sub tectum meum intres. 7 propter quod nec me
ipsum dignus arbitratus sum ad te uenire. sed dic uerbo et sanabitur puer meus 8 nam et
ego homo sum sub potestate constitutus habens sub me milites. et dico huic uade. et uadit.
et alio ueni. et uenit et seruo meo fac hoc et facit. 9 his auditis iesus miseratus est. et
conuersus sequentibus se turbis dixit. amen dico uobis nec in isdrahel tantam fidem inueni.
10 et reuersi qui missi fuerant domum inuenerunt seruum qui languebat sanum. 11 et factum
est in sequenti die ibat in ciuitatem quae uocatur naim. et ibant cum illo discipuli eius et
turba copiosa. 12 ut autem adpropinquauit portae ciuitatis et ecce defunctus efferrebatur

---

dignus sum (*ἱκανός εἰμι* ℵB) *codd. et b ff$_2$ l q r aur.*: > sum dignus *vg. edd. ant. Hailbr.* 1476, *Wild* 1481, *Kesler* 1487, *Paganini* 1497, *Froben* 1502, *Sacon* 1515 *et* 1519, *Maresch.* 1531, *Uiuian et Iunta* 1534, *a* (non sum enim dignus) *c d e f δ et gr. rell. εἰμι ἱκανός.* tecto meo *b ff$_2$ l.*

7. **propter quod . . . ad te** *om. gat. cum a b c d e ff$_2$* l r et* D^{gr} *min. om.* **et** *pr.* B. **sum** (solum Z* *sed corr.*) **dignum arbitratus**: sum dignus arbitratus DMZ$^{* et 3}$; > dignus (dignum G^{c}) arbitratus sum G *f*; sum dignus arbitrari T; dignum me iudicaui *q*. uerbum G *l et gr.* T *min. λόγον.* sanauitur O, sabitur X*, salbabitur *d*, curabitur *c e*.

8. **sub** (b *sup. lin. m. rec.* O) **potestate constitutus**: potestati subiectus *a*. **huic**: uni *r*. alii *vg., et ed. Iunta* 1534, *d e* (ali) *q*. **meo** + dico D *gat. c l r.*

9. **quo audito**: audiens autem haec G *b d q δ*; cum audisset autem ista *e*, his auditis *a f*, aud. igitur sermonibus his *c*. iesu Y. sequenti se turbae *a e*, sequenti populo *d*; *om.* **turbis** *b*. amen amen X *r*. **nec** *etc.*: in nullo (numquam *d*) tantam fidem inueni in isr. G *a b c d ff$_2$ l q r* (talem) *aur.*, non inu. t. fid. in isr. *e*. srahel C hisrael D, israel *vg. def.* B *ad u.* 21.

10. misi ƎP. **domum** *om.* G *q*. inuenierunt D. **seruum**: puerum *c*. **qui languerat** (*ἀσθενοῦντα gr. pl.*): qui languebat ƋFQX *gat. f*; aegrum *d*; *om* G *a b c e ff$_2$ l q r aur. et gr.* ℵBL 1. 157. 209. **sanum**: saluum *c e*.

11. factus W. inceps Y; sequenti die *c e f* (in s. d.), alia die *d*. **ibat** + iesus H^{1}WϚ𝔖 *cor. uat.* a r aur. et gr.* C^{3}UXΛ *etc.* que D. **uocatur**: dicitur *d*, appellatur *a*. naym C, nauim Q; capharnaum *e l**. ibunt G; comitabantur *a c e*. **illo**: eo *vg. edd. ant.* (*exc. Froben* 1502) *c d*. **eius** + multi *b c q cum* ACEGH *etc. Tisch. T. G.* 8 (*sed om. ἵκανοι* ℵBDFLΞ *W.H.*). copiossa D; magna *c e*, multa *d*.

12. **cum** (quum HΘ) **autem**: factum est autem cum *a d* (ut) *e*, et f. est cum *b l* (ut), et f. est dum *q*, et f. est quomodo *c*; *cum gr.* D *εγενετο δε ως.* **adpropinquaret** (*ἤγγισεν gr., ηγγιζεν* D) *cum* CDƎPGΘIJMMTV *et* appr. AFHQTW *vg. Tisch.*, apr. Y, *cum uett. a b e f, cf.* adpropiaret *d ff$_2$ l q*, adpropiasset *r*, appropinquauit *c*: adpropinquarent ƋFOX*Z, appr. KX^{c}. porte W. **et ecce** (*καὶ ἰδού*)

et turba ciuitatis multa cum illa
13 quam cum uidisset dominus
misericordia motus super ea
dixit illi noli flere
14 et accessit et tetigit loculum
hi autem qui portabant steterunt et ait
adulescens tibi dico surge
15 et resedit qui erat mortuus et coepit loqui
et dedit illum matri suae
16 accepit autem omnes timor
et magnificabant deum dicentes
quia propheta magnus
surrexit in nobis
et quia deus uisitauit plebem suam.
17 (68. 10) Et exiit hic sermo in uniuersam
iudaeam de eo
et omnem circa regionem.
18 (69. 5) Et nuntiauerunt iohanni
discipuli eius de omnibus his.
19 Et conuocauit duos de discipulis suis

---

filius unicus matri suae. et haec erat uidua. et turba ciuitatis multa cum illa. 13 quam cum
uidisset iesus misericordia motus super ea. dixit illi. noli flere 14 et accessit et tetigit
loculum hi autem qui portabant. steterunt. et ait iesus. adulescens tibi dico surge. 15 et
resedit protinus qui erat mortuus et coepit loqui. et reddidit illum matri suae. 16 adprehendit
autem omnes timor. et magnificabant deum dicentes. quia propheta magnus surrexit in
nobis. et quia uisitauit deus plebem suam. 17 et exiit hic sermo in uniuersam iudaeam de
eo. et in omnem regionem.
18 et nuntiauerunt iohanni discipuli eius de his omnibus 19 et conuocauit duos de discipulis

---

A*ꝐFGH*I*MOQXY *a b c d* (*om.* **ecce**) *e f* ff_2 *l q r* δ *aur.*: *om.* **et** A^{c}ɃCDH^{1}ΘI^{c}JKMTVWZ *vg. cum gr. min.* 1. 440. deffunctus D; mortuus *a* (*d*) *e r*; *om. c.* aefferebatur C. hunicus C. **matri** (τῇ μητρί) A(*male Tisch.* matris)ɃCꝐHIJO *c f* δ *Bentl.*, -s *enim facile ex sequenti uerbo addi poterat*: matris DFGΘKMMTQTVWXYZ *vg. Tisch. et a b e* ff_2 *l q r* δ *aur.* sue CW. hec W. > erat uidua Q *a f.* **turba**: populus *d. om.* **ciuitatis** *sec. b e* ff_2 *l.* cum eo D; consequebatur illam *e.*

13. **quam cum** (quum HΘ) **uid.**: et uisam eam *a*, et cum uidisset illam *c*, cum uid. autem illam *e*, uidens autem *d*; *gr. plur.* καὶ ἰδών *sed* ιδων δε D. **dominus**: iesus DꝐ^{mg}(ihus)J *d q gat. cum* D^{gr}; dominus iesus *cor. uat. mg. cum go. syr. hr. et aeth.* misericordiam motus Q; misertus est . . . et (*ante* **dixit**) G *a b d q*, commotus est . . . et *e*; *graeci* ἐσπλαγχνίσθη . . . καί. **super ea** *cum* ɃCDꝐ*ΘIKMXY *f*: super eam Ꝑ^{mg}FGHJMT OQTVWZ *vg. Tisch. b c e q r* δ *aur.* (illam); ei *a*; *om.* ff_2 *l.*

14. **et** *sec. om.* O. **loculum**: + funeris *e*; sartofagum *d.* hii ɃCDꝐGIOTWZ*. *om.* **autem** D. **ait**: + iesus G *c f l r*; + illi Z*(*sed corr.*); + adoliscenti D, *cf.* adolescenti tibi dico *etc. gat.* **adulescens** *codd. plur.* (-iscens G): adolescens Ꝑ^{1}JQW *vg. Tisch.*, adoliscens DKOV; iuuenis *d e*; adol. *bis repet. a* ff_2.

15. consedit *a*, surrexit et sedit *c*; + protinus *f.* **qui erat** *codd. plur. vg. et b c f* ff_2 *l q r aur.*: qui fuerat AHΘY; *om. a d e* δ. **et** *sec.* + mox X. cepit JWY. *confuse legit e* coepit loqui ad matrem suam inuasit autem *etc.* **dedit**: reddidit *c.* **illum**: eum T. sue W; eius *b q.*

16. + hoc uiso *ad init. c.* accipit ꝐQ, accidit Θ; cepit J; adprehendit *a f.* inuasit *c e.* omnis MT. **timor** + magnus *q.* magnificauerunt D, honorificabant *a c d*, clarificabant *e.* **quia**: quod G. profeta DꝐO. **in nobis**: in israhel *l.* uissitauit D, uisitabit G. > uisitauit deus CT *Bentl. cum gr.* ἐπεσκέψατο ὁ θεός *et uett. a b c* (dominus) *f q r.* **plebem**: populum *a c.* **suam** + in bono GO^c *a b* ff_2 *l q r aur.*, *et* in bonum J *c e*, *cum gr.* MXΛ *min.* εἰς ἀγαθόν.

17. *om.* **et** *ad init.* J. **exiit**: iit *in ras.* T. **sermo**: uerbum *a d.* huniuersam C, uniuersa J; totam *c d e* (tota). iudeam CDꝐMTOW; iudaea J. **de eo** *om.* G(*sed uide infr.*)Y ff_2 *l.* **et** *sec.* + in G *vg. a f q r* δ *aur.* **omnem circa** (*om. f r*) **regionem**: + de illo G *q*, + de eo *b c*; *uariant uett.*, omni finitima regione *a*, omni confinio regionis illius *b*, omni regioni confini *c*, omn. conf. reg. ff_2 *l**, omnem confinem regionem *l*^{c} *q*; *post* iudea *sic pergunt d e*; ea dō in quibus adnuntiauerunt ad iohannen baptistam qui etiam conuocatis quibusdam de discentibus suis dixit euntes inquirite dicentes tu es *etc. e*, de illo et in omni regione et in quibus usque ad iohanen baptistam qui et aduocans duos ciscipulorum suorum dixit euntes dicite ei tu es *etc. d*, *et* D^{gr}.

18. nunciauerunt W𝔖. ioann. 𝔖ℭ *semper. om.* **de omn. his** *a.* hiis W.

19. *om.* **et** *ad init.* D. conuocatis H *cf.* conuocatis duobus quibusdam ex d. *a*, *et supra e.* duo X*, ·II· D. *om.* **de** X^2. iohannis Ꝑ^1. *om.*

iohannes et misit ad dominum dicens
tu es qui uenturus es
an alium expectamus?
20 cum autem uenissent
ad eum uiri dixerunt
iohannes baptista misit
nos ad te dicens
tu es qui uenturus es
an alium expectamus?
21 in ipsa autem hora curauit multos a languoribus
et plagis et spiritibus malis
et caecis multis donauit uisum
22 et respondens dixit illis
euntes nuntiate iohanni
quae uidistis et audistis
quia caeci uident
claudi ambulant
leprosi mundantur
surdi audiunt
mortui resurgunt
pauperes euangelizantur
23 et beatus est quicumque
non fuerit scandalizatus in me
24 et cum discessissent
nuntii iohannis
coepit dicere de iohanne
ad turbas
quid existis in desertum
uidere harundinem
uento moueri?
25 sed quid existis uidere?

---

suis iohannes. et misit ad iesum dicens. tu es qui uenturus es. an alium expectamus.
20 cum autem uenissent ad eum uiri dixerunt. iohannes baptista misit nos ad te dicens. tu
es qui uenturus es. an alium expectamus. 21 eadem autem hora curauit multos a languoribus
et plagis. et spiritibus malis. et caecis multis donauit uisum. 22 et respondens iesus dixit
illis. euntes nuntiate iohanni quae uidistis. et audistis. quia caeci uident. clodi ambulant.
leprosi mundantur. surdi audiunt. mortui resurgunt. pauperes euangelizantur. 23 et beatus
est quicunque non fuerit scandalizatus in me. 24 cum autem discessi essent nuncii iohannis
coepit dicere iesus de iohanne ad turbas. quid existis in desertum uidere harundinem a
uento moueri. 25 sed quid existis uidere hominem mollibus uestimentis indutum ecce qui in

---

et *sec.* ƎPW. missit DƎP; + eos OX^2. **dominum** *codd. plur. a ff$_2$ et gr.* BLRΞ *min.*: iesum IJKM MTOVWX *Par. lat.* 13171 *vg. b c f l q r δ aur. et gr.* ℵAXΓΔ *etc.*; dominum iesum H^{1}Θ *syr. hr.* **uenturus es**: uenis *e et u.* 20. han C *et* 20. exspectamus ƎPKZ^2; speramus *c et u.* 20; exsp. *ad* **iohan.** *u.* 20 *in ras. scr. est* K.

20. *om. totum uersum* G *l.* **cum** (quum HΘ) **autem uenissent** (ueniiss. D) **ad eum uiri** (*παραγενόμενοι δὲ πρὸς αὐτὸν οἱ ἄνδρες*): aduenientes autem ad eum uiri *b ff$_2$ q*, et adu. uiri ad eum *d*, et uenerunt uiri ad eum et *a r, et* D^{gr}. iohannis OY. babtista CDT. missit DƎP. *om.* **ad te** D *a.* exspectamus ƎPKMTX.

21. ora T. **curauit multos** (*ἐθεράπευσεν πολλούς*) *codd. et uett. pl.*: > multos curauit *vg. et edd. ant.* (*exc. Froben* 1502) *c e.* langor. ƎPT, longuor. G; + suis ς *c.* **plagis**: uerberibus *a c*, flagellis *e cf. ad Mc.* iii. 10 *et Cypr. Ep.* xiii. 4 dorsum meum posui ad flagella (*Isa.* l. 6), *Test.* III. 57. **malis**: malignis *a*, immundis *b l*, iniquorum *d.* cecis W. uissum DƎP. caecos (+ multos *c*) faciebat uidere *c d e.*

22. **nuntiate** AƎFCFGHΘIJMQY *b f q aur.*: renuntiate BDƎPKMTOVWXZ *vg.* (-ciate W𝔖𝔆) *a* (*et* 18) *c* (*et* 18) *e r*; dicite T *d et* D^{gr} ειπατε. que DW. > audistis et uidistis *vg.* (*et edd. ant., exc. Froben*) *cf. Ambr. luc.*; uiderunt oculi uestri et (+ quae *d*) audierunt aures uestrae *d e cum* D^{gr}. **quia** *om.* D *a b c ff$_2$ l q.* ceci W. **uident** + et QW. clodi D. hambulant C. sordi D. *om.* **surdi aud.** *b l.* **resurgunt**: resuscitantur *r.* **pauperes** (*bis scr.* G, *pr. erasum*) **euang.** (aeuangu. D): egenis bene nuntiatur *e.*

23. *om.* **est** M. quicunque ς, quiquumque H; qui FJMT *b.* scandalizabitur *a c.*

24. *Incipit rursum* E *a Mc.* vi. 56 *mutilus.* quum HΘ. discedissisent G, discessisent ƎP. nuncii W𝔖𝔆, nunti E. caepit D, cepit JW. > de iohanne dicere *vg. ff$_2$.* disertum D; deserto EG *ff$_2$ l q*, desertom H*(-tum *cor.*). arundinem CƎPJO T^{o}W *vg. Tisch.*; + a Q. moberi T^c; agitatam ς𝔖𝔆 *edd. ant. Hailbr.* 1476, *Wild* 1481, *Kesler* 1487, *Paganini* 1497, *Froben* 1502, *Sacon* 1515 *et* 1519, *Maresch.* 1531, *Uiuian et Iunta* 1534; agitari *c e, cf. cor. uat.* 'uento moueri *sic habent ant., sed Mt.* xi. uento agitatam.' **harund. . . . uidere** (*u.* 25) *om.* T*(+ *in mg. m. rec.*). *distinguunt* in desertum uidere? harund. *etc. edd. et similiter in u.* 25.

25. *om.* **sed** P. *om.* **quid** *gat.* **uestimentis**:

hominem mollibus uestimentis indutum?
ecce qui in ueste pretiosa sunt et deliciis
in domibus regum sunt
26 sed quid existis uidere?
prophetam?
utique dico uobis
et plus quam prophetam.
27 (70. 2) Hic est de quo scriptum est
ecce mitto angelum meum
ante faciem tuam qui praeparabit uiam tuam ante te.
28 (71. 5) Dico enim uobis
maior inter natos mulierum
propheta iohanne baptista
nemo est
qui autem minor est in regno
dei maior est illo.
29 (72. 10) Et omnis populus audiens
et publicani iustificauerunt deum
baptizati baptismo iohannis
30 pharisaei autem et legis periti consilium dei spreuerunt in semet ipsos
non baptizati ab eo.
31 (73. 5) Cui ergo similes dicam homines
generationis huius
et cui similes sunt?
32 similes sunt pueris sedentibus in foro

ueste pretiosa sunt et deliciis in domibus regum sunt. 26 sed quid existis uidere prophetam.
ita dico uobis etiam plusquam propheta 27 hic est de quo scribtum est. ecce mitto angelum
meum ante faciem tuam qui praeparauit uiam tuam ante te. 28 dico enim uobis. maior inter
natos mulierum propheta iohannes baptista. nemo est. qui autem minor est. in regno dei
maior est illo. 29 et omnis populus audiens et publicani iustificauerunt deum baptizati
baptismo iohannis. 30 pharisaei autem et legisperiti. consilium dei spreuerunt in semetipsos
non baptizati ab eo. 31 tunc ergo iesus dixit. cui ergo adsimilabo homines generationis
huius et cui similes sunt. 32 similes sunt. pueris. sedentib. in foro. et clamantib. ad
inuicem et dicentib. cantauimus uobis et non saltastis. lamentauimus uobis et non plorastis.

uestibus T; *om. c e l.* **indutum**: uestitum *c d e l.* **in ueste pretiosa** (praet. BΘCƎPFJ, prec. W, pretiossa D, clara *e*) **sunt** (*om. a*) **et** (+in BΘDKMTOQVWXZ *a b q r sine auct. graeca*) **deliciis** (dil. EI, dilicis ƎPQ): + afluunt T^c, + superabundant *a ff₂, cf.* in uestimentis gloriosis et aepulatione agent *d* (διάγοντες DKΠ *etc. pro* ὑπάρχοντες); mollia induuntur G, *cf.* mollibus uestiuntur *c*; *ex Mt.* xi. 8.

26. prof. *pr.* DƎPF, prophaetam E; + et E *gat.* hutique C. **uobis**: *pergit a* nemo maior in natis mulierum amplior est iohannen baptista et amplius quam propheta. *om.* **et** DGM. **plus**: amplius E *gat. c d r* (*cf. a supr.*), abundantius *e.* prof. *sec.* ƎPO; propheta E *gat.*, prof. D; *deinde* + quoniam nemo maior in natis mulierum profeta iohannis baptiste *d* D^{gr}.

27. scribtum ΘFEGX*YZ. hang. C, angu. D. angelumeum K. **ante faciem** *partim in ras. scr.* ƎP. prep. D, praeparauit BCFGOTZ*.

28. *Uersus ita habetur in d* D^{gr} (*cf. supr. u.* 26) dico autem uobis quoniam qui minor est eius in regno caelorum maior illo est. **enim**: autem $EƎP^{mg}$GMT *c.* profeta DƎPO; *om. a b.* iohannae H, iohannem O*(m *eras.*). babt. DT, $baptis^{ta}$ E (ta *ex m. rec.*). > nemo inter natos (in natis *e*) mul. maior pr. est (*om.* pr. est *c e*) iohanne(-nes *e*) baptista G *c e.* **qui** (cui Y) **autem**: nam qui *b ff₂ l q*, et qui *a.* **minor**: minimus *a c e.* **dei**: caelorum E *gat. d ex Mt. om.* **est** *tert.* ƎP. *om.* **illo** P.

29. omnes EZ. pupulus H*(u *pr. exp.*), populi E; turba *e. om.* **audiens** *gat.* $publica^{ni}$ E^1, publicauerunt *ut udtur* E*; puplicani DƎP. *om.* **deum** D. babtizati CD. babtismo DƎP; baptismum GKZ *a b c e ff₂ l q* (βαπτισθέντες τὸ βάπτισμα).

30. pharisei ƎPW, fariss. D. legis doctores *a c d e r.* ˢpreuerunt Y, spraeu. ƎPG(sp *laxe in ras.*)K, spereu. H*(e *pr. exp.*); dispreuerunt *q*, contempserunt *r*, reprobauerunt *e*, abusi sunt *d.* ipsis $DEƎP^1$W *gat.* babtiz. D, baptisz. E. **ab** (hab C) **eo** *om. a b c l.*

31. + ait autem dominus *ad init. vg.* (*non cod. caraf.*) *edd. ant. ut u.* 24, *inuitis codicibus*; *cf. autem* tunc ergo iesus dixit *f*, εἶπε δὲ ὁ κύριος *min. pauc.* **cui** *pr.*: cum D. **similes** (similis G) **dicam**: adsimilabo *a c f*, similabo *d e.* generationes H; gentis *a*, saeculi *e. om.* **et cui sim. sunt** GP *r.*

32. **sim. sunt**: *om.* CJ; adsimilabo illos *e.* **pueris**: infantibus *a d.* **et loq.** (clamantibus *c*)

et loquentibus ad inuicem
et dicentibus
cantauimus uobis tibiis
et non saltastis
lamentauimus et non plorastis
33 uenit enim iohannes baptista
neque manducans panem
neque bibens uinum
et dicitis daemonium habet
34 uenit filius hominis
manducans et bibens
et dicitis ecce homo deuorator et bibens uinum
amicus publicanorum
et peccatorum
35 et iustificata est sapientia
ab omnibus filiis suis.
36 (74. 1) Rogabat autem illum
quidam de pharisaeis
ut manducaret cum illo
et ingressus domum
pharisaei discubuit
37 et ecce mulier quae erat
in ciuitate peccatrix
ut cognouit quod accubuit
in domo pharisaei
attulit alabastrum ungenti
38 et stans retro secus pedes
eius lacrimis coepit
rigare pedes eius
et capillis capitis sui tergebat
et osculabatur pedes eius

---

[33] uenit enim iohannes baptista non manducans panem neque bibens uinum et dicitis daemonium habet. [34] uenit filius hominis manducans et bibens et dicitis ecce homo deuorator et bibens uinum. amicus publicanorum et peccatorum [35] et iustificata est sapientia ab omnibus filiis suis. [36] rogabit autem illum quidam ex pharisaeis ut manducaret cum illo. et ingressus in domum pharisaei discubuit. [37] et ecce mulier quae erat in ciuitate peccatrix. ut cognouit. quia discubuit in domum pharisaei. attulit alabastrum unguenti. [38] et stans retro ad pedes eius flens lacrimis coepit rigare pedes eius. et capillis capitis sui detergebat.

---

ad inu.: et adclamant ad inu. *e*, qui clamant ad alterutrum *a*. cantabimus H*(*corr.* H[1])IMTX. tybiis DE, tibis ƎP; *om.* GKMTW *a b c d f ff₂ l q r δ*. > tibiis uobis Q. *def.* B *ad u.* 42. lamentabimus T; planximus *c e*; + uobis DQ *gr. plur.* (*non autem* ℵBDLΞ) *et a b f ff₂ q r δ*. **plorastis**: planxistis *a*, lamentastis *e*.

33. **enim**: *om.* D *c*; autem ς𝔥, *edd. ant. exc. Froben* 1502, *Iunta* 1534. iohannis DƎPO; *om.* E. babtista D, babtizta ƎP. **mand.**: edens *d et u.* 34. *om.* **panem** M *a b c d e ff₂* l q*. uiuens O*(*sed corr.*). *om.* uinum *a b c d e ff₂* l q*; *om.* *ἄρτον et οἶνον* D 1. 13. 69. 129. 131. 18[ev]. demonium DƎPOW.

34. **uenit** + enim P. **deuorator** (*φάγος*): uorator EW *gat. q*, uorax *c e*, manducator *d*, potator *r*. **deuor. . . . filiis suis** (*u.* 35) *partim in ras.* K. **bibens uinum** (*οἰνοπότης*): uini potator *c d l*, uinarius *e r*. pupl. DƎP. *om.* **et pecc.** *a*.

35. **ab omn.**: *om.* D (*om.* omn. *d*); + a E. **ab omn. f. suis**: in semetipsa *r*.

36. rogobat M, rogabant C, rogauit GMT *a b c d e f ff₂ l q r*. **illum**: *om.* Z*(+Z[2]); eum EQ. > quidam illum T. **de**: ex EQ; *om.* *a b ff₂ l q r aur.* phariseis CƎPW, faris. D; pharisaeus G *a b ff₂ l q r aur.* **mand. cum illo**: cibum caperet secum *a*. **ingressus** + in DE *a d f ff₂ l q δ*. pharisei CƎPW, fariss. D. discubunt Z* (*corr.* Z[3]).

37. **et** *om.* Y*(+Y[1]). *om.* **quae erat** D *d*. ciui[ta]te O. > in ciu. q. er. pecc. *a b e q r*. **quod** + iesus Eς𝔖 *cor. uat.* r Ambr.* **accubuit** *cum* ACDEƎP[mg]HΘIJMPQTWYς *et* recubuit G *b c ff₂ l q r aur.*, discubuit *f*, recumbit *e*, *gr. κατακεῖται uel ἀνακεῖται*: accubuisset ȜFKMTOVXZ𝔥𝔖ℭ *cor. uat.* δ*, occubuisset ƎP*; cognito eo accumbere *a*, sciens quoniam . . . recumbet *d*. domu V, domum ȜFGPQ *q*. pharisei ƎPW, fariss. D. adtulit ȜFCGJO. halab. C, alabrastrum G: ampulam *a*, uas *e r*. **ungenti** AHMTXYZ: unguenti ȜFC (hung.)DEƎPGΘIJKMTOPQVW *vg. Tisch.*

38. *Uariant uett. ad init.* stans a retro pedes eius flens lacrimis inrigabat *etc. a*, stans retro secus p. eius coepit plorare et lac. rigabat *r*, stans (stetit *e*) r. ad p. eius flens (+et *e*) lac. suis lauit (lababat *e*) *c e*, stans r. ad. p. eius plorans lac. inpleuit *d*. pedis G. lacrymis J𝔖ℭ, lachr. ς𝔥; lacrimas G. **lac. . . . eius** *litt. min.* X. **coepit** (caepit D, cepit JW) **rigare**: rigabat G *b ff₂ l q*, *cf. supra a c e r*. **et capillis . . . pedes eius** *om.* KW *e*. capitisui V*(*superscr.* s *cor.*); suis (*om.* **cap.**) G *non uett.* extergebat *a*, deterg. *f*, extersit *d*, tersit *r*; + eos DT. hosculabatur T, obsc. O. **ungento**

et ungento ungebat
39 uidens autem pharisaeus
qui uocauerat eum
ait intra se dicens
hic si esset propheta sciret
utique quae et qualis
mulier quae tangit
eum quia peccatrix est
40 et respondens iesus dixit ad illum
simon habeo tibi aliquid dicere
at ille ait magister dic
41 duo debitores erant
cuidam faeneratori
unus debebat denarios
quingentos alius
quinquaginta
42 non habentibus illis
unde redderent donauit utrisque
quis ergo eum plus diliget?
43 respondens simon dixit
aestimo quia is cui plus donauit
at ille dixit ei recte iudicasti
44 et conuersus ad mulierem
dixit simoni
uides hanc mulierem?
intraui in domum tuam
aquam pedibus meis
non dedisti

et osculabatur pedes eius et unguento unguebat. 39 uidens autem pharisaeus qui uocauerat
eum. ait intra se dicens. hic si esset propheta sciret utique quae et qualis mulier est quae
tangit eum quia peccatrix est. 40 et respondens iesus dixit ad petrum simon habeo tibi
aliquid dicere. at ille ait. magister dic. 41 dixit autem iesus. duo debitores erant cuidam
feneratori. unus debebat denarios quingentos et alius quinquaginta. 42 non habentibus autem
illis unde redderent omne debitum utrisque donauit. quis ergo eorum plus illum diligit.
43 respondens autem simon dixit aestimo quia is. cui plus donauit. at ille dixit ei. recte
iudicasti. 44 et conuersus ad mulierem dixit simoni uides hanc mulierem. introiui in domum
tuam aquam pedibus meis non dedisti. haec autem lacrimis suis rigauit pedes meos et

Aꟼ*HMXYZ^c: unguento ꟻC(hun.)DEꟼ^{1}GΘIJKM'TOPQTVWZ* *vg. Tisch.* **ungebat** AꟼHKMPQTVXYZ^c *vg.*: unguebat ꟻC(hun.)DEGΘIJM'TOWZ*. > unguebat unguento DG *a b c d e ff*$_2$ *l r cum gr.* *ἤλειφεν τῷ μύρῳ.*

39. phares. G, phariseus EꟼW, far. D. **qui** (quia Z^2) **uoc.** (uocauaerat O*, uocaberat T, rogauerat G, inuitauerat *a c*) **eum** (*ὁ καλέσας αὐτόν*): ad (apud *e*) quem recumbebat *d e*, *παρ ω κατεκειτο* D. prof. DꟼO, prophaeta E. scisset *gat.* hutique C, forsitan *c*. que *pr.* DTW. **quae et qualis mulier** (*τίς καὶ ποταπὴ ἡ γυνή*) *cum* CDEJ *gat. corp. ox. d ff*$_2$ *l δ* (*om.* **quae et** CJ *l*); *de hac ellipsi cf. Draeger Hist. Synt.* i. *p.* 180 *et Liv. Hist.* iii. 62, 6, v. 28, 13. *Ceteri tantum et tali modo uariant ut curas emendatorum prodant*: q. et q. est mulier ꟻKM'TVWZ *vg. a q r aur.*, > q. et q. mulier est HΘX *cor. uat.* * *b c f*; q. et q. esset mulier T, > q. et q. mulier esset AꟼFGIMO(isset O*)PQY *Tisch.*

40. aliquit C. **at**: ad O, et J. **ait**: dixit G *d ff*$_2$. **dic**: *om.* O* (+O^c); Hic̄ D.

41. *Ad init.* + et ait iesus W (*e*), + et respondit iesus *cor. uat. mg.*; + dixit ergo iesus *b c*, + dixit autem iesus *f*, + cui iesus dixit *r*, *cum graeco* X *ὁ δὲ Ἰησ. εἶπεν*; *cf. et* + ad ille dixit *d*, + et ait *ff*$_2$, *ο δε ειπεν* D^{gr}. **duo**: ·II· D. **cuidam**: *om.* T* (+*m. rec.*). **faeneratori** ADFHIMQTX: foen. CJPV *vg.*; fen. ꟻEꟼGΘKM'TOWYZ. dinarios G. quinqgentos T*(*corr.* T^1); ·X· E. **alius** AꟻCꟼꟼFGHΘIJMM'TY *b*: et alius DKOP(*ut udtur sed extritum*)QVWXZ *vg. a f ff*$_2$ *l q r aur.*; *gr.* *ὁ δὲ ἕτερος*, alius autem *c d e δ*, *uoluit* at alius *Bentl.* quinquagenta ꟼY, -quaginta *in ras.* G; ·L· DE(Lta)TW.

42. + et *ad init.* ꟼ. *inc.* et cum non haberent *c e*. abentibus C; + autem G *b f q r δ*. *om.* **illis** J. hunde C. redderet H*, redderunt Q* (*corr.* H^{1}Q^1); soluerent *e*; + omne debitum *f*. donabit T. hutrisque C; utrique J; ambobus *e r*. **ergo**: *om.* F; + eorum T. **plus**: amplius E. > plus eum ꟻT. **diliget** (*ἀγαπήσει*) *cum* ACFGMXYZ *cod. caraf. a*, *cf.* amabit *r*, amauit *c*: diligit ꟻEHΘIJKM'TOPTVW *vg. d f ff*$_2$ *l q aur.*, amat *e*; dilegit DꟼQ, dilexit *b*.

43. + et *ad init.* T. **respondens**: *om.* G; responden M. symon CDEW. **dixit** + illi T. extimo CT, est. W; arbitror *c*, suspicor *d*, puto *e*. quia his CO*T*Y; quias Z*(+i Z^1). quia hiis cui *bis scr.*, *pr. uice expunct.* W. **plus**: amplius *a*. **donauit**: dauit GO*(*sed corr.*); redonauit *a*.

44. + *ad init.* uides hanc mulierem intraui E *sed eras.* **ad**: et Y. symoni CDH; simon F *c*.

haec autem lacrimis
rigauit pedes meos
et capillis suis tersit
45 osculum mihi non dedisti
haec autem ex quo intrauit
non cessauit osculari
pedes meos
46 oleo caput meum non unxisti
haec autem ungento unxit
pedes meos
47 propter quod dico tibi
remittentur ei peccata multa
quoniam dilexit multum
cui autem minus dimittitur
minus diligit
48 dixit autem ad illam
remittuntur tibi peccata
49 et coeperunt qui simul
accumbebant dicere intra se
quis est hic qui etiam
peccata dimittit?
50 dixit autem ad mulierem
fides tua te saluam fecit
uade in pace.
VIII. 1 (75. 10) Et factum est deinceps
et ipse iter faciebat per ciuitatem et castellum
praedicans et euangelizans
regnum dei
et duodecim cum illo

---

capillis suis detersit. 45 osculum mihi non dedisti haec autem ex quo intraui non cessauit osculari pedes meos. 46 oleo caput meum non unxisti. haec autem unguento unxit pedes meos. 47 propter quod dico tibi. dimittuntur ei peccata multa quia dilexit multum. cui autem minus dimittitur. minus diligit 48 dixit autem ad illam iesus dimissa sunt tibi peccata tua. 49 et coeperunt qui simul discumbebant dicere intra semetipsos quis est hic qui etiam peccata dimittit. 50 ipse autem dixit ad mulierem. fides tua te saluam fecit uade in pace.

VIII. 1 Et factum est deinceps. et ipse iter faciebat per ciuitates et castella praedicans et euangelizans regnum dei. et duodecim discipuli cum illo.

---

om. **uid. h. mul.** *l.* uide D, uidens G. **mulierem** + plorantem *e.* introiui *c d e f*; *deinde om.* **in** 𝔖. *om.* **tuam** P. **pedibus meis** (*om.* 𝔈𝔓*, + *mg.*): in pedibus mihi G *ff*$_2$ *q.* **autem** + mulier *l.* lacrymis J𝔖ℭ; lachr. 𝔊𝔓; + suis D *b c f q.* **rigauit**: lauit *c e.* extersit J *a c d e*, detersit *f.* **meos** *def.* I *ad* ix. 48.

45. hosculum C. michi W. **intrauit** (εἰσῆλθεν L* *minusc.*) *codd. plur.*, *cod. caraf.*, *cor. uat.** 𝔖ℭ, *gat. a e* (introiuit) *ff*$_2$ δ *aur. Aug. serm.* 99 (ingressa est), *Ambr.*: intraui (εἰσῆλθον *gr. plur.*) BDWY *Mus. Brit. Reg.* 1. B. vii, *Dunelm.* A. ii. 16, *Uniu. Cant.* Kk. I. 24, *cor. uat. mg.* 𝔊𝔓 *Bentl. b f l q r*, introiui *c d* (-bi). cessat J; desiit *a*, intermisit *e.* hosc. C, osculare O, osculando *a c e l r.*

46. capud meum Y; pedes meos *a e ff*$_2$* *l.* uncxisti C(hun.)E𝔈𝔓MTOV(c *sup. lin.*)XZ. > non unx. cap. meum G *c q.* **ungento** A𝔈𝔓*FHMX YZ* *et* 2: unguento B𝔉C(hun.)DE𝔈𝔓1GΘJKMTOQ TVWZ1 *vg. Tisch.* hunxit C, uncxit EMTOZ. *om.* **pedes meos** *a c d e ff*$_2$* *l q.*

47. propter hoc W; qua ex causa *a.* **tibi**: uobis T *ff*$_2$. **remittentur** *cum* ABC𝔈𝔓FGHΘMQ TXY *d* (dim.) *e contra graecum*: remittuntur 𝔉DEJKMTOVWZ *vg. a r* δ *aur.*, dimittuntur *c f Aug.*, remissa sunt *b ff*$_2$ *l q Ambr.*; *cum gr.* ἀφέωνται. **ei**: *in ras.* T; illi 𝔈𝔓*mg*Q; tibi *b.* **peccata** *om. d l.* **multa** *om.* G *e.* **quoniam**: quia Y *b f.* *om.* **quon. dil. multum** *e*; *om.* **quon.** *ad fin. uers. d.* cuī G. **minus** *pr.*: pusillum *e*, modicum *q*, parum *r.* demitt. KV, dit . . titur H; dimittuntur GQ. **minus** *sec.*: modicum *e*, modice *q*, parum *r.* dilegit D𝔈𝔓.

48. *om.* **autem** D. **illam** + iesus DG *gat. cor. uat.** *a b f* (*ff*$_2$) *l q aur.* dimittuntur E; remissa sunt G *b e ff*$_2$ *l q r aur.*, dimissa sunt *c d f.* **peccata** + tua E𝔖 *gat. f ff*$_2$ *l.*

49. ceperunt W. **simul**: pariter *a* (*post* disc.) *c.* **qui simul accumbebant** (οἱ συνανακείμενοι) B𝔉D 𝔈𝔓*mg*(accumbere 𝔈𝔓*)FΘKMMTOPQTVWXZ *vg.* (δ): q. s. discumbebant ACGHY *Tisch. a f* (*cf. u.* 37), q. s. decumbebant E, q. s. recumbebant J *b c d ff*$_2$ *q r*, conrecumbentes *e.* συνανακεῖσθαι *uarie redditur, est enim* discumbere cum *Mt.* ix. 10, simul discumbere *Mc.* ii. 15 *et Lc.* xiv. 10, 15, pariter recumbere *Mt.* xiv. 9, simul recumbere *Mc.* vi. 22 *et* 26, *et simpliciter* discumbere *Io.* xii. 2. > intra se dicere 𝔈𝔓. aetiam C. dimi//ttit G, demittit KV; rem. *a b ff*$_2$ *q* (-tet).

50. *om.* **fides tua te s. fecit** Z*(+ Z2). **saluam** (salb. C) **fecit**: saluauit *c e.* **uade**: ambula *e.* pacem G *l r.*

VIII. 1. **deinceps** (ἐν τῷ καθεξῆς): in sequenti *c e*, *cf.* vii. 11; in continenti *d.* **iter fac.**: perambulabat *e*, circuibat *a d*, -iret *c.* **per** *sup. lin.*

2 et mulieres aliquae quae
erant curatae ab spiritibus
malignis et infirmitatibus
maria quae uocatur magdalene
de qua daemonia septem exierant
3 et iohanna uxor chuza
procuratoris herodis
et susanna et aliae multae
quae ministrabant eis
de facultatibus suis.
4 (76. 2) Cum autem turba plurima
conueniret et de ciuitatibus properarent ad eum
dixit per similitudinem.
5 Exiit qui seminat seminare
semen suum
et dum seminat
aliud cecidit secus uiam
et conculcatum est
et uolucres caeli
comederunt illud
6 et aliud cecidit super petram

---

2 et mulieres quaedam quae fuerant curatae ab spiritibus inmundis et ab infirmitatibus.
maria quae uocatur magdalene ex qua daemonia septem exierant. 3 et iohanna uxor cuzae
procuratoris herodis. et susanna et aliae multae. quae ministrabant eis. de facultatibus suis.
4 cum autem turba plurima conuenisset. et de ciuitatibus aduenirent multi. dixit per
similitudinem 5 exiit qui seminat seminare semen suum. et dum seminat aliud cecidit secus
uiam et conculcatum est. et uolucres coeli comederunt illud 6 et aliud cecidit supra petram

---

D; circa *d*. **ciuitatem et castellum** (*πόλιν καὶ κώμην*) *cum* ABCDEꟼHΘJMOTXYZ *d* δ, *codd. uett. apud Erasm.*: ciuitates et castella GKMTQ VW *vg. b c e f* ff_2 *l q aur.*, ciuitates et uicos *a r*. predicans DW. aeuangeliszans E; aeuanguelium|zans D (um *exp.*); adnuntians *a c*, bene nuntians *e*. **dei et**: + exierunt Dꟼ^{mg}; + exierunt et Q; + illi *c e*. **duodecim** (*οἱ δώδεκα*) *codd. plur.* (duodecem ꟼ^{mg}, ·XII· ETW) *et vg. et d e* ff_2 *l* δ: discipuli G; duodecim discipuli Q *a b c f q r aur.* (+ *ἀπόστολοι* 6. 11. 243).

2. **aliquae**: quae G; quaedam *a c d f r*; *om. b* ff_2 *l q*. que *pr.* E; *om.* D. **erant** *sup. lin.* T; fuerant *c*; + cum illo D. curate EOW; *om.* D. hab C; a DEΘMQ *vg.* **malignis** (*πονηρῶν*): inmundis E *a b c d f aur.*; malis D *e*. *om.* **mal. et infirm.** *l*. imfirm. E; + et ꟻ. marie T*(e *exp.*), mariam O*(*corr.*). que *sec.* D. uocabatur ꟼ*(*corr. mg.*) *b d e aur.*; cognominatur *a*. **magdalene** (*cf. ad Mc.* xv. 47, xvi. 1): magdalenae ꟻCEꟼH ΘJKMTOPVZ, magdā D. **de**: ex *a c e f*; a *b* ff_2 *q r*. demonia DꟼJWY. **septem**: ·UII· DE MTW; duodecim *c*. > septem daemonia *vg. et edd. ant. exc. Froben* 1502. exierunt ꟻJ.

3. ioanna 𝔖ℭ. huxor C. **chuza** (*Χουζᾶ non fluctuat*) ACDꟼ*JKMTQVXYZ *a d* δ, cuza ꟻT, chusa M, chuia B: chuzae ꟼ^{mg}HΘOϚ *b c e* (*f*) *q aur.*, chuziae E, chusae Pℌ𝔖ℭ ff_2, chuse W, cuzi G, cydiae *l*, chuzei *r*. erodis D. sussanna D, susanne T. alie W. multe W; conplures *a*. que D; + et *c d* ff_2 *l q aur. cum gr.* D *al.* 5. **eis** (*αὐτοῖς* BDEFG *al. mu.*) *cum* ABCꟼGHΘJMOQTX^{c}YZ* *c e f* δ *gat. Aug. Bentl. et* illis D *d* ff_2 *r*: ei ꟻEKMTPV WX*Z^c *vg. b aur. Tert.*, illi *a l q*, *et αὐτῷ* ℵALM *etc.* **facultatibus**: substantia *d*.

4. *Uariant multum uett.* conueniente (congregato *d*) autem turba magna (populo multo *d*) et eorum (*om. d*) qui ex ciuitatibus adueniebant (ad ciuitatem iter faciebant ad eum *d*) dixit parabolam (+ talem ad eos *d*) *a d*, conuen. aut. t. multa et qui de singulis ciuitatibus exibant d. par. ad illos *c*, conu. aut. t. m. et de ciu. properant *etc.* δ. quum HΘ (*non* C). turbae *q r*. **plurima**: multa D*(*sed exp.*)T; magna *e*; *om. b* ff_2 *l q r*. **conueniret** (*συνελθόντος* D *minusc.*, *συνιόντος codd. pl.*, *συνόντος* ℵ* *etc.*) *codd. plur.*: conuenerit O*, conuenisset B *b f* ff_2 *l*, uenisset *e*; conuenirent P𝔖ℭ, conuenissent *q r*. **et**: *om.* A*(+ A^1)Y; ut X. **properarent** (*ἐπιπορευομένων*): aduenirent *b f* ff_2, adueniebant *r*, aduenerant *e*, -rint *l*, -runt *q*; + multi *f* ff_2 *q*. > ad eum prop. T. *om.* **per** G *b e* ff_2* *l q r aur. et gr.* D 39. **similitudinem**: + ad eos DG (illos); + ad eos talem *b*, + talem ad illos *l q r aur.*, + talem *e*; *τὴν παρ. τοιαύτην πρὸς αὐτούς* D 39.

5. *Deficit* B *ad u.* 16. + ecce *ad init.* DEG *a b e* ff_2 *l q r aur.* exit Y. **qui seminat**: seminator *d*, seminans *e*. saem. *semper* C; saeminat *pr.* O. **semen**: *om.* Θ; agrum *l*. suam G*(*corr.*). **dum** (in quo *d*) **sem.**: in seminando *e*. aliut CG; quoddam *a*. caecidit CDO. **conculcatum est** (*om.* **est** M): conculcauerunt illut G. **et uolucres . . . illud** *om.* G. uolocris O* (uolu. O^1); uolatilia D. celi W; *om. a b d e* ff_2 *l q cum* D^{gr}. commederunt EMT; comedunt *gat.*, consumpserunt *e*. illut Z*(*corr.* Z^2). > illud com. ff_2 *l q*.

6. *om.* **et** *ad init.* X. aliut GZ*(*corr.* Z^2). caecidit CEMOY*(a *exp.*); cicidit D; *om. e*. **super** (*ἐπὶ τὴν π.*) AEGHΘMPQ *gat. a c d* ff_2 *l r* δ *aur.*

et natum aruit
quia non habebat humorem
7 et aliud cecidit inter spinas
et simul exortae spinae
suffocauerunt illud
8 et aliud cecidit in terram bonam
et ortum fecit fructum centuplum
haec dicens clamabat
qui habet aures audiendi
audiat
9 interrogabant autem eum
discipuli eius
quae esset haec parabola
10 quibus ipse dixit
uobis datum est nosse
mysterium regni dei.
(77. 1) Ceteris autem in parabolis
ut uidentes non uideant
et audientes non intellegant.
11 (78. 2) Est autem haec parabola
semen est uerbum dei
12 qui autem secus uiam sunt
qui audiunt
deinde uenit diabolus
et tollit uerbum de corde eorum
ne credentes salui fiant
13 nam qui supra petram
qui cum audierint cum gaudio suscipiunt uerbum
et hi radices non habent

---

et natum aruit. quia non habebat umorem. 7 et aliud cecidit inter spinas. et simul exortae sunt spinae et suffocauerunt illud. 8 et aliud cecidit in terram bonam et germinauit. et fecit fructum centuplum haec cum loqueretur dicebat. qui habet aures audiendi audiat. 9 interrogauerunt autem eum discipuli eius dicentes. quae est haec parabola. 10 quibus ille dixit uobis datum est. nosse mysterium regni dei.

ceteris autem in parabolis ut uidentes non uideant et audientes non intelligant.

11 haec est autem parabola semen est uerbum dei. 12 quod autem secus uiam cecidit. hi sunt qui audiunt deinde uenit diabolus. et tollit de corde illorum uerbum. ne credentes salui fiant. 13 nam qui supra petram hi sunt qui cum audierint. cum gaudio suscipiunt

---

Bentl.: supra ƐFCDƎPJKMTOTVWXYZ *vg. Tisch.* *b f q*; in *e.* petrosa *gat. ex locis par.* enatum *a*, ortum δ, cum natum esset *r*, cum creuisset *d*, cum fructificasset *e.* haruit C; exaruit *a c r* δ, aridum factum est *d.* **quia**: propter quod *a d*, propterea quod *e*, ideo quod δ. umorem AEHMTVYZ.

7. *om. uersum* D. aliut GH*Z*(*corr.* H¹Z¹). caecidit CE; *om. e.* **inter** *codd. et vg. et uett.* (in *r*): secus AXᶜY; in medio *d e* δ (*ἐν μέσῳ gr.*), super *aur.* **simul exortae** (exh. MTO, exorte W): creuerunt . . et *a c*, simul natae sunt . . et *e*, cum germinassent *d.* spine W. illum G*(*sed corr.*).

8. aliut CG. caecidit CE, cecedit G, cicidit D. **bonam**: + et uberam *d*, + et optimam *c e r*, *et* > opt. et bonam *a*; *αγαθην και καλην* D. hortum COT, exortum DG *ff₂ l q r aur.*; natum *b*; germinauit et *f*, fructificauit et *e*, cum germinasset *d*, cum fructificasset *c.* centumplum Y; centensimum *q*, centies tantum *a*, cum centesimo *c*; + et T. **dicens**: cum loqueretur *f.*

9. interrobant *lapsu* P; interrogauerunt G *b c f ff₂ l q r aur.* *om.* **autem** D. *om.* **eum** JTZ* (+ *cor. rec.*). **discipuli** (discentes *e*): + dicentes *f l q* δ (λέγοντες ΑΧΓΔ *etc.*). que DW; quidnam *a.* **esset**: est *f q*, sit *c.* hec W; *om.* Y. parabula DƎP¹GO. > par. haec *c d*, similitudo ista *e* (*r*).

10. **datum**: traditum *a.* **nosse**: cognoscere *e l*, scire *d ff₂ q*; *om. a.* misterium CDƎPGTW, sacramentum *e*; + regni *a.* *om.* **dei** G. caeteris ƎPG *vg.*, Eteris V; reliquis *d.* in parabulis DƎP¹; non est datum nisi in parabolis dicetur G, *cf.* non est datum nisi in similitudinem *e*; in parabolis loquor *b et ἐν παραβολαῖς λαλῶ* Λ 13. 262. 346. *om.* **ut uid. non uid.** X*(+ X²). **audientes** + non audient et *gat. et gr.* ℵR *min.* intelligant JPW *vg.*; audiant *d* (*sed συνιωσιν* D).

11. hec W. parabula DƎP¹G; similitudo *e r*; + talis *b*, *et* > par. haec seminantis *c*; + qui seminat est filius hominis *r.*

12. **qui**: quod *e f.* uia H; + sunt ƐFKMTOV *l*; + seminati sunt *b c r Orig.* 2. 474, + seminatum est *e*, + cecidit *f.* **sunt qui audiunt** (*εἰσιν οἱ ἀκούσαντες uel ἀκούοντες*) A*DƎPGMPQY *d* δ *Bentl.*: sunt hi qui aud. A¹ƐFᶜJKMTVX* *aur.*, s. hii q. aud. ƐF*COT; > hi sunt qui aud. ΘX²Z *vg.* *a b c*(*f*) *ff₂ l q r* (cum audierint) *Orig.*, hii s. q. aud. EHW *e*; *deinde* + uerbum dei D *b*, + uerbum in cordibus suis *r*, + uerbum *c e.* diabulus CƎP, zabulus DQ. tollet ƎPGO *q*, tulit DEQ. **corde**: ore ƎP. **ne**: nec EH. **salui fiant**: saluentur *c e* δ.

13. **nam . . . petram** *bis scr.*, *pr. erasum* X. **nam qui** (*om.* T): qui autem *a r* δ, qui uero *c*,

qui ad tempus credunt
et in tempore temtationis recedunt
14 quod autem in spinis cecidit
hi sunt qui audierunt et a sollicitudinibus et diuitiis
et uoluptatibus uitae
euntes suffocantur
et non referunt fructum
15 quod autem in bonam terram
hi sunt qui in corde bono
et optimo audientes
uerbum retinent
et fructum afferunt
in patientia.
16 (79. 2) Nemo autem lucernam accendens
operit eam uase
aut subtus lectum ponit
sed supra candelabrum ponit
ut intrantes uideant lumen.
17 (80. 2) Non enim est occultum
quod non manifestetur
nec absconditum
quod non cognoscatur
et in palam ueniat.

---

uerbum. et hi radices non habent. quia ad tempus credunt. et in tempore temptationis
recedunt 14 quod autem in spinis cecidit hi sunt. qui cum audierint uerbum a sollicitudine
diuitiarum et uoluptatibus uitae euntes suffocantur et non dant fructum 15 quod autem in
terram bonam cecidit hi sunt qui in corde bono et benigno audientes uerbum retinent. et
fructum adferunt per patientiam. 16 nemo autem lucernam accendens operit eam uaso. aut
subtus lectum ponit. sed supra candelabrum ponit. ut intrantes uideant lumen.
17 non enim est occultum quod non reueletur. nec absconditum quod non cognoscatur.

---

quod autem *e, cum gr.* οἱ δέ. super ƎPO. **petram**: + seminati sunt *r*; + hi sunt *f* ff_2 *q r* (*post* sem. sunt) *aur.*; + ipsi sunt *c*. quum *pr.* Θ. audierant G; + eum O. suscipiant G; accipiunt Q. **et hi. r. n. h. qui** *sup. lin.* G. hii CDEƎPTW *cor. uat.**; i G; *om. e.* **radices** *codd. vg. et uett. paene omn.*: radicem AEY *gat. M. B. Reg.* 1. B. vii, 1. A. xviii, *Dunelm.* A. ii. 16, *Bentl. Tisch. d e* (*non* δ) *et gr.* ῥίζαν; *in Mt. et Mc. non fluctuant sed omnes habent* radicem. **qui** *tert.* (οἵ) ACDƎPGJMMTOT WYZ*𝔖 *a c d q** δ *cod. caraf.*: quia EHΘKQVX Z¹ς𝔓ℭ *b f* ff_2 *l* q^1 *r aur.*; illi *e*. *om.* **ad** G. **tempus** (oram *e*) + non T. *om.* **et** *sec.* D. **temtationis** ATXYZ: tempt. ꞴFCEƎP*GHΘJKMMTO VW *Tisch.*, tent. *vg.*; tribulationis DƎP^{mg}Q *corp. oxon.* *om.* **et in t. t. recedunt** *r*.

14. **in**: inter G *non uett.* spinas GW *vg. a d* ff_2 *l* δ. caecidit CE, cicidit D. hii ꞴF*CDE ƎPHTW, hy G. audiunt *a b c l* δ *aur.*; + uerbum G *c f r*. **a sollicitudinibus** (ὑπὸ μεριμνῶν) ꞴFD(soli.)EƎPH¹ΘKMMTOQVWZ *vg.* (soli.) *Bentl. et uett. omn.* (in sollicitudinibus *r*, per sollicitudinis *e*): *om.* **a** ACG(soli.)H*JTXY. et diuitis ƎPY, et diuiciis HW; diuitiarum *c d e f* (ὑπὸ μεριμνῶν πλούτου D 64); saeculi et diuitiarum uoluntas (uoluptatibus *cor.*) uitae huius euntes *etc. l.* uoluntatibus DƎP; uoluntates *e*; luxuriis *a*, suabitate *d*. uite W; saeculi *a*; uitae huius saeculi *r*; *om. d* δ (*non* DΔ). euntis ꞴF; ingredientes *a*, abientes *d*, ambulantes *c*; + simul D *b* ff_2 *l q*. suffocant Θ, suffocauerunt G; + uerbum H²Θ. refferunt D; ferunt GKMTV, fecerunt E; perferunt *c*, dant *a f*, adferent *d l* (-unt) *r*, fecundantur (*sine* **fructum**) *e*, *et* fructificant δ.

15. **quod**: qui EƎP^{mg}Q. in ter. bon. cecidit *f*, > cec. in bon. ter. *c*. hii ꞴF*CDEƎPGTW. **in** *sec. sup. lin.* H². cor^{de} E. **et** (*sup. lin.* O) **opt.**: et hobt. C, et obt. T, et benigno *f*; *om. a b c d e* ff_2 *q aur. cum gr.* D. **retinent**: continent *d*, tenent *e r*. **afferunt** AƎPGHΘKMMTOQVW *b c* (ff_2) *q*, adf. JZ *f l*: ref. Y *aur.*, deff. D, ferunt δ, dant *a q*; afferent CTX, adf. ꞴFE *e*; fructificant (*om.* **fructum**) *d r*. **in** *tert.*: per DG *b e f* ff_2 *l q r aur.* paciencia W; patientiam CDGQT *b e f* ff_2 *l q r aur.*; tolerantia *c*, sufferentia *d*.

16. **accendens**: accensam E *a c* ff_2 *l q r*. > accendens lucernam *gat.* hoperit C, operuit *gat.* ea E. **uase** (uasse ƎP*): uaso ꞴFCEGJQTZ *gat.*, *et* uasso DƎP¹, *cum d f* ff_2 *l q r aur. Bentl.*, *cf. Roensch* '*It. u. vg.*' *p.* 260; *om. e.* **operit . . . ponit**: ponit sub modio *b*, ponit sub modium aut sub lectum *c*. suptus M. super BΘMT. candellabrum DƎP, candelaprum J. **ponit** *sec. om. cor. uat. mg.* **ut** + omnes *a*. intra^{n}tes H. > lumen uideant E. ut omnibus luceat *c e*.

17. **non**: nihil *a c e r*. > est enim *vg. c d e r*. hoccultum C; absconsum *d e r*. **manifestetur**: reueletur ƎP^{mg}Q *durmach. f*, *cf.* reuelabitur *Hier. in Ps.* xxvi; manifestum fuerit δ, palam fiat *a*, in palam uenit *d*. **manif. n. absc. q. non** *om.* Z*(+ *sup. lin.* Z²). **nec**: neque Q. habsconditum C; absconsum B*JT *a b* ff_2 *l r*, *cf.* '*It. u. vg.*'

18 (81. 5) Uidete ergo quomodo auditis
qui enim habet dabitur illi
et quicumque non habet
etiam quod putat se habere
auferetur ab illo.
19 (82. 2) Uenerunt autem ad illum
mater et fratres eius
et non poterant adire
ad eum prae turba
20 et nuntiatum est illi
mater tua et fratres tui
stant foris uolentes te uidere
21 qui respondens dixit ad eos
mater mea et fratres mei
hi sunt qui uerbum dei
audiunt et faciunt.
22 (83. 2) Factum est autem in una dierum
et ipse ascendit in nauiculam et discipuli eius
et ait ad illos
transfretemus trans stagnum
et ascenderunt
23 nauigantibus autem illis
obdormiuit

---

et in palam ueniat.
18 uidete ergo quomodo auditis. qui enim habet dauitur illi. et qui non habet. et id quod putat se habere auferetur ab illo.
19 uenerunt autem ad illum mater et fratres eius. et non poterant adire ad eum prae turba.
20 et nuntiatum est ei. quia mater tua et fratres tui stant foris. uolentes te uidere.
21 ad ille respondens dixit ad eos mater mea et fratres mei hi sunt qui uerbum dei audiunt et faciunt.
22 factum est autem in una dierum et ipse ascendit in nauiculam et discipuli eius. et ait ad illos. transfretemus trans stagnum et ascenderunt.
23 nauigantibus autem illis obdormiit. et descendit procella uenti in stagnum et nauicula complebatur fluctibus et

---

p. 295; occultum *d r*, obscurum *c*, celatum *e*. cognoscetur Z*(*corr.* Z^{1}); reueletur *r*, sciatur *d*. *om.* in D *c r*. **palam**: medium *e*.

18. **uidete . . . dabitur illi** *in ras.* Z. uide 𝔉(+te *cor.*). *om.* **ergo** *a b c ff$_2$ l q r aur. cum gr. min.* 254 *syr. cu. et sch.* quomo O; quid Ϛ *et edd. ant. exc. Iunta* 1534. audistis HO *e* δ; audiatis G *vg. a b q*. **qui**: quisque *a*, *cf. ad Mc.* x. 15, quicunque *c*. habuerit *bis a*. **illi**: ei G *d*. quiquumque H. abet *sec.* C. aetiam C. putauerit *r*; uidetur *e* δ. abere C; tenere *l q*. auferetur D, tolletur *d*. **illo**: eo GT *a c d e q r*.

19. +et *ad init.* Q. uenierunt D; aduenerunt *e*, -nit *d*. *om.* **ad illum** D. **fratres**+uidere eum *c*. potuerant D, poterunt B. **adire** (ire 𝔉G) **ad** (*om.* 𝔓*HΘMW *vg. cor. uat.*) = *συντυχεῖν αὐτῷ*: accedere ad *r*, loqui cum *c*, conloqui *a*, contingere *d*. pre OW; propter *a c d*, per *e*.

20. **et . . . illi** *sup. lin.* X. **et nuntiatum** (nunc. W𝔖ℭ) **est** (*καὶ ἀπηγγέλη* ΑΓΔΛΠ *etc.*): et nuntiauerunt D*(*sed corr.*); nunt. est autem G *a b d ff$_2$ l q aur.*; nunt. est ergo *c*; *ἀπηγγέλη δὲ* ℵBDLXΞ *min.* illi+quia G *b d e f ff$_2$ q aur.*, +quoniam *a*, *cum gr.* ℵDLX *min. ὅτι*: +a (*sup. lin.*) dicentibus *r cum gr. λεγόντων* ΑΧΓΛΠ *etc.*; +ecce *gat.* foras G. > foris stant E. **uolentes**: quaerentes *d* (*et om.* **uidere**). **te**: eum *e*^{c} (*et* mater eius *supra*). > uidere te MTVWZ*; > uid. te uolentes δ.

21. **qui resp.**: ad ille r. *d f r*, ipse autem r. *c*, ille a. r. *e*. **ad eos**+haec est *l*. hii 𝔉CDE𝔓TW. sont O*(*corr.* O^{1}). **dei** *om.* 𝔓*(+*mg.*). **audiunt** *bis scr.* E.

22. *om.* **autem** T. **dierum**: die Z^c; ex diebus *e*. ascendet W, ascendens E; ascenderunt eum *d* (*αναβηναι αυτον* D; *αὐτὸς ἀνέβη uel ἐνέβη rell.*). **in nauiculam** (*εἰς πλοῖον*) *cum* 𝔉CDΘJKMTOT VWZ *vg. a b f ff$_2$ l q* δ *aur.*: in nauem *c d e r*; in nauicula E𝔓GMQX; in unam nauiculam B, in una nauicula AHY. **discipuli**: discentes *e*. **eius** *om.* O*(+O^{1}). a^{i}t G. transeamus *q r*, pertranseamus *d*. **trans stagnum**: transtagnum MTW; *om.* **trans** Q *a r*; hoc st. *c*, in contra st. *d*, contra hoc st. *e*; tr. fretum stagni δ. asciendenrunt X; sustulerunt *a*, leuauerunt *b c ff$_2$ l q*, nauigarunt *d*, illi consentientes promouerunt *r*; *om. e* δ (*non* Δ).

23. **nauig. autem** (*om.* O*): et nauig. *vg. edd. ant. exc. Froben* 1502, *Sacon* 1515 *et* 1519; et cum nauigaret *e*. obdormiit 𝔉C(hob.)DJKQX*Z, condormiit *a*; dormiuit *gat.*; +iesus *r*. discendit D𝔓O; ascendit δ. **procella**: turbo *a*. **uenti**: +uenit EH(*sed exp.*); +multa *d*. **in stagnum** (stanum O*): *om.* G *b e l q*. **complebantur** (*συνεπληροῦντο*) AB𝔉KMMTVXYZ𝔥ℭ, *et* conpl. C𝔓*(*ut udtur*)HΘJOT *a d*: compellebantur Ϛ𝔖 *cor. uat. mg.*; conplebatur E δ; conplebatur (+a 𝔓) fluctibus nauicula D𝔓^{mg} *ff$_2$ l aur.*, conpl. nauis fluctibus Q, conpl. nauicula fluctibus W *gat. c*, implebatur (+a *b q*) fluctibus nauicula G *b q*, > nauicula complebatur fluctibus *f*, compl. fluctibus nauis *r*; *om. e*. periculabantur *a*.

et descendit procella uenti
in stagnum et complebantur et periclitabantur
24 accedentes autem suscitauerunt eum dicentes
praeceptor perimus
at ille surgens increpauit
uentum et tempestatem
aquae et cessauit
et facta est tranquillitas
25 dixit autem illis
ubi est fides uestra?
qui timentes mirati sunt
dicentes ad inuicem
quis putas hic est quia et
uentis imperat et mari
et oboediunt ei?
26 Enauigauerunt autem ad regionem gerasenorum
quae est contra galilaeam
27 et cum egressus esset ad terram
occurrit illi uir quidam
qui habebat daemonium
iam temporibus multis
et uestimento non induebatur
neque in domo manebat
sed in monumentis
28 is ut uidit iesum procidit
ante illum
et exclamans uoce magna dixit
quid mihi et tibi est iesu
fili dei altissimi?

---

periclitabantur. 24 accedentes autem suscitauerunt eum dicentes praeceptor perimus. ad ille
surgens increpauit uentum et tempestate maris. et cessauit et facta est tranquillitas . . .
25 dixit autem illis ubi est fides uestra. timentes autem mirati sunt dicentes ad inuicem.
quis putas hic est qui et uentis imperat et mari. et oboediunt ei. 26 enauigauerunt autem ad
regionem gerasenorum quae est contra galileam. 27 et cum egressus esset ad terram
occurrit illi uir quidam de ciuitate qui habebat daemonium iam temporibus multis et uestimentis non induebatur. neque in domo manebat sed in monumentis. 28 qui cum uidisset
iesum procidit ante illum et exclamans uoce magna dixit quid mihi et tibi est iesu fili dei

---

24. **autem** + discipuli *a r*. excitauerunt *c e*. **eum** + discipuli ff_2, + discentes *e*. preceptor DW; *bis scr. q* δ *cum* ℵABLΔ *etc.*, domine domine *d et* κυριε κυριε D; magister *a e r*. incraepauit G, imperauit *a b c d*, corripuit *e*, *cf. ad Mt.* viii. 26. **et tempest. . . . cessauit** *om.* D. **tempest.**: *om. d*; inundationem *e*. **aquae**: atquae G; maris *f*, undae *d*. caessauit C; destiterunt *a*. tranquilitas GW; malacia *e*; + magna DE *b f** δ *aur. et gr.* KΔΠ *min.*

25. hubi C. **sunt** + a M*(*sed exp.*). **dicentes** *sup. lin.* C. > ad inuicem dicentes B *vg. b c e* ff_2 *l q r*, > ad alis alium dic. *a*. **quis**: quid Z, quisnam ut *a*. > est hic G *b c e* ff_2 *l q r aur. cum gr.* 69. 124. 157. 346. **et** *pr. om.* P𝔖. uentus E. inperat C. **mari**: matri *ut udtur* A*; aquae *a d e*. > et mari imperat *vg. edd. ant. exc. Froben* 1502. hoboed. C, obed. GJW *vg.* **ei**: imperio eius *b*.

26. aenauig. E, nauig. CTX; et nauig. B*(et *exp.*)GO *vg.*; pernauig. *r*, deuenerunt *d*, accesserunt *e*. *om.* **autem** *vg. edd. ant. exc. Froben.* gerass. B^cƎPΘTX*, gyras. E, gerasinorum D. **contra**: trans contra ff_2 *l q*, trans fretum *a*, trans fretum contra *r*. galileam CDEƎPGHKOWZ; galilaeae *a*.

27. **et cum** (quum Θ) **egr.** (heg. C, ingresus Q) **esset** (aesset C): et egresso illo *r*, gresso autem illo *a*, egrediente autem illo δ, et exierunt . . . et *d*; et c. de naui egr. e. ϛ𝔖 *edd. ant.* **ad terram** *sup. lin.* T; *om. a* ff_2 *l*. hoccurrit C, obuiauit *d*. ui^r K. **quidam**: *sup. lin.* T; *om. a d*; + de ciuitate *b c d e f q* δ (a ciu.). **qui**: quia O. demonium DƎPW; daemonia F *Bentl.* (ἔχων δαιμόνια). > daemonium habebat E, *et* daemonem hab. *a*. **iam temp. m. et** (ἐκ χρόνων ἱκάνων καί $ℵ^{ca}$ARXΓΔ *etc.*) *codd. et vg.*: a temp. m. et *d Bentl.*, ex t. m. et *a* δ; temp. mult. (conpluribus *e*) et G *b c e q*; καὶ χρόνῳ ἱκανῷ ℵBLΞ *min. Tisch. T. G.* 8, *W. H.* uestimentum GOT *Bentl.* (-tuminonind. *etc.* O* *sed* i *pr. exp.*); tunicam *d*. induaebatur E; uestibatur *e*. nec O. domu DV, domum ꝒFZ. monebat ƎP. > manebat in domo Q. monumentis is . ut *etc.* (*u.* 28) *ita diuisum* V.

28. **is** (hiis W; *om.* Θ; + autem Q) **ut uidit**: ille autem cum uidit G; cum uidisset autem *c e*, uidens autem *a d r* δ. *om.* **proc. a. il. et** *d*. procedit DEƎPQ; prostrauit se *a c*; > exclamauit uoce magna et prostratus est *e*. hante C. **illum**: eum DƎP*(*corr. mg.*). **et** *pr. om.* O*(+ O^c). uocem G. dicens W. **est** *om.* ꝒFX*(+ X^c) *b d e q* δ *Bentl.*

obsecro te ne me torqueas
29 praecipiebat enim spiritui
inmundo ut exiret ab homine
multis enim temporibus
arripiebat illum
et uinciebatur catenis
et compedibus custoditus
et ruptis uinculis agebatur
a daemonio in deserta
30 interrogauit autem illum
iesus dicens quod tibi nomen est?
at ille dixit legio
quia intrauerunt daemonia multa in
eum
31 et rogabant eum ne imperaret illis
ut in abyssum irent
32 erat autem ibi grex porcorum
multorum pascentium in monte
et rogabant eum ut permitteret eis in
illos ingredi
et permisit illis
33 exierunt ergo daemonia
ab homine et intrauerunt in porcos
et impetu abiit grex per

---

altissimi obsecro te ne me torqueas.
29 praecipiebat enim spiritui inmundo ut exiret ab homine. multis enim temporibus arripiebat eum. et ligabatur conpedibus et catenis. et disrumpens uincula agebatur a daemonio in deserto.
30 interrogauit autem illum iesus dicens. quid tibi nomen est. at ille dixit legio. quia multa daemonia erant in illo.
31 et rogabant eum ne iuberet eis in abyssum ire.
32 erat autem ibi. grex porcorum multorum pascentium in monte. et rogauerunt eum ut permitteret eos in illos ingredi et permisit illos.
33 exierunt ergo daemonia ab homine et introierunt in porcos. et impetu abiit grex per praeceps in

---

iesu: + christe E; *om. d e.* filii ACT*. *om.* **dei** G *d l et gr.* DΞ *etc.* **altissimi**: summi *a.* **obsecro**: oro *a c e*, rogo *d.* *om.* **te** B.

29. precipiebat DW; dicebat *d e.* **enim**: autem *bis* E; autem *pr.* + iesus *r.* spiritu[1] T; daemonio *d e.* **inmundo** DℰPGΘJKℳOPQVY: imm. ABℬCEHMTWXZ *vg. Tisch.* exhiret X. a[r]ripiebat G; adr. ℬJOZ*; ruperat *b q*, disrup. *l*, inuaserat *c e.* et uincebatur ℰPX; alligabatur enim *a c* (etenim) *d* (ligab.) *e*, et ligabatur *f*; nam uinctus G *b ff₂ l q r* (u. autem) *aur.*; + cum P. cateniis E, cathenis BCX. **et** *sec. sup. lin.* H. conped. CℰPGJO. custodiebatur G *b d* (*praem.* et) *ff₂ l q r aur.*; detinebatur *e*, ut custodiretur *a c.* eruptis O; rumpens δ, erump. *a*, disr. *f*; disrumpebat *c d e.* **agebatur**: fugabatur *a*, agitabatur *e*, ducebantur *d.* demonio DℰPW. **in** + loca G *b e l q*, + loco *c ff₂*; > deserta loca *r gat.* **deserta** *codd. plur.* (dis. D) *et vg.*: desertum H[1]ΘJX *d cum gr.* D 49; deserto ℬEKOWZ[2] *c f ff₂ aur.*, desertis *a.* *Def. e ad u.* 48.

30. iesum G. **dicens**: dixit X[2]. **quod**: quid M *c d f* δ *aur.* *om.* **est** A*(+ A[1] *litt. min. ad fin. lin.*). **legio** + nomen (+ est *c*) mihi *c d.* **quia** + multi E. **intrauerunt** A(*sic*)ℬCDEℰPFGΘJKMℳOTVXYZ *cor. uat.* *Bentl. cum gr.* εἰσῆλθεν *et* introierunt *q aur.*: intrauerant BHPQW *Par. lat.* 13171 *vg. Tisch. cor. uat. mg. et* > m. daem. introierant *r*; *uariant uett. rell.* quoniam daem. multa erant *a*, quia multa daem. erant *f* (+ in illo) *ff₂*, multa enim fuerant daem. *c d* (erant) *cum gr.* D πολλα γαρ ησαν δαιμονια; quia multi sumus *b l.* demonia DℰPW.

31. + uenerunt daemonia multa *ad init. l.* *om.* **et** D. rogauerunt ꞇ, *edd. ant. exc. Froben.* **eum** ACEℰPHΘMPX[c]Y: illum BℬDFGJKℳOQTVWX*Z *vg. Tisch.* inperaret CT; iuberet *f*, praeciperet *d.* **ut in** (*sup. lin.* TV): uti ne Z*(*sed corr.*). abissum DℰPΘTWY, habisum E, habyssum C. in ab. ire *d f* δ.

32. *om.* **autem** T. **multorum**: magna *a*; *om. c d r et* D[gr]. pascencium G; quae pascebatur *a.* in montem G; *om. a b c ff₂ l q aur.* rogauerunt G *in ras.* **eum**: illum EG (*in ras.*). permittet W; concederet *r.* **eis** AℰPG[c]KMℳPVWY *vg.*: eos BCDEG*HΘJOQTXZ *f q.* *om.* **in** *sec* O*(+ *cor.*). **ut . . . ingredi** (gredi E; transire *r*): ut in eis intrarent *a*, ut in illos irent *b q aur.*, ut in illis ir. *ff₂ l*, ut in porcos introierent *c d.* permissit DℰP; praecepit *d.* **illis** ACℰPG[c]H[1](*ut udtur*)Mℳ OPTWY *vg. a b c ff₂ l q*, eis *d r* δ *aur.*: illos BℬDE(illos ·i·) G*H*ΘJKQVXZ *f.*

33. *inc.* et cum exissent daem. *a*, cum ex. autem d. *c d*, exeuntia autem d. δ. demonia DℰPW. omine T. **intrau.**: introierunt *c f*, abierunt *d.* porcus G. **impetu** (inp. CℰPO) **abiit** (hab. C, abi[i]t T): impetum fecit *a*; + totus H *ex Mt.* **grex** + porcorum *q.* **per praeceps** (pre. DO[c]W, praece[p]s V; praecipitium *d*) = κατὰ τοῦ κρημνοῦ: praecipitans G (*et sic* g_1 *Mt.* viii. 32) *non autem uett.* **stagnum**: mare *gat. a*, mari *c.* suffucatus est ℰP; suffocati sunt *b c ff₂ l q aur.*

praeceps in stagnum
et suffocatus est
34 quod ut uiderunt factum
qui pascebant fugerunt
et nuntiauerunt in ciuitatem
et in uillas
35 exierunt autem uidere
quod factum est
et uenerunt ad iesum
et inuenerunt hominem
sedentem a quo daemonia exierant
uestitum ac sana mente ad pedes eius
et timuerunt
36 nuntiauerunt autem illis
et qui uiderant quomodo
sanus factus esset a legione
37 et rogauerunt illum omnis
multitudo regionis gerasenorum
ut discederet ab ipsis
quia timore magno tenebantur.
(84. 8) Ipse autem ascendens nauem
reuersus est
38 et rogabat illum uir a quo
daemonia exierant
ut cum eo esset
dimisit autem eum iesus dicens
39 redi domum tuam et narra
quanta tibi fecit deus
et abiit per uniuersam ciuitatem.
Praedicans quanta illi fecisset iesus.

---

stagnum et suffocatus est. 34 uidentes autem qui pascebant quod factum est fugerunt. et
nuntiauerunt in ciuitatem et in uillas. 35 exierunt autem uidere quod factum fuerat et
uenerunt ad iesum et inuenerunt hominem sedentem a quo daemonia exierunt. uestitum
ac sana mente ad pedes iesu et timuerunt. 36 narrauerunt autem illis qui uiderant quomodo
sanus factus esset a legione. 37 et rogauerunt eum omnis multitudo regionis gerasenorum
ut discederet ab ipsis quia timore magno tenebantur.

ipse autem ascendens nauem reuersus est. 38 et rogabat illum uir a quo daemonia
exierant ut cum eo esset. dimisit autem eum iesus dicens. 39 redi in domum tuam. et
narra quanta tibi deus fecit. et abiit per uniuersam ciuitatem praedicans quanta fecisset ei

---

34. **quod . . . pascebant**: uidentes autem qui pasc. quod factum est G *b d f q* δ (*om.* quod *et* est); uidentes autem pastores (+ quod factum esset *r*) *a r*, cum uidissent autem qui pasc. quod f. est *c*; *om.* **qui pasc.** *l.* fugierunt A*(*ut udtur*)C HΘTY. nunc. W𝔖ℭ; + quod factum est *a.* ciuitates E; ciuitate BCJMM'TV *c q aur.* *om.* **in** *sec.* Z*. uillis CT; uilla J; agros *a d* (*r*), agris *c.*

35. **exierunt . . . factum est** *om.* J; aduenientes autem de ciuitate et uidentes sedentem qui habuerat daemonium sobrium et uestitum sedentem ad pedes iesu timuerunt *sic habent u. d et* D^{gr}. **autem** + de ciuitate *c.* **est**: esset G; fuerat *f.* uenierunt . . . inuenierunt D. sedendem D; *om.* E; > sed. hom. *a* δ. demonia DƎPW. exier|M; exierat Z*(*corr.* Z^{1}); exierunt EG*. > a quo daem. ex. sed. CT. hac C; et J. > ac uestitum E. sanam mentem M*(*sed corr.*); constantem mente *a.* **eius** *codd. et vg.*: iesu (*Bentl.*) *a c f*, Ἰησοῦ *enim gr. omnes.* **timuerunt** + ualde *b.* **exierant . . . tim.** *in mg.* C.

36. nunc. GW𝔖ℭ; narrauerunt *f.* *om.* **autem** ƎP*(+*mg.*). **et** *om.* G *cor. uat. mg. a b c d f ff$_{2}$ l q aur.* **qui**: quia G. uidera^{n}t G. > quae (*sic*) uiderant et *gat.* **sanus**: saluus *b q.* aesset C; est GM *b ff$_{2}$ l q r.* > esset factus D *c.* sanatus est *a* δ, salbatus est *d.* **a legione**: legion *d*; a demoniis δ; + daemoniorum *r*; is (*om. b*) qui a daemoniis uexabatur (erat uexatus *a*) *a b*; *om. c*; *gr.* ὁ δαιμονισθείς, D^{2} *autem* ο ληγιων.

37. *inc.* rogauit autem *a*, rogauerunt aut. *d.* **illum**: iesum *c d cum gr.* D. omnes HΘ **regionis** *om.* OT*(+*sup. lin.*)Z *M. B. Reg.* I. E. VI *et* Ϛ. gerass. T, gyras. E, gerazinorum D. > geras. regionis B. huti C. discederent B. abire ab eis *d.* > magno timore *vg. edd. ant. exc. Froben.* detinebantur *a*, cont. *c*, conpraehensi erant *d.* ipsae O*(*corr.*). **ascend.** + in G (*sed semierasum*) *a c ff$_{2}$ q r* δ. nauim D *vg.*, naue *a*, nauiculam *c ff$_{2}$ r* (-la); *om. d l.* **reuersus**: rursus E.

38. *Inc.* R, *ab* iv. 29 *mutilus.* **et**: (at) *Bentl.* rogauit EOϚ *c ff$_{2}$.* **illum**: eum ƎP^{mg}FQ. uiri R. demonia DƎPRW. exierunt G*(-ant *cor.*), exirent R. **eo**: illo E; ipso G *b ff$_{2}$ l q r*; > ut esset secum *a.* essent M*(n *exp.*). demisit M'QV; dimissit DƎP; remisit G. **eum**: illum G *a b c d ff$_{2}$ l q r* δ. *om.* **iesus** *b c d ff$_{2}$ l cum gr.* ℵBDL *min.* > iesus illum *a.*

39. reddi GR; reuertere *a* δ, uade *c d.* **domum** *codd. plur. b l q*, domi + aput te *a*: in domum DEH^{1}ΘMOW *vg. c f ff$_{2}$ r* δ *aur.* **fecit** *cum* AƎF CDJMPQRTXY *vg. c d f ff$_{2}$ l q r aur.*: fecerit

40 (85. 2) Factum est autem cum redisset
iesus excepit illum turba
erant enim omnes
expectantes eum
41 et ecce uenit uir
cui nomen iairus
et ipse princeps synagogae erat
et cecidit ad pedes iesu
rogans eum ut intraret
in domum eius
42 quia filia unica erat illi
fere annorum duodecim
et haec moriebatur
et contigit dum iret
a turbis comprimebatur.
43 Et mulier quaedam erat
in fluxu sanguinis
ab annis duodecim
quae in medicos erogauerat
omnem substantiam suam
nec ab ullo potuit curari
44 accessit retro et tetigit
fimbriam uestimenti eius
et confestim stetit
fluxus sanguinis eius
45 et ait iesus quis est qui me tetigit?
Negantibus autem omnibus
dixit petrus et qui cum illo erant
praeceptor turbae te comprimunt et
affligunt

---

iesus. 40 factum est autem cum redisset iesus. excepit illum turba. erant enim omnes
expectantes eum 41 et ecce uenit uir cui nomen iahirus. et hic erat princeps synagogae.
et cecidit ad pedes iesu rogans eum ut intraret in domum eius 42 quia filia unica erat illi fere
annorum duodecim et haec moriebatur. cumque iter ageret a turbis comprimebatur. 43 et
mulier quaedam erat in fluxu sanguinis ab annis duodecim quae in medicis erogauerat
omnem substantiam suam. et non potuit ab ullo curari. 44 accedens retro. tetigit fimbriam
uestimenti eius. et confestim stetit fluxus sanguinis eius. 45 et ait iesus quis est qui me

---

BEƎPGHΘKMTOVWZ *a b δ*. **deus**: dominus R *b cum gr.* C* *syr. cu. aeth.* habiit R; uadens *d*. huniuersam C; totam *a c*; *om.* D. **ciuitatem**: *om.* MTV; + illam E. predicans DW, praedicas R; nuntiabat *d*. quantat R; quae X. fecerit X; fecit R *b d ff₂ l q r*, fecerat *c*. **iesus**: deus JV *gr. min.* 1. 18 *al. plus* 10; dominus RX.

40. quum HΘ. rediisset D *vg.*; reuerteretur *a d*; + dominus H. excipit ƎP. **turba**: populus *d*. **erant** (n *sup. lin.* H) **enim**: erant autem ERϚ𝔓; et erant X. *om.* **omnes** E. exspectantes ƎPMTORXZ^c (*deinde* s *eras.*).

41. **et** *ad init. om.* O*(+ O^c). e^cce R. **uenit**: *om.* T; ueniens *d*. uiri R. **cui nomen**: *om.* R; nomine *a*; + erat ƎPOQ. iayrus C, eairus R, iarius D. sinag. ƎPT^c, synagoge W, -gaee E; sinagoga RT*. eran E*(**erat** *cor.*). *om.* **et** *tert.* T. caecidit E, cic. DR; procidit *r*, prostratus *a*, cadens *d*. **ad**: et R. **iesu**: eius T; ipsum R. ut introiret *c r*; introire *d*. domu^m M.

42. hunica C. > unica filia E *vg.* **illi**: ei *vg.* uere R. dudecem ƎP*(*corr.* ƎP¹); ·XII· DERTWZ. *om.* **et** *pr.* R. hec W. moriabatur R. *om.* **et** *sec.* X*. contegit R, contingit W (n *exp.*); + autem X. **iret** (iter ageret *f*, iter faceret *d*): + iesus G *b c q r*. **turbis** *codd. plur. cf. gr. infra* (turbiss E) *vg. cum c f ff₂ r δ aur.*: turba AƧFƎP* HΘMY *a*; + sic DƎP^mg *ff₂ l r*, *cf. a infra.* **comprimebatur** ABƧFHPQY *vg.*: conpr. CƎPΘJKM MTORT(*ex* -bantur)VXZ, conprem. D, conpraem. E. **a turb. compr.**: premebat eum populus G *b q*, turbae suffocabant eum *d*, t. conprimebant eum *δ*; *cf. gr.* οἱ ὄχλοι συνέπνιγον αὐτόν; + ut suffocarent eum DƎP^mg *ff₂ l r*, *cf.* a turba [premeb]at et con [pri]me[batur] ita ut suffocarent eum *a*; *ex Marco.*

43. *Rasura post* **mulier** T. quedam DW; quaedam quae *l*; quae *a d* (*Bentl.*). fluxus H; fluuio *gat.*; profluxu T; profluuio *a d ff₂*. **sanguinis** + eius T. hab C. duodecem ƎP*(*sed corr.*); ·XII· DERTW. que DR. **quae . . . suam** *om. d.* **in medicos** *cum* AƧFCƎP*GHΘM OQTWXY *vg. b c ff₂ l q aur. et gr. min. pauc.* εἰς ἰατρούς: in medicis BDƎP¹JKMTRVZ *gat. cor. uat. a f r*; medicis E *δ et gr. plur.* ἰατροῖς. herog. C, errog. H; consumpserat *a*. substanciam W. *om.* **suam** Z*(+ Z²). hab C, a Θ. hullo C, aliquo *a*; nullo Θ. curare R, *cf.* quem nemo poterat curare *d*.

44. de retro *a*. contetigit E. **fimbr.** (finbr. O, fymbr. E) **uestimenti**: uestimentum *a ff₂ l*, uestimenta *a*, tunicam *d*. *om.* **eius** *pr.* E. **confestim**: protinus *a*. fluxu^s T, fluxsus C; profluuius *d*.

45. *inc.* iesus autem sciens quod exierit ab eo uirtus dixit *etc. a*, i. a. sc. quae exiuit ab eo u.

et dicis quis me tetigit?
46 et dixit iesus tetigit me aliquis
nam et ego noui uirtutem
de me exisse
47 uidens autem mulier
quia non latuit
tremens uenit et procidit
ante pedes illius
et ob quam causam tetigerit eum indicauit
coram omni populo
et quemadmodum
confestim sanata sit
48 at ipse dixit illi
filia fides tua te saluam
fecit uade in pace.
49 Adhuc illo loquente uenit
a principe synagogae dicens ei
quia mortua est filia tua
noli uexare illum
50 iesus autem audito hoc uerbo
respondit patri puellae

---

tetigit. negantibus autem omnibus ait petrus et qui cum illo erant. praeceptor. turbae te
circumdant et conprimunt. et dicis quis me tetigit. 46 et iesus ait tetigit me aliquis. ego
enim cognoui uirtutem de me exisse. 47 uidens autem mulier quia non latuit eum tremens.
uenit et procidit ante eum. et ob quam causam tetigerit eum indicauit coram omni populo
et quemadmodum confestim sanata est. 48 ad ille dixit ei. filia fides tua te saluam fecit
uade in pace. 49 adhuc illo loquente uenit quidam ad principem synagogae dicens ei quia
mortua est filia tua noli uexare eum. 50 iesus autem audito hoc uerbo. ait patri puellae

---

interrogabat *etc. d*, cum D^{gr}. **quis est qui me tetigit** (tetiit G) = τίς ὁ ἁψάμενός μου *codd. plur. et vg. et uett. plur.*: quis (+qui X^c *et ita δ*) me tetigit 𝔉EFO(tetegit)XZ *a*(qui)*c d q aur. et* D^{gr} τις μου ηψατο. **illo**: eo DY. erat R. preceptor DW, magister *a d r*. turbe W. **te**: tante R; tam magnae *a r* (+te). **comprimunt** AB𝔉M (-ent)QWY *vg.*: conpr. CDEFHΘJKMTVXZ, conprae. 𝔓, conpre. O, conpraement G, conpremuit R, circumdant *f*; +te *a*; +tam magnae G *b* ff_2 *l q*. **et affligunt** ACFKMMTQVWZ^2 *vg.*: et adfl. B𝔉DE𝔓HΘJOR(-guit)TXYZ*; et comprimunt *f*, et contribulant *d*; *om.* G *a b* ff_2 *l q r*. dices M. **quis me**: quisque C.

46. **et** *ad init.*: at G *b d q r*. **iesus**: ille *d r* (*om.* ἰησοῦς DΞ *cf.* qui dixit *a*). > iesus dixit G *b*, > iesus ait *f*. **tetigit** (tetegit O) **me aliquis** *om.* 𝔓*(+*mg.*). **nam et ego** A*B𝔉CDE𝔓FGHΘK MMTQRVWXϚ𝔖 *cor. uat. b* ff_2 *l q*: nam ego A^{c}JOTYZℌℭ *Tisch. aur., codd. ap. Erasm., quod ex graeco post Hieron. correctum uidetur*; ego enim *a c d f r δ cum gr.* ἐγὼ γάρ. cognoui 𝔓G *a b f* ff_2 *l q r δ*, sciui *d*, sensi *c*. > uirtutem noui T. > de me uirtutem E. exiisse D *vg.*; exipse R(*sed corr.*).

47. *Def.* B *ad* ix. 13. *inc.* ut uidit mulier se non latuisse *a*. uidentes R. **autem** + q. D(*sed exp.*); igitur *c*. **latuit**: +illum D *b* ff_2 *l q*; +eum QW *c f*; +nullum G; *sequitur spatium circa* 15 *litt.* K. **tremens**: tremibunda *d*. > uenit tremens G *a c* ff_2* *l q r aur.*, uen. timens *b*, u. timens et tremens ff_2•. procedit D𝔓GQR; procedens *gat.* (*et om.* **et**). hante CT; ad TV. **illius**: eius D*(*sed exp.*)FGRTW *vg. q*. hob C; propter *c*. caussam D, cossam G. tetigerat DRT; tetigit *cor. uat.* δ*, tetigisset *c l q*. eam Y. inducauit H, iudicauit R; narrauit E; adnuntiabit *d*; nuntiauit uel indicauit *δ*. **coram**: in conspectu *d*. **omni**: omi Y; *om.* G; omnibus *b q* (*et om.* **populo**). **quemadmodum** *codd. et vg.*: quemamm. ACFGHMTXYZ^2; quomodo *a*, quia *d*, sicut *δ*. confestum R. **sit**: est G *a b d f* ff_2 *l q δ*.

48. *inc.* qui dicit *a*. ad H; et OR. **ipse**: ille E *d f* ff_2, illa D*(*corr. mg.*). **illi**: *om.* F; ei E *vg. cor. uat. mg. a c d f* ff_2; + constans esto *q*. fili^a Θ, flia R. salbam C. > saluam te *vg. Tisch.* pacem G *d* ff_2 *l r Erasm.*

49. athuc MY, aduc T. **illo**: eo DERW. **uenit** (ueniunt *d*, uenerunt *c* = ερχονται DE*): + quidam DE𝔓W *vg. f* ff_2 *r δ* (aliquis) *cum graec. exc.* D; *confuse legit e* uenit quidam princeps synagogae dicens domine ueni ut filia mea salues loquente eo uenit puer principis dicens *etc.* **a principe syn.** (παρὰ *uel* ἀπὸ τοῦ ἀρχισυναγώγου) *cum* A𝔉G(H? ad pricipe)ΘJMOXYZ *cod. caraf. et a b r*, ab archisynagogo *d*, ad (d *eras.*) principe s. *l*: ad principem syn. CDE(sinagoge)𝔓(sinagogae)KMTQTVW (sinagoge) *vg.* '*antiqui*' *apud cor. uat. c f* ff_2 *δ aur., codd. lat. ap. Erasm.*; princeps sinagogae R *cf. e supra*; a principem s. *q*; *Ambr. ad loc. seruos uenisse* dicentes principi *narrat.* dicentes E*(*sed corr.*) **tua**: mea R. **est**: *om.* Q; + iam *d*. > filia tua mortua est DX. nolii R *et u.* 50; nolite Q. uexari CT *gat.* illam K; *om. b*; magistrum E *d q δ* (*Bentl.*) *cum graecis exc.* I. 131.

50. **autem**: *om.* T; *sequitur ras.* 6 *litt.* G. **aud. hoc uerbo** (sermone *c*): audiens uerbum *d*,

noli timere crede tantum
et salua erit
51 et cum uenisset domum
non permisit intrare
secum quemquam
nisi petrum et iohannem
et iacobum
et patrem et matrem puellae
52 flebant autem omnes
et plangebant illam
at ille dixit nolite flere
non est mortua sed dormit
53 et deridebant eum
scientes quia mortua esset
54 ipse autem tenens manum
eius clamauit dicens
puella surge
55 et reuersus est spiritus eius
et surrexit continuo
et iussit illi dari manducare
56 et stupuerunt parentes eius
quibus praecepit ne alicui
dicerent quod factum erat.
IX. 1 (86. 2) Conuocatis autem duodecim
apostolis
dedit illis uirtutem
et potestatem super
omnia daemonia

---

noli timere tantum crede et salua erit. 51 et cum uenisset in domum non permisit intrare
secum quemquam. nisi petrum et iohannem et iacobum et patrem et matrem puellae.
52 flebant autem omnes et plangebant illam ad ille dixit. nolite flere non est enim mortua
sed dormit. 53 et deridebant eum scientes quod mortua esset. 54 ipse autem eiciens omnes
foras. et tenens manum eius clamauit dicens. puella surge 55 et reuersus est spiritus eius
et surrexit continuo et iussit illi dare manducare. 56 et stupuerunt parentes eius quibus
praecepit ne alicui dicerent quod factum est.
IX. 1 Conuocatis autem duodecim apostolis. dedit illis uirtutem et potestatem super

---

audiens sermonem *e*. **respondit**: ait G *b f q r*. puelle W. *om*. **et** R. **salua** (salba C) **erit** (eris Z*): saluaret R; saluabitur *c d e*, uiuet *a*.

51. quum HΘ. **domum** AEPHΘMQR*Y *vg. b l*, *et* domi *a*: ad domum BFCDJKMTOR^{sax}TVWXZ *cor. uat.* aur. Bentl.*; in domum G *c d e f* ff_2 *q r* δ; *gr.* εἰς τὴν οἰκίαν. permissit DEPR, premisit G; admisit *d*, est passus *a*. **intrare** *laxe in ras.* G; intrase R; introire *c d e*. **secum**: eum R. quenquam ς; aliquos *e*, neminem δ. **petrum et iohannem et iacobum** *cum* BFCEPJKOQRTVW *a b c d e f* ff_2 *l q r* δ *aur. et gr.* BCDEFHK *etc. et* petrum iohannen et iac. Z: petrum et iacobum et iohannem DEHΘMMTX* *vg.* (ioann. 𝔖ℭ) *Tisch. et gr.* ℵALSXΛ *etc.*, petr. iacobum et iohannem AGX^{c}Y. puelle RW. > puellae et matrem *uoluit Bentl. cum ord. graeco.* **iacobum** *usque ad* **flebant** *u.* 52 *in ras. scr.* K.

52. **flebant**: plorabant *a d*. **autem**: *om.* D; enim X. plangeban^{t} O, planguebant D. il|illam R; eam E. > illam omnes et plangebant P. **at** (ast D) **ille**: ipse ergo *c*. noli G*Z*(*corr.* $G^{1}Z^{1}$). **flere**: plorare *d e*. **est** *sine addit.* ABFCDEPJMMTQRTWY *vg. b e cum gr.* AEHKMRS *etc.*: + enim EGHΘKOPVXZ *gat.* (tamen) *a c d f* ff_2 *l q r* δ *aur. Bentl. et gr.* ℵBCDEL *etc.* **mortua** *sine addit.* ACDEEPJMMTO*PQRTXY *cod. caraf. b e f* ff_2 *q r* δ *cum graecis plur.*: + puella BFG(> puella mortua)HΘKO^{c}VWZ *vg. cor. uat.* c r aur. Ambr. luc. cum gr.* FLMX *minusc.* > non enim mortua est *a d* δ.

53. diridebant DEPR, inr. *c e*. **quia**: quod FW *vg. b f l q r*, quoniam *d*. **esset**: est E *d e l q r*; erat *c*. sc. eam mortuam esse *a* ff_2.

54. **autem**: + eiciens omnes foras et *f q* (*non* δ), *cf.* ἐκβαλὼν ἔξω πάντας καί AKRSUΔ *etc.*; *libere ex Mc.* **tenens** (+ eos R) **manum**: adpraehensa manu *a c*. **eius**: *om.* Y*(+ Y^{1}); puellae *r*; + et R. ^{cl}amauit R; exclamauit *a*; + eam *l r*. **puella** + sunt R.

55. **reuersus** (conuersus *d*) **est spiritus**: conuertit spiritum G *b* ff_2 *l graec.* ἐπέστρεψεν *transitiue reddentes*, conuertit spiritus *q*. surexit O. continua Z*(*corr.* Z^{2}); statim *a*. iusit EP, iusi R; praecepit *c d*. **dari** (δοθῆναι): dare BFD*E*GHMWς𝔓𝔥𝔖 *f* ff_2 *r*; + illi E. > dari illi FQR (illum)W(dare), dari ei *a d*.

56. *inc.* parentes autem uidentes expauerunt *d*. stipuerunt G; obstupu. JW *a c*, admirati sunt *e*. *om.* **eius** DEPMY. **praecepit** *codd. plur.* (pre. DV) *vg. cor. uat. uett. omn.*: praecipit ACEEPGQRTY. ne aliqu^{v}i H; ne cui X*; ut nemini *a c* (*d e*); ne aliquid E. dicere^{n}t E. **erat**: fuerat ET; esset EP; est *a b d f* ff_2 *l q* δ. > erat factum G *c*, est factum *e*.

IX. 1. **conuocatis** (conuocauit E; **conuocans**

et ut languores curarent
2 et misit illos praedicare
regnum dei
et sanare infirmos.
3 (87. 2) Et ait ad illos nihil tuleritis
in uia
neque uirgam neque peram
neque panem neque pecuniam
neque duas tunicas habeatis
4 et in quamcumque domum
intraueritis ibi manete
et inde ne exeatis.
5 (88. 2) Et quicumque non receperint
uos
exeuntes de ciuitate illa
etiam puluerem pedum
uestrorum excutite
in testimonium supra illos.
6 (89. 8) Egressi autem circumibant per
castella
euangelizantes et curantes ubique.
7 (90. 2) Audiuit autem herodes
tetrarcha omnia quae
fiebant ab eo

---

omnia daemonia et ut languores sanarent 2 et misit illos praedicare regnum dei. et sanare
omnes infirmitates. 3 et ait ad illos. nihil tuleritis in uia neque uirgam. neque peram neque
panem neque pecuniam. neque duas tunicas habeatis. 4 et in quamcumque domum introie-
ritis. ibi manete donec exeatis. 5 et quicumque non receperint uos exeuntes de ciuitate illa.
excutite puluerem de pedibus uestris in testimonium illis. 6 egressi autem circumibant per
castella. euangelizantes et curantes ubique. 7 audiuit autem herodes thetrarca omnia quae

---

d e) **autem** (*om.* D; + iesus ϛ𝔖 *c aur. et gr.* C^{3}FHS^{mg} *al. aliq.*) **duodecim** (-cem ℈P*; ·XII· DERW) **apostolis** (-los E *e*) *codd. et vg.* = *gr.* *συγκαλεσάμενος δὲ τοὺς δώδεκα ἀποστόλους* ℵC*LXΛΞ *min.*: con. au. du. discipulis suis G *b ff₂ l q r cum gr.* C^{3}EFHU *al. mu.* *μαθητὰς αὐτοῦ pro ἀποστόλους*; *om.* **apostolis** *d* δ (*Bentl.*) *cum gr.* ABDKM *al. plur. Tisch. T. G.* 8, *W. H.*; + et E. **illis**: eis D *d*. super omne *d*, in omni *e*. dem. D℈P^{1}(*om.* ℈P*)RW; daemonium *d*, -io *e*. **et** *sec. om.* D. langores ℈PKRTX*; languorem *l*, ualetudines *c*, infirmitates *d*. **ut . . curarent** (sanarent *f*): curare *c d e* δ, curandi *a*.

2. et missit D℈PR; emisit Q. predicare D. **sanare**: curare *e*. **infirmos** (*τοὺς ἀσθενεῖς uel ἀσθενοῦντας plur.*): aegrotos *a*; omnes infirmitates *f*. *om.* **et san. infirmos** F.

3. **ait**: dixit *a c d e* (*εἶπεν*). nichil W. tuleratis ΜΤ, tolleretis R, tollatis *a*; + uobis O. **in uia** *codd. et vg. contra graecum*: in uiam (*εἰς τὴν ὁδόν*) HX(*sed* uiam neque *usque ad* pecuniam *in rasura*) *c d e ff₂ r* δ. **neque** *pr.*: non E *c*(*ter*)*d e*(*semper*) *r*(*quinquies*). **neque** *sec.*: ne Q. poeram E; + neque calciamenta GQ *a b c e ff₂ l q r aur.* (*non graec.*), *ex Mt.* **neque panem** *om.* H. paec. E, pecc. DRW. duos R; ·II· D; ana duas *d*. tonicas DE. abetis R; habentes CT; habueritis *c e r*; *gr.* ℵ^{a}F^{w}L 33. 157 *ἔχετε*, *rell.* *ἔχειν et* habere *d*.

4. *om.* **in** R. quancunque ϛ; quacumque EG M*(*corr.* M^{1})RX*(-nque). domui R; ciuitatem D. intraberitis T; introieritis *c e f*. **ibi**: ubi R. **et inde**: donec E *f ex Mt.* **ne** (*μή solus* 38) *codd. vg. et c* δ *aur.*, *et* non D: *om.* ER *cum uett. plur. et gr. fere omn.* **exeatis** (e *pr. om.* O*): proficisimini (*sic*) G *cf. b c*(-camini)*ff₂ l q*; exite *a d e r Bentl.*, *gr.* *ἐξέρχεσθε*.

5. quiquumque H, quicunque ϛ; quodquod *e*. reciperint DG, accep. *d*; reciperit E℈PORZ (-eperit) *l*. > uos non rec. *c*. **puluerem pedum** (peduum DY) **uestrorum** (*τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν ὑμῶν* DU *al. plus* 15) *codd. et vg. et c d aur.*, pulu. uestrum *q*: pulu. de pedibus uestris G *f ff₂ r* δ (a ped.) *Ambr. luc.*, *et* p. uestrum de pedibus *a b l*, p. uestrum a pedibus uestris *e*; *τὸν κ. ἀπὸ τῶν π. ὑμῶν gr. plur.* ex|excutite H. > exc. pulu. ped. uestrorum *c d*. super illos DE℈PQR *d ff₂ Bentl.*, s. eos *c e*, in ipsos *r*; illis *a f* δ.

6. hegr. C, egressis D, egresi ℈PR; exeuntes *a d e*. **autem**: *om.* D; igitur *c*. **circumibant** A(*diuisim*)CD℈PHΘKMOQRYZ *gat. Bentl.*: circuibant ꟻEG(-bunt)JMTVWX *vg.*; ibant *q*. *om.* **per** KMTV. **castella** (*κώμας gr. pl.*): municipia (*πόλεις* X *cf.* D *infra*) *a*; + et ciuitates G (-tis)Q *b c ff₂ l q*. > circa ciuitates transibant *d* (*κατα πολεις και ηρχοντο* D), per castella pertransiebant *e*. euangelisz. E, aeuangueliz. D; euangelizantur R: benenuntiantes *e*. *om.* **et curantes** *q*. hubique C; *om. b*.

7. audiens *d cum* D^{gr}. herodis ℈P^{1}GR, erodis D; *pergit* F famam iesu et omnia *etc.* **tetrarcha** AꟻE℈PΘ^{c}KMMTQXYZ *vg.*: tethrar. CVW, tetar. HΘ*JO, thetar. G, tetrarca T, tetracha DR: quatuoruir *e*. **omnia** *om.* T. que D, quaecumque *b*. **fiebant**: faciebant *c e*, erant facta *b ff₂ l q r*. hab eo *c*; *om. b d e ff₂ l cum graecis* ℵBC*DLΞ *min.* **haesitabat** (*cf. Mt.* xxi. 21 *etc.*) *cum* ꟻFΘJKM MTOQXY *vg.*, haess. E (haessitantes E*): hes.

et haesitabat eo quod diceretur a quibusdam quia
iohannes surrexit a mortuis
8 a quibusdam uero quia helias apparuit
ab aliis autem quia propheta
unus de antiquis surrexit
9 et ait herodes
iohannem ego decollaui
quis autem est iste de quo
audio ego talia?
et quaerebat uidere eum.
10 (91.8) Et reuersi apostoli narrauerunt illi
quaecumque fecerunt.
(92.3) Et assumtis illis secessit
seorsum in locum
desertum qui est bethsaida
11 quod cum cognouissent
turbae secutae sunt illum
et excepit illos
et loquebatur illis de regno dei
et eos qui cura indigebant sanabat.
12 (93.1) Dies autem coeperat declinare

fiebant ab eo et hesitabat. eo quod diceretur a quibusdam quia iohannes surrexit a mortuis.
8 a quibusdam uero quia helias apparuit ab aliis autem quia propheta unus de antiquis surrexit.
9 ait autem herodes iohannem ego decollaui quis autem est iste de quo audio talia. et quaerebat uidere eum.
10 et reuersi apostoli ad iesum narrauerunt illi omnia quae fecerunt. et adsumens illos secessit seorsum in locum desertum. qui dicitur bethsaida
11 quod cum cognouissent turbae secuti sunt illum et excepit eos. et loquebatur illis de regno dei. et eos qui curam indigebant. sanabat.
12 dies autem iam coeperat declinare. et accesserunt duodecim

AC𝔈𝔓G(-bant)HVWZ, hess. D, es. T, essitauit R; consternebatur *b ff*$_2$ *q*, confundebatur *d*, mirabatur *l*, stupebat *a*; *gr.* διηπόρει. de eo q. R; propter q. *d*, propterea q. *c e*. *Inc. u.* 8 **a quibusdam quia** *Tisch. cum* ℭ; *nos Stephanum* 1555 *et* 𝔓 *sequimur.* **a quibusdam** *ad fin. uers. om.* R. **quia**: quod EF. iohannis DE𝔓^1, ioannes 𝔖ℭ. resurrexit M *l*; *et* > a mortuis res. *c d* (surrexit) *e*.

8. **quibusdam**: alios *d*. **uero**: autem G *a b c d e ff*$_2$ *q*. **quia** *pr.*: quod G *b ff*$_2$ *l q*, quoniam *d*. elias ORT *vg.* *om.* **quia hel.** *e*. aparuit R; uisus est *d*. ab alis 𝔈𝔓R; alii *d e*. **autem**: uero *c*; *om.* J. **quia** *sec.*: quod F *b c ff*$_2$ *l q r*. profeta D𝔈𝔓HOR. **unus** (εἷς ΑΓΛΠ *etc.*): *om. a d e*; quidam δ *cum* ℵBCLXΔΞ *etc.* **de**: ab EY; ex 𝔈𝔓. anticus (*om.* **de**) *d*.

9. **et ait** (καὶ εἶπεν ΑΓΔΛΠ *etc.*): ait E; ait autem G *b f ff*$_2$ *l q r*, dixit autem *a c d e*, εἶπεν δὲ ℵBCDL *etc.* herodis E𝔓^{1}R, erodis D; + quia *d*. ioan. 𝔖ℭ, iohannen FZ; iohannis R; + quem D. decolaui 𝔈𝔓R. > ego decoll. ioh. E. **quis** (*sequitur ras. unius lit.* K) **autem** (enim E) **est** (*seq. ras. duarum litt.* 𝔈𝔓) **iste**: > quis est autem iste *vg. d* (hic); q. a. est hic *a*, quis est hic *c e*, hic quis est *b ff*$_2$(qui) *l q r*; *graeci* τίς δέ ἐστιν οὗτος. **de**: *om.* G; a E. **audio ego talia** *codd. plur. et a c aur. contra ord. graec.*: > ego audio talia MTVW *b ff*$_2$ *q r* δ *cum gr.* AC^{2}XΓΔ *etc.*, *et* > ego talia audio R (iudo) *vg.*, ego haec audio *d et* D^{gr}; audio talia (*om.* **ego**) *f l*, audio ista *e*; *om.* ἐγώ ℵB^{o}LΞ *etc.* *om.* qu. uid. **eum** 𝔈𝔓*(+ *mg.*). quer. 𝔈𝔓^{mg}RVY. **eum**: illum E *a*. > eum uid. R, illum uid. *b ff*$_2$ *l q*.

10. **reuersi**: regressi *r*. **apost.** + ad iesum *f*. enarrauerunt *c*; nuntiauerunt 𝔈𝔓 δ. **illi** + omnia J *gr.* 235. quecumque D, quic. R, quaecunque 𝔓; quae *f*, quanta *c d e*; *gr.* ὅσα. fecerant *b*. **assumtis** ATVX^{c}Y, ads. EΘRX*Z^2,: assumptis DKMQW *vg. Tisch.*, ads. ꟻC𝔈𝔓GHJMO; adsumsit Z*; adsumens *a d e f*. **illis**: eis R; eos *a d*, illos *e f*; + iesus *ff*$_2$. secesit R, recessit *d*. sehorsum C; secreto *c*, singulariter *e*; *gr.* κατ' ἰδίαν. **in locum desertum** (diss. D) **qui** (que R, quod *b c ff*$_2$ *l q aur.*) **est bethsaida** (-zaida DE; -saidae JKZ^2 *vg. Tisch.*, -saide T, -saydae C) *cum codd. nostris omn.* (*vg.*) *et b c ff*$_2$ *l q aur.*: in l. d. qui uocabatur b. *a*, in l. d. q. dicitur b. *f*, in l. d. quod appellatur b. *e*; in castellum quod dicitur b. *d*, in uicum qui uocatur b. in loc. des. *r*, *cf.* εις κωμην λεγομενην β. D; in loc. des. ciuitatis uocatione b. δ, *cf.* εἰς τόπον ἔρημον πόλεως καλουμένης β. ACΓΔΛΠ *al. pler.*; *uariant et graec. rell.* εἰς πόλιν καλουμένην β. ℵ^{ca}BLXΞ, εις τοπον ερημον *tantum* ℵ*.

11. **quod cum** (quum CΘ, cumque R) **cogn.** (cognouisent R) **turbae** (-be W): turbae autem cum cognouissent *a*, t. a. ubi cognouerunt *c*, t. a. cognoscentes *d e*. sequutae ΘX, saecutae E, secute RVW; secuti DG. excoepit R; excipiens *a e r*, suscipiens *d*. ilos R, illum (*sed corr.*) K; eos GW *vg. c d e f*. *om.* **et** *sec. a d e r*. loquaebatur O*. **illis**: eis E𝔓^{mg} *e r*. **qui cura** (curari T^{rec} *gat.*; curam JKMTV) **indigebant** (tndige. Z*, indigae. O, indigebat R*) = τοὺς χρείαν ἔχοντας θεραπείας: qui necesse habebant sanari *a*, qui necessariam habebant curam *e*, qui opus habebant sanitatis eius *d*, necessitatem habentes curari δ. sanabant T* (*corr.* T^1); omnes curabat *d cum* D^{gr}.

12. *inc.* cum autem coepisset decl. dies *c*, iam ubi d. coepit decl. *e*. **autem** + iam *f l r*; ἤδη ἡμ. *pro* ἡ δὲ ἡμ. B. die R. caep. DR, cep. VW;

et accedentes duodecim
dixerunt illi dimitte turbas
ut euntes in castella uillasque
quae circa sunt deuertant
et inueniant escas
quia hic in loco deserto sumus
13 ait autem ad illos
uos date illis manducare
at illi dixerunt
non sunt nobis plus quam
quinque panes et duo pisces
nisi forte nos eamus
et emamus in omnem hanc turbam
escas
14 erant autem fere uiri quinque milia
ait autem ad discipulos suos
facite illos discumbere
per conuiuia quinquagenos
15 et ita fecerunt
et discumbere fecerunt omnes
16 acceptis autem quinque
panibus et duobus piscibus
respexit in caelum et benedixit illis
et fregit et distribuit

---

discipuli eius ad eum et dixerunt illi. dimitte turbam ut eant in castella et uillas. quae in
circuitu sunt et emant sibi escas quia hic in loco deserto sumus.
13 ait autem ad illos iesus
date illis uos manducare. at illi dixerunt. non sunt nobis plusquam quinque panes et duos
pisces nisi forte nos eamus et emamus in omnem hanc turbam escas.
14 erant enim uiri fere
quinque millia. ait autem ad discipulos suos facite illos discumbere per conuiuia quin-
quagenos.
15 et ita fecerunt et discumbere fecerunt omnes.
16 acceptis autem quinque
panibus. et duobus piscibus respexit in caelum et benedixit eos. et fregit et dedit discipulis

---

coepit *d e*. **declinare**: inar *in ras.* O. accidentes O; ascendentes JR *cf. ad Mc.* xv. 8; accesserunt .. et *b c f* ff_2 *l q r*, *et* + ad eum *b f*. duodecem ƎP*(*corr.* ƎP[1]); ·XII· DRW; *om.* E; + discipuli G *b*, + disc. eius *c* (> disc. eius duod.) *f* ff_2 *l q r* *contra graecum*. demitte KMTOR. turba[s] H; turbam *a b e f l q* δ. e^{u}ntes H; eant *a b* ff_2 *l q r*. **in castella** (c *in ras.* t Z[1]) **uillasque** (uillasquae C, et uillas DEJ) **quae** (que Y) **circa sunt** (*εἰς τὰς κύκλῳ κώμας καὶ ἀγρούς*): in c. et uillas quae sunt in circuitu G *f* (> in circ. sunt); *uariant uett. rell.*, circa cast. et uillas *b e* ff_2 *l q r*, in circum c. et u. δ, in proxima c. et u. *d*, in c. adiacentia *c*, adiacentes uicos et agros *a*; *deinde* + et reficiant se *a* (*om.* et) *b* ff_2 l^c *q r*. diuertant ƐFEƎP JKPVWZ *vg.*, deuertuntur R; maneant *d*, requiescant *c*; *gr. καταλύσωσιν*; *om.* **deu. et** G. **et** *sec.*: ut R *cor. uat. mg.* **inueniant**: emant *f*; + sibi *r*. hescas C, aesc. DE; edulum δ, quod manducent *c*; *om.* **et inu. esc.** *d*: + et refitiant se G *cf. uett. supra.* ʳ**quia**: quoniam *a*; *om.* C. *om.* **in** R. locum H. disserto D. > des. loc. *a c d e r* δ. summus E.

13. **ait**: dixit *a d e* (*εἶπεν*): *inc.* uerum ipse ait *c*. **illos**: eos R. **uos**: *om. a c*; + autem ƎP. **illis**: eis R *a*. > date illis uos (*δότε αὐτοῖς ὑμεῖς* ℵACDL *etc.*) EG (illos) *d e f* ff_2 l^c *q r* (illos) δ *Ambr. luc. Bentl.*; > date ill. mand. uos *b* l^* *cum graeco* B. manducate R. **at illi**: qui *a*, cui *c*. **nobis**: *om.* Z*(+Z[1]): enim *c*. plusquam *uno ductu* A; amplius quam *c*. **quinque**: ·U· DERW. duos A[1](*ut udtur*)ƎPJORY; ·II· D. *Hic incipit rursum* B. ni[si] M; **forte**: si forte *e*, si ff_2, quid δ, *om. a*. nosemus G; nos euntes *a c d e* δ. hemamus C, eamus RW*(*sed corr.*). **in**: ad T *in ras.* omne G. > turbam hanc *q*, populum hunc *a d*, p. istum *e*, pop. uel plebem hunc δ, hunc pop. *c*. hescas C, esces Y; aescam D; *om.* G.

14. **autem** *pr.* (*δέ* ℵ*L): enim *b c f* ff_2 *l q r* δ (*Bentl.*) *cum gr. plur.* **fere uiri** (*ὡσεὶ ἄνδρες*): > uiri fere *a f* ff_2, u. quasi *e*, u. ut *d*; *om.* **fere** *q*; > fere (quasi *c*) quinque m. uirorum *c r*. qui^{n}que Y; ·U· DERW. millia *vg.*; *om.* E *cf. ad Mt.* xvi. 9. **ait**: dixit *a c d e*. **autem** *sec.*: *om.* RT; + iesus *q*. **suos** *om.* R*(+*sax.*) *b e l*. facete ƎP. **discumbere** (rec. *a e*) + super terram E (*sed exp.*). **conuiuia** (*κλισίας*) *codd. vg. uett. exc. d*: conbibia T, conuiuium G; + centenos et E *ex Mc.* quinquagenus G. **facite** *etc.*: reclinate eos discubitiones ut q. *d*; *om. ad* **fecerunt et** *u.* 15 R.

15. **discumbere** (rec. *e*) **fecerunt**: discubuerunt G𝔖𝔖 *M. B. Cott. Otho.* B. ix, *Tib.* A. ii, *Reg.* 1. E. vii, *Harl.* 1802, *b c* ff_2 *l q r*. **et d. fec.** *om. d.* feccerunt *sec.* R.

16. accipiens . . . panes *etc. d e* δ. **autem** + iesus Q *b* ff_2 *r*. quinquae G; ·U· DRW. **duobus**: ·II· D. *om.* **et du. pisc.** *l*. respiciens *a e* δ, asp. *d*. celum W; + orauit *d*. **illis**: illos W *cor. uat. mg.*; super illos G *a b* ff_2 *l q r*, super eos *d*. confregit *a e*. **distribuit**: tribuit Q δ; dabat *a d e*, dedit *c f r*. *om.* **suis** *a b d q* δ *cum graecis plur.* **ut pon. ante turbas** (turbam ff_2): ut adponerent turbis *a c*, adponere turbis *d*, adp. populo *e*, ponere turbae δ.

discipulis suis ut ponerent ante
turbas
17 et manducauerunt omnes
et saturati sunt
et sublatum est quod superfuit illis
fragmentorum cophini duodecim.
18 (94. 1) Et factum est cum solus
esset orans erant cum illo et dis-
cipuli
et interrogauit illos dicens
quem me dicunt esse turbae?
19 at illi responderunt et dixerunt io-
hannem baptistam
alii autem heliam
alii quia propheta unus
de prioribus surrexit
20 dixit autem illis
uos autem quem me esse dicitis?
respondens simon petrus
dixit christum dei.
21 (95. 2) At ille increpans illos praecepit
ne cui dicerent hoc 22 dicens
quia oportet filium hominis multa
pati
et reprobari a senioribus
et principibus sacerdotum
et scribis et occidi
et tertia die resurgere.

---

ut ponerent ante turbas. 17 et manducauerunt omnes et saturati sunt et tulerunt quod
superauit illis fragmentorum cophinos duodecim. 18 et factum est cum solus esset orans.
occurrerunt ei discipuli eius et interrogauit illos dicens quem me dicunt esse turbae. 19 at
illi respondentes dixerunt. iohannem baptistam. alii autem heliam alii quia propheta
unus de prioribus surrexit. 20 dixit autem illis uos autem quem me dicitis esse. respondens
autem simon petrus dixit. tu es christus filius dei. 21 at ille increpans eos praecepit ne cui
dicerent hoc 22 dicens. quia oportet filium hominis multa pati et reprobari a senioribus et

---

17. *om.* **et mand.** *e.* omnis O; *om.* G *a b c l q.* satiati *a.* > et saturati sunt omnes (*Bentl.*) *d e δ et gr. plur.* **-atum est q.** *in ras.* Z. **quod superfuit illis** (τὸ περισσεῦσαν αὐτοῖς): q. s. eis R; quod superauit illis *d*(*om.* illis) *f q*; reliqum *e*; το περισσευμα D^{gr}. frangmentorum G, fram. R* (+g *sax.*); fractamentorum *d*, fracturarum *e*; **fragmentorum** *cum sequentibus coniunximus cum* A𝔉Z *vg. etc.*: *cum prec. coniungunt* M *et Tisch. T. G.* 8; *dubia sunt* DHKWY. **cophini** *codd. plur.* (*om.* Z*, + Z^2) *et vg.*, caphini W: cophinos B𝔉G(-nus)Y *b f ff$_2$ q.* duodecem ƎP* (*sed corr.*); ·XII· DERW. > duod. coph. BMTVW *cum graecis* M 28. 157. 299 *etc.*

18. quum Θ. **solus**: *om.* ƎP; secretae *q*, in secreto *a*, singularis *c e* (> esset ipse sing.). essent soli *d et* D^{gr}; +et R. horans C; *om. a c d e.* > orans solus *δ cum gr.* **erant** (συνῆσαν): aderant *a*, occurrerunt *f* (συνήντησαν B* 245); *om.* R; +autem G *b l aur.* **cum illo**: illi *a*, ei *f*. *om.* **et** *sec.* EH *a c d e*(>cum illo fuerunt discipuli) *f r δ cum graeco.* > et cum illo QR *b.* **disc.** + eius BEOR^{sax} *f r aur.*, + sui *a*; *cum gr.* MU *min.* **illos**: eos W *a d.* **dicunt** + beati R. aesse C. > esse dicunt D. **esse turbae** (turbe W) *codd. et vg. contra ord. gr.*: > turbae esse *uoluit Bentl. cum graeco et a c d δ*; > homines esse G *e et gr.* A *al.* 5 λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι. **esse turbae at** (*u.* 19) *om.* R.

19. respondentes (*et om.* et) E *a c d f r δ. om.* **et dix.** *e.* **dixerunt** + alii D. iohannen BCVZ, ioannem 𝔖ℭ. babt. CDR, babtizam ƎP*(-ztam ƎP^1); baptista H. eliam R *vg.*; + alii uero ieremiam M *cum gr. min. syr. p., ex Mt.* **alii** *sec. sine addit. codd. plur. b f*: + autem (ἄλλοι δέ) B𝔉ƎPΘ^{c}OT *cor. uat.* * *c l δ Bentl.*; + uero *vg. Tisch. a*(aliqui) *ff$_2$ q r aur.* prof. DƎPOR. **unus**: aliquis *δ.* > unus proph. *vg.* **prioribus**: senioribus E. > ex antiquis prophetis unus *l.* **alii quia . . . surrexit**: al. aut. prophetam surrexisse magnum *c*; aut unum ex profetis *d*, aut u. profetarum *e*, *cum* D^{gr}.

20. **d. autem**: et ait *r.* **autem** *sec.*: uero E *l*; *om. ff$_2$.* *om.* **me** R. esset (*sic*) + sed R. > dicitis esse (λέγετε εἶναι) D *a b c d e f r δ Bentl.* respondit ƎP^{mg}Q *c ff$_2$ Ambr. luc.*; + autem GK *a d f q δ* (*Bentl.*) *et graeci addunt* δέ. symon C DT; *om.* MT *a d e δ et b ut udtur cum graeco.* **dixit**: *om. Ambr.*; + illis R; + tu es *f*; + ad dominum tu es *l.* **christum** *plene* C; christus D *f l*; spiritum R; + filium *d e r*, filius *f l*, *cum* D^{gr}. **dei**: domini B; + uiui *l*: *om. a.*

21. *inc.* ipse uero praecepit illis *c.* **at** (et EV) **ille inc. illos**: qui cum obiurgasset illos *a.* **praecepit** (παρήγγειλεν) *codd. plur.* (praecoepit Θ) *et vg.*: praecipit ABCEƎPQRTY *aur. sed codd. anglici* e *et* i *saepius confundunt.* **hoc** (hod O*): haec G *b*; *om.* ƎPQR *δ.* > hoc dicerent *ff$_2$ r*, > haec dic. G *b l q.* nemini dicere (dici *c*) hoc *c d e* (istut).

22. hoportet C, obp. R; oportuit T. homins

23 (96. 2) Dicebat autem ad omnes
si quis uult post me uenire
abneget se ipsum
et tollat crucem suam
cotidie et sequatur me
24 qui enim uoluerit animam
suam saluam facere
perdet illam
nam qui perdiderit animam
suam propter me
saluam faciet illam
25 quid enim proficit homo
si lucretur uniuersum mundum
se autem ipsum perdat
et detrimentum sui faciat?
26 (97. 2) Nam qui me erubuerit
et meos sermones
hunc filius hominis erubescet
cum uenerit in maiestate sua et patris
et sanctorum angelorum
27 (98. 2) dico autem uobis
uere sunt aliqui hic stantes
qui non gustabunt mortem
donec uideant regnum dei.

---

principibus sacerdotum et scribis. et occidi. et tertia die resurgere. 23 dicebat autem ad
omnes. si quis uult post me uenire. abneget semetipsum. et tollat crucem suam cottidie
et sequatur me. 24 qui enim uoluerit animam suam saluam facere perdet eam nam qui
perdiderit animam suam propter me. saluam faciet eam. 25 quid enim prodest homini. si
lucretur uniuersum mundum. se autem ipsum perdat. et detrimentum sui faciat. 26 qui
enim me confusus fuerit. aut meos sermones. hunc filius hominis confundet eum cum
uenerit in maiestate sua. et patris et sanctorum angelorum. 27 dico autem uobis. uere sunt

---

Ꝑ*(*sed corr.*). **reprobari**: exproprari *d.* a saen. C; a presbyteris *d*; *om. b.* > a sen. et reprobari E. **et** *sec.* + a E. **princ. sac.**: *om.* **sacerdotum** δ; pontificibus *a.* > a princ. sac. et (+ a G) senioribus G ff_2 *l q r Ambr. luc.* scribiis E. hoccidi C; occidet R (*om.* **et** R*, + *sax.*); interfici *c e.* **tertia** (tercia GW) **die** (diae C) = τῇ τριτῇ ἡμέρᾳ: post diem tertium *r*, post tertium diem *a*, post tres dies *d* ff_2 *l q*, post dies tres *b*, post triduum *e*, *cum* D^{gr} μεθ ημερας τρεις.

23. **dicebat**: ait *e.* uoluerit *e.* **post**: ad *b.* adnegat R; neget *e.* semetipsum T(semed.)W *vg. cor. uat.** *d f m*; se *e*; + sibi *c.* cotidiae C, cotedie R, cottidie OX, quotidie DΘT *vg.*; *om. b c e* ff_2 *r* δ *et gr.* $\aleph^c$CDE *etc.* > et sequatur me quot. T. **tollat c. s. cot. et**: *om. a d l cum* D^{gr}; sublata cruce sua *b q.*

24. **qui** *pr.*: quicumque *c*, quisque *a cf. ad Mc.* x. 15. **suam** *pr.* + propter me E. salbam *bis* C, saluum *bis* R. **facere**: faciet E. **sal. fac.**: saluare *c d e* δ. perdit O*(*sed corr.*). **illam** *pr.*: eam DEGRX*(*corr.*) *d f* ff_2 *r.* **nam qui**: et qui R *a*; qui autem *d e*, quicumque autem *c*, quicumque δ; *gr.* ὃς δέ. **an. suam** *sec.*: illam *e.* **propter me**: causa mei *a.* > propter me an. suam *l.* **me** + hic G *b*(ille)*d e q r* δ (*Bentl.*) *et gr.* + οὗτος. **sal. faciet** (faciat D): saluabit *a c d e* ff_2, saluet δ. **illam** *sec.*; eam DR *d f* ff_2 *r* δ.

25. **quid**: qui G. **proficit** (profecit O) **homo** *codd. plur. et vg. et* ff_2 *q r aur.* (ὠφελεῖται ἄνθρωπος): proficit homini D^{mg}Ꝑ^{mg}R(profecit)X δ *cor. uat.*; proderit homini D*E; prodest homini *c f*, prodeest homini *b d e l*, pro . . . homini *a*; *cf.* ωφελει ανθρωπον D^{gr}. **si lucretur** (κερδήσας) *codd. et vg.*, si lucrum fecerit *e*, lucrum uel lucrans δ: lucrari *a d*, lucrum facere *c et* κερδησαι D^{gr}. huniuersum C, uniuer^{s}um R; totum *c e.* > mundum uniu. δ (*Bentl.*), mundum totum *a d*, *cum ord. gr.* **se** *ex* si K. **ipsum** *om. b* ff_2 *l r.* > ipsum autem E; > semetipsum autem *c d.* **perdat** (ἀπολέσας): perdet Q; perdere *a c d*, απολεσαι D^{gr}. **et**: aut *a c d e* ff_2 δ *cum graeco.* **detrimentum**: rentum *lapsu* R; damnum *c e*, iacturam *a*, iactum *d.* *om.* **sui** DGR *a b e* ff_2 *q r.* fatiat G, facit D; facere *c* (*non a*), pati *d*, *et* ζημιωθηναι D^{gr}. **et d. s. fac.**: *tantum* et animam suam *l.*

26. **nam qui**: qui enim *d e f* δ, quicumque enim *c*, quisque enim *a.* herub. C. > erubuerit me ff_2 *l r* δ (*Bentl.*); confusus fuerit me *a c d e* (confessus), me conf. fuerit *f.* **et** *pr.*: aut *f.* **sermones** *om. a d e l cum* D^{gr}. **hunc** + et Q. filium homonis R, *cf.* hominis filium *e.* **erubescet** (ἐπαισχυνθήσεται) *codd.* (her. C, -iscet H) *et vg. et b* ff_2 δ: erubescit AGY *l r aur.*; confundet *a c f* (+ eum)*q*, confundetur *d*, confitebitur *e.* quum uenerit Θ; conuenerunt *inepte* R. magestate CT; gloria *a c e*; regno *d.* hang. C, angu. D.

27. **uere** *cum seqq. coniunximus cum* A8F(E)J *d*(quoniam uere sunt) *f l* δ *Ambr. luc.* vii. 2: *cum* **uobis** *coniungunt* MY *vg. b c e*(ueritatem dico uobis sunt)*q.* **uere**: quia E. alii///qui R; quidam *a c d e f.* > aliqui sunt *b.* **hic**: *om.* JR; + qui H *gat.* > hic aliqui G *r.* hic stantium *c* (*Bentl.*), de hic stantibus *f* δ, eorum qui hic stant *e*, qui hic stant *d.* gustauerunt 8F. **donec**: quousque *e*,

28 Factum est autem post haec
uerba fere dies octo
et assumsit petrum et iohannem et
iacobum
et ascendit in montem ut oraret
29 et factum est dum oraret
species uultus eius altera
et uestitus eius albus refulgens
30 et ecce duo uiri loquebantur cum illo
erant autem moses et helias 31 uisi in
maiestate
et dicebant excessum eius
quem completurus erat in hierusa-
lem
32 petrus uero et qui cum
illo grauati erant somno
et euigilantes uiderunt
maiestatem eius
et duos uiros qui stabant
cum illo
33 et factum est cum discederent ab illo
ait petrus ad iesum praeceptor bonum
est nos hic esse
et faciamus tria tabernacula

**quidam de hic stantibus qui non gustabunt mortem donec uideant regnum dei. 28 factum
est autem post haec uerba. fere dies octo. et adsumpsit petrum et iohannem et iacobum
et ascendit in montem ut oraret. 29 et factum est dum oraret uisa est species uultus eius.
altera. et uestitus eius albus. refulgens. 30 et ecce duo uiri loquebantur cum eo. erant
autem moyses. et helias. 31 qui uisi sunt in gloria et dicebant exitum eius quem impleturus
erat in hierusalem. 32 petrus uero. et qui cum illo erant grauati erant somno. euigilantes
autem uiderunt gloriam eius et duos uiros qui stabant cum illo. 33 et factum est cum
discerent ab illo dixit petrus ad iesum praeceptor bonum est nos hic esse. et faciamus tria**

---

quoadusque *c*, usque cum *d*. uidiant R. **regnum dei**: filium hominis uenientem in gloria sua *d et* D^{gr} *Orig., ex Mt. uel ex u.* 26.

28. *om.* **autem** D. ista uerba *c*, istos sermones *e*. **fere** (quasi *c d e*, circiter *a*): + post E *a b* ff_2 *l q* δ. hocto C; ·UIII· DERW; sex *l ex Mt. uel Mc. om.* **et** *pr.* EGJR *a b* ff_2 *l r et gr.* ℵ*BH 28. **assumsit** (*cf. ad Mt.* xvii. 1) ATXY *et* adsumsit RZ: assumpsit DKMTQVW *vg. Tisch.*, adsumpsit B𝔉CƎPGHΘMO; adsumit J; adsumens *d* (δ), assumptis *etc. a*; + iesus E. **petrum et iohannem** (-nen XZ) **et iacobum** *cum* B𝔉CƎPJKMTORTV XZ *gat. a b c e f* ff_2 *l q* δ *aur. Bentl. et gr. plur.* ℵABC*EGHK *etc. cf.* viii. 51: > petrum et iacobum et iohannem (-nen AEHY, ioannem 𝔖ℭ) ADEGHΘMQWY *vg. Tisch. d r et gr.* C^3DLM XΞ *min.*; *deinde om.* **et** *quart.* E. ut horaret C; orare *c d e*.

29. *om.* **et** *ad init.* ƎP. **factum est** (ἐγένετο) AB𝔉CDE(*uide infra*)ƎPHKMMTO(P *def.*)QRTV W(*uide infra*)XYZ *S. ioh. et corp. oxon.* (*infra*), *harl.* 2788. 2826. *Par. lat.* 2. 262*. 13171, *Turon.* 23 *et* 25, *a d f* δ *aur.*, *Sacon* 1515 *et* 1519, *Bentl.*; *subaudiendum est* erat *post* **altera** *uel tale quid, nisi forsan legendum sit* altera erat et *ut credas* erat *per similitudinem litterarum casu excidisse cf.* W *et d corp. oxon. infra*: facta est (G)ΘJ^c *vg. edd. ant. pl., Tisch.* **oraret** (hor. C): orasset T *a*; + facta est E *a*, + uisa est *f*; + erat W; *cf.* $ℵ^c$ *καὶ ἐγένετο . . . ἐγένετο ἕτερον.* > dum orat (*sic*) facta est G *b* ff_2 *l q r*, *et* in orando facta est *c e*. **species**: spectus *q*, figura *e*. **uultus**: adspectus *b* ff_2 *l q r*. **altera**: alia *a c*, commutata alia *e*; mutata est *d*; uelut sol *l*; + facta est *corp. oxon.* **uestitus**: uestimentus G, *et* -ta *d l*; uestis *a*. **albus**: candidus *c*, -da *a l*, scoruscantia *d*, ut nix *e*, uelut nix *l*; + et *vg. edd. ant.* (*exc. Froben* 1502). praefulgens *a*, fulgens *c*.

30. *om.* **et** *pr.* E. **duo**: ·II· D. uirii E. **loquebantur** (loquae. G, loquebatur R) **cum illo** *codd. plur. et vg.*: loq. cum eo AEH *f r*, conloquebantur cum eo *c d*, conl. ei *a*, conl. illi *e* δ. *om.* **autem** R. moyses DEƎPHΘJKMTQRV *vg. Tisch.*, moises W. elias OT.

31. nisi R; apparentes *a r*. mages. C; gloria *a d e*, claritate *c*. > in maies. uisi ff_2. **et dic.**: *om.* **et** E *a*; dic. autem *c d e*. exquesum R, excelsum Q*; exitum *d e f* δ, consummationem *a*. **quem**: quae T; *om.* R. conpleturus erat CDEƎP FR, cumpl. er. G; impl. er. *a f*; incipiebat implere *c e*, incipit conplere *d*. *om.* **in** *sec.* F. iher. C, hyer. H, hir. R, ier. W *vg. om.* **in hier.** *e*.

32. **uero** *om.* H. **qui** *pr. om.* B. **illo** *pr.*: + erant GKVWZ^1 *vg. a c d e f* ff_2 (sunt)*r*; *gr.* οἱ σὺν αὐτῷ. sommo R, sompno W. > somno erant grauati E; > erant grauati somno MT *b*(a somno)*d l q* δ. **et** *sec.*: ut H; *uoluit* at *Bentl., cf.* euig. autem *a d e*(euigilassent)*f* δ. uigilantes JX*Y *q r*; experti *c*. mages. C, maiestatis R; gloriam *a c d e f*. *om.* **duos uiros** D. qu (*om.* i) R; + simul *d*. **stabant**: loquebantur *l*. **illo** *sec.*: eo MT *c d e r*. > cum illo erant stabant D (*sed* erant *expunct.*). **qui . . illo**: stantes cum illo δ, adsistentes ei *a*.

33. **et factum . . . ab illo** *om.* B. **cum** (quum

unum tibi et unum mosi
et unum heliae
nesciens quid diceret
34 haec autem illo loquente
facta est nubes et obumbrauit eos
et timuerunt intrantibus illis in nubem
35 et uox facta est de nube dicens
hic est filius meus dilectus
ipsum audite
36 et dum fieret uox
inuentus est iesus solus
et ipsi tacuerunt
et nemini dixerunt in illis
diebus quicquam ex his
quae uiderant.
37 (99. 2) Factum est autem in sequenti
die descendentibus illis
de monte
occurrit illi turba multa
38 et ecce uir de turba
exclamauit dicens
magister obsecro te respice
in filium meum quia
unicus est mihi
39 et ecce spiritus adprehendit
illum et subito clamat

---

tabernacula. unum tibi. et unum moysi et unum heliae. nesciens quid diceret. 34 haec autem
illo loquente facta est nubes et obumbrauit eos et timuerunt et intrantibus illis in nubem.
35 uox facta est de nube dicens. hic est filius meus dilectus. ipsum audite 36 et dum fieret uox
inuentus est iesus solus. et ipsi tacuerunt. et nemini dixerunt in illis diebus quicquam. ex his
quae uiderant. 37 factum est autem in illa die descendentibus illis de monte. occurrit illi turba
multa. 38 et ecce uir de turba. exclamauit dicens. magister obsecro te. respice in filium
meum quia unicus est mihi. 39 et ecce spiritus inmundus. adprehendit eum. et subito clamat

---

CΘT) *codd. plur. vg. et uett. plur.*: dum AHMTQ RY *a r Bentl. Tisch.*; ut *gat.* discederet C, disciderent O, disceserunt R; discenderent MTQ, desc. M; separarentur *d.* **illo**: eo GR *c d.* **ait** (ut R): dixit (εἶπεν) *c d e f.* petrum R. **ad iesum** (ihesum C): *om. a b* ff_2. preceptor DVW; magister *a b d r.* nobis DRT *c d l r* (δ). **hic**: huc E. > hic nos O *cf. ad Mc.* ix. 5. *om.* **et** *sec.* ꝐFQR *d* ff_2 *l r aur. cum gr.* MU *al.* 20. fatiamus G; faciemus ꝐP; si uis faciamus ff_2, uis facio *d et* θελεις ποιησω D^{gr}; + hic W *d l r.* trea GR; ·III· D. > tabernacula tria E *a b q* δ *cum gr.* ℵABC *al. plur.* > tibi unum J *q.* moysi ꝐPHΘJKMT RV *vg. Tisch.*, moȳ D, moisi ETW. helie W, eliae *vg.*, elie T. nescientes D; non sciens *e*, ignorans *c.* dicerit R.

34. hec W. *om.* **autem** E. **illo**: eo R *a d r.* **loquente**: dicente *a d*, *cf.* cum ille diceret *e.* nubis AꝐPMOY; nubs DEGRT *a b c d l aur. cf. Roensch It. u. Ug. p.* 263. *om.* **et** *pr.* E. **obumbrauit** *codd.* (*et* A, *perperam Tisch.* obrum.): hob. C, obrumbrabit T; umbrauit R, inumbrauit (*b*) *q r*, adum. *e.* **et tim. intrantibus illis** *etc. codd. plur. et vg.*, *cf.* tim. autem dum illi intrarent *a*, tim. au. in eo cum illi introierent *c d e* (et tim.) *cum graeco*: et timuerunt intrantibus autem illis DET *cor. uat. mg. cf.* et timuerunt et intrantibus *etc. b f l q r.* *om.* **in** BC*(+ C[1]).

35. *om.* **et** *ad init. b f* ff_2 *l q r.* **facta est** (ἐγένετο): uenit *d* (ηλθεν D^{gr}). > facta est uox V.

om. **dicens** *b c l gr. min. pauc.* **dilectus** (ἀγαπητός ACD *etc. al. plur.*) *codd. pl. et vg. et uett. plur.* (dilectissimus *c*): electus BDR *gat. a* ff_2 *l aur.*; ἐκλελεγμένος ℵBLΞ; + in quo bene sensi *d* D^{gr} *ex Mt.* **ipsum**: inspū *inepte* R. > audite eum *c d e* (illum).

36. **fieret**: fuerit R, fit *b c* ff_2 *l q*, facta est *a*, f. esset *e*, f. fuisset *d.* **inuentus**: tus *litt. min.* Y; relictus *e.* **ipsi tacuerunt** *in ras.* G. nimini R; nulli *d.* **dixerunt**: indicauerunt *a*, nuntiauerunt δ, renun. *e*; *gr.* ἀπήγγειλαν. quidquam P𝔖ℭ; nihil *b d* ff_2 *l q.* ex hiis W; *om. d.* que DR. uiderunt H*(a *superscr.*); audierant E *non uett.*

37. factaum R *sed* a *exp.* **in sequenti** (sequente G) **die** (diae C) = ἐν τῇ ἑξῆς ἡμέρᾳ ACEGHK *etc.*: in illa die D*(*corr. mg.*) *f*; sequenti die (*om.* **in**) *q*, eo die *r cum* ℵBL *etc.* τῇ ἑξῆς ἡμ.; per diem *a b d e* ff_2 *l cum* D^{gr} δια της ημερας. discend. illis DꝐP; discentibus il. R (*cf. ad* xix. 37); descendente eo *d et* D^{gr}. **monte** + et R. hoccurrit C; conuersa est *e*, conuenire *d.* **illi**: illis BꝐPJOZϚ𝔖ℭ *a aur. non graec.*; et (*pro* ei?) R; *om.* E. **multa**: magna *a c e.*

38. **uir**: uiri R; unus *e*; + quidam *c.* > de turba uir E. **magister** + bone *q.* hobsecro C; oro *a c e*, rogo *d.* respicias *a*, aspice *c*, adtende *e*; *gr.* ἐπίβλεψαι. **filium meum**: me domine R. hunicus C; unigenitus δ. michi W. > mihi est BE *d e.*

39. **spiritus** + inmundus *f q r.* **adprehendit**

et elidit et dissipat eum
cum spuma et uix discedit
dilanians eum
40 et rogaui discipulos tuos
ut eicerent illum
et non potuerunt
41 respondens autem iesus dixit
o generatio infidelis
et peruersa
usque quo ero apud uos
et patiar uos?
adduc huc filium tuum
42 et cum accederet elisit illum
daemonium et dissipauit
et increpauit iesus spiritum inmundum
et sanauit puerum
et reddidit illum patri eius.
43 (100. 8) Stupebant autem omnes
in magnitudine dei
(101. 2) omnibusque mirantibus in
omnibus quae faciebat.
Dixit ad discipulos suos

---

et elidit et dissipat eum cum spuma. et uix discedit ab eo dilanians eum.
40 et rogaui discipulos tuos ut eicerent illum et non potuerunt.
41 respondens autem iesus dixit. o generatio incredula et peruersa usquequo ero aput uos et patiar uos. adduc huc filium tuum.
42 adhuc autem ueniente illo elisit illum daemonium et dissipauit eum. et increpauit iesus spiritum inmundum. et sanauit puerum. et reddidit eum patri eius.
43 stupebant autem omnes et mirabantur in magnitudine dei.

omnibusque mirantibus in omnibus quae faciebat iesus. dixit petrus. domine quare nos non potuimus eicere eum. ad ille dixit hoc genus non exiet nisi in orationibus et ieiuniis.

DJKMOVXZ[2] (-det), adprae. BꝐCEƐPGHΘMTR (-chendit)Z*, adpreendit T: apprehendit AQW *vg. Tisch.*, apprae. Y; arripit *a*; > arripuit illum sp. *c*; > arripit enim il. sp. immundus *e*, > accipit en. il. desubito sp. *d*, *cum* D^{gr} *λαμβανει γαρ αυτον εξαιφνης πνευμα.* **illum**: eum MTR *vg. f δ.* *om.* **et** *sec. a e l r.* clamant Q; exclamat G; *om. a d e* ff_2 *l r.* **et elidit**: *om.* F; et hel. C, et eledit R, et elidet ꝐFGO(hel.)Z; et adlidit *d*, et coll. *c e*, et concidit *a*; + illum E, + eum *δ*. disippat ƐP, disipat R, dispat O; discarpit *a*, disrumpit *d*; *om.* **et dis. eum** *δ*. **eum** *pr.*: illum D *a*. **cum spuma**: *om.* F; spumat *l* (*sed uoluit* cum spuma l^c); et spumat *e* (*pergit* et confringit illum et postulaui *etc.*). discendit DER; discedens B; recedit *a d*; + ab eo DQ *c d f r*, + ab illo *a* ff_2 *q δ*. delan. R, dilaniens MT; dilaniat B; contribulans *a*, conterens *c*; et contribulat *d cum* D^{gr}.

40. **rogaui**: precatus sum *a d*, postulaui *e*. **tuos**: suos R. eiicerent *vg. Tisch.*, eiecerent V, iecerent DR; dimittant *d*, liuerarent *e cum graeco* D *απαλλαξωσιν.*

41. **respondens autem** *codd. plur. et vg. et uett. pl.* (r. itaque *c*) *cum graeco*: *om.* **autem** A*M *e* (respondit). *om.* **iesus** R. **generatio** + praua E. imfid. E, infed. O; incredula *d f r*, incredibilis *a e*. **et peruersa** *om. a e.* **usque quo**: quousque *a*, quoadusque *c*. hero C. **apud** (aput CG) **uos**: uobiscum B *gat.*; + quamdiu T(*sed* diu *m. rec.*); + et usquequo *e*; + et usquequo ero uobiscum *b*. paciar W; sufferam *a*, sustinebo *c*, -neo *e*. **adduc** (aduc G) **huc** (*προσάγαγε ὧδε*) *codd. pl. et vg. et a*(hoc)*b c e*(hoc)*f* ff_2 *l q δ*(quo autem *super ὧδε!*) *aur.*: *om.* **huc** AMPR(adhuc *pro* **adduc**)X^cY *d r et* D^{gr}. flium R.

42. **et cum** (quum Θ) **accederet** (accid. OQR): adhuc autem accedente illo *a c d e* (eo), ad. au. ueniente ipso *b f*(illo)*q*, iam accedente ipso *δ*; statim autem cum uenisset et adpropinquasset idem puer uidens iesum elisit *etc. r.* hel. C, ael. E, elissit D, eledit R, adlisit *a d*, coll. *c* . **illum**: eum R. demonium DƐPRW; ilie spiritus malus *a*. disipp. ƐP, disp. D*(+ si *mg.*); concarpsit *a*, conturbabit *d*, contorquens contribulauit *r*. *Inc. Tisch. u.* 43 **et increpauit,** *u.* 44 **stupebant**; *nos Stephanum* 1555 *sequimur.* **increpauit**: incrauit R; imperauit *a d*, corripuit *e*. *om.* **iesus** *l*. **spiritum inmundum** (imm. EG *vg. Tisch.*): spiritui inmundo *a b* (*δ*); > inmund. sp. *d e cum* D^{gr}; *om.* **inmundum** *c*. **sanauit puerum** (+ eius *l*): dimisit eum (illum *e*) *d e cum* D^{gr}. redidit E, reddit B; restituit ff_2. **illum**: eum E; filium B, puerum *d cum* D^{gr} *τον παιδα.* patri suo *cor. uat. mg. a b c d e l r.*

43. + confestim hoc uiso *ad init. r.* *om.* **autem** E. > omn. au. stup. *c d e* (admirabantur) *cum* D^{gr}. **omnes** + et mirabantur *f*. magnitudinem GP; magnificentiam *e*; magnalia *a*. **dei**: eius P. omnibusquae EY; uniuersis igitur *c*; omnium autem *d*. **mirantibus** (-tium *d*): + in magnitudine dei D*(*sed exp.*); + nunc *c*. **omnibusque m. in omn.**: et mirantibus omnibus in omnia G; et in mirabilibus *l*. que DER. **faciebat**: fiebant CW; + iesus *f q r δ cum gr.* $ACW^aX\Gamma\Delta$ *etc.*; *deinde* +

44 ponite uos in cordibus uestris
sermones istos
filius enim hominis futurum
est ut tradatur in manus
hominum
45 at illi ignorabant uerbum istud
et erat uelatum ante eos
ut non sentirent illud
et timebant interrogare eum
de hoc uerbo.
46 (102. 2) Intrauit autem cogitatio
in eos quis eorum maior
esset
47 at iesus uidens cogitationes
cordis illorum
adprehendens puerum
statuit eum secus se
48 et ait illis
quicumque susceperit
puerum istum in nomine
meo me recipit
et quicumque me receperit
recipit eum qui me misit
nam qui minor est inter

dixit autem ad discipulos suos. 44 ponite uos in auribus uestris sermones istos filius
enim hominis futurum est ut tradatur in manus hominum. 45 illi autem ignorabant hoc
uerbum et erat occultum eis. ut non intellegerent illud. et timebant interrogare eum de
hoc uerbo. 46 intrauit autem cogitatio in eis. quis eorum maior esset. 47 et iesus uidens
cogitationes cordis illorum adprehendens puerum statuit eum iuxta se. 48 et dixit eis.
quicumque susceperit puerum istum in nomine meo me recipit. et quicunque me recipit.

dixit ei (*om. e f*) petrus domine quare (propter quid *c*) nos non potuimus eicere illum (eum *f r*, illud *c*) quibus (ad ille *f*) dixit quoniam (*om. f*) huiusmodi (eiusm. ff_2, hoc genus *f*) orationibus (-ne ff_2) et ieiuniis eicitur (-cietur *c*; > eiciuntur et ieiunio ff_2, > non exiet nisi in or. et iei. *f*) *c e f* ff_2 *r*, *sine auctoritate graeca*, *ex Mt.* xvii. 21 *uel Mc.* ix. 29. **dixit**: + autem *c e f* ff_2; + autem iesus *b r*; et d. iesus *l*. ad discipulis suis G*(*corr.* -os suos); discentibus suis *e*.

44. ponete ƎP. **cordibus** *codd. et vg. et aur.*: auribus *uett. plur.* (*Bentl.*); aures *d*, in auribus uestris uel in corde uestro *r*; *gr. omn.* εἰς τὰ ὦτα. sermonis O; uerba *a d*; *om. c*. filium R. **enim**: meum R. homonis R. **futurum est ut tradatur** (-etur Q, -eretur R): futurus est ut tr. AEY; incipit tradi *a c d*(-iet)*e*; tradetur *b* ff_2(-atur)*l q r*. manibus *a b c*.

45. ad R. **uerbum**: + di D(*sed exp.*); sermonem *c*. istut G (*sequitur rasura fere* 6 *litt.*), istum O. **et erat ue** *in ras.* K. **uelatum**: occultum *a f* ff_2, coopertum *d r*, absconsum *e*, latens *c*; + est R. hante eos C; ab eis *a b e*(illis) δ, eis *f*, inter ipsis ff_2; > illis latens *c*. huti C; et R. **sentirent**: intellegerent *a f r*. illut G, illum OX^c; *om. a b* ff_2 *l q r*. **et** *sec. om.* QR. interro rogare Z*(*sed corr.*); interrogarent R. **eum**: illum KMTOVZ; *om. d e l q cum* D^gr. > eum interrogare W *vg*. **uerbo** *ex* uerbum G. > uerbo hoc *a c*(isto)*d e*(illo)δ *aur*.

46. **intrauit**: interrogauit *lapsu* R; introiuit *e*. **intrauit . . . eos** *om. d et* D^gr. **autem**: ergo E; *om.* ƎP. **in eos**: in eis *a b e*(illis)*f* ff_2 *l q*, inter eos *gat*. quisnam *a c d e*. **esset**: est P, erat E. > esset eorum maior G; > esset m. illorum *a c e*. **maior . . . illorum** *u.* 47 *om.* R.

47. *Deficit* B *ad u.* 58. ad iesus O; et ies. *f*: > ies. autem *a c*(itaque)*d e r*. cum uidisset *e*. cogitationis G; -nem *uoluit Bentl.* = τὸν διαλογισμόν. cordes G*(*corr.* G[1]); *om.* X *l*. **illorum**: eorum EX. **adprehendens** AJKMOPTVXYZ, adprae. ƎFCEƎPGHΘMTR (-chendens), adprechendens D*(c *exp.*): apprehendens QW *Tisch.*; apprehendit . . et *vg. e*; adprehensum *a*. **puerum**: infantem *a d*. **eum**: illum C *vg.*; *om.* R *a d e* ff_2 *l q r*. **secus**: apud *a*, iuxta *c f*, ante *e*, ad *d*.

48. **ait**: dixit (εἶπεν) *a c d e f*. *om.* **illis** *a b c d e* ff_2 *l q r cum gr.* D 157. quicunque *pr.* ℌ. *om.* **quic. s. . . . recipit et** *a* (*l uide infra*). susciperit DEƎPJ; susciperunt R; suscepit H*(+ er *sup. lin.*); acceperit *b d* ff_2 *r*, rec. *c e*. **puerum**: infantem *d*. istud R*(*corr.* R[1]). **recipit** *pr.*: recepit E; suscipit D*(*corr. mg.*)H[2](-epit) ΘR; accipit *d*, *deinde om.* **quic. me rec. recipit.** **receperit** (*cf.* susceperit *supra*) ƎFCƎP(recip.)GH ΘIOPR(-int)TZ[2] *vg.*, *b c* ff_2 *l q r* δ *cum graecis plur.* δέξηται: recipit D(+ c *sed exp.*)JKMMTQV X*YZ* *cor. uat. a e f aur. et gr.* ℵX 69 δέχεται; recepit AEWX^c; + non me recepit sed Q *et ita a b c* ff_2 *l q* (*r*) δ. **recipit** *sec.*: recepit E; reciperit R; *om. a b c* ff_2 *l q*. q. m. missit D, > q. misit me ƎP; mittentem me δ; + reciperit eum R; + et qui recipit puerum talem in nomine meo me recipit *l*. **minor**: maior *lapsu* R; minimus *a c e*. **omnes**: *om.* ΘJM; + excelsior δ (*super* ὑπάρχων). > uos omnes *vg.*; in omnibus uobis *a c*(*om.* uobis)*d e*. *om.* **hic** P. **maior**: magnus *a c d e* (*Bentl.*) *et gr.* μέγας.

omnes uos hic maior est.
49 (103. 8) Respondens autem iohannes
dixit
praeceptor uidimus quendam
in nomine tuo eicientem
daemonia et prohibuimus eum
quia non sequitur nobiscum
50 et ait ad illum iesus
nolite prohibere
qui enim non est aduersus
uos pro uobis est.
51 (104. 10) Factum est autem dum complerentur dies assumtionis eius
et ipse faciem suam firmauit
ut iret hierusalem
52 et misit nuntios ante
conspectum suum
et euntes intrauerunt
in ciuitatem samaritanorum
ut pararent illi
53 et non receperunt eum
quia facies eius erat euntis hierusalem
54 cum uidissent autem discipuli eius
iacobus et iohannes dixerunt
domine uis dicimus ut ignis
descendat de caelo et

---

recipit eum qui me misit. qui enim minor est inter omnes uos hic maior est. 49 respondens autem iohannes dixit. praeceptor uidimus quendam in nomine tuo eicientem daemonia et prohibuimus eum. quia non sequitur nobiscum. 50 et ait ad illum iesus. sinite eum. et nolite prohibere. qui enim non est aduersum uos pro uobis est. 51 factum est autem dum conplerentur dies adsumptionis eius et ipse faciem suam firmauit ut iret in hierusalem. 52 et misit nuntios ante conspectum suum et euntes. intrauerunt in ciuitatem samaritanorum ut pararent illi. 53 et non receperunt eum. quia facies eius erat euntis in hierusalem. 54 uidentes autem disciputi eius. iacobus et iohannes dixerunt. domine uis dicimus. ut

---

49. ioann. 𝔖ℭ, iohannis DEꟼ^{1}R. **dixit**: *om.* R; + ad eum *r.* preceptor DW; magister F *a d e r.* **quendam**: quaendam *ut udtur* Y* *sed* a *exp.* **tuo**: meo R. iecientem D, iecentem R, eiecientem V, eiic. *vg. Tisch.*; expellentem *e.* demonia DꟼRW. **prohibuimus** (proib. CT, proibimus R) *codd. et vg. et uett. plur.*, uetauimus *c, cum gr.* ACDXΓΔ *etc.* ἐκωλύσαμεν: prohibebamus *a b l*, uetabamus *e cum gr.* ἐκωλύομεν ℵB LΞ. **quia**: qui ꟼF. **sequitur** + te *b cor. uat.** nobis X*; nos 𝔖 *Turon.* 25; + est δ *et* Δ .

50. **et ait** (*καὶ εἶπεν* AΓΔ *etc.*): dixit autem *a c d e* (*εἶπεν δέ* ℵBCDL *etc.*). **ad illum**: *om.* T*(+*in mg. m. rec.*); ad ilum G; ad illos Eς *c q gr. min. pauc.* **iesus**: + sinite eos HΘ(+ et); + s. eum et DQ *gat.*, *a*(illum)*f l r aur.* proib. C; uetare *c e*; + eum T *d*, *cum gr.* CDF *etc.* **aduersus** ADGHMY; aduersum *codd. rell. vg. Tisch.*; contra *d.* *ad fin.* + nemo est enim qui non faciat uirtutem in nomine meo *c e l*, n. est enim (autem *r*) qui (+ non *a*) f. u. in n. m. et poterit male loqui de me *a b r*; *cf. Mc.* ix. 39.

51. **dum**: cum 𝔉CEJQVZ; ut *d*, in eo ut *e.* **complerentur** A𝔉HKMMTPQVWXY *vg.*: conpl. CDEꟼGΘIJORTZ; supplerentur *c e.* **assumtionis** (ἀναλήψεως) ATX^{c}Y *cf. u.* 28: assumpt. CDIKMVWX* *vg.*; adsumt. RZ, adsumpt. 𝔉Eꟼ GHΘJMTOPQ *Tisch.*; receptionis *a c.* **faciem**: uultum *d et u.* 53. confirmauit *c e*; direxit *a.* **ut iret**: ire *a*, ut abiret *d*, ad pergendum *c*; *om.* *e*; + in DEꟼHOQRTWX^{c} *vg. a d e*(ad)*f r* δ *aur. et gr.* εἰς. ierus. *vg.*, hiesrus. Q*.

52. missit DR; praemisit *c e.* nuntius Y*(*corr.* Y^{1}), nuncios W, nuntioos R(o *pr. exp.*). hante C. **conspectum**: faciem *c d*; eos *e* (*et pergit* quasi praepararent illi *etc.*). **et** *sec.*: ut R. abeuntes *c*; + nuntii *r.* introierunt *c.* *om.* **in** MT. **ciuitatem** (*πόλιν* ℵ*ΓΛ *min.*) *codd. et vg. uett. plur. Tert. pat.* 3: castellum *c d* δ, *et κώμην gr. plur.* ut parerent DO^{gl}; ut praeparar. *d* (*e*); ad praeparandum *c*, tanquam paraturi *a*, quasi paraturi *b q.* **illi** + cenam Q.

53. **non** *om.* 𝔉*(+*inter lin.*). reciperunt DEꟼOR; suscep. *d.* **quia**: quod R. *om.* **eius** GJXZ*(+Z^{2}). **euntis**: euntes GO*(*sed corr.*)Q R δ; iens *d*, tendens *a*, pergens *c*, (*gr.* πορευόμενον); euntibus *e*; + in DEꟼH(*sed expunctum*)KQRT WZ*(*sed corr.*) *vg. a d e f r* δ *et gr.* εἰς. ierus. *vg.*, hyerus. H.

54. **cum** (quum CHΘ) **uidissent**: uidentes *a c d f r* δ. **autem** *codd. pl.* (*et* A^{c}) *vg. uett.* (igitur *c*) *cum gr.* ἰδόντες δέ: *om.* A*X^{c}Y. > autem uid. *et* + eum D. iacobum H, iocob R. ioann. 𝔖ℭ, iohannis DEꟼOR, -nem H. **domine**: *om. c*; + si I. dicemus DE. ignem R. disc. Dꟼ, discendit R, descendit G. > descendat ignis IX*; ignem descendere (*om.* **ut**) *c d.* d^{o} G. celo W > de caelo desc. *a*, *et* + super illos *a b c l*(> super illos de caelo)*q*, + ad illos *e.* **et** *sec. om.* MT. **consumat**: n *in ras.* O; consumm.

consumat illos?
55 et conuersus increpauit illos
et dixit nescitis cuius
spiritus estis?
56 filius hominis non uenit
animas perdere sed saluare
et abierunt in aliud castellum.
57 (105. 5) Factum est autem ambulantibus
illis in uia
dixit quidam ad illum
sequar te quocumque ieris
58 et ait illi iesus
uulpes foueas habent
et uolucres caeli nidos
filius autem hominis non
habet ubi caput reclinet.
59 Ait autem ad alterum
sequere me
ille autem dixit
domine permitte mihi primum
ire et sepelire patrem meum
60 dixitque ei iesus sine ut mortui
sepeliant mortuos suos
tu autem uade adnuntia
regnum dei.
61 (106. 10) Et ait alter sequar te domine
sed primum permitte mihi
renuntiare his qui domi sunt

---

ignis descendat de caelo. et consumat illos sicut et helias fecit.
55 et conuersus iesus increpauit illos et dixit ad eos nescitis cuius spiritus estis.
56 filius enim hominis non uenit animas hominum perdere. sed saluare. et abierunt in aliud castellum.
57 factum est autem ambulantibus illis in uia dixit quidam ad illum. sequar te quocunque ieris domine
58 et ait illi iesus. uulpes foueas habent. et uolucres caeli nidos ubi requiescant. filius autem hominis non habet ubi caput reclinet.
59 ait autem ad alterum sequere me ille autem dixit. domine permitte mihi primum ire et sepelire patrem meum
60 dixit ei iesus. sine mortuos sepelliant mortuos suos tu autem uade adnuntia regnum dei.
61 dixit autem et alius. sequar

E; consumere *c d.* **illos**: eos R; **et cons. illos** *om. l*; + sicut (+ et *d f* δ) helias fecit ΘMO[gl] *cor. uat.* uett. omn.* (> fecit hel. *c*) *exc. e l aur., et gr.* ACDXΓΔ *etc.* ὡς καὶ ἠλίας ἐποίησεν.

55. **et conuersus**: conu. autem *d e r* δ, conu. itaque *c*; + iesus OR *f r cum gr.* KΠ *al.* 30. increpabit T; corripuit *c e*, obiurgauit *a.* **illos**: eos R; + iesus *q.* **et dixit**: dicens EΘIM *vg. a*; *om.* O; + ad eos *f.* *om.* **et dixit** *usque ad* **saluare** (*u.* 56) DƎPFGQY *gat. Mediol.* I. 61 *inf.* Bentl. l* δ *et gr.* ℵABCEGHLSVXΔΞ *etc.*; *cf. d ad u.* 56, *et W. H.* '*select readings*' *p.* 59. **cuius**: cui R, quali *c r.* spiritui *c r.* sitis *c q.*

56. *om.* **filius . . . saluare** *d et* D[gr]. + quia *ad init. b.* **filius** + enim *c f q.* **uenit** + ad E. **animas** + hominum HΘMR *cor. uat.* a b f q r Ambr. et gr.* F[w]KMUΓΔΠ *al. permult.* salua facere V* (*sed corr.*), saluas f. *c.* habieruit R; abiit *e.* aliut GR, alium D. aliam ciuitatem *b.*

57. **factum est autem** (ἐγένετο δέ AΓΔΛΠ *etc.*): et factum est *a c d e*, και εγενετο D; *om.* **autem** R*(+ *sax*). hambulantibus C; cum ambularent *e*; euntibus E *a b d l q r.* **illum** + domine *b.* quoquumque HT, quocunque Ϛ. ierimus R; + domine *f q* δ *et gr.* ACΓΔΛΠ *etc.*

58. **et ait**: dixit *vg. e*, et dixit *a d*, dixit ergo *c.* **illi**: ei R. fobeas OT; cubilia *a c d*, receptacula *e.* **uolucres**: uolatilia *c d e.* celi W. **nidos** + ubi requiescant DQ (-cent) *a b f l q r Ambr. luc., cf. ad Mt.* viii. 20. filios R. homines R. abet hubi C. **caput** (capud E) *sine add.* ACDEƎPG H*IJMQRTXY𝔓ℭ *a c d f q* δ *et graec. omn.*: + suum BH[1]ΘKMꞋOVWZϚ𝔖 *b e r aur. Ambr.* reclinat R; declinet *e q.* **ubi c. s. recl.** *om. l.*

59. ayt C; Sit V. **alterum**: alterutrum *r*, illum *a.* **seq. me**: ut sequeretur se *e.* praemitte G. **mihi**: me (F)T. primo *e*, prius *a.* irae R; eunti δ; ut eam *d.* **et** *cum* AꟻFDEƎPH*IJO(aet O*)QRWXY *vg. cor. uat.*: *om.* BCGH[c]ΘKMMꞋT VZ *c l gr. min.* sepilire DO; sepeliam *d.*

60. dixit quae R; dixit T *f*; et dixit G *e r*; d. autem *a b q* (δ); ad ille dixit *d* (D ο δε ειπεν); dixitque ergo *c*; **dix. ei ies.** *in ras.* T. **ei** *cum codd. plur. vg. uett.* (illi *a c d* δ, illis *e*) *et graeco*: *om.* AEƎPGMY *corp. oxon. aur.* **iesus**: *om. a*; + sequere me et *l.* **ut** *om.* ER *a b c d e f l q r* δ. mortuos E *a b d f q* δ. sepelient Q; sepelire E *a b d q* δ. mortuis suos G. > mor. su. sep. *c.* *om.* **autem** R. **uade**: + et ƎPϚℭ *cor. uat.* d e aur.*; uadens *c* δ. **adnuntia** (*cf. Mc.* v. 19): annuntia ABDMꞋVW(-cia)XY *vg.*; nuntia ƎP[c]; adnuntiare JQ; praedica *d.*

61. *inc.* dixit autem et (ei *c*) alius *a c d e f.* **alter**: illi A. **sed** + per R. primo *c e*, prius *a.* **permitte** (dimitte δ) **mihi** *om.* R. > permitte (+ autem *d*) mihi primum *vg. d cum* D[gr]. **mihi** + me X[c]. **renuntiare** (ἀποτάξασθαι) *codd.* (renunc. W) *et vg.*: ire nuntiare ꟻFGR, ire renuntiare

62 ait ad illum iesus
nemo mittens manum suam
in aratrum et aspiciens
retro aptus est regno dei.
X. 1 (107. 10) Post haec autem designauit
dominus et alios septuaginta duos
et misit illos binos
ante faciem suam
in omnem ciuitatem et locum
quo erat ipse uenturus
2 (108. 5) et dicebat illis.
Messis quidem multa
operarii autem pauci
rogate ergo dominum messis
ut mittat operarios in messem suam.
3 (109. 5) Ite ecce ego mitto uos
sicut agnos inter lupos.
4 (110. 2) Nolite portare sacculum
neque peram
neque calciamenta
et neminem per uiam
salutaueritis.
5 (111. 5) In quamcumque domum
intraueritis

te domine. sed primum permitte mihi. renuntiare his qui in domo mea sunt.
62 dixit autem ad illum iesus. nemo mittens manum suam super aratrum. et respiciens retro aptus est regno dei.
X. 1 Post haec autem designauit iesus et alios septuaginta. et misit illos binos ante faciem suam in omnem ciuitatem et locum quo erat ipse uenturus.
2 et dicebat illis. messis quidem multa. operarii autem pauci. rogate ergo dominum messis ut mittat operarios in messem suam.
3 ite ecce ego mitto uos sicut oues in medio luporum.
4 nolite portare sacculum neque peram. neque calciamenta. et neminem per uiam salutaueritis.
5 et in quacumque domu introieritis primum dicite. pax huic domui.
6 et si

DƷP, ire et nunt. *a r*; abrenunt. *d*; nuntiare *b e q*; + fratribus meis D (meis *exp.*). hiis W; meis *r*. **qui**: quae CEHJT𝔖ℭ; *cf. Erasm.* '*ex graeco non liquet an legendum sit* qui *aut* quae'; *gr.* *τοῖς εἰς τὸν οἶκόν μου*. in domi Q; in domu R; in domo *a f* (+ mea); > sunt in domum meam *d*.

62. **ait**: et ait B𝔉EHΘX*; dixit autem *a c f q r*; *cf. gr. εἶπε δέ*. **ad illum**: illi E. > iesus autem dixit illi *d e cum* D^gr. mittis G. **in**: ad *vg. edd. ant.*; super ƷP *f r*. atrum R. **aspiciens**: respiciens GR *vg. f* δ. > respiciens retro mittens (mittit *b*) manum in aratrum *b q*, retro resp. et extendens (inmittens *d*) m. s. super aratrum *a d*, retro attendens et superponens m. s. super ar. *c e*; respiciens manum aratro *l*; *cum* D^gr. abtus T, habtus C; habilis *q*. **est**: erit ƷP (δ). regnum MT.

X. 1. **post haec** (*sup. lin.* T) **autem designauit** (dis. R) **dominus** (iesus *r*): ostendit autem *d*, elegit a. *a e*, probauit a. *c*, designauit a. iesus *b l* (dominus postea), *cum gr.* D *απεδειξεν δε*. alius G. LXX duos FRT, LXXta ·II· E, LXXII DOZ; sept. duo ƷP*J; sept. et duo M; septuaginta (*om.* **duos**) *b f q r* δ *Iren. Tert. Ambr. luc.* VII, *cum gr.* ℵACLXΓΔ *etc. cf. capitula* p. 286; *cor. uat.* 'LXXII *graecus antiqui; sed graecus non habet* duos; *similiter infra* reuersi sunt autem LXX.' missit DR; praemisit *c e*. **illos**: eos R *d*. simul duos uel binos δ. *om.* **suam** X*(+ *cor.*). > locum et ciu. *a b c d e l q r cum* D^gr. *om.* **ipse** *a b c l q r*. erat iturus δ, intraturus erat *a*, introiturus erat *e*, habebat uenire *d*; *post* **uenturus** *rasura in* T.

2. **illis** *sup. lin. spatii gratia* C; eis E. mesis *bis* ƷP, maesis *bis* E, messes *pr.* G. quidam R; *om. c d e*. **multa**: copiosa *a b l q r*. operari EƷPRY, hoperarii C. pauce G. **rogate**: postulate *e*, praecamini *a d*. **ergo**: ero R; *om. e*. mittit G. hoperarios C, operarius G, operios R. **messem** (maesem E, mesem ƷP) **suam** (*τὸν θερισμὸν αὐτοῦ*) *cum* ABEƷP^mg HΘOPQR^sax V^c (*sed* **suam** *postea deletum*) WXYℌ𝔖ℭ *et uett. omn.* (eius δ): *om.* **suam** 𝔉CDƷP*GIJKMMTR*TV*ZϚ.

3. **ite** *om. a b*. *om.* **ecce** G. *om.* **ego** *a e l r cum gr.* ℵAB. **uos** + ad messem *e*. sicuti C; quemadmodum *c*, quomodo *e*. hagnos C. **inter lupos**: *addidit aliquid* V^c *sed deletum*; in medio luporum *a b c d e f l* δ.

4. **nolite** + ergo 𝔉KMTOWZ *aur. non autem uett. et gr.* **portare**: baiolare *d*. **sacculum**: sacellum *d e*. poeram E. caltiam. MT, calceam. J *vg.*; duo calciam. *r*. nemini DR^c(-nis R*). salutaberitis T, salutauiritis Y.

5. **in q. d. intraueritis** *om.* R. quamcunque Ϛℌ, quamquumque H; quaecumque G; quacumque EM*(*sed corr.*)OQ. > in q. primum domum intr. *a*, in q. (+ autem *l*) domum primum intr. *b l q*, in q. intr. domum primum *d* (*e*), quamcunque primam d. intr. primum *c*; *uariant et graeci εἰς ἣν δ' ἂν εἰσέλθητε οἰκίαν πρῶτον* ℵBD^c *εἰς ἣν δ' ἂν οἰκίαν εἰσέλθητε uel εἰσέρχησθε πρῶτον rell. plur.*; *εις ην αν δε εισελθητε πρωτον οικιαν* D*. **intraueritis**: i *sec. in ras.* O; intrab. TZ^1; introieritis *c e f*. *om.* **primum** D *r*. dicete R. > domui huic ƷPOX*(*corr.* X^2)Z *c d e* δ *Bentl.*

primum dicite pax huic domui
6 et si ibi fuerit filius pacis
requiescet super illam
pax uestra
sin autem ad uos reuertetur.
7 (112. 2) In eadem autem domo manete
edentes et bibentes
quae apud illos sunt
dignus enim est operarius
mercede sua
(113. 10) nolite transire de domo
in domum.
8 Et in quamcumque ciuitatem
intraueritis et susceperint uos
manducate quae adponuntur uobis
9 et curate infirmos qui in illa sunt
et dicite illis adpropinquauit in uos
regnum dei.
10 (114. 2) In quamcumque ciuitatem
intraueritis et non receperint uos
exeuntes in plateas eius dicite
11 etiam puluerem qui adhaesit
nobis de ciuitate uestra
extergimus in uos
tamen hoc scitote quia
adpropinquauit regnum dei

---

ibi fuerit filius pacis. requiescet super illum pax uestra. sin autem ad uos reuertetur. 7 in eadem autem domo manete. edentes et bibentes quae aput illos sunt. dignus est enim operarius mercede sua. nolite migrare de domo in domum. 8 et in quamcumque ciuitatem introieritis et susceperint uos manducate quae adponuntur uobis 9 et curate infirmos qui in illa sunt et dicite illis adpropinquauit in uos regnum dei. 10 in quacumque autem ciuitate intraueritis et non receperint uos. exeuntes in plateis eius dicite 11 etiam puluerem qui adhesit nobis in pedibus nostris de ciuitate uestra excutiemus in uos. tamen hoc scitote.

---

6. filiis R. requiescit XY. **illam** *codd. plur., cor. uat. mg. cod. caraf.* δ *aur. Bentl.*, eam E *c e r*, illa G, ea *l*: illum PT^{c} *cor. uat.** (*et in mg.* 'alii illam') *vg. Tisch.*, *a d*(eum)*f q*; *gr.* ἐπ' αὐτόν, *sed u.* 5 εἰρήνη τῷ οἴκῳ *non* τῇ οἰκίᾳ. uestras R. ^{s}in R (s *ex cor. sax.*). **autem**: quominus *c d e*. **reuertetur** + pax uestra *d et* D^{gr}. **sin. . . . reuertetur** *om.* E𝔓*(+ *mg.*); *deficit* I *ad* xiii. 1.

7. **eadem**: ipsa *d e*. *om.* **autem** R *a e*. domu H(*ut udtur sed dubium*)MTV; domum R; *sequitur rasura* Θ. hedentes C, aed. EG; manducantes *c e*. que D. aput GR. **q. ap. illos sunt**: q. ab eis s. *e*, q. s. ab eis *d*, q. ab illis apponuntur uobis *a*, q. adponuntur uobis *l*. dinus G. **enim est** (*cf.* ἄξιος γάρ ἐστιν ACRΓΔΛΠ *etc.*) *cum* AHΘMP QX*Y *m*: > est enim B𝔉CDE𝔓GJKMTORTV WX^{c}Z *vg. a b d e f l r aur. Bentl.*; *om.* ἐστιν ℵBDLXΞ, *om.* enim *c*. hoperarius C, operios R. mercedem suam GOP *a d e i l*; cibo suo R; + et Q. nolite migrare *a e f*; ne transeatis δ. de domu DMTQRV. in domo G *e*.

8. *om.* **et** *ad init.* E𝔓. quamcunque ϛℌ; quamquumque T; quacumque EGR. ciuitate GT. introieritis *c e f i*. susciperint D(-rit)E𝔓GR; recep. *a c e*, accep. *b d i l q r*. **manducate**: edite *d r*. *om.* **quae** R. **adponuntur** 𝔉CDE𝔓GHJ KMTOPVX*Z, adponentur QR: apponuntur ABΘ MTWX^{c}Y *vg. Tisch.* quae ante (apud *b*) uos ponuntur *b i l r* (ponunt).

9. **infirmos** + eorum G. **qui**: quae G. *uarie ponunt uett.*, eos qui in illam infirmantur *e*, qui in illa inf. *c*, qui in ea sunt infirmos *a*, q. s. in ea infirmi *d*: τοὺς ἐν αὐτῇ ἀσθενοῦντας D 2pe, *sed* τ. ἐ. α. ἀσθενεῖς *gr. rell.* **et** *sec. om.* R. **illis**: eis R. **adpropinquauit** (ἤγγικεν) *cum* 𝔉CDE𝔓JM RX*Z, appr. ABQTX^{c}Yℌ𝔖ℭ *Tisch.*: appropinquabit HΘKMTVWϛ *cor. uat.**; adpropiauit O, -priauit P, adpriauit G, *cf. b d i l q*; + aduentus *e* (*et om.* **in uos**). **in** *sec.*: ad R; super *c d*. uobis T (*sequitur ras.*) δ.

10. quamquumque HT; *rell. ut u.* 8; + autem QW *vg. a b c e f i l q r^{c} cum graecis plur.* ciuitate GT(*in ras.*). intraueriti^{s} K, intrab. T; introieritis *c e*. **receperint** *cum* ACEJMMTPQTX Y, recip. BE𝔓G, recepirint D, reciperunt R: susceperint 𝔉HΘKOVWZ *vg.*; accipient *d*. exe^{u}ntes Y; euntes *c*. platias R; plateis BJ. **eius** + et R.

11. aetiam CE. **puluerem . . . scitote** *om.* R. **adhaesit** EHΘJKMMTPQVXYZ *vg.*: adhesit AB𝔉CD(-ssit)E𝔓GOT(ade.)W; + in DQ. **nobis**: uobis D. > de ciu. nobis *gat.* **uestra**: *om.* T*(+ *mg.*); + in pedibus DEQ *a*(pedes)*b c d e*(*f uide supra*)*i l q r et gr.* ℵBDR *min.* extergemus BKMTVX*Z; excutimus *a l*. in uobis HΘ. **adpropinquauit** B𝔉DE𝔓GJOQRZ, et -bit Θ: appropinquauit MMT *vg. Tisch.*, -bit HKVWX; appropiauit AY, adpropriauit C, *cf. b i q r*; + enim R; + in uos E ∠/ **quia adpr.**: adpropinquasse *a*.

12 dico uobis quia sodomis
in die illa remissius erit
quam illi ciuitati.
13 (115. 5) Uae tibi corazain
uae tibi bethsaida
quia si in tyro et sidone
factae fuissent uirtutes
quae in uobis factae sunt
olim in cilicio et cinere
sedentes paeniterent
14 uerum tamen tyro et sidoni
remissius erit in iudicio
quam uobis
15 et tu capharnaum usque
in caelum exaltata
usque ad infernum demergeris.
16 (116. 1) Qui uos audit me audit
et qui uos spernit me spernit
qui autem me spernit
spernit eum qui me misit.
17 (117. 10) Reuersi sunt autem septuaginta
duo cum gaudio dicentes

---

quia adpropinquauit in uos regnum dei. 12 dico autem uobis. quia sodomis in die illa
remissius erit quam illi ciuitati. 13 uae tibi corozain. uae tibi bethsaida. quia si in tyro et
sidone. factae essent uirtutes quae factae sunt in uobis. olim in cilicio et cinere sedentes
paenitentiam egissent. 14 uerumtamen. tyro et sidoni remissius erit in die iudicii quam
uobis. 15 et tu capharnaum quae usque in caelum exaltata es usque ad infernum demergeris.
16 qui uos audit me audit. et qui uos spernit me spernit. et qui me spernit. spernit eum
qui me misit. 17 reuersi sunt autem septuaginta cum gaudio magno dicentes domine etiam

---

12. **dico** + autem OQX *a d f q et gr.* ℵDMSVΞ *etc.* psodomis C; sodomitis *cor. uat. mg.*; + et gomorris *l*, + et gomorrae *q*. **die illa** (τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ): die iudicii *l gat. syr. cu. et gr.* 157; regno *a b*, regno dei, *d e cum gr.* D τη βασιλεια του θεου. remisius R; tolerabilius *d e i l q r*. > rem. (*uel* toler.) erit in die illa DE (illa die) *l q cum gr.* A *min.*, > t. erit sod. in regno dei .

13. ue *bis* W. **corazain** (χοραζείν *uel* χοραζίν *gr. plur.*) *cum* AC(corazayn)HΘKMTXY, chorazain &FV, chorazoin M̄T: corozain (χοροζαϊν D) BDEƎP GJOQRWZ*𝔖𝔈, corozaim 𝕳, chorozain Z^2, chorozaim ς, cholozain *cor. uat.*; capharnaum *e*. **uae tibi** *sec.*: et *a b c d e i l r*. bethsayda C, bethzaida DƎP, bets. R. sii O. tiro ƎPRT. sydone DEHΘ. facte *pr.* W, facta G. *om.* **et sid. f. fuissent** R. uirtutis que R. facte *sec.* Y, facite R. > **factae** s. in uobis *vg. a d e f r* (in te) *cum gr.* αἱ γενόμεναι ἐν ὑμῖν; *om.* **quae in u. f. sunt** δ. holim C, ollim ƎPR; + forte *e*; *om. r*. cylicio DE, cilio C; sacco *d e*. cynere E. > cinere et cil. *a l*. sedesntes R (s *sec. exp.*); *om.* E *e q r et gr.* 68. 108. poeniterent CDƎPJ *vg.*, pen. GW, penet. R; egissent paenitentiam Q, *et* > paen. eg. *a b c d f q r*; paeniterentur *i l*.

14. uerunt. ς𝕳, uerumpt. W. tiro ƎPRTW. sydoni DEΘ, sidone B. remisius EƎPR; tolerabilius *b c d e i l q r*. *om.* **erit** E. in die iudicii *c f r*, *et gr. min.*; *om. d e l cum gr.* D *min.* > in iud. remis. (*uel* tol.) erit *a b q*. **uobis**: nobis R.

15. cafarn. DQT, capharnahum C; farnauum R*(+ ca *sax.*). **usque** (^{hu}sque C) in (ad EƎP^{mg}J W *vg.* δ, ud V) **caelum** (celum W) **exaltata** (l *sup. lin.* O, exalta R) *codd. plur. et vg. c aur.* = ἡ ἕως οὐρ. ὑψωθεῖσα ACRW^{a}XΓΔΛΠ *etc.*, *cf.* quae u. in. c. exaltata es *f q*: numquid u. in c. exaltatus es D, numquid in c. exalta es Q, numquid (quid *l*, nedum *e*) in (ad *l*) c. exaltata es *e i l*, numquid usque ad c. exaltaueris *a d r*, quid usque in c. exaltaberis *b* = μὴ ἕως οὐρ. ὑψωθήσῃ ℵBDLΞ; *deinde* + et D; + aut (*a*?) *b d i*; + an *r*. husque *sec.* C. **ad**: in BR *b q*. imfernum E; inferos *a e r*. dimergeris &FD, demergeres HO^2, demergis R; deprimaris *e*, descendet *d*.

16. **audit** *pr. sup. lin.* C. > audit uos *a d e* δ *cum gr. plur.* > spernit uos *a d* δ (*Bentl.*) *cum gr.* **spernit** *sec.* (reicit *Cypr.*, contemnit *Iren.*): + et R; *uariant uett.*; *sic uersum claudunt* qui uos spernit me spernit et eum qui me misit *e Iren.* III *praef.* (= *Mass.* 173), *cf. Cypr. Ep.* LVIIII qui audit uos me audit et eum qui me misit et qui reicit uos me reicit et eum qui me misit; *cf.* q. au. u. me au. et qui me audit au. e. q. me m. et qui reicit uos me r. et eum q. me misit *Ep.* LXVI; qui uos sp. me spernit (+ et eum qui me misit *a b*) qui autem me audit audit eum qui me misit *a b d i l r cum gr.* D ο αθετων υμας εμε αθετει ο δε εμου ακουων ακουει του αποστειλαντος με: ὑπεστρεψαν δε κ.τ.λ.; *plura de graecis apud Tisch. T. G.* 8 *ad loc.* **me** *tert. om.* F. *om.* **spernit e. q. m. misit** O*(+ O^1 *et*^{2}). missit D. > misit me *vg. Tisch. et edd. ant.* (*exc. Froben* 1502) *graecum sequentes*, mittentem me δ.

17. **reuersi sunt**: redierunt *e*. **autem**: ergo E. septuagenta duo ƎP; LXX duo RTW, LXXII DEX; LXX *b f i q* δ *Tisch. T. G.* 8 *cf. ad u.* 1. **gaudio**: + magno *f*; + ad iesum *r*. aetiam CE;

domine etiam daemonia subiciuntur
nobis in nomine tuo
18 et ait illis uidebam satanan
sicut fulgur de caelo cadentem
19 ecce dedi uobis potestatem
calcandi supra serpentes
et scorpiones
et supra omnem uirtutem inimici
et nihil uobis nocebit
20 uerum tamen in hoc nolite gaudere
quia spiritus uobis subiciuntur
gaudete autem quod
nomina uestra scripta sunt in caelis.

21 (118. 5) In ipsa hora exultauit spiritu
sancto
et dixit
confiteor tibi pater
domine caeli et terrae
quod abscondisti haec a sapientibus et
prudentibus
et reuelasti ea paruulis
etiam pater quia sic placuit
ante te.
22 (119. 3) Omnia mihi tradita sunt
a patre
et nemo scit qui sit filius

---

daemonia subdita sunt nobis in nomine tuo. 18 et ait illis uidebam satanan. sicut fulgur de
caelo cadentem. 19 ecce dedi uobis potestatem calcandi super serpentes et scorpiones. et
supra omnem uirtutem inimici. et nihil uobis nocebit. 20 uerumtamen in hoc nolite gaudere.
quod daemonia uobis subdita sunt. gaudete autem quod nomina uestra scribta sunt in caelo.
21 in ipsa autem hora exultauit spiritu iesus et dixit confiteor tibi domine pater caeli et terrae.
quoniam abscondisti haec a sapientibus et prudentibus. et reuelasti ea paruulis. ita pater.
quia sic placuit ante te. 22 omnia mihi tradita sunt a patre meo. et nemo scit qui sit filius.

---

et *c d e*. demonia DꝐPRW. sibiciuntur R, subiec. D, subiic. *vg. Tisch.*; subiecta sunt *c e*(> nobis subi. s.)*i*, subdita s. *d f l r*, subiacent *a*. nomini R. > in n. t. nos audiunt *b q*.

18. **illis**: eis R; + iesus *r*. sathanan W; satanam CY *vg.*; satan T. sicuti C; tamquam *a*, quasi *e*. fulgor BCDEꝐGQRTY. celo W. **cadentem**: discendentem E *e* (*et* > d. de caelo E *e*); cecidisse *c*.

19. + et *ad init.* G *b l q aur. cor. uat.** **dedi** *codd. et vg. et uett. plur.* (δέδωκα ℵBC*LX 1. *al. pauc.*): do *c d et* δίδωμι AC^{3}DW^{a}ΓΔΛΠ *etc. non autem* δ. **calcandi**: ut calcetis *d e*. **supra** *pr.* (ἐπάνω): super CEGPQR *a c d e f i q*, super uel in δ. serpentibus δ; uiperas *a* (*sed* ὄφεων *gr.*). scorpionis O*(*corr. sax.*), -ibus δ, scorphiones E. **supra** *sec.* (ἐπί): super DPQR *vg. a c d e r* δ. > supra serp. et scor. calcandi *l*. inimihi C. nichil W. **uobis**: uos BDQ *a b c d i l*, nos R.

20. *Def.* R *ad u.* 38. uerunt. P϶𝔓, uerumpt. W. **in** *pr. om.* FMY. > nolite in hoc W. **gaudere . . . subiciuntur** *om.* D. **spiritus** (τὰ πνεύματα): spiritibus E; + maligni *b*; daemonia *d e f cum* D *min.* τὰ δαιμόνια. subiiciuntur *vg. Tisch.*; subiecti sunt *b c e*(-ta)*i l q r*, subdita sunt *d f*, obaudiunt *a*. **quod**: quia D *a d*, quoniam *c e r*. scribta ꝻFEOXYZ. **caelis** (celis W): caelo DZ*(*corr.* Z^{2}) *a b c e f ff*$_{2}$ *i l q r cum* D^{gr} τω ουρανω (*non a*).

21. *Def.* B *ad u.* 31. **ipsa**: illa E *c e*. **hora**: die *e*. **exultauit** (exsult. EX) **spiritu sancto** *codd. plur.* ℭ *r* (*Bentl.*) = ηγαλλιασατο τω πνευματι τω αγιω B: exult. in spiritu sancto ϛ𝔖 *a b d i l cor. uat. et gr.* ἠγ. ἐν τῷ πν. τῷ ἁγ. ℵDKL *etc*; ex. spiritu 𝔓; ex. iesus spiritu sancto HΘ *Bened. mg.*; ex. iesus in spiritu sancto DꝐ *c ff*$_{2}$, *cf.* exhilaratus est iesus in sancto spiritu *e*; exultauit spiritu iesus *f cum gr.* ἠγ. τῷ πν. Ἰησ. Δ, *et* ex. in spiritu iesus *q* δ. confitebor ꝐP*X(*ut udtur*)ϛ *ff*$_{2}$; confestor D. > domine pater DJK *c e f ff*$_{2}$ *i*. celi et terre W. **quod**: quia F *cor. uat. mg. ff*$_{2}$; quoniam *a c d*. abscondi^{s}ti H; abs *in ras.* G. > a sap. haec *b*. et prodentibus D; et sensatis *a*; *om. e*. > ab intellegentibus et sap. *d* (= απο συνετων κ. σοφων D^{gr} *pro* ἀπὸ σοφ. καὶ συν.). paruolis CꝐ*; + tuis *i*. aetiam E, ec. W; ita *a b e f ff*$_{2}$ *i l q r*. **quia**: quoniam E *vg. c d e*. **placuit**: fuit placitum F *gat.* (*cf. Mt.* xi. 26), factum pl. δ, fuit bona uoluntas *i* = ἐγένετο εὐδοκία ℵAC^{3}DW^{a}ΓΔ *etc.*; placitum factum est *c e*, bona uol. fuit *b ff*$_{2}$ *l q r*, εὐδ. ἐγέν. BC*LXΞ. hante te C, coram te *c e*; in conspectu tuo *d*.

22. + *ad init. uers.* et conuersus ad discipulos (+ suos *c q*) dixit *c ff*$_{2}$ *i l q r* δ *cum gr.* AC*EGH K *al. longe plur. Tisch. T. G.* 8 *non autem W. H.* **patre** *sine add. cum* ADꝐGH*JMPQY *a c d l et gr.* D: + meo ꝻFCEH^{2}ΘKM'OTVWXZ *vg. Tisch. b e f ff*$_{2}$ *i q r* δ *aur. Bentl. et graeci.* **scit**: *sequitur ras.* 5 *litt.* K; cognoscit *c d e*. **qui** *pr.*: quis PY *vg. a c e ff*$_{2}$ *i l r* δ *Ambr. luc.* **sit**: scit *bis lapsu* E; est *bis c d e ff*$_{2}$ *i r* δ; est *pr. l q*; *deinde pro* **et qui sit pater** *habent* et quis nouit

nisi pater
et qui sit pater nisi filius
et cui uoluerit filius reuelare.
23 (120. 5) Et conuersus ad discipulos suos
dixit
beati oculi qui uident quae uidetis
24 dico enim uobis
quod multi prophetae et reges uoluerunt uidere quae uos uidetis et non uiderunt
et audire quae auditis et non audierunt.
25 (121. 2) Et ecce quidam legis peritus surrexit
temtans illum et dicens
magister quid faciendo uitam
aeternam possidebo?
26 at ille dixit ad eum
in lege quid scriptum est?
quomodo legis?
27 ille respondens dixit
diliges dominum deum tuum
ex toto corde tuo
et ex tota anima tua
et ex omnibus uiribus tuis
et ex omni mente tua
et proximum tuum
sicut te ipsum
28 dixitque illi recte respondisti
hoc fac et uiues.

---

nisi pater. et qui sit pater nisi filius et cui uoluerit filius reuelare. 23 et conuersus ad
discipulos suos seorsum dixit. beati oculi qui uident quae uidetis. et aures quae audiunt.
24 dico autem uobis. quia multi prophetae et reges uoluerunt uidere quae uos uidetis et non
uiderunt. et audire quae uos auditis. et non audierunt. 25 et haec eo dicente ecce quidam
legis peritus surrexit. temptans illum et dicens magister quid faciam ut uitam aeternam
possideam 26 ad ille dixit ad eum in lege quid scribtum est. quomodo legis. 27 ille
respondens dixit. diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo. et ex tota anima tua.
et ex omni uirtute tua. et ex omni mente tua. et proximum tuum sicut te ipsum. 28 et

---

patrem *q*, neque patrem quis cognoscit *l*. **qui** *sec.*: quis P *vg. c d* ff_2 *r δ Ambr. luc.* **cui**: cuicumque (*a*) *c*, quibus *e*. *uariant a b*; nemo nobit quis est pater nisi filius et cuicumque uoluerit *etc. a*, nemo nouit patrem nisi filius et que . . . . bit fili . . . . nisi pater . . . . uoluerit *etc. b*; *cf. Iust. Apol.* I. 63, *et Mt.* xi. 27.

23. **discip.**: discentes *e*. **suos** (αὐτοῦ *gr.* U *tantum*) *codd. vg. et uett. c d f* ff_2 *i l r*: *om. a b e q δ cum graeco*; + seorsum *f q δ cum gr.* **dixit**: + illis *e*, + eis *d cum gr.* D *min.* **beati** + itaque *b q*. hoculi C. **quae** *sine add.* ACD(que)ƎPGH* JMQXY *Bentl. et b c d f i l q r δ*: + uos *sine auct. graeca* ꝐFEH¹ΘK(*post ras. trium litt.*)MꝽOP (*ut udtur e spatio*)TVWZ *vg. a e* ff_2 *aur., ex u.* 24. **uidetis**: + et aures que audiunt que auditis T^c; *cf.* et aures quae audiunt *c e f*, et audientes quae auditis *d cum* D^{gr} και ακουοντες α ακουετε.

24. **enim**: autem W *f et gr.* M. 71. g^{scr} δε. **quod**: quia M *a c e f*, quoniam *d*. pro^{ph}etae O, prophete W, profetae DƎP. **et reges** *om.* Y *a d e* ff_2 *i l cum gr.* D. regis O*(*sed corr.*); iusti Q *b q r*. que *bis* D. **uos** (ὑμεῖς): *om.* ƎP. *om.* **et non uiderunt** G. **quae** *sec.* + uos D *b d f q cum gr.* D. **auditis** (ἀκούετε): audistis EƎPGHM *b e et* ἠκούσατε LΞ. **audierunt**: capierunt *gat.* **et audire . . . . audierunt** *om. a i l*.

25. *inc.* haec eo dicente *b c f* ff_2 *i l r*. legis doctor *a c d e*; > surr. (exurrexit *e*; + autem *d e*) quidam l. d. *c d e cum* D^{gr} ανεστη δε τις νομικος. **temtans** ATXYZ: temptans ꝐCDEƎPFGHΘJK (teptans)MꝽOQVW *Tisch.*; tentans P *vg.* **illum** ꝐCDEƎPJKMꝽOPQVWX*Z *vg. uett. plur.*: eum AFGHΘTX^cY *corp. oxon. c d. om.* **magister** *d et* D^{gr}. fatiendo G; faciens *a c d e*; faciam ut *f*. eternam W. possebo O; possideam *f*, consequar *c*, haereditabo *d e* (δ).

26. scribtum ꝐEGXYZ. *om.* **est** D. **legis**: *sequitur ras.* 10 *aut* 12 *litt.* O; + uel cognoscis δ.

27. + at *ad init.* (*Bentl.*) *cum gr.* ὁ δέ, *cf.* ille autem *e*. dicit C. dileges DƎP; diligis CGHOT X *contra graecum*. **ex** *pr.* (ἐξ ὅλης τῆς κ.): in *a b c d* ff_2 *i l q r cum gr.* D *min.* ἐν ὅλῃ τῇ κ., *cf. ad Mt.* xxii. 37. **et** *pr. om.* Z*(+Z¹). **ex** *sec.* (ἐξ ACΓΔ *etc.*): in *a b d* ff_2 *i l q r* (ἐν ℵBD *min.*). toto G. **et** *sec. om.* Ꝑ*(+*mg.*). **ex** *tert.* (*graeci ut sec.*): in *b c d* ff_2 *l q r*. omnibus uirtutibus D (uirtu⁻)H; totis uiribus *a*, t. uisceribus *e*; omni uirtute *f r*, omni fortitudine *c δ* (omni uel tota), tota uirtute *d i l q*. **omni** (tota *e*): *sequitur ras. in* G. **et ex om. m. tua** *om. a b c d* ff_2 *i l cum gr.* DΓ. **et** *quart.* + diliges D *a c*. **sicut**: tamquam D *a c e*.

28. et dixit G *f*; d. autem *a b e*; > d. illi itaque *c*.

29 (122. 10) Ille autem uolens iustificare
se ipsum dixit ad iesum
et quis est meus proximus?
30 suscipiens autem iesus dixit
homo quidam descendebat
ab hierusalem in hiericho
et incidit in latrones
qui etiam despoliauerunt eum
et plagis inpositis abierunt
semiuiuo relicto
31 accidit autem ut sacerdos quidam descenderet eadem uia
et uiso illo praeteriuit
32 similiter et leuita cum esset secus locum et uideret eum pertransiit
33 samaritanus autem quidam
iter faciens uenit secus eum
et uidens eum misericordia motus est
34 et adpropians alligauit uulnera eius
infundens oleum et uinum
et inponens illum in iumentum suum
duxit in stabulum
et curam eius egit

---

dixit illi iesus. recte respondisti. hoc fac et uiues. 29 ille autem uolens iustificare se ipsum
dixit ad iesum et quis est meus proximus. 30 respondens autem iesus dixit. homo quidam
descendebat ab hierusalem in hiericho. et incidit in latrones. qui etiam despoliauerunt eum
et plagis inpositis abierunt semiuiuo relicto 31 accidit autem ut sacerdos quidam descenderet
eadem uia. et cum uidisset eum praeteriit. 32 similiter et leuita. cum uenisset ad eundem
locum. et uidisset eum pertransiit. 33 samaritanus autem quidam iter faciens. uenit secus
eum. et uidens eum misericordia motus est. 34 et accedens. alligauit uulnera eius. et
superfundens oleum et uinum. et inponens illum in iumentum suum duxit ad stabulum.

---

illi + iesus OQ *c f* ff_2 *l q r aur. cum gr.* F^wMX *al. pauc.* rectae C. **hoc . . . uiues** *om.* G. > fac hoc E𝔇* *non uett.* uibes T.

29. *inc.* qui cum se uellet iustificare *a.* > se iustificare *c d e r* (seipsum). qui^s M. **meus**: mihi *a c d e.* > proximus meus D *r.*

30. **suscipiens** (*ὑπολαβών*) *cum* D𝔇HOPQY *Mus. Brit. Reg.* 1. B. 7, 1. A. 18, 1. E. 6, *Uniu. Cant.* Kk. I. 24, *Bodl. Laud.* 26 *et* 42, *Par. lat.* 13171, *codd. ap. Erasm.* 𝔥ℭ, *uett. a d* ff_2 *l* q r δ aur. gig., cf.* subiciens *e*, respondens *f*: suspiciens A𝔉CEFGΘJKMMTTVWXZϚ𝔖 *b c i* l^c, *cf.* xix. 5 *ubi uocabula similiter a scribis confusa sunt sed sensu contrario*; + illum D. **autem** + eum 𝔉GO. discendebat D𝔇, discedebat P; ascendebat *e.* hab C, abi O. iherus. CT, ierus. W *vg.* ihericho C, ier. EW *vg.*, her. D; iherico T, hierico H. aetiam E. **despoliauerunt** (de^{s}pol. M; dispol. 𝔉D𝔇POX^2) *codd. et vg. et uett. pl.* = *ἐξέδυσαν* EGH SVΔΛ *etc.*: expoliantes *a*, dispoliantes *d* = *ἐκδύσαντες plur.*; spoliatum *c. om.* **eum** G *d.* **inpositis** CEFΘJKMTOQZ*, inposs. D𝔇: impos. A𝔉GHMPT (-tus) VWXYZ^1 *vg.*; plagas inponentes *d δ*, uulnerauerunt et *e.* habierunt C; *om. e.* **semiuiuo** (-uibo T; + eo *a i aur.*) **relicto**: demiserunt semiuiuum *e*, demittentes semiu. *d*, semiu. dem. eum *c*, relinquentes semiu. relictum *δ*; *graeci ἀφέντες ἡμιθανῆ* ℵBDLΞ *min.*, *ἀφ. ἡμ. τυγχάνοντα* ACXΓΔ *etc.*

31. **accidit** (accedit E) **autem ut** (*κατὰ συγκυρίαν δέ*): fortuito *a* ff_2 *q r*, forte autem *d*, derepente autem *e*; *om. b c i l.* discenderet D𝔇; + de T. **eadem uia** (*cf. τῇ ὁδῷ ἐκείνῃ* B. 1; *rell. praem. ἐν*): per viam illam *a d*, per illam u. *e*, per eadem uia *b*; eandem uiam ff_2, illam uiam *c*, eadem uia illa *δ.* uisso D; uidens *c d*, cum uidisset *e f.* **praeteriuit** (*ἀντιπαρῆλθεν*) *codd. plur.* (pret. D) *et vg.*: praeteriit 𝔉EJOX*, praeterit 𝔇; pertransiuit *d*; *et ita reliquae uersiones antiquae* (*et Erasm. Turis.*) *uerbum non accurate reddentes; melior est nostra Anglicana* 'passed by on the other side' *cum Geneuensi, te Beza* praeteriit ex aduerso.

32. *Incipit rursum* B. **cum** (quum Θ) **esset** (aesset C) **secus locum** *codd. et vg. et b* ff_2 *l cum gr.* D *al.* 10 *fere γενόμενος κατὰ τὸν τόπον, cf.* c. e. s. illum locum *r*, c. e. s. locum ipsum *i*, factus ad locum *d*: cum uenisset ad eundem locum *c f*, c. transiret per eodem loco *a cum* $ℵ^c$BLX *etc. κατὰ τὸν τόπον ἐλθών*; cum esset secus l. ueniens *q δ cum* ACEGH *al. plur. γεν. κ. τ. τόπον ἐλθών*; *om. e.* **pertransiit** (*ἀντιπαρῆλθεν*) *codd. plur.* (-iuit Q, -ibit $𝔇^{mg}$) *vg. et uett. paene omn.*: transiit A𝔇* FMO*P(-iuit)Y; praeteriuit *c*(+ eum)*e*; *cf. u.* 31.

33. samarithanus C. *om.* **autem** E *l.* quidem T. **iter** (inter H*) **faciens** (fatiens G) = *ὁδεύων codd. plur. vg. a b f* ff_2 *i l q r, cf.* iter agens *c e*, uians *δ*: transiens F *d*; iter transiens A*(*corr. vg.*)H*(*corr.* H^1)O(tr *sup. lin.*)X^2Y *aur.* **eum** *sec. om.* Q *i l q.* **miser. motus**: misertus *a c d*; commotus *e.*

34. **adpropians** (*προσελθών*) CE𝔇FGΘO^cVX* Z^c *aur.*, adproprians B𝔉O*Z*, appropians AHK MMTPQTWX^{2}Y *vg. δ*: adpropinquans DJ, appr.

35 et altera die protulit duos denarios et
dedit stabulario et ait
curam illius habe
et quodcumque supererogaueris ego
cum rediero
reddam tibi
36 quis horum trium uidetur tibi proximus fuisse illi
qui incidit in latrones?
37 at ille dixit
qui fecit misericordiam in illum
et ait illi iesus
uade et tu fac similiter.
38 Factum est autem dum irent
et ipse intrauit in quoddam castellum
et mulier quaedam martha nomine
excepit illum
in domum suam
39 et huic erat soror nomine maria
quae etiam sedens secus pedes domini
audiebat
uerbum illius
40 martha autem satagebat
circa frequens ministerium
quae stetit et ait
domine non est tibi curae
quod soror mea reliquit
me solam ministrare?

---

et curam illi adhibuit. 35 et altera die. protulit duos denarios. et dedit stabulario et dixit
illi curam illi adhibe. et quodcumque supererogaueris. ego reuertens reddam tibi. 36 quis
horum trium uidetur tibi proximus fuisse. illi qui incidit in latrones. 37 ad ille dixit. qui
fecit misericordiam in illum. et ait illi iesus uade et tu fac similiter. 38 factum est autem
dum iter facerent. et ipse intrauit in quoddam castellum. mulier autem quaedam nomine
martha. excepit eum in domum suam. 39 et huic erat soror nomine maria quae etiam sedens
secus pedes domini audiebat uerbum eius. 40 martha autem satagebat de multo ministerio

---

Tisch.; accedens *d f q*, accessit et *c e r* (÷ ad eum); *om. a b ff*$_2$ *i l.* conligauit *a d.* euulnera W (e *pr. exp.*). holeum C. **inponens** *plur.*: imp. ACMPQTWXY *vg.*; ponens ƐFD; inpositum *a c.* **illum**: eum G *a.* **in** *pr.*: super CT *c d e.* ium. **suum**: suum pecus *d*, suum ium. uel asinum δ; + et Q. **duxit** + illum J *cum graeco.* **in** *sec.*: ad ƎPQ *ff*$_2$ *i.* **stabulum** (*πανδοκίον uel πανδοχίον uel πανδοχεῖον*) *hoc sensu alibi in Bibliis non occurrit*; *cf. Roensch 'It. u. Ug.' p.* 324 *et* stabulario *infra u.* 35: diuersorium *d*; + suum DƎP. aegit D; habuit *a c d e*, *cf.* c. illi adhibuit *f.*

35. **altera die** (diae C) = *ἐπὶ τὴν αὔριον*: in crastinum *d*, in cr. diem *a*, in crastino δ; + procedens *q*, + ueniens δ *cum gr.* ACΓΔΛΠ *etc.* *ἐξελθών*. **protulit**: proferens *c*, eiciens *d.* **duos**: ·II· D. > den. duo *c d e cum* D^{gr}. **ait** (dixit *a f*) + illi *a f q r cum gr.* ℵACXΓΔ *etc.*; *deinde* + diligenter *a r.* turam H. abe CΘ*(*sed corr.*); adhibe *f*; adtende illi *e pro* **c. il. habe.** quodcunque ꝹꝒ, quodquumque HT; quidquid *d e.* supererogaberis YZ^1, superherogab. C, superogau. W; amplius erog. *a*, erogaueris δ. **cum** (quum Θ) **rediero** (redigero T, reddidero ƎP) = *ἐν τῷ ἐπανέρχεσθαί με*: reuertens E *a b f ff*$_2$ *i l q*, in redeundo *c e*, cum reuertor *d*, cum reuersus fuero *r.* **reddam**: restituam *d.*

36. **trium**: ·III· D; *om. a.* *om.* **tibi** *a i l.* > tibi uidetur T. proximum G. **illi**: *om.* J; eius *a.* *Uersum ita habent d e*; quem ergo putas (+ ex his duobus *e*) proximum (+ illi *e*) fuisse (*om. e*) qui incidit (-derat *e*) in latr. *d e fere cum gr.* D.

37. **at**: et E. fec. missericordiam D; misertus est *c.* illam Z*(*corr.* Z^1); illo T *a l q r*; eum D *b.* **et ait** (*καὶ εἶπεν* 77. 108): dixit autem *a d e* δ (ait), d. ergo *q*, cui dix. *c*, *εἶπεν δέ gr. plur.* **iesus** + recte respondisti *a.* **similiter** + et uiues *c.*

38. *Incipit rursum* R. **dum irent** (*ἐν τῷ πορεύεσθαι αὐτούς*) *cf. f*, *et* d. ambularent *e*, euntibus illis *c*: dum iret DEƎPQ *gat.*, cum iter faceret *d et gr. min.* 1. 157. 209. **intrauit**: introiuit *d e.* > castellum quoddam *d* (*Bentl.*), *et* uicum quemdam *a cum gr. κώμην τινά.* *om.* et *sec.* G. quedam DR. marta T. > nomine m. *a c f i q* δ *Bentl.*; cui nomen erat m. *e r*, *cum ord. gr.* excoepit R; suscepit *d.* domo sua ƎP^{mg} *a e q*, domu sua QR *l*^{c}.

39. uic T, huc R. *om.* **erat** W. **nomine**: vocabulo δ; quae uocabatur *a c.* mariae G. que DR. aetiam E; quam R; *om. a e* (*cf.* haec sedens *tantum c*) *cum* D^{gr}. **sedens**: *om.* MT; adsidens *d*, cum consedisset *a.* **domini**: iesu B *b* δ *et gr.* AB^{3}C^{2}PΓΔ *etc.* audierbat R. uerba DRT, sermones *e*, *cum gr.* UΓ *min.*

40. marta OT, matha B*(*sed corr.*). **satagebat** (*περιεσπᾶτο*), satagabat E, satagagabat R: uocabatur *c*, auoc. *e*, turbabatur *a*, abalienabatur *d.* frecens R; multum *c d e* (*cf. f*), plurimum *a l q r*; *om. b ff*$_2$ *i.* que DR. stit et R; adstans *a*, instans *d*, assistens *c.* **ait** *in ras.* G. *om.* **tibi** E. cure ƐFW; cura DEƎP^{mg}JPQRT^c (**curae** T*) *gat. d ff*$_2$

dic ergo illi ut me adiuuet
41 et respondens dixit illi dominus
martha martha sollicita es
et turbaris circa plurima
42 porro unum est necessarium
maria optimam partem elegit quae
non auferetur ab ea.
XI. 1 (123. 5) Et factum est cum esset
in loco quodam orans
ut cessauit dixit unus ex discipulis
eius ad eum
domine doce nos orare
sicut et iohannes docuit discipulos
suos
2 et ait illis cum oratis dicite
Pater sanctificetur nomen tuum
adueniat regnum tuum
3 panem nostrum cotidianum

---

quae stetit et ait. domine non est tibi cura quod soror mea reliquit me solam ministrare.
dic ergo illi ut me adiuuet. 41 respondens autem iesus dixit illi. martha. martha sollicita
es. et turbaris in multis. 42 unum est autem opus. maria autem optimam partem elegit
quae non auferetur ab ea.

XI. 1 Et factum est cum esset in quodam loco orans ut cessauit. dixit unus ex discipulis
eius ad eum domine doce nos orare. sicut iohannes docuit discipulos suos. 2 et ait illis cum
oratis dicite. pater noster qui es in caelis. sanctificetur nomen tuum adueniat regnum tuum.
fiat uoluntas tua. sicut in caelo et in terra. 3 panem nostrum cottidianum da nobis hodie.

---

l; *et* > cura tibi R; adtinet ad te *a*, ad te pertinet *c*, pert. ad te *e*; *gr.* μέλει σοι. reliquid CGO; relinquit Z*(*sed corr.*) *c*; reliqui W; reliquerit *l*, dereliquit *d*. sola HJMTRX. **dic**: *sequitur ras.* 2 *litt.* X. **illi**: ei R *et* 41. uti R. **me adiuuet** (μοι συναντιλάβηται) *codd. plur.* (-bet OT) *vg. uett. plur.*: > adiuuet me AFHΘMPX^cY *a i*.

41. *om.* **et** *ad init.* R. **dominus**: iesus R *b c d* (> ies. dix. ei) *f q* δ *et gr.* AB³CDPΓΔ *etc.* marta *bis* T, *sec.* C; *om. sec.* R. **sollicita** (sol. DRW *vg.*)**es** (μεριμνᾷς): cogitas *q*. **turbaris** (θορυβάζῃ *uel* τυρβάζῃ): turbas te *d*, conturbaris *c*; *om.* **sollicita . . . necessarium** (*u.* 42) *a b e ff₂ i l r*; *tantum* turbas te maria bonam partem *etc.* *d* D^gr; *om.* **et turbaris** (*ad finem pag.*) K. **circa** pl. ACEPFGHΘKMOPQRY δ: erga pl. BFDEJMTTVWXZ *vg. c aur.*; de multa *q*, *cf. f*.

42. **porro . . . . necessarium**: *om. c*; unius autem est opus *q*. **maria** + autem EGMTQR *f q* δ *et gr.* ACPΔ *etc.* obtimam RT, hobt. C; bonam E *d e et gr.* τὴν ἀγαθὴν μερίδα; bonam uel optimam δ. patrem *lapsu* Y. helegit C; + sibi *b et* > sibi el. *a*. que DR. aufferetur D, auferitur O. **ab ea** (ἀπ' αὐτῆς ℵ^cACPΓΔ *etc.*): ei *a e*, illi *b i l q et* αὐτῆς ℵ*BDL.

XI. 1. quum HΘ; dum D. **esset**: + ipse *a b e* (ἐν τῷ εἶναι αὐτόν); + iesus *c r*. quondam O*(n *erasa*). > quodam loco E *vg.*, *a b f i l*(locum)*q r*. horans C; + et *a b c d e ff₂ i l q r cum gr.* DM *al.* 6. caessauit C, cessait D; quieuit *a c*. **unus**: quidam *a d e* δ (*gr.* τις), unus quidam *q*. > unus dixit D. discentibus *a e* (*et* discentes *infra*). **eius** *om.* R*(+ *sax.*). **doce** + me R. horare C. **sicut et** (καθὼς καί *plur.*) *cum* AEP^mg HMPQXY ℌ𝔖ℭ *et d e ff₂*: *om.* **et** BFC(sicuti)DEP*FGΘJ KMTORTVWZϛ *a b c f i l q r* δ *aur. et gr.* ℵ^aΔ *min. pauc.* iohannis DEO*(*sed corr.*)R; ioannes 𝔖ℭ > docuit et io. ℌ𝔖ℭ, > docuit ioh. ϛ *l*.

2. **illis**: eis R. quum CHΘ. horatis C, orates R *e*; + nolite multum loqui sicut et ceteri putant enim quidam quia in multiloquentia sua exaudientur sed orantes *d et* D^gr *ex Mt.* vi. 7. dite H*(ci *superscr.*), dice G, dicete EP. **pater** *sine addit. codd. plur.* (*et* Z^c) *vg. aur. et gr.* ℵBL 1. 22. 57, *etc.*: + noster qui in caelis es Z* *d q* δ (*om.* es), *et* + noster qui es in caelis PR *Dunelm.* A. ii. 16, *Mus. Brit. Harl.* 1802 *b e f l* (*r*) *cum gr.* π. ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ACDPXΔ *etc.*; + sancte qui in c. es D *a c* (>es in c.) *ff₂ i*, + sanctae *tantum* E, *cf. Ioh.* xvii. 11. santificetur M. **tuum** *pr.* + super nos *d et* D^gr. *Cf.* 'zu uns komme dein Reich' *in eccl. Cath.* **adueniat** (ἐλθέτω *uel* ἐλθάτω) *codd. et vg.*, adueni^at O: ueniat *b ff₂ i l q*. **adu. regn. tuum** *sup. lin.* X. **tuum** *sine addit. cum* ACEP^cGH*JKMMTVWX^c Yϛℌℭ *et gr.* BL 1. 22 *etc.*: + fiat uoluntas tua sicut in caelo et in terra BFDEP*OPQRT(celo)X* *Mus. Brit. Reg.* 1 B. vii^cor. *Dunelm.* A. ii. 16, 𝔖 *c d f ff₂ i q r* δ *aur.*, *et* + fiat uol. t. in caelo et in terra *b e i*, *cf. Tert. de orat.* 4 (in caelis), *Cypr. de dom. orat.* 7 *et* 14, *Aug. de dono perseu.* 3 *etc.*; *sic enim ecclesia Africana ante Augustinum legere solebat*; *gr.* γενηθήτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ℵACDPXΓΔ *etc.*; + fiat uoluntas tua *tantum* H²ΘZ *a*.

3. **cotidianum** (ἐπιούσιον): cott. O*X, quot. *vg.*, quotdidd. O*(quotid. O^c); supersubstantialem δ; *cf. ad Mt.* vi. 11. **cotidie** (τὸ καθ' ἡμέραν) *cum* ABFC(-diae)HΘ(quotdidie)KMMTPVWYZ¹ *cod. caraf. q*: hodie (σήμερον D *min.*) DEEPJQR T(odie)XZ* *vg.*, *uett. rell. et* hodiae GO.

da nobis cotidie
4 et dimitte nobis peccata
nostra
siquidem et ipsi dimittimus
omni debenti nobis
et ne nos inducas in temtationem.
5 (124. 10) Et ait ad illos
quis uestrum habebit amicum
et ibit ad illum media nocte
et dicet illi
amice commoda mihi tres panes
6 quoniam amicus meus uenit
de uia ad me
et non habeo quod ponam ante illum
7 et ille de intus respondens dicat
noli mihi molestus esse
iam ostium clausum est
et pueri mei mecum sunt
in cubili
non possum surgere
et dare tibi
8 dico uobis

4 et dimitte nobis peccata nostra. sicut et nos dimittimus omnibus debitoribus nostris et ne
nos inducas in temtationem sed erue nos a malo.
5 et ait illis. quis uestrum habet amicum. et ibit ad illum media nocte. et dicit illi.
amice. commoda mihi tres panes. 6 quoniam amicus meus uenit de uia ad me. et non
habeo quod ponam ante illum 7 et ille de intus respondens dicat. noli mihi molestus esse.
iam ostium clausum est. et pueri mei mecum sunt in cubiculo. non possum surgere et
dare tibi 8 dico uobis. et si non surrexerit dare illi eo quod amicus eius sit tamen propter

4. demitte BꟻPKMTORV; remitte D. **peccata** (τὰς ἁμαρτίας) *codd. plur.* (pecata R) *et vg.*: debita PQT (deu.) *b c d e*(debita et pecc. *deinde def. ad u.* 24)ff_2 *et gr.* τὰ ὀφειλήματα DC 131. **siquidem et** (καὶ γάρ): sicut quidem et R, *cf.* sicut et *a b c d f* ff_2 *l r*, quomodo et *i q*, ὡς καὶ ℵ*D. **ipsi** (αὐτοί): nos Eϛ *b c d f* ff_2 *l r et* ημεις D^{gr}. demittimus M^{1}V, dimittemus D. **omni debenti** (dib. O*) **nobis** (παντὶ ὀφείλοντι ἡμῖν) *codd. et vg. et* omni debitori nostro *a*: debitoribus nostris R *b c d* (*f*) ff_2 *l r cum* D^{gr} τοις οφειλεταις ημων· > inducas nos P *c l δ cum ord. graeco.* **temtationem** ABTXYZ: tempt. *rell. Tisch.*, tent. *vg.*; temptatione G; *sine addit. codd. plur. et vg.* (*def. a*) *et gr.* ℵ*BL *min.*: + sed libera nos a malo DOQR *b c d* ff_2 *l q r δ aur.*, + sed eripe nos a malo B *i*, + sed erue n. a m. *f*, *cum gr.* ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ ℵ^{c}ACDRXΓΔ *etc.* *Cf. Aug. enchirid.* 116 '*Euangelista uero Lucas in oratione dominica petitiones non septem sed quinque complexus est; nec ab isto* (*sc. Mattheo*) *utique discrepauit, sed quomodo istae septem sint intelligendae, ipsa sua breuitate commonuit. Nomen quippe Dei sanctificatur in spiritu, Dei autem regnum in carnis resurrectione uenturum est. Ostendens ergo Lucas tertiam petitionem duarum superiorum esse quodammodo repetitionem, magis eam praetermittendo facit intelligi. Deinde tres alias adiungit, de pane quotidiano, de remissione peccatorum, de tentatione uitanda. At uero quod ille in ultimo posuit* sed libera nos a malo, *iste non posuit, ut intelligeremus ad illud superius quod de tentatione dictum est pertinere.*' *Cf. Chase 'Texts and Studies' uol.* 1. *no.* 3 *pp.* 65 *seqq.* (*Cantab.* 1891).

5. **ait** + iesus *c*. **ad illos** *om. c d et* D^{gr}. **habebit** (ἕξει): habet DꟻP^{mg}FGQRTX *gat. b f i l q r et gr.* εχει 240; habens E *Ambr. luc.* **ibit**: abiit H* *b*; uadet *c*. **dicet** (ἐρεῖ ADKMPRΠ *al.* 40) *codd. plur.* (*et* H^{2}O^c) *et vg.*: dicit D(*sed* dt *superscr.*)FGH^1(dicete H*)MO*QR *d f* ff_2 *cum gr.* εἴπῃ ℵBCEFG *al. plu.* aamice Z(*sed corr.*). commo // da H; conmoda F, comoda W. michi W. tris DꟻP*.

6. quaniam R. hamicus C. **meus** (μου ℵAB LX *etc.*): mihi *c d et* μοι D. **uenit** (παρεγένετο): aduenit *c*, superuenit *d r*, D^{gr} παρεστιν. > uenit meus R ff_2. **de uia** (ἐξ ὁδοῦ): de agro *d*, απ αγρου D. **quod**: quid E. **illum**: eum E. apponam illi *a d*, illi opponam *c*.

7. **et** *ad init.*: at J. **de** (inde R) **intus respondens dicat** = ἔσωθεν ἀποκριθεὶς εἴπῃ (ερει D *et* dicet *b i*) *gr. fere omn.* (*unus* ἔσωθεν ἀποκρίθῃ, *et* de intus respondeat *c*) *cum* BꟻFCDGHΘJKM^o MTOPQRTVWXZ *vg. uett.* (dicit *d l q r*): > resp. de intus dicat EꟻP^{mg}M* ff_2 (dicit); de intus dicat (*om.* **respondens**) AꟻP*FY; *conicimus uocabulum casu primum omissum deinde ex correctione repositum sed non semper iusto loco.* hostium CDꟻP, osteum T, ostrum G(r *exp.*); + meum ETW. clussum D. **pueri mei**: *om.* mei XZ *d*; puer meus R. *om.* **sunt** D. cubile B; cubiculo GH O(-li)T *b f r*; strato *c*; + et O. *uoluit* > in cub. sunt *Bentl. cum ord. graeco*; > in c. mecum sunt *b* ff_2 *l q r*. possumusurgere M. *om.* **et** *tert.* Q.

8. **dico uobis** *etc. nullis uerbis praemissis cum* B*ꟻPFGJMPY *corp. ox. spec. aug.* (*ed. Weihrich p.* 186) *b d f q δ Bentl. et graecis*: *praem.* et (at B^{c}FX) ille si (*om.* DE) perseuerauerit (-aberit T, -auit D; + plus ff_2) pulsans (+ amen Q) AB^{c}FC DEΘKMTOQRTVXZ *Tisch. c* ff_2 *i l m r aur.* (*def.*

etsi non dabit illi surgens
eo quod amicus eius sit
propter inprobitatem tamen
eius surget et dabit illi
quot habet necessarios.
9 (125. 5) Et ego uobis dico
petite et dabitur uobis
quaerite et inuenietis
pulsate et aperietur uobis
10 omnis enim qui petit accipit
et qui quaerit inuenit
et pulsanti aperietur.
11 Quis autem ex uobis patrem
petit panem
numquid lapidem dabit illi?
aut si piscem
numquid pro pisce serpentem dabit illi?
12 aut si petierit ouum
numquid porriget illi scorpionem?
13 si ergo uos cum sitis mali
nostis bona data dare

---

inprobitatem eius surget et dabit illi. quantos desiderat. 9 et ego dico uobis. petite et
dauitur uobis. quaerite et inuenietis. pulsate et aperietur uobis. 10 omnis enim qui petit
accipit. et qui quaerit inuenit. et pulsanti aperietur. 11 quem autem ex uobis patrem. si
petierit filius eius panem. numquid lapidem dabit ei. aut si piscem petierit. numquid pro
pisce. serpentem dabit illi. 12 aut si petierit ouum. numquid dabit illi scorpionem. 13 si
ergo uos cum sitis mali nostis bona data dare filiis uestris. quanto magis pater de caelo
dabit spiritum sanctum petentibus se.

), et et si (in ras. H) ille perseu. pulsans HW vg. om. etsi d et D^gr. dauit pr. O*(sed corr.). illi pr.: om. Z*(+Z²); ei R. surgens erasum in T; sur in ras. G. dab. i. surg.: surrexerit dare illi f, dederit ei r. hamicus C, amicos G. eo . . . sit: propter amicitiam c. eius pr. om. ℈*(+mg.) Θ*(+sup. lin.). improbitatem MZ¹ vg., inprobrietatem R; inportunitatem 𝔅O c ff_2 r aur., inoportunitatem ℈*. propter in. tamen (διά γε τὴν ἀναιδίαν): om. tamen DR b d l r δ; uett. rell. ueruntamen propter im. c cf. f, propter autem in. ff_2, propter in. autem i aur., propter in. uero q; deinde + amici R. eius sec. sup. lin. O. surgit Q. illi sec.: ei ER; om. H. quot (ὅσων ℵ*AB C etc.) cum AFΘPX cf. quantos M^T a b f i l m q, quanta ff_2: quod (ὅσον ℵ^cDEFL etc.)GT^cY, cf. quantum d r; ex hac duplici interpretatione uarie legitur quotquod MRV, quotquot B𝔅DE℈HJK O^cQWZ vg. Tisch. c δ aur., quodquod CO*T*(ut udtur). habet (abet CO*) necessarios: h. necessarium T δ; opus habet d; desiderat a b f ff_2 i l q r.

9. et ad init. + ecce R. > dico uobis EH vg. d f ff_2. dauitur O*(sed corr.). querite R. aparietur H, aperi^etur E.

10. omnes R. accepit M^T; accipiet ℈ δ (non Δ). querit DΘR. inueniet ℈ d r^c δ aur. pulsantibus D.

11. autem: enim ER. uobis + filius ER, cf. infra D etc. patrem: patri E; + suum filius d D^gr. petet BCT gat. Bentl. cum gr. αἰτήσει; + filius eius D gat., + filius δ, cum graecis plur., sed om. ὁ υἱός cum vg. ℵBL. quis autem ex u. patrem p. panem ita codd. et vg. et c (d δ) aur. cum gr. τίς δὲ ἐξ ὑμῶν πατέρα αἰτήσει ἄρτον (uel αἰτ. ὁ υἱὸς ἄρ. uel ὁ υἱὸς αἰτ. ἄρ.) ℵDLX 33. 157. al. 4: uariant uett. rell. a quo autem patre (om. b) ex uobis petit filius eius panem b q cf. f supra, quem au. p. ex u. petit filius panem r cum gr. τίνα δὲ ἐξ ὑμῶν τὸν πατέρα αἰτήσει ὁ υἱὸς ἄρτον uel simile ACRΓΔΛΠ unc. 8 al. pler.; a quo autem patre ex uobis petet filius (+ eius ff_2) piscem numquid pro pisce serpentem etc. ff_2 i l (omissis de pane et lapide) cum graeco B. numquit pr. X, nunquid W𝔖𝔓. dauit pr. O*(sed corr.); dabitur R; porriget E b q r. illi pr.: om. R; ei E b d f r. aut si cum ADEFKM^T(> aut piscem si)PRVY gat. a b c f r aur. cf. u. 12 ubi codd. non uariant; similiter gr. plur. habent ἢ καί et uel etiam q: om. si (= ἢ ℵL 33. 157 etc.) B𝔅C℈GHΘJMOQTW XZ vg. d δ; gr. 𝔖 (= Gb. Sz.) εἰ καί cum min. pauc. apud nos non uertitur. piscem: + petierit d f r aur.; + petit b et > piscem si petit M^T, > petierit filius tuus piscem c; + αἰτήσει D min. pauc. pro piscem E(poscem*)GM. dabit: porrigit a_2 b c(-gis)r. illi sec. om. R*(+sax.).

12. pecierit W, peterit R; petieritis M. houum C, ouam R, obum O*. > ouum pet. F. nunquid 𝔖𝔓. porriget (ἐπιδώσει semper, sed ἐπιδώσῃ X) cum B𝔅D(porreg.)E℈H¹ΘJKMM^TOPRVWZ¹ vg. cor. uat. m q δ aur., et dabit d f: porrigit ACFG H*QTXYZ* a_2 i l r, tradis c. illi: ei EFRZ cor. uat. mg. i l r. scurpionem H, scorph. E. > scor. porr. ei (uel illi) b l r, > scor. ei dabit d, > scor. tradis c, cf. D^gr σκορπιον αυτω επιδωσει.

13. quum Θ. mali: iniqui d. nostis: nostris Y*; scitis a_2 c d. om. data D℈ΘR. > data bona a_2 d (Bentl.) cum gr. ℵABCDLR etc. filius R. uester + caelestis 𝔖𝔖 cor. uat.*. dae caelo

filiis uestris
quanto magis pater uester
de caelo dabit spiritum bonum
petentibus se.
14 (126. 5) Et erat eiciens daemonium
et illud erat mutum
et cum eiecisset daemonium
locutus est mutus
et ammiratae sunt turbae.
15 (127. 2) Quidam autem ex eis dixerunt
in beelzebub principe daemoniorum
eicit daemonia.
16 (128. 5) Et alii temtantes signum
de caelo quaerebant ab eo.
17 (129. 2) Ipse autem ut uidit cogitationes
eorum dixit eis
omne regnum in se ipsum
diuisum desolatur
et domus supra domum cadet
18 si autem et satanas in se

---

14 cum autem haec dixisset adduxerunt ad eum. unum daemoniacum. et eiecit
daemonium et illud erat mutum. factum est autem cum eiecisset daemonium locutus est
mutus. et admiratae sunt turbae. 15 quidam autem ex eis dixerunt in beelzebul principe
daemoniorum eicit daemonia. 16 alii autem temptantes signum de caelo quaerebant ab eo.
17 ipse autem ut uidit cogitationes eorum dixit eis. omne regnum in semetipsum diuisum
desolatur. et domus supra domum cadet. 18 si autem et satanas satanan eicit in se ipsum

---

O, de celo W; caelestis *l*; *om. i*; *codd. gr. omn.* *ὁ ἐξ οὐρανοῦ*; *sed ὁ οὐράνιος Cyr. luc., ὁ ἐπουράνιος Epiph.* 331. **spiritum bonum** (**πνεῦμα ἀγαθόν** L *al.* 8): spiritum sanctum *f q cum gr. plur.*; spiritum bonum datum E; bona D; bona data a_2; bonum datum *b c d* ff_2 *i l r cum* D^{gr} *αγαθον δομα*; *Ambr. de sp. sc.* I. v. *citat* spiritum sanctum, *sed paulo infra* '*nec fallit quod nonnulli codices habent etiam secundum lucam* . . . spiritum bonum.'

14. **et erat** (erit G; + iesus EKW *cum graeco* F) **eiciens** (iec. DQ, eiec. V, eiic. PW *vg. Tisch.*; dum eiceret *r*, dum eiecit ff_2 *l*, dum eicit *i*) **daemonium** (daemonum V*, demonium D𝔇PRW) *codd. et vg. et uett. b* ff_2 *i l q r δ aur. cum gr. plur.* *καὶ ἦν ἐκβάλλων δαιμόνιον*: *praem.* haec autem dicente eo offertur illi daemoniosus surdus *d* (*f uide supra*), haec cum dixisset offerunt (offerebant a_2^{cor}) illi unum daemoniacum (+ surdum et mutum *c*) a_2^{cor} *c*; *cum graeco* D; *deinde pergunt* et erat dum eiciebat daem. idipsum fuit mutum et cum eiec. *etc. c*, et factum est cum eiceret daem. et illut fuit mutum eiciente autem illo *etc.* a_2; *d habet* et eiecto eo omnes mirabantur *tantum, cum* D^{gr}. **et illud . . . daem.** *sec. om.* D. illut GX. **erat**: fuit 𝔐 ff_2 *i l q*. quum HΘ. iecisset QR, eiic. P, ieiec. V, aegec. C, eic. 𝔅𝔇GH𝔐OY; + mutum a_2 ff_2 *i l*; + a muto *b*; *sed* et factum est ut exiret dem. *q*, f. est autem daemonio exeunte *δ*. demonium *sec.* 𝔇PRW. loquutus Θ. *om.* **est** M. *om.* **loc. e. mu. et** *b*. **ammiratae sunt** ABDHΘKM 𝔐VXZ²: adm. s. 𝔅C𝔇GJOPQR(-rati)W(-rate) Z* *vg. Tisch.*; miratae s. ET(-te)Y *q*; mirabantur *c*, stupebant a_2 *i l*, -puerunt ff_2, obstupebant *b*. turbe W; + omnes R, *cf.* omnes turbae a_2 *b c* ff_2 *i l*, omnes (*sine* turbae) *r* r_2.

15. *om.* **autem** T. **eis**: fariseis B(D)Q *et* phar. R *b* ff_2 *i l syr. cu.* > autem dixerunt ex far. D* (*uoluit cor.* dixerunt autem). **in**: et H*(*sed corr.*). **beelzebub** (*cf. Mt.* x. 25) 𝔅JKMPVW XY(-ub *sup. lin.*)Z *vg. et* belzebub ACD𝔇(bels.) HΘ𝔐OT: beelzebul BGQ, belzebul R *gat.*, beelzebud E. **principe** (*τῷ ἄρχοντι*) *codd. plur. vg. et uett. plur.*: principem AB𝔅CHOQTY *b* ff_2 *i q r*. demon. D𝔇PRW; daemonium 𝔐. iecit DQR, eiec. EV, aeic. C, eiic. *vg. Tisch.* dem. D𝔇JR W; + ad ille respondens dixit (ille autem respondit et dixit a_2, et resp. eis iesus d. *r*) quomodo (quodo *d*) potest satanas satanan eicere a_2^{c} *d r cum gr.* ADKMXΠ *al.* 40, *ex Marco*.

16. **et alii**: at alii (*Bentl.*), alii autem a_2 *c d f q δ et gr.* *ἕτεροι δέ*. **temtantes** AHQTXYZ: tempt. *rell.* (-ptans R) *Tisch.*, tent. *vg.* **de** (dae O) **caelo** (celo W) **quaerebant** (quaer. O, quer. DR) **ab eo** *hoc ordine codd. plur. vg. et uett. plur. cum gr.* ℵABCDL *min.*: > qu. de caelo ab eo D a_2, qu. ab eo de caelo B, ab eo qu. de caelo *b* (*r*) *δ et gr.* RΓΔΛΠ *etc.*, > ab eo de caelo qu. *q*.

17. **ut uidit**: *uoluit* ut sciuit *Bentl.* (*gr. plur.* *εἰδώς*), *cf.* sciens a_2 *d r*. cogitationis R. ait illis E. omnem G. **in se ipsum** (*ἐφ' ἑαυτήν*) *cum* BCDEFGJKPQRTVWX*Zℌ𝔖ℭ (*f*) ff_2 *i l q*, in se ς *b c d*, super se a_2 *d*: in se ipso A𝔅𝔇PHΘM𝔐 OX^cY *δ* (*non* Δ) *aur.*, *sed cf. u.* 18 *et canonem nostrum Mt.* iv. 5. diuissum D; uisum M. > diu. super se a_2 *d cum gr.* ℵADL. **desolatur** (*ἐρημοῦται*) AB𝔅CFMOTX^cYZ *cod. caraf. b f i q r*: desolabitur DE(diss.)𝔇PGHΘJK𝔐PQRVWX* *vg. c* ff_2 *l δ aur. Ambr. luc.*, deseretur a_2 *d*. **domus**: domum T. super E. **domum**: + posita *b*; + constituta *r*; + non stabit sed *l*. **cadet** (*πεσιται tantum* D): cadit *codd. apud Erasm.* (*et Tisch.*) *cod. caraf.*, *Bentl. et gr.* *πίπτει*.

18. *om.* et D𝔇𝔐Q. sathanas W; + satanan

ipsum diuisus est
quomodo stabit regnum ipsius?
quia dicitis in beelzebub
eicere me daemonia
19 si autem ego in beelzebub
eicio daemonia
filii uestri in quo eiciunt?
ideo ipsi iudices uestri erunt
20 porro si in digito dei
eicio daemonia
profecto praeuenit
in uos regnum dei.
21 Cum fortis armatus custodit atrium
suum
in pace sunt ea quae possidet
22 si autem fortior illo superueniens uicerit eum
uniuersa arma eius auferet
in quibus confidebat
et spolia eius distribuet
23 qui non est mecum
aduersum me est
et qui non colligit mecum dispergit.
24 (130. 5) Cum inmundus spiritus
exierit de homine
perambulat per loca inaquosa
quaerens requiem et non
inueniens dicit

---

diuisus est quomodo stabit regnum eius. quia dicitis in beelzebul eicere me daemonia.
19 quod si ego. in Beelzebul eicio daemonia. filii uestri in quo eiciunt. ideo ipsi iudices
erunt uestri 20 si autem digito dei eicio daemonia. profecto praeuenit in uos regnum dei.
21 cum fortis armatus custodit domum suam in pace sunt omnia quae possidet. 22 si autem
fortior illo superueniens uicerit eum. uniuersa arma eius auferet in quibus confidebat et spolia
eius diuidet. 23 qui non est mecum aduersus me est. et qui non colligit mecum spargit.
24 cum inmundus spiritus exierit de homine. ambulat per loca arida quaerens requiem et

---

(-nam Q) iecit DQR *cum f ff_2 i l q, ex Mt.* xii. 26. **in se ipsum**: in se ipso 𝔉HΘ; in semetipsum *q aur.*, super se *d*, aduersus se ipsum *r*. diuissus D. **quomodo**: non *d et* D^{gr}. stauit OZ*(-bit Z^1). **ipsius**: eius 𝔉EƎP^{mg}RY *vg. b c d f i q r.* **beelzebub** 𝔉CFJKMPVWYZ *vg.*, belz. ADHΘMT OQRT, bels. ƎP: beelzebul BEGX, belzebul *gat.*; + principem daemoniorum *a_2 b ff_2 i l q r*, + principe *c*. iecere DQ, eiec. V, eiic. P *vg. Tisch.*; eicisse E, iecise R. *om.* **me** 𝔉DO. > me eiic. *vg.* quoniam . . . eicio *b ff_2 i l q r*. demonia CD ƎPRW.

19. **si autem**: quod si MT *a_2 f ff_2 i l q r*; si uero *c*, si *b*. **si autem . . . daemonia** *om.* R. *om.* **ego** T. *om.* **in** *pr.* D. **beelzebub** *codd. plur. vg. et* belz. ADHΘMT, bels. ƎP: beelzebul EG. > in be. ego E. iecio D, eiec. V, eiic. P *vg. Tisch.* demonia DƎPJW; *om. a_2 l r.* ieciunt D R, eiec. V, eiic. *vg. Tisch.*; eiecerunt P, eicient *a_2 d l* cum gr.* MRXΛ *etc.* ἐκβάλουσιν *uel* ἐκβαλοῦσιν. **ideo**: + quia G; propterea *c*, propter hoc *d*. > erunt uestri EMT *b f ff_2 i q r* = ἔσονται ὑμῶν ℵ. > uestri iudices *a_2 d*, uobis iud. *c cum gr.* BD ὑμῶν κριταί.

20. **porro si**: si autem MT *a_2 c d f δ*, sed si *b ff_2 i l q r*; + ego *c d et* D^{gr}. iecio DR, eiec. V, aeic. C, eiic. P *vg. Tisch.* demonia DƎPW, demonio R. **profecto** (ἄρα): certe *a_2*, utique *q*, forsitam *d*; *om. b.* **praeuenit** (ἔφθασε *cf. ad Mt.* xii. 28) AB*𝔉CEƎPH*QRT(pre.)YZ* *b f q r*, prou. *ff_2 i cf.* anticipauit *a_2*: peruenit B^cDFGH^1ΘJKMMTOP VWXZ^2 *vg. Tisch. c l δ aur. Ambr.*, adpropinquauit *d*.

21. quum CHΘ; quando *c d*; + quis *a_2*. foris R*(+ t *sax.*); + et *a_2*. armatis R. custodiat ƎPQR *r*, custodierit C; fuerit custodire *c*, tueatur *a_2*. **atrium** (αὐλήν): aulam *d*, domum *f r*, regiam *c*. **sunt**: erunt *a_2 cum gr.* ℵBS^{scr}. **ea**: omnia 𝔖 *f i*; omnia ea E. que DER, qui G. possedet DO, posset R. **ea q. poss.** (τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ): substantia eius *d*, facultates eius *a_2 c*; *om.* δ (*non* Δ).

22. **illo**: illa R, ille D; eo *vg.*; *om. d et* D^{gr}. **superueniens** (ἐπελθών): ueniens J; superuenerit et *q*; superuenerit (*om.* et uic.) *d*. uincerit R. -ret E. huniuersa arma C; armaturam *a_2 d*. **auferet** (*contra graecum* αἴρει) *cum* A𝔉ƎPGHΘKMOPQR VW(auferetur)X^cY *vg. uett. plur.*: aufert BCEJ MTX*Z *gat. cod. caraf. aur. Bentl., et* tollit *a_2 d*; *om.* D. fidebat CT; confidet *d*. *om.* **eius** ƎP *b*. **distribuet** (*contra graecum* διαδίδωσιν) *codd. plur. vg. et uett. plur., cf.* diuidet *d f*: distribuit ACJM RTY *cod. caraf. l.*

23. quia *bis* R. **est** *pr.*: quorum δ (*super* ων)! aduersus E *gat.*; contra D *vg. d r δ*. collegit DE ƎPGMT, colliget O; congregat *d*. dispargit GR; spargit BMT *f ff_2 i l q r* δ*; dispersit Q; + a me *gat.*

24. quum CHΘ: + autem D *d aur.*: et cum *i l.* immundus AMQXY *vg. Tisch.* exiceret R. **de**:

reuertar in domum meam
unde exiui
25 et cum uenerit inuenit
scopis mundatam
26 et tunc uadit et adsumit
septem alios spiritus
nequiores se
et ingressi habitant ibi
et sunt nouissima hominis
illius peiora prioribus.
27 (131. 10) Factum est autem cum haec
diceret
extollens uocem quaedam
mulier de turba dixit illi
beatus uenter qui te portauit
et ubera quae suxisti
28 at ille dixit
quippini beati qui audiunt

---

non inueniens. dicit. reuertar in domum meam unde exiui. 25 et ueniens inuenerit
uacantem scopis mundatam et ornatam. 26 tunc uadit et assumit septem alios spiritus
nequitiores se et ingressi habitant ibi et erunt nouissima hominis illius peiora prioribus.
27 factum est autem cum haec diceret. extollens uocem. quaedam mulier de turba dixit illi
beatus uenter qui te portauit et ubera quae suxisti. 28 ad ille dixit. beati qui audiunt uerbum

---

ab EƎP^{mg}W *b c d q* δ; de ab R. hominem G. **perambulat** (διέρχεται): perambulabat RTVX*; ambulat DMTPWϛ𝔖ℭ *b f Ambr.*; circuit a_2, uadit *d.* **per**: in G. **loca** (+ in ƎPR δ) **inaquosa** (-quorsa D) *cum gr.*: l. quae non habent aquam MT (*cf.* E *infra*) *b* ff_2 *i*(ubi non)*l r*; l. arida *c d f q*; arida l. quae aquam non habent a_2 *Ambr.*; + et *gat.* **quaerens req.**: queriens req. D*R; que non habent req. E. **inueniens** (cum non inuenerit *c i*): + tunc *b l cum gr.* ℵ^{c}BL XΞ *min., ex Mt.* hunde C. exii ƎP.

25. **cum** (quum HΘ) **uenerit** (inuenerit MT): ueniens *c d f* δ. inueniet H*(e *exp.*) W *i*; + eam EƎPϛ𝔖ℭ *b c* ff_2 *i l r, non graec.*; *deinde* + uacantem *f l r*, + scopis uacantem δ, *cum gr.* ℵ^{c}BCLRΓ (*non* Δ) σχολάζοντα. **scopis mundatam** (σεσαρωμένον): sc. mand. QR, sc. mundatum MT; commundatam a_2; + et ornatam ERW𝕳𝔖ℭ *cor. uat.* *Tisch.* a_2 *b f* ff_2 *i q r* δ, + adornatum *d*, + et compositam *c e*, + atque exornatam *l cum gr. omn. exc.* 225.

26. *om.* **et** *ad init.* D *vg. Tisch. cum* a_2 *e q* δ *et gr.* **adsumit** ƎFDEGHΘJMTPQZ, *et* ass. ABCK MTVWXY *vg.*: adsumet OR; sumet ƎP; + ille nequam *c e*; + adhuc *a* a_2 ff_2; + secum G *l r et gr.* ℵ^{1}CX 33. 69. μεθ' ἑαυτοῦ. **septem**: ·uii· DER TW. > alios septem *a* a_2 *c e.* spiritos Y; + secum ϛ𝔖ℭ. nequitiores BRX* *f.* **se**: quam ille est *r.* **ingressi** (ingresi ƎPR): ingressus *b l*, intrantes *a* a_2 *r*, regressi ff_2, introeuntes *c*; intrant et *d*, introit et *e.* habitabunt ƎP^{mg}Q; inhabitat *b e l* (-tant *rell.*). *om.* **ibi** *a* a_2 *b d i l q cum gr.* C*D *min.* **sunt** *codd. plur.* δ *aur.* (erunt *f*) *cor. uat.*: fiunt DEMTPR *vg. uett.* (*sed* fit *b* ff_2 *i q*); *gr.* γίνεται; *deinde pergunt* huiusmodi (eiusm. *b*) hominis uita multo peior prioris (multum peius priori *l*) *b* ff_2 *i l*, nouissimae huiusm. hom. uita p. priori *q*: *gr. non fluctuat.* homini eius R. peio^{ra} O; deteriora *e.* priorum *a* a_2.

27. quum HΘ, dum D. hec W. dicerent H; + et ƎP^{mg}. **extollens uocem**: eleuans u. *d*, leuauit u. et *c* (*e*), leuata uoce *a* a_2. quedam DR. **de turba**: de pleue *d*; *om. a* a_2 *b l.* **portauit**: baiolauit *d*, sustulit *e.* hubera Cϛ𝕳; uerba D; mammae *e*, mamillae *d.* que R. q. sucx. E, q. sunx. ƎP*, q. suncx. Q, q. sunt existi R; qui te lactauerunt *e*: *def. l ad u.* 37.

28. **dixit** + ad eos DER *b* ff_2 *i q r*, + illis a_2, illi *a*, ei *c.* **quippini** (μενοῦν *uel* μενοῦνγε) *cum* AƎP*Θ*MOPXY *M. B. Reg.* 1. B. vii, 1. E. vi, *C. C. Cant.* 197, *Uniu. Cant.* Kk. I. 24, quippeni MT *aur. Par. lat.* 2: quippe enim F (*Dunelm.* A. ii. 16), quippe uel nimpe ƎP^{mg}, quippe quippe *gat.*; quinimmo B*(nimmo *post ras.*)JKVWZ *vg.* (quinimo ϛ𝕳) δ *Erasm. et M. B. Cott. Tib.* A. ii. 10, *Reg.* 1. A. xviii, *Harl.* 1802. 2788. 2826. *Par. lat.* 13171; immo (B^c)ƎFDGH(*post spatium c.* 7 *litt.*) Θ^{mg}QR *c e r Tert. Aug. Beza*; manifestissime CT; etiam *d*; *om.* E *a* a_2 *b f* ff_2 *i q*; *Codices hic tantum uariant quantum uix alibi in euangeliis, in uno saltem uocabulo, ut facile credideris aut uerbum ab Hieronymo omissum cum uett. plur. aut duplicem ab eo recensionem editam fuisse, quod ex aliis locis haud uero absimile uidetur. Graecum* μενοῦν *uel* μενοῦνγε, *quod 'in principio orationis positum* σόλοικον *esse constat'* (*Wetst.*), *diuerso sensu ab interpretibus redditur; alii simpliciter pro* ἀληθῶς *habent, ut nostrum* 'yes, surely,' *cui uocabulo respondent* quippini, etiam, manifestissime, *et* quippe *uel* quippe enim; *alii rectius pro* μᾶλλον, *ut nostrum* 'yea rather' *uel* 'nay rather,' *quod in responsis concedentis plus quam poscitur, ideoque corrigentis est. Nos* quinimmo *uel* immo *praetulissemus si codicum auctoritas maior fuisset.* Μενοῦνγε (*hoc sensu*) *redditur* et quidem *Rom.* x. 18, *et* ἀλλὰ μενοῦνγε uerumtamen *Phil.* iii. 8; *non redditur Rom.* ix. 20. *om.* **beati** *e.* **custodiunt** + illud B^{2}HΘKVW *vg. cum gr.* ΧΓΛΠ *etc. non autem uett.*

uerbum dei et custodiunt.
29 (132. 5) Turbis autem concurrentibus
coepit dicere
generatio haec
generatio nequam est
signum quaerit
et signum non dabitur illi
nisi signum ionae
30 nam sicut ionas fuit signum
nineuitis
ita erit et filius hominis
generationi isti.
31 Regina austri surget in iudicio
cum uiris generationis huius
et condemnabit illos
quia uenit a finibus terrae
audire sapientiam salomonis
et ecce plus salomone hic
32 uiri nineuitae surgent
in iudicio cum generatione
hac et condemnabunt illam
quia paenitentiam egerunt
ad praedicationem ionae
et ecce plus iona hic.
33 (133. 2) Nemo lucernam accendit
et in abscondito ponit
neque sub modio
sed supra candelabrum

---

dei. et custodiunt. 29 turbis autem concurrentibus. coepit dicere generatio haec generatio
pessima est signum quaerit. et signum non dabitur ei. nisi signum ionae prophetae. 30 sicut
enim fuit ionas signum nineuitis. ita erit filius hominis in generatione hac. 31 regina austri
surget in iudicio. cum uiris generationis huius et condemnauit eos. quia uenit a finibus terrae
audire sapientiam salomonis. et ecce plus quam salomone hic. 32 uiri nineuitae surgent in
iudicio. cum generatione hac. et condemnabunt eam. quia paenitentiam egerunt. in praedicatione ionae. et ecce plus quam iona hic. 33 nemo autem lucernam accendit. et in abscondito ponit. neque sub modio sed supra candelabrum. ut qui ingrediuntur lumen uideant.

---

29. **currentibus** B*(*corr.*); concurrenti Ꝑ*(*corr.* Ꝑ^{1}); conuenientibus *r*, congregatis *c d*; turba a. conueniente *a* a_2; et cum turbae colligerentur *e*. caepit D; + iesus E, *et* **dicere** + iesus *q*. **generatio**: gens *bis a*, progenies *bis c*; *om. sec.* δ *cum gr.* CΓΔΛΠ *etc.* nequa G *a i q*; iniqua *d*, mala *r*, pessima *b e f*; *gr.* πονηρά. querit DR; + de caelo *i*. **signum** *sec. om.* 𝔐. **illi**: ei DGR *vg. a d f*. ione RW; + prophetae R(prof.)W(-te)𝔥𝔖ℭ *cor. uat.** (*non autem cod. caraf.*) *e f q r* δ *Ambr. et gr.* ACXΓΔ *etc.*; *ex Mt.*

30. > fuit ionas D𝔐W *vg. Tisch.*, *uett.* (*exc. aur.*) *cum gr.* **fuit** + in D. > signum fuit ER (in signum; *cf.* D). **nineuitis** AB𝔉CꝐGKMOQVYZ, ninn. T: niniuitis HΘJPW *vg.*, neniuitis X*, neneu. X^{c}, niniuetis E, nineuetis 𝔐, ninuetis DR. *om.* **et** P. **filius** *in ras.* Ꝑ. **generationi** (-nis H, genationi W) **isti** (huic DE𝔐 *b d q et* > huic gen. *a r*): in generatione ista Ꝑ , in gen. hac *c f* ff_2; in corde terrae *i*, *cf. e* ff_2 *infra*; *pergunt* et sicut ionas in uentre (utero ff_2) coeti fuit (+ tribus diebus et tribus noctibus *d r*) sic erit (*om.* ff_2) et (*om. r*) filius hominis (hominibus *d*) in terra (terram *a*, corde terrae ff_2) *a d* ff_2 *r cum graeco* D; *uersum ita habet e* sicut enim fuit ionas in uentre coeti tribus d. et tr. noc. sic erit fil. hom. in corde terrae.

31. **austri**: ab austro *b q*. surgit O. *om.* **in iudicio** *d* D^{gr}. quum HΘ. generatione ista (*om.* **uiris**) D. condemnauit B𝔐, condempnabit EΘVW, contempnabit DR; damnabit *c*. **illos**: illam D, eam *d*. sapientia H. salamonis DR, solom. ꝐM *Bentl.* **et ecce . . . hic** *inter lin.* G. **salomone** *codd. plur.*, salam. DR, solom. ꝐGM *cor. uat.* Bentl.*, salomine Z^{c}, *cum a e* ff_2 (> sal. plus) *i* δ *aur.*, *et* salamon H: quam salomon EΘPTW *vg. b d q r*, quam salomone 𝔐 *c*(-nem)*f*, quam salomine Z*. > plus hic q. sal. *b c q*.

32. *om. uers. d et* D^{gr}. ninneuite T, niniuitae HΘJPW(-te) *vg.*, niniuete E, nineuete 𝔐, ninuetae D, -te R. **iudicio**: ditio E. uiris generationis huius *i*. generati^{o}ne Y; gente *a*, progenie *c*. **haec** G; ista E *et* > ista gen. *c e r*. condemp. EꝐΘ, contem. R, contemp. DW; damnabit *c*, demnabunt *e*. **illam**: eam E *a f r*. **quia** *bis* R. poenit. DꝐP *vg.*, paenet. X, penet. R, penitenciam W. aegerunt CDE; gesserunt *e*. **paen. eg.**: poenituit eos *c*. **ad**: in EG𝔐Ϛ *uett.* (*exc.* ff_2). predic. D, praedicatione E𝔐 *a b c f q r aur.* ione G*W. **plus** + est *gat.* > plus et ecce Q. **iona** ACDꝐGJMQ *gat. e* ff_2 *i* δ *Bentl.*, ionae RY: quam iona B𝔉EHΘK𝔐OPTVXZ *a c*(ionam) *f q r aur.*, quam ionas W *vg. b*. > hic plus quam i. *a b c r*.

33. **nemo** + autem *b f* ff_2 *q* δ *cum gr.* ALXΔ *etc.* lucerna Y. accendet 𝔉; accendens *d* δ, accensam *a c*. habscondito C; absconso BDEꝐ^{mg}JQRT *cor. uat. mg. b c e* ff_2 *i r* δ, occulto *a d* (-tum);

ut qui ingrediuntur
lumen uideant.
34 (134. 5) Lucerna corporis tui
est oculus tuus
si oculus tuus fuerit simplex
totum corpus tuum
lucidum erit
si autem nequam fuerit
etiam corpus tuum
tenebrosum erit
35 uide ergo ne lumen quod
in te est tenebrae sint
36 si ergo corpus tuum totum
lucidum fuerit
non habens aliquam partem
tenebrarum
erit lucidum totum
et sicut lucerna fulgoris
inluminabit te.
37 (135. 5) Et cum loqueretur
rogauit illum quidam pharisaeus ut
pranderet apud se
et ingressus recubuit
38 pharisaeus autem coepit
intra se reputans dicere
quare non baptizatus esset
ante prandium
39 et ait dominus ad illum

---

34 lucerna corporis tui est oculus tuus. si oculus tuus fuerit simplex. totum corpus tuum lucidum erit. si autem nequam fuerit totum corpus tuum tenebrosum erit. 35 uide ergo ne lumen quod in te est tenebrae sint. 36 si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit. non habens partem aliquam tenebrarum erit lucidum totum. et sicut lucerna fulgoris inluminabit te. si enim corpus quod in te est lucernam non habuerit lucentem tibi tenebrosa est. quanto magis autem lucerna tua fulgens lucebit tibi. 37 et cum haec loqueretur. rogauit eum quidam pharisaeus. ut pranderet aput eum. et ingressus discubuit. 38 pharisaeus autem uidens admiratus est. eo quod non prius baptizatus est. priusquam manducaret. 39 et ait dominus

---

loco abscondito F (*sed forsan ex Mattheo est*). > pon. sub absconso *e*. **supra**: super ƎP*TW *Bentl. a d e q δ*. candell. ƎP, candelabrūm K; + et D. **qui ingr.**: intrantes *a r*, introeuntes *c d e*, ingredientes δ. uidiant R.

34. *om.* **tui** *i q δ cum gr.* (*exc.* D). hoculus *bis* C, occ. *bis* R. *om.* **tuus** *δ cum gr.* ℵ^c EGHKL *etc.* **si**: cum *bis b d* ff_2 *q, sec. i, pr. r.* simplix O, semplex R. > simplex fuerit D *a*. **si** *pr.* . . . **simplex**: princeps *inepte i*. **erit** *pr.*: *uoluit* est *Bentl. cum gr. plur. et a c d* ff_2 *i δ*. **autem** (uero *a*) + oculus tuus E *a cum gr.* X. nequa *a b* ff_2 *i r aur.*, nequaquam R; malus *d*, excaecatum *e*. aetiam E; et *a d e δ*; etiam et R; *om. c.* *om.* **tuum** *sec.* R. tenebrossum D; obscurum *b q*. **erit** *ad fin.*: est *d e*.

35. **uide**: aspice *q*, uide et intende δ. *om.* **est** R. tenebre W. sunt D(*sed* st *super* u *scr.*)G. *Uersum ita habent uett.* si ergo lumen quod in te est (> est in te *a e* ff_2) tenebrae sunt ipse tenebrae (*om.* ipse *d*; ten. tuae *e* ff_2, tenebrae in te *i*, tenebrae rese. . . *a*) quantae sunt (*om. d*) *a b d e* ff_2 *i r cum gr.* D *et om. u.* 36.; *ex Mt.*; *cf. Aug. Quaest. euang.* II. 15.

36. *om.* **totum** *pr.* ꝸFDEKZ^c *gat. aur.* > totum corpus tuum ƎPTW. **fuerit**: erit C*T*(+ fu C^cT^c). > fuerit lucidum K. > fuerit lucidum totum Z* (*sed corr.*). **aliquam** *om.* D. *uoluit* tenebrosam *Bentl.* (σκοτεινόν). > lucidum erit DR. **totum** *sec.*: tuum Q. sicuti C; sic‾ D. fulguoris T; fulgens J. inluminauit OZ*(*corr.* Z[2]), illuminabit W *vg.*; illuminat *Bentl.* (φωτίζῃ); *deinde sequitur additamentum in f; uide supra. Uersum ita habet q*, si ergo corpus tuum lucernam non habens lucidam obscurum est quanto magis cum lucerna luceat inluminat te.

37. *Inc.* in eo autem cum loq. *b q*, loquente autem eo *a r*; *om. d.* quum HΘ. **loq.** + haec G. **rogauit**: petit *e*. **illum**: eum E *a c d f δ*. phariseus EƎPW, par. R, far. D, farisaeus T, pharisaeis A. **pranderet** (prandiret R) **apud** (aput GRT) **se** (te J): cum illo pranderet MT ff_2 *i*, cum eo p. *b l q*, (apud eum *c f r*, apud ipsum *e*, secum *a*). **et** *sec.*: iesus autem ϚS *edd. ant. exc. Froben* 1502, *Sacon* 1515. ingresus ƎPR; intrans *d* (abiit autem et *e*); + domum R *aur.*

38. phariseus EƎPRW, fariss. D, farisaeus T. *om.* **autem** R. **coepit** (caepit D) **intra** (apud *e*) **se reputans** (putans *i*) **dicere** (recogitans i. s. d. *a*, in s. cogitans d. ff_2 *r*, secum disputans d. *c*, cogitare in semet ipso dicens *d*) *codd. et vg. et uett. plur. cum gr.* D 251 ἤρξατο διακρινόμενος ἐν ἑαυτῷ λέγειν: uidens miratus (adm. *f*) est *f δ cum gr. plur.* ἰδὼν ἐθαύμασεν. **non**: + primum R *b d i l q δ*, + primo *c e*, + prius *a f* ff_2 *r*; *cum gr.* πρῶτον. babtizatus DRT. aesset C; est T. **ante** (hante C) **prandium**: priusquam (antequam *i*) manducaret *b* ff_2 *i l q*, antequam pranderet *d r*.

39. **dominus**: iesus J. **illum**: eum MT. > ad illum dominus E. pharisei RW, fariss. D, farisaei

nunc uos pharisaei quod de
foris est calicis et catini
mundatis
quod autem intus est uestrum
plenum est rapina
et iniquitate
40 stulti nonne qui fecit
quod de foris est
etiam id quod de intus est fecit?
41 uerum tamen quod superest date elemosynam
et ecce omnia munda sunt
uobis.
42 (136. 5) Sed uae uobis pharisaeis
quia decimatis mentam et
rutam et omne holus
et praeteritis iudicium
et caritatem dei
haec autem oportuit facere
et illa non omittere.
43 (137. 2) Uae uobis pharisaeis
quia diligitis primas cathedras in synagogis et salutationes in foro.
44 (138. 5) Uae uobis quia estis ut monumenta quae non parent
et homines ambulantes

---

ad illum nunc uos pharisaei. quod de foris est calicis. et catini. mundatis. quod autem intus
est uestrum. plenum est rapina et iniquitate. 40 stulti. nonne qui fecit quod deforis est. etiam
id quod deintus est fecit. 41 uerumtamen ex his quae habetis date elemosynam. et ecce omnia
munda sunt uobis. 42 sed uae uobis pharisaeis quia decimatis mentam et rutam et omne holus
et praeteritis iudicium et caritatem dei. haec enim oportuit facere. et illa non omittere.
43 uae uobis pharisaeis. quia diligitis primas cathedras in synagogis. et salutationes in foro.
44 uae uobis scribae et pharisaei hypocritae quia estis ut monumenta quae non parent et

---

Q; + hypocritae *b d* D[gr]; + prius DR *b c e i l r Ambr.*; + uos prius Q. **quod** (quam D) **de** (*om.* Q) **f. est** (τὸ ἔξωθεν): utrumne exteriorem partem *a.* cateni MT R; cat. uel disci δ. **intus** (u *sup. lin.* Θ) **est** (*om.* T) **uestrum** (τὸ ἔσωθεν ὑμῶν): intra uos est *c*, intrinsecus est uobis *e*. **iniquitate** (πονηρίας): nequitia δ, niquitiae *e*, malignitatis *c*.

40. **stulti**: insipientes *c* (δ); *pergit* nonne qui fecit interiora et exteriora fecit *a*. **quod** *pr. om.* R. aetiam CE. **id**: *om.* CRT; hic X*. **de** *sec. om.* CDEJKQRTZ *c d e i* δ *aur.* > qui fec. q. intus est fec. et q. foris est *c* (*d*) *e* (*cf. a supra*) *cum gr.* CDΓ *min.*

41. uerunt. Ϛℌ, uerumpt. W; tamen *b l q*. **quod superest** (τὰ ἐνόντα) *codd. et vg. et a c ff₂ i r aur.*: quae sunt *b d q*; ex his quae habetis *f*, *cf. nostrum* 'of such things as ye have' *A. V.*; *om. e* δ (*non* Δ). elimosy. G, helemos. C, eleemos. *vg.*, aelaemos. O, aelymoys. D; elimosinam ƎPR, elemos. HTW, elymos. K, aelimos. E; misericordiam *d*; *om. e.* **omnia** *om.* E. mundata *q*. **sunt**: erunt *a d*; *om. e.* **uobis** + haec enim oportebat facere et illa non omittere *b* (*et om. in u.* 42).

42. ue W *semper*. **pharisaeis** *codd. plur. et vg. et a d f ff₂ l* δ *et graec.*, phariseis W, fariseis ƎP: pharisaei A[c]ƐFEKX*YZ *c e i q r aur.*, pharisei R, farisei QT; scribae et pharisaei *b gat.*; *om.* D. **quia** (ὅτι): qui DEMTVWϚ; quid R. **mentam** *codd. plur.* Ϛℌ: mentham JPQ𝔖ℭ *Tisch.*; menta O. **rutam** (πήγανον): anetum E. **holus**: olus JPQT *vg. Tisch.* preteritis D pra[e]teris R; transitis *e*. iuditium ƎPW. charitatem *vg.*; dilectum *e*; ueritatem ƎP[mg]. > carit. dei et iudicium P. hec W. **autem**: enim W *e f q r*. hoportuit C; oportuerat E *r*; oportet ƎP*GH*(*sed corr.*). **facere**: fieri *a*. homittere C, nomittere Y, ommittere G; praetermittere *e r*. *om.* **haec . . . omittere** *b*(*uid. supr.*)*d et* D[gr].

43. **pharisaeis** *codd. plur.* (-seis ƎPW, farisseis D) *vg. et f ff₂ l* δ *cum gr.* τοῖς φαρισαίοις ABCL *etc.*: pharisaei EMT, pharissei R, farisei QT, *cum a b c d e i q r aur. gat.* (scribae et phar.) *et gr.* ℵD οἱ φαρισαῖοι. **quia** (ὅτι) *cum* CƎP*GJMPRT ℌℭ *gat. cor. uat. b d e f ff₂ q*, quoniam *a*: qui AD EƎP[mg]HΘKMTOQVWXYZϚ𝔖 *c i r* δ (*super* ὅτι). dilegitis DƎP, diligistis R. **primas**: proximas R. chathedras G, catedras OT, cadedras R; sessiones *d e*, consessus *a*. sinagogis E(-giis E*)ƎPW, sinagogas R. salutationis GR, salutiones X. **foro**: + et primos discubitos in conuiuiis *b l q r*, + et pr. adcubitos in cenis *d cum gr.* CD. 13. 64. 66[mg]; *ex Mt.* xxiii. 6.

44. **uobis** + scribae et farisei chipocritae Q *et sic b d f i q r* δ (*om.* hypocr. *d i r*) *et gr.* ADXΓΔ *etc.*; *ex Mt.* **quia** (ὅτι): qui DEKRWZ𝔖 δ *aur.* **ut**: in Qℭ; uelut MT; *om. a b c d e ff₂ i l q cum* D[gr]. > uelut monumenta estis MT. **monumenta** (monom. E, mumenta R) **quae** (que DR) **non parent** (apparent ƐFPWX*Z*ℌ𝔖ℭ *cor. uat. mg. i q aur.*) = τὰ μνημεῖα τὰ ἄδηλα: mon. non apparentia δ, m. sine specie *d*, m. incerta *c*, m. ignobilia *a*. homones R*(*sed corr.*); hominis O.

supra nesciunt.
45 (139. 5) Respondens autem quidam
ex legis peritis ait illi
magister haec dicens etiam
nobis contumeliam facis
46 at ille ait
et uobis legis peritis uae
quia oneratis homines oneribus
quae portari non possunt
et ipsi uno digito uestro
non tangitis sarcinas.
47 (140. 5) Uae uobis quia aedificatis monumenta prophetarum
patres autem uestri occiderunt illos
48 profecto testificamini
quod consentitis operibus
patrum uestrorum
quoniam quidem ipsi eos
occiderunt
uos autem aedificatis
eorum sepulchra.
49 (141. 5) Propterea et sapientia dei dixit
mittam ad illos prophetas
et apostolos
et ex illis occident
et persequentur
50 ut inquiratur sanguis
omnium prophetarum

---

homines ambulantes supra nesciunt. 45 respondens autem quidam ex legisperitis. ait illi.
magister haec dicens. etiam nobis contumeliam facis. 46 ad ille ait et uobis legisperitis.
uae. quia oneratis homines oneribus quae portari non possunt et ipsi uno digito uestro non
tangitis sarcinas ipsas. 47 uae uobis quia aedificatis monumenta prophetarum. patres autem
uestri occiderunt illos. 48 ergo testimonium perhibetis consentientes operibus patrum
uestrorum. quoniam illi quidem occiderunt eos. uos autem aedificatis eorum monumenta.
49 propterea et sapientia dei dixit. mittam ad illos prophetas. et apostolos. et ex illis
occident et persequentur. 50 ut inquiratur sanguis omnium prophetarum qui effusus est a

---

hamb. C, ambulentes R. **supra**: super R; + illa DR *b e ff*$_2$ *i l q*. **nesciunt**: ignorant *a r*; *def. ff*$_2$ *ad* xii. 6.

45. *om.* **quidam** R. *om.* **ex** J. l. peritus HJ; l. doctoribus *a d e et* 46. **illi**: ei R. hec W. dicis R; dicendo *r*. **etiam** (*καί*): et *a δ*; etiam et *q*; *om.* J *e et gr.* 69. contumiliam DƎPRY; iniuriam *d e*. > cont. nobis *vg.*, *edd. ant.* (*non autem Froben* 1502, *Sacon* 1515).

46. **ait** + eis E. peritiis E*. **uae** (ue W *non autem u.* 47) + uobis R. **quia** (*ὅτι*): qui KMTVW. honeratis DEƎPGHMTOTX*, honor. R. hom^{i}nes Y, homones R. honeribus CDEƎPMTOT, honor. RZ*(*corr.* Z^2); sarcinas *a*. que DR. **portari** *codd. plur. d f i l*: portare ƐFHO *vg.* (*non cod. caraf.*) *b q aur.* possint Q*. **quae . . . possunt** (*δυσβάστακτα*): grauibus *c e*, importabilibus *a* (-les)*δ*. **uno** (una R) **digito uestro** (*om.* Z* *c*) = *ἑνὶ τῷ δακτύλῳ ὑμῶν* GM 71 *al. pauc.*: uno digitorum uestrorum *a d δ*, uno ex digitis *e cum gr. plur. ἑνὶ τῶν δακτύλων ὑμῶν*. tanguitis D; attingitis *a d δ*. **sarcinas** (ea *a*; *om. b d q et* D^{gr}) + ipsas DMTQR (ipsius) *e* (> ips. sarc.) *f i l r*.

47. **quia** (*ὅτι*): qui DEJKMQRVWZ *vg.* (*non cod. caraf.*) *cor. uat. mg. Bentl. c i l q r δ aur.* monom. E, munum. Y. prof. DƎPOR, prophaetarum E; + et ornatis sepulchra iustorum *l*. patris G. **autem**: enim MT, *cf.* nam patres *b*. hocciderunt C. **illos**: eos R *d e*.

48. **profecto** (*ἄρα*): ergo MT *a b d f i q r δ*. **testificamini** (*μαρτυρεῖτε* ACDXΓΛ *etc.*, *μάρτυρές ἐστε* ℵBL): testimonio (*sine* estis) W, testimonium perhibetis *a b f q r*, testificatis *d*. **quod** (quia D *r*) **consentitis** (i *pr. sup. lin.* G) = *ὅτι συνευδοκεῖτε gr. min. pauc.*: quod et cons. X*(*sed corr.*) *δ*; et cons. CT *cum gr. plur. καὶ συνευδοκεῖτε*; consentitis *tantum* E *gat.*, consentire R *c i l*, consentientes *f*; non consentire *d* (*μη συνευδοκειν* D), non consentientes *a b q*; *uersum ita habet e* nempe consentitis non placere uobis facta p. u. quia ipsi eos occ. uos au. gloriamini. hoperibus C. quidam D; *om.* T. > ipsi quidem MT *vg. Tisch. d i r*^{c} *δ*, illi q. *a b f q*, *gr. αὐτοὶ μέν*. *om.* **eos** R. hocc. C, acc. Z*(*corr.* Z^1). > occiderunt eos MT *a b d f i q r*^{c} *δ*. hedif. C, edif. W. **eorum** (*om.* R) **sepulchra** (saep. E, sepulcha H, sepulcra T, sepultura R, monumenta *f q*): *om. a b d i l r cum gr.* ℵBDL *Tisch. T. G.* 8, *W. H.*

49. + et *ad init.* R. praeteria R, propter hoc *c d*, ideo *a b q r*. sapiencia W. *om.* **dixit** MT. *om.* **et sap. d. dixit** *b d et* D^{gr}. mitto *b d q r et gr.* D *αποστελλω*. **illos**: uos *c*. prof. DƎPORW. apostolus Y. **ex illis**: ipsos *c*. hocc. C; occidentur R, interficient *d*. occidetis et persequemini *c*.

50. **inquiratur** (*ἐκζητηθῇ*): inquinatur R, exquir. *a c* (*d*) *e r*, req. *l*. sanguinis R. *om.* **omnium** P *et gr.* 258. 2^{pe}. prof. DƎPOR. effus-

qui effusus est a constitutione
mundi a generatione ista
51 a sanguine abel usque ad sanguinem
zachariae
qui periit inter altare
et aedem
ita dico uobis requiretur
ab hac generatione.
52 (142. 5) Uae uobis legis peritis
quia tulistis clauem scientiae
ipsi non introistis
et eos qui introibant
prohibuistis.
53 (143. 10) Cum haec ad illos diceret
coeperunt pharisaei et legis
periti grauiter insistere
et os eius opprimere
de multis 54 insidiantes
et quaerentes capere aliquid
ex ore eius ut accusarent eum.

---

constitutione mundi a generatione ista. 51 a sanguine abel. usque ad sanguinem zacchariae
qui periit inter altare et aedem. ita dico uobis requiretur ab hac generatione. 52 uae uobis
legisperitis. quia tulistis clauem scientiae ipsi non introistis. et eos qui introibant pro-
hibuistis. 53 cum haec ad illos diceret coram omni populo coeperunt pharisaei et legisperiti
contristari et altercari cum illo de multis 54 interrogantes eum quaerentes capere aliquid ex

---

sus DER. constitutionem T*(m *eras.*), constitucionem G, constitione R; origine *a*. *om.* **mundi** E. **a generatione** (geratione Y) **ista** (ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταυτῆς): usque ad generationem (progeniem *c*) istam (hanc *d*) *b c d i l q r*, usque in gente hac *a*, *cum gr.* D εως τ. γεν. ταυτης; *om. e*.

51. **sanguine** + enim E. **abel** + iusti Q *c e i r aur. et gr.* KMΠ *etc.*, *ex Mt.* husque C. ad sanguine M. zacch. ƐFCHJKOZ, zaccariae P, zacharie W, za^cha^riae T; + fili barachiae *d* D^gr^ *min.*; + et R. **qui** (quae E) **periit**: pereuntis δ; quem occiderunt *a d* D^gr^. **altare** (-rem CGOP) **et aedem** (edem W, eadem R): alt. et templum *e* (*et* ναου *pro* οἴκου D), medium altaris et templi *d cum* D^gr^. **requiretur** (ἐκζητηθήσεται): exquiretur *a d r*, inq. *c*. gente hac *a*, progenie hac *c*, saeculo isto *e*.

52. **legis** *bis scr.* Z*, *sec. erasum.* legitis T* (+ s peri *sup. lin.* T^c^). peritiis E*; doctoribus *a c d e*. **quia** (ὅτι): qui DMTQRVWZϚ *i r* δ (*non* Δ) *aur.* **tulistis** (ἤρατε): abstulistis DMTQR (abstull.) *i l r aur.*; abscondistis *a b c d*, -ditis *e q cum* D^gr^ 157 ἐκρύψατε. clauim D. **scientiae** + et DKRWZ *a b c d i l q r Ambr.*, *et gr.* D *min.* **ipsi** *ex* ipsis H. introuistis ƎP*(u *exp.*); introitis Z *b c e*, intratis *a*. **eos qui introibant** (*cf. Mc.* vi. 56) *codd. plur.* (-bat R*, introibunt ƐF) *et vg.*: eos qui introiebant AMX^c^Y; eos qui intrabant DEƎP^mg^ *l aur. et* -bunt Q; introeuntes MT *a c d e i* δ. proibuistis C; prohibetis *c* (κωλύετε G), uetastis *d e*; + introire *e*.

53. + et *ad init.* J. quum CHΘ; + autem *vg. Tisch.*, *cf.* cum haec autem *c e*, dicente autem *a d* δ. hec W. **illos**: eos E; + coram omni plebe *b i l q*, c. o. populo *a f r*, in conspectu totius (omnis *d*) populi *c d e cum gr.* DX *min.* caeperunt D, cep. W. **pharisaei** (phares. G, pharisei ƎPW, pharissei R, farissei D) **et legis periti** (l. doctores *c d e*) = οι φαρισαιοι και οι νομικοι D: tam scribae quam et legis doctores *a*; scribae et pharisaei δ *cum gr. paene omn.* **grauiter insistere** (δεινῶς ἐνέχειν *gr. plur.*) *codd. et vg. et* δ *aur. quod correctio Hieronymiana est*, *cf. nostrum* to urge him vehemently *A.V.*, to press upon him vehemently *R.V.*, *cf. Field* '*Ot. Noru.*' iii. *p.* 45: *ueteres* δεινῶς ἔχειν (DS *al.* 6) *reddunt* male (+ se *a*) habere *a b d q*, grauiter habere *c e i*, contristari *f* (*cf. Mc.* vi. 26), grauiter ferre *l*, moleste ferre *r*. **os** (hos C) **eius opprimere** (obpr. ƐFGRTW, hobpr. C) *codd. vg. aur. et* os oprimere eius δ = ἐπιστομίζειν (*cf. Tit.* i. 11) *quod codicibus* 3 *tribuit Tisch. inter quos citatur* 67 = *Bodl. misc.* 76 *saec.* xi.: ἀποστοματίζειν *uel* ἀποστομίζειν *quod in graecis fere omnibus habetur et a criticis redditur* captiose interrogare eum *Erasm. uers. Turic.*, eum allicere ad loquendum *Beza*, 'to provoke him to speak of many things' *A.V. et R.V.*, 'to put questions to him as if they were questioning a pupil on points of theology' *Hatch* '*Essays in Bib. Greek*' *p.* 40, *a nullo quod scimus ueterum agnoscitur; omnes graecos* D (συνβ.) 69 συμβάλλειν αὐτῷ *sequuntur sc.* comminare illi *a*, committere cum illo *b i l q r*, committere illi *d*, conferre cum eo *c*, conferre illi *e*, altercari cum illo *f*. **de multis** (περὶ πλειόνων): de pluribus *a c e*, de plurimis *d*; *om. hoc loco b*.

54. **insidiantes** *sine addit.* (ἐνεδρεύοντες ℵX 130^gr^) *cum* AƐFDEG(-ientes)HΘMVXY *aur.*: + ei BCƎPJKMTOQR(-ientes)TWZ *vg. Tisch.* δ, *cum gr.* ABCLΔ *etc.* ἐνεδρ. αὐτόν; interrogantes eum *f quod pro duplici uersione uocis* ζητοῦντες *habemus*; *om.* **ins. et** *a b c d e* (*f*) *i l q r cum* D^gr^. *om.* **et** BR δ *Bentl. gr.* ACDXΓΔ *etc.* querentes HR; + de multis *b*. > aliquid capere DEMT *vg.* ex hore C; de ore *vg.* **capere . . . eius** (θηρεῦσαί τι ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ): occasionem aliquam inuenire ab illo *etc.* (de il. *b q*, in il. *i*, *om. c e l*) *a b*

XII. 1 Multis autem turbis circumstanti-
bus ita ut se inuicem conculcarent
coepit dicere ad discipulos suos.
(144. 2) Attendite a fermento
pharisaeorum quod est hypocrisis.
2 (145. 5) Nihil autem opertum est
quod non reueletur
neque absconditum
quod non sciatur
3 quoniam quae in tenebris
dixistis in lumine dicentur
et quod in aurem locuti
estis in cubiculis
praedicabitur in tectis
4 dico autem uobis amicis meis
ne terreamini ab his qui
occidunt corpus
et post haec non habent
amplius quod faciant
5 ostendam autem uobis

ore eius. ut occasionem inuenirent accusare eum. XII. 1 Multis autem turbis congregatis. ita ut se inuicem conculcarent. coepit dicere ad discipulos suos. primo adtendite uobis a fermento pharisaeorum. quod est hypocrisis. 2 nihil autem opertum est. quod non
reueletur. neque occultum quod non sciatur. 3 ideoque quae in tenebris dixistis in lumine
audientur. et quod in aurem locuti estis in cubiculis. praedicabitur super tecta. 4 dico
autem uobis amicis meis. ne terreamini ab his qui occidunt corpus. et post haec. non habent amplius quod faciant. 5 ostendam autem uobis quem timeatis. timete eum. qui postquam occiderit. habet potestatem mittere in gehennam ita dico uobis hunc timete.

c e i l q r, occ. al. accipere eius ut inuenirent acc. *d*, *cum gr.* D *αφορμην τινα λαβειν αυτου ινα ευρωσιν κ.τ.λ.*; *ambas lectiones coniungit f*, *uide supra.* accussarent R. *om.* **eum** R. > eum accusarent M̄ *b e i q r*.

XII. 1. **multis au. t. circumstantibus** (circunst. W𝔓; concurrentibus 𝔖𝔖 *edd. ant. plur.*) *codd. et vg. et uett. cf.* *πολλων δε οχλων συνπεριεχοντων κυκλω* D, *cf. f supra, et* multis a. t. adstantium circa *d*, cum multa a. turba circumdedisset eum undique *e*, multa a. t. [se con]tinen[ti]um in [circui]t[u] *ut udtur a*: in quibuslibet conuenientibus muriadibus turbae *δ ut reddat ἐν οἷς ἐπισυναχθεισῶν τῶν μυριάδων τοῦ ὄχλου gr. plur.* **ut** + in O. > inu. se *e*; [alis] alium *a*, alterutros *d*. cocul. A*, concalcarent E. caepit D, cepit O*(+ o *sup. lin.*) W. **discipulos** (discentes *a*) **suos** + primum R *Bentl. c d i l q δ*, + primo *e f*, *cum graeco.* **attendite** (*cf. Mt.* vi. 1, vii. 15) DꝐ(-ete*)KMPVWX YZ *vg.*, adt. ABꝐFCEGHΘJM̄OQRT : cauete *a c*; + uobis *b c d e f r* (*Bentl.*), + uosmetipsos *δ cf. gr.* *προσέχετε ἑαυτοῖς.* **a** : ad OR. phariseorum ꝐPR W, fariss. D. **quod** : quae ꝐFEꝐ^mg JQZ, que DRT*(*sed. corr.*), *cum Bentl. b c d l m q r gat.* hiprocr. GRW, hippocr. Ꝑ, ipocr. T, hypochr. CΘ, hyppochr. E, hypocrissis D; adfectatio *a*, simulatio *c δ*, fictio *e*.

2. nichil W. **autem** (*δέ* ABCLXΓΔ *etc.*) *codd. plur.* 𝔓𝔈 *et uett. pl.*: enim EM̄ *corp. oxon.* 𝔖𝔖 *a d et* D^gr *γαρ*; *om.* KO*(+ *sup. lin.*)XZ *r aur. gr.* ℵ 13. 69 *etc. cf. cor. uat.* 'aut nichil opertum est *sic habent graeci.*' **opertum** (*συγκεκαλυμμένον uel κεκαλ.*): hopertum C, apertum M; coop. *d r*, absconsum *c*, tectum *e*. *om.* **est** ꝐFR* (+ *sax.*). reuelabitur *a d δ*, retegatur *e*. **absconditum** (*κρυπτόν*): absconsum *d r*, occultum *a b f q*. **sciatur** : noscatur Ꝑ* (*corr. mg.*) *δ*, cognoscatur (*a*) *c e*.

3. **quoniam** + quidem Q. que DER. **dixistis** : audistis DQR. **lumine** : luce *e i l q r*. **dicentur** (dic *in ras.* T, n *sup. lin.* O) *codd. et vg. et uett. aliq.*: audientur (*ἀκουσθήσεται omnes*) *d e f q r δ* (*Bentl.*), *cf.* homo qui in tenebris locutus est in luce audietur *c*. > dicentur in lumine E. **in aurem** (*πρὸς τὸ οὖς*): ad aurem *a d*, in aures Ꝑ, ad aures *δ*; in aure ꝐFCGΘKMM̄TW 𝔖 *b c e i l q r aur.*; + audistis et QR. loquuti ΘX. **estis** : + et CT, + aut *c*. **in cubiculis** (*ἐν τοῖς ταμείοις*): in cubilibus Z*(*corr.* Z¹); in cubilis ER ;. in cellariis *i l r*, in promptalibus *d*, in promptuariis *e* (*cf. u.* 24); *om. b q*. predicabitur D, praedicau. O, praedicabuntur E, praedicatur R. **in tectis** (*ἐπὶ τῶν δωμάτων*): in tecto T, super tecta *b c d e f i q*, supra t. *a l r* (tectum); + et in plateis R *Andegau.* 20 *b c e i l r*.

4. **uobis** + quasi *a*. hamicis C, amiscis R*(s *exp.*). **meis** *om.* H*(+ *mg.*) *a cum gr.* X; + uidete *b*. **ne terreamini** : ne terremini R, ne uereamini J; nolite terreri *a*, n. metuere *e*; non timere *d*. hab C. hiis W; eis R *e i*. hocc. C, occiderent Z*(*sed corr.*). *om.* **corpus** *a*. **amplius quod faciant** (*περισσότερόν uel πέρισσόν τι ποιῆσαι*) *codd. plur.* (fatiunt G) *et uett.*: amplius quid fac. PQT *vg. c d δ* (quod uel quid) *Aug.*; amplius quae faciunt R; amplius aliquid facere *e*. **et post haec . . . faciant** : animam autem non possunt occidere *d et* D^gr *ex Mt.* x. 28.

5. hostendam C; demonstrabo *a*. aute M; *om.* Q. > uobis autem P. timiatis R, metuatis *e*.

quem timeatis
timete eum qui postquam occiderit
habet potestatem mittere in gehennam
ita dico uobis hunc timete
6 nonne quinque passeres
ueneunt dipondio?
et unus ex illis non est in
obliuione coram deo
7 sed et capilli capitis uestri
omnes numerati sunt
nolite ergo timere
multis passeribus pluris estis
8 dico autem uobis
omnis quicumque confessus fuerit in
me coram hominibus
et filius hominis confitebitur in illo
coram angelis dei.
9 (146. 2) Qui autem negauerit me
coram hominibus
denegabitur coram angelis dei.
10 (147. 2) Et omnis qui dicit uerbum
in filium hominis
remittetur illi
ei autem qui in spiritum sanctum
blasphemauerit

---

6 nonne quinque passeres ueneunt dipundio. et unus ex illis non est in obliuione coram
deo. 7 sed et capilli capitis uestri omnes numerati sunt. nolite ergo timere multis passeribus
excellentiores estis. 8 dico autem uobis. omnis qui me confessus fuerit coram hominibus.
et filius hominis confitebitur illum coram angelis dei. 9 qui autem negauerit me coram
hominibus. denegauitur coram angelis dei. 10 et omnis qui dicit uerbum in filium hominis

---

timite E *bis*, R *pr.*; metuite *e*; + magis *l.* eam R. *om.* **timete eum** *d.* **qui**: *om.* H*; + qi *sup. lin.* H[1]. hocciderit C; occidit E *b c e i l q*. *om.* **qui p. occ.** *δ*. abet C. mittendi *a.* ad gegenam R. **ita** (*ναί*): aetiam E *b d q*, utique *δ*; *om. a c l r.*

6. + non *ad init.* D* (*sed exp.*); *deficit* Q *ad u.* 18. **quinque**: ·u· ERW; ·ii· D. passeris G* (paseris *cor.*)O; passeribus R, *et* > pass. ·u· R; + asse E *cf. infra b l.* **ueneunt** (*πωλοῦνται uel πωλεῖται*) *cum* BƎFG[c]ΘJKMO[c]PVWX*Zℌ *c f q δ*, uaeneunt ς𝔖ℭ: uenerunt R (comun *gl. sax.*) *r*; ueniunt ACDƎPG*HMTO*TX[c]Y (cyme *δ gl. sax.*) *a b d e i l aur.* **dipondio** (*ἀσσαρίων δύο*) ƎFCƎPΘJ KMTOPVW *vg.*, ·disp. D, depondio *gat.*: dipundio GTXZ, depundio ABEHMY*; duo pondio R; duo minuta Y[mg]; asse *b*, duobus assibus *l.* **illis**: eis R. **non est** *etc.*: non cadit (+ in terra *l*) sine uoluntate dei (patris uestri *l*) *b l*, *ex Mt.* x. 29. *om.* **in** E *d.* hobliu. C, oblib. OT; obliuionem ƎF ƎP*; oblitum *d.* **coram deo**: c. domino ƎP[mg] *c ff₂ i aur.*; in conspectu dei *a d e* (domini); + nihil est celatum in conspectu dei G.

7. capilla D. > numerati sunt omnes T. **ergo** (itaque *c e*): *om. a b ff₂ i l cum gr.* BLR 152. **nol. e. tim.**: ne ergo timete *δ*, ne ergo timueritis *d.* multi R; multo *a.* **pluris estis** (*διαφέρετε*) *cum* C (hestis) GΘJKM'PVWZ *vg. ff₂ i q cor. uat. cf. u.* 24: plures estis ABƎFDEƎPHM*MTORTXY *b c e l r aur.*; *uariant uett. rell.* differtis *a*, differitis *d*, praefertis uel praecellitis *δ*, *f uide supra*; *deinde* + uos Eς𝔖ℭ *gat. cod.* (. .) *ap. cor. uat. et d e, cum gr.* DFGKMΠ *etc.* *Hic explicit Cod. Perusinus* (P).

8. *om.* **autem** *a b ff₂ i l.* omnes O. quiquumque H, quicunque ςℌ. **confessus fuerit in me** (*ὁμολογήσῃ uel -σει ἐν ἐμοί*) *cum* ABDƎPGHMR X[2]Y *M.B. Reg.* 1. B. vii, 1. A. xviii. *Uniu. Cant.* Kk. I. 24 *gat. Bentl. et d i q δ*: *om.* **in** ƎFCΘJKMT OTVWX*Z *vg. cor. uat. a c ff₂ l aur. et* > me conf. fu. *b e f*; *om.* **in me** E. **coram**: in conspectu *cum genitiuo fere semper d.* **et fil. hom. confitebitur** (-uitur C): confitebor T *ex Mt.* x. 32. **in illo** (*ἐν αὐτῷ*) *cum* ABƎFDEƎPGMORX[2]Y *Bentl. ff₂ i q aur.*, in eo *d*: illo H; illum CΘJK MTTVWX*Z *vg. b e f l r δ*, eum *a e.* angeli[s] O; hang. *bis* C, angu. *bis* D, agg. *bis* M *hic et u.* 9.

9. **negau. me** (*ἀρνησάμενός με*) *codd. et vg. et uett.*: > me negau. D *c*, me abnegau. *r.* homnibus R. **denegabitur** (*ἀπαρνηθήσεται*) *codd. plur.*, denegau. OT, abnegab. *a c d r*: negabitur *vg. i q Ambr. luc. et* *ἀρνηθήσεται* D h[scr]; + et ipse *ff₂ l q r* (*om.* et). *om.* **dei** R*(+ *sax.*). **deneg.** *etc.*: negabo et ego eum coram patre meo qui est in caelis *b et gr.* X *ex Mt.* x. 33; *om. uers. e Med. Ambr.* 1. 61 *sup.**

10. *om.* **et** OX[2] *aur.* omnes Y; + enim O *aur.* quicumque *c.* dixerit *a c e d r Bentl.* **uerbum**: sermonem *e.* **illi**: ei DMT *b q.* **ei** (illi D) **autem qui in** ('n O) **spiritum sanctum** (-tu -to GR, *sed* sanctum G*) **blasphemauerit** (blasfem. DƎPT, blasphaem. E, blaspem. ℌ, blasphemeuerit O, blasphem||auerit G) *codd. et vg. et f aur.* = *τῷ δὲ εἰς τὸ ἅγ. πνεῦμα βλασφημήσαντι*: qui autem blas. (dixerit *e r*) in (*om. a*) spiritum sanctum (-tu -to *e l*) *a e l r*; qui au. in spiritu sancto . . . *b*, in spiritum autem sanctum *d et* D[gr], si quis autem in spiritu sancto dixerit *c*, in spiritu autem sancto qui dixerit *ff₂ i q*, ei autem in spiritum sanctum blasphemanti *δ*. remitteitur MT; + illi T *a c d e r*; + ei DMTZ* *b ff₂ i l q cum. gr.* GΛ *al. pauc.*; + et

non remittetur.
11 (148. 2) Cum autem inducent uos
in synagogas
et ad magistratus et potestates
nolite solliciti esse qualiter
aut quid respondeatis
aut quid dicatis
12 spiritus enim sanctus docebit uos
in ipsa hora quae oporteat dicere.
13 (149. 10) Ait autem quidam ei de turba
magister dic fratri meo
ut diuidat mecum hereditatem
14 at ille dixit ei
homo quis me constituit
iudicem aut diuisorem super uos?
15 dixitque ad illos
uidete et cauete ab omni auaritia
quia non in abundantia cuiusquam
uita eius est
ex his quae possidet.
16 Dixit autem similitudinem
ad illos dicens
hominis cuiusdam diuitis
uberes fructus ager attulit

---

remittetur illi ei autem qui in spiritum sanctum blasphemauerit non remittetur.
11 cum
autem inducent uos in synagogis et ad magistratus. et ad potestates. nolite solliciti esse.
qualiter aut quid respondeatis. aut quid dicatis.
12 spiritus enim sanctus docebit uos in
ipsa hora quae oporteat dicere.
13 dicit ei quidam de turba. magister dic fratri meo ut
diuidat mecum hereditatem
14 ad ille dixit ei. homo quis me constituit iudicem aut
diuisorem supra uos.
15 dixit autem ad illos. uidete et cauete uos ab omni auaritia. quia
non ex abundantia cuiusquam uita eius est ex his quae possidet.
16 dixit autem similitudinem

---

omnis qui dixerit uerbum in filium hominis remittur ei R; + neque in hoc saeculo (isto s. *e*, > saec. hoc *d*) neque in futuro *c d e*, *ex Mt.* xii. 32.

11. quum CHΘ. **inducent** (*εἰσφέρωσιν* ℵBLX *min.*) *codd.* (inducant ƎP*R *r*, inducerint T) *et vg.*: adducent *a d* δ, perducent *c* (*προσφέρωσιν* AQRΓΔ *etc.*); ducent *b q* (*φερωσιν* D). **in synagogas** (sin. EƎPR) *codd. plur. et vg. d e ff₂ r* δ *aur.* (*εἰς τὰς συν.* ℵDR *min.*): in synagogis DZ* (*corr.* Z²) *b f l q*; ad synagogas *a c* (*ἐπὶ τὰς συν.* ABLQXΓΔ *etc.*); *om. i.* **et ad magistratus** (-tos MT) *codd. et vg. et b e f ff₂ i q* δ *aur.*, et ad principes *c*: et magistratibus R; magistratus *l*, principes *a r*, principatus *d*; *gr. καὶ τὰς ἀρχάς non fluctuat.* **et potestates** (*καὶ τὰς ἐξουσίας*) *codd. plur.* (-tatis O, -tates *partim in ras.* H) *vg et uett. plur.*: et ad potestates CT *c e f*, ad pot. *d*. **nol. solliciti** (soliciti D *vg.*) **esse**: ne soll. esse MT, nol. soliciti estis R; ne cogitaueritis *c*; *om.* δ. **qualiter aut quid** (*πῶς ἢ τί plur.*) *codd. et vg. et f* δ *aur.*: qualiter *b ff₂ i l q*, quomodo *a d e*, quemadmodum *c*, *cum gr.* D 157 *πῶς*; quid *r*. respondetis R; excusetis *e*, uos exc. *c*, rationem reddatis *a*. *om.* **aut quid respond.** CMT *cop*[dz]. **quid** *sec. om. b e ff₂ i*. **dicatis**: loquamini *c e l*. *om.* **aut quid dic.** Y *cop. petr.* 4.

12. doceuit O. uobis G. ¹psa C; illa *c ff₂*, eadem *a*. ora T. **quae** (*ἃ*) *codd. et* que DR: quid *vg.* (*non cod. caraf.*) *edd. ant. plur. gat. ff₂* obportat R, oporteant E; + uos *cor. uat.* vg.* (*non cod. caraf.*) *edd. ant. plur.* diceret O; dici *c*.

13. **ait**: it V*, dixit V^c *a c e q*. **quidam ei** (*τις αὐτῷ* ADRXΓΔ *etc.*) *codd. plur.* δ *aur. et* quidam ad illum *d*: > ei quidam BDGMTRW *vg. f q*, illi q. *a c e*; *om.* **ei** *b ff₂ i l r*; + uir R. **de turba**: *om.* MT; de populo *d*. dico R. *om.* **ut** J *d*. **diuidat**: partiatur *a*, partiri *d*. haered. JW *vg.*; + meum *l**.

14. **at** (ad O) **ille**: qui *a*; ipse uero *c*, ille autem *e*; ad iesus *ff₂*. **ei**: illi ℭ; + o E *b r* δ. **homo** + quis es *e*. **me**: come R. **constituit** (-et W) **iudicem**: uit iu *in ras.* G. au^t O. diuissorem D; dispensatorem *b*. *om.* **aut diu.** *c d* D^gr. **super uos** (*ἐφ' ὑμᾶς*) *cum* BFCDEƎP*HΘJKOTVWXZ *vg. uett. plur.*: supra uos AƎP^mg FGMMT RY *f i Tisch.*; inter uos *e gat.*

15. **dixitque ad illos**: et d. ad il. G; *om. c*. **cauete**: + uos *f*; obseruate *d*. abaritia R; cupiditate *c d e*. **in** (*om.* RT) **abundantia** (hab. CDEƎPMTRTV, abundancia W) **cuiusquam** (-dam MT, quisquam R, cuiquam *d*, alicui *e*) = *ἐν τῷ περισσεύειν τινί*: in superando alicui *a*, in obaudientia substantiae alicui *c*. **ex his** (hiis E*ƎPW, is G) **quae** (que DR) **possidet** (possedet DR, habet *e*) = *ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ*: de facultate sua *a*, de substantia eius *d*.

16. **autem** + et JX² *non uett.*, *sed εἶπεν δὲ καί* 116. 157. 209 *etc.* **simil.**: parabolam *a c d*. **illos**: eos DR. dadicens R (da *exp.*). homines O*, hominos R; homo T. **cuiusdam**: cuidam T (*sed exp.*). huberes CSℌ, uberis R; *om.* δ. **fructus**: fruges T; *om.* δ. adtulit BFCJ, adtullit R,

17 et cogitabat intra se dicens
quid faciam quod non habeo
quo congregem fructus meos?
18 et dixit hoc faciam
destruam horrea mea
et maiora faciam
et illuc congregabo omnia
quae nata sunt mihi
et bona mea
19 et dicam animae meae
anima habes multa bona
posita in annos plurimos
requiesce comede bibe epulare
20 dixit autem illi deus
stulte hac nocte animam
tuam repetunt a te
quae autem parasti
cuius erunt?
21 sic est qui sibi thesaurizat
et non est in deum diues.
22 (150. 5) Dixitque ad discipulos suos
ideo dico uobis
nolite solliciti esse animae
quid manducetis
neque corpori quid uestiamini
23 anima plus est quam esca

---

ad illos dicens. hominis cuiusdam diuitis uberes fructus ager adtulit. 17 et cogitabat intra
se dicens. quid faciam quia non habeo ubi congregem fructus meos. 18 et dixit. hoc
faciam destruam horrea mea et maiora aedificabo. et ibi congregabo omnia quae nata sunt
mihi et bona mea. 19 et dicam animae meae. anima habes multa bona posita in annos
plurimos. requiesce comede. bibe et aepulare. 20 dixit autem illi deus. stulte. hac nocte
animam tuam repetunt a te. quae autem parasti cuius erunt. 21 sic est qui sibi thensaurizat.
et non est in deo diues. 22 dixit autem ad discipulos suos. ideo dico uobis. nolite solliciti
esse animae quid manducetis. neque corpori quid induamini. 23 anima plus est quam esca

---

attullit G. > attulit ager B(adt.)E *a r Bentl.*, att. possessio *b e q* (*sed* poss. att. *i l*), att. regio *d*; *cf. gr.* εὐφόρησεν ἡ χώρα, bene attulit ager δ.

17. fatiam G; ciam *in ras.* O. **quod** *codd. et uett. plur.*: quia *vg.* (qui ℌ) *c f m*; quoniam *d e*. habeam D* (*sed corr.*). **quo**: *sequitur ras. in* T. **congregem**: eg *in ras.* ƎP; congregam R; recondam *c*, colligam *e*; *gr.* συνάξω.

18. **et** *ad init.* + cogitans *a*. **faciam**: a *sec. in ras.* O; fatiam *bis* G. *om.* **hoc faciam** *b*. distruam DƎPMTRZ, dextr. CT; deponam *a d*. **horrea**: apothecas *d e*. **maiora faciam** *codd. et vg. et uett.* *cf.* faciam eas (illas *e*) maiores *d e*, maiora faciam ea *q*, *cum graeco* D ποιησω αυτας μειζονας: maiora aedificabo *a f* δ *cum gr. plur.* μείζονας οἰκοδομήσω. **congregabo**: congeram *a*, colligam *e*. **omnia quae** (que DR) **nata** (*om.* D) **sunt mihi** (michi W) = πάντα τὰ γεννήματά μου: omnes fructus meos *a c d e*. **et bona mea** (καὶ τὰ ἀγαθά μου) *om. b c e ff₂ i l q r Ambr. cum* ℵ*D *min.*

19. anime EW. mee W; *om.* R. *om.* **anima** *a b c e i l r*. abes C. possita DEƎPR; *om.* Xᶜ *i l r*. in annos multos *i l r*, in annis multis *q*. comide O*(*sed corr.*), commede EG, come R; manduca *q*; + et D. **bibe** + et EG. **posita . . . bibe** *om. a b c d e ff₂ cum* Dᵍʳ; *om.* **req.** **com.** **bibe** *i l r*. aepulare BꞖDFHO; iocundare *c e Aug.*; *gr.* εὐφραίνου; + in annos multos *ff₂*.

20. **illi**: ei R. stultae C. **nocte**: *seq. ras. unius lit.* O. **animam tuam repetunt** (repp. D *et* + angueli D) = τὴν ψυχήν σου ἀπαιτοῦσιν: animam repetunt JX*(*ut udtur*); an. tuam repetent EƎP¹WX¹(*om.* an. tuam); an. tu. reposcunt *a*; anima tua auferetur *e*; > petunt animam tuam *d* (αἰτοῦσιν BL *etc.*), repetunt a te an. tuam *i*, expostulatur anima tua (*om.* a te) *c*, *cf.* απαιτουσιν την ψ. σου απο σου Dᵍʳ. que DR. **autem** (δέ): ergo *a c d e i l*, *et* ουν Dᵍʳ. praeparasti ƎP, prep. D; herunt C, erant G.

21. **sic** + omnis Xᶜ. quis ibi *inepte* R. thens. GO, tes. T, tess. DR, thesauriszat E; thesau/// rizat Y. *om.* **est** Y. deo BH *f ff₂ q*. **est . . diues**: ditatur *q*. *om. uers. a b d et* Dᵍʳ.

22. diditque Z*(*corr.* Z¹); dixit ƎP*(+ que *mg.*); et dixit G; dixit autem *a b c d e* δ *et gr.* εἶπεν δέ. discentes *e*. **ideo**: propter hoc *c d e*, propterea *a b q*. > uobis dico *a b c e* δ *et gr.* AQ *etc.* **nol. solliciti** (solic. D *vg.*, sollicite G) **esse** (aesse C): ne sollicitate δ, ne cogitaueritis *c*; *gr.* μὴ μεριμνᾶτε. **animae**: + uestrae QW *vg. cor. uat.* e ff₂* δ, *cf.* de anima uestra *a*, *cum gr.* XΓΔΛ *etc.* **manducetis**: edatis *a c d*. **corpori**: + uestro DMT *cor. uat.**, *cf.* de corpore uestro *a*, *cum gr.* BTʷᵒⁱ *etc.* **uestiamini** (ἐνδύσησθε): induamini MT *vg. a b d f*, induatis *i*, *cf. Mt.* vi. 25.

23. **anima**: + enim E *b c d e*, *et gr.* ἡ γὰρ ψυχή ℵBDLMSX *etc.*; nonne anima Q *l gr. min. ex Mt.* pluris *a r*. quam hesca C, q. aesca DE, q. escam H, q. escum T; cibo *c e*. **corpus**: + plus ER *vg. cor. uat. mg. a b ff₂ r Ambr.*; + plus est

et corpus quam uestimentum
24 considerate coruos quia non
seminant neque metunt
quibus non est cellarium
neque horreum
et deus pascit illos
quanto magis uos pluris estis illis
25 quis autem uestrum cogitando potest
adicere ad staturam suam
cubitum unum ?
26 si ergo neque quod minimum
est potestis
quid de ceteris solliciti estis ?
27 considerate lilia
quomodo crescunt
non laborant non nent
dico autem uobis
nec salomon in omni gloria sua uestiebatur sicut unum ex istis
28 si autem faenum quod
hodie in agro est
et cras in clibanum mittitur
deus sic uestit
quanto magis uos pusillae fidei
29 et uos nolite quaerere
quid manducetis

---

et corpus quam uestimentum. 24 considerate uolatilia. quia non seminant neque metunt.
quibus non est cellarium. neque horreum. et deus pascit illa quanto magis uos meliores
estis auibus.

25 quis autem uestrum cogitando potest adicere ad staturam suam cubitum unum. 26 si
ergo neque quod minimum est potestis quid de ceteris solliciti estis. 27 considerate lilia
quomodo crescunt. non laborant. neque neunt. dico autem uobis. quia nec salomon in
omni gloria sua uestiebatur sicut unum ex istis. 28 si autem faenum quod hodie in agro est.
et cras in clibanum mittitur. deus sic uestit. quanto magis uos modicae fidei. 29 et uos

---

KM(*sed exp.*)VZ *cor. uat.**; *cf. ad Mt.* vi 25. **quam uest.** : quam indumentum G(*et g*$_1$. *ad Mt.* vi. 25) ; quam uestitus *a* ; uestimento *d* δ, uestitu *c*.

24. consyderate ς ; intuemini *d*, aspicite *e*. **coruos** (*τοὺς κόρακας*) ꟻFDEꝐ*(u *in ras.*)GHΘK MO^{2}QVWXZ *vg.*, corbos ABCO*TY, curuos Ꝑ^{1}R : uolatilia caeli MT *d e f*(*om.* caeli)*l r cum* D^{gr} *τα πετεινα του ουρανου* ; uolucres J ; *ex Mt.* vi. 26. **quia** : quoniam CT, que D. saeminant C, seminat R ; serent *d*. metuunt MT ; neunt Z*(*corr.* Z^{c}). **cellarium** (*ταμεῖον*) : caelarium G ; promptuarium *d*. *om.* **cell. neque** *e*. orreum T ; apotheca *d e*. pascet Y. illa MT *f i* *l*^{c} *r*, ea *d*. **quanto magis** : nonne MT *c d e ff*$_2$ *i l r cum gr.* D *ex Mt.* *om.* **uos** E. **pluris estis** (*διαφέρετε*) *cum* C(hestis *et u.* 26) ꝐGHΘJKMO^{2}QR(pluri)VWZ *vg. c ff*$_2$ δ : plures estis ABꟻFDEMTO*ΓXY *b e i l q r* ; differitis *d*, meliores estis *f*. **illis** *codd. paene omn. et vg. sine auct. graeca*, eis ER : auibus (*τῶν πετεινῶν*) *b f ff*$_2$ *i l q* δ, uolucribus *c*, uolatilibus *d e*, passeribus *r*.

25. **autem** : enim DR. **cogitando** (*μεριμνῶν*) : sollicitudinem agens *e* ; *om. d cum* D^{gr} *min.* po^{te}st O. > potest cog. *c*. adiecire R, adiicere *vg. Tisch.* **staturam** (*τὴν ἡλικίαν*) : statum *b q* ; aetatem *d*, statum aetatis *e*. *om.* **unum** *d ff*$_2$ *i l cum gr.* ℵBD *sah. cop.*

26. **si** : sic D. **neque** *om.* J. **est** + non J. **potestis** + et MT. caeteris DꝐMςꝐ, ceteriis E*. > de cet. quid MT. soliciti D *vg.*, sollici MT. *uersum sic habent uett. plur.* et de ceteris (+ ut *b*) quid soll. estis *a b c d ff*$_2$ *i l r*, et de ceteris cogitatis *e*, *cum* D^{gr}.

27. consyd. *etc. ut u.* 24. lilea Q ; + agri DK QW *cor. uat.* *a b c e i r et gr.* X *al. plus* 10. **quomodo crescunt** (crescant W) **non** (neque Z*) **laborant non** (neque *vg. Tisch. a b e f i q* δ) **nent** (neent CGT, ne||nt E, metent O ; neunt A*DꝐMT QRX^{c}Y) *codd. plur. et vg.* = *πῶς αὐξάνει· οὐ κοπιᾳ οὐδὲ νήθει* ℵABL *al. plur.* : quomodo (non *i*) cr. non lab. neque (non *ff*$_2$) neunt neque texunt *b ff*$_2$ *i l r* ; quomodo cr. non nent neque texunt *c*, quomodo cr. et florescunt neque laborant neque neunt *e* ; quomodo non texunt neque neunt *a*, quomodo neque neunt neque texunt *d*, *cum* D$_{gr}$ *πως ουτε νηθει ουτε υφαινει*. *om.* **autem** *a i l cum gr. min.* 18. **uobis** : + quia BEHΘKMTOVWZ *cor. uat. Bentl. c e f aur.*, + quoniam *b d i l q r*, *cum gr.* ℵADLMX *al.* 30 + *ὅτι*. **nec** : neque Ꝑ. sol. MV^{1}Z*(*corr.* Z^{c}), salamon DRX. **omni** : tota *c*. **sua** : *om.* Ꝑ^{c} *q* ; + sic MT *c ff*$_2$ *i l*, + ita *e*. uestiaba R* (+ tur *cor.*) ; amictus est *c e*, am. erat *ut udtur a*, indutus est *d*. sicuti C ; ut E ; quomodo *c e*. hunum C.

28. si enim E *e*, si ergo *ff*$_2$, quod si *a* ; aut uidete *b q* (*ιδε pro ειδε* T^{wol} 440), ecce uidete *aeth.* foen. EꝐJMT *vg.*, fen. DGRW ; + agri D*(*sed exp.*)K VZ *d e cum gr.* DG^{c}HX. hodiae CG, odei T. in agros R ; *om. d e* (*uide supr.*). > est in agro D *vg.* clibinum MT. mittetur R. puss. DꝐY, pusille EW, pussilli R ; modicae MT, -ce G, *cum b c e f i l*, paruae *a*, minimae *ff*$_2$ *Ambr. luc.* fidaei O.

29. *om.* **uos** B. **nolite** (nonl. H) **quaerere**

aut quid bibatis
et nolite in sublime tolli
30 haec enim omnia gentes
mundi quaerunt
pater autem uester scit
quoniam his indigetis
31 uerum tamen quaerite
regnum dei
et haec omnia adicientur uobis.
32 (151. 10) Nolite timere pusillus grex
quia complacuit patri uestro
dare uobis regnum.
33 (152. 2) Uendite quae possidetis
et date elemosynam.
(153. 5) Facite uobis sacculos
qui non ueterescunt
thesaurum non deficientem in caelis
quo fur non adpropiat
neque tinea corrumpit
34 ubi enim thesaurus uester est ibi et
cor uestrum erit.
35 (154. 10) Sint lumbi uestri praecincti

---

nolite quaerere quid manducetis. aut quid bibatis neque solliciti esse. 30 haec enim omnia
gentes huius mundi requirunt scit autem pater uester quoniam omnibus his indigetis.
31 uerumtamen. quaerite regnum dei. et haec omnia adicientur uobis. 32 noli timere
pusillus grex. quia conplacuit patri uestro dare uobis regnum. 33 uendite quae possidetis.
et date elemosynam. facite uobis sacculos qui non ueterescunt. thensaurum non deficientem
in caelis. quo fur non adpropiat. neque tinea corrumpit. 34 ubi enim est thensaurus
uester. ibi erit et cor uestrum. 35 sint autem lumbi uestri praecincti et lucernae ardentes.

(quer. R): ne quaesieritis *c*. **manducetis**: edatis *a c*. bibetis MTR. **et nolite in sublime** (-mae C) **tolli** (extolli DEMTQ, extolle R) = *καὶ μὴ μετεωρίζεσθε*: *diuerse reddunt uett. plur.* et (*om. a i l q r*) nol. solliciti esse *a b* ff_2 *i l q r*, nec solliciti sitis *c*, et soll. estis *e*; non abalienetis uos *d*; neque soll. esse *f et* Dgr *και μη μετεωριζεσθαι*; *cf. Camerarium ad loc.*

30. **enim**: *om.* ET; autem ϛ *Hailbr.* 1476, *Wild* 1481, *Kesler* 1487, *Paganini* 1497, *Maresch.* 1531, *Uiuian et Iunta* 1534. *om.* **omnia** *b i l q r*. **gentes** + huius DMT *b e f* ff_2 *i q r aur.* **mundi**: saeculi *a*; *om. l*. **quaerunt** (quer. R) = *ζητει* D: inquirunt MT ff_2 *l r*, req. *f*, *et gr. rell.* *ἐπιζητεῖ uel -τοῦσιν*; faciunt *e*. **pater autem uester scit** (sit W) *codd. plur. et vg. cf. gr. plur.* *ὑμῶν δὲ ὁ πατὴρ οἶδεν*: > scit autem pater uester MT *f i q r*, *et* sc. enim p. u. *a* (*b*) *c d e l cum gr.* D *οιδεν γαρ ο πατηρ υμων*. **quoniam**: quis R. **his** (hiis W) **indigetis** (-itis O*) *codd. plur. et vg. et* opus habetis horum *d*, necessaria sunt uobis ista *e*: hiis omnibus ind. E (*f*), horum omnium ind. *b*, haec omnia opus uobis sunt *a*; *cum gr.* *χρῄζετε τούτων* + *ἁπάντων* X *al. plus* 10. *Ras. ad fin. uers. c.* 8 *litt.* K.

31. **uerum tamen** (uerunt. ϛ𝔓, uerumpt. W) **quaerite** (quer. DRW) = *πλὴν ζητεῖτε*: quaerite autem *a d et* Dgr *ζητειτε δε*; *deinde* + primum W *vg.* (*non autem cod. caraf.*) *cor. uat.** (> pr. qu.) *cum i et gr. min. pauc.*; + ergo primum R; *ex Mt.* vi. 33. **dei** (*τοῦ θεοῦ gr. plur.*); eius *a c et gr.* ℵBDgr*L *Tisch. T. G.* 8, *W. H.*; + et iustitiam eius ϛ𝔖ℭ *Hailbr.* 1476, *Wild* 1481, *Kesler* 1487, *Paganini* 1497, *Froben* 1502, *Sacon* 1515 *et* 1519, *Maresch.* 1531, *Uiuian* 1534, *ex Mt.* hec W. *om.* **omnia** *a e δ et gr.* ℵ*BEHL *etc.* adiic. *vg. Tisch.*, adiec. D, addic. E; adponentur *r*.

32. **timere**: metuere *c e*. **pusillus** (puss. EPR, minima *a*, modice *c*) **grex**: pusillum gregem *d e i*. **quia**: cui E, in quo *e*, in eo *d*. **complacuit** *cum* ABDMO(m *sup. lin.*)QRVWXYZ *vg.*, *et* conpl. CEEPFGHΘJKMT: placuit *a*, bene placitum est *d*, bene sensit (*et* pater uester) *e*.

33. **quae possidetis** (possed. EP) *codd. et vg.* (*τὰ ὑπάρχοντα cf.* xi. 21, xii. 15); quae (que R) habetis DR; res uestras *e*, possessiones u. *δ*, bona uestra *a*, substantiam uestram *d*; + facultates uestras *c*. **elemosynam** *cum* ABBFFΘJMMTQVXYZ: aelem. CO, eleem. *vg.*; elemosinam H(-ina)TW, elym. K, aelym. E, aelim. G, elimoysinam R, elimois. EP, aelimois. D. facete EP*. saculos R. **qui** (quae E) **non ueterescunt** (ueterisc. G, ueterasc. W *vg.*, ueterescent E): non ueterescentes *c d e*. thens. CGJ, tens. R, tes. T, tess. D. non dificientem R, non diff. DEP, non deff. E; non deficiendum G; indeficientem *b r*. celis W. **adpropiat** B (-priat*)BFCDEEPGΘJMMTORT(-piet)XZ: appr. AHKQVWY *vg.*; accedit *a c d e*, furatur *r*. tenea R. conrumpit Y, corrumpat G; consumit *a* (*r*).

34. **ubi** (hubi C) **enim**: nam ubi R *b l q r*. thens. CJR, thess. D. > est enim th. uester E, *et* enim est th. u. *c d f δ*, enim fuerit th. u. *a e*(tuus) *cum gr.* **ibi**: ubi R. **uestrum** *om.* R. **erit**: est MT *cf. cor. uat.* > erit et cor uestrum *a b d f r*, erit et c. tuum *e l cum* Dgr.

35. sint autem DMTR (sunt) *b f i l q r*; et sint *a*. precincti D, succ. *a*, acc. *c*. sit lumbus uester

et lucernae ardentes
36 et uos similes hominibus
expectantibus dominum
suum quando reuertatur a nuptiis
ut cum uenerit et pulsauerit confestim
aperiant ei.
37 (155. 5) Beati serui illi quos cum uenerit
dominus inuenerit
uigilantes
amen dico uobis
quod praecinget se et faciet
illos discumbere
et transiens ministrabit illis
38 et si uenerit in secunda uigilia
et si in tertia uigilia uenerit
et ita inuenerit
beati sunt serui illi.
39 (156. 2) Hoc autem scitote
quia si sciret pater
familias qua hora fur ueniret
uigilaret utique et non sineret perfodiri domum suam
40 et uos estote parati
quia qua hora non putatis

---

36 et uos similes hominibus expectantibus dominum suum quando reuertatur a nubtiis. ut cum uenerit. et pulsauerit confestim aperiant ei. 37 beati serui illi quos cum uenerit dominus inuenerit uigilantes. amen dico uobis quod praecinget se. et iubet eos discumbere. et transiens ministrabit eis. 38 et si uenerit in secunda uigilia. et si in tertia uigilia uenerit et ita inuenerit beati sunt serui illi. 39 hoc autem scitote. quia si sciret paterfamilias qua hora fur uenit. uigilaret utique et non siniret perfodiri domum suam. 40 et uos estote parati.

---

cinctus *etc. d et* D^{gr}. lucerne W, -na R; + uestrae QR. **ardentes** + in manibus uestris EW *vg. cor. uat.** (*non autem cod. . .*), *c Hailbr.* 1476, *Wild* 1481, *Kesler* 1487, *Paganini* 1497, *Froben* 1502, *Sacon* 1515 *et* 1519, *Maresch.* 1531, *Uiuian* 1534, *Cypr. semel, cum gr.* 130: *cod. caraf.* '*in graeco uat. et omnibus latinis m. s. desunt uerba uirgula signata exponuntur autem ab Hieronymo et Gregorio.*'

36. similis GY*(*sed corr.*). homnibus R. exspec. ƎPKMTZ, spectantibus O. **reuertatur** (*ἀναλύσῃ uel -σει*): redeat *r*, ueniet *d*, uenit *e*. **a**: ad EG. nubtiis ЗFTX, nuptis ƎPRY. **ut**: et FGX^{1}Z*(*corr.* Z^3) *a c e*. quum HΘ *et u.* 37. uenerint R. pulsaberit T, pulsatuerit R; + ostium E. conues R*(+ tim *cor.*); statim D; continuo *c*; *om. e*. haperiant C, aperient G.

37. **cum uenerit**: ueniens *c d e*(adu.)δ *et u.* 43. **inuenerit** (ευρη D): inueniet DMTQ(-iat) *d q et gr. rell. εὑρήσει*. inuelantes (*pro* **inuenerit uigilantes**) R. uigelantes D. **praecinget se** (*περιζώσεται*) *codd. paene omnes* (precinguet D, succinget *d e*) *et vg.*: praecingit se AFOY. **faciet** (facit M) **illos** (eos GR) **discumbere** (*ἀνακλινεῖ αὐτούς*): < disc. eos faciet *c e* (rec.), iubet (iubebit *l q r*) illos (eos *f*) disc. *b f i l q r*, reclinauit illos *d*. transiet et *b e i l q*; *def. a ad fin. cap.* ministrauit GO, -bat HR. illos G*; eis R *f*; *deinde* + et si uenerit uespertina (+ hora *i*) uigilia et ita inuenerit beati sunt (+ serui illi E) quia (qui E, quoniam *b*) iubebit illos discumbere et transiens (transiet et ff_2 *i l*; *om. b*) ministrabit illis E *b*(*sed om. u.* 38) ff_2 *i l cum gr. min.* 1.118. 209; *cf.* et si uen. uesp. uig. b. sunt quoniam recumbere faciet eos et min. eis *r*, et si uen. uesp. uig. et inuen. sic faciet quia recumbere eos faciet et ministrauit *e*.

38. **secunda**: ·II· D. uigi^{ll}a *pr.* R. tercia G; ·III· D. **uigilia** *sec. om.* ER. **uenerit** *sec. om.* E. *om.* **et ita inuen.** *aur.* **beati sunt** (*μακαριοί εἰσιν*) *codd. plur.* (*et* ƎP^{mg}) *vg. f q* δ *aur.*: *om.* **sunt** AƎP*FGHΘMY *contra graecum.* **illi**: + quoniam iubebit illos discumbere et transiet et ministrabit illis *q uide u.* 37; *et totum uersum sic habent uett. plur.* et si uenerit uespertina uigilia (custodia *d*) et inuenerit (-iet *d*) sic facientes (faciet *d*) et si in (*om. d*) secunda uel (et si in *c*) tertia beati sunt serui illi *c d cum graeco* D, et (*om.* ff_2) si (+ in *e*) secunda uel (et si ff_2 *i l*) tertia beati sunt (erunt serui illi *e*) *e* ff_2 *i l*.

39. haec R; illud *c i l q*. *om.* **autem** R* (+ *sax.*). **quia** *cum* BCDEƎPGJKMTORTVZ *cor. uat.* uett. paene omn.*: quoniam AЗFHΘMQWXY *vg. Tisch. cor. uat. mg. ex Mt.* xxiv. 44. ueneret R; ueniet Y; uenit X* *b c d e f i l q r Bentl. cum gr. ἔρχεται*. **uigilaret** (uigel. D) **utique** (hutique C) **et**: *om. e i cum gr.* ℵ*; *post* uenit *pergit* utique non *d et ουκ αν* D^{gr}, *reliquis per lapsum omissis*; *om.* **utique** *b c r*. sinere^t O; siniret CTX*; sinet E; pateretur *c*. **perfodiri** (*cf. Mt.* xxiv. 44) A*BЗFEƎPHΘJKMMTOQVZ^1 *gat. uett. plur.*, -deri DR, perfudire G, fodiri *c*: perfodi A^{c}CTWXYZ**vg. q* δ. **domum**: parietem *e*.

40. **uos**: + ergo *d* δ (*Bentl.*) *cum gr.* ΑΡΧΓΔ *etc. οὖν*. hestote C, stote GH. *om.* **quia** *b q*. **qua**: *om.* R; quacumque *c*. potatis R; + et die qua non speratis *c*. homonis R. **uenit** (*ἔρχεται*)

filius hominis uenit.
41 (157. 5) Ait autem ei petrus
domine ad nos dicis hanc parabolam
an et ad omnes?
42 dixit autem dominus
quis putas est fidelis dispensator et
prudens
quem constituet dominus
super familiam suam
ut det illis in tempore
tritici mensuram?
43 beatus ille seruus
quem cum uenerit dominus
inuenerit ita facientem.
44 Uere dico uobis
quia supra omnia quae possidet con-
stituet illum.
45 (158. 5) Quod si dixerit seruus ille
in corde suo
moram facit dominus meus uenire
et coeperit percutere
pueros et ancillas
et edere et bibere et inebriari
46 ueniet dominus serui illius
in die qua non sperat
et hora qua nescit

---

quia qua hora non putatis filius hominis uenturus est. [41] ait autem ei petrus. domine ad nos dicis hanc parabolam. an ad omnes. [42] dixit autem dominus quis enim est fidelis dispensator et prudens. quem constituet dominus super familiam suam. ut det illis in tempore tritici mensuram. [43] beatus ille seruus. quem cum uenerit dominus inueniet ita facientem [44] uere dico uobis quia super omnia quae possidet constituet illum. [45] quod si dixerit seruus ille in corde suo moram facit dominus meus uenire. et incipiat percutere seruos et ancillas. et comedere et bibere et inebriari. [46] ueniet dominus serui illius in die

---

CꝐPH*MMꝐOX^{2}Z *c d e aur. Bentl.*: ueniet ABꝐF GH^{1}ΘJKQT(*in mg.*)VWX*Y *vg. Tisch.* δ: uenturus est DER *b f i l q r, ex Mt.*

41. it V*; dixit MꝐV^{c} *b c d e q.* *om.* **autem** D. **ei** *codd. plur. et vg. et gr.* ℵAPQ *etc.*: et FM; *om.* ꝐFCꝐGHRTVX* *b c d e ff₂ i l r cum gr.* BDLRX *min.* domines H* *sed* s *eras.* hac R. parabulam DꝐ^{c}GR; similitudinem EMꝐ *gat.* b e ff₂ i l q.* han C; *om.* R. **et** (*καί gr. plur.*) BꝐFC FGJKMMꝐOQTVWX*Z *vg. b e l r* δ *aur.*, etiam *c*: *om.* ADEꝐPHΘRX^{2}Y *f i q cum gr.* X *al.* 10. **ad** *sec.* + nos R. homnes C.

42. **dominus**: iesus J *b*; *om. e i* (*tantum* dicit illi). **quis** (quid V) **putas** (putans R) = *τίς ἄρα*: quisnam *c* (*d*), *cf. f*, quis . . ergo *e*; *om.* **putas** *b ff₂ i l q r.* **fid. disp. et prudens** (*ὁ πιστὸς οἰκονόμος καὶ φρόνιμος* ℵAL *al. plur.*) *codd. et vg.*: fidelis disp. (uilicus *d*) sapiens (prudens et *e*) bonus *d e*, fid. actor bonus et sapiens *Iren.* iv. 26. 5 (= *Mass.* 263) *cf.* D^{gr} *ο πιστος οικονομος ο φρονιμος ο αγαθος*; seruus fidelis disp. sapiens et bonus *c*, *item δουλος pro οἰκόνομος* ℵ*; *ex Mt.* **constituet** (*καταστήσει plur.*) *cum* ABꝐFEꝐPMMꝐO(s *sup. lin.*)RY *cod. caraf. f i r, Erasm.* (*Bentl.*): constituit CDGH (s *sup. lin.*)ΘJKQTVWXZ *vg. b c d e l q* δ (*non gr.* DΔ), *et κατέστησεν* ℵ*T^{wol} 124, praeponit *Iren.*; constituit *ex Mt. fluxisse uidetur.* **super**: supra BH*KTVWZ *vg. c i l r.* **familiam** (*θαραπείας*): curam *d.* **det**: distribuat *e* (*deinde pergit* cibaria conseruis suis). **illis**: *om. d* (*Bentl.*) *cum gr. plur.*; + frumentum *c.* temporae C. **tritici** (tritt. ꝐFCJTXZ, trici E) **mensuram**: frumentationem *d.*

43. < seruus ille B *b c d e q* δ (*Bentl.*) *et gr. ὁ δοῦλος ἐκεῖνος.* **cum** (quum HΘ) **uenerit**: conuenerit R. **dominus**: *in ras.* E; + eius G *b q r* δ *et gr.* **inuenerit** (*ευρηση* G) *codd. plur. et vg. cf. u.* 37: inueniet BDE(in *in ras.*)Ꝑ^{mg}QR *b d f i l q* δ *Bentl. et gr. rell. εὑρήσει*; + eum *d i et* D^{gr}. fatientem G.

44. uerae C, uero R; amen *c d cum* D^{gr} *al. pauc. ex Mt.* xxiv. 48. **quia**: quoniam *vg. r Wild* 1481, *Kesler* 1487, *Paganini* 1497, *Sacon* 1519, *Maresch.* 1531, *Uiuian* 1534; *ex Mt.*; *om. b i.* **supra**: super EꝐPMꝐR *c d e f l q r Bentl.* **omnia** + bona MꝐ. **quae** (que R) **possidet** (possedet DꝐPR) = *τοῖς ὑπαρχοῦσιν αὐτοῦ*: *in ras. scr.* E; substantiam *d*, bona sua *q* (*cf.* MꝐ) *ex Mt.*; quae sunt ei *c e* (illi) *et τοῖς ὑπαρχ. αὐτῷ* MPT^{wol}ΓΔ *etc.* constituit GH. **illum**: eum Ꝑ^{mg}MꝐQR *d r* δ.

45. **quod si**: si autem *c d e* δ. **suo** + dicens DR *b l q r sine auct. graeca.* moram faciet T *et in Mt.*; tardat *c d e Iren. bis*; moratur *l* (δ) *Hieron. in Ezec*: *gr. χρονίζει.* *om.* **meus** *i.* ueniret R. ceperit JW; coepit MꝐ, caepit D; incipiet *c*, -piat *e Iren.* percuterit R. **pueros** (*τοὺς παῖδας*): puellas D; seruos MꝐ *vg. f. Iren.* hancillas C, ancellas DꝐPR; puellas *c d e* *om.* **et** *tert.* MꝐ. hedere C, aedere EGO, comedere *f Hieron.*; manducare *c d Iren.* inaebriari E, inebriare G. manducans et bibens et inebrietur *e fere cum* D^{gr}.

46. **serui illius**: eius *d e cum* D^{gr}. diae C.

et diuidet eum partemque eius
cum infidelibus ponet.
47 (159. 10) Ille autem seruus qui cognouit
uoluntatem domini sui
et non praeparauit
et non fecit secundum uoluntatem eius
uapulabit multis
48 qui autem non cognouit
et fecit digna plagis
uapulabit paucis
omni autem cui multum datum est
multum quaeretur ab eo
et cui commendauerunt
multum plus petent ab eo.
49 (160. 5) Ignem ueni mittere in terram
et quid uolo nisi accendatur
50 baptisma autem habeo
baptizari
et quomodo coartor
usque dum perficiatur
51 putatis quia pacem ueni
dare in terram ?
non dico uobis sed separationem
52 erunt enim ex hoc quinque
in domo una diuisi
tres in duo et duo in tres

---

qua non sperat. et hora qua nescit. et diuidet eum. partemque eius cum infidelibus ponit.
47 ille autem seruus qui cognouit uoluntatem domini sui et non praeparauit nec fecit secundum
uoluntatem eius. uapulauit multis. 48 qui autem non cognouit et fecit. digna plagis
uapulauit paucis omni autem. cui multum datum est. multum inquiretur ab eo. et cui
commendauerunt multum amplius petent ab eo.

49 ignem ueni mittere in terram. et quid uolo ut accendatur. 50 baptisma autem habeo
baptizari. et quomodo cohartor donec perficiatur. 51 putatis. quia pacem ueni in terram
dare non dico uobis. sed separationem. 52 erunt enim ex hoc. quinque in domo una

---

sperat (προσδοκᾷ): putat *d* δ; *cf.* iii. 15. **nescit**: ignorat E *gat. d ex Mt.* **diu.** (diuidit GZ *l*r*) **eum** (*om.* M) = διχοτομήσει αὐτόν: bifariam illum diu. *c*; + et R^{sax}. ponit M *f i l q r aur.* > ponet cum hyppochritis (*sic*) E *gat.*, *ex Mt.*

47. **seruus** *sup. lin.* T; lseruus R. **cognouit**: *ras. c.* 5 *litt. inter* o *et* u E; sciuit *d*. uolumptatem *bis* C. **et non** (+ se Ꞩ *cor. uat.**) **praeparauit** (prep. D, praeparabit M) **et non fecit** *codd. plur. et vg. et* καὶ μὴ ἑτοιμάσας μηδὲ (ἢ ℵ B T^{woi} 33) ποιήσας *gr. plur.*: et non facit E *d* (fecit) *cum gr.* καὶ μὴ ποιήσας D 69; *uett. rell.* et non parauerit *b*, et non paruerit *e l q r*, et non paruit *c*, et non praeparauit ff_2 *i*, *et gr.* καὶ μὴ ἑτοιμάσας L 13. 8^{pe}. **secundum uol.**: ad uol. *b d e q r*; uoluntati *c*. uapulauit AFFGOR; + plagis *cor. uat.** **multis** *cum* ABFCHΘJKMOTVWXZ *vg. c f aur. cf.* paucis *u.* 48: multas DPFGMRY *d i l* δ *Cypr. Bentl. cf. gr.* δαρήσεται πολλάς; multa Q; multum E *gat. e q.*

48. **non** (*om.* T) **cognouit et**: nesciuit et *r*, non sciens *b*, nesciens *c*, ignorauit *d*. **et fecit**: *sup. lin.* T^{c}; et non fecit Y; + autem E *d*; + contra uoluntatem domini sui Q. uapulauit AFFG*OT; + a R. paucas M *b d i Bentl.* omnia HΘ* (*sed* a *erasa*) *r*. **autem**: enim M. **multum quaeretur** (quer. W; quaeritur FMTX, quer. QR) **ab eo** (πολὺ ζητηθήσεται παρ' αὐτοῦ): quaerent ab eo amplius *d*, multum plus petit ab eo *e*, multum querent ab eo ff_2 *l* (quaerunt), *cf.* D^{gr} ζητησουσιν απ αυτου περισσοτερον. cummendauerunt E, commendauerint R *e*, commendauerit H *b*. petunt FGY; repetent *i*, -unt *r*, expostulabunt *d*. **cui comm.** *etc.*: cui plus dignitatis adscribitur plus de illo exigetur seruitutis *l*.

49. + nescitis quia *ad init.* FG *b*(quoniam)*e* ff_2 *l et gr.* X. igne F. uenio G. terra F. **et quid** *ad fin. u. om. e.* **nisi** (*sed gr.* εἰ) *codd. plur. et c l* δ *aur.*: si P*JMOQYZ *b* ff_2 *i q r*; sic DP^{mg} R; nisi ut FΘTVW *vg.*; ut *f Ambr. Hier.*; nisi iam *Ambr. luc.*, si iam *d*. accin. Z, acen. R, accensum est *d*.

50. babtisma CD; baptismum F *d e l*; baptismo HSC *cor. uat. mg.* *om.* **autem** F *c i q cum gr.* L *min.* abeo C. baptisz. E, babtitz. D; baptizare G. **coartor** (συνέχομαι) *codd.*, *Bentl.*: coarctor J *vg. Tisch.*, quoartor C; artor E^{c}; turbor F *b e* ff_2 *i l q r*; urguor *d*. **usque** (husque C) **dum**: quoadusque *e*, donec *f*, ut *i**. ficiatur E; perficiantur R; consummetur *d r*.

51. putas *ut udtur* T*. > ueni pacem D. **dare** (δοῦναι); dari Z* (*corr.* Z^{2}); mittere Ꞩ *gat. b l q r Tert.*; facere *d e* (*om.* **in terram**) *et* ποιησαι D. terra M *Bentl.* **separationem** (διαμερισμόν): diuisionem *d*, -es *e*, dissensionem *r*, separationes fient *c* (*et om.* **erunt enim** *u.* 52).

52. herunt C. **enim** *sup. lin.* X^{1}. **ex hoc**: a modo *d e*, nunc a m. *c*; ex hoc nunc δ (ἀπὸ τοῦ

53 diuidentur
pater in filium
et filius in patrem suum
mater in filiam
et filia in matrem
socrus in nurum suam
et nurus in socrum suam.
54 (161. 5) Dicebat autem et ad turbas
cum uideritis nubem
orientem ab occasu
statim dicitis nimbus uenit
et ita fit
55 et cum austrum flantem
dicitis quia aestus erit et fit
56 hypocritae faciem terrae
et caeli nostis probare
hoc autem tempus
quomodo non probatis?
57 quid autem et a uobis ipsis
non iudicatis quod iustum est?
58 (162. 5) Cum autem uadis cum aduersario tuo ad principem in uia

---

diuisi tres. aduersum duos. et duo aduersum tres 53 diuidentur. pater aduersus filium. et filius aduersus patrem suum. mater aduersus filiam. et filia aduersus matrem suam. socrus aduersus nurum suam. et nurus aduersus socrum suam. 54 dicebat autem et ad turbas cum uideritis nubem orientem ab occasu. statim dicitis. pluuia uenit et ita fit. 55 et cum uideritis austrum flantem. dicitis quia aestus erit. et ita fit 56 hypocritae. faciem caeli et terrae nostis probare. hoc autem tempus quomodo non probatis. 57 quare autem et uobis ipsis non iudicatis. quod iustum est. 58 cum autem uadis cum aduersario tuo ad

---

νῦν!); *om. b.* **quinque**: ·U· DRW. domu DMT RV. > una dom. MT ff_2, *et* > u. d. quinque *c*, > in una in d. diuisi quinque *e*, *cum gr.* ℵBD^{gr}L. diuissi D; *om. c* ff_2; > in d. un. quin. tres diuisi *d*. tris ƎP* *bis*; ·III· D. in duos KQTVZϛ *cor. uat.**; in ·II· D; in duobus (*c*) *d e*. **in tres**: in *erasum* E; in tribus *c d e*.

53. *Post* **diuidentur** *distinguunt* AꟻEƎPFΘJM MTYZ𝔈 *b d e f* ff_2 *i l q* δ *Ambr. et gr.* DLUΔ; *post* **tres,** ϛ𝔓 *Erasm. r* (diuidetur). **pater** *ex* patre *corr.* H^1. **in** (ἐπὶ): super *semper c d*(*sed* in filio)*e*; aduersus *f* (*et in u.* 52). in filio D *d r*. *om.* **et** *pr.* E. **filius**: filium E. **suum** *codd. vg. et uett. et gr.* D: *om.* δ *et gr. plur.*; + diuidetur *b c d e* ff_2 *i l q r et gr.* D. **mater**: mulier *e*. **filia**: filiam EGQ. **matrem** + suam HΘT *f*. **nurum** *ex* nuram E; norum X; murum R; sponsam *b i* (*et* sponsa). *Ordine inuerso scribit b* **mater in f. et f. in matrem** *ante* **pater in filium.**

54. *om.* **et** *pr.* Dϛ *i*. quum HΘ. horientem CT; oriri *c e*; ab oriente D(-tes*)ƎP^{mg}(*in ras.*)QR ff_2(-tem)*i* *l*(-tem*)*q r et forsan b*. **ab**: ad D ff_2 *i l q r*. hoccasu C, occassu ƎPQR; occasum D (-ssum)GH* ff_2 *i l q r*. **statim**: continuo *c e*, confestim *d*. nymbus DEGMT; imber *c e*, pluuia *f*. *om.* **ita** ƎP *d* δ. **fit** (γίνεται) ABCDEƎPGH*$Θ^c$ JO*(*ut udtur*)QRTWXY *vg. cor. uat., uett. plur.*: fiet ꟻFH¹Θ*KMMTO^cVZ *b d q aur.*; + sic D *d l*.

55. quum HΘ; quando *d*; + uideritis MT *b e f* ff_2 *i l q contra graecum.* **quia**: quod *b* ff_2 *i l q*; *om.* MT *d cum gr.* ℵ*DL. **aestus** (καύσων) *codd. plur.* (estus GW, estis O; calor E *r*) *vg., et uett. omn., edd. ant. et Erasm., ut Mt.* xx. 12, *cf. Iac.* i. 11 *ubi* ardor *legitur*: uentus ABCTY *quod sensui male congruit,* auster flans *enim uentus est, nec* uentus *austrum sequitur sed* aestus *uel* calor; *ex Hieronymi usu in Uet. Test.* uentus *hic deriuari uidetur, qui ad Ezec.* xxvii. 26 *scribit* 'CADIM *graece* καύσων *quem nos in* uentum urentem *transferre possumus,' ubi vg. habet* uentus auster. *Redditur plerumque* uentus urens *Iob* xxvii. 21, *Ier.* xviii. 17, *Ezec.* xvii. 10, xix. 12, *Osee* xiii. 15, *sed* aestus *est Is.* xlix. 10, *Osee* xii. 1; *in Sap. Sirac.* xviii. 16, xxxiv. 19, xliii. 24. ardor *est ut in Iacobo.* **erit**: uenit *l*. **et** *sec.* + ita DEMTQ(+ita et)W *b c e f* ff_2 *i l q r*. fiet MT *b d q aur.*

56. *Inter* 55 *et* 56 *spatium c.* 1½ *lin.* X. hipp. ƎPR, yp. T, hypochritae C, hypp. DE, hypocrite W𝔓; + simulatores *c*; *om.* X. **faciem** (uultum *d*) + quidem *b d q cum* D^{gr}. **terrae et caeli** *codd. plur. et* δ *cum gr.* ℵ*ABΓΔΛ *etc.*: > caeli et terrae BꟻCEƎPGJMTOTW (celi et terre) *vg. uett. rell. et gr.* $ℵ^c$DKL *etc.*; > caelis caeli nostis et terrae D (*sed* caelis *exp.*). **nostis**: scitis *c d e*. **probare**: bare E; *om.* D. **hoc autem tempus**: uerum t. istud *c e*, uerumtamen t. hoc *d*; signa autem temporum *l cf. syr. cu.* *om.* **quomodo** *c d e* ff_2 *i l r cum* D^{gr}. non probastis C; non potestis probare ff_2 *l cum gr.* ℵBL *etc.*

57. **quid** (quare *f q r*) **autem**: *om.* E *b d et* D^{gr}. *om.* **a** X. bobis O. *om.* **ipsis** T. *om.* **non** J. **quod** *codd. plur. vg. uett.* (id quod *e*): quid ACTY.

58. quum HΘ; dum MT *b c d* ff_2 *i l q r*, quando *e*. **autem**: enim MT *b c d e* ff_2 *i l q r Bentl. et gr.* γάρ. uades O. **ad principem** (ἐπ' ἄρχοντα): ad magistratum *b c e*(-tus)ff_2 *i l r*, ad iudicem *f*; *om.* *q*; + cum es *d*; *post* **principem** *distinguunt* DM

da operam liberari ab illo
ne forte trahat te apud iudicem
et iudex tradat te exactori
et exactor mittat te in carcerem
59 dico tibi non exies inde
donec etiam nouissimum minutum
reddas.
XIII. [1 (163. 10)] Aderant autem quidam
ipso in tempore
nuntiantes illi de galilaeis
quorum sanguinem pilatus
miscuit cum sacrificiis eorum
2 et respondens dixit illis
putatis quod hi galilaei
prae omnibus galilaeis
peccatores fuerunt
quia talia passi sunt?
3 non dico uobis
sed nisi paenitentiam habueritis omnes
similiter peribitis
4 sicut illi decem et octo
supra quos cecidit turris
in siloam et occidit eos
putatis quia et ipsi debitores
fuerunt praeter omnes
homines habitantes in hierusalem?

---

iudicem in uia. da opera liberari ab illo. ne forte tradat te ad iudicem. ex iudex tradat te
exactori. et exactor mittat te in carcerem. 59 dico tibi. quia non exies inde. donec
nouissimum quadrantem reddas. XIII. 1 Uenerunt autem quidam in ipso tempore.
nuntiantes illi de galilaeis. quorum sanguinem pilatus miscuit cum sacrificiis illorum. 2 et
respondens iesus dixit illis. putatis quod hi galilaei. prae omnibus galilaeis peccatores fuerunt.
quia talia passi sunt 3 non dico uobis. sed nisi paenitentiam egeritis omnes similiter
peribitis 4 aut illi decem et octo. supra quos cecidit turris in siloam et occidit eos putatis.

---

vg.; *post* **uia** A𝔉ЭPWYZ *q.* *om.* **in uia** C. hoperam C, opera O. liuerari O; discedere *d*, ut discendas *e.* **trahat** (*κατασύρῃ*) *cum* A𝔉ЭPHΘK MQRVWX^{2}YZ *vg.*: tradat BCDEGJMTOTX* *gat. c e f δ aur. ex Mt.* v. 25; condemnet *b d* ff_2 *i l q r Ambr. cum* D^{gr} *κατακρεινῃ.* aput C; ad KOVX*Z *vg. d f aur.* **tr. te ap. iud. et iudex** *om.* R. **ap. iud. et iud. tr. te** *om.* G* (+*in mg.* G^1). **te** *sec.*: *om.* D; + et E. exhactori C; exactorem G; pignerario (*et postea* -ius) *e.* **et** *sec. om.* R*; +*m. sax.* **mittat te** *in ras.* K. **carcerem**: custodiam *e.*

59. **donec**: usquequo *d.* aetiam C, *om.* E. **minutum** (*λεπτόν*): quadrantem DE *gat.* b c d e f* ff_2 *i l q r cum* D^{gr} *ex Mt.* v. 25; debitum *aur.* raddas R; soluas *r.* > red. nou. quad. E *b c d e et* D^{gr}.

XIII. 1. **aderant** (*παρῆσαν*): aderat H; uenerunt MT *uett.* (*exc. δ aur.*), aduenerunt *e.* **ipso**: illo *cor. uat. mg. e*; eodem *a d*; *om.* J. **in** *om.* CDT *a d e cum gr.* D 69. > in ipso EЭPMTQ *c f* ff_2 *r δ aur.* tempora Q. > in temp. ipso R. nunc. W𝔖ℭ, renunt. T, adnunt. *e*; nuntians R; + inde *i.* **illi** *sup. lin.* T; illis M* *c.* galileis CDEЭPGKOW; gallia R. **quorum**: *incipit rursum* I. pylatus CDE. commiscuit *e.* sacrificis ЭPR; uictimis *a.*

2. **respondens** + iesus *c d f* ff_2 *q δ cum gr.* ADX ΓΔ *etc.* **quod**: quia MT *d e*, quoniam *a.* hii 𝔉CD EЭPIMTTWZ^1; in R. galile. *bis* CDЭPKOW; galilia *bis* R. **prae**: praeter 𝔉; pro D; cum K. **prae omnibus** *bis scr.* G, *sec. exp.* peccatoris G. **fuerunt** (*ἐγένοντο*) *codd. et Bentl.*: fuerint *vg. cor. uat.** > fuerunt pecc. W *d e* ff_2 *i l q et* D^{gr}. **quia**: qui BVW *b i q.* **talia** (*τοιαῦτα* AT^{wo}X ΓΔ *etc.*): haec *d e et ταῦτα* ℵBDL. passa G; perpessi *a, et* > p. sunt t. (haec) *a e*; *om.* **quia t. p. sunt** *c.*

3. **dico** + enim *e* (*et u.* 5). *om.* **sed** *a b c d e* ff_2 *i l* q.* poenit. DЭPJ *vg.* habeatis *b q* (*et μετανοῆτε* ℵBE *etc.*); egeritis *a d e f l r* (> eg. omnes). **similiter**: sic *e* (*et u.* 5).

4. et sicut BKOVWZ *cor. uat.* aur.*; sicut et EGJR *a* ff_2 *r*; uel sicut *q*; aut *d e f* (*Bentl.*) *cum gr. ἢ ἐκεῖνοι κ.τ.λ.* decim ЭP^{1}K; ·x· DEFRW. hocto C; ·uiii· DEFW; + milia *e.* **supra**: super EΘMT *a b d e q* (*Bentl.*). **quos**: quod Z* (*corr.* Z^2). caecidit CE. cicidit DЭP, cedit (i *in ras.*) O* *sed corr.* **in** *pr. om.* Z. syloam EΘ *gat.*, syloham C, siloiam R; siloa KMTVWZ, syloia D; siloe *vg.* hoccidit C. **eos**: ex eis *r.* **et ipsi**: soli ipsi ff_2; *om. d e r cum gr.* D. 240. 241: + omnes *gat.* debetores ЭP. **fuerunt** (*ἐγένοντο*) *codd. et Bentl.*; fuerint X^c *vg.*, erant *gat.* preter DW; prae E *a d f.* **omnes**: homines Z* (*corr.* Z^1); omnibus *gat. a f.* **homines** *om. gat.* abitantes C; inhabitantes E, -ibus *a*; qui habitant *e*, qui inhab. *d*, qui sedebant *b q*; *om.* **in** *sec.* CM *d e i cum gr.* BDLX. iher. C, hyer. DH, ier. *vg.*

[5] non dico uobis
sed si non paenitentiam egeritis
omnes similiter peribitis.
[6] (164. 10) Dicebat autem hanc similitudinem
arborem fici habebat quidam
plantatam in uinea sua
et uenit quaerens fructum
in illa et non inuenit
[7] dixit autem ad cultorem uineae
ecce anni tres sunt ex quo
uenio quaerens fructum
in ficulnea hac et non inuenio
succide ergo illam ut quid
etiam terram occupat?
[8] at ille respondens dixit illi
domine dimitte illam et hoc
anno usque dum fodiam circa illam
et mittam stercora
[9] et si quidem fecerit fructum
sin autem in futurum succides eam.
[10] Erat autem docens in synagoga eorum
sabbatis
[11] et ecce mulier quae habebat
spiritum infirmitatis annis
decem et octo
et erat inclinata
nec omnino poterat sursum respicere

---

quia et ipsi debitores fuerunt prae omnibus hominibus habitantibus in hierusalem [5] non dico
uobis. sed nisi paenitentiam egeritis omnes similiter peribitis. [6] dicebat autem hanc
similitudinem. arborem ficus habuit quidam planctatam in uinea sua. et uenit quaerens
fructum in ea. et non inuenit. [7] ait autem ad cultorem uineae. ecce anni tres sunt ex
quibus uenio quaerens fructum in ficulnea hac et non inuenio. succide ergo illam. ut quid
etiam terram occupat. [8] at ille respondens dixit illi. domine dimitte illam et hoc anno
donec fodiam circa eam et mittam cofinum stercoris in circuitu. [9] et siquidem fecerit
fructum sin autem in futurum succides eam. [10] erat autem docens in quadam synagoga
sabbatis. [11] et ecce mulier quae habebat spiritum infirmitatis annis decem et octo et erat

---

5. **dico** + autem *d et* D^{gr}, + enim *e*. **sed** : *om. c e* ff_2 *i l q*; quod *d*, quoniam *r* (*et* οτι D). **si non** : nisi E *a e f q*. poenit. DꝐPJ *vg.*, paenitenteam MT; > si poen. non *vg. l.* hegeritis C, aeg. DR; habueritis (*cf. u.* 3) KMTVX*Z *vg.* (*non autem cod. caraf. et cor. uat.*) *q r*; *gr.* μετανοήσητε *uel* -οῆτε *ut u.* 3, penitueritis *c d* ff_2 (*i*); credideritis *b*. **omnes** : *om.* QR ff_2(*et u.* 3)*i l*; + homines *b*. periuitis O. > sim. per. omnes *c*.

6. **autem** : ergo W; + et ϚꝐℭ. *om.* **hanc** *a*. **similitudinem** : similitud *sup. lin.* O^c; parabolam *a d*; + illis *a*. arb. ficus E *a* ff_2 *i r*; arb. ficum *q*; ficulneam *d*. habuit EMT *c e f i l q r aur.* > quidam habebat T (*e*). **plantatam** : nouellatam *e*. uinia sua MT*R, uenea sua E*; uineam suam CD(uiniam)GΘ* *c e* ff_2 *aur.*, uiniam (*om.* suam) *b q*. **uenit** : uenens G *cf. l.* querens D. in illam G *c* ff_2 *i*. et non inueniens (cum non inuenisset *e*) dixit ad *etc. d e l cum gr.* D 127.

7. uiniae DR, uinee W. **tres** : ·III· D. > tres anni sunt T; triennium est *a e*; *et* τρία ἔτη *gr. plur.* (ετη τρια *tantum* D). ueni T *c*. querens DY. **in** *om.* D. ficulnia D, fyculnea E; ficu *a r*, arbore fici *e*. **inuenio** + adfers securem *d et* D^{gr}. succede Q, succidite Y; excide *a e r*, praecide *d*. **illam** : eam E *d*. aetiam CE. **occupat** (hoc. C) = καταργεῖ : euacuat *b* ff_2* *l q*, detinet (ff_2^c) *i r*, intricat *e*.

8. ad O. **dixit** *codd. et uett.* : dicit *vg. Tisch. cum gr.* λέγει; ait E *b*. **illi** : ei Z* (*corr.* Z^1); ille R. **dimitte** (dem. O) = ἄφες : sine *a e*, remitte *c* ff_2 *l*, relinque *r*; dimittam R, remittam *i*. **illam** *pr.* : illa Z* (*corr.* Z^2); mihi MT. husque C. fodeam D. **circa** (circam O) **illam** : *om.* GJ. **stercora** (κόπρια *plur.*) *codd. vg. et* δ : stercus *e et* κοπρίαν GHKΠ *etc.*; cophinam stercoris MT *cum uett. rell.* (qualum st. *d*) *et* D^{gr}.

9. **et** *om.* R. si autem ꝐFR; ceteroquin *a*, si quominus *d e*. excides *r*, euellis *d*; excidetur (*et om.* **eam**) *e*.

10. **autem** + iesus H *cum gr.* GHΓ *etc.* > autem erat R. **docens** : dicens H* (*corr.* H^1). **synagoga** : synogoga *lapsu Tisch.* (*et in ed. codicis* A), sinagoga ꝐP*WY, synago– D; sinagogis E (-iis*)ꝐP^{mg}R *gat.* (> in s. eorum docens); una synagogarum *b* ff_2 *q*, una de synagogis *d* e^c (ex), una synagoga *c*, quadam synagoga *f*, *et* > syn. quadam (*Bentl.*); *gr.* ἐν μιᾷ τῶν σ. *om.* **eorum** (*a*) *b d e f* ff_2 *i q r* δ (*Bentl.*) *cum graeco.* sabbathis *etc. semper* ϚꝐ.

11. **mulier** + erat *e* δ *et gr.* ΑΓΔ *etc.* abebat C. spiritus R. **infirmitatis** : languoris *a*. > infirm. spiritum E. **hab. sp. inf.** : in infirmitate erat spiritus *d et* D^{gr}. decim G*(*corr.* G^1)R; ·X· DEF W. hocto *etc. ut u.* 4; nouem l^1. **inclinata** : incuruata *e f*, incumbens *d*. **nec** + enim E.

12 quam cum uidisset iesus
uocauit ad se et ait illi
mulier dimissa es ab infirmitate tua
13 et inposuit illi manus
et confestim erecta est
et glorificabat deum.
14 (165. 2) Respondens autem archisynagogus
indignans quia sabbato curasset iesus
dicebat turbae
sex dies sunt in quibus oportet operari
in his ergo uenite et curamini
et non in die sabbati
15 respondit autem ad illum
dominus et dixit
hypocritae unusquisque
uestrum sabbato non soluit
bouem suum aut asinum
a praesepio
et ducit adaquare ?
16 hanc autem filiam abrahae
quam alligauit satanas
ecce decem et octo annis
non oportuit solui a uinculo
isto die sabbati ?
17 (166. 10) Et cum haec diceret
erubescebant omnes aduersarii eius

---

incuruata. nec omnino poterat se erigere. 12 quam cum uidisset iesus. uocauit ad se et
ait illi mulier. liberata es ab infirmitate tua. 13 et inposuit illi manus. et confestim erecta
est et glorificabat deum. 14 respondens autem archisynagogus. indignatus est quod sabbato
curaret iesus. dicebat turbae sex dies sunt in quibus oportet operari. in his ergo uenite et
curamini et non in die sabbati. 15 respondens autem dominus ad eum dixit. hypocrita.
unusquisque uestrum sabbato non soluet bouem suum aut asinum a praesepio. et ducit
adaquare 16 hanc autem filiam abrahae quam alligauit satanas. annis decem et octo non
oportuit solui a uinculis istis die sabbati.

17 et cum haec diceret erubescebant omnes qui resistebant ei. et omnis populus
gaudebat in uniuersis praeclaris uirtutibus quae uidebantur fieri ab eo.

---

homnino C; omni MT. **sursum** (rursum X²) **respicere** (ἀνακύψαι): sursum (a susum E) aspicere DE *gat.*; retrorsum respicere ƎP^mg R; se erigere *d e f* (*et* + in totum *loco* **omnino** *d e*).

12. **cum**: quum HΘ. **uidisset** *cum* AɃFEƎP* FGHΘKMTOVWXYZ² *uett. plur.*: uideret CD ƎP^mg IJMQRTZ* *vg. cor. uat. b ff₂ i l.* *om.* **iesus** *b.* **uocauit** + eam Q *vg.* (*non cod. caraf.*) *cor. uat.** *a b e*(illam)*ff₂ q r.* *om.* **uoc. ad se et** *d e* D^gr. demissa GOV, dimisa MTR; absoluta *a*, liberata *e f.* hab C. infirmate X* (it *superscr.* X²).

13. **inposuit** *plur.*, inposs. ƎP, inpossint R: imposuit AɃFHMWXY *vg.* manum *c ff₂ q r.* **confestim**: subito *a*, continuo *e r.* herecta C, creata R. glorificata est R; magnificabat *b c* (-uit) *ff₂ i l q r*, honorificabat *a d*, clarificabat *e.*

14. archesynagogus AMTY, archysyn. Θ, archisin. EƎPRW, arcisin. T, achisyn. V*(r *superscr.*). indignatus X² *c f* (+ est *c f*). **quia**: quod MT (*a*) *b c f ff₂ i l q r.* sabbatho ℌ; sabbatis QRς (-this). curaret Z*(*corr.* Z²) *gat. uett.* (*exc. d aur.*) **dicebat**: *om. gat.*; + autem *c.*; et dic. *i.* turbe W; turbis *c q r*; + quia EQR. > dic. populo (turbae *a*, ad populum *e*) quia (quod *a*) sabbato curaret (curauit *d*) iesus *a d e cum* D^gr. **sex**: ·UI· F. *om.* **sunt** R. hoportet hoperari C; licet opus fieri *r*; oportet curari *d* (*non* D^gr). hiis E*W. **curamini**: curate *l.* **in die** *cum* AɃC(diae)DF HΘIKOTVWXYZ* ^et2 *vg. b c f i l q aur.*: *om.* in BEƎPGJMMTQRZ¹ *Bentl. a d e ff₂ r δ*; *cum gr.* τῇ ἡμέρᾳ. dies EQ.

15. **respondit** (ἀπεκρίθη) *codd. plur.* (resp̄ D) *cor. uat. Bentl. b d e l q δ*: respondens ABOX²Y *vg. a c f ff₂ i r aur.* *om.* **ad illum** F. **dominus** (ὁ κύριος *plur.*): iesus EFJ *cum gr.* D(*non d*)FUΓ *min.* > dominus ad illum Z. *om.* **et** *pr.* B *vg. a c f ff₂ i r aur.* (*non autem* AOX²Y). hypochr. C, hyppochr. DER, hyppocritae ƎP, hipocrite W, ipocrite T; hypocrita ℌ *Erasm. cum d f l et gr.* DVX. hunusquisque C. sabbatum H; die sabbati *d.* soluet CDEMQRT (-bet) *gat. a d e f i l q r aur.*; soluat G. bobem COTX. assinum D, assynum E; asinem G. prae^se pio G, presepio CD, praesipio O; praesepi KVX*Z, -pe *i q.* ducet O. **adaquare**: et adaquat *a d*(ducens adaquat)*e*; ad aquam *l r.*

16. haec Q. filia Y; cum sit filia *a e*, quae est filia *q.* habrahae EK*, habrae T, abraechae R, abrahe CW, abrae D. adligauit O, alligabit T; alligauerat GMT *c e l r*, -rit *ff₂*; ligauit *d i.* sathanas CW. *om.* **ecce** MT *c e f l r.* **decem**: ·x· DEFRW. hocto *etc. ut u.* 4. > annis (anni *d*) d. et octo *d e f l cum* D^gr. nonne D. hoportuit . . ha C. **isto**: in T. diae C.

17. **et cum** (quum Θ) **haec** (*sup. lin.* K) **diceret**: haec dicente eo *a a₂ δ*; *om. d e cum* D^gr.

et omnis populus gaudebat
in uniuersis quae gloriose
fiebant ab eo.
18 (167. 2) Dicebat ergo cui simile est
regnum dei
et cui simile esse existimabo illud?
19 simile est grano sinapis
quod acceptum homo misit
in hortum suum
et creuit et factum est in arborem
magnam
et uolucres caeli requieuerunt in ramis
eius.

20 (168. 5) Et iterum dixit
cui simile aestimabo regnum dei?
21 simile est fermento quod acceptum
mulier abscondit in farinae sata tria
donec fermentaretur totum.
22 (169. 2) Et ibat per ciuitates et castella
docens
et iter faciens in hierusalem.
23 (170. 5) Ait autem illi quidam
domine si pauci sunt qui saluantur?
ipse autem dixit ad illos
24 contendite intrare per angustam portam

---

18 dicebat ergo. cui simile est regnum dei. et cui simile esse existimabo illud. 19 simile
est grano senapis. quod acceptum homo misit in hortum suum et creuit et facta est arbor
magna. et uolucres caeli requieuerunt in ramis eius. 20 et iterum dixit cui simile aestimabo
regnum dei 21 simile est. fermento. quod accepto mulier. abscondit in farinae mensuris
tribus. donec fermentatum est totum.
22 et ibat iesus per ciuitates et castella. docens et iter faciens in hierusalem. 23 et ait
illi quidam. domine si pauci sunt qui salui fiunt ipse autem dixit ad illos. 24 contendite.

---

herub. C, erubiscebant GH; confundebantur *a* a_2 *d*; confusi sunt *e*. *om.* **omnes** *b d e* ff_2 *i l q*. aduersari eius MRY; qui aduersabantur ei *a* (*a_2*) *e* (> ei adu.), *cf. f*. **omnis**: omnes GO. gaudebit R. **in uniu. . . . dicebat** (*u.* 18) *om.* R. **in uniuersis** (huniu. C) **quae gloriose** (-sae COY, -sse D) **fiebant ab eo** (ἐπὶ πᾶσιν τοῖς ἐνδόξοις τοῖς γινομένοις ὑπ' αὐτοῦ) *codd. et vg.*, *cf.* in omnibus mirificis quae fiebant ab illo *a* a_2: in praeclaris quae uiderant fieri ab ipso *b c* (eo) ff_2 (uidebant) *i l q r* (> ab ipso fieri), in omnibus quibus uidebant mirabilibus ab eo fieri *d*, in omn. quae uid. praeclari f. ab illo *e*, *cf. f*; εν πασιν οις εθεωρουν ενδοξοις ϋπ αυτου γενομενοις D^gr.

18. similis *pr.* GX. *om.* **cui s. est r. dei et i. dei**: *pergunt* et cui adsimilabo illud *a* a_2 *e*, et cui similabo illud *d* δ. **et**: aut MT. **esse** *om.* GKT^c X*(+X²)*vg. c* ff_2 *l*. extimabo T *cor. uat. mg.*; aestimabo E *vg. c aur.* illut G; *om. r.* > illud exist. MT *c* ff_2 *l q*; > illud esse exist. *b*.

19. **est** *pr.* +regnum dei *c gat.* synapis CDEHY. quo accepto *a d*, quod accepto a_2 *q*, quod cum accepisset *e*. missit DƎPR. ortum RWϛ; hortuum Z*(*sed corr.*). **factum est in arborem magnam** (magnum B; *om. e*) = ἐγένετο εἰς δένδρον μέγα *gr. plur.* (*sed om.* μέγα ℵBDL *etc.*): facta est arbor *a b d* ff_2 *i l r*, f. est a. magna *c f*, f. est a. grandis *q*; εγενετο δενδρον D. **et** *tert.*: ita ut *l*. uolucris G; uolatilia *d e r*. celi W. requierunt ƎPQR; quieuierunt D; habitabant *e*, -uerunt *d r* δ; requiescant *l*. ramiis E*.

20. similem EMOXY. estimabo ƎPW; existimabo QR *cor. uat.*, extimabo CT; aestimo M *c*.

21. +et cui *ad init. uers.* (*i.e.* et cui simile est? fermento *etc.*) AƎPHX²Y *non autem uett. plur.*, *gr. plur.*; *sed cf.* et it. dixit cui est simile re. d. et cui adsimilabo illud? simile est *etc.* *a* a_2, et it. dixit cui simile aestimabo r. d. et cui simile faciam illud? simile est *etc. r*; aut cui sim. est r. d. et cui similabo illut? simile est *d et* D^gr. **simile est fermento** *litt. min.* X. acciptum O*(*sed corr.*); accipiens *d*, cum accepit *e*. **mulier** *bis scr.* R. **farinae** (-ne W, -na *aur.*) **sata tria** (·III· D): farina satis tribus EMT *gat.*, farinam mensuris tribus *r cf. f*, farinae (-na a_2) mensuras tres (*om. e*) a_2^c *d e*; farina *a* a_2* *b*, farinam *c* ff_2 *i l q*. **fermentaretur** (ζυμωθη D) *codd. et vg.*, firm. R, fermenteretur G, fermentaraetur O*(*sed. corr.*), fermentetur *e r*: fermentatum est E *b c d f* ff_2 *i l q* *Amb. luc. et gr. plur.* ἐζυμώθη. totam *gat.*; *om. a*.

22. **ibat** (ἐπορεύετο H *al. pauc.*) *codd.* (ibant E, toibat R) *et vg.*: circuibat *a* a_2 *d*, perambulabat *e*, *et* διεπορεύετο *gr. plur.* ciuitatem R. **cast.**: uicos *a* a_2. > castella et ciu. D *cum graeco* 69. fatiens G. *om.* **et iter f. in** *a*. **hierusalem** (hyer. D, iher. C, ier. *vg.*) = ἰερουσαλημ ADT^woi XΓΔ *etc.*: hierosolymis *a cum gr.* ℵBL ἱεροσόλυμα; *cf. Tisch. T. G.* 8 *ad hunc locum et nos ad c.* ii. 22.

23. **ait**: it V*, dixit V^c *a* a_2 *d e q et gr.* εἶπεν. **illi**: ei MT *d*. **si**: ergo F; *om. e* ff_2. salbantur C, saluentur D *e*; salui fiant F ff_2 *i**, s. fiunt (*b*) *c f i* l q r*, s. futuri sunt *a* a_2.

24. contendete ƎP, contentite E; certamini *d*, elaborate *e*; *om. a* a_2. intrate D *a* a_2; introire *d e*.

quia multi dico uobis quaerunt intrare
et non poterunt.
25 (171. 5) Cum autem intrauerit pater familias
et cluserit ostium
et incipietis foris stare
et pulsare ostium
dicentes domine aperi nobis
et respondens dicet uobis
nescio uos unde sitis
26 tunc incipietis dicere
manducauimus coram te
et bibimus
et in plateis nostris docuisti
27 et dicet uobis nescio uos
unde sitis
discedite a me omnes operarii iniquitatis
28 ibi erit fletus et stridor dentium.
(172. 5) Cum uideritis abraham
et isaac et iacob
et omnes prophetas in regno dei
uos autem expelli foras
29 et uenient ab oriente et occidente et
aquilone et austro
et accumbent in regno dei.

---

intrare per angustam portam dico uobis. quia multi quaerunt intrare et non poterunt.
25 cum autem intrauerit paterfamilias. et clauserit ostium. incipietis foris stare. et pulsare
ostium. dicentes. domine domine aperi nobis. et respondens dicet uobis. nescio uos
unde sitis. 26 tunc incipietis dicere manducauimus coram te et bibimus. et in plateis nostris
docuisti. 27 et dicet uobis. nescio uos unde sitis. discedite a me omnes qui operamini
iniquitatem. 28 ibi erit fletus. et stridor dentium. cum uideritis abraham et isaac. et iacob.
et omnes prophetas in regno dei. uos autem expelli foras. 29 et uenient ab oriente et

---

hangustam C. **portam** (πύλης ΑΧΓΔ *etc.*) *codd. et vg. et b c f δ aur.*: ostium *a* a_2 *e* ff_2 *i l q r*, ianuam *d et* θύρας ℵBDL*etc.* ᵘᵒbis T. > dico uobis multi MT *c e* (*f*) ff_2 *i l q r*. **quaerunt** *codd. plur.* (quer. D) *c f* ff_2 *i q δ* (*non* Δ) *aur. cor. uat.*: quaerent E(-enti)J *vg. Tisch. a* a_2 *b d e l r*, querent RW, *cum gr.* ζητήσουσιν. **intrare** *sec.*: introire KVZ *a* a_2 *d q r*. potuerunt DEFHMTOR *c q aur.*; inuenient *d et* D^gr. > nec poterunt (-rint a_2) int. *a* a_2.

25. **cum** (quum CΘ, a quo δ) **autem intrauerit p. f.** *codd. vg., uett. plur. cum gr.* D ἀφ οτου αν ο οικοδ. εισελθη, ex quo p. f. introierit *d*: ex quo surrexerit p. f. *b q* (-xit), ex quo incipiet p. f. surgere *e cum gr. plur.* ἀφ' οὗ ἂν ἐγερθῇ ὁ οἰκοδ.; *praeterea haec uerba cum uersu 24 coniungere uidentur d e, non autem uett. rell. et codd. nostri.* **cluserit** ACD(cluss.)ƎPFGHΘIJMT(s *sup. lin.*) Y; clauserit BꝐEKMTOQRVWXZ *vg. Tisch.* hostium *pr.* CDƎPR, hosteum T; + suum *c.* **et incipietis** (καὶ ἄρξησθε) *cum* AꝐCDFGHΘIQR TX²Y𝕻 *Bentl. et uett. plur.*: *om.* et BEƎPJKMMT OVWX*Zϛ𝕾𝕮 *f r aur.* foras FGMT. hostium *sec.* CDƎP, osteum T; *om.* F *b d q cum gr.* D; *om.* **et pulsare ostium** *a* a_2. **domine** *bis b d f i q δ cum gr.* AD *al. plur.* respondet W*(*sed corr.*). dicit FO *aur.* **uobis**: uos E; *om. a* a_2 *b* ff_2 *i l q.* **nescio**: non noui *e.* **uos** *om.* ƎPT *c.* hunde C, undes R. scitis R; estis ꝐFDG *d l q aur.*; + recedite a me omnes operarii iniquitatis DE(qui operamini iniquitates)Q(q.op.iniquitatem); *ex u.* 27.

26. **tunc inc. . . . unde sitis** *u.* 27 *om.* R, *litt. min. scr.* X. **dicere** + domine *d et* D^gr. manducamus H*(+ ui *sup. lin.* H²); manducabimus T. **coram te**: in conspectu tuo *d e* (*om.* tuo). *om.* **et bibimus** E. > et bibimus coram te G *l.* **docuisti** + et in synagogis *c.*

27. dicit FO; + dico *d δ* (*Bentl.*) *cum gr.* λέγω ὑμῖν (*sed. om.* λέγω ℵ 225). **uobis**: uos E*. **nescio uos**: *om.* E; *om.* **uos** T *b* ff_2 *i l*; numquam uidi uos *d e* (> uos uidi) *et om.* **unde sitis** *d e.* hunde C. **sitis**: estis DƎPJ *b c l q δ aur.*; essetis G. discidite R, discite V; recedite *c d* (ff_2). **omnes** *om.* T *aur.** **operarii** (hop. C, operari Y) **iniquitatis** (-tes Z*): operamini iniquitatis MTQ *gat.* (-tes); qui operamini iniquitatem E(-tes)ƎP^mg R *f i r*; in gehennam ignis *l.*

28. **ibi**: sibi R; ubi DE *gat.** fletos R; ploratus *d*; + oculorum G a_2^c *e l.* quum HΘ; + autem HΘ *l.* **uideritis** (uideris Z*) *codd. et vg. et uett. cum gr.* ὄψησθε AB^cLR *al. plur.*: *sed* ὄψεσθε B*DX *min. et* uidebitis *Lucif. cal.* abracham R, habraham E, abraam DW. ysahac C, ysaac W; isac ƎPR (*et* ισακ ℵ*DL). **prophetas** (prop^hetas Y, profetas DƎPOR; + dei *a r*) *sine addit. codd. plur., vg., d e f δ aur. Ambr. bis, et gr.*: + introire AX²Y; + intrare F *Ambr. semel*; + introeuntes *uett. rell., Lucif. cal.* regnum F *c* ff_2 l^c *q.* *om.* **autem** X². **expelli**: excludi *r*, -dimini *e*, proici *a*, eici *d.*

29. hor. . . hocc. C. *om.* **et occ.** *l.* **et** *tert.*: *om.* T; + ab MTX* *cor. uat. a* a_2 *d f l et gr.* BLR *etc.* accumbentur H; recumbent CE(-enti) MT *b c d e* ff_2 *i q δ*, disc. *a r*; *om.* **et acc.** *l.*

30 (173. 2) Et ecce sunt nouissimi
qui erunt primi
et sunt primi qui erunt nouissimi.
31 (174. 10) In ipsa die accesserunt
quidam pharisaeorum
dicentes illi
exi et uade hinc quia herodes
uult te occidere
32 et ait illis ite dicite uulpi illi
ecce eicio daemonia et sanitates perfi-
cio hodie et cras
et tertia consummor
33 uerum tamen oportet me
hodie et cras et sequenti ambulare
quia non capit prophetam
perire extra hierusalem.
34 (175. 5) Hierusalem hierusalem
quae occidis prophetas
et lapidas eos qui mittuntur ad te
quotiens uolui congregare filios tuos
quemadmodum auis nidum
suum sub pinnis et noluisti
35 ecce relinquitur uobis domus uestra
dico autem uobis

---

occidente. et ab aquilone et austro. et discumbent in regno dei.
30 et ecce sunt in nouissimis qui erunt primi. et qui sunt primi erunt nouissimi.
31 in ipsa autem die. accesserunt ad eum quidam ex pharisaeis dicentes illi. exi et uade hinc. quia herodes uult te occidere
32 et ait illis iesus. ite et dicite uulpi illi. ecce eicio daemonia. et sanitates perficio. hodie et cras. et tertia die consummabor
33 uerumtamen oportet me. hodie et cras. et sequenti ambulare. quia non est possibile prophetam perire extra hierusalem.
34 hierusalem. hierusalem. quae occidis prophetas. et lapidas eos qui mittuntur ad te. quotiens uolui congregare filios tuos. quemadmodum gallina pullos suos sub pinnis suis et noluisti.
35 ecce relinquetur uobis domus uestra deserta dico autem uobis. quia non uide-

---

30. **erunt**: erant *bis* ƐFJKMTQR(eranti *sec.*)TWXZϚ𝔖 *Par. lat.* 262^{cor}, *Corp. oxon.*, *e aur.*, *et* erant *pr. r*, fuerunt *sec. a*; *contra gr.* ἔσονται. *om.* **sunt** *sec.* B. nouisimi *sec.* MT.

31. **ipsa**: illa EƎP^{mg}R; eadem *a* a_2; + autem ƎP *b e f r cum gr.* GS *al. pauc.* **die** (diae C) *codd. et vg. et uett. plur.* (ἡμέρᾳ B^{3}T^{wol}ΓΔ *etc.*): hora *d cum gr.* ℵAB*DLRX *etc.* **accesserunt**: ascenderunt J; + ad eum D *e f r*; + illi *d cum gr.* D; *et* + ad eum *post* **quidam** Q. pharise. ƎPW, farisse. D; *om. i.* **illi**: *om.* T* (+ *sup. lin.*) *d e*; ille G*(*sed corr.*)R. exii ƎPQ; discede *a* a_2. **et** r tu Q. uadet R. herodis EƎP^{1}R, erodis D. uul (*ante* e) DOR; quaeret *d*, *et* ζητει (*pro* θέλει) D *al.* 5. occidaere O* (*sed corr.*).

32. **et ait** (καὶ εἶπεν): ipse (ille *e*) autem dixit *a* a_2 *e*, et dixit *d*, ὁ δὲ εἶπεν M 7^{pe}. **illis** + iesus *b c f m cum gr.* X^{scr}. **ite dicite** *codd. plur. et b c l m q aur.*: ite et dicite EMTR *vg. e f* ff_2 *i r*, euntes d. δ, abeuntes d. *d*, euntes indicate *a* a_2; *gr.* πορευθέντες εἴπατε. ulpi DE. ece R. iecio D, eiicio *vg. Tisch.*; expello *e m.* demonia DƎPRW, daemonio Y. sanitatis G; curas *e.* perfitio GHW, perfectio MT. hodiae C. **tertia** (τῇ τρίτῃ *plur.*) ACƎP*FG(tertio)H*MQY (tertio) *d* δ, *et* sequenti ff_2 *i*: + die BƐFD(·III· die)EƎP(*sup. lin.*)IJKMTORTVWXZ *vg. b f m q r aur.*, die tertia *a* a_2, tertio die H^{1}Θ *e*, sequenti die *c*; τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ B 56. 346. consumor MT; consummabor *e f* ff_2 *m*, perficior *d*; crucifigor *l.*

33. **uerum tamen . . . ambulare**: *om. i l** *cum gr.* 69. 80; abite *b*, uadite *c*, ite ff_2 *m r*; *i.e. om. priora uerba huius uersus et legunt* πορεύεσθε *pro* πορεύεσθαι. uerunt. ℌ. hoportet C. *om.* **me** R. hodiae C. **cras**: ras ƐF; crastino *e.* **sequenti**: + die DG (diae) *vg. cor. uat.**; in futurum *a* a_2, uentura *d*; τῇ ἐχομένῃ *gr. plur. sed* τῇ ἐρχομένῃ ℵDΛ *min.* **ambulare** (πορεύεσθαι): *om a* a_2; abire *d e*, ire *q.* **quia**: qui R; *sequitur ras. 2 litt.* ƎP. non capet R; non oportet *a* a_2 *b d*, inpossibile est *m*, non est possibile *e f.* profetem R, profetam DƎP. **perire** *deletum in* B. iher. C, hyer. D, ier. *vg.*

34. iherus. *etc. ut* 33; **hier.** *sec. om.* G. que W. hoccidis C, occides M; interfices *e.* profetas DƎPO, prophetae R. lapides G. eos qui missi sunt D *a r* (> a te m. sunt); missos *d e* δ. **quotiens** (ποσάκις) *cum* BƐFCEGIJMORTWX*YZ, *cf. ad Mt.* xviii. 21, xxiii. 37: quoties ADƎPHΘKMTQVX^2 *vg. Tisch.*; saepius *a*, saepe ff_2 *i l.* quemammodum XYZ. hauis C; gallina *uett.* (*exc. aur.*). **nidum suum** (τὴν ἑαυτῆς νοσσιάν ℵBLRXΓΔ *etc.*) *codd. et vg. et a b* δ *aur.*: pullos suos *uett. rell. et* τὰ ἑαυτῆς νοσσία ADKM *etc. cf. Tisch. T. G.* 8 *ad loc.* **sub**: sup O*; suo *ut udtur* G. **pinnis** ABƐFEƎPGHΘIKMORVXYZ *b f aur.*: pennis DJMTQW *vg. Tisch.* δ; pinnas CT *q*; alis *l r*; alas *a c d e* ff_2 *i*; + suis GMT *f l r*; + suas *a c d e i*; + congregat R *ex Mt.* xxiii. 37. noluistis *a d e* ff_2 *l** *q* (*Bentl.*) *cum gr.* οὐκ ἠθελήσατε.

35. **relinquitur** (ἀφίεται *cf. ad Mt.* xxiii. 38) AƎP*MOQWY *cod. caraf. a*: relinquetur BƐFCDE

quia non uidebitis me
donec ueniat cum dicetis
benedictus qui uenit in nomine domini.
XIV. 1 (176. 10) Et factum est cum intraret in domum cuiusdam principis pharisaeorum sabbato manducare panem
et ipsi obseruabant eum
2 et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum.
3 (177. 2) Et respondens iesus dixit ad legis peritos et pharisaeos dicens si licet sabbato curare?
4 at illi tacuerunt
ipse uero adprehensum
sanauit eum ac dimisit
5 et respondens ad illos dixit
cuius uestrum asinus aut
bos in puteum cadet
et non continuo extrahet
illum die sabbati?
6 et non poterant ad haec

---

bitis me. donec ueniat dies cum dicetis. uenedictus qui uenit in nomine domini. XIV.
1 Et factum est dum introisset iesus in domum cuiusdam principis pharisaeorum. sabbato manducare panem. et ipsi erant obseruantes eum.
2 et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum.
3 et respondens iesus dixit ad legis peritos et pharisaeos licet sabbato curare aut non.
4 ad illi tacuerunt. ipse uero adprehensum hominem sanauit eum. et dimisit.
5 et respondens dixit ad illos. cuius uestrum filius. aut bus cadit in puteum. et non continuo leuauit illum in die sabbato.
6 et non poterant ei respondere ad haec.

ƎP^{1}G(-aetur)HΘIJKMRTVXZ *vg. uett. rell.*, remittetur *e*; dimittetur *d Aug.* *om.* **uobis** *pr.* D. **uestra** *sine addit. cum* AB*ꟻCHΘIJKMOTVX^{2}YZ *cod. caraf. e ff$_2$ i aur. et gr.* ℵABKL *etc.*: + deserta B^{1}D(dis.)EƎPG(desertas)MQR(deserat)WX* *vg. a b c d f l q r δ et gr.* DEGHMUXΔ *etc. Iren. bis.* **autem**: enim *a e*; *om. b c ff$_2$ i l cum* ℵ*L *min.* **quia** *om.* E *gat. b c d e ff$_2$ i l q r et gr.* ℵABD *etc.* > me uidebitis ET *b c d e q r δ cum gr.* DEGH *etc.* **donec**: quoadusque *e.* **ueniat** (ueniam M *c*; + dies *a b f*) **cum** (quum HΘ; ut *d*, quando *a*, et *c*): *om.* E *e i cum gr.* ℵBKL *etc.* dicatis E *gat. a c d e i q*, dicitis O *aur.*

XIV. 1. quum HΘ; ut F *b c ff$_2$ i l*; dum *f.* **intraret** *codd. plur.* (*et* O^{sax}X^{2}) 𝔥ℭ *et uett. plur.*: intrasset ƎPO^{1} (trasset O*)X* *a r aur.*; introisset ϛ𝔖 *d f*, introiret *e*; + iesus W *vg. f r*; + ipse *e.* *om.* in E *r.* principes Y; *om.* D; principum *d δ* (*Bentl.*) *cum gr.* τινος τῶν ἀρχόντων τῶν φ., *cf.* ex principibus *e.* > principis cuiusdam E. phariseorum W, farise. ƎP, farisse. D. sabbatho ϛ𝔥 *et semper.* manducaret C; ad edendum *e.* **ipsi**: ipsum R. hobseruabant C; erant obseruantes *a d e f δ* (ἦσαν παρατηρούμενοι).

2. *om.* **et** M. **quidam** (τις): m *in ras.* G; *om.* M *b c ff$_2$ i l q cum gr.* D 1. 131. > quidam homo O *aur.* hidropicus ƎP, ydr. KVWZ, idr. T. > erat hydr. *d δ Bentl. cum ord. gr.* ante illud R*; apud ipsum *e*, presente illo *δ*, in conspectu eius *d.*

3. **respondens**: intuens T. **iesus**: dominus *e.* > dixit iesus *a ff$_2$ i l.* leges O. **peritos**: doctores *a d e.* phariseos ƎPW, faris. D, farissaeos R, pharesaeos G. *om.* **et phar.** *e.* **dicens** (λέγων) *codd. plur. vg. c ff$_2$ i l δ aur.*, *cf. b q qui* dixit *hoc loco ponunt*: *om.* AEƎPXY *corp. oxon.*, *a d e f r gr.* D 15^{ev}. **si licet** (εἰ ἔξεστιν) *codd. plur. vg. uett. plur.*: *om.* **si** AY *Tisch. d f et gr.* ℵBDL 59. 15^{ev}. **sabbato** (-tho ϛ𝔥) = τῷ σαββάτῳ: sabbatis ƎP^{mg}MR Z*(*corr.* Z^{2}) *a et* τοῖς σάββασιν *gr. min. pauc.* **curare** *sine add. codd. plur. vg. uett. plur. et gr. plur.*: + aut non EƎP^{mg}QR *d e f q r*; + an non D *b*; *cum. gr.* ℵBDL *min.*

4. *Inc. u.* 4 **at illi tacuerent** 𝔥 *Beza, Stephanus* 1551 *et* 1555 *etc.*: *inc.* **ipse uero** *Tisch. T. G.* 8, *W. H. etc.* tacebant B; siluerunt uel tac. *δ*; + et D. **ipse**: ille D*(*corr. mg.*). **adprehensum** C DE^{1}FJMOVXZ, adprae. BƎPGHΘMQR: appre. A KWY *vg. Tisch.*, apprae. I, appreensum T; adprehendens E* *a d*, adprae. ꟻ, adpraehendit *e*, accipiens *δ*; *gr.* ἐπιλαβόμενος; + hominem DƎP^{mg}MQR (-num) *gat. f*; + iohannem E; + eum *uett. plur.* (illum *e*); + manum illius *a*; *sine auct. graeca.* **sanauit eum** (*om.* ADY) **ac** (hac C, et BM) **dimisit** (dem. O, dimissit D) = ἰάσατο αὐτὸν καὶ ἀπέλυσεν: *uariant uett.*, > san. ac dim. illum *b* (eum) *c ff$_2$ i l q r* (curauit), et curauit et dimisit *e*, curatum eum dimisit *a*, et sanans dimisit *d*, *cf.* D^{gr} και ϊασαμενος απελυσεν.

5. *inc.* et dixit ad illos *uett. omn.* (eos *d*) *exc. f δ aur.* *om.* **ad illos** RT. **dixit**: ait EƎP^{mg}MR (*r*). assinus DR, asynus E, asinos G; filius *e f q cum gr.* ABEGH *etc.* υἱός; ouis *d cum* D^{gr} προβατον; *cf. R. Harris 'Texts and studies'* ii. 1. *p.* 63 **bos**: bus GO. cadit CDEQT, incidet *d* (ἐμπεσεῖται D *etc.*), cadens *b l*, si ceciderit *a* (*e*); + die sabb. *hic d e et* D^{gr}. **et non**: nonne D. confestim *d.* extrachet R, extraet CT; -achit D* (c *exp.*), -ahit ƎPQ, -ait O; leuabit *d* (*f*). diae C. *om.* **die sabb.** *i.*

6. potera^{n}t H; potuerunt R *r.* hec EW. ille R;

respondere illi.
(178. 10) Dicebat autem et ad inuitatos
parabolam
intendens quomodo primos
accubitus eligerent
dicens ad illos 8 cum inuitatus fueris ad
nuptias
non discumbas in primo loco
ne forte honoratior te sit
inuitatus ab eo
9 et ueniens is qui te et illum
uocauit dicat tibi
da huic locum
et tunc incipias cum rubore
nouissimum locum tenere
10 sed cum uocatus fueris uade
recumbe in nouissimo loco
ut cum uenerit qui te inuitauit dicat
tibi
amice ascende superius
tunc erit tibi gloria coram
simul discumbentibus.
11 (179. 5) Quia omnis qui se exaltat hu-
miliabitur
et qui se humiliat exaltabitur.
12 (180. 10) Dicebat autem et ei qui se in-
uitauerat
cum facis prandium aut caenam
noli uocare amicos tuos
neque fratres tuos

---

7 dicebat autem ad inuitatos parabolam. intendens quemadmodum primos discubitos eligebant.
dicens ad eos. 8 cum inuitatus fueris ab aliquo ad nuptias. noli discumbere in primo loco.
ne forte honoratior te sit inuitatus ab eo. 9 et ueniens is. qui te et illum inuitauit. dicat
tibi da huic locum. et tunc incipies cum uerecundia nouissimum locum tenere. 10 sed
cum uocatus fueris uade et discumbe in nouissimo loco ut cum uenerit qui te inuitauit
dicat tibi. amice accede superius. tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus.
11 quia omnis qui se exaltat humiliabitur. et qui se humiliat exaltabitur. 12 dicebat autem
et ei qui inuitauerat eum. cum facis prandium aut cenam. noli uocare amicos tuos.
neque fratres tuos. neque cognatos tuos. neque uicinos diuites. ne forte et ipsi reinui-

---

ei E*(*sed corr.*). > ei resp. (resp. ei δ) ad haec *a f* δ. *uersum ita habent d e*; ad illi non responderunt ad haec *d* (*et* D^gr), illi autem nihil potuerunt respondere ad ista *e*.

7. **autem et** *cum* ABꟻCƎPFGHΘIJMQWXY *vg. a* ff_2 *r aur. et gr.* D : *om.* **et** DEKMꞋORTVZ *Bentl., uett. plur. gr. plur.* uitatos R; eos qui inu. fuerant *e*. parabulam DƎP¹GR; similitudinem *e q*; *om. b*. **intendens** (ἐπέχων) : denotans *a*, notans *e*, uidens *d*. primus G. accubitos BDEGIMMꞋOY, accipitos R (i *pr. exp.*); discubitus Q *a f* ff_2 *r*, rec. *q*, locum *e*. **eligerent** ꟻC(ael.)FGHΘIKMO^cQWY *vg. Tisch.*: eleg. ABDEƎPJMꞋO*R(-runt)TVXZ (-runt Z*); eligebant *b c d e f* ff_2 *i r*. *om.* **dicens ad illos** *e syr. sch.*

8. quum HΘ. **inuitatus** (-tos R, -tis *e*) **fueris** (-itis *e*) = κληθῇς, inuitaris *d et u.* 10 : + ab aliquo *b f q et gr. exc.* D; inu. quis fuerit *a* (> fu. aliquis) *c* ff^2 *i* (*om.* quis) *l r*. ad nu||ptias O, ad nubt. ꟻCITX; *om. b*. non discumbat *a* ff_2 *i l*; noli discumbere *b f q*, noli rec. *d e* (nolite *etc.*). loc^o T; *om.* D; accubitu δ (*d r*). honeratior G, honoratiorte R; honorificentior *d*. sit uocatus *b c* ff_2 *i l q r*; ueniet *d et* ηξει D. ab illo *vg. cor. uat. mg.*, *et* illo *e*; *om. a b c d* ff_2 *i l q*.

9. inueniens X; ueniat . . . et *b c e i l q r*; adcedens ff_2. his OT; *om.* BQ *uett. exc. aur.* qui^s H (*sed* s *del.*). **uocauit**: inuitauit ꟻG *a d e f*; + et MꞋ. dicet R *d* (*Bentl.*) = ἐρεῖ. *om.* **tunc** *b c* ff_2 *i q r*. incipies K *a b f i q r Bentl.* (ἀρξῃ), incipiens *d* ff_2; eris *e et* εση D. robore H*(*sed corr.*) OT; confusione *a d*, pudore *r*, uerecundia *f*. > locum nou. R. detinere *a*; recumbere ƎP^mg.

10. quum HΘ; *om.* D. uotus *lapsu* G; inuitatus *a e*, + in nuptias *e*. **uade** : *om. d e et* D^gr 251; + et *a f r*. **recumbe** : *om.* E; disc. *a f r*. *om.* in G. **ut** : et B. quum *sec.* Θ. uenera V*; + infirmior te uenit autem *r*. **te** : + ad cenam E *gat.*; + et illum *e*. **inuitauit** : uocauit E *gat.** *om.* **dicat tibi** D; *om.* **tibi** *a i l*. **ascende** : accede *a c f* ff_2 *i q r*. superitis *inepte* R. **tunc** : hoc enim *e*. gloriam EH. **coram** : cum *c q*, in conspectu *d*; + omnibus *r cum gr.* ℵABLX *etc.* *om.* **simul** *a l*. descumbentibus A; rec. *a*; qui s. recumbent *d*.

11. omnes O; *om. e et* > qui se humil. *etc. ante* qui exaltat. > exaltat se *a d e* δ (+ ipsum). humiliabit^ur M; -uitur O. *ante* **humiliat** *ras.* 6 *litt.* K; huiliat R. > hum. se *d* δ. exaltauitur O.

12. **et** *pr. om.* ORX *cum gr.* V *al.* 10. > ei (ad eum *d*) qui inu. eum *d f*; inuitanti eum δ;

neque cognatos
neque uicinos diuites
ne forte et ipsi te reinuitent
et fiat tibi retributio
13 sed cum facis conuiuium
uoca pauperes debiles
claudos caecos
14 et beatus eris
quia non habent retribuere tibi
retribuetur enim tibi
in resurrectione iustorum
15 haec cum audisset quidam
de simul discumbentibus dixit illi

beatus qui manducabit panem
in regno dei
16 (181. 5) at ipse dixit ei.
Homo quidam fecit caenam
magnam et uocauit multos
17 et misit seruum suum hora
caenae dicere inuitatis ut uenirent
quia iam parata sunt omnia
18 et coeperunt simul omnes
excusare
primus dixit ei uillam emi
et necesse habeo exire
et uidere illam

---

tent te. et erit tibi retributio. 13 sed cum feceris conuiuium. uoca pauperes. deuiles.
clodos. caecos. 14 et beatus eris quia non habent unde retribuere tibi. retribuetur autem
tibi in resurrectione iustorum. 15 audiens autem quidam de simul discumbentibus. dixit
illi. beatus qui manducauerit panem in regno dei. 16 ad ipse dixit ei. homo quidam fecit
cenam magnam et uocauit multos. 17 et misit servum suum hora cenae dicere inuitatis.
uenite quia iam parata sunt omnia. 18 et coeperunt simul omnes excusare. primus dixit

---

inuitatori *a b c* ff_2 *i l q r*; *gr.* *τῷ κεκληκότι αὐτόν*. quum HΘ. facias D. **caenam** ꟻFCDEƎPGΘIK RVY: cenam ABFHMMTO(eenam O*)QTWXZ, coen. J *vg.* **uocare**: inuitare *a b e q.* **tuos**: *pr. om. a d* D^{gr}; *sec. om. b q.* *om.* **neque cognatos** *a d e Cypr. et* D^{gr}. **uicinos**: + neque MTϚS *cor. uat. mg.* (*non. autem cod. . .*) *a* (nec) *b c d e* ff_2 *i l Cypr. Test.* iii. 1, *cum* D^{gr}; *cf. Iren.* v. 33. 2 (= *Mass.* 332) diuites neque amicos et uicinos et cognatos. **diuites** (magnos *l*): + quae R. ipse R. > te et ipsi *vg.* inuitent ꟻFDRZ *a c.* > reinuitent te (D)MT *d e f* ff_2 *r et gr.* ℵBDL *etc.* **fiat** (*γένηται*): faciat R; erit *b c f* ff_2 *i l q*, fiet *e*, *et γενήσεται* Λ *al.* 10. retribuitio R; redditio *a*; > retr. tibi (*a*) *d e et gr.* ℵBDLR.

13. quum HΘ. facies B *a*, feceris *e f.* conbibium T, cumuiuium O, conuium R; prandium *a e*, aepulationem *d.* **uoca**: inuita *a e.* paupes K*; egenos *d*, mendicos *e*; + et D *r.* deuiles CO, debelis R. **claudos** (*cf.* vii. 22) *codd. plur. et vg.*: clodos ADƎP^{mg}GJMRTY; + et *vg. a* ff_2. cecos OW. > caecos et claudos EX, caecos claudos (*sine* et) MT*e i.*

14. abent C, bent R* (+ a *sax.*); + unde HΘJOT X*Z*(*om.* Z^{2}) *cor. uat.**, *a c* (unum) *f* ff_2 *l r aur. Cypr.* **retribuere** (reddere *a*) **tibi**: *om.* F. retribuaetur O* (*sed. corr.*), tribuetur R; restituetur *e*, reddetur *a.* **enim** (*γάρ plur.*); autem MT *c e f* ff_2 *i l q r et δέ* ℵ* *min.* in resurrectionem A*HΘY; in retributione ꟻFKVZ *codd. ap. Erasm.*

15. **haec** (+ autem Z*) **cum** (quum HΘ) **audisset** (audiisset D): h. c. dixisset ꟻF; h. c. audissent E *b c*, hic cum uidissent *l*; audiens autem . . . haec *a d* (*f*) *q* δ. **de simul disc.**: fecit disc. R; ex conrecumbentibus *e*; qui sim. recumbebant *d*; *om.* **simul** *a r.* dixerunt *b c l.* **illi** *codd. et vg. et uett. plur.*: ei ACKΘY *d r.* **manducabit**: bit *ex. corr.* T; -uit AꟻFH*RY; -uerit *a e f q* δ; *et* beati q. manducant *r.*

16. **at** (et ƎP^{mg}RVW *e*) **ipse dixit** (dixit dominus *e*) **ei** (illi ꟻFƎP^{mg} RVZ): *om.* E; *om.* **ei** T *a b d e cum. gr.* D 253; + similitudinem hanc M^{c}; + beati qui audiunt uerbum dei et faciunt *l.* *om.* **fecit** E. cenam ABMMTOTWXYZ; coen J *vg.* *om.* **magnam** *e.* **uocauit**: inuitauit *a e m.*

17. missit DƎP. ad horam Q *q r.* **caenae** AꟻF DƎPΘKQTVY, caene CEG: cenae BHIMMTWXZ, ceenae R, cene O; coenae J *vg.* ut diceret *b c* ff_2 *i l m q.* **ut uenirent** (*ἔρχέσθαι* ℵADKL *etc.*): uenite *uett. exc.* δ *aur.* et *ἔρχεσθε gr. rell.* **iam parata sunt omnia** = *ἤδη ἑτοιμά ἐστιν πάντα* ℵ^{c} ΑΡΧΓΔ *etc.*: omnia parata (praep. *a*) sunt *a e* (*m*); iam paratum est *b c* ff_2 *i l q et ἤδη ἑτοιμά ἐστιν* (*uel εἰσιν*) ℵ*BLR.

18. caeperunt D, cep. JW. **simul omnes** (*ἀπὸ μιᾶς πάντες*): > omnes simul CT *a c* ff_2 *l r* (omn. se simul): ab una omn. *d*; singuli *e m.* excuss. DƎPR; + se *a b* ff_2 *q*, *et* > se excus. *d r* (*Bentl.*). > excuss. omnes ƎP; + et *c e cum gr.* P. **ei** *codd. vg.* δ *aur.*: illi *f cor. uat.*; *om. uett. rell. cum* D^{gr} *min.* **uillam** (*ἀγρόν*): agrum *d.* hemi C, enim R. necesne R*(*sed corr.*). abeo C. ire MT. roga R. abe T. excussatum DEƎPR (-tam).

rogo te habe me excusatum
19 et alter dixit
iuga boum emi quinque
et eo probare illa
rogo te habe me excusatum
20 et alius dixit uxorem duxi
et ideo non possum uenire
21 et reuersus seruus nuntiauit haec domino suo
tunc iratus pater familias
dixit seruo suo
exi cito in plateas et uicos
ciuitatis
et pauperes ac debiles
et caecos et claudos introduc huc
22 et ait seruus domine factum est ut imperasti
et adhuc locus est
23 et ait dominus seruo
exi in uias et sepes
et compelle intrare
ut impleatur domus mea
24 dico autem uobis
quod nemo uirorum illorum
qui uocati sunt gustabit
caenam meam.
25 (182. 5) Ibant autem turbae multae
cum eo

---

illi. uillam emi et necesse habeo exire et uidere illam. rogo te habe me excusatum. 19 et
alius dixit. iuga boum emi quinque. et eo probare illa. rogo te habe me excusatum.
20 et alius dixit uxorem duxi. et ideo non possum uenire. 21 et reuersus seruus. nuntiauit
haec domino suo. tunc iratus paterfamilias dixit seruo suo. exi cito in plateas et uicos ciuitatis. et pauperes ac deuiles. et caecos et clodos introduc huc
22 et ait seruus. domine
factum est sicut praecepisti. et adhuc locus est.
23 et dixit dominus seruo. exi ad uias. et circa saepes et compelle introire ut impleatur domus mea.
24 dico enim uobis. quia nemo uirorum illorum qui uocati sunt gustabunt cenam meam.
25 ibant autem turbae mul-

---

19. **alter**: alius CT *a d e f m q*. giuga G*(g *pr. eras.*). bouum DER. hemi C. **quinque**: ·u· DEFRTW. **illa**: + et ideo uenire non possum DQ (*a*) *b* (et deuenire) *c ff₂ i m q r*, + propter quod non. p. uen. *d* (*et sic u.* 20), + non possum *l*; *cum gr.* D διο ου δυναμαι ελθειν, *sed om.* rogo te *etc. gr.* D *et uett.*; *ambas lectiones coniungunt nostri* DQ. **rogo**: roga R (*non autem* A). *om.* **rogo te** *e*. *om.* **me** Z*(+ Z²). excuss. DEƎPR. *uersum ita habet a* et alius dixit iuga boum conparaui paria quinque et uado experimentum accipere illorum et propter hoc u. non p.

20. **alius**: alter X*. huxorem C. *om.* **ideo** *a b c e i q*. > uen. non possum *l m r*.

21. **reuersus**: adueniens *d*, ueniens . . . et *e*; + est T. nunc. W𝔖ℭ; adnunt. *d*, renunt. *a e r*. **haec**: *om. b c e*; + omnia J *d*; > dom. suo haec *a d* δ. **tunc**: et *d e* D^gr. **iratus** (indigitatus *r*) + est DE* *r*. **familias** + et D. exii R. **cito**: celerius *a d*. plateis GO *b c ff₂ l q* (*et* uicis *uett.*). uicos et ciuitates F. pauperis G; *d e ut u.* 13. hac C; et ẞFD *a d e i*. deuiles O, dibeles R. **et** *tert. om.* W. cecos W. **claudos**: clodos ABẞFDƎPFGOX^cYZ, clados H, cludos R. > clodos et caecos *e*. **introduc** (εἰσάγαγε): adduc *d*, perduc *e*, ενεγκε D. *om.* **huc** AY.

22. > et seruus dixit *d e cum* D^gr. domino E; *om. c d e cum* D^gr. > factum est domine F *b ff₂ l q r*. **ut** (ὡς ΑΡΧΓΔ *etc.*) *codd. et. vg.*, *et* sicut F *a c f ff₂ l q r*; quod *d e et* δ ℵBDLR 1.; + tu *cor. uat.** inperasti CG; praecepisti *a d f*, iussisti *e*. athuc MY. **locus** (τόπος) *codd.plur.* (*et* H¹Z¹), *vg. uett. plur.*: locutus (D)EƎPFGRYZ* (loquutus) *gat. corp. oxon. a e ff₂ l* r* δ, lo||c||us H*. **est**: uacat D, *et* + locutus est D.

23. *om.* **et** *ad init.* R. *om.* **et ait** E *hoc loco* (*i. e.* et adhuc locutus est dominus seruo) *et* + ait *post* **seruo**. > dominus ait R. **seruo** + suo *a b* (*d*) *et gr.* D 72. exii QR; + et Q. **saepes** (*cf. Mc.* xii. 1) BCEΘIMOXZ: sepes AẞFDƎPFGHJKⱮQRTV WY *vg. Tisch.* **compelle** ABẞFI*KMⱮQTVX YZ, *et* conp. CDƎPFGHΘI^cJOR: conuoca E; coge *a d e r*. **intrare** (introire *d f r*, introeuntes *e*, ut intrent *l q*, intrent *b*) + quoscumque inueneris DE (*om.* quoscumque) QR *gat. a r*, *ex Mt.* xxii. 9. inpleatur CDEƎPJ, repl. *r*.

24. **quod**: quia F *f*; quia quod E. hominorum *d*. *post* **illorum** *c.* 8 *litt. deletae* Θ. quia uoti sunt R; qui inuitati sunt *d*; inuitatorum δ, inuitatis *e*; + non D; + et non uenerunt *a l*. **gustabit** (γεύσεται) *cum* BCDƎPΘIMQ^cRWX *vg. d*, -uit AFGTY *e*: gustabunt ẞFEHJKⱮOQ*VZ *uett. rell.* cenam ABFGHIMOQTWXYZ, coen. J. *vg.* de cena *a d e r*.

25. **ibant**: comitabantur *a* (-atur) *e*; i. uel conueniebant δ. autautem *lapsu* O. turbe multe

et conuersus dixit ad illos
26 si quis uenit ad me
et non odit patrem suum
et matrem
et uxorem et filios
et fratres et sorores
adhuc autem et animam suam
non potest meus discipulus esse
27 et qui non baiulat crucem
suam et uenit post me
non potest esse meus discipulus.
28 (183. 10) Quis enim ex uobis uolens
turrem aedificare
non prius sedens computat
sumptus qui necessarii sunt
si habet ad perficiendum?
29 ne postea quam posuerit
fundamentum
et non potuerit perficere
omnes qui uident incipiant
inludere ei 30 dicentes
quia hic homo coepit aedificare
et non potuit consummare
31 aut quis rex iturus committere bellum
aduersus alium regem
non sedens prius cogitat

---

tae cum eo et conuersus dixit ad illos. 26 si quis uenit ad me. et non odit patrem suum et
matrem et uxorem. et filios. et fratres. et sorores. adhuc autem et animam suam non
potest meus discipulus esse. 27 et qui non baiulat crucem suam et uenit post me. non
potest esse meus discipulus. 28 quis enim ex uobis uolens turrem aedificare nonne prius
sedens conputat inpendia. si habet quae opus sunt ad perficiendum 29 ne posteaquam
posuerit fundamentum. et non potuerit perficere omnes qui uiderint incipiant inridere
illum 30 dicentes. quia hic homo coepit aedificare et non potuit perficere. 31 aut quis rex

---

GW. > cum eo t. multae EMT ð *Bentl.*, cum illo t. m. *q r*, cum illo t. (*om.* **multae**) *b c d e* ff_2 *l*, cum eo turba *a*. **illos**: eos DER *r*.

26. **quis**: qui *e*. *om.* non *pr* K* (+ K^1). hodit C. **et** *sec. sup. lin.* Θ; aut ꟻF *r*, aut *paene semper a l*. **matrem**: + suam W *d et* D^{gr}; *deinde om.* **et** CT. huxorem C. **filios**: o *in ras.* G, folios R, filias D. **fratres**: filias F. *om.* **et fratres** MT. sororis G. > sor. et fratres D. **adhuc** (ath. MY) **autem et** (*om.* R) = ἔτι δὲ καί ℵAD *etc.*: adhuc aetiam E *d* ff_2 *l*; adhuc etiam et *b q*, insuper et *a*, adhuc et *e r*; ἔτι τε καί BLRΔ. **meus discipulus esse** (μου μαθητὴς εἶναι ADEGH *al. plu.*) *cum* BꟻFCDHJKTVZ *Bentl. uett. plur.*: > meus esse disc. AEPGΘIMTQRWXY *vg. Tisch. aur. cum gr.* KΠ *al.* 20; > esse meus disc. FMO *cum gr.* ℵBLM *etc.*; > discens meus esse *e*.

27. *om. uers.* G; **qui**: si quis M *r*; si *e*. baiolat DEMTR, uaiula O; portat M *a r*, tollit *c* ff_2 *l*, tulerit *e*. crucrem R. **suam** + quotidie T. **uenit post** (po^{s}t R, s *ex cor. sax.*): sequitur M (ἀκολουθεῖ KΠ *al.* 7 *ex Mt.*). **esse meus disc.** (εἶναί μου μαθ. ℵBEFGHL *al. plu.*) *cum* A^{c}BꟻFCFHΘJMOX^1 (*in ras.*)Y *b e f* ff_2 *q* ð: > meus esse disc. A*DEPI KMTQRTVWZ *vg. Tisch. c aur. et graec.* μου εἶναι μαθ. AKM^{2}UΠ *etc.*]; > meus disc. esse *d r et* D^{gr}, disc. meus esse *a*, esse disc. meus *l*.

28. **enim** (γάρ): autem *d e et* δε D^{gr}; *om. a b* ff_2 *l q*. turrim W *vg.* edificare W, aedificarae G. > aedif. turrem J *l*. **non** *cum* A^{c}BꟻFCDPFGHΘ IJMOQRTWX*Z ℌ𝔖ℭ *b c e l q* ð *aur. Erasm.*: nonne A*EKMTVX^{c}YϚ *a d f* ff_2 *r*. conputat DEP FGΘIJR; computauit *a b* ff_2 *l q*. **sumptus** (sumtus AFGTXYZ) **qui** (que ET, quem Q*) **necessarii** (-ri ERY) **sunt si habet** (abet C; habeat BPJKMTOVZ *vg.*) **ad perficiendum** (perfit. G; consummandum *b c* ff_2 *l q*) *codd. et vg. et b c* ff_2 *l q aur., sed ex duplici, uel si placet ex libera interpretatione* (*cf. Mc.* ix. 15), *graeci enim habent* δαπάνην εἰ ἔχει εἰς (*uel* τὰ εἰς *uel* τὰ πρὸς) ἀπαρτισμόν, *cf.* erogationem si habet ad perfectum *d*, sumptum si habet ad consummationem *e*; inpendia si habeat quae opus sunt ad consummandum eam *a*, sumptu; si habet quae necessaria sunt ad consummandum *r*; *f uide supra, nihil habet* ð.

29. *inc.* ne si posito fundamento non *etc. a*. **postea quam**: post quam DG (*ex* potest) Ϛ; forte cum *d e*. > post quam ea Q. **posuerit**: t *in ras.* Z; poss. EPR. **et** *om. d e Aug. ep.* 243 *cum* D^{gr}. **potuerit** *codd. et vg.*: poterit AHΘY; ualuerit *a*. **perficere**: consummare *a b q*, explicare *c* ff_2 *i l*, perfinire ð, aedificare *d e Aug.*, *et* + et D *d e Aug. cum* D^{gr}. incipiat R, incipient E *d e*. illudere W *vg*; inridere MT *f*. **ei**: *om.* MT; et H^1. dicent (*omisso* inc. inl. ei) *a b c* (dicant) ff_2 *i l q*; dicere (*om.* inl. ei) *d e Aug. cum* D^{gr} μελλουσιν λεγειν; dicent inludentes eum *r*.

30. *om.* **quia** *a b c d e* ff_2 *i l r*. caepit DEH, cepit JW. edificare W. *om.* **et** R. **potuit**: ualuit *a*. **consum.**: perficere *d e f gat*.

31. **quis** (τίς) *cum* ꟻFCDPGHIJKM* (*ut udtur*) MTOQTVWY^{1}Z *vg. uett.*: qui ABEFΘM^{c}RXY*

si possit cum decem milibus
occurrere ei
qui cum uiginti milibus
uenit ad se?
32 alioquin adhuc illo longe
agente legationem mittens
rogat ea quae pacis sunt.
33 (184. 5) Sic ergo omnis ex uobis
qui non renuntiat omnibus
quae possidet
non potest meus esse discipulus.
34 (185. 2) Bonum est sal
si autem sal quoque euanuerit in quo
condietur?
35 neque in terram
neque in sterquilinium utile est
sed foras mittetur
qui habet aures audiendi
audiat.
XV. 1 (186. 2) Erant autem adpropinquantes
ei publicani et peccatores ut audirent illum
2 et murmurabant pharisaei et scribae
dicentes
quia hic peccatores recipit
et manducat cum illis.

---

iturus committere bellum aduersus alium regem. nonne prius sedens cogitauit si potest cum decem milibus occurrere ei. qui cum uiginti milibus uenit aduersus eum.
32 si autem inpossibilis est. adhuc illo longe agente legationem mittens rogat ea quae pacis sunt.
33 sic ergo omnis ex uobis qui non renuntiat omnibus quae possidet non potest meus esse discipulus.
34 bonum est sal. quod si sal euanuerit in quo condietur.
35 neque in terram. neque in sterculinum utile est. sed foras mittetur. qui habet aures audiendi audiat.
XV. 1 erant autem adpropinquantes ei. omnes publicani et peccatores. ut audirent illum
2 et murmura-

Tisch. e. **iturus**: abiens , uadens *e, et gr.* πορευόμενος. conmittere CFG. aduersum AHOXY *Tisch.* > comm. ali regi (cum alio rege *a*) ad (*om. a*) bellum *a e*, > alii regi comm. in pugnam *d.* **regem** + et *gat. c.* **non**: nonne KW *a d f* ff_2 *i r* δ; + continuo *d.* **sedens**: uadens E *gat.* **cogitat** (βουλεύεται DRXΓΔ *etc.*) *codd. et vg. c d* δ *aur.*, computat *e*: cogitabit *uel* -uit *uett. rell. et* βουλεύσεται ℵB. **possit** *in ras.* T. **cum** *pr.*: eum E. decim MT; ·x· DERW. millibus *bis* J *vg.*; ilibus *pr.* O; milia militibus *bis e.* hoccurrere C, occurre Y; obuiare *a b c d* (-ri) ff_2 *i l q.* **ei**: regi R. uingenti ƎP; ·xx· DE(xxti)FRTW. **ad**: aduersum D^{mg}Q *b c f* ff_2 *i l q r.*

32. alioquid E*; si quominus *d*, ceterum *e*; *f uide supr.* cum adh. longe est *e, Aug. ep.* 243, dum adh. cum l. e. *a.* athuc FMY, aduc T. **illo**: eo E *d r.* longue D; + posito Q. > longe illo R. **agente**: constitudo *d.* ligationem DƎP, legac. W; legatos *d*, rogationem *e.* mittit (*uel* -tet) *et* rogans *b c e* ff_2 *i l q r.* **ea quae pacis** (paci R, paucis Y*) **sunt**: pacem *a b c e* ff_2 *i l q r.*

33. **sic**: si G *r*; quis *c.* omnes GO; *om. c* ff_2 *i l q.* renunciat 𝔖ℭ, renuntiatat R; abrenuntiat *d*; renuntiauerit EW (renunc.) *i l r.* **quae possidet** (possed. D): facultatibus suis *a*, possessis suis δ; substantiae suae (*om.* omn.) *d.* *om.* **esse** Z*(+ Z[2]). **meus esse disc.** (μου εἶναι μαθ. AU[2]XΓΔ *etc.*) *codd. plur. vg. f* δ *aur.*: > esse meus disc. BMT *a cum gr.* ℵBLR, esse disc. meus *l*; > disc. esse meus J; > meus disc. esse *b c d e* ff_2 *i q r cum gr.* DU*

34. **si** (et si *d*) **autem**: quod si MT *a f* ff_2 *i l*, sed si *b c e q.* **quoque** *om.* EM𝔓𝔖ℭ (*non cod. caraf.*) *cor. uat. mg. d e f* ff_2 *i* δ (et sal *a r*) *cum gr.* ARΓΔ *etc.* **euanuerit**: infatuatum fuerit *a d e.* condetur ƎP*.

35. **neque** + enim *e r.* **terram**: terra CT *a c* ff_2 *q r.* **sterquilinium** *cum* BᗺFEGH[1]ΘIJMTOV WZ *vg. aur.*: -linum M, sterculinum AQRX *f*, sterculinium ƎPY, stercolinium D δ; stercus *l*; sterquilinio H*KT *c*, sterculinio C *b* ff_2 *i r*, stercilino *q*; stercore *a d e.* hutile C; utille Y* (l *sec. exp.*); aptum *e.* **est**: erit T. **sed**: nisi ut *a l.* fofas R. **mittetur** *codd. plur. et vg.*: mittatur T, -itur DEQR *c Bentl.*, proiciatur *a l*; *gr.* βάλλουσιν *uel* βαλοῦσιν; mittent eum *b d* (illud) *q*, iactant illud *e.* > pro. foras + et conculcetur ab hominibus *l.* abet T; habes Z* (*sed corr.*), habeat M.

XV. 1. **adpropinquantes** BᗺFCDƎPG(adprin.) HΘIJMORXZ: appr. AFKMTQTVWY *vg. Tisch.*; appliciti E *cum b c* ff_2 *i q r*, accedentes *a*, congregati *l*; adpropiant *d.* **ei**: et M *r*; ad iesum MT; + omnes *a d e f* ff_2 *i r* δ *et gr. fere omn.* puplicani DƎPG.

2. *om.* **et** *ad init.* D. mormurabant D. pharisei W, pharissei R, fariss. D, farisaei ƎP. scribe EW. > scribae et phar. G. *om.* **dicentes** *b* ff_2 *i l.* **quia**: quare *a.* recepit E; adsumit *d*, suscipit *e.*

3 (187. 5) Et ait ad illos parabolam
istam dicens
4 quis ex uobis homo qui habet
centum oues
et si perdiderit unam ex illis
nonne dimittit nonaginta
nouem in deserto
et uadit ad illam quae perierat donec
inueniat illam?
5 et cum inuenerit eam
inponit in umeros suos
gaudens
6 et ueniens domum conuocat amicos et
uicinos
dicens illis
congratulamini mihi quia inueni ouem
meam
quae perierat
7 dico uobis quod ita gaudium
erit in caelo
super uno peccatore
paenitentiam habente
quam super nonaginta nouem ius-
tis
qui non indigent paenitentia.
8 (188. 10) Aut quae mulier habens
dragmas decem
si perdiderit dragmam unam
nonne accendit lucernam et
†euerrit †domum

---

bant pharisaei et scribae dicentes. quia hic peccatores recipit. et manducat cum illis. 3 et
ait ad illos parabolam istam dicens. 4 quis ex uobis homo. qui habet centum oues. et si
errauerit unam ex illis. nonne dimittet nonaginta et nouem in deserto. et uadit quaerere
eam quae errauit. donec inueniat eam. 5 et cum inuenerit eam inponet in umeros suos
gaudens. 6 et ueniens in domum conuocat amicos et uicinos dicens illis. congratulamini
mihi. quia inueni ouem meam quae perierat. 7 dico uobis quod ita gaudium erit in caelo
super unum peccatorem paenitentiam agentem. quam super nonaginta et nouem iustos.
qui non indigent paenitentiam. 8 aut quae mulier habens dragmas decem. si perdiderit

---

mand. uel comedit δ, uescitur *a e*, conuiu[it] *r*. reciperet . . manducaret *b c* ff_2 *i l q*. **cum** *sup. lin.* C. **illis**: *om.* R; eis G *a*.

3. **ad illos**: illis R; + iesus *c r*. parabulam DƎP^{1}GR; similitudinem *b c e* ff_2 *i l q*. *om.* **dicens** *b d e et* D^{gr}.

4. **quis**: *om.* δ; + hominum *e et om.* **homo** (*gr.* τίς ἄνθρωπος). **qui habet**: *om.* qui J *c*; habiens *e* (δ). quentum Q; ·C· DER. houes C. **si**: *om. c d* δ; cum *e*; *gr.* τίς ἄνθρ. . . ἔχων . . . καὶ ἀπολέσας; *sed* os εξει . . απολεση D. **perdiderit** (perderit O*, -dederit O^1) **unam** (unum G *d*): errauerit una *b c f*(unam)ff_2 *l q*, perierit una *a*. *om.* **et si . . . illis** *i*. **dimittit** (αφιησι D) *codd. plur. et vg.*, dem. R: dimittet ꝸFEƎPMTQV (dem.) *c* ff_2 δ, -teret *b*; relinquit *a*, -quet *e*, *et gr. plur.* καταλείπει. nonagenta nouem R, nonaginta ·IX· W, XCVIIII ET, LXLVIIII D; nonaginta et nouem ΘM *f* ff_2; + in montibus O *c* ff_2 *l*. in diserto D; in solitudine *e*; *om. l.* **uadit** (πορεύεται): uadet HMTO, ibit *c* ff_2 *i l*, abibit *q*; abit *b*; + et quaerit *d et* D^{gr}, + quaerere *f*. que D. perierit ƎP*(*corr. mg.*)Q; perit *a*; errauit *b c f i l q r*; + quaerens *a e*. inueniet G. **illam**: eam G *vg*.

5. quum Θ. **eam** *codd. plur. vg. et uett. plur.*: illam AMTY; *om. a c d e* δ (*Bentl.*) *et gr.* **inponit** BEƎPFGHΘIJKORV, imp. ADMXY *vg.*: inponet ꝸFCZ, imponet MT; imposuit W. **in**: super ER *a c d r*. **umeros** (*cf. Mt.* xxiii. 4) *cum* AEFGH (innumeros)KMMTVXYZ: humeros BCDƎPΘIJO RTW *vg. Tisch.* gaudentes Y, gaudent V* (*sed corr.*); *om.* ff_2 *i l*.

6. in domum *d f* δ (in uel ad). conuocabit MT; conuocans GO *e*. **uicinos** + suos Q. gratulamini *e*; cum gaudete *d*; conlaetamini (*Cypr. A.* 65). congr. mecum quia (quoniam *e*) inuenta est ouis mea *b c e* ff_2 *i l q* (*Cypr.*). **quia** *ex* qui Z^1. inuenio E. houem C. que DE. quem perdideram uel perierat δ.

7. **dico**: + enim G; + autem Q *d*; + ergo *e*; + δέ D *al. pauc.* celo W; caelis J. supra *pr.* X*; sub *aur.*; in *c* ff_2. unum peccatorem DQ *a e f l*. poenitentiam DƎPW *vg.* **habente** *cum* ABC(abente)GH^{c}JMT, *et* -tem DH*OQY ff_2 *q*, habenti *b i*: agente ꝸFEƎPΘ(*post ras.*)IKMTRVW X*Z *vg. c d* ff_2^c *r aur.*, agentem X^2 *a e f l*. supra *sec.* K; in *i*. nonaginta ·IX· W, XCXVIIII E, LXLVIIII D, XCtaVIIII R, nonaginta et nobem T *f* ff_2. iustos DΘ*(*sed corr.*)QX *a c e f r* δ*; iustus G. digent (*i.e.* nondigent) ER; egent *r*. **paenitentia** *codd. plur. et* Z* *et vg.* (poen.): paenitentiam ꝸFEGKMOXZ^c *b f* ff_2 *i l q r*, poen. CDƎP, pen. QT. quibus non est necessaria p. *a e* (> paen. nec.), quibus n. e. opus paenitentia *Cypr. ep.* 55, qui non habent opus paenitentiae *d*.

8. que D; + est *r*. **dragmas** *codd. plur.* (draghmas Z) *f* ff_2 *i l q r* δ *aur. et gr.* δραγμάς AFLX

et quaerit diligenter
donec inueniat?
9 et cum inuenerit conuocat
amicas et uicinas dicens
congratulamini mihi
quia inueni dragmam
quam perdideram.
10 (189. 5) Ita dico uobis
gaudium erit coram angelis dei
super uno peccatore
paenitentiam agente.
11 (190. 10) Ait autem
homo quidam habuit duos filios
12 et dixit adulescentior ex illis patri
pater da mihi portionem substantiae
quae me contingit
et diuisit illis substantiam
13 et non post multos dies
congregatis omnibus
adulescentior filius peregre profectus
est in regionem longinquam
et ibi dissipauit substantiam
suam uiuendo luxuriose
14 et postquam omnia consummasset
facta est fames ualida
in regione illa et ipse coepit egere

---

dragmam unam. nonne accendit lucernam. et scopis mundauit domum et quaerit diligenter.
donec inueniat. 9 et cum inuenerit conuocat amicas et uicinas dicens congratulamini mihi.
quia inueni dragmam meam quam perdideram. 10 ita dico uobis. sic gaudium erit coram
angelis dei super unum peccatorem paenitentiam agentem. 11 ait autem. homo quidam
habuit duos filios 12 et dixit adulescentior ex illis patri. pater da mihi portionem substantiae
quae me contingit et diuisit illis substantiam 13 et non post multos dies congregatis omnibus
adulescentior filius peregre profectus est in regionem longinquam. et ibi dissipauit substan-
tiam suam uiuendo luxuriose. 14 et postquam omnia consumsit. facta est fames ualida in

---

min.: dracmas J *b*, drachmas M *vg. a c d et* δραχμάς *gr. plur.*; denarios *e* (*Cypr. A.* 65). **decem**: ·x· DERWZ; + et E *a d e l r cum gr.* D 157. dracmam JO, drachmam MZ *vg.*; *om.* E *a b c d e ff₂ i l q r.* **unam** + ex illis *a syr. cu. et sch.* acendit R; accendet MT *c ff₂ l.* **† euerrit †** (σαροῖ) *legimus cum coniectura correctorii uat.* (‘*puto quod hic debeat esse* euerrit, *i.e.* scopat. *Graecus enim sonat idem cum eo quod habetur Mt.* xii. scopis mundatum’), *cod. caraf.*, *edd. Uiuian et Iunta* 1534, *Hieron. Polus* 1587, 𝕮 *et edd. recent.*; *et* uerrit *ed. Isid. Clar.* 1557, *Uers. Turicensis*, *Erasm.*: euertit *codd. paene omn.* (uertit Q *gat.*, euertet MTV) ϛ (*mg.* ‘euerrit *Uet. Compl.*’) 𝕳 (*mg.* ‘euerrit I MS. R. G. S.’ *i.e. codex in bibliis regiis, graecus, et syr.*) 𝕾 δ *aur.*, *edd. ant. plur.*; scopis mundabit E *i q*, sc. mundauit *b f ff₂ l*, sc. commundat *a*, sc. mundat *c r*; mundat *d*, emundat *e* (*Cypr.*). **domum** + suam Q *ff₂*. querit DRY; quaeret EFMTV. dilegenter D, diligiter G. **inueniat** + eam ϛ𝕾 *c r.*

9. quum HΘ. **inuen.** + eam *a c.* uocat R; conuocabit MT, conuocans Y. amicos et uicinos D *e.* congratulabimini H; gratulamini *e* (*Cypr.*), congaudete *d.* michi T. dracmam J *a b*, drachmam OZ *vg. c d*, draghmam *i*; denarium *e* (*Cypr.*); + meam E *f.* *om.* **q. perd.** *b i.* > quam perd. dr. *d*, quem perd. den. *e cum* D^gr.

10. **uobis** + sic *b c f ff₂ i.* **erit** + in caelo FG *b.* **coram** (*om.* E) **angelis** (angu. D, hang. C, agg. M): in conspectu angelorum *d e* (*Cypr.*); *om. b.* **super**: in *c ff₂ i.* unum peccatorem D *a e f l q* (*om.* unum). **peccatore** *bis scr.* W. poenitentiam DƎPW *vg.*, pen. R; paenitentia GJ *d e.* agentem DFH*OX²Y *a f l*; abente *i*, habentem *q.*

11. **ait autem**: et ait autem E, et ait *b*; dixit ergo *a*, d. autem *d q* (+ iesus); + iterum iesus *r.* abuit T; habebat E *a d.* **duos**: ·II· D.

12. **adulescentior** *codd. plur. et* adulis. G: adoles. ƎPJKW *vg. Tisch.*, adolis. DERV. **ex** (*om.* D) **illis patri**: *om.* **patri** GMT *a b ff₂ l r*; *et* > illi adol. *a b ff₂ l r*, illi iunior *c*, iunior *tantum e.* *om.* **pater** D *cum* ℵ*. michi W. **portionem substantiae** (-cie W) **quae** (que DEW) **me** (mihi ƎPMT) **contingit** (-get ƎPOR, contigit D *l q*) *codd. vg. et uett. plur.* = τὸ ἐπιβάλλον (+ μοι D *al.* 7) μέρος τῆς οὐσίας: quod me tanget partem substantiae *d*, partem patrimonii mei quae me tangit *e.* diuissit DR. illi ƎP; illius *b.* substanciam W; + suam *e.*

13. > post non *e cum gr. plur.* multis G. **congregatis**: collectis *a.* adulescent^i or Y; adulis. G; adoles. EƎP¹(**adules.***)JKW *vg. Tisch.*, adolis. DRV; iunior *c e.* perigre prof. est ƎP; peregrinatus est *d e.* regione EM; *def.* R *usque* xvi. 25. longinqua M, lonquinquam DQ. dissipabit T; disparsit *d*, finiuit *c.* uiuendum H*(*corr.* H¹), uibendo T. luxuriosae C, luxoriose D(-osse)EƎP¹ GHΘOVZ, luxoriosae ƎP*IK.

14. **consummasset**: sset *ex m. 2 in* X; consummata esset Q; erogasset *d*, consumpsisset *a*, consumpsit *uett. rell.* (*exc.* δ *aur.*). > cons. omnia

15 et abiit et adhaesit uni
ciuium regionis illius
et misit illum in uillam suam
ut pasceret porcos
16 et cupiebat implere uentrem suum de siliquis
quas porci manducabant
et nemo illi dabat
17 in se autem reuersus dixit
quanti mercennarii patris
mei abundant panibus
ego autem hic fame pereo
18 surgam et ibo ad patrem
meum et dicam illi
pater peccaui in caelum
et coram te
19 et iam non sum dignus
uocari filius tuus
fac me sicut unum de mercennariis tuis
20 et surgens uenit ad patrem suum
cum autem adhuc longe esset
uidit illum pater ipsius
et misericordia motus est
et accurrens cecidit
supra collum eius
et osculatus est illum
21 dixitque ei filius
pater peccaui in caelum
et coram te
iam non sum dignus uocari
filius tuus

---

regione illa et ipse coepit egere.
15 et abiit. et adhesit uni ciuium regionis illius. et misit
illum in uillam suam ut pasceret porcos.
16 et cupiebat saturari de siliquis quas porci
manducabant et nemo illi dabat.
17 in se autem reuersus dixit. quanti mercennarii patris
mei abundant panibus. ego autem hic fame pereo.
18 surgens. ibo ad patrem meum et
dicam illi pater. peccaui in caelum et coram te.
19 iam non sum dignus uocari filius tuus
fac me sicut unum ex mercenariis tuis.
20 et surgens abiit ad patrem suum. cum adhuc
autem longe esset. uidit illum pater ipsius. et misericordia motus est. et adcurrens
cecidit supra collum eius et osculatus est illum
21 dixit autem ei filius. pater peccaui

E *Bentl.* famis BFCDEƎPGOT. **ualida**: *om.* *b* ff_2 *i l*; magna *d r*. **in reg. illa**: *om.* D (*ad fin. pag.*); per regionem illam *a b c d* ff_2 *i l q r*. caepit D, cepit W. aegere CƎPX*, agere E; egeri *a d*, indigere *e*; + uictum *b e*.

15. habiit EMT. *om.* **abiit et** D. adhesit AB GOWX, adhessit DƎP, adesit CT; iunxit se *l*, adi. se *q*, coni. se *a*, adplicuit se *b e*; *gr.* ἐκολλήθη. **ciuium**: primorum *l*; de municipibus *a*. **et** *tert.*: + is D *b*(*c* hic)*e l q*; + ille ff_2 *i*. missit D. **uillam suam**: agro suo *a e*, agros D. huti C.

16. **cupiebat**: concupiscebat *e*. **implere** (inpl. DEƎPFJ, inpleri C) **uentrem suum** (γεμίσαι τὴν κοιλίαν αὐτοῦ APQXΓΔ *etc.*) *codd. et vg. et uett. plur.* (saturare *a*): > uentrem suum inplere T; saturari *d e f et* χορτασθῆναι ℵBDLR *min.* syliquis E, seliquis T(*forsan* rel. T*), silicis D. quos T. manducare D^{mg}; edebant *a d* δ. > mand. porci (*d*) *e l* (δ) *Bentl. et gr.*

17. **in se**: ipse H*(*corr.* H^2) *c*. conuersus DQ *a b e*; ueniens *d* (δ). quantis Q *c* (> q. pan. merc. pat. mei abund.). **mercennarii** *codd. plur. Bentl.*: mercenarii G*HJW *vg.*, mercin. DƎP (i *in ras.*), mercinnari E; + in domo Wϛ𝔖ℭ *edd. ant.* (*non Iunta* 1534, 𝔓 *Erasm.*). habundant CDEOT. hiic E.

18. **surgam et**: *om.* **et** T; + itaque *l* (*et* + δε ℵ*); surgens *a d f* δ. **illi**: ei W *vg. r.* celum W. **et** *sec. om.* D. coram me te D* (me *exp.*); in conspectu tuo *d* (*e*).

19. *om.* **et** *ad init.* BEQ *vg.* (*non cod. caraf.*) *uett.* (*exc. aur.*). sicuti C. **de mercennariis** (mercinn. E, mercen. GHJW *vg.*, mercin. D, mercinaris ƎP *et* i *pr. in ras.*, mercennaris Y): ex mercenn. *cor. uat. mg.* *a f* ff_2 δ; mercennariorum tuorum *b c d i q*.

20. quum HΘ. *om.* **autem** CDT *a*. athuc F MY, aduc T. longue D. abesset *b e*. **uidit** *bis scr., pr. uice erasum* E. **illum**: eum D. **ipsius**: suus D *r*. **et miser.** (miss. D) **motus est**: et misertus est *d*, et contristatus est *e*; *om.* ff_2. **accurrens** *codd. plur. vg. et* adc. CJX: occurrens BDEƎPMT *d aur.*, proc. *a*. caecidit CH, cicidit D: procidit *r*, superiecit se *e*; incubuit *a d Hier. ad Dam.*; *gr. plur.* ἐπέπεσεν, *sed* ενεπεσεν D. **supra**: super DƎPGKOW *vg.*; in *e*. **collum**: faciem D*(*corr. mg.*). *om.* **et** *quart.* D. hosculatus C. **illum** BFCƎPFGHΘJKMMTOQTVZ² *b c f* ff_2 *q aur.*: eum ABDEIWXYZ* *vg. Tisch. a d e i l r* δ.

21. dix^it^ H. dixit autem *a b d e* (ille autem dixit *et om.* filius) *f q d*. **ei**: illi D (*deinde* ihi *sed expunctum*) *a c*; ad eum MT; *om.* *d e*. **filius** + eius *b d*. celum W. **et coram te**: et in conspectu

22 dixit autem pater ad seruos suos
cito proferte stolam primam et induite illum
et date anulum in manum eius
et calciamenta in pedes
23 et adducite uitulum saginatum et occidite
et manducemus et epulemur
24 quia hic filius meus mortuus erat et reuixit
perierat et inuentus est
et coeperunt epulari
25 erat autem filius eius
senior in agro
et cum ueniret et adpropinquaret domui
audiuit symphoniam
et chorum
26 et uocauit unum de seruis
et interrogauit quae haec essent
27 isque dixit illi
frater tuus uenit et occidit pater tuus uitulum saginatum
quia saluum illum recepit
28 indignatus est autem
et nolebat introire
pater ergo illius egressus
coepit rogare illum

---

in caelum. et coram te. iam non sum dignus uocari filius tuus. 22 dixit autem pater
ad seruos suos. cito proferte stolam primam. et induite illum. et date annulum in manu
eius. et calciamenta in pedibus eius 23 et adducite uitulum saginatum et occidite. et
manducantes aepulemur. 24 quia hic filius meus. mortuus erat et reuixit. perierat et
inuentus est. et coeperunt aepulari. 25 erat autem filius eius senior in agro et cum ueniret.
et adpropinquaret domui audiuit symfoniam. et chorum 26 et uocauit unum de seruis. et
interrogauit. quidnam hoc esset. 27 ad ille dixit illi. frater tuus uenit et occidit pater tuus
uitulum saginatum quia saluum illum recepit. 28 indignatus est autem et nolebat introire.

---

tuo *d* (*e*); et in te *b i l*; > coram te et D. **dignus** *bis scr.* MT. **tuus** (tus G): + fac me sicut unum de mercennariis (mercenariis E) tuis EQT *gat. cum d* (u. mercennariorum tuorum) *et gr.* ℵB DUX *al.* 20; *cf. autem Aug. Quaest. eu.* II. 33 '*nec addit quod in illa meditatione dixerat* fac me sicut unum de mercennariis tuis' *etc.*

22. **seruos** (*δούλους*): pueros *a et παῖδας* 1. 131. 209. **cito**: celerius *a.* stholam Θ; + illam *b c* ff_2 *i l q*; *uariant graeci inter στολὴν et τὴν στ.* induete ƎP; *om.* **et ind. illum** *e.* anullum E, annulum J *vg.* manu B𝔉CEGΘMMTW *a b c f i l q r aur.* calceamenta JWℌ𝔖ℭ, caltiam. MT; calceamentum Ϛ. *om.* **et calc. in ped.** *e.* pedibus EMTO *a b c f* ff_2 *l r aur.*; + eius BO *vg.* (*non cod. caraf.*) *a b d f* ff_2 *i l r aur. cum gr.* DGPX *etc.*

23. **uitulum sag.** (*τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν*) *codd. et vg. et* uit. illum sag. *a b c* ff_2 *i*, illum uit. sag. *l*, uit. illum pastum *q* (*et semper*): > saginatum uitulum *d*, sag. illum uitulum *e cum gr.* D *τον σειτευτον μοσχον.* hoccidite C; laniate *e.* **manducemus et** *codd. et vg. et uett. plur. cum gr.* D *φαγωμεν και*: manducantes *e f δ et φαγόντες gr. plur.* aepulemur B𝔉DJMT; iucundemur *e*, laetemur *r.*

24. **quia**: qui G. *om.* **hic** E. mortuos G. **erat** *in ras.* T; est MT; fuerat *cor. uat. mg. a b e* ff_2. **et** *sec.* + modo *d et* D[gr] *αρτι.* caeperunt D, cep. W. aepulari B𝔉CDEGHJY; epuli MT; iucundari *e.*

25. saenior C; maior *l.* **agro**: uilla *d.* quum HΘ. **et** *sec.* + cum Y. **adpropinquaret** B𝔉CD EƎPFGΘIJMOXZ: appr. AHKMTQTVWY *vg.*; adpropiaret *b c* ff_2 *i l* (-uit) *q.* ueniens autem et proximans d. *d cum* D *gr.*; *uersum ita habet e* cum maior autem filius eius qui in uilla erat uenisset et adpropiasset ad domum et audisset *etc.* symfoniam B, synph. Z, simph. ƎPTWY. corum HO*T; choros *b.*

26. *inc.* aduocato ad se uno *etc. e.* **seruis**: pueris *a d e et παίδων gr. omn.* **interr.**: quaerebat *e.* **quae** (que D) *codd. et uett. plur.*, quaenam MT *b = gr. τίνα* LΛ 124. *al. pauc.*: quid *vg. edd. ant. d δ et gr. τί plur.*; quidnam *a e f r.* **haec essent**: > essent haec *a l* (*εἴη ταῦτα*); essent *tantum e* ff_2; uellet hoc esse *d* (*θελει τουτο ειναι* D); hoc esset *f et εἴη τοῦτο* KMΠ *etc.*

27. hisque CT; at ille MT; et G. **illi**: ei EMT; + quia *e q* (*Bentl.*), + quoniam *a d δ.* *Post* illi *habuerat* Y* *tantum* frater tuus uitulum saginatum; *deinde* frater *correxit* Y[1] *in* pater, *et interposuit* frater tuus uenit et occidit. **uenit**: ibi *δ* (*super ηκει!*). hoccidit C; laniauit *e.* **uitulum** + illum *a b* ff_2 *l q r.* salbum C; sanum G; incolume *a.* *om.* illum D. recipit Q.

28. **indignatus**: iratus *a d e.* **nolebat** (*ἤθελεν*

29 at ille respondens dixit
patri suo
ecce tot annis seruio tibi
et numquam mandatum tuum praeterii
et numquam dedisti mihi haedum ut
cum amicis meis epularer
30 sed postquam filius tuus hic qui deuorauit substantiam suam cum meretricibus
uenit occidisti illi uitulum
saginatum
31 at ipse dixit illi
fili tu semper mecum es
et omnia mea tua sunt
32 epulari autem et gaudere
oportebat
quia frater tuus hic mortuus
erat et reuixit
perierat et inuentus est.
XVI. 1 Dicebat autem et ad discipulos suos
homo quidam erat diues
qui habebat uilicum
et hic diffamatus est apud illum quasi
dissipasset
bona ipsius
2 et uocauit illum et ait illi
quid hoc audio de te?

---

pater uero illius egressus foris. coepit illum rogare.
29 ad ille respondens dixit patri suo. ecce quod annis seruio tibi. et numquam mandatum tuum praeterii. et mihi numquam dedisti hedum ut cum amicis meis aepularer.
30 postquam autem filius tuus hic uenit. qui deuorauit substantiam suam cum meretricibus occidisti illi uitulum saginatum.
31 ad ille dixit illi. fili. tu semper mecum es. et omnia mea tua sunt.
32 epulari autem nos oportet et gaudere. quia frater tuus hic mortuus erat et reuixit perierat et inuentus est.
XVI. 1 Dicebat autem ad discipulos suos. homo quidam erat diues ualde qui habebat uilicum. et hic

---

ℵBDΓ *etc.*): noluit *a c* ff_2 *i l q r gat. et* ἠθέλησεν ALPQR *etc.* intrare *b c q.* **ergo** (οὖν PQΓΔ *etc.*): uero MT *uett. plur. et* autem *a d e*, *gr.* δε ℵABDL *etc.* hegressus C; exiens *d*, exiuit et *e*; + est E. **coepit** (cae. D, ce. W) **rogare** = ηρξατο παρακαλειν D (*sed om.* παρακ.): rogabat *d e et* παρεκάλει *gr. plur.*

29. ad O. **ille**: ipse MT *a.* patre H. **tot** (τοσαῦτα): quot E *c f* ff_2 *i l q r.* **annis** *codd.* (hannis T, anni E) *et vg. et uett.*, *quod Latine recte dicitur* = 'for all these years'; *cf. Roby Latin Gr.* ii. *pp.* 76–78, *Draeger Hist. Synt. d. lat. Spr.* § 223, 10 *tom.* 1, *p.* 493 *seq.*: annos ꞴF *Bentl. et gr.* ἔτη. *om.* **numquam** *pr.* D; nunquam *bis* M𝔓, *sec.* W. mandato H. preterii D; praeteriui ƎP[mg] IMTQ(prat.)W *vg.* **mand. t. praet.** *codd. et vg. et uett. plur.*, praeceptum tuum egressus sum *e* (ἐντολήν σου παρῆλθον *gr. plur.*): > praeteriui mand. tuum *c d r cum gr.* παρεβην σου εντολην D. michi W. **haedum** BCEFHΘKMOXYZ; aedum DƎP GMT: hoedum J *vg.*, hedum AꞴFIVW, edum T; + de capris *d et* D[gr]. quum T. aepularer BꞴFD EGHO, hep. C; iucundarer *e*; prandeam *d et* αριστησω D, *gr. rell.* εὐφρανθῶ.

30. **sed**: et J. **hic**: *deficit* B *ad* xvi. 9. deuorabit T, deborauit O; comedit *a.* **substantiam**: omnem facultatem *a.* su[a]m ꞴF: tuam EQ *c* ff_2 *i q Bentl. et gr.*; + uiuens *a.* meritricibus D; fornicariis *a.* **uenit** + et ꞴF *a b c* ff_2 *i l* q r.* *uersum ita habent d e* filio autem tuo qui comedit omnia (+ tua *e*) cum meretricibus (fornicariis *e*) aduenientе (et uenienti *d*) occidisti (laniasti *e*) sag. uit. *d e cum graeco* D. hoccidisti C; immolasti *r.* **uitulum** + illum *a b i q r.*

31. ad O; et EK *b.* **ipse**: ille W *d e f.* **illi**: *sequitur ras.* 2 *litt.* E. filii AƎPMT; *om. a d et* D[gr]. **semper** (*om. e*) **mecum es** (est G*): semper mecum fuisti et es Q, mecum semper fuisti et es *b r*, mecum fuisti semper et es *a q*, mecum fuisti et es *l*, mecum fuisti et eris *c*, semper mecum fuisti *Ambr.* *om.* **mea** D.

32. *inc.* iucundatus sum autem et gauisus sum *e.* aepulari ꞴFCDGHO; aepulare E. **autem** + nos *a b f* ff_2, + te *r.* **gaudere** + te FOX *l.* oportet ET *b c f* ff_2 *i*(+ nos)*l q r et gr.* HL. > oport. et gaudere D *a d.* **quia**: quod E *b c l q*, quoniam *a r.* *om.* **hic** *c i l q gat.* *om.* **hic mortuus** E. **erat**: fuerat ꞴFJ *a b* ff_2 *l cor. uat. mg.*; est *d i**.

XVI. 1. dixit MT. *om.* **et** *pr.* DƎPKVW *b d e f l r et gr. min.* **discipulos**: s *pr. in ras.* Z[c]. **diues** (πλούσιος): honestus *e.* uillicum JKW *vg.*, bilicum (*ex* bicicum) H; dispensatorem *e r* (*et u.* 3, 8). defamatus DEƎP, deff. G, diffatus Z*(*sed corr.*); delatus *i.* erat MTX*. aput GT. dissipassit G, -sat Z*(*sed corr.*), disipaset ƎP*(-asset ƎP[1]); dispargeret *c.* **bona** (τὰ ὑπάρχοντα): omnia *l*; substantiam *d e.* **ipsius**: illius E *r.*

2. **uocauit**: clamauit *e.* **illum**: + dominus suus *a r* (eius), *cf.* et accersitus est domino suo *c*; + ad se *b q.* uillic. *semper* JKW *vg.*, bilic. H, *cf. u.* 3,

redde rationem uilicationis tuae
iam enim non poteris uilicare
3 ait autem uilicus intra se
quid faciam quia dominus meus
aufert a me uilicationem?
fodere non ualeo
mendicare erubesco
4 scio quid faciam
ut cum amotus fuero a uilicatione recipiant me in domos suas
5 conuocatis itaque singulis
debitoribus domini sui
dicebat primo quantum
debes domino meo?
6 at ille dixit
centum cados olei
dixitque illi accipe cautionem tuam
et sede cito scribe quinquaginta
7 deinde alio dixit
tu uero quantum debes?
qui ait centum coros tritici
ait illi accipe litteras tuas
et scribe octoginta
8 et laudauit dominus uilicum
iniquitatis quia prudenter fecisset
quia filii huius saeculi
prudentiores filiis lucis
in generatione sua sunt

---

diffamatus est aput illum quod dissipasset bona ipsius. 2 quem cum uocasset dixit illi. quid
hoc audio de te. redde rationem uilicationis tuae. iam enim non poteris uilicare. 3 ait autem
uilicus intra se. quid faciam quia dominus meus. aufert a me uilicationem. fodere non
ualeo. mendicare erubesco. 4 cogitaui. quid faciam. ut cum amotus fuero a uilicatione.
recipiant me in domos suas. 5 et conuocatis singulis debitoribus domini sui dicebat primo.
quantum debes domino meo. 6 ad ille dixit. centum cados olei. dixit autem illi. accipe
cautionem tuam. et sede cito et scribe quinquaginta. 7 deinde alio dixit. tu autem quantum
debes. ad ille dixit. centum coros tritici. ait illi accipe litteras tuas. et scribe octoginta
8 et laudauit dominus uilicum iniquitatis quod prudenter fecerit. quia filii huius saeculi pru-

---

4, 8. **uilicationis**: actus *etc. e, semper.* tue W; *om. uoluit Bentl. cum gr.* ADKL *etc.* **poteris** (δυνήσῃ ALRX *etc., sed* potes *e*, potest *ff*2 *et* δύνῃ ℵBDP *etc.*): + amplius *a*, + adhuc *d*, + iam δ. **uilicare**: dissipare D^c; dispensare (*r*); actum meum (*om. e*) administrare *a e*.

3. fatiam G *et u.* 4, faciem Q. *om.* **meus** H. **aufert** (ἀφαιρεῖται) *cum* ƐFDEIJKMMTQTWXZ *vg. uett. plur.*: auferet ACƎPFGHΘOVY *corp. oxon. a b c ff*2 *i.* uilicitationem Q; dispensationem *r et semper.* **a me uil.** *hoc ordine cum uett. plur. et gr.* LR: > uil. (+meam *a*) a me *a* δ *cum gr. plur.*; uil. meam (*om.* **a me**) *d et* D^gr *arm.*; actum *tantum e.* mindicare E. erubisco G, eruuesco O; confundor *a d e*.

4. **scio**: *om.* E; cognoui *a b ff*2 *q*; cogitaui *c e f i l r*; *gr.* ἔγνων. quum HΘ. amotus D; motus *e.* fuerit G. **a** (ἀπὸ LX *al. pauc.*): de *a d et* ἐκ ℵBD *min.* **me** + debitores *r.* domus DƎPF H*V *gat.* suos Z*(*corr.* Z¹).

5. *inc.* et conuocato unoquoque ex deb. *a*, et aduocans unumquemque debitorum *d.* uocatis Z* (*corr.* Z²); aduoc. δ. **itaque**: autem D; *gr.* καὶ προσκαλεσάμενος. debetoribus ƎP, deuit. O. ad primum J *e*; priori *a.* domine G.

6. ad O. **centum**: ·c· DE *et u.* 7. **cados** (κάδους D* *al.* 6): batos E* *q gat.*, bados Q, *cf.* uatos *a*, uathos *b*, uasos *c*, batis *ff*2, βάτους *uel* βάδους *gr. plur.*; siclos *d.* holei C; *om.* Q. **dixitque**: et dixit G; d. autem *a b d e f q cum gr.* ℵABLR *etc.* **illi**: *om.* D*(+ *mg.*); ille Q. **cautionem** (cauc. G) **tuam** (σου τὸ γράμμα *plur.*) *codd. et vg.*, chirografum tuum *e l* (*et u.* 7): literas tuas D *b c* (*d*) *ff*2 *q r gat. et* σου τὰ γράμματα ℵB DL; caut. uel lit. uel liniam δ. sedi H; sedens *a r* δ; *om. d*; + et D *e* (*f*). **cito**: celerius *a*; *om. c d.* scribae EGI. > scribe cito *e cum gr.* B. quinquagintas D; Lta ET; ·L· MTW.

7. **alio** *codd. plur. et* 𝔖: alii CEJKZϚ𝔓ℭ *a q r*; altero *e.* **uero**: ergo T; autem *a d e f*; *om. b c ff*2 *q.* **debes** + domino meo *a c r cum gr.* 28. **coros** κόρους) *cum* ƎPFΘMQX* *vg. a c f* δ: choros AƐFCDE(-rus)GHIJKMTOTVWX²YZ *b e ff*2 *l q* (-rus) *r aur.*; mensuras *d.* trittici ƐFCOTXZ; trici E. **ait illi** (λέγει αὐτῷ BLR *min.*) *codd. plur. et vg.*: et ait illi EH, καὶ λέγει APXΓΔ *etc.*, *cf.* ait et illi *b l*; dixit autem et huic *a*, *cf.* ο δε λ. αυτω D, λεγει δε αυτω ℵ. **litteras** (lit. D *vg.*) **tuas** (τὰ γράμματα ℵBDLR) *codd. et vg.*: cautionem O^c (*sed* tuas *non correxit*), caut. tuam *a*, tuam literam δ, *cum gr. plur.* τὸ γράμμα. **et** + sede *c cum gr.* I. 131. **scribe** + cito E. hoctuginta C, octuaginta H*; LXXXta ET, LXXX D.

8. laudabit TY. uillicum *etc.*, *cf. u.* 2. in-

9 et ego uobis dico
facite uobis amicos de mamona iniquitatis
ut cum defeceritis recipiant
uos in aeterna tabernacula
10 qui fidelis est in minimo
et in maiori fidelis est
et qui in modico iniquus est
et in maiori iniquus est
11 si ergo in iniquo mamona
fideles non fuistis
quod uerum est quis
credet uobis?
12 et si in alieno fideles
non fuistis
quod uestrum est quis
dabit uobis?
13 (191. 5) Nemo seruus potest duobus
dominis seruire
aut enim unum odiet
et alterum diliget
aut uni adhaerebit
et alterum contemnet
non potestis deo seruire
et mamonae.
14 (192. 10) Audiebant autem omnia haec
pharisaei qui erant auari
et deridebant illum

---

dentiores sunt filiis lucis in generatione sua.
9 et ego uobis dico facite uobis amicos de mamona
iniquitatis. ut cum defeceritis recipiant uos in aeterna tabernacula.
10 qui fidelis est in modico.
et in multo fidelis est. et qui in modico infidelis est. et in multo infidelis est.
11 si ergo in iniquo
mamona fideles non fuistis quod uerum est quis uobis credet.
12 et si in alio fideles non fuistis.
quod uestrum est quis dabit uobis.
13 nemo seruus potest duobus dominis seruire aut enim unum
odiet. et alterum diligit. aut uni adherebit. et alterum contemnet. non potestis deo servire
et mamonae.
14 audiebant autem haec omnia pharisaei. qui erant auari. et deridebant eum

---

iquitatis: iniustitiae *e*. **quia** *pr.*: quod MT (*b*) *c f* ff_2 *l q r*. **prudenter**: sapienter *d*. **fecisset**: + dixit autem ad discipulos (discentes *e*) suos EMQ *gat. b c e l*; + dix. a. ad d. suos dico uobis D *a r* (et dix.); + dixit autem *tantum* ff_2; + propter quod dico uobis *d et* D^{gr} διο λεγω ὑμειν. *om.* **quia** *sec.* E. fili G^c, filli Y; filios T*(*sed corr.*). uius C. seculi CϚ𝔓, saetuli G. > saec. huius *uoluit Bentl. cum ord. gr.* **prudentiores** (sapientiores *d*, *cf. Mt.* xxv. 8) + sunt *hic et om. ad fin.* E *a b c* ff_2 *l q r*. $filii^s$ H; filii EW; quam filii D *b c* ff_2 *q r*; super filios *a d e l*. **generatione**: uita $EƎP^{mg}$ *gat.*; gente *a*; saeculum *e et* εἰς τὴν γενεάν *gr.* **sua**: hac MT *a* (*et* > hac gen. *b c* ff_2 *l q r*); istut *e*; *contra graecum* τὴν ἑαυτῶν. *om.* **sunt** (E)MT *gat.*

9. > dico uobis BFEƎPΘKOQVZ *a c d* ff_2 *aur. gr.* DM *al. pauc.* facete ƎP*, fatite G. hamicos C. **mamona** *plur.*: mamm. DE(-nia)$ƎP^1$JKVW *vg.*; mamma MT; mammone ƎP*. **mam. iniquitatis** = τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας: iniquo mamona *a d Ambr. de Abr.* I. 5 *etc. cum gr.* D του αδικου μαμωνα. quum Θ. **defeceritis** (defic. G, diffic. D) = ἐκλίπητε: defecerit *d* *l**, defecerit uobis *a e* (-rint) *et* ἐκλίπῃ ℵ*B*D *etc.*; *cf.* fugati fueritis *Iren.* IV. 30. 3 (268 *Mass.*), *uide Harvey t.* ii. *p.* 251 *n. qui conicit* ἐκτράπητε. **tabernacula** + sua *b Ambr. l. c. cum gr.* P *syr. sch. aeth. etc. incipit rursum* B.

10. minino 𝔓; modico EX* *gat. d e f.* **in** *sec. om.* H. maiore *bis* CIKMTZ; maius *bis* E *gat. b c* ff_2 *q r*; multo *bis d e f*; multo *pr.*, magno *sec. a.* *om.* **in min. et in mai. fid. est** D. **modico**: minimo *a*. iniqus *pr.* GEY*, inicus T. *om.* **est** *tert.* D. iniqus *sec.* EY; iniustus *bis e*; infidelis *bis f*.

11. **ergo** + et EMT. *om.* **in** DEG. iniquam E; iniusto *e*; + a D. **mamona** GMO^cX*Z, *et* mamm. $DEƎP^1$JKMTVW *vg.*: mamonae ABCFHΘIO*X^2Y, mamm. ƎP*(-ne)T, mamone BFQ. fidelis G. **uerum** (τὸ ἀληθινόν): uestrum B^cDEFK*QX*Z* *cor. uat.* *q aur.*, uobiscum *a*. *om.* **uerum est** W. **credet** (πιστεύσει) *codd. et* Ϛ𝔖ℭ, creuet G, reddet D *r*, dabit E *a b Iren.*: credit AFOY ff_2 *aur.*, credat 𝔓.

12. + credite *ad init.* E. fidelis Z*(*corr.* Z^1). **uestrum** (τὸ ὑμέτερον *plur.*): nostrum *cor. uat. et* τὸ ἡμέτερον BL *etc.*; meum *e i l Tert.* *om.* **est** Q*. dauit O; credet *a*; *om. uers. b*.

13. *om.* **seruus** MT. > potest seruus D *a*. **duobus**: ·II· D. hodiet C; odit I*OX*, hodit T. **alterum**: alium *bis a*, unum *pr.*, alium *sec. d*. dileget ƎP; diligit A*H*I*OX*Y; amabit *b q*. **uni**: unum K *a b q r*. **adhaerebit** *cum* HΘJK MVXYZ^2 *vg. et* haerebit Z*: adher. ABBFCDEƎP GIMTOW, ader. T; adprehendet *d*; *gr.* ἀνθέξεται; patietur *a b q r*, *i.e.* ἀνέξεται. contempnet DEƎP GHΘKOW; condemnet Y. potest D. mammonae CDEƎPJKT *vg.*; mamone GO, mamm. W.

14. audientes E. hec W. *om.* **omnia** *d i cum* D^{gr} *al.* 9. > haec omnia EMT *Bentl. uett.* (*non q*)

15 et ait illis
uos estis qui iustificatis uos
coram hominibus
deus autem nouit corda uestra
quia quod hominibus altum est
abominatio est ante deum.
16 (193. 5) Lex et prophetae usque ad iohannen
ex eo regnum dei euangelizatur
et omnis in illud uim facit.
17 (194. 5) Facilius est autem caelum
et terram praeterire
quam de lege unum
apicem cadere.
18 (195. 2) Omnis qui dimittit
uxorem suam
et ducit alteram moechatur
et qui dimissam a uiro
ducit moechatur.
19 (196. 10) Homo quidam erat diues
et induebatur purpura
et bysso
et epulabatur cotidie
splendide
20 et erat quidam mendicus
nomine lazarus
qui iacebat ad ianuam eius
ulceribus plenus
21 cupiens saturari de micis
quae cadebant de mensa diuitis
sed et canes ueniebant
et lingebant ulcera eius

15 et ait illis. uos estis qui iustificatis uosmetipsos. coram hominibus. deus autem nouit
corda uestra. quia quod hominibus altum est abominatio est ante deum. 16 lex et prophetae
usque ad iohannen. deinde regnum dei euangelizatur. et omnis in illud uim facit. 17 facilius
est autem caelum et terram praeterire quam de lege unum apicem cadere. 18 omnis qui
dimittit uxorem suam. et aliam ducit moecatur. et qui dimissam a uiro ducit moecatur.
19 homo quidam erat diues. et induebatur purpuram. et bysso. et aepulabatur cottidie
splendide. 20 mendicus autem quidam nomine lazarus. qui iacebat ad ianuam eius ulceribus
plenus. 21 cupiens saturari de micis quae cadebant de mensa diuitis. sed et canes ueniebant.

cum gr. plur. pharisei W, farisaei C, farissei D. **auari** (φιλάργυροι) *codd. plur.* (ab. T) *et vg.*: amatores pecuniae D *a*; cupidi *d*, cupidissimi *e Tert.*, cupidissimi et amat. pec. *r*; + principes δ (*super* ὑπάρχοντες)! **deridebant**: der *in ras.* nic *aut* nec H; dirid. DƎP, inrid. *a e*; subsannabant *d*.

15. hestis C. iustificastis C. **coram** (ἐνώπιον): in conspectu *etc. d* (*et ad fin. uers.*) *e*. scit *a r*, dinoscit *e*. **altum**: excelsum *e*, sublime *a b*, aelatum *q*. abhominatio DƎPKV. es^t *sec.* T. **ante** (ἐνώπιον) *codd. plur.* (hante C) *et vg.*: apud D*(*corr.mg.*)ƎPMTY *gat.*; *cf.* coram deo *r* δ, ante consp. dei *a*.

16. prof. DƎPO, prophete W, prophaete E. iohannem ꝸFDƎPGJKOVZ𝔓 *Tisch.*, ioan. 𝔖ℭ; + prophetauerunt E *Andegau.* 20 (*d*) *cum gr.* D 13^eu 17^eu; + et DMTQ *aur.* **ex eo**: ex quo E *uett. plur.*, ex inde *e* (*cf. f*), ex tunc *q*. euange^li zatur G; aeuanguelizatur D; euangelizantur H *gat. a*, aeuangeliszantur E; adnuntiatur *e*, benenunt. uel euang. δ. omnes G *a c i q*. illum O*T. uim faciunt *c i q*; festinant *a*; conatur *d e*; *cf.* et qui iniuriam faciunt diripiunt illud *l ex Mt.* xi. 12.

17. *om.* **autem** E. celum W. preterire D; transire *a e*. **cadere**: excedere *a*.

18. + et *ad init. uers.* KVZ. demittit V, dimintit K*; mittit Y; remit. *e*. huxorem C. **ducit** *pr. in mg.* ƎF; ducet O; nubit *a*, nubens *d*. **alteram**: aliam *d e f i l*. > alteram ducit *vg. edd. ant.* (*exc. Froben* 1502). moecatur *pr.* GO; mech. TW; adulterium facit *a*. demissam V. **uiro**: marito *a*. *om.* **a uiro** *d et* D^gr. **ducit** *sec.*: nubit *d*. *om.* **et qui dim. . . . moechatur** D *e*. moecatur *sec.* O*Z*, mech. ƎP*TW.

19. + *ad init.* dixit autem et aliam parabolam *d et* D^gr. **homo** + autem D *c* ff_2 *i l r et gr. plur.* **erat**: *om.* D *c*; fuit Y *e*. **diues**: honestus *e*. **et** *pr.* (καί): qui ϛ𝔖ℭ (*non* 𝔓) *cor. uat. mg. a b e i q*; *om. c*. uestiebatur *a Iren.* porpura D. biso ƎP*, bisso ƎP^1TW; *om.* **et b.** *b*. et aepulabatur BꝸFDEGO; et iucundabatur *e*, *gr.* εὐφραινόμενος. cottidie M, quot. DW *vg.*, quotd. Θ, cotidiae CE. splendidae CK, esplendide H.

20. **et erat quidam mendicus** (mind. E*, mendidus Y) *codd. et vg.*, et er. q. pauper *l r* (pauperculus), erat autem q. mend. *b q*, pauper autem q. erat *i*; *cum gr.* AP^2ΓΔΛΠ *etc.* πτωχὸς δέ τις ἦν: pauper (egens *e*) autem quidam (*om.* **erat et qui**) *a d e cum gr.* ℵBDLX *min.* eleazarus CT, latzarus D. lacebat Q, acebat O*; missus erat *d*, proiectus erat *e*. **eius** (huius *e*): diuitis *a*. hulceribus C. plenos G.

21. et cupiens *d* (*Bentl.*) *cum gr. plur.*, et

22 factum est autem ut moreretur mendicus
et portaretur ab angelis
in sinum abrahae
mortuus est autem et diues
et sepultus est in inferno
23 eleuans autem oculos suos
cum esset in tormentis
uidebat abraham a longe
et lazarum in sinu eius
24 et ipse clamans dixit
pater abraham miserere mei
et mitte lazarum ut intinguat extremum digiti sui in aquam
ut refrigeret linguam meam
quia crucior in hac flamma.
25 Et dixit illi abraham
fili recordare quia recepisti
bona in uita tua
et lazarus similiter mala
nunc autem hic consolatur
tu uero cruciaris

---

et lingebant ulcera eius. 22 factum est autem ut moreretur mendicus. et portaretur ab
angelis in sinum abrahae. mortuus est autem et diues et sepultus est. et in inferno 23 eleuans
oculos suos cum esset in tormentis uidit abraham a longe et lazarum in sinum eius 24 et
ipse exclamans dixit pater abraham miserere mei. et mitte lazarum ut intinguat summum
digiti sui in aqua. et refrigeret linguam meam quia crucior in hac flamma. 25 et dixit illi
abraham fili recordare. quia recepisti bona in uita tua et lazarus similiter mala nunc autem.

---

cupiebat *a*; concupiscens *e*. satiari *a*. **micis** (*τῶν ψιχίων plur.*): his *b c* ff_2 *i l m q r*, eis *e et om.* *ψιχίων* ℵ*BL. que D. *om.* **de** m. q. cadebant C. messa D. **diuitis**: + et nemo illi dabat KTWϚ𝔖ℭ *l m gr. min.*; *ex cap.* xv. 16. *om.* **et** *pr.* D. uenientes E *a d* δ. linguebant DƎPHMMT; elingebant *d*, abl. *e*, lambebant *a*. hulcera C; uulnera KVZ *a c e r*.

22. ut moraretur GH*; ut morir. DEƎPKV; mori *e* δ *Aug.* mendicans T; pauper *a d*, inopem *e Aug.*; + lazarus Q *et* > laz. mend. *b c* ff_2 *m q*, laz. pauper *l r*. **portaretur**: ductus est *d*, tolli *e*. hang. C, angu. D, agg. M. **sinum**: um *eras.* H, synum D; sinu B*BFCETX*Z; sinibus G. habrahae E, abrahe CTW, abrae D. *om.* **autem** DE. *om.* **est** *sec.* H*. **diues** + ille *e*. **et sepultus est in inferno** (-num ƎP*GHO), 23 **eleuans** (leuans *e*) **autem** *codd. plur. vg. cor. uat. c e l r aur. contra graecum*: et sepultus est in inferno eleuans (*om.* **autem**) BCDMQTZ ff_2 *q* (*cum gr.* ℵ*) = *καὶ ἐτάφη· ἐν τῷ ᾅδῃ ἐπάρας quod an uera lectio sit dubitat Tisch., ex qua nostra et graecae lectiones hinc illinc deriuandae sint; sed asyndeton in Iohanne tolerabile, in Luca uix ferendum uidetur*; et sep. est in inferno (-num m) et el. J *m*; *cf.* et sep. est aput inferos in inferno el. *i*, et sep. est ap. inferos et de inferno el. *a*; et sepultus est et in inferno el. *b d* (leuans) *f* (*sic*) δ *Bentl. graec. plur. καὶ ἐτάφη καὶ ἐν τῷ ᾅδῃ ἐπάρας. Fluctuat Aug.; serm.* 14 ‘*mortuus est autem diues et sepultus est. Nam pauper forte nec sepultus*’; *sed. ep.* 187 ‘*sepultus est in inferno.*’ *Uix dubium est quin Lucas ipse scripserit καὶ ἐτάφη· καὶ ἐν τῷ ᾅδῃ, sed καί sec. in antiquissimis codd. ut nunc in* ℵ* *casu omissum, ex coniectura tribus modis restitutum uidetur, sc. καὶ ἐν τῷ ᾅδῃ et ἐν δὲ τῷ ᾅδῃ et ἐν τῷ ᾅδῃ καί; quae lectiones omnes in codd. latt. referuntur, et tertiam ab Hieronymo ex traditione codicum suorum seruatam magis quam ex ratione praelatam credimus.*

23. heleuans C, eliu. D. **autem** *uide supra.* hoculos C. > oculos autem W*. quum Θ. aesset C. **uidebat** *cum* ABCDFHJQTXY *c syntaxis gratia post* **cum esset**, *gr. enim ὑπάρχων . . ὁρᾷ*: uidit BFEƎPGΘIKMTOVWZ *vg. b f i q* δ *aur.*; uidet *ex correctione* M (*cf.* chasma *uers.* 26) *a d e* ff_2 *l m r*. habraham E, habraam T, abraam D *et u.* 24. a longue D, de longe E *m r*; de longinquo *e*. eleazarum CT, (hel. C *hic*), latzarum D; *et* 24. 25. **in sinu** (*εν τω κολπω* D) *codd. vg. et uett. plur.*: in sinum AXY *f* ff_2 *i l*; in sinus *d e*, in sinibus δ *et ἐν τοῖς κόλποις gr. plur.* **eius** + requiescentem *b c d e m q r et* D^gr.

24. **clamans** (*φωνήσας*): exclamans *a b d f*, exclamauit autem et *e*, et excl. uoce magna *m*, *et ενφωνησας* D. **abraham** *uide u.* 23. misserere D, miseraere O*. **lazarum** *uide u.* 23. intingat GJO*Z² *vg. Tisch.*; tingat Z*; intingit O*. extremam D; extremam partem *l*; summum *e f m*. **sui**: tui Y. **in aquam** (*ὕδατος*) ABFDEƎP¹GHJKMTQY *vg. a b e* ff_2 *i m q r aur.*, aquam *d*: in aqua (*υδατι* ℵ) BCƎP*FΘIMOTVWXZ *c f*, aqua δ. **ut**: et GX *uett.* (*non e i aur.*) *cum gr. καί*; et ut δ. refrigerer W. lingua mea CW. **quia**: qui Y. crutior E; adfligor *d*, uror *e*. in ustione ignis huius *d*.

25. *om.* **illi** *d e* δ *Bentl. cum gr. plur.* *om.* **abraham** D. filii AƎP. memento *d e*, memor esto *a*. **quia**; qui G. recipisti DEƎPM; percep. *e m*; + tu *b* δ *cum gr.* ΧΓΔΛ *etc.* **bona** + tua *d* δ

26 et in his omnibus inter nos
et uos chaos magnum
firmatum est
ut hi qui uolunt hinc transire
ad uos non possint
neque inde huc transmeare
27 et ait rogo ergo te pater
ut mittas eum in domum
patris mei
28 habeo enim quinque fratres
ut testetur illis
ne et ipsi ueniant in locum
hunc tormentorum
29 et ait illi abraham
habent mosen et prophetas audiant
illos
30 at ille dixit non pater abraham
sed si quis ex mortuis ierit
ad eos paenitentiam agent
31 ait autem illi
si mosen et prophetas
non audiunt
neque si quis ex mortuis resurrexerit
credent.

---

hic consolatur tu uero cruciaris. 26 et in his omnibus inter nos et uos chaos magnum firma-
tum est. ut hi qui uolunt hinc transire ad uos. non possint neque inde huc ad nos trans-
meare. 27 dixit autem rogo te pater ut mittas eum in domum patris mei. 28 quia habeo
quinque fratres ut testetur illis. ne et ipsi ueniant in locum hunc tormentorum. 29 et ait illi
abraham. ħabent moysen et prophetas audiant illos. 30 at ille dixit. non pater abraham.
sed si quis ex mortuis ierit ad illos. paenitentiam agent. 31 dixit autem illi. si moysen. et

---

et gr. fere omn. hiic E; *incipit rursum* R. consulatur DƎP^{1}R, consolator H. **cruciaris**: adfligeris *d*, ureris *e*.

26. **in his** (hiis E*W) **omn.** (*ἐν πᾶσι τούτοις* ℵBL): super omn. istis *a*, super ista omnia *e*, super haec omn. *m et ἐπὶ π. τ. gr. plur.* **nos et uos** (*ἡμῶν καὶ ὑμῶν*) *cum* ꝐFCDGΘIJKMTVWZ *vg. uett. plur.*: > uos et nos ABEƎPFHMOQRX Y *corp. oxon. b e m δ* (*non* Δ). **chaos** *codd. plur.* (cahos T) *et vg. et uett. plur.*, chaus DƎPHORV *d e ff₂* (chaū), chas Y* (o *superscr. m. sax.*), hiatus terrae *a*: chasma M *Bentl.* (*et in Tr. Coll. Cant.* B. XVII. 14 '*lego* chasma magnum; ma *absorpt. inde* chaos *pro* chas, . . . Y chasmagnum *et Hibern. alter*'); *sed uix dubium est Hieronymum* chaos *legisse cum uerbum in antiquis exemplaribus saepe*, chasma *autem quantum uidimus numquam, inuenisset; si coniectura Bentleii uera est*, chaos *mendum sed mendum Hieronymo antiquius est.* Chaos *in fragm. Weingartens.* (*apud Roensch It. u. Ug. p.* 251) *ad Mich.* i. 6 *inuenitur*, ('*deducam in* chaos *lapides eius*'; *gr.* χάος, *vg.* uallem) *et latine pro* barathro *stat, et apud Poetas etiam pro ipso* inferno, *cf. Ouid. Fast.* iv. 600 '*Possidet alter aquas alter* (*i.e. Pluto*) *inane* chaos.' confirmatus *a d*, stabilitus *b q*; *om. e.* hii ꝐFCDEƎPIORTWX. **uolunt** (*θέλοντες omnes*): lunt R; ueniunt *a b ff₂ i l m q r* (*ἔλθοντες ut uidetur pro θέλοντες*). **hinc**: *om. c d e et* D^{gr}. transgredi *e*. > transire hinc *r Bentl. cum ord. gr.* qui uen. ad nos tr. non pos. ad uos *m*. possunt EQT, possent H. indie R. **huc** (ωδε D): hic H*(*corr.* H^{1}); + ad nos *f*; *πρὸς ἡμᾶς gr. rell.* transmare R; transire *e r*.

27. *om.* **ergo** *e f l r gr. min. pauc.* *om.* **te** ƎP* TX* *i*. > te ergo ƎP^{mg}R (rogate ergo) *d et gr.* ABD *min.* **pater**: + abraham M' *gr.*DX, + abrahae K; *et ab* abrahae *ad fin. uers. in ras.* K. dimittas ER. *om.* **eum** *a b c e ff₂ i l m.* domo ꝐFMT, domu M*(+ m *cor.*).

28. abeo C. **quinque**: ·U. DR. testatur R; testificetur BEGO *gat. a d e l aur.*, nuntiet *r*; *gr.* διαμαρτύρηται. ipse G. > hunc locum BCGKT *vg. a c d e ff₂ l m r et* D^{gr}. tormenti *d δ* (*Bentl.*) *et* cruciatus *a*; *gr. τῆς βασάνου.*

29. **et ait** (*λέγει δέ uel λέγει*): dixit autem *a d m et* ειπεν δε D. habraham E, abracham R, abraam DT *et u.* 30; *om. e.* moysen DƎPHΘIJ KMTRV *vg. Tisch.*, moisen TW. profetas DƎPO. **illos**: eos CT *d*.

30. ad O. abraam W *et cf. u.* 29. mmortuis *lapsu* W. **ierit** (*πορευθῇ*) *codd. plur.*, hier. C, yer. T, erit R, iret D, ierint F, abierit *e*: surrexerit (*et om.* **ad eos**) *a ff₂ i r*, resurr. *b c l q*, *ἀναστη* ℵ; surrexerit et abierit *m*. **eos** + persuadebit eis et T *m* (illis); + persuadebit eis (*et om.* **paen. ag.**) *c ff₂ i l*(eos) *r*, + pers. illis *b q*. poenit. DƎPJW *vg.* paenitebuntur *d*, penitebunt uel pen. ag. *δ*.

31. **ait autem . . . audiunt** *in mg. m. rec.* T. moys. DE^{c}ƎPHΘIJKMTRV *vg. Tisch.*, mois. E*W. prof. *ut u.* 29. neq E. ^{m}ortuis G. **resurrexerit** (*ἀναστῇ*) *codd. plur.* (-xit F) *vg. cor. uat. δ aur.*: surrexerit ADGHMY *corp. oxon. f m*; *uett. rell.* ad illos ierit (-int *i l*) *a ff₂ i l*, ad il. abierit *b*(-int) *c e*(> ab. a mort.)*q cf. gr. min.* 225. 245 *πορεύθῃ*; surr. et ierit ad eos *d r*, resurgens ad illos eat *Iren.* iv. ii. 3 (229 *Mass.*) *cum gr.* D αναστη και

XVII. 1 (197. 2) Et ad discipulos suos ait
inpossibile est ut non ueniant scandala
uae autem illi per quem ueniunt
2 utilius est illi si lapis molaris
inponatur circa collum
eius et proiciatur in mare
quam ut scandalizet unum
de pusillis istis.
3 (198. 5) Attendite uobis
si peccauerit frater tuus
increpa illum
et si paenitentiam egerit
dimitte illi.
4 (199. 5) Et si septies in die peccauerit
in te
et septies in die conuersus fuerit ad te
dicens paenitet me dimitte illi.
5 (200. 5) Et dixerunt apostoli domino
adauge nobis fidem
6 dixit autem dominus
si haberetis fidem sicut
granum sinapis
diceretis huic arbori moro
eradicare et transplantare

---

prophetas non audiunt neque si quis ex mortuis surrexerit credunt. XVII. 1 Dixit autem et
ad discipulos suos. inpossibile est. ut non ueniant scandala. uae autem homini illi. per
quem ueniunt. 2 utilius est illi. si lapis molaris inponatur circa collum eius. et proiciatur in
mare. quam ut scandalizet unum de pusillis istis. 3 adtendite uobis. si peccauerit frater tuus
increpa illum. et si paenitentiam egerit dimitte illi. 4 et si septies in die peccauerit in te et
septies in die conuersus fuerit dicens. paenitet me dimitte illi. 5 et dixerunt apostoli domino
adauge nobis fidem. 6 dixit autem dominus si haberetis fidem. sicut granum sinapis. di-

---

απελθη προς αυτους. **credent** (*πιστευσουσιν* D): credunt Z*(*corr.* Z²); + ei BHΘᶜORᶜ *c i l m Iren.*; persuadebuntur *e cum gr. plur. πεισθήσονται*; audient eum *r et ἀκούσωσιν αὐτοῦ Dial. contr. Marcionistas ap. Wetst.*

XVII. 1. > et ait ad disc. suos *vg. l, cf.* dixit (ait *i r δ*) autem ad disc. (discentes *e*) suos (*om. e δ*) *a b d e f i q r δ.* imposs. M *vg.*, inpos. H; difficile *a*; *gr. ἀνένδεκτον*; **inposs. . . scandala** *in ras.* G. **ut non ueniant** (-unt Y): *litt. min.* K; non uenire *e i l.* **uae** (ue W) **autem** (*οὐαὶ δέ* ΑΧΓ *etc.*): uerumtamen uae *a b c ff₂ i q*, uerum uae *d e, πλὴν οὐαί* ℵBDL *etc.* **autem** + homini E. scandalum uenit *l cf. Mt.* xviii. 7.

2. **utilius** (*λυσιτελεῖ*): hut. C, utillius HY*; utile T; expediebat *d*, -dit *e et συνφερει* D. **est**: erat MT; + autem D *a c ff₂ i*, > autem est *q*, aut. fuerat *b*; *cum* Dᵍʳ *δε*. **illi**: *in mg.* K; + si (ut *l r*) non nasceretur aut D *l r*, + ne nasc. aut *a b c ff₂ i q.* *om.* **si** Z *a b c ff₂ l q.* lapes ER. molae *c d e ff₂*. **inponatur** (imp. ƷFMV *vg.*) *codd. et vg.* (*περικεῖται*): ponatur CT; inpositus fuisset *a*, circumdatus esset *d*, circumiectus sit *e*, alligaretur *r et περιεκειτο* D. **inp. c. col. eius** *om.* Z*(+ Z²). proieciatur DƎP, proiiciatur *vg. Tisch.*; proiectus esset *a d e* (sit), proiceretur *r et εριπτο* D. scandaliszet E, scanlizat R. pussillis DƎP¹R.

3. **attendite** (*cf. Mt.* vi. 1, vii. 15): adten. BƷF HΘIJO, adite G*(+ tend *sup. lin.*); + autem R. **si** + autem *q r* (*non δ*) *cum gr.* ΑΓΔ *etc.* **peccauerit** + in te DEFW *vg.* (*non cod. caraf.*) *c d e q r δ Ambr. gr.* DXΓΔ *etc.* **increpa**: corripe *a e m*, emenda *d.* poenit. DƎPJW *vg.* hegerit C, aeg. R, agerit Z; habuerit *b c ff₂ i l q r*; + dicens peccaui *l.* demitte GV; rem. *a e.*

4. *om.* **in die** *pr.* G. diae *bis* C. **in** *sec. om.* H*(+ *m. rec.*). **in te** *expunctum* I. **et** *sec.* + si JOXZ *b cum gr.* ΑΚΠ *etc.* **in die** *sec.*: *om.* MT *a b c d i l q r s et gr.* ℵBDL *etc.*; in nocte *Andegauens.* 20. *om.* **ad te** *f i m gr.* ΓΔΛ *etc.* **paenitet** (poen. DJ *vg.*, pen. CEƎPW) **me**: paenitentiam ago (*a*) *e s*, paeniteor *b d.* demitte HV, dimittet R; remitte *a e s.*

5. **dixerunt**: + ei F; + illi *b c ff₂ l q r.* **apostoli** + ad iesum Q. **domino** (*τῷ κυρίῳ*): domine BDFGHQT *b c e ff₂ q r*; *om. l.* auge D ƎPKOQRX*Zᶜ *a ff₂ i r* δ aur.*; adde *d*, adice *e.*

6. **dixit autem dominus** (*εἶπεν δὲ ὁ κ.*) *codd.* (+ illis D) *et vg.*: et dixit illis K *b c ff₂ i q*, ad ille dixit illis *d*, d. autem illis *e*, quibus ille d. *a*; et d. (+ illis *r*) iesus F *l r*, *deinde* + amen amen dico uobis *l.* **haberetis** (*εἴχετε* DEGH *etc.*, *ἔχετε* ℵA BFKL *etc.*) *cum* AC(ab.)G(haberet)IMTVYZℌ *cor. uat. c d f s Aug., Bentl.*: habueritis BƷFDEƎPH ΘJKMTOQRWXϛ𝔖ℭ *uett. plur. Ambr.* sicuti C. synapis CDE. **diceretis** (*ἐλέγετε ἄν*) *codd.* ℌ *et* -ritis ƷFDHO, dicebatis *d*: dicetis Wϛ𝔖ℭ *gat. cor. uat. mg. a i r Ambr.*, dicitis *e l.* hanc G. arbore R; *om. a.* **moro**: modo ƎP*Z*ᵉᵗ ⁴ *e*; muro *a*; mori Q, morire E *gat.*, morere R; maiore *Andegau.* 20; *om. c ff₂ l s*; monti huic transi hinc ibide et transibat et moro *d* Dᵍʳ *ex Mt.* xvii. 20. **et** *pr. om.* J. plantare *a e*, transportare *i gat.ʳᵉᶜ*, transfretare *ff₂*; *om. s.* in mari HΘ *et gr. plur. ἐν*

in mare et oboediret uobis.
7 (201. 10) Quis autem uestrum habens
seruum arantem aut pascentem
qui regresso de agro dicet
illi statim transi recumbe?
8 et non dicet ei para quod cenem
et praecinge te et ministra mihi
donec manducem et bibam
et post haec tu manducabis
et bibes?
9 numquid gratiam habet seruo illi
quia fecit quae sibi imperauerat?
non puto 10 sic et uos
cum feceritis omnia quae
praecepta sunt uobis
dicite serui inutiles sumus
quod debuimus facere fecimus.
11 Et factum est dum iret
in hierusalem
transiebat per mediam samariam et
galilaeam
12 et cum ingrederetur quoddam castel-
lum
occurrerunt ei decem uiri leprosi

ceretis huic arbori moro. eradicare. et transplantare in mare. et oboediret uobis. 7 quis
autem uestrum habet seruum arantem aut oues pascentem qui regresso de agro dicat illi
statim transi recumbe. 8 sed dicit ei para mihi quod cenem. et praecinge te et ministra
mihi. donec manducem et bibam. et post haec tu manducabis et bibes. 9 nunquid gratiam
habet seruo illi. quia fecit quae praecepta sunt ei. non puto. 10 sic et uos. cum feceritis
omnia quae praecepta sunt uobis. dicite quia serui inutiles sumus. quod debuimus facere
fecimus. 11 et factum est cum iret in hierusalem transibat per mediam samariam et galileam
12 et cum ingrederetur. quoddam castellum. occurrerunt ei. decem uiri leprosi. qui stete-

τῇ θαλάσσῃ; *om.* *l s*. **et** *sec.* + utique D *b c ff₂ i l q* (*s*). **oboediret** (ὑπήκουσεν ἄν) *codd. plur. et f δ aur.*, obaed. ƎP R, hoboed. C, obed. Yℌ, oboedire G, obaudisset *uett. plur.*: oboediet J, obed. WϚ 𝔖ℭ *cor. uat. mg. i l r Ambr.*, exaudiet *e*.

7. habet GVWZ *f*, qui habet *r*. harantem C, arr. E. **pascentem** (ποιμαίνοντα) *codd. et vg. cf.* pastorem *e*: oues pascentem DKMTQRT[c] *gat.* (*b*) *c d f ff₂ i l q r s aur.* (ouem) *Bentl.*, > pasc. oues *a*; boues pasc. T*Z* *cor. uat.**, > pasc. boues Ϛ𝔖; bouem pasc. OWX*Z² *Andegau.* 20. **qui** (ὅς): cui BDEKMTR *i q r*. **regresso** (egr. K): regredienti *b q*, uenienti *s*, ut intrauit *d*, cum uenerit *e*; regressus *c l*. **dicet** (ἐρεῖ) ADG¹HΘMY *uett. plur. Bentl.*: dicit CEƎPG*(?)IJQRT(V?) *c d e*; dicat BKMTOV(*ut udtur*)WXZ *vg. f aur.*; *praem.* numquid *d r s*, non *e l cum gr.* D μη ερει. **statim**: continuo *d e r*; *om.* *b ff₂ i l q s*. *diuidunt* dic. illi statim AƎPΘI(J)MY, *cf.* > statim dicet il. *a*; *sed* dic. illi. Statim tr. Ϛℭ *etc.* **transi** + et Ϛ *a s*.

8. **et non**: sed D *uett.* (*exc.* δ *aur.*) *cum* D[gr] αλλα. **dicet** (ἐρεῖ) *codd. plur.*, *uett. plur.*, *Bentl.*: dicit EGJQϚℌ *e δ*; dicat KOVWZ𝔖ℭ *cor. uat. aur.* **ei**: *om.* RϚ *i l*; illi BE *uett. plur.* parata D*(ta *exp.*); + mihi R *a b d f q r cum gr.* ℵ. **cenem** *codd. plur.* (cenam R): caen. ꞘFCDƎPΘK OV *Tisch.*; coen. *vg.* precinge te D(-gue)M, praecingite G, praecinget te E, praecingere te K; accingere *e*; precinctus (*et om.* **et**) *s*, succinctus *a*. ma[n]ducem G. post hec W; sic B. *om.* **tu** ƎPK *e*, *gr.* 433. manducauis O*. bibis B. > manduc. tu *d s et* D[gr].

9. nunquid WϚℌ; + tu D*(*sed exp.*). **gratiam** (gratia M) **habet** (abet C) *codd. vg. et uett.*, gratias aget *s*, *cum gr.* χάριν ἔχει AXΓΔ *etc.*: > aget gratias *a r*, habet gratiam *e cum* ℵBDL *etc.* **illi**: ille H*(*corr.* H¹); *om.* *a b c d ff₂ i l q s* (*Bentl.*) ℵ[a]ABDL *etc.* **quia**: qui D. fecerat E. *om.* **quia fecit** X*. que D; quod W. **sibi** *cum* ABꞘFCDEƎPGHΘIMOQRTX²Y *uett. plur.*: ei JKMTVWZ *vg. Tisch. a d f aur. Cypr.*; *om.* X* *e s gr.* ℵABL *etc.* inperauerat C; imperauerit OVZ; imperata sunt *b e i q δ Cypr.*, praecepta sunt *a d f s*, pr. erant *r*. *om.* **non puto** *a e cum* ℵBLX *min.* **puto** *ex* opto T.

10. *om.* **sic** *b ff₂ i q*. quum HΘ. feceretis Z; perficeritis ƎP; + haec M*(*sed exp.*). **omnia**: uniuersa E *gat.*; *om.* *a b d e ff₂ i l r s Cypr. et* ℵ[a]. **quae** (que D) **praecepta** (pre. D) **sunt** (τὰ διαταχθέντα): q. uobis fuerint imperata *e*; quae dico *d*, quae mando *l*, οσα λεγω D. *om.* **uobis** *a b c d i s et gr.* D. dicete ƎP; dicitis *a b c d ff₂ l s*, dicetis *q r*; + quoniam *d*, + quia *f δ* (ὅτι). seruii K. inhutiles C; superuacui *e*, nequa *s*. **facere** + non E.

11. *om.* **est** E. **iret**: uadit *c ff₂ i l*, iter faceret *d*; + iesus *cor. uat.** *om.* **in** G *b e i q r*. hyerus. H, iherus. CT, hirus. R, ierus. *vg.*; + et *q*, + et ipse *a d e r s* (καὶ αὐτός). transibat CƎPQTW *vg.*, retr. *e*, praeteribat *d*. gallilaeam Y, galileam BCDƎP GKORW; + et hiericho *a b c e ff₂ i l q r s*.

12. **et cum** (quum HΘ) **ingrederetur** (ingredir. EƎPR) = καὶ εἰσερχομένου αὐτοῦ, *cf.* et ingredienti ei *b q δ* (eo), introeunte eo *d*: et

qui steterunt a longe
13 et leuauerunt uocem dicentes
iesu praeceptor miserere nostri
14 quos ut uidit dixit
ite ostendite uos sacerdotibus
et factum est dum irent
mundati sunt
15 unus autem ex illis
ut uidit quia mundatus est
regressus est cum magna
uoce magnificans deum
16 et cecidit in faciem ante
pedes eius gratias agens
et hic erat samaritanus

17 respondens autem iesus dixit
nonne decem mundati sunt?
et nouem ubi sunt?
18 non est inuentus qui rediret
et daret gloriam deo
nisi hic alienigena?
19 et ait illi surge uade
quia fides tua te saluum fecit.
20 (202. 5) Interrogatus autem a pharisaeis
quando uenit
regnum dei
respondit eis et dixit
non uenit regnum dei
cum obseruatione

runt a longe. 13 et eleuauerunt uocem dicentes. iesu praeceptor miserere nostri. 14 quos ut
uidit. dixit illis. euntes ostendite uos sacerdotibus et factum est dum irent mundati sunt.
15 unus autem ex illis. ut uidit quia mundatus est. reuersus est cum uoce magna magnifi-
cans deum. 16 et cecidit in faciem suam ante pedes eius. gratias agens. et hic erat samari-
tanus. 17 respondens autem iesus dixit. nonne decem mundati sunt. et nouem ubi sunt.
18 non est inuentus qui reuerteretur et daret gloriam deo nisi hic alienigena. 19 et ait ille.
surge et uade quia fides tua te saluum fecit. 20 interrogatus autem a pharisaeis. quando

ingressus est *c* ff_2 *i l*, et introiuit *r*; et intrans *s*, ingrediens autem *a*; *και εισελθων gr.* X; + in D *uett.* (*exc. f aur.*). quodam R. quendam uicum *a*. hoccurr. C, occurrunt Z. **decem**: ·x· DEFR W. *om.* **uiri** T. laeprosi E. st°terunt R. longue D; longinquo *e*. *uariant uett. plur.*, et ecce d. u. lepr. steterunt *a b c* ff_2 *i l q s*; ubi erant d. u. lepr. et steterunt *d*, ubi fuerunt d. u. illi lepr. steterunt *e*, *cum gr.* D.

13. **uocem** + suam D *a*. clamauerunt uoce magna *d e et* D^gr^. *om.* **dicentes** *d*. preceptor D; magister *a d r*. misserere D. nobis X²(nos X*) Z* *a b c d* ff_2 *i l q s*.

14. *inc.* et cum uidisset (aud. *a*) illos *a e*, et uidens eos *d* δ (*om.* eos). **dixit**: + eis D; + illis *a c d f s*; *deinde* + curati estis *d* D^gr^. host. C. uobis E. sacerdoti *c*. **irent**: omnes simul ir. *e*; uadunt *b c* ff_2 *i l q r*. **mundati**: sanati D, purgati *e*.

15. **mundatus** (*ἐκαθαρίσθη* D *al.* 6): sanatus *c* ff_2 *i* δ, sanus *a q*, curatus *e s et ἰάθη gr. plur.* regresus est ƎPR; reuersus est *a d f s* δ, rediuit *e*. **magna uoce** (*μεγ. φωνης* D): > uoce magna *a e f s* δ *et gr. plur.* **magnificans**: clarif. *e*, honorif. *a s*, honorans *d*.

16. **cecidit** *ex* cedidit H; caecidit CEG, cic. DR; procidit *a r*. **in faciem** (fat. G): *om.* ff_2 *l cum gr.* Λ *min.*; + m D*(*sed exp.*). pedis G. **gratias agens**: *om.* *d* (*et* D^gr^); magnificans ff_2; + ei D *b q*, + illi *d*.

17. **respondens** *bis scr.* W. *om.* **dixit** R. **nonne** (*οὐχί*): hi *a b c d e* ff_2 *i q s*, *ουτοι* D; nonne hi *l*. decim D; ·x· ERW. purgati sunt *e et pergit* et nemo ex eis reuersus est *etc.* *om.* **et** *a b c d* ff_2 *i l q s* δ (*Bentl.*) *et gr.* AD 435. nobem T; ·uiiii· DER; ·ix· W; + ex his *s*. hubi C.

18. + et *ad init.* D; + ex illis *ad init.* *b c* ff_2 *i l q*, + ex his *a d*. **est** (erat *c* ff_2): *om.* W; + ex illis D. **inuentus** *om.* *c l q*. **rediret** (+ ex illis *i*) et (ut *uoluit Bentl.*): reuersus *a r*, reuertens *d*. **daret gloriam** (gr. Z*): d. claritatem *e*; honorem daret *a r*(> d. hon.)*s*(dare); gratias ageret *b c* ff_2 *i l q*. *om.* **deo** *q*. aliaenig. E, alenig. D. D^gr^ *εξ αυτων ουδεις ευρεθη υποστρεφων ος δωσει κ.τ.λ.*; *rell. οὐχ εὑρέθησαν ὑποστρέψαντες δοῦναι κ.τ.λ.*

19. > surge illi R*(*sed corr.*). **surge** (surgens *d*, exurgens *s*): + et D (surget D*, *deinde* e *superscr.*) EJR *a c e f* ff_2 *r aur.* **fides**: uides R. salbum C. > **saluum te** ƎP. saluauit te *d e*(> te sal.)δ.

20. *om.* **autem** F. farisaeis ER, farisseis D, phariseis ƎPW. ueniret D *e s*, uenturum . . t *a*. **respondit eis** (illis *uett.*) et d. *codd.* ℌ *cor. uat.* *d e r* δ *et gr. ἀπεκρίθη καὶ εἶπεν*: respondens eis d. JT (et d.)Ϛ𝔖𝔆; dixit eis *a*, ait illis *c* ff_2 *l*, at ille dix. eis *q*; *om.* **resp.** *ad* **regnum dei** *i s*. ueniet *sec.* Ϛℌ *edd. ant. plur.* **dei** *sec. om.* R*(+ *sup. lin.*) *a et gr.* L. > **cum obs. regn. dei non uenit** D.

21 neque dicent ecce hic
aut ecce illic
ecce enim regnum dei
intra uos est.
22 (203. 10) Et ait ad discipulos
uenient dies
quando desideretis uidere
unum diem filii hominis
et non uidebitis.
23 (204. 2) Et dicent uobis ecce hic
ecce illic nolite ire
neque sectemini.
24 (205. 5) Nam sicut fulgur coruscans
de sub caelo
in ea quae sub caelo sunt fulget
ita erit filius hominis
in die sua.
25 (206. 2) Primum autem oportet
illum multa pati
et reprobari a generatione hac.
26 (207. 5) Et sicut factum est
in diebus noe
ita erit et in diebus filii hominis
27 edebant et bibebant
uxores ducebant
et dabantur ad nuptias
usque in diem qua intrauit
noe in arcam
et uenit diluuium
et perdidit omnes.

---

uenit regnum dei. respondet eis. et dixit. non uenit regnum dei cum obseruatione. 21 neque
dicent ecce hic. aut ecce illic. ecce enim regnum dei intra uos est. 22 et ait ad discipulos.
uenient dies quando desideretis uidere unum diem filii hominis et non uidebitis. 23 et dicent
uobis. ecce hic et ecce illic. nolite ire neque sectemini. 24 sicut enim fulgur coruscans in
his quae sub caelo sunt fulget. ita erit aduentus filii hominis in die sua. 25 primum autem
oportet illum multa pati. et reprobari a generatione hac. 26 et sicut factum est in diebus noe
ita erit et in diebus filii hominis. 27 edebant et bibebant. uxores ducebant et nubtum dabant

---

21. dicens R. **ecce** *pr. sup. lin.* T. hiic E; + christus *gat.* **aut** + et T. **ecce** *sec. om. e* ff_2 *i l s cum gr.* ℵBL. illis G; + nolite credere *d et* D^{gr}. ·nim O.

22. **discipulos** *sine add.* AƐFƎP*GΘJMY *d e* (discentes) *f s* δ *cum gr.* ℵBDL *etc.*: + suos BCD EƎP^mg HIKMTOQRTVWXZ *vg. a b c* ff_2 *i l q r aur. et gr.* AX *al mu.* ueniet Z. **quando** (cum *s*): *om.* E; ut *a b c d e* ff_2 *i l q r et* του επιθυμησαι D *min.*; *gr. rell.* ὅτε ἐπιθυμήσετε. dissid. D, desideritis H, desiderabitis MT; concupiscatis *a d e. om.* **uidere** MT *d q s et* D^{gr}. unam dierum *s*, unum dierum horum *d et* D^{gr}. fili CEX. homonis O. > unum diem (ex diebus *e*) f. hom. uidere E *e* δ *cum gracco.* uideuitis CT.

23. **ecce** *pr.* + uobis R. **hic** *sine add. codd. plur. e q et gr.* DKLXΠ* *min.*: + et CJKMTO^gl R T *vg. b f* ff_2 *i r s et gr.* ℵM *etc.*; + aut DE *a c d l* δ *aur. et gr.* ABE *al. plur.* **ecce** *sec.*: ec R; *om. l.* **illic** + et Q. nol. exire ER *gat. r* (δ); ne ieritis *d e.* nec ƎP.¹ | persequemini *d*, secuti fueritis *e*; sequi *a s.*

24. **fulgur** BƐFƎP*HΘKMMTOQTVWXZ *vg.*: fulgor ACDEƎP¹GIJRY; choruscatio *e*, scoruscus *d.* corruscans E, corascans K; fulgurans *q s* (> sub caelo f.); qui scoruscat *d e* (quae). celo *bis* W, *sec.* C. **quae** *sup. lin.* T. fulgit O* (*sed corr.*). **de sub caelo . . . fulget**: *om. a*; **in ea . . . fulget** *om. c* ff_2 *l r s Ambr.*; *om.* **de sub caelo** *f*; > de (+ sub *i*) caelo lucet in his q. sub c. sunt *b i q*; de c. in patre q. sub caelum est *e*; *tantum* de sub caelu scoruscat *d et* D^{gr}. **erit**: erat R; + et *b c d e i s et* D^{gr}. **filius hominis**: *om.* **hominis** J; aduentus filii hom. *c f s.* **in die** (diae CG) **sua**: *om. a b c d e i*; in aduentu suo *l*; *om.* **fil. hom. in d. s.** ff_2.

25. prius *a s.* hoportet C. > illum oportet T. a gente hac *s*; saeculo isto *e.*

26. sicuti C. **factum est**: fuit *d s.* dibus *pr.* R. noae G *et u.* 27. *om.* **et** *sec.* ƐFOQ *b i l r s cum gr.* Γ 69. 245. **in diebus** *sec.*: in die A¹ (diebus *credo* A* *non* in diebus *ut Tisch.*) Y; aduentus ER *gat.* fili BEGX; filio H.

27. aed. CDGR, hed. T; manducabant *e s et u.* 28. *om.* **et** *pr. a d e i s* δ (*Bentl.*) *cum gr.* bib^eb ant O; + et DEƎPKRVZ² *cor. uat.** **uxores** (hux. C) **ducebant** (doc. Q): nubebant *a d e* δ. **et** *sec. om. a b d e* ff_2 *i l s* δ (*Bentl.*) *cum gr.* **dabantur** (+ iis D*) **ad nuptias** (nubt. ƐFCTXZ, nupc. W): nubebantur *a d e*, nubtum dab. *f*; dabant ad nubtias X*Z², *cf.* nubebant *b c l q*; *et* > nubebant uxores ducebant ff_2 *i s.* husque C; *om. e.* **in** + eum E, *cf.* diem illum *q.* die ƐFG. introiit *d e*, -ret *a.* archam TX. **uenit** (ἦλθεν): fuit *d*, factum est *e*, εγενετο D. dilluu. Z, diluium ƎP, dilubium ƐF, dillub. T. perdedit O. *def.* B *ad* xviii. 4.

28 (208. 10) Similiter sicut factum est
in diebus loth
edebant et bibebant
emebant et uendebant
plantabant et aedificabant
29 qua die autem exiit loth
a sodomis
pluit ignem et sulphur
de caelo
et omnes perdidit
30 secundum haec erit qua die
filius hominis reuelabitur.
31 (209. 2) In illa hora qui fuerit
in tecto et uasa eius in domo
ne descendat tollere illa
et qui in agro similiter
non redeat retro.
32 (210. 10) Memores estote uxoris loth.
33 (211. 3) Quicumque quaesierit animam
suam saluam facere
perdet illam
et quicumque perdiderit
illam uiuificabit eam.
34 (212. 5) Dico uobis illa nocte erunt
duo in lecto uno
unus assumetur

---

usque in diem qua intrauit noe in arcam. et uenit dilluuium et perdidit omnes. 28 similiter
sicut factum est in diebus lot. edebant et bibebant. emebant. et uendebant. plantabant.
et aedificabant. 29 qua die autem exiit lot a sodomis pluit ignem et sulpur de caelo. et omnes
perdidit. 30 secundum haec erunt. qua die filius hominis reuelabitur. 31 in illa die qui fuerit
in tecto. et uasa eius in domo non descendat tollere illa. et qui in agro. similiter non
redeat retro. 32 memores estote uxoris lot. 33 quicumque quaesierit animam suam saluam
facere perdet illam. et quicumque perdiderit illam propter me saluam faciet eam. 34 amen
dico uobis. in illa nocte erunt duo in lecto uno. unus adsumetur. et alter relinquetur.

---

28. siliter Z*(*corr.* Z¹). **sicut** (sicuti C): *om.* MTX*Z *b c* ff_2 *q s*; sic *l cor. uat.**; et *a.* **sicut . . . loth**: et in lot *e.* **est** + et MT *a s.* **loth** (*contra Hebr.* לוט *et gr.* Λώτ, *exc.* D *qui habet* λωθ *semel u.* 32, *et* B* *ad* 1 *Pet.* ii. 7) *codd. fere omnes nostri et b* ff_2 (*u.* 28, 32) *i l q r* δ (*non* Δ) *aur. Orig. int. hom.* 1 *in libr. Regn.* 2. *p.* 484, *Tert.* (*Roensch*), *Cypr. ad Fort.* 7 (*ad u.* 32): lot M *vg. a c d* (*semper*) *e f* ff_2 (*u.* 29) *gat., et sic pent. Lugd. et patres ap. Sab. Iren., Tichon., Ambr., Zeno, Aug.*; *in* **loth** h *finalem uere aspiratam credimus et litterae* t *quasi pro tutamento fuisse, cum, gallicismo crescente,* t *finalis, nude posita, uix audita esset; similiter* h *inter duas uocales pro diaeresi frequenter usurpatur; cf. notam ad* **iesus** *Mt.* i. 1. aed. CDG, hed. T. aemeb. CR. uindeb. G. **plantabant**: nouellabant *e*; *om.* **plant. et aedif.** X*; *om.* **plant. et** *r.* edific. W, aᵉdific. O. *om.* **et** *ter cum graeco a d i s* δ (*Bentl.*); *om. sec. et tert. e* ff_2 *q*; *om. tert.* ΘFCD ƎP*GIMOVYZ *Harl.* 2788 *cod. caraf. aur.*

29. *om.* **autem** *a d e s et gr.* D. exiuit EQR. **a**: de R. pluuit R; + dominus *l.* sulphor G (l *sup. lin.*)R, sulpur MZ, sulfur ƎPTW, solfor D. *uoluit* > sulph. et ign. *Bentl. cum d et gr.* ADK *etc. om.* **et sulph.** *a b e* ff_2 *i l q.* **de**: a X*. celo W; + deus *c et pergit* et de eos perdidit *e*; *uestigium forsan uerbi* θεῖον? *cf. supra l.* omnis R. > perd. omnes *a d* ff_2 *q* δ (*Bentl.*) *et gr.*

30. **secundum haec** (hec W): similiter *a.* **erit**: erat G; euenient *e.* **qua** (qu||a T) **die** (diae C) **fil. hom.** *codd. et vg. cf.* in die qua f. h. *a, cum gr.* ᾗ ἡμέρᾳ ὁ υ. τ. ἀνθρ.: in die filii hom. qua *c d* ff_2 *i l r et gr.* D εν τη ημ. του υ. του ανθρ. η, dies filii hom. qua *b q.* **reuelabitur**: uenerit *e.*

31. **hora** (ora T) *codd. vg. et uett. contra graecum*: die (τῇ ἡμέρᾳ) *d e f q.* fuerint CY. uassa DƎPR. domu DR. **ne**: non EMT *a c d e f* ff_2 *q r.* discendat DEƎP, -dit R. illam G. **agro** + fuerit D. **non** *ex* ne K *ut udtur.* rediat ƎP; redeant Y; recedat H*(*ut udtur sed corr.*); reuertatur *a e,* conu. *d.* > non red. simil. *b q.*

32. **memores estote** (hes. C): mementote *d* δ. huxoris C, ᵘxoris G; uxori T.

33. quicunque *pr.* ϚℌΘ; quiquumque HT; qui X*Z* *c e*; + autem DKMTR *b c* ff_2 *i l q r,* + ergo *a.* quaess. D; quaerit E; uoluerit *d et* θεληση D. **saluam** (salb. C) **facere** *codd. et vg. et a f l r aur.*: saluare DJKQVZ *gat. e* ff_2 δ; liberare *b c i q*; biuicare *d et* ζωογονησει D; περιποιήσασθαι BL, σῶσαι *rell.* perdat D. **illam** *pr.*: eam E. quicunque *sec.* ℌ, quiquumque H; qui CKMTTVZ *a d e i l* (nam qui). perdederit O. **illam** *sec.*: *om.* R *a d et gr.* ℵBDR *min.*; + propter me DMTQ *b c* ff_2 *i l q r aur.,* + mei causa *e.* uiuificauit EO RX¹(*ut udtur*)Y; saluam faciet MT (*a*) *b c f* ff_2 *i q,* saluabit *r*; inueniet *l.* **eam**: illam MT *b c d e* ff_2 *i q.*

34. **dico**: + autem EƎPᵐᵍGJKR *e cum gr.* Λ;

et alter relinquetur
35 duae erunt molentes in unum
una assumetur
et altera relinquetur
duo in agro
unus assumetur
et alter relinquetur.
36 (213. 5) Respondentes dicunt illi
ubi domine?
37 qui dixit eis
ubicumque fuerit corpus
illuc congregabuntur aquilae.
XVIII. 1 (214. 10) Dicebat autem et parabolam ad illos
quoniam oportet semper
orare et non deficere 2 dicens
iudex quidam erat in quadam ciuitate
qui deum non timebat
et hominem non reuerebatur
3 uidua autem quaedam erat
in ciuitate illa
et ueniebat ad eum dicens
uindica me de aduersario meo
4 et nolebat per multum tempus
post haec autem dixit intra se
etsi deum non timeo
nec hominem reuereor
5 tamen quia molesta est mihi

---

35 duae erunt molentes in unum. una adsumetur. et alia relinquetur. duo in agro. unus
adsumetur. et alter relinquetur. 36 et respondentes dixerunt illi. ubi fient haec domine.
37 quibus ipse dixit ubicumque fuerit corpus. illuc congregabuntur aquilae. XVIII. 1 Dicebat
autem et parabolam ad illos. quoniam oportet semper orare et non deficere 2 dicens. iudex
quidam erat in quadam ciuitate. qui deum non timebat. et hominem non reuerebatur. 3 uidua
autem quaedam erat in ciuitate illa. et ueniebat ad eum dicens uindica me de aduersario
meo. 4 at ille nolebat per multum tempus. post haec autem dixit intra se et si deum non
timeo. nec hominem reuereor. 5 tamen. quia molesta est mihi haec uidua uindicabo illam

---

+ enim *a*. **illa nocte** (*ταύτῃ τῇ ν.*) AꝸFCEƎP*G HΘMQTX^{c}YZ *Bentl. b e δ*, hac n. *a d*, ipsa n. *q*: in illa nocte DƎP^{mg}IJKMTORVWX* *vg. c f ff₂ i l r aur.* **lecto** (*κλίνης*): tecto AY. *om.* uno CT *gat. c et gr.* B. **assumetur** *ter, hic et u.* 35 *cum* AD(*u.* 35)ƎPHIKMMTTVWXY *vg.*: ads. ꝸFCD (*hic*)EƎP^{mg}(*u.* 35)GΘJOQRZ *Tisch.* **alter**: alius MTOZ *a ff₂ aur.*; hunus C *cf. c d l.*

35. *om.* **duae erunt . . . relinquetur** *pr.* D *l et gr.* ℵ* 209. due W. *om.* **erunt** *b c e ff₂ i q cor. uat. mg.* > erunt duae *a d* (duo) *cum* ℵ^{a}BD L. molantes E. > molentes erunt Θ. u//num G. **altera**: alter ER; alia O *d f q*; una *b c e ff₂ i q.* **relinquetur**: dimittetur *bis d.* > relinq. *pr. ante* assum. *pr. a.* *om.* **duo in agro . . . relinquetur** *sec.* G *δ et gr.* ℵABL *al. plur. Tisch. T. G.* 8, *W. H.* **duo** + erunt Q. **assum.** *sec.*: accipietur *l.* **alter**: alterum Q; unus MT *b c ff₂ i*; alius O *a d r aur.* *om.* **et alter rel.** *e.* > duo in argo *ante* duae molentes *i.*

36. et respondentes *a d e*(-derunt et) *f ff₂ l δ*, resp. autem *q.* dixerunt EKMT *uett. exc. δ aur.* hubi C; quo *e*; + haec erunt D; + fient haec *f l* (ista).

37. **qui dixit** (respondit ƎP^{mg}R) **eis** (illis *vg.*): quibus ipse dixit K *b c f ff₂ i l q r*; dixit *tantum e.* ubicunque ꝹH, hubicumque C, ubiquumque HT. cor H*(pus *superscr. m. rec.*); cadauer *e.* **illuc**: illic ƎP *b c*; ibi *d*, illo *e.* **congregabuntur** (colliguntur *e*, conueniunt *a*) + et EO *vg. b d aur.* aquile W; aquae *ut udtur* O*(*corr.* O^{1}).

XVIII. 1. dicebant R. **autem et** (*δὲ καί* ADQR *etc.*): *om.* **autem** ƎP*(+ƎP^{1}); *om.* **et** DE *a b c i l q*; autem etiam *ff₂*, etiam *l*; *δέ tantum* ℵBLM *min.* parabulam DƎP^{1}R: -bulas G; similitudinem *e δ.* **quoniam**: ob hoc quod *a*, ad huc quia *e*, quod *d.* hoportet C; deberent *a* (*i.e. δεῖν . . αὐτούς gr. mult.*). horare C. **non**: numquam C. difficere D.

2. *om.* **dicens** *d* D^{gr} *min.* **iudex** + oportet R. quamdam R. ciuitatem FRY. **et . . non**: nec X* *b r*, sed nec *a.* homines *cor. uat. mg.* **reuerebatur** AꝸFCEGΘIJKMTOTVWXYZ^{2} *vg. uett. plur.*: uerebatur DƎPFHMQRZ* *r δ.*

3. quedam D; *om. e* (*Bentl.*) *et gr. plur.* > erat quaedam K; + quae *c.* ciuitatem illam O; > illa ciuitate EK. ueniebant R; coepit *c i l* (*ἤρχετο ab ἄρχομαι*) *et* ueniens coepit *ff₂.* **eum**: illum R *a b c ff₂ i l q.* dicere *c ff₂.* deuindica me *d*; uindicare Q. **meo**: tuo R.

4. **nolebat** + defendere eam *r.* **per multum tempus**: longo tempore *e*; *om.* **multum** *a δ* (*ἐπὶ χρόνον*); in aliquod temporis *d* (*επι χρονον τινα* D). *om.* **autem** *b c d l*; *pergit* uenit aput se et dicit *d et* D^{gr} (*ex* xv. 17?). **etsi**: si DZ *a b c d e i l q r et om. καί* D. ne^{c} G; et C *d q r* (*δ*). ominem G; + non BCG *d q r* (*δ*). uereor BCE R *δ.*

5. **mol. est mihi** (> mihi est ƎPKO *c*): lauorem mihi praestat *d*, mihi tedium facit *e*; *gr.* *παρέχειν μοι κόπον.* hec GHW; *om.* ƎP. **uindi-**

haec uidua uindicabo illam
ne in nouissimo ueniens
suggillet me.
6 Ait autem dominus
audite quid iudex iniquitatis dicit
7 deus autem non faciet uindictam electorum suorum
clamantium ad se die ac nocte
et patientiam habebit in illis?
8 dico uobis
quia cito faciet uindictam illorum
uerum tamen filius hominis
ueniens putas inueniet
fidem in terra?
9 Dixit autem et ad quosdam
qui in se confidebant
tamquam iusti
et aspernabantur ceteros
parabolam istam
10 duo homines ascenderunt
in templum ut orarent
unus pharisaeus
et alter publicanus
11 pharisaeus stans haec apud se orabat
deus gratias ago tibi
quia non sum sicut ceteri
hominum
raptores iniusti adulteri

---

ne in nouissimo ueniens suggillet me. 6 ait autem dominus. audite quid iudex iniquitatis
dicit. 7 deus autem non faciet uindictam electorum suorum clamantium. ad se die ac nocte.
et patientiam habebit in illis. 8 dico enim uobis quia cito faciet uindictam illorum. uerum-
tamen. filius hominis ueniens putas inueniet fidem in terra. 9 dixit autem et ad quosdam
qui in se confidebant quod essent iusti. et spernebant ceteros parabolam istam 10 duo
homines ascenderunt in templum ut orarent unus pharisaeus. et alter publicanus. 11 stans
itaque pharisaeus sic orabat. deus gratias tibi ago. quia non sum sicut ceteri homines

---

cabo: uado et deuindico *d et* D^{gr}. **illam**: eam E *e*. **in nouissimo** (*εἰς τέλος*): + die *q*; per tempore *a*, in tempus *d*, usque quaque *l*, usque ad finem *e*, in finem *r*. uenieniens *lapsu* R; ueniendo *b i q* (conu.). **suggillet** *codd. plur. et* -ilet O, subgillet C: sugillet BEƎPFΘJRTϛ𝔖ℭ; constringat *b* ff_2 *q*; molestior sit mihi *e*, inuidiam mihi faciat *l cf. nostram* 'she weary me'; *gr.* *ὑπωπιάζῃ*.

6. **audite** (*ἀκούσατε*): audistis *e Uig. et ἠκούσατε* Γ *al.* 2^{scr}. iniquitatem E; iniustitiae *e*. dicat W; dixit EY *c q*, dixerit *b*; iudicet J.

7. fatiet G. helectorum G. qui clamant *d e* (incl.). **ad se**: ac se A; *om. a b* ff_2 *i l q r*. diae hac nocte C. **et** (*exp.* ƎP) **patientiam** (pac. EV, pacienciam W) **habebit** (*om.* D) = *καὶ μακροθυμεῖ* ℵABDL *etc. cf.* et patiens est *d e*: patientiam habens *a b c* ff_2(et pat. hab.)*i l q r* (paenitentiam!) *cum gr. καὶ μακροθυμῶν* RΓΔΛ *etc.* (*non δ*).

8. **dico**: + autem KR; + i W. **quia** *om.* T* (+ *sup. lin.*) *b c* ff_2 *i l r cum gr.* DG *min.* **cito**: celeriter *a*, confestim *d*. **uindictam**: iudicium *e*. ueruntamen ϛ𝔔; uerumpt. W; uerum tame^n H; *om.* **uerum** *b i l q*, *om.* **tamen** *d*; + quoniam E. **hominis** *expunctum* ƎP. putans E; numquid *b c i l q*; *gr. ἆρα.* *om.* **ueniens putas** M. inueniat ƎP; inuenire DE. in terram KM; super terram *a b d cor. uat.*

9. dicebat B. *om.* **et** *pr.* DG *b c e l q r et gr.* ΑΓΛΠ *etc.* **qui in** (*om.* E) **se confidebant** (conficiebant R, placebant *e*): fidentes sibi *a*. tanquam Wϛ𝔔; quod E *f r*, quia *e*; quasi *a*; + essent DE *f r*, + sint *a*, + sunt *d e δ*, + essent *post* **iusti** *b* ff_2 *l q r*. aspernebantur ƎP*JX; aspernabant $ƎP^{mg}$ *gat.*, -ebant DR, spernebant E *b c f* ff_2 *i l q*, -nent *d*, contemnunt *e*; spernentes *a*. caeteros ƎPR *vg.*, caeteris D; reliquos hominum *d cf.* D^{gr}. parabulam DƎP^1R; similitudinem *b c e* ff_2 *l q r*. **istam** + dicens ϛ𝔖 *cor. uat.** *om.* **par. istam** *d et* D^{gr}.

10. hominis OY*. > homines duo *e δ et gr. plur.* ascendebant ϛ𝔔 *δ gat.* (-bunt). ut horarent C; orare *a d*. phariseus EƎPW, pharisaeos G; pharisa R; farisaeus T, farisseus D. **alter**: alius *a i*; unus *c d e* ff_2 *q*. pupl. DƎP *et u.* 11. 13. > publicanus *ante* pharisaeus *a b c* ff_2 *i l*.

11. phariseus ƎPW, -saei R; farisaeus T, -sseus D. ph. cum stetisset *e*; stans itaque (autem *r*) ph. *a b c f* ff_2 *i l q r*. **haec** (hec W, talia *e*): sic *b c f* ff_2 *i l q r*; *gr. ταῦτα.* **apud** (aput BG) **se** (*πρὸς ἑαυτόν*): intra se *a e*; seorsum *d* (*καθ εαυτον* D); *om. b c f* ff_2 *i l q r* ℵ* *sah. aeth.* horabat C; praecabatur *e*; + dicens DEX *cor. uat.* deo Y *aur.* *om.* **sum** E. **sicut**: si G; quomodo *e*; + et DQ. caeteri DƎPJ *vg.* **hominum** (*τῶν ἀνθρώπων*): homines DEMTX* *b c e f i l r aur.* iniuste G. > iniusti raptores *e*. uel ut *duobus*

uelut etiam hic publicanus
12 ieiuno bis in sabbato
decimas do omnium
quae possideo
13 et publicanus a longe stans
nolebat nec oculos ad caelum leuare
sed percutiebat pectus suum dicens
deus propitius esto mihi
peccatori
14 dico uobis
descendit hic iustificatus
in domum suam ab illo.
(215. 5) Quia omnis qui se exaltat
humiliabitur
et qui se humiliat exaltabitur.
15 (216. 2) Afferebant autem ad illum
et infantes ut eos tangeret
quod cum uiderent discipuli increpabant illos
16 iesus autem conuocans illos
dixit
sinite pueros uenire ad me
et nolite eos uetare
talium est enim regnum dei.
17 (217. 2) Amen dico uobis
quicumque non acceperit
regnum dei sicut puer
non intrabit in illud.

---

raptores. iniusti. adulteri uelut etiam sicut hic publicanus. 12 ieiuno bis in sabbato decimas do omnium quae possideo. 13 et publicanus a longe stans. nolebat nec oculos suos ad caelum levare. sed percutiebat pectus suum dicens. deus propitius esto mihi peccatori. 14 dico itaque uobis. quia descendit hic publicanus iustificatus magis in domum suam quam ille pharisaeus. quia omnis qui se exaltat humiliauitur. et qui se humiliat exaltauitur. 15 adferebant autem ad illum et infantes. ut eos tangeret quod cum uiderent discipuli increpabant illos. 16 iesus autem conuocans illos dixit. sinite pueros uenire ad me. et nolite prohibere. talium est enim regnum dei. 17 amen dico uobis quicumque non acceperit regnum

---

uerbis F *Bentl.*; uelud RW, uellud G; uel J *i r*; sicut *d*, quomodo *e*. aetiam CE; *om. a e*; et *d*; + sicut *b f* ff_2 *i r*; + et *c*; *gr.* ἢ καὶ ὡς.

12. geiuno C. sabbatho ϛ𝔓. **decimas** (dic. R) **do** (dō DR, dono *a*): decimo *d i q*, decimor δ. que DR; quaecumque *a e* ff_2 *i q* δ. possedeo D ƎPOR; adquiro *d i q et gr.* κτῶμαι.

13. a longue D; de longinquo *e*. noluit B; *om.* G. hoculos C, occ. R, oculus G, ocuculos W; + suos E *a b*(*deinde* + sursum) *d f*. ad celum W; *om. i l*. lebare CE; + audebat G *cf. Uictor. Tun. ap. Sab.* > leu. ad (in *c*) caelum *b c q et gr.* ℵBL *etc.* percuciebat W; tundebat *d*. pecustus W. domine deus *c* ff_2. **propitius** (propic. W) **esto**: propitiare *c* ff_2 *l*, repr. *b*, miserere *d*. michi TW; + homini Q.

14. **dico** *cum* ACFGH*IJMO^cRX^cY *vg. uett. plur. et gr. plur.*: amen dico B𝔉FEƎPH^1ΘK MTO*TVWX*Z *gat.*; dico itaque DQ *b c f l*; λέγω γάρ Λ *al. pauc.* **uobis** + quia MT *a b f* ff_2 *i l q r et gr.* KQUΠ *al. mu.* discendit DEƎPFMTR. **ab illo** (ἢ ἐκεῖνος *min. pauc.*) *codd. plur. vg. aur. Bentl.*: magis ab illo E, magis ille pharisaeus ab illo *gat.*; ab illo fariseo T, prae illum pharisaeum *a*; magis quam pharisaeus GMT, magis quam ille pharisaeus *b c e*(+ qui se exaltabat) *f* ff_2 *i l q r* (> magis in domum suam quam *etc. b f*), magis praeter illum phar. (*om.* in dom. su.) *d*; ab illo magis quam ille fariseus Q; *om.* δ; *uariant graeci* ἢ γὰρ ἐκεῖνος AP *etc.*, παρ' ἐκεῖνον ℵBL *etc.* μαλλον παρ αικεινον τον φαρισαιον D; *deinde* + sed D. humilia^bi^tur E*; humiliauitur O; *seq. ras. fere* 8 *litt.* E. *om.* **et** Q. *om.* **et qui se h. exalt.** *i*. exaltauitur O.

15. **afferebant** ACHΘKMTWXYZ *vg.*, *et* adf. B𝔉FDEƎPGIJOR; offerebant MTV *a d e*. **ad illum**: illi MT *d e* δ. *om.* **et** *a b d l et* D^{gr} *al.* imfantes R. tangerent R, tanguerent D(n *sec. exp.*). **quod** *codd. plur. et vg.*: quos B𝔉FD KMTTWZ *c aur.* quum HΘ. uidissent $ƎP^{mg}$QR*e*. discentes *e*. increpant D; obiurgabant *a*, corripuerunt *e*, prohibebant *r*. **illos**: eos E.

16. *om.* **autem** ƎP*(+ *mg.*). **conu. illos** (eos E) **dix.**: imperauit eis dicens *a*. sinete ƎP; dimittite *d*. **pueros**: paruulos DKRTW δ; infantes *a d i r*. > ad me uenire E. *om.* **et nol. eos uetare** E. uitare ƎP; prohibere DMTQ *a c e f* ff_2 *l*, *cf.* ne prohibeatis *r*. > uetare eos *vg.* > enim est B𝔉FEƎPJOZ *d e i*. **dei**: caelorum D *a b c et gr.* Λ* 157; *ex Mt.*

17. **amen . . . dei** *om.* R. quicunque ϛ𝔓, quiquumque H; quisque *a*. acciperit DEƎPO, acceperint *ut udtur* T*; receperit J *gat. e*. **puer**: infans *a d*(-ntem) *r*; + iste *i l*. intrauit GOX; intrabitis D; introibit *e r*. illut G.

18 (218. 2) Et interrogauit eum
quidam princeps dicens
magister bone
quid faciens uitam aeternam possidebo?
19 dixit autem ei iesus
quid me dicis bonum?
nemo bonus nisi solus deus
20 mandata nosti
non occides
non moechaberis
non furtum facies
non falsum testimonium dices
honora patrem tuum
et matrem
21 qui ait
haec omnia custodiui
a iuuentute mea.
22 (219. 2) Quo audito iesus ait ei
adhuc unum tibi deest
omnia quaecumque habes
uende et da pauperibus
et habebis thesaurum in caelo
et ueni sequere me.
23 (220. 2) His ille auditis contristatus est
quia diues erat ualde
24 uidens autem illum iesus
tristem factum dixit
quam difficile qui pecunias
habent in regnum dei intrabunt
25 facilius est enim camelum
per foramen acus transire
quam diuitem intrare
in regnum dei

---

dei sicut puer non intrauit in illud. 18 et interrogauit eum quidam princeps dicens. magister
bone. quid faciens uitam aeternam possidebo. 19 dixit autem ei iesus. quid me dicis bonum
nemo bonus nisi unus deus 20 haec mandata nosti. non moecaueris. non occides. non
furtum facies. non falsum testimonium dices. honora patrem tuum et matrem. 21 ad ille ait.
haec omnia custodiui a iuuentute mea. 22 quo audito iesus ait illi. adhuc unum tibi deest.
omnia quaecumque habes uende. et da pauperibus. et habebis thensaurum in caelo. et ueni
sequere me. 23 his ille auditis contristatus est. quia diues erat ualde. 24 uidens autem illum
iesus tristem factum. dixit discipulis. quam difficile qui pecunias habent intrabunt in regnum
dei. 25 facilius est enim camelum per foramen acus transire quam diuitem intrare in regnum

---

18. *om.* **et** ER. *om.* **princeps** *a b e ff₂ i l q r.* *om.* **dicens** A *d et* Dgr. bonae E. faciendo KMT W *b ff₂ i l q r*; faciam D *e* (+ut). possedebo 𝔈𝔓 MT; consequar *e*, hereditabo *d*, poss. uel hereditem δ.

19. *om.* **ei** 𝔈𝔓*R *c ff₂ i l.* **solus**: unus *a b d e f i l q r.* **deus** *bis scr.* R; +pater *d.*

20. +et ait illi iesus *ad init. c.* mandatum J; praecepta *d.* **nosti**: +ait quae *a*; +ait illi quae dicit illi *e*; +ad ille dixit quae dixit autem iesus *d et* Dgr. hoccides C; occidis *ut udtur* O*; orcides R(r *exp.*); homicidium facies *a.* *om.* **non occides** *e.* moechau. B𝔉CGOX, mechab. DW, moecab. 𝔈𝔓*(*corr.* 𝔈𝔓¹); moechabeeris H; adulterabis *a*, adulterium admittes *b e*(admiseris)*l q*, ad. committes *c ff₂ r.* > non moech. non occ. *d f* δ *Tert.* (*Bentl.*) *cum graeco.* furtum ficies G; furureris δ. dicis BO. falso testeris δ. honorifica *e.* **tuum** *om.* R*(+*sax.*). **matrem** + tuam EQ *a b c d et gr.* ℵEFG *etc.*

21. **qui**: at ille KMT *f.* > omnia haec K. **custodiui**: obseruaui *e.* iubentute T.

22. quod audito *b*, quod cum audisset *a*, cum aud. autem illum *e*, audiens autem *d* δ (*et u.* 23). iesu Y*(*corr.* Y¹). **ei**: illi E; *om. b c ff₂ i l q r.* athuc MY; +enim T. quaecunque Ϛ𝔓, quecumque D, quaequumque H; quae G *d e.* abes C. uendae O*. **paup.**: egenis *e.* abebis CT. thensaurum CJO, thaesaurum G, tesaurum T, tess. D, tehs. R. celo W; caelis *a d e cum* ℵABDL *etc.* sequaere E.

23. *inc.* ille autem cum audisset *e*, qui cum aud. haec *a.* hiis E𝔓W, sis V. tristis factus est *a d*, contristatus factus est δ. **quia d. erat**: erat enim diues F *a d e*(fuit)δ. **ualde**: nimis *e*, multum *l.*

24. *inc.* quem cum uidisset contristatum *a*, cum uid. autem illum contr. *e.* > iesus illum *vg. edd. ant. plur.* dificile 𝔈𝔓R; difficiliter *e.* paecunias E, peccunias DRW; pecuniam *cor. uat. mg.*; substantiam *e.* intrare D; introibunt B *d e*; ibunt E𝔓mgR. > intr. in r. dei *f l* (δ) *cum gr.* AIPX ΓΔ *etc.*

25. *om.* **enim** ER*(+*sax.*) *b.* > enim est Z*. camellum BD𝔓JR. **foramen**: cauernam *e.* **transire**: introire *e.* **intrare**: introire X *d q*; *om. a e ff₂ i.* > in reg. d. intr. *q r cum gr.* *om. uers. l.*

26 et dixerunt qui audiebant
et quis potest saluus fieri?
27 ait illis
quae inpossibilia sunt apud homines
possibilia sunt apud deum
28 ait autem petrus
ecce nos dimisimus omnia
et secuti sumus te.
29 (221. 2) Qui dixit eis
amen dico uobis
nemo est qui reliquit domum
aut parentes aut fratres
aut uxorem aut filios
propter regnum dei
30 et non recipiat multo
plura in hoc tempore
et in saeculo uenturo
uitam aeternam.
31 (222. 2) Assumsit autem iesus duodecim et ait illis
ecce ascendimus hierosolyma
et consummabuntur omnia
quae scripta sunt per prophetas de filio hominis
32 tradetur enim gentibus
et inludetur
et flagellabitur
et conspuetur

---

dei. 26 et dixerunt qui audiebant. quis ergo potest saluus fieri 27 et ait illis iesus. quae
inpossibilia sunt aput homines. possibilia sunt apud deum. 28 ait autem petrus. ecce nos
dimisimus omnia. et secuti sumus te. 29 ad ille dixit eis. amen dico uobis quia nemo est
qui relinquat domum. aut parentes aut fratres. aut uxorem aut filios propter regnum dei.
30 et non recipiat multo plura in hoc tempore. et in saeculo uenturo uitam aeternam. 31 ad-
sumens autem iesus duodecim discipulos ait illis. ecce ascendimus hierosolyma. et con-
summabuntur omnia quae scribta sunt per prophetas de filio hominis. 32 tradetur enim

---

26. qui audierunt DEGR, -rant ƎP; audientes *l δ*; *οἱ ἀκούσαντες plur. sed οἱ ἀκούοντες* DL *min.* *om.* **et** G. salbus C, saluuus R, saluum H*(*corr.* H^{1}). **sal. fieri**: saluari *d e δ*.

27. +et *ad init.* EƎPIMTX* *c f ff$_2$ i l.* **illis**: ille *d e q* (*Bentl.*), ipse *δ cum gr., ὁ δὲ εἶπεν*; +iesus DKMT *b c f ff$_2$ i l r et gr.* Λ *min.* que D. inposibilia H, impossi. M *vg.* aput *pr.* R, *sec.* G. hominis R; + haec omnia *b.* *om.* **poss. s. ap. deum** R. > apud d. sunt *a e gr.* ℵBDL *etc.* > apud d. poss. sunt *d.*

28. *om.* **autem** T. ece G. **nos** + qui Q. daemisimus O*(dem. O^{c}), dimissimus EQ; remisimus *e*; relinquimus D *gat.*, reliq. *d.* **dim. omnia et** (*ἀφήκαμεν πάντα καί* ℵ*APRX *etc.*): relictis nostris *i*, rel. rebus nos. *ff$_2$ r*, relictis omnibus nos. *a l*, rel. omn. rebus nos. *c q*, rel. retibus nos. *b*, *et ἀφέντες τὰ ἴδια* ℵ^{c}BDL *min.* sequuti HΘX, saecuti E. **te** + quid (+ ergo *l*) erit nobis D *l r gr.* ℵ^{c}X *ex Mt.* xix. 27.

29. **reliquit** (*ἀφῆκεν*) *codd. plur.* (*et* X^{c}Z^{c}) *vg.*, reliquid BCOT, dimisit *d*: relinquit ƐFDQX* *q*; relinquat Z* *c f ff$_2$ i* r*, -quad G, relinquet *e i^{c}*; reliquerit EƎP^{mg}R *a gat.* **domum** + suam Q. au^{t} *pr.* O, *sec.* T. *om.* **aut parentes** E. huxorem C; uxores E; sorores Z*(*corr.* Z^{1}); sorores aut uxorem *d δ et* D^{gr} XΔ. **filios**: + aut agros R; + in tempore hoc *d et* D^{gr} **dei**: caelorum F.

30. **et non**: qui non *a ff$_2$ q et gr. plur.*; si non *d*, nisi ut *b c e i l et* εαν μη D. recipiet T. **multo plura** (*πολλαπλασίονα*): m. plurima D; septies tantum *a b c d e ff$_2$ i l q r et* D^{gr}. tempores Q. **et in saeculo** (sec. C): in saec. autem DQ. **uenturo** (*ἐρχομένῳ*) *codd. plur.* ℌ𝔖ℭ *cor. uat. uett. plur.*: futuro ƎP^{mg}KMTRWYZϚ *a*; + in R. aetenam R, eternam C; + possidebit DƎP(posi.)QR (posse.) *a b c ff$_2$ i l r*, *et* > consequetur aeternam *e.*

31. **assumsit** (*cf.* ix. 28) AITXY, *et* ads. ΘZ: assumpsit ƎPHKMMTVW *vg.*, ads. BƐFCDEGJOR *Tisch.* conuocatis autem *etc. a.* *om.* **iesus** *a b e Bentl. cum graeco.* duodecem ƎP*; ·XII· DERW; + suos secreto W; + discipulos *a*(-lis) *b f ff$_2$ i r cor. uat.**, *ex Mt.* xx. 17. **ascendimus** + in Y *a d δ.* **hierosolyma** (*cf. ad* ii. 22) *cum* MZ *a b f ff$_2$ l* q aur.*, hierusolyma B, hierusolima R *et ἱεροσόλυμα* APX ΓΔ *etc.*: hierosolymam AƐFGHΘJOTVX *i l^{c}* (*δ*), hieru. KY, hierosolimam MT, hierusolimam DƎP, ierosolymam *vg.*, -imam W, iherosolymam C; hierosolymis E *c*; hierusalem *d e et ἱερουσαλήμ* ℵBDL *etc.* consumabuntur Y. que D. scribta ƐFEIX*YZ. profetas DƎPO. filium G.

32. **tradetur** (traditur O *l*) **enim** (cum R): quoniam (quia *e*) trad. *d e et* D^{gr}; *omnia post* traditur *om. l.* **gentibus**: nationibus *e.* illudetur W *vg.*; deridetur *e*, iniuriabitur *d.* **et flagellabitur** (*contra gr. ὑβρισθήσεται*) *codd.* (flagil. DƎP RY) *et vg.*: *om. a b d e ff$_2$ i q r et gr.* DL *al.* 11. et inspuetur *b q*, et expuent in eum *d ff$_2$*, et sputis agitur *e*, et spuerunt *i*; *om. r.* > et consp. et flag. K *c.*

33 et postquam flagellauerint
occident eum
et die tertia resurget.
34 (223. 10) Et ipsi nihil horum intellexerunt
et erat uerbum istud
absconditum ab eis
et non intellegebant quae dicebantur.
35 (224. 2) Factum est autem cum adpropinquaret hiericho
caecus quidam sedebat secus
uiam mendicans
36 et cum audiret turbam
praetereuntem
interrogabat quid hoc esset
37 dixerunt autem ei quod iesus
nazarenus transiret
38 et clamauit dicens
iesu fili dauid miserere mei
39 et qui praeibant increpabant
eum ut taceret
ipse uero multo magis
clamabat
fili dauid miserere mei
40 stans autem iesus iussit illum
adduci ad se
et cum adpropinquasset
interrogauit illum 41 dicens

gentibus et inludetur. et flagellabitur. et conspuetur.
33 et postquam flagellauerint occident
eum. et tertia die resurget.
34 et ipsi nihil horum intellexerunt. sed erat uerbum istud absconditum ab eis et non intellexerunt quae dicebantur.
35 factum est autem cum adpropinquaret hierico. caecus quidam sedebat secus uiam mendicans.
36 audiens autem turbam praetereuntem. interrogabat quid hoc esset.
37 et dixerunt ei quia iesus nazoreus transiret.
38 at ille exclamauit dicens. iesu fili dauid. miserere mei.
39 et qui praeibant. increpabant eum ut taceret. ipse uero multo magis clamabat. fili dauid miserere mei.
40 stans autem iesus. iussit illum adduci ad se. et cum adpropinquasset. interrogauit illum
41 dicens. quid

33. postq. flagill. DƎP, p. flagellaberint T; p. flagillabitur R; flagellatum *a b* ff_2 *i l q r*, ·flagellis caesum *d*, flagillantes δ, flagellabunt et *e*. hoccident C, occedent Y(acc. Y*). *om.* **eum** ƎP* (+*mg.*). **die** (diae C) **tertia** (terc. W, tertio ƎP, ·III· D) *codd. et vg.* = τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ: > tertia die DEJKR *b c d f* ff_2 *i q r* δ, post tres dies *l*; deteriores urguent *e* (*i.e.* die tertio resurguet). resurgat R.

34. ipsi autem *d e* (illi) *cum gr.* DU *al.* nichil W. **et erat** (καὶ ἦν): erat autem KOVWX*Z *S. ioh. oxon. aur.*, sed erat *a b c d e*(fuit)*f i q*, *et* ἀλλ' ἦν I. 142^{mg}. 209; er. enim *r*. *om.* **et erat . . . intell.** *i*. istut G; *om. a b d e* ff_2 *i q r gr.* D *min.* absconsum B*(*corr. mg.*)EJR *a b d e r*. non intellig. ΘJ *vg.*; non inte^{lle}gebant R; non intellexerunt *a b c f i q r*; non cognoscebant eum *e* (*et om.* **quae dic.**); nesciebant *d*; *tantum* ex his quae dicebat ff_2. que DR. **dicebantur**: + illis D; + ad eos *a*; + ab eo *b*.

35. quum HΘ; dum *a* ff_2. **adpropinquaret** ƐFCDEƎPGIJMMTORXZ: appr. ABHΘ KTVWY *vg. Tisch.*; adpropiaret *c d* ff_2; + iesus KW *cor. uat.** hericho D, iherico T; iericho W *vg.* cecus W, saecus Y*(*corr.* Y^1). > quidam c. *a l*(et q.)*r*, et unus c. *c* ff_2. mindicans E; + uel petens δ; mendicus *b q et* > mendicus sed. secus (circa *e*) uiam *d e*; sedens . . mendicabat *l*.

36. quum HΘ. pretereuntem D, prat. R; turbas transeuntes *e*. interrogauit K *e r*. quod G; quidnam *a d*. aesset C.

37. **dixerunt**: nuntiauerunt *q* δ, renun. *e*, indicauerunt *a*; *gr.* ἀπήγγειλαν. **ei**: illi MT *b c d i l q r*. **nazarenus** (D^{gr} *min.*): nazoreus *b f* ff_2 *q r*, -aeus *d*, nazaraeus *c* δ^c, *cum gr. plur.* Ναζωραῖος. transit *a b d e* ff_2 *i q r*, transiens est *l*.

38. **et**: at ille *d f*, ille autem *e*, οδε D. clamabit T; exclamauit *a d e f* ff_2 *r*. iesus R. filii ACƎPR. misserere D. mihi *c l r*.

39. *om. uersum* C *b*; *uers. bis scr. in* D. qui preibant D; qui praeteribant R *a r*; qui antecedebant *d*, qui praecedebant *e*, praecedentes δ. **increp.**: corripiebant *e*. **eum**: ei RT. *om.* **multo** Z*(+Z^2) *d*. **clamabat** (ἔκραζεν) *codd.* (-bant R) *et vg.*: clamauit AHY (ἔκραξεν *gr. pauc. Orig.* iii. 736 *libere*); clamat ƎP. filii AƎPR. misserere R. mihi *c d l q r s*.

40. stetit . . et *e*. *om.* **autem** O*(+O^1). iusit ƎPR. **illum**: eum ƐFK(*seq. ras. circa* 5 *litt.*)MTO X*Z. aduci G; duci ƎPR; uenire δ. a^d G; *om.* Y; apud *gat.* *om.* **ad se** *a d e* ff_2 *i l s et gr.* D *min.* > ad se adduci (ƎP)O *aur.* quum HΘ. *om.* **et cum** Q. **adpropinquasset** BƐFCDEG (s *pr. sup. lin.*)ΘIJMMTORXZ *et* appr. AHKQT VWY *vg. Tisch.*: adpropinquaret ƎP; adpropiasset *c d* ff_2 *i l q*, accessisset *e*; *libere* qui cum adductus esset *s*. interrogabit B; -bat D *l*. **illum**: eum E; + iesus *r cum gr.* QX *min.*

41. *om.* **dicens** *d e cum gr.* ℵBDLX *etc.* fatiam

quid tibi uis faciam ?
at ille dixit domine ut uideam
42 et iesus dixit illi
respice fides tua te saluum fecit
43 et confestim uidit
et sequebatur illum
magnificans deum
et omnis plebs ut uidit
dedit laudem deo.
XIX. 1 (225. 10) Et ingressus perambulabat
hiericho
2 et ecce uir nomine zaccheus
et hic erat princeps publicanorum et
ipse diues
3 et quaerebat uidere iesum
quis esset et non poterat prae turba
quia statura pusillus erat
4 et praecurrens ascendit
in arborem sycomorum
ut uideret illum
quia inde erat transiturus
5 et cum uenisset ad locum
suspiciens iesus uidit illum
et dixit ad eum
zacchee festinans descende
quia hodie in domo tua

---

tibi uis ut faciam. ad ille dixit. domine ut uideam. 42 et iesus dixit illi respice fides tua te
saluum fecit. 43 et confestim uidit. et sequebatur eum magnificans deum et omnis plebs ut
uidit dedit laudem deo. XIX. 1 Et ingressus perambulabat hierico. 2 et ecce uir nomine
zaccheus. hic erat princeps publicanorum. et iste erat diues. 3 et quaerebat uidere iesum
quis esset. et non poterat prae turba. quia statura pusillus erat. 4 et praecurrens ascendit
in arborem sycomorum ut uideret illum quia inde erat transiturus. 5 et cum uenisset ad
locum suspiciens iesus uidit illum et dixit ad eum. zacchee festinans descende. quia hodie

---

G. ad O. *om.* **domine** *a et gr.* 6^pe. > ut uid. domine *b* ff_2 *i l q s.*

42. **et iesus dixit illi** (ille R) *codd. et vg. cum gr.*: et respondens dixit (ait *s*) illi (ei *d*) iesus (*om. d*) *a b c d* ff_2 *i l* (*r*) *s cum gr.* D; et respondens iesus *e.* aspice *s.* salbum C. saluauit te *e* δ.

43. **confestim** : continuo *e.* uidere caepit *a*; respexit *d s*; *gr.* ἀνέβλεψεν. sequaebatur O; secutus est *gat.* **illum** : eum ER. **magnif.** : glorificans δ, clarif. *e*, honorif. *a*, honorans *d.* **omnis** : om̄s E. ple^bs OR; populus D *a d i s.* **laudem** : gloriam *d et* D δοξαν *pro* αἶνον.

XIX. 1. ingresus R; intrans *d*, cum introiret *e*; + iesus K *cor. uat.* cum. gr.* MΛ *al. plus* 10. **perambulabat** (pertransiebat *d e s*, circuibat *a*): + in D. hyer. DH, ier. EW *vg.*, hiericcho R, iherico T.

2. **nomine** (-nae O*): qui uocabatur nom. *e*, nom. uocatus δ; *et* ὀνόματι καλούμενος *gr. plur.* **zaccheus** *cum* AꝊFCFΘIJMMTOXZ, saccheus Y: zacheus BDEƎPGKVW, zacceus T, iacheus R; zacchaeus Hϛ *Tisch.*, *Bentl. cum graeco*; zachaeus HSC. et *sec. om. d e f i* D^gr. **hic** (οὗτος 69. f^scr): αὐτός *gr. rell.* **hic erat** : erat quidem R^mg. > princeps erat *vg. edd. ant.* puplicanorum DƎP, pulli. R. *om.* **et ipse** *d e et* D^gr; *om.* **ipse** *l s.* **diues** (locuples *a d s*): + erat EKMTQ *c* ff_2 *r*, *et* > erat d. *f d*, erat loc. *a*, *et gr. plur.*

3. querebat ꝊF* (*corr.* ꝊF^1) D. ut uideret *c.* *om.* **quis esset** *l.* poteret G. pra O*; pre D; per *e.* turbam G. **quia** *bis scr.* H, *pr. exp.* statera E, stura H; de statu *d.* pussillus DƎPRY; breuis *s*, breui *a.*

4. precurrens D, proc. *a*, currens *q*; processit . . . et *e*; antecedens *d et* προλαβων *pro* προδραμών D; + in priore *e*, + ab ante *d*, + ante δ, *ut gr.* ἔμπροσθεν *uel* εἰς τὸ ἔμπρ. *exprimerent.* hascendit C. **sycomorum** *cum* ABꝊFƎP^1HΘIMMTOVWXZ *vg.*, sycco. J: sychomorum K, sicho. C, sico. ƎP*F GTY; sycimorum ER *gat.*, sici. D; *graeci uariant inter* συκομορέαν, συκωμορέαν, συκομοραίαν *et* συκωμοραίαν. uideraet O. **illum**; eum *vg. d s.* **quia** : qui ƎP*. **inde** : illic *e* (*r*); per illam partem (*a l s.* illa parte *b c* ff_2 *i q*; gr. ἐκείνης *uel* δι' ἐκείνης; D εκεινη. erat transiens W; habebat transire *d.*

5. *inc.* et factum est dum (cum *b e s*) transiret (-it *c* ff_2 *i q r*) iesus uidit illum sursum aspiciens (*om.* illum *i*; uidit illum et respiciens *a*, u. il. respicientem *b*, respexit et u. il. *e*, respiciens u. il. *q r*, resp. susum u. eum *s*) *a b c e* ff_2 *i l q r s*, et fac. est cum illac transiret uidit *d*; *cum gr.* D 157. quum HΘ. ueniisset D. **suspiciens** (ἀναβλέψας): suscipiens D(+ eum D* *sed corr.*)ORY; *cf. ad* x. 30. iesum T*. **dixit** : ait E. **zacchee** AꝊF HΘMMTXYZ: zachee DKVW, zache EƎP, zacce T, iache R; zacchaee Jϛ *Tisch.*, zachaee HSC, zaccheae CGIO, zacheae B. festina JM *e q et* D^gr σπευσον. discende DEƎPR; descendere *e.* hodiae CG. domu DQRVZ^1. > in domo tua hodie E. **manere** : prandere ff_2.

oportet me manere
6 et festinans descendit
et excepit illum gaudens
7 et cum uiderent omnes
murmurabant dicentes
quod ad hominem peccatorem diuertisset
8 stans autem zaccheus
dixit ad dominum
ecce dimidium bonorum
meorum domine do pauperibus
et si quid aliquem defraudaui reddo
quadruplum
9 ait iesus ad eum
quia hodie salus domui huic facta est
eo quod et ipse filius sit abrahae.
10 (226. 5) Uenit enim filius hominis
quaerere et saluum facere
quod perierat.
11 (227. 10) Haec illis audientibus
adiciens dixit parabolam
eo quod esset prope hierusalem
et quia existimarent quod confestim
regnum dei manifestaretur.
12 (228. 2) Dixit ergo
homo quidam nobilis abiit
in regionem longinquam
accipere sibi regnum et reuerti.

---

in domo tua oportet me manere. 6 et festinans descendit et excepit illum gaudens. 7 et cum
uiderent omnes murmurabant dicentes. quod ad hominem peccatorem intrauit manere.
8 stans autem zaccheus dixit ad dominum. ecce dimidium bonorum meorum domine do
pauperibus. et si quid aliquem fraudaui. quadruplum reddo. 9 ait autem ad eum iesus. quia
hodie salus domui huic facta est. eo quod et ipse filius sit abrahae. 10 uenit enim filius
hominis quaerere et saluum facere quod perierat. 11 haec illis audientibus adiciens dixit
parabolam eo quod esset prope hierusalem. et quia existimarent quod confestim regnum
dei manifestaretur. 12 dixit ergo homo quidam erat diues. et is abiit in regionem longin-

---

6. discendit DƎPR. *om.* **et** *sec.* T. excaepit D, excoepit ƎP; excipit QR; suscepit *d.* gaudiens Y*. *u. ita habetur in l* et exc. il. gau. festinanter.

7. **et cum** (quum HΘ) **uiderent**: quo uiso *s.* mormurabant D; musitabant *s.* *om.* **dicentes** *a d e* ff$_2$ *i l r s et* D^{gr}. **quod**: quia F *b d e q s* δ. **hominem**: uirum *a s et* ἀνδρί *gr. plur.* **diuertisset** (εἰσῆλθεν καταλῦσαι): deu. BGKMOQRVZ; diuertit *b c i l q*, diuertit manere ff$_2$ *r*; introiuit (-isset *a*) manere *a d s cf. f*, introiuit hospitari *e*, introisset uel diuertisset soluere δ.

8. **autem** + iesum V* *sed exp.* zacheus DƎPI KVW, zacceus T, iacheus R; zacchaeus J𝔖 *Tisch.*, zachaeus 𝔓𝔖𝔆. **dominum**: iesum DMTR^{1}V𝔖𝔖 (*non autem Luc. Brug.*) *e et gr.* GKMΠ *min.* dimedium DƎPKRV, demed. EY, dimidiam partem *a.* **bonorum meorum**: facultatum mearum δ; de substantia mea *d e* (ex). **pauperibus**: egentibus *s*, egenis *e.* **quid aliquem** (*contra ord. gr.* τινός τι): quid alicui D *b c* ff$_2$ *i l q*; quid aliquid MZ* (*corr.* Z^2), quid cui *e*; > cui aliquid *s*, cui quid *a*, cuius aliquid *d*, aliquo aliquid δ. **defraudaui** (ἐσυκοφάντησα): defraudiui H* (*corr.* H^1); fraudaui G *a c f* ff$_2$ *s*; fraude abstuli *c i l q et* abstuli fraude *b* ?, calumniaui *d.* **reddo**: restituo *d.* quadrumplum O.

9. **ait** (dixit *a d e*) + autem *uett.* (*exc. aur.*) *cum gr.* **iesus**: dominus R. **ad eum** (πρὸς αὐτόν) *codd. vg. f*, ad illum *q*: ad eos ƎP^{mg}O, ad illos D *a b c* ff$_2$ *i l s cum gr.* R προς αυτους; *om. d e Cypr.* hodiae C. > huic domui E. factae R. **et** *om.* DH*(+H^1)QR*. > filius ipse D*. **sit**: est CJ RT (t *sub lin.*) *i.* > sit filius E *b q r*, > est fil. R. habrahae E, abrahe CW, abrachae R, abrae DT. > abr. est *a d e s Bentl.*, abr. sit δ.

10. felius R. querere et D; quaerens *c.* **saluum facere** *codd. vg. et uett. plur.*: saluare AHΘY *d e i* δ. > sal. fac. et quaerere *a* (*e*) *s.* quod perit *s*; perditum *a.*

11. hec W. **illis**: ipsis D*(*corr. mg.*). **audientibus**: dicentibus E. adiiciens *vg. Tisch.*; *om.* D. **dixit** *bis scr.* G. adiecit et dix. *e*, addidit dicens *a*, add. dicere *s.* parabulam DƎP^{1}GR; similitudinem K *b c e* ff$_2$ *i l q r s* δ. > parabolam dixit I. **esset** *om.* ƎP*(+*mg.*). **prope**: iuxta *a d e.* iherus. C, hyerus. DH, ierus. *vg.* **quia**: qui O; *om. d e.* exaestimarent E, estimarent *cor. uat. mg.*; putarent *e* (+illi) *s*, putabant *a*, putare *d.* **manifestaretur**: declarari *s* (*om.* **quod**); incipiet . . . reuelari *d*, incipit . . . adparere *e.*

12. *om.* **ergo** Q. **quidam** + erat *b c e f i l q r.* **nobilis** (εὐγενής): diues *b c f* ff$_2$ *i l q r*; generosus *e*; paterfamilias *a*; + et *c*, + is *b i l q r* (hic), + et is *f.* habiit C, abit R; profectus est *a.* lonquinquam D; longe *b l.* accipiens Z* (*corr.* Z^2). *om.* sibi G *a b d e i l q r s et gr.* D. **reuerti**: rti *om.* H*(+*m. rec.*).

13 (229. 5) Uocatis autem decem seruis
suis.
Dedit illis decem mnas
et ait ad illos
negotiamini dum uenio
14 ciues autem eius oderant illum
et miserunt legationem
post illum dicentes
nolumus hunc regnare super nos
15 et factum est ut rediret
accepto regno
et iussit uocari seruos
quibus dedit pecuniam
ut sciret quantum quisque
negotiatus esset
16 uenit autem primus dicens
domine mna tua decem mnas
adquisiuit
17 et ait illi euge bone serue
quia in modico fidelis fuisti
eris potestatem habens supra
decem ciuitates
18 et alter uenit dicens
domine mna tua fecit quinque mnas
19 et huic ait
et tu esto supra quinque ciuitates
20 et alter uenit dicens
domine ecce mna tua quam habui
repositam in sudario
21 timui enim te quia homo

quam. accipere sibi regnum et reuerti. 13 uocans autem deum seruos suos. dedit illis decem
mnas. et ait ad illos. negotiamini dum uenio. 14 ciues autem eius oderant illum et miserunt
legationem post illum dicentes. nolumus hunc regnare super nos. 15 et factum est ut rediret
accepto regno. et iussit uocare seruos illos quibus dedit pecuniam ut sciret. quis quantum
lucratus esset. 16 uenit autem primus dicens. domine mna tua. decem mnas adquisiuit. 17 et
ait illi. euge serue bone et fidelis. quia in modico fidelis fuisti. eris potestatem habens supra
decem ciuitates. 18 et alter uenit dicens. domine. mna tua. fecit quinque mnas. 19 et huic
ait. et tu esto supra quinque ciuitates 20 et alter uenit dicens. domine. ecce mna tua quam
habui repositam in sudario. 21 timui enim te quia homo es austeris. tollis quod non posuisti

13. **autem** : ergo X* ; *om.* EX^{2}. **decem** : decim *pr.* GY ; *om. pr.* J *r* ; ·x· *bis* DEFRW, *et* >seruis ·x· R. *om.* **suis** E *b c ff*$_{2}$ *i l* ; *et* + et *ante* **dedit** E. **illis** : eis W *vg.* **illis . . . negotiamini** *in ras.* K. **mnas** (μνᾶς) AȜFDEG^{c}H(decē nas)ΘIKM MTVWX^{c}Y *vg. uett. plur.*, mans C ; minas BЭP FG*JORX*Z *e r* ; talenta *b et semper exc. u.* 18. **ait** : dixit EЭP^{mg}R *a d e s.* **ad illos** : illis E *e*, eis ЭP^{mg}R. negociamini W.

14. **eius** : illius *a*, sui *q* δ ; *om. b d ff*$_{2}$ *l et gr.* D 254. hoderant CT ; oderunt R ; odibant *a.* **illum** : eum *vg.* misserunt D. ligationem DЭP* ; legatos *d.* **post** (pos F) **illum** : *om.* E. **nolumus** + autem D. **hunc** : nc *om.* H*(+ *m. rec.*). **super nos** : nobis *e s.*

15. **ut** : dum FT *ff*$_{2}$ *i* ; cum D. **ut red.** (**ἐν τῷ ἐπανελθεῖν αὐτόν**) : reuertente illo *a*, reuertenti illum *e*, redeundo eum δ ; reuerti eum *d* (*et om.* ἐν τῷ D). **accepto regno** (n *sup. lin.* R) : accipientem regnum *d.* *om.* **et** *sec.* DKV *a c s.* iusit ЭPGR ; misit E. uocare C *l.* dederat K. paecuniam EK, pecc. D. **sciret** : scriberet T. **quantum quisque** (*gr.* τίς τί) : quantum quisquis R ; quantum quis EK*QV ; quid quis Z *Bentl.* ; >quis quantum *f i*, quis quid *a s*, quisque quid δ ; quid *d e* (*et om.* τις ℵBDL 157) ; quemadmodum *r* ; + eorum D. **negotiatus** (negoc. GW, negut. O*) **esset** (aesset C) *codd. vg. et uett. plur.* = διεπραγματεύσατο *gr. plur.* : lucratus esset *f* ; negotiati sunt *d*, egerint *e et* -σαντο ℵBDL 157.

16. **uenit** : aderat δ. **primus** : prior *a.* dixit EV. mina . . . minas BЭPFG*(mina *sed* mnas)JM ORXZ. **decem** (*et u.* 17) : ·x· DEFRW (*u.* 17 *tantum*). **mnas** : alias *s.* adquiss. EЭP, adquess. DR ; acquisiuit *vg.* > adquis. mnas *a e cum gr.* ℵBL *min.* ; > adq. decem mnas *l* δ *cum gr.* ARΓΔ *etc.*

17. > ille (*sic*) ait E. heuge C ; tanto melior *a.* bonae M. > serue bone EK ; + et fidelis T^{rec} *f.* **modico** : minimo *a.* > fuisti fidelis B *vg. e i non gr.* **eris** : *uoluit* esto *Bentl.* abens C. super DE^{c}ЭP*GT *vg. d e.*

18. *om.* 18 *et* 19 *i l**. uenit alius *a s*, > alius ueniens dixit *d et* D^{gr}. **domine** : + v(*sed erasum*)E ; *om. ff*$_{2}$. mina . . . minas (*et u.* 20) BȜF^{c}ЭPFJM ORXZ ; mna *pr. b cf. u.* 13. **quinque** : ·u· (*et u.* 19) DEFRW. > ·u· mnas fecit E ; > quinque adquisiuit mnas δ ; fecit alias quinque *a.*

19. **tu** : tuo G. super EЭPT *vg. d e.* **ciuitates** : + potestatem habens *a.*

20. **alter** : alius ȜF *a d e s.* **uenit** : intrauit *s.* *om.* **ecce** B. **ecce mna tua** *in ras.* T. **quam** : qua G ; *om.* J. habebam *a d.* repossitam DEЭPR reposita ȜFGZ *ff*$_{2}$ *i l**. *om.* **repos. in sud.** *e.*

21. **timui** (tumui C) **enim** : quia tim. E *gat. b c i l q*, quia timebam *e r s*, quoniam timebam *a d*,

austeris es
tollis quod non posuisti
et metis quod non seminasti
22 dicit ei de ore tuo te iudico
serue nequam
sciebas quod ego austeris homo sum
tollens quod non posui
et metens quod non seminaui?
23 et quare non dedisti pecuniam
meam ad mensam?
et ego ueniens cum usuris
utique exigissem illud
24 et adstantibus dixit
auferte ab illo mnam
et date illi qui decem mnas habet
25 et dixerunt ei
domine habet decem mnas.
26 (230. 2) Dico autem uobis
quia omni habenti dabitur
ab eo autem qui non habet
et quod habet auferetur ab eo.
27 (231. 5) Uerum tamen inimicos meos
illos qui noluerunt me regnare super
se
adducite huc et interficite
ante me.

---

et metis quod non seminasti. 22 et dixit ei. de ore tuo te iudico. serue nequa et piger
sciebas. quod ego austeris homo sum. tollens quod non posui. et metens quod non semi-
naui. 23 et quare non dedisti pecuniam meam nummularis. et ego ueniens cum usuris utique
eam exegissem. 24 et adstantibus dixit. auferte ab eo mna et date ei qui dece mnas habet.
25 et dixerunt ei. domine. habet decem mnas 26 dico autem uobis quia omni habenti
dauitur. ab eo autem qui non habet. et quod habet auferetur ab eo. 27 uerumtamen inimi-

---

um gr. D. *om.* **te** A𝔈𝔓*FH*MMTY. qu'a G; quod E *b q r*, eo quod *l.* homo enim *etc. d e et* D^{gr}. **austeris** A^1B^c𝔅𝔉C(haus.)D*EHIKQRTXZ *et cf. u. proximum, cum a b d f ff₂ l q r aur.*, austeres O; *hanc formam agnoscit Probus* (*Inst. Art. p.* 67 *ed. Keil*), *cf.* infirmis, sinceris *etc. ap. Roensch* '*It. u. Ug.*' *p.* 274: austerus A*B*D^{mg}𝔈𝔓FGJMMTVWY *vg. c e i s*; auster Θ *cf. Scribon.* 188 *ap. Roensch.* tolles 𝔅𝔉; tollens B *ff₂*. *om.* **non** *pr.* E. *om.* **posuisti . . . non** *l.* possuisti E𝔈𝔓R; potuisti D* (*corr.* D^1). metes B𝔅𝔉COTZ. **quod** *sec.*: ubi $𝔈𝔓^{mg}$R. **saemin.** C (*et u.* 22).

22. **dicit**: et dixit KMT*b c e f i l*, dix. autem *q*, ad ille dixit *d*; D^{gr} ο δε ειπεν. hore C. iudicabo T *a d*; condemno *e.* **serue nequam** (nequa FG) *codd. et vg., gr.* πονηρὲ δοῦλε: s. inique *d*, s. infidelis *r*, o infidelis serue *c ff₂ i* (*om.* o) *l*, crudelis s. *b*, s. nequa et piger *f*, infidelis s. et piger *q*, inf. s. et male *a*; homo *tantum s*; *om. e.* *om.* **sciebas** F *e.* **quod**: quia F *a s.* *om.* **ego** F *a et gr.* L. **austeris** AB𝔅𝔉C(haus.)DEFG^{c}HΘIKMOQRTXZ *a b c f q r s aur.*: austerus 𝔈𝔓G*JMTVWY *vg. d e ff₂ i*; *cf. u.* 21. *om.* **homo** *e l s.* > homo aust. EKR *vg. Tisch. a b c ff₂ i q r δ aur.* sim KO^{c}XZ^2. **non p. et metens** *om.* T* (+*rec.*). possui 𝔈𝔓RY. tollo . . . meto *a b c d e ff₂ i l q r s et* D^{gr}.

23. **et quare**: *om.* et 𝔖; quare ergo *d e r et gr.* D διατι ουν. paecuniam E, pecc. DR. **ad mensam**: nummulariis *e f.* **et** *sec.*: ut 𝔖ℭ *ff₂ non gr.* uenissem E* (*sed corr.*); cum uenissem *r.* husuris C, uss. D𝔈𝔓R. hutique C; *om. a e r.* > utique cum us. E. **exigissem** *codd. plur.*: exeg. 𝔅𝔉FHΘJMTVW *vg. Tisch.* **illud** (αὐτό) AB𝔅𝔉CDEFG(illut)HIMQTYZ*ϛ *Bentl. d e gat.*: illum 𝔈𝔓O *b q*; illam ΘJKMTRVWXZ^2𝔓𝔖ℭ *c ff₂ i l aur.*; eam *a f r.* > utique exig. il. cum us. R.

24. astantibus OW *vg.*; adsistentibus *e*, circumstantibus *a*, his qui astabant *d.* **auferte**: tollite *d.* minam . . . minas (*et u.* 25) B$𝔅𝔉^c$𝔈𝔓FJMORX*Z; mna *pr.* GX^2 *f aur.*, talentum *b l**, *om. a d e s et* D^{gr}. **date**: ferte *d.* **illi**: ei E𝔈𝔓*; *om. d.* **qui** + et 𝔈𝔓. decim K; ·x· DERW. habebat Z. > habet ·x· mnas ER *c ff₂ i q cum gr. min.*

25. *om. uers. b d e ff₂ cum gr.* D 69 *al.* 8. **decem**: ·x· DEFRW. > decem mnas habet G.

26. + et ait illis *ad init. i syr. aeth.* **quia**: *om. a c i l q s cum gr.* L *min.*; *def. b ad* xxi. 30. > quia uobis R*. dauitur O*; adicietur *d* (*et* D^{gr}); + et D; et abundabit $𝔅𝔉^c$(-uit)EQ(et hab. et)Wϛ 𝔖ℭ *cor. uat.** ('*antiqui*'), *Hil. in Ps.* cxviii. *ap. Sab. et gr. min. non mult.*; *ex Mt.* xiii. 12. **autem** *sec. om.* C* (+*cor.*). **et** + id G. **quod** + non G. abet *sec.* C, ahbet R; + modicum *l.* aufferetur D, aufertur T; tolletur *d* (δ). ab illo DT *aur.*; illi *ff₂*.

27. uerumpt. W, uerunt. ϛ𝔓. *om.* **meos** J. qui nolunt *e et* θελόντας D^{gr}R *min.* adducete 𝔈𝔓. *om.* **et** 𝔈𝔓. **interficite** (κατασφάξατε): occidite *d s*, iugulate *a.* coram me *e*, in conspectu meo *a d*; *et* + et inutilem serbum eicite in tenebras exteriores ibi erit ploratus et stridor dentium *d et* D^{gr} *ex Mt.* xxv. 30.

28 (232. 2) et his dictis praecedebat
ascendens hierosolyma.
29 Et factum est cum adpropinquasset
ad bethfage
et bethaniam
ad montem qui uocatur olivueti
misit duos discipulos suos
30 dicens
ite in castellum quod contra est
in quod introeuntes inuenietis pullum
asinae alligatum
cui nemo umquam hominum sedit
soluite illum et adducite
31 et si quis uos interrogauerit
quare soluitis?
sic dicetis ei
quia dominus operam eius desiderat.
32 (233. 2) Abierunt autem qui missi erant
et inuenerunt sicut dixit
illis stantem pullum
33 soluentibus autem illis pullum
dixerunt domini eius ad illos
quid soluitis pullum?
34 at illi dixerunt

---

cos meos illos qui noluerunt me regnare super se. adducite huc. et interficite ante me. 28 et
haec dicens. praecedebat ascendens hierosolymam. 29 et factum est cum adpropinquasset
betphage in bethania ad montem qui uocatur olivueti. misit duos ex discipulis suis 30 dicens.
ite in castellum quod contra est. in quo introieuntes inuenietis pullum asinae alligatum. supra
quem nemo hominum sedit. soluite illum et adducite. 31 et siquis uos interrogauerit. quare
soluitis sic dicetis ei. quia domino necessarius est. 32 abierunt autem qui missi erant. et
inuenerunt sicut dixit illis iesus. stantem pullum 33 soluentibus autem illis pullum. dixerunt
domini eius ad illos. ut quid soluitis pullum. 34 ad illi dixerunt quia domino necessarius est.

---

28. hiis E*W. dicitis *ut udtur* R*. **praecedebat** (prec. D, praecebat Y*) *codd. et vg.* = ἐπορεύετο ἔμπροσθεν: praedicabat E; abiit *c ff₂ i l q r s*, ibat *a d, et om.* ἔμπροσθεν D 40. **ascendens** + in 𝔅D ƎPJKMQRZ *Bentl. d ff₂ r δ, et* in *sine* **asc.** *q s*; *gr. omn.* εἰς. **hierosolyma** (*cf. ad* ii. 22) ABMXY, hierus. E, hierosolima H, hierusolima ƎP: hierosolymam 𝔅CGΘJ𝔐O^c(O* *dubium*)Q(hierus.)VZ *Tisch.*, iheros. T, ieros. I *vg.*, ierosolimam W; hierusalem DKR. *libere* cum ascenderet autem hier. fuit in beth. *etc. e.*

29. *om.* **et** *ad init.* R. quum Θ. adprinquâsset G, appropinquasset ABTVWY *vg. Tisch.*; adpropinquaret E *c*; appropiasset K *d ff₂ l q* (*s*); + iesus *cor. uat.** *om.* **ad** *pr.* DKT *gat. a c ff₂ i l q r.* **bethfage** *codd. plur.* (-gae ƎP, -ge ‖O), betfage 𝔐: bethphage AB𝔅HΘIJRWX *vg.*, bethapagae *e.* **bethaniam** CEƎPΘJM𝔐RTVW *vg.*: bethania AB𝔅GHIOXYZ *d e f s aur.*; -niae DK *gat. a c ff₂ i l.* **bethf. et beth.** *om.* D* (+ *cor. sup. lin. post* olivueti). qui appellatur *a*, qui dicitur *l*; *om. e.* olibeti BT, holibeti C; oliuetum *c ff₂ q r s*; oliuarum δ. missit ·II· D. **discipulos**: de discipulis E^c (-liis E^1, *sed* -los E*) *d*; ex disc. *a f r δ*, ex (de *s*) discentibus *e s.* **suos**: suis E^c (suiis E^1, suos E*) *a d f δ*; *om. e l q r s et gr.* ℵBL *min.*

30. *om.* **ite** O*(+ *mg.*). **castellum**: uicum *a.* **contra** *sine addit. cum* A𝔅CƎP*GHΘIJMVXYZ 𝔓ℭ *uett. plur. et gr.*: + uos BDEƎP^mg K𝔐OQRT WϚ𝔖 *q r aur.* **in quod** *codd. plur. et vg. δ aur.*: in quo 𝔅DEƎPGOX*Z *Bentl uett. plur.* (ubi *s*), *gr.* ἐν ᾗ. ingredientes *a.* **pullum** + et W. assinae DƎPY, assyne E, hasynae C, asine T; *om. d*; asinam cum pullum *a.* ligatum Z. **cui**: super quem *a e r δ*, supra q. *f s*; in quo *c ff₂ i l q.* **nemo umquam** (humq. C, unq. WϚ𝔓): nemo numquam O *aur.*; numquam E; nemo *c ff₂ i l q s*, nemo hominum *d e f*, nullus *a.* sededit R. solbite O, soluete ƎP. **illum**: eum E. adducete ƎP*; + huc Q; + mihi D.

31. *om.* **et** ƎP*(+ *mg.*) uobis DEΘ *d.* interrogare uoluerit E *gat.*; dixerit *d.* solbitis C, soluistis T; + eum J. *om.* **quare solu.** *c d e ff₂ l s cum* D^gr. *om.* **sic** *a c ff₂ l.* dicitis O. *om.* **ei** E𝔐 *c d e ff₂ i l q r s et gr.* ℵBDFLR *min.* **operam** BC (hop.)DE*ƎPFJ𝔐QRVWZ *vg. a ff₂ i l q r*: opera A𝔅E^cGHΘIKMOTXY *c.* dissiderat D; eius opus habet *d*, eius necesse habet δ; domino opus est *r s cf. f*; desiderat illum *e.*

32. *inc.* et euntes sic dixerunt quoniam dominus huius opus habet *d, et om. ad u.* 35; et abierunt et sic inuenerunt stantem *e.* habierunt C. misi EƎPRT* (*sed corr.*). fuerant G. inuenierunt D. dixerat *a r et* > sicut dix. illis inu. *a.* **illis** + iesus K𝔐W *c f ff₂ i l* (*om.* **illis**) *q r non. gr.* **stantem pullum** (pulum G) *cum. gr. min.*: > pullum stantem DK *c ff₂*, asinam st. *a*; *om.* δ *cum gr. plur.*; *om.* **pullum** *e i l q r* (*s*).

33. *inc.* et cum soluerent aiunt domino opus est *e et om. u.* 34. **solu. . . . pullum** *om.* G* (+ *mg.*)𝔐, *ex homoeotel.* **illis**: eis ERT. **pullum** *pr.*: *om.* F *c ff₂ l r*; asinam cum pullo *a.* **illos** *ex* illum T.

34. **at**: *om.* F; ad O. **quia**: *om. c ff₂ i l r s δ*

quia dominus eum necessarium habet
35 et duxerunt illum ad iesum
et iactantes uestimenta
sua supra pullum
inposuerunt iesum
36 eunte autem illo substernebant uestimenta sua in uia.
37 (234. 1) Et cum adpropinquaret iam
ad descensum montis olíueti
coeperunt omnes turbae discentium
gaudentes laudare deum uoce magna
super omnibus quas uiderant uirtutibus 38 dicentes
benedictus qui uenit rex
in nomine domini
pax in caelo et gloria in excelsis.
39 (235. 5) Et quidam pharisaeorum
de turbis dixerunt ad illum
magister increpa discipulos tuos
40 quibus ipse ait
dico uobis quia si hi tacuerint
lapides clamabunt.

---

35 et duxerunt illum ad iesum et iactauerunt uestimenta sua supra pullum et inposuerunt
iesum. 36 eunte autem illo. substernebant uestimenta sua in uia. 37 et cum adpropinquaret
iam ad descensum montis olíueti. coeperunt omnes turbae discentium gaudentes laudare
deum uoce magna de omnibus quibus uiderant uirtutibus. 38 dicentes. benedictus qui uenit
rex in nomine domini. pax in caelo et gloria in excelsis. 39 et quidam pharisaeorum de turba
dixerunt ad eum. magister increpa discipulis tuis. 40 et respondens ait illis. dico uobis.

---

et gr. RΓΔ *etc.* > necessarius (*sic*) eum E. abet C. d. operam (-ra *c ff*$_2$) eius desiderat *c ff*$_2$ *i l q r*; domino opus est *s*, domino (+suo *a*) necessarius est *a f*.

35. dixerunt RW. **illum**: *om.* T; pullum *d e et* D^{gr}. iactant E; substernentes *a*; iactauerunt *c f ff*$_2$ *i l q r*, superiecerunt *e*, supermiserunt *d*. **uest. sua**: tunicas suas *d*. super DƎP*G *uett. pl.* **pullum**: illum CKZ *c d* (eum) *e q et gr.* D. **inposuerunt** ACDEFGΘIJMTOTY, inposs. ƎPR: impos. BƑHKMVXZ *vg.* iesum *plene* W, hiesum M *cf. ad Mt.* i. 1.

36. euntes Ƒ*(*corr.* Ƒ^{1}). substernabant DƎP* (*corr.* ƎP^{1}); +ei *a s*, +illi *e*. *om.* **in uia** *d et* D^{gr}.

37. **et cum** (quum HΘ) **adpropinquaret** (appr. AHKTVWY *vg. Tisch.*, appropiaret *c ff*$_2$ *i l q r*): adpropinquante autem eo *a δ* (illo), et proximante eo *s*; et cum adpropinquarent M, adpropiantibus autem illis *d cum gr.* D. **iam** *om.* ER *a d e et gr.* DMΓ *etc.* discensum DEƎPGR. montes W. oleu. R, olib. B; oliuarum *d e δ*. caeperunt D, cep. W; coepit *a d e r*. omnis (uniuersa *s*) multitudo (turba *e*) *a d e r s δ*. **discentium** (τῶν μαθητῶν) *cum* GM *Par. lat.* 262 (*post ras.*), *M. B. Reg.* I. A. XVIII, *f d Erasm.* ('*Probabile est interpretem uertisse* discentium, *atque ita scriptum adhuc uisitur in nonnullis peruetustis codicibus. In Constantiensi apparebat rasurae uestigium*'), *Maresch.* 1531, *Uiuian* 1534, *Beza* (*col.* 3 *et not.*), *Bentl.* (*et not.* '*Recte* discentium; *sic Ioh.* vi. 66 πολλοὶ τῶν μαθητῶν *Cod. Bezae* "*multi* discentium *eius*." Discipuli *sc.* xii., *ceteri* Discentes. *Sic Cant.* [*i. e. Cod. Bezae*] *iterum Ioh.* xxi. 2 "*et alii de* discentibus *eius*." *Sed hic* [*in Luca sc.*] *Cod. Bezae habet* discipulorum' *MS. Tr. Coll.* B. 17. 14). *Confer ad Ioh.* xxi. 12 *ubi hoc uerbum scriptores oscitantes multum exercuit*; *cf.* dicentium ƎP *corp. oxon.**, *durmach.*: discendentium DEFR(*cf. contra* ix. 37)Y; descendentium ABƑCHΘIJKMTOQT WXZ *aur. edd. ant. plur.* ϛℌ𝔖; descedentium *corp. oxon.*^{c}; discipulorum V *Laud.* 26, *cod. caraf.* ℭ, *Uers. Turic.*, *Beza col.* 2, *Tisch. d e q r*; *uerbum prorsus om. a c ff*$_2$ *i l s syr. cu.* (*def. b*). *om.* **gaudentes** D. conlaudare *a*. **deum**: dominum ƑKZ *c*. **uoce magna**: *om.* D *l et* D^{gr}; > *post* **uirtutibus** *in ras. scr.* K. uiderat W. uirtibus O*, uirtubus R; uirtutes Z; factis *r*, quae fiebant *d et* γεινομενων D *pro* δυναμέων. *om.* **super ... uirtutibus** *c ff*$_2$ *i l s*; > de quib. uid. omn. uirt. *a*.

38. dicetes O*. *om.* **rex** DER *cum gr.* Λ*; *et om.* **rex** *hic sed post* **domini** + benedictus rex *a c d ff*$_2$ *i r s cum* D^{gr}; **benedictus** + rex *et om.* **qui uenit ... domini** *e l**. celo W; +et in terra D. gloriam R. **in excelsis** (altissimis *d*): *om. a s*; +deo ƎPR.

39. pharissae. R, pharesae. G, pharise. ƎPW, farisse. D. de turba (ἀπὸ τοῦ ὄχλου) *uett. pl.*; *om. l.* dixerun X*(+t *cor.*). ilum G; illos O*. **increpa**: corripe *e*, obiurga *a*. discipulis tuis CGJ *f*; -los suos R*; illos *a c ff*$_2$ *i l* (*s*).

40. *inc.* et respondens *d* (resp. autem) *e f δ cum graeco.* **ipse**: ille D. **ait**: dixit K *uett. plur. om.* **dico uobis** *e*. **quia**: qua R; *om.* K *a c e ff*$_2$ *i l r s cum gr.* B* *min.* hii ƑDEƎPΘ*IORTW; isti *a d e q r s*; > hii si T. iacuerint M; tacuerunt ƎP^{1}QR; tacebunt F *e i et* σιωπήσουσιν ℵABL *etc.*; σιωπήσωσιν ΓΛΠ; > tacuerint hi K. clamabant MTO*.

41 (236. 10) Et ut adpropinquauit
uidens ciuitatem fleuit super illam
dicens
42 quia si cognouisses et tu
et quidem in hac die tua
quae ad pacem tibi
nunc autem abscondita
sunt ab oculis tuis
43 quia uenient dies in te
et circumdabunt te inimici tui uallo
et circumdabunt te
et coangustabunt te undique
44 et ad terram prosternent te
et filios tuos qui in te sunt.
(237. 2) Et non relinquent in te
lapidem super lapidem
eo quod non cognoueris
tempus uisitationis tuae.
45 (238. 1) Et ingressus in templum
coepit eicere uendentes
in illo et ementes
46 dicens illis scriptum est
quia domus mea domus
orationis est
uos autem fecistis illam
speluncam latronum.

---

quia si hi tacuerint lapides clamabunt. 41 et ut adpropinquauit uidens ciuitatem. fleuit super
illam dicens. 42 quia si congnouisses et tu in hac die quae sunt ad pacem tibi. nunc autem
abscondita sunt ab oculis tuis. 43 quia uenient dies in te. et circumdabunt te inimici tui uallo
et circuibunt te. et obsidebunt te undique. 44 et ad terram prosternent te et filios tuos in te.
et non relinquent in te lapidem super lapidem. eo quod non cognoueris tempus uisitationis
tuae. 45 et ingressus in templum. coepit eicere uendentes in illo et ementes 46 dicens eis.
scribtum est. quia domus mea. domus orationis est uos autem fecistis eam speluncam latro-

---

41. **ut**: at R; cum *a d* ff_2 *r*; quomodo *c e*; *om.* D. adpro[pin]quauit G; appropinq. ACKTVW *vg. Tisch.*; propinquauit Y; adpropiauit *c i l q r*, -asset *d* ff_2; adp*r*oximaren*t s*. uidit T. illa FY; eam ƎP[mg]R.

42. **quia**: et quidem E. scisses *d s*, scires *a*. **et tu**: *om.* **et** DR *a e* ff_2 *i l r s*; + fleres D. **et quidem** (*καί γε*): equidem C(haeq.)T *i l**, quidem *c*, quamquam *a*; *om. d e f q s et gr.* D 157. **hac** *ex* haec O. diae CG. **tua**: *om. d e f i q s gr.* AD *min.* **quae** *sup. lin.* R; que D. **tua quae**: itaque G. **tibi**: tuam *a*; + essent K *c l r*, + est D, + erant *s*. nunc uero K *c*; *om. a e i*; quae *l*. absconditum R*; absconsa *a d* (-sum) *s*. hoculis C, occ. W.

43. ueniet T, uenit Z* (*corr.* Z[2]). **in te**: *om.* M; > in te dies ER. **circumdabunt** (circun. W) **te inimici** (inimihi C) **tui** (*om.* O*) **uallo** = *περιβαλοῦσιν οἱ ἐχθροί σου χάρακα plur., sed παρεμβαλοῦσιν κ.τ.λ.* ℵC*L 33, *βαλουσιν κ.τ.λ.* D: cingent te in. tui u. *s*, circumfodient in. tui fossam *e*, inicient in. tui saepem *a*, mittent super te in. tui sepaem *d*. **et circumdabunt** (circun. ꞩꝐ) **te** (*om.* M) *sec.* (*gr. καὶ περικυκλώσουσίν σε, specimen ergo ignauiae Hieronymianae*): *om.* BDƎP*(+ *mg.*) OQ *r corp. ox.* (*uerbis forsan ex dittographia suspecta deletis. Notabit lector horum codicum cognationem singulari exemplo probatam*); et circumibunt te K *f* ff_2 *i l*; et circumcingent te *d*. **et coangustabunt** (conang. R, quoang. T, quohang. C, coangustiabunt DE) **te** = *καὶ συνέξουσίν σε*: et obsidebunt te *f* ff_2 *r s*, et continebunt te *a*, et conpraehendent te *d*; *om. c e i l q*. hundique C.

44. *om.* **et** *ad init.* ABFGHΘ *non uett. aut gr.* **ad terram** (*om.* δ) **prosternent** (s *sup. lin.* T) **te** *codd. plur.* (prosternente MTR) *et vg.* (*ἐδαφιοῦσίν σε*): ad t. consternent te H[c]ΘKOVZ[2] (-net Z*); ad t. sternent te E; ad solum te deponent *e*, ad nihilum deducent te *d*, pauimentabunt te *a*. **filios tuos** (*τὰ τέκνα σου*) *cum* BƐFDEIKMTOQRVWX*Z *vg. a* (natos) *d e f q r* δ *aur.*: *om.* **tuos** ACƎPFG (filius) HΘJMTX[2]Y *c* ff_2 *i l s*. *om.* **qui i. t. sunt** *d et* D[gr]. **non** *pr.*: *seq. ras. 2 litt.* ƎP. relinquen MT; remittent *e*. supra R; *om.* **sup. lap.** *l*. **lapidem** *sec.*: + et uenient in te (> in te uen. D) haec uniuersa DQ; *cf.* in te uniuersa *c* ff_2 *i s*, in tota te *d*, in tota terra *e*; *et* + *ἐν ὅλῃ σοι* D *min. pauc.* non cognoueriis ƎP*, n. cognueris R; ignorasti *a*. uissitationis DEƎPR. tue W.

45. **ingressus** (*εἰσελθών*): ueniens *d*, cum uenisset *e et ελθων* D; + iesus BR[sax]X[c]. templo G[c] *a*. caepit D, cepit W. iecere D, eiec. EMT, eiic. *vg. Tisch.*; expellere *e s*. uententes R. **in illo**: *om.* Eꞩ *e s*; in templo R. hementes C. > et ementes in illo MT; *om. l*; *deinde* + et mensas nummulariorum effudit et (*om.* ff_2) cathedras uendentium columbas euertit (*om. d l*) Q *c d* ff_2 *l*; + et mensas (mess. D) nummulariorum euertit (effundebat *e*) et cathedras uendentium (eorum qui uendebant *e*) columbas (+ subuertit *q*) D *a e q r s*; + et mens. numm. et cath. uendentium et columbas *i*; *cum gr.* DΛ 262; *ex locis par.*

46. scribtum ƐFETX*YZ. *om.* **quia** *a c e* ff_2 *i l q r* δ. horationis T. **est**: uocabitur E *e r gat.* > et (*om. l*) erit domus mea d. or. *c l cum gr.*

47 (239. 1) Et erat docens cotidie in templo
principes autem sacerdotum
et scribae
et principes plebis
quaerebant illum perdere
48 et non inueniebant
quid facerent illi
omnis enim populus suspensus erat
audiens illum.
XX. 1 (240. 2) Et factum est in una dierum
docente illo populum
in templo et euangelizante
conuenerunt principes sacerdotum et
scribae
cum senioribus
2 et aiunt dicentes ad illum
dic nobis in qua potestate
haec facis
aut quis est qui dedit tibi
hanc potestatem?
3 respondens autem dixit ad illos
interrogabo uos et ego unum
uerbum respondete mihi
4 baptismum iohannis de caelo
erat an ex hominibus?
5 at illi cogitabant inter se dicentes
quia si dixerimus de caelo
dicet quare ergo non credidistis illi?
6 si autem dixerimus ex hominibus
plebs uniuersa lapidabit nos
certi sunt enim iohannem
prophetam esse

---

num.
47 et erat docens cottidie in templo. principes autem sacerdotum et scribae et seniores populi. quaerebant illum perdere.
48 et non inueniebant. quid facerent illi. omnis enim populus suspensus erat audiens illum.
XX. 1 Et factum est in una dierum docente illo populum in templo. et euangelizante. conuenerunt principes sacerdotum et scribae cum senioribus
2 et dixerunt ad illum. dic nobis. in qua potestate haec facis. aut quis est qui tibi. dedit hanc potestatem.
3 respondens autem dixit ad illos. interrogo uos et ego unum sermonem et dicite mihi.
4 baptismum iohannis de caelo erat an ex hominibus.
5 at illi cogitabant inter se dicentes. quia si dixerimus de caelo dicet. quare ergo non credidistis illi.
6 si autem dixerimus ex hominibus. plebs uniuersa lapidauit nos. certi sunt enim

---

ℵBLR *min.* **illam**: eam EG; illa B. speluncham G, speloncam DꝐ.

47. quot. DT *vg.*, quotd. Θ, cotidiae C. > cotidie docens E. **principes** (principis G, princeps B) **au. sacerdotum**: pontifices au. *a*, pontifices au. sacerdotum *e*. scribe W. **principes** (-ceps OY) **plebis** (pleuis O): pr. populi E *a e*, primi populi *d*, seniores plebis *r cf. f*, principales pl. *c* ff_2 *i q*; pharisaei *l*. querebant CD. per de re H; + eum *d*.

48. **quid** *codd. vg. et uett.*: quod AHΘMTY. omnes EGO. *om.* **enim** MT. > erat suspensus audiens W; pendebat audiens *e*, pendebat audire *d*. audientes 𝔉F.

XX. 1. populo E ff_2 *l*. aeuangueliz. D, aeuangelisz. E; adnuntiante *a*, benenuntiantem *e*. **conuenerunt** (conuenie. D) = ἐπέστησαν *uerbum apud Lucam usitatissimum sed uarie uertitur e.g.* stare iuxta, superuenire *etc.*, *cf.* ii. 9, 38, iv. 39, x. 40, xxi. 34, xxiv. 4 *et Act.*: adstiterunt *a e*, adsist. *d*, uenerunt *c*. **princ. sacerd.**: pontifices *a e*. scribe W. saenioribus C; praesbyteris *d*, maioribus *e*.

2. **et aiunt dicentes** (καὶ εἶπον λέγοντες *plur.*): *om.* **et aiunt** DR *a gr. min.*; et dixerunt *d e f q et* καὶ εἶπον CD *min.* *om.* **ad illum** *a*. hec W. aut: et ER *a d e et gr.* D.

3. **autem** + iesus EKMT *vg.* ff_2 *i l q gr.* C 130. interogabo G, interrogauo O. > et ego uos K. **unum uerbum** (ἕνα λόγον CDEG *etc.*): *om. a e* ff_2 *i*; *om.* **unum** CJKRTVZ *c q gr.* ℵBLR *min.*; > uerbum unum Q *gr.* AKM *etc.*; + et E *a f et graec.*; + quod *d et* D^{gr}. **respondete** (-ite CEOR) *cf. Mc.* xi. 29: dicite *d e f* δ *et gr. omn.* εἴπατε. michi W.

4. babtismum DꝐ; baptismus *vg. c d*, -sma *e*. ioann. 𝔖ℭ *et u.* 6; + unde erat E; + utrum *e*. celo W *et* 5; deo *e*. **erat**: *om.* EMT; est *e*. han C.

5. ad O. intra se DGW *vg.*; apud se *e*; ad semetipsos *d*. **quia**: qui G; *om. e* ff_2 *i l q r et gr.* C. dixeritis G. **dicet** *sine addit. codd. plur. vg. d e f* ff_2 *i* δ *cum graeco*: + nobis BEGOQR *a c l q r aur. et gr.* C*. *om.* **ergo** EꝐMTZ*(*corr.* Z^2) *c r gr.* ℵBEG *etc.* creded. O, credidisti R. **illi** *cum* B𝔉FD EΘJKOQRTVWX*Z *vg. uett. plur.*: ei ACꝐGH MMTX^{c}Y *d* (*e*); *om. l*.

6. **si** (sin M) **autem** (*om.* Ꝑ): et si K *a c d i l q r et* D^{gr}. **hominibus** + timemus populum *l ex Mc.* pleb^s T, ple^{b}s R; populus *a d e*. huniuersa C; omnis *a* (> omn. pop.) *d*; *om. e*. lapidauit EO. **certi sunt** (πεπεισμένοι εἰσιν D c^{scr}) *codd.* (cecerti

7 et responderunt se nescire unde esset
8 et iesus ait illis
neque ego dico uobis in qua
potestate haec facio.
9 (241. 2) Coepit autem dicere ad plebem
parabolam hanc
homo plantauit uineam
et locauit eam colonis
et ipse peregre fuit multis temporibus
10 et in tempore misit ad cultores seruum
ut de fructu uineae darent illi
qui caesum dimiserunt eum inanem
11 et addidit alterum seruum mittere
illi autem hunc quoque caedentes et
adficientes contumelia
dimiserunt inanem
12 et addidit tertium mittere
qui et illum uulnerantes
eiecerunt
13 dixit autem dominus uineae
quid faciam?
mittam filium meum dilectum
forsitan cum hunc uiderint
uerebuntur

---

iohannem prophetam fuisse. 7 et responderunt nescimus. 8 et iesus ait illis. neque ego dico
uobis in qua potestate haec facio. 9 coepit autem dicere ad plebem parabolam hanc homo
plantauit uineam et locauit eam colonis. et ipse peregre fuit annis multis. 10 et in tempore.
misit ad colonos seruum. ut de fructu uineae darent illi. coloni autem caesum dimiserunt
eum inanem 11 et adiecit alterum seruum mittere. illi autem. et hunc caedentes. et inhono-
rantes dimiserunt inanem. 12 et addidit tertium mittere qui et illum uulnerantes eiecerunt
inanem. 13 dixit autem dominus uineae quid faciam. mittam filium meum dilectum forsitan

---

E*) *et vg.* **sciunt** *a*, persuasum est illis *e*: scit D *et πεπεισμένος ἐστιν gr. plur.* iohannen ABCTVYZ. profetam DꟻPO; baptistam *lapsu* H. **esse** (*εἶναι*): fuisse *uett.* (*exc. δ aur.*) *cum* D *min. γεγονέναι.*

7. *om.* **se** ꟻP. nesciret Z* (t erasa). > nescire se K (*Bentl.*), non scire se *e*. hunde C. *om.* **esset** *uett.* (*exc. r aur.*) *cum gr.* **se nescire** *etc.*: dicentes nescimus *c*, *cf. f*; *ex Mt. uel Mc.*

8. **et iesus** *bis scr.* R^{sax}. **ait** + autem D. *om.* **uobis** ff_2 *i* l^{c}. hec W. fatio G.

9. caepit R. **autem** + iesus *c* ff_2. **ad plebem**: ad turbam T, ad turbas K, *et ὄχλον* L; *om. a d e* D^{gr}. parabulam DꟻPGR; similitudinem *e*. > hanc parab. E *c* ff_2. **homo** + quidam GΘ*(*sed exp.*)ꞔ𝕾 *cor. uat.* *r cum gr.* A *min.* uiniam D. > uineam plant. homo K *a c d e*(nouellauit) ff_2 *i l q r Ambr. et* D^{gr}. **locauit**: tradidit *d*. coloniis E*; agricolis *d e semper*, cultoribus *r*. **peregre** (pergere Q) **fuit**: per. profectus est GT *l*; peregrinatus est *a d e*. > temp. mult. *a d*(tempora multa)*e l*, *cf. f*; *cum graeco.*

10. temporae C; + quodam D *a et* > quodam tempore *c d*(quod autem t.) ff_2 *i q r* (*uett. sine* in); + illo ꞔ𝕾; + fructuum *l*; *gr. καὶ καιρῷ* ℵBL *etc.*, *καιρω δε* D, *καὶ ἐν καιρῷ* ACQR *etc.* (*τῷ καιρῷ* CQ *min.*). missit DꟻP. **cultores**: colonos *a q*; + uineae *l*. de fructum G. uiniae *etc. semper* DR, *hic* ꟻP, uinee W *et u.* 13; uindemiae ꟻFZ. **darent**: ederent E; daretur *q*. illo G. **qui**: et *a c e*, illi autem *d*, ad illi *l*; coloni autem *f* ff_2 *q r* (cultores) *cum gr. οἱ δὲ γεωργοί.* caess. R, cess. DꟻPG, ces. W; + illum *uett.* (eum *d*) *exc. f δ aur.* dimiss. DR, demis. O *et* 11. **eum**: *om.* MT* *uett. sed uide supr.*; illum CK. **inanem**: uacuum *a d r et* 11; *om. c.*

11. *om. uers.* R. addedit O, adidit G; adiecit *f*, adposuit *a et* 12. **alterum**: alium *a d e*. > seru. alterum T. *om.* **mittere** E. > mittere seru. *a c* ff_2 *i l q r et gr.* ℵABLU; *tantum* et misit al. seru. *d e et* D^{gr}. **autem** + et GX* *uett.* quoquae E; *om. d e f δ.* cedentes BꟻPW; caesum K *a c d* ff_2 *i l q r*. **et afficientes** (adf. ꟻFDEGJO) **contumelia** (-milia DꟻP, contumeliis *cor. uat. mg.*) *codd. plur. vg.* = *καὶ ἀτιμάσαντες*: et adfligentes cont. Z*; et affectum cont. K; et contumeliis egerunt et *e*, et iniuriantes *d cf. f*, et sine honore *c* ff_2 *i q*, et sine fructu *l*; *om. a et gr.* H. dimiss. EꟻP, d^{i}mis. Y. **inanem** *om.* E *e*.

12. **et** *pr. om. d e* D^{gr}. added. OR; addit X^{1}(*non* X*). tercium W; ·III· D. **mittere** + seruum *q*; *tantum* tertium misit *d e* D^{gr}. **qui** *om. a c d e* ff_2 *i l.* u^{l}ulnerantes H; uulneratum *a c* ff_2 *l*, -auerunt et *e i*; *libere q* illi autem et hunc quoque caesum. **eiecerunt** *codd.* (*et* A *non* eec. *ut Tisch.*) *et vg.*: egec. C, eic. HΘOR, eicierunt ꟻP, eiecer^{ut} B; proiecerunt *a*, expulerunt *e*; occiderunt D, dimiserunt *d q*; *et* + inanem *f q*, + uacuum *d*.

13. dixerunt R. uinae E. fatiam G, faciem Q. dilectissimum *i q r*; carissimum *a c* ff_2, unicum *e*; *om. l.* nisi fi. me. car. mittam *c*. forsitam ꟻFGM. quum H (Θ *et* 14). hanc G. *om.* **cum uid.** *a c d* ff_2 *i l q r cum. gr.* ℵBCDLQ *min.* uerebantur Y* (*corr.* Y^{1}); reuerebuntur K *a c d e i r*; *cf.* xviii. 2.

14 quem cum uidissent coloni
cogitauerunt inter se dicentes
hic est heres
occidamus illum ut nostra
fiat hereditas
15 et eiectum illum extra uineam occiderunt
quid ergo faciet illis dominus uineae?
16 ueniet et perdet colonos istos
et dabit uineam aliis
quo audito dixerunt illi absit.
17 Ille autem aspiciens eos ait
quid est ergo hoc quod scriptum est
lapidem quem reprobauerunt aedificantes
hic factus est in caput anguli?
18 omnis qui ceciderit supra
illum lapidem conquassabitur
supra quem autem ceciderit
comminuet illum.
19 (242. 1) Et quaerebant principes
sacerdotum et scribae
mittere in illum manus in illa hora
et timuerunt populum
cognouerunt enim
quod ad ipsos dixerit
similitudinem istam.
20 (243. 2) Et obseruantes miserunt

---

cum hunc uiderint uerebuntur. 14 quem cum uidissent coloni cogitauerunt inter se dicentes
hic est heres. occidamus illum. ut nostra fiat hereditas. 15 et eiectum illum extra uineam
occiderunt quid ergo faciet illis dominus uineae. 16 ueniet et perdet colonos illos. et dauit
uineam suam aliis. audientes autem haec dixerunt absit. 17 ipse autem aspiciens eos ait.
quid est ergo hoc quod scribtum est. lapidem quem reprobauerunt aedificantes. hic factus
est in caput anguli. 18 omnis qui ceciderit super lapidem illum confringetur supra quem
autem ceciderit comminuet illum. 19 et quaerebant principes sacerdotum et scribae mittere
in illum manus illa hora et timuerunt populum. intellexerunt enim quod ad ipsos dixerit
parabolam istam. 20 et cum recessissent miserunt insidiatores qui se fingebant esse iustos ut

---

14. **inter se** (πρὸς ἑαυτούς ACQ *etc.*) *codd.* (inte E) *et uett. plur. Bentl.*: intra se DRVWZ *vg.* ff_2 *q*; in se AHY; apud se *e*; se (*om. d*) ad inuicem *d r et* πρὸς ἀλλήλους ℵBDLR *min.* *om.* **est** T. haeres Jς𝔓; + uenite CT *d e* δ *et gr.* ℵCDL *etc.* hoccidamus C. **illum**: eum J. **ut** (ἵνα): et Ǝ𝔓JKRVZ *c e* ff_2 *i l q r et gr.* C *min.* καί; *ex Mc.* fiet J *i*, erit *c l q r*; sit *e*. haered. Jς𝔓; + eius D *e*. > hered. fiat ER.

15. egec. C, iec. DR, eic. Ǝ𝔓*, proiec. *a*; proicientes *d*, expulerunt . . . et *e*. ciuineam R (ci *expunct.*). hocciderunt C. fatiam G. > faciet ergo Ǝ𝔓O *aur.** **illis** *om.* JRT*(+ *sup. lin.*) *a c d e q cum* D^gr *al.* 6. uinee EW.

16. perdit O. **istos**: illos K; *om.* B *d e et gr.* D *min.* dauit O; tradet *a*. alis R; + qui reddent ei fructum in tempore suo *l*. **illi**: ei E; *om.* J *a d e f q r* δ *et gr.* > illi dixerunt K. **absit** + domine *e*.

17. ile G. haspiciens C; intuens *a e r*. *om.* **eos** E. **ait**: dixit KY *a c d e i* (εἶπεν); + illis D *e* ff_2 *i l r*. **quid**: quia G. *om.* **est** *pr.* D *a*. hergo G. *om.* **hoc** Q *a e r* δ *et gr. min.* q^uod B; *om. a.* scribtum ƷFEGX*YZ. reprouauerunt O. edific. W; aedificauentes O*(ue *exp.*). **est** *tert. om.* O* (+ O¹). capud BORWY.

18. caecid. *bis* EC, *sec.* O, cicid. *bis* D, *pr.* Ǝ𝔓; cicidit *pr* R, offendiderit *pr. a.* **supra** *bis codd. plur.*: super *bis* CH(supera *sec.*)ΘT *vg.*, *pr.* BE *cor. uat.**, *sec.* DR. **lapidem** + non D *i*. conquassauitur R; confringuetur D *cf. d f r*; *ex Mt.* *om.* **autem** E. > cec. autem *a c* ff_2 *i l*. conmin. G, comin. E; commouet *e*; comminuetur *l*, contribulabitur *r*.

19. **et** *ad init. om.* D*(+ *mg.*). **quaerebant** (quereb. D, queaereb. R*) *codd. et vg. cum gr.* CD *etc.* ἐζήτουν: quaesierunt *a e et gr. plur.* ἐζήτησαν. **princ. sac.**: pontifices *a e et* > scribae et pont. *e cum gr.* ABCK *etc.* scribe W. mittaere O*; inicere *a e r*. *om.* in *pr.* G*(+ G¹). **in illa hora** (ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ) *cum* BDEGH*JKMMTORY^c (*aut rasura aut uitium pergamenae*) δ *aur.*: *om.* **in** (*cum gr.* D *tantum*) AƷFCƎ𝔓H^cΘIQTVWXZ *vg. Tisch. f*, *cf.* ipsa h. *c d* ff_2 *i l q*, eadem h. *a*; *om. e.* *om.* **cognou.** *ad fin. uers.* J. cognuerunt R; scierunt *a d*; *e cum f.* **enim**: autem G *l*. **quod**: quoniam E *d e* δ. dixit EOR *c d e* ff_2 *i l q*. **simil.**: parabolam *a d i*. **istam**: hanc *vg. a d.*

20. **obseruantes** (παρατηρήσαντες) *codd.* (hob. C) *vg.*, *et* obseruatione R: cum recessissent G *f i l q* (*r*), cum discess. *a*, cum recessit sēsum ff_2, cum redissent *c*, secesserunt et *e*, recedentes *d*; *cum gr.* αποχωρησαντες D *goth. aeth.* misserunt DƎ𝔓; sub-

insidiatores qui se iustos simularent
ut caperent eum in sermone
et traderent illum principatui et potestati praesidis
21 et interrogauerunt illum dicentes
magister scimus quia recte
dicis et doces
et non accipis personam
sed in ueritate uiam dei doces
22 licet nobis dare tributum
caesari an non?
23 considerans autem dolum
illorum dixit ad eos
quid me temtatis?
24 ostendite mihi denarium cuius habet
imaginem
et inscriptionem?
respondentes dixerunt
caesaris
25 et ait illis
reddite ergo quae caesaris
sunt caesari
et quae dei sunt deo
26 et non potuerunt uerbum
eius reprehendere
coram plebe

---

caperent eum in sermone. et traderent illum principatui. et potestati praesidis. 21 et inter-
rogauerunt illum dicentes. magister scimus quia recte loqueris. et doces. et non accipis
personas hominum sed in ueritate uiam dei doces. 22 licet nobis dare tributum caesari. aut
non. 23 considerans autem dolum illorum dixit quid me temptatis. 24 ostendite mihi denarium.
cuius habet imaginem et inscriptionem. respondentes autem dixerunt caesaris. 25 at ille ait
illis. reddite ergo. quae caesaris sunt caesari. et quae dei sunt deo 26 et non potuerunt

---

miserunt *a c i l q*. **insidiatores** (*ἐνκαθέτους*): obsiduanos *d*, subornatos *r*; unum adque alterum *e legens ενα και ετερους uel tale quid*; *om. a*(*sed uide infra*)*ff_2 i l q*. **qui se iustos** (+esse D *d ff_2 i l r*) **simularent** (simil. DER, simulauerunt *q*) = *ὑποκρινομένους ἑαυτοὺς δικαίους εἶναι*: simulantes se ipsos iustificari *δ*, *f uide supra*, in dolo loquentes se esse iustos *d*, suborfingentes se *a*, *i.e.* subor(natos) fingentes se. **ut** *bis scr.* R. **caperent** (capir. ƎP) **eum** (illum W) **in sermone** (-nem G) = *ἐπιλάβωνται αὐτοῦ λόγου gr. plur.*: apprehenderent (repr. *e*, caperent *a*) sermones (uerba *e*, uerborum *d*) eius (illius *a*) *uett. a c d e ff_2 i l q r et ἐπιλ. αὐτοῦ λόγον* (C)KΓ *etc.*, *ἐ. α. τῶν λόγων* D *min.* **et** *sec. codd.* Ϛ𝔓𝔖 *contra graecum*: ut (*ὥστε*) ℭ *cod. caraf. Tisch. a d r δ*. **illum**: eum DRX*. **principatui** (*τῇ ἀρχῇ*): magistratui D *cf. c ff_2 l q*. *om.* **princ. et** *a r*; *om.* **princ. et potest.** *d e*; *om.* **princ . . . illum** *u.* 21 *i*. potestate G*. > potest. et magistratui *c*(magistratus et) *ff_2 q*, > potest. praesidis et magistratui *l*. presidis D; praesidi *d*, legato *e cum gr.* D *syr. cu. τω ηγεμονι*.

21. **illum**: eum *vg. edd. ant.* sciumus *ut udtur* O. rectae C. > dicis uera *a*. *om.* **et doces** *a c ff_2 i l cum gr.* K 244. > doces et dicis EKR; dicis et bene doces D *r*. **non** (*οὐ*): nullius *d et ουδενος* D 69. accepis E. personas R; + hominis *cor. uat.* a*, cf. f*. *om.* **in** C. ueritatem CGM. *om.* **uiam** C *e*. > uiam dei in ueritate *vg. edd. ant.*

22. **dare** (dari *l*) **tributum caesari** (cess. ƎPR) *codd. plur. et* Z^c *c f ff_2 l r* $aur.^c$ *contra ordinem graecum*: > tributum dare (dari MZ* *q*) caesari D(cess).GΘMVW (ces.) Z* *vg. a d i q aur.** *et* D^{gr}; > dare caes. trib. *e*; > caes. trib. dare *δ et gr. plur.* han C; aut ER *uett. plur.*

23. **considerans** (consyd. Ϛ) = *κατανοήσας*: cognoscens *d*, cum cognouisset *e*, *επιγνους* D. **autem** + iesus E *ff_2 l q*. **dolum** (*τὴν πανουργίαν*): nequitiam *e l r*, *cf.* quorum uisa nequitia *a*, iniquitatem *d et τὴν πονηρίαν* C*D *min.* ^{il}lorum G. *om.* **ad** A. **eos**: illos D$Ǝ P^{mg}$KR. qui^d Y. **temtatis** AT(tatis *in ras.*)XYZ: tempt. *rell.*; tent. *vg.*; + hypochritae *l*. *om.* **quid me tem.** *e*.

24. hosten. C, ostendete ƎP. michi T. **denarium** (dener. H*) *et gr. δηνάριον*: figuram *d et νομισμα* D^{gr}; + ut uideam E *ex Mc.*; + et ostenderunt denarium et dixit eis *c fere cum* ℵCL *min.* habeat ꝊFZ. **habet imagin.** *in ras.* A. hymag. C, inmag. H. **et**: uel DQ. inscribtionem ꝊFEO^cT X*YZ; superscrip. *e*, superinscrip. *d*; scribtionem O* *c ff_2*. **dixerunt** + ei ꝊFKVWZ𝔖ℭ. caess. ƎPR, cess. D, ces. W (*et* 25).

25. *om.* **ergo** *a d e ff_2 i l q cum gr.* D. que *bis* D. $caesar^{is}$ T. cess. *bis* DƎP, cess. caess. R, ces. caes. Q. **caesaris sunt** (caesarisunt E, cesarisunt Q) *codd. et uett. plur*: > sunt caesaris DƎPG JV *vg. a d q r*. > sunt dei *vg. edd. ant. e*.

26. poterunt X*, potunt T; + eum H. **uerbum**: sermonem *a*. repraehendere ꝊFEƎPGHΘMTORY; adpreh. *d*; capere *a*; > rep. uer. eius *e cum gr.* (*exc.* D). plebem GY; populo *a cf.* in conspectu populi *d e*. **mirati** + sunt BO. **responso** (*τῇ ἀποκρίσει*) *cum* BCD$ƎP^{mg}$JKQRTVWZ *vg. a c ff_2 l q r aur.*, *et* responsione G *d i δ*: responsis AꝊFEƎP*H ΘIMMTOXY *gat.*, *et* super responsa *e*, *cf. f*. **eius** + et BR (*sup. lin.*). $tacu^e runt$ R.

et mirati in responso eius tacuerunt
27 accesserunt autem quidam sadducae-
orum
qui negant esse resurrectionem
et interrogauerunt eum 28 dicentes
magister moses scripsit nobis
si frater alicuius mortuus
fuerit habens uxorem
et hic sine filiis fuerit
ut accipiat eam frater eius uxorem
et suscitet semen fratri suo
29 septem ergo fratres erant
et primus accepit uxorem
et mortuus est sine filiis
30 et sequens accepit illam
et ipse mortuus est sine filio
31 et tertius accepit illam
similiter et omnes septem
et non reliquerunt semen
et mortui sunt
32 nouissima omnium mortua est et mu-
lier
33 in resurrectione ergo cuius
eorum erit uxor ?
siquidem septem habuerunt
eam uxorem.

---

uerbum eius reprehendere coram plebe. et admirantes in responsa eius. tacuerunt. 27 acce-
dentes autem quidam sadduceorum. qui negant esse resurrectionem interrogauerunt eum
28 dicentes. magister. moyses scribsit nobis. si frater alicuius mortuus fuerit. habens uxorem.
et hic sine filiis fuerit defunctus. ut accipiat eam frater eius uxorem. et suscitet semen fratri
suo. 29 septem ergo fratres erant. et primus accepit uxorem et mortuus est sine filiis. 30 et
sequens accepit illam et ipse mortuus est sine filiis. 31 et tertius accepit illam similiter et
omnes septem et non relinquerunt semen et mortui sunt. 32 nouissima autem omnium mortua
est et mulier. 33 in resurrectione ergo. cuius eorum erit uxor. septem enim habuerunt eam

---

27. acces^{se}runt T; accedentes E *a* (*d*) *f d.* au^{tem} G; *om.* MT; + et H^{1}Θ; + ad eum D *q*. saducae. Y, sadduce. EƎPGR, saduce. DW. **qui negant** (*οἱ ἀντιλέγοντες* ARΓΔ *etc.*) *codd. et. vg.*, q. contradicunt *a*, contradicentes *δ*: q. dicunt *d e* (*r*) *et οἱ λέγοντες* ℵBCDL *min.* aesse C. negantes seresurr. *sic diuisum* R. > resurr. non esse *a d e δ*.

28. *om.* **magister** ER. moyses DEƎPHΘIJK MTRV *vg. Tisch.*; moi. TW. scribsit ƎFEGIOX YZ. **alicuius** : unius *a*. huxorem *etc. semper* C. **hic** : huic H. filis E, filios G; liberis *vg. edd. ant. cf. e.* **fuerit** *sec.* (*ᾖ* ℵBLP *min.*) *codd.* (erit E) *vg. et uett. plur.* : mortuus fuerit *c i δ cf. f, et ἀποθάνῃ* AΓΔΛΠ *etc.* **hab. ux. et h. s. fil. fuerit** : sine filiis (liberis *e et* 29) habens uxorem *d e et gr.* D. *om.* **ut** O*. accipiet G. *om.* **eam** ƎPM. *om.* **frater eius** MT; *om.* **eius** R^c. **et** *sec.* : ut J; *om.* Y. resusc. *a c d e.* saemen (*et* 31) C. fratris sui *l*.

29. septim D; ·UII· ET. **ergo** : enim B; autem *e* ff_2; *om. a d i q et* D^{gr}. **fratres** : + eius R; + apud nos Q *c* ff_2 *l q*, > fuerunt ergo apud nos septem fratres K, erant ap. nos sep. fr. *d et* D^{gr}. **primus** : prior *a*. accipit ƎPO*QR; + eam Z* (*sed exp.*). mortus est O; decessit *a* (*et* 30) *e*, defunctus est *r* (*et* 30). **est** *om.* K* (+ *in mg.*). filis E; filio *c* ff_2 *i l q*.

30. *om. uers.* ff_2; *tantum* et secundus et tertius sim. *etc. d*, sim. et secundus et tertius *etc. e cum gr.* ℵBDL 157 *Tisch. T. G.* 8, *W. H.* seques H; secundus *δ*. accipit ƎPMTOQR. **illam** : eam CGTX*. *om.* **ipse** G. **filio** : filiis EH^{1}ΘO *gat. cor. uat. a f i r δ aur.*; filios ƎF. *om.* **et ipse . . . accepit illam** (31) R.

31. *inc.* tertius similiter autem et septem *a*, et ter. usque ad septimum omnes *e*. tercius GW; ·III· D. accipit EƎPGOQ. **illam** + et mortuus est sine filio *c* (*aeth.*). **similiter** *om.* F. *om.* **omnes** *a d δ* (*Bentl.*) *et gr.* ·UII· DETW. *om.* **et** *tert.* D *d e* ff_2 *i q r δ et gr.* ℵABD *etc.* relinquer. ƎF, relinquaer. GY; dimiserunt *d*, remis. *e*. **semen** (*σπέρμα* P*) : filium *a e et τέκνον* DΓ *etc.*; filios *uett. rell* (*exc. f aur.*) *et gr. plur. τέκνα*. **et** (*bis scr.* H) **mor. sunt** : *om. c* ff_2 *i l gr. min.*; et defuncti sunt *a*.

32. *om. uers. e*; *om.* **nou. omnium** *c i*; *tantum* sed et mulier *a*. + et *ad init.* Z. nouisima Q; nouissime V *vg. Tisch. d* ff_2 l^c *q* (-mae) *r*; + autem QR *f* ff_2 *l q r cor. uat.** homnium T; *om. d* ff_2 *l r gr.* ℵBDL *min.* **mortua** : diffuncta E. *om.* **et** D.

33. resurrectionem W. *om.* **ergo** *e* ff_2 *i l* ℵ*157. **eorum** (ergorum *lapsu* C) : *om.* H *e* ff_2 *r* ℵ*. > erit eorum Q. **uxor** : mulier *δ*. **siquidem septem** (·UII· DRTW) : nam sep. K *c*, sep. enim *a d e f i q r*; omnes enim E, nam omnes *l*. abuerunt CT; habebant Z* (*corr.* Z^2); > eam habuerunt ƎPGO. *om.* **uxorem** R ff_2 *syr. cu. et sch.*

34 Et ait illis iesus
filii saeculi huius nubunt
et traduntur ad nuptias
35 illi uero qui digni habebuntur saeculo illo
et resurrectione ex mortuis
neque nubunt
neque ducunt uxores
36 neque enim ultra mori poterunt
aequales enim angelis sunt
et filii sunt dei
cum sint filii resurrectionis
37 quia uero resurgant mortui
et moses ostendit secus rubum
sicut dicit dominum deum abraham
et deum isaac et deum iacob
38 deus autem non est mortuorum
sed uiuorum
omnes enim uiuunt ei

---

uxorem 34 et ait illis iesus. filii huius saeculi nubunt et traduntur ad nuptias. 35 illi uero qui
digni habebuntur saeculo illo et resurrectione ex mortuis neque nubunt. neque uxores
ducunt. 36 neque enim ultra poterunt mori. similes enim sunt angelis et filii sunt dei cum sint
filii resurrectionis. 37 nam quia resurgunt mortui et moyses ostendit sicut dixit. uidi in rubo
dominum deum abraham. et deum isaac. et deum iacob 38 deus autem non est mortuorum

---

34. + respondens *ad init. q* δ *cum gr.* APRΓΔ *etc.* ihesus C. fili GO; filiis T*. seculi HOςℌ. > huius saec. K *vg. uett. exc. e* δ *aur.* **nubunt** (-ent EFXZ, -ant G) **et traduntur** (-entur Z*, -unt ƎP*, -ent E) **ad** (*om.* ƎP*) **nuptias** (nubt. ƎF TZ) *codd. plur. vg. f* δ (*tantum* nubunt et) *aur.* = *γαμοῦσιν καὶ γαμίσκονται uel simile gr. plur.* : generantur et generant *ff₂ i q gat.**, generant et generantur *c e l Cypr. Test.* III. 32, *de hab. uirg.* 22; nub. et trad. ad nup. generantur et generant E; > generantur et generant nubunt et nubuntur et ducuntur ad nuptias Q; *cf.* generant et generantur nubunt et nubuntur *a*, nascuntur et generant nubunt et nubuntur *r*, pariuntur et pariunt nubunt et nubuntur *d*, *γεννωνται και γεννωσιν γαμουσιν και γαμουνται* D.

35. **uero** *codd. plur.* (*om.* X²) *vg. f aur.* : autem AFHMMTY *Tisch. a d e i r δ.* **d. habebuntur** *codd. plur.* (abeb. C, habebunt MT) *et vg.* : d. habentur H¹ΘOX*Z *cod. caraf. c ff₂ i l q* δ *aur. Bentl.*, d. habantur G; d. fuerint *a d*, dignationem fuerint *e*, habuerint dignationem *Cypr.*; *gr. οἱ καταξιωθέντες*; + a O. sec. ςℌ. **illo** *erasum* O. saeculum illum attingere *a*, saeculi huius obtinere *d*, s. illius habituri *e*; *gr. τοῦ αἰῶνος ἐκείνου τυχεῖν*; *libere r* in illo saeculo obtinere resurrectionem *etc.* **et** : in O *a c e aur. contra gr.*; et in D. resurrectionem HM. **neque** *pr.* : non D *a e.* **nubunt ... ducunt ux.** *codd. plur.* ℌ *a c f i r aur. cor. uat.* '*moderni*' *Bentl.*, *cf.* nubunt ... nubuntur *a d ff₂* (+ neque ducunt uxores) *r* : nubent ... ducent ux. KVWς𝔖ℭ *q cod.* '. .' *. ap. cor. uat.*; nubent ... ducunt ux. E*FZ, nubunt ... ducent ux. MT *et* nubunt ... nubentur *e* δ.

36. **enim** (eum R*) : etiam 𝔖, *non edd. uett.*; *om.* EZ*(+Z²)ςℌ (*non cod. caraf.* ℭ) *cum. gr.* H *al. pauc.* hultra C; iam *a*; ultra iam ER. > mori ultra T. **mori poterunt** *codd. plur.* (*et* A¹) *vg.* : m. poterint A*HΘMY, m. potuerint Xᶜ; mori possunt *d*, *et ἀποθανεῖν δύνανται gr. plur.* (*non* D); morituri sunt *a*, incipient mori *e Cypr.*, morientur *ff₂ i l q*, -untur *c*, *et αποθ. μελλουσιν* D. **aequales** (eq. RW, aequalis Y*, aequilis G) **enim** (*om.* im Θ) **angelis** (agg. M, hang. C, angu. D) **sunt** = *ἰσάγγελοι γάρ εἰσιν* : + dei *a* (*e Cypr.* > sunt ang.), *et* + *θεου* 157; + deo *d et* + *τω θεω* D; sunt autem (nam sunt *uett.*) similes angelis dei E *gat. c ff₂ i l q.* **et filii** (fili FG, flii R) **sunt dei** = *καὶ υἱοί εἰσιν θεοῦ* : quia sunt filii dei K; *om.* E *gat. a c d e ff₂ i l* (*r* ?) *Cypr. cum gr.* D 157. quum Θ. resurrectiones R. > resurr. filii *d*; > resurr. filii cum sint *a*; > quia resurr. filii sunt E *gat. c ff₂ i l q.*

37. **quia uero** (*ὅτι δέ*) *codd. vg. cor. uat.* : quia uere DEƎP^mg QR, quoniam uere *c l q.* **resurgant** ABCGHΘIKMMTQVWXYZ¹ςℌℭ : resurgunt ƎF ƎPJOTZ* *uett. plur.*; resurgent DER𝔖 *gat. r. om.* **et** *pr.* EKR *a c d e ff₂ i l q.* moyses EƎPΘIJKMT RTV *vg. Tisch.*, moises W, moӯ D. hostendit C; demonstrauit *a*, significauit *d e*; + uobis *a.* **secus** (secum Y) **rubum** (ruu. T; > rubum secus R) **sicut dicit** (dixit X) = *ἐπὶ τῆς βάτου ὡς λέγει codd. et vg.* (dicit de rubo *a*) : + uidit D; + uidit (uidi *aur.*) in rubo Q *aur.*; sicut dixit uidi in rubo *c f ff₂ i l q* (*r*), *forsan pro ὡς λέγει εἶδον ἐν τῇ β. facile enim ειδον inter λεγει et εν excidere posset.* habr. E, abraam DW, abracham R. *om.* **et** *sec.* ƎP *a.* ysahac C, ysaac W, issac D, isac ƎP. *ita habet uersum e* resurgere autem mortuos moyses sign. super rub. quando dixerit ei ds̄ dns̄ dicens ego sum ds̄ abr. ds̄ isac ds̄ iacob; *cf. Mc.* xii. 26.

38. **autem** : ergo *c ff₂ i l q*, enim *e*; *om.* T *a d.* **est** : deus E. > non est deus m. *a Cypr.* < mort. non est *c d ff₂ i l q r et* D^gr. uiborum T; uiuentium *a. om.* **enim** J. uibunt T, uiunt ƎPR; uiuent *a c d ff₂ q*; > illi uiu. *a d e i r.*

39 respondentes autem quidam
scribarum dixerunt
magister bene dixisti.
40 (244. 2) Et amplius non audebant eum
quicquam interrogare.
41 (245. 2) Dixit autem ad illos
quomodo dicunt christum
filium dauid esse
42 et ipse dauid dicit in libro
psalmorum
dixit dominus domino meo
sede a dextris meis
43 donec ponam inimicos tuos
scabellum pedum tuorum?
44 dauid ergo dominum illum uocat
et quomodo filius eius est?
45 (246. 2) Audiente autem omni populo
dixit discipulis suis
46 attendite a scribis qui uolunt
ambulare in stolis
et amant salutationes in foro
et primas cathedras in synagogis
et primos discubitus in conuiuiis.
47 (247. 8) Qui deuorant domos uiduarum
simulantes longam orationem
hi accipient damnationem maiorem.
XXI. 1 Respiciens autem uidit eos
qui mittebant munera sua

---

sed uiuorum. omnes enim uiuunt ei. 39 respondentes autem quidam scribarum. dixerunt.
magister bene dixisti. 40 et amplius non audebant eum quicquam interrogare. 41 dixit autem
ad illos iesus. quomodo dicunt christum filium dauid esse 42 et ipse dauid dicit in libro
psalmorum. dixit dominus domino meo. sede a dextris meis 43 donec ponam inimicos tuos
scabellum pedum tuorum 44 dauid ergo eum dominum uocat et quomodo filius eius est.
45 audiente autem omni populo dixit discipulis suis. 46 adtendite uobis ab scribis qui uolunt
ambulare in stolis. et amant salutationes in foro. et primas cathedras in synagogis et primos
discubitus in conuiuiis. 47 qui deuorant domos uiduarum simulantes longam orationem
propterea hi accipient maiorem damnationem. XXI. 1 Respiciens autem uidit eos qui

---

39. respondens BOZ *d* ff_2 *i q aur.*, responden R. *om.* **autem** R. scriba Z; de scribis *a e*; farisaeorum *r*. **dixerunt**: dixit BZ *i aur.*; aiunt *q*; +ei DG *vg.* (*q*). *om.* **magister** R *e*.

40. **et amplius** (ham. C) **non** *codd. vg. et uett.* (et iam non *e*) *contra gr.* *οὐκέτι γάρ uel οὐκέτι δέ*: am. autem non *d*, nec am. *a*. audiebant DY* (i *eras.*). quidquam C𝔖ℭ; *om.* KVZ. > interrogare quicq. ER *Bentl.* (*gr.* *ἐπερωτᾶν οὐδέν*); > int. eum Z^c; > int. eum quicquam *a d*(nihil)*e*(illum).

41. **illos**: +iesus D *c f* ff_2 *i l*; +quid uobis uidetur de christo cuius filius est dicunt illi dauid dixit autem ad illos quomodo dauid dicit *etc. e*; *ex Mt.* xxii. 42. > esse dauid ER *vg.*

42. **et ipse**: ipse enim *l cum gr.* ℵBLR *min.* *αὐτὸς γάρ*. **dicit**: dixit ff_2 *i l*. salmorum R. **dixit** (*εἶπεν*): dicit *a c d* ff_2 et λεγει D. **a**: ad G *a e q r*. dexteris meis D; dexteram meam *a d e*.

43. **donec**: usquedum *d*, quoadusque *e*. scabillum EHJMOVX^2, -pillum R, -byllum G; suppedaneum uel sc. δ. peduum T. **sc. ped. tu.**: sub pedibus tuis *uett.* (*exc. f* δ *aur.*) *cum gr.* D 145; *ex Mt.*

44. **dauid** (-it G) **ergo**: *om.* **ergo** *a d i et gr.* D; d. enim *l*; > si d. *c e* ff_2(+in spiritu), si ergo d. *q*. *om.* **et** *c d e* ff_2 *i l q*. quomo O*. *om.* **eius** R* (+*sax.*). *om.* **est** MT.

45. *om.* **omni** T. **dixit**+iesus *c* ff_2. **disc. suis** (*τοῖς μαθ. αὐτοῦ* ℵALPR *etc.*): ad discipulos *d l*, *et om.* *αὐτοῦ* BD.

46. **attendite** ƎPHKMMTRVWXYZ *vg.*: adt. AB𝔉CDEGΘIJOT; +uobis *f* ff_2; cauete *a e*. ab 𝔉CGΘ^{c}IOTXZ. scribiis *et* stoliis E*. pr. catedras T; primos consessus *a*; praesidere *e*. sinagogis ƎPRW, -giis E*, -gys H. pr. discubitos BDGIMRTY, -tis W; pr. accubitos ƎPO (*d*); superiores recumbere *e*. conbibiis T, conuiuis ƎP, -uiuus R, -uiis O; cenis *d e*.

47. **deuorant**: comedunt *a d e*. domus DEƎP GKQR. **simulantes** (fingentes *a c* ff_2 *i l*) **longam** (log. G*, longu. D) **orationem** (hor. C) = *προφάσει μακρὰ προσευχόμενοι* DPR *min.*, *sed* *προσεύχονται* *plur.*: occasione longa orantes (ador. *e r*) *d e q r s*. > fingentes l. orat. deuorant panes (*sic*) uiduarum *c* ff_2 *i l*, *et* > occ. l. or. deuorant domos uid. *q*. hii B𝔉DEƎPΘIORTW. accipien^t G, accipiant Q, accipiat R; percipient KWXZ. dampnationem DEƎPΘRW. **maiorem**: peiorem D*. > mai. damn. (= *περισσότερον κρίμα*) *Tisch.* *c*(mai. damn. accipient) *f s*, *cf.* abuntius iudicium *e*, amplius iud. *d*, amplius poenae *a*.

XXI. 1. **respiciens**: aspiciens *d*, aspexit . . et *e*; intendens *m*; *gr.* *ἀναβλέψας*. **autem**+iesus *a* ff_2 *et gr.* X. 157. **mittebant**: +mane DR. **munera**

in gazophylacium diuites
2 uidit autem et quandam
uiduam pauperculam
mittentem aera minuta duo
3 et dixit uere dico uobis
quia uidua haec pauper
plus quam omnes misit
4 nam omnes hi ex abundanti
sibi miserunt in munera dei
haec autem ex eo quod deest
illi omnem uictum suum
quem habuit misit.
5 (248. 2) Et quibusdam dicentibus
de templo
quod lapidibus bonis et donis
ornatum esset dixit
6 haec quae uidetis
uenient dies in quibus non
relinquetur lapis super
lapidem qui non destruatur.
7 (249. 2) Interrogauerunt autem
illum dicentes
praeceptor quando haec erunt
et quod signum cum fieri
incipient ?
8 qui dixit uidete ne seducamini

---

mittebant munera sua in gazophylacium diuites. 2 uidit autem et quandam uiduam pauperem
mittentem ibi aera minuta duo. 3 et dixit uere dico uobis quia uidua haec pauper plus
omnibus misit. 4 omnes enim hi ex eo quod abundauit illis. miserunt in munera dei. haec
autem ex eo quod deest illi. omnem uictum suum quem habuit misit. 5 et quibusdam dicen-
tibus de templo. quod lapidibus bonis. et donis ornatum esset. dixit. 6 haec quae uidetis
uenient dies. in quibus non relinquetur lapis super lapidem qui non destruatur. 7 interro-
gauerunt autem illum dicentes. praeceptor. quando haec erunt et quod signum cum fieri
incipient. 8 ad ille dixit. uidete ne seducamini. multi enim uenient in nomine meo dicentes.

(dona *a e r d*) **sua**: *in ras. scr.* T^{rec}; *om. s*; *om.* **sua** D *a q*. **gazophylacium** *cum* BꝜFIMOXZ^1 *vg.*, *et* -tium MT: gazophilacium ACEFHΘJVY, -tium K; gazofilacium ꝖPT, -tium W, gazafilacium D, gazofiliacium G; gazophilacio RZ*; altario *a*; + ipsorum *q s*. diuitis ꝜF.

2. **uid. autem et** (*εἶδέν δε καί* DP *al. pauc.*, *et* > *τινα καί* AEGH *etc.*): uid. autem H*(+ et H^1)R; u. etiam *a*; et u. *c ff$_2$ i l q r*. quadam Y; quendam Z* (*corr.* Z^1). *om.* **uiduam** *i r*. pauperem (*d*) *e f s*. **mittentem** + ibi *f q δ et gr. plur.* **aera** (hera C, era W) **minuta duo** = *λεπτά δύο* ℵBLQX *min.*: > aerea duo minuta D *et δύο λεπτά* ADRΓ *etc.*, duo min. *δ*; duos quadrantes *a* (> quad. duo *s*); duo minus quod est codrantes *d et* D^{gr}.

3. **dixit** + iesus *q*. uerae C, aere G. **uere dico uobis** *om.* ꝖP*(+ *mg.*). *om.* **quia** *ff$_2$ i l q r s*. uiduam R. **pauper**: paupercula DꝖP^{mg}GR *c ff$_2$ i l m q r δ*, paupera *a d s* (> pau. haec *a s*); *om. e*. quam omnibus E; omnibus *d e f m r s δ*; omnium E. missit DR; + in donum (-na *e*) dei Q *e*, *ex u.* 4.

4. hii ꝜFDEꝖPGH^1IRTWZ*; *om.* C. > hii omnes R. **ex abundanti** (*ἐκ τοῦ περισσεύοντος plur.*) A^cBIJMVX*Z *Harl.* 2826 *vg. Bentl. c ff$_2$ i l m*, ex hab. CTW: ex abundantia (*ἐκ τοῦ περισσεύματος* L *min.*) A*ꝜFFGHΘORX^{c}Y *gat.* (*d*) *q δ*, ex hab. DEꝖP, ex abundantiam KMT(hab.), ex abundantiis *aur.*, de exuperantia *s*; *uarie uertunt rell.*, de eo quod superfuit illis *e*, de quo super illis fuit *a*; *r cum f*. **sibi**: sua D; *om.* H. misserunt DR. *om.* **in** DMT. munura MT; dona *a c e m s*. **dei**: + dum Q. hec W. **ex eo** (hoc Z) **quod** (quo 𝔖) **deest illi** (ille F) = *ἐκ τοῦ ὑστερήματος αὐτῆς*: de exiguitate sua *a*, de inopia sua *e r*, de minimo suo *d*. **omnem**: totum F. **uictum** (*τὸν βίον*): facultatem *a*, substantiam *d*. quam T. missit D.

5. **bonis**: optimis *a*. > bonis lapidibus *vg. edd. ant. plur.* **donis** (*ἀναθέμασιν*): depositionibus *d*. hornatum C, ornatam G; exstructum *a*. **esset**: esse H; + et E*? (*sed eras.*); + domini Z*(*sed corr.*). **dixit**: + que Q; + iesus *q*.

6. hec W. **quae** (que D): *om.* E^cQ *a c d e ff$_2$ i l q et gr.* DL. > uid. haec *c l* (nonne uid. haec), *om.* **in** T. relinquitur O. lapes R; lapidem E. supra R. **lapidem**: + hic in pariete DQ *c ff$_2$ i q r*, in par. hic *a d*, in parietem *l s*; *et + εν τοιχω ωδε* D. distruatur EꝖP, dextr. C.

7. *inc.* et interrogauerunt eum F. *om.* **autem** R. **illum**: + discipuli eius D; + discipuli (*post* **autem**) *d et* D^{gr} *min.* **praeceptor** (*διδάσκαλε*): preceptor DVW; magister *a d e s*. **quando** + ergo *s δ et gr. plur.* hec W. erant G; fient *c i* (-unt) *l*. **signum** + erit D. **cum** (quum Θ) **fieri incipient** (-unt ꝖP; > inc. fieri *a e*) = *ὅταν μέλλῃ ταῦτα γίνεσθαι*, *cf.* cum futura erunt *c ff$_2$ i q* (+ haec) *s* (> haec er. fut.): aduentus tui *d l et της σης ελευσεως* D *cf. Mt.* xxiv. 3.

8. **uid. ne seduc.** *om.* H*(+ *in mg.* H^1).

multi enim uenient in nomine meo
dicentes quia
ego sum
et tempus adpropinquauit
nolite ergo ire post illos.
9 Cum autem audieritis
proelia et seditiones
nolite terreri
oportet primum haec fieri
sed non statim finis
10 tunc dicebat illis
surget gens contra gentem
et regnum aduersus regnum
11 et terrae motus magni
erunt per loca
et pestilentiae et fames
terroresque de caelo
et signa magna erunt.
12 (250. 1) Sed ante haec omnia inicient
uobis manus suas
et persequentur
tradentes in synagogas
et custodias
trahentes ad reges et praesides propter nomen meum
13 continget autem uobis
in testimonium.
14 (251. 2) Ponite ergo in cordibus uestris
non praemeditari quemadmodum respondeatis

quia ego sum et tempus adpropinquauit nolite ergo ire post illos. 9 cum autem audieritis praelia et seditiones nolite terreri. oportet enim haec primum fieri sed nondum est finis
10 tunc dixit illis. exsurget gens aduersus gentem et regnum aduersus regnum 11 terremotus autem magni erunt per loca. et pestilentiae et fames. terroresque de caelo et signa magna erunt. 12 sed ante haec omnia inicient in uos manus suas. et persequentur. tradentes in synagogis. et custodiis. ducentes ad reges et praesides propter nomen meum. 13 continget autem uobis. in testimonium. 14 ponite ergo in cordibus uestris non praemeditari. quemad-

suducamini E*; erretis *d e*. **quia**: quoniam DQ *e*; *om. c r gr.* ℵBLX. **sum** + christus DEƷP^{mg}QR *gat. c e* (+ et multos seducent) ff_2 *i l q r aur. Tert. Ambr. et gr. min.* 157. **adpropinquauit** B(-a^{u}it) ƷFCDƷPGJMORXZ, *et* -bit EΘIMT: appr. AHKTWY *vg. Tisch. et* -bit V; adpropiauit *c d* ff_2 *l q*, propiauit *r*?, proximum est *s*. *om.* **ergo** ϛ *a c d e* ff_2 *i l s et gr.* ℵBDL *etc.* nol. sequi *a*; ne abieritis *d*, ne . . eatis δ. **illos**: eos *vg. s.*

9. quum Θ. *om.* **autem** O*Z. **audieritis**: uideritis D *q*, coeperitis uidere *e*. praelia CƷPHJ ϛ𝔖ℭ, prel. DW. sediciones H; separationes *a*, dissensiones *d*, turbationis *e*; *gr.* ἀκαταστασίας; auditiones proeliorum *q ex Mt. uel Mc.* **nolite** (noli O*) **terreri** (terriri E; expauescere *e s*) = μὴ πτοηθῆτε: nol. timere *q*, ne timueritis *d et* μη φοβηθητε D. hoportet C; + enim DQ𝔖 *Bentl. a c d e f q r* δ *cor. uat. et gr. omn.* hec W. **non** (οὐκ): nondum G *vg. cor. uat. mg. a f.* **statim**: continuo *d e*; erit *a*. **finis** + in illis *a* ff_2 *q r.*

10. **tunc dic. illis** *om. a d e* ff_2 *i l r et* D^{gr}. **dicebat** + in Q*. **illis** + in illis diebus D(in illis *expunct.*)Q. **surget** (exs. *r*) + enim *a d e r*, > nam surg. *c* ff_2 *i l.* **contra**: in J δ; super *a c e*, aduersus *f*. **aduersus** (-sum Q): super *a e*, contra *d*, in δ.

11. **et terrae motus** (terre WX, terri EƷPQ) *cum* BƷFCDEƷPIOQRTVWXZ *vg. c* ff_2 *i l q* (*r*), terrem. quoque *a e*, *cf. f*; *gr.* σεισμοί τε: terrae motus (*om.* **et**) AGH(terre)ΘJKMMTY *d* δ *gr.* AL *al.* herunt *bis* C; *om. hic a d* δ. pestilentie W; pestes *a s.* famis G, phames E; > f. et morbi *d*, f. et lues *e cum gr.* λιμοὶ κ. λοιμοί ℵADL ΓΔ(*non* δ) *etc.*; + erunt *a c d* ff_2 *i l q r s* δ *et gr.* timores *d e*, formidines *a*. quae E. celo W. signam W* (m *exp.*). erant G; + et tempestates DQ *c* ff_2 *i l q r s*, + et hiemes *a Orig. int. Delarue* III. 855; *cum syr.*

12. hante C. hec W. **omnia** *om.* G*(+ *sup. lin.*). iniecient D, initient EMT, iniic. *vg. Tisch.*; incipient R; mittent *d*, inmit. *a*; + in DQ. *om.* **suas** ERX*. **persequentur**: + uos D *l*; + omnes uos Q. **tradentes** (παραδιδόντες) *codd. plur. vg. et uett.*: trahentes EG *gat.* sinagogas ƷPW; **synagogis** BCKOXZ *uett. plur.*, sinagogis RT, -giis E*. **et** *sec.*: + in BOVZ; + ad D. custodiis E *gat.*; custodientes R; carcares *d*, carceribus *a*. **trahentes** (*gr.* ἀγομένους *uel* ἀπαγ.; *nulli* ἀγόμενοι) BΘIJKMTQVWX^2Z *vg. Bentl. s*, ducentes *c d*(-tur)*f* ff_2 *i l q r* δ, abducentes *e*, et ducemini *a*: tradentes AƷFCDEƷPGHMORX*Y; *om.* T. **ad**: et Y. regis O. **et praesides** (pre. DT, duces *d*, potestates *e*) *cum* CDEIJKORTV WZ *vg. uett. plur. et gr.*: et ad pr. ABƷFƷPGHΘ MMTQXY *c l*; + ducemini T^c *cf. a supra.* causa nominis mei *a et* 17.

13. contige^{n}t H, contingent BG, -guent D; obtinget *d*, euenient *s*; ut sit *a*. **uobis** + haec D (*l r*) *s.* testimonio H*(*corr.* H^1)*a*.

14. ponete ƷP; + me R. **ergo** + uos *ut udtur*

15 ego enim dabo uobis
os et sapientiam
cui non poterunt resistere
et contradicere omnes
aduersarii uestri
16 trademini autem a parentibus et fratribus
et cognatis et amicis
et morte afficient ex uobis
17 et eritis odio omnibus
propter nomen meum
18 et capillus de capite uestro
non peribit
19 in patientia uestra possidebitis animas uestras.
20 (252. 10) Cum autem uideritis circumdari
ab exercitu hierusalem
tunc scitote quia adpropinquauit desolatio eius.
21 (253. 2) Tunc qui in iudaea sunt
fugiant in montes
et qui in medio eius discedant
et qui in regionibus
non intrent in eam
22 quia dies ultionis hi sunt
ut impleantur omnia
quae scripta sunt.
23 (254. 2) Uae autem praegnatibus et nu-

---

modum respondeatis. 15 ego enim dabo uobis. os. et sapientiam. cui non possint
resistere aut contradicere omnes aduersarii uestri. 16 trademini enim a parentibus. et
a fratribus. et a cognatis. et amicis. et morti afficient uos 17 et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. 18 et capillus capitis uestri non peribit. 19 in uestra autem
patientia possideuitis animas uestras. 20 cum autem uideritis circumdari ab exercitu hierusalem. tunc scitote. quia adpropinquauit desolatio eius. 21 tunc qui in iudaea sunt fugiant in
montibus. et qui in medio eius sunt. discedant et qui in regionibus non intrent in eam.
22 quia dies ultionis hi sunt ut impleantur omnia quae scribta sunt. 23 uae autem praegnan-

---

G* *sed eras.* premeditari DW; prius meditare *a*, ante med. *s*, cogitare *r*; promeletantes *d* (*προμελετωντες* D). quemammodum HIYZ; quoniam F; *om. d.* respondere *d*; rationem reddatis *a s*.

15. **enim**: autem ƐP*(*corr. mg.*)O. dauo R. **uobis** *sup. lin.* R. hos C. *om.* **et** *pr.* O*. sapientia E. **poterunt** (*δυνήσονται*) *codd.* (perunt Θ) *et vg.*: poterint ABCGXY *d* (*e*), potuerint D; possunt *c*, -sint *f i*. **resistere** (*ἀντιστῆναι*): coresistere *e*: respondere ƐP^{mg}OR. *om.* et *sec.* T*. *om.* **resis. et** *d*. contradicer^{e} H; condicere O*. *om.* **et contrad.** *a c* ff_2 *i l q r Cypr. et* D^{gr}. *om.* **omnes** *a c* ff_2 *i l q r Cypr.* aduersari R. aduersantes uobis *d*, qui aduersantur uobis *a*.

16. tradimini H*(*corr.* H^1)IMO. **autem**: enim D *f q*; *om.* E. *om.* **et fratribus** *a*. *om.* **et cognatis** *e*. hamicis C. **morte afficient** (*θανατώσουσιν*) ABCHKMMTVWXY *vg.*: m. adf. ƸFDE ƐPGΘIJOR(adficiant)Z; morti tradent *d*; mortificabunt *e*.

17. hodio C, odie R; odibiles *d e s δ*; + magno *c*. **omnibus** + hominibus QϚ𝔖 *c*(*om.* omnibus)*f* ff_2 *i q r gat. cor. uat.**, + gentibus *s*.

18. capitis uestri *f q*. periuit O; -iet *a d*; praeteribit *r*.

19. **in patientia**(pac. VW, patiaentia R)**uestra** (*ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν*) *cum* BƸFCDEƐPIJKOQRT VWZ *vg. uett.* (> uestra pat. *e* ff_2 *i q r s*), in tolerantia u. *a*, in sufferentia u. *d*: et in pat. ues. AFGHΘMMTXY *l*(> ues. pat.), *cf. f*, *et* in uestra enim pat. *c*. possed. K, possideu. O, posideb. Y, possedebetis R; adquiretis *c* ff_2 *l q*(-itis)*r s*; *κτήσεσθε* AB *min.*; adquirite *d i et κτήσασθε* ℵDL *etc.*

20. quum HΘ. **uideritis**: audieritis G. circundari Ϛ; circuiri *d*; circumdatam *a e*. hab C. exercitibus *a*. iherus. C, ierus. *vg.* sci^{to}te T (*γνῶτε gr. plur.*); scietis *d e s*, *γνώσεσθε* DX *al. pauc.* **quia**: qui O. **adpropinquauit** *plur. et* appr. AT *vg. Tisch.*: adpropinquabit BEΘI, appr. HKMTVWY; adpropiauit G *c* ff_2 *i l q r*; *gr.* *ἤγγικεν uel ἤγγισεν*. desolutio ƐP; dissolutio EH.

21. nunc V*(*sed corr.*). *om.* **in** *pr.* O*. iudea CDEƐPOW, udia R. fugient D; + a facie eius ff_2. **in** *sec.*: ad *vg.*, *edd. uett.* montibus GO *uett. plur.* **eius**: + fuerint D (*r*), + sunt *d e f*, + erunt *c s*; + non ƐP^{mg}RT *d et* D_g^r. **discedant** (*ἐκχωρείτωσαν*) CEƐPFGHΘIKMOVWZ*vg*, desc. ABMTXY, *et uett. plur.* (secedant *a e*, exeant *d*): descendant ƸFJT *c*, disc. D(discendent)QR *r*. **regionibus** (agris *s*, *ταῖς χώραις gr.*): + eius D *r*. intrant G*(*sed corr.*); introient T. **eam**: ea KZ.

22. hultionis CH; iudicii *a*, uindictae *d e*. hii ƸFCDEƐPIRTWZ*. **quia . . . hi sunt**: quia uenit tempus desolandi eius *l*. **ut**: et ET. inpleantur DƐPFO(-atur O*)T. que D, quiae R. scribta ƸFEGOX*YZ. s^{u}nt *sec.* B. **omnia q. s. sunt**: omnes scripturae *e*.

23. ue W. **autem**: *om.* D *uett.* (*exc. f δ*) *et gr.* B DL; uobis E. **praegnatibus** *cum* AΘX* *et* pregna.

trientibus in illis diebus.
(255. 2) Erit enim pressura magna
super terram et ira
populo huic.
24 (256. 10) Et cadent in ore gladii
et captiui ducentur
in omnes gentes
et hierusalem calcabitur
a gentibus
donec impleantur
tempora nationum.
25 (257. 2) Et erunt signa in sole
et luna et stellis
et in terris pressura gentium
prae confusione sonitus
maris et fluctuum
26 arescentibus hominibus
prae timore et expectatione
quae superuenient
uniuerso orbi
nam uirtutes caelorum
mouebuntur.
27 (258. 2) Et tunc uidebunt filium hominis
uenientem in nube
cum potestate magna
et maiestate.

---

tibus. et nutrientibus in illis diebus. erit enim praessura magna super terram et ira populo huic. 24 et cadent in ore gladii. et captiui ducentur in omnibus gentibus et hierusalem calcauitur a gentibus. donec impleantur tempora nationum. 25 et erunt signa magna in sole. et in luna. et in stellis. et in terra occursus gentium. prae ansietate ut sonitus maris. et motus fluctuum. 26 arescentibus hominibus prae timore et exceptatione. quae superuenient uniuerso orbi. nam . . . . caelorum mouebuntur. 27 et tunc uidebunt filium hominis uenientem

---

BF, *cf.* ii. 5: praegnantibus ꝊFCƎPGHJMMTO (praenan.)R(praegan.)V*X^{2}Y *vg. Tisch.*, pregnan. IKTV^{c}WZ, prignan. D. **praeg. et nutrientibus** (lactantibus *a*, quae lactant *d*): quae (qui E *i l q gat.*) in utero habent et quae (qui *q*; *om.* *ff*$_2$) ubera dant E *c ff*$_2$ *i l q gat. Ambr.*; quae in uentre habent et quae mammant *e*. *om.* in G. praessura FΘKZ, praesura EƎPHRY, presura D; tribulatio G; necessitas *a d e r*; *gr.* ἀνάγκη. *om.* **magna** *l*. **super**: supra AFHOXY *Tisch.*; *gr.* ἐπὶ τῆς γῆς. populi EG.

24. hore C. **captiui** (ui *sup. lin.* H) **ducentur** αἰχμαλωτισθήσονται): in captiuitatem duc. *r*; captiui erunt *e*; captiuentur uel cap. duc. δ. gentes uniuersas *a*. iherus. *etc. ut u.* 20. **calcabitur** (calcau. O) = ἔσται πατουμένη: concalcabitur E (*r*); erit calcata *d* δ, erit incalc. *e*, erit in concalcationem *a*. a nationibus *c ff*$_2$ *i l q*; nationum *a*. inpleantur DEƎPJR; compl. W, repl. *a*. *om.* **temp. nat.** *d*. **nationum**: gentium *a e ff*$_2$ *i l q*.

25. **et stellis** (*sine* in) *cum* BCDEƎPH^{1}ΘIJKQRTVWZ *vg. uett. plur. et gr.* καὶ ἄστροις: et in stellis AꝊFH*(stellas)MMTOXY *f*, et in sideribus *d e*; *om.* G. terra ƎP; + et Q. **pressura** (praess. ΘKZ, praes. EƎPHR, pres. D) *codd. et vg.* = συνοχή, *specimen ergo ignauiae Hieronymianae cum idem uerbum u.* 23 *graeco* ἀνάγκη *respondeat*: tribulatio G; conpressio *a*, conflictio *d*, conclusio *e*, occursus *f*. **prae**(pre D)**confusione** (confuss. DERY) = ἐν ἀπορίᾳ: et confusione Z*(*corr.*); in confessione *e* (*cf. ad Mc.* viii. 38), in stupore *a* (*Tert.*); *f uide supra*; et aporia *d*, και απορια D. **sonitus**(sonus *a*)**maris** = ἤχους θαλάσσης ℵABCL *etc.*: sonante mare *d et* ἠχούσης θαλ. DΓΔ *etc.* (*non* δ). > et maris G; et maris et CH*JMQR. **fluctuum** (fluctum R) = σάλου: undis *a*, slo *d*, inundationes *e*, fl. uel motionis δ *cf. f supra*.

26. **arescentibus**(= ἀποψυχόντων): a refrigescentibus *a*, deficientium *d*; ἀποψύχειν *rectius uertitur* refrigescere *ut in a*; *sed cum* ψύχειν *in* LXX. *significet ad auras uel ad solem siccandi causa explicare uel expandere, ut* II *Reg.* xvii. 19, *Hierem.* viii. 2 (שׁטח), arescendi *notio hoc loco accreuisse uidetur*; *cf. Num.* xi. 32 *ubi* καὶ ἔψυξαν = *vg.* et siccauerunt. hominis V; omnibus T. pre D. timorem Y. exspec. CEƎPKMTRVX*Z^2; + eorum D *e*. que D, qui G. superueniunt YZ*; uentura sunt D; + in D(*sup. lin.*)E. huniuerso C; *om.* *a d e*. horbi C, orbe D^{c}E; urbi O; + terrarum *a d*, + terrae *e*. uirtutis R. **caelorum** (cel. W) = τῶν οὐρανῶν: quae sunt in caelo *a d Ambr.*, q. in c. sunt *c ff*$_2$; in caelo *e i l*; *et* αι εν τω ουρανω D. mobebuntur T; bunt *in ras.* O; commouebuntur ƎP^{mg}ΘR *r*, *et* cummou. H^1.

27. *om.* **et** *ad init.* ER *a l**. ueniente^m Θ; + de caelo *c*. in^{n}ube C; in nubae E; in nubibus ꝊFHΘZ *c e f ff*$_2$ *i l*(+ caeli)*q r Ambr. et graec.* C *al. plus* 10. **cum**: et *d e et* D^{gr} και. **potestate**: potentatu *e*, uirtute *d r*. **magna**: multa *d* (δ) *et gr.* πολλῆς. magestate CZ*; uirtute O; gloria *a d*, claritates *e*. > **et maies. magna** *l* δ (multa) *cum gr. plur.*

28 His autem fieri incipientibus
respicite et leuate
capita uestra
quoniam adpropinquat redemptio uestra.
29 Et dixit illis similitudinem
uidete ficulneam et omnes arbores
30 cum producunt iam ex se fructum
scitis quoniam prope est aestas
31 ita et uos cum uideritis haec fieri
scitote quoniam prope est regnum dei
32 amen dico uobis quia non praeteribit
generatio haec
donec omnia fiant
33 caelum et terra transibunt
uerba autem mea non transibunt.
34 (259. 10) Attendite autem uobis
ne forte grauentur corda uestra
in crapula et ebrietate
et curis huius uitae
et superueniat in uos repentina dies illa
35 tamquam laqueus enim
superueniet in omnes
qui sedent super faciem
omnis terrae

in nubibus. cum potestate magna et maiestate. 28 sed cum haec incipient fieri. respicite et
leuate capita uestra. quoniam adpropinquat redemptio uestra. 29 et dixit illis similitudinem.
uidete ficulneam. et omnes arbores. 30 cum incipient ostendere fructum. scitis quoniam
prope est aestas. 31 ita et uos. cum uideritis haec fieri. scitote quod prope est regnum dei.
32 amen dico uobis quia non praeteribit generatio haec donec omnia fiant. 33 caelum et terra
transibunt. uerba autem mea non praeteribunt. 34 adtendite autem uobis ne forte grauentur
corda uestra in crapula et ebrietate et cogitationibus huius uitae. et superueniat in uos.
repentina dies illa. 35 tamquam laqueus enim superueniet in omnes qui sedent super faciem

28. hiis E*RW. *om.* **fieri** R. **respicite** (ἀνακύψατε) *codd. et vg.*, *cf.* erigite uos *d r*: respirabitis (ἀναψύξατε?) *c ff_2 i l m q*; *om. e.* eleuate FMT, alleu. *r*, subleu. *d*; leuabitis *e ff_2 i l*(eleu.)*m q*. capite H*M̄T. > capita uestra et leuate G*. **adpropinquat** (ἐγγίζει) B𝔅FCDEƎPFGΘIJMORZ, appr. AHKM̄TVWX²Y *vg. Tisch.*, adpropiat *ff_2 i q*: adpropinquauit X*, appr. T, adpropiauit *l m r*, ἤγγικεν 1. 131. 209. **redemptio** *codd. plur.*(redeptio O*)*et vg.*: redemtio ABFTXYZ; liberatio *a d*.

29. **simil.**: parabolam *a d q*. ficulniam D, fyculneam E, ficum *a*; ab arbore fici *etc. e.* **arb.**: ligna uel arb. δ.

30. **cum**(quum Θ)**producunt**(perd. F, producant *b*)**iam** (*om. r*)**ex se fructum**(folia *r*) = ὅταν προβάλωσιν ἤδη: cum pr. iam fructus *i*, cum produxerint fr. suum *d et* οτ. πρ. τον καρπον αυτων D *ex Latinis forsan correctus*; *f uide supra. Uersus ita habetur in a e*; cum florient a se scitis in proximo esse aestatem *a*, cum coeperint mittere fructus suos agnoscite quoniam aestas est proxima *e.* **quoniam**: quia ƎPM̄TO *c d*; + iam *d* δ *et gr. plur.* estas OW; aestus E.

31. *om.* **uos** *b c ff_2 i l q*. quum Θ; *sequitur ras.* 5 *aut* 6 *litt.* ƎP. hec W; + omnia Q *gat. r* δ; omnia ista *e*; + πάντα 69. 124. > haec cum uid. *b c ff_2 i q*. **fieri**: fientia *uel* fieri δ; *om. a d et* D^gr. **quoniam**: quia M̄T. **prope**: in proximo *a e*. **est**: erat R.

32. **quia**: quoniam O. **non** *in marg.* Y. preteribit DVW; praeteriuit M̄T, preteriuit O; transiet *a e*. **gen. haec** (hec W): gens illa *a*; caelum (*i. e.* saeculum?) istud *e*; a generatione hac *i*; > haec gen. T. **fiant**: perficiantur *e*.

33. celum W. terram E*K. **transibunt** *pr.* (παρελεύσονται): transient *b c i*, praeteribunt *d*; transiet *a e r et* παρελεύσεται CKΠ *min.* **uerba**: sermones *e*. meam Z*. **transibunt** *sec.* (παρελεύσονται ℵBDL *min.*) *cum* GIKM̄TOVWX*Z *vg. q*: transient AB𝔅FCDƎPHΘJMQRTX²Y *b c e i l aur.*; *Hieronymum credimus ex incuria semel tantum correxisse, sed idem uerbum ambobus locis uoluisse*; praeteribunt E *gat. cor. uat. a d f ff_2 r*; παρέλθωσι ARXΓΔ *etc.*, *ex Mt.* xxiv. 35.

34. **attendite** *codd. plur. et vg.*: adt. AB𝔅FCDEGIJOT. **ne forte**: quando *a*. **grauentur**: durentur E *non uett.* **crapula** (κραιπάλῃ): gratulatione *a*. **et** *pr.* + in E. ebreitate D, ebrit. J, ebriaet. E, aebriet. ƎP, hebriet. C; ebrietates H, -tis O, -tibus *a*. **curis** (curiis E*) = μερίμναις: sollicitudinibus *a*, cogitationibus *b c f ff_2 i l q r*, soniis *d*, = *gall.* 'soins'; *cf. R. Harris*, '*Texts and Studies*' ii. 1. *p.* 27 (*Cantabr.* 1891). **huius**(*om. e*) **uitae** (uite W, bitae C; *in ras. scr.* ƎP) = βιωτικαῖς: saeculi *c*; saecularibus *a b d ff_2 i l q r*, uictualibus δ. superueniet GH, -iant Y; instet *a*, adsistet *e*; *gr.* ἐπιστῇ. repentaneus *a*; subitaneus *d e*.

35. *Distinguunt* tanquam laqueus superueniet enim *a*(intrabit)*b c i*, sicut laqueus introibit autem *d*, quasi muscipula introiuit enim *e*; *cum Tert. et gr.* ℵBDL 157; *cf.* tamquam laq. enim superueniet enim *ff_2*, tamquam laqueus superueniet *l** (*sed* + enim *post* laq. *cor.*); *f q r* δ *aur. cum uulg.* tanquam

36 uigilate itaque omni tempore orantes
ut digni habeamini fugere ista
omnia quae futura sunt
et stare ante filium hominis.
37 Erat autem diebus docens in templo
noctibus uero exiens
morabatur in monte
qui uocatur olíueti
38 et omnis populus manicabat
ad eum in templo audire eum.
XXII. 1 (260. 1) Adpropinquabat autem
dies festus azymorum
qui dicitur pascha.
2 (261. 1) Et quaerebant principes
sacerdotum et scribae
quomodo eum interficerent
timebant uero plebem.
3 (262. 9) Intrauit autem satanas in iudam
qui cognominabatur scarioth
unum de duodecim.
4 (263. 2) Et abiit et locutus est cum prin-
cipibus sacerdotum et magistratibus

---

totius terrae. 36 uigilate itaque omni tempore orantes ut digni habeamini effugere ista omnia
quae futura sunt. et stare in conspectu filii hominis. 37 erat autem diebus docens in templo
noctibus uero exiens morabatur in monte qui uocatur olíueti. 38 et omnis populus manicabat
ad eum in templum ut audirent eum. XXII. 1 Adpropinquabat autem dies festus azy-
morum qui dicitur pascha. 2 et quaerebant principes sacerdotum et scribae quomodo eum
interficerent. timebant enim populum. 3 intrauit autem satanas in iudam qui cognomina-
batur scarioth. unus de duodecim. 4 et abiit et locutus est cum principibus sacerdotum. et

---

WϚ𝔓. laquaeus F. supe^r^ueniat R. **omnes** *om. d et* D^{gr}. **qui sedent**: sedentes *d r δ*. fatiem G. **omnis**: omnes O; totius *a e f*, uniuersae *r*; orbis D^{mg}Q; *om.* D*MT *ff₂ gr. min.* terre W.

36. uigelate D. **itaque** (*οὖν plur.*): utique O; autem *a d e et δέ* ℵBD. **orantes** (*δεόμενοι*): rogantes *d*, depraecantes *e*. temporae horantes .. abeamini .. homnia C. fugire GHO; effugere E *uett. plur. et gr. ἐκφυγεῖν*. **ista omnia** (*ταῦτα πάντα* $ℵ^{c}$BDL *etc.*) *codd. plur. b c d*(haec)*f ff₂ l q aur.*: > omnia ista (*πάντα ταῦτα* AC*M *al.*) BE *a*(haec) *e i r*; omnia (*om.* **ista**) A *δ cum* ℵ*C^{c}RΓΔ *etc.* que D. **futura sunt** (*μέλλοντα*): uentura s. ƎP* (*corr. mg.*) *δ*; incipient fieri *d*. **stare** (starae R) = *σταθῆναι*: stabitis *a b c d e ff₂ i l q*, stetis *r Tert.*, *et στησεσθε* D. in conspectu fili hom. *d f*.

37. **autem** + in Q. > in templo docens *a d δ gr. plur., Bentl. sed secundis curis restituit priscum ordinem.* **uero** + requi E*(*sed corr.*). **exiens**: *om. q*; egrediebatur et *a*. **morabatur** (*ηὐλίζετο*) *codd. plur.* (demor. *a*) *et vg.*: requiescebat E *r*, habitabat *d*, manebat *e*, uacabatur l^{c}, auocabatur *b c ff₂ i l* q*. montem EFGH*; montibus *l*. **qui uocatur**: qui dicitur *a*; *om. e l r et gr.* X*Γ *min.* **olíueti** (= *ἐλαιῶν*) *codd.*(holibeti C)*et vg. et* oliuarum *e* (*δ*): oliuetum *a* (*ἐλαιών*).

38. omnes O. **populus** + diluculo X (*aur.*). **manicabat** (*ὤρθριζεν*) *codd. plur.* (manicauat Y, manecabat 8F, ma | cabat C, mainicabat M *et* + c *super* i *pr.*, manica *om.* X*, + X^{2}), *vg. et b c f ff₂ i l* q δ, cf. Roensch 'It. u. Ug.' p.* 174, *Goelzer 'Lat. de S. Jér.' p.* 177: mane ibat G, mane ca^u^oebat R, maniebat *Sangall.* 51; manificabat *gat.*, magnificabat T l^{c}, magnificabant *Andegau.* 20*, *Augustod.* 3, *Colon.* 30; uigilabat *d aur.* (*sed uide supra*), de luce uigilabant *a*, ante lucem ueniebat *e r*, deluculo ueniebat *Mediol. Ambros.* i. 61. *sup.*, ueniebat manicabat *Par. lat.* 11932, festinabat *Andegau.* 20^c^. **ad eum**: *om.* T *b i*; + uenire *cor. uat.**, *Par. lat.* 202. 321^c^. 16262. *om.* **audire eum** R.

XXII. 1. **adpropinquabat** (*ἤγγιζεν*) *codd. plur.* (*et* X*), *et* appr. AHΘKTVX^c^Y *vg. Tisch.*: adprinquauit G *cf. d e, et* adpropiauit *b ff₂ i l q r* (*ἤγγισεν* DL). **adpr. autem**: *om.* R*(+ *m. rec.*); *priora uerba litteris rubris scr.* 8FKZ. *om.* **festus** *b c d q*. azimorum GIMTVW, azem. DEƎPR. dicebatur ƎP*(*corr. mg.*) *δ*; dicur H. pasca H.

2. *Uersum post u.* 4 *posuit* ƎP*, *sed improbauit cor.* querebant D. **principes**(-pis Z*)**sacerdotum**: summi saecerdotum R; principes sacerdotes *Tisch.*; summi sacerdotes ƎP^mg^; pontifices *a*(*et u.* 4)*e*. scribe W. > quaerebant *post* scribae *d e et* D^{gr}. **eum**: iesum W𝔖ℭ. **interficerent** (*ἀνέλωσιν*): perderent J *d et* D^{gr} *απολεσωσιν*. **timebant** *bis scr.* R*. pleuem CO; populum *a d e f l* (+ ne lapidarentur). *om.* **tim. uero plebem** G.

3. sathanas CW. **cognominabatur** (*ἐπικαλούμενον* ACPRΓΔ *etc.*) *cum* BCDΘIJOQTWX* *vg. cor. uat. b c f ff₂ q aur., et* cognominatur EƎP^mg^K MTRVZ *a e i l r gat.*: uocabatur 8FƎP*HM, uocabitur G; uocatur AX^c^Y *Tisch. d δ, καλούμενον* ℵBDLX *etc.* scharioth C, scariot X*, iscariotes *vg.* **unum** *contra graecum codd. plur. et vg.*: unus 8FEƎP^1^R *b c f l q aur.*; qui erat *d e et ὄντα gr.* **de** + numero *a d e δ et gr. omn.* du^o^decem ƎP; ·XII· DERWZ.

4. et abit R; *om. l.* loquutus HΘX; locutum R; conlocutus *a d e*. **et magistratibus** (*καὶ*

quemadmodum illum
traderet eis 5 et gauisi sunt
et pacti sunt pecuniam illi
dare 6 et spopondit
et quaerebat oportunitatem ut trade-
ret illum sine turbis.
7 Uenit autem dies azymorum
in qua necesse erat occidi pascha
8 et misit petrum et iohannem dicens
euntes parate nobis pascha
ut manducemus
9 at illi dixerunt
ubi uis paremus?
10 et dixit ad eos
ecce introeuntibus uobis in ciuitatem
occurret uobis homo
amphoram aquae portans
sequimini eum in domum in quam
intrat
11 et dicetis patri familias domus
dicit tibi magister ubi est diuersorium
ubi pascha cum discipulis
meis manducem?
12 et ipse uobis ostendet cenaculum
magnum stratum
et ibi parate

---

magistratibus. quemadmodum illum traderet eis. 5 et gauisi sunt et pacti sunt pecuniam illi
dare 6 et spopondit. et quaerebat exinde opportunitatem ut traderet eum illis sine turbis.
7 uenit autem dies azymorum. in quo opportebat immolari pascha. 8 et misit petrum et
iohannem dicens. euntes parate nobis pascha. ut manducemus. 9 ad illi dixerunt ei ubi
uis paremus. 10 et dixit ad eos. ecce introeuntibus uobis in ciuitatem. occurret uobis
homo. amphoram. aquae portans. sequimini eum in domum in quam intrat. 11 et
dicetis patrifamilias domus. dicit tibi magister. ubi est ospitium ubi pascha cum discipulis
meis manducem. 12 et ipse uobis ostendet caenaculum magnum stratum. et ibi parate.

στρατηγοῖς plur.) *codd. et vg.* (*in ras. scr.* Ᵽ): et scribis *a b c e ff$_2$ i l q r fere cum gr.* CP *al.*; *om. d et* D^{gr}. quaemadm. R, quemamm. HMYZ^2. *om.* **illum** Z^c. **eis**: iis Z*(*corr.* Z^1), illis R; *om. a d e ff$_2$ i l.*

5. gaui^{si} T, gauissi DEᵽ; *om.* **et gau. sunt** *b ff$_2$ i l q gr. min.* **sunt** *pr.* + et pulliciti sunt Q. **pacti sunt**: polliciti sunt D *a*(+ se)*r* (*cf.* Q); constituerunt *d e*, *gr.* *συνέθεντο*. paecuniam E, pecc. D; pecunia C. > illi pecc. D *Bentl. cum graeco.* darent Q; daturos *a.*

6. spospondit MT; spondit KZ; confessus est *d*; *om.* **et spopond.** *a b c ff$_2$ i l q gr.* ℵC *etc.* querebat DR. **oportunitatem** (*εὐκαιρίαν*): opport. JOZ *vg.*, hoport. C; + temporis *c ff$_2$*; oportunum tempus *e.* **ut trad.**: tradendi *a.* turba O *uett.* (*exc. f*) *Bentl. et gr.* *ὄχλου*; *praeterea Bentl.* + eis *cum Uniu. Cant.* Kk I. 24 *et b i l*, *et* > eis sine turba *c ff$_2$* (*q r δ*) *cf. f supra*; *αὐτοῖς gr. pl. sed om.* D.

7. **dies** + festus DQR. **azymorum** (azim. GH MTVW, azem. *ut u.* 1): paschae *a b d e ff$_2$ i l r et gr.* D; *om.* **in . . . pascha** *a.* **nec. erat**: oportebat *d e f r.* hoccidi C; occidere *aur.*; immolari D *d e f ff$_2$ i l q r*; *om. δ.*

8. missit D. ioannem 𝔖ℭ; iohannen ACHT YZ. pasca T. > pascha nobis B. **ut manducemus**: *om.* MT; manducare *a.*

9. hubi C. **uis** + tibi D. **paremus**: + tibi *c d e et gr.* DP *al. pauci*; + pascha E, + tibi pascha *ff$_2$*, *et* + *σοι φαγεῖν τὸ πάσχα* B *syr. p.* (*codd.*); *ex Mt.*

10. **eos** + et R. intrantibus *a r.* *om.* **uobis** T. ciuitatibus R. **occurret** (*συναντήσει pl. et omnes futurum*) *codd. plur.* (hocc. C) *vg. et uett.* (obuiabit *d*): occurrit AFHI*MXY *cf.* ix. 21. **homo** + quidam ϛℭ, '*corb.*' *ap. Sab.*, '*gr. ant.*' *ap. cor. uat.* (*non autem cod. . .*), *edd. uett. Hailbr.* 1476, *Wild* 1481, *Kesler* 1487, *Paganini* 1497, *Sacon* 1519. hamphoram C, anph. BEGKRV, anf. DT. aque W, aquam R. > baiulans bascellum aq. *d cum* D^{gr}, ferens amph. aquae portans *e.* **sequimini** (*ἀκολουθήσατε*): sequemini EᵽKQRV. domo FKV. **in quam** (*εἰς ἣν* ℵBCL) *cum* DEᵽ HΘIJQTVWX^c *vg. b c e f ff$_2$ i r*: in qua (*ἐν ᾗ* X) ABFCFGKMMTORX*YZ^2 *l aur.*, in quo *q*; qua Z* *a*, quo *δ*; ubi *d et οὗ* DΓΔΛ *etc.* introerat Q; introierit *d*, intrauerit *r δ*; ingreditur *a.*

11. **dicetis** (*ἐρεῖτε*): dicitis BFO. patrifamelias Y. *om.* **domus** *b c ff$_2$ i l q r.* **dicit** (*λέγει*): dicet AFMTY. hubi *pr.* C. **diuersorium** (*τὸ κατάλυμα*): diuors. T; hospitium *e f r*, refectio *a*, locus *l.* discentibus *e.* mandu^{c}em R; edam *a d.*

12. hostendet C, ostendit G, ostenderet Q. > ostendet uobis ER *vg.* **cenaculum** AEFHΘ MMTOTWXYZ: caen. BFCDᵽGIKQRV *Tisch.*, coen. J *vg.*; maedianum *a* (mediana *sunt loca quae in medio domus sunt cf. a ad Mc.* xiv. 15 *et uide Forc. s. u.*), pede plano locum *b* (*cf. l ad* vi. 17 *sed* pedeplana *sunt ἐπίπεδα i.e. loca in aedibus quae*

13 euntes autem inuenerunt
sicut dixit illis
et parauerunt pascha
14 et cum facta esset hora
discubuit
et duodecim apostoli cum eo.
15 (264. 10) Et ait illis
desiderio desideraui hoc pascha manducare uobiscum
ante quam patiar.
16 (265. 2) Dico enim uobis quia ex hoc
non manducabo illud
donec impleatur in regno dei
17 et accepto calice gratias egit et dixit
accipite et diuidite inter uos
18 dico enim uobis quod non
bibam de generatione uitis
donec regnum dei ueniat.
19 (266. 1) Et accepto pane gratias egit
et fregit et dedit eis dicens
hoc est corpus meum
quod pro uobis datur
hoc facite in meam commemorationem.
20 (267. 2) Similiter et calicem postquam
cenauit dicens
hic est calix nouum testamentum in sanguine meo

13 euntes autem inuenerunt. sicut dixit illis. et parauerunt pascha. 14 et cum facta esset hora.
discubuit. et duodecim apostoli cum eo. 15 et ait illis. desiderio desideraui hoc pascha mandu-
care uobiscum antequam patiar. 16 dico enim uobis quia ultra non manducabo ex hoc donec
impleatur in regno dei. 17 et accepto calice gratias egit et dixit. accipite hoc. et diuidite inter
uos. 18 dico enim uobis quod non bibam de generatione uitis huius donec regnum dei ueniat.
19 et accepto pane gratias egit et fregit. et dedit discipulis suis dicens hoc est corpus meum
quod pro uobis datur. hoc facite in meam commemorationem. 20 similiter et calicem postquam
cenauerunt. dicens hic calix nouum testamentum est in sanguine meo. qui pro uobis

pede plano h. e. sine ascensione adeuntur, uide Forc. s. u.), superiorem domum *d*, sup. locum *q*, in superioribus locum *c e ff₂ i l*(*om.* locum)*r*; *gr.* *ἀνάγαιον* ℵABDL *etc.*, *ἀνώγεον* XΓ *al. mu.*, *ἀνώγαιον* SUΔΠ² *etc.* istratum C. > stra. mag. *a b c e ff₂ i q r*; *om.* **magnum** *d.* *om.* **et** *sec. uett.* (*exc. f aur.*) *cum gr. plur.*; *om.* **et ibi** *l.*

13. abientes *d*, abierunt et *e*. inuenierunt D. **sicut** *int. lin.* V. dixerat *a d et* *εἰρήκει* ℵBCDL. > illis dixit D; + iesus *cor. uat.** pa^{ra}uerunt V. pasca D.

14. **cum** *sup. lin.* X; quum HΘ. facta fuisset R; fuit D. ora T. recubuit *d e*. duodecem ÞP; .XII. DERW; *om. a b c d e ff₂ i l r cum* ℵ*BD 157.

15. dissid. D (*bis*); concupiscentia *d* (*e*). desiderabi CT; cupiui *a r*, concup. *d* (*e*). pasca DT; *om. c.* manducaui R. hante C; prius *d e*. antequam *uno ductu* ADJMY *vg.* paciar W; moriar *q*.

16. **enim**: autem E. qui^{a} T. **ex hoc**: iam *c d e r*, *cf. f*, *om. a et gr.* ℵAB* *etc.* manducauo O; edam *a*. illut GZ. **donec**: quandiu *c*, usque quo (*ut semper*) *d*; *et u.* 18. inpl. CDÞPJOR; impleantur Y; adimplear *e*; nobum edatur *d cum* D^{gr}. **in regno**: regnum D.

17. *uersus* 17. 18 *om. hic b e*; *plura uides ad u.* 20. calicae GR. aegit E, hegit C; agit ÞP. **accipite**: + hoc *a b c d f ff₂ i l q δ et gr. plur.*; + calicem D *r*. diuidete OR; diuite D*(+de *mg.*); bibite *c* (*e*).

18. **quod**: quia D; *om.* MT *d e cum gr.* BCD *etc.*; + amodo *d e r gr* ℵABDGKL *etc. uel hic uel post* **bibam**. **generatione** (*γενήματος*): fructu *a*, creatura *d*, potione *e*, genimine *δ*. **uitis**: uineae *a d*; + huius E *b f cor. uat**

19. *Hic uerba Canonis Liturgiarum Latinarum contulimus, quae nonnihil inter se differunt, sc. Romana* (*i. e. Gregoriana et Gelasiana sic dictae*), *Ambrosiana, Gallicana, Mozarabica, ex C. E. Hammond 'Antient Liturgies' Oxon.* 1878. gratia^{s} H. **egit**: *in ras.* T; agit ÞP. **et** *sec. om.* MT. **et dedit**: *om.* **et** QW; deditque D *Rom. Ambros. Moz.* **eis**: disc. suis *f cum Rom. Ambros. Moz.* **dicens** + accipite et manducate ex hoc omnes *Rom. Ambros. Moz.* (*om.* ex hoc omnes). **est** + enim *Rom. Ambros.* **corpus meum** *post ras.* G. **quod pro uobis datur**(tradetur *r Moz.*, confringetur *Ambros. Gall.*)**hoc facite**(-ete ÞP)**in** (ad *q*)**meam commemorationem** (conm. Z, cumm. E) *codd. vg. et uett. c f q r δ aur. et gr. paene omn.*: *om. a b d e ff₂ i l Rom. et* D^{gr}; *uide ad u.* 20; *om.* **hoc f. in meam comm.** *Ambros. Gall.*; q. p. u. tradetur quotiescunque manducaueritis hoc facite in meam comm. *Moz.*

20. **similiter**: simili modo *Rom. Ambros.* caenauit ꟻFCDGΘKOQ *Tisch.*, coen. J *vg.*; caenatum est E *Rom. Ambros.* **hic est** + enim *Rom. Ambros.* **nouum testamentum in sang. meo** (*ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵμ. μ*): noui testamenti in s. m. EO *c r Moz.* (> in meo s.); sanguinis

qui pro uobis fundetur.
21 (268. 2) Uerum tamen ecce manus
tradentis me mecum est in mensa
22 et quidem filius hominis
secundum quod definitum est uadit
uerum tamen uae illi homini
per quem tradetur.
23 (269. 1) Et ipsi coeperunt quaerere
inter se quis esset ex eis
qui hoc facturus esset.
24 (270. 2) Facta est autem et contentio
inter eos
quis eorum uideretur esse maior
25 dixit autem eis

---

effundetur. 21 uerumtamen. ecce manus tradentis me mecum est in mensa. 22 et quidem
filius hominis uadit secumdum quod scribtum est. uerumtamen uae homini illi per quem
tradetur. 23 illi autem conquirebant inter se quis esset ex eis qui hoc facturus esset. 24 facta est
autem et contentio inter eos de hoc. quis eorum esset maior. 25 ipse autem dixit eis. reges

---

mei mysterium fidei *Gall.*; sanguinis mei noui et aeterni testamenti mysterium fidei *Rom. Ambros.* **qui pro uobis** (*gr.* τὸ ποτήριον . . ἐν τῷ αἵμ. μ. τὸ ἐκχ.) *cum* CDIJKORTVWZ *vg. c f r Rom. Ambros. Gall. Moz.*: quod pro uobis AB𝔉EƎPG HΘMMTQXY *q genus neutrum graeci* ποτήριον *uel* αἷμα *reddentes, non masculinum latini* calix *uel* sanguis; + et pro multis *Rom. Ambros. Gall. Moz.* **fundetur** (ἐκχυννόμενον) *cum* A𝔉EHΘIJKMTR VW(fundetura)YZ *vg. et* effundetur DGQ *c f q r Rom. Ambros. Gall. Moz.*, effudetur X*, fudetur X^c *ut uidetur*: funditur B(u *sec. sup. lin.*)CƎPMOT δ, *sed fut. significat nondum sanguinem Christi in cruce effusum esse*; + in remissionem peccatorum *Gall.*, *ex Matt.* xxvi. 28; + in remissionem peccatorum haec quotiescunque feceritis in mei memoriam facietis *Rom.*; + in rem. pecc. quotiescunque biberitis hoc facite in meam commemorationem; *deinde* quotiescunque manducaueritis panem hunc et calicem istum biberitis mortem domini annuntiabitis donec ueniet in claritatem de coelis *Moz.*; + in rem. pecc. mandans quoque et dicens ad eos haec quotiescunque feceritis in meam commemorationem facietis mortem meam praedicabitis resurrectionem meam annunciabitis aduentum meum sperabitis donec iterum de coelis ueniam ad uos *Ambros.*, *cf. Aethiopicas sancti Athanasii et Chrysostomi, et Ignatii Bar- Vahibi et alias apud Neale et Littledale 'Translations of the Primitive Liturgies' ed.* II, *app.* I, *qui formulas institutionum numero octoginta duo congesserunt. Cf. ad* I *Cor.* xi. 24 *seq.*

Hunc uersum omittunt simpliciter a d ff₂ i l cum graeco D; *legunt autem sic* 17et accepto calice gratias egit et dixit (dicens *a*) accipite (sumite *a*) hoc et diuidite inter uos (partimini in uobis *a*) 18dico enim (*om. l*) uobis *etc.*, 19et accepto pane gratias egit et fregit (confregit *a*) et dedit illis dicens hoc est corpus meum 21uerum tamen (attamen *a*) ecce manus *etc. a ff₂ i l*; 17et accipiens calicem benedicens dixit acc. hoc et partimini uobis 18dico enim uobis *etc.* 19et accipiens panem benedixit fregit et dedit eis dicens hoc est corpus meum 21uerumtamen ecce manus *etc. d*. *Om. de secundo calice sed u.* 17. 18 *post* 19 *ponunt b e*; 19et accepto pane (accepit panem et *e*) gratias egit et fregit et dedit illis (eis *e*) dicens hoc est corpus meum 17et accepto calice (accepit calicem et *e*) gratias egit et dixit accipite (+ hoc et *b*) diuidite (uiuite *e*) inter uos 18dico enim uobis *etc.* 21uerumtamen ecce manus *etc. b e*; *et ita syr. cu.*

21. uerumpt. W, uerunt. ꝹꝐ *et u.* 22. tradentes G; qui tradet *d* (*e*), > qui me traditurus est *r*; proditoris *a*. **me**: *om.* 𝔉CER *d e q*; mei *a*. *om.* **mecum** *d et* D^gr. *om.* **est** M*(+M¹) *a b d e ff₂ i l q* δ. mensam 𝔉GO. *Libere c* uerum ecce qui mecum manducat et mecum mittit manum in mensam ipse me tradet.

22. **et quidem**: equidem T, heq. C; *om.* **et** *a d*. > fil. quidem *a c d e r*. **hominis**: *om. i*; + tradetur *r* (*deinde def. ad* **tamen**). **secundum quod**: sicut E. **quod def.**(dif. ƎPKR, diff. D, de *sup. lin.* X)**est** (τὸ ὡρισμένον): quod scriptum est J *b c f q*, q. praescr. est *l*, q. perscr. est *ff₂ i*; scripturam ante *e*; praefinitum *d*; + de eo *l cum syr. cu. aeth.* uadet HΘ. ue W. *om.* **homini** *d e et* D^gr. *Tert. marc.* > homini illi (= τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ) ET *vg. Tisch. a b f* δ. **quem** + filius hominis *b Tert.* **tradetur** *contra graecum, codd. plur. et vg. e f ff₂ r* δ: traditur (παραδίδοται) GMTZ *cod. caraf. a b c d i l q aur. gat.*

23. *om.* **ipsi** W *c*. caeperunt D, cep. W. querere D; + ut H. coep. conquirere *d e* δ (*et gr.* ἤρξαντο συνζητεῖν); conquirebant *b c f ff₂ i l q*, inq. *a*. intra se DƎPIM; *om.* G. aesset C. *om.* **inter se q. esset** E. *om.* **ex eis** *a b d e ff₂ i l q et gr.* D 142*. **qui hoc facturus esset** (ὁ τοῦτο μέλλων πράσσειν): q. facturus esset hoc D, *et* ὁ μέλλων τοῦτο πρ. DL *al aliq.*; qui incipiet hoc agere *d*; hoc facturus *tantum b c ff₂ i l q*.

24. *om.* **est** E. **et**: haec E *gat.*; *om.* CDQRT *a b c ff₂ i l q r et gr.* ℵ 127* f^scr. contensio D. qu^is H. *om.* **eorum** *a b d et* D^gr. **uideretur** (uidetur Q *r*)**esse**(esset R; *om. b*) = δοκεῖ εἶναι: esset *a d f*, est *q et* ιη D.

25. *om.* **qui . . . super eos** *l*. **qui potestatem**

reges gentium dominantur eorum
et qui potestatem habent
super eos benefici uocantur
26 uos autem non sic
sed qui maior est in uobis
fiat sicut iunior
et qui praecessor est
sicut ministrator.
27 (271. 10) Nam quis maior est
qui recumbit an qui ministrat?
nonne qui recumbit?
ego autem in medio uestrum
sum sicut qui ministrat

28 uos autem estis qui permansistis mecum in temtationibus meis
29 et ego dispono uobis
sicut disposuit mihi
pater meus regnum
30 ut edatis et bibatis super
mensam meam in regno meo.
(272. 5) Et sedeatis super thronos
iudicantes duodecim tribus israhel.
31 (273. 10) Ait autem dominus
simon simon ecce satanas expetiuit uos
ut cribraret sicut triticum

---

gentium dominantur eorum. et qui potestatem habent super eos. beneficiorum largitores
uocantur. 26 uos autem. non sic. sed qui maior est in uobis fiat sicut iunior. et qui praeest
sicut minister. 27 quis enim maior est. qui recumbit aut qui ministrat. nonne qui recumbit.
ego autem in medio uestrum sum. sicut qui ministrat. 28 uos autem estis qui permansistis
mecum in temptationibus meis. 29 et ego dispono uobis sicut disposuit mihi pater meus
regnum. 30 ut sedeatis. et bibatis super mensam meam in regno meo. et sedeatis super XII.
thronos iudicantes duodecim tribus sdrahel. 31 ait autem dominus. simon simon ecce satanas

---

(potentatum *e*)**habent** (abent C) = *οἱ ἐξουσιάζοντες*: qui. pot. exercent *q et* > q. p. in eis exerc. *a b i*; potentes *δ*; + bene agentes *e*, + bene regentes eorum *c*, + bene gerentes eorum *ff₂*. **super eos**: *om. c e ff₂ r*; *om.* **eos** E. uenefici Θ, beneficio T* (*sed corr.*); benigni *c ff₂ i l r*, ueniuoli *d*, beneficiorum largitores *a b f q*. uocabuntur *c e*; dicuntur *a b q*.

26. no R*(+ n *m. sax.*). **fiat**: efficiatur *b q*. sicuti *bis* C. **iunior** (*νεώτερος*) *codd.* 𝔓 *e f δ aur. gat.*: minor Ϛ𝔖ℭ *a c ff₂ i*, minus *d et μεικροτερος* D, *sed* iuuenis *r*, adulescentior *b q*. *om.* **qui** *sec.* E. **praecessor**(pre. D)**est** (es R) = *ἡγούμενος*: praeest *a b f q*, princeps est *r*, primus e. *l*, praesens e. *e*, ducatum agit *d*; + fiat DE *r*, + sit *c*. **sicut** *sec.*: + si D; + qui E. **ministrator** *codd. plur. et vg.*: minister EPKOVX*Z *l r aur.*; ministrans *e et u.* 27; qui ministrat *a b d q*.

27. **quis**: qui O*(*corr.*); + enim O^c. **est** + in gentibus D. han C, aut DGQ *uett. pl.* **ministrat** *pr.*: + in gentibus O*(*ut udtur sed erasum*)Q; + in gentibus quidem qui recumbit in uobis autem non sic sed qui ministrat ego autem *etc. a c e ff₂ i l* (*r*) *aur.* (*non b f q*); *uersum sic habet d* magis quam qui recumbit ego autem (*γαρ* D^gr) sum (*om.* D^gr) in medio uestrum ueni non sicut qui recumbit sed sicut ministrans et uos creuistis in ministerio meo sicut ministrat qui permansistis *etc. d cum* D^gr. **nonne** *super rasuram scr.* O (*uide supra*); no^u ne G. **recumbit** *sec.*: + in gentibus quidem recumbit in uos autem non sic sed qui ministrat E; + in uobis autem non sic sed qui ministrat OQ. **autem** + qui B. **sum** + non sicut recumbens sed *c* (*cf. d*). **qui min.**: ministrans *e l r*, minister *ff₂ i*, ministrator *c*.

28. *om.* **autem** D *b*. hestis C; *om.* T. **qui perm.**: permanentes *r*. **temtationibus** ATXYZ: tempt. *rell.* (ta *sup. lin.* O) *Tisch.*, tent. *vg.* **meis**: multis T.

29. **ego** + quidem D *c ff₂ i l*. disponam C *c e*; disponi G. dispossuit EPR.

30. aedatis DER, e^d atis H. mensa mea E; + *et b q*. **regno meo** (*τῇ βασιλείᾳ μου*) *cum* BEHΘKOQVWXZ *vg. uett. pl.*: regno dei D; *om.* **meo** ACEPGIJMMTRTY *d e l et gr.* D. **sedeatis** (*καθῆσθε* B*TΔ, *καθίσησθε* H *etc.*): sedebitis B *b d q*, *et fut gr.* ℵAB^cEFK *etc.*; sedentes *e*. **super** tronos CET; s. thronus G; in throno D; + ·XII· E *c* (*ff₂ cum f*)*i aur.*; *cf.* in XII sedibus *a b q*; super XII sedes *d l*; *habent δώδεκα* ℵDX *etc.* **duodecim**: du^o decem EP; ·XII· DERW. trib^us B, tribubus D. istrahel C, hisrael D, israel *vg.*, isr^ahel B; + in saecula saeculorum *c e*.

31. **ait**: it V*, dixit *rubricator* (*cum a c e r*). **dominus**: iesus EP^mg R; iesus deus D. **simon simon** (sy. CD) *codd. plur.* 𝔓ℭ *b d f q δ aur.* (simon *semel c*) *cum graeco*: simoni simon E(sy. *bis*)EP^mg H(sy. *bis*)KQVW(symon)XϚ𝔖 *gat.*, symoni haec symon R; *cf.* petro simon *l*, simoni petro simon *i*, petro simon simon *a ff₂*, simoni *r*, petro *e*, ad petrum *Cyp. ep.* XI. sathanas CW, satanan R. **expetiuit** (*ἐξῃτήσατο*) *codd.* (·tuit O,

32 ego autem rogaui pro te
ut non deficiat fides tua.
(274. 9) Et tu aliquando conuersus
confirma fratres tuos.
33 (275. 1) Qui dixit ei domine tecum paratus sum et in carcerem
et in mortem ire
34 et ille dixit dico tibi petre
non cantabit hodie gallus
donec ter abneges nosse me.
35 (276. 10) Et dixit eis
quando misi uos sine sacculo
et pera et calciamentis
numquid aliquid defuit uobis?
at illi dixerunt nihil
36 dixit ergo eis
sed nunc qui habet sacculum
tollat similiter et peram
et qui non habet uendat tunicam suam
et emat gladium.
37 (277. 8) Dico enim uobis
quoniam adhuc hoc quod scriptum
est oportet impleri in me
et quod cum iniustis deputatus est
etenim ea quae sunt de me
finem habent.

---

expetiuit ut uos uentilet. sicut triticum. 32 ego autem. rogaui pro te. ut non deficiat fides
tua. et tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. 33 dixit autem ei petrus. domine tecum
paratus sum. et in carcerem. et ad mortem ire. 34 et iesus dixit dico tibi petre. non cantauit
odie gallus. donec ter abneges me nosse. 35 et dixit eis. quando misi uos. sine sacculo. et
sine pera. et sine calciamentis. numquid aliquid defuit uobis. ad illi dixerunt. nihil. 36 dixit
ergo eis. sed nunc qui habet sacculum. tollat similiter et peram. et qui non habet uendat
tunicam suam et emat gladium. 37 dico enim uobis. quoniam hoc quod scribtum est oportet

---

-tit DQ) *et vg.*: postulauit *a e Cypr.*, quaesiuit *c.* **ut cribraret** (τοῦ σινιάσαι) *codd.* (*in ras. scr.* G, criba. CRT, crebra. DEƎP, scribra. M, crabra. ꝸF*) *et vg.*: ut uentilet (*b*) *e f* ff_2 *i l q r* (*omnes* > ut uos uen.) *Ambr.*, ut uexaret *Cypr. Aug.*, ut cerneret *d Tert. Hil.*, ad cernendum *c.* tritticum ꝸFCJO TXZ.

32. **rogaui**: praecatus sum *d.* **te** + roga R *sed exp.* **ut non**: ne *a c e Cyp.* deficiet G, difficiat D, defficiant E*(n *eras.*). **et tu** *in ras.* K. aliqando D; tandem *a*; *om. d e et* D^{gr}. conuertere et *d e r et* D^{gr}. **confirma**: conforta G *r* (-tare), fidere et conforta *e.* **fratres**: oculos δ *et* Δ. **tuos** + et rogate (orate *l*) ne intretis in temptationem ƎP^{mg}QR *a b c e* ff_2 *i l q non gr.*

33. **qui d. ei**: *om.* **ei** RT; dix. autem ei petrus *a b f* ff_2 *i l q.* **tecum** *int. lin.* T. **carcerem**: custodiam *e.*

34. **et ille** *codd. plur.* Ϛ𝔓 *b c i q*, qui *a*: ille R; at ille ƎP*I *cod. caraf.* 𝔖ℭ *Tisch. d* ff_2 *r* δ *aur.*; *gr.* ὁ δέ. petrae Y; *pergit e* nocte hac antequam g. cantet ter me negabis. cantauit IOR; clamauit *d*, uociferabitur δ. odie O, hodiae C, hoc die T; *om.* D. **donec** + tu *a l.* **ter**: + me Q *d et* D^{gr}; + te *r.* **abneges nosse me** (ἀπαρνήσῃ εἰδέναι με MX *al.*): > abn. me nosse E *f cum gr.* Q *al.* ἀπαρν. με εἰδ.; > me abn. nosse M, me negabis nocte *c*, *cum gr.* ℵBLT *min.* με ἀπαρν. εἰδ.; *rell.* me ter (> ter me *b*) abn. (*om.* **nosse**) *a b*, ter abn. me ff_2, me abn. ter nosse *l*; abneges non nosse me δ, negabis nescire me *d et* ἀπαρν. μὴ εἰδ. με ADΓΔ *al plur.* *Ad hunc* *uersum uoluit cor. uat.* quod priusquam gallus *etc.*

35. missi DY. u | uos *lapsu* W. sa^{c}culo G; saccello (*b*) *e* ff_2. poera E. **et pera** *sup. lin.* K; *om. e.* **et** *sec.* + sine G. calceam. J *vg.*; calciamenta E. nunquid W𝔓. deffuit D. > de uobis fuit ff_2. alicuius egistis *b e* (indiguis); cuius defecistis *d.* ad O. nichil TW, nil MT; nullius *b d e.*

36. **dixit**: dico Z*(*corr.* Z^2). **eis** *om. a b d e* ff_2 *i l* (+ iterum) *r et* D^{gr}. **qui** *pr.*: *seq. ras.* 2 *litt.* O. s ‖ acculum O; saccellum *b c d e* ff_2. **et** *pr. om.* F. poeram E; chilotrum *e.* **habet** *sec.* (h *sup. lin.* C): + gladium DEQR (*non uett.*) *cum. syr cu. sch. et har. non pes.* peram et qui habet tunicam uendat eam *etc.* ff_2. tonicam DEƎPR, tu^{nl}cam G; uestimentum *b r.* *om.* **suam** G. aemat C; + sibi *gat. Ambr. luc.*

37. **enim** (γάρ) DEƎPΘIKMOQRTVWXZ *vg.*, *uett.*: autem ABꝸFCFGHJMTY. *om.* **uobis** *b d et* D^{gr}. **adhuc** (ath. FMY, dhuc R) = ἔτι ΓΔΛΠ *etc.*: *om. b d f r et gr.* ℵABD *etc.* *om.* **hoc** *b i.* **quod** *sup. lin.* X. scribtum ꝸFEGOTX*YZ. hoportet C. inpleri CDƎPJO; inplere R; compleri *d*; consummari *r.* **et quod cum** ABCD(**cum** *sup. lin.*)ƎP(et quod et cum)FGHΘIJMMTQTWX^{c}Y *f gat.*: et cum ꝸFEKOVX*Z *vg. Tisch. b q aur.*; quod cum R *r*; quod et cum *a c d e* ff_2(ut) *i l* δ *Ambr. luc. cum gr.* A οτι και μετα; *gr. plur.* τό· καὶ μετά. **iniustis** (ἀνόμων) *codd. plur. a c e i gat.*: iniquis ƎPKOVWX*Z *vg. d f* ff_2 *q* δ *aur.*, sce-

38 (278. 10) At illi dixerunt
domine ecce gladii duo hic
at ille dixit eis satis est.
39 (279. 1) Et egressus ibat secundum consuetudinem in montem oliuarum
secuti sunt autem illum et discipuli.
40 (280. 2) Et cum peruenisset ad locum
dixit illis
orate ne intretis in temtationem.
41 (281. 1) Et ipse auulsus est ab eis
quantum iactus est lapidis
et positis genibus orabat 42 dicens.
Pater si uis transfer
calicem istum a me
(282. 1) uerum tamen non mea
uoluntas sed tua fiat
43 (283. 10) apparuit autem illi angelus
de caelo confortans eum
et factus in agonia
prolixius orabat

impleri in me. et quod cum iniquis deputatus est. etenim ea quae de me scribta sunt.
finem habent. 38 at illi dixerunt. domine ecce gladii duo hic. at iesus dixit eis. sufficit.
39 et egressus abiit secundum consuetudinem in montem olivueti sequti sunt autem illum et
disciputi eius. 40 et cum peruenisset ad locum ait illis. orate ne intretis in temptationem:
41 et ipse discessit ab eis. quantum iactus est lapidis. et positis genibus orabat 42 dicens.

leratis *b*; *ipse Hieron. ad Gal.* II. 4. (*Uall.*) *uoluit* et cum his qui sine lege erant. '*Nam licet in latinis codicibus propter simplicitatem interpretum male editum sit* et cum iniquis reputatus est *tamen sciendum aliud apud graecos significare* ἄνομον *quod hic scriptum est, aliud* ἄδικον *quod in latinis uoluminibus habetur.* Ἄνομος *enim dicit ille qui sine lege est et nullo iure constringitur.* Ἄδικος *uero* iniquus *siue* iniustus.' **deputatus**: reputatus *Hieron. uide supra*; conputatus *d*. **est**: sum D *b*. **etenim** (καὶ γάρ): et *a d e* ff_2 *i l et* D^{gr}; nunc *q*. **ea** (*om.* D* + *mg.*) **quae** (+scribta T) **sunt de me** (e *sup. lin.* E^c) = τὰ περὶ ἐμοῦ ΑΧΓΔ *etc.*: de me quae sunt *a e* ff_2 *i l* (scribta s.); ea (*om. q*) quae de me scr. sunt *f q*; quod etiam . . . *b*, de me *tantum d*, τὸ περὶ ἐμοῦ ℵBDL *etc.*

38. **at**: et V. **dixerunt**: dicebat R; dixit *a e i l* (*et* ille). **domine ecce** *in rasura uerborum* at illi *scr.* Z. **gladii duo** (·II· D): > duo gladii BR *vg.* ff_2, d. machaerae *d et* D^{gr}; *gr. rell.* μάχαιραι ὧδε δύο. hiic R. **dixit**: respondit ff_2, respondens dixit *l*. **eis**: *om.* G; ei *a l*. **satis est** (ἱκανόν ἐστιν) *codd. plur. vg. c* ff_2 *q* δ *aur.*: sat est AFIYZ *Tisch. a i*; sufficit (αρκει D) *b d f l r*; est *tantum e*: sufficit satis est 𝔉.

39. *om.* **et** *pr.* 𝔓*(*mg.*)O. hegr. C, ingr. Q; exiens *d r*; + inde ff_2. **ibat** (ἐπορεύετο D *al.*): abiit *a c f r*, ἐπορεύθη *gr. plur.* consuitud. D𝔓; + suam $𝔓^{mg}$R *uett. pl.* **oliuarum** (olib. BOT) = τῶν ἐλαιῶν: olinueti *a b d e f* ff_2 *i l q*. sequuti ΘX. **illum**: eum ET. discipuli eius BX^c *uett. plur. cum gr.* M*QΧΓΔ* *etc.*; discipulis suis R^c.

40. quum HΘ. perueniisset D, praeuenisset H; esset *a*, fuisset *d*, *gr.* γενόμενος δέ. **ad locum**: *om.* 𝔐 *e*; in locum Θ; in (+eo *a*) loco *a d*, loco *b*. horate C; orare R*. **intretis** *bis scr.* R*. **temtationem** ATXYZ: tempt. *rell. Tisch.*, tent. *vg.*

41. **ipse** + autem E. abulsus est 𝔓*(*corr. mg.*), euulsus e. H*(*corr.* H^1), auulsest R; recessit *d l*, secessit *c*, *r cum f*; *gr. plur.* ἀπεσπάσθη, *sed* απεσταθη D, απεστη G 157. iactum *b e* ff_2 *q*, ad iactum *c*, iactatus Q. *om.* **est** *sec. uett.* (*exc. f* δ *aur.*). > lapidis est ER; lap. ictus *a*, lap. missionem *d*. possitis DE𝔓R. horabat C.

42. uis uel consiliaris δ; fieri potest *l*, possibile est F. tran | fer M, transfers Z *cf. ad Mt.* v. 24. **istum**: iustum Y*(*sed corr.*); hunc DEQ. > a me cal. istum E(hunc)T *Ambr.* uerumptamen W, uerunt. 𝔔𝔐. uolumptas C. **fiat** *forsan m. rec.* Y. > fiat sed tua K. > pater non uol. m. sed t. fiat (+si uis *d e* ff_2) transfer (transferre *d*, transfert *e*) cal. istum (hunc *a*, > hunc cal. *d* ff_2) a me *a c d e* ff_2 *cum* D^{gr}. transeat a me calix iste uerum tamen non quod ego uolo sed quod tu *l cf. Mt.* xxvi. 39.

43. **apparuit**: uisus est *d*. hang. C, agg. M, angu. D; + domini *c cum gr. min. pauc.* celo W. **confortans**: confirm^t^ans R. **et factus . . . orabat** *per similitudinem uocum priorum om.* D. **et factus in agonia prolixius orabat** (καὶ γενόμενος ἐν ἀγωνίᾳ ἐκτενέστερον προσηύχετο) *cum* C(hor.) GMW(agonya)Z *vg. Tisch. d*(uehementius) ff_2 δ *aur. cf.* et factum est cum esset in ag. pr. or. *l*: et factus est in ag. prol. orabat E(orauit)IT *e i q*; et factus in ag. et prol. orabat Θ; et factus est in ag. et prolixius (prolixus 𝔐R) orabat AB𝔉𝔓FHJK 𝔐OQRVXY *a b r*; *f solus ex latinis codicibus om. uersus* 43. 44, *sed Hieron. contra Pel.* II. 16 '*In quibusdam* [*ergo non in omnibus*] *exemplaribus tam graecis quam latinis inuenitur scribente Luca* apparuit illi' *etc.*; *uide Tisch. T. G.* 8 *ad loc., W. H.* '*Notes on select readings*' II. *p.* 64; *patrum testimonia uidesis apud Sabat.*

44 et factus est sudor eius
sicut guttae sanguinis
decurrentis in terram.
45 (284. 2) Et cum surrexisset ab oratione
et uenisset ad discipulos suos
inuenit eos dormientes prae tristitia
46 et ait illis quid dormitis?
surgite orate ne intretis
in temtationem.
47 (285. 1) Adhuc eo loquente ecce turba
et qui uocabatur iudas unus de duodecim antecedebat eos
et adpropinquauit iesu
ut oscularetur eum.
48 (286. 2) Iesus autem dixit ei
iuda osculo filium hominis tradis?
49 (287. 1) Uidentes autem hi qui circa
ipsum erant quod futurum erat
dixerunt ei
domine si percutimus in gladio?
50 et percussit unus ex illis
seruum principis sacerdotum
et amputauit auriculam eius dextram.
51 Respondens autem iesus ait

---

pater si uis transfer a me hunc calicem. uerumtamen non mea uoluntas. sed tua fiat. 45 et
surgens ab oratione. et ueniens ad discipulos. inuenit eos dormientes. prae tristitia. 46 et
ait illis. quid dormitis. surgite et orate. ne intretis in temptationem. 47 et adhuc eo loquente.
ecce turba. et qui uocabatur iudas. unus de duodecim antecedebat eos. et adpropinquauit
ad iesum. ut oscularetur eum. 48 iesus autem dixit ei. iuda osculo filium hominis tradis.
49 uidentes autem hi qui cum ipso erant. quod futurum erat. dixerunt ei. domine. si
percutimus gladio. 50 et percussit unus ex illis seruum principis sacerdotum. et amputauit
auriculam eius dextram. 51 respondens autem iesus ait. sinite usque huc. et extendens

---

44. sicuti C. **guttae** (θρόμβοι) *codd. et vg.*, gutte GW, gottae E: buccellae *d*, globus *c cf. Iren.* III. 22 (*p.* 219 *Mass.*) nec sudasset globos sanguinis. **decurrentis** (καταβαίνοντος ℵX *al. pauc.*) *codd. vg. a* ff_2 *r* δ *aur.*, discurrentis R, descendentis *c*: decurrentes (καταβαίνοντες DLΓΔ *etc.*) J *Tisch. Bentl. cum b e i l*, discurrentes E, descendentes *d*; decurrens DTV*(-ntis V^1)W *q*. terra ER.

45. **et** *pr. om.* D; + factum est *b*. quum HΘ. resurrexisset J. **et cum surr.** *bis scr.* W, *sec. uice expunctum.* ab horatione C; aboriente R. **et** *sec.*: *om.* X*; + cum D. ueniisset D. **suos** *om. d f* δ (*Bentl.*) *et gr. plur.*; *om.* **disc. suos** *l*. **eos**: illos DꟼΘJKORVWZ; *om.* E. pre D; pro MT. tristicia W; tristitiam Y; maerore *a*.

46. **illis**: eis F. qui^d Y. dormientis Q. *om.* **quid dorm.** DR. surgete ꟼ; + et DEQ *f l q gat.* horate C; *om. aur.* **temtationem** AHTX YZ: tempt. *rell. Tisch.*; tent. *vg.*

47. + et *ad init. a f.* athuc MX^{c}Y, aduc T, ad R; + autem *b c d e* ff_2 *i* δ *et* ἔτι δέ DH *etc.* **eo**: illo DQR. turbae ꟼ *b i*; + multa *d et* D^{gr}. uocatur DT. iuda Z*(*corr.* Z^2); + iscariot *d l et* D^{gr}. duodecem ꟼ*(*corr.* ꟼ^1); ·XII· DERW. *om.* **unus de duod.** *l*. antecedebant O; praecedebat *a*, praeibat *c*. **eos**: turbam *l*. **adpropinquauit** (appr. AHKMTQTVWX^{c}Y *vg. Tisch.*) **iesu** (ihesu C; ihm H*, ihs R) **ut oscularetur** (hosc. C, obsc. O; *et u.* 48) **eum** *codd. et vg. cum gr.* ἤγγισεν τῷ Ἰη. φιλῆσαι αὐτόν *cf.* adpropians iesu osculari eum *q*: adpropians (accedens *a d r*) osculatus est iesum *a b d e* ff_2 *i l r*; propinquauit et osc. est iesum *c*, *cum* D^{gr} εγγισας εφιλησεν τον ιη̅ν̅; *deinde* + hoc enim (autem *aur.*; *om. c*) signum dederat eis (illis *r*; > ded. illis sig. *c aur.*) dicens (*om. c d aur.*) quemcumque (quem *d aur.*) osculatus fuero ipse est (hic est *b*; *om. c*) *b c d r aur. et* + tenete eum *b c*; *cum gr.* DEHX *etc. ex Mt. uel Mc.*

48. > dix. autem illi (ei *r*; *om. a l*) iesus (*om. e l**) *a b c e* ff_2 *i l q r*. *om.* **autem** MT. **ei**: illi DIMMTW *vg.* osculu E^c. trades ΘZ; tradidisti *l*.

49. *inc.* quod cum uiderent *b*(+ eum) *e* ff_2 *i l q*, cum aute uiderent *c*. hii CDEꟼHΘIMTRTW; ei Z*(*corr.* Z^1); *om.* M *a*. circum ꟼ*(*corr. mg.*). **ipsum**: eum Eꟼ^{mg}R. **erant**: erat E*R. **hi . . . erant**: discipuli *l*. **quod fut. erat** (τὸ ἐσόμενον): quod factum est *d r* (esset), quod fiebant ff_2, τὸ γενόμενον D 106; *om. b e i l q* δ. dixserunt C. **ei**: *om. d l q et* ℵBDL *etc.* domino *d et* D^{gr}. **si**: *om. l*; uis *b*; si uis Q. **percutimus** *codd. vg. et f*: percutiemus (πατάξομεν) DE *gat. Bentl. uett. rell.*; percutiebant R. *om.* **in** EKTV *c r*.

50. **unus**: unum T; quidam δ, unus quidam *a*, aliquis unus? *b*; *gr.* εἶς τις *plur.*, εἶς Γ *min.* principes Y*. **prin. sac.**: sacerdotis *c*, pontificis *a et semper.* **amputauit** (hamp. C) = ἀφεῖλεν: abscidit *a*, abstulit *c d*. auricolam D *et* 51. dexteram DEꟼJMTRV *vg.*; *om.* G. *libere l* et unus ex his amp. auric. dex. seruum sacerdotis.

51. *om.* **respondens** *a c e* ff_2 *i*. ihesus *plene* C. **ait**: dixit ER *a b c d i q* δ; + ei E *gat.*; + illi

sinite usque huc
(288. 10) et cum tetigisset auriculam
eius sanauit eum.
52 (289. 1) Dixit autem iesus ad eos qui
uenerant ad se principes sacerdotum et magistratus templi et seniores
quasi ad latronem existis
cum gladiis et fustibus
53 cum cotidie uobiscum
fuerim in templo
non extendistis manus in me
sed haec est hora uestra
et potestas tenebrarum.
54 (290. 1) Comprehendentes autem eum
duxerunt ad domum principis sacerdotum.
(291. 1) Petrus uero sequebatur a longe
55 accenso autem igni in medio atrio
et circumsedentibus illis
erat petrus in medio eorum
56 quem cum uidisset ancilla
quaedam sedentem ad lumen
et eum fuisset intuita dixit

---

manum. et tangens auriculam eius. sanauit eum. 52 dixit autem iesus ad eos. qui uenerant ad eum a principibus sacerdotum. et scribae. et magistratus templi. et senioribus. quasi ad latronem uenistis. cum gladiis. et fustibus. 53 cottidie uobiscum eram in templo. et non inmisistis in me manus. sed haec est ora uestra. et potestas tenebrarum. 54 et comprehendentes eum. duxerunt ad domum principis sacerdotum. petrus uero sequebatur eum a longe. 55 accenso autem igni in medio atrio. et circumsedentibus illis. sedebat et petrus. in medio eorum. 56 quem cum uidisset ancilla quaedam sedentem ad ignem. et intuens eum

---

a i; + eis DƎPQ. sinete ƎPR; sine *a e* ff_2 *i*, dimitte *b* (+ eum). **usque**(husque C)**huc**: us. adhuc DƎP^{mg}R; *om. b*. **cum**(quum HΘ; *om.* Z*) **tetigisset**(teteg. Y; tangens *f q*, tacta *etc.* δ)**aur.** (aurem *b*) **eius sanauit eum** *codd. vg. et gr.*: extendens (-dit ff_2) manum suam (*om. d r*; + iesus *e i*, + ies. et ff_2) tetigit eum et redintegrata (restituta *d r*) est auris (auricula *d r*) eius *a d e* ff_2 *i*(*post u.* 53)*r cum* D^{gr}; *uersum sic habet l* ait iesus sine sic implebuntur scribturae, *et post u.* 53 et ext. man. s. tet. auriculam eius dexteram cui fuerat amputata (-um*) et reintegrata est auricula eius *l*.

52. *inc. uersum* ait autem iesus sine usque hoc et ad eos qui ad se uenerant dixit principibus *etc. b*; et dixit ad turbas quasi *etc. l*. *om.* **autem** E. *om.* **iesus** T *d e et gr.* D *min.* **se** *sup. lin.* T. a principibus D *f q*; primi sacerdotes *c*. magestratus G; magistratibus DE; antistites *a*, praepositos *d*; *gr.* *στρατήγους*. **templi**: populi *d et* *του λαου* D. saeniores C; senioribus D. **quasi**: tamquam ER *gat. a* δ. **existis**: uenistis E *gat. c f* ff_2. gladis ƎPR. **fustibus**: + comprehendere (cumprae. Q) me (mae E) E^{rec}Q ff_2^c; *ex Mt. uel Mc.*

53. quum HΘ *et* 56; *om.* D *c f* ff_2 *l*. **cotidie** *plur.*; cottidie OX; cotidiae CR; quotidie DW *vg.*, quotdidie Θ. fierim ƎP, f||erim H (u *superscr.*), fueram D ff_2, essem *a d r*, fui *c*. **templo** + et M̄T *f l r*. **manus in me** (*τὰς χεῖρας ἐπ' ἐμέ*) *cum codd. plur.*(manum T)*d* δ *aur. et* m. super me *a*: > in me manus ƐFƎPKOVXZ *b c f* ff_2 *q r*, in me manum *e i*. **ext. m. in me**: tenuistis me *l*. hec W. ora E. potestate Z*(*corr.* Z^1); potestatis D; tempestas O.

54. **comprehendentes** AHKMQVWY, comprae. ƐFΘ: conpre. CDJOXZ²(conprehentes Z*); conprae. BEƎPGIM̄TR, conpreendentes T; contenentes *d*; comprehensum *a b e* ff_2 *i l q*. adduxerunt T *a d*; + et introduxerunt *c*, + et induxerunt δ *cum gr. plur.* *καὶ εἰσήγαγον*, *sed om.* DΓ *min.*, **sacerdotum** + et E. **uero**: autem CT *a d r*. **sequebatur**: + eum QS *d f i l q*; + illum *b e* ff_2 *cum gr.* D *al. plus* 15.

55. incenso *a*, succ. *c*; incendentibus au. ignem *d* δ (acc.), accendebant a. i. *r*. igne DEKQRVW *vg.* **atrio** *codd. et uett.*: atrii J *vg. Tisch. et edd. ant. omn.* **et**: + inter *c*; + cum *e q r*. **circumsedentibus** (*περικαθισάντων* DG *min.*) *codd.*(*et* Z^c) *et vg.* (circuns.): cumsedentibus Z*, consed. *a et* *συνκαθισάντων gr. plur.* *om.* **illis** *uett. plur.* **petrus** *in rasura* illis *scr.* Z. **erat** *codd. vg. et aur. contra gr.* *ἐκάθητο*: sedebat *uett. rell. et Bentl.* ('*lego* sedebat *uel* sederat'); + et *uett. plur.* **in medio** *etc.*: cum eis calficiens se *d*.

56. ancella DE*ƎP; puella *d*. quedam D; *om.* *b e* ff_2 *i l q* > quaedam anc. B *a r*. a lumen H; ad limen D; *f uide supra*. *om.* **sed. ad lum.** *a*. **eum**: cum ƎPM̄TQY. **eum fuisset intuita**: intuita eum *c*, intuens eum *a*, int. illum *b e* ff_2 *i l q*, intendens in eum *d r*. **dixit** + illi Z* *sed corr.* **cum illo erat**: de (ex *a*) eis (illis *a*, ipsis *r*) est qui cum ipso (illo *a r*) erant semper (*om. a r*) *a b e* ff_2 *i l q r non gr.*

57 et hic cum illo erat
(292. 1) at ille negauit eum dicens
58 mulier non noui illum.
Et post pusillum alius uidens
eum dixit et tu de illis es
petrus uero ait
59 o homo non sum
et interuallo facto quasi horae unius
alius quidam affirmabat dicens
uere et hic cum illo erat
60 nam et galilaeus est
et ait petrus
homo nescio quid dicis
et continuo adhuc illo loquente cantauit gallus.
61 (293. 2) Et conuersus dominus respexit
petrum
et recordatus est petrus
uerbi domini sicut dixit
quia prius quam gallus
cantet ter me negabis
62 et egressus foras petrus
fleuit amare.
63 (294. 1) Et uiri qui tenebant eum

---

dixit. et hic cum illo erat. 57 ille autem negauit dicens. mulier non noui eum. 58 et iterum
post pusillum uidens eum alius dixit. homo et tu cum illo eras semper. petrus uero ait. o
homo. non sum. 59 et cum intercessisset spatium unius horae quidam adfirmabat dicens.
uere et hic cum illo erat. nam et galilaeus est. 60 dixit autem petrus. homo. nescio quid
dicis. et continuo adhuc eo loquente. gallus cantauit. 61 et conuersus dominus. respexit
petrum. et recordatus est petrus. uerbum domini. sicut dixit ei. quia prius quam gallus
cantet. ter me negauis. 62 et egressus foras petrus fleuit. amare. 63 et uiri qui tenebant eum

---

57. ad O; et Z*(*corr.* Z²). *om.* **eum** *a b c f l et gr.* ℵB *etc.* *om.* **mulier** *d et* Dᵍʳ. **non noui**: nescio *d*, ignoro *c et u.* 60. **illum**: eum EƎPᵐᵍR.

58. **et** *ad init.*: E H; + iterum *uett. plur. cum* ℵ*. pussillum DƎPRY. uidit . . . dicens EJ. > uid. eum alius (alia *b q*) *b c e f ff₂ i l q.* **et** *sec.*: ecce B. petro Z*(*corr.* Z²). *om.* **o** EGR. **homo**: ego E. *uariant uett.*; *pro* **et tu de il. es** *habent* homo (uere homo *e*) et tu cum illo eras semper (*om. e*) *b e f ff₂ i l q*, et tu illius es et cum illo eras semper *r*, homo et tu de illis es *c*, idipsum *tantum d et* Dᵍʳ; *pro* **petrus uero . . . sum** *habent* qui respondit (et petrus dixit *r*) non sum ego *b ff₂ i l q r*, p. autem dix. non sum ego *e*, p. aut. dix. o homo non noui hominem *c*, ad ille d. homo non sum *d*. *Uersum sic habet a* et egressum illum ad ianuam uidit alia et ait [illis qui ibi] erant et hic fuit cum iesu nazareno et rursus negauit cum iureiurando, *ex Mt.* xxvi. 71.

59. *inc.* quem paulo post cum uidisset quidam dixit uere *etc. a* **interu. facto**: post pusillum *c*, intercesso *d cf. f.* quassi R; *om. b c e ff₂ i l q.* hore EW. *om.* **alius** *c.* quidem O; *om. b e i l q.* **affirmabat dicens** (διϊσχυρίζετο λέγων) AG(afirm.) HKMMTQVWXY *vg.*: adfirmabat d. ɃCDEƎP ΘIJOTZ, adfirmauit d. R; contendens dixit *b* (*c*) *e ff₂ i l q*; certabatur in ueritate dico *d et* διϊσχ. επ. αληθειας λεγω κ.τ.λ. D. uerae C. *om.* **et** *sec.* Z*(+Z²). *om.* **hic** T. **illo**: iesu *a.* *om.* **et** *tert.* T. galileus CDEƎPORW, gallieus G.

60. **quid**(d *sup. lin.* G)**dicis** (= τί λέγεις ℵD *al. pauc.*) *codd. plur. et vg. et a d f δ aur.*: quid dicas E *b c e i l q r*; quod dicis (ὃ λέγεις *plur.*) ɃFORZ, quod dicas *ff₂*. cumtinuo O*(comt. O¹): protinus *a*, statim *c.* athuc MY, aduc T; *om. l.* > gallus cantauit ɃFEƎPKOVWX*Z *a b c d f l r aur. non gr.*

61. **dominus**: iesus E *d et gr.* D *min.* respecxit R; intuitus est *c.* **recordatus**: rememoratus *uett. plur.* *om.* **est** W. uerui O; uerborum *i*, sermonis *c.* **dixit** (εἶπεν) *cum* AɃFCDƎPJOQRTXY *uett. Bentl.*: dixerat EGHΘIKMMTVWZ *vg. aur.*; + ei *f* (*Bentl.*), + illi D *uett. plur.*, *et* + αὐτῷ *graeci.* **quia . . . negabis** *om.* Z*(+ *in ima pag.* Z²). negauis O; gabis R; adnegauis *d*; + nosse Q, + scire *a*; + hodie (F) *ff₂*; + hodie nosse *b l*; *gr.* + μὴ εἰδέναι με D 71; *et* > σήμερον ἀπαρνήσῃ με ℵBKL *etc.*

62. regressus ƎP; exiens *d q*; + est T. *om.* **petrus** M *d.* > petrus foras ET. amarae C; amarissimae *q.* *om. uers. a b e ff₂ i l* r.*

63. *om.* **uiri** F. tenebat R; continebant *a d.* **eum** (αὐτόν ℵBDL *etc.*) *cum* ACEFGHMMTQTY *cor. uat. mg.*, illum ɃFDƎPΘIJKORVWXZℌ 𝔖ℭ *cor. uat.**: iesum *Iunta* 1534, ϛ *q r δ cum gr.* AXΓΔ *al. plur.* illudebant W *vg.*; deridebant *a*, eludebant *r.* **caedentes** (δέροντες) *codd. plur. et vg.*, ced. CƎPVWZ: dicentes E *b*, dicentes cedentes D(*sed* dicentes *exp.*); *om. a d e i l q r*; *om.* **inl. ei caed.** *ff₂*; *ita habet uers. c* uiri autem detinentes eum irridebant illum.

inludebant ei caedentes
64 et uelauerunt eum
et percutiebant faciem eius
et interrogabant eum dicentes
prophetiza quis est
qui te percussit?
65 et alia multa blasphemantes
dicebant in eum.
66 (295. 2) Et ut factus est dies
conuenerunt seniores plebis
et principes sacerdotum
et scribae
et duxerunt illum in concilium
suum 67 dicentes
si tu es christus dic nobis.
(296. 10) Et ait illis
si uobis dixero non credetis mihi
68 si autem et interrogauero
non respondebitis mihi
neque dimittetis.
69 (297. 1) Ex hoc autem erit filius hominis
sedens a dextris uirtutis dei.
70 (298. 10) Dixerunt autem omnes
tu ergo es filius dei?
qui ait uos dicitis quia ego sum.
71 (299. 2) At illi dixerunt

---

inludebant eum caedentes 64 et uelantes caput eius. percutiebant faciem eius. et interroga-
bant eum dicentes. prophetiza quis est qui te percussit. 65 et alia multa blasphemantes dice-
bant in eum. 66 et ut factus est dies. conuenerunt seniores plebis. et principes sacerdotum.
et scribae et duxerunt illum in concilium suum. et interrogabant eum 67 dicentes. si tu es
christus dic nobis. et ait illis. si uobis dixero non creditis mihi. 68 si autem et interrogauero.
non respondetis mihi. neque dimittetis. 69 ex hoc autem erit filius hominis. sedens ad dex-
tram uirtutis dei. 70 dixerunt autem omnes tu ergo es filius dei. ad ille dixit eis. uos dicitis
quia ego sum. 71 at illi dixerunt quid adhuc opus habemus testimonium. ipsi enim audiui-

---

64. *om.* **et** *ad init.* R. percutebant M, percuciebant H(ṅ *sup. lin.*) W. **eius** *in mg.* Y. **faciem eius**: eum *i*. *om.* **et** *tert.* R. interrogauerunt ϛ *edd. ant.* (*exc. Maresch.* 1531, *Uiuian et Iunta* 1534). **eum** *sec.*: illum E. profetiza ƎPQ, profetza D, profitiza O; + nobis Q *b c i gr. min.*; + nobis christe T *l cor. uat.* gr.* X. 131; *ex Mt.* **qui te**: qute G. *uariant multum uett.*; *om.* **et uelau. . . . dicentes** *b*, *om.* **et uelau. . . . faciem eius** *e*; et cooperientes fac. eius (> eius fac. *d*) percutiebant (+ eum *d*) et interr. eum dicentes (et dicebant *d*) *etc. a d fere cum* D^gr, et coop. fac. eius deludebant eum et dicebant *r*, et uelau. fac. eius et percutiebant eum dicentes *q*, et uel. eum et percut. eum et inludebant eum et interr. eum dicentes ff_2; *f uide supra*; et alligatum eum caedebant interrogantes eum *c*, et ligauerunt eum et percut. eum et interr. eum dicentes *l*.

65. **et**: eciam *cor. uat.** blasfemantes DT. in eo M.

66. **ut** *om.* BF*(+ BF¹). > dies factus est ER *c*, d. horta est *a et* ἡμέρα ἐγένετο ℵ *min.* conuenierunt D; congregati sunt *d*. saeniores C; presbyterium (*et* conuenit) *b e* ff_2 *i l q et gr.* τὸ πρεσβυτέριον. **plebis**: populi W *a c d*. scribe W; + et interrogauerunt Q. *om.* **illum** ƎP*(+ *mg.*). **in**: ad CT. concilio suo J. **suum** + et interrogabant eum R *a b e f* ff_2 *i l q*.

67. *om.* **si** *et* **dic nobis** *d et* D^gr. **christus** *plene* C. **illis** + iesus *e*. **non credetis** (οὐ μὴ πιστεύσητε) *cum* CDEHΘJKVWX (*in ras. scr. usque* **neque** *u.* 68) *vg. cor. uat. d q*: non creditis ABBF ƎPGIMMTOQRTYZ *uett. rell.* *om.* **mihi** *a b d r* δ *et gr.*

68. **si autem . . . resp. mihi** *om.* MT *e*. **si autem et** (ἐὰν δὲ καί ΑΧΓΔ *etc.*): si *a b d* ff_2 *i q*, εαν D; et si *c l r*, καὶ ἐάν *min.*; si autem DƎPOQY, ἐὰν δέ ℵBL *etc.* **non respondebitis** (οὐ μὴ ἀποκριθῆτε) *codd. plur. vg. et a r aur.*: non respondetis BCDEƎPQRT *gat. uett. rell.* *om.* **mihi** *a*. **neque dimittetis** (ἢ ἀπολύσητε ADΧΓΔ *etc.*) *codd.* (dem. BGR, dimitetis H) *et vg.*: neque dimittitis ƎPO *e* δ *aur.*; + me G *a l*, + mihi *i*; *om.* J *cum gr.* ℵBLT *etc. Ambr. luc.*

69. **ex hoc**: a modo *a c d r*. **autem**: enim E *c*. filium R. sedentem E. a dexteris D; ad dextram *a c d e f r*. *om.* **dei** DG *e l gr.* 69.

70. **autem**: ergo E. **ergo**: autem E; *om.* D *a d e et gr.* DKΛ *min.* > es ergo T. **qui ait** + illis E, *cf.* ait autem illis *b e* ff_2 *i l q*, at ipse ad illos ait δ, ad ille dixit illis *d*, et d. eis *r*, d. autem illis *a*, quibus ait *c*; *gr.* ὁ δὲ πρὸς αὐτοὺς ἔφη (ο δε ειπεν αυτοις D). > dicitis uos D.

71. ad O. athuc MY, aduc T. dessideramus R, dissideramus D; egemus *a*, opus est *c*(+ nobis) *r*, opus habemus *d f*, necesse habemus δ. testimonia G; testium *d*. ipse G; *om. a b d e i l et* D^gr. **ipsi enim** *bis scr.* E, *pr. uice erasum.* **enim**: autem W; + ea *aur.* hore C. oretius H; + blasfemiam Q.

quid adhuc desideramus testimonium?
ipsi enim audiuimus de ore eius.
XXIII. 1 (300. 1) Et surgens omnis multitudo eorum
duxerunt illum ad pilatum.
2 (301. 10) Coeperunt autem accusare illum dicentes
hunc inuenimus subuertentem gentem nostram
et prohibentem tributa
dari caesari
et dicentem se christum regem esse.
3 (302. 1) Pilatus autem interrogauit eum dicens
tu es rex iudaeorum?
at ille respondens ait tu dicis.
4 (303. 9) Ait autem pilatus ad principes sacerdotum et turbas
nihil inuenio causae in hoc homine.
5 (304. 10) At illi inualescebant dicentes
commouet populum
docens per uniuersam iudaeam
et incipiens a galilaea usque huc
6 pilatus autem audiens galilaeam
interrogauit si homo galilaeus esset
7 et ut cognouit quod de herodis potestate esset
remisit eum ad herodem
qui et ipse hierosolymis
erat illis diebus

---

mus ex ore eius. XXIII. 1 Et exsurgens omnis multitudo eorum duxerunt illum ad pilatum. 2 coeperunt autem accusare eum dicentes. hunc inuenimus subuertentem gentem nostram. et prohibentem tributa dare caesari et dicentem se christum regem esse. 3 pilatus autem interrogauit eum dicens. tu es rex iudaeorum. iesus autem respondens ait. tu dicis. 4 pilatus autem dixit ad principes sacerdotum. et turbas. nihil inuenio causam in hominem isto. 5 at illi inualescebant dicentes. commouet populum. docens per uniuersam iudaeam incipiens a galilea usque huc. 6 pilatus autem audiens galilaeam. interrogauit si homo galilaeus esset. 7 et ut cognouit quod de herodis potestate esset misit illum ad herodem

---

XXIII. 1. exsurgens *b c f l q*; exsurgentes *d* (*et om.* **omn. m. eor.**) *et* D^gr. omnes O; uniuersa *a*. **illum**: eum M. pylat. CDR *et u.* 4.

2. caeperunt D, cep. JW. *om.* **autem** R. **accusare illum** (*κατηγορεῖν αὐτοῦ*) *cum* B𝔉CEH IJMOTVWXZ *uett. plur. Bentl.*, accuss. illum D𝔓QR, accusare eum G *d f*, accusare *tantum c*: > illum accusare AΘK𝔐Y *vg. Tisch.* euertentem *a c*. **gentem** (plebem *l q*) **nostram**: + et soluentem legem nostram D; + et soluentem legem nostram (*om.* ER *c gat.*) et (*om.* Q r_2) prophetas (prof. Q) EQR *b c e* ff_2 *i l q* r_2 *gat. et Marcion ap. Epiph.* 316 *et* 346. **prohibentem**: uetantem *c d*. **dari** *codd. plur. et* A (*Tisch. lapsu* dare) *et uett. plur. contra gr.* *φόρους δίδοναι*: dare EGQ *vg. Tisch. a d e f* ff_2 *aur.*; *om.* 𝔐. cesari W, cess. D𝔓R. *om.* **et** *sec. a c* ff_2 δ (*Bentl.*) *cum gr.* AR XΓΔ *etc.* *om.* **se** E𝔓. aesse C. > esse regem 𝔓O ff_2.

3. pylatus CDER. **autem** + audiens Q *b c e* ff_2 *i l q*. iudeorum D𝔓W; + tu es iesus *c*. **ille**: illi R; iesus *f r*. respondit R *a d*; + ei δ (*Bentl.*), + illi *a et gr.* *ἀποκριθεὶς αὐτῷ ἔφη*, *et* *απεκριθη αυτω λεγων* D *et d*. *om.* **ait** R*(+*sax.*) *a*. dixisti *c*.

4. **autem** *sup. lin.* M. **ait aut. pil.**: et ait F *ad. Ioh.* xviii. 38. principis H; *om. a c*. sacerdotes R *c* (*ut semper*); pontifices *a* (*ut semper*). et + ad E. turbis 𝔉; turbam *a*; populum *c*. nichil W; nullam F *a* (δ). **inuenio** + in eo 𝔐. caussae D, cause W; causam F *f* (δ); culpam *a*. **hoc** *sup. lin.* T. hominem Y.

5. ad O. inualiscebant Y, inuallesc. ER; fortius (dicebant) *d*; *gr.* *ἐπίσχυον*. commobet T; commouit EW𝔖𝔖 (*cor. uat.*); cummouit R; conturbat *c*, seducit *d*, *gr.* *ἀνασείει*. *om.* **docens** *b e i l q et* ℵ* 64. huniuersam C, uiuersam 𝔉*(+n *cor.*); totam *a c r*, omnem *d*. iudeam CDE𝔓G𝔐ORW; terram *d et* *γην* D. **et incipiens** *codd. et aur. cum gr.* ℵBLT: *om.* **et** W *vg. uett.* (inchoans *a*) *et gr. rell.* galilea CDE𝔓G(-eam)KOW, gallia R. husque C. **huc**: + et filios nostros et uxores auertit a nobis non enim baptizatur sicut et (*om. c*) nos *c e* (+nec se mundant *e*) *cf. Marcionem ut u.* 2 *καὶ ἀποστρέφοντα τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα*.

6. pylatus CR. galile. *bis* CDE𝔓K(-aeus)O RW. **interrog.** + eum Q. **si homo gal. esset**: si (an *a*) a (de *c d*) galilaea homo (*om. l*; + iste *a*) esset (est *d*; > est ipse homo *c*) *a b c d e* ff_2 *i l q r cum gr.* D.

7. *om.* **et** *ad init.* DQ. cognuit R. erodis D (*et* 8. 11. 12. 15)T. potestatem O. **esset** + et E. remissit D𝔓R; misit *uett. plur.*, transmisit *r*; + ad A. erodem D. **qui**: quia EΘMR *f* ff_2; quoniam *r*, cum *c d*; *gr.* *ὄντα καὶ αὐτόν*; *οντι αυτω*

8 herodes autem uiso iesu
gauisus est ualde
erat enim cupiens ex multo
tempore uidere eum
eo quod audiret multa de illo
et sperabat signum aliquod
uidere ab eo fieri
9 interrogabat autem illum
multis sermonibus
at ipse nihil illi respondebat.
10 (305. 2) Stabant etiam principes
sacerdotum et scribae
constanter accusantes eum.
11 (306. 10) Spreuit autem illum herodes
cum exercitu suo et inlusit
indutum ueste alba
et remisit ad pilatum
12 et facti sunt amici herodes
et pilatus in ipsa die
nam antea inimici erant ad inuicem.
13 (307. 9) Pilatus autem conuocatis principibus sacerdotum

---

quia et ipse hierosolymis erat in illis diebus.
8 herodes autem uiso iesu gauisus est ualde. erat enim cupiens illum uidere ex multo tempore. eo quod multa audiret de illo. et sperabat signum aliquod uidere ab eo fieri.
9 interrogabat autem illum multis sermonibus. et iesus nihil respondebat ei.
10 stabant autem principes sacerdotum et scribae. constanter. accusantes eum.
11 cum autem spreuisset illum herodes cum militibus suis. et inlusisset. induit eum ueste alba. et remisit eum ad pilatum.
12 tunc amici facti sunt herodes. et pilatus in illa die. nam antea. inimici erant ad inuicem.
13 pilatus uero conuocatis summis sacerdotibus

D. **et ipse**: *om. uett. plur.*; + in D *b q*. **hierosolymis** (*ἱεροσολύμοις cf. ad* ii. 22): hieru. BK, iero. *vg.*; hiesolymis 𝔉*(+ ro *cor.*), hierosolimis MY, hieru. DE𝔓R, ihero. T, iero. W. **erat** + in BC𝔓G *a b c d f q r* (*δ*) *et gr.* his diebus *a cor. uat. mg.* > diebus illis C.

8. herodis E𝔓^{1}GQR. uisso . . gauissus D. **enim**: autem E𝔓^{mg}RZ. **cupiens** (desiderans *r*) **ex** (a 𝔓^{1} *corr. mg.*) **multo tempore uidere eum** (illum 𝔉O) = *θέλων ἐξ ἱκανοῦ ἰδεῖν αὐτόν* ARΓΔ ΛΠ *etc.*: *om.* **ex multo tempore** 𝔓*(+ 𝔓^{1} *et* 𝔓^{mg}) *a*; > ex multo tem. (a multis temporibus *c*) cup. uid. eum Θ *cum gr. ἐξ ἱκανῶν χρόνων θέλων ἰδεῖν αὐτόν* ℵB *etc. Tisch. T. G.* 8, *W. H.*; uolens uid. eum de multis temporibus *d et θελων ειδειν αυτον εξ ικανων χρονων* D, cupiens illum uid. (+ iam *l*) ex multo tempore *b e f ff₂ i l q*. **eo quod audiret** *codd.* ς𝔓 *Erasm. recte uertentes διὰ τὸ ἀκούειν cum a* (propterea) *b d* (propter) *e* (audirit) *f ff₂ i l q*(audieret *r δ aur.*: eo quod audierat V𝔖ℭ *c* (*om.* eo). **multa**: frequenter *a*; *om. d et gr.* ℵBDKL *etc.* de eo W *vg.*; *om.* R. si^{g}num G. > aliquod signum *a l δ*, quondam signum *d*; *gr. τί σημεῖον*. > ab eo uidere ER. > fieri ab eo C(hab)T. > s. fieri ab eo quod uideret *c*, s. fieri de eo uel uidere *l*.

9. interrogauit G*. **illum**: eum R *vg. uett. aliq.* uerbis pluribus *a*, in uerbis multis *d*. **at**: ad G; et B𝔓*(*corr. mg.*)KWX*Z. **ipse**: ille E. nichil W. **illi resp.**: > resp. illi *a d r δ cum ord. gr.*, > resp. ei D; *om.* **illi** C*(+ *sup. lin.*)GJQRT *e q*; + quasi non audiens *c, et syr. cu.* quasi non ibi erat.

10. stabat R. **etiam** *codd. plur.* (*et* X^{c} *sed eras.*) *b e i l q aur.*: autem CDGΘTX* *vg. Tisch. a d f ff₂ δ*; igitur *c*; autem etiam E; + et K. principis H*(*corr.* H^{1}). scribe W. *om.* **et scribae** E *a*. instanter *c*, fortiter *d*, uehementer *a r*; *gr. εὐτόνως*. accussantes DE𝔓R. *Reliqua desunt in i.*

11. spraeuit 𝔉EGΘRZ; exprobant *d*. **illum** + et *a d cum gr.* ℵL *etc.* herodis EQRX, -dos M, erodes Y; *om.* 𝔓. exercito suo M; exercituo 𝔉* (+ su *cor.*); exercitibus suis *b c e ff₂ cf. f et gr. τοῖς στρατεύμασιν αὐτοῦ*. inlussit D𝔓^{1}, illusit W *vg.*; irrisit *c*; inludens *d*, deludens *r*, delusum *a*. **indutum**: induto E, induens *a r*, coperiens *d*, et uestiuit *c*; + illum *b c e ff₂ l q*, + eum *d δ*, *cum gr.* ADXΔ *etc.* uestem *c*, opertorium *d*. **alba** (*λαμπράν*): abba E*(*sed corr.*); candida *a* (*d*), splendidum *c*. remissit DR; misit 𝔓 *c*; + illum E *b c q r δ*, eum *f*; *et + αὐτόν graeci*. pylatum CED.

12. *inc.* cum essent autem in dissensionem (lite *d*) pil. et her. facti sunt am. in illa (ipso *d*) die *c d cum gr.* D *οντες δε εν αηδια ο π. και ο ηρ. κ.τ.λ.* hamici C, amice R; in amicitiam *a*. herodis E𝔓^{1}QR, heres G. pylatus CDR^{sax}. **in**: ex KV (*cor. uat.*). diae C; hora *a*. ante R. inimihi C; + ualde *r*. **nam . . . inuicem**: *om. d et* D^{gr}; praeerant enim in inimicitiam *a*.

13. pyl. CDER^{sax}. conuotis G. principes E. **sacerdotum**: et sacerdotibus *c*. **magistratibus** (*τοὺς ἄρχοντας*): senioribus *ff₂*, maioribus *c*, principes *a d*, *cf. f*. **et plebe** (-bem Y) = *καὶ τὸν λαόν*: et omnem pl. *d*, et omni populo *c*, *cum* D^{gr}; plebis D *b e ff₂ l*, populi *a f r*; *om. q*; *sequitur ras.* 2 *litt.* O.

et magistratibus et plebe
[14] dixit ad illos
optulistis mihi hunc hominem
quasi auertentem populum
et ecce ego coram uobis
interrogans
nullam causam inueni
in homine isto
ex his in quibus eum accusatis.
15 (308. 10) Sed neque herodes
nam remisi uos ad illum
et ecce nihil dignum morte
actum est ei.
16 (309. 2) Emendatum ergo illum
dimittam
[17] necesse autem habebat
dimittere eis per diem festum unum.
18 (310. 1) Exclamauit autem simul
uniuersa turba dicens
tolle hunc
et dimitte nobis barabban
[19] qui erat propter seditionem
quandam factam in ciuitate
et homicidium missus in carcerem.

---

et principibus populi [14] dixit ad eos. obtulistis mihi hunc hominem. tamquam auertentem populum. et ecce ego. coram uobis interrogans. nullam causam inueni in homine isto ex his. quibus eum accusatis. [15] sed neque herodes. nam remisit eum ad nos. et ecce nihil dignum morte actum est ab eo. [16] emendabo ergo illum et dimittam. [17] necesse autem habebat dimittere eis. per diem festum unum. [18] exclamauit autem simul uniuersa multitudo dicens. tolle hunc. et dimitte nobis barabban. [19] qui erat propter seditionem quamdam factam in

---

14. **optulistis** (*cf. Mt.* viii. 16, ix. 32 *etc.*) AEFGHIKMMTQTVY : obt. B𝔉C(hobt.)DƎPΘJ ORWXZ *vg.* michi O*rec*. quassi R. *om.* **auertentem . . . ecce ego** D. **populum** : plebem *d*. *om.* **et** JKVY*(+ *mg.*)Z. *om.* **ego** ƎP*(+ *mg.*). **coram uobis** : in conspectu uestro *c d*. **interrogans** : *om. c* ; + eum Q. nullam caussam D ; nihil causae *c*, nihil mali *d*, > nihil inu. dignum *a*. **inueni** (εὗρον) *codd. plur.* 𝕳𝕾𝕮 *a d f δ* : inuenio 𝔉DEGMRWXς *b c e ff₂ l q r aur.* hiis E*ƎPRW. *om.* **in** *sec.* DJ *b c f l q r δ* . ac*c*us. G, accuss. DE ƎPR, accusastis T. **ex his . . . accusatis** *om. d et gr.* D 59. 274*.

15. herodis EƎPQR. **nam remisi uos ad illum** (*ἀνέπεμψα γὰρ ὑμᾶς πρὸς αὐτόν* AD(H)XΓΔ *al. plur.*) *cum* AB𝔉CD(remissi)ƎPFH*rec*IJKMMTO*sax* RTV(**uos ad illum** *in ras.*)WXY(remissi)Z *vg.* *a*(remissi enim)*e ff₂ l* (**uos** *sup. lin.*) *δ*, nam misi (misi enim *d*, dimisi enim *c*) u. ad il. *b c d q r*, *cor. uat.* '*graeci, antiqui*' ; *et* > nam remisi illum ad uos E *gat. cum gr.* 71. 248 *ἀν. γ. αὐτὸν πρ. ὑμᾶς* : nam remisit eum ad nos H*ΘO* *f aur.*, *cor. uat.* '*moderni sed male*,' *et* nam remisit ad nos *Mediol. Ambr.* 1.61 *sup.* (+ illum *cor.m.p.*) *cum gr.* *ἀνέπεμψεν γὰρ αὐτὸν πρὸς ἡμᾶς* ℵBKLMΠ 157 *al.* 10, *Tisch. T. G.* 8, *W. H.* ; *ambas lectiones coniungunt* GQ ; in aliquo (*sc. cod.*) remisit enim eum ad nos nam remisi uos ad illum G, in alio sic remissit eam (enim eum *Bern.*) ad uos nam remisi uos ad illum Q *Bern.* 671, *ubi glossa marginalis in textum irrepsit* ; nam remisit illum ad uos *Par. lat.* 342[8], *Geneu.* 1[2] ; nam remisit uos ad illum *Par. lat.* 9384[2]. *om.* et D. *om.* **ecce** R. nichil O*rec*W. di*g*num G. > morte dignum B. hactum C ; gestum *a*. **act. est ei** *omn.* = 'factum est ab eo' *ut Beza et R. V. Angl.*, *sed uersiones Saxonicae et Anglicae ueteres cum Remensi* 'is done to him' : inuenimus in illo *c* ; inuenit egisse illum *l*.

16. hemendatum C, e||mendatum H ; castigatum *a* ; *b q cum f.* **ergo** : ego *lapsu* 𝕳. > illum ergo T ; + et E.

17. *Hunc uersum edidimus et hic posuimus cum codd. paene omn. vg. et uett. paene omn., sed d et* D*gr* *aeth. utr. post u.* 19 *ponunt* : *om.* F *Tisch. a cum gr.* ABKLTΠ, *sah. cop.*[dz.] *Tisch. T. G.* 8, *W. H.* **necesse a. habebat** : nec. a. erat E *gat.*, necessitatem a. habebat *q*. **per diem festum** : secundum consuetudinem *b*. **unum** : + uinctum DQ (uictum) *c q* ; + quemcumque uoluisset populus *l* (*ex Mt. uel Mc.*).

18. **exclamauit** (*et ἀνέκραξαν* ADX *etc.*) *codd. et vg.*, clamauit ƎP* ; exclamauerunt *c d* : exclamabat *a et ἀνέκραγον* ℵBL *etc.* huniuersa C ; totus *a*, omnis *c* ; uniuersi *d*. **turba** : populus *a c*, multitudo *f δ* ; *om. d.* **dicens** : decens R. **tolle hunc** *bis d et* D*gr*. et demitte O* ; dim. autem *a c d δ*. barabbam BY𝕳𝕾𝕮 ; barraban W, barrabban MT.

19. **seditionem quandam** (*στάσιν τινά*) *cum* B𝔉DEƎPΘIJKMMTORVWXZ *vg. uett.* (dissensionem *d*) : sedit. (sidit. Y, sedic. H) quondam ACFGHQTY. facta Y. ciuitatem GRX*. humicidium R, *h*omicidium M. misus EƎPR ; + fuerat E *gat.* carcere ER *f q et ἐν τῇ φυλακῇ* ℵBL *etc.* > coniectus in carcerem quia hom. fecerat *a*.

20 (311. 1) Iterum autem pilatus
locutus est ad illos
uolens dimittere iesum
21 at illi succlamabant dicentes
crucifige crucifige illum.
22 (312. 9) Ille autem tertio dixit ad illos
quid enim mali fecit iste?
nullam causam mortis
inuenio in eo
corripiam ergo illum
et dimittam.
23 (213. 1) At illi instabant uocibus magnis
postulantes ut crucifigeretur
et inualescebant uoces eorum.
24 (314. 1) Et pilatus adiudicauit fieri
petitionem eorum
25 dimisit autem illis eum qui
propter homicidium et seditionem
missus fuerat in carcerem
quem petebant
iesum uero tradidit
uoluntati eorum.
26 (315. 1) Et cum ducerent eum
adprehenderunt simonem
quendam cyrenensem
uenientem de uilla
et inposuerunt illi crucem
portare post iesum.

---

ciuitate. et homicidium in carcere missus. 20 iterum autem pilatus locutus est ad eos. uolens
dimittere iesum. 21 at illi clamabant dicentes. crucifige illum. 22 ille autem. tertio dixit ad
illos. quid enim mali fecit iste. nullam causam mortis inuenio in illum emendans ergo illum
dimittam. 23 at illi instabant uocibus magnis postulantes ut crucifigeretur. et inualescebant
uoces eorum et sacerdotum. 24 pilatus autem adiudicauit fieri petitionem eorum. 25 dimisit
autem eis illum qui propter homicidium. et seditionem missus fuerat in carcerem. quem
petebant. iesum uero tradidit uoluntati eorum. 26 et cum ducerent eum adprehenderunt

---

20. **iterum**: rursus *a*. *om.* **autem** T. pylatus CDER *et u.* 24. loquutus est ad ΘX; adlocutus est *a*, aduocauit *d*, uociferatus δ. **illos**: eos *vg. et edd. ant. exc. Froben* 1502. demittere O*(*corr. gl.*), dimitre H*; + eis Q. ihesum *plene* CT, iesū W.

21. **succlamabant** (ἐπεφώνουν) *codd. et vg. et* subcl. 𝔅CGJO*(*corr. gl.*)TVZ, proclamabant *a*, clamabant *f aur.*: clamauerunt *c d et* εκραξαν D; succlamant Ꝑ*(*corr. mg.*). *om.* **dicentes** *d et* D^{gr}. **crucifige** *semel* E *a b e f* ff_2 *l et gr.* U 157. **illum**: eum EORW *vg. Tisch. c d l* δ *aur.*

22. tercio W. male GMT ff_2 *l** *q* δ. **iste**: *om.* Ꝑ; + homo *gat.* n. caussam D; nihil dignum *a*, *et* > nihil inu. morte dignum *c*. **inuenio** (εὑρίσκω D. 243) 𝔅CDEꝐHIJKMMTOQRTVWXZ *vg. uett. plur.*: inueni ABGΘY *a gat. Tisch. cum gr. plur.* εὗρον. **in eo** (ἐν αὐτῷ): in eum EGMX*Z. *om.* **nullam . . . in eo** ff_2. **corripiam**(curr. Ꝑ) . . **et** (παιδεύσας): corripiens δ, emendans *d f*, emendatum *c*, castigatum *a*, caesum *l*.

23. **instabant** (ἐπέκειντο): instabunt G; stabant Z; clamabant Ꝑ*(*corr. mg.*) *c* δ; inualescebant E; imminebant *a*, incumbebant *d*. **uocibus** magis R *cor. uat. mg.* postulant||s Z; petentes *d*. *libere l* necesse autem illum habebat quia illis **uocibus** magnis postulabant ut *etc.* ut crucifigerentur CO*; crucifigi eum *d*, eum crucifigere δ; crucifige illum *a c sah.* inuallescebant EY, inualisc. G; conualesc. *d*, praeualebant *c*. **eorum**: + et sacerdotum *c f*, + et principum sac. *d* δ *cum gr.* ADP *etc.*

24. diiudicauit E; decreuit *a*. *om.* **fieri** C. petitiones C *gat.*; secundum postulationem *c*. **eorum**: illorum T.

25. dimissit DꝐR. *om.* **illis** *a d* δ (*Bentl.*) *cum gr.* ℵABD *al. plur.* **homicidium** (hum. R) **et seditionem** (sedic. H) *hoc ordine omnes* (*exc.* δ) *contra gr.* στάσιν κ. φόνον; *om.* **et sedit.** *d et* D^{gr}. misus E; coniectus *a*. carcere CH. *om.* **quem petebant** *a b e* ff_2 *l*. petebat R. ihesum . . uolumptati C. **eorum**: + susciperunt ergo iesum et portans (+ sibi ff_2) crucem (+ suam *c*) ducebatur (ducebant illum *c*) DQ *c* ff_2 *l* (*r*) *non gr.*

26. *om.* **cum duc. eum** *c*. quum HΘ. a duc. D, deduc. *a*. **adprehenderunt** CDJMO*, adprae. 𝔅EꝐHΘIRX, adpraehin. G: apprehen. AKO^{gl}QVWZ *vg. Tisch.*, apprae. MTY; > adprehenderunt (+ eum *e* ff_2) *post* uilla *a* (adprehendentes) *b e* (*sed add. hic* inuenerunt) ff_2 *l*. symonem CDEV. quendem MT; quem O*(quemdam *cor. ant.*, **quendam** *cor. rec.*). cyrinensem BDO*(*corr. gl.*)YZ, cyrynensem E, cyrenensam R, cirenensem W, cirinensem ꝐT, cyrenaeum *a c et gr.* κυρηναῖον. **uilla**: uillam G; agro *d r*. **inposuerunt** *codd. plur.*, inposs. ꝐR: imposuerunt A𝔅KTWXY *vg.* **portare**: ferre *a*, ut ferret *c*, ut adferret *d*. **post**: retro *d*. ihesum C; illum *c*.

27 (316. 10) Sequebatur autem illum
multa turba populi
et mulierum quae plangebant
et lamentabantur eum
28 conuersus autem ad illas
iesus dixit
filiae hierusalem nolite flere super me
sed super uos ipsas flete
et super filios uestros
29 quoniam ecce uenient dies
in quibus dicent
beatae steriles et uentres
qui non genuerunt
et ubera quae non lactauerunt
30 tunc incipient dicere montibus cadite
super nos
et collibus operite nos
31 quia si in uiridi ligno haec faciunt
in arido quid fiet?
32 (317. 1) Ducebantur autem et alii
duo nequam cum eo
ut interficerentur.
33 (318. 1) Et postquam uenerunt in locum
qui uocatur caluariae
ibi crucifixerunt eum.
(319. 1) Et latrones unum a dextris

---

simonem quendam cyrenensem. uenientem de uilla. et inposuerunt illi crucem portare
post iesum. 27 sequebatur autem illum multitudo populi. et mulieres quae plangebant. et
lamentabant eum. 28 conuersus autem ad illas iesus dixit. filiae ierusalem nolite flere super
me. sed super uos ipsas flete. et filios uestros. 29 quia ecce uenient dies. in quibus dicent
beatae steriles et uentres qui non genuerunt. et ubera quae non lactauerunt. 30 tunc incipient
dicere montibus. cadite super nos. et collibus operite nos. 31 quia si in uiridi ligno. haec
faciunt in arido quid fiet. 32 ducebantur autem et alii duo latrones cum eo. ut crucifigeren-
tur. 33 et postquam uenerunt in locum qui uocatur caluariae. ibi eum crucifixerunt. et

---

27. sequebantur O*; sequetur MT. **multa turba** (πολὺ πλῆθος): > turba multa ЭP, multitudo ingens *a*, *cum gr.* 69. 124; multitudo DE *b c d e f* ff_2 *r gat. et om.* πολύ D. mulieres *c d f r et gr.* D 243. que DW; et H*(*sed corr.*). planguebant D. **lamentabantur** *cum* AꟗFЭPFHΘIKMMTOV WXZ^2 *vg. c* (> et lam. et pl. eum) δ *aur.*, lamantabantur Y, lagmeentabantur G: lamentabant BCD EJQRTZ* *a b d*(> pl. eum et lam.)*e f* ff_2 *l*; *et om.* **eum** *a*(pl. se et lam.)*b* (*c d*) *e* ff_2 *l*, *cf.* vii. 32, *Mt.* xi. 17 *ubi* lamentauimus *absolute usurpatur*; *libere r* mulieres plangentes et clamantes.

28. **iesus**: dominus D; *om. a.* filie W; familiae *e.* iherus. C, hyerus. DH, ierus. W *vg.*; istrahel *b* ff_2, israhelitae *e l r contra gr.*; + tacete *b.* **flere** *etc.*: plorare *etc. c*; nol. plangere me neque lugete (*et* + *μηδε πενθειτε* D) sed uos plorate *etc. d.* *om.* **super** *ter a b* (*d*) *e* ff_2 *l.* **super uos**: propter uos R. *om.* **ipsas** J *a c d r.* *om.* **et** Y. **filios**: natos *a.*

29. *om.* **ecce** E *a b d e* ff_2 *l r et gr.* D *min.* **dies** *sup. lin.* K^1. beate RW; felices *a*; + sunt D. stiriles D; sterelis ER. *om.* **et** *pr.* J. uentris F; uteri *d.* *om.* **et uentres** *l.* **qui**: quae MMT O*(*sed corr.*)WZ. **genuerunt**: pepererunt (*e*) *l.* hubera C꘏Ꝥ; mamillae *c.* que D. *om.* **non** *sec.* D. **lactauerunt** (lactab. T) = ἐθήλασαν ΑΡΧΓΔ *etc.*: nutrierunt *b d* (enutr.) *e* ff_2 *l r*, nutricauerunt *c*, educauerunt *a.*

30. **cadite** DFHΘJMMTOQRVWXZ *vg.*: cadete ABꟗFCEЭPGIKTY. hoperite C, cooperite ET *gat. cor. uat. mg.*; tegite *a c d.*

31. **quia si**: quasi MTZ*(*corr.* Z^2) *e.* **uiridi** (ὑγρῷ): uiride BꟗFDX, uiri R; umido *a c d* ff_2 *l*, udo *b e.* **ligno**: digno R*(*sed corr.*). hec W; hoc Z*(*corr.* Z^2). fecerunt Z*(*corr.* Z^2); fiunt *b.* harido C; sicco *c.* **fiet**: facient J *c l r cf. Cyr. ador.* 155 *ap. Tisch.*

32. ducibantur O* (*corr. gl.*) *deinde sequitur ras. unius litt.* *om.* **autem** D. *om.* **et** *b* ff_2^c *et syr. cu. et sch.* alio G; *om. c e* ff_2^c. **duo**: ·II· D. **nequam** (κακοῦργοι): latrones *a b e f* ff_2 *l*, maligni *d*, rei *c.* *om.* **nequam cum eo** MT. **eo**: illo E; *addit nomina latronum* ioathas et maggatras *l*, *cf. ad Mc.* xv. 27. **ut interficerentur** (ἀναιρεθῆναι): ut interficeretur A*; interfici *a c d*; ut crucifigerentur Θ *b e f* ff_2 *l r*; + . . . et capnatas *r*, *uide supra.*

33. uenierunt D. in uocum R*(*sed corr.*); ad locum G, in loco H. **uocatur**: dicitur EF *gat.* ff_2, appellatur *a.* calbariae O*(*corr. gl.*), caluarie EW. **ibi**: ubi EQ, ibique G. crucifexerunt O. **eum**(illum *c*): + cruci *c.* **latrones** (illos reos *c*, malignos simul *d et* + *ομου* D): duo latrones MT, > latr. duos Q *b.* a dexteris D; ad dextram (*et* ad sinistram) *a b c e* ff_2 *l* (in). *om.* **et** *tert.* ꘏ *cum edd. ant. Hailbr.* 1476, *Wild* 1481, *Kesler* 1487, *Paganini* 1497, *Sacon* 1515. **alterum**: alium CЭP*O*(*corr. m. rec.*)T *a b e* (ff_2) *l*; unum EMT *c d r.* senistris ЭP, sinixtris C.

et alterum a sinistris.
34 (320. 10) Iesus autem dicebat
pater dimitte illis non enim
sciunt quid faciunt.
(321. 1) Diuidentes uero uestimenta eius
miserunt sortes
35 et stabat populus spectans.
(322. 2) Et deridebant illum principes
cum eis dicentes
alios saluos fecit
se saluum faciat
si hic est christus dei electus.
36 (323. 2) Inludebant autem ei et milites
accedentes et acetum offerentes illi
37 dicentes
si tu es rex iudaeorum
saluum te fac.
38 (324. 1) Erat autem et superscriptio
inscripta super illum
litteris graecis et latinis
et hebraicis
hic est rex iudaeorum.

---

latrones. unum a dextris. et alterum a sinistris. 34 iesus autem dicebat. pater dimitte illis non enim sciunt quid faciunt. diuidentes autem uestimenta eius. miserunt sortes. 35 et stabat populus expectans. et deridebant illum principes cum eis dicentes. alios saluos fecit. nunc se ipsum saluum faciat. si hic est christus dei electus. 36 deludebant autem illum et milites accedentes. et acetum illi offerentes 37 et dicentes. si tu es rex iudaeorum. saluum te fac. 38 erat autem. et titulus scribtus super eum. litteris. graecis. latinis et hebreicis. hic est rex

---

34. **iesus autem . . . faciunt** *codd. et vg. cum c e f ff$_2$ l r δ aur. Iren. et gr. plur.*: *om. a b d et gr.* ℵ^{a}BD* 38. 435. demitte BGKV. **non e. sciunt**: ignorant enim *l*. fatiunt G; faciant VZ (*ff$_2$*) *l*. **diuidentes . . . miserunt** (miss. D): diuidebant *c* (partiebantur *d*) . . . mittentes *c d cum* D^{gr} *sed cf. Aug. in Ioh. tr.* 118. 3 '*Quid autem interest utrum dicatur* diuidentes miserunt sortes *quod ait Lucas, an* diuiserunt sortem mittentes *quod ait Matthaeus; nisi quod Lucas dicendo* sortes *pluralem pro singulari numero posuit; quae locutio scripturis sanctis insolita non est quamuis nonnulli codices* sortem *reperiantur habere non* sortes.' **eius**: sua *cor. uat. mg.* **sortes** (κλήρους AX *min.*) *codd. plur. vg. et uett. plur. cf. Aug. supra*: sortem OX *Uniu. Cant.* Kk. I. 24, *b c d δ Bentl.* (*Tr. Coll. Cant.* B. 17. 14) *cum gr.* ℵBCDL *etc. al. pler.*

35. *om.* **et** *ad init.* T. **populus** + stans D (*sed exp.*). **spectans** (θεωρῶν) *cum* ADHΘMTQX^{c}Y *cod. caraf.* 𝔖ℭ *c*: expectans B𝔉CGIJM(s *sup. lin.*)OTWꝸ𝔓 *b e f ff$_2$ l r δ aur.*, exspectans E𝔈𝔓KRVX*Z *a*, expectantis *gat.*, uidens *d* (ορων D); + eum BO. diridebant DE𝔈𝔓MT*R; subsannabant *a d*; *gr.* ἐξεμυκτήριζον. **illum**: eum EM *vg. Tisch.* prin^{ci}pes R; *om. d et* D^{gr}; + sacerdotum DE *l gat.* **cum eis** (σὺν αὐτοῖς AFΔΛ *etc.*) *codd. plur.* (eo D) *et vg. et f δ aur.*, intra se *a*: cum sadducceis ER (saddoces), c. saduceis 𝔈𝔓^{mg} *gat.*; cum fariseis T; *om. b c d e ff$_2$ l r cum gr.* ℵBCDL *etc.* salbos *etc. semper* C. fecisti *c d et* D^{gr}; + nunc *b f l*. **se**: + ipsum BDMTX^c *gat.*; + non E𝔈𝔓^{mg}R. salum V; + no R* (*sed exp.*). facit E𝔈𝔓^{mg}(*in ras.*)R. **christus** + filius *l r gr. min.* helectus C; dilectus 𝔉; *om. e.* *uariant c d*; te ipsum salua si tu es christus el. dei *c*, teipsum salbum fac si fil. es dei si christus es electus *d et* D^{gr}.

36. **inludebant** (ἐνέπαιζον) *codd. et vg.* (ill. OW *vg.*): inludebantur 𝔈𝔓*(*corr. mg.*); inridebant *a*, insultabant *c*. > ei autem T. **milites** + et O*(*sed exp.*). accidentes D; + ei E. accetum CRY, acoetum DE𝔈𝔓. hofferentes C; offerebant D𝔈𝔓O *b d e ff$_2$ l q r aur. et gr.* D προσεφερον. **illi**: ei *vg.*

37. **dicentes** *codd.* (dicebant G) ꝸ𝔓 *b d e ff$_2$ l q r aur. et gr.* D: et dicentes 𝔖ℭ *a c f δ et edd. ant. Froben* 1502, *Sacon* 1515 *et* 1519, *Maresch.* 1531, *Uiuian et Iunta* 1534 *cum graecis omn. qui* προσφέροντες *habent.* *om.* **si** *a e ff$_2$ l**. iudeorum D𝔈𝔓W. salua te *b*, s. te ipsum *a δ*, libera te *e ff$_2$ l q* (+ ipsum). **si tu . . . fac**: aue rex iudaeorum (+ libera te *c*) imposuerunt autem (inponentes *d*) illi et spineam (de spinis *d*) coronam *c d cum* D^{gr} *syr. cu.*; *et + ad init. uers.* et inposuerunt in capud eius spineam coronam *Mediol. Ambr.* I. 61 *sup.*

38. *om.* **et** *pr.* E. superscribtio 𝔉EGO*XY, superinscribtio Z; inscriptio *a d*, scriptio *a*, titulus *f r*. inscribta 𝔉EGO*X^{c}YZ*; scripta CO^{rec}TV *vg.*, *a c e ff$_2$ l aur.*, scriptus *f r*, scribta O^{c}X*Z^c. super eum *vg. edd. ant.* literis Rꝸ𝔓. grecis CDE^{c}𝔈𝔓GIKMTORVW, greciis E*; graece *c*. latiniis E*; latine *c*. **hebraicis** B𝔉IMOQVWXZ^2 *vg.*, ebr. T, haebr. Y, hebraycis C: hebreicis AE𝔈𝔓^{1}K, hebraeicis H^{1}ΘJR, ebreicis DMT, ebrecis 𝔈𝔓*; hebraeis GH*Z*, hebreis *l*. *om.* **litteris . . . hebraicis** *a cum* ℵ^{ca}BC*L *Tisch. T. G.* 8, *W. H.* iudeorum D𝔈𝔓HOW.

39 (325. 2) Unus autem de his qui pendebant latronibus
blasphemabat eum dicens
si tu es christus saluum fac temet ipsum et nos.
40 (326. 10) Respondens autem alter increpabat illum dicens
neque tu times deum
quod in eadem damnatione es?
41 et nos quidem iuste
nam digna factis recipimus
hic uero nihil mali gessit
42 et dicebat ad iesum
domine memento mei cum ueneris in regnum tuum
43 et dixit illi iesus
amen dico tibi
hodie mecum eris in paradiso.
44 (327. 2) Erat autem fere hora sexta
et tenebrae factae sunt in uniuersa terra
usque in horam nonam
45 et obscuratus est sol.
(328. 2) Et uelum templi scissum est medium.
46 (329. 1) Et clamans uoce magna iesus ait

---

iudaeorum. 39 unus autem de his qui pendebant latronibus blasphemabat eum dicens. si tu
es christus saluum fac temetipsum et nos. 40 respondens autem alter increpabat eum dicens.
non times tu deum. quod in eadem damnatione es. 41 et nos quidem iuste. digna enim
factis nostris recipimus. hic uero nihil mali gessit. 42 et dixit ad iesum. domine memento
mei cum ueneris in regnum tuum. 43 et ait illi iesus. amen dico tibi hodie mecum eris in
paradiso. 44 erat autem fere hora sexta. et tenebrae factae sunt in uniuersa terra. usque in
horam nonam. 45 et obscuratus est sol. et uelum templi scissum est medium. 46 et clamans

---

39. *om.* **autem** F. **de**: ex EK. hiis E*RW. pendebat F *gat. c.* **de h. q. p. latr.**: ex iis q. suspensi erant malefici *a*; de pendentibus latronibus *b e* ff_2 *l* (*om.* latr.) *q δ*; de malignis *d*, *et om.* *κρεμασθέντων* D. blasphemabant K*, blasfemabat DƎP. **eum**: + qui distruebas templum et in tribus diebus reaedificabas illum saluum te fac nunc et descende de cruce *l*. dicentes K*(*sed corr.* K^1). **si** (*εἰ plur.*): nonne *a b* ff_2 *r cum* ℵBC*L. salua *b*, libera *a* ff_2. temetipsum *uno uerbo* JMYℌ𝔖ℭ; temed ipsum C; te ipsum ƎPϛ *δ*; te *a c* ff_2. > te fac met ipsum E. *om.* **dicens . . . et nos** *d e et* D^{gr}.

40. *om.* **autem** D. **alter**: alius *a d r*. increpauit G*; obiurgabat *a*, corripiebat *c*, arguebat *r*; *cf. ad Mt.* viii. 26. **illum**: eum DEGRT *vg. Tisch.* **deum**: qn̄m C (*lapsu pro* dn̄m?). **quod**: quum T; qui ϛ *cor. uat. edd. Hailbr.* 1476, *Kesler* 1487, *Paganini* 1497, *Froben* 1502, *Sacon* 1515 *et* 1519. dampnatione DEƎPΘW; damnationem R; iudicio *a d* (+ et nos sumus *cum* D^{gr}) *r*.

41. iustae C; + haec patimur *b*. **factis**: fatis G; quorum gessimus *a*, secundum quae fecimus *c*, sec. quod egimus *d*. **recipimus** (*ἀπολαμβάνομεν*) *codd. plur. et vg. et uett. plur.*: recepimus (*απελαβαμεν* C*) AFI*XY *S. ioh. oxon. a b r*, et percepimus *c*. **nihil** (nichil W) **mali** (male MT *q*) = *οὐδὲν ἄτοπον*: nihili G; nihil *c*; nihil inicum *d et* *ουδεν πονηρον* D. gesit O*, gesset R*; fecit T *a l*; egit *d*, admisit *c*.

42. *inc.* et conuersus ad dōm̄ dixit illi *d et* D^{gr}. **domine memento** (memor esto *b c e* ff_2 *l q r*) **mei** *codd. vg. uett. plur. cum gr.* Q *syr. cu.*: *om.* **domine** *a cum gr.* ℵBC*DL *etc.*; > dom. *post* **mei** *b q r δ cum gr.* AC^2M^2R *etc.* **cum**: dum CT; quando *b q*. uenies *b q*. **in regnum tuum** (*εἰς τὴν β. σου* BL) *codd. vg. et uett. plur.*: in regno tuo *a b q et gr. plur.* *ἐν τῇ β. σου*.

43. *libere d* respondens autem iesus dixit qui obiurgabat eum animequior esto hodie *etc. cum* D^{gr}. **iesus** + credis *c*. hodiae C, odie T. > eris mecum E. pharadiso C, paradisso EƎPGR, padiso F; + patris *e l r*.

44. **fere**: *om.* E. ora T. **sexta**: ·UI· D; tertia E; + diei *b*. tenebre facte W. *post* **in** *pr. ras. unius lit.* O. huniuersa C. in uniuersam terram BƐFEGΘJKOTZ *vg. cor. uat.* *l aur.*, in totam ter. *d*, super totam t. *c*, super omnem t. *a*; *gr.* *ἐφ' ὅλην τὴν γῆν*. husque C. *om.* **in** *a d q*. **horam nonam** (*ὥρας ἐνάτης*) ƐFCEƎPGIKOQT (oram) $VWXZ^2$ *vg. uett. plur.*, hora nona *d*: > nonam horam ABD(·UIIII·)HΘJMMTRY *b q*, nona hora *e*; nonam *tantum* Z* *d*.

45. obscuratus est T, hobscuratus est C; intenebricatus est *a*, tenebricauit *c*. **est** *pr. sup. lin.* H. *om.* **et obsc. est sol** G *cum gr.* C^2 (*ut uid.*) 33. **templi**: temtem *lapsu* R. scisum EƎPGR. > et uelum t. sc. est (*om.* **medium**) *post u.* 46 *d et* D^{gr}.

46. exclamans Q *a* exclamauit *c l r*. *om.* **ait** Y *a e*. **pater**: domine *Ambr. luc.*, *non autem* '*de interpell. dauid*' 6. 646 ('*non ergo aliqui*

pater in manus tuas commendo spiritum meum
et haec dicens exspirauit.
47 (330. 2) Uidens autem centurio
quod factum fuerat
glorificauit deum dicens
uere hic homo iustus erat.
48 (331. 10) Et omnis turba eorum qui
simul aderant ad spectaculum istud
et uidebant quae fiebant
percutientes pectora sua
reuertebantur
49 stabant autem omnes noti eius a longe
et mulieres quae secutae
erant eum a galilaea
haec uidentes.
50 (332. 1) Et ecce uir nomine ioseph
qui erat decurio
uir bonus et iustus
51 hic non consenserat consilio
et actibus eorum
ab arimathia ciuitate iudaeae
qui expectabat et ipse
regnum dei
52 hic accessit ad pilatum
et petiit corpus iesu.

---

uoce magna iesus ait. pater in manus tuas commendo spiritum meum. et haec dicens
expirauit. 47 uidens autem centurio quod factum fuerat. glorificauit deum dicens. uere hic
homo iustus erat. 48 et omnis turba qui simul aderant ad spectaculum istud. uidentes quae
fiebant percutientes pectora sua. reuertebantur. 49 stabant autem omnes noti eius a longe.
et mulieres quae secutae erant eum a galilea haec uidentes. 50 et ecce uir nomine ioseph.
qui erat decurio uir bonus et iustus. 51 hic non consenserat consilio et actibus eorum. erat
autem ab arimatia ciuitate iudaeorum. qui expectabat. et ipse regnum dei. 52 hic accessit

---

addant domine *ut psaltae faciunt, quod neque in latino codice inueni meo neque in graeco neque in euangelio'*). manibus tuis *a*. **commendo** (comendo O*, conmendo O^c, cummendo E) : commendabo H (*et* A *Hieron. ad Ps.* xxx. 6) *cum gr.* *παραθήσομαι* EGHLSΔ (*non* δ) *etc. et* LXX *ad ps.* **et** *sec. in mg.* R. **haec** (hec W) **dicens** : *om. a.* **exspirauit** (*cf. Mc.* xv. 37. 39) ADEMTQV : exp. BFCƎPGHΘIJKMORTWXYZ *vg.*; emisit spiritum B *a b l q, cf. Mt.* xxvii. 50; tradidit sp. *ff₂ Ambr.*; reddidit sp. *e*.

47. *inc.* quod cum uidisset cent. *a*, et centurio clamans honorificauit *etc. d et* D^gr. centorio DR, centhurio C; + et qui cum eo erant *e ff₂ l.* **factum fuerat** (erat *cor. uat. mg.*) : fiebat *b c e ff₂ l q*. glorificabat Θ (*ἐδόξαζεν* ℵBDLR), *cf.* clarificabat *c*, magnificabat *q*, -bant *e ff₂*; clarificauit ƎP*(*corr. mg.*), honorificauit *a* (*d*), magnificauit *r*; magnificat *b*; *ἐδόξασεν* ACPQ XΓΔ *etc.* **deum** : dominum ƎP; + quod factum est *c*. uerae C. **erat** (*ἦν*) : est AMMTO*Y *c*.

48. omnes DO* *a c d*. turbae D *a c d* (populi). *om.* **eorum** *uett. plur.* **qui** (que D) **simul aderant** (adh. GR) = *οἱ συνπαραγενόμενοι* : q. s. uenerant *d*, q. conuenerant *a*, q. interfuerunt *c*. spectalum Y; expectaculum C. istut G, istum FMT. et uideba^nt O; uidentes D *a d f q r* δ. que DW. **fiebant** : facta sunt *c d*. percucientes W. pectura R; frontes *c*; pectora et frontes *d et* D^gr. *om.* **sua** J *d Bentl. cum* ℵABC*DL *etc.* **reuertebantur** : + a longe F; + dicentes uae uobis quae facta sunt hodiae propter peccata nostra. adpropinquauit enim desolatio hierusalem G; *et* + uae nobis q. f. sunt uae nobis propter pec. nostra *syr. cu.*; *cf. W. H. 'Select Notes' p.* 71; *cf. Evang. Petri ed. Swete p.* 11, 1892.

49. **autem** + et KVWZ. longue D; longinquo *c*; + uidentes *q*. **mulieres** : + eorum *c*; + que ibi erant *ff₂*. que W. saecutae O, secute W, sequutae HΘX*. *om.* **eum** X*(+ *corr.*). > eum erant *vg. edd. ant.* (*exc. Froben* 1502). *post* **a** *sec. ras. unius litt.* O. galilea CDEƎPG(i *sub lin.*)ΘKO W, -lia R; galilaeam H; + et E. **uidentes** : uidere δ (*super ορωσαι*).

50. *om.* **et** *ad init.* C. erant R; erit G. **decurio** (*βουλευτής*) : consiliarius δ (+ ueniens *super ὑπάρχων*); + sibi sufficiens *r*. *om.* **uir** *sec. a b d e ff₂ l q r cum gr.* DΓ. *post* **ioseph** *pergit c* de ciuitate arimathia cum esset dec. qui sperabat regnum dei et bonus homo non consentiens concilio et actui eorum hic accessit *etc.*

51. **consenserat** : conserat E. **consilio** (*id est* uoluntati *ut uerss., gr. τῇ βουλῇ*) *cum* DEƎPHΘIJ MTQRVW *vg.* : conc. ABFCGKMOTXYZ *Tisch.* hactibus C; actui *r* δ, actioni *d*, operae *a*; *gr. τῇ πράξει.* **eorum** : + erat D; + erat autem Q *f r*. arimatia GOTZ*(*corr.* Z²), -zia C; arimathaea 𝔖𝔓𝔈. ciuitati B, ciuitatibus M*(bus *exp.*). iudeae ABFDƎPHΘKMTOYZ, -dee W, -dae EQRV. qui + etiam *q cum gr.* Γ *min.* exspec. EƎPKMTR VX*Z, exspectabant Q. *om.* **et ipse** *a b d e l q* (*sed uide supr.*) *r cum gr.* ℵBCDL 69.

52. acessit O. pylatum CDE. **petiit** : peciit W; petit BEƎPMMTQRZ *ueit. plur., cf. Ioh.* v. 24.

53 (333. 1) Et depositum inuoluit sindone
et posuit eum in monumento exciso
in quo nondum quisquam
positus fuerat.
54 (334. 10) Et dies erat parasceues
et sabbatum inlucescebat.
55 subsecutae autem mulieres
quae cum ipso uenerant de galilaea
uiderunt monumentum
et quemadmodum positum
erat corpus eius.
56 (335. 8) Et reuertentes parauerunt
aromata et ungenta
et sabbato quidem siluerunt
secundum mandatum.
XXIV. 1 (336. 1) Una autem sabbati ualde
diluculo
uenerunt ad monumentum
portantes quae parauerant aromata
2 et inuenerunt lapidem

---

ad pilatum. et petit corpus iesu. [53] et depositum inuoluit in sindone. et posuit eum in monumento exciso. in quo nondum quisquam positus fuerat. [54] et dies erat parasceue. et sabbatum inlucescebat. [55] subsecutae autem mulieres quae simul cum ipso uenerant a galilea. et uiderunt monumentum. et quemadmodum positum erat corpus iesu. [56] et reuertentes parauerunt aromata. et unguenta. et sabbato quidem quieuerunt. secundum mandatum. XXIV. [1] Una autem sabbati. ualde diluculo uenerunt ad monumentum. portantes quae parauerant aromata. et aliae simul cum eis. [2] et inuenerunt lapidem reuo-

---

ihesu C; + pil. autem cum audisset quia exspirauit clarificauit dominum et donauit corpus ioseph *c*.

53. *inc.* ioseph autem deposuit corpus et inuoluit *etc. c.* depossitum DEƎPR, deposittum G*. **inuoluit**: corpus *lapsu* Z*(*corr.* Z[1]); + eum *a*, + illud δ; + corpus iesu *d et* D[gr]. **sindone** (σινδόνι) *cum* ABCƎP*JKMMTTVWX[c]YZ *vg.* δ, -nem G: in sindone (ἐν σιν. D 440) ƎP[mg]HΘIO*QRX* *c d e f r*, in syn. DE *b r*; in sindonem ꝐFO[c] *a ff[2] l q*; + munda Q *gr. min.*, + nouam *b*. poss. *bis* DEƎPR; deposuit Z*(*sed corr.*). *om.* **eum** E. monomento EO*; monum R*(+ ento *sax.*); + nouo *r*. excisso DƎPGRY, excysso E; sculpto *d*, sculptili *a*, perfosso *c*; + in petra *Par. lat.* 14407 *c*. **quisquam**: quisque MT. **fuerat**: + et iussit pilatus tradi corpus eius *Lugdun.* 331[2]; + ibi sepelierunt corpus iesu *l*; + et inposito eo inposuit monumento lapidem magnam Q *Mediol. Ambr.* I. 61. *sup.*[2]; + et posito eo inp. in mon. lap. quem uix uiginti mouebant *d et* D[gr]; + et cum positus esset in mon. posuerunt lap. quem u. uig. uoluebant *c*, *cf. R. Harris* '*Texts and Studies*' ii. 1. *pp.* 47–52 (*Cantabr.* 1891).

54. **parasceues** (παρασκευῆς ℵBC*L 13. 346) *cum* A*BGΘIJMOWX* *vg. cor. uat. mg.* *l*[c] (*om. u.* 54. 55 *l**), para[s]ceues H, parascheues CVZ* *cf.* cenae purae *a b c q*: parasceue (παρασκευή AC[2] PXΓΔ *etc.*) A[c]ƎPMTQX[c]Y *cor. uat.** *Bentl. f r* δ *aur.*, parascheue KZ[c], parascue D, pa[ra]scephe T; cena pura *ff[2]*, cena purae *e*, ante sabbatum *d et* προσαββατον D; parasceuen ER *gat.* sabbathum ϛ𝔥. inluciscebat G, inlucescebant T, illucescebat O *vg.*, illucessebat W. **et sab. inl.**: *om. d et* D[gr]; ante sabbatum *c*.

55. subsequutae HΘX*, subsecute W; consecutae *a*, secutae *c d*; + sunt *c d ff[2] r*. *om.* **autem** R *a*. **mulieres**: mulier eris R; + duae Q *et* > duae mul. *a b d e ff[2] q r cum gr.* D. 29. que D. **ipso**: eo *vg. edd. ant.* (*exc. Froben* 1502). uenierant D; erant EG*(*corr.*). galilea CDEƎPGKORW. monomentum E; + possitum R. quemammodum HXZ; quoniam F. possitum DƎPR, possitus E, positus F. fuerat *gat.* **eius**: + iesu Z*(*corr.* Z[1]). *om.* **et quem. . . . corpus eius** *d et* D[gr].

56. haromata C. *om.* **aromata et** Z*(+ Z[2]). **ungenta** *cum* ABFHMMTOXYZ[c]: unguenta ꝐF DEƎPGΘIJKQRTVWZ* *vg. Tisch.*, hunguenta C. sabbatho ϛ𝔥. **siluerunt**: quieuerunt *a c f l*, requieu. *d*. mandata X*. *om.* **sec. mand.** *d et* D[gr].

XXIV. 1. **una**: primo G, prima *a q*. sabbathi ϛ𝔥; die sabbatorum *a*. **ualde**: *om.* R *c*; mane *d*. deluculo BDO*R; tempore *b e l q r**, ante lucem *a*. uenierunt D. > uenerunt del. R; > uen. ante lucem ualde *a*. monomentum E; + maria magdalena et altera maria et quaedam cum eis R (*ex Mt.* xxviii. 1). **portantes**: *om.* T; ferentes *c*, adfer. *a d*. que D (*et semper, exc. u.* 19). **parauerant** *codd. plur. et vg.*, praeparauerant ƎPO: parauerunt DGMTQRXY *a d ff[2] l q r* δ *aur* (praep.). aromatha G; aroma E; unguenta *q*; *om. a b c d e ff[2] l r et gr.* D; + et quidam (quaedam δ) cum illis (ipsis *q*, eis δ) *d q r* δ *cf. f supra, cum gr.* καί τινες σὺν αὐτοῖς AC[3]DXΓΔ *etc.*; *praeterea* + cogitabant autem inter (intra *d*) se quisnam esset qui (quis utique *d*) reuolueret lapidem *c d cum gr.* D, *cf. Mc.* xvi. 3.

2. *ad init.* et cum uenissent *c*, uenientes autem

reuolutum a monumento
3 et ingressae non inuenerunt
corpus domini iesu
4 et factum est dum mente
consternatae essent de isto
ecce duo uiri steterunt secus
illas in ueste fulgenti.
5 (337. 2) Cum timerent autem et declinarent uultum in terram
dixerunt ad illas
quid quaeritis uiuentem
cum mortuis?
6 non est hic sed surrexit
recordamini qualiter locutus est uobis
cum adhuc in galilaea esset
7 dicens
quia oportet filium hominis tradi in manus hominum peccatorum et crucifigi
et die tertia resurgere
8 et recordatae sunt uerborum eius.
9 (338. 2) Et regressae a monumento
nuntiauerunt haec omnia illis undecim
et ceteris omnibus.
10 (339. 10) Erat autem maria magdalene
et iohanna et maria iacobi
et ceterae quae cum eis erant
quae dicebant ad apostolos haec

---

lutum a monumento 3 et ingressae non inuenerunt corpus iesu. 4 et factum est dum
haesitarent de hoc. ecce uiri duo adsti terunt iuxta illas. in ueste. fulgenti. 5 cum timerent
autem. et declinarent uultum in terram. dixerunt ad illas. quid quaeritis uiuentem cum
mortuis. 6 non est hic. sed surrexit. recordamini. qualiter locutus est uobis. cum adhuc
in galileam esset 7 dicens. quia oportet filium hominis. tradi in manus hominum peccatorum.
et crucifigi. et tertia die resurgere. 8 et recordatae sunt uerborum eius. 9 et regressae a
monumento nuntiauerunt haec omnia illis undecim. et ceteris omnibus. 10 erat autem maria.
magdalene. et iohanna. et maria iacobi. et ceterae quae cum eis erant. quae dicebant ad

---

d, *cum gr*. D. inuenierunt D *et u*. 3. a monomento E; ad monumentum Z*(*corr*. Z[2]) *l**; *om*. *b*.

3. et ingresse EW; et regressae D; introeuntes autem *d*, cum uenissent au. *c*. *om*. **domini iesu** *a b d e* ff_2 *l r et gr*. D.

4. **dum**: cum ЭP. **mente**(-tae E)**consternatae** (-te RW)**essent**(erant T, sunt E *e l q r*) *cf. gr.* ἐν τῷ ἀπορεῖσθαι αὐτάς: mente consternarentur D* (*sed corr*.), me. contristarentur ff_2; aporiarentur *d*, haesitarent *f*, stuperent *a c*. **de**: die E. **isto**: ipso D; facto *b*. **ecce** *codd. vg. et gr*. D *al. pauc*.: et ecce DER *b e l q r* δ *et gr. plur.* καὶ ἰδού. **duo**: ·II· D. u[i]ri R; *om*. D. **steterunt**: stete MT; adstiterunt *a c d*(adsis.) *f r*. **secus**: iuxta KOVZ *a f aur*. illos Z*(*corr*. Z[1]). **ueste**: amictu *d*. fulgente Q; scoruscanti *d*, splendida ff_2.

5. *uariant uett*. timore autem adprehensae inclinantes faciem ad terram dix. *etc*. *a*, timentibus au. de his factis (*uel* quae fiebant) illis et inclinantibus uul. in t. dix. δ; in timore autem (et timidae *r*) factae inclinauerunt (decl. *r*) uultus suos (uultum *r*) in terra ad illi dix. (et dix. *r*) *d r cum gr*. D; *ita habet uersum c* conterritae au. inclinauerunt faciem in terram illi autem dix. quem quaeritis iesum nazarenum. quum HΘ. *om*. **et** E. declinauerunt EV. **illas**: eas DR. queritis E. uiuum *a d*. mortus K, mortuiis R*.

6. **non . . . surr.** *om*. *a b d e* ff_2 *l r** *et gr*. D *om*. **non est hic** *c*. **surrexit** (ἠγέρθη) *codd. plur. et vg. f q r*[c] δ *aur*.: resurrexit ACIMOXY *S. ioh. oxon*., *Par. lat*. 2, *c* (+a mortuis). **recordamini**: memoramini *a e*, remem. *b* ff_2 *l r*, commem. *c*, mementote *d*. **qualiter** (ὡς): sicut *a*; quae *c*, quanta *d* et *οσα* D. loquutus HΘ. **est**: sit KO* XZ *c* ff_2 *aur*. **uobis**: uobiscum E. quum Θ; +autem F. athuc FMY, aduc T. galilea CЭPΘ ORW, -lia D, gallilea G.

7. hoportet C. *om*. **in manus . . . crucifigi** *a*. *om*. **hominum** TX *gr. min*. *om*. **peccatorum** *b d e* ff_2 *l r** *et gr*. D. cruci affigi *c*. diae C. > tertia (terc. E, ·III· D) die DEJQR *uett. plur*. **resurgere** (ἀναστῆναι): resurget JT; ἐγερθῆναι Δ *sed* resurgere δ (*non* surgere, *cf. u*. 6).

8. recordate W; memoratae *a d e**, remem. *b e*[c] ff_2 *l q r*, commem. *c*. uerbum D. **eius**: horum *gat*. *a b e* ff_2 *l r*.

9. regresse W; egressae KO[rec] (-se O*) ff_2; reuersae *a c* (+sunt)*d*. **a**: de DQ. monom. E; +et Z*. *om*. **a monum.** *a b c d e* ff_2 *l r et gr*. D. nunciau. W𝔖ℭ; renuntiau. *a b c e q r*. hec W *et u*. 10. **undecim**: ·XI· DRW; + apostolis *c r*, +discipulis *e*. caeteris DЭPO*RYꞨ𝔓; reliquis *c d*.

10. *om*. **erat autem** *d et gr*. ADΓ *al*. 40. **magdalene**: -lenae ꝐFCEЭPIJMTRYZ, -laenae Θ; -lena K. ioanna 𝔖ℭ, ionna D. **iacobi**: ioseph

11 et uisa sunt ante illos sicut
deliramentum uerba ista
et non credebant illis.
12 Petrus autem surgens cucurrit ad monumentum
et procumbens uidit
linteamina posita
et abiit secum mirans
quod factum fuerat.
13 Et ecce duo ex illis ibant
ipsa die in castellum
quod erat in spatio stadiorum
sexaginta ab hierusalem
nomine emmaus
14 et ipsi loquebantur ad inuicem
de his omnibus quae acciderant
15 et factum est dum fabularentur
et secum quaererent
et ipse iesus adpropinquans
ibat cum illis
16 oculi autem eorum tenebantur ne eum
agnoscerent
17 et ait ad illos
qui sunt hi sermones quos confertis ad
inuicem ambulantes
et estis tristes?

---

apostolos haec. 11 et uisa sunt coram illos. quasi deliramentum uerba illarum. et non
credebant illis. 12 petrus autem surgens cucurrit ad monumentum. et procumbens. uidet
linteamina sola posita. et abiit mirans secum. quod factum fuerat. 13 et ecce duo ex ipsis
ibant. eadem die in castellum quod aberat spatio stadiorum. LX. ab hierusalem nomine
emmaus. 14 et ipsi loquebantur ad inuicem de his omnibus quae acciderant. 15 et factum
est. dum fabularentur. et secum conquirerent. et ipse iesus adpropinquans ibat cum eis.
16 oculi autem eorum tenebantur. ne eum agnoscerent. 17 et ait ad illos. qui sunt hi sermones

---

EꟻmgR, iacobi et ioseph *gat.* caeterae DꟻPGϛℌ, cetere O*W, cetera T*; reliquae *a c.* quum T. **eis**: ipsis MT *b e q*; illis DQ. *om.* **quae . . . erant** *c.* *om.* **quae** *sec. b d e ff₂ q* δ *et gr.* ℵ*ABD *al. plur.* **ad**: et Y. apostulos G. > haec ad apos. ER, > haec dic. ad apos. *b e ff₂ q*; *om.* **quae dic. . . . haec** *l.*

11. uissa sunt D; paruerunt *d.* **ante illos** (ἐνώπιον αὐτῶν): apud il. *c*, coram illis (*f*) δ, in conspectu eorum *d*; illis *a*, apostolis *l.* sicuti C; *om.* JZ*(+Z²). **deliramentum** (dilir. O*, deler. ꟻPY) = λῆρος: deliramenta ꟻFGZ*, deleramenta DER; delira *a*, derisus *d.* **credebant** (*cf.* ἠπίστουν) *codd. uett. et cod. caraf.*: crediderunt *vg. et edd. uett.*

12. monomentum E*(*sed corr.*), monumentom H*(*corr.* H¹). **procumbens**: procum R; aspiciens *ff₂.* **uidit**: uidet (βλέπει) CGMXZ *Bentl.* lintiamina DꟻP, lintheam. W. **posita** *cum* AꟻP (poss.)MTO*X*YZ* δ (*non* Δ) *Bentl. et gr.* ℵ*AKΠ 69 *al.* 3: sola posita ꟻFCEGHΘIJKM(posit.)OᶜT VWXᶜZ² *vg. Tisch. c f ff₂* (> pos. sola) *aur. et gr. plur.*, et sola possita DQR. abit R, habiit C; abiens J. **mirans**: migrans Q. *Uersum uncis includunt W. H. et om. Tisch. T. G.* 8, *cum* Dgr *a b d e l r syr. hr.**; F *Iohannem* (xx. 6–8) *sequitur. Post* **illis** *u.* 11 *habet e* LXXVIII *in textu non in margine*; *post u.* 11 *deficit q ad u.* 40.

13. **duo**: ·II· D; + uiri E. **illis**: ipsis D; discipulis Orec. **ibant**: erant euntes *a c* (*om.* euntes) *d* (abeuntes) *r* δ. **ipsa**: ipse G; hoc ipsa F. diae C. **in** *pr.*: ad EO*(*corr.* Orec). **castellum**: municipium *a* (*pergit* stadios habentem *etc.*). **quod erat in**(*om.* CD)**spatio** (spac. W) = ἀπέχουσαν: quod aberat *b f r*, quod abest *c*; iter habentis *d.* **stadiorum**: + centum ꟻP(cẽtũm)F (c)GO*(*ut udtur sed erasum*)Y *cum gr.* ℵIK*N*Π 158 *etc.* **sexaginta**: ·LX· DEFORTWZ; septem *e.* hyerus. DH, iherus. C, ierus. *vg.* emmahus C, emaus W, aemauus *gat.*, ammaus DE*ꟻPR, ulammaus *d*; cleofas et ammaus *b*, ammaus et cleopas *e ff₂.*

14. **loquebantur** (ὡμίλουν): fabulabantur *b c d e ff₂ l r* (δ), tractabant *a.* adinuicem *uno ductu* Yϛ *et u.* 17. 32; *om. gat. a b ff₂ l r et gr.* Λ. hiis E*ꟻPRW. que DE. accederant DEO*R; contigerant *a d.*

15. **fabularentur** (*gr.* ἐν τῷ ὁμιλεῖν): famularen R; confabularentur E *gat.*; tractarent *a*; + ad inuicem T. *om.* **et secum qu.** *a b ff₂ l r et syr. cu.* quererent DW. **adpropinquans** (ἐγγίσας) *codd.* (-quas Z*): appr. AHKMTOᶜQTVWXᶜY *vg. Tisch.*, adpropians *d*; ascendens *a*; superuenit et *b ff₂ l r.* **ibat**: simul ibat *d*, comitabatur *a c e*; *gr.* συνεπορεύετο.

16. hoculi C. **eorum** AꟻFEꟻPFHMMTQX*Y *uett. plur.*: illorum CGΘIJKORTVWX¹Z *vg. ff₂ l aur.*, ipsorum *r*; *om.* D. detinebantur *c*, grauati erant *e*, tenebraebantur *r.* agnuscerent G, cognosc. *d e.* > agn. eum ER *a* (*d*) *r* δ.

17. **et** *ad init.*: E *tantum* M. **qui**: quid GY. quae s. uerba ista *etc. a d.* hii ꟻFDEꟻPHIRTWY. **confertis** (ἀντιβάλλετε): conuertis R; refertis

18 et respondens unus cui nomen
cleopas dixit ei
tu solus peregrinus es
in hierusalem
et non cognouisti quae facta
sunt in illa his diebus?
19 quibus ille dixit quae?
et dixerunt de iesu nazareno
qui fuit uir propheta potens
in opere et sermone coram
deo et omni populo
20 et quomodo eum tradiderunt
summi sacerdotes
et principes nostri in damnationem
mortis
et crucifixerunt eum
21 nos autem sperabamus
quia ipse esset redempturus israhel
et nunc super haec omnia
tertia dies hodie
quod haec facta sunt
22 sed et mulieres quaedam
ex nostris terruerunt nos
quae ante lucem fuerunt

---

quos confertis ad inuicem. ambulantes. et estis tristes. 18 et respondens unus ex ipsis. cui
nomen cleophas dixit ei. tu solus peregrinus es in hierusalem. et non agnouisti quae facta
sunt in ea in diebus istis. 19 quibus ille dixit. quae. at illi dixerunt. de iesu nazoreno qui
fuit propheta potens in opere et sermone coram deo. et omni populo. 20 quomodo eum
tradiderunt summi sacerdotes et principes nostri in damnationem mortis. et crucifixerunt
eum. 21 nos autem sperabamus quia ipse esset redempturus israhel. et nunc super haec
omnia. tertia dies est hodie. quod haec facta sunt. 22 sed et mulieres quaedam. ex nostris.

---

c e, tractatis *a*. ad alterutrum *gat. a r*. hambulantes C; *om. a b c e* ff_2 *l r*. **et estis tristes** *codd. vg. uett. plur.*(> tr. estis *l*, *om.* **et estis** *d*) *et gr. plur.*: et steterunt tristes *e cum gr.* ℵA^{*udtr} B(L) *Tisch. T. G.* 8, *W. H.*

18. **et** *ad init.*: *om.* E *b*; autem *a c d e r*. **cui nomen** (ᾧ ὄνομα ADRΓΔ *etc.*): + erat DEP^{mg}R *c e l r aur.*, + est *a*; nomine *b et* ὀνόματι ℵBLNX. cleophas B*EJW *vg.* **ei**: ad eum *gat.* **peregrinus es** (perigr. D) = παροικεῖς: aduena es *d*, p. uel incola es δ; peregrinaris *c e*, *Aug. Ioh.* 9. 4. **in** *pr.*: ab *c e*. iherus. CT, ierus. *vg.* *om.* **et** *sec.* Q *a b c d e* ff_2 *l r et gr.* D. **non cognouisti** (cognuisti R): nescis *a*, nescisti *d*; + omnia *gat.* **facta**: gesta *a*. *om.* **in** *sec.* RZ. **illa**: ea E *gat.*; + in E *a b c d f* ff_2 *r* δ. hiis WY, *et* > diebus hiis *gat.*

19. **quibus ille**(ipse Θ *r*)**dixit**: qui (et δ) ait illis *a* δ, ille autem dix. illis *c e*, ad ille d. ei *d* ff_2 (*om.* ei). que W (*non* D). **et** *pr.*: + illi E *f* ff_2, + ipsi *a*; illi autem *c e*. **et dixerunt**: *om. d et* D^{gr}; + ei BEPOR^{ras} *l* δ *aur. et gr. plur.* naszareno E. *om.* **uir** DRZ *a b f l r*. profeta DEPO; *om. c*. hoperae C; factis *c e Aug. l. c.* **sermonem** E*; uerbo *gat. a d r*; dictis *c e Aug.* **coram**: in conspectu *etc. c d e Aug.* **omni**: uniuersi *c e Aug.* **populo**: plebe *gat. b* ff_2 *l r*.

20. *om.* **et** *ad init.* E *uett.* **eum tradiderunt** (αὐτὸν παρέδωκαν ADKPΠ *etc.*) *cum* AƎFFGHIM MTX°Y *vg. c f*, hunc tr. E *a b d e* ff_2 *r*: > trad. eum BCDEPΘJKOQRTVWX*Z δ *aur. et* παρ. αὐτόν ℵBLMXΓΔ *etc.* **summi sacerdotes** BCEP HΘIJMTO°RTW *vg. f aur.*: summi sacerdotum AƎFDFGKMO*QVXYZ (summis Z*), principes sacerdotum E *gat. b d* ff_2 *l r*, summi uel principes sacerdotum δ; sacerdotes *c e Aug.*, pontifices *a*; ἀρχιερεῖς *uertitur in Luca* (*nisi hic*) *et Mattheo semper* principes sacerdotum, *in Marco* summi sacerdotes. **et principes**(magistratus *c e*, potentes *d*)**nostri**: *om. a* ff_2 *l aur.**; et omnes populus *b*. **in**: ad O*(*corr. rec.*) dampnationem EEPΘRW, dampnatione E; iudicium *d*, -cio *a*. > cruci eum fix. *b c e l Aug.*

21. sperabimus D; speramus *e* ff_2 *cum gr.* ℵPΔ *etc.*; *om.* C. **quia**(quod E)**ipse esset redempturus** (redemt. AFHTXYZ°) **israhel** (hisrael D, israel *vg.*) = ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ μέλλων λυτροῦσθαι τὸν Ἰσρ.: quia (quoniam *d*) ipse fuit (erat *d Aug.*) qui redempt. erat (incipiebat saluare *d*) isr. *c d e Aug.*; ipsum esse qui redempt. esset isr. *a b*; quia ipse incipit liberare isr. ff_2, quia ipse est salus isr. *l*. hec *bis* W. *om.* **super haec omnia** *a b c* ff_2 *l r Aug.*, *sed uide ad u.* 22. tercia W; ·III· D. **dies** *sine addit.* ACDEPFGIJMRY ff_2 δ: + est B(et)ƎFEHΘKMTOQ(die)TVWXZ *vg. Tisch. cor. uat. a b f l aur.*; + agit (*i. e.* tertium diem agit) *d e*, + agitur *c Aug.*; *gr.* τρίτην ταύτην ἡμέραν ἄγει. hodiae CMT, odie T; *om.* DQ *cum gr.* ℵBL. **quod**: ex quo EQR *gat. a c d e Aug.*, a quo δ; quo DMTY *aur.*; *gr.* ἀφ' οὗ. *om.* **haec** *sec.* E. > facta sunt haec D *a*.

22. *om.* **sed** *a b c* ff_2 *r*. **et**: *om.* Q; + omnis D *sed exp.*; + in (super *a*; *om.* ff_2) his omnibus *a b* ff_2 *r*. quedam DE. **terruerunt** (ἐξέστησαν):

ad monumentum
23 et non inuento corpore eius
uenerunt dicentes
se etiam uisionem angelorum uidisse·
qui dicunt eum uiuere
24 et abierunt quidam ex nostris
ad monumentum
et ita inuenerunt sicut mulieres dixerunt
ipsum uero non uiderunt
25 et ipse dixit ad eos
o stulti et tardi corde ad credendum
in omnibus quae locuti sunt prophetae
26 nonne haec oportuit pati christum
et ita intrare in gloriam suam ?
27 et incipiens a mose et omnibus
prophetis interpretabatur illis
in omnibus scripturis
quae de ipso erant
28 et adpropinquauerunt
castello quo ibant
et ipse finxit longius ire
29 et coegerunt illum dicentes
mane nobiscum
quoniam aduesperascit
et inclinata est iam dies
et intrauit cum illis

---

terruerunt nos quae ante lucem fuerunt ad monumentum. 23 et non inuento corpore eius
uenerunt dicentes se etiam uisionem angelorum uidisse qui dicunt eum uiuere. 24 et abierunt
quidam ex nostris ad monumentum. et ita inuenerunt sicut mulieres dixerunt. ipsum uero
non uiderunt. 25 et ipse dixit ad illos. stulti et tardi corde ad credendum. in omnibus quae
locuti sunt prophetae. 26 nonne haec oportuit pati christum. et ita intrare in gloriam suam.
27 et incipiens a moyse. et omnibus prophetis interpretabatur illis in omnibus. scribturis.
quae de ipso erant. 28 et adpropinquauerunt castello quo ibant. et ipse finxit se longius ire.
29 et coegerunt eum dicentes. mane nobiscum. quoniam uesperum est. et iam declinauit

---

commouerunt *c*, commemorauerunt *e*, seduxerunt *d*. **nos** *in mg.* Y. **ante lucem**: ante lucanum *c e*; deluculo δ, mane *a*; matutinae *d*. monomentom E*(-tum E^{c}).

23. ^{in}uento O. corporae C; corpus H*(*corr.* H^{1}). cum non inuenissent corpus *a c d e*. uenierunt D. aetiam CE; esse *lapsu* T. uissionem DEƎP. hangelorum C, aggel. M, anguel. D. dicerent E *gat. r*, dicebant *c*.

24. **abierunt**: fuerunt *c*. **nostris**: nobis *c e et u.* 22; his qui erant nobiscum *d* (τῶν σὺν ἡμῖν *gr.*). monomentum E. > inuenierunt ita D*(*sed corr.*) *a d*(sic)*e*(ista). sicuti C, si^{cut} T. dixerant C *non uett.* **uero**: autem G *gat. a c d e r*. **uiderunt** (εἶδον *sed* ειδομεν D, uidimus *d e*) BCDE JQRTZ *Par. lat.* 262*, 13171, *corp. oxon. gat. a b c f* ff_2 g_2 *r aur. Erasm. Bentl.*: inuenerunt *sine auct. gr. aut uett.* AßFƎPFGHΘIKMMTO(in *sup. lin.*)VWXY *vg. Tisch. et edd. ant.*; *quae lectio quamuis tot testibus confirmata sit, ex dittographia mera orta uidetur cum praecesserit* ita inuenerunt; *forsan primo erroris gradu fuerit* uenerunt *ut in* O*.

25. **eos**: illos E. **stulti**: insensati *a c d e Aug.* **tardi**: tradi QR; duri EƎP δ, graues *a*. **ad credendum**: in credendo *a*; *om. d et* D^{gr}. loquuti ΘX*. prophete W, profetae DƎPO.

26. **nonne**: quoniam *d et* οτι D^{gr}. hec W; *om.* E; + omnia *c e*. hoportuit C. > christum pati J ff_2 *r* (+ secundum uoces profetarum). *om.* **ita** F *a c d e* ff_2 *r* δ *Bentl. et gr.* **gloriam**: claritatem *c e Aug.*

27. **et** *ad init. om.* J. **incipiens** (ἀρξάμενος): erat incipiens ER *gat. a* (inchoans) *b d* ff_2 *r*, fuit inc. *c e Aug., et* ην αρξαμενος D. ha C. mosen X; moyse EHΘIJKMTO^{rec}QRVZ* *vg.*, moise TW, moysi DƎP, moysen G. profetis DƎPR, prophaetis E; + et ƎP *e et gr.* ℵ*. **interpretabatur** (διερμήνευσεν) *coad.* (interprae. ßFCƎPFGHΘIMTRYZ*, interpetrabatur O): interpraetare E *d* (-ri) *et* D^{gr} ερμηνευειν, ℵ διερμ.; interpretans *a b c e* ff_2 *l r*. scribt. ßFEFO*X*YZ. *om.* **quae** *et* **erant** *a c d e*. **ipso** *codd. plur. vg. et uett.* (eo *d e*): de ipso FG HΘO* (*sed exp.*) *aur.*, semet ipso *c*, se *a*.

28. **et** *ad init. om.* R*(+ *sax.*). appropinquauerunt AHO^{c}QTWX^{c} *vg. Tisch.*, approquinquauerunt Y; adpropinquabant Z, appr. KV; adpropiauerunt *b d* ff_2 *l r*. castellum G, ad castellum E *gat. c*, in uicum *a*. quod G. ibat D. **finxit** (προσεποιήσατο ℵABDL *etc.*) *cum* DEFG(fixit*)M MT δ, fincxit ƎPR*: se finxit (se *forsan post* ipse *repetitum*) A^{2}BßFCΘIJKQTVWXZ *vg. Tisch.*; finxit se A*HOR^{sax}Y *b c f* ff_2 *aur.*, dixit se *l*, fecit se *d*, similauit se *e*; adfectabat se *a et* προσεποιεῖτο *gr. plur.* longuis R, longuius D.

29. cogerunt ƎPR; extorserunt *e*; rogauerunt

30 et factum est dum recumberet cum
illis
accepit panem et benedixit
ac fregit et porrigebat illis
31 et aperti sunt oculi eorum
et cognouerunt eum
et ipse euanuit ex oculis eorum
32 et dixerunt ad inuicem
nonne cor nostrum
ardens erat in nobis
dum loqueretur in uia
et aperiret nobis scripturas?
33 et surgentes eadem hora
regressi sunt in hierusalem
et inuenerunt congregatos undecim
et eos qui cum ipsis erant
34 dicentes
quod surrexit dominus uere
et apparuit simoni
35 et ipsi narrabant quae gesta
erant in uia
et quomodo cognouerunt
eum in fractione panis.
36 (340. 9) Dum haec autem loquuntur
iesus stetit in medio eorum
et dicit eis pax uobis

---

dies. et intrauit cum illis. ut maneret. 30 et factum est dum recumberet cum illis. accepit
panem. et benedixit. et fregit et dedit eis. 31 et aperti sunt oculi eorum. et cognouerunt
eum. et ipse inuisus factus est eis. 32 et dixerunt ad inuicem. nonne cor nostrum erat in
nobis ardens. dum loqueretur nobis in uia. et aperiret nobis scributuras. 33 et surrexerunt
eadem hora. et regressi sunt in hierusalem. et inuenerunt congregatos undecim apostolos.
et eos qui cum ipsis erant 34 dicentes. quia uere dominus surrexit. et apparuit simoni.
35 et ipsi narrabant quae gesta erant in uia. et quomodo cognouerunt eum. in fractione
panis. 36 haec autem illis loquentibus. ipse iesus stetit. in medio eorum. et dixit eis pax

---

E. **illum**: eum D. uobiscum Y*. **aduesperascit** (-escit ƎPR, ad uesperum scit Q, ad uespera est G) **et inclinata** (decl. AƎPFHXY *Tisch.*) **est** (*om.* ƎP) **iam dies** *codd. plur. vg. aur. cf.* aduesperascit uel uesperum est et declinat iam dies δ: ad uesperum iam (*om. c d l*) declinauit (-nat E) dies C(diaes)ET *a b c d e* ff_2 *l* (*r*), *et* ad uesperum declinauit iam dies J; *ambas lectiones confundunt* D *gat.*, aduesperescit et inclinata est iam declinat dies *gat.*, aduersarium declinat dies et inclinata est iam dies D; *f uide supra.* **intrauit**: + manere (*et gr.* εἰσῆλθεν τοῦ μεῖναι) DEQR *gat. Bentl. d r* δ, *cf.* ut maneret *a c e f*, et mansit *b*.

30. **et fact. est** (+ in eo *c e*) **dum** (cum M *a*) **recumb.** (discubuisset *a*) **cum illis** (eis W *vg.* ff_2 *r*): *om.* D; *litt. min. scr.* X. accipit ƎPQRY; acceptum *a*; + iesus E. **ac**: et ƎFCDKQTVZ. *om.* **ac fregit** *d et* D^{gr}. porregebat D; dedit *f*, dabat *d*, tradidit *c e*.

31. *inc.* cum accepissent autem panem ab eo *c e*, accipientium autem eorum p. ab eo *d et* D^{gr}; *uidetur autem ex Orig. contra Cels.* II. 68 (*Del.* I. 438) *fluxisse qui de hoc loco ita libere scribit* γέγραπται γὰρ ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν, ὅτι μετὰ τὴν ἀνάστασιν λαβὼν τὸν ἄρτον ὁ Ἰησοῦς εὐλόγησε, καὶ κλάσας ἐπεδίδου τῷ Σίμωνι καὶ τῷ Κλεόπᾳ· λαβόντων δ' αὐτῶν τὸν ἄρτον, διηνοίχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ, καὶ ἐπέγνωσαν αὐτόν. occuli R, hoculi *bis* C. cognuerunt R *et u.* 35. **eum** *bis scr.* R; + in fractione panis *l*. **euanuit ex oculis eorum** (ἄφαντος ἐγένετο ἀπ' αὐτῶν): nusquam (non *d r*) comparuit ab eis (illis *a*) *a c d e* ff_2 *r*; inuisus factus est eis *b f l* (illis); non apparens factus est ab eis δ.

32. **ardens** (καιομένη): coopertum *d*, optusum *l*, excecatum *c*, exterminatum *e*; κεκαλυμμενη D. **in nobis**: *om.* T*(+ *sup. lin.*) *c d e et gr.* BD; + de iesu E. > erat ard. in nobis G, > er. in nobis ard. *a b f* ff_2 *r*. **loqueretur** + nobis B (*Bentl.*) *f* δ *et gr.*; *om.* **dum loquer.** *a b c e* ff_2 *l r*. **nobis** *sec.*: *om.* T. scributuras ƎFEFGO*X*Z.

33. surgens F; + tristes *c e*, + contristati *d*, *et* D^{gr}. **eadem**: eam E. **regressi**: reuersi R *a c d e* δ. *om.* **in** VZ. iherus. C, ierus. *vg.* inuenierunt D. **congregatos**: collectos *a c e* (+ in unum). hundecim C; ·XI· DFRW; + discipulos *e*, *cf. f.* **eos**: hos J. **ipsis**: ipsos T*(*corr.* T^{1}); illis *vg. edd. ant.* (*exc. Froben* 1502).

34. **quod**: quoniam DE. resurrexit Q *a c d e*. uerae C. > uere surr. dominus ER ff_2 (a mortuis dom.) *r*, u. resurr. dom. *a c d*. aparuit G; uisus est *a b c d e* ff_2 *l r*, *et* ὤφθη *gr.* symoni CDHW.

35. narrauerunt EJ *r*, narra R; exponebant *c e*. **quae gesta er. in uia** (τὰ ἐν τῇ ὁδῷ): q. in u. acta sunt *c e*; quae in uia *d* δ. **cognou. eum**: agnitus est illis *a e*, uisus est illis *c*, cognotus est eis *d*, *et* ἐγνώσθη αὐτοῖς *gr.* fratione R; fractura *c e*.

ego sum nolite timere
37 conturbati uero et conterriti
existimabant se spiritum uidere
38 et dixit eis quid turbati estis
et cogitationes ascendunt
in corda uestra?
39 uidete manus meas et pedes
quia ipse ego sum
palpate et uidete quia spiritus
carnem et ossa non habet
sicut me uidetis habere

40 et cum hoc dixisset
ostendit eis manus et pedes.
41 (341. 9) Adhuc autem illis non credentibus et mirantibus prae gaudio dixit
habetis hic aliquid quod manducetur?
42 at illi optulerunt ei partem
piscis assi et fauum mellis
43 et cum manducasset coram
eis sumens reliquias dedit eis.
44 (342. 10) Et dixit ad eos

---

uobis. ego sum nolite timere. 37 conturbati uero et conterriti. existimabant se spiritum
uidere. 38 et dixit eis. quid turbati estis et quare cogitationes ascendunt in cordibus uestris.
39 uidete manus meas et pedes quia ego sum ipse. palpate et uidete. quia spiritus carnem et
ossa non habet. sicut me uidetis habere. 40 et cum hoc dixisset. ostendit eis manus. et
pedes. 41 adhuc autem non credentibus illis prae gaudio. et mirantibus dixit eis. habetis
hic aliquid quod manducetur. 42 at illi obtulerunt ei. partem piscis assi. et fauum mellis.
43 et accipiens coram ipsis manducauit. 44 et dixit ad eos. haec sunt uerba quae locutus sum

---

36. **dum**: Cum V. *om.* **autem** *cor. uat.** > autem haec ETW *vg.* locuntur ACERY; loquerentur ΘMT *c e.* **iesus stetit**: > st. iesus *vg. edd. ant.*; et ipse st. ies. E, ipse ies. st. δ, ipse dominus st. *c*, ecce d. st. *r*; ipse stetit *a b d e* ff_2 *l* (et ipse) *et om.* ἰησοῦς ℵBDL *min.* **dicit** (λέγει) *codd. vg.*, dicitis M: dixit CDEHΘRW *c f.* uobiscum D꟒PmgR *c.* *om.* **et dicit . . . timere** *a b d e* ff_2 *l r cum gr.* D *Tisch. T. G.* 8; *om.* **ego . . . timere** δ *cum gr. plur. W. H.* (*qui et* καὶ λ. αὐτ. εἰρ. ὑμῖν *uncis includunt*).

37. **conturbati** (πτοηθέντες): turbati *c e*, exterriti *a*, pauerunt *d.* **conterriti** (ἔμφοβοι γενόμενοι): perterriti G δ (+facti); exterriti F; timore adprehensi *a*, t. tacti *d*, in timorem missi *c e.* **existimabant** *codd.* (*et* A *non* -bunt) *vg.*: existamabant D, exaestim. MT, aexistim. C; existimant Z; putabant *a d r*, -uerunt *c e.* **spiritum**: fantasma *d.*

38. **eis**: illis ER. conturbati ꟒P *gat. d.* **et** *sec.*: +quare DEQ *gat. a b c d*(ut quid) *e*(*om.* **et**) *f* ff_2 *l* δ *aur. gr. plur.*; + quid (*Bentl.*) *cum gr.* τι BΛ² *et Tert.* hascendunt C, ascendent Z; ascenderunt D꟒PmgJQR *aur.* **corda uestra** *codd.* (corde R) *et vg.*: corde uestro E꟒P^1 *gat. a b c e* ff_2 *l et gr.* A*(?)BD; cordibus uestris O *f aur. gr.* ℵA^1LXΓ *etc.*

39. *om.* **meas** Z*(+Z^1). **pedes** + meos D꟒Pmg RW *a b d* ff_2 *l r* δ *gat. et gr.* *om.* **ipse** X. > ego ipse *vg. c d e.* **palpate** (ψηλαφήσατε): tractate *a.* hossa C. *om.* **non** E. abet C. **habere**: habentem R *a c d e r* δ *et gr.* ἔχοντα.

40. quum Θ. **hoc**: *om.* Y; haec Fϛ *edd.* *Hailbr.* 1476, *Wild* 1481, *Kesler* 1487, *Paganini* 1497, *Erasm.* 1523; *sed gr.* τοῦτο. host. C. **et** *sec. om.* F. *om. uers. a b d e* ff_2 *l r cum gr.* D *Tisch. T. G.* 8; *uncis includunt W. H.*

41. aduc O*, athuc FMY. *om.* **illis** DR* (+ *sax.*). cum . . . crederent et mirabantur *c e* (admirarentur). **credentibus**: +ei *gat.*; +eis E. mirabantibus F; stupentibus *a.* pre DW. **et mir. prae gau.** (καὶ θαυμαζόντων ἀπὸ τῆς χαρᾶς A 130. 382): > et prae gau. mir. E; > prae gau. et mir. *gat. d f r* δ *et gr.* ℵBDL *al. plur.* **dixit**: +ad eos *e*, +ad eos iesus *c.* **aliquid**: aliquod T. > aliquid hic D *b q.* **quod** (*expunct.* ꟒Pc) **manducetur**: q. manducemus J, q. manducetis H; q. edam E *a* (edamus); manducare *d e* ff_2 *l r*; quod manducare *q.*

42. **optulerunt** AFGHIMMTO(*om.* t *fin.* O*)QVYZ: obt. B꟒FC(hobt.)D꟒PΘJKTWX *vg.*, obtull. ER; porrexerunt *a d e r.* **ei**: illi G. **assi**: +et porrexerunt ei *c.* fabum FT; de fauo *b q.* *om.* **et fau. mell.** *d e cum gr.* ℵBDLΠ. *om.* **mellis** *a b.*

43. quum Θ. reliquas R. **eis** *sec.*: illis FG. *Uersum ita habent codd. vg. et aur. cum gr.* KΠ* *min.*, *Aug. Cons.* iii. 74, *cf.* accepit coram illis su. rel. ded. eis *c*, et accipiens coram il. manducauit et reliqua accepit et dedit illis *r*: *uett. rell.* et accipiens manducauit coram illis *a* (*f* δ), et acc. in conspectu eorum mand. *d*, et accepit coram illis *e*, et manducans (-cauit *l*) coram ipsis *b* ff_2 *l q*; *et gr. plur.* καὶ λαβὼν ἐνώπιον αὐτῶν ἔφαγεν.

44. *om.* **et** *ad init. b* ff_2. **eos**: illos KOXZ. hec W. *om.* **sunt** *a d e* δ. **uerba** (sermones *c d e*

haec sunt uerba quae locutus sum ad
uos cum adhuc essem uobiscum
quoniam necesse est impleri
omnia quae scripta sunt
in lege mosi et prophetis
et psalmis de me
45 tunc aperuit illis sensum
ut intellegerent scripturas
46 et dixit eis
quoniam sic scriptum est
et sic oportebat christum pati
et resurgere a mortuis
die tertia
47 et praedicari in nomine eius
paenitentiam
et remissionem peccatorum
in omnes gentes
incipientibus ab hierosolyma
48 uos autem estis testes horum
49 et ego mitto promissum
patris mei in uos
uos autem sedete in ciuitate
quoad usque induamini
uirtutem ex alto.
50 Eduxit autem eos foras
in bethaniam
et eleuatis manibus suis
benedixit eis
51 et factum est dum benediceret illis
recessit ab eis

---

ad uos. cum adhuc essem uobiscum quoniam oportuit impleri omnia quae scribta sunt in
lege moysi. et prophetis. et psalmis de me. 45 tunc aperuit illis sensum. ut intelligerent
scribturas. 46 et dixit eis. quoniam sic scribtum est. et sic oportuit christum pati. et
resurgere a mortuis die tertia. 47 et praedicari in nomine eius paenitentiam. et remissionem
peccatorum in omnes gentes. incipientibus ab hierusalem. 48 uos autem estis testes horum
omnium. 49 et ecce ego mitto promissum patris mei in uos. uos autem sedete in ciuitate
hac hierusalem. quoadusque induamini uirtutem ex alto. 50 eduxit autem eos foras in
bethania. et eleuatis manibus suis. benedixit eos. 51 et factum est dum benediceret eos.

Aug. Ioh. 9. 4): + mea EƎP^mg R (*d*) *r et gr.* AB DKL *etc.* loquutus ƎPHΘX. **ad uos**: uobis H; *om.* ACMTXY *contra uett. et gr.* quum Θ; *om.* H. athuc FX^c Y. aessem C; sum E. **nec. est**: nec. esset E; oportet *a c d e δ*, -ebat *r cf. f*, -eret *Aug.* **impleri** *codd.* ϛ𝔖ℭ. inpl. CDƎPFO, adimpl. X*: implere 𝔚, inplere R; suppleri *b l.* scribta ƐFEFGIO*TX*YZ. moysi EƎPHΘIJKMTO^c QRV *vg. Tisch.*, moisi TW, moȳ D; mose ƐFO*; *om.* Z*(+Z²). profetis DƎPO, prophaetis E. **et** *tert.* + in R. salmis T, ψalmis D.

45. apperuit E; adaperti sunt *d.* *om.* **illis** R. sensu^m B, sensus ER; + eorum ER *a*(illorum)*r et gr.* intellig. CGHJOW *vg.* scribturas ƐFEGO* X*YZ; ea quae scripta sunt *b ff₂ l q.*

46. **eis**: illis ƎP^mg; *om.* D *qui pergit* quoniam scr. est sic oportet *etc.* **sic** *om.* ƐF* (+ ƐF¹). scribtum ƐFEFO*X*YZ. **et sic oportebat** (hop. C): *om.* E *gat. a b c d e ff₂ l r Aug. et gr.* ℵBC* DL. **a mortuis** *om. d et* D^gr. **die** (diae C) **tertia** (tercia EW, ·III· D): d. tertio AY; > tertia die *vg. Tisch. a c e q r δ et gr.*; *om. b ff₂ l.*

47. predicari D; praedicare EHϛ. poenit. DIW *vg.*, penet. ƎP. e^t *sec.* O. remisionem RY, remissione H; remissa *b c e.* omnibus gentibus *a*, omni gente *b q.* **incipientibus** (ἀρξαμένων DΔ²): incipiens DE *a e l r δ Aug. et* ἀρξάμενον ACFH *etc.*; ἀρξάμενοι ℵBC*L *etc. in nostris non redditur.* iheros. C, hyeros. H, hierus. K, ieros. *vg.*; hierusolima EƎPR, iheros. T, hyerus. D, ieros. W; hierusalem *a c d e f r δ Aug. Bentl. et gr.*

48. *om.* **autem** MT *cum* ℵBC*L. hestis C. testis O*. > testes estis DE *vg.*

49. **mitto** (ἀποστέλλω *uel* ἐξαπ. *gr. plur.*) *codd. uett. plur. cor. uat.** 𝔚ℭ: mittam ƐFI^c KTVWXZ ϛ𝔖 *a aur. cor. uat. mg. et gr.* L *al.* 10. promisum ƎPR; promissa *b ff₂ q*; promissionem E *c e* (*r*) *Aug. de unit. eccl.* x; repromissionem *a δ gat.* **patris mei**: *om.* **mei** *a*; meam *d e Aug.* in uobis MTY; in uo A. sedite E. ciuitatem EG; + hierusalem *q δ cf. f, cum gr.* AC²XΓΔ *etc.* **quoad**: ad *om.* E, *in ras. scr.* ƎP. husque C; + dum E *gat.* induatis E *e.* **uirtutem** *codd. plur.*: uirtute ƐFHΘJMTO^c WX^c *vg. aur. cor. uat. mg.* (*non**). **ex alto**: ab excelso DE; a summo *a.*

50. heduxit C, produxit *c e Aug.* **eos** *sup. lin.* E. for^as H, foris J; *om. a e cum gr.* ℵBC*L; + usque *a δ gat. et gr.* ἕως πρὸς *uel* ἕως εἰς. *om.* in C. bethania XYZ*. elebatis O*, eliuatis D; extollens (manus *etc.*) *a.* **eis**: eos DH*(*corr.* H¹) *uett.*

51. **dum**: cum E. benediiceret D*(*sed corr.*). **recessit**: discessit *a c d e.* ferebantur T*;

et ferebatur in caelum
[52] et ipsi adorantes regressi sunt in hierusalem cum gaudio magno
[53] et erant semper in templo laudantes et benedicentes deum amen.

EXPLICIT EUANGELIUM SECUNDUM LUCAM.

---

recessit ab eis et eleuabatur in caelum. [52] et ipsi adorantes eum. regressi sunt in hierusalem
cum gaudio magno. [53] et erant semper in templo laudantes et benedicentes deum. amen.

---

eleuatus est *gat.* (*r*), eleuabatur *f q*. celum W. *om.* **ferebatur in caelum** *a b d e ff₂ l* Aug. cum gr.* ℵ*D.

52. hadorantes C; *om. a b d e ff₂ l et gr.* D; + eum B𝔓OR *f q*. **regressi**: reuersi E *a c d e r Aug. om.* in Z*(+ Z²). iherus. C, hyerus. D, hirus. R, ierus. *vg.*, hie *tantum* MT. *om.* cum MT.

53. fuerunt *c Aug.* laudentes D; conlaudantes *a*. *om.* **et bened.** *a b d e ff₂ l r Aug. cum gr.* D. **deum**: *om. b*; dominum 𝔓 *q*. **amen** *cum* AD(finit AMHN)𝔓GIMMTQTXY *vg. gat. c f l r δ et gr.* ABC²XΓΔ *etc.*: *om.* B𝔉CE(F)HΘJK ORVWZ *uett. plur. Tisch., gr.* ℵC*DLΠ *min.*

explicit euangelium secundum lucam *cum* B (luca[m]) 𝔉G (lucanum) HIKM (lucan) MTO (luca)RT(lucan)VXZ *et* > euangelium secundum lucanum explicit J; *deinde* + uers. III DCCC (*i.e.* tria milia octingentos) KV: explicit liber euangelii secundum lucanum Y; finit euangelium kata lucam 𝔓; finitum euangelium cata lucan *gat.*; explicit *tantum* A; *nihil habent* CDEΘQW *vg.*

DELECTUS NOTULARUM IN MARCO ET LUCA LECTORIS NOTATU DIGNIORUM: UIDE ET PRAEFATIONEM NOSTRAM P. XXXIV.

1. Notae orthographicae :—

Marc. vii. 34 **effetha**; x. 46 **hiericho**; xv. 34 **heloi heloi lama sabacthani.**

Luc. ii. 2 **quirino**; iii. 1 **tetrarcha**; 29 **iesu**; vi. 1 **secundoprimo** *uno ductu*; x. 13 **corazain**; xvi. 7 **coros**; xvii. 28 **loth**; xix. 21, 22 **austeris.**

2. Idem uerbum Graecum diuerse redditum :—

Marc. i. 1 *ἀρχή*; **initium** *et* principium; 11 *ἀγαπητός*; **dilectus** *et* carissimus; iii. 5 *ὀργή*; **ira** *et* indignatio; iv. 11 *γνῶναι*; **scire**, nosse, cognoscere; vi. 13 *ἄρρωστος*; **aegrotus** *et* aeger; vii. 15 (*cf.* 18) *κοινόω*; **communico** *et* coinquino.

Luc. vi. 16 *προδότης*; **proditor** *et* traditor; 35 *ἀπελπίζοντες*; **inde sperantes** *et* desperantes; xi. 20 *ἔφθασε*; **praeuenit** *et* peruenit; 28 *μενοῦν uel μενοῦνγε*; **quippini**, quippe enim, quinimmo, immo, manifestissime *etc.*; xii. 55 *καύσων*; **aestus** *et* uentus; xvi. 26 *χάσμα*; **chaos** *et* chasma; xx. 1 *ἐπέστησαν uarie uertitur*; xxii. 37 *ἀνόμων*; **iniustis** *et* iniquis.

3. Tempus praesens et futurum :—

auferet *et* aufert; Marc. ii. 21, *cf.* iv. 15, Luc. vi. 29, 30, xi. 22, xvi. 3.

effunditur *et* effundetur; Marc. ii. 22, xiv. 24; Luc. v. 37, *cf.* xxii. 20.

habetis *et* habebitis; Marc. xiv. 7, *cf.* Luc. xi. 5, xx. 35, xxii. 22.

uenit *et* ueniet; Marc. i. 7, *cf.* Luc. iii. 16, xii. 40. *Cf. et* Marc. iii. 24–26, ix. 46, xii. 30. 31, xiii. 28, xiv. 13. 21, 41, 42; Luc. i. 17, 35, 54, iii. 9, iv. 4, 23, v. 37, vi. 39, vii. 42, 47, ix. 26, x. 5, xi. 12, 17, 22, xii. 37, 42, 54, xiii. 24, 35, xv. 4, 5, xvi. 11, xvii. 7, xx. 35, xxii. 11, 49, 68, xxiii. 30.

4. Tempus praesens et perfectum :—

praecepit *et* praecipit; Mc. i. 44, v. 43, vi. 8, 27, 39, vii. 36, viii. 6, ix. 9, x. 3, 49; Luc. v. 14, viii. 56, ix. 21.

ueniunt *et* uenerunt; Mc. v. 15; *cf.* Luc. xxiii. 14, 22.

audiuit, fecit *et* audit, facit; Luc. vi. 49, *cf.* x. 24. *Cf. et* Marc. i. 8, 12, 43, v. 7, 38, vii. 19, x. 11, xi. 33, xiv. 33; Luc. x. 19, xiii. 8, xviii. 29, xx. 29, xxiii. 41.

5. Tempus perfectum et plusquam perfectum :—

Marc. vi. 52 **intellexerant** *et* intellexerunt; viii. 8 **manducauerunt** *et* -rant; xvi. 14 **uiderant, crediderant** *et* -runt; Luc. vi. 18 **uenerunt** *et* -rant; vii. 37 **accubuit** *et* -isset; viii. 30 **intrauerunt** *et* -rant; xxii. 61 **dixit** *et* -erat; xxiv. 1 **parauerant** *et* -runt.

6. Modus indicatiuus et subiunctiuus :—

Marc. iii. 26 **consurrexit** *et* consurrexerit; viii. 36 **faciat** *et* faciet; ix. 11 **oporteat** *et* oportet; xiii. 34 **praecipiat** *et* praecepit.

Luc. iv. 25 **facta est** *et* f. esset; vi. 47 **similis sit** *et* s. est; vii. 37 **accubuit** *et* -isset; viii. 39 **fecit** *et* fecerit; xx. 37 **resurgant** *et* resurgunt; xxi. 15 **poterunt** *et* poterint.

7. Ellipsis :—

Luc. vi. 23 ecce enim merces uestra multa in caelo; vii. 39 quae et qualis mulier; ix. 29 factum est dum oraret species uultus eius altera; 32 petrus uero et qui cum illo; xix. 42 quae ad pacem tibi; xxi. 21 qui in medio eius . . . qui in regionibus; xxiv. 21 tertia dies hodie.

8. Ignauia Hieronymiana :—

Marc. vi. 26 **contristatus** = *περίλυπος γενόμενος*; *eodem uersu* **contristare** = *ἀθετῆσαι.*

Luc. iii. 15 **existimante** = *προσδοκῶντος*; xix. 43 **circumdabunt te** = *περιβαλοῦσιν*; *eodem uersu* **circumdabunt te** *sec.* = *περικυκλώσουσίν σε*; xxi. 23 **pressura** = *ἀνάγκη*; 25 **pressura** = *συνοχή*; 33 **transibunt**: *uide ad loc.*; xxiv. 14 **loquebantur** (*ὡμίλουν*), 15 **dum fabularentur** (*ἐν τῷ ὁμιλεῖν*).

9. Lectiones uariis de causis notatu dignae :—

Marc. i. 2 **esaia propheta**; 24 **qui sis** (*cf.* Luc. iv. 34); **uenisti** + ante tempus; iii. 8 **hierosolyma**, -mae, -mis, hierusalem *etc.* (*cf.* Luc. ii. 22); vi. 14 **inoperantur**; 21 **natali suo**; viii. 38 **confusus** *et* confessus (*cf.* Luc. xxi. 25); ix. 15 **stupefactus est expauerunt**; 49 **omnis enim igne sallietur et omnis uictima sallietur**; x. 15 **quisquis** *et* quisque; xiv. 44 **ducite caute**; Luc. i. 17 **incredibiles** *et* incredulos; 45 **credidit** *et* credidisti; v. 19 **et per tegulas summiserunt**; x. 30 **suscipiens** *et* suspiciens; xi. 2 *seq. Oratio Dominica*; 53 **grauiter insistere et os eius opprimere**; xv. 8 **euerrit**; xvi. 22, 23 **mortuus est autem et diues et sepultus est in inferno eleuans autem oculos suos**; xix. 37 **discentium**; xxi. 26 **arescentibus**; 38 **manicabat**; xxii. 17 *seq. Cena Dominica*; 43 **factus in agonia prolixius orabat**; xxiii. 15 **nam remisi uos ad illum.**

[PRAEFATIO UEL ARGUMENTUM IOHANNIS.

Praefatio haec continetur in codd. nostris AƐFCDEƎPΘ(*ubi tertium locum tenet, uide infra*)IKMT OQTVWXYZ *aur., editionibusque antiquis Hailbrun* 1476, *Wild de Ratisbon* 1481, *Kesler* 1487, *Paganini* 1497, *Froben* 1502, *Sacon* 1515 *et* 1519, *Benedicti* 1558; *cf. et Thomasium uol.* I. *pp.* 311, 344; *impressit et Sabatier uol.* III. *p.* 383 *ex codice nostro ueteri c, subnexis uariis lectionibus codicis aurei Turonensis* (= MT). *Desideratur Sedulii Scoti commentarius; uide Migne* '*Patr. Lat.*' ciii. *p.* 289. *Edita est inter opera Hieronymi uol.* IX. *editionis Erasmianae* (*a.d.* MDXXXIV), *sed ipse Erasmus recte supposititiam iudicauit; nec impressit Uallarsius. Tempori antehieronymiano tribuenda est, ut supra obseruauimus ad Mat. p.* 15; *cf. W. Weissbrodt* '*De uersionibus script. sacr. Latinis obseruationes*' *Brunsbergae* 1887. *Lectiones cod.* I *ex E. v. Dobschütz* '*Studien zur Textkritik d. Vulgata*' *Lips.* 1894, *sumpsimus.*

Deest praefatio in BΔFGHJMRS𝔋𝔖ℭ; *periit in l.*

Tres praefationes habet Θ, *duas* HT *Benedictus; primam* 'Tres euangelistae in his rebus maxime . . . . praedicationemque tenuisse' HΘ, *praefationem scilicet ex Augustino* '*de Consensu Euang.*' I. 4, *cf. Thomasium* I. *p.* 344; *secundam* 'Iohannes apostolus quem iesus amauit . . . . iuxta eandem urbem sepultus est' HΘ(T *post praefationem nostram, Bened. ante*), *ex Hieronymo* '*de uiris illustribus*'; *deinde sequitur praefatio nostra in* Θ *non in* H.

Item praefationem 'Iohannes apostolus quem Iesus amauit' *habent edd. Mareschal* 1531, *Uiuian et Iunta* 1534, *Erasmus* (*graece tantum κατὰ Σωφρόνιον*); *cf. et Thomasium* I. *p.* 344.

Inscr. inc̄ praefatio A, praefatio E, item prefatio Θ, argumentum ioh̄ D, argumentum euangelii secundum iohannem Q, incipit argumentum secundum ioh̄ Y, incipit secundum iohannem deo gratias ƐF, incipit argumentum in euangl̄m iohīs K, incipit argumentum iohannis euangelistae ƎP, incipit praefāt eugl̄m scd̄m iōh V *aur.*, incipit prefatio sc̄i euangelii scd̄m iohannem T, incipit prologus secundum (in *c*) iohannem I *c*; incipit prologus (+ beati Hieronymi presbiteri *Sacon* 1519) in euangelium secundum Iohannem *Hailbr.*, *Wild*, *Kesler*, *Paganini*, *Sacon* 1515 *et* 1519, prologus sancti Hieronymi in Euangelium secundum Iohannem incipit *Froben* 1502; *nihil habent* CMTOWZ.

HIC est Iohannes euangelista unus ex discipulis dei, qui uirgo electus a deo est, quem de nuptiis uolentem nubere uocauit deus; cui uirginitatis in hoc duplex testimonium in euangelio datur, quod et prae ceteris dilectus a deo dicitur, et huic matrem suam iens ad crucem commendauit deus ut uirginem uirgo seruaret. Denique manifestans in euangelio quod erat ipse, incorruptibilis uerbi opus inchoans solus uerbum caro factum esse nec lucem a tenebris comprehensam fuisse testatur, primum signum ponens quod in nuptiis fecit

---

De hac praefatione conferendus est praecipue R. A. Lipsius '*Die Apokryphen Apostelgeschichten und Apostellegenden*' I *p.* 445*f.*, 490*f.*; *Th. Zahn* '*Acta Iohannis*' *p.* 238; *cf. et Aug. in Ioh. tr.* 124. 2; *et praefationem in Apocalypsin.*

1. **hic est** *cum* CDEƎPKO^{rec}QTVWZ^{2} *c*: *om.* AƐFΘMTO*YZ* *aur.* iohannis DEƎPO*Q. aeuangelista E, aeuanguelista D. hunus C. **ex**: + duodecim ƎP; + ·XII· W. *om.* **unus ex** Q. **discipulis**: *om.* D; discipulus Q. **dei**: domini O *edd.*; christi CT. helectus C.

2. **deo**: *sequitur ras. parua in* O. >est a deo T; >a deo electus est *edd.* nuptis ƎPQY, nubtiis CTZ*. nuuere O*; >nubere uolentem Q. reuocauit ΘMTQY *aur.* **cui**: cuius EKVWY *aur.* uirginitas ƐFEO*XYZ.

3. dupplex (x *in ras.*) O. aeuangelio E, aeuanguelio D *et* 5. **quod . . . . dicitur** *om.* Y. pre *aur.*; preter D. caeteris D. delectus O*; electus ƎP. **deo**: domino ƐFEKOZ^{2}. >a deo dilectus Q.

4. **iens** (hiens CO) *codd. plur.*: moriens EZ^{2}; pendens KVW *edd.*; *om.* ΘIMT *c aur.* **ad crucem**: de cruce EΘIMTO^{gl} *c aur.*; in cruce KVW *edd.*; *emendationes ut melius concordet haec narratio cum ipso Euangelista.* **deus**: dominus EIOZ^{2} *c*; *om.* MT *aur.* **ut**: et *aur.* >uirgo uirginem D.

6. hopus C. incoans Θ*Y, inquoans C, inchogans Q. **caro** *codd. plur.*: carnem ΘIO^{c}X *c.* esset Y. **lucem** DƎPQW: lumen *rell.*; *ad Ioh.* i. 5 *omnes et vg. et uett.* lux *non* lumen *habent.* *om.* **a** O* (+ O^{gl}).

7. **comprehensam** D, conpraehensam ƎP *aur.*: comprehensum AEKMTVWY, conp. IOXZ, conprae. CQ, comprae. ƐFΘ. >fuisse conpr. Q *aur.* primus sygnum *aur.* nuptis ƎPQ, nubtiis ƐFCZ* (*corr.* Z^{2}).

deus, ut ostendens quod erat ipse legentibus demonstraret, quod ubi Dominus inuitatur deficere nuptiarum uinum debeat, ut ueteribus inmutatis noua omnia quae a Christo instituuntur appareant; ⌈de quo singula quaeque in mysterio acta uel dicta euangelii ratio quaerentibus monstrat.⌉

Hoc autem euangelium scripsit in Asia posteaquam in Pathmos insula apocalypsin scripserat, ut cui in principio canonis incorruptibile principium in Genesi, et incorruptibilis finis per uirginem in apocalypsi redderetur dicente Christo ego sum A et Ω. Et hic est Iohannes, qui sciens superuenisse diem recessus sui, conuocatis discipulis suis in Epheso, per multa signorum experimenta promens Christum, descendens in defossum sepulturae suae locum facta oratione positus est ad patres suos, tam extraneus a dolore mortis quam a corruptione carnis inuenitur alienus; † et hoc uirgini debebatur. Qui etsi post

---

1. **deus** *codd. plur.* (*et* A² Z*): dominus 𝔅FIKOZ² *c*; *om.* A*X. **ut** AD𝔓OQX *aur.*: et CEΘK𝔐Z *c*; *om.* 𝔅FVWY. hostendens C. **erat ipse** *cum* 𝔅FC DE𝔓ΘK𝔐OQWY (**erat** *litt. min. in mg.*) Z^c: >ipse erat AVXZ* *c*; *deinde* + ut W. hubi C, dubi Q.

2. **inuitatur** AD𝔓ΘKQVW *aur.*: inuitatus 𝔅FCEI𝔐OXYZ *c*; inuitatus sit *edd.* defficere 𝔓, difficere D. nubt. 𝔅FCY, nupc. W. >uinum nupc. W. deueat O*. *cf. capitulationes* AHVY *etc. p.* 492, *cap.* IV, *et ueterum Latinorum lectiones et* ℵ* *ad Ioh.* ii. 3. **ut** AD𝔓𝔐Q: ut et 𝔅FEIOXY; et ΘW; ac KVZ *c*, hac C. immutatis KW *c*, immo. Q, inmo. D𝔓.

3. que DE. instituntur E, instuuntur O. appereant X. **de quo . . . . monstrat** *retinuimus cum codicibus paucioribus sed bonae notae viz.*:—ADE𝔓𝔐Q: *om.* 𝔅FCΘIKOVWXYZ *c aur. edd.* queque E. misterio DE; ministerio 𝔓𝔐Q.

4. **dicta**: dicat 𝔐. aeuangeli E, aeuanguelii D. demonstrat E.

5. euanguelium Q, aeuangelium E, aeuanguelium D. scribsit 𝔅FEO*QXYZ*. assia DEQ. >in asia scr. 𝔓*. *om.* **in asia** Z* (+ Z²). **posteaquam** *codd. plur.*: postquam ADΘY. phatmos O. insola D𝔓*.

6. apocalypsim *c*, apocalipsin DE𝔓OQ(-si)WY (-sen), apochalipsin C. scribserat 𝔅FEO*XYZ; inscribserat Q. **cui** (*i.e.* Christo) 𝔅FCDE𝔓K𝔐O VWZ *c aur. edd.*: cum AΘQXY. *om.* **in** *pr.* Q. **canonis** + redditum erat W. incorruptibilem E; corruptibile 𝔓*Q. p^rin^cipium E; + praenotatur *edd.*; *deinde om.* in *sec.* Z.

7. genisi 𝔐, genissi 𝔓Q, genessi D. **et**: etiam E(aetiam)IOWX; ei etiam *edd.*; *om.* V. finem 𝔓. apocalipsi D𝔓OQW *aur.*; apocalypsin 𝔓KVZ, -sim X, -sen Y, apocalipsin E. rederetur E, reddetur Y *aur.* dicen^te^ Θ.

8. alpha 𝔓W, alfa D, alfha Q. **Ω**: O'𝔓. **et** *sec. om.* Z^c. es Z* (+ t Z²). iohannis DE𝔓OQ *aur.*

9. recensus W, reces X. **conuocatis**: catis *in mg. litt. min.* Y. *om.* **conu. disc. suis** X. epesso Y*, ephesso EY^sax^, effesso D𝔓Q. experita E. >experimenta signorum D.

10. **promens** *codd. plur.*: conprobans D𝔓Q. **christum**: deum Q; + inde Θ. discendens DE𝔓Q. sepulture W, saepulturae Q. sue W.

11. horatione C. >oratione facta 𝔓*. possitus DE𝔓, adpossitus Q; *cf. ad Act.* xiii. 36 *ubi codd. nostri et gig., laud., et Bezae* adpositus *legunt.* **extraneus** + est 𝔐.

12. inuenietur K. >alienus inuenitur D𝔓Q. **alienus; et hoc uirgini debebatur. Qui etsi . . . . perfecta sunt** *ita priscum ut credimus ordinem uerborum restituimus. Sed locus turbatus est scribis Johannem proxime post Matt. ponere nolentibus; uerba etiam* et hoc uirgini debebatur, *quasi ex marg. addita, tribus in locis inueniuntur in codd. Sic uero legunt*:—alienus. Qui etsi post omnes euangelium scripsisse dicitur (scribsisse dicatur Q; > scr. dicitur p. omn. aeuanguelium D) tamen dispositione (disposs. D𝔓Q) canonis ordinati post mattheum (matheum D𝔓Q) ponitur quoniam in domino quae (que D) nouissima sunt non uelut (uelud 𝔓Q) extrema et abiecta numero sed plenitudinis opere perfecta sunt; et hoc uirgini debebatur (debeatur D) D𝔓K𝔐Q, *sc. apud codices ueteres Latinos ordo Euangeliorum semper est Mattheus, Iohannes, Lucas, Marcus. Aliam lectionem multo breuiorem praebent qui praefationem ad Hieronymianam Euangeliorum recensionem aptare uolunt in qua Iohannes non secundum sed ultimum locum tenet* (*cf. Weissbrodt in loc.*):—alienus. Tamen post omnes euangelium scripsit (scribsit OXYZ* *aur.*) et (in O* *sed corr. gl.*) hoc uirgini debebatur A𝔅FCΘI OVXYZ *c aur. Ambas lectiones coniungit* E, alienus. Qui etsi p. omn. euang. scribsisse dicitur tam dispossitione canonis ordinati Post matheum ponitur quoque in deo nouissima sunt non ut uelut extranea et abiecta numero sed plenitudinis opere perfecta sunt. tamen post omnes aeuangelium scribsit et hoc uirgini debebatur. *Denique omnia turbata deinde nouis additamentis recognita habet* W, alienus. Tamen post omnes euang. scripsit sicut in disposi-

omnes euangelium scripsisse dicitur, tamen dispositione canonis ordinati post Mattheum ponitur, quoniam in Domino quae nouissima sunt, non uelut extrema et abiecta numero sed plenitudinis opere perfecta sunt †. Quorum tamen uel scriptorum tempore dispositio uel librorum ordinatio ideo per singula a nobis non exponitur, ut, sciendi desiderio conlocato, et quaerentibus fructus laboris, et Deo magisterii doctrina, seruetur.

EXPLICIT PRAEFATIO.]

tione canonis ordinati ultimus ponitur. Et hoc uirgini debebatur; quod in domino quae nouissima sunt non uelut extrema computantur et abiecta, sed omnium bonorum plenitudine integra sunt et perfecta.

3. **tamen**: n *in mg.* Y; *om.* D. **uel**: *om.* VW; + in E.

4. **scriptorum** DƎPIKMTO^{gl}Q(scribt.)VWZ^{2} *edd.*: scripturarum ACΘO* *c*, scribt. ꟻEXYZ*; + in Q; + et W. temporis KVW *edd.*; temporum Θ. *om.* **tempore ... ideo** Y. dispossitio DƎP. hordinatio C; ordine ratio ƎPMT (*om.* ratio) Q. **ideo**: *om.* Y; + et EMT. >a nob. per sing. I. *om.* **a** ꟻZ* (+ Z^{1}).

5. **exponitur**: exprimitur O^{gl}. **sciendi** DƎPQVW*c aur.*: scienti AꟻCEΘIKMTOXYZ. dissiderio D. **conlocato** ACƎPO^{c}, collocato DVW *c*: conlocata ꟻEΘMTO*YZ *aur.*, collocata K; collata O; conlocatio I, collocatio Q. querentibus C.

6. magistri E. seruaretur MT; + amen IXZ.

Subscr. **explicit praefatio** ꟻCET, explicit prologus IV *c*, explicit argumentum K; finit argumentum iohannis D, finit argumentum euangeli iohannis ƎP; expl. praep. euā. iōh. *aur.*; *nihil habent* AΘMTQWYZ.

Praefatio haec ex Augustino '*De consensu euang.*' i. 4 *desumpta, in codd. nostris* HΘ *inuenitur. Edidimus ex codice* H, *uariantibus lectionibus codicis* Θ, *et editorum Benedictinorum* (*ex editione Parisina* MDCCCXXXVII) *in notulis adpositis* (=*Aug.*); *cf. et Thomasium* I. *p.* 344.

Inscr. incipit prologus H, incp̄ prēf hieronimi pr̄b in iohn̄. Θ.

Tres euangelistae in his rebus maxime diuersati sunt quae christus humanam carnem temporaliter gessit. Porro Iohannes ipsam maxime diuinitatem domini qua patris est aequalis intendit eamque praecipue suo euangelio quantum inter homines sufficere credidit commendare curauit. Itaque longe a tribus istis superius fertur ita ut hos uideas quodammodo in terra cum christo homine conuersari illum autem transcendisse nebulam qua tegitur omnis terra et peruenisse ad liquidum caelum unde acie mentis acutissima atque firmissima uideret In principio uerbum deum apud deum per quod facta omnia, et ipsum agnoscere carnem factum, ut habitaret in nobis. Non quod fuerit mutatus in carnem.

Nisi enim carnis assumptio salua incommutabili diuinitate facta esset non diceretur ego et pater unum sumus. Neque enim pater et caro unum sunt. Et hoc de se ipso domini testimonium solus idem Iohannes commemorauit Et qui me uidit uidit et patrem Ego in patre et pater in me et Ut sint unum sicut et nos unum sumus et Quaecumque pater facit haec eadem et filius facit

---

1. **tres** + tamen isti *Aug.* **quae**: quas *Aug.* **christus** + per *Aug.*

2. **porro** + autem *Aug.*

3. patri *Aug.*

7. **ad liquidum**: aliquidum H.

8. **quod**: quem *Aug.*

9. agnosceret *Aug.* **non quod fuerit mutatus in carnem**: *haec uerba in rasura satis longa sunt* H; quod acceperit carnem non quod fuerit mutatus in carnem *Aug.*

11. adsumptio Θ. **salua**: seruata *Aug.*

12. **unum**: unom H*.

13. commemorau^{i}t H.

14. **patrem** + et *Aug.* **in me**: + est *Aug.*

similiter. Et si qua alia sunt quae christi diuinitatem in qua aequalis est patri recte intelligentibus intimet pene solus Iohannes in suo euangelio posuit tamquam de pectore ipsius domini super quod discumbere in eius conuiuio solitus erat secretum diuinitatis eius uberius et quodam modo familiarius biberet.

Proinde cum duae uirtutes propositae sint animae humanae, una actiua altera contemplatiua Illa qua itur ista qua peruenitur illa qua laboratur ut cor mundetur ad uidendum deum ista qua uacatur et uidetur deus Illa est in praeceptis exercendae uitae huius temporalis Ista in doctrina uitae illius sempiternae. Ac per hoc illa operatur ista requiescit quia illa est in purgatione peccatorum Ista in lumine purgatorum. Ac per hoc in hac uita mortali illa est in opere bonae conuersationis Ista uero magis in fide apud perpaucos per speculum in aenigmate ex parte in aliqua uisione incommutabilis ueritatis. Hae duae uirtutes in quibus uxoribus iacob figuratae intelliguntur de quibus aduersus Faustum manicheum pro modolo meo quantum illi operi sufficere uidebatur disserui. Lia quippe interpraetatur laborans Rachel autem uisum principium. Ex quo intelliguntur si diligenter aduertas tres euangelistas temporalia Facta domini et dicta quae ad informandos mores uitae praesentis maxime ualerent copiosius persequutus, circa illam actiuam uirtutem fuisse uersatos. Iohannem uero facta domini multo pauciora narrantem, dicta uero eius ea praesertim quae trinitatis unitatem et uitae aeternae felicitatem in uirtute contemplatiua commendandam, suam intentionem praedicationemque tenuisse.

2. >euangelio suo *Aug.* **tamquam** + qui *Aug.*
4. biberit *Aug.*
5. quum Θ. an'mae H.
6. **qua** *pr.*: quae H; *sec.* quo H.
11. **fide** + et *Aug.*
12. **aenigmate** + et *Aug.*
13. **quibus** *sic* HΘ: duabus *Aug.*
14. modulo *Aug.*
16. **intelliguntur**: intelligi datur *Aug.*
17. infirmandos H.
18. persecutos *Aug.*
20. aeternae felicitatem insinuarent, diligentius et uberius conscribentem, in uirtute contemplatiua commendanda suam intentionem *etc. Aug.*

Subscriptionem non habent HΘ.

Deinde sequitur in HΘ *Bened., uita Iohannis ex Hieronymo 'de uiris ill.' desumpta; edidimus ex codice* H, *uariantibus lectionibus cod.* Θ *adpositis et Uallarsii uol.* II. *p.* 830; *cf. et Thomasium* I. *p.* 344.
Inscriptio deest.

Iohannes apostolus quem iesus amauit plurimum filius zebedei frater iacobi apostoli qui narrat iohannem baptistam ab herode decollatum fuisse Nouissimus omnium scripsit euangelium rogatus ab asiae episcopis aduersus cherintum aliosque hereticos et maxime tunc hebionitarum dogma consurgens qui asserunt christum ante mariam non fuisse unde etiam conpulsus est diuinam eius natiuitatem dicere sed et aliam causam huius scripturae ferunt. Quod quum legisset matthei marci lucae uolumina probauerit quidem textum historiae et

2. **qui . . . fuisse** (fuisset H): quem herodes post passionem domini decollauit (-uerat *Uall.*) *Bened. Uall.*
3. **rogatus**: rogans *Bened.* cerinthum *Bened. Uall.*
5. **etiam**: et *Bened. Uall.*
6. edicere *Bened. Uall.*
7. **marci** + et *Bened. Uall.*

uera eos dixisse firmauerit sed unius tantum anni in quo et passus est post carcerem iohannis historiam texuisse. Praetermisso itaque anno cuius acta a tribus exposita fuerant subperitoris temporis antequam iohannes clauderetur in carcere gesta narrauit sicut manifestum esse poterit his qui diligenter quattuor euangeliorum uolumina legerint quae res ΔΙΩΦΩΝΙΑΝ quae uidetur iohannis esse cum ceteris tollit. Scripsit autem et unam epistolam cuius exordium est Quod fuit ab initio quod audiuimus et uidimus oculis quod perspeximus et manus nostrae tractauerunt de uerbo uitae quae ab uniuersis ecclesiasticis et eruditis uiris probatur. Reliquae autem duae quarum principium est Senior electae dominae et natis eius et sequentis Senior gaio carissimo quem ego diligo in ueritate Iohannes praesbiteri asseruntur cuius et hodie alterum sepulchrum aput ephesum ostenditur et nonnulli putant duas memorias eiusdem iohannis euangelistae esse super qua re cum per ordinem ad papiam auditorem eius uentum fuerit disserimus. Quarto decimo igitur anno secundam post neronem persequutionem commouente domiciano in phatmos insula religatus scripsit apocalypsin quam interpretatur iustinus martyr et chyrineus. Interfecto autem domiciano et actis eius ob nimiam crudelitatem a senatoribus occisus sub pertinace rediit ephesum ibique usque ad traianum principem perseuerans totas asiae fundauit erexitque ecclesias et confectus senio sexagesimo et octauo anno post passionem domini mortuus iuxta eandem urbem sepultus est.

---

3. **subperitoris** *ita* HΘ; *rectius* superioris *Bened. Uall.*

4. carcerem *Bened. Uall.* **his**: iis *Bened.*

5. **quae res**: quaerens *lapsu* H; + etiam *Bened. Uall.* **ΔΙΩΦΩΝΙΑΝ** *sic* H (Δ *sup. lin.*) Θ; *rectius* *διαφωνίαν* *Bened. Uall.*

7. **oculis** + nostris *Bened. Uall.*

8. contrectauerunt *Bened. Uall.*

10. caio *Bened. Uall.*

11. iohannis Θ *Bened. Uall.* **praesbyteri** Θ.

12. **et**: etsi *Uall.*

13. **per** *sup. lin.* H.

14. disseremus *Bened. Uall*

Subscr. deest.

15. mouente *Bened. Uall.* domitiano *et* 17 *Bened. Uall.* phathmos Θ. insulam *Bened. Uall.* religatos H.

16. interpretantur *Bened.* Irenaeus *Bened. Uall.*

17. senatu *Bened. Uall.* **occisus**: rescissis *Bened. Uall.*

18. **pertinace**: nerua *Uall.*; + principe *Bened. Uall.* redit *Bened. Uall.*

19. rexitque *Bened. Uall.* confractus *Bened. om.* **et** *sec. Bened. Uall.*

20. >post passionem domini anno *Bened. Uall.* iusta eadem H.

PROLOGUS SECUNDUS EX CODICE TOLETANO.

Hunc prologum in codice T *post praefationem* Hic est Iohannes *etc. positum nostri gratia benignissime exscripsit amicus Juan F. de Riaño.*

INCPT PᵣLᵒGᵘˢ
SCDS

Ihoannes apostolus
quem dn̄s ih̄s amauit
plurimū nouissimus
omnium scribsit hoc euam
gelium postulantibus
asię ępiscopis aduersᵘs
cerintum . aliosq̄ hereticos
et maxime tunc . eboni
tarum dogma consurgēs
qui asserunt stultitie
sue prauitate : sic enim
bonite appellantur
xp̄ni antequā de maria
nasceretur non fuisse
nec natum ante scl̄a
de dō patre :
Unde et qum conpulsus est
diuinā eius a patre na
tiuitatem dicere :
Sed et aliam causam
conscribti huius euāgelii
fererunt quia quū legis
set matthei marchi
et luce . de euangelio
uolumina probaberit
quidem textū istorie
et uera eos dixisse firma
berit . sed unius tantū
anni in quo et passus est
post carcerem Iohannis
storiā texuisse . preter
misso : itaq̄ anno cuius
acta a trib̄ exposita fuerit
superioris temporis āte
quam Iohannes clauderetᵘr
in carcere gesta narrauit
sicut manifestum esse
poterit . hisqui IIIIor
euangeliorum uolumine
legerint diligenter : hoc
igitur euangelium post
apocalipsin scribtū mani
festum et datum est eclesiis
in asia a Iohanne aduc
in corpore constituto sicᵘt
papias nm̄e Iheropolitan̄
ępiscop̄ discipulus Ihoan̄is
ēt carus in exotericis suis
id est in extremis quinq̄ libris
retulit qui hoc euangeliū
Iohanne sub dictante
conscribsit :
Uerum archinon hereticus quū
ab eo fuisset reprobatus
eo qd̄ contraria sentiset
prelectus est a Iohānē
hic uero scribtu ut̄ epst̄as
ad eum pertulerut a frib̄
missus qui in ponto erant
fideles in dn̄o nr̄o . am̄

ARGUMENTUM IOHANNIS EX COD. REGINAE SUETIAE.

Ex Editione Thomasii (uol. I. *p.* 344) *impressimus.*

INCIPIT ARGUMENTUM SECUNDUM IOHANNEM.

EUANGELIUM Iohannis manifestatum et datum est ecclesiis ab Iohanne adhuc in corpore constituto; sicut Papias nomine, Hieropolitanus, discipulus Iohannis carus, in exotericis, id est in extremis quinque libris retulit; descripsit uero euangelium dictante Iohanne recte. Uerum Martion haereticus cum ab eo fuisset improbatus eo quod contraria sentiebat, abiectus est a Iohanne. Is uero scripta uel epistolas ad eum pertulerat a fratribus qui in Ponto fuerunt.

EXPLICIT ARGUMENTUM.

CAPITULA IN EUANGELIUM

Capitula exstant in AꟻCDƎPGHΘIJ(*capitula et breues*)KOQTVXY *aur. c*; *euanuerunt in l. Desunt autem in* BΔ(*i.e. cod. Dunelmensi, uide praefationem p.* xi *et infra p.* 507)EFMMTRS(*i.e. euangelio Iohannis Stonyhurstensi praef. p.* xiii *et infra p.* 507)WZ *editionibusque antiquis exc. Kesler* 1487 *quae post praefationem habet* Registrum in Euangelium Iohannis uigintiunum capitula habens; *deinde sequuntur capitula*; *item Sacon* 1515 *et* 1519 *habent* capituli summarium *ad initium uniuscuiusque capituli.*

AHVY *Harl.* 2797.	ƎPCΘIJ(*breues*)OTX *Par. lat.* 10438; *Thom.* I. *p.* 346.	*Uat. Alex.* 14 (= *Thom.* I. *p.* 344).
Edidimus ex codice A (*ed. Tisch.*) *cum collatione codd. rell.*; *cf. Thomasium uol.* I. *p.* 311, *ubi ex* V *nostro impressit.*	*Edidimus ex codice* C, *adhibitis in notulis uariis lectionibus codicum rell. exceptis iis quae ad meram orthographiam spectant. Litterae nigriores in codice rubricatae sunt. Collatio capitulorum cod.* T *nobis non praesto erat.*	*Ex Thomasii editione impressimus.*
I. In principio uerbum deus apud deum per quem facta sunt omnia et iohannes missus refertur ante eum Qui recipientes se facit filios dei per gratiam suam.		
II. Interrogantibus iudaeis iohannes negat se esse christum sed missum se ante illum uocemque esse clamantis in deserto secundum esaiam enuntiat ipsum uero fatetur agnum tollentem peccata mundi et baptizantem in spiritu sancto eo quod ipse sit supra omnes.	**I. Pharisaeorum leuitae interrogant Iohannem.** Iohannes Ihm uidens agnum dei dicit.	I. Pharisaeorum Leuitae interrogant Iohannem. Iohannes Iesum uidens, dicit ecce Agnus dei; de cuius spiritu testificatur.
III. Ex duobus iohannis discipulis qui secuti fuerant dominum unus andreas adduxit fratrem suum qui petrus ab ipso nuncupatus philippus quoque uocatus nathanaheli indicat qui mox inter cetera eum dei filium confitetur.	Et handreas petro dicit inuenimus messiam.	Quem secuti duo discipuli manserunt apud eum; ex quibus Andreas Petro dicit Inuenimus Messiam. Et Iesus Philippum iubet sequi se. Ubi etiam ad Nathanael loquitur.
IIII. In nuptiis aquam conuertit in uinum quo facto cognoscitur quod ubi ipse fuerit inuitatus uinum necesse sit deficere nuptiarum.	**II. Ihs ad caenam de aqua uinum facit.**	II. Ad coenam de aqua uinum fecit Iesus.

I. *om.* **et** H.
II. isaiam H *Harl. Thom.*
III. filippus H. natanaheli Y. caetera *Thom.* **confitetur** + et confectos (-tus *cor.*) senio sexagesimo et octauo anno post passionem domini mortuus iuxta eadem urbe sepultus est H *cf. p.* 489.
IIII. nubtis . . . nubtiarum Y; *cf. ad praefationem p.* 486.

II. fecit ƎPIJOX *Thom.*

SECUNDUM IOHANNEM.

Inscr. incipit capitl̄ sc̄d iohanne G *Harl.* 2790, incipiunt capitula secundum lucam (*sic*) V, incipiunt capitulationes secundum iohannem J (*capitula*), incipiunt capitula in euangelio iohannis K *Bamb.*, incipiunt capitula lectionum secundum iohannem Y, incipiunt capitula ꝊFIX, incipiunt capitula iohannis *Nanc.*, incipit breuis interpretatio secundum iohannem D, incipit breuis disputatio kata iohannem ƎP, breuis secundum iohannem J (*breues*), incipiunt breues eiusdem euangl̄. Θ, incip. brebis eiusdem *aur.*, incipit aelenchus (elencus T) eiusdem CT ; *inscr. erasa est in* AH ; *nihil habet* O.

DƎPGQ *aur. c.*	J (*capitula*).	K *Harl.* 2790 *Nanc. Bamb.*
Edidimus ex codice D *uariis lectionibus exceptis iis quae ad orthographiam spectant, in notulis adhibitis.*	*Ex Blanchino impressimus.*	*Ex codice* K *transcripsimus uariantibus lectionibus in notulis adpositis.*
	I. De principio euangelii.	
I. Iohannes testimonium perhibet de christo dicens non sum dignus soluere corregiam calciamentum eius.		I. Ubi iohannes testimonium perhibet de xp̄o.
II. Iohannis dicit ecce agnus dei ecce qui tulit peccata mundi.	II. Ubi Iohannes uidit Iesum uenientem et dicit ecce agnus dei.	II. Ubi iterum dicit ecce agnus dī qui tollit peccata mundi.
III. Et Ostendit iesus discipulis suis ubi maneret et secuti sunt eum.		III. Ubi duo discipuli iohannis secuti sunt dn̄m.
IIII. Uinum in Kanna galileae.	III. Ubi fecit dominus de aqua uinum.	IIII. Ubi ih̄s aqua uinum fecit.

I. **sum** *semi-erasum in* D. > corrig. calciamenti eius solu. ƎPGQ *c aur.*
II. + item *ad init. rell.* **dicit** + de iesu G *c aur.* *om.* **ecce** *sec.* ƎPQ *c aur.* tollit *rell.* peccatum ƎPQ *c.*
III. *om.* et *ad init.* G. *om.* **suis** *aur.* *om.* **et** *sec. aur.*
IIII. + *ad init.* ubi iesus de aqua *rell.* **uinum** + fecit *rell.* III *et* IIII *in unum coniungit* ƎP *sub numero* III.

II. peccatum *Harl.*

AHVY *Harl.* 2797.	ƐFCΘIJ(*breues*)OTX.	*Uat. Alex.* 14 (= *Thom.* I. *p.* 344).
V. Propinquante pascha iudaeorum eicit uendentes e templo et interrogantibus quod signum daret soluendi templum et in triduo excitandi mysterium ponit.	De templo nummolarios aeicit Soluite templum hoc dicens.	De templo nummularios eiecit. Et signum postulatus, soluite templum dixit.
VI. Nicodemo inter multa dicit nisi renatus in regnum dei intrare non posse Uel quod non iudicare sed saluare uenerit mundum et manifestari dicit opera quae in deo sunt facta.	Nicodimo loquitur de babtismo et aliis multis.	Nicodemo dicit de baptismate, et de serpente in solitudine exaltato, et de lumine.
VII. Iohanni in aenon baptizanti dicitur iesum baptizare quem ille sponsum esse et oportere crescere se autem minui illumque de sursum et supra omnes esse credentemque in eum habere uitam aeternam super incredulum uero iram manere confirmat.	**III. Ihs in Iudaea babtizat.** Et Iohannis enon. Quique dicit xpm crescere se autem minorari.	III. Iesus in Iudaea baptizat. Et Iohannes in Enno. Et discipuli Iohannis dicunt ei quod Iesus omnes baptizaret et plures discipulos faceret. De quo Iohannes loquitur et illum crescere se autem minorari dicit.
VIII. Apud puteum iacob mulieri samaritanae manifestatus plurima mystice loquitur et multi samaritanorum credunt in eum dicentes hic est uere saluator mundi.	**IIII. Ihs cum muliere samaritana loquitur.** Prophetam in patria sua sine honore aesse dicit.	IV. De muliere Samaritana. Et de messe quam alii laborauerunt et alii metent.
VIIII. Reguli cuiusdam filius egrotans absentis domini uoce sanatur dicentis patri eius uade filius tuus uiuit credidit ipse et domus eius tota.	Reguli filium a morte suscitat.	Prophetam in patria sua sine honore esse. Et reguli filium a morte uiuificat.
X. Hominem xxxuiii annos in infir-	**V. Aput natatoria bezeta**	V. De natatoria et aquae

V. eiecit *Harl. Thom.* **daret** + et *Harl.* tribus diebus H. misterium Y *Harl.*
VI. manifestare H*.
VII. credentemquae *Harl.**; *deinde om.* **in** H.
VIII. samaritane HY *Harl.* plurimo Y. mistice *Harl.*
VIIII. aegrotans HY *Thom.*
X. triginta et octo *Thom.*, tricesimo octauo *Harl.* **annos** + habentem HY *Harl. Thom.*

II. nummularium O*. eiecit ƐFΘ *Thom.* >hoc templum *rell.* **et** de ƐFΘIOX *Thom.*
III. *om.* **et** O. **iohan.** + in ƐFIJOX *Thom.* dixit I*. **minorari**: *al.* minui *ap. Thom.*
IIII. sua honorem non habere dicit IOX. **dicit** + et ΘIOX *Thom.* resuscitat IX *Thom.*
V. natatoriam *rell.* bethsaida ƐFI^c^(-dam)O *Thom.*

DꝪPGQ *aur. c.*	J (*capitula*).	K *Harl.* 2790 *Nanc. Bamb.*
V. Iecit de templo omnes Uendentes nт̄ et dixit domus mea domus orationis uocabitur.	IIII. Ubi eicit de templo omnes uendentes et ementes et aes effudit.	V. Ubi uendentes et ementes templo pellit ac dicit soluite templum.
VI. Qui non renatus fuerit de nouo non potest intrare in regnum dī.	V. Ubi Nicodemus uenit ad Iesum et dicit ei Iesus renasci hominem.	VI. De nichodimi conuersione.
	VI. De eo quod nemo ascendit in caelum. Et de eo qui credit et non credente.	
VII. Ubi babtitzat ih̄s et dixit iohannis discipulis ego non sum xp̄s.	VII. Ubi Iohannes baptizat. Et de purificatione. Et ubi testimonium dicit de Iesu quia de caelo uenit.	VII. Ubi Iohannes baptizat ac dicit non sum ego xp̄s.
VIII. Ubi secessit ih̄s a iudea et uenit in samariam.	VIII. Ubi Iesus baptizat et discipuli eius.	
VIIII. De muliere samaritana iuxta puteum nт̄ et discipulis suis dixit Alii laborauerunt et uos in labores eorum introistis.	Et de muliere samaritana.	VIII. De muliere samaritana.
X. Omnis profeta sine honore in patria sua.	VIIII. Ubi dicit quia propheta in patria sua honorem non habet.	VIIII. Ubi dn̄s dicit prophetam sine honore filiumque reguli saluat.
Ubi filium reguli sanauit.	Et de filio reguli.	
XI. In porticu salamonis. Ad	X. De piscina natatoria; et de	X. De bethsaida piscina infir-

V. + et *ad init. rell.* **iecit** + iesus *rell.* *om.* **de templo** G. *om.* **omnes** *aur.* dixit domus orationis est domus (>do. est G) patris mei *rell.*
VI. + ubi dicit *ad init.* G. **de nouo**: *om.* G. *aur*; + ex aqua et **spiritu** sancto *rell.* (*om.* sancto *c*). **potest intrare**: intrabit *rell.* *cap.* VI *post cap.* VII *ponit* G.
VII. baptizabant iohannes et iesus *aur.* >non sum ego *aur. c.*
VIII. **ubi**: et *aur.*
VIIII. *inc.* sedens super puteum (+ iesus *aur. c*) mulierem samaritanam petit bibere *rell.* >dicit disc. suis ꝪPQ *aur. c* (*om.* suis *aur. c*). **in labores eorum** *om.* G. laborem ꝪPQ *aur.* **eorum**: ipsorum Q *aur. c.*
X. + et dicit *ad init.* G. **honore** + est *rell.* **sua**: est Q. **ubi**: et G *aur. c.* **reguli**: regis *c.*

V. ementesque *Harl. Nanc.*
VI. nicodimi *Nanc. Bamb.*
X. betzeta *Harl.*

AHVY *Harl.* 2797.

mitate sua dicendo surge tolle grabattum tuum et ambula in sabbato curat aequalem se quod erat faciens deo.

XI. Quod filius sicut pater suscitans mortuos sit aequaliter honorandus in quo credentes transeant de morte ad uitam uenturam quoque pronuntiat horam quo de monumentis boni malique resurgant.

XII. Pro testimonio suo iohannem lucernam appellat patrem quoque et scripturas de se testimonium perhibere iudaeos alium recepturos de se autem mosen scripsisse testatur.

XIII. Propinquante pascha iudaeorum de quinque panibus et duobus piscibus quinque milia hominum saturauit pro quo signo cum regem eum uellent facere fugit et ambulans supra mare pauentibus discipulis ait ego sum nolite timere.

XIIII. A turbis quaesitus et inuentus ait operamini cibum qui non perit et panem de caelis uerum dicit dare uitam mundo.

XV. Panem uitae se dicit et credentes in se resuscitaturum in nouissimo die.

XVI. Murmurantes iosepheum filium dicunt at ipse inter multa carnem suam panem se daturum ait pro mundi uita et cetera similia plurima de pane et carne sua testatur.

XVII. Uerba sua spiritum uitamque pronuntiat et unum ex duodecim diabolum appellat.

XVIII. Iudaeis interficere eum quaerentibus ascendit occulte ad diem

X. grabatum H *Harl. Thom.* sabato Y*.
XI. **sit**: sic H. **quo** *sec.*: qua H *Harl. Thom.* (*non* AY). resurgunt Y.
XII. scribturas Y. moysen *Harl. Thom.*, moyses H. scribsisse Y.
XIIII. caelo H.
XV. uite H.
XVI. caetera *Thom.* *om.* **et** *sec.* H. carnis suae H.
XVII. pronunciat H. **diabulum** Y.
XVIII. occultae H.

ꝸCΘIJ (*breues*) OTX.

triginta et hocto annorum infirmitatem hominis sanat.

Hac dicit scrutamini scripturas.

Et si crederetis Mosi crederetis forsitan et mihi.

VI. **De quinque panibus et duobus piscibus.**

Et quod eum regem facere uoluerunt.

Ihs supra mare ambulat.

Et de manna et pane caeli loquitur.

A credentibus ab eo discipulis hunum ex duodecim diabulum dicit.

VII. Schenophegia.

Ihs medio diae festo

V. **triginta**: uiginti I*. **et** *pr. om.* ΘO *Thom.* ac cidit O* (*corr.* ac dicit). mosen O*; *om.* X. *om.* **crederetis** *sec.* X.
VI. super ꝸF. *om.* **manna et** J. caelesti *rell.* **a credentibus**: ac (+ dicit J) recedentibus ꝸFIJOX *Thom.* **dicit**: *al.* uocat *et* praedicat *Thom.*
VII. diei I*X.

Uat. Alex. 14 (= *Thom.* I. *p.* 344).

motu et infirmo annorum triginta octo qui grabbatum suum tulit.

Et de iudicio Dei et resurrectione mortuorum.

Testimonium Iesu Christi cum increpatione Iudaeorum.

VI. De quinque panibus et duobus piscibus.

Et quod eum regem facere uoluerunt.

VII. Iesus supra mare ambulat.

Et de manna et pane caelesti et de oblatione loquitur.

Ac recedentibus ab eo discipulis unum diabolum ex duodecim dicit.

Iesus ascendit mediante die

DꝐPGQ *aur. c.*	J (*capitula*).	K *Harl.* 2790 *Nanc. Bamb.*
natatoriam piscinam hominem ab infirmitate annorum xxxuiii.	homine infirmo qui sanatus est.	mumque xxxuiii annorum curatum.
	XI. De eo quod filius facit sicut et pater et uiuificat. Et de resurrectione mortuorum.	
	XII. Ubi dicit non possum a me facere quicquam. Et de Iohanne dicit quia lucerna erat.	
XII. De ·u· panibus ordeaceis et ·ii· piscibus ubi uolunt eum tenere in regem et fugit ad discipulos suos ambulans super mare et dixit ego sum panis uitae.	XIII. De quinque panibus hordeaceis et duobus piscibus. Et quia quaerebant eum facere regem.	XI. De quinque panibus signum.
	XIIII. Ubi uenerunt turbae in Capharnaum quaerentes Iesum: et dicit ego sum panis uitae qui de caelo descendi.	XII. Ihs ambulabat super mare ac dicit ideo descendi de caelo ut faciam uoluntatem eius qui me misit.
	XV. Ubi dicit nisi manducaueritis carnem filii hominis non habebitis uitam.	
XIII. Cum Aliqui de discipulis abirent retro dixit numquid et Uos uultis ire.	Et quia plurimi discipuli abierunt retro.	XIII. Ubi dicente dño ego sum panis uitae et qui manducat me uiuet propter me multi discipulorum abierunt retro.
XIIII. Et Dixerunt ad ihm	XVI. Ubi fratres eius conpellebant eum ire ad diem	

XI. >ab infirmitate hominem *c.* xxxuiii + sanauit Q *aur. c.*
XII. hordei G *aur. c.* **piscibus** + in quinque milia uirorum G *aur. c.* **ubi**: et *c.* uolebant G *aur. c.* **tenere**: et tenebrae *lapsu* Q. *om.* **in** *c.* **fugit** + et (+ ubi *c*) uenit *rell.* **suos** *om. rell.* supra Q.
XIII. **de**: ex G **dixit**: + petro G; + iesus petro *aur. c.*
XIIII *et* XV *in unum coniungunt* GQ *aur. c sub numero* XIIII.

X. xxuiii *Harl.*; triginta octo *Bamb.*

AHVY *Harl.* 2797.	ꝐCΘIJ (*breues*) OTX.	*Uat. Alex.* 14 (= *Thom.* I. *p.* 344).
festum scaenopegiae ubi diuersa de eo et ab eo dicuntur et quaerentes eum adprehendere nequeunt quia nondum uenerat hora eius.	ascendens in templum docet.	festo in templum et docet.
XIX. Multis de turba credentibus plurima loquitur inter quae qui sitit ueniat ad me et bibat nicodemo quoque pro ipso de audientia dicenti resistitur a pharisaeis.	Maius aetiam de turba credentibus idem clamat si quis sitit ueniat et bibat. Cum ministris et nichodimo principe contendunt.	Et de turba multi crediderunt in operibus Iesu. Idem clamat, si quis sitit ueniat et bibat. Cum ministris et Nicodemo principes contendunt.
XX. Mulierem in adulterio reprehensam atque ad se adductam nec ab accusatoribus condemnatam ipse sub condicione qua ulterius non peccaret absoluit.	De muliere adultera.	De muliere adultera.
XXI. Lucem mundi se dicens pharisaeos de proprio testimonio resultantes arguit iudicium suum uerum esse confirmans.	Iħs lumen mundi esse se praedicat.	Iesus lumen mundi se esse non credentibus Iudaeis in gazophilacio docens praedicat.
XXII. Dicit iudaeis et uos in peccato uestro moriemini a quibus interrogatus quis esset principium se esse respondit addens cum exaltaueritis filium hominis tunc cognoscetis quia ego sum.	**VIII. Iħs interrogatus principium se aesse respondit.**	VIII. Iesus docens in templo interrogatur et initium se esse respondit.
XXIII. Iudaeis credentibus ait si manseritis in sermone meo ueritas liberabit uos quibus respondentibus se esse liberos dicit qui facit peccatum seruus est peccati et inter alia multa diabolum homicidam et mendacii patrem adsignat.	Quod homnis peccator seruus sit.	Quod omnis peccator seruus sit.
XXIIII. Qui sermonem inquit meum seruauerit mortem non uidebit in aeternum et inter cetera plurima ante abraham se esse dicens exiuit de templo.	Et quod iħs ante abraham sit.	Et de Abraham quod mortuus sit et Iesus prior illo sit.

XVIII. scaenoph. H, scenoph. *Harl. Thom.* querentes Y. adpraehendere H.
XIX. que *Harl.*; + ait *Thom.* dicente H.
XX. deprehensam H *Harl. Thom.* conditione *Harl. Thom.*
XXII. **a**: ad *Harl.* exaltaueretis Y.
XXIII. gredentibus H. homicida H. mendatii *Harl.*
XXIIII. inquid H. caetera *Thom.*

VII. templo J. **maius**: multis *rell.* principes ꝐFIJOX *Thom.* *om.* **de muliere adultera** ΘJ O*X *cod. ap. Thom.* >se esse ꝐFIO; *om.* **se** J.
VIII. **sit** *sec.*: et J.

Dℰ PGQ *aur. c.*	J (*capitula*).	K *Harl.* 2790 *Nanc. Bamb.*
Fratres eius uade hinc in iudeam.	festum et ipse abiit occulte.	
XV. Et Dixit ihs Nolite Iudicare propter faciem queritis me et ubi ego sum non potestis uenire.	XVII. De mediante die festo Iudaeorum.	XIIII. Ubi fratres dñi dicunt ei uade in iudaeam ut uideantur opera tua.
XVI. Qui sitit Ueniat ad me et bibat.	XVIII. Ubi clamabat Iesus qui sitit ueniat et bibat.	XV. Ubi in die magno festiuitatis clamabat dicens qui sitit ueniat et bibat.
XVII. Et ducunt ad eum mulierem in adulterio deprehensam.		XVI. De muliere in adulterio deprehensa.
		XVII. Ubi dñs dicit ego sum lux mundi ego sum principium.
	XVIIII. Ubi dicit de superioribus sum.	
XVIII. Et Dixit ihs Iudeis Cum exaltaueritis filium hominis tunc cognoscetis quia ego sum et ante abraam ego sum.		
	XX. De eo qui facit peccatum seruus est peccati. Et dicit Iudaeos de patre diabolo esse. Et dicunt daemonium habet.	

XV. **propter**: secundum GQ *aur. c.* *om.* **ego** ℰPQ. **uenire** + uos *c.*
XVI. *om.* **ueniat . . . bibat** Q; *om.* **ad me** *rell.* **bibat** + sicut (*om.* Q) scriptum est *rell.*
XVII. *om.* **et** *ad init.* ℰPQ. *inc.* de muliere in adulterio deprehensam G. adducunt ℰPQ *aur. c.* **eum**: iesum *c.* **mulierem**: *pergunt* depraehensam in moechationem ut eam iudicaret (adiuuaret *c*) *aur. c.*
XVIII. *om.* **iesus** G. *om.* **tunc** Q *aur. c.* **quia**: quoniam *c.* **et** *sec.*: nam *aur.* *om.* **et a. abr. ego sum** *c.*

XIIII. iudeam *Nanc.*
XVI. depraehensam *Harl. Nanc.*

AHVY *Harl.* 2797.	ꝐCΘIJ (*breues*) OTX.	*Uat. Alex.* 14 (= *Thom.* I. *p.* 344).
XXV. Caecum a natiuitate sanaturus lucem mundi se dicit quem cum inluminasset multa pharisaeis anxietate turbatis atque quaerentibus ipse ab inluminato cognitus adoratur.	Caecum ex natiuitate curat.	IX. De caeco a natiuitate.
XXVI. Qui non intrat inquit in ouile per ostium fur est seque dicit ostium et pastorem ouium pro quibus se suam animam positurum et alias oues adducturum pronuntiat ut fiat unum ouile unus pastor.	VIIII. De ianua et houili.	De ianua, ouili, et pastore. Et de potestate animae suae ponendi eam et accipiendi.
XXVII. Potestatem habere se dicit ponendi ac resumendi animam suam facta quoque encenia hierosolymis inter multa quae pharisaeis sciscitantibus dixerat ait ego et pater unum sumus et multi crediderunt in eum.	Per dedicationem ambulans in templo se et patrem hunum aesse dicit.	Per dedicationem deambulans in templo se et patrem unum esse dicit.
XXVIII. Lazarum quadriduanum mortuum suscitaturus dormire dicit quem magna uoce clamando resuscitans solui iubet et abire plurimis credentibus ex iudaeis.	De Lazari resurrectione.	Et Lazari dormitatione et resurrectione et Mariae consolatione.
XXIX. Pontifices aduersus eum consilium colligunt in quo caiphas unum debere mori pro populo prophetizat et ante sex dies paschae ungento pedes domini perfunduntur de cuius pretio iudae murmur arguitur.	**X. Maria pedes Ihū hunguit aet capillis suis extergit.**	Propter quod Caiphas consilium dat Iudaeis ut Iesus occidatur. X. Maria pedes Iesu unguit et extergit capillis suis; unde et de nece Lazari principes cogitauerunt.
XXX. Turba cum ramis palmarum occurrens clamat osanna ipse uero	Ihs super hasinum sedit.	Iesus supra asinum sedit.

XXV. mondi H.
XXVI. **inquit** + per *Harl.* possiturum H. **ouile** *sec.* + et H *Harl. Thom.*
XXVII. hierosolimis H; + et *Harl. Thom.* farisaeis H. scitantibus *Harl.*
XXVIII. quatriduanum *Harl. Thom.* **solui**: soluit H, uolui Y. >credentibus plurimis *Harl.**
XXIX. concilium Y. **quo**: co *Harl.* caiaphas Y. pasche H *Harl.* unguento *Harl. Thom.* praetio HY.

VIII. **ex**: a I* X. curauit J.
VIIII. **et houili**: ouilis JO*; *om.* et Θ. **per dedicationem**: predicationem O* (*sed correctum*). deambulans ꝐΘIJOX.
X. unxit X; *deinde om.* et O. extersit J. asinam Ꝑ.

DƎPGQ *aur. c.*	J (*capitula*).	K *Harl.* 2790 *Nanc. Bamb.*
XVIIII. De caeco A natiuitate cui linuit oculos et dixit uade ad syloiam.	XXI. De caeco a natiuitate quem inluminauit.	XVIII. De caeco nato inluminato.
XX. Ego sum pastor bonus qui pono animam meam pro ouibus meis.	XXII. De ianua et ouibus. Et quia ipse est ianua.	XVIIII. Ubi dicit ego sum pastor bonus.
XXI. Dicunt ei farissei si tu es xp̄c dic nobis palam.	XXIII. De facta dedicatione in Hierusalem.	XX. Ubi ih̄u a iudaeis dicitur si tu es xp̄s dic nobis.
XXII. Ubi latzarum suscitat ·IIII· die.	XXIIII. Ubi Lazarum suscitauit a mortuis.	XXI. De lazaro resuscitato.
	XXV. Ubi cogitauerunt Iudaei occidere Iesum.	
XXIII. Et Accepit maria unguentum et unxit pedes ih̄u et farissei uolebant occidere latzarum.	Et de Maria quia unxit pedes Iesu unguento. Et ubi Lazarum uolebant occidere.	XXII. Ubi maria pedes dn̄i ungit.
XXIIII. Et Turbae accipiunt flores palmarum et dicebant	XXVI. Ubi Iesus sedit super asellum.	XXIII. Ubi accipientes ramos palmarum obuiam populi

XVIIII. XXVIIII D* *sed corr.* **de caeco**: caecum G; caeci *aur.* **cui** *om.* G *aur.* **linuit**: inluminauit G. **oculos** + luto *c.* **syloiam**: + et tumultuati sunt pharisaei G; + et uadit (lauit *c*) et uidit et tumultuati sunt pharisaei *aur. c.*

XX. **pastor bonus**: panis uitae *aur.* *om.* **meam** G. **ouibus**: uobis *c.* *om.* **meis** *aur. c.*

XXI. dixerunt G *aur. c.* *om.* **ei** *aur. c.* **palam**: et (ut *aur.*) lapidabant (-dauerunt *c*) eum propter uerbum G *aur. c.*

XXII. resuscitat ƎPQ *et* >quarta die resuscitat (suscitauit *c*) a mortuis G *aur. c.*

XXIII. XXXIII *lapsu* D. accipit ƎPQ. unguento G.

XXIIII. *om.* **et** *ad init. aur.* acciperunt ƎPQ *aur.*

XXII. **pedes**: es *in ras. Bamb.* unguit *Nanc.*

XXIII. populo *Bamb.** (*sed corr.*).

AHVY *Harl.* 2797.	ꝸFCΘIJ (*breues*) OTX.	*Uat. Alex.* 14 (= *Thom.* I. *p.* 344).
super pullum asinae sedit pharisaeis dicentibus totus mundus post eum abiit.		
XXXI. Nuntiatis gentilibus eum uidere uolentibus horam suae clarificationis esse dicit et granum frumenti mortuum multum fructum pronuntiat allaturum ministrantem quoque sibi honorificandum promittit a patre.	Et uolentibus graecis uidere Ihm loquitur de grano frumenti quod in terram mittitur.	Graeci ad Philippum uidere Iesum Et loquitur de grano frumenti quod in terram mittitur.
XXXII. Animam suam turbatam esse dicenti et clarificari se a patre poscenti uox de caelo ait clarificaui post haec multa prosequitur inter quae se non ad iudicandum sed ad saluandum mundum uenisse se testatur.	Et uox de caelo ad Ihm. Et quod multi ex principibus crediderint in Ihm sed propter pharisaeos non confiterentur.	Et uox de caelo facta est ad Iesum. Et quod multi ex principibus credentes in Iesum non confitebantur propter Pharisaeos.
XXXIII. Surgens a cena pedes lauit discipulorum exemplum dedisse se dicens ut ipsi conseruis faciant quod omnium dominum fecisse probarunt.	**XI. Pedes discipulorum lauit.**	XI. Pedes discipulorum lauat atque eos docet.
XXXIIII. Non esse seruum maiorem domino dicens post testimonium scripturae iudam intincti panis porrectione significat et discipulos multipliciter exhortatur.	De Iudae traditione aet petri negatione praedicit.	De Iuda traditore praedicit et quod Petrus ter illum negaturus esset.
XXXV. Non turbetur cor uestrum ait discipulis ego sum uia ueritas et uita qui uidit me uidit et patrem ego in patre et pater in me quodcumque petieritis in nomine meo hoc faciam.	Et de dilectione fratrum. Et quod ipse in patre aet pater in ipso aest.	Et de dilectione inuicem fratrum. Et quod ipse in patre et pater in illo est.
XXXVI. Diligentibus se discipulis mandataque seruantibus paracletum promittit a patre mittendum mansurumque cum eis in aeternum	Et de hobseruandis mandatis paracliti sp̄s.	Et de paraclyto Spiritu. Et de obseruandis mandatis eius.

XXX. asine *Harl.*
XXXI. nuntians *Thom.* **esse**: se A, sē Y, uenisse H. alaturum *Harl.*
XXXII. clarificare Y *Harl. Thom.* *om.* **ait** Y. *om.* **se** *tert.* HY *Harl. Thom.*
XXXIII. caena *Harl.*, coena *Thom.* ipse *Harl.* omnia *Harl.*
XXXIIII. *cum priori coniungit Harl., sub numero* XXXIII, *et* XXXV *numeratur* XXXIIII *et similiter seqq. ad finem capitulorum.* scribturae Y. intinti *Harl.* prorectione H. discipulus H. exortatur Y *Harl.*
XXXV. uidet *pr.* H *Harl. Thom.*, uidet *sec.* H *Harl.*
XXXVI. **seruantibus** *partim in ras.* H. paraclitum *Harl. Thom.*, paracliti H.

X. **uolentibus**: udentibus *lapsu* C, *et om.* **graecis** C *spatio tamen relicto.* terra O*. **caelo** + facta O^{c}. *post* **ihm** *om.* **et** I*X. *om.* **quod** *sec.* J. **multi** + ad iesum Θ. crediderunt ꝸFI^{c}O^{c}, crederent I*X, credunt J. *om.* **et quod . . . iesum** O* (+ O^{c}). *om.* **non** ꝸF. confitebantur ꝸF, confitentur JO.
XI. lauat ꝸFIJ. *om.* **et** *post* **praedicit** ꝸFΘ; *deinde om.* **de** O. **ipso**: illo ꝸFI^{c}.

DЭPGQ *aur. c.*	J (*capitula*).	K *Harl.* 2790 *Nanc. Bamb.*
ossanna et Dicebat ihs qui amat animam suam perdat eam.	Et de floribus palmarum.	dn̄o processerunt et ubi dicit anima mea turbata est.
	XXVII. Ubi Graeci petunt uidere Iesum. Et de grano tritici et ministris ut eum sequantur.	
XXV. Cum multa signa fecisset ihs dixit Ego lux in hunc mundum ueni.	Et uox ad eum facta est. XXVIII. Ubi Iesus se abscondit. Et iterum dicit ego lux in hunc mundum ueni.	XXIIII. Ubi dicit cum tanta signa fecisset non credebant in eum et ubi dicit qui credit in me credit in eum qui me misit.
XXVI. Ubi ihs pedes discipulorum lauit.	XXVIIII. Ubi pedes discipulorum lauit.	XXV. De caena dn̄i et pedum lauatione.
XXVII. Et Cum iret iudas ut traderet ihm dixit ei ihs quod facis fac citius.	XXX. De mandato nouo. Praedicit Petro quia ter eum neget. Et ubi Philippus ostendi sibi Patrem petit.	
XXVIII. Et Cum dicit ihs discipulis suis Dilegite uos inuicem et petro dicit ter me negabis Ego sum uia et ueritas et uita.		XXVI. Ubi monet ut se diligant de petri abnegatione et non turbetur cor uestrum.
XXVIIII. Si dilegeritis me mandata mea custodite Et ego rogabo patrem meum et mittet uobis sp̄m ueritatis.	XXXI. Ubi alium aduocatum promittit dare. Et pacem discipulis relinquit.	XXVII. Ubi dn̄s dicit si diligitis me mandata mea seruate et ego rogabo patrem et alium paracletum dabit uobis.

XXIIII. **dicebat**: dicebant Q. >animam suam [petit] *aur.* perdet Q *aur. c.*

XXV. +et *ad init.* Э P. dicebat ЭPGQ *aur. c.* *om.* **hunc** G.

XXVII. exiret ЭPGQ *aur. c.* *om.* **iesus** ЭP. **citius**: celerius ЭPQ *aur. c.*

XXVIII. **suis**: *om.* ЭPG *aur.* > inuicem uos ЭPQ. **et** *sec. om. aur.* **dicit** *sec.*: dixit *aur.* *om.* **ter me negabis** *c.* *om.* **et uita** *aur. c.*

XXVIIII. diligitis ЭPQ *aur. c*, diligis G. **me** +et *c.* **mandata**: praecepta *rell.* *om.* **ego** *aur. c.* *om.* **meum** *aur. c.* mittit *c.* *om.* **uobis spiritum ueritatis** G.

XXIII. animam eius turbatam esse *Nanc.*

XXIIII. dicitur *Nanc.** > misit me *Harl. Bamb.*

XXV. cena *Nanc.*

XXVII. paraclytum *Harl. Bamb.*

AHVY *Harl.* 2797.	ꝸCΘIJ(*breues*)OTX.	*Uat. Alex.* 14 (= *Thom.* I. *p.* 344).
seque pacem dare eis pacemque relinquere pollicetur.		
XXXVII. Se ipsum uitem et patrem agricolam dicens discipulosque palmites sine se nihil eos facere posse testatur et multis locutionum modis alternam eis dilectionem inculcat cuius merito possent quodcumque petierint inpetrare.	**XII. De uite aet palmitibus aet dilectione.**	XII. De uinea et de palmitibus. Et dicit nihil maius dilectio.
XXXVIII. Eandem dilectionem instantius commendans contemnendum docet odium mundi praedicens qualia pro eius nomine sint passuri et arguendum mundum a paracleto de peccato de iustitia et de iudicio manifestat.	Et de promissione paracliti.	Atque inter mandata plurima repromissionem paraclyti Spiritus.
XXXIX. Modicum et uidendum se dicit ab eis et iterum modicum et non uidendum de quo quaerentibus discipulis similitudinem mulieris post partum tristitiae prae gaudio non reminiscentis inducit quos et a patre amari significans corroborat se relicturos dicens in mundo pressuram habebitis sed confidite ego uici mundum.	Et homnia patrissua aesse aet cetera mandata.	Et omnia patris sua esse. Prouerbium Iesu de parturiente et de tribulatione in saeculo toleranda.
XL. Ad patrem de clarificatione sua loquens discipulos prolixa et multimoda prosecutione commendat passione protinus inminente.	**XIII. Ihs discipulos patri commendat.**	XIII. Iesus aspiciens in caelum patrem deprecatur pro discipulis suis et ut honorificentur a patre postulat.
XLI. Traditionis ac passionis eius per ordinem gesta narrantur.	Ihs a Iuda traditur. Adlocutio pylati ad Iudeos de Ihū et de barabba.	Traditio Iudae de Iesu. Petrus auriculam abscidit. Et dum interrogatur Iesus a principibus Petrus eum tertio abnegat.
XLII. Resurrectionis similiter mani-	**XIIII. Passio et sepultura et resurrectio aeius.**	

XXXVI. **dare** *bis scr.* H.
XXXVII. **uitem**: autem *Thom.* discipulosquae *Harl.** multas *Harl.** **modis alternam**: solam *Harl.** (*sed corr.*). quodcunque . . . impetrare *Thom.*
XXXVIII. eamdem *Thom.* paraclito H *Harl. Thom.*
XXXIX. partem *Harl.* corroburat A. praessuram HY. confidete *Harl. Thom.*
XL. protenus imminente *Thom.*

XII. **uite**: uinea ꝸFΘIJOX. et de dilectione ꝸFIJO°.
XIII. *om.* **de** *sec.* I.
XIIII. **passio** + ihu I°. *om.* **et** *pr.* J.
Subscr. expliciunt capitula ꝸFIX, expc̄ tituli iohannis O; *nihil habent* CΘ.

DꝐGQ *aur. c.*

XXX. Ego sum uitis uera et pater meus agricola si me dilegeretis gauderetis quia uado ad patrem.

XXXI. Ueniet hora ut qui uos occiderit putet se obsequium prestare dō et tristitiam habebitis sed Iterum uidebo uos et gaudebit cor uestrum.

XXXII. Et eleuatis oculis ihs Pater clarifica filium tuum Pater sc̄e conserua eos In nomine tuo.

XXXIII. Et duxerunt ihm ad Annam et caifan et ad pylatum.

XXXIIII. De cruce dixit ihs

XXX. + ubi dixit *ad init. c.* **agricola** + est ꝐG. dilexissetis *aur. c. om.* **gauderetis** *lapsu* D. **quia**: quoniam *aur. c.*

XXXI. **prestare deo**: deo facere *rell.* **et** *pr.* + dicit *c. om.* **iterum** G *aur. c.* **et** *sec.* + iterum *c.*

XXXII. subleuatis *aur.* **oculis** + dixit ꝐG. **iesus**: *om.* G; + dixit Q *aur. c. inc.* XXXIII **pater sc̄e** *non* **et duxerunt** Ꝑ; *inc.* XXXII **pater sc̄e**, XXXIII **et duxerunt** Q *aur. c.* serua Q *aur. c.* **tuo** + id est discipulos (+ dei *c*) *rell.*

XXXIII. **et** *sec.* + ad *aur. c.*

XXXIIII. + et *ad init. aur.*, + ubi *c.*

J (*capitula*).

XXXII. Quod Iesus uinea sit et pater agricola et discipuli uites.

Et amicos eos uocat et diligere iubet.

XXXIII. Ubi dicit cum uenerit paracletus docebit uos omnia.

XXXIIII. Dicit quia pater amat discipulos suos.

Et quod dispergantur in passione eius.

XXXV. Ubi honorificat patrem et pro discipulis suis rogat ut conseruet eos a malo.

XXXVI. Ubi Iesus introiuit in hortum; et traditur in passionem.

XXXVII. Ubi resurrexit a mortuis; et nuntiatum est discipulis eius.

XXXVIII. Ubi uenit ad discipulos suos et Thomam increpat.

XXXVIIII. Ubi tertio se manifestauit discipulis ad mare tiberiadis et manducauit cum illis.

Subscr. Explicuerunt capitulationes cata iohannen amen J.

K *Harl.* 2790 *Nanc. Bamb.*

XXVIII. Ubi pacem suam discipulis reliquit.

XXVIIII. Ubi dicit ego sum uitis uera et pater meus agricola.

XXX. Ubi dicit dn̄s cum uenerit paraclytus ille testimonium perhibet.

XXXI. De commendatione discipulorum clarifica filium tuum.

XXXII. Pater sc̄ae serua eos in nomine tuo quos dedisti mihi.

XXXIII. Ubi dn̄s ad annam ducitur.

XXXIIII. Passio dn̄i.

XXXV. Ubi dn̄s resurgens ianuis clausis apparuit discipulis item post dies octo similiter tertioque ad mare tiberiadis piscantibus apostolis se prebuit ac petro dicit pasce oues meos.

XXVIII. relinquit *Harl.*^{c}

XXX. paracletus *Nanc.*

XXXI. commendationem *Harl.*

XXXIII. dicitur *lapsu* K *Bamb.*

XXXV. *om.* **resurgens** *Nanc.* > discipulis apparuit *Harl. Nanc. Bamb.* tiberi^{a}dis *Bamb.* oues meas *Harl. Nanc.*

Subscr. expliciunt capitula in euangelio ioh̄ K *Bamb.*(eūgl); *nihil habent Harl. Nanc.*

AHVY *Harl.* 2797.

festatio declaratur qua maria magdalene petro et iohanni nuntiat sublatum corpus de monumento quibus occurrentibus ac reuersis ipsa post angelicam uisionem uisum a se dominum aestimans hortulanum quo mox cognito iubetur discipulis nuntiare.

XLIII. Cum fores essent clausae ueniens ad discipulos pacem infert manibus latereque monstrato quibus insuflatione significat spiritum sanctum item post dies octo thomas inspectione uel tactu lateris ac manuum confirmatur audiens beati qui non uiderunt et crediderunt.

XLIIII. Manifestat se iterum ad mare tiberiadis septem discipulis in captura piscium centum quinquaginta trium cum resurrexisset a mortuis.

XLV. Usque tertio dicit petro amas me quia ter eum negauerat et pascendas oues aeque tertio commendans extensione manuum significat ei quod crucis morte foret martyrio coronandus.

XLII. **qua**: quam H, quia Y. magdalenae *Thom.* sublato H. currentibus H. **dominum** *ex* deum *Harl.* estimans *Harl.* hortolanum *Harl. Thom.*, ortolanum H. cognitio *Harl.*

XLIII. clause *Harl.* insufflatione Y *Thom.* *pro* **insufl. significat** *habet* inflationis signo dat H.

XLV. aequae H *Thom.* extensionem H. **martyrio**: mysterio H.

Subscr. expliciunt capitula H *Harl. Thom.*, explicit secundum iohannem Y; *nihil habet* A.

Uat. Alex. 14 (= *Thom.* I. *p.* 344).

Allocutio Pilati ad Iudaeos de Iesu.

Et quod Iudaei se non habere regem nisi Caesarem profitentur.

XIV. Passio Iesu et sepultura eius et resurrectio.

Iesus postquam resurrexit a mortuis ubi apparuit prius et discipulos suos uisitat et non credenti Thomae manus ostendit.

Itemque quod piscantibus aliis cum Petro apparuit in littore Iesus poscens ab eis pulmentarium; quibus negantibus dicit ut mittant retia in dextra nauis; et coeperunt statim pisces magnos numero CLIII.

Et quod post prandium Petro pascendas oues tertio iniungit.

Subscr. fininnt capitula in iohannem.

DƎPGQ *aur. c.*

discipulo quem dilegebat ecce mater tua.

XXXV. Post resurrectionem apparuit ihs discipulis et non credebat thomas et Iterum apparens increpabat ei.

XXXVI. Et cum ·III· manifestaret se ihs discipulis suis et ait petro ter dicens pasce oues meas tertio ait et sequere me.

XXXIIII. *om.* **ecce mater tua** *c.*

XXXV. *ita habet c* et ubi dubitabat thomas et iterum apparuit et increpabat eum. **apparens**: apparuit et *rell.* **ei**: eum *rell.*

XXXVI. *om.* **suis** Q *aur. c.* > dicens ter ƎPQ; *om.* **dicens** *aur. c.* *om.* **tertio ait** *rell.*

Subscr. Finit(-iunt *cor.*) breues causae secundum ioh̄ D; explicit breuis disputatio euang̅ iohannis ƎP; explicit capitula secundum iohannem G; *nihil habent ut uidetur* Q *aur. c.*

EUANGELIUM SECUNDUM IOHANNEM.

Iohannes in his codicibus sine lacuna exstat:—AꟻCDEƎPGHΘKMMTORS (*Stonyhurstensis, uide praefationem p.* xiii)TVWXYZ: F *habet concordantiam ex quatuor euangeliis.*

In ceteris codicibus lacunae sunt, viz.:—B iv. 6-viii. 57; x. 10–21; Δ (*i.e. Dunelmensis, uide praef. p.* xi) i. 1–28; xv. 16–xvi. 33; xxi. 8 *ad fin.*; I i. 1–21; J xix. 29–39; Q xii. 27–xiii. 20; xvii. 19 *ad fin.*; U *habet tantum* i. 1–21.

Itaque in hoc euangelio uiginti octo codices nobis praesto sunt.

Inscr. incipit euangelium secundum iohannem (*nulli* -nen) *uel plene scriptum uel abbreuiatum* ƎPHΘJK MVY: incipit euangelium eiusdem OT; incipit textus ꟻ; euangelium (aeuang. D) secundum iohannem D *Tisch.*; incipit secundum iohannem GX; iohannis R; initium sancti euangelii secundum iohannem MT; sanctum iesu christi euangelium secundum iohannem (ioan. 𝕾𝕮) *vg.*; *nihil habent* ACEQSZ; *def.* DΔ.

1 (1. 3) In principio erat uerbum
et uerbum erat apud deum
et deus erat uerbum
2 hoc erat in principio apud deum
3 omnia per ipsum facta sunt
et sine ipso factum est nihil
quod factum est
4 in ipso uita erat
et uita erat lux hominum
5 et lux in tenebris lucet
et tenebrae eam non comprehenderunt.
6 (2. 3) Fuit homo missus a deo

CODEX BRIXIANUS.

I. 1 In principio erat uerbum et uerbum erat aput deum. et deus erat uerbum 2 hoc
erat in principio aput deum. 3 omnia per ipsum facta sunt. et sine ipso factum est nihil.
quod factum est 4 in ipso. uita est. et uita erat lux hominum. 5 et lux in tenebris lucet.
et tenebrae eam non comprehenderunt. 6 fuit homo missus a deo cui nomen erat iohannes.

I. 1. *Priora uerba uel rubricata uel magnis literis scripta habent* DEƎPMOS, *totum uersum* ꟻZ. aput *u.* 1 BC, *u.* 2 CG. **uerbum** *sec.*: uerbum uel sermo δ, *cf. Aug. Ioh.* 108. 3.

3. **ipsum**: illum *a* ff_2, eum *b*. **ipso**: illo E *gat. a* ff_2 *q*; ipsum G, eum *b*. nichil W. 3, 4. **nihil; quod factum est in ipso uita erat** (*uel* est) *ita distinguere oportet cum codd. nostris paene omnibus, sc.* A(*perperam distinxerat Tisch.*)BꟻCEƎPF GHΘJKMMTOSTUWXY *Mus. Brit. Reg.* I. E. vii, *Cott. Otho* B. ix, *Tib.* A. ii, *Harl.* 2788, 2826, *uett. a b*(quod autem factum)*e f m* (*def. d*) *Aug. in Ioh. et edd. ant. Hailbr.* 1476, *Wild* 1481, *Kesler* 1487, *Paganini* 1497, *Froben* 1502, *Sacon* 1515 *et* 1519, *Mareschal* 1531, *Uiuian et Iunta* 1534, 𝔖 (nihil. quod factum est, in ipso uita erat) 𝕾 (nihil: quod factum est in ipso uita erat); *et ita gr.* A^{uid}C*D G$^{*ut\ uid}$LO$^{*\ uid}$ *al. pauc.*: *dubii sunt* D (*om.* **est** *post* **factum**)G(nihil quod factum est . in ipso uita erat) MT(nihil . Quod factum est . In ipso uita erat)QRV (nihil . quod factum est . In ipso uita erat) *c f* (*uide supra*) ff_2 *q* δ *aur.*, 𝕮 (nihil, quod factum est, in ipso uita erat,); *solus* Z *sic distinguit*:—
et sine ipso factum est nihil
quod factum est
in ipso uita erat
similiter nihil quod factum est . In ipso uita erat, 𝕳 *Erasm.*, *Bened.* 1558, *Iunta* 1572, *Beza* 1642, *et graeci* C^{3}EG^{2}HKMO^{cor}*UXΓΛΠ *al. plur.*; *Hieron. autem ipse* (*cf. Lib. Quaest. Hebr. in Gen. ad init.*) *citat* sine ipso factum est nihil *non additis* quod factum est(= *m supra*); *patrum testimonia apud Erasm., Bezam, Sabat., Tisch. uidesis.*

4. **ipso**: illo E *gat. a e Aug.*, eo *b q*. **uita erat** *cum* ABƎP*FGHΘKMMTOQSUVWXYZ *vg.* δ *et gr.* ABCLOXΓΔ *etc.*: uita est ꟻCDEƎP^{mg}JRT *gat. a b c e f* ff_2 *q aur. Aug. et gr.* ℵD, *Tisch. T. G.* 8. **erat** *sec.*: est *b*. **lux** (τὸ φῶς) *omnes.*

5. **lux** (lus O*) *omnes.* > lucet in tenebris D *b e q*. **eam**: eum *e q et* αὐτόν H 13 *al.* 4. compraehend. Y, compreend. T; conprehend. CDFJ KOSVZ, conpraehend. BꟻEƎPGHΘMTR.

6. misus EƎPR. **cui** *etc.*: erat ei nomen *Iren. p.* 189 *Mass.*, nomen cui uel illi δ; *gr.* ὄνομα αὐτῷ

cui nomen erat iohannes
7 hic uenit in testimonium
ut testimonium perhiberet de lumine
ut omnes crederent per illum
8 non erat ille lux
sed ut testimonium perhiberet de lumine.
9 (3. 3) Erat lux uera quae inluminat omnem hominem
uenientem in mundum
10 in mundo erat et mundus
per ipsum factus est
et mundus eum non cognouit.
11 (4. 10) In propria uenit et sui eum
non receperunt
12 quotquot autem receperunt eum dedit eis potestatem filios dei fieri
his qui credunt in nomine eius
13 qui non ex sanguinibus
neque ex uoluntate carnis
neque ex uoluntate uiri
sed ex deo nati sunt.
14 (5. 3) Et uerbum caro factum est
et habitauit in nobis
et uidimus gloriam eius
gloriam quasi unigeniti
a patre plenum gratiae et ueritatis.
15 (6. 1) Iohannes testimonium

7 hic uenit in testimonium. ut testimonium perhiberet de lumine. ut omnes crederent per
illum. 8 non erat ille lux. sed ut testimonium perhiberet de lumine. 9 erat autem lumen
uerum. quod inluminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. 10 in hoc mundo
erat. et mundus per ipsum factus est. et mundus eum non cognouit. 11 in propria uenit.
et sui eum non receperunt. 12 quodquod autem receperunt eum. dedit eis potestatem.
filios dei fieri. his qui credunt in nomine eius 13 qui non ex sanguinibus. neque ex uo-
luntate carnis. neque ex uoluntate uiri. sed ex deo nati sunt. 14 et uerbum caro factum est.
et habitauit in nobis. et uidimus gloriam eius. gloriam quasi unigeniti à patre plenum
gratia et ueritate. 15 iohannes. testimonium perhibet de ipso. et clamat dicens. hic est de

plur., ἦν ὄν. αὐτῷ ℵ*D*, ᾧ ὄν. αὐτῷ 433, 60^{ev}. iohannis DE𝔓^{1}OR, ioannes 𝔖ℭ *et semper*.

7. periberet CTZ *et u.* 8. **lumine** (τοῦ φωτός) *omnes*. **ut** *sec.*: et H. **ut omnes . . . lumine** *u.* 8 *om.* R. credant *a* (πιστεύσωσιν *plur.*, -σουσιν D 150^{ev}). **illum** : eum *b e*.

8. **non** + enim D *gat.* **ille**: ipse *gat.* **lux**: lumen *a b e q Aug.*; + uera D. test. perheret F; test. redderet *e*, test. diceret *q*. **lumine** *omnes*: + ut omnes crederent per ilum G.

9. **erat** (ἦν): est *e*; + enim EM𝔗 *b aur.*; + autem D *f*. **lux**: lumen *a e f q*, lux uel lumen δ. que DG. iluminat O*, illuminat O^{ol}W *vg.*; inluminabat *b*. **uenientem** *omnes*. **mundum** (τὸν κόσμον) AB𝔅F FGJKMO*QSUVXYZ δ *Bentl.*: hunc mundum CDE𝔓HΘM𝔗O^{ol}RTW *vg. a b c e* (hoc mundo) *f ff$_{2}$ q aur. Tert. Cypr. Hil. Aug. etc. In Iohanne Hieronymiano* κόσμος *semper est* mundus; *in Africanis uersio usitatior est* saeculum.

10. **mundo**: *codd. plur.* (mondo G, mundum T) *vg. c* δ *aur.*: hoc mundo DEFR *a b e f ff$_{2}$ q Aug. post* **per** *ras. 2 litt.* A. **ipsum**: eum E *b q* δ. **eum**: *om.* R* (+ *cor. sax.*).

11. **in propria** (εἰς τὰ ἴδια) *codd. plur. vg. c f, uide et* vii. 18, viii. 44, x. 3. 4, xvi. 32: in sua *a q cf.* xix. 27; in sua propria DE *gat. b e ff$_{2}$ Cypr. Test.* 1. 3, *de dom. orat.* 9, *Aug. in Ioh.* 2, in sua uel propria δ. **sui** (οἱ ἴδιοι) *omnes*. reciperunt DE𝔓R *et u.* 12.

12. quodquod CGO*; qui *q*. *om.* **autem** *e Cypr. et gr.* D. **eis**: illis ASY *a e q Cypr.* **filios dei** *bis scr.* R. ut filii dei fierent *e Cypr.* his qui credentibus E; credentibus *b* δ.

13. *om.* **qui** *a*. ex anguinibus H; ex sanguine *b q Tert.*, *Hil.*, *Aug.* uolumtate *bis* T*, uolumptate *bis* E, uoluptate *bis* CT^{voth}, *graeci semper* θελήματος. **ex uol. carnis neque** *om.* F. **carnis . . . uiri** *litt. min. scr.* X. **nati sunt**: natus est *b Tert.* (*diserte uid. Sabat. ad loc.*), *Iren. ter* ('non enim ex uol. carnis neque ex uol. uiri sed ex uol. dei, uerbum caro factum est' *Mass. p.* 205, 'non ex uol. carnis neque ex uol. uiri natus est filius hominis' *p.* 212, 'non ex uol. uiri erat qui nascebatur' *p.* 217); *plura uidesis apud Sabat. cf. Westcott, Comm. in h. l. p.* 32.

14. uerbum uel sermo δ. facta *b e*. **et** *sec. om.* Z*(+ Z^{2}). abitauit C, habitabit EH(ta *sup. lin.*), abitabit T; inhabitauit Z*(*corr.* Z^{2}) *a Iren. semel.* **gloriam** *pr.*: honorem *b*; *sec. om.* R. **eius** + et E. quassi R. hunigeniti C, unigen^{i}ti Y; unici *a e q*; + filii *a*. **a patre**: patris *e*. **plenum** *codd. plur. vg. uett. plur.*: plenus *a e*; pleni D𝔓^{mg}R δ (*non* Δ^{gr}); *graeci* πλήρης *plur.*, πλήρη D 5; πλήρους *non habetur*. gratia et ueritate BG(-tem) *a b c e f ff$_{2}$* δ *aur. Iren. Aug.*

15. iohannis DE𝔓^{1}OR. testim. dicit *e q*, testificatur *a b*, testatur δ. peribet CTZ^{1}. ab ipso E

perhibet de ipso
et clamat dicens hic erat
quem dixi uobis
qui post me uenturus est
ante me factus est
quia prior me erat.
16 (7. 10) Et de plenitudine eius nos
omnes accepimus
et gratiam pro gratia
17 quia lex per mosen data est
gratia et ueritas per iesum
christum facta est.
18 (8. 3) Deum nemo uidit umquam
unigenitus filius qui est in sinu
patris ipse enarrauit.
19 (9. 10) Et hoc est testimonium iohannis
quando miserunt iudaei ab hiero-
solymis sacerdotes et leuitas ad eum
ut interrogarent eum
tu quis es?
20 et confessus est et non negauit
et confessus est quia non sum
ego christus
21 et interrogauerunt eum
quid ergo? helias es tu?
et dicit non sum

---

quo dixi uobis. qui post me uenit. ante me factus est. quia prior me erat. 16 et de pleni-
tudine eius. nos omnes accepimus. et gratiam pro gratia. 17 quia lex per moysen data
est. gratia autem et ueritas per iesum christum facta est. 18 deum nemo uidit umquam.
unigenitus filius. qui est in sinu patris. ipse narrauit. 19 et hoc est testimonium iohannis.
quando miserunt iudaei ab hierosolymis. sacerdotes et leuitas ad eum. ut interrogarent eum.
tu quis es. 20 et confessus est. et non negauit. confessus est. quia non sum ego christus.
21 et interrogauerunt eum. quid ergo helias es tu. et dixit. non sum. propheta es tu. et

---

gat.; *om. b.* **clamat** (κέκραγεν) *codd.* (t *in ras.* O) *vg. et uett.*, praedicat *e*: clamabat R. *om.* **dicens** *b cum* ℵ*D. **erat** (ἦν) *codd. plur. vg. ff₂ δ*: est DꝐ*HΘMMT *a b c e f q r aur.* **quem**: de quo DMT *a b c e f r aur.* dixit H. **uobis** *cum* AɃꝐFGHΘMMTOQSUXY *f gr.* D²X: *om.* BCDEJKRTVWZ *vg. Tisch. uett. rell. Aug. et gr. plur.* *om.* **qui** *a.* **uent. est** (ἐρχόμενος): uenit *b c e f ff₂ q r cf. Mt.* iii. 11, xxi. 9, *Lc.* vii. 19, 20; ueniens *a*; + uir qui *c*, + ὅς ℵ*. **ante me f. est**: *om.* T* (+ *m. ant.*); + et non sciebam eum E. **quia**: qui R *gat.*

16. **et** *ad init.* (καί AC³EFG *al. plur.*) *codd. vg. et c f δ aur.*: quoniam *b e ff₂ q r Aug. in Ioh.* 1, quia *a, et* ὅτι ℵBC*DLX 33. *om.* **nos** YZ*(+Z²). accipimus DꝐFGORY*Z*(*corr.* Y¹Z¹). **et** *sec.* (καί *omnes*) *cum* BɃꝐ*FGHΘKMOVWZ *vg. Tisch. f ff₂ᶜ q δ*: *om.* ACDEꝐᶜJMTQRSTUXY *a b c e ff₂* l r aur.* **gratia**: gratiam EGR.

17. **quia**: qui G. moysen D(mōy̅)EꝐHΘJKR *vg. Tisch.*, moisen TW. **gratia** + autem (*contra graecum*) DER *a b c f ff₂ l q r.*

18. humquam C, unquam ϛℌ; + nisi CDEHΘJMTRTW *a b e ff₂ l r δ*(nisi uel forte)*aur. gat. Iren., non graeci.* hunigenitus C; unicus *a.* **filius**: *om.* X *gat.*; + dei *q Iren. Mass. p.* 189, *sed* **filius** *tantum p.* 255; unigenitus deus *apud Latinos nusquam apparet nisi Iren. p.* 256, *de graecis uide Tisch. et W. H. ad loc.*; + solus E *a*, *cf. Clem. Alex. 'Quis diu.' c.* xxxvii ὁ μονογενὴς υἱὸς θεὸς μόνος. *om.* **qui est** *δ*, *om.* **qui est in** *a.* **sinu** (sinum *a*)**patris**: patre *c.* **enarrauit** (ἐξηγήσατο) A*BɃDEꝐGHΘ(-bit)JMMTQSUVWZ *Mus. Br. Cott. Otho* B. ix, *Tib.* A. ii, *Reg.* I. E. vi, *Harl.* 2788, 2826, *Par. Lat.* 45, 250, 262, *vg. uett. plur.*: narrauit AᶜCFKORTXY *Cant. Uniu.* Kk. I. 24, *Tr. Coll.* B. 10. 4 *et e f*; + nobis *c syr. cu.*

19. **hoc est** *codd. etiam* SU *vg. vett.*: *om.* **est** AɃH*Y *e**. testominium E*(-onium Eᶜ). **quando miserunt**(miss. DR): cum mississent E *cum b q r*; *ambas lectiones coniungit* H quando miserunt cum misissent; + ad eum *hic a b c aur. gr.* BC* *min.* iudei DꝐ, iudeam R. hab C. hierosolimis GMTY, iherosolimis T, hierusolymis BK, -limis EꝐ, hirusolimis R, hyerusolimis D, ierosolymis *vg.*, -limis W; *Iohannes semper plurali forma* ἱεροσόλυμα, -μων, -μοις *uti uidetur, quam constanter in hoc euangelio tenemus hic et infra* ii. 13, 23, iv. 20, 21, 45, v. 1, 2, x. 22, xi. 18, 55, xii. 12; *cf. Luc.* ii. 22 *qui contra fere semper* ἱερουσαλήμ *habet, et Mc.* iii. 8. sacerdotem *a.* leuites T. **ad eum** (illum E *et infra*)*cum gr.* AX *min.*: *om. hic a b c aur., uide supra.* interrogauerunt H. **quis**: qui M *a.*

20. *om.* **et** *ad init.* E *e.* *om.* **et non n. et c. est** Ꝑ*(+ *mg*). **et conf. est** *sec.*: *om.* DR*e*(+ illis *post* **negauit**)*l et gr.* ℵ; *om.* **et** *b f ff₂* r*; conf. est autem *a.* **quia**: quod F. *om.* **sum** Ꝑ*(+ *mg*). > ego non sum *a b e ff₂ q r δ Bentl. et gr.* ℵABC*LXΔ *etc.*

21. **interrogauerunt**: ut interrogarent R. **eum**: + iterum DR *a b e ff₂ l r et gr.* ℵᶜ, iterum *sine* **eum** *c* ℵ*; *deinde* + dicentes *b e r.* **quid ergo** (ergogo B): *om. b*; + es tu T*(*erasit* tu *cor.*)*e.* elias OT

propheta es tu?
et respondit non.
22 dixerunt ergo ei quis es?
ut responsum demus
his qui miserunt nos
quid dicis de te ipso?
23 (10. 1) Ait ego uox clamantis in deserto
dirigite uiam domini sicut dixit
esaias propheta
24 (11. 10) Et qui missi fuerant erant
ex pharisaeis 25 et interrogauerunt
eum et dixerunt ei
quid ergo baptizas si tu non
es christus neque helias neque
propheta?
26 (12. 1) Respondit eis iohannes dicens
ego baptizo in aqua
medius autem uestrum stetit
quem uos non scitis
27 ipse est qui post me uenturus
est qui ante me factus est

---

respondit. non. 22 dixerunt ergo ei. quis ergo es tu. ut responsum demus his qui
miserunt nos. quid dicis de te ipso. 23 respondit. ego uox clamantis in deserto. parate
uiam domini. sicut dixit esaias profeta. 24 et qui missi fuerant erant ex pharisaeis. 25 et inter-
rogauerunt eum et dixerunt ei. quid ergo baptizas. si tu non es christus. neque helias.
neque propheta. 26 respondit eis iohannes dicens. ego baptizo in aqua. medius autem
uestrum stat. quem uos nescitis. 27 ipse est qui post me uenit. qui ante me factus est.

(el. es tu *in ras.*)W *vg.* **tu**: *om. bis a, pr. e*; *cf. gr.* ℵL. > tu hel. es *ff₂ l*, > tu es hel. J. **et** *sec.*: qui KVZ; *om. a b r.* **dicit** (λέγει) *codd. plur., cod. caraf. Bentl. et* ait *a b e r*: dixit CDFGMTSTW *vg. c f ff₂ l q δ aur.* **sum**: *erasum in* T; + quid ergo *b c l aur.*, + ne ergo *ff₂*, + numquid *r*; + responderunt *e*. *Post* **dicit non sum** *def.* U, *et inc.* I. profeta DƎPO; + ergo *e*. **et** *tert. om.* G *r*. **respondit**: dixit C; ait *e*. **non** *ad fin.*: + sum *c e*; + sum ergo profeta R.

22. + et *ad init.* MT. **ei**: *om.* K*(+ K¹); et G. **dix. ergo ei**(*cum uulg.*)*et f q δ*: et dixerunt *b e*, et dix. ei *a ff₂ l* (+ ergo) *r aur.*, responderunt ei *c*. **quis** (qui ƎPᶜT *q**) **es**: + dic nobis DR *l et* > dic nobis quis es *aur.*; dic ergo (+ nobis *c ff₂*) quis es (+ tu *c r*) *a c ff₂ r*; quid ergo es dic nobis *e*; dic ergo nobis *b* (*om.* quis es); *q δ cum uulgata*; *f uide supra.* **ut** + reuersi *e*. **resp. demus**: renuntiemus *e aur.* hiis E*W. misserunt D. **quid . . . ipso** *om. l**. dices Z. *om.* **ipso** *e*.

23. + et *ad init.* JT *c e aur., et* ὁ δὲ ἔφη 13. 69. 124; + qui *a*, + quibus *b*. **ait**: dixit *e*, respondit *a f*. **ego**: exo E*(*corr.* E¹), ergo Q; *om.* D; + sum RT *c e*. clamantes O. diserto Z*(*corr.* Z²), disserto D. **dirigite** (εὐθύνατε) *codd.* (diregite D, diregete R) *vg. uett. plur.*: parate FG *c f ff₂ q δ* (dirigite uel parate) *ex locis par., sed in Mt.* iii. 3, *Mc.* i. 3, *Luc.* iii. 4 *graeci habent semper* ἑτοιμάσατε. **uiam**: uias D. **domini** + rectas facite semitas dei nostri *e ex locis par.* *om.* **sicut . . . propheta** *b*. *om.* **dixit** R. essaias ƎPR, esayas C, esaiaˢ T, isaias DHKMVWZℌ𝔖ℭ. profeta DƎPORZ.

24. **et**: illi itaque *e*. **qui** *omnes, codd. vg. et uett.* misi MTR. **fuerant**: fuerint R; *om. a e q.* **missi fuerant**: uenerant E *gat.* **erant**: *om.* CDEΘQRT *b ff₂* l r aur. cf.* καὶ ἀπεσταλμένοι ἦσαν ἐκ τῶν Φ ℵ*A*BC* L; + de leuuitis et *e*. pharissaeis G, phariseis ƎP, farisseis DR; iudaeis *r*; + discipuli et leuuitae *a*.

25. **et interr. eum**: *om. a e et gr.* ℵ; *om.* **et** DEΘR *gat. l q aur.*; *om.* **eum** R; ut interrogarent eum *b r*. **et dixerunt**: *om. l*; *om.* **et** *a b r*; dicentes *c e ff₂ q aur.* **ei** (αὐτῷ) *cum* BCDEGΘIJKMTOQRSTVWXᶜZ *vg. a b f r δ*: *om.* ABFƎPFHMX*Y *c e ff₂ l q aur.* baptiszas E, baptitzas D. **non**: es Z*(*corr.* Z¹). *om.* **neque helias** G. elias ORTW *vg.* prophaeta E, profeta DƎPOR.

26. respndit C; respondens *a l*. iohannis DEƎP¹OR *et u.* 28, 29. *om.* **dicens** *e Cypr. Test.* II. 19. **ego** (ergo R): + quidem D *b c ff₂ l q aur. Cypr. gr. min.* babtizo DRS, baptiszo E; + uos R *gat. a b ff₂*(> uos bapt.)*l q δ et gr.* Δ cˢᶜʳ. **aqua**: + paenitentiae *b*, + in paenitentiam *a q*(-tia). > aqua (*om.* in) bapt. *c*. **medius**: s *in ras.* O; medium STᶜ *aur.*; in medio *e q Cypr.* **autem** *omnes* (*et ff₂*). *om.* **uestrum** A*(+ *sup. lin.* A¹)E *a*. **stetit** *cum* ABBFCƎP*FGHΘIJKMMTOQSVWXᶜYZ *vg. c Aug.*: stat DEƎPᵐᵍRTX* *gat. uett. rell. Cypr.*; *graeci uero sic* στήκει BLTᵇ 1. *Tisch. T. G.* 8, *W. H.*, ἑστήκει ℵG, ἕστηκεν ACXΓΔΛΠ *etc.*, εἱστήκει *Eus. theoph.* 140; + inter uos *a*. **quem uos** *bis scr.* E*. **non** (noⁿ M) **scitis** (*gr.* οὐκ οἴδατε): nescitis CDEGHRT *vg. cor. uat. mg. c f l q δ aur. Aug.*, ignoratis *a b r Cypr.*

27. **ipse** (+ autem DR) **est** (*om.* D; + enim *Cypr.*) = *gr.* αὐτός ἐστιν AC³XΓΔ *etc.*: *om. a cum gr.* ℵBC*LTᵇ*min.*; *deinde* + de quo dixi *e Cypr.*, + de quo dicebam quoniam *ff₂ l*, *cum gr.* S. **qui** *pr. om. ff₂ l Cypr.* **uenturus est**: uenit *a b e f ff₂ l q r Aug.*, ueniens *Cypr.*; + uir *ff₂ l*, + homo *Cypr.* *om.* **qui ante me f. est** *b l cum gr.* ℵBC*LTᵇ*min.*

cuius ego non sum dignus
ut soluam eius corrigiam
calciamenti.
28 (13. 10) Haec in bethania facta sunt
trans iordanen
ubi erat iohannes baptizans
29 altera die uidet iohannes
iesum uenientem ad se et ait
ecce agnus dei qui tollit
peccatum mundi.
30 (14. 1) Hic est de quo dixi post me
uenit uir qui ante me factus
est quia prior me erat
31 et ego nesciebam eum
sed ut manifestetur israhel
propterea ueni ego in aqua baptizans.

cuius ego non sum dignus soluere corrigiam calciamenti eius. 28 haec in bethania facta sunt
trans iordanen. ubi erat iohannes baptizans. 29 altera die uidit iohannes. iesum uenientem
ad se et ait ecce agnus dei qui tollit peccatum mundi. 30 hic est de quo ego dixi. post me
uenit uir. qui ante me factus est. quia prior me erat. 31 et ego nesciebam eum. sed ut

qui *sec. om. a e δ Cypr.* hante C. **me** *sec. om.* MT. **me fac** *erasa sunt casu* V. *om.* **ego** DERX* *q Cypr. cum gr.* ℵCL. > non sum d. ego *a.* **ut soluam**: ut soluere E; soluere *a b e f q r Cypr.* corregiam DE, corigiam 𝔖ℭ. caltiamenti MT, calceamenti JT *vg.*; calciamentorum *e q gat.* **eius corr. calciamenti** (*cum ord. graec.*) *codd. plur. vg. c δ*: > corr. calciam. eius(*om.* eius ff_2 *l Cypr.*) CDEƎPGT *gat. a b f* ff_2 *l q r Cypr.*; > corr. calciam. eius (*om. aur.*)soluere *e aur.*

28. **haec** + autem *a.* **bethania** (beth-ania ϛ) *omnes*: bethabara *Hieron. Eus. loc. hebr.* iii. *p.* 182 *Uall., ex Origene ut videtur.* **facta**: gesta *a* ff_2; *et* > facta sunt in beth. (*a*) *b e r cum gr.* ℵ. iordannen HO, ihordanen C, iordanem GMϛ𝔖ℭ. hubi C; bi *om.* K*(+ K^1 *sed spatium longius est*). $iohan^{n}es$ Δ(*Dunelmensis qui ad hunc uersum incipit*); *rell. uide u.* 26. babtizans ΔƎPR, babtitzans D, baptiszans E.

29. **altera**: postera *b q r*, et alia *e*; + autem E *b q r.* **uidet** (βλέπει) ABꟻCΔƎPGIMOSXYZ *e* ff_2 *l*: uidit DEHΘJKMTQRTVW *vg. a b c f q r aur.* **iohannes** (*uide u.* 26): *om.* MT *a q δ Bentl. cum gr.* ℵABC*KL *etc.* **iesum**: christum CT. **et**: ad R. **ait**: dixit *q.* **dei** *sine addit.* AꟻΔƎP*GI JKMVXYZ^c *cod. caraf. e f q δ Iren. Mass. p.* 186 *et graeci*: + ecce BCD(*et cf. capitula p.* 493) E $ƎP^{mg}$HΘMTOQRSTWZ* *vg. cor. uat.* *a b c* ff_2 *l r Or.* (*bis*), *Cypr. Test.* II. 15, *Aug., syr. cu.* **tollit** (*gr.* ὁ αἴρων): tullit R, tulit D (*et capitula p.* 493); tollet BG; aufert *Iren.*, auferet *Cypr. l.c.* (*sed uar. lect.* aufert *et* tollit). **peccatum** (τὴν ἁμαρτίαν) *codd.* ℌℭ, *uett. plur.*: peccata (*sine auct. graeca*) OW *Tr. Coll. Cant.* B. 10. 4, *Mus. Br. Reg.* I. A. xviii, E vi *et* viii, *Harl.* 2788, *cor. uat.* ϛ𝔖 *e l r aur., Cypr., patres apud Sabat.*; *ex liturgiis ut uidetur et hymno matutino cod. Alex.* '*Gloria in excelsis*'; *cf. ad Luc.* ii. 14.

30. *uers.* 30–36 *om.* *l** (+ *mg.*). **quo** + ego *a b f* ff_2 *δ*(*Bentl.*)*et graeci.* hante C. **me** *sec. om.* O. **quia**: qui RW *gat.* **prior**: ante *b.*

31. non sciebam ff_2, ignorabam *a b e r.* **manifestetur** (φανερωθῇ) *cum* BꟻGH*IJKMVWXZ *vg.*: manifestaretur ACDΔEƎPH^{rec}ΘMTOQRSTY *uett. Aug. Tisch.* **israhel** (τῷ Ἰσραήλ) *cum* ꟻC (srahel)EIJKTVZ *Bentl. gat. c l δ*, israheli *b f Aug. et notat cor. uat.* 'isr̃l *datiui casus gr. ant. aug.*', *item* plebi israhel D(hisrael)R ff_2; *hoc enim in loco correctio Hieronymiana uidetur esse* **israhel,** *cum c in priori parte Iohannis, et l δ saepissime, Uulgatam sequi uideantur*: in israhel ABΔƎPGHΘM MTOQSWXY *vg.* (in israel) *a e q aur. Casus datiuus uocis* Israhel *aliquantum interpretes exercuit cum ambiguitatem uerborum uitare uellent; casus genitiuus rarius amphiboliam inducit. Hieronymus unam reddendi rationem non sequitur. In editione Clementina ueteris Testamenti* Israeli *plus uicies legitur, ubi codicum auctoritate plerumque frui uidetur, sc. Exod.* xviii. 9, *Num.* xxiii. 23 (*sed* in Iacob et Israhel V), xxiv. 1, *Deut.* i. 38, *Iud.* viii. 35, xiv. 4, 1 *Reg.* ii. 14, 22, iii. 21, vii. 14, xv. 2, xix. 5 (*sed* in uniuerso israhel AV *al. pl.*), 2 *Reg.* iii. 19 (israhel A), 2 *Esdr.* viii. 1, *Hierem.* ii. 31, *sed Ps.* lxxii. 1 quam (attamen *Hier.*) bonus (+ est *Hier.*)Israel deus. *In nouo Testamento interdum ueteres illos sequi uidetur Hieronymus qui per praepositionem exprimunt, interdum simpliciter reddit. Exemplo sunt Act.* i. 6 restitues regnum israhel = ἀποκαθιστάνεις τὴν β. τῷ Ἰσρ. (τοῦ Ἰσρ. D*), v. 31 ad dandam paenitentiam israhel (israeli *vg.*) = δοῦναι μετανοίαν τῷ Ἰσρ.; *contra Rom.* xi. 25 caecitas ex parte contigit in isr. (πώρωσις ἀπὸ μέρους τῷ Ἰσρ. γέγονεν), *et genitiuus redditur Ioh.* iii. 10 magister in isr. (ὁ διδάσκαλος τοῦ Ἰσρ.) *codd. plur., cf.* 1 *Reg.* xv. 29 triumphator in isr. = נֵצַח יִשְׂרָאֵל. Israheli *in nouo Testamento Hieronymiano quantum scimus nusquam inuenitur.* **propterea**: et propterea E *e* ff_2; propter hoc *b r*, ideo *a q.* > ego ueni G *b cum gr.* C* 157 *etc.*; ego ueni ego R. ^{a}qua R. baptizans DƎP, baptiszans E; baptizare *e q.*

32 (15. 1) Et testimonium perhibuit
iohannes dicens
quia uidi spiritum descendentem
quasi columbam de caelo
et mansit super eum
33 et ego nesciebam eum
sed qui misit me baptizare
in aqua ille mihi dixit
super quem uideris spiritum
descendentem et manentem super
eum
hic est qui baptizat in spiritu sancto
34 et ego uidi et testimonium
perhibui quia hic est filius dei.
35 (16. 10) Altera die iterum stabat
iohannes et ex discipulis
eius duo
36 et respiciens iesum ambulantem dicit
ecce agnus dei
37 et audierunt eum duo
discipuli loquentem
et secuti sunt iesum
38 conuersus autem iesus
et uidens eos sequentes se
dicit eis (39) quid quaeritis?
qui dixerunt ei rabbi quod

---

manifestaretur israheli. propterea ueni ego in aqua baptizans. 32 et testimonium perhibuit
iohannes dicens. quia uidi spiritum descendentem. quasi columbam de caelo. et mansit
super eum. 33 et ego nesciebam eum. sed qui misit me baptizare in aqua ipse mihi dixit.
super quem uideris spiritum descendentem. et manentem. super eum. hic est qui baptizat
in spiritu sancto. 34 et ego uidi. et testimonium perhibui quia hic est filius dei. 35 altera
autem die. iterum stabat iohannes. et ex discipulis eius duo. 36 et respiciens iesum am-
bulantem dixit. ecce agnus dei. 37 et audierunt eum duo discipuli loquentem. et secuti
sunt iesum. 38 conuersus autem iesus. et uidens eos sequentes se dicit eis. quid quaeritis.

---

32. testimonio H. peribuit CTZ. testificatus est *b r*, testatus est *e q*. iohannis DEꝐ¹R. *om.* **dicens** *e cum* ℵ*. *om.* **quia** R. ui^{di}(di *ex m. ant.*) O. discendentem D(E)ꝐG; + et manentem R. **quasi**: sicut (E)QR; *et* > sicut (tamquam *a*, ut columbam descend. (di^{s}c. E) E *a b e r*. > de caelo quasi columbam G *aur.* **mansit**: manentem W (*cf.* R *supra*) *b e q r et gr.* ℵ. *distinguunt* super eum ^{33}et ego nesciebam eum. Sed qui misit *etc.* GMT *e q* δ *etc.*

33. non sciebam *ff₂*, ignorabam *a b e q r*. **sed** + is DR *q* (his). missit D. > me misit E *a e q*. **qui misit me** *in ras.* K¹. baptiz. ΔꝐ, babtitz. D, baptisz. E; baptizans J. **ille**: ipse G *b e f r*. michi T. *om.* **quem** G. > quem super R. **spiritum** + domini *b*. discendentem DEꝐR; + de caelo *ff₂*. **hic**: ipse *b e q et gr.* A *αυτος*. babtizat DΔꝐ*, battizat G, baptiszat E; baptizauit R, -bit Ꝑ^{mg}.

34. *om. uersum* T; + *in mg. m. rec.* *inc.* ego uidi qui testimonium perh. W, et ego quod uidi et testimonio sum *e*. **uidi**: ueni R. peribui T^{c}Z. **est** + ipse *q*. **filius dei** *codd. plur. vg. uett. plur. et gr.*: electus dei *e ff₂* cum gr.* ℵ* 77, 218 *Ambr. luc. c.* 5, *syr. cu.*; filius dei electus DR, fil. electus dei *ff₂^{c}*, dei fil. electus *b*, electus fil. dei *a*.

35. **altera** (alia *e*, postera *b q*) + autem G *b e f q*; *cf.* et postero die *r*, altera die uel crastino δ. diae C. *om.* **iterum** G *e r et gr.* T 11*. 64. stabant E. iohannis DꝐ¹OR. *om.* **ex** R *e*. discipuli G R *e*, *cf.* duo discipuli eius *b*. **duo**: ·II· D; *om.* R.

36. respiens Δ; intuens *b q r*; uidit . . . et *e*. hambulantem C. **dicit** (λέγει): dixit DMTQRW *b e f ff₂ q aur.* **dei** + ecce qui tollit (tollet F) peccatum mundi FMT *foss. a ff₂ aur. cum gr.* C* 59. 235.

37. et audientes *e*; audierunt autem *b*. *om.* **eum** E *b*. duodecim *l**; ·II· D; *om.* F. discipuli eius G *b e ff₂*, disc. sui *q*, ex discipulis eius D *r*; > ex disc. eius duo loquentem illum *a*. *om.* **et** *sec.* T *e*. sequuti ΘX.

38. **conu. autem**: et conuersus *q*; *inc.* et respondens iesus cum uidisset eos *e*. iesum Q. *om.* **et** E (*b q r post* **se** *ponunt*). uidit *b q r*. consequentes Q*. *om.* **se** ꞘFEGI^{c}JMXZ *gat. c* δ *Bentl. cum graecis exc.* C*. dixit MTQ* *b e ff₂ q r aur.* queritis DGR, uultis aut quaerites *e*. *ad* **quid quaer.** *inc. u.* 39 *in Beza* 1565, *Elzeuir.*, *Tisch. T. G.* 8 *etc.*, *deinde* 40 **dicit eis** *et sic ad finem capituli; nos Stephanum* 1555 *sequimur.* **qui**: *om.* J; at illi *a q*, *οἱ δέ gr.* *om.* ei D. rabb C. **quod dicitur** (citur C *spatio tamen relicto*) **interpretatum** (interpraetatum BꞘFꝐFGHΘIMTOR¹Z*, inter inter tum *lapsu* M) *codd. plur. et vg.* = ὃ λέγεται *ἑρμηνευόμενον uel μεθερμ. gr. plur.*): quod interpraetatur E *cum b c e q r et* ὃ *ἑρμηνεύεται* 1. 118. 209; quod dicitur interpraetatur R*. **ubi** (hubi C) **habitas**: ubitas R; ubi(bi *sup. lin.* G)manes G *a b*(-nis) *e ff₂ l q gr* (δ); *r.* ποῦ μένεις *cf. u.* 39.

dicitur interpretatum
magister ubi habitas?
39 (40) dicit eis uenite et uidete
uenerunt et uiderunt
ubi maneret
et apud eum manserunt die illo
hora autem erat quasi decima.
40 (41) Erat autem andreas frater
simonis petri unus ex duobus
qui audierant ab iohanne
et secuti fuerant eum.
41 (42) (17. 1) Inuenit hic primum fratrem
suum simonem et dicit ei
inuenimus messiam quod est
interpretatum christus
42 (43) et adduxit eum ad iesum
intuitus autem eum iesus dixit
tu es simon filius iohanna
tu uocaberis cephas quod
interpretatur petrus.
43 (44) (18. 10) In crastinum uoluit exire
in galilaeam et inuenit
philippum
et dicit ei iesus sequere me
44 (45) erat autem philippus a bethsaida
ciuitate andreae et petri

qui dixerunt ei rabbi quod dicitur interpraetatum magister ubi habitas. 39 dicit eis. uenite
et uidete. uenerunt et uiderunt ubi maneret. et aput eum manserunt die illo. hora enim
erat quasi decima. 40 erat autem andreas frater simonis petri. unus ex duobus. qui
audierant ab iohanne. et secuti fuerant eum. 41 inuenit hic primum fratrem suum simonem
et dixit ei. inuenimus messiam quod est interpretatum christus. 42 et adduxit eum ad iesum.
intuitus autem eum iesus dixit. tu es simon filius iohannis. tu uocaueris cephas. quod
interpretatur petrus. 43 sequenti autem die uoluit proficisci in galileam et inuenit filippum.
et dixit ei iesus. sequere me. 44 erat autem filippus a bethsaida ciuitate. andrae et petri.

39. + et *ad init.* MT. **eis** + iesus MT *ff₂ l r aur.* **uenite et uidete**: *om.* D; + et C *l syr.* uenierunt D; + autem *b r*; + ergo *a e* (*Bentl.*) *et* + *οὖν* ℵAB CL *etc.* hubi C. manerent O, manere R; habitaret *a*; *gr. μένει igitur uertitur* manere *hic bis et* habitare *u.* 38; *sed* habitare *uix dici poterat de mansione per partem diei.* aput CFGS. **eum**: illum E. mansuerunt Y. diae C, de E. illa R *a b q r δ aur.* **autem**: *om. q δ* (*Bentl.*) *cum gr.* ℵABCL *etc.*: enim *b*(> erat enim hora) *f*; et fuit hora *e.* **quasi**: fere *a q*, circiter *b r.* **decima** *in ras.* G; ·x· DE. **erat quasi . . . autem** *u.* 40 *om.* R.

40. **autem** *codd. plur. vg. uett. et gr.* AΛ *min.*: *om.* BCEꟼJ *b q δ et gr. plur.* andrias R, andraeas Θ, handreas C; *om.* D*(+ *in mg.* D¹). symonis CDW. *om.* **petri** T. audierunt RS *e*; auerant O; audierat E ϛ. **ab**: a *vg.*; ad E*(*corr.* E¹). **secuti** (sequuti HΘX; + sunt QR) **fuerant**: secuti sunt *b r*(*δ*), sec. erant *a ff₂*. **eum**: iesum DMT *l aur. cum gr.* GΛ.

41. inuenit autem (*et om.* **hic**) *b.* **primum** (*πρῶτον* ℵᶜABM *etc.*): *om.* E; mane *b*(*r*) *cf.* et mane inuenit *e*; primus *δ et πρῶτος* ℵ*LΓΔ *etc.* symonem CDE. dixit *b f q.* myssiam D, mesiam E, misiam R. **quod est interpretatum** (interprae. ƐFCꟼFGHΘIZ*, interpraetum R, interpetratum O): qui dicitur E; quod interpraetatur *q.*

42. *om.* **et** *ad init.* D *b.* duxit *a δ Aug.*, ducit *r*; adduxerunt RZ*(*corr.* Z³), adducunt *e*, *ἤγαγον* K 55ᵉᵛ; + autem D, + ergo *b.* intuituitus autem R; intuens autem *b r*; et respiciens *a q.* *om.* **eum** *sec.* ER. **dixit** + ei R. *om.* **es** *a.* symon CDE; *om.* G. **filius iohanna** (*ὁ υἱὸς Ἰωάννου* ℵB*L 33) *cum* ADΔMOQRSWXYϛ (*cor. uat.* '*moderni*'), f. ioanna F𝔖, f. ioana H* *ut udtur*, f. iohannis BƐFE *a*(-nes) *b f ff₂ l r*: filius iona (*ὁ υἱὸς ἰῶνα* AB³XΓΔ *etc.*) CIJKMTVZ𝔥ℭ *cor. uat.** *c δ*, f. ionae *q*, f. iohna *gat.*; bar iona G *aur.*, bar ioana H¹, filius bariona Θ; frater andreae *e.* **uocaueris** ABƐFCF ORSXYZ, uocabiris V. caephas DMT, chephas BƐFOVZ. interpraetatur ƐFCEꟼFGHΘIORZ*; est interpraetatum MT *a e sed gr. omn. ἑρμηνεύεται.*

43. **in crastinum**: in crastino F; + enim G; + autem DEW *ff₂ aur.*, *cor. uat. mg.*; postera (+ autem *b*) die *b r*, altera (+ autem *e*) die *a e*; *q* = *f*; *om. l* (*inc.* incipiebat autem exire *etc.*). **exire**: ire D*ꟼᵐᵍ; proficisci *b f q r*; > exire uoluit D*. galileam BCDΔꟼGKMTOW, -liam R. **et** *pr.*: + proficiscens *ff₂ l aur.*; + prodiens *e.* filippum DT, pilipum R. **et** *sec. om.* O. dixit *f q r.* **iesus** (*cum gr.* ℵABEGKL *al. plur.*) BCDGHΘIJKM MTOQRTVWX*Z *vg. uett. plur.*: *om.* AƐFΔEꟼF SXᶜY *e r*(*ut udtur*) *et gr.* EHMT *etc.*

44. phylippus C *et* 45, 48, phillippus E, philipus R *et* 45, 46, 48, filippus DT *et* 45, 46, 48. beth-saida ϛ𝔥, bethsayda C, bethzaida E, betzaida D, betsaida *q r*, bedsaida *a b ff₂*, bessaida *e l**; + gali leae *e l*; + in H*(*sed expunct.*); *deinde* + de B *a e ff₂ l q Bentl.*, + ex *b*, + a *δ*, *cum graecis paene omn.* *ἐκ τῆς πόλ.*, *sed om.* *ἐκ* ℵ* *et* ᶜᵇ. ciuitatem G. andraeae M, handreae C, andriae R, andraee E, andree W. petre W.

45 (46) inuenit philippus nathanahel
et dicit ei
quem scripsit moses in lege
et prophetae
inuenimus iesum filium ioseph
a nazareth
46 (47) et dixit ei nathanahel
a nazareth potest aliquid boni esse?
dicit ei philippus ueni et uide
47 (48) uidit iesus nathanahel uenientem
ad se et dicit de eo
ecce uere israhelita in quo
dolus non est
48 (49) dicit ei nathanahel unde me nosti?
respondit iesus et dixit ei
prius quam te philippus uocaret cum
esses sub ficu uidi te
49 (50) respondit ei nathanahel et ait
rabbi tu es filius dei
tu es rex israhel
50 (51) respondit iesus et dixit ei
quia dixi tibi uidi te sub ficu
credis? maius his uidebis
51 (52) et dicit ei amen amen dico uobis
uidebitis caelum apertum
et angelos dei ascendentes

---

45 inuenit filippus nathanael. et dicit ei. quem scribsit moyses in lege et prophetae in-
uenimus iesum filium ioseph a nazareth. 46 et dixit ei nathanael. a nazareth. potest aliquid
boni esse. dicit ei philippus ueni et uide. 47 uidit iesus nathanael. uenientem ad se. et
dixit de eo. ecce uere istrahelita in quo dolus non est. 48 dicit ei nathanael unde me nosti.
respondit iesus. et dixit ei. prius quam te philippus uocaret. cum esses sub ficulnea.
uidi te. 49 respondit ei nathanael et dixit rabbi. tu es filius dei. tu es rex israhel. 50 re-
spondit iesus. et dixit ei quoniam dixi tibi. uidi te sub ficulnea. credis. maiora horum
uidebis. 51 et dicit ei. amen. amen. dico uobis. uidebitis caelum apertum et angelos

---

45. + et *ad init.* T *e aur.* **inuenit** + autem *b.* philipphus 𝔓[1]; *cf. u.* 44. natanahel J, nathanael DEW *vg. et* 46, natanael T *et* 46. **dicit** (dixit *q r*) + autem Q. scribsit 𝔅FEGSX*YZ. moyses CE𝔓 HΘIJKQRVZ* *vg. Tisch.*, moy̅ D, moises ΔTW. legem G. *om.* **in lege** *e.* profetae D𝔓O, prophete W; prophetis CE *gat.* (-phetiis) *non cor. uat.* **ioseph** + qui est *ff₂*. ha G. naszareth E, nazaret T; nazara *e et* 46.

46. *om.* **et** *ad init. a b e cum gr.* ℵ 71. **dixit**: dicit D𝔓*(*corr. mg.*)R, ait *a e.* *om.* **ei** *pr. l.* natanahel FJ, *cf. et u.* 45. *om.* **nath. a nazareth** R. naszaret^h E, natzareth D, naret T; na^{sa}thanahel *lapsu* C. bone R. > boni aliquid D. **ei** *sec.*: essei R* (ess *expunct.*). philipphus 𝔓, *cf. u.* 44.

47. **uidit . . . et**: uidens autem *a b ff₂ l aur.* (+ et *b aur.*) *cum gr.* ℵ* 124 *cf.* iesus autem ut uidit *e.* natanahel JZ, nathanael DEFGW *vg.* > uenientem nath. *e.* *om.* **ad se** M. dixit *a b f ff₂ l aur.* **eo**: nathanaele *a cum* ℵ*. **uere**: uero H* (*sed corr.*); uir DE𝔓^{mg}R *gat. cf.* homo uero (*ut udtur*) *r.* hisrahelita D, israelita *vg.*, srahelita CTZ, isdrahelites *e.* **dolus**: mendum *e.*

48. natanahel HΘJ, nathanael DEGW *vg. et* 49. hunde C. **prius quam**: antequam *b q r.* **te** *pr. inter lin.* G. philippos G, *cf. et u.* 44. quum Θ. **sub ficu** *codd. plur.* (sufficu E, sub fico G*) *et vg.*: sub arbore fici QR (uici) *e q*, sub fici arbore D *l*, sub arbore ficu 𝔓^{mg}, sub arbore ficus *ff₂*, sub ficus arbore *a*, sub arbore ficulnea *b r*, sub ficulnea *f.* **uidi te**: uidete R; noui te *b.*

49. + et *ad init.* DR *e.* **respondit ei nathanahel** (nata. ΘJZ, nathahel R) **et ait** (dixit *a f*) *codd. plur. vg. uett. plur.* = ἀπεκρίθη αὐτῷ N. καὶ εἶπεν X 124: resp. nath. et ait E *c cum gr.* ℵ; resp. nath. et ait illi *q* (dixit ei) *r* δ (dixit uel ait ei) *cum gr.* ΓΔ *min.*; *tantum* respondit ei nath. *b aur.*, nath. respondit *e*, *cum* BL 33. 249 ἀπεκρίθη αὐτῷ N. rabi W. srahel C, hisrael D, israel G *vg.* *om.* **tu es rex isr.** 𝔓.

50. **dixit**: dicit V. *om.* **ei** *e l.* **dixi**: dixisti H*(sti *eras.*). **tibi** + quia *a*, + quod *r*, + eo quod *b*, *cum gr.* ℵABGL *min.* uide R; uiderim *b r.* **te** + cum esses *a ff₂ l aur.* **ficu** *bis scr.* E*(*pr. eras*); fico DRZ; *uett. ut u.* 48, *sed* arbore fici *l* δ *Aug.*, arbore ficus *aur.*; + propterea *ff₂ l aur.* **maius** (μεῖζον Π^c *etc.*): maiora *uett.* (*exc. c* δ) *cum gr. plur.* hiis ΔW; horum *uett.* (*exc. c* δ *aur.*) uidebit W.

51. **dicit**: dixit *b e q et gr.* X. *om.* **et d. ei** *l*; *om.* **et d. . . . uobis** *aur.* **ei**: eis (*contra graecum*) CD𝔓^{mg}QRST *c ff₂ r*, illis *a e.* **uobis** *sine add. codd. vg. uett. pl. cum gr.* ℵBL *memph.*: + a modo (ἀπ' ἄρτι AXΓΔ *etc. ex Mt.* xxvi. 64 *ut uidetur*) *e q* (quia a modo) δ. **et** *sec. om.* R*(+ *sax.*). hangelos C, anguelos D. *om.* **dei** *e Aug.* hascendentes C. *om.* **ascend. et** *l*; *om.* **et descend.** J. discendentes

et descendentes supra filium hominis.
II. 1 Et die tertio nuptiae factae
sunt in cana galilaeae
et erat mater iesu ibi
2 uocatus est autem et iesus
et discipuli eius ad nuptias
3 et deficiente uino dicit
mater iesu ad eum
uinum non habent
4 et dicit ei iesus quid mihi et tibi
est mulier?
nondum uenit hora mea
5 dicit mater eius ministris
quodcumque dixerit uobis
facite
6 erant autem ibi lapideae
hydriae sex positae
secundum purificationem iudaeorum
capientes singulae metretas binas uel
ternas
7 dicit eis iesus implete
hydrias aqua
et impleuerunt eas
usque ad summum

---

dei ascendentes et descendentes supra filium hominis. II. 1 Et die tertia nuptiae factae
sunt in chana galileae. et erat mater iesu ibi. 2 uocatus autem erat iesus. et discipuli eius
ad nuptias. 3 et deficiente uino. dicit mater iesu ad eum uinum non habent 4 et dicit ei iesus.
quid mihi et tibi mulier. nondum uenit hora mea. 5 dixit autem mater eius ministris.
quodcumque dixerit uobis facite. 6 erant autem ibi positae ydriae lapideae sex secundum
purificationem iudaeorum. capientes singulae metretas binas uel ternas. 7 dixit eis iesus.

DƎPR. **supra** (*gr.* ἐπὶ τὸν υ.): super CTZ *c Bentl.*; ad E *gat. b e l q*; *om.* Y*(+ *cor. ant.*). **hominis**: ho R* (+ minis *cor. rec.*).

II. 1. **tertio** AB𝔉CEƎPFGHΘI^c JMM'OSTZ* *l r Bentl.*: tertia I*KQRVXZ³ *vg. uett. rell.*, tercia W; ·III· D; altero ΔY, *item* > tertia (-tio *r*) die *b e q r cum gr.* BU *min.* nubtiae 𝔉SYZ, nuptie W. facte sunt W; fiebant *a l.* **cana** (Κανᾶ) AEMOQSV *vg. a b c e l q δ*, canna DY, channa ƎPH, chana BΔGΘIJKM'W *f*: canan CX, cannan R, chanan 𝔉Z, chanam F, canaan T, chanaan *ff₂ aur. gat.* galileae B𝔉EƎPFGΘKM'OVYZ, galilee W, galiliae R, gallilae H, galī D. > ibi (illic *e*) mater iesu *a b e Aug.*; + inuitata *a ff₂*.

2. **uocatus**: inuitatus *b r.* **autem** (*om.* E) *sine addit.* 𝔉CD(E)IJKM'RTVWZ *vg. uett. et gr.*: + ibi ABΔƎPFGHΘMOQSXY *ex linea, ut udtur, praecedenti illapsum.* > uoc. autem est B, uoc. autem erat *a f aur.*; *inc.* fuit autem iesus uocitus *e l* (*om.* uocitus). *om.* **et** *pr.* DEJ *f q aur.* (*e l*). **et disc. eius**: cum discipulis suis *b r.* nubtias 𝔉SYZ.

3. *sic habent uett. plur.* (*non autem c f q δ aur.*) et uinum non habebant quoniam (quod *Gaud.*) consummatum (finitum *b r*) erat (est *ff₂ r*) uinum nuptiarum et (deinde *a*) dicit mater iesu (*om. a*) ad eum (ad ipsum *b*, ad iesum *a*; *om. ff₂*) uinum *etc. a b ff₂ r Gaud. serm.* 8 *cum gr.* ℵ* και οινον ουκ ειχον οτι συνετελεσθη ο οινος του γαμου ειτα λεγει η μητηρ του Ιησου προς αυτον; *et* et factum est per multam turbam uocitorum (prae multa turba uocatorum *l^c*) uinum consummari mater autem iesum dixit ad eum (dicit autem mater iesu *l*) *e l cum syr. p. mg., aeth.* difficiente uino DE, dificiente u. R; cum defecisset uinum *q.* iesus R. **habent** + fili *e ff₂ l Ambr.*

4. *om.* **et** *pr. a cum* ℵ* *etc.* dixit *b q, cf.* et respondens iesus dixit *e.* *om.* **iesus** *δ et gr.* Δ. **mihi et tibi** *codd. plur. vg. uett. et gr.*: > tibi et mihi AΔFHMSY. *om.* **est** Z*(+ Z²)ϛ *e f q δ Bentl.* nundum G. ora T.

5. dixit autem *f q, et inc.* et aduocatis ad se ministris mater iesum dixit illis *e.* **eius**: iesu D *q.* quodcunque ϛ𝔓, quodquumque H, quodcum R, quid *e.* > uobis dixerit *a b e*; *deinde* + iesus *e l.* facete ƎP.

6. erat R*(*corr. sax.*). **autem**: enim D. *om.* **ibi** GR *q.* **lapideae** (-diae DR, -dee W, -dae Y) **hydriae** (hidr. ER, hidrie W, idrie T, ydriae C) **sex** (·UI· DW) **positae** (poss. DƎPR, possite E, posite W) *hoc ordine codd.* (·UI· possitae *bis scriptum* D) *vg. c δ aur. cum gr.* ℵ^c BLX 33 *sed habent* κείμεναι *post* Ἰουδαίων *non post* ἕξ: > hydr. lap. sex pos. *q δ cum gr.* ΑΓΔ *etc.*, hydr. lap. pos. sex *l gr.* 69. 124; > pos. hydr. lap. sex (*om. b*) *b f ff₂*; > hydr. lap. sex (*om.* positae) *a e et om.* κείμεναι ℵ* 13. 47^ev. iudeorum DEƎPRW. capentes G. singule H(u *sup. lin.*)W, singuli ΔY; singulas *l* * *aur.*; *om. a b q δ.* metritas DƎPR, metras T; *om. b.*

7. *inc.* et iesus uocitis ad se ministris *e*, et uocans iesus ministris *ff₂*, et uocatis his (*i. e.* hiesus?) ministris *foss.*, et uocauit iesus ministris (-tros *cor.*) *l.* + et *ad init.* ƎP. **eis**: ei H. *om.* **iesus** R*(+ *sax.*). inplete CDΔƎPO, inpletae R. hydreas Y, hidrias RW, idrias T, ydrias C; + istas R *l.* aquam Q *b f.* inpleuerunt CDΔƎPGOR. husque C. **ad summum**: susum *b r.*

8 et dicit eis iesus haurite nunc
et ferte architriclino
et tulerunt
9 ut autem gustauit architriclinus aquam
uinum factam
et non sciebat unde esset
ministri autem sciebant
qui hauserant aquam
uocat sponsum architriclinus 10 et dicit
ei
omnis homo primum
bonum uinum ponit
et cum inebriati fuerint
tunc id quod deterius est
tu seruasti bonum uinum
usque adhuc
11 hoc fecit initium signorum
iesus in cana galilaeae
et manifestauit gloriam suam
et crediderunt in eum
discipuli eius.
12 (19. 7) Post hoc descendit capharnaum
ipse et mater eius
et fratres eius et discipuli eius

---

implete ydrias aquam et impleuerunt eas. usque ad summum. 8 et dixit eis iesus aurite
nunc. et ferte architriclino. et adtulerunt. 9 ut autem gustauit architriclinus. aquam uinum
factum. et non sciebat unde esset. ministri autem sciebant qui auriebant aquam. tunc
uocauit sponsum. architriclinus 10 et dicit ei. omnis homo primum bonum uinum ponit.
et cum inebriati fuerint homines. tunc id quod deterius est. tu autem. seruasti bonum
uinum usque adhuc. 11 hoc primum fecit initium signorum iesus. in chanan galileae. et
manifestauit gloriam suam. et crediderunt in eum discipuli eius. 12 post haec abiit in
capharnaum iesus. et mater eius. et fratres eius. et disciupuli eius. et ibi manserunt non

---

8. *om.* **et** *ad init.* X*(+*cor.*) *a b ff*$_2$ *gr.* 33. 40. *om.* **iesus** *e q* (*Bentl.*) *et gr. omn.* aurite CDΔEƎP IMTORTX. *om.* **nunc** *a e.* adferte R; date *e.* **architriclino** *codd. plur. et vg.*: arcitr. T, archytr. E, architriclyno ƂF; archetriclino AΔƎPOY. et adtulerunt ER(ad tull.) *a b f q r*; *om.* O; ad illi aurierunt et adtulerunt *a*; et fecerunt sicut dixit eis (illis *ff*$_2$ *aur.*; + iesus *e*) *e ff*$_2$ *l aur.*

9. arcitriclinus T, architriclynus ƂF, archetriclinus AΔƎPF(*sec.*)HOY *hic et infra.* factum EX*Y*a b c e f ff*$_2$* *l q* δ^c *aur. cor. uat.* **et** *om. e l.* **non sciebat**: nun sciebant G*(n *eras.*), non sciebam R; nesciebat *a b r*, non intellegebat *e*, ignorabat *q*. hunde C; + factum *l.* **sciebant**: sciebat R; *sequitur ras.* 5 *litt.* O. **qui**: quia MT *q*; quod 𝔓; + autem *b.* **hauserant** AHΘKQVW *Mu. Br. Cott. Otho* B. ix, *Tib.* A. ii, *Reg.* I E. viii, *Tr. Coll. Cant.* B. 10. 4, *Par. lat.* 250, 262, 13171, *vg.*, auserant COT, hauseerant Z^2: haurierant BƂFEFGJMSXY Z* *Harl.* 2788, 2826, *Corp. Oxon.*, *Dunelm.* A. II. 17, *Uniu. Cant.* Kk. I. 24, *a ff*$_2$ *l aur. Bentl.*, aurierant DΔƎPIMT(-runt)R *b e q r*, hauriebant *c* δ, auriebant *f.* **aquam** *sec.*: + quae uinum factum est *e*, + quia de aqua uinum factum est *l*; + et uidentes factum mirabantur *a b r syr. p.* **uocat**: uocans D; uocauit EQR *b e f r*; + autem *b e l.* sponsus E.

10. **primum**: in primis E *b r.* > uinum bonum *pr.* BD *q r*, > bonum uinum prius *a*, > uinum bonum primo *e.* **et** *sec.*: deinde *q.* quum Θ. **inebriati** (inhebr. C, ebriati X* *sed corr.*) **fuerint**: inebrientur δ; + homines ER(-nis) *a f q*; + conuiuae T(-ue)Z*(*sed improbatum*) *c.* *om.* **tunc** *a e ff*$_2$* *l q gr.* ℵ*BLT^b *min.* **id quod deterius** (te *sup. lin.* R) **est**: *om.* **est** *a e q* δ; infirmius *r*, infimiorem *b.* **tu** *sine addit.* AƂFCDΔƎPFGJMQST XY *c Bentl. cum gr.* ABL *etc.*: + autem BHΘIK MTOVWZ *vg. a b e f q r*, + uero ER *ff*$_2$ *l aur.*, *et* + δέ ℵGΛ *min.* reseruasti R *r.* **bonum** *sec.*: melius *e.* > uinum bonum *sec.* ƎPT. husque C. athuc Y; modo E *a b r*; nunc D*(*corr. mg.*) *q*; in hanc horam *e l* (*om.* in). > usque modo seruasti bonum uinum *q.*

11. **hoc. f. initium** *litt. min. in ras.* G^1. **hoc** + primum D *f* δ; *et inc.* hoc primum initium fecit iesus signum *q*, hoc primum signum fecit *b*, *et* + *πρωτην post γαλιλαιας* ℵ*. **initium**: primum E; + ser R *sed expunct.* > hoc initium signorum fecit *e l.* canna DH, chana BFGΘIJKMTW *r*, channa ƎPR, canan CX**ff*$_2$, chanan Z *f*, canaan T, chanaan *aur.* galileae BƂFDEƎPFG^{c}ΘKMTOVZ, -lee W, -liac R, gallileae H. manifestabit T. **gloriam**: honorem *b r.* **suam**: eius R. **crediderunt**: rediderunt G.

12. + et *ad init. e.* **hoc** (hoc signum *e*, hunc signum *l*) = *τοῦτο gr. plur.*: haec TW Ϛ𝔖 *b f q et gr.* M 124* *ταῦτα.* discendit DΔƎPRS; abiit *f*; + in ΔG *b f* δ. caphar-naum Ϛ, chapharnaum C, capharnauum ƎP*R, cafarnaum D. *om.* **ipse** O* (+ *m. ant.*). **et fratres eius**: *om. q*; *om.* **eius** R *a c e et gr.* BLT^b. *om.* **et disc. eius** *a b e ff*$_2$* *l aur. cum gr.* ℵ *min.* > et disc. eius et fratres

et ibi manserunt non multis diebus.
13 (20. 1) Et prope erat pascha iudaeorum
et ascendit hierosolyma iesus.
14 (21. 1) Et inuenit in templo uendentes
boues et oues et columbas
et nummularios sedentes
15 et cum fecisset quasi flagellum de
funiculis
omnes eiecit de templo
oues quoque et boues
et nummulariorum effudit aes
et mensas subuertit
16 et his qui columbas uendebant dixit
auferte ista hinc
nolite facere domum patris
mei domum negotiationis.
17 (22. 10) Recordati uero sunt discipuli
eius quia scriptum est
zelus domus tuae comedit me.
18 (23. 4) Responderunt ergo iudaei
et dixerunt ei
quod signum ostendis nobis
quia haec facis?
19 (24. 10) Respondit iesus et dixit eis
soluite templum hoc
et in tribus diebus excitabo illud

---

multis diebus. [13] et prope erat pascha iudaeorum. et ascendit ierosolyma iesus. [14] et in-
uenit in templo uendentes oues et boues. et columbas. et nummularios sedentes. [15] et
faciens quasi flagellum de funiculis. omnes eicit de templo. obes quoque et boues. et
nummulariorum effudit. aes. et mensas subuertit. [16] et his qui columbas uendebant. dixit
auferte ista hinc. nolite facere domum patris mei. domum negotiationis. [17] et recordati
sunt discipuli eius. quia scribtum est. zelus domus tuae comedit me. [18] tunc. responderunt
ei iudaei et dixerunt. quot signum ostendis nobis. quia haec facis. [19] respondit iesus et

---

eius E. mansit *b et* ἔμεινεν AFG *etc.* multos dies *a b ff₂ l q*.

13. **prope erat** (ἐγγὺς ἦν) *codd. plur. vg. uett.*, in proximo erat *b r*, cum in proximo esset *q*, *cf.* vii. 2, proximum fuit *e*: properabat AꝊFΔꝐ*SXᶜY. *Notabit lector codices hoc in errore coniunctos: de* ꝊF *hoc in loco cum anglicis consentiente cf. S. Berger 'La Vulgate au moyen âge,' p.* 92 (1893). iudeorum DꝐPRW. **hierosolyma** (*cf.* i. 19) *cum* ABΔGH MQSXYZ, hierusolima EꝐ*, hiᵉrosolima O: hierosolymam ꝊFΘIJMTV *Tisch.*, hieru. K, ihero. C, hierusolimam Ꝑᵐᵍ R, hyerusolimam D, iherosolimam T, ierosolimam W, ierosolymam *vg.*; hierosolymis *a b r*. ihesus C; *om.* R*(+ *sax.*). > iesus ieros. *vg.* (*r*), iesus in hieros. *b*, *cum gr.* GLMU *etc.*, > iesus ascendit hieros. *e*.

14. **uendentes**: eos qui uendebant et emebant *e*; + eos *l*. bobes ΔOT, uoues B. houes C. > oues et boues ϛ *a f q et* ℵ* *και τα προβατα και βοας*. nummolarios CG, numularios *vg.*; nummulariorum R. **sedentes** + ad mensas *e*.

15. **cum** (quum HΘ) **fecisset**: fecit . . . et *a b e ff₂ l q cum* ℵ* *εποιησεν . . . και*. quassi R; *om. e l δ cum gr. plur.* flagillum DꝐPR. **funiculis** (= *σχοινίων*), restibus *a b*, resticulis *e Aug.*: reste *ff₂*, resticula *q*, *σχοινίου* 33. 71 *etc.* omnis R. hegecit C, iecit DR, eicit ꝐPHO, deiecit M. **oues** (houes C) **quoque** (quoquae G; et oues quoque B) **et boues** (bobes COX) = *τά τε πρόβατα καὶ τοὺς βόας, cf. Field 'Ot. Noru.' ad loc. qui hanc uersionem probat*: *om.* **quoque** *a l q et om.* *τε* ℵ*; qui uobes et oues uindebant *e*; + uendentes *q*; *deinde* + et columbas *a*. nummol. CDG, numul. O* *vg.* **aes** (*τὸ κέρμα*), hes C, es W: pecuniam *a*; pecunias *q*, nummos *b et τὰ κέρματα* BLTᵇX 33. *om.* **eff. aes et** *e*. **mensas**: a *in ras.* G; + eorum *a b l q r*. euertit *a b q r*. mensasubuertit H.

16. **his** (hiis E*, illis W) **qui col. uendebant** (uind. O): uendentibus col. *a b r δ*; + et H. *om.* **dixit** R. **auferte**: auerte R; adferte D; tollite *a b q r*. istas *e l*. **hinc** (ihnc R, istinc *a*) *sine addit. codd. plur. c f δ aur. Bentl., gr.* ℵBL *etc.*: + et EFΘKMTVW *vg. a b e ff₂ l q r et gr.* AUX *min.* **domum patris mei** *in mg.* H. negatiationis E; commercatorum *e*.

17. ueʳᵒ O; ergo R. > rec. sunt uero BJ *vg. δ*, rememorati sunt autem *r*, rememoratus est autem *b* (*et* discipulus); et rememorati sunt *ff₂ l q* (commem.) *aur. cf. f*; tunc rem. sunt *a*, et continuo commonefacti sunt *e*; ἐμνήσθησάν δε καί M. *om.* **eius** W. scribtum ꝊFΔEOSX*YZ. **est**: st *in ras.* G. gelus *e*. tue W. commedit R.

18. **resp. ergo**: resp. ei *b l cf. f*; resp. autem *r*; > et iudaei resp. *e*. iudei DRW. dixerut Y. *om.* **et dix. ei** *r*. hostendis C; ostendes Z; ostendit BGHR *non uett.* **quia**: qui MR. *om.* **facis** R.

19. respondens Q, rēs D. *om.* **et** *pr.* D (*non* Q). **eis**: illis R. soluete ꝐP; destruite *f*. **templum**: tem *in ras.* G. **hoc**: + manufactum *m*. **tribus** (·III· D) **diebus** (tiebus Z* *sed corr.* Z¹): triduo *a b m r aur.* exitabo G; suscitabo *b q Iren. Mass. p.* 300, resusc. *a m r*, restaurabo *e*. illut G; + sine manibus *m* (> illud resusc.).

20 dixerunt ergo iudaei
quadraginta et sex annis
aedificatum est templum hoc
et tu tribus diebus excitabis illud?
21 ille autem dicebat de templo corporis sui
22 cum ergo resurrexisset a mortuis
recordati sunt discipuli
eius quia hoc dicebat
et crediderunt scripturae
et sermoni quem dixit iesus.
23 Cum autem esset hierosolymis in pascha in die festo
multi crediderunt in nomine eius
uidentes signa eius quae faciebat
24 ipse autem iesus non credebat semet ipsum eis
eo quod ipse nosset omnes
25 et quia opus ei non erat
ut quis testimonium
perhiberet de homine
ipse enim sciebat quid
esset in homine.
III. 1 Erat autem homo ex pharisaeis
nicodemus nomine
princeps iudaeorum
2 hic uenit ad eum nocte
et dixit ei

---

dixit eis. destruite hoc templum. et in tribus diebus. excitabo illud. 20 dixerunt ergo
iudaei. quadraginta et sex annis. aedificatum est templum hoc et tu in tribus diebus excitauis illud. 21 ille autem dicebat. de templo corporis sui. 22 cum ergo resurrexisset a
mortuis. recordati sunt discipuli eius. quia hoc dixerat et crediderunt scribturae. et
sermoni. quem dixit iesus. 23 cum autem esset hierosolymis. in die festo multi crediderunt
in nomine eius. uidentes signa quae faciebat. 24 ipse autem non credebat semetipsum eis.
eo quod ipse nosset omnes. 25 et quia non erat ei opus. ut quis testimonium perhiberet de
homine. ipse enim sciebat quid esset in homine. III. 1 Erat autem homo ex pharisaeis.
nicodemus nomine. princeps iudaeorum 2 hic uenit ad iesum nocte et dixit ei. rabbi scimus

---

20. **ergo**: autem *a*, *cf.* et iud. dix. *e.* iudei CDEƎPRW; ei S. quatraginta G; ·XL· DEFR. *om.* **et** *pr.* CƎPO. **sex**: ·UI· DEFRW. hedificatum C, edif. W. **tu** (*om. cor. uat. mg.*) *sine addit. cum* ABꝸFCΔƎPFGHΘIJKMM̄OQTVXYZ *a c m aur. et gr.* ℵ: + in DERSW *vg. Tisch. b e f ff₂ l q r δ cor. uat.* tres diebus R; triduo *b e q r.* excitauis O; suscitabis *q*, resuscitabis *a*, -tas *b r*, restauras *e*, aedificabis *l.* illut G.

21. de templo de corpore suo *e*; de corpore suo *tantum Iren. Mass. p.* 300 *Tert.*

22. quum HΘ (*non* C) *et* 23. **resurrexisset**: s *sec. in ras.* G; resurrexit *b e q*; surrexisset H*QRS *l Bentl. et* surrexit *a*; *gr.* ἠγέρθη. **recordati**: rememorati *a b ff₂ l q r aur.*; commonefacti *e*; + uero E. **quia**: uia *in ras.* ƎP; quod Y. **dicebat**: dixerat D *f*; + iesus DR; + de corde suo *cor. uat.**(*non mg.*). scribturae ꝸFΔEGOSX*YZ, scripture W. **sermoni**: uerbo *a b q r*; + eius *cor. uat.** praedixerat *r.* eiħs E* (e *exp.*); dominus D.

23. **esset**: + iesus *a ff₂*; + in ƎP^mg R *b e ff₂ r δ et gr.* hierus. BK, iheros. C, ieros. *vg.*, hierusolimis EƎPR, hyerusolimis D, hyrosolimis G, ierosolimis W. **in** (per *a*) **pascha in die** (diae C) **festo** = ἐν τῷ π. ἐν τῇ ἑορτῇ: in die festo (sollemni *r*) paschae *e l q r*; in diem festum paschae *b*, in die festo *f.* crederunt O. **eius** *sec. om.* D *b e f l r aur. et gr.* M *min.* que D. **faciebat**: fiebat Z*(*corr.* Z²); + in eos qui infirmi erant *e.*

24. *om.* **autem** ƎP. *om.* **iesus** *e f et gr.* T^b. **semet** (semed C) **ipsum** (i *sup. lin.* G): *uno uerbo scr. vg.*; se *a b e q r*; *graeci* αὐτόν ℵ*A*BL *min.*, ἑαυτόν ℵ^c A²PΓΔ *etc.* **eo** (et Z* *sed corr.* Z²) **quod**: quia *e.* *om.* **ipse** *sec. a b q.* **nosset**: nos esset R; sciret *b*, sciebat *e.* **omnes**: omnia *l et* πάντα EFGH *min.*

25. *om.* **et** ER. **quia**: qui R. **opus** (hopus C) **ei** (*om.* T* *sed* + T¹) **non erat**: non necesse habebat *e q δ*, non nec. habuit *b r*; non desideraret *a.* **quis**: qui H *gat.*; aliquis *a l q*; *om.* E. test. periberet C; test. diceret *a*; testes esset *e.* **de homine**: de eo *b.* **sciebat**: nouerat *b.* in hominem G; + ipse enim R. *om.* **ipse . . . in homine** *c.*

III. 1. **erat . . . pharisaeis** *rubr.* G. **autem** + quidam R *e* (> homo quidam), *cf.* τὶς ἄνθρωπος M. *om.* **homo** ƎPT. phariseis W, pharisseis GR, farisseis D. > ex pharis. homo E. nichodemus ꝸFWZ*, nycod. E, nicodimus DKO^ol, nichod. C, necod. R. > nomine n. EJ *b ff₂ l*, *cf.* cui nomen n. *a*, qui uocabatur n. *e*; n. nomen eius *q.* iudeorum CDƎPRW; *sequitur ras.* 3 *litt.* E.

2. **ad eum** *codd. plur.*, *cor. uat.*, *cod. caraf. Bentl.*, *b c ff₂ l*(> nocte ad eum)*δ*, ad illum *q*, *et* πρὸς αὐτόν ℵABKL *al. plur.*: ad iesum EW *vg.*

rabbi scimus quia a deo
uenisti magister
nemo enim potest haec
signa facere quae tu facis
nisi fuerit deus cum eo.
3 Respondit iesus et dixit ei
amen amen dico tibi
nisi quis natus fuerit denuo
non potest uidere regnum dei
4 dicit ad eum nicodemus
quomodo potest homo nasci
cum senex sit?
numquid potest in uentrem
matris suae iterato introire et nasci?
5 Respondit iesus amen amen
dico tibi
nisi quis renatus fuerit
ex aqua et spiritu
non potest introire in regnum dei
6 quod natum est ex carne
caro est
et quod natum est ex spiritu spiritus est

---

quia a deo uenisti magister. nemo enim potest haec signa facere. quae tu facis. nisi
fuerit deus cum eo. 3 respondit iesus. et dixit ei. amen amen dico tibi. nisi quis natus
fuerit denuo. non potest uidere regnum dei. 4 dicit autem ei nicodemus. quomodo potest
homo denuo nasci cum sit senex. numquid potest iterum in utero matris suae introire et
nasci. 5 respondit iesus. et dixit. amen amen dico tibi. nisi quis natus fuerit ex aqua et
spiritu. non potest introire in regnum dei. 6 quod natum est ex carne. caro est. et quod

---

a e f aur. et gr. EFGHMΓ *etc.* noctae E. dicit R. **quia** + tu R. > uenisti a deo R. **nemo enim**: et nemo *e cum gr.* ℵ. **haec**: talia *e.* > haec si. potest facere δ *et gr.* ΓΔΛΠ *etc.*; > haec signa facere potest *q.* **quae** (que D) **tu facis** (fecisti *ff₂**): *om. l.* **deus**: dominus *contra gr.* BDIJMʹOQRZ² *c.*

3. **ei** *om.* DR *Harl.* 2788, 2826, *Par. lat.* 2, 13171, *l.* **amen . . . tibi** *om.* Z*(+Z²). **quis**: qui ƐF *gat.*; *om.* E. **natus** (γεννηθῇ) ABCDΔƎPFGH*IJKMMʹOQSᶜTVWXYZᶜℌ *c f l r aur. Aug. Bentl.*: renatus ƐFEHᶜΘRS*Z* *M. B. Reg.* I. A. xviii ϚΣℭ *a b e ff₂ q, cf.* renascatur δ; + est D. **denuo** (ἄνωθεν) *codd. plur.* (dinuo E) *uett. omn. cf. Field, et Westcott ad loc.*: de nouo DƎPQR(de nauo) *cf. et capitula p.* 495; e supernis *Erasm.*

4. nichod. ƐFW, nycod. E, nicodimus K, nichod. C, necod. DR. **nasci** *pr.* (γεννηθῆναι): renasci *a q,* denuo nasci *f aur.,* denuo renasci *e,* γενν. ἄνωθεν H. 28. **cum**(*in ras.* Y¹, quum Θ)**senex sit**(γέρων ὤν) *codd. plur. ff₂, Bentl.,* cum senescit ƎPᵐᵍR: > cum (quum C) sit senex BC(saenex)DEIMʹTW *vg. a b c e f l q r aur. Aug.* nunquid W Ϛℌ. **potest**: + homo *ff₂ l q*; + homo ut nos *a.* **uentrem** (uentre HΘS): uterum J, utero E *a b e f q r gat.* matri Mʹ. sue W. **iterato** (δεύτερον) *codd. plur., cod. caraf.* ϚΣℭ *c ff₂* δ(it. uel secundo) *aur.*: iterum GW *Par. lat.* 2, ℌ *a f*; rursus ƐF (-sum)ƎPJKOVXZ; denuo *b e l q,* de nouo *r.* > iter. in uen. mat. suae B *cf. f.* introitire R*(ti *expunct.*); intrare JX. **nasci** *sec.* (γεννηθῆναι) *codd. plur.* ℌ *Bentl. c f aur. gat.*: renasci BΘOQ ϚΣℭ *a b e ff₂ l q* δ.

5. **respondit** + ei iterum R. ihesus CW; + et dixit R *f,* + et dix. ei E, + nicodemo et ait illi *m*; *gr.* + καὶ εἶπεν ℵᶜᵃL, + καὶ εἶπεν αὐτῷ KMΠ *etc.* **nisi** *int. lin.* V. **renatus**: natus D *f r* (*Bentl.*) *et gr.* γεννηθῇ. **ex**: de *a q.* **spiritu** + sancto C D ERTWϚΣℭ *a ff₂ m r aur. Or. bis.* **introire in** (εἰσελθεῖν εἰς) *codd. plur.* (**in** *sup. lin.* G) *vg.*: intrare in B *a r*; renasci in *b*; uidere *aur. et gr.* ℵ*M. **regnum dei** *codd. vg. uett. plur. et gr. plur.*: regnum (-no *m*) caelorum *e m gr.* ℵ* *al. pauc. Tisch. T. G.* 8, *non autem W. H.*; *uide Tisch. et Sabat. in loc.*

6. **quod**: + enim *q Cypr. bis* (*Test.* i. 12, iii. 25); quia quod *l.* **ex**: de *pr.* R *l*; de *bis a b e ff₂ m q r aur.* **caro est** *sine addit. codd. plur. vg. c f m qᶜ* δ *aur. Cypr. bis et sent. episc. c.* 5 *ap. Cypr.* (*Hartel p.* 439), *Hil. Aug. etc., et graec. fere omn.*: + quia (quoniam *b e q* r*) de carne natum est (*cum graeco* 161*) BƐFOQXZ* *a b e ff₂ l*(natus)*q* r Tert. de carne, Ambr. de Sp.* II. **et quod**: quod autem E *gat.* **natum est** *sec.*: *om.* E *gat.*; *om.* est O. **ex spiritu spiritus est** *sine addit. codd. plur.* (spiritus *partim in ras.* Y) *vg. b c f l q* δ *Cypr. Test. bis, Hil. semel, Aug. et gr. fere omn.*: + quia (quoniam *e r*) deus spiritus est X *e ff₂ m r aur., Hil. bis, Ambr., Uigil. Taps.*; *Ambr. etiam haec uerba detracta esse dicit ab Arianis* (*de Spir.* iii. 11) '*quem locum ita expresse Ariani testificamini esse de spiritu ut eum de uestris codicibus auferatis*'; *cf. Fulbert. Carnot. saec.* xi (*Ep.* 1) '*Cuius* (*i.e. Arii*) *auditores quoniam spiritum sanctum deum esse negabant, de euangelio eraserunt illud quod saluator ait* spiritus est deus,' *sed forsan ad Ioh.* iv. 24 *spectat, uide Migne P. L.* 141, *col.* 197; + quia deus spiritus est (> spiritus est deus HᶜΘ)

7 non mireris quia dixi tibi
oportet uos nasci denuo
8 spiritus ubi uult spirat
et uocem eius audis
sed non scis unde ueniat
et quo uadat
sic est omnis qui natus est ex spiritu.
9 Respondit nicodemus et dixit ei
quomodo possunt haec fieri?
10 respondit iesus et dixit ei
tu es magister in israhel
et haec ignoras?
11 amen amen dico tibi quia quod
scimus loquimur
et quod uidimus testamur
et testimonium nostrum
non accipitis
12 si terrena dixi uobis
et non creditis
quomodo si dixero uobis
caelestia credetis?
13 et nemo ascendit in caelum
nisi qui descendit de caelo
filius hominis qui est in caelo
14 et sicut moses exaltauit
serpentem in deserto

---

natum est ex spiritu. spiritus est. 7 non mireris quia dixi tibi. oportet uos denuo nasci.
8 spiritus ubi uult spirat. et uocem eius audis. sed non scis unde ueniat. aut quo uadat
sic est omnis qui natus est ex spiritu. 9 respondit nicodemus. et dixit ei. quomodo possunt
haec fieri. 10 respondit iesus et dixit ei. tu es magister israhel et haec ignoras. 11 amen
amen dico tibi. quia quod scimus loquimur et quod uidimus testificamur. et testimonium
nostrum non accipitis. 12 si terrena dixi uobis. et non creditis quomodo si dixero uobis
caelestia credetis. 13 nemo ascendit in caelum. nisi qui de caelo descendit filius hominis
qui est in caelo. 14 et sicut moyses exaltauit serpentem. in deserto. ita exaltari oportet

---

et ex (de H^cΘ *Tert.*) deo natus est B𝔉H^1ΘOQZ* *a Tert. de carne, Sent. Episc. ap. Cypr. l. c., Auctor de fide etc.*; *plura uidesis apud Sabat.*; + οτι εκ του πνευματος εστιν *gr. min.* 161* *non autem latini.*

7. non mineris R; noli mirari *a m aur.* hoportet C. **uos**: nos C *gr. min.* 69. 118 *etc.*; + omnes R. nas^{ci} O. dinuo E; de nouo DƐPQR *cf. u.* 3. > denuo nasci *f* ff_2 *q*(renasci)*aur.*, iterum renasci *m*; renasci denuo *b e*, renasci (*om.* **denuo**) *a.*

8. hubi C. aspirat OQ *non uett.* **audis** *om.* E. **sed**: et CT. **non scis**: nescis DR *vg. a b l m q r δ cor. uat.*('*moderni*')*Aug.* hunde C; u^{n}de Y. **et quo** (καὶ ποῦ) *codd. plur.* 𝔓 *Bentl. e* ff_2 *l m r δ aur.*: aut quo JWς𝔖ℭ *a*(ubi)*b c f q et gr.* AC^{scr} ἢ ποῦ. uadit DR *q δ*; eat *b r.* **est** *pr.*: et GX* *q aur.*; + et *b.* omnes R. **natus est**: renascitur *a.* **ex**: de *a.* **spiritu**: + sancto Z* *aeth.*; aqua et spiritu *a b e* ff_2 *m aur. gr.* ℵ; aqua et spiritu sancto E (*r*) *Hil.*, *cor. uat.*

9. nichodemus 𝔉WZ*, nycod. E, nicodimus KR, nichod. C, necod. D. **ei** *bis scr.* R. **possunt haec** (hec W *et* 10): poss̄ G *in rasura scr.*

10. **tu es** *in ras. arctius scr.* Y. **magister**: doctor *a* ff_2 *q.* **in israhel** (τοῦ Ἰσραήλ *uide ad* i. 31) A*B𝔉CD (hisrael) ΔE (^{i}srahel) G (israel) HΘIK MTOQRT(*rasura post* in)VWXZ *vg.* (israel) *a c aur. Aug.*: israhel (*om.* in) A^cƐPFJMSY *b e f* ff_2 *l q δ Bentl. Tisch.*; *uertit* israelis *Erasm.*

11. **quia**: *om.* T*(+ T^1) *e l*; + nos *cor. uat.** **quod** *pr.*: quae *a.* **scimus**: nouimus *q.* **loquimur**: m *semi erasa* C; loquitur H* (*corr.* H^1). uidemus EFJ δ (*non* Δ). tetamur R* (*superscr.* s *cor. sax.*). testificamur E (-cemur) *f* ff_2 *q aur.*; testimonium perhibemus *l*, t. dicimus *e.* **nostrum** *om.* T*(+ T^1). accepitis E, accipistis ƐP^{mg}R, accepi^{s}tis D; recipitis *b.*

12. **si**: et Z*(*corr.* Z^2). **terrena**: terrestria *a b e q r.* **dixi**: dixero T. **uobis** *pr. om. l.* **et** *om.* T *gr. min.* **creditis**: credistis D, credidistis ƐP^{mg}R. **dixero**: locutus fuero *e.* **uobis** *sec. om.* E *a e* ff_2 *r et gr.* EH *etc.* celestia W. **credetis** (πιστεύσετε *plur.*): creditis ΔH*(*corr.* H^1)QRS ff_2 *l aur. cum gr.* T^bΛ *etc.* πιστεύετε.

13. **et**: *om. a b e f*; dico enim uobis *l aur.* nem^o ƐP. hascendit C. in celum W; in caelo Q. ni^{si} H; + is ff_2 *l.* discendit DΔEƐPRS. celo *pr.* C, *bis* W; caelis *sec. a.* > de caelo desc. (D^cE)HZ* *uett.* (*exc. c*) *Bentl.* **qui est** (ὁ ὢν *gr.*, *sed om.* ὁ ὢν ἐν τ. οὐρ. ℵBLT^b 33): qui erat *e*, *sed cf. Orig.* (*De la Rue*) iv. 622 '*non dixit* qui fuit *sed* qui est in caelo.'

14. **et** *ad init. om.* J. **sicut**: *litt. min.* G; sicuti C. moyses EƐPHΘIJKQV *vg. Tisch.*; moises ΔTW, mōy D, mos R. exaltabit T. > exalt. moyses Q. diserto D; solitudine E *b r*; eremo *Aug.* **exaltari**: exalta R. hoportet C. > oportet exaltari *a cum gr.* A 26^{ev}.

ita exaltari oportet filium hominis
15 ut omnis qui credit in ipso
non pereat
sed habeat uitam aeternam.
16 Sic enim dilexit deus mundum
ut filium suum unigenitum daret
ut omnis qui credit in eum
non pereat
sed habeat uitam aeternam
17 non enim misit deus filium suum
in mundum ut iudicet mundum
sed ut saluetur mundus
per ipsum
18 qui credit in eum non iudicatur
qui autem non credit
iam iudicatus est
quia non credidit in nomine
unigeniti filii dei
19 hoc est autem iudicium
quia lux uenit in mundum
et dilexerunt homines
magis tenebras quam lucem
erant enim eorum mala opera
20 omnis enim qui mala agit
odit lucem
et non uenit ad lucem
ut non arguantur opera eius
21 qui autem facit ueritatem

---

filium hominis. 15 ut omnis qui credit in eum habeat uitam aeternam. 16 sic enim dilexit
deus mundum ut filium suum unigenitum daret. ut omnis qui credit in eum non pereat.
sed habeat uitam aeternam 17 non enim misit deus filium suum in hunc mundum ut iudicet
mundum. sed ut saluetur mundus per ipsum. 18 qui credit in eum non iudicatur. qui autem
non credit iam iudicatus est. quia non credit in nomine unigeniti fili dei. 19 hoc est autem
iudicium. quia lux uenit in hunc mundum. et dilexerunt homines. magis tenebras quam
lucem. erant enim eorum mala opera. 20 omnis enim qui male agit odit lucem. et non
uenit ad lucem. ut non arguantur opera eius. 21 qui autem facit ueritatem uenit ad lucem.

---

15. homnis C. omnes . . . crediderint . . . habeant *e*. **in ipso** (ἐν αὐτῷ BT^b, ἐπ' αὐτῷ L) *codd. plur.* ϛ *Bentl. c l aur.*, in eo *r*: in ipsum (εἰς αὐτόν ℵΓΔΛΠ *etc.*, ἐπ' αὐτόν A) CJT*(*in ras.*)W𝔓𝔖ℭ, in eum *a b e f q*, in illum ff_2, in eum uel ipsum δ. periat R *et* 16. *om.* **non per. sed** *a f cum gr.* ℵBLT^b *min.* **uitam** + abeat R. heternam C; eternam W *et* 16.

16. > deus dilexit W *vg.* hunc mundum DEЭP^mg QR *a m q r*. **ut** *pr.* + etiam *e*. flium R. hunigenitum C; unicum E *a b d e m q r*. **daret** (ἔδωκεν): mitteret *e* ff_2 *aur. et* ἀπέστειλεν *Athan.* 535 *codd. plur.*; traderet *m*; *deinde* + pro mundo T^rec, + pro saeculo E *gat.*, + pro illo *m*; + in hunc mundum *e*. **ut** *sec.*: et E; + omnis *e aur.* crediderit *e aur.* in eo *m r*.

17. missit DR. **in mundum**: *om.* J *e* (*deinde* saeculum *bis*); in hunc m. DE *b f* ff_2 *l m q r*; in mundo *a*. *om.* **sed** R. saluus fiat *b r*. **mundus**: mundum R *a*. **ipsum**: eum E *b l r*.

18. *ad init.* + propter hoc *d*, + ideo *a*. **in eum**: in me *Iren.*(*Mass. p.* 325)'*et propter hoc dominus dicebat* qui credit in me' *et sic Hil. Ambr. et Orig.* **iudicatur** (κρίνεται) *codd. plur. et vg.*: iudicabitur BCDEGOR *b d l q r* δ. **autem** *om.* ff_2 *l cum gr.* ℵB. **non** *sec.* + iudicabit R. **credit** *sec.*: + in eum G, + in ipsum ff_2. **credidit** (πεπίστευκεν): credit DEЭPK*RTWϛ𝔖ℭ *f* ff_2* *q* δ. hunigeniti C; unici *a d e Cypr.* fili BEG. **dei**: eius K.

19. *om.* **autem** ЭP. iuditium W; *om. c*; + eius R; + dei ff_2 *l aur.* **quia lux**: quod lux F; qui lex G*(*corr.* G^1). hunc mundum *f* ff_2 *l q aur.*, hoc mundo *a b*; saeculum *e Cypr.* **dilexerunt**: dixerunt R. **magis**: potius *a b* ff_2 *q*. > magis dil. hom. *e Cypr.* (*semel*). **quam**: quas K. **lucem**: lumen *b q*. **eorum** *om.* E. hopera C. **eorum mala opera** (αὐτῶν πονηρὰ τὰ ἔργα ℵABGKL *etc.*): > opera eorum mala B *a*(illorum)*q*, > mala eorum op. *l* δ *cum gr.* EFH *etc.*, malae operae eor. *b* (*Aug.*), eorum opera iniqua *e*, illorum mala facta *d*.

20. *om.* **enim** W *a*. *om.* **qui** E. **mala agit** (φαῦλα πράσσων) ЭPFGIM *Ox. Bodl.* 155, *Par. lat.* 2, 257, 259, 264, 274, 17226, *Bibl. S. Genoueuae* A. 4. 14, *e* (> agit mala) ff_2 *q*, *Lucif.*, *Hieron. in Ezech.* (mala operatur) *Bentl.*, praua agit *a*; *cf.* v. 29 *ubi paene omnes habent* **mala**, *et canonem nostrum ad Mt.* iv. 5: male agit ABBFCDΔEHΘ JKMOQRSTVWXYZ *vg. Tisch. b c d f l* δ *aur. Iren. Ambr.* hodit C. lumen *bis b e* (*r*), *pr. q*. **et** + qui E. **ad**: in *a*. *om.* **et non . . . lucem** *c*. **ut**: et Z*(*corr.* Z^1). **ut non** *bis scr.* E. arguatur O, arguant W; arceantur *c*, manifestentur (*e*) *q*. hopera C. **eius**: + de luce *d*; + quoniam mala sunt *r cum gr.* L 13. 33.

21. **autem**: enim E *cf.* nam qui *a*. fecit Z* (*corr.* Z^1). lumen *e*. manifestantur R, -tetur O. *om.* **eius** Θ*T*. **eius opera** (αὐτοῦ τὰ ἔργα ℵ^cA

uenit ad lucem
ut manifestentur eius opera
quia in deo sunt facta.
22 Post haec uenit iesus et discipuli eius
in iudaeam terram
et illic demorabatur cum eis
et baptizabat.
23 (25. 3) Erat autem et iohannes baptizans
in aenon iuxta salim
quia aquae multae erant illic
et adueniebant et baptizabantur.
24 (26. 4) Nondum enim missus fuerat in
carcerem iohannes.
25 (27. 10) Facta est ergo quaestio ex dis-
cipulis iohannis cum iudaeis de puri-
ficatione
26 et uenerunt ad iohannem
et dixerunt ei
rabbi qui erat tecum
trans iordanen
cui tu testimonium perhibuisti
ecce hic baptizat et omnes
ueniunt ad eum.
27 Respondit iohannes et dixit
non potest homo accipere
quicquam nisi ei fuerit
datum de caelo.
28 (28. 1) Ipsi uos mihi testimonium

---

ut manifestentur opera eius. quia in deo sunt facta .. 22 post haec. uenit iesus et discipuli
eius. in iudaeam terram. et illic cum eis demorabatur. et baptizabat. 23 erat autem et
iohannes baptizans in deserto. iuxta salim. quia aquae multae erant illic. et adueniebant.
et baptizabantur. 24 nondum enim missus fuerat in carcerem iohannes .. 25 facta est ergo
questio. inter discipulos iohannis. et iudaeos de purificatione. 26 et uenerunt ad iohannem
et dixerunt ei. rabbi. qui erat tecum trans iordanen. cui tu testimonium perhibuisti. ecce
hic baptizat et omnes ueniunt ad eum 27 respondit iohannes et dixit. non potest homo
accipere quicquam nisi fuerit ei datum de caelo. 28 ipsi uos mihi testimonium perhibetis

---

BT^{b} *etc.*): > opera eius EƎPGORT^{c}W *vg. uett.* (*exc. c δ*) *et gr.* LU *min.*, opus eius *a.* **quia**: quae T*(*sed corr.*). **in**: ex X^{c}. sunt operata *b d e r*, sunt perfecta *q*; est factum *a Lucif.*, est operatus *Iren.* (*Mass. p.* 325) *et εστιν ειργασμενον* ℵ*.

22. hec W; + autem T. **uenit** (ἦλθεν): profectus est *b r*; exiit *a* (*d*) *l*, *et* ἀπῆλθεν 33. iudeam CDEƎPR(-diam)W. > terram iudaeam 𝔖ℭ *et edd. ant. Hailbrun* 1476, *Wild* 1481, *Kesler* 1487, *Paganini* 1497, *Froben* 1502, *Sacon* 1515 *et* 1519. **demorabatur** (διέτριβεν) *codd. plur.* (-antur T) 𝔓𝔖ℭ *c f* (*ff*$_{2}$) *l δ aur.*: morabatur AΔSXYϚ *a b d e q*(moratur)*r*. *om.* **cum eis** J. babtiz. ΔƎPRS, baptisz. E, babtitz. D. **et baptiz.**: *om. b*; et baptizabantur ab eo *l*.

23. *om. uers. l**, + *in marg. l*^{2}. **autem**: enim E. *om.* **et** *pr.* EZ^{c} *a b e q*. iohannis DΔEƎP^{1}OR, ioannes 𝔖ℭ *et semper*. babtizans ΔƎP, baptiszans E, babtitzans D; *om.* J. aennon 𝔖ℭ, henon C, ennon R, enon EFGHW; eremo *e*, deserto *f*. iusta O; prope *a*. **salim** + trans iordanen E. qu^{i}a G. aque W; que R*(+ a *sax*). multe W. **adueniebant** (παρεγίνοντο): ueniebant ΔƎPJKO TVWX*Z *vg. a b d e* (uenientes) *q r aur. Aug.*; + multi DR *r aur. gat.*; + ad eum *e*. babtiz. ƎP, baptisz. E, babtitz. D; + ab eo HΘ *ff*$_{2}$ *aur.*, *et cf. l ad u.* 22.

24. misus fu. EƎPR; erat . . . coactus *b*. carcere Y; arcerem R*(+ c *cor. sax.*). iohannis DEƎP^{1}OR. > io. in carcerem KW *vg. aur.*

25. factam M* (m *expunct.*); + autem E. **ergo**: autem GO *vg. b et gr.* ℵ* 47 δε; enim J; + ut fieret *q*. questio B𝔉DƎPGW. discipulis (discentibus *e*) + eius R. **iudaeis** (-eis DƎPRW) *codd. omnes et vg. et uett.* (*et δ non autem* Δ^{gr}). inter discipulos ioh. et iud. *f q*, inter iud. et disc. ioh. *a*. **purificatione** (purgatione *e*) + iudaeorum D.

26. uenierunt D. iohannen ACFSTX^{c}YZ. erant Y*(*corr.* Y^{1}). iordanem BGM *vg.*; iordannen O. *om.* **tu** BDƎPJMTOX* *a l r*. peribuisti CRT, reddidisti *a d*, dixisti *e q*. babtiz. ƎPR, baptisz. E, babtitz. D. > babt. hic R. **ueniunt**: uenerunt Δ.

27. iohannis DEƎP^{1}OR. **dixit** + eis R. **accipere**: facere *e*; + ex se *c cum gr.* LΛ *min. et cf. e infra*. quidquam 𝔖ℭ; + de terra D; + a se *e*. **ei fuerit datum** AΔFGΘMSXY *correctio ut udtur Hieronymiana*: > fuerit ei datum B𝔉CEHIJK MTOQRTVWZ *vg. Tisch. c f l q aur.*, datum fuerit ei ƎP δ, datum ei (illi *r*) fuerit *e ff*$_{2}^{c}$ *r*, ei (illi *a b d*) datum fuerit D *a b d Aug.*, *uoluit* fuerit datum ei *Bentl. cum gr.* ᾖ δεδομένον αὐτῷ.

28. ipse R. **uos** + uero E. *om.* **mihi** Z *aur. et gr.* ℵEFH *etc.* test. peribetis CT, test. redditis *d*, testes estis *e Cypr. Test.* ii. 19, *Firmic. c.* xx

perhibetis quod dixerim
ego non sum christus
sed quia missus sum ante illum.
29 (29. 10) Qui habet sponsam sponsus est
amicus autem sponsi qui stat
et audit eum
gaudio gaudet propter uocem sponsi
hoc ergo gaudium meum
impletum est
30 illum oportet crescere
me autem minui
31 qui de sursum uenit
supra omnes est
qui est de terra de terra est
et de terra loquitur
qui de caelo uenit
supra omnes est
32 et quod uidit et audiuit
hoc testatur
et testimonium eius
nemo accipit
33 qui accipit eius testimonium
signauit quia deus uerax est
34 quem enim misit deus
uerba dei loquitur
non enim ad mensuram
dat deus spiritum.
35 (30. 3) Pater diligit filium
et omnia dedit in manu eius.
36 (31. 10) Qui credit in filium
habet uitam aeternam
qui autem incredulus est filio

---

quod dixerim quia non sum ego christus. sed quia missus sum ante illum . . 29 qui habet
sponsam sponsus est. amicus autem sponsi. qui stat. et audit eum. gaudio gaudet propter
uocem sponsi. hoc ergo gaudium meum impletum est. 30 illum oportet crescere. me autem
minui. 31 qui desursum uenit super omnes est qui est de terra. de terra est et de terra
loquitur. qui autem de caelo uenit super omnes est. 32 et quod uidit et audiuit. hoc testi-
ficatur. et testimonium eius. nemo accipit. 33 qui enim accipit testimonium eius. signauit
quia deus uerax est. 34 quem enim misit deus. uerba dei loquitur. non enim ad mensuram
dat spiritum . . 35 pater diligit filium et omnia dedit in manu eius. 36 qui credit in filium habet

---

(=*Migne P. L.* xii *p.* 1026). **dixerim**: + uobis DR *a*; + eis qui missi sunt ab hierosolymis ad me *e Cypr. Firmic.* **ego non sum**: > non sum ego EMTW *vg. b e f q δ et gr.* οὐκ εἰμὶ ἐγώ; *om.* **ego** *a d* ff_2 *aur. Cypr. Firmic.* **quia**: quoniam KVWZ; *seq. ras. unius lit.* A. **missus** (misus EGR, praemissus *b*) **sum**: missum O. **illum**: christum T.

29. abet G, habebat *l.* sp^{on}sam T. **sponsi** *pr.* + est *e.* **qui** *sec. om.* MT. stans et audiens *a.* **eum** *om.* R. + cum *ante* **gaudio** DƎP^{mg}R; + et *ante* **gaudio** MTQ *e.* gaudiet E* (*sed* i *exp.*). **sponsi** *sec.*: spons R; eius *b.* **ergo**: autem X inpletum CDƎPGOR, adimpl. *e*, compl. *b r*, repl. *q.*

30. **illum**: + autem T; + enim *q.* hoportet C; + et M. cre^{s}cere Y. minorari *b r.*

31. **qui** *pr.* + autem ff_2, + enim *l q.* desursum *uno ductu* DΔFMOST(de^{su}rsum)Y *vg.*, disursum R, de susum E *a b d e.* **supra** (ἐπάνω) *pr.*: super BD IKRVWX *vg. b c e f* ff_2^c *q r.* **est** *pr.*: *om. gat.*; uenit D; + et (ex R) de sursum (susum E) loquitur ER *gat.* **qui** *sec.*: qui autem DMTR *a b*(uero)*d l q*; et qui *r aur.*; nam qui E *gat.*; *gr.* ὁ δέ ℵ*D. **est de** (ex *r*) **terra** (ὢν ἐκ τῆς γῆς): *om.* **est** ϛ δ; > de (ex *b*) terra est E *b d l aur. gat.*; supra terram est *a* est super terram *e*, *et* επι της γης ℵ*. *om.* **su. omn. est q. est de terra** ff_2*. **de terra est et** (ἐκ τῆς γῆς ἐστὶν καί): terra est et J *gat.*; *om.* D (*sed habet* **et**)E *l aur.*, *cf. Orig.* (*Del.*) iv. 121 'qui est de terra de terra loquitur,' *et Tert. orat.* 1, *baptism.* 10. ex terra loquitur E; *deinde om.* **qui d. c. u. s. o. est** E. **qui** *tert.*: + autem *b*; nam qui *e.* celo W. **supra** *sec.*: super DW *vg. c q*; + est R. **supra omnes est** 32 **et** *om. a b d e* ff_2* *l r gr.* ℵ*D *min.*

32. uidet R. **et** *sec.* + quod ff_2. audit QY, audet R. *om.* **hoc** *a b d e* ff_2* *l r et gr.* ℵD *min.* testificatur *a f q*, testimonium perhibet ff_2* *l*, testis est *e.* accepit DEH.

33. **qui**: + autem EHΘWϛ𝔖 *b q*; + enim *e f* ff_2 *l.* **qui accipit** (ὁ λαμβάνων Λ *min.*): qui accepit (ὁ λαβών *plur.*) EHΘJK *vg. Tisch. a d*; qui acceperit ϛ *cor. uat. mg.* **testimonium** + eius R.

34. *om.* **enim** E. missit DR. **deus** *sec. om. b e f l cum gr.* ℵBC*LT^b 1. 33. **spiritum** *partim in ras.* K.

35. **pater**: deus *d*; + enim H. dilegit DΔƎPR. manus DEJMT *gat. b r δ*; sinu *c.*

36. ut qui . . . habeat *d et* D^{gr}. filiom G* (*sed corr.*), filio *b r.* habebit D. **autem**: *om. a e* ff_2 *l cum gr.* ℵ*. **incredulus est** (*om.* MT*, *sed* + MT^1)

non uidebit uitam
sed ira dei manet super eum.
IV. 1 Ut ergo cognouit iesus quia
audierunt pharisaei quia
iesus plures discipulos facit
et baptizat quam iohannes
2 quamquam iesus non baptizaret sed
discipuli eius.
3 (32. 7) Reliquit iudaeam
et abiit iterum in galilaeam.
4 (33. 10) Oportebat autem eum
transire per samariam
5 uenit ergo in ciuitatem samariae quae
dicitur sichar
iuxta praedium quod dedit
iacob ioseph filio suo
6 erat autem ibi fons iacob
iesus ergo fatigatus ex itinere
sedebat sic super fontem
hora erat quasi sexta

---

uitam aeternam. qui autem non credit filio non uidebit uitam. sed ira dei manet super
eum. IV. 1 Ut ergo cognouit dominus quia audierunt pharisaei. quod iesus plures
discipulos facit. et baptizat plus quam iohannes. 2 quamquam iesus ipse non baptizaret.
sed discipuli eius. 3 relinquid iudaeam et abiit iterum in galilaeam .. 4 oportebat autem eum
transire per samariam. 5 uenit autem in ciuitatem samariae. quae dicitur sychar. iuxta
praedium quod dedit iacob. ioseph filio suo. 6 erat autem ibi fons iacob. iesus ergo

---

filio (*om.* A; in filio DR), = ὁ ἀπιστῶν τῷ υἱῷ 13, 69 *al. pauc.*, *cum codd. vg. c. Aug.*; *cf.* non credit (+in *q r*) filio (filium *l q*; *om. aur.*) *b d f* ff_2 *l q r aur. Iren. Mass. p.* 282: non obaudierit filio *e*, indictoobaudiens est filio *a*, non dicto audiens est fil. *Cypr. Test.* ii. 27 = ὁ ἀπειθῶν τῷ υἱῷ *quod in codd. paene omnibus est.* uideuit BO*(*corr. gl.*); habebit *e Cypr. codd. aliq.*, habet *Iren. Cypr. codd. aliq.*, εχει ℵ*. **uitam** *sec.* + aeternam *b cor. uat.** (*non marg.*). manebit DR(-uit)*e Iren. Cypr.*, permanebit *b*; *gr.* μένει EHKSV *etc.*, μενεῖ MΓΠ *etc.*

IV. 1. hut C. **cognouit**: conuenit *e*. **iesus** *pr. codd. vg. uett. plur. cum gr.* ℵDΛ *min.*: dominus *f q* δ *et gr. plur. W. H.*; *om.* R. **quia** *pr.*: qui HR; quod X*(*sed corr.*). pharisei CGW, farisaei Z, farissei DR. **quia** *sec.*: quod ER *vg. a b e f* ff_2 *l r aur.* discipulorum D. **facit**: fecit ℈*(*corr. mg.*), faceret *q gat.*, haberet *a*. babtizat DΔ℈R, baptiszat E, baptizabat T ff_2 *gat.*; + magis A*(*sed corr.*)X *a* ff_2 *l*; + plures H^mg^Θ; + plus *f r aur.* iohannis DE℈¹OR, ioannes 𝔖ℭ.

2. quanquam BD℈^c^ϛ, quam quam Δ; et tamen *d*. **iesus** (*sine* ipse) *codd. plur.* (ihesus C) *et vg. c* ff_2 *cum gr.* 251: ipse iesus D^mg^ER *d l gat.* (*Bentl.*) *et gr.* ADKΠ *etc.*; iesus ipse *a b e f q r* δ *et gr. plur.* babtizaret ℈R, baptisz. E; babtizat D.

3. reliquid BC; + igitur *b*. **iudaeam** (iude. DE℈GRW) *codd. plur. vg. c f q et gr. plur.*: + terram DER *gat. b e* ff_2 *l r Aug. cum gr.* D *min.*, *et* > terr. iud. *a d*. **et** + *ras. unius lit.* O. habiit CG, habit R, abit Y; profectus est *b r*. **iterum** *om. q* δ *cum gr.* AB*ΓΔ *etc.* galileam CDE℈GKORWY.

4. **transire** (διέρχεσθαι): ire E *et* ἔρχεσθαι Λ 124. **per** + mediam ϛ𝔖 *edd. ant. Hailbr.* 1476, *Kesler* 1487, *Wild* 1481, *Paganini* 1497, *Froben* 1502, *Sacon* 1515 *et* 1519; *cf. Erasm. qui credit* mediam *ex glossa marginali in textum irrepsisse.*

5. **ergo**: autem WZ* (*corr.* Z²) *e f* ff_2 *l aur.*; + iesus *e*. samarie W. que D. **dicitur**: uocabatur *e*. **sichar** (σιχάρ 69 *al. pauc.*) ℈RV *vg. c*, sicar T: sychar (συχάρ *plur.*) *codd. plur.*, *Tisch. uett. plur.* (esychar *b*), syc^h^ar G, sycar *e*; *cf. Hieron. de nom. Hebr.* III *p.* 97 (*ed. Uall.*) 'Sichar, "*conclusio*" *siue* "*ramus.*" *Corrupte autem pro* Sichem, *quae transfertur in* "*humeros,*" *ut* Sichar *legeretur, usus obtinuit*'; *et quaest. hebr. in Gen. p.* 373 'Sicima *iuxta graecam et latinam consuetudinem declinata est. Alioquin hebraice* Sichem *dicitur, ut Ioannes quoque euangelista testatur; licet uitiose, ut* Sichar *legatur, error inoleuit.*' **sichar** *tamen recte scribi uidetur, nomen sc. pagi fere mille passuum et dimidium a* Shechem *orientem uersus, et a fonte Iacob passus ferme quingentos Caeciam uersus, distantis, qui hodie dicitur* 'Askar *et* 'Ain 'Askar, *cf.* esychar *b*; *uide* '*Palestine exploration fund Map,*' *tab.* xi *et cf. Neubauer* '*Géographie du Talmud,*' *p.* 169, 1868. predium DW; agrum *a d l q*. > filio suo ioseph T *a e* ff_2 *q Aug.*

6. *om.* **ibi** *b*. **fons**: puteus *l r*. iacobi DR. *Def.* B *ad* viii. 57. **ergo**: autem Dϛ *d* ff_2 *cor. uat. mg.* itenere DΔ℈KM^T^¹V, itere R. **sedebat** + hic Z* (*sed corr.*). **sic** (οὕτως) *codd. vg. et c d f q* δ: *om.* E *a b e* ff_2* *l r aur. gat. gr. min. pauc.* **sic super** *in ras.* Z. supra *vg. a d e*. **fontem**: puteum CGT *f* ff_2 *l r aur.* **hora** + autem Dϛ𝔖 *b cor. uat.**; et erat hora *e*. quassi R; fere *a l*, circiter *b r*. **sexta**: ·UI· DR.

7 uenit mulier de samaria
haurire aquam
dicit ei iesus da mihi bibere
8 discipuli enim eius abierant
in ciuitatem ut cibos emerent.
9 Dicit ergo ei mulier illa
samaritana
quomodo tu iudaeus cum
sis bibere a me poscis
quae sum mulier samaritana?
non enim coutuntur
iudaei samaritanis
10 respondit iesus et dixit ei
si scires donum dei
et quis est qui dicit tibi
da mihi bibere
tu forsitan petisses ab eo
et dedisset tibi aquam uiuam
11 dicit ei mulier
domine neque in quo haurias habes
et puteus altus est
unde ergo habes aquam uiuam?
12 numquid tu maior es
patre nostro iacob
qui dedit nobis puteum
et ipse ex eo bibit et filii eius
et pecora eius?
13 respondit iesus et dixit ei
omnis qui bibit ex aqua hac
sitiet iterum

---

fatigatus. ex itinere. sedebat sic super puteum. erat hora quasi sexta. 7 uenit autem
mulier de samaria. aurire aquam. et dixit ei iesus. da mihi bibere. 8 discipuli uero eius.
abierant in ciuitatem ut cibos emerent. 9 dicit ergo ei mulier illa samaritana. quomodo tu
cum sis iudaeus. bibere a me poscis. quae sum mulier samaritana. non enim coutuntur
iudaei samaritanis. 10 respondit iesus. et dixit ei. si scires donum dei. et quis est. qui
dicit tibi da mihi bibere. tu forsitan petisses ab eo. et dedisset tibi aquam uiuam 11 dicit
ei mulier. domine nec in quo aurias habes. et puteus altus est. unde ergo habes aquam
uiuam. 12 numquid tu. maior es patre nostro iacob. qui dedit nobis puteum hunc. et ipse
ex eo bibit. et filii eius. et pecora eius. 13 respondit iesus. et dixit ei. omnis qui biberit

---

7. **uenit**: *om.* R; et uenit HΘ *a b e* ff_2 *l q r*; uenit autem ꞩ *f*; + quaedam *b r et τις γυνη* ℵ. **de** (*om.* D* *sed* + *mg.*) **samaria**: samaritana *a* ff_2 *l.* aurire CDƎPIMꞋOQRT. **aquam**: + et X *f l q aur.*, *et spatium ad finem lineae relictum* G. dixit G *f.*

8. **enim**: autem CDERW *q r cf. f.* *om.* **eius** R. habierant C; abierunt DEJ *a* δ *aur. et ἀπῆλθον* L (*ἀπεληλύθεισαν plur.*). hut C. cybos E, ciuos FO; escas *a d e q.* hemerent C; + sibi DR.

9. *om.* **illa** KRVZ *a b d e q r* δ *Bentl.* > illa mulier T. samarithana C *et semper*; samaritissa *sec. b*, samarites *sec. e.* iudeus CDEƎPGRW. quum Θ. > cum sis iud. G *a* (cum iud. sis) *b d e f* ff_2 *l q r* δ (+ uel iudaizans), *et* > quomodo *post* iud. (*a*) *b d e* ff_2 *l r cum gr.* D. > a me bibere *a b d e* ff_2 *l q r* δ (*Bentl.*) *cum gr. παρ' ἐμοῦ πεῖν.* **poscis** (possis W): petis *a b d e*(-es) ff_2 *l q r.* **quae** (que D) **sum**: quae cum Y; cum sim E *a b e* ff_2 *q r*(sum) *gat.*, quae cum sim *aur.*; *om. d* (*tantum* muliere samaritanae) *et om. οὔσης* D *arm.* **mulier** *sec. om. a e, non graeci.* **non** (nec *q*) **enim coutuntur** (quou. Θ, quohu. C, coun. R; communicant *l*) **iudaei** (-ei CDEƎPRW; + cum ƎPMꞋ ff_2 *l* δ) **samaritanis** (-niis R, samaritis *q*): *om. a b d e cum* ℵ*D *Tisch. T. G.* 8, *et uncis includunt W. H.*

10. *om.* **et** *pr.* A*(+ A^c)ΔSY. **dixit** (*εἶπεν*): dicit KVZ *r*; *sequitur ras. unius lit.* S. **ei**: *om.* D *r*; + quia (*et om.* **si**) *cor. uat.** (*non mg.*). sciris ꝐF. **donum**: domum R (*et gl. sax.* hus) Y* (*sed corr.*): munus *a.* esset R. **forsitan** (-tam X*): *om. a d e*; magis *b l q r*; forsitan magis R. petises R, petiisses D, petissis O, peteres *a d.* **aquam**: quam Q.

11. **neque . . . habes**: neque hauritorium habes *b d* (nec) *e l q r et gr. οὔτε ἄντλημα ἔχεις*, unde haurias non habes *a.* aurias CDƎPIMMꞋOQT, arias R, hauria G*(+ s *cor.*); haurire C. poteus K. hunde C. *om.* **ergo** *a b d e* ff_2* *l r et gr.* ℵD c^{scr}. u^{lu}am G; + dare mihi *l.* *Uersum bis scripsit* D *sed pr. om.* **in quo**, *sec. om.* **domine**.

12. nunquid ꞩ𝔓. maiorr MꞋ*(*sed corr.*). patri H *a b.* *om.* **nobis** T*(+ T^c). poteum K; + istum DR *gat.*; + hunc HΘTX *e f* ff_2 *q*, *et* > hunc puteum G *l r aur.*, > put. nob. hunc ded. *a*; + *τοῦτο* 69. 124. 249. 254 c^{scr}. ipsi H. > et ex eo ipse A; de quo ipse *e.* *om.* **et** *sec.* Y. **eius** *pr.* + et pueri eius *l.* peccora R. **eius** *sec. om. d et* D^{gr}.

13. *om.* **ei** *pr.* R. bibet FGR *m*, biberit *a b e f l r Aug.* *om.* **sitiet iterum . . . ex aqua** D; *om.* **hac sitiet . . . ex aqua** Y. siciet *bis* W. **iterum**:

qui autem biberit ex aqua
quam ego dabo ei
non sitiet in aeternum
14 sed aqua quam ego dabo ei
fiet in eo fons aquae salientis in uitam aeternam
15 dicit ad eum mulier domine da
mihi hanc aquam ut non sitiam
neque ueniam huc haurire
16 dicit ei iesus uade uoca uirum
tuum et ueni huc
17 respondit mulier et dixit
non habeo uirum
dicit ei iesus bene dixisti quia
non habeo uirum
18 quinque enim uiros habuisti
et nunc quem habes
non est tuus uir
hoc uere dixisti
19 dicit ei mulier domine uideo
quia propheta es tu
20 patres nostri in monte
hoc adorauerunt
et uos dicitis quia in hierosolymis est
locus ubi adorare oportet
21 dicit ei iesus mulier crede mihi

---

ex aqua ista sitiet iterum. qui autem biberit. ex aqua quam ego dedero ei. non sitiet in
aeternum. 14 sed aqua quam ego dabo ei. fiet in eo. fons aquae salientis in uitam aeternam.
15 dicit ad eum mulier domine da mihi hanc aquam. ut non sitiam. neque ueniam huc aurire.
16 dicit ei iesus. uade uoca uirum tuum et ueni huc 17 respondit mulier et dixit. non habeo
uirum. dicit ei iesus. bene dixisti. quoniam uirum non habeo. 18 quinque enim uiros habuisti.
et nunc quem habes. non est tuus uir. hoc uere dixisti. 19 dicit ei mulier. domine uideo
quia propheta es tu. 20 patres nostri in monte hoc adorauerunt. et uos dicitis quia in
hierosolymis est locus. ubi adorare oportet. 21 dicit ei iesus mulier crede mihi. quia ueniet

---

in aeternum R. *inc. u.* 14 **qui autem biberit** *Wetst., Griesb., Lachm., Treg., Tisch. T. G.* 8, *W. H., non autem Steph.* 1555 ℌℭ. qui uero *e*, nam qui *q*. biberet R; uiuit *d*. *om.* **ego** *c cor. uat. mg.* **dabo**: dedero *b e f l q*, do *aur.* *om.* **ei** *sec.* J *e*. *om.* **non sitiet . . . dabo ei** *u.* 14 G *l et gr.* C* *min.* eternum CW; sempiternum *b r*.

14. **aqua**: *om.* D*(+*mg.*); aquam ȜFE *b d*. *om.* **aqua q. ego d. ei** *e m*. *om.* **ego** CIKTVXZ *c ff₂ q r* δ *cor. uat. mg. Bentl. cum gr.* ABCL *etc.* **dabo**: dedero *l q*, do *aur.* fiat Θ* (e *superscr.*); erit *e m*. salientes Y* (*sed corr.*), sallientes R. eternam W; *om.* R* (+*gl.*).

15. **ad eum**: ei ƎP^{mg}R *b r*. **mihi** + bibere ƎP. huti C. siciam W, tiam R (+si *gl.*), sitiat Q. **neque** + iam *l*. **ueniam** *omnes*: *gr. plur.* ἔρχωμαι *uel* ἔρχομαι, *sed* διερχ. ℵ*B *Orig. W. H.* **huc**: istis *b*. aurire ACDΔƎPHIJMTORT; + amplius R; + hinc *b*.

16. *om.* **iesus** *a cum gr.* BC* 33. **huc** (ἐνθάδε) *codd. plur. vg. uett.* (hoc *b d e*): *om.* AΔƎPFHSY *aur.*

17. **respondit** + ei Q. **dixit** + ei HR *a* (illi) *b ff₂ l r cum gr.* BCEFGH *etc.* αὐτῷ. **non habeo uirum** *pr. cum gr.* ABC³ΓΔ *etc.*: > uir. non habeo *d cum* ℵC*DL. benedixisti *uno ductu* ȜFDΔEH ΘKSVWYZ. **quia** *omnes.* **habeo** *sec.*: habes DEOQ(+non)R *b c d e ff₂ l r* δ (*non* Δ) *aur. gat. et gr.* ℵD *Heracl. ap. Or.* iv. 221, *correctio ne uerba ad Christum referre uideantur; cf. Erasm.* '*Omittenda erat hoc loco coniunctio* ὅτι quia; *aut mutato uerbi modo uertendum erat hoc pacto* bene dixisti te uirum non habere' *etc.*; *ipse uerterat* non habeo uirum *sine* **quia.** **non habeo** (*uel* habes) **uirum** *sec. hoc ordine cum gr. min.* 142. 245. 247 *etc.*: > uirum non hab. *d e f ff₂ l q* δ *Bentl. et gr. plur.*

18. **quinque**: ·II· *lapsu* D. *om.* **enim** D. **nunc**: hunc EGTS *e*; + unum *gat.* **quem**: quidem V* (*corr.*). **uere** (uero *b*) *codd. et vg. et* ἀληθῶς ℵE t^{scr}: uerum *a d e ff₂ l* (uerbum *l**) *aur. et* ἀληθές *gr. plur.*; + bene Q.

19. e^{i} O. **uideo** (θεωρῶ): animaduerto *r Hil., Uigil.* prof. DƎPOR, prophaeta E. *om.* **tu** *a b d e ff₂* (est*, + u *m.* 2) *l r et gr.* D.

20. pat^{r}es G; patris R. > hoc monte *a b d* (*non* D^{gr})*e*(isto)*r cum gr. min. pauc.* hador. C *et semper*; adorarunt Y. dici^{ti}s O. *om.* **quia** M. **in** *sec.* AΔEƎPFGHΘMQSX^{c}Y *a b d e f q* δ *et gr.*: *om.* ȜFCDIJKMTORTVWX*Z *vg. c ff₂ l r aur.* hierusolymis K, -limis DEƎPH, hirusolimis R, iherosolimis T, ierosolymis *vg.*, -limis W; hierusolyma *l*, hierusalem *q*. **est** (+ubi E* *sed exp.*) **locus ubi** (hubi C): *om. Tert.* (*Marc.* 4. 35) *et gr.* ℵ. **adorare** (-ri *b*) **oportet** (hop. C): > oport. ador. *e* (-teat) *r* δ *cum gr.* C³ΓΔ *etc.*; adorant *l*.

21. > crede mihi mulier *b l q cum gr.* ℵBC*L

quia uenit hora
quando neque in monte hoc
neque in hierosolymis
adorabitis patrem
22 uos adoratis quod nescitis
nos adoramus quod scimus
quia salus ex iudaeis est
23 sed uenit hora et nunc est
quando ueri adoratores
adorabunt patrem
in spiritu et ueritate
nam et pater tales quaerit
qui adorent eum
24 spiritus est deus
et eos qui adorant eum
in spiritu et ueritate
oportet adorare
25 dicit ei mulier scio quia messias uenit
qui dicitur christus
cum ergo uenerit
ille nobis adnuntiabit omnia
26 dicit ei iesus ego sum
qui loquor tecum
27 et continuo uenerunt
discipuli eius
et mirabantur quia cum
muliere loquebatur
nemo tamen dixit quid quaeris
aut quid loqueris cum ea?
28 reliquit ergo hydriam suam

---

hora. quando neque in monte hoc. neque in hierosolymis adorauitis patrem. 22 uos adoratis
quod nescitis. nos autem adoramus quod scimus. quia salus ex iudaeis est. 23 sed ueniet hora.
et nunc est quando ueri adoratores. adorabunt patrem in spiritu et ueritate. nam et pater
tales quaerit qui adorent eum. 24 spiritus est deus. et qui adorant eum. in spiritu et ueritate
oportet adorare. 25 dicit ei mulier. scimus quia messias uenturus est. qui dicitur christus.
cum ergo uenerit. ille nobis adnuntiabit omnia. 26 dicit ei iesus ego sum qui loquor tecum.
27 et continuo uenerunt discipuli eius. et mirabantur quia cum muliere loquebatur. nemo
tamen dixit. quid quaeris. aut quid loqueris cum ea. 28 reliquid ergo ydriam suam mulier.

---

min. **quia**: qui R. **uenit** (ἔρχεται) *legimus cum Z* cod. caraf. b d δ Hil., edd. Hailbr.* 1476, *Wild* 1481, *Iunta* 1534, *Erasm.*, 𝔖ℭ, *Bentl.*, *cf. u.* 23, 25, v. 24, ix. 4 *et canonem nostrum Mt.* iv. 5: ueniet AFCDΔEƎPFGHΘIJ KMMTOQSTVWXYZ² ϛ𝔓 *Tisch. uett. plur., edd. ant. plur.*; ueni R; ueniat *corp. ox.* > hoc (isto *b e r*) monte *a b d e r cum gr.* D. *om.* **in** *sec. c d.* hierusolymis EK, ierosolymis *vg.*, hierosolimis Δ, hyero. H, iero. W, hieru. ƎP, hyeru. D, hiru. R, ihero. T. adorauitis OT.

22. **uos** + autem E. **quod**: quem *bis* T. non scitis *e.* **nos** + autem E *e f.* **scimus**: nescitis uos *lapsu* R. **quia** + scimus *a.* iudeis CDΔƎPRW.

23. **uenit** (ἔρχεται) *codd. plur. et vg. et b c d r δ aur., cf. ad u.* 21: ueniet DΔΘM *a e f ff₂ l q δ*; ueniat R *corp. ox.* ora T. **nunc** + ueniet D* *sed expunct.* **ueri**: uiri E; orari *lapsu* R. adoratoris R. **ueritate**: uirtute R. **et** *tert. om.* G*(+ *sup. lin.*)W. **pater** + eos R. querit DGR (> querit tales). **qui**: quia Q. *om.* **qui ador. eum sp. est d. et** *u.* 24 ƎP* (+ *mg.*). **eum** (se *e*) + in spiritu R *a b et gr.* 124*.

24. > deus est E. **eos** (*om. a f*) **qui** (quia Y* *sed corr.*) **adorant** (-ent EMTRT): adorantes *d e l r δ.* **eum** *om. d ff₂* cum* ℵ* D*. hoportet C, aportet H*(*sed corr.*). *om.* **opor. ador.** G; *om.* **ador.** *e.* > ador. opor. *a d r cum gr.* ℵ*D. > qui ad. illum opor. illos in sp. et uer. adorare *q.*

25. **mulier** + domine T^rec. scimus *f cum gr.* ℵ^c GLΛ *min.* οἴδαμεν. **quia**: qui R. missias ƎP*R, myssias D. **uenit** (ἔρχεται) *codd. vg. uett. plur., cf. u.* 21: ueniet C *Aug. codd. apud Erasm.*, ueniet uel uenit δ; uenturus est *a f l Erasm.* quum CHΘ; dum *a.* **ergo** *om. a d q r* (*Bentl.*) *et gr.* **uenerit**: uenit D. **cum ergo uenerit, ille nobis adn.** *ita distinguunt* AFEƎPJKMSWYZϛ𝔓 *e l, ut sit sensus uerborum*, 'when he is come, it is he (ἐκεῖνος) who will tell us all things': *contra* cum ergo uenerit ille, nobis adn. 𝔖ℭ *Tisch., et T. G.* 8, *W. H. d δ.* adnuntiauit ΔO, adnontiabit G, annunt. DHVXϛ𝔓, annunc. W𝔖ℭ. > adnunt. nobis *a b d e*(nunt.)*q r δ* (*Bentl.*) *et gr.*

26. locor G, loquar RY. **tecum**: tibi δ. > tecum loq. *e q.*

27. **continuo** (contino D, statim *b*): in hoc *d*, in hoc sermone *r et* ἐν τούτῳ ℵ*D; inte[rim] *a*, ἐπὶ τούτῳ *gr. plur.* (τοῦτο EKU *min.*). **uenerunt** (uenierunt D) = ἦλθαν: superuenerunt *e q r et* επηλθαν ℵ*. **quia**: eo quod *b*; quare F; quid *edd. apud Erasm.* loquib. O, loquaeb. E; loquebantur Y; loqueretur R *a b l r.* **tamen**: autem D. **dixit**: + ei EQR (*b*)*ff₂ r*, + illi *a d*; + αὐτῷ ℵD; + mulieri *e.* queris DG. *om.* **aut quid loq.** R. loquaeris E. cum eo ƎP^mg; *om. e.*

28. reliquid CGOTV; demisit *d.* **hidriam** EƎPRW, ydriam CT. > mul. hyd. suam *b d e*(mul.

mulier et abiit in ciuitatem
et dicit illis hominibus
29 uenite uidete hominem
qui dixit mihi omnia quaecumque feci
numquid ipse est christus?
30 exierunt de ciuitate
et ueniebant ad eum.
31 Interea rogabant eum discipuli dicentes
rabbi manduca
32 ille autem dixit eis
ego cibum habeo manducare
quem uos non scitis
33 dicebant ergo discipuli
ad inuicem
numquid aliquis attulit
ei manducare?
34 dicit eis iesus
meus cibus est ut faciam
uoluntatem eius qui misit me
ut perficiam opus eius
35 nonne uos dicitis quod adhuc
quattuor menses sunt
et messis uenit?
ecce dico uobis leuate oculos
uestros et uidete regiones

---

et abiit in ciuitatem. et dicit illis hominibus
29 uenite uidete hominem qui dixit mihi omnia
quaecumque feci. numquid ipse est christus.
30 exierunt ergo de ciuitate et ueniebant ad
eum.
31 inter haec autem rogabant eum. disciputi eius dicentes. rabbi manduca.
32 ille
autem dixit eis. ego cibum habeo manducare quem uos nescitis.
33 dicebant ergo discipuli
ad inuicem numquid aliquis adtulit ei manducare.
34 dicit eis iesus. meus cibus est ut faciam
uoluntatem eius qui me misit. et perficiam opus eius.
35 non ne uos dicitis. quod adhuc
quattuor menses supersunt et messis uenit. ecce dico uobis. leuate oculos uestros. et

---

autem demisso urceo abiit) *ff*$_2$ *l q* (uasculum suum) *r cum gr.* D. habiit CGO, habit R. dixit EMT *a b ff*$_2$ *l aur. sed gr.* λέγει. *om.* **illis** *a b d e ff*$_2$* *l q r* δ; *gr.* τοῖς ἀνθρώποις. homini *a.* > homin. illis CET.

29. **uenite uidete** (δεῦτε ἴδετε) *cum* ƐFCDGJZ *a c d e f ff*$_2$ *q* δ *aur. Bentl. Erasm., ut Mt.* xxviii. 6, *cf. ib.* xix. 21, xxi 38, *Mc.* x. 21, xii. 7, *Luc.* xviii. 22 *et ad* xx. 14, *Io.* v. 8: uenite et uidete AΔƎPFH ΘIKMMTOQRSTVWXY *vg. Tisch. b l r Aug.* **qui**: quia ƎP*(*corr. mg.*). dicit Ϛ. quaecunque ϚȜ, quecumque D; quae *a d e et ä* ℵBC* (ὅσα *rell.*). num^quid X, nunquid WϚ; ne *e*.

30. **exierunt** (exiebant EJ *e*, eierunt V) *codd. plur. c* δ *et gr.* ABLΓΔ *etc.*: + ergo MT *vg. e f ff*$_2$ *l q* (itaque) *cum* ℵΛ *min.* + οὖν; et exier. R *cor. uat.** *b d r et gr.* CD. uenieb ant M; uenierunt D* (*corr. mg.*), uenerunt *r* δ.

31. inter ea S, intere a M; inter haec *d e f ff*$_2$ *m q*, in hoc δ, postmodum *b r*, *gr.* ἐν τῷ μεταξύ; + autem *b f ff*$_2$ *m q* δ *et* + δε AC³ΓΔ *etc.* **interea rog.**: interrogabant ƎPH*(*corr.* H¹)O *l**(*sed corr.*) *cf.* in hoc autem interrogauerunt δ. **discipuli**: + eius R *e f gl. et cod. apud cor. uat.*; + sui *q*; + αὐτοῦ ΓΠ² *min.* **rabbi**: magister *a*.

32. *om.* **ille autem** *a e q* (et). **dixit** (εἶπεν): dicit 𝔖𝔗 *non autem edd. ant.*; ait *a m.* **eis**: *om.* R; + iesus *e.* cybum E, ciuum O; escam *a b d l r.* abeo E^c(*om.* E*)R^c(*ex* **habeo**). *om.* **manducare** R. **non scitis** (οὐκ οἴδατε) AƐFΔƎP*FHΘMOSY *ff*$_2$ *m Aug.*, non nostis *e q Cypr.*: nescitis CDEƎP^mg GIJKMTQRTVWXZ *vg. a b c f l r* δ *aur.*; ignoratis *d*.

33. dicunt *b r*, dicent *d*, *et* λεγουσιν ℵ* (ἔλεγον *rell.*). **ergo** (οὖν): autem *a b q r cum* D^gr δε; *om. d e cum* ℵ*. **discipuli**: + eius DGMTR *cor. uat. a* (illius) *b c e ff*$_2$ *m q*; *deinde* + dicentes R. **ad inuicem**: ad alterutrum *b l r*, inter se *q*, inter semetipsos *m*, intra semetipsum *ff*$_2$. nunquid ϚȜ; ne *q*. aliquid R. adtulit ƐFCHΘJMTV, adtullit R. > ei attulit D *b r*.

34. dixit G *e.* **eis**: ei GKX* *ff*$_2$ *et gr.* Λ αὐτῇ. cybus E, ciuus O; esca *a b d l q r.* *om.* **est** D. uolumt. O, uolumpt. C. **eius** *pr.*: *om.* V; + patris R. missit DR. > me misit ƐFCGMT *a b d e f ff*$_2$ *m q*; + patris *l.* **ut** (hut C) *codd. plur. et vg. contra gr.* καί: et *d e f ff*$_2$ *q Cypr.* (*Bentl.*); et ut R *b m* δ *aur.*; ut et *l.* **perficiam**: consummem *r Tert. Nouat.* hopus C.

35. **nonne**: et *e.* athuc FMSY; *om. d l et gr.* DLΠ* *min.* **quattuor** (quatuor EƎP* *vg.*, quottuor MT*, ·IIII· DFRTW) **menses sunt** (supersunt *f*) = τετράμηνός (*uel* -όν) ἐστιν: quadrimestre est *e q*; inter quattuor menses (*et om.* **et**) *l.* mesis ER, messes G. **uenit** (ἔρχεται): ueniet *e l cf. u.* 21; sunt R* (*corr. sax.*). lauate R; eleuate *a d*, adleu. *b e m*; + *ras.* 4 *litt.* K. hoculos C. **et uidete**: *bis scr.* R; et aspicite *b r*, et inspicite *q.* **regiones** (τὰς χώρας): segetes *e.* albe GW, aluae Δ.

quia albae sunt iam ad messem
36 et qui metit mercedem accipit
et congregat fructum
in uitam aeternam
ut et qui seminat simul
gaudeat et qui metit
37 in hoc enim est uerbum uerum
quia alius est qui seminat
et alius est qui metit
38 ego misi uos metere quod
uos non laborastis
alii laborauerunt
et uos in laborem eorum introistis.
39 Ex ciuitate autem illa
multi crediderunt in eum
samaritanorum
propter uerbum mulieris
testimonium perhibentis
quia dixit mihi omnia quaecumque feci
40 cum uenissent ergo ad illum
samaritani
rogauerunt eum ut ibi
maneret
et mansit ibi duos dies

---

uidete regiones. quia albae sunt iam ad messem. 36 et qui metet. mercedem accipit. et
congregat fructum in uitam aeternam. ut et qui seminat simul gaudeat et qui metet. 37 in
hoc enim est uerbum ueritatis. quia alius est qui seminat. et alius est qui metet. 38 ego
misi uos metere in quo uos non laborastis. alii laborauerunt. et uos in labores eorum
introistis 39 ex ciuitate autem illa multi crediderunt in eum samaritanorum. propter uerbum
mulieris testimonium perhibentis. quia dixit mihi. omnia quaecunque feci. 40 cum uenis-
sent ergo ad eum samaritani. rogauerunt eum. ut ibi maneret aput eos. et mansit ibi duos

---

35, 36. **iam** *hoc loco* (*i.e.* iam ad messem 36 et qui met.) *codd. longe plur. et vg. et c f* ff_2 *aur.* : *om.* **iam** DꟻP (ad messem 36 et qui met.) *cf. m* (ad messem 36 sicut autem qui met.); > ad messem iam 36 et qui met. δ *cum* C^{2}ΓΔ *etc.*; > ad messem 36 iam (nunc *q*) qui met. *b d e l q r*, *cf.* πρὸς θερισμόν 36 ἤδη ὁ θερίζων C*DL 33 *etc.*; *om.* **iam** *et* **et** (*i.e.* ad messem 36 qui met.) *a*, *cf. Iren.* (*Mass. p.* 259) ad messem 36 nam messor *etc.*; *de graecis uide Tisch. ad loc.*

36. **et qui metit** *etc. uide supra.* mercidem ΔꟻPOR; + mer E* *sed erasum.* accipiet QR *S. ioh. oxon.*, *m r.* **et** *sec.* + qui D *cor. uat* * con-graegat O, congregati Z* (*sed corr.*), congerit ff_2*, colliget *e m q*(-git). fructus T. eternam W. > aet. uitam + nam *l.* *om.* **et** *tert.* W *e r cum gr.* BCLT^{b}U 1. 33. 67. saeminat C *et* 37; serit *a.* **simul** : *om.* H; pariter *q.* metet *sec.* GZ. > ut et qui metit simul gaudeat *d Iren.*; ut qui sem. simul gaud. cum eo qui met. *e*, et qui sem. gaudebit simul cum eo qui met. *m.*

37. > est enim *a d* ff_2 *l m aur.*; *gr.* ἐν γὰρ τούτῳ ὁ λ. ἐστὶν (ἐστὶν ὁ λόγος D *al. pauc.*) ἀληθινός (ὁ ἀληθινός AC^{3}DΓ *etc.*). **uerbum uerum** : *om.* **uerum** X*(+ *cor.*) *r ut udtur* (*et* > uerbum est); uerbum ueritatis M̅ *a d f* ff_2 *l m q aur.* > uerbum uerum est E; > uerbum est uerum *e*; > uerbum uel sermo est uerum uel uerus δ, *et Iren. habet* sermo. **quia** : qui Z* (*corr.* Z^1). **alius** : alter *a.* serit *a d l r.* **est** *tert. om. a b d e* ff_2 *l q r* δ *Iren.* (*Bentl.*) *cum graeco.* metet ΔGO.

38. **ego** + si *a.* missi DꟻPR; praemisi *Iren.*; posui G *non uett.* > uos missi D. **metere** : mittere R. **quod** (ὃ) : **in** quo *f l m aur.*; id quod ff_2; *om. d e cum gr.* D*L. *om.* **uos** *sec.* H*(+ H^1) Y. > non uos *a d e q* δ (*Bentl.*) *cum ord. gr.* *om.* **alii lab.** *b.* **et** : sed R. *om.* **in** H*(+ H^1). **laborem** (τὸν κόπον) *cum* AΔꟻPFGH*MOQRSXY *b d l* δ *Iren. Bentl.*, labore *a* ff_2* *m* (*codd. ap. Weihrich*) : labores ꟻFCDEH^{c}ΘIJKM̅TVWZ *vg. c e f* $ff_2{}^c$ *m* (*codd.*) *aur.*, laboribus *q.*

39. illam Y*. in illum E; *om. a e cum gr.* p$^{scr.}$ *Orig.* samarithanorum C. **uerbum** : sermonem *e.* test. peribentis CTZ*(*corr.* Z^2), test. perhibentes R; test. prodentes *a*, t. reddentis *d*; quae test. dicebat *q*, quia test. dixit *e.* michi W; ei *b r.* **quaecum-que** (ὅσα AC^{3}DΓΔ *etc.*) *codd. et vg.* (quec. DW, quaecun. ꟻ𝔓, quaequumque H) : quae *b e* ff_2 *l q r et* ἃ ℵBC*L. fecit *b r.*

40. **cum** (quum CΘ) **uenissent ergo** (e^{r}go H; > ergo uen. *d* δ) *codd. et vg. et c f* ff_2 *l aur.* (*a dubium*) : ut ergo uenerunt *b r*, et cum uenissent *q*; *gr.* ὡς οὖν ἦλθον (> ἦλθον οὖν B^3); uenerunt ergo ad eum sam. obsecrantes eum *etc. e.* rogabant *b d.* **eum** : illum T. **ibi** *pr. contra gr.* παρ' αὐτοῖς : apud eos *b d e r Aug.*, *cf. f.* reman. *bis e.* **duos** (·II· D) **dies** (*om.* ff_2) : biduum *b* (*r*), biduo *d l q*, per uiduum *e.*

41 et multo plures crediderunt
propter sermonem eius
42 et mulieri dicebant
quia iam non propter tuam
loquellam credimus
ipsi enim audiuimus et scimus
quia hic est uere saluator mundi.
43 (34. 7) Post duos autem dies exiit
inde et abiit in galilaeam.
44 (35. 1) Ipse enim iesus testimonium perhibuit quia propheta in sua
patria honorem non habet.
45 (36. 10) Cum ergo uenisset in galilaeam
exceperunt eum galilaei
cum omnia uidissent quae fecerat
hierosolymis in die festo
et ipsi enim uenerant in diem festum
46 uenit ergo iterum in cana galilaeae
ubi fecit aquam uinum.
(37. 3) Et erat quidam regulus
cuius filius infirmabatur
capharnaum

---

dies. 41 et multo plures crediderunt in eum. propter sermonem eius. 42 et mulieri dicebant.
iam non propter tuam loquellam credimus. ipsi enim audiuimus et scimus. quia hic est
uere saluator mundi christus. 43 post duos autem dies profectus est inde in galilaeam. 44 ipse
enim iesus testimonium perhibuit. quia propheta in sua patria honorem non habet. 45 cum
ergo uenisset in galilaeam. exceperunt eum galilaei. uidentes omnia quae fecerat in
hierosolymis. in die festo. et ipsi enim uenerant in diem festum. 46 uenit ergo iterum
iesus in chana galileae. ubi fecerat aquam uinum. erat autem ibi quidam regulus cuius

---

41. multos R; multi D *q syr. cu. et sch.* **plures**: plus *r*, amplius *a*; *om. q syr. cu. et sch.* **credid.** + in eum ϛ𝔖ℭ *f cum gr.* Λ *min.* sermones 𝔅X; uerbum *a b d e q r*.

42. > et dic. mulieri *b r*, > dic. autem mul. *e q*, *et* και ελεγον τη γυν. ℵ*. **quia** *pr.*: *om. b f r cum gr.* B *min.* *om.* **iam** ϛ *cum a et edd. ant. Hailbr.* 1476, *Wild* 1481, *Kesler* 1487, *Paganini* 1497. > non iam (= οὐκέτι) *d* δ (*Bentl.*). tuum G. **loquellam** *cum codd. plur., cf. H. A. J. Munro in Lucretium* (*ed.* 1864) ii. *p.* 25: loquelam DEEPK VW *vg. Tisch. a c et ita uult Brambach* 'Lat. *Rechtschreibung*' *Lips.* 1872; sermonem G *e q*; *gr. plur.* λαλίαν; testimonium *b d l r et* μαρτυρίαν ℵ*D. credidimus *e l*; + ei *b*. ipse R; ipsum *a d cum gr.* D. audibimus T; audimus R; uidiuimus Z*, *corr.* Z[1]; + ab eo R *cum gr.* ℵΠ[2] *min.* *om.* et scimus *c l*. **hic est uere** (οὗτός ἐστιν ἀληθῶς *plur.*) *cum* 𝔅C(uerae)EEPGIJK[1]MTORTVWZ *vg. a b c d f ff₂ᶜ l q* δ *aur. Iren. Aug. Ioh.* 15. 33 *in lemmate*: > uere hic est AΔFHΘMQSXY *cum gr.* ℵ *Aug. l.c. in commentario*; *om.* **uere** DK* *ff₂* r* (ipse est) *cum gr.* K*Π *al. pauc.*; + propheta et *c*. > hic uere saluator est *e*. **saluator**: salus *l*. **mundi** (saeculi *e q*) + christus *d e f q* δ *et gr.* AC[3] DLFΔ *etc.*; *omisit ergo ut udtur Hieron.*

43. **duos** (·II· D) **autem** (> aut. duos EPR) **dies**: biduum autem *a b d e q r*(*Aug.*). exit R; profectus est *b e f q r*. **inde**: *om.* G; + iesus *ff₂*. **et abiit** (καὶ ἀπῆλθεν ΑΓΔΛΠ *etc.*): *in ras. scr.* Z[c], et habiit ΔGO, et habit R; et fugit D; et fuit CJT *c*; et uenit E *gat.*; *om. a b d e f ff₂ l q r cum gr.* ℵBCD *etc.* galileam DEEPGORTW; galilaea J *c*, -lea C.

44. test. peribuit CZ, testificatus est *a d q*, testatus est *b*, testabatur dicens *e*. *om.* **quia** Y. **propheta** *in ras.* Z, profeta DEPOR. **honorem** (τιμήν): dignitatem *b*. habes Δ.

45. quum CHΘ; quomodo *e et* ℵ*D ὡς. uenissent Θ. galileam CDEEPGKORVW. excoeperunt QR, exciperunt DEO, et ceperunt T; susceperunt *q*. **eum**: illum ACGMTXZ *ff₂*. galilei CDEGK RW; + omnes *e*, + uniuersi *a ff₂*; *gr.* G *syr. p. habent* πάντες *pro* πάντα. **cum** (quum HΘ) **omnia uid.** *codd. plur. vg. c aur.* = πάντα ἑωρακότες, *cf.* omnia uidentes *d q* δ: > cum uid. omnia *ff₂*, uidentes omnia *b f*, uisis omnibus *a r et* εωρακοτες παντα ℵ*; cum omnia audissent 𝔅D(audiissent)X *corp. oxon.* (-set), audierant enim omnia *e*; *cf. ad Lc.* i. 29. que D. fecisset R; fecit *a b d ff₂ l r*, faciebat *q*; + in R *b d e f q r Bentl. et gr.* hirosolymis G, iero. *vg.*, hierosolimis MTOY, ihero. T, iero. W, hieru. EPR, hyeru. D; hierusalem *d q et* D[gr]. diae C. **festo**: sollemni *a*. *om.* et ER *c*. *om.* **et . . . d. festum** G *cum gr.* G 108. 122*. ipse R. *om.* **enim** V. **uenerant** (εληλυθεισαν ℵ) *codd. pl. vg. et uett.* (adu. *b r*): uenerunt EQRTV, uenierunt D *et gr. plur.* ἦλθον. **in** *tert.* (εἰς) *cum* 𝔅CDΔEPHIJO RSTXYZ *uett. plur.*: ad AGΘKMMTQVW *a c r*.

46. uenerunt E*(*sed corr.*). **iterum**: *om.* E; + iesus *f q* δ *et gr.* ΑΓΔΛΠ *etc.* **cana** (κανᾶ) *plur.*, *et* canna DR, chana ΔEP[1]FJW, ca[h]na Θ: canan (καναν ℵ*) CIOX, canaan T, chanan 𝔅KZ; diem festum *l*. galileae 𝔅CDEPGHΘKOZ, -liae R, -laee E, -lee W, -laea MT; in galilaeam *l*. **ubi** (hubi C) **fecit**: *in mg.* Θ. **aquam**: de aqua E *gat. b aur. Gaud.*; + in EP. **et erat** (καὶ ἦν ABC ΓΔ *etc.*): erat autem *b d e f ff₂ l q r aur.*, ἦν δὲ ℵDLT[b] *min.*, erat E *a*; + ibi *a e* (illic) *f ff₂ aur.* **quidam** + homo R. **regulus** (βασιλίσκος D 31[eu]**

47 hic cum audisset quia iesus adueniret
a iudaea in galilaeam
abiit ad eum et rogabat eum
ut descenderet et sanaret
filium eius
incipiebat enim mori
48 dixit ergo iesus ad eum
nisi signa et prodigia uideritis non
creditis
49 dicit ad eum regulus
domine descende prius quam
moriatur filius meus
50 dicit ei iesus uade filius tuus uiuit
credidit homo sermoni
quem dixit ei iesus et ibat
51 iam autem eo descendente
serui occurrerunt ei
et nuntiauerunt dicentes
quia filius eius uiueret
52 interrogabat ergo horam
ab eis in qua melius habuerit
et dixerunt ei quia heri
hora septima reliquit
eum febris

---

filius infirmabatur in cafarnaum.
47 hic cum audisset quia iesus a iudea in galilaeam
uenisset. abiit ad eum. et rogabat eum. ut descenderet. et sanaret filium eius. incipiebat
enim mori.
48 dixit ergo ad eum iesus nisi signa et prodigia uideritis non creditis.
49 dicit
ad eum regulus domine descende prius quam moriatur filius meus.
50 dicit ei iesus uade
filius tuus uiuit. et credidit homo. uerbo quem dixit ei iesus. et abiit.
51 descendente autem
eo occurrerunt ei serui et nuntiauerunt dicentes. quod filius eius uiuit.
52 interrogabat ergo
eos in quam oram melius habuerit. et dixerunt ei quia heri hora septima. reliquid eum

---

synops 142, *cf. infra u.* 49) *codd. vg. uett. plur., etiam Erasm. Bentl., cf.* basiliscus *a d*: *graeci plur. recte* βασιλικός *cf. Hieron. in Esai.* lxv. 1 'Regulus, *qui graece dicitur* βασιλικός *quem nos* de aula regia *rectius interpretari possumus* palatinum, *non solum filii sed uniuersae domus suae reperit sanitatem.' Ecce ergo specimen ignauiae Hieronymianae! Turic. Beza etc. uertunt* regius. imfirmabatur E; infirmus erat *a d*; + in DEMTR *a b d f q r* δ *et gr.* capha^r^naum Δ, capharnahum C, -nauum ℈P* (u *exp.*) R, chapharnaum Z, cafarnaum D. *om.* **in caph.** *e*.

47. quum CHΘ. audiisset D. **iesus**: dominus *gat.* aduenisset CT *cf. f*; aduenit *ff*$_2$; uenit *a b d e l q r aur., gr.* ἥκει. **a**: ad H. iudea E℈PRW; iudeis D. galileam CDE℈PGKORW; galilaea FH. habiit G, abit R; uenit *a*; ἀπῆλθεν *gr. plur.*, ἦλθεν ℵ*C *min.* **rogabat** + ad Q*(*sed corr.*). *om.* **eum** *sec.* W *a d e l q foss. et gr.* ℵBCDLT^b 33. 69. discend. DΔE℈PFGRY. saluaret *c e*, curaret *q*. erat enim moriturus *a*.

48. dicebat R. *om.* **ad eum** E. nissi D. uideretis ℈PQ. **creditis** (πιστεύετε H*Π) *codd. plur. vg. cor. uat. uett. plur.*: credetis DΘ^{c}KMT *d et* πιστεύσετε EH^{2}Λ *min.*; crederitis *M. B. Reg.* I. E. vi, πιστεύσητε *gr. plur.*

49. **ad eum**: autem H. *om.* **regulus** R. discende DE℈PGRY. **filius** *codd. vg. c f aur.* (*def. a*): puer *b d e ff*$_2$ *l q r* δ; τὸ παιδίον *graeci plur.*, τον παιδα ℵ, τὸν υἱόν A *min.* *om.* **meus** *b d e ff*$_2$ *l r cum gr.* D 1.

50. **ei** *pr.*: ad eum R. **uade**: discende E *gat.** **credidit**: et credidit C *a b e f ff*$_2$ *q r* δ *aur. et gr.* ACΓΔ *etc.* homini E. sermone H* (*corr.* H^1); *om.* E; uerbo *a b d e f r*, uerbum *q*. dixerat Z. **ei** *sec.*: ie *ut udtur* G*, *deinde* e *erasa*. et iuit X* (*sed corr.*); et abiit *d* (abibat) *f ff*$_2$ *l r* δ; *om. e syr. cu.*

51. *om.* **iam** *e* (et cum discenderet) *f* (*uide supra*). discen. DE℈PGR (-dende), descendentem O. > descend. eo F *ff*$_2$ *l q r*. **serui** + eius *d q* δ *et gr.* AB CΓΔ *etc.* hoccurr. C, obuiauerunt *d*. et nunc. W𝔖ℭ; adnuntiantes *r*; + ei R *a b d et gr.* D. *om.* **dicentes** *b d et gr.* ℵD. **eius** *codd. vg. uett. plur.* (ipsius *r*) *et gr.* ℵABC 13: meus R; tuus *a b e q* δ *et gr.* D^{gr}LΓΔ *etc.* uiuit *a b d e f ff*$_2$* *l q* δ *aur.*

52. + et *ad init.* E. **ergo**: *om. a*; autem *l r et* δέ 13. 69; autem ergo *e*. **horam ab** (hab C) **eis** *codd. vg.* (*a*) *c d q aur.*, h. ab illis *b e* (h. ab illis qua hora filius eius in melius conuersus esset) *et gr.* τὴν ὥραν παρ' αὐτῶν ℵACD *etc.*: > ab eis horam E δ, ab eis in qua hora *ff*$_2$ *l* (*r* ?) *cf. f et gr.* παρ' αὐτῶν τὴν ὥραν LΓΔΛ *etc.* **melius** (κομψότερον): commodius *r*. habuerat ℭFEH^{c}QT *aur. cor. uat. mg.*, habuisset *r*; haberet H*; habuit W *a b d ff*$_2$ *l q*, *gr.* ἔσχεν. *om.* **et** E *e*. dicunt Z* (*corr.* Z^2). *om.* **ei quia** *a b*. **heri**: hesterna die *l q r*. **hora** + quasi *gat.* **septima**: ·UII· DER; tertia *c*. reliquid CGO, deliquit X (*ut udtur*); dimisit *l q*, dism. *d e*.

53 cognouit ergo pater quod
illa hora erat in qua dixit ei
iesus filius tuus uiuit
et credidit ipse et domus
eius tota
54 hoc iterum secundum
signum fecit iesus
cum uenisset a iudaea
in galilaeam.
V. 1 (38. 1) Post haec erat dies festus
iudaeorum
et ascendit iesus hierosolymis
2 est autem hierosolymis super probatica
piscina
quae cognominatur hebraice bethsaida
quinque porticus habens

febris. 53 cognouit ergo pater eius. quia in illa hora qua dixit illi iesus. quod filius tuus
uiuit. et credidit ipse et domus eius tota. 54 hoc iterum. secundum signum fecit iesus.
ueniens a iudaea. in galilaeam. V. 1 Post haec autem. erat dies festus iudaeorum. et
ascendit iesus. ierosolymis. 2 est autem in ierosolymis. super probatica piscina. quae

53. **pater** + eius *e f gr.* C *al.* 10. **quod** AΔ ƎFHMQSXY: quoniam *a b d*; quia *codd. rell. vg. et uett. plur.* **erat** *om.* *uoluit Bentl. cum uett. plur.*; *legunt* illa hora qua *a b l* q*, illa h. in qua δ, in illa hora qua *e f*, in illa hora in qua *d*; *om. plane ff₂**; *et gr. om.* ἦν. > erat hora R. **qua** + potestate R. *om.* ei T *a*. **iesus**: + quoniam *d*, + quia *e* δ, + quod *f l q r*; *et* + ὅτι DIΓΔΛΠ *etc. om.* **et** *pr.* W. *om.* **eius** *d non* D^gr. **tota**: uniuersa *a b r*. > omnis domus eius *q*.

54. **iterum**: igitur *e*. *om.* **secundum** *e*. > fec. iesus sign. *a b*. **cum** (quum CΘ) **uenisset** (ueniret E *gat.*): ueniens *a b d f q* δ = ἐλθών. iudea CD EƎPRW. galileam CDEƎPKORW, galilea G.

V. 1. + et *ad init.* 𝔉*(*sed exp.*). hec W; hoc D; + autem G *f cum gr.* SV *etc.* iudeorum CƎ RW. **iesus** *plene* W. **hierosolymis** (*cf. ad* i. 19) *cum* A𝔉ΔFGHΘ(> hieros. iesus)MOQSXZ *a b c d*(in hier.)*f ff₂ l aur.*, -limis Y, hierusolimis DƎPR, -lemis E; *datiuus hic post* **ascendit** *usurpari uidetur ex analogia uerborum* adesse, adpropinquare *etc*, *et sic legitur Mt.* xx. 17 *in* AƎ*HOX^cY (*cf.* 18), *et Lc.* xviii. 31 *in* E *c*, *Ioh.* xi. 55 *in* E *a e*, *non autem Mc.* xv. 41 *nec Lc.* xix. 28, *nec Ioh.* ii. 13: hierosolymam IJMTV *Tisch.*, hieru. K *r* (in hi.), ihero. C, iero. *vg. Bentl.*, iherosolimam T, ierosolimam W; hierosolyma *q*, in hierosolyma *e*, in ierosolima δ *et gr. omn.* εἰς ἱεροσόλυμα.

2. **super probatica, piscina** (ἐπὶ τῇ προβατικῇ κολυμβήθρα BCIΓΔ *etc.*) *cum* A*𝔉DΔEƎPFG(protica)HΘIKMTQRSXY𝔅 *Bentl. c f* δ *cf.* in probatica piscina *q*: in piscina natatoria *r*, > in natatoria piscina *d*; probatica piscina (*om.* **super**) A^cCJO TVWZ𝔊𝔖𝔗 *et* προβατικὴ κολυμβήθρα ℵ* 61^mg. 116. 57^ev, *cf.* pecuaria piscina *Par. lat.* 10439 *et Hieron. de situ et nom. loc. Hebr.* 'Bethesda *piscina in Ierusalem quae uocabatur* προβατική *et a nobis interpretari potest* pecualis'; natatoria *tantum l*; in inferiorem partem natatoria piscina *a*, in inferiore parte natatoria (+ probatica *cor.*) piscina *ff₂*, in inferiorem partem natatoriae piscinae *b*; *cf. capp. p.* 495–7 *et Iren.* (*Mass. p.* 151) '*Natatoria piscina quinque habebat porticus*' *etc.* Natatoria *uel* natatoria piscina *in ueterum uersione, graeco* κολυμβήθρᾳ *satis apte respondet, sed uerba* ἐπὶ τῇ προβατικῇ *per* in inferiore parte *uix reddi possunt, quod uult I. R. Harris* ('*Cod. Sangallensis*' *Lond.* 1891, *p.* 10); *forsan haec uerba in nonnullis graecis exemplaribus deerant, omittuntur enim in l, syr. cu. et schaaf., perss., et sax., et Cyrillo* iv. 205 (*qui om. et* piscina); *deinde* in inferiorem partem *addiderunt glossatores dum Bethsaidam reuera* in inferiore parte *ciuitatis intra muros ad portam pecualem fuisse crediderint; uide* '*Bethesda*' *in Smith* '*Dict. of Bible*' I *p.* 409 (1893), *et* '*Palestine Explor. Fund Qu. Statement*', 1888, *p.* 125. *Nescimus an uerba* in inferiore parte (*sc.* ciuitatis) *ad eum referant locum qui* 2 (4) *Reg.* xxii. 14 *dicitur* בַּמִּשְׁנֶה *i.e.* in secunda urbis regione *et ab Hieronymo redditur* in secunda, *cf. Soph.* i. 10. *Uix dubitari potest quin eam partem indicent, quae a Iosepho* ἡ κάτω πόλις *et* Ἄκρα *dicitur*: *sed ubi sit* Acra *non omnes consentiunt topographi, non longe certe a templo fuit. Qui* in inferiore parte *scribunt, Siloam cum Bethsaida forsan confundunt, ut diserte M. B. Reg.* I A. xviii *et Bernensis* 676 *ad u.* 4; *similis glossa est in syr. hier.* פסקינא על מעילא = *prope ingressum piscina.* que D; aquae E. cognominabatur D *cor. uat.**; dicitur *a b d e ff₂ l q r et* λεγόμενον *uel* λεγομένη ℵ*DV *min.* (*gr. rell.* ἐπιλεγομένη). hebreice EO, ebreice DƎPR, hebraeice FJZ¹, habraice G, hebraicae ΔH, hebraycae C, ebraice T. **bethsaida** (βηθσαιδα B) *cum* A𝔉C (-sayda)D(-zaida)ΔEƎPFG*ΘIKMTOQRS*TVW X^cYZ² *vg.* (beth-saida 𝔊) *c ff₂^c* δ *aur. Tert. Hieron. l.c.* (*codd. omnes*) *uide Uall.* II *p.* 181, betsaida HS^c: bethesda G^mg X* *q*, betesda *f et* βηθεσδά AC IΓΔΛ *etc.*; bethzeta JZ*^et 1, bethzeda G, bethzetha *ff₂²*, betzeta *b*, betzetha *ff₂**, betzata *l*, bezatha *e*, belzetha *d¹ r*, belzatha *a*, helzetha *d**, βηθζαθά ℵ 33, βηζαθα L, βελζεθα D. **quinque**: ·U· DE. porticos DΔEGMMTORSTXY.

[3] in his iacebat multitudo magna languentium | caecorum claudorum aridorum

cognominatur hebraice. betesda. quinque porticus habens. [3] in his iacebat multitudo magna languentium caecorum. claudorum et aridorum. expectantium aquae motum.

3. hiis EW; is R; quibus *e q*; + enim E *et* + ουν D. **iacebat** (κατέκειτο); iaciebat D, decumbebat *ff₂*, recumb. *e*; iacebant *l**, decumbebant *a b d et* κατέκειντο DΔ². **multitudo**: turbae *a b d*. **magna**: *om. a b d e l q r cum gr.* ℵBCDL 33. 68; multorum δ (*super* πολυ των). **languentium** (langen. O) = τῶν ἀσθενούντων: infirmorum *a b d*, infirmantium *e q*. cecorum W. clodorum DT, clud. R. exspectantium EℲPG*MTZ²; spectantium *a l*; + paraliticorum Q *transpositione tamen indicata*, *et* + paral. *post* **aridorum** *a b d l aur. gr.* D, paral. *pro* **aridorum** *r. om.* **expec. aquae motum** *q cum gr.* ℵA*BC*L *min.* **motum**: mutationem δ.

4. *Uersum omisimus cum* DZ* (+ Z²) *durmach. corp. cant.* 197, *sangall.* 1395, *Wirceburg. mp. th. f.* 67, *uett. d f l q, gr.* ℵBC*D 33. 157. 134, *syr. cu., sah., cop.*[dz], *arm.* (*codd. plu.*), *et omittere uoluit Bentl. om. ab* **angelus** *usque ad* **aqua** ℲP[c]; *def.* B; *item Uniu. Cant.* Kk. 1. 24 *habet uersum, deinde in textu* (*non marg.*) hoc in grecis exemplaribus non habetur; *et in codd. rell. nostris uariantium lectionum multitudo omissionem pericopae magnopere confirmat cf. et capp p.* 494–7 *ubi nihil de angelo dictum est. Tribus enim ut uidetur recensionibus uersus apud Latinos traditus est, quae tamen omnes inter se mixtura deprauatae sunt. Has infra dedimus, primum textum pluribus codd. communem, deinde uarias lectiones.*

(1) *Unum reddendi modum exhibent* AΔℲP*FH* MTSXY *Tisch., legunt uero sic*:—**angelus autem domini secundum tempus descendebat in piscinam et mouebat aquam qui ergo primus descendisset post motum aquae sanus fiebat a quocumque languore tenebatur**: *uariant autem ut sequitur.* **domini** *om.* X*. discendebat ℲP. in piscina F. mo[u]ebat ℲP. qui ergo prior MT; et qui prior X*(*sed corr.*). discendisset ℲP*S; + in piscinam X* *sed erasit cor.* **motum**: motionem X. quoquumque H*; quaquumque H¹. langore ℲPH. > quacumque detenebatur infirmitate X*, quoc. lan. detenebatur infirmitate X[c] *ut udtur*; quac. teneb. infirmitate *Tisch.*

(2) *Secundam formam exhibent* ꝐCEGH[c]ΘIK OQTVWZ² *vg. gat. c ff₂[c] δ aur. Ambr.* (*l.* 2 *Myst. col.* 330):—**angelus autem domini secundum tempus descendebat in piscinam et mouebatur aqua et qui prior descendisset in piscinam post motionem aquae sanus fiebat a quacumque detinebatur infirmitate**: *uariant sic.* **autem**: enim δ; *om. Ambr.* **domini** *om.* CT *gat. aur. om.* **angelus . . . aqua** ℲP[c]. discendebat EG. > descend. secundum tempus *vg. Ambr.* **in piscinam**: *om. gat.*; in natatoria G δ *Ambr.* mouebat aquam E; conturbabat aquam *aur.* **et sec.**: κet Z². et qui prius O, et qui primus Θ, et quicumque prius E *gat.*, qui (quo *cod. caraf.*) ergo primus H δ (+ uel prius) *cod. caraf.*, quicumque ergo prior Q *aur.* (*om.* prior). discendisset G; discenderet E *gat.* in piscina O* (*corr. gl.*) Q *ff₂[c]*; in natatoria EGΘ *gat.* (natoria) *Ambr.*; *om.* H[c] δ *aur.* **motionem**: motum O; commotionem *Ambr. om.* **post mot. aquae** *gat. om.* **a** EOZ² *aur.* quacunque ꝐꝐ, quaquumque. H[c]T, qua||cumque O. detenebatur I(-antur*)O*QV; tenebatur ꝐFGH[c]Θ δ; teneretur E *gat. aur.* **infirm.**: languore ꝐF *Ambr.*, -ore GH[c]Q; *et* > quocumque languore teneb. ꝐF(H[c]), > quoc. teneb. languore δ, > langore quoc. teneb. G(quac.)Q(deten.) *Ambr.*

(3) *Tertiam formam exhibent codd.* ℲP[mg]JMR *r Bernensis* 671, *Book of Moling* (*Dubl. Tr. Coll.*), *Par. lat.* 10439 *sed plus inter se uariant*:—**angelus autem secundum tempus lauabatur in natatoria et mouebatur aqua et qui prior descendisset in natatoriam post motionem aquae sanus fiebat a languore quocumque tenebatur**: aggelus M. **autem**: enim R *Par.*; + domini ℲP[mg] R *r*(dn̄m) *Bern.* (*pergit* discendebat sec. tempus et) *Moling.* **secundum**: per *Par.* **tempus**: + descendebat et M; + quo ℲP[mg]R. labau. *Par.*, leuab. *Moling*, laueb. R; lauatur ℲP[mg], lauabat *Bern.* nataturia (*et infra*) ℲP[mg], natatorie (-io *sec.*) siloae *Bern.* (*et infra*); piscina *Par. om.* **in nat. et mou.** R. **et mou. aqua**: mouebat aquam ℲP[mg] *Par.* et quicumque *Moling*, et quisque M; quicumque ergo ℲP[mg]R; igitur qui *Par.* **prior**: *om.* M; prius *Par.**, primus². discendisset ℲPR(*bis scr.*); + et *r.* in natatoria MR (ta *sup. lin.*) *Moling*; *om. Par.*; ℲP *et Bern. uide supra.* motationem *Bern. Moling*; motationes R; motum *r Par.* **fiebat**: efficiebatur *Bern.* **a**: in *r.* langore ℲP[mg]. > quac. teneb. (detineretur *Par.*) infirmitate M *Par.*

Restat ut reliquas ueterum Latinorum uersiones demus; ex his breuiorem habent a b ff₂ M. Br. Reg.* I A. Aviii:—**angelus autem domini descendebat et mouebat aquam et quicumque prior descendebat in natatoria sanus fiebat quacumque tenebatur infirmitate**: *om.* **domini** *b ff₂**. aqua *b.* prius *M. Br.* discenderet *M. Br.*, descendisset *ff₂**. **natatoria** + siloe *M. Br.* **fiebat** + a *ff₂**. quaecumquae *a.* teneretur *M. Br.*; *longiorem et ut saepe ceteris dissimillimam praebet e* angelus enim cata tempus discendebat in natatoria et turbabat aquam qui primus igitur discendisset

expectantium aquae motum
5 erat autem quidam homo
ibi triginta et octo annos
habens in infirmitate sua
6 hunc cum uidisset iesus iacentem
et cognouisset quia multum
iam tempus habet
dicit ei uis sanus fieri?
7 respondit ei languidus
domine hominem non habeo
ut cum turbata fuerit aqua
mittat me in piscinam
dum uenio enim ego
alius ante me descendit
8 dicit ei iesus surge tolle grabattum
tuum et ambula
9 et statim sanus factus est homo
et sustulit grabattum suum
et ambulabat
erat autem sabbatum in illo die
10 dicebant ergo iudaei illi qui sanatus
fuerat

---

5 erat autem quidam homo ibi. triginta et octo annos habens in infirmitate. 6 hunc cum
uidisset iesus iacentem. et sciret quia multum iam tempus habebat. dicit ei. uis sanus
fieri. 7 respondit ei infirmus et ait. domine hominem non habeo. ut cum mota fuerit aqua
mittat me in piscina. dum enim ego uenio. alius ante me descendit. 8 dicit ei iesus. surge
tolle grauatum tuum et ambula. 9 et statim. sanus factus est homo ille. et sustulit grauatum
suum et ambulabit. erat enim sabbatum in illa die. 10 dicebant ergo iudaei illi qui sanus

---

post turbationem aquae sanus efficiebatur de quacumque tentus fuisset infirmitate. *Patres Latini uersum raro citant, sed Tert. de angelo commemorat Bapt. c.* 5 '*Piscinam Bethsaidam angelus interueniens commouebat; obseruabant qui ualetudinem querebantur*'; *Aug. uersum non diserte citat sed aquam miro modo turbatam confitetur* (*in Ioh. tr.* 17. 3) '*Subito enim uidebatur aqua turbata et a quo turbabatur non uidebatur. Credas hoc angelica uirtute fieri solere non tamen sine significante aliquo sacramento*'; *et Beda in Ioh. uersum agnoscit. De graecis uide Tisch. T. G.* 8 *ad loc.*

5. **quidam homo** (*om.* Y*, + Y[1]) **ibi** (τις ἄνθρωπος ἐκεῖ *plur.*) *codd. plur. vg. c e*(illic)*f δ aur.*: > homo q. ibi DGO, > ibi q. homo Q *r*, > ibi homo quidam ƎP; ibi homo (*om.* **quidam**) E *a b ff₂ q*, homo ibi *d l*, *et om.* τις D^gr 11. **triginta et octo** (τριάκοντα καὶ ὀκτώ ℵACDEFG *etc.*) *cum* C (hocto)ƎP^mg H[1]ΘIJKMMTOX[1] *vg. uett. plur.*, xxx et uiii E(xxxta)QRW, xxx et octo TV: triginta octo AFΔƎP*GH*SX*Y *l Aug.*, xxx octo Z, xxxuiii DF *a*, *et om.* καί BKSVΓ *etc.* *om.* **habens** DR. *om.* **in** ΔEM *r*. imfirmitate ƎP, infirmitates Y*(*sed corr.*). **sua**: *om. b f q δ et gr.* AC[3]ΙΓΔ *etc.*; + aridus *e*.

6. **hunc** + autem KOQ. quum CHΘ *et* 7. uidisse G. *om.* **iesus** R. **cognou.** + eum R. **multum iam tempus** (πολὺν ἤδη χρόνον *gr. plur.*, π. χρ. ἤδη *min. pauc.*) *codd. plur.* (temporis J) *et c d f δ aur.*, copiosum iam tempus *r*: > iam multum tempus CDEƎPFΘKOQT *vg. ff₂ l* (copiosum), iam m. temporis *a b q*; multum temporis (*om.* **iam**) *e et om.* ἤδη 253 *syr. cu.*, *sch.*, *hr.*, *aeth.* **habet** (ἔχει) *codd. plur.* (*et* X^c Z^c) *c d δ*: haberet CEHΘIKMMTTWZ* *vg. e aur.*, habuerit *a b*, fecisset *ff₂*; habebat X* *f q*; *deinde* + in infirmitate D *q* (-tem); + in languore *ff₂ l* (+ suo) *aur.* **ei**: + iesus *q cum gr.* G.

7. *om.* **ei** Z. **languidus**: infirmus G *a b d e f q*. abeo C. **cum turbata**: com mota G *et* cum mota *a b d f ff₂ q*. aquam EH. mittam J. **piscinam**: natatoriam *d e ff₂*. *om.* **mit. me in pisc.** ƎP* (+ *mg.*). **enim**: *om.* D; autem *d δ Bentl. et gr.* δέ. > enim uenio ego EMT (δ), > enim ego uenio G *a b* (*d*) *f q*; > ego enim dum uenio *e*. **alius**: alter *a b*. discendit DΔEƎPR, descendet O.

8. *om.* **ei** R. **surge tolle** (ἔγειρε *uel* ἔγειραι ἆρον *plur.*) *cum* AFΔFGHΘIJKMMTQSTVWYZ *vg. c f l q δ aur. Bentl.*: surge et tolle CDEƎPO RX *a b d e ff₂ r et* ἔγ. καὶ ἆρον ADKΠ. **grabattum** *codd. plur.*, *Bentl.*, crabattum VZ^c, *et* κράβαττον ℵAB*CD *etc.*: grabatum AΔEHΘRWYℌ𝔖ℭ, κράβατον E; grauatum CT *f ff₂ aur.*, grabbatum ϛ *et* κράββατον B[3]V *etc.*; lectum *q*. hambula C.

9. **statim**: statit G *lapsu*; confestim W; *om. d l aur. cum gr.* ℵ*D. > factus est sanus *q*. **homo**: *om. gat.*; + ille *vg. cum b f et* > ille homo *ff₂ l*. > factus est homo sanus Δ* (*corr.* Δ[1]); *deinde* + et surrexit *a b e cum gr.* ℵ και ηγερθη, + et surgens *d ff₂ et* D *min.* ἐγερθείς. substulit O; tulit *e q*. **grabattum**: grabattuum ƎP, crabattum OV; grabatum HΘRWYZ*ℌ𝔖ℭ, grauatum CT, crabatum Z^c, grabbatum ϛ. sabbathum ϛℌ *semper*. **illo die** *codd. plur.* (diae C) *et* > die illo *vg.*: illa die DH[1]ΘR *b f ff₂ l q r δ*; *om. d e cum gr.* D.

10. **dicebant ergo** (ἔλεγον οὖν) *cum* H[1](> iudaei ergo)ΘKMMTVWZ[2] *vg. cor. uat. uett. plur.*, dicebant autem G *l*, dic. enim E: *om.* **ergo** AFCDΔ

sabbatum est non licet tibi
tollere grabattum tuum.
11 (39. 10) Respondit eis
qui me fecit sanum
ille mihi dixit tolle grabattum
tuum et ambula
12 interrogauerunt ergo eum
quis est ille homo qui dixit
tibi tolle grabattum tuum
et ambula?
13 is autem qui sanus fuerat
effectus nesciebat quis esset
iesus enim declinauit turba
constituta in loco

---

fuerat. sabbatum est non licet tibi tollere grauatum tuum . .
11 ipse uero respondit eis. qui me fecit sanum ipse mihi dixit. tolle grauatum tuum et ambula.
12 tunc interrogauerunt eum quis est ille homo. qui dixit tibi. tolle grauatum tuum et ambula.
13 is autem qui curatus fuerat nesciebat quis esset. iesus autem declinauit a turbam constitutam in loco.

ƎPFH*IJOQRSTXYZ* *c*; cum uidissent autem illum iudaei dicebant *e*. iudei CDEƎPRTW. **illi qui sanatus fuerat** (*τῷ τεθεραπευμένῳ*) AFΔGH ΘIMOQR(s *fin.* + *cor. sax.*)SXY *vg. cor. uat. mg.*, qui sanatus erat *d*, illi qui curatus fuerat *a b* ff_2, illi curato δ: illi qui sanus factus fuerat JKT (> illi iudei qui *etc.*); illi qui sanus fuerat CDEƎP FMTVWZ *cor. uat.* *c f aur.*; *om. e l q r*. **est** + et DR *Bentl. a b d e l cum gr.* ℵABC*DGL *etc.* **tollere** *in rasura* grabatum *scr.* Z. crabattum M OVZ^2; grabatum EHΘRWZ*𝔥𝔖ℭ, grabbatum ϛ, grauatum CT; lectum *q*. *om.* **tuum** *e* δ *et gr.* ABC^{3}ΓΔ *etc.* > gr. tuum tollere T.

11. **respondit**: et resp. QR *aur.*, ille autem resp. δ (*cf. f*), at ille resp. *foss.*: *ὁ δὲ ἀπεκρίθη* ℵC* GKL *etc.* **eis**: + dicens *b* ff_2; + et dixit *e*, *et* > et ait eis *r*. > me sanum fecit *vg. cor. uat.* '*gr. ant. gl.*', *edd. ant.*; > fecit me sanum *a b d* ff_2 *q* δ *Bentl. et gr.* *ὁ ποιήσας με ὑγιῆ*. michi T. crabattum MV; grabatum EHΘRWZ*𝔥𝔖ℭ, crabatum Z^c, grabbatum ϛ, grauatum CT. tu^{u}m O; *om.* 𝔖. hambula C; amla R.

12. *om. uers. b.* **ergo**: autem *q*; *om.* R *a d e* ff_2* *l r et gr.* ℵBD 7^{eu} p^{scr}. > eum ergo W *aur.** **eum**: + dicentes *q*, + iudaei dicentes *e*. *om.* **ille** *d q r* δ. dicit F. *om.* **tibi** D. > tibi dixit ƎP *d q*. crabattum MOVZ^2; grabatum EHΘRWZ*𝔥𝔖ℭ, grabbatum ϛ, grauatum CT; lectum *q*; grabattuum Δ *pro* **gr. tuum.**

13. **is** (i *in ras.* O, his C) **autem qui sanus fuerat effectus** (*ὁ δὲ ἰαθείς plur.*) *codd. et vg. et c aur.*, *cf.* is au. q. curatus fuerat (*a*) *f*, is au. q. sanatus fu. ff_2, qui au. curatus fu. *e*, qui au. sanus effectus est δ, ille autem qui languorem euaserat *r*: ille au. qui infirmatus fuerat *foss.*, is au. q. languidus fu. *l*, infirmus autem *b*, infirmis *d et* ο δε ασθενων D; ille autem *tantum q.* **declinauit** (*ἐξένευσεν ab ἐκνεύω cf. Field ad loc., sc.* 'turned aside'): + se E, + ipse *l*; declinauerat *e q Aug.*, deuertit *b r*, deuerterat *d*; subduxit se *Erasm.*, emerserat *Beza quasi ab ἐκνεῖν.* **turba constituta** (*ὄχλου ὄντος*) *cum* A*ΔGH*JOSY *Bentl. d*, *et* quia turba erat constituta DR *cf.* cum esset turba *d*, cum populus esset *q*, > cum turbae essent decl. ab eo *e*: a turba constituta A^{1}FCEƎP*FH^{1}ΘIKMMTVWX *vg. a c* (*f*) ff_2 *l aur.*; turbam constitutam ƎP^{mg}QZ *durmach.*; cum uidisset turbam *b*, *et* decl. ab eo in turba *Aug.* *Coniecerat Bentl.* (*Trin C. C.* B. 17. 6) '*forte corrig. Uulgat.* declinauit turba existente in loco.' *Sed cum uerbum* esse *participiis praesenti et praeterito indigeat, interpretes et scriptores uarias rationes tentauerunt ut sensum uocum ὤν, ὑπάρχων, γενόμενος etc. exprimerent. Quintilianus e.g.* ens *et* essentia *commemorat et probat* '*de Orat.*' viii. 3; *similiter* constitutus *usurpatur, ut hoc loco pro ὤν, et alibi etiam cum nihil in Graeco inueniatur; e.g.* 1 *Reg.* (*Sam.*) xxii. 22 'omnes qui erant in angustia constituti = *πᾶς ἐν ἀνάγκῃ*, *Dan.* ii. 22 et nouit in tenebris constituta = *γινώσκων τὰ ἐν τῷ σκότει*, *et* 2 *Macc.* iii. 21 magni sacerdotis in agone constituti expectatio = *τήν τε τοῦ μεγάλως διαγωνιῶντος ἀρχιέρεως προσδοκίαν*, *et ib.* 31 *et* vii. 9 constitutus = *κείμενος et γενόμενος*. *In Nouo Testamento Luc.* vii. 8 *de centurione* constitutus = *τασσόμενος*, 1 *Tim.* ii. 2 qui in sublimitate constituti sunt *codd. aliq. et* ϛ = *τῶν ἐν ὑπεροχῇ ὄντων*; *in Philip.* ii. 6 *ἐν μορφῇ θεοῦ ὑμάρχων ab antiquioribus redditur* in effigie (*uel* figura) dei constitutus, *ut ter a Tertulliano, bis a Cypriano, sed Hieron.* cum in forma dei esset. *Tert. in suis scriptis uix aut numquam hac locutione usus est, Cypr. contra fere tricies, Minuc. Felix semel* 32. 7 deus in caelo constitutus, *Firmicus Maternus* '*de errore*' *ter, nonnumquam etiam Arnobius et Lactantius, Hieron. uero Cypriani imitator saepissime; Ambrosius* positus *in eodem sensu mauult, ut interdum Cyprianus;* δ *habet* unus fiens = *εἷς ὤν infra* vii. 50. *Haec de scriptoribus Edwardo W. Watson S. S. A. accepta debemus.* Status *quod Italicis hodiernis* stato *deuenit, nusquam quod scimus hoc sensu apud antiquos inuenitur.* **constituta** + ilico ƎP. in locum ƎP *q*; *om. e.*

14 postea inuenit eum iesus
in templo et dixit illi
ecce sanus factus es
iam noli peccare ne deterius
tibi aliquid contingat
15 abiit ille homo et nuntiauit iudaeis
quia iesus esset qui fecit eum
sanum
16 propterea persequebantur iudaei iesum
quia haec faciebat in sabbato.
17 Iesus autem respondit eis
pater meus usque modo
operatur et ego operor
18 propterea ergo magis
quaerebant eum iudaei interficere
quia non solum soluebat sabbatum
sed et patrem suum dicebat deum
aequalem se faciens deo.
19 Respondit itaque iesus et dixit
eis amen amen dico uobis
non potest filius a se facere quicquam
nisi quod uiderit patrem facientem.
quaecumque enim ille fecerit
haec et filius similiter facit

---

14 postea uero inuenit eum iesus in templo et dixit illi. ecce sanus factus es. iam noli
peccare ne quid tibi deterius fiat. 15 et abit ille homo. et renuntiabit iudaeis quia iesus
esset. qui fecit eum sanum. 16 et propterea persequebantur iudaei iesum. et quaerebant
eum interficere quia haec faciebat in sabbato. 17 iesus autem respondit eis. pater meus
usque modo operatur. et ego operor. 18 propterea quaerebant eum iudaei interficere. quia
non solum soluebat sabbatum. sed et patrem suum dicebat deum. aequalem se faciens
deo. 19 respondit autem iesus et dixit eis. amen amen dico uobis non potest filius a se
facere quicquam nisi quod uiderit patrem facientem. quaecunque enim ille fecerit. haec

---

14. **postea**: tea *in ras.* G; + uero *f*; et postea *l*, *et μετὰ δέ* FΛ. in||uenit M. **templo** + hunc cum uidisset iesus iacentem ƎP (*partim in ras.*) *ex u.* 6. **illi**: ille R. > factus es sanus R. *om.* **iam** *e*. ne iam ultra pecca δ. *om.* **ne** R *a*. **deterius tibi aliquid** (aliquit W) = *χεῖρον σοί τι* AB CLΓΔ *etc.*: > quid tibi deterius E *a b d*(peius)*e f ff₂ l q r Iren. Mass. p.* 311, *Cypr. quater*, quid det. tibi *Iren. p.* 280: *χεῖρόν τι σοί* ℵDEKΠ *etc.* continguat DƎPR, fiat *b Cypr. or. dom.* 12.

15. habiit C; et abiit *b f q r*, *και απηλθεν* A, ab. ergo *d ἀπ. οὖν* ℵᶜDΛ *etc.* **nuntiauit** (nunc. W𝔖ℭ, nonc. G, adnunt. ƎP *ff₂ cf. f*) = *ἀπήγγειλεν uel ἀνήγγειλεν gr. plur.*, indicauit *b r*: dixit *a e q et εἶπεν* ℵCL. iudeis CDRW *et* 16. **quia**: quod DR; *om. e*. ihesus *plene* C. est S *a b d ff₂ l q r aur.* **qui**: *sequitur ras. unius lit.* A. **fecit eum** (> eum fecit ƎPRT): fecit me *a ff₂ l q*, me fecit *d*, me sanum fec. *e cum gr. ὁ ποιήσας με* DΛ² *min.*

16. + et *ad init.* E *b d e f q r* δ (*Bentl.*) *cum graeco*. propter hoc E *a b d e q r*. persequebaⁿtur G. > iesum iudaei *a e q* δ *cum gr.* ΑΓΔΛΠ *etc.* **iesum** + et quaerebant eum occidere *e* (*f*) *q r* δ (inter occidere) *Hil. cum gr.* ΑΓΔΠ *etc.* hec W. **faciebat**: fiebat Δ. *om.* **in** *a b d e q r et gr.* D. sabbatis *e q*.

17. *inc.* et resp. illis iesus *q*, et ut illi (*i.e.* ait illis?) iesus *e*. **respondit**: respondens ait Q. **eis** + dicens *b ff₂ l r*. husque C. **modo**: nunc E *a m*, adhuc *b l*. hop. *semper* C.

18. **propterea**: *om.* Q; propter hoc E *a b d e m q*. **ergo** (erga H): *om.* EJ *a b d e f l m cum gr.* ℵD. *om.* **magis** *f cum gr.* U. querebant DR. iudei CDR; *om.* W *et gr. min.* 409. **interf.**: occidere *a d e m q*. **quia**: qui R. *om.* **solum** R. **sed et** (*ἀλλὰ καί*): sed etiam *q*; sed quia et *e*, sed et quod *b l r*, sed quod etiam *a*, *et ἀλλ' ὅτι καί* Λ 13. **suum** + proprium Dᵐᵍ. > deum dicebat M. hequalem C, equalem W, qualem R. **faciens**: faciebat D *d*. aequans se *Tert.*

19. *inc. uers.* **respondit** ℌ *et Steph.* 1555: *inc.* **amen** ℭ. *inc.* respondens iesus (+ et *e*) dixit *a e*. **itaque** (igitur *d*, autem *f r*): *om. a b c e ff₂* l et gr.* 33 *etc.* *om.* **eis** E. **filius** *pr.*: *om.* R; + hominis *d*. quidquam 𝔖ℭ, quitquam Z* (*corr.* Z²). **a se facere quicq.** (*ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖν οὐδέν* 13. 69. 124 *etc.*): > facere a se quicq. IM *c l* δ *Bentl. et ποι. ἀφ' ἑαυτοῦ οὐδέν gr. plur.*, facere quicq. a se DR, a se quicq. facere J, quicq. fac. a se *e q*, fac. aliquid a se *d* (*et* Dᵍʳ *τι*). **quod**: quid *uoluit Bentl. cum gr. τι*; *om. a d e q Tert.* uidiuerit H*(iu *exp.*); uideat *a d Tert.* *om.* **facientem** R. quaecunque ϛ, quecumque DW, quaequumque H; quaequae *b*, quae *e q Tert.* *om.* **enim** R. **ille**: pater *e syr. cu. et sch. cop. etc.* **fecerit**: fecit E, facit *b e l q r*. hec W; eadem *b e ff₂ q r Tert.* **filius** *sec.* + eadem E *gat.* *om.* **similiter** *e Tert.* > simil. filius ƎPR. **facit** (*ποιεῖ*): faciet ƎP* (*corr. mg.*)H*(e *eras.*)MOQX², faciat G*(a *sec. exp.*). > facit simil. *a b d ff₂ l r cum gr.* ℵD.

20 pater enim diligit filium
et omnia demonstrat ei
quae ipse facit
et maiora his demonstrabit ei
opera ut uos miremini
21 sicut enim pater suscitat
mortuos et uiuificat
sic et filius quos uult uiuificat
22 neque enim pater iudicat quemquam
sed iudicium omne dedit filio
23 ut omnes honorificent filium
sicut honorificant patrem.

(40. 1) Qui non honorificat filium
non honorificat patrem
qui misit illum.
24 (41. 10) Amen amen dico uobis
quia qui uerbum meum audit
et credit ei qui misit me
habet uitam aeternam
et in iudicium non uenit
sed transiit a morte in uitam
25 amen amen dico uobis
quia uenit hora et nunc est
quando mortui audient

---

et filius similiter facit. quia 20 pater diligit filium. et omnia ostendit ei. quae ipse facit.
et maiora horum demonstrauit ei opera. ut uos miremini. 21 sicut enim pater. suscitat
mortuos. et uiuificat. sic et filius. quos uult uiuificat. 22 neque enim pater iudicat quem-
quam sed iudicium omne dedit filio. 23 ut omnes honorificent filium sicut honorificant
patrem. qui non honorificat filium non honorificat patrem qui misit illum .. 24 amen amen
dico uobis quia qui uerbum meum audit. et credit ei qui me misit. habet uitam aeternam
et in iudicium non ueniet. sed transiit de morte in uitam. 25 amen amen dico uobis quia
ueniet hora. et nunc est quando mortuui audiunt uocem filii dei. et qui audierint uiuent.

---

20. dilligit *ut udtur* Y*, dilegit DƎPR; amat *a* δ; *gr.* φιλεῖ *sed* αγαπα D. **demonstrat**: demonstrauit OQ, -bit H; ostendit (*uel* -det) *bis a d e q*, *pr. f.* que D; quaecumque OQ *d et* ἃ ἄν D 16. **et** *sec.* + multo *a*. hiis ΔW, hic Y; horum *d f ff*$_2$ *l r*, quam haec *a*; *om.* T *b*. **demonstrabit**: demonstrauit HOTZ*. *om.* **ei** *sec.* JT *e aur.* hopera C; pater *q sine auct. graeca.* > opera demonstr. ei *b*, > opera his ostendit *e*, *cum gr.* ℵ *et Tert.* admirem. *b e l q r.*

21. **sicut**: quomodo *e q*. *om.* **pater** EK* (+ K[1]). ui[ui]ficat *pr.* R. **sic**: ita *e q*. **quos**: cos G; quem D.

22. *om.* **pater** R. quenquam ℌ; aliquem *d*. iuditium W. **omne**: homine R. > omne iud. DEG *vg.* > fil. dedit *r aur.*

23. > ut omnes hon. patrem sicut hon. filium R. honorent *etc. semper* δ *Tert.* **filium** *pr.* + suum K. **honorificat** (horificat *pr.* K): honorificant *bis* E R[gl]Z*(*corr.* Z[c]). **filium** *sec.*: plium *lapsu* C. missit DƎPR.

24. *def. a.* **amen** *semel tantum* Θ. **quia**: *om.* G *d r et* D[gr]; + is *l*. **uerbum**: sermonem E *e*. audit uerbum (*om.* **meum**) et qui cr. *etc.* R. credidit E. missit DR. > me misit ΔEK *b d e f ff*$_2$ *q r Tert.* abet C; habebit T. eternam W. iuditium W; + eius *l*; iudicio A*(*corr.* A[1])ƎFΔO SY *e*(+ damnationis)*ff*$_2$ *q*. **uenit** (ἔρχεται) *cum* ƎFCEƎP*FGHΘIJKMMTOTVWXZ *vg. c d aur. Bentl. cf. u.* 25. 28 *et ad* iv. 21: ueniet ADΔƎP[mg] QSY *Par. lat.* 13171, *corp. ox.*, *b e f ff*$_2$ *l q r* δ; ueniat R. **transiit** (μεταβέβηκεν) *edidimus cum* Vℭ *Par. lat.* 257, 259, 261, 265, 266, 274[c], 10439, 13171, *cod. caraf. d f*, *et edd. ant. Maresch.* 1531, *Uiuian et Iunta* 1534, *Bentl.*, *cf. Aug. in Ioh.* '*sed* transiit *non tunc* transit *sed iam* transiit *a morte*,' *item* transit ƎFCEGJKOQTX*Z *b c edd. Iunta Lugd.* 1548 *et Uen.* 1557 *quod ex contractione uel synizesi ortum uidetur; uide Lachmannum et Munro in Lucr.* iii. 1042 ipse Epicurus obit decurso lumine uitae *et cf. Uerg. Aen.* ix. 9 sceptra Palatini sedemque petit Euandri *etc. Similia in Euangeliis sunt* petiit *et* petit *Mc.* xv. 43, *Lc.* xxiii. 52, subiit *et* subit *infra* vi. 3, *et contra* fugit *et* fugiit vi. 15, his *et* hiis *saepissime. Hic uoluerunt* transiuit *Erasm.*, *uers. Turic.*, *et Beza; sed* **transiit** *specimen bonum uidetur correctionis Alcuinianae*: transiet (μεταβήσεται *codd. Ueles. apud Mill et Walton*, *sed Uelesiani ex latinis sunt*; *tamen* ἵξεται ἐκ θανατοῖο *Nonn.* 5. 44) AΔƎPFH(et *litt. minus nigris*)ΘIMMTSWX[c]Y *Harl.* 2788, ϚℌS *e ff*$_2$ *l r aur. et edd. ant. plur.*; transibit *q* δ *forsan ex* transiuit; transeat DR. **a**: de DOT *b f r aur. Tert.* **in uitam** (εἰς τὴν ζωήν): ad uitam DEK OQVZ *b e aur.*; + aeternam *ff*$_2$ *l*.

25. **amen** *semel tantum* R *a*. **uenit** (ἔρχεται): ueniet *b e f q Tert.* ora T; mea R*(*sed superscr.* ora *gl.*). *om.* **et nunc est** *a b Tert. Ambr. cum gr.* ℵ. **quando** + omnes K. audiunt M *c f*. fili EG. **qui**: cum *l Tert. Prax.* 21. audierunt Δ.

uocem filii dei
et qui audierint uiuent
26 sicut enim pater habet
uitam in semet ipso
sic dedit et filio uitam
habere in semet ipso
27 et potestatem dedit ei
et iudicium facere
quia filius hominis est
28 nolite mirari hoc
quia uenit hora
in qua omnes qui in monumentis sunt
audient
uocem eius 29 et procedent
qui bona fecerunt in resurrectionem
uitae
qui uero mala egerunt
in resurrectionem iudicii
30 non possum ego a me ipso
facere quicquam
sicut audio iudico
et iudicium meum iustum est.
(42. 1) Quia non quaero uoluntatem
meam
sed uoluntatem eius
qui misit me.
31 (43. 10) Si ego testimonium perhibeo
de me testimonium meum

---

26 sicut enim pater. habet uitam in semetipso. sic dedit filio uitam habere in semetipso. 27 et
potestatem dedit ei. et iudicium faciendi quoniam filius hominis est. 28 nolite mirari hoc.
quia ueniet hora. in qua omnes qui fuerint in monumentis audient uocem eius 29 et
procedent. qui bona fecerunt. in resurrectionem uitae. qui uero mala gesserunt in resurrectionem iudicii. 30 non possum ego a me ipso facere quicquam. sed sicut audio iudico.
et iudicium meum iustum est. quia non quero uoluntatem meam. sed uoluntatem eius qui
me misit. 31 si ego testimonium perhibeo de me. testimonium meum non est uerum.

---

om. **qui aud.** *e syr. cu.* uibent T. audierit uiuet *a.*

26. **pater** + uiuens *d et* D^{gr}. abet C; *om.* R. **uitam** + aeternam *bis Tert.* **in semet ipso** *pr.*: in semed. CT; in se R*(+ ipso *sax*) *a b d e r*; *om. q.* **sic dedit . . . ipso** *om.* RY*(+ *in mg.* Y^1). > et filio dedit *b l Tert. et gr.* $\aleph^c$BL. > habere uitam Z* *vg. b e* ff_2 *l r.* > uit. in se hab. *q.* semed *sec.* T.

27. **ei** + ad *r.* **et iudicium** (iuditium W) *codd. paene omn. et f q* δ *aur. cum gr.* DΓΔΛΠ *etc. Aug. et* etiam iudicium ℌ, et|||iudicium G: *om.* **et** ΔE Ϛ𝔖ℭ *b c d e* ff_2 *l r Tert. et gr.* $\aleph^c$ABL 33. faciendi *f q*, faciendum *b r.* **quia**: qui Q. > est hominis *q qui ita distinguit* hominis · nolite mirari hoc · Quia ueniet hora · *etc.* *ut* nolite mirari hoc *ad praecedentia non ad sequentia uerba referre uideantur; de Graecis et patribus uide Tisch. T. G.* 8 *ad loc.*

28. + *ad init.* dico enim uobis ff_2 *l m.* **mirare** G^{rec} *aur.*; admirari *e.* **hoc**: haec *b*, ista *r*; *om.* R. **uenit** (ἔρχεται): ueniet CGT *b e f m q Tert. Iren. Mass. p.* 308; ueniat R. *om.* **hora** R. **qua**: quo M. **omnes** + mortui *Iren.* monomentis E. **eius**: filii dei Ϛ𝔖ℭ *aur., cor. uat. mg. edd ant. plur.* (*non autem Iunta* 1534) *et gr.* 33, *Tert. Ambr. et* filii hominis *Iren. Ambr.*; *ex u.* 25

29. procident ЭF*(*corr.* ЭF¹); prodient *l q r*, exient *e Iren.*; resurgent *b aur.* **qui** *pr.*: quia R *gat.* fecerent H; egerunt G; gesserunt *l q r.* resurrectione *bis* D, *sec.* K. uite W. **uero** *om. a e* ff_2 *Tert. Aug.* (*ter*) *cum gr.* B. **mala** (τὰ φαῦλα) *cf.* iii. 20: male EƎP*(*corr.* ƎP¹) *a d e aur. gat.*; iniqua *b l Hil.* hegerunt C, aegerunt E, egerint Ϛ *e*; gesserunt *b f l r*; operati sunt *Iren.*; *om. q Tert.* iudici Y, iuditii W.

30. **non** + enim *e* ff_2 *l.* ha C. *om.* **ipso** GJZ* (+ Z^2) *d r.* quitquam Z* (*corr.* Z^2), quidquam 𝔖ℭ. > aliquid facere *e.* > facere a me ipso quicquam δ *et gr. plur.* ποιεῖν ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐδέν. **sicut**: sed R, sed sicut T^c *f q* δ; + enim *b* ff_2 *l* r^c. **audio**: + sit *e*, + ita et *b r.* **iudico**: *seq. ras.* 8 *litt.* T. *om.* **quia non . . . misit me** F. quero DGW. uolumt. *bis* C; *pr.* + eius R; uoluntate *sec.* Z*(*corr.* Z^2), *om. sec. a.* **misit me** (τοῦ πέμψαντός με) *cum* ЭFCD(missit)ΔEGΘIJKMMTO TVWZ *vg. Bentl. c l Ambr. Aug.*: > me misit AƎPFHQR(missit)SXY *b d e f* ff_2 *q r aur.*; *deinde* + patris CHΘT *b c* ff_2 *l r cor. uat.* (*non mg.*) *et gr.* EGHMS *etc.*

31. **ego**: ergo ƎPFG ff_2 *l**. peribeo CZ; dico *d q*, dixero *e.* **me**: + et D; + ipso *vg.* ff_2 *l q* δ *cor. uat.* * edd. ant. plur.* (*non autem Maresch.* 1531, *Uiuian et Iunta* 1534).

non est uerum.
32 Alius est qui testimonium
perhibet de me
et scio quia uerum est testimonium
quod perhibet de me
33 uos misistis ad iohannem
et testimonium perhibuit ueritati
34 ego autem non ab homine
testimonium accipio
sed haec dico ut uos salui sitis
35 ille erat lucerna ardens
et lucens
uos autem uoluistis exultare ad horam
in luce eius
36 ego autem habeo testimonium maius
iohanne
opera enim quae dedit mihi
pater ut perficiam ea
ipsa opera quae ego facio
testimonium perhibent
de me quia pater me misit
37 et qui misit me pater ipse
testimonium perhibuit de me.
(41. 3) Neque uocem eius umquam
audistis
neque speciem eius uidistis.
38 (45. 10) Et uerbum eius non habetis
in uobis manens

---

32 alius est qui testimonium perhibet de me. et scio quia uerum est testimonium quod
perhibet de me 33 uos misistis ad iohannem et testimonium perhibuit ueritati. 34 ego autem
non ab homine testimonium accipio. sed haec dico ut uos salui sitis. 35 ille erat lucerna
ardens et lucens. uos autem uoluistis exultare ad horam in lumine eius. 36 ego autem.
habeo testimonium. maius iohanne. opera enim quae dedit mihi pater. ut perficiam ea.
ipsa opera quae ego facio. testimonium perhibent de me. quia pater me misit 37 et qui
misit me pater. ipse testimonium perhibet de me. neque uocem eius umquam audistis.
neque figuram eius uidistis. 38 et uerbum eius non habetis in uobis manentem. quia quem

---

32. **alius**: alter *a d* ff_2; *om. l.* est[t] *pr.* T; + uerum Q*. test. peribet *pr.* CZ; test. dicit *d q*; testis est *e*, testificatur *b r*. **scio** (*οἶδα* $\aleph^c$ABL *etc.*): nscio R; scitis *a d e q aur. et οἴδατε* ℵ*D. **et scio . . . de me** *om.* ff_2* *l**. **testimonium** *sec.*: + eius TϚ𝔖 *b* d^2 *cor. uat.** (*non mg*) *et gr.* D^2 254; + meum *e cum gr.* D*. > testim. uer. est 𝔈𝔓*(*sed corr.*). peribet *sec.* C; testificatur *b q*, -tus est *r*, testatur *d*; reddidit *e*. *om.* **quod perh.** *c*.

33. **uos** + ipsi ff_2 *l*. missistis D. iohannen Z, ioannem 𝔖ℭ; me ff_2*. peribuit C, perihbuit R; dixit *e*, reddidit *q*; + iohannes ff_2*. **ueritati**: de me ff_2*.

34. hab CO. hominibus E *d et gr.* DΛ^2 *al.* 3. > ab hominibus test. non E. > accipio testim. Θ*. hec TW; hoc D; + ideo *b*. *om.* **uos** RZ* (+ Z^2) *r*. **salui** (s *sup. lin.* R) **sitis** (estis Δ): saluemini *e q*.

35. **erat**: autem R; fuit *e q Tert.*; + ut DR. > erat luc. ardens ille E. **lucens** (*φαίνων*): lucescens D; inluminans *a*; apparens uel lucens δ. **uoluistis**: noluistis R. exsultare EK. oram T. > ad horam exul. *vg. a* ff_2 *aur.*[c] *et gr.* A *al.* 5. **in**: ad J. lucem DGJRZ*(*corr.* Z^1); lumine *b d e f l q Aug.* (*in Ioh.* 35).

36. **testim.** *pr.* + eius *e*. **maius** + a V* *sed exp.* ioanne 𝔖ℭ. hopera *bis* C. que *bis* D; *pr.* E, *sec.* G. *om.* **mihi** ℌ. > mihi dedit 𝔈𝔓. ut perficiem G; ut faciam 𝔈𝔉; consummare *Tert.* *om.* **ea** J. *om.* **ego** *sec. b d r* δ (*Bentl.*) *et gr.* ℵABDL *min.*; *om.* **quae ego facio** *a* ff_2 *l aur. et gr.* 38. 453. fatio G. test. peribent CZ; test. dicunt *a*, test. dat *d*, testimonio sunt *e*, testificantur *q*. *om.* **de me** *a*. missit D, misisti R. > misit me *vg. edd. ant. plur.* (miserit *Iunta* 1534) *non autem Froben* 1502.

37. **qui**: quia *a*. missit DR. **ipse** (*αὐτός* ΑΓΔ *etc.*): ille ipse *d et εκεινος αυτος* D[gr]. testimoni R*(+ ū *sax.*). **test. perhibuit** (*μεμαρτύρηκεν*) *codd. plur.* (peribuit T) *et* K^1 *vg. e*, testificatus est *r*, test. dixit *Tert.*: test. perhibet C(peribet)ΘJK* *b c d f* ff_2 *l* δ *aur.*, test. dicit *a*, testificatur *q cum gr.* D *μαρτυρει*. **me** *sec.* + et F. **neque** *pr.* + enim W. humquam C, unquam MWϚℌ. > audistis umquam ER δ, *Tert. cum gr.* ΓΔΛ *etc.* **speciem** (*εἶδος*): faciem G, faciem uel formam δ, formam *Tert.*, figuram *b e f* ff_2 *q r*, effigiem *l*. **eius** *sec.* *om. b r**.

38. *om.* **non** J. **manens**: manentem G *a b e f* ff_2 *l q aur.*, manentem uel manens δ; *item* > man. in uobis *a d e q* δ *Bentl.* (*sed secundis curis restituit* **in uo. man.**) *cum gr.* ADΓΔ *etc.* missit

quia quem misit ille
huic uos non creditis
39 scrutamini scripturas
quia uos putatis in ipsis
uitam aeternam habere
et illae sunt quae testimonium perhibent de me
40 et non uultis uenire ad me
ut uitam habeatis
41 claritatem ab hominibus
non accipio
42 sed cognoui uos quia dilectionem dei
non habetis in uobis
43 ego ueni in nomine patris mei
et non accipitis me
si alius uenerit in nomine suo
illum accipietis
44 quomodo potestis uos credere
qui gloriam ab inuicem accipitis
et gloriam quae a solo est
deo non quaeritis?
45 nolite putare quia ego accusaturus sim
uos apud patrem
est qui accusat uos
moses in quo uos speratis
46 si enim crederetis mosi

misit ille huic uos non creditis.
39 scrutamini scribturas quia uos putatis. in ipsis uitam aeternam habere. et hae sunt. quae testimonium perhibent de me.
40 et non uultis uenire ad me ut uitam habeatis.
41 gloriam ab hominibus non accipio.
42 sed cognoui uos. quia dilectionem dei. non habetis in uobis ipsis.
43 ego ueni in nomine patris mei et non accipitis me. si alius uenerit in nomine suo. illum accipietis.
44 quomodo potestis uos credere. gloriam ab inuicem accipientes et gloriam quae a deo solo est non quaeritis.
45 nolite autem putare. quia ego accusabo uos aput patrem. est qui accuset uos moyses in quem uos speratis.
46 si enim crederetis moysi. crederetis forsitan et mihi. de me enim

DƎPR. credidistis D; *libere e* misit enim unicum filium suum et hunc non audistis neque credidistis.

39. **scrutemini** E; scrutate *a b d*. scribturas ꞴFGOSX*YZ. **quia**: in quibus *a e* ff_2 *q aur. Tert. Iren.* putastis D*(*sed corr.*); existimatis *a*. **ipsis**: illis E. eternam W; *om.* T. ille CEGH ORW. que D; qui EW. *om.* **sunt quae** *e* δ. test. peribent C; test. dicunt *a*, testimonio sunt *e*, testificantur *q*, testantur *d*. **me** + in quibus putatis uos uitam habere *a b* ff_2 *syr. cu. arm.*; *et post* habere *pergunt* hae (haec *b*) sunt quae de me testificantur (> test. de me *b*) *a b syr. cu.*

40. **non**: nec sic *a*. **ut**: et Y. **uitam** + aeternam *d e et* D^{gr} *min.*

41. **claritatem** (-tatatem R) *codd. vg. et c*: gloriam *a d e f* ff_2 *q* δ *aur.*, honorem *b l r*.

42. **cognoui** (noui *r*) **uos**: cognouimus G* (*sed corr.*) *gat.* **dilectionem**: caritatem *a b d*. **uobis** + ipsis ff_2 *l*. > in uobis non habetis ƎP*(*sed corr.*); > non habetis dil. (*uel* car.) dei in uobis *b d e q et gr.* ℵ*D.

43. **ego** + enim J *e q*. patri^{s} TY. **accipitis** (λαμβάνετε) *cum* A^{1}ꞴFΔFGI^{c}MMTSTVXYℌℭ *c f*, accepitis *l*, *et* > me accip. D *d*: accepistis A*CEH ΘJKOWZϚ𝔖 *b r* δ, accipistis ƎPI*QR *a* ff_2 *aur. gat.*, recepistis *e q Tert.* **si**: + autem R, + enim D. **alius**: alter *a*. recipietis *b*(-itis)*e r*.

44. **potestis uos** (δύνασθε ὑμεῖς) *codd.* (*om.* **uos** G) *et uett.*: > uos potestis *vg. edd. ant. plur. non autem Froben* 1502. **gloriam**: honorem *bis b r*. abinuicem *uno ductu vg.*; ab hominibus δ *et gr.* Δ *al. plus* 20. accipietis H, accepistis *b*; accipientes (*sine* **qui**) *a d e f l q* δ, quaerentes ff_2*. *om.* **et gloriam . . . quaeritis** G*(+G^{1}). **quae** (que DG^{1}) **a** (ab illo ff_2 *aur.*) **solo est deo** (> deo est EG^{1}HJRX *vg. edd. ant.*) = τὴν παρὰ τοῦ μόνου θεοῦ *plur.*: eius qui est solus deus *r*, ab eo qui solus deus est *q*, a solo deo *e l*, ab unico deo *d*; eius qui est solus *b*, ab unico *a et om.* θεοῦ *gr.* B *cop.*^{ds} *arm. codd.* queritis CDG^{1}HRW; quaerentes *e l*.

45. **nolite** + ergo ff_2 *l aur.*, *cf. f.* **putare**: arbitrari *a*(-re)*d*. **ego** *om. c cum gr.* G*K*Λ. **accusaturus** (accuss. DƎPR) **sim** (sum CJTϚ *cor. uat. mg. a d*): accusabo *b f* ff_2 *q*, accuso *e l aur. et* > uos apud pa. acc. *b*. aput ƎPGOSTZ*. **est**: et H. **accusat** AꞴ*FHΘIMMTQSWY *vg. et* accussat DΔƎP: accuset Ꞵ^{1}CGJKOTVXZ *a b c d e f* ff_2 *l q aur.*, accusset ER; *et* > uos acc. E *a b* (bos) *d e q aur.* **uos, moses in quo** *etc. distinximus cum* AꞴFHTYZ *etc.*: *contra* uos moses, in quo E(*ut udtur*)Mℭ *Tisch. etc.* moyses EƎPHΘJ KMTR *vg.*, moises TW, moy— D. **in quo**: in quem (= εἰς ὅν) *a b d e f* ff_2 *l q* δ. **speratis** (ἠλπίκατε *sensu praesenti*, *cf. Field ad loc.*) *codd. plur.* (*et* H^{1}) *et vg. et uett. plur. ut* 1 *Cor.* xv. 19 in christo sperantes sumus, 2 *Cor.* i. 10 in quem speramus; *ad* 1 *Tim.* iv. 10 *et* v. 5 *uariant codd.*: sperastis ꞴEƎPH*JOX* *Bentl. gat. b*; spem collocastis *uers. Turic. quam sequitur Rev. Vers. Angl.* 'on whom ye have set your hope.'

46. crederitis *pr.* ΔEHORS, *sec.* EHOSW, crededissetis *bis e*, *pr. q* (credid.); *om. sec. l.*

crederetis forsitan et mihi
de me enim ille scripsit
47 si autem illius litteris
non creditis
quomodo meis uerbis credetis?
VI. 1 (46. 1) Post haec abiit iesus trans
mare galilaeae quod est
tiberiadis
2 et sequebatur eum multitudo magna
quia uidebant signa quae
faciebat super his
qui infirmabantur.
3 (47. 3) Subiit ergo in montem iesus
et ibi sedebat cum discipulis suis.
4 (48. 1) Erat autem proximum
pascha dies festus iudaeorum.
5 (49. 1) Cum subleuasset ergo
oculos iesus
et uidisset quia multitudo
maxima uenit ad eum
dicit ad philippum
unde ememus panes
ut manducent hi?
6 hoc autem dicebat

---

ille scribsit. 47 si autem illius litteris non creditis. quomodo meis uerbis creditis. VI. 1 Post
haec abiit iesus trans mare galileae. et tiberiadis. 2 et secutae sunt eum turbae multae quia
uiderant signa quae faciebat super infirmos. 3 ascendit ergo in montem iesus. et ibi sedebat
cum discipulis suis. 4 erat autem proximo pascha. dies festus iudaeorum. 5 eleuatis autem
oculis iesus uidens. quoniam turba multa uenit ad eum dicit ad philippum. unde ememus
panes ut manducent hi. 6 hoc autem dicebat. temptans eum ipse enim sciebat. quid

---

cred. mos. *in ras.* Z. moysi E𝔓HΘIJKMTV *vg*, moy‾ D, moisi ΔW, moisy T, mosy C, moyses R. forsitam F; utique *d*; *om.* *a e q*. **enim**: autem 𝔉FHΘKM. scribsit 𝔉EFGOS X*YZ.

47. **si autem**: **autem** *in ras.* 𝔓; si enim DE *d*, nam si *b l r*, sed cum *a*. literis R𝔖𝔐; scripturis *e q*, mandatis *a*. **creditis**: credetis Δ, credistis R, credatis *a*, credidistis D δ. *om.* **quomodo** R. **meis uerbis** (sermonibus *e*): > uerbis meis 𝔉DE OQRVWX*Z *vg.* *a b c* ff_2 *l q r aur.* *non graec.* **credetis** (πιστεύσετε ℵALΓ *etc.*) *codd. plur. vg. uett. plur.*: creditis (πιστεύετε BVΠ* *min.*) ΔG OQ *Tisch.* *f* ff_2 *l*; crederetis T, πιστεύσητε DGSΔ *min.*

VI. 1. hec W; *seq. rasura* O. habiit R, ab||iit O. galileae 𝔉CE𝔓GJKOR(-liae)VZ, galilee W, galī D. **quod est tiber.** (tyber. 𝔓HW, tibir. D, teber. O, tiberiadeş 𝔉, tibiriades R, tyberidianis E): tiberiadis *a q et gr. plur.* τῆς Τιβ.; illius tib. ff_2* *l aur.*, illius quidem tib. ff_2^c, et tib. *f*; in fines tib. *d*, in partes tib. *b e r et* εἰς τὰ μέρη τῆς Τιβ. D 77** 249; *tantum* trans mare tiberiadis *Iren. Mass. p.* 147.

2. **et sequebatur** (sequae. E) = καὶ ἠκολούθει *gr. pl.*: sequeb. autem *a b c d e* ff_2 *l r aur. et* ἠκ. δέ ℵBDL *min.* **multitudo**: turba *a b d e q r* δ, turbae *f*. **magna**: multa *a b d* δ, multae *f*; *om.* ff_2* *l* **uidebant** (ἑώρων *uel* ἐθεώρουν) *codd. plur.* (bidebant O) *vg. uett.*, *et* uiderant X* *f*: uidebat ACΔ𝔓GH*Y, uiderat X^c (*ex* **sequebatur** *fluxit*).

signa: + eius E δ(> eius signa) *et gr.* EFGH *etc.* αὐτοῦ τὰ σημ.; + multa *e*. faciebant QR, fiebant O. **super** (ἐπί): supra *a*, in *l aur.*; de *b e* ff_2* *et* περι ℵ. **his** (hiis EW) **qui infirmabantur** (i *pr. sup. lin.* O): infirmos *a d f q r*, infirmibus *b e*; *sed gr.* τῶν ἀσθενούντων.

3. **subiit** (ἀνῆλθεν) *codd. plur.* (subit AH *cf.* transit *cap.* v. 24) *vg. c* δ *cor. uat.*, *et* ascendit G *b e f q r*: abiit D *a d* ff_2 *l aur. et gr.* ℵ*D 124. 433 ἀπῆλθεν. *om.* **ergo** Δ *cop.*^schw *arm.*; *habent* οὖν D *min.*, δὲ ℵ^cABL *plur.* monte AHY. ihesus *plene* C; *om.* δ *et* Δ^gr. > iesus in monte *b* ff_2 *r et gr.* U* *syr. cu.* **suis**: eius D.

4. proximus E; in proximo *a b q r gat.* (-mum) *cf. f*; iuxsta *d*, prope δ. pasca ΔT. **festus**: solemnis *a d*. iudeorum D𝔓RW.

5. **cum** (quum CΘ) **subleuasset** (leuasset Z* *sed corr.*, eleu. ff_2 *l aur.*) **ergo** (*om.* OV) **oculos** (hoc. C; + suos *l gr.* U 28 *etc.*) **iesus** (iesu Q): eleuatis ergo (igitur *e q r*, autem *f*) oculis iesus *b d e f q r*, eleuauit ergo oculos ies. et *a*. uidisse V. mult. magna GS, turba magna *b r cf. f*, turbae multae *a d*. > maxima mult. R, multa turba *e q* δ *cum gr. plur.* πολὺς ὄχλος (*sed* ὄχλος πολύς ℵD). **dicit** (λέγει): dixit 𝔖ℭ *e q*. **ad** + eum R. phylippum C, fil. D, pilipum R, philipphum 𝔓; *sed* ait philippus *b*. **ememus** (ἀγοράσομεν KUV *etc.*) *codd. plur.* (aem. C) *vg. uett. plur.*: emamus M *et* ἀγοράσωμεν ℵABD *etc.*; emimus 𝔓GO *b e* ff_2. panem E. hii 𝔉CDΔE𝔓GIWYZ, hic R. > hi mand. *a cum gr.* ℵG.

temtans eum
ipse enim sciebat quid esset facturus
7 respondit ei philippus
ducentorum denariorum
panes non sufficiunt eis
ut unusquisque modicum
quid accipiat
8 dicit ei unus ex discipulis
eius andreas frater
simonis petri
9 est puer unus hic qui habet
quinque panes hordiacios
et duos pisces
sed haec quid sunt inter tantos?
10 dixit ergo iesus facite homines discumbere
erat autem faenum
multum in loco
discubuerunt ergo uiri
numero quasi quinque milia
11 accepit ergo panes iesus
et cum gratias egisset distribuit discumbentibus
similiter et ex piscibus
quantum uolebant
12 ut autem impleti sunt

facturus esset. 7 respondit ei philippus ducentorum denariorum panes. non sufficiunt eis.
ut unusquisque modicum quid accipiat. 8 dicit ei unus ex discipulis eius. andreas. frater
symonis petri. 9 est puer unus hic. qui habet quinque panes hordeacios. et duos pisces.
sed haec quid sunt inter tantos. 10 dixit ergo iesus facite homines discumbere erat autem
faenum multum in illo loco. discubuerunt ergo uiri numero quasi quinque milia. 11 accepit
ergo panes iesus. et gratias agens. distribuit discumbentibus similiter. et ex piscibus
quantum uoluerunt. 12 cum autem saturati essent. dixit discipulis suis. colligite quae

6. **temtans** AΔSTXYZ: tempt. *codd. rell. Tisch.*; tent. *vg.* **enim**: autem *d ff₂ et* D^{gr}. **sciebat**: *om.* R; scit Z* (*corr.* Z²). quit G; quod QR *l*.

7. *om.* **ei** *e* ℵ*. phyl. C, fil. D, pilipus R; + dicens D *b e*. ducentis denariis *b l*. sufficient *b*; sunt *ff₂* (*et om.* **eis**); + nobis D *sed exp.* > non suff. eis panes *d l r cum gr.* D. hunusquisque C; singuli *d*; + eorum δ *cum gr.* DΓΔ *etc.* **quid**: quod Δ; aliquid R; *om.* Z *b d e ff₂* l q r aur. et om.* τι *gr.* BD. accipiet E. -ant *d*; manducet *r*.

8. *om.* **ei** R. andraeas M, andrias R, handreas C. symonis CDEW.

9. **est** + autem E. *om.* **unus** *a b d e l cum gr.* ℵBDL *etc.* > unus puer J, hic puer *b e ff₂* (+ unus). *om.* **hic** δ. abet C. **quinque**: ·U· DERW. panis R. **hordiacios** (*cf.* calciamenta *Mt.* x. 10) *cum* AΔƎPFGHK^{c}MOSTVXYZ, ordiacios MTR: hordeacios 𝔉CΘ^{c}IK*Q *Tisch.*, -ceos Jϛ, ordeacios Θ*, -ceos D𝔥ℭ, ordeicios W; *om.* E. duo F; ·II· DE. pices Y, pisciculos *e*. hec W. **inter** (εἰς): in *a b d l q* (*Bentl.*). tantis *q*; + homines D *ff₂ l*; tam multos *a d*, tantam turbam *e*.

10. **dixit** (εἶπεν): dicit RSϛ𝔥 *cor. uat.* δ (*non* Δ^{gr}), ait *a Aug.* **ergo**: autem *b q r et gr.* AΓΔΛΠ *etc.*; *om. a cum gr.* ℵBL. facete ƎP* (*corr.* ƎP¹), facites Y. **homines**: omnes *gat.* ^dis^cumbere 𝔉, dicumbere Y, recumbere *d e*. **autem**: enim KX *l*. foenum DƎPJR *vg.*, fen. GMTOW. **multum**: plurimum *b l r*; *om. c.* > multum faen. Q (*b*). **in** + illo CHT *b e f ff₂ l q r* (eo) *aur.*, *et* > loco illo Θ *a*. **discubuerunt** (discumbu. ƎP*, discumberunt R, recubu. *a d*) **ergo** = ἀνέπ. οὖν ℵABD KL *etc.*: et discubu. D, et recubu. *e q et gr. min. pauc.* **ergo uiri** *in ras.* 𝔉. **uiri**: homines *a*. numerum E; *om. a q gat.* quassi R, fere *a d*, circiter *b r*. **quinque** *in ras.* Z; ·U· DERW. millia *vg.*

11. accipit ƎPO* (*corr. gl.*) QR. **ergo** (οὖν ℵ^{c}A BDL *etc.*): autem *b r et* δὲ ℵ*ΓΔ *etc.*; *om. a*. **panes iesus** (τοὺς ἄρτους ὁ Ἰησ.) *cum* ACDΔGH ΘIMQSTY *uett.*: > iesus panes 𝔉EƎPJ (panem) KMTORVWXZ *vg. aur.* **cum** (quum CΘ; + ergo D) **gratias egisset** (heg. C, aeg. E) *codd. et vg.* = εὐχαριστήσας ABLΓΔ *etc.*: gratias egit et *a b r*, benedixit et *d e q et* εὐχαρίστησεν καί ℵD. **distribuit** (διέδωκεν ABLΔ *etc.*): dedit *b d e q et* ἔδωκεν ℵDΓ. **discumbentibus** (rec. *a q*) = τοῖς ἀνακειμένοις ℵ*ABLΠ *min.*: discipulis (+ suis *b e*) discipuli autem (d. uero δ, et disc. darent *e*) discumbentibus (rec. *d e*) *b d e* δ *cum gr.* ℵ^{c}DΓΔΛ *etc.* **similiter et** (ὁμοίως καί *plur.*, ὁμ. δὲ καί DM *al. pauc.*): *om.* **et** AΔƎPGH*R* (*corr. sax.*) SY. > sim. distribuerunt et de pisc. *b*. uolebat T^{c}ϛ, ualebant *gat.*; uoluerant D, uoluent R*, uoluerunt R¹ (*ut uidetur*) *a e f q* δ.

12. **impleti** *codd. plur. vg. c* δ, *et* inpl. CDƎPO QR: repleti *l*; saturati AΔSX^{c}Y *uett. rell.* (quibus saturatis *etc. a aur.*); *gr.* ἐνεπλήσθησαν. dicit *a d ff₂ q* (*Bentl.*) *et gr.* λέγει. discentibus *q*. collegite

dixit discipulis suis
colligite quae superauerunt
fragmenta ne pereant
13 collegerunt ergo et impleuerunt duo-
decim cophinos fragmentorum
ex quinque panibus hordiaciis
quae superfuerunt his
qui manducauerunt.
14 (50. 10) Illi ergo homines cum uidissent
quod fecerat signum dicebant
quia hic est uere propheta
qui uenturus est in mundum
15 iesus ergo cum cognouisset
quia uenturi essent
ut raperent eum et facerent eum regem.
(51. 4) Fugit iterum in montem
ipse solus
16 ut autem sero factum est
descenderunt discipuli
eius ad mare
17 et cum ascendissent nauem
uenerunt trans mare

---

superauerunt fragmenta. ne quid pereat ex illis. 13 collegerunt ergo. et impleuerunt.
duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus hordeaciis. quae superauerunt. his
qui manducauerant. 14 illi uero homines. cum uidissent. signum quod fecerat iesus.
dicebant quia hic est uere propheta. qui uenit in hunc mundum. 15 iesus autem. cum
cognouisset. quod uenturi essent ut eum raperent. et facerent eum regem secessit iterum
in montem ipse solus. 16 cum autem sero factum esset descenderunt discipuli eius ad mare.
17 et ascendentes in nauicula uenerunt trans mare in capharnaum et tenebrae iam factae

---

DE, collegete ƎP, collite R^1 (*om.* R*), colliget H* (*sed corr.*); congregate *d*. **quae superauerunt** (u *tert. in ras.* O) **fragmenta** (*τὰ περισσεύοντα κλάσματα*) *codd. plur.* (fraugmenta G) *vg. et uett. plur.*: quae sup. fragmentorum AΔSY (*d*) *l q*. **ne pereant** (*contra gr. ἵνα μή τι ἀπόληται*) *codd.* (periant Δ, peri er||ant R) *et vg. et c e* ff_2: ne quid pereat *a f*(+ ex illis), ne quid ex illis pereat *b l r*, ut ne quid per. *d* (+ ex eis) δ, *et* + *εξ αυτων* D; ut nihil pereat *q*.

13. + et *ad init.* D *a*. colligerunt ƎFƎPGH^1OVZ, congregauerunt *d*. **ergo**: *om. a*; autem *b d r et συνήγ. δε* DΔ; *συνήγ. οὖν gr. plur.* inpleuerunt DΔGR; impleti sunt T. duodecem ƎP*(*corr.* $ƎP^1$); ·XII· DRW, IIX Q. chophinos O, chof. R, cof. T, coff. D, *et* > coph. (coff. E) ·XII· E *a e aur.* fraugmentorum GZ; de reliquis fragmentorum *e*. **quinque**: ·U· DERW. **panibus**: us *in ras.* G. **hordiaciis** *cum* AGHMVXYZ, -cis ƎP, -ceis R, ordiaciis OT: hordeaciis ƎFEΘIKQ *Tisch.*, ordeaciis M'T, ordeiciis W; hordeaceis Jϛ, ordeaceis D 𝔓𝔖ℭ; *deinde* + et duobus piscibus ϛ𝔖 *edd. ant. Hailbrun* 1476, *Wild* 1481, *Kesler* 1487, *Paganini* 1497, *Froben* 1502, *Sacon* 1515 *et* 1519; *contra uett. et graecum, uide Erasm. ad loc.* **quae**: qui T. **superfuerunt** (*ἐπερίσσευσαν*): superfuerant C ff_2 *l*; superauerunt Q* *a b d e f r*, -rant *q*. hiis ΔERW. **qui manducauerunt** (*τοῖς βεβρώκοσιν*) *codd. plur. et* H Z* *a*(*d*)*e* ff_2 *r* δ *aur. cf. Mc.* vi. 44, viii. 9: qui manducauerant ƎFCΔH*IKM'TVWXYZ^1 *vg. b c f l q cf. Mt.* xv. 38.

14. *om. uers. e.* **ergo**: autem E; uero *f q*. quum CΘ. **quod** (quae *a*): + iesus 𝔓𝔖ℭ *edd. ant.*, *et* > fecerat (fecit *q*) sign. iesus *q* δ, *cf. f et gr.* ALΓΔΛΠ *etc.* + *ὁ ἰησοῦς*. fecit *b d* ff_2 *r aur* signorum CT; signa *a*, *et ἃ ἐποίησεν σημεῖα* $BΘ^g$. > sign. quod ficerat (*sic*) R *cf. f*, > sign. quod fecit *b l r*. diceba^nt H. *om.* **quia** *a b q et gr.* ℵ *min. om.* **est** R. *om.* **uere** *d et* D^{gr}. prophaeta E, ^pro^pheta V, profeta DƎPOR, prophete G. **qui** (quia R) **uenturus est** (uenit *f q*) **in** (+ hunc D QR *f q*) **mundum** (mundo M) = *ὁ ἐρχόμενος εἰς τὸν κόσμον* ABLΓΔ *etc.*: > in hunc (*om. d*) mundum (saeculum *d*) uenturus est (uenit ff_2 *l r aur.*) *a b d* ff_2 *l r aur. cum gr.* ℵDM 254.

15. **ergo**: *om.* R; autem E. quum CΘ. **uenturi** (-ris O) **essent** (aes. C, es *ex cor.* G, erant *q*, > essent uent. δ) **ut raperent** (ut rapirent R, et raperent δ, rapere *d q*, rapturi *a*) **eum** (illum *d q*): incipiunt (-ent *b* + turbae *b*) uenire et rapere eum *b* ff_2 *l*; cupiunt turbae uenire et rapere eum *r*; cogitant rapere illum *e*; *gr. μέλλουσιν ἔρχεσθαι καὶ ἁρπάζειν αὐτόν.* **et facerent eum regem** *codd. plur. et vg. et c f aur. Aug.*, et facere regem *q*, *και αναδεικνυναι βασιλεα* ℵ*: ut facerent eum regem R *a* (ut f. sibi eum r.) *b e r* δ (*Bentl.*), ut faciant eum regem *d* ff_2 *l*, *cum gr. plur. ἵνα ποιήσωσιν αὐτὸν* (*om.* $ℵ^c$ABL* *min.*, *uide q supra*) *βασιλέα.* **fugit** (*φευγει* ℵ*) *codd. plur.* (Sugit V* *sed corr.*) *vg. et a c* ff_2 *l aur. Aug.*, refugit *Tert.*, *et* fugiit CE FHΘOT *cf.* v. 24: secessit *b d e f q r* δ *et gr. plur. ἀνεχώρησεν.* monte MZ. **ipse**: *om. b* ff_2* *l*; + enim R. > ipse solus in montem T; + et ibi orabat *d et* D^{gr}.

16. **sero**: uespere *b r*. esset M. discenderunt DEƎPR. **mare**: me G*(*sed corr.*).

17 quum CHΘ *et* 19; *om.* G*(+ *cor.*). hascen. C. nauim D *vg.*, nauiculam *b* (*f*) *q*. **uenerunt**

in capharnaum
et tenebrae iam factae erant
et non uenerat ad eos iesus
18 mare autem uento magno
flante exsurgebat
19 cum remigassent ergo
quasi stadia uiginti quinque
aut triginta
uident iesum ambulantem
super mare
et proximum naui fieri
et timuerunt
20 ille autem dicit eis
ego sum nolite timere
21 uoluerunt ergo accipere
eum in nauem
et statim fuit nauis ad terram in quam
ibant.
22 (52. 10) Altera die turba quae stabat
trans mare
uidit quia nauicula alia
non erat ibi nisi una
et quia non introisset cum
discipulis suis iesus in nauem

---

erant et nondum uenerat ad eos iesus. 18 mare autem uento magno flante. exsurgebat.
19 cum ergo remigassent. quasi stadia uiginti quinque. aut triginta. uident iesum ambu-
lantem super mare. et prope nauem uenientem. et timuerunt. 20 ille autem dixit eis. ego
sum nolite timere. 21 uolebant ergo. accipere eum in nauem. et statim nauis facta est. ad
terram. in quam ibant. 22 altera die. turba quae stabat trans mare. uiderunt. quia
nauicula alia. non erat ibi. nisi una et quia non simul intrauit iesus cum discipulis suis

---

(uenier. D, ueniebant *d*, ibant *a*) **trans** (tras G) **mare** (fretum maris *d*): *in ras. scr.* K; ibant transfretare *q*, transfretauerunt contra *e*. caphar-nauum H, chapharnaum Z* (caph. *cor.*), cafarnaum DR (-nauum). **et** *sec.* + cum *b e*. tenebre W. facte W; *om. a e*. adpraehendit autem eos tenebra *d cum gr.* κατέλαβεν δὲ αὐτοὺς ἡ σκ. ℵD. **et** *tert. om. b*. **non** (οὐκ ΑΓΔΛ *etc.*): nondum (οὔπω ℵB DL *min.*) DR *a b f l q* δ, necdum *d e*. uenerant O. **eos**: illos J *a d*. > iesus ad eos T (*a d*) *cum gr.* ABD.

18. **autem**: quoque *d e*. > magno uento E *a b* (ualidissimo) *d e q*. flente R. exurg. ꝸFCΔGJO WZ *vg.*, insurg. *b d* ff_2 *aur.*, iam surg. *a*.

19. remigasset R; processissent *e*. quassi R; fere *a q*; ad *e*, quasi ad *aur.*; *om. d et* D^{gr}. stad^{ia} O. **uiginti** (uingenti Q; *om.* Δ) **quinque** (-quae H): ·xxu· ERSTWXY, ·xx & u· D. **aut**: ut G* (*sed corr.* G^1); *om.* J. **triginta**: ·xxx· D ERSTWX; *om.* J. **uident**: t *in ras.* G^c. **super** (ἐπί) *codd. plur.* 𝔚 *uett. plur. Bentl.*: supra EƤ GHϛ𝔖ℭ *a e* ff_2 *cor. uat.* **proximum**: prope *a e f q*, iuxta *b d r*. **fieri** (uenientem *e f q*) **et**: fieret E; *om.* **et** D *a*. **timu.** + ualde *b*.

20. *inc.* quibus ipse ait *a d*. **autem**: timuer— *ut udtur* G* *sed erasum.* **dicit** (λέγει): dixit E Ƥ^{mg}QRT *b e f l q aur.*; dicebat D δ. > nol. tim. ego sum *e* ff_2 *l r*.

21. **uoluerunt** (reuol. Q): uolebant *a b d f q r*, cum uellent *e et gr.* ἤθελον. **accipere eum in nauem** (λαβεῖν αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον) *cum* ACIJ (nauim)M'S *vg.* (nauim) *a f* ff_2 *q* δ, recipere eum in nauiculam *b*: eum accipere in nauem *d e Aug.*, eum recipere in nauiculam *r et gr.* αὐτὸν λαβεῖν ε. τ. πλ. D *min.*; accipere eum in naui ꝸFDΔE(illum) GHΘMQRTXY *c l aur.*; > in nauem acc. eum VW, in naui acc. eum ƤKOZ. **statim**: confestim *a d* ff_2 *aur.*; continuo *e q*. **fuit** (fugiit T) **nauis** (ἐγένετο τὸ πλ. ABGL *min.*) *codd. et c l aur., et* facta est nauis *e q*: > nauis fuit (τὸ πλ. ἐγένετο ℵDΓΔ *etc.*) *vg. et edd. ant., et* n. adfuit δ, n. facta est *a*(> nauis conf. facta est)*d f* ff_2, n. accessit *b r*. **terram in quam** (τὴν γῆν εἰς ἥν) Ƥ*H^{1}ΘV *cod. caraf.* 𝔖ℭ *f Aug. Bentl.*: terram in qua ꝸFDOZ *a b d l q* (*r*), ter. ad quam EƤ^{mg}QR δ *Erasm.*; terram quam (*sine praepositione*) ACΔFGH*IJK MM'STWXYϛ𝔚 *c* ff_2 *aur. Tisch.* ibat AΔY, *et codd. ut udtur apud Erasm.* > ad terram facta est nauis in qua ibant *e*.

22. crastina uel altera δ; postera *q*. diae C, que D. turbae q. stabant (erant *q*) *a d e q*. **uidit** (εἶδεν ℵD 42) *codd. et vg. et b c* ff_2 *r* δ *aur. Aug.*: uiderunt *a d f l q et* εἶδον ABL; cum scirent *e cf.* ἰδών ΓΔΛ *etc.* **nauicula alia** (nauigium aliut *b*, nauig. alterum *r*) = πλοιάριον ἄλλο: > alia nauic. *a d*, alia nauis *e q*, ἄλλο πλοιάριον 13. 69. 124. **una** *codd. vg. uett. plur. et* ἕν ℵ^{c}ABDL *min.*: illa una DR, illud unum *r*, unum illut *b*, *et* ἓν ἐκεῖνο ΓΔΛ *etc.*; illa *e et* ενκεινο ℵ (*ν expunct.*); *deinde* + in (*om. e*) quam (qua *a*) ascenderant (-runt *e*, intrauerant *d*) discipuli iesu (eius *e*) *a d e et* + εἰς ὃ ἐνέβησαν οἱ μαθηταὶ τοῦ ἰησοῦ *uel similia* ℵDΓΔΛ *etc.*, + *tantum* discipuli eius δ. **non** *sec.* + simul *a b d f q r* δ. introiisset D, introuisset Ƥ* (u *exp.*); introiuit *d* ff_2 *q aur.*, intrauit *a f*, ascendit *b e* (-diderat)*r*, fuerat *l*; + simul *l aur.*, + una *e*. discentibus *e*. > cum disc. su. intr. iesus *a q*, > intr. iesus simul cum disc. su. ff_2 *om.* **iesus** *Aug.*

sed soli discipuli eius abissent
23 aliae uero superuenerunt
naues a tiberiade
iuxta locum ubi manducauerant panem
gratias agente domino
24 cum ergo uidisset turba
quia iesus non esset ibi
neque discipuli eius
ascenderunt nauiculas
et uenerunt capharnaum
quaerentes iesum
25 et cum inuenissent eum
trans mare dixerunt ei
rabbi quando huc uenisti?
26 respondit eis iesus et dixit
amen amen dico uobis
quaeritis me
non quia uidistis signa
sed quia manducastis ex panibus et saturati estis
27 operamini non cibum qui perit
sed qui permanet in uitam aeternam

---

in nauicula. sed soli discipuli eius abierant.
23 aliae uero naues uenerunt a tiberiade iuxta locum. ubi manducauerant panem. quem benedixit dominus.
24 cum ergo uidisset turba. quia iesus non esset ibi. neque discipuli eius. ascenderunt confestim in nauiculas. et uenerunt capharnaum quaerentes iesum.
25 et inuenerunt eum trans mare. et dixerunt ei. rabbi quando huc uenisti.
26 respondit eis iesus. et dixit amen amen dico uobis. quaeritis me. non quia uidistis signa et prodigia. sed quia manducastis ex panibus. et saturati estis.
27 operamini autem. non cibum. qui perit. sed cibum qui permanet in uitam

---

nauim D *vg.*, naui E; nauicula *a f q*(-lam)*r et* **πλοιάριον** ΓΔΛ *etc.* **soli**: tantum *a d*, tantummodo *q*. abiissent DJW *vg.*, abisent O, abierant *a d e f aur.*; fuerunt *b*, fuerant *r*; *om.* ff_2^* *l cum* ℵ* *min.*

23. **aliae** (alie W) **uero** (autem *a*; *om. d e*; + que D) **superuenerunt** (-ierunt D, uenerunt *a d e f* δ; > uen. aliae *e*) **naues** (nauis F; nauiculae *a d q*; *item* > naues superuen. G, *cf. f*, > nauiculae uen. *a d*; *deinde* + al E *sed exp.*) *codd. et vg.* = ἄλλα (+ δέ ΑΓΔΛ *etc.*) ἦλθον (*uel* -θεν) πλοιάρια (*uel* πλοῖα) *gr. plur.*: et cum superuenissent aliae naues *b r, et* *επελθοντων ουν των πλοιων* ℵ, *αλλων πλοιαρειων ελθοντων* D. **superu. . . . locum** *in ras.* K. tiberiadae O, tibiriade R, tyberiade EΘW, tybiriade D. **iuxta locum** (ἐγγὺς τοῦ τόπου): quae in proximo erant loco (*om. r*; + illic *b*) *b r, et* *εγγυς ουσης* ℵ*. **manducauerant** *codd. plur.* (manducarent V* *sed corr.*) *vg. b c f* ff_2^c *q r*, ederant *e*: manducauerunt CDƎPFQRTY *a d* ff_2^* *l* δ *aur. Aug.* panes ΘM. **gratias agente domino** (εὐχαριστήσαντος τοῦ κυρίου) *edidimus cum* GV *Par. lat.* 257. 259. 261. 265. 266. 267, *Mus. Br. Egert.* 873, *Harl.* 2797. 2823. 2826, *Cott. Otho* B. ix, *Oxon. Laud. Lat.* 26, *Cod. S. Pauli extra muros Romae* 𝔓ℭ ff_2^c; *cf. uett.* quem benedixit dominus *f r*, quem benedixerat dominus *b* ff_2^* *l q*: gratias agentes domino *errore plane scribarum* AƎFCΔEF HΘIJKMM'OQSTWXYZ *al. plur. c Aug.*, gratias agentes deo DƎPR *Mus. Br. Reg.* I. A. xviii, ϛ𝔖 *aur.*; gratias agentes uel gratificante domino domino δ; *om. simpliciter a d e. Citat etiam Tisch. pro* gratias agentes domino *syr. hr. ex uersione sc. Minischalchi Erizzo p.* 32 (*Ueronae* 1861) *sed male; ipsa enim uerba Syriaca sunt* כד אשתודי מרא kad ishtaudi mara = (*teste A. Neubauer*) cum gratias egisset dominus; *cui lectioni etiam consentit syr. philox. teste Henrico Deane.*

24. quum CHΘ *et* 25. uidissent turbae H[1] (turba H*)Θ *a b d e* ff_2 *q*, *cf.* uidentes ergo turbae *r*. > uidisset ergo *et* + et R. turbam M* (m *exp.*). ihesus C. **ascenderunt** (+ ipsi δ) = ἀνέβησαν ℵ*L (+ αὐτοί) *min.*: ingressi sunt ipsi *q et* ἐνέβησαν αὐτοί ℵ[c]ABΔ *etc.*; acceperunt sibi (+ confestim ff_2 *l*) *b d* ff_2 *l r et* ἔλαβον ἑαυτοῖς D *min.*; *deinde* + in IM'W *vg. c q* δ *cor. uat. mg.*, + confestim in *a f.* **nauiculas** (τὰ πλοιάρια ℵ[c]BDL *min.*): nauiculam ff_2 *et* *το πλοιον* ℵ*; naues *q et* τὰ πλοῖα ΑΓΔΛ *etc.* uenierunt D; + in CƎP *b d e q* δ. chapharnaum C, capharnauum ƎP*R, cafarnaum D. querentes D. **iesum**: eum J *cum gr.* K *al.* 9; *om. b.*

25. inueniissent D; uenissent ad *r*. eis T. **rabbi**: magister δ. **quando**: quomodo E *non uett.* hunc E(n *exp.*)Y. > uenisti huc Q.

26. **resp.** + autem *b e*. **eis**: *om.* M'; > eis *post* dixit D. **uobis** + quia E. queritis R; Quaeretis Θ. **quia** *pr.*: qua R. uidetis J. **signa** + et prodigia DR *gat. a b d f r et gr.* D. **ex** (sex Z* *sed corr.*) **panibus**: panem E; + meis *Aug.* satura Δ; satiati *b e*. hestis C.

27. hoper. *et semper* C. cybum E; escam *a* (eam escam)*b d e l q r*. > escam non quae perit *b r Hil. Trin.* 8 *col.* 972 (esc. n. q interit). periit DΔE. **perit sed qui permanet**: permetnet *lapsu* R. **sed** *bis scr.* Y; + eum D; + cibum *f* δ (*Bentl.*), + escam *a b d e q*(esca), *et* + τὴν βρῶσιν ABDKL *etc.*

quem filius hominis uobis dabit
hunc enim pater signauit deus.
28 Dixerunt ergo ad eum
quid faciemus
ut operemur opera dei?
29 respondit iesus et dixit eis
hoc est opus dei ut credatis
in eum quem misit ille.
30 (53. 4) Dixerunt ergo ei
quod ergo tu facis signum
ut uideamus et credamus
tibi? quid operaris?
31 (54. 10) Patres nostri manna manducauerunt in deserto
sicut scriptum est panem de
caelo dedit eis manducare
32 dixit ergo eis iesus
amen amen dico uobis
non moses dedit uobis
panem de caelo
sed pater meus dat uobis
panem de caelo uerum
33 panis enim dei est qui descendit de caelo
et dat uitam mundo

---

aeternam. quem filius hominis dabit uobis hunc enim pater signauit deus. 28 dixerunt ergo ad eum. quid faciemus. ut operemur opera dei. 29 respondit iesus. et dixit eis. hoc est opus dei. ut credatis in eum quem ille misit. 30 dixerunt ei. quod ergo tu signum facis. ut uideamus et credamus tibi. quid operaris. 31 patres nostri manna manducauerunt in deserto sicut scribtum est. panem de caelo dedit eis manducare. 32 dixit ergo eis iesus. amen amen dico uobis. non moyses dedit uobis panem de caelo. sed pater meus dat uobis panem de caelo. 33 panis enim dei est. qui descendit de caelo. et dat uitam huic

---

remanet *e*, manet *d e*. etern. W *semper*. **uobis dabit** (dauit O) *codd. plur. c* δ = ὑμῖν δώσει ABL ΓΔΛ *etc.*: > dabit uobis (δώσει ὑμῖν 69. 124.) DJT *vg. a b f* ff$_2$ *l q r*; dat uobis *d e*, uobis dat *aur.*, *et* δίδωσιν ὑμῖν ℵD. **signauit**: significauit E; + qui est *aur.* **deus**: dominus R; dominum D; *om.* E *r*.

28. **eum** + iudaei *e*. **faciemus** (-mur Z* *sed corr.* Z^{2}) = ποιήσομεν 69. 254; faciamus (*Bentl.*), ποιῶμεν ℵABLTΓΔ *etc.*, ποιήσωμεν DG 13. 124. > quid operemur ut faciamus *d et* D^{gr}. operemus *a b*. **opera** + bona *cor. uat.* * non mg.*

29. respondens iesus dixit D. **quem**: qui me ff$_2$. missit DR. > ille (ipse *b*) misit *b e f q*.

30. **ergo** *pr.*: *om. e f q cum gr.* 248. 254; autem *r*. **ei**: ad eum Q. **quod**: quid DT. **ergo** *sec.*: autem *b*; *om. l et gr.* ℵL 33. **tu** (*om. aur.*) **facis signum** *codd. plur. vg. et uett. plur. cum gr.* D σοι (*sic*) ποιεις σημειον: > tu signum facis M *f*, signum ostendis (*om.* tu) *l*; > facis tu sig. *a d r* δ (*Bentl.*) *et gr. plur.* **ut**: et H*(*corr.* H^{1}). uidiamus R. **quid**: quod GKVZ^{2}; + enim ff$_2$. **quid oper.** *litt. min.* O.

31. patris R. **manna** (τὸ μάννα) CEGHΘIJK M𝔐TVWXYZ *vg. a b c d f q* δ *aur.*: mannam A𝔉DΔ𝔓^{mg}(*om.* 𝔓*)FOQRS *e* ff$_2$ *l r*; *item* **man. manducauerunt** (-berunt T) *cum gr. plur. codd. nostri plur. et b c d e f q* δ: > manduc. man. (*gr.* LV *min.*) DG *vg. a* ff$_2$ *l r aur.* > mand. in des. manna (*deinde sequitur ras.*) E. diserto D; eremo *d r*. scribtum 𝔉FEOSTX*YZ. **de caelo** (celo W): caeli D𝔓^{mg}QR *non uett.* **dedit**: dedisti *c non gr.* **eis**: illis E; + dominus R.

32. **ergo**: autem *b r*; *om. a* (respondens ies. dix.) *e l* * m q et gr.* GL *al. pauc.*; *deinde def. l ad u.* 61. **amen** *sec.*: ame K. moyses E𝔓HΘIJK 𝔐QRV *vg.*, moy̅ D, moises ΔTW. **uobis** *pr.*: illis *q*. **panem de** (dae O) **caelo** (celo *semper* W; + uerum G) *pr.*: patenem *inepte* R*(*sed* t *expunct. et* n *in ras.*). > de cae. ded. uob. panem Δ. *om.* **sed pater . . . de caelo** D*Z*(+ D^{mg}Z^{2}). **dat**: dedit R. **panem** *sec. bis scr.* Z^{2} (*expunxit* Z^{3}), panen M. **caelo** *sec.* + illum *a b e* ff$_2$ *m*. **uerum**: *om. f*; uiuum O; uerus E *aur. et cum u.* 33 *coniungunt ut sit* uerus enim panis *etc.*

33. > enim panis E (*non aur.*) *uide ad* 32; > dei enim panis ff$_2$. **dei** *codd. et* 𝔓𝔆 *et gr.*: uerus ς𝔖 *edd. uett.* (*exc. Iunta* 1534), *lectio forsan ex transpositione orta cf.* E *supra*; *improbat cor. uat.* 'dei *non est* uerus' *et in mg.* '*primo dicebat* uerus *sed correctum est et mutatum* uerus *in* dei'; *ambas lectiones habet Aug. in Ioh.* 25. 13. discendit DE𝔓R. > de caelo desc. 𝔓(dis.) *vg. e* ff$_2$. **dat uitam** (διδοὺς ζωὴν AK 33. 254): > uitam dat E *a e* ff$_2$ *m q*(dedit)*r* δ *aur.*, ui. dans *b d*, *cum gr. plur.* huic mundo D *a b f* ff$_2$ *m q* (seculo) *r aur.*, saeculo (*sine* huic *e*).

34 dixerunt ergo ad eum
domine semper da nobis panem hunc.
35 (55. 1) Dixit autem eis iesus
ego sum panis uitae
qui uenit ad me non esuriet
et qui credit in me
non sitiet umquam
36 sed dixi uobis quia et uidistis
me et non creditis
37 (56. 10) omne quod dat mihi pater
ad me ueniet.
Et eum qui uenit ad me
non eiciam foras.
38 (57. 1) Quia descendi de caelo non ut
faciam uoluntatem meam
sed uoluntatem eius
qui misit me.
39 (58. 10) Haec est autem uoluntas eius
qui misit me patris
ut omne quod dedit mihi
non perdam ex eo
sed resuscitem illum
in nouissimo die
40 haec est enim uoluntas

---

mundo. 34 dixerunt ergo ad eum domine. semper da nobis panem hunc. . 35 et dixit eis
iesus ego sum panis uitae. qui uenit ad me. non esuriet et qui credit in me. non sitiet
umquam. 36 sed dixi uobis. quia uidistis me et non credidistis. 37 omne quod dedit mihi
pater. ad me ueniet. et eum qui ueniet ad me. non expello foras. 38 quoniam ideo
descendi de caelo. non ut faciam uoluntatem meam sed uoluntatem eius qui me misit.
39 haec est autem uoluntas eius. qui me misit. ut omne quod dedit mihi. non perdam
aliquid ex eo. sed ut resuscitem illum in nouissimo die. 40 haec est enim uoluntas patris

---

34. > semper nobis da ƎPOQ*, > da nobis semper ER. panem istum *e m*; > hunc panem GR *a b* ff_2 *r aur.*

35. **autem** (*δέ* AΔΛ *etc.*): ergo E *d q et* *οὖν* ℵDΓ *min.*; *om. a b e r cum gr.* BLT; ff_2=*f.* ei 𝔖ℭ. *om.* **iesus** R. **uitae**: uiuus W. **qui uenit** (*ὁ ἐρχόμενος*) ȢFDEƎP^{mg}GH^{1}ΘIKMM̄QRTVWX*Z *uett. plur.* (uenerit . . . crediderit *e Cypr. Test.* i. 22): qui ueniet ACΔƎP*FH*JOSX^{c}Y *c, cf. ad* v. 24. essuriet DR, aesu. E, hesu. C; + umquam *d et* D^{gr}. **et**: ut Z*(*sed corr.*). credet J *a.* siciet GW. humquam C, unq. WY𝔓; amplius *d*; in aeternum ϛ𝔖 *edd. uett. et* *εἰς τὸν αἰῶνα* 33 *et syr. sch.*

36. **quia et**: *om.* **et** DM̄ *e f et gr.* KΛ *al.* 5; quae Y. uidetis *a.* *om.* **me** E *gat. a b e q et gr.* ℵA. **creditis** (*πιστεύετε*) *codd. plur.* 𝔓ℭ *uett. plur.*: credidistis CDƎP^{mg}OQRSTϛ𝔖 *f* ff_2 δ *cor. uat mg. Aug.*, *ut cum* **uidistis** *congruat; deinde pergit* J haec est enim uoluntas *etc. i. e. u.* 40 *post* 36 *ponit.*

37. omnem O* (m *exp.*). dedit *f.* michi W. > mihi dat pater *d q*, > mihi pater dat *e.* **ueniet** (*ἥξει*): ueniat G; uenit KQYZ^c *a d.* **eum** (*om. hic a e*) **qui uenit** (*τὸν ἐρχόμενον*): eum q. ueniet CΘJM *f*, eum q. uenerit D (*e*), eum q. uenret R; uenientem *q* δ. **eiciam** (*ἐκβάλω*) *codd. plur. et* eieciam ƎP, ieciam DΔR, eciam M̄O, eiiciam *vg. Tisch.*, abiciam *d*: eicio ff_2 *aur.*, abicio (+ eum) *a*, expello *f*, repello *e* (+ eum) *q*, apello *b r*, *et* *ἐκβάλλω* G 69. 131 *etc.* *om.* **foras** *a b d e cum gr.* ℵ*D.

38. *inc.* quoniam non (nec enim *b*) desc. de c. ut fac. *b e Cypr. Test.* iii. 19, *De hab. uirg.* 7 *cum gr.* ℵ*. discendi DEƎPR. dae H. celo TW. *om.* **de caelo** R *sed lacuna notatur.* > de c. descendi CT. > ut non Θ *q.* uolumptatem C (*bis*)T(*pr.*). **uolunt.** *sec. om. a.* missit DR. **me**: *om.* R. > me misit Q *a b d e f q r Cypr.* (*bis*); *deinde* + patris *a b* (> patris qui me misit) *d e*(pater) ff_2 *r et gr.* D *al. plus* 10.

39. hec W. **autem**: enim ȢFϛ𝔓 *e q*, *edd. uett. plur.* (*exc. Kesler* 1487). uolumptas C *et u.* 40. *om.* **eius** D *d e.* missit DR. *om.* **me** *a.* > me misit *d e f* ff_2 *q r.* *om.* **patris** *b d e f q cum gr.* (ℵ*)AB(C)DLT *etc.* **ut** + et D. > mihi dedit *d e.* **mihi** + pater E *gat.* ff_2. **perdam**: amittam *q.* **ex eo** (*ἐξ αὐτοῦ plur.*) *codd. vg. et c* δ: *om. e*; ex eo quicquam DƎP^{mg}KRT *gat. b r aur. Tert.*; aliquid ex eo *f q*, nihil ex eo *a*(> ni. ex illo perdam) ff_2, nihil *d*, *et* *μηδεν* (*pro* *ἐξ αὐτοῦ*) *gr.* D. **sed** + ut ȢFK *d f et* + *ινα* D^{gr}. resucitem R; resuscitabo E *gat. a Aug.*; + ego *q.* **illum** (*αὐτόν* EGHL*) *codd. plur. et a b e f q r aur.*: illud (*αὐτό* ℵABC DKL^2 *etc. Tisch. T. G.* 8, *W. H.*) CIWX *gat. vg. c d* ff_2 δ (*non* Δ^{gr}). **in nouissimo die** (*ἐν τῇ ἐσχ. ἡμέρᾳ* ℵADKSΠ *min. Tisch. T. G.* 8) *cum* ȢFC (diae)ΔEƎP^{mg}GΘKM̄OQRVWXY *gat. vg. c f* ff_2 *r aur. Aug. Bentl.*, *et* in nouissima die D *a b d q*; *cf. uersus* 40, 44, 54 *et canonem nostrum ad Mt.* iv. 5: nouissimo die (*om.* in) AƎP*FȢHIJMSTZ, nouissima die *e* δ; *et* *τῇ ἐσχ. ἡμέρᾳ* BCEGHL *etc. W. H.*

40. *om. uersum hic* J *sed uide ad u.* 36, *om. gr.* Λ* *et* f^c. hec W. **enim** (*γάρ* ℵABCD *etc.*) *codd.*

patris mei qui misit me
ut omnis qui uidet filium
et credit in eum
habeat uitam aeternam
et resuscitabo ego eum
in nouissimo die.
41 (59. 1) Murmurabant ergo
iudaei de illo
quia dixisset ego sum panis
qui de caelo descendi
42 et dicebant nonne hic est
iesus filius ioseph
cuius nos nouimus
patrem et matrem?
quomodo ergo dicit hic
quia de caelo descendi?
43 (60. 10) Respondit ergo iesus et dixit eis
nolite murmurare in inuicem
44 nemo potest uenire ad me
nisi pater qui misit me
traxerit eum
et ego resuscitabo eum
in nouissimo die
45 est scriptum in prophetis
et erunt omnes docibiles dei
omnis qui audiuit a patre

---

mei. qui me misit. ut omnis qui uidet filium. et credet in eum. habeat uitam aeternam.
et resuscitabo ego eum in nouissimo die. 41 murmurabant ergo iudaei de illo quia dixit
ego sum panis qui de caelo descendi. 42 et dicebant. nonne hic est iesus. filius ioseph.
cuius nos nouimus patrem et matrem quomodo ergo hic dicit. quia de caelo descendi.
43 respondit ergo iesus et dixit eis. nolite murmurare inter uos. 44 nemo potest uenire ad
me. nisi pater qui me misit adtraxerit eum et ego resuscitabo eum. in nouissimo die.
45 scribtum est enim in prophetis. et erunt omnes docibiles dei. omnis qui audiuit a patre

---

ϛ, *uett. cod. caraf., cor. uat. mg.*: *om.* R *et gr.* T *arm. Tert.*; autem (δέ EGHSVΓ *etc.*) ℌ𝔖ℭ δ *cor. uat.* edd. uett. plur. non autem Uiuian* 1534, *Bened.* 1558. **qui misit** (missit D, messit R) **me**: *om. a b d e q cum gr.* ℵBCDL *etc.* omnes O. uidit DQ; uiderit *e*. credet T; crediderit *e*. **resuscitabo ego eum** (*ἀναστήσω ἐγὼ αὐτόν* 157 7^pe *al. aliq.*) *codd. plur.* (ergo ƎP) *c f et* resuscitem ego illum *q r*: *om.* **ego** CΔTX*(*corr.* X¹)Z *b aur. et* resuscitem (suscitem *Tert.*) illum (*sine* **ego**) *d Tert., cf. ἀναστήσω αὐτόν* AD *min.*; > ego resuscitabo eum I* *vg. ff₂ m Aug.*; > resuscitabo eum (illum *e*) ego *e* δ *Bentl.*, resuscitem illum ego *a et ἀναστήσω αὐτὸν ἐγώ gr. plur.* *om.* in *sec.* ƎP* (+*mg.*)Z* (+Z¹) *e m* δ *cum gr.* BCTΓΔ; *cf. ad u.* 39. nouissima *a b d e ff₂ m q*.

41. amurmurabant *a*; mormurabant DR. **ergo**: autem *m cum* D^gr; **ergo iu.** *in ras. satis longa scr.* G^c. iudei DEƎPRW. dixiset G; dixit *d e f ff₂ m q aur.* **ego**: **e** *in ras. satis longa scr.* G^c. **panis**: +uitae DR; +uiuus E ϛ𝔖ℭ *non uett. aut graec.* discendi DΔEƎPRSY. > descendi de caelo *a d m* δ *Bentl. cum gr. plur.*

42. *om.* **est** O. **iesus** *plene scr.* W; *om.* R ϛ *gat. b c cum gr.* M *al.* 20. > filius ioseph iesus E. **cuius**: cui E. *om.* **nos** ƎP *b*. noscimus *b* (*r*); scimus D *d e*. *om.* **et matrem** *b et gr.* ℵ*. **ergo** (*οὖν* ℵADL *etc.*); *om. a e*; +nunc DR; *et νῦν pro οὖν habent gr.* BCT *Tisch. T. G.* 8, *W. H.* *om.* **hic** *a ff₂ q cum gr.* BCDLT *etc.* > hic dicit ƎP *b e*(iste)*f m r Aug.* **quia de**: qui di Q. discendi DΔƎPR; descendit Z* (*sed corr.*) *c e ff₂*, discendit E *gat.*; *cf.* D^gr *λεγει εαυτον εκ του ουρ. καταβεβηκεναι et* dicit seipsum de cae. descendisse *d*.

43. **respondit**: rs *ut solet* T*, *deinde* +rsp̄d *cor. rec.* **ergo**: *om. a e cum gr.* BCKL *etc.*; +eis T. dicit E. **eis**: illis E. mormurare D; murmurari FHJM(ra *sup. lin.*)SY *d et* mormurari R. **in inuicem** *codd. plur.* ϛ𝔖ℭ *c ff₂^c*, *et* ad inu. *aur. Aug.*: *om.* in DƎPQRTZ ℌ *e ff₂* r* δ; inter uos *a b d f q*.

44. potens H. **nisi**+quem *e*. missit DR. > me misit *a b d e f ff₂*. adtraxerit DE *a b d f ff₂*; trahat *q r*. **eum** *pr.*: ad me *e*. suscitabo T *gat.*, excitabo *e*. **in nouissimo die** (*cf. ad u.* 39) ΔE ƎP^mg GHΘI*KMTOQRVWXY (nouisimo) *vg. c f Aug.*, in nouissima die D *a b d ff₂ q*, *et gr. ἐν τῇ ἐσχ. ἡμέρᾳ* ABCDL *etc. Tisch. T. G.* 8, *W. H.*: *om.* in AƟFCƎP*FI^cJMSTZ δ, *et* nouissima die (*sine* in) *e aur.*

45. scribtum ƟFEOSX*Y(r *sup. lin.*)Z. > scr. est EGQR *cor. uat. mg.*, *et* scr. est enim *a b e f ff₂ r aur. Aug.* profetis DƎPR; propheta *b*. **et erunt**: *om.* **et** DMT*(+MT¹)ϛ; herunt C*, *deinde in* het erunt *uel* het aerunt *corr.* C¹. docebilis R, dociuiles O*(*corr. gl.*)X* *ut udtur.* **omnis**: omnes OR; +ergo *q* δ *cum gr.* ΑΓΔΛΠ *etc.* **qui audiuit** (*ὁ ἀκούσας* ℵABCKL *etc.*) *codd. plur.* (audiit J) *vg. et c f ff₂ aur. Aug.*: qui audit (*ὁ ἀκούων* DΓΔΛ

et didicit uenit ad me.
46 (61. 3) Non quia patrem uidit quisquam
nisi is qui est a deo hic uidit patrem.
47 (62. 10) Amen amen dico uobis
qui credit in me habet
uitam aeternam.
48 (63. 1) Ego sum panis uitae.
49 (64. 10) Patres uestri manducauerunt
in deserto manna
et mortui sunt
50 hic est panis de caelo descendens
ut si quis ex ipso manducauerit non moriatur.
51 (65. 1) Ego sum panis uiuus
qui de caelo descendi
si quis manducauerit ex hoc
pane uiuet in aeternum
et panis quem ego dabo caro
mea est pro mundi uita.
52 (66. 10) Litigabant ergo iudaei
ad inuicem dicentes
quomodo potest hic carnem
suam nobis dare ad manducandum?

---

et didicit. uenit ad me. 46 non quia patrem uidit quis nisi qui est a deo hic uidit patrem
47 amen amen dico uobis. qui credit in me habet uitam aeternam. 48 ego sum panis uitae.
49 patres uestri manna manducauerunt in deserto. et mortui sunt. 50 hic est panis. qui de
caelo descendit. ut si quis ex eo manducauerit. non moriatur. 51 ego sum panis uiuus.
qui de caelo descendi. si quis manducauerit ex hoc pane. uiuet in aeternum. panis
enim hic quem ego dabo. caro mea est. quam ego dabo pro huius mundi uita. 52 litigabant itaque ad inuicem iudaei. dicentes. quomodo potest hic nobis dare carnem suam ad

---

etc.) DEƎPO*(*corr.* O^1)RW *gat. a b d e q δ.* dedicit DΔR; didicerit *a b d.*

46. **patrem** *pr. inter lin.* C. **uidit** *pr. ex* uidii G^1; uiderit *b*; nouit *aur.* **uidit quisquam** (quis *f q*, aliquis *e*) = *ἑώρακέν τις* ℵBCLT 33: > quisquam uidit ff_2 δ (*aur.*) *cum gr.* AΓΔΛ *etc.* **is**: his COTV; *om.* R^o *a b d e f* ff_2 *q δ* (qui ens uel est *super δ ὤν*). ex deo D δ; ab eo *aur.* > a deo est *a d e.* **uidit** *sec.*: uenit ad Z*(*corr.* Z^1); uidet D. **patrem** *sec.*: deum *a b d e r cum* ℵ*D *Tisch. T. G.* 8.

47. **in me** *omnes*: *om. gr.* ℵBLT. abet C; habebit D.

48. uite GW.

49. patris R. **manduc.** + panem *a b d e r et gr.* D *αρτον.* diserto D; eremo *r et* + quod est *r.* > in des. manduc. *aur.** mannam ƎF¹(*ut udtur*) DΔEƎPOQR *a b d e m.* **in deserto mann.** (*ἐν τῇ ἐρήμῳ τὸ μάννα* BCDT) *codd. plur. et b c d e* ff_2 (*r*) *aur.*^{c}: > mann. in deserto JQ *vg. a m q δ cum gr.* ℵALΓΔ *etc. τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ*; > mann. manduc. in des. *f.*

50. **est**: *om.* R*(+ R^1); + ergo D; + autem *a* ff_2 *m r aur.*; + qui C. **panis** + uitae R. **de caelo descendens** (disc. DƎPS, discens Q): > discendens de caelo R; qui de caelo descendit CE (disc.)TX *gat. a b d e f* ff_2 *m q r aur.* **si**: *om. e m q cum gr. omn.* (*exc.* D^2). **quis**: qui *e m.* **ut si quis** *lapsu bis scr.* O. **ipso**: eo E. manducab. T *et* 51, 53; + et *d cum graeco.* morietur DERX*(*sed corr.*)δ; + sed uiuat δ.

51. **uiuus**: uibus T; u *pr. in ras.* G; uitae *a.* discendi DΔEƎPR; descendit *b* ff_2. *Inc. u.* 52 **si quis** ℭ *Tisch. et* 53 **litigabant** *etc., ita ut in capitulo uersus* 72 *pro* 71 *numerentur; nos Stephanum* 1555 *sequimur et ita Tisch. T. G.* 8, *W. H.* qu^{i}s G; qui *Cypr. de dom. or.* 18. manducauerint R; ederit *Cypr.* **hoc pane** (*τούτου τοῦ ἄρτου*) *codd. et vg. et uett. plur.*: meo pane *a e r Cypr., Hil.* (*Trin.* 1047) *cum gr.* ℵ *του εμου αρτου*; eo pane *b.* uibet T, uiuit F. **et** (+ hic ff_2 *m*) **panis**: *om.* **et** *a b r δ cum gr.* ℵ*; panis autem *e q*(*Cypr.*); panis enim hic *f.* **quem**: quam G. dedero *b e r Tert. carn.* 13, *Cypr.* **caro** (cora Y*) **mea** (corpus meum *a*) **est** = *gr.* BCDLT 33. 157: + quam ego dabo *f q δ cum gr.* ΓΔΛΠ *etc.* huius mundi *a b f* ff_2 *r*; saeculi *e q Cypr.* uitam G. *om.* **pro m. uita** H* (+ H^{rec}). > pro huius mundi uita corpus meum est *m*, > pro salute mundi caro mea est *Tert.* = *υπερ της του κ. ζωης η σαρξ μου εστιν* ℵ.

52. **litigabant** (*ἐμάχοντο*) *et sic* 2 *Tim.* ii. 24 *et Ep. Jacob.* iv. 2: loquebantur *gat.*, discertabantur *e*, conmiserunt *m*, murmurabant *q.* **iudaei** (-dei DEƎPRW) **ad inu.** (*cum gr.* CD *al.* 20): > ad inu. (*om.* ad *m*; inter se *b r*) iudaei *b f m r δ et gr. plur.* **carnem suam nobis dare** *cum* ACΔ GHΘMSY *Aug. cf. τὴν σάρκα δοῦναι ἡμῖν* 69: > nobis carnem suam dare ƎFDEƎPFIJKMOQR TVWXZ *vg. Tisch. c e* ff_2^c *q*, nobis corpus suum dare *a m aur.*, nobis carnem dare *d* ff_2*, nobis (uobis *r*) dare carnem suam (*om.* δ) *b f r δ*; *ἡμῖν δοῦναι τὴν σάρκα* (*αὐτοῦ*) BLTΔ *etc.*, *ημειν την σαρκα δουναι* D. **ad manducandum**: manducare *uett.* (*exc. c f*). > ad manducandum dare W.

53 dixit ergo eis iesus
amen amen dico uobis
nisi manducaueritis carnem
filii hominis
et biberitis eius sanguinem
non habetis uitam in uobis
54 qui manducat meam carnem
et bibit meum sanguinem
habet uitam aeternam
et ego resuscitabo eum
in nouissimo die.
55 (67. 1) Caro enim mea uere est cibus
et sanguis meus uere est potus.
56 (68. 10) Qui manducat meam carnem
et bibit meum sanguinem
in me manet et ego in illo
57 sicut misit me uiuens pater
et ego uiuo propter patrem
et qui manducat me
et ipse uiuet propter me
58 hic est panis qui de caelo
descendit
non sicut manducauerunt
patres uestri manna
et mortui sunt
qui manducat hunc panem

---

manducandum. 53 dixit eis iesus amen amen dico uobis. nisi manducaueritis carnem filii
hominis. et biberitis eius sanguinem. non habebitis uitam in uobis ipsis. 54 qui manducat
meam carnem et bibet meum sanguinem habet uitam aeternam. et ego resuscitabo eum in
nouissimo die. 55 caro enim mea. uere est cibus et sanguis meus uere est potus. 56 qui
manducat meam carnem et bibet meum sanguinem. in me manet. et ego in illo. 57 sicut
misit me uiuus pater. et ego uiuo propter patrem. et qui manducat me. et ipse uiuet
propter me. 58 hic est panis qui de caelo descendit. non sicut manducauerunt patres uestri

---

53. ei^s X; *om.* D. manducab. T; ederitis *b e q r*; acceperitis *a d et* λαβητε D. **carnem**: corpus *a*; + suam dare ad manducandum dixit ergo eis iesus amen R* *lapsu, sed expunct.* fili EFGXY. **hominis** + sicut panem uitae *a Uictorin.* > sang. illius (eius *d*) biber. *a d cum* D^{gr}. **habetis** (ἔχετε) *cum* H*(*corr.* H^1)QZ*(*corr.* Z^2) ff_2* (habitis) *Bentl. cf. Mt.* xxvi. 11, *Mc.* xiv. 7, *ubi* Z* *semper praesens habet, cf. etiam Io* iv. 21: habebitis *codd. rell. vg. Tisch. uett. et* ff_2^c *et Aug.* **uitam** + aeternam H *cum gr.* ℵ 157. in nobis Q*; + ipsis *a f* ff_2 *r.* > in uobis uitam R *d et* D^{gr}.

54. **manducat**: edet *a d e q r*; ediderit *b.* **meam . . . meum**: eius *bis d e cum gr.* D *Uictorin.* > carnem meam *b q r cum gr.* Δ*. **bibit**: bibet AΔFGOSYZ *a d f* ff_2 *q r aur.* sanguem *a d e et* 56, *et* > sang. meum *a b q r.* **habet** (ἔχει) *cf. ad u.* 53: habebit D *b m* (*codd. aliq.*). resuscibo R; suscitabo *e.* *om.* **in** Z *cum a d e et gr.* ℵBDEGHL *al. permult.* nobissimo T, nouisimo GY; nouissima *a b e* ff_2 *q aur.* diae C.

55. **caro**: corpus *q.* **enim**: *sup. lin.* $𝔉^1$; *om. b e* ff_2 *cum gr. pauc.* **uere** *bis* (uerae C) *codd. plur.* (**uere** *pr. in ras.* enim *scr.* 𝔉) *vg. et uett. et gr.* ἀληθῶς ℵ*DΓΔ *etc.*; uerus *bis* ET *q* (uera *pr.*) *cum gr.* ἀληθής $ℵ^c$BCF*KL *etc.* cybus E; esca *a b d e q r.* **et sang. . . . potus** *om. d et* D^{gr}. **meus**: meum G* *sed corr.* > esca est . . . uere et potus est *a.*

56. **manducat**: edit *b*, edet *a d e.* > carnem meam *b e r*, > corpus meum *q.* > meam car. mand. W. bibet GOX *a d e f r.* manebit *a. ad fin.* + si acceperit homo corpus filii (fili ff_2) hominis quemadmodum panem uitae habebit uitam in eo (illo ff_2) *a* ff_2; + sicut in me pater et ego in patre amen amen dico uobis nisi acceperitis corpus fili hominis sicut panem uitae non habetis uitam in aeo *d cum* D^{gr}; + nisi accep. corpus fil. hom. sicut panem uitae et bib. sang. eius non habebitis uitam in uobis *Uictorin. Afer adu. Arium* iv. 7, *cf. Mill. prol.* 779, 780 *qui uerba genuina credidit.*

57. missit D; *om.* R. uiuen R* (+ s *sax.*); uiuus *a b d e f* ff_2 *m q.* > pater uiuens ER. **propter**: per *bis b r Hil. Trin.* 935, 957; *gr.* διά. **et**: *pr. om.* Θ; *sec. om.* J; *tert. om.* CE. manducabit *a*, -uerit *b r*, ediderit *e*; accipit *d et* λαμβανει D. **me** *sec.*: *om. e*; carnem meam *b r.* uibet T; uiuit M *b q Ambr. et* ζη̑ C*D; uiuens $ƎP^{mg}$. *om.* **propter me** Q.

58. panes R. discendit DEƎPRS; + ut (et *cor. sup. lin.*) si quis ex ipso manducauerit non morietur sed habeat uitam aeternam H. sicuti C. patris R. *om.* **uestri** R* (+ *sax.*) *cum gr.* ℵBCLT. > patr. ues. manducauerunt G ff_2. mannam $𝔉^1$DEƎPQR; *om. d e cum gr.* ℵBCDLT 33. **qui** *sec.*: u *expunct.* O^c; + autem D *f*; + uero *b.* **manducat**: ederit (*e*) *q.* uiuit *b.*

uiuet in aeternum.
59 Haec dixit in synagoga
docens in capharnaum
60 multi ergo audientes ex discipulis eius
dixerunt
durus est hic sermo
quis potest eum audire?
61 sciens autem iesus apud semet ipsum
quia murmurarent de hoc
discipuli eius
dixit eis hoc uos scandalizat?
62 (69. 1) Si ergo uideritis filium
hominis ascendentem ubi erat prius?
63 (70. 4) Spiritus est qui uiuificat
caro non prodest quicquam.
(71. 10) Uerba quae ego locutus sum
uobis spiritus et uita sunt
64 sed sunt quidam ex uobis
qui non credunt.
(72. 4) Sciebat enim ab initio iesus
qui essent credentes
et quis traditurus esset eum.
65 (73. 10) Et dicebat propterea dixi uobis
quia nemo potest uenire ad me

---

manna. et mortui sunt. qui autem manducat hunc panem uiuet in aeternum.
59 haec dixit in synagoga. docens in capharnaum.
60 multi ergo audientes. ex discipulis eius. dixerunt durus est hic sermo. quis potest eum audire.
61 sciens autem iesus. aput semetipsum. quia murmurarent de hoc discipuli eius. dixit eis. hoc uos scandalizat.
62 si autem uideritis filium hominis. ascendentem ubi erat prius.
63 spiritus est enim qui uiuificat caro nihil prodest. uerba quae ego locutus sum uobis. spiritus sunt et uita.
64 sed sunt quidam ex uobis qui non credunt. sciebat enim ab initio iesus. qui essent non credentes in eum. et qui erat eum traditurus.
65 et dicebat. propterea dixi uobis. quia nemo potest uenire ad

---

59. sinagoga EꝐR. **docens** + sabbato GHΘ ff_2 *r aur. Aug.* (*inscr. ad tract.* 27). cafarnaum D, capharnauum R, chaparnaum Z* (*corr.* Z²), chapharnaum C; + sabbato *a d et* D^{gr}.

60. **ergo**: *om.* K*; autem K¹. *om.* **audientes** R *b e.* discentibus *e.* > ex disc. eius audientes *d q* (cum audissent) *cum* D^{gr}. **hic sermo** (οὗτος ὁ λόγος ΓΔΛ *etc.*): > sermo hic *d*, > sermo iste *e q cum gr. plur.* ὁ λόγ. οὗτος; *deinde* + et *vg.* (*non cod. caraf.*) *cum a d e* ff_2 *aur. edd. ant. non autem graec.* aeum E; illum $Ꝑ^{mg}$. > audire eum G *e q gr.* 13. 69 *al. pauc.*

61. **sciens** (εἰδώς): cognouit *a d e* ff_2 *r aur. et* ἔγνω ℵ*D *min.* **autem** (δέ *plur.*): igitur *b*, ergo *d* (ut cogn. ergo *et ως ουν εγνω* D) *e r cum gr.* ℵ*D *min.* οὖν; *om. a. om.* **iesus** *aur.* **apud** (aput CΔGR) **semet** (semed C) **ipsum** (*uno uerbo* JY *vg.*): et ipsum *c*, penes se *b*, intra se *a*; *et* > quod intra se murm. *d cum* D^{gr}. mormurarent DR; murmurauerunt E *gat. om.* **de hoc** *e* ff_2* *l aur.* **discipuli** (-lis D) **eius**: *bis scr.* R; + et *aur. cum gr.* ℵ* *min. om.* **eis** T. **uos**: uobis D. scandaliszat E.

62. **si ergo** (autem *f*) *codd. vg. et c* δ = ἐὰν οὖν: cum ergo ff_2^c *aur.*, quid ergo cum ff_2*; quid cum *l*, quid si *b d e q*, quod si *a*; *et om.* οὖν ℵ*. uideretis Q, uideris ΔY* (*corr. gl.*). filius R. hascend. C; + in illo *e.* hubi C. > prius erat F *l*, ante erat *a d*; fuit primum *r*, erat primum *q*.

63. *om.* **est** R* (+ *sax.*); *om.* **est qui** D. **caro** + autem D, *cf.* nam caro *a b* ff_2 *l r aur.* **non**: nihil D, nihil uel non δ; *et* nihil prodest (*sed sine* **quicquam**) *a b d e f q r aur. Tert.* (*Res.* 37) *Aug.*; *gr.* οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν. quidquam Z𝔖ℭ. que DE. *om.* **ego** DRY *c Tert.* loquutus GΘMT X* (u *sec. eras.*) Z. **spiritus** *sec.* + est E *d q*; + sunt *Tert.* (*Bentl.*), *et gr.* + ἐστιν. *om.* **et** *d et* D^{gr} *Tert.* > sunt et uita *b* (est) *f.* **sunt**: est D (*b*) *d e* ff_2 *l q r.*

64. **sunt quidam ex uobis** = εἰσίν τινες ἐξ ὑμῶν ST *etc.*: > ex uobis sunt quidam (aliqui *a d*) *a b d e q r et* ἐξ ὑμῶν εἰσίν τινες ℵD; > sunt ex uobis quidam *c* ff_2 *l* δ *et* εἰσὶν ἐξ ὑμ. τινες BCLΓΔ *etc.* **credunt**: crediderunt D. *om.* **sciebat . . . eum** F. *om.* **enim** D. hab C. *om.* **ab initio** ff_2*. **iesus**: deus R; *om. l.* **qui**: quis O. *om.* **qui . . . et** *e.* **credentes** (*cum gr.* ℵG *al.* 8) *codd. plur. et em. gat. aur. Aug.* ς𝔖 *et edd. uett.*: non credentes (*cum gr. plur.*) V𝔓ℭ *Erasm. Tisch. a b* (increduli) *c d* (qui non credunt) *f* ff_2 *l q* (> non essent credituri) *r* (quis esset non crediturus) δ; *deinde* + in eum D *f.* **quis** (qui ꝐZ* *sed corr.* Z² *aur.*) **trad. esset** (aesset C) **eum** = τίς ἐστιν ὁ (*om.* Δ) παραδώσων αὐτόν: > q. esset trad. eum *b* (*f*) *l r* δ *Bentl.*; quis (qui *q*) esset qui eum (illum *a*) trad. erat (> erat trad. *q*) *a e q*, quis esset qui eum traderet *d*, *et* τις ην ο μελλων αυτον παραδιδοναι ℵ 60^{ev}; qui credituri essent in eum *c.*

65. **dicebat** + ad eos DR. *om.* **dixi uobis** *e.* *om.* **quia** *a cum gr.* KΠ *etc.* ⁿᵉmo G; non Z*

nisi fuerit ei datum a patre meo
66 ex hoc multi discipulorum
eius abierunt retro
et iam non cum illo ambulabant
67 dixit ergo iesus ad duodecim
numquid et uos uultis abire?
68 (74. 1) Respondit ergo ei simon petrus
domine ad quem ibimus?
uerba uitae aeternae habes
69 et nos credidimus et cognouimus quia
tu es christus filius dei.
70 (75. 10) Respondit eis iesus
nonne ego uos duodecim
elegi?
et ex uobis unus diabolus est
71 dicebat autem iudam
simonis scariotis
hic enim erat traditurus eum

---

me. nisi fuerit ei datum a patre meo.
66 ex hoc ergo tempore. multi ex discipulis eius. abierunt retro. et ultra cum illo non ambulabant.
67 dixit ergo iesus ad duodecim numquid et uos uultis ire.
68 respondit ei simon petrus. domine ad quem ibimus. uerba uitae aeternae habes.
69 et nos credidimus et cognouimus. quia tu es christus filius dei.
70 respondit eis iesus. non ne ego uos duodecim elegi. et unus ex uobis diabolus est.
71 dicebat autem de iuda simonis scariotis. hic enim traditurus erat eum. cum esset unus

---

(*corr.* Z¹). **fuerit ei datum**: *om.* **ei datum** D; > dat. fu. ei R *q r* (illi); > illi (ei *b*) da. fu. *a b d*; > da. ei (illi ff_2) fu. *c* ff_2, > fu. da. ei *δ Cypr. Ep.* 73 (illi) *Bentl. et gr.* ᾖ δεδομένον αὐτῷ; *deinde* + desursum ff_2 *l*, + desuper *c*, *cum syr. hr. Chr.* *om.* **meo** *a b d* ff_2 *l* (*Bentl.*) *cum gr.* ℵBC*DLT *min.*

66. **ex hoc** (exinde *e*): + ergo *b c d f l aur.*, *et* + οὖν ℵD *min.*; *deinde* + tempore *f*. **discipulorum** (-olorum J) *codd. vg. et* discentium *d Tert.*, discipuli *l*, *cf.* τῶν μαθητῶν ℵCDL *etc.*: ex discipulorum E; ex discipulis *a b f q*, ex discentibus *e et* ἐκ τῶν μαθ. BGT *etc.* habierunt C; recesserunt *q et* > rec. ex disc. *q*, > abier. discipulorum *δ*, *cum gr.* ΓΔΛ *etc.* etiam *uno uerbo* DHY; *om.* **iam** *q*; et amplius *a d* ff_2 *aur.*, et ultra *f*. **non**: nec iam D. com G. *om.* **illo** R. > cum illo non ƎF *d f* ff_2 *q aur.*, > cum eo iam non *b*. ambulant R; ambulauerunt *a Aug.* > amb. cum eo *e*.

67. **ergo**: *om. a*; autem *b d et gr.* D. dudecem ƎP*(*corr.* ƎP¹); ·XII· DERW; + discipulos *aur.*, + disc. suos *e r* (> disc. suos XII), *cf.* illis duod. discipulis *c* ff_2 *l*; + μαθηταῖς U 13. 69 *al. pauc.* nunquid Wςℌ. habire C; ire *a b c d e f* ff_2* *q r δ Cypr. bis* (*ep.* 59 *et* 65) *Aug.*; discedere *l*; + post illos H*Z*.

68. **ergo** (οὖν EFHM *etc.*) *codd. vg. l q*: autem *b d et* δε D^gr; *om.* DΔ *a c e f* ff_2 *r et gr.* ℵBC *etc.* *om.* **ei** (*contra graecum*) ƎPFHΘMT *a b e l r*. symon CDE. **petrus** + et dixit ff_2 *r*, *cf.* respondens . . . dixit *b* (*Cypr.*). ad quem imus *e*; quo discedimus *Tert. Prax.* 21. uerbum *Cypr. bis.* uite W. aeterne EY, eterne W; *om. Tert.*; + deus ff_2.

69. **credidimus** (πεπιστεύκαμεν) AƎFΔƎPHΘIM MTQSXY¹Z* *cod. caraf.* ℭ *a b d f q Aug.*: credimus CDEFGJKORTVWY*Z^cςℌ𝔖 *c e* ff_2 *l r δ aur. Tert. Cypr. bis.* **cognou.** + te *d et* D^gr. **christus**: spiritus G* (*sed corr.*); *om. b d Cypr. ep.* 65 (*non* 59) *et gr.* ℵBC*DL *etc.* **filius**: sanctus *d et gr.* ℵBC*DL *Tisch. T. G.* 8, *W. H.* **dei** + uiui ff_2 *q r δ Cypr. bis et gr.* ΓΔΛΠ *etc.*

70. **respondit** + ergo K. **eis**: ei CDJKZ^c *aur.*, illi *q*, *cum gr.* 16. 69. 127; *om. b c d e l r* (et respondit *c l*) *cum* D^gr; + et dixit *d et* + λεγων D; > resp. ie. et dixit illis *a* ff_2 *cum gr.* ℵ. *om.* **iesus** *δ et gr.* ΓΔΛ *etc.* **ego**: ergo T. dudecim ƎP*(*corr.* ƎP¹) *et u.* 71; ·XII· DERTVW. aelegi C. > duod. uos elegi *l*. *om.* **et** E. > et unus ex uobis DE *c f* ff_2 *q r aur. Aug. et κ.* εἷς ἐξ ὑμῶν ℵ^cD; > unus tamen ex uobis *b*; > unus est ex uobis *e*. diabulus CDƎP, zabulus QR.

71. **autem**: enim E. **iudam** (ἰούδαν *uel* τὸν ἰούδαν) AƎFCDΔƎPFGIJMMTRST(*uide infra*)YZ* ℌℭ *a d q δ gat.*: de iuda ΘKQVWXZ²ς𝔖 *b c e f* (ff_2) *l r*; de iudam EHO *aur.* **simonis** (σίμωνος) *codd. plur. vg. d f δ*, sym. DMT: simonem ƎP^mg JRT *a e q*, symonem CE; simone *b c r*, simon *aur.*; *om. l.* > sim. iudam T, > de simone iuda ff_2. **scariotis** (Ἰσκαριώτου ℵ^cBCGLΠ² 33) AΔHMSX *f*, iscariotis 𝔖, scariothis DƎPFGΘJKOQRVWZ *gat.*, scariothes ƎF: scarioten (ἰσκαριώτην ΓΔΛΠ* *etc.*) T, iscariotem ℌℭ, scariothen EIMT *q Bentl.*, schariothen C, scariothim *δ*; iscariote ς, scariothe *c l*; scarioth (σκαριωθ D) *a b d r aur.*, carioth *e*, scarioht ff_2. *De formis* scariotes, scariotis *et* scarioth *uide Epilogum* (‘*nomina propria*’). *om.* **erat** ƎP* (+ *mg.*). > erat enim R. erat traduturus G; incipiebat tradere *d* ff_2* *aur.* > tradit. erat *e f q*; > trad. eum erat *b r*. > eum trad. erat *l*, illum erat trad. *a*, fuerat eum trad. *δ*, *et* ἤμελλεν (*uel* ἔμ.) αὐτὸν παραδιδόναι ℵΓΔΛΠ *etc.*; *contra* ἤμ. παραδ.

cum esset unus ex duodecim.
VII. 1 Post haec ambulabat iesus
in galilaeam
non enim uolebat in iudaeam
ambulare
quia quaerebant eum
iudaei interficere.
2 Erat autem in proximo
dies festus iudaeorum
scenopegia
3 dixerunt autem ad eum
fratres eius
transi hinc et uade in iudaeam
ut et discipuli tui uideant
opera tua quae facis
4 nemo quippe in occulto
aliquid facit
et quaerit ipse in palam esse
si haec facis manifesta
te ipsum mundo
5 neque enim fratres eius
credebant in eum.
6 Dicit ergo eis iesus
tempus meum nondum aduenit
tempus autem uestrum
semper est paratum

---

de duodecim. VII. 1 Post haec ambulabat iesus in galilaeam non enim uolebat in
iudaeam ambulare. quia iudaei quaerebant eum interficere. 2 erat autem in proximo dies
festus iudaeorum scenopegia. 3 dixerunt ergo ad eum fratres eius. transi hinc et uade in
iudaeam. ut et discipuli tui. uideant opera tua quae facis. 4 nemo enim in occulto aliquid
facit et quaerit ipse in palam esse. si haec facis manifesta te ipsum. huic mundo. 5 neque
enim fratres eius. tunc credebant in eum. 6 dicit ergo eis iesus. tempus meum. nondum

---

αὐτόν BCDL 69 *etc.* quum CHΘ; *om.* R *d.* aesset C; *om. d*; +et Q. > cum unus esset *c*, > unus cum esset *q δ*; qui unus erat *e*. **ex**: de EJTZ*(*corr.* Z^2) *gat. a b d f* ff_2. ·XII· DERW. *om.* **cum . . . duod.** *aur.*

VII. 1. **haec** *bis scr.* R; hec W; +autem ƎPO ϛ𝔖ℭ *cor. uat.*; *cf.* et amb. ies. post hec *q δ et gr. pl. καὶ μετὰ ταῦτα.* perambulabat E *gat.* > iesus amb. R. **in galilaeam** (*contra graecum*) AꟻGΘJQSVXZ *vg. c e f δ Aug.*, in galileam CDKRTW *a* ff_2 *l q aur.*: galileam (*om.* **in**) E; in galilaea (*ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ*) ΔFHIMMᵀY *cod. caraf. b d Bentl.*, galilea ƎPO *r*. **uolebat**: habebat uoluntatem *e*, hab. potestatem *a b* ff_2* *l r syr. cu.* **in iudaeam** *codd. fere omn. et vg. et uett. plur. Aug.*, in iudeam DΔEƎPRW: iudaeam T; in iudaea (*ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ*) IM *cod. caraf. a b d r* (*Bentl.*). hambulare C; ambulandi *a* ff_2 *l.* querebant CDW. iudei CDRW. **interficere**: occidere *a d Aug.* > interf. iud. R.

2. *om.* **autem** *cor. uat. mg.* in proximum *q*, proximus *e*; prope *a c d.* **festus**: sollemnis *b q.* *om.* **dies festus** R. iude. CDƎPGRW. **scenopegia** (*σκηνοπηγία*) AΔGJKMQSVYϛℌℭ *a d f l q*: scenofegia T, -phegia ꟻFHΘIW𝔖, -pigia D, -pogia *aur.*, -pagia *δ* (*et* $Δ^{gr}$), -phenia Mᵀ; scaenophegia F, -paegia *e*, scoenopigia E, scinopigia ƎPR; schenophegia CX, -pegia Z^1, -pygia Z*; scinophegiae O, scenopegiae *b* ff_2, scenopiagi *r*; > pascha dies festus iudaeorum *c*.

3. **autem**: *om.* E; igitur *b r*, ergo *a d e f q δ aur. Bentl. et gr. οὖν.* **in** *sup. lin.* O. iudeam CDEƎPGORW. > et ut S. *om.* **tui** H. uidiant R. hopera C. *om.* **tua** *uett.* (*exc. f* l^c *δ*) *cum gr.* ℵ*DGU. que D; +tu *gat.*

4. **nemo . . . facis** *om. l**. **quippe** *codd. plur. vg. δ*: enim ACGJT *a b c d f* l^c *q r Aug. et gr. γάρ*; ergo E *gat.*; *om. e* ff_2 *aur.* hocculto C; absconso *e*. **aliquid** (*τί*) AΔKMᵀOQSVWXYZ *a b d f q r ed. Sacon* 1519, *Erasm.*: quid ꟻCDEƎPFGHΘIJMRTϛℌℭ *c* ff_2 (quid facit in occulto quid facit) l^c *δ edd. ant. plur.*; quidquam 𝔖. faciat *ut udtur* ƎP* *sed. corr.* faciens in occ. quaerit *b*, in occ. faciens quaer. *r*. querit DΔV. **ipse**: *om. b e*; illut *d et αὐτὸ* BD*. **in palam**: in auctoritate *e*. *om.* **si haec facis** J. hec W. $faci^s$ C. mafesta R* (+ni *sax.*); ostende *d e*. *om.* **ipsum** *a e*. huic mundo D *uett. plur.*; saeculo *e*.

5. nequae H. **enim**: *om.* ƎP; +tunc *a e* ff_2 *q*. **eius**+tunc *e f l.* **credebant** (*ἐπίστευον*): crediderunt D *d q et ἐπίστευσαν* DL; +tunc *b d r*. **eum**: +non R; +*τοτε* D^{gr}.

6. **ergo** (*οὖν*): autem *q r*; *om. e cum gr.* ℵ* D^{gr}*. nundum G; necdum Z* (*corr.* Z^2) *vg.* **aduenit** (*πάρεστιν*) *codd. plur. vg. b c f* ff_2 *l q*, adest *e*: adhuc uenit R, adhuc est *δ*; uenit AD ΔSYZ* (*corr.* Z^1) *a d r aur. Aug.* **autem**: enim K. **est** (*ἐστιν*): adest ꟻKMᵀQVX^cZ^2 *non uett.*; *om.* ƎP. > paratum est E.

7 non potest mundus odisse
uos me autem odit
quia ego testimonium
perhibeo de illo
quia opera eius mala sunt
8 uos ascendite ad diem
festum hunc
ego non ascendo ad diem
festum istum
quia meum tempus nondum
impletum est.
9 Haec cum dixisset ipse mansit in
galilaea

10 ut autem ascenderunt
fratres eius
tunc et ipse ascendit
ad diem festum
non manifeste sed quasi in occulto
11 iudaei ergo quaerebant eum
in die festo
et dicebant ubi est ille?
12 et murmur multus de eo
erat in turba
quidam enim dicebant
quia bonus est
alii autem dicebant non

---

aduenit. tempus autem uestrum semper est paratum. 7 non potest hic mundus odire uos.
me autem odit. quia ego testimonium perhibeo de illis quoniam opera eorum mala sunt.
8 uos autem ascendite. ad diem festum hunc. ego autem nondum ascendo ad diem festum
hunc. quia meum tempus. nondum impletum est. 9 haec autem dixit eis cum esset in
galilaeam. 10 ut autem ascenderunt fratres eius. tunc et ipse ascendit ad diem festum. non
manifeste. sed quasi in occulto. 11 iudaei ergo. quaerebant eum in die festo et dicebant.
ubi est ille. 12 et murmur magnus de illo erat in plebe. quidam enim dicebant. quia uerax

---

7. **mundus**: saeculum *e*. hodisse C, odire G *a b c f ff*$_2$ *q* δ. hodit CT. *om.* **ego** R. test. peribeo CZ; t. dico *a d*, testis sum *e*, testificor *b q* (*r*), testor δ. illo *partim in ras.* O. **quia**: quod *vg. a, Erasm., Uiuian et Iunta* 1534. hopera C; facta *e*. **mala**: pessima *b q r*.

8. **uos** + autem ƎPM *f r cop.* hascen. C, ascendete ƎP. **ad diem**: adiem G. **festum** *pr.*: sollemnem *q et* 10, 11. **hunc** *om.* D *uett.* (*exc. f l* δ) *cum gr.* ℵ^{ca}BDKL *etc.* *om.* **hunc . . . diem festum** *sec.* QR (*l**). **ego**: + autem E𝔖ℭ *f ff*$_2$ *q cor. uat. mg.*; + enim KVWZϛ *edd. ant. plur.* (*exc. Iunta* 1534). **non** (οὐκ ℵDKMΠ *min.*) *codd. paene omn.* (n *pr. in ras.* G) *vg. uett. plur., Aug. in Ioh. et serm.* 133. 7 '*dixit* non ascendo, *ut occultaretur*; *addidit* istum *ne mentiretur*': nondum (οὔπω BLTXΓΔ *etc. W. H.*) V *Par. lat.* 262, *Harl.* 2826, *codd. ap. Erasm., cod. caraf., f q* δ, *ed. Iunta.* **ascendo** (ἀναβαίνω) *codd. plur.* (hasc. C) ℌℭ *et uett. plur.*: ascendam ƷFKOTWXZ *cor. uat., edd. Hailbr.* 1476, *Wild* 1481, *Kesler* 1487, *Froben* 1502, *Sacon* 1519, *Uiuian* 1534 ϛ𝔖, *et uett. a b c.* *om.* **istum** D *b.* *om.* **ad d. f. istum** *q cum gr.* 69. **nondum**: necdum Z* (*corr.* Z^{2}). inpletum CDƎPGOR; compl. *b r.*

9. hec W; + autem *f* δ *cum gr.* BLTXΓΔ *etc.*; et haec *e.* quum CHΘ. dixiset G. **ipse** (αὐτός ℵD*KLXΠ *min.*): iesus *c*; *om. e*; ipsis *r*, illis *q*, eis *f* δ, illis ipse *a ff*$_2$; αὐτοῖς BD^{2}TΓΔ *etc., et cf. f supra.* remansit *b e.* **in galilaea** (ἐν τῇ γαλιλαίᾳ) *codd. plur.* (-lea DΔƎPORW, gal^{i}laea Y) *et vg.*: in galilaeam (εἰς τὴν γαλιλαίαν D 2$^{\circ r}$) ƷFQX *b c d f aur.*, -leam CEGKT *ff*$_2$ *l r*; in iudaea *a.*

10. **ut autem**: et postquam *a.* **eius** + in diem festum *a et* > εἰς τ. ἑορ. τότε καὶ αὐτὸς ἀνέβη ℵB KL *etc.* manifestae C; palam *a b d e* (in p.) *q r.* quassi R; *om. a b d e r cum gr.* ℵD 64. 66. in hocc. C, in oculto D; occulte *b q r*, absconse *a d*, latenter *e.*

11. iudei DƎPRW. querebant DW.

12. mormur D, mormor R. **multus** (πολύς) *codd. et* ℌ𝔖 *et masc. Varro ap. Non.*: multa R; multum CHΘJTXZ* (*corr.* Z^{2}) ϛℭ *ff*$_2$^{c} *Aug.*; magnus (*b*) *f q* (*r*); *om. a c d e ff*$_2$* *l aur. cum gr.* D. **de eo erat in turba** *hoc ordine cum codd. plur. et uett. plur.* (illo *a c ff*$_2$ *l aur., cf. f*) *Aug.*: > erat de eo in t. ƎPKOQTVWZ *e* (populo) *cor. uat.* ed. Froben* 1502, er. de illo in t. ER *d cor. uat. mg.*; > erat in turba de eo *vg. edd. ant. plur.*; > er. magnum in t. de eo *r*, > de eo er. magnum in t. *b*, de illo factus est magnus in plebe *q*; *uariant et graeci* γογγυσμὸς πολὺς (*om.* D) ἦν περὶ αὐτοῦ ἐν τῷ ὄχλῳ ℵD, γ. περι αυτου ην πολυς εν τοις οχλοις B, γ. πολ. περὶ αὐτοῦ ἦν ἐν τοῖς ὄχλ. ΔΛΠ *etc.* **quidam**: aliqui *d.* **quia . . . dicebant** *sec. sup. lin.* X^{1}. **alii autem** (et alii *a*): *om.* **autem** *b d e q r* δ *cum gr.* ℵDL *etc.* **seducit**: inducit *e.* **turbas** (τοὺς ὄχλους 69): turbam *l r* δ, populum *a b c d ff*$_2$ *q.*

sed seducit turbas
13 nemo tamen palam loquebatur de illo
propter metum iudaeorum.
14 Iam autem die festo mediante
ascendit iesus in templum
et docebat
15 et mirabantur iudaei dicentes
quomodo hic litteras scit
cum non didicerit?
16 respondit eis iesus et dixit
mea doctrina non est mea
sed eius qui misit me
17 si quis uoluerit uoluntatem eius facere
cognoscet de doctrina
utrum ex deo sit an ego
a me ipso loquar
18 qui a semet ipso loquitur
gloriam propriam quaerit
qui autem quaerit gloriam
eius qui misit illum
hic uerax est
et iniustitia in illo non est
19 nonne moses dedit uobis legem?
et nemo ex uobis facit legem
quid me quaeritis interficere?
20 Respondit turba et dixit
daemonium habes
quis te quaerit interficere?

---

est. alii autem dicebant non. sed seducit turbas. 13 nemo tamen fiducialiter loquebatur de
illo. propter metum iudaeorum. 14 iam autem. die festo mediante. ascendit iesus in
templum. et docebat. 15 et mirabantur turbae dicentes. quomodo hic. litteras scit. cum
non didicerit. 16 respondit autem iesus et dixit. mea doctrina. non est mea. sed eius qui
me misit. 17 si quis uoluerit. uolumtatem eius facere. cognoscet de doctrina hac. utrum
ex deo est. an ego a me ipso loquor. 18 qui enim a semetipso loquitur. gloriam propriam
quaerit. qui autem quaerit gloriam eius qui misit eum. hic uerax est. et iniustitia in illo
non est. 19 non ne moyses. dedit uobis legem. et nemo ex uobis facit legem. quid me
quaeritis interficere. 20 respondit turba et dixit. demonium habes. quis te quaerit inter-

---

13. **palam** (*παρρησίᾳ*): in pa. R *b*; audenter *e*, constanter *q*, *cf. et f.* >palam tamen V. **illo**: eo Y. >de illo loq. *q cum gr.* ℵ. **metum**: timorem *a d*. iudeorum DΔƎPGRW.

14. **die festo mediante** (*τῆς ἑορτῆς μεσουσῆς*) *codd. vg. et c f ff₂ l δ aur.*: medio die festo *e*; cum dies festus medius esset *a b d r*, cum dies soleñis ad medium peruenisset *q*. in templo DERT *a b q r*.

15. **et mirab.** (*καὶ ἐθαύμαζον* ΓΔΛΠ *etc.*): mirab. autem *b q r*, mirab. ergo *a c d e ff₂ l*, *ἐθαύμ. οὖν* ℵBDL *etc.* iudei DƎPGRW; turbae *f*. literas ERϛℌ. **scit**: nouit *a b c d e ff₂ l r*. quum CΘ; qui *a d e q*. *om* non E. dedicerit DΔGY, dedicerent R; didicit *a d e q*.

16. **respondit**: + autem *b f*, + ergo *q δ*; et resp. *c*; + *οὖν* ℵBTΓΔ *etc.* **eis**: *om.* T *b e f cum gr.* ΚΓΠ; > *post* **dixit** *c r*. missit DR; > me misit *uett.* (*exc. δ aur.*); *deinde* + patris *l gr.* 33 *Clem.*, *syr. hr.*

17. *om.* **si quis** R. **uoluerit**: quaerit *r*. uolumtatem C. *om.* **eius** R. *om.* **facere** DR. **cognoscet** (-cit ƎPFQ *q*, -cat D; sciet *d e*) de (ex *a*; *om.* M *c*): cognoscite O, cognoscite de X. doctrinam *c*; + hac *f l*. hutrum . . . han C. **sit**: est *a c d f ff₂ l aur.* *om.* **ego** *b*. ha C; ex D. *om.* **ipso** E *d*. > ipso a me T, ipse a me *a e*. **loquar** *codd. plur. vg. a b c ff₂ aur.*: loquor DΔE ƎPG(locor G* *ut udtur*)MQY *d e f l q δ*.

18. qui ha C; quia Y. semed T; se ƎP *a d e*. *om.* **ipso** *a d e*. semetipso *uno ductu* JMYϛℌℭ. **gloriam**: claritatem *bis e*. **propriam** *partim in ras.* G; properiam E; suam *a b d e*, suam propriam *c ff₂ l*, *cf.* i. 11. querit *bis* DR, *sec.* G. **qui autem**: *om.* **autem** *e*, nam qui *b*. missit DƎPR. **illum**: eum *vg. a b d f q δ*; me *e*. *om.* **hic** R *b e ff₂**; + est O* *sed exp.* uerus *d*. iniusticia W; iniquitas *a b d l q r* (*δ*). > non est in illo *c cum gr.* LX.

19. non E *q*. **nonne . . . legem** *pr. in ras.* K. moyses EƎPΘIJKMTQRV *vg. Tisch.*, moȳ D, moises ΔTW. **nemo**: nullus *r*. **legem** *sec.*: *om.* R* (+*gl.*); lem G. *Inc. u.* 20 **quid me** ℌℭ *Tisch.*; *nos Stephanum* 1555 *sequimur*. queritis DE. interficire D; occidere *a b d q r*.

20. **respondit** + ei DEHR *Aug. et gr. min.* 1. **et dixit** *omnes*: *om. gr.* ℵBLTX 33 *sah. cop.*; + ei *l gr.* 247. 258. demonium DƎPGRW. habet J; *sequitur rasura fere totius lin. in* T. querit RW. **interf.**: occidere *a d q r Aug.* *om. uers. b.*

21 Respondit iesus et dixit eis
unum opus feci et omnes miramini
22 propterea moses dedit uobis
circumcisionem
non quia ex mose est
sed ex patribus
et in sabbato circumciditis hominem
23 si circumcisionem accipit
homo in sabbato
ut non soluatur lex mosi
mihi indignamini
quia totum hominem
sanum feci in sabbato?
24 nolite iudicare secundum faciem
sed iustum iudicium iudicate
25 dicebant ergo quidam
ex hierosolymis
nonne hic est quem quaerunt interficere?
26 et ecce palam loquitur
et nihil ei dicunt
numquid uere cognouerunt
principes quia hic est christus?
27 sed hunc scimus unde sit
christus autem cum uenerit
nemo scit unde sit.
28 (76. 3) Clamabat ergo docens
in templo iesus et dicens
et me scitis et unde sim scitis
et a me ipso non ueni

---

ficere. 21 respondit iesus et dixit eis. unum opus feci. et omnes miramini. 22 propterea
moyses. dedit uobis circumcisionem. non quia. ex moyse est sed ex patribus. et in
sabbato circumciditis hominem. 23 si ergo circumcisionem accipit homo in sabbato. ut
non soluatur lex moysi. mihi autem quid indignamini. quia totum hominem saluum feci
in sabbato. 24 nolite iudicare secundum faciem sed iustum iudicium iudicate. 25 dicebant
ergo quidam ex ierosolymitis. nonne hic est quem quaerunt interficere. 26 et ecce palam
loquitur. et nihil ei dicunt. numquid uere cognouerunt principes. quia hic est uere
christus. 27 sed hunc scimus unde sit. christus autem cum uenerit. nemo scit unde sit.
28 clamabat ergo docens in templo iesus. et dicens. et me scitis. et nostis unde sim. et

---

21. **eis**: *om. d e l et* D^{gr}; > *ante* **iesus** *c* ff_2. hopus C, opos G. **omnes**: uos *d et* D^{gr}.

22. propter ea RS; propter hoc *b e r*, ideo *a d*; *cum* **miramini** *coniungunt q gr.* X *cf. Tisch. T. G.* 8 *ad loc.* **propt.... circumcis.** *in ras.* K. moys. *bis* E𝔓HΘIJKMTQRV *vg. Tisch.*, mois. ΔTW, moȳ ... moī D. **uobis** + legem K. > ded. uob. mo. *a d r et gr.* D. circunc. ϛ𝔊 *semper*, circumcissionem DE𝔓. **quia**: qua W; *om. a.* **ex** *pr.*: a T^{c}. **est**: esset R δ, sit *b d r.* **patribus** + uestris *a b.* **in** *om. b e r et gr.* B. sabbatho ϛ𝔊 *et* 23, sabato D; sabbatis *e.* circumcidistis D.

23. **si**: sicut autem Q; + ergo *a d f cum gr.* D. circumciss. DE𝔓^{1}. accepit DEO ff_2 *l aur.* sapato R *bis.* huti C. moys. *ut* 22, moȳ D, moise Δ; + si Q; + quomodo *d et* πως D, *cf. f supra.* michi W. **indign.**: irascimini *a b* (*d*) *q r Ambr.* (*Ps.* 118). **sanum** (ὑγιῆ) *codd. vg. et a d e* ff_2 *l q* δ *aur.*: saluum Δ𝔓^{mg}QR *b c f r Ambr. Aug.* **in** *sec.*: *om. b* ff_2 *l* q r Aug.*; + populo D* *sed exp.* sabbatis *sec. e.*

24. **secundum faciem** (κατ' ὄψιν): aduersus fac. F; secundum personam *a* (+ hominis) *d r*, personaliter *e q Aug.* **iustum**: rectum *Aug.* iuditium W.

25. **ex hierosolymis** *contra gr.* (hieru. K, iero. *vg.*; hierosolimis GMT, hyero. H, ihero. T, iero. W, hieru. E𝔓) *codd. pl. vg. et c* ff_2: *gr.* ἐκ τῶν ἱεροσολυμειτῶν *et* ex hierusolimitanis DR (hirusolimitaenis R* *sed* e *exp.*), ex hierosolymitanis *b r* δ (iero.), de hierosolymitibus *e*, ex hierosolymitis *d* (de) *f q Bentl.* (iero.); hierosolymitae *a*; ex iudaeis *l aur.* **nonne**: numquid E. querunt DMTY; querebant H *r Aug.*; + iudei T *cor. uat.** **interf.**: occidere *a b c d* ff_2 *q r.*

26. **et** *ad init. om.* ƐFIMT*SVWXZϛ *a aur. cum gr.* LX 13. 69 *etc.* in palam *b*; audenter *e.* nichil W. **ei**: illi E *a b d e r* δ. nunquid 𝔊; + forte *c* ff_2 *l*; *gr.* μήτι ℵD 49. 108, μήποτε *rell. om.* uere Q *cum gr.* 33. 63. 66. **principes** (οἱ ἄρχοντες): + sacerdotum J *a et* οι αρχιερεις ℵ. **est** + uere *f q* δ *cum gr.* ΓΔΛ *etc.*

27. **scimus**: nouimus *a d e Aug.* hunde *semper* C. **sit**: est *pr.* J, *sec. q.* **autem** *om. e cum gr.* ℵ. quum CΘ. sciet *a*; + et 𝔓.

28. clamat CT. **docens in templo iesus** *codd. plur. et a f* ff_2 (*om.* **docens***) *r aur., non graeci*: > ies. in tem. docens *vg. b e l cum gr.* ℵ; > ies. docens in templo *d et* D^{gr}; > in tem. docens ies. *c* δ (*om.* iesus) *cum gr.* BLXΓΔ *etc.*; > in tem. ies. docens *q cum gr.* T. *om.* **et** *pr.* DE *a* ff_2 *aur.* **dicens**: docens R* (*corr. gl.*). **et me scitis et unde sim scitis** (sitis W): *uariant uett.* et me

sed est uerus qui misit me
quem uos nescitis
29 ego scio eum quia ab ipso sum
et ipse me misit.
30 (77. 1) Quaerebant ergo eum
adprehendere
et nemo misit in illum manus
quia nondum uenerat hora eius.
31 (78. 10) De turba autem multi
crediderunt in eum
et dicebant christus cum uenerit
numquid plura signa faciet
quam quae hic facit?
32 audierunt pharisaei turbam
murmurantem de illo haec.
(79. 1) Et miserunt principes
et pharisaei ministros
ut adprehenderent eum.
33 (80. 10) Dixit ergo iesus adhuc modicum
tempus uobiscum sum

---

a me ipso non ueni. sed est uerus qui me misit. quem uos nescitis.
29 ego autem scio eum quia ab ipso sum. et ipse me misit.
30 quaerebant ergo eum adprehendere. et nemo misit in illum manus. quia nondum uenerat hora eius.
31 de turba autem multi crediderunt in eum. et dicebant. christus cum uenerit. numquid pluriora signa faciet. quam quae hic fecit.
32 audierunt ergo pharisaei. turbam murmurantem de illo haec. et miserunt principes sacerdotum. et pharisaei ministros. ut adprehenderent eum.
33 dixit ergo iesus. adhuc

---

nostis et scitis unde sim *a c d e* ff_2 *aur.* (> unde sim sc.), et me scitis et sc. unde sum *q δ* (sim), et me sc. et un. sim nostis *b cf. f*, et me sc. unde sim *l*, *gr.* κἀμὲ οἴδατε καὶ οἴδατε πόθεν εἰμί *sed om.* καὶ οἴδατε X. 409; *n*eque me scitis n *r cf. Tert. prax.* 22 neque me scitis inquit unde sim. *om.* **unde sim sc. et** R. ha C. *om.* **ipso** *a b d e.* uerax *a b.* missit DR. > me misit *a b c d e f* ff_2 *aur. Tert.* **nescitis** *cum* AꝭFDΔ𝔓*FGHΘIJMMꞆSY *vg. f l q r δ aur.*: non scitis CE𝔓^mg KOQRTVW(sitis)XZ *c* ff_2, non nostis *a e Tert.*, ignoratis *b d.*

29. **ego**: + autem EQ *b c d f* ff_2 *r*, ἐγὼ δέ ℵDX *min.*; et ego H; et (*om.* **ego**) W. **scio**: noui T *a b c e* ff_2 *r Tert.* **eum** (enim H*, *corr.* H¹) *sine add. cum* ADΔ𝔓GH*ΘIJMRSVYZ𝔥𝔖𝔆 *cor. uat. mg.*, *uett.*, *gr. fere omn.*: + et si dixero quia nescio (non noui W)eum ero(hero C) similis uobis mendax et (sed H^c MꞆW𝔖 *edd.*; et ego E) scio eum ꝭFCEH^c (*non* Θ)KMꞆOQTWZ𝔖 *cor. uat.* *aur. M. B. Reg.* I. B. vii, I. E. vi, *Tr. Coll. Cant.* B. 10. 4, *codd. ap. Luc. Brugensem etc.*, *edd. ant.* (*exc. Iunta* 1534). **quia**: qui E. **ab** (a *sup. lin.* I) **ipso** (iso R* *corr. gl.*): apud illum *e Tert. et* παρ' αυτω ℵ*. **me misit** (missit DR): me scit E; > misit me Z* (*sed corr.*); + et si dixero quia nescio eum ero similis uobis mendax F *cum gr.* 124; + et si dix. qu. ne. eum ero sim. uo. men. et scio eum quia ab ipso sum et ipse me misit X *cum gr.* 161 (*et* 161^mg εις το ρωμαϊκον ευαγγελιον τουτο ευρον); *ex* viii. 55.

30. quer. DWY. **adprehendere** DFGJMMꞆO TZ^c, adprae. ꝭFE𝔓ΘIRXZ*: appre. ACHKQSV WY *vg. Tisch.*, apprae. Δ; compre. *e.* missit DR *et* 33; inmisit *d*, iniecit *b r*; *gr.* ἐπέβαλεν (ἔβαλεν T). **illum**: eum 𝔓^mg R. **manus** (τὰς χεῖρας G *min.*): manum *d r δ* (*Bentl.*) *gr. plur.* nundum G. h°ra M, ora T. eus Θ.

31. crederunt O* (+ di *cor.*). > multi au. de (ex *δ*) t. *q δ cum gr.* ΓΔΛ *etc.*, > mul. au. cred. de turba *d et gr.* ℵD. *om.* **et dicebant** D. quum CHΘ. uenit Δ. nunquid W𝔖𝔥. plures X. facturus est *a q Aug.*; facit W. **quae** *sup. lin.* T, que DMꞆW. **facit** (ποιεῖ ℵD 13. 69) *codd. paene omn. vg. et uett. plur.* (*et δ, non* Δ^gr): fecit J *b f l* q* (faecit) *aur.*, ἐποίησεν *plur.*

32. **audierunt**: + itaque R; + ergo *a f* ff_2 *cum gr.* KMUΠ *min.*, + autem *c d e cum gr.* ℵD; *deinde* + sacerdotes et *a b*, + pontices et *e.* pharisei ΔW, farissei DR; + et T; + itaque D. turba H *et forsan* O*; populum *b r*; turbas *a d e.* mormurantem DR; mussitantem *b r*; murmurantes *a* (*d*) *e.* **illo**: ipso D. hec W; *om. a b c d e* ff_2 *l r aur. cum gr.* DL* *min.* misserunt D. **principes et** (*om.* X) **pharisaei** (pharisei 𝔓W, farissei DR) *codd. et vg. et c aur.* = οἱ ἀρχιερεῖς κ. οἱ φαρ. ℵBDG *etc.*: pontifices et phar. *l*; *d* ff_2 = *f*; > phar. et princ. sacerdotum *a q r δ cum gr.* EHMSVΓΔ *etc.*; *om. hic b e sed uide supra.* ministeria *e*; *om. δ* (*non* Δ^gr); > ministros *post* **miserunt** *a d q r cum gr.* ℵDEH *etc.* **adpre.** CDFJMMꞆOTV XZ^c, adprae. ꝭF𝔓GHΘIRZ*: appre. AΔESW *vg. Tisch.*, apprae. KY (-runt); conpre. *a e.* **eum**: iesum 𝔖 *edd. ant. Hailbr.* 1476, *Wild* 1481, *Kesler* 1487, *Paganini* 1497, *Mareschal* 1531, *Uiuian* 1534; *sed cor. uat.* 'eum non iesum.'

33. **ergo** (autem *b* ff_2 *r*) *sine add. cum codd. plur. cod. caraf. uett. et gr.* ℵBDL *etc.*: + eis KVW *vg.*, + ad eos *c*, *cum gr.* T *al. pauc.* athuc FMSTY. **modicum**: pusillum *b e r.* tempu^s E; > tempus mod. (*uel* pus.) *e* ff_2 *q aur. et gr.* ℵBL

et uado ad eum qui misit me.
34 (81. 10) Quaeritis me et non inuenietis
et ubi sum ego uos non potestis uenire.
35 dixerunt ergo iudaei ad se ipsos
quo hic iturus est quia non
inueniemus eum?
numquid in dispersionem
gentium iturus est
et docturus gentes?
36 quis est hic sermo quem
dixit quaeritis me et non
inuenietis
et ubi sum ego uos non potestis
uenire?
37 In nouissimo autem die
magno festiuitatis
stabat iesus et clamabat dicens
si quis sitit ueniat ad me et bibat.

---

modicum tempus uobiscum sum. et uado ad eum qui me misit. 34 quaeritis me et non
inuenietis. et ubi sum ego. uos non potestis uenire. 35 dixerunt ergo iudaei ad inuicem.
quo hic iturus est. quia nos non inueniemus eum. numquid in dispersionem gentium
iturus est. et docere gentes. 36 quis est hic sermo quem dixit quaeritis me et non in-
uenietis. et ubi ego sum uos non potestis uenire. 37 in nouissimo autem die magno.

TX 69. suum D* *sed* u *sec. exp.* **uado**: uade R. **eum**: patrem H. **qui**: numquid R. > me misit E *vg. a b c d e f q r aur. Aug. non gr.*

34. **quaeritis** (ζητεῖτε Π* 69, *anglo-sax.* sécaþ) *cum* AꞴFDΔI ƎPFGIJKOQSTYZ *uett. plur.*, *et* queritis R *q cf. u.* 36, viii. 21 *et* xiii. 33: quaeretis (ζητήσετε *gr. fere omnes et uersiones, sed goth.* sokeiþ *ambiguum est*) HΘMMTVX *vg. d Aug.*, queretis CW ff_2. *Hanc lectionem* **quaeritis** *quamuis dubitanter admisimus, ea ratione praecipue moti quod ab eo genere codicum graecorum firmetur, quod, in hoc praesertim Euangelio, Hieronymo placuisse alibi uideatur* (*e.g.* iii. 36 incredulus est filio, iv. 5 sichar, vii. 12 turbas), *et a potioribus codicibus nostris, cum auctoritate ueterum Latinorum et uersionis anglo-saxonicae, defendatur. Canon etiam noster de uictoria uerae lectionis finali a lectionibus trium locorum* vii. 34, 36; viii. 21 *confirmatur, ultimo enim loco solum* ΘVW *legunt* quaeretis. *Locus quartus* xiii. 33 *spatio satis remotus, separatim iudicari debet. Codices graeci qui* ζητεῖτε *habent sane sunt paucissimi, et solus* 69 (*Leicestrensis saec.* XV) *omnibus locis consentit. Hic tamen a* Π (*Petropolitano saec.* IX) *adiuuatur et in u.* 36 *a* 13 (*Parisino saec.* XIII) *et in* viii. 21 *ab uno codice Origenis adiuuatur. De indole codicum* 13, 69, 124, 346 (*quos ab editore W. H. Ferrar, Dublinensi, 'the Ferrar group' nominamus*) *adhuc non satis liquet, sed latinizandi suspicio ualido fundamento defici uidetur. Contra negari non potest Theodulfum et Alcuinum, interdum, sed non semper, cum codicibus aliquot nostris indolis antiquioris* (*ut* HMX), *hic et alibi scripsisse* quaeretis, *quod quarto loco a pluribus comprobatur, sc.* ABꞴFΔΘJMMTVW (*sed non* HX *etc.*). *Plura uidesis in epilogo nostro 'De codicibus graecis quibus Hieronymus usus fuerit.'* **et** *sec.* om X. hubi C. **sum ego** (εἰμὶ ἐγώ): > ego sum E *vg. b e l q r*, ego uado *a c d aur.* (*i. e.* εἶμι *pro* εἰμί). *om.* **uos** M *c.* > non pot. uen. uos R; > uos uen. non pot. *b et* 36.

35. iudei RW. **ad se ipsos** AꞴFCDΔƎPFΘMQS TY *l q* (apud) *Aug.*: ad semetipsos EGHIJKMT OV(a^d)WXZ *vg.* δ *aur.*, ad semetipso R; ad alterutrum *b*(*om.* ad)*r*, ad inuicem *f*, ad ipsos ff_2, inter se *a c d*; *gr.* πρὸς ἑαυτούς, πρ. ἀλλήλους G; *om. e et* ℵ*. *om.* **hic** ƎP. **iturus est** *pr.*: incipiet ire *d l q*; fuerit iturus δ (*bis*). **quia** + nos *f q* δ *cum gr.* BLTΓΔ *etc.* *om.* **quia . . . est** *sec.* Z* (+ Z^2). inuenimus H*(*corr.* H^1)QR. nunquid W ϚꝐ. dispertionem E, dispersione M. **gentium** (τῶν Ἑλλήνων): graecorum *a b e l r*; grec. G^{mg} *d* ff_2* *q*; *uoluit* gentilium *Bentl.* **iturus est** (t *eras.* H) *sec.*: incipiet ire *b c d e q r*, -pit ire ff_2 *l*; *gr. bis* μέλλει πορεύεσθαι. **et doct. gen.**: docentes E. dociturus D, uocturus G; docere *uett.* (*exc.* δ *aur.*); + est D. gentiles (*Bentl.*); grecos *d* ff_2 *q*, grae. *a b l*; eos *e r et* αὐτούς 122*.

36. **quis**: qui *a.* *om.* **hic** Z* (+ Z^2) *cum gr.* T *al.* 5. **dixit** + quia E. **quaeritis** (ζητεῖτε 13. 69) AꞴFΔEƎPFGHIJKOQSTYZ, queritis DR *aur.*, *cum uett.* (*etiam d*): quaeretis (ζητήσετε *plur.* C(quer.) ΘMMTVWX *vg. Aug.*, *cf. u.* 34. inuenitis *a* ff_2; + me R. hubi C. > ego sum *b c d e f* ff_2 *q r aur.*, ego eo *a.* **uos** *cum* ꞴFCDEΘIKMTOQSTVWXZ *vg. uett. plur.*: *om.* AΔƎPFGHJMRY *e et gr.* 13. 69.

37. nouisimo GR; + die R^{gl}. *om.* **autem** D *l.* **die** (*sup. lin.* T, diae C; + illo *d* ff_2 *m q aur.*) **magno** (*om.* J *Aug. et gr.* 12. 17. 229*) **festiuitatis** (uest. R, diei festi *d* ff_2 *m q*): die festo magno ipso festiuitatis *r*, die illo magno die festiu. *c*, > die autem nouis. magno die festo *e*, magna die festi iudaeorum *a*, die magna ac sollemne *b*, die illo magno *l*; *gr.* τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῇ μεγάλῃ (> τη ημ. τη μεγ. τη εσχ. D) τῆς ἑορτῆς. *om.* **dicens** *cor. uat. mg. a e l*, *cf. Tisch. T. G.* 8 *ad* xix. 6. **si quis** (ἐάν τις) CDEGIJKMTOQRTVW

38 qui credit in me
sicut dixit scriptura
flumina de uentre eius
fluent aquae uiuae
39 hoc autem dixit de spiritu
quem accepturi erant
credentes in eum
non enim erat spiritus datus
quia iesus nondum fuerat
glorificatus.
40 (82. 7) Ex illa ergo turba cum audissent
hos sermones eius
dicebant hic est uere propheta
41 alii dicebant hic est christus.
(83. 7) Quidam autem dicebant
numquid a galilaea christus uenit?
42 nonne scriptura dicit
quia ex semine dauid
et de bethleem castello
ubi erat dauid uenit christus?
43 (84. 10) Dissensio itaque facta est
in turba propter eum.
44 (85. 1) Quidam autem ex ipsis uolebant
adprehendere eum

---

festiuitatis. stabat iesus. et clamabat dicens si quis sitit. ueniat ad me et bibat. 38 qui
credit in me sicut dixit scribtura. flumina de uentre eius fluent. aquae uiuae. 39 hoc autem
dixit. de spiritu quem accepturi erant. credentes in eum. quia nondum erat spiritus
sanctus in eis. quia iesus nondum fuerat glorificatus. 40 multi autem ex illa turba audientes
hos sermones dicebant. hic est uere profeta. 41 alii autem dicebant. hic est christus. quidam
uero dicebant. numquid a galilaea christus uenit. 42 nonne scribtura dicit. quia ex semine
dauid. et de bethleem castello. ubi erat dauid christus uenit. 43 dissensio itaque facta est
in turba propter eum. 44 quidam autem ex illis. uolebant adpraehendere eum. sed nemo

---

XZ *vg. uett. plur.*: qui A𝔅Δ𝔈PFHΘMSY *a c aur.* sitis R. *om.* **ad me** G *b d e Cypr. ep.* 63 *cf. de mont. Sina et Sion* 9, *et gr.* ℵ*D.

38. **dixit** (εἶπεν) *codd. et uett. plur.*: dicit EIJK𝔐OSVWX*Z *vg. c* δ *aur. Cypr. ep.* 63, *Aug.* scribtura 𝔅EGOSTX*YZ. fluebunt *Cypr.* (?) *de mont. S. et S.*; currebant *id.* (?) *de rebapt.* 14, *uide et cp.* 73. aque E; *om.* R. uiue W.

39. **hoc** + est D. **dixit** (εἶπεν): dicebat *c ff₂ l m q aur. Aug. et* ελεγεν ℵ. **spiritu** + sancto *cor. uat.** **accepturi erant** (essent D): incipiebant accipere *c ff₂ l q r*; futuri erant acc. *Uictorin. Afer.* aeum C. qui credunt in eum *l q r* (credituri erant), qui in e. credebant *Cypr.*; *om. b.* **non** *contra graecum* A𝔅DΔE𝔈PFGHΘI^cJMRSY: nondum (οὔπω) CI*K𝔐OQTVWXZ *vg. Tisch.* **erat**: fuerat T. **spiritus** + sanctus M *d f* δ (*e q uide infra*) *et gr.* BLXΓΔ *etc.* **datus** (αγιον δεδομενον B, αγιον δοθεν 254 *sed graeci non habent* δεδομένον *simpliciter*) *cum* A𝔅CDE𝔈PHΘIJ (> datus erat sp.) KM𝔐OQR (datur) S¹TVWXZ² *vg. a b* (> datus sp.) *c e* (> sp. erat sa. datus) *ff₂ l q* (> datus erat sp. sanctus) *r aur. Aug.*: *om.* ΔFGS*YZ* δ *Tisch. Cypr.* (?) *de rebapt.* 14, *et gr.* ℵKLTΓΔ *etc.*; in eos *d*, in eis *f cum* D^gr επ αυτοις. ihesus C; dominus iesus *l.* **fuerat**: erat I *vg. b e l r.* gloririficatus R; clarificatus H *c e, de rebapt.*, honorificatus *b ff₂ l q r*, honoratus *a d.*

40. **ex illa** (illo Z* *sed corr.*) **ergo** (autem R; hora Y) **turba** (*om.* A*, + A¹) *codd. plur. et vg. et gr.* ἐκ τοῦ ὄχλου οὖν ℵBDL *etc.*: de t. autem *c d ff₂*, de plebe autem *e*, de populo autem *r*, de turba itaque *a*, de pop. igitur *b*; *om. l*; + multi E *gat. cf.* οι ουν εκ τ. οχλ. πολλοι 124, > multi ergo de (ex δ) turba *q* δ, *cf. f supra, cum gr.* ΓΔΛΠ *etc.* quum CHΘ. audiissent D; audisset 𝔅FH* (*corr.* H¹) Z. haec uerba *b e* (uerba illa) *r*, uerborum horum *d*; sermonem δ. *om.* **eius** E *a b e f q* δ *et gr. plur.* dicebat Z^c. *om.* **est** G* (+ G^c). profeta D𝔈PO. > uere pro. est *c e*; *deinde* + qui in saeculum uenit *e.*

41. **alii**: + autem *c f*, + uero *b, cum gr.* T *min. om.* **hic . . . dicebant** *sec. b q, et om.* **hic est uere** (*u.* 40) . . . **dicebant** *pr. l*.* iesus christus δ. **quidam**: alii *d r* δ (*cf. b q*). **autem**: enim C. dicebat R. nunquid [illegible] *et u.* 47; + ergo *b r*, + enim δ; *gr.* μὴ γάρ. galilea CDΔE𝔈PΘKORW, galil^ea G. > uenit christus *vg. edd. ant.*

42 scribt. 𝔅FEI^cOSXYZ. quiae E. *om.* **de** CDEJKRTVX*Z *b.* bethlem 𝔅FCDΔ𝔈PG𝔐ORTY* (*corr.* Y¹), bethlehem *vg.*; + de *e.* castelo Y; municipio *b r*; *cf.* '*O. Lat. Bibl. Texts*' ii. *p.* 137. hubi C; *om. e.* **erat**: fuerat DER, uerat G* (u *eras.*); *om. e.* dauuid *sec.* R* (u *exp.*). **uenit christus** *codd.* (uenturus est DO) *et vg. c aur. et gr.* BLT 33: > christus (*om. e*) uenit EH *uett. rell. cum* ℵDXΓΔ *etc.* > chr. uenit ubi erat da. *d et* D^gr.

43. disensio 𝔈P*R, dissentio DΔE; discisio 𝔈^mg, schisma *e.* **itaque**: ergo E *b e q* (+ iterum) *r*, autem *ff₂*. > in turba fa. est E *q* δ *cum gr.* ΓΔΛΠ *etc.*

44. *om. uers.* F. **autem**: enim D. uolebat Z* (*corr.* Z²). **adprehendere** DEGJKMOVXZ^c,

sed nemo misit super illum manus.
45 (86. 10) Uenerunt ergo ministri
ad pontifices et pharisaeos
et dixerunt eis illi
quare non adduxistis eum?
46 responderunt ministri
numquam sic locutus est
homo sicut hic homo
47 responderunt ergo eis
pharisaei
numquid et uos seducti estis?
48 numquid aliquis ex principibus credidit
in eum
aut ex pharisaeis?
49 sed turba haec quae non nouit legem
maledicti sunt
50 dicit nicodemus ad eos ille
qui uenit ad eum nocte
qui unus erat ex ipsis
51 numquid lex nostra
iudicat hominem
nisi audierit ab ipso prius

---

tamen in eum manus iniecit. 45 uenerunt autem ministri ad principes sacerdotum. et
pharisaeos. et dixerunt eis illi quare non adduxistis eum. 46 responderunt ministri. num-
quam sic locutus est ullus hominum. sicut hic homo. 47 responderunt ergo eis pharisaei.
numquid et uos seducti estis. 48 numquid aliquis ex principibus. aut ex pharisaeis credidit
in eum. 49 sed turba haec. quae non nouit legem. maledicti sunt. 50 dixit autem nico-
demus ad eos. ille qui uenit ad eum nocte. qui unus erat ex ipsis. 51 numquid lex nostra

---

adprae. ƐFCƐPHΘIMTZ*: appre. AΔQRWY *vg. Tisch.*, apprae. S; appreen. T. **misit** (missit D) = ἔβαλεν BLT: iniecit *f r*, iniciebat *e et* ἐπέβαλεν *gr. plur.* supra D; in G *a b c d f ff₂ r aur.* **illum**: eum *vg. f r δ.* manu R*(+s *gl.*). > in il. mi. man. *ff₂*, in eum iniecit man. *r*, *cf. f.*

45. *def. b ad fin. cap.* uenierunt D. **ergo**: igitur ƐP^mg QR; autem *r.* minstri R* (+i *cor.*); ministeria *e et* 46. **ad**: et D* (*corr. mg.*). pontificem J; principes sacerdotum *a c d f ff₂ q r.* **et** *pr.*: ad K. phariseos DƐPW, pharisseos G, farisseos R; farisaeorum *r.* **et dixerunt** (dicunt *e cum gr.* ℵ) **eis illi** (ille R; *om.* E): quibus illi dix. *a c aur.* **eum**: illum *vg. a d e l r.*

46. **resp.** + autem *d et* D^gr. **ministri**: + dicentes *a e*, + et dix. illis *c*; + quia *l.* > ministri autem resp. *r cum gr.* ℵ. nunquam Yς𝔓; numquid Z* (*corr.* Z¹) *d*; umquam R, nemo umquam *e.* **sic**: *om.* E; taliter *l r.* loquutus ΘX*(*sed corr.*)Z. **homo** *pr.*: quisquam homo *c ff₂ r*, quisquam *l*; *om. e*; hominum *a cf. f*; *praeterea* > sic homo locutus est *d* (*r*) *cum gr.* ℵD *et* > hominum sic loc. est *a*; *libere Aug.* non enim quisquam sic loquitur homo. **sicut hic homo** (ὡς οὗτος XΓΔΛΠ *etc.*) *codd. plur.* 𝔓𝔖ℭ *f ff₂** (*om.* **sicut**) *δ*, quomodo hic ho. *q*, quom. iste ho. *e l r*, quom. et hic *a*: *om.* J *Aug. cum* ℵ^c BLT *min.*; sicut hic loquitur WX*(*sed corr.*)ς *c d* (quomodo) *aur.*, *cor. uat. mg.*, *et* D^gr; sicut hic homo loquitur EΘZ *ff₂*^c, > sicut homo hic loq. KMT, *ως ουτος λαλει ο ανθρωπος* ℵ*; sicut homo loquitur Q.

47. **respond.**: dixerunt *e.* **ergo**: *om. a c d ff₂ r aur. cum gr.* ℵD *min.*; et *e.* *om.* **eis** *l aur.* pharisei GW, -ssei D, farissei R; *et* 48. *om.* **numq. . . . estis** *aur.* **sed. estis**: erratis *e.*

48. nunquid 𝔓 *et* 51, num K* (*corr.* K¹). **aliquis**: quis *δ.* **numq. aliq.**: quare nemo *e.* > ex prin. aliquis *vg. edd. ant.* (*non gr.*). crediderunt CT; credit DJY *d et* πιστεύει ℵ*D. > aut ex phar. cred. in eum E *f* (*r*).

49. **turba**: ba *in ras.* ƐF; plebs *e.* hec W; ista *e.* que D. non nobit T; non cognouit ƐP^mg R; non intellegit *e*, ignorat (*a*) *l*, nescit *d.* maladicti s. D; maledicta est *e.*

50. **dicit** (λέγει): dixit *vg. e f ff₂ q et* ειπεν ℵ 6^pe; + autem *f cum* ℵ. nichod. ƐFEMTW; nichodimus C, nicodimus R, necodimus D. **ad eos**: ad illos W; ad huc D* (*sed corr.*). **ille**: illi R; *om. e r δ.* **qui** *pr.* + prius *a.* uenerat GH *c e r.* **eum**: iesum *e gr. min.*; *et* + primo tempore *e.* **nocte** *codd. vg. et uett. pl.*: noctu G*Θ; *om. a e*; + prius *c ff₂ r* (> nocte ad eum pr.), + ante hoc *d*; *gr.* ὁ ἐλθ. πρ. αὐτὸν νυκτός KUΔΠ *min.*; ὁ ἐλθ. πρ. αὐτὸν πρότερον ℵ^c BLT; *ο ελθ. πρ. αυτον νυκτος το πρωτον* D, ὁ ἐλθ. πρ. αυτὸν νυκτός πρότερον X *min. sed uariant ordine.* **qui unus erat** (> erat un. *c ff₂ l*): *om.* **erat** T; unus qui erat *q*, u. cum esset *a*, unus fiens *δ*, *cf. Diomed.* I *p.* 352, 377 (*Keil Gr. lat.* I *p.* 358, 381). *om.* **qui . . . ipsis** *e r cum gr.* 71. 142* g^scr. > unus ex illis q. uenit ad ill. nocte ante hoc *d.*

51. + primum *ad init. l.* **audierit ab** *partim in ras.* K. **aud. ab ipso prius** (ἀκούσῃ παρ' αὐτοῦ πρότερον EGHM *etc.*) *codd. plur.*: audierit (audiat *a d*) prius (ante *d*) ab (hab F) ipso (eo E, illo *a*) EQR *a d cum* ℵBDLT *min. sed habent* πρῶτον, *cf.* aud. primum ab ipso *c ff₂ q*; > prius aud. ab ipso *vg.* (*f*) *cum gr.* X *non autem cor. uat.*; *om.* **prius** *e l* (*sed uide supra*); *om.* **ab ipso prius** *r.* cognouerint K; cognoscat *a d* (-catur) *r*; + primum *c.*

et cognouerit quid faciat?
52 Responderunt et dixerunt ei
numquid et tu galilaeus es?
scrutare et uide quia propheta a galilaea non surgit
53 et reuersi sunt unusquisque
in domum suam.
VIII. 1 Iesus autem perrexit in montem olivueti
2 et diluculo iterum uenit
in templum
et omnis populus uenit ad eum
et sedens docebat eos
3 adducunt autem scribae
et pharisaei mulierem
in adulterio deprehensam
et statuerunt eam in medio
4 et dixerunt ei magister
haec mulier modo deprehensa est in adulterio
5 in lege autem moses mandauit nobis
huiusmodi lapidare

---

iudicat hominem. nisi prius audierit ab eo. et cognouerit quid faciat. [52] responderunt et dixerunt ei. numquid et tu a galilaea es. scrutare et uide. quia propheta a galilaea non surgit.

---

faciat: facit ff_2 *l q*, *gr.* ποιεῖ; fecit *c d et* εποιησεν D.

52. *om.* **ei** R. > ei et dix. D ff_2 *l*. **et** *sec. om.* $K^*(+K^1)$. galileus CDEƎPG(-os)KMTORW; a galilaea *f* ff_2 *l*, de gal. *d e*, ex gal. *r* δ. hes C. **scrutare** (ἐραύνησον *uel* ἐρεύνησον *plur.*) *sine add. codd. plur. f q* δ 𝔓 *Bentl.*: + scripturas $CH^1ΘI^*M$ QVWϚ𝔖ℭ *a c d* (> scrutina et uide script. *et sic* D^{gr}) *e* ff_2 *l r aur. cor. uat. Aug.*, + scribturas ΘT XZ, *cum gr.* (D) 229; *ex cap.* v. 39. galilea *ut* -leus *supra sed non* G. profeta DƎPOR. > a gal. propheta *vg. Tisch. cum gr.* BLTX *al. pauc.*, *non uett.* **surgit** (ἐγείρεται *plur.*): surget $EΘKM^1R$ VZ *e* δ, exsurget *l r*.

53. reuersunt R* (+ si *gl.*); abierunt *d e*, duxerunt se *c*. hunusquisque C; singuli *e*. ad domos suas *e*.

Uersus 53 *ad* viii. 12, *pericopen scilicet de adultera, habent codd. nostri omnes et uett.* b^* *c d e* ff_2 l^c *aur.*: *om. uett. a* b^o *f* l^* *q*; *in* δ $Δ^{gr}$ *post* surget (εγειρεται) *sequuntur* iterum ergo eis iesus locutus est dicens *et gr.* παλιν κ. τ. λ.; *haec uerba perlineauit corrector deinde spatium fere totius paginae uacuum reliquit; et sequenti pagina iterum* παλιν κ. τ. λ. iterum *etc. scripsit; in* l^c *r uersus habentur quidem sed ex fonte uulgato non ueteri; in h* (*claromontano*) *habentur sed ibi Marcus, Lucas, et Iohannes 'ad Hieronymi recensionem proxime accedunt'* (*Mai, 'Scr. uet. Uat. coll.'* iii, *p.* xxxi); *in m uersus non adhibentur; et in* J *capitulum de adultera omissum est, uide supra p.* 499; *praeterea pericopen non citant Iren. Tert. Cypr. Hil. Contra referunt Ambr. Aug. in Ioh, cf. et de Coni. adult.* ii. 7 *'hoc uidelicet infidelium sensus exhorret ita ut nonnulli modicae fidei uel potius inimici uerae fidei, credo metuentes peccati impunitatem dari mulieribus suis, illud quod de adulterae indulgentia dominus fecit auferrent de codicibus suis'; minus confidenter Hieron. contra Pel.* ii. 17 *tantum asserit 'in euangelio sec. Iohannem in multis graecis et latinis codicibus inuenitur de adultera muliere quae accusata est apud dominum.' Om. syr. sah. arm. goth. De graecis uide Mill et Tisch.*

VIII. 1. *om.* **autem** Q. **perrexit** (ἐπορεύθη): ascendit *c* ff_2 *aur.*, abiit *d e*. oleueti R, holiueti C, olibeti OT; oliuarum *d*.

2. deluculo DƎPOR; mane *d*; mane cum factum esset *c* ff_2. **uenit** *pr.*: reuersus est *e*; + iesus *r cum gr.* U *al.* 40. templo DGH^*(*corr.* H^1)*e* ff_2 *r*. **in tem. et om. pop. uenit** *sup. lin.* X. omnes O; uniuersus *c* ff_2. **populus**: plebs *e*. ueniebat *sec. d e*, conueniebat *c* ff_2. **et** *tert.*: ut H. **sedens**: cum consedisset *c* ff_2. doceret H^*(*corr.* H^1). **et sed. doc. eos** *om. d et* D^{gr}.

3. **adducunt . . . mulierem** *in ras.* K^1. **add. autem** *bis scr.*, *pr. expunct.* D. adduxerunt *c e* (et add. autem). **autem**: + ad eum DMT. scribe ƎP OW. pharisei KW, farissei DR; + ad eum *c* ff_2 *et gr.* EGHKΠ *etc.*; et phari *bis scr.* G. > scribae au. et phar. add. *c* ff_2. **adulterio**: moechationem ff_2; peccato *d* (αμαρτεια D) *et* > in pecc. mul. *d*. depraehensam ƎFCEFGΘIMTR, diprae. ƎP, conprae. *d*; deprehensa H. et statuentes eam *d r*, et cum statuissent eam *e*, quam cum statuissent *c* ff_2; *et gr.* καὶ στήσαντες αὐτήν.

4. *om.* **et** *ad init. c d e* ff_2 *r cum graeco.* **dixerunt** (εἶπον UV *etc.*): dicunt *d* (*Bentl.*) *cum gr. plur.* **ei**: ad iesum *c* ff_2; + temptantes eum sacerdotes ut haberent accusare eum *d et* D^{gr}, *ex u.* 6 *ubi uerba omittuntur.* *om.* **modo** *c d e* ff_2. deprae. ƎFCFΘIMTR, diprae. ƎP, conprae. *d*. **in adult.**: in moechatione ff_2, palam in adult. *d*, sponte moecata *e*; *gr.* ἐπαυτοφώρῳ μοιχευομένη.

5. moyses EƎPHΘIJKMTQRV *vg. Tisch.*, moises ΔTW, moȳ D. > mo. au. in lege *d et* D^{gr}. **mandauit** (-bit T) = ἐνετείλατο: praecepit *c d* ff_2; *et* εκελευσεν D. **nobis**: *om. d et* D^{gr}. > prae. no. moyses (*et* + ut) *c* ff_2; > no. moys. mandauit *e cum gr.* A 1. 69 *etc.* **huiusmodi**: tales *d*; qui in adult. deprehenditur *c* ff_2. lapidaretur DER, lapidetur

tu ergo quid dicis?
6 haec autem dicebant
temtantes eum
ut possent accusare eum
iesus autem inclinans se deorsum
digito scribebat in terra.
7 Cum autem perseuerarent
interrogantes eum
erexit se et dixit eis
qui sine peccato est uestrum
primus in illam lapidem
mittat.
8 et iterum se inclinans
scribebat in terra
9 audientes autem unus
post unum exiebant
incipientes a senioribus
et remansit solus
et mulier in medio stans
10 erigens autem se iesus dixit ei
mulier ubi sunt?
nemo te condemnauit?
11 quae dixit nemo domine
dixit autem iesus
nec ego te condemnabo
uade et amplius iam noli peccare

---

c ff_2; lapidari *foss. Aug. in ps.* 50. **ergo**: autem *d e* ff_2 *r*; + nunc *d et* D[gr]. quidicis G; + de ea *e* ff_2 *Aug. Libere Ambr. Ep.* 26 hanc mulierem inuenimus publice moechantem scriptum est enim in lege moysis omnem moecham lapidari tu uero quid dicis de ea.

6. **haec . . . eum** *sec. om. d et* D[gr]. hec W; hoc *vg. Bentl. e r cum gr.* **autem**: ergo R; ideo *c*; enim *e*. **temtantes** AFHSTXYZ: tempt. *rell. Tisch.*; tent. *vg.* **possent** (-sint ƎPIQ *l*) **accusare** (accuss. DΔEƎPR) **eum**: haberent causam accusandi eum *c* ff_2, hab. quomodo eum accusarent *e*. **autem** *sec. om.* Q. **inclinans se deorsum** (dehorsum C): inclinato capite E *gat. c e* ff_2; inclinatus *d*. degito ƎP*R; + suo E *d r*, *et* > scr. dig. suo E. **in terra** AΔFGHΘIJKMSTVWXY 𝔓𝔖ℭ *c l r aur.*: in terram ƁFCDEƎPMTOQRZ *gat.* ς *Bentl. d e* (supra) ff_2, *et gr.* εἰς τὴν γῆν.

7. quum CHΘ. **autem**: ergo *vg.* (*non cod. caraf.*) *e*. peseu. R* (+ r *gl.*), perseuerarant Z* (*sed corr.*); inmanerent *d*. **pers. interr. eum** (*om.* **eum** ς *d*): interrogarent expectantes eum quid diceret et ff_2. aerexit se C; adlebauit capud *e*. **eis**: illis *d e cor. uat. mg.* **qui**: quisque ff_2, si quis *e*. **peccato**: delicto ff_2; *sed cf. Hieron. Pel.* ii. 17 (*Uall.* ii. 748) '*hoc quod dicitur* sine peccato *graece scriptum est* ἀναμάρτητος. *Qui ergo dicit aliud esse* sine peccato *et aliud* ἀναμάρτητον, *aut graecum sermonem nouo uerbo exprimat, aut si expressum est a latinis, ut interpretationis ueritas habet, perspicuum est* ἀναμάρτητον *nihil aliud esse nisi* sine peccato.' *om.* **est** D. > est sine pecc. *d* (ff_2). prior *d e* (ipse pr) ff_2 *Ambr. Aug.*; primum Q *et* πρῶτον EGH *etc.* **in**: super *d e*. **illam**: ipsam D*(*corr. mg.*). > lap. pri. in illam E. **mittat**: iaciat *c*, iactet ff_2, iniciat *e*. > mitt. lap. *d* (*e*). prior lapidet eam *Ambr.*

8. **se inclinans**: *om.* **inclinans** Q; inclinatus *d*, inclinato capite *e*; + digito *Hieron.*, + digito suo *d*, + de dig. ff_2, + rursum dig. *Aug. in Ioh.*; *et* + τῷ δακτύλῳ D 28. 31. in terram ƁFƎPGOQRXZς *d* ff_2 *aur.*, supra terram *e*.

9. **aud. autem** (+ illi *aur.*): illi aut. cum audissent *e*; + hunc sermonem D(*om.* **autem**)MTR; + haec ς𝔖. unum post unum FH*(*corr.* H[1])OY. exibant CW *vg.*; exiebat O. incipiens A*(*corr.* A[1])SY *cum gr.* E* αρξαμενος. saenioribus C. **remansit**: relictus est *aur.*; + iesus DM[rec]MTRW *cor. uat.** (*non mg.*) *e cum gr.* UΓ *etc.* **solus** + iesus *vg. l r aur. gr. plur.* **stans**: *om. e*; + ante eum DR. *Uersum ita habent c d* ff_2; unusquisque autem iudaeorum exiebant incipientes a presbyteris uti omnes exire et remansit solus et mulier in medio cum esset *d*; illi igitur cum audissent paulatim secedebant singuli incipientes (adcip. ff_2*) a senioribus omnes recesserunt et relictus est solus (+ iesus ff_2) et ecce mulier in medio erat *c* ff_2.

10. *inc.* cumque se erexisset iesus *c* ff_2 (> erex. se), cum adleuasset autem capud iesus *e*. eregens DƎPR. > se autem QT. **iesus** + et Z*(*sed corr.*). **ei**: ad eam ff_2; mulieri *d*, ad mulierem *c*. **mulier** *om.* D *c d*. hubi C. **sunt** *sine add.* AƁFΔM*SZ *c d e et gr.* DMΓΛ *min.*: + qui te accusant JOXY *aur.*, + q. te accuss. EQ; + qui te accusabant CD[c]FGH ΘIKMTTVW *vg. Ambr. Bentl. l*, q. te accussabant ƎPR *r*; + qui te accusauerunt D*; + qui te perduxerunt ff_2; + accusatores tui M[rec]; + *οἱ κατήγοροί σου gr. plur.* condemnabit T, condempnauit ƎPH ΘMT, contempnauit DRW; iudicauit *e*, lapidauit ff_2 *Ambr.*

11. *inc.* dixit et illa *e*, ad illa dix. illi *d*, et illa respondens dix. ff_2, et illa respondit *Ambr.* que DW. dicit *pr.* CSTς *l*. **dixit autem iesus**: *om.* J; ad ille dix. *d et* D[gr]; et ait ad illam iesus *Ambr.*; *item* **autem** + ei DKMTRZ *c* (illi) ff_2 *aur.*, > autem ies. ad illam *e*; *gr. plur.* + αὐτῇ. *om.* **te** D. condempnabo ΘMTW, contempn. D, contemn. R, damnabo ff_2 *Ambr. Aug.*; condempno E *cum d e* (iudico); *gr.* κατακρινῶ H *al.*, κρινῶ EFGK *etc.*, κατακρίνω MSUΓΛ *etc.* **uade**: i *e*; + hinc *r*. am-

12 iterum ergo locutus est
eis iesus dicens
ego sum lux mundi
qui sequitur me non ambulabit in tenebris
sed habebit lucem uitae.
13 Dixerunt ergo ei pharisaei
tu de te ipso testimonium perhibes
testimonium tuum
non est uerum
14 respondit iesus et dixit eis
etsi ego testimonium perhibeo de me ipso
uerum est testimonium meum
quia scio unde ueni et quo uado
uos autem nescitis unde
uenio aut quo uado
15 uos secundum carnem iudicatis
ego non iudico quemquam
16 et si iudico ego iudicium
meum uerum est
quia solus non sum
sed ego et qui me misit pater
17 et in lege uestra scriptum est
quia duorum hominum
testimonium uerum est
18 ego sum qui testimonium

VIII. 12 Iterum ergo locutus est eis iesus dicens. ego sum lux mundi. qui me secutus
fuerit. non ambulauit in tenebris. sed habebit lumen uitae. 13 dixerunt ergo ei pharisaei
tu de te ipso testimonium perhibes. testimonium tuum non est uerum. 14 respondit iesus
et dixit eis. et si ego testimonium perhibeo de me ipso. uerum est testimonium meum
quia scio unde ueni. et quo uado. uos autem. nescitis unde ueni aut quo uado. 15 uos
secundum carnem iudicatis. ego autem non iudico quemquam. 16 et si iudico ego.
iudicium meum uerum est. quia solus non sum. sed ego et qui me misit pater. 17 nam
et in lege uestra scribtum est. quia duorum hominum testimonium uerum est. 18 ego sum
qui testimonium perhibeo de me ipso. et testimonium perhibet. de me. qui me misit

plius iam *codd. plur. l*: *om.* **iam** GKO*RTVWZ *e aur.*; > iam amplius *vg. edd. ant.*; ex hoc iam *c d* ff_2 *r*, a modo *Ambr. Hieron.*, deinceps iam *Aug.* peccarae H. uide ne pecces *Ambr.*

12. **iterum ergo** (*om.* **ergo** ff_2): rursus autem E *b r*; *deinde* + congregatis illis *b*, + cum conuenissent *e*. loquutus ΘK. *om.* **eis** EJQ *e r*. > eis (illis *q*) loc. est *c q*, ill. loquebatur *b*, eis iesus loc. est δ, *cum gr.* ℵBL *etc.* **lux**: lumen *e r*. **mundi** (saeculi *e*): + huius DHR, *et* > huius mundi *a b*. **ambulabit** (hamb. C, ambubit D) *codd. plur.*, *cod. caraf.*, *b q r* δ *aur. Bentl.*, ambulauit RX *a d e f* ff_2: ambulat HJKOTZ *vg. c l*; *gr.* περιπατήσει DEHMΓΔ *etc.*, -σῃ ℵBFGKL *etc.* abebit T; abet *e et* εχει ℵ*. **lucem** (τὸ φῶς *ut supra*) *codd. plur. et a d* ff_2 *q Bentl.*: lumen DEG*(*sed corr.*)QRW *vg. b c e f l r* δ *aur. Aug.* uite W; + aeternae DR (-ne); + in se E.

13. **ergo**: *om.* ƐP* (+ *mg.*) *a*; autem *b d r*. *om.* **ei** ET. pharisei ƐPGW, -ssei R, farissei D. *om.* **tu** D. temetipso G; *om.* **ipso** *a b c d e* ff_2 *q r aur. Aug.* test. peribes C; test. dicis *d e Aug.*; testificaris *a*; *deinde* + et D *a*.

14. **eis**: illis K *a d e*. **etsi**: *om.* et D *c*; licet *e*. **ego**: ergo D. test. peribeo C; test. dico *a e* (dicam); testificor *d*. **ipso**: ipse R; *om. a b d r Aug.* *om.* **est** C. testimoum *sec.* O. > test. meum uerum est H *b et gr.* B 157 *al.* 3, *Faust. ap. Aug.* **quia** + ego M. hunde C. **ueni** (ἦλθον): uenio W; *deinde* aut *pro* **et** R *q*. **quo**: ubi *bis d*. **uado** *pr.* (ὑπάγω): uadam O* (*ut udtur*); eam *b e*. **uos autem . . . uado** *sec.* *om.* CW* δ *cum gr.* MSΓΔ *min.* **unde** *sec. bis scr.* Q. **uenio** (ἔρχομαι): ueniam ȢFH^1ΘJKOQXZ *e aur.*; uenerim *a b*; ueni ƐPR *c f*. **aut**: et GJST *a b c d e* ff_2 *r*. **uado** *sec.* (ὑπάγω): uadam ȢFH^1ΘJKQVXZ *a aur.*, eam *b e*.

15. **uos** + autem E; et uos *b*. **ego** + autem *d f gr. min. pauc.* quenquam 𝔓; neminem *b r*, *et* neminem *sine* **non** *a c d e* ff_2.

16. **et si**: sed si DR, sed et si *a c*, quod si *b r*. iudicauero *e*; + tamen *d*. *om.* **ego** *pr.* Y*(+ Y^1). > ego iud. *a b*. iuditium W. **uerum** (ἀληθινή *uel* ἀληθής): iustum E *gat. et* δίκαια *Chr. Cyr.* > non solus sum D. **sed**: *om.* D; + et M. **me misit** (missit R) *codd. et uett.*: > misit me ƐPKW *vg. Tisch. l* δ, missit me D, *et gr.* ὁ πέμψας με. *om.* **pater** *d cum* ℵ*D. > pater qui me misit *a*.

17. **et**: sed *a*; sed et *c d e*. *om.* **uestra** *b c l*. scribtum ȢFIOSX*YZ. *om.* **scr. est** E. *om.* **quia** F *a*. duum *d e*; ·II· D.

18. + et *ad init.* J. *om.* **sum qui** *Tert. Prax.* 22. test. peribeo C; test. dico *a e* (dicit) *Tert.* (*et infra*), test do *d* (*et infra*), testificor *b*. *om.*

perhibeo de me ipso
et testimonium perhibet
de me qui misit me pater
19 dicebant ergo ei
ubi est pater tuus?
(87. 3) Respondit iesus neque me scitis
neque patrem meum
si me sciretis forsitan
et patrem meum sciretis.
20 (88. 1) Haec uerba locutus est
in gazophylacio
docens in templo
et nemo adprehendit eum
quia necdum uenerat hora eius.

21 (89. 10) Dixit ergo iterum eis iesus
ego uado et quaeritis me
et in peccato uestro moriemini
quo ego uado uos non potestis
uenire
22 dicebant ergo iudaei
numquid interficiet
semet ipsum
quia dicit quo ego uado
uos non potestis uenire?
23 et dicebat eis uos de deorsum
estis ego de supernis sum
uos de mundo hoc estis
ego non sum de hoc mundo

---

pater. 19 dicebant ergo ei. ubi est pater tuus. respondit iesus. neque me scitis. neque
patrem meum. si me sciretis forsitan et patrem meum sciretis. 20 haec uerba locutus est
in gazofilacio. docens in templo. et nemo adpraehendit eum. quia necdum uenerat hora
eius. 21 dixit ergo iterum eis iesus. ego uado et quaeritis me. et in peccato uestro morie-
mini. quo ego uado. uos non potestis uenire 22 dicebant ergo iudaei. numquid interficiet
se metipsum quia dicit. quo ego uado. uos non potestis uenire. 23 et dixit eis iesus. uos
de deorsum estis. ego autem de supernis sum. uos de hoc mundo estis. ego autem non

---

ipso *a b d e l Tert.* **test.** (+meum *ff*$_2$) **perhibet** (perib. C): *om. l*; testatur δ. **de me** *sec.*: *om.* R *l*; +is *c.* **qui misit** (miss. D) **me pater**: *om.* qui m. me *r*; > qui me mis. (miss. ℈P) pater E℈P *c d ff*$_2$ *Tert.*; > pater qui m. me Q, > pater tuus qui miss. me R. > et qui me misit pater test. perhibet (t. dicit *a*, testimonio est *e*) de me *a b e.*

19. diceba^{nt} H. *om.* **ergo ei** D. **ei**: *om.* Δ; iudei G. **respondit** + eis Q, + illis *e*, *cf.* > quibus resp. *a.* **iesus**: + et dixit eis EG *b d* (illis); + *και ειπεν* ℵ, + *κ. ε. αυτοις* D; > illis ies. et dix. *e.* nequae *bis* G. **me** *pr. om.* Q. **scitis**: nostis *a b c d e ff*$_2$ *r aur.* **meum** *pr.* + scitis *ff*$_2$. **si** + enim *a c ff*$_2$ *aur.* scieritis *bis* DHR, *sec.* Q, sc^{i}retis *sec.* O; *om. sec.* ꝐF; nossetis *bis a d*, *pr. e ff*$_2$; sciebatis *sec. e.* forsitam F; utique *a q aur.* **meum** *sec.*: me D. > pa. meum forsitan sci. *c r aur.* (utique); > pa. meum scir. utique *q* δ (forsitan); *graeci τὸν π. μου ἂν ᾔδειτε* BLTX, > *τὸν π. μου ᾔδειτε ἄν* ℵΓΔΛ *etc.*

20. **haec . . . iesus** (*u.* 21) *om.* F. hoc uerbum R. loquutus ΘKX. **est** (*sup. lin.* T) *sine addit.* (*cum gr.* ℵBDKLT *etc.*) ACDΔ℈PGHΘIJMQSTY *uett. plur. Bentl.*: + iesus ꝐFEKMTORVWXZ *vg. q r* δ *aur. Aug. et gr.* XΓΔΛ *etc.* gazophil. ꝐFΔ℈P IVXZ*(*sed corr.*), gazopïl. Θ, gazofil. MT, gazofyl. MT; gazophilachio G, -tio EHKW, gazofilocio D, gazafilacia R; gaiophylacio *e*, gaiopilacio *a.* **adprehendit** DGJMOVXZ, adprae. ꝐFCE℈PIMTR, adpreendit T, adpraendit Θ: apprehendit A^{c}KQS WY *vg. Tisch.*, apprae. Δ, appra. H, apprendit A*; conpraehendit *e.* **necdum**: nondum E *a b c e l q r* δ *aur.* uenerit W.

21. > eis iterum G *a* (illis) *q.* *om.* **iesus** *b d e cum gr.* ℵBDL *etc.* **quaeritis** (*ζητεῖτε* 69; *cf. Orig. Del.* iv. 36 *ubi cod. Regius ζητῆτε, codd. rell. ζητήσεσθε*) AꝐFΔE℈PGHIJKMMTOQSXZ *uett. plur. et* δ (*non* Δ^{gr}), queritis CDFRTY, *cf. ad* vii. 34: quaeretis (*ζητήσετε plur.*) ΘVW (quer.) *vg. Aug. Bentl. d.* **uado** *sec.*: eo *b.* **uos** *in ras.* A.

22. iudei DW; ịiudei R; *deinde* + inter se R, > inter se iudei D. nunquid 𝔓. interfaciet Δ; occisurus est *d e q*, occidere habet *a.* semetipsum *uno ductu* JY *vg.*, semed ipsum CT; se ipsum D *c ff*$_2$ *l aur.*, se *a b d e q r.* **dicit** (*λέγει*): dixit E 𝔓𝔖ℭ *e.* **uado**: eo *e.*

23. **et**: *om.* O; iterum *b*, *et inc.* dixit ergo iterum eis *r.* dicebant OZ* (*corr.* Z^{1}); dixit *f q r* δ *et εἶπεν* ΓΔΛ *etc.* **eis** + iesus *a f l.* **de deorsum** (*ἐκ τῶν κάτω*) AꝐFΔEFGH^{1}ΘIKMMTST^{1}VX^{c}YZ 𝔓𝔖ℭ *uett.*, de inferioribus *a b* (ex) *d*, ab infernis *Erasm.*: deorsum (*om.* de) C(deh.) D℈PH*JOQR T*W(deororsum)X*Ϛ *l** δ *aur.* **ego** + autem *f q cum* D^{gr}. *om.* **ego de . . . hoc estis** *l**. de-supernis Δ, de superniis E*, non supernis *lapsu* H, de superius WϚ𝔖, de superioribus *a d ff*$_2$ *q*, de susum *e r*; *cf. ad* iii. 3. **mundo hoc** (*τοῦ κόσμου τούτου*): > hoc mundo EMT *a b c d* (*non* D^{gr}) *e* (isto saeculo *et sic infra*) *f ff*$_2$ *q r aur. et gr.* BT. > estis de hoc mundo Q. > mundo hoc *sec.* δ *cum gr. paene omn.*

24 dixi ergo uobis quia moriemini
in peccatis uestris
si enim non credideritis
quia ego sum
moriemini in peccato uestro
25 dicebant ergo ei tu quis es?
dixit eis iesus principium
quia et loquor uobis
26 multa habeo de uobis
loqui et iudicare
sed qui misit me uerax est
et ego quae audiui ab eo
haec loquor in mundo
27 et non cognouerunt
quia patrem eis dicebat.
28 Dixit ergo eis iesus
cum exaltaueritis filium
hominis
tunc cognoscetis quia ego sum
et a me ipso facio nihil
sed sicut docuit me pater
haec loquor
29 et qui me misit mecum est
non reliquit me solum

---

sum de hoc mundo.
24 dixi ergo uobis. quia moriemini in peccatis uestris. si enim non credideritis. quia ego sum. moriemini in peccatis uestris.
25 dicebant ergo ei. tu quis es. et dixit eis iesus. principium quod et loquor uobis.
26 multa habeo de uobis loqui. et iudicare. sed qui me misit. uerax est. et ego quae audiui ab eo et loquor in hoc mundo.
27 et non intellexerunt. quia de patre eis dicebat.
28 dixit ergo eis iesus. cum exaltaueritis filium hominis. tunc cognoscetis quia ego sum. et a me ipso nihil facio. sed sicut docuit me pater meus. haec loquor.
29 et qui me misit mecum est. non me reliquit solum pater.

---

24. dexi R. **ergo**: enim ff_2; *om. a e gr.* ℵ *min.* **peccatis uestris** (ri *sup. lin.* G): peccato uestro R *b*; *sequitur spatium satis longum* G. **si . . . uestro** *om.* ff_2*. **enim**: autem R; ergo D. crederitis ΔEMTQR, credideretes Y; creditis W δ; + mihi *d e et gr.* ℵD 69. 124. *om.* **quia ego sum** D. **ego** + non R^{gl}. **peccato uestro**: peccatis uestris EG*(*corr.* G^1) *a c d e f q r* δ *aur. Aug. et graec.*

25. dicebat R; dixerunt E. **ergo**: autem *b r.* **ei**: *om.* D; illi E; et R; ei et Q. **quis**: qui *a.* **dixit . . . et non** (*u.* 27) *in ras. scr.* K. dicit DꝐ *d*, ait *e* δ; + autem *b*; et dix. *f l q* (δ). ihesus C. **principium, quia** (τὴν ἀρχὴν ὅτι) *cum* Aꟻ CΔꝐ*FHIJO(qua O*)QRSTXZ *cod. caraf. Bentl., cf. Aug.* (*Ioh.* 38) '*tanquam diceret*, Principium me credite. *Et addidit* quia et loquor uobis *id est quia humilis propter uos factus ad ista uerba descendi* . . . Ergo *inquit* credite me esse principium, quia, *ut credatis, non solum sum, sed* et loquor uobis'; *item Erasm.* '*si legimus* ὅτι *non* ὅς . . . principium quia et loquor uobis, *potest hic esse sensus* primum id sum quod etiam dico uobis,' *sed uertit ipse* inprimis quia *cum uet. b*: principium quod DE$Ꝑ^{mg}$GΘM *f* ff_2 *l q* δ *gat.*, initium quod *a c r*? (inititium *et quod erat postea non liquet*) *aur. Ambr. Hexaem.* I. 2. 4, initium quoniam *d*, imprimis quod *uers. Turic.* (*et mg.* 'id est omnino hoc ipsum sum quod iam dixi, lux sc. mundi et salus'), id quod a principio *Beza*; principium qui KMTVWY *vg. e, de quo Erasm.* '*potest hic esse sensus, ut rogatus iesus quis esset responderit* hoc primo loco dicam is sum qui loquor uobiscum'; *sed haec lectio caret auctoritate graeca.* **et**: *om.* EQ *a b gat.*; haec R; haec et $Ꝑ^{mg}$. loquar ΔMT. uobiscum *b*(*credo*)*r*.

26. mu^l^ta Y. abeo C; habeam *b*, habens *e.* bobis O. **loqui**: dicere *b.* missit DR. > me missit E *vg. a b d e f q Aug.* que DEG. **haec** *improbauit* Z^c; hoc C; et *f.* loquar MT. in hoc mundo D *a b d f* (*r*) *aur.*; in hunc mundum ff_2 *l q et* εις τουτον τον κ. $D^{gr\,2}$; in saeculum *e.*

27. *om.* **et** *ad init. d q* δ (*Bentl.*) *cum gr.* **cognouerunt**: intellexerunt *b f.* **patrem**: de patre WZ*(*corr.* Z^2) *f q*; > de deo patre diceret eis *b.* **eis** (αὐτοῖς): *om.* X; eius JϚ𝕾ℭ *cor. uat. mg.*; suum *d l*; αὐτοῦ D *al. plus* 15. dicebant O* (n *erasa*); + dominum X; + deum CFKMTO^c^(at dm̄ *m. rec.*)T *vg.* (*non cod. caraf.*) *cor. uat. a c d e* ff_2 *l aur., et* + τὸν θεόν ℵ*D *min.*; *item* > deum dicebat $Ꝑ^{mg}$, deum dicebat eis D, *cf. b supra,* > esse deum dicebat E *gat.*

28. **dixit** *in ras.* Ꝑ; dicit E. **eis**: *om. a cum gr.* BLT; + iterum *d cum gr.* ℵD. > iesus eis Z. quum CHΘ. exaltaberitis T. cognoscitis OX; scietis *a b d e r.* **ipso**: *om. a b d e*; + non ueni nec *l.* fatio G(*et* 29)W. nichil W. > ni. fac. *b* (ni. a me fac.) *c f* ff_2. **docuit**: *om.* ꟻ*(+ ꟻ^1^); dixit *l.* mae H. **pater** + meus *f q* δ *gr.* BΓΔΛ *etc.* hec W (*et* 30); sic *a.* loquar ΔMT.

29. + quoniam *ad init. a e.* **et**: is *a.* missit DR. > misit me *r* δ *Bentl.* **est** + et DΘW *vg. b c* (*sed om.* **est**) *e gr.* LX 1. 249. *om.* **non** R. **reliquit** (ἀφῆκεν) *codd. plur.* (-quid CO) *et vg.*: relinquit ꟻDꝐG(-quitl)ΘIKM^T^RTVW *l q aur.*, derelinquit J; relinquet *e* δ. *om.* **me** *sec. a.* **solum**:

quia ego quae placita sunt ei
facio semper.
30 Haec illo loquente multi
crediderunt in eum
31 dicebat ergo iesus ad eos qui
crediderunt ei iudaeos
si uos manseritis in sermone meo
uere discipuli mei eritis
32 et cognoscetis ueritatem
et ueritas liberabit uos.
33 Responderunt ei
semen abrahae sumus
et nemini seruiuimus umquam
quomodo tu dicis liberi eritis?
34 Respondit eis iesus
amen amen dico uobis
quia omnis qui facit peccatum seruus
est peccati
35 seruus autem non manet
in domo in aeternum
filius manet in aeternum
36 si ergo filius uos liberauerit
uere liberi eritis
37 scio quia filii abrahae estis
sed quaeritis me interficere
quia sermo meus non capit in uobis.
38 Ego quod uidi apud patrem loquor
et uos quae uidistis apud

---

quia ego quae placita sunt ei. facio semper. 30 haec illo loquente. multi crediderunt in
eum. 31 dicebat autem iesus. ad eos qui ex iudaeis. crediderunt ei. si uos manseritis in
uerbo meo. uere discipuli mei estis. 32 et cognoscetis ueritatem. et ueritas liberabit uos.
33 responderunt ei semen abrahae sumus. et nemini seruiuimus umquam. quomodo tu
dicis quia liberi eritis. 34 respondit eis iesus amen amen dico uobis. quia omnis qui facit
peccatum. seruus est peccati. 35 seruus autem non manet in domo in aeternum filius
manet in aeternum. 36 si ergo filius uos liberauerit uere liueri eritis. 37 scio quia semen
abrahae estis. sed quaeritis me interficere. quia sermo meus non capit in uobis. 38 ego

---

om e; + pater *f q* δ *et gr.* ΓΔΛ *etc.* *om.* **ego** *cor. uat. mg.* que D. pelacita sunt H; placent *a d e* (> illi placent haec ante conspectum eius fac. sem.). > sunt ei plac. sem. fac. *b*. **semper**: omnia *d* (*non* D^{gr}).

31. dicebant R. **dicebat . . . iudaeos**: et dicebat eis *l*. *om.* **iesus** R *et gr.* Λ. *om.* **ad eos** E. crediderant G *b d e Aug.*; credebant E. **ei** *om.* EGΘ *a e*. **iudaeos** (Ἰουδαίους) *codd. plur.* (iudeos DΔRW): ex iudaeis H^1Θ *b e f* ff_2 (*r*); ex iudaeos E; iudaeis *d q*; iudaei *aur.*; *improbat* ex iudaeis *cor. uat.* > ad iud. iesus qui cred. *a*. mansitis MT; permanseritis E$\mathfrak{P}^{mg}$QRT *b d e r aur.* **sermone**: uerbo *uett. omn.* (*exc.* δ). *om.* **mei** R. **eritis**: estis M *b f* ff_2 *l q r aur. Aug. et graec.*

32. cognoscitis Z *e* ff_2, scietis *a b r*. **ueritas** + ipsa *b*. liberauit SX, liuerauit O.

33. **ei**: + iudaei D(-dei)MT *cor. uat. mg.*; *uariant uett.*, *f* δ = *vg. et gr.* αὐτῷ ΓΔΛ *etc.*, *sed* ad eum *d l q et* + et dixerunt *d cum gr.* D; ad eum (ei *r*, illi *b*, ergo *c*) iudaei dicentes (et dixerunt *e*) *b c e* ff_2 *r*; > illi quod iudaei *a*; *gr.* αὐτῷ οἱ ἰουδαῖοι XΛ *min.*, καὶ εἶπον αὐτῷ οἱ ἰουδαῖοι *al. mu.* saemen C. habrahae EG, abrahe CTW, abraechae R, abrae D; abraham J *b d r*. neminem T*(*corr.* T^1). seruibimus T; seruimus E. humquam C, unq. W$\mathfrak{P}$. > nemini umq. seru. *b* ff_2 *l*, > numq. cuiquam seru. *a*, > numquam seru. nemini umquam *d*; *gr.* οὐδενὶ δεδουλ. πώποτε, *sed* ου δεδουλ. ουδενι πωποτε D. **dicis** *sine add.* (*cum gr.* 1. 69): + quia DR *a e f* δ *Bentl.*, + quod *d cor. uat.*, + quoniam *q et* + ὅτι *gr. pl.* **eritis**: erimus G; sumus Z*(*corr.* Z^1); estis ff_2 *l*.

34. **eis** *om. b e*. **iesus** + et dixit *e*. **amen** *sec. om.* X*(+ X^1) *r*. omnes H*(*corr.* H^1). *om.* **peccati** *b d cum gr.* D.

35. in domu ΔMV; in domum *d l* cum* D^{gr}; *om.* D; + domini *a*. in eternum *bis* W, *sec.* E. > in aet. in domo R. **filius . . . aeternum** *om.* Q. **filius** + autem DER$\mathfrak{P}$ *a d r*, nam filius *b*; ὁ δὲ υἱός DT 249 *etc.* **aeternum** *sec.*: domu D.

36. *om. uers. r*. **ergo** *om a e* ff_2 *l q Iren. Mass. p.* 212 *cum gr. min.* 13. 69. 124. > uos filius GW *vg. b*. liberab. C; liberauit ΔRZ*(*corr.* Z^2) *m*, liuerabit *d et* ἐλευθερώσει DHMΔ *etc.* uerae C; reuera ff_2. liueri O. heritis C.

37. **filii** *codd. omn. vg. aur. Aug.*: semen *uett. rell. Erasm. Bentl. et gr.* σπέρμα. habrahae EO, habrahe G, abrahe CW, abraechae R, abrae D. > abr. filii W. **sed**: et *b*. queritis DRW. **interf.**: occidere *a b d l q r*. **sermo**: seruo Z* (*corr.* Z^1); sermonem D* (*corr. mg.*); uerbum (*et* meum) *b d r*. **meus** *om.* D* (+ *mg.*). **capit** (χωρεῖ): excipitur *e*, requiescit *a*; est *c*.

38. **quod** (ὅ KT^{woi}ΓΔΛ *etc.*): quae *d f Tert. Prax.* 22 *et* ἃ ℵBCDLX *etc.* **uidi**: audiui J. aput *bis* CFGW, *pr.* XZ* (*corr.* Z^2); a *pr.* J. **patrem** *pr.* (τῷ πατρί *sine add.* BCLTX): patre J;

patrem uestrum facitis.
39 Responderunt et dixerunt ei
pater noster abraham est
dicit eis iesus si filii abrahae estis
opera abrahae facite
40 nunc autem quaeritis me
interficere
hominem qui ueritatem
uobis locutus sum
quam audiui a deo
hoc abraham non fecit
41 uos facitis opera patris uestri.
Dixerunt itaque ei
nos ex fornicatione
non sumus nati
unum patrem habemus deum
42 dixit ergo eis iesus
si deus pater uester esset
diligeretis utique me
ego enim ex deo processi
et ueni
neque enim a me ipso ueni
sed ille me misit
43 quare loquellam meam
non cognoscitis?
quia non potestis audire
sermonem meum
44 uos ex patre diabolo estis

---

quae uidi aput patrem meum loquor. et uos quae audistis a patre uestro facitis. 39 respon-
derunt et dixerunt ei. pater noster abraham est. dicit eis iesus. si filii abrahae essetis.
opera abrahae faceretis. 40 nunc autem quaeritis me interficere. hominem qui ueritatem
uobis locutus sum. quam audiui a deo. hoc abraham non fecit. 41 uos facitis opera patris
uestri. dixerunt itaque ei. nos ex fornicatione non sumus nati. unum patrem habemus
deum. 42 dixit ergo eis iesus. si deus pater uester esset. diligeretis utique me. quoniam
ego a deo processi et ueni non enim a me ipso ueni. sed ille me misit. 43 quare loquellam
meam non cognoscitis. quia non potestis audire sermonem meum. 44 uos ex patre diabolo

---

+ meum **𝔖ℭ** *cod. caraf., cor. uat.** (*non mg.*) *uett.* (*exc. l*) *Tert. Aug. et gr.* ℵDΓΔ *etc.*; + meo J; *deinde* + hoc *b c d* (haec) *q et* D^{gr} ταυτα. **loquor** *in ras.* G. > loq. ap. patr. X^1. **uos**: + itaque *a c e*, + ergo *b d q r δ et* + οὖν *gr. plur.* **quae** (que D) = ἃ ℵBCDKX *min.*: quod *a c* ff_2 *q δ Tert. gr.* $ℵ^c$LT^{wol}ΓΔΛ *etc.* uidetis T; audistis *f et gr.* $ℵ^c$BCKLX *min.* **uestrum** + haec *d*, + id *Tert.* facite *b d*.

39. + qui *ad init. a c.* *om.* **et dix.** *a.* *om.* **ei** *a b e.* > ei (ad eum ff_2 *l q*) et dix. *c* ff_2 *l q cum gr.* 69. 346. habraham E, abrach. R, abraam D. **dicit** (λέγει) *codd. plur. vg. et uett. plur.*: dixit AΔHKQXY *b d e et* ειπεν D; *et* ÷ ergo *d e*, + autem *b*, + ουν D. fi||lii Y. habrahae *pr.* EO, *sec.* E; abrahe *pr.* CTW, *sec.* W, abrechae *bis* R, abrae *bis* D, habrae *sec.* T; eius *sec. b.* **estis** (ἐστε ℵB DLT) *codd. plur. vg. Aug.*: sitis Z*(*corr.* Z^1); essetis D *a b c e f l q δ*, *et* ἦτε CXΓΔ *etc.* hopera C, facta *e*, *et u.* 41; + utique *b.* **facite** *codd. paene omn.* (facete ƎP*) *vg. Aug.* (*cf. Ioh.* 41 '*si fil. abr. estis, factis probate non uerbis*'): faceretis R *a b c d e f l q r δ aur.*, feceretis D; *gr.* ἐποιεῖτε *uel* ἐπ. ἄν.

40. **quaeritis**: a *in ras.* Y; quer. DW; uultis *Tert.* *om.* **me** ƎP *e.* **interf.**: occidere *a b d l q r Tert.* **hominem** *om. aur.* *om.* **uobis** R. loquutus HΘKX*. > locutus sum uobis E *a b c d e* ff_2 *l q r aur.* (est *e* ff_2*) *cum gr.* D *min.* **quam**: quae M. audiuit *d e Tert. et* ηκουσεν D^{gr}. **abraham**: braham *om.* G* (+ G^1); habraham E, abracham R, abraam D.

41. **uos** + autem $ƎP^{mg}$R *d*, sed uos *b e l r*, quod uos *a*; ὑμεῖς δέ $ℵ^c$D$Π^2$ (*deinde deletum*) *min.* facite EJ. *om.* **itaque** *a b e* ff_2 *l q r et gr.* ℵBLT. *om.* **dix. ita. ei** *c.* fornicationem G; prostitutione ff_2 *aur.* *om.* **nati** *c.* > nati non sumus MT. > patr. unum *c.* abemus C. > hab. patr. deum *a.*

42. **dixit**: dicit *b c* ff_2, ait *a e.* *om.* **ergo** *a b c e* ff_2 *l q r et gr.* BCEF *etc.* *om.* **uester** DG*(+ G^1). **esset**: *om.* T*; + et R. > esset pater uester T^c. diligeritis ƐFΔHI^cOSX, dileg. R, dilegeretis DMT; diligissetis *e*, dilex. *Tert.*, diligebatis *d.* hutique C; *om. a e* ff_2. > me utique OR. **ex**: a ƎP*Q. **processi** (ἐξῆλθον): exiui *a d e q r Tert.* > processi a deo ƎP* (ex $ƎP^{mg}$). **ueni** *pr.* (ἥκω): uenio ƐFƎPO *Bentl.*; *om.* **et ueni** *e.* **neque** (οὐδέ): non *c e f* ff_2 *l q et* οὐ D 69. 124. **neque . . . ueni** *om.* Y*(+ Y^1). *om.* **ipso** *a b d e r.* **ueni** *sec. omnes* = ἐλήλυθα: + ego E. set G. missit DR. > misit me ƎP.

43. loquelam DƎPKMTVW *vg. Tisch.* *om.* **meam** E. cognoscetis ERZ *aur.*; agnoscitis *a d*; custoditis *gat.* potistis R. **sermonem**: uerbum *a b d q r.* > meum serm. *c* ff_2 *l cum gr.* 69. 346.

44. diabulo CDƎPGIY, zabulo QR (-lon). >diab.

et desideria patris uestri
uultis facere
ille homicida erat ab initio
et in ueritate non stetit
quia non est ueritas in eo
cum loquitur mendacium
ex propriis loquitur
quia mendax est
et pater eius
45 ego autem quia ueritatem
dico non creditis mihi.
46 Quis ex uobis arguit me
de peccato?
si ueritatem dico quare uos
non creditis mihi?
47 qui est ex deo uerba dei audit
propterea uos non auditis
quia ex deo non estis
48 responderunt igitur iudaei
et dixerunt ei
nonne bene dicimus nos
quia samaritanus es tu
et daemonium habes?
49 respondit iesus ego daemonium
non habeo
sed honorifico patrem meum
et uos inhonoratis me
50 ego autem non quaero
gloriam meam
est qui quaerit et iudicat.

---

estis. et desideria patris uestri uultis facere. ille homicida facit ab initio. et in ueritate
non stetit. quia non est ueritas in eo. cum loquetur mendacium. ex propriis loquitur.
quia mendax est et pater eius. 45 ego autem quia ueritatem locutus sum uobis. non creditis
mihi. 46 quis ex uobis arguet me de peccato. si ueritatem dico. quia uos non creditis mihi.
47 qui est ex deo uerba dei audit. proterea uos non auditis. quia ex deo non estis. 48 re-
sponderunt igitur iudaei. et dixerunt ei. nonne benedicimus nos. quia samaritanus es tu.
et daemonium habes. 49 respondit iesus. ego daemonium non habeo. sed honorifico
patrem meum. et uos inhonoratis me. 50 ego autem non quaero gloriam meam. est qui

---

patre E. hestis C. dissideria D; concupiscentias *d Cypr. or. dom.* 10, -tiam *b*, -tia *e*. **patris**: patres MT. *om.* **uestri** R* (+*gl.*). > fac. uultis *e m.* **ille** + enim *c m.* homicidia EMTRY*. **erat**: facit *f*; est *Iren. bis* (*Mass. p.* 320. 321). in||icio K. **non stetit** (*οὐκ ἕστηκεν* ℵB*DLXΔΛ^2 1. 69**. 253 *al. quod imperfectum a στήκω uidetur, uide Westcott in Ioh. p.* 143 *et cf. nos ad* i. 26) *codd. vg. et uett. cum sah. memph. arm. georg. arab. pers. goth. anglo-sax. et uers. angl.* 'abode not': non stat (*οὐχ ἕστηκεν* B^3 CΓΛ*Π *al. pl.*) *d cum syrr. aeth. slav.; cf. Malan not. in loc. p.* 89, *qui legit ἕστηκεν sed sensu perfecto credit interpretandum.* **non est ueritas in eo** (*οὐκ ἔστιν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ plur.*) *codd. plur.* (eum G ff_2 *q*) *vg.*: > uer. non est in eo EVWZ *d m q et gr.* DΓ; > uer. in eo non est *b l r.* quum CHΘ; qui *c e aur.* mendatium W. ex propris R; de suis *b*, de suo *a d e*; ex suis propriis *c* ff_2 *l q aur.*, de suo proprio *r.* qui^a *sec.* Y. **est** *sec.* + sicut E *a b c e* ff_2 *l r aur. et gr.* 157 *Cyr.*; *Aug. ipse non legit* sicut *sed in comm. Ioh.* (42) *notat* '*in his uerbis quidam patrem diabolum habere putauerunt, et quaesierunt quis esset diaboli pater. Hic uero detestabilis error Manichaeorum inuenit adhuc qua deciperet imperitos.*'

45. *om.* **autem** E *uett.* (*exc. f* δ) *et gr.* D 14. **quia**: qui ƎPR; si *cor. uat. mg.* Ϛ𝔖ℭ *edd. uett. exc. Iunta* 1534. **ueritatem** + uobis K. **dico**: loquor *d e* (*et* 46). locutus sum *f*; + uobis *b f r et gr.* C* *min.* michi W.

46. *om. uers. d et* D^{gr}. arguet CGΘJKTWX *vg.* (*non cod. caraf.*) *uett.* (*exc.* δ); + et Q. ueritate Z*(*corr.* Z^2). **dico** + uobis *r* 𝔖ℭ *cor. uat. mg. non autem edd. ant.* **uos**: *om.* Z* (+Z^2) Ϛ𝔖ℭ *a r cum gr.* 71. 157; > uos quare R*. *om.* **mihi . . . auditis** (*u.* 47) *l** (+*mg.*).

47. **qui**: quia R. > ex deo est QR *vg. a* ff_2 *q r.* **dei** *om.* G* (+G^1). **audit**: loquitur *r.* propter ea S; ideo *a e.* **uos** + me *c.* audistis ΔR *c aur.*; creditis *a cum gr.* X. **quia . . . estis** *om. d et* D^{gr}.

48. **igitur** (*et f* δ): ergo *vg. q cor. uat.*; *om. uett. rell. cum* ℵBCDL *etc.* iudei EƎPGRW. *om.* **ei** *a.* non *a e*; + nos *c d.* benedicimus DHΘKM STV; recte dic. *b.* *om.* **nos** *a* (*c d*) *e q.* > bene nos dic. *aur.* samarithanus C; samarites *e.* demonium DƎPGRW *et sic u.* 49.

49. abeo C. honoro δ; honorificabo *a.* **et** *om. a b e l* r.* **inhonoratis** (*ἀτιμάζετε*) *cum* AFCD GJMSX*Y *cod. caraf. f* ff_2 *Bentl.*, inhonorificatis O^c(inhoriatis O*)Q, dehonorificatis *b*, spernitis *q*, speratis *d*, *et* > me non honorificatis *a aur.*, me non honoratis *c*: inhonorastis ΔƎPFHΘIKRTV WX^{c}Z *vg. e l* δ *Aug.*, inhorastis EMT, inhonorificastis *r.*

50. quero DGRW. **gloriam**: honorem *b r*,

51 Amen amen dico uobis
si quis sermonem meum
seruauerit mortem non
uidebit in aeternum
52 dixerunt ergo iudaei
nunc cognouimus quia
daemonium habes
abraham mortuus est
et prophetae
et tu dicis si quis sermonem
meum seruauerit non gustabit mortem in aeternum
53 numquid tu maior es patre
nostro abraham qui mortuus est
et prophetae mortui sunt?
quem te ipsum facis?
54 Respondit iesus si ego glorifico
me ipsum gloria mea nihil est
est pater meus qui glorificat me
quem uos dicitis quia deus
noster est
55 et non cognouistis eum
ego autem noui eum
et si dixero quia non scio eum
ero similis uobis mendax
sed scio eum

---

quaerat et iudicet. 51 amen amen dico uobis. si quis sermonem meum seruauerit. mortem
non uidebit in aeternum. 52 dixerunt ergo ei iudaei. nunc cognouimus quia daemonium habes. abraham mortuus est. et prophetae. et tu dicis. si quis sermonem meum seruauerit. non gustauit mortem in aeternum.
53 numquid tu maior es patre nostro abraham. qui mortuus est. et prophetae qui mortui sunt. quem te ipsum facis.
54 respondit iesus. si ego glorifico me ipsum. gloria mea nihil est. est pater meus qui glorificat me. quem uos dicitis quia deus noster est.
55 et nescitis eum. ego autem noui eum. et si dixero quia

---

claritatem *c e ff*$_2$ *l*. *om.* **meam** R. **qui** (quia R) **quaerit** (quer. DG) **et iudicat** (*ὁ ζητῶν κ. κρίνων*) *cum* A𝔉DΔE𝔓FGJMRSVX^cYZ^1 *b d r* δ *Bentl.*: qui quaerat (quer. CHT) et iudicet CH^1ΘIKOT WX* *vg. a c e f ff*$_2$ *l*^c (iudicat *l**) *q aur. Aug. Erasm.*; qui quaerit et iudicet MT, q. quaerat et iudicat H*QZ*.

51. **si quis** (qu^is R *et* 52): quicumque *d*. **sermonem** (*et* 52): uerbum *a b d e q r*. **seruau.**: custodierit *d e Hieron. Uictorin.* > non uid. mortem *c ff*$_2$. eternum W *et* 52.

52. dixit D. **ergo**: *om. a b e r et gr.* ℵBC *al. pauc.*; *deinde* + ei *b f ff*$_2$ δ, + illi *a d e r Bentl. et gr. omn. habent* αὐτῷ. iudei DERW. qui^a G. demonium D𝔓PRW. abes C; *om.* R. habraham E, -cham R, abraam DW. mmortuus W. prophete W, profetae D𝔓OR; + mortui sunt DQT *gat.* > sermonem (*om.* **meum**) si quis W. seruaberit STZ*(*corr.* Z^3); audierit *a*. gustauit ΔFO RS; uidebit *e et* θεωρήσῃ B 32^ev. > mortem non gus. MT (*e*) *l Aug. et* θάνατον οὐ μὴ θεωρ. B 32^ev. *om.* **in aeternum** *b c d ff*$_2$* *l cum gr.* D.

53. nunquid WϚ𝔓; ne *e*. **es** + quam *a c e ff*$_2$. patri MT* (*corr.* MT^1). *om.* **patre nostro** *a b c d e ff*$_2$ *l cum gr.* D. habraham E, abracham R, abraam D; *om.* J. **qui**: quia *a*, quoniam *d et* οτι D^gr. **est** + set *a*. prophete W, profetae D𝔓OR, prophaetae G; + qui T^c *b f cf.* > abrahae et profetis qui iam mortui sunt *e*. **ipsum**: *om. a d e*; ergo *b*.

54. **iesus** + et dixit *e*. **ego**: ergo Dℭ. **glorifico** (*δοξάζω* ℵ^ca C^2LXΓΔ *etc.*) *codd. et vg. et* honorifico Q *b r*, clarifico *aur.*: honorificauero *d q*, clarificauero *c e* (> me clar.) *ff*$_2$ *l Ambr. de fide*, > me glorificauero *a*, *et δοξάσω* ℵ* ^et cb BC*D *min.* **me** *pr. bis scr.* Δ. *om.* **ipsum** *a b r*. **gloria**: glorif D* *deinde* f *erasa*; honor Q *b q r*, claritas *c e ff*$_2$ *l*. meus Q *b q r*. nichil TW; nullus *q*. **est . est**: *om.* R*; est *semel* DR^c; erit . est *e*. **glorificat**: clarificat *c e* (-cet) *ff*$_2$ *l*, honorificat *b d q r* (-cet). **me** *sec. om.* R. **quia**: qui R. **noster** (*ἡμῶν* AB^cCLΓΔ *etc.*) *codd. plur.* Ϛ *f* δ *aur. gat. Aug. Bentl.*: uester (*ὑμῶν* ℵB*DFX *etc.*) CRW 𝔓𝔖ℭ *uett. rell.* (uerax *r*).

54, 55. *ita habet Tert. Prax.* 22 Si ego me ipse glorificem, nihil est gloria mea. Est qui me glorificet, pater, quem uos dicitis deum esse uestrum. Nec nostis illum, at ego noui illum. Et si dicam non noui, ero similis uestri mendax. Sed noui illum et sermonem eius seruo.

55. agnouistis *a*, nostis *b r*; cognoscitis J *l*, scitis *e*. **eum** *pr.* + c E. *om.* **autem** *a e**. **noui** (*οἶδα*): cognoui *e ff*$_2$, scio *c d aur.* **non scio** (*οὐκ οἶδα*): non noui MTO *b* (*e*) *q Aug.*; nescio ER *a d f l*. hero C. > **sim.** ero uobis *d et* D^gr. **scio** *sec.* (*οἶδα*): noui *a e q*. **sermonem**: *om.* Q; uerbum *a b d e l q r*; mandata E. *om.* **eius** DQ. seruio Z*(*corr.* Z^1); custodio *b q*.

et sermonem eius seruo
56 abraham pater uester exultauit ut
uideret diem meum
et uidit et gauisus est
57 dixerunt ergo iudaei ad eum
quinquaginta annos nondum
habes et abraham uidisti ?
58 dixit eis iesus amen amen dico uobis
ante quam abraham fieret
ego sum
59 tulerunt ergo lapides
ut iacerent in eum
iesus autem abscondit se et exiuit de
templo.

IX. 1 Et praeteriens uidit hominem
caecum a natiuitate
2 et interrogauerunt eum
discipuli sui
rabbi quis peccauit
hic aut parentes eius
ut caecus nasceretur ?
3 respondit iesus
neque hic peccauit
neque parentes eius
sed ut manifestentur opera dei in
illo
4 me oportet operari opera eius
qui misit me donec dies est

---

nescio eum. ero similis uobis mendax. sed scio eum. et sermonem eius seruo.
56 abraham
pater uester. exultauit ut uideret diem meum. et uidit et gauisus est.
57 dixerunt ergo ad
eum iudaei. quinquaginta annos nondum habes. et abraham uidisti.
58 dixit eis iesus.
amen amen dico uobis. antequam. abraham fieret. ego sum
59 tulerunt ergo lapides. ut
eum lapidarent. iesus autem abscondit se. et exiuit de templo transiens per medium
eorum. et ibat.
IX. 1 Et praeteriens uidit hominem caecum a natiuitate.
2 et inter-
rogauerunt eum discipuli eius dicentes. rabbi quis peccauit hic. aut parentes eius. ut
caecus nasceretur.
3 respondit iesus. neque hic peccauit. neque parentes eius. sed ut
manifestetur opera dei in illo.
4 me oportet operari opera eius qui me misit. donec dies

---

56. **abracham** R, habraham E, abraam D. ues||ter O. exsultauit EKSX; exultatus est *e*; laetabatur *b l* (*r*). *om.* **et** *pr.* J𝔖ℭ *c* ff_2 *non graeci.* gauissus EP.

57. *Incipit rursus* B. iudei DEGRW; *om. b.* > ad eum (illum *a*) iud. *a f.* quinquagi^n^ta G, -genta R; ·L· DET. **annos nondum** (non EP) **habes** (abes C): annorum nondum es *Iren. Mass. p.* 148, *cf. Tisch. T. G.* 8 *in loc. et Erasm.* abracham R, habraham ΔEG, abraam DT.

58. **dixit** + ergo X *d et gr.* DGKX *etc.* **amen** *semel c.* antequam *uno ductu* FΘKMV *vg.*; *om.* **quam** *et* **fieret** *uett.* (*exc f* δ) *et om.* γενεσθαι D^{gr}. abracham *etc. ut u.* 57, *sed* **abraham** Δ.

59. **tulerunt** (sus'ul. D *r* δ, sustull. R) **ergo**: tunc tulerunt *d et* D^{gr}. **lapides** + iudaei *a q non gr.* **iacerent** (iec. R) *codd. plur. et vg.*: iactarent CEGJT *gat. a* ff_2 *q aur.*; mitterent D *b d e l r* δ. **in**: super DR *d l r* δ. **autem**: ergo E; igitur *a*, uero *b*; *om.* QR. habscondit C. **et** *om.* Y*(+ Y¹). exiit EP. > ex. de tem. et absc. se T. **templo**: + et transiens per medium eorum ibat sic D; + transiens per m. eorum et ibat sic *f* (*om.* sic) *q* r_2 (eorum exibat sic) δ *cum gr.* ℵ^c^ACLXΓΔ *etc.*; *ex Lc.* iv. 30.

IX. 1. praeter^i^ens Y, preteriens CD; pertransiens R, transiens *a d e*, exiens *Aug.*; + iesus EHW *vg. cor. uat. c l cum gr.* C³FGHM² *etc.* **uidit**: uenit E. *om.* **hominem** *b.* cec. GW *et u.* 2. ha C. **natiu.**: + sua *a c q*; + sedentem *d et* D^{gr}.

2. **interrog.**: *om.* i Y*, + *sax.* **discipuli**: discentes *e.* **sui**: *om.* R *d e et* D^{gr}; eius EP *vg. cor. uat. mg. a c f* ff_2 *l q* δ *aur. Aug.*; + dicentes DHΘRZ* *a b c f* ff_2 *q* δ *et graec.* (*exc.* D y^scr^). rhabbi *a*; magister δ. **peccauit**: deliquid *e et u.* 3 **aut**: an DE *c* δ *Aug.* **ut c. nasceretur** (ἵνα τ. γεννηθῇ): *om.* D; quia (quod *a*, quoniam *b r*) c. natus est *a b e l r*.

3. **respondit** + eis DQR, + illis *a.* **iesus** + et dixit eis *b e* (*om.* eis) *gr. min. pauc.* **neque** *pr.*: nec EPH. > neque parentes eius peccauit E. **manifestentur opera** (φανερωθῇ τὰ ἔργα) *cum* DIJKMTVWZ *vg. b c* ff_2^c *l* δ *Aug. et* manifestarentur opera EP^mg^R: manifestetur opera BC(hopera *et sic semper*)EGΘOQX^c^ *a e f* ff_2^* *r aur.*, manifestaretur opera T *d q*; manifestetur opus AℲΔ EP*FHMSX*Y.

4. **me**: nos *pr. d et* ἡμᾶς *pr.* ℵ*BDL, *sec.* ℵ*L. *om.* **oportet** Q. > oportet nos *d et* D^{gr}. **operari** *pr.*: *om.* T*; operare GT^mg^. ḍeius D (dei *in* eius *correctum*). missit DR. > me misit K *a c d e f* ff_2 *q aur.* **donec** (ἕως): dum *a c e* ff_2 *l*, cum *b d*

uenit nox quando nemo
potest operari
5 quamdiu in mundo sum
lux sum mundi.
6 Haec cum dixisset expuit
in terram
et fecit lutum ex sputo
et leuit lutum super oculos eius
7 et dixit ei uade laua in natatoria siloae
quod interpretatur missus

abiit ergo et lauit
et uenit uidens
8 itaque uicini et qui uidebant
eum prius quia mendicus erat
dicebant nonne hic est
qui sedebat et mendicabat?
alii dicebant quia hic est
9 alii autem nequaquam
sed similis est eius
ille dicebat quia ego sum

---

est. ueniet autem nox. quando nemo potest operari. 5 quamdiu in hoc mundo sum. lux
sum mundi. 6 haec cum dixisset. expuit in terram et fecit lutum ex sputo. et superliniuit
super oculos caeci. 7 et dixit ei. uade laua in natatoria siloae. quod interpretatur missus
abiit ergo et lauit et uenit uidens. 8 uicini ergo eius et qui uiderant eum prius. quia
mendicus erat. dicebant. nonne hic est. qui sedebat et mendicabat. alii dicebant. quia
hic est. 9 alii autem quia similis est ei. ille uero dicebat quia ego sum. 10 dicebant ergo ei.

---

et ὡς C*L 33. d^{l}es O. **uenit** (ἔρχεται) *codd. plur.* (u *deinde spatium* 3 *aut* 4 *litt.* C) *et vg. cf. ad* iv. 21: ueniet EΘTW *b e f q r Ambr. Hieron.*; + enim *b*, + autem *f*. **nemo**: non ff_2. poterit *b*. operare *sec.* BΔ *l**.

5. quandiu DꝐR; cum *a b c d* ff_2 *l q*, dum *e*. in hoc mundo R *uett. plur.* > sum in (+ hoc *a b l r*) mundo (saeculo *d e*) *vg. a b d e l r cum gr.* DLX 1. 33. **lux**: lumen *b d l r*. **mundi**: saeculi *e*; in hoc mundo *l*.

6. hec W; hoc Ϛ *Hailbrun* 1476, *Wild* 1481, *Paganini* 1497, *Mareschal* 1531, *Uiuian et Iunta* 1534. quum CHΘ. **dixisset** + et Ꝑ^{mg}. exspuit GKV; insp. *d*, spuit *e*. terra *a q*. > lutum fecit R. exi sputo B, ex puto I; de sputamento *a b d*; + suo *l*. **leuit** *cum* AΔFMXYZ; *hanc formam agnoscunt Charisius, Diomedes, Priscianus etc.*: linuit CDEꝐ (len. Ꝑ*)RT *a d aur.*; liniuit BꝐFG HΘIJKMO(len.)Q(lineuit)SVW *vg.* δ; superlinuit *b* (*f*), superunxit *fortasse melius c e* ff_2 *l q*, *graeci enim* ἐπέχρισεν; *deinde* + ei *d et* D^{gr}. **lutum super oculos** (hoc. C *semper*) **eius** *codd. et vg. non autem graeci*: lutum su. oc. (+ illius *b*) caeci *b* δ *et* τὸν πηλὸν ἐπὶ τοὺς ὀφθ. τοῦ τυφλοῦ C*XΓΔΛΠ *etc. cf. f*; eum luto (*om. c*) super oculos eius *c* ff_2 *q*, *cf.* αὐτοῦ τὸν πηλὸν ἐπὶ τ. ὀφθ. ℵBL 1. 33 *et* + τοῦ τυφλοῦ AC^{2} *min.*; eum et inlinuit illi oculos *l*; *tantum* oculos eius *a*.

7. *om.* **ei** J *a d e l et* D^{gr}. **uade** + et DEꝐ^{mg}J R$ *c*. **laua** + te J *l*, lauare δ *cor. uat. mg.*; ablue *d*; *om. a b*. **in**: ad *cor. uat. mg.* natatoriam CT *cor. uat.* a b c d* ff_2 *aur.*, -toriae K; tentoria W. **siloae** *plur.*: syloae C, syloiae R; siloe EIJTV *vg. Tisch.*, syloe DW; siloam *a b d e*. **quod** + est R^{gl}. interpraetatur BꝐCE(-tator)ꝐFHΘIMO (-tratur O*)RZ*. misus ꝐR *libere e* uade ad pisciriam siloam quod interpretatur missus et laua oculos tuos. habiit C, abit R; et ab. *b* (et peressit) ff_2 *q*. **ergo**: *om.* D *a b c* ff_2 *l q et gr.* Γ 22 *etc.*; autem *e*. lauauit D; abluit *d*, abl. se *b*; + oculos suos D^{mg}(oc. eius D*)R. uideutes *lapsu* D.

8. **itaque uic.** (+ uel parentes δ): uic. ergo *a c d e f* ff_2 *l q aur.*, u. autem *b*; + eius EW *a b* (illius) *c f* ff_2 *q aur. non gr.* *om.* **et** *pr.* JW *c* ff_2 *l q*. **uidebant** (θεωροῦντες) *codd. plur.*: uiderant CH^{1} TW *vg. b f*; nouerant O *c e* ff_2 *l*, nouerunt M *aur.* **prius**: antea *b*. **quia** *pr.*: qui R *l*; quam E ff_2. > quia prius Q. **mendicus** (προσαίτης ℵABC*D KL *etc.*) *codd.* (mindicus E*, medicus W, egenus uel mend. δ) *et vg.*: caecus et mendicus *a c e* (egenus) *l cum gr.* τυφλος ην και προσαιτης 69, τυφλ. προσαιτης ην Π*; *item* > mendicus erat et caecus *b*, m. erat et non uidens *r*. **erat** *sine add.* (*cum graeco*) *codd. plur. et vg.*: + et A*BΔFHS X^{c}Y, *uestigium forsan lectionis* mendicus erat et caecus, *ut supra b.* *om.* **dicebant** *pr.* R. **alii** + autem D^{c} *d r.* *inc. u.* 9 **alii dicebant** *Tisch. T. G.* 8, *W. H. etc.* *om.* **quia** *sec. a b c e* ff_2 *l r et gr.* ℵ.

9. **autem**: *om.* T *a b e r cum gr.* ℵBCLX *min.*; *deinde* + dicebant DER *a b c e* ff_2 *q r cum gr. iisdem.* **nequaquam** (nequam R; non est *b r*) = οὐχί ℵBCLX *min.*: *om. a c d e f* ff_2* *l q* δ *cum gr.* ADE^{2}ΓΔ *etc.* **sed** (ἀλλά ℵBCLX *etc.*): *om. a e*; quia *c d* (quoniam) *f* ff_2 *l q* δ *et* ὅτι ADE^{2}ΓΔ *etc.* **est**: *om.* D. **eius**: ei *vg. f* ff_2 *l q*, illi *a b c d* (ipsi) *e r* δ. > eius est E *Bentl.* **ille** *sine add.* (ἐκεῖνος ℵ^{c}BC*DEF *etc.*) ABꝐFDΔꝐFJMOQRS VXYZ *d* δ *Bentl.*: + autem (+ δέ ℵ*AC^{2}KUXΓΠ *min.*) CEGKT *uett. plur.*; + uero HΘIMW *vg.* (*non cod. caraf.*) *f*. dicebant R. **quia** *om. a b c e* ff_2 *r cum gr.* ℵ^{ca}L. *Lectio huius uersus cum*

10 dicebant ergo ei quomodo
aperti sunt oculi tibi?
11 respondit
ille homo qui dicitur iesus
lutum fecit
et unxit oculos meos
et dixit mihi uade ad natatoriam
siloae et laua
et abii et laui et uidi
12 dixerunt ei ubi est?
ille ait nescio.
13 Adducunt eum ad pharisaeos
qui caecus fuerat
14 erat autem sabbatum
quando lutum fecit iesus
et aperuit oculos eius
15 iterum ergo interrogabant
eum pharisaei quomodo uidisset
ille autem dixit eis
lutum posuit mihi super

---

quomodo aperti sunt tibi oculi. 11 respondit ille et dixit homo qui dicitur iesus. lutum fecit. et superliniuit mihi oculos et dixit mihi. uade laua in natatoria siloam. et abit. et labi et uideo. 12 dixerunt autem ei ubi est ille. qui dixit nescio. 13 adducunt eum ad pharisaeos. qui fuerat caecus 14 erat autem sabbatum. quando lutum fecit iesus. et aperuit oculos eius. 15 iterum ergo interrogauerunt eum pharisaei. quomodo uidisset. ille autem dixit eis

---

numquam auctoritate graeca destituatur, tamen cum uno codice uel una familia codicum numquam constanter concordat; aut igitur codices perditos sequebatur Hieronymus, aut eclectice correxit.

10. **dicebant** (ἔλεγον): dixerunt *b d r*, ειπον D, dicunt *a*. **ergo** *om. a r*. **quomodo** + ergo *a d* ff_2 *l aur. et gr.* ℵCDLX. **oculi tibi** *cum* AB𝔉ƎPFH ΘJMOQRX *et* > tibi oculi EIMTW *cor. uat.* vg. Tisch. c d e f* ff_2 *l q aur.*, σοι οἱ ὀφθ. *gr. min. pauc.*, > tibi sunt oc. *a*: > oculi tui CDΔGKSTVYZ *cor. uat. mg. b r Aug.*, > tui oc. δ *Bentl. et* σου οἱ ὀφθ. *unc. omn. al. plur.*

11. **respondit . ille homo** *distinximus cum codd. et vg.*: *contra* ἀπεκρίθη ἐκεῖνος· ὁ ἄνθρ. *Tisch. T. G.* 8, *W. H. etc.*; *et uett.* respondit ille et dixit . homo *b f q r* δ, ille autem resp. illis et dixit . homo *a*, ἀπεκρ. ἐκεῖνος καὶ εἶπεν ὁ ἄνθρ. AXΓΔ *etc.* (*om.* καὶ εἶπεν ℵBCDL *min.*). **iesus**: christus R *e l q*. *om.* **lutum fec. et** *a*. uncxit ΔEƎPMTRV, hunxit C; superunxit *c e q* δ, superlinuit *b* (*f*) *l r*, linuit *d*; tetigit *a*. **oculos meos**: mihi oculos *a d f l q*; me *b c e* ff_2 *r*. michi W. natatorium O; -ria J𝔖ℭ; piscinam *e*; *om. a b c d* ff_2 *l r Iren. Mass. p.* 312 *cum gr.* ℵBDLX *min.* syloae CD, siloiae R, siloe EIJVW *vg. Tisch.*; siloa *a c*, -am *b d e f q*. laba OT, leua M, lauare *Iren.*; ablue *d*, ab. te *b r*, abluere *a*, laua uel inunda δ; *deinde* + oculos tuos *c e* ff_2 *l syr. hr.* **et** (*ante* **abii**) *om. d e* δ *et gr. plur.* abi D, habii C; abiens δ; *deinde* + ergo *d*, + autem δ, *gr. plur.* ἀπελθὼν οὖν *sed* ἀπῆλθον οὖν DX. **et** (*ante* **laui**) *om.* B. **laui**: + me *r*, + oculos *e*; ablui *d*, ab. me *b*; lauans δ *cum gr. plur.* **et** *ultimo loco*: + ab D*(*sed exp.*); + ecce I*X; *om.* δ. **uidi** (ἀνέβλεψα): uideo I*TXϛ𝔖ℭ *a c e f*; uidere coepi *b r*; ueni uidens *d* (ηλθον βλεπων D).

12. **dixerunt** *sine add. codd. plur. cum gr.* A *min. cf.* aiunt *e*: + ergo E *a c d* ff_2 *q* δ *aur.*, + autem *b f r et* εἶπ. οὖν DΓΔΛΠ *etc.*; et dixerunt BDMTO QRZ* *vg. l et gr.* ℵBLX *min.* hubi C. **ubi est? ille ait** *distinximus cum* A(il *in ras*)𝔉FH*J(*ut udtur*)M SX *a d* D^gr *cf.* ubi est? et ait illis *r*: *contra* ubi est ille? ait DƎPH^cΘVZ *vg. Tisch. b c* (?) *e* (*f*) ff_2 *l* (est + ergo) *q* δ *et* ποῦ ἔστιν ἐκεῖνος; λέγει *Tisch. T. G.* 8 *W. H. cum* ℵ *etc.*; *et Aug.* (*Ioh.* 44) ubi est ille qui tibi aperuit oculos? ait *etc.* **ait** (dixit *c d f*): + illis *b* (*r*), + eis *d*, *et gr.* D *min.*

13. addunt O* (*sed corr.*); adduxerunt *c e r*, perduxerunt *b*; + autem X *a b*, + igitur *e*; et adducunt (*c*) *d cum* D^gr. phaerisaeos Y, farisaeos MT; phariseos ACDΔƎPGHΘKSVW, fafarisseos R. **qui caecus** (cec. W) **fuerat** = τόν ποτε τυφλόν: q. ante erat caecus *b*; caecum δ; qui c. fu. uidens *l*, illum q. fu. caecus uidentem *c*, uidentem q. ante fu. caecus *e*.

14. sabbathum ϛ𝔐 *et* 16; + non custodit *inepte* R. **quando** (ὅτε ADΓΔ *etc.*) *codd. et vg.*, cum *l*: in qua die *c* ff_2, in quo *e*, qua die *a b r*, *et* ἐν ᾗ ἡμέρᾳ ℵBLX 33; in illo die quando E.

15. *om.* **ergo** *a q cor. uat. mg.* rursus igitur *b r*. interrogauit R; interrogauerunt *a d e f* δ *et* ἠρώτησαν Γ *min.* **eum** + et BƎPMTQ *b* δ *Bentl. et gr. plur.* pharisei DW, farissei R; + dicentes DR *b r*. uidiset R, uidit *d*, uisum recepit *a*, uisum recepisset *Erasm.*; uidisti *c* ff_2 *q*, uides *b l r*, lumen recepisti *e*, *et ita syr. hr. non autem gr.* **dixit** + et *q et gr.* A 13. **eis**: homo qui dicitur iesus *e*. possuit ƎPR; imposuit *c d e r*; fecit et imposuit *b et gr.* G *min.* *om.* **mihi** H*(+ *cor.*). > mihi posuit T *vg. cum gr.* A. **mihi super oculos**: super (in *a*) oc. meos *a b d* (*r*) *et gr.* ἐπὶ τοὺς ὀφθ. μου D *etc.*; *deinde* + et abii *a*. **et laui** *in ras.* G^c; et ablui *b d r*; + oculos *e*; + me in siloam *b r*. **et** *sec.* + ecce DR *b c* ff_2 *l q aur.*

oculos et laui et uideo
16 dicebant ergo ex pharisaeis
quidam non est hic homo a deo
quia sabbatum non custodit
alii dicebant quomodo
potest homo peccator
haec signa facere?
et schisma erat in eis
17 dicunt ergo caeco iterum
tu quid dicis de eo qui aperuit oculos tuos?
ille autem dixit quia propheta est
18 non crediderunt ergo iudaei
de illo quia caecus fuisset
et uidisset
donec uocauerunt parentes eius qui uiderat
19 et interrogauerunt eos
dicentes
hic est filius uester quem uos
dicitis quia caecus natus est?
quomodo ergo nunc uidet?
20 responderunt eis parentes
eius et dixerunt
scimus quia hic est
filius noster
et quia caecus natus est
21 quomodo autem nunc uideat

---

lutum inposuit mihi super oculos. et laui et uideo. 16 dicebant ergo quidam ex pharisaeis.
hic homo non est a deo. quia sabbatum non obseruat. alii dicebant. quomodo potest
homo peccator talia signa facere. et dissensio erat inter eos. 17 dicunt ergo iterum caeco.
tu quid dicis de eo. quia aperuit tibi oculos. ille autem dixit. quia profeta est. 18 non
crediderunt iudaei de illo. quia caecus erat. et uidit donec uocauerunt parentes eius qui
uiderat. 19 et interrogauerunt eos dicentes. hic est filius uester. quem uos dicitis. quia
caecus natus est. quomodo ergo nunc uidet. 20 responderunt autem parentes eius. et
dixerunt. scimus quia hic est filius noster. et quia caecus natus est. 21 quomodo autem

---

16. dicebat R. **ergo**: autem H *b*. **ex**: et H. phariseis ΔGW, fariss. DR (-ei). > quidam ex phar. G *a b c e* (de) *f aur.* nonne T* (ne *exp.*). > hic est T. > homo hic B. > hic homo (> homo hic *b*) non est a deo *a b f q δ cum gr.* AGΔΛΠ *etc.*; > non est hic a deo homo *d e* (*om.* homo) ff_2 *l et gr.* ℵBDLX. **quia** (*ὅτι*) *codd. plur. et* quod sic *a b*: qui 𝔉CEGIJKMTVWZ *vg. c e* ff_2 *q Aug.* **custodit**: obseruat *b e f l q*, seruat *a d*. **alii**: + uero E; + autem W *vg. c d*; + *δέ* ℵBD *etc.* peccato Z*(+ r Z^2). hec W; talia *a b c d e f q*. **schisma** B𝔉FHIJKMOQSVYZ𝔖ℌ: scisma AC DΔEꝐGΘMTRTWX𝔖ℭ; dissensio *b c f q*, dissensiones *a*. **in eis** (*ἐν αὐτοῖς*): inter eos KVX*Z *vg. b c d f q*, inter illos *a*; in eos W.

17. + et *ad init.* Ꝑ. dicebant *a b c d e cum gr.* D. *om.* **ergo** *q δ et gr.* ΓΔΛΠ *etc.* ceco W *et semper*; *om. aur.*; + illi *a b et* > illi caeco *c e* ff_2 *l q*. **iterum** *bis scr.* G; *om. a b c d* ff_2 *l aur. et gr.* D; > iterum caeco (*e*) *f*. te qui H*(**tu quid** H^1). **eo**: illo *vg. b*. **qui** (*sine auct. gr.*) *codd. et vg. et b e* l^c *q δ* (*non* Δ^{gr}) *aur. Aug. Bed.*: quia *f Erasm.* (‘*graece est* ὅτι ἤνοιξεν *id est* quia aperuit *ut sit sensus* quem putas esse illum ex hoc quod ut dicis aperuerit tibi oculos’) *et ita uoluit Bentl.*; quoniam *d r*, quod *a c* ff_2 *l**. haperuit C. profeta DꝐOR.

18 credederunt O*; credebant *b c* ff_2 *l q r et* ἐπιστευον Π^2. **ergo**: *om.* T*(+ *cor.*) *a b d f* ff_2 *et gr.* D *min.*, *cf.* et non cred. *e* (nunc) *l r*. iudei DEH*(*ut udtur*)RW; *om.* T* (+ *cor.*). *om.* de H* (+ H^1). *om.* **de illo** *a*. **quia**: qui GV *b aur.*; quod X *e q*. > fuerat caecus *b r gr.* ℵBL. et uidisset donum . uocauerunt *etc.* F. **uidisset**: recepit lumen *e*. **quia . . . uidisset** *om. d l et* D^{gr}. **uocauerunt**: clamauerunt *d*. **eius qui uiderat** (*αὐτοῦ τοῦ ἀναβλέψαντος*): e. q. uiderant DEH* (*corr.* H^1)WZ* (*sed corr.*) *gat.* (δ); + uisum *d*; + eum E; *om.* **qui uiderat** *a b c e* ff_2 (*om. et* **eius**) *l q aur. cum gr.* 1. 22. 118 *etc.*

19. *om.* **eos** Z* (+ Z^2). dicen^t^es MT; *om. a b c* ff_2 *l cum* ℵ*; + si *d cum* ℵ*D. *om.* **est** *pr.* R. **uester**: ter *in ras.* K; meus D* (*sed corr.*). > dicitis uos *a*. *om.* **ergo** *a e q* (et quomodo). **nunc uidet** (*ἄρτι βλέπει* AXΓΔ *etc.*) *codd. vg. et* modo ui. *r δ*: > uidet modo *b c d* ff_2 *l cum* ℵBD LU 33.

20. **responderunt** *sine add. codd. et vg. et uett. plur. cum gr.* DGLUXΠ *etc.*: + ergo E *q cum* ℵB 15^{ev}; + autem *f δ et gr.* AEFHKM *etc.* *om.* **eis** D *a e f* ff_2 *r et gr.* ℵBLX *etc.* *om.* **et quia c. n. est** H. *libere* dixerunt hic est f. n. qui natus est caecus *e*.

21. quomo A* (+ do *cor.*). **autem**: ergo $Ꝑ^{mg}$ RT.

nescimus
aut quis eius aperuit oculos
nos nescimus
ipsum interrogate
aetatem habet
ipse de se loquatur
22 haec dixerunt parentes eius
quia timebant iudaeos
iam enim conspirauerant
iudaei
ut si quis eum confiteretur
christum extra synagogam fieret
23 propterea parentes eius
dixerunt
quia aetatem habet ipsum
interrogate
24 uocauerunt ergo rursum
hominem qui fuerat caecus
et dixerunt ei da gloriam deo
nos scimus quia hic homo
peccator est
25 dixit ergo ille
si peccator est nescio
unum scio quia caecus cum
essem modo uideo
26 dixerunt ergo illi
quid fecit tibi?
quomodo aperuit tibi oculos?

---

nunc uideat nescimus. aut quis ei aperuit oculos. nos nescimus. ipsum interrogate
aetatem habet. ipse de se loquatur. 22 haec dixerunt parentes eius. quia timebant
iudaeos. iam enim conspirauerant iudaei. ut siquis eum confiteretur christum. extra
synagogam fieret. 23 propterea parentes eius dixerunt. quia aetatem habet. ipsum inter-
rogate. 24 uocauerunt ergo rursum hominem qui fuerat caecus. et dixerunt ei da gloriam
deo. nos scimus quia hic homo peccator est. 25 ille autem respondit. si peccator est
nescio. unum scio. quia caecus eram. et modo uideo. 26 dixerunt ergo ei iterum. quid

---

om. **nunc** *c e* ff_2. > nunc autem D. uidet ꟻ*R *a c d q δ*; + nos E. **aut quis . . . nescimus** *sec. om.* D *l et gr.* X. **eius** (ei *d f*) **aperuit** (app. E, aperuerit Z^1) **oculos** (*om.* Δ) *codd. plur. vg. et b d f cum gr.* D *αυτου ηνοιξεν τους οφθ.*: > aperuit oc. eius Q *a c e* ff_2 (*om.* eius) *q r* (illius) *aur. et ἤνοιξεν τ. ὀφθ. αὐτοῦ* L *al. pauc.*; > ap. eius oculos *δ cum gr. plur.* **nos nescimus**: *om.* **nos** Cꟻ*R TV* (+ V^1) *aur.*; nosci G*(*sine* mus, *sed* + nes G^c); noscimus H; nos ignoramus *c d.* *om.* **ipsum interrog.** *b cum* ℵ*. etatem W *et* 23. **habet** + et D. > aet. (ipse aet. *q δ*) hab. ipsum interrog. *l q δ cum gr.* ΑΓΔΛ *etc.* *om.* **ipse . . loquatur** *l.* **de**: pro *a b c e* ff_2 *q r aur.* loquetur *d* (*Bentl.*) *et gr.* λαλήσει.

22. hec W; + autem *c e r.* e'us Z. **quia**: qui Δ; quoniam *vg. a c d r.* iudeos ꟻGW. conspiraberant T, con^s^pirauerant G; conspirauerunt BDEV; decreuerant *c* ff_2 *l r*, consiliati erant *b q*, constituerant *a*, cogitauerant *d*, placuerat *e.* iudei GW; farisaei et scribae *r*, farisaeis et scribis *e.* **si quis**: quisquis *r* (*cf. Mc.* x. 15). cofiteretur X, confitetur H* (*corr.* H^1), confeteret D; confessus fuisset *d r*; + esse *vg.* (*non cod. caraf.*) *cf.* conf. illum christum esse *e*, conf. fu. christum eum esse *d et* D *ομολ. αυτον χρν ειναι.* **extra synagogam** (sin. ꟻMTW; synagoga C, sin. E) **fieret** = *ἀποσυνάγωγος γένηται*): de synagoga eiceretur *a*, de s. eiciatur *d*, eiceretur de s. *l*, proiceretur de s. *r*, expelleretur de s. *e*.

23. propter ea A. dixer^u^nt B. *om.* **quia** F *a c d e l r aur. cum gr.* DL. **ipsum interr.**: ipse pro se loquatur *r*.

24. **uocauerunt**: clamauerunt *d.* **rursum hominem** *codd. et vg. et f r aur.*, iterum hom. *a*, ex secundo uel iterum hom. *δ*, *cum gr.* ΑΧΓΔ *etc.*: > hom. iterum *b c* ff_2 *l q*, hom. secundo *e*, eum iterum *d*, *cum gr.* ℵBDL 33. **fuerat**: erat EFR *d*, *et* > caecus erat *gat.* **gloriam**: honorem *a b c e* ff_2 *l q r aur.* **nos scimus**: noscimus E. **homo**: ho. *sic* (*ad fin. lineae*) K. > homo hic (iste *e*) *e δ cum gr.* ADΧΓΔ *etc.* *ὁ ἄνθρ. οὗτος.*

25. **dixit**: respondit *d f δ* (*Bentl.*) *et gr. plur.* **ergo**: et *e*, autem *r*; *om. a*; + eis *vg. cum gr.* 60^ev^ *ο δε λεγ. αυτοις et edd. ant. plur.* (*non autem cod. caraf.*, *Kesler* 1487, *Froben* 1502). **ille** + et dixit *δ cum gr.* ΧΓΔΛ *etc.* **si**: an *l.* **unum** + tantum *c.* **cum** (quum CΘ) **essem** (aessem C) = *gr. ὤν*: eram et *a c d e* (fui) *f* ff_2 *l* (natus sum) *q aur.* (fueram) = *ἤμην καί* DL *min.* **modo**: nunc *a e*, *et* + per ipsum *e*.

26. **ergo**: *om. a e r cum* ℵ*; autem *δ et εἶπον δέ* ΑΓΔΛ *etc.*; > et illi dix. *l.* **illi**: ei E *b f* ff_2 *r*; + iterum *f q δ cum gr.* $ℵ^c$ΑΧΓΔ *etc.* **tibi** *pr.*: aut T; + et *c d cum* D^gr^. apperuit E. **tibi oculos**: oc. tuos E *a b* ff_2 *q r*, tuos oc. *δ gat.*

27 respondit eis dixi uobis iam
et audistis
quid iterum uultis audire?
numquid et uos uultis
disciplui eius fieri?
28 maledixerunt ei et dixerunt
tu discipulus illius es
nos autem mosi discipuli sumus
29 nos scimus quia mosi
locutus est deus
hunc autem nescimus unde sit
30 respondit ille homo
et dixit eis
in hoc enim mirabile est
quia uos nescitis unde sit
et aperuit meos oculos
31 scimus autem quia peccatores deus
non audit
sed si quis dei cultor est
et uoluntatem eius facit
hunc exaudit
32 a saeculo non est auditum
quia aperuit quis oculos
caeci nati
33 nisi esset hic a deo non poterat facere
quicquam

fecit tibi. quomodo tibi aperuit oculos 27 respondit eis. dixi uobis iam. et non audistis.
quid iterum uultis audire. numquid et uos uultis discipuli eius fieri. 28 ad illi maledixerunt
eum et dixerunt. tu sis discipulus eius. nos autem moysi discipuli sumus. 29 nos scimus.
quia moysi locutus est deus. hunc autem nescimus unde sit. 30 respondit ille homo. et
dixit eis. in hoc enim mirabile est. quia uos nescitis unde sit. et aperuit oculos meos.
31 scimus autem. quia peccatores. deus non exaudit. sed siquis dei cultor est. et uoluntatem eius facit. hunc exaudit. 32 a saeculo. non est auditum. quia aperuit quis oculos
caeci nati. 33 nisi ergo hic esset a deo. non poterat facere quicquam. 34 responderunt et

27. **resp. eis**: ad ille dixit *d et* D^{gr}. **dixi**: dixit R. *om.* **iam** D *a r.* > iam d. uobis ff_2. **audistis** *codd. et vg. et b c e* ff_2 *l aur. cum gr.* 22: non aud. *a d f q* δ *gat.* (*Bentl.*) *gr. plur.*; non creditis *r et* οὐ πιστεύετε 28. 6^{pe}, οὐκ ἐπιστεύσατε 13. 69. 124. 346. > uultis iterum *a d e r cum gr.* D 28^{ev}. *om.* **audire** δ *et* Δ^{gr}. > audire uultis ff_2. nunquid 𝔊𝔥. **uultis** *sec.* + audire D*(*sed exp.*). **discipuli** *in ras.* G; discipulos E.

28. male dixerunt Δ; + ergo HΘ *vg. c* ff_2 *et gr.* 22; ad illi maled. *a d f.* **ei** *om.* A*(+ *cor.*). **et dixerunt**: *om.* D; + ei T* (*sed eras.*). illiu^s O; eius A*(*sed corr.*)E *a e f* ff_2 *l aur.*; huius T. **es** (εἶ) *cum* ADΔ𝔈PFMOQRSY *d q* δ *Bentl.*: sis B𝔉 CEGHΘIJKMTVWXZ *vg. b c e f* ff_2^c *l aur. Aug.*; esto *a*, est ff_2*; *item* > sis disc. eius E *e f l r aur. Ambr.*; es disc. illius *q* δ. *om.* **autem** *b c d e* ff_2 *l r cum gr.* D. moysi E𝔈PHΘIJKMTQRV *vg. Tisch.*, moȳ D, moisi ΔTW, mosy C. > disc. moysi E ff_2 *aur.*; > disc. sumus m. Q; > m. sumus disc. δ (*Bentl.*), m. su. discentes *e*.

29. *om.* **nos** D *c.* **quia**: quoniam ACH *d e r.* moysi E𝔈PHΘIJKMTQRV *vg. Tisch.*, moisi DΔ TW, mosy C, mose G. loquutus 𝔈PΘX; discipuli D* *lapsu, sed corr.* **deus** + et quoniam deus peccatorum non audit *d et* D^{gr}. hunde C *et u.* 30.

30. **respondit** + ergo *d.* **et** *pr. om.* R. **eis** *om. b c d e* ff_2 *l et gr.* D *min.* **in hoc**: *om.* **in** *e cf. gr.* XΛ *etc.* εν τουτο *pro* ἐν τούτῳ. **enim**: *om.* E *a b c* ff_2 *l q Aug.*; ergo *d e r et* ουν D. **mirabile**: mirandum *a r.* *om.* **est** E. *om.* **et aperuit** H* (+ *mg.*). **meos oculos** (μου τοὺς ὀφθ.), mihi oc. *d l*: > oc. meos CE𝔈PT *a b c e f* ff_2 *q r* (mihi) *aur. Aug.*; oculos meos oculos Q.

31. **autem**: enim EMTO *q cum gr.* 69; *om. a b* (scio) *c d e* ff_2 *l r aur. cum gr.* ℵBDGL. > deus peccatores *a d* (-rum) *e cum gr.* BDΛ, *item* > deus peccatorem *Cypr. ter, et sent. episc.* 62 *ap. Cypr.*, *et* ἁμάρτωλον E*UX*Γ *etc.* **audit** (ἀκούει): exaudit EJR *a b c f* ff_2 *q r aur., et* > non exaudiuit deus *gat.* **si quis** (ἐάν τις): si qui R *e Cypr. semel*; qui EJ *gat. r Cypr. bis.* **dei cultor est** (e *in ras.* O) = θεοσεβὴς ᾖ: deicola fuerit δ, deum coluerit *e Cypr. ter*, deum colat *a*, deum timet *d*; eius cultor est E *gat.*, eum coluerit *Aug.* (*Faust.* 12), colit eum *r.* uolumptatem C. **eius**: dei B. > eius uolunt. E. faciat *a*, fecerit *e Cypr.* **hunc**: hun M, nunc R, hic D. **exaudit** (ἀκούει) *codd. vg. uett.*: exaudiuit *gat.*; audit *d e q Cypr.*; *Hieronymus uidetur primo loco ueterem lectionem* exaudit *correxisse, sed in correctione non perseuerasse*; + deus *a b.*

32. a seculo W𝔊𝔥; ab initio saeculi *l*; + enim B. **non**: numquam *b c e* (> numq. a saec.) ff_2 *l q aur.* **quia**: qui EMT *q.* apaeruit H. **quis** *expunct.* E; aliquis X *a c*; quisquam *l r.* > quis aperuit G *vg.* (*non cod. caraf.*). > oculos quis Y* (*sed corr.*).

33. aesset C. ha C; ex D. > si non hic a deo esset *d cum* D^{gr}. posset *a e* δ. quidquam BZ𝔖ℭ. > fa (*sic*) quicq. facere W, nihil facere *d.*

34 responderunt et dixerunt ei
in peccatis natus es totus
et tu doces nos?
et eiecerunt eum foras
35 audiuit iesus quia eiecerunt
eum foras
et cum inuenisset eum dixit ei
tu credis in filium dei?
36 respondit ille et dixit
quis est domine ut credam in eum?
37 et dixit ei iesus et uidisti eum
et qui loquitur tecum ipse est
38 at ille ait credo domine
et procidens adorauit eum
39 dixit ei iesus
in iudicium ego in hunc mundum ueni
ut qui non uident uideant
et qui uident caeci fiant.
40 Et audierunt ex pharisaeis
qui cum ipso erant
et dixerunt ei
numquid et nos caeci sumus?
41 dixit eis iesus si caeci essetis
non haberetis peccatum
nunc uero dicitis quia uidemus
peccatum uestrum manet.

---

dixerunt ei. in peccatis natus es totus. et tu doces nos. et eiecerunt eum foris. 35 audiuit
autem iesus. quia eiecerunt eum foras. et cum inuenisset eum dixit ei. tu credis in filium
dei. 36 respondit ille et dixit quis est domine. ut credam in eum. 37 et dixit ei iesus et
uidisti eum et qui loquitur tecum ipse est. 38 ille autem dixit. credo domine et procidens
adorauit eum. 39 et dixit ei iesus. in iudicium ego ueni in hunc mundum. ut qui non
uident uideant. et qui uident caeci fiant. 40 et audierunt ex pharisaeis. qui cum ipso
erant. et dixerunt ei. numquid et nos caeci sumus. 41 dixit eis iesus. si caeci essetis
non haberetis peccatum. nunc uero dicitis quia uidemus peccatum uestrum manet.

---

34. **responderunt** + iudaei *r*. > ei (illi *a d*) et dix. E *a d cum gr*. D. pecatis O*(*sed corr.*); peccato EF *b e l q gat. cum gr*. 142*; + tu *d δ* (*Bentl.*) *et graec*. **es**: est O *a r**. > es natus Δ, > es totus na. ff_2, totus na. es *e*. **doces nos**: docere uis *e*. egecerunt C, eicer. F, iecer. DꟻPG*, eicier. R, iecier. D; expulerunt *e et u*. 35. **foras**: + de synagoga DM(sin.); + extra synagogam *l*.

35. **audiuit**: + autem Q *b c f* ff_2 *l*; et aud. BE *d* ℵ*D. eicerunt ꟻPR, iec. ΔM, ieci. D. *om.* **foras** *d cum* D^{gr}. **et cum** (quum CHΘ) **inuenisset** (inueniisset D) **eum**: et cum inue *in ras*. Z^1 (*scripserat* audiuit iesus Z*); et inuenit eum et *a*(illum)*b d q cum gr*. D *και ευρεν αυτον και*; *deinde* + iesus E; + foras ff_2. **ei**: illi S; et R; *om. d e et gr*. ℵ*BD. **dei**: hominis D* (*corr.* D^1) *cum d et gr*. ℵBD *Tisch. T. G.* 8, *W. H.*

36. **ille**: illi *q*; *om. a*. *om.* **et dixit** *a cum gr*. A 68. **quis**: et quis *d δ cum gr*. ℵBDXΓΔΛ *etc*. **est**: es Θ*X. *om.* **in eum** *l**.

37. **et dixit** (*καὶ εἶπεν* 249 *al. pauc.*): dixit autem *q δ et gr*. ALΓΔ *etc.*; dixit *b*, ait *a e*, respondit *d*, *et εἶπεν tantum* ℵBDX 33. > tecum loquitur Z* *d l r Hil. et gr*. D. > est ipse D.

38. *om. uers. b et* ℵ*; *om.* **at ille . . . domine** *l**. **at**: et EO *e*. procedens BDEꟻPQRY; *om. a d e* ff_2* *q**(+ *mg.*)*r Bentl.*; *graeci καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ*, et adorauit (uel procidit ei) eum *δ*. hadorauit C.

39. **dixit** AꟻCDΔE (dicit) ꟻPGIJMSTVXY *a* (ait) *c* l^c: et dixit FHΘKMOQRWZ *vg. d e f* ff_2 (ait) *q δ aur. Aug.*, dixitque B, *gr. καὶ εἶπεν*. **ei** *codd.* (aei O*) *vg. c f* l^c *r aur.*, illi *e*: *om.* ℭ *cod. caraf. Tisch. a d* ff_2 *q δ cum graeco*. *om.* **dixit ei iesus** *b l**. **in** *pr.*: et Z* (*corr.* Z^2); ad *a*. iuditium W. > mundum hunc *d δ* (*Bentl.*) *cum gr.*; hoc saeculo *e*. > ueni in h. mundum *a b c f q r Hieron.*; > ego in iud. ueni in mundo hunc *d et* D^{gr}. **qui** *pr.*: sequi R. **qui** *sec.* + non Q*.

40. **et audierunt**: et audientes E; audierunt autem *d et* D^{gr}; + igitur *a cum gr*. 1. 2^{pe}; + haec *a et* > ex phar. haec *l q cum gr. plur.* **ex pharisaeis** (far. R, phariseis CW, fariseis D, pharisseis G) *codd. paene omn. et uett.*: quidam ex phar. Q *vg.* (*non cod. caraf.*) *cor. uat.** (*non mg.*) *Aug.* nunquid Wꞩ; *inc. hic u.* 41 ℌ *et u.* 42 **dixit iesus.**

41. + et *ad init.* KVWZ *l δ cum gr*. Δ 69. dicit ΔEY, ait *a*; + ergo *d et* D^{gr}. > iesus eis *d et* D^{gr}. **caeci** + non V^{rec}. haberitis R, aberetis C. **nunc**: *om. a b c* ff_2. **uero** *in ras.* G; autem *d e l q r δ*; ergo D. **quia**: qui B*. uidimus GHS *a δ*; uidetis T *e*. **quia uid.**: uos uidere *l*. **peccatum** + ergo *a l r*, > ergo pecc. *δ cum gr*. AΓΔΛ *etc*. uesrum R; + t D *sed exp*. peccata uestra manent *d cum gr*. $ℵ^{ca}$DLX 33. manes Δ; permanet *l r*; + in uobis *a b*.

X. 1 Amen amen dico uobis
qui non intrat per ostium
in ouile ouium
sed ascendit aliunde
ille fur est et latro
2 qui autem intrat per ostium
pastor est ouium
3 huic ostiarius aperit
et oues uocem eius audiunt
et proprias oues uocat nominatim
et educit eas
4 et cum proprias oues emiserit ante
eas uadit
et oues illum sequuntur
quia sciunt uocem eius
5 alienum autem non sequentur
sed fugient ab eo
quia non nouerunt uocem alienorum
6 hoc prouerbium dixit illis iesus
illi autem non cognouerunt
quid loqueretur eis.
7 Dixit ergo eis iterum iesus

X. 1 Amen amen dico uobis. qui non intrat per ostium in ouile ouium. sed ascendit aliunde. ille fur est et latro. 2 qui autem intrat per ostium. hic pastor est ouium. 3 huic ostiarius aperit. et oues uocem eius audiunt. et proprias oues uocat nominatim. et educit eas. 4 et cum proprias oues eduxerit. ante eas uadit. et oues illum sequuntur. quia sciunt uocem eius. 5 alienum autem. non sequuntur. sed fugiunt ab eo. quia non nouerunt uocem alienorum. 6 hoc prouerbium dixit eis iesus. illi autem non intellexerunt. quid loqueretur eis. 7 dixit ergo eis iterum iesus. amen amen dico uobis. quia ego sum ostium

---

X. 1. **amen** *semel c.* intret Θ. hostium CD FR, osteum T; ianuam E *a b c e* ff_2 *q r* δ. houile C (*et* hou. *semper*); ouilem G; cohortem *b c* (cortem) *e* ff_2* *q* (-te); aula *r*. hasc. C. alii unde R, illi unde Q; in (per *e l r*) aliam (alteram *e*) partem E *e l r*; alia parte *c d*. > est fur E. *Hinc ad finem euang. multa in* B *uix aut ne uix quidem legi possunt. post* **ouium** *habet tantum* est latro *a*.

2. > per ost. intrat Θ. hostium CDGR; ianuam *a b c* ff_2 *q r* (δ); + hic *b c f* ff_2 *q et* > ipse est pastor *d*; *αυτος εστιν ο ποιμην* D. **pastor** *in ras.* G^c^.

3. **huic**: uhic C, hunc Q. host. CDEꝐ, ostearius T, ostiarios G, ostiaris *gat.* **aperit**: t *in ras.* G^c^. > aud. uocem eius *a e*. **proprias oues** (*τὰ ἴδια πρόβατα*) *codd.* (*om.* **oues** C) *vg. f aur.*: suas proprias oues D δ, suas oues propr. *a*; suas oues *c* ff_2 *l r*, su. ouiculas *b q*; > oues suas *d e et τα προβατα τα ιδια* D. **et proprias oues uo** *in ras.* K. nomenatim Ꝑ* (*corr.* Ꝑ¹); ad (secundum δ) nomen (+ uel nominatim δ) *d* δ. heducit C, educet F, eduxit D; ducit *a*, perdu. *e*, produ. *b c* ff_2* *l q r* (-cet); eicit *d*; *gr. ἐξάγει*.

4. **et cum** (*καὶ ὅταν* ADXΓΔ *etc.*) *codd.* (quum CΘ; *om.* **cum** O*) *vg. et uett. plur.*: cum autem (*ὅταν δέ* KΠ* *etc.*) *b c* ff_2 *l q*. **proprias oues** (*τὰ ἴδια πρ.* ΑΓΔΛ *etc.*) *codd. et vg.*: oues suas *b c* ff_2 *l q* (*r*); suas *a e*, sua *d*, *et τὰ ἴδια* ℵBDLX *min.*; *deinde* + omnes *a b c d* (omnia) *e* ff_2 *l r* (> omn. suas), *et* + *πάντα* ℵ^ca^BDLX *min.* hemiserit C, emisserit Ꝑ; miserit D(miss.)G; eduerit E* (+ c *cor. rec.*) *cf. f*; eiecerit *a d e q*; produxerit *c* ff_2 *l r*; *gr. ἐκβάλῃ*. **ante** (hante C; coram δ) **eas** (^e^as H; eis δ) **uadit**: praecedit eas *r*. **oues** *sec.*: ouiculae *b l q*. **illum**: eum EJ. secuntur ACΔ EGHKQRSTY. **quia**: qui CꝐ.* **sciunt**: nouerunt *a e r*. > eius (illius *d*) uocem *b c d l q r cum gr.* D.

5. **alienum**: alterum *a e*, extraneum *ut udtur r*. *om.* **autem** *a*. **sequentur** (*ἀκολουθήσουσιν* ABD EFGΔ *etc.*) *cum* AΔFGHΘMSY *d Bentl.*: sequuntur (*ex u.* 4) B𝔉CDE(seqúntur)ꝐIJM'OTV WXZ *vg. uett. rell. Aug.*, secuntur KQR, *cf. ἀκολουθήσωσιν* ℵKLM *etc.* **sed**: se H*(*sed corr.*). **fugient** (*φεύξονται gr. omnes*) AB𝔉ΔꝐFGH^c^ΘM OSXZ *d Bentl.*: fugiunt CDEH*IJKM'QRTVW *vg. uett. rell. Aug.*; fugiant Y. *om.* **ab eo** D. **non nouerunt** (*οὐκ οἴδασιν*): nesciunt *a c d e* ff_2 *aur.*, non agnoscunt *q*. **uocem alienorum** (exteram *ut udtur r*, extranei *q*): > alienorum uocem *d* δ *Bentl. cum gr. τῶν ἀλλοτρίων τὴν φωνήν*; uocem eius ff_2, u. illius *e*, eius uocem *a* (illius) *b c l aur. non gr.*

6. **illis** A𝔉ΔꝐFGHΘJMSWXY *a b c d e l q*: eis BCDEIKM'OQRVZ *vg. f* ff_2 δ *aur.*; *om.* T. **non** (*om.* Z*, + Z¹) **cognouerunt** (cognuerunt R): n. intellexerunt *f*, ignorauerunt *d*. **quid**: quod EZ*(*corr.* Z¹) *a b c e* ff_2 *l*, id quod F; quaedam quae δ, quae erant (essent *q*) quae *d q*, *et gr. τίνα ἦν ἅ*. loquaeretur O; loquebatur *b c* ff_2 *l aur.*, dicebat *d*, locutus est *a e q*.

7. *om.* **ergo** *e*. **eis** *om.* C (*spatio tamen relicto*) *cum* ℵ*B. > eis ergo X. **eis iterum** = *αὐτοῖς πάλιν* ℵ^c^AKΛΠ: > iterum eis E *a* (ad illos) *d* (illis) δ *et πάλιν αὐτοῖς* DEFGL *etc.*; *om.* **iterum** *e* ff_2 *r aur.** *cum* ℵ* *min.* *om.* **iesus** *b l*.

amen amen dico uobis
quia ego sum ostium ouium
8 omnes quotquot uenerunt
fures sunt et latrones
sed non audierunt eos oues
9 ego sum ostium
per me si quis introierit
saluabitur
et ingredietur et egredietur
et pascua inueniet
10 fur non uenit nisi ut furetur
et mactet et perdat
ego ueni ut uitam habeant
et abundantius habeant.
11 Ego sum pastor bonus
bonus pastor animam suam
dat pro ouibus
12 mercennarius et qui non
est pastor
cuius non sunt oues propriae
uidet lupum uenientem
et dimittit oues et fugit
et lupus rapit et dispergit oues
13 mercennarius autem fugit

---

ouium. 8 omnes quotquot uenerunt. fures sunt et latrones sed non audierunt eos oues.
9 ego sum ostium. per me siquis introierit. saluabitur. et ingredietur. et egredietur. et
pascua inueniet. 10 fur non uenit. nisi ut furetur. et occidat. et perdat. ego ueni ut
uitam habeant. et abundantius habeant. 11 ego sum pastor bonus. pastor bonus. animam
suam ponit pro ouibus. 12 mercennarius autem et qui non est pastor. cuius non sunt oues
propriae. uidet lupum uenientem et dimittit oues et fugit. et lupus rapit eas. et dispargit
oues. 13 mercennarius autem fugit. quia conductitius est et non est illi cura de ouibus.

---

om. **quia** E *a*, *cum gr.* BGKL *etc.* osteum TZ, hostium CD; ianua E *a b e* ff_2 *q r aur.*

8. **omnes** *om. b d cum gr.* D. quodquod GO; quicumque *a e.* **uenerunt** (uenier. D) *sine addit. codd. vg. cor. uat. uett. plur. cum gr.* ℵ*EFG *etc. syr. sah. pers. goth. anglo-sax. et Aug.* (*contra adu. legis et proph.* ii. 16) '*illud quoque ait dixisse dominum* omnes alii quotquot ante me uenerunt fures sunt et latrones. *Non autem ita scriptum est sed ita* omnes quotquot uenerunt fures sunt et latrones'; *et in Ioh.* 45 'omnes quotquot uenerunt *dixi, utique, praeter me*' . . . 'qui uenerunt *inquit, et intelligimus, praeter me*': + ante me *d gat. foss. Lucif. Cal., Hieron. in Osee* 7 *et alibi quater, cum gr.* ℵ^{c}ABDKLXΛΠ *etc. aeth. memph. arm. georg. slav. arab. W. H., non autem Tisch. T. G.* 8; *inseruit Bentl. sed secundis curis deleuit.* **sed**: et 𝔖ℭ *et καί Origenes ter.* **audierunt**: cognouerunt OQX*Z. **eos oues**: *confuse* eum fures oues meas ff_2*.

9. osteum *etc. ut u.* 7 (hostium T*); + ouium *gat.* **me** *inter lin.* G. > si quis per me *a e.* **introierit**: intrauerit *a e r gat.* saluauitur O; saluus erit *a d e.* **et ingred.**: et intrabit *r*, et introibit *b c d* ff_2 *l*(-iit)*q*; *om. a e δ cum gr.* Δ. **egred.**: regred. T; exiet *a b c d e* ff_2 *l q r.* pascuam OX* *Bentl.* *Def.* B *ad u.* 21.

10. + et *ad init.* E. nissi D. **furetur**: inuolet *d.* et mactat Y; et occidat *b c d f* ff_2 *q*; et iugulet *l r*; *om. a e.* perdāt O; perdet Q; disperdat *r*; furetur Z* (*corr.* Z^1). **ego** + autem *a d* D^{gr}. **habundantius** CDΔMTW (-cius); amplius E *r δ.* *om.* **et ab. habeant** *d* ff_2* D^{gr}.

11. *Def. q ad* xii. 39. **bonus** (+ enim *aur.*) **pastor**: > pastor (+ autem *a l*, + enim *b*) bonus *a b c d e f* ff_2 *l r δ Aug.* (*Bentl.*) *et gr.* ὁ ποιμὴν ὁ καλός. **dat** (δίδωσιν ℵ*D) *codd. plur. vg., c d* ff_2 *Aug.*, '*moderni*' *ap. cor. uat.*, tradat E, tradit *r*, tradet *b*: ponit (τίθησιν *plur.*) KOQX*Z *a e f l aur.*, '*graecus, antiqui*' *ap. cor. uat.* (*Bentl.*), *Tert.*, (*Cypr.*), *Lucif. Cal.*, *Ambr.* **ouibus** *sine addit.* ACΔ𝔓*FGHIJMMRSY *a c d f l δ Bentl. et graec.*: + suis 𝔅DE𝔓^{mg}ΘKOQT(obibus)VWXZ *vg. b e* ff_2 *r aur. cor. uat.*

12. **mercennarius** (mercen. JW *vg.*, mercin. DR, mercinn. E; en *in ras.* 𝔓) *sine add. codd. plur., a* (*inc.* qui merc. est et non est pastor) *aur. cum gr.* BGL 1: + autem T *vg. Tisch. Cypr. Bentl. uett. rell.* (conducticius *l*) *et gr.* ὁ μισθ. δὲ ΑΓΛΠ *etc.*, *et* ὁ δὲ μισθ. ℵDXΔ 33. 69. 124 *etc.* *om.* **et qui non est pastor** *e.* proprie WX. uidit EHQR. **dimittit** (ἀφίησιν) CE𝔓H^1(dimitit H*) ΘIJKMMOQRTV(dem.)WX *vg. uett. plur.*, relinquit *a*: dimittet A𝔅DΔ(dem.)FGSYZ, relinquet *e.* **oues** *sec.*: uos G. dimissis ouibus *r.* fugiit T *et* 13; fugiet D; + quia merc. est *b.* **rapit**: + eas *c f r δ*, + illas *a e*; *cum graecis* (*exc.* D). dispargit G, disperget DZ*(*corr.* Z^1); disperguntur *c.* **oues** *tert.* (illas oues *a*): *om. d cum gr.* ℵBDLΠ *min.*

13. **mercenn.** *etc. ut u.* 12, *sed et* mercen. *sec.* H, conducticius *bis l, sec. c e f* ff_2 *aur.*; *item om.* **merc.**

quia mercennarius est
et non pertinet ad eum
de ouibus
14 ego sum pastor bonus
et cognosco meas
et cognoscunt me meae.
15 (90. 3) Sicut nouit me pater
et ego agnosco patrem.
(91. 4) Et animam meam pono
pro ouibus.
16 (92. 10) Et alias oues habeo
quae non sunt ex hoc ouili
et illas oportet me adducere
et uocem meam audient
et fiet unum ouile
et unus pastor.
17 Propterea me pater diligit
quia ego pono animam meam
ut iterum sumam eam
18 nemo tollit eam a me
sed ego pono eam a me ipso
potestatem habeo ponendi eam
et potestatem habeo iterum
sumendi eam
hoc mandatum accepi
a patre meo.

---

14 ego sum pastor bonus. et cognosco oues meas. et cognoscunt me. meae.
15 sicut nouit me pater. et ego noui patrem. et animam meam pono pro ouibus meis.
16 et alias oues habeo. quae non sunt ex hoc ouili. et illas oportet me adducere. et uocem meam audient. et fient unus grex. et unus pastor.
17 propterea me pater diligit. quia ego pono animam meam ut iterum sumam eam.
18 nemo tollit eam a me. sed ego pono eam a me ipso. potestatem habeo ponendi eam. et potestatem habeo iterum sumendi eam hoc

---

autem fugit *d e Lucif. Cal. cum gr.* ℵ(A ?)BDL 1. 22*. 33, *Tisch. T. G.* 8, *W. H.* **eum** + cura D, *cf.* non est ei cura *f* (illi) *l r*, cura ei non est *d*, non curat *e*.

14. **cognosco** (agnosco *ff*$_2$, noui *a r*): + oues Ϛ𝔖 *c e f aur.*, *cor. uat.** (*non mg.*), *et* > meas oues *a*. **cognoscunt** (agn. *ff*$_2$, nouerunt *a l r*) **me meae** (mee W) = *γινώσκουσί με τὰ ἐμά* ℵBDL: cognoscor a meis δ^1 (δ* *cum vg.*) *cum gr. γινώσκομαι ὑπὸ τῶν ἐμῶν* ΑΧΓΔΛΠ *etc.*

15. **nouit** (*γινώσκει*): cognouit D; cognoscit *c d ff*$_2$ *l aur.*, agnoscit *b e*. **agnosco** (*γινώσκω*): agno Y* (*corr. gl.*); cognosco ƎPJ *c d* δ *gat.*; noui E *a f r*. anima mea E. *om.* **meam** *d et* D^{gr}. **pono** (*τίθημι*): ponam *e*; do *d et δίδωμι* ℵ*D. **ouibus** *sine addit.* AꞴFΔƎPFG^{c}JRY *a d* δ *Bentl. cum graeco*: + meis CDEG*HΘIKMM'OQSTVW XZ *vg. uett. rell.*

16. + sed *ad init. r.* **alias**: + quidem *a*, + autem *d*; + δε D. ouiculas *a e ff*$_2$. > abeo obes T (*c*). que DEW. *om.* **non** J. **ex**: de E *a c d e ff*$_2$. **ouili** (*αὐλῆς*): ouile G; atrio *d Hieron.* > ouili hoc (*d*) δ (*Bentl.*) *cum gr.* hoportet C. *om.* **me** F. perducere *a e*. **et** (ad Q; ut *a l*) **uo. me. aud.** *om.* A* (+ *mg.*). audiant E *a l* (*non* δ) *et ἀκούσωσιν* ℵAGXΔΛ *etc.*; audiunt F. fiat E *l*; fient J *d f et γενήσονται* ℵ^{c}BDLX *min.* **unum** (unus T*) **ouile** (-li E) (*contra graecos nostros, qui habent μία ποίμνη*) *cum codd. vg. et* δ (ouile uel pastorale), *Aug. in Ioh.*; *cf. Hieron. in Ezech.* 46 (*sed ibi αὐλή bis legisse uidetur*) 'et alias oues habeo quae non sunt ex hoc atrio . . . et fiet unum atrium et unus pastor; *hoc enim graece αὐλή significat, quod latina simplicitas in* ouile *transtulit*': unus (una *a e*) grex *a b c d e f ff*$_2$ *l aur.* (*def. q r*) *Cypr. bis, Aug. Serm.* 137. 138 *et in Ps.* 78, *Hieron. in Esai.* 60, 22, *in Ephes.* ii. 2, *Beza; Erasm. in textu habet* **ouile** *sed in notulis confitetur 'graecis ποιμνὴ magis* grex *est quam* **ouile**.' *Hanc lectionem, i. e.* **ouile** *bis repetitum, pro insigni documento habemus Hieronymum codicibus graecis usum esse, ex familia quae ad nos non peruenerit. Cp. Epilogum nostrum. Deinde om.* **et** ΔMY *d Bentl. cum gr.*

17. *om.* **pater** δ. dilegit DΔƎP. > diligit pater *vg. edd. ant.* (*non autem Hailbr.* 1476, *Wild* 1481). bono G* (**pono** G^1). > animam me. pono *c ff*$_2$. **meam**: *om.* MT* (+ *sup. lin.*) *e*; + pro ouibus *a c* (*post* pono) *e* (+ meis). **ut** (*ἵνα*) ꞴFC(hut)DEGH* IJMQRTZ *vg. uett. cor. uat., edd. ant. plur., Bentl.*: et AΔƎPH^{1}ΘKM'OSVWXY *c edd. Kesler* 1487, *Froben* 1502, *Sacon* 1515 *et* 1519. summam G; accipiam *d l r* (δ) *gat.* *om.* **ut it. sum. eam** F.

18. tollet D *l* δ (*sed αιρει* Δ). **a** (ha C) **me** *pr. om.* J. **pono**: ponam DX* *e*. *om.* **sed ego . . . ipso** *d l** *et gr.* D *min.* meipso *vg.*; memetipso *a*; + et 𝔓𝔖ℭ *non autem edd. uett. Distinguunt* pono eam . a me ipso potestatem habeo F; pono . eam a me ipso pot. habeo Z^3. **potestatem** *pr.* + autem *a*. **ponendi**: deponendi δ^c; ponere *d*. **eam** *tert.*: animam meam GT (*sed* **eam** *ut udtur* T*) *aur.* *om.* **iterum** E *e ff*$_2$ *cum gr. min. pauc.* **sumendi** (*λαβεῖν*): accipiendi E *l* (δ); tollendi *c*, tollere *d et αραι* D^{gr}. **hoc** + enim *a*. **mandatum**: praeceptum *b c f ff*$_2$ *Tert. Prax.* 22. accipi ƎPO. *om.* **meo** *a b d ff*$_2$ *r et gr.* D. 36.

19 Dissensio iterum facta est
inter iudaeos propter
sermones hos
20 dicebant autem multi ex ipsis
daemonium habet et insanit
quid eum auditis?
21 alii dicebant haec uerba non
sunt daemonium habentis
numquid daemonium potest
caecorum oculos aperire?
22 Facta sunt autem encenia
in hierosolymis
et hiems erat
23 et ambulabat iesus in templo
in porticu salomonis
24 circumdederunt ergo eum
iudaei et dicebant ei
quo usque animam nostram
tollis?
si tu es christus dic nobis palam
25 respondit eis iesus loquor
uobis et non creditis
opera quae ego facio in nomine patris
mei
haec testimonium perhibent
de me 26 sed uos non creditis
quia non estis ex ouibus meis
27 oues meae uocem meam

praeceptum a patre meo accepi 19 dissensio iterum facta est inter iudaeos. propter sermones
hos. 20 et dicebant multi ex ipsis. daemonium habet et insanit. quid eum auditis. 21 alii
dicebant. haec uerba non sunt daemonium habentis. numquid daemonium potest oculos
caecorum aperire. 22 facta est autem dedicatio in hierosolymis. et hiems erat 23 et
ambulabat iesus in templo in porticu solomonis 24 circumdederunt ergo eum iudaei. et
dicebant ei. quousque animam nostram suspendis. si tu es christus. dic nobis palam.
25 respondit eis iesus loquor uobis et non crediditis. opera quae ego facio in nomine patris
mei. haec testimonium perhibent de me. 26 sed uos non creditis. quia non estis. ex ouibus
meis. sicut dixi uobis. 27 oues meae uocem meam audiunt. et ego cognosco eas. et

19. disensio ƎP, dissentio T; + itaque D*(*sed exp.*)T; + ergo *d* δ (*Bentl.*, *sed secundis curis deleuit*); + autem ff_2; + οὖν ADΓΔΛΠ *etc.* *om.* **iterum** T *d* ff_2 *cum gr.* D 64. 225. iudeos DƎPW. **sermones** (sermonem G*) **hos**: uerba haec *d*; > hos serm. *a e*, haec uerba *r*.

20. **dicebant autem** (ἔλεγον δέ ℵ^{ca}ABLX *etc.*; et dic. *a b e f* ff_2 *l aur.*): dic. enim T; dic. ergo *d r*, ἔλεγον οὖν ℵ*D *min.*; haec dic. *c*. **ipsis** + quia *d et* D^{gr}. demonium DƎPW *et u.* 21. *om.* **et** R *e*. insanis Δ. **eum** (αὐτοῦ): ab eo δ. a^{u}ditis G, audistis R. > qui (*sic*) aud. eum E.

21. **alii** + autem E *d* (*non* D^{gr}). diceba^{n}t H. **haec**: hae O. > uerba haec F. **sunt**: + audientis *lapsu* K; + uer D*(*sed exp.*). > non sunt haec uerba *d et* D^{gr}. abentis C. nunquid Wϛ𝔓. > potest daem. ff_2. cecorum W. hoc. C, occ. R. > oculos caec. E *d e f et gr.* D 245. *Inc. rursum* B.

22. factae G. est *c f* ff_2 *r*. **autem**: *om.* S *a b et gr. min.*; et f. sunt *l*, et cum f. esset *e*; f. autem tunc sunt *gat. et* ἐγένετο τότε BL 33. **encenia** (*cf.* matheus *etc.*) ABꟻFΔƎPHITVWXYZ *a b d aur.*, incenia ER, enchenia CFMTS, inchenia D, enkennia δ, enceniae G: encaenia ΘJKMOQ *vg. Tisch. l*; dedicatio *c e f* ff_2 *r*. hierusolymis EK, ihero. C, iero. *vg.*; hierosolimis MT, hieru. ƎPR, hyeru. D, iero. W; hierosolyma G. *om.* **et** *d* ff_2* *r Aug. et gr.* ℵBDGLXΠ *etc.* **hiems** *cum* ABΔEHMTQST(iems)𝔓𝔖ℭ, *et* hyems Jϛ: hiemps ꟻC DƎPFGΘIKMORVWX(hiemp X*)YZ, hiepy *e*. *om.* **et h. erat** *b*.

23. hamb. C; ambulat R; deambulabat *l r* δ. > iesus ambul. G. **porticu** *codd. plur. et vg.*: portico DΔEM*MTQR; porticum BCGTX *d* ff_2 *l*. salamonis DΔƎPS, solomonis GMR. > in port. sal. in templo *c* ff_2.

24. circund. ϛ𝔓; circuierunt *a d* (circum.), circulauerunt δ. iudei W. dixerunt E *l*; dicunt *b* ff_2 *aur.* *om.* **ei** W *c r*. quo husque C; usque quo *a b c d e* ff_2 *l*. **tollis** (αἴρεις): suspendis *c f*; excrucias(?) G*(*sed ex erasae sunt*); crucias G^{c} *r*. **palam**: manifeste *l r*, aperte *a*, a parte *e*, ingenue aut libere δ, *cf. Erasm.* ‘παρρησίᾳ *id est* libere *siue* ingenue.’

25. *om.* **eis** *d r cum* ℵ*D. *om.* **resp. eis ies.** F. **loquor** (λαλω D, dico *d*): loquor uel dixi δ; dixi *a et* εἶπον *gr. rell.* **uobis** + palam *c*. crediditis *f*; + mihi K *d cum gr.* D 13. 69. 124. 346 *etc.* hop. C *et semper*. que DEW. fatio W. **haec** (hec W) = ταῦτα: ipsa *a d e l Tert. et* αυτα D. test. peribent CZ*(*corr.* Z^{2}); test. dicunt *a e*, testificantur *d*.

26. **creditis** + mihi D *c r*. **quia non** (ὅτι οὐκ ℵBDLX *min.*): non enim *a c e* δ *et* οὐ γάρ AΓΔΛΠ *etc.* obibus O. **meis** + sicut (sic δ) dixi uobis *a b e f* ff_2 *r* δ *cum gr.* ADM^{2}XΓΔΛΠ^{2} *etc.*; *sed cum seqq. coniungunt d* ff_2 *l et gr.* D.

27. **oues** (ouis Z*, *corr.* Z^{1}) **meae** (mee W):

audiunt
et ego cognosco eas
et sequuntur me
28 et ego uitam aeternam do eis
et non peribunt in aeternum
et non rapiet eas quisquam
de manu mea
29 pater meus quod dedit mihi
maius omnibus est
et nemo potest rapere
de manu patris mei
30 ego et pater unum sumus
31 sustulerunt lapides iudaei
ut lapidarent eum
32 respondit eis iesus
multa opera bona ostendi
uobis ex patre meo
propter quod eorum opus
me lapidatis?
33 Responderunt ei iudaei
de bono opere non lapidamus
te sed de blasphemia
et quia tu homo cum sis
facis te ipsum deum

---

sequuntur me. 28 et ego uitam aeternam do eis. et non perient. in aeternum. nec quis-
quam rapiet eas de manu mea. 29 pater meus quod dedit mihi maius omnibus est. et nemo
potest rapere illud de manibus patris mei. 30 ego et pater unum sumus. 31 sustulerunt ergo
iterum iudaei lapides ut lapidarent eum. 32 respondit eis iesus. multa opera bona ostendi
uobis a patre meo. propter quod eorum opus lapidatis me. 33 responderunt ei iudaei. pro
bono opere. non te lapidamus. sed propter blasphemia. et quia tu cum sis homo. facis

---

oues quae sunt meae *d*; qui sunt ex ouibus meis *a b l r Hil. de Trin.* 7, qui de ouibus meis (> meis ou. *e*) sunt *e* ff_2 *Aug. de pec. mer.* 1. **audiunt** *bis scr.* O, *sec. expunct.* **ego**: eego M; *om.* CT *e Aug. in Ioh.* **cognosco**: agnosco Δ; gnosco *d*, noui *r Hil.* secuntur AGKSTVY.

28. etern. *bis* W. *om.* do Δ. pereunt *a e.* **aeternum**: eum *lapsu* E; sempiternum *r*, perpetuum *a d e.* **et non** *sec. codd. plur. vg.*, et nemo *a c e*, nec *f r*: *om.* et AꝜFΔFHSY. **rapiet** *codd. plur. et vg.*: rapit CGOQT *a c e* ff_2 *l r*, rapiat H. **non rap.** *bis scr.* V. *om.* **quisquam** *a c e.* > quisq. rap. eas *b f* ff_2 *l r.* **mea**: patris mei E (*ἐx u.* 29).

29. *om.* **meus** *a b c e* ff_2 *l et gr.* ℵ* 13. **quod dedit mihi** (michi KW) *codd. vg. uett. plur. et* δ δέδωκέν μοι ℵB*L 15^ev *Hil. Ambr. Hieron.* (*in Tert. Prax.* 22 *codd. inter* **quod** *et* qui *fluctuant*): qui dedit mihi *d Arnob.* (*Bentl.*), qui uel quod dedit mihi δ, ο δεδωκως μοι D, ὃς δέδωκέν μοι *plur.* **maius omnibus est** (*om.* **omnibus** Q) *codd. vg. uett. paene omn. et gr.* μειζον παντων εστιν A, *item* παντ. μειζον εστιν B, maius est omnibus R *a e r Aug.* (*infra*) *et* παντ. εστιν μειζον X: *uoluit* maior omnibus est *Bentl. cum gr.* μείζων πάντων ἐστιν ΓΔΛΠ *etc.*, > omnium maior est *d et* πάντων μείζων ἐστιν ℵDL. *Sed cf. Aug. in Ioh.* 48. 6 '*Quid dedit filio pater* maius omnibus? *ut ipse illi esset unigenitus filius . . . transcendit magna omnia, peruenit ad illud quod* maius est omnibus . . . quod dedit mihi pater *id est ut sim uerbum eius, ut sim unigenitus filius eius, ut sim splendor lucis eius,* maius est omnibus.' *Notabit lector lectionem Hieronymi in hoc uersu insigni* (1) *certam esse,* (2) *auctoritatem graecam ambabus partibus habere,* (3) *nullam codicum familiam adhuc notam constanter sequi: cf. ad* ix. 9. *om.* **et** Y*(+Y¹) *r.* naemo E. poterit *r.* **rapere** + illud *a c e f aur. et gr.* 69 *al.* 5 + αὐτά.

30. **ego** + enim *l.* **et** *sup. lin.* Δ. **pater** + meus *e* δ *et gr.* Δ *min.* **sumus**: scimus Δ.

31. **sustulerunt** (sustull. R; tulerunt *a e*, baiulauerunt *d*) *sine add. cum codd. plur.* ϛℌ ff_2 *aur. Aug. et gr.* ℵBL 33: + ergo BEKOQ𝔖ℭ *Tisch. cor. uat. uett. rell.* (igitur *r*) *et gr.* ADX *etc.*; *deinde* + iterum *f* δ *cum gr. plur.* lapidem ꝜF. iudei EW. > iudaei lap. *e f et gr.* 69. 254 *al. pauc.* huti C.

32. respondet G. **iesus** + dicens *c*, *cf.* respondens ies. dixit eis *foss.* **opera bona** (ἔργα καλά ℵAKΛΠ *min.*) *codd. et uett. plur.* (*om.* **bona** *b*): > bona opera W *vg. Aug. d* δ *et gr.* DLXΓΔ *etc.* **ex**: a T *c e d f r* δ. *om.* **meo** *d e cum gr.* ℵ*BD. **quod**: quid *e.* *om.* **eorum** T *e.* *om.* **opus** E *a*? *e.* > opus eorum G. > lapidatis me *c d* (-dastis) *f l* δ *aur.** *cum gr.* ADX *rell. plur. et ita uoluit Bentl. primo sed secundis curis restituit* **me lap.**

33. **resp.** + ergo ET *e.* **ei** *om.* ERT. > iud. ei Δ* (*sed corr.*). iudei EGW𝔖; + et dixerunt ei E *e* (*om.* ei); + dicentes *d* δ *cum gr.* DEGHM² *etc.* hoperae C; *om. e.* > opere bono *d.* > te lap. *a c f* ff_2 *l aur.*, > te non lap. *e r.* blasſemia DR, blasphaemia E. *om.* **et** *c cum gr.* ℵ. **et quia tu** *in ras.* K. **quia**: quod D. *om.* **tu** *d e cum gr.* DKΠ. quum CΘ. > cum sis homo G *e f l r aur.*; > cum tu homo sis *a.* *om.* **ipsum** *b d e r.*

34 respondit eis iesus
nonne scriptum est
in lege uestra
quia ego dixi dii estis?
35 si illos dixit deos ad quos
sermo dei factus est
et non potest solui scriptura
36 quem pater sanctificauit
et misit in mundum
uos dicitis quia blasphemas
quia dixi filius dei sum?
37 si non facio opera patris mei
nolite credere mihi
38 si autem facio
etsi mihi non uultis credere
operibus credite
ut cognoscatis et credatis
quia in me est pater
et ego in patre
39 (93. 4) quaerebant ergo eum
adprehendere
et exiuit de manibus eorum
40 et abiit iterum trans iordanen
in eum locum ubi erat iohannes baptizans primum
et mansit illic.

---

te ipsum deum. 34 respondit eis iesus. non ne scribtum est in lege uestra. ego dixi dii
estis. 35 si ergo illos dixit deos. ad quos sermo dei factus est. et non potest solui scribtura.
36 quem pater sanctificauit. et misit in hunc mundum. uos dicitis. quia blasphemas. quia
dixi filius dei sum. 37 si non facio opera patris mei. nolite credere mihi. 38 si autem facio. et
non uultis credere mihi. uel operibus credite. ut cognoscatis et credatis. quia in me est
pater et ego in eum. 39 quaerebant autem eum iterum adprehendere. et exiuit de manibus
eorum 40 et abiit iterum trans iordanen. in eum locum. ubi erat iohannes prius baptizans.

---

34. *om.* **eis** *e r.* **iesus** + et dixit *d et* D^gr. **nonne**: non *a d e Cypr. Test.* ii. 6. scribtum ꟻFEGSYZ. > est scr. *a d e δ Cypr.* (*Bentl.*) *cum ord. gr.* *om.* **uestra** *b c d e ff₂ l r aur. Cypr. et gr.* ℵ*D 19^ev. *om.* **quia** *f δ et gr.* ΑΓΔΛΠ *etc.* di FMZ^c. hestis C.

35. **si**: et ƎP* (*corr. mg.*); + ergo *c f l r Hil. de Tr.* 7 *cum gr.* 235. 249 *al.* 3. illo^s Y. daeos E, deeos H; ds̄ D*(*sed corr.*)R. **ad**: apud E. **sermo**: uerbum *d l r Hil* **dei factus est** (fiebat *c*) = τοῦ θ. ἐγένετο ℵABLX *al. plur.*: > factum est dei *d l r Hil.*, fiebat dei *a b e ff₂ cum gr.* D. **ad quos s. d. f. est** *om. Cypr.* *om.* **et** D *durmach.* *om.* **non** V* (+ *cor. rec.*). **solui** *in ras.* Y; *om.* ƎP* (+ ƎP¹). scribtura ꟻFEOSYZ; *om. e Cypr.*

36. **quem** (quod *Cypr.*) + ergo DR. **pater** (deus J) **sanctificauit**: monauit (*uel tale quid*) B *ut udtur, sed codex mutilus est.* missit D. **in** + hunc E *uett.* (*exc. δ*). dicites O. **in mundum uos di** *in ras. scr.* ꟻF (*fuerat* et misit in mundum). **blasphemas** (blasfemas T) *codd. plur. vg. d f δ aur. et gr.*: blasphemat EƎPO^c *a e ff₂ l Cypr.*, -phaemat O*, -femat DQR *b r, et* βλασφημεῖ *Eus. ps.*; blasphemo *c*, -maui *Hil.* **sum**: *sequitur uacua pagina in* G; *deinde quae sequuntur alia manu scripta sunt.*

37. fatio W *et* 38; faci H. **opera**: facta *Cypr. et* 38. *om.* **mei** *a b e ff₂ Cypr.* michi W *et* 38. > mihi cred. *a c d e ff₂ r aur. Cypr. Aug.*

38. **si autem**: quod si *b ff₂ l aur.* (+ autem); *om.* **si autem . . . credere** *e.* **etsi** (κἂν): et CET *a b c f ff₂ l gat. Cypr.* **mihi non uultis credere** (εμοι μη θελετε πιστευειν D): > non uultis mihi cred. *a c* (*f*) *ff₂*; mihi non creditis *δ et* ἐμοὶ μὴ πιστεύετε (*uel* -ητε) *gr. plur.*; *deinde* + uel *b c f.* **ut cognoscatis** (ἵνα γνῶτε): ut sciatis *d r*; et scitote *a e Tert. Prax.* 22, et cognoscite *c l Cypr.*, et cognoscetis *b ff₂*. **et credatis** (καὶ πιστεύσητε ℵΑΓΔΛΠ *etc.*) *codd. et vg. et f ff₂^c δ aur.*: et cognoscatis *r Hil. et* καὶ γιγνώσκητε BLX *min.*; *om. a b c d e ff₂* l Tert. Cypr. cum gr.* D. > pater in me est *vg. l* (*r*). *om.* **est** Q *d r δ.* **in patre** (ἐν τῷ πατρί ℵBDLX *etc.*) *codd. vg. uett. plur.*, in patrem G: in eo *b ff₂ r*, in illo *δ Cypr.*, in eum *f l*; ἐν αὐτῷ ΑΓΔΛΠ *etc.*

39. querebant DW. **ergo** (autem *f*): *om.* E *cum gr.* BEGH *etc.*; et quaer. *d et* D^gr. **eum** + iterum *f δ cum gr.* ℵ^cAKL *etc.* **adprehendere** (πιάσαι) DGKOXZ^c, adprae. BCEƎPΘIMTQRZ*, appre. STVW *vg.*: adprendere H; prendere AꟻF FM *Tisch.*, prehendere J; perdere ΔY; + iudaei *c.* exibit O, exiit ƎP*(*corr. mg.*); euasit *a r.* **manibus** (χειρῶν 1. 22. 247. 2^pe): manu *δ cum gr. plur.*

40. habiit C, abit E, abii W. *om.* **iterum** *e.* ihordanen C; iordanem GJMMT *vg.* *om.* **eum** *d e r δ* (*Bentl.*). hubi C. **erat**: orabat J. iohannis DEƎP¹O, ioannes 𝔖ℭ. babtizans DƎP, baptiszans E. **bapt. primum** (πρῶτον *plur. sed omnes ante* βαπτ.): > primum bapt. *δ* (*Bentl.*) *cum gr., et* > prius bapt. *a e f ff₂ aur.* (prius ioh. bapt.) *et* πρότερον ℵΔ (*non δ*) 69. 218. **mansit** (ἔμεινεν *plur.*): manebat *a b c e ff₂ l et* εμενεν B.

41 (94. 10) Et multi uenerunt ad eum
et dicebant
quia iohannes quidem signum
fecit nullum
omnia autem quaecumque
dixit iohannes de hoc
uera erant
42 et multi crediderunt in eum.
XI. 1 Erat autem quidam languens
lazarus a bethania
de castello mariae et marthae
sororis eius
2 maria autem erat quae unxit
dominum ungento
et extersit pedes eius
capillis suis
cuius frater lazarus
infirmabatur.
3 Miserunt ergo sorores
ad eum dicentes
domine ecce quem amas infirmatur
4 audiens autem iesus dixit eis
infirmitas haec non est ad
mortem sed pro gloria dei
ut glorificetur filius dei per eam
5 diligebat autem iesus martham

---

et mansit ibi. 41 et multi uenerunt ad eum et dicebant. quia iohannes quidem. signum
fecit nullum. omnia autem quaecunque iohannes dixit de hoc. uera erant. 42 et multi
crediderunt in eum. XI. 1 Erat autem quidam infirmus. nomine laxarus. a bethania.
de castello mariae. et marthae sororis eius. 2 maria autem erat. quae unxerat dominum
unguento et extersit pedes eius capillis suis. cuius frater lazarus infirmabatur. 3 miserunt
ergo sorores eius ad eum dicentes. domine. ecce quem amas infirmatur. 4 audiens autem
iesus. dixit. haec infirmitas non est ad mortem. sed propter gloriam dei. ut glorificetur
filius dei per eum. 5 diligebat autem iesus martham. et sororem eius mariam et lazarum.

---

41. **uenerunt** (ἦλθον) *codd. plur.* (uenierunt BFD) *vg. a d e f Aug.*: ueniebant AX^c *Tisch. b c ff₂ l δ aur.* *inc.* uen. ergo ad illum multi *a e.* *om.* **quia** *c d e cum gr.* ℵD. iohannis *pr.* M, *et rell. ut* 40. > null. sign. fecit *a c aur.* *inc. u.* 42 **omnia autem** *edd. satis multae.* **autem**: *om.* ƎP; enim E. quecumque DEW, quaecunque ϚℌC; quae *a c d e ff₂*. **dixit** *inter lin.* Y^c. iohannis *sec. ut* 40. > ioh. dixit *b d f l aur.* **uera**: *om. e*; uerba R. **erant**: sunt D* (*corr.* D¹) J *a c e aur.*; *om. l.*

42. **eum** *sine addit. cum gr.* 16: + ibi D *Bentl. d et gr.* ℵABDKL *etc., et* > illic in eum δ *cum gr.* EGHSΓΔ *etc.*

XI. 1. **languens** (ἀσθενῶν): *periit in* B; languidus J; infirmus G *a b c* (> inf. quid.) *d f ff₂*; aeger *l r*; qui tenebatur infirmitate magna *e.* latzarus D *et u.* 2; + nomine DG *a c et* > nomine laz. *b f ff₂ l.* betania W. **castello**: monicipio *r*, *cf.* '*O. L. Bibl. Texts*' II *p.* 137. marie W. mar||thae G, marthe W, martae CZ*, marte T. **sororis eius** (τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς) *codd. plur.* ℌC *uett. plur.* (soror *aur.*), *cor. uat. qui notat* '**eius** *in graeco est feminini generis et* **sororis** *gen. singularis et ita* **eius** *non refertur ad lazarum sed ad mariam*,' *sed* τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ A 32^ev: sororum eius DEG^mg QRWZϚ𝔖 *l gat. Aug.*; sorores eius *e.*

2. *om.* **erat** D. > erat autem maria *a d r δ cum ord. gr.*, haec autem erat m. *e.* que D. uncxit ΔEƎPFIMTOR, hunxit C, ungxit X; unxerat *a d e f l r.* domino FH; iesum *b.* **ungento** (*cf. Mt.* xxvi. 7) *cum* AHMOSYZ^c: unguento B BFC(hungu.)DΔEƎPFGΘIJKMTQRTVWXZ* *vg. Tisch., et* > ung. dominum E. exstersit R, tersit *c*; exterserat *a d e r.* **suis**: eius D* (*corr.* D¹). > cap. suis pedes eius *e.* **cuius** + et *d et* D^gr. **infirmabatur** + et audiens ihs dix̄ eis E *sed expunct.*

3. misserunt DƎP. **ergo**: haec E; + hae *a.* **sorores** (-ris G*O) *sine add.* ACDΔƎPFHΘMQ RY δ *et gr. plur.*: *om. b l*; + eius BBFEGIJKMT OSTVWXZ *vg. cor. uat. a c d e f ff₂^c* (*om. uers. ff₂**) *r aur. Aug. et gr.* DS *min.* **eum**: iesum *b c d e l r aur. et gr.* D. > ad ies. sor. eius *r.* **amas**: s *in ras., deinde sequitur ras.* 4 *aut* 5 *litt.* ƎP. > quem amas ecce *b l.* infirmabatur EMT *aur.*

4. **audiens autem** (itaque O) **iesus**: et audiens iesus E; audiuit (+ autem *c*) i. et *b c ff₂* l*; cum audisset iesus *a*; *om. e.* hec W *semper.* > haec infirmitas *b d e δ* (*Bentl.*) *cum gr.*; + eius *d et* D^gr. **pro**: propter E *d f.* gloriam EO *d f*; claritate *b.* deo EH*; domini *gat.*; + est *e.* **glorificetur**: clarificetur *b c*, magnificetur *a e*, honorificetur *l.* **per eam** (δι' αὐτῆς) *cum* A^c BFCDEFGIMMTQT WX *vg. cor. uat. d δ Aug.* (*diserte*), per ipsam *aur.*: per eum A*BΔƎPHΘJKORSVYZ *f ff₂^c*, per ipsum *b c l*, in ipso *ff₂**, in illo *a e.*

5. dilegebat D; amabat *a d e*; *gr.* ἠγάπα, *sed* εφιλει D. *om.* **autem** Q *ff₂*. **martham** (martam T)

et sororem eius mariam
et lazarum
6 ut ergo audiuit quia infirmabatur
tunc quidem mansit in eodem
loco duobus diebus
7 deinde post haec dicit
discipulis suis
eamus in iudaeam iterum
8 dicunt ei discipuli
rabbi nunc quaerebant
te lapidare iudaei
et iterum uadis illuc?
9 Respondit iesus nonne duodecim horae
sunt diei?
si quis ambulauerit in die
non offendit quia lucem
huius mundi uidet
10 si autem ambulauerit nocte offendit
quia lux non est in eo
11 haec ait et post hoc dicit eis
lazarus amicus noster dormit
sed uado ut a somno
exsuscitem eum
12 dixerunt ergo discipuli eius

---

6 ut ergo audiuit quia infirmatur. tunc quidem mansit in eodem loco. duobus diebus.
7 deinde post haec. dicit discipulis suis. eamus in iudaeam iterum. 8 dicunt ei discipuli.
rabbi nunc quaerebant te iudaei lapidare. et iterum uadis illuc. 9 respondit iesus. nonne
duodecim horae sunt diei. siquis ambulauerit in die. non offendet. quia lucem huius
mundi uidet. 10 siquis autem ambulauerit nocte. offendet. quia lux non est in eo. 11 haec
ait. et post haec dicit eis. lazarus amicus noster dormit. sed uado. ut suscitem eum.
12 dixerunt ergo discipuli eius. domine. si dormit saluus erit. 13 dixerat enim iesus de

---

et sororem (sorem ƎP*, sorerem E*) **eius** (> sor. eius et D) **mariam** (*om. uoluit Bentl. cum d r δ et gr. paene omn.*) **et lazarum** (latz. D): lazarum et sorores eius *a c* (sororem) *e aur.*, laz. et mariam et sororem eius (+ martham *cor.*) ff_2.

6. **ut ergo** (autem D* *sed corr.*): unde ergo ut R. **audiuit** + iesus W. **quia**: quod Y. **infirmabatur** *cum* AꟻΔƎPFGHΘIKMMTOQSVWYZ *vg. aur. Aug.*, infirmaretur *e*: infirmatur BCDEJRTX *a b c d f* ff_2 *l r δ gat. Bentl. et gr.* ἀσθενεῖ. *om.* **quidem** *a cum gr.* D. **mansit**: + iesus *b d* ff_2 *cum gr.* D, *et* > iesus mansit *c l.* **in eodem loco**: *om.* **eodem** D; *gr.* ἐν ᾧ ἦν τόπῳ, *sed* επι τω τοπω D. duos (duo *d*) dies *b d*; biduo D *a e* ff_2, biduum *r gat.*, biduo uel duas dies δ; *om.* l^*.

7. **deinde**: et *d*, ειτα D (ἔπειτα *rell.*). **post haec** (μετὰ ταῦτα X): post hoc *d δ Bentl. et gr. rell.* **dicit** (λέγει) *codd. plur.* ϛ𝔓, ait T *a e*: dixit D𝔖ℭ. **suis** *om. a cum gr.* ℵBLX *etc.* *om.* **disc. suis** *e* l^*. iudeam DEƎPMTW *vg.* > iterum in iud. *a c e* ff_2 *r aur. cum gr.* 13. 69. 2^{pe}.

8. *Distinguunt* eamus in iudaeam . Iterum dicunt ei D *d.* **discipuli** + eius *a c d e et gr.* DΓ *min.* **nunc** *ex* nunt Z; modo *a.* querebant DTW; quaerunt ƎP δ (*non* Δ^{gr}). iudei EGW. **lapidare iud.** (λιθάσαι οἱ ἰουδ.) *cum* AꟻΔFGHΘ^{c}MS *Bentl. a b c d e* ff_2 *l δ et* occidere iud. *r*: > iud. lapidare BCDEƎPΘ*IJKMTOQRTVWXYZ *vg. edd. ant., f aur. Aug. et gr.* U 1. 13. 69 *etc.* *om.* et G. uades O. ibi *d r.*

9. **iesus** + et dixit eis E *c.* du^{o}decim ƎP; ·XII· DEFVW. orae O, hore RWZ*. > sunt hor. diei VZ *vg. δ et gr.* ΔΛ *etc.*; horas habet dies *d et* D^{gr}. **diei** + et E *cor. uat.** **si quis**: qui D. hambulau. C, ambulab. T; ambulat *d r δ et* περιπατεῖ E*HΛ 13. 69 *etc.* in diae C, per diem *e l r*, interdie *a* ff_2, interdius *b.* offendet ꟻ^{1}C(hoff.)KT *a d f aur. non graec.* *om.* **quia . . . nocte offendit** (*u.* 10) Q. **lucem**: lumen D *a d e r δ.* > mundi huius *d e δ* (*Bentl.*) *cum gr.*

10. **si autem** (ἐὰν δέ): nam si D, quod si *a c e*, si *b* ff_2 *r aur.*; *deinde* + quis D *a b c e* ff_2 *r δ aur. et gr. omn.* + τις; > si quis autem *d f l Bentl.* hambulau. C, ambulab. T; ambulat D *d l r δ et* περιπάτει HUXΠ^{2} 69. 131 *etc.* **nocte** *codd. plur.* (-tu Θ) *b c f*: in nocte BHJKW *vg. Tisch. c d δ aur. Aug.*, in noctem *a* ff_2, per noctem D *e l r*; *gr.* ἐν τῇ νυκτί. **offendit** (προσκόπτει) *codd. plur. vg. et c* ff_2 *l r δ*: offendet AꟻC(hoff.)ΔFHKSTY *a b d e f aur.* **lux**: lumen *d δ.* in ea *d aur. cum gr.* D*.

11. **ait** *codd. vg. b f l aur.*: dixit *a c d e* ff_2 *r δ et gr.* εἶπεν. **post hoc** (μετὰ τοῦτο) ABꟻDΔFH Θ^{1}JKMOQSVXYZ *d δ Aug.*: post haec CEƎPG Θ*(*ut udtur*)IMTRT(hec)W *vg. a b e f* ff_2 *l aur.*; postmodum *r*, postea *c.* **dicit**: dixit 𝔖ℭ *r δ* (*non* Δ^{gr}). lazar^{u}s B, latzarus D. **dormit** (κοιμαται D): obdormit *a*; dormiuit *d* ff_2 *l* (obd.) *r et* κεκοίμηται *gr. plur.* **sed**: et Z*(*corr.* Z^{2}). sompno W, sumno ƎP. *om.* **a somno** *a b d e f r* δ^{c} (ex s. δ*). > a somno ut M. suscitem EƎPT *a* (suscito) *b e f* ff_2 *r*, excitem 𝔓𝔖ℭ *c d l δ Aug.*; *gr.* ἐξυπνίσω. **eum**: illum E *a e.*

12. **ergo**: + ei *a b* (*om.* **ergo**) *c* ff_2 *r*, + illi *d*,

domine si dormit saluus erit
13 dixerat autem iesus de morte eius
illi autem putauerunt
quia de dormitione
somni diceret
14 tunc ergo dixit eis iesus manifeste
lazarus mortuus est
15 et gaudeo propter uos ut credatis
quoniam non eram ibi
sed eamus ad eum
16 dixit ergo thomas qui dicitur
didymus ad condiscipulos
eamus et nos ut moriamur
cum eo.
17 Uenit itaque iesus et inuenit
eum quattuor dies iam
in monumento habentem
18 erat autem bethania
iuxta hierosolyma
quasi stadiis quindecim
19 multi autem ex iudaeis uenerant ad
martham et mariam
ut consolarentur eas
de fratre suo

---

morte eius. illi autem putauerunt. quia de dormitione somni diceret. 14 tunc ergo dixit
eis iesus. manifeste lazarus mortuus est. 15 et gaudeo propter uos. ut credatis quoniam
non eram ibi sed eamus ad eum. 16 dixit autem thomas. qui dicitur didymus. condiscipulis
suis. eamus et nos ut moriamur cum eo. 17 ueniens ergo iesus. inuenit eum quatuor dies
iam habentem in monumento. 18 erat autem bethania. iuxta hierosolymam. quasi ab
stadiis quindecim. 19 et multi ex iudaeis conuenerant ad martham. et mariam. ut con-

---

cum gr. plur. **eius** *om. b d ff$_2$ l r Aug. et gr. plur.* (*sed* οἱ μαθ. αὐτοῦ C^{2}LΓΔΛ *etc. pro* αὐτῷ οἱ μαθ.). salbus T.

13. **dixerat au. ies.** *in ras.* K^1. dixit T. *om.* **iesus** T. **putauerunt**: aestimauerunt *a r*, extim. *e.* **quia de** *in ras.* K^1. **quia**: quod D. **de** (*om.* ꝐF*) **dormitione** (-nem ꝐF* *l* r*, dormitatione DS X^c *aur.*) **somni** (sompni W, somnii ABꝐFC^{c}ΔFH KOSVXYZ* *r*, somnus *a b d et l* ut udtur*; + eius O^c) = περὶ τῆς κοιμήσεως τοῦ ὕπνου: de somno *c e.*

14. *om.* **ergo** *a cum gr.* A *min.* **dixit** (εἶπεν): dicit EG *c ff$_2$ l r*, ait *a e.* *om.* **eis** *a e.* *om.* **iesus** *a e r* δ *et gr.* 33. 157. > iesus dix. eis *vg. edd. ant.*, > eis dix. iesus *b.* manifestae C; palam *d.* > manifeste ait *a e.* *Distinguunt* iesus. manifeste lazarus *etc.* FS *f*, *cf. p* (*Lectio Sangallensis*) *qui libere incipit* in illis diebus dixit iesus ad discipulos suos lazarus amicus noster infirmabatur et manifeste mortuus est. latzarus D; + amicus noster *d* (*p*) *et* D^{gr}.

15. gaudio Z* (*corr.* Z^1). **propter uos**: uestri causa *a e.* > ibi fui *c*, > quod ibi non fui ut credatis *e*; *confuse* propter uos quia non eram ibi ut credatis quia non eram ibi E *et forsan a* (. . . stri caus . . . ibi non . . . eram ibi *tantum legi possunt*). heamus C.

16. **dixit** (εἶπεν): dicit Ꞩ; ait *a c e ff$_2$ aur.* **ergo**: autem *f p*; *om. a e.* tomas T. dydymus Z* (*corr.* Z^3), didimus EꝐΘMRTVWY, dedimus D. **ad condiscipulos**: + suos B(*forsan*)ꝐFDEꝐ FGHΘMT; condiscipulis suis *d f p* (cum disc.) δ (*om.* suis); *om. c.* **ut** (ἵνα): et BH*(*corr.* H^1)T XꞨ𝔖 *c aur. Aug.*; *om.* D *ff$_2$* p.* cum illo DEꝐ* (*corr. mg.*) *a b c e l p Aug.*

17. **uenit . . . et** (ἦλθεν . . . καί C*D): ueniens *f* δ *et* ἐλθών *gr. plur.* **iesus** + in bethaniam *d et gr.* ℵ^{cb}A^{2}DXΛ *min.* **quattuor** (quatuor ꝐPGR Ꞩ𝔓, ·IIII· DTW) **dies** (diebus Ꝑ) **iam** (= τέσσ. ἡμέρας ἤδη ℵA^{2}C^{3}LXΓΔ *etc.*) *codd. plur. vg. et b f* δ *aur.*, quatriduum iam *c*: quattuor iam dies Δ (τέσσ. ἤδη ἡμ. BC* *min.*); iam quartum diem E (dies) *l p* (*r*), iam quadriduum *a ff$_2$* (-duo); quattuor dies (*sine* **iam**) *d e cum gr.* A*D *min.* monomento E. abentem C; iacentem Ꝑ *non uett.* > habentem in mon. *a e f ff$_2$* δ *et gr. plur.* (*non autem gr.* DL).

18. **iuxta**: prope *a e*, proximum *d.* **hierosolyma** (*cf. ad* i. 19) ABΔFGMOQXYZ *a b e ff$_2$ l* δ *aur.*: hierosolymam ꝐFCHΘIJSV *Tisch. c f p r*, hieru. KR, iero. *vg.*, hierosolimam M, hieru. EꝐ, hyeru. D, ihero. T, iero. W; hierosolymis *d.* quassi R; + a *b l** δ (*Bentl.*), + ab *f r*; fere *a e*, fere + a *c ff$_2$*; a (*om.* fere) *d et* D^{gr}. stadis EꝐQ(-tis)R. ·XU· DEFTW; duodecim *c l r.*

19. **multi autem** (πολλοὶ δέ ℵBCDLX *min.*): et multi *f* δ *cum gr.* AΓΔΛΠ *etc.* iudeis EGW; hierosolymis *d et* D^{gr}; + qui H. uenerunt EMTX *p r* δ *aur.*; *f uide supra.* **ad martham** = πρὸς τὴν μ. ℵBC*LX *min.*: *sed* πρὸς τὰς περὶ μ. AC^{3}ΓΔ (*non* δ)ΛΠ *etc.* **et** + ad O *ff$_2$*. consularentur D ꝐPR. ea E. > eas cons. *a c e ff$_2$*. *om.* **suo** *d ff$_2$* l cum gr.* ℵBDL.

20 martha ergo ut audiuit
quia iesus uenit occurrit illi
maria autem domi sedebat
21 dixit ergo martha ad iesum
domine si fuisses hic frater meus
non fuisset mortuus
22 sed et nunc scio quia quaecumque
poposceris a deo
dabit tibi deus
23 dicit illi iesus resurget
frater tuus
24 dicit ei martha scio quia resurget
in resurrectione in nouissimo die.
25 Dixit ei iesus ego sum resurrectio et uita
qui credit in me etiamsi mortuus fuerit
uiuet
26 et omnis qui uiuit et credit
in me non morietur in aeternum
credis hoc?
27 ait illi utique domine
ego credidi quia tu es christus filius
dei qui in mundum uenisti
28 et cum haec dixisset
abiit et uocauit mariam sororem suam
silentio dicens
magister adest et uocat te
29 illa ut audiuit surgit cito
et uenit ad eum

---

solarentur eas de fratre suo. 20 martha ergo. ut audiuit quia iesus uenit. occurrit illi.
maria autem domi sedebat. 21 dixit ergo martha ad iesum. domine si hic fuisses frater
meus non esset mortuus 22 sed et nunc scio. quia quaecumque poposceris a deo dabit tibi
deus. 23 dicit ei iesus. resurget frater tuus. 24 dicit ei martha scio quia resurget. in re-
surrectione. in nouissimo die. 25 dixit ei iesus. ego sum resurrectio et uita. qui credit in
me. etsi mortuus fuerit uiuet. 26 et omnis. qui uiuit et credit in me. non morietur in
aeternum credis hoc. 27 ait illi. utique domine. ego credidi. quia tu es christus filius dei.
qui in hunc mundum uenisti. 28 et cum haec dixisset abiit. et uocauit mariam. sororem
suam occulte dicens. magister adest. et uocat te. 29 illa uero ut audiuit. surrexit cito. et

---

20. marta O. **ergo**: autem KT; *om.* Q. uenerat *b.* hoccurrit C, o^{c}currit Δ; obiabit *d* (δ), obuiam uenit *r.* in domo G *d l* δ. sedibat O.

21. **dixit** (*εἶπεν*): dicit *l*, ait *a e.* **domine** + tu *e.* fuises R, fuissis Z*(*corr.* Z^{1}). > hic fuisses F *a b c e f ff*$_{2}$ (-set) *aur.* (esses). **fr. meus non fuisset** (esset C *b c e f ff*$_{2}$) **mortuus** (non moreretur *aur.*) *codd. vg. et uett. plur. cum gr.* C^{3}ΓΔΛ *etc. ὁ ἀδ. μου οὐκ ἂν ἐτεθνήκει*: > non fuisset (esset *a*) mortuus fr. meus E *a l p et gr.* ℵBC*LX *min. οὐκ ἂν ἀπέθανεν ὁ ἀδ. μου*; > non fuisset fr. meus mor. *d et gr.* AD 157.

22. *om.* **sed** *a cum* ℵ*BC*X *min.* *om.* **et** DHRT *b d ff*$_{2}$ *p r.* quaequumque H, quecumque DEW, quaecunque 𝔓. posceris ƎP; postulaberis T; petieris *a b c d e ff*$_{2}$ *l p r aur. gat.* **a deo**: deum *d* δ; ab eo T. dauit O. *om.* **deus** AFSY.

23. **dicit** (*λέγει*): dixit MϚ *Sacon* 1515 *et* 1519 *et f.* **illi**: ei QR. ihesus *plene* T. resurgit O *aur.*; surget ƎP *r.*

24. *om.* **ei** *a e.* marta T. stio G. resurgit O *aur.* **in** (*om.* O*) **resurrectione**: in die resurrectionis T; *om.* δ *et gr.* XΔΛ* *al.* 5. **nouissimo** (*ut supra* vi. 39 *etc.*) BCEGHIJMTO(o *fin. in ras.*) QRSTVWZ* *vg. b f l p r* δ *Bentl.*: nouissima ABFDΔƎPFΘKMXYZ^{2} *a c d e ff*$_{2}$ *aur. Tisch.* diae C.

25. **dixit** (*εἶπεν plur.*): dicit BFΔH*(*corr.* H^{1}) QSWY *d e* (ait) *l r Aug. et λέγει* 13. 69; + autem *b.* **ei**: illi W. *om.* **et uita** *a* (*ut udtur*) *l**. aetiamsi E, etiam si S; etsi CDƎP^{mg}GJRTZ* (*corr.* Z^{2}) *a d e f l p r* δ, licet *ff*$_{2}$. moriatur *e ff*$_{2}$. *om.* **fuerit** Q. uibet T; uiuit OQR *b ff*$_{2}$.

26. *om.* **omnis** *p.* *om.* **uiuit et** E. uiuet B(*ut udtur*)QZ, uibet *e*, uidet *a.* credet *a.* moritur FJ. eternum W, atternum D. **credis** + in *a.*

27. + et *ad init.* CT. **ait**: at ƎPF. **illi**: illa ƎP; + martha CT (-ta) *a b c ff*$_{2}$ *l r aur. non gr.* hutique C; etiam *d.* credi W. *om.* **christus** *p.* fi^{li}us Y. **dei** + uiui ETW*(*corr.* W^{1})X^{c}Ϛ𝔖𝔈 *cor. uat.** (*non mg.*) *ff*$_{2}$ *Uictorin. Afer.* **in mundum** (*εἰς τὸν κόσμον*) ABF*CΔƎP*FJMSY *d* δ *Aug.*: in hunc mundum (mandatum *ff*$_{2}$) BF^{2}DEƎP^{mg}GHΘIKMTOQRTVWXZ *vg. uett. rell.* uenit *d.*

28. quum CΘ. **haec** (*ταῦτα* ADΓΔΛΠ *etc.*) *codd. plur. vg. et uett.*: hoc (*τοῦτο* ℵBCLX *al. pauc.*) EHW; + cum V* *sed expunct.* habiit C. *om.* **et abiit** *c.* uocabit T; clamauit *d.* > sor. suam mar. *d et* D^{gr}. **silentio** (dilentio Q) = *σιωπῃ* D: occulte *f et λάθρα gr. plur.* **adest** (*πάρεστιν*): uenit *a d e l p gat.* **et** *tert.* (*καί*) *codd. plur. vg. uett.*: *om.* ABF*(+ BF^{2})ΔƎP*(+ *mg.*)HΘKOSVYZ.

29. **illa**: + autem EG *cf. f*, at illa *p.* + δε ℵBC*LX; et illa *b ff*$_{2}$ *l.* **surgit** (*ἐγείρεται* AC^{2}ΓΔΛΠ

30 nondum enim uenerat iesus
in castellum
sed erat adhuc in illo loco
ubi occurrerat ei martha
31 iudaei igitur qui erant
cum ea in domo
et consolabantur eam
cum uidissent mariam
quia cito surrexit et exiit
secuti sunt eam dicentes
quia uadit ad monumentum
ut ploret ibi
32 maria ergo cum uenisset
ubi erat iesus
uidens eum cecidit ad pedes
eius et dixit ei
domine si fuisses hic non esset
mortuus frater meus.
33 Iesus ergo ut uidit eam plorantem
et iudaeos qui uenerant
cum ea plorantes
fremuit spiritu et turbauit
se ipsum 34 et dixit
ubi posuistis eum?

---

uenit ad eum.
30 nondum enim uenerat iesus in castellum. sed erat adhuc in illo loco. ubi occurrerat ei martha.
31 iudaei autem. qui erant cum ea in domo. consolantes eam. uidentes mariam. quia cito surrexit. et exiit. secuti sunt eam dicentes. quia uadit ad monumentum. ut ploret ibi.
32 maria ergo cum uenisset. ubi erat iesus. uidens eum. procidit ei ad pedes. dicens ei. domine si fuisses hic. non esset mortuus frater meus.
33 iesus ergo ut uidit eam plorantem. et iudaeos qui uenerant cum ea flentes. fremuit spiritu. et turbabit se ipsum.
34 et dixit ubi posuistis eum. dicunt ei. domine ueni et uide

---

etc.) *codd. plur.* ℌℭ *l Aug.*: surrexit (ἠγέρθη ℵB C*DLX *etc.*) DEP^{mg}GKMTQRVWZƧS *uett. rell. cor. uat. mg.* **cito**: confestim *r.* **uenit** (ἔρχεται AC^{2}DΓΔ *etc.*): ueniebat *a b ff$_2$ l aur. et* ἤρχετο ℵBC*LX *min.*

30. **enim** (γαρ D) *codd. vg. et uett.*: autem D *r* δ *cum gr. plur.* δέ. **uenerat**: erat *e.* > iesus uenerat K *d et* D^{gr}. **castellum**: monumentum *r.* athuc FMSY, aduc T; *om. d l* δ *cum gr.* ADL ΓΔ *etc.* > adhuc erat *a e cum gr.* F. *om.* **illo** E *d e* δ. locum *d.* hubi C; in quo *a e.* hoccurr. C; occurrit *c ff$_2$ l*, obuiauit *d*, obuiam erat *r.* marta T.

31. iudei EW. **igitur** (ygitur C): ergo *vg. et edd. ant.*; autem *uett.* (*exc.* δ). *om.* **qui erant . . . domo** *e.* **ea** *codd. plur. vg. et uett.*: illa AƐFΔF HSY *Tisch. a.* domu DV. **et consolabantur** (consul. EPR, consularentur D) = καὶ παραμυθούμενοι: qui consol. *e l*, > qui eam consol. *c ff$_2$*, consolantes *d f*, qui adloquebantur *b*, *et om.* καί *gr.* D. quum CΘ. **cito**: festinanter *p r*, uelociter *a e.* **et exiit**: et abiit E *l gat.*; *om. r.* sequuti HΘX*; subsecuti *p r.* **dicentes** (λέγοντες AC^2 ΓΔΛΠ *etc.*): putabant enim *d et* δόξαντες ℵBC* DLX. *om.* **quia** Q. uadet a monumento H. ploraret *d*; fleret *b* δ *cf. ad Mt.* xxvi. 75.

32. **ergo**: uero EQR; autem DT *b d ff$_2$ p r.* **cum** (quum CΘ) **uenisset** (ueniisset D) = ὡς ἦλθεν: ut uenit *a b c d e ff$_2$ l aur.*, ut intrauit δ, ως εισηλθεν Δ. hubi C. **uidens eum**: *om.* E; uenit ad eum *c*; + et X *c.* caecidit CEPORZ*, cicidit D; procidit *f p* (-edit) *r.* > ei ad pedes *f*, eius ad uel inter pedes δ, *cum gr.* αὐτοῦ πρὸς (*uel* εἰς) τ. πόδας ℵABCLXΓΔ *etc.* **et dixit**: et dicit *vg. Bentl.*, dicens *a d f r* δ *et gr.* λέγουσα. *om.* **ei** *a d r cum gr.* DX *al.* 10. fuissis O. > hic fuisses *a b e* (*p*), hic esses *c aur.*, *cum gr.* D. **non esset** (fuisset B *d l r*) **mortuus frater meus** (eius W*) *cum gr.* 69: > fr. meus non fuisset (esset *Aug.*) mor. D *p Aug.*; > non fuisset fr. meus mor. *d*, > non esset meus mor. fr. δ; *gr.* οὐκ ἄν μου ἀπέθανεν ὁ ἀδ. ℵB C*LΔ *min.*, οὐκ ἂν ἀπέθ. μου ὁ ἀδ. AC^{3}XΓΛΠ *etc.*, ουκ αν μου ο αδ. απεθ. D.

33. **ergo**: uero Q; autem *a e p r.* **ut uidit**: uidens VZ; ut audiuit E. **plorantem**: flentem ƐF *a b e p r.* iudeos DEPOW. uenerunt MT; erant T *gat.* **iud. q. uen.**: conuenientes iudaeos δ. cum eam H*. **plorantes**: flentes *f p*; + illacrymatus est iesus J *et om. u.* 35. > flentes (plorantes *l*) qui uen. cum ea (illa *a e*) *a b c e ff$_2$ l r aur.*, plorantes qui simul uen. cum ea *d et* D^{gr}. **fremuit** (ἐνεβριμήσατο): infremuit BH^{1}ΘOQVW XZ^2 (et fremuit Z*) *vg. b ff$_2$ l r* δ *cor. uat.**; + in *a r aur.* turbabit TX, conturbabit *e*; turbatus est J. semet ipsum BƐFKMTO(semeipsum)WXZ *b* δ *aur. Aug.*; in se ipso J. **fremuit . . . se ipsum**: turbatus est spiritu . . . commotus *p*, conturbatus est spiritu sicut ira plenus *d*, *et* εταραχθη τω πν. ως ενβρειμουμενος *gr.* D *et* I. 22.

34. *om.* **et** *ad init.* E. possuistis DEPR; posuisti *d ff$_2$.* **eum**: illum E. *om.* **ei** V. **et** *sec. bis repetitum* 𝔖.

dicunt ei domine ueni et uide
35 et lacrimatus est iesus
36 dixerunt ergo iudaei
ecce quomodo amabat eum
37 quidam autem dixerunt ex ipsis
non poterat hic qui aperuit
oculos caeci facere ut et
hic non moreretur?
38 iesus ergo rursum fremens
in semet ipso uenit ad monumentum
erat autem spelunca et lapis
superpositus erat ei
39 ait iesus tollite lapidem
dicit ei martha soror eius
qui mortuus fuerat
domine iam fetet
quadriduanus enim est
40 dicit ei iesus
nonne dixi tibi quoniam si credideris
uidebis gloriam dei?
41 tulerunt ergo lapidem
iesus autem eleuatis sursum
oculis dixit.
Pater gratias ago tibi quoniam

---

35 et lacrimatus est iesus. 36 dixerunt ergo iudaei. ecce quomodo amabat eum. 37 quidam
autem dixerunt ex ipsis. non poterat hic. qui aperuit oculos caeci. facere ut hic non
moreretur. 38 iesus ergo iterum fremens in semetipsum. uenit ad monumentum. erat autem
spelunca. et lapis superpositus erat supra. 39 ait iesus tollite lapidem. dicit ei martha.
soror eius qui mortuus fuerat. domine. iam faetet. quadriduanus enim est. 40 dixit ei
iesus. non tibi dixi. quia si credideris. uidebis gloriam dei. 41 tulerunt ergo lapidem ubi
fuerat. iesus autem eleuauit oculos in caelum et dixit. pater gratias ago tibi. quoniam

---

35. *om. uers.* J, *uide ad u.* 33; *om. usque ad* **quomodo** (*u.* 36) δ *et* Δ*gr*. lacrymatus 𝔖ℭ, lachrym. ϛℌ. **iesus**: christus *l*.

36. **dix. ergo** (*ἔλεγον οὖν*): *om.* **ergo** ACS; dix. autem *p r*, et dix. *a c e aur.*, et dix. ergo *l*. iudei CDEW. **ecce**: uide δ. amauit O.

37. *om.* **autem** D. **dixerunt** (-xit T) **ex ipsis** (eis Q *p r*) *codd. vg. uett. cum gr.* D: > ex ipsis dix. G *vg.* δ *aur. Aug. cum gr. plur.* potuit WZ. hoculos C, occ. R; *om.* D. ceci W; + nati CHϛ 𝔖ℭ *e cor. uat.** (*non mg.*) *contra graecum.* **ut et hic non** (*ἵνα καὶ οὗτος μή*) *codd. plur. d e l* δ *aur.*: ut hic non (*om.* et) ƎPHIRTZ* (*corr.* Z²) *vg. a f ff₂*; ne hic *c r*, ne et hic *b*, *et ἵνα μὴ οὗτος* 33. 106. moriretur DEƎPKMT.

38. **ergo** (*οὖν*): autem T *c r foss. et gr.* i*scr*. rursus D; iterum *c d f*; *om. a b e ff₂* l* r et gr.* K. **fremens**: ira conuersus *d*. in semed ipso T; in semet ipsum M *d f*, intra semet ipsum *b r*, intra se *a e*; in spiritu *l*. monomentum E, monumentom H*(*corr.* H¹). spelonca DƎPR, speluncha CG^cZ*. lapes E. superpossitus DEƎPR; *ras.* 3 *litt. inter* i *et* t G; adpositus *e*. **erat**: fuerat T; *om. a b c e ff₂ p* δ *aur. sed gr. omn. ἐπέκειτο.* **ei** (*ἐπ' αὐτῷ sed. om. ἐπ'* ℵ*L f*scr*): *om. c d*; supra *f*.

39. + et *ad init.* T *c*. > iesus ait R. tollete ƎP; remouete *Aug.* *om.* **ei** D. **martha** (marta HT) **soror eius qui mor. fuerat** (*η μαρθα η αδελφη του τετελευτηκοτος* D): > soror defuncti martha δ *et ἡ ἀδ. τοῦ τετελ.* (*uel τεθνηκότος*) *μάρθα gr. rell.*, soror lazari martha *p* (*ut udtur*) *r*; mar. soror defuncti erat *d*, mar. soror lazari *a*; martha *tantum b c e ff₂ l aur.*; *deinde* + ad iesum *e*. **fetet** *codd. plur.*: faetet AΔRSTY, foetet DJ *vg.*; putet E *d*, pudit *p*. **quadriduanus** (quatr. BGIJKMTQ *Tisch.*, quadrianus ƎP* *sed corr.*; quadriduanum MT* *sed corr.*) **enim** (*om.* D *d*) **est** = *τεταρταῖος γάρ ἐστιν*: > quatriduanus (quadridianus W) est enim W *vg. a*; quadriduum enim (> nam quadr. *aur.*) habet *b c ff₂ p r*; quarta diei est enim *e*.

40. **nonne**: non E *uett.* (*exc.* δ *aur.*); + ego R. dixit ibi R; > tibi dixi *a e f l r*. **quoniam**: quia E *b c f ff₂ l*. **si**: *sequitur ras.* 2 *litt.* G. **gloriam**: maiestatem *a*, claritatem *ff₂*.

41. **tulerunt** (tull. ƎP, sustulerunt Q *p r*) **ergo lapidem** (*ἦραν οὖν τὸν λίθον*): cum ergo tul. lap. *d*, et ut reuoluerunt lap. *e cum gr. οτε ουν ηραν* D 6*pe*; *deinde* + ubi fuerat *f*, + non (*super ου*) erat δ, *et + οὗ ἦν* AKΠ *min.*, + *οὗ ἦν ὁ τεθνηκὼς κείμενος* C³EGHMSUΓΔ *etc.* **autem**: ergo T. **eleuatis** (eliu. DƎP, eleb. TX, aeleu. C) **sursum** (susum E, rursum 8F*HZ*) **oculis** (hoc. C) **dixit** *codd. et vg. et aur.*: eleuatis oculis sursum et dixit δ, leuauit oculos sursum et dix. *l et gr. plur. ἦρεν τοὺς ὀφθ. ἄνω καὶ εἶπεν*; eleuauit (leu. *ff₂*, tulit *d*) oc. suos susum et dix. *d ff₂ p r et + αὐτοῦ post ὀφθ.* D *min.*; adleuabit oc. suos et dix. *e et om. ἄνω* 253; adleuatis oculis susum ad caelum dix. *a*, eleuatis sursum oc. in caelum dix. *emm. et ἦρεν τοὺς ὀφθ. εἰς τὸν οὐρανὸν ἄνω καὶ εἶπεν* KΠ *al. plus* 10; eleuauit (leu. *b c*) oculos (+ suos *b*) in (ad *b*) caelum et dix. *b c f*. gracias G. > tibi ago Z* (*corr.*). audis *l*.

audisti me
42 ego autem sciebam quia semper me
audis
sed propter populum qui
circumstat dixi
ut credant quia tu me misisti
43 haec cum dixisset uoce magna
clamauit lazare ueni foras
44 et statim prodiit qui fuerat
mortuus
ligatus pedes et manus institis
et facies illius sudario erat
ligata
dicit iesus eis soluite eum
et sinite abire
45 multi ergo ex iudaeis qui
uenerant ad mariam
et uiderant quae fecit
crediderunt in eum
46 quidam autem ex ipsis
abierunt ad pharisaeos
et dixerunt eis
quae fecit iesus.
47 Collegerunt ergo pontifices
et pharisaei concilium
et dicebant quid facimus quia

---

exaudisti me. 42 ego uero sciebam. quia semper me exaudis. sed propter populum.
circumstantem dixi. ut credant quia tu me misisti. 43 et cum haec dixisset. uoce magna
clamauit. lazare ueni foras. 44 et exiit statim qui fuerat mortuus. ligatus pedes et manus.
institis. et facies eius. orario conligata erat. dicit ei iesus. soluite eum et sinite abire.
45 multi ergo ex iudaeis. qui uenerant ad mariam. uidentes quae fecit iesus. crediderunt
in eum. 46 quidam uero ex ipsis. abierunt ad pharisaeos. et dixerunt eis. quae fecit iesus.
47 collegerunt ergo principes sacerdotum. et pharisaei. concilium. et dicebant. quid faciemus.

---

42. **ego autem** (uero *f*): et ego *a b e* ff_2 *l aur. et* κἀγώ 13. 69. 124; ego *tantum c d r cum gr.* D. audiebas *d*, exaudis *f*. > audis me D. **populum**: turbam EG *uett.* (*exc. d f*). **qui circumstat** (circunstat ϛ, circumstant R): circumstantem *a c e f* ff_2 δ *aur.*, *et* > adstantem turbam G. credat G. missisti D.

43. + et *ad init. a c d f* ff_2 *l p r* δ *cum graeco.* quum CHΘ. clamabit OT, exclamauit DR *a*; + dicens *b r*. > clam. (exclam. *p r*, uocauit *e*) uoce magna *e* ff_2 *p r*. latzare D. **ueni** (δεῦρο): prodi *b p r*.

44. **statim** (ευθυς D) *codd. vg. f aur.*, confestim *d p r*: *om. a b c e* ff_2 *l* δ *gr. rell.* **prodiit** (ἐξῆλθεν), prodiuit G: exiit *a b c d e f* ff_2 *l r*, processit uel procedit δ. **qui** (ille qui *b* ff_2^c) **fuerat** (fuit DT*) **mortuus**: > qui mortuus erat E (fuerat) *c d p r*, q. defunctus er. *a*; ille homo mortuus *l*, ille mortuus *e* ff_2*, *gr.* ὁ τεθνηκώς; *deinde* + de monumento *c*. **ligatus** (alligatus *a*) **pedes et manus** = δεδεμένος τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας *gr. plur.*: ligatis (-tus Q *r* δ; *om. e*) pedibus et manibus (+ eius E) EƎP^mg^QR *e p r* δ *aur. gat.*; ligatis pedes et manus GX (pedis); ligatus manibus et pedibus D^mg^, ligatus manus et pedes D*Wϛ *gat. et* δεδεμ. τ. χεῖρας κ. τ. πόδας AL *min.* **institis**: fasceis *p r*. **illius**: eius EJS *uett.* **sudario**: orario *f* ff_2* *l r*. > ligata erat E *d r*, conligata erat *b f* ff_2 *l*; deligabatur δ; *om.* D. **dicit** (λέγει): dixit *vg. non cod. caraf.*) *a b*. **iesus eis** (*hoc ordine cum gr.* BL *Or.*) *codd. plur.*, *cf.* ies. discipulis suis *e*: > eis iesus BF²DEƎPGMTORVWX *vg.* (*c* ff_2) δ *et gr. plur.*, ad eos ies. *b*, ei ies. *f*, illi ies. *d*; *om.* **eis** T *a r aur.* soluete ƎP. **eum**: illum E *e*. sinete ƎP; dimittite *d r gat.*; + eum D ff_2 *et gr.* BC*L 33. 157. habire C; ire *a b e l r aur.*; ut uadat *d*.

45. **ergo** (οὖν): igitur E *r*; uero ƎP^mg^R *et* δε ℵ. iudeis DEW. *om.* **uen. ad mar.** *et l.* **ad mariam**: cum maria δ *et* Δ^gr^; + et martham *vg. edd. ant. cum cor. uat.** (*non autem mg. nec cod. caraf.*). **et uiderant** (*gr.* ἐλθόντες . . . καὶ θεασάμενοι): et uiderunt BJT^c^ *e*; ut uiderunt *gat.*, qui uiderant ff_2, uidentes E *a b d f r*, *et* εωρακοτες *sine* και D; et uiderant uel uidentes δ. que DE; quod *d e* (*Bentl.*), *et* ὅ A²BC*D *min.* **fecit**: est factum *e*; + et H; + iesus *vg. a d f* ff_2 δ *gr.* ℵC^c^DXΓΔ *etc.* > uid. quae fecit et X. **eum** + discipuli eius H.

46. **quidam**: aliqui *d*. habierunt C. phariseos DƎPGW. que D; quod *b* (id quod) *d e* ff_2 *l cum gr.* CDM *min.* fecisset *r*.

47. **collegerunt** ACDFHΘJKQTWZ *vg.*, *et* colligerunt BFΔEƎPGIMMTORSVXY: congregauerunt *a d e r*. **pontifices**: sacerdotes *a e r*, principes sacerdotum *b c f* ff_2; scribae *d* (*non* D^gr^). pharisei DGW, pharisae K, farisaei R; + ad Q; + fecerunt ƎP. consilium DEƎPQT. dixerunt D* (*corr. mg.*) *a*. **quid** + ergo δ *et* Δ^gr^. **facimus** (ποιοῦμεν *plur.*) *cum* ABFΔƎPFGIMTQRSVWYZ *vg. d* ff_2 *l Aug.*: faciemus (ποιήσομεν 249) BCDEHΘJKMOTX *a b c e f r* δ (*non* Δ^gr^) *aur.* *om.* **quia** *d et* D^gr^. **multa**: talia *b c d e* ff_2 *aur. et* τοιαυτα D.

hic homo multa signa facit?
48 si dimittimus eum sic
omnes credent in eum
et uenient romani et tollent
nostrum et locum et gentem.
49 Unus autem ex ipsis caiaphas
cum esset pontifex anni illius
dixit eis uos nescitis quicquam
50 nec cogitatis quia expedit
nobis ut unus moriatur
homo pro populo
et non tota gens pereat
51 hoc autem a semet ipso non dixit
sed cum esset pontifex
anni illius prophetauit
quia iesus moriturus erat
pro gente
52 et non tantum pro gente
sed et ut filios dei qui erant
dispersi congregaret in unum.
53 (95. 4) Ab illo ergo die cogitauerunt
ut interficerent eum
54 iesus ergo iam non in palam
ambulabat apud iudaeos
sed abiit in regionem iuxta
desertum in ciuitatem

---

quia hic homo. multa signa facit. 48 si dimittimus eum sic. omnes credent in eum. et
uenient romani. et tollent locum nostrum et gentem. 49 unus autem ex ipsis. nomine
caiphas. princeps sacerdotum anni illius. dixit eis. uos nescitis quicquam. 50 nec cogitatis.
quia expedit nobis. ut unus homo moriatur pro populo. et non tota gens pereat. 51 hoc
autem a semetipso non dixit. sed quia erat princeps sacerdotum anni illius. prophetauit
quia iesus moriturus erat pro gente. 52 et non solum pro gente. sed ut filios dei. qui
dispersi erant. congregaret in unum. 53 ab illo ergo die cogitauerunt iudaei ut interficerent
eum. 54 iesus autem iam non ambulabat palam inter iudaeos. sed abiit inde in regione

---

48. + et *ad init. d et* D^{gr}. demitt. O (e *in ras.*); dimittamus E, -emus DH^1Θ; demiserimus *a d*, relinquerimus *c*, -quamus *b*, -quimus ff_2; passi fuerimus *e*. *om.* **eum** *pr.* D. **credent** (πιστεύσουσιν): credunt A𝔅FEGX*Z *Tisch.* ff_2 *cum* ℵ* πιστευουσιν; credant Q, πιστεύσωσιν GHLXΓΔ (*non* δ) *min.* > credent omnes B. ueniunt 𝔅F* (*corr.* 𝔅F^2). **romani** *ex* romoni H. **tollent** + nobis *a*; + et *cod. caraf.* **nostrum**: nobis *c l r*. **et** *tert. om.* EJWZ* (+ Z^2) *vg. cor. uat. mg. uett.* (*exc.* δ) *Aug. cum gr.* DKΠ *al.* 10. > locum nostrum *a d e f* ff_2 *aur. cum gr.* D.

49. **autem**: *om.* D; + quidam *d* δ (*Bentl.*), *et gr.* εἷς δε τις. *om.* **ex ipsis** T. **caiaphas** (*cf. Mt.* xxvi. 3. 57, *Lc.* iii. 2) AFHMQSY *cum graeco*: caiphas B𝔅FDΔEƎPGΘJKMTORVWXZ *vg.*, caifas T, cayphas C, chaiphas I; + nomine GZ* (*sed corr.*) *vg.* (*non cod. caraf.*) *cor. uat.** *c r*, *et* > nomine cai. *a b e f l gr.* 1. 2^{pe}. quum Θ. aesset C. **pontifex**: princeps *d*, pr. sacerdotum *a b e f* ff_2, summus sacerdotum *r*. > pont. cum esset δ *et u*. 51. > anno illo pr. sac. *a e*. **eis**: illis V; *om.* E. scitis *r*. quidquam C𝔖ℭ; nihil *a d e l r*.

50. **cogitatis**: cognoscitis J; + quicquam T (*sed erasum*). **nobis** (ἡμῖν AEGHIK *etc.*): uobis EϚ𝔖ℭ *a b d e* ff_2 *l aur. et gr.* BDLMXΓ *etc.* *om.* **homo** T. > homo moriatur GKMTX *uett.* (*exc. c*) *Bentl. cum gr.* **pro populo**: propulo E; pro plebe *a d e r*. **tota**: uniuersa *r*, omnis *a*.

51. semed ipso T; se ipso *b*; se *a d e r*. quum HΘ. **pontifex** *et* ff_2: sum. sacerdos *r*, *rell. ut u*. 49. hanni C, $an^{n}i$ Y. *om.* **ann. ill.** *e*. profet. DƎPO, prophetabit T. **quia**: quod *vg. a e*. **ies. moriturus** (i *sup. lin.* O) **erat** (esset E): ies. incipiebat mori *d*; > incipiebat (-pit *b*) ies. mori *b c l* (*r*); incipit ies. moriens pro ge. mori ff_2; > ies. pro ge. erat moriturus *e*; *graeci* ἤμελλεν Ἰησ. (ιη̄ς ημελλεν D) ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους.

52. **tantum**: solum *a d e f*. > pro gente tantum (*d*) δ (*Bentl.*) *cum ord. gr.* **et** *sec.* (etiam *r*): *om.* 𝔅FDEMTTX*Z *vg.* (*non cod. caraf.*) *cor. uat. a b c f* ff_2 *l aur. Aug. non gr.* **ut**: *om.* H *aur.*; + pro Z* (*corr.* Z^1). > ut et ƎPGV *d* δ *cod. caraf. Bentl. et gr.* filius E *a* ff_2. congregarent F; colligat *b* ff_2 (-gant), colligeret *l aur.*, -rentur *c*. > in unum congreget *d et* D^{gr}; > ut dispersos quoque fil. d. in unum congregaret *a e*.

53. *om.* **ergo** T. cogotau. G* (*corr.* G^1), cogitab. T; cogitarent E; consilium fecerunt *a d e r*; *deinde* + iudaei *c e f* ff_2 *r non gr.* **ut interficerent**: interficere F; ut occiderent *a e r*.

54. *om.* **in** *pr.* FJT *uett.* (*exc. b*) *Aug.* palam uel persiste δ. hamb. C; loquebatur *r*. aput FGJORT; inter *a d e f* δ *et gr.* εν, cum *r*. iudeos DƎPGW. habiit E; + inde *f* δ *cum gr.* (*exc.* DΓ *al. plus* 10). regione EZ; + sapfurim *d et* + σαμφουρειν D, *uide R. Harris 'Study of Cod. Bezae,' p.* 184; + longinquam *b*, + proxima *f*. **iuxta**: prope *a e*. desertu|| G, disertum D. > ab. in finitimam regionem deserti *r*. in ciuitate 𝔅FE;

quae dicitur ephrem
et ibi morabatur cum discipulis suis.
55 (96. 1) Proximum autem erat pascha
iudaeorum.
(97. 10) Et ascenderunt multi hierosolyma de regione ante pascha
ut sanctificarent se ipsos
56 quaerebant ergo iesum
et conloquebantur ad inuicem
in templo stantes
quid putatis quia non ueniat
ad diem festum?
57 dederant autem pontifices
et pharisaei mandatum
ut si quis cognouerit ubi sit
indicet ut adprehendant eum.
XII. 1 Iesus ergo ante sex dies paschae
uenit bethaniam
ubi fuerat lazarus mortuus
quem suscitauit iesus.
2 (98. 1) Fecerunt autem ei caenam ibi

---

proxima. iuxta desertum in ciuitatem quae dicitur efrem. et ibi morabatur cum discipulis
suis. 55 erat autem in proximo pascha iudaeorum. et ascenderunt multi in hierosolyma de
regione. ante pascha. ut purificarent se ipsos. 56 quaerebant ergo iesum. et conloque-
bantur ad inuicem in templo stantes. quid uobis uidetur quia non ueniet ad diem festum.
57 dederant autem principes sacerdotum. et pharisaei mandatum. ut siquis sciret ubi esset.
demonstraret. ut adprehenderent eum XII. 1 Iesus autem ante sextum diem paschae.
uenit in bethaniam ubi erat lazarus qui fuerat mortuus quem suscitauit iesus ex mortuis.
2 fecerunt ergo ei cenam ibi. et martha ministrabat. lazarus autem. unus erat ex dis-

---

om. d (*sed uide infra*). **quae**: quem T. **ephrem** (ἐφρέμ ℵL *al. pauc.*) BᗺFDEƎPFGHΘJMO *vg. c e* (ff_2): efrem AIQSTVXYZ *b d f r aur.*, hefrem C, effrem ΔKMTRW, efren *l*; effreem *gat.*, ephraem *a*, ephraim δ *et gr. plur.* ἐφραίμ, ἐφραΐμ ς; + ciuitas *a et* > efr. quae dicitur ciuitas *d*, > ephr. dictam ciuitatem δ. **morabatur** (commor. *e*): ambulabat *d*, mansit *r*; > morab. ibi T. **suis** *codd. plur. vg. uett. plur. cum gr.* AXΛΠ *etc.*: *om.* AΔƎP*FG H*QXY *Tisch. d* δ *et gr.* ℵBDILΓΔ *etc.*

55. proximo M; in proximo *f l*; prope *c e r aur.*, iuxta *d*, propterea ff_2*; > erat autem proximum (*f*) δ *cum gr. plur.*; in illo tempore futura erat *a*. **autem**: enim E. pasca T *bis*. iudeorum W. **ascend.**: subierunt *d*, uenerunt *aur.* **et asc.** (asc. autem *l*): asc. ergo *b c* (*d*) ff_2 *Aug. cum gr.* D. **multi** + in ƎP^{mg}HΘQR *a c d* (> in hier. multi *cum* D^{gr}) *e f* ff_2 *r* (> de reg. in hier.) δ. **hierosolyma** (*cf. ad* i. 19) ABΔFGMSXZ* *b d f* ff_2 *l* (> de hier. reg.) *aur.*, hierosolima Y, hieru. ƎPR: hierosolymam ᗺFCΘIJOVZ^c *Tisch. r*, hieru. K, iero. *vg. c* δ, hierosolimam MT, hierusolimam H^{1}Q, hyeru. D, ihero. T, iero. W; hierusolemis E *cum a e*; hierusalem H*. **de** + illa E *a e et* > reg, illa *c aur.* hante C. **sanctificarent**: purificarent *a c d* (-cent) *e f r aur.* ipsis G.

56. querebant D. **ergo**: *om.* Δ; + et *d et* D^{gr}. conlocebantur R, colloqu. MW *vg.*; dicebant *a d e*. **ad inuicem**: in semet ipsos *d*, inter se *a e*, ad alis alium *b*, alis (alius *cor.*) ad alium *l*. **templo** + dicentes D (*sed exp.*). **in tem. stantes**: *confuse* dicentesmploistantes C. **stantes** + et dicentes *a b c* ff_2 *l* (*def. ad* xii. 10). **quid** (quis O) **putatis** (τι δοκειτε D): *om.* **quid** *a b c e* ff_2 *r aur.*; quid uobis uidetur *f et gr. plur.* τί δοκεῖ ὑμῖν. **ueniat** (ἔλθῃ) *cum* AᗺFΔEƎP*FGHΘJOQXYZ *cod. caraf.*: uenit B(*ut udtur*)CDƎP^{mg}IKMMTRSTW *vg. a b c e* δ *aur. gat. Aug.*; ueniet V *d f* ff_2; eum non uenturum *etc. r*. **festum**: solemnem *a e*; + istum ς *edd. ant.* (*non autem Froben* 1502, *Sacon* 1515). **ad di. fes.** *in ras.* T.

57. dederunt *a e r aur.*; desiderant W. **autem** + et *d et gr.* DEG *etc.* pomtifices G* (*sed corr.*); principes *d*, pr. sac. *a b c e f* ff_2, sacerdotes *r*. farissaei R, farisei DW, phariseis T (s *fin. del.*). **mandatum**: praeceptum *b c* ff_2 *aur.* **si quis**: quicumque *r*; + eum T. **cognouerit** *in ras.* Z; cognuerit R, nosset *d*, *cf. f*; cognobisset T *cum a c e aur.*, scisset *r*. hubi C. esset T *c e f r aur.*; + ut *b c* ff_2. iudicet ΔR; indicarent T *c*, -ret *a e aur.*; nuntiaret *d*, demonstraret *f r* (+ eum). **ut** *sec.*: et T *b c e* ff_2. **adprehendant** JMMTOXZ, adprae. BᗺFCEƎPGΘIR: appre. AFKQSVW *vg. Tisch.*, apprae. ΔHY; adprehenderent DT *a d f r aur.*, compr. *c e* ff_2 (-dant).

XII. 1. **ergo**: autem BD *a e f r*. hante C. **sex**: ·UI· DW. pasche WZ*(*corr.* Z^3), pasce T. **uenit** + in QR *uett.* (*exc. b* ff_2). bethania EH. hubi C; *om.* MT. **fuerat**: erat CMT *a b c d f* ff_2 *r aur.* latzarus D *et u.* 2. > laz. fuerat (MT)QR *vg.* > laz. mortuus fuerat E. **mortuus** (ὁ τεθνηκώς ADIΓΔ *etc.*), qui erat (fuit ff_2) mor. *b* (*f*) ff_2, qui m. fuerat *d*: *om. a c r aur. cum gr.* ℵBLX. **suscitauit**: + a mortuis *a d* δ *aur. et gr.*, *r*=*f*; + mortuum *c*; *libere* ad lazarum quem susc. mortuum *e*. ihesus *sec.* C; *om. a b c e aur. et gr.* HK MS *etc.*

2. **fecerunt**: gerunt *e*. **fe. autem**: et fe. *a c d*

et martha ministrabat
lazarus uero unus erat ex discumben-
tibus cum eo
3 maria ergo accepit libram
ungenti nardi pistici pretiosi
et unxit pedes iesu
et extersit capillis suis
pedes eius
et domus impleta est
ex odore ungenti
4 dicit ergo unus ex discipulis
eius iudas scariotis
qui erat eum traditurus
5 quare hoc ungentum non
ueniit trecentis denariis
et datum est egenis?
6 dixit autem hoc non quia
de egenis pertinebat ad eum
sed quia fur erat
et loculos habens ea quae
mittebantur portabat.
7 Dixit ergo iesus
sine illam ut in diem sepulturae meae
seruet illud

---

cumbentibus. cum eo
3 maria itaque sumpsit libram unguenti nardi pistici pretiosi. et unxit pedes iesu. et extersit capillis suis pedes eius. domus autem repleta est ex odore unguenti.
4 dixit ergo unus ex discipulis eius. iudas simonis schariotes qui traditurus erat eum.
5 quare hoc unguentum. non uenumdatum est in trecentis denariis. et datum est pauperibus.
6 hoc autem dixit. non quia de pauperibus cura ei erat. sed quia fur erat. et loculum habebat. et ea quae mittebantur portabat.
7 dixit ergo iesus. sine illam in die

(*e*) *r aur. cum gr.* D; fe. ergo *b f ff₂ cum gr. rell.* **ei** *bis scr.* Δ. **caenam** B𝔉CDΔEꝐGΘIKⱮO QVℌ: cen. AFHMRSTWXYZ; coen. Jς𝔖ℭ. **ibi**: ubi T; *om. a e.* marta T (*et* **et m. minis.** *in ras.*). cum iesu *c*; *om. a e aur. Aug. cum gr.* X.

3. **maria**: i *in ras. satis magna* K. **accepit** (accipit R, sumpsit *f*) = D^gr λαμβανι: accipiens Ꝑ *d* δ *et gr. pl.* λαβοῦσα. **ungenti** *bis* A𝔉ΔꝐ(*sec.*) FHMSXYZ^c: ungu. BDEꝐ(*pr.*)GΘIJKⱮOQR TVWZ* *vg. Tisch.*, hungu. C. nardis E; *om. b c d e ff₂* r et gr.* D. > nardi ung. *a*; > pistici ung. *d e*; > pist. praet. ung. *r*. pystici D; *om. a.* praet. B𝔉EꝐHJⱮOR, prett. D, prec. W; *om. a b e ff₂*. *om.* et *pr.* ADΔꝐGRY δ (*non autem d*) *Aug.* uncxit ΔEꝐIⱮOQRV, hunxit C. **pedes** (s *sup. lin.* H) **iesu**: iesum D; pedes eius F (*harmonistam agens*) *et gr.* X. exterxit H; tersit *a d e.* > cap. suis extersit E *cum gr.* I. 13. *om.* **pedes eius** F. > ped. eius cap. suis Δ* (*sed corr.*) *vg. cum gr.* M. **domus** + omnis D *r gr. min.* I. 13. 69 *etc.* inpleta CDFGⱮOR; repl. *c d f.* *om.* **ex** R *a c e.* hodore C.

4. dixit *vg.* (*non cod. caraf.*) *c f.* d. **ergo** (λέγει οὖν *plur. sed* δέ ℵB): et d. *b c ff₂*; dicit *a e r et gr.* L *min.* **ex**: est J. discipuli Δ. **iudas** *sine add. cum* ℵBL *min.*: + simon *b c r aur. et gr.* FGHU, > simon iud. *a e*; + simonis *f ff₂ et gr.* AE *etc.* (*et* Δ^gr *non* δ). **scariotis** (*cf.* vi. 71) AΔHMQSXY *ff₂^c*, scariothis EꝐFGΘIJ ORWZ *aur.*: scariotes T *b*, scariothes 𝔉KⱮV, schariothes C (*f*), iscariotes B (?) *vg.*; isscharioth D; scarioth *a c* (-tha) *ff₂* r* δ, schariotha *e*, a caryoto *d et* D^gr. > erat traditurus eum F; eum tr. erat *a e r*, *aur.* = *f*; incipiebat eum tradere *b c d* (> trad. eum) *ff₂ et gr.* D ος ημελλεν παρ. αυτον.

5. **ungentum** A𝔉ΔFHMOSTVXYZ^c: unguentum BC(hun.)DEꝐGΘIJKⱮQRWZ* *vg. Tisch.* **ueniit** (ἐπράθη, *cf. Mt.* x. 29, *Luc.* xii. 6) AB𝔉CF GIJMOSWZ[1] *cor. uat.**, uaen. *vg.*: uenit ΔꝐHΘ KQRVXYZ* *cor. uat. mg.*; uendet T, uendidit E; uenditum D, uenditur Ɱ; uenitum est *d.* tregentis R, tricentis ꝐHⱮ; ccc F, ccctis DE. denaris ΔR, dinaris Ꝑ. **est**: esset DEꝐ^mg QR δ. **egenis**: i *in ras.* H; aegenis CDE^c(-niis E*)Ꝑ; pauperibus *a b c d e f ff₂ r et u.* 6.

6. > hoc autem d. *a c d e f r aur. cum gr.* D; + iudas *r.* **autem**: ergo J. *om.* **hoc** D. egeniis E*, aegenis D. **pert. ad eum**: cura illi esset *a c e ff₂* (*cf. f*), cura (+ t *d*) erat illi *d r.* **fur erat**: fuerat 𝔉*(*sed corr.*)Q. **loculos** (γλωσσόκομον) *codd. vg. uett. plur.*, -lo^s Y: loculum *d e f* δ. **habens** (ἔχων ℵBDLQ *min.*): habebat et (*om.* et T) ET *a b c e f ff₂ r* δ *aur. et* εἶχεν καί AIXΓΔ *etc.* **ea**: *om.* ET *b c d e ff₂* δ *aur.* que D. **portabat** (-bant R*X*) = ἐβάσταζεν, baiulabat *d*: exportabat IⱮTW *b ff₂ aur.*; auferebat E *a c e*, *cf. Field 'Ot. Noru.' p.* 68, *qui sic reddit.*

7. **ergo**: *om.* H* (+ *mg.*) *a e*; + ei *b c* (illi) *Aug.* **sine** (ἄφες) *codd. plur.* ℌ *Aug. et* dimitte *c d e ff₂*: sinite BDJMRς𝔖ℭ *cor. uat. mg.* δ *Ambr. Gaud.* (13. 964 'sine eam *siue* sinite; *utrumque enim et in Gr. et in Lat. exemplaribus inuenitur, sed magis congruere uidetur sensui cum legitur* sinite . . . *propter ea quae pluraliter subsequuntur*'), dimittite *a.* illa Y*. *om.* **ut** *f* δ. **in diem** (εἰς τὴν ἡμέραν) DEꝐJQRVW *vg. uett.*

8 pauperes enim semper
habetis uobiscum
me autem non semper habetis.
9 (99. 10) Cognouit ergo turba multa
ex iudaeis quia illic est
et uenerunt non propter
iesum tantum
sed ut lazarum uiderent
quem suscitauit a mortuis
10 cogitauerunt autem principes sacerdotum ut et lazarum interficerent.
11 Quia multi propter illum
abibant ex iudaeis
et credebant in iesum.
12 (100. 1) In crastinum autem turba
multa quae uenerat
ad diem festum
cum audissent quia uenit iesus
hierosolyma
13 acceperunt ramos palmarum
et processerunt obuiam ei
et clamabant osanna
benedictus qui uenit in nomine domini rex israhel.

---

sepulturae meae seruauit illud.
8 pauperes enim semper habetis uobiscum. me autem non semper habetis.
9 cognouit ergo turba multa ex iudaeis. quia iesus illic est. et uenerunt non tantum propter iesum solum. sed et ut lazarum uiderent quem suscitauit a mortuis.
10 cogitauerunt autem principes sacerdotum. ut lazarum occiderent.
11 quia multi. propter eum conueniebant ex iudaeis. et credebant in iesum.
12 sequenti autem die turba multa. quae conuenerat ad diem festum. audientes quia uenit iesus hierosolyma.
13 acceperunt ramos palmarum. et exierunt obuiam ei. et clamabant. osanna. benedictus qui uenit in

---

plur.: in die ABꝈFC(diae)ΔGHΘIKMMTOSTXY (inde)Z; + ut δ *sed expunct.* **saepulturae** E, sepultorae G* (*sed corr.*), sepulture W. mee EW; *om. d et* D^{gr}. serbet O, serues Δ; seruauit *f* (*non* δ) *cum gr.* τετηρήκεν (*sine* ἵνα) AIΓΔΛ *etc.* illut G, illum R.

8. *om.* **enim** X*. *om.* **semper** *pr.* ƎP. **habetis** *pr.* (ἔχετε *cf. Mt.* xxvi. 11, *Mc.* xiv. 7) AꝈFƎP(F)G HΘIJMMTO*SVWX^{c}YZ*𝔓ℭ *a f ff$_2$* r cor. uat. mg.*: habebitis BCDΔEKO^{c}QRTX*Z^{2}Ϛ𝔖 *b c e ff$_2^c$* δ *aur. cor. uat.* Aug.* *om.* **non** Z*. > semper non T. **habetis** *sec.* (ἔχετε) AꝈFƎP*GIJMMTO*S X^{c}YZ*(+ uobiscum *sed exp.*)ℭ *f ff$_2$ cor. uat. mg. cod. caraf.*: habebitis BCDΔEƎP^{mg}(F)HΘKO^{c}QR TVWX*Z^{2}Ϛ𝔓𝔖 *a c e* δ *aur. Aug. cor. uat.**; *om. b r*; *om. uers. d et* D^{gr}.

9. **cognouit** *ex correctore* H; resciuit *r*. **ergo**: autem G *a e*; *om.* F. iudeis CDRW. et turba multa (t. autem mul. *a*) ex iud. audiuit *a b c ff$_2$*, tur. ergo plurima de iud. audierunt *d*, plurimi au. turba iudaeorum aud. *e*, *cum* D^{gr}. **quia**: + iesus *f*. **illic**: illi Q. esset BꝈFGIMTQ *c d aur. cor. uat. mg.*; + iesus *c e*. uenierunt D. **tantum**: *om. b d e et* D^{gr}; solum *a c ff$_2$* (*cf. f*). **ut** + et CMT δ (*cf. f*) *cum gr. plur.* latzarum D *et u.* 10. 17. uiderint Z* (*corr.* Z^2). resusc. *r*; suscitabit T, suscitaueriunt D* (un *exp.*); + iesus *d Aug. et* D^{gr}. **a**: ex Z* (*corr.* Z^2) *r*.

10. **cogitau.**: cognouerunt Z*(*corr.* Z^2). **autem**: *om.* Z; + et MT. *om.* **sacerdotum** *d*. *om.* **et** *f r*. > et ut *d e*. > et laz. ut Q. **interf.**: occiderent *a d* (-dant) *e f r*. *Inc. rursum l.*

11. **quia . . . iudaeis** *in ras. scr.* K. abiebant J, habibant C; *f uide supr.* ex iudeis EW; iudaeorum *b l r et* > mul. iudaeorum pr. il. ibant *a c d e ff$_2$* (abib.) *cum gr.* D. *om.* **in** ƎP.

12. **in crastinum autem**: + diem D; altera die *a c e* (et al.) *ff$_2$* (al. autem) *aur.*, postera die *d r*, *cf. f*. turbam G* (*sed corr.*). *om.* **multa** *b*. turbae multae D *a c e*. que D. uenerant DE *a c e*; conuenerant (*f*) *r*. **ad diem festum cum** *bis scr.* D. quum Θ. audiissent D; audisset ꝈF KZ^c; uidissent MT. **cum aud.**: audientes *a d f r* δ, audito *e aur.* **iesus** + in ƎP^{mg}R *d r* δ. > iesus uenit E *a c e ff$_2$ aur. cum gr.* ALX *min.*; *et* + in *a c e ff$_2$*. **hierosolyma** *cum* AꝈFΔFMOQSYZ* *a b e f r aur.*, hieru. R (so *sup. lin.*), hierusolima ƎP: hierosolymam CGHΘIJVXZ^c *Tisch. c ff$_2$ l Aug.*, hieru. BK, iero. *vg.* δ; hierosolimam MT, hieru. E, iero. W, ihero. T, hyeru. D; hierusalem *d cum* D^{gr}.

13. acciperunt DEƎPO; + sibi *c*; sumpserunt *r*. **ramos palmarum** (τὰ βαΐα τῶν φοινίκων): flores palmarum *a b e ff$_2$* aur.*, medullas palmarum *r*; ramos flores palmarum J; palmas *l*. **processerunt**: exierunt *a c d e f ff$_2$ r aur.*; + in *d r* δ. hobuiam C, obbiam ΔZ^1. **ei**: eius *d cum gr.* DΓ *al.* 10. clamauerunt D; + dicentes D *a d ff$_2$ et gr.* ℵADK *etc.* o sanna F, os anna V, ossanna D, hosanna JT *vg.*; + filius dauid *a*. **qui uenit** *sup. lin.* T. *Distinguit* Hosanna benedictus, qui uenit *etc.* 𝔖. *om.* **in nom. dom.** *e*. hisrahel C, hisrael D, israel *vg.*; *in mg. scr.* H.

et martha ministrabat
lazarus uero unus erat ex discumbentibus cum eo
3 maria ergo accepit libram
ungenti nardi pistici pretiosi
et unxit pedes iesu
et extersit capillis suis
pedes eius
et domus impleta est
ex odore ungenti
4 dicit ergo unus ex discipulis
eius iudas scariotis
qui erat eum traditurus
5 quare hoc ungentum non
ueniit trecentis denariis
et datum est egenis?
6 dixit autem hoc non quia
de egenis pertinebat ad eum
sed quia fur erat
et loculos habens ea quae
mittebantur portabat.
7 Dixit ergo iesus
sine illam ut in diem sepulturae meae
seruet illud

---

cumbentibus. cum eo
3 maria itaque sumpsit libram unguenti nardi pistici pretiosi. et unxit pedes iesu. et extersit capillis suis pedes eius. domus autem repleta est ex odore unguenti.
4 dixit ergo unus ex discipulis eius. iudas simonis schariotes qui traditurus erat eum.
5 quare hoc unguentum. non uenumdatum est in trecentis denariis. et datum est pauperibus.
6 hoc autem dixit. non quia de pauperibus cura ei erat. sed quia fur erat. et loculum habebat. et ea quae mittebantur portabat.
7 dixit ergo iesus. sine illam in die

(*e*) *r aur. cum gr.* D; fe. ergo *b f ff₂ cum gr. rell.* **ei** *bis scr.* Δ. **caenam** B𝔉CDΔE𝔓GΘIKMTO QVℌ: cen. AFHMRSTWXYZ; coen. Jϛ𝔖ℭ. **ibi**: ubi T; *om. a e.* marta T (*et* **et m. minis.** *in ras.*). cum iesu *c*; *om. a e aur. Aug. cum gr.* X.

3. **maria**: i *in ras. satis magna* K. **accepit** (accipit R, sumpsit *f*) = D^gr λαμβανι: accipiens 𝔓 *d* δ *et gr. pl.* λαβοῦσα. **ungenti** *bis* A𝔉Δ𝔓(*sec.*) FHMSXYZ^c: ungu. BDE𝔓(*pr.*)GΘIJKMTOQR TVWZ* *vg. Tisch.*, hungu. C. nardis E; *om. b c d e ff₂* r et gr.* D. > nardi ung. *a*; > pistici ung. *d e*; > pist. praet. ung. *r.* pystici D; *om. a.* praet. B𝔉E𝔓HJMTOR, prett. D, prec. W; *om. a b e ff₂.* *om.* **et** *pr.* ADΔ𝔓GRY δ (*non autem d*) *Aug.* uncxit ΔE𝔓IMTOQRV, hunxit C. **pedes** (s *sup. lin.* H) **iesu**: iesum D; pedes eius F (*harmonistam agens*) *et gr.* X. exterxit H; tersit *a d e.* > cap. suis extersit E *cum gr.* 1. 13. *om.* **pedes eius** F. > ped. eius cap. suis Δ* (*sed corr.*) *vg. cum gr.* M. **domus** + omnis D *r gr. min.* 1. 13. 69 *etc.* inpleta CDFGMTOR; repl. *c d f.* *om.* **ex** R *a c e.* hodore C.

4. dixit *vg.* (*non cod. caraf.*) *c f.* **d. ergo** (λέγει οὖν *plur. sed* δέ ℵB): et d. *b c ff₂*; dicit *a e r et gr.* L *min.* **ex**: est J. discipuli Δ. **iudas** *sine add. cum* ℵBL *min.*: + simon *b c r aur. et gr.* FGHU, > simon iud. *a e*; + simonis *f ff₂ et gr.* AE *etc.* (*et* Δ^gr *non* δ). **scariotis** (*cf.* vi. 71) AΔHMQSXY *ff₂*^c, scariothis E𝔓FGΘIJ ORWZ *aur.*: scariotes T *b*, scariothes 𝔉KMTV, schariothes C (*f*), iscariotes B (?) *vg.*; isschariioth D; scarioth *a c* (-tha) *ff₂* r* δ, schariotha *e*, a caryoto *d et* D^gr. > erat traditurus eum F; eum tr. erat *a e r*, *aur.* = *f*; incipiebat eum tradere *b c d* (> trad. eum) *ff₂ et gr.* D ος ημελλεν παρ. αυτον.

5. **ungentum** A𝔉ΔFHMOSTVXYZ^c: unguentum BC(hun.)DE𝔓GΘIJKMTQRWZ* *vg. Tisch.* **ueniit** (ἐπράθη, *cf. Mt.* x. 29, *Luc.* xii. 6) AB𝔉CF GIJMOSWZ¹ *cor. uat.**, uaen. *vg.*: uenit Δ𝔓HΘ KQRVXYZ* *cor. uat. mg.*; uendet T, uendidit E; uenditum D, uenditur MT; uenitum est *d.* tregentis R, tricentis 𝔓HMT; ccc F, ccctis DE. denaris ΔR, dinaris 𝔓. **est**: esset DE𝔓^mg QR δ. **egenis**: i *in ras.* H; aegenis CDE^c(-niis E*)𝔓; pauperibus *a b c d e f ff₂ r et u.* 6.

6. > hoc autem d. *a c d e f r aur. cum gr.* D; + iudas *r.* **autem**: ergo J. *om.* **hoc** D. egeniis E*, aegenis D. **pert. ad eum**: cura illi esset *a c e ff₂* (*cf. f*), cura (+ t *d*) erat illi *d r.* **fur erat**: fuerat 𝔉F*(*sed corr.*)Q. **loculos** (γλωσσόκομον) *codd. vg. uett. plur.*, -lo^s Y: loculum *d e f* δ. **habens** (ἔχων ℵBDLQ *min.*): habebat et (*om.* et T) ET *a b c e f ff₂ r* δ *aur. et* εἶχεν καί AIXΓΔ *etc.* **ea**: *om.* ET *b c d e ff₂* δ *aur.* que D. **portabat** (-bant R*X*) = ἐβάσταζεν, baiulabat *d*: exportabat IMTTW *b ff₂ aur.*; auferebat E *a c e*, *cf. Field* '*Ot. Noru.*' *p.* 68, *qui sic reddit.*

7. **ergo**: *om.* H* (+ *mg.*) *a e*; + ei *b c* (illi) *Aug.* **sine** (ἄφες) *codd. plur.* ℌ *Aug. et* dimitte *c d e ff₂*: sinite BDJMRϛ𝔖ℭ *cor. uat. mg.* δ *Ambr. Gaud.* (13. 964 'sine eam *siue* sinite; *utrumque enim et in Gr. et in Lat. exemplaribus inuenitur, sed magis congruere uidetur sensui cum legitur* sinite . . . *propter ea quae pluraliter subsequuntur*'), dimittite *a.* illa Y*. *om.* **ut** *f* δ. **in diem** (εἰς τὴν ἡμέραν) DE𝔓JQRVW *vg. uett.*

8 pauperes enim semper
habetis uobiscum
me autem non semper habetis.
9 (99. 10) Cognouit ergo turba multa
ex iudaeis quia illic est
et uenerunt non propter
iesum tantum
sed ut lazarum uiderent
quem suscitauit a mortuis
10 cogitauerunt autem principes sacerdotum ut et lazarum interficerent.
11 Quia multi propter illum
abibant ex iudaeis
et credebant in iesum.
12 (100. 1) In crastinum autem turba
multa quae uenerat
ad diem festum
cum audissent quia uenit iesus
hierosolyma
13 acceperunt ramos palmarum
et processerunt obuiam ei
et clamabant osanna
benedictus qui uenit in nomine
domini rex israhel.

---

sepulturae meae seruauit illud. 8 pauperes enim semper habetis uobiscum. me autem non
semper habetis. 9 cognouit ergo turba multa ex iudaeis. quia iesus illic est. et uenerunt
non tantum propter iesum solum. sed et ut lazarum uiderent quem suscitauit a mortuis.
10 cogitauerunt autem principes sacerdotum. ut lazarum occiderent. 11 quia multi. propter
eum conueniebant ex iudaeis. et credebant in iesum. 12 sequenti autem die turba multa.
quae conuenerat ad diem festum. audientes quia uenit iesus hierosolyma. 13 acceperunt
ramos palmarum. et exierunt obuiam ei. et clamabant. osanna. benedictus qui uenit in

---

plur.: in die ABꟻFC(diae)ΔGHΘIKMMTOSTXY (inde)Z; + ut δ *sed expunct.* **saepulturae** E, sepultorae G* (*sed corr.*), sepulture W. mee EW; *om. d et* D^gr. serbet O, serues Δ; seruauit *f* (*non* δ) *cum gr.* τετηρήκεν (*sine* ἵνα) AIΓΔΛ *etc.* illut G, illum R.

8. *om.* **enim** X*. *om.* **semper** *pr.* ƎP. **habetis** *pr.* (ἔχετε *cf. Mt.* xxvi. 11, *Mc.* xiv. 7) AꟻFƎP(F)GHΘIJMMTO*SVWX^c YZ*𝔓ℭ *a f ff₂* r cor. uat. mg.*: habebitis BCDΔEKO^c QRTX*Z²ϛ𝔖 *b c e ff₂^c δ aur. cor. uat.* Aug.* *om.* non Z*. > semper non T. **habetis** *sec.* (ἔχετε) AꟻFƎP*GIJMMTO*SX^c YZ*(+ uobiscum *sed exp.*)ℭ *f ff₂ cor. uat. mg. cod. caraf.*: habebitis BCDΔEƎP^mg(F)HΘKO^c QRTVWX*Z²ϛ𝔓𝔖 *a c e δ aur. Aug. cor. uat.**; *om. b r*; *om. uers. d et* D^gr.

9. **cognouit** *ex correctore* H; resciuit *r.* **ergo**: autem G *a e*; *om.* F. iudeis CDRW. et turba multa (t. autem mul. *a*) ex iud. audiuit *a b c ff₂*, tur. ergo plurima de iud. audierunt *d*, plurimi au. turba iudaeorum aud. *e*, *cum* D^gr. **quia**: + iesus *f.* **illic**: illi Q. esset BꟻFGIMTQ *c d aur. cor. uat. mg.*; + iesus *c e.* uenierunt D. **tantum**: *om. b d e et* D^gr; solum *a c ff₂* (*cf. f*). **ut** + et CMT δ (*cf. f*) *cum gr. plur.* latzarum D *et u.* 10. 17. uiderint Z* (*corr.* Z²). resusc. *r*; suscitabit T, suscitaueriunt D* (un *exp.*); + iesus *d Aug. et* D^gr. **a**: ex Z* (*corr.* Z²) *r.*

10. **cogitau.**: cognouerunt Z*(*corr.* Z²). **autem**: *om.* Z; + et MT. *om.* **sacerdotum** *d.* *om.* **et** *f r.* > et ut *d e.* > et laz. ut Q. **interf.**: occiderent *a d* (-dant) *e f r.* *Inc. rursum l.*

11. **quia . . . iudaeis** *in ras. scr.* K. abiebant J, habibant C; *f uide supr.* ex iudeis EW; iudaeorum *b l r et* > mul. iudaeorum pr. il. ibant *a c d e ff₂* (abib.) *cum gr.* D. *om.* **in** ƎP.

12. **in crastinum autem**: + diem D; altera die *a c e* (et al.) *ff₂* (al. autem) *aur.*, postera die *d r*, *cf. f.* turbam G* (*sed corr.*). *om.* **multa** *b.* turbae multae D *a c e.* que D. uenerant DE *a c e*; conuenerant (*f*) *r.* **ad diem festum cum** *bis scr.* D. quum Θ. audiissent D; audisset ꟻF KZ^c; uidissent MT. **cum aud.**: audientes *a d f r δ*, audito *e aur.* **iesus** + in ƎP^mg R *d r δ.* > iesus uenit E *a c e ff₂ aur. cum gr.* ALX *min.*; *et* + in *a c e ff₂.* **hierosolyma** *cum* AꟻFΔFMOQSYZ* *a b e f r aur.*, hieru. R (so *sup. lin.*), hierusolima ƎP: hierosolymam CGHΘIJVXZ^c *Tisch. c ff₂ l Aug.*, hieru. BK, iero. *vg.* δ; hierosolimam MT, hieru. E, iero. W, ihero. T, hyeru. D; hierusalem *d cum* D^gr.

13. acciperunt DEƎPO; + sibi *c*; sumpserunt *r.* **ramos palmarum** (τὰ βαΐα τῶν φοινίκων): flores palmarum *a b e ff₂* aur.*, medullas palmarum *r*; ramos flores palmarum J; palmas *l.* **processerunt**: exierunt *a c d e f ff₂ r aur.*; + in *d r δ.* hobuiam C, obbiam ΔZ¹. **ei**: eius *d cum gr.* DΓ *al.* 10. clamauerunt D; + dicentes D *a d ff₂ et gr.* ℵADK *etc.* o sanna F, os anna V, ossanna D, hosanna JT *vg.*; + filius dauid *a.* **qui uenit** *sup. lin.* T. *Distinguit* Hosanna benedictus, qui uenit *etc.* 𝔖. *om.* **in nom. dom.** *e.* hisrahel C, hisrael D, israel *vg.*; *in mg. scr.* H.

14 (101. 7) Et inuenit iesus asellum
et sedit super eum
sicut scriptum est
15 noli timere filia sion
ecce rex tuus uenit sedens
super pullum asinae.
16 (102. 10) Haec non cognouerunt discipuli
eius primum
sed quando glorificatus est iesus
tunc recordati sunt quia
haec erant scripta de eo
et haec fecerunt ei
17 testimonium ergo perhibebat turba
quae erat cum eo
quando lazarum uocauit
de monumento
et suscitauit eum a mortuis
18 propterea et obuiam uenit
ei turba
quia audierunt eum
fecisse hoc signum
19 pharisaei ergo dixerunt
ad semet ipsos uidetis quia nihil
proficimus
ecce mundus totus post
eum abiit.
20 Erant autem gentiles quidam
ex his qui ascenderant

---

nomine domini. rex israhel. 14 inueniens autem iesus asellum. sedit super eum. sicut
scribtum est. 15 noli timere filia sion. ecce rex tuus uenit. sedens super pullum asinae.
16 haec autem. non cognouerunt discipuli eius primum. sed postquam glorificatus est iesus.
tunc recordati sunt. quia haec erant scribta de eo. et haec fecerunt ei. 17 testimonium
ergo perhibebat turba. quae erat cum eo. quando lazarum uocauit de monumento. et
suscitauit eum a mortuis. 18 propterea et obuiam uenit ei turba quia audierant eum. fecisse
hoc signum. 19 pharisaei autem dixerunt ad inuicem. uidetis quia nihil proficimus ecce
mundus totus post eum abiit. 20 erant aut gentiles quidam ex his. qui ascenderant. ut

---

14. *om.* **et** *pr.* B. in uenit S. assellum E; asynum D, asinum *a c e.* **et** *sec. om.* R. **eum**: illum E *a e.* **sicut**: sic Q. scribtum ƐFEGIOS YZ. **est**: + in profeta *r*; + in sacharia ꝺ.

15. nolite M* (*sed corr.*). ne time ꝺ. syon CDT; *om.* R. **uenit**: *om.* R; + tibi E *c e* (+ mites) *r*; + mansuetus *a.* asine WY, assinae EƎPR, assynae D, hasynae C.

16. **haec** (hec *ter* W, *sec.* C): *pr.* + autem *a c d f r* ꝺ *Bentl.* (*sed postea deleuit*) *cum gr.* ADXΓΔ *etc.* non cognuerunt R; nescierunt *r.* > primum (prius *a e*) disc. eius *a c e* ff_2. **glorificatus**: clarificatus *b c* (-caturus) ff_2 *l aur.* esset *a c e aur.* *om.* **tunc** *b c e* ff_2 *l.* rememorati *a d e.* *om.* **erant** ƎP* (+ *mg.*). scribta ƐFEFGOSYZ. > scr. erant T. > de eo scr. *d* ꝺ (*Bentl.*) *et graec.* *om.* **de eo** *b e.*

17. + et *ad init. e.* **test. ergo perh.**: et test. perh. D *cum gr.* L; testificabantur ergo *d.* perhibe[b]at T, peribebat CZ; reddebant *a e*; + ei D. turbae *a e*, populus *d.* **quae** (que D) **erat cum eo**: de eo E; *om.* ƐF. **quando** (ὅτε ℵAB *al. plur.*): quia GM *b c* ff_2*, quod ƎP*(*corr. mg.*) *r*, quoniam *a d e*; ὅτι DE*KLΠ. euocauit *a*, clamauit *d*, -asset *r.* monomento E. suscitasset *r.*

18. **propt.**: ideo *a e.* *om.* **et** DT *a b c e* ff_2 *l r* ꝺ *cum gr.* B*EHΔ *etc.* **obuiam** (obiam Δ, obbia Z, hobuiam C) **uenit** (*om.* E; uenerunt *c*): obuiauit ꝺ, -uerunt *d*; occurrit *a e.* > ei uenit X *b.* turbae *c d.* **quia**: qui Z* (*sed corr.*). audierant DT *aur.*; audierat ꝺ, audiuit *r*, ἤκουσεν EGH *etc.* **eum fecisse hoc signum**: > eum hoc fec. sig. O *et* αὐτὸν τοῦτο πεποιηκέναι τὸ σημεῖον ℵ y[scr]; > eum hoc sig. fec. MT *aur.*; > hoc eum fec. sig. *d* (illum) ꝺ (*Bentl.*) *et* τοῦτο αὐτὸν πεπ. τὸ σημ. *gr. plur.*; quia (quod *a e*) hoc fecit sig. *a b c* (> sig. fec.) *e* ff_2 *l*, hoc sig. quod fec. *r.*

19. pharisei W, farisei D, -ssei R. **ergo**: autem ƎP[mg]JQR *c f* ff_2 *l r et* δέ K *al. plus* 15. semed ipsos C; alterutrum *r cf. f*; illos *a c d* (eos) *e cum gr.* D *al. pauc.* αὐτούς. nichil W; non . . . quicquam *b* ꝺ. **nihil prof.** *in mg.* A. **proficimus** *contra graecum* (profecimus X*Z, nos proficere *r*) *codd. vg. et uett.*: proficitis *a e* (*Bentl.*), prodefacitis *d*, prodeestis *b*, uos proficere *l*, ὠφελεῖτε *gr. plur.*; profecit ff_2* *et* ωφελει S. **mundus totus** (ὁ κόσμος ὅλος DLQX *etc.*): uniuersus m. *a c e*, omnis m. *b*, unus populus ff_2*; *om.* **totus** ꝺ *cum gr.* ℵABΓΔ *etc.* **post**: *seq. ras. in* O. **eum**: illum E. habiit C, abit D; uadit *l r*, sequitur ff_2*. > ab. post illum *c* (ff_2*); > post ill. uniu. mundus abiit *a e.*

20. **erant autem**: erant *b*, et er. *a e* ff_2, er. autem et *d et* D[gr]. **gentiles** (-lis O) **quidam** (*sup. lin.* X[1]) *codd. et uett.*, graeci qu. *b c d e* ff_2*, graeci *tantum* *l* = ἕλληνές τινες ℵBDL *etc.*: > quidam gentiles *vg. edd. ant. et* quidam greci *a r* ꝺ

ut adorarent in die festo
21 hi ergo accesserunt
ad philippum qui erat
a bethsaida galilaeae
et rogabant eum dicentes
domine uolumus iesum uidere
22 uenit philippus et dicit andreae
andreas rursum et philippus dicunt iesu.
23 (103. 4) Iesus autem respondit eis dicens
uenit hora ut glorificetur
filius hominis.
24 (104. 10) Amen amen dico uobis
nisi granum frumenti cadens
in terram mortuum fuerit ipsum
solum manet
si autem mortuum fuerit
multum fructum adfert.
25 (105. 3) Qui amat animam suam
perdet eam
et qui odit animam suam
in hoc mundo
in uitam aeternam custodit eam.
26 (106. 10) Si quis mihi ministrat
me sequatur
et ubi sum ego illic et minister meus erit
si quis mihi ministrauerit honorificabit
eum pater meus.

---

adorarent in diem festum. 21 hi ergo. accesserunt ad philippum. quia erat a bethsaida
galileae. et rogabant eum dicentes domine uolumus iesum uidere. 22 uenit philippus. et
dicit andreae. andreas rursum et philippus. dixerunt ad iesum 23 iesus autem. respondit
eis dicens. uenit hora ut clarificetur filius hominis. 24 amen amen dico uobis nisi granum
tritici. cadens in terram mortuum fuerit. ipsum solum remanet. si autem mortuum fuerit
multum fructum affert. 25 qui amat animam suam perdet eam. et qui odit animam suam
in hoc mundo in uitam aeternam custodit eam. 26 siquis mihi ministrat. me sequatur. et
ubi sum ego illic et minister meus est. et siquis mihi ministrauerit. honorificauit eum

---

(+gentiles); *τίνες ἑλλ.* AEGH *etc.* hiis W. hascenderant C, ascenderunt O *a aur.*; -debant *d l.* orarent *c.* diae C; diem *a e f.* **festo**: solemnem *a e.*

21. hii BɃDΔEꝐIOW, hic Z*(*sed corr.*). *om.* **ergo** *a e cum gr.* L 69. 254. *om.* **accesserunt** Q. phylippum CRZ*(*corr.* Z^1), filippum D. erant X*. *om.* **qui erat** δ. betsaida MTR *b r*, bethsayda C, bethzaida D, bedsaida *a d*, bessaida *e* ff_2 *l.* **galilaeae** AΔIMQSTXY *vg.*: -leae *rell.*, -lee W. **domine** *bis scr.* B. > uidere iesum *c.*

22. phylippus *pr.* CZ*(*corr.* Z^1), filippus D. dicet O; dixit *r.* handreae C, andraeae M, andree EW, andrae Ꝑ*; +et V. **andreas** (hand. C) **rursum** (iterum *d*, autem CT *b c* ff_2 *l r*) et (cum *l r*) **philippus** (phyl. CRZ*, phill. E, fill. T, fil. D; philippo *l r*; *deinde* + iterum *b* ff_2) = *καὶ πάλιν ἀνδ. κ. φίλ.* DXΓΔΛΠ *etc.*: + uenit et *r*, *cf.* > uenit and. et phil. et *a*, deinde uenit and. et phil. *e*; *ἔρχεται ἀνδ. κ. φίλ. καί* (ℵ)ABL 157. **dicunt** (*λέγουσιν*) AɃΔꝐ*FGHΘMSX^cY *cod. caraf. a b c d* ff_2 δ *Aug.*, dicit *l r*: dixerunt BCDE$Ꝑ^{mg}$IJK MTOQRTVWX*Z *vg. f aur.*; *om. e.* iesum HZ.

23. **ies.** (ihes. C) **autem**: at ille *a e.* **glorificetur** *cum* ADΔꝐFGHΘMOSXY *d e* δ *Aug.*: clarificetur BɃCEIJKMTQRTVWZ *vg. Tisch. b c f* ff_2 *aur. Hil.*; honorificetur *a l r.* homines O.

24. **uobis** + quia R. **frumenti**: tritici *a b c d e f* ff_2 *r.* terra BEDZ *a*; +et *e.* **mortuum** (mortuus R, + non T^{rec}) **fuerit**: moriatur *bis a d e*, *pr. r. Inc. u.* 25 **ipsum solum** ℭ *Tisch.*; *nos Stephanum* 1555 *sequimur.* ipsud T^c; *om. d.* manebit *a e l.* **adfert** (*φέρει*) ADΔEꝐGHIJOR SY: affert BCFΘKMMTQVWX *vg. Tisch.*; adferet ɃTZ* (aff. Z^2) *a b d e* ff_2* *l.*

25. hamat C. **suam** *pr.* + in hoc mundo *b.* perdit ff_2 *cum gr.* ℵBL 33. hodit C; perdiderit E. **suam** *sec. om.* R. > mundo hoc *d* δ (*Bentl.*). eternam WX. **custodit**: custodiet D *a d e r* δ *Aug. Bentl. et gr. φυλάξει. Uariant multum patres et forsan cum locis par. commiscent; uide Sabat. ad hunc uers.*

26. **ministrat** (*διακονῇ*): ministrauerit *e.* > seq. me *a b c e* ff_2. hubi C; ubicumque *d.* **sum ego**: > ego sum *a b c d e* (ego ero) *r cum gr.* D. *om.* **illic** *d et* D^{gr}. **si quis** *sec.*: + autem *b c l r*; et si quis *f* δ; *καὶ ἐὰν* ΑΓΔ *etc.* **ministrauerit** (*sed gr. διακονῇ ut supra*) *codd. plur.* (-berit T) *uett. plur. et vg.*: ministrabit AΔFHMY, -uit Ꝑ* *l*; ministrat $Ꝑ^{mg}$R *a c d.* honorificauit BIMTOSTXZ; honorabit *a r* δ, honoret *d.* **eum**: *om.* Q; + et ff_2 *r.* **meus** *sec.*: *om. b d f* δ (*Bentl.*) *cum gr. plur.*; + qui est in celis W.

27 (107. 4) Nunc anima mea turbata est
et quid dicam? pater saluifica
me ex hora hac
(108. 10) sed propterea ueni
in horam hanc
28 pater clarifica tuum nomen
uenit ergo uox de caelo
et clarificaui et iterum
clarificabo
29 turba ergo quae stabat
et audierat
dicebat tonitruum
factum esse
alii dicebant angelus ei
locutus est.
30 Respondit iesus et dixit
non propter me uox haec uenit
sed propter uos
31 nunc iudicium est mundi
nunc princeps huius mundi
eicietur foras
32 et ego si exaltatus fuero a terra
omnia traham ad me ipsum
33 hoc autem dicebat significans
qua morte esset moriturus.
34 respondit ei turba

---

pater. 27 nunc anima mea. turbata est. et quid dicam. pater salua me ex hac hora. sed
propterea ueni. in horam hanc. 28 pater clarifica nomen tuum. uenit ergo uox de caelo.
et clarificaui. et iterum clarificauo. 29 turba ergo quae stabat et audierat. dicebat tonitruum
factum esse. alii dicebant. angelus ei locutus est. 30 respondit iesus. et dixit. non propter
me uox haec facta est. sed propter uos 31 nunc iudicium est huius mundi. nunc princeps
huius mundi eicietur foras. 32 et ego si exaltatus fuero a terra. omnia traham ad me.
33 hoc autem dicebat. significans. qua morte esset moriturus. 34 respondit ei turba. nos

---

27. conturbata est *d e*; turbatur *a b*; + ualdae *ff*$_2$. didicam O* (di *pr. exp.*); dico *d*. **saluifica me** *codd. plur.* (saluiuica C) *vg. b d*: saluum me fac KOVX*Z *aur.*, > s. fac me Q (*deinde def. ad* xiii. 20); salua me G *d f l*, libera me *a c e ff*$_2$*; *gr.* σῶσόν με. ora T. > hac hora BCЭPGW *vg. a b c f ff*$_2$ *aur.* *Aug.*, ista hora *e l r*. propter ea S, pr. hoc *d r*; ideo *a c e ff*$_2$. > hanc horam ЭP *a c e ff*$_2$ (*r*) *Aug.*

28. **pater . . . nomen** *om. r.* glorifica ΘMZ *d e* (-cetur) *Tert. Prax.* 23; honorifica *a*. >nomen tuum BCMTW *vg. a c e f ff*$_2$ *l Aug.*; filium tuum DE *cum gr.* LX *min. cf. Tert. l. c.* 'nomen tuum *in quo erat filius*'; + in gloria quam habebam aput te antequam mundus fieret *d et* D^{gr} (*ex* xvii. 5) *Aug. contr. Adiman.* 9 (+ ea claritate qua fui apud te priusquam m. f.), *Hieron. in Esai.* 42. **uenit**: facta est *d*. **ergo**: autem *a*; *om. d.* celo W; caelis *a*; + et dixit ei T; + dicens ϛ𝔖 *cor. uat.** (*non mg.*) *a c d e aur.* **clarif.**: glorif. *bis d Tert.*, honorif. *a e r.* clarificauo Z* (*corr.* Z^2).

29. turbae *c d*. *om.* **ergo** *a cum gr.* B. que D; *om. e*; + circum *r*. istabat C; stabant Θ^c *c d*. et audiebat CDЭPFGR *cor. uat. mg. a b aur.*; et audierant H^{c}Θ *c*, cum audisset *r*; audientes *d e* (et aud.) *l*, et audiens δ. **dicebat** (ἔλεγεν) *cum* BFCDЭPGH*IJKMMTRVWXZ *vg. a d f ff*$_2$ *r aur.*: dicebant (ἔλεγον LU *al.* 10) AΔEFH^{c}ΘOS TY *c d e l*, dixerunt *b*; + quoniam *d*. tonithruum O, thonitruum CΔG; tonitrua *a e*. **esse** (γεγονέναι): est B(?)CЭPHRT *b c d ff*$_2$ *l r aur.*, (facta) sunt *a e*; *cf.* οτι βροντη γεγονεν D^{gr}. *om.* **esse** *gat. et pergit* angelus enim ei. > esse factum *vg. edd. ant.* (*exc. Froben* 1502). **alii** + autem ϛ𝔖 *edd. ant.* (*et Froben*) *l*; + uero *e*. **dicebant** + quia *d cum gr.* D *min.* aggelus M, anguelus D. loquutus Θ.

30. **uox haec** (hec W) = ἡ φωνὴ αὕτη ℵABDL *etc.*: > haec uox V *vg. ff*$_2$ *l* (uenit h. uox) δ *Tert.* (ista uox) *Aug. et gr.* EFGH *etc.* **uenit** (+ de caelo *r*) = ηλθεν D: facta est *f et* γέγονεν *gr. plur.*

31. iuditium W. **mundi** *pr.* (*sine* huius) *codd. et vg. b d ff*$_2$ *l r Aug. gr.* D: huius m. *a c e f aur.*, > m. huius δ *et* τοῦ κ. τούτου *plur.* **huius mundi**: > mundi huius ЭP *b d l* δ *aur.* (*Bentl.*). **eicietur** (eiic. *vg. Tisch.*, iecitur D, eicitur BM, eicetur Y) **foras** = ἐκβληθήσεται ἔξω, *cf.* mittetur foris *d*, mittitur foras *a c aur.*, mittetur foras δ: mittetur deorsum *b e ff*$_2$ (dimitt.) *l* (mittitur), *et* κάτω βληθήσεται 22^{ev}, *Chr.* 8. 461; *cf. Gaud.* 6. 952 (*ap. Sabat.*) 'eiicitur foras,' 12. 963 'mittetur deorsum . . . *siue* expelletur foras *ut in graecis exempl. legimus* . . . ἐκβλ. ἔξω *id est* eiicietur *uel* expelletur foras.'

32. **si** (ἐάν): cum *a e ff*$_2$ *et* ὅταν *min. pauc.* **a**: de *a d*; *gr.* ἐκ *plur.*, ἀπό DL *al. pauc.* **omnia** (*cf. Aug.* 52. 11 '*non dixit* omnes *sed* omnia') *cum* ℵ*D 56: *sed* πάντας *gr. plur.* tracham D, traam T. **ad** (πρός): post *Aug.* *om.* **ipsum** *a b d e f r Aug.*

33. *om.* **autem** Z* (+ Z^2). **qua**: quale *d*. **esset**: erat *a d r.* **moriturus**: clarificaturus Z* (*corr.* Z^2). inciperet mori *c*.

nos audiuimus ex lege quia
christus manet in aeternum
et quomodo tu dicis oportet
exaltari filium hominis?
quis est iste filius hominis?
35 Dixit ergo eis iesus adhuc modicum
lumen in uobis est
ambulate dum lucem habetis
ut non tenebrae uos comprehendant
et qui ambulat in tenebris
nescit quo uadat
36 dum lucem habetis credite
in lucem ut filii lucis sitis.
Haec locutus est iesus
et abiit et abscondit se ab eis
37 cum autem tanta signa
fecisset coram eis
non credebant in eum
38 ut sermo esaiae prophetae
impleretur quem dixit
domine quis credidit auditui
nostro? et brachium domini
cui reuelatum est?
39 (100. 1) Propterea non poterant
credere quia iterum
dixit esaias
40 excaecauit oculos eorum
et indurauit eorum cor

---

audiuimus ex lege. quia christus manet in aeternum et quomodo tu dicis. quia oportet
exaltari filium hominis. quis est iste filius hominis. 35 dixit ergo eis iesus. adhuc modicum
temporis. lux in uobis est. ambulate dum lucem habetis. ut tenebrae uos non conpre-
hendant. qui ambulat in tenebris nescit quo uadat. 36 dum lucem habetis. credite in
lucem. ut filii lucis sitis. haec locutus est iesus. et abiit. et abscondit se ab eis. 37 cum
autem tanta signa fecisset in conspectu eorum. non crediderunt in eum. 38 ut sermo esaiae
prophetae impleretur. quem dixit. domine quis credidit auditui nostro. et bracchium
domini cui reuelatum est. 39 propterea non poterant credere. quia iterum dixit esaias.
40 excaecauit oculos eorum. et indurauit cor eorum. ut non uideant oculis. et non

---

34. **audimus** 𝔉*(+ui $𝔉^{1}$); + scriptum *a c* (+esse) *e*. **ex**: in B *a c e*; de *d*. **christus . . . lumen** *u*. 35 *in ras. scr.* K. eternum W. **dicis** (*sine add. cum gr.* EFGHSΓΔ *etc.*): +quia *b c d f* ff_2 *l Bentl. cum gr. plur.* ὅτι, +quod *a e*, +quoniam *r*. hoportet C; *om.* JZ*(+Z^{2}); +te ff_2. exalteri Z*(*corr.* Z^{2}). **hominis** *pr.*: +et ϛ𝔖 *et edd. ant.* (*exc. Iunta* 1534) *Aug.* **quis**: qui Z *a*. **est**+ ergo *d et* D^{gr}. **iste**: hic *a d* ff_2 *l*; *om. b c cum gr.* H 33. $filiu^{s}$ T.

35. dicit 𝔉. **eis**: *om.* AΔFKMSX^{c}Y *aur.** *non gr.* ihesus *et* hambul. C. aduc OT, athuc FMSX^{c}Y. **modicum**+tempus M *a b c d e* (*f*) ff_2 *l r* δ (*Bentl.*) *et gr.* μικρὸν χρόνον. **lumen**: lux *a b c d e f* ff_2* *l*. **in uobis** (ἐν ὑμῖν ℵBDKL *etc.*): uobiscum δ *et* μεθ' ὑμῶν AEFG *etc.* **ambulate**: +itaque *e m*, +ergo *d* (*Aug.*) *et* D^{gr}. **dum**: cum D *d*. **lucem**: lumen M *d e m r*. habbetis E, abetis T. huti C. tenebre WZ*(*corr.* Z^{3}); +mortis *aur.* > ten. uos non DMT *f* (*aur.*); > non uos ten. *vg. d et* ne uos ten. *a m*, *cum gr.* D; ne ten. uos *e l r*. conpre. DFGJMOX, conprae. CEƎPH ΘIR, comprae. 𝔉Y; adprae. *d m*. **et qui**: si quis *a c e non graec.* nescitis E. **quo**: ubi *d*. uadit DƎP *d* δ; eat *a b c m r*.

36. **dum**: cum *d e*. luce *sec.* EZ; lumen *bis d sed* **lucis**. fili G. **sitis**: fieri possitis *l*. hec W. loquutus HΘX*. **est** *sine addit. codd. plur. vg. et uett. cum gr.*: +eis AΔFHΘMSX^{c}Y. *om.* **iesus et** E. habiit CG. *om.* **et abiit** T. habscondit C. *om.* **ab eis** *a e*.

37. quum HΘ. *om.* **signa** *aur.* **fecisset**+ iesus *c*. > tanta aut. s. cum fec. *r*, > t. aut. ab illo signa facta *d*, tanta haec autem eo signa faciente δ. in conspectu eorum *d f r* (ipsorum). crediderunt B *a e f r et* ἐπίστευσαν G *min.*

38. **sermo**: uerbum (*et* quod) *a d r*. hesayae C, esaye T, aesie E, ysaie W, essaiae R, isaiae DΘ KMVZ𝔋𝔖ℭ, issaiae ƎP. prophaetae G, prophete EW, profetae DƎPO; *om.* Θ*(+*sup. lin.*)ϛ𝔖. inpleretur CDΔGHMTR; adinpl. *d*; impleatur *b*. **dixit**: it *sup. lin.* Θ. credit TX*. bracchium Z.

39. propter ea S; pr. hoc *d r* (δ); +enim D. **pot. cred.**: credebant *c*. **quia iterum**: etenim *d et* D^{gr}. > dixit (dicit W) iterum W *e* ff_2. essaias ƎP, is. DHΘKMVZ𝔋𝔖ℭ, ys. W, esayas T, hes. C. *Inc rursum q.*

40. excecauit EƎPOVWZ, obcaec. *a e r*; +deus ƎP. hocul. *bis* C. > eorum oculos *c* δ *cum ord. gr.* **et** *pr. sup. lin.* T. *om.* **oculos . . indurauit** *d et* D^{gr}. *om.* **indur. eorum** T. > cor eorum *vg. a b c e f* ff_2 *l q r Aug.* **cor**+eorum D*

ut non uideant oculis
et intellegant corde
et conuertantur et sanem eos.
41 (110. 10) Haec dixit esaias quando
uidit gloriam eius
et locutus est de eo
42 uerum tamen et ex principibus
multi crediderunt in eum
sed propter pharisaeos non
confitebantur ut de synagoga
non eicerentur
43 dilexerunt enim gloriam
hominum magis quam
gloriam dei.
44 (111. 1) Iesus autem clamauit et dixit
qui credit in me non credit
in me sed in eum qui misit me
45 et qui uidet me uidet eum
qui misit me.
46 (112. 10) Ego lux in mundum ueni
ut omnis qui credit in me
in tenebris non maneat
47 et si quis audierit uerba mea
et non custodierit
ego non iudico eum
non enim ueni ut iudicem mundum
sed ut saluificem mundum
48 qui spernit me et non accipit uerba
mea
habet qui iudicet eum

---

intellegant corde. et conuertantur. et sanem eos. 41 haec dixit esaias. quando uidit
gloriam eius et locutus est de eo. 42 uerumtamen. ex principibus. multi crediderunt in
eum. sed propter pharisaeos. non confitebantur. ne de synagoga eicerentur. 43 dilexerunt
enim. gloriam hominum magis quam gloriam dei. 44 iesus autem clamauit et dixit. qui
credit in me. non credit in me. sed in eum qui me misit. 45 et qui me uidet uidet eum
qui me misit. 46 ego lux in mundum ueni. ut omnis qui credit in me in tenebris non
maneat. 47 et si quis audierit uerba mea. et crediderit. ego non iudico eum. non enim
ueni ut iudicem mundum. sed ut saluem mundum. 48 qui spernit me. et non accipit uerba

---

(*sed exp.*). huti C. uiderent Z*(*corr.* Z^3). **et** *sec.* + non T^c *vg. a d e f* (*l*) *et gr.* D. intelligant HΘJW *vg.* > corde (+ non *l*) intell. *ff_2 l q aur. cum gr.* KΠ. **et** *tert.*: ut X. sanabo *b et* ἰάσομαι ℵABD *etc.* **eos**: illos T *a c d e ff_2 q Aug.*

41. hec W; + autem *d r et* D^{gr}. dicit W *aur.* isaias HΘKMVZ𝔓𝔖ℭ, ys. W, iss. D, ess. Ꝑ, hesayas C. **quando** (ὅτε DΓΔΛΠ *etc.*): quia *e et* ὅτι ℵABL *etc.* **gloriam**: maiestatem *b c e ff_2 l.* **eius**: dei sui *d et* D^{gr}; dei *gat. l* (?). loquutus HΘX. **est**: + ad eos *ut udtur* T; + iesus (*sed exp.*) D. *Hieron. ad Damas.* 517 (*ap. Sabat.*) Haec autem dixit quando uidit gloriam unigeniti, et testificatus est de eo.

42. **uerum tamen** (uerumpt. C, uerunpt. W, uerunt. ϛ𝔓) = ὅμως μέντοι: interim tamen *b c ff_2**, iterum tamen *l*, facile autem *d.* *om.* **et** BDEG JKRVWX* *c e f ff_2 l* (*non cor. uat.*). set W. phariseos GOW, farisaeos R, farisseos D. confet. DO, confitebantur E. **de**: e *vg. et edd. Maresch.* 1531, *Uiuian et Iunta* 1534. sinag. DΔEꝐGMT RW. eiecer. EꝐ, eiicer. *vg. Tisch.*, iecer. D; expellerentur *q.*

43. **dilex.**: amauerunt *a e l q r.* **enim**: *seq. ras.* 3 *litt.* X. **gloriam**: claritatem *bis c*, honorem *bis q*; *om. sec.* Ꝑ *ff_2.* **magis**: potius *l.*

44. clamabat et dicebat *b c d ff_2 l q*, clamabat dicens *a e* (clamat) *r*; *gr.* ἔκραξεν κ. εἶπεν *sed* ἔκραζεν κ. ἔλεγεν D 69. 346; adhuc exclamat iesus et dicit *Tert. Prax.* 23. **non cr. in me sed**: credit et *b.* > non in me credit DER *c q Tert.* missit D *et* 45. > me misit ER *a c d e f ff_2 l q r*; mittentem me δ *et u.* 45.

45. *om. uersum* CJ *b.* uidit *pr.* H *aur.*, *sec.* B, *bis c q.* > me uidet E *a f* (*q*). > me misit E *uett.*

46. **ego . . . ut**: ego sum lux mundi et Z*(*corr.* Z^2). **lux**: lumen *a d e r.* **in** *pr.* + hunc D *a b c e ff_2 l r.* **mundum** *codd. vg. et uett.*: mundo AꟻΔO SXY. **ut**: et T; *om. b.* tenetebris O. manet T *b l aur.*; + sed habeat lumen uitae *l.*

47. **quis**: *pergit* non audierit uerborum meorum ego *etc. e*, non audit uerba mea ego *etc. Aug. de Trin.* I. 26. > mea uerba *Bentl.*, meorum berborum *d.* **et** *sec.* + c (*sed eras.*) G. *om.* **non** *pr.* M *a b c d f ff_2* l* r cum gr.* DS *al.* 15. **custodierit** (φυλάξῃ ℵABDKL *etc.*) *codd. et vg. et uett.*, seruauerit *a*: crediderit *f q* δ *et* πιστεύσῃ EFGHMS *etc.*; + ea CTZ*(*sed corr.*) *c l^c r*; + et *a.* iudicabo Z* (*sed corr.*) *Aug. de Trin.* **ut iudicem**: iudicare *a q.* **saluificem** *codd. plur. et vg.*: saluum faciam GKMTOVZ *a c l r aur. gat. Aug.*; saluem *d e f q* (ut saluetur mundus). **mundum**: saeculum *bis e.* *om.* **sed ut s. mundum** *ff_2**.

48. spernet Z; reprobat *e.* accepit EMTZ. **qui iudicet** (t *in ras.* H) **eum**: iudicantem de se *q* δ

sermo quem locutus sum
ille iudicabit eum
in nouissimo die
49 quia ego ex me ipso non sum
locutus
sed qui misit me pater
ipse mihi mandatum dedit
quid dicam et quid loquar
50 et scio quia mandatum eius
uita aeterna est
quae ergo ego loquor sicut
dixit mihi pater sic loquor.
XIII. 1 Ante diem autem festum
paschae sciens iesus quia
uenit eius hora ut transeat
ex hoc mundo ad patrem
cum dilexisset suos
qui erant in mundo
in finem dilexit eos.
2 (113. 9) Et caena facta cum diabolus
iam misisset in corde
ut traderet eum iudas
simonis scariotis.
3 (114. 3) Sciens quia omnia dedit ei
pater in manus
(115. 10) et quia a deo exiuit et ad deum
uadit.
4 Surgit a caena et ponit

---

mea. habet qui iudicet eum. sermo quem ego locutus sum. ipse iudicauit eum in
nouissimo die. 49 quia ego. ex me ipso non sum locutus. sed qui misit me pater. ipse
mihi mandatum dedit quid dicam. et quid loquar. 50 et scio quia mandatum eius. uita
aeterna est. quae enim ego loquor. sicut dixit mihi pater sic loquor. XIII. 1 Ante
diem autem festum paschae. sciens iesus quia uenit hora eius. ut transeat ex hoc mundo
ad patrem. diligens suos qui erant in hoc mundo. usque in finem dilexit eos. 2 et cena
facta. cum iam diabolus. misisset in corde iudae. simonis scariotis. ut eum traderet.
3 sciens iesus. quia omnia dedit ei pater in manus. et quia a deo exiuit. et ad deum uadit.
4 surrexit de cena. et posuit uestimenta sua. et accipiens linteum praecinxit se. 5 deinde

---

(eum). sermonem *c*; sermonum Z*(*sed corr.*); uerbum *d e q r*. **quem** + ego J *a b f*. loquutus HΘ. iudicauit BI*OSZ*, gudicabit C; iudicat D. de illo *a q*. diae C.

49. **ego** + ipse D. **ex** (ἐξ): a *a d e l Tert. et* ἀφ' L *min. om.* **ipso** D *a d e*. **non sum**: locutus *lapsu* Δ. loquutus ΘX*. missit D. > me misit E *d e*. michi W. praeceptum dedit *b c ff₂*, praecepit *l*. **dicam**: faciam *e*. **et**: aut EO *d*.

50. *om.* **et** Z*. mandata R; praeceptum *b c ff₂ l*. uitam O. eternam W. > aet. est uita *d et* D^gr. **quae er. ego loq.**: quia *tantum e*. que DEW. *om.* **ergo** *b r Aug. om.* **ego** *a d et gr.* DΓ 44. **sicut**: secundum quod *d e r*. michi TW.

XIII. 1. *om.* **autem** Δ*(+ *sup. lin.*)Tϛ𝔖ℭ *ff₂* aur.* **festum**: sollemnem *a q*. pasche EHWX. **uenit** (ἦλθεν ℵABKL *etc.*): uenerat *d et* ἐλήλυθεν EFGH *etc. sed* παρην D; ueniet *l*. **eius hora** (αὐτοῦ ἡ ὥρα) *cum* BƑCDIKMMᵀORSTVWX*Z *b d l δ*: > hora eius EGJ *vg. a c e f ff₂ (q) aur. Aug. Tisch.*; hora (*om.* **eius**) AΔꝐFHΘX^cY. transiret E *b c e ff₂ q r*; transcendat uel transeat *δ*. **ex**: de D*(*corr. mg.*)EꝐ^mg R *uett. plur. om.* **hoc** D*(+ *mg.*). **mundo**: saeculo *etc. semper e.* > mundo hoc *d δ* (*Bentl.*) *cum gr.* quum HΘ *et u.* 2, 4. **dilexisset**: diligens E (*a b d f q r δ sine* **cum**); + discipulos *a b c aur. non gr. om.* **suos** G. **in** + hoc DE *uett. plur.* **mundo** *sec.* + usque DER *a b (e) f ff₂ l q*. fine J.

2. **caena** BCDEꝐHΘMᵀOV: cena AƑFΔGIK MRSTWXYZ; coena J *vg.* **facta** + est Ꝑ^mg R *e*. cum fieret ce. *r*, cum c. fieretur *d et* δείπν. γινομένου ℵ*BLX. diabulus DꝐ*, zabulus Ꝑ¹R. **iam**: *om.* X* *a c*; *seq. ras.* 4 *litt.* O; + se BZ *a b e aur. et* > mis. se *c l m r*. mi||||sisset G, missiset EꝐ, mississet D; inmisisset BΘKMᵀVWZ (imm.) *a* (-erat) *d aur.* **corde** *plur.*: cor CIKO^c TVW *vg. b d e ff₂ m δ aur. Aug.*; + iudae DX* *cor. uat.* r aur.*; + simonis *ff₂**. **eum** + iudeis *cor. uat.* iuda *d*. symonis TW; simon BCEJO*RV *gat. e*. **scariotis** (ἰσκαριώτου ALMΓΔΛΠ *etc., cf.* vi. 71) AΔHMSTX *f*, -this BƑ²C(schar.)EꝐGΘIJ Mᵀ*ORWYZ *δ Bentl.*, iscariotis 𝔖, iscariotae ℭ, scariothe *c q*: scariotes *b*, -thes ƑF*KMᵀ¹V, iscariotes ϛ𝔓 *et* -ώτης ℵBX *etc.*; scarioth *a m r*, a caryoto *d*, a cariotha *e*. *om.* **iud. sim. scar.** D *ff₂* aur.*; *et* > iudae (*om. c*) sim. scar. ut eum trad. (> ut trad. eum *d*, tradere eum *c*) *a c d e f m q δ cum gr.* ADΓΔ *etc.*

3. **sciens** + iesus *b* (autem ies.) *f m q r δ cum gr.* AΓΔ *etc. om.* ei D. > ei dedit X. **manus** + eius *c* (manu) *m. om.* **omnia . . . et quia** *r*. exibit T, exiit Ꝑ.

4. surget H; surrexit *a c d e f m q r aur.*; + iesus *l*. ha C. **caena** BCDꝐΘIMᵀOV: cena

uestimenta sua
et cum accepisset linteum
praecinxit se
5 deinde mittit aquam in peluem
et coepit lauare pedes
discipulorum
et extergere linteo quo
erat praecinctus
6 uenit ergo ad simonem petrum
et dicit ei petrus
domine tu mihi lauas pedes?
7 respondit iesus et dicit ei
quod ego facio tu nescis modo
scies autem postea
8 dicit ei petrus non lauabis
mihi pedes in aeternum
respondit iesus ei si non lauero te
non habes partem mecum
9 dicit ei simon petrus
domine non tantum pedes meos
sed et manus et caput
10 dicit ei iesus
qui lotus est non indiget
ut lauet

---

fudit aquam in peluem. et coepit lauare pedes discipulorum suorum. et extergere de
eodem linteo. quo erat praecinctus. 6 uenit ergo ad simonem petrum. et dicit ei petrus.
domine. tu mihi lauas pedes. 7 respondit iesus et dixit ei. quod ego facio. tu ignoras
modo. scies autem postea. 8 dicit ei petrus. non lauabis mihi pedes in aeternum.
respondit ei iesus. si non lauero tibi pedes. non habebis partem mecum. 9 dicit ei
simon petrus. domine non tantum pedes meos. sed et manus et caput. 10 dicit ei iesus.
qui lotus est non indiget. nisi pedes lauare. sed est mundus totus. et uos mundi estis sed

---

A𝔉ΔEFG(cenam)HKMRSTWXYZ; coena J *vg.* posuit ETX *a c e f m q r aur.*; deponit D *δ*. *om.* **sua** *b e* ff_2* *l δ et gr. plur.* accipisset 𝔓HR. lintheum O^{rec}W. accipiens l. *d f δ*, accepto linteo *r*, tollens l. *q*, sumpsit l. et *a e* (accepit). praecincxit ΔE𝔓R; precinxit D; cinxit *a d.* semetipsum *d.*

5. **mittit** *cum* ABDΔFGHΘIJMMTRYℭ *cod. caraf. c e δ Aug. et gr.*: misit 𝔉CE𝔓(missit)KOS TVWXZϛ𝔓𝔖 *a b* ff_2 *l m q r aur.*, fudit *f*; accipiens aqu. misit *d cf. gr.* D 13. 69 *etc.* pelbem O*T, piluem DΔ, pyluem E, peluim W *vg.*; pelue Z. caepit H; cepit W. labare OX. **pedes** + eorum D *sed exp.* di^{s}cipulorum O; + suorum E *c d f q et gr.* D. **et** *sec.*: ex G*. tergere *a d e q*; extergebat 𝔓^{mg}R; extersit D; + de *b d f* ff_2 *m*; *et* + eodem *f q.* lintheo O^{c}W. **quo**: quod EF. precinctus DW, praecintus HO*; cinctus *d e.*

6. **ergo**: *om. b e* (et cum uenisset) *l* *m r* (et uenit) *cum gr.* U; autem *c.* symonem CDE. *om.* **petrum** *b.* > petr. sim. *a d l et* D^{gr}. *om.* **et** E *d e l m r et gr.* BDL. dixit RT *b.* **petrus** *contra graecum codd. et vg. et uett. plur.*: ille *d* ff_2 *l m δ et* ἐκεῖνος ℵ^{c}ADL *etc.*; *om.* ℵ*B *b.* michi W. labas TX. > labas mihi T.

7. **iesus** *bis scr.* E. dixit CET *vg. uett. plur.* **quod**: quid *a.* **ego** *in ras. scr.* Z. > ego quod E. fatio W; + et 𝔓^{mg}R. **nescis**: ignoras *d f r. om.* **modo** *b e m r.* sciens G*(*corr.* G^{1}) *d*; cognosces *b c* ff_2 *l m. om.* **autem** *b c* ff_2 *l m q r.* posttea G*(*corr.* G^{1}); post ea Δ.

8. **petrus** + domine *d et gr.* DΠ^{2}. lauauis X; labis ΔR; lauas *b e l r*; νίψεις D *al.* **mihi** (michi W) **pedes** = μου τοὺς πόδας BCL *etc.*: > pedes meos *a l r δ cum gr.* ℵΑΓΔ *etc.*; *om.* **pedes** *b.* eternum W; aeuum *d.* **iesus** + et dixit E *r.* **iesus ei** *codd. plur. cum gr.* ABC*L: > ei iesus C𝔓GΘIMTOTVWX *vg. c f δ*, illi iesus *a* ff_2 *q et gr.* ℵFMS *etc.*; *om.* **ei** 𝔉^{c} *b d e l m aur. cum gr.* C^{3}D *al.* labero O*T. **te**: tibi G; pedes tuos D; tibi pedes *c e f m.* **habes** (ἔχεις) *cum* AC(abes)Δ FGHKSXYZ *a b d l*: habebis B𝔉DE𝔓ΘIJMMT ORTVW *vg. c e f* ff_2 *m q δ* (*non* Δ^{gr}) *aur. Aug.*

9. symon CDR. ta^{n}tum R; solum *r.* > tantum *post* pedes *c δ et gr. plur.* (*exc.* D). **meos** *om.* O^{rec} *uett.* (*exc. f q δ*) *et gr.* DEGH *etc.* **et** *pr.*: etiam *b* ff_2 *l m q.* capud ΔW; + et totum corpus *a.*

10. eis D*. **qui** + semel EGT *Ambr. Aug.* lauatus (-tis E*) est E; locutus est ΔȮ*WY*; lauit *a d Tert.* (*Bapt.* 12);* + semel *c.* indigit C; habet necessitatem *a q*, ha. causam *e*, habet necesse *Tert.*; necesse habet *d δ*; ἔχει χρείαν ℵABC*, χρείαν ἔχει C^{3}DLΓΔ *etc.* **ut** (et K) **lauet** (= νίψασθαι ℵ *Orig.*) *cum* B(lauetur)𝔉Δ𝔓*FGHΘJKM O*(labetur?)SX*YZ *c aur. gat.*: ut iterum lauet E𝔓^{mg}R *Hieron. Iouin.* 2, *cf.* iterum lauari *Aug.* (*Ep.* 44), *Pacian.*, iterum lauandi *Optat.*, rursum *Tert.* (*sine* lauari); nisi ut pedes lauet (labet O^{c}T) ACIMTO^{c}TVWX^{c} *vg. Tisch. b* ff_2 *l m Ambr.*; nisi pedes lauare D *e f δ* (*om.* nisi) *Aug.* (*in Ioh.* 56. 58), nisi p. lauandi *q*, > lauandi nisi . . . *a*, ἢ τοὺς πόδας νίψασθαι *gr. plur.*; caput labare nisi pedes tantum *d et* D^{gr}. **ut lauet** *correctio Hiero-*

sed est mundus totus
et uos mundi estis
sed non omnes
11 sciebat enim quisnam esset
qui traderet eum
propterea dixit
non estis mundi omnes
12 postquam ergo lauit pedes
eorum et accepit
uestimenta sua
cum recubuisset iterum
dixit eis
scitis quid fecerim uobis?

13 (116. 3) uos uocatis me magister et
domine
et bene dicitis sum etenim
14 (117. 10) si ergo ego laui pedes uestros
dominus et magister
et uos debetis alter alterius
lauare pedes
15 exemplum enim dedi uobis
ut quemadmodum ego feci
uobis ita et uos faciatis
16 (118. 3) amen amen dico uobis
non est seruus maior domino suo
neque apostolus maior eo

---

non omnes. 11 sciebat enim qui traditurus esset eum. propterea dixit. quia non omnes
mundi estis. 12 cum ergo lauisset pedes eorum. accepit uestimenta sua. et recumbens.
iterum dixit eis. scitis quid fecerim uobis. 13 uos me uocatis magistrum et dominum et
bene dicitis. sum enim. 14 si ergo ego laui uobis pedes. dominus et magister. et uos
debetis alter alterius pedes lauare. 15 exemplum enim dedi uobis. ut quemadmodum ego
feci uobis. ita et uos faciatis. 16 amen amen dico uobis. non est seruus maior domino suo.

---

nymiana uidetur, satis docte facta, cum Uarro de Lingua Latina discrimen inter lauari *et* lauare *agnoscat, quam Graeci duobus uerbis λούεσθαι et νίψασθαι exprimunt. Dicit enim 'consuetudo . . . in toto corpore potius utitur* lauamur, *in partibus* lauamus, *quod dicimus* lauo manus *sic* pedes *et caetera. Quare e balneis non recte dicunt* laui; laui manus *recte'* (*de L. L.* ix. 107 *ed. Mueller*). *Sed haec, quamuis docta correctio, perspicua non fuit, cum hoc discrimen non semper seruaretur.* **sed** *pr.*: quia *l*, enim *d et* D^{gr}; et 𝔖. **est** *sec.*: et H*(*corr.* H^{1}). *om.* **totus** *m.* hestis C *et* 11. **omnes**: toti *d.*

11. scieuat O; + iesus *d et* D^{gr}; + ab initio E *e*, + ab initio iesus *l.* **quisnam** (quis *e m*) **esset qui traderet** (traditurus erat *e* ff_2 *aur.*) **eum** (> eum trad. erat *e*) = *τὸν παραδιδόντα αὐτόν*: > qui eum traderet quis esset *b*; quis (quisnam *c*, qui *f l q*) traditurus esset (erat *q*) eum (> eum erat *l*) *a c f l q r*; qui eum trad. erat *d*; eum qui traderet eum δ. *om.* **propterea . . . omnes** *d et* D^{gr}. propter ea Δ; ideo *a.* dixi F; + quia *a b c f l q* (quod) *r et gr.* BCL 33. et uos m. estis sed non omnes *e*; mundi estis sed non omnes *m*; > omnes non e. mundi *a.*

12. *inc.* et cum lau. E, ad ubi ergo lau. *e.* lauauit D, lauisset E *f q.* **eorum**: discipulorum *c cum gr.* Γ *al.* 10. *om.* **et** BEGTϚ𝔖 *a b c f* ff_2* *l m aur. Bentl. et gr.* ℵAC^{2}L *min.* accipit ℈P. uestimentamenta MT. **sua** (*om. b d e m et gr.* D): + et B℈FDEO*(*ut udtur sed eras.*)TϚ𝔖 *a b c e f* ff_2 *l m q Bentl. et gr.* ℵABC*L *min.* **cum** (quum Θ) **recubuisset** (recumbisset ℈P) = *ἀναπέσων* ℵ^{c}A C^{3}DLΓΔ *etc*: recumbens *d f q* δ; recubuisset D, recubuit *a e*, discubuit *r* = *ἀνέπεσεν* ℵ*BC* 157. **iterum** (denuo *r*) + et *a* (ff_2) *r.* > iterum recub. *b c* ff_2 *l m. Distinguunt* recubuisset. Iterum dixit *etc.* DϚ𝔓 *e f* δ. scitote *q*; intellegite *c r*, -tis *a.* **quid**: quae ℈PMTO*. **fecerim**: ce *in ras.* G.

13. uocates O; uocastis X* *m*; clamatis *d*; dicitis *a e* (*et* mihi). > me uocatis E *c f r.* magistrum F *f l m r.* dominum *f l m r*; -nus *b d q* δ. benedicitis DΔ(-tus)KSTV; benefacitis JΘ(*uno uerbo*)KV. et enim ΔΘ; enim (*om.* **et**) H* (+ *sup. lin.*) *uett.* (*exc. r*); > et sum (*om.* **enim**) E.

14. *inc.* si igitur ego qui dom. sum et mag. pe. ue. laui *a*; *et* > mag. et dom. laui p. ues. *c* ff_2 *aur.* *om.* **ergo** DR. *om.* **ego** *b r.* lauaui ℈P. **pedes uestros** (*τοὺς πόδας ὑμῶν* DKΠ *al. pauc.*): > uestros pedes B℈FCJKMTOZ *b* δ (*f*) *Bentl. cum. gr. plur.* > mag. et dominus *e.* **magister** + quanto magis E *a d* ff_2 *l m r et* D^{gr}. **uos**: uobis *a.* debitis R. > debetis et uos EJ. **alter alterius** (*gr.* ἀλλήλων): aliorum *e*, inuicem *d q r* δ, alterutrum *l*, -tro *a.* labare O. > pedes lauare *e f* ff_2 *l r.*

15. **ut** *sup. lin.* T. quemad||modum H, quemammodum FΘZ^{2}. *om.* **ego** *l et gr.* UΓ *min.* facio *b m.* **ita**: etiam *b c* ff_2 *m*; *om. a d e q r* (*Bentl.*) *et gr.* **uos** + aliis *e.*

16. amen||amen C. **uobis** + quia D *m r.* **non est** *in ras.* Y. > maior seruus R *c.* *om.* **suo** M. **neque** + seruus D (*sed expunct*). **apostolus**: u *in ras.* R. **maior** *sec. sup. lin.* O; + est *vg.* (*non cod. caraf.*) *edd. uett. plur.* (*non autem Maresch.*

qui misit illum
17 si haec scitis beati eritis
si feceritis ea
18 (119. 10) non de omnibus uobis dico
ego scio quos elegerim
sed ut impleatur scriptura
qui manducat mecum panem
leuauit contra me calcaneum suum
19 a modo dico uobis prius
quam fiat
ut credatis cum factum fuerit quia ego
sum
20 (120. 1) amen amen dico uobis
qui accipit si quem misero
me accipit
qui autem me accipit
accipit eum qui me misit.
21 (121. 4) Cum haec dixisset iesus
turbatus est spiritu
et protestatus est et dixit
amen amen dico uobis quia
unus ex uobis tradet me
22 (122. 1) aspiciebant ergo ad inuicem
discipuli
haesitantes de quo diceret.
23 (123. 10) Erat ergo recumbens unus

---

neque apostolus. maior illo qui misit eum. 17 si haec scitis. beati eritis. si feceritis ea.
18 nonne omnibus uobis dico. ego scio. quos elegerim. sed ut scribtura impleatur. qui
manducat mecum panem. leuabit super me. calcaneum suum. 19 amodo dico uobis.
antequam fiat. ut cum factum fuerit. credatis quia ego sum. 20 amen amen dico uobis
qui accipit eum quem ego misero. me accipit. qui autem me accipit. accipit eum qui
me misit. 21 haec cum dixisset iesus. turbatus est spiritu. et protestatus est. et dixit.
amen amen dico uobis. quia unus ex uobis tradet me. 22 aspiciebant ergo ad inuicem
discipuli. hesitantes. de quo diceret. 23 erat autem recumbens unus ex discipulis eius in

---

1531, *Uiuian et Iunta* 1534). **eo** (ero W) **qui misit** (miss. DƎP) **illum** (> eum mis. *e q*): illo a quo missus est *a*.

17. **si haec** (hec W) **scitis**: haec scientes *e m*. **eritis**: estis *a b c d l m q r* (*Bentl.*) *et gr.* ἐστε. *om.* **si f. ea** *e*. feceretis Z, faciatis R, facitis *d*. *om.* **ea** G.

18. **ego** + enim DƎPR *c l q r et gr.* ℵAKΠ *min.* **quos**: quod *a*. elig. O*(*corr. sax.*), aeleg. C; seleg. *a*. inpleatur CDƎPMTO; adimpl. B(*ut udtur*) ΘIM *vg. a c e*, compl. *r*. scribtura ꝸFEISYZ. > scr. impleatur (*a e*) *f l q* (*r*) δ *et gr. plur.* **manducat**: edit *a b*, edebat *d*. **mecum** (μετ' ἐμοῦ): meum (B *forsan*)T *et* μου BCL *min.*, *et* **panem** + meum *q cum gr.* E*. > panem mecum *e*. **leuauit** (ἐπῆρκεν *uel* ἐπῆρεν) *cum* GMMTO*R XZ *M. B. Harl.* 2788, *Reg.* I B. vii, *Cotton. Tib.* A. ii, *a b* ff_2 *l Bentl.*, erexit *r*: leuabit A(B?)ꝸFC DΔEƎPFHΘIJKO^sax^STVWY *vg. Tisch. c d f q* δ *aur.*; adampliauit *e* (*et om.* **calc. su.**), *LXX. enim ad Ps.* xl (xli). 10 ἐμεγάλυνε ἐπ' ἐμε πτερνισμόν, *ueteres ibi* ampliauit *uel* amplificauit, *vg.* magnificauit, *et uoluit* leuauit *Hieron. ipse, uide Sabat.* **contra** (ἐπί): in *a*, aduersus *l q r*, super *rell.* **calcaneum**: calculum W.

19. amodo Δ *vg.*, a mo^do^ ƎP; amen amen *r*. quum HΘ *et* 21. > cum fac. fuerit credatis *vg. c d f q r* δ *aur. Aug. et gr.* ACDΓΔ *etc.* **sum** + de quo scriptum est J.

20. accepit *pr.* EO, acceperit *q*. **si quem** (ἄν *uel* ἐάν τινα): eum quem E *a b f* ff_2; eum si quem δ *gat.*; quem D *l*; unum quem *q*; me quemcumque *d*. missero DƎP. siquemmi sero R (*sic diuisum*). accepit *sec.* DEX *l r*. **qui autem**: et qui *d l et gr.* D. **me** *sec. sup. lin.* T. accepit *tert.* DE *r*, *et* > accipit me X *d et gr.* D. accepit *quart.* EZ *r*; adcepit *semper* ff_2. *om.* **eum** *d*. missit D. > misit me ƎP. *sic habent uersum e r*; a. a. di. uo. qui recipit me recipit eum quem misero . et qui recipit si quem misero recipit eum qui me misit *e*; a. di. uo. qui accipit me . . . me misit et qui accipit eum q. . . . *r*. *Inc. rursum* Q.

21. *inc.* haec locutus est ies. et *a*. hec W. *om.* **iesus** F. conturbatus *d*. **est** *pr.* + in ƎP^mg^R *a c* ff_2 *l aur.* **protest.**: testificatus *a q r*, testatus *d*; *cf.* testimonium dixit *e*. **est** *sec. om.* Q. **et dixit**: dicens T *a*. **uobis**: uestris *d r*. > me tradet DEQR.

22. haspic. C; inspic. *d q*; adtendebant *e* (*et om.* **ergo** *cum* ℵ^c^BC *min.*). **ergo**: ei *deinde ras.* 3 *litt.* X* (*corr.* X²); uero E; + se DQ *q* (*post* inuiciē) *r*. **ad** (*om. d q*) **inuicem** (εἰς ἀλλήλους): ad alis alium *b*, alis (alius*) ad alium *l*. discentes *e*; + eius D (*a*) *r gr.* 13. 69. 124. > discip. ad inu. B. > discip. autem eius respic. ad inu. *a*. **haesitantes** (hes. AꝸFΔGW, hess. D, es. T) = ἀπορούμενοι, *sed* -οῦντες D 13. 69. 346: incerti *q*, stupentes *a*, cogitantes *d*. de quodam δ.

23. **ergo**: ego H; igitur Z*(*corr.* Z¹); enim D;

ex discipulis eius in sinu iesu
quem diligebat iesus
24 innuit ergo huic simon petrus
et dicit ei quis est de quo dicit?
25 itaque cum recubuisset ille
supra pectus iesu
dicit ei domine quis est?
26 cui respondit iesus
ille est cui ego intinctum
panem porrexero.
(124. 9) Et cum intinxisset panem
dedit iudae simonis scariotis
27 et post buccellam tunc introiuit in
illum satanas.
(125. 10) Dicit ei iesus quod facis fac
citius
28 hoc autem nemo sciuit discumbentium
ad quid dixerit ei

---

sinu iesu. quem diligebat iesus. 24 innuit ergo huic simon petrus. et dicit ei. interroga
quis est de quo dicit. 25 recumbens ergo ille super pectus iesu. ait illi domine quis est.
26 respondit iesus. ille est. cui ego intinctum panem dedero. et cum intinxisset panem.
dedit iudae simoni scariothe. 27 et post panem acceptum. tunc intrabit in eum satanas.
dicit ei iesus. quod facis fac celerius. 28 hoc autem. nemo intellexit. de discumbentibus.

---

autem *a c d f ff*$_2$ *q r* δ (*Bentl*); et fuit *e*. ihesu C; ipsius *l*; + etiam *a*, + et *d*. > in si. iesum unus ex discip. eius *e*. dilegebat D; amabat *e*. ihesus T; *om. e r et gr.* 69; + ualde *ff*$_2$ *r*.

24. innouit ƎP* (*corr. mg.*); annuit *c e*. *om.* **ergo** *c e* (et huic ann.). symon CDE. **et dicit** (dixit *vg. b c q non autem cod. caraf.*) **ei** (*om. a q*) = *καὶ λέγει αὐτῷ* BCILX 33: dicens *a*; + domine E* (*sed expunct.*); + interroga *a c f ff*$_2$ *q*, + dic *b l* (*Bentl.*), *et* + *εἰπέ* BCILX. 33. **quis**: qui *a*. *om.* **quis est** *c*. *om.* **de quo dicit** *b ff*$_2$* *l gr. min.* **et dicit . . . quo dicit**: interrogaret quis esset hic de quo dicit *d*, uti cognosceret a iesu de quo dixisset *e*, interrogaret quisnam esset de quo dicit *r*, quis de quo dicit δ; *et πυθέσθαι τίς ἂν εἴη περὶ οὗ λέγει* (ℵ)ADΓΔΛΠ *etc.*

25. **itaque** (ait itaque *c*) **cum** (quum HΘ *et* 26) **recubuisset** (bu *sup. lin.* R, recumbuisset ƎP, recumberet *c*): recumbens ergo (*om. e*, autem *ff*$_2$ *q*) *a e f ff*$_2$ *q r* δ; *ἀναπεσὼν οὖν* (*δέ* AEFG *etc.*; *om.* BC) ℵ^{c}BC*KL *etc.*; incumbens ergo *d et ἐπιπεσών κ. τ. λ.* ℵ*AC^{c}DΓΔ *etc.* **ille** + sic D δ *Bentl. et gr.* BCEFG *etc. οὕτως*. super EO* *Bentl.* iesus O*W; + et *c*. **quis**: quid Δ; qui *a*. **est**: + qui tradet te *c gr. min. pauc.*

26. **cui** *ad init. cum* ABꝐFΔƎPFGHΘMMTOS XY: *om.* CDEIJKQRTVWZ *vg. Tisch. uett. et gr., sed* + illi *post* **respondit** *d e* D^{gr} 13. 69. 124. 249; + ergo *a et gr.* ℵ^{c}BC*LX. **respondit** (*ἀπεκρίθη* Π^2 249): respondet (*Bentl.*) *gr. plur.* **iesus** + et dixit *d cum gr.* ℵD 13. 69. 346. **intinctum panem**: intingens (+ tinctum δ) panem *e* δ, intincta buccellam *d*; *gr. βάψας* (*εμβ.* ADKΠ *etc.*) *τὸ ψωμίον* ℵADXΓΔ *etc.*, *βάψω τὸ ψ. καί* BCL. **porrexero** (prorex. H) = *ἐπιδώσω*: dedero *e f* δ *et δώσω* BCLMX. > ipse est *post* dedero *e*. **et cum intinxisset** (intincx. BΔEFGMTO) = *καὶ ἐμβάψας uel βάψας* ADΓΔ *etc.*, et intingens *d e q* δ: intinxit ergo *a*, intingens ergo *r*, *et βάψας οὖν* ℵBCL *etc.* **panem**: buccellam *d*, panem uel tinctum δ; *om.* E; + et O *a*. **dedit**: dicit D*(*sed corr.*); tradidit *a c*, porrexit *d r*, -egit *l*; *gr. δίδωσιν*. iude W, iudeae ER; ei Z*(*corr.* Z^1). **simonis** AꝐFD(sy.) ΔƎP*FGHΘMMTOSVWY *vg. d ff*$_2$ *q* δ: simoni BƎP^{c}IJKQRXZ *b c f l r aur.*, sy. CET *cum gr. min. pauc.*; *om. a e*. **scariotis** (*cf.* vi. 71) AΔ HMQSX, scariothis BC(schar.)EƎPFGΘIJORW YZ, iscariotis 𝔖, isscariothis D, *ἰσκαριώτου* ℵBCL *etc.*: scariothi KMTV δ, scariote T, -tae *b*, -thae *c*, -the *f l q*, iscariotae Ϛ𝔓ℭ, *ἰσκαριώτῃ* ΑΓΔΛΠ *etc.*; scariothes ꝐF, scarioth *a e ff*$_2$ *r aur.*, a caryoto *d et* D^{gr}.

27. **post** (pos F) **buccellam** (bucell. CΔƎP*H ΘIMTSTVWY, buccill. O*X) = *μετὰ τὸ ψωμίον*, *et* post panem *Aug. cf. u.* 26: ut (postquam *l*) accepit panem *a b c l q* (*r*); *om. d e et* D^{gr}; + acceptam E (*cf. f*), *et* > post acceptam bucillam D. **tunc**: *om.* EϚ𝔖ℭ *a b c d ff*$_2$ *l r cum gr.* ℵDL; statim *e*. introibit O*T, introuit K; intrauit *a e f q r*. **illum**: eum W *vg.* sathanas CW; + et ΘIMTT *vg. d e et gr.* D. dixit T𝔖ℭ *d*; + ergo D *b c ff*$_2$ *q r* δ *aur. Bentl. gr. plur.* cicius W; cito Z*(*corr.* Z^1); celerius *a b f ff*$_2$, uelocius *r*. > citius fac *d e*.

28. *om.* **hoc** *a*. scibit O*, scit δ; intellexit *a f q r*, potuit cognoscere *e*. ex (de *f*) discumbentibus (rec. *d*) *d f q r*; *om. e*; > ex his qui recumbebant intellexit *a*. > disc. sciuit *c aur.* **ad quid**: quid T *a b e ff*$_2$* *r*, aut quid DER; quare *f q*. dixit *d Bentl.* **illi**: hoc *q*. > illi (ei *r*) dixerit *a r*, ei dixisset *e*.

29 quidam enim putabant
quia loculos habebat iudas
quia dicit ei iesus eme ea quae
opus sunt nobis ad diem festum
aut egenis ut aliquid daret
30 cum ergo accepisset ille
buccellam exiuit continuo
erat autem nox.
31 Cum ergo exisset dicit iesus
nunc clarificatus est
filius hominis
et deus clarificatus est in eo
32 si deus clarificatus est in eo
et deus clarificabit eum
in semet ipso
et continuo clarificabit eum.
33 Filioli adhuc modicum
uobiscum sum
quaeritis me et sicut dixi
iudaeis quo ego uado uos
non potestis uenire
et uobis dico modo
34 mandatum nouum do uobis
ut diligatis inuicem
sicut dilexi uos ut et uos
diligatis inuicem

---

quare dixerit ei. 29 quidam enim putabant. quia loculum habebat iudas. quia dixisset ei
iesus eme. ea quae opus sunt nobis ad diem festum. aut pauperibus ut aliquid daret.
30 accipiens ergo ille panem. continuo exiuit. erat autem nox. 31 cum ergo exisset. dicit
iesus. nunc clarificatus est filius hominis. et deus clarificatus est in eo. 32 si ergo deus
clarificatus est in eo. et deus clarificauit eum in semetipso et continuo clarificauit eum.
33 filioli adhuc modicum temporis uobiscum sum. quaeritis me. et sicut dixi iudaeis. quia
ubi ego uado. uos non potestis uenire. et uobis dico modo. 34 mandatum nouum do

---

29. *inc.* plerique en. existimabant *a*. habeat Q; + iesus D *sed exp.* **quia** *sec.*: quod FKOTVW XZ *vg. l q r* (*gr.* ὅτι *et* **quia** *pr.* = ἐπεί); et *e*. **dicit** (λέγει): dicebat X, diceret T, dixit *a*, dixisset KVWZ *vg. f l q r*; praecepisset *e* (*et om.* **ies.**). aeme C, ame Z*(*corr.* Z^2); ut emeret *a r*, emere *e*. ᵉa E. que DW. ᵒpus O, hopus C. quae necessaria sunt *a* (erant) *e q*, quorum opus habemus *d*, quibus necesse hab. δ. **nobis**: *om.* W *a d q r* δ; in uobis *b*. **festum**: sollemnem *a*; + hunc *c*. aegenis DEG, heg. C; pauperibus *a d e f l q r*. **ut**: *om.* CJT *c e r*; aut I. > ut aeg. D (*a*) *b* (*d l q*). *om.* **aliquid** *a*.

30. quum HΘ (*et* 31). *inc.* ut accepit igitur *a*, accipiens ergo *d f* δ, accepto ergo *q*, accepta autem *e*. accip. ΔЭPHORY, accepissset D. **ille**: *om.* ƐF *b ff$_2$ gr.* 69; iudas *e*, bucellam CΔEΘIM MTSV*WY, buccillam O*Z, bucill. DЭP; panem *a b f ff$_2$ l q r*. > buc. ille *d e* (iudas) *Bentl. et gr. plur.*, > panem ille *q*. exibit O*, ᶠexiit ЭP*(*corr. mg.*)F. **continuo**: confestim *a d*, mox *q*, statim *r*; *om. e*. > continuo exiuit (*a*) *f* (*q*) δ. *distinguit* erat autem nox 31 quando exiuit. Dicit iesus *etc. q*; *de graecis uide Tisch. T. G.* 8 *ad loc.*

31. *om.* **ergo** *q* (*uide supra*) δ. exiisset D; recessit *e*; + ille *c*. dixit E *vg.*; + ei D. **clarificatus**: honoratus *pr. a*, honorificatus *sec. a*, *bis l q* (*r*), glorificatus *bis d e*. *om.* **est** *pr.* D, *sec.* R* (+ *sax.*). **eo**: ipso ЭP^{mg}.

32. **si** (et si J *q*, si ergo *f*) **deus clar. est** (*om.* X^1) **in eo** *codd. plur.* (*et* H^{c}X^1) *vg. e f l^c* (*uide infra*) *q r* δ *aur.^{c} Aug. Hil. et gr.* ℵ^{c}AC^{2}ΓΔΛ *etc.*: *om.* EFGH*X*Z *a b c d ff$_2$ l* aur.* Tert. Prax.* 23, *Ambr. bis et gr.* ℵ*BC*DLXΠ *etc.*; *om.* **si deus . . . semet ipso** *l** (+ *cor. sed* **si deus** *euanuerunt*). **et** *pr.*: si *ff$_2$*. clarificauit *pr.* ƐF ΔFΘIJKMOSWXZ; clarificatus est D (*et om.* **eum** *pr.*); honorif. *semper a q r*, *sec. l*, glorif. *semper d e*. *om.* **semet** D*(+ *mg.*) *a*. **et** *sec.*: + deus *r*. **continuo**: confestim *a d*, statim *e q*, protinus *r*. clarificauit *sec.* BEFHΘKOWXZ* (*corr.* Z^2); clarificatus *ut udtur* D*. **eum** *sec.* + in semetipso *l*.

33. athuc FMSX^2, aduc T. **modicum**: pusillum *a d q r*; + tempus *c d* (*f*) *l cum gr.* ℵLXΓ *etc.* *om.* **uobiscum** Q. > sum uobiscum D. **quaeritis** (ζητειτε 69; *cf. ad* vii. 34) *cum* ƐFΔEЭPFGH IKOQRSXYZ *uett. plur.*, queritis CDT: quaeretis (ζητήσετε) AΘJMMTVW (quer.) *vg. Tisch.*; B *mutilus est.* sicuti C. iudeis DW; + quia *a f* δ, + quoniam *q*, *cum gr. plur.* **quo ego uado** (uauado G*): ubi sum ego *a e* (> ego sum). *om.* **uos** W. **uobis**: uos H. > nunc uobis dico *a*, uobis nunc dico *e*. *Distinguunt* uenire. Et uobis dico modo mandatum *etc.* H(Θ)T.

34. **mandatum**: praeceptum *b c e ff$_2$ l m*. dileg. *bis* D; **dilig.** *pr.* + in X *aur.* **inuicem** *pr.*: alterutrum *l*. sicuti C; + ego *a b e f l m gr.* 249; + et ego DE *gat. et* D^{gr}. **ut** *sec.*: ita *gat. a*. > et ut BK. *om.* **ut et uos** *ff$_2$**. *om.* **sicut . . . inuicem** ΔZ*(+ Z^2) *cum gr.* XΓ *al.* 10; *om.* **ut et . . . inuicem** *c e m*. *Def. l ad* xiv. 23.

35 in hoc cognoscent omnes quia
mei discipuli estis si dilectionem
habueritis ad inuicem.
36 (126. 1) Dicit ei simon petrus
domine quo uadis?
respondit iesus quo ego uado
non potes me modo sequi
sequeris autem postea
37 dicit ei petrus quare non possum te
sequi modo?
animam meam pro te ponam
38 respondit iesus animam tuam
pro me ponis?
amen amen dico tibi
non cantabit gallus
donec me ter neges.
XIV. 1 (127. 10) Non turbetur cor uestrum
creditis in deum et in me credite
2 in domo patris mei mansiones multae
sunt
si quo minus dixissem uobis
quia uado parare uobis locum
3 et si abiero et praeparauero
uobis locum
iterum uenio et accipiam
uos ad me ipsum

---

uobis. ut diligatis inuicem. sicut ego dilexi uos. ut et uos inuicem diligatis. 35 in hoc
cognoscent omnes. quia mei discipuli estis. si dilectionem habueritis inuicem. 36 dicit ei
simon petrus. domine quo uadis. respondit iesus quo ego uado. non potes me modo
sequi. sequeris autem postea. 37 dicit ei petrus. domine quare non possum te sequi modo.
animam meam pro te ponam. 38 respondit illi iesus animam tuam pro me pones. amen
amen dico tibi. non cantauit gallus donec me ter neges. XIV. 1 Non turbetur cor
uestrum. creditis in deum et in me credite. 2 in domo patris mei. mansiones multae sunt.
alionquin. dixissem uobis. uado parare uobis locum. 3 et si abiero. praeparare uobis

---

35. **hoc** + enim *c d et* D^gr. **cognoscent**: scient *a d q r*. **omnes**: homines E. > discipuli mei E *vg. b c e m r*. **si**: + uos D^mg; + ueram *a c*. **dilect.**: caritatem *q r*. in inuicem *d m q* δ *Bentl.*; *e = f*; inter uos *a*, ad alis alium *b*.

36. *om.* **ei** D. symon CDEꝐ. **respondit**: + ei F (δ); + illi D *d q r* (δ) *cum gr. plur.* *om.* **ego** δ *et gr. plur.* **uado** (eo *e*) + tu *c e*. potestis V; + tu Θ (*ut udtur sed eras.*) M̄ *gat. d et* D^gr. **me modo** (nunc *q*, > nunc me *a*) **sequi** = μοι νῦν ἀκολουθῆσαι: > me sequi modo EꝐ *d*, uenire modo *e*, μοι συ ακ. αρτι D; me sequi (*om.* **modo**) δ *gat.* sequaeris ꝐPGΘ. **autem** + me *b*. > postero autem me seq. *d* (δ).

37. **petrus** (*om. d et* D^gr) + domine DT *uett.* (*exc. aur.*) *gr.* (*exc.* ℵ* *min. pauc.*) *Bentl.* possumus Z* (*sed corr.*) *c*. > sequi te BDJKM̄ORVZ *c aur.*; > modo sequi te Ꝑ; > te modo (nunc *d*) sequi (+ modo *d*) W *d*; > modo *post* quare ff_2. *om.* **meam** . . . **animam** (*u.* 38) D. **ponam**: pones Q. > ponam pro te *b*.

38. **respondit** + ei Θ *vg. b* δ (*q = f*). ihesus C; + et dixit (+ ei *c*, + illi *d*) *c d* ff_2 *r aur. cum* D^gr. **ponis** *contra graecum cum* AꝊCΔꝐFGHIMM̄* OSTWXYZ *a b d e q r aur.*: pones (θήσεις) BD (> pones pro me) EΘJKM̄¹QRV *vg. Tisch. c f* ff_2 δ. **amen**: *semel* M; *sequitur ras. 4 litt.* T. **tibi** + quoniam *c d r et gr.* D. **non**: priusquam *e*; + prius *a*. cantauit BΔO (n *sup. lin.*); cantet *e*; + hodie *r*. > gallus cant. *a d e* δ (*Bentl.*). donet G; usquequo *d*, antequam *q*; *om. e*; + tu *a b* ff_2. > ter me DRX *vg. Aug. c e q r*. > ter neges me E; > neg. me ter (*Bentl.*) *cum ord. graeco et d* δ. abneges *a r aur.*, negabis *d e*.

XIV. 1. + *ad init.* et ait discipulis suis M̄Ϛ *a c d aur. et gr.* D. conturbetur X *a d e q r* δ. > uestrum cor *d* δ (*Bentl.*); + neque trepidet *e*, + neque formidet *Sangall.* 51, *cum gr.* X *al.* 6. **creditis**: cretidis H*; credite DE *uett.* (*exc. f*) *Aug.* deo *e*; dominum Z* (*corr.* Z¹). **credite**: creditis *a*.

2. domu DV. multe HOW. > mul. sunt mans. G *e*. si cominus T; alioquin E *a f q r*. dixisem GO*; + forsan δ. **quia**: *om. a e f q* δ *et gr.* C^cN ΓΔ *etc.*; + ego X^c. > locum uobis *d q* δ *aur.** (*Bentl.*), *cf. Cypr. de hab. uirg.* 23 (204. 1). > loc. parare uobis E.

3. habiero CR; iero *q*. et praeparabero T, et parauero E *c e aur. gat. Bentl.*; preparare D *f*, parare *d et* ἑτοιμάσαι DM *al.* > locum uobis E *d cum gr.* ℵBDKL *etc.*; *om. e*; *om.* **locum** *a*. ueniam X* (*sed corr.*) *a e q* δ; ueniem G, *sed gr. omn.* ἔρχομαι. accipiem G; sumam *e*, ads. *a d*, arcessam *r*, accersiam *q*, -sio *b c* ff_2* *aur.* *om.* **ipsum** *a b*. *om.* **ad me ips.** *e*. **ut**: et DMT *a*; *om.* J. hubi C; sicubi *e*. sim D. > ego sum

ut ubi sum ego et uos sitis
4 et quo ego uado scitis
et uiam scitis.
5 Dicit ei thomas domine nescimus
quo uadis et quomodo
possumus uiam scire?
6 dicit ei iesus ego sum uia
et ueritas et uita
nemo uenit ad patrem
nisi per me
7 si cognouissetis me et patrem
meum utique cognouissetis
et a modo cognoscitis eum
et uidistis eum.
8 Dicit ei philippus
domine ostende nobis patrem
et sufficit nobis
9 dicit ei iesus tanto tempore
uobiscum sum et non cognouistis
me philippe?
qui uidit me uidit et patrem
quomodo tu dicis
ostende nobis patrem?
10 non credis quia ego
in patre et pater in me est?
uerba quae ego loquor uobis
a me ipso non loquor
pater autem in me manens

---

locum iterum uenio. et accipiam uos ad me ipsum. ut ubi ego sum et uos sitis. 4 et quo
ego uado nostis. et uiam scitis. 5 ait illi thomas. domine nescimus quo uadis. et quomodo
possumus uiam scire. 6 dicit ei iesus. ego sum uia et ueritas. et uita. nemo uenit ad
patrem. nisi per me. 7 si cognosceretis me. utique et patrem meum cognosceretis et
amodo cognoscetis eum et uidetis eum. 8 ait illi philippus. domine. ostende nobis
patrem. et sufficit nobis. 9 dixit ei iesus. tanto tempore uobiscum sum. et non cog-
nouistis me. philippe. qui me uidit uidit et patrem. et quomodo tu dicis ostende nobis
patrem. 10 non credis. quia ego in patre. et pater in me est. uerba quae ego loquor uobis.

EΘJ *b c d f ff₂ q aur.*; > ego ubi sum *a.* **sitis**: scitis G *gat.*; eritis J *d.*

4. *om.* **ego** *a b d e ff₂ q et gr.* DLX *min.* s^c^itis *bis* G; nostis *pr. f q, sec.* D *c e ff₂ δ.* > scitis quo eam *e. Ita habent uersum a r*; et quo uado nostis uiam *a,* et ubi uado scitis uiam *r cum gr.* ℵBC*L *etc.*

5. tomas T; + qui dicitur didymus *d et* D^{gr}. **domine**: *om.* G; *bis scr. e.* uadas Z. *om.* **et** *a b r.* **quomodo**: unde *q.* **possumus** (possum H*) . . **scire** (nosse *r gat.*) = δυνάμεθα εἰδέναι (ℵ) $AC^{2}KL$ *etc.*: nouimus *a d e m Tert. Prax.* 24, scimus *b et* οἴδαμεν BC*D; *item* > nouimus uiam *a.*

6. **ei**: eis T. **ego**: ege K* (*sed corr.*). *om.* **sum** D *r.* *om.* **et** *pr.* KO*RTWZ𝔖 *Tert.* **uita** + et X.

7. **cognouissetis** *pr.* (-uisetis H) = ἐγνώκειτε *gr. plur.*: sciretis *r* (*cf. f*); cognouistis *a b c d e ff₂ m Aug.*, nostis *q,* ἐγνώκατε ℵD*. *om.* **meum** T. hutique C; *om. uett. plur. Tert.* **cognouissetis** *sec.* (-uisetis HQ) *cf.* sciretis *r* = ἐγνώκειτε ἄν *uel* ᾔδειτε ἄν *gr. plur.*: cognouistis *a b c ff₂ m Aug.*; cognoscitis *e q*; scietis *d,* cognoscetis *cod. Uoss. ad Iren. p.* 236 (*Mass.*), *et* γνώσεσθε ℵD*. > cognou. utique ƎPMT O*(*corr. rec.*)Q *Bentl.* **et** *sec. om.* T *a et gr.* BC*L *etc.* **a modo**: iam ex hoc *a*; abhinc *Tert.* **cognoscitis** (γινώσκετε *plur.*) *cum* ACDΔFGHΘ*O^{1} SXYZ *Bentl.*, cognoscite *d*: cognoscetis BℌEƎP $Θ^{c}$IJKMMTO*QR(c *sec. sup. lin.*)VW *vg. f q δ Aug.*, scietis *r, et* γνώσεσθε ℵ; cognouistis T, nostis *a b c e ff₂ m aur.* uidetis *e f m.* **eum** *sec. om.* D *r.*

8. pphilippus W, philyppus C, filippus DR. hostende C; monstra *d*; *et u.* 9. suffecit ƎP* (*corr.* $ƎP^{1}$)R.

9. dixit *f m*; respondit *a cum gr.* N. *om.* **ei** F *a m.* ihesus C. **tanto tempore** (-rae C, -ris *b*) = τοσούτῳ χρόνῳ ℵDLQ *etc. cf. Winer 'N. T. Gramm.' pt.* 3, § 31, 9: tantum temporis *ff₂ et* τοσοῦτον χρόνον ABN *etc.* **sum**: fui T. **cognouistis** (-nuistis R) *codd. et vg. et uett. Tert., contra graecum, et* nostis E *e q r Hil.*, agnouistis *Nouat.*: cognouisti T *Iren. p.* 200 (*Mass.*) *codd. Uoss. et Clarom., et* (*Bentl.*). **me** *pr.*: mec Y. filippe D, fillippe R, philyppe C, philippee E. *Distinguunt* cognouistis me? philippe, qui uidet *etc.* D (*forsan*) *vg. et gr. Steph.* 1550. uidet *bis* B(?)D EJMTRW *vg. δ Tert. Iren.* (*non Cod. Clarom.*). > me uid. ET *a e f m q r.* **et** *sec. om. d e δ cum gr.* **patrem** *pr.*: + meum *c q*; + et E *d f q* (*post* meum) *δ Bentl. et gr. plur.* (*non autem* ℵBQ 58. 2^{pe}). quomo F.

10. **credis** (πιστεύεις) *codd. et uett. plur.* 𝔓 *Bentl.*: creditis ACΔSYϚ𝔖ℭ *Tisch. c m.* patrem GZ* (*sed corr.*) *ff₂ m q.* que E. **loquor** *pr.* (λαλῶ ℵAQΓΔ *etc.*): locutus sum *d et* λελαληκα D^{gr}; dico *e q et* λέγω B^{c}LNX. *om.* **ipso** *a d e m.* *om.*

ipse facit opera
11 non creditis quia ego in patre
et pater in me est?
alioquin propter opera
ipsa credite
12 amen amen dico uobis
qui credit in me opera quae
ego facio et ipse faciet
et maiora horum faciet
quia ego ad patrem uado.
13 (128. 4) Et quodcumque petieritis
in nomine meo hoc faciam
ut glorificetur pater in filio
14 si quid petieritis me in nomine meo
hoc faciam.
15 Si diligitis me mandata mea
seruate
16 et ego rogabo patrem
et alium paracletum
dabit uobis
ut maneat uobiscum
in aeternum
17 spiritum ueritatis quem mundus
non potest accipere
quia non uidet eum nec scit eum
uos autem cognoscitis eum

---

a me ipso non loquor. sed pater qui in me manet. ipse facit haec opera. 11 credite mihi.
quia ego in patre. et pater in me. alioquin. uel propter opera ipsa credite. 12 amen
amen dico uobis. qui credit in me opera quae ego facio. et ipse faciet. et maiora horum
faciet. quia ego ad patrem uado. 13 et quidquid petieritis in nomine meo. haec faciam.
ut honorificetur pater in filio. 14 siquid petieritis me in nomine meo. ego faciam. 15 si
diligitis me. mandata mea seruate. 16 et ego rogabo patrem. et alium paracletum. dauit
uobis. ut uobiscum sit in aeternum. 17 spiritum ueritatis. quem hic mundus non potest
accipere. quia non uidet eum. nec nouit eum uos autem cognoscitis eum quia aput uos

---

autem T. **ipse** (*om. d e*): *pergunt* loquitur et opera quae (+ego *a b c*) facio ipse facit *a b c ff₂ m r Faustin. p.* 640 *ap. Sabat.* fecit D. hopera C *semper*; facta *e et u.* 11. 12; +sua *d*; *et* αὐτοῦ *pro* αὐτος ℵBD.

11. **non creditis** (credis EJ) *codd. vg. aur. Aug. cum gr.* U *al. pauc.* οὐ πιστεύετε: credite *uett. rell.* (credis *d*) *Tert. Prax.* 24 *cum gr. plur.*; *deinde* + mihi *uett.* (*exc. ff₂ aur. Tert.*) *cum graeco.* in patrem G. *om.* **est** *a b d f ff₂* q* δ *Tert. et gr.* ℵ(A)BDL *etc.* > pa. in me et ego in pa. *d Hil. et* D^gr^. **alioquin** (εἰ δὲ μή): sin autem *d r*; si quominus *e m Tert.*; +uel *a d ff₂ m q* (*om.* **alioquin**) *r Tert. Inc. u.* 12 **alioquin** ℭ *Tisch.*; *nos Stephanum* 1555 *et* ℌ *sequimur.* operam ipsam R; > ipsa opera EQ *m*; *om.* **ipsa** *q r Tert. cum gr. min. pauc.* credete ƎP; +mihi *a b ff₂ m* δ *et gr.* ABQ *etc.*

12. **uobis** + quia *b c ff₂ aur.* que E. fatio W. *om.* **et** *pr.* D. **faciet** *pr.*: facit BMTQ; *sec.* +et *a. om.* **et mai. hor. fac.** F *e.* orum H; his *q.* **patrem** + meum *e* δ *et gr.* ΓΔΛ *etc.*

13. quodquumque H, quodcunque Ϛℌ; quidquid *a e f q r*; +ab eo *b* (*r*), ab illo *c.* pecieritis W *et* 14; + patrem JϚ𝔖ℭ *cor. uat.* et gr.* 33. **hoc**: ego *b c ff₂.* **glorif.**: clarificetur JKVW *c ff₂*, magnif. *e*, honorif. *a b f q.* filo R, filium M *q.*

14. *om. uers.* F *b.* +et *ad init. ff₂ cum gr.* U *etc.* pepetieritis H; patieritis Y; +a patre meo *ff₂ et gr.* 249. *om.* **me** DERTW *a d e ff₂ q r aur. Aug. Bentl. et gr.* ADGKL *etc.* **hoc** (τοῦτο AB LΛ² *min.*): ego *a d e f ff₂ q* δ *aur. gr. plur.*

15. dilegitis D, diligis R. **mand.**: praecepta *b c ff₂ m.* **seruate**: custodite *c ff₂ r.*

16. **ego**: e *ex corr.* X. ro^ga^bo ꝸF. **patrem** + meum DE(patremeum)R. **et** *sec.*: ut D. **paracletum** (παράκλητον): paraclitum EGIJK¹MTRT W𝔖ℭ; paraclytum ꝸFCHΘV; aduocatum *a c e m q Tert. Nouat. Hil., cf.* J. *p.* 503; consolatorem *r Hil. Hieron in Esai.* xl; *uoluit et Erasm. hoc loco* aduocatum *uel* consolatorem; + spiritum R. dauit O; det D. **ut**: qui *m q.* **maneat** (μένῃ ADΓΔ *etc.*): sit *e aur.*, ᾖ ℵBLQX 33, *et* sit *post* **uobisc.** *a c f ff₂ m q r gr.* ℵ, *post* **aetern.** *b et gr.* B. *om.* **ut man. uobisc.** T* (+*cor.*); *om.* **ut man. . . . aeternum** B* (+*m. ant.*). eternum W. > in aetern. uobisc. *d.*

17. spiritus DE *d.* **sp. uerit.** *om.* T* (+*mg.*). **mundus**: hic mundus *uett. plur. et saepe*; saeculum *e et u.* 19, 22. *om.* **non potest** D* (+*mg.*). **quia** +qui E. *om.* **non uidet eum** D. uidit ΘJQV *ff₂ q.* **eum** *pr. om.* MT; *sec. om. a et gr.* ℵB. **nec scit** (agnoscit *a d*, cogn. *b c ff₂* δ, nouit *e f q*): nescit DEQR *r gat.* **autem**: *om. a b et gr.* ℵBQ; +uidetis eum et *b r.* **cognoscitis** (agn. *a*, scitis *d r*) ABΔFGH*Θ*IJMMTOSYℌ *b f q* = γινώσκετε: cognoscetis ꝸFCDEƎPH¹Θ^c^KQRVWϚ𝔖ℭ δ *Aug.*;

quia apud uos manebit
et in uobis erit
18 non relinquam uos orfanos
ueniam ad uos
19 adhuc modicum et mundus
me iam non uidet
uos autem uidetis me
quia ego uiuo et uos uiuetis
20 in illo die uos cognoscetis
quia ego sum in patre meo
et uos in me et ego in uobis
21 qui habet mandata mea
et seruat ea
ille est qui diligit me.
(129. 1) Qui autem diligit me
diligetur a patre meo
et ego diligam eum et manifestabo ei
me ipsum.
22 (130. 10) Dicit ei iudas non ille scariotis
domine quid factum est quia
nobis manifestaturus es
te ipsum et non mundo?
23 respondit iesus et dixit ei
si quis diligit me sermonem
meum seruabit
et pater meus diliget eum
et ad eum ueniemus
et mansionem apud eum

---

manet. et in uobis est. 18 non relinquam uos orfanos. ueniam ad uos. 19 adhuc modicum.
et hic mundus me. iam non uidebit. uos autem uidebitis me. quia ego uiuo et uos
uiuetis. 20 in illa die uos cognoscetis. quia ego in patre meo. et uos in me et ego in
uobis. 21 qui habet mandata mea. et seruat ea. ipse est qui diligit me. qui autem diligit
me. diligitur a patre meo. et ego diligam eum. et manifestabo ei me ipsum. 22 dicit ei
iudas. non ille scariothes. domine quid factum es. quia nobis manifestaturus es te ipsum.
et non huic mundo. 23 respondit iesus et dixit ei. siquis me diligit. sermonem meum
seruabit. et pater meus diligit eum. et ad eum ueniemus. et mansionem aput eum

---

cognouistis TXZ* *aur.*, nostis *c e* ff_2. aput GORWX. **manebit**: manet CH*(*corr.* H^1)T *a b c d e f* ff_2 *q r*. **erit** (*ἔσται plur.*): est T *a b c d e f* ff_2* *q et ἐστιν* BD* *min.*; + in aeternum *e*.

18. **relinquam**: dismittam *d*. **orfanos** *cum* ABC(hor.)DꟼFGHIKMMᵀRSTVXYZ: orphanos ꝐFΔEΘ(h *exp.*)JOQW *vg. Tisch.* uenio *b c d e* ff_2 *r* (*Bentl.*).

19. athuc MSX^c, aduc O. **modicum**: pusillum *a d e q r*. **me** *pr. om.* R. **iam**: amplius *a*; *om. b e δ et gr.* Δ. **uidet** (*θεωρεῖ*): uidebit D *a e f δ gat.* **uidetis** (*θεωρεῖτε*): uidebitis ꝐC(uideu.)DꟼGJW *a b c e f q δ aur. Aug.*; cognoscitis H. *om.* **me** *sec. e r cum gr.* LQ. *om.* **quia . . . uiuetis** *e*. uibo O. uibetis T, uiu| |etis O.

20. illa *a c e f* ff_2 *q r δ*. *om.* **uos** *pr.* V *b emm.*, *gr.* A 249. cognoscitis O*X*. > cognoscetis uos E *c d* ff_2 *q r δ*, scietis uos *a e*; *γνώσεσθε ὑμεῖς plur. sed ὑμ. γνώσ.* BLM*QX 33. *om.* **sum** CDEJRTX*Z *cod caraf.*, *uett.*, *Bentl.* **uobis** *ex* uos G.

21. abet CT; audit *b c aur.* **mandata**: praecepta *a b c* ff_2 *aur.* serbat O; seruet ꟼG*K; custodit *a q*. **ea**: illa D *a*. **ille**: ipse D *f*. dileg. *semper* Dꟼ. **qui au. dil. me** *om. e* ff_2* *δ et gr.* Δ. diligitur C(ꟼ)ΘJKO*QTV *a f r δ aur.* **manifes.**: ostendam *a d e q*. *om.* **ipsum** *r*.

22. **ei** *om. b e cum gr.* Λ. **scariotis** (*casu genetiuo ut in* D^{gr} *ο απο καρυωτου*, *cf. ad* vi. 71, xii. 4, xiii. 2) *cum* AΔHMOQSXY, *et* scariothis BEꟼFGΘI^1JMᵀ*RWZ *δ*, isscariothis D: scariotes (*ὁ Ἰσκαριώτης gr. rell.*) T *b*, -thes ꝐCI*KMᵀ¹V *f*, iscariotes *vg.*; scarioth *a aur.*, scariotha *c e q*, scarioht ff_2; qui a scaryotes *d*; + sed alius *b c* ff_2 *r*. **domine** + et *q δ et gr.* ℵGHKM *al. plur.* **factum est**: faciam D* (factum *mg.*); facturus es W *foss.*; est (*sine* **factum**) *d*, *et εστιν* D^{gr}, *γέγονεν rell.* **quia**: quod E *a r*. **manifestaturus es** (*μέλλεις ἐμφανίζειν*): manifestes E, -tas *a*; incipis manifestare *b c e* (> nobis man.) ff_2 *r*, futurus es manifestare *δ*, > incipies nobis ostendere *d*, ostensurus es *q*; *praeterea* > manifes. es nobis *vg.*, > manifestas te nobis *a*; *graeci ἡμῖν μέλλεις ἐμφ. plur.*, > *μελλ. ημειν ενφ.* D. iipsum O; *om.* E *a*. **non** + huic E *uett. plur.*

23. **iesus**: dominus T. **et** *pr. om.* Q. dicit J *c e* (*tantum* dicit ies.) ff_2. **ei**: illi E. dileg. *semper* Dꟼ. **sermonem**: uerbum (*et* 24) *d e q r*. seruauit BF; seruat T; custodiet *q*, -at *a*. **diliget** (*ἀγαπήσει*) *cum* AΔEGΘIMᵀWY *vg. c* l^1 *et* -gebit *e*: diligit *ex itacismo* BꝐCD(seruabit D*)ꟼFHJKMOQRSTVXZ *uett. plur.* **eum** *pr.*: illum D. ueniam . . . faciam *d e et* D^{gr}. **mansionem** (*μονήν*) *codd. plur.*, *vg.*, *uett.* (habitaculum *d*): mansiones ABꝐFΔꟼFHΘMOSTXYZ *aur.* aput GRW. ap. eum manebimus *a*, -emus *c*. *Incipit rursum l.*

faciemus
24 qui non diligit me sermones
meos non seruat.
(131. 1) Et sermonem quem audistis
non est meus
sed eius qui misit me patris
25 haec locutus sum uobis
apud uos manens.
26 (132. 10) Paracletus autem spiritus sanctus
quem mittet pater
in nomine meo
ille uos docebit omnia
et suggeret uobis omnia
quaecumque dixero uobis
27 pacem relinquo uobis
pacem meam do uobis
non quomodo mundus dat
ego do uobis
non turbetur cor uestrum
neque formidet
28 audistis quia ego dixi uobis
uado et uenio ad uos
si diligeretis me gauderetis
utique quia uado ad patrem
quia pater maior me est
29 et nunc dixi uobis prius
quam fiat
ut cum factum fuerit credatis
30 iam non multa loquar uobiscum
uenit enim princeps mundi

---

faciemus. 24 qui autem me non diligit. sermones meos non seruat. et sermonem quem
audistis. non est meus. sed eius qui misit me patris. 25 haec locutus sum uobis apud uos
manens. 26 paracletus autem spiritus sanctus. quem missurus est pater. in nomine meo.
ille uos docebit omnia. et commonefaciet uos omnia quaecunque dixi uobis. 27 pacem
relinquo uobis. pacem meam do uobis. non quomodo hic mundus. dat. ego do uobis.
non turbetur cor uestrum. neque formidet. 28 audistis quia ego dixi uobis. uado et uenio
ad uos. si diligeretis me. gauderetis utique. quia uado ad patrem quoniam pater meus.
maior me est. 29 et nunc dixi uobis. antequam fiat. ut cum factum fuerit credatis.
30 iam non multa loquor uobis. ueniet enim huius mundi princeps. et in me non inueniet

---

24. **me** *pr. om.* R* (+*sax.*). sermonem meum R. serbat CO, obseruat T *q*; serbabit *d* (*et* D^gr); custodit *a*, facit *e*. **sermonem** *codd. plur. vg. uett. plur.*: sermo (ὁ λόγος) DƎPQR*T^cV *a* δ *Aug. Erasm.*; + meum (*post* uerbum) *d e r et* D^gr, + meus *a*. **quem audistis**: quem auditis *d* (*Bentl.*) *et gr.*; *om. a e*. **misit me** ƐFCD(missit) EƎPGIJKM'ORSTVWZ *vg. b f l* (δ) *aur.*: > me misit ABΔFHΘMQXY *uett. plur.* > patr. mei qui me misit *r*.

25. hec W. loquutus HΘ. aput FGRX.

26. paracli. DEI*JM'TW𝔖ℭ, paracly. ƐFCHΘKV, aduocatus *a m q*, consolator *r*; *pergit* est autem paracl. ille sp. *etc. a*. > sp. autem paracl. sanctus *e*. **autem** + ille *c* ff_2 *r*. mittit HST (*ut udtur*); missurus est *a f q*. **pater** + meus E *d et gr.* DΠ². **nomine**: no *sup. lin.* G. **omnia**: *pr. om. a*, uniuersa *r*; *sec. om. c*, uniuersa *l*. suggerit IT, sugeret ƎP; commouebit *d*, admonebit *e* (*q*), commemorabit *a r Aug.*, *cf. f*. *om.* **et sugg. uobis omnia** J *b m*. quecumque DEG, quaecunque Ϛ𝔐; quae *e et* ἅ *gr. plur.* **dixero** = ἂν εἰπῶ DΠ 254: dixi *f et* εἶπον *gr. plur.* *om.* **uobis** *sec. a b c e* ff_2 *l m r aur.*

27. **pacem** *pr.* + meam BƐFEM'OT^rec Z² *a e* ff_2 *aur. gat.*; *sed Aug.* (*Ioh.* 72) '*quid est quod ubi ait* pacem relinquo uobis *non addidit* meam; *ubi uero ait* do uobis, ibi *dixit* meam?' relinq^uo B; dismitto *d*, remitto *e*. *om.* **pac. meam do uobis** J *gat. et gr.* X 59. > pac. meam (*om. b q*) do u. p. meam rel. uobis BO *b q*. *om.* **non . . . uobis** *tert. e*. **quomodo** + hic Θ *uett. plur.* **mundus**: u *pr. super ras.* H. conturbetur *a c d e* ff_2 *q* δ. > uestrum cor *d* δ (*Bentl.*). **formidet**: trepidet *e*, -etur *d*, paueat *l r*, pertimescat *q*.

28. **audistis** *bis scr.* D. **ego** *om.* O* *uett. plur.* (*non d e f q* δ). uob^is H. **uado**: eo *bis a*. **et** + non F. ueniam Z* (*corr.* Z²). dilegeretis DO, diligeritis ƐFΔEƎPHRX, diligetis B; amaretis *a*. gauderitis H*R. hutique C; *om. uett. plur.* **quia** *sec.*: quoniam D; + ego E *e*; + dixi δ *et gr.* EGH *etc.* > ad patrem uado E *e*. **pater** + meus *a f q* δ *et gr.* ℵ*D²ΓΔ *etc.* **me** *sec. om.* Δ.

29. **prius**: ante *a c d f* ff_2 (quoniam antequam) *q r*. *om.* **quam** M'. quum HΘ. **credatis**: + mihi *d*; + quoniam (quia *gat.*) ego sum *l gat.*

30. **multa**: ultra M. loquor DEƎP *a b c f q* δ. **uobiscum** + quia E. ueniet *f q*; *seq. ras.* 3 *litt.* G. *om.* **enim** D (*non* E). **princeps mundi huius** (ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου 1. 13. (*non* 69). 346. 2^pe *et patres multi*) *codd. et vg. et* princeps saeculi huius *e*: > princeps huius mundi DGMT ff_2 *Aug.*, *et* > huius mundi princeps *a b c d f l q* (*Bentl.*) δ, mundi huius princeps *r*; ὁ τοῦ κόσμου τούτου

huius et in me non habet
quicquam
31 sed ut cognoscat mundus
quia diligo patrem
et sicut mandatum dedit
mihi pater sic facio
surgite eamus hinc.
XV. 1 Ego sum uitis uera et pater
meus agricola est
2 omnem palmitem in me
non ferentem fructum
tollet eum
et omnem qui fert fructum
purgabit eum
ut fructum plus adferat
3 iam uos mundi estis propter
sermonem quem locutus
sum uobis
4 manete in me et ego in uobis
sicut palmes non potest
ferre fructum a semet ipso
nisi manserit in uite
sic nec uos nisi in me manseritis.
5 Ego sum uitis uos palmites
qui manet in me et ego in eo
hic fert fructum multum
quia sine me nihil potestis
facere
6 si quis in me non manserit
mittetur foras sicut

---

quicquam. 31 sed ut cognoscat hic mundus quia ego diligo patrem meum. et sicut
mandatum dedit mihi pater sic facio. surgite eamus hinc. XV. 1 Ego sum uitis uera.
et pater meus agricola est. 2 omne sarmentum quod in me non affert fructum tollit eum.
et omne quod affert fructum. purgat eum. ut fructum plurimum afferat. 3 iam uos mundi
estis. propter sermonem. quem locutus sum uobis. 4 manete in me. et ego in uobis.
sicut sarmentum. non potest fructum afferre a semetipso. nisi manserit in uite. sic nec uos
nisi in me manseritis. 5 ego sum uitis. et uos sarmenta qui manet in me. et ego in illo.
hic affert fructum multum. quia sine me. nihil potestis facere. 6 qui non manserit in me

---

ἄρχων Stephanus. **non habet** (abet C) **quicquam** (quidq. OZ𝕾𝕮) *codd. plur. et vg. et* non hab. nihil G *q* (*om.* non) *r*=*οὐκ ἔχει οὐδέν gr. plur.*: non hab. nihil inuenire *d*, nihil hab. inuenire *a et ουκ εχει ουδεν ευρειν* D^{gr}; non inueniet quicquam *f et εὑρήσει οὐδέν* KΠ *min.*, nihil in me inuenit *Aug.* (*in Ioh.* 3).

31. **cognoscat**: sciat *e r*, sciatis *d*. **mundum** O*(*corr.* O^1) *d*. **quia**+ego D *a e f r*. dilego DꝜ. *om.* **et** Z*(+Z^1) *b* ff_2^* *et gr.* A*E. **mandatum** (praeceptum *b c* ff_2 *l*) **dedit**=*ἐντολὴν ἔδωκεν uel δέδ.* BLX *min.*: mandauit *d et ἐνετείλατο* ℵADΓΔ *etc.* *om.* **pater** *d e l* et* D^{gr}. surgete Ꝝ. *om.* **hinc** TW (*uide ad* xv. 1).

XV. 1. +*ad init.* Surgite eamus hic W; +dicit eis F. agricula OR; agricultor *a c*.

2. **palmitem** (*κλῆμα*): sarmentum *a d e f l q*. **in me non fer. fr.**: non facientem fr. in me E *gat.*; non faciens in me fr. *e*; quod in me (> in me quod *a*) non adfert (-eret *a d*) fr. *a d f l q*. tollit *a b d f* ff_2 *l aur.* (*Bentl.*) *et gr.* **eum** *pr.*+pater DQ *b c l r*. **omnem** *sec. om. l*. **qui fert** (adfert Q *gat. f*, feret *c*, adferet *b d e* ff_2 *r*) **fr.**: fructiferum *a q*. purgauit OT; emundabit *e*; purgat *a f*, *et gr. plur. καθαίρει, sed καθαριει* D. **eum** *sec. om. a q*. **plus**: plurimum *b c f* ff_2 *l*, ampliorem *a d r*, maiorem *q*, multum *e*. afferat CFΘKMVWZ² *vg. Tisch.*; adfer^{a}t E.

3. **iam . . . fructum** *u.* 4 *om. d et* D^{gr}. **estis** +sed non omnes *l deinde def. ad u.* 15. **sermonem**: uerbum *a q r Aug.* loquutus Θ.

4. **sicuti** C. palmis ꝜPGMS; palmites W; sarmentum *a* (+uitis) *c e f q*. **ferre**: facere R *q*. **fructum**+multum D. > fruc. ferre *a e q* (*Bentl.*), fr. adferre *f r δ, cum ord. graeco.* ha C; ab D. semed C; se D *a b e* ff_2 *q r*. *om.* **ipso** *a b e* ff_2 *q r*. **manserit** (*μείνῃ plur.*); maneat *a r et μένῃ* ℵBL. uitem O, uitae EΘ*I; uinea *a* (-am) *r δ*. **nec**: et ERTX* *a b c* ff_2 *r gr.* X *al. pauc.* **uos . . . manseritis**: qui in me non manserit *b* ff_2 (manet); qui non maneat in me *r*. maseritis G; maneatis *d*. > mans. in me EꝜMTO *e q*.

5. **ego** *pr.*: +enim *a d*. **uitis**: uinea *r*. **uos**: +autem DEꝜPQR; +estis *a c r*. **palmites** (palmes *r*): sarmenta *a c d e f q*; +estis DE *b*. **qui**: si quis *a*. manserit MTOX* *a*. eum DFG. **fert** *codd. plur., vg., e* (feret) *δ aur.*: adfert BDEMTOQZ* ff_2^c *q r*, aff. KVXZ² *c f*, adferet *a b d* ff_2^*. **multum**: copiosum *a c* ff_2 *q*. *om.* **me** *sec.* V. nichil W; non *d*, *et om. ουδεν* D*. *ad fin.*+nisi in me quis manserit *a*, +n. quis permanserit in me *r*.

6. +et *ad init.* KZ. **quis** (aliquis *d*)+autem *a b r*. **me**+iam V. **manserit**: maneat *d et μένῃ* ℵ*ABD. > non manserit in me K *f q δ* (nisi). **mittetur** *codd. plur. et vg. contra gr.*

palmes et aruit
et colligent eos et in ignem
mittunt et ardent.
7 (133. 4) Si manseritis in me et uerba
mea in uobis manserint
quodcumque uolueritis
petetis et fiet uobis.
8 (134. 10) In hoc clarificatus est
pater meus
ut fructum plurimum
adferatis
et efficiamini mei discipuli
9 sicut dilexit me pater
et ego dilexi uos
manete in dilectione mea
10 si praecepta mea seruaueritis
manebitis in dilectione mea
sicut et ego patris mei
praecepta seruaui
et maneo in eius dilectione
11 haec locutus sum uobis ut gaudium
meum in uobis sit
et gaudium uestrum impleatur
12 hoc est praeceptum meum
ut diligatis inuicem
sicut dilexi uos.
13 (135. 4) Maiorem hac dilectionem
nemo habet ut animam suam

---

praecidetur sicut sarmentum. et proicietur foras. et arefiet. et colligent ea. et in ignem
mittunt. et ardent. 7 **si autem manseritis in me. et uerba mea in uobis manserint.**
quidquid uolueritis petere fiet uobis. 8 **in hoc clarificatus est pater meus. ut fructum**
plurimum afferatis. et possitis fieri mei discipuli. 9 **sicut dilexit me pater ita ego dilexi uos.**
manete in dilectione mea. 10 **si praecepta mea seruaueritis. manebitis in dilectione mea.**
sicut et ego praecepta patris mei custodiui. et maneo in eius dilectione. 11 **haec locutus**
sum uobis. ut gaudium meum in uobis maneat. et gaudium uestrum impleatur. 12 **hoc**
est praeceptum meum. ut diligatis inuicem. quemadmodum dilexi uos. 13 **maiore hac**

ἐβλήθη: mittur T*(+te T^{c}); mittitur J, missus est *d* (*Bentl.*); proiectus erit *e*, proicitur *a q*; praecisus est *b c* ff_2 *r cf. f*; *deinde* + precissus D. *om.* **foras** *hic b c e f* ff_2 *r.* sicuti C. palmis GM OX; palmites W; sarmentum *c d e f q*, -ta *a*; +et mittetur (missus est *b* ff_2*, proicietur *f*) foras *b c f* ff_2; + proiectus D, + et proiectus foris *r.* *om.* **et** *pr.* D *r.* **aruit** (*ἐξηράνθη*): arescit DGHTZ^{2} ff_2^{c} *r aur.*, exarescit δ; arescet E(-cent)KVW *vg. a c q Aug.*; arefit *e*; -fiet *f*; + et proiectus E. **colligent** (*contra gr. συνάγουσιν*): colleg. DTZ; congregabunt *a q*, -gant *d*; colligunt *e* (*Bentl.*). **eos** (**αὐτά** ABΓΛ *etc.*): eum DERTVW *vg. r* δ *aur.*, illud *d e q, et αὐτό* ℵDL *etc.* in *sec. om.* X*(+X^{2}). **mittunt** (*βάλλουσιν*) *codd. plur. et* G^{c} *et uett. plur., et* mittuntur B(*sed forsan* mittentur)G*MT OQ: mittent CƎPIRTVWX *vg. a q Aug. et* **εμβαλουσιν** 33. ardet DETVW *vg. d e r* δ *aur. Aug.*; conburetur *q*; ardebunt *a*; *gr.* **καίεται**.

7. **si** + autem *d f cum* D^{vr}. **manserint**: nt *ex m. rec.* R; *om. q.* quodcunque ϚꝒ. **uolueritis** (**θέλητε**): uultis *d e et* **θελετε** A *min.* **petetis et** (**αἰτήσεσθε καί** *gr. plur.*) *codd. plur. et vg.*: petitis et BFGRTXZ^{c}; petite et D *b d e* ff_2* *q* δ *et* **αἰτήσασθε καί** ABDL *etc.*; > et petetis ƐFH*(*corr.* H^{1}); > et petieritis MTOQZ*(*corr.* Z^{2}); petere *f*, *et* > petere uolu. *a c*; *om. r aur.* **fiet**: perficiet *r.* *om.* **uobis** *d e et gr.* D*.

8. glorificatus est *d e*, honorificatus est *q r*, honorificabitur *a.* **plurimum**: multum *a d* (>mul. fr.) *e* δ; copiosum *q.* afferatis CFHΘIKQVWXZ^{2} *vg.*; feratis *a e*; faciatis ff_2. **efficiamini**: sitis *a d e q r*, possitis fieri *f.*

9. **dilexi**: diligo ƐF. **uos** *ex* uob W. > uos dilexi *a b d e* ff_2 *q et gr.* BD*L 1. **dilectione**: caritate *a d e q et u.* 10. *sequitur ras. unius lineae* T.

10. **si . . . dilectione mea** *bis scr.* Y. precepta *bis* D, *pr.* W; mandata *bis d e r* δ, *sec. a.* seruab. ΔSTYZ, serbab. O; custodieritis *a.* maneuitis O, manebit Z*(*corr.* Z^{2}), -bis W. **mea** *sec. om.* E. sicuti C. *om.* **et** *d q* δ *gr.* ABLX *al. plur.* *om.* **mei** *a b c* ff_2* *q aur. et gr.* B. > praecepta patris mei EQ *f* (*c d e q r* δ) *et gr.* ADLXΓΔ *etc.* seruabi OT; custodiui *f.* **eius**: eus R; huius *a.* **dilectione** *sec.*: dilectionem M*R.

11. hec W; + autem *d.* loquutus HΘ. **ut**: in W. *om.* **in uobis . . . uestrum** F. **in uobis**: uobiscum Z*(*corr.* Z^{2}). **sit** (ᾖ ABD *min.*): maneat *f r* δ *et* **μείνῃ** *gr. plur.* > sit in uobis *c et gr.* 33. inpleatur CDMTO.

12. prec. DW; mandatum *a d e q r.* *om.* **meum** X*. dileg. D. sicuti C; qua dilectione *c* ff_2*; + et ego *a.*

13. **maiorem** (*μείζονα*) *codd. plur.* (*et* Y^{sax}) *vg. uett. plur.*: maiore ƐFY* *a f* ff_2; maior T. **hac** (*ταύτης*) ABƐFCΔƎP*H*JMTOVXY*Z^{c} *vg. b c f* ff_2 δ, huius *d*: hanc DEƎP^{mg}FGH^{c}ΘIKMQRSTW Y^{sax}Z* *a e q aur.* **dilectionem** (*ἀγάπην*) *codd. plur.* (*et* ƎP^{mg}) *vg. uett. plur.*: caritatem MT *a e q r*;

quis ponat pro amicis suis.
14 (136. 10) Uos amici mei estis si feceritis
quae ego praecipio uobis
15 iam non dico uos seruos
quia seruus nescit quid facit
dominus eius
uos autem dixi amicos
quia omnia quaecumque audiui
a patre meo nota feci uobis
16 non uos me elegistis
sed ego elegi uos
et posui uos ut eatis et fructum adferatis
et fructus uester maneat.
(137. 4) Ut quodcumque petieritis
patrem in nomine meo
det uobis.
17 (138. 10) Haec mando uobis ut diligatis inuicem
18 si mundus uos odit scitote
quia me priorem uobis
odio habuit
19 si de mundo fuissetis
mundus quod suum erat
diligeret
quia uero de mundo non estis
sed ego elegi uos de mundo
propterea odit uos mundus.

---

dilectione. nemo habet. ut animam suam quis ponat pro amicis suis. 14 uos amici mei
estis. si feceritis quae ego praecipio uobis. 15 iam non dico uos seruos. quia seruus nescit
quid faciat dominus eius. uos autem dixi amicos quia omnia quaecunque audiui a patre
meo nota feci uobis. 16 non uos me elegistis. sed ego uos elegi. et posui uos. ut et uos
fructum afferatis. et fructus uester maneat. ut quidquid petieritis patrem in nomine meo
det uobis. 17 haec mando uobis. ut diligatis inuicem. 18 si hic mundus uos odit. scitote.
quia me priorem uobis odio habuit. 19 si de hoc mundo fuissetis. mundus utique quod
suum est diligeret. quia uero de hoc mundo non estis. sed ego elegi uos de hoc mundo.

---

dilectione ƐFꝐ*JX *f.* naemo E. **habet** + quam DϚ. **ut** + si *q.* *om.* **quis** *a b c d e* ff_2* *r et gr.* ℵ*D*. > ponat quis GΘM *vg. Aug.*

14. **uos** + enim *d et gr.* ℵ*D*. amihi T, hamihi C. e‖tis X*(*corr.* X^c); hestis C. **feceritis**: reciperitis *a.* **quae** (que E) = ἅ ℵDLX *min.*: quod *a e q Cypr. et* ὅ B; quaecumque δ *et* ὅσα AIΓΔ *etc.* *om.* **ego** T *a e Cypr. et gr.* Λ *al. pauc.* **praecipio** (ἐντέλλομαι): praecepi DO*(+ o O^c)Z* (*corr.* Z²); mando *d e q r* (δ) *Cypr.* (*de Eccl. un.* 2 *et Ep.* 63. 14) *qui distinguit* si fec. q. mando uobis, iam non dico uos seruos.

15. **dico** (λέγω): dicam SWY*(*ut uidetur*)Ϛ𝔖ℭ *q Iren. Mass. p.* 243 (*codd. Clarom. Ottob. Uoss.*). **uos** *pr.*: uobis ET. > uos dico (*q*) *r cum gr.* DIΓΔ *etc.* **seruos** + sed amicos E *a* (δ). **quid** (quod D) **facit** (τί ποιεῖ) *cum* AƐFDΔꝐ*GHIMOSY *b d* ff_2 *aur.*: quid faciat BCE(faciet)Ꝑ¹FΘJKMTQRTV WXZ *vg. Tisch. a c e f q r* δ *Iren. Aug.* hamicos C. quecumque D, quaequumquae H, quaecunque Ϛ𝔓 (ὅσα D*S *min.*); quae *a d e q r Iren. et* ἅ *gr. plur.* audibi T. *om.* **meo** *Iren.* notam feci E ff_2; notui δ, manifestaui *e Iren.*, demonstraui *d.*

16. **ego** + dilex D (*sed expunct.*). **elegi** *om.* T* (+ *cor.*). possui DꝐR; ordinaui *c q.* *om.* **et posui uos** δ. **ut** *pr.* + uos *d e* (*f*) *q* δ *et gr. plur.* e^a tis T; *om. f.* **fructum adferatis** (καρπὸν φέρητε) BƐFDEꝐGJMTORSTYZ*, *et* fr. aff. AC ΔFHΘIKMQVWXZ² *vg. Tisch.*: fr. feratis *l q*; fructificetis *a c* ff_2 *r.* **et** *tert.*: ut *a.* **maneat**: est *e.* **ut** (hut C) **quodcumque** (quodquumque H, quodcunque 𝔓𝔖; quidquid *d f q r*, si quid *e*) *codd. vg. uett. plur.* = ἵνα ὅ τι ἄν: et quodcumque V *l Lucif. cum gr.* καὶ ὅ τι ἄν 13. 69. 124. 346 (*perperam Tisch.* καὶ ἵνα, *uide W. H. Ferrar* '*Collation of* 4 *MSS. of the Gospels*' 1877); *item om.* ἵνα ℵ* (*sed non habet* καί). pecieritis W. **patrem**: a patre (+ meo E *gat.*) EY *a b c* ff_2 *l q r gat.* **nomine**: *inter* i *et* n *ras. circa* 5 *litt.* O. detur M. *Def.* Δ *ad* xvi. 33.

17. hec W. **mando**: praecipio *r.* **ut diligatis**: diligite *d e et* D^gr. **inu.**: alterutrum *l*; + sicut dilexi uos T.

18. **mundus**: saeculum *e r semper.* hodit C *et* 19. **quia**: qui Q. *om.* **me** K*(+ K¹). **priorem** (prior. ē V): primo *e Cypr.* (*Test.* III. 29, *ad Fort.* 11, *Ep.* 58. 6), -mum *d*, prius *a q* (+ quam). > priorem me ΘW *c.* **uobis**: *om.* D*(+ D¹) *a b c d e* ff_2* *Cypr. et gr.* ℵ*D; uos Q *q*, uestrum *r.* **odio** (hodio CE, odi Q) **hab.**: odiit *a d e q r Cypr.*

19. fuis setis R; fuisetis E; essetis *a d e l q Cypr.* **mundus** *pr.* + utique *c f q* δ. **quod suum erat**: suum *d* δ; uos *a* (+ utique). **erat** + utique D. dilegeret DꝐ; amaret *a* (*d*) *e q r Cypr.* > uero (-rum *l*) enim quia *b l.* **non estis** *partim euanuit in* D. hestis C; eratis (*sine* non) *d et* D^gr. *om.* **ego** J. aelegi C. propter ea AS; ideo *a q.*

20 (139. 3) Mementote sermonis mei
quem ego dixi uobis
non est seruus maior domino suo.
(140. 10) Si me persecuti sunt
et uos persequentur
si sermonem meum seruauerunt et
uestrum seruabunt.
21 (141. 1) Sed haec omnia facient uobis
propter nomen meum.
(142. 3) Quia nesciunt eum qui
misit me.
22 (143. 10) Si non uenissem et locutus
fuissem eis
peccatum non haberent
nunc autem excusationem
non habent de peccato suo.
23 (144. 1) Qui me odit et patrem
meum odit.
24 (145. 10) Si opera non fecissem in eis
quae nemo alius fecit
peccatum non haberent
nunc autem et uiderunt
et oderunt et me et patrem meum
25 sed ut impleatur sermo qui
in lege eorum scriptus est
quia odio me habuerunt gratis.
26 Cum autem uenerit paracletus
quem ego mittam uobis
a patre spiritum ueritatis
qui a patre procedit
ille testimonium perhibebit de me
27 et uos testimonium perhibetis

propterea odit uos mundus. 20 mementote sermonis. quem ego dixi uobis. non est seruus
maior domino suo. si me persecuti sunt. et uos persequentur. si sermonem meum
seruauerunt. et uestrum seruabunt. 21 sed haec omnia facient uobis. propter nomen
meum. quia ignorant eum qui me misit. 22 si non uenissem et locutus eis fuissem.
peccatum non haberent. nunc autem. excusationem non habent de peccato suo. 23 qui
me odit et patrem meum odit. 24 si opera non fecissem in eis. quae nemo alius fecit.
peccatum non haberent. nunc autem et uiderunt. et oderunt. et me et patrem meum.
25 sed ut impleatur sermo. qui in lege eorum scribtus est. quia odio me habuerunt gratis.
26 cum autem uenerit paracletus. quem ego mittam uobis a patre. spiritum ueritatis. qui
a patre procedit. ille testimonium perhibebit de me. 27 et uos testimonium perhibetis.

20. memores estote *a q*. **sermonis** *codd. et vg.*, uerbi *q*, *τοῦ λόγου gr. plur.*: sermonem *b*, uerbum *r*, *τον λογον* ℵ; sermones E *d e* ff_2 *l*, *τους λογους* D. *om.* **mei** *uett.* (*exc. q δ aur.*) *Bentl. et gr. mul.* *om.* **ego** *e r aur. Cypr. et gr.* ℵ. **dixi**: locutus sum *r*. > maior seruus MQ. **suo** *in ras.* ƎP^1; *deinde* + nec apostolus maior eius qui misit eum si haec nostis felices estis si feceritis ea non de omnibus uobis dico ego scio quos elegerim *a et* + *ουδε απ. μειζων του πεμψ. αυτον* 254. 55^{ev}. persequuti ƎPHΘ. **sermonem**: uerbum *d l q*. seruaberunt T; seruauerint H^{1}ΘKM^{1}V, seruabunt *e*; custodierunt *d*, -iunt *q*, *et infra* custodient *d*.

21. **sed**: *om.* QR; si E. hec W. *om.* **omnia** *d et gr.* DX. faciunt Z*(*corr.* Z^3) *a b c e* ff_2* *aur.* **uobis**: circa uos *b c* ff_2* *l et εἰς ὑμᾶς* ℵBD*L, in uos *d*. **nomen**: sermonem ƎP^{mg}R. **nesciunt**: ignorant *a f q*, non nouerunt *e*. **eum**: etum H; *om. d*. *om.* **qui misit me** ƐF. missit DƎP. > me misit ƎPKMO(me *bis* O*)VZ *uett. plur.*

22. loquutus HΘ; + non M *cor. uat. mg.* 𝔖. > eis (+ non Q) fuissem *contra graecum* G^1(*om.* **eis** G*)QRX *c d f* ff_2 *l r aur. Aug.*, ill. fuis. *a q*. *om.* **autem** *e et gr.* ℵ. excuss. DƎPR. **habent**: haberent E. *om.* **suo** *c e* ff_2 *l q*.

23. hodit *bis* C, *sec.* T.

24. hopera C; operam DF. feci *d e* ff_2*. **quae**: quam D. **autem** + excusationem non habent quia *l*. *om.* **et** *pr. c l*; *om.* **et uid. et** *q*; *om.* **et od.** *l*. **uid.** + me *e*. hoder. C; odio habuerunt *b r*. *om.* **et** *tert.* DET *a c d e* ff_2 *l q r et gr.* D.

25. inpleatur CDG, adimpleatur *vg. edd. ant.* (*exc. Froben* 1502); impleretur Z*(*corr.* Z^2). **sermo**: uerbum *a d q r*. scribtus ƐFG^{1}IOSYZ; scriptum HM, scribtum EG*. **quia**: qui M* (*corr.* M^1). **odio me habuerunt** *codd. plur.* (hod. CJ; habuer^{u}nt H) *et c f l*: > odio hab. (haberunt D) me DEƎP^{mg}QWZ^c *vg. b* ff_2; oderunt me ƎP*KMOVX*Z *a d e q r δ aur.*

26. quum HΘ. **autem**: *om.* Q *e l m δ et gr.* ℵBΔ; ergo *a b c* ff_2 *r*. paraclitus DEIJRTW𝔖ℭ, paraclytus ƐFCHΘV; aduocatus *e q r*, consolator *m*; + ille *a r*. mitto *d* ff_2 *aur. cum gr.* D. ha *bis* C. **a patre** *pr.*: *om.* D *q et gr.* G; + meo *a c d* ff_2 *m et gr.* A*(?)DΠ* *min.* spiritus *e*. **patre** *sec.* (a *in ras.* G): + meo *a b c d r et gr.* D. **procedit**: prodiit *d e*. **ille** *partim in ras.* A. test. peribebit CT; test. perhibet OQRZ* *c δ*; test. dauit *d*, test. dicet *m*, testis erit *e*, testificabitur *a q r*.

27. **test. perhibetis** (perib. Z) *codd. plur. a c f*

quia ab initio mecum estis.
XVI. 1 Haec locutus sum uobis ut non scandalizemini
2 absque synagogis facient uos.
(146. 1) Sed uenit hora ut omnis qui interficit uos arbitretur obsequium se praestare deo
3 et haec facient quia non nouerunt patrem neque me
4 sed haec locutus sum uobis ut cum uenerit hora eorum reminiscamini quia ego dixi uobis.
(147. 10) Haec autem uobis ab initio non dixi quia uobiscum eram
5 at nunc uado ad eum qui me misit et nemo ex uobis interrogat me quo uadis?
6 sed quia haec locutus sum uobis tristitia impleuit cor uestrum
7 sed ego ueritatem dico uobis expedit uobis ut ego uadam si enim non abiero

---

quia ab initio mecum estis. XVI. 1 Haec locutus sum uobis. ut non scandalizemini.
2 de synagoga uos expellent. sed ueniet hora. ut omnis qui interfecerit uos arbitretur se
sacrificium obtulisse deo. 3 sed haec facient uobis. quia non cognouerunt patrem neque
me. 4 haec autem locutus sum uobis. ut cum uenerit hora illorum. reminiscamini quia
ego dixi uobis. haec autem uobis ab initio non dixi. quia uobiscum eram. 5 nunc autem
uado ad eum qui me misit. et nemo ex uobis interrogat me quo uadis. 6 sed quia haec
locutus sum uobis. tristitia repleuit cor uestrum. 7 sed ego ueritatem dico uobis. quoniam
expedit uobis ut ego uadam. nam si ego non abiero paracletus non ueniet ad uos. si

---

l δ aur. cum gr. μαρτυρεῖτε, *cf.* test. datis *d*, testis estis *e*, testificamini *r*: test. perhibebitis (perib. T) CEHΘJKTW *vg. b ff₂ Aug.*, test. dicetis *m*, test. reddetis *q*; + de me *ff₂*. **quia**: qui 𝔖 *c l.* hestis C; fuistis Ꝑ^mg QR *q*.

XVI. 1. hec W *et u.* 3. 4. 5. loquutus Θ. **uobis**: uos A. scandaliszemini E, scandalizamini R; + eum *r*.

2. **absque** (habs. C, absce R; eas quae in E) **synagogis** (sin. Ꝑ¹MTRW, sinagis Ꝑ*, synagogiis E*) **facient** (-unt Q) **uos** (uobis F δ) = *ἀποσυναγώγους ποιήσουσιν ὑμᾶς cf.* ix. 22, xii. 42: remouebunt uos de syn. *r*, expulerunt uos a synagogas *e*; de synagoga uos eicient *d*, extra synagogam uos fecerunt (facient *a*, > facient uos *Aug.*, > fecerunt uos *c*) *a c ff₂ gat. Aug.*; quia eicient uos de synagogis *l*, quoniam in synagoga uos eicient *q*; *f uide supra.* ueniet GKV *c e f l q r Cypr. bis* (*ad Fort.* 11, *Ep.* 58. 2). **hora** + mea *c.* omnes O. interficerit D; interfecerit *b c f ff₂ l* (*Bentl.*); interficiet δ; occiderit *a d e q r Cypr.* arbitrabitur T; putet *d e Cypr.*, aestimet *a b q r.* **obsequium se** *cum* AȢFGHΘIMQRSWX *vg. l* (obseq. pr. se) *Aug.*: se obseq. se CE; > se obsequium BDꝐJK MTOTVXZ *b ff₂ r δ aur. Bentl.*, *cf.* se sacrificium *a f q*, se hostiam *d*, se culturam *e*, se officium *Cypr.*; *om.* **se** *c.* prestare ȢFCDF; adferre *e*, offerre *a d q*, obtulisse *f.* facere *Cypr.* > deo praestare (*a*) *b* (*e*) *ff₂ r.*

3. **et**: sed *b c e f ff₂ l Cypr.* faciunt Q *c q*; + uobis DIWX *vg. a c d f ff₂ Aug. et gr.* ℵDL. cognouerunt Ꝑ *d e f q Cypr. Aug.*

4. *om.* **sed** *a d e l et* D^gr. loquutus HΘ *et* 6. quum Θ. ora O. *om.* **eorum** *a d et gr.* D 68; *item om.* αὐτῶν *hic* ℵΥΓΔΛ *etc. sed + post* μνημονεύητε. reminiscemini R; memores sitis *a d e l Cypr.*, memineritis *q.* **hora eorum, reminiscamini** *distinximus cum* AMℭ *f etc.*: hora, eorum reminiscamini ʕ𝔓, hora eorum reminiscamini 𝔖; > hora, reminiscamini eorum *ff₂ δ, et gr. plur.* ἡ ὥρα (+ αὐτῶν ABΠ* *min.*) μνημονεύητε αὐτῶν, *sed* ἡ ὥρα αὐτῶν μνημονεύητε LΠ² 13. 69. 106. 346. **quia**: quae B *aur.*; quid *e.* **ego**: ege *lapsu* G*. *Inc. u.* 5 **haec autem uobis** 𝔓ℭ *Tisch.*; *nos Stephanum* 1555 *sequimur.* **uobis** *sec. om.* D. hab C. > ab initio uobis BQ *d et gr.* D *min.* > ab initio non dixi uobis T.

5. **at nunc** (*νῦν δὲ*) *codd. plur. l aur. cod. caraf. et* nunc autem *uett. rell.* (uero *a*) *Aug.*: et nunc ȢFEJOQXZ*(*corr.* Z²) *vg.*; nunc *tantum* HΘ. missit DꝐ. > misit me ΘMTT *vg. Tisch. b ff₂ l et* mittentem me δ, *cum gr.* quo (ubi *r*) uado *c r.*

6. **quia**: qui Q. tristicia W. inpleuit ꝐGOT, inplebit C, implebit S, inpletur D, inplebitur MT (*δ ut udtur*); adimpleuit *d aur.*, repleuit *c f l q r*, replebitur *m.* > cor ues. impl. *a.*

7. *om.* **sed** *e.* **uobis** *pr.*: *om.* D; + quoniam J *c f r*, + quia *m.* > uob. dico *a*, *cum gr.* KLYΠ *min.* > uob. uerit. dico *r.* **exp. uob. ut** *om.* T* (+ *cor.*). **expedit**: utile est *e.* **ego** *sec. om. cor. uat.* b.* *om.* enim D *b c e ff₂* l m.* **enim** + ego B(D)E^cMTOQ (*e*) *f q δ* (*et* + ego *post* **abiero** *a b c ff₂*) *et gr.* AΓΔ *etc.* paraclitus DEHIJRTW𝔖ℭ, paraclytus ȢFCΘVZ³; aduocatus *e m q*, consolator

paracletus non ueniet ad uos
si autem abiero
mittam eum ad uos
8 et cum uenerit
ille arguet mundum de peccato
et de iustitia et de iudicio
9 de peccato quidem quia non
credunt in me
10 de iustitia uero quia ad patrem
uado et iam non uidebitis me
11 de iudicio autem quia princeps
mundi huius iudicatus est
12 adhuc multa habeo uobis
dicere
sed non potestis portare modo
13 cum autem uenerit ille spiritus
ueritatis docebit uos
omnem ueritatem
non enim loquetur a semet ipso
sed quaecumque audiet
loquetur
et quae uentura sunt adnuntiabit uobis

---

autem abiero. mittam eum ad uos. 8 et ueniens ille. arguet mundum de peccato. et de iustitia. et de iudicio. 9 de peccato quidem quia non crediderunt in me. 10 de iustitia uero. quia uado ad patrem meum. et iam non uidebitis me. 11 de iudicio autem. quia princeps huius mundi damnatus est. 12 adhuc multa habeo uobis dicere sed non potestis portare modo. 13 cum autem uenerit ille spiritus ueritatis diriget uos in omnem ueritatem. non enim loquetur a semetipso. sed quaecunque audierit loquetur. et quae uentura sunt.

---

r. uenit X* *c.* **si autem** + ego MT *a.* habiero CT; + ego *m.* mitam E. *om.* **si autem . . . ad uos** R; *om.* **ad uos** *sec. e.*

8. quum Θ. uerit *lapsu* G; aduenerit *c ff₂ aur.* **uenerit, ille arg.** *distinximus cum* AɃƎPHM VW *l δ aur.*: uenerit ille, arg. JQ *vg.* (*e f*) *q.* arguit O. **mundum**: saeculum *semper e.* peccatis *e.* iusticia W, iustia O. iuditio EW.

9. + et *ad init.* Z*(*sed corr.*); + quid D. pecato G. **quidem**: enim D. **credunt** *codd. plur.* 𝔓 *uett. plur. et gr. plur.*: crediderunt CDH¹(*om.* r *sec.*)ΘJKMTO(creded.)QTVZς𝔖ℭ *a c e f q δ aur. Aug. et gr. min. pauc.* ἐπίστευσαν. *om.* in me Z* (+ Z²). **me**: eum G.

10. iusticia W. > eo ad patr. *a b* (*f r*). **patrem** + meum *c f q δ et gr.* AYΓΔ *etc.* etiam *uno ductu* D, aetiam E. *om.* **iam** *q et gr.* Π* *min.* uidetis EIZ*(*corr.* Z²) *d Bentl.*; *gr.* θεωρεῖτε. > me non uid. *a c.*

11. iuditio EW. *om.* **autem** *a.* **quia**: qui R* (+ a *cor.*). > huius mundi DƎPKM*QR *vg. a c f ff₂ q r Aug.*; + iam W *vg. b q.* iudicaturus O; damnatus *f.* **est** *om.* ƎP*(+ ƎPʳ).

12. + et *ad init.* D. athuc FMST; super δ*, insuper δᶜ *et* ἐπὶ Δ *pro* ἔτι. abeo C. de uobis *e.* > uobis habeo DX. **uobis dicere** (*cum gr.* ℵBLY *min.*) *codd. plur. vg. uett.*: > dicere uobis *d δ Bentl.*, quae dicam uobis *a et* λέγειν ὑμῖν ADIᵇΓΔ *etc.* **potestis** + illa *a c d ff₂ r*, + ea *b*, *et* + αυτα D. **portare** (baiolare D) + illa E, + ea *e m.* > modo port. *a c ff₂ m r aur.*

13. quum HΘ. *om.* **autem** *d e r et* Dᵍʳ. **docebit uos omnem ueritatem** (= διηγήσεται ὑμῖν τὴν ἀλήθειαν πᾶσαν *Eus. bis, Cyr. hr.* 270 *apud Tisch. T. G.* 8, *cf. uers. anglo-sax.* he lǽrþ eow ealle sóþfǽstnysse) BɃCΔEHΘIJKMTOTVWZ *vg. Aug.*, *et* disseret uobis omnem ueritatem *m*, *item confuse* docebit uos in omnem ueritatem ADƎPFG MQRSXY *Tisch. δ aur.*, doc. uos in omni ueritate *c*, doc. uos in ueritate omnia *l*: uos deducet in omnem ueritatem *a*, diriget uos in omnem ueritatem *f q r et* ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν 1ᵇΓΔΛΠ *etc.*, ὁδ. ὑμᾶς εἰς τὴν ἀλήθ. πᾶσαν ABY; deducet uos in ueritate omni *b ff₂* (> omni uerit.), uos diriget in ueritate omni *d*, = ὁδηγ. ὑμᾶς (> υμας οδηγ. D) ἐν τῇ ἀληθείᾳ πάσῃ ℵDL, inducet uobis ueritatem omnem *e*; *uoluit* deducet uos in omnem ueritatem *Bentl.*, *item habent* ὁδηγήσει *codd. gr. omnes et uerss. et* deducet *Tert. bis, Ambr.*, ducet *Tert. semel*, introducet *Fulgent.*, diriget *Nouat.*, *Hil.*, praeibit *Uictorin. Af.*, *et duas lectiones notat Aug. in Ioh.* 96 4, 100. 1, *uide praesertim* 100. 1 'docebit uos *inquit* omnem ueritatem; *uel quod in nonnullis codicibus legitur* deducet uos in omni ueritate'; *et cf. Orationem Liturgicam infra Octau. Pentecost.* 'mentes nostras . . . inducat in omnem *sicut filius tuus promisit* ueritatem' *apud Sabat.* loquitur *pr.* ƎPFMOQZ, *sec.* FOQ. ha semed C. **sed** + haec D *b l*; + haberet E* (*sed improbatum*). quecum. DE, quaecun. ς𝔓, quaequum. H; quae *b m.* **audiet** (ἀκούσει BDE*): ie *in uitio pergamenae scr.* O (*deinde* + et); audierit T *a c d f ff₂* m q aur. et* ἀκούσῃ AE²GK *etc.*; audit *b e l et* ἀκούει ℵL 33; + ea *q.* **quae** (que GW) **uent. sunt**: uentura *q δ*, super uentura *d*; futura *e l m.* **adnuntiabit** *cum* ɃCEƎPH(d *sup. lin.*)ΘIJMTRZ¹, *et* -uit BO(d *sup. lin.*)Z*, adnonciabit G: annuntiabit AFKMSTVY(n *pr. sup. lin.*)ς𝔓, annunc. W𝔖ℭ, annuntiauit X, anuntiabit D. *Post hunc uersum deficit l.*

14 ille me clarificabit
quia de meo accipiet
et adnuntiabit uobis.
15 (148. 3) Omnia quaecumque habet
pater mea sunt.
(149. 10) Propterea dixi quia de meo
accipiet et adnuntiabit uobis
16 modicum et iam non uidebitis me
et iterum modicum et uidebitis me
quia uado ad patrem.
17 Dixerunt ergo
ex discipulis eius ad inuicem
quid est hoc quod dicit nobis
modicum et non uidebitis me
et iterum modicum
et uidebitis me?
et quia uado ad patrem?
18 dicebant ergo quid est hoc
quod dicit modicum?
nescimus quid loquitur
19 cognouit autem iesus quia
uolebant eum interrogare
et dixit eis
de hoc quaeritis inter uos
quia dixi modicum
et non uidebitis me
et iterum modicum et uidebitis me?
20 amen amen dico uobis quia
plorabitis et flebitis uos
mundus autem gaudebit

adnunciauit uobis. 14 ille me clarificat. quia de meo accipiet. et adnunciauit uobis.
15 omnia quaecunque habet pater mea sunt. propterea dixi uobis. quia de meo accipiet.
et adnunciauit uobis. 16 modicum adhuc. et non uidebitis me. et iterum modicum et
uidebitis me quia uado ad patrem. 17 dixerunt ergo discipuli eius ad alterutrum. quid est
hoc quod dicit nobis. modicum. et non uidebitis me. et iterum modicum. et uidebitis
me. et quia uado ego ad patrem. 18 dicebant ergo quid est hoc quod dicit modicum
nescimus quid loquitur. 19 cognouit autem iesus. quia uolebant eum interrogare. et dixit
eis. de hoc quaeritis inter uos. quia dixi modicum et non uidebitis me. et iterum modicum
et uidebitis me. 20 amen amen dico uobis quia uos plorabitis et flebitis mundus autem

14. clarificauit MMTOX; honorif. *a q*, glorif. *d e*. *om.* **et** D; *om.* **et adn. uobis** *aur.* **adnuntiabit** *plur.*, -uit O, adnontiabit G: annuntiabit DFHMVYϛ𝔓, -uit X; adnunciabit B (*ut udtur*), annunc. W𝕾𝕮; nuntiabit R (*e*) *m*. *om. uers.* T* (+*cor. in marg.*).

15. quecum. DEW, quaecun. ϛ𝔓, quaequum. H; quae *d e*. **pater** + meus *m*. propter hoc *d e*; ideo *a m*. **dixi** + uobis *a e f* ff_2 *q r cor. uat.* non mg. et gr.* ℵᶜL *min.* *om.* **quia . . . adnunt.** *e*. **accipiet** (λήψεται ℵᶜAKΠ *etc.*): accipit Z* (*corr.* Z²) *a et gr. plur.*; accepit D. adnuntiauit O; annuntiabit DFMVYϛ𝔓, -uit SX; adnunciabit B (*ut udtur*), annunc. W𝕾𝕮; nuntiabit *m*.

16. + ecce *ad init. c*. **modicum**: pusillum *bis a d e q r*; *pr.* + adhuc *f q*, *et* + ετι 122. etiam *uno ductu* DHKRV, aetiam E; + et E ff_2. *om.* **iam** *a d e f q* δ, *et* οὐ (*pro* οὐκέτι) AYΓΔ *etc.* *om.* et i. n. uid. me et it. pusillum *r**. uideuitis *bis* O, *sec.* C. *om.* **et** *sec.* T* (+*cor.*). **me** *sec.* + et DW *aur. et gr.* 69. *om.* **quia . . . patrem** *a b d e* ff_2* *r et gr.* ℵBDL.

17. *om. uers.* D. dicebant X* *ut udtur*, δ*. **ex discipulis** (ἐκ τῶν μαθητῶν): discipuli BEϷ^mg JQRTᶜX* *a b c f* ff_2 *r*; et discipuli G (*sed* discipulis G*). **eius**: *om.* J; + quidam δ. **ad inu.**: ad alterutrum *b f*, intra se *q*. *om.* **hoc** JQ ff_2. dicet FG *b q*, dixit *a*. **modicum**: pusillum *bis a* (ecce p., post p.) *d e q r*. **uidebitis** *pr.*: uidetis *Bentl. et* θεωρεῖτε *gr.* (οψεσθε D). **iterum modicum** *lapsu repetitum in* V; *expunxit* V¹ *et* **uidebitis me** *superscr.* **et** *tert. om.* T. uideuitis *sec.* O. **et** *quart.* R. **quia**: + ait *c*; quod dixit *a*; + ego *d*.

18. *om.* **dicebant ergo** *a b d e r et gr.* D* *al.* 5. **ergo** *partim in ras.* X. *om.* **hoc** D. **quod**: quid E. dixit T; + nobis JMT. *om.* **quod dicit** *a b d* ff_2* *r et gr.* ℵ*D* *min.*; *om.* **hoc q. d.** *e*. **modicum**: pusillum *a d e q r*. non scimus *e*; non intellegimus *a*. loquatur JX*Z *aur.*, loquetur E; dicit *d*, -cat *r*, -xit *a*.

19. cognuit R; sciuit *r*, intellexit *e*. **autem** (δέ UΠ *min.*) *codd. et vg. et f q Aug.*, *cf.* et cogn. *c* ff_2: ergo QR δ *Bentl. et* οὖν AYΓΔ *etc.*; *om.* X* (+*sup. lin.* X¹) *a b d e r aur. et gr.* ℵBDL. ihesus T. **uolebant** (ἤθελον): incipiebant *c* ff_2* *et* ἤμελλον ℵ 69. **eum**: illum R. **interr.** + de hoc *d et* D^gr. queritis EHMT, equer. W (e *pr. exp.*), inquiritis *r*. **inter uos**: ad (in *d*) inuicem *a c d e* ff_2 *q*, cum alis alio *b*. **modicum**: pusillum *bis a d e q r*. uideuitis *bis* O; uidetis *pr. Bentl.* (θεωρεῖτε).

20. **plorabitis** (κλαύσετε): plorau. O; flebitis *a b c* ff_2 *q r*. **flebitis** (θρηνήσετε *plur.*, πενθήσετε

uos autem contristabimini
sed tristitia uestra uertetur in gaudium
21 mulier cum parit tristitiam
habet quia uenit hora eius
cum autem pepererit puerum
iam non meminit pressurae
propter gaudium
quia natus est homo in mundum
22 et uos igitur nunc quidem
tristitiam habetis
iterum autem uidebo uos
et gaudebit cor uestrum
et gaudium uestrum
nemo tollet a uobis
23 et in illo die me non rogabitis quicquam.
(150. 4) Amen amen dico uobis
si quid petieritis patrem
in nomine meo dabit uobis
24 usque modo non petistis
quicquam in nomine meo.
Petite et accipietis
ut gaudium uestrum sit
plenum.
25 (151. 10) Haec in prouerbiis locutus
sum uobis
uenit hora cum iam non in

---

gaudebit. uos tristes eritis. sed tristitia uestra in gaudium erit. 21 mulier cum parit
tristitiam habet. quia uenit hora eius. cum autem natus fuerit infans. ultra non meminit
tribulationis. prae gaudio. quia natus est homo in mundo. 22 et uos igitur. nunc quidem
tristitiam habetis. iterum autem uidebo uos. et gaudebit cor uestrum. et gaudium uestrum.
nemo aufert a uobis. 23 et in illo die. me non rogabitis quicquam. amen amen dico uobis.
siquid petieritis patrem in nomine meo dabit uobis 24 usque modo. non petistis quicquam.
in nomine meo petite et accipietis ut gaudium uestrum sit adinpletum. 25 haec in prouerbiis
locutus sum uobis. sed ueniet hora cum iam non in prouerbiis loquar uobis. sed palam de

---

Λ^2 *etc.*): fleu. O, fletis T; lugebitis *a b c* ff_2 *r*, plangetis *d e q* (-ebitis); + me D. *om.* **et flebitis** E *et gr.* Λ*. **mundus**: saeculum *semper* ℏ **autem** *sec. om. uett.* (*exc.* δ *aur.*) *cum gr.* ℵ*BDΛ. 1. contristabemini ƎPO; tristabimini T *c*; tristes eritis G *a b e f q r*, tristitiam habebitis *d*. tristicia W, tristia R. **uestra** *om.* X* (+ *sup. lin.* X^1). conuertetur (G)MT*R (-atur R* *sed corr. sax.*); > in gaudium uertetur ff_2^c δ (+ uel fiet) *Bentl. cum gr.*, > in g. (gandio G) conuertetur G *a b r*, in g. transferetur *d*, in g. ueniet *c d e* ff_2* *q*, in gaudium erit *f Aug.*

21. quum *bis* Θ, *sec.* H. paret HR; parturit *a q*. tristiciam W, tristiam R. abet C. ora OT; dies *a b c d e* ff_2 *r et gr.* D 248. **pepererit** *cum* ABBFHΘIJKMOXY *vg. d* ff_2 *r*, *cf.* genuerit G *a* δ: peperit CDEƎPMTQRSTVWZ *b c q aur.*; *e cum f.* pue||rum V; infantem *d q r*. **iam**: amplius *a*, ultra *f*; *om. q*. me^mi^nit G; est memor *a q r*, habet in mentem *e*. praessurae CƎPGJKO RZ* (*sed corr.*), praesurae EMT, praesure H, pressure W, presurae D; tristitiae *c d Ambr.*, doloris *q*, tribulationis *a f r*; *gr.* θλίψεως *sed* λυπης D. *om.* **est** *et* > homo natus D. **in** + hunc D^{mg} *a b c d* ff_2, + hoc *q*. mundo JX *f q*; saeculum *e*.

22. higitur C; *om. b c e* ff_2 *et gr.* U *al. pauc.* *om.* **quidem** *a*. tristiciam W, tristiam O. > trist. quidem nunc δ *cum gr.* AC^3ΔΠ *etc.* **habetis** (ἔχετε ℵ*BCYΓΔ *etc.*) CEΘ*IJKMRTVWZ *vg. c f* ff_2 *q* δ *aur. Aug.*: habebitis ABBFDƎPFGHΘ^c MTOQSXY *Tisch. a b d e r et* ἕξετε $ℵ^c$ADL *min.* **autem** + et Q. uide^b^o H. **gaudebit**: laetabitur *r*. **tollet** (ἀρεῖ BD*Γ) *cum* BFCDHΘIJKMTQRT VWZ *vg. c d* δ *aur. Aug.*, auferet *a* ff_2 *r*: tollit (αἴρει ℵACD²LYΔ *etc.*) ABƎPFGMOSXY *b Bentl.*, aufert *e f q*; tollat E. > nemo auf. gaud. uestr. *q*.

23. **et**: sed *a*; *om.* O *e et gr.* X *min.* illa E *a c e* ff_2 *q r* δ. *om.* **me** DJRSZ *c aur.* **rogabitis** ACEFGHΘIJMQSTX^c^Y𝔓𝔖𝔈 *d f* (*r*) *Aug. cor. uat.*: interrogabitis BBFDƎPKMTO(-uitis)RVWX* (*ut udtur*)ZϚ *a b* (-gatis) *c* ff_2 *q* δ *aur.*; *gr.* ἐρωτήσετε; metuebitis *e*. quidquam Z𝔖𝔈, quemquam J. **non . . . quicq.**: nihil *a b e q et d e q in u.* 24; non . . . nihil *d r et b in u.* 24. **uobis** *pr.* + quoniam *a c r*, + quia δ, *cum* ℵAD²XΓΔ *etc.* si quis EH; quaecumque δ *et* ὅσα ἄν ΓΔΛ *etc.* pecieritis W. **patrem**: a patre X* *b c* ff_2 *aur. gat.*; patri meo E *et* + μου *gr.* Y. dauit O; dabitur *e*. > dabit uobis in nomine meo δ *cum gr.* ℵBC* LXYΔ. **dabit . . . meo** (*u.* 24) *om.* T* (+ *cor.*).

24. husque C. mod^o^ O; nunc *d e q*, adhuc *a*. petitis R; potestis O. quidquam CZ𝔖𝔈; aliquid T^c. **ut**: et D. **plenum**: repletum *d r*, impletum *b c e* ff_2 *aur.*, *cf. f.* > plenum sit H (*d*).

25. hec W; hoc E. prouerbis *pr.* ƎPRY, prouerbium E* (*corr. m. rec.*); prouerbis *sec.* EƎPRY Z* (*corr.* Z^1); similitudinibus *bis a*: *gr.* παροιμίαις. loquutus sum HΘ; dixi *a*. **uenit . . . pro** *in mg. scr.* Y^1. + sed *ante* **uenit** *c f q r* δ *cum gr.* AC^3 D²ΓΔ *etc.* ueniet *a b c e f q r*. quum HΘ; ut *a*,

prouerbiis loquar uobis
sed palam de patre adnuntiabo uobis
26 illo die in nomine meo petetis
et non dico uobis quia ego
rogabo patrem de uobis
27 ipse enim pater amat uos
quia uos me amatis
et credidistis quia ego a deo exiui
28 exiui a patre et ueni in mundum
iterum relinquo mundum
et uado ad patrem.
29 Dicunt ei discipuli eius
ecce nunc palam loqueris
et prouerbium nullum dicis
30 nunc scimus quia scis omnia
et non opus est tibi ut quis
te interroget
in hoc credimus quia a deo
existi.
31 (152. 4) Respondit eis iesus modo creditis?
32 ecce uenit hora et iam uenit
ut dispergamini unusquisque
in propria
et me solum relinquatis
et non sum solus quia pater

---

patre adnunciabo uobis.
26 in illa die. in nomine meo postulabitis. et non dico uobis. quia ego rogabo patrem de uobis.
27 ipse enim pater diligit uos quia uos me diligitis. et credidistis quia ego a deo exii.
28 exiui a patre. et ueni in hunc mundum. iterum relinquo hunc mundum. et uado ad patrem.
29 dicunt ei discipuli eius. ecce nunc palam loqueris. et prouerbium nullum dicis.
30 nunc ergo cognoscimus quia scis omnia. et non opus est ut quis te interroget. in hoc credimus quia tu a deo uenisti.
31 respondit eis iesus. modo creditis.
32 ecce ueniet hora. et nunc uenit. ut dispergamini unusquisque in propria. et me

---

quando *e*. loquor E. **palam** (in pala *d*): aperte *r*, euidenter *e*. **de patre**: *om.* Q; + meo E *Aug.* **adnuntiabo** 𝔉CE𝔇G⊝IJK𝔐OZ: annunt. ABD FMSTVXYς𝔓, annunc. HW𝔖ℭ; nuntiabo R *a e q*; indicabo *r*, manifestabo *b c*.

26. **illo** *codd. plur. et b e* (illa) *aur. Aug.*: in illo D𝔇P𝔐R *vg. Tisch. cor. uat.*, in illa E *a c d f ff₂ q r δ*. diae C (hora *e*); + in illo die T* (*sed eras.*). petitis BFGQRXY *b ff₂*, petite *a et* αιτησασθε ℵ; *q=f*. **et** + ego J; *sequitur tantum* ego rogabo propter uos *a*. **ego**: *om.* T* (+ *cor.*) *c*. **patrem** + meum E *d et gr.* D. *om.* **de uobis** *b c d e et gr.* 36. > de uobis rogabo patrem D.

27. **amat**: diligit *b d e f*. *om.* **quia uos** *a*. **amatis** (*contra graecum* πεφιλήκατε) *cum* A𝔉D𝔇P FGH⊝IKM𝔐OQRSWY *c ff₂ r*, diligitis *b f*: amastis BC(ham.)EJTVXZ *vg. Tisch. a q δ aur. cor. uat. Aug.*, dilexistis *d e*. **credidistis** (πεπιστεύκατε) *codd. plur. vg. et* credistis K: creditis 𝔇P^mg H⊝MR *b c ff₂ r*. *om.* **ego** AHς* *b*. **a**: ex J. exibi O *et* 28, exii 𝔇P. **a deo . . . ueni** (*u.* 28): a deo (patre *d et* D^gr) exiui et ueni T* *b d cum gr.* D; a deo patre exiui et ueni D *ff₂**; a deo exiui a patre et ueni R *e δ gat.*; a deo exiui et a patre ueni *a r*; a patre meo a deo exiui et ueni E; *de graecis uide Tisch. T. G.* 8 *ad loc.*

28. + et *ad init.* FT^c *aur.* **in** + hunc D𝔇P^mg R *uett. plur.* (*ut semper*). **mundum** *pr.*: + et D𝔇P 𝔐*OQ *e*; saeculum *semper e*, *sec. r*. reliquo BE; dimitto *d*. **uado**: ibo *e*. **patrem** + meum *c et gr.* H.

29. *om.* ei GM*(+ *sup. lin.* M¹) *e q cum gr.* ℵ*BC*D* *etc.* *om.* **eius** *a foss. et gr.* 2^pe. *om.* **ecce** D. in palam *d*; fidenter *e*. loquaeris V. proueruium O; similitudinem *a e*. ⁿullum T; inullvm *d*.

30. **nunc**: + autem H; + ergo *c f r*. cognouimus *d*. **scis**: nosti CT *a* (te omn. nosse) *c e ff₂ r*. **omnia**: patrem *e*. **opus** (hopus C) **est tibi**: opus habet *d*, necese habemus (habes *cor.*) *δ*, [hab]es nec. *r*, desideras *q*, indigeri *a*. **quis**: quisquam *a*, aliquis *c d ff₂ q r*. > inter. te + aliquid *e*. **existi** (ἐξῆλθες): uenisti T *a f et* ἐλήλυθας 69. 124 *al.* in hoc dixi uobis quia a deo exiui *ff₂**.

31. a modo F⊝Z* (*sed corr.*) *a*; nunc *e*. credite *δ*.

32. **ecce** + iam T. ueniet *pr. a f q r*. ora O. etiam *uno ductu* DT, aetiam E; *om.* **iam** *d Bentl. cum gr.* ℵABC*D* *etc.* **uenit** *sec. om.* T. u^t 𝔉. **disperg. . . . solum** *om.* E. dispargamini FJMT; dispargatur *e r*. hunusquisque C. **in propria** (εἰς τὰ ἴδια): in sua *d ff₂ q*, in suam regionem *c r*, in sua regione *a b*; a se *e*. relinquetis DE *δ*, -itis F; derelinquatis J; dismittatis *d*. **et** *tert.*: sed C⊝T *a r*. **sum** (*sup. lin.* X¹) **solus**: solum *e*; solum solus *lapsu* V; ero solus *a*. **pater** + meus *q et gr.* Y 69 *etc.* *Ad u.* 33 *inc. rursum* Δ.

mecum est.
33 (153. 10) Haec locutus sum uobis
ut in me pacem habeatis
in mundo pressuram
habebitis
sed confidite ego uici mundum.
XVII. 1 Haec locutus est iesus
et subleuatis oculis in caelum
dixit
pater uenit hora clarifica
filium tuum
ut filius tuus clarificet te
2 sicut dedisti ei potestatem
omnis carnis
ut omne quod dedisti ei det
eis uitam aeternam
3 haec est autem·uita aeterna
ut cognoscant te solum uerum
deum et quem misisti
iesum christum
4 ego te clarificaui super terram
opus consummaui quod
dedisti mihi ut faciam
5 et nunc clarifica me tu pater
apud temet ipsum
claritate quam habui prius

---

solum relinquatis. et non sum solus. quia pater mecum est. 33 haec locutus sum uobis. ut in me pacem habeatis. in hoc autem mundo. tribulationem habebitis. sed constantes estote. quia ego uici mundum. XVII. 1 Haec locutus est iesus. et eleuauit oculos suos in caelum et dixit. pater. uenit hora. clarifica filium tuum. ut filius tuus clarificet te.
2 sicut dedisti ei potestatem omnis carnis. ut omne quod dedisti ei. det ei uitam aeternam.
3 haec est autem uita aeterna. ut cognoscant te solum uerum deum. et quem misisti iesum christum. 4 ego te clarificaui super terram opus consummaui quod dedisti mihi ut facerem.
5 et nunc glorifica me tu pater. gloriam quam habui aput te ipsum. priusquam mundus

---

33. hec W. loquutus HΘ. *om.* **in** *pr.* Q. **ut in me** *in ras. scr.* G. **in mundo** (saeculo *e r*) *codd. plur. et vg. cum gr.*: in mundum AFHΘS XY *a*; + autem G *r*, *cf.* in hoc autem m. *b c f ff₂*. presuram D, praesuram ΔEƎPHMTR, praessuram GKZ* (a *exp.*); tribulationem *c* (+ et press.) *d f q r*, tristitiam *e*, uexationem *a*. **habebitis** *codd. plur. vg. et* ἕξετε D *min.*: habetis ᗺFEH* (+ bi *sup. lin.*) J *aur. et* ἔχετε *gr. plur.*, *item* habeatis ƎPR *e*. **in m. pr. hab.** *om.* O* (+ *sax.*); *om.* Δ^{gr}, *sed* δ *habet* sed pressuram habebitis *super* αλλα θαρσειτε. **confidite** *codd. plur. et vg.*, fidite *e*: confidete AΔƎPGKS; animaequi estote *d r*, constantes estote *f q*, bono animo estote *b*, gaudete *a c ff₂*; + quia EGH *a e f r gat.*, + quoniam *c ff₂ q aur.* uinci EƎPR; uice H. saeculum *e*.

XVII. 1. hec W *et* 3. loquutus HΘX. ihesus T; *sequitur ras. fere* 7 *litt.* G. **subleuatis** (sublatis J, adleuatis *a b*) **oculis** (hoc. C, + suis *a*) *codd. vg. uett. a b aur.*, *cf.* adlebans oculos suos *d*, *cum gr.* ἐπάρας τοὺς ὀφθ. αὐτοῦ ℵBC*DL *etc.*: leuauit (eleu. *c f*, adleu. *e*, subleu. δ) oculos suos . . . et *c e* (*om.* suos) *f ff₂ q r* δ *et* ἐπῆρε τ. ὀφθ. αὐτοῦ . . . καί AC³YΓΔ *etc.*; *sed omnes habent* αὐτοῦ. celum W; + ad patrem F *et infra om.* **pater**. ora T. **clarif.**: honorif. *a d* (*sec.*) *q r*, glorif. *d* (*pr.*). > tuum filium *Bentl.* (*gr.* σου τὸν υἱόν). **ut** (ἵνα ℵABC*D *min.*): et ᗺF*HR *e*; ut et ᗺF^cΘM *q* δ *Aug. et* ἵνα καί C²LXΓΔ *etc.* *om.* **tuus** *d e ff₂* et gr.* ℵBC*.

2. **sicut**: sed Q. **ei**: *pr. om.* D *aur.*; *sec. om.* E. **omnis**: omni G; *om.* ƎP* (+ *mg.*); uniuersae *a ff₂ r*. **omne** (homne C): omnis R; omnes ƎP¹; omnibus *r*. **quod**: quos ƎP¹R (*non r*). **det eis** (δώσῃ αὐτοῖς ℵ^cACG *etc.*): d. ei C *c e f*, d. illi *ff₂**, *cum gr.* ℵ* *min.*; habeat *d et* εχη D. etern. W *et* 3.

3. **est autem** *in ras.* O. *om.* **autem** ƎP. uitam aeternam HM; > aeterna uita *uoluit Bentl.* agnoscant ᗺF²; sciant *a r*. **te**: t *sup. lin.* O. **solum**: unum *a*; + et *b e q Cypr. Nouat. Uictorin. Af.* **uerum deum** *cum ord. graeco* ᗺFCDƎPGΘJKMTOTVWZ *uett. Aug.*, *Bentl.*: > deum uerum ABΔEFHIMQRSXY *vg. Tisch.* *ff₂^c* (*om.* uerum*). missisti Y. **iesum**: *seq. ras.* 3 *litt.* O. **christum** + in hunc mundum *d et* D^{gr}.

4. **ego te**: quem ego *c*. clarificabi T; honorificaui *a d q r et sic u.* 5. hopus C. conssummaui R; perfeci *a* (> op. q. ded. mihi ut facerem perfeci illud) *e m*. opere consummato *b* (*praem.* uno) *ff₂ Cypr.* (*cod.* B *ad Test.* ii. 1) *et gr.* ℵAB CLΠ *min. Tisch. T. G.* 8 *W. H.* τὸ ἔργον τελειώσας. michi W *et* 7, 8, 9. facerem *a b c e* (-rim) *f m q r*, perficiam *aur.*

5. *om.* **tu** J *foss.* aput *pr.* GQRWXZ*, *sec.* FG ORWZ*; ad *pr. d.* temed ipsum T, te metipsum DM, te me ipsum Q, temetipsum *vg.*; te ipsum *a d e f q*. *om.* **ap. temet ips.** *m*. claritatem DEFGHΘK MOSTZ *b e*, clarificate *lapsu* R; ea claritate *m*,

quam mundus esset apud te
6 manifestaui nomen tuum
hominibus
quos dedisti mihi de mundo
tui erant
et mihi eos dedisti
et sermonem tuum
seruauerunt
7 nunc cognouerunt quia omnia
quae dedisti mihi abs te sunt
8 quia uerba quae dedisti mihi
dedi eis
et ipsi acceperunt et cognouerunt uere
quia a te exiui
et crediderunt quia tu me
misisti
9 ego pro eis rogo non pro mundo rogo
sed pro his quos dedisti
mihi quia tui sunt
10 et mea omnia tua sunt
et tua mea sunt
et clarificatus sum in eis
11 et iam non sum in mundo
et hi in mundo sunt
et ego ad te uenio.
Pater sancte serua eos in nomine
tuo quos dedisti mihi
ut sint unum sicut et nos

---

esset. 6 manifestaui nomen tuum hominibus. quos dedisti mihi de hoc mundo. tui erant.
et mihi eos dedisti. et sermonem tuum custodierunt. 7 nunc cognoui quia omnia quae
dedisti mihi abs te sunt. 8 quia uerba quae dedisti mihi. dedi eis. et ipsi acceperunt et
cognouerunt. quia uere a te exiui. et crediderunt quia tu me misisti. 9 ego pro eis rogo.
non pro mundo rogo. sed pro his quos dedisti mihi. quia tui sunt. 10 et mea omnia tua
sunt. et tua mea. et glorificatus sum in eis. 11 et iam non sum in hoc mundo. et ipsi in
hoc mundo sunt. et ego ad te uenio. pater sancte conserua eos in nomine tuo quos dedisti

---

eo honore *q*; gloria *a d* (*f*). **mundus esset** (τὸν κόσμον εἶναι): *om.* **mundus** D; mundus fieret GϚ𝔖 *Iren. Mass. p.* 243, *Cypr.*, > fieret mundus *d*, *et* γενεσθαι τον κ. D*, > τον κ. γενεσθαι D^2; *item* > ap. te prius (ante *a d*) quam mundus fieret (esset *a m*, > fieret mundus *d*) G *a d m Iren. Cypr. cum gr.* D, *cf. f.* *om.* **apud temet ipsum . . . esset** *r*; *om.* **apud te** *aur.*

6. manifestani *lapsu* R. > tuum nomen ff_2 *cum gr.* (*exc.* D). hoc mundo *uett. plur. ut semper*; saeculo *e r.* **tui**: hi JZ*(*corr.* Z^2) *aur.*; *i.e.* quos dedisti mihi. de mundo hi erant. era^n^t H; fuerunt *e.* **sermonem**: uerbum *a d e q.* **tuum**: meum E *gat.* Ϛ. **seruauerunt** *partim in ras.* X, seruaberunt T: custodierunt *a f q*; seruabi *e* ff_2.

7. + et *ad init.* ƎF²EMZ* *b c* ff_2 *aur.* **cognouerunt** (ἔγνωκαν *plur.*): cogcognou. *lapsu* C; cognoui *a b c e f* ff_2 *q et* εγνων ℵ, ἔγνωκα 7. 118 *etc.* **quae dedisti . . . uerba** (*u.* 8) *om. per homoeotel.* DT *r**. que E; quaecumque *b c* ff_2 δ, *et gr.* ὅσα. habs C; absque W; apud uel abs δ. **abs te sunt** *in ras. scr.* X.

8. *om.* **quia u. q. d. mihi** *r*; *om.* **quia uerba . . . eis** X* (+ *in mg.* X^2). **uerba**: + tua *d et* D^{gr}, + mea *e et gr.* 7^{pe}. que D; quos T* (*sed corr.*). **dedi eis et**: abs te sunt C. ipse H, ipsa E. acciperunt ƎPO, accipierunt R; + illa *a*, + ea *b c q r.* **et cognouerunt**: et scierunt *r*; *om.* R *a d e q et gr.* ℵ*AD. *om.* **uere** T*(+ *sup. lin.* T^c). *om.* **quia** *sec. e.* > quia uere W *b f*; > quia a te uere *c* ff_2*.

a te *partim in ras.* O. exii ƎP; exierunt *a b e* ff_2 *q*, prodierunt *r.* **crediderunt** + uere DE. missisti D.

9. + et *ad init.* F *c e aur.* **eis rogo** *in ras.* G. **mundo**: modo E* (*corr. m. rec.*); mun. hoc *a c d* (hoc m.); saeculo *e r.* **rogo** *sec. om.* J. hiis ΔE*ƎPW. **pro his quos**: de quibus *d*; + tu *c.* **dedisti**: tradidisti J.

10. > omnia mea H *d*; > omnia tua mea K. **et tua mea sunt** *in mg.* Y^1. **tua** *sec.*: quae tua sunt *a.* **sunt** *sec. om. b e f* ff_2* *q r* δ *Aug. et gr. plur.* (*exc.* D). clarificatu^s^sum K; honorificatus s. *a q r*, *cf. f*; glorificasti me *d et* D^{gr}.

11. *Inc. uers. ad* **pater sancte** 𝔓. etiam K, etsiam D, aetiam E. **non sum** *sup. lin.* V. *om.* **et iam n. s. in mundo** *a.* **in** *pr.*: de *q.* **mundo** *pr.* (saeculo *semper e*, hoc mundo *uett. plur.*, τουτω τω κ. D): + et in saeculo sum *e.* **hi** (οὗτοι CDL XY *etc.*) *codd. et vg.*, hii ƎFCΔEƎPGI^c^ORSW, isti D *q* r^c: ipsi *d f*, αὐτοί ℵB; *om.* T. *om.* **sunt** D; *om.* **et hi in m. sunt** *r**. **uenio**: uado Z*(*corr.* Z^3); + et iam non sum in hoc mundo *c*; + et (*om. d*) iam non sum in hoc (*om. bis d*) mundo et in hoc mundo sum (sunt *a*) G* (*sed partim erasum*) *a d r et gr.* D. sanctae E; sanctus ƎP* (*corr. mg.*). conserua ƎP^mg^QR *f* ff_2 *q r.* **tuo** + et cum essem cum eis ego seruabam eos in nomine tuo *d et* D^{gr}. **quos** (οὓς D^2 69): quod FY *d et* o D*; quo *uoluit Bentl. cum gr. plur.* 𝔓. **sint** + in R. *om.* **quos . . . et nos** *a b c e* ff_2* *r.* *om.* **et** *quart. d q* δ *cum gr.* ℵAB^c^CD *al. plur.* **nos** + unum sumus E.

12 cum essem cum eis ego seruabam eos
in nomine tuo
quos dedisti mihi custodiui
et nemo ex his periuit nisi
filius perditionis
ut scriptura impleatur
13 nunc autem ad te uenio
et haec loquor in mundo
ut habeant gaudium meum
impletum in semet ipsis
14 ego dedi eis sermonem tuum
et mundus odio eos habuit
quia non sunt de mundo
sicut et ego non sum de mundo
15 non rogo ut tollas eos de mundo sed
ut serues eos ex malo
16 de mundo non sunt sicut et
ego non sum de mundo
17 sanctifica eos in ueritate
sermo tuus ueritas est
18 sicut me misisti in mundum
et ego misi eos in mundum
19 et pro eis ego sanctifico me ipsum
ut sint et ipsi sanctificati
in ueritate
20 non pro his autem rogo tantum
sed et pro eis qui credituri sunt
per uerbum eorum in me

---

mihi. ut sint unum sicut et nos. 12 cum essem cum eis in hoc mundo. ego seruabam eos
in nomine tuo. quos dedisti mihi. custodiui. et nemo ex his periit. nisi filius perditionis.
ut scribtura impleatur. 13 nunc autem ad te uenio et haec loquor in hoc mundo. ut habeant
gaudium meum impletum in semetipsis. 14 ego dedi eis sermonem tuum. et mundus odio
habuit eos. quia non sunt de hoc mundo. sicut et ego non sum de hoc mundo. 15 non
rogo ut tollas eos de mundo. sed ut conserues eos a maligno. 16 de hoc mundo non sunt.
sicut et ego non sum de hoc mundo. 17 sanctifica eos in ueritate. sermo tuus ueritas est.
18 sicut tu me misisti in hunc mundum. ego misi eos in hunc mundum. 19 et pro eis ego
me ipsum sanctifico. ut sint et ipsi sanctificati in ueritate 20 non pro his autem rogo

---

12. + pater *ad init.* E. quum HΘ. **eis**: + in mundo (*f*) *q* δ *et* > et in hoc mundo cum essem cum illis *a*; *cum gr.* AC^{3}XYΓΔ *etc.* serbabam O, seruauam H; custodiebam *d r*. *om.* **tuo** R; *om.* **in nom. tuo** *r*. michi W; + ego *cor. uat.** (*non mg.*) ϛ𝔖 *et edd. uett.*; + et *d*. > quos dedisti mihi in nom. tuo E. **et nemo**: nec quisquam *r*. hiis ΔE*W; eis JR *vg*. **periuit** CFGHIMX: -bit ABΔEJOS(b *exp.*)TYZ, perhibit ℈P*; periit 𝔈F℈P^{mg}ΘKMTQRVW *vg. Bentl.*, perit D *a b c e* ff_2 *r*; > perit de illis *a*. scribt. 𝔈FEGOSYZ. inpl. DFGT, adimpl. M *r*; inpleretur C *a*.

13. *om.* **autem** D. hec W; + tecum *e*. hoc mundo *a b c d f* ff_2 *r et gr.* D τουτω τω κ.: saeculo *semper e*. inpletum CDFGOR; compl. *r*, repl. *e*, expl. *a*; plenum *q*. semed ips. T, semetips, *vg.*; se *q*.

14. + et *ad init.* X^{c}. **ego** *pr.* + autem *d*. **serm.**: uerbum *a d e q r*. > uerbum t. eis *d et* D^{gr}. **odio** (hod. CΔ) **eos hab.** (= ἐμίσησεν αὐτούς): > eos od. hab. X* *vg. c Aug.*; > od. hab. eos *b f* ff_2; > hab. eos od. X^{c}; odit eos *d e r*, odit illos *a q*, *et* μισεῖ αὐτ. D *min.* **sunt**: sum *d*. hoc mundo *pr. a c d f q et* D^{gr}, *sec. a f q*. *om.* **sicut . . . mundo** *b c d e r et gr.* DΠ* *min.* *om.* **et** *sec.* I *a* ff_2. **sum**: sunt M.

15. + quia *ad init.* E. *om.* **non . . . mundo** *r*. rogaui Z. **ut** *pr.* + tu W. eas *pr.* Δ. **de**: ex B; a *e*. serbes O; conserues M *f q aur.*; custodias *r*. **eos** *sec. sup. lin.* H. **ex**: a 𝔈F$℈P^{1}$GH^{1}(**ex** *forsan* H*) ΘR *vg. b c e f* ff_2 *r aur.*; de M *d*. maligno *f q r*; iniquo *d*. *om.* **sed . . . mundo** *pr.* (*u.* 16) *a*. *Def.* ff_2 *ad* xviii. 9.

16. + quia *ad init.* D. *om.* **et** F*(+ *sup. lin.*) HMRX*(+ X^{1}) *a b e q* δ, *et gr. plur.* hoc mundo *pr. b c d f q r et* D^{gr}, *sec. a b f q r*.

17. + pater *ad init.* M *cum syr., pers^p.*; + pater sancte δ *cum gr.* Δ. uer^itate O; + tua *q* δ *et gr.* $ℵ^{c}C^{3}$XYΓΔΛΠ* *etc.*; + quia *e*. **sermo**: uerbum *a d e q r Aug. Ioh.* 108. 3 '*in quibusdam codd. positum est* uerbum tuum ueritas est; *sicut in quibusdam codd. etiam ibi scriptum est* (i. 1) in principio erat sermo.' t^u us E. **ueritas**: uerum *a e r*.

18. **sicut** + tu CIKTVWZ *vg. f q*. missisti D; misit M. hunc mun. *bis a b c d f q et gr.* D, *sec. aur.* mundo *pr.* G*(*corr.* G^{1}); saeculo *e*; + ita ϛ𝔖 *edd. uett.* missi DE. mundo *sec.* E.

19. *Post hunc uers. deficit cod.* Q. **ego**: rogo J; *om.* DM *b c e q r cum gr.* ℵA *min.* *om.* **ipsum** *a*. *om.* **et** *sec. a b e*.

20. **pro**: de *q*. hiis ΔE*RW; eis *vg. edd. uett.* **autem**: *om.* 𝔈F*(+ $𝔈F^{2}$)EJMOR *a b q*; + ego E. **tantum**: solum *d q*; solis *e*. > tantum rogo ℈P *a c*. s^ed H. *om.* **et** Δ*EKRX* *a b q*. **eis**: his DM. **qui credituri sunt** (credituris *q*, credentibus uel credituris δ) = τῶν πιστευσόντων D^{2} *al.*:

21 ut omnes unum sint
sicut tu pater in me et ego in te
ut et ipsi in nobis unum sint
ut mundus credat quia tu
me misisti
22 et ego claritatem quam
dedisti mihi dedi illis
ut sint unum sicut nos
unum sumus
23 ego in eis et tu in me
ut sint consummati in unum
et cognoscat mundus
quia tu me misisti
et dilexisti eos sicut et me
dilexisti.
24 Pater quos dedisti mihi
uolo ut ubi ego sum
et illi sint mecum
ut uideant claritatem meam
quam dedisti mihi
quia dilexisti me ante
constitutionem mundi.
25 (154. 3) Pater iuste et mundus te
non cognouit
ego autem te cognoui.
(155. 10) Et hi cognouerunt quia
tu me misisti
26 et notum feci eis nomen

---

tantum. sed et pro illis qui credituri sunt in me per uerbum illorum. 21 ut omnes unum
sint. sicut tu pater in me. et ego in te. ut et ipsi in nobis unum sint. ut hic mundus
credat. quia tu me misisti. 22 et ego gloriam quam dedisti mihi dedi eis. ut sint unum
sicut et nos unum sumus. 23 ego in eis. et tu in me ut sint perfecti in unum. et ut
cognoscat hic mundus quia tu me misisti. et dilexisti eos. sicut me dilexisti. 24 pater
quos dedisti mihi uolo ut ubi ego sum. et illi sint mecum. ut uideant gloriam meam quam
dedisti mihi. quia dilexisti me. ante constitutionem mundi. 25 pater iuste. hic mundus te
non cognouit. ego autem te cognoui. et hi cognouerunt quia tu me misisti. 26 et notum
feci eis nomen tuum. et notum faciam ut dilectio. qua dilexisti me. in ipsis sit et ego. in

---

qui credunt *b* (*cf.* δ) = *τῶν πιστευόντων gr. plur.* uerba *c*; sermonem *b*.

21. omnis G*(-nes G^{1}); + in E. sunt *pr.* G*(*corr.* G^{1}); + sicut et nos unum sumus E. **sicut** + et K𝔐OWZ. **ut** *sec. om.* R. **et** *sec. om.* E. **ipsi** + quoque *a*. **nobis** (nouis O) + in E. **unum** *sec. om.* 𝔈 *a b c d e r et gr.* BC*D. **ut** *tert.*: et ER; ut et 𝔐O *cum gr. min.* 1 *al. pauc.* **mundus** (hic m. *d f*) **credat** (*ὁ κόσμος πιστεύῃ uel -σῃ*): > credat mundus *vg. edd. uett.* (*non Froben* 1502); mundus sic credat *a*. missisti D.

22. **claritatem**: clarita *lapsu* R; gloriam *a d f q*, honorem *r*. **quam** + tu *cor. uat.** ϚS *edd. uett.* (*non autem Hailbr.* 1476, *Wild* 1481). michi W *et* 24. **dedi**: do E. **illis** A𝔅^{2}ΔE𝔈*FHΘM RSXY: eis B𝔅*(*ut udtur*)CD𝔈^{mg}GIJK𝔐OTV WZ *vg.* **sint** + in D. **sicut . . . sint** *u.* 23 *om.* H* (+ *in ima pag.* H^{1}). **sicut** AB𝔅*DΔE𝔈FM ORX^{c}Y *Bentl.*: + et (*sine auct. gr.*) 𝔅^{2}CGH^{1}ΘIJ K𝔐STVWX*Z *vg. a b e f aur. Aug. om.* **sumus** *d e et gr.* ℵ*BC*DL *etc.* > sumus nos unum *c*.

23. + et *ad init.* BDE *a c r*. > tu in me et ego in eis *d et* D^{gr} 59. consumati G; perfecti *a c e f q r aur.*; perfecti consummati *d*, cons. uel perfecti definiti δ; *gr. τετελειωμένοι.* **unum**: n *in ras.* O^{1}. **et** *sec.* (*καί* ℵ 1): ut 𝔐 *a d e r Aug.*, *ἵνα* BCDLX *min.*; et ut *f q* δ *gr.* AΥΓΔ *etc.* **cognoscat** (sciat *a*) **mundus** (hic m. *a f q*, saeculum *e*): cognoscant *r*. missisti D; emisisti *a*. **dilexisti** *pr.*: dilexi VZ *a b d r aur. gat. gr.* D *al.* 7. **et** *quart.* (*sine auct. gr.*) *codd. plur. et vg. et* B^{1}Z^{2}: *om.* B*CTZ* *c d e f q* δ; + tu *a b d r* D^{gr}; *deinde om.* **me** *r*.

24. **quos** (*οὓς plur.*) *codd. vg. et uett.*: quod *d et ὅ* ℵBD. > mihi ded. *bis d e r Cypr. Test.* iii. 58, *de mort.* 22; *sec. q.* hubi C. **ego sum** *contra ord. gr., codd. et uett., et* ego fuero *Cypr. Test., et de mort.* (*codd. aliq.*): > sum ego δ *vg. Tisch. et gr. om.* **et** *c*. **illi**: illic T. **ut** *sec.*: et J. **uideant**: aspiciant *d*. **claritatem**: gloriam *a d f q r. om.* **meam** *d Cypr.* (*de mort.*) *et gr.* D. **me**: m|| G. ante constitutione E, a constitutione B. **mundi**: *ita e et u.* 25. > mundi const. *c e.* priusquam mundus fieret *Cypr. de mort.*

25. **iuste** (*δίκαιε*): sancte *d et αγιε gr. min.* 2. *om.* **et** *pr.* CKM𝔐OTWZ*(+ Z^{2}) *vg. b c d f q r aur. Aug. cum gr.* D. hic mundus *a* (*d*) *f aur. et gr.* D. non cognuit R; ignorat *r*. **ego autem te cog.** *bis scr.* C, *pr. erasum.* **te** *sec.*: *om.* G; + non Δ (*sed eras.*). cognui R; adgnoui *a*; noui *r*. > cognoui te E𝔈𝔐O (cognote O*). hii 𝔅CDΔE𝔈ΘIRTWZ*; hic H. cognuerunt R; + me D. missisti D.

26. **notum feci** (*ἐγνώρισα*): innotui δ, mani-

tuum et notum faciam
ut dilectio qua dilexisti me
in ipsis sit et ego in ipsis.
XVIII. 1 (156. 1) Haec cum dixisset iesus
egressus est cum discipulis suis trans
torrentem
cedron
ubi erat hortus in quem
introiuit ipse et discipuli eius.
2 (157. 10) Sciebat autem et iudas qui
tradebat eum locum
quia frequenter iesus conuenerat illuc
cum discipulis suis.
3 (158. 1) Iudas ergo cum accepisset
cohortem
et a pontificibus et pharisaeis ministros
uenit illuc cum lanternis
et facibus et armis.
4 (159. 10) Iesus itaque sciens omnia quae
uentura erant super eum
processit et dicit eis
quem quaeritis?
5 responderunt ei
iesum nazarenum
dicit eis iesus ego sum
stabat autem et iudas qui
tradebat eum cum ipsis

---

ipsis. XVIII. 1 Haec cum dixisset iesus egressus est cum discipulis suis. trans torrentem
cedron. ubi erat hortus. in quem introibit ipse. et discipuli eius. 2 sciebat autem et iudas
qui traditurus erat eum ipsum locum. quia frequenter iesus conueniebat illuc cum discipulis
suis. 3 iudas ergo accepta cohortem militum. et quibusdam. ex principibus sacerdotum
et pharisaeorum ministris. uenit illuc cum laternis. et facibus. et armis. 4 iesus autem
sciens omnia quae uentura erant super eum. procedens foras dixit eis. quem quaeritis.
5 respondentes ei dixerunt iesum nazoreum. dicit eis iesus. ego sum. stabat autem et

---

festaui G *d e*. **notum** (cognitum *a q*) **faciam**: innotescam δ, manifestabo *d e*. *om.* **ut** *c*. dilectionem Z* (*sed corr.*) *c*; caritas *a d e* (clar.) *q r*. **qua**: quia EG*RV*Y; quam O *d* δ, *cf. Aug. Ioh.* III. 6, 'Ut dilectio *inquit* quam dilexisti me . . . *Non est usitata locutio* dilectio quam dilexisti me in ipsis sit et ego in ipsis; *usitate quippe diceretur* dilectio qua dilexisti me. *De graeco quidem ista translata est*'; *gr.* ἥν, *sed* D η (*non autem d, uide supra*). **in ipsis** *pr.* (ἐν αὐτοῖς): in illos *q*. **sit**: sic *c*. **ipsis** *sec.*: eis G.

XVIII. 1. hec W. quum HΘ. dixiset ƎP*. *om.* **iesus** ꝐF. aegressus est C; exiit *a b c d* (+simul) *q r*, prodiit *e*; +iesus E. **torrentem** +fluminis *b c*. **cedron** *codd. plur. et vg.*, caedron EHΘMSY: caedrum *e*; cedri *a b d r* (cae.); *graeci uariant inter* τοῦ κέδρου ℵ*D, τοῦ κεδρῶν ASΔ 123, τῶν κέδρων ℵ^c BCL *etc.* hubi C. ortus G. introiit R, introit ƎP; intrauit D *r* δ; introierunt *e* (*et om.* **ipse et**); +simul *a*. *Def. d ad* XX. 1.

2. *om.* **et** T. traditurus erat *c f q r*. **locum** *codd. et vg. et uett. plur.*: ipsum locum CTZ* (*sed corr.*) *b c e f*, locum illum *a* (*om.* **iudas . . . eum**). **frequenter** (πολλάκις): saepe *e*, saepius *r*, multoties uel freq. δ. >iesus frequenter T. **conuenerat** (συνήχθη): conueniebat X* *c f*, conuenibat X^c, colligit se *e*; +et δ *et gr. mul.* >conu. ibi iesus *a r*, >conu. ies. ibi (*e*) *q* (δ). **discip.**: discentibus *e*. **cum disc. suis** *in mg.* H.

3. **ergo**: autem ƎPMTO. quum Θ. accipisset ƎPRY. accepta cohorte *a c* (*f*) *q r*. cohortem uel spiram δ; a cohorte *b*; +militum *f q r*. **et** *pr. om.* D *a c e non gr.* **pontificibus**: principibus D*(*corr. mg.*)M; principibus sacerdotum *a b c q r*; *f uide supra.* **et** *sec.*: *om.* E; +a DJ *aur.*, +de *a cum gr.* ℵ*DL. phariseis GW, pharisais ƎP*, farisaeis TR, farisseis D, fariseorum *q*. **ministros** +misos E. uenerunt E. **illuc**: in locum *q*. **lanternis** (φανῶν): laternis EJW *vg. cor. uat.**; lampadibus *aur.* **facibus** (λαμπάδων): faucibus R; faculis *c e r*; lampadibus *a q*; lamp. uel facibus δ.

4. **itaque** (οὖν ABC *etc.*): autem BMTOT *a b c f q r et* δε ℵDLX. que D. euentura DR. **super eum**: in eum δ; super se *e q ed. Iunta* 1534 Ϛ𝔐; sibi *a r*; ei D *et* >ei euentura erant D. **processit**: exiit *a c e aur.*, prodiit *q*, egressus est *r*; +et uenit T. **dicit**: dixit *vg. et b f r* δ *cor. uat.* '*graecus*'; *gr. sic* ἐξῆλθεν κ. λέγει BC*D *etc.*, ἐξελθὼν εἶπεν ℵAC^3 L *etc.* =*f supra.* **eis**: *om.* O* (+O^1). **quem**: quid BCDEGRT *e gat.*; *sed gr.* τίνα. queritis CΔH.

5. respondierunt ei R; respondentes ei dixerunt *f cum gr.* X. naszarenum E; nazoreum *b e f q r* (naza.) *cum gr.* (*exc.* D). *om.* **iesus** *a* (*sed* + *infra* iesus au. st. et iudas) *b e r cum gr.* D *min.* **stabat autem . . . ego sum** *u.* 6 *in mg. scr.* Y^1. *om.* **et** T. qui traditurus erat eum *a* (>eum tr. er.) *c*; proditor illius *q*.

6 ut ergo dixit eis ego sum
abierunt retrorsum
et ceciderunt in terram
7 iterum ergo eos interrogauit
quem quaeritis?
illi autem dixerunt
iesum nazarenum
8 respondit iesus dixi uobis
quia ego sum
si ergo me quaeritis sinite
hos abire
9 ut impleretur sermo
quem dixit
quia quos dedisti mihi non
perdidi ex ipsis quemquam.

10 (160. 1) Simon ergo petrus habens
gladium eduxit eum
et percussit pontificis seruum
et abscidit eius auriculam
dextram
erat autem nomen seruo
malchus
11 (161. 1) dixit ergo iesus petro mitte
gladium in uaginam.
Calicem quem dedit mihi
pater non bibam illum?
12 (162. 1) Cohors ergo et tribunus
et ministri iudaeorum
comprehenderunt iesum
et ligauerunt eum.

---

iudas. qui tradebat eum. cum ipsis. 6 postquam ergo dixit eis. ego sum. abierunt
retrorsum. et ceciderunt in terram. 7 iterum ergo interrogauit eos. quem quaeritis. illi
autem dixerunt iesum nazoreum. 8 respondit eis iesus. dixi uobis. quia ego sum si ergo
me quaeritis. sinite hos abire. 9 ut impleretur sermo quem dixit. quia quos dedisti mihi
nullum perdidi ex ipsis. 10 simon ergo petrus habens gladium. eduxit eum. et percussit
seruum principis sacerdotum. et abscidit auriculam eius dextram. erat autem nomen seruo
illi. malchus. 11 dixit ergo iesus petro. remitte gladium in uagina sua. calicem quem
dedit mihi pater. non bibam illum. 12 cohors igitur et tribunus. et ministri iudaeorum

---

6. **ut**: quomodo *e*, postquam *f*, ad ubi *r*. *om.* eis *r cum* ℵ*. habierunt C. retro *a e r* (δ). ciciderunt D, caecid. CƎP.

7. **ergo**: *om. a*; iesus *c e*. *om.* **eos** D. **eos interrogauit** (αὐτοὺς ἐπηρώτ. ℵDE *etc.*) *codd., uett. plur. Aug. cor. uat.*: > interr. eos (illos *e q*) ƎPMTOT *vg. e f q r*; + iesus *b*. queritis CER. natzarenum D, nasz. E; nazorenum *e aur.*; nazoreum *b f q*.

8. *om.* **resp. iesus** *a*. respondens X* (*sed corr.*); + eis DEGR *f r cor. uat. mg.*, + illis *q*, *cum gr.* DX *al.* 10. **iesus**: ille *cor. uat. mg.*; *om.* ER; + iam *gat.* **me** *bis scr.* C. queritis EHMT. senite ƎP. habire CGΘ; ire *a c e q r*.

9. inpl. CƎPMT, adimpl. *r*; impleatur EJ *a c* δ *gat.*, inpl. D. **sermo**: uerbum *a q r*, scriptura *ff₂**. dixerat *r*; dixi (*contra graecum*) DE δ. perdidisti W. **ipsis** (ipsi V): eis GIW *vg.* quenquam Ϛℌ; quicquam F *ff₂*; *om.* Z*(+Z²); ullum *q*, *cf. f.* nemine perdidi ex illis *e*, neminem ex his perdidi *a*, *cum gr.* D *εξ αυτων ουδενα απωλεσα.*

10. symon CD. **ergo**: autem *q*. haben^s Y. aeduxit C; euagin*a*u*i*t uel ed. δ. **percussit** + caiphae δ. ponticis A*; principi sacerdoti *q*. > seruum pontificis DT, *et* > ser. principis sacerdotum *a b c e f ff₂ r cum* ℵD 242 τὸν δ. τοῦ ἀρχ. **abscidit** (hab. C) = ἀπέκοψεν: amputauit F *a*; *cf. ad Mt.* xxvi. 51, *Mc.* xiv. 47, *Lc.* xxii. 50. **eius**: ei BZ*(*corr.* Z²), illi *a q*; *sed gr. omn.* αὐτοῦ. auricolam D. dexteram DEƎPJMTRT^c V *vg.* > auric. eius dext. EFJMTO *vg. b e f r*, > auric. dext. eius ƎP, > dext. auric. eius *ff₂*. **seruo** (τῷ δούλῳ *plur.*): + illi *f ff₂ gr. min. pauc.*; serui JOT *q*; serui illius *a e r et* του δουλου εκεινου D *al²*. malch^u s B; malachus *a e ff₂*.

11. F *habet uersum sic* tunc ait iesus petro . calicem quem dedit mihi pater non bibam illum . mitte gladium in uaginam. dicit D, ait (F) *a*. dimitte ƎP; remitte *a e f*, reconde *r*. **gladium** *sine add. codd. plur. et graec. plur.*: + tuum E ƎP^mg R *vg. cor. uat.** *e cum gr. minusc.* uagina M *b f*; tecam *e r*, teca *a q*; + suam BMTO *c e ff₂ aur.*, + sua *a b f q*; *cum gr.* αὐτῆς X 13. 69. 124 *etc.* michi W. **non** (no^n X): nonne *ff₂*; + uis DE ƎP^mg(> uis non)KR *a b q* δ *aur.*; + uis ut Z*(*sed corr.*)Ϛ𝔖 *cor. uat.** *c r*; *gr.* οὐ μή. **illum** *codd. plur. vg.*, illut G: illam AHKSX.

12. choors K, chors R. **ergo**: autem Ϛ *aur.*, *Aug.*; + militum *r*. **ministri**: ministeria *e*. iudeorum EƎPW. conpre. DFGIMMTOVXZ, conprae. BEƎPHΘK, comprae. ꝐFCR; adpre. *a q r*; *def. e ad u.* 25. alligauerunt JR *a ff₂ q*. **eum**: illum W; *om. b r*.

13 (163. 10) Et adduxerunt eum ad annam
primum
erat enim socer caiaphae
qui erat pontifex anni illius
14 erat autem caiaphas qui consilium
dederat iudaeis
quia expedit unum hominem
mori pro populo.
15 (164. 4) Sequebatur autem iesum
simon petrus et alius
discipulus.
(165. 10) Discipulus autem ille erat
notus pontifici.
Et introiuit cum iesu in atrium ponti-
ficis.
16 (166. 1) Petrus autem stabat ad ostium
foris.
(167. 10) Exiuit ergo discipulus alius
qui erat notus pontifici
et dixit ostiariae
et introduxit petrum.
17 (168. 1) Dicit ergo petro ancilla
ostiaria
numquid et tu ex discipulis
es hominis istius?
dicit ille non sum.
18 (169. 10) Stabant autem serui et ministri
ad prunas quia frigus erat
et calefiebant
erat autem cum eis et petrus

---

comprehenderunt iesum. et ligauerunt eum. 13 et adduxerunt eum. ad annam primum.
erat enim socer caiphae qui erat princeps sacerdotum anni illius. 14 erat autem caiphas.
qui consilium dedit iudaeis. quia expedit unum hominem mori pro populo. 15 sequebatur
autem iesum simon petrus. et alius discipulus. discipulus autem ille notus erat principi
sacerdotum. et simul introibit cum iesu. in atrio principis sacerdotum. 16 petrus autem
stabat ad ostium foris. exiuit ergo discipulus ille alius qui erat notus principi sacerdotum.
et dixit ostiariae. et introduxit petrum. 17 dicit ergo petro illa ancilla ostiaria. numquid et
tu ex discipulis es hominis huius. ad ille ait. non sum. 18 stabant autem serui et ministri
ad prunas. quia frigus erat. et calefaciebant se. erat autem cum eis petrus. stans et

---

13. perduxerunt *r*; duxerunt *a et* ἤγαγον ℵ*BD *min.*; ἀπηγ. *rell.* *om.* **eum** *a c* ff_2 *r* δ *cum gr.* ℵBC*D *etc.* annan VZ, anna G; annum E. **enim**: autem BꝹF*DEKMTOVZ *cum gr.* G^3. **caiaphae** (καϊάφα *plur. cf. ad* xi. 49) *cum* AΔHMSY: caiphae BꝹFC(cay.)DƎPFGΘIJKMTOVXZ *vg. uett. plur. et* δ (*non* $Δ^{gr}$), caiphe EW, caifae R, caife T. **pontifex**: princeps sacerdotum *a b f q*, summus sacerdos *r*. anno illo *a*.

14. *inc.* hic est autem *a*. **caiaphas** AΔFMSY: caiphas *codd. rell.* (cayphas C, caifas RT) *et vg.* **cons. dederat** (συμβουλεύσας) AꝹFΔƎPFGHΘIK MMTOSVX^cY *vg. a r*: cons. dedit BCDEJRTW X*Z *b c f* ff_2 *q aur. Aug.*; consiliatus est cum δ. iudeis W; eis *c*. *om.* **mori** C. popolo X, ᵖᵒpulo A; plebe *a q*, *et* + et non tota gens pereat *a et gr. min.* 22.

15. **iesum**: iesus EH. symon CD; *om.* R. alios H. discipulos *pr.* H; discipus MT; + quem diligebat D. > notus erat K *a c f* ff_2 *q r aur. cum gr.* B. **pontif.**: princ. sacerdotum *bis a b f r*, *pr. c q* (*deinde om. ad fin. uers.*). et *sec.* + simul *a b c f* ff_2 *r aur.* introibit OT; intrauit *a*. cum iesum EOY. **pontificis**: principes E.

16. *om.* **autem** D. hostium BDΔE; ianuam *a c* ff_2 *q r*; > foris ad ianuam *a* ff_2 *cum gr.* ℵ. **foris**: foras BGH*O. exiit ƎP; egressus (*et om.* et) *a*. **alius** (ὁ ἄλλος) BꝹFDƎPFHΘIKMMTORVW X*Z *vg.* δ *et* > alius disc. *Aug.*: ille alius CEG (> ille disc. alius) JT *a b c f* ff_2 *r et* ὁ ἄλλος ἐκεῖνος 13. 69. 124. 157 *etc.*; ille (*sine* **alius**) AΔSX^cY *q* (*om.* **qui erat**) *aur.* principi sac. *a b f q r*. dicit E; + ancillae T^c. hostiariae CDΔMTO; ostiarie EW.

17. dixit ƎP^{mg}HRT *b q r sed gr. omn.* λέγει. petrus G*(*corr.* G^1); + illa *b c f* (ff_2). ancella DEƎP, hancilla C; puella *r*. hostiaria CDMT, ostearia O. > (illa ff_2) anc. ost. petro *a* ff_2 *q cum gr.* ℵAC^3 *etc.* nunquid W𝔖ℌ. ˡstius Z; illius D*(*corr. mg.*) MT *a*. dicet *sec.* O. illi ƎP; + ego ƎP^{mg}R.

18. stabat Z*(*corr.* Z^2). nt au *in ras.* O. **autem** *pr.*: ergo *q*; *om.* ff_2 *et gr.* L. **ministri** + eius K. **ad prunas** (pronas Y*) *codd. vg. et c f*, ad carbones *a b* ff_2 *r aur.*, *forsan ex lectione graeca alias incognita* πρὸς τὴν ἀνθρακιάν; *de plurali cf.* xxi. 9 *ubi* prunas positas = ἀνθρακιὰν κειμένην: focum habentes *solus q* = ἀνθρακιὰν πεποιηκότες *codd. gr.*; *cf.* ad prunas calefacientes δ; qui prunas congesserant *Erasm. et uersio Turic.* **calefiebant** (ἐθερμαίνοντο) *cum* AꝹFΔEFGHIK(O)SVYZ *Bentl.*, *quae cum in nullis ueterum codd.* (*exc.* δ, *uide infra*) *appareat, correctio Hieronymiana uidetur, quamuis ad litteram magis facta quam ad usum antiquitatis*, calefio *enim passiua uoce usurpatur* (= to grow warm *uel* to be made warm; *cf. et Priscian.*

stans et calefaciens se
19 pontifex ergo interrogauit
iesum de discipulis suis et de doctrina eius.
20 (170. 1) Respondit ei iesus
ego palam locutus sum mundo
ego semper docui in synagoga
et in templo quo omnes
iudaei conueniunt
et in occulto locutus sum nihil.
21 (171. 10) Quid me interrogas?
interroga eos qui audierunt
quid locutus sum ipsis
ecce hi sciunt quae dixerim ego.
22 (172. 1) Haec autem cum dixisset
unus adsistens ministrorum
dedit alapam iesu dicens
sic respondes pontifici?
23 (173. 10) Respondit ei iesus
si male locutus sum testimonium perhibe de malo
si autem bene quid me caedis?
24 (174. 1) Et misit eum annas ligatum
ad caiaphan pontificem.

calefaciens se. [19] princeps autem sacerdotum interrogauit iesum de discipulis eius. et de doctrina eius. [20] respondit ei iesus. ego palam locutus sum huic mundo. ego semper docui in synagoga. et in templo. ubi omnes iudaei conueniunt. et in occulto non sum locutus quidquam. [21] quid me interrogas. interroga eos qui me audierunt. quid illis sum locutus. ecce hi sciunt quae dixerim ego. [22] haec autem cum dixisset. unus de adstantibus ministris. alapam percussit iesum dicens. sic respondis principi sacerdotum. [23] respondit ei iesus. si male locutus sum. testimonium perhibe de malo. si autem bene quid me caedis. [24] misit ergo eum annas uinctum ad caiphan principem sacerdotum.

viii. § 12, *ed. Keil p.* 377) *potius quam media* (to warm oneself): calefaciebant D(ƎP)MRX *c aur.*, calefaciebant uel kalefiebat *δ*, calefaciebantur *q*, calefaciebant se BCΘJ(MT)TW *vg. f* ff_2^c *Aug.*; > et calefaciebant (+ se MT) quia frigus erat ƎPMT, > et calefiebant quia fr. erat O, > calefacientes se quoniam fr. erat *r*, *cum syr. sch.* *om.* **et calefi.** *a b* ff_2^* *gr. min.* I. 2^{pe}. *om.* **autem** *sec.* MT. *om.* **cum eis** ff_2. *om.* **et** *tert.* DET *f r δ*. > et petr. cum eis X; > petr. stans cum eis E. *om.* **et** *quart.* Y. stabat autem et p. cum illis calficiens se *a*; *cf. Quintil.* I. 6 (10).

19. summus sacerdos *r*, princeps sacerdotum *a b c f q*. interrogabat ɃFKOZ. **discipulis suis** (**τῶν μαθ. αὐτοῦ**) *cum* $BCD^1EƎP^{mg}$HΘIJKORSTVWYZ *vg. δ aur.*, *et* d. eius D*MT *a b c f* ff_2 *q r Aug.*: discipulis *sine addit.* AɃFΔƎP*FGMX. **eius** *ad fin.*: *om.* X *a*; sua $ƎP^{mg}$.

20. **ei**: eis E*(s *eras.*)J; *om.* DGW *a b gr.* C *min.* loquutus *bis* HΘX* *et* HΘ *u.* 21. huic mundo *a f q*. **ego** *sec. om.* E. semper uel tunc *δ* (*super* παν τοτε !). > docui semper Θ* (*sed exp.*). sinagoga EƎPMTW. *om.* **et** *pr.* W. **templo** + in E. **omnes** (uniuersi *r*) = πάντες ℵABC*LX *etc.*: semper *q*, semper uel tunc *δ et* πάντοτε C^3D^cYΓΔ *etc.* iudei DW, iudae G, iudaeis H* (s *exp.*). oculto D, hocculto C, occulo R; abscondito *q*. nichil W.

21. interrogatis *et* interrogate J. **qui**: quia Y* (a *exp.*); + me R ff_2 *r*. **quid** *sec.*: quod O; quae E. **sum**: sim *vg. et edd. ant. plur.*, *non autem Sacon* 1515 *et* 1519, *Maresch.* 1531, *Uiuian et Iunta* 1534. **ipsis**: eis GMTO; *om.* J. **ecce** (ἴδε): ειδε Δ *et* ecce uel si autem *δ*. hii ɃFCDΔEƎPΘIOR WZ*. > sciunt hi (B)MTOT. que DEW.

22. *om.* **autem** E *a r cum gr.* X 69 *etc.* quum Θ. **unus adsistens** (assist. FVWX *vg.*, adstans *aur.*) **ministrorum** (-trum E) *codd. plur. et vg. aur. Aug.*, *et Bentl. secundis curis*, unus adstans ex ministris *a* ff_2 = εἷς παρεστηκὼς τῶν ὑπηρετῶν ℵ*B, *cf.* unus adsistens minister C: unus de assistentibus ministris T, *b*=*f*, un. ex circumstantibus min. *r*, un. de astantibus ex min. *c*, *cum gr.* εἷς τῶν παρεστώτων (*uel* -τηκότων) ὑπηρετῶν $ℵ^c$C*LXY; un. de min. adstans *q*, unus ministrorum existens *δ*, *et uoluit primo Bentl.* un. ministrorum assistens *cum gr. plur.* εἷς τῶν ὑπηρ. παρεστηκώς. **dedit**: percussit *f*. **alapam** (ῥάπισμα): palmam T* (*ut udtur*) *a b c* ff_2^* *q r aur.*; + in faciem *a q* (facie). iesum O*. **sic**: tu O^c. **respondes** *cum* CDƎPF HΘIJKMMTRVWYZ^c *vg.*: respondis ABɃFΔEG OSTX; respondens Z*; + tu T (*sed eras.*). principi sacerdotum *a b f* ff_2 *q r*.

23. *inc.* iesus autem dixit *r cum gr.* ℵ 13. 69. 124. loquutus HΘ; lecutus O^c. **test. perhibe** (peribe CTZ, perhibeo E) = μαρτύρησον: test. dic *a*, testificare *r*; exprobra *Cypr. bis*, *Aug. ter*; argue *Hieron.* **de** + meo *r*. **si** *sec.*: sin D. cedis DΔƎPHKMTOVWZ.

24. **et misit** (missit D) *codd. et vg. et c aur.*, mi. autem *r* = ἀπέστειλεν δέ ℵ 13. 69: mi. ergo *a b f* ff_2 *δ et* ἀπ. οὖν BC*LXΔ *etc.*; misit *sine add. q cum gr.* AC^3D^cYΓ *etc.* **ligatum**: uinctum *a b c f* ff_2 *q r aur.* **ad**: et Y* *lapsu.* **caiaphan** (*cf.*

25 (175. 1) Erat autem simon petrus
stans et calefaciens se
dixerunt ergo ei numquid
et tu ex discipulis eius es?
negauit ille et dixit non sum
26 dicit unus ex seruis pontificis
cognatus eius cuius abscidit
petrus auriculam
nonne ego te uidi in horto
cum illo?
27 iterum ergo negauit petrus
et statim gallus cantauit.
28 (176. 1) Adducunt ergo iesum a caiapha
in praetorium
erat autem mane.
(177. 10) Et ipsi non introierunt in praetorium
ut non contaminarentur
sed manducarent pascha.
29 Exiuit ergo pilatus ad eos
foras et dixit
quam accusationem adfertis
aduersus hominem hunc?
30 responderunt et dixerunt ei
si non esset hic malefactor
non tibi tradidissemus eum.
31 Dixit ergo eis pilatus
accipite eum uos et secundum

---

25 erat autem simon petrus stans et calefaciens se. dixerunt ergo ei. numquid et tu ex
discipulis eius es. ille autem negauit. et dixit. non sum. 26 dicit unus ex seruis principis
sacerdotum. cognatus eius. cuius abscidit petrus auriculam. nonne ego te uidi in horto cum
illo. 27 iterum ergo negauit petrus. et statim gallus cantauit. 28 illi autem adducunt iesum
ad caipha. in praetorio. erat autem mane. et ipsi non introierunt in praetorium. ut non
contaminarentur. sed ut manducarent pascha. 29 exiuit ergo pilatus ad eos foras. et dixit.
quam accusationem adfertis. aduersus hominem hunc. 30 responderunt et dixerunt ei. si
non esset hic malefactor. non tibi tradidissemus eum. 31 dixit ergo eis pilatus. accipite

---

u. 13) AΔM(-am)SY, caiafan *q*: caiphan BꟻEꝐ FHΘIKOVXZ, caipham GJMTW *vg.*, cahiphan C, caifan DRT. principem sacerdotum *a f q r*; *et iterum u.* 26.

25. symon CDE. calficiens *a.* **se**: *om.* δ; + ad ignem *a.* nunquid W𝔖𝔓. *om.* **et** *sec.* D. **tu** + unus *a e r.* ex discentibus *e*; discipulus *cor. uat. mg.* hes C. > es eius S. **negauit ille** (*ἠρνήσατο ἐκεῖνος* ℵABC *etc.*): neg. ergo ille δ, et ille neg. *c*, ad ille n. *a*, *cf. f*; *ἠρν. οὖν* C^3EGM *etc.*

26. dixit E *e*; + ei J *vg. c.* pontifici E. **cognatus** (*ὁ συγγενής* LX 33): propinqui *e*; qui cognatus erat *a q r et συγγενὴς ὤν gr. plur.* *om.* **eius** δ. habscidit C; absciderat T *a e*; amputauerat *q cf. ad u.* 10. auricolam D. **nonne**: non *b e q**. > te ego E. uideo E. orto DRTW, hortu Y. *om.* **cum illo** Ꝑ* (+ *mg.*).

27. rursus igitur *r.* *om.* **petrus** *a b e*; > pet. neg. *c* (+ eis) ff_2. **statim**: continuo *e.*

28. adduxerunt *e.* *om.* **ergo** *b cum gr.* LMU *etc.*; *inc.* illi autem add. *f.* **iesum** + missum *a.* **a caiapha** (*ἀπὸ τοῦ κ.*) *cum* AΔY *Cott. Otho* B. ix, a caipha GJVZ^c *Harl.* 2826, 𝔓𝔖𝔈 δ, a caypha '*Biblia Caroli et grecus*' *ap. cor. uat.*: a caiphan *b q* (caiafan); ad caiphan (*contra graecum*) BDE ꝐH^{c}ΘIKO^{c}S(caiaphan)WXZ* (> in prae. ad cai.) *e aur.*, ad caipham ꟻFMT𝔖 *gat.* *a* (+ princ. sacerd.) *c* (+ et ad pilatum) ff_2, *Aug.*, *glossa ap. cor. uat. non autem mg.*, ad caifan T, ad cahiphan C, ad caiapha M, ad caipha H*O* *f*; ad pilatum R *r.* pretorium *bis* D, *sec.* MT. **erat . . . praet.** *sec. litt. min. scr.* X. ipsis E* (s *eras.*). intrauerunt *q r.* huti C. **contaminarentur** (*μιανθῶσιν*): contaminantur R; inquinarentur *e*, coinqu. *q*, polluerentur *a* ff_2, conmacularentur *r.* **sed** *sine add. codd. plur. b* δ *aur.* (et *c*), *cum gr.* ℵABC* D^{c}Δ: + ut ET^{c}W *vg. a e f* ff_2 *q r Aug. et* + *ἵνα* C^2LXYΓΛ *etc.* **manducarent**: ederente. **pascha** *sup. lin.* K^1; pasca T.

29. exiit Ꝑ* (*corr. mg.*). pylatus CDER. foris *a r*; *om. q* δ *Bentl. cum gr.* AC^3D^{c}YΓΔ *etc.* > foras ad eos J (*r*) *cum gr. plur.* *ἔξω πρ. αὐτούς.* haccus. C, a^{c}cus. Y, accuss. DΔꝐR. **adfertis** *cum* ABꟻD(*bis scr., sec. expunct.*)ΔE(-tit*)Ꝑ^{mg}GIMTR STY, aff. CꝐ*FHΘMOWZ^2 *vg.*: defertis JKV Z* $^{et\ 3}$ *aur.*; fertis X *c*; infertis *q.* **aduersus** (-sum D) **hominem hunc** (*κατὰ τοῦ ἀνθρ. τούτου* $ℵ^3$ACD^{c}LX *etc.*), *cf.* de hoc homine *a c*: hominis huius *e*, huic hominem *q*, *et om. κατά* ℵ*B.

30. respondenunt O^c; + iudaei *a c.* dixer^{u}nt B. esse O*; essed O^{rec}. **hic** *sup. lin.* K^1. **malefactor** (= *κακόποιος* AC^3D^{c}XY *etc.*): malefaciens *a*, aliquid malefaciens *r*, mali aliquid faciens *e et κακὸν ποιῶν* ℵBL. **non** *sec.*: numquam *a*; + utique *c r.* tradissemus ꝐX, tradedissemus Θ; tradidissem F; traderemus *b e q.*

31. *om.* **ergo** *pr. a b e cum gr.* 254. pylatus CDΔE, palatus M. **accipite** (sumite *e*): + ergo

legem uestram iudicate eum
dixerunt ergo ei iudaei
nobis non licet interficere
quemquam
32 ut sermo iesu impleretur
quem dixit significans
qua esset morte moriturus.
33 (178. 1) Introiuit ergo iterum in praetorium pilatus
et uocauit iesum
et dixit ei tu es rex iudaeorum?
34 (179. 10) et respondit iesus
a temet ipso hoc dicis an alii
tibi dixerunt de me?
35 Respondit pilatus
numquid ego iudaeus sum?
gens tua et pontifices tradiderunt te
mihi quid fecisti?
36 respondit iesus regnum meum
non est de mundo hoc
si ex hoc mundo esset
regnum meum
ministri mei decertarent
ut non traderer iudaeis
nunc autem regnum meum
non est hinc.
37 (180. 1) Dixit itaque ei pilatus
ergo rex es tu?
respondit iesus tu dicis
quia rex sum ego.

---

eum uos. et secundum legem uestram iudicate eum. dixerunt ergo ei iudaei. nobis non
licet occidere quemquam. 32 ut sermo iesu impleretur quem dixit. significans qua morte
esset moriturus. 33 introibit ergo iterum in praetorium pilatus. et uocauit iesum et dixit ei.
tu es rex iudaeorum. 34 respondit iesus. a te metipso hoc dicis an alii tibi dixerunt de me.
35 respondit pilatus. numquid ego iudaeus sum. gens tua. et principes sacerdotum.
tradiderunt te mihi. quid fecisti. 36 respondit iesus. regnum meum non est de hoc mundo.
si ex hoc mundo esset regnum meum. ministri mei utique concertarent. ne traderer
iudaeis. nunc autem. regnum meum non est hinc. 37 dixit itaque ei pilatus. ergo rex es
tu. respondit iesus tu dicis. quia rex sum ego. ego in hoc natus sum. et ideo ueni in

---

D *r* (> uos ergo eum). **eum** *sec.*: *om. c cum* ℵ* Θ^c *min.*; de eo *b*, de illo *a*. **ergo** *sec. om.* GR *e q cum gr.* BC *min.* **ei** B𝔉CDEGΘIJMS^{1}XZ *vg. b f* δ, illi *a e q*: *om.* (*contra graecum*) AΔƎPFHK MOᴿS*TVWY *c* ff_2 *r aur. gat.* iudei CW; *om.* E. **interficere**: occidere *a c f* ff_2 *q r*. quenquam 𝔓.

32. **sermo**: uerbum *a q r*. **iesu**: domini F *cum gr.* 245, 435; dei δ *cum gr.* LΔ *min.* inpleretur CƎPGOR; impleatur *b* ff_2*, adimpl. *e r*; dixerat E. **qua**: quia ER; quali δ (ποίῳ *gr.*). mortem H. > morte esset DGTWX *vg. Tisch. a c f* ff_2 *q* (erat) δ *Aug.*; *et gr.* ποίῳ θαν. ἤμελλεν ἀποθνήσκειν. moreretur *b e r*.

33. introibit O(t *sec. sup. lin.*)Z, introit ƎP*, intrauit *a r*. *om.* **ergo** *q*. *om.* **in** X*(+ *cor.*). pretorium DMT. pylatus DΔEƎPR. **uocauit** (ἐφώνησεν): clamauit *e*; + ad se *a c r*. **ei**: *in ras. scr.* X^c; *om.* R *e*. iudeorum ƎPW.

34. *om.* **et** OTY *vg. b e f q r* δ *et gr.* (*exc.* D^c). **et resp.** *bis scr.* D; + ei *c* δ *cum gr.* ℵC^{3}EG *etc.* temed ipso C, temetipso *vg.* temet ipsum H; te *a c e r aur.*; + tu *b e q* δ *gr. plur.* haec X^1 (hoc X*) *a*. **tibi dix.** *codd. et uett. et gr.*: > dix. tibi *vg. edd. uett. Hailbr.* 1476, *Kesler* 1487, *Wild* 1491, *Paganini* 1497 *cum gr.* C*D^{c}L. *om.* **de me** *a*. >tibi (+ hoc) de me dix. *q*.

35. **respondit** + ei DE. pylatus (*et* 37) CDΔER; + et dixit E. nunquid W𝔖𝔓; + et D *a*. iudeus ƎPGW. **pontifices**: principes sacerdotum *a c f* ff_2 *q r*; pontifex *e*, princeps sacerd. *b cum gr.* ℵ*; + tui BMTO𝔖 *Kesler* 1487, *Froben* 1502, *Sacon* 1515 *et* 1519. tradidit *e*. michi T. *om.* **quid fecisti** G.

36. **resp.**: dixit *e*; + ei *c*. **de mundo hoc** (ἐκ τοῦ κ. τούτου) *cum* A𝔉ΔFGHΘMRSY *b* δ: > de hoc mundo BCDEƎPIJKMOTVWXZ *vg. a c f* ff_2 *q Aug.*, de isto saeculo *e* (*bis*). **ex** (ἐκ): de CT *b c e* ff_2 *q*. > mundo hoc *sec.* δ *Bentl. et gr.* mini^{s}tri T. **mei**: *om.* DT*; *sine addit. edidimus cum* A𝔉CΔƎPFGJMRSXY *a b e aur. et gr.* B* *om.* ἄν: + utique BDEHΘIKMOVWZ *vg. Tisch. c f* ff_2 *r Aug.*, *et* > utique mei T^c *q* δ, *et gr. plur.* οἱ ὑπηρέται ἂν οἱ ἐμοὶ ἠγωνίζοντο. **decertarent**: decertarentur G; certarent *c*, concertarent *a f*, resistent *q*, turbarentur *e*. huti C. tradirer O. iudeis W. **regnum meum** (ἡ βασ. ἡ ἐμή) *codd. plur. vg. et uett.*: > meum regnum AΔHMRSXY.

37. *om.* **ei** TZ*(+ Z^1) *a c e r*. nonne ergo δ. hes C. > tu er. rex es + iudaeorum *a*. > ego rex sum 𝔉. **ego. ego** *codd. vg. b f q* δ *et gr.* AXΓΔ *etc.*: ego *semel* DO* *a c* ff_2 *r aur. et gr.* ℵBD^{c}LY *min.*; *om. plane e aeth.*; *post* **ego** *sec. ras. duarum litt.* K. hunc mundum DE (huc) *a b c* ff_2 *r aur.*;

(181. 10) Ego in hoc natus sum et ad hoc
ueni in mundum ut testimonium
perhibeam ueritati
omnis qui est ex ueritate
audit meam uocem
38 dicit ei pilatus quid est ueritas?
et cum hoc dixisset iterum
exiuit ad iudaeos.
(182. 9) Et dicit eis ego nullam inuenio
in eo causam.
39 (183. 4) Est autem consuetudo uobis
ut unum dimittam uobis
in pascha
uultis ergo dimittam uobis
regem iudaeorum?
40 (184. 1) Clamauerunt rursum
omnes dicentes
non hunc sed barabban
erat autem barabbas latro.
XIX. 1 (185. 4) Tunc ergo adprehendit
pilatus iesum et flagellauit
2 et milites plectentes
coronam de spinis
inposuerunt capiti eius
et ueste purpurea circumdederunt eum
3 et ueniebant ad eum et dicebant
haue rex iudaeorum
et dabant ei alapas.

---

mundo. ut testimonium perhibeam ueritati. omnis qui est ex ueritate. audit uocem
meam. 38 dicit ei pilatus. quid est ueritas. et cum hoc dixisset. iterum exiuit ad iudaeos.
et ait illis. ego nullam inuenio causam in eo. 39 est autem consuetudo uobis. ut unum
dimittam uobis in pascha. uultis ergo. dimittam uobis regem iudaeorum. 40 exclamauerunt
iterum omnes dicentes. non hunc. sed barabban. erat autem barabbas latro. XIX. 1 Tunc
ergo accepit pilatus iesum. et flagellauit. 2 et milites texuerunt. coronam de spinis. et
inposuerunt capiti eius. et ueste purpurea. induerunt eum. 3 et dicebant. habe rex

---

saeculo *e*. utestimonium R. peribeam CZ. test. dicam *e*, test. reddam *q*. ueritatis *e*. *post* **omnis** *ras. unius lit.* K. **ex** (ἐκ): de *a c e q*. > uocem meam BMTOW *vg. a c e f* ff_2 *q aur.*, uerba mea *r*.

38. dixit *pr.* MT; dici *lapsu* K. pylatus CDΔE. quum HΘ; dum G. **hoc**: haec J. dixisˢet G. **iterum** + foris *a*. exiit ƎP; egressus est *a*; + foras DMT. iudeos ƎPGW; + foras E. dixit *sec.* D *c e* δ *Aug.* **eis**: ad eos E. in eum GO; meo R. caussam D; + mortis W *gat.* > causam (+ mortis *gat.*) inu. in eo G (eum) *gat. q* (illum) δ *Bentl.* (*sed postea correxit*) *cum gr.* ℵΑΓΔΛΠ *etc.*; in illo inu. causam *a*.

39. *om.* **autem** F (*in concordantia*). consuᵉtudo R, consuitudo D. **uobis** *pr.*: *om.* DGKMTVZᶜ *e aur. cor. uat. mg.*; + cum E. **unum**: + uinctum DR; + reum *e*. demittam O (*bis* X (*pr.*). **uobis** *sec.*: *om. c* ff_2*; + uinctum E. in pasca T; per pascha *q*; *om. a*. *om.* **uultis** *b*. **ergo** + ego D. *om.* **dim. uobis** *sec. a*. **uobis** *tert. om.* R. **regem iudaeorum** (iude. ƎPW): in pascha *lapsu* H.

40. + et *ad init.* T *r*. exclamauerunt *c e f* ff_2 *q r*; + ergo 𝔖ℭ *Tisch. b c* ff_2 *q aur. et gr. plur.*; + autem *a*. **rursum** (iterum *f*): *om. a b c e* ff_2 *q r aur cum gr.* GKUΠ *min.* **omnes** *habent codd. nostri et vg. et uett.*: *om. gr.* ℵBLX *min.* *om.* **dicentes** D *b c e* ff_2 *r non graeci.* **non**: noli *e r Auct. de promiss.* 8. 2. **hunc**: hun C, hinc Θ* (*sed corr.*); istum *e*; iesum *c*. **sed** + rabbi ff_2. barraban W, baraban Δ, barrabban V, barabbam ℭ. barrabas W; + insignis *e Auct. de promiss.* > bar. autem erat J.

XIX. 1. *om.* **ergo** E. adprachendit BꝐFCΔƎPGΘ IR; appre. HKVW *vg. Tisch.*; accepit *e f q*; acceptum (*et om.* **et**) *a cum gr.* ℵLX 33 λαβών. pylatus CDΔER *et u.* 4. 6. flagillauit DƎPR; flagellis cecidit *b*; + eum DGMTO *a c e r et gr.* 235 *al. pauc.*

2. *om.* **et** *ad init.* D. **plectentes** (πλέξαντες): nectentes *a*; texuerunt *f q*, ornauerunt et *e*; ornatam *b c* ff_2*, factam *r*. choronam C. spiminis H* (*ut udtur*); + et E *f q*; spineam coronam + et *e*. impos. BMX *vg.*, inposs. ƎPR, superpos. *e*, pos. *c*. **capiti eius** = *αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ plur.*: in capiti eius M, super caput eius *c r*, in capud eius *q*, *et ἐπὶ τὴν κεφ. αὐτοῦ* G 250 *etc.*, *αὐτοῦ ἐπὶ τὴν κεφ.* AUΠ *etc.* uestem DE *b c* ff_2 δ *aur. Bentl.*; uestimento *e r*, -tum *a q*. purpura MT* (*sed corr.*), purporea R; purpuream D (-oream) *b c* ff_2 δ *aur Bentl.*; purpureo *e r*, -eum *a q*. circund. ς𝔖; induerunt *a c f* ff_2 *r*, circummiserunt δ.

3. *om.* **et uen. ad eum** *f q* δ *cum gr.* ADᶜΥΓΔ *etc.* **haue** AꝐFΔEHMMT*RSXY *cf. Mt.* xxvi. 49, *etc.*: habe ECƎPᵐᵍOTZ; aue DƎP*GΘIJKMTᶜVW *vg.*; *laudat* **haue** *Quint. Inst.* i. 6 *et ita scribit Roth in Suet. Claud.* 21 (*Lips.* 1862). iudeorum ƎPW. **et** *tert. om.* D. dababant R. **alapas** (ῥαπίσματα; *cf.* xviii. 22) AꝐFΔGHΘIMSWXᶜY *vg. f* ff_2^c δ '*antiqui, glossa, Aug.*' *ap. cor. uat.*, *et cor. uat. mg.*: palmas BCDEƎPJKMTORTVX*Z *a b c e* ff_2* *q r aur.* '*alii*' *ap. cor. uat.*; + in faciem *a c*.

4 (186. 9) Exiit iterum pilatus foras
et dicit eis ecce adduco uobis
eum foras
ut cognoscatis quia in eo
nullam causam inuenio.
5 (187. 4) Exiit ergo iesus portans
spineam coronam
et purpureum uestimentum
et dicit eis ecce homo
6 (188. 1) cum ergo uidissent eum
pontifices et ministri
clamabant dicentes
crucifige crucifige.
(189. 10) Dicit eis pilatus accipite eum
uos et crucifigite.
(190. 9) Ego enim non inuenio in eo
causam.
7 (191. 10) Responderunt ei iudaei
nos legem habemus et secundum
legem debet mori
quia filium dei se fecit.
8 (192. 4) Cum ergo audisset pilatus
hunc sermonem magis
timuit
9 et ingressus est praetorium
iterum
et dicit ad iesum unde es tu?
iesus autem responsum

---

iudaeorum. et dabant ei alapas. 4 exiuit iterum pilatus foras. et dixit eis. ecce adduco
uobis eum foras. ut sciatis quia non inuenio ullam causam in eo. 5 exiit ergo iesus foras.
habens spineam coronam et tunicam purpuream. et dixit eis. ecce homo. 6 cum ergo
uidissent eum principes sacerdotum et ministri eorum. exclamauerunt dicentes. crucifige
crucifige eum. dicit eis pilatus accipite eum uos. et crucifigite ego enim. non inuenio in
eo causam. 7 responderunt iudaei. nos legem habemus. et secundum legem. debet mori.
quia filium dei se fecit. 8 cum ergo audisset pilatus hoc uerbum. magis timuit. 9 et
introiuit iterum in praetorio. et ait ad iesum. unde es tu. iesus autem responsum non

---

4. *om. uersum* E. **exiit** (exiuit *vg.*) *codd. plur.* 𝔊𝔓 *Aug.*, egressus est *a*, *cum* ℵD^cΓ *min.*: ex. ergo 𝔖ℭ *ff*$_2$ δ, ex. itaque *b*, *cum gr.* EGHM *etc.*, ex. autem *r*; et exiit D, *καὶ ἐξῆλθεν* ABKL *etc.* **iterum**: *om. b ff*$_2$ *et gr.* 258. 346; rursum *a.* **pilatus . . . foras** *sec. in ras.* K. > et dicit eis foras G*. **foras** *pr. om. e*; *sec. om.* D. dixit *f* δ. **uobis eum** (*ὑμῖν αὐτόν*): > eum uobis CGJMT *b aur.*, illum u. *a c e ff*$_2$ *q.* cognoscetis R; sciatis *a e f q r.* **in eo** (eum O) **nullam** (n *sup. lin.* O) **causam** (caussam D; *om.* Z*, + Z^2) **inuenio** *codd. paene omnes et Bentl.* = *ἐν αὐτῷ οὐδεμίαν αἰτίαν εὑρίσκω* D^cΓΔΛΠ *etc.*, *cf.* in eo (ipso *e*) caus. non inu. *c e ff*$_2$, in illum culpam non inu. *q et ἐν αὐτῷ οὐχ εὑρ. αἰτίαν* 13. 69. 124: > nullam caus. inu. in eum G, *οὐδεμίαν αἰτίαν εὑρ. ἐν αὐτῷ* (ℵ^a) B 1. 33, nullam caus. in eo inu. *aur.*; causam in eo non inu. *r*, *αἰτίαν ἐν αὐτῷ οὐχ εὑρ.* 78. 127. 6^{pe}; nullam inuenio in eo caus. *vg. sine codicum nostrorum auctoritate*, *οὐδεμίαν ἐν αὐτῷ αἰτ. εὑρ.* A *al. pauc.*; non inu. in eo caus. *a*, non inu. (+ ullam *f*) caus. in eo *b f.*

5. exit Y, exiuit J *vg.* **ergo**: autem *r.* **iesus** *sine addit. codd. vg. aur. Aug. cum gr.* 235: + foras ΘJ *uett. cum gr. plur.*; > foras iesus *q cum* KUΛΠ *etc.* **portans** (*φορῶν*): habens *a b c e f ff*$_2$ *q r et ἔχων min.* spiniam R. choronam C; + spineam E* (*sed erasum*). > coronam spineam W *vg.* porporeum D, purpuream R *a f q* δ *aur.* uestem δ; tunicam *a f q.* *om.* **et dicit** (dix. *b c f*) **. . . homo** *a e ff*$_2$* *r.*

6. quum C. pontificis O; principes (-ceps *b*) sacerdotum *b c f ff*$_2$ *q r*, sacerdotes *a.* ministeria *e*; + eorum *f.* clamauerunt G δ *Bentl.*, excl. *a c* (et cl. *e*) *f q r.* *om.* **dicentes** *a b e ff*$_2$ *et gr.* ℵY 91. **crucifige crucifige** (*σταύρωσον σταύρωσον* BL): + eum EW *vg. b c* (> crucifige eum crucifige) *f ff*$_2$ *q* (illum) δ *Aug. cum* ℵAD^cXYΓΔ *etc.*, cruci adfige eum cruci adfige eum D; cruci eum figerent *a*, crucifigatur *e r.* **eis**: ei W. accipete 𝔓; sumite *a.* *om.* **uos** M. > uos eum *r*, uos illum *e q*, *et gr.* D^cLY. crucifigete 𝔓. in eum G *c* (*q*) *aur.*; *om.* EJ. caussam D; culpam *q.* > causam in eo *b r*; > in eo culpam non inu. *a.*

7. **ei** (*αὐτῷ* ABD^cLXY *etc.*): ergo TW; *om.* 𝔐T *a b c e f ff*$_2$ *gr.* ℵ 1. iudei W; + et dixerunt DHΘT *r cum gr.* 69. 124. 346. **legem** *sec.*: + nostram *q cum gr.* AXYΓ *etc.*; *om.* E. **debet**: habet *c.* **se**: esse 𝔓^{mg}; *om.* R. > se dei *a b*; > seipsum dei fil. δ *et gr. plur.* **fecit**: dicit D* (*corr. mg.*).

8. quum CΘ. audiisset D; audiuit *q.* pylatus C DΔER. **sermonem**: resmonem *lapsu* G; uerbum *a f q r.*

9. incressus est H; introiuit *b c e f ff*$_2$ *q aur.*, intrauit *a r* (δ); + in *b e* δ. pretorium D𝔐W. > iterum (rursus *a r*) in praet. *a c f ff*$_2$ *q* (+ pilatus) *r aur.* *om.* **et** *sec.* BT. **dicit** (*λέγει*): dixit C𝔖ℭ

non dedit ei.
10 (193. 10) Dicit ergo ei pilatus
mihi non loqueris?
nescis quia potestatem
habeo crucifigere te
et potestatem habeo dimittere te?
11 respondit iesus non haberes
potestatem aduersum
me ullam
nisi tibi esset datum de super
propterea qui tradidit me
tibi maius peccatum habet.
12 Exinde quaerebat pilatus
dimittere eum
iudaei autem clamabant
dicentes
si hunc dimittis non es
amicus caesaris
omnis qui se regem facit
contradicit caesari.
13 Pilatus ergo cum audisset
hos sermones adduxit
foras iesum
et sedit pro tribunali in locum
qui dicitur lithostrotus
hebraice autem gabbatha

---

dedit ei. 10 dicit ergo ei pilatus. mihi non loqueris. nescis quia potestatem habeo
crucifigere te. et potestatem habeo dimittere te. 11 respondit iesus. non haberes in me
ullam potestatem. nisi tibi data fuisset desuper. propterea. qui me tibi tradidit. maius
peccatum habet. 12 et exinde quaerebat pilatus dimittere eum. iudaei autem clamabant
dicentes si hunc dimiseris. non es amicus caesaris. omnis enim qui se regem facit.
contradicit caesari. 13 pilatus autem his uerbis auditis. adduxit foras iesum. et sedit

---

b r. ad iesu F. hunde C. *om.* **autem** *e r.* non respondit *ff*$_2$. *om.* **ei** *a ff*$_2$.

10. **ergo**: autem E; *om. q r cum* ℵ*A 28. 69. 124. 346 *etc.* *om.* **ei** Ꝑ *r.* > ei ergo D*(*sed corr.*). pyl. CDΔEꝐR. michi W. qui^{a} G. abeo *bis* C. crucifigendi *a ff*$_2$ *aur.* **et pot. h. dim. te** *om.* GZ*(*corr.* Z^{1}). **habeo** *sec. om.* ꝐFHX^{c}Y (*e*). demittere OV^{c}Y, dimitere H; dimittendi *a c ff*$_2$ *aur.* **te** *sec. om.* EꝐF. > dim. te et potest. figere te in crucem *e cum gr.* ℵABE* *Tisch. T. G.* 8, *W. H.*

11. **respondit** (dixit *e*): + ei *a c et gr.* ℵBD^{c}L *min.* **iesus** + et dixit *a c ff*$_2$ *et gr.* 13. 69. 346. **potestatem** *bis scr.* E, *sec. erasum.* aduersus DΘ; in (*a*?) *f q.* hullam C; nullam *a.* **potestatem adu. me ullam** *hoc ordine cum gr.* ἐξουσίαν κατ' ἐμοῦ οὐδεμίαν ℵBD^{c}KLX *min.*: > pot. ullam adu. me *ff*$_2$ δ *et* ἐξουσ. οὐδεμίαν κατ' ἐμοῦ AEHMSUΓΔ *etc.*; adu. (in *q*) me pot. ullam *q Aug. et* κατ' ἐμοῦ ἐξουσ. οὐδεμίαν YΠ *al. pauc.*, *cf. f*; > nullam pot. haberes aduersus me *e*, nullam hab. pot. adu. (in *Iren.*) me *Iren. Mass. p.* 250, *Cypr. Test.* III. 8c. **datum** (δεδομένον) *codd. plur. vg. c q* δ *Iren.* (*edd. Stieren et Hervey*): data JXZ*(*corr.* Z^{2}) *a b e f ff*$_2$ *r aur. Cypr.* **tibi esset da.** *hoc ordine codd. plur.*, tibi fuisset da. *r*, *cf.* ἦν σοι δεδομένον AIΓΔΛΠ *etc.* esset tibi da. *b* δ: > tibi da. esset DꝐMTOR *vg. Aug.*, tibi da. fuisset *f*; da. esset tibi J *e aur. Cypr.*, da. tibi esset *c ff*$_2$ *Iren.*, da. tibi fuisset *a q*; ἦν δεδομένον σοι ℵBD^{c}LY. desuper *uno ductu* DΔHΘJKORSTV *vg.*; de sursum *ff*$_2$ *q*, de susum *a r.* propter ea A; propter hoc *a q.* ^{tra}didit O, tra^{di}dit V. > me tradidit ERW *vg. e*; > me tibi tra. *a f.* **maius**: magnum *a c.* **peccatum**: delictum *e.* abet C.

12. + et *ad init. uers.* EI^{c}KM^{c}S(Z*?)Ϛ𝔖ℭ *a c f aur.* etinde Z* (**exinde** Z^{2}); ex hoc *a e r.* quer. CER. pyl. CDΔEꝐR; *om. b.* > pil. quaer. (C) T *a c e ff*$_2$ *r et gr.* ℵBLMX *min.* demittere ΔV. > dim. eum pil. K *cum gr.* KΠ 27. 254. iudei W. *om.* **autem** D. **clamabant** *codd. vg. et uett.* (uociferabant *q*) = ἐκραύγαζον *uel* ἔκραζον: exclamauerunt *a et* ἐκραύγασαν BD^{c} *min.* **hunc**: hunt Z*(*corr.* Z^{2}). demittis OV; dimiseris *a e f q r.* hes C; eris *e.* caessaris ΔR, cess. DꝐ, ces. W. omnes O; + enim CHΘKTϚ𝔖ℭ *a f q Aug. cum gr.* D^{c} 106. 32^{ev}. > reg. se facit *a q* δ *cum gr.*; > reg. facit se *b ff*$_2$ *et gr.* M^{c}Y. caessari R, cess. DꝐ, ces. W, caeseri MT; caesaris G*(*sed corr.*).

13. pyl. CDΔR. **ergo** (οὖν): autem BEWX *vg.* (*non cod. caraf.*). quum Θ. audiisset D. > cum aud. ergo pil. *a c*, > ergo cum aud. pil. *ff*$_2$, > ergo pil. audiens uel auditos δ, pil. (*om.* ergo) postquam audiuit *q*, *cf. et f.* **hos sermones** (τούτων τῶν λόγων D^{c}EH *etc.*) *codd. et vg. et* haec uerba *a e r cf. f*: > uerba haec *q*, *et* τῶν λ. τούτων ℵABLM *min.* > haec uerba cum aud. *e.* produxit *a c ff*$_2$ *q r.* **foras** + illum X^{2}. **in locum** (εἰς τόπον) *cum* A&FΔFGIM^{c}SXY *a b f q aur. Bentl.*: in loco BCDEꝐΘJKMTORTVWZ *vg. Tisch. c e ff*$_2$ *n r Aug.*; loqu^{o} H. **dicitur**: appellatur *a r.* **lithostrotus** (λιθόστρωτον) *codd. plur.* (-tus uel -tum δ) *et* lithos strotus H, lythrostrotus *ff*$_2$: lithostrotos BΘ(h *sup. lin.*)I *vg. Tisch.*, litostrotos T, litthos strotus E; lithostratus Z* (*corr.* Z^{2}) *f*, litostratos *c*, lythostratos C, lichostratos

14 erat autem parasceue paschae
hora quasi sexta
et dicit iudaeis ecce rex uester.
15 (194. 1) Illi autem clamabant
tolle tolle crucifige eum.
(195. 10) Dixit eis pilatus regem uestrum
crucifigam?
responderunt pontifices
non habemus regem nisi
caesarem.

16 (196. 1) Tunc ergo tradidit eis illum
ut crucifigeretur.
(197. 1) Susceperunt autem
iesum et eduxerunt
17 et baiulans sibi crucem
exiuit in eum qui dicitur
caluariae locum
hebraice golgotha 18 ubi eum
crucifixerunt.
(198. 1) Et cum eo alios duos
hinc et hinc

---

pro tribunali in locum qui dicitur lithostratus. hebraice autem gennesar. 14 erat autem parasceue paschae. hora quasi sexta. et dixit iudaeis. ecce rex uester. 15 illi autem exclamauerunt. tolle. tolle. crucifige eum. dixit eis pilatus. regem uestrum crucifigam. responderunt principes sacerdotum. non habemus regem nisi caesarem. 16 tunc ergo. tradidit eis illum. ut crucifigeretur. illi uero susceperunt iesum. et duxerunt. 17 et portans sibi crucem. exiuit in locum qui dicitur caluariae locus. quod dicitur hebreice. golgotha. 18 ubi eum crucifixerunt. et cum eo alios duos. hinc et hinc. medium autem iesum.

W, lychostrotus *n*; lapidestratus *q*; gabbatha *aur.* **hebraice**: -cae ΔFΘ*M^c^X, hebraycae C, ebraice GMT, hebraeice JZ, haebreice R, ebraeice O, aebreice E, ebreice DꝐ. cabbatha O, gabbata Z*(*corr.* Z²) *q*. gabatha EK, gabtha *c*, galbatha δ; gennethar *r*, -etha *b*, -atha *e*, genetha *ff*₂* *aur.*, gennesar *f*, gennaesa *a*.

14. parascheue Z, -ae C, parascue D, parascefe T, parasche K; praeparatio *a c ff*₂ *n*, cena pura *e*. phaschae GR, pasche EW, pascae D, pasce T; *om.* J. **hora** (ora T) *codd. plur. et vg. cum gr.* 157. 9^pe^ *al.* 7: +erat E *a c* δ *gr.* ℵABD^c^ *etc.* quassi R; circiter *a r*. > quasi hora MT. **sexta** (·UI· D): tertia δ *et gr.* ℵ^c^D^c^LXΔ; *uide Aug. Ioh.* 116. 8, 117. 1, 2; *et Tisch. ad loc.* dixit *f q non gr.* iudeis M^c^W; eis iudaeis E; eis D *gat.*

15. **illi autem clamabant** = οἱ δὲ ἐκραύγαζον D^c^KYΠ *al.*: illi au. clamauerunt F (*f*), at illi cl. *c*, at illi excl. *a ff*₂ *n* = οἱ δὲ ἐκραύγασαν (A)EHIM *etc.*; > clamauerunt ergo *b* (+illi) *e*, excl. autem illi *q*, *et* ἐκραύγασαν οὖν ἐκεῖνοι ℵ^c^BLX; +dicentes *r cor. uat.** *cum gr.* U *min.* **tolle** *semel c n*; **crucifige**: *bis scr.* T; > cruci eum fige *a*. **eum**: +et O. **dixit**: dicit CES *vg. Tisch. b e n, et* ait *a c ff*₂ *q r aur., gr.* λέγει. pylatus DΔEꝐ. principes sacerdotum *c f ff*₂ *n q r*, sacerdotes *a e*; +nos GHΘM^c^ *a e r*. > regem non hab. D. caess. R, cess. DꝐ, ces. W.

16. **eis illum** *cum gr. tantum* ℵ αυτοις αυτον: > illum eis R, eum uel illum eis δ, eum eis *r*, eum illis *a e ff*₂. **crucifigeretur**: cruci eum figerent *b*, in crucem tolleretur *e*. **susceper.** (susciper. DꝐ, suscipier. R) **autem** = παρέλαβον δέ AEHIKS *etc.*: susc. ergo *b c e* (acc.) *ff*₂ *q* (rec.), susc. igitur *r*, adsumpserunt igitur *a*, παρ. οὖν BLX *min.*; *f cum gr.* Y οἱ δὲ παρ. **et eduxerunt** (καὶ ἀπήγαγον A *al. mu.*) *cum* BꝐC(hed.)EꝐGIKM^c^OTVWXZ *vg. ff*₂^c^ *q* (addux.) *Aug.*: et duxerunt (καὶ ἤγαγον D^c^E HIK *etc.*) ADΔHΘMTSY *f* δ, et dix. R; *mut.* J; *om. a b c e ff*₂* *n r aur. cum gr.* BLX 33. 249; +eum EG.

17. *def.* δ *ad u.* 36. baiolans DΔEIMTRS; portans *f q r*, ferens *e*, gestans *a*. **sibi** (ἑαυτῷ ℵLΠ *etc.*): suam (*post* **crucem**) *q*, *et* αὐτοῦ *uel* αὐτοῦ AEHIKMSUY *etc.* **crucem** + et E *ff*₂. **exiuit** (exiit Ꝑ) = ἐξῆλθεν: peruenit *a c n aur.*, et uenit *ff*₂. **eum**: locum *a c e f ff*₂ *q r*; eum locum BDO *b aur.*, *et* εἰς τόπον EHSΓΛ *etc.* **dicitur**: appellatur *a c r aur.* caluarie EKW. **locum**: locus BMTOT *a b e f q r* (> locus caluariae); *om.* D *c ff*₂ *aur.*; *sine addit. cum codd. nostris omn. et vg. et gr.* LX 33. 249 *etc.*: +quod dicitur *a c f r aur.*; +quod appellatur *ff*₂ *q*, +nominatus qui dicitur *e*; +ὃ λέγεται ℵABK *etc.*, +ὃς λέγεται D^c^EHIM *al. plu.* hebraeice J, hebreice KR, ebreice DEꝐ, ebraice T; hebraeicae BΔZ, hebraicae Θ*MTOX, hebraycae C; +autem DHΘM^c^ *cod. caraf.* ϚꟅ𝕮 *et gr.* LX 33. 249 *etc.* golgoltha S; gulgotha *e*.

18. hubi C; ibi DM; +et C. **eum crucifix.**: > crucifix. eum *vg. ff*₂ *cum gr. min.* 1; cruci eum fixerunt CT; eum in cruce tulerunt *e*. **cum**: quum H. alio E. duo EG; ·II· D; +latrones R *a*. **hinc et hinc**: hinc et inde ΔGKSVWX^c^ Y*(+et hinc Y¹) *c e cor. uat.**; hinc adque illinc *a ff*₂ *r aur.*, hac et illac *q*. in medium *e*. ihesum C.

medium autem iesum.
19 (199. 1) Scripsit autem et titulum
pilatus et posuit super
crucem
erat autem scriptum iesus
nazarenus rex iudaeorum.
20 (200. 10) Hunc ergo titulum multi
legerunt iudaeorum
quia prope ciuitatem erat
locus ubi crucifixus
est iesus
et erat scriptum hebraice
graece et latine
21 dicebant ergo pilato pontifices iudaeorum
noli scribere rex iudaeorum
sed quia ipse dixit
rex sum iudaeorum
22 respondit pilatus
quod scripsi scripsi.
23 (201. 1) Milites ergo cum crucifixissent
eum
acceperunt uestimenta eius
et fecerunt quattuor partes
unicuique militi partem
et tunicam
erat autem tunica inconsutilis
de super contexta per totum
24 dixerunt ergo ad inuicem
non scindamus eam

---

19 scribsit autem et titulum pilatus. et posuit super crucem. erat autem scribtum. iesus
nazoreus. rex iudaeorum. 20 hunc ergo titulum multi legerunt iudaeorum. quia prope
ciuitatem erat locus ubi crucifixus est iesus. et erat scribtum hebraeice graece et latine.
21 dicebant ergo pilato principes iudaeorum. noli scribere rex iudaeorum. sed quia ipse
dixit. rex sum iudaeorum. 22 respondit eis pilatus quod scribsi scribsi. 23 milites ergo.
postquam crucifixerunt iesum. sustulerunt uestimenta eius. et fecerunt quattuor partes.
unicuique militi. partem et tunicam. erat autem tunica incossutilis. desuper contexta per
totum. 24 dixerunt ergo ad inuicem. non scindamus tunicam istam. sed sortiamur de

---

19. scribsit ꟻΔEGOSX*YZ; conscripsit *q*. **et** *pr.*: *om.* B; etiam *q*. pyl. DΔER. > pil. titulum *r*. possuit ƎPR. *om.* **super** Δ. scribtum ꟻEGOS[1] (-tus S*)X*YZ; inscriptum *et* + hic *e*. nazaraenus J; nazoreus *e f* ff_2 *q et gr.* *ναζωραῖος*. iudeorum ƎPW.

20. tytulum D. iudeorum EƎPW; de iudeis *q*; iudaei *e*. > iudae. legerunt J *vg.* *r*, *cum gr.* D^c. ciuitate BG$M^c$$O^c$. in proximo erat ciuitati locus *a*, iuxta erat locus ciuitatis *r*; prope erat locus a ciuitatae *q*; *gr.* *ἐγγὺς ἦν ὁ τόπος τῆς πολ.* $\aleph^a$ABD^c *etc.*; *ἐγγ. ἦν τῆς πολ. ὁ τόπος* 1. 69 *al.*; *libere* iuxta ciuitatem in crucem sublatus est iesus *e*. hubi C. **et erat**: erat autem E. scribtum ꟻEGOSXY. hebraeice JRZ*, ebreice DƎP, ebraice T; hebraicae ΔΘ*OX, hebraycae C, hebraeicae B, aebreicae E; + et *c*. grece DƎPGH$Θ^c$IKMTRW, graecae ΔX, grecae CEΘ*. *om.* **et** *sec.* (*cum graeco*) CDƎPR. latinae BCΔXYZ; + rex iudaeorum CT^c *Aug.* > lat. et graece *e* ff_2 *cum gr.* $\aleph^a$BLX *min. Tisch. T. G.* 8, *W. H.*

21. pylato CDΔER; *om.* A. **pontifices iudaeorum** *codd. plur.* (iude. ƎPW) *vg. aur. Aug. cum gr.* *οἱ ἀρχιερεῖς τῶν Ἰουδ.*, sacerdotes iudaeor. *e*: principes iudaeorum J *b c f q*, principes sacerdotum et principes iudaeorum *a*; pontifices (*om.* **iudaeorum**) AΔSY, *et* principes sacerdotum ff_2. **noli**: non *q*. iudeorum *sec. et tert.* W, *tert.* ƎP. **rex iudaeorum**: rex isdrahel *e*. *om.* **sed quia . . . iudaeorum** F. *om.* **sum** B.

22. pyl. CDEƎPR. scribsi *bis* ꟻEGOSXYZ.

23. quum Θ. fixissent *e*. **eum**: iesum T *uett.* (*non Aug.*) *cum graeco*. acciperunt DƎPO; sustulerunt *f q*. uestimentum *e r*. **fec.** + de eo *e*. quartuor Δ, quatuor BEƎPꝤP, ·IIII· DF. hunicuique C. **militi** *ex* multi Y. > partem militi Z*. singulis militibus (*om.* **partem**) + simili modo *e*. tonic. *bis* DEM. *om.* **et tunicam** *a b c* ff_2* *r aur. cum* ℵ*. non consutilis *q*, non consuta *r*, non suta *e*, rudis *b*; *om.* *a*. desuper *uno ductu* DΔFHΘJKM^cOSTVW *vg.*; de summo *a*, de superioribus *r*, de superiore parte *e*; + et ER; + sed *a*. texta D *r*, textilis *e*. **per** (in *a*) **totum**: per omne *r*; *om.* *e*. *libere* *c* ff_2 *Cypr.* (*de Eccl. unit.* 7); de tunica autem quia de superiore parte non consutilis sed per totum textilis fuerat (textibilis fuit *c*) *etc.* *c* *Cypr.*, tun. au. qui erat contexta de superiori per totum non erat consutilis ff_2; *cf.* *τὸν δὲ χιτῶνα ἐπεὶ ἦν* (+ *ὁ χιτὼν* 13. 346) *ἄραφος ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντὸς δι᾽ ὅλου εἶπον πρὸς ἀλλήλους κ. τ. λ.* 13. 69. 124. 346.

24. **ergo** *om.* D *c* *Cypr.* ad alterutrum *c* ff_2 *r*. **non**: nos V. conscindamus *e*. ea G; tunicam

sed sortiamur de illa cuius sit
ut scriptura impleatur dicens
partiti sunt uestimenta
mea sibi
et in uestem meam miserunt
sortem
et milites quidem haec fecerunt.
25 (202. 10) Stabant autem iuxta crucem
iesu mater eius
et soror matris eius maria
cleopae et maria magdalene
26 cum uidisset ergo iesus matrem
et discipulum stantem
quem diligebat

dicit matri suae
mulier ecce filius tuus
27 deinde dicit discipulo
ecce mater tua
et ex illa hora accepit eam
discipulus in sua.
28 (203. 4) Postea sciens iesus quia iam
omnia consummata sunt
ut consummaretur scriptura dicit sitio
29 uas ergo positum erat
aceto plenum
illi autem spongiam plenam
aceto hysopo circumponentes obtulerunt ori eius.

---

illa cuius sit. ut impleretur scribtura quae dicit. diuiserunt uestimenta mea sibi. et super uestem meam miserunt sortem. et haec quidem milites fecerunt.
25 stabant autem iuxta crucem iesu. mater eius. et soror matris eius. maria cleopae. et maria magdalenae.
26 cum uidisset autem iesus matrem et discipulum adstantem quem diligebat. ait matri suae. mulier ecce filius tuus.
27 deinde dicit discipulo illi. ecce mater tua. et ex illa hora accepit eam discipulus in sua.
28 post haec iesus. sciens omnia. iam consummata esse ut impleretur scribtura. dixit sitio.
29 uas ergo positum erat aceto plenum. illi autem.

---

istam *f*. sorciamur E. *om*. **de illa** *a*. scribtura 𝔅FEFGOSYZ. **impleatur** *codd. plur. et* inpl. FG O: impleretur IKT(> impl. scr.)VWZ *vg. Tisch. cor. uat. f*; inpler. C; adimpleatur *e*, adimpleretur *a*; *om*. D; *uide epilogum*. **dicens**: dicit D; que dixit T (*f*) *q*; *om. a b c e* ff_2* *r cum gr*. ℵB 249. partti sunt R; parti[ti] sunt T; diuiserunt J *uett. omn*. **-enta mea** *in ras*. O. *om*. **mea** R. *om*. **sibi** *b*. **in**: super EFJ *c f* ff_2 *q r aur*., supra *a*. **uestem meam**: uestimentum meum J *a* ff_2 *q* (-ta mea). misserunt D. *om*. **et mil. . . . fecerunt** G *a cum gr*. b[scr]. hec W; ista *e*.

25. stabat RZ*(*corr*. Z[1]) *c*. **iuxta**: ante ƎPT; secus *a*, ad *e*, prope *q*. **eius** *pr*. + maria *a*. sorores *r*. **cleopae** *plur. et* ℌ *f*: cleophae G*Jϛ𝔖ℭ ff_2; cleope BHKRVZ *b q r aur*., cleophe EW *c*, cleopha *e*, -phaes *a*; + et maria iacobi *c*. **maria** *sec*.: *bis scr*. X*(*sed corr*.), marie T*(*corr*. T[1]). magdalenae B𝔅FDΔƎPFGΘIJMTVZ*; magdele E; magdalena KR; *om*. **et mar. magd.** *a*.

26. quum CH(qum)Θ. **ergo** (οὖν): autem *a b c e f* ff_2 *n r aur*. > ies. au. (ergo *q*) ut uidit (cum uidisset *e r*) *a e n q r*. **matrem** + suam *a c n*. statem H; adstantem *a b c f* ff_2 *n q*, adsistentem *e*; *om. cor. uat. mg*. dilegebat D, diligebant R* (n *eras*.); + iesus D. **matri**: matris M. sue W; *om. b e cum gr*. ℵBLX. *om*. **mulier** *e*.

27. **dicit**: ait Z*(*corr*. Z[2]). **tua**: mea *gat*.* *om*. **et** BZ*(+Z[2]) *a e q aur. et gr*. T[d]. ora T. a[c]cepit 𝔅F, accipit ƎPOR; suscepit D *r*. **disc.** + ille *a c n* (*aur*.) *cum gr*. UΓ *al*. 50 ἐκεῖνος. > disc. eam *e cum gr*. ABL *etc*. **in sua** (εἰς τὰ ἴδια): in suam DEƎP*(*corr. mg*.)HΘMTORZ*ϛ *cor. uat. mg*.; in suis *r*, secum *e*; *om. c*.

28. post ea Y; post haec *f q r*; post hoc *a*, tunc *e*; *gr*. μετὰ τοῦτο *plur*., μ. ταῦτα U *al*. 30. **sciens** (εἰδώς): uidens *a et* ἰδών EGH *etc*. > ies. sciens *b e* (ies. cum sciret) *f* ff_2 *n r aur. et gr*. BM*. **iam omnia** *codd. plur*. (ἤδη πάντα ABD[c]LUX *etc*.): > omnia iam ℌ *f q gr*. ℵEGH *etc*.; *om*. **iam** Jϛ 𝔖ℭ *a b c e n r Aug. gr. min*.; *om*. **omnia** B. consumata G; perfecta *a e*. **sunt**: essent MT *aur*. **ut**: et *a*. **consummaretur** (-entur E*) = τελειωθῇ: consummantur *a*; impleretur *c e* (adim.) *f* ff_2 (-eatur) *n q r*, compleatur *b*, *et* πληρωθῇ ℵD[c] *min*. scribtura 𝔅FGOSYZ. dixit 𝔖ℭ *b f q*. **sitio**: scio H. *Def*. J *ad u*. 39.

29. **uas**: peluis *a e q*, concha *r Hil. in ps*. 68. *om*. **ergo** *a b e r cum gr*. ℵBLX. possitum DE ƎPR. *om*. **erat** E*(+*m. rec*.). > erat positum *vg. edd. ant. exc. Froben* 1502. acoeto *bis* DEƎP, acceto *bis* CG, *pr*. Y, *sec*. T. **plenum**: + hysopo admiscentes *c n*; + hysopo circumdantes *a*. spongeam V, spungeam ƎP, sphongeam KZ; spungiam DMTO(n *sup. lin*.), sphongiam GX, sfungiam T. > spong. ergo (*sine* illi) *b e* = σπόγγον οὖν ℵBLX *min*. *om*. **plenam** *f* (*sed uide supra*). hyssopo BD *vg*., hiso. E*ƎP, yso. TW; + perticae *b*. circum ponentes HΘ, circunp. ℌ; circumdederunt et *e*. **illi autem sp. plenam aceto hysopo circum-**

30 (204. 1) Cum ergo accepisset iesus acetum dixit consummatum est
et inclinato capite
tradidit spiritum.
31 (205. 10) Iudaei ergo quoniam parasceue erat
ut non remanerent in cruce
corpora sabbato
erat enim magnus dies ille
sabbati
rogauerunt pilatum ut frangerentur
eorum crura
et tollerentur
32 uenerunt ergo milites
et primi quidem fregerunt
crura
et alterius qui crucifixus
est cum eo
33 ad iesum autem cum uenissent
ut uiderunt eum iam mortuum
non fregerunt eius crura
34 sed unus militum lancea
latus eius aperuit
et continuo exiuit sanguis

---

inplentes spongiam aceto. ysopo circumponentes. obtulerunt ori eius. 30 cum ergo
accepisset iesus acetum dixit. consummatum est. et inclinato capite. tradidit spiritum.
31 iudaei ergo. quoniam parasceue erat ut non remanerent corpora. in cruce sabbato.
erat enim magnus. dies ille sabbati. rogauerunt pilatum ut frangerentur. crura eorum.
et tollerentur. 32 uenerunt ergo milites. et illius quidem primi. fregerunt crura. et alterius
similiter. qui simul crucifixus erat cum eo. 33 postquam autem uenerunt ad iesum. in-
uenerunt eum iam mortuum. et non fregerunt crura eius. 34 sed unus ex militibus. lancea

---

ponentes = *fere* σπόγγον οὖν μεστὸν ὄξους ὑσσώπῳ περιθέντες ℵBLX *min.*: spongiam ergo plenam (+erat ff_2) aceto perticae circumponentes ff_2 *n*; sp. igitur plenam aceto hys. admiscentes *Hil.*; sp. ergo pl. aceto cum felle et hys. admiscentes *r*; sp. ergo pl. aceto cum felle permixtum componentes *c*; spongia ergo impleuerunt aceto et felle et hysopum circumponentes *q*; *cf.* οἱ δὲ πλήσαντες σπόγγον ὄξους (+μετὰ χολῆς 13. 16. 61^{mg}. 69. 124. 346) καὶ ὑσσ. περιθ. AD^cΥΓΛΠ *etc.*; *om. a cum gr.* 47. 56. 58. 61*. optulerunt GHIKMOVW *Tisch.*, hobt. C; aplicuerunt *e*. hori C.

30. quum CΘ. **ergo** *in ras.* G; *om. a cum gr.* 33. accipisset ƎPHOR. **iesus** *om. a cum gr.* ℵ*. acoetum DEƎP, accetum CT. **consummatum**: perfectum *e*. *om.* **est** D. omnia consummata sunt *n*. inclinans caput *a q r*, inclinauit capud et *e*. **tradidit**: reddidit *e*, credidit *n*. **spiritum**: +cum autem (*om. r*) exspirasset (exp. R; tradidisset spiritum *r*) uelamentum (uelum D *r*) templi scissum (scisum R) est medium a summo usque (+ad D) deorsum $DƎP^{mg}R$ *r*, *cum gr. min. non pauc. syr. hr. et pesch. Cyr.* 4. 1069.

31. iudei EW. parascue D, parascheue CKV, parasceuae Z; cena pura *a b e n q*, *cf.* parasceuem cenam parauerant ff_2 (*pro* pura erat?). huti C. manerent R *a c e r*. crucem O. sabbatho *et* -thi 𝔊ℌ; *om.* **sabbato** *c*. > ut non man. super crucem cor. in sabb. quoniam cena pura erat *q cum gr.* AD^cEGHKM *etc.* enim: autem X* *a q r*. magna G*(*corr.* G^1). diaes C. **ille** (illae C) *codd. et vg. et* illa D = ἐκείνη H. 33. 69 *etc.*: illius *a b e* ff_2 *q r aur.*, eius *ut udtur n*, *et* ἐκείνου ℵABD^c *etc.* > illa dies D. pyl. CDER. franguerentur D; frangerent Δ. > crura eorum BR *b e f* (*q*), crura illis *a r*. **crura** *hic usque ad* **crura** *u.* 32 *om.* T*(+*cor.*). tol^l^erentur E; auferrentur *c*; +de cruce H^{mg}ΘZ* *a n*.

32. *om.* **ergo** E. priori quidem *q*; illius q. primi *b c f* ff_2 *n*. frigerunt ƎP *et* 33. crus X* (*corr.* X^c); *om. e*. alteri *q*; +similiter *a c f n q*; +simul ff_2. **qui** +simul DE *a b c f q aur.* crucifixi erant (sunt *r*, fuerant *q*) cum eo (illo *q*) *c n q r*; *sed* confixus erat illi in crucem *e*; *om.* **cum eo** *a*.

33. at K. quum Θ. ueniissent D. **ut** (ὡς): et EGTX *a* n^c *q aur. gat.*: *om.* R *cf. sup. f et gr.* ℵ* ευρον . . . και ου κατεαξαν. uiderent Z. *om.* **iam** T *c* ff_2 *q r*. ei ff_2 *q*. > cr. eius *a b f r*.

34. lancia G. **aperuit** (app. E) *codd. vg. f r aur.* = ἤνοιξεν 56 (*Oxon. Linc. saec.* xv) 58 (*Oxon. Coll. Nou. s.* xv) *cum syr. p. et hr.*, *aperto errore pro* ἔνυξεν (225 *al.* ενοιξεν): pupugit *b*, percussit *a* ff_2 *n*, perfodit *c*, percussit et perfodit *q*, inseruit *e*, fodit *Erasm. et uers. Turic.*, sauciauit *Beza*. *Sed* ἔνυξεν *potius est* pupugit (pricked) *quam* perfodit (pierced) *ut obseruat Field ad loc.*; '*non*' *enim* '*erat crudelitatis sed explorantis an certa mors esset*' *ut scribit Erasmus*. **continuo exiuit** (exiit BCDƎPMT) = εὐθ. ἐξῆλθεν AD^cΓΛΠ *etc.*: > exiuit continuo *a* (confestim) *b* ff_2 *n r* (statim) *cum gr.* ℵBLY 33; *om.* **continuo** *e*. sanguius M. > aqua et sang. *e cum gr.* Y.

et aqua
35 et qui uidit testimonium
perhibuit
et uerum est eius testimonium
et ille scit quia uera dicit
ut et uos credatis.
36 Facta sunt enim haec ut scriptura
impleatur
os non comminuetis ex eo
37 et iterum alia scriptura dicit
uidebunt in quem transfixerunt.
38 (206. 1) Post haec autem rogauit
pilatum ioseph ab arimathia
eo quod esset discipulus iesu
occultus autem propter
metum iudaeorum
ut tolleret corpus iesu
et permisit pilatus
uenit ergo et tulit corpus iesu.
39 (207. 10) Uenit autem et nicodemus
qui uenerat ad iesum nocte
primum
ferens mixturam murrae
et aloes quasi libras centum.

---

sua latus eius aperuit. et continuo exiit sanguis et aqua. 35 et qui uidit testimonium
perhibuit. et uerum est testimonium eius. et ille scit quia uerum dicit. ut et uos credatis.
36 facta sunt enim haec. ut scribtura impleretur. ossuum eius non confringetis ex eo.
37 et iterum alia scribtura dicit. uidebunt in quem transfixerunt. 38 post haec autem rogauit
pilatum ioseph ab arimathia. quia et ipse discipulus erat iesu. occulte autem propter
metum iudaeorum. ut tolleret corpus iesu. et permisit pilatus. ad ille uenit. et tulit
corpus iesu. 39 uenit autem et nicodemus. qui prius uenerat ad iesum nocte. ferens

---

35. *om. uersum* F *e*. **testimonium perhibuit** (peri. CT): testificatur *a*, testificatur et testimonium perhibuit *n*, et testificatus est *q*. **est** *ex* eius G[1]. *om.* **eius** C. > testim. eius EƎPMTOT *vg. uett. Aug. cum gr.* HY *al.* 60, *et* > test. eius uer. est *a*. **uera**: uere E *c gat.*; uerum *f q*. **et** *quart. om.* D δ *cum* EGM *etc.*

36. *om.* **fa. s. en. haec** F; *inc.* haec enim facta sunt illi *a*. **enim**: autem D *e et gr.* K 239 *al.* 10 δέ. hec W *et* 38. scribtura ꝸFEFGOSYZ. **impleatur** (u *sup. lin.* ꝸF²) *codd. plur.*, inpl. FG, adimpl. *e* ff_2 *r*: impleretur IKTVW *vg. Tisch. Aug. f n* (-entur) *q* (+ quae dicit), inpl. CƎP*mg*R, adimpl. *a*. hos C; ossum *a b* (*f*) ff_2 *n q*, ossa *r*; + eius D *a f q r* δ, + suum *c*. conminuetis GOR; confringetis *a b c f* ff_2 *n aur.*; *συντριβήσετε Or.* (*Delarue*) 4. 176 c (*cf. autem* 176 b *et* 2. 621); comminuetur *q*, -atur *e*, conteretur *r et gr. plur.* *συντριβήσεται.* **ex eo** (ἀπ' αὐτοῦ ℵΓ *min.*): eius *e* (*q r uide supra*) *et* αὐτοῦ *gr. plur. Uulgata habet ad Exod.* xii. 46 nec os illius confringetis, *et ad Ps.* xxxiv (xxxiii). 21 custodit dominus ossa eorum; unum ex his non conteretur; *nec uariant multum antiquae uersiones; uide Sabatier ad locc.*

37. *om.* **et** FR. **iterum** + in E. altera *a*. scribtura ꝸFEFGOSXYZ. dixit D; *om. a e* ff_2 *n et gr. min.* 1. 22. 2[pe]. **uidebunt** (ὄψονται): uiderunt EO *a e q aur.* ad quem in quem *n*. **transfixerunt** (tranfix. X*) *codd. et vg.* = *gr.* ἐξεκέντησαν: compunxerunt *a b c* ff_2 *n q r*, pupugerunt *e*, confixerunt *Tert. Aug.*; + in die examinis iudicii districti iudicis Y*mg*. > quem (*om.* in) transfixerunt uidebunt D.

38. *om.* **autem** *pr.* ff_2 δ *cum gr.* EGKM *etc.* pylatum CΔER; + quidam nomine *q*. ioses *e*. arimatia CT, arimathaea ꝸ𝔓ℭ. **eo quod esset** (*gr.* ὤν): qui erat *a* ff_2 *r*, qui fuit *n*, qui fuerat *q*, qui et ipse fuit *c*; *b* = *f*; > qui ab arim. erat disc. *e* δ. hoccultus C; occulte DMT *b c f* ff_2 *n* δ *aur. gat.*; absconsus R *e q*, absconse *r*, absconditus *a*; *gr.* κεκρυμμένος. **autem** *sec.*: *om.* G; + erat *e*. **metum**: timorem *a q*. iudeorum ƎPW; + petit a pilato *e*. **tolleret**: auferret *e*. **corpus** *pr.*: + domini D* (*sed exp.*); *om. e*. iesum *pr. e*. permissit DΔƎP. pylatus CDΔE(-tum)R; pitatus G, palatus M. **uenit ergo et** (ut Y) **tulit** (tulerit ƎP*mg*; petiit G) *codd. et vg.* = ἦλθεν οὖν καὶ ἦρεν *gr. plur.*: uenerunt ergo (*om. b*) et tulerunt *a b c* ff_2 *n*, et (*om. r*) uenerunt et sustulerunt *e r*, ηλθον *et* ηραν ℵ*. **corpus iesu** *sec.*: eum *b c e* ff_2 *n r*, illum *a et* αυτον ℵ*.

39. **autem**: ergo *a* ff_2 *cum gr.* E. **et** *pr. om. a* ff_2 *Aug.* nicodimus KR, necodimus D, nichodimus C, nichodemus ꝸFW. **uenerat**: uenit E. **nocte** + et E *q*. **primum**: primo tempore *e*; prius *q r*; > primum (pridem *a*) uen. ad ies. nocte *a* (*f*) ff_2 *n*. auferens *q*, adferens *r*. **mixturam**: x *in ras.* T; malagmam *e*. myrrae B(?)DHΘKV, myrre E, myrrhae *vg.*, mirre TW. aloeis R, aloe T*; *inc. rursum* J. **quasi libras**: ponda circiter quasi *q*. **centum**: ·c· D.

40 (208. 1) Acceperunt ergo corpus iesu
et ligauerunt eum linteis
cum aromatibus
sicut mos iudaeis est sepelire
41 erat autem in loco ubi crucifixus est
hortus
et in horto monumentum
nouum in quo nondum
quisquam positus erat
42 ibi ergo propter parasceuen
iudaeorum quia iuxta erat
monumentum posuerunt iesum.
XX. 1 (209. 1) Una autem sabbati maria
magdalene uenit mane
cum adhuc tenebrae essent
ad monumentum
et uidet lapidem sublatum
a monumento.
2 (210. 10) Cucurrit ergo et uenit ad
simonem petrum et ad alium
discipulum quem amabat iesus
et dicit eis tulerunt dominum
de monumento
et nescimus ubi posuerunt eum.
3 Exiit ergo petrus et ille
alius discipulus

---

mixturam murrae et aloes. quasi libras centum. 40 acceperunt ergo corpus iesu. et
ligauerunt eum. linteaminibus cum aromatibus. sicut consuetudo est iudaeis sepelire.
41 erat autem in loco. ubi crucifixus est. hortus. et in horto monumentum nouum. in
quo nondum quisquam positus erat. 42 ibi ergo. propter parasceuen iudaeorum. quia
iuxta erat monumentum. posuerunt iesum. XX. 1 Die autem prima sabbati. uenit
maria magdalene mane. cum adhuc tenebrae essent. ad monumentum. et uidet lapidem
reuolutum. ab ostio monumenti. 2 cucurrit ergo. et uenit ad simonem petrum. et ad
alium discipulum. quem amabat iesus. et ait illis. tulerunt dominum de monumento. et
nescimus ubi posuerunt eum. 3 exiit ergo petrus. et ille alius discipulus. et uenerunt ad

---

40. acciperunt ƎPO; sustulerunt *q*. **ergo**: autem Ϛ *edd. ant. Kesler* 1487, *Paganini* 1497, *Sacon* 1515, *Mareschal* 1531, *Uiuian et Iunta* 1534; et accep. *a* iesum Z[1]. adligau. *a ff₂ n q*, conlig. *r*. **eum** (αὐτόν 13. 240. 346 2[pe]) *codd. plur.* (*bis scr.* Δ): illud B(?)CT *vg. r Aug. et* αὐτό *gr. plur.*; + in S *q r fos. et gr.* + ἐν AD[c]ΓΔ *etc.* lenteis O, lintheis W; linteaminibus *a f q r*; *om.* E *e ff₂**. **cum**: quum T. aromatis *e*. **mos**: mox Y; consuetudo J *a c f ff₂ n q* (-inis) *r gat.* iudeis DEW. > est iudaeis (E)J *vg. Tisch. b f r* δ *aur. Aug. cum ord. graeco*; > est cons. iud. *a c ff₂ n q*. sepilire D. *e* sicut moyses (*ex* mos est?) iudaeis sepelire iussit.

41. locum G *a*. hubi C. crucifix[us] est T; fixus cruci fuit *e*. ortus EW. **in** *sec.* + eo D. orto ΔW; ortum E. monomentum E, monumentom H*(*corr.* H[1]). nundum quisq. G; nemo *q* (δ). possitus DEƎPR. > poss. quisquam ƎP. fuerat ꟻFFKMꟾO[1]VWX*Z *q*.

42. **ibi**: ubi RY. *om.* **ibi ergo** *e*. parasceue BG, parascefe T, parascheue CVZ. parascheuen K; cena puram *e*. iudeorum EW; *om. b e ff₂ n r*. qui[a] E. monomentum E; + ubi ꟻF[2]EK *cum gr.* ℵ* y[scr] ὅπου; + illic *e* (*sed om.* monum.). poss. ƎPR. ihesum C; illum *e*; + finit ꟻF[2]. **pos. iesum** *litt. min.* X. > pos. iesum quia prope erat mon. *q*.

XX. 1. *Inc.* prima autem *q r*, die au. prima *f*; postera au. die *c*, posttridie *e*. sabbathi Ϛ𝔓; sabbatorum δ. **magdalene** (Μαγδαληνή) *cum* AΔGHMTVWXYZ[c] *vg.*: -nae BꟻFCDEƎPΘIJMꟾOR SZ*, -na K. > uenit mar. magd. *a b c f et gr.* 33. *om.* **mane** *a b c*. quum Θ. athuc FMY, aduc T. tenebre EW. tenebris adh. non recedentibus δ. monomen. *bis* E *et u.* 2. 3. 4. 6. **uidet** (βλέπει) *codd. plur.* (uident X): uidit DEƎPHΘIJKVW *vg. cor. uat. b q r* δ *aur. gat. Aug.* subleuatum ꟻF; remotum *q* (*v*?), reuolutum *f* ('*Mc.* xvi reuolutum' *cor. uat.*). **a**: de *a e*. monumentum Z* (*sed corr.*); hostio monumenti D *cum d f r et gr.* ℵ *min.*

2. **cucurrit**: currit BꟻFJZ*(*corr.* Z[3]) *d Bentl. et gr.* τρέχει; cucur. uel festinat δ. *om.* **et uenit** *e*. symonem CDER. *om.* **ad** *sec.* ƎP*(+ *mg.*)JR *c d e r*. alius G*(*sed corr.*). **amabat**: diligebat *d ff₂ gat.*, dil. uel am. δ; *gr.* ἐφίλει (*et* Δ) *sed* ἠγάπα *min. pauc.* *om.* **iesus** *e*. **eis**: illis *vg. d e q r*. tullerunt Y. **dominum** + meum DFMꟾ *r* δ *et gr.* XΔ *cf. Aug. Ioh.* 120. 6 '*Nonnulli codices etiam graeci habent* tulerunt dominum meum, *quod uideri dictum potest propensiore charitatis uel famulatus affectu; sed hoc in pluribus codicibus quos inpromptu habuimus, non inuenimus.*' nescio *r*, non scio *e et* οὐκ οἶδα S *min. pauc.* hubi C. possuerunt ƎPR. **eum**: illum D[mg] *a b*.

3. exit F. **ille alius** (ὁ ἄλλος): *om.* **ille** ƎP* (+ *mg.*) *a d e q r*, *et* alter *a r*. uenierunt D; ueniebant *b d ff₂ r*, ibant *a e*, *et gr.* ἤρχοντο.

et uenerunt ad monumentum
4 currebant autem duo simul
et ille alius discipulus praecucurrit
citius petro
et uenit primus ad monumentum .
5 et cum se inclinasset uidet
posita linteamina
non tamen introiuit
6 uenit ergo simon petrus
sequens eum
et introiuit in monumentum
et uidet linteamina posita
7 et sudarium quod fuerat
super caput eius
non cum linteaminibus positum
sed separatim inuolutum
in unum locum
8 tunc ergo introiuit et ille
discipulus qui uenerat
primus ad monumentum
et uidit et credidit
9 nondum enim sciebant scripturam quia
oportet eum
a mortuis resurgere
10 abierunt ergo iterum ad semet ipsos
discipuli.

---

monumentum. 4 currebant autem ambo pariter. ille autem alius discipulus. praecucurrit
citius petro. et uenit prior ad monumentum. 5 et cum se inclinasset. uidit posita
linteamina. non tamen introiuit. 6 uenit ergo simon petrus. sequens eum. et introibit
in monumentum. et uidit linteamina posita. 7 et sudarium quod fuerat super caput eius.
non cum linteaminibus. positum. sed separatim inuolutum. in unum locum. 8 tunc ergo
introibit. et ille alius discipulus. qui uenerat primus ad monumentum. et uidit et credidit.
9 nondum enim sciebant scribturas. quia oporteret iesum. a mortuis resurgere. 10 abierunt

---

4. **currebant**: cucurrebant DE* (*corr.* E¹); currentes *aur.* **autem**: *om.* DE *r**; + ipsi *a b ff₂ r v.* **duo** (·II· D): *om.* T; ambo G *d e f q.* **simul** (ὁμοῦ): pariter *f q*; in se *d.* **et ille alius** (καὶ ὁ ἄλλος *plur.*): et ecce alius B; sed ille al. *c e* (*ff₂*=*f*), alius autem *d*, ille autem *a*, ille alius *b q* (alter) *r aur.*, *et* ὁ δὲ ἄλλος AU *min.* **praecucurrit** (προέδραμεν) *codd. plur.* (prec. EW) *et vg. et* prior cucurrit *e*: praecurrit D(prec.)Δ𝔈𝔓FRY *a q v δ aur.*; cucurrit T *et* ἔδραμε 47. 56. 58. 250. cicius W; *om.* 𝔈𝔓* (+ *mg.*); uelocius *a e q r.* ante petrum *d.* **primus** (πρῶτος): prior CTW *a b c d f ff₂ q r aur.*; prius 𝔈𝔓^mg^𝔐 (*sed cor. uat. mg.* '*non* prius'); primum 𝔈𝔓*; *om. e.*

5. **cum** (quum HΘ) **se incl.** (παρακύψας): inclinans δ; prospiciens *d e q*, proscultans *a*; *item* + et prospexisset *b c ff₂ aur.*, + et prospexit *v.* **uidet** (βλέπει) *cum* AB𝔅CΔ𝔈𝔓*FGHΘM𝔐STXYZ *a d e r Bentl.*: uidit DE𝔈𝔓¹IJKORVW *vg. uett. plur. Aug.* possita D𝔈𝔓R; siposita *e.* > pos. uid. W. lenteamina O *et* 7, lintiamina D *et* 6. 7, lintheamina W *et* 6. > lint. pos. 𝔐 *c ff₂ q cum gr.* ℵAX *min.* introiit 𝔅X, introibit O *et* 6. 8; intrauit *a e* (*et* 8).

6. **uenit . . . eum**: secutus est illum et petrus *a.* **ergo** + et ΘM *r cum gr.* LX 33. 58. symon DERW. subsequens D *e δ.* introit 𝔈𝔓* (*corr. mg.*); intrauit J *a b e aur.* **in**: ad D* (*corr. mg.*). **et** *sec.*: ut *q.* **uidet** (θεωρεῖ) *cum* AB𝔅CΔ𝔈𝔓*GMOSXYZ *d e Bentl.*: uidit DE𝔈𝔓¹FHΘIJK𝔐RTVW *vg. uett. plur. Aug.* possita DE*𝔈𝔓R.

7. sodarium R; orarium *e.* erat T *a b c d ff₂* v aur.*; fuit *e.* **super caput** (ἐπὶ τῆς κεφαλῆς) *codd. plur.* (capud W) *vg. uett. plur. Aug.*: supra caput (capud ΔY) AΔFHMSY *Tisch. c.* **super . . . separatim**: positum seorsum *a.* **cum** *in ras.* T. lentiamine *d*; + erat *ff₂.* poss. DE𝔈𝔓R; *om. v.* **sed**: set W; *om. v.* seperatim W; singulariter *e q*; seorsus *d* (*cf. a*); + erat *v.* ununū G. uno (huno C) loco C *a b e r contra graec.* > in unum loc. inuolutum E.

8. > introiuit ergo X. **ille**: *om. a*; alius *c d e q*, alter *r*; ille alius *f ff₂ δ gat.*; *gr.* ὁ ἄλλος. **uenerat**: fuerat H. **primus** (πρῶτος): prius T *v*, prior *a c d e ff₂ q r aur.* monomentum E, monumento H; sepulchrum *e.* **et** *tert. om.* J (*ut udtur*) 𝔐*(+ 𝔐¹).

9. **nondum**: non B *ff₂.* **sciebant** (ᾔδεισαν) *cum* B𝔅𝔈𝔓^mg^FGΘIJM𝔐ORWXYZ² *vg. a d f Aug.*: sciebat (ηδει ℵ*) ACDΔE𝔈𝔓*HKSTVZ* *b c ff₂ q δ aur. gat.*, *et* nouerat *e r.* scribturam 𝔅FGOSYZ; scripturas T (*f*) *aur.*; *om.* E. **quia**: quod R *a q r.* **oportet** (δεῖ) *cum* 𝔅D𝔈𝔓*FGKMOVX*Z *uett. plur. Bentl.*: oporteret AΔE𝔈𝔓^mg^HΘIJRSWX^c^Y *f cor. uat. Tisch.*; oportebat BC(hop.) T𝔥𝔖ℭ *r aur.*; oportuit 𝔐ϛ. **eum**: iesum *f.* > resur. a mor. *d e ff₂.*

10. abi^erunt^ X, habierunt C; dixerunt Ḋ. *om.* **ergo** D *e.* **iterum** (rursum *e*): *om.* ER *a c.* semed CT; semetipsos *vg.* apud se *c e ff₂* q*, ad se *a d* (> ad se iterum). dicipuli Y. > disc. ad semet ipsos B𝔅 𝔈𝔓GK𝔐OVWZ *vg.* (*non Aug.*) *et* (*a*), > ad se iterum disc. *d.*

11 (211. 1) Maria autem stabat ad monumentum foris plorans
dum ergo fleret inclinauit
se et prospexit in monumentum
12 et uidit duos angelos in albis
sedentes
unum ad caput et unum
ad pedes ubi positum fuerat corpus
iesu.
13 (212. 10) Dicunt ei illi mulier quid
ploras?
dicit eis quia tulerunt
dominum meum
et nescio ubi posuerunt eum
14 haec cum dixisset conuersa
est retrorsum
et uidet iesum stantem
et non sciebat quia iesus est
15 dicit ei iesus mulier quid ploras?
quem quaeris?
illa existimans quia hortulanus esset
dicit ei
domine si tu sustulisti eum
dicito mihi ubi posuisti
eum et ego eum tollam
16 dicit ei iesus maria
conuersa illa dicit ei rabboni
quod dicitur magister

---

ergo iterum ad semetipsos discipuli. 11 maria autem stabat ad monumentum foris plorans.
et dum fleret inclinauit se. et prospexit in monumentum. 12 et uidit duos angelos in albis
sedentes. unum ad caput. et alterum ad pedes. ubi positum fuerat corpus iesu. 13 dicunt
ei illi. mulier quid ploras. dicit eis quia tulerunt dominum meum. et nescio ubi posuerunt
eum 14 haec cum dixisset. conuersa est retrorsum. et uidet iesum stantem. et non
sciebat quia iesus est. 15 dixit autem ei iesus. mulier quid ploras aut quem quaeris. ad
illa putans quia hortulanus esset. dicit ei. domine. si tu sustulisti eum. dic mihi. ubi
posuisti eum. et ego eum tollam. 16 dicit ei iesus. maria. et conuersa illa. dicit ei.

---

11. **stabat**: sedebat J *b*. monomentum *bis* E; men *pr. in ras.* G^1; sepulchrum *pr. r.* foras Z* (*corr.* Z^1); *om. a b c e* ff_2* *r v et gr.* ℵ*A. et plorabat *d*. > plorans foris X*(*corr.* X^1) *q cum gr.* D^cLΓΛΠ *etc. et* > flens st. ad mon. *a*. **dum**: cum R δ, ut *c* ff_2, *cf.* et cum *a b e r*, et dum *f q* (*sine* **ergo**). plorauit ff_2, ploraret *d*, -bat *v*, lacrimat *q*; *gr.* κλαίουσα . . . ἔκλαιεν, *cf. ad Mt.* xxvi. 75; + ad monumentum D* *sed exp.* **inclinauit** (-bit T) **se et**: *om. a d e q*. adspexit *a*; *om.* **et prospexit** *r* δ; *sed* παρακύπτειν *est* inclinare se et prospicere aliquid *cf. u.* 5 *et Demosth.* 46. 27.

12. uidet *b d e* ff_2 *Bentl. et gr.* θεωρεῖ. **duos**: ·II· D; *om. e et* ℵ*. hangelos C, angue. D, agge. M. aluis Δ. capud BΔOTWY; + eius E. **unum** *sec.*: alium *q r cf. f*. hubi C. possitum DƎPR; positus E (poss. E*) *a* ff_2. erat ϛ *a c d* ff_2, fuit *b e r*. ihesu C; iesum Z*(*corr.* Z^3); iesus *a* (*om.* **corpus**). > fuit cor. ies. pos. *r*.

13. + et *ad init. c e q* δ *aur. cum gr.* ABD^cLOX *etc.* **dicunt**: dicit F ff_2; dixerunt + autem *r*. **ei** (αὐτῇ): *om.* BEF *q r*. *om.* **illi** (ἐκεῖνοι) DM *a c e aur.* **mulier**: mulieri *a*; *om. e*. po ras H; fles *a*; + quem quaeris *d* (-itis) ff_2 (*cor. ant.*) *cum gr.* D *min.* **eis**: illis E; ei F; *om. q* (quae dixit). sustulerunt *q r*. *om.* **dominum** G^c. **meum**: *om.* E*(+ *m. rec.*)G; + de monumento E ff_2^c *Ambr. Hieron. ap. Sabat.* nescimus H*(*corr.* H^1), nescimos G*(*sed corr.*). hubi C *et* 14. possuerunt ƎPR. > eum pos. J *a b q* (illum).

14. + et *ad init.* δ *cum gr.* EGKM *etc.* haec dicens *d* δ, his dictis *a*. quum HΘ. reuersa δ. retro *a d e q r aur.* **uidet** (θεωρεῖ) *cum* ABCΔ Ǝ P*G^cOSXYZ *a b d e f* ff_2 *r Bentl.*: uidit ꝊFDEƎP^1 FG*HΘI(J *mut.*)KMM'RTVW *vg. c q* δ *aur. Aug.* statem H. non scibat O; nesciebat E *cor. uat. mg. d e q r*. **iesus**: dominus *b*. esset *e q r* δ.

15. + et *ad init.* O, *cf. f et* λέγει οὖν *min. pauc.* dicebat *pr.* W. *om.* **ei** *e*. ihesus CW. *om.* **mulier** R. ploratis G*(*sed corr.*); *om. gat.*; + aut *c e f*. queris DHKR. **illa** + autem E, at illa *c f foss. et* εκεινη δε ℵ*. aestimans ꝊFKVZ *e*, extimans CT; putans *d f q*. ortulanus RTW, hortolanus EI^cK. **esset** *codd. plur. vg. f Aug.*: est DEJKRTX*Z *b c d* ff_2* δ *aur. Bentl., et gr.* ἐστιν; eum (*om. r*) hort. (> hort. eum *e*) esse *a e q r*. dixit *sec.* C. *om.* **tu** D. tulisti J *e*; portasti *a q*; *gr.* ἐβάστασας, *sed* ηρες D. dic *uett.* (*exc. b*); dic cito Y^{gl}. poss. DƎPR, posuistis *e*. *om.* **ubi pos. eum** V. > eum (illum *q*) pos. *q* δ *cum gr.* EΔΠ *etc.* **et**: ut *e*.

16. **maria** + ego sum D. **conuersa illa** (στραφεῖσα ἐκείνη ABLOX *etc.*) *codd. et vg.*, conu. est illa M', > illa conu. *q*, illa stetit et *a*: conu. autem illa D *d*, at illa conu. *e r et* στρ. δὲ ἐκείνη ℵ$Π^2$, et conu. illa *b f* ff_2 *aur.* **ei** *sec.*: *om.* Z*(+ Z^3) ff_2;

17 dicit ei iesus noli me tangere
nondum enim ascendi
ad patrem meum
uade autem ad fratres meos
et dic eis
ascendo ad patrem meum
et patrem uestrum
et deum meum et deum uestrum
18 uenit maria magdalene
adnuntians discipulis quia
uidi dominum et haec dixit mihi.
19 (213. 9) Cum esset ergo sero die illo
una sabbatorum
et fores essent clausae ubi
erant discipuli propter
metum iudaeorum
uenit iesus et stetit in medio
et dicit eis pax uobis
20 et hoc cum dixisset ostendit
eis manus et latus.

---

rabboni quod dicitur magister. 17 dicit ei iesus. noli me tangere. nondum enim ascendi
ad patrem meum. uade autem ad fratres meos et dic eis. quia ego ascendo ad patrem
meum. et patrem uestrum. deum meum et deum uestrum. 18 et uenit maria magdalene
annuntians discipulis quod uidisset dominum. et omnia quae dixit ei. 19 cum esset ergo
sero die illa. quae est prima sabbati. et ianuae essent clausae. ubi erant discipuli eius
congregati. propter metum iudaeorum. uenit iesus. et stetit in medio. et dixit eis. pax
uobis. 20 et cum hoc dixisset ostendit eis manus et latus. et gauisi sunt discipuli. cum

---

+ ebreice D, + aebreice E, *cum uett. b c d e* ff_2 *r δ et gr.* ℵBDLOXΔΠ* *min et Tisch. T. G.* 8, *W. H.* **quod** + hebraice B. **dicitur**: interpretatur *b c e* ff_2. **magister** (διδάσκαλε): domine *a r*, domine magister *d et* D^{gr}, magister et domine *e* ff_2^c (*om.* et); *deinde* + et occurrit (cucurrit E) ut tangeret (tangu. D) eum DE *gat. cum gr.* ℵ^{ca} 13. 346 *syr. p. et hr. et Cyr.* 4. 1083.

17. **dicit** *partim euanuit in* X; + iterum *e*. tanguere D. *om.* **enim** *q*. hascen. C *bis*. pat^{r}em *pr.* H. **meum** *pr. om.* E *b d e cum gr.* ℵBD *et Iren. Mass. p.* 331 (*codd. Uet. Uoss. et Arund.*). **uade...patr. meum** *sec. om. c.* **autem** (δέ ℵ*BXΓΔ *etc.*): ergo *d q et* οὖν ℵ^{ca}DLO; *om.* 𝔉 *cum gr.* A. **meos** *om. d e et gr.* ℵ*D *et Iren.* dic eos C; dicit eis R; dicito eis BM; dices K, dicens Δ (*sed gr. omn. habent* αὐτοῖς). **et** *sec.*: + ad D𝔓MT *a c* ff_2 *q r*. **et** *tert.*: *om.* CEΘ *vg. a e f* ff_2* *Aug.*; ad IMW *q* (*r*) *aur.*; et ad D𝔓MT^{c}Y *c* (*et forsan r*). **et** *tert.* . . . **uestrum** *sec. om.* T*(+ *mg.*). **deum**: dominum *bis c d.* **et** *quart.* + ad D𝔓MT *c q r*.

18. mandalene O, magdalenae B𝔉CDΔ𝔓ΘIJ MV, -na K *d q*; magdalenet R, *item* + et E. **adnuntians** *plur.*: ann. AΔEFHMSXY𝔗𝔚, annuncians W𝔖ℭ; nuntians R *a d e cum gr.* ἀγγέλλουσα ℵ*ABIX, *sed* ἀπαγγ. ℵ^{c}DKLM *etc.* **disc.** + eius *d et* D^{gr}. **uidi** (ἑώρακα ℵBX): uidit *b c d e* ff_2, uidisset *f q r et* ἑώρακεν ADIL *etc.* **dominum**: iesum *b*. **et** + quia *c*. **haec** (hec W) = ταῦτα: omnia quae *f*; quae *d e et* D^{gr}. dixi H; dixisset *q r*. **mihi** (*et* ff_2 *aur. Aug.*): *om. b c*; ei *d e f r δ*, illi *a q et gr.* αὐτῇ (αυτοις 69); *deinde* + manifestauit *e*, + adnuntiauit illis *d*, + et manifestauit eis *c*; *et* + εμηνυσεν αυτοις D^{gr}.

19. **cum** (qum H, quum CΘ) **esset** (essent M^c) **ergo** (*om.* FM^c *cum gr.* GXΓΛ 13. 69 *etc.*) **sero** *codd. plur.* = οὔσης οὖν ὀψίας: > cum ergo sero esset E *vg. c* ff_2; > cum ergo esset sero JW; cum esset autem uespere *e*, iam autem cum esset uespera *q*, set cum sero factum esset *a*, sero . . . cum esset *r*, οὔσης δε ὀψ. 239 *al.* 3. **die** (diae C) **illo**: d. illa *a b f r δ Aug.*, illa d. *e r*, diei illius *q*; *expunxit* illo M^c. **una sabbatorum** (sabbath. 𝔗𝔚, sabab. G* *sed* a *eras.*, sabbati *a*) = τῇ μιᾷ σαββάτων *uel* τῶν σ.: *om.* **una** T; una die sabbati *d*; quae est prima sabbati *f q*; post sabbatum *e*, quae est post sabbatum *r*. *Def.* J *ad finem euangelii.* **fores**: ianuae G *c f* ff_2 *aur. et* ianuis clausis *e*, ian. uel foribus cl. *δ*, ostiis cl. *a b d q* (*r*). clause EW, claussae D. hubi C. erat Y* (*corr. gl.*). **discipuli** *sine add. cum* A𝔉CDΔ𝔓FGM*RSTYZ* *a d q aur. gat. Bentl. et gr.* ℵABD *etc.*: + eius *f δ cum gr.* LUΔΠ *etc.*; *deinde* + congregati BEHΘI KM^{c}MOVWXZ^2 *vg. c f r δ Aug.*, + inclusi *b*, + collecti *e* ff_2, *et* + συνηγμένοι EGKLM *etc.* **metum**: timorem *a q*; *om.* MO* (+ *in mg.* O^1). iudeorum ΔW. **medio**: + eorum M *gat.*; + discipulorum F *cor. uat.* non mg.* dixit D𝔓^{mg}RY 𝔖ℭ *d f r δ gat.* pas *e*. uobiscum D *e gat.*

20. *om.* **hoc** *r*. quum Θ. > cum hoc 𝔉ΔE𝔓 KVWX*Z *vg.* (cum haec 𝔗) *c e f* ff_2 *Aug.* his dictis *a*, hoc dicens *δ et* 22. hostendit C; demonstrauit *d*. *om.* **eis** *hic d q cum gr.* ℵABDI. **manus** + et pedes *aur. foss. et gr.* 13. **latus**: + suum D *b c r δ* (eius) *gat. gr. plur. sed om.* αὐτοῦ 1. 13. 2^{pe};

(214. 10) Gauisi sunt ergo discipuli
uiso domino
21 dixit ergo eis iterum pax uobis
sicut misit me pater et ego
mitto uos
22 hoc cum dixisset insuflauit
et dicit eis accipite spiritum sanctum.
23 (215. 7) Quorum remiseritis peccata
remittuntur eis
et quorum retinueritis
retenta sunt.
24 (216. 10) Thomas autem unus ex duodecim qui dicitur didymus
non erat cum eis quando
uenit iesus
25 dixerunt ergo ei alii discipuli uidimus
dominum
ille autem dixit eis
nisi uidero in manibus eius
fixuram clauorum
et mittam digitum meum

---

uidissent dominum. 21 dixit ergo eis iesus iterum. pax uobis. sicut misit me pater. et
ego mitto uos. 22 et haec cum dixisset. insuflauit. et dixit eis accipite spiritum sanctum.
23 si cui remiseritis peccata. remittuntur ei. si cuius detinueritis. detinebuntur. 24 thomas
autem unus ex duodecim. qui dicitur didymus. non erat cum eis. quando uenit iesus.
25 dixerunt ergo ei alii discipuli. uidimus dominum. ille autem dixit eis. nisi uidero. in
manibus eius locum. clauorum. et mittam digitum meum in foramina clauorum. et initiam

---

+ illis *d q cum gr.* ℵABDI. gauissi DƎP. **ergo** (οὖν): *om.* E; enim G (*seq. ras. unius lit.*); autem *d q r, cf.* et gau. sunt *a b e f ff₂ et* δέ 1. 2pe. **disc.** + eius *d r et gr.* D 71. 127. **uiso** (uisso D) **domino** (iesu *b*): *om. a*; uidentes dominum *d* δ, *q* = *f*.

21. **dixit** (εἶπεν): dicit BDER *a b*, ait *c*. **ergo** (οὖν): autem *r et sah. syr. sch.*; *om.* B *c e*. **eis**: + iesus *b f ff₂* δ *et gr.* ABIΓΔ *etc.* > eis ergo ƐFR (*a*). uobiscum DM *a e*. sic ƎP* (**sicut** *mg.*). missit D. **mitto**: mittam *c cum* ℵ πεμψω.

22. + et *ad init.* T *d f* δ *et gr.* (*exc.* D). **hoc** (τοῦτο): haec ƐFIϚ𝔖ℭ *c e f ff₂ q aur.* quum Θ. dixiset G; + illis *q*. *om.* **hoc cum dix.** *a*. **insuflauit** *cum* AFGMOSTXYZ: insufflauit BƐFC DΔEƎPHΘIKM̄RVW *vg. Tisch.*; suflauit *q*; inspirauit *Cypr. Ep.* 73. 7; + in eos *d et* Dgr (αυτοις). **dicit** (λέγει): dixit CHΘT𝔖ℭ *cor. uat. mg. f q Aug.* *om.* **eis** *q*. accipete ƎP.

23. + si *ad init. a d e f q r* (*Bentl.*). **quorum**: cuius *bis a r Cypr. unit.* 4, *Ep.* 69. 11, 73. 7, 75. 16; *sec. e f q*; cui *pr. e f*; *graeci* ἄν (*uel* ἐάν) τινων *plur.*, αντινος B. remisseritis DƎP, remiseretis Y, dimis. *d*. **remittuntur** (ἀφέωνται *uel* ἀφίενται *plur.*) *cum* BƐFCEƎPFGHΘIKMOTVWYZ *vg. b c f* δ *aur. Aug.*, *et* remisa sunt Δ: remittentur (αφεθησεται ℵ*) ADM̄RSX *e ff₂* (*deinde def. ad* xxi. 8) *q* (-etur) *r gat.*, *Cypr. semper*, dim. *d*, remissa erunt *a Nouat.* (> er. rem.); *uide etiam patres apud Sabat.* **eis**: *om.* Δ; ei D *f*, illi *a e r Cypr. semper*; + misa sunt Y. **et**: *om.* CRT* (+ *rec.*)Z*(+ Z²) δ *aur. Cypr.* (*non ep.* 75); si *a d e f q r* (*Bentl.*); *gr.* ἄν τινων *etc.*, εαν δε τινων ℵ*. retenueritis EƎP*(*corr.* ƎP¹)M̄O, retinuerit ƐF; detinueritis *b e f r gat.*, tenueritis *a d q Cypr. semper*. detenta BƐFCDƎPFGHΘMR (detinta) *b c d e gat.* ret. erunt E *aur.*, erunt ret. *Nouat.*, det. erunt *b e*; detinebuntur *f r*, tenebuntur *a q Cypr. semper*; *gr.* κεκράτηνται.

24. tomas T *et* 26; thosmas V (*sed* s *pr. exp.*). *om.* **autem** *a e*. **ex** (ἐκ): de EƎPmgMR *a c r aur.* dudecem ƎP*(*corr.* ƎP¹); ·XII· DEW; + discipulis *q*. **dicitur**: cognominatur *e q*. didimus CƎPRWZ* (*corr.* Z¹), dedimus D, dydymus E. uenerat *q*.

25. **dixerunt**: dicebant *a d e q r Bentl. et gr.* ἔλεγον. *om.* **ergo** R *arm.* **ei**: illi + et *a*. **alii**: ceteri *b c e*. **discipuli** + quoniam *d et gr.* D 59 *arm.* **eis**: ei Ϛ. **in manibus** (ἐν ταῖς χερσίν): in manus *c d r et* εις τας χειρας D. **fixuram** (τὸν τύπον) *cum* ACΔEGΘKM¹VWZ¹ *vg. Aug. in Ioh.* 121. 5, *Hieron. in Luc.* 17, *et* fixuras T *Ambr. in Ps.* 47. 3, *Ps.* 118 (119) *serm.* 15, *Leo ep.* 28. 5 (*ubi Graeca uersio habet* τὰς διατρήσεις τῶν ἥλων, *Migne P. L.* 54 *p.* 773), *et* τοὺς τύπους 21e, fæstnunge *uersio Anglo-Sax.*: figuram BƐFDƎPFIM* M̄OR(toceno *gl.*)SXY(tacon *gl.*)Z* *durmach.*, *codd. ap. Erasm.*, *b c d e* (*def. ff₂*) *r* δ *aur.*, *Hil. Bentl.*, *cf. Act.* vii. 43, 1 *Cor.* x. 6. 11, *ubi* τύπους, τύποι, τυπικῶς *redduntur per* figuras, in figura; figurae *codd. ad Rufin. pro Orig. p.* 368 (*Delarue* iv. *app. p.* 36); fisuram H, fissuram *cod. S. Uictor. ap.* Ϛ; uestigium *a Erasm.*; locum *f q* = τὸν τόπον *quod hic in codd. graecis non inuenitur.* **Fixura** *correctio Hieronymiana uidetur cum in codd. uett. non appareat, et cum in Augustini commentariis in Ioh. textus euangelii Hieronymianus uideatur; Augustinus ipse uocem* cicatrix *maluit, ut in* 1 *Ioh.* 1. 3 non credam nisi digitos meos misero in locum clauorum et cicatrices eius tetigero, *in Ps.* 21 (22) 17 nisi misero digitos meos in cicatrices

in locum clauorum
et mittam manum meam
in latus eius non credam.
26 (217. 9) Et post dies octo iterum
erant discipuli eius intus
et thomas cum eis
uenit iesus ianuis clausis
et stetit in medio et dixit
pax uobis
27 deinde dicit thomae infer
digitum tuum huc
et uide manus meas
et adfer manum tuam
et mitte in latus meum
et noli esse incredulus
sed fidelis.
28 (218. 10) Respondit thomas et dixit ei
dominus meus et deus meus
29 dicit ei iesus quia uidisti me
credidisti
beati qui non uiderunt
et crediderunt.
30 Multa quidem et alia signa
fecit iesus in conspectu
discipulorum suorum
quae non sunt scripta
in libro hoc
31 haec autem scripta sunt

**manum meam in latus eius. non credam. 26 et post dies octo. iterum erant discipuli eius
intus. et thomas cum eis. uenit itaque iesus. ianuis clausis. et stetit in medio. et dixit
pax uobis. 27 deinde dicit thomae. infer digitum tuum huc. et uide manus meas. et affer
manum tuam. et mitte in latus meum. et noli esse incredulus sed fidelis. 28 respondit
thomas et dicit ei. dominus meus et deus meus. 29 dicit ei iesus. quia uidisti me credidisti.
beati qui non uiderunt et crediderunt. 30 multa quidem. et alia signa fecit iesus. in
conspectu discipulorum. quae non sunt scribta in hoc libro. 31 haec autem scribta sunt.**

---

uulnerum eius non credam, *in Ps.* 63. 17 nisi misero manum meam et tetigero cicatrices clauorum non credam. *Sed* **fixura** *potest esse locus ubi* fixus *erat clauus; ante Hieronymum tantum inuenitur in Tertull. Scorp.* I *circa med. de Gnosticorum accusationibus in martyres* perire enim et sine causa; *deinde addit Tert.*, prima fixura; *et ibi ut monet nos uir doctissimus G. Wissowa*, prima fixura = *prima plaga, primus ictus scorpionis.* claborum *pr.* C, clouorum *sec.* Δ. **et mittam dig. . . . clauorum** *om.* G*(+ G^{2})HRZ*(+ Z) *e cum gr.* Λ *min.* **mittam**: misero *pr. a c r*, *sec. a e*, initiam *sec. f.* **locum** (*τόπον* AI *min. pauc.*) *codd.* (loco E) *vg. et uett. plur.*: figuram *d*, foramina *f et τύπον gr. plur.* **manum meam** (*μου τὴν χεῖρα*): manus *a d cum gr.* D. latere *e.* *om.* **eius** *sec.* Y. > mittam manus in latus eius et mittam dicitum in figuram clauorum *d et* D^{gr}. credo *e*, sum crediturus *a.*

26. *om.* **et** *ad init. a b e r*; post dies autem *c.* hocto C; ·UIII· DFW. **iterum**: *om.* E; rursum *e*; + uenit simul *a.* **eius** *om. a b c e cum gr.* ℵ *min.* **intus** (*ἔσω*): simul *c e* (+ cum illis). > intus (intro *d*) disc. eius *d* δ *Bentl. et gr.* *ἔσω οἱ μαθ. αὐτοῦ*; > intus in unum disc. illius *q*; > intus erant disc. eius *a* (*om.* eius) *r.* **uenit**: + ergo *d*, + itaque *f cum gr.* D *min.* **ianuis**: osteis *a d q.* clussis D. istetit T. **medio** + eorum HΘ. dicit S *et λέγει* 235. 251 *etc.*; + eis δ Ϛ𝔖 *edd. ant. et gr.* ΔΛ^{3} *min. pauc.* pas *e**. uobiscum E *a c e.*

27. dici^{t} G; dixit *d* (*non* D^{gr}) 𝔖 *edd. Sacon* 1515 *et* 1519; *om. gat.* thome W, tomae T. **infer** (*φέρε*): adfers *d e* (-ert) δ (-er), porrige *q r gat.*, ostende *a*, inice *Cypr. Test.* II. 6. **huc**: hunc T* (*sed corr.*); *om. e.* **adfer** (*φέρε*) *codd. plur.*: affer BCFHΘIKWX *vg. Tisch.* **adf. ma. tu. et mitte**: mitte manum (manus tuas *a*) *a b.* latere meo *c e*; femore meo *r.* *om.* **et adfer . . . latus meum** *Cypr.* **incredulus**: infidelis *d.*

28. + et *ad init. q* δ *cum gr.* AC ΓΔΛΠ *etc.* dicit *a b f*; *forsan om.* Δ (*sed margo abscissus est*). **ei**: *om.* TϚ *e m r cum gr.* 440; + tu es *a c.* domine Z*(*corr.* Z^{2}) *r.* **et** *sec. om.* δ.

29. + et *ad init.* E *e Cypr. et habent δέ* ℵ 13. 69. 124. 346. **dicit** (*λέγει plur.*): dixit (*εἶπεν* 13. 69. 124. 346) 𝔖ℭ *edd. Sacon* 1515 *et* 1519. ^{u}idisti O. **me**: *om.* R *a e m r Cypr.*; + thoma *cor. uat. mg.* (*sed cancellatum est in codice* . .) *vg. edd. ant.*; + et CꝐ^{mg}RT *q gat. et gr.* ℵ*. credisti K; credis *e.* **qui** + me *gat.* credent *e*; *et habet* beati non uidentes et credentes δ.

30. quidam K; + ergo δ *cum graeco οὖν.* sig^{n}a H. *om.* **iesus** G. coram discipulis suis *a e q r*, *et* + postquam resurrexit a mortuis *e.* **suorum** *om. f* δ *cum gr.* ℵBEKSΔ *etc.* que DW. scribta ƐFE FGOSX*YZ. > hoc libro DꝐ *a d e f q r.*

31. hec W. scribta ƐFΔEFGOSX*YZ. **quia**:

ut credatis quia iesus est christus
filius dei
et ut credentes uitam habeatis in
nomine eius.
XXI. 1 (219. 9) Postea manifestauit se
iterum
iesus ad mare tiberiadis
manifestauit autem sic
2 erant simul simon petrus
et thomas qui dicitur didymus
et nathanahel qui erat
a cana galilaeae
et filii zebedaei
et alii ex discipulis eius duo
3 dicit eis simon petrus
uado piscari
dicunt ei uenimus et nos tecum
et exierunt et ascenderunt
in nauem
et illa nocte nihil prendiderunt.
4 Mane autem iam facto stetit iesus in
litore
non tamen cognouerunt
discipuli quia iesus est
5 dicit ergo eis iesus pueri numquid
pulmentarium habetis?

---

ut credatis. quia iesus christus est. filius dei et ut credentes. uitam aeternam habeatis.
in nomine eius. XXI.
1 Post haec manifestauit se iterum iesus. discipulis suis. ad mare
tiberiadis. manifestauit autem se. sic.
2 erant simul. simon petrus. et thomas. qui
dicitur didymus. et nathanael. qui erat. a canan galileae. et filii zebedei. et alii duo ex
discipulis eius.
3 dicit eis simon petrus. uado piscari. dicunt ei. uenimus et nos tecum.
et exierunt. et ascenderunt in nauem. et in illa nocte nihil ceperunt.
4 mane autem iam
facto. stetit iesus in litore. non tamen cognouerunt discipuli eius. quia iesus est.
5 dicit

---

quoniam E. **iesus** *om. a.* **est** *om.* Ꝑ *cum gr.* X. **christus** *om.* ϛ *Iren. Mass. p.* 206 (*exc. cod. Arund.*). **iesus . . . dei** (=*ἰησ. ἐστὶν ὁ χρ. ὁ υἱὸς τοῦ θ. plur.*): > iesus christus (+ipse *c*) est filius dei *b c f*; > iesus chr. fil. dei est *e m* (*codd.*, > est fil. dei *cod.* L), ies. chr. fil. est dei *d m* (*cod.* S), *et ιησ. χρ. υιος εστιν τ. θ.* D. **et**: *om.* DM*(+*mg.*) X* *m cum gr.* ℵ*. > ut et *r*. **uitam** *sine add.* AꝐFCΔꝐFGHΘIMMTSTVWXY *vg. a c m δ aur. Aug. et gr.* ABC^{3}XΓΔ *etc.*: +aeternam BDEKO RZ *b e f q r Iren.*, +sempiternam *d*; +*αἰώνιον* ℵC*DLT^d *min.*

XXI. 1. post haec *a d e f r*; +autem *e r cum gr.* 234 *al.* **manifest.**: ostendit *a*. **iterum** *om.* Z *cum gr.* G *min.* > iterum man. se ipsum *d cum gr.* D 235. **iesus** *om.* R *d e et gr.* DM 51. 255. > iesus iterum K *cum gr.* 19. 69. 435. *post* **iesus** +discipulis T *δ cod. caraf.* ℭ *Tisch.*; +discipulis suis *a b c d f q r*; *habent τοῖς μαθηταῖς* ℵABC* *etc.*, *τοῖς μαθ. αὐτοῦ* C^{3}DGHM *etc.*; *omisit ergo Hieronymus contra auctoritatem omnium quos scimus codicum graecorum.* **ad** (*ἐπί*): super *b d*. tyberiadis EΘW, tybir. D, thiber. Ꝑ, tiberiades ꝐF; +discipulis suis E. **autem**+se ΘT *c e f q non gr.* *om.* **manif. autem sic** *a* 6^{pe} *aeth.*

2. erat E; +autem E *c*. **simul**: pariter *c*. symon DE. *om.* **petrus** T. tomas HT. **dicitur**: apellatur *q*. didimus ꝐPMTRW, dedimus D, dydimus Z*(*corr.* Z^1), dydymus E. **et** *sec.*: erat H. natanahel ΘZ*(*corr.* Z^2), nathanael DEGHW *vg.*, natael T. **qui erat** (*os ην* D): *om. a e q, et gr. rell. δ.* **cana** (*κανᾶ*): canan XZ, canaan T, kanna D; chana BꝐFCΘIKVW, channa Ꝑ^1, chanan F, channan R, chanaha *e*. galileae BꝐFCDꝐFGΘIK MTORSZ, galilee EW. fili G. zebedei CꝐGMTO RW, sebedaei Δ, zebe- D. *om.* **ex** *b e aur.* discipuli ET*(+s *sup. lin.*) *b e aur.*; discentibus *d*. **duo**: ·II· D; *om. aur.*

3. **eis**: ei H, illi *e*. symon CDE. **uado**: eo *e*. piscatu *d*. **uenimus**+simul *a*. > tecum et nos *e*. **et** *sec.* (*καί* AP): *om.* DꝐ*(+*mg.*)GT *a d e q δ Bentl. cum gr.* BCDEHK *etc.* hascenderunt C. nauim D *vg.*; naue EZ, naui T; noctem *lapsu* A; nauiculam *a e* (-la). **et** *quart.*: *om. a*; +in D *d f q δ et gr.* (*exc.* L). nichil O^{gl}W. **prendiderunt** *cum* AFΘIKMMTSVWZ^1 *vg. b d*, praendiderunt CEꝐ*G(diderī *sup. lin.*)Z^3, praediderunt H: prenderunt B*ꝐFZ*, praenderunt Y, prende *tantum* X^c; praehenderunt Δ *q*; adprehenderunt D *Aug.*, adpreenderunt T; coeperunt Ꝑ^{mg}(*in ras.*)ORX* *e r*, ceperunt B^1 *a c f δ aur.* > pr. (*uel* cep.) nihil *b d q δ cum ord. gr.*

4. *om.* **iam** ϛ𝔖ℭ *c e r*, *cf. a* (sed cum ma. fac. esset) *q* (prima au. luce), *et om. ἤδη* ℵ* *min.* stetis Z*(*corr.* Z^3). *om.* **iesus** W *gat. cum gr.* S. in littore 𝔓𝔖ℭ, in litorae C; ad litus *d q*. **tamen**: enim *a*. cognuerunt R; agnouerunt Δ (*ut udtur*); scierunt *q*, -bant *a d e*. **discipuli**+eius *f cum gr.* 69. esset *a*, erat *q*.

5. **dicit** (*λέγει*): dixit 𝔖ℭ *et ed. Sacon* 1519. *om.* **ergo** *a e et gr.* C^{3}U *min.* **eis** *om.* E. **iesus** *om. a et gr.* A*. *om.* **pueri** *a*. nunquid Wϛ; *om. a*. **pulmentarium** (*προσφάγιον*): +non H *gat.*; aliquid manducare *d*. habebitis G. > habetis

responderunt ei non
6 dixit eis mittite in dexteram
nauigii rete et inuenietis
miserunt ergo et iam non ualebant
illud trahere
a multitudine piscium.
7 (220. 10) Dicit ergo discipulus ille
quem diligebat iesus petro
dominus est
simon petrus cum audisset
quia dominus est
tunicam succinxit se
erat enim nudus
et misit se in mare
8 alii autem discipuli nauigio
uenerunt
non enim longe erant a terra
sed quasi cubitis ducentis trahentes
rete piscium.
9 (221. 9) Ut ergo descenderunt

---

ergo eis iesus. pueri numquid pulmentarium habetis. responderunt ei. non. 6 ad ille
dixit eis. mittite in dexteram partem nauis retiam et inuenietis. miserunt ergo. et non
poterant trahere eam. prae multitudine piscium. 7 dicit ergo discipulus ille. quem
diligebat iesus petro dominus est. simon uero petrus. cum audisset quia dominus est.
tunicam se succinxit. erat enim nudus. et misit se in mare. 8 alii autem discipuli nauigio
uenerunt. non enim longe erant a terra. sed quasi a cubitis ducentis. trahentes rete
piscium. 9 ut ergo descenderunt in terram uiderunt prunas positas. et piscem superpositum.

---

pul. *e*; > habetis aliquid pulmentum uos *a*. **responderunt**: dixerunt *d*. *om*. ei *e r*.

6. + ad ille *ad init. a d e f q*, + ipse autem δ *et gr. plur.* ὁ δέ; *om*. ℵ$^{* et cb}$ 239. **dixit** (εἶπεν *plur.*) *cum* B𝔉CDEFGΘIKMM˹OSTVWXYZ *cod. caraf.* 𝕾 *Bentl. a d e f q* δ: dicit (λέγει ℵ$^{* et cb}$ 239) AΔ ƎPHR𝔖𝔚𝕮 *b c r aur. Aug.* mittete ƎP* (*corr. mg.*); mitte *e et* βαλε Λ*. **in**: ad T. **dexteram** *codd. paene omn. et vg.*: dextram FZ*; + partem DƎP^{mg}R *a b c d e f q r* δ, *et gr. est* τὰ δεξιὰ μέρη. nauicule O; nauis ƎP^{mg}R *gat. b d e f q r* δ; *gr.* τοῦ πλοίου. retem ƎP^{mg}O *b*; retiam *d e f*, retia D *c q r*; *om. a*. **inuenietis**: + dixerunt autem (ergo + praeceptor E) per totam noctem laborantes (-tem E) nihil coepimus (o *sup. lin.* D) in uerbo autem tuo (*om.* E) mittemus (mittimus R; + retae E) DE ƎPR *cum gr.* ℵ^{ca} *aeth. et Cyr.* 112; *ex Luc.* v. 5. misserunt DƎP; + illi *a* (*d*). **ergo** (οὖν): *om. a e r cf.* ad illi mis. *d cum gr.* ℵ*D; *deinde* + rete R *cor. uat.**, + retia DEHKTVZ *c et* **et iam** *infra in* retiam *mutauit* M˹[1]; *sine auct. graeca*. etiam *uno uerbo* E; *om.* M˹[1]; *om.* **iam** TZ *a c e f q*; et non etiam δ; et amplius *d*. **non** *om. d r** (*uide infra*). **ualebant** (ἴσχυον ℵBCDL *etc.*) *codd. et vg. et* poterant *a b d f r*: potuerunt *e q et* ἴσχυσαν APXΓΔ *etc.* illut GR, illum F, illa T; *om.* E *r*. traere C. **ualeb. illud trahere** *hoc ordine codd. et vg. aur. Aug. contra graecum*: > ualebant trahere ea *c cf. f*; > potuerunt retia trahere *q*; > extrahere illam non pot. *e*, *cf.* ἑλκύσαι αὐτὸ ἴσχ. Π *min.*, > trahere non pot. retiam *a*; > eam trahere pot. (*om.* non) *d*, illud retrahere ual. δ, retrahere (*corr. in* nec trahere) pot. *r cum gr. plur.* αὐτὸ ἑλκύσαι ἴσχ.; > prae mult. piscium etiam non pot. retiam trahere *b*. **a** (ἀπό) *cum* A𝔉CDΔEƎPFGHIMM˹RSTX^{c}Y *c d* δ *Aug.*: prae BΘKOVWX*Z *vg. a b e f q r aur.* multitudinem E.

7. **dicit** (λέγει): dixit DW𝕾𝕮 *c*. discipus Z* (*corr.* Z[2]). dilegebat D, diligabat O. ihesus C. *om.* **petro** B *b*. **est** + noster *d et gr.* D. symon CDW; *om.* δ (*non* Δ^{gr}); + itaque DƎP^{mg}T *b r*, + ergo E *d e q Bentl.*, + uero *f*; *et gr. omn. habent* οὖν. **petrus** + itaque R. > cum aud. autem si. pe. *c*, itaque petr. audiens δ, et si. petr. audito *a*. quum Θ. audiisset D. **tunicam** *codd. plur.* (*et* A*) *uett. plur.*, tonicam DEM˹, in uestem δ (επ, ενδυτην Δ): tunica A^{c}CIRT (tunc T*) *vg. Aug. b c*. succincxit EY, sunccinxit Θ, subcinxit Z, succinxis V; praecincxit R *a e r*, cinxit *d*, circumc. *q*. > succ. se tunicam G *aur*. **erat en. nudus** *om.* H* (+ *mg.*). missit DƎP. **se** + et salibit *d*; D^{gr} ηλατο *pro* ἔβαλεν ἑαυτόν. mari T.

8. + et *ad init.* D. *om.* **alii . . . uenerunt** E. illi alii *c*, ceteri *b*. **autem** *om. a c e*. **nauigio** (τῷ πλοιαρίῳ): nauicula *a*, per (in *e*) nauiculam (nauem *r*) *d e r*. uenierunt D. **nauig. uen.**: nauigauerunt M *c*. longue D. erat terra *a*. set W; *om. a*. **quasi** *sine add. codd. plur. vg. et a* (fere) *ff*$_{2}$ *q r aur.*: + a B𝔉IOX (*sed euanuit*) Z *b c d* (sicut) *f* δ, fere ad *e*, *et gr.* ὡς ἀπό. gubitis *b e*. docentis G *e*, ·cc·is DE; uiginti *a*. **trahentes r. piscium** *om.* A* (+ *mg.*). trahebant *a*. retia *c ff*$_{2}$ *r aur.*, retiam *a b d e*; + plenum ƎP^{mg}. **a trahentes** *def.* Δ *ad finem euangelii*.

9. **descenderunt** (disc. DƎPR) = ἀπέβησαν *gr. plur.*, exierunt *d*: ascenderunt E *et* ἀνέβησαν ℵ*H 91 *syr. sch.* terra Z* (*sed corr.*). uident *a d e ff*$_{2}$ *r* (uideat) *Bentl. cum gr. plur* (*sed* ειδαν P).

in terram
uiderunt prunas positas
et piscem superpositum
et panem
10 dicit eis iesus adferte de piscibus
quos prendidistis nunc.
11 (222. 9) Ascendit simon petrus
et traxit rete in terram
plenum magnis piscibus
centum quinquaginta tribus
et cum tanti essent
non est scissum rete.
12 (223. 9) Dicit eis iesus uenite
prandete.
(224. 10) Et nemo audebat discentium
interrogare
eum tu quis es?
scientes quia dominus esset.
13 (225. 9) Et uenit iesus et accepit
panem
et dat eis et piscem similiter.
14 (226. 10) Hoc iam tertio manifestatus
est iesus discipulis cum resurrexisset
a mortuis

---

et panem. 10 dicit eis iesus. afferte de piscibus quos modo cepistis. 11 ascendit simon
petrus et traxit retiam in terram. plenam magnis piscibus. centum quinquaginta tribus.
et cum tanti essent. non est scissum rete. 12 dicit eis iesus. uenite. prandete. nemo
tamen audebat ex discipulis interrogare eum. tu quis es. scientes quia dominus est.
13 uenit ergo iesus. et accepit panem et benedicens dedit eis. et piscem similiter. 14 hoc

---

prunas positas (*ἀνθρακιὰν κειμένην cf. ad* xviii. 18) *codd. et vg.* (possitas DEƎPR): *om.* **positas** T; pruna posita Z*(*corr.* Z²); carbones positos *d e*; carbones incensos *a b c* ff_2 *r aur.* (=*ἀνθρ. καιομένην*?). superpossitum DEƎPR; impositum *b d.*

10. **eis**: ei X. ihesus W. **adferte** AƎFDEƎP GMTORSTYZ*, adferitis *a*: afferte BCFHΘIKM VWXZ² *vg. Tisch.* **de** (*ἀπό*): ex B *et ἐκ* DL. pisciculis *e.* **prendidistis** (*cf. u.* 3) ƎPGHIMMT VWZ *vg. b*, praendid. ΘK, praended. E: prendistis ABƎFCFORSXY *Tisch.*, cepistis uel prendistis δ, preendistis T; praehendistis *gat.*; adprehendistis D *Aug.*; cepistis *a c d f* ff_2, coep. *e r aur.* **nunc**: *om.* D (*sed uide u.* 11) *a*; modo *f r.*

11. + tunc *ad init.* D *c.* hascendit C, ascen *tantum* MT; + ergo HΘS *r*, + autem I; + *οὖν* ℵBC LXΠ² *min.* symon CDEW; *om. r.* trahit *b* δ. retem FG *b* ff_2 *r*; retia *c*, retiam *a d e f.* **in**: ad *a b c e* ff_2 *r*, super *d*; *gr. εἰς τὴν γῆν* ℵABCL *etc.*, *ἐπὶ τ. γ.* D *min.*, *ἐπὶ τῆς γῆς* EGHKM *etc.* terra Z*(*corr.* Z¹). > pl. ad terr. *b*, plenam super terr. *d. om.* **magnis** *e*; magnorum piscium *d*; > piscibus magnis *c* ff_2 *aur. et gr.* ℵBCE *al. mul.* **piscibus** + quasi R. **centum**: ·c· DE. quinquagenta R; ·L· DEW; + et ƎP^mg R *aur.* IIIbus D, III^s E; + erat enim nudus H. quum Θ. **tanti**: multi *e.* aessent C. **est**: *om.* H; sunt *r.* scisum EƎPRS; ruptum *b.* scissa retia *a d e r.* retem ff_2.

12. dixit T. **eis**: discipulis suis *r.* ihesus C. **uenite** + et E. prandite EƎPRS *aur.* **et nemo**: nemo tamen *b d e f* ff_2 *aur.*, nemo autem *c* δ; et nemo tamen D; *gr. οὐδεὶς δέ pl.*; *om. δέ* BC. audebant E, audiebat R, ausus est *c.* **discentium** (*τῶν μαθητῶν*) *legimus cum* GH*M *b* ff_2, *ed. Uiuian* 1534, *Beza* (*qui Luc.* xix. 37 *recte confert*), *Bentl.*; discipulorum *e* (> disc. audere) *ed. Iunta* 1534, *Erasm.*, ex discipulis R *a* (+ eius) *d* (de) *f r*, discumbentium discipulorum δ: discumbentium ABƎFCDEƎPFH¹ΘIKMTOSTVWXYZ *vg. Tisch. c aur. Aug. ad loc.* (*sed uide nos ad* xx. 25), *cf. uersionem Anglo-Sax.* nan ðæra ðe ðar sæt. *Uide ad Luc.* xix. 37 *ubi* **discentium** *cum codd. nostris* GM *legimus; sed illic in* discendentium *hic in* discumbentium *deprauatum est; τῶν ἀνακειμένων citat Millius ex Uelesianis, sed proculdubio latinizant, cf. Scriuener 'Introduction' ed.* iv. (1894), I. *p.* 209. **eum**: e *sup. lin.* H; ei E; *om.* X* (+ *cor.*). **quis**: qui M *a.* sciens O*(*corr. m. ant.*). **esset** *codd. plur.* (*in ras.* X, es|||| Θ): est BCIMTTVWZ *vg. Tisch. uett. Aug.*; *om.* D. > ipse est dominus ff_2.

13. **et uenit** (ueniet H) *codd. et vg. contra gr.*: *om.* **et** *a b d e r aur. et gr.* ℵBCDL *min.*; uenit ergo *f* ff_2 δ *gr.* ΑΓΔΛΠ *etc.*; tunc *c* (*et om.* **et** *sec.*). **accepit** *codd. plur.* ς𝔖 *b c e f* ff_2 *r* δ *aur.*, sumpsit *a*, *contra gr. λαμβάνει*: accipit ƎPR𝔓ℭ *Tisch. d Aug.* **panem**: + et benedixit DEW *r* δ^mg; + benedicens *d* (*f*); + *ευχαριστησας* D. **dat** *codd. plur. cor. uat.** 𝔓ℭ *et gr. δίδωσιν*: dabat HΘT^c *cor. uat. mg.* ς𝔖 *b*; dedit DEƎPFRW *a c d e f r* δ *et εδωκεν* D^gr. pisce R, piscis *a.* *om.* **et piscem** W.

14. **hoc**: + autem MT, + enim ƎF; + *δέ* ℵGLX 33. **iam** *om.* ƎFMT *non gr.* **manifestatus est** (*ἐφανερώθη*): manifestauit se G *b c e*, ostendit se *a r*, *et ἐφανέρωσεν ἑαυτόν* X *min.* **iesus**: *om.* E *cum gr.* S 234. **discipulis** (cum discipulis DE) *sine addit. codd. plur. a e* ff_2 *aur. et gr.* ℵABCL *min.*: + suis BƎPIORTW *vg. b c d f r Aug.*, + eius δ, *et* + *αὐτοῦ* DXΓΔ *etc.* **cum** (quum Θ) **resurrexisset** ACDEΘIMTRSTWX𝔓𝔖ℭ *c* ff_2 δ *aur.*,

15 cum ergo prandissent
(227. 9) dicit simoni petro iesus
simon iohannis diligis me
plus his?
Dicit ei etiam domine
tu scis quia amo te
dicit ei pasce agnos meos.
16 (228. 10) Dicit ei iterum simon iohannis
diligis me?
ait illi etiam domine
tu scis quia amo te.
(229. 9) Dicit ei pasce agnos meos.
17 (230. 10) Dicit ei tertio simon iohannis
amas me?
contristatus est petrus
quia dixit ei tertio amas me?
et dicit ei domine tu omnia scis
tu scis quia amo te.

---

iam tertio. manifestatus est iesus discipulis suis. postquam resurrexit a mortuis. 15 cum
ergo manducassent. dicit simoni petro iesus. simon iohannis diligis me plus his. dicit ei.
etiam domine. tu scis quia amo te. dicit ei pasce agnos meos. 16 iterum dicit ei iesus.
simon iohannis. diligis me. ait illi. etiam domine. tu scis quia amo te. dicit ei pasce
oues meas. 17 dicit ei iesus tertio. simon iohannis. amas me. contristatus est petrus quia
dixit ei tertio amas me. et dicit ei. domine. tu omnia nosti. tu scis quia amo te. dicit

---

postquam resurrexit *a* (> a mor. res.) *f r*: cum surrexisset BꝐꝐPFGHKMOVYZϛ *Bentl.*, postquam surrexit *b e*, surgens *d*.

15. quum CΘ, qum H. prandidissent M *b ff*$_2$ *r aur.*, -diderunt *a*; manducassent *f*. dixit E. **simoni**: i *fin. sub lin.* R; symoni CDW; simon E; *om. a e.* > iesus sim. petro ET (*a*) *c d ff*$_2$ *cum gr.* D. > dicebat dominus iesus sim. petr. M^{mg}. *om.* **iesus** *Aug. cum gr.* S *min.* symon CD. **iohannis** (ioh‾ D, ioannis 𝔖ℭ, iohannes BH *e*) = *ἰωάννου* ℵ^{a}BC*DL: bariona *c et ἰωνᾶ* AC^{c}XΓΔ (io‾ δ) *etc.*; iona *hic et* 16. 17 *edd. Maresch.* 1531, *Uiuian et Iunta* 1534. diliges B *b* (*et* 16), dilegis DꝐ; amas *a e*; *gr. ἀγαπᾷς.* **plus his** (hiis RW, quam istos *d*) *om. a b c e ff*$_2$* *r aur. cum gr.* 1. 22. 2^{pe}. **dicit** *sec.* . . . **meos** *om.* T* (+ *mg.*). *om.* **ei** *pr.* D. eciam W, aetiam E; utique *a b e r.* **etiam domine** *om.* T^{mg}. *om.* **tu sc. q. amo te** *a e r.* qui^{a}amo M. **amo** (*φιλῶ*) *omnes.* **ei** *sec. om. gat.* (*non autem* E). **pasce** (*βόσκε*) *omnes et uersio Iberica* (*Georg.*) azoven (= pasce). **agnos** (hagnos C) **meos** = *τὰ ἀρνία μου* ℵABC^{2}LX *etc.*: oues meas Θ *a b c d e r et τὰ πρόβατά μου* C*D 36^{ev}. *post* **dicit** *tert. def.* O.

16. **dicit ei iterum** *codd. plur. et vg. et gr.* AB LX *etc.*: > iterum dicit ei *b f cum gr.* ℵC; dicit ei secundo *c e*, di. ei iterum secundo δ; *gr. plur. λέγει αὐτῷ πάλιν δεύτερον, sed om. δεύτερον* ℵ* 249, *om. πάλιν* D; *deinde* + iesus *f*, + dominus *d et* D^{gr}. **iterum . . . me** *om.* T*(+ *mg.*). symon CD *et* 17. ioannis 𝔖ℭ, ioh‾ D, iohs̄ δ, iohannes H *a ff*$_2$; bariona *c*, *uide u.* 15. dilegis DꝐ; amas *a d e*; *gr. ἀγαπᾷς.* **me** + et D. **ait**: a *casu om.* V. **illi**: ille HΘ. et iam R, aetiam E, eciam W; ita *c*, utique *a e r.* *om.* **ait illi etiam** T^{mg}. **amo** (*φιλῶ*): diligo *ff*$_2$. *om.* **tu scis q. amo te** *a.* **dicit ei** *sec.* + iterum ϛ𝔖 *edd. Hailbr.* 1476, *Wild* 1481, *Kesler* 1487, *Paganini* 1497, *Froben* 1502, *Sacon* 1515, *et* 1519 (dixit). **pasce** (pasces M) = *ποίμαινε*: *uersio Iberica* (*Georg.*) da'mtsqsen (*anglice* tend *et sic Reu. Uers. Angl.*), *cf. Erasm.* '*bis dixerat βόσκε id est* pasce *siue* ale, *semel ποίμαινε id est* rege.' **agnos meos** *codd. et vg. et aur. contra graecum*: oues meas E *a c d e f ff*$_2$ *r* δ *et τὰ πρόβατά μου* ℵAXΓΔ *etc.*, *μου τ. π.* D; ouiculas meas *b Ambr. in Luc. lib.* x *col.* 1542 (*uide ad u.* 17), *Lucif.* (*de non parc.*) *c.* xi '*petro dicit beato* pasce agnos meos *et iterum* pasce ouiculas meas' (*ed. Hartel p.* 233), *et τὰ προβάτιά μου* BC 19.

17. ei *pr.* + iesus *f.* tercio *bis* W; ·III· *pr.* D; tertium *pr. d.* ioannis 𝔖ℭ, ioh‾ D, iohs̄ δ, iohannes *a ff*$_2$; bariona *c*, *uide u.* 15. **amas me** *pr.* (*φιλεῖς με*): á me K; dilegis me D* (*corr.* D^{mg}) *sed cf. Ambr. in Luc. l. c.* '*denique tertio dominus non iam* diligis me *sed* amas me *interrogauit*'; *deinde* + et *m.* **contristatus est** *partim in ras.* G. **est**: *om.* D; + symon DE. **dixit**: dicit EY. **ei** *sec. om.* Z. **tertio** *sec.* + symon ioh‾ D (*sed exp.*). **amas** *sec.* (*φιλεῖς*) *omnes.* **et** *cum* ꝐCEꝐ FGΘIKMRVWXZ *vg. c d e f ff*$_2$ *m* δ *aur. Aug. et gr. plur.*: *om.* ABDHMSTY *a b r Tisch. et gr.* A. *om.* **dicit ei domine . . . amo te** D. **dicit** *sec.*: dixit *vg. m r et gr.* BCΓΔ *etc.* **ei** *tert.*: *om. ff*$_2$ *cum gr.* B 249; + etiam *b.* *om.* **tu** *pr. c* (*r*). > tu domine X^{1}. **tu omnia** (*σὺ πάντα* AC^{3}XΓΔ *etc.*): > omnia tu ꝐPKTZ *a* (> omnia tu nosti domine) *d e ff*$_2$ *m* (*codd. aliq.*) *aur. et gr.* ℵBC*D 33. **scis** *pr.* (*οἶδας*): *melius* nosti *cod. caraf.* ϛ𝔖ℭ *a c e f m r aur.* > scis omnia *b.* **tu scis** *om.* ERT *r gat.* **scis** *sec.* (*γινώσκεις*): nosti *b ff*$_2$, cognoscis δ.

(231. 9) Dicit ei pasce oues meas.
18 (232. 10) Amen amen dico tibi
cum esses iunior cingebas te
et ambulabas ubi uolebas
cum autem senueris extendes manus
tuas et alius te
cinget et ducet quo non uis
19 hoc autem dixit significans
qua morte clarificaturus
esset deum
et hoc cum dixisset
dicit ei sequere me
20 conuersus petrus uidit
illum discipulum quem
diligebat iesus sequentem
qui et recubuit in caena
super pectus eius et dixit
domine quis est qui tradit te?
21 hunc ergo cum uidisset
petrus dicit iesu
domine hic autem quid?
22 dicit ei iesus si sic eum uolo manere

---

ei iesus. pasce oues meas. 18 amen amen dico tibi. cum esses iubenis. cingebas te ipsum.
et ambulabas ubi uolebas. cum autem senueris. extendes manus tuas. et alius te cinget.
et ducet quo tu non uis. 19 hoc autem dixit. significans. qua morte clarificaturus esset
deum. et hoc cum dixisset. ait illi. sequere me. 20 conuersus autem petrus uidit illum
discipulum quem diligebat iesus. sequentem. qui et recubuit in cena. super pectus iesu.
et dixit. domine quis est qui tradidit te. 21 hunc ergo ut uidit petrus. dixit ad iesum.
domine hic autem quid. 22 dicit ei iesus. si eum uolo manere donec ueniam. quid ad te.

---

amo (φιλῶ) *omnes.* **dicit** *tert.*: dixit 𝔖ℭ *a.* **ei** *quart.* + iesus *f* δ *et gr.* ABCXΓΔ *etc.* **pasce** (*βόσκε*) *omnes.* **oues** (houes C) **meas** = *τὰ πρόβατά μου* ℵDXΓΔ *etc.*: agnos meos E *gat. et τὰ ἀρνία μου* Λ; ouiculas meas *Ambr. de fid. l.* V *ad init.* '*Petrus . . . qui tertio meretur audire* pasce agniculos meos, pasce agnos meos, pasce ouiculas meas'; *sed contra in Luc. l. c.* '*iam non* agnos *ut primo . . . nec* ouiculas *ut secundo, sed* oues *pascere iubetur*'; *item τὰ προβάτιά μου* ABC.

18. quum *bis* Θ, qum H. aesses C. iuuenior C^{c}T *c* ff_2; iuuenis *d f q r*; adulescentior *a e.* ci^{n}gebas H, cinguebas D; praecingebas *a* (-ges) *b c e* ff_2 *r.* teipsum *a d f* δ. ambulas E *a*; ibas *c.* **ubi** (hubi C) **uolebas**: *om. b*; quo uis *a.* saenueris C. *om.* **ext. m. tu. et** *e.* extende X (*partim in ras.*). manum tuam M* (*corr.* M^{1} *et* + as *lapsu*). **alius**: alter *a*; alii *d et gr.* ℵ*C^{2}DΠ *min.* ἄλλοι. cinguet D; cingit *a*; praecinget *b c e* ff_2 (-git) *r aur.*, cingent *d et gr. ut supra.* ducit EM *b*; ducent *d*; ἀποίσουσιν $ℵ^{c}$Π *min.*, οἴσουσιν C^{3} 33, απαγουσιν D; + te *a c d* ff_2 δ *et gr.* $ℵ^{c}$AD *min. pauc.* **quo** + tu DEGς𝔖ℭ *b c d e f* ff_2 *aur. Aug.*

19. **hoc** *pr.*: haec R *d cum gr.* D. quam *a*; qua uel quali δ. mortem G *a.* glorificaturus esset X, honorificaturus es. *a*, honoraturus es. *e*; honoraret *r*, honorificabit *d.* aesset C; est T. **deum**: eum *e.* quum Θ, qum H. > cum hoc ꝸFE(Θ)KVWZ *vg. b aur.* hoc dicto *c e*, h. dicens δ. *om.* **et hoc c. dix.** *a.* **dixisset** + et R. **dicit**: dixit E.

20. **conuersus** + autem H^{mg}ΘM *d f* δ *et* + δέ ℵDX *etc.*; et conu. *a* ff_2. **petrus**: + et E; + dixit D* (*sed exp.*). uidet *d cum graeco* βλέπει. *om.* **illum** *a d e r* δ. > disc. illum X. dilegebat D. ihesus C *et* 21, 22. sequenteme + se D. > seq. quem dil. ies. *c.* > et qui D ff_2. recumbuit ƎP; recubuerat *a e* ff_2. **caena** (*cf.* xiii. 2, 4 *etc.*) CDƎP GΘIKMTV: cena ABꝸFEFHMRSTWXYZ (*post* ce *def.*), coena *vg.* supra B *a q.* **pectus** *ex* petrus R. **eius**: iesu *a f cum gr.* C^{vid}, *et* > super pectus iesu in cena *r.* **et** *sec.* + ei X (*ut uidetur*). dixerat *a c* ff_2, dicit R; + ei ff_2, + illi *d cum gr.* ℵCD. 33. **quis**: qui T*. > quis domine D. **qui tradit** (ὁ παραδιδούς) *cum* ABƎPSY *r Bentl.*, q. prodit *q*, q. tradidit F *d f*: qui tradet ꝸFCDEGHΘIKMMT RTVWX *vg. a b c* ff_2 δ *aur. Aug.* **quis est . . . domine** *u.* 21 *om. e.*

21. **ergo** *om.* δ *et gr.* AXΓΔ *etc.* quum Θ, qum H. **dicit** (λέγει): dixit 𝔖ℭ *f r cum gr.* ℵ ειπεν. **quid** + est $ƎP^{mg}$.

22. dixit 𝔖 *et ed. Sacon* 1519. **si sic** (*cf. gr.* D εαν αυτον θελω μενειν ουτως *et* si eum uolo sic manere *d*) *edidimus cum* ꝸFF*H*(*erasit* si *cor.*) V ff_2 *M. B. Cott. Tib.* A. II, *Harl.* 2826, *Oxon. Laud. Lat.* 26, *Par. lat.* 2. 261. 262*, *cod. Donatiani ap. Erasm.*, *et Dionys. oblongo ap.* ς, *codd. ap. Marianum Uictorium, de quibus uide infra, Bentleio* (*ut uidetur, cf. praef. nostram p.* xxvi), *cf. et Hieron. Iouin.* i. 26 'quid ad te si eum uolo sic esse,' *ubi M. Uictorius laudat cod. gr.* '*quem Tridentum attulit Claromontanensis Episcopus anno Domini* 1546' (*i.e.* D^{vr}) . . . '*cui consentit*

donec ueniam
quid ad te? tu me sequere.
23 Exiuit ergo sermo iste
in fratres quia discipulus
ille non moritur
et non dixit ei iesus non moritur
sed si sic eum uolo manere
donec ueniam quid ad te?
24 Hic est discipulus qui testimonium
perhibet de his
et scripsit haec
et scimus quia uerum est
testimonium eius
25 sunt autem et alia multa

---

tu sequere me. 23 et exiuit hic sermo ad fratres. quia discipulus ille. non moritur. et non
dixit ei iesus. quia non moritur. sed si eum uolo manere donec uenio. quid ad te. 24 hic
est discipulus qui testimonium perhibuit de his. et scribsit haec. et scimus quia uerum
est testimonium eius. 25 sunt autem et alia multa. quae fecit iesus. quae si scribantur
singula. nec ipsum arbitror. mundum capere. eos qui scribendi sunt libros. amen.

Latinus qui est in Basilica S. Pauli, a Carolo Magno illi Ecclesiae donatus, et uulgatus ubique Sacrarum Missarum Codex, et alii tres, duo qui sunt in monasterio Sublacensi, et tertius quem ego legi in monasterio S. Dionysii Parisiensis'; codices tamen Missarum et editiones, quae contulimus, fere omnes in euangelio Festi S. Iohannis legunt sic eum uolo, *nisi unus sc. M. B. Add.* 17742 *saec.* XIII *qui habet* **si sic**. *Correctio Alcuiniana est; sed lectio Hieronymiana uidetur cum ab ipso Hieronymo usurpetur et in ueteribus non appareat, ff*$_2$ *enim codex mixtus est*: si (*ἐάν graeci*) M *e f q δ codd. Corsendonk.* (*i.e. Berolin. Bibl. Reg. Theol. lat.* 4to, 4) *et Constantiensis ap. Erasm., Uat. Reg.* 14 (*saec.* X, *uide Blanchinum Eu. Quadr.* II. *p.* DCIIII *et Uallarsium in ed. Hieron. Diu. bibl.* X *p.* 871), *edd. Maresch.* 1531, *Uiuian et Iunta* 1534, *Sonnius* 1628, *et maluit* si *ipse Erasm.*; sic ABCDEƎPF^{2}GH^{c}ΘIKMTRSTWXY *vg. b c r aur., cor. uat.* ('sic *ant. Aug. glo., sed grecum hic et infra* si'), *Ambr. in Pss. et in Luc., Aug. in Ioh.; credidit Erasm. ex contextu Augustinum in commentariis legisse* si, *et* sic '*ab indocto quopiam corruptum esse*'; *sed uide tr.* 124 *in Ioh.* §§ 1, 2, 3 ('*manet tamen quaestio cur dixerit dominus de homine morituro* sic eum uolo manere donec ueniam'), 5, 6 ('uolo eum manere, *id est expectare,* donec ueniam'), *ubi numquam uerborum sententiam hypotheticam animaduertit; cf. et H. Bukentop 'Lux de luce' pp.* 281–2 *qui Zegeri et Fr. Lucae Brugensis notas utiles laudat. I. Rendel Harris* ('*Study of Cod. Bezae*' *Cantabr.* 1891 *p.* 33 *seq.*) *credit* sic *hoc loco ex uulgari et antiqua consuetudine pro* si *scriptum esse, ut in cod. Bezae Act.* v. 38, vii. 2; *certum enim est has particulas etymologia penitus coniunctas esse, neque nos negauerimus in uett. latt. et Irenaeo* sic *forsan pro* si *alibi scriptum fuisse, ut in cod. Lugd. Leu.* v. 1, *et in k Mc.* xi. 43 *et* D *Lc.* xii. 26 *et* DƎP^{mg}R *ib.* 49; *sed cum mentem Hieronymi exquiramus, in nostra lectione adquiescimus. Deficiunt codices* ΔJOQZ *a*.

23. exiit DƎP*(*corr. mg.*)𝔖ℭ, uenit uel exiit *δ*. **sermo iste** (*ὁ λόγος οὗτος* AXΓΔ *etc.*) *et δ*, uerbum hoc *r*: > hic sermo *uett. rell.*, hic uerbus *d, οὗτος ὁ λόγος* ℵBCD *min.* in (*εἰς*) *cum* AɃCDFGIMST*Y* *a e*: inter BEƎPHΘKMTRT^{c}VWXY^{sax} *vg. q r δ Aug.*; ad *f*, apud *b c d ff*$_2$ *aur.* **fratres** + et putauerunt *d et* D^{gr}. morereretur CD(morir.)T *a b*; morietur *c*. **et non dixit** (*καὶ οὐκ εἶπεν* ADX *etc.*): *om.* et ƎPR *aur.*; > non dix. illi autem *c*, *et οὐκ εἶπεν δέ* ℵBC 33. **ei**: *om.* R *a r et gr.* 69; illud *d et* D^{gr}. **iesus** *sine add. codd. vg. uett. plur. cum gr.* DΛ: + quia W *c f ff*$_2$ *δ Bentl. et gr. plur.* morietur CT *b c ff*$_2$ *q*^{1}; moriretur D; morieris *d e r et αποθνησκεις* D. **si sic** (*uide ad u.* 22) *cum* GMV *cod. Donatiani ap. Erasm.*: si (*ἐάν*) *Oxon. Laud. lat.* 26, *Par. lat.* 2. 262, *codd. Constantiensis, Corsendonk., et Dionys. oblong., d e f q δ* (*sed forsan inceperat* sic *scribere*); sic ABɃCDEƎPFHΘIKMTRSTWXY *Par. lat.* 261 *vg. a b c r aur. Aug., edd. Maresch.* 1531, *Uiuian et Iunta* 1534, *Sonnius* 1628; *om. ff*$_2$. > uolo eum *c*. remanere *c q*. > uolo man. eum *ff*$_2$. **ueniam** *cum* CDEIKM^1(*ut uidetur*)MTTVWX* *vg. q r δ Aug.*: uenio ABɃƎPFGHΘM*RSX^{c}Y *a b c d e f ff*$_2$ *aur.* *om.* **quid ad te** D *a e cum* ℵ* 1. 22. **ad**: a H. **te** + tu me sequere E *c*.

24. di^{s}cipulus R; + ille E *vg.* (*non cod. caraf.*) *Aug. et edd. ant.* test. peribet T; test. perhibuit ɃD *f*; test. dat *d*; testificatur *a q*; + ueritati D* (*sed exp.*); + de me *ff*$_2$. de hiis EƎP; de iesu *a e* (-sum). **et** *pr.* (*καί plur.*): + qui BF *b d e ff*$_2$ *q r Bentl. et καὶ ὁ* BD; > qui et *c et ὁ καί* ℵ^a 33. 69. 122**. 124 *etc.*; *libere a* et quis scripsit haec scimus et scimus *etc.* scribsit ɃEFGSX*Y, scribit *r*. hec W; > et qui de eo scr. *e*. testimonia E. > eius test. *d aur. cum gr.* D 48^{ev} *Cyr.*

25. *inc.* et alia autem multa (+ facta quae *ff*$_2$^{c})

quae fecit iesus
quae si scribantur per singula
nec ipsum arbitror mundum
capere eos qui scribendi
sunt libros amen

EXPLICIT EUANGELIUM SECUNDUM IOHANNEM.

---

fecit ies. quae *ff₂*; et alia (+quidem *b r*, +autem *e*) multa fecit iesus quae *a b e r*. **multa**: plura *d*; +quidem *c*. *post* **quae** *pr. def.* B. **fecit iesus** (ihesus C; christus iesus *d*): non sunt scripta *gat.*; +quae non sunt scripta in hoc libro *b*. scriberentur *bis* *ff₂* (*r*), *pr. a*, *sec. b e*; scribebantur *pr. b*. **per singula** (καθ' ἕν): *om.* **per** R *e f r*; singulariter *d*. **ipsum**: uniuersum *forsan q* (*sed membrana lacerata est*). **arbitror**: existimo *a*, aestimo *q*, facile puto *d* (*cf.* xii. 42). hunc mundum *e*. **capere** + posse H^{mg}ΘW *vg. a et* > posse capere mundum *q*. **eos q. scr. s. libros**: scribendos libros δ; qui scriberentur libri *e*, q. scribuntur libri *d q*; et libros qui scribantur *a*, eos l. q. scriberentur *b ff₂*. **libros**: +finit R; +deo gratias V. **amen** *legimus cum* AꝐGMRSVXY *c f r et gr.* EGKMSUXΓΔ *etc.*: *om.* ꝐCDEFHΘIKMTW *vg. a b d e ff₂ q δ aur. et gr.* ℵABC^{vid}D *min.*; *deinde* +deo gratias ꝐI.

explicit euangelium secundum iohannem *cum* AꝐꝐ(finit)HKMTX *a*: explicit liber secundum iohannen Y; > euangelium secundum iohannem explicit G *b* (+in deo) *d f ff₂*; secundum iohannem explicit *q r* (+pax, pax, pax); explicit ordo euangelicus incipit ordo apostolicus Θ; expł. ·IIII·or aeugłu E; finita sunt aeuanguelia numero quatuor matheus marcus lucas iohannis D; explic. in nomine domini nostri iesu christi euangelia quattuor secundum mattheum secundum marcum secundum lucan secundum iohannem M; *nihil habent* CIRSV *vg. e δ aur.*; *deinde* +in nomine domini nostri iesu christi G; +deo gratias ꝐI; +deo gratias semper amen X; +uers̄ Ī DCCC (*i. e.* mille octingenti) K; +matheus uersus habet ·ĪĪ DCC, marcus Ī DC, lucas ĪĪ DCCCC, iohannis ĪĪ CCC, et facit totum ŪIIIĪ CCCC D; +proemendaui ut potui secundum codicem de bibliotheca eugipi praespiteri quem ferunt fuisse sc̄i hieronimi indictione ·UI· p̄. con̄. bassilii ·ŪC· anno septimo decimo Ꝑ *uide praefationem p.* xi.

DELECTUS NOTULARUM IN IOHANNE LECTORIS NOTATU DIGNIORUM.

1. Notae orthographicae :—
 i. 19 **hierosolymis**; iv. 5 **sichar**; 42 **loquella**; vi. 9, 13 **hordiacios**; 71 **scariotis** *cf.* xii. 4, xiii. 2, 26, xiv. 22; vii. 2 **scenopegia**; ix. 16 **schisma**; x. 22 **encenia**; xi. 54 **ephrem**; xix. 13 **lithostrotus**.

2. Idem uerbum Graecum diuerse redditum :—
 iii. 3, 4 *γεννηθῆναι* **nasci** *et* renasci; *ἄνωθεν* **denuo** *et* de nouo; *δεύτερον* **iterato**, iterum, rursus; 16 *μονογενής* **unigenitus** *et* unicus; v. 7, xi. 1 *ἀσθενῶν* **languidus, languens**, infirmus *etc.*; vi. 12 *ἐνεπλήσθησαν* **impleti** *et* saturati; xii. 23 *et saepius* *δοξάζειν* **glorificare, clarificare**, honorificare, honorare, magnificare; xii. 47 *σώζειν* **saluificare**, saluum facere, saluare; xvi. 23 *ἐρωτᾶν* **rogare** *et* interrogare.

3. Tempus praesens et futurum :—
 uenit *et* ueniet; iv. 21, 23, 25, 35, v. 24, ix. 4, xi. 48, xiv. 30, xvi. 2, 7, 25.
 habetis *et* habebitis; vi. 53, xii. 8, xiii. 8, xvi. 33; *cf.* xiv. 19, xv. 27.
 quaeritis *et* quaeretis; vii. 34 (*q. u.*), 36, viii. 21, xiii. 33. *Cf. et* iii. 18, vi. 54, vii. 8, x. 5, 12, xi. 10, xii. 24, xiii. 38, xiv. 23, xxi. 20.

4. Tempus praesens et perfectum :—
 iii. 12 **creditis** *et* credidistis, *cf.* vi. 36, 69, xvi. 27.
 v. 43 **accipitis** *et* accepistis, *cf.* xxi. 13. i. 26 **stetit** *et* stat, *cf.* viii. 44.
 v. 45 **speratis** *et* sperastis; viii. 49 **inhonoratis** *et* inhonorastis; xvi. 27 **amatis** *et* amastis. *Cf. et* v. 24, viii. 29, xiii. 5, xv. 6, 14, xx. 5, 6, 14.

5. Modus indicatiuus et subiunctiuus :—
 v. 6 **habet** *et* haberet; xx. 9 **oportet** *et* oporteret; xx. 15 **esset** *et* est, *cf.* xxi. 12; ix. 28 **es** *et* sis; v. 45 **accusat** *et* accuset; xi. 56 **ueniat** *et* uenit; xv. 15 **facit** *et* faciat; viii. 50 **qui quaerit et iudicat** *et* q. quaerat et iudicet. *Cf. et* viii. 14, xvi. 21.

6. Ignauia Hieronymiana :—
 iv. 46 **regulus**. ix. 31 **audit** = *ἀκούει*; *eodem uersu* **exaudit** = *ἀκούει*.

7. Lectiones uariis de causis notatu dignae :—
 i. 3, 4 **sine ipso factum est nihil. Quod factum est, in ipso uita erat**; 31 **israhel** *datiuo casu*, iii. 10 **in israhel** *pro genetiuo*; ii. 13 **prope erat** *et* properabat; iii. 20 **mala agit**, *cf.* v. 29; v. 2 **super probatica, piscina**; 4 *de angelo*; 13 **turba constituta**; vi. 23 **gratias agente domino**; vii. 39 **non enim erat spiritus datus** *etc.*; viii. 25 **principium, quia**; ix. 3 **ut manifestentur opera**; 6 **leuit**, linuit, liniuit *etc.*; x. 16 **unum ouile**; 29 **maius omnibus est**; xiii. 10 **ut lauet**; xvi. 13 **docebit uos omnem ueritatem**; xviii. 18 **calefiebant**; xix. 34 **aperuit**; xx. 25 **fixuram**; xxi. 12 **discentium**; 15, 16, 17 **pasce agnos meos, oues meas**; 22, 23 **si sic**.

EPILOGUS

ANNO MDCCCXCVIII

EDITUS

Cap. I. DE CODICIBUS GRAECIS QUIBUS S. HIERONYMUS USUS FUERIT.

Ut lectorum commoditati consulamus, res praecipuas sub hac quaestione tractatas hic summatim referemus.

Pars I. Imprimis ipsius Hieronymi propositum praesertim in Euangeliis emendandis declaramus. Qui in hoc opere a uersionibus Latinis tunc temporis uulgatis exorsus, praecipue ab illa forma quae in codice Brixiano (*f*) extat, ad Graecam ueritatem tantum corrigere uolebat cum sensus postularet uel ita Latini testes uariarent, ut inter eos necesse diiudicandum esset, uel scribae, quod deesse in quouis euangelio credebant, ex alio addidissent.

Pars II. In hoc correctionis opere quos et quales codices Graecos adhibuit? Huic quaestioni respondemus:

(1) collatis quae ipse scripserit de locis difficilioribus uel eminentioribus

(*a*) in commentariis ad S. Mattheum;

(*b*) in commentariis ad alios S. Scripturae libros et in ceteris tractatibus ubi Euangelia citat [uide tabulas I, II].

(2) scrutando textum qui in Euangeliorum editione sine dubio Hieronymianus est [uide tabulas III–VI]. Utraque ex parte eadem fere colligimus. Duplex scilicet codicum Graecorum uel saltem lectionum Graecarum genus in manibus Hieronymi fuisse credimus, alterum quod ab omnibus iam extantibus codicibus discrepat, alterum quod cum familia ℵBL concordat.

(A) Primum genus apparet partim in commentariis quos in tab. II citamus, sed clarius in lectionibus ipsis, ubi ueteres Latinos correxit contra auctoritatem omnium codicum Graecorum nobis iam cognitorum [uide tabulam III]; sed et idem quamuis minus clare perspicimus ubi contra auctoritatem Graecam Latinos testes aut omnes aut aliquot sequitur, e.g. in Matt. viii. 30 ubi legit **non longe** contra Graecum *μακρὰν* [uide tabulam IV]. Tales etiam lectiones in ceteris commentariis et tractatibus praesto sunt.

(B) Secundum genus lectionum, quod cum familia Graeca ℵBL et subinde cum D concordat, uariis modis perspicitur

(i) partim ex commentariis in Mattheum [tabula I] et aliis tractatibus [tab. II];

(ii) ex correctione Hieronymiana in Euangeliorum editione. Pauci sunt loci ubi Latinos omnes deserat, sed satis multi et satis clari ut ostendant societatem lectionum ab ipso probatarum cum familia ℵBL [uide tabulam V];

(iii) ex correctione textus, quem critici uocant, Itali, qui ut diximus Hieronymo pro fundamento est. Hic textus, qui praecipue in cod. *f* conseruatur, non solum interpretationem ueterem stilo elegantiori emendabat, sed etiam lectiones nouas protulit. Notatu certe dignum est in ista emendatione Itala eminere lectiones quae in maiori parte codicum Graecorum apparent, quas recensioni Syrae uel Antiochenae adiudicant Westcott et Hort. Has lectiones magna ex parte quamuis non ubique abicit Hieronymus ut lectiones codicum ℵBL et subinde D sequatur [uide tabulam VI, classem i].

Notatu etiam dignum est auctorem nostrum opus non eadem mente neque plene perfecisse. Lectiones enim Italas huiusmodi in Mattheo et Marco tantum et in prima parte Lucae corrigit. In posteriori autem parte Lucae et in primis capitulis Iohannis stilo temperauit et codicis Brixiani lectiones propius secutus est. In posteriori parte Iohannis quasi medius incedit [uide tabulam VI, classes ii et iii].

DE CODICIBUS GRAECIS QUIBUS S. HIERONYMUS USUS FUERIT.

PARS I. DE HIERONYMI PROPOSITO.

Ut hanc difficillimam quaestionem quam commodissime adgrediamur, et cum spe optima enodationis, considerandum est ante omnia quid Hieronymi ipsius propositum fuerit et a quo fundamento exorsus sit. Imprimis ergo recordamur uirum illum a iuuentute maxime Latine doctum, et ut ipse testatur Ciceronianum[1] fuisse. Porro cum Romae annis 382–385 degeret, et hoc opus Euangeliorum emendandorum anno 383 perficeret, colore aliquo Romano imbutum fuisse uerisimile est. Damasi enim Pontificis (A. D. 366–384) amicus et in scripturis interpretandis magister[2], haud dubie tunc temporis ad spei suae quasi saecularis culmen efferebatur, et Episcopatus Romani dignitatem expectabat et fortasse ambiebat[3].

Quid mirum ergo si occasionem a Damaso oblatam leges dandi orbi Christiano, quamuis non sine periculi imminentis sensu, arriperet? Quid mirum si parum temporis in hoc opere conficiendo insumeret, et Latino fundamento, potius quam Graeco, instrueret?

Hoc certe ex epistula sua ad Damasum elucet neminem eo tempore uersionis nouae ex Graecis scripturis faciendae mentionem fecisse. Obseruabant multi, praecipue ut uidetur in ecclesia Romana, discrepantiam codicum Latinorum qui priuatim et in coetibus fidelium legebantur. Damasus, satis recte perspiciens id ad officium suum pertinere, Hieronymum coegit ut necessitati ecclesiae succurreret, et uariis Latinis exemplaribus, qui tunc diuulgabantur, examinatis, et uarietate illarum perpensa, quae cum Graeca consentirent ueritate decerneret. Munus suscepit Hieronymus, sed (ut diximus) periculi conscius, et hac ratione ut ipse testatur confecit.

---

[1] Uide *Epist. ad Eustochium* xxii. § 30 ubi in somnio ad tribunal iudicis se raptum narrat, et mendacio incusatum, cum non uere Christianus sed Ciceronianus esset. Scripta est autem haec Epistula, ut uidetur, anno sequenti A. D. 384.

[2] Uide *Epistulas Damasi* viii et ix (Migne *P. L.* tom. 13, pp. 371, 372) ubi de uariis scripturis interrogat.

[3] Uide S. Hieron. *Ep. ad Asellam* xlv. § 3, 'Antequam domum sanctae Paulae nossem totius in me urbis studia consonabant. Omnium paene iudicio dignus summo sacerdotio decernebar. Beatae memoriae Damasus meus sermo erat. Dicebar sanctus, dicebar humilis et disertus.' Quae epistula scripta fuit anno 385 ad Ostiam, Roma iam relicta. 'Summus sacerdos qui est episcopus' scribit Tertullianus *de Bapt.* c. xvii, quem imitatur Hieronymus *adu. Lucif.* 9, e. g. 'ecclesiae salus in summi sacerdotis dignitate pendet'; cf. et *Ep. ad Dam.* supra p. 1. In Sacramentario ueteri Romano, quod saeculo VI tribui potest, usurpatur 'summum sacerdotium' pro officio Episcopi. Cf. etiam *Conc. Carth.* III (A. D. 397), can. 26, 'Ut primae sedis episcopus non appelletur princeps sacerdotum aut summus sacerdos aut aliquid huiusmodi sed tantum primae sedis episcopus.'

Imprimis eos locos potissimum respexit ubi Latini interpretes discordarent, ut scribit: 'Hoc (i. e. nouum testamentum) cum in nostro sermone discordat, et diuersos riuulorum tramites ducit, uno de fonte quaerendum est.'

Secundo loco, cum censuram euitare uellet, menda minoris momenti praeteriuit. Scribit enim: 'Quae (i. e. euangelia) ne multum a lectionis Latinae consuetudine discreparent, ita calamo temperauimus ut, his tantum quae sensum uidebantur mutare correctis, reliqua manere pateremur ut fuerant.' Mutabat etiam quae scribae singulis euangeliis ex aliis addiderant, cum narrationi aliquid deesse putarent: et huic malo etiam medelam afferebat pictis in margine numeris qui ad canones Eusebii et ad sectiones Ammonii lectorem reuocarent.

Tertio, cum Graecos codices adhiberet uix uidetur unum prae ceteris aestimauisse, sed generatim plerumque scribit uel de 'Graeca ueritate,' 'Graeco sermone,' 'Graeca origine,' etc., uel de 'codicibus Graecis,' 'codicum Graecorum . . . conlatione sed ueterum,' uel simpliciter de 'codicibus quibusdam,' 'codicibus ueris,' 'antiquis exemplaribus,' etc. Quae omnia parum lucis afferunt ad indolem horum codicum perspiciendam.

Uideamus ergo quid ex locis in commentariis adlatis et examinatis, et ex lectionibus ipsis quas editio Hieronymiana exhibet, arte critica colligi possit. Quod pro uirili in secunda huius tractatus parte faciemus. Sed prius obseruandum est nos in codice Brixiano (*f*) adminiculum firmissimum huic difficillimo operi possidere. Constat enim ex collatione perpetua quam necessario fecimus, et quam candidus lector pro se facere non negliget, hanc textus Latini formam uel aliam simillimam Hieronymo pro fundamento recensionis suae fuisse. Quam formam critici hodierni *Italam* uocant, S. Augustini notissimum nomen huic codicum Latinorum generi tribuentes—nec ut credimus perperam, cum Italus non idem cum Romano sonet, sed fere contrarium. Italia enim septentrionalis cum prouinciis adiacentibus sub uicario Italiae Diocletiani principis temporibus constituta est, et reliqua pars sub uicario Urbis. Italia etiam hoc sensu pro capite Mediolanum habebat, ita ut codices ex hac regione prouenientes *Italos* prae ceteris uocare consentaneum sit[1].

---

[1] Uide Ioachim Marquardt, *Römische Staatsverwaltung* i. pp. 81 seqq. (1873); et ita S. Berger, *Histoire de la Vulgate* etc., p. 6 (1893). Sed recentissime uir doctissimus F. C. Burkitt, *The Old Latin and the Itala* p. 54 (*Cambridge Texts and Studies*, 1896), coniecturam propouit, Italam scilicet (Afrae uersioni tacite oppositam) pro Romana, id est Hieronymiana accipi debere. Cum enim obseruasset Augustinum fere post annum 400 A. D. euangelia ex codice Hieronymiano in libro *de consensu Euangelistarum* et alibi citasse (quod nos quoque adnotauimus in *Commentariis ad Iohannem*), et publice in disputatione contra Felicem Manichaeum, coniecit eundem uirum cum *de doctrina Christiana* (II. 22) anno 397 scriberet, Hieronymi uersionem disertis uerbis laudare. Sed nostro iudicio Italus pro Romano tali in locutione simpliciter dici uix potest, et epistula Augustini 71 (inter Hieronymianas 104) scripta ad Hieronymum anno 403, gratias Deo agit de Euangelii interpretatione quasi de opere recenter cognito. Nihil certe de ea scribit in prioribus ad Hieronymum epistulis sc. 56 scr. anno 394, 67 anno 397, et 101 anno 402, quod mirandum esset si in opere ante sex annos publici iuris facto eam collaudasset. Hanc coniecturam non prorsus nouam esse monet von Dobschütz, cum appareat in dissertatione *De ui quam antiquissimae uersiones, quae extant, latinae, in crisin euangeliorum* IV *habeant* a C. A. Breyther edita, Merseburg. 1824. Ipse opinionem a Burkitt prolatam amplectitur *Theol. Literaturzeitung* 1897, xxii. p. 135.

PARS II. DE INDOLE CODICUM GRAECORUM AB HIERONYMO USITATORUM EX LOCIS IN COMMENTARIIS ADLATIS ET IPSARUM LECTIONUM TESTIMONIO.

Hic ut constat partem operis nostri difficiliorem adgredimur; auctores enim fere ad saeculum post Christum decimum sextum inter codices a se adhibitos raro distinguebant, nec conlationis perpetuae curam habebant. Precariae ergo sunt et probabiles conclusiones magis quam certae; sed cum ex diuersis regionibus in eundem finem tendant uere probabiles dici possunt.

Imprimis igitur locos examinabimus quos in libris propriis Hieronymus tractauit, quos duabus tabulis exhibemus.[1]

I. Tabula prima continet septem locos ex commentariis in Mattheum (A.D. 398) qui omnes exhibent lectiones ab Hieronymo uel acceptas uel citatas quae cum Sinaitico (ℵ) concordant.

II. Tabula secunda continet locos praecipuos ex ceteris commentariis et tractatibus.

Deinde ad ipsum Euangeliorum textum propius scrutandum progredimur quem quadruplici modo tractamus ut sequitur (tabb. III–VI).

III. Tabula tertia exhibet lectiones quas et contra Graecos codices hodie notos et Latinos ueteres, euangeliis intulit Hieronymus.

IV. Quarta similiter lectiones contra Graecos hodie notos quas cum ueteribus Latinis omnibus uel quibusdam in textu manere permisit Hieronymus.

V. Quinta exhibet correctiones cum auctoritate Graeca factas quas Hieronymus contra ueteres Latinos textui intulit.

VI. Sexta lectiones continet quae auctoritatem partim Graecam partim Latinam habent, quas in classes tres diuidimus. Obseruabit lector has classes modum triplicem exhibere quo aduersus textum Brixianum (*f*) se gesserit Hieronymus,

(i) ubi lectiones nobis ex codd. ℵBL notas contra *f* et Graecos posteriores sequitur; quae maximum longe ex tribus numerum continet;

(ii) ubi Graecos posteriores et *f* sequi uidetur;

(iii) ubi Graecos posteriores contra lectiones ℵBL et *f* sequitur.

Obseruabit etiam lector tabulas tertiam et quartam uocari posse *correctiones contra Graecum*, quintam et sextam *correctiones cum Graeco*, i.e. contra Graecos hodie notos aut cum Graecis omnibus uel quibusdam iam extantibus; omnes enim ex origine Graeca uel ignota uel nota reuera fluxisse credimus.

TABULA I. LOCI EX COMMENTARIIS IN MATTHEUM.

(1) v. 22 **qui irascitur fratri suo**: 'In quibusdam codicibus additur *sine causa*; ceterum in ueris definita sententia est et ira penitus tollitur, dicente scriptura: *Qui irascitur fratri suo* . . . Radendum est ergo, *sine causa*, quia ira uiri iustitiam Dei non operatur.' Non dicit Hieronymus an illi codices Latini aut Graeci sint; et radit *sine causa*, partim 'uerorum' codicum auctoritate, partim quia sententiae Matthei minus conueniant. Habent uerba uett. latt. omnes et graeci plur.; om. codd. nostri omnes et graeci ℵBΔ* 48. 198; correctio ergo Hieronymiana est, et ut uidetur ex codicibus graecis.

(2) vi. 25 **quid manducetis**: 'In nonnullis codicibus additum est: *neque quid bibatis*'; omittunt codd. nostri omnes et *a b ff₁ k l* et gr. ℵ 1. 4. 22.

(3) xi. 19 **iustificata est sapientia a filiis suis**: 'In quibusdam euangeliis legitur: *iustificata est sapientia ab operibus suis*. Sapientia quippe non quaerit uocis testimonium sed operum.' 'In quibusdam euangeliis' id est graecis ut uidetur, codices enim Latini et uett. et uulg., quantum scimus, omnes *filiis* legunt (om. clausulam *b*); sed ἔργων habent graeci ℵB* 124.

(4) xi. 23 **et tu caph. numquid usque in caelum exaltaberis? usque in inferum descendes**: 'In altero exemplari reperimus *et tu caph. quae usque in caelum exaltata es, usque ad inferna descendes*.' Ex hoc nihil iudicari potest; cum nostra lectione consentiunt codices uulg. omnes, uett. plur., et gr. ℵBCDL 1**. 22. 42; cum 'altero exemplari,' *f g₁ h q* et graeci plur. 'Alter' hic = 'alius' ut uidetur, non 'alter ex duobus': cf. Goelzer, *Latinité de S. Jérome*, p. 416.

(5) xiii. 35 'Legi in nonnullis codicibus, et studiosus lector forte reperiet idipsum, in eo loco ubi nos posuimus et Uulgata habet editio: *ut impleretur quod dictum est per prophetam dicentem*: ibi scriptum: *per Isaiam prophetam dicentem*. Quod quia minime inueniebatur in Isaia, arbitror postea a prudentibus uiris esse sublatum.' 'Isaia' in Latt. uett. non inuenitur; legitur autem in codice nostro R et in gr. ℵ* 1. 13. 33. 124. 253; itaque Hieronymus *Isaia* in codicibus graecis legisse uidetur; R certe cum ℵ saepius concordat.

(6) xvi. 1–4 **Et accesserunt . . . Ionae prophetae.** De his uersibus ita scribit Hieronymus: 'Hoc in plerisque codicibus non habetur.' Sed habentur in omnibus quos scimus Latinis; omittunt autem ab ὀψίας (u. 2) usque ad δύνασθε (u. 3) codd. graeci ℵBVXΓ 13*. 124*. 157, quem locum per 'hoc' uidetur Hieronymus innuisse.

(7) xxi. 31 '*Et illi dicunt nouissimus.* Sciendum est in ueris exemplaribus non haberi *nouissimum* sed *primum*, ut proprio iudicio condemnentur.' *Primus* legitur in codd. nostris DEH²ΘKM MTVWZ^c *c f q δ et ὁ πρῶτος* ℵCLX *al. plur.*; *nouissimus* in ABCΨFH*JLORTXYZ* *a b d e ff₁.₂ g₁ h l r r₂ aur. et ὁ ὕστερος* B, ὁ ἔσχατος D 13. 69. 124. 238. 262. 346, ὁ δεύτερος 4.

Ex his septem locis haec colligimus: (1) Hieronymum, cum in commentario ad Mattheum 'codices' simpliciter citet, ad Graecos plerumque prouocare. Ultimo tantum loco Latini ueteres qui ad nos peruenerunt, in partes eunt. Sunt quidem et alii loci, ut cap. V. 25, ubi Graecos a Latinis codicibus distinguat; sed ex his nihil colligi potest. (2) In hoc euangelio exemplar Graecum ad manus uidetur habuisse quod cum Sinaitico ℵ his septem locis consentiret. Solus quippe Sinaiticus ille cum lectionibus ab Hieronymo citatis ubique concordat.

Hi commentarii scripti sunt A.D. 398, annis certe quindecim post emendationem Euangeliorum, sed alios non habemus qui tam clare mentem Hieronymi in his studiis illustrent.

Est uero locus in iisdem commentariis qui aliorsum spectet, ubi Adamantii (*i.e.* Origenis) et Pierii (presbyteri sc. Alexandrini) exemplaria cum laude citat. De lectione uero agitur *S. Matt.* xxiv. 36 **De die autem illa et hora nemo scit, neque angeli caelorum, nisi pater solus,** ubi post **caelorum** addunt ℵ*^cb BDΦ 13. 28. 86. 124. 346 οὐδὲ ὁ υἱός, et 'neque (nec) filius' *a b c d e f ff₁.₂ h q r aur* et codd. nostri BJOX*. Obseruat Hieronymus 'In quibusdam

Latinis codicibus additum est *neque filius*, quum in Graecis et maxime Adamantii et Pierii exemplaribus hoc non habeatur adscriptum: sed quia in nonnullis legitur, disserendum uidetur.' Per 'in nonnullis,' credimus 'et Graecis et Latinis' Hieronymum uoluisse, et sic Westcott et Hort ad loc. Colligimus ideo ex hoc loco 'Adamantii et Pierii exemplaria,' quae in Caesarea Hieronymum uidisse uerisimile est, a tribus illis quos critici hodierni tanti aestimant, Sinaitico, Uaticano, et Cantabrigiensi, diuersa fuisse. Sed cum hoc unico loco exemplaria ista citauerit, uix credimus ea ad manus uiro nostro perpetuo fuisse. Citat etiam 'exemplaria Adamantii' in commentariis ad Galatas iii. 1 (scriptis A. D. 387) 'Legitur in quibusdam codicibus *quis uos fascinauit non credere ueritati?* Sed hoc, quia in exemplaribus Adamantii non habetur, omisimus.' Haec autem uerba omittunt etiam ℵB, ita ut rursus in dubitationem conuertamur. Multum ibi codicibus Origenistribuit Hieronymus ut expectandum erat, sed cur non citat saepius? An credendum est illum hos locos tantum, uel per se uel per amicos, inspexisse? Et cur 'Pierii exemplaria' semel tantum citat? An Euangelia tantum continebant?

TABULA II. LOCI EX ALIIS COMMENTARIIS ET TRACTATIBUS.

Similes exoriuntur quaestiones si tractatus alios inspiciamus, ubi de textu Graeco disputatur. Ueterum latinorum minutias in his tabulis consulto negleximus.

(1) Eminet inter alios locus *contra Pelag.* ii. 15 ubi ex exemplaribus quibusdam et maxime ex Graecis codicibus pericopen de responsu Domini post resurrectionem citat, alias ignotam:—(Marc. xvi. 14) 'In quibusdam exemplaribus et maxime in graecis codicibus iuxta Marcum in fine eius euangelii scribitur *postea quum accubuissent undecim apparuit eis iesus et exprobrauit incredulitatem et duritiam cordis eorum quia his qui uiderant eum resurgentem non crediderunt. Et illi satisfaciebant dicentes saeculum istud iniquitatis et incredulitatis substantia* (cod. uat. *sub satana*) *est quae non sinit per immundos spiritus ueram dei apprehendi uirtutem. Idcirco iam nunc reuela iustitiam tuam*' (uide Resch, *Agrapha*, p. 456 in *Texte u. Untersuchungen* v. 4).

(2) In *Epist.* 127 *ad Principiam* (i. p. 949) citat 'antiqua exemplaria' pro lectione 'quotidie' Luc. ix. 23, quae extat in codd. ℵ* et cb uel ca ABKLMRΞΠ 1. 13. 33. 69. 72. 124. 131 et *f vg*.

(3) *Adu. Iouin.* ii. 19 ex Luc. xviii. 30 citat '*multo plura* id est πολὺ πλείονα'; ubi Graeci omnes quos cognoscimus habent πολλαπλασίονα. Hoc certe lapsu memoriae potest explicari; sed forsan ueram uarietatem commemorat.

(4) *Contra Pel.* ii. 16 ex Luc. xxii. 43, 44 scribit 'In quibusdam exemplaribus tam graecis quam latinis inuenitur scribente Luca *apparuit illi angelus de caelo confortans eum*' *etc.* (post orationem in Gethsemane). Constat ergo Hieronymum de uersibus istis dubitasse et absunt in ℵ^{a}BRT et in *f* solum ex Latinis qui extant. Hoc testimonium adhiberi potest ut codicis Brixiani pretium demonstremus (uide infra p. 671).

(5) *Contra Pel.* ii. 17: 'In euangelio secundum Iohannem (vii. 53–viii. 12) in multis et graecis et latinis codicibus inuenitur de adultera muliere quae accusata est apud Dominum.' De quo loco confer notulam nostram: non habetur in *a* b^{c} *f* (uide p. 671) l^{*} *q* (δ).

(6) *In Ezec.* xiv. 46 ex Ioh. x. 16 '*Et alias oues habeo quae non sunt ex hoc atrio . . . et fiet unum atrium et unus pastor*: hoc enim graece αὐλή significat, quod latina simplicitas in *ouile* transtulit.' Sed Graeci omnes legunt ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης . . . καὶ γενήσεται μία ποίμνη, et Latini ueteres (*ex*) *hoc ouili* uel *atrio . . . et fiet unus* (*una*) *grex* uel similia. Hieronymus ergo codicibus utebatur qui αὐλῆς et μία αὐλή (non μία ποίμνη) legebant, quamuis alias nobis ignoti sint. Codices enim uulgati omnes *ex hoc ouili . . . et fiet unum ouile* exhibent. Confer notulam nostram ad loc.

Obseruabit sine dubio lector hos tractatus sicut et commentarios omnes post discessum Roma scriptos fuisse. Sed rationem uiri nostri in codicum lectionibus tractandis satis exhibent; et demonstrant eum tum textus formam cum Sinaitico[1] codice plus minus concordantem cognouisse, tum alteram ualde alienam quae nobis alias ignota sit.

Quaeramus ergo quid ex opere ipso in Euangeliorum recensione tacita, si ita dici potest, colligendum sit. Ad hanc quaestionem illustrandam plurima et quasi innumera collegimus quae pro fundamento nostro iudicio subiacenti candidus lector animo suo proposuerit. Omnia enim typis mandare superuacaneum est. Sed quae sequuntur delegimus, duobus lectionum generibus sepositis, primo ubi codices Graecos satis multos hinc uel illinc discedentes sequatur Hieronymus, secundo ubi lectiones singulares ab eo praehabitae, ex ratione stili ipsius et elegantioris dictionis studio explicari possint. Inuersiones enim uerborum, et modorum et temporum mutationes, frequentiores sunt ut omnes uarietati codicum Graecorum tribui possint. Saepe tamen inuersiones tales et mutationes, eiusdem plane generis, auctoritatem paucorum codicum Graecorum habent, ut impossibile sit, cum de loco quouis per se disputes, affirmare sine dubitatione Hieronymum pro lectione sua auctoritatem nullam habuisse et animum proprium sequi. Colligimus ergo eum interdum auctoritatem graecam nobis ignotam pro his mutationibus habuisse, interdum autem non habuisse; sed discrimen inter duo locorum genera a criticis hodiernis uix faciendum est.

TABULA III. CORRECTIONES CONTRA GRAECUM ET UETERES LATINOS.

Exhibemus ergo imprimis locos selectos ubi Hieronymus ueterum lectiones correxit et sensum uerborum mutauit *sed sine auctoritate Graeca nobis cognita;* ita ut credamus illum codicibus graecis usum diuersi generis ab eis qui ad nos peruenerint. Cum autem 'ueterum lectiones' dicamus, uere ueteres significamus, et mixtos $c\ ff_{1.2}\ g_1\ l\ \delta$ excipimus.

Paucissimi ex his sunt ex Mattheo, in quo ex locis iam adlatis (uno excepto, xxiv. 36 *neque filius*) probauimus textum cum Sinaitico concordantem ad manus habuisse Hieronymum, cum commentarios scriberet. Inuersiones certe sunt quinque (xii. 11 *tenebit et leuabit eam* $= c\ l$; 45 *septem alios spiritus secum;* xiii. 22 *est seminatus in spinis* $= ff_1\ l$; xxiv. 38 *in arcam Noe* $= g_1$; xxvii. 46 *dereliquisti me* $= g_1$) quae eodem spectant, et quae ex multis similibus maioris momenti uidentur. Sed, ut diximus, hoc genus lectionum argumentum grauius per se sustinere non potest.

---

[1] Eandem familiaritatem cum textu Sinaitico et Uaticano in Ueteri Testamento et maxime in prophetis ostendisse Hieronymum monet nos uir doctissimus F. C. Burkitt, uide *Rules of Tyconius*, pp. cviii. seq. (1894); et F. J. A. Hort (*Introduction*, vol. ii. p. 266) notat capitulorum diuisiones codicis Amiatini in Actibus Apostolorum fere omnino congruere cum numeris qui in Sinaitico et Uaticano adponuntur; uide et H. A. Robinson, *Euthaliana*, pp. 41 seq. (1895), qui hanc enumerationem ab Euthalio deriuatam arbitratur; et S. Berger, *Histoire de la Vulgate*, pp. 312–313.

Unicus ergo est locus Matt. xxvii. 55 ubi post **mulieres multae a longe** omittit *uidentes* uel *aspicientes*, quamuis in omnibus paene Graecis appareat θεωροῦσαι (ὁρῶσαι 300) et ueteribus Latinis; tres enim qui cum Hieronymo omittunt (ff_1 g_1 *l*) textus sunt mixti. Ex uaria lectione ὁρῶσαι certe conici per se poterat, fuisse aliquo tempore codicem qui simpliciter legerit γυναῖκες πολλαὶ ἀπὸ μακρόθεν sine additamento, quod pro certo colligimus cum Hieronymi textum conferamus.

Plures sunt ex Marco loci, sed ex eis duo cum *i* (Uindobonensi) concordant, qui in uere ueterum numero habendus est. Notabit etiam lector codicem Brixianum (*f*) post cap. xii. 4 deficere, ut ignoremus an ex illo fonte manauerint lectiones 4 et 5; in utroque autem loco socius eius *q* cum ueteribus concordat.

(1) Mc. v. 42 **stupore maximo** *codd. cum uett. c i l δ*: stu. magno (ἐκστάσει μεγάλῃ) GR *vg. uett. rell. et gr. omn.*

(2) Mc. vi. 27 **et decollauit** *codd. vg. l*: et abiens (ἀπελθών) decoll. *uett. rell. gr. omn.*

(3) Mc. x. 43 **fieri maior** *codd. vg. l*: + in uobis *uett. cum graecis omn.* (*etiam* esse *pro* **fieri** *ueteres, sed gr. plur.* γενέσθαι).

(4) Mc. xii. 29 **deus unus est** *codd. vg. i l*: dominus (κύριος) unus est J (*Bentl.*) *c d* ff_2 *q δ*; *om.* dominus *a b k*; *def. f.*

(5) Mc. xii. 33 **ut diligatur** *codd. vg. l δ*: diligere illum (τὸ ἀγαπᾶν αὐτόν) *a c d* ff_2; ita diligendus *b i q r*; *def. f.* [*Correctio forsan elegantiae causa facta; restant enim infra* **et diligere proximum** *etc.*]

Manifestiores sunt loci ex Luca et Iohanne, quamuis duo tantum in Luca insigniores sunt, uidelicet 4 et 7; sed etiam 8, 9, et 10 certissimi sunt.

(1) Lc. ii. 18 **mirati sunt et de his** *codd. vg.*: *om.* **et** G *a b c d e f* ff_2 *l q r δ aur. et gr. omn.* [*Addendi sunt in notula nostra d e.*]

(2) Lc. v. 12 **et uidens iesum et procidens** *codd. plur. vg.*: *om.* **et** *sec.* JMQT *gr. plur.*; *uariant uett. et gr. rell., sed nullus ex eis cum Hieronymo concordat.*

(3) Lc. vi. 17 **maritima et tyri** *codd. pl. vg. l*: *om.* **et** H*ΘMP *uett. rell. gr. omn.*

(4) Lc. ix. 44 **in cordibus uestris** *codd. vg.* (*cf.* xxi. 14 *et C. F. Matthaei ad loc.*): in auribus uestris (εἰς τὰ ὦτα ὑμῶν) *uett. plur.*; in aures uestras *d*, in auribus uestris et in corde uestro *r*.

(5) Lc. xii. 27 **non laborant non nent** (*uel* neunt) *codd.* ff_2: *pro* **non** *sec. habent graeci* οὐδέ *uel* οὔτε *et vg. uett.* neque.

(6) Lc. xxi. 15 **resistere et contradicere** *codd. vg.*: *graeci* ἤ *uel* οὐδέ, *uett.* aut; *uel omittunt* **et contradicere** (**resistere**).

(7) Lc. xxii. 55 **erat petrus** *codd. vg. aur.*: sedebat (ἐκάθητο) petrus *uett. cum gr. omn. Cf. ad Luc.* v. 17 *ubi legimus* **sedebat** *codd. vg.* ff_2 *l r* (δ) *contra graecum*: erat (ἦν) *a b f q*; *uariant c d e.*

(8) Lc. xxii. 61 **sicut dixit** *sine add. codd. plur. vg.*: + αὐτῷ *gr. et uett.* (ei *f*, illi D *uett. plur.*).

(9) Lc. xxii. 70 **ait** *sine add. codd. vg.*: + πρὸς αὐτούς *uel* αὐτοῖς *gr. et similia uett.*

(10) Lc. xxiv. 32 **dum loqueretur** *sine add. codd. vg.*: + nobis B *d f δ cum gr.*; *om.* **dum loq.** *uett. plur.*

(11) Lc. xxiv. 38 **et cogitationes** *codd. plur. vg. Hieron.* (*Prooem. in lib.* xviii *Esaiae*, t. iv. 770 *Uall. uide Resch. 'Agrapha' p.* 411): et quare cog. DEQ *uett.*, *et* + διατί *gr. plur.*, + τί BΛ^2.

Ex Iohanne insigniores sunt 3, 8, 10, 17, 18.

(1) Io. v. 45 **moses in quo uos speratis** *codd. vg. et c*: in quem *pro* in quo (= εἰς ὅν) *a b d e f* ff_2 *l q δ*.

(2) Io. vi. 1 **mare galilaeae quod est tiberiadis** *codd. vg. et c δ*: m. galilaeae tiberiadis (= τῆς θαλάσσης τῆς Γαλ. τῆς Τιβεριάδος) *a q*, *et* m. gal. illius tib. ff_2 *l aur.*, m. gal. et tib. *f*; *uariant b d e r, uide ad loc.*

(3) Io. vii. 25 **ex hierosolymis** *codd. plur. vg. c* ff_2: ex hierosolymitanis (ἐκ τῶν ἱεροσολυμειτῶν) DR *b r δ*, de (*uel* ex) hierosolymitis *d* (*e*) *f q*; hierosolymitae *a*; ex iudaeis *l aur.*

(4) Io. vii. 39 **non** (**enim erat** *etc.*) *codd. plur.*: nondum (οὔπω) CI*KMOQTVWXZ *vg. uett.*

(5) Io. viii. 3, 4 **statuerunt . . . et dixerunt** *codd. vg.* l^c: statuentes . . . dixerunt (dicunt *d*) *d r*, cum statuissent . . . dixerunt *c e* ff_2; *gr.* στήσαντες . . . λέγουσιν (εἶπον UΛ *etc.*).

(6) Io. viii. 4 **modo** *codd. vg.* l^c *r* (=*forsan* ἄρτι *sed hoc in graeco non inuenitur*): *om. c d e* ff_2 *et gr. omn.*

(7) Io. viii. 4 *item non exprimunt* ἐπαυτοφώρῳ *codd. nostri vg. c* ff_2 l^c: *habent* sponte *e*, palam *d*.

(8) Io. viii. 37 **filii** *codd. vg. aur.*: semen (σπέρμα) *uett.*

(9) Io. viii. 39 **facite** *codd. vg.* ff_2: faceretis (D) R *uett. rell. et gr.* ἐποιεῖτε *uel* ἐπ. ἄν.

(10) Io. x. 16 **unum ouile** *codd. vg. cf.* δ (ouile uel pastorale): unus (una *a e*) grex *a b c d e f* ff_2 *l aur. et gr.* μία ποίμνη, *uide notulam nostram ad loc. et ad p.* 659.

(11) Io. xii. 35 **adhuc modicum** *codd. vg.*: + tempus M *a b c d e f* (temporis) ff_2 *l r* δ (*def. q*) *et gr.* ἔτι μικρὸν χρόνον.

(12) Io. xiii. 24 **et dicit ei quis est de quo dicit** *codd. vg. fere cum uett. plur. et gr.* BCILX 33; *sed post* **dicit ei** + interroga *a c f* ff_2 *q*, + dic *b l cum graecis*; *uett. rell. d e r* δ *cum gr.* (ℵ)AD ΓΔΛΠ *etc.* πυθέσθαι τίς ἂν εἴη περὶ οὗ λέγει; *Lectio ergo* **et dicit ei** *etc.*, *omisso* interroga *uel* dic, *correctio Hieronymiana est contra uett. et graec.* (*om. autem Orig.* 4. 438 *cod.*, *sed libere citat*).

(13) Io. xiv. 11 *om.* mihi *post* **creditis** *codd. vg. aur.*: + mihi *uett. rell. et gr.* (*sed om. patres Did., Chr. Cyr. Tert.*).

(14) Io. xx. 18 **dixit mihi** *codd. vg.* ff_2 *aur.*: d. ei *uel* illi *uett. et gr.* εἶπεν αὐτῇ (αυτοις 69).

(15) Io. xxi. 7 **simon petrus** *codd. plur. vg.*: s. itaque p. (= Σίμων οὖν Πέτρος) DEP^{mg}T *b r* (δ), s. ergo p. E *d e q*, s. uero p. *f*, et si. pe. *a*; > cum audisset autem si. pe. *c*.

(16) Io. xxi. 13 **et uenit** *codd. vg.*: *om.* **et** *a b d e r aur. cum gr.* ℵBCDL *min.*, uenit ergo *f* ff_2 δ *cum gr.* AΓΔΛΠ *etc.*; tunc *tantum c* (*et om.* **et** *sec.*).

(17) Io. xxi. 16 **agnos meos** *codd. vg. aur.*: oues meas E *uett. plur.* = τὰ πρόβατά μου ℵA(D)XΓΔ *etc.*; ouiculas meas *b Ambr. et* τὰ προβάτιά μου BC 19.

(18) Io. xxi. 23 (*cf. autem ad u.* 22) **si sic** GMV *al.*: si (ἐάν) *codd. quinque et d e f q* δ; sic *codd. longe plur. vg. a b c r aur.*

Ex his satis certe colligimus Hieronymum ad manus habuisse codices Graecos qui ab omnibus qui ad nos peruenerunt diuersi fuerint. Tales olim in ecclesia fuisse nemo dubitabit qui ceterarum uersionum uarietates et praecipue ueterum Latinorum probe cognouerit.

Tabula IV. Correctiones contra Graecum cum auctoritate Latina.

Sequuntur loci selecti ubi Hieronymus contra Graecos nostros lectiones aliquot ueterum Latinorum secutus sit. Plurimae sunt etiam inuersiones huius generis, quas, ut minus certas, omittimus; quamuis plures sunt quam ut omnes fortuitae credantur. Lectiones etiam codd. δ *aur.* consulto negleximus.

Ex Mattheo sunt:—

Mt. viii. 30 **non longe** *codd. vg. uett. plur.*: *om.* **non** *d k q et graeci.*

Mt. xii. 22 **ut loqueretur et uideret** (*sine* surdus) *codd. vg. uett. plur.*: ut surdus loq. et uid. *d* (g_1) *k*, ut surdus audiret et uid. et loq. ff_1; *gr.* ὥστε τὸν κωφὸν λαλεῖν κ. βλέπειν ℵBD, ὥστε τὸν τυφλὸν κ. κωφὸν βλ. κ. λαλεῖν *rell. plur. et q* δ.

Mt. xv. 36 **dederunt** (*post* **discipuli**) *codd. vg. uett.*: *om.* **dederunt** *d e* ff_1, *graeci.*

Mt. xvi. 6 *om.* iesus *codd. vg.* g_2 *k l*: + iesus *uett. plur. et gr. omn.*

Mt. xix. 17 **unus est bonus deus** *codd. vg. b c* (*e*) $ff_{1.2}$ *l*: *om.* **deus** *a d et gr.* ℵBDL 1. 22; nemo bonus nisi deus *uett. rell. et gr. plur.*; *mire fluctuat Hieronymus his uersibus, uide p.* 667.

Mt. xx. 15 **quod uolo facere** *sine addit. codd. plur. vg. b* ff_2 $g_{1.2}$ *l*: + ἐν τοῖς ἐμοῖς *gr.*; *et habent* in meis EQ (*a*) *d h* (*q*), de meum *f*, de re mea (O*QR) *e* ff_1, de rebus meis *c r*.

Mt. xx. 17 *om.* in uia *codd. vg. b* $ff_{1.2}$ $g_{1.2}$ *l*: *habent uett. rell. cum graeco.*

Mt. xxviii. 3 **uestimentum** (-ta) **eius** *sine add. codd. plur. vg. c* ff_1 $g_{1.2}$ *l*: + **candida** DEP^{mg}LR *uett. plur.*; + candidum Q δ, + albus *d e*; *cum graeco.*

Ex Marco (insigniores tantum locos hic posuimus):—

Mc. vi. 8 **in zona** *codd. plur. vg. uett. plur.* (*uel* zonis): in zonam (*εἰς τὴν ζώνην*) *a d l**.

Mc. vi. 27 *om.* statim *codd. plur. vg. c* ff_2 *i l* (*sed in quibusdam codd. Latt.* εὐθύς *non redditur, teste F. C. Burkitt*): + statim (*uel simile*) BH^{2}ΘLR *a b d f q et gr.*

Mc. vii. 6 **longe est** *codd. plur. vg. uett. plur.* (*et d* δ): longe abest BIM' (ff_2); *et* πόρρω ἀπέχει *gr. plur.*, π. αφεστηκεν D, π. απεστιν L 2^{pe}, π. απεστη Δ.

Mc. vii. 20 **quae de homine exeunt** *codd. vg. uett.*: τὸ ἐκ τοῦ ἀνθρ. ἐκπορευόμενον *gr.*

Mc. xiv. 9 **in uniuerso mundo** *codd. plur. vg. a*: in uniuersum mundum CGJLQRTX^2 *uett. plur. et gr.* εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

Mc. xv. 7 **qui in seditione fecerat homicidium** *codd. plur. vg. c d* ff_2 *l*: qui in sed. fecerant hom. H*MO *k cum gr.* D; qui seditionem . . . . . rant . . . *a*; οἵτινες ἐν τῇ στάσει φόνον πεποιήκεισαν *gr. plur.*

Mc. xv. 16 (**in atrium**) **praetorii** *codd. vg. c* ff_2 *l r*: quod est praetorii *d*; ὅ ἐστιν πραιτώριον *gr.*

Ex Luca:—

Lc. i. 52 **de sede** *codd. vg. uett. plur.*: de (a *d e*) sedibus (ἀπὸ θρόνων) *d e f* δ; *cf.* **deserto** *u.* 80.

Lc. ii. 22 **hierusalem** *codd. vg. uett. plur.*: hierosolyma (Ἱεροσόλυμα) *d f.*

Lc. iii. 8 **dicere** *sine add. codd. vg. uett. plur.*: + intra uos (*d*) *f q et* + ἐν ἑαυτοῖς *gr.*

Lc. iii. 15 **existimante** *codd. vg. uett. plur.* (arbitrante M' *a*, estimante δ): sperante (προσδοκῶντος) *f*, cum speraret *e*, expectantes *d*.

Lc. iv. 6 *om.* diabolus *codd. paene omn. vg. et b f*: + diabolus G *uett. plur. gr. omn.*

Lc. iv. 31 **ibique** *codd. vg. b* ff_2 *l q* (*r*): et (*om.* ibi) *a c d e f et graec.*

Lc. vii. 9 **sequentibus se turbis** *codd. vg. uett. plur.*: sequenti se turbae *a e*, sequenti populo *d*, *et* τῷ ἀκολουθοῦντι αὐτῷ ὄχλῳ *gr.*

Lc. viii. 10 **mysterium** *codd. vg. uett.* (sacramentum *e*): *gr.* τὰ μυστήρια; *cf.* radices *et* radicem *u.* 13.

Lc. viii. 27 *om.* de ciuitate *codd vg. a* ff_2 *l r*: + de ciuitate *b c d e f q* δ *et graec.*

Lc. viii. 35 **pedes eius** *codd. vg. uett. plur.*: pedes iesu *a c d f r cum gr.*

Lc. viii. 50 **patri puellae** *codd. vg. uett.*: αὐτῷ *gr. et d.*

Lc. ix. 10 **in locum desertum qui** (quod) **est bethsaida** *codd. vg. b c* ff_2 *l q*: *uariant uett. rell. et graeci, uide ad loc.*

Lc. ix. 47 **cogitationes** *codd. vg. uett. plur.*: cogitationem (τὸν διαλογισμόν) (*a*) *d.*

Lc. xiii. 34 **noluisti** *codd. vg. uett. plur.*: noluistis *a d e* ff_2 *l* q et gr.*

Lc. xv. 25 **chorum** *codd. vg. uett. plur.*: choros (χορῶν) *b e.*

Lc. xvii. 11 *om.* et ipse *codd. vg. uett. plur.*: + et ipse *a d e r s et* + καὶ αὐτός *gr.*

Lc. xvii. 31 **hora** *codd. vg. uett. plur.*: die *d e f q et gr.*

Lc. xviii. 31 **iesus** *codd. vg. uett. plur.*: *om. a b d e cum gr.*

Lc. xx. 31 **omnes septem** *codd. vg. uett. plur.*: *om.* **omnes** *a d et gr.*

Lc. xxi. 26 **uniuerso orbi** *codd. vg. uett. plur.*: *om.* **uniuerso** *a d e et gr.*

Lc. xxiii. 11 **exercitu suo** *codd. vg. uett. plur.* (*et d*): exercitibus suis *b c e* ff_2, militibus suis *f*, *et gr.* τοῖς στρατεύμασιν αὐτοῦ.

Lc. xxiii. 18 **simul** (*post* **exclamauit autem**) *codd. vg. b e f l q*: *om. a c d* ff_2 (*r*) *cum gr.*

Lc. xxiii. 33 **caluariae** *codd. vg. uett.*: κρανίον *gr.*

Lc. xxiii. 51 **iudaeae** *codd. vg. b e* ff_2 *l q r*: iudaeorum (τῶν Ἰουδαίων) *a d f*; *om. c.*

Lc. xxiv. 29 **intrauit** *sine add., codd. plur. vg.* ff_2 *l*: + manere (*uel simile*) DEQR *uett. plur., et* + τοῦ μεῖναι *gr.*

Lc. xxiv. 47 **hierosolyma** *codd. vg. b* ff_2 *l q* δ: hierusalem *a c d e f r et gr., cf. supra* ii. 22.

Ex Iohanne:—

Io. iv. 25 **cum ergo** *codd. vg. uett. plur.*: *om.* **ergo** *a d q r et gr.*

Io. vi. 12 **ne pereant** *codd. vg. c e* ff_2 *et gr.* 17 (*i.e. Hermonymi gr. lat. saec.* XV): ne quid pereat *a* (*q*) *gr. plur.* ἵνα μή τι ἀπόληται, ne quid ex illis pereat *b* (*d f*) *l r* (δ), *et* + εξ αυτων D^{gr}.

Io. vii. 1 **in galilaeam** *codd. plur. vg. a c e f* ff_2 *l q* δ: in galilaea (ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ) ΔΞPFHIMMΓOY *b d r.*

Io. vii. 1 **in iudaeam** *codd. plur. vg. uett. plur.*: in iudaea (ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ) IM *a b d r.*

Io. viii. 24 **peccato uestro** *codd. plur. vg. b* ff_2^c *l*: peccatis uestris (ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν) EG* *a c d e f q r* δ.

Io. xii. 1 **suscitauit** *sine add. codd. vg. b* ff_2 (*def. l q*): + a mortuis (= ἐκ νεκρῶν *gr.*) *uett. rell.* (mortuum *c e*).

Io. xii. 19 **proficimus** *codd. vg. c f δ* (nos proficere *r*): proficitis *a e*, prodefacitis *d*, prodeestis *b*, uos proficere *l*, *ὠφελεῖτε gr. plur.*; profecit *ff₂**, *ωφελει* S.

Io. xiii. 6 **petrus** (*post* **dicit ei**) *codd. vg. uett. plur.*: ille *d ff₂ l m δ*, *ἐκεῖνος* ℵ^c^ADL *etc.*; *om.* ℵ*B *b*.

Io. xiv. 9 **cognouistis** *codd. vg. uett.* (nostis E *e q r*): cognouisti T *Iren. et ἔγνωκας gr.*

Io. xvi. 13 **docebit uos omnem ueritatem** *codd. vg. et fere uett. c l m δ aur.* = *διηγήσεται ὑμῖν τὴν ἀλήθειαν πᾶσαν quod in codd. graecis non inuenitur, sed ita citant Eus. et Cyr. Hier.*: uos deducet in omnem ueritatem (*uel similia*) *uett. rell. cum graecis; uide notulam ad loc.*

Io. xviii. 18 **ad prunas** *codd. vg. c f δ* (+calecacientes), ad carbones *a b ff₂ r* = *forsan πρὸς τὴν ἀνθρακιάν quod in nullis codd. graecis inuenitur*: focum habentes *q* = *gr. ἀνθρακιὰν πεποιηκότες.*

Io. xix. 36 **comminuetis** *codd. vg. et* confringetis *uett. plur.* (*συντριβήσετε, -τρίψετε Orig. ter*): comminuetur (*e*) *q*, conteretur *r*, *et συντριβήσεται gr.*

Io. xx. 8 **et ille discipulus** *codd. vg. b*, et disc. *a*: et alius disc. *c d e q r* (alter), et ille alius disc. *f ff₂ δ gat., et gr. καὶ ὁ ἄλλος μαθητής.*

Io. xxi. 1 **iesus** (*sine* discipulis) *codd.* 𝔊ℌ𝔖 (*e*): + discipulis T δ ℭ *cum gr.* ℵABC* *etc.*, + disc. suis *a b c d f q r cum gr.* C³DGHM *etc.*

Similes sunt et insigniores lectiones in ueteribus Latinis, quas Hieronymus non secutus est, quas consulto praetermittimus cum prouinciae nostrae non pertineant: sed uide ad Lc. xvi. 13, 26, xxi. 28 *etc.* Ubi uero codices Graecos secutus est, eminet, ut ex commentariis in Mattheum collegimus, Sinaiticus; interdum, sed non toties, Sinaiticum cum Uaticano et Alexandrino consentientem sequitur. Insigne exemplum est Oratio Dominica Lc. xi. 2 seq. Numquam aut uix umquam quod scimus textum codicis D sequitur Hieronymus sine auctoritate ueterum (in Iohanne enim xii. 4 Deum ℵBL *et minusc. consentit*); uno loco D et uett. plur. sequitur contra graecos plur. ubi *d* cum *f l r* et gr. plur. concordat (Io. xi. 11 **dormit**).

Tabula V. Correctiones cum auctoritate graeca contra ueteres Latinos.

Sequitur ut correctiones illas satis multas examinemus ubi Hieronymus cum auctoritate Graeca nobis cognita ueteres Latinos correxerit. Ex quibus eas consulto praetermisimus, ubi lectionem ueterum, cum codice Bezano (D et *d*) concordantem uel cum codicibus graecis paucis et minoris momenti consentientem, deserat Hieronymus, ut multitudinem graecorum codicum tam ueterum quam posteriorum sequatur: talia enim exempla nihil probant. Eas ergo correctiones tantum delegimus quae aliquid lucis in Graecum textum Hieronymi afferunt.

Demonstrant, ut credimus, id quod iam satis probabile factum est: Hieronymum codicem uel codices ad manus habuisse Graecae familiae ℵBL etc. similes.

Sperabamus nos quidem, cum has ex Graeco correctiones Hieronymianas examinare incepimus, singulares Hieronymi lectiones forsan ex familia codicum Graecorum minus nota deriuatas demonstraturos; sed res praeter opinionem cecidit. Interdum certe correctio Hieronymi cum codice quodam Graeco minus noto siue unciali siue minusculo, uel cum pluribus, contra omnes reliquas auctoritates consentit; non tamen toties quominus similitudinem fortuitam esse dubitemus. Pertinet hic partim lectio **quaeritis** = *ζητεῖτε* quae ad Ioh. vii. 34 excussa est, et ceterae quae ibidem citantur.

Mt. vii. 11 *om.* data *post* **bona** *codd. plur. et ff₁ g₂ l cum gr.* L 48[ev].
Mt. xii. 47 quaerentes te *codd. plur. vg. l et gr.* ℵ[a]: q. loqui tecum DLQ *uett. plur.* (te uidere *a*) *et* λαλῆσαί σοι *uel* σοὶ λαλῆσαι *gr. plur.*: *sed om. uersum* ℵ*BLΓ *min. ff₁ k.*
Mt. xvi. 13 quem dicunt (*om.* me) *codd. plur. c et gr.* ℵB: quem me dicunt BE*JLORTZ* *uett. et gr. plur.*
Mt. xix. 9 nisi ob fornicationem *codd. plur. vg. g₂ l et* μὴ ἐπὶ πορνείᾳ ℵCINZ *etc.*: nisi ob causam fornicationis Q(R) *et fere uett.* = παρεκτὸς λόγου πορνείας BD 1. 33 *al.* 6 *uide Tisch. ad loc.*
Mt. xxi. 7 sedere fecerunt *codd. vg. g₁.₂ l et gr.* ℵL *al.*: sedebat *uel* sedit *uett. rell. et gr. plur.*
Mc. i. 18 retibus *sine add. codd. plur. vg. ff₁ g₂ et gr.* ℵBCL *al.* 10: + suis G *f l et gr.* AΓΔΠ *etc.*; omnibus *a b c d ff₂ r et gr.* D.
Mc. i. 29 egredientes *codd. plur. vg.* δ = ἐξελθόντες ℵACLΓΔΠ *etc.*: egrediens EMΓIX* *f l*, egressus G *b c ff₂ q*, procedens *d e r et* ἐξελθὼν BD *min.*
Mc. i. 36 persecutus (prosecutus, consecutus, subs., secutus) **est** *codd. vg. l* δ *et* κατεδίωξεν ℵBMU *min.*: persecuti (consecuti, subsecuti, secuti) sunt GM *uett. rell. et* κατεδίωξαν ACDLΓΔΘ[f]Π *etc.*
Mc. vi. 2 uirtutes tales quae per manus eius efficiuntur *codd. vg. l* δ *et gr.* ℵ[c] LΔ, uirtutes quae per labia (χειλεων *pro* χειρων) eius efficiuntur *c*: *om.* **quae** *uett. rell.* (*sed uariant inter se, uide Tisch. ad loc.*) *fere cum gr. plur.*
Mc. vi. 27 + in disco *codd. vg. c l* δ *et gr.* CΔ *al. pauc.*: *om. uett. plur. et gr. plur.*
Mc. viii. 20 quando et *codd. plur. vg. l* δ (> et quando *c*) *cum gr.* ℵΔ (ὅτε καί): quando autem *a d f ff₂ i q r et* ὅτε δέ ADXΓΠ *etc.*; *sed* quando *tantum* BKVZ *et* ὅτε BL 2[pe].
Mc. x. 30 matres *codd. vg.* δ *et gr.* BEFGHNSUVΔ *etc.*: matrem *a b d f ff₂ l q* (*om. c k*) *et gr.* ℵACDKMXΠ *etc.*
Mc. xii. 14 licet *codd. plur. vg. l cum gr.* ℵABLXΓΔΠ *etc.*: dic ergo nobis (si) licet DLQT *uett. rell. et gr.* C* et 2 DMN *etc.*
Mc. xii. 14 an non dabimus *codd. plur. vg. et gr.* 225: demus aut non demus *q cum gr. plur. om.* **dabimus** GX* *uett. rell. cum gr.* D.
Mc. xiv. 50 tunc discipuli eius *codd. vg. c l cum gr.* N 13. 69. 124. 346 *al. pauc.*: καί *tantum gr. plur. et a d f ff₂ k q.*
Lc. ix. 4 ne exeatis *codd. vg.* (*c*) δ *cum gr.* 38: *om.* **ne** ER *uett. rell.* (donec *f*) *et gr. rell.*
Lc. ix. 9 et ait *codd. vg. et gr.* AΓΔΛΠ *etc.*: ait (*uel* dixit) autem G *uett. et gr.* ℵBCDL *etc.*
Lc. x. 11 de ciuitate uestra *sine add. codd. plur. vg. et gr.* ESVΓΔΛ *etc.*: + in pedibus DEQ *uett. gr. rell.*
Lc. xi. 11 *om.* filius *post* **patrem** *codd. plur. vg. c et gr.* ℵL 157: *habent* filius (*sed uariis locis ponunt*) DER *uett. rell. et gr. plur.*
Lc. xi. 25 scopis mundatam *sine add. codd. plur.* ꝯ *cum gr.* 225: + et ornatam (*uel simile*) ERW 𝔋𝔖ℭ *uett. et gr. paene omn.*
Lc. xi. 53 os eius opprimere *codd. vg.* (δ) = ἐπιστομίζειν 67 *al.* 2: *uett. rell. cum gr.* D 69 συμβάλλειν αὐτῷ; *gr. plur.* ἀποστοματίζειν *uel* ἀποστομίζειν *quod Latine non redditur.*
Lc. xiv. 17 ut uenirent *codd. vg.* δ = ἔρχεσθαι ℵADKL *etc.*: uenite *uett. rell. et* ἔρχεσθε *gr. rell.*
Lc. xv. 19 et iam *codd. plur. et gr.* GMPX *etc.*: *om.* **et** BEQ *vg. uett. et gr. plur.*
Lc. xxiii. 5 et incipiens *codd. et gr.* ℵBLT: *om.* **et** W *vg. uett. et gr. rell.*
Lc. xxiv. 43 *Uersum habetur in codd. vg. similiter ac in gr.* KΠ* *min.*; *uett. cum graecis plur. concordant.*
Io. vi. 64 credentes *codd. plur.* ꝯ𝔖 *cum gr.* ℵG *al.* 8: non cred. V𝔋ℭ *uett.* (*uarie exprimunt*) *et gr. plur.*
Io. viii. 38 patrem *pr. sine add. codd.* ꝯ𝔋 *l cum gr.* BCLTX: + meum (J) 𝔖ℭ *uett. rell. et gr.* ℵDΓΔ *etc.*
Io. ix. 9 autem *et om.* dicebant *contra* BCLX *min. et uett. plur.*
nequaquam *cum* ℵBCLX *min.* (*et b r*; *non uett. rell.*).
sed *cum* ℵBCLX *min.*: quia *uett. plur. cum gr.* ADE²ΓΔ *etc.*; *om. a e.*
ille *sine add. codd. plur. d* δ *cum* ℵ[c1]BC*DEF *etc.*
quia *contra* ℵ[ca]L *et a b c e ff₂ r uide notulam ad loc.*
Io. x. 26 ex ouibus meis *sine add. codd. vg. c et gr.* ℵBKLM*Π* *min.*: + sicut dixi uobis *uett. rell. et gr.* ADM²XΓΔΛ *etc.*
Io. xiii. 37 petrus *sine add. codd. plur. vg. et gr.* ℵ* 33. 249 *al. pauc.*: + domine DT *uett. et gr. rell.*
Io. xiv. 11 non creditis *codd vg. et gr.* U *al. pauc.*: credite *uett. et gr. plur.*
Io xvi. 20 uos autem *codd. vg.* δ *et gr.* ALΓΔΠ *etc.*: *om.* **autem** *uett. rell. et gr.* ℵ*BDΛ 1.
Io. xix. 5 iesus *sine add. codd. vg. et gr.* 235: + foras ΘJ *uett. et gr. plur.*, *et* > foras iesus *q gr.* KUΛΠ *etc.*
Io. xix. 17 locum *sine add. codd. vg. et gr.* LX 33. 249 *etc.*: + ὃ (*uel* ὅς) λέγεται *gr. plur. et uett.*
Io. xix. 23 eum *codd. vg. et gr min.* 124*: iesum T *uett. et gr. rell.*

TABULA VI.

Haec tabula ut supra diximus continet lectiones quae auctoritatem partim Graecam partim Latinam habent in tres classes distinctas:—

(i) Ubi Hieronymus lectiones antiquiorum Latinorum (*a b e k m r*) et Graecorum ℵBL contra *f* et Graecos posteriores sequitur.

(ii) Ubi Graecos posteriores et *f* sequitur.

(iii) Ubi Graecos posteriores contra *f* et codices ℵBL sequitur.

Classis i. *Ubi Hieronymus lectiones antiquiorum Latinorum et Graecorum contra f et Graecos posteriores sequitur.*

Nemo credimus negabit codicem *f* recensionem esse antiquioris uersionis Latinae; recensionem quoque quae codices Graecos posteriores sequatur. Hoc maxime apparet in additamentis quae antiquioribus Graecis et Latinis incognita in *f* cum auctoritate posteriorum Graecorum irrepserunt. Hieronymus autem, quamquam locutiones elegantiores et stilum codicis *f* in editionem suam recepit, additamenta et uarias lectiones quibus a Graecis ℵBL et Latinis *a b e k m r* etc. discrepat, consulto abiecisse uidetur; et cum ipse se testetur Euangelia 'codicum Graecorum emendata conlatione sed ueterum' protulisse, quomodo melius diuersitatem inter Uulgatam et *f* explicabimus quam si statuamus illum reuera codices Graecos codicibus ℵBL similes adhibuisse?

In hac tabula ne lectori taedium moueamus exempla pauca ex multis, et insigniores tantum locos citamus.

Ex Mattheo:—

Mt. v. 44 **diligite inimicos uestros** *sine add. codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵB *min.*: + **εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς** DEKLM *etc. c d f h*: *Sed contra eodem uersu habetur* **benefacite his qui oderunt uos** *codd. vg. uett. plur. et gr.* DEKLM *etc.*: *om. k cum* ℵB *min.*

Mt. vi. 1 **iustitiam** *codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵ* et b BD 1. 209 *al.*: **ἐλεημοσύνην** *gr. plur. et f k.*

Mt. vi. 4 **reddet tibi** *sine add. codd. vg. d* ff_1 *k et gr.* ℵBDZ *min.*: + **ἐν τῷ φανερῷ** EKLMS *etc. et a b c f* g_1 *h l q*; *similiter u.* 6.

Mt. vi. 13 *om. doxologiam codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵBDZ *min.*: *habent doxologiam f* g_1 *k q et gr. plur.*

Mt. vi. 15 **hominibus** *sine add. codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵD *min.*: + **τὰ παραπτώματα αὐτῶν** BEGKLM *etc. b f q et codd. nostri* (R) W.

Mt. vi. 25 **manducetis** *sine add. codd. vg. a b* ff_1 *k l et gr.* ℵ 1. 4. 22: + **καὶ** (*uel* **ἢ**) **τί πίητε** *gr. plur. et c f* g_1 *h m q.*

Mt. viii. 31 **mitte nos** *codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵB *min.*: iube (permitte *q*) nos ire *f h q et gr.* CEKLMS *etc.*; *et fere similiter u.* 32 **in porcos** *et* in gregem porcorum.

Mt. x. 8 **mortuos suscitate** *codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵ* et c BC*D *min.*: *om. f et gr. plur.*

Mt. xi. 23 **usque . . . exaltaberis** *codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵBCDL *min.*: quae . . . exaltata es *f* g_1 *h q et gr. plur.*

Mt. xiii. 51 **intellexistis** *tantum, codd. plur. vg. et gr.* ℵBD: **λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς συνήκατε** *gr. plur. et fere a f* g_2 *h q et codd. nostri* DEQ; *uide ad loc.*

Mt. xiv. 26 **eum** *sine add. codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵ* 1: + discipuli eius *d f gr. plur.*

Mt. xv. 4 **dixit** *codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵca BDTc 1. 124: praecepit dicens *f gr. plur.*

Mt. xv. 8 **populus hic labiis me honorat** *codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵBDLT^c 33. 124 : adpropinquat se mihi pop. h. ore suo et labiis suis me honorat *f q et gr. plur.*

Mt. xv. 31 *om.* debiles sanos *codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵ 1 : *habent* debiles sanos (*d*) *f q gr. plur.*

Mt. xvi. 8 **habetis** *codd. vg. uett. plur.* = ἔχετε ℵBD 13. 124. 346 : accepistis *f et* ἐλάβετε *gr. plur.*

Mt. xviii. 29 **conseruus eius** *codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵBC*DGL *al.* 9 : cons. ille ad pedes eius *f q et gr. plur.*

Mt. xix. 17 **quid me interrogas de bono** *codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵBDL 1. 22 : quid me dicis bonum *f q gr. plur.*

Mt. xix. 16 *Sed uersu* 16 **bone** *habetur post* **magister** *cum codd. vg. uett. plur.* (*et f*) *et gr. plur.* : *contra om.* bone *a d e* ff_1 *gr.* ℵBDL 1. 22 : *uide etiam supra p.* 662.

Mt. xix. 20 **custodiui** *sine add. codd. plur.* 𝔖 ff_1 $g_{1.2}$ *l et gr.* ℵBL 1. 22 : + a iuuentute mea EPmgFR TWς𝔓ℭ *uett. plur.* (*et f*) *et gr. plur.*

Mt. xx. 6 **stantes** *sine add. codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵBC^2DL 33 : + otiosos *f h m q gr. plur.*

Mt. xx. 7 **uineam** *sine add. codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵBDLZ 1 : + et quod iustum fuerit accipietis (T) *f h q* δ *gr. plur.*

Mt. xx. 22 **bibiturus sum** *sine add. codd. vg. uett. plur. cum gr.* ℵBDLZ 1. 22 : + aut baptisma baptizari quo ego *f* (*h q*) *gr. plur.*; *similiter u.* 23.

Mt. xxii. 13 **mittite eum** *codd. vg. l* (*uett. plur.*) *cum gr.* ℵB(D)L *min.* : tollite eum et mittite *f et gr. plur.*; *uett. plur. habent* tollite eum *ad initium sententiae.*

Mt. xxiii. 3 **uobis** *sine add. codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵBDLZ 1. 124. 209 : + seruare *f** (*ut uidetur*) *q et gr. rell.*

Mt. xxiii. 5 **fimbrias** *sine add. codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵBD 1. 22 : + uestimentorum suorum (E) *f* ff_2 *h q et gr. plur.*

Mt. xxiii. 14 *om. uersum codd. plur. a d e* ff_1 $g_{1.2}$ *et gr.* ℵBDLZ : *habent uersum* (F)HmgΘQRT *vg. b c f* ff_2 *h l* (*r*) r_2 *et gr. min.*; *item ante u.* 13 *ponunt gr. plur.*

Mt. xxiii. 19 **caeci** *codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵDLZ 1. 209 : stulti et caeci (X) *c f et gr.* BCΓΔΠ *etc.*

Mt. xxiv. 24 **ut in errorem inducantur** *codd. vg. uett. plur. cum gr.* ℵD(LZ 1. 22. 33) : ut in err. inducant *uel similia c f* ff_1 *h* (*a dubius*) *cum gr. plur.*

Mt. xxv. 16 **alia quinque** *sine add. codd. vg. uett. plur. et gr.* BL 1. 33. 50. 102. 124 : + talenta *d f q et gr. plur.* (*cf. u.* 22).

Mt. xxv. 31 **angeli** *codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵBDLΠ* *al. plus* 15 : sancti angeli *f cum gr.* $A\Gamma\Delta\Pi^2$ *etc.*

Mt. xxvi. 3 **principes sacerdotum** *codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵABDLΘ^e *al. plus* 15 : + et scribae *c f* g_2 *h q r cum gr.* ΓΔΠ *etc.* (*cf.* 59 **sacerdotum** + et seniores *f q* δ *gr. plur.*, xxvii. 41 **scr. et sen.** + et pharisaeis *f gr. plur.*, scr. et phar. *uett. plur.*).

Mt. xxvi. 42 **transire** *sine add. codd. plur. vg. uett. plur. cum gr.* ℵBDL *min.* : + a me DQR *f* ff_2 *q* δ *et gr. plur.* *Sed eodem uersu* **hic calix** *cum uett. plur. et gr.* EFGHK *etc.* : *om.* **calix** I *b* ff_2 *q* δ *et gr.* ℵABCILΔΠ* *min.*

Mt. xxvi. 60 **et non inuenerunt cum multi falsi testes accessissent** *codd. vg. b* ff_1 *l et gr.* ℵBC*LN* *min.* : et non inuenerunt . et cum mul. fal. tes. access. non inuenerunt (+ culpam *f*) *uett. plur. et gr. plur.*

Mt. xxvii. 34 **uinum** *codd. vg. uett. plur. gr.* ℵBDKLΠ* : acetum *c f h q et* ὄξος $AN\Gamma\Delta\Pi^2$ *etc.*

Mt. xxviii. 2 **lapidem** *sine add. codd. vg. uett. plur. gr.* ℵBD *min.* : + ab ostio *f h q gr. plur.*

Mt. xxviii. 9 **et ecce iesus** *codd. vg. uett. plur. gr.* ℵBD 33. 69. 435 *etc.* : ut autem abierunt nuntiare discipulis eius et ecce iesus *f q gr. plur.*

Ex Marco :—

Mc. i. 10 **et manentem** *codd. plur. vg. uett. plur. et gr.* ℵ 33. 262 *al.* 10 : *om.* M' *a c d f r et gr. plur.*

Mc. ii. 22 **uinum** *sec. sine add. codd. vg. uett. plur. cum gr.* ℵBC*DL *min.* : + nouum *e f et gr.* $AC^2\Gamma\Delta\Pi$ *etc.*

Mc. iii. 29 **delicti** *codd. vg. uett. plur. et* ἁμαρτήματος ℵB(D)LΔ *etc.* : iudicii T *f r gr. plur.* κρίσεως.

Mc. iii. 32 **fratres tui** *sine add. codd. vg. e* ff_1 g_2 *l r et gr.* ℵBCGKLΔΠ *min.* : + et sorores tuae *uett. plur. gr.* ADEFH *etc.*

Mc. iv. 24 **adicietur uobis** *sine add. codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵBCLΔ *etc.* : + qui auditis *q cum gr. plur.*, + credentibus *f*.

Mc. v. 13 **ad duo milia** *codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵBC*DLΔ 1. 2pe : erant autem (enim X) ad (*uel* quasi, circiter) duo milia BPMOX *a f* g_2 *i l r et gr.* $AC^2\Pi$ *etc.*

Mc. vi. 11 **in testimonium illis** *sine add. codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵBCDLΔ 17. 28. 2pe : + amen dico

uobis tolerabilius erit sodomis aut gomorris in die iudicii quam illi ciuitati (*uel similia*) *a f* g_2 *q et gr.* AΠ *unc.* 9 *al. longe plur.*

Mc. vi. 33 **et praeuenerunt eos** *sine add. codd. vg. l* δ *cum gr.* ℵBLΔ *min.*: + et conuenerunt ad eum *f q cum gr.* AΓΠ *etc.*; et uenerunt illic *fere b c d* ff_2 *i r cum gr.* D 28. 2[pe].

Mc. vi. 36 **cibos quos manducent** *codd. vg. fere cum uett. plur. et gr.* ℵB(D)LΔ 28. 102 (βρωματα τι φαγωσιν ℵ; *om.* βρώματα *rell.*): panes quia quod manducent non habent *f* (*cf. b*) *et* ἄρτους· τί γὰρ φάγωσιν οὐκ ἔχουσιν AΓΠ *unc.* 9, *al. pler.*

Mc. vi. 51 **stupebant** *sine add. codd. vg. c* ff_2 *i l et gr.* ℵBLΔ *min.*: + et mirabantur R *b d f q r* (*a*) *et gr.* ADXΓΠ *etc.*

Mc. vii. 5 **communibus** *codd. vg.* (*a*) *d* g_2 *i q r* = κοιναῖς ℵ*BD *min.*: non lotis (*b*) *c f* ff_2 *l et gr.* ℵ[c]ALX *etc.* ἀνίπτοις.

Mc. ix. 33 **uenerunt** *codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵBD *min.*: uenit *f q et gr.* ACLNX *etc.*

Mc. ix. 33 **tractabatis** *codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵBCDL: cum alterutro tractabatis *f et gr.* ANX Γ *etc.*

Mc. x. 29 *om.* aut uxorem *codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵBDΔ *min.*: *habent* aut uxorem (*post* aut patrem) *f q cum gr.* ACNXΓΠ *etc.*

Mc. xi. 1 **bethaniae** *codd. plur. vg. uett. plur. et gr.* D: bethphage et bethaniae BGOX* *f l q* δ *et gr. plur.*

Mc. xiv. 19 **numquid ego** *sine add. codd. vg.* g_2 *l et gr.* ℵBCLPΔ *al.* 20: + et alius numquid ego *a* (*c*) *d f* ff_2 *i* (*k*) *q et gr.* ADW[b]XΓΠ *etc.*

Ex Luca:—

Lc. ii. 33 **pater (eius) et mater** (eius) *codd. vg. d et gr.* ℵBDL *etc.*: ioseph et mater eius GL *uett. plur.* (*et f*) *et gr.* AEGHKM *etc.*

Lc. ii. 40 **confortabatur** *sine add. codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵBDL: + spiritu *f q* δ *aur. et gr.* AXΓΔΛΠ *etc.*

Lc. ii. 43 **parentes** *codd. vg. a d e et gr.* ℵBDL *min.*: ioseph et mater eius G *uett. plur.* (*et f*) *et gr.* ACXΓΔ *etc.*

Lc. iv. 2 **consummatis illis** *sine add. codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵBDL: + postea *f* ff_2 *q r et gr. plur.* (*cf.* iii. 22 *et* iv. 4, viii. 9 *ubi f etc. add.* dicens, dicentes, *et cf. p.* 669).

Lc. iv. 5 **diabolus** *sine add. codd. plur. b aur. et gr.* (ℵBL): + in montem altissimum HΘM *c r*, + in mon. excelsum W *vg. f l* (+ nimis) *q* δ (+ ualde); + in mon. altum *d* ff_2, + supra mon. *e*; + εἰς ὄρος ὑψηλὸν *uel* ὑψ. λίαν *gr. plur.*

Lc. iv. 18 **misit me** *sine add. codd. plur. uett. plur. et gr.* ℵBDLΞ 13. 33. 69: + sanare contritos corde GQVW *vg. f* (δ) *et gr.* AW[b]ΓΔΛΠ *etc.*

Lc. vi. 7 **accusare** (*uel* unde accusare, -rent *etc.*) *codd. vg. uett. plur.* = κατηγορεῖν ℵ*B(D)SX: accusationem *r*, occasionem accusandi *f*, = κατηγορίαν *gr. plur.*

Lc. vi. 10 **manus eius** *codd. vg. uett. aliq. et gr.* ℵBL 33. 34*. 63: + sicut alia G *b* (*d*) δ, + sicut et altera FQ (*c f q*) *r cum gr.* ADEKM *etc.*

Lc. vi. 20 **pauperes** *sine add. codd. plur. vg. uett. plur. gr. plur.*: + spiritu DQ *a c f r et gr.* ℵ[ca]QX *min.*

Lc. viii. 54 **ipse autem** *sine add. codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵBDLX *min.*: + eiciens omnes foras et *f q et gr.* AKRSUΠ *etc.*

Lc. ix. 54 **consumat illos** *sine add. codd. plur. vg. e l et gr.* ℵBLΞ 71. 157: + sicut (+ et *d f* δ) helias fecit ΘMO[vl] *uett. rell.* (*et f*) *et gr.* ACDXΓΔ *etc.*

Lc. ix. 55 *Sed contra u.* 55 **et dixit . . . saluare** *u.* 56 *habetur in codd. plur. vg. uett. plur. et gr.* DF[w]KMUΓΛΠ *etc.*: *om.* DEPFGQY *gat. l* δ *et gr.* ℵABCEGHL *etc.*

Lc. x. 1 **septuaginta duos** *codd. vg. uett. plur. et gr.* BDMR 42: *om.* duos *b f q r* δ *et gr.* ℵACLXΓΔ *etc.*

Lc. x. 11 **adpropinquauit** *sine add. codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵBDLΞ *min.*: + in uos E *f l et gr.* ACRXΓΔ *etc.*

Lc. xi. 25 *om.* uacantem *codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵ*ADXΔΛΠ *etc.*: *habent* uacantem (= σχολάζοντα ℵ[c]BCLRΓ *etc.*) *f l r* (δ).

Lc. xi. 44 **uae uobis** *sine add. codd. vg. a c e* ff_2 *l et gr.* ℵBCL *al.* 9: + scribae et pharisaei hypocritae Q *b d f i q r* δ *et gr.* ADXΓΔ *etc.*

Lc. xiii. 34 **nidum suum** *codd. vg. a b* δ *aur. et gr.* ℵBLRXΓΔ *etc.*: pullos suos *uett. rell.* (*et f*) *et gr.* ADKM *etc.*

Lc. xiv. 5 **asinus** *codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵKLXΠ 1. 33: filius *e f q et gr. plur.*; ouis *d et* προβατον D.

Lc. xxiii. 23 **uoces eorum** *sine add. codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵBL 130 : + et sacerdotum *c f*, + et principum sacerdotum *d* δ, *et gr.* ADPXΓΔ *etc.*

Lc. xxiv. 1 **aromata** *sine add. codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵBC*L 33. 124* : + et quidam (quaedam δ) cum illis (ipsis *q*, eis δ) *d q r* δ, + et aliae simul cum eis *f*, *et ita gr.* AC³DXΓΔ *etc.*

Lc. xxiv. 49 **ciuitate** *sine add. codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵBC*DL : + hierusalem *f q* δ *cum gr.* AC²XΓΔΛΠ *etc.*

Ex Iohanne :—

Io. v. 16 **iesum** *sine add. codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵBCDL *min.* : + et quaerebant eum occidere (interficere *f*) *e f q r* δ *et gr.* AΓΔΛΠ *etc.*

Io. vi. 15 **fugit** *codd. vg. a c ff₂ l aur.* = φευγει ℵ* ; secessit *b d e f q r* δ *et* ἀνεχώρησεν *gr. plur.*

Io. vii. 8 **non** *codd. plur. vg. uett. plur. et* οὐκ ℵDKMΠ : nondum V *f q* δ *et* οὔπω BLTXΓΔΛ *etc.*

Io. viii. 29 **solum** *sine add. codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵBDLTX *min.* : + pater *f q* δ *et gr.* ΓΔΛ *etc.*

Io. viii. 59 **templo** *sine add. codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵBD : + et transiens per medium eorum ibat sic D, tran. per med. eorum et ib. sic *f* (*om.* sic) *q* (*r₂*) δ *et gr.* ℵᶜACLXΓΔ *etc.*

Io. x. 26 **ex ouibus meis** *sine add. codd. vg. c et gr.* ℵBKLM*Π* *min.* : + sicut dixi uobis *uett. rell.* (*et f*) *et gr.* ADM² *etc.*

Io. xi. 41 **lapidem** *sine add. codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵBC*DLX *min.* : + ubi fuerat *f* (δ) *et gr.* AKΠ *etc.*, *et* + οὗ ἦν ὁ τεθν. κείμενος *gr. plur.*

Io. xii. 4 **iudas** *sine add. codd. vg. d* δ *gr.* ℵBDL : + simon *uel* simonis *uett. rell.* (*et f*) *et gr.* AE *etc.* (*et* Δ).

Io. xii. 7 **ut . . . seruet** *codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵBDKLQ *etc.* : seruauit *f et gr.* AIΓΔΛ *etc.*

Io. xii. 47 **custodierit** *codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵABDKL *etc.* : crediderit *f q* δ *et gr.* EFGHMS *etc.*

Io. xiii. 2 **ut traderet eum iudas sim. scar.** *codd. plur. b l et gr.* ℵBLMX : iudae sim. scar. ut eum traderet *a* (*c*) *d e f m q* δ *fere et gr.* ADΓΔ *etc.*

Io. xvii. 12 **cum eis** *sine add. codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵBC*DL : + in mundo (*a f*) *q* δ *et gr.* AC³XYΓΔ *etc.*

Io. xix. 3 **et ueniebant ad eum** *codd. vg. uett. plur. et gr.* ℵBLUXΛΠ *min.* : *om. f q* δ *et gr.* ADᶜYΓΔ *etc.*

Io. xx. 31 **uitam** *sine add. codd. plur. vg. a c m* δ *aur. et gr.* ABC³XΓΔ *etc.* : + aeternam BDEKORZ *b e f q r* (*d*) *et gr.* ℵC*DLTᵈ *min.*

Saepe etiam additamenta minoris momenti apparent in *f* et graecis posterioribus quae in Uulgata et in antiquissimis tam Graecorum quam ueterum Latinorum exemplaribus aut numquam erant, aut erasa sunt ; exemplo sunt

(1) Additamentum uocis *iesus, iesu* etc. explicationis ut uidetur causa. *Mt.* xiii. 36 **domum** (+ iesus) ; xiv. 14 **exiens** (+ iesus) ; 25 **uenit ad eos** (+ iesus) ; xxii. 21 *et* 43 *et* xxvi. 38 **ait illis** + iesus ; *Mc.* viii. 1 **conuocatis** (+ iesus) ; xi. 11 **introiuit** (+ iesus) ; 15 **introisset** (+ iesus) ; *Lc.* vi. 12 **exiit** (+ iesus) ; vii. 22 **respondens** (+ iesus) ; 24 **dicere** (+ iesus) ; ix. 13 **illos** (+ iesus), *cf.* 55 ; 43 **faciebat** (+ iesus) ; x. 21 **spiritu sancto** (+ iesus) ; 28 **illi** (+ iesus) ; xiii. 2 **respondens** (+ iesus) ; 22 **ibat** (+ iesus), *cf.* 32, xx. 41 ; *Io.* iv. 46 **iterum** + iesus ; vi. 14 **signum** (+ iesus) ; viii. 23 **eis** (+ iesus) ; xi. 45 **fecit** (+ iesus) ; xiii. 3 **sciens** (+ iesus) ; xx. 21 **dixit ergo eis** (+ iesus) ; xxi. 17 **dicit ei** (+ iesus). Similiter additur *christus Lc.* iv. 41 **tu es** (+ christus) : *Io.* iv. 42 **saluator mundi** (+ christus) ; et *dominus*, uel *domine Mt.* xiii. 51 **etiam** (+ domine) ; *Mc.* ix. 24 **credo** (+ domine) ; *Lc.* ix. 57 **quocumque ieris** (+ domine), *cf. Io.* xiii. 37 ; *propheta Mt.* xvi. 4 **ionae** (+ prophetae) ; *Lc.* xi. 29 *id.*

(2) *eum, eius, ei, meus, tuus etc. Mt.* xvii. 10 **disciputi** (+ eius) ; xviii. 25 **dominus** (+ eius) ; xix. 7 **dimittere** (+ eam) ; xxiv. 36 **pater** (+ meus) ; xxv. 44 **respondebunt** (+ ei) ; xxvi. 17 **dicentes** (+ ei) ; 65 **blasphemiam** (+ eius) ; 75 **dixerat** (+ ei) ; xxvii. 22 **dicunt** (+ ei) ; *Mc.* i. 22 **scribae** (+ eorum) ; ii. 5 **peccata** (+ tua) ; *Lc.* ii. 45 **inuenientes** (+ eum) ; *Io.* iv. 41 **crediderunt** (+ in eum) ; xvi. 10 **patrem** (+ meum).

(3) *quia* (= ὅτι recitantis). *Mt.* vi. 5 quia (**receperunt**) ; xxiii. 36 quia (**uenient**) ; xxvi. 29 quia (**non bibam**) ; xxvii. 47 quia (**helian uocat**) ; similiter *dicens* etc. additur *Mt.* xxii. 35 **temtans eum** (+ et dicens) ; *Lc.* iii. 4 **prophetae** (+ dicentis) ; *Io.* ix. 11 **respondit** (+ et dixit).

(4) *iesus, iesu* ponuntur forsan propter emphasin pro *ille, eius* etc. *Mt.* xv. 1 eum (iesum) ; 16 **at ille** (iesus autem) ; 30 **eius** (iesu) ; xvii. 11 **at ille** (iesus autem) ; xxiv. 2 **ipse** (iesus) ; *Mc.* v. 34 **ille** (iesus) ; *Lc.* xxii. 34 **et ille** (et iesus) ; xxiii. 3 **at ille** (iesus autem) ; 9 **at ipse** (et iesus) ; *Io.* iii. 2 **ad eum** (iesum).

(5) *iterum* additur. *Mt.* xiii. 44 (iterum) **simile** ; *Mc.* xi. 15 **ueniunt** (+ iterum) ; *Io.* x. 31 **sustulerunt** (+ ergo iterum) ; 39 **eum** (+ iterum) **adprehendere** ; *confestim Mc.* ii. 2 **et** (+ confestim) ; *postea Lc.* iv. 2 **consummatis illis** (+ postea).

Classis ii. *Ubi Hieronymus cum codicibus f q et Graecis posterioribus contra Graecos et Latinos antiquiores facit.*

Notabit prudens lector hos locos et pauciores numero et minoris momenti esse quam illi sunt quos sub classe prima enumerauimus. Quae tamen de Luca et Iohanne notauimus (p. 671), obseruatione eius satis digna sunt.

Ex Mattheo :—

Mt. x. 18 **ducemini** *codd. vg. f l* = ἀχθήσεσθε *gr. plur.*: stabitis *uett. rell. et* σταθήσεσθε D 111.
Mt. xiii. 13 **quia uidentes non uident** *etc. codd. vg. f l q cum gr. plur.*: ut uidentes non uideant *etc. uett. plur. cum gr.* D *al.* 12 *fere.*
Mt. xv. 6 **et non** *ad init. codd. vg. c f l q et gr. plur.*: *om.* **et** *uett. plur. et gr.* ℵBCDT[c] 1. 33 *etc.*
Mt. xix. 4 **ait eis** *codd. vg. b f* $g_{1.2}$ *l* (*m*) *q et gr.* C *unc.* 12 *etc.*: *om.* **eis** *a c d e* ff_2 *h et gr.* ℵBDL *al. pauc.*
Mt. xix. 9 **et qui dimissam duxerit moechatur** *codd. plur. vg. c f* g_2 (*m*) *q cum gr.* BC[1]INZ *etc.*: *om.* T* *uett. plur. et gr.* ℵC[3]DLS 69 *al.* 15.
Mt. xix. 16 **magister bone** *codd. vg. uett. plur.* (*et f*) *et gr. plur.*: *om.* **bone** *a d e* ff_1 *et gr.* ℵBDL 1. 22.
Mt. xxi. 7 **uestimenta sua** *codd. vg. uett. plur.* (*et f*): *om.* **sua** *b d e* $ff_{1.2}$ g_2 *et gr.* ℵ*BD.
Mt. xxii. 44 **scabillum** *codd. vg. uett. plur.* (*et f*) *et gr.* EFHK *al. plur.* (ὑποπόδιον): sub *b* (*d*) *e h q r et gr.* ℵBDGLUZ *etc.* ὑποκάτω.
Mt. xxiii. 4 **et inportabilia** *codd. vg. uett. plur.* (*et f*) *et gr. plur.*: *om. a b e* ff_2* *h et gr.* ℵL 1. 209.
Mt. xxv. 29 **quod uidetur habere** *codd. plur. vg. f* g_1 *l et gr.* LΔ 33. 69 *etc.*: quod habet R *uett. plur. gr. plur.*
Mt. xxvi. 42 **hic calix** *codd. vg. uett. plur.* (*et f*) *et gr. plur.*: *om.* **calix** I *b* ff_2 *q et gr.* ℵABCI LΔΠ* *min.*
Mt. xxvii. 28 **exuentes** *codd. vg. f* ff_1 $g_{1.2}$ *h l et gr. plur.*: *om. a b c d* ff_2 *q cum gr.* ℵ[ca]BD 157.

Ex Marco :—

Mc. i. 14 **regni dei** *codd. vg. uett. plur.* (*et f*) *et gr. plur.*: *om.* **regni** 𝔐𝔗 *b c* ff_2 *t et gr.* ℵBL *etc.*
Mc. i. 27 **quae doctrina haec noua? quia in** (cum *f*) **potestate** *etc. codd. vg. f* ff_1 g_2 *l et gr.* ACΓΔΠ *etc.*: quae esset doctrina ista cum potestate? *fere b c e* ff_2 *q r cum* ℵBL 33. 102 (*sed uariant, uide Tisch. ad loc.*).
Mc. i. 41 **iesus autem** *codd. vg. c f* g_2 *l q et gr.* ACΓΔΘ[f]Π *etc.*: et *a b d e* ff_2 *r et gr.* ℵBD 102.
Mc. i. 42 **et cum** (+haec *f*) **dixisset** *codd. plur. vg. f* g_2 *l q cum gr.* ACΓΔΘ[f]Π *etc.*: et *tantum* G *a b c d e* ff_2 *r et gr.* ℵBDL *min.*
Mc. iii. 31 **ueniunt** *codd. vg.* (*c f*) *l et gr. plur.*: uenit 𝔓[mg]G *uett. plur. et gr.* ℵDG *min.*
Mc. v. 13 **concessit eis statim iesus** *codd. vg. uett. plur.* (*et f*) *et gr. plur.*: *om.* **statim** *b e et gr.* ℵBCLΔ *min.*, *similiter fere* vii. 35 et [statim].
Mc. vii. 8 **relinquentes enim** *codd. vg. f l et gr.* AXΓΠ *etc.*: *om.* **enim** *a b c* ff_2 *i q r et gr.* ℵBDLΔ* 102. 124, *sed uide Tisch. T. G.* 8 *ad loc.*
Mc. ix. 31 **tertia die** *codd. vg. f* g_2 *l et gr.* AC[3]NXΓΠ *etc.*: post tertium diem *a k q*, p. tres dies *b c i*, in tres dies *d* = μετὰ τρεῖς ἡμ. ℵBC*DLΔ; *similiter* x. 34.

Ex Luca :—

Lc. vii. 10 **seruum qui languerat** (*uel* -ebat) *codd. plur. vg.* (*d*) *f et gr. plur.*: *om.* **qui lang.** G *uett. plur. et gr.* ℵBL 1. 157. 209.
Lc. vii. 28 **propheta** *codd. vg. d f q r et gr.* ADEGHSUVΓΔΛ *etc.*: *om. a b c e* ff_2 *l et gr.* ℵBKLMX *etc.*
Lc. viii. 38 **iesus** *codd. vg. uett. plur.* (*et f*) *et gr. plur.*: *om. b c d* ff_2 *l et gr.* ℵBDL *min.*
Lc. ix. 35 **dilectus** *codd. plur. vg. uett. plur.* (*et f*) = ἀγαπητός ACD *al. plur.*: electus BDR *a* ff_2 *l* = ἐκλελεγμένος ℵBLΞ.
Lc. x. 15 **usque in caelum exaltata** *codd. plur. vg. c et fere f q et gr.* ACRW[a]ΓΔΛΠ *etc.*: numquid in c. exaltata es *uel similia* DQ *uett. plur. et gr.* ℵBDLΞ.
Lc. xi. 48 **eorum sepulchra** *codd. vg. c* (*f q*) *et gr.* ACXΓΔΛΠ *etc.*: *om. a b d e i l r et gr.* ℵBDL.
Lc. xiii. 19 **arborem magnam** *codd. vg.* (*c f q*) δ *et gr.* AXΓΔΛΠ *etc.*: *om.* **magnam** *a b d e* ff_2 *i l r et gr.* ℵBDLT[wol] 251.

Lc. xvii. 4 **septies in die** *sec. codd. vg. e f* ff_2 *m et gr.* ΑΓΔΛΠ *etc.*: *om.* **in die** M *a b c d i l q s et gr.* ℵBDLX *al. pauc.*

Deinde usque ad finem Euangelii, Uulgata magis ac magis cum graecis posterioribus concordat et ueteri *f*, reliqui autem ueteres cum Cantabrigiensi (D); ita ut in capitulis xix. *seq.* Uulgata omnino contra antiquos graecos ℵBL etc. testetur; uide et cap. xxi. 34, 35, ubi sic distinguit **superueniat in uos repentina dies illa. Tamquam laqueus enim superueniet** *etc.*; xxii. 61 *om.* hodie; 62 **+petrus**; xxiii. 29 **lactauerunt**; 35 **cum eis**; xxiv. 17 **et estis tristes**; 27 **interpretabatur**; 42 **et fauum mellis**; 46 **et sic oportebat**; 50 **foras**.

Similiter in Iohanne uel saltem in priori parte Euangelii Uulgata saepius codices *c f* et Graecos plur. sequitur, quamquam hic illic cum ℵBL concordat; ita ut Hieronymum textum aut eclectice correxisse aut codices perditos secutum fuisse credamus.

Ex Iohanne :—

Io. i. 27 **ipse est** *ad init. codd. vg. uett. plur. et gr.* AC^3ΧΓΔ *etc.*: *om. a et gr.* ℵBC^*LT^b *min.*

Io. i. 27 **qui ante me factus est** *codd. vg. uett. plur. et gr.* AC^3ΧΓΔΛΠ *etc.*: *om. b l et gr.* ℵBC^* LT^b *min.*

Io. ii. 10 **tunc** *codd. vg. b c f δ et gr.* $ℵ^c$ΑΧΓΔΛΠ *etc.*: *om. a e* ff_2^* *l q r et gr.* $ℵ^*$BLT^b *min.*

Io. vi. 9 **unus** *codd. vg. c f* ff_2 *q δ et gr.* ΑΓΔΛ$Π^2$ *etc.*: *om. a b d e l et gr.* ℵBDL$Π^*$ *etc.*

Io. ix. 11 **natatoriam siloae** *codd. vg. e* (piscinam) *f q δ et gr.* ΑΓΔΛΠ *etc.*: *om.* **natatoriam** *a b c d* ff_2 *l r et gr.* ℵBDLX *min.*

Io. xii. 1 **mortuus** *codd. vg. uett. plur. et gr.* ADIΓΔ *etc.*: *om. a c e r et gr.* ℵBLX.

Io. xvi. 16 **quia uado ad patrem** *codd. vg. c f q et gr.* AI^bΥΓΔΛΠ *etc.*: *om. a b d e* ff_2^* *r et gr.* ℵBDL.

Io. xix. 24 **dicens** *codd. vg.* (*f q*) *et gr.* AD^{suppl}ILT^dXY *etc.*: *om. a b c e* ff_2^* *r et gr.* ℵB 249.

Io. xx. 16 **ei** *sec. sine add. codd. plur. vg. a f q et gr.* AEGKM *etc.*: + hebraice (BDE) *b c d e* ff_2 *r δ et gr.* ℵBDLOXΛ$Π^*$ *min.*

Saepe etiam additur οὖν in posterioribus Graecis, quod redditur in *f* et Uulgata, non autem in antiquioribus Latinis, neque inuenitur in ℵBL *etc.*; e.g. Io. iv. 11 **ergo** (cf. 25); viii. 41 **itaque**, 42 **ergo**, 48 **igitur**, 52 **ergo**; xix. 29 **ergo**.

Classis iii. *Ubi Hieronymus Graecos posteriores contra* ℵBL *et f sequitur.*

Notandum est uersionem 'Italam' etsi plurima et quasi innumera additamenta minoris momenti praebeat, qualia scribae facere solent, longiora tamen additamenta textui Occidentali propria haud raro omittere; tales sunt pericope 'uos autem quaeritis de modico crescere' etc., Mt. xx. 28, uersus Lc. xxii. 43, 44, de angelo Io. v. 4, pericope de adultera Io. vii. 53—viii. 12. Ex his quaedam sed non omnia in textum restituit Hieronymus ex auctoritate uel Graeca uel aliorum ueterum Latinorum.

Ex Mattheo :—

Mt. xv. 36 **populo** *codd. vg. uett. plur. et gr. plur.*: τοῖς ὄχλοις ℵBKLMΠ *min. et e f* ff_1.

Mt. xvi. 11 **pane** *codd. plur. vg. uett. plur. et gr.* DEFGHUVXΓΔ *etc.*: panibus R *d e f et gr.* ℵBCKLMSΠ *etc.*

Mt. xxii. 20 **iesus** *codd. vg. uett. plur. et gr.* DLZ 13. 33. 69. 157. 346: *om. f cum gr.* ℵB(C)ΧΔΠ *etc.*

Mt. xxiv. 36 *om.* neque filius *codd. plur. vg.* $g_{1,2}$ *l et gr. plur.*: + neque filius BJOX* *uett. plur.* (*et f*) *et gr.* $ℵ^{*\,et\,c\,b}$BDΦ 13. 28. 86. 124; *uide supra p.* 658.

Mt. xxiv. 43 **hora** *codd. vg. uett. plur. et gr.* LΓΠ *etc.*: die *d f* ff_2 *et gr.* ℵBDIΔ *min.*

Ex Marco :—

Mc. ix. 38 **daemonia + qui non sequitur nos** *codd. vg. uett. plur. et gr.* ADNXΓΠ *etc.*: *om.* **qui non seq. nos** *f et gr.* ℵBCLΔ *min. Deinde* **prohibuimus eum** *sine add. codd. vg. uett plur. et gr.* DX *min.*: + quia non seq. **nos** *f et gr.* ℵBCLΔ *etc.*

Ex Luca :—

Lc. vi. 25 **saturati estis** *sine add. codd. vg. uett. plur. et gr.* ADEHKM *etc.*: + nunc *f et gr.* ℵBLQRX *etc.*

Lc. xv. 16 **implere uentrem suum** *codd. vg. uett. plur. et gr.* ΑΡQΧΓΔ *etc.*: saturari *d e f et gr.* ℵBDLR *min.*

Lc. xxii. 43, 44 *uide ad loc.*

Lc. xxiii. 15 **remisi uos ad illum** *codd. plur. vg. uett. plur. et gr.* AD(H)ΧΓΔ *etc.*: remisit eum ad nos H*ΘΟ* *f et gr.* ℵBKLMTΠ 157 *etc.*

Ex Iohanne :—

Io. iii. 15 **non pereat sed** *codd. vg. uett. plur. et gr.* ΑΓΔΛΠ *etc.*: *om. a f et gr.* ℵBLT[b] *min.*

Io. iii. 34 **dat deus spiritum** *codd. vg. a c d ff₂ q r δ et gr.* AC²DΓΔΛΠ *etc.*: *om.* **deus** *b e f l et gr.* ℵBC*LT[b] 1. 33.

Io. iv. 43 **et abiit** *codd. vg.* (et fugit D, et fuit CJT *c*) *et gr.* ΑΓΔΛΠ *etc.*: *om. uett. plur. et f et gr.* ℵBCDT[b] 13. 69.

Io. vi. 39 **patris** *codd. vg. a c ff₂ r δ et gr.* ΓΔΛΠ *etc.*: *om. b d e f q et gr.* (ℵ*)AB(C)DLT *etc.*

Io. vii. 53—viii. 12 *pericope de adultera, uide ad loc.*

Cap. II. DE NOUIS ADDITAMENTIS QUOAD CODICES.

§ 1. *De Codice Beneuentano* (Mus. Brit. Add. 5463). Hunc codicem in Mattheo et Marco hic illic citare solebamus ex collationibus Bentleii, et sub signo 'Bentleii F' (uide praefationem p. xxvi); putabatur enim esse ut diximus bonae notae sed non optimae. Postea autem cum textum propius inspexissemus, patriamque ut uidebatur codicis considerassemus, dignus nobis uidebatur ut in serie codicum perpetuo citaretur; contulit itaque in Luca et Iohanne Henricus J. White lectionesque in notulis sub signo ꝑF adhibuit. Saeculi ut uidetur octaui (uel noni? uide infra) est literis uncialibus perpulchre exaratus, Italiaeque meridionali semper tribuebatur; ad finem enim libri habetur inscriptio (Fol. 239 b).

> *Praecepto pii patris atoni obtemperans exiguus monachus lupus* | *beati hieronimi labore translatum euangeliorum scribsi librum* | etc.

Et iterum fol. 76 b habetur *Uentarius librorum huius ecclesie sancti petri monialium de Beneuento* literis Lombardicis saeculi forsan XII. Cum fuerit *Ato* uel *Atonus* quidam abbas monasterii sancti Uincentii de Uolturno prope Beneuentum circa medium octaui saeculi (739–760) credebant palaeographi codicem nostrum iussu eiusdem Atoni scriptum atque igitur ex Beneuento saeculo octauo ortum fuisse.

Contra hanc opinionem nunc monet S. Berger (*Histoire de la Vulgate*, p. 92) plures forsan fuisse patres qui hoc nomen habuerint, nec necessario sequi eundem esse Atonum qui hunc librum scribi iussit cum Abbate monasterii S. Uincentii, praesertim cum inscriptio illa ad fol. 76 b codicem tantum *duodecimo* saeculo esse Beneuenti ostendat; deinde scripturam saeculi noni magis quam octaui esse putat, neque signa adeo manifesta scribis Italicis propria in formis literarum etc. prae se ferre; tum textum euangeliorum cum codicibus Gallicis interdum etiam cum Anglicis magis consentire iudicat (ut

Ioh. ii. 13). Iudicat itaque Berger codicem ꝐF textum uere Italicum minime habere, neque aliquid obstare quominus ex Gallia ortus postea in Italiam translatus fuerit (uide et W. Sanday, *The Guardian*, Aug. 9, 1893, p. 1257).

§ 2. *De codice Ingolstadiensi* (I). Lectiones huius codicis ex collatione Tischendorfii sua manu scripta (Anglicis quidem oculis lectu perdifficili) citaueramus; uide praefationem p. xii. Cum iam Euangelia Matthei, Marci, et Lucae in lucem edita essent, apparuit opusculum summa diligentia et perspicacitate conscriptum, auctore E. von Dobschütz, cui titulus fuit *Studien zur Textkritik der Uulgata* (Lipsiae 1894). Cuius libelli prima pars continet dissertationem de codice I, ex qua recognouimus Tischendorfium haud raro in collatione sua errasse, nos uero saepius forsan notulas suas non recte legisse. Certe dolendum est quod von Dobschütz collationem codicis plenam non dederit, sed tantum errores uel Tischendorfianos uel nostros hic illic notauerit; quos autem dedit, inter 'Emendanda, corrigenda, et addenda' inseruimus. Codex est noni saeculi ut monet von Dobschütz, non septimi; et in Bibliotheca Universitatis Monacensis habet numerum MS. 29 fol. (Ingolstadiensis ol. II. 50).

§ 3. *De codice ueteri Corbeiensi* (ff_2). Lectiones huius codicis primum quidem ex Calmetii collationibus, deinde ex editione Iohannis Belsheim (Christianiae 1887) in Mattheo et Marco dedimus. Hanc editionem ipse Belsheim breui tempore confectam esse confitetur (uide praefationem suam p. iv 'quum tantummodo breue tempus commorandi Parisiis mihi esset' . . . 'denuo autumno 1886 breuiter me iterum Parisiis commorante'; et iterum append. 'hanc meam collationem anni 1886 iterum Parisiis decem dies commorans reuisi') et paulo posterius eodem anno *appendicem* satis multorum erratorum, iterumque (p. 136) etiam *addenda* ad appendicem curauit. Cum autem reiteratis his curis plenam fiduciam operis Belshemiani non habuerit uir diligentissimus S. Berger, contulit ille quidem editionem cum codice ipso, iterumque errata neque pauca neque parui momenti (maxime quidem in orthographia) deprehendit. Suam collationem qua sua est semper comitate ad nos benignissime transmisit, qua in Luca et Iohanne perpetuo usi sumus. In Mattheo et Marco ubi inter ueteres Latinos ff_2 aut non citauimus aut perperam citauimus, ueram lectionem inter 'Emendanda, corrigenda, et addenda' inseruimus.

§ 4. *De codice ueteri Rehdigerano* (*l*). Cum euangelium Matthei edebamus, exemplum huius codicis (edidit enim H. F. Haase, Uratislauiae 1865–6) penes nos non fuit, sed interdum lectiones ex Tischendorfii Testamento Graeco citabamus (errat quidem Tischendorfius citans *l* pro additamento 'neque filius' Mt. xxiv. 36, quod omittit codex teste Haase p. 69); quod et in praefatione p. xxxii declarauimus. Quod cum cognouisset uir doctissimus et semper deflendus † F. J. A. Hort, exemplar libri nobis ipse commodissime dono dedit. In Marco igitur, Luca, et Iohanne, codicem *l* in serie ueterum Latinorum semper citare potuimus; lacunas in Mattheo nunc impleuimus et inter 'Emendanda, corrigenda, et addenda' posuimus.

Cap. III. CAPITULA NOUA.

In sexta columna capitulorum in Mattheum (p. 19 seqq.), capitula ex Codice Carolino (K) transcripsimus, qui mutilus est a cap. xl usque ad cap. lx. Lacunas ex aliis codicibus implere nunc possumus qui eandem capitulorum familiam ostendunt; praesertim ex codice Berolinensi Lat. Theol. Quart. 139 octaui saeculi, cuius capitula impressit E. von Dobschütz (*Studien z. Textkr. d. Uulg.* p. 52 seqq.), deinde ex codice Basiliensi Bibl. Acad. B. ii. 11, saeculi noni, cuius collationem in eodem libro dedit von D., ex codice Bibliorum Bambergensi (A. 1. 5) saeculi noni, cuius collationem ope bibliothecarii humanissimi Fr. Leitschuh facere potuimus, et ex codice Parisino (B. N. Lat. 277) saeculi duodecimi (uide Gregory in Tischendorfii *Testamento Graeco* ed. viii, uol. iii, p. 1054), quem nostri gratia contulit optimus amicorum S. Berger. Impressimus ergo capitula ex codice Berolinensi uariasque aliorum codicum lectiones in notulis adhibuimus. In capitulis Marci Lucae et Iohannis uariantes lectiones euangeliarii Nancaeani saeculi noni, quas in notulis (p. 175 seqq.) adposuimus, benigne nobis commodauerat uir reuerendus E. Mangenot.

Alia genera capitulorum, quae supra (p. 38) promisimus, nunc typis mandamus. In Mattheo columnas quinque impressimus; ex codice scilicet Par. Lat. 6^4 saeculi decimi cuius et textum in Actibus Apostolorum perpetuo citamus; ex codice Harleiano 2790 cuius capitulorum in aliis euangeliis cum K concordantium collationem iam dedimus; ex codice Par. Lat. 10438 cuius capitulorum in aliis euangeliis cum J (*breu.*) OX etc. concordantium collationem iam dedimus; et ex S. Hilarii, et ex Rabani Mauri in Mattheum commentariis. In Marco duas columnas, ex codicibus sc. Par. Lat. 6^4 et 277 (qui in Mattheo cum K concordat); in Luca duas, ex iisdem codicibus, quorum codex 277 fere cum C congruit sed breuior est; in Iohanne unam, ex codice sc. Par. Lat. 6^4, nam codex 277 cum C concordat. Capitula ex codicibus Par. Lat. 6^4 et 277 benigne transcripsit nostri gratia Samuel Berger.

Capitula in Mattheum ex Codice Berolinensi, subiunctis uariis lectionibus Codicum Bambergensis, Basiliensis, et Parisini (*Lat.* 277).

XXXVIIII [XL] In patriam suam docet ihs et fratres et sorores nominantur
XL [XLI] De capite iohannis in disco . et V · panibus et duobus piscibus
XLI [XLII] Vbi ihs super mare ambulat et petrum mergentem alleuat et in terra gerasinorum contingentes fimbriam ihu multi curati sunt.

---

cap. XXXVIIII *numeratur* XL *in Bamb. Bas. et Par. et ita sine dubio fuit in* K, *et sic ad finem capitulorum. Post* de sagena *in* K (*cap.* XXXVIIII) *addunt* missa in mare *Ber. Bas.*

XL. quinque *Bamb. Bas. Par.*
XLI. *om.* alleuat *Bamb.* terram *Par.* gerasenorum *Bamb. Bas. Par.* frimbriam *Bamb.*

XLII [XLIII] Ubi accussantur discipuli saluatoris quod non lauent manus et ille docet pectus esse lauandum

XLIII [XLIIII] Mulieris channanaei filiam a daemonio curauit . et in monte sedens diuersos infirmos curauit

XLIIII [XLV] Ubi ihs de ·VII· panibus et paucis pisciculis ·IIIIor milia pauit et saducei signum [petunt]

XLV [XLVI] De episcopatu petri supra petram.

XLVI [XLVII] Vbi petrus de passione quia timeret increpatur . et dicit ihs qui uult me sequi tollat crucem suam et sequatur . et quam dabit homo commotationem pro anima sua.

XLVII [XLVIII] In monte cum moysen et heliam apparet et pater dicit hic est filius dilectus ipsum audite

XLVIII [XLVIIII] Puerum lunaticum saluat . et dicit si habueritis fidem sicut granum sinapis

XLVIIII [L] De passione sua praedicit dns et de statere in ore piscis . de humilitate sicut puerum . et de manu et pede et oculo eruendo . et de una oue erratica

L [LI] De correptione fratrum et indulgere deberi alterutrum

LI [LII] Qui conseruum propter denarios centum suffocat

LII [LIII] Uxorem non licere dimitti et de eunuchis qui se ipsos eunuchizauerunt

LIII [LIIII] Quod paruulorum sit regnum caelorum et de diuite quod difficile intret in regnum caelorum et de primis et nouissimis fieri.

LIIII [LV] De operiis conductis in uineam . et de mercede ipsorum

LV [LVI] Quod filius hominis tradendus sit et de filiis zebedei . et de primis discubitis in cenis.

LVI [LVII] De duobus cecis sedentibus secus uiam.

LVII [LVIII] De asino et pullo quos iussit ihs sibi adduci et quia turbae clamabant . osanna filio dauid . et nummolarios iecit de templo

LVIII [LVIIII] De arbore fico quae arida facta est . et ubi interrogatur ihs baptismum iohannis unde sit

LVIIII [LX] De homine qui duos filios in uineam mittit . et parabola de puplicanis et meretricibus.

XLII. accusantur *Bamb. Par.* lauunt . . . leuandum *Bamb.*

XLIII. channaneae *Bas.*, chananeae *Bamb. Par.* demonio *Par.*

XLIIII. septem *Bamb. Bas. Par.* paucos pisciculos *Bas. Bamb.* (pisculos); paucis piscibus *Par.* quattuor *Bamb.* *om.* quat. mil. *Par.* sadducaei *Bamb. Bas.* **petunt** *om. lapsu Ber.*; petent *Par.*; *deinde* + et (+ de *Bas. Par.*) fermento pharisaeorum *Bamb. Bas. Par.* (phariseorum).

XLV. episcotu *lapsu Ber.* super *Par.*

XLVI. **suam** : sua *Bas.* commutationem *Bamb. Bas. Par.*

XLVII. moyse *Bamb. Bas.*, moyses *Par.* helia *Bamb.*, elia *Bas.*, helyas *Par.* apparent *Par.* **filius** + meus *Bamb. Bas. Par.*

XLVIII. *om.* **fidem** *Bamb.*

XLVIIII. predicit *Par.* **statere in** : stateram *Bamb.* **sicut puerum** : pueri *Par.* *om.* **erratica** *Bamb.*

L. indulgeri *Bamb.*

LIII. celorum *bis Par.* *om.* **de** *pr. Bamb.* *om.* **intret** *Par.* in regnum incaelorum *Bas.* de primos nouissimos fieri *Bamb. Bas. Par.* (primis).

LIIII. operariis *Bamb.*, oporariis *Bas.* uinea *Bamb. Bas. Par.* iporum *lapsu Bamb.*

LV. zebedaei *Bas.*, zebedeii *Bamb.* primis discutis *lapsu Ber.*; pr. discubitibus *Par.*; primos discubitos *Bamb. Bas.* caenis *Bamb. Bas.*

LVI. caecis *Bamb.*

LVII. **iesus** : dominus *Par.* turbe *Bas.* fili *Par.* **et** *tert.* + de *Par.* nummularios *Bamb.*, -riis *Par.*; *deinde* + quos *Par.* eiecit *Bamb. Par.*, iaecit *Bas.* de plo *Ber.** (*corr. Ber.*[1])

LVIII. ficu *Bamb. Bas.* interrogauit *Par.*

LVIIII. publicanis *Bamb. Par.*

CAPITULA ALIA

Ex codicibus Parisinis *Bibl. Nat. Lat.* 6^4 et 10438, *Mus. Brit. Harl.*

Inscr. Incip̄ capitulac̄ in m^a theo *Par. Lat.* 6^4, incpn̄t capitula matth̄. *Harl.* 2790, Elenchus canonum p. 915 Capitula commentarii sancti

Par. Lat. 6^4.	*Mus. Br. Harl.* 2790.
I. Series generacionum ab abraam usque ad xp̄m . et natiuitas xpisti in bethleem.	I. De natiuitate dn̄i nostri ih̄u xp̄i in bethleem iudae.
II. Magi munera offerunt . ih̄s deportatur in aegiptum . infantes interficiuntur.	II. De magorum muneribus et infantum nece ab angelo monitumque ioseph cum ih̄u in aegyptum fugit.
III. Regressio ih̄u ex aegipto . in nazareth . quae est in galilea.	III. Unde regressus nazareth uenit.
IIII. De iohannis predicacione uel baptismo . et ih̄u baptizato.	IIII. De baptismate iohannis et ih̄m ab eodem baptizatum.
V. De ieiunio xp̄i in heremo . et temptacione diabolica.	V. Ih̄s ab sp̄u in deserto ductus a diabolo temptatur.
VI. De iohanne tradito . et ubi ih̄s secessit in capharnau maritimam galileae . et de exordio predicacionis eius.	VI. Audiens iohannem carceri traditum capharnaum secundum habitauit.
VII. Ubi ih̄s petrum et andream uocat . et galileam circumiens predicat . et sanat omnes male abentes.	VII. Ubi petrum et andream ad apostolatum uocat.
VIII. De octo beatitudinibus ceterisque preceptis a ih̄u in monte datis . et quod ait uos estis sal terre et lux mundi.	VIII. Et beatitudinem docet.
VIIII. Non uenit ih̄s legem soluere aut prophetas set adimplere . et iota unum et unus apex . et qui soluerit unum de mandatis . et nisi abundauerit iusticia uestra . et qui irascitur fratri . et si offers munus tuum . et esto consenciens aduersario tuo.	VIIII. Ac dicit non ueni soluere legem sed adimplere non irascendum non concupiscendum et reliqua praecipientem.
X. Qui uiderit mulierem ad concupiscendum . et de occulo et manu et pede eruendis . et qui demissam ducit adulterat . et de maxilla prebenda.	

IN MATTHEUM.

2790, et ex commentariis S. Hilarii et Rabani Mauri in Mattheum.

---

d. Hilarii in euangelium Matthaei, ordine quo ab eo sunt aediti *Hil. edd. uett.*, sed *Migne* P. L. ix. Hilarii in euangelium Matthaei.

Par. Lat. 10438.	*Hilarius* (*ex editione Parisina* A.D. 1544).	*Rabanus Maurus* (*Migne P.L.* CVII, *p.* 731).
I. De patrum nominibus ex quibus secundum carnem natus est dn̄s ih̄s xp̄s et de eiusdem natiuitate ueneranda qua natus est ex intemerata uirgine maria.	I. De natiuitate Christi . De Magis cum muneribus, et de infantibus occisis.	I. Genealogia Christi enumeratur, et in tres tessaradecades diuiditur, et de desponsatione matris eius narratur.
II. De magis et eorum muneribus et de interfectis innocentibus.		II. De natiuitate Christi in Bethlehem Iuda, et magis; de fuga in Aegyptum, et nece infantum, *etc.*
III. De reuersione ih̄u ex aegypto.	II. De Iesu regresso ex Aegypto. De praedicatione Ioannis, et baptismo. De domino baptizato.	
IIII. De baptismate iohannis in iordane . et de sacramento baptismatis ih̄u xp̄i dn̄i n̄ri.		III. De praedicatione Ioannis Baptistae, et baptismo Christi.
V. De temptatione ih̄u a diabolo et de xp̄i ieiunio.	III. De tentatore diabolo. De ieiunio Iesu quadraginta diebus. De Petro et Andrea piscatoribus.	IV. De ieiunio Christi in deserto et trina tentatione, *etc.* De initio praedicationis Christi, et uocatione discipulorum.
VI. De eo quod iohannes traditus sit et quod secedens in galileam petrum et andream iacobum et iohannem ad apostolatus dignitatem de piscatione uocauit.		
VII. De xp̄i predicatione et infirmorum sanatione.		
VIII. De octo beatitudinibus caeterisque mandatis.	IIII. De beatitudine et praeceptis. De reconciliatione fratrum. De adulterio. De oculo et manu eruenda. De iuramentis et eleemosyna.	V. De sermone Domini in monte et perfectione euangelica.
VIIII. Quod non uenerit dn̄s soluere legem sed adimplere et quod ante altare munus relinquendum sit nec dō ante ferendum quam frater reconcilietur.		
X. De eo quod docuit non maechandum et oculum uel manum scandalizantem proiciendum . et uxorem non dimittendam nisi ob fornicationem.		

X. De eo: Deo *lapsu cod.*

Par. Lat. 6^{4}.	*Harl.* 2790.
XI. De dilectione inimicorum . et ne iusticia nostra coram hominibus fiat.	
XII. De elemosinis ut nesciat sinistra . et quomodo sit orandum.	X. Ut in aelymosinis nesciat sinistra quid faciat dextera.
[XIII. I]n ieiuniis non contristantium . et de thesauro in caelo . et lucerna corporis tui est occulus tuus.	XI. Nec multum in oratione loquendum et orandi traditionem. XII. Laetus ducere ieiunium et thesaurizandum in caelo.
[XIIII]. XIII. Nemo potest duobus seruire . et de uolatilibus et liliis agri . et sollicitudine diei.	XIII. Non duobus sed uno potius dño seruiendum nec omnino xp̄ianum iubet escam ut paganus uestemque quaerere.
[XV]. XIII^{I}. De festuca et trabe in occulo . et de margaritis ante porcos . et petite et dabitur uobis et quae uultis ut faciant uobis homines.	XIIII. Exemplum in iudiciis stipulae ponens et trabi et cauendum porcis margaritas offerre.
[XVI]. XV. Intrate per angustam portam . et cauete a falsis prophetis . et de arbore bona et mala.	XV. Portam angustam elaborandum intrare et a prophetis cauendum falsis.
[XVII]. XVI. Non omnis qui dicit mihi dñe dñe intrabit in regnum caelorum . et domo hedificata super petram et super arenam.	XVI. Hic dicit non omnis qui dicit dñe dñe intrabit in regnum caelorum eosque harenae coaequat iustos saxo fundatos.
[XVIII]. XVII. Descendens ih̄s de monte leprosum mundauit.	XVII. Leprosum emundat.
[XVIIII]. XVIII. Ih̄s in capharnau centurionis puerum saluum fecit.	XVIII. Centurionis adaeque puerum sanat.
[XX]. XVIII^{I}. Socrum petri ih̄s in capharnau a febribus liberauit . et multos male abentes curauit.	XVIIII. Febricitantem socrum erigit petri. multisque sanitates erogans.
[XXI]. XX. Ubi quidam scriba dixit magister sequar te . et alio ih̄s dixit sequere me . et in nauicula suscitatus discipulos saluat.	XX. Non habeo ubi caput reclinem scribae dicit ih̄s. XXI. Periclitantibus discipulis ih̄s imperat mari.

[XIII] *Initium certe capituli; lapsu autem omisit scriba et numerum et primam literam capituli: ita ut* nemo potest *sub numero* xiii *posuerit et sic ad cap.* XXVII. contristantium *m p.* contristandum *cor.*

XIII. iubent *m.p. ut uidetur.*

Par. Lat. 10438.	*Hilarius.*	*Rabanus Maurus.*
XI. De inimicorum dilectione et fundenda pro eis oratione.		
XII. De elemosina dextera porrigente sinistra nesciente et de oratione non multa loquacitate facienda.		VI. De eleemosyna facienda, de orando Deo, de uitanda hypocrisi et auaritia.
XIII. De eo quod precipit in ieiunio non contristandum et thesaurum in caelum locandum. De eo quod lucerna corporis sit oculus. XIIII. De eo quod duobus dominis non possit seruire et de uolatilibus caeli exemplum accipiendum. De sollicitudine uitanda uictus et uestimenti. XV. De festuca et trabe et quod sanctum non sit canibus dandum.	V. De oratione et ieiunio. De thesauro in coelo. De lucerna corporis. De duobus dominis. De cibo et uestitu. De uolatilibus et liliis agri, et foeno. De sollicitudine diei. De festuca et trabe in oculo.	
De eo quod dn̄s sit fideliter petendus. XVI. De eo quod angusta sit uia ducens ad uitam et spaciosa nimis ducens ad mortem aeternam. De eo quod arbor bona fructum faciat bonum. XVII. De eo quod non omnis qui dicit dn̄e dn̄e intrabit in regnum caelorum et quod domus super arenam fundata mouentibus uentis statum firmum non teneat.	VI. De margaritis ante porcos. De pseudoprophetis. De domo aedificata super petram.	VII. De non iudicando proximum temere. Hortatur ingredi per angustam portam; docet cauendos falsos prophetas, *etc*.
XVIII. De eo quod ih̄s in potestate magna docuit et descendens de monte laeprosum mundauit. XVIIII. De eo quod ingressus Capharnaum puerum centurionis uerbo sanauit. XX. De eo quod socrum petre a febre liberauit. XXI. De eo quod cuidam dixit sequere me et alius dixit sequar te.	VII. De leproso quem curauit dominus. De puero tribuni paralytico. De socru Petri. De plurimis et diuersis curis.	VIII. Absoluto sermone in monte mundatur leprosus, sanatur paralyticus, et socrus Petri: quidam sequi uolunt Dominum, qui nauigans tempestatem sedat et daemones expellit.
XXII. De eo quod in nauicula dn̄s dormiens a discipulis excitatur in mare periclitantibus.	VIII. De discipulis in naui excitantibus Iesum. De duobus daemoniacis in terra Gerasenorum. De paralytico curato et lectum ferente.	

Par. Lat. 6[4].	*Harl.* 2790.
[XXII]. XXI. In terra gerasenorum de homine legionem eicit . et mittit in porcos.	XXII. Gerasenam adpulsus duos daemoniacos ab spu liberat inmundo.
[XXIII]. XXII. Ubi ihs paraliticum iussit ire cum grabato . et matheum uocat de theloneo.	XXIII. Paralyticum curat. XXIIII. Mattheum ad apostolatum e toloneo uocat.
[XXIV]. XXIII. Non egent sani medicum . set male abentes . et misericordiam uolo et non sacrificium.	
[XXV]. XXIII[I]. Non ieiunant filii sponsi . quandiu cum eis est sponsus . et de utribus nouis.	XXV. De ieiunio iohannis discipuli disceptantes . responsumque ihu.
[XXVI]. XXV. Ubi mulier a profluuio sanatur . et filia principis resuscitatur.	XXVI. A sanguinis fluxu mulier liberatur et filia principis suscitatur.
XXVII. Ubi ihs duobus cecis occulos apperuit . et a surdo et muto demonium eiecit.	XXVII. Duo caeci inluminantur similiter mutum daemoniacum.
XXVIII. Messis multa . operarii autem pauci . et data apostolis potestate curandi.	XXVIII. Et discipulis dicit . messis multa operarii pauci.
XXVIIII. Nomina apostolorum quos misit cum doctrina . et signis sanitatum . et de peccunia in zonis, et excuciendo puluuere de pedibus.	XXVIIII. Eisque curandi potestatem tribuens.
XXX[a]. Ecce ego mitto uos sicut oues . et si uos persecuti fuerint in una ciuitatum . et non est discipulus super magistrum . et nihil opertum . et quod dico in tenebris . et non timendos qui occidunt corpus . et de duobus passeribus . et qui me negauerit . et non ueni mittere pacem.	XXX. Ecce ego mitto uos sicut oues inter lupos et in persecutionibus de ciuitate in ciuitatem fugiendum.
XXX[a]. i. Qui amat patrem aut matrem plus quam me . et qui recipit prophetam.	
XXX[a]. ii. Iohns ad ihm de carcere mittit . et ihs de iohne ad turbas loquitur . lex et prophetae usque ad iohannem . et cantabimus uobis.	XXXI. Hic iohannes ad ihm discipulos mittit e carcere corrigendos et ipse ihs perhibet testimonium.

XXVII. *sic recte numeratur.*

XXII. Gerasemam *m.p.*
XXX. *ante* persecutionibus *rasura unius lit.*

Par. Lat. 10438.	*Hilarius.*	*Rabanus Maurus.*
XXIII. De eo quod in terra gerasenorum daemonia eiecit.		
XXIIII. De eo quod paralyticum iussit surgere et cum lecto ire.		IX. Sanat Iesus paralyticum, mulierem a profluuio sanguinis. Uocat Matthaeum, suscitat filiam archisynagogi, *etc.*
XXV. De eo quod matheum de theloneo uocauit et quod dicit non egent sani medico sed male habentes.	IX. De Matthaeo publicano. De pharisaeorum, et discipulorum Ioannis ieiunio. De adsutu panni rudis. De profluuio mulieris. De filia principis excitata a mortuis. De duobus caecis. De surdo et muto.	
XXVI. De eo quod filii sponsi non debent ieiunare quamdiu cum illis est sponsus.		
XXVII. De eo quod mulier a profluuio sanguinis liberatur et quod filia principis a morte resuscitatur.		
XXVIII. De eo quod oculos caecorum aperuit et surdum et mutum daemonium eiecit.		
XXVIIII. De eo quod circuiens ih̄s ciuitates infirmos curauit et quod apostolis potestatem curationis donauit et quod apostolis nomina indidit et eos ad docendum misit.	X. Misertus turbarum dominus, duodecim discipulos praemittit cum potestate et doctrina *etc.*	X. Duodecim apostolos praemittit, cum potestate sanandi omnem languorem, et omni doctrina, et quod non uenerit pacem mittere, sed gladium, *etc.*
XXX. De eo quod ut apostoli prudentes essent sicut serpentes ammonuit.		
XXXI. De eo quod predixit quod pater filium et frater fratrem et filius patrem sit traditurus.		
XXXII. De eo quod dicit si uos persequentur in ciuitate una fugite in aliam.		
XXXIII. De eo quod non uenerit dn̄s pacem mittere sed gladium.		
XXXIIII. De eo quod dicit qui amat patrem aut matrem plus quam me non est me dignus et qui uos recipit me recipit.		
XXXV. De eo quod iohannes ad ih̄m mandat tu es qui uenturus es an alium expectamus et quod ih̄s dicit lex et prophetae usque ad iohannem prophetauerunt.	XI. Ioannes de carcere ad Iesum mittit, et Iesus de Ioanne ad turbas loquitur. Item confessio Iesu ad patrem.	XI. Iesus legatis ab Ioanne missis respondet, de eoque turbas docet: increpat ciuitates quae credere noluerunt. Confessio eius ad Patrem, et de eius iugo suaui, *etc.*

Par. Lat. 6[1].

XXXª. iii. Ubi ih̄s improperat corozai et bethsaide et capharnau ciuitatibus.

XXXª. iiii. Confiteor tibi pater dn̄e . et nemo nouit patrem . et uenite ad me omnes.

[XXXV. U]bi discipuli spicas uellebant sabbato.

[XXXVI]. XXXV. Ubi ih̄s manum aridam in sinagoga sanauit sabbato . et egressus inde curauit multos . et quod ait propheta ecce puer meus . et hominem a daemonio cecum et mutum curauit . et iudei calumniantur in behelzebub . et qui non est mecum . et de blasphemia in spiritu sancto . et facite arborem bonam . et homo bonus . et de uerbo ocioso.

[XXXVII]. XXXVI. Ubi scribe et pharisei signum petunt ab ih̄u . et cum inmundus spiritus exierit ab homine.

[XXXVIII]. XXXª. vii. Mater tua et fratres tui foris stant dicunt ad ih̄m.

XXXVIII[I]. Sedens ih̄s in nauicula parabolam turbis de seminante secus uiam . et in petrosa et in terram bonam dicit . et qui abet dabitur ei . et ut uidentes non uideant . et multi prophete cupierunt uidere quae . uidetis.

XL. De zizania et tritico . de grano sinapis . et de fermento quod accepit mulier . et de psalmo apperiam in parabolis os meum . et iusti fulgebunt sicut sol in regno.

XL. i. De thesauro in agro absconso . et de bona margarita . et de rete misso in mare . et de scriba qui profert de thesauro suo

Harl. 2790.

XXXII. Et ciuitatibus incredulis exprobrans.

XXXIII. Confessio ih̄u ad patrem et reuelando se uocat lorā.

XXXIIII. De spicis sabbato uulsis indignationemque pharisaeorum.

XXXV. Instaurans aridam manu sanitati . multosque reformans caecum ac mutum innouat daemonium.

XXXVI. Pharisaei ab ih̄u signum petent temptantes.

XXXVII. Matre et fratribus ad ih̄m uenientibus eumque uidere.

XXXVIII. De nauicula turbas edocet parabolis seminantis discipulis solis disserendo.

XXXVIIII. Item boni seminis et zyzaniorum sinapisque grano et fermenti parabolis edocens declarauit.

XL. Sed et de thesauro in agro abscondito pretioseque margarite sagenaeque in mari missae.

XXXV. *Omisit scriba capituli numerum et primam literam ; et similiter infra cap.* LV.

XXXVIIII. *recte sic numeratur.*

XL. tritico + et *cor.*

XXXV. innouat : nouat *in ras. scriptum.*

Par. Lat. 10438.	*Hilarius.*	*Rabanus Maurus.*
XXXVI. De eo quod proponit parabolam de pueris in foro sedentibus et quod improperat chorozaim et bethsaida quod non aegissent paenitentiam. XXXVII. De eo quod confitetur patri quod reuelauerit se paruulis et quod iugum illius esset suaue et onus eius leue.		
XXXVIII. De eo quod discipuli uellebant spicas sabbatis et quod iħs magis uult misericordiam quam sacrificium. XXXVIIII. De eo quod cuidam manum aridam sanauit et quod dicit sabbatis benefacere. XL. De eo quod dn̄s caecum et mutum curauit et quod dicit quod nemo iniret in domum fortis nisi ante eum alliget. XLI. De eo quod bonus homo de bono thesauro profert bonum et de uerbo ocioso. XLII. De eo quod scribae et pharisaei iħu signa petunt. XLIII. De eo quod quidam dicunt ad iħm ecce mater tua et fratres tui foris stant.	XII. Discipuli spicas uellunt. Manus aridae hominem sabbato curauit. Caecum et daemoniacum curauit. De blasphemia spiritus. De fructu arboris bonae et malae. De omni uerbo ocioso. De signo Ionae. De Niniuitis et regina Austri. De septem spiritibus et octauo. De matre Iesu et fratribus.	XII. Discipuli spicas uellunt. Iesus sanat manum aridam, et daemoniacum caecum et mutum: Pharisaeis signum Ionae dat, *etc.*
XLIIII. De eo quod sedens in nauicula parabolam exponit de semine supra petram et in spinas et in terram bonam cadens et dicit uestri oculi beati. XLV. De eo quod proponit parabolam de homine qui seminauit bonum semen in agro et inimicus superseminauit zizania. XLVI. De grano sinapis et de fermento et de eo quod iusti fulgebunt. XLVII. De thesauro abscondito in agro et de bona margarita . et de sagena.	XIII. Sedens in nauicula Iesus turbis parabolas loquitur. De seminante bonum semen. De zizania et tritico. De grano sinapis. De fermento absconso in farina. Expositio zizaniae. De thesauro in agro. De bona margarita. De rete misso in mare. XIIII. De scriba in regno coelorum. De fratribus et sororibus domini. De	XIII. De nauicula docet turbas in parabolis, quas domi apostolis exponit; docet in synagoga Nazareth, ubi sine honore est.

Par. Lat. 6[4].

noua et uetera . et nonne hic est fabri filius . et propheta sine honore in patria sua.

XLII. De iohannis capite in disco . et de quinque panibus et duobus piscibus quinque milia uirorum satiatis.

XL. iii. Ubi ihs super mare ambulat . et petrum mergentem eleuat.

XL. iiii. In terra genessar ihs multos curauit . qui rogabant ut uel fimbriam uestimenti eius tangerent.

XLV. De manibus non lotis . et qui dixerit patri uel matri munus quodcūque . et omnis plantacio quam non plantauit pater . et sinite illos ceci sunt duces cecorum . et que de ore exeunt . illa quoinquinant hominem.

XLVI. Ihs mulieris cananeae filiam a daemonio liberat et secus mare galileae multos claudos cecos et debiles curat.

XL[a]. vii. De septem panibus et paucis piscibus in quattuor milia hominum . et saducei et pharisei signum petunt ab ihu . quibus ait . faciem caeli nostis probare . et cauete a fermento phariseorum.

XL[a]. viii. Ihs discipulos interrogat quem eum dicunt aesse homines . et de apostolatum petri super petram . et dicit ad eum uade post me sathanan.

XL[a]. viii[I]. Ubi hs dicit si quis uult post me uenire tollat crucem suam . quid enim prodest homini si mundum lucretur . filius enim hominis uenturus est in gloria patris sui reddere unicuique prout gessit.

L. De glorificacione ihu in monte . et descendens puerum lunaticum sanat . et dicit si abueritis fidem sicut granum sinapis . et de sua passione indicat.

Harl. 2790.

XLI. De ioh capite absciso et de quinque panibus in quinque hominum milibus.

XLII. Ihs ambulans super aquas nocte ad discipulos uenit.

XLIII. In terra gerasenorum plurimi ab firmitate sanantur.

XLIIII. De manibus non lotis et responsione ihu.

XLV. De mulieris chaneae filia a daemonio liberatam.

XLVI. De septem panibus in quattuor milia hominum.

XLVII. De pharisaeis quaerentibus signum et eorumque cauendumque fermentum.

XLVIII. Interrogatio ihu quisnam a populis uel ab apostolis diceret suam uidelicet socians passionem.

XLVIIII. Transfiguratum in montem discipulis et a daemonio puerum liberat lunaticum.

L. Iterum discipulis suam passionem resur-

XLVIII. **apostolatum**: apostolorum *ut uidetur m.p. sed corr.*

XLVIIII. **Ubi hs** *ita codex.*

Par. Lat. 10438.	*Hilarius.*	*Rabanus Maurus.*
XLVIII. De eo quod in patria sua docet ihs et quod fratres et sorores nominantur. XLVIIII. De capite iohannis in disco et de quinque panibus et duobus piscibus. L. De eo quod ihs super mare ambulauit et petrum mergentem allegauit et quod in terra gerasenorum a tactu fimbriae ihu multi curati sunt.	Ioannis capite in disco. De quinque panibus et duobus piscibus. Ubi super mare ambulabat, et Petrum mersum erexit.	XIV. Narratur decollatio Ioannis Baptistae, cum miraculo quinque panum, et ambulatione super aquas, *etc.*
LI. De eo quod accusantur discipuli quod non lauant manus et quod ille extra docuerit pectus esse lauandum. LII. De eo quod mulieris chananeae filiam a daemonio curat et in monte sedens infirmos sanat. LIII. De eo quod de septem panibus et paucis pisciculis quatuor milia pauit.	XV. De lauandis manibus. Et non ea quae in os intrant, sed ea quae ex ore exeunt inquinare. De filia Chananaeae mulieris. De septem panibus et paucis piscibus.	XV. Ad Pharisaeos sermo, de eo quod coinquinat hominem. Sanat filiam Syrophenissae et alios male affectos: satiat septem panibus quatuor millia hominum.
LIIII. De episcopatu petri super petram. LV. De eo quod petrus de passionis timore increpatur et quod dicit ihs qui uult me sequi tollat crucem suam et sequatur me et quam dabit homo commutationem pro anima sua.	XVI. De Ionae prophetae signo. De fermento pharisaeorum, et confessione Petri. De benedictione domini, et de se abnegando qui Christum sequi uoluerit.	XVI. De cauendo fermento Pharisaeorum. De confessione Petri, et eo increpito ne scandalo sit, *etc.*
LVI. De eo quod in monte ante aliquos suorum discipulorum transfiguratur. LVII. De puero lunatico quem curauit et quod dicit si habueritis fidem.	XVII. Ubi in monte cum Moyse et Helia uidetur, et uox de coelo auditur. Ubi puerum lunaticum saluat. De credentium fide. De didrachma postulata, et statere in ore piscis inuento.	XVII. In monte transfiguratur Dominus coram discipulis, et Elia et Moyse. Lunaticum curat. Petro iubet pro se et illo dare censum.

Par. Lat. 6[4].	*Harl.* 2790.
L. i. De didragma dicit ihs petro . ut det staterem quem de ore·piscis tulerit.	rectionemque depingens· et statere in ore piscis inuento.
LII. Discipulos ad paruuli humilitatem reuocat . et quia oportent uenire scandala . et de manu et pede . et occulo ob scandalum eruendo . et de oue errante.	LI. A discipulis interrogatus quis eorum maior esset in regno caelorum. LII. De ouem perditam inuentamque.
LIII. De fratre si peccauerit usque ad ter corripiendum . et quae alligaueritis . et si duobus conuenerit . et quocies dimittam fratri.	LIII. Omnino fratribus quoties deliquerint dimittendum.
LIIII. De eo qui conseruum propter denarios suffocabat.	LIIII. Adiciens similitudinem inmisericordi ingratique serui.
[LV. U]xorem non debere dimitti . et de spadonibus dicit . et oblatos sibi paruulos benedicit.	LV. Temptata interrogatio nullatenus dimittendi uxorem nisi ob crimine dns respondisse.
[LVI]. LV. De diuite interrogante quid boni faciat . et quia diues difficile intrat in regnum caelorum . et quia apostoli sedebunt super duodecim sedes . et omnis qui reliquerit domum et cetera . centuplum accipiet.	LVI. Et diuitem difficile regnum caelorum intrare.
[LVII]. LVI. De operariis in uineam conductis usque in oram undecimam . et erunt nouissimi primi.	LVII. Similitudinem operariorum in uineam conductorum.
[LVIII]. LVII. Ihs de passione sua discipulos premonet . et filios zebezei arguit ut qui uoluerit primus aessae sit seruus.	LVIII. Tertio hoc passionem sacramque suam resurrectionem apostolis praedicit.
[LVIIII]. LVIII. De duobus cecis secus uiam sedentibus.	LVIIII. De duobus caecis inluminatis iuxta uiam sedentibus.
[LX]. LVIIII. De asina et pullo quibus sedit ihs . et turbis adclamantibus osanna . et numularios de templo eiecit . et quia ex ore infancium et lactancium.	LX. De asina et pullo eius uendentes de templo ementesque repellit ficum infructuosam aridamque efficit.
[LXI]. LX. De arbore fici que aruit . et interrogant ihm farisei . in qua potestate haec facis . et de illo qui filios suos in uinea iubet ire . et quod publicani et meretrices precedant.	LXI. In qua potestate ihs mirabilia faciens interrogatus a sacerdotes. LXII. Parabolam mittentis filios in uineam.
[LXII]. LXI. De uinea colonis locata . qui	LXIII. Item parabolam uineae a cultoribus

LII. **reuocat** : **prouocat** *m.p. sed corr.*

Par. Lat. 10438.	*Hilarius.*	*Rabanus Maurus.*
LVIII. De eo quod passionem suam predicit et de statere quem iussit tolli in ore piscis et de humiliatione pueri et de oue erratica. LVIIII. De correptione et indulgentia fraterna in alterutrum. LX. De eo quod seruus conseruum propter centum denarios suffocat.	XVIII. De infantibus inhibitis. De humilitate eorum assumenda. De manu et pede, et oculo eruendo, et de oue perdita. De corripiendis fratribus secreto primum, tum duobus testibus, postremo ecclesia praesente. Et quod semper ignoscendum. De eo qui conseruum, remisso sibi a domino debito, suffocauit.	XVIII. Docet humilitatem exemplo paruulorum, et neminem eorum scandalizandum; exemplum proponit de oue errante, et quoties fratri sit ignoscendum.
LXI. De eo quod non liceat uxorem dimittere et de spontanea eunuchizatione. LXII. De eo quod paruulorum sit regnum caelorum.	XIX. Transit in Galilaeam. Uxorem non debere dimittere. De eunuchis. De infantibus inhibitis. Diuitem difficile introire in regnum coelorum.	XIX. Uxorem non debere dimitti docet, et de eunuchis; infantes a benedictione non esse arcendos; diuitem difficile intraturum in regnum coelorum; et centuplum recepturum, qui omnia deserit propter Christum.
LXIII. De operariis in uineam conductis. LXIIII. De eo quod filius hominis tradendus sit et de filiis zebedaei et de primo accubitu in caenis. LXV. De duobus caecis secus uiam sedentibus.	XX. De spe apostolorum. De nouissimis primis efficiendis. Ubi conducuntur operarii ad uineam. De filiis Zebedaei. De primo accubitu. De duobus caecis secus uiam sedentibus.	XX. Parabola operariorum in uinea, de filiis Zebedaei, et accubitis primis coenae; de duobus caecis secus uiam.
LXVI. De asino et pullo quos dñs iussit sibi adduci. LXVII. De arbore fici quae maledictione dñi arida facta est. LXVIII. De homine qui duos filios in uineam misit.	XXI. De asina et pullo eius. De eiectis e templo nummulariis. De ficu maledicta. De duobus filiis ad uineam missis. De publicanis et meretricibus.	XXI. De ingressu Iesu in Ierusalem, et eiectione uendentium ex templo. De indignatione Pharisaeorum super pueros clamantes, Hosanna. De ficu arida, et Ioanne Baptista, *etc.*
LXVIIII. De eo quod uinitores inter-	XXII. De uinitoribus, qui	XXII. De homine rege

Par. Lat. 6^{4}.

occidunt missos ad se . et de his qui inuitati ad nupcias uenire contempnunt . et quod ait aufertur a uobis regnum . et de eo qui uestem non abet nupcialem.

[LXIII]. LXII. De cesare et numo . et reddite que cesari sunt cesari . et que sunt dei deo.

[LXIIII]. LXII^{I}. De muliere septem fratrum uxore a saduceis questio proposita.

[LXV]. LXIII^{I}. De duobus mandatis quod in ipsis lex pendeat et prophetae . et interrogat ih̄s iudeos de xp̄o cuius filius sit . et quae dicunt farisei facienda . et nolite uocari rabbi . et qui se humiliat exaltabitur.

[LXVI]. LXV. Ih̄s fariseos increpat et de templo et auro . de altari et dono . de calice et de catino . et de sanguine prophetarum.

[LXVII]. LXVI. Hirl̄m quae occidis prophetas . et ammodo non me uidebitis . et discipuli hostendunt ei hedificaciones templi.

[LXVIII]. LXVII. Ih̄s discipulos premonet de fine mundi . de pseudoprophetis . et antixp̄o . de omnibus malis . et de aduentu suo . quia beatus seruus ille quem ueniens inuenerit uigilantem.

[LXVIIII]. LXVIII. De decem uirginibus . et de talentis quinque duobus et uno.

[LXX]. LXVIII^{I}. De segregacione agnorum et aedorum.

[LXXI. D]e muliere quae unguento perfudit caput ih̄u . et mittit ih̄s discipulos in ciuitatem ad quendam ut prepararent pascha.

LXI. **aufertur** *m.p.*; auffertur *cor.*

[LXXI. D]; *omisit scriba et numerum et primam literam capituli.*

Harl. 2790.

dn̄m per occisum.

LXIIII. Et alia item parabola regis nuptias filio celebranti.

LXV. De caesaris censu.

LXVI. Temptatio utpute mulieris septem uiros habentis.

LXVII. Ubi ih̄s pharisaeos interrogat cuius sit filius . xp̄s discipulos turbasque monens eorum adtendendam doctrinam uitaque esse cauendam.

LXVIII. De proselyto et iuramento de decimationibus de culice et camelo de emundatione calicis . et parabsidis ih̄s scribas increpat et pharisaeos.

LXVIIII. Hierusalem arguit quae occidit prophetas templum praedicit diruendum.

LXX. Responsio ih̄u interrogatus ab apostolis . de eius aduentum undique finem.

LXXI. De decim uirginibus et talentis seruis traditis.

LXXII. Ubi dn̄s in morem pastoris oues separauit ab aedis.

LXXIII. Iam nunc consilium iniunt ut morti tradant sacerdotes ih̄m capite eius unguentum effudit recumbenti maria iudamque

LXVI. **utpute mu** *in ras. scr.*

LXX. **aduentum undique** *sic diuisum.*

Par. Lat. 10438.

ficiunt missos ad se.

LXX. De rege qui fecit nuptias filio et de eo qui non habuit uestem nuptialem.

LXXI. De inscriptione nummi et imagine caesaris.

LXXII. De septem fratribus unam uxorem ducentibus.

LXXIII. De eo quod interrogatur de xp̄o cuius filius sit.

LXXIIII. De eo quod dicit quod farisae dicunt facite . quod faciunt facere nolite et ne uocemini magistri.

LXXV. De proselyto et de iuramento. et de camelo et culice et de lauatione calicis et catini et de monumentis dealbatis.

LXXVI. De hierusalem quod prophaetas occiderit.

LXXVII. De destructione templi et de pseudoprophaetis et nouissimis temporibus.

LXXVIII. De tribulatione dierum et de signis quae erant in caelo et quod dies et hora nescitur et de seruo quem dn̄s inueneri sic facientem.

LXXVIIII. De decem uirginibus et talentis seruis traditis.

LXXX. De segregatione ouium et haedorum.

LXXXI. De eo quod dicit dn̄s discipulis quod pascha post biduum sit et de muliere quae unguento per-

LXXVIII. erant *sic codex.*

Hilarius.

missos ad se ob recipiendos fructus interficiunt. De inuitatis promiscuis, et de ueste nuptiali.

XXIII. De tributo Caesari dando, et de imagine Caesaris. De eadem septem fratrum uxore. De mandatis maximis. De Dauid filio.

XXIIII. De cathedra Moysi, super quam sederunt scribae et pharisaei. De clauso ab iisdem regno coelorum. Et ab iisdem comedi domos uiduarum, et circumeuntium mare et arida. Et dicentibus : Quicunque iurauerit in templo, nihil est. Et de decimantibus mentam et anetum. Et aedificantibus sepulchra prophetarum. Et de Hierusalem, quae interficit prophetas, et lapidat eos qui ad se missi sunt.

XXV. De structura templi interrogantibus discipulis. Et de his, qui in tecto sunt, ne descendant tollere aliquid de domo, et qui in agro sunt, ne reuertantur tollere tunicam suam. Et de praegnantibus et nutrientibus.

XXVI. De sole obscurato, et luna et stellis.

XXVII. De seruo fideli quem constituit dominus super familiam suam.

Rabanus Maurus.

qui fecit nuptias ; de censu Caesaris ; de muliere qui (*sic*) septem fratres habuit ; et cuius filius sit Christus.

XXIII. Instruit Dominus turbas et discipulos de Scribis et Pharisaeis ; increpat Scribas et Pharisaeos multis modis increpando Uae. Exprobrat Ierusalem occisionem prophetarum, et praedicit eius interitum.

XXIV. De structura templi et signis nouissimorum dierum, et aduentu Saluatoris ; de uigilantia serui boni, et occasu elementorum, *etc.*

XXV. Parabola de decem uirginibus, de ouibus et haedis, de operibus eorum, de seruis frugi, et pigro, *etc.*

XXVI. De Iudaeorum in necem Christi consilio, de coena in Bethania,

Par. Lat. 6[1].

Harl. 2790.

scariotem traditurum ostendit.

[LXXII]. LXX. Ihs in cena dicit unus uestrum me tradet et de sacramto cene.

[LXXIII]. LXX. i. Ihs petro dicit ter me negabis . et tercio orans ait . spiritus quidem promptus . et de tota eius passione siue baptismo.

[LXXIIII]. LXXII. De resurreccione ihu et de preceptis eius . et doctrina.

Expliciunt breues.

LXXIIII. Mysterium dominice caene.

LXXV. Eiusque ad patrem oratio de iuda traditore et petri negotiatione.

LXXVI. Ad ultimum pilatum traditur a iudaeis et de consequentibus dudum predictis.

LXXVII. Ubi resurgens dn̄s a mortuis mariae apparuit et confinctione iudaeorum dicentium corpus eius fuisset furatum et ubi omnibus discipulis apparuit iubetque in nomine patris et filii et sp̄s sc̄i omnes gentes feliciter baptizari.

Expl.

LXX. **sacramto** *sic codex.*

LXXIII *et* LXXVI. tradit' *codex.*
LXXV. **negotiatione** *sic codex.*
LXXVII. **iubetque: que** *sup. lin. scr.*

Par. Lat. 10438.

fudit caput ih̄u et quod iudas precium petierit ut traderet saluatorem.

LXXXII. De eo quod iussit discipulis ut pararent pascha et de sacramento corporis eius.

LXXXIII. De eo quod discipuli eius scandalizaturi essent et de oratione eius.

LXXXIIII. De eo quod dicit tamquam ad latronem existis.

LXXXV. De eo quod iudas paenitentia ductus precium proiecit in templum.

LXXXVI. De eo quod latro dimittitur et innocens xp̄s occiditur.

LXXXVII. De eo quod ioseph sepelierit dn̄i corpus ih̄u.

LXXXVIII. De eo quod corpus ih̄u custoditur ne a discipulis tollatur.

LXXXVIIII. De resurrectione sc̄issima dn̄i et de eius mandatis.

XC. De baptismo quod celebrandum sit in nomine patris et filii et sp̄s sc̄i.

Hilarius.

Et de decem uirginibus. De homine peregre profecto, qui tradidit substantiam suam seruis suis.

XXVIII. De aduentu filii hominis uenientis ad iudicium cum maiestate sua.

XXIX. De muliere quae accessit ad Iesum in domo Simonis leprosi, habens alabastrum unguenti preciosi.

XXX. De die prima azymorum, in qua accesserunt discipuli ad Iesum dicentes: Ubi uis paremus tibi manducare pascha?

XXXI. Uenit Iesus in agrum, qui dicitur Gethsemani, et dicit discipulis suis: Sedete hic donec eam illuc orare. Et tristata est anima eius usque ad mortem. Et de calice mortis dicit: Pater si possibile est, transeat a me calix iste. De spiritu prompto et carne infirma. Et rursum de eo quod dixit: Pater non potest hic calix transire, nisi illum bibam? fiat uoluntas tua.

XXXII. De Iuda, qui erat unus de duodecim discipulis, ueniente ad Iesum cum plurima turba ut eum traderet. De gladio quem iussit Petro conuertere in locum suum.

XXXIII. De Pilato cum sederet pro tribunali, et cum misit ad illum uxor sua, dicens: Nihil tibi sit et iusto isti. De transeuntibus iuxta crucem, qui mouebant capita sua et dicebant: Hic est qui destruebat templum, et in triduum illud reaedificabat.

Elenchi finis.

Rabanus Maurus.

de Iudae traditoris petito pretio; de extrema coena, et quae ibi et in horto contigerunt.

XXVII. Iesus Pilato traditur, Iudas laqueo perit, et de tota Christi Domini passione.

CAPITULA ALIA IN MARCUM

ex codicibus *Par. Lat.* 6[4] et 277.

Par. Lat. 6[4].

Incip̄. capitulac̄. in marcho.

I. De iohne babtista . et ihu baptizato . et de teptacione eius in heremo.

II. Ubi iohne tradito ihs predicat . et discipulos uocat . et in capharnaum hominem in sinagoga ab spiritu inmundo liberat.

III. Socrum petri a febribus sanat . et multos curat . et in deserto orat . et ubicumque perambulans predicat.

IIII. Ihesus leprosum mundat.

V. Ihs in capharnaum paraliticum per tectum dimissum sanat . et leui de theloneo uocat.

VI. In domo leui cum publicanis accumbens dicit . non necesse abent sani medicum . et non possunt ieiunare filii sponsi sponso presente.

Par. Lat. 277.

Incipiunt capitula euangelii secundum marcum.

I. Ubi baptizatus est de columba et uoce de caelis.

II. Ubi fuit in heremo cum temptaretur a sathana.

III. Ubi ueniens in galyleam predicabat aeuuangelium et penitenciam . et ubi eum dimittentes retia secuti sunt petrus et andreas et iacobus.

IIII. Ubi dictum est quod docebat in capharnaum tanquam potestatem habens . et exclusit spm inmundum . et fama eius dilata est per regionem galyleae.

V. Ubi sanauit socrum petri . et post occasum solis attulerunt ad eum languentes et demonium habentes et sanauit eos.

VI. Ubi in deserto orauit ante lucem solus et cum secutis discipulis et dicentibus quod eum quererent homines . respondit eamus ad proxima castella et ciuitates predicare in hoc enim exii et predicaui in omni synagoga demonia expellens.

VII. Ubi mundauit leprosum et precepit ei ne diceret set offerret pro se sacrificium et ille nunciauit et non iam poterat ihc palam introire in ciuitatem.

VIII. Ubi curauit paraliticum quem per tectum summiserant propter turbas.

IX. Ubi uocauit de theloneo iacobum alphei et in domo eius manducauit cum publicanis et peccatoribus et secuti sunt eum et ubi respondit non est necessarius sanis medicus set male habentibus non ueni uocare iustos set peccatores in penitencia.

X. Ubi de discipulis suis non ieiunantibus respondit loquens de sponso et de panno rudi et de uino nouo in utres ueteres.

X. rudi : rudo *cod. m.p.*

Par. Lat. 6[1].

VII. Disciplui sabbato uellebant spicas et manducabant.

VIII. In sinagoga manum hominis aridam sanat . et discipuli in nauicula ei deseruiunt . et multos sanat.

VIIII. Discipulos nominatim uocat . et pharisei de eo dicunt . behelzebub abet.

X. Omne regnum diuisum non stabit . et qui blasphemauerit in spiritu sancto . et hii sunt fratres mei . qui uoluptatem faciunt patris.

XI. Ecce exiit seminans ad seminandum . et reliqua . et nihil est absconditum quod non manifestetur.

XII. In qua mensura mensi fueritis . et qui abet dabitur ei . et quemadmodum si iaciat homo sementem . et dum dormit germinet . et de grano sinapis in terra sato.

XIII. Dormiens in nauicula ihs facta tempestate excitatur . et conpescit uentum et mare.

XIIII. In regione gerasenorum hominem a legione daemonum mundat.

XV. Mulierem a profluio sanguinis sanat . et filiam principis resuscitat.

XVI. Nonne iste est filius marie . et non est propheta acceptus in patria sua.

XVI. est *pr. sup. lin. scr.*

Par. Lat. 277.

XI. Ubi respondit phariseis cōmotis quia discipuli eius sabbato spicas uellebant quid fecerit dauid de panibus propositionis et quod filius hominis dominus est ipsius sabbati.

XII. Ubi aridam manum hominis sabbato sanauit.

XIII. Ubi cum discipulis suis et multis turbis secessit ad mare et ad nauiculam sibi presto esse iussit ne premeretur a turbis eorum quos curabat et corripiebat ne manifestarent eum.

XIIII. Ubi ascendit in montem et fecit ut essent secum duodecim discipuli ut potestatem illis daret predicare aeuuangelium et curare et mundare nomina eorum dicuntur.

XV. Ubi dixerunt pharisei quod in principe demoniorum expelleret demonium . ibi eis respondit de regno sathanae et de blasphemia in spiritum sanctum . quae non dimittetur.

XVI. Ubi mater eius et fratres foris stantes nunciati sunt ei.

XVII. Ubi docebat turbas in littore stantes cum ipse sederet in naui ubi dixit similitudinem de semine quod cadit in uia et in petrosa . et inter spinas et in terram bonam et exposuit illam solis discipulis suis . ibi locutus est similitudines de lucerna quae super candelabrum ponitur et de mensura in qua mensis remetietur . et de seminante qui nescit quomodo crescat quod seminauit usque ad tempus messis et de grano synapis quod seminatum crescit ut cetera holera transeat.

XVIII. Ubi uento imperauit ut quiesceret cum turbarentur in mare.

XIX. Ubi misit demonia in porcos et iussit ei quem mundauerat ut nunciaret suis beneficia dei.

XX. Ubi sanata est mulier tangens uestimentum eius cum iret ad filiam archisinagogi quam mortuam in domo eius resuscitauit cum dixit thabitacumi hoc est puella surge.

XXI. Ubi in patria sua dixit prophetam sine honore esse.

Par. Lat. 6[4].

XVII. Duodecim discipulos mittit ad predicandum . et de pera et peccunia et duabus tunicis.

XVIII. Herodes interrogat de ihu . et iohns babtista in carcere decollatur . et redent discipuli quos misit predicare.

XVIII[I]. De quinque panibus et duobus piscibus in quinque milia hominum.

XX. Ihs super fluctos ambulat . et multos infirmos egressus sanat.

XXI. De manibus inlotis et quod ait corban quod est donum.

XXII. Mulieri sirophaenisse dicit . non licet tollere panem filiorum . et filiam eius a daemonio sanat.

XXII[I]. Hominem surdum et mutum sanat.

XXIIII. De septem panibus et paucis pisciculis in quattuor milia hominum.

XXV. Pharisei signum petunt . et cauete a fermento phariseorum . et cecus dicit uideo homines sicut arbores ambulantes.

XXVI. IHS dicit quem me dicunt aesse homines . et discipulos de passione premonens . petro dicit uade retro me . et si quis uult post me sequi . et qui me confessus fuerit.

XXVII. Ihs in monte transfiguratur : et quod ait helias ueniet et restituet omnia.

Par. Lat. 277.

XXII. Ubi misit discipulos duodecim ad expellendos inmundos spiritus et predicandam penitenciam monens illos quomodo ambularent.

XXIII. Ubi de illo audiuit herodes qui decollauit iohannem enarratur quare et quomodo iohannes occisus est.

XXIIII. Ubi pauit turbas in deserto de quinque panibus et duobus piscibus.

XXV. Ubi ambulauit super aquas maris.

XXVI. Ubi obsecrabant eum infirmi ut uel fimbriam uestimenti eius tangerent.

XXVII. Ubi cõmoti sunt quia discipuli eius non lotis manibus manducabant et respondit eis quia suas traditiones obseruabant magis quam dei . et conuocatis turbis dixit nichil esse quod inquinet hominem quod a foris intrat . set quod exit ab homine . et hoc ipsum exposuit in domo interrogantibus discipulis suis.

XXVIII. Ubi ait ei mulier et canes manducabant sub mensa de micis puerorum et sanata est a demonio filia eius.

XXIX. Ubi surdum et mutum fecit audire et recte loqui.

XXX. Ubi pauit turbas in deserto de septem panibus et paucis piscibus.

XXXI. Ubi petierunt pharisei ab eo signum de caelo.

XXXII. Ubi dixit discipulis cauete a fermento phariseorum et a fermento herodianorum.

XXXIII. Ubi curauit cecum spuens in oculos eius.

XXXIIII. Ubi dixit discipulis quem me dicunt homines esse et de passione et de resurrectione sua et corripuit petrum timentem ne moreretur.

XXXV. Ubi precepit de cruce tollenda et de anima perdenda ut saluetur et de confessione.

XXXVI. Ubi ait quosdam esse ex his qui stabant non uisuros mortem priusquam uiderent regnum dei.

XXXVII. Ubi se ostendit tribus discipulis in monte in claritate ibi facta est uox de nube hic est filius meus dilectissimus audite eum.

XXXVIII. Ubi eum interrogauerunt de aduentu helyae.

Par. Lat. 6[1].

XXVIII. Puerum a demonio surdum et mutum sanat . quem discipuli eicere non poterant . et discipulos de sua passione instruit . et puerum in medio statuens dicit qui uult primus esse.

XXVIII[1]. Dicit ei iohns . uidimus quēdam eicientem daemonia . et qui potum dederit calicem aque frigide . et de manu et pede et occulos eruendi . et abete in uobis salem.

XXX. Non debere uxorem dimitti . et offerebant ei paruulos . et quisque non receperit regnum dei sicut paruulus.

XXXI. Magister bone quid faciam . et difficile est confidentes in peccunia intrare in regnum dei . et nemo est qui relinquat domum aut fratres.

XXXII. Filii zebedaei petunt ut sedeant cum ihu . et filius hominis non uenit ministrari set ministrare.

XXXIII. Filium thimei cecum ihs inluminat.

XXXIIII. Adducunt pullum . et sedent super eum ihm turbe clamant osanna.

XXXV. Ficulneae maledicit . et uendentes de templo eicit.

XXXVI. Qum stabitis ad orandum . dimittite si quid abetis in corde . et interrogant eum . in qua potestate hoc facis.

XXXVI[1]. De uinea et colonis qui occidunt seruos . et herede et lapis quem reprobauerunt haedificantes.

Par. Lat. 277.

XXXIX. Ubi sanauit puerum a demonio quem non potuerunt discipuli eius.

XL. Ubi discipulis in domo interrogantibus respondit non posse genus illud demonis excludi nisi ieiuniis et orationibus.

XLI. Ubi de passione et de resurrectione sua dicebat discipulis transiens latenter per galyleam.

XLII. Ubi puerum ostendens et eum complexus docuit eos humilitatem.

XLIII. Ubi suggestum est illi de quodam qui in nomine eius expellebat demonium cum eum sequeretur . ibi locutus est de tenebris amputandis quae scandalizant hominem et de sale quod proicitur si fatuus fuerit.

XLIIII. Ubi interrogatus est utrum oporteat dimittere uxorem.

XLV. Ubi dixit quicūque non receperit regnum dei quasi puer non intrabit in illo.

XLVI. Ubi ait facilius camelum intrare per foramen acus quam diuitem in regnum dei et dixit quid recipiunt qui sua relinquunt propter aeuuangelium et de nouissimis primis et primis nouissimis.

XLVII. Ubi ascendens iherosolimam locutus est de passione et de resurrectione sua.

XLVIII. Ubi respondit iacobo et iohanni ut sedeat ad dexteram et ad sinistram meam non est meum dare uobis . et omnibus dixit qui uult inter uos primus esse erit omnium seruus.

XLIX. Ubi cecum uerbo illuminat clamantem miserere mei fili dauid.

L. Ubi sedit in pulio in quo nemo adhuc sederat.

LI. Ubi circumspexit templum exiuit in bethaniam cum duodecim discipulis.

LII. Ubi arborem fici maledixit.

LIII. Ubi de templo expulit uendentes et ementes.

LIIII. Ubi transeuntes cum eo discipuli uiderunt aridum arborem cui maledixerat et locutus est eis de fide et de oratione et de remissione peccatorum.

LV. Ubi sacerdotes interrogauit de baptismate iohannis et dedit eis similitudinem de uinea locata in qua occisi sunt quos misit dominus uineae.

XLIII. quod *m.p.*; qui *cor.*

Par. Lat. 6[4].

XXXVII[I]. De cesare et numo.

XXXVII[II]. De septem fratribus qui unam uxorem abuerunt . et quod est primum mandatum . et quod ait non es longe a regno dei.

XL. Quomodo dicunt iudei xp̄m d̄d̄ filium esse et de primis accubitis.

XLI. De uidua quae duo minuta in gazofilacio misit.

XLII. Qum dicerent de lapidibus templi . designauit eis nouissimum tempus . et qui perseuerauerit usque in finem . et de die et ora.

XLIII. De muliere que caput ih̄u perungento . et habiit iudas ut eum traderet . et maducauit cum discipulis pascha.

XLIII[I]. De sacramento cene.

XLV. Petro dicit ter me negabis . ubi tercio orat ih̄s et conprehendunt eum.

XLVI. De adulescente amicto sindone . et inludunt ih̄m . et petrus flet . et crucifigunt ih̄m.

XLVI[I]. Post resurreccionem apparuit discipulis . et misit eos ut baptizarent.

Explicit capitulacio.

XLIII. **perungento :** *ita codex.*
XLVI. **sindone :** sindona *cor.*

Par. Lat. 277.

LVI. Ubi ait reddite quae sunt cesaris cesari et quae sunt dei deo.

LVII. Ubi interrogauerunt eum saducei de muliere quae habuit septem uiros.

LVIII. Ubi respondit de duobus mandatis scribae de dilectione dei et dilectione proximi.

LIX. Ubi de dauid dixit quod dominum eum uocauit et de phariseis quia cum honorem ab hominibus querunt et comedunt domos uiduarum abundantius iudicium accipient.

LX. Ubi de uidua locutus est quae misit duo in gazophilatium.

LXI. Ubi de templo discipulis dixit quod dissolueretur et aliud post triduum resuscitaretur . et de fine seculi multa locutus est.

LXII. Ubi unguento pretioso mulier perfudit pedes eius.

LXIII. Ubi iussit preparari sibi pascha et locutus est de traditore suo cum ille correptus esset a iudeis.

[U]bi ei eucharistiam tradidit.

LXIIII. Ubi ymno dicto locutus est de scandalo ipsorum et quod eum petrus negaturus esset.

LXV. Ubi dixit si fieri potest transeat hic calix cum discipuli eius illo orante dormirent deinde traditus est.

LXVI. Ubi adductus est ad pontifices et falsos testes passus est et locutus est de aduentu claritatis suae.

LXVII. Ubi eum petrus negauit sicut ab eo predictum fuerat.

LXVIII. Ubi a pylato cruci destinatus est et multas contumelias superpessus est.

LXIX. Ubi adductus est ad locum crucis alio portante crucem eius et infixus est cum latronibus.

LXX. Ubi sepultus est et unxerunt eum duae mariae.

LXXI. Ubi resurrexit et nunciatum est discipulis suis.

LXXII. Ubi apparuit post resurrectionem eius apostolis omnibus.

Expliciunt capitula.

LXIII. *Literam capitalem* U *omisit scriba.*

CAPITULA ALIA IN LUCAM

ex codicibus *Par. Lat.* 6[4] et 277.

Par. Lat. 6[4].

Incipit capitulac̄ in lucha.

I. De zacharia sacerdote et sacrificio eius . et de angelo mariae locuto.

II. Ubi maria ad helisabeth uenit et prophetauit et de iohannis natiuitate . et zachariae prophetia.

III. De discriptione augusti . et natiuitate in bethleem . et de pastoribus.

IIII. De simeone et anna in templo prophetantibus.

V. De ih̄u quod annorum duodecim seniores docebat et proficiebat sapientia et aetate.

VI. De ioh̄nis predicacione uel baptismo in iordane.

VII. De ih̄u baptizato . et generacionis serie usque ad adam . et temptatione in deserto.

VIII. IH̄S in nazareth sinagogam ingressus esaiam legit . et quia nemo propheta acceptus est in patria sua.

VIIII. In capharnau hominem in sinagogam a daemonio liberat . et socrum petri a febribus sanat . et multos ibi curat.

X. Sedens in nauicula turbas docet . et de captura piscium ubi petro dicit . ex hoc eris homines capiens.

XI. Ih̄s leprosum mundat cui dixit uade hostende te sacerdotibus . in deserto orat . et

I. **locuto**: locoto *m.p.*
III. **discriptione**: scuscriptione *m.p.*
XI. **sacerdotibus**: sacerdoti *et cor.*

Par. Lat. 277.

Inc. capitula.

I. Zacharias uiso angelo quia non credidit obmutuit . elysabeth uxor eius concepit.

II. Maria quoque de spiritu sc̄o cum concepisset salutauit elysabeth.

III. Elisabeth salutata prophetauit et peperit et ut nomen filii sui iohannis zacharias scripsit locutus est ac filium preiturum ante dominum prophetauit.

IIII. Postea quam peperit maria ih̄m in presepio posuit quem pastores iuxta angelorum indicia inueniunt quique octaua die circumciditur.

V. Simeon iustus xp̄m manibus sum̄ptum benedicit.

VI. Anna prophetissa uidua multa de xp̄o prophetat.

VII. Ih̄s annorum duodecim in templo cum doctoribus legis inuentus in patrisse.

VIII. Anno quinto decimo tyberii cesaris pilato iudeam procurante . iohannes baptista penitenciam predicat.

IX. Ductus in desertum ih̄s quadraginta diebus ieiunauit . et de diabo temptatus uicit.

X. Paralyticum dimissum per tectum ih̄s a peccatis et ab infirmitate liberat.

VII. **patrisse** *ita codex; cetera desiderantur, u.* C (T) *ad p.* 276.
IX. **diabo** *ita codex.*

Par. Lat. 6[4].	*Par. Lat. 277*.
in domo paralitico dicit . tolle lectum tuum et ambula.	
XII. Leui publicanum de teloneo uocat . qui ei conuiuium parat . ubi ait non egent sani medico . et non ieiunant filii sponsi sponso presente.	
XIII. In sabbato secundo primo discipuli uellebant spicas . et in sinagoga manum hominis aridam sanat.	
XIIII. In monte orans duodecim discipulos nominatim eligit . et de beatitudine docet dicens si uos exprobrauerint gaudete . et ue diuitibus et saturatis . et ridentibus . et diligite inimicos uestros . et date . et dabitur uobis . et se cecus cecum ducat . et non est discipulus super magistrum.	
XV. De fistuca et trabe . et de arbore bona et mala . et quid uocatis me domine domine . et de domo hedificata super petram uel super arenam.	
XVI. In capharnau . puerum centurionis sanat.	XI. Centurionis puerum curat . uidue filium resuscitat . iohannes discipulos mittit ad ihm.
XVII. In ciuitate nahim uidue matri unicum de feretro suscitauit.	
XVIII. Iohanns ad ihm mittens dicit tu es qui uenturus es et ihs de iohne ad turbas loquitur . et catauimus uobis et non saltastis.	
XVIII[1]. Ihs in domo simonis pharisei recumbit . et mulier peccatrix osculatur pedes eius . et ungento unxit . ubi parabolam de duobus debitoribus ponit . et de maria de qua septem demonia eiecit . et de ceteris que dominum sequebantur.	
XX. De parabolam seminantis . et nemo accendit lucernam . et qui abet dabitur ei . et ecce mater tua et fratres tui foris stant.	
XXI. Ihs in nauicula dormit . et suscitatus uentum et mare conpescit.	
XXII. In regione gerasenorum legionem demonium ab ab homine eiciens.	
XXIII. Filiam iairi principis suscitat . et mulierem a profluuium sanat.	XII. Iairi filiam dum iret resuscitare . mulierem a profluuio liberat . puellam uiuificat.
XXIII[1]. Potestatem discipulis suis dat curandi . et mittit eos ut predicent . et de uirga et pera . et peccunia et herodes de ihu interrogat.	XIII. Mittens discipulos predicare dat eis omnem potestatem.

XIIII. se *ita codex*.
XVIIII. unguento *cor*.
XXII. ab ab *ita codex*.

Par. Lat. 6[4].

XX[V]. Discipuli redeunt ad ihm . et in deserto bethsaide . de quinque panibus et duobus piscibus . quinque milia uirorum pascit.

XX[VI]. IHS discipulos interrogat quem eum dicunt turbe . et de passione sua indicat . et qui uult me sequi tollat crucem cotidie . et qui me erubuerit . et quid proderit homini si mundum lucretur . et filius hominis cum uenerit in maiestate sua et patris.

XX[VII]. De transfiguracione ihu in monte . et descendens a daemonium liberat . et de passione sua premonet et qui recipit puerum . et qui me recipit . et iohns dicit uidimus quendam.

XXVII[I]. Iohns et iacobus dicunt ad ihm . uis petimus ignem sicut helias . et increpat eos.

XXVI[III]. Quidam ad ihm dicit sequar te . et alteri ihs dicit sine mortuos . et nemo mittens manum suam in aratro.

XXX. De septuaginta duobus discipulis quos binos ad predicandum mittit . et dicit messis multa . et de saculo et pera et calciamentis . et uae tibi corozain . et qui uos audit me audit.

XXX. i. Reuersis septuaginta duobus dicit uidebam sathanan ecce dedi uobis potestatem calcandi . et gaudete quia nomina uestra scripta sunt in caelis . et confessio ihu ad patrem.

XXXII. Legis peritus ihm interrogat quid faciendo uitam aeternam possideat . et parabolam proponit de homine qui incidit in latrones.

XXXIII. Ihs marte dicit maria optimam partem elegit.

XXXII[II]. Discipulos orare docet . et quod ait cōmoda mihi tres panes . et petite et dabitur uobis . et de lapide et pisce.

XXXV. Ihs demonium mutum eicit . et dicunt pharisei in behelzebub . et signum petunt . et nemo intrat in domum fortis . et qui mecum non colligit et qum spiritus inmundus exierit ab homine . et beatus uenter qui te portauit.

XXXV[I]. Quia signum non dabitur eis nisi

XXVII. **sua**: suam *m.p.*
XXXI. **guaudete** *cod.*
XXXII. **peritus**: peritis *m.p.* **et**: *uoluit* cui *cor.*

Par. Lat. 277.

XIIII. In monte assumpto petro iohanne et iacobo xps transfiguratur inter moysen et helyam.

XV. Elegit septuaginta duos quos mittit ad predicandum.

XVI. Post orationem propriam docet orationem . et parabolam ponit eius qui propter tedium dat postulanti panem petendum esse.

Par. Lat. 6[1].

ione . et de regina austri . et uiris ninniuitis . et nemo accendit lucernam et lucerna corporis tui occulus tuus.

XXX^{VII}. In domo pharisei recumbens . de calice et catino dicit . et date elemosinam . et qui decimatis mentam et cetera.

XXX^{VIII}. De primis chatedris arguit phariseos . et quia sint monumenta . et tulerint clauem.

XXX^{VIIII}. Adtendendum a fermento phariseorum . et non timendos eos qui occidunt corpus . et de passeribus et capillis . et qui in spiritum sanctum blasphemauerit . et nolite cogitare quid loquamini . et quis me constituit iudicem.

XL. Diuitis cuiusdam uberes fructus attulit . et sic qui non est in deo diues . et nolite solliciti anime . et considerate coruos et lilia.

XLI. Nolite timere pusillus grex . et uendite et date elemosinam . et beati serui quos dominus inuenerit uigilantes . et de seruo preposito danda cibaria . et uapulabit . et cui multum.

XLII. Ignem ueni mittere . et non pacem set gladium . et faciem caeli nostis probare . et da operam de aduersario liberari.

XLIII. De galileis quorum sanguinem fudit herodes . et de illis decem et octo quos pressit turris . et de arbore fici in uinea plantata.

XLIII^{I}. De muliere que annis decem et octo fuerat inclita . et de asino et boue solutis . et de grano sinapis quod creuit in arborem . et de fermento quod acceptum mulier.

XLV. Contendite per angustam portam . et dicent mihi domine aperi nobis . et erunt nouissimi primi . et quia herodes uelit eum occidere.

XLVI. Hirlm̄ hirlm̄ que occidis prophetas . et donec dicatis benedictus qui uenit.

XLVII. Hidropicum sanat . et quod ait si asinus aut bos in puteum cadat . et ut rogatus inferius accumbat . quia qui se exaltat . et non diuites pascendos et de inuitatis qui uenire noluerunt.

XLVII^{I}. Qui non odit patrem et matrem . et

XXXVIII. **monumenta** : *codex* monumta.
XL. **fructus** : frugtus *m.p.* **non est** *sup. lin. scr.*

Par. Lat. 277.

XVII. Phariseis uolentibus cum eo contendere discipulos docet ut eorum fallaciam caueant.

XVIII. Cum ei nunciatum fuisset galyleos otiosos monet agendum penitenciam.

XVIIII. Sabbato curat ydropicum . sal fatuum esse non debere murmurantibus phariseis.

XVIII. **otiosos** *forsan lapsu pro* occisos.

Par. Lat. 6[1].

qui uult haedificare turrem uel comittere bellum . et bonum est sal . et hic peccatores recipit.

XLVIII[1]. De oue erronea . et dragma perdita.

L. De duobus filiis frugi et luxurioso.

LI. De uillico iniquitatis . et qui fidelis est in modico.

LII. Nemo potest duobus dominis seruire . et lex et prophetae usque ad iohnm . et regnum dei uim patitur . et facilius est caelum et terram transire . et qui dimissam ducit mecatur.

LIII. De diuite purpurato et lazaro et ue illi per quem scandalum uenit.

LIIII. Si peccauerit in te frater tuus . et dicunt ad ihm . auge nobis fidem . et de seruo arante . quia serui inutiles fuimus.

LV. Decem uiros leprosos mundauit . de quibus unus gratias egit.

LVI. Regnum dei intra uos est . et de aduentu filii hominis . sicut in diebus noae et loth . et qui in tecto meminerit uxoris loth . et qui amat animam suam . et de duobus in lecto . et ubi corpus ibi et aquilae.

LVI[1]. De iudice iniquitatis et uidua . et quod ait putas inueniet fidem.

LVII[1]. De phariseo et publicano in templo orantibus . et qui regnum dei non ut puer recipit.

LVIII[1]. De diuite interrogante quid bonum faciat et quam difficile intrat in regnum . et qui dereliquerit domum uel parentes.

LX. De passione sua discipulis indicat . et cecum secus uiam sedentem inluminat.

LXI. De zachaeo publicano . et quia uenit ihs saluare quod perierat.

LXII. De eo qui habiit accipere regnum . et dedit seruis suis decem mnas . et abenti dabitur.

LXIII. De asina et pullo . et si hii tacuerint . lapides clamabunt . et ad hirlm flens dicit si cognouisses et tu . et de templo uendentes eicit.

LXIIII. Dic nobis in qua potestate haec facis . et de baptismo iohnis interrogat.

LXV. De colonis qui occiderunt heredem.

LX. **passione** : passioni *m.p.*
LXI. zachao *m.p.*

Par. Lat. 277.

XX. Parabola de diuite et lazaro.

XXI. Cum discipulis aduentura sibi indicaret cecum mendicantem curauit.

Cap. XX : XIX *codex lapsu.*

Par. Lat. 6[4].

LXVI. Reddite quae sunt caesaris caesari . et quae sunt dei deo.

LXVII. De septem fratribus qui unam abuerunt uxorem . et quomodo dicunt xp̄m dd̄ filium aesse . et de primis catedris et discubitis et oracione longa.

LXVII[I]. De uidua quae duo aera misit in gazophilacium.

LXVII[II]. De lapidibus templi . et de fine mundi . et de suo aduēntu secundo.

LXX. De indicio ficulnaee . quia prope est regnum dei . et uerba mea non transibunt . et ne grauentur corda uestra in crapula . et uigilate orantes . ut digni abeamini.

LXXI. Intrauit sathanas in iudam . et pacti sunt peccuniam.

LXXII. Discipuli in cenaculo parant pascha . et de sacramento caene . et qui uult aesse maior.

LXXIII. Ego inter uos sicut minister . et uos permansistis mecum . sedebitis super duodecim tronos . et ego rogaui pro te petre . et ter me negabis . et quando misi uos sine sacculo.

LXXIIII. Nunc qui abet sacculum tollat et peram . et emat gladium . et quod cum iniquis deputatus est . et ecce duo gladii.

LXXV. Orat ih̄s in monte oliuarum . et angelus confortat eum . et sudor eius sicut gutte sanguinis . et orate ne intretis in temptacionem.

LXXVI. Iuda osculo tradit . et petrus gladio percutit . et ter negat . et flet amare.

LXXVII. Si tu es xp̄s dic nobis . et ducunt eum ad pilatum . et ad herodem . et ad crucem . et filie hirl̄m uos flete.

LXXVII[I]. Pater dimitte illis . et hodie mecum eris in paradiso . et ioseph sepelit corpus ih̄u.

LXXVIII[I]. Post resurrectionem apparuit duobus in uia . et postea illis undecim in hirl̄m . et educit eos in bethania . et coram eis fertur in caelum.

Explicit capitulacio luche.

LXVII. cathedris *cor.*
LXVII[II]. aduēntu *ita codex.*

Par. Lat. 277.

XXII. Temptatus de tributo.

XXIII. De azimorum die appropinquante.

XXIIII. Antecedente iuda uenit iudas et osculo traditus est xp̄c.

XXV. Nunciant mulieres angelorum uisionem.

Expliciunt capitula.

CAPITULA ALIA IN IOHANNEM

ex codice *Par. Lat.* 6[4].

Incipit capitulacio in euangelio iohannis.

I. De diuinitate uerbi quod karo factum est . et iohns baptista de eo dicit . non sum dignus soluere corrigiam calciamenti eius soluere soluere (*sic*) . et quod in bethania dixit ubi erat trans iordanen.

II. Idem iohns dicit de xpo ecce agnus dei . ecce qui tollit peccata mundi.

III. Hostendit ihs duobus discipulis ubi maneret . et andreas adducit simonem quem petrum uocat . et philippus adducit nathanahelem.

IIII. Ubi dominus de aqua uinum fecit.

V. Ihs de templo uendentes eicit . et dicunt ei quod signum hostendis nobis . et quadraginta nondum abes . et ipse ihs sciebat quid esset in homine.

VI. Qui non renatus fuerit ex aqua et spiritu sancto . et sicut moises exaltauit serpentem . et qui credit in eum non iudicatur.

VII. Iohanni discipuli sui dicunt quia et ihs baptizat . et iohns dicit non sum ego xps . et qui abet sponsam . et qui de terra est de terra loquitur . et qui credit in filium abet uitam.

VIII. Secessit ihs de iudea in samariam ubi erat fons iacob.

VIIII. Sedens super puteum mulierem petiit bibere samaritanam . et ad discipulos dicit alii laborauerunt et uos in labores eorum introistis.

X. Quia propheta in patria sua honorem non abet . et filium reguli sanat . quod est secundum signum.

XI. Ad natatorio piscine hominem xxx[a]viii[o] annos in infirmitate abentem sanat . et sicut pater uiuificat . ita et filius . et qui non honorificat filium . et sicut abet pater uitam . et ueniet ora quando in monumentis audient . et scrutamini scripturas . et si alius uenerit ipsum accipietis . et gloriam ab inuicem querentes . et moises accusat uos.

XII. De quinque panibus ordeaciis et duobus piscibus in quinque milia uirorum . et uolunt eum tenere et facere regem . et fugit et uenit ad discipulos ambulans super mare . et dicit ego sum panis uite . et nemo uenit ad me nisi pater meus traxerit eum . et qui a deo est . hic uidit patrem . et nisi manducaueritis carnem filii hominis.

XIII. Quia spiritus est qui uiuificat . et cum aliqui de discipulis eius abirent retro . et dixit petro . numquid et uos uultis ire.

XIII[I]. Dicunt ad ihm fratres eius transi hinc . et ihs dicit me odit mundus . et ascendit ad diem festum . et dicunt ei daemonium abes.

XV. Qui sitit ueniat et bibat . et nondum erat spiritus datus . et nunquam sic locutus est homo . et nicodemo dicunt . numquid et tu galileus es.

XVI. Adducunt ad ihm mulierem deprehensam in adulterio . et ego sum lux mundi . et uos secundum carnem iudicatis . et neque me scitis neque patrem meum . et si non credideritis quia ego sum moriemini.

XVII. Principium qui et locor uobis . et qum exaltaueritis filium hominis . et qui facit peccatum . seruus est peccati . et uos ex patre diabolo estis . et dicunt ei daemonium abes . et ante abraham ego sum.

XVII[I]. Ceci a natiuitate occulos linuit . et lauit in siloa et uidit . et si caeci essetis . non aberetis peccatum.

XVIII[I]. Qui non intrat per ianuam fur est . et ego sum pastor bonus . et potestatem abeo ponendi animam meam.

XX. Facta sunt encenia hierosolimis . et non rapit quisquam oues de manu mea . et ego et pater unum sumus . et tu homo qum sis facis te deum . et in me est pater . et ego in patrem.

XXI. Ubi lazarum suscitat . et ego sum resurreccio et uita et uenient romani et tollent regnum nostrum . et caiphas prophetauit.

XXII. Maria soror lazari libram unguenti pistici unguit pedes ihu et capillis tersit . et de iuda qui fur erat . et lazarum iudei occidere uolunt.

XXIII. Ubi turbe acceperunt flores et dicunt osanna . et sedit super asellum . et gentiles accedunt ad philippum . et nisi granum tritici mortuum fuerit . et qui amat animam suam perdet eam . et si quis mihi ministrat me sequatur . et clarificaui . et iterum clarificabo . et qum exaltatus fuero . et ambulate dum lucem abetis . et isaias quando uidit gloriam eius . et dilexerunt hominum gloriam . et qui uidit me uidit eum qui misit me.

XXII[II]. Ego sum lux mundi . et qui me spernit . abet qui iudicet eum . et in finem dilexi uos.

XXV. Qum diabolus misisset in cor iude . ihs surgit a cena et lauat discipulorum pedes . et non est seruus maior domino . et qui uos accipit me accipit.

XXVI. Quia unus ex uobis tradet me . et quod facis fac cicius.

XXVI[I]. Filioli sicut dilexi uos diligite inuicem . et petro dicit ter me negabis . et in domo patris mei multe sunt mansiones . et thome dicit ego sum uia ueritas et uita . et philippe qui uidet me uidet et patrem . et qui credit in me maiora horum faciet . et si quid petieritis in nomine meo faciam.

XXVIII. Si diligitis me . mandata mea seruate . et rogabo patrem . et alium paraclitum dabit uobis . et non relinquam uos orphanos . et mansionem aput eum faciemus ego et pater . et pacem relinquo uobis.

XXVIII[I]. Ego sum uitis uera . et pater meus agricola . manete in me et ego in uobis sicut palmes . et maiorem hanc dileccionem nemo abet . et si mundus uos odit . me priorem odio abuit . et qui me odit . et patrem odit . et si eis locutus non fuissem . peccatum non aberent . et cum uenerit paraclitus.

XXX. Ueniet ora ut qui interfecerit uos . arbitretur se obsequium deo prestare . et si non habiero paraclitus non ueniet . et cum uenerit arguet mundum de peccato . de iusticia . et de iudicio . et omnia que abet pater mea sunt . et quia plorabitis et flebitis . et mulier cum parit . et si quid petieritis patrem in nomine meo et quia ego a deo exiui . et in mundo pressuram abebitis et ego uici mundum.

XXXI. Pater uenit hora clarifica filium tuum . et ut cognoscant te solum et quem misisti . et non tantum pro his rogo.

XXXII. Pater sancte serua eos . et non sunt de hoc mundo . et sciebat iudas locum . et qum dixisset ego sum ceciderunt . et petrus gladio abscidit auriculam . et alligauerunt ihm.

XXXIII. Adducunt ihm ad principes . et quid me cedis : et ad pilatum dicit . regnum meum non est de hoc mundo . et crucifixerunt eum.

XXXIIII. Ihs de cruce iohni dicit ecce mater tua . et ioseph cum nichodemo sepeliunt cum aromatibus corpus ihesu.

XXXV. Post resurreccionem suam dicit mariae noli me tangere . et ascendo ad patrem meum et patrem uestrum . et secundo increpat thomam.

XXXVI. Et qum tercio apparuisset eis piscantibus dicit petro ter pasce oues meas . et qum senueris . alius te cinget . et sequere me.

Expliciunt capitula in euangelio iohnis.

XXII. qui : quia *corr. m.* 2.   XXIII. uidit *bis m.p.* ; uidet *cor.*

Cap. IV. DE PATRIA ET INDOLE CODICUM NOSTRORUM.

1. De patria et origine codicum primae classis AΔH*SY; OX; JMP; F, Ꝥ; Z.

In praefatione huius tomi (p. x) scribebamus nos codicum nostrorum stemmata componere non posse, quod idem uerum esse post septem annos huic studio (inter cetera uitae munera) deditos iam fatemur. Diuisiones autem classium quarumdam et familiarum clarius ostendi possunt, et nos quidem eorum quae antea in hac re scribebamus non paenitet. Classes enim duae uel potius tres distinguendae sunt, quarum prima codices antiquiores et ab additamentis immuniores continet; secunda illos comprehendit qui textus formam apud diuersas gentes decursu temporis propagatam ostendunt, Celticam scilicet, Gallicam et Hispanicam. Tertia recensiones continet, quibus uiri docti textus formam ueriorem uariis temporibus restituere conabantur, de quibus in capitulo sequenti paucis disseremus.

De codicibus primae classis primo loco asserendum est eos omnes quodammodo cum Italia uel propius uel longius coniungi. Euangelia quidem, ab Hieronymo correcta, in urbe Roma edita fuisse et ex ea in orbem Christianum diuulgata omnes meminerint. Sed praeter exspectationem accidit ut pauci uel nulli ex codicibus optimis et antiquissimis originem Romanam clare ostendant. Ex Italia enim qui manifesto originem trahunt potius cum Gallia Cisalpina et Mediolano urbe uel cum Italia meridionali et Neapoli affinitatem habent. Codices enim nostri Northumbrici AΔSY, quibuscum Hubertianus (H*) arcte, quoad textum, coniungitur, ex Italia meridionali originem trahere uidentur. Fuldensis (F), ut omnibus notum est, Uictoris Episcopi Capuani peculium fuit. Epternacensis (Ꝥ) ex monasterio Lucullano prope Neapolim sito, originem suam prae se fert. Codices Foroiuliensis (J), Mediolanensis (M), et Perusinus (P) Italici sunt.

De codice Harleiano (Z), olim Parisino, nihil pro certo audemus affirmare; sed manus ipsa, et praesertim notarum et correctionum marginalium forma, Italiam potius septentrionalem, quam Galliam transalpinam uel Angliam, indicare creditur. Formae tamen duae in ea exhibentur litterae *f* (F et F), quarum altera in Anglia usitatior uidetur.

Codices contra OX, qui Cantuarienses sunt, ex Roma facile ab Augustino aut quodam alio sub finem s. VII aduecti credebantur, uel postea a Gregorio Magno transmissi; uide Baedam[1], qui inter alia 'codices plurimos' ab eo missos commemorat, et confer Iohannem Diaconum[2]. Lectiones autem in iisdem

[1] *Hist. Eccl.* i. 29.

[2] In *uita S. Gregorii* ii. 37; cf. H. Wanley in *Catalogo librorum Septentrionalium*, Oxon. 1705, p. 172–3, ex cod. Bibliothec. Aulae S. Trinitatis Cantabrigiensis saec. xv.

proditae huic opinioni non fauent, ut iudicat S. Berger, *Hist. de la Vulgate*, pp. 35–6. Mixtae enim sunt, et una cum lectionibus antiquis Hieronymianis Hiberna quaedam additamenta et ueterum Latinorum traditiones ostendunt. Iudicium de horum codicum origine maxime difficile est. Non enim penitus a missione Romana separandos credimus: sed opinionem probabilem de eis proferre non possumus.

Codex Foroiuliensis (J) ex Italia septentrionali deriuatus uidetur. In Blanchini enim *Euangeliario Quadruplice*, tom. ii, p. DXLIII seq., scriptor eruditus Laurentius a Turre codicem in regione Ticinensi scriptum uidetur ostendisse. Notae etiam quaedam rituales eum librum prouinciae Mediolanensi pertinuisse demonstrant; neque Aquileiam creditur translatus ante medium saeculum octauum.

Italiae etiam septentrionali codex noster Mediolanensis Ambrosianus (M) pertinuisse uidetur, et quidem urbi illi ubi nunc seruatur; Mediolanenses enim sunt multi ex Sanctis qui in notis lectionariis memorantur, et manus ipsa fauet.

Codex Perusinus (P) uix Romanus est, quamuis Italicus ex Perusina regione credendus sit.

Codices Northumbrici A et Y, et similiter ut uidetur ΔS qui in Euangelio Iohannis cum AY paene ad uerbum consentiunt, quamquam in Northumbria scripti, tamen originem ex Italia meridionali trahunt. De necessitudine quae inter codicem Amiatinum et Cassiodorii 'codicem grandiorem' intercedat alibi plenius tractatum est; confer P. Corssen *Die Bibeln des Cassiodorius und der Codex Amiatinus* in *Jahrbücher für prot. Theologie*, 1883 et 1891, et H. J. White in *Studiis Biblicis et ecclesiasticis*, ii. p. 273, Oxon., 1890. Neque impossibile est cod. Amiatini quaternionem primum ex cod. grandiori desumptum esse; uel certe probabile est, aliqua cum uarietate ex illo imitatum. Quem codicem grandiorem ipse Baeda testatur se uidisse, id est in Anglia[1]; uir enim ille, quantum scimus nullo tempore Angliam reliquit, neque ultra Eboracum, meridiem uersus, progressus est. Codex certe grandior antiquam translationem exhibebat, sed non sine aliis codicibus, et iis quidem Hieronymianis, ex monasterio Uiuariensi in Angliam transmissus uidetur, id est ex Calabria prope Scylacium[2].

Porro codex Lindisfarnensis (Y), qui cum Amiatino tam arcto uinculo coniunctus est, etiam clariori affinitate cum Italia meridionali sociatus est, ut ex studiis eruditis Dom. Germani Morin constat[3]. Series enim nominum sanctorum in Lindisfarnensi transcripta originem eius Neapolitanam manifeste ostendit, ex qua urbe per Abbatem Adrianum perlata uidetur.

Eandem patriam sibi uindicat codex Epternacensis (℈); subscriptio enim ex folio eius 222 *b* iam citata (praef., pp. xi–xii), librum ex codice Bibliothecae Eugippii presbyteri correctum esse confirmat. Qui uir auctor fuit inter alia

[1] Baeda *De Tabernaculo* ii. 12; *De templo Salomonis* c. 16.

[2] Cassiodorius *Inst. diu. litt.* c. xix.

[3] Uide *La Liturgie de Naples au temps de S. Grégoire* in *Revue Benedictine* t. viii. p. 481 (1891); confer etiam S. Berger *Hist. de la Vulg.* pp. 39 seq.

uitae S. Seuerini, et abbas Monasterii Lucullani prope Neapolim siti. Quo in loco hunc codicem, uel potius exemplar ex quo partim descriptus est, correctum esse credimus. 'Partim' dicimus cum codex ille, ut infra monstrabimus, textum mixtum habeat.

Codex Hubertianus (H) cum codicibus AY magnam affinitatem habet, sed textus ut infra demonstrabimus paulo recentior est; et cum Samuele Berger (p. 179) credimus eum in Gallia septentrionali saeculo nono scriptum fuisse.

2. De patria et origine codicum secundae classis DELQR; BꝐG; CT.

Ex familia Celtica (DELQR) codices primus et ultimus in Hibernia scripti sunt, inter annos fere 800–820 A.D., Armachanus ille (D) a scriba Ferdomnach [1], hic Rushworthianus (R) a Mac Regol [2]. Kenanensis (Q), forsan in insula celebri Hy uel Iona (ut suspicatur Berger, p. 41) ineunte saeculo VIII scriptus uidetur. Codex E, mm dictus, i.e. Maioris Monasterii Turonensis, prius ecclesiae S. Martini pertinebat. Ornamentis Hibernicis instructus est, scriptura Gallica, textu Hibernico; et saeculo IX tribuendus est. Lichfeldensis, olim Landauensis (L), aequalis fere codicis Kenanensis creditur, et forsan in Cambria [3] scriptus est. Hi ergo codices quinque diuersorum locorum traditionem plane Celticam in unum conferunt; et, quando cum Epternacensi (ꝐP) consentiunt, satis amplam imaginem textus Hibernici Euangeliorum Hieronymianorum repraesentant; codices enim sic distinguendi sunt:—duo (D et R) Hibernici plane sunt, unus (Q) Scoticus, unus (L) forsan Cambrensis, et unus (E) Hiberno-Gallicus, forsan in Britannia minore scriptus [4].

Codex Bigotianus (B) saeculi VIII uidetur, et saltem saeculo XV in Monasterio Fiscannensi seruabatur, in littore Gallico nostris littoribus opposito. Forma etiam manus et indoles lectionum cum situ locorum congruit, ita ut cum Samuele Berger (p. 50) credamus, eum inter Hibernos codices esse numerandum, sed Hibernos qui in Gallia non in Hibernia transcripti essent. Cum enim saeculis illis a VII ad XI inter has insulas et Europam continentem frequens transmeatio clericorum et praedicatorum hinc illinc esset, facile fieri potuit ut scribae Romani in monasteriis Wiremuthensi et Giruensi munus suum tractarent, et Anglo-Britanni, Scoti et Hiberni in Gallia, et in Monasteriis Sangallensi et Bobiensi eadem facerent. Ex qua causa orta est textus familia quae neque mere Hibernica neque omnino Gallica esset, sed quasi mixta ex duabus, et, cum fundamentum Hibernicum haberet, ex Gallicis textibus correctiones proferret [5].

---

[1] Uide Berger, p. 32, 380.

[2] Uide praefationem p. xiii.

[3] Uide H. Bradshaw *Collected Papers* pp. 458–61 (Cantabr. 1889), qui hunc librum 'Euangelia S. Teliau' (Landauensis) potius quam 'Euangelia S. Ceaddae' (Lichfeldensis) nuncupat. Textum saeculo viii–ix tribuit (p. 483) et Hibernicum credit, uel Cambrensem (p. 459). Ecclesiae S. Teliau saec. ix datum, et Lichfeldiam saec. x exeunte translatum dicit.

[4] De Codicibus Britanniae minoris (Bretagne) uide H. Bradshaw, l. c. in tractatu xxiii *de codicibus collectionis Hibernensis* et appendice.

[5] De hac J. Lupton bene et erudite scripsit super codicem Bibliothecae Cantabrigiensis Kk. i. 24; sed dissertatio nondum publici iuris facta est.

De codicis Beneuentani (ꝶF) origine et antiquitate iam supra diximus (p. 672 *de nouis additamentis*). Codex uidetur, ut iudicat S. Berger (p. 92), cui suffragatur W. Sanday (*The Guardian* Lond., Aug. 9, 1893, p. 1257), in Gallia scriptus saeculo octauo uel nono, et postea in Italiam translatus; et recte numeratur inter eos textus quos Hiberno-Gallos nominare licet quorum Codex B supra descriptus pro exemplo est.

Item in eadem familia numerari potest Codex noster Sangermanensis (qui g_1 in Mattheo, et G in ceteris Euangeliis nuncupatur), quamuis multa sibi propria possideat. Prima quidem parte saeculi IX in Gallia meridionali et forsan prope Lugdunum scriptus uidetur; uide quae de origine huius codicis optime congessit Berger, pp. 65–72.

De codicibus Hispanicis Cauensi (C) et Toletano (T), plura in praefatione iam dicta sunt (pp. xi, xiii); Cauensis saeculo IX tribuendus est et in Hispania septentrionali uel mediterranea, litteris Uisigothicis perpulchre exaratus est a Danila scriptore; Toletanus eidem saeculo attribuitur (non saeculo X ut antea scribebamus in praefatione, p. xiii) et fuit olim Hispalensis. Ambo *Pandectae* sunt et unam textus familiam uel potius recensionem exhibent. De his codicibus, praeter ea quae in praefatione diximus, uide et Berger, pp. 12–15, et G. Schepps *Priscilliani quae supersunt* (*Corpus scr. eccl. lat.* tom. xviii, Uindobonae, 1889), pp. xxx–xxxiii. De huius recensionis editore primo commemoranda est certe coniectura Bergeri, qui Scheppsium secutus, 'Peregrinum episcopum,' canonum Priscilliani emendatorem, cum Bachiario exaequat; cuius uiri opuscula apud Gallandium (*Bibl. Uet. Patr.* tom. ix) et Migne (*P. L.* tom. xx) edita sunt. Hic enim ineunte, ut creditur, saeculo V 'peregrinationem propter conseruandam uitae integritatem elegit,' ut ait Gennadius (*de script. eccl.* xxiv), et Romae apologiam pro fide Pontifici urbis obtulit, in qua de nomine patriae suae silet, sed errores Priscilliani erroribus similes detestatur. A nullo tamen auctore quantum scimus, episcopus dicitur, sed monachus. Et uersus finem opusculi sui, quae *Professio fidei* nuncupatur, sacerdotibus et doctoribus 'qui sunt capita populi et columnae ecclesiarum' obtemperare se uelle profitetur. Quae cum episcopatu Bachiarii uix conciliari possunt. (Migne, l. c., col. 1035.)

3. De indole codicum primae classis.

§ 1. *Codices Italo-Northumbrici* AΔ(H*)SY. Hanc familiam pro optima habemus, et saepius quam alias sequimur. Rationes enim sunt praecipue duae uel tres quae nos ad hanc sententiam adduxerunt quas infra plenius tractabimus (pp. 726–732). Hic uero satis est dicere, *primo* hos codices praesertim cum Graecis illis concordare, quos ab Hieronymo ceteris praehabitos fuisse censeamus; *secundo* eos fere immunes esse ab additamentis uel ex ueterum Latinorum interpretationibus uel explicandi gratia interpolatis; *tertio* notam quandam ueritatis et integritatis ab eis exhiberi, quae etiam in erroribus perspici possit.

In Euangeliis quattuor A et Y coniunctissimi sunt etiam in erroribus; et in Iohanne etiam Δ et S. Cum hoc ex unaquaque fere pagina notularum nostrarum euidens sit, exempla proferimus pauca ex multis :—

Mt. iv. 15 *om.* **terra** AY (*non* F), xxv. 41 **a** : ad A*Y ; *Mc.* viii. 27 **castella** : castello AX^{c}Y, x. 52 **uia** : uiam AY ; *Lc.* iii. 23 **putabatur** : putaretur AY, viii. 4 **et de ciuitatibus** : *om.* **et** A*Y, xiv. 21 **introduc huc** : *om.* **huc** AY, xvii. 26 **in diebus** : in die A^{1}Y ; *Ioh.* i. 12 **dedit eis** : dedit illis ASY, iv. 10 *om.* **et** *pr.* A*ΔSY, v. 4 *de angelo ; primum reddendi modum exhibent* AΔSY (*cum* ƎP*FH*MTX), vi. 12 **quae superauerunt fragmenta** : quae sup. fragmentorum AΔSY(*d*)*l q*, xix. 21 pontifices (*om.* **iudaeorum**) AΔSY.

Sed ubi AY in partes eunt A fere semper melior est ; et in Iohanne ubi AΔSY uariant, optimus omnium est A, deinde S, postea Y, postremo Δ. Omnes locos ubi uariant longius esset enumerare ; sed in Mattheo, Marco et Luca, ubi A et Y inter se discrepant, lectionem codicis Y fere 84 locis reicimus, codicis A tantum 20 ; in Iohanne quando uariant inter se AΔSY, errat ut credimus Δ 52 locis, Y 43, S 42, A tantum 25 ; in qua locorum enumeratione orthographiae uarietates omisimus. Lectiones paucas eminentiores subiungimus :—

Mt. x. 12 **salutate eam** AƎP*MO* : + dicentes pax huic domui *codd. plur. et* Y, xxiv. 26 **penetralibus** : penetrabilibus *codd. plur. et* Y ; *Mc.* xv. 32 **crucifixi erant** : crucifixerant DLRY ; *Lc.* ii. 45 **regressi** : reuersi GLY, vii. 45 **intrauit** : intraui BDWY, ix. 55–6 *om.* **et dixit . . . saluare** *codd. pler. et* Y, xviii. 30 **uenturo** : futuro *codd. pler. et* Y.

Contra habet Lc. ii. 52 sapientia aetate (*sine* **et**) A *cum codd. pler.*, x. 30 **suscipiens** : suspiciens *codd. plur. et* A, xi. 8 + *ad init.* et ille si perseuerauerit pulsans *codd. plur. et* A.

In Iohanne notatu digniores sunt ii. 1 **die tertio** : die altero ΔY, 9 **hauserant** : haurierant Δ(aur.)SY, vi. 5 **maxima** : magna GS, vii. 23 **sanum** : saluum ΔƎP^{mg}QR, 39 **datus** *om.* ΔFGS*YZ*, viii. 10 **ubi sunt** + qui te accusant *codd. pler. et* Y, ix. 6 **leuit** : liniuit *codd. plur. et* S, x. 39 **adprehendere** : perdere ΔY, xi. 13 **dormitione** : dormitatione DSX^{c}, xiii. 10 **lotus est** : locutus est ΔO*WY*, xx. 25 **fixuram** *habent* AΔ, figuram SY.

Contra lectionem codicis A *reicimus* ; *e.g.* i. 25 *om.* **ei** *codd. pler. et* AY, vi. 39, 44 **in nouiss. die** : *om.* **in** *codd. pler. et* AS, vii. 36 *om.* **uos** *codd. pler. et* AΔY, viii. 9 **incipientes** : incipiens A*SY, xi. 22 *om.* **deus** AFSY, 36 *om.* **ergo** ACS, 48 **credent** : credunt *codd. pler. et* A, xiii. 10 **ut lauet** : nisi ut pedes lauet *codd. pler. et* A, xx. 23 **remittuntur** : remisa sunt Δ ; remittentur ADMTRSX.

Ratio autem qua coniunguntur A et H*, qui tam loco quam annorum spatio latius separantur, non ita facile perspicitur. Interdum enim tam arcte cohaerent, ut ex eadem plane familia ortos esse manifestum sit [1]. Interdum in formam recensionis Theodulfianae inclinat Hubertianus [2], id est Hispanico quodam colore infectus est, qui scriptura 'quum' pro 'cum' ostenditur ; probabile est etiam scribam aliquando ex Graeco correxisse [3].

---

[1] *Solus quippe interdum cum* A *concordat, uel cum* AY ; *e.g. Mt.* xvii. 11 *om.* **eis** AH (*cf.* xx. 22 *om.* **ei** AHΘ) ; *Lc.* viii. 22 in una nauicula AHY, xviii. 39 clamauit AHY, xx. 14 in se AHY ; *Ioh.* vi. 3 monte AHY ; *interdum* AHΘY *inueniuntur, ut Mc.* xiv. 18 discumbentibus cum eis AHΘY ; *Lc.* vii. 15 qui fuerat AHΘY, xiv. 29 poterit AHΘY, xix. 10 saluare AHΘY ; *Ioh.* v. 4 *de angelo*, H* *concordat cum* AΔƎP*SY *etc. Contra habet Ioh.* vi. 67 **abire** + post illos H* *cum* Z* *tantum.*

[2] *e.g. Mc.* xiv. 14 diuersorium meum et refectio mea BHΘMTO, *Lc.* xxiii. 15 nam remisit eum ad nos H*ΘO* ; *cf. et Mt.* ix. 13 + ad paenitentiam HΘQ ; *Lc.* iv. 5 + in montem altissimum HΘM *cf. uett.*, ix. 56 **animas** + hominum HΘMR.

[3] *cf. Lc.* xxiii. 46 commendabo H, *uide ad loc.*, *et Lc.* i. 50 a progenies in progenies H *cum gr.* A 2^{pe}, *uide ad loc.*

§ 2. *Codices Cantuarienses* OX. Color textus horum codicum mixtus est, Hibernicis additamentis infectus; sed fundamentum uere Hieronymianum subesse credimus. Qui cum inuicem simillimi sint, tamen ita distinguendi sunt; codex enim O saepius cum correctore Hubertiani (H^c uel H^1 uel H^{mg}) et cum Theodulfiano (Θ) concordat[1]; X autem plerumque cum Harleiano (Z)[2]; sed ad formam textus AY perpetuo corrigebatur[3], ita ut X^c fere=A.

§ 3. *Codices Italici* JMP. Codices JM, qui ambo ex prouincia Cisalpina sunt, textum magni pretii ostendunt. Quorum Foroiuliensis (J) fere semper familiam codici Harleiano (Z) aggregatam sequitur[4]. Lectiones autem aliquas proprias habet, quae facile a ceteris separari possunt cum ex uariantibus aut additamentis consistant, uel alibi non inuentis uel ex origine 'ueteri' deriuatis, et subinde cum *d* congruentibus[5].

Codicis Ambrosiani (M) textus partim cum AY partim cum Z concordat; et quando uno agmine concurrunt AYZ, cum eis fere semper, praesertim in lectionibus momenti grauioris, M sociatur. Coniunctio itaque AMYZ lectionem antiquissimam, quamuis non semper rectam, ostendit[6]. Uirtus huius codicis est

---

[1] *e.g. Mt.* xix. 29 **agros** + aut domos H^{mg}ΘJO, xx. 28 + uos autem quaeritis de modico crescere *etc.* H^{mg}ΘO *cf. uett. plur.*, xxiv. 42 *habent uersum* BEH^1ΘORTXZ *etc.*; *Mc.* v. 15 + qui habuerat legionem BH^1ΘMTO, viii. 27 + filium hominis BH^1 ΘO; *Ioh.* v. 4 *de angelo concordat* O *cum* H^cΘ *etc.*

[2] *e.g. Mt.* vi. 25 **corpus quam uest.**, xvi. 15 **dicit illis** + iesus, xix. 10 uxore; *Mc.* vi. 26 contristatus + est, vii. 13 **uestram** + stultam XZ *uett.*, viii. 34 me sequi, ix. 36 cum (*pro* **ut**), 50 salem (*pro* **sal**), x. 15 **quisquis**, 24 *om.* in, 34 *om.* **eum** *bis*, xi. 2 illuc, xii. 14 **dei**, 22 **et mulier**; *Lc.* xvi. 11 uestrum (*pro* uerum); *Ioh.* xiii. 32 *om.* **et si deus clar. est in eo**; *etc.* *Contra cf. Mt.* viii. 26 **increpauit** AB*H*XY; *Mc.* iv. 26 faciat homo ƎPOZ* *etc.*

[3] *e.g. Lc.* x. 33 iter transiens A*H*OX^2Y.

[4] *Hoc ex omni fere pagina notularum nostrarum apparet; sed uide praecipue Mt.* xxiii. 33 progenies JOX*Z*, xxvi. 53 **duodecim** + milia BJOXZ; *Lc.* xi. 28 quinimmo B*JKVWZ; *deinde Mt.* viii. 20 tabernacula, xii. 15 recessit, xiv. 9 iusiurandum, xix. 10 uxore, 12 eunuchizauerunt, xxi. 31 nouissimus; *Mc.* xiv. 43 *om.* **multa** JKLV X*Z, 44 ducite BCJKRTZ; *Lc.* xiv. 14 + unde HΘJOTX*Z*.

[5] *e.g. Mt.* xiv. 24 uexabatur J *d*; *Lc.* xxii. 2 perderent J *d*, xxiii. 48 *om.* **sua** J *d*; *cum uett. rell. Mt.* xviii. 16 *om.* **te** J *q gr. plur.*, xxvii. 65 custodes J *uett. plur.*; *Mc.* xiii. 21 **christus** + et J *r cum gr.* B; *Ioh.* xix. 24 **partiti sunt**: diuiserunt J *uett. omn.*: *et in capitulis ad Lucam* (*pp.* 286–7) *de* septuaginta *non de* septuaginta duobus *discipulis dicitur; in capitulis ad Ioh.* (*pp.* 498–9) *nihil de muliere adultera; cf. et Lc.* iii. 7 progenies J *a c d e f*; *Ioh.* vii. 26 + sacerdotum J *a*, xiv. 26 *om.* **et suggeret uobis omnia** J *b m*, 27 *om.* **pacem meam do uobis** J *gat. et gr.* X 59, xx. 11 sedebat J *b*. *Ordo uersuum hic illic turbatus est, e.g. Ioh.* vi. *u.* 40 *ante u.* 37 *ponitur*; xi. 33 *post* **plorantes** *addit* J illacrymatus est iesus *et om. u.* 35. *Sunt et lectiones paucae quae codici propriae sunt e.g. Mt.* xxi. 22 **accipietis** + a patre meo J, 45 audientes autem J *cum gr.* ℵLZ 33, xxiii. 13 sustinetis J; *Lc.* ii. 17 cogitauerunt J (*contra Ioh.* xi. 50 cognoscitis J), x. 34 **duxit** + illum J *cum graeco*, xii. 24 uolucres J; *Ioh.* xiii. 19 **sum** + de quo scriptum est J; xiv. 13 **petieritis** + patrem J𝔊𝔖ℭ *cor. uat.* *et gr.* 33.

[6] *Saepissime* M *cum* AY *concordat; pauca tantum ex multis hic citamus e.g. Mt.* vi. 16 exterminant; viii. 20 nidos; x. 14 + in testimonium eorum; xiv. 9 **iuramentum**; xvi. 3 **potestis** *sine add.*; xix. 12 **castrauerunt**; xxi. 27 **faciam**; xxiv. 13 **perseuerauerit**; xxvii. 20 princeps; *Mc.* ii. 24 **faciunt** *sine add.*; x. 7 **propter hoc** (*om.* et dixit); xiv. 5 ueniri; *Lc.* i. 8 **fungeretur** *sine add.*; 45 **credidit**; ii. 15 fecit dominus et ostendit; iii. 9 **fructum** *sine add.*; xi. 3 **cotidie**; 28 **quippini**; xv. 7 **paenitentiam habente**; *Ioh.* i. 31 in israhel; v. 2 **super probatica, piscina.**

Contra M *cum* Z *interdum congruit; exempla pauca damus, Mt.* viii. 26 imperauit; xii. 25 **desolatur**; xiii. 54 **uirtutes**; xix. 10 uxore; xxvii. 40 *om.* dei; *Mc.* ii. 26 licebat; *Lc.* i. 29 **cum uidisset**; 32 **dominus deus**; vi. 35 desperantes; xii. 55 **aestus**; xxii. 43 **factus in agonia prolixius orabat** CGMWZ; *Ioh.* vi. 12 **impleti**; xv. 13 maiorem hanc.

Nonnumquam etiam et coniunctio AMYZ *inuenitur, e.g. Mt.* vi. 11 **supersubstantialem**;

quod nulli alii obnoxius uideatur, ita ut si cum alio coniunctus fuerit negligi non possit. Porro ex exemplari graeco-latino exscriptus uidetur, et ex graeco subinde correctus [1].

In Codice Perusino (P), licet antiquo, non diu immorandum est. Lectiones enim eius in S. Luca antiquitatis causa magis quam bonitatis addidimus. Quod ad aetatem scripturae attinet, ex specimine a Blanchino edito [2], saeculo septimo antiquiorem certe non credimus, quamuis ille sexto potius attribuat. Cuiuscumque tamen aetatis sit, lectiones neque propter indolem sibi propriam obseruatione dignae sunt, neque quod cum aliqua codicum familia constanter faciant. Satis quidem multae ex eis cum familia A–Y concordant, pleraeque sed non totidem, cum B–Z; paucas etiam sibi proprias habet [3].

§ 4. *Codex Capuano-Fuldensis* (F). Huius codicis indoles non facile aestimatur cum Euangelium unum ex quattuor exhibeat; unde scriba per similitudinem locorum parallelorum a recta uia abduci potuit. Sed stat plerumque sine dubio cum familia Northumbrica AY. Non tamen ita arcte cum illis sociatur ut libertate non fruatur. Tres ergo AFY simul iuncti duobus AY praeferendi sunt [4].

---

viii. 27 **et uenti**; ix. 12 **medico**; 38 **eiciat**; x. 26 **nihil enim opertum**; xii. 31 spiritus autem blasphemiae; xiii. 5 habebat; 14 **dicens**; 43 **aures** *sine add.*; xiv. 12 **corpus** *sine add.*; xvii. 23 **tertio**; xxvi. 17 **prima autem** *sine add.*; *Mc.* i. 12 **expellit**; x. 40 **dare**; xiv. 20 **intingit** *sine add.*; *Lc.* xi. 17 **desolatur**; *et saepius.*

[1] M *ex Graeco correctus uidetur. Notabit lector codicem uestigia orthographiae graecae seruare ut in uocibus* aggelus, aggeli (*saepissime*), lot *Lc.* xvii. 28; *deinde Canonum numeri in margine adpositi litteris graecis in hoc solo Codice exprimuntur; denique textus uidetur hic illic ex Graeco emendatus, e.g. Mt.* v. 25 beniuolus aut fidelis M = *gr.* εὐνοῶν, *cf. autem* beniuolus *d*; 40 remittes M *cum gr.* D; ix. 18 **haec** + autem M *cum gr.* L. *al.* 3; *Mc.* iii. 10 flagella M = *gr.* μάστιγας; *Lc.* xvi. 23 uidet M *cum gr.*; 26 chasma M = *gr.* χάσμα; *Ioh.* vi. 5 emamus M *cum gr.* ℵABD *etc.*

Ex hac causa forsan codex M *Hieronymianas lectiones uel seruauit uel iterum ex Graeco restituit, ubi in omnibus paene codicibus nostris errores irrepserunt, ut Lc.* xix. 37 **discentium** GM(ƎP) *et Ioh.* xxi. 12 **discentium** GH*M; *Mt.* iv. 5 **assumit** ƎP*FM; *Ioh.* iii. 20 **mala agit** ƎPFGIM; xxi. 23 **si sic** GMV.

[2] *Eu. Quadr.* ii, p. DLXI.

[3] *Cum* A–Y *concordant Lc.* i. 80 **in deserto**, ii. 2 **praeside** (*non* Y), 15 quod fecit dominus et ostendit nobis, 24 *om.* **domini**, iii. 9 **fructum** *sine add.*, x. 30 **suscipiens** (*non* A), xi. 28 **quippini**; *etc. Contra, in oratione dominica Lc.* xi. 2 **pater** + noster qui es in caelis PR *fere cum* D *et* Z* *et uett. plur.*; **regnum tuum** + fiat uol. tua sicut in caelo et in terra *fere cum familia* B–Z. *Lectiones ueteres sunt Lc.* i. 28 inter mulieres, ii. 5 cum esset in utero habens, iv. 36 **pauor** + magnus GP*bdrgat.*, v. 31 sani (*om.* **qui** *et* **sunt**); *etc. Lectiones propriae sunt Lc.* ii. 40 **confortabatur** + aetate P (+ spiritu *f q δ aur.*), viii. 4 conuenirent (*pro* **-ret**) P𝔖ℭ; *etc.*

[4] F *cum* AY; *in S. Mattheo uide praefationem p.* xxxiv, cap. xi, § 2 'Idem uerbum graecum diuerse redditum,' *et* §§ 5, 6 *etc.*; *in aliis euangeliis uide praesertim Mc.* ix. 15 **stupefactus est expauerunt** AƎP*FH*Y; *Lc.* i. 32 *om.* **deus** AFHY; ii. 24 *om.* **domini**; xi. 7 de intus dicat (*om.* **respondens**) AƎP*FY; xiii. 28 + intrare F, + introire AX·Y, xvi. 11 credit AFOY; *Ioh.* iv. 16 *om.* **huc**; v. 4 *pericope de angelo*; F *cum familia* A–Y *congruit*; xvi. 13 docebit uos in omnem ueritatem; *etc. etc.*

Sed contra Mt. viii. 20 tabernacula ubi requiescant ƐFFR; x. 12 + dicentes pax huic domui F *etc.* (*non* AƎP*MO*); xiii. 47 *om.* piscium F (*uide ad loc.*); xxiii. 14 *habet uersum* F; *Lc.* vi. 35 desperantes *et* F, xvi. 11 uestrum F (*non* **uerum**); *Ioh.* v. 10 qui sanus fuerat F, vii. 29 *additamentum* et si dixero *etc. habet* F *fere cum* X *etc.*, xv. 13 maiorem hanc F, 15 quid faciat F, xxi. 22 **si sic** ƐFF*H*V.

Raro inueniuntur lectiones in F *quae aliorum codicum nostrorum auctoritate carent; sed uide Mt.* xxii. 24 non habens filios F; *Lc.* x. 33 transiens F *d*, xi. 28 quippe enim F, xii. 50 turbor F *cum uett. plur.*; *Ioh.* xxi. 20 qui tradidit F *d f*.

§ 5. *Codex Lucullano-Epternacensis* (EP), qui tantam dignitatem sibi uindicat, spes nostras non raro fefellit. Neque enim manus prima, neque corrector textum sibi constantem protulit, et certe abest ut auctoritatem Hieronymianam uere sibi adesse approbet. Amicus quidem noster S. Berger (pp. 52, 53) Hibernicum uel potius Scoticum esse textum huius codicis asserit, et cum forma Kenanensi (Q) maxime consentire. Multae sunt tamen lectiones in eo proditae quae aliam formam ostendant. Exempla quippe in praefatione nostra collecta (pp. xxxiv–xxxvi), pro documento sunt quomodo et manus prima et corrector non solum per Mattheum sed etiam per omnia Euangelia uacillent, et interdum cum AY interdum cum Z in partes eant[1]. Quod ad codices Hiberno-Britannos attinet, cum formula DEEPLQR non raro in notulis nostris appareat, orthographiae potius proprietatem quam lectiones tangit; et in lectionum uarietatibus EP^{mg} saepius quam EP* cum DELQR congruit. Considerantibus autem nobis omnia quae de huius codicis indole obseruata sint, cum familia B–Z potius quam cum aliis facere uidetur[2], saepius certe quam antea ferme creditum est.

§ 6. *De Codice Harleiano* (Z) iam partim ex praefatis iudicium nostrum manifestum erit. Antiquitate certe et bonitate praepollens, agmen ducit codicum qui ex altera parte stant contra codices A(FM)Y, ut ex unaquaque fere pagina notularum nostrarum apparet. Antiquas certe et bonas lectiones habet, et quae late dispergantur; et singularem sibi locum uindicat per uerborum distinctiones proprias, ut e.g. in Ioh. i. 3 ubi solus ex omnibus codicibus nostris distinguit 'et sine ipso factum est nihil quod factum est; in ipso uita erat' etc. Sed maxima ex parte, quando suffragia in partes eunt, testimonium horum codicum AFMY, non illius pro uero habemus. Fatendum est aliquando in Z cum paucis aliis, et interdum in Z solo, secundum sententiam nostram, ueras lectiones seruari. Cuius rei praecipuum fortasse exemplum est *pericope de angelo* Ioh. v. 4, quam cum DZ* et quattuor aliis, et graecis ℵBC*D, omisimus[3]. Similiter legimus **uenit** Ioh. iv. 21 cum Z* collatis uersibus 23, 25 et v. 24, ix. 4. Porro cum sine dubio Uallicellanus (V) optimus codicum Alcuinianorum sit, coniunctio VZ ualde fortis est, ut codicibus etiam AFMY interdum anteferenda sit.

---

[1] *e.g.* EP *uel* EP* *cum codicibus Britannicis et maxime cum* AY *legit Mt.* x. 12 **eam** *sine add.*, xii. 15 **secessit**, xvi. 3 **potestis** *sine add.*, 21 **quia oporteret**, xix. 10 **muliere**, 12 **castrauerunt**, xxi. 9 **qui uenturus est**, 31 praecedent, xxiii. 14 *om. uersum*, 33 **genimina**, xxiv. 13 **perseuerauerit**, 42 *om. uersum*, xxvii. 13 **dicant**, xxviii. 5 **angelus** *sine add. etc.*

Contra, EP *uel* EP* *cum* Z *legit Mt.* vi. 16 **demoliuntur**, viii. 20 **tabernacula**, x. 14 **de ped. uestris** *sine add.*, xii. 25 **desolatur**, xiv. 9 iusiurandum, xxiv. 50 ebriosis.

[2] *e.g.* EP *contra Celticos plures legit Lc.* iv. 25 facta esset, viii. 39 fecerit, xv. 7 paenitentiam agente, *etc.*; *cf. et exempla in nota* 1 *p.* 711, *Mt.* iv. 5 **assumit** EP*FM, *Lc.* xix. 37 **discentium** GM, dicentium EP, *Ioh.* iii. 20 **mala agit** EPFGIM. *In Mc.* i. 2 in profetis EP*, *codex ex graeco correctus uidetur; notandum etiam est in pericope Ioh.* v. 4 *de angelo,* EP* *cum* AΔFH*M'TSXY, *non cum Hibernicis, congruere, et* EP^{mg} *cum* JMR *r etc. legere ; ita ut* EP^{mg} *potius quam* EP* *Hibernicus uideatur* (*om. uersum* DZ*).

[3] *Alios locos ubi* D *cum* Z *sociatus est indicauit Iohannes Lupton, sc. Ioh.* vi. 32, xv. 14 *etc.*; *uide et Lc.* x. 20 caelo DZ*, xii. 11 in synagogis DZ*, xviii. 4 **etsi** : si DZ *uett.*, *cf. omissionem Mt.* x. 19 QZ*, *uide not.* 3 *p.* 713.

Exempli gratia hac auctoritate, sed aliis rationibus suffulta, legimus **natali suo** Mc. vi. 21 [1].

Sequitur ergo conclusio coniunctionem duorum agminum, toties inuicem pugnantium, AYZ etc., fortissimam esse, et praesertim quandocumque ab uncialibus graecis antiquis auxilium trahat. Ideo lectio nostra Mt. vi. 33 forsan mutanda est, omittendo **dei** cum AO*Z* et gr. ℵB. Etiam transpositio Mt. iv. 6 >'es dei' Z* cum graecis, momenti satis magni est [2]; cf. et Mt. iii. 9 'ex lapidibus' (*pro* de) DEFLQZ* (=*gr.* ἐκ τῶν λίθων τούτων), et vi. 12 perfectum 'dimisimus' B*(D)ƎP*JZ*=*gr.* ℵ*BZ.

Sed, ut diximus, quando suffragia in partes eunt, testimonium familiae AY etc. potius plerumque sequimur. Aliquando enim Z cum forma codicum graecorum concinit, quam credamus ab Hieronymo ipso reiectam, aliquando lectiones transmittit quae ex meris erroribus ortae uideantur [3].

4. De indole codicum secundae classis.

§ 1. *Codices Celtici* DELQR. De indole horum codicum uniuersa primo loco disseremus, deinde de singulis quid potissimum obseruandum sit recensebimus. De indole uero quae dicenda uidentur fere quinque sunt. Primo huic

---

[1] *Confer etiam locos ubi, inter alia, coniunctio codicum* V *et* Z *lectionem probabiliorem reddit, ut Lc.* v. 19 **et per tegulas**, *Ioh.* ix. 3 **manifestentur opera** *etc. Sed nonnumquam in errore, ut credimus, consentiunt e.g. Mc.* x. 20 **magister** + bone KMTOV(bona)Z; *Lc.* xvi. 21 uulnera (*pro* **ulcera**) KVZ *ex ueteribus a c e r, et fere similiter* xvii. 33 **saluare**; *Ioh.* xi. 9 > sunt horae VZ, 33 uidens (*pro* **ut uidit**) VZ, xvii. 23 dilexi (*pro* **dilexisti**) VZ *a b d r aur. gat.*, xviii. 13 annan (*pro* **annam**) VZ.

[2] *Item coniunctio codicis* Z *cum* ƎPL *et graeco* B* *ita fortis est ut recte legendum sit Lc.* ii. 2 **quirino**; *et forsan Mt.* iv. 4 uiuet BLZ* *cum graeco* ζήσεται *uere Hieronymiana est lectio. Itaque quando* Z *et* A(Y) *concordant auctoritatem coniunctam agnoscimus, ut Mt.* ii. 21 **surgens**, iii. 9 **potest**, vii. 2 **metietur**, ix. 38 **eiciat**, xiii. 43 **aures** (*om.* audiendi), xviii. 26 **orabat**, xx. 4 **uineam** *sine add.*, xxi. 28 **homo** *sine add.*, xxvi. 17 **prima autem** *sine add.*; *Mc.* vi. 14 **inoperantur** ƎP*Z*, inopinantur AX^{c}Y *sed* n *et* r *in codicibus Britannicis saepe inter se confunduntur*, viii. 13 **ascendens iterum** (*om.* nauem), x. 40 **dare** AH*MYZ (*om.* uobis), xiv. 20 **intingit** *sine add.*, 40 **ingrauati**; *Lc.* i. 54 **misericordiae** (*om.* suae), vi. 4 **licet**, xi. 20 **praeuenit** (*ubi* peruenit *ex errore scribae ortum uidetur*, *p̃ pro p*), xii. 58 trahat; *Ioh.* v. 45 **uos, moses in quo**, viii. 25 **principium quia** *etc. Sed auctoritatem coniunctam repudiamus* (α) *ubi testimonio graeco omnino caret, ut Mt.* iv. 10 *om.* **enim**, xiii. 47 + piscium; *Mc.* vi. 33 et de, ix. 2 solus; *Lc.* i. 68 *om.* **dominus**, ii. 52 sapientia aetate, xi. 8 + et ille si perseuerauerit *etc.*; (β) *ubi testimonia graecorum habet quidem, sed ipse Hieronymus contra steterit, ut Mt.* xxi. 31 nouissimus; (γ) *ubi codicum auctoritas et graecorum et latinorum qui contra lectionem testantur clare praepollere uidetur ut Mt.* xxvii. 35 *ubi addunt* A–Z ut impleretur quod dictum est per prophetam *etc.*; (δ) *in betacismo, ut Mt.* iv. 6 mandauit, *Lc.* iii. 17 purgauit, *et saepius*; (ε) *in itacismo, ut Mt.* vi. 26 plures estis (*cf. Lc.* xii. 7, 24), x. 29 ueniunt, *et saepius*; (ϛ) *ubi scribae manifeste dormitauerunt, ut Lc.* x. 30 suspiciens, xxiii. 51 concilio.

[3] e.g. *Mt.* iv. 10 **uade** + retro *cum gr.* C^{2}DELMUTZ *etc.*, 12 **audisset** + iesus *cum graec. fere iisdem*, ix. 18 **dicens** + domine *cum gr.* M *etc.*, x. 13 **domus** + illa *cum gr.* M *etc.*, 19 *om.* **dabitur enim uobis in illa hora quid loq.** QZ* *cum gr.* DL *al. plus* 10, xvi. 3 **potestis** + scire *fere cum gr.* GMU *etc.*, xxvi. 71 **alia** + ancilla *cum gr.* D, xxvii. 32 + uenientem obuiam sibi *cum gr.* D; *Mc.* i. 5 egrediebantur *cum gr.* EFHLSVΓ *etc.*, ii. 24 + discipuli tui *cum gr.* DM *etc.*, xv. 40 erat *cum gr.* DΓ; *Lc.* viii. 52 **mortua** + puella *cum gr.* FLMX *etc.*, xi. 3 hodie *cum gr.* D *min.* (*cf. u.* 2); *Ioh.* xvii. 23 dilexi *cum gr.* D *al.* 7.

Errores scribarum uidentur Lc. vi. 42 uides (*pro* **uidens**), xvi. 11 uestrum (*pro* **uerum**); *Ioh.* v. 10 qui sanus (*pro* **sanatus**) fuerat, xv. 13 hanc (*pro* **hac**); *cf. et not.* 2 *supra.*

familiae bonum et antiquum textum subesse et qui aliquando magno nobis adiumento fuerit; secundo codices Hibernicos, praesertim DLR, nonnumquam ex graecis correctos uideri; tertio multas lectiones ueteres, praesertim in Mattheo, ostendere; quarto et quinto his uitiis praecipue obnoxios esse, scilicet redundantiae locutionum et uerborum inuersioni. Quae redundantia non tantum in 'conflationibus' lectionum diuersarum (Kenanensi excepto) constat, quantum in additamentis parui momenti et saepe ex locis parallelis. Inuersiones autem in unaquaque fere pagina commentarii nostri in Mattheum (nota > signatae) occurrunt, et praecipue in R; in aliis euangeliis inueniuntur quidem sed rarius.

De textu bono qui subest indicia satis multa sunt, quae in praefationibus uel argumentis non Hieronymianis, praesertim in editione nostra, luculenter apparent. Et uidemus u. d. Petrum Corssen in tractatu suo erudito *Monarchianische Prologe* etc.[1] cum aliorum codicum lectiones saepius praetulerit, interdum hanc familiam sequi ubi nos deseruimus. In Euangeliis ipsis hanc familiam raro aut numquam solam sequimur, sed saepius quando cum familia A–Y concordet[2]; in canone etiam nostro secundo de uictoria uerae lectionis, notauimus ƎPQ saepius quam alios rectam lectionem prima uice exhibere; uide infra, p. 728. Interdum autem codices ex ea singuli uel plures in lectionibus eminentioribus cum paucis aliis consentiunt[3]. Inter codices Graecos affinitatem notatu digniorem cum minusculis 13. 69. 124. 346. 556 qui 'the Ferrar group' nominantur, ostendunt[4]. Sed credimus hanc familiam haud raro ex Graeco correctam esse[5].

---

[1] *Texte und Untersuchungen* xv. 1, Lipsiae 1896.

[2] *e.g. Mt.* xi. 12 **rapiunt**, xii. 15 **secessit**, xiv. 9 **iuramentum**, xxiii. 33 **genimina**; *Mc.* iv. 15 **in corda eorum**, v. 15 **mentis** *sine add.*, vi. 32 **in naui** (*sed habent Lc.* xii. 55 **aestus** *contra* ABCTY); *Lc.* xxii. 37 **iniustis**; *Ioh.* v. 2 **super probatica, piscina**, vi. 13 **manducauerunt**, vii. 8 **ascendo**, 34 **quaeritis** *et sic* 36, viii. 21 (xiii. 33); *etc.*

[3] *e.g. Mt.* xxi. 31 **primus** DE *etc.*; *Mc.* vi. 24 **at illa** &FDEƎPOWX^{c}; *Lc.* vii. 39 **quae et qualis mulier** CDEJ (*om.* **quae et** CJ), xxiv. 28 **finxit** DE(ƎP)FGMMT(R*); *Ioh.* v. 4 *om. uers.* DZ* (*cf. Mt.* x. 19 *ubi clausulam omittunt* QZ*) *etc.* Saepius codices Celtici quando de lectione magni momenti agitur, in partes eunt, et duo uel tres meliori, reliqui peiori lectioni suffragantur; exempla fere passim uidesis.

[4] Uide ad Ioh. vii. 34, et quae congessit uir doctissimus J. H. Bernard Dublinensis ('The Vulgate of S. John,' *Hermathena*, uol. ix, no. xxi, pp. 183 seqq. 1895); satis clare ostendit codices Hibernos cum minusculis Graecis 13. 69. 124. 346. 556 cognationem arctam habere, non tamen, ut indicat, recta uia, sed ex ueteribus Latinis.

[5] Uide praefationem p. xxxvi; hanc opinionem impugnat inter alios Ioh. Lupton cum moneat uariantes lectiones quas citaueramus omnes uel paene omnes in uett. Latt. inueniri, et probabilius esse correctiones ex illis quam ex Graeco fluxisse. Quod libenter concedimus, sed restant testimonia ita multa et grauia ut etiam nunc codices Hibernos recta uia ex Graeco correctos affirmare audeamus. *e.g. Mt.* x. 23 **persequentur**: persecuntur R *d cum gr.* DΔ (*non* δ) 13. 123. 346. 556; xiii. 35 **per prophetam**: per esaiam prof. R *cum gr.* ℵ* 1. 13. 33. 124. 253 *non uett.*; xiv. 30 *om.* **ualidum** R *cum gr.* ℵB* 33 *non uett.*; xxvi. 50 *ἐφ' ὃ πάρει redditur* fac ad quod uenisti DQ *quod uidetur correctio ex Graeco facta cum in ueteribus non appareat; Lc.* xi. 37 **ingressus** + domum R *aur. cf. καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Φαρ.* 13. 69. 124. 346. 556; *Ioh.* iv. 42 **audiuimus** + ab eo R *cum gr.* ℵΠ² 13. 69. 124. *Tribus locis codex* L *ex Graeco uidetur correctus, sc. Mc.* vi. 40 *πρασιαὶ πρασιαί* per singulas arias L *non uett.*, xiv. 44 *ἀπάγετε ἀσφαλῶς* ducite cum monitione L *non uett.*, xv. 12 **regi** + illi quem dicitis L (*non uett.*) = *gr.* ℵCDXΓΔ(*non* δ)Π *etc.* *ὃν λέγετε*, *et* B (*om.* *ὃν*). Item Ferdomnach libri Armachani (D) scriptor uidetur non solum Graecum alphabetum sed etiam textus graecos cognouisse; saepe enim uerba uel etiam totos uersus, ut e. g. Orationem Dominicam *Mt.* vi. 9–13, litteris Graecis scribit, cf. προφнтас *Mt.* v. 12 etc.; et aliquando lectiones ex Graeco correxit, ut supra *Mt.* xxvi. 50; cf. *Lc.* xv. 15 **uillam suam**: agro suo *a e*, agros D, ubi pluralis ex Graeco *εἰς τοὺς ἀγρούς* fluxisse

Codex quidem *Armachanus* (D), si cum ceteris huius familiae libris conferatur, nihil singulare ostendit (uide notas 3, 5 etc.). Additamenta, sicut ceteri, plerumque in S. Mattheo habet; in aliis uero euangeliis in hac re cum sociis suis Sangermanensi (G) primas defert. Additamenta etiam quae in DELR apparent plerumque explicationis causa illata sunt; conflationes deprehendimus nullas excepta *Lc.* ii. 13 'militiae caelestis exercitus' DL.

Codicis uero *Egertoniani* (E = mm) indoles propria est ut ostendat additamenta satis multa et uarietates lectionis quae in nullo ueterum Latinorum occurrant.

e.g. *Mt.* i. 23 **uocabunt**: uocabitur E*ϛ𝔖, ii. 2 **uenimus** + cum muneribus E, xviii. 12 **montibus**: deserto E, xix. 18 **homicid. facies** + ut in deuteronomio E, xxi. 17 **mansit** + et docebat eos de regno dei E, 33 **turrem** + in medio eius E, 42 **in scripturis** + in psalmo E, xxii. 24 **dixit**: mandauit nobis E; *Mc.* v. 42 **obstipuerunt** + parentes eius E; *deficit* E *a Mc.* vi. 56 *ad Lc.* vii. 24; *Lc.* ix. 14 **conuiuia** + centenos et E. *Conflationes interdum deprehenduntur, ut e.g. Mt.* xviii. 7 ut uenire.

Porro codex iste, uel eiusdem certe generis, subinde a Stephano adhibitus est, necnon a criticis Sixtinis et Clementinis, cum satis multi sint loci ubi E solus, uel cum paucissimis aliis, cum ϛ𝔖ℭ concordet.

e.g. *Mt.* i. 23 *uide supra*, viii. 33 **nuntiauerunt** + haec Eϛ𝔖(*sic*); *Mc.* iv. 38 **ei**: illi E *vg.*; *Lc.* vii. 37 **quod** + iesus Eϛ𝔖 *cor. uat.* r*, 48 **peccata** + tua E𝔖 *gat. f ff₂ l*, ix. 50 **ad illum**: ad illos Eϛ *c q*, xi. 4 **ipsi**: nos Eϛ *uett. plur.* (*cf.* 25 **inuenit** + eam EPϛ𝔖ℭ *uett. pl.*; **mundatam** + et ornatam ERWℌ𝔖ℭ *uett. plur.*), xii. 2 **autem**: enim EMT *corp. ox.* ϛ𝔖 *a d*, 7 **pl. estis** + uos Eϛ𝔖ℭ *gat. d e cor. uat.*, 35 **ardentes** + in manibus uestris EW *vg. edd. ant.*, xiv. 34 *om.* **quoque** EMℌ𝔖ℭ *cor. uat. mg. uett. pl.*; *Ioh.* vi. 41 **panis** + uiuus Eϛ𝔖ℭ, xi. 50 **nobis**: uobis Eϛ𝔖ℭ *uett.*, xiii. 27 *om.* **tunc** Eϛ𝔖ℭ *uett. pl.*, xvii. 6 **tuum**: meum Eϛ *gat.*

Codicis autem *Lichfeldensis* uel *Landauensis* (L) proprietates paucae sunt. Correctiones quidem in eo quasdam forsan ex Graeco factas esse supra notauimus; uarietates autem quae ei insunt singulares scribarum erroribus plerumque imputandae uidentur; hae tamen memorari possunt:—*Mt.* xxv. 15 **propriam uirtutem**: opera sua L *non uett.*; *Mc.* ix. 37 **huiusmodi**: cuius modi L, xv. 28 et cum iniquis ueritas deputata est L.

Contra *Kenanensis* (Q) Egertoniano (E) similior est cum ampliorem materiam sibi propriam ostendat; nec quisquam ex hac familia conflationibus magis gaudet.

e.g. *Mt.* vi. 16 demuliuntur exterminant Q, xv. 17 recessit mittitur Q, xxi. 31 dicunt primus ei nouissimus Q, xxiii. 25 pleni estis sunt Q; *Mc.* i. 43 *uide ad loc.*; *Lc.* xviii. 14 descendit hic iustificatus in domum suam ab illo magis quam ille fariseus Q *uide ad loc.*, xx. 34 filii saeculi huius generantur et generant nubunt et nubuntur et ducuntur ad nuptias Q, xxiii. 15 in alio sic remissit eum ad uos nam remissi uos ad illum Q (*cf.* G); *Ioh.* iii. 6 quod natum est ex spiritu spiritus est quia deus spiritus est et ex deo natus est *codd. pler. et* Q: *uide ad loc.*

---

uidetur; porro stichorum numeros ex Graeco codice sumsit, uide infra, p. 736, De notitia linguae Graecae apud Hibernos et Scotos saeculis vi–ix uide W. Reeves (Episcopum Dunensem) in *Irish Ecclesiastical Journal*, uol. v, p. 136, 1848; et G. T. Stokes, 'Knowledge of Greek in Ireland between A.D. 500 and 900' (*Proceedings of the Royal Irish Academy*, uol. ii, pp. 185–202, 1892).

Lectionem *Lc.* x. 42 'paucis uero opus est uel etiam uno' (= ὀλίγων δέ ἐστι χρεία ἢ ἑνός BC³L. 1. 33 *Hier. syr. p. mg.*) quae in codice Hiberno *the Book of Moling* inuenitur, credebat Berger (*Hist. de la U.* p. 34) ex Graeco esse correctam; sed nunc monet nos eamdem lectionem inueniri in Cassiani *Collationibus* i. 8, xxiii. 1 (*pp.* 15, 642, ed. Petschenig).

Aliae lectiones propriae uel notatu dignae sunt:—

Mt. xxv. 45 quamdiu non fecistis uni ex his fratribus meis minimis ambulantibus in nomine meo mihi nec fecistis Q *non uett.*, xxvi. 26 **corpus meum** + quod confringitur pro saeculi uita Q; *Mc.* iii. 21 **in furorem uersus est** + et expauit Q; *Lc.* xxiii. 53 **in quo nondum quisquam positus fuerat** + et inposito eo inposuit monumento lapidem magnam Q *Mediol. Ambr.* i. 61 *sup.*^{2} *et fere c d et gr.* D, *uide ad loc.*

Rushworthianus denique (R) hoc proprium habet ut uerborum inuersionibus perpetuo gaudeat, praesertim in S. Mattheo ubi in omni fere uersu tale quid appareat, ut exempla tradere superuacaneum sit. Correctiones in eo forsan ex Graeco factas supra memorauimus. Paucas uero praeter haec lectionum uarietates ostendit; praecipua sunt additamenta, ut *Mt.* xxi. 13 **uocabitur** + omnibus gentibus R *non uett.*; xxiv. 13 perseuerauit + in amore dei R *non uett.*; *Ioh.* i. 21 **non** + sum ergo profeta R. In *pericope* uero *de angelo* Ioh. v. 4 notandum est R tertiam uersus formam exhibere una cum ƎP^{mg}JM *r* et libro Moling etc., ubi testes coniunguntur qui raro alias concordant. Hic autem EQ secundam et communiorem formam ostendunt cum ƁFCGH^{c}ΘIKOTVWZ^{2} *vg.*

§ 2. *Codices Gallici* BƁFG. In *Codice Bigotiano* (B) inuestigando non est cur longius immoremur; quem in praefatione nostra (p. x) inter bonos sed non optimos censuimus. Lectiones mixtas ut supra diximus (p. 707) habet, ex duabus familiis, Hibernica scilicet et Gallica. Raro autem lectiones peculiares et proprias habet; sed cum pluribus numero plerumque sociatur et agmini Harleiano accedit [1].

De *codicis Beneuentani* (ƁF) origine et antiquitate satis diximus (p. 672 *de nouis additamentis*); restat ut pauca de textus indole proferamus. Recte quidem eum inter textus Gallicanos recenset Berger (p. 92), cui suffragatur W. Sanday (uide supra p. 708), quorum codex B supra descriptus pro exemplo est. Lectiones uero in Luca et Iohanne si quis sedulo examinabit, perspiciet eum fere pariter cum familia A–Y et cum familia B–Z concordare, ita ut ex collatione codicum diuersorum, non tamen semper cum prudentia maxima facta, constare uideatur [2].

---

[1] *Berger certiores nos facit de loco ubi* B *solus uerae lectioni ut credimus proximus est, Mt.* xvi. 10 et quattuor milium hominum B (*ubi corrigenda est notula nostra*); *raro cum codicibus numero paucioribus congruit, sed uide Mt.* xv. 15 *om.* **istam** BX (*cum gr.* ℵBZ 1), 22 *om.* **ei** AB*CF *a d e f ff*$_{1}$ *g*$_{2}$ *l q et gr.* ℵBCZ *etc.*; *interdum Hibernos deserit ut Mc.* ix. 2 solos BGKMVW *b c f i l*^{c} *et gr.*; *Lc.* xi. 28 quinimmo B*JKVWZ *vg.*

[2] *Exempla consensus cum familia* A–Y, *pauca quidem ex multis, sunt Lc.* i. 8 *om.* zacharias, 29 cum audisset, 36 **senecta**, iii. 16 ueniet, vi. 6 *om.* **erat**, 23 **multa** *sine addit.*, viii. 39 **fecit**, 42 turba, 43 **medicos**, xi. 54 **insidiantes** *sine add.*, xiii. 25 **et incipietis**, xvii. 22 **discipulos** *sine add.*, xxi. 12 tradentes (*pro* **trahentes**); *Ioh.* i. 19 **hoc** (*om.* **est**) AƁFH*Y, ii. 10 tu (*sine* autem), 13 properabat, iv. 32 **non scitis**, xii. 22 **dicunt**.

Contra, exempla insigniora consensus cum Z *aliisque huius familiae codicibus sunt Lc.* i. 59 patris sui, 80 desertis, ii. 12 **hoc** + est BƁFOX*Z, 15 **pastores** + uero BƁFOZ, *ib.* **quod dominus ostendit nobis**, iii. 9 **fructum** + bonum, v. 3 ut a terra reduceret, vi. 35 desperantes, 42 uides, 45 malo + thesauro, vii. 39 quae et qualis est mulier, viii. 52 **mortua** + puella, x. 2 *om.* **suam**, *cf.* 4, 22, 23, 25, 41, xii. 8 *om.* in *pr.*, *cf.* 14, 41, 54, xiii. 30 erant, xiv. 14 retributione ƁFKVZ, xv. 7 agente (*pro* **habente**), xviii. 14 amen dico, xx. 24 **dixerunt** + ei ƁFKVWZ; *Ioh.* i. 31 **manifestetur**, ii. 2 **autem** (*om.* ibi), iv. 20 *om.* in *sec.*, 38 labores, v. 4 *pericope de angelo cum* Z^{2} *et* CEGH^{c}ΘIKOQ

Codex Sangermanensis. Alius codex est qui partim cum hac familia Hiberno-Gallica numerari potest (qui g_1 in Mattheo, et G in ceteris Euangeliis nuncupatur), quamuis multa sibi propria possideat. Prima quidem parte saeculi IX in Gallia meridionali scriptus uidetur, et recensionem exhibet ab Alcuiniana et Theodulfiana plane diuersam, quae tamen subinde in optimis lectionibus cum Uallicellano coniungatur. Lectionibus autem ueteribus inmixtis tantum infectus est ut aliquando paene inter ueteres recensendus sit. Hae tamen facile segregandae sunt; et hoc facto apparet textus maxima ex parte Hiberno-Gallicus, qui tamen multis in locis optimas lectiones Hieronymianas exhibeat, quae uix alibi conseruatae sint[1]. Confer de hoc codice quae optime congessit S. Berger (pp. 68–70) qui inter alia citat conflationem miram Lc. xxiii. 15, quae cum Kenanensi (Q) paene ad uerbum concordat.

§ 3. *Codices Hispanici* (*Cauensis* et *Toletanus* = CT). Hi codices sine dubio recensionem ostendunt certe inter codices nostros singularem; et in unaquaque fere pagina lectiones CT concordantes, si non proprias, lector deprehendet. Propriae quidem sunt satis multae[2], sed non tot ut credamus in his codicibus textus formam inesse, quae a duobus illis magnis familiis A–Y et B–Z plane diuersa sit. Codices enim Hispanici nunc cum hac nunc cum illa concordant, sed cum hac potius et saepius; et idcirco lectiones Hispanicas saepius reiecimus quam accepimus[3].

Concordantia CT cum H^{c}Θ, i.e. cum textu Hispanico recentiori, tam facile explicari potest, ut potius miremur cur lectiones plures CH^{c}ΘT non inueniamus contra ceteros nostros[4]. Notatu autem dignior est concordantia CT, uel

---

TVW, vii. 29 **eum** + et si dixero quia nescio *etc.*, viii. 20 **locutus est** + iesus, xvi. 13 **docebit uos omn. uer.** *etc.*

Lectiones interdum reperiuntur quae paucis tantum codicibus communes sunt; e.g. Lc. iv. 34 *om.* **te** 𝔅DOX*Z, vi. 16 traditor (*pro* **proditor**) 𝔅 *c* ff_2 *r*, vii. 10 qui languebat 𝔅QX, viii. 12 **uiam** + sunt 𝔅KMTOV, xi. 28 immo (B^{c})𝔅DGHΘ^{mg}QR, xiv. 9 inuitauit (*pro* **uocauit**) 𝔅G *a d e f*; *Ioh.* v. 45 sperastis 𝔅E𝔈H*JOX*.

[1] *e.g. Mc.* ix. 2 **solos** BGKMVW; *Lc.* vi. 7 **accusare** AFGJMQY(D𝔈), xi. 8 *om.* et ille si perseuerauerit pulsans B*𝔈FGJMPY, xix. 37 **discentium** (𝔈)GM, xxii. 43 **factus in agonia prolixius orabat** CGMWZ; *Ioh.* iii. 20 **mala agit** 𝔈FGIM, vi. 23 **gratias agente domino** GV, xxi. 12 **discentium** GH*M, 23 **si sic** GMV.

[2] *e.g. Mt.* ii. 6 **nequaquam**: numquid CT ff_1; *Mc.* xiv. 61 **interrogabat**: interrogauit CT; *Lc.* i. 64 **ilico**: statim CT *q*, viii. 34 in uillis CT, xi. 28 **quippini**: manifestissime CT, 48 **quod consentitis**: et consentitis CT *gr. plur.*, xiii. 34 **pinnis**: pinnas CT *q*, xiv. 19 **alter**: alius CT *a d e f m q*, xvii. 2 **inponatur**: ponatur CT, 34 *om.* **uno** CT *gat. c et gr.* B, xx. 14 **heres** + uenite CT *d e δ et gr.* ℵCDL *etc.*; *Ioh.* i. 29 **iesum**: christum CT, iii. 8 **sed**: et CT, iv. 47 **adueniret**; aduenisset CT, vi. 14 **signum**: signorum CT, vii. 48 **credidit**: crediderunt CT.

[3] *Uide praefationem pp.* xxxiv *seq. ubi exempla ex Matt. congessimus; cf. et Mc.* x. 32 uentura, 33 + et senioribus, xv. 16 intro in atrium; *Lc.* i. 28 inter mulieribus, ii. 2 a praeside (*sed* 14 **in hominibus** C, 15 **quod dominus ostendit nobis**, 24 **in lege domini** *etc.*), vi. 35 desperantes, x. 30 suspiciens (*sed* xvi. 11 **uerum**, xviii. 30 **uenturo**); *Ioh.* i. 24 *om.* **erant**, v. 2 probatica piscina (*om.* **super**), 4 *pericope de angelo habetur cum codd.* 𝔅EGH^{c}ΘIKOQVWZ^{2}, vi. 40 *om.* **ego** CΔTX*Z, vii. 4 **quippe**: enim ACGJT, 29 + et si dixero *etc.*, xiii. 10 nisi ut pedes lauet (*sed* xvi. 13 **docebit uos omnem uer.**), xviii. 18 calefaciebant se, xix. 3 **alapas**: palmas (*sed* xx. 31 **uitam** *sine* aeternam).

[4] *cf. Mt.* xxv. 44 **respond.** + ei CH^{c}ΘITW; *Mc.* vii. 4 **a foro** + quum uenerint H^{1}ΘT *uett. plur.*, xv. 35 *om.* **ecce** CΘTX*, 46 **aduoluit**: adposuit CΘT; *Lc.* xxiii. 10 **etiam**: autem CDGΘTX*; *Ioh.* ix. 8 **uidebant**: uiderant CH^{1}TW, xix. 12 **omnis** + enim CHΘKT, xx. 22 **dicit**: dixit CHΘT.

alterius ex illis, cum Celticis DELQR. Quae concordantia satis indicare uidetur commeatum peregrinantium inter Hiberniam et Hispaniam, posterioribus temporibus frequentem, ex longo usu uiguisse[1].

Quamuis tamen tam saepe concordent C et T et unam plerumque faciem ostendant, non ubique similes sunt, nec tam arcte inter se cohaerent quam, exempli gratia, A et Y. Discrepantiae enim satis multae sunt et satis magnae; et cum lectiones inter se comparentur, nostro iudicio meliorem textum constanter exhibet C; T uero recentior est et corruptior. Cauensis quidem inter libros optime et accuratissime scriptos recenseri debet; Toletanus autem omissionibus, inuersionibus, erroribus a manu prima factis insignitur, et additamenta multa in textum illata exhibet, partim ut uidetur Hispaniae propria, partim in codicibus etiam Celticis deprehensa, quae a Cauensi absunt. Discrepantias igitur horum codicum enumerare longum esset; sed iudicium nostrum de eis plane ostendi potest monendo nos, cum inter se uarient, locis plus quingentis (508) in Euangeliis lectionem Toletani reicere et Cauensis retinere, et locis tantum sexaginta quatuor Toletani lectionem Cauensi praeferre[2]. In lectionibus

[1] *e.g. Mt.* xiv. 8 *om.* **hic** CDERT *b c f ff*$_{1.2}$ *g*$_1$ *h*, xviii. 15 **eris**: es CQRT *uett. pl.*, xxii. 17 **an**: aut BCELQT, xxiv. 37 **autem**: enim CEQRT, xxvi. 63 **dei** + uiui CDQRT *ff*$_2$, xxvii. 43 **in deo**: in domino CEQT; *Mc.* iv. 11 **scire**: nosse CEƎP^{mg}K LQRT *c ff*$_2$; *Ioh.* i. 26 **non scitis**: nescitis CDE GHRT, iii. 5 **spiritu** + sancto CDERTW, vi. 71 **simonis**: simonem (sy. CE) CEƎP^{mg}JRT, ix. 6 **leuit**: linuit CDEƎPRT *a d*, xviii. 4 **quem**: quid BCDEGRT *e*.

De commeatu inter Hiberniam et Hispaniam saeculis IV–VIII *uide* F. E. Warren *Liturgy and Ritual of the Celtic Church*, p. 62, Oxon. 1881.

[2] *Exempla insigniora errorum in codice* C; *Mt.* i. 24 *om.* **ioseph** C, viii. 20 **tabernacula**: nidos C *etc.*, x. 20 *om.* **qui** C, xi 4 audistis et uidetis CR, xxvii. 24 **coram** + omni CEQ; *Mc.* viii. 19 **sustulistis**: sumpsistis C, xii. 11 **mirabile**: admirabile ACΘMX, 14 **dei**: domini C *etc.*, xiii. 13 **omnibus** + gentibus C, xiv. 5 **uenundari**: ueniri C *etc.*; *Lc.* ix. 43 **faciebat**: fiebant CW, xxii. 29 **dispono**: disponam C *c e*; *Ioh.* iii. 7 **uos**: nos C *gr. min.* 69. 118 *etc.*, v. 10 illi qui sanus fuerat C *etc.*, 43 **accipitis**: accepistis C *etc.*, viii. 54 **noster**: uester CRW *uett. plur.*, ix. 3 manifestetur opera C *etc.*, xiv. 10 **credis**: creditis C *etc.*

In T *pauca exempla ex multis damus; notabit lector codicem saepius in errore cum familia Hibernica coniunctum*:—*Mt.* iv. 19 **illis** + iesus DLQRT, vi. 23 **erunt**: sunt BEƎP^{mg}QRT, viii. 20 nidos ubi requiescant (EQ)T, ix. 28 **ad eum** + duo DLRT, x. 8 **date**: reddite T, xi. 12 **rapiunt**: diripiunt T *etc.*, xii. 34 **os** + eius T, 35 **thesauro** + suo T, xiii. 36 **dissere**: edissere E^{2}ΘTW *f*, 47 **genere** + piscium T *etc.*, xiv. 6 **medio** + triclinio T *etc.*, xvi. 3 **potestis** + cognoscere RT, xix. 20 **custodiui** + a iuuentute mea EƎP^{mg}FRTW, xx. 7 **uineam** (meam) + et quod iustum fuerit dabo uobis T *uide ad loc.*, xxi. 21 **in mare**: in uia T *non uett.*, xxii. 7 **succendit**: subuertit T *non uett.*, xxiii. 14 *habent uersum* FH^{mg}Θ QRT, xxviii. 3 uestimenta T *etc.*; *Mc.* iii. 15 *ad fin.* + et ut circum euntes praedicarent euangelium DE LQT, vi. 3 fabri filius et marie T, viii. 15 **herodis**: erodianorum T (*i k*), ix. 27 **surrexit** + et reddidit illum patri suo T, 49 omnis enim uictima salietur T *c*, xii. 14 **doces** + dic ergo nobis DLQT *gat.*, xiii. 10 **gentes** + sed constanter estote T (*g*$_2$) *cf.* set confortamini *k*, xiv. 61 dei benedicti T *etc.*, xv. 8 **faciebat illis** + per dies festos ut dimitteret eis unum uinctum T* *fere cum* LQ *gat. et k*, 34 **sabacthani**: sabtani T *cf.* zaptani KV *uide ad loc.*; *Lc.* ii. 33 **pater eius et mater**: parentes eius T *non uett.*, vi. 49 **terram**: arenam T *gat. b e*, viii. 4 **plurima**: multa D*T (*c d δ*), ix. 34 et timuerunt intrantibus autem illis *etc.* DET, xi. 2 + fiat uoluntas tua sicut in celo et in terra T *etc.*, 3 **cotidie**: odie T *etc.*, xii. 3 **in tectis**: in tecto T *non uett.*, 16 **fructus**: fruges T *non uett.*, 53 **matrem** + suam HΘT, xiv. 3 **respondens**: intuens T *non uett.*, xv. 21 **filius tuus** + fac me sicut unum de mercennariis tuis EQT *gat.* (*d*), xvi. 21 **diuitis** + et nemo illi dabat KTW *l m*, xviii. 11 **hominum**: homines DEMTX* *uett. pl.*, xx. 9 **plebem**: turbam T (K), xxii. 43 et factus est in agonia prolixius orabat (E)IT *e i q*, xxiii. 41 **gessit**: fecit T *a l*, xxiv. 32 *om.* **nobis** *sec.* T; *Ioh.* i. 26 **stetit**: stat DEƎP^{mg}RTX* *uett. plur.*, ii. 10 **inebr. fuerint** + conuiue T *cum* Z* *c*, iii. 28 **ante illum**: ante christum T *non uett.*, iv. 12 **puteum** + hunc (G)H ΘTX *uett. pl.*, v. 10 dic. (ergo) iudaei illi qui sanus factus fuerat JKT (> illi iudei) *correctio forsan lectionis* illi qui sanus fuerat *quae in* CDEƎPFMTV

reiectis additamenta paulo plura sunt quam omissiones, quamuis in capitulis posterioribus euangeliorum Lucae et Iohannis omissiones satis multae sint. Sed de hac re recordari oportet omissiones erroribus scribarum aliquando imputari posse, additamenta non ita. Plus ergo ualent additamenta quam omissiones ad definiendam textus indolem.

Cap. V. DE TEXTUS HISTORIA.

Cum propositum nostrum praecipue fuerit ut textum secundum mentem S. Hieronymi, quantum fieri possit, constituamus, non opus est ut multum tempus in historia eius recensenda insumamus, cum saeculis recentioribus de tempore in tempus interdum correctus sed plerumque deprauatus fuerit. Quae tamen historia non sine fructu explorari potest, praesertim cum uiri duo eruditi de ea optime scripserint, Petrus scilicet Corssen in uolumine magno *Die Trierer Ada-Handschrift* (Leipz. 1889) inscripto, et Samuel Berger in *Histoire de la Vulgate pendant les premiers siècles du moyen âge* (Paris 1893). Sed quamuis leuiter a nobis res perstringenda sit, aliquid saltem dici debet de recensionibus praesertim duabus saeculi VIII–IX, Theodulfiana scilicet et Alcuiniana.

1. Recensio Theodulfiana H^{c}Θ.

Theodulfi quidem *recensio*, ut obseruat Berger (l. c. pp. 146–148), neque Carolo Magno neque Alcuino obnoxia fuit. Theodulfus enim, quamuis Aurelianensis episcopus, patria Hispanus fuit, et litteris fere ab A. D. 795 ad 818 incubuit. Codex Theodulfianus dictus (Θ) de quo supra (praef. p. xii) breuiter disseruimus, qui saeculo saltem XI Aurelianensi ecclesiae pertinuit, recensionem eius optime exhibet. Huius tamen recensionis indoles talis est ut parum adiumenti nostro operi conferat. Interpolationem enim et lectionum 'conflationem' seu contaminationem amat. Quae indoles supra satis forsan indicata est (p. 709 *n.* 2, 710 *n.* 1), sed alia exempla a Bergero (l. c. pp. 157–158) addita sunt. Plura etiam de nostro infra subiungimus[1].

WZ *inuenitur*, vi. 39 **ex eo** + quicquam DꝐ^{mg}KRT *b r gat.*, vii. 8 **ascendo**: ascendam ƑFKOTWXZ, viii. 12 **ambulabit**: ambulat HJKOTZ, 31 **manseritis**: permanseritis EꝐ^{mg}QRT, ix. 3 manifestaretur opera T *d q*, xi. 3 **sorores** + eius T *etc.*, 24 **in resurrectione**: in die resurrectionis T *non uett.*, 27 **dei** + uiui ETW*X^{c} *ff₂*, xii. 28 **de caelo** + et dixit ei T *non uett.*, xiii. 10 **qui** + semel EGT, xiv. 9 **cognouistis**: cognouisti T *non uett.*, 14 *om.* **me** DERTW *uett. pl.*, xv. 17 **dil. inuicem** + sicut dilexi uos T *non uett.*, xvi. 30 **existi**: uenisti T *a f*, xviii. 4 **processit** + et uenit T *non uett.*, xix. 33 *om.* **iam** T *c ff₂ q r*, xx. 9 **scripturam**: scripturas T *f aur.*, 19 *om.* **una** T *non uett.*, 25 **fixuram**: fixuras T *Ambr.*, xxi. 1 **autem** + se ΘT *c e f q*, 3 *om.* **et** *sec.* DꝐ*GT, 6 **miserunt ergo** + retia DEHKTVZ, 7 **simon** + itaque DꝐ^{mg}T *b r*, 17 *om.* **tu scis** ERT *r gat.*

[1] *Mc.* vii. 4 **a foro** + quum uenerint H^{1}ΘT, viii. 32 *ad fin.* + dicens domine propitius esto tibi nam hoc non erit H^{c}Θ, 38 angelis suis sanctis H^{1}Θ, xiii. 14 + quod dictum est a danielo propheta HΘ; *Lc.* ix. 54 *ad fin.* + sicut helias fecit ΘMO^{gl}; *Ioh.* iii. 23 *ad fin.* + ab eo HΘ, iv. 1 **baptizat** + plures H^{mg}Θ, vi. 59 **docens** + sabbato GHΘ, xx. 26 **medio** + eorum HΘ: *in his locis recensio Theodulfiana parum cum codicibus Northumbricis congruit*, (*ut notat Berger p.* 158) *et in Mc.* vii. 4 *lectioni Toletanae id est Hispanicae suffragatur; uide supra de indole codicum* CT *p.* 717.

2. Recensio Alcuiniana KV, M.

Contra *Alcuiniana recensio* saltem in euangeliis, uera cum scientia facta, id egit ut textum Hieronymianum restitueret, et magna ex parte res proposita bene cessit. Alcuinus enim, ex Eboraco ope quaesita, et codicibus optimis Northumbricis inter alios usus, meliorem textus recensionem Carolo Magno anno 801 obtulit[1]. Lectiones ergo codicum K et V cum familia A–Y saepe concordant; et obseruandum est capitula codicis V eadem esse quae in AUY (et H in Marco, Luca, et Johanne) exhibentur[2]. Hibernicis tamen quam Northumbricis propior est haec recensio, ut notat Berger[3].

Huius recensionis codex optimus *Uallicellanus* (V), uenustate scripturae praecellens, cum Romae seruaretur facile a correctoribus Sixtinis et Clementinis usurpari poterat[4]; et hac ratione explicari potest concordantia lectionum quarumdam Uulgatae hodiernae quae in nullo fere alio codicum nostrorum inueniuntur[5]. Coniunctionem VZ nonnihil ualere iam diximus (supra p. 712); similiter DZ familias diuersas concordantes ostendit. Non tamen KV, cum codicibus Northumbricis partim fulta sit recensio Alcuiniana, coniunctioni A–Y multum addit.

His codicibus (KV) *Turonensem* (M) recte sociamus, qui saec. VIII–IX forsan a scriba Hibernico descriptus, recensioni Alcuinianae prope conformatur. Quae similitudo etiam in orthographia apparet (*e.g. Mt.* iii. 3 isaiam *et saepius*, 4 locustae *etc.*); sed colorem magis Hibernicum ostendit quam ipsi Alcuiniani[6]; aliis locis plus cum familia B–Z consentit[7]; aliis uero, interdum per sectiones longiores uel etiam capitula, riuuli quidam lectionum ueterum discernendi sunt[8]. Quod singulare uidetur in M est omissio uerborum sine significatione[9].

3. Codex Sarisburiensis W.

De *codice* olim *Sarisburiensi* (W), nunc Musei Britannici, hoc dicendum est. Operae pretium est ut lectiones eius citentur ut ostendamus qualis esset textus

---

[1] Cf. Berger, p. 190 seqq., Scrivener-Miller, *Introduction* ed. iv, uol. ii, p. 59.

[2] Uide quae de hac capitulorum familia optime congessit E. von Dobschütz, *Studien z. Textkritik d. Vulg. pp.* 60–64, qui credit eam ex Graeco et post Hieronymi tempora translatam esse, cum sententiae et uocabula cum Uulgata magis quam cum ueteribus Latinis concinant.

[3] pp. 201–202; *cuius exemplis addi possunt Lc.* vi. 26 pseudoprophetis V = ƎPOQ; *Ioh.* viii. 25 principium qui KMTVWY, xiv. 24 sermo DƎPQR*TcV.

[4] Aderat etiam alius codex Carolinus insignis qui olim in thesauris monasterii S. Callisti erat, nunc uero ad S. Paulum extra muros adseruatur; cf. Berger p. 292.

[5] *e.g. Mc.* iv. 15 in cordibus eorum VW *vg.*; *Lc.* xix. 37 discipulorum V *Laud. Lat.* 26, *cod. caraf.* ℭ, xx. 32 nouissime V *vg. d ff₂ lc q r*, xxiii. 8 eo quod audierat V𝔖ℭ; *Ioh.* v. 24 **transiit** Vℭ *cum codd. aliquot Parisinis*, vi. 64 non credentes Vℌℭ.

[6] *e.g Mc.* ii. 22 + et utraque seruantur, iii. 14 **praedicare** + euangelium, vii. 9 **praeceptum**: mandatum, xiv. 44 cum omni sollicitudine; *Ioh.* v. 4 *de angelo, eandem cum Northumbricis formam uersus ostendit;* xviii. 18 calefaciebant se quia frigus erat M *fere cum* ƎPO *r.*

[7] *e.g. Mt.* iv. 25 **et iudaea**; *Mc.* ii. 18 **quare**: cur, xiii. 1 **lapides** + sint, **structurae** + templi, 2 **illi** + nonne, xvi. 14 **resurrexisse** + et nuntiantibus illis, 15 **eis** + iesus.

[8] *e.g. Mc.* i. 5–15, ii. 19 **nuptiarum**: sponsi; *Lc.* xi. 47–xvi. 8; *Ioh.* i–iv.

[9] *e.g. Mt.* x. 41 *om.* **prophetae**, xviii. 16 *om.* **adhuc**; *Mc.* vii. 14 *om.* **dicebat illis**; *Lc.* ii. 10 *om.* **nolite timere**, xviii. 8 *om.* **ueniens putas**, xx. 28 *om.* **frater eius**, xxii. 8 *om.* **ut manducemus**, xxiii. 32 *om.* **nequam cum eo**; *etc.*

scholasticorum medii aeui manibus tritus, et is quidem non ita malus sed idem non ita bonus. Quod illius codicis proprium est non magni momenti uidetur, et constat plerumque ex uerbis explicationis uel elegantiae causa additis uel mutatis [1]. Idcirco cum libris impressis magnam affinitatem habet, et interdum cum editionibus ϛℌ𝔖ℭ contra omnes alios codices nostros concordat [2].

4. Libri impressi.

De libris impressis pauca explicationis causa proferri possunt. Editiones priores ex codicibus qui praesto fuerant deriuatae sunt, id est ex eis qui facillime ad typographorum officinas deferri possent. Qui libri certe non erant Biblia magna Alcuiniana, neque ornamenta Bibliothecarum sicut codex Amiatinus, sed libri non ita magni pretii et uulgares, ut erant plurimi saeculis XIII et XIV descripti, similes paruis istis uoluminibus graecis, quae Basileae ostenduntur, ex quibus Erasmus Testamentum Nouum primus typis mandauit. Inde euenit ut libri impressi interdum ostendant lectiones quae in codicibus nobis cognitis nusquam inueniantur, uel in recentissimis tantum e.g. *Mt.* vii. 6 **conuersi** + canes ϛ *edd. ant. plures et codd. Sarum* 74, 182^{c}.

Hac ratione explicandae sunt lectiones editionum ϛℌ𝔖ℭ pro quibus testimonium nullum ex codicibus afferre possumus, cum aliquae tamen in correctorio Uaticano appareant. Quarum seriem satis longam subiungimus, lectorem monentes pro multis testimonium ueterum Latinorum afferri posse, quamuis nullum in codicibus uere Hieronymianis inueniri possit. Quod ostendit quam longum tempus mixtura codicum permanserit.

Elenchus lectionum praecipuarum in quibus editiones Stephanica, Henteniana, Sixtina, Clementina, auctoritate codicum nostrorum omnino carent:

Ex Mattheo: i. 18 **eius**: iesu ϛ, ii. 13 *om.* **et** *pr.* 𝔖, iii. 11, 12 igne 𝔖 (*et* xiii. 40, *Lc.* iii. 17), iv. 13 **in** + ciuitate ϛ, 16 ambulabat ϛ𝔖, v. 29 **gehennam** + ignis ϛ, 42 **qui** + autem ϛ, vi. 21 *om.* **enim** ϛ, 26 **quoniam**: quae ϛ, 30 **autem**: enim ϛ𝔖 (*sic*), vii. 1 et non iudicabimini *et* + nolite condemnare et non condemnabimini ϛ𝔖, 29 *om.* **eorum** 𝔖, viii. 1 **desc.** + iesus ϛ, 4 **munus** + tuum ϛ, 15 **eis**: ei ϛℌ, 28 **uenisset** + iesus ϛ𝔖, ix. 1 **ascendens** + iesus ϛ𝔖, 25 **eius** + et dixit puella surge ϛ𝔖, x. 5 *om.* **et** *pr.* ϛℌℭ, xii. 50 *om.* **et** *sec.* ϛ, xiii. 20, 22 **uerbum** + dei ϛ, xiv. 22 statim compulit iesus discipulos 𝔖ℭ, 28 aquam ϛ, xv. 14 **sunt** + et ϛ𝔖ℭ, xviii. 22 dixit (*pro* **dicit**) ϛℌ, xix. 4 **fecit** + hominem ϛ𝔖ℭ, 19 *om.* **et** *sec.* ϛℌ, xx. 23 **et**: uel ϛ𝔖ℭ, 28 **suam** + in 𝔖, xxi. 37 **uereb.** + forte ϛ𝔖 *sed cf.* ET, 42 > est factus ϛℌ, xxiii. 33 **serpentes** + et ϛ, 34 **ideo** + dico uobis ϛ, xxv. 31 **angeli** + eius 𝔖, xxvi. 59 princeps ϛ, xxvii. 11 dixit illi ϛ.

Ex Marco: i. 6 **cameli**: camelorum ϛ𝔖, 24 **uenisti** + ante tempus ϛ𝔖; **qui sis**: quod sis ϛ𝔖, 30 **decumb.**: recumbebat ϛ, 40 **dixit**: dicit ϛℌ𝔖, ii. 12 **abiit** + inde ϛ𝔖, 16 **dicebant**: dixerunt ϛ𝔖, 23 **cum** + dominus ϛ𝔖ℭ, iii. 9 **dixit** + iesus ϛ𝔖, iv. 22 **sed ut**: quod non ϛ𝔖, 29 et cum ex se produxerit fructus ϛ𝔖, 32 **seminatum**: natum ϛ𝔖; **ascendit** + in arborem

---

[1] *e.g. Mt.* v. 48 **perfectus**: misericors, vi. 15 **hominibus** + peccata eorum, vii. 11 **bona** *sec.*: spiritum bonum; *Mc.* iv. 10 **parabolas** + exponere, v. 7 **deum** + uerum, ix. 5 **faciamus** + hic, xii. 6 **quia** + forte.

[2] *e.g. Mt.* iii. 7 a uentura ira W *vg.*, xviii. 13 gaudet W *vg.*, 24 **debebat** + ei W *vg.*, xix. 11 **dixit** + illis W *vg.*, xxi. 5 *om.* **et** Wϛ𝔖ℭ; *Mc.* i. 2 **ecce** + ego Wℌ𝔖ℭ, 27 **et** *sec.*: etiam *iidem*, 40 **dixit** + ei W *vg.*, ii. 1 **post dies** + octo Wϛ𝔖, v. 43 **dixit**: iussit WX*ϛ𝔖, viii. 1 **esset** + cum iesu O^{c}Wϛ𝔖, xiv. 25 **de** + hoc Wϛ𝔖ℭ, 62 **uirtutis** + dei *iidem*; *Lc.* v. 7 **ita ut** + pene Wϛ𝔖ℭ, 25 **tulit** + lectum Wϛ𝔖ℭ, xv. 17 mercenarii + in domo *iidem*, xvii. 6 dicetis *iidem*, xxii. 2 **eum**: iesum W𝔖ℭ; *Ioh.* viii. 23 de superius Wϛ𝔖, *etc.*

ϛ𝔖, v. 8 **homine** + isto ϛ𝔖, 11 **pascens** + in agris ϛ𝔖, 35 **ueniunt** + nuntii ϛ𝔖, vi. 11 *om.* **et** 𝔖, 26 **et** *sec.*: scd 𝔖, 27 **sed** : et 𝔖, 48 *om.* **et** *sec.* 𝔖, vii. 4 **a foro** + uenientes ϛ𝔖, 8, 9 fecistis ϛ𝔖, 14 turbas ϛ, 18, 23 coinquinare, -nant 𝔖 (*pro* **commun.**), 28 > comedunt sub mensa *vg.*, viii. 14 > panes sumere *vg.* (panem ϛ), 27 *om.* **in** *pr.* ϛ, ix. 5 *om.* **et** *tert* 𝔖, 9 **quae**: quod ϛ, 25 uidisset ϛ, x. 39 baptisma (*non* -**mum**) ℌ, xi. 6 **eis** *sec.*: eos ϛ𝔖, 28 **illi**: ei *vg.*, xii. 25 **angeli** + dei ϛ𝔖, xiv. 1 > dolo eum ϛ, 2 **enim**: autem ℭ, 29 **fuerint** + in te 𝔖ℭ, 44 > eis signum ϛ, 46 **eum** *pr.*: iesum ϛ𝔖, 55 omnes ϛ, 60 **exsurgens** + autem ϛ.

Ex Luca: i. 1 narrationes ϛ, 13, 15 *om.* **et** *pr.* 𝔖, ii. 4 **iudaeam** + in 𝔖ℭ, 33 > pater et mater eius 𝔖, iii. 14 **et** *tert.*: sed 𝔖, 16 *om.* **eius** 𝔖, v. 22 **cogitatis** + mala ϛ𝔖, 37 **ipsum**: uinum ϛ, vi. 29 **maxillam** + unam 𝔖, 42 **et** *ad init.*: aut *vg.*, vii. 6 > sum dignus *vg.*, 21 **languoribus** + suis ϛ, 24 **moueri**: agitatam ϛ𝔖ℭ, 31 + ait autem dominus *vg.*, 33 **enim**: autem ϛℌ, 44 *om.* **in** 𝔖, viii. 18 **quomodo**: quid ϛ, 23 **nauig. autem**: et nauigantibus *vg.*; **complebantur**: compellebantur ϛ𝔖, 27 **et cum** + de naui ϛ𝔖, 31 rogauerunt ϛ, ix. 1 **conuocatis autem** + iesus ϛ𝔖, x. 21 exultauit in sp. sancto ϛ𝔖, exultauit spiritu ℌ, xi. 1 > docuit et ioannes ℌ𝔖ℭ, docuit iohannes (*om.* **et**) ϛ, 13 **uester** + caelestis ϛ𝔖, 26 **spiritus** + secum ϛ𝔖ℭ, 37 **et** *sec.*: iesus autem ϛ𝔖, 45 > contumeliam nobis *vg.*, xii. 1 **circumstantibus**: concurrentibus ϛ𝔖, 14 **ei**: illi ℭ, 30 **enim**: autem ϛ, 31 **regnum dei** + et iustitiam eius ϛ𝔖ℭ, 44 **quia**: quoniam *vg.*, 50 baptismo ℌ𝔖ℭ (*pro* -**ma**), 51 **dare**: mittere ϛ, xiii. 6 **autem** + et ϛ𝔖ℭ, 8 dicit *vg.* (*pro* **dixit**), 15 hypocrita ℌ (*pro* -**tae**), xiv. 1 **intraret**: introisset ϛ𝔖, xv. 8 **inueniat** + eam ϛ𝔖, 22 calceamentum ϛ (*pro* -**ta**), xvi. 11 credat ℌ, 19 **et** *pr.*: qui ϛ𝔖ℭ, xvii. 7 > pasc. boues ϛ𝔖, **transi** + et ϛ, 20 ueniet *sec.* ϛℌ𝔖 (*sic*), xviii. 9 **istam** + dicens ϛ𝔖, 10 ascendebant ϛℌ𝔖 (*sic*), xix. 23 *om.* **et** *ad init.* 𝔖, **et** *sec.*: ut 𝔖ℭ, xx. 10 **tempore** + illo ϛ𝔖, 20 **et** *sec.*: ut ℭ, 36 **enim**: etiam 𝔖, xxi. 4 quo 𝔖 (*pro* **quod**), 8 *om.* **ergo** ϛ, 21 **in** *sec.*: ad *vg.*, xxii. 10 **homo** + quidam ϛ𝔖(*sic*)ℭ, 26 **iunior**: minor ϛ𝔖ℭ, 63 **eum**: iesum ϛ, 64 interrogauerunt ϛ, xxiii. 33 *om.* **et** *tert.* ϛ, 37 et dicentes 𝔖ℭ, 40 **quod**: qui ϛ𝔖 (*sic*), 49 > eum erant *vg.*, 55 **ipso**: eo *vg.*, xxiv. 11 **credebant**: crediderunt *vg.*, 33 **ipsis**: illis *vg.*

Ex Iohanne: ii. 9 **qui**: quod ℌ, 14 > oues et boues ϛ, iii. 22 > terram iudaeam 𝔖ℭ, 31 *om.* **est** *sec.* ϛ, 33 acceperit ϛ (*pro* **accipit**), iv. 4 **per** + mediam ϛ𝔖, 29 dicit ϛ (*pro* **dixit**), *et* 32 dicit 𝔖ℭ, 41 **crediderunt** + in eum ϛ𝔖ℭ, 42 *om.* **iam** ϛ, v. 11 *om.* **tuum** 𝔖, 28 **eius**: filii dei ϛ𝔖ℭ, 29 egerint ϛ, 31 **me** + ipso *vg.*, 36 *om.* **mihi** ℌ; > misit me *vg.*, 44 > uos potestis *vg.*, vi. 5 dixit 𝔖ℭ (*pro* **dicit**), 13 **hordiaciis** + et duobus piscibus ϛ𝔖, 14 **quod** + iesus ℌ𝔖ℭ, 33 **dei**: uerus ϛ𝔖, 35 **eis**: ei 𝔖ℭ; **umquam**: in aeternum ϛ𝔖, 40 **enim**: autem ℌ𝔖ℭ, vii. 4 **aliquid**: quidquam 𝔖, 7 **quia**: quod *vg.*, 32 **eum**: iesum ϛ, 48 > ex principibus aliquis *vg.*, viii. 7 *om.* **eum** ϛ, 9 **audientes autem** + haec ϛ𝔖, 38 **patrem** *pr.* + meum 𝔖ℭ, 45 **quia**: si ϛ𝔖ℭ, 46 **dico** + uobis 𝔖ℭ, ix. 6 **haec**: hoc ϛ, 25 **ergo** + eis *vg.*, 39 *om.* **ei** ℭ, x. 8 **sed**: et 𝔖ℭ, 14 **cognosco** + oues ϛ𝔖, 17 > diligit pater *vg.*, 18 meipso + et ℌ𝔖ℭ, xi. 11 dixit 𝔖ℭ (*pro* **dicit** *et sic* 44 *vg.*, xviii. 4 *vg.*); **exsuscitem**: excitem ℌ𝔖ℭ, 56 **festum** + istum ϛ, xii. 28 **caelo** + dicens ϛ𝔖, 29 **alii** + autem ϛ𝔖, 34 **hominis** *pr.* + et ϛ𝔖, xiii. 16 **maior** *sec.* + est *vg*, xv. 25 adimpleatur *vg.* (*pro* **impl.**), 27 **quia**: qui 𝔖, xvii. 12 **mihi** + ego ϛ𝔖, 18 **mundum** *pr.* + ita ϛ𝔖, 22 **quam** + tu ϛ𝔖, xviii. 21 **sum**: sim *vg.*, 34 > dixerunt tibi *vg.*, 40 **clamauerunt** + ergo ℌℭ, xix. 4 **exiit** + ergo 𝔖ℭ, 28 > omnia iam ℌ; dixit 𝔖ℭ (*pro* **dicit**; *et sic* xx. 29, xxi. 5, 17), 40 **ergo**: autem ϛ, xx. 12 erat ϛ (*pro* **fuerat**), 20 **hoc**: haec ϛ, 25 **eis**: ei ϛ, 31 *om.* **christus** ϛ, xxi. 4 *om.* **iam** ϛ𝔖ℭ, 16 **dicit ei** *sec.* + iterum ϛ𝔖, 17 **scis** *pr.*: nosti ϛ𝔖ℭ, 22 dixit 𝔖 (*pro* **dicit**).

In his omnibus idem color obseruari potest, ac in codicibus Graecis recentioribus quando cum antiquioribus conferantur. Interpolationes et additamenta, uel ex aliis euangeliis, uel sententiae explendae causa, uel ut sermo facilior reddatur, iterum atque iterum occurrunt. Tempora etiam uerborum saepissime mutantur, ut constans sibi locutio reddatur; nihil tamen boni fructus inest.

Obseruabit etiam prudens lector editiones Stephanicam et Sixtinam saepius consentire cum aliis editionibus citatis; Hentenianam autem et Clementinam ex alia parte stare. Quae diuisio[1], si non constans, adeo tamen frequens est,

---

[1] Haec diuisio exempli gratia in his locis apparet *Mt.* xv. 2, xvii. 1, xix. 21, xxiv. 42, xxviii. 3, 7; *Mc.* i. 10, ii. 15, viii. 1, 28, 38, ix. 41, x. 17, 41, xi. 15, 31; *Lc.* i. 8, ii. 15, iii. 9; *Ioh.* i. 29, v. 32 etc.

ut Sixtinam potius ex Stephanica 1538 pendere dicamus, Clementinam, ubi differt, ad Hentenianam maxime reuerti, id est ad editionem a Iohanne Hentenio Louanii anno 1547 primum publici iuris factam, quam ex Bibliis Plantinianis anni 1583 perpetuo citamus (𝔥).

Uersuum etiam *numeratio noua* in editionem Sixtinam inferebatur[1], forsan ut obscurior redderetur affinitas eius cum editione Stephanica. Ea enim numeratio quam Stephanus primum in Testamento Graeco-Latino anni 1551

---

[1] Haec tabula numerum uersuum in editione Sixtina ostendit:—

S. Matthei cap. i	continet	uersus	46
ii	,,	,,	17
iii	,,	,,	15
iiii	,,	,,	17
v	,,	,,	37
vi	,,	,,	33
vii	,,	,,	25
viii	,,	,,	28
ix	,,	,,	39
x	,,	,,	31
xi	,,	,,	26
xii	,,	,,	42
xiii	,,	,,	45
xiiii	,,	,,	35
xv	,,	,,	33
xvi	,,	,,	26
xvii	,,	,,	23
xviii	,,	,,	30
xix	,,	,,	26
xx	,,	,,	27
xxi	,,	,,	38
xxii	,,	,,	34
xxiii	,,	,,	32
xxiiii	,,	,,	33
xxv	,,	,,	33
xxvi	,,	,,	65
xxvii	,,	,,	53
xxviii	,,	,,	15
S. Marci cap. i	continet	uersus	37
ii	,,	,,	24
iii	,,	,,	27
iiii	,,	,,	31
v	,,	,,	33
vi	,,	,,	43
vii	,,	,,	28
viii	,,	,,	35
*ix	,,	,,	42
x	,,	,,	46
xi	,,	,,	27
xii	,,	,,	38
xiii	,,	,,	30
xiiii	,,	,,	65
xv	,,	,,	43
xvi	,,	,,	18
S. Lucae cap. i	continet	uersus	58
ii	,,	,,	44
†iii	,,	,,	14
iiii	,,	,,	37
v	,,	,,	36
vi	,,	,,	44
vii	,,	,,	44
viii	,,	,,	50
ix	,,	,,	55
x	,,	,,	36
xi	,,	,,	47
xii	,,	,,	50
xiii	,,	,,	32
xiiii	,,	,,	25
xv	,,	,,	22
xvi	,,	,,	26
xvii	,,	,,	28
xviii	,,	,,	32
xviiii	,,	,,	40
xx	,,	,,	32
xxi	,,	,,	27
xxii	,,	,,	60
xxiii	,,	,,	48
xxiiii	,,	,,	40
S. Iohannis cap. i	continet	uersus	42
ii	,,	,,	22
iii	,,	,,	32
iiii	,,	,,	46
v	,,	,,	41
vi	,,	,,	60
vii	,,	,,	51
viii	,,	,,	50
ix	,,	,,	35
x	,,	,,	37
xi	,,	,,	46
xii	,,	,,	41
xiii	,,	,,	37
xiiii	,,	,,	29
xv	,,	,,	25
xvi	,,	,,	26
xvii	,,	,,	21
xviii	,,	,,	39
xix	,,	,,	39
xx	,,	,,	26
xxi	,,	,,	25

* Incipit capitulum uerbis et post dies sex.

† Genealogiae Christi uersuum numeri non adponuntur.

et in Bibliis anni 1555 (modica cum uarietate) intulerat, eodem anno 1555 (ut e.g. per Frellonium) et sequentibus in editionibus Bibliorum adhibebatur, et tam celeriter in usum communem uenerat ut uariationes ab ea incommodum maximum inferre uiderentur. Itaque in Clementina, Francisco Torleto editore[1], ad usum Stephanicum reuersum est.

Defectus et errores qui in Bibliis Sixtinis apparent plerumque festinationi eorum tribuuntur qui imprimendi curam agerent, et culpa ab editoribus ad typographos et typothetas translata est[2]. Critici etiam exteri animos ad id uerterunt quod miro modo correctiones aliquot factae essent, uerbis quibusdam separatim in fragmentis cartae minutis impressis et super errores adglutinatis. Si tamen liber ille accuratius examinetur signa incuriae pauca inuenientur; immo singulari cum cura textus Bibliorum impressus uidetur. In Euangeliis enim unum tantum uerbum isto modo correctum reperimus (*Mc.* x. 1 inde), et rarissima preli uitia (*Lc.* xvi. 20 vulceribus *pro* ulceribus, *Ioh.* xi. 34 et *sec. bis repetitum*). Thomas etiam James[3], Bibliothecarius Oxoniensis, qui uitia huiusmodi ex proposito et acri cum studio quaerebat, exempla xxvii tantum per tota Biblia inueniebat quorum duo solum in Nouo Testamento occurrunt. Causae igitur aliae erant quae uoluntatem operis tam cito 'sub incudem reuocandi' explicarent. Probabile nobis uidetur correctores re accuratius tractata obseruasse se in errores aliquot incidisse uel optimorum genere codicum non usos esse. Opinio etiam uiri eruditi Eberhardi Nestle[4] nonnihil uerisimilitudinis habet patres Societatis Iesu id egisse ut liber recuderetur, cum offensionem eis praebuisset Sixtus V Bellarmini libro 'De dominio Papae directo' in *Indicem librorum prohibitorum* relato.

Ab anno uero 1592 quo editio Clementina (𝕮) in lucem prodiit, textus impressus uix mutatus est, nisi quod preli uitia lapsu temporis non pauca irrepserint, et editores, ut testatur Carolus Uercellone[5], paene omnes post 1592 innumeris in locis uel interpungendi uel scribendi rationem pro libitu immutarint. Item anno 1592 iam tres editiones ex typographia Uaticana iussu Clementis VIII prodierunt quae nonnihil inter se diuersae fuerunt; ex quibus iudicat Uercellone 'editionem principem reliquis praehabendam, eiusdemque exemplum pro archetypo adsumendum atque unice exprimendum esse, demtis tamen typographi mendis accitisque paucis illis lectionibus quae nouissime ingestae fuerant.' Hoc itaque pro fundamento suae nouae editionis ponit, tabella in praefatione subiuncta 'in qua omnia loca exhibentur, in quibus,' ut dicit, 'ratus sum aliquod typorum uitium in laudata Uaticana editione latitare.'

---

[1] Uide Paulum Fabre *La Bibliothèque Vaticane* p. 60, Parisiis 1895.

[2] Uide *Praefationem ad lectorem.*

[3] Uide librum eius dictum *Bellum Papale siue Concordia discors* etc., Londini 1600, et in eo Indicem Locorum manu ipsius *Sixti Quinti uel aliorum post impressum correctorum;* qui liber paginarum numeris caret. Nos, Bibliis Sixtinis et in ueteri et in nouo Testamento iterum examinatis, non plus duodecim locos his addere potuimus; *cf.* van Ess *Gesch. d. Vulg.* pp. 331–335.

[4] *Ein Jubiläum der Lateinischen Bibel* p. 17, Tübingen 1892.

[5] Biblia Sacra Uulgatae Editionis Sixti V et Clementis VIII Pontt. Maxx. iussu recognita atque edita. Romae, Typis S. Congregationis de propaganda fide, anno MDCCCLXI [edidit C. Uercellone]; uide praefationem ad lectorem pp. iii seqq.

Cap. VI. DE REGULIS A NOBIS IN TEXTU CONSTITUENDO ADHIBITIS.

Codicibus igitur recensitis principia enuntianda sunt quae nobis in lectionibus eligendis praesto fuerint, quamuis plurima in hac re prudens lector ex dissertatione cap. I (pp. 653–672) pro se collegerit. Quae tamen, ut iam indicauimus, non in eo consistunt ut aliquam familiam codicum semper sequamur, quamuis sint inter codices nostros qui 'optimorum' nomine iure signandi sint. Quattuor ideo canones proponimus quos longo experimento ueros esse didicimus.

I. Ubi codices nostri in partes eant, lectio quae in ueteribus Latinis non apparet, probabilior est.

Exempla huius canonis qui per se euidens est, dari non opus est. Unde enim oriri poterat lectio uel emendatio quae in codicibus pluribus Hieronymianis non autem in ueteribus Latinis inueniatur, si non ex Hieronymo? Dicimus uero 'ubi codices nostri in partes eant,' nam in unoquoque fere capitulo inuenies locos ubi codices Uulgatae omnes uel paene omnes contra ueteres suffragia dant, qui tamen parum lucis ad distinguendos inter se codices nostros uel familias codicum adferunt. Pauciores certe sed satis multi sunt ubi codices nostri in partes eunt et alii lectioni ueteri fauent, alii lectionem uere Hieronymianam ut credimus ostendunt. Exempla insigniora addimus, rei illustrandae causa non probandae; utilia enim uel criticis fieri possunt, ut iis quasi βασάνῳ utantur ad nouos codices distinguendos. Codices *c* $ff_{1,2}$ g_1 *l* δ *aur.* mixti sunt, quorum si quando unus et alter cum Uulgata legant credendum est eos lectionem Hieronymianam praebere, non Hieronymum ueteres sequi.

Mt. xiv. 14 **misertus est eius** (ἐπ' αὐτόν L *Orig.*) *codd. plur., et* ff_2 (illi): eis BDEƎP*JMQRX*Y^{vl} *fere cum uett. et gr. plur.*

Mt. xvi. 13 **quem dicunt** (*om.* me) *codd. plur. c et gr.* ℵB: quem me dicunt BE*JLORTZ* *uett. et gr. plur.*

Mt. xxii. 17 **uideatur** AFH*MXY: uidetur *codd. rell., uett., et gr.* δοκεῖ.

Mt. xxvii. 9 **et tunc** AHΘMO*Y *cum gr.* ℵ*: *om.* et *codd. rell., uett., et gr. rell.*

Mt. xxviii. 8 **magno gaudio** AFHMY *uide ad loc.*: > gaudio magno *codd. rell. uett. et gr.*

Mc. ix. 2 **adsumit** (*uel* ass.) ABCHΘIMMTOXYZ^2 *l et gr.*: adsumpsit (*uel* ass. *etc*) DƎPGKLQRTVWZ* *uett. rell. qui perfectum habent.*

11 **oporteat** AƎPHΘIMMTOWXY: oportet BCGKLQRTVZ *uett. et gr.* δεῖ; *def. a, om. i*; *cf. Mt.* xvii. 10 **oporteat** *codd. plur.* ff_2 δ: oportet CEJLQRTWZ* *uett. rell. et gr.* δεῖ.

36 **quem ut complexus esset** ADƎPHΘMOY: q. cum compl. esset BCGIKMTQTVWXZ *uett.*

Mc. xiii. 9 **conciliis** (*sic melius uertitur* εἰς συνέδρια) ABCƎP*H*JTY: in conciliis *codd. rell. et uett. plur.*, in concilia *n*, in conciliabula *k*.

Mc. xv. 38 **a sursum** ABCƎP^{mg}GH*IJMRXY *l* δ: a summo DƎP*H^{1}ΘKLMTOQTVWZ *uett. plur.*, acutu *k*.

Lc. iii. 13 **quam** *sine add.* AƎPFHΘOQY δ *gat.*: + quod *codd. rell. et uett.*

Lc. vi. 35 **inde sperantes** AIMTO^{c}V^{c}WY *c*; *uide ad loc.*

Lc. xi. 28 **quippini** AƎP*Θ*MMTOPXY; *uide ad loc.*

Lc. xii. 58 **trahat** (*κατασύρῃ*) A𝔉ꝐHΘKMQRVWX^{2}YZ: tradat *codd. rell. et c e f* ẟ *aur.*; condemnet *uett. rell. cum gr.* D.

Lc. xvi. 23 **uidebat** ABCDFHJQTXY *c uide ad loc.*: uidit *codd. rell. b f i q* ẟ *aur.*, *sed* uidet M *uett. rell.*

Lc. xix. 30 **in quod** *codd. plur.* ẟ *aur.*, *correctio ut uidetur contra graecum facta*: in quo (ἐν ᾗ) 𝔉DEꝐGOX*Z *uett. plur.*, ubi *s.*

Lc. xx. 19 **in illa hora** (*=gr. plur.*) BDEGH*JKMMTORY ẟ *aur.*: *om.* **in** (*cum gr.* D) *codd. rell. uett. plur.*

Lc. xxiii. 53 **inuoluit sindone** (*= gr. plur.*) ABCꝐ*G(-nem)JKMMTTVWX^{c}YZ ẟ: inuoluit in sindone (-nem) 𝔉DE$Ꝑ^{mg}$HΘIOQRX* *uett. rell.*

Ioh. i. 31 **manifestetur** (*φανερωθῇ*) B𝔉GH*IJKMVWXZ: manifestaretur *codd. rell. et uett.*

Ioh. ii. 9 **hauserant** ACHΘKOQTVWZ^{2}: haurierant *codd. rell. et uett.* (-bant *c f* ẟ).

Ioh. viii. 25 **principium, quia** *codd. plur.* (*uide ad loc.*), *cf.* inprimis quia *b*: principium quod DE$Ꝑ^{mg}$GΘM *f ff₂ l q* ẟ *gat.* (*a c d r*), principium qui KMTVWY *e.*

Ioh. ix. 6 leuit AΔFMXYZ (*uide ad loc.*): linuit *uel* liniuit *codd. rell.*, *a d* ẟ *aur.*; superlinuit *uel* superunxit *uett. rell.*

Ioh. xi. 3 **sorores** *sine add.* ACDΔꝐFHΘMQRY ẟ: *om. b l*; + eius B𝔉EGIJKMTOSTVWXZ *uett. rell. et gr.* DS *min.*

Ioh. xiii. 26 **cui** *ad init. codd. plur.*: *om.* CDEIJKQRTVWZ *uett. et gr. plur.*

Ioh. xviii. 18 **calefiebant** *uide ad loc.*

Ioh. xx. 25 **fixuram** ACΔEGΘKM^{1}(T)VWZ^{1}, *uide ad loc.*

II. Codices qui cum graecis ℵBL concordant plerumque textum Hieronymianum ostendunt.

Supra enim (pp. 658–669) monstrauimus graeca exemplaria, ad quorum fidem Hieronymus euangelia correxit, maxima ex parte, quamuis non semper, cum eis stare. Exempla certe satis multa attulimus ubi codicum illorum lectiones omnibus uel paene omnibus codicibus nostris suffultae sunt. Hinc sequitur, probabili saltem ex coniectura, ubi codices nostri in partes eant, eam familiam praeferendam esse quae cum ℵBL concordet. Quae familia praecipue constat ex codicibus AFHMY (A–Y), aliquando aliis additis: quamquam negari non potest aliquando familiam his oppositam, quam B–Z nominamus (nam plerumque in ea codices B𝔉ꝐGJOWXZ uel omnes uel plures inuenies, et familias Hibernicam DELQR, Hispanicam CT, recensiones quoque Theodulfianam et interdum Alcuinianam), eadem ex ratione, a nobis praelatam fuisse. Locos aliquot notabiliores delegimus qui consuetudinem a nobis in hac re adhibitam satis illustrent, et ut credimus confirment.

Prudens tamen lector obliuisci non debet eorum quae sub tabula VI, classe ii, supra (pp. 670–671) dicta sunt, et praesertim p. 671 de euangelii Lucae cap. xvii ad finem et de priori parte euangelii Iohannis, ubi codices ℵBL plerumque deserit Hieronymus. Confer etiam lectiones ibidem sub classe iii collectas pp. 671–672.

Mt. iv. 10 **uade** *plur. sine add. cum gr.* ℵBC*KP *etc.*: + retro DEꝐLQRX^{c}Z* *et gr.* C^{2}DELMUTZ *etc.*

12 **audisset** *plur. cum gr.* ℵBC*DZ: + iesus DEKLMTQRVWZ *vg. et gr.* C^{2}EKLMP *etc.*

Mt. viii. 29 **fili** *plur. cum gr.* ℵBC*L 1. 33. 209 *al.*: iesu fili BDKLMTQRVZ^{4} *vg. et gr.* C^{3}EKMSU *etc.*

Mt. xiii. 43 **aures** ACFJKMMTO^{c}T*VXYZ *et gr.* ℵ*B: + audiendi BDEꝐHΘLQRT^{c}W *vg. et gr. plur.*

Mt. xxi. 28 **homo** ABꝐ*FH*JLOYZ* *et gr.* ℵBDLZΠ *al. plur.*: + quidam CDE$Ꝑ^{mg}$$H^{2}$ΘKMMTQRTVW$XZ^{3}$ *vg. et gr.* CEMUΔ 1. 33. *etc.*

31 **dicunt** *plur. et gr.* ℵBDL 13. 33. 69. 124: + ei BDE$Ꝑ^{mg}$KMMTRV *vg. et gr.* CXΔΠ *etc.*

Mc. ii. 20 **in illa die** ADꝐ*HΘMQXY *cum gr.* ℵABCDΔ *etc.*: in illis diebus *codd. rell. et gr. plur.*

Mc. viii. 13 **ascendens iterum** AC(D)Ꝑ*GHRTYZ *et gr.* ℵBCLΔ: + nauem *rell. et gr. plur.*

Mc. ix. 24 **credo** *sine add.* ACDꝐGH*LMRY *et gr.* ℵABC*DL: + domine *codd. rell. et gr. plur.*

Mc. xv. 40 **et** *sec.* ABCℨ^{mg}H*MRTVX^{c}Y *et καί* ℵBL: erat *codd. plur. cum gr.* DΓ *etc.*, erat et L δ *cum gr.* AC*Δ *etc.*

Lc. iii. 2 **caiapha** AFHΘM(caiafa)Q *et καϊάφα* ℵABLXΓΔ *etc.*: caipha, caifa *etc. rell. et καΐφα* CD; *cf. Ioh.* xi. 49, xviii. 13.

Lc. xi. 2–4 *oratio dominica.*

Ioh. i. 42 **filius iohanna** ADΔMOQRSWXY *et fere* BℭEFH* *cum gr.* ℵB*L 33: filius iona C(GΘ) IJKMTVZ *et gr.* AB^{3}XΓΔ *etc.*

Ioh. viii. 20 **est** ACDΔℨPGHΘIJMQSTY *et gr.* ℵBDKLT *etc.*: + iesus ℭFEKMORVWXZ *et gr.* XΓΔΛ *etc.*

Ioh. x. 11 **dat** *plur.* = *δίδωσιν* ℵ*D: ponit KOQX*Z = *τίθησιν gr. plur.*

Ioh. xiii. 10 **ut lauet** *codd. plur.* = *νίψασθαι* ℵ *Orig.* (*uide ad loc.*): nisi ut pedes lauet AC(D)IMTO^{c}T VWX^{c} *et ἢ τοὺς πόδας νίψασθαι gr. plur.*

Uide etiam quae supra scripsimus de lectionibus codicis Z reiectis (p. 713).

Paucis etiam in locis possibile uel probabile est textum nostrum corrigendum esse ut cum graecis ℵB concordet; e.g.

Mt. vi. 12 **dimittimus**: *sed* dimisimus B*D(dimiss.)ℨP*JZ* = *ἀφήκαμεν* ℵBZ 1. 124^{mg}.

Mt. vi. 33 **regnum dei**: *sed om.* **dei** AO*Z* *cum gr.* ℵB.

Ioh. iv. 42 **hic est uere**: *sed* > uere hic est AΔFHΘMQSXY *cum gr.* ℵ.

Ioh. vii. 39 **spiritus datus**: *om* **datus** ΔFGS*YZ* *cum gr.* ℵKLTΓΔ *etc.* *Sed si* **non** (*pro* nondum) *ut correctio Hieronymiana legatur, sequitur ex ratione sententiae* **datus**. *Ergo nihil immutandum hoc loco credimus.*

Aliquando, ut diximus, codices ex familia A–Y in contrariam partem eunt; e.g.

Mc. iii. 25 **poterit** *codd. plur.* = *δυνήσεται* ℵBCLΔ; potest AQW *gr. plur.*

Lc. ix. 28 **petr. et ioh. et iac.** *codd. plur.* = *gr.* ℵABC* *etc.*: > petr. et iac. et ioh. ADEGHΘMQWY *et gr.* C^{3}DLM *etc.*

Lc. xxii. 10 **in quam** (*εἰς ἣν* ℵBCL) *cum* DEℨPHΘIJQTVWX^{c}: in qua (*ἐν ᾗ* X) ABℭFCFGKMMT ORX*YZ^{2} (qua *sine* in Z*).

Ioh. i. 43 **iesus** (*cum gr.* ℵABEGKL *etc.*) *codd. plur.*: *om.* AℭΔEℨPFSX^{c}Y *et gr.* EHMT *etc.*

Ioh. v. 4 *habent uersum* A–Y *contra gr.* ℵBC*D *min.*

Ioh. xvi. 22 **habetis** (*ἔχετε* ℵ*BCYΓΔ *etc.*) *cum* CEΘ*IJKMRTVWZ: habebitis ABℭDℨPFGHΘ^{c}MT OQSXY *et ἕξετε* ℵ^{c}ADL *min.*

Et interdum, sed raro, ubi A–Y contra graecos ℵB testantur, auctoritatem codicum nostrorum graecis praeferimus; e.g.

Lc. viii. 52 **est** *sine add. codd. plur. cum gr.* AEHK *etc.*: + enim EGHΘKOPVXZ *et gr.* ℵBCDEL *etc.*

Lc. xx 5 **quare ergo**: *om.* **ergo** EℨPMTZ* *cum gr.* ℵBEG *etc.*

Lc. xxiv. 20 **eum tradiderunt** (*αὐτὸν παρέδωκαν* ADKP *etc.*) *cum* Aℭ(E)FGHIMMTX^{c}Y: > trad. eum *codd. rell. et gr.* ℵBLMX *etc.*

Ioh. vi. 39 **illum** (*αὐτόν* EGHL*) *codd. plur.*: illud (*αὐτό* ℵABCD *etc.*) CIWX.

Ioh. xi. 29 **surgit** (*ἐγείρεται* AC^{2}ΓΔ *etc.*) *codd. plur.*: surrexit Dℨ^{mg}GKMTQRVWZ = *ἠγέρθη* ℵBC*DL *etc.*

Ioh. xiii. 32 **si deus clarificatus est in eo**, *codd. plur. et gr.* ℵ^{c}AC^{2}ΓΔ *etc.*: *om.* EFGH*X*Z *et gr.* ℵ*BC*DL *etc.*

III. Uera lectio ad finem uictoriam reportat.

Haec regula, quamuis paucos tantum locos tangat, fidenter tamen adhiberi potest; cuius sententia haec est. Ubi eadem uel fere eadem locutio pluries occurrat eodem in contextu, lectio ad quam codices tendunt, et cui ultimo loco fere unanimes suffragantur, probabilis est in omnibus locis. Hunc canonem ad Mt. iv. 5 protulimus notando 'saepe enim scribae quod primo loco pro mendo habebant, secundo pro uero agnoscunt.' Hoc per euangelia uerum esse inuenimus; et probabile est Hieronymum in margine semel notasse correc-

tionem quam uellet pluries fieri, scribas tamen id non statim obseruasse, sed primo loco, quod solebant scribere, scripsisse. Cuius regulae exempla notabiliora subiungimus:

Mt. iv. 5, 8 **assumit**; vi. 16, 19, 20 **demoliuntur**; vii. 22 **in tuo nomine**; xxi. 28, 33 **homo** *sine add.*; xxii. 37 **in toto (tota)**; xxiii. 16, 18 **debet**; xxv. 21, 23 **serue bone**.

Lc. vi. 29, 30 **aufert**; xi. 11, 12 **aut si**; 17, 18 **in se ipsum**; 42, 43 **pharisaeis**; 43, 44, 46, 47, 52 **quia**; xii. 47, 48 **multis** (*et* **paucis**); xvii. 7, 8 **dicet**; xix. 21, 22 **austeris**; xxii. 67, 68 **credetis (respondebitis, dimittetis)**.

Ioh. i. 9, 10 **mundum** (*sine* hunc); iii. 20 (*cf.* v. 29) **mala agit**; iv. 21, 23, 25, v. 24, ix. 4 **uenit**; iv. 20, 21 **in (hieros.)**; vi. 39, 40, 44, 54 **in nouissimo die**; 53, 54 **habetis** (*et* **habet**); vii. 34, 36, viii. 21, xiii. 33 **quaeritis**.

Sed Ioh. xxi. 22, 23, **si sic** *primo loco testes habet* ƎF*H*V, *secundo* GMV.

Haec tamen regula, quamuis uerissimam credamus, non magno adiumento est ad codicum uirtutem distinguendam. Uariant enim mirum in modum qui primo loco rectam lectionem exhibent. Si locos enim enumeremus, ƎPQ decies semel ex uiginti duobus, et EFK decies ex totidem, ceteri etiam minori in numero rectam prima uice ostendunt.

IV. Cum breuior lectio probabilior sit, codices AFH*MY plerumque praeferendi sunt.

Scribarum sollenne uitium est ut uerba addant quae sententias libri faciliores reddant. In Euangeliis autem interpolationis uitium tribus ex causis increbruit: (1) ex aliis euangeliis scribae addebant, ut animaduertit Hieronymus, quod in alio deesse putabant (uide supra p. 3); (2) nomina sacra et similia explicationis causa ad usum ecclesiasticum addita, ut in lectionariis, exscribebant; (3) notas alias marginales, e. g. uarias lectiones et glossas, similiter exscribebant. Quae omnia Hieronymus, praesertim ex textu antecedenti ut in *f q* praebetur, deleuisse uidetur (uide supra pp. 666–669).

Codices ergo qui breuiorem textus formam ostendunt, qui sunt praesertim A–Y (et notabit lector duos ex hac familia sc. FM antiquissimos omnium uideri), Hieronymiani potius credendi sunt.

Lectiones, quae hanc regulam plenissime illustrant, duas in classes distinguendae sunt. *Prima* est earum ubi integra clausula additur, uel locutio quae sententiam loci immutet, et quae uarietatem graecae lectionis subesse ostendat. *Secunda* est ubi uerba fere singula explicationis causa inferuntur, et quae uarietatem graecae lectionis non aeque certo modo ostendant, quamuis similis uarietas saepius etiam in codicibus graecis inueniatur.

Prima classis interpolationum, id est longiorum, magna uarietate lectionum saepissime significatur, ita ut ex incerta traditione ortae primo aspectu uideantur[1]. Notissimus est locus uersus Iohannis v. 4 qui tribus modis exhibetur, cum magna mixtura et uarietate lectionum. Qui a duobus tantum ex codicibus nostris (DZ*) omittitur; eorum autem testimonium, cum ipsi ad interpolationem proni sint, una cum illa magna uarietate codicum reliquorum et testimonio graecorum ℵBC*D etc., satis est ad textum Hieronymi stabiliendum. Alia exempla sunt

[1] Uide Burkitt, *The Old-Latin and the Itala* pp. 46 seqq.

pericope Mt. xx. 28 'uos autem quaeritis de modico crescere' etc., quae tantum a H^{mg}ΘO legitur, Lc. xi. 2 sq. interpolationes in oratione Dominica, Ioh. iii. 6 **caro est** + 'quia de carne natum est,' et **spiritus est** + 'quia deus spiritus est et ex deo natus est,' Ioh. vii. 29 **ego scio eum** + 'et si dixero quia nescio eum ero similis uobis mendax.' His omnibus locis, primo excepto, Z uel Z* interpolationem exhibet, cui suffragantur saepius B𝔉OQ etc.; familia A–Y ab eis additamentis immunis est. In Ioh. xiii. 32 notandum tamen est uerba **si deus clarificatus est in eo** in codd. EFGH*X*Z cum graecis ℵ*BC*DLXΠ omitti, ubi familia AFHMY in duas partes scinditur. Homoeoteleuton autem et in graecis et in latinis omissionis causa credi potest.

Contra pericope de adultera (Ioh. vii. 53–viii. 12) sine dubio Hieronymiana est, et modicam lectionis uarietatem, quod ad codices nostros pertinet, ostendit.

Secunda classis interpolationum, id est breuiorum, quae explicationis causa adduntur, similiter praestantiam familiae A–Y ostendit, a qua fere semper absunt.

(1) Additamenta *nominum propriorum, et praecipue sacrorum*, primo loco recensenda sunt.

De nomine *iesus* (cf. p. 669) uide *Mt.* iv. 12, 18, v. 1, viii. 26, 29, xvi. 15, xvii. 20, xxii. 43; *Mc.* vi. 39, vii. 29, xiv. 3, xvi. 9, 15, 19; *Lc.* iv. 38 (vii. 19), xx. 3; *Ioh.* viii. 20. His in locis uox in familia A–Y fere non occurrit (semel in HM), sed plerumque additur in BDEΘKLM𝔗RWXZ. Duo autem sunt loci, sc. *Mt.* iii. 16 et *Ioh.* i. 43, ubi legimus **iesus** contra auctoritatem A et Y cum pluribus aliis.

De nomine *christus* uide *Mc.* xiii. 6; *Lc.* xxi. 8 (ex *Mt.* xxiv. 5).

De nomine *dominus* uide *Mt.* ix. 18, xiii. 51, xviii. 26, xxviii. 5; *Mc.* i. 40, ix. 24. Duobus autem in locis uerbum admisimus contra auctoritatem AFG et aliorum, sc. in *Lc.* i. 68 et ii. 24.

De nomine *deus* uide *Mc.* xii. 32, xiv. 01; *Ioh.* viii. 27. De *Mt.* vi. 33 **regnum dei**, supra obseruauimus **dei** forsan omittendum esse; cf. autem ad *Mc.* i. 14. Interdum uerbum **deus** admisimus, ubi contra graecum omittunt AFY, ut *Lc.* i. 32, *Ioh.* xi. 22. Notanda sunt etiam *Mc.* i. 10 **spiritum** + sanctum H^cΘOR^cZ, + dei B; et *Lc.* i. 8 **fungeretur** + zacharias B–Z.

(2) Additamenta uerborum *eum, eius, ei, illud, me, te, nos, uos, tuus, suus, hic* etc. *Mt.* vi. 15, 22, ix. 5, x. 13, xii. 44, 49, xiv. 12, 22, xv. 6, xvi. 8, 13, 17, xvii. 9, 24, xix. 19, xx. 4, 7, 17, xxi. 21, 31, xxii. 4, xxiii. 37, xxiv. 3, xxv. 38, 44, xxvi. 10, 20, 39, 40; *Mc.* ii. 5, 9, v. 7, x. 20, 40, xi. 31, xii. 16 (non tamen xiv. 19); *Lc.* i. 54, ii. 46, ix. 58, x. 22, 23 (non tamen x. 2, xii. 41), xi. 28, 54, xvii. 22, xix. 30, xx. 24, xxiv. 39; *Ioh.* i. 9 (non tamen 15), x. 11, 15, xi. 3, 16, 27, xiv. 27, xvii. 18, xxi. 14.

(3) *Substantiua* interdum explicationis causa adduntur; ut *Mt.* vii. 11 **bona** (+ data); x. 22 **omnibus** (+ hominibus); xiv. 6 **medio** (+ triclinio); xxvi. 17 **prima autem** (+ die) *cf. Lc.* xiii. 32 **tertia** (+ die); xxvi. 58 **finem** (+ rei); 71 **alia** (+ ancilla); *Mc.* ii. 24 **faciunt** (+ discipuli tui); x. 33 **et scribis** (+ et senioribus); xiii. 1 **structurae** (+ templi); xiv. 20 **intingit** (+ manum); *Lc.* ii. 21 **circumcideretur** (+ puer); vi. 45 **malo** (+ thesauro); viii. 52 **mortua** (+ puella); *Ioh.* vii. 52 **scrutare** (+ scripturas); viii. 10 **ubi sunt** (+ qui te accusant, -abant); xxi. 6 **miserunt ergo** (+ retia).

(4) *Adiectiua etc.* similiter: *Mt.* vi. 23 (ipsae) **tenebrae**; xxi. 28 **homo** (+ quidam); xxvii. 16 (unum) **uinctum**; *Mc.* ii. 26 (solis) **sacerdotibus**; vii. 13 **traditionem uestram** (+ stultam); x. 20 **magister** (+ bone); *Lc.* iii. 9 **fructum** (+ bonum); xiii. 35 **uestra** (+ deserta); xxiv. 12 (sola) **posita**; *Ioh.* xx. 19 **discipuli** (+ congregati); 31 **uitam** (+ aeternam).

(5) *Uerba* etiam similiter adduntur: *Mt.* xvi. 3 **potestis** (+ scire); xxvi. 39 **sicut tu** (+ uis); *Mc.* vii. 19 **in uentrem** (+ uadit); x. 17 **rogabat eum** (+ dicens); *Ioh.* ix. 2 **interrog. eum disc. sui** (+ dicentes).

(6) *Interiectiones*: *Mt.* xxvii. 40 **dicentes** (+ uah); *Mc.* xiii. 2 **ait illi** (+ nonne); *Lc.* xviii. 14 (amen) **dico**; *Ioh.* i. 29 **dei** (+ ecce); xviii. 11 non (+ uis *uel* uis ut); 36 **ministri mei** (+ utique).

(7) Additamenta *particularum, enim, autem, quia* etc. non congessimus, sed alia explicationis causa illata notari possunt: ut *Mt.* xxvii. 8 **acheldemach** (+ hoc est); *Mc.* i. 2 **uiam tuam** (+ ante te); *Lc.* i. 35 **quod nascetur** (+ ex te); vi. 40 erit (+ si sit); *Ioh.* i. 18 **deum nemo uidit umquam** (nisi) **unigenitus filius** *etc.*

(8) Additamenta *praepositionum*, praesertim *in*, sunt: *Mt.* xvi. 9, 10, xvii. 25; *Mc.* i. 21, ii. 26, iii. 9, iv. 35, v. 18, xiii. 9, xv. 46; *Lc.* ii. 15, vi. 7, 11, vii. 1, 25, viii. 39, 51, ix. 51, 53, xvii. 34; *Ioh.* ii. 20, xxi. 8. Non tamen semper pro omissione stant A–Y; uide *Mt.* iv. 25, x. 18, *Mc.* x. 33, xiv. 43, *Lc.* ii. 14, xi. 40, xii. 8, xiii. 14, xxi. 12, 25, *Ioh.* i. 31, iv. 20, viii. 23.

(9) *Locutiones* quaedam *longiores* (uncis inclusae) quae ex A–Y fere absunt, sunt: *Mt.* iii. 9 **potest** (potens est) *cf. Lc.* iii. 8; iv. 10 **uade** (+retro); x. 22 **perseuerauerit** (usque) **in finem**; xxiii. 16 **debet** (debitor est); xxvi. 51 **percutiens** (percussit et); *Mc.* i. 43 **comminatus ei statim** (comm. est ei statim et *uel* statimque); iii. 33 **quae est mater mea et** (qui sunt) **fratres mei**; xv. 16 (intro) **in atrium**; *Lc.* i. 55 **semini eius** (usque) **in saecula**; v. 3 **a terra reducere** (ut a t. reduceret); vi. 7 **accusare** (unde accusarent); viii. 12 **sunt qui audiunt** (hi sunt *uel* sunt hi qui aud.).

Contra alia sunt quae in A–Y apparent; uide *Mt.* vi. 25 corpus plus est quam uestimentum; x. 14 **uestris** (+ in testimonium eorum); xviii. 25 **reddi** (+ debitum); xxvii. 40 **templum** (+ dei); *Mc.* iii. 14 **praedicare** (+ euangelium); *Lc.* ii. 15 quod fecit dominus et ostendit nobis; iv. 7 (procidens) **adoraueris** (ubi *procidens* non ostendit subesse graecum *πεσών* sed *procidens adorare* pleonastice adhibetur pro *προσκυνεῖν*, *cf. Ioh.* ix. 38); xiii. 28 **prophetas** (+introire); xxii. 37 **et quod cum**; 43 et factus est in agonia et prolixius orabat; *Ioh.* i. 15 **dixi uobis**; viii. 11 **amplius iam.** Credimus tamen, si etiam ex hoc exemplorum genere iudicaueris, familiam A–Y familiae B–Z praecellere.

(10) His coniungi possunt exempla *uerborum compositorum* pro simplicibus. Hic saepe, et forsan saepius quam alii, A–Y habent uerbum simplex: *Mt.* ii. 21 **surgens** (cons.), iv. 14 **impleretur** (adimpl.), vii. 2 **metietur** (remet.), xi. 12 **rapiunt** (dirip.), xxv. 27 **mittere** (committ.), xxvi. 61 **aedificare** (reaed.); *Mc.* xiv. 28 **surrexero** (resurr.) *cf. Lc.* xvi. 31 ubi forsan rectius legendum *surrexerit* (sed contra uide *Lc.* xxiv. 6 ubi compositum in A–Y inest, et *Ioh.* xxi. 14 ubi formam compositam habet A, sed simplicem habent FMY etc.); *Mc.* xv. 31 **ludentes** (inlud.); *Lc.* vi. 49 **cecidit** (concidit), vii. 22 **nuntiate** (renun.), xxiii. 35 **spectans** (expec.); *Ioh.* iii. 3 **natus** (ren.), xi. 33 **fremuit** (infrem.), xv. 5 **fert** (adf.), xvi. 23 **rogabitis** (interrog.).

Sunt tamen loci satis multi ubi uerbum compositum ab A–Y testatum in textum a nobis receptum est: *Mt.* xxiii. 21 **inhabitat** (habitat), xxv. 41 **praeparatus** (paratus); *Mc.* iv. 6 **exaestuauit** (aestuauit), vi. 14 **inoperantur** (operantur), x. 32 **euentura** (uentura), xiv. 40 **ingrauati** (grauati); *Lc.* xvii 5 **adauge** (auge), xviii. 2 **reuerebatur** (uerebatur); *Ioh.* iii. 23 **adueniebant** (ueniebant).

(11) *Ablatiuus absolute dictus* interdum in ablatiuum agentis aut loci, adiecta praepositione *a*, immutatur: *Lc.* ii. 2 (a) **praeside syriae quirino**; *Ioh.* v. 13 (a) **turba constituta in loco**; quibus in locis lectio nostra conseruanda est, et cum sit breuior et graeci sermonis tenacior.

(12) *Ellipsis uerbi substantiui* nota codicum antiquiorum est, et graeci sermonis indolem saepe conseruat. In codicibus autem recentioribus 'est' uel 'sunt' etc. a scribis facile inferebantur. In hac re etiam praestantia codicum A–Y apparet, quamuis non sine exceptione. Locis autem sequentibus uerbum substantiuum ab omnibus paene codicibus nostris omittitur: *Mt.* i. 17 **generationes** (+sunt DE^{c}R); xii. 10 **ecce homo** (+erat DꝐLQR); xxiv. 17 **qui in tecto** (+ est BFH^{c}ΘO^{sax}); *Mc.* xiii. 1 **quales lapides** (+ sint BM'O X*Z); xiv. 38 **sp. quidem promtus** (+ est DꝐ^{mg}LM'OR); *Lc.* ii. 25 **cui nomen** (+erat DꝐLR); ix. 29 **factum est dum oraret species uultus eius altera** (*omnes nisi* EGΘJ^{c}W); 32 **petrus uero et qui cum illo** (+erant GKVWZ^{1}); xix. 2 **et ipse diues** (et ipse erat d. EKM'Q); 42 **quae ad pacem tibi** (+essent K, +est D); xxi. 21 **qui in medio eius** (+fuerint D) . . . **qui in regionibus**; *Ioh.* xix. 14 **hora quasi sexta** (*cum gr.* 157. 9^{pe} *al.* 7): h. erat qu. s. E *cum gr. plur.* In aliis locis ellipsis uerbi substantiui codicum auctoritati minus stabili firmatur; sed cum Hieronymus ipse, ut iudicamus, talem locutionis breuitatem amauerit, nos in textum admisimus etiam in locis, certe perpaucis, ubi contra Graecum est: *Mt.* x. 26 **nihil enim opertum** (*contra gr.*) *codd. plur.*: *habent* est BEHΘJLQRTX*; xxiv. 23 **ecce hic christus** *plur.* (hic est chr. BEΘO^{c}TWX*Z*); *Mc.* vi. 26 **contristatus rex** (*cum graeco*) AꝐ*HOX^{c}YZ^{c}: contr. est rex BCDEꝐ^{mg}FGΘIKLM'QRTVWX*Z*; ix. 23 **omnia possibilia** (+ sunt BH^{c}Θ M'OTWX); xv. 40 **inter quas et maria** (*cum gr.* ℵBL): inter q. erat m. GH'ΘIKM'OQ WX*Z; *Lc.* vi. 23 **multa** (*cum gr.*): +est BCJKM'OQTVWX*Z; vii. 39 **quae et qualis mulier** (*τίς καὶ ποταπὴ ἡ γυνή*) *cum* (C)DE(J) *tantum, uide ad loc.*; xxiv. 21 **tertia dies hodie** ACDꝐFGIJMRY: + est BꝐFEHΘKM'OQTVWXZ *et gr.* *τρίτην ταύτην*

ἡμέραν ἄγει. In locis autem sequentibus uerbum substantiuum omittere noluimus: *Mt.* xxv. 36 **in carcere eram**: *om.* **eram** ADꝐFH*Y *contra gr.*; xxvii. 41 **dicebant** (*cum gr. plur.*) EꝐ*FJKMMTOVWXZ: dicentes ABCDꝐ^mg^HΘLQRTY *et gr.* D 7^pe^; *Lc.* vi. 6 **erat arida** *cum gr.*: *om.* **erat** AꝒꝐFH*XY; xii. 38 **beati sunt** (*cum gr.*): *om.* **sunt** AꝐ*FGHΘMY; *Ioh.* i. 19 **hoc est**: *om.* **est** AꝒH*Y (sed hoc, ut innuit J. Lupton, ex omissione symboli palaeographici ÷ forsan ortum est, uel propter sequentiam uerbi **testimonium**); 24 *om.* **erant** CDEΘQRT; xiv. 20 **quia ego sum in patre meo**: *om.* **sum** CDEJRTX*Z *gr. plur.*

Notandum est in his locis omnibus familiam A–Y fere semper pro omissione stare, quam fatemur breuitatem paulo magis quam par est sequi; ut mox ostendemus. Ultimo in loco *Ioh.* xiv. 20 forsan omitti debet **sum**, cum a graecis pluribus absit, et a codicibus nostris omittatur qui breuitatem plerumque non curent.

Has ob causas et alias similes familiam A–Y ceteris praeferimus; non tamen diffitemur hos codices (A) breuitatem, ut diximus, magis quam par est sequi, et (B) interdum lectiones continere quae sine dubio deprauatae sint.

(A) Breuitatem praecipue sequuntur A–Y (interdum cum eis sociatur Z).

(1) *omissa uoce* 'et,' saepe recte, sed saepe perperam. Recte omittunt in lectione ex duabus conflata *Mc.* ix. 15 **stupefactus est [expauerunt]**, et cum textu nostro saepissime, ut *Mt.* iii. 16, v. 41, vii. 29, viii. 7, xii. 13, xv. 9 (non A), xvi. 19, xix. 8, xxiv. 31, xxv. 17, xxviii. 6; *Mc.* ii. 11, vi. 3, vii. 7, viii. 15, (ix. 15), x. 28, xvi. 7; *Lc.* v. 24, 35, vii. 41, xvii. 23, xxiii. 49; *Ioh.* ii. 16, v. 8, ix. 7, 12, 39, xiii. 12, xvii. 21, 22, xix. 12.

Omittunt tamen etiam ubi nos legimus **et**, ut *Mt.* v. 47, vi. 19, xi. 14, xiii. 47; *Mc.* ii. 12, iii. 8, iv. 6, vi. 31, ix. 26 (*ubi legunt* exclamans multum discerpens AꝐH*Y), x. 34, xii. 22; *Lc.* ii. 52 (sapientia aetate, *sed non* Y), viii. 4 (46), 51, xii. 41, xix. 44, xxi. 11; *Ioh.* i. 16, iv. 10, v. 5, vi. 11, x. 28, xi. 28, xii. 3, xxi. 17.

Contra habet **et** nobiscum ubi alii omittunt, ut *Mt.* vii. 25, 27, viii. 20, 27, x. 28, xii. 50, xviii. 17, xxiv. 37, xxv. 20, 24, xxvii. 9; *Mc.* ii. 9, 15, iii. 19, vi. 12, viii. 20, ix. 13; *Lc.* vi. 6, 17, vii. 12, (viii. 46), ix. 28, 59, xi. 1, xiii. 25, xiv. 7, xvii. 28; *Ioh.* vii. 26, xi. 52, xii. 42, xiv. 6, xvii. 23, 25, xx. 23.

Sunt uero etiam ubi contra nos 'et' addit, ut *Mt.* x. 3; *Mc.* iv. 39, (v. 5), vi. 33, viii. 19; *Lc.* v. 12, xxi. 19; *Ioh.* iv. 29, ix. 8; sed hi loci ualde pauciores sunt.

(2) *omittendo uoces minores*, quales sunt

(a) *eius, ei, suus, tu, uos* etc., ut *Mt.* v. 40, xiii. 10, xvii. 11, 13, xx. 22, xxvi. 29; *Mc.* vi. 37; *Lc.* ix. 60, xix. 21, 44, xxii. 30; *Ioh.* i. 25, vii. 36, xi. 54, xii. 35 (non 36), xiii. 1, xviii. 19, 31; non tamen *Lc.* x. 2, xii. 41; *Ioh.* xii. 36.

(b) *praepositiones*, ut *Mc.* iii. 1, x. 46; *Lc.* iii. 9 (non Y), viii. 14, xx. 19; *Ioh.* iii. 10, vi. 21, 39, 44; non tamen *Mt.* x. 18; *Mc.* viii. 34; *Lc.* xi. 40, xii. 8, xiii. 14, xxi. 25; *Ioh.* i. 31.

(c) *uerba*, ut *Lc.* xi. 7 *om.* **respondens**, xiv. 3 *om.* **dicens**.

(3) *Clausulas breuiores reddunt*, e.g. *Mt.* xxvi. 39 *om.* **a me**; *Lc.* ii. 48 *om.* **sic**, ix. 41, xiv. 21, et *Ioh.* iv. 16 *om.* **huc**; *Lc.* xiv. 3 *om.* **si**.

(4) *Uerba simplicia pro compositis exhibent*, e.g. *Mt.* i. 20 paruit; *Lc.* xvi. 31 surrexerit, xix. 10 saluare (*pro* **saluum facere**); *Ioh.* i. 18 narrauit, iii. 22 morabatur, vii. 6 uenit, xix. 16 duxerunt; non autem *Lc.* xxiv. 6, *Ioh.* xxi. 14.

(5) *Singularem* numerum pro *plurali* et in nominibus et in uerbis amant, saepe recte, sed saepe perperam, e.g. *Mt.* viii. 26 uento (**uentis**), xiii. 54 uirtus (**uirtutes**), xvi. 27 **opus** (opera), xxvii. 20 princeps (**principes**), xxviii. 3 **uestimentum** (-ta); *Mc.* ii. 20 **in illa die** (-lis diebus), ix. 2 solus (**solos**), xii. 14 hominis (**hominum**); *Lc.* i. 80 **deserto** (-tis), vi. 45 **bonum et malum**, viii. 13 radicem (**radices**), 42 turba (**turbis**), xiv. 3 **sabbato** (-tis), xxiv. 11 **deliramentum** (-ta); *Ioh.* iv. 38 **laborem** (-res), ix. 3 manifestetur opus (**manifestentur opera**), xi. 1 sororis (-rum), 11 **post hoc** (p. haec); in uerbis, e.g. *Mt.* xiii. 5 habebat (**habebant**), xv. 35 **discumberet** (-rent), *Mc.* i. 5 **egrediebatur** (-bantur), iv. 19 **efficitur** (-iuntur), v. 40 **ingreditur** (-iuntur), ix. 33 **esset** (essent), xi. 24 **ueniet** (-ent); *Lc.* v. 4 laxa (**laxate**), xiv. 24 **gustabit** (-bunt); *Ioh.* vi. 2 uidebat (**-bant**), 21 ibat (**ibant**), viii. 9 incipiens (**-entes**), ix. 18 **uiderat** (-ant), xx. 9 sciebat (**-bant**). Haec tamen consuetudo non sine exceptione est, e.g. *Mt.* xii. 31 blasphemiae, *Mc.* iv. 15 **corda**, 36 erant, vii. 8 mandata; *Lc.* vi. 1 transirent, 19 **quaerebant**, xx. 26

responsis; *Ioh.* xii. 29 dicebant, xiv. 10 creditis, 23 mansiones. Exceptiones tamen pauciores numero sunt, ita ut consuetudo abbreuiandi pro uera nota huius familiae haberi possit.

(B) Lectiones etiam aliquas familia A–Y continet quae sine dubio deprauatae sunt, et a negligentia scriptorum ortae uidentur.

Quae quidem interdum in AY solis apparent, ut *Mc.* x. 30 **persecutionibus**: persecutoribus AY (*ex confusione facili, praesertim apud Anglo-Britannos, inter* n *et* r, *cf. Mc.* vi. 14 inopinantur), xiii. 36 et (*pro* **ne**) cum uenerit; *Lc.* i. 59 uocant, xvii. 34 tecto; uide supra p. 709.

Aliquando autem in plurimis eius familiae codicibus inueniuntur, ut *Mc.* xiv. 18 discumbentibus cum eis A*HΘY; *Lc.* x. 33 iter transiens A*H*OX^{2}Y (*ubi lectiones duae* transiens *et* iter faciens *confunduntur*), xiii. 15 respondens autem ad illum dominus et dixit AOX^{2}Y, xxiii. 19 seditionem quondam ACFGHQTY; *Ioh.* ii. 13 properabat AƐFΔƷP*SX^{c}Y, x. 17 ut (*pro* **et**), xvi. 13 docebit uos in omnem ueritatem ADƷPFGMQRSXY.

Hae tamen lectiones, a ceteris facile distinguendae, utiles sunt ad demonstrandam codicum affinitatem inter se, et antiquitatem exemplarium ex quibus deriuatae sint.

Quibusdam uero in locis hae lectiones maiori numero codicum Hieronymianorum communes sunt: e. g.

Lc. x. 30 suspiciens *codd. plur.* (*errore facili pro* **suscipiens**), xix. 37 discendentium (*uel* desc.) *pro* **discentium**; *Ioh.* vi. 23 gratias agentes *pro* **gr. agente**, xxi. 12 discumbentium *pro* **discentium**.

Denique in uno et altero loco hi errores ab omnibus uel fere omnibus codicibus nostris propagati sunt: e. g.

Mt. xviii. 9 **unoculum**, *Lc.* xv. 8 **euerrit**; his locis emendationes in textum admisimus, et sic *Mt.* xvi. 9, 10 ubi **quinque milium** et **quattuor milium** sine auctoritate codicum nostrorum legimus; resciuimus tamen ex amico nostro S. Berger haec in codice Sangallensi 1395 inueniri, et codicem Bigotianum nostrum (B) uersu 10 habere **quattuor milium** (*praemisso* et); *Lc.* vi. 1 **secundoprimo** uno uerbo cum Ambrosio legimus.

Huiusmodi sunt ergo regulae (praeter eas quae his studiis plerumque communes sunt), quae nobis in hoc perplexo opere enucleando duces fidissimi uisi sunt. Quas experimento satis longo ueras esse didicimus. Opus enim quod lectori iam proponitur examinandum per annorum fere uiginti spatium elaboratum est. Satis fidenter ergo doctorum iudicio labores nostros submittimus; non quod credamus nos semper quod rectum sit perspexisse; sed cum normae iudicandi a nobis adhibitae criticis omnibus iam pateant, et per se (certe post exempla supra adlata) satis euidentes sint, et cum lectorum oculis, quantum potuimus, in notulis testimonia utrinque extantia perpetuo subiecerimus, iudicii nostri correctio (si alicubi fieri debeat) praesto adest.

Cap. VII. MISCELLANEA QUAEDAM.

I. De colis et commatibus codicis Amiatini et editionis nostrae.

In prologi nostri capite IX *De textus nostri forma* (supra, p. xxxiii), ita scribebamus : ‘In sectionibus describendis, quae litteris maioribus incipiunt, et in lineolis per cola et commata, distinctionum loco, diuidendis, codicem Amiatinum sequimur, qui liber mentem saltem Cassiodorii senatoris, si non Hieronymi, de hac re exprimere credendus est.’

Codicis Amiatini pagina, sicut nostra, duas columnas exhibet. Textus, sicut nostra, in sectiones, cola, et commata diuiditur. Sectiones (quae fere, sed non semper, cum sectionibus Ammonii concordant) litteris maioribus incipiunt ; sed punctis ad finem non distinguuntur[1]. Puncta hodierno modo nos in lectoris commodum subiecimus. Sectiones in periodos proprie dictas (Anglice *sentences*) non diuiduntur, sed tantum in cola et commata, quae sunt periodi partes maiores et minores[2]. Sectionum numeri in margine adpinguntur. Ad sinistram columnae partem incipiunt sectiones et cola. Sectionum uero et

---

[1] Qui plura de ‘distinctione’ uel ‘positura’ orationis solutae scire uelit, adeat imprimis Ciceronis *Oratorem ad M. Brutum*, capp. lxvi, lxvii. Quae enim de hac re scripsit M. Varro artem metricam tangunt ; uide fragmentum eius 68* apud Aug. Willmanns *de M. Terenti Varronis libris grammaticis* Berolini 1864 p. 198. Ciceronis locus grammaticis Latinis pro fundamento est, qui tamen inter se non omnino concordant. Isidori Hispalensis temporibus (A.D. 622-632) distinctionis ratio per puncta tria, Graecorum more, adhuc in usu erat (cf. *Origines* uel *Etymologias* lib. i, cap. xx *De positura*). Periodus, Anglice *a sentence*, Ciceroni pluribus nominibus dicta est, ambitus, circuitus, comprehensio, continuatio, circumscriptio (cf. Quintil. ix. 4), quae uix sibi in arte grammatica locum uindicauerunt. Isidori temporibus periodus ‘distinctione,’ id est puncto ad caput litterae posito (˙), notabatur. Colon, id est ‘membrum,’ Anglice *a clause* pars periodi maior est, et ‘media distinctione,’ id est puncto ad mediam litteram posito (·), notabatur. Comma, quod Ciceroni ‘incisum’ est, aliis ‘caesum,’ Anglice *a sub-clause* uel *a dependent clause*, pars periodi minor est, et ‘sub-distinctione’ notabatur, ubi respirare oporteret, puncto ad imam litteram posito (.), quod nobis mirum uideri possit cum hoc punctum iam pro periodi signo sit.

Qui ex antiquis grammaticis Latinis optime de hac re scripsit Diomedes est (circa A.D. 350), ed. Keil p. 437 = 431 Putsch. Secundum Diomedem ‘media distinctio’ etiam ‘mora’ uel ‘submedia’ uocabatur, et respirandi spatium legenti dabat. Hi grammatici nihil de signo quod nos comma uocamus (,) docent, quod saeculo nono periodi nota erat. Cf. *Old-Lat. Bibl. Texts*, I, pp. xl seq.

[2] Quomodo ‘colon’ a ‘commate’ diuersum sit non clare exponunt rhetores ; Aristoteles, qui primus de his rebus, inter auctores hodie cognitos, uidetur disseruisse, commata numquam nominat. De periodo et de colis tantum loquitur *Rhet.* iii. 9. Commata a colis distinguuntur a scriptoribus posterioribus, sc. a Longino *τέχνη ῥητορική* (ed. Spengel i. p. 309), Aristide *τεχνῶν ῥητορικῶν α′* (ib. ii. p. 507), Alexandro *περὶ σχημάτων* II *α′* (ib. iii. p. 27), anonymo *περὶ σχημάτων* (ib. p. 113), qui comma ex quattuor, quinque, uel sex syllabis constare credit, et Demetrio *περὶ ἑρμηνείας* § 9 (ib. p. 262). Sed ex his non facile erueris quid sit commati proprium praeter breuitatem.

colorum lineolae secundae et sequentes non incipiunt nisi sub secunda uel tertia littera lineolae antecedentis. Commata quoque similiter incipiunt; ita ut saepe ambigi possit utrum ante oculos sit coli pars fortuito disiuncta, an comma uerum. Commatis enim diuisio secundum Isidorum locum notat ubi lectorem respirare oporteat, quamuis sensus non expleatur, et ea tantum ratione coli pars dici potest, ut quae per se aliquid exprimat; quod nos dicimus *a sub-clause* uel *a dependent clause.* Unde fit quod a nobis in lectoris commodum necessario diiudicandum foret quid esset colon et quid esset comma. Cola impressimus uno tenore, neglecta fortuita distinctione quae saepe in codice apparet, ut e.g. ubi uocabulum in duas partes scinditur; commata uero semper noua lineola incipimus. Non enim codicis similitudinem photographicam exprimendam suscepimus, sed distinctionis quae in eo appareat reddendam rationem. Quae omnia facile apparebunt collata parte columnae secundae paginae quae continet Luc. iv. 32 b usque ad v. 6, quae in libro I. B. de Rossi *La Bibbia offerta da Ceolfrido* etc., et *Palaeographical Society*, Ser. 2, tabb. 65, 66 repraesentantur. Confer etiam *Old-Latin Biblical Texts* I, p. xlii (ubi lineolae commatum loci S. Ioh. i. 1–6 nimis dextrorsum incipiunt) et P. Corssen, *Epistularum Paul. codices . . . Augiensem, Boernerianum, Claromontanum, examinauit* etc., *specimen primum*, pp. 18 seq.

	Codex Amiatinus	*Editio nostra* (*Lc.* iv. 41–v. 1)
LXXVIII	quia sciebant ipsum esse xp̄m	quia sciebant ipsum esse christum.
R VIII	Facta autem die egressus ibat	42 (28. 8) Facta autem die egressus ibat
M XVII	in desertum locum	in desertum locum
	et turbae requirebant eum	et turbae requirebant eum
	et uenerunt usque ad ipsu÷	et uenerunt usque ad ipsum
	et detinebant illum	et detinebant illum
	ne discederet ab eis	ne discederet ab eis
	quib' ille ait quia et aliis ciui	43 quibus ille ait quia et aliis ciuitatibus
	tatibus oportet me euan	oportet me euangelizare regnum dei
	gelizare regnum dī	quia ideo missus sum
	quia ideo missus sum	44 et erat praedicans in synagogis gali-
	et erat praedicans in syna	laeae.
XV	gogis galilaeae	
LXXVIIII	Factum est autem cum	V. 1 (29. 10) Factum est autem cum turbae
X	turbae inruerent in eum	inruerent in eum
	ut audirent uerbum dī	ut audirent uerbum dei
	et ipse stabat secus stagnu÷	et ipse stabat secus stagnum gene-
	genesareth	sareth

Porro notandum est spatiolum in codice Amiatino aliquando inter uocabula interponi, quod nos quoque posuimus sicubi commode fieri posset, e. g. Ioh. i. 38, vii. 7.

Qua aetate haec ratio scribendi ad libros Noui Testamenti adhibita sit, uix pro certo statui potest. Hieronymus enim tantum in praefationibus in translationem prophetarum Esaiae et Ezechielis de his rebus loquitur. In praefatione

ad Esaiam Eustochium monet ne 'cum prophetas uiderit uersibus esse distinctos, metro eos existimet apud Hebraeos ligari . . . sed quod in Demosthene et Tullio solet fieri, ut per cola scribantur et commata, qui utique prosa et non uersibus conscripserunt.' In Ezechielem scribit 'Legite igitur et hunc iuxta translationem nostram, quoniam per cola scriptus et commata manifestiorem legentibus sensum tribuit (ed. Uall. ix, pp. 683, 903).'

Augustinus *de doctrina Christiana* IV. vii, ubi de eloquio apostoli scribit, horum uerborum explicationem tantum profert, quasi artis rhetoricae partem; ex quo loco nihil colligi potest de scriptione codicum[1]. *Speculum* uero quod dicitur *Augustini* (ut perspexit P. Corssen *Epistularum* etc. *specimen alterum* pp. 14 seq.) etiam in Nouo Testamento ad codices Bibliorum refert qui uersibus huiusmodi scripti erant. Sicut in Marco x. 12–14 cum citauerit 'et alii nupserit, moechatur' sic pergit 'Et post IIII uersus, Sinite paruulos' etc. Similiter in Iohanne xiv. 21–23 notat tres uersus inter 'me ipsum' esse et 'si quis diligit me.' In Actibus haec citandi ratio non apparet. In Epistulis frequentior est, praesertim cum formula 'post paucos,' uel 'post paucissimos uersus.' Exempla certiora sunt 2 Cor. iv. 13–16 ubi sex uersus notantur inter 'quod et loquimur' et 'Propter quod non deficimus'; et viii. 21–ix. 1 nouem uersus inter 'coram hominibus' et 'Nam de ministerio'; et xii. 10–14 undecim inter 'potens sum' et 'ecce tertio'; et xiii. 7–11 sex inter 'faciatis' et 'De cetero.' Similiter uersuum numeri significantur paucis locis ex Epistulis Pauli ad Philippenses, 2 Timotheum, Hebraeos, et Iohannis prima. Qui uersuum numeri cum colis et commatibus Amiatinis fere sed non semper concordant, ut resciuimus partim ex collatione nostra, partim ex litteris uiri doctissimi G. Biaggi, Bibliothecarii[2]. Certe non sunt stichorum numeri, qui ut postea docebitur certam quandam longitudinem habent.

Augustini igitur temporibus, uel paulo postea, Nouum Testamentum colis et commatibus distinguebatur. *Speculum* enim ab Augustino ultimis uitae annis inchoatum a discipulis eius confectum creditur[3]. Certe hic liber in manibus Cassiodorii erat (*de inst. diu. litt.* 16, circa A.D. 550); et idem duobus in locis de Hieronymi colis et commatibus scribit. Primo (*ib. praef.*) recte dicit Hieronymum in prophetarum praefatione testari se colis et commatibus translationem

---

[1] 'Agnoscitur et aliud decus, quoniam post aliqua pronuntiationis uoce singula finita, quae nostri membra et caesa, Graeci autem κῶλα et κόμματα uocant, sequitur ambitus siue circuitus, quem περίοδον illi appellant, cuius membra suspenduntur uoce dicentis donec ultimo finiatur.'

[2] *E.g. numerantur quattuor uersus in Speculo Hebr.* iv. 15; *in Amiatino codice sic diiuiduntur:—*

Non enim habemus qui non possit (pontificem *suppletum post* habemus)
  conpati infirmitatibus
  nostris
temptatum autem per omnia
  pro similitudine(m) absque
  peccato

septem numerantur uersus Hebr. vi. 13–15; *in Amiatino sic diuiduntur:—*

Abrahae namque promit
  tens ds̄
quoniam neminem habuit
  per quem iuraret maiorem
iurabit per semet ipsum
  dicens
nisi benedicens benedicam te
et multiplicans multiplicabo te
et sic longanimiter ferens
  adeptus est repromis^s^ionem

[3] Uide ed. Weihrich (*Corpus scr. eccl. Lat. uol.* xii) praef. p. xiiii.

distinxisse, 'quod nos quoque tanti uiri auctoritate commoniti sequendum esse iudicauimus, ut cetera distinctionibus ordinentur.' Secundo autem loco (*ib. cap.* 12) minus accurate scribit 'Hieronymum omnem translationem suam in auctoritate diuina, sicut ipse testatur, propter simplicitatem fratrum colis et commatibus ordinasse.' Ex quibus colligimus Cassiodorium codices ita distinctos in manibus suis habuisse, quos uel describendos uel saltem imitandos in codicibus suis parandis iusserit.

2. De stichorum numeris in euangeliis[1].

Est et alia et diuersa uersuum numerandi ratio per stichos, qui dicuntur; ad quam, apud Romanos ad librariorum stipendia computanda, uersus Uergilianus sedecim syllabarum uel fere 30–37 litterarum pro norma adhibetur. Hanc rationem in Bibliis Latinis antiquis adhibitam esse non modo testantur codices Alcuiniani et alii quidam, sed et qui multo antiquior est, 'Indiculus Cheltonianus' a Th. Mommsenio A. D. 1885 euulgatus[2]. Codex in quo traditur saeculi X est, sed exemplar primum ante annum Christi 365 scriptum a quibusdam uiris doctis creditur. S. Berger tamen aliter sentit, rationibus commotus quarum una certe nobis satis uera uidetur. Concordant enim numeri in Ueteri Testamento cum codicibus Hieronymianis, e. g. in libris Regum quattuor, Esaiae, Ieremiae, et duodecim Prophetarum, Tobiae, et Macchabeorum secundo. Indiculus tamen sine dubio antiquus est.

Stichorum numeri in codicibus nostris infra repraesentantur; exstant tantum in Armachano (D), et Alcuinianis (KV cum quibus codices Hieronymiani quamplurimi concordant); damus etiam numeros Codicis ueteris Claromontani (Gr. Lat. Epp. Paul. D et *d*), Indiculi Cheltoniani, Nicephori Latine ab Anastasio editi, et Graecorum Codicum.

	D	Codices Latini plures		Cod. Clarom.	Indiculus Cheltonianus	Nicephorus, ab Anastasio editus	Codices Graeci plurimi
		K	V				
Mattheus	2700	2700	2700	2600	2700	2500	2600
Marcus	1600	1700	1700	1600	1700	2000	1600
Lucas	2900	3800	3800	2900	3300	2600	2800
Iohannes	2300	1800	*om.*	2000	1800	2700	2300

Ex his colligimus numeros codicis Armachani (D) a Graeco fonte deriuatos esse; quod cum aliis indiciis doctrinae Graecae in hoc codice apparentibus satis congruit. Numeri uero Alcuiniani, cum in Mattheo et Marco cum Graecis fere concordent, in Luca et Iohanne diuersam traditionem ostendunt. In Luca numerus 3,800 recte stare non potest. Forsan lapsu scribae pro 2,800 positus est, forsan pro 3,300 ut in Indiculo Cheltoniano. In Iohanne certior est mensura.

[1] Uide praesertim Car. Graux *Revue de Philologie N. S.* ii. 97–143, 1878, J. Rendel Harris *American Journal of Philology*, 1883, Th. Zahn *Gesch. des Nt. Kanons* II Bd. p. 384 seq., 1890, W. Sanday *The Cheltenham lists of the Canonical Books of the Old and New Testaments* (in *Studia Biblica et Ecclesiastica* III, pp. 217 seq., 1891), S. Berger *Histoire de la Vulgate* pp. 316 seq., 363 seq.; cf. etiam E. M. Thompson *Handbook of Greek and Latin Palaeography* pp. 78 seq., 1893.

[2] *Zur lateinischen Stichometrie* in *Hermes* tom. xxi. pp. 142–156. Indiculus ille etiam a Sanday p. 222 etc., et Zahn p. 143 etc. typis descriptus est.

Si enim duos stichos in unoquoque uersu hodierno numeremus (quod ueritatem rerum satis repraesentat si syllabas potius quam litteras computemus), Iohannes habet stichos 1,756, qui numerus non multum distat ab Alciuniano 1,800.

3. De sectionibus Ammonianis in euangeliis.

Canonum tabulas supra (pp. 7–10) ex Tischendorfii editione typis mandauimus; et sectiones Ammonii in margine Euangeliorum perpetuo citauimus.

Hic uero numeros tantum ultimos damus qui unicuique Euangelio in margine adponuntur, uel in canonum tabulis repraesentantur; saepe enim accidit ut Codices aut folia priora in quibus sine dubio erant canonum tabulae, aut folia ultima cuiusuis Euangelii, e. g. Marci uel Iohannis, perdiderint; ita ut ultimi sectionum numeri in eo Codice reperiantur in quo tabulae desint; uel ex tabulis numeros colligere possimus ubi ultimum Euangelii folium ereptum sit.

			in Mattheo	in Marco	in Luca	in Iohanne
A	habet	sectiones	355	233	342	232
B	,,	,,	355	232	342	232
ƐF	,,	,,	354	227	342	232
C	,,	,,	355	235	342	232
D	,,	,,	(355)	(233)	(342)	(232)
E	,,	,,	354	(232)	342	229
ƎP	,,	,,	355	234	342	232
F	,,	,,	355	234	342	232
G	,,	,,	355	233	342	231
H	,,	,,	355	233	342	232 (*lapsu* 221 *scriptum est*)
Θ	,,	,,	355	233	342	232
I	,,	,,	355	234	342	232
K	,,	,,	355	235	343	232
M	,,	,,	364	237	345	237
MT	,,	,,	(355)	(235)	(342)	(232)
O	,,	,,	354	234	341	*def.*
Q	,,	,,	(355)	*legi non potest*	(342)	(232)
T	,,	,,	355	234	342	232
V	,,	,,	356	234	342	274
X	,,	,,	355	233	342	232
Y	,,	,,	355	233	342	232
Z	,,	,,	355	234	342	232

LWR neque sectionum numeros neque canonum tabulas habent.

IMO tabulas canonum ad initium euangeliorum aut non habent aut perdiderunt; sed sectiones per euangelia in margine adnumerantur.

DMTQ contra sectionum numeris in margine euangeliorum carent, tabulas autem canonum ad initium scriptas habent; numeri ergo lunulis includuntur.

De codice C in Marco uide p. 188; dubium uidetur utrum 235 an 234 sectiones numerandae sint.

Item notandum est canonum tabulas euangeliis praepositas non semper cum numeris in margine perpetuo scriptis consentire; e. g.:—

ƐF in tabulis Mattheo tribuit 355 sectiones, Marco 233, Iohanni 233.

E in canonum tabulis Mattheo tribuit 355 sectiones, Iohanni 232; porro cum deficit codex a Mc. vi. 56 ad finem euangelii, numerum 232 ex tabulis praecedentibus inseruimus.

H in tabulis tribuit Marco 231 sectiones, Iohanni 235; in margine euangelii Iohannis ultimus numerus debet esse 232 ut uidetur ex numero praecedenti; scriba lapsu 221 posuit.

V in tabulis canonum tribuit Mattheo 354 sectiones, Iohanni 232; numerus igitur marginis 274 ex lapsu scribae ortus uidetur.

Z in tabulis tribuit Marco 238 sectiones.

Hi numeri Graecis numeris satis accurate respondent, qui sunt in codicibus plurimis

in Mattheo	in Marco	in Luca	in Iohanne
355	233	342	232

uariant autem in Marco et Luca, ubi sunt in pluribus codicibus sectiones 236 usque ad 241 in Marco (uide supra p. 188) et 348 in Luca[1]. In euangeliis Syriacis multo plures sectiones numerantur[2], scilicet

in Mattheo	in Marco	in Luca	in Iohanne
426	290	402	271

Solus codex noster M numerandi rationem sibi propriam habet, a rationibus Hieronymiana, Graeca, et Syriaca diuersam; nec diuersitas numerorum ex mera incuria uel ignorantia scribae Graecarum litterarum significationem nescientis orta uidetur, sed ex computatione sectionum ab auctore quodam confecta, quae hic illic a codicibus reliquis diuersa fuerit et sectiones breuiores in unoquoque Euangelio fecerit, ideoque plures numerauerit. Exempla damus pauca ex Mattheo et Marco :—

In Mattheo	cap.	v. 1	est sectio	25	=	24	in	reliquis	codd.
„	„	x. 1	„	81	=	79		„	„
„	„	xxi. 1	„	210	=	206		„	„
„	„	xxvi. 1	„	276	=	274		„	„
„	„	xxvii. 1	„	321	=	317		„	„
„	„	xxviii. 1	„	359	=	352		„	„
In Marco	cap.	vi. 1	„	54	=	51		„	„
„	„	ix. 1	„	89	=	87		„	„
„	„	xii. 1	„	127	=	128		„	„
„	„	xiii. 3	„	137	=	138		„	„
„	„	xiv. 1	„	154	=	156		„	„
„	„	xv. 1	„	197	=	198		„	„
„	„	xvi. 1	„	232	=	230		„	„

[1] Uide Burgon *Last Twelve Verses of St. Mark*, pp. 309–311, et Scrivener, *Introduction*, uol. i. pp. 59 seq.

[2] Uide Gwilliam 'The Ammonian Sections . . . in the Syriac Tetraevangelium' in *Studia Bibl. et Eccl.* II, p. 246.

CAP. VIII. EMENDANDA, CORRIGENDA ET ADDENDA.

HIC consulto omittimus preli uitia (numero quidem pauca) quae per se clara sunt, sicut punctum ; pro : (*e.g. p.* 11 *not. ad l.* 15 *pro* ABC ; *lege* ABC :) etc., v pro u (*e.g. Mt.* i. 25 *pro* uocavit *lege* uocauit), litteras rectas pro inclinatis (*e.g. ad Mt.* v. 24 *pro* Iren. *lege Iren.*), inclinatas pro rectis (*e.g. ad Lc.* xxiii. 15 *sc. cod. lege sc.* cod.); item lectiones codicum ff_2 et *l* (de quibus uide pp. 672–3) ibi tantum citauimus ubi a lectione textus nostri dissentiant. In euangeliis addenda et emendanda ad notulas spectant si '*in textu*,' uel tale quid, non adponatur.

In his correctionibus et addendis plura debemus amicis humanissimis S. Berger, J. H. Bernard, Joh. Lupton, P. Corssen (cuius apparatu critico in tractatu suo 'Monarchianische Prologe z. d. vier Evangelien,' Lips. 1896 usi sumus), E. von Dobschütz etc. etc.

p. viii *l.* 22 ii. 15 *lege* II. XV. *p.* xi Codex *Armachanus* (D) scriptus fuit, teste uiro doct. C. Graves, anno 812, uide Berger *Hist. de la Vulg.* p. 32. *p.* xii *l.* 39 *lege* Pragam. *p.* xxiv *ad* Ioh. ix. *lege* 1 *om.* Iesus ; 2 *eius pr.* *p.* xxvi Mus. Brit. Reg. I, D. ix ; *add.* saec. X. *p.* xxxii *l.* 10 *Ser. lege Scr.* *p.* xxxvi *ad* Mt. x. 14 + in testimonium eorum Y (*non* Z). *p.* xxxviii *not.* * *l.* 4 *lege* duobus aut tribus. *p.* 1. *l.* 3 *lege aur.*, *l.* 6 *lege* ut fuerant (*p.* 3). *p.* 14 *ad Subscr. l.* 3 *post praefationem* : *adde* Z. *p.* 15. *l.* 2 *in serie codicum post* MT *adde* Q, *et l.* 8 *dele* Q ; *praefationem Matthei e codice Kenanensi* (Q) *typis mandauimus p.* 273. *not. ad l.* 1 **ponitur** + ita *et* BΘ. *ad l.* 2 **ad dominum** D𝔓 (*dele* E). *ad l.* 3 circumcisione Z* ; *ita Corssen et, ut nunc credo, recte ; sed forsan stat lineola super* -ne. *ad l.* 4 **cuius** *om.* AC (*dele* B). partibus HY. **christus** *sine addit. et* H. *p.* 16 *ad l.* 1 ac reddendi *et* BHZ. *ad l.* 3 **ad christum** *lege* V *pro* Y. **decursam** *et* Θ[2] ; decursum Θ*. *ad l.* 5 *add.* aetiam E. *ad l.* 8 *post* A *adde similiter* E. *ad l.* 10 in patris H *adde* patris E. *ad l.* 11 utille DE. *ad l.* 12 **est** *et* H *ad l.* 14 **id in eo in quo** : *adde* quo *tantum* Y ; *infra* apraehensi E. *p.* 17 *ad l.* 2 *om.* **esse** *et* H. *p.* 18 X *habet capp.* (= BHΘJT) XII–XXVIII ; *desunt capp.* I–XII. *p.* 19 J (*breues*) : *ante* I. Natus est *etc.*, *adde* Initium euangelii secundum Matthaeum. *p.* 22 *col.* III, *l.* 5 *lege* quaerendum. *p.* 24 *col.* II, *cap.* VIII *lege* gerassenorum. *p.* 29 *Capitula in sexta columna impleuimus p.* 674. *p.* 32 *col.* III, *not. ad cap.* XVIII *lege* docet. *p.* 38 *col.* II, *cap.* XXVII. iii *lege* auriculam ; *col.* III. *Subscr.* explicuerunt X. *p.* 39 *col.* IV, *cap.* LXXIIII *lege* dicit. *p.* 40 *Series generationum ex Luca et Genesi habetur et in codice Sangallensi* 11, *saec.* viii.

Mt. i. 12, 13 eliacim *Tisch.* 14, 15 mathan *bis* ERTWℌ𝔖ℭ. 17 **quattuordecim** *codd. plerique et* 𝔖ℭ, quatuord. 𝔊ℌ. 20 paruit *et Tisch.* 23 inmanuhel J, *adde* inmanuel *d et* ενμανουηλ D.
— ii. 1 iuda 𝔖 (*non* iudae). 5 iudæ ℭ (*non* iudę). 17 **hieremiam** Θ (*dele* ?). 21 (B. *def.*) *lege* (B *def.*). 23 nazaraeus *Tisch.*
— iii. 2 poen. CDJ *vg.* appropinquauit *et Tisch.* 4 camillorum R, *cf.* καμηλλου D. tzonam D ; 10 harborum C ; arboris 𝔖. 11 **uos baptizo** *cum gr.* ℵB 1. 33. 209 ; > b. uos DERTY *vg. cum gr. plur.* 11, 12 igne *bis* 𝔖. 13 *dele* , *post vg.*

Mt. iv. 1 temptaretur *et Tisch.* 5 adsumit *l*; perfectum habet l^c.* 7 *post* ϛ *adde* ℭ. *post* C(E)FMW *adde* 𝔓𝔖. 8 παραλαμβάνει. 10 **est enim** *et* g_1 *l; om.* **enim** *et k. In textu inc. u.* 14 **ut impl.** 15 *om.* **terra** AY (*non* F). **galilaeae**; *testimonia Graecorum lapsu inuertimus*; Γαλιλαίας *habent* D*L: -*αία gr. plur. et k* (*non* ff_1).

— v. 24 *lege* T*X^cY; adan Q. **offers** l^c, offeres *l**, aufer g^*_1, auferes g^c_1. 28 quia DELR *vg.* 39 dextra COX*Z (*non* R). 46 diligitis *vg.* (*non* -**atis**).

— vi. 7 + faciunt *et* 𝔖. 9 + patrem H^cΘ* (*dele* ?). 13 > nos inducas EƎPHL *vg. om.* amen *l.* 16 exterminant *et vg.* 19 demollitur R; + uel demoliuntur Θ^{mg}. 22 + tui *l.* 23 ipsae tenebrae *l.* 25 corpus plus est q. u. *l.* 26 plures estis g_1 (*non* g_2) *l.* 30. si enim ϛ𝔖. 33 ergo DEQR *vg.*

— vii. 10 petit *l.* 19 excidetur . . . mittetur *l.* 25 irruerunt *l.* 29 + et *l. om.* **eorum** 𝔖.

— viii. 9 (*non f*) *lege* (*non f l*). **alio** *et* ƎP. 12 **ibi** *codd. pl. et* ϛ𝔓ℭ. 13 in illa hora 𝔓𝔖ℭ (*pro vg.*) *l.* 26 imperauit *et c l.* 30 pascentium *k.* 33 + haec Eϛ𝔖.

— ix. 3 + quis potest *etc. l* (= D).

— x. 4 *om.* et *l.* 12 *dele multis.* 13 ueniet *l.* .reuertetur *l.* 14 > de ciu. uel de domo Θ*. *post* ℵ *adde* 13. 346. 556. 18 **et ad praes. et ad reges** M (*non* 𝔐). 23 *post* DΔ *adde* 13. 123. 346 556. 25 seruo *l.* beelzebul *l. In textu inc. u.* 27 **Quod dico,** 28 **et nolite.** 28 *om.* **et** *ante* **an. et c.** *l.* in gehenna l^c. 35 filium *l.*

— xi. 4 **audistis et uidistis** *f* ff_1 *l q*, audistis et uidetis *a d*, auditis et uidetis *b c k.* 14 scire *l.* 20, 21 poen. *vg.* 21 *adde* χοροζαΐν D.

— xii. 2 **uidentes** + illos *et* ff_2. 15 **secessit** *et* ƎP. 35 cordis *f** (*dele* ff_2; *recte Belsheim ut saepius contra Calmet, quem in Mattheo secuti eramus*). 45 *om.* **secum** E *f* ff_1 (*non* g_1). 48 ipse *l.* **et qui sunt**: aut ff_2 (*recte Belsh*). 49 + suos *l.*

— xiii. 5 habebat *l.* 14 ut *l.* adimpleretur *l.* **dicens** 𝔓; dicentis 𝔖ℭ *l.* 15 > uid. oculis R *vg.* *d* ff_2 *q* δ. 17 *om.* **quippe** *l.* 27 patrisfam. *uno uerbo et* 𝔖. 30 simul crescere *legunt d Tyconius.* 33 + dicens *l.* 35 *post* 253 *adde* 346. 556. 43 eorum; *lege* p. eorum *et adde l.* 47 + piscium *l.*

— xiv. 12 **corpus** + eius ℭ. nunciauerunt W𝔖ℭ. 14 illis *a b c* g_1 *h l* (*non* ff_2). 19 turbas JV g_2.

— xv. 5 *om.* **est** J *b d* δ. 9 *post Erasm. dele* ff_2. + et *l.* 22 **dicens ei** ff_2; *om.* **ei** *l.* 34 > habetis panes *vg.* 38 **quattuor** 𝔖ℭ; quatuor ϛ𝔓.

— xvi. 1 *pro* 3, 4 *lege* 2, 3. 2 Y^{scr} *lege* y^{scr}. + cras *et* 𝔐. 3 **caelum** + hyprocite (*sic*) ff_2. **potestis** *dele* Θ*?; *et* + scire Θ (*non* Θ^c). 9 quinque milia *l*; et q. milia ff_1 (*non* ff_2). *pro* + **milium** + *lege* † **milium** †. 9, 10. *cod. Sangallensis* 1395 (*teste Berger*) *habet* **quinque milium** *et* **quattuor milium.** 10 et quattuor milium B (*non* in qu. milia); q. milia *l.* 15 + iesus *l.* 17 *Testimonia Graecorum lapsu inuertimus*; *om.* αὐτῷ D; *habent* αὐτῷ *gr. fere omn.* bariona 𝔖. 18 > tibi dico J *b e f* g_1. inferni ff_2 *l.* 21 ostenderet ff_2. oportet *l.*

— xvii. 4 *om.* **et** *pr.* 𝔖ℭ. 5 conplacui *l.* 22 c. a. regrederetur ipse *e*; *adde* ἀναστρεφομένων *gr. plur.*

— xviii. 7 **homini** + illi *l.* 8 abscinde 𝔖. 9 cum uno oculo *l.* 10 + qui credunt in me (*non* > in me cred.) ff_2 g_1. 15 es *l.* 16 > uel trium testium *l.* 19 quamcūque (*non* -mque) 𝔖ℭ.

— xix. 10 **homini** Θ^c *l*, hominis Θ*; uiri ff_2. uxore *l.* 12 eunuchizauerunt Θ (*non* **castrau.**) *l.* 25 + timebant *et* E.

— xx. 15 de rem meam O*. 28 *Extat tantum in* D *adde et* Φ (*Beratino*).

— xxi. 4 *incipit rursus* D (*non* O). 21 **tolle** + te *l.* 26 habebant *l.* 29 uinam *lege* uineam. 30 *post* 346 *adde* 556; *in textu inc. u.* 30 **accedens autem.** 31 **primus** Z^4; nouissimus *l.* praecedent *l.* 32 poenit. *vg.* (*non* poenet.) 33 turrim *vg.*

— xxii. 17 censum dare ff_2. 34 + ad eum ff_2 (*non* + aduersus eum). 37 *adde* ex . . ex . . in *l.* 43 *pro pluribus lege* LZ 1. 33. *al.* 5.

— xxiii. 4 enim J (*non* I). 6 enim *l.* 9 > est enim *vg. in textu Brixiano inc. u.* 14 *post* exaltabitur *u.* 13 *post* damnationem. 14 *Legimensis*; *lege Legionensis. Uersum* 14 *habet l.* quoniam QR *b c* ff_2 *l*; *et l legit* domus, oratione longa or., > acc. ampl. 16 **in auro** *et* I; in aurum *et* J. 18 **in altari** (*et* 20) I. **quicumque** (*sic*) I. 21 qui habitat I. 23 hypochritae 𝔖. qui I. mentham 𝔖ℭ. 24 gluttientes I. 25 **pleni sunt**: *post* E *adde* (plena). 27, 28 a foris 𝔖. 34 **persequemini** I. 38 relinquetur I *l.*

— xxiv. 3 **disicipuli** (*sine add.*) I. 7 terraemotus *uno ductu* DJ *vg.* 9 **in tribulationem** I. 26 penetrabilibus *l.* 36 *l non habet* neque filius. 44 paterfamilias J *vg.* 50 *post* hebriis C *adde* aebriis Θ.

— xxv. 11 + autem ff_2. uenerunt *l.* 20 optulit I. 21 > bone serue I. super multa I. 22 > mihi tradidisti CDEIRT^c (*spatium longius ante* C *ex incuria typographorum est*). 23 **serue bone** I; > bone serue *l.* 24 es (*om.* **et**) I. 44 **respondebunt** + ei I. 45 *post* fratribus meis *adde* minimis.

Mt. xxvi. 1 *lege* E* (*sed exp.*), *cf.* r r_2. 7 infudit ff_2. 13 ipsius ff_2. 14 dicitur *l.* 24 tradetur *l.* 33 et si DJ *vg.* 36 **gethsemani** I *l*, gedsamani ff_2. 39 pater mi *l.* uerumtamen 𝔖. 40 I^{mg}: *lege* I*. 45 traditur ff_2. 50 '*cum c ff_2 cor. uat. mg.*': *dele ff_2. Deinde* > ad quod. u. am. *usque ad* '*cor. uat. mg.*' *post* '*Reuisio Anglicana* A. D. 1881' *ponenda sunt.* 55 *q* + δ: *lege q r d.* 61 reaedificare I. 75 *ad* **plorauit amare** *lege* (ff_2 *h*) *l q.*

— xxvii. 3 est ff_2. 8 + hoc est ff_2 *l.* 9 tunc (*om.* **et**) I. 17, 20, 21, 26 barabbam 𝔖. 17 *om.* **an iesum** H^1. 20 **principes** I. 28 *addit et q de ueste purpurea.* 31 chlamyde 𝔖ℭ; chlamydem 𝔗𝔇. 37 **ihs**: *om.* DEℨ^{mg} *etc.* deorum: *lege* iudeorum. 40 **dicentes** *sine add.*: *adde f* ff_1 *et gr.* ℵABL *etc.*; + ua *etc.*: *adde cum uett. plur. et gr.* DMΔ *al pauc.* **templum** + dei *etc.*: *post q adde contra graec.* 41 pharisaeis *et c h r* r_2. 43 si confidet *l.* *pro cum graeco lege cum graecis* AΔΔΠ *etc.*; *et infra lege* nunc si uult eum X^cℭ (nunc, si uult, eum) *cum gr.* ℵBL 33, nunc eum si uult 𝔇𝔖 ff_1 *etc.* 46 lammasabacthani *uno ductu et* 𝔖. zapthani ff_2.

— xxviii. 3 uestimenta *l.* 7 ecce dixi *l.* 20 **saeculi** *sine add.* I. *Subscr. post* K *adde* (+ v̄· ii̅· dcc). *post* V *lege* (*abbreu. et* + hab̄ uers̄ ii̅ dcc). *ad finem nihil habet et* I.

p. 171 *Praefatio continetur in* I, *qui habet inscr.* incip̄ praefatio euang̅ secund marc̄: dō gratias: *not. ad l.* 2 fungens *in ras. scr.* H^c. sacerdotiu Θ*: *legit Corssen* -io. *ad l.* 3 scribsit I. quod *et* Y. *ad l.* 5 lectionis *dele* H^c. praedistinatum I. *ad l.* 6 enuntiantis I. *p.* 172 *ad l.* 1 carnem *et* V. *om.* **et** I. + in omnia I. *ad l.* 2 aeuangeliae E. ut si quis Θ; ut qui *et* I. *ad l.* 3 et ihu I. *ad l.* 4 uaticinantur *lege uaticinantur.* **denique** + et I. *ad l.* 5 intrasset I. dūm Q *lege* dn̄m Q. *ad l.* 6 exprimens: *adde* in expr. I. *ad l.* 8 *adde* ut instruens H^c. *ad l.* 9 **conpingens** I. autoritatem I facti *et* Y. *ad l.* 9–10 perficiendi operis I. *ad l.* 10 policem I. *p.* 173 *in textu l.* 1 *lege* **praedestinata.** *not. ad l.* 1 praedistinata I. *ad l.* 3 nam + et *et* V. *ad l.* 4–5 > in carne dom. I. *ad l.* 5 in nos I *ad l.* 6 exortationis I. *Subscr. nihil habet* I.

p. 174 *Capitula in Marcum exstant in* I = J (*breues*) OX *Par. Lat.* 10438. *ad Inscr. lege* inc̄ capituli Z (*capitula desunt*), incipiunt capitula IX. *col.* III, *ad cap.* I et uictu et habitu I. *ad cap.* II > inm. sp. I: *incipit cap.* II **socrum petri** I. non est I. *p.* 176 *col.* III, *ad cap.* III > spicas uellunt I. *ad cap.* IIII. sedat I. homine I. *p.* 177 *col.* IV, *ad cap.* VIIII *dele* R. *p.* 178 *col.* III, *ad cap.* VI regressis apostolis I. *p.* 180 *col.* III, *ad cap.* VII, I *legit* caueri. petrum. > non eici posse sp. imm. *p.* 182 *col.* III, *ad cap.* VIII–X, I *legit* + nisi ob forn. *om.* in *ante* **regn.** euentura. et de den. *p.* 184 *col.* III, *ad cap.* X quaedam I (*pro* **quendam**). XII et caeteris mand. I (= X). **cetera**: ceteris J. *p.* 186 *Subscr.* expliciunt capitula secundum marcum I. *p.* 189 *Inscr.* incipit euangelium secundum marcum I; *post* X *adde* (+ deo gratias).

Mc. i. 2 **in es. proph.** *et c.* 3 dī nostri *et d r.* 5 **egrediebatur**: *adde vg. a d.* **hierosolymitae** I. 6 indutus M ff_2. 7 *om.* **procumb.** *et d r.* 8 babtizaui ℨPLR (*dele* D); baptizo ff_2. in aquam G* ff_2. 9 galileae 𝔖. 11 de caelo G*X*. 12 illum EG^2. 15 adimpleta M ff_2. 24 + te ff_2. *De lectione* qui es *confer Ioh.* i. 19 M *a*, 22 ℨ^c T *q**, viii. 25 *a*. 29 *lege* ἐξελθόντες. 31 apprehensa *et vg.* *in textu* **et ministrabat eis.** 33 conueniebat *et r*, *cf.* erat conueniens *q.* 36 κατεδίωξεν ℵBMU *etc.*, -αν ACDLΓΔΘ^{f}Π *etc.*

— ii. 4 accedere *et d.* 15 **qui et** ff_2. 19 sponsi ff_2. 22 disrumpit ff_2. 24 + eis ff_2.

— iii. 5 νεκρωσει *legitur in* D^{gr}; *lapsu omisit Tisch.* 15 ualetudines *et b c*, -nem *e i.* 18 lebbeum *ff*, *lege* ff_2. 26 semetipsum *uno uerbo vg.*: *item ff_2 habet* super regnum (*om.* se).

— iv. 15 auferet ff_2. 20 sexagensimum CG. 21 *in textu*: *inc. u.* 21 **Et dicebat.** 29 et cum pr. fructus (*om.* **se**) ℭ ff_2 *l.* 33 *in textu*: **pr ut** *lege* **prout.**

— v. 2 **exeunti ei** *adde* exienti ei *q.* 14 nunciau. W𝔖ℭ. *in textu* [9] **et non** *lege* [19] **et non.** 19 ihs uero ff_2. 38 *post* ἐθεώρει *adde* D.

— vi. 4 *lege om.* M *cum gr.* ℵ* *c e r.* 52 **intellexerant** ff_2. 53 gennasereth Θ.

— vii. 13 + stultam ff_2. 21 *om.* **homicidia** G. 33 et adprae. *lege et* adprae. 34 eppheta *et* ff_2.

— viii. 9, 20 quatuor 𝔗𝔇 (*non* 𝔖). 20 *pone* βηθαναν D *gr.* 262 *etc. post* bethsaidam QW *vg. uersu* 22. 23 apprehensa *vg.* 34 post me uenire *l* (*non i*).

— ix. 9. praecipit ℨPLQR. 15 *post O. L. Bibl. Texts*, II. *p.* [illegible] *H. Chase* '*The Syriac Element in Codex Bezae*,' *p.* 38 (1893). 24 *lege* lachrymis 𝔗[illegible] [illegible]emdam *et* 𝔖. 49 omnis enim uictima sale salietur ff_2 = *b* (*i*).

— x. 9 iunxit *lege* **iunxit.** coniunxit *d.* 17 *gr.* 13. 69 *etc.*: *lege gr.* D 13. 69 *etc.* 20 + illi ff_2. 30 + accipiet M (*non* M).

— xi. 1 adpropinquaret ff_2^c. 26 *lege Totum uersum om.* L *cum* g_2 *k l et gr.* ℵBLSΔ *min.* 31 + nobis ff_2.

— xii. 11 ff_2 (*teste Berger*) *legit* admirabilis (= *k*). 14 *om.* **dabimus** *et k.* 39 atedris T: *lege* catedris T. discubitos ff_2. coenis *vg.* 40 *lege fere cum uett. a b* ff_2 *i q r.*

— xiii. 2 *post* alium ut *k adde* illud ff_2. 3 **in montem** ff_2.

Mc. xiv. 20 > inting. mecum manum *ff₂*. 32 gedsam. *ff₂*. 35 *Post hunc uersum tota pagina uacat in* M*; *corrector saec.* ix *quae deerant suppleuit* (*i.e. usque ad* **auriculam** *u.* 47). 43 gla. et fust. a principibus sac. missi *ff₂*. 44 **ducite caute** *om. l.* 54 *pro* (*contra graecum*) *lege* (*cum gr.* D 1. 209. 345). usque + intus (*c*) *ff₂ q r aur.* 61 **benedicti** *ff₂* (*om.* dei).
— xv. 4 quidquam *et* 𝔖. 27 zoathan : *lege* zoatham. 29 destrues *ff₂*. + dei *et* 𝔖. 34 la *ff₂* (*non* **lama**). zapmathani *ff₂*. 39 emissitset *ff₂* (*i. e.* emissit* *ut uidetur*, emississet *cor.*). 44 uocans *ff₂*.
— xvi. 10, 13 nunc. *et* 𝔖. 14 eis 𝔓, iis 𝔊𝔖𝔆. *exemplaribu* : *lege exemplaribus.* 19 + iesus *ff₂*. *Subscr.* X = B𝔓 *etc.*

p. 269 *not. ad l.* 1 **natione** I. *om.* **syrus** B. *ad l.* 2 passionem *et* V. *ad l.* 3 LXXIIII *et* V. *ad l.* 4 **scripta** *et* BI. *ad l.* 8 > lab. fuit I *et* BΘV *teste Corssen.* grecis I. *p.* 270 *ad l.* 1 **carnem** V. manifesta humanitas IZ. nec HΘ. **intenti** I *non autem* ΘV *teste Corssen. ad l.* 2 ne uel I *et* BΘ *teste C. ad l.* 4 praesumpta I. *ad l.* 6 *om.* et I *et* BΘ* *teste C.* *p.* 271 *ad l.* 1 et IO. perditionis B*Θ *teste C. ad l.* 4 sciens BI. *ad l.* 5 uitauimus HI *et* Θ *teste C.* *ad l.* 6 *om.* **demonstrare** I. *ad l.* 7 prodesse I. *ad Subscr. lege* explicit argumentum secundum lucam 𝔓 (*non* B).

p. 274 *Capitula exstant in* I = BΘJ (*breues*) OX *Par. Lat.* 10438 : *Inscr.* incipiunt capitula I = XY. *col.* III, *ad cap.* I **zach.** + uiso *Thom.* (*non* BΘ). *p.* 278 *col.* III, *ad cap.* V lectum *lapsu* IX. *p.* 279 *col.* IV *in capite* D𝔓QR *aur.*: *lege* D𝔓GQ *aur.* *p.* 280 *col.* III, *ad cap.* V elegit BIO. *p.* 294 *col.* III, *cap.* XV *adde* fatuatum I. *p.* 299 *col.* IV, *ad cap.* LX *pro* LV *coniungit* 𝔓: *lege* LXV *coniungit* 𝔓. *p.* 304 *col.* III, *ad cap.* XX *post* et cetera J *adde* ; + amen I. *Subscriptio deest in* I ; *habet* explicuerunt brebes inc. ipse liber X. *p.* 307 I *habet lacunam et* vii. 44–ix. 48 ; J *sine lacuna exstat* ; Q *habet lacunam* xii. 6–18. *Inscr.* X = 𝔓JK *etc.*

Lc. i. 7 helisabeth 𝔈CO. 9 forte ex. *d* (accidit) *Tisch.* 11 supplicationis *e gat.* 15 *lege* σίκερα. 39 montanam *et a d.* 50 *psalterii*). 70 *Cf. Chase* '*Syriac elt. in Cod. Bezae*,' *p.* 41 ; *item c e l habent* proph. su. *uel* su. proph.
— ii. 14 excelsis *cf. cap.* A–Y *p.* 274. 18 *om.* et *sec. et d e.* 33 **pater eius et m.** *d* (*non f*). 37 quatuor 𝔓*LP 𝔊𝔓 (*pro vg.*) 48 + eum *a d f Bentl.*
— iii. 1 tethra. L *i.e.* tethracha L. 17 igne 𝔖. 23 putaretur *et cod. Uniu. Cant.* Kk. I. 24.
— iv. 7 **si** + procidens 𝔖 (= G *etc.*). 35 illud K (*non* A).
— v. 3 nauim *et* 𝔖. 11 *adde* **illum** : eum *vg.* 13 + iesus V𝔖. 16 solitudine *e.* 19 ascendentes J *c* δ. 21 *in textu lege* **pharisaei** : *in textu Brixiano* nisi solus deus.
— vi. 1 *post* secundoprimum') *adde* : *deinde pone* '*Deficit* B *ad u.* 16,' *post u.* 4. 9 + at illi tacebant F *d* (tacuerunt) *cum* D^{gr}. 20 caelorum *c f* (*non c e*). 21 *legit* tairabuntur G. 39 parabolam *a c d.* 48, 49 super 𝔓𝔆 (*non* 𝔖) *ter.*
— vii. 13 ei *a d* (illi). 14 iuuenis *d* (*bis repet.*) *e.* 16 > uisitauit deus *et d e ff₂* ; *l* = *c.* 28 *om.* profeta *et c e ff₂ l.*
— viii. 1 **ciuitatem et castellum** *et* 𝔈. 4 properarent δ (*pro* properant). 12 hi sunt qui aud. *f non* (*f*). 13 qui autem *et d.* **qui** *tert. et* 𝔈 ; *item* 𝔆 *habet* **qui** *et* 𝔖 quia. 42 *post* **turbis** *dele* δ. *cf.* turba [premeb]at (*dele* a). *in textu u.* 50 *inc.* **iesus autem.** 51 *post* '*cum ord. graeco*' *adde et d e.*
— ix. 12 edulium δ. 22 interfici *a c e.* post triduum *c e.* 23 *om.* **cotidie** *et q.* 30 elias OT *vg.* 33 + hic W *d l r et* + ὧδε D^{gr}. 42 adlisit *a d*, coll. *c e.* 52 nuncios W𝔖. 58 **caput** *sine add. et* 𝔈. 60 **uade** + et 𝔓𝔊𝔖𝔆. annuncia *vg.*
— x. 11 + in uos E *f l.* 20 (*non a*) *lege* (*non d*). 23 + seorsum *f q* δ *cum gr.* (*exc.* D). 31 *Turic. pro Turis. Geneuensi*, *et Beza.* 38 > nomine m. *et d.*
— xi. 7 *om.* **mei** XZ *b c d ff₂ i l q r.* 15 $a_2{}^c$ (expellere) *d r.* 26 *om* **et** *ad init. et f.* 28 quippe enim F (*et fere Dunelm.* A. ii. 16). 33 (*sed forsan ex Mattheo est*) *lege* (*sed forsan ex Diatessaro est*, *cf. Aphraat. Wr. p.* 14). 37 + domum R *aur cf.* καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Φ. ἀνεκλίθη 13. 69. 124. 346. 556. 42, 52 qui *et* 𝔖. 43 **quia** *et* 𝔈 *l.* 47 nam patres *a* (*non b*).
— xii. 1 + primum *et a.* *in textu u.* 31 *inc.* **uerum tamen.** 47 (+ se 𝔊𝔖 *cor. uat.**). 48 *distinguit* 𝔖 digna, plagis uap. pauc. 52 in duos *vg.* (*pro* 𝔊). 53 *post* **diuidentur** *distinguit et* 𝔖. 58 *lege* κατασύρῃ.
— xiii. 2 > fuerunt pecc. *et a b c.* 8 cophinam stercoris *cf. cap.* J *in Lc. p.* 293. 17 *om.* **omnes** *et* D^{gr}. 21 *om.* **totum** *a a₂**. 23 salui fiunt *i*^{c}. 31 uul (*ante* te) DOR.
— xiv. 5 *post p.* 63 *adde punctum.* *in textu inc. u.* 7 **Dicebat autem.** 23 *in textu lege* **saepes.** 28 nonne 𝔖.
— xvi. 7 κόρους) *lege* (κόρους) lit. D𝔊𝔓 (*non vg.*). 20 vulceribus *lapsu* 𝔖. 22 *lege* et sep. est in inferno (-num *m*) et el. J *m.*
— xvii. *in textu inc. u.* 5 **Et dixerunt.** 7 dic. illi. Statim tr. 𝔊𝔖𝔆 *etc.* 20 ueniet *sec.* 𝔊𝔓𝔖. 33 ζωογονησει *lege* ζωογονησαι. 36 resp. autem *b q.*

Lc. xviii. 3 quedam D; *om. de.* 5 suggilet 𝔖 (=O). 10 ascendebant 𝔊𝔥𝔖. 25 *q r cum gr.* (*exc.* D). 33 > tertia die *vg.*
— xix. 8 fraudaui G *a e f ff₂ s.* 21 *cum gr.* D. 33 *om.* F *c ff₂ i l r.* 37 **discentium** *habetur in* δ (*non d*).
— xx. *lege* 2 *pro* 6 *ante* **et aiunt dic.** 7 t erasa: *lege* t *erasa.* 35 *lege a d e i r* δ.
— xxi. 9 praelia 𝔊ℭ (*dele* 𝔖). 34 quando *a*, ne quando *d.* sollicitudinibus *a e.*
— xxii. 5 > illi pecc. D *de.* 6 *dele Uniu. Cant.* Kk. I. 24 *et.* 10 + quidam 𝔊𝔖ℭ. 20 noui testamenti in s. m. EO *c* (sanguinis mei) *r.* 27 *lege* (*non b f q* δ). 30 mensa mea E; + et *b q.* 36 *pro sch. et har. non pes.*: *lege pes. et hier. non har.* 49 cum autem uiderent *c.* *in textu inc.* 57 **at ille,** 58 **Et post,** 59 **et interuallo,** 60 **et ait.**
— xxiii. 2 *lege* φόρους διδόναι. 8 cup. uid. eum Θ *c cum gr. etc.* 15 *lege Mediol. Ambr.* I. 61 *sup.* (+ illum *cor. m. p.*) *Bern.* 671 *habet* rem. enim eum ad nos *etc.*; *item* Q *habet* in alio sic remissit eum ad uos nam remissi uos ad illum, *ut resciuimus ex amico J. H. Bernard.* 16 castigatum *a.* 37 *lege Mediol. Ambr.* I. 61 *sup*². 40 alius *a c d r.* qui 𝔊𝔖. G *legit* apropinquauit. 53 *r legit* in syndone (*non* in sindone).
— xxiv. 1 αὐταῖς (*non* αὐτοῖς). 12 *dele* ℵ*, *et post gr. plur. adde* κείμενα μόνα. *habet e* LXXVIIII *in textu.* 27 de ipso FG *etc.*: *lege* se ipso FG *etc.* 32 + nobis *et d.* 38 *adde* cor uestrum *d.* 39 *gat et gr.* (*exc.* L *min*). 42 *lege* ℵABDLΠ. *om.* **mellis** *et l q.*

p. 485 *Inscr.* E *habet* incipit prefatio secundum iohannem, *et* K *habet* euangl̃o (*non* euangl̃m); X *habet* Inc̃. sẽcd. Iohanne Inc̃. prologus eiusdem. dō gratias. *not. ad l.* 1 *om.* **hic est**: *pro* Θ *lege* Θ*. *ad l.* 2 nubtiis *et* 𝔉. cuius *et* uirginitas: *lege* MT *pro* E. *ad l.* 4 dominus *et* X. *ad l.* 7 conpraehensum E (= CQ). *p.* 486 *ad l.* 2 ut et Y: *lege* et Y. *ad l.* 4 *adde* querentibus E. *ad l.* 6 **cui** Θ (*non* cum). *ad l.* 7 apocalypsin 𝔉 (*pro* 𝔓). *ad l.* 12 scribsit 𝔉OXYZ* *aur.* *p.* 487 *ad l.* 4 **scriptorum** Θ (*non* scripturarum). *ad l.* 5 conlocata A, collata X (*non* O). *Subscr.* X = IV *c.* *p.* 492 *col.* II *in capite pro* 𝔓 *lege* 𝔉.

Ioh. ii. 9 aurierant *Uniu. Cant.* Kk. I. 24 (*non* haur.).
— iii. 19 > magis dil. hom. *e Cypr.* (*semel*): *lege* > magis dil. hom. *e Cypr.* (*om.* homines). 20 praua agit *Lucif.* (= *a*). 33 qui accepit 𝔥𝔖ℭ (*pro vg*).
— iv. 35 quatuor E𝔓*𝔊𝔥 (*pro vg.*). 42 + ab eo R *cum gr.* ℵΠ² 13. 69. 124. 45 ad (*pro* in *tert.*) *et vg.* 46 *om.* **caph.** *e* (*dele* in).
— v. 2 *adde ad init.* **hierosolymis** *ut u.* 1, *sed nulli* -mam; *item* -solimis MT, -solymis Y; *et om.* **est aut h.** R. *col.* 2 *ad* **bethsaida** *pro Uall.* II *p.* 181 *lege Uall.* III *p.* 181. *p.* 533 *col.* 2 *pro M. Br. Reg.* I A. Aviii. *lege M. Br. Reg.* I A. xviii. 11 ὑγιῆ *lege* ὑγιῆ. 18 ὀτὶ *lege* ὅτι. 45 ἠλπικατε *lege* ἠλπίκατε.
— vi. 9 ordeaceos *et* 𝔖. 11 *lege* δέ ℵ*ΓΔ *etc.* *similiter* 13 συνήγ. δέ. 13 βεβρωκόσιν. 14 > qui in hunc (*om. d*) *etc.* 63 > sunt et uita *b* (est) *f* = *gr.* ℵ.
— vii. 1 in galilea 𝔓O *r.* 39 nondum *et uett.*
— viii. 26 > me missit E, me misit *vg. etc.*
— ix. 9 **autem**: *om.* T *a b e r cum gr.* BCLX *min.* (*dele* ℵ); *et post* '*cum gr. iisdem*' *adde et* ℵ.
— x. 26 + sicut dixi uobis *et d l.*
— xi. 16 condiscipulis suis *adde* (+ αυτου *gr.* D).
— xii. 4 **iudas** *sine add. cum* ℵBDL *min.*
— xiv. 11 (*exc. ff₂ aur. Tert.*): *dele ff₂.* 16 **patrem** + meum *et q.*
— xv. 16 *perperam Tisch.* καὶ ἵνα: *lege perperam Tisch.* ἵνα καί.
— xvi. 2 **obsequium se** Y (*non* X). 13 *ad* **docebit uos omnem ueritatem** *dele* Δ. 20 **mundus**: saeculum *semper e* (*pro r*). 27 *om.* **ego** AH𝔊 (*non* 𝔊*) *b.*
— xviii. 16 *lege et* ἐκεῖνος (*dele* ὁ ἄλλος) 13. 69. 124. 157. 346. 556. 28 ederente: *lege* ederent *e.* 40 barabbam 𝔖ℭ.
— xix. 34 *De lectione* **aperuit** *plura didicimus ab amicis J. H. Bernard et W. C. Allen; nunc itaque legendum est* **aperuit** (app. E) *codd. vg. f r aur., syr. harcl.* = ἤνοιξεν *aperto errore pro* ἔνυξεν; ἤνοιξεν *certe in graecis non inuenitur, sed* 68. 225. 257. 259 habent ἔνοιξε (ἤνυξε 56, ἔνυξε 58): pupugit *b*, percussit *a ff₂ n* = *syr. pesh.*, perfodit *c*, percussit et perfodit *q* (*cf. syr. hier.* = pupugit *uel* perfodit), inseruit *e etc.*
— xx. 10 > disc. ad semet ipsos B𝔉 𝔓 *etc.*; *spatium longius inter* 𝔉 et 𝔓 *ex incuria typographorum est.* 29 **qui** + me *gat. adde et gr.* ℵ 19. 60. 346. 556.

CAP. IX. INDICES UERBORUM ET NOMINUM PROPRIORUM ORTHOGRAPHIAE MAXIME CAUSA CONFECTI.

Litterae crassiores indicare solent formas in textu nostro editas, quas citatione simplici significamus. Sed spatio parcentes adiunximus et locos ubi forma eadem in notulis tantum occurrat, quos codicibus citatis distinximus.

I. INDEX UERBORUM.

Ioh. xiii. 8 *d* (*cf.* ἀπ' αἰῶνος *Lc.* i. 70).

saeculum *scribimus cum codd. fere omn.*; seculum *habent* CHOϚ𝔔 *et* saetulum *semel* G.

ἀκοή *u.* auditus, auris, fama, opinio, rumor.

ala = ἀγκάλη *Lc.* ii. 28 *d.*

— = πτέρυξ *Mt.* xxiii. 37, *Lc.* xiii. 34 *uett.*

alabastrum *Mt.* xxvi. 7, *Mc.* xiv. 3, *Lc.* vii. 37; alabrastrum GV*, alauastrum R*, alabstrum Y, halabastrum C, olbastrum L.

alapa = ῥάπισμα *Mc.* xiv. 65, *Ioh.* xviii. 22, xix. 3.

alienus = ἀλλότριος *Mt.* xvii. 25, 26, *Lc.* xvi. 12, *Ioh.* x. 5.

aliquantulum *Lc.* v. 3 *b e l q r.*

(ad) alis alium *Ioh.* xi. 56 *b* (*l*), xiii. 22 *b l*, 35 *b*, xvi. 19 *b* (cum alis alio).

allidere *Mc.* ix. 18 (adl. *codd. mult.*); *Lc.* ix. 39 *d*, 42 *a d.*

alligare *Mt.* xii. 29 *et saepius*; adl. DJO, alleg. H, alig. O*.

alloqui = λαλεῖν *Lc.* ii. 15 δ.

— = παραμυθεῖσθαι *Ioh.* xi. 31 *b.*

— = προσφωνεῖν *Lc.* xxiii. 20 *a.*

altare *Mt.* v. 23, 24, xxiii. 18, 19, 20, 35, *Lc.* i. 11, xi. 51; *gen.* altarii G *Lc.* i. 11, *acc.* altarem *Lc.* xi. 51 CGOP.

altarium *pro* gazophylacium *Lc.* xxi. 1 *a.*

alter: alter alterius = ἀλλήλων *Ioh.* xiii. 14.

— = ἄλλος *Mt.* v. 39 *et saepius.*

— = ἀλλότριος *Ioh.* x. 5 *a e.*

— = ἕτερος *Mt.* vi. 24 *et saepius.*

— **unus** . . **alter** = ὃς μὲν . . ὃς δέ *Lc.* xxiii. 33.

— **altera die** = τῇ ἐπαύριον *Mt.* xxvii. 62, *Ioh.* i. 29, 35, vi. 22; *cf. Lc.* x. 35.

— alter *et* alius *inter se mutantur*; *interdum in codd. nostris, saepius in ueteribus, et maxime in e*; *cf. Lc.* ix. 29, xiv. 19, xvi. 13, 18, xvii. 34, 35, xviii. 10, xix. 18, 20, xx. 11, xxiii. 33, 40, *Ioh.* i. 29, 35, xiii. 14.

altercari *Lc.* xi. 53 *f.*

amator pecuniae = φιλάργυρος *Lc.* xvi. 14 D *a r.*

amictus *part. Mc.* xiv. 51, *Lc.* xii. 27 *a c e*; *subst. Lc.* xxiv. 4 *d.*

ammirari *etc. uide* adm.

amphora *Lc.* xxii. 10; hamph. C, anph. BEGKRV, anf. DT.

amplius *pro* plus *Lc.* vii. 26 E *uett.*, 42 E, 43 *a*, ix. 13 *c*, xii. 48 *d f*, *Ioh.* iv. 41 *a*; *cf.* amplior *Ioh.* xv. 2 *a d r.*

ampula *Lc.* vii. 37 *a.*

amputare = ἀποκόπτειν *Mc.* ix. 44, *Ioh.* xviii. 10 F *a*, 26 *q.*

— = ἀφαιρεῖν *Mt.* xxvi. 51, *Mc.* xiv. 47, *Lc.* xxii. 50.

ana duas = ἀνὰ δύο *Lc.* ix. 3 *d.*

anathematizare *Mc.* xiv. 71; anathematzare D, anati mazare L.

ancilla *Mt.* xxvi. 69 *et saepius*; hanc. C, ancella *maxime* DƎPLR.

angariare *Mt.* v. 41, xxvii. 32, *Mc.* xv. 21; hangariare C, angarizare DƎP¹LOQR, angariszare E, angaritzare D.

angelus *Mt.* i. 20 *et saepius*; anguelus *fere semper* D, hangelus C, aggelus M; angilus L *Mt.* xxii. 30.

animaduertere *Ioh.* iv. 19 *r.*

animaequior *Mc.* x. 49, *Lc.* xxiii. 43 *d*; animeq. CƎPGTW, animiq. M; animae quior H, animae eq. R, anima eq. L, animo aeq. Q.

— animaequus *Ioh.* xvi. 33 *d r.*

antecedere = προάγειν *Mt.* ii. 9, xxi. 31 *d.*

— = προέρχεσθαι *Lc.* xxii. 47.

antedicere (= praedicere) *cap.* K *in Lc. p.* 299.

ante sabbatum *pro* parasceue *Lc.* xxiii. 54 δ.

anticipare *Lc.* xi. 20 a_2.

antistes = στρατηγός *Lc.* xxii. 52 *a.*

anxietas *Lc.* xxi. 25 *f* (ans.), *cap.* A-Y *p.* 500.

apellere = ἐκβάλλειν *Ioh.* vi. 37 *b r*; *uide* ἐκβάλλειν.

aperire: aperuit *Ioh.* xix. 34 (*i.e.* ἤνοιξεν *pro* ἔνυξεν); *cf. p.* 743.

aperte = παρρησίᾳ *Ioh.* x. 24 *a* (*e*), xvi. 25 *r.*

ἀφιέναι *u.* admittere, derelinquere, dimittere, emittere, omittere, pati, permittere, praetermittere, relinquere, remittere, sinere, sustinere.

aporia *Lc.* xxi 25 *d.*

aporiari *Lc.* xxiv. 4 *d.*

apotheca (*pro* horreum) *Lc.* xii. 18 *d e*, 24 *d e.*

apparere *Mt.* i. 20 *et saepius cum codd. plur.*; adpar. J *Mt.* i. 20, xiii. 26, O xxvii. 53, apar. *in* ƎPGLR *uide Mt.* xvii. 3, xxvii. 53, *Mc.* ix. 4, *Lc.* ix. 8, xxiv. 34; *uide et* parere.

— non apparens fieri = ἄφαντος γενέσθαι *Lc.* xxiv. 31 δ.

appellare *Ioh.* xix. 13 *a r*, 17 *a c ff₂ q r aur.*, xxi. 2 *q.*

applontare *Mc.* ix. 18 *d.*

apud = *cas. dat. Lc.* xvi. 1.

— = ἐν *Ioh.* vi. 61, xi. 54.

— = παρά *cum dat. Mt.* vi. 1 *et saepius.*

— = παρά *cum gen. Lc.* x. 7 (*Ioh.* viii. 38?).

— = πρός *cum acc. Mt.* xiii. 56.

— aput *maxime in* CFGORTZ.

arbitrari = δοκεῖν *Ioh.* xvi. 2.

— = νομίζειν *Mt.* x. 34, xx. 10.

— = οἴεσθαι *Ioh.* xxi. 25.

— = προσδοκᾶν *Lc.* iii. 15 MT *a.*

dignum arb. = ἀξιοῦν *Lc.* vii. 7.

arcanum = mysterium *Mt.* xiii. 11 *ff₁ h.*

archisynagogus *Mc.* v. 22, 35, 36, 38, *Lc.* viii. 49 *uett.*, xiii. 14; archesyn. ABH*MTOXY, archisin. DƎPL (*duobus uerbis*) MTW, arcisin. *et* arcissin. T, archisynagogiis E*.

ἀρχή *uide* initium, magistratus, princeps, principatus, principium.

ἄρχων *uide* iudex, magistratus, maior, potens, princeps.

area: per singulas arias L = πρασιαὶ πρασιαί *Mc.* vi. 40; areas et areas *q.*

arefacere, -fieri *Mt.* xxi. 19, *Ioh.* xv. 6 *e f.*

arescere = ἀποψύχειν *Lc.* xxi. 26.

— = ξηραίνεσθαι *Mc* ix. 18, *Ioh.* xv. 6 *codd. aliq.*; arescere *et* arere *Ioh.* xv. 6.

arguere = ἐλέγχειν *Mt.* xviii. 15 EQ *d*, *Ioh.* iii. 20, viii. 46, xvi. 8.

— = ἐπιτιμᾶν *Lc.* xxiii. 40 *r.*

arida facta *pro* arefacta *Mt.* xxi. 19 QR.

artus *tantum Mt.* vii. 14; arctus DEJQR^e^ *vg.*

ἀρχιερεύς *redditur* pontifex *in Iohanne*, princeps sacerdotum *in Mattheo et Luca*, summus sacerdos *fere semper in Marco*; *uide et* primus sacerdos, princeps, sacerdos.

ascendere *et* accedere *Mc.* xv. 8, *Lc.* ix. 12, xiii. 31, xiv. 10, xxiv. 15 *a.*

asinarius *Mt.* xviii. 6, *Mc.* ix. 42;

carcer *pro* **custodia** *Lc.* xxi. 12 *a d*; *contra* custodia *pro* **carcer** *Lc.* xii. 58 *e*, xxii. 33 *e*.

caritas *Mt.* xxiv. 12, *Lc.* xi. 42, *Ioh.* xiii. 35 *q r*, xv. 9 *et* 10 *uett.*, 13 MT *uett.*, xvii. 26 *uett.*; char. *vg. non codices.*

carus: *sup.* carissimus *Mc.* ix. 7, xii. 6; kar. MTWY (*cf.* karo, *p.* 703), kcar. C, char. *vg.*

— *pro* pretiosus *Lc.* vii. 2 *a e*.

castellum = κώμη *Mt.* ix. 35 *et saepissime*; *uide et* uicus, *et cf. Old Lat. Bibl. T.* II. *p.* 137.

castigare *Lc.* xxiii. 16 *a*, 22 *a*.

castrare *Mt.* xix. 12.

cata *pro* secundum *uide inscriptiones et subscriptiones ad euangelia, praefationes etc. ut p.* 170 D, 175 EP, 483 EP (kata) *gat*, 493 EP, 505 J; *item cod. k semper habet in capitibus foliorum* cata marcum, cata mattheum *etc.*

catellus *Mt.* xv. 27, *Mc.* vii. 28.

cathedra *Mt.* xxi. 12 *etc.*; catedr. *semper* T, *et Lc.* xi. 43 O; cadhedr. *Mt.* xxiii. 2 *et* cadedr. *Lc.* xi. 43 R, chathedr. G.

catulus DEPLQR (catullus EP[1] L) *ad Mt.* xv. 27, *Mc.* vii. 28.

cauerna *pro* foramen *Lc.* xviii. 25 *e*.

causa (alicuius) *pro* propter (aliquem) *Lc.* ix. 24 *a*, xvii. 33 *a*, xxi. 12 *a*, 17 *a*, *Ioh.* xi. 15 *a e*.

causam habere = χρείαν ἔχειν *Ioh.* xiii. 10 *e*.

cautio = γράμματα *Lc.* xvi. 6, 7 O[c] *a*.

celare *Lc.* viii. 17 *e*.

cellarium *Lc.* xii. 3 *i l r*, 24.

cenaculum *Mc.* xiv. 15, *Lc.* xxii. 12; *codd. uariant inter* cen. *et* caen.; cin. O, coen. *vg.*

cena pura = παρασκευή *Mc.* xv. 42 *k n*, *uett. ad Lc.* xxiii. 54, *Ioh.* xix. 14, 31, 42; *cf. H. Roensch 'It. u. Vg.' pp.* 306–8, '*N. T. Tertullians*' *p.* 697, *K. Sittl* '*lokalen Verschiedenheiten der lat. Spr.*' *p.* 151. *De ieiunio primogenitorum ante pascha apud Iudaeos cf. Buxtorf* '*Syn. Iud.*' *pp.* 388, 403–4.

centesimus *Mt.* xiii. 8, 23, *cf. Mc.* iv. 8, 20; *etiam* centens. CEZ*, centis. Y, centiss. EPLQR.

centies tantum *Mc.* x. 30, *Lc.* viii. 8 *a*.

centurio *Mt.* viii. 5, 8, 13, xxvii. 54, *Mc.* xv. 39, 44, 45, *Lc.* vii. 2, 6, xxiii. 47; centorio *maxime in* DLMTQR, centhurio *in* C.

cernere = σινιάζειν *Lc.* xxii. 31 *c d*.

certari = ἀγωνίζεσθαι *Lc.* xiii. 24 *d*, *Ioh.* xviii. 36 *c* (-re).

— = διϊσχυρίζεσθαι *Lc.* xxii. 59 *d*.

cete *scribimus non* caete *Mt.* xii. 40.

ceteroquin *Lc.* xiii. 9 *a*.

chaos, chasma *etc. Lc.* xvi. 26.

chilotrum *pro* pera *Lc.* xxii. 36 *e*; *cf.* χιλωτήρ *a* χιλός, χιλόω.

chirografum = γράμματα *Lc.* xvi. 6 *e l*, 7 *e l*.

choruscatio = fulgur *Lc.* xvii. 24 *e*.

cibarium *Lc.* xii. 42 *e*.

cibus = βρῶμα *Ioh.* iv. 34 (*Mc.* vi. 36).

— = βρῶσις *Ioh.* iv. 32, vi. 27, 55.

— = τροφή *Mt.* x. 10, xxiv. 46, *Ioh.* iv. 8; cyb. E, ciu. CFOT.

circuire = κυκλοῦν *Lc.* xxi. 20 *d*, *Ioh.* x. 24 *a d*, *uide et* circumire.

circulare = κυκλοῦν *Ioh.* x. 24 δ.

circumcingere *Lc.* xix. 43 *d*, *Ioh.* xxi. 7 *q*.

circumdare (circund. ςℌ) = κυκλοῦν *Lc.* xxi. 20, *Ioh.* x. 24.

— = περιβάλλειν *Lc.* xix. 43, *Ioh.* xix. 2.

— = περιέχειν *Lc.* v. 9.

— = περικυκλοῦν *Lc.* xix. 43.

— = περιτιθέναι *Mt.* xxi. 33, xxvii. 28, *Mc.* xii. 1.

— = συνέχειν *Lc.* viii. 45 *f*.

circumdari = περικεῖσθαι *Mc.* ix. 42, *Lc.* xvii. 2 *d*.

circumfodere *Lc.* xix. 43 *e*.

circumiacere *Lc.* xvii. 2 *e*.

circuminspicere *maxime* HTXZ (*semel* F), *uide Mc.* iii. 5, 34, v. 32, ix. 8, x. 23, xi. 11, *Lc.* vi. 10.

circumire *Mt.* iv. 23, ix. 35, xxiii. 15, *Mc.* vi. 6, *Lc.* ix. 6; *item* circuibat, circuitis *etc. codd. mult. et vg.*, circumiebat B *Mc.* vi. 6; circuire *Lc.* xi. 24 a_2; *uide* circuire.

circummittere = περιβάλλειν *Ioh.* xix. 2 δ.

circumsedere *Lc.* xxii. 55.

circumstare: circumstans = παρεστώς, -τηκώς *Mc.* xiv. 47, 69, xv. 35, *Lc.* xix. 24 *a*, *cf. Ioh.* xi. 42.

— = συνπεριέχειν ? *Lc.* xii. 1.

clamys *non* chlamys *uide Mt.* xxvii. 28, 31.

clarificare = δοξάζειν *Ioh.* xii. 28, xiii. 31, 32, xv. 8, xvi. 14, xvii. 1, 4, 5, 10, xxi. 19 *et uett. saepe. Uerbum Africanum est et ab Hieronymo praesertim in Euangelio Iohannis adhibetur. Cf. etiam Act.* iv. 21, *Gal.* i. 24, 2 *Thess.* i. 12, iii. 1, *Hebr.* v. 5.

clarificatio *cap.* A–Y *in Ioh. pp.* 502, 504.

claritas = δόξα *Lc.* ii. 9, *Ioh.* v. 41, xi. 4 *b*, 40 ff_2, xvii. 5, 22, 24; *cf. pp.* 694, 696.

clarus = ἔνδοξος *Lc.* vii. 25 *e*.

claudere, cludere: **claudere, clausum** *fere semper legimus non* cludere, clusum *uide Mt.* xxiii. 13; vi. 6, xxv. 10, *Lc.* iv. 25, xi. 7, *Ioh.* xx. 19, 26; *sed* **cluserunt** *cum codd. opt. Mt.* xiii. 15, **cluserit** *Lc.* xiii. 25; *etiam* D *habet* clauss., *et* DR cluss.

claudus, clodus: *unam scribendi normam non habent codices nostri.* **claudus** *legimus cum codd. longe plur. Mt.* xi. 5, xxi. 14, *Mc.* ix. 45, *Lc.* vii. 22, *Ioh.* v. 3; *in Lc.* xiv. 13, 21 *paene aequales numero sunt qui* clau. *et* clo. *scribunt, sed meliores forsan* clau.; *contra Mt.* xv. 30, 31, xviii. 8 *edidimus* **clodus**. *Praeterea scribunt* cludus *saepius* LR; *et Lc.* xiv. 21 clados H *inuenitur.*

coaequales *Mt.* xi. 16 *uide ad loc.*

coagitare *Lc.* vi. 38; quoag. C.

coangustare *Lc.* xix. 43; conang. R, quoang. T, quohang. C, coangustiare DE.

coartari *Lc.* xii. 50; coarct. *vg.*, quoart. C.

cogere = ἀναγκάζειν *Mc.* vi. 45, *Lc.* xiv. 23 *a d e r*.

— = παραβιάζεσθαι *Lc.* xxiv. 29.

cogitare = βουλεύεσθαι *Lc.* xiv. 31, *Ioh.* xi. 53, xii. 10.

— = διαλογίζεσθαι *Mt.* xvi. 7, 8 *et saepius.*

— = ἐνθυμεῖσθαι *Mt.* i. 20, ix. 4.

— = μεριμνᾶν *Mt.* vi. 27, x. 19, *Lc.* xii. 25.

— = συντίθεσθαι *Ioh.* ix. 22 *d*.

— cogitare *pro* cognoscere *Lc.* ii. 17 J; *contra* cogn. *pro* cogit. *Ioh.* xii. 10 Z*.

cogitatio = διαλογισμός *Mt.* xv. 19 *et saepius.*

— = διανόημα *Lc.* xi. 17.

— = ἐνθύμησις *Mt.* ix. 4, xii. 25.

— = μέριμνα *Lc.* xxi. 34 *uett.*

confirmare = στηρίζειν *Lc.* ix. 51 *c e*, xxii. 32.
confiteri *Mt.* iii. 6 *et saepius*; confet. *in* DL *etc.*, *et Lc.* x. 21 confestor D.
confessus *et* confusus *Mc.* viii. 38 *cf. Lc.* xxi. 25.
confitebitur *et* confundetur *Lc.* ix. 26 *e.*
conflictio = συνοχή *Lc.* xxi. 25 *d.*
confortare = ἐνισχύειν *Lc.* xxii. 43.
— = κραταιοῦν *Lc.* i. 80, ii. 40.
— = στηρίζειν *Lc.* xxii. 32 G *e r.*
confringere = θραύειν *Lc.* iv. 19.
— = καταγνύειν *Mt.* xii. 20.
— = συνθλᾶν *Mt.* xxi. 44, *Lc.* xx. 18 D *d f r.*
— = συντρίβειν *Ioh.* xix. 36 *uett. plur.*
— = ψώχειν *Lc.* vi. 1 D; *cf. et Mt.* xxvi. 26 Q, *Lc.* xxii. 19; confringu. *habent* DL, confrig. E, confrinc. Y.
confundi *et* confiteri; *u.* confiteri.
pro erubescere (ἐπαισχύνεσθαι) *Lc.* ix. 26, xiii. 17, xvi. 3, *uett.*, *maxime a c d e f q.*
congaudere *Lc.* xv. 6 *d.* 9 *d.*
congerere *Lc.* xii. 18 *a*, *Ioh.* iv. 36 ff_2.
congregare = ἀθροίζειν *uel* συναθρ. *Lc.* xxiv. 33.
— = ἐπισυνάγειν *Mt.* xxiii. 37, xxiv. 31, *Mc.* i. 33, xiii. 27, *Lc.* xiii. 34, xvii. 37.
— = συνάγειν *Mt.* ii. 4, iii. 12 *et saepius.*
congregare *et* colligere *inuicem mutantur*, *cf. Mt.* xii. 30 W *d*, xxv. 26 *f*, *Lc.* xii. 17 *e*, 18 *e*, xv. 13 *a*, xvii. 37 *e*, xxiv. 33 *a c e*, *Ioh.* iv. 36 *e m q*, vi. 12 *d*, 13 *d*, xi. 52 *uett.*, xx. 19 *e* ff_2.
congregare *et* conuenire *Mt.* xxii. 34 R, *Mc.* i. 33 G *uett.*, *Lc.* xvii. 37 *a.*
coniungere *Mt.* xix. 6, *Mc.* x. 9; *perf.* -cxit EƎ^{mg}FΘLMRV.
conlaetari *Lc.* xv. 6 (*Cypr.*).
conlaudare *Lc.* xix. 37 *a*, xxiv. 53 *a.*
conligare = alligare *Lc.* x. 34 *a d.*
conlocare *Lc.* ii. 7 *a* (*e*).
conloqui = διαλαλεῖν *Lc.* vi. 11.
— = λέγειν *Ioh.* xi. 56.
— = συλλαλεῖν *Lc.* iv. 36, xxii. 4 *a d e*; coll. MW *vg.*
conpressio *Lc.* xxi. 25 *a.*
conquassare *Lc.* xx. 18.
conrecumbere *Lc.* xiv. 15 *e.*
conscindere = σχίζειν *Ioh.* xix. 24 *e.*
conscribere = γράφειν *Ioh.* xix. 19 *q.*

consedere *Lc.* xxii. 55 *a.*
consentire: **esto consentiens** = ἴσθι εὐνοῶν *uide ad Mt.* v. 25.
non consentiens = ἀπειθής *Lc.* i. 17 *d.*
consent. = συμφωνεῖν *Mt.* xviii. 19.
— = συνευδοκεῖν *Lc.* xi. 48.
— = συνκατατίθεσθαι *Lc.* xxiii. 51.
consequi *Mt.* v. 7, *Mc.* x. 30 *k*, *Lc.* x. 25 *c*, xviii. 18 *e*, 30 *e*; *pro* sequi cum (aliquo) *Lc.* vii. 12 *e*, xxiii. 55 *a*, *Ioh.* i. 38 Q*.
consessus *Lc.* xi. 43 *et* xx. 46 *a.*
consiliari = συμβουλεύειν *Ioh.* xviii. 14 δ (cons. cum).
— = συντίθεσθαι *Ioh.* ix. 22 *b q.*
consiliarius *pro* decurio *Lc.* xxiii. 50 δ.
consilium *et* concil. *uide* concil.
consil. accipere = συμβούλιον λαμβάνειν *Mt.* xxviii. 12.
consil. dare = συμβουλεύειν *Ioh.* xviii. 14.
consil. facere = συμβουλεύεσθαι *Mt.* xxvi. 4, *Ioh.* xi. 53 *a d e r.*
— = συμβούλιον λαμβάνειν *Mt.* xii. 14? xxii. 15 D LQR;
— = συμβ. ποιεῖν *Mt.* xii. 14? xxvii. 1 *codd. aliq.*, *Mc.* iii. 6, xv. 1.
consil. inire = συμβούλιον λαμβάνειν *Mt.* xxii. 15, xxvii. 1.
consolatio = εὐδοκία *Lc.* ii. 14 *d.*
— = παράκλησις *Lc.* ii. 25, vi. 24.
consolator = παράκλητος *Ioh.* xiv. 16 *r*, 26 *r*, xv, 26 *m*, xvi. 7 *r.*
consonans *p.* 172.
in conspectu (alicuius) *pro* coram (aliquo) *saepissime d*; *ut Lc.* viii. 47, x. 21, xi. 53 *c d e*, xii. 6 G *a d e*, 8, xiii. 26 (xiv. 2), xiv. 10, xv. 10 *d e*, 18 *d e*, 21 *d e*, xvi. 15 *a d e*, xix. 27 *a d*, xx. 26 *d e* (xxi. 36 *d f*), xxiii. 14 *c d*, xxiv. 11 *d*, 19 *c d e*, 43 *d*, *Ioh.* xii. 37 *d f r.*
conspirare = συντίθεσθαι *Ioh.* ix. 22.
constans mente = σωφρονῶν *Lc.* viii. 35 *a.*
constanter = εὐτόνως *Lc.* xxiii. 10.
— = παρρησίᾳ *Ioh.* vii. 13 *q.*
consternari = διαπορεῖν, -εῖσθαι *Lc.* ix. 7 *uett.*, xxiv. 4 (mente const.).
constituere = διατάσσειν *Lc.* iii. 13.
— = ἱστάναι *Mt.* xxvi. 15.
— = καθιστάναι *Mt.* xxiv. 46, 48, xxv. 21, 23, *Lc.* xii. 14, 42, 44.
— = συντάσσειν *Mt.* xxvi. 19, xxvii. 10.
— = συντίθεσθαι *Lc.* xxii. 5 *d e*, *Ioh.* ix. 22 *a.*

constituere = τάσσειν *Mt.* xxviii. 16.
constitutus = τασσόμενος *Mt.* viii. 9 *codd.*, *Lc.* vii. 8.
— = ὤν *Ioh.* v. 13 *uide ad loc.*; *cf. et Lc.* xi. 17 *r*, xiv. 32 *d.*
constringere *Lc.* xviii. 5 *b* ff_2 *q.*
consumere = ἀναλίσκειν *Lc.* ix. 54, *cf. Mc.* ix. 49 *k.*
consummatio = ἔξοδος *Lc.* ix. 31 *a.*
— = συντέλεια *Mt.* xiii. 39, 40, 49, xxiv. 3, xxviii. 20.
— = τέλος *Mt.* xxiv. 14.
consutilis *et* consutus *Ioh.* xix. 23 *q r.*
contaminare = μιαίνειν *Ioh.* xviii. 28.
contemnere = ἀθετεῖν *Lc.* vii. 30 *r*, x. 16 *Iren.*
— = ἐξουθενεῖν, -οῦν *Mc.* ix. 12, *Lc.* xviii. 9 *e.*
— = καταφρονεῖν *Mt.* vi. 24, xviii. 10, *Lc.* xvi. 13.
contempn. *codd. mult.*; *deinde* condempn. EQR, condemn. ƎPLX*Y.
contendere = ἀγωνίζεσθαι *Lc.* xiii. 24.
— = ἐρίζειν *Mt.* xii. 19.
iudicio contendere = κριθῆναι *Mt.* v. 40.
contenebrari *Mc.* xiii. 24 (cumtenebr. D).
conterere = λικμᾶν *Mt.* xxi. 44.
— = συντρίβειν *Lc.* iv. 18 GQV W *vg. f* δ, ix. 39 *c*, *Ioh.* xix. 36 *r.*
continens: in continenti (ἐν τῷ καθεξῆς) *Lc.* viii. 1 *d.*
continere = κατέχειν *Lc.* viii. 15 *d.*
— = κρατεῖν *Mc.* ix. 10.
— = συνέχειν *Lc.* xix. 43 *a.*
contingere = ἐπιβάλλειν *Lc.* xv. 12.
— = συντυχεῖν *Lc.* viii. 19 *d.*
continuo = εὐθέως *Mt.* iv. 20 *etc.*
— = εὐθύς *Mt.* xiii. 20, 21, *Ioh.* xiii. 32, xix. 34.
contorquere *Lc.* ix. 42 *r.*
contradicere = ἀντειπεῖν *Lc.* xxi. 15.
— = ἀντιλέγειν *Lc.* ii. 34, xx. 27 *a* δ, *Ioh.* xix. 12.
contribulare *Lc.* viii. 45 *d*, ix. 39 *a d*, 42 *r*, xx. 18 *r.*
contristare = ἀθετῆσαι *Mc.* vi. 26.
— = δεινῶς ἔχειν *Lc.* xi. 53 *f* (-ri).
— = λυπεῖν *Mt.* xiv. 9, xvii. 23, xviii. 31, xxvi. 22, 37, *Mc.* xiv. 19, *Ioh.* xvi. 20, xxi. 17.
— = στυγνάζειν *Mc.* x. 22.
mente contristari = ἀπορεῖσθαι *Lc.* xxiv. 4 ff_2.

deicola = θεοσεβής *Ioh.* ix. 31 δ.
delectatio *Mc.* iv. 19 *c ff₂*.
delictum = ἁμάρτημα *Mc.* iii. 29.
— = ἁμαρτία *Ioh.* xix. 11 *e*, *cf.* viii. 7 *ff₂*.
— = παράπτωμα *Mt.* vi. 14.
deligare *Ioh.* xi. 44 δ.
delinquere *pro* peccare *Ioh.* ix. 2 *e*, 3 *e*.
delira *pro* deliramentum = λῆρος *Lc.* xxiv. 11 *a*.
deluculo *u. ad Mc.* i. 35, *Lc.* xxiv. 1, 22, *Ioh.* viii. 2.
demens factus *Mc.* iii. 21 G, *cf. Lc.* ii. 48 de mente facti sunt *d* = ἐξεπλάγησαν.
demoliri = ἀφανίζειν *Mt.* vi. 16, 19, 20.
demonstrare = δεικνύναι *Mc.* xiv. 15, *Ioh.* v. 20, xx. 20 *d*.
— = ὑποδεικνύναι *Mt.* iii. 7, *Lc.* vi. 47 *a*.
denarius *Mt.* xx. 2 *etc.*; danar. T; dinar. XZ* *et* 13 R, *Mc.* vi. 37 E*, *Lc.* vii. 41 G, *Ioh.* xii. 5 ℈; *item* denaris *pro* -riis *saepius* ℈PLR *etc.*
denegare *Mc.* viii. 34, *Lc.* xii. 9.
deposcere *Lc.* vi. 30 *e*.
depositio *Lc.* xxi. 5 *d*.
deprimere *Lc.* x. 15 *e*.
deputare = λογίζειν *Mc.* xv. 28 *codd. aliq.*, *Lc.* xxii. 37.
derelinquere = ἀφιέναι *Ioh.* viii. 29 J, xvi. 32 J.
— = ἐγκαταλείπειν *Mt.* xxvii. 46, *Mc.* xv. 34.
derepente *Lc.* x. 31 *e*.
deridere = καταγελᾶν *Mt.* ix. 24, *Lc.* viii. 53.
— = ἐκμυκτηρίζειν *Lc.* xvi. 14, xxiii. 35; dirid. *maxime* in DE℈R.
— = ἐμπαίζειν *Lc.* xviii. 32 *d*, xxii. 63 *a*.
pro ridere *Lc.* vi. 25 *b*.
derisus *Lc.* xxiv. 11 *d*.
descendere *Mt.* iii. 16 *etc.*; discend. *maxime in codd. Britannicis*.
descendere *et* discedere *confunduntur* (*cf.* ascendere *et* accedere), *uide Mt.* xxvii. 42, *Lc.* ii. 37, ix. 33, 39, x. 30, xii. 58, xxi. 21.
discendere *pro* decidere *Mc.* xiii. 25 L.
part. discendiens *Mt.* xiv. 29 R, *Mc.* xv. 30 L; *item* discens *Ioh.* vi. 50 Q, discentibus *Lc.* ix. 37 R, desc. *Mt.* xvii. 9 MT.
de confusione inter discentium, descendentium, *et* discumbentium *uide Lc.* xix. 37, *Ioh.* xxi. 12.
describi = ἀπογράφεσθαι *Lc.* ii. 1.
descriptio = ἀπογραφή *Lc.* ii. 2, *cf. p.* 697.
desiderare = ἐπιθυμεῖν *Lc.* xvii. 22, xxii. 15.
— = χρείαν ἔχειν *Mc.* xiv. 63, *Lc.* xix. 31 (operam desiderare), xxii. 71.
desolatio *Mt.* xxiv. 15, *Mc.* xiii. 14, *Lc.* xxi. 20; desolutio D℈, *deinde* dissolutio EH.
desperare *Lc.* vi. 35 *codd.*
despoliare *Lc.* x. 30.
desponsata *Mt.* i. 18, *Lc.* i. 27, ii. 5 (sponsa R*).
destatum *pro* desertum *Mt.* xiv. 13 *k*.
detegere *Lc.* v. 19 *d*.
detestari *Mt.* xxvi. 74 (-re MR).
detinere = καταργεῖν *Lc.* xiii. 7 *ir*.
— = κατέχειν *Lc.* iv. 42, xiv. 9 *a*, *Ioh.* v. 4, *codd.*
— = κρατεῖν *Ioh.* xx. 23 *codd. mult.*
— = περιέχειν *Lc.* v. 9 *f*.
deuindicare *Lc.* xviii. 3 *d*, 5 *d*.
deuorator = φάγος *Mt.* xi. 19 R, *Lc.* vii. 34.
deuotare *pro* detestari *Mt.* xxvi. 74 E.
deuteronomium *uide* E *ad Mt.* xix. 18.
dexter, dextera, dextris: **dextera** *saepissime in codd. plur. et optimis legitur, u. Mt.* v. 30–39, vi. 3, xx. 21, 23, xxvii. 29, *Mc.* x. 37, 40, *Ioh.* xxi. 6; *contra* **dextra, dextram** *Lc.* vi. 6, xxii. 50, *Ioh.* xviii. 10 (*non autem* D℈JMᵀV *etc.*); *in abl. plur.* **dextris** *fere semper legitur*, dexteris *tantum* D (*semper*) *et semel* Θ, *u. Mt.* xxii. 44, xxv. 33, 34, xxvi. 64, xxvii. 38, *Mc.* xii. 36, xiv. 62, xv. 27, xvi. 5, 19, *Lc.* i. 11, xx. 42, xxii. 69, xxiii. 33.
diabolus *semper scribimus*; diabulus *maxime in codd.* CD℈*LRY *inuenitur*, zabulus *in* ℈¹QR, *et* sabulus R *Lc.* iv. 3, zabulos D *p.* 19; *uide Mt.* iv. 1, 5, 8, 11, xiii. 39, xxv. 41, *Lc.* iv. 2, 3, 5, 13, viii. 12, *Ioh.* vi. 70, viii. 44, xiii. 2.
didragma *Mt.* xvii. 24: dedr. ER, didrachma HY *vg.*, detrama L; *acc.* -mam Θ.
diffamare = διαβάλλειν *Lc.* xvi. 1; *uide et* deferre.
— = διαφημίζειν *Mt.* ix. 31, *Mc.* i. 45; defamare DE℈LR, deffamare G, *uide et* diuulgare.
difficile *Mt.* xix. 23, *Mc.* x. 23, *Lc.* xviii. 24; deficele L, dificele ℈Q, dificile ℈ΘLMᵀR, difficicile O; difficiliter *e*.
dignatio *Lc.* xx. 35 *e Cypr.*
dilatare = πλατύνειν *Mt.* xxiii. 5.
dilectus *pro* caritas *Lc.* xi. 42 *e*.
diluculo *codd. pl.*, *u.* deluculo.
diluuium *Mt.* xxiv. 38, 39, *Lc.* xvii. 27; dilluu. TZ, dillubium T, dilubium ℈O*, diluium ℈PLR.
dimittere = ἀπολύειν *Mt.* i. 19, v. 31, 32 *etc.*
— = ἀποστέλλειν *Mt.* xxi. 3, *Mc.* xi. 3, xii. 3, *Lc.* iv. 19.
— = ἀποτάσσεσθαι *Mc.* vi. 46.
— = ἀφιέναι *Mt.* iii. 15 *et saepius*; *uide praesertim* xviii. 27.
— = ἐξαποστέλλειν *Lc.* i. 53, xx. 10, 11.
— = ἐπιτρέπειν *Lc.* ix. 61 δ.
— = καταλείπειν *Mt.* xix. 5, *Mc.* xii. 19.
dinoscitur *pro* agn. *Mt.* xii. 33 *f k*.
dipondius *Lc.* xii. 6; *cf. capit.* C *p.* 290; dipund. *et* depund., *codd. aliq.*; duo pond. R.
discedere *et* descendere; *uide* descendere.
discens *pro* discipulus *Lc.* vi. 1 *e et saepius*, *item Lc.* xii. 1 *a*, *Ioh.* vi. 12 *q*.
Legimus **discentium** *Lc.* xix. 37 *et Ioh.* xxi. 12. *Cf. Roensch 'It. und Vg.' p.* 107 *sq.*
disceptatio *p.* 175 K *etc.*
discerpere *Mc.* i. 26, ix. 26, *Lc.* ix. 39 *a* (discarp.).
discertari *Ioh.* vi. 52 *e*.
discisio = σχίσμα *Ioh.* vii. 43 ℈ᵐᵍ.
discooperire *Lc.* v. 19 *b*.
discubitio *Lc.* ix. 14 *d*.
discubitus: primos d. = τὰς πρωτοκλισίας, *Mc.* xii. 39, *uett. ad Lc.* xiv. 7.
discumbere = ἀνακεῖσθαι *Mt.* ix. 10, xxii. 10, 11, xxvi. 20, *Mc.* xiv. 18, *Ioh.* vi. 11, xii. 2, xiii. 28.
— = ἀνακλίνεσθαι *Mt.* xiv. 19, *Lc.* vii. 36 (ix. 15 discubuerunt G *al. transitiue usurpatur* = κατέκλιναν *uel* ἀνέκλ.; *rell.* **discumbere fecerunt**), xii. 37.
— = ἀναπίπτειν *Mt.* xv. 35, *Mc.* viii. 6, *Lc.* xxii. 14, *Ioh.* vi. 10.

COY, aelimoisina DL, aelimosina EGL, aelimoysina D *p.* 21, aelymosina E, aelymoysina D, eleemosyna *vg.*, elemosina BH OTW, elimoisina ℈PL, elimosina ℈PR, elimosyna GQ, elimoysina ℈PQR, elymosina K, helemosyna C.
elenchus (capitulorum *etc.*) *pp.* 19, 38, 174, 175, 186, 275, 304, 306, 493, 676, 691; elencus BT *etc.*, C *habet et* aelenckus, aelenchus, aelencus, helencus.
eleuare *Mc.* i. 31, ix. 27, *Lc.* vi. 20, xvi. 23, xxiv. 50, *Ioh.* xi. 41; aeleu. *et* heleu. C, eleb. OTX, eliu. D℈P.
elidere *Mc.* ix. 18 *c l aur.*, 20, *Lc.* ix. 39, 42; hel. C, ael. E.
elingere *Lc.* xvi. 21 *d.*
eludere *Lc.* xxii. 63 *r.*
emendare = παιδεύειν *Lc.* xxiii. 16, 22 *c d f.*
emissus *u. arg. Marci p.* 171.
emittere = ἀφιέναι *Mt.* xxvii. 50, *Mc.* xv. 37.
— = ἐκβάλλειν *Mt.* xv. 17, *Ioh.* x. 4; *uide* ἐκβάλλειν.
emortuus *Mc.* iii. 5 *c d ff*₂ *i r.*
emoruosa *cap.* K *in Lc. p.* 285.
emundare *Lc.* iii. 17 *e*, xv. 8 *e Cypr.*, *Ioh.* xv. 2 *e.*
emundatio = καθαρισμός *Mc.* i. 44, *Lc.* v. 14, *cap. in Lc. p.* 279 K.
enarrare *Mt.* xiii. 36 *uett.*, *Lc.* ix. 10 *c*, *Ioh.* i. 18.
enasci *Lc.* viii. 6 *a.*
encenia *Ioh.* x. 22 *uide ad loc.*, *cf. cap. pp.* 500, 704.
ἔνδοξος *u.* clarus, gloriosus, mirabilis, mirificus, praeclarus, pretiosus.
enutrire *Lc.* xxiii. 29 *d.*
ἐπίβλημα *uide* additamentum, adsumentum, adsutus, commissura, iniectio, insumentum, plagula.
ἐπιτιμᾶν *uide notam ad Mt.* viii. 26, *et Old Lat. Bibl. Texts* III, *p.* xxv.
epulum = δοχή *Lc.* v. 29 *c e.*
eremum *pro* desertum *Lc.* iv. 1 *e*, *Ioh.* iii. 14 *Aug.*, vi. 31 *d r*, 49 *r*; *cf. pp.* 676, 692.
erigere = ἀνακύπτειν *Ioh.* viii. 7, 10.
— = ἀνορθοῦν *Lc.* xiii. 13.
— = ἐγείρειν *Lc.* i. 69.
— = ἐπαίρειν *Ioh.* xiii. 18 *r.*
erogare = δαπανᾶν *Mc.* v. 26, *Lc.* xv. 14 *d.*
erogare = προσαναλίσκειν *Lc.* viii. 43.
erogatio *Lc.* xiv. 28 *d.*
erroneus *cap. in Lc. p.* 701.
erubescere *Lc.* ix. 26, xiii. 17, xvi. 3; herubesc. C, eruuesc. O, erubisc. GH.
eructare *Mt.* xiii. 35.
esca = βρῶμα *Mt.* xiv. 15, *Mc.* vii. 19, *Lc.* iii. 11, ix. 13.
— = βρῶσις *uett. ap. Ioh.* iv. 32, vi. 27, 55.
— = τροφή *Mt.* iii. 4, vi. 25, *Lc.* xii. 23.
euacuare = καταργεῖν *Lc.* xiii. 7 *b ff*₂ *l q.*
euadere = ἐξέρχεσθαι *Ioh.* x. 39 *a r.*
euaginare = ἑλκύειν *Ioh.* xviii. 10 δ.
euangelium *Mt.* iv. 23, ix. 35, xxiv. 14, xxvi. 13, *Mc.* i. 1, 14, 15, viii. 35, x. 29, xiii. 10, xiv. 9, xvi. 15; heuangelium CE, aeuangelium DE, aeuanguelium D *saepe*, euanguelium DE, euuangelium W.
euangelizare *Mt.* xi. 5, *Lc.* i. 19, ii. 10, iii. 18, iv. 18, 43, vii. 22, viii. 1, ix. 6, xvi. 16, xx. 1; *item* aeuangeliszare E, aeuangeliz. L, aeuangueliz. D, aeuangelitz. D, euangelisz. E, heuangeliz. C.
eucharistia *cap. in Mc. p.* 696.
euenire: **euentura** *Mc.* x. 32, *Ioh.* xviii. 4 DR.
euenient, -iet, *pro* uen. *Mc.* xi. 24 *codd.*; *pro* erit *Lc.* xvii. 30 *e.*
euerrere *uide ad Lc.* xv. 8.
εὐθέως *et* εὐθύς *u.* confestim, continuo, mox, protinus, statim.
euidenter = παρρησίᾳ *Ioh.* xvi. 25 *e.*
euigilare *Lc.* ix. 32.
eunuchizare *Mt.* xix. 12 BCΘJ MV, eununciz. T, eunichiz. Z, eunuchiare E, eunuchare Q, iunuchare LR.
eunuchizatio *p.* 687.
eunuchus *Mt.* xix. 12, eunucus HT, iunuchus R.
eulsio A *cap. in Lc. p.* 280.
exactor = πράκτωρ *Lc.* xii. 58 (exhac. C).
exaltare = βαθύνειν *Lc.* vi. 48 *e.*
— = ἐπαναγαγεῖν *Lc.* v. 3 *e.*
— = ὑψοῦν *Mt.* xi. 23, xxiii. 12, *Lc.* i. 52, x. 15, xiv. 11, xviii. 14, *Ioh.* iii. 14, viii. 28, xii. 32, 34.
examinare *Mc.* ix. 49 G.
excaecare *Lc.* xi. 34 *e*, xxiv. 32 *c*, *Ioh.* xii. 40.
excastrare *Mt.* xix. 12 *ff*₁.
excessus (ἔξοδος) *Lc.* ix. 31, exquesus R, excels. Q*.
excipi = χωρεῖν *Ioh.* viii. 37 *e.*
excitare = ἀνιστάναι *Mc.* xiii. 2 *e k.*
— = διεγείρειν *Lc.* viii. 24 *c e.*
— = ἐγείρειν *Mc.* iv. 38 (xiv. 41 *k*), *Ioh.* ii. 19, 20.
a somno exc. = ἐξυπνίζειν *Ioh.* xi. 11 *c d l* δ.
excludere = ἐκβάλλειν *Lc.* xiii. 28 *e r*; *uide* ἐκβάλλειν.
excruciare *Ioh.* x. 24 G*.
excusare = ἀπολογεῖσθαι *Lc.* xii. 11 *c* (se exc.) *e.*
— = παραιτεῖσθαι *Lc.* xiv. 18 (se exc. *uett. pl.*), 19.
excusatio = πρόφασις *Ioh.* xv. 22, 24 *l.*
exhortatio = παράκλησις *Lc.* ii. 25 *a* (exort.).
exiguitas *Lc.* xxi. 4 *a.*
exire obuiam = ἐξέρχεσθαι εἰς ὑπάντησιν *Mt.* viii. 34, xxv. 1, *cf.* 6, *et uett. ad Ioh.* xii. 13; ex. in obu. E; *uide et* procedere.
existimare = δοκεῖν *Lc.* xix. 11, xxiv. 37, *Ioh.* xx. 15.
— = νομίζειν *Lc.* ii. 44.
— = προσδοκᾶν *Lc.* iii. 15.
exitus = διέξοδος *Mt.* xxii. 9.
— = ἔξοδος *Lc.* ix. 31 *d e f* δ.
expandere *Lc.* v. 4 *a*, 5 *a.*
expauescere *Mc.* iii. 21 Q, ix. 15, xvi. 6.
expectaculum *pro* spectaculum *Lc.* xxiii. 48 C.
expectare *Mt.* xi. 3, *Mc.* xv. 43, *Lc.* i. 21, ii. 25, 38, iii. 15 *d*, vii. 19, 20, viii. 40, xii. 36, xxiii. 51, *Ioh.* v. 4; exspec. *maxime in* ℈PMZ², *interdum etiam in* EKX.
expellere = ἐκβάλλειν *Mc.* i. 12, *Lc.* xiii. 28, *item apud uett. maxime in e*, *ut Lc.* vi. 22, ix. 49, xiii. 32 *e m*, xix. 45 *e s*, xx. 12, 15, *Ioh.* ix. 34, 35, *cf.* xii. 42; *sed etiam f Mt.* viii. 12, *Ioh.* vi. 37, *et a*₂ *Lc.* xi. 15; *uide et* ἐκβάλλειν.
explicare *Lc.* xiv. 29 *c ff*₂ *i l.*
explosio (*pro* expulsio?) *p.* 172 *not. ad l.* 7.
expoliare *Lc.* x. 30 *a.*
exportare = βαστάζειν *Ioh.* xii. 6 IMTW *b ff*₂ *aur.*
expostulare *Lc.* xii. 20 *c*, 48 *d.*
exprobrare = ἀποδοκιμάζειν *Lc.* ix. 22 *d* (exprop.).
— = ἐγκαταλείπειν *Mc.* xv. 34 *c.*

G.

gasophylacium *Mc.* xii. 41, 43, *Lc.* xxi. 1, *Ioh.* viii. 20, *cf. p.* 498, 696, 702; gazophil. *codd. mult.*, gazofhil. J, gazofil. ƎPIMꝬQTX*, gazofyl. MꝬTX², gazafil. DR, gazium phil. R, gazopil. Θ, gazofilachium BG, gazofilatium W, gazophilatium EGHKMꝬ(-phy.) W, gatzo- *et* gazofilocium D, gazofiliacium G, gozofilacium L, gaiophylacium *e*, gaio filacium L, gaiopilacium *a*.
generatio *pro* genimina *Mt.* xxiii. 33 *uett.*, *Mc.* xiv. 25 QR *uett.*, *Lc.* iii. 7 GLQ *uett.*
generosus = εὐγενής *Lc.* xix. 12 *e*.
genimen *Mt.* xxiii. 33, xxvi. 29, *Mc.* xiv. 25, *Lc.* iii. 7; gemina *et* gemine EHZ*, genemina ƎP*H* X, xxii. 18 δ.
gens *pro* generatio *Lc.* vii. 31 *a*, xi. 29 *a*, 32 *a*, 51 *a*, xvi. 8 *a*, xvii. 25 *s*, xxi. 32 *a e*.
— *pro* gentilis *Mt.* xviii. 17 *e*.
gentilis = ἐθνικός *Mt.* xviii. 17 QR.
— = Ἑλληνίς *Mc.* vii. 26, *Ioh.* xii. 20.
genu: **genibus prouolutus** (*uel* -tis) = γονυπετῶν *Mt.* xvii. 14 (prouolutibus g_1, prouolutans *a*).
— **flexo** (*uel* -u) = γονυπετῶν *Mt.* xxvii. 29, *Mc.* i. 40, x. 17.
germinare *Mc.* iv. 27, *Lc.* viii. 7 *d*, 8 *d f*.
gestare *Ioh.* xix. 17 *a*.
γεωργός *u.* agricola, agricultor, colonus, cultor.
gignere *et* parere *inuicem mutantur*, *Lc.* i. 57, xxiii. 29, *Ioh.* xvi. 21.
globus = θρόμβος *Lc.* xxii. 44 *c Iren.*
gloria = δόξα *Mt.* iv. 8 *et saepius*; *uide et* claritas, honor.
glorificare = δοξάζειν *Mt.* v. 16, ix. 8 *et saepius*.
glorificatio (*pro* transfiguratio) *p.* 684.
quae gloriose fiebant = τὰ ἔνδοξα *Lc.* xiii. 17.
glutire *Mt.* xxiii. 24; glutt. *codd. mult.*
gnoscere *Ioh.* x. 27 *d*.
grabattum *Mc.* ii. 4, 9, 11, 12, vi. 55, *Ioh.* v. 8, 9, 10, 11, 12; *etiam* crabattum, crauatum, grabattuum ƎP, grabatum *maxime codd. Britannici*, grabbattum MꝬ, grabbatum *fere semper* Ϛ, grauattum L, grauatum CT *etc.*
gratificari *Ioh.* vi. 23 δ.
gratulari *Lc.* i. 58 D*, xv. 6 *e*, 9 *e*.
gratulatio = κραιπάλη *Lc.* xxi. 34 *a*.
grauari *Mt.* xxvi. 43, *Mc.* xiv. 40 *codd. mult.*, *Lc.* ix. 32, xxi. 34.

H.

h *pro* c *ponitur*: amihus T, hamihus C *Ioh.* xv. 14; inimihus C *Lc.* x. 19, xix. 43, xxiii. 12; hauete *pro* cauete *Mt.* x. 17 V.
habere = ὀφείλειν *Ioh.* xix. 7 *c*.
futurum exprimitur per infin. et habere;
occidere habet *Ioh.* viii. 22 *a*.
scandalizari habetis *Mc.* xiv. 27 *d* ff_2.
habebat transire *Lc.* xix. 4 *d*.
habebat uenire *Lc.* x. 1 *d*.
habilis = εὔθετος *Lc.* ix. 62 *q*.
habitaculum = μονή *Ioh.* xiv. 23 *d*.
haedus *Mt.* xxv. 32, 33, *Lc.* xv. 29; hed. *codd. mult.*, hoed. *vg.*, aed. DƎPGMꝬ, ed. T.
haesitare *Mt.* xxi. 21, *Mc.* xi. 23, *Lc.* ix. 7, *Ioh.* xiii. 22; haess. E, aes. J, aess. L, hes. *maxime* ACƎPGHVWX, hess. DƎPR, ess. R, es. RT, ees. O.
hamus *Mt.* xvii. 27; amus CHJ M*O^c^QRT, chamus Y*.
harena *Mt.* vii. 26; haerena Q, arena ƎPJLTV*W *vg.*
harundo *Mt.* xi. 7, xii. 20, xxvii. 29, 30, 48, *Mc.* xv. 19, *Lc.* vii. 24; arundo *maxime in* ΘLOR TW *vg.*
haue *Mt.* xxvi. 49, xxvii. 29, xxviii. 9, *Mc.* xv. 18, *Lc.* i. 28, *Ioh.* xix. 3; *etiam* habe *maxime* BCOT, aue ΘJKMꝬVW *vg.*
haurire *Ioh.* ii. 8, 9, iv. 7, 11, 15; aur. *maxime* CDΔƎPIMꝬOR(arias *semel*)T; *plus quam perf.* hauserant *et* haurierant *uide Ioh.* ii. 9.
hauritorium = ἄντλημα *Ioh.* iv. 11 *uett.*
ἡγεμών *uide* dux, legatus, magistratus, potestas, praeses, princeps.
heiulare *Mc.* v. 38; heiol. E, hieiul. L, iul. D, eiul. CQRTV WZ *vg.*
hereditas *et* **heres** *Mt.* xxi. 38, *Mc.* xii. 7 (eres L), *Lc.* xii. 13, xx. 14; haer. W (*semel*) *vg.*; heriditas L.
hiatus terrae = χάσμα *Lc.* xvi. 26 *a*.
hiems *Ioh.* x. 22, hiemps *codd. mult.*, hiepy *e*, iems T; *abl.* hieme *Mt.* xxiv. 20, *Mc.* xiii. 18, hyeme CHJϚℌ, hiemae L, yeme T, cheme R, *cf.* chems *Cant.* Kk. i. 24 *ad Ioh.* x. 22.
hodiernus, **-num** *Mt.* xxvii. 8, xxviii. 15; od. LT, hord. E*, hodiernom O^c^.
holocaustoma *Mc.* xii. 33, holocaustama Q, holochaustoma D, holocautoma J (M*Q) Ϛℌℭ; *abl. plur.* -stomatis CT.
holus *Mt.* xiii. 32, *Mc.* iv. 32, *Lc.* xi. 42; olus *in* ƎP*JLOPQRTX *vg.*; holoribus J, horelibus V *Mt.* xiii. 32.
homicidia *pro* homicida *Mt.* xxii. 7 RY, *Ioh.* viii. 44 EMꝬRY*.
homicidium *Mt.* xv. 19, xix. 18, *Mc.* vii. 21, xv. 7, *Lc.* xxiii. 19, 25; humic. R, omic. M*, homicidum E; *uide et praef. p.* xxxvii.
honestus = πλούσιος *Lc.* xvi. 1 *e*, 19 *e*.
honor = δόξα *Ioh.* v. 41 *b l r*, 44 *b r*, xvii. 5 *q*, 22 *r*.
— = τιμή *Ioh.* iv. 44; *cf. et Mt.* xiii. 57, *Mc.* vi. 4.
honorare = δοξάζειν *maxime in d*, *rarius in a e*; *uide Lc.* xvii. 15, xviii. 43, *Ioh.* vii. 39 xiii. 31, xxi. 19.
— = τιμᾶν *Mt.* xv. 4, 8, xix. 19, *Mc.* vii. 6, 10, x. 19, *Lc.* xviii. 20; *uett. ad Ioh.* viii. 49, xii 26.
non honor. = ἀτιμάζειν *Ioh.* viii. 49 *c*.
confunditur cum onerare *Mt.* xi. 28, *Lc.* xi. 46, *in* DLQRZ*.
honoratus *Lc.* vii. 2 *d*, xiv. 8.
honorificare = δοξάζειν *Mt.* vi. 2, *Mc.* ii. 12 *et uett. saepe.*
— = τιμᾶν *Mt.* xv. 6, *Ioh.* v. 23, viii. 49, xii. 26.
non honorif. = ἀτιμάζειν *Ioh.* viii. 49 *a aur.*
honorificentior *Lc.* xiv. 8 *d*.
hordiacius *Ioh.* vi. 9, 13; hordiaceus R, -deacius ƎFCEΘIKQ, -deaceus Ϛ; ordeaceus DℌℭC, ordeacius ΘMꝬ, ordiacius MꝬORT, ordeicius W.
horreum *Mt.* iii. 12, vi. 26, xiii. 30, *Lc.* iii. 17, xii. 18, 24; orreum T, *et* LR *Mt.* xiii. 30.
hospitari *Lc.* xix. 7 *e*.
hospitium *pro* penetralia *Mt.* xxiv. 26 ff_1.
pro refectio *Mc.* xiv. 14 *k*, *cf. Lc.* xxii. 11 *e f r*.
hostia = θυσία *Mc.* ix. 49 *q*, *Lc.* ii. 24.
— = λατρεία *Ioh.* xvi. 2 *d*.

humerus *u.* umerus.
hydria *Ioh.* ii. 6, 7, iv. 28; hidr. EꝈPRW, idr. T, ydr. CT; hydrea Y.
hydropicus *Lc.* xiv. 2; hidr. Ꝉ, ydr. KVWZ, idr. T. *cf. p.* 700.
hymnus *Mt.* xxvi. 30, *Mc.* xiv. 26; imnus ꝈLRT, ymnus DꝈMTR WZ.
hypocrisis *Mt.* xxiii. 28, *Lc.* xii. 1; *item* hippochrisis E, hippocrisis Ꝉ, hiprocrisis GRW, hypochrisis CΘL, hypochrissis D, hypocrissis DR, hyppochrisis E, ipochrisis W, ipocrisis T, ypocrisis MTVZ[c].
hypocrita *Mt.* vi. 2, 5, 16, vii. 5, xv. 7, xxii. 18, xxiii. 14, 15, 23, 25, 27, 29, xxiv. 52, *Mc.* vii. 6, *Lc.* vi. 42, xii. 56, xiii. 15; *item* chippochrita L, hipochita LY, hipochrita ꝈLW, hipocrita ꝈQ TWY, hippochrita ELR, hippocrita ꝈR, hypochita Y, hypochrita CDꝈILMTO[ol]QY, hypochryta C, hypocrita W, hypocryta C, hyppochrita DEꝈR, hyppocrita DꝈ, hyprochita CꝈ, hypuchrita Q, ipocrita T, ypochrita WZ[c], ypocrita OTVWYZ[c], yppocrita T.
hysopus *Ioh.* xix. 29; hyss. BD*vg.*, his. E*Ꝉ, ys. TW.

I.

i *et* g *inter se mutantur*; agebat *pro* aieb. *Mc.* v. 30 C, ix. 24 O, geiunare *pro* ieiun. C *saepius*, giuga *pro* iuga *Lc.* xiv. 19 G*, gudicare *pro* iud. *Ioh.* xii. 48 C; *uide et* **iacere.**
— *et* s, z; *uide* z.
— *et* th; iara *pro* thara *Lc.* iii. 34 *e.*
iacere *Mt.* viii. 6 *etc.*; gacere C *Mt.* ix. 2; *impf.* iaciebat D *Ioh.* v. 3.
— = κατακεῖσθαι *Mc.* ii. 4, *Lc.* v. 25, *Ioh.* v. 3, 6.
— = ῥίπτεσθαι *Mt.* ix. 36.
iactatus = βολή *Lc.* xxii. 41 Q.
iactura *Lc.* ix. 25 *a.*
ictus = βολή *Lc.* xxii. 41 *a.*
ἴδιος, κατ' ἰδίαν *uide* proprius, secreto, seorsum, separatim, singulariter, solus, suus.
iectio *cap.* D *etc. in Lc. p.* 303.
ieiunare, ieiunium, ieiunus: geiunare *etc. fere semper* C, *uide Mt.* iv. 2, vi. 16, xv. 32, xvii. 21: ieunare *Mt.* iv. 2 D, iunare *Mc.* ii. 19 L.
ignis = φῶς *Mc.* xiv. 54 *cf. Lc.* xxii. 56 *f.*
ignobilis = ἄδηλος *Lc.* xi. 44 *a.*
ignorare = ἀγνοεῖν *Mc.* ix. 32, *Lc.* ix. 45.
— = οὐ γινώσκειν *Mt.* xxiv. 51, *Lc.* xii. 46 E *d*, *Ioh.* iii. 10.
— = οὐκ εἰδέναι, οὐκ οἶδα κ.τ.λ. *Mc.* xiv. 40, *et pro* nescire, nescio *etc. usurpatur Lc.* ix. 33 *c*, xi. 44 *a r*, *Ioh.* i. 26 *a b r*, 31 *a b e r*, 33 *a b e q r*, iv. 32 *d*, vii. 28 *b d*, ix. 21 *c d*, xiii. 7 *d f r*, xv. 21 *a f q.*
-iis *abl. plur. pro* -is E* *saepissime*; *u. ad Ioh.* v. 24.
imminere *Lc.* xxiii. 23 *a.*
immittere *uide* inm.
immo *Lc.* xi. 28 *codd. mult.*
immolare = θύειν *Mc.* xiv. 12, *Lc.* xv. 30 *r*, xxii. 7 D *uett.*
imperare = διατάσσειν *Lc.* xvii. 9.
— = ἐπιτάσσειν *Mc.* i. 27, *Lc.* iv. 36, viii. 25, 31, xiv. 22.
— = ἐπιτιμᾶν *Lc.* iv. 39, *uide etiam ad Mt.* viii. 26.
impetu abire = ὁρμᾶν *Mt.* viii. 32, *Lc.* viii. 33; *cf. et Mc.* v. 13.
impingere (inp.) *Mt.* vii. 25 E *uett.*, *Lc.* vi. 48 *e*, 49 *c e.*
implere, adimplere *etc. semper scribimus cum codd. plur., uide Mt.* i. 22, iii. 15, xiii. 14 *et saepius*; inplere, adinplere *maxime in codd. Britannicis* DꝈLOQR *et in* CT *habentur.*
ut impleretur (adim.), **impleatur** *etc. Hae locutiones ab Hieronymo praesertim adhibentur ubi Graece scriptum fuerit* ἵνα *et* ὅπως πληρωθῇ. *In quibus, ut uidetur, idem omnino ualent* implere *et* adimplere; *sed* adimpl. *apud Hieronymum uix extra Matthei euangelium reperitur. Tempora autem, sc. praesens et imperfectum modi subiunctiui, sub hac ratione satis euidenter usurpantur; imperfectum, ubi res secundum prophetae uaticinia iam effectae narrentur, praesens uero ubi in oratione res praesentes uel futurae attingantur.*
Idcirco **ut adimpleretur** (= ὅπως πληρωθῇ *in narratione*) *a codd. plur. recte legitur Mt.* ii. 23, viii. 17, xii. 17, xiii. 35; = ἵνα πλ. *Mt.* i. 22, ii. 15; **ut impleretur** = ἵνα πλ. *Mt.* iv. 14, xxi. 4, xxvi. 56 (*ubi uerba sunt Euangelistae narrantis, non Christi loquentis; uide Meyer in loc.*), xxvii. 35 *codd. mult.*, *Ioh.* xii. 38, xviii. 9, 32; *contra in oratione reperiuntur uerba duobus locis, sc. Ioh.* xix. 24, 36, *sed Mc.* iv. 37 ὥστε γεμίζεσθαι *in narratione redditur* ut impleretur.
ut adimpleantur = ἵνα πληρωθῶσιν *in oratione Mc.* xiv. 49;
ut impleatur = ἵνα πληρωθῇ *in oratione Ioh.* xiii. 18, xv. 11, 25, xvii. 12; *et similiter* ἵνα γεμισθῇ *in oratione redditur* **ut impleatur** *Lc.* xiv. 23, *et* τοῦ πλησθῆναι *Lc.* xxi. 22.
imponere *u.* inp.
inaquosus *Lc.* xi. 24.
inbrex *Lc.* v. 19 *d.*
incalcare *Lc.* xxi. 24 *e.*
incertus = ἄδηλος *Lc.* xi. 44 *c.*
— = ἀπορούμενος *Ioh.* xiii. 22 *q.*
inchoare *p.* 172 *l.* 5; inco. OXYZ*, incoh. T, inquo. C.
inclinare = κλίνειν *Lc.* xxiv. 5 *uett.*, 29 (-ri), *Ioh.* xix. 30.
— = κύπτειν *Ioh.* viii. 6, 8.
— = παρακύπτειν *Ioh.* xx. 5, *uide ad u.* 11.
— = συγκύπτειν *Lc.* xiii. 11 (-ri).
incola = peregrinus *Lc.* xxiv. 18 δ.
incolumis *Lc.* xv. 27 *a. Uerbum nusquam ab Hieronymo adhibetur nisi Tob.* vi. 21, viii. 15, x. 11, xiv. 15. *Cf.* 2 *Macc.* x. 30.
inconsutilis = ἄραφος *Ioh.* xix. 23.
incrassatus *Mt.* xiii. 15, incrasa. DEQR.
incredibilis *et* incredulus *Lc.* i. 17, ix. 41 *a d e f r.*
incredulus *Mt.* xvii. 17, *Mc.* ix. 19, *Ioh.* iii. 36, xx. 27.
increpare = ἐπιτιμᾶν *uide praesertim ad Mt.* viii. 26.
incumbere *Lc.* xiii. 11 *d*, xxiii. 23 *d.*
incurabilis A–Y *capit. in Mt. p.* 32.
incuruare *Lc.* xiii. 11 *e f.*
indeficiens *part. Lc.* xii. 33 *b r.*
indicare = ἀπαγγέλλειν *Ioh.* xvi. 25 *r.*
indictoobaudiens = ἀπειθῶν *Ioh.* iii. 36 *a.*
indigere = χρείαν ἔχειν *Lc.* ix. 11 (*uariant multum uett., uide ad loc.*), xv. 7, *Ioh.* xiii. 10.
— = χρῄζειν *Mt.* vi. 32, *Lc.* xii. 30.
indispartibilis *praef. in Mc. p.* 270.
inducere *pro* duc. *Mt.* xxvii. 31 L.
— *pro* deduc. *Lc.* v. 3 *b d l q.*

inducere *pro* seduc. *Ioh.* vii. 12 *e.*
indumentum *Mt.* vi. 25 g_1, *Lc.* xii. 23 G.
inemendabilis *capit.* A–Y *in Mt. p.* 20.
infans = βρέφος *Lc.* i. 41, 44, ii. 12, 16, xviii. 15.
— = νήπιος *Mt.* xxi. 16.
— = παιδίον *Lc.* ix. 47 *a d*, 48 *d*, xviii. 16 *a d i r*, 17 *a d r.*
inferior: de inferioribus = ἐκ τῶν κάτω *Ioh.* viii. 23 *a* (*b*) *d.*
infernus = ᾅδης *Mt.* xi. 23, xvi. 18 *codd. mult.*, *Lc.* x. 15, xvi. 22.
inferus, -i = ᾅδης *Mt.* xvi. 18, *Lc.* x. 15 *a e r*, xvi. 22 *a i.*
infigere (= crucifigere) *p.* 696.
infirmans *Ioh.* v. 3 *e q.*
infirmari = ἀσθενεῖν *Ioh.* iv. 46, vi. 2, xi. 2, 3, 6; *item Lc.* x. 9 *c e.*
infirmis *pro* -mus, *Ioh.* v. 13 *d*; *et abl. plur.* infirmibus *Ioh.* vi. 2 *b e.*
infirmius *pro* deterius *Ioh.* ii. 10 *r*(*b*).
infirmus = ἀσθενής *Mt.* xxv. 43, 44 *etc.*
— = ἀσθενῶν *Mt.* x. 8, xxv. (36) 39 *etc.*
infremere = ἐμβριμᾶσθαι *Ioh.* xi. 33 *codd aliq.*
infringere *pro* confringere *Mt.* xxi. 44 J.
infundere = ἐπιχέειν *Lc.* x. 34.
— = καταχέειν *Mt.* xxvi. 7 DR *a b* ff_2.
ingenue = παρρησίᾳ *Ioh.* x. 24 δ.
ingrauari *Mc.* xiv. 40.
inhonorare = ἀτιμάζειν *Lc.* xx. 11 *f*, *Ioh.* viii. 49.
inhonorificare = ἀτιμάζειν *Ioh.* viii. 49 OQ *r.*
iniectio = ἐπίβλημα *Mc.* ii. 21 *e.*
initium = ἀρχή *Mt.* xix. 4 *etc.*
iniuriare *Lc.* xviii. 32 *d*, xx. 11 *d.*
inlinire = ἐπιχρίειν? *Ioh.* ix. 6 *l.*
inludere *Mt.* ii. 16 *et saepius*; illudere *habetur in* W *vg.*, *et semel in* O (*Lc.* xxiii. 36).
inlusio *p.* 185 K *etc.*
inmanere = ἐπιμένειν *Ioh.* viii. 7 *d.*
inmisericors (-cordus) *p.* 686.
inmittere *Mt.* ix. 16, xxii. 16 X ff_1, *Mc.* ii. 4 G, *Lc.* v. 36.
inmundus *scribimus Mt.* x. 1 *et saepius cum codd. plur.*; *unicus locus ubi codd. multi habent* imm. *est Lc.* viii. 29; *alibi* EM WX *habent* imm. *saepe sed non semper.*

innotescere *Lc.* ii. 15 δ, *Ioh.* xvii. 26 δ.
innouare *cap. in Mt. p.* 682.
innumerare *pro* inproperare *p.* 287 G *aur.*, 291 *aur.*
inoperari = ἐνεργεῖν *Mt.* xiv. 2 OY, *Mc.* vi. 14.
inops *Lc.* xvi. 22 *e Aug.*
inpensus *cap.* J *in Lc. p.* 289.
inplere *u.* imp.
inponere *Mt.* ix. 18 *et saepius*; *uariant codices inter* inp. *et* imp. *et multi per compendium* ĩp. *exprimunt*; *sed antiquiores et meliores saepius* inp. *quam* imp. *habent*; *amant* imp. *maxime* BKMWX.
inportunitas *Lc.* xi. 8 ЄFO *c* ff_2 *r aur.*, inoportunitas Ꝥ*.
inpossibilis *Mt.* xvii. 20, xix. 26 *etc.*; imposs. M *vg.*, inpos. H, impos. P; inpossibele L.
inprobitas *Lc.* xi. 8; impr. MZ[1] *vg.*, inprobrietas R.
inproperare = ὀνειδίζειν *Mt.* xxvii. 44; impr. WX *vg.*; *cf. pp.* 287, 291, 682.
inprudens = ἀσύνετος *Mc.* vii. 18 *u. et* intellectus.
inquinare = κοινοῦν *Mc.* vii. 15 K.
— = μιαίνειν *Ioh.* xviii. 28 *e.*
inquirere = ἐκζητεῖν *Lc.* xi. 50.
— = ἐπιζητεῖν *Mt.* vi. 32, *Lc.* iv. 42 *e*, xii. 30 MT ff_2 *l r.*
— = ζητεῖν *Ioh.* xvi. 19 *r.*
inridere = ἐμπαίζειν *Lc.* xiv. 29 MT *f*, xxiii. 11 *c*, 36 *a.*
— = καταγελᾶν *Mc.* v. 40, *uett. ad Lc.* viii. 53 *c e* (xvi. 14 *a e* = ἐκμυκτηρίζειν).
inrigare *Lc.* vii. 38 *a.*
inrisor A–Y *capit. in Mt. p.* 36.
inruere *Mt.* vii. 25, 27, *Mc.* iii. 10, *Lc.* i. 12, v. 1; irr. *maxime in* MW *vg.*
insalare *Mc.* ix. 49 *a.*
inscriptio *Mc.* xii. 16, *Lc.* xx. 24, xxiii. 38 *a d.*
insensatus *Lc.* xxiv. 25 *a c d e.*
inserere = νύττειν *Ioh.* xix. 34 *e.*
insidiator *Lc.* xx. 20.
insipientia (ἄνοια) *Lc.* vi. 11, *cap.* A–Y *in Lc. p.* 280.
inspicere = βλέπειν *Ioh.* xiii. 22 *d q.*
inspretio *capit.* A–Y *in Mc. p.* 178.
instanter = εὐτόνως *Lc.* xxiii. 10 *c.*
— = σπουδαίως *Lc.* vii. 4 *e.*
instare = ἐπικεῖσθαι *Lc.* xxiii. 23.
— = ἐφιστάναι *Lc.* ii. 38 *d*, x. 40 *d*, xxi. 34 *a.*

instaurare *Mc.* xv. 29 *Hieron.*; *cf. cap. in Mt. p.* 682.
institae = κειρίαι *Ioh.* xi. 44.
insuere *Mc.* ii. 21 δ.
insuflare = ἐμφυσᾶν, *Ioh.* xx. 22; *item* insuffl. *codd. mult. et vg.*
insuflatio *cap.* A–Y *in Ioh. p.* 506.
insultare = ἐμπαίζειν *Lc.* xxiii. 36 *c.*
insumentum = ἐπίβλημα *a Mc.* ii. 21, *et ita Lc.* v. 36.
intellectus = σύνεσις *Mc.* xii. 33, *Lc.* ii. 47 *d.*
sine intellectu = ἀσύνετος *Mt.* xv. 16.
u. et inprudens.
intellegere *Mt.* xiii. 13 *et saepius*; intelligere *amant maxime* CH ΘJKTW *vg.*, *perf.* intellexserunt C *Mt.* xvii. 13.
non intellegere *pro* nescire *Ioh.* xvi. 18 *e.*
intendere = ἀτενίζειν *Lc.* iv. 20, xxii. 56 *d r.*
— *pro* intueri *etc.* = ἀναβλέπειν *Mc.* vi. 41 R, *Lc.* xxi. 1 *m.*
intenebricare *Lc.* xxiii. 45 *a.*
interdie = ἐν τῇ ἡμέρᾳ *Ioh.* xi. 9 *a* ff_2, *et* interdius *b.*
interesse *Lc.* xxiii. 48 *c.*
interfectio J *capit. in Mt. p.* 19.
intermittere *Lc.* vii. 45 *e.*
intricare = καταργεῖν *Lc.* xiii. 7 *e.*
intueri = ἀναβλέπειν *Mc.* vi. 41.
— = ἀτενίζειν *Lc.* xxii. 56.
— = ἐμβλέπειν *Mc.* x. 21, 27, *Lc.* xx. 17 *a e r*, xxii. 61 *c*, *Ioh.* i. 36 *b q r*, 42.
— = συντηρεῖν *Lc.* ii. 19 *r.*
u. et intendere.
inuadere = ἔχειν *Mc.* xvi. 8.
— = συναρπάζειν *Lc.* viii. 29 *c e.*
inuitator *Lc.* xiv. 12 *uett. pl.*
inumbrare *pro* obumbr. *Mt.* xvii. 5 L *uett.*, *Lc.* ix. 34 *b q r.*
inundare *pro* lauare *Ioh.* ix. 11 δ.
inundatio = κλύδων *Lc.* viii. 24 *e.*
— = πλημμύρα *Lc.* vi. 48.
inuolare = κλέπτειν *Ioh.* x. 10 *d.*
irritum *non* inr. *Mt.* xv. 6, *Mc.* vii. 9; inr. CDꝐGJLORZ*;
irr. facere = ἀθετεῖν *Mc.* vii. 9.
irruere *uide* inr.
-is *term. et* -us *inuicem mutantur*, *e.g.*:
austeris *et* -rus *Mt.* xxv. 24 W *b*, *Lc.* xix. 21, 22.
infirmis *pro* -mus *Ioh.* v. 13 *d.*
securus *pro* -ris *Lc.* iii. 9 G.

luscus = μονόφθαλμος *Mt.* xviii. 9 F, *Mc.* ix. 47.
lux = φῶς *Mt.* iv. 16, v. 14, 16, *Lc.* xvi. 8, *Ioh.* i. 4, 5, 8, 9, iii. 19, 20, 21, v. 35, viii. 12, ix. 5, xi. 9, 10, xii. 35, 36, 46; *i. e. in Ioh. redditur* φῶς *maxime* lux; *uide et* ignis, lumen.
ante lucem = ὀρθρινός *Lc.* xxiv. 22.

M.

machaera *Lc.* xxii. 38 *d*.
maedianum = ἀνάγαιον *uel* ἀνώγαιον *a* (*Mc.* xiv. 15), *Lc.* xxii. 12.
maeror *pro* tristitia *Lc.* xxii. 45 *a*.
maestus *Mt.* xxvi. 37; mes. *codd. mult.*, met. L, moest. ς.
magister = διδάσκαλος *Mt.* viii. 19 *et saepius*.
— = καθηγητής *Mt.* xxiii. 10.
— = ῥαββεί *Ioh.* iv. 31 *a*, vi. 25 *et* ix. 2 δ.
magistratus = ἀρχή *Lc.* xii. 11, xx. 20 D *c* ff_2 *l q*.
— = ἄρχων *Lc.* xii. 58 *b c e* ff_2 *i l r*, xxiii. 13, xxiv. 20 *c e*.
— = ἡγεμών *Mt.* x. 18 *k*.
— = στρατηγός *Lc.* xxii. 4, 52.
magnalia *Lc.* ix. 43 *a*, *cf. ad* i. 49.
magnificare = δοξάζειν *Mt.* xv. 31, *Lc.* iv. 15 *etc.*
— = εὐχαριστεῖν *Lc.* xvii. 16 ff_2.
— = μεγαλύνειν *Mt.* xxiii. 5, *Lc.* i. 46, 58, *cf. ad Ioh.* xiii. 18.
magnificentia *Lc.* ix. 43 *e*.
maiestas = δόξα *Mt.* xix. 28, xxiv. 30, xxv. 31, *Lc.* ix. 26, 31, 32, xxi. 27, *Ioh.* xi. 40 *a*; mages. C (*semel* TZ*), magis. *semel* O, maistas *semel* L.
maior natu *pro* senior *Lc.* vii. 3 *e*; maior *tantum* *Lc.* xv. 25 *e l*, xxiii. 13 *c* = ἄρχων.
malacia = γαλήνη *Lc.* viii. 24 *e*.
malagma = μίγμα *Ioh.* xix. 39 *e*.
maledicere = κακολογεῖν *Mt.* xv. 4, *Mc.* vii. 10.
— = καταρᾶσθαι *Mc.* xi. 21, *Lc.* vi. 28.
— = λοιδορεῖν *Ioh.* ix. 28.
— = ὀνειδίζειν *Mt.* v. 11.
maledictus = ἐπάρατος *Ioh.* vii. 49.
— = κατηραμένος *Mt.* xxv. 41.
maleficus = κακοῦργος *Lc.* xxiii. 39 *a*.
malignus = κακοῦργος *Lc.* xxiii. 32 *d*, 39 *d*.
— = πονηρός *Lc.* viii. 2, *cf. Mt.* xiii. 19 *codd.*, 38 *f*, *Ioh.* xvii. 15 *f q r*.

malus:
mala agere *Ioh.* iii. 20, v. 29.
mala loqui *Mc.* ix. 39 T.
mamma *Lc.* xi. 27 *e*.
mammare *Lc.* xxi. 23 *e*.
mammilla *Lc.* xi. 27 *d*, xxiii. 29 *c*.
mamona *codd. plur. et opt. Mt.* vi. 24, *Lc* xvi. 9, 11, 13; mammona *codd. mult. et vg.*
manducare = ἐσθίειν *Mt.* ix. 11 *et saepius*.
— = τρώγειν *Ioh.* vi. 54, 56, 57, 58, xiii. 18.
— = φαγεῖν *Mt.* vi. 25 *et saepius* (*non autem* xii. 4).
— *uide et* edere.
manducator *Lc.* vii. 34 *d*.
manicare = ὀρθρίζειν *Lc.* xxi. 38.
manifestare = ἀναφαίνεσθαι (-ari) *Lc.* xix. 11.
— = ἀπαγγέλλειν *Ioh.* xvi. 25 *b c*.
— = ἐμφανίζειν *Ioh.* xiv. 21, 22.
— = φανερὸν ποιεῖν *Mc.* iii. 12.
— = φανεροῦν *Mc.* iv. 22 (*Lc.* viii. 17), *Ioh.* i. 31 *et saepius*.
manifeste = παρρησίᾳ *Ioh.* x. 24 *l r*, xi. 14.
— = φανερῶς *Mc.* i. 45, *Ioh.* vii. 10.
manifestissime = μενοῦνγε *Lc.* xi. 28 CT.
manna = τὸ μάννα *Ioh.* vi. 31, 49, 58; *acc.* mannam *habent maxime* ᗺFDΔEƎPOQR.
mansio = μονή *Ioh.* xiv. 2, 23.
mare *ablat. Mc.* i. 16? v. 13, vi. 47 G^c.
margarita *Mt.* vii. 6, xiii. 45, 46; -eta *in* DLRY.
μαρτυρεῖν u. protestari, testari, testificari, testimonium (dare *etc.*), testis esse; *uide et* exprobrare.
masculinum = ἄρσεν *Lc.* ii. 23.
masculum = ἄρσεν *Mt.* xix. 4, *Mc.* x. 6, *Lc.* ii. 23 DRT *uett.*
matutinae = ὀρθρινός *Lc.* xxiv. 22 *d*.
mediare = μεσοῦν *Ioh.* vii. 14, *cf.* J *p.* 499.
medius = μέσος *Mt.* x. 16 *et saepius*.
— in medium = εἰς φανερόν *Lc.* viii. 17 *e*.
media nocte = μεσονυκτίου *Mc.* xiii. 35, *Lc.* xi. 5.
medullae palmarum = τὰ βαΐα τῶν φοινίκων *Ioh.* xii. 13 *r*.
melior esse *u.* pluris esse.
mendicus = προσαίτης *Ioh.* ix. 8.
— = πτωχός *Lc.* xiv. 13 *e*, xvi. 20, 22.
mendum = δόλος *Ioh.* i. 47 *e*.
mercennarius *Mc.* i. 20, *Lc.* xv. 17, 19, *Ioh.* x. 12, 13; mercinn. EY, mercin. DE, mercen. DƎP GHJW *vg.*

mergere, mergi *Mt.* xiv. 30 (mergeri AOXY, -iri ƎP*), *Lc.* v. 7.
messis *Mt.* ix. 37, 38, xiii. 30, 39, *Mc.* iv. 29, *Lc.* x. 2, *Ioh.* iv. 35; *item* maesis *saepe* E, mensis LR, mesis *maxime* ƎP, messes GL, missis MR.
migrare *Mt.* xix. 1.
mille, milia *etc. Mt.* v. 41, xiv. 21 *et saepius*; mile ƎP *Mt.* v. 41, millia *vg. semper, et* D* *Mc.* viii. 19, W *Mc.* vi. 44.
minimae fidei *u.* fides.
ministrator *Lc.* xxii. 26, 27 *c*.
minorari *pro* minui *Ioh.* iii. 30 *b r*.
minutatim ƎP *inscr. ad Ep. ad Dam. p.* 1.
mirandum *pro* mirabile (= θαυμαστόν) *Ioh.* ix. 30 *a r*.
mirabilis, -le = ἔνδοξος *Lc.* xiii. 17 *d*.
— = θαυμάσιος *Mt.* xxi. 15.
— = θαυμαστός *Mt.* xxi. 42, *Mc.* xii. 11, *Ioh.* ix. 30.
— = παράδοξον *Lc.* v. 26.
mirificus = ἔνδοξος *Lc.* xiii. 17 *a* a_2.
misereri (miss. *maxime* DƎPL; mesereor *Mt.* xv. 32 H*, misserior *Mc.* viii. 2 DL; miseraere *Lc.* xvi. 24 O*, miserire *Mt.* xv. 22 O; mesertus *Mc.* ix. 22 M, miseratus *Mc.* i. 41 Y) *fere semper cum gen.* mei, tui, eius, nostri *etc.*, *sed* mihi *Lc.* xviii. 38 *et* 39 *uett.*, nobis *Mt.* xx. 30 Q, *Lc.* xvii. 13 X^{2}Z* *uett.*, tibi *Mc.* v. 19 D, eis *Mt.* ix. 36, xiv. 14 *codd.*, xx. 34 Q; conserui tui *Mt.* xviii. 33 (-uo tuo QRT *uett.*), *sed* filio meo *Mt.* xvii. 15 (-ii mei *codd.*); *item* misereor super (eos, turbam) *Mc.* vi. 34, viii. 2.
misericordia *Mt.* v. 7, ix. 13 *etc.*; miss. *fere semper* D, *et saepe* ƎPLR; *similiter* **misericors** *Mt.* v. 7, *Lc.* vi. 36.
misericordia *pro* elemosyna *Lc.* xi. 41 *d*.
missio *Lc.* xxii. 41 *d*.
mittere = ἀποστέλλειν *Mt.* ii. 16 *etc.*
— = βάλλειν *Mt.* iii. 10 *etc.*
— = ἐκβάλλειν *Mt.* viii. 31, ix. 38 *codd.*, xxii. 13, *Lc.* x. 2, *Ioh.* x. 4 DG, xii. 31 *a c d δ aur.*, xv. 6?; *uide* ἐκβάλλειν.
— = ἐμβάλλειν *Lc.* xii. 5.

obicere = καταμαρτυρεῖν *Mc.* xiv. 60; hobic. C, obiec. DƐPM̄, obiic. *vg.*, obie. L, abic. H*.
obiurgare *Lc.* ix. 21 *a*, 55 *a*, xviii. 15 *a*, xix. 39 *a*, xxiii. 40 *a*, 43 *d*.
obmutescere *Mt.* xxii. 12, *Mc.* i. 25, iv. 39, *Lc.* iv. 35, hobm. C, obmo. LR, omo. L, obmutisce *imper.* G, obmutuesce R; *item imper.* -tescere M̄*P.
oboedire *Mt.* viii. 27, *Mc.* i. 27, iv. 40, *Lc.* viii. 25, xvii. 6; hoboed. *semper* C, obed. LWY *vg.* (*semel* GJ), obaed. ƐPR *semel.*
obsecrare = δεῖσθαι *Lc.* viii. 28, ix. 38.
— = προσκυνεῖν *Mt.* xviii. 26 *e*.
obsequium = λατρεία *Ioh.* xvi. 2.
obseruare = παρατηρεῖν *Mc.* iii. 2, *Lc.* vi. 7, xiv. 1, xx. 20.
— = τηρεῖν *Ioh.* ix. 16 *b e f l q*.
— = φυλάσσειν *Mc.* x. 20.
obseruatio = παρατήρησις *Lc.* xvii. 20.
— *pro* **obsecratio** *Lc.* ii. 37 FR *b*.
obseruatione miserunt *pro* **obseruantes mis.** *Lc.* xx. 20 R.
obsiduanus *Lc.* xx. 20 *d*.
obstruere *Mt.* xiii. 15 Q.
obstupescere *Mc.* x. 24; *pf.* obstipuerunt (hobs. C) *Mc.* v. 42, xvi. 5; obstup. *codd. mult. et vg.*
obtentus = πρόφασις *Mt.* xxiii. 14 *f*, *Mc.* xii. 40.
obtingere *Lc.* xxi. 13 *d*.
obtruncatio *capit.* K *in Mc. p.* 179.
obuiam uenire = ὑπαντᾶν *Ioh.* xii. 18, *et r ad* xi. 20, 30 (esse); *uide et* exire, procedere.
obuiare = ὑπαντᾶν *uett. et maxime d*; *uide Lc.* viii. 27, xiv. 31, *Ioh.* iv. 51, xi. 20, 30, xii. 18.
obumbrare *Mt.* xvii. 5, *Mc.* ix. 7, *Lc.* i. 35, ix. 34; hobumbr. *et* hobhumbr. C, obrumbr. T, umbrare R.
obuoluere = σπαργανοῦν *Lc.* ii. 7 *e*.
occasio = πρόφασις *Mt.* xxiii. 14, *Mc.* xii. 40 Q *uett.*, *Lc.* xx. 47 *uett.*
— *pro* oportunitas *Mt.* xxvi. 16 E (occansio).
occultatio B–T *capit. in Mt. p.* 18.
occupare = καταργεῖν *Lc.* xiii. 7.
occurrere = ἀπαντᾶν *Mc.* xiv. 13.
— = συναντᾶν *Lc.* ix. 37 (xxii. 10?).
— = ὑπαντᾶν *Mt.* viii. 28, xxviii. 9, *Mc.* v. 2, *Lc.* viii. 27, xiv. 31, xvii. 12, *Ioh.* iv. 51, xi. 20, 30, *et uett. ae* xii. 18; *uide et* obuiam uenire, obuiare.
occursus *Lc.* xxi. 25 *f*.
odio esse *Mt.* x. 22, xxiv. 9, *Lc.* xxi. 17.
odio habere *Mt.* v. 43, vi. 24, xxiv. 10, *Ioh.* xv. 18, xvii. 14.
odisse *Mt.* v. 43 *codd.*, 44, *Lc.* i. 71, vi. 22, 27, xiv. 26, xvi. 13, xix. 14, *Ioh.* iii. 20, vii. 7, xii. 25, xv. 18, 19, 23, 24.
offendere = προσκόπτειν *Mt.* iv. 6, *Lc.* iv. 11, *Ioh.* xi. 9, 10.
— = προσπίπτειν *Mt.* vii. 25 *uett.*
offerre *Mt.* ii. 11 *et saepius. Perfectum* **obtulerunt** *etc. codd. plur. Mt.* ii. 11, iv. 24, *Ioh.* xix. 29; *saepius* **optul.** *codd. plur.*, *ut Mt.* viii. 16, ix. 32, xiv. 35, xvii. 16, xxii. 19, xxv. 20, *Lc.* xxiii. 14, xxiv. 42; hobtul. C, obtull. R; *imperatiuum* offer, offers *etc.*, *uide Mt.* v. 24, viii. 4, *Mc.* i. 44, *Lc.* v. 14; *uide et* adferre, auferre.
offerre *pro* ferre *Mc.* ii. 3 L.
olus *u.* holus, ordiacius *u.* hord. *etc.*
omittere = ἀφιέναι *Mt.* xxiii. 23, *Lc.* xi. 42.
omo *pro* homo *Mt.* x. 17 C.
ὀνειδίζειν *u.* conuiciari, exprobrare, inproperare, maledicere.
oneratus *Mt.* xi. 28, *Lc.* xi. 46; *etiam* honer. *et* honor.; *item* onus *Mt.* xi. 30, xxiii. 4, *Lc.* xi. 46; *et* honus, honera, honoribus *etc.*
operare *pro* -ri *Ioh.* ix. 4 BΔGT^mg *l**.
operarius *Mt.* ix. 37, 38, x. 10, xx. 1, 2, 8, *Lc.* x. 2, 7, xiii. 27; hoperarius *semper* C, *plur.* operari EƐPRY, oberari L, *sing.* oberaris L, operios R.
operimentum *pro* uestimentum *Mc.* x. 50 X*.
opertorium *Lc.* xxiii. 11 *d*.
opinio = ἀκοή *Mt.* iv. 24, xxiv. 6, *Mc.* xiii. 7; hopin. C, opinn. R.
oportunitas *Mt.* xxvi. 16, *Lc.* xxii. 6; hopor. C, oppor. FOZ *vg.*
oportunus *Mc.* vi. 21; hopor. C, oppor. *vg.*, oportunos G.
opprimere: os opprim. = ἐπιστομίζειν *Lc.* xi. 53.
optusus *Lc.* xxiv. 32 *l*.
opus = ἔργον *Mt.* v. 16 *et saepius.*
— = πρᾶξις *Mt.* xvi. 27.
opus esse *cum datiuo* = χρείαν ἔχειν *Mt.* vi. 8, ix. 12 (medico, *sed codd. aliq.* medicus), *Ioh.* ii. 25, xiii. 29, xvi. 30.
op. habere = χρ. ἔχειν *Mt.* xxi. 3.
orarium = σουδάριον *Ioh.* xi. 44 *f ff₂ l r*, xx. 7 *e*.
ordinare = ἀνατάξασθαι *Lc.* i. 1.
— = τιθέναι *Ioh.* xv. 16 *c q*.
orfanus *Ioh.* xiv. 18; orph. ƐΔE ΘJOQW *vg.*
ornare = κοσμεῖν *Mt.* xii. 44, xxiii. 29, xxv. 7, *Lc.* xi. 25, xxi. 5.
— = πλέκειν *Ioh.* xix. 2 *b c e ff₂*.
os, ossis *Mt.* xxiii. 27, *Lc.* xxiv. 39, *Ioh.* xix. 36; *acc. sing.* ossum *a b f ff₂ n q*.
osanna *Mt.* xxi. 9, 15, *Mc.* xi. 9, 10, *Ioh.* xii. 13, *cf. pp.* 500, 503, 675, 686, 687, 704; o sanna AFHK, os anna LV, ossanna DLR, ossianna R, osianna C, hosanna CT *vg.*
osculari = καταφιλεῖν *Mt.* xxvi. 49, *Mc.* xiv. 45, *Lc.* vii. 38, 45, xv. 20.
— = φιλεῖν *Mt.* xxvi. 48, *Mc.* xiv. 44, *Lc.* xxii. 47.
— *pro* diligere (*i. e.* ἐφίλησεν *pro* ἠγάπησεν?) *Mc.* x. 21 *b q*; *habent* hosculari CT, onscul. X*, obscul. O, ocul. L.
ostiarius, -ia = θυρωρός *Ioh.* x. 3, xviii. 16, 17; host. *maxime* CDM̄; ostearius OT, ostiarios G, ostiaris *gat.*
otiosus *Mt.* xii. 36, xx. 3, 6; hotiosus C, otiossus D, osciosus R, ociosus HW.
ouicula *Ioh.* x. 3 *b q*, xxi. 15 *b Ambr.*
ouile = αὐλή *Ioh.* x. 1, 16.
ouis *Mt.* vii. 15 *et saepius*; houis *semper* C (hobis *Mt.* xxv. 32), obis *saepe* OT.

P.

pacisci (**pacti sunt**) = συντίθεσθαι *Lc.* xxii. 5.
paenitentia *Mt.* iii. 2 *et saepius*; poenitentia *maxime* CDƐPW *vg.*, penitentia *etiam* ƐPLRW, penitencia W; paenetentia X, penet. ƐPLR, poenet. LW.
paen. gesserunt *pro* paen. egerunt *Lc.* xi. 32 *e*.
paenitet *Mc.* i. 15, *Lc.* x. 13, xvii. 4; poen. CDƐPJM̄ *vg.*, pen. CE ƐPGKW, penet. OR, paenitoemini E.
paganus *cap. in Mt. p.* 678.
palam = παρρησίᾳ *Mc.* viii. 32, *Ioh.* vii. 4, 13 (in p. R *b*), 26

pinnaculum *Mt.* iv. 5, *Lc.* iv. 9 RW.
piscatio *cap. in Mt. p.* 677.
piscina = κολυμβήθρα *Ioh.* v. 2, 4, 7, ix. 7 *e*, 11 *e*.
pisticus *Mc.* xiv. 3 DGT, *Ioh.* xii. 3; pys. D.
placere = ἀρέσκειν *Mt.* xiv. 6, *Mc.* vi. 22, *cf. Ioh.* viii. 29.
in se placere = in se confidere *Lc.* xviii. 9 *e*.
placere (aliquibus) = συντίθεσθαι *Ioh.* ix. 22 *e*.
placitum fuit = εὐδοκία ἐγένετο *Mt.* xi. 26; *cf.* **placuit** *Lc.* x. 21; *cf. et* **complacere.**
plaga *Mc.* iii. 10, v. 29, 34, *Lc.* vii. 21, x. 30, xii. 48.
plagula = ἐπίβλημα *Mc.* ii. 21 *l*.
plectere = πλέκειν *Mt.* xxvii. 29, *Mc.* xv. 17, *Ioh.* xix. 2.
plenitudo = πλήρωμα *Mt.* ix. 16, *Ioh.* i. 16.
plicare: *pf.* plicaui *Lc.* iv. 20 BFƎPGMOX.
plorare = κλαίειν *Mt.* ii. 18 *et saepius; uide praesertim Mt.* xxvi. 75.
pluris esse = διαφέρειν *Mt.* vi. 26, *Lc.* xii. 7, 24; *item* **melior esse** = διαφ. *Mt.* x. 31, xii. 12.
pluuia *Mt.* vii. 25, 27; plubia OT, pluia DƎPLQR.
pollex *p.* 172 *l.* 10; pull. ƎP, pol. DI.
polliceri = ὁμολογεῖν *uel* ὀμνύειν *Mt.* xiv. 7.
— = συντίθεσθαι *Lc.* xxii. 5 DQ*ar*.
polluere = μιαίνειν *Ioh.* xviii. 28 *a* ff_2.
ponda *Ioh.* xix. 39 *q*.
pontifex = ἀρχιερεύς *Mc.* xv. 11, *Ioh.* vii. 45 *et semper in Iohanne; etiam a e fere semper in Luca.*
porrigere *Mt.* vii. 9, 10, *Lc.* xi. 12, xxiv. 30, 42 *a c d e r*, *Ioh.* xiii. 26, xx. 27 *q r gat.*; *et* porregere D, prorigere H (*semel*).
portentum = τέρας *Mc.* xiii. 22.
portio = μέρος *Lc.* xv. 12 *cf. et* K *p.* 297.
possessa = τὰ ὑπάρχοντα *Lc.* xiv. 33 δ.
post sabbatum = τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων *Ioh.* xx. 19 *e r*.
posttridie *Ioh.* xx. 1 *e*.
postulatio *Lc.* xxiii. 24 *c*.
potator: uini pot. = οἰνοπότης *Mt.* xi. 19, *Lc.* vii. 34 *c d l*.
potens = ἄρχων *Lc.* xxiv. 20 *d*.
potentari = κατεξουσιάζειν *ad Mt.* xx. 25 E.
potentatus *pro* potestas *Lc.* xxi. 27 *e*, xxii. 25 *e*.
potestas = δύναμις *tantum Lc.* xxi. 27; δύναμις *alibi redditur* uirtus.
— = ἐξουσία *Mt.* vii. 29 *et saepissime.*
— = ἡγεμών *Lc.* xxi. 12 *e*.
potio *Lc.* xxii. 18 *e*.
potius *Mt.* x. 6, 28, xxv. 9; putius ƎPLR, pocius W.
potum dare = ποτίζειν *Mt.* x. 42 *etc.*; *uide* dare.
praecatio *Lc.* v. 33 *d*.
praecellere *Lc.* xii. 7 δ.
praeceps: per pr. = κατὰ τοῦ κρημνοῦ *Mt.* viii. 32, *Lc.* viii. 33.
praecessor = ἡγούμενος *Lc.* xxii. 26.
praecipere = διαστέλλεσθαι *Mt.* xvi. 20, *Mc.* v. 43, vii. 36, viii. 15, ix. 9.
— = διατάσσειν *Mt.* xi. 1, *Lc.* iii. 13 *d e*, xvii. 9 *a d f r s*, 10.
— = ἐντέλλεσθαι *Mt.* xvii. 9, *Mc.* x. 3, xi. 6, xiii. 34, *Ioh.* xv. 14.
— = ἐπιτάσσειν *Mc.* vi. 27, 39, ix. 25, *Lc.* viii. 31 *d*, xiv. 22 *a d f*.
— = ἐπιτιμᾶν *Mt.* xii. 16, xvi. 20; *uide etiam ad* viii. 26.
— = ἐπιτρέπειν *Mc.* v. 13 G, *Lc.* viii. 32 *d*.
— = κελεύειν? *Mc.* x. 49.
— = παραγγέλλειν *Mt.* x. 5, xv. 35, *Mc.* vi. 8, viii. 6, *Lc.* v. 14, viii. 29, 56, ix. 21.
— = προστάσσειν *Mt.* i. 24, viii. 4, xxi. 6, *Mc.* i. 44, *Lc.* v. 14.
praecipitare = κατακρημνίζειν *Lc.* iv. 29.
— **magno impetu praecipitatus est** = ὥρμησεν κατὰ τοῦ κρημνοῦ *Mc.* v. 13, *cf.* G *ad Lc.* viii. 33.
praecipitium *Lc.* viii. 33 *d*.
praeclarus = ἔνδοξος *Lc.* xiii. 17 *uett.*
praeferre *Mt.* vi. 26 δ, *Lc.* xii. 7 δ.
praefiguratus *pro* transfig. *Mt.* xvii. 2 W.
praefinire *Lc.* xxii. 22 *d*.
praegnas *legimus Mt.* xxiv. 19, *Mc.* xiii. 17, *Lc.* ii. 5, xxi. 23 *cum* AHΘX, *interdum et* EFMT VYZ; praegnans *uel* pregnans *codd. plur.*, prignans DR, *et* prigans R *Lc.* ii. 5, praegans R xxi. 23; praenans O.
praeparatio = παρασκευή *Ioh.* xix. 14 *a c* ff_2 *n*.
praepositus = στρατηγός *Lc.* xxii. 52 *d*.
praepropere *capit.* B-T *in Mt. p.* 22.
praescribere *Lc.* xxii. 22 *l*.
praesepium, -io *Lc.* ii. 7, 12, 16, xiii. 15; pre. CDKT, pra. O*, praesip. AOY; praesepe, praesepi *amant* BFKVWX*Z, *et abl.* praesepe KVX*.
praeses = ἡγεμών *Mt.* x. 18, xxvii. 2, 11, 14, 15, 21, 23, 27, xxviii. 14, *Mc.* xiii. 9, *Lc.* (ii. 2) xx. 20, xxi. 12; pres. *maxime* DFTW, praesis EƎPLR, praessis R, -sses ƎPR, praesens *semel* OX.
praetermittere = ἀφιέναι *Lc.* xi. 42 *e r*.
praeualere *Lc.* xxiii. 23 *c*.
praeuenire = προέρχεσθαι *Mc.* vi. 33.
— = προλαμβάνειν *Mc.* xiv. 8.
— = προφθάνειν *Mt.* xvii. 25.
— = φθάνειν *uide ad Mt.* xii. 28.
prandium = ἄριστον *Mt.* xxii. 4, *Lc.* xi. 38, xiv. 12.
— = δοχή *Lc.* xiv. 13 *a e*.
prehendere *Ioh.* x. 39 J, xxi. 3 Δ *q*, 10 T.
prendere *Ioh.* x. 39 ABFFM, xxi. 3, 10; *pf.* **prendidi**, *sed* prendi *codd. mult.*
presbyter *Lc.* ix. 22 *d*, xx. 1 *d*.
presbyterium *Lc.* xxii. 66 *uett. plur.*
pressura = ἀνάγκη *Lc.* xxi. 23.
— = θλίψις *Ioh.* xvi. 21, 33, *cf. cap.* A-Y *in Ioh. p.* 504.
— = συνοχή *Lc.* xxi. 25; praess. *maxime* ΘKZ, praes. EƎPHMTR, pres. D.
pretiosus = ἔνδοξος *Lc.* vii. 25.
— = ἔντιμος *Lc.* vii. 2.
— = πολύτιμος *Mt.* xiii. 46, xxvi. 7, *Mc.* xiv. 3? *Ioh.* xii. 3; *item* praetiosus *codd. mult.*, pretiossus *et* prettiosus D, preciosus W.
prex = παράκλησις *Lc.* ii. 25 *e*.
primus *et* nouissimus *Mt.* xxi. 31.
primus sacerdos = ἀρχιερεύς *Lc.* xxii. 52 *c*.
princeps = ἀρχή *Lc.* xii. 11 *a r*.
— = ἀρχιερεύς *Lc.* xxii 52 D *f q*, *Ioh.* vii. 32, xviii. 15 E.
— = ἄρχων *Mt.* ix. 18 *et saepius.*
— = βασιλεύς (ℵ) *Mc.* x. 42.
— = ἡγεμών *Mt.* ii. 6.
— *plur.* = μεγιστᾶνες *Mc.* vi. 21.

pullus = *νοσσίον Mt.* xxiii. 37; = *νοσσός Lc.* ii. 24; *cf.* C *capit. in Mt. p.* 38 tertio pullo = tertio galli cantu.
pullus = *πῶλος Mt.* xxi. 2, 5, 7 *etc.*; pulum Q *Mc.* xi. 2, G *Lc.* xix. 32, pulio *p.* 695.
pulmentarium = *προσφάγιον Ioh.* xxi. 5, *cf. p.* 506; pulmentum *a.*
pundus *pro* pondus *Mt.* xx. 12 R.
pungere = *ἐκκεντεῖν Ioh.* xix. 37 *e.*
— = *νύττειν Ioh.* xix. 34 *b.*
pupillus *Mc.* xii. 40 Q *uett.*
purgatio = *καθαρισμός Lc.* ii. 22, v. 14 *a*, *Ioh.* iii. 25 *e.*
purificatio = *καθαρισμός Lc.* ii. 22 R *b*, v. 14 *b*, *Ioh.* ii. 6, iii. 25.
pusillae fidei *u.* fides.
putare = *δοκεῖν Mt.* vi. 7 *etc.*, *Lc.* xix. 11 *a d e s*, xxiv. 37 *a c d e r*, *Ioh.* xvi. 2 *d e.*
— = *νομίζειν Mt.* v. 17, *Lc.* iii. 23.
— = *οἴεσθαι Ioh.* xxi. 25 *d.*
— = *προσδοκᾶν Lc.* xii. 46 *d δ.*
putas = *ἄρα Mt.* xviii. 1, xxiv. 46, *Mc.* iv. 40, *Lc.* i. 66, viii. 25, xii. 42.
— = *ἆρα Lc.* xviii. 8.
putere = *ὄζειν Ioh.* xi. 39 E *d.*

Q.

quadriduum *uel* -duo *Ioh.* xi. 17 *a c ff₂*, 39 *b c ff₂ p r.*
quadrimestre = *τετράμηνον Ioh.* iv. 35 *e q.*
quaem *pro* quem J *capit. in Mt. p.* 31.
quaerere *Mt.* ii. 13 *et saepius*; *amant* querere *maxime codd.* DLRW.
qualum = *κόφινος Lc.* xiii. 8 *d.*
quantulumcumque *Lc.* v. 3 *a.*
quaterno denario, quaternario den., quaterden. *etc. pp.* 16, 273.
quattuor *non* quatuor; *uide Mt.* xv. 38 *et saepius*; quadtuor C *capit. in Mt. p.* 30.
quatuoruir *pro* tetrarcha *Lc.* ix. 7 *e.*
quemadmodum *Mt.* xxiii. 37, *Mc.* iv. 26, *Lc.* viii. 47, xiii. 34, xxi. 14, xxii. 4, xxiii. 55, *Ioh.* xiii. 15; quemamm. *maxime* FHIK XYZ², quaemadm. R *semel.*
quentum *pro* centum *Lc.* xv. 4 Q, *cf.* lonquinquus *pro* longinq. 13 DQ, xix. 12 D.
querella *Lc.* i. 6; quaer. *codd. mult.*, *item* querela ƎPJMTQVW *vg.*, quaerela DK.

quicumque, quaecumque, quodcumque *Mt.* vii. 12 *et saepius*; -cunque ꞇ𝔥.
quiescere = *ἡσυχάζειν Lc.* xxiii. 56 *a c f l.*
— = *παύεσθαι Lc.* xi. 1 *a c.*
quinimmo *Lc.* xi. 28 *codd. aliq. et vg.*
quippini *Lc.* xi. 28.
qui sis = *τίς εἶ u. ad Mc.* i. 24, *Lc.* iv. 34 (*cf.* qui es *Ioh.* i. 19 M *a*, 22 ƎPᶜT*q**, viii. 25 *a*).
quisque *pro* quisquis, qui, quicumque *etc. codd. ad Mc.* x. 15, *cf. et Lc.* viii. 18 *a*, ix. 24 *a*, xviii. 17 *a*, xix. 15.
quoad usque *duobus uerbis Mt.* xviii. 34, *Lc.* xxiv. 49. quoad husque C; quousque W *semel.*
quotiens *Mt.* xviii. 21, xxiii. 37, *Lc.* xiii. 34; -ies *maxime* AƎPH ΘKMTQVXZ.
quo usque *duobus uerbis Mt.* xvii. 17, *Ioh.* x. 24; quo husque C, quoadusque Oᶜ *semel.*

R.

rabbi *Mt.* xxiii. 7, 8 *etc.*; rabi *saepius* W, rabb C *Ioh.* i. 38, rhabbi *Ioh.* ix. 2 *a.*
racha *Mt.* v. 22, raca *tantum* Zᶜ *vg.*
recedere = *ἀναχωρεῖν Mt.* ii. 13, ix. 24, xii. 15 (*uide ad loc.*), xxvii. 5.
— = *ἀφίστασθαι Lc.* iv. 13, viii. 13.
— = *διϊστάναι Lc.* xxiv. 51.
receptaculum = *φωλεός Lc.* ix. 58 *e.*
receptio = *ἀνάλημψις Lc.* ix. 51 *a c.*
reciescere *pro* requiesc. *Mc.* vi. 31 ƎPᵐᵍ? L.
reclinare = *ἀνακλίνειν Lc.* ii. 7, xii. 37 *d.*
— = *κατακλίνειν Lc.* ix. 14 *d.*
— = *κλίνειν Mt.* viii. 20, *Lc.* ix. 58.
recondere *Lc.* xii. 17 *c*, *Ioh.* xviii. 11 *r.*
recubitus: primos r. = *τὰς πρωτοκλισίας Mt.* xxiii. 6, *Lc.* xiv. 7 *q.*
recumbere = *ἀνακεῖσθαι Mt.* xxvi. 7, *Mc.* xvi. 14, *Lc.* xxii. 27, *Ioh.* xiii. 23.
— = *ἀνακλίνεσθαι Mt.* viii. 11.
— = *ἀναπίπτειν Lc.* xi. 37, xiv. 10, xvii. 7, *Ioh.* xiii. 12, 25, xxi. 20.
— = *κατακεῖσθαι Mc.* xiv. 3.
— = *κατακλίνεσθαι Lc.* xxiv. 30.

pariter, simul, recumbere *uide Mt.* xiv. 9, *Mc.* vi. 22, *Lc.* vii. 49.
redditio (*pro* retributio) *Lc.* iv. 19 *b q*, xiv. 12 *a*, *et* 14 reddere *pro* retribuere *a.*
redemptio *Mt.* xx. 28, *Mc.* x. 45, *Lc.* i. 68, ii. 38, xxi. 28; redemtio *maxime* ATXYZ.
— *pro* consolatio (*παράκλησις*) *Lc.* ii. 25 *aur.*
— *pro* retributio *Lc.* iv. 19 *a.*
redintegrari *Lc.* xxii. 51 *a e ff₂ i l.*
redonare *Lc.* vii. 43 *a.*
refectio = *κατάλυμα Mc.* xiv. 14, *Lc.* xxii. 11 *a.*
refectorium *Mc.* xiv. 14 *ff₂.*
referre *pro* afferre *Lc.* viii. 15 Y *aur.*
— = *ἀντιβάλλειν Lc.* xxiv. 17 *c e.*
— = *ἀποστρέφειν* (*uel στρέφειν*) *Mt.* xxvii. 3.
— = *διαγνωρίζειν Lc.* ii. 17 *e.*
fructum referre = *καρποφορεῖν Lc.* viii. 15 Y *aur.*
— = *τελεσφορεῖν Lc.* viii. 14.
reficere = *ἀναπαύειν Mt.* xi. 28.
— = *καταρτίζειν Mt.* iv. 21.
ref. se = *καταλύειν Lc.* ix. 12 G *uett.*; refit. GV, refec. L, reffic. DE.
regia = *αὐλή Lc.* xi. 21 *c.*
regio = *ἡ περίχωρος Mt.* iii. 5 (**reg. circum**), xiv. 35, *Mc.* i. 28, *Lc.* iii. 3, iv. 14, 37, vii. 17, viii. 37.
— = *χώρα Mt.* ii. 12, iv. 16 *et saepius*, *et Lc.* xii. 16 *d.*
in suam reg. = *εἰς τὰ ἴδια Ioh.* xvi. 32 *a b c r.*
regressio K *capit. in Mt. p.* 19.
regulus *uide ad Ioh.* iv. 46, 49.
reicere = *ἀθετεῖν Lc.* x. 16 *uett.*
— = *καταλείπειν Mc.* xiv. 52.
relaxare K *capit. in Mc. p.* 175; *Lc.* v. 4 *gat.*
relinquere = *ἀφιέναι Mt.* iv. 11, 20, 22 *etc.*
— = *καταλείπειν Mt.* iv. 13, xvi. 4, xxi. 17, *Mc.* x. 7, xii. 19, 21, xiv. 52 CGT, *Lc.* v. 28, x. 40, xx. 31.
remanere = *καταλείπεσθαι Ioh.* viii. 9.
— = *μένειν Ioh.* vi. 27 *e*, xix. 31.
— = *ὑπομένειν Lc.* ii. 43.
rememorari *Lc.* xxii. 61 *uett.*; *cf.* xxiv. 6, 8, *Ioh.* ii. 17 *uett.*, 22 *uett.*
remissa *pro* remissionem *Lc.* xxiv. 47 *b c e*; *cf.* promissa.

S.

11, 42, xiv 4, xxii. 51, *Ioh.* iv. 47, xii. 40.
sanare = σώζειν *Lc.* viii. 36 *a* δ.
sanus:
sani = οἱ ἰσχύοντες *Mt.* ix. 12 *codd.*, *Mc.* ii. 17.
sanus factus *pro* sanatus *Mt.* xv. 28 R.
sapiens = φρόνιμος *Mt.* vii. 24, xxv. 8 *uide ad loc.*, *Lc.* xii. 42 *uett.*, xvi. 8 *d* (*et* sapienter = φρονίμως *d*); *u. et* prudens.
— = σοφός *Mt.* xi. 25, xxiii. 34, *Lc.* x. 21.
sapientia = σύνεσις *Lc.* ii. 47 *a*.
sarmentum = κλῆμα *Ioh.* xv. 2, 4, 5, 6; *maxime a c d e f q.*
sartofagus = σορός, loculus *i.e.* feretrum *Lc.* vii. 14 *d*.
satagere *Lc.* x. 40.
satiare *pro* saturare *Mt.* xv. 33 W (sac.), *Lc.* xvi. 21 *a*, *Ioh.* vi. 26 *b e*.
saturitas *cap.* K *in Lc. p.* 285.
scabellum *Mt.* v. 35, xxii. 44, *Mc.* xii. 36; *uariant codices*; *Mt.* v. 35 *et Mc.* xii. 36 scabellum *legimus cum codd. plur.*; *Mt.* xxii. 44 *codd. optimi* scabillum *habent*; *item* scabyllum *Mt.* v. 35 F, *Mc.* xii. 36 GJ, scapellum *Mt.* xxii. 44 H.
scandalizare *Mt.* v. 29, 30 *et saepius*; scandaliszare *fere semper* E, scandalitzare D *Mt.* xiii. 57, xxiv. 10, ab scandalizare V *Mt.* xviii. 8.
scandalum *Mt.* xiii. 41 *et saepius*; *abl. plur.* scandaliis E *Mt.* xviii. 7.
scandalum habere *pro* scandalizare *Mc.* xiv. 27 *aur.*
scandalum pati *pro* scandalizari *Mt.* xxvi. 31, *Mc.* xiv. 27 *codd.*
sceleratus *Lc.* xxii. 37 *b*.
scenopegia *Ioh.* vii. 2 *uide ad loc.*, *et cf. pp.* 496, 498.
schisma = σχίσμα *Ioh.* vii. 43 *e*, ix. 16.
scidere *u.* caedere.
scire: non scire, non noui *etc. pro* nescire, nescio *maxime in e ut Lc.* ix. 33, xiii. 25, *Ioh.* iv. 22, xv. 21, xvi. 18, xx. 2 *et* vii. 28 *a e*; *etiam* ff_2 *Ioh.* i. 31, 33, *cf. Mt.* xxv. 12 *f*, *Mc.* xiv. 71 F; *et in codd. nostris Ioh.* i. 26, iii. 8, iv. 32.
scoruscare *Lc.* ix. 29 *d*, xvii. 24 *d e*, xxiv. 4 *d*.
scoruscus *pro* fulgur *Lc.* xvii. 24 *d*.

scriptio *Mc.* xii. 16 O, *Lc.* xx. 24 O* *c* ff_2, xxiii. 38 *a*, *cf. p.* 286 *cap.* A–Y.
scriptura = γράμμα *Ioh.* v. 47 *e q*.
— = γραφή *Mt.* xxi. 42 *et saepius*.
scrutare *pro* -ri *Ioh.* v. 39 *a b d*.
scrutinare = ἐρευνᾶν *Ioh.* vii. 52 *d*, *cf. Roensch It. u. Vulg. p.* 158.
sculptilis *Lc.* xxiii. 53 *a*.
secedere = ἀναχωρεῖν *Mt.* ii. 14 *codd.*, 22, iv. 12 (*uide etiam* xii. 15), xiv. 13, xv. 21, *Mc.* iii. 7.
— = ὑποχωρεῖν *Lc.* v. 16, ix. 10.
secessus = ἀφεδρών *Mt.* xv. 17, *Mc.* vii. 19.
secreto = κατ' ἰδίαν *Mt.* xvii. 19 (secrete R), xx. 17, xxiv. 3, *Mc.* ix. 28, *Lc.* ix. 10 *c*.
secundoprimus *u. Lc.* vi. 1.
seducere = ἀποπλανᾶν *Mc.* xiii. 22.
— = ἐξιστάναι *Lc.* xxiv. 22 *d*.
— = πλανᾶν *Mt.* xxiv. 4, 5, 11, *Mc.* xiii. 5, 6, *Lc.* xxi. 8, *Ioh.* vii. 12, 47.
segregare = ἀφορίζειν *Mt.* xxv. 32, *Lc.* vi. 22 *a e*.
seligere *Ioh.* xiii. 18 *a*.
sementis *Mc.* iv. 26, *cf. p.* 693.
seminata *pro* sata *Lc.* vi. 1 ff_2 *l q*.
seminator *Lc.* viii. 5 *d*.
sempiternum *u.* αἰών.
senecta *Lc.* i. 36.
senescere *Ioh.* iii. 4 ÐP^mg^R, xxi. 18.
sensatus *Lc.* x. 21 *a*.
sentire = αἰσθάνεσθαι *Lc.* ix. 45.
— = γινώσκειν *Mc.* v. 29.
bene sensi = εὐδόκησα *Lc.* iii. 22 *e*, ix. 35 *d*, *cf.* xii. 32 *e*.
seorsum = κατ' ἰδίαν *Mt.* xiv. 13, xvii. 1, xx. 17 *f*, *Mc.* iv. 34, vi. 31, 32, vii. 33, ix. 2, *Lc.* ix. 10.
separare = ἀφορίζειν *Mt.* xiii. 49, xxv. 32, *Lc.* vi. 22.
— = διχάζειν *Mt.* x. 35.
— = χωρίζειν *Mt.* xix. 6, *Mc.* x. 9.
separatim = κατ' ἰδίαν *Mc.* xiii. 3.
— = χωρίς *Ioh.* xx. 7.
sepulchrum *Mt.* xxiii. 27, 29, xxvii. 61, 64, 66, xxviii. 1, *Lc.* xi. 48; sepulchr. *maxime* DTZ^c^, saepulchr. CE.
sepultura = ἐνταφιασμός *Mc.* xiv. 8, *Ioh.* xii. 7.
— = ταφή *Mt.* xxvii. 7.
lapsu pro sepulchra *Lc.* xi. 48 R.
sequi *Mt.* iv. 20 *et saepius*; saecutus *etc. in* EOQ *u. Mt.* iv. 25, viii. 1, xix. 2 *etc.*, secebatur *Mt.* xxi. 9 R, secuntur *codd. Ioh.* x. 4, 5, 27, sequaebantur, sequaere *etc.* *in* EÐPGΘLO, sequibantur *in* O, sequutus *etc.* ÐPHΘIMTOXZ, sequtus ΘLRT.

sermo *Mt.* v. 37 *et saepius*.
— *pro* **uerbum** *Lc.* ix. 45 *c*, x. 39 *e*, xii. 10 *e*, xx. 26 *a*, xxi. 33 *e*, xxii. 61 *c*, xxiv. 44 *c d e*, *Ioh.* i. 1 δ, 14 δ, iv. 37 δ, 39 *e*, v. 24 E *e*, 47 *e*, xvii. 20 *b*.
sero *Mt.* xx. 8 (serum R) *etc.*, saero *Mc.* vi. 47 C.
seruare = τηρεῖν *Mt.* xix. 17 *et saepius*.
— = φυλάσσειν *Mc.* x. 20 DMTQ.
sessio *Lc.* xi. 43 *d e*.
sexagesimus *Mt.* xiii. 8, 23 *codd.*, *Mc.* iv. 8 *codd.*, 20 *codd.*; *item* sexagens. CEÐPZ*, sexagiss. LQR, sesages. G.
sexaginta *Mt.* xiii. 23, *Mc.* iv. 8, 20, *Lc.* xxiv. 13; -genta ÐPLY.
sic *pro* si: *uide Ioh.* xxi. 22, 23; *cf. etiam Lc.* xii. 26 D, 49 DÐP^mg^R, *contra* si *pro* sic *Lc.* xiv. 33 G *r*.
sicera *gen. neutr. Lc.* i. 15 (*sed acc.* siceram *codd. mult.*).
siclos = κάδους *Lc.* xvi. 6 *d*. Sicla *est mensura liquidorum, uide Ducange s. u.*
sicuti *pro* sicut *maxime in* C, *ut Mt.* x. 16, xxv. 32, xxvi. 24, *Mc.* xi. 6, *Lc.* i. 55, xi. 1, xvii. 26, xxiv. 24, *Ioh.* iii. 14, vi. 58, xiii. 33, 34, xv. 4, 10, 12; *sed etiam* P *Lc.* ii. 20.
similare *Lc.* vii. 31 *d e*.
similitudo = παραβολή *Lc.* iv. 23, v. 36, vi. 39, viii. 4, xii. 16, xiii. 6, xx. 19, xxi. 29, *i.e. semper in Luca; in aliis euu. maxime apud Africanos.*
— = παροιμία *Ioh.* xvi. 25 *a*, 29 *a e*.
simplex *Mt.* vi. 22, x. 16, *Lc.* xi. 34; semplex DÐP^1^R, simplix O.
simulatio = ὑπόκρισις *Mc.* xii. 15 *a c aur.*, *Lc.* xii. 1 *c* δ.
simulator *Lc.* xii. 56 *c*.
sinapis *Mt.* xiii. 31, xvii. 20, *Mc.* iv. 31, *Lc.* xiii. 19, xvii. 6, syn. CDE, sen. Z, spin. Y.
sinere (sen. *interdum* ÐPGHQR, sinete ÐPFR, sinn. L, sinire CHOTX*) = ἀφιέναι *Mt.* iii. 15 *et saepius*.
— = ἐᾶν *Mt.* xxiv. 44, *Lc.* iv. 41, xxii. 51.
singularis = κατὰ μόνας *Mc.* iv. 10, *Lc.* ix. 18 *c e*.
singulariter = κατ' ἰδίαν *Lc.* ix. 10 *e*.
— = χωρίς *Ioh.* xx. 7 *e q*.

summus = ὕψιστος *Lc.* viii. 28 *a*.
a summo = ἄνωθεν *Mt.* xxvii. 51, *Mc.* xv. 38 *codd.*, *cf. Ioh.* ii. 7 *ubi* **ad summum** = ἕως ἄνω.
— = ἀπ' ἄκρου *Mt.* xxiv. 31, *Mc.* xiii. 27.
summus sacerdos = ἀρχιερεύς (*q. uid.*) *Mc.* viii. 31, xi. 27, *et capp.* xiv, xv *semper*.
sumptus *Lc.* xiv. 28 *codd. plur.*; sumtus AFGTXYZ.
συντίθεσθαι *u.* cogitare, consiliari, conspirare, constituere, decernere, pacisci, placere, polliceri.
superabundare *Lc.* vii. 25 *a ff*$_2$.
superare (περισσεύειν, περίσσευμα *etc.*) *Mc.* viii. 8, *Lc.* xii. 15 *a*, *Ioh.* vi. 12.
supercilium *Lc.* iv. 29; supercilicium QR^c.
superconpraehendere = ἐπιράπτειν *Mc.* ii. 21 *l*.
supereffluere *Lc.* vi. 38; superflu. FGP *a*.
supereffundere *Lc.* vi. 38 *d f ff*$_2$, superfun. *c e*.
supererogare = προσδαπανᾶν *Lc.* x. 35, *codd. vg. uett. Ex hoc uerbo notio 'operum supererogationis' fluxit.*
superesse:
quod superest = τὰ ἐνόντα *Lc.* xi. 41.
q. superfuit = τὸ περισσεῦον *Mt.* xv. 37, *cf. Lc.* ix. 17, *Ioh.* vi. 13.
superfundere = ἐπιχέειν *Lc.* x. 34 *f*.
superiacere *Lc.* xv. 20 *e* (+ se = ἐπιπίπτειν), xix. 35 *e* (ἐπιρίπτειν).
superior: de superioribus = ἐκ τῶν ἄνω *Ioh.* viii. 23 *a d ff*$_2$ *q*, *cf. p.* 499; = ἐκ τῶν ἄνωθεν *Ioh.* xix. 23 *r*.
de superiore parte = ἐκ τῶν ἄνωθεν *Ioh.* xix. 23 *c e* (*ff*$_2$); *uide et* exterior.
superius = ἀνώτερον *Lc.* xiv. 10.
superlinire = ἐπιχρίειν *Ioh.* ix. 6 *b f*, 11 *b f l r*.
superlucrari = ἐπικερδαίνειν *Mt.* xxv. 20.
supermittere = ἐπιρίπτειν *Lc.* xix. 35 *d*.
superpati *p.* 696.
superruere = προσπίπτειν *Mc.* iii. 11 *e*.
superseminare = ἐπισπείρειν *Mt.* xiii. 25.
supersubstantialis *est correctio Hieronymiana pro* cotidianus = ἐπιούσιος: *uide Mt.* vi. 11, *cf. Lc.* xi. 3.
superuacuus = ἀχρεῖος *Lc.* xvii. 10 *e*, *cf. cap.* B *etc. in Lc. p.* 292.
superuenire = ἐπέρχεσθαι *Lc.* i. 35, xi. 22, xxi. 26, 35, *Ioh.* vi. 23 (*cum graeco* ℵ).
— = ἐφιστάναι *Lc.* ii. 38 (*uide et* xx. 1), xxi. 34.
superungere = ἐπιχρίειν *Ioh.* ix. 6 *c e ff*$_2$ *l q*, 11 *c e q δ*.
suppedaneum *Lc.* xx. 43 *δ*.
supplementum = πλήρωμα *Mc.* ii. 21.
supplere *Lc.* ix. 51 *c e*, xxiv. 44 *b l*.
supplicatio: altare supplicationis *pro* alt. incensi *Lc.* i. 11 *e gat.*
suprascriptio *Mt.* xxii. 20 *et* **superscr.** *Mc.* xii. 16 GW, *Lc.* xxiii. 38; superinscribtio *Lc.* xxiii. 38 Z, *cf.* xx. 24 *d*, suprainscriptio A-Y *cap. in Mt. p.* 36.
surdus *Mt.* xi. 5, *Mc.* vii. 32, 37, ix. 25, *Lc.* vii. 22; sordus D (*semel et* Ꝑ).
suscipere *et* suspicere *Mc.* vii. 34, *Lc.* x. 30, xix. 5.
suspendere = αἴρειν *Ioh.* x. 24 *cf. pass.* = ἐκκρέμασθαι *Lc.* xix. 48.
— = κρέμασθαι *Mt.* xviii. 6; **laqueo se susp.** = ἀπάγχεσθαι *Mt.* xxvii. 5.
suspicari *Lc.* vii. 43 *d*.
suspicere *et* suscipere *Mc.* vii. 34, *Lc.* x. 30, xix. 5.
sustinere = ἀντέχεσθαι *Mt.* vi. 24.
— = μένειν *Mt.* xxvi. 38, *Mc.* xiv. 34.
— = προσμένειν *Mc.* viii. 2.
— = ὑπομένειν *Mc.* xiii. 13.
sustinere *pro* sinere *Mt.* xxiii. 13 J.
susum = ἕως ἄνω *Ioh.* ii. 7 *b r*.
de susum = ἄνωθεν *Ioh.* iii. 31 E *a b d e*.
suus = ἴδιος *Mt.* ix. 1, xxii. 5, xxv. 14, *Mc.* xv. 20, *Lc.* ii. 3, vi. 44, x. 34, *Ioh.* i. 41, iv. 44, v. 18, 43, xiii. 1, xv. 19, xix. 27.
suus proprius = ἴδιος *Ioh.* i. 11 DE *uett.*, v. 18 D^{mg}, vii. 18 *c ff*$_2$ *l*, viii. 44 *c ff*$_2$ *l q r*, x. 3 D *a δ*.
sycomorus *Lc.* xix. 4; sycco. J, sycho. K, sicho. C, sico. Ꝑ*FG. TY, syci. ER, sici. D.
synagoga *Mt.* iv. 23 *et saepius*; *item* sinagoga *saepe*, snagoga *Mt.* xii. 9 L, xxiii. 6 R; *abl. plur.* synagogiis *uel* sinagogiis *saepe* E*, sinagogys *Mc.* i. 39 Y, *Lc.* xx. 46 H.
absque synagogis facere = ἀποσυναγώγους ποιεῖν *Ioh.* xvi. 2; **extra synagogum fieri** = ἀποσυνάγωγος γενέσθαι *Ioh.* ix. 22; **de synagoga eici** = *id. Ioh.* xii. 42.
σώζειν *u.* liberare, saluare, saluificare, saluus, sanare.

T.

tabernaculum = κατασκήνωσις *Mt.* viii. 20; *uide et* nidus, requiescere.
— = σκηνή *Mt.* xvii. 4, *Mc.* ix. 5, *Lc.* ix. 33, xvi. 9.
tabula = πινακίδιον *Lc.* i. 63 *d*.
taedere *Mc.* xiv. 33; ted. *codd. aliq.*, thed. J, ced. L; taederi Z*; taedicere R.
taedium facere = παρέχειν κόπον *Lc.* xviii. 5 *e*.
taliter *Ioh.* vii. 46 *l r*.
talitha cumi *u. ad Mc.* v. 41, *cf. p.* 693.
tardare = χρονίζειν *Lc.* i. 21, xii. 45 *c d e*.
teca = θήκη *Ioh.* xviii. 11 *a e q r*.
teculatus *Lc.* v. 19 *e*.
teloneum *Mt.* ix. 9, *Mc.* ii. 14, *Lc.* v. 27; *item* telonaeum, telonium, theloneum, thelonium, thiloneum, tholonium, thyloneum, tiloneum, toloneum, tyloneum, tylonium (D *p.* 25 *capit. in Mt.*).
tempestas *pro* potestas *Lc.* xxii. 53 O.
temtare, temtatio, temtator *ita scribimus maxime cum codd.* AFHTXYZ, *uide ad Mt.* iv. 1, 3, vi. 13 *et saepius*; *habent* tempt. *codd. plur.*, tent. *vg. et semel* W (*Mc.* viii. 11).
tenebrari *Lc.* xxiv. 16 *r*.
tenebricare *Lc.* xxiii. 45 *c*.
tenere = κατέχειν *Lc.* xiv. 9.
— = κρατεῖν *Mt.* ix. 25 *et saepius*.
— = συνέχειν *Lc.* iv. 38, viii. 37, xxii. 63.
— = τηρεῖν *Mc.* vii. 9 DꝐ*.
tergere = ἐκμάσσειν *Lc.* vii. 38, 44, *Ioh.* xi. 2 *c*.
terrae motus = σεισμός *Mt.* xxiv. 7, xxvii. 54, xxviii. 2, *Mc.* xiii. 8, *Lc.* xxi. 11; *saepe scribitur uno ductu, et interdum* terremotus; *etiam* terrimotus *inuenitur in* EꝐOQ; *in Mt.* viii. 24 σεισμός *redditur* **motus** *sine* terrae.
tessaradecades *Rab. Maur. cap. in Mt. p.* 677.
testari = διαμαρτύρεσθαι *Lc.* xvi. 28.
— = μαρτυρεῖν *Ioh.* iii. 11, 32.

xix. 29: uassa *maxime* DEƎPL QR; *abl. sing.* uaso *codd. ad Lc.* viii. 16.
uascellum *Lc.* xxii. 10 *d* (basc.).
uasculum = ὑδρία *Ioh.* iv. 28 *q.*
ubera dare *Lc.* xxi. 23 E *uett.*
uehementer = εὐτόνως *Lc.* xxiii. 10 *a r.*
— = λίαν *Mt.* xxvii. 14.
— = πολλά *Mc.* iii. 12, v. 43.
— = σφόδρα *Mt.* xvii. 23; uechem. L, uechim. DL, ueem. T, uehim. D[c]LR.
uelociter = ταχέως *Ioh.* xi. 31 *a e.*
uelocius = τάχιον *Ioh.* xiii. 27 *r*, xx. 4 *a e q r.*
uenire (ueneo) *Mt.* x. 29, *Lc.* xii. 6, *Ioh.* xii. 5; ueniri *codd. pro* uenundari *Mc.* xiv. 5; *codd. mult.* ueniunt *pro* ueneunt; *et Ioh.* xii. 5 *perf.* ueniit, *sed* uendet T, uendidit E, uenditum DM̄T (-tur), uenitum est *d.*
uentilare = σινιάζειν *Lc.* xxii. 31 *uett.*
uenundari *Mt.* xviii. 25, xxvi. 9, *Mc.* xiv. 5: uaen. W *vg.*
uerbera = μάστιγες *Mc.* iii. 10 *a*, *Lc.* vii. 21 *a c.*
uerecundia *Lc.* xiv. 9 *f.*
uereri *et* **reuer.** *Mt.* xxi. 37, *Mc.* xii. 6, *Lc.* xviii. 2, 4, xx. 13; *cf. et Lc.* xii. 4 J.
uersutia = ὑπόκρισις *Mc.* xii. 15.
uerum tamen *duobus uerbis scribimus Mt.* xi. 22 *et saepius; uno uerbo scribunt interdum* CDFY, *et vg. semper* (uerunt. ST𝔓); uerumptamen W *semper, interdum* C.
uesci *Lc.* xv. 2 *a e.*
uespere *pro* sero *Ioh.* vi. 16 *b r*, xx. 19 *e q* (-ra).
— *pro* uespera *Mc.* xi. 11 AƎP* HIX (-ae) Y, 19 ƎP*X*.
uespertinus *Lc.* xii. 37 *et* 38 *uett.*
uestigium = τύπος *Ioh.* xx. 25 *a.*
uestitura *cap.* K *in Lc. p.* 293.
uestitus *Mt.* xxviii. 3 *d e*, *Lc.* ix. 29, xii. 23 *a c.*
uetare = κωλύειν *Lc.* ix. 49 *c e*, 50 *c e*, xi. 52 *d e*, xviii. 16.
uexare, -ri = βασανίζεσθαι *Mt.* xiv. 24 J.
— = ἐνοχλεῖν, ὀχλεῖν *Lc.* vi. 18.
— = κακῶς ἔχειν *Mc.* i. 34.
— = σκύλλειν *Mt.* ix. 36, *Mc.* v. 35, *Lc.* vii. 6, viii. 49.
a daemonio uexari = δαιμονίζεσθαι *Mt.* xv. 22, *Mc.* v. 15, 18.
uexatio = θλίψις *Ioh.* xvi. 33 *a.*
uictima = θυσία *Mc.* ix. 49, *Lc.* xiii. 1 *a.*
uictualis = βιωτικός *Lc.* xxi. 34 *δ.*
uicus = κώμη *apud Hieronymum tantum Mc.* vi. 36, 56, viii. 23, 26; *alibi* κώμη *est semper* castellum; *sed* uicus *Lc.* xxiv. 28 *a.*
— = ῥύμη *Mt.* vi. 2, *Lc.* xiv. 21.
uiliabundus *Lc.* vi. 10 *e.*
uilicare *Lc.* xvi. 2.
uilicatio *Lc.* xvi. 2, 3, 4.
uilicus *Lc.* xii. 42 *d*, xvi. 1, 3, 8; uillic. JKW *vg.*, bilic. H.
uinarius = οἰνοπότης *Lc.* vii. 34 *e r.*
uindemia *pro* uinea *Lc.* xx. 10 ƐFZ.
uindicta *Lc.* xviii. 7, xxi. 22 *d e.*
uinearius = ἀμπελουργός *p.* 34 J.
uiolare *Mt.* xii. 5; uiuol. ƎP.
uiolentus *Mt.* xi. 12; uiuolentus DƎPQR.
uisceribus *pro* uiribus *Lc.* x. 27 *e.*
uiuens *pro* **uiuus** *Mc.* xii. 27 Q *gat.*, *Lc.* xx. 38 *a.*
uiuificare = ζωγρεῖν G *cap. in Lc. p.* 279, *et uett. a b ff₂ r ad Lc.* v. 10 (*pro* capiens).
— = ζωογονεῖν *Lc.* xvii. 33; *eodem uersu* biuicare = ζωογονῆσαι *d*, *sed* uiuificabit = ζωογονήσει.
— = ζωοποιεῖν *Ioh.* v. 21, vi. 63, *cf. et pp.* 284, 494, 698, 703.
umerus *Mt.* xxiii. 4, *Lc.* xv. 5; hum. *maxime* CDƎPΘORTW.
ungentum *Mt.* xxvi. 7, 12 *etc.*; ungen. *maxime in* AFHMSX YZ², unguen. *rell. et vg.*, *et* hunguen. C.
ungere, unxit, *etc.*; unguere *et* uncxit *codd. mult.*, hunguere, hunxit C; ungxit X *Ioh.* xi. 2.
— = ἀλείφειν *Mt.* vi. 17, *Mc.* vi. 13, xvi. 1, *Lc.* vii. 38, 46, *Ioh.* xi. 2, xii. 3.
— = ἐπιχρίειν *Ioh.* ix. 11.
— = μυρίζειν *Mc.* xiv. 8.
— = χρίειν *Lc.* iv. 18.
unicus = μονογενής *Lc.* vii. 12, viii. 42, ix. 38, *Ioh.* i. 14 *a e q*, 18 *a*, iii. 16 E *uett.*, 18 *a d e.*
unigenitus = μονογενής *Lc.* ix. 38 *δ*, *Ioh.* i. 14, 18, iii. 16, 18.
unoculum *conicimus Mt.* xviii. 9 *uide ad loc.*
unus *pro* aliquis *Lc.* xx. 28 *a.*
uocabulum *pro* nomen *Lc.* x. 39 *δ.*
uocare: *part.* uocitus *Ioh.* ii. 2 *et* 3 *uett.*, 7 *e.*
uociferari = κραυγάζειν *Ioh.* xix. 12 *q* (-re).
— = προσφωνεῖν *Lc.* xxiii. 20 *δ.*
— = φωνεῖν *Lc.* xxii. 34 *δ.*
uolatilia = τὰ πετεινά *Mt.* vi. 26, *Lc.* ix. 58 *c d e.*
uolentia: bonae uolentiae = εὐδοκίας *Lc.* ii. 14 *δ** (*sed* εὐδοκία Δ, beniuolentiae *δ*[c]). *Cf. Apul. Met.* xi. 6, *Solin. c.* 36.
uoluere *Lc.* iv. 20 *d δ.*
uoluntas = θέλημα *Mt.* vi. 10 *et saepius*; cum uoluntate *Mc.* xiv. 65 *ff₂ q.*
uorator = φάγος *Lc.* vii. 34 EW *gat. q.*
uorax = φάγος *Mt.* xi. 19, *Lc.* vii. 34 *c e.*
urceus = ξέστης *Mc.* vii. 4, 8; urcae. R, orce. DTX*, urche. M̄O, horce. C, uree. L.
— = ὑδρία *Ioh.* iv. 28 *e.*
urgeri = συνέχεσθαι *Lc.* xii. 50 *d.*
ustio *Lc.* xvi. 24 *d.*
uua *Mt.* vii. 16, *Lc.* vi. 44; huua C, uba O.
uulsio *cap.* Y *in Lc. p.* 280.
uultus = πρόσωπον *Lc.* ix. 29, 51 *d*, 53 *d*, xii. 56 *d*, xxiv. 5.

Z.

z *et* d *inuicem mutantur*, *u.* diabolus, zebedeus.
z *et* g; gelus *pro* zelus *Ioh.* ii. 17 *e.*
z *et* i; zorobabel *et* iorob., hiorob. *Lc.* iii. 27.
— iorim *et* sorim, zorim *Lc.* iii. 29.
— zozes *pro* ioses? *Lc.* iii. 28 *ff₂.*
— iacheus *et* zaccheus *Lc.* xix. 2, 5 R.
— chuia *pro* chuza *Lc.* viii. 3 R.
— zareth *pro* iared *Lc.* iii. 37 *ff₂.*
z *et* s zalutare *Lc.* i. 40 R.
setzania D *u. infr.*
— profetiza *pro* prophetissa *Lc.* ii. 36 DƎPLR.
zizania: *Mt.* xiii. 25–40; zez. DL, zyz. CE; *acc.* zizaniam BH[c]ΘZ* (?), zezaniam L; setzania D *p.* 29.
zona *Mt.* iii. 4, x. 9, *Mc.* i. 6, vi. 8; sona Y, tzona D, ziona E; *abl. pl.* zoniis E*.

II. INDEX NOMINUM PROPRIORUM.

GHJMTR, bezaida L; bedsaida *a b d ff₂*, bess. *e ff₂ l*; *acc.* betzaidan D *p.* 27.

bethzeta, -zetha *etc.* (*i.e.* domus oliuae) *codd. ad Ioh.* v. 2, *cf. pp.* 494, 495.

bithynia *p.* 269 *uide ad loc.*, 271.

boanerges *Mc.* iii. 17; -arges W, -aerges Z*, boarnerges ƎP, boarnergis QR (*duobus uerbis*), barnarches L.

booz *Mt.* i. 5, *Lc.* iii. 32; *item* bohoz, boos, bos, botz, boz.

C.

caesar *Mt.* xxii. 17 *etc.*; caess. ΔR, ces. *maxime* MTW, cess. DƎPLR; *dat.* caeseri M *Ioh.* xix. 12.

caesarea *Mt.* xvi. 13, *Mc.* viii. 27; *item* caesaraea M, caessarea E, cessarea ƎPMT, cessaria DLR, cesarea VWZ.

caiaphas *Mt.* xxvi. 3, 57, *Lc.* iii. 2, *Ioh.* xi. 49, xviii. 13, 14, 24, 28, *cf. pp.* 500, 704; caiaph. *maxime* AΔFHMQSY, caiph. *codd. plur. et vg.*, chaiph. EIW, caif. DƎPLRT, *et* cayf. T, cayph., chayph., *et* cahiph. C, caph. *e*; *item acc.* -an *plur.*, -am ƎFDƎPGH[1] ΘJMMTRWZ* *vg.*, *gen.* -e ETW.

cainan *Lc.* iii. 36, 37, *uide et p.* 40; chai. *codd. mult.*, chainnan Y*, caynan T, chaynan C; thamon *e*.

caluaria *Mt.* xxvii. 33, *Mc.* xv. 22, *Lc.* xxiii. 33, *Ioh.* xix. 17; *gen.* -rie EMTW, calbariae *semel* O*.

cana *Ioh.* ii. 1, 11, iv. 46, xxi. 2, *p.* 493; canna DHRY *et* kanna D, channa ƎPHR, cahna Θ, chanaha *e*, chana *maxime* BΘI JKW; canan CIOXZ, cannan R, chanan ƎFKZ, chanam F, channan R, canaan T, chanaan *ff₂ aur. gat.*

cananaeus *scribimus cum codd. plur. Mt.* x. 4, *Mc.* iii. 18, *cf. pp.* 675, 684, 685; *scribitur etiam* chananaeus, chananeus, channaneus *et* cannaneus *Hibernici*, cananeus, chaneus.

capharnaum (καφαρναούμ ℵBDZ) *Mt.* iv. 13, viii. 5, xi. 23, xvii. 24, *Mc.* i. 21, ii. 1, ix. 32, *Lc.* iv. 23, 31, vii. 1, x. 15, *Ioh.* ii. 12, iv. 46, vi. 17, 24, 60; *inueniuntur et* cafarnaum BDLMQ TZ, cafarnauum ƎP*LR, cafarnum L *Mt.* xi. 23, capharnahum C *Lc.* x. 15, capharnauum ƎP*R, caphanaum O *Lc.* iv. 31, caparnaum V *Lc.* vii. 1, chaparnaum Z* *Ioh.* vi. 59, chapharnaum CZ, charnaum Θ.

capnatas *latro Lc.* xxiii. 32 *r*.

cedron *Ioh.* xviii. 1; caedr. EHΘ MSY.

cephas *Ioh.* i. 42; cae. DMT, che. BƎFOVZ.

cerintus (*hereticus*) T *p.* 490.

chammatha (*latro*) *u. ad Mc.* xv. 27.

chananaea (Χαναναία) *Mt.* xv. 22; *item* -nea, cananaea, *et* -nea, cannanea, *et* -nia; *uide ad loc.*

chorazain *scribimus cum codd. plur. Mt.* xi. 21, *contra* **corazain** *Lc.* x. 13; *item inueniuntur* chorozain (-im ς), cholozain *cor. uat.*, chorazoin, corazayn C, corozain (-im ℌ); *cf. et pp.* 682, 683.

christus *Mt.* i. 1 *et saepius*; *plerumque exprimitur per* xp̄s *etc.*; *sed plene scriptum habet* C *Lc.* in. 20, xxii. 67.

chusa *Lc.* viii. 3 *uide ad loc.*

cleopas *Lc.* xxiv. 18, *Ioh.* xix. 25; cleophas B*EG*JW *vg.*, *cf. Lc.* xxiv. 13 *b e ff₂*; *genet.* cleophaes *a*.

cosam *Lc.* iii. 28; cosan IJMT, cosa H, cusam ƎF, chosam CƎP KOZ, chosa *l*, caesa *e*.

cyrenensis *Lc.* xxiii. 26; cyrin. BDO*YZ, cyryn. E, ciren. W, cirin. ƎPT; *acc.* cyrenensam R.

cyreneus *Mt.* xxvii. 32, *Mc.* xv. 21; cyrenaeus JQ *vg.*, cyraeneus Θ, cyrinaeus MT; cyrineum DEF JQ (cyrin eum) R, cireneum HTW, cirineum ƎPLT, cirenium L.

D.

dalmanutha *Mc.* viii. 10; dalmanuth B, dalmattutha W.

danihel *Mt.* xxiv. 15, *Mc.* xiii. 14 *codd.*; *abl.* -lo *codd. plur.*, -le KW *vg.*, *item* daniel DEƎPH JLRTVWYZ.

dauid *Mt.* i. 1 *et saepe*; *item* dauit *Mt.* i. 5 *etc.*, dauuid *Ioh.* vii. 42 R*.

decapolis *Mt.* iv. 25, *Mc.* v. 20, vii. 31; decapul. DƎP*LQR, decapill. L *et* diecapol. V *Mc.* v. 20; *abl. in*-lim *Mt.* iv. 25 AXY, *Mc.* v. 20 FG (-pulim); *gen. in* -lis L, *in* -li T *Mc.* vii. 31.

didymus *Ioh.* xi. 16, xx. 24, xxi. 2; didimus *maxime* ƎPMTRW, dydymus EZ*, dydimus Z, dedimus D.

E.

eber *Lc.* iii. 35, *cf. p.* 40; heber ƎFCW *vg.*, aber *l*.

ebonitae (*heretici*) T *p.* 490.

eleazar *Mt.* i. 15; *item* aleazar, eliaz, eliazar, eliazara, elizar, heleazar.

eli *uide* heli.

eliachim *Mt.* i. 13, *Lc.* iii. 30; *item* eliachi, eliacim, eliakim, haeliachim, heliachim, heliachin, heliacim.

elias *u.* helias.

eliezer *Lc.* iii. 29; hel. MTO, hael. C, heliazer G, elizer R.

elisabeth *Lc.* i. 5, 7, 13, 24, 36, 40, 41, 46 *uett.*, 57: helisabeth *maxime* ƎFC, *et* elizabeth LMTQ RY, elitzabeth L, elizapheth D, elisabet *maxime* AHMQTY, elisabhet H, helisabet C, aelisabeth C; *cf. pp.* 274, 697.

eliud *Mt.* i. 14, 15; *item* heliud, heliut.

emmanuhel *Mt.* i. 23; *item* emanel, emanuel, emmanuel, inmanuel (*d*), inmanuhel.

emmaus (אמאוס) *Lc.* xxiv. 13, *cf. p.* 306, emmahus C, emaus W, aemauus *gat.*, ammaus DE*ƎPR; ulammaus *d* = ουλαμμαους.

enoch *Lc.* iii. 37, *cf. p.* 40; aen. C. hen. *vg.*, enoc FQRY, aenox *d*.

enos *Lc.* iii. 38, *uide et p.* 40; aen. C, hen. *vg.*

ephesus *praef. in Ioh. p.* 486; ephess. EY[sax], effess. DƎPQ, epess. Y*.

ephrem (ἐφρέμ ℵL *al. pauc.*) *Ioh.* xi. 54 *uide ad loc.*

esaias, -am, -ae, -a *Mt.* iii. 3 *etc.*, *ita semper edidimus*; *habentur etiam* aesaria *Lc.* iii. 4 Q*, aeseia *Mt.* xxi. 4 Q, aesia *Mc.* i. 2, *Ioh.* xii. 38, esahyae *Lc.* iv. 17 C, esayas *Mt.* iii. 3 *et saepe*, eseiam *Mt.* iii. 3, *Mc.* vii. 6, essaeiam *Mt.* iii. 3, essaias *Mt.* iv. 14 *etc.*, esseaiam *Mt.* iii. 3, esseias *Mc.* vii. 6, hesayam *Mt.* viii. 17 *etc.*, iesaiam *Mt.* viii. 17, iesia *Mc.* i. 2, iessaiae

iairus *Mc.* v. 22, *Lc.* viii. 41 *cf. pp.* 284, 698; iayrus CT, iarius D, iarus L, eairus R, iahirus *f.*

iannae *Lc.* iii. 24; iamn. *codd. aliq.*, ann. *a e.*

iared *Lc.* iii. 37; iered D, iored Q; iaret *et* -th *codd. pler.*, alet *e*, zareth ff_2, gereth g_1 *p.* 40.

idumaea *Mc.* iii. 8; -ea *codd. mult.*, edumea L, ydumea C, idumia D, idomaea G.

iechonias, -am *Mt.* i. 11, 12; *item* iaec(h)oniam, iecon., iochon., iocon.

ieremias, iericho, ierosolyma *etc. uide semper* **hier.**

iesse *Mt.* i. 5, *Lc.* iii. 32; *item* gesse, hiesse, iessae.

iesus, iesu *etc.*; *de orthographia huius uocis uide ad Mt.* i. 1, *Lc.* iii. 29; *etiam monet nos uir doctissimus E. Nestle Hieronymum duobus locis* '*de interpr. nominum Hebr.*' (*ed. Uall.* III. 34 *et* 91) *de littera* H *et uoce* **iesus** *ita scribere, ubi in litterarum serie a* G *ad* I *transiliat*; *p.* 34 'H *autem a plerisque aspiratio putatur esse, non littera,*' *p.* 91 'Iesus: *saluator siue saluaturus; ut* I *litterae seruemus ordinem, aspirationem* H *in plerisque omisimus; licet eam grammatici non putent litterae loco habendam*'; *ex quibus sequi uidetur formam* hiesus *Hieronymi temporibus usitatiorem fuisse, Hieronymum uero ipsum* iesus *praetulisse. Compendium* ihus *inuenitur in* C *p.* 30.

ioatham *Mt.* i. 9; *item* ioatha, ioathan, ioathas, iotham, iothas.

ioathas (*latro*) *Lc.* xxiii. 32 *l.*

ioda *Lc.* iii. 26; *u. et* iuda.

iohanna *Lc.* iii. 27, xxiv. 10, *Ioh.* i. 42; iohana W, ioanna FZ 𝔖ℭ, ioana H, ionna D.

iohannes *semper scribimus cum codd. paene omnibus*; ioannes *habent semper* 𝔖ℭ, *rarissime* 𝔋; ihoannes C *p.* 18, *Mc.* i. 6, ioahnnes C *p.* 280; iohannis *pro* -es *inuenitur interdum in codd.* BCDΔEℙGKLQRXYZ, *et contra* iohannes *casu genetiuo* OX *Mc.* vi. 24, Z *Lc.* v. 33, BH *Ioh.* xxi. 15, H 16. *De accusatiuo* -nem *uel* -nen *rationem codicum difficile est intelligere; saepius enim per lineolam casum exprimunt; forma autem in* -em *ut uidetur ante consonantem in codicibus plurimis usurpatur, sc. ante* baptista *Mt.* xvi. 14, *Mc.* viii. 28, *Lc.* ix. 19, *ante* dicens *Lc.* xxii. 8, *ante* filius *Lc.* v. 10, frater *Mt.* xvii. 1, *Mc.* i. 19, iii. 17, v. 37, *ante* philippum *Lc.* vi. 14, prophetam *Lc.* xx. 6, *ante* quia *Mc.* xi. 32, *ante* secum *Mc.* xiv. 33, sicut *Mt.* xxi. 26, *ante* Zacharias *Lc.* iii. 2; *sed ante uocales Mt.* iii. 13, xiv. 3, 10, *Mc.* ix. 2, *Lc.* i. 13, iii. 20, viii. 51, ix. 9, 28, *Ioh.* iii. 26, v. 33; Iohannen *ante consonantes* hic *Mc.* vi. 16, propheta *Mt.* xi. 13, sciens *Mc.* vi. 20, *ante uocalem* ex *Lc.* xvi. 16; *sed codices* ACH TXYZ *semper uel paene semper accusatiuum in* -en *usurpantur. Porro notat uir doctissimus E. Lippelt* (*apud Blass,* '*Euang. sec. Lucam ... sec. formam quae uidetur Romanam,*' *p.* vii, *Lips.* 1897) *scriptorem codicis Bezani* (D^{gr}) *in Mt., Mc., Ioh. fere semper scribere* Ἰωάννη: *etc., contra in Luca et in Actibus forma uti* Ἰωάνης. *Unde colligi possit codicem illum ab exemplari descriptum esse in quo Actus Euangelium Lucae exceperunt, qui libri quasi partes prima et secunda eiusdem operis olim coniungerentur. In Latina autem uersione* (*d*) *notandum est* ν *saepius per* nn *reddi, ita ut credamus Latinam post Graecam factam esse, et orthographiam iam usitatiori formae magis adsimilatam. In Euangeliis* Iohannes *undecies respondet Graeco* Ἰωάνης, *semel tantum habetur* Ἰωάννης *et* Iohanes (*Mc.* vi. 20); *in Actibus Apostolorum ex uno et uiginti locis, semel tantum* (iii. 1) ν *redditur per* n, *uicies per* nn. *In codicibus nostris* Iohanes *raro inuenitur, sed uide codices Britannicos* Δ (*Ioh.* i. 28), L (*Mt.* iii. 4, iv. 12), O (*Mc.* i. 9, 14, 19, 29, ii. 18), Q (*Mt.* iii. 13), Y (*Mc.* vi. 14).

iona *et* **ionas** *Mt.* xii. 39, 40, 41 (iona *nom.*), xvi. 4, *Lc.* iii. 27 KV, 30, xi. 29, 30, 32, *cf. pp.* 288, 289; *gen.* ione W, ionee O.

ioram *Mt.* i. 8; *item* ihoram, ioras, iuram, iuras.

iordanis *Mt.* iii. 5, 6, 13, iv. 15, 25, xix. 1, *Mc.* i. 5, 9, iii. 8, x. 1, *Lc.* iii. 3, iv. 1, *Ioh.* i. 28, iii. 26, x. 40; *accusatiuum semper in* -en *scribimus* (*cf.* iohannen) *cum codd. plur., sed amant* -em BGM *vg.*; ihordanis -en *habent fere semper* C, iordannem *uel* -en *interdum* HOX, iordanan M *Mt.* iv. 15.

iorim *Lc.* iii. 29; ioram I^c, sorim R, zorim $ℙ^1$Q, zoris *r.*

iosaphat *Mt.* i. 8; *item* iosafad, iosafat, iosaphad, iosaphath, iosapath.

iosech *Lc.* iii. 26; iosec *codd. pler.*; *item* osech *r*, osoch *aur.*, osehc ff_2, oseae *l**.

ioseph *Mt.* i. 16 *et saepius*; *uariant autem codices*, ihoseph *Mt.* i. 16 C, iosech *Lc.* iii. 24 C, iosep *Mt.* i. 19, 20 C, xxvii. 57 T, *Mc.* vi. 3 Y, xv. 47 C, *Lc.* iii. 30 T, ioseth *Lc.* iii. 26 JMT, ioses, iosetis *Mc.* vi. 3 *a d*, *Ioh.* xix. 38 *e.*

iosias, -am *Mt.* i. 10, 11; *item* iossias, -am.

isaac *Mt.* i. 2 *et saepe*; *item* hysahac, isac, issaac, ysaac, ysahac *Mt.* i. 2, isahac *Mt.* viii. 11, issac *Mt.* xxii. 32.

isaias *uide* esaias.

iscariotes *uide* scariotes.

israhel (Ἰσραήλ) *semper scribimus cum codd. plur., uide ad Mt.* ii. 6; *de casibus datiuo et genetiuo uide ad Ioh.* i. 31, iii. 10; *compendia scribarum ad Mt.* ii. 6, *Mc.* xii. 29, *Lc.* iv. 25, 27. *Inueniuntur etiam* hisrael *et* hysrael *in* D, israel *in* W *vg.*, srahel, hisrahel *et* istrahel *in* C, *u. Lc.* iv. 27, xxii. 30, *Ioh.* xii. 13; *similiter* israhelita *Ioh.* i. 47, israelita *vg.*, hisrahelita D, srahelita CTZ, isdrahelites *e.*

iturea *Lc.* iii. 1; -raea BH*JMO Q *vg.*, -ria DH¹ΘKW, -ra ℙF LR, ityrea X*, ityria X^c.

iudaea, -us *etc. Mt.* ii. 1, 2, 22, iii. 1, 5, xix. 1, xxiv. 16 *et saepius*; iudea, -us *in codd. Britannicis* (DEℙLOQR *etc.*) *inuenitur, etiam fere semper in* C (*rarius in* T *e.g. Mt.* ii. 1, 22, iii. 5, *Lc.* v. 17, *Ioh.* v. 10) *et* W; udia R *Lc.* xxi. 21.

iudas, iuda, iudae, iudam *Mt.* i. 2, *Mc.* iv. 3, *Lc.* iii 30, xxii. 48

xxvi. 30, *Lc.* xix. 29, 37, xxi. 37, *Ioh.* viii. 1; olibet. BOT, holibet. *et* holiuet. C, oliet. *et* oleuet. R; oliuarum *saepe d e* 𝔇, *et acc.* oliuetum *a c ff₂ q r s.*

ozias, oziam *Mt.* i. 8, 9; *item* iozias, -am, ozyas, -am.

P.

papias *pp.* 490, 491.

pathmos (*insula*) *p.* 272 CT, 486; phatmos O.

petrus *Mt.* iv. 18 *et saepius; non uariat.*

phalec *Lc.* iii. 35; *uide ad loc., et ad p.* 40.

phanuel *Lc.* ii. 36; *item* fanuel, phanuhel, fanuhel; *gen.* fanuelis T.

phares *Mt.* i. 3, *Lc.* iii. 33; *item* fares, fhares.

pharisaeus *Mt.* iii. 7 *et saepius*; *item* farisaeus, fariseus, farissaeus, farisseus *maxime in codd. Britannicis,* fharisaeus V *Mt.* xxii. 34, pariseus *in* LR, *Mt.* ix. 34, xvi. 12, *Mc.* vii. 1, 3, *Lc.* xi. 37; phaerisaeus Y *Ioh.* ix. 13, pharesaeus *in* G, *Mc.* ii. 16, vii. 1, 5, viii. 11, *Lc.* vi. 7, vii. 39, xi. 53, xiv. 3, xix. 39, pharisa R *Lc.* xviii. 10, phariseus *maxime in* CW, pharisseus *maxime in* DLQ.

philippus *Mt.* x. 3, xiv. 3, xvi. 13, *Mc.* iii. 18, viii. 27, *Lc.* iii. 1, vi. 14, *Ioh.* i. 43, 44, 45, 46, 48, vi. 5, 7, xii. 21, 22, xiv. 8, 9; *item* filippus *maxime* D *sed etiam* T, fillippus R, philipphus 𝔓, philipus DLRY, phillippus E, philyppus *et* phylippus C, pilippus 𝔓 LR, pilipus LR, pphilippus W; *uoc.* philippee E.

pilatus *Mt.* xxvii. 2 *et saepius*; pyl. *maxime* CDΔE𝔓LR; *Ioh.* xix. 38 pitatus G, palatus M.

pontius *Mt.* xxvii. 2, *Lc.* iii. 1, ponc. W.

pontus *pp.* 490, 491.

Q.

quirinus *Lc.* ii. 2; quirnus L; *sed* cyrinus *codd. mult.*, ciri. RTW, cyre. G, cyrenius *d.*

R.

rachab *Mt.* i. 5; *item* raab, racab, rahab.

rachel *Mt.* ii. 18; racel T, racheal L.

ragau *Lc.* iii. 35, *cf. p.* 40; ragauh C, raugau R, nagau D *r.*

rama *Mt.* ii. 18; rhama B.

resa *Lc.* iii. 27; ressa Q, rassa R, sarec *e.*

roboam *Mt.* i. 7; *item* rohobam, roboas, robuas.

rufus *Mc.* xv. 21, ruff. DL.

ruth *Mt.* i. 5.

S.

sadducaeus *Mt.* iii. 7, xvi. 1, 6, 11, 12, xxii. 23, 34, *Mc.* xii. 18, *Lc.* xx. 27; *item* sabducaeus J *Mt.* xvi. 6, saddoceus L *Mt.* iii. 7, sadduccaeus E *saepe*, saduceus *maxime in* C𝔓, saducaeus RY (*bis*), saduceus *saepe* DL RW.

sadoc *Mt.* i. 14; *item* saddoc, saddoch, sadōc, sadoch.

salathiel *Mt.* i. 12, *Lc.* iii. 27; *item* salatheil, salathel, salathihel, salatiel, salatihel.

sale *Lc.* iii. 35; sala Q, salec *b*, salath g_1, *et Sangall.* 49 *ad p.* 40.

salim *Ioh.* iii. 23.

salmon *Mt.* i. 4, 5, *Lc.* iii. 32; *item* salamon, salmo, salomon.

salome *Mc.* xv. 40, xvi. 1; solom. 𝔓LMTR; *item* -mae *codd. mult.*

salomon, -nem, -nis, -ne *Mt.* i. 6, 7 *et saepius*; *item* salamon, solomon *Mt.* xii. 42 *etc., et* salomine *Lc.* xi. 31 Z.

samaria *Lc.* xvii. 11, *Ioh.* iv. 4, 5, 7; *non uariat.*

samaritanus *Mt.* x. 5, *Lc.* ix. 52, x. 33, xvii. 16, *Ioh.* iv. 7 *a ff₂ l*, 9, 39, 40, viii. 48; -thanus *fere semper* C; *item* samarites *e*; *fem.* samaritissa *b.*

sapfurim *Ioh.* xi. 54 *d.*

sareptha *Lc.* iv. 26; -aptha HJ, -apta C, -abta T, -epta D𝔓F MQ, serepta G, sirepta R, serapta A *p.* 278.

satanas (sathanas *fere semper* C W) *Mt.* xii. 26, *Mc.* i. 13, iii. 23, 26, iv. 15, *Lc.* xi. 18, xiii. 16, xxii. 3, 31, *Ioh.* xiii. 27; satenas *Mc.* viii. 33 L.

uocat. **satana**, *sed* satanas *Mt.* iv. 10, *codd. ad Mt.* xvi. 23, *Mc.* viii. 33.

accus. **satanan** *uide Mt.* xii. 26, *Mc.* iii. 23, *Lc.* x. 18; *sed* -am *vg., et interdum codd.* CJXY.

satanas: *acc.* satan *Mc.* iii. 23 L, *Lc.* x. 18 T, *cf. Mc.* iv. 15 Z*.

scariotes: *hoc nomen cum declinatur apud Hieronymum casu recto* scariotes (*uel* -tis *Mc.* xiv. 10, *Ioh.* xii. 4, xiv. 22) *scribitur, et genetiuo* scariotis, *ut bonis etiam auctoribus inuenimus* Herodes -is (*et vg.*), Orestes -is, Mithridates -is; *cf. F. Neue 'Formenlehre der lat. Spr.'* i. *p.* 344, § 88; Bootes, Bootis *legitur apud Auienum.*

Hanc formam edidimus Mt. x. 4, *Mc.* xiv. 10, *Ioh.* xii. 4, xiii. 2, 26, xiv. 22; *sed forma indeclinabilis Hebraica semper scribitur* scarioth = איש קריות, *cf. Neubauer 'Géogr. du Talmud' p.* 171: *quod edidimus Mt.* xxvi. 14, *Mc.* iii. 19, xiv. 43, *Lc.* vi. 16, xxii. 3. *Formae* Iscariotes *uel* Iscarioth *plene scriptae, rarissime in codd. manuscriptis apparent, ut in* D isscarioth *Mc.* xiv. 43 (isc.), *Lc.* vi. 16, *Ioh.* xii. 4, isscariotha *Mt.* xxvi. 14, isscariothis *Ioh.* xiii. 26, xiv. 22; *sed* 𝔊ℌ𝔖ℭ *semper habent* iscariotes -tis *etc., numquam* iscarioth (*inueniuntur etiam* a caryoto *d cum* D[gr], *Ioh.* xii. 4, xiii. 2, 26, a cariotha *e Ioh.* xiii. 2, a scaryotes *d Ioh.* xiv. 22). *Graeci* (*excepto* D) Ἰσκαριώτης, Ἰσκαριώθ *semper habent*; *cf.* Ἰσραήλ *et* srahel C, srħl TZ *etc. uide ad Mt.* ii. 6.

sem *Lc.* iii. 36, *cf. p.* 40; seth *e.*

semei *Lc.* iii. 26; semey C, symei JQ, semeia *a*, semein *b e.*

seruch *Lc.* iii. 35, *cf. et p.* 40; seruc R, sarug *vg.*

seth *Lc.* iii. 38, *uide et p.* 40; setth *et* sedth H, set Q; sem *l.*

sichar *uide ad Ioh.* iv. 5.

sidon *Mt.* xi. 21, 22, xv. 21, *Mc.* iii. 8, vii. 24, 31, *Lc.* vi. 17, x. 13, 14; syd. *maxime in* CDEΘ, sodonem *Mc.* vii. 31 H *et* sidoniam R, *cf. Lc.* iv. 26 *ubi* AY *habent* sidon (sy. A) *pro* sidonia.

sidonia *Lc.* iv. 26: syd. *codd. aliq.*

siloam *Lc.* xiii. 4, *Ioh.* ix. 7, 11, 15 *b r*, *p.* 293 J, 501 D *etc.*, 703; syl. EΘ, syloham C, siloiam R, syloia D, siloa KMTVWZ, siloe *vg.*; *gen.* -ae *plur.*, -e EIJTV W *vg.*, syloe DW, syloae CD.

Restat ut Deo gratias maximas agamus qui operi huc usque finito benedictionem suam benignissime concesserit. Societas nostra integra et amantissima permansit, sed cum iudicium commune maneat laboris pars maior in collegam iuniorem transiit, qui Oxoniam reuersus his et similibus studiis se totum tradidit.

Sarisburiae,
in festo Paschae
a. d. M.D.CCC.LXXXX.VIII.

